SC.SUP.12.Pl.2.

31
10 G
14

RVPERTI
ABBATIS MONASTE-
RII TVITIENSIS, E REGIONE COLONIÆ AGRIPPINÆ SITI, ORDINIS S. BENEDICTI, VIRI ET

vitæ ſanctimonia & ſacrarum literarum peritia præclari.

OPERVM TOMVS SECVNDVS.

Quid hoc tomo contineatur, vide pagina ſequente.

B

A

COLONIAE AGRIPPINAE,
APVD HAEREDES ARNOLDI BIRCKMANNI,
ANNO SALVTIS cIↃ. IↃ. LXXVII.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſa. Maieſtatis.

HOC SECVNDO TOMO
CONTINENTVR,

Commentariorum

In Oſee	VI.	In Naum	III.
In Iohelem	I.	In Abacuc	III.
In Amos	IIII.	In Sophoniam	II.
Lib.		Lib.	
In Abdiam	I.	In Aggæum	I.
In Ionam	II.	In Zachariam	V.
In Micheam	III.	In Malachiam	I.

Commentariorum in Cantica Canticorum, de incarnatione Domini, libri ſeptem.

De victoria verbi Dei libri tredecim.

De Diuinis officijs libri duodecim.

ORTHVINVS GRATIVS PHILOCHARIS PIO LECTORI, S. P. D.

MAXIMI facies lector candidiſſime Franciſcum Birckman, ac fratrem ipſius Arnoldum: qui quum ſine in vetuſtiſſimis ſimul atque optimis autoribus, non inquirendis conſequendisque tantum, verùm etiam in imprimendis diuulgandisque diligentiſſimi, ita etiã in Chriſtianorum maximè codicum ſynceritate, minime negligenda, maxime conſpicui plurimumque illuſtres. Nihil ex illorum officina ſeculi ntum, nihil adulterum, nihil impium prodit. Omnia ad puram eruditionem, ad integrã fidem, & ad ſolidam doctrinam conſequendam, cum optimis optimi, certatim expendunt. Quod tam in vendendis aſſidue bonis libris, claſsicisque autoribus euulgandis, quàm in luculentiſſimis ac plane diuinis, Ruperti noſtri operibus terra marique (& maximis quidem eorum impendiis) diligenter conquirendis, ac tandem excuſis, luce clariùs docuere. Ad Rupertum vero, antiquiſſimum ſummumque Theologum: qui non per diuerticula, aut vagas contentionum ambages diuagatur, ſed via regia, via tuta, via euangelica, via ſolida ac certa, ſacros hic interpretando Prophetas neminem non cæleſti inflammat igne. Syncerus eſt, integer etiam ac purè candidus. Moriar, ſi vllum deorum nectar ſuauius eſſe credam, hoc Ruperti Prophetarumque poculo, quod ſitienter ebibentes, nunquam ſitiunt, quo ſeſe inebriantes nunquam inebriantur: Multo enim, multoque ampliùs, quàm cogitare quiſquam poteſt, de pectore ipſius candidiſſimo & gratiarum pleno, conditum ſapidumque promanat, cuius niueam ſimplicitatem, cuius eloquentiam incredibilem, cuius ſententiarum grauitatẽ, cuius deniq; Theologicã ſublimitatem nemo nõ admirabitur, nemo non in cælum feret. Auricomum enim habens caput, veſte ſplendeſcit argentea, et velut æthereus ſol cuncta colluſtrat. Hic decus et præſidium eſt Theologorum: ad hunc, tanquam ad anchoram, hac tempeſtate literati omnes decurrunt. Quemadmodum materia ſalubris, ita & ſtylus delectabilis. Et vt ſemel finiam, hoc noſtrum in Abbatem non aſpernabere diſtichon.

> Nunc medium cæli tangit, nunc æthera pennis
> Verberat, & decimo ſemper ſpatiatur olympo.

Quid multa? Adijciamus (ſi ita libet) & hoc noſtrum Epigramma.

> Cedite Philoſophi, quos Græcia iactat, habetque,
> Iactitat & ſi quos Itala terra ſuos.
> Hos longe exuperat Rupertus, gloria vatum,
> Gloria doctorum, Teutonicique ſoli.
> Par decus ingenij nulli ſperare licebit.
> Nam nouit quicquid Theologia docet.

Hos igitur Ruperti libros, lector candidiſſime, obuijs ſuſcipe manibus, et nobis immortales habe gratias, qui non hos ce ſolùm de quibus hic loquimur, verum omnes fermè alios (quorum ingens eſt numerus) Ruperti libros, ad vnguem vſque recognitos, in ſtudioſorum omnium vtilitatem, non fideliter minus quam diligenter edidimus. Vale feliciter. Coloniæ ex officina noſtra literaria, tertio nonas Auguſt. Anno Domini. M. D. XXXIIII.

ELENCHVS EORVM QVAE HABENTVR IN COMMENTARIIS RV. PERTI, IN DVODECIM PROPHETAS MINORES. VBI NOTA, NVMERVM SIGNIFICARE

Folium: literas autem a, priorem: b, deſignare alteram Folij faciem.

A.

ABacuc, id eſt, luctator. 327.a
Abacuc loquutur in perſona Chriſti. ibid.
Abdias interpretatur ſeruus domini. 199 a
Abdias tempore Heliæ fuit. ibid.
Abel primus pœnitentium. 101.b
Ad auſtrum habitare. 210.a
Ad quid inuocandus Deus. 125.b
Aeditui apud Sophon. dicuntur ſacerdotes Baal. 360.a
Abraham propheta, ad quem & promiſſio & repromiſſio facta eſt. 4.b
Abſcondita Eſau, ſunt ſacramenta legis & prophetarum. 203.a
Abſconditum peccatum. 100.b
Abyſſus dedit vocem. 130.a
Aceruus viginti modiorum Chriſtus. 385 a
Accedere ad propheteſſam apud Eſaiam. 1.b
Achon furatus de anathemate, cuius typum geſſit. 21.b
Aduentus Chriſti. 162.b
Aduentum Chriſti prædicit præcipuè Iohel. 106.b
Aduentus Chriſti primus, ſicut ſibilus auræ tenuis. 8.b
Aduentus iſte pacificus arcum et gladium conterens. 23.b
Aduentus vterque Iudæis reprobis in damnationem 107.a
Aduerbiorum ſimilitudinis ſignificatio. 114.b
Aduerſarij fides triplices. 369 a
Afflictio duplex. 295.b
Afflictio & ira Chriſti. 232.b
Afflictio & ira Ionæ. 232.a
Afflictio & ira Moyſi. ibid.
Agitatores qui non ſunt domini, qui. 399.a
Aggæus dicitur feſtiuus. 379 a
Alexander M[illegible]nus vt bruchus. 313.a
Ala ſuperbiam ſignificant, & dæmones volucres cæli dicuntur. 38 a
Alexandria A[illegible]ypti olim No dicebatur. 309.b
Alexandriæ & Niniue comparatio. ibid.
Alieni à cæl[illegible]ſtis Hieruſalem. 132 b
Amorræus diabolum ſignificat. 149.b
Amos propheta difficilis. 134.a
Ambulare in nomine Dei ſui. 256 a
Amici ficti. 276 a
Angeli fortes dicuntur. 298.b
Angelorum interceſſio pro filijs Iſrael ad Deum. 9.b
Anguli excelſi. 365 a
Anima vt auis, verbum Dei vt laqueus. 154.b
Animalibus & brutis ſimiles. 111.a
Animi paſſiones omnium malorum cauſa. 304.a
Annuncians eloquium ſuum. 164.a
Ante faciem indignationis domini ſtare. 288 a
Apoſtoli filij ſunt Iſrael & ſecundum carnem, & ſecundum fidem. 11 b
Amphora apud Zachariam quid ſit. 407.b
Apoſtoli ſunt fratres Chriſti, & filij matris eius. 88.a
Apoſtoli vt vngulæ æreæ. 260.a
Apoſtoli lenes & ſeueri. 265.a
Apoſtolorum ad gentes expulſio. 129 a
Appropinquare ſolio iniquitatis. 175.b
Aquæ bonæ & fideles. 305.a
Aqua maris effuſa doctores ex gentibus ſunt. 195.a
Aquæ Niniue, diuitiæ dicuntur. 383.a
Aquila ſuper domum domini, Romanum imperium contra Hieruſalem. 59 b
Aquila ſuper domum domini bis venit. 60.a
Aratores, patriarchæ, meſſores, apoſtoli. 198.a
Arcturus & [illegible]rion. 167.b
Arcus Iſrael contritus in valle Iſraelis. 9.b
Area & torcular, preſſura ſanctorum. 122 a
Ariditas in diuitijs. 291.a
Arrogantia ingreſſus pontificum. 361.b
Argento inuoluti. 363.a
Aſcendere in cælum, quid 194.b
Aſcenſio de terra duplex, ſicut duplex reſurrectio. 11.b
Aſcenſio viri omnes electi ſunt. 195.a
Aſſiduitas religionis & continentiæ in miniſtris domini. 117.b
Aſſur pro ſuperbo diabolo ponitur. 70.b & 313.b
Aſſur à muliere & ſemine eius contritus. 325.a
Aſſur regis paſtores. 314 a
Aſſur diabolus dicitur. 372.a
Aſſyriorum perfectio qualis. 292.a
Attelebus parua locuſta. 311 a
Auaritia, abyſſus multa. 183 b
Auaritia mala quid. 342.b
Auaritia mater malorum. 187.b
Auaritia ſicut ignis. 272.a
Auaritiam quæ mala ſequantur. 303.b
Auaritia in capite omnium. 193.a
Auaritia Iudæorum contra pauperes. 188 b
Auaritia Phariſæorum. 230.b
Auari, maximè Iudæi. 187.a
Auaritia Iudæorum. 363.a
Auditionem audire quid. 325.b
Auditio de verbo incarnato tremenda. 348.a
Auditores carnales & ſpirituales. 119.a
Auolare quaſi aues ex Aegypto, quid eſt. 91.a
Aurei vituli Hæreticorum. 244.a

B.

BAalim, quæcunque idola dicuntur. 18 b

Baalim

Baalim per nullam interpretationem debet vocari Deus. 22.b
Baal non fuit ex Iſrael, ſicut fuerunt vituli aurei. 63.b
Beelphegor à Latinis Priapus dicitur. 73.b
Bellatores diaboli. 356.a
Bellum ſanctificare. 130.a
Belial quomodo vniuerſus interijt. 296 b
Beniamin, id eſt, filius dextera. 210.b
Beſtiæ quatuor de mari aſcendentes. 387.a
Bethauen, domus idoli, prius dicta eſt Bethel. 37.b
Bethlehem etiam Ephrata vocatur. 260.b
Bibe & conſopire. 415.a
Bibere vinum in dulcedine. 108.a
Bibere vinum damnatorum 149.b
Bona temporalia ſicut pomum. 187.b
Bubali dicuntur ſuperbi Iudæi. 181.b

C.

CAin peccatum ſeptuplex. 452
Caiphas mendacij opifex. 53.b
Caiphas laqueus ruinæ factus eſt. 72.a
Chaldæi, dæmones & Romani. 331.a
Caluitium aquilæ. 242.a
Campeſtria habitare à deo quid. 210.a
Capi à deo, bona eſt captiuitas. 43.b
Capitis commotio duplex. 309.a
Caput de domo impij. 356.a
Captiuitatis humanæ initium. 126.b
Charitas latum mandatum. 106.b
Carnalia deſideria Iudæorum. 419.a
Carmelus duplex. 147.b
Carmeli vertex, ſcribæ & Phariſæi. 135.b
Carnalis Iſrael, ſpiritualem ſemper vt extraneus perſequutus. 206.a
Carnales Iudæi Edom dicuntur. 200 b
Carnis iuſtitia. 105.b
Caſtra Chriſti morientis magna & fortia. 115.b
Catulus leonis, Chriſtus. 153.a
Cauſa dei ſemper iuſta, erga iuſtiſſimum etiam. 270.a
Carbones deſolatorij. 428.a
Celebrare feſtiuitates. 296.b
Cæremonia Iudæorum deſluunt. 195 a
Cæremonia legis figura Chriſti. 385.a
Chriſtus doctor iuſtitiæ. 119.b
Chriſtus cur non placuit carnalibus Iudæis. 51.a
Chriſtus cur à prophetis dicitur Iſrael. 87.b
Chriſtus clamauit in prophetis. 327.b
Chriſtus dominus exercituum. 305.b
Chriſtus finis totius ſcripturæ. 282.a
Chriſtus foderum ſuorum recordatur. 301 a
Chriſtus formans montes. 163.a
Chriſtus in cruce erexit cornu Dauid, cornu ſalutis. 62.b
Chriſtus in ſcripturis quærendus. 211.b
Chriſtus lapis. 364.b 402.b
Chriſtus leo dicitur. 304 a
Chriſtus legatus miſſus ad gentes. 200.b
Chriſtus mons. 253.b
Chriſti nomē apud Eſaiam, accelera, ſpolia, detrahe, 1.a.
Chriſti promiſſionē implere ſeptem regna conabantur. 284.b
Chriſtum præ omnibus gratis oderunt. 170.a
Chriſtus quaſi ros in vtero virginis. 104.a
Chriſtus quaſi leo rugijt. 91.a
Chriſtus ſol in die luminis. 190.b
Chriſtus ſolus verè dicit, Clamaui ad te, quia exaudiſti me. 225.a
Chriſtus ſolus perfectè loquutus. 169 b
Chriſtus venit quaſi imber temporaneus & ſerotinus. 45.a
Chriſtus vt leæna & catulus leonis. 43.b
Chriſtus vt cornu ferreum. 260.a
Chriſtus verè deus. 16:.b
Chriſtus verbum domini. 106.b
Chriſtus candelabrum aureum. 403.a
Chriſtus quomodo coronatur in electis. 414.a
Chriſtus agricola eſt. 440.a
Chriſtus ſolus in ſcripturis quærendus. 388.a 358.a
Chriſtus dicitur Zorobabel & filius Salathiel. 387.b
Chiſtus dicitur ſeruus domini. 400.b
Chriſtus lapis, ſuper quem ſeptem oculi. 402.b
Chriſtus doctor iuſtitiæ. 119.b
Chriſti egreſſus duplex. 260.b
Chriſti eccleſia dicuntur ciuitates, vinea, & horti 198.b
Chriſti eccleſia & virgo eſt & coniunx. 28.a
Chriſti inſultatio contra Iudæos. 443.a
Chriſti paſſio figurata in Iona, per totū prophetam. 211.a
Cibus electorum, laus dei. 123.b
Ciuitas dei. 342.a
Ciuitas ſanguinum, Hieruſalem. 307.a & 344.a
Clamor ad deum verus. 282.b
Clamor ad deum pro terrenis, vlulatus eſt. 57.b
Claudicans Iſrael dicitur. 256.b
Clerici memores ſui officij quid faciunt. 342.a
Clericorum oſores lyncei ad eorum vitia, ad ſua Tireſiæ. 292.a
Climata ſecundum ſitum Hieruſalem. 396.a
Clypeus igniius, ſermo dei. 299.a
Cogitantes contra dominum 285.a
Cogitantes inutile. 243.b
Columba habens fel, non habens cor, Iudæi ſunt. 56.b
Columba regenerantem ſpiritus ſancti gratiam ſignificat. 91.b
Comedere peccata populi quid eſt. 34.b
Comprimere manus quid. 325.b
Computreſcere in ſtercore ſuo quid eſt. 111.a
Confeſsio vera de Chriſto. 335.a
Confuſio Iudæorum duplex. 343.a
Cœli dicuntur apoſtoli, terra autem eccleſia. 382.a
Conuerſio Iudæorum non recta. 390.a
Conſilium apoſtoli. 312.b
Conſolatio electorum duplex. 292 b
Conſtantini donatio. 230.b
Contemplari viam. 297.b
Contemptibilis. 201.a
Cōtritio & retributio Iudæis duplex debetur. 207 a
Contritio capitis, mulieris & ſeminis Chriſti eſt. 325 a

Conuerſio vera ad Deum. 116.a
Conuerſio Dei ad nos & benedictio. ibid.
Conuiuijs ferè impij conſpirant in ſanctos. 291.b
Cor maris, medium eius eſt. 220.b
Cornua, brachia crucis. 350.b
Correctio & confeſſio Ionæ. 224.a
Corpus Chriſti, templum ſanctum Dei. 220.b
Creatio diaboli qualis. 336.a
Credentium numerus pauciſſimus. 343.a
Culmus ſtans, in quo germen non eſt, litera legis dicitur. 64.b
Cupiditas meretrix dicitur. 308.a
Cuſtodes quaſi locuſtæ. 313.a
Cuſtodire vanitates. 224.a

D.

DAmnatio diaboli triplex. 356.a
Damaſci ſcelera. 136.b & 138.a
Darius, quartus à Cyro rex. 388.b
Dauid pſalmos clauſos ſcripſit, clauem Chriſto relinquens. 4.b
Dauid primus ſcripſit, & cecinit propheticum ſermonem. 26 b
Dauid primus cæleſtia promiſſa de regno Dei manifeſtè explicauit. 49.b
Dauid typum Chriſti, Hieroboam Iudæorum carnalium geſſit. 49.a
Dauid victoria contra Goliath myſtica. 210.a
Decem tribus inuidebant Iudæ promiſſionem. 289.a
Decima pars domini. 165.b
Dæmones, in Romanis ſicut equites. 330.b
Denſum lutum, multæ diuitiæ. 341 a
Dentes hoſtium Dei. 250.b
Deſcendere dominum quid. 238.a
Deſcendere in infernum quid. 194.a
Deſolatorij carbones. 428 a
Deuaſtatio Niniue. 294 b
Dei corripientis intentio 152.b
Deum ſequi propter paſcua ſua non propter ipſum. 99.a
Deo congratulari eſt comprimere manus. 325.b
ad Deum vera conuerſio. 116.a
Dei conuerſio ad nos & benedictio. ibid.
Deus ad gentem Hebraicam ter acceſſit, iuxta verba Oſeæ. 26.b
Deus ab Auſtro veniet. 349.b
Deus æmulator & vlciſcens dominus. 285.b
Deus exercituum. 176.a
Deus eſt hoſtis Iudæorum. 237.b
Deo ſeruire grande præmium eſt. 375 a
Deus impaſſibilis. 286 b
Deus iudex iuſtus fortis & patiens. ibid.
Deus iratus eſt Iudæorum non genti, ſed incredulitati. 90.b
Deus in medio eorum. 123.b
Deus miſericors inferendo nobis mortem. 314.a
Deus neminem eijcit, niſi qui prius ab eo ſpõte receſſit. 76.a
Deus non factor, ſed ſuſcitator gentis amaræ. 331.a
Deus non tradit aut dimittit, niſi quos incorrigibiles ſcit. 39.a
Deus non ſolùm vindictam petit, & pœnam ſicut homo læſus, ſed magis pœnitentiam peccatorum. 90.b
Deus quomodo acceſſit ad fornicariam, iuxta ſimilitudinem Oſee. 6.b
Deus ſpes erit piorum, horror impiorum in die magno. 131 a
Dies hoſtiæ domini. 361.a
Dij terræ boni, & dij terræ mali. 371.a
Die 24. noni menſis natus eſt Chriſtus. 336.a
Diaboli creatio qualis. 336.a
Diaboli draconis intentio. 297.a
Diaboli congregatio. 333.a
Diaboli fortitudo imbecillis. 334.b
Diabolus qualis à Deo creatus. 336.a
Diabolus princeps opprobrij noſtri. 120.a
Diabolus rex equorum & equitum. 332.b
Diabolus à Chriſto expulſus. 120.b
Diabolus mortuus Deo, viuit in impijs. 121.b
Dictum Iob exponitur. Deus non æquo iudicio affixit me. 118.b
Dies domini contra dormientes. 112.b
Dies domini cur domini dicatur. ibid.
Dies domini magnus quis eſt. 113.b
Dies domini ex malis præceſſuris credatur. 112.b
Diem domini magnum fore indubitabile ſit. 125.a
Dies domini prope eſt. 126.a
Dies domini terribilis. 230.a
Dies frigoris. 313.b
Dies famis, iudicij dies eſt. 134.
Dies vnius ſeptem nomina. 206.b
Dies præparationis. 372 b
Dies vltionis incredulis eſt dies ſalutis. 19 a (69.b
Dies viſitationis, Iudæis factus eſt dies retributionis.
Dies illa dicitur etiam dies ſolennis, & dies feſtiuitatis. ibid.
Dies nouiſſimi Iudæorum nobis eſt plenitudo temporis. 253.b
Diligere miſericordiam quid eſt. 271.b
Diſceptatio Dei cum hominibus horribiliſſ. 127.a
Diuinatio prophetia mendax. 267.a
Diuiſi inter ſe, qui ſeipſos à Deo diuiſerunt. 77.a
Diuitiæ rete impiorum ſunt. 338.a
Diuitiæ huius mundi, ariditas eſt. 291 a
Doctor iuſtitiæ, Chriſtus. 119.b
Doctores ex gentibus velut pluuia ex mari. 168 b
Doctores eccleſiæ. 264 b
Doctrina noua non eſt, quæ ſcripturis probatur. 194.b
Domus furis, templum Iudæorum. 407.a
Domus Ioſiæ eccleſia eſt. 414.a
Dominus iuſtus in puniendo. 417 b
Domus Dauid contra Iudam quomodo gloriata eſt. 439.b
Domus Iſrael nunc ruinoſa eſt. 196.b
Dominus exercituum, Chriſtus. 194.b & 301.b
Domini verbum verus iudex. 255.a
Domini verbum Chriſtus eſt. 106.a
Domini vinea. 202 a
Domini zelus de terra ſua. 1.8.a
Dominus rex regum. 257.b
Dominus ſtans ſuper altare, Chriſtus eſt in cruce. 192.b

Dominus

Dominus in Sion. 84.b
Dominus de Sion rugiet. 134.b
Domine, in iudicium poſuiſti eum. 335 b
Dominus exercituum cur ter dictum ſit. 163.a
Donationis Conſtantini decretum. 230 b
Dormire fiducialiter quid eſt. 23.b
Duo mala ſeu duas iniquitates fecerunt Iudæi, Gentes vnam. 83 a
Duplex gladius. 197.a
Duplex retributio debetur impijs. 207.b
Duo roſtra aurea. 405.b
Duo montes aurei, lex & euangelium. 410.b

E.

ECcleſia ex bonis & malis permixta in hoc mundo. 11.b
Eccleſiæ hoſtes, Chriſti hoſtes ſunt. 266.a
Eccleſia Chriſti & virgo eſt & coniunx. 28 a
Eccleſia Chriſti dicuntur ciuitates, vineæ, & horti. 198.b
Eccleſia de gentibus ſicut ſeptem illæ mulieres apud Eſaiam. 17.a
Eccleſia de gentibus, licet prius fornicata ſit, tamen virgo eſt per fidem. 23.a
Edom, Eſau, & Seir, tria nomina, re idem. 200.a
Edom ter arguitur, Crudelitas eius in Iſrael. 140.b
Edom, carnales Iudæi ſunt. 200.a
Edom nomen inuiſum ſcripturæ. 208.a
Edom omnis ſectator vitiorum illius dicitur. 200.b
Effraim nomine, ſcribæ et phariſæi denotantur. 210.a
Effraim ſubcinericius factus eſt, qui non reſeruatur. 55.b
Effrata, Bethlehem eſt. 260.b
Effraim omnis aduerſarius veritatis. 104.b
Effraim carnales Iudæi, qui à Dauid & à Chriſto receſſerunt. 55.b
Effuſio ſpiritus ſuper omnem carnem. 125.a
Egreſſus Chriſti duplex. 260.b
Egreſſus es in ſalutem populi tui. 354.a
Erecta gentilitas dicitur. 256.b
Electorum cibus & ſaturitas. 123.b
Electorum duplex conſolatio. 292 b
Eloquentia Iohelis oſtenditur. 114.a
Eloquentia mira in ſacris literis. 176 a
Eloquentia ſeculi. 280.b
Aemulatio Dei. 285.b
Aenigma quid. 341.a
Equi rufi, nigri, & albi. 410.b
Equi varij ad terram auſtri, &c. 412.a
Equi domini quales. 514.a
Equi fortiſſimi, Apoſtoli. 412.a
Error Iudæorum bonus eſt nobis. 397.b
Eſaias vir nobilis, & ſocer Manaſſes regis. 1.b
Eſaias ob quam cauſam occiſus eſt. ibid.
Eſau veſtes bonæ. 203.a
Eſau vxores. 204.a
Aetas Chriſti. 348.a
Euangelium ſecundum Hebræos. 218.a
Euangelica prædicatio in plateis. 300.a
Exacerbare dominum, eſt peccatum ſuum defendere. 33.a
Excelſa ſuper quæ graditur Deus. 164.b
Extremi iudicij terror. 230.a
Exultare eſt hilariter credere. 121.b
Exultare ad horam. 426.b
Ezechias dupliciter conſolatus. 293.b

F.

FAbulæ & genealogiæ Iudæorum. 192.b
Facere iudicium quid. 271 a
Faciens matutinam nebulam Chriſtus eſt. 164.a
Factio laſciuientium impij ſunt. 178 b
Falſi fratres hæretici. 208.b
Fames animæ grauior corporis fame. 191.b
Forma ſpiritualis intelligentiæ, in culmo litera legis. 64.b
Faſciculus numerus Apoſtolorum. 195.a
Fermentum malitiæ in Iudæis, in nocte azymorum. 54.a
Feſta Iudæorum in luctum conuerſa. 190.b
Feſtiuitates celebrare. 296.b
Feſtiuitas tabernaculorum apud Chriſtianos. 450.a
Feſtorum celebratio vera. 296.b
Ficulnea genus humanum cur dicitur. 73.b
Ficulneæ prima poma patriarchæ ſunt. ibid.
Ficulneæ folia ſunt filij damnationis: poma, filij. ibid.
Fides paucorum eſt. 330.a
Fides abſque operibus. 235.a
Fidei firmitas in Iona. 223.
Fidei verbum bonum. ibid.
Filia Sion, primitiua eccleſia. 257.b
Filij Edom qui. 75.b
Filij benedictionis qui ſunt. 154.a
Filij regis & filij regni. 361.b
Filij Sion, Apoſtoli. 428 b
Filij Sion, Iudaica gens dicitur. 124.b
Filij Iſrael inexcuſabiles. 160.b
Filij Iſrael, filij promiſſionis. 210.b
Filij Iſrael carnales ſunt ſicut harena maris: At filij Iſrael ſecundum fidem ſunt ſicut ſtellæ cæli. 11.a
Filij maris, qui crediderint & baptizati fuerunt. 91.a
Finis malus populi Iſrael. 188.a
Flagellorum ſuorum cauſas Deus non vult latere. 150.a
Flagellandi modus triplex. 119.a
Fletus domini ſuper Hieruſalem. 164.b
Flumen pacis, ſpiritus ſanctus. 133.a
Fluuij terræ, ſapientes ſeculi ſunt. 353.b
Fornicari eſt à Deo recedere, & ſeruire creaturæ. 6.b
Fornicaria duplex in Iſrael, Oolla & Ooliba. 37.a
Fornicatio corporalis, pœna eſt fornicationis ſpiritualis. 36.a
Fortes tres Dauid boni, fortes tres Iudæorum mali. 85.b
Fortes angeli dicuntur. 298.b
Fortia fundamenta terræ, reges. 273.a
Fœdus Iudæorum cum morte, & pactum cum inferno. 78.a
Fœdus viniſtorum cum beſtijs. 23.a
Fortitudo diaboli imbecillis. 34.b

Fortitudo Dei Chriſtus aliter quàm bruchus. 123.a
Fortes quaſi quercus. 149.b
Fortitudo diaboli non vera. 336.a
Fratrum Iacob & Eſau myſtica expoſitio. 210.a
Frumentum, vinum, & oleum duplex. 119.a
Fuga Ionæ pia & placens Deo. 213 a
Fugere dominum, & à facie domini, differunt. 216.b
Fulgurans haſta quid. 353.b 355.b
Funiculus miſericordiæ & iudicij. 351 a
Funiculus peccatorum longus in Iudæis. 52.a
Funiculi charitatis. 89.b
Funiculus maris, requies paſtorum. 368.a
Fundamentum ſummum. 254.b
Furati ſunt ſufficientia ſibi. 202.b
Fures Iacob & gentes dicuntur & dies ipſa. 202.a
Fures & latrones qui ſunt. 248.a

G.

GAbsa duplex peccatum Iſrael habuit. 82.b
Galaad ciuitas in tribu Gad, in qua idolum primò conſecratum eſt. 48.a
Galaad cur ſupplantata ſanguine dicitur. ibid.
Galgala locus idololatriæ antiquus. 37.a & 132.b
Gaudium verum, eiuſq; ordo. 110.a
Gedeon typum Chriſti geſſit. 86.b
Generationes nouem inter Zorobabel & Ioſeph. 405.a
Gementes vt columbæ. 302.a
Gens fortis. 108.b
Gens longinquiſſima, diaboli. 130.a
Gentes quæ oderunt Iſrael gratis. 141 b
Gentilium iuſtitia. 292.b
Gentilis populus olim fuit abſq; miſericordia, nunc Iudæi abſq; miſericordia ſunt. 26.b
Gentilis populus vt meretrix, Iudaica gens vt adultera habetur. 67.b
Gentes labores ſuos, Iudæi labores aliorum poßidebunt. 68.a
Gens Iudæorum cur vitula docta dicitur. 83.b
Gentiles facti ſunt Iudas & Iacob. 84.a
Gentibus euangelizandum, in Iona figurabatur miſſo ad Niniuen. 217.b
Gentes erant procul à Deo. 415.a
Gladius duplex. 197.a
Gloria & laus Chriſti. 349.b
Gloria patrum ex carne Chriſti. 123.b
Gradatio in ſermone apud Oſee per Apoſtolum explanata. 25.b
Gurges aquarum tranſijt. 354.b

H.

HAbenæ curribus prælati ſunt. 299.a
Heliſæus ſpiritum Heliæ duplicem habuit. 161.a
Hæreditas mea Iſrael. 127.b
Hæreſis contra ſpiritum ſanctum. 163.b
Hæretici falſi fratres. 208.b
Hæretici cur dicuntur filij Moab & filij Ammon. 369.b
Hæretici cur illis dicuntur eſſe ſimiles. 370.a
Hæretici familia, Aegyptij. 450 a
Hæretici quid tandem erunt. 370.b
Hæreticorum libri ſunt ſicut vxor Loth. ibid.
Hæreticorum peccatum irremiſſibile. 371.a
Hæretici inter paganos reputabuntur. 450.a
Herodes rex Iudæorum tranſiturus. 87.b
Hæſitatio incredulitas eſt. 121.b
Hieroboam peccatum. 242.b
Hieruſalem ciuitas ſanguinum. 307.a
Hieruſalem cæleſti alieni qui ſunt. 132.b
Hieruſalem informata in bonum. 462.a
Hieruſalem peccatum grauius quàm Samaria. 180.
Hieruſalem quomodo Niniue dicatur. 304.b
Hieruſalem quare pila dicitur. 362.a
Hieruſalem olim columba. 372.b
Hieruſalem ſæpius ſuccenſa. 111.b
Hieruſalem terrena filia latronis. 260.a
Homo diuerſum opus ab alijs creaturis. 348.b
Homines animalibus ſimiles qui ſunt. 122.a
Hominis imbecillitas. 108.b
Hominum genera duo. 107.a
Horti & vinea dicuntur Chriſti eccleſia. 198.b
Hoſtes Dei. 170.a & 286.a
Hoſtes eccleſiæ Chriſti quoq; ſunt. 266.a
Humana captiuitatis initium. 126 a
Humaniformij hæretici. 267 b
Humilitas cuſtos virtutum. 339.a
Humilitas Iudæorum in captiuitate Babylonica. 183.b
Humilitas vera fortitudo. 189.b
Humilitas Iacob & Moyſi. ibid.

I.

IAcob Deo primus vouit decimas. 166.a
Iacob & gentes dicuntur fures. 202 a
Iacob & Iſrael coniunctim quid ſignificent. 296.a
Iacob paruulus, id eſt, humilis. 183.a
Idola quæ deceperunt Iſrael. 144.b
Idololatria primum edictum. 242 b
Idolum primum apud Iudæos, ex inauribus & monilibus fœminarum fuit. 19 a
Idololatrarum dementia. 36.a
Idololatria in gentibus error, in Iudæis horror eſt. 48.b
Idola per Chriſti paßionem in telas aranearum fuerunt. 64.a
Iehu quaſi paliurus. 275.a
Iehu rex, nõ vero zelo Dei percußit domum Achab. 7.b
Iehu rex iuſſu Dei, non ex gratia, ſed ad vindictam. 62 a
Ieiunium ſanctificare. 110.b
Ieiunium ſanctificare plus quàm prædicare. 117.a
Ieſrahel, ſemen Dei, filij promiſſionis dicuntur. 7.a
Ieſrahel etiam Metropolis & Naboth dicuntur. 7.b
Ieſrahel cur pro Naboth occiſo ponitur. ibid.
Ignominiam generis humani operiebat lex, deleuit Chriſtus. 18.a
Ignominia Chriſti & Iudæorum diuerſa. 345.b
Ignorantiam Dei habere, & pro ignorantibus orare diuerſa ſunt. 347.b

Imber

Imber matutinus & ſerotinus. 57.a & 122.b
Imbecillitas hominis. 108.b
Immunditia Iſrael idololatria. 247.a
Impaßibilis eſt Deus. 286.b
Impij dicuntur factio laſciuientium. 178.b
Impij robur, eſt infirmitas. 157.a
Impij ſunt ſepulchra diaboli. 121.b
Impiorum ſagena duæ. 338.b
Incarnati verbi auditio timenda. 348.a
Incorrigibiles ſunt, qui non per ignorantiam, ſed per malitiam mendacium dicunt aut confingunt. 63.a
Inexcuſabiles filij Iſrael. 160 b
Inhonoratus, ſuperbus dicitur. 294.a
Iniquitas Iudææ, maior quàm Sodoma. 162.a
In medio amorum quid. 348.b
In medio Deum eſſe. 123.b
Inſania prophetarum Ephraim. 71.a
Inſatiabilia mala ſunt auaritia & luxuria. 35 b
Inſultatio Chriſti contra Iudæos. 443.a
Interiora iecoris. 102.a
Intentio correptionis Dei. 152.b
Interrogatoria, Chriſto & Ionæ propoſita, ſimilia. 216.b
Intrare in profundum maris. 194.a
Interpretatione nominum conſiſtit, qualitas rerum et ſenſuum. 338.b
Interpretatio quorundam nominum hebraicorum. 360.a
Inſula gentium eccleſia Chriſti. 371.b
Inutilia cogitantes. 243.b
Inuidia decem tribuum contra Iudam. 289.b
Inuocandus Deus ad quid. 125.b
Ioannes Baptiſta propheta, & plus quàm propheta. 4.b
Ionas typus ſaluatoris. 211 a
Ionæ confeßio & correctio. 224.a
Ionæ fides firma. 223.b
Ioppe. 213.b
Iobel quis, & quid ſignificet. 106.b
Ioſeph typus Chriſti. 170.b
Ira bona quæ. 232.b
Ira ſanctorum qualis. 273.b
Irriſio ſuperna contra mundum. 311.b
Iſrael carnalis non niſi temporalia bona appetebat. 49.b
Iſrael carnalis Dauid regē gratis odio habuit. 50.a
Iſrael claudicans dicitur. 256.b
Iſrael vt hedera & fœnum. 234.a
Iſrael durius puniri debet, quàm cæteræ gētes. 153.a
Iſrael verus habitat ſolus, non commiſcetur gentibus. 55.b
Iſrael bonus ſicut vua in deſerto, Ephraim ſicut auis auolans. 73.a
Iuda ſunt omnes gentes Chriſtum confitentes. 398.b
Iudæi carnales & Moab dicuntur. 145.b
Iudæi Tyrij dici poſſunt. 128.b [illegible].b
Iudæi crucifigentes Chriſtū, rectè dicūtur Ephraim.
Iudæi vaccæ pingues in monte Samariæ. 80.b
Iudæi dicuntur Chanaan & Philiſtijm. 367.b
Iudicia duo contra Iudæos. 359.a
Iudæi quare dicuntur populus Chanaan. 356.a
Iudæi habitantes funiculum maris. 367.b (ſent.3.b
Iudæi prophetias de Chriſto perdidiſſent, ſi intellexiſſ
Iudæi cur libros prophetarum venerati ſunt, cū exoſos haberent prophetas. 3.a
Iudæi idololatræ etiam in Aegypto. 6.b
Iudæorum ſumma miſeria, quod iam ſunt, & captiui, & non populus Dei. 11.a
Iudæi carnales non ſunt filij promißionis. ibid.
Iudæi cur amāt adhuc literā in prophetis. 12.a 133.b
Iudæorum duplex fornicatio. 36.b
Iudæi filij fornicationum rectè dicuntur. 142.a
Iudæi mendaces dijs falſis, Dei beneficia attribuerunt. 16.a
Iudæis non fuit hæreditas à patribus ſuis, ſicut alijs gentibus. 17.a
Iudæorum dira in Deum ingratitudo. 17.b
Iudæi gens abſq; miſericordia nunc eſt. 20.a
Iudæorum execratio multum profuit fidei Chriſtianæ. 22.a (29.a
Iudæi ſine rege et principe, ſine ephoth et Teraphim.
Iudæorum futura conuerſio. 422.a
Iudæi ſcientiam Dei repulerunt.] 37.a
Iudæi pactum Dei irritum fecerunt, & filios alienos genuerunt. 41.a
Iudæi ſicut Adam transgreßi ſunt. 47 b
Iudæi furentes à vino ceperunt Chriſtum. 54.b
Iudæorū ingratitudo mendaciúq; cōtra Chriſtū. 57.
Iudæi vlulant & ieiunant ſuper triticū & vinū. 57.b
Iudæi facti ſunt quaſi arcus doloſus. 59.a
Iudæi negauerunt ac ſubſannauerunt Moyſen, Dauid, & Chriſtum. ibid.
Iudæi à mendacio quod in Chriſtum confinxerunt, nunquam emundantur. 180.a
Iudæi ſunt vaſa immunda, quia immūdi ſpiritus ſunt in eis. 64.b
Iudæorum cæcitas circa leges euangelicas. 66 a
Iudæi per ſuperbiam & inuidiam, ſicut Aegyptus indurantur. ibid.b
Iudæorum peruerſa dilectio. 68.a
Iudæorum ſacrificia poſt paßionem Chriſti, ſunt panis lugentium. 69.b
Iudæi deriſerunt prophetas. ibid.
Iudæi inflati ſcientia, magiſtri facti ſunt erroris 70.b
Iudæi ſeditionem in Barrabam hæreditauerūt. 73.a
Iudæorum diuiſio inter ſeſe. 77.a
Iudæi iuſto Dei iudicio traditi ſunt patri mendacij. 81.b
Iudæi abſq; regno ſunt vbiq; in ſeruitute. ibid.
Iudæi miſerè nunc pendent inter Deum & idola. 90.a
Iudæorum odium contra Chriſtum. 180.a
Iudæorum vetus idololatria in deſerto. 175.a
Iudæi malè robuſti. 168.b
Iudæi cœleſtia & terreſtria dona amiſerunt. 150.a
Iudæi fruſtra ſperant imperium. 128.b
Iudæi peiores Cham. 345.a
Iudæi ſpoliati cur ſint. 142.a
Iudæi populus Aſſur. 324.b
Iudæi quærunt & non inueniunt. 415.a
Iudæorum Deus, aurum. 192 a
Iudæi volebant ſibi prophetari bona carnalia. 197.b
Iudæorum ceremoniæ defluunt. 195.a

Iudaeorum confuſio duplex. 343.a
Iudaeorum conuerſio non recta. 390.a
Iudaeorum contributio & retributio duplex. 207.a
Iudaeorum carnalium typum geſſit Hieroboam. 49.a
Iudaeis in vinea ſolùm folia relicta. 203.a
Iudaei omnium iniuſtiſſimi. 228.b
Iudaeorum pertinaces reſponſiones. 244.b
Iudaeorum diſperſio. 325.a
Iudaeorum confuſio duplex. 343.a
Iudaei pueri centum annorum. 395.b
Iudaei quomodo eleuati. 409.a
Iudaei quare ieiunabant. 416.a
Iudaei gentibus inuident ſalutem. 461.a
Iudaeis quatuor mala à quatuor regnis. 107.b
Iudaeorum luctus. 117.b
Iudaeo primùm & Graeco. 124.a
Iudex verbum domini. 255.a
Iudicium damnationis diaboli triplex. 356.a
Iudicium peruerſum quod eſt. 328.a
Iudicij funiculus. 351.b
Iudicium facere quid eſt. 271.a
Iudicia domini ſolùm in ſcripturis ſcrutandi. 152.a
Iudicium domini extremum. 282.a
Iudicij nouiſſimi terror. 307.b
Iudicij dies pijs non formidabilis. 132.a
Iurare in Deo Dan. 192.a
Iuramenta Dei. 179.a 230.a
Iurauit dominus in ſancto ſuo. 159.a
Iuramentum Dei in ſuperbia Iacob. 189.b
Iuſsiones Dei aliquando ex indignatione. 159.b
Iuſtitia carnis. 180.a
Iuſtitia gentilium. 292.b
Iuſtificari per fidem ſine operibus quomodo intelligitur. 255.a
Iuſtitia Iudaeorum in caeremonijs, in gregibus, & in armentis. 40.b
Iuſtitia dolor Chriſtus. 119.b

L.

Labor contra Chriſtum vanus. 344.a
Lacus in quo non eſt aqua. 427.b
Lactare quid eſt. 20.a
Lactati à Deo Iudaei varijs ſignis & prodigijs. ibid.
Lactatur à Deo eccleſia longè dulcius. ibid.
Lachis. 241.a
quid Lampas vna, & lucerna ſeptem. 403.b
Lapis Chriſtus. 343.a
Lapides viui meremur dici ex fide. 201.b
Latrones ſcribae & Phariſaei. 202.b
Laus & gloria Chriſti. 349.b
Laus Dei cibus electorum. 123.b
Lebetis et ollae differentia, et myſtica expoſitio. 249.b
Leo Chriſtus dicitur. 304.a
Leo Deus praeda electus. 91.a
Legatus miſſus ad gentes, Chriſtus eſt. 200.b
Legis ſententia de pendente in ligno. 205.a
Lepra diuerſa in Maria & Ozia. 147.a
Libanus. 104.b 287.a
Libanus vinum. 104.b
Liberum arbitrium in homine. 36.a
Liberare lanam & linum à ſeruitute malorum hominum. 18.a
Libri canonici ex Iudaeis non gentibus. 124.b
Lignum crucis. 343.a
Litera legis hedera. 233.a
Litera legis culmus. 64.b
Lingere puluerem quid eſt. 280.b
Literalis ſenſus plerunque nimis exilis & maieſtate vacuus. 25.a
Locus natiuitatis Chriſti, ſolis Dauid, & Michaeae reuelatus. 235.a
Locuſtarum myſticus ſenſus. 107.b 182.a 313.a
Lupi veſpertini Perſae & Medi appellantur. 331.a
Loqui dominum ad Oſee, & loqui in Oſee differunt. 6.a
Luctus Iudaeorum ſub Perſis & Medis. 108.a
Luctus ſub Aſſuero. 109.b
Luctus ſub regno Graecorum. 110.a
Lux ſagittarum verbum domini. 355.a

M.

Mala ſeptem à Iudaeis perpetrata. 360.a
Maledictio & duplex contritio Iudaeorum. 455.a
Maris cor, eſt eius medium. 20.b
Mala auaritiam ſequentia. 303.b
Malitia quam Iudaei cogitauerũt in Chriſtum. 95.a
Malum quod dominus facit. 155.b
Maledictus à Deo ſolus Chriſtus. 218.b
Manus domini effugere non poſſumus. 193.b
Manus comprimere eſt congratulari Deo. 325.b
Mare orientale. 120.b
Mare nouiſſimum. ibid.
Maria mater contriuit caput ſerpentis. 325.a
Martyrum victoria. 301.b
Maxilla gulam deſignat, quia per eam cibus comminuitur. 89.a
Meditatio in ſcripturis. 106.a
Memphis Aegypti metropolis olim fuit. 69.b
Mendacium Iudaeorum de Chriſto ſicut tela aranearum. 64.a
Mendacij fructum nunc vſq; comedunt Iudaei. 85.b
Mendacij dilaceratione plena. 307.a
Menſes Iudaeis tantùm lunares ſunt. 41.a
Menſor ciuitatis Chriſtus. 393.b
Merces meretricis. 239.b
Meretrix cupiditas dicitur. 308.a
Meridies, epiſcopus gratia Dei. 205.a
Michaeas percutitur. 252.a
Michaeas quomodo intelligendus ibid. b
Michaeas ſolicitudo. 237.a
Miſericordia Dei, conſtantia illius indicium. 231.a
Miſericordiam diligere quid eſt. 271.b
Miſericordia Dei in Iona mirabiliter ſe oſtendit. 224.a
Miſericordia alia parua, alia magna dicitur. 45.b
Miſericordia ad proximum duplex. 46.b
Moab dicuntur carnales Iudaei. 146.a
Mons Sion, Hieruſalem eſt caeleſtis. 208.a
Montes & colles caeleſtis Hieruſalem qui ſunt. 132.b
Montes quos Chriſtus formas. 163.a
Mons Pharan quid. 349.b

Mons

Mons oliuarum ſciſſus. 446.a
Moraſthi. 236.a
Mors duplex. 101.b
Mors Iudaeorum duplex in captiuitate. 194.a
Morſus tuus ero inferne. 101.b
Mors noſtra ex Dei miſericordia eſt. 314.a
Mortui conſopiti qui dicuntur. 299.b
Mortui dicendi non ſunt ſancti. ibid.
Moyſes velut Orion. 168.a
Mulier in medio amphora. 408.a
Mulieres duae Samaria & Hieruſalem. 408.b
Multitudo ſacerdotum confuſa ſub Hieroboam. 34.a
Mundi peccatum inexcuſabile. 304.a
Munitiones Iudaeorum. 333.b
Murmur bonum. 302.b
Murus litus. 184.a
Mutatio duplex. 334.a
Myſterium in numero quindecim argenteorum, & in coro ac dimidio. 28.a
Myſterium in numeris mille & decem. 165.b
Myſterium numeri xxxiij. 219.b
Myſterium numeri quadragenarij. 229.a
Myſticus ſenſus potius attendendus, quàm litera. 381.a
Myſterium reſurrectionis Chriſti. 229.a
Myſterium numeri ſenarij. 282.b
Myrteta dicuntur ſcriptura ſancta. 391.a

N.

NAboth Iſraelita mors maximè ſuper omnium prophetarum neces memorabilis, & in typum paſſionis Chriſti fuit. 9.a
Naum prophetia cur tam dura & aſpera contra Niniuen. 284.a
Naum prophetia duplicem habet titulum. 285.b
Naum typus ſpiritus ſancti. 285.a
Nebulam matutinam faciens, Chriſtus eſt. 164.a
Nebula in vijs domini. 287.b
Negotiationes plures ſtellis, reproborum numerus. 311.
Nemo credit, id eſt, pauciſſimi. 330.a
Nemo iuſtitia ſua ſaluatur coram Deo. 288.a
Neſcire Deum, eſt contemnere. 156.a
Neſcientes inter dexteram & ſiniſtram qui ſunt. 235.a
Niniue à Chaldaeis capta. 301.a
Niniue deuaſtatio. 294.b
Niniuitae iuſtiores carnali Iſrael. 228.b
Niniue qua & qualis, & vndè iram domini tantam commeruit. 284.a
Niniue mundum deſignat. 230.a 285.a 294.b
Nomine Iacob & Eſau qui denotentur. 204.b
Nomen domini inuocatum ſalutem parit. 146.a
Non conuertam eum, ſenſus eius. 136.a
Nomina ſeptem vnius diei. 206.b
Nouale dicitur eccleſia ex gentibus, quae ſicut ſilua erant. 84.b
Nouem generationes inter Zorobabel & Ioſeph. 405.a
Nouiſſima quaſi dies amarus. 191.a
Nouiſſima Iudaeorum initium plenitudinis noſtrae. 253.b
Nuditas duplex, ſpiritualis in anima, corporalis in bonis terrenis. 14.a
Nuditas Iſrael in Aegypto. ibid.
Numerus diaboli 666. 334.b
Numerus ſeptenarius, perfectionem ſemper ſignificat. 206.b
Numerorum 7. & 77. myſterium. 138.a
Numeri octonarij myſterium. 151.b
Nuptiae dicuntur, quando verbum caro factum eſt in thalamo Mariae. 24.a

O.

OBliuiſci Deum, eſt contemnere illum. 34.a
Obſcuritas prophetarum cur ſit. 167.b 200.b
Occiſorum Chriſti contra ſe ſententia. 136.b
Octo beatitudines pro ſanctis. 151.b
Octo primates. 263.a
Oculi ſeptem. 425.a
Odium Iudaeorũ contra Chriſtum implacabile. 180.a
Odium iſtud auaritia effecit. 250.b
Odium duplex. 277.b
Oderunt prae omnibus Chriſtum gratis. 169.a
Olla ſuccenſa. 303.b
Oleum adulationis ſuauitas quandoque dicitur. 92.b
Oleum, frumentum, & vinum duplex. 119.a
Oliuae duae datae ſpiritus ſancti. 405.b
Omnia traham ad me. 303.b
Omnipotentia Dei.
Omnis terra, omnes impij. 374.b
Onager carnalis populus Iudaeorum cur dicitur. 65.b
Onus Niniue. 303.a
Olla, decem tribus Iſrael peior quàm Ooliba, id eſt, Iuda. 12.b
Opera duplicia, quaedam praeceptorum, quaedam caeremoniarum. 24.a
Opprobria gentilium contra nos. 118.a
Oratio Ionae. 222.b
Oratio Ionae, orationis Chriſti typus. 224.a
Oratio pro ignorantibus. 347.b
Oratio queruloſa martyrum. 119.a
Oſſa regis Idumaeae qui vocentur. 145.b
Oſculetur me oſculo oris ſui, id eſt, verbum caro fiat. 27.b
Oſee ſtudio ſcripſit obſcurè, ne librum comburerent Iudaei. 2.b
Oſee, id eſt, ſaluator, tam nomine quàm officio Chriſti typum geſſit. 5.a
Oſee ſub quibus regibus, & quo tempore prophetauit. ibidem
Oſee prophetarum, quorum extant libri, primus eſt & ante Eſaiam. 6.a
Oſee excuſabilis de vxore fornicationis. ibidem
Oſee de tribu Iſachar. 12.b

P.

PAgani cur dicuntur Aethiopes. 372.a
Pactum dei cum Iudaeis de templo & caerimonijs vbique conditionale fuit. 60.a
Palata ſunt maſſa pinguium caricarum. 7.b
Pandens iter Chriſtus eſt. 248.a

Parabola ſancta ſcriptura dicitur. 341.a
Panis lugentium eſt quicquid hodie ſacrificant Iudæi. 69.b
Paſcere ventum, eſt ſuperbia ſpiritu inflari. 92.a
Paſcua ſua quæ. 99.a
Paſcha vetus inutile. 188.a
Paſſio Chriſti figurata in Iona. 211.a
Paſtor ouium Chriſtus. 279.b
Paſtores ſeptem præcipui. 262.b
Paſtoralis Thecua. 96.b
Paruulus inuidus dicitur & contemptibilis. 201.a
Paries dealbatus. 174.a 184.b
Paſſio Chriſti figurata in Iona, per totum prophetã. 211.b
Phariſæi varijs nominibus notãtur, & octo væ illis dicuntur. 151.a
Paulus in epiſtola ad Romanos ſapiens & diſcretus verbi diſpenſator. 31.b
Peccator quomodo ſimilis eſt aranti, metenti, et fructus comedenti. 85.a
Peccatores triplices. 246.b
Peccata fortia quæ. 170.a
Peccatum Adæ. 85.a 220.a
Peccatum Hieroboam contra Dauid. 85.b
Peccatum Iudæorum contra Chriſtum filium Dauid. ibid.
Peccatum abſconditum. 100.b
Peccatum Lamech remiſſibile. 169 b
Peccatum irremiſſibile. 169
Peccatum ex ſuperbia. 242.b
Peccata innementis. 243.a
Peccatum mundi ſine excuſatione. 304.a
Pennæ columbæ deargentatæ, & cæter. expoſitio. 283.a
Petendum non eſt à Deo iniuſtum. 337.a
Petra Iudæorum caro Abrahæ. 201.b
Petra illius ſciſſura. ibid.
Pigneratis veſtibus, duplex peccatum. 149.a
Philiſtijm quare ponitur pro impijs. 366.b
Pilatus rex dicitur, homo mendax, & ſimulator. 53.a
Pilatus reus homicidij, Iudæi etiam ſacrilegij. 53 b
Pilatus odij inuidiæque flammas Iudæis augebat. ibidem.
Plaga lectuli quid. 157 a
Planctus domus ſuper Hieruſalem. 164.b
Planctus virginis inconſolabilis. 190.b
Plauſtrum ſtridens. 150.b
Pomorum vncinus auaritiam deſignat. 187.b
Pœnitentia cur agenda. 102.b
Pœnitentia quæ ad ſalutem ſufficit. 228.a
Pœnitentia aſylum ſub euangelio. 295.b
Pœnitentia vera. 116 a
Pœnitentiæ prædicatio quando celebrior. 117.a
Pœnitentiam agere, & reuerti ad dominum, quomodo differunt. 39.a
Pœnitentia Achab non ob æternum, ſed propter temporale regnum. ibid.
Perambulare terram quid ſit. 412.b
Populus Iſrael dictus eſt filius Dei, gratia inde naſcituri. 88.a
Populus accinctus per humilitatem. 357.a
Porta iuſtorum paſſio Chriſti. 245.a
Porta Beniamin. 447.a
Prædeſtinatio Dei non tollit nobis liberum arbitrium. 13.b 126.a 344.a
Prædicatio euangelica in plateis. 300.a
Præteritum enunciare futura non infrequens propheticis. 162.a
Prælati eccleſiæ vinitores. 21.a
Prælati vocantur habenæ currus. 299.a
Præparationis dies. 298 b
Primitiua eccleſia, filia Sion dicitur. 257.b
Proletarij qui. 212.a
Prophetæ graui cum periculo ac timore prophetabant. 2.b
Prophetæ obſcurè ſcripſerunt, ne Iudæi libros eorum deperderent. 2.b 167 b 172.a 200.b
Prophetæ ij tantum dicuntur, ad quos verbum domini de aduentu Chriſti factum eſt. 5.a
Prophetarum primus, Abraham, nouiſſimus Ioannes Baptiſta. 4.b
Prophetæ etiam dij rectè dicuntur. 5.a
Prophetæ in Iſrael à diebus Hieroboam, vſque ad captiuitatem. 5.b
Prophetæ Ephraim falſi & multi ſub Hieroboam. 71.a
Prophetæ olim dicti videntes. 200.b
Prophetis nunquam creditum. 251.a
Prophetæ templum domini. 238.a
Propheriſſa ad quem acceſſerunt prophetæ, Maria mater Dei eſt.
Prophetia lucerna ardens. 399.a
Prudentia carnis. 204.b
Pſallebant bibentes vinum. 149.a
Pſalterium Dauid, typus carnis Chriſti. 47.b

Q.

QVadrageſimale ieiunium. 229.b
Quadriga Aminadab. 308.a
Quadriga colliſa. ibid.
Quadriga quatuor. 410.a
Quare Niniuitis præ cæteris gentibus pœnitentia indicta. 227.b
Quatuor ſcelera, ſuper quibus dominus non vult conuertere eum. 137.a
Quæſtio de tribus diebus in ſepulchro. 219.a
Quod malum facit dominus. 155.b
Quomodo conuertitur Deus, & relinquit Benedictionem. 116.a
Quomodo ſilendum eſt Deo. 347.a
Quomodo iudicat verbum domini. 225.a

R.

REcordari fortium ſuorum quid. 301.a
Reddere quomodo velut Deus annos. 122.b
Regnum Iuda legitimum, Regnum Iſrael rapina fuit. 5.b
Reges Iuda aliqui boni, reges Iſrael omnes idololatræ. 10.a
Reges Iſrael ſine vnctione fuerunt omnes, excepto Iehu. 62.a

Reges

Reges Iſrael vitulorum peccato nunquam emundari potuerunt. 63.b
Reges Iſrael ſicut ſpuma ſuper faciem aquæ. 79.b
Regnum Iſrael, decies per diſcordiam inter ſe ſciſſum. 80 a
Regũ Iſrael optimus Iehu, peßimi cæteri omnes fuerunt. 275 a
Regum Iſrael violentia. 243.a
Regna præcipua vermium nominibus ſignantur in ſcripturis. 107.a
Regna mundi, & exilia. 123.a
Regis poteſtas fundamentum terræ. 269.a
Reliquiæ Iacob apoſtoli. 264.a
Reliquiæ Iſrael miſera. 156.b
Reliquiæ vocantur iuſti. 340.b
Remanere de domo Iuda quid ſit. 368.a
Remuneratio magna eſt ac beata. 376.b
Regna gentium rapina ſunt. 387.a
Regna quatuor præcipua contra dominum. 393 a
Remißio peccatorum per ſpiritum ſanctum. 439 b
Reproborum tribulatio duplex. 292 b
Reproborum numerus quantus. 311.a
Reſurrectio duplex, prima animarum, ſecunda corporum. 12.a
Reſurrectionis Chriſti myſterium. 229.a
Reſiſtere Deo. 288.a
Rete impiorum diuitiæ. 338.a
Reti ſuo ſacrificare quid. ibid.
Rex Aſſur, diabolus. 313.b
Rex virtutum dilecti. 254.a
Roborare virtutem. 297.b
Roma, Babylonia dicitur. 330.a
Romanos equitabant dæmones. ibid.b
Roma caput eccleſiarum. 231.a
Romanum imperium equus fortis. 114.a
Romanum imperium, eſt quarta beſtia apud Danielem. 112.a
Romani populi auaritia. 114.b
Ruina Iſrael duplices. 236.a

S.

SAbas maligni ſpiritus myſticè. 130.a
Sacerdotibus contradicere, eſt peccatum defendere. 31.b
Sacerdoti contradicentes, Adæ peccanti aßimilantur. 33.a
Sacerdotes Hieroboam comedebant peccata populi. 34.b
Sacerdotium vetus, &c. 459.b
Sacerdotibus illis malis grauius erit iudicium. 39.a
Sacerdotes illi latrones erant. 48.a
Sacerdotes Chriſti qualiter offerunt. 459.b
Sacerdotes angeli & nuncij. 306.b
Sacerdotibus bellare vetitum. 255.b
Sacerdotes quærentes ſua. 99 a
Sacerdotium Iudæorum proiectum. 174.a
Sacra ſcriptura aurum & argentum. 129.b
Sacrificia legis non tam iuſſa, quàm permiſſa. 40.b
Saltus ſuperexcreſcens minerus eſt hominum. 153.b
Saluatores quidam temporales. 5.a 120.a 211.a
Salus ex gratia vocantis Dei. 126.a
Samaria poſt paßionem Chriſti, verbum Dei cũ gaudio ſuſcepit. 63.a
Samariæ habitatores, rectè dicti ſunt Iudæi crucifixores Chriſti. 80 b
Samaria quaſi aceruus lapidum. 238.b
Sanguis omnium ſanctorum ſuper Iudæos. 146.b
Sanguis ſanguinem tetigit. 32.b
Sancti magnoperè deſiderant ſecundum Chriſti aduentum. 337.a
Sancti viuunt Deo. 300.a
Sanctus in quo iurauit dominus, Chriſtus eſt. 159.a
Sancti veteris teſtamenti ignis, noui verò flamma dicuntur. 208.a
Sanctorum ira qualis. 273.b
Sanctificare ieiunium quid. 110 b 117 a
Sanctificare eccleſiam. 117.a
Sanctificare bellum. 130.a
Sapientes ſeculi fluuij terræ. 353 b
Sapientia prophetarum Chriſtus eſt. 282 a
Sapientia qui Chriſtus eſt in ſcripturis latet. 104.a
Sareptana vidua myſterium. 210.b
Saturitas electorum, deliciæ paradiſi. 123.b
Scandalum videre coram ſe, aliud quàm ſcandalizari. 145.b
Scelera Iſrael. 148.a
Scribæ & Phariſæi vertex carmeli. 135.b
Scriptura litera, argentum: ſenſus myſticus, aurum. 176.b
Scriptura latebra Chriſti. 211.b
Sciſſio Iſrael expectato Dauid & Salomonis. 246.a
Scire Chriſtum eſſe Dominum, vita æterna eſt. 25.a
Scientia de Deo gentilibus ex creaturis, Iudæis etiam ex lege. 32.a
Scriptura ſacra liber grandis ſcriptus ſtilo hominis. 1.a
Scriptura prophetica cur obſcurè tradita eſt à prophetis. ibid.
Scrutari Hieruſalem in lucernis. 363.b
Spiritum ſequi oportet non literam. 369.a
Seruire humero vno. 375.a
Scrutator maieſtatis nimius quis. 152.b
Sedere humilium eſt. 104.b
Sedere ſubtus vineam. 256.a
Seductio duplex, bona & mala. 197.b
Sela in pſalmis quid. 349.b
Senectus venerabilis, & quæ vera dicitur. 107.a
Sennacherib rex, tonſor Iſrael. 182.b
Sennacherib dupliciter tribulatus. 293 a
Sententia conceßiua. 311.b
Senſus myſticus de templo Chriſti. 405.a
Septenario vniuerſitas ſignificatur. 424.a
Senſus puerilis Iudæorum de Meßia. 447.a
Septem paſtores, & octo primates hominũ. 262.b
Septem viſiones Dei, ſecundum ſeptem capita draconis. 237.b
Sepulchrum in inferno. 294.a
Sepultura Chriſti vtilitas. 218.b
Sequi Deum propter paſcua. 99.a
Sermo Dei, clypeus ignitus. 299.a

Sermo Dei aquus, nemini parcens. 146.a
Serui Dei etiam filij Dei appellantur. 124.a
Serui Dei, omnium gentium electi. ibid.
Signa pſeudoprophetarum inutilia, Chriſti autem et Apoſtolorum vtilia. 78.a
Silendum quomodo ſit Deo. 347.a
Signa praceſſura diem iudicij. 125.a
Sion filij, Iudaica gens. 124.b
Sodomis non reperiebantur decem iuſti. 208.a
Sordes Ephraim, vituli aurei, & Baal. 45.a
Sol Chriſtus eſt in die luminis. 190.b
Solium Chriſti regis & ſacerdotis. 414.b
Solicitudo pro nomine domini pia. 237.b
Sortibus an & quomodo credendum. 216.a
Speculator cum Deo, et ſpeculator Dei multum differunt. 71.a
Sperandum non praſumendum in pœnitentia. 116.b
Spes Iudaorum de regno recuperando vana & fallax. 56.a
Spina tribulationum remedia ſunt reuertendi ad Deum. 16.b
Spina ſe inuicem complectentes qui. 290.b
Spiritus ſanctus apoſtolis dupliciter datus. 25.b
Spiritus ſancti egreſſus duplex. 133.a
Spiritus ſancti opus duplex. ibid.
Spiritualis in malam partem dicitur, qui ſpiritum erroris ſequitur. 65.a
Spiritus ſanctus quomodo arguat mundum de peccato, & iuſtitia, & iudicio. 285.a
Spiritum ſanctum creaturam dicere hareticum. 163.b
Spoliatio peſſima. 341.b
Sponſatio trina Dei ad hominem. 24.a
Suauitas [illegible] ſiue allegorice. 420.b
Subriſio quid, & qua ipſius Dei. 169.a
Subſannatio Iudaorum contra prophetas. 172.b
Summa exultationis & latitia noſtra. 122.b
Superbia Iacob. 298.a
Superbia Iudaorum [illegible] humiliata in faciem eorum. 56.a
Superbire quid. 340.a
Superbia inhonorat. 294.b
Superbia modi duo contra Deum. 288.a
Superbia Iſrael hereſes facit. 298.a
Superbia Iudaorum in templo. 79.a
Superbia incentiuum malorum. 127.a
Superadificare m[illegible]ripturis. 283.b
Synagoga eſt filia [illegible]dis, & abſq; miſericordia. 10.b
Synagoga, nec virgo eſt, nec coniunx. 28.a
Synagoga nunc tacet nocte, quia ſcientiam Dei repulit. 33.b

T.

Tabeſcere tam in bonam quàm in malam partẽ accipitur. 194.b
Thabor mons in campeſtribus Galilaa. 38.b
Talentum plumbi quid ſit. 408.a
Talis vnuſquiſque eſt, quale id quod diligit. 7[illegible].a
Templum Hieruſalem bene deſtructum eſt ad Chriſtiana fidei profectum. 21.b
Templum omninò deſtrui ac tolli potuit. 61.a
Templum & altare Hieruſalem poſt paſſionem Chriſti vitulus Samaria dicitur. 62.a
Templum illud domus idoli ſeu Bethauen, & domus Mammon tunc erat. 81.a
Templum non manufactum corpus Chriſti. 3[illegible].b
Terra quomodo luget. 3[illegible].b
Terra promiſſionis domini erat, Iudai erant coloni. 68.b
Terra domini, alia dicitur terra viuentium. ibid.
Terra ſua, id eſt, domini qua dicatur. 118.b
Terramotus tempore Amos. 1[illegible]7.a
Terribilis ſententia in occiſores Chriſti. 136.a
Terror extremi iudicij. 92.b & 23[illegible].a
Timor Iudaorum malignus. 20[illegible].b
Timiditas, diffidentia eſt Dei. 121.b
Tradi in reprobum ſenſum, & in deſideria cordis, eſt hominem ſibipſi dimitti, ac derelinqui, cui Deus maximè iraſcitur. 3[illegible].a
Tranſitus domini ad Hieruſalem. 1[illegible]1.a
Tremor & turbatio bona. [illegible]6.b
Tres factiones, & triplex ſeditio in Hieruſalem. 362.a
Triginta maledictiones in Iudaos. 36[illegible].a
Terror extremi iudicij. 364.a
Trinitas ſape inſi[illegible]ur apud Sophoniam. 376.b
Trinitatis vnitas quatuor in Chriſto admiranda eſt operata. [illegible]7.a
Terra dicitur Eccleſia, cali autem apoſtoli. 382.a
Trinitatis pulchra inſinuatio. 389.a
Tribulatio duplex non erit. 29[illegible].a
Tribulationem cogitationes praeunt contra dominũ. 291.b
Tribulatio reproborum duplex. 392.b
Tria incrementa mali Iudaorum. 182.a
Tria ſcelera. 137.a 138.a
Triumphus Chriſti ſimilis triumpho Gedeonis de Madianitis. 86.b
Tuba euangelica in pœnitentiam. 117.a
Tyrannus mortis peccatum eſt, & dominus peccatoris. 34.b
Tyrus ſuperbiam ſignificat. 74.b

V.

Vacca Bethauen ſimulachra inanimata. 79.a
Vacca [illegible]gues, vitulorum cultores. 158.a
Vas deſiderabile, electi. 102.a
Va ſcribis & pharisaeis ſepties a Chriſto. 34[illegible].b
Vallis con[illegible]ionis. 131.b
Vallis Ioſaphat. 1[illegible]7.a
Vanitates cuſtodire. 224.a
Vanitates Iudaorum contra Chriſtum. 226.b
Vbertas terra in rationibus Dei, nec bonus, nec malus fructus eſt. 6.b
Vbi eſt, dupliciter quarimus. 305.a
Vbi non eſt miſericordia, ibi nec charitas eſt. [illegible].a
[illegible]er inferi, cor terra. 21[illegible].b
Venditus pro argento iuſtus. 148.a
Ventus ſpiritus erroris & ſeductionis. 214.b
Ventus refrigerium c[illegible]tra tentationes. 163.b
Ventus vrens ſpiritus ſanctus eſt. 103.b
Ventres [illegible] & vide aurum quaſitum. 1[illegible]5.a

Verbum

Verbum domini factum eſt ad homines, non ad deū, ſed ex Deo natum, apud Deum ſemper fuit. 4.a
Verbum domini beatum facit eum ad quem fit. ibid.
Verbum domini vt laqueus, anima vt auis. 73.b
Verbum domini Chriſtus eſt. 106.a
Verbum quomodo ad Chriſtum factū. 212.b 329.a
Verbum fidei, verbum bonum. 223 b
Verba domini cum quo bona. 245.b
Verbum domini iudex verus. 255.a
Veritatem in iniuſtitia detinere quid eſt. 31.b
Vermiū nominib. regna præcipua ſignificantur. 107.b & 233.b
Vertex carmeli, ſcriba & Phariſæi. 135 b
Veſtes Eſau bonæ. 203 a
Vetus paſcha imus de. 188.a
Via Aegypti euagatio mentis. 161.a
Via domini. 287.a
Victoria martyrum. 301.b
Videntes cur prophetæ olim dicti. 199.b
Vinacia vuarum dicuntur dæmones. 27.a
Vinacia diligere eſt occidentem ſequi literam. ibid.
Vinea domini. 203.a
Vinitores, dicuntur Eccleſiæ prælati. 21.a
Vinitorum iſtorum fœdus cum beſtijs quale eſt. 23.a
Vinum Libani. 104.b
Vindicta in peccatores per homines, non hominum, ſed dei eſt. 77.a
Vindicta in Iudæos propter ſanguinem prophetarū. 360.a
Vindicta in Iudæos propter ſanguinem Chriſti. 361.a
Vix iuſtus ſaluabitur. 366.b
Viſio Ruperti. 388.a
Viſio pergrandis. 390.b
Vir ſuper equum filius Dei. 391.a
Viſio de paſsione domini. 399.b
Viſio non ſubſtantiam, ſed imaginem rei denotat. 400.a
Viri quatuor quid portendant. 414.a
Violentia regum Iſrael. 243.a
Virginem ſpiritualiter ex fornicatiōe deus facit per fidem. 23.b
Vir pubertatis ſuæ quis. 109.b
Virtus in infirmitate perficitur. 130.b
Virtutum cuſtos humilitas. 339.a
Viſio & diuinatio differunt. 351.a
Viſiones duplices. 103.a
Viſio vera mentis eſt. 97.a
Vituli aurei hæreticorum. 244.a
Vituli labiorum. 103.b
Vituli aurei regi Aſſyriorum in manus miſsi. 79.a
Vituli æei deaurati, ab aduenis pro aureis ſubornati. ibidem.
Vlciſcens dominus. 285.b
Vltio domini ſimplex, permanens & trāſiens. 289.a
Vnum ouile fiet. 248.a
Vncinus pomorum auaritiam deſignat. 187.b
Voluntates Chriſti duæ. 213.b
Vox Chriſti in cruce quid ſignificauerit 115.b
Vox impiorum non credentes aliam vitam. 370.b
Vultus redacti in ollam. 114.b
Vxores Eſau. 304.a

Z.

ZAcchariæ typum Chriſti gerit. 388.b
Zelus Dei à Iudæis receſsit. 388.a
Zelus domini de terra ſua. 118.a
Zelus bonus domini ad Hieruſalem. 392.b 418.b

FINIS INDICIS.

IN NOMEN
RVPERTI TVITIENSIS ABBATIS.

Ruperis arte ſacris quòd ſaxa extantia Libris
Ruperte, hoc merito nomen habeto tuo.
Quòd regis atque doces Eccleſiam & enſe tueris
Verbi, Cognomen ſic quoque iure tenes.
Dicere cur Abbas? Cæleſtem frangere paruis
Panem filiolis, ὀρθοτομοῦντι *vales.*

Γέραρδος ὁ τῶν Α'ντωνίων ποιμήν.

PROLOGVS DOMINI RV-PERTI TVITIENSIS ABBATIS IN EXPLANATIONEM DVODECIM PROPHETARVM.

SPIRITVI ſancto, & omnibus, quorum per os ipſe locutus eſt ſanctis Prophetis, vir illuſtriſsime Colonienſium Archipręſul Fritherice iucundum eſſe noſtrū eloquium, nō vanè ſperamus, dum Chriſti filij Dei ſacramenta prædicantes, ipſorum teſtimonijs opportunè, & conuenienter vtimur. Vno namq; & eodem actu, dum fidem noſtram Deo offerimus, ipſorum quoq; teſtes ſumus, ipſorum fidei teſtimonium perhibemus. Hoc nimirum illis gratum eſſe, & iucundum non dubitamus. *Eſaie 8.* Ait enim vnus illorum Eſaias, in theſauro fidei & verbo Domini valde copioſus. Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtilo hominis, velociter ſpolia detrahe, citò prædare. Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam ſacerdotem, & Zachariā filium Barachiæ, & acceſsi ad prophetiſſam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me, Voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere, Feſtina prędari, quia antequā ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorum. Quiſnam eſt liber ille grandis, quem vt ſumeret ſibi iuſſum eſſe dixit, niſi vniuerſitas ſcripturarum ſanctarum, in qua ſunt fidelia teſtimonia Chriſti, quod ſanctum primum ad Abraham Deus repromiſit? Et quid illi eſt, in tali libro ſcripſiſſe ſtilo hominis nomē pueri, de quo prędixerat, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, niſi accepiſſe gratiam propheticam, factumque eſſe vnum ex illis, qui eiuſdem Chriſti venturi teſtimonia cōſcripſerunt, eundemq; teſtantur extitiſſe Deum, priuſquam per carnis natiuitatem venerit in hunc mundū. *Ibid. 7.* Hoc eleganter per tale nomen prædicatur, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, & per talem nominis rationem, quia antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorū. Qualis enim, vel quanta eſt acceleratio ſpolia detrahendi, ſiue feſtinatio prædandi, priùs ſpolia detrahere, priùs prædari, quàm habere matrem, vel vocare patrem, qui fuit Ioſeph ſecundum adoptionem pueri huius? Idem ergo eſt, ac ſi dicat, quia puer iſte, quem virgo concepit & peperit, Deus erat priuſquam idem homo fieret, & ſaluauit Hieruſalem & Iudam à Rege Damaſci Raſin, & à rege Samariæ Faccee filio Romeliæ, qui tunc illum pariter impugnabant, & à cæteris quoque hoſtibus, è quib. ille populus auxilio ſuperno liberatus eſt. Profectò huiuſmodi prophetias ſcribere, accedere fuit ad prophetiſſam, de qua dicit, & acceſsi ad prophetiſſam, & concepit, & peperit filiū. Quęnam eſt illa prophetiſſa, niſi illa, de qua prælocutus fuerat, mater Emanuelis, virgo Maria gratia plena, in qua omnis prophetia implenda erat? Iſte acceſſus ad hanc prophetiſſam talis eſt, qualis introitus honorati viri in ſanctuarium Domini cum oblatione ſolenni, cum talento, quod offerat auri probati atque puriſsimi. Teſtes huius rei, ꝙ taliter ad prophetiſſam illā acceſſerit, quòd prophetiæ in ea complendæ ſuam portionē conſcripſerit, gratulatur ſe habere tam Apoſtolos ex Iudæis, quam ſanctos doctores ex gentibus, verbis huiuſcemodi: Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam ſacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ, ſacerdos Vrias, qđ interpretatatur, Lux mea Dominus, apoſtolica dignitas. Zacharias, quod interpretatur, Memor Domini, Filius Barachiæ, id eſt, benedicti Domini, conuentus vel cœtus eſt Eccleſiæ de gentibus, ſanctis ornatus doctorib. quorum omnium, videlicet Apoſtolorum atque doctorum, ſi ſcripta perpendas, palàm eſt, quia teſtes ſunt Eſaiæ prophetæ, quòd optimè ſenſerit & crediderit de puero hoc talis prophetiſſæ filio, quia nimirum in prædicatione fidei huius, verbis eius conſtanter vtuntur. Quod de vno Eſaia diximus, de cæteris quoque prophetis dicimus, quia reuera datum eſt illis à Spiritu Sancto diuidente ſingulis, prout vult, ſumere librum grandem, id eſt, Sanctam Scripturam, cuius primā & magnam portionem ſcripſit Moyſes, & ſcribere in eo ſtilo hominis, id eſt, eadem auctoritate, qua primus Moyſes ſcripſit, ſcribere aliquid pro virili portione, ſiue quod ab homine poſſet legi, & tali modo accedere ad illam prophetiſſam, & inde habere teſtes duos, id eſt, tam de Iudæis, quàm de gentibus, credentes, quòd de Chriſto Dei filio multùm benè ſenſerint, & in Spiritu Sancto locuti ſint, quę gratia verè magna eſt. Nam legere quidem illum grandem librum, pluribus datū eſt, pauciſsimis autem, ſcribere in eo, & in ſanctarū Canone ſcripturarum eſſe principes. Igitur ſicut initio diximus, ſanctis prophetis cum Chriſto iucundum eſſe noſtrum eloquium, non vanè ſperamus, dum Chriſti ſacramenta prædicantes, ipſorum confeſsione & verbis, quæ ſcripſerunt, eundem Chriſtum honoramus. Cui autem non ſit optabile, talibus ac tantis regis æterni præconibus in hac par-

Duo teſtes Apoſtoli & ſancti doctores.

te iucunditatem & exultationem facere, vt gratulentur, ſetantæ rei nos teſtes habere? Bonam quippe viciſsitudinem in tempore opportuno valebunt rependere. Ea ſpe vel expectatione ſcito me, pater mi, ſicut in cæteris ſcripturis, ita & in volumine duodecim prophetarum operam dediſſe, ad quærendũ Chriſtum, cuius veritas eorũ corda poſſedit, ora repleuit, calamũ rexit, vt per omne, qđ ſcriberent, ad eius gloriam & honorẽ tenderent. Hoc nunc dico, à quo ipſe non diſſentis quòd ſicut de quadam terra ſcriptũ legimus, quia ibi naſcitur aurũ, & aurum terræ illius optimum eſt, ita de ſancta prophetica ſcriptura rectè dicas, quia in hac inuenitur Chriſti filij Dei teſtimonium, & teſtimoniũ ſcripturæ huius, optimũ eſt. Tu mihi, & tecũ paſſillus modicus, attamen fidelis, & in loco fideli fixus, cœnobij Sygebergenſis abbas, Cuno, fidei & ſciẽtiæ domeſticus, ſtimulũ appoſuiſti, ſicut in cæteris quibuſdam, ita & in parte iſta: vt quamuis piger eſſem, nõ tantũ vſquequaq; dormitare poſſem, quũ & hoc volumẽ aliquatenus attingerem. Quod iã feci ad finẽ vſq; Micheæ, qui in hoc ordine ſextus eſt. Septimus ſequebatur Naum, ſed quia is de aduẽtu Chriſti ferè nihil tale dicit, quòd illũ propriè nunciet, ipſo ſono literali, refriguit ſtudium, quia contracta eſt ad modum iucunditas, quæ difficultatem tollerabilem in alijs ſecerat. Ecce per hanc occaſionem imperfecto opere reſedi, ego piger, fortaſsis nihil de ſex poſterioribus prophetis præſumpturus. Cur in hac re nunc ſolito pigrior ſum? Nomen inane mihi non abſq; labore dediſti.

Gene. 2.

Prologus Ruperti in Oſee prophetam.

PRimus in ordine duodecim prophetarũ ponitur Oſee. Huius ad intelligentiam quanto ſapientiæ lumine opus ſit, ipſe non leuiter innuit, cũ in calce voluminis ita dicit: Quis ſapiens, & intelliget iſta: intelligens, & ſciet hæc? Sic namq; admirando interrogans, interrogando admirans ſatis affirmat, quòd diligenter & multa cũ induſtria precioſas in anguſtia litera quã profundiſsimè abſcondit ſpiritualis intelligentiæ margaritas, adeò vt quiſquis eorũ, qui meditantur in lege domini, totis ſancti ſtudij viribus adhibitis, eas inuenerit, hic verè ſapiens atq; intelligens reputandus ſit. Dicet ergo quis, Quorſum tendebat talis diligentia? Nunquid ſanctus propheticę ſpiritus, qui in iſto atq; in cæteris loquebatur, ſenſus ſui theſaurũ nobis occultũ eſſe volebat? Nunquid beneuolus nõ eſt ſpiritus ſapientiæ propheticæ, & idcirco taliter ſe abſcondebat, vt nos eam, aut vix, aut nunquã poſſemus inuenire? imò vt inueniri poſſet, idcirco ſapientia hæc abſcondita, & theſaurus hic occultus eſt. Niſi enim ſeſe abſcondiſſet, nimirum hodie inueniri non poſſet. Hoc tũc demum rectè aduertis, ſi ſtatum temporis illius ritè perpendis. Nunquid enim prophetæ ſuis quiq; temporib. tam liberè loquebantur

Theſaurus abſconditus

quàm licenter hodie leguntur? Nunquid nõ in multa formidine prophetabant? Dicit nãque vnus ipſorum. Si occiditur in ſanctuario domini ſacerdos & propheta, formido & laqueus facta eſt, vaticinatio & contritio. Siquidem vaticinantes occidebantur, & ipſa vaticinatio laqueus fiebat illis, vt quaſi iuſtè & rationabiliter occidi viderentur. Exempli gratia, Eſaię, quamuis eſſet ſanctus & nobilis, vt pote cuius Manaſſes rex gener extitit, id qđ vaticinatus fuerat, dicendo. Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatũ, laqueus fuit. Nã in lege dominus dicit Moyſi. Non enim videbit me homo, & viuere poteſt. Ergo apud iudices iniquos quaſi ex ore & vaticinatione ſua illaqueatus eſt, quod ſanctæ..gi & ipſi Domino contraria dicere præſumpſiſſet, ſcribendo, ſe Dominum vidiſſe, cum Dominus dixiſſet, ſe non poſſe videri ab homine, atq; ita habito quaſi iudicio condemnatus eſt. Deniq; ab hoc illũ Hebræi à iã dicto ipſius genero Manaſſe ſectum eſſe perhibent. Quid putas illi eueniſſet, ſi quemadmodum dixerat, Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, ita etiã nudo ſermone dixiſſet, quomodo vel quali ordine idem dominus ab ipſis Iudæis crucifigendus, & tunc demum reſurgendo ex mortuis in illud excelſum paternæ dexteræ ſoliũ eſſet eleuandus? Nimirum non expectaſſent illi, vt ſaltem cum iudicio cõdemnarent, ſed ſicut beato prothomartyre Stephano dicente: Ecce video cælos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei, qui vtique crucifixus fuerat ab illis, non expectauerunt vt perageretur iudicium, ſed exclamantes cõtinuerunt aures ſuas, & impetum fecerunt vnanimiter in eum, ita inſanientes tanquam pro zelo Domini fortiter conclamantes, ſimul irruiſſent in eum. Nec verò tantum de ſua morte ſoliciti formidabant ne occiderentur, quàm ne ſacræ periclitarentur literæ, & pro de hominum memoria tollerentur. Etenim nunc quidem, cum ab alijs Prophetæ occiderentur, ab alijs propheticæ literæ cuſtodirentur, tunc autem, ſi tantum ſcelus, tantique ſceleris pœnam Iudæis euenturam palàm enunciarent, nequaquam cuſtodirentur. Exempli gratia, Quando verbo Domini quæ Baruch ſcriba ex ore Hieremiæ ſcripſerat, rex combuſſit, ſcindens volumen ſcalpello ſcribæ & proijciens in ignem, Elnathan & Dalaias, & Gemmarias contradixerunt regi, licet non audierit eos. Profectò, ſi ea, quę de Paſsione domini, & de futura ſubuerſione ciuitatis totiuſque gentis, quæ propter illam futura erat, ſentiebat, idem Hieremias manifeſtis & rebus & nominibus conſcripſiſſet, non modò non prohibuiſſent volumen illud ſcindi ſiue comburi, verùmetiam & vniuerſam illius, qua nunc Eccleſia CHRISTI fruitur, ſcripturam propheticam perdere feſtinaſſent, ipſum quoque non tantùm

Thre. 2.

Cur occiſus eſt Eſaias.

Eſa. 6.

Exod. 33.

Act. 7.

Cur obſcurè ſcripſerunt Prophetæ.

Hiere. 39.

tùm miſiſſent in lacum, vt iam fecerant, ve-
rùm etiam aut viuum igni tradidiſſent aut
alio qnolibet modo crudeliter occidiſſent.
Contemperandum itaq; tunc erat tempori,
quatenus & ſcripturas veritatis ſpiritus ſan-
ctus conderet, & tamen veritas non vſque-
quaq, damnoſum venturis ſeculis odiû ſibi
Pſal. 58. pareret. Si enim Chriſtus Dei filius in pſal-
mo loquitur. Deus oſtendit mihi ſuper ini-
micos meos, ne occidas eos, nequando obli-
uiſcantur populi mei. Diſperge illos in virtu
te tua, cur non & prophetis Chriſti côueniat
dicere, Deus oſtendit nobis ſuper fornicatri
Ezech. 23. ces iſtas, Oollam atq; Oolibam, quarû altera
Samaria, altera eſt Hieruſalē, ne nimis exa-
ſperetis eas, ne quando obliuiſcantur mei, ſi-
ue ignorantiam Dei ſemper habeant ventu-
ri populi, ſi iſtę ſcripturas recipere aut con-
ſeruare voluerint, vt imini diſcretione proui
da occultate ſub figuris & ænigmatib. deſcen
ſuræ ad terras diuinitatis myſteria. Igitur cû
dicit hic vnus ex illis, primus (vt iam dictum
Infra. 14. eſt) in ordine prophetarum duodecim. Quis
ſapiens & intelliget iſta: intelligens & ſciet
hæc? atq; hoc dicens maniſeſtè ſenſus occul-
tos & intellectu difficiles in litera, ænigmati-
ca ſeſe ſignaſſe confirmat, rectè non iudica-
tur tanquam inuidus, ſed honoratur tanquã
prouidus. Quippe qui bonû theſaurum ſutu
Clauis ris gratię cohæredib. in tuto repoſuit, clauim
Dauid. illi derelinquens, cui dereliqnit Dauid, qui
pſalmos, nihilominus clauſos conſcripſit, vt
aperiret ipſe quibus vellet in plenitudine tē-
Apoc. 3. poris. Vndè & in Apoca. ſanctus & verus di-
citur habens clauim Dauid, qui aperit & ne-
mo claudit, claudit, & nemo aperit. dicitq; an
gelo Philadelphiæ. Ecce dedi oſtium apertû
coram te, quod nemo poteſt claudere. Ipſe
nobis aperire dignetur oſtiû intelligētię, per
quod priores & patres noſtros, Eccleſiæ ma-
giſtros introducere dignatus eſt, vt nos quo-
que cum illis videre queamus, quid, quando
vel quomodo fecerit deus, per quod aſsimi-
latus ſit in manu prophetæ huius, ſemel & i-
terum ac tertiò ad mulierē fornicariam acce
dentis, & ex ea duos filios & filiam generan-
tis, & poſthæc adhuc mulierem adulterã ad-
Infra 13. euntis. Nã quòd hæc in ſimilitudinē ſui pro-
Quæſtio de pheta facere ſit iuſſus, ipſe teſtatur, qui in hoc
prophetis. eodem loquitur. Et locutus ſum per prophe
tas, & ego viſionem multiplicaui, & in manu
prophetarum aſsimilatus ſum. Nam cû & il-
lud non ab re eſt qnærere, ſanctos iſtos pro-
phetas ſuis in temporib. tam exoſos, vt pleri-
que ex eis crudeliter interfecti ſint, quæ cau-
ſa eos defenderit, & tantum genti illi, quãuis
peccatrici, cômendauerit, vt literas eorum in
eodem receperit apice canonicæ authoritatis
in quo & ipſam legē Moyſi? Quòd ſi quæris
opportunè, reſpondetur, quia verè dignitati
illorû ſubuenit auctoritas, & iudicium ſan-
ctæ & prouidę legis domini. Dixerat namq;
Deut. 18. Dominus, ſicut habes in libro Deuterono-
mij. Propheta aût, qui arrogãtia deprauatus,
voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non
præcepi illi, vt diceret, aut ex nomine deorû
aliorum, interficietur. Quòd ſi tacita cogita-
tione reſponderis, quomodo poſſum intelli-
gere verbû, quod non eſt locutus Dominus?
Hoc habebis ſignum, quod in nomine domi
ni propheta ille prædixerit, & non euenerit,
hoc dominus non eſt locutus, ſed per timorē
animi ſui propheta confinxit, & idcirco non
timebis eum. Cû hæc dicit iuſta & irrefraga-
bilis lex, ergo econtra, quod in nomine Do-
mini propheta prędixerit & euenerit, hoc do
minus eſt locutus, idcirco timebis eû. Porrò
ſancti prophetæ iſti, cum mitterentur ad præ
nunciandû de longinquo Chriſti aduentum
ſimul etiã de propinquo datû vel iniunctum
eſt illis prophetare illud, in quo citiùs vera-
ces côprobari poſſent, ſcilicet imminentē ab
Aſſyrijs Iſraeli captiuitatē, itemq; inſtantem
Iudæ quoq; Babylonis tranſmigrationē, &
prætereà nônulla etiã minora, quæ literis eo-
rum legimus inſerta. Cû igitur citò eueniſſet
captiuitas, ſiue tranſmigratio illa, ſicut per
illos veritas prophetica prædixerat, palã con
ſtituit, quòd veraciter fuiſſent locuti in no-
mine Domini, & quòd dominus miſiſſet eos
atq; ita côpleta prophetiæ pars illud quoq;,
quod reliquû vel maximum erat de promiſ-
ſione vel aduentu Meſsiæ, verum fore con-
uincebat. Hoc animaduerſo, nonnihil iuuari
arbitror lectorem, myſterium regni Dei, vel
aduentus Chriſti filij Dei in ſanctis prophe-
tis quærentē, vt non miretur aut offendatur,
dum in ſacris eorû literis, modò captiuitatis
ſiue tranſmigrationis iam dictæ côminatio-
nem, modò repentè libertatis æternę & Do-
minici Aduentus ſignificari audit promiſsio
nem. Illud de propinquo, hoc aût vaticiniû
ſentiens de longinquo, & tam propè coniugi
in litera, quæ tam longè diſiuncta ſunt per tē
pora. Exempli gratia, Cum dixiſſet hic idem *Infra. 5.*
propheta. Clangite buccina in Gabaa, tuba
in Rama, vlulate in Bethauen, poſt tergum
tuum Beniamin, Ephraim in deſolationem
erit in die correptionis, in tribubus Iſrael o-
ſtendi fidem. Quibus vtiq; imminentem de-
clamat decem tribuum captiuitatem, repen-
te poſtmodum inſert illud, quod ſine dubio
ad inuiſibilis animarum noſtrarum captiui-
tatis ſpectat ſolutionem, ita in perſona Salua
toris noſtri dicens: In tribulatione ſua manè
conſurgent ad me. Venite, & reuertamur ad
dominum, quia ipſe cœpit, & ſanabit nos, per *Infra. 6.*
cutiet, & curabit nos. Viuiſicabit eos poſt
duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viue-
mus in conſpectu eius, ſciemus, ſequemurq;,
vt conoſcamus dominum, & cęt. Sed nos plu
ra, quæ hinc dici poſſent, in ſuum lo-
cum differentes, iam nunc pro-
pheticæ ſeriem
ingredia-
mur.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbum domini.

VERBVM Domini, quod factum eſt ad Oſee, filium Beheri.] Vt ſimus attenti, ſcriptura hæc in exordio ſui vocatur verbum Domini. Verbũ domini (ait beatus Hieronymus) quod in principio erat apud Deum, & Deus erat verbum, factum eſt ad Oſee filium Beheri. Nec verè repugnat ei, quod Eccleſiaſtica firmiter tenet regula fidei, verbum, quod in principio erat apud Deum, non factũ, ſed natum, non creatum eſſe, ſed genitum. Nam ad homines quidem factum eſt hoc verbum non autem factum eſt ad Deum, ſed erat in principio apud Deum. Etenim hominibus quidem accidentaliter ex tempore acceſsit, apud Deum autem nunquam non fuit. Verũtamen vbicunque in ſacris legimus ſcripturis, ad illum vel ad illum factum eſſe verbum Domini, magnam ſonat beatitudinem hominis, quam & in Dauid veritas ipſa commendat, cum dicit: Beatus homo, quem

Pſalm. 93. tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Suauiter namque & magna cum deliciarum multitudine, ſummam ſapientiam citò diſcit ille, ad quem fit verbum Domini, quia videlicet hoc verbum lux vera eſt, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & dum inſulget humanæ menti, repentè illuminat, repentè docet, neq; in incertum aurẽ cordis audiẽtis adducit, ſed ita certum reddit, ita quod videt, pro conſtãti habet, vt non dubitet dicere, quia verbum factum eſt, factum (inquam) quia certiſsimè futurum eſt, immutabiliter ad implendum eſt, & impoſsibile eſt, quin fiat, quòd futurũ

Galat. 1. eſſe denunciat. Beatus ergo ille homo eſt, & de ſua multùm poteſt beatitudine in domino gloriari, quia non ab homine, neque per hominem accepit illud, ſed per reuelationem Spiritus Sancti. Super hac eruditionis prærogatiua ſoli poſſunt Apoſtoli & prophetæ in Domino gloriari, quia videlicet taliter ſunt eruditi, non ab homine (vt iam dictum eſt) neque per hominem, ſed per magiſteriũ Spiritus Sancti. Idcirco quæcunq; illi ſcripſerũt ita ſunt rata, tamq; firmum habent fundamẽtum veritatis, vt de vllo ipſorum dicto dubitare nefarium ſit. Sanè modum, quo ſunt eruditi, ſiue momentum, aut velocitatem doctoris eorum, nemo vnquam ſatis agnouit,

Differentia niſi qui experiri meruit. Sciendum præterea, quòd vbique in ſanctis prophetis dictio hęc, qua dicitur, factum eſt verbum Domini, ad promiſsiones reſpicit, quæ nũc impletæ ſunt, verbi incarnati: & ob huius intentionis excellentiam, non tantùm videntes, aut filij prophetarum, ſed prophetę merentur nuncupari, quia videlicet videntes, aut filij prophetarum potuerunt etiam pro minoribus, quas præuiderunt, rebus dici: ſolos autem eos prophetas Sancta Scriptura nuncupat, qui prænunciauerunt, vel ad quos ſermo factus eſt de Aduentu Chriſti. Nec illud ignorandum quia primus illorum pater Abraham, nouiſſimus autem Ioãnes extitit præcurſor eiuſdẽ *Abraham propheta.* & baptiſma Chriſti. Primum namque ad Abraham, ad quem promiſsio, imò & repromiſsio facta eſt beati ſeminis in hoc ſermone Atque in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Inter vtrũque, id eſt, poſt promiſsionem & ante repromiſsionem ſermo Domini factus eſt. Et hæc talis enunciatio in eum ſemel & iterum de cauſa iam dicti ſeminis taliter ſcripta eſt. His ita tranſactis, factus eſt ſermo Domini ad Abram, per viſionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus *Gene. 15.* ſum, &c. Illo ad hæc dicente: Mihi autem nõ dediſti ſemen, & ecce vernaculus meus, hæres meus erit. ſtatim ſermo domini factus eſt ad eum dicens: Non erit hic hæres tuus, ſed qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem. Eduxitq; eum foras, & ait illi. Suſpice cælum, & numera ſtellas, ſi potes. Et dixit ei: Sic erit ſemen tuum. Credidit domino & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quòd autẽ *Gen. 20.* hic propheta fuerit, eo quod ſermo domini ad eum factus ſit, teſtatur ipſe dominus, qui pro illo arguens Abimelech per ſomniũ nocte dicit: Nũc igitur redde vxorem viro ſuo, quia propheta eſt, & orabit pro te, & viues. Nouiſsimè in Ioannem Baptiſtam ſcripta eſt *Ioan. bapt. propheta.* eiuſmodi enunciatio, ſcribente Luca his verbis: Anno quintodecimo imperij Tyberij Cæſaris, factum eſt verbum Domini ſuper *Luca 3.* Ioannem Zachariæ filium in deſerto. Quòd *Matth. 11.* verò iſte propheta ſit, vel fuerit, teſtatur idẽ Dominus, cũ de illo ad turbas dicit. Sed quid exiſtis in deſertum videre? Prophetam? Etiã dico vobis, & plus quam prophetam. Igitur vbi audimus in ſanctis ſcripturis factum ad ſanctos homines ſermonem, ſiue verbum domini, iucundum & perpulchrum eſt perpendere, quòd ſic dictum ſit, vt ſubaudiatur eius rei, quòd verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Et ob hoc alios quidem prophetas, Ioannem autẽ plus quam prophetã eſſe, quia *Ioan. 1.* verbum carnẽ factum, magno quidem & prophetali munere ſex menſes naſcendo pręuenit, ſed non minori priuilegio gratiæ iam iuuenem

uenem digito demonſtrauit, dicens: Ecce agnus Dei, & tollentem peccata mundi, fluente Iordanis baptizare meruit. *Propheta Dei.* Parum autem erat, prophetas eos dici, ad quos ſermo dei factus eſt. *Pſal. 81.* Plus. n. aliquid ſpiritus ſanctus in Dauid de illis locutus eſt. Ego (inquit) dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Quam ob cauſam niſi quia ſermo Dei ad eos factus eſt? Hoc enim in cauſa eſſe dominus ipſe aſtruit, qui loquens Iudæis calumniantibus, cum præmiſiſſet, *Ioan. 10.* Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes, continuò ſubiunxit. Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & nō poteſt ſolui ſcriptura, &c. *Propheta ſaluatores.* Ergo prophetę dij ſunt, quoniam iſti ſunt, ad quos ſermo Dei fact⁹ eſt. Quòd ſi dij rectè dicūtur, nōne & ſaluatores nihilominus rectè cognominātur? *Iudi. 3.* Si illos ſcriptura dixit ſaluatores, per quos Deus temporalē Iſraeli ſalutē operatus eſt. Exēpli gratia, Et clamauerunt filij Iſrael ad Dominum, qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberauit eos, Othoniel, videlicet filium Zener. Itemq́; Et clamauerunt ad dominum, qui ſuſcitauit eis ſaluatorem Aoth. Si ergo illos dixit ſaluatores, per quos Deus temporaliter liberauit Iſrael, quantò magis rectè illi dicuntur ſaluatores, quorum labor Saluatori noſtro Deo ad noſtram æternam ſalutem cooperatus eſt?

Pulchrè igitur, & non ſine quodam diuino præſagio, hic vnus ex illis, & primus ex duodecim, dictus Oſee, quod interpretatur ſaluator. *Oſee filius Beheri.* Dicitur enim filius Beheri, quod interpretatur, putei mei. Et quis eſt, de quo deus pater rectè dicat filius putei mei, niſi Chriſtus filius vnicus & verbum Dei, natus de ſecreto, ſiue altitudine aut profundo cordis paterni? Ergo hic non ſolùm officio, verum etiam vocabulo, tam proprio, quam paterno Saluatoris noſtri Chriſti typum gerit. *2. Par. 26.* Sequitur. [In diebus Oziæ, Ioathan, regis Achaz, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Iſrael.] Ozias qui & Azarias, regnauit ſuper Iudam annis LII. & poſt hunc filius eius Ioathan annis XVI. Itemq́, poſt eum Achaz annis XVI. & poſt hunc Ezechias annis XXIX. qui ſimul iuncti, fiūt anni ferè CXIII. Quod quia multum eſt, vt tam diu prophetaſſe vnus exiſtimetur: at ſaltem illud conſtare oportet, quòd & extremos annos Hieroboam filij Ioas regis Iſrael, qui regnante Ozia in Iuda, iam regnare cœperat (vt prædictum eſt) regnauitq́; XL. & vno annis. Et primos annos regni Ezechiæ propheta hic attigerit, quia ſic prophetiæ eius initiū habet: Voca nomen eius Ieſrael, *4. Reg. 15.* quoniā adhuc modicū, & viſitabo ſanguinem Ieſrael ſuper domū Iehu. Hoc ferè continuò poſt mortē eiuſdē Hieroboam factum eſt, quia ſuccedens illi filius eius Zacharias, regnauit tantùm ſex mēſib. & percuſſit, atq́; interfecit eum Sellū, regnauitq́; pro eo. *Intentio literæ.* Hic iam rectè quæritur, qualis ſit intentio literę huius, cur prophetiā hanc referat eſſe cōtinuatā à dieb. Ozię, quibus regnauit & Hieroboam, vſq́; ad dies Ezechiæ regis Iuda. Ad quod primò dicendum, quia regnante Ezechia anno ſexto regni eius, qui erat nonus annus Oſee regis Iſrael, capta eſt Samaria, & tranſtulit rex Aſſyriorum Iſrael in Aſſyrios collocauitq́; eos in Aylā & in Abor iuxta fluuium Gozan, in ciuitatib. Medorū, quia non audierunt vocem domini Dei ſui. *4. Reg. 17.* Hoc ergo intendit ſacrę literę ſpiritus, vt teſtificetur inexcuſabiles fuiſſe reges & populum Iſrael, quia nunquā dominus prophetas mittere deſijt in illis, nullius regis eorum dieb. prophetica vox defuit, irā domini venturam cōminans, captiuitatē futuram prænuncians, donec veniret, ne Iſrael ſe excuſare poſſet de ignorantia, colens vitulos, quos fecit Hieroboam, imò & Baal quē introduxit Iezebel. Ante hunc extitit Heliſæus, qui & mortuus eſt, regnante Ioas patre huius Hieroboam, & ante Heliſæum Helias, ſimiliterq́; & alij, vt *4. Reg. 22.* Micheas de Gemla, multiq́; filij prophetarū atq́; ita ſi rite memores à primo Hieroboam qui peccare fecit Iſrael, cui & mala ventura pro meritis prædixit Ahias Sylonites, propheticum (ſicut iam dictum eſt) teſtimoniū contra illos non defuit, vſq́; ad effectum prædictę captiuitatis, ita vt per omnia iudex De⁹ laudabilis, reus autem populus cum regibus ſuis ſit inexcuſabilis. Sub eiſdem regib. Iuda Eſaiam quoq́; prophetaſſe, titulus libri eius indicat. Et vide diligenter in ſpiritu Dei, dignitatis cuiuſq́; cuſtodiā. Cū dixiſſet in dieb. Oziæ Ioathan Achas & Ezechiæ regum Iuda, tunc demum ſubdidit, & in diebus Hieroboam, filij Ioas, regis Iſrael. At ille videlicet Hieroboam cunctis illis tempore prior extitit, vtpote cuius regni anno XXVII. Ozias, *4. Reg. 15.* qui & Azarias, regnare cœpit in Iuda. Cur ergo tot iunioribus in ordine ſuppoſitus eſt? Num caſu hoc actum eſt? Non vtique, ſed quia regnum Iudæ regnum Dauid legitimè extitit, regnum autem Iſrael ſciſſum à domo Dauid, rapina erat, idololatrię cultus erat, nō templo Domini, ſed vitulis aureis ſeruiebat. *Regnum Iſrael rapina.* Idcirco Hieroboam ne commemorari quidem in ordine regum, aut in ſanctarum titulo ſcripturarum præfigi debuiſſet, niſi pro cauſa, quæ iam dicta eſt, quia contra quos Helias & Heliſæus, cæteriq́; prophetę ſteterunt idololatras reges Iſrael, contra ipſos etiam dirigebatur prophetia hæc, vt inexcuſabilis eſſet cum ſuis regib. impœnitens Iſrael. Proinde de cæteris regib. Iſrael, qui temporibus iſtorum regum Iuda regnarunt in Samaria, complures fuerint, nullus hic nominatus eſt, niſi iſte ſol⁹, ideóq́; quāuis tēpore prior, loco (vt dignū erat) poſitus eſt poſterior. Sufficit namq́; ad inſinuādum, quod regib. Iſrael prophetica commonitio fuerit continuata, iſto videlicet Oſee incipiente prophetare diebus Hieroboam, Heliſęo mortuo, qui pro-

phetauerat adhuc in diebus patris eius Ioas.
„[Principium loquẽdi dominum in Oſee. Et
„dixit dominus ad Oſee Vade, ſume tibi vxo
„rem fornicariam,& fac filios fornicationum
„quia fornicans fornicabitur terra à Domino.
„Et abijt,& accepit Gomer, filiam Debellaim
„& concepit,& peperit filium. Et dixit Domi
„nus ad eum. Voca nomen eius Ieſrael, quia
„adhuc modicum,& viſitabo ſanguinem Ieſ-
„rael ſuper domum Iehu,& quieſcere faciam
„regnum Iſrael,& in illa die conteram arcum
Iſrael in valle Ieſrael]. Aſtruere non poſſu-
mus idcirco dictum hic eſſe Principium lo-
quendi Dominum, quòd iſte primus ſit vel
fuerit eorum, ad quos dominus vel in quib.
propheticæ loquutionis modo locutus eſt,
vel quibus futura captiuitas illius populi prę
monſtrata eſt. Nam conſtans quidem eſſe po
teſt, quòd prophetarum cæterorum, quorũ
prophetici extant libri, primus tempore fue-
rit,& Eſaiam quoq; aliquantis diebus pręceſ
ſerit, cuius circa initium voluminis mortuus
Eſaias legitur. veruntamẽ fuerunt & alij pro
phetæ, in quibus ſine dubio locutus eſt Do-
minus, quorum notiſsimi ſunt Samuel & Da
uid, Helias & Heliſæus, qui hunc Oſee non
paucis præceſſere diebus. Si ergo ſic dictum
intelligi placet, principium loquendi Domi-
num in Oſee, vt ſit ſenſus, primùm loquutus
eſt Dominus in Oſee, nihil repugnans inue-
nitur, ita videlicet, vt ſubaudias, eorum, qui
ſub prædictis regibus prophetauerunt. Nam
& Eſaias & Iohel & Amos & Abdias & Io-
nas & Micheas ſub eiſdem regibus propheta
uere. Quorum etiam interpretationes nomi
num hic ponere non ſuperfluum ducimus.
Ozias interpretatur, fortitudo Domini, Ioa-
than, Domini conſummatio, Achaz, virtus,
Ezechias, imperium Domini. Hi regnabant
in Iuda, cuius nomen, confeſsio eſt. Porrò in
Iſrael, qui ſibi idola fecerat, & à Dei templo
& domo Dauid fuerat ſeparatus, regnabat
Hieroboam, qui interpretatur. temporalitas
ſiue mora, quod mundum amauerit, & in i-
pſo diu morari vitam putauerit ſempiternã,
nequaquam futuris, ſed præſcribentibus de-
lectatus. Quamuis autem ſic rectè intelliga-
tur, vt iam dictum eſt, nihilominus tamẽ ſic
accipitur, Principium loquendi dominum in
Oſee, vt ſit ſenſus. Hæc talia, quæ protinus ſe
quuntur, Vade, ſume tibi vxorem fornica-
riam,&c. Primum, in eo loquutus eſt domi-
nus. Tandem & hoc prætereundum non eſt,
quia loqui Dominum ad Oſee, & loqui do-
minum in Oſee, non omninò idem eſt. Nam
loquitur dominus ad Oſee, vel ad aliũ quem
piam cum verba ſua mittit per angelicam, ſi-
ue per quamlibet aliam ſpeciem, loquitur in
aliquo, cum ſine aliqua ſpecie extrinſecus ap
parente loquitur in corde eius per occultam
ſuæ virtutis inſpirationem. Sume (inquit) ti-
bi vxorem fornicationum, & fac tibi filios
fornicationum. Vt nunc interim ſimplicem
ſequamur literam, non culpandus eſt pro-
pheta, ſi meretricem conuerterit ad pudici-
tiam, ſed potius laudandus, quod ex mala
fecerit bonam. Non enim quia bonus per-
manet, ipſe polluitur, ſi malo ſocietur, ſed
qui malus eſt, in bonum vertitur, ſi boni
exempla ſectetur. Hæc & his ſimilia multa
dicta ſunt, & dici poſſunt in excuſationem
viri ſancti, non ſui libidini, ſed ſuperno im-
perio ſeruientis, quo & videlicet iubente et-
iam eorum, quæ turpia, vel inhoneſta vi-
dentur, nihil fieri turpe aut inhoneſtũ eſt. Cę
terùm eis, qui cũ ſint veritatis amatores, ſpi-
ritum vbiq; potius, quã literam libenter am
plectuntur, citò perſuaſum eſt, vel perſuade-
ri poteſt, quia nihil horũ, quæ hic de fornica
tionis opere ſcribuntur, geſtum eſt corpora-
liter, ſed totũ ſpiritualiter. i. per viſum, ſiue
per exceſſum. Neq;. n. inauditũ & inuſitatum
eſt, vt vxorẽ duxiſſe, filiosq; ex ea genuiſſe
ſibi quiſpiã viſus ſit, factus extra ſenſus cor-
poris. i. per exceſſum ſiue in viſum noctis.
Quantò magis vbi ſuperna viſitatio prophe-
tiam inſtituit, taliũ rerũ imaginationes inſi-
gniter per viſum potuere celebrari? An non
multò plura, atq; prolixiora his cõtinet Apo
calyp. Ioan. quæ omnia ſine dubio, ſicut te-
ſtatur ipſe, in ſpiritu vidit & egit? Hic iã rectè
quęritur, quid opus fuerit iſtis ſimilitudinib.
vel quomodo per iſtas ſimilitudines, ipſe qui
in propheta loquitur dominus, in manu eiuſ
dẽ prophetæ aſsimiletur, ſicut ipſe teſtatur.
Hoc etiã in ipſo dicens, Et in manu propheta
rũ aſsimilatus ſum. Itaq; iã nunc priuſquã li-
terę ſeriẽ percurramus, libet præmittere, qđ
ſecundũ iſtorũ ſimilitudinẽ cum hominibus
mirabilis Deus ſit operatus, vt poſtmodũ cũ
ſingula ſimilitudinis facta, vel dicta ſecundũ
tempus prophetię diſſerimus, non incognita *Fornicatio*
pariter myſteria proferamus. Vniuerſum ge *hominum à*
nus humanũ à ſocietate creatoris receſsiſſe, *Deo.*
& recedẽdo fornicatũ fuiſſe, quis neſciet? Re *Pſal. 22.*
cedere namq; à creatore, & ſeruire creaturę,
fornicari eſt. Nã & Pſalmiſta de huiuſmodi *Gene. 2.*
fornicatione. Perdidiſti (inquit) omnem, qui
fornicatur abs te. Fornicariã ergo mulierem
Deus ſibi ſumpſit, quando generationẽ auer
ſam adijt, generationem Chaldaicã, vndè A-
braham eduxit. Ego enim (inquit) ſum deus *Rom. 9.*
qui eduxi te de Hur Chaldęorũ. Cũ illo fœ-
dus pepigit, habuitq; ex carne eius Iſrael. i. ſe-
men Dei, Filios Dei, filios promiſsionis, ſed
nihilominus pariter nati ſunt filij fornicatio
nis, id eſt, filij carnis, qui non ſunt filij Dei,
aut filij promiſsionis. De qua nimirum di-
ſtantia & Apoſtolus dicit. Non enim omnes,
qui ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitę: neque qui ſunt
ſemen Abrahæ, omnes filij, ſed in Iſaac voca
bitur tibi ſemen, id eſt, non qui filij carnis, hi
filij Dei. Sed qui filij promiſsionis, æſtiman-
tur in ſemine. Iſti & in Aegypto, vbi deos Ae
gyptios coluerunt, ſicut in multis ſcriptura- *Ezech. 16.*
rum locis, & maximè in Ezechiele, exprobra
tur eis,

tur eis, palàm fecerunt, quòd eſſent filij fornicationum, & exinde fornicari non deſierunt. Nunquã tamen in gente illa defuit Ieſrael, id eſt, ſemen Dei, ſcilicet multi fidem habentes eius beati ſeminis, quod Abrahę Deus promiſit: & econtra filij fornicationum, id eſt, filij carnis ſemper perſequentes ſemen Dei, ſiue filios promiſsionis, non tantum donec interficeretur Naboth, qui hic dicitur Ieſrahel (Fuit enim Ieſrahelites) ſed & in perpetuum. *Gala. 4.* Hinc & Apoſtolus: Sed quomodo is, qui ſecundum carnem natus eſt, perſequebatur eum qui ſecundũ ſpiritum, ita & nũc. Deinde iterum, tempore non paruo interpoſito, id eſt, poſt quadringentos & triginta annos, acceſsit Deus ad illam mulierem fornicariam, & genuit filiam, quæ diceretur, nõ conſecuta miſericordiam. Dedit enim legẽ in monte Syna, quæ non viuificaret, nec ad perfectum adduceret, & inſtituit ſynagogam, de qua pro parte reproborum, quæ maxima extitit, recte dicas, quia filia illa non eſt conſecuta miſericordiam. *Rom. 4.* Non enim (inquit Apoſtolus) per legem promiſsio Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei, &cæt. Quam fidei iuſtitiam, quia non recepit illa filia, ideo non conſecuta eſt miſericordiam, imò conſecuta eſt iram. Lex enim iram operatur. Tertiò, Deus ad fornicariam acceſsit, genuitque rurſus filium, id eſt, ſermonem propheticum. Prophetas enim miſit, quorum & ſcripturas vtiliter legi addidit. At illa fornicaria non ſolùm non eſt à fornicationibus ſuis reuerſa, imò etiam contra ſemetipſam eſt diuiſa, & ecce iam fornicariæ duæ factæ ſunt ex vna, quarum altera Oolla, altera in eiſdem prophetis dicitur Ooliba. Hæc diuiſio vnius in duas tunc facta eſt, quando Samaria cum decem tribubus recedens à domo Dauid regem ſuum ſibi conſtituit, & pro Deo vitulos aureos colens, Baali quoque cæteriſque Deorum portentis ſeſe proſtituit, & hæc eſt Oolla. Nam Hieruſalem cum duabus tribubus Iuda & Beniamin, quæ & ipſa coluit Baal, ipſa eſt Ooliba. *Oſe. 3.* Ad iſtam quarto iam tempore Deus acceſsit, quando Dei filius de carne eius natus eſt ex vtero virginis. Huic nimirum quodammodo dixit. Dies multos expectabis me, non fornicaberis, & non eris viro. Sed & ego expectabo te, quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephot, & ſine Theraphim. Igitur vt in manu prophetæ huius aſsimilaretur dominus, Sume (ait) vxorem tibi fornicariam, & fac filios fornicationum. Quare? Quia fornicans (inquit) fornicabitur terra à domino. Idcirco (inquit) fac filios fornicationum, vt ſint in ſignum & portentũ eorum, quæ acta, quæq; agenda ſunt inter gentẽ iſtam, & me dominũ patrum ſuorũ. Notandum quippe, quia non tantũ dixerat, Quia fornicabitur, ſed, Quia fornicans fornicabitur. Idcirco præmiſit, fornicans, & deinde, fornicabitur, vt ſit ſenſus. Quia gens iſta à Deo ſuo, & fornicata eſt, & fornicatur nunc, & amplius fornicabitur in poſterum. Et abij (inquit) & accepi Gomer filiã Debelaim, & concepit & peperit filium. *Gomer.* Gomer conſummatã atq; perfectã in noſtra lingua, Debelaim, palatas ſonat. Eſt aũt maſſa pinguiũ caricarũ, quas in morẽ laterũ figurantes, vt diu illæſæ permaneant, calcãt, atq; cõpingunt, habentq; in eſu ſuauitatis voluptatẽ. Ergo Gomer filiã Debelaim accepit (inquit) id eſt, apud gẽtem prophetaui conſummatam, ſiue perfectam conſummatione atque perfectione voluptuoſæ fornicationis poſt vitulos aureos, & poſt Baalim. Genitum ex ea filium, voca (inquit) Ieſrahel. Ieſrahel ciuitas eſt Metropolis decem tribuum, de qua fuit, & in qua interfectus eſt Naboth. Ponitur ergo pro ipſo Naboth hoc nomen Ieſrahel. Et eſt ſenſus. Naboth quidem Ieſrahelites lapidatus, & hominibus mortuus eſt, ſed mihi viuit, & *3. Reg. 2.* ad me ſanguis eius clamat, moxque vindictam recepturus eſt, non ſolùm de interfectoribus ſuis, verùm etiam de illo, qui ſanguinis eius vltor fuiſſe viſus eſt. Nam hoc eſt, quod ait: Et viſitabo ſanguinem Ieſrahel ſuper domum Iehu. *Iehu.* Iehu namque interfecit domum Achab, domino iubente, propter peccatum ſanguinis Naboth, ſicut prædictum fuerat ad eum. Occidiſti inſuper & poſſediſti. Ac deinceps: In hoc loco, in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lingent quoque tuum ſanguinem. *3. Reg. 19.* Item. Canes comedent Iezabel in agro Ieſrahel. Cum ergo Iehu, non Ieſrahel, ſiue Naboth ſanguinem fuderit, imò interfectores eius interfecerit, quare ſuper domum eius ille ſanguis Ieſrahel debuit viſitari? videlicet, quia non veraciter zelo DEI paruit, ſed propriæ cupiditati vt regnaret, deleta domo regis, per omnia ſeruiuit. Super hoc ſatis manifeſtè conuincitur, quia videlicet à peccatis Hieroboam non receſsit, vitulosque aureos & ipſe coluit, quod non feciſſet, ſi vero zelo zelatus fuiſſet pro cauſa domini. Rectè ergo & ipſe, vel domus eius reputatur inter occiſores Ieſrahel, id eſt, perſequutores ſeminis Dei, & vindicta peccati eiuſmodi, tam ex ipſo, quàm ex cætero populo Ieſrahel requirenda iudicatur, *4. Reg. 15.* & ita factum eſt. Nam mortuo pronepote eius Hieroboam, ſub quo hic Oſee prophetare cœpit, ſuccedentem filium eius Zachariam ſexto regni eius menſe occidit Sellum, regnauitque pro eo, de alia ſtirpe generatus. Nec mirum, quòd ſubuerſa eſt domus Iehu, cum etiam regnum domus Iſrael, hoc eſt, decem tribuum perinde deletum ſit. Nam & occiſo Zacharia, qui fuit vltimus de ſtirpe Iehu, ſtatim reges Aſſyrij cœperunt

Ruben & Gad, & dimidiam tribum Manaſſe, quæ erat trans Iordanem, & deinde paucis, id eſt, quadraginta & nouem interiectis annis à Zacharia, quem occidit Sellum (vt iam dictum eſt, regnante Oſee anno regni eius nono, decem tribus in captiuitatem ductæ ſunt. Hoc eſt quod ait: Et requieſcere faciam regnum domus Iſrael, & in illa die cōteram arcum Iſrael in valle Ieſrahel. Nam propter vrbem Ieſrahel, quæ Metropolis erat Samariæ, campi ſunt & latiſsimi, & vallis nimiæ vaſtitatis, in qua commiſſo certamine ab Aſſyrijs, cæſus & captiuus ductus eſt

Quæſtio de Ieſrahel. Iſrael. Nunc quærere locus admonet, cur omiſſo proprio vocabulo Naboth, cum dicere poſſet, Et viſitabo ſanguinem Naboth Ieſrahelitæ, maluit dicere, Et viſitabo ſanguinem Ieſrahel, quod non hominis eſt nomen, ſed ciuitat s, ex interpretatione ſui. Interpretatur namque (vt iam dictum eſt) ſemen Dei, non vni tantum, ſed omnibus cōmuniter congruit, qui ſunt ſemen Dei, homines Dei, electi Dei. Ad hæc dicimus, quia non ſolus Naboth viſitandus erat, nec enim illum ſolū perſecuti ſunt Iezabel & Achab, & cum eis inſana multitudo populi, ſed omnes perſequebantur, & occidebant, quos cōſequebantur, qui erant ſemen domini, qui prophetabant in nomine domini, qui loquebantur verbum Dei. Hinc eſt illa fugientis

3. Reg. 19. Heliæ querela, Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & relictus ſum ego ſolus, & quærunt animam mea[m]. Quis verò neſciat ſanguineam eiuſdem Iezabel inſaniam ſub eiuſdem temporib. profluxiſſe etiam inuidiam? Nam Athalia Iezabelis filia, mortuo filio ſuo Azaria, nupſerat enim Ioram regi Iudæ filio Ioſaphat, & filium eius iam dictum Azariam interſecerat Iehu, irata & in ipſum ſæuiens dominum, ſurrexit & interfecit omne ſemen regium, non vtique abſque fauore vel conſenſu principum, qui & perinde ſuis delinitum obſequijs, atque illaqueatum tenentes Ioas regē, qui reſiduus fuerat, in ſignem occiderunt ad

4. Reg. 11. imperium eius prophetam Zachariam, ſicut ſcriptum eſt: Congregati aduerſus eum, miſerunt lapides iuxta regis imperium in atrio

2. Par. 24. domus domini. Et non eſt recordatus Ioas rex miſericordię, quam fecerat Ioiada pater illius ſecum, ſed interfecit filium eius. Qui cum moreretur, ait: Videat dominus & requirat. Itaque iam dictus Helias cum fugitaret, & latitans in ſpelunca, dicenti domino,

3. Reg. 19. Quid hic agis Helia? querula reſponſione diceret: Domine altaria tua ſuffoderunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam. Egredere ait dominus, & ſta in monte corā domino. Et ecce dominus tranſiuit, & ſpiritus grandis & fortis ſubuertens mōtes, & cōterens petras ante dominum. Non in ſpiritu dominus. Et poſt ſpiritum commotio. Non in cōmotione dominus. Et poſt commotionem ignis. Nō in igne dominus. Et poſt ignē ſibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Nimirū prophetę deſideranti aduentum Saluatoris, qui peccata tolleret, & iuſtitiam ſempiternā adduceret, quem & hic Oſee deſiderat atq; prophetat, tali oraculo præſignabatur futura, tam Iſraelis, quā & Iudę captiuitas, de qua & iſte non tacet propheta: vtriuſq; namq; ſcilicet Iſraelis & Iudæ futura mala pronūciat, & de ſaluatoris aduentu neceſſaria noſtræ ſaluti (ſicut ſequentia ſuis in locis declarabūt) prædicit myſteria. Denique loquens illic ad Heliā dominus in ſpiritu grādi & forti, ſubuertente montes, & conterente petras, futurā captiuitatē ſignificat decē tribuum Iſrael, quæ facta eſt à Salmanaſar rege Aſſyriorum, regnante Oſee. Non in ſpiritu (inquit) dominus. i. nondum finis, nondū venit Meſſias dominus, qui expectabatur. In commotione tranſmigrationē primam deſignat tribus Iuda, qua traducēdus erat Ioachim rex *4. Reg. 7.* Iuda in Babylonē cum quadraginta milib. nemine relicto, exceptis pauperibus. Nō (inquit) in commotione dominus, id eſt, nondū finis, nondum veniet dominus. In igne ſecūdam captiuitatem Iuda & Hieruſalem vult intelligi, quando rebellante Sedechia, iterū venit rex Babylonis, & ſuccendit Nabuzar- *4. Reg. 24* dam, princeps exercitus domum domini, & domum regis, omnemq; domum combuſsit igni, & muros Hieruſalē in circuitu deſtru- *4. Reg. 25.* xit. Nō (inquit) in igne dominus. i. nondum templo exuſto, & ciuitate deſtructa tempus erit dominici aduētus. Et poſt ignem ſibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Sibilus auræ tenuis, occultus & ſecretus fuit aduentus do- *Sibilus auræ tenuis.* mini, quem quaſi de aura tenui. i. de ſpiritu ſancto Maria virgo cōcepit. Fuerunt autem à prædicto turbine vſq; ad commotionē. i. à captiuitate decem tribuum, vſq; ad primā filiorum Iuda tranſmigrationē, anni circiter centū vigintiſeptē, qui ſupputantur hoc modo, Anno ſexto Ezechiæ tranſtulit rex Aſſyriorum Iſrael in Aſſyrios. Ipſe aūt Ezechias xxix. annis regnauit in Hieruſalē. Ergo regni eius reſidui erant anni 24. qui coniuncti cū 55. annis filij eius Manaſſe, ac duobus filijs eius Ammon atq; 30. vno Ioſiæ, ac deinde annis 11. Eliachim, qui dictus eſt Ioachim, tādemq; tribus filij eius Ioachim, fiunt xij. Ab illa commotione vſq; ad ignem, id eſt, à prima tranſmigratione vſq; ad templi & ciuitatis exuſtionem fuere anni 11. regni Sedechię. Ab illo igne ſiue captiuitate vſq; ad ſibilum auræ tenuem. i. Chriſti aduentum, quot anni intereſsēt, Danieli his verbis reuelatū eſt. *Daniel. 9.* Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbē ſanctā tuā, vt cōſummetur preuaricatio, & finē accipiat peccatū, & deleatur iniqtas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio, & pphetia, & vngatur ſāctus ſāctorū, &c. Nimi

rum eo

rum eo tendebat Helias, vt deleretur iniquitas per Chriſti aduentum, & adduceretur iuſtitia ſempiterna, qui tunc abundante iniquitate ſe ſolum relictum eſſe putabat. Igitur quia per eadem tempora nō ſolum Naboth occiſus, ſed & multorum prophetarum atq; iuſtorum fundebatur ſanguis, quem ſuperna requirere deberet iuſtitia, rectè non proprium nomen Naboth, ſed id quod ſecundū interpretationem commune eſt, ponitur vocabulum Iſrael. Miroq; modo ita requirenda eſſe vindicta prænunciatur, vt incipiat à iuſtiſsimis illi' homicidæ populi, à capite regni ſanguinei, qualis tunc erat domus Iehu, quæ ſibi domum Achab occidendo multum cōtuliſſe videbatur, & nihilominus idololatriam, quæ cauſa erat effundendi ſanguinis ſanctorum, exeqnebatur. Sed & adhuc quæritur. Quid magnum erat inter prophetas aut inter iuſtos, ille Naboth Iezrahelites, vt ex eius occaſione oēs, qui interfecti ſunt, iuſti aut prophetæ ſignificarentur hoc nomine, Ieſrahel? Ad hoc reſpondemus, quia verè magnum fuit & eſſe debuit memoriale interfectionis eius inter omnium prophetarum aut iuſtorum neces, quia taliter interfectus eſt, vt vel ante, vel poſt ipſum, vſque ad Chriſti domini noſtri paſsionem, ferè nemo præter dominum noſtrum taliter vel tali ordine occiſus eſſe referatur. Quid enim? Dicenti ſibi Achab, Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi hortum olerum, &c. Hoc tātum reſponderat: Propitius ſit mihi dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi. Pro hoc indignanti & vehementer irato ſuæ authoritatis vltionem pollicita Iezabel ſcripſit literas. Prædicate (inquiens) ieiunium, & ſedere facite Naboth inter primates populi, & ſubmittite duos viros filios Belial contra eū, & falſum teſtimonium dicant, Benedixit dominum, & regem, & educite eum, & lapidate, & ſic moriatur. Hoc modo hypocriſis Deo odibilis pulchrè palliata inceſſit, ſpecioſo quaſi ordine iudicij, vt non tantùm occideretur, quaſi vir iuſtus ab iniuſtis & Deo aduerſantibus, ſed quaſi reus & blaſphemus, à iuſtis iudicibus fortiter pro Deo zelantibus, legemque ſanctam cuſtodientibus, ieiunantibus, & animas ſuas in ieiunio humiliantibus, & prædicantibus, Ieiunemus, quia tantum nefas diebus noſtris audiuimus, ne fortè cum blaſphemo pariter à terra deglutiamur, & talia ſcienter cum iniqua machinantibus ſimulatione, vt mulie bri ſatisfieret inſaniæ vel cupiditati furioſæ. Quantæ putas curæ Deo videnti hoc debuit eſſe? Quantum fuit in cælo ſpectaculum, dum tam crudele cruorem ſitiendo callidi ſimulatores prædicarent vel celebrarent ieiunium? Benè ergo mors eius memorabilis eſt inter omnium prophetarum vel iuſtorum neces, vbi talis apparatus hypocritarū, talis ſpectatur facies homicidarum. Adde, quod in tali eius interfectione ſplendidiſsimus Dominicæ Paſsionis typus eſt. Quid enim hic diſsimile? Verùm quia myſterium hoc alio in opere noſtro latius tractauimus, nunc præterire libet. Hoc tantùm hic prætereundum non eſt, quia quod ait, Et in illa die conteram arcum Iſrael in valle Ieſrael. Spiritualiter ita factum eſt, vt omnis euangelica, vel apoſtolica doctrina teſtis eſt. Arcus quippe Iſrael, id eſt, omnis fiducia carnalis Iudaiſmi, fiducia circunciſionis & cæremoniarum, fiducia ſuperbi ſpiritus & ſanguinis, qua contra ipſum dominum gloriati ſunt, dicentes: Pater noſter Abraham eſt, nos ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum, ſicut hodie cernitur, contrita eſt, & gloriari illis nō licet, quia non ſolummodo contempta eſt eorum lex carnalis, ſed & ipſi captiui ducti ſunt in omnes gentes. Hoc totum factum eſt in valle Ieſrahel, id eſt, in humilitate Seminis Dei, quod eſt Chriſtus. Nam per humilitatem paſsionis Chriſti, ſicut exaltatæ ſunt gentes, fidem eius recipientes, ita econtra deiecti atque contriti ſunt Iudæi, contemnentes iuxta illud propheticum beatæ virginis canticum. Depoluit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Sequitur. [Et concepit adhuc, & peperit filiam, & dixit, Voca nomen „ eius, Abſque miſericordia, quia non addam „ vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione „ obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino DEO ſuo, „ & non ſaluabo eos in arcu, & gladio, & in „ bello, & in equis, & in equitibus.] Fila hæc magnum prioris ſententiæ incrementum eſt. Prior namque ſententia hæc erat, Et quieſcere faciam regnum domus Iſrael, & in illa die conteram arcum Iſrael in valle Ieſrahel. Quod totum completum erat, vbi rex Aſſyriorum (ſicut iam prædictum eſt) præliando victas duxit captiuas decem tribus Iſrael. Par illi malo extitit aliud, quod factum eſt in Iuda, quando venit rex Babylonis, & ab eo capta ciuitate Hieruſalem, populus ille in Babylonem captiuus, tranſmigrauit. Facta eſt magna, iudice DEO, captiuitatis vtriuſque differentia, vt ſcilicet captiuitas Iudæ poſt annos ſeptuaginta ſolueretur, captiuitas autem decem tribuum, nequaquam vltra ſolueretur. Hoc eſt, quod ait: Quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor, id eſt, decem tribuum captiuitatem non ſoluam, ſed Iudæ tranſmigrationem de Babylone reuocabo. Sed & per idem tempus, quando decem tribus in captiuitatem ductæ ſunt, miſertus eſt domin' domui Iuda. Nam cum ſexto anno regis Ezechiæ rex Aſſyriorum Salmanaſſer tranſtuliſſet Iſrael, itidem xiiij. Ezechiæ aſcendit Sennacherib rex Aſſyriorum ad vniuerſas

uerſas

Altera quaſtio de Iſrael ſeu Naboth.

3. Reg. 21.

Hypocriſis palliata.

Arcus Iſra. el cōtritus.

Ioan. 8.

Luca 1.

4. Reg. 8.

ueرſas ciuitates Iuda munitas,& cepit eas,& venit vſque ad Hieruſalem. Venit autẽ angelus domini,& percuſsit in caſtris eius clxxxv. milia, & reuerſus eſt Sennacherib, & manſit in Niniue: Cumque adoraret in tem-

4. Reg. 6. plo Neſerach Deum ſuum Adramelech & Seraſar, filij eius percuſſerũt eum gladio. Itaque ſi vtrumque tempus miſericordiæ reſpicias, veraciter dictum eſſe perpendes, Et ſaluabo eos in domino Deo ſuo,& non ſaluabo eos in arcu & gladio,& in bello, & in equis, & in equitibus. Denique filij Iuda neque nocte illa, qua percuſſa ſunt caſtra Aſſyriorum, neque tempore illo, quo de captiuitate Babylonica ſoluti ſunt, contra hoſtes vel captiuatores ſuos arcum tetenderunt, aut gladiũ vibrauerunt, aut in equos aſcenderunt, ſed illis quidem dormientibus, percuſsit angelus domini caſtra Aſſyriorum. Prophetis autem orãtibus, ſiue cæteris iuſtis hominibus,

Zach. 1. Imò & angelis interuenientibus (iuxta illud Zachariæ, & reſpondit angelus domini,& dixit, Domine exercituum, vſquequo tu non miſereberis Hieruſalẽ & vrbium Iuda, quibus iratus es, iſte iam ſeptuageſimus annus eſt) ſuſcitauit dominus ſpiritum Cyri regis

1. Eſd. 1. Perſarum, vt proponeret edictum, daretq; libertatem aſcendendi in Hieruſalem & ędificandi domũ domini Dei in Iſrael. Ergo ſaluabo (Inquit) eos in domino Deo ſuo,& nõ in arcu vel gladio. Quòd ſi quęris rationem, vel iudicij æquitatem, cur dominus non Iſraeli, ſed domui Iuda miſereri debuerit, ſci-

Diſtãtia inter reges Iſrael et reges Iuda. endum tibi eſt, magnam in regibus Iſrael, & regibus Iuda diſtantiam fuiſſe peccati. Regum quippe Iuda nonnulli iuſti fuerunt, videlicet Dauid, Ezechias & Ioſias, qui nullũ Idololatriæ peccatum admiſerunt, & Ioſaphat quoq; niſi amicitias iniſſet cum Ochozia rege Iſrael, cuius opera peſsima fuerunt, ſed & cum patre eius Achab. Vndè & arguit eum Iehu filius Anani, videns,& ait, Impio prębes auxilium, & his qui oderant dominum amicitia iungeris, cæterorum quoque nonnulli pœnitentiam egerunt, feceruntq; quod placitũ erat coram domino. At verò de regibus Iſrael nullus extitit, qui faceret, quod rectum eſſet aut placitum coram domino, nullus omninò qui recederet à pecca-

2. Par. 19. tis Hieroboam, filij Naboth, qui peccare fecit Iſrael. Omnes impœnitentes extiterunt, & peccata ſua defendentes vniuerſi, ſermonem domini repulerũt. Vndè & in iſto Pro-

Oſee 4. pheta loquitur dominus: Ego ſcio Ephraim & Iſrael non eſt abſconditus à me. Quia nũc fornicatus eſt Ephraim, contaminatus eſt Iſrael, non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Deum ſuum. Itaque cum tãta fuerit illis atque illis diſtantia peccati, rectè & ſententia in vtroſq; debuit diſpariter dari. Igitur filia hæc rectè vocatur, Abſq; miſericordia, quia non vtcunque captiuatus erat Iſrael, ſed abſque relaxationis miſericordia.

Iuxta myſticum intellectum itidẽ veraciter ſpiritus propheticus dicat: Reprobata quippe iam ſynagoga, claruit veritas, quòd filia illa non eſt miſericordiã conſecuta, quæ tunc nata eſt, quando (vt ſuperius iam dictum eſt) Deus ſecundò ad mulierem ſibi coniungendam acceſsit, quãdo poſt cccc. & xxx. annos à teſtamento confirmato legem dedit in Syna, & nata eſt ſynagoga miſericordiam non conſecutura ſeruilis filia nomine, nomine quidem filia, ſed meritis ancilla, foras mittẽda. Syna enim (inquit Apoſt.) mons eſt in A-

rabia. *Galat. 4.* Porrò, Arabia temporibus antiquis, nunc illa, quæ non nominatur, ſola erat, ſed ſolitudo & pars Aegypti non modica, vbi eſt mons Syna, in quo data eſt lex, vndè fuerat & Agar, quæ ſignificat, vetus teſtamentum. Cum ergo dixiſſet, hæc enim ſunt duo teſtamenta, vnum quidem à monte Syna, addidit, In ſeruitutem generans, quæ eſt Agar, quæ cõiuncta eſt videlicet ſignificatione ei, quæ nunc eſt Hieruſalem,& ſeruit cum filijs ſuis. Et ſubinde, cum dixiſſet, Sed quomodo tunc is, qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum, qui ſecũdum ſpiritum, ita & nunc, protinus ait: Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillam & filium eius. Non e- *Gen. 2.*

nim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Igitur filia illa,& ancilla, non eſt miſericordiam conſecuta, ſicut iam tũc re non parua ſignificatum eſt, quando filiorũ eius corpora in deſerto proſtrata ſunt,& in illam re- *Num. 14.*

promiſsionis terram non introierunt. Illud nemo qui neſciat, aut neſcire debeat, quia fideles omnes & electi, qui ex eodem populo non ad filiam hanc pertinuerunt, ſed ad priorem filium ſcilicet Iſrael, id eſt, ſed ſemen Dei Sequitur. [Et ablactauit eam, quæ erat „ abſque miſericordia, & concepit, & peperit „ filium,& dixit: Voca nomẽ eius, Non popu „ lus meus, quia vos non populus meus, & e- „ go non ero veſter Deus.] Iam nata fuerant duo infelicitatis incrementa, ſcilicet filius & filia. Filius videlicet, vt captiuus duceretur Iſrael. Filia, vt eadem non ſolueretur captiuitas. Nam Iſrael quidem ſecundum ſe filius bonus eſt, ſed ſecundum id, quod requirebatur ſanguis eius, malum illi populo extitit: *Summa Iudæorũ miſeria.* filia verò ablactata perpetuitas eſt captiuitatis, cui nulla infunditur lactis alimonia, nulla conſolatio de captiuitate ſoluenda. Quid tandem vult tertius iſte filius? Quid per hũc intelligere debemus, niſi illud, quod nomine ſuo perſonat, quod eſt, Non populus meus? Maximum quippe hoc miſeriarum eſt incrementum, vt populus captiuus, idemque nullum habens præfixum ſoluendæ captiuitatis tempus, dicatur & ſit, quod dicitur à Deo, Non populus meus. Nam ſi captiuus quidem eſſet populus, & corporalis eius captiuitas nunquam ſolueretur, non tamen etiam ſecundum animam à Deo proijceretur, eſſet tolerabile malum, & magna

ex par-

ex parte benè ſe habere ſtatus ſiue caſus captiuorum temporaliter gementium. Nunc autem malum irremediabile eſt, quia corpora viſibilis Aſſyrius cœpit & tenet, animas autem inuiſibilis Aſſyrius decipit, & poſsidet. Dicat nunc aliquis. Quid ergo Dei fiet de propoſito? Propoſuerat namque Deus & promiſerat Abrahæ, de ſemine eius populum ſibi adducere innumerabilem, ſicut ſtellas cæli, & inito fœdere firmauerat, quod eſſe deberet Deus eius, & Deus ſeminis eius: Suſpice (inquit) cælum, & numera ſtellas, ſi potes. Et dixit ei: Sic erit ſemen tuum. Et continuò ſequitur: Credidit Abraham domino, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Itẽ & alibi loquitur ad eum idem Deus: Et ſtatuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, vt ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Quid ergo erit, cum illic dixerit, Vt ſim Deus tuus, & Deus ſeminis tui poſt te. Hic autem dicat, quia vos non populus meus, & ego non ero veſter Deus? Aut quomodo complebitur de ſemine eius ſplẽdidus electorum numerus ſecundum numerum ſtellarum cæli, cum illic quidem dixerit, Sic erit ſemen tuum numeroſum, ſicut ſtellæ cæli. Hic autem potius harenæ maris aſsimilet eos, quàm ſtellis cæli? Sequitur enim, & dicit: Et erit numerus filiorum Iſrael, quaſi harena maris, quæ ſine menſura eſt, & non numerabitur. Denique aquatica maris harena multùm diſparatur à ſtellis cęli fulgidis, & hoc ipſo quod ſine menſura eſſe, & non numerari dicitur hic, repulſam vehementem ſonat Iſraelis, quod nec menſuram donationis cuiuſquam habeat, nec numeretur in conſpectu Dei. Quid ergo fiet, vt iam quærere cœpimus, de propoſito Dei? Nunquid excidit verbum Dei? Non vtique, ſed habita conſideratione verbi Dei promittentis Abrahę diffinitionem ſiue determinationem, teneamus ſeminis eiuſdem Abrahæ. Non enim (inquit Apoſtolus) omnes qui ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ, neque qui ſunt ſemen Abrahæ, omnes filij, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt, non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed qui filij ſunt promiſsionis æſtimantur in ſemine. Ergo vndecunq; veniát, vbicunq; vel quicunq; ſint habẽtes fidẽ promiſsionis, quę (ſicut iã dictum eſt) ad iuſtitiam reputata eſt ipſi Abrahæ, ſine dubio reputantur in ſemine, & idcirco apoſtatantibus carnalibus Iſraelitis, rectè quærantur alij, de quibus impleatur propoſitum Dei.

Quæſtio de fœdere Dei cũ Abrahã — *Gen. 15.* — *Gen. 17.* — *Rom. 9.*

" Sequitur ergo. [Et erit in loco, vbi dice-
" tur eis, Non populus meus vos, dicetur eis,
" Filij Dei viuentis, & congregabuntur filij
" Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet
" caput vnum, & aſcendent de terra, quia ma-
" gnus dies Iſrael.] Locum hunc pèr ſemetipſum ſatis illuſtrem auctoritas apoſtolica clariùs illuſtrauit, cum poſt prædictam determinationem ſeminis Abrahæ, paucis interpolitis, ait: Volens Deus oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ gratiæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloria, quos & vocauit nos, non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus, ſicut in Oſee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam, & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. Et erit in loco, vbi dictum eſt eis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei viui. His verbis vehementer atque diligenter aſtruit, prophetiam hanc eſſe de gentibus aſſumendis, in locum eorum, qui ſecundum carnem eſſent ex Iſrael, aut ſemen Abrahæ indurati, & fidem non habentes exciderunt. Porrò de illis, qui ex gente illa ſaluantur, aut ſaluandi ſunt, continuò ſubiunxit. Eſaias autem clamat pro Iſrael. Si fuerit numerus filiorum Iſrael, tanquam harena maris, reliquiæ ſaluę fient. Nimirum tali ſerie vel proceſſu verborum electos ex gentibus, & ſaluatos ſiue ſaluandos ex Iſrael in vnum coniungit Chriſtum, docens, quod indifferenter tã illi quam iſti propter fidem ſeminis Abrahæ, quod eſt Chriſtus, omnes ſemen Abrahæ ſint, atque id eſſe, quod hic propheta nunc dicit: Et congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum, & aſcendent de terra, quia magnus dies Iezrael. Hoc deniq; ſic fieri cœptum eſt, filij Iſrael, ſcilicet Apoſtoli, qui tam ſecundum carnem, quàm ſecundum fidem filij ſunt Iſrael, congregati ſunt cum filijs Iuda, id eſt, cum electis ex gentibus, quos ad fidem & confeſsionem Chriſti perducendo fecerunt filios Iuda, cõgregati ſunt pariter in vnitatem fidei, ita vt non ſit (ſicut Apoſtolus ait) diſtinctio Iudęi & Græci. Et poſuerunt ſibimet caput vnum, illum videlicet vnum, de quo Apoſtolus ait: Igitur ſicut per vnius delictum omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Iſto capite poſito ſibimet, Aſcendet (inquit) de terra, vt iam non ſapiant, aut quærant terrena, quia magnus dies Iezrael. Magnus dies & magna illuſtratio ſeminis Dei, quod eſt Chriſtus, ſeminis (inquam) reſurgentis ex mortuis, cum quo conſurgentes vtique aſcendunt de terra, faciendo, quod idem Apoſtolus ait: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi CHRISTVS eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum CHRISTO in DEO. Si nimirum prima aſcenſione

Vbi ſupra decLoatio prophetæ p Apoſtolũ. — *Rom. 3. 10.* — *Rom. 5.* — *Coloſſ. 3.*

ſione facta, quæ eſt reſurrectio prima tandē aſcendent corpora quoq; de terra, quæ erit reſurrectio ſecunda, & ſequentur caput ſuum, ſicut membra capiti coniuncta, & ſicut ipſe Chriſtus pulchrè ſatis breui expreſſit

Matt. 24. ſignificatione, dicendo: Vbicunq; fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Taliter loquendo in propheta, ſpiritus ſanctus miro modo & ſalutis gētium prophetiam magna ex parte patentem fecit, & nihilominus ipſis Iudæis ſiue carnali Iſraeli, qui gentium ſemper odere ſalutem, literarum amabilem reddidit. Quid enim libentius audirent illi, quā quod hic dicitur, Et congregabuntur filij Iuda, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum, & aſcendent de terra? Iamdudum quippe magnum illud diſcordiæ malum acciderat inter Iſrael & Iudam, vt ſcinderetur regnum, & diſcederent decem tribus à domo Dauid, & in duo regna diuiſi,

3. Reg. 12. Iſrael & Iudas, nonnunquam hoſtilib. quoque contra ſeipſos conflixere prælijs. Hæc autem litera hoc illis prophetare videtur, quod aliquando rurſum congregandi ſint in vnum, Iſrael & Iudas, & ſub vno rege fœderati aſcendere debeant de terra, ad pugnandum & ſubiugandum ſibi regna orbis terrarum, multo fortiùs atque bellicoſiùs, quā fecerunt regna illa, quibus hactenus ipſi ſeruierunt, videlicet Babylonium, Perſicum, Macedonicum, atque Romanum. Igitur etiam adhuc literam propheticam libenter cuſtodiunt, & ignorantes vtilitati gentium ſeruiunt, teſtimonia noſtra iugiter ferendo ſecum. Nunc ad ipſos vocationis illius miniſtros, per quos vocandi erant filij Dei viuentis de loco, vbi dicebatur de eis, Non populus meus vos, Apoſtrophen facit ſermo propheticus, & dicit.

CAP. II. [Dicite fratribus veſtris, Populus meus:
" & ſorori veſtræ, Miſericordiam conſecuta.]
" Fratribus veſtris, inquit. Quibus fratribus, aut vbi manētibus, & vndè venientibus? Nimirum fratribus Abrahæ, fidem habentib', vndecunque veniant, vbicunque ſint, quacunque ex gente originem ducant, ſiue Iudæi, ſiue Græci ſint. Fratribus veſtris & ſorori veſtræ, id eſt, tantummodo illis, qui veri ſunt Iſraelitæ, his qui non in ritus gētium tranſierunt, vel qui ritus gentium & culturam idolorum deſeruerunt, illos agnoſcite fratres, & illorum eccleſiam agnoſcite ſororem veſtram, & illos fratres appellate, Populum meum, & illam ſororem veſtram nuncupate, Miſericordiam conſecutam. Porrò de fratrib. veſtris, qui ſunt cognati veſtri ſecundum carnem, & de ſorore veſtra carnea ſynagoga triſtitiam inconſolabilem ne habeatis, quòd dixerim ego fratribus illis, Nō populus meus vos: & ſorori illi, Non conſecuta miſericordiam. ſed triſtitiam, quam vobis magnā eſſe dicitis, & dolorem, qui cordi veſtro continuus eſt, conſolamini bona recompenſatione, quia ſi fratres veſtri ſecundum carnem iam non ſunt populus meus, & ſi ſoror veſtra carnea non eſt miſericordiam conſecuta, econtra quæ non erat plebs mea, nunc vocatur & eſt plebs mea, & quæ non erat miſericordiam conſecuta, nunc vocatur miſericordiam conſecuta. Denique & hunc verſiculum, dicite fratribus veſtris, Populus meus, & ſorori veſtræ, Miſericordiam conſecuta, pertinere ad vocationem gentium Apoſtolus innuit, qui non ſolummodo præcedentem verſiculum pro teſtimonio ſumpſit, & erit in loco, vbi dictum eſt eis, Non *Rom. 9.*
populus meus vos, ibi vocabūtur filij Dei viuentis, verū etiā ſenſum huius præmiſit, dicēdo, Vocabo non plebē meā, plebē meam, & non miſericordiam conſecutā, miſericordiam cōſecutam. Sequitur. [Iudicate matrem
veſtram iudicate, quoniam ipſa non vxor "
mea, & ego non vir eius. Auferat fornicatio- "
nes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio "
vberum ſuorum, ne fortè expoliem eam nu- "
dam, & ſtatuam ſecundum diem natiuitatis "
ſuæ.] Iam ſupra diximus, in manu prophetæ "
huius aſſimilatum eſſe dominum, id eſt, prophetam ſemel & iterum, & tertio accedentem ad mulierem fornicariam, ſicut iam dictum eſt, & deinde adhuc iuſſum diligere mulierem dilectam amico & adulteram, ad quod nondum peruentum eſt, locus enim hic adhuc inferius eſt, ſimilitudinem gerere domini, qui ad gētem illam ſemel & iterum, ac tertiò acceſſit. Primò teſtamentum ſuum confirmando cum Abraham deinde dando legem in monte Syna, deinde mittēdo prophetas, deinde carnē aſſumendo ex ipſa. Sed & hoc dictū eſt, quia cum prius fuiſſet, quaſi mulier vna, id eſt, gens vna, facta diuiſione & decem tribubus à domo Dauid recedentibus, iam duæ mulieres habentur, quæ & in *Ezech. 23.* prophetis ambæ ſuper fornicationis ſcelere arguuntur, diciturque altera Oolla, quæ eſt Samaria, altera Ooliba, quę eſt Hieruſalem. Apud Oollam propheta iſte prophetabat, eratque de tribu Iſachar. Ergo Oolla, ſecundum carnem mater huius erat, ſicut Amos, & ſicut Abdiæ, multorumque aliorum, qui ſub eiſdem temporib. prophetauerunt. Porrò prophetantibus illis, mater illa nihilominus fornicata eſt, nec ceſſauit à fornicationibus ſuis, nullus enim omninò ex regib. eius receſſit à peccatis Hieroboam. Igitur iā peracta ſimilitudine, quæ adminiſtrata eſt in perſona prophetæ, palam arguitur Oolla, id eſt, tota gens decem tribuum ſiue metropolis Samaria. Iudicate, inquit, matrem veſtrā, iudicate. O vos (inquit) prophetæ, ô vos omnis Iſrael, id eſt, ſemen Dei, quid in hoc meo decreto reprehenditis, quid in hac mea ſententia titubatis? An, quia mater veſtra eſt domus Iſrael, ſuper quā locutus ſum, quia non addam vltra miſereri ei, ſed obliuione obliuiſcar eorum, domui autē Iuda miſerebor,

vos

vos offendimini, & iudicium hoc conuerti
cupitis? Ecce voſipſi cauſas appendite, voſi-
pſi iudicate, vtrum aliter debeat fieri. Vul-
tis vos, vultipſa, vt addam miſereri illi? Ecce
preſto ſum, dummodo vnum faciat. Quid
illud eſt? Auferat fornicationes ſuas, id eſt,
fornicari deſinat. At illa hoc non audit, for-
nicari non deſinit. Afferte, ſi quid habetis,
proponite quippiam pro illa, in quo poſsit
iuſtificari aut defendi. Ex quo agente Hie-
roboam, me virum legitimum contempſit,
& vitulis aureis ſuccubuit. Nunquid forni-
cari deſijt? Quo tempore, aut quo ſub rege
quieuit? Nimirum non ita ſoror eius Ooli-
ba perſeueranter fornicata eſt, nõ (inquam)
ſoror eius domus Iuda perſeueranter inſa-
niuit, quamuis multùm ad tempus inſanie-
rit. Diebus Ezechiæ, diebus Ioſiæ, & nõnun
quam ſub alijs quoque regibus fornicatio-
nes ſuas abſtulit. Iudicate igitur, vtrum huic
ita, vt ſorori eius iam dictæ domui Iudę, de-
beam miſereri, & ita hanc liberare ab Aſſy-
rijs, ſicut captiuitatem illius de Babylone
reuocare decreui. Hanc ipſam perpendite
cauſam inter eandem matrem veſtram & lo
cum illum de quo dixi, Et erit in loco, vbi di
citur eis, Non populus meus vos, dicetur eis,
filij Dei viuentis. Denique locus ille gentili-
tas eſt, & illa auferet fornicationes ſuas, ve-
ſtra autem mater non abſtulit, nec auferre
vult fornicationes ſuas. Itaq; & in hoc illam
iudicate, & iuſtè iudicate, quia cum ſuis for-
nicationib. non debet in domo mea perma-
nere, & econtra quæ fornicationes ſuas di-
mittit, non eſt cur à me debeat repelli, cum
ego non tantum Iſraelis & Iudæ, ſed etiam
cæterarum gentium æquè creator ſim. No-
tandum, quanta cum circunſpectione forni
cationes auferri præcepit, ſecundum perſo-
nam vel geſtus mulieris fornicatricis, dicen-
do, Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, &
adulteria ſua de medio vberum ſuorum. Fa
ciem pro oculis, medium vberum pro cor-
de poſuit. In medio namque vberum locus
Cant. 1. cordis eſt. Vndè & in canticis caſta ſponſa di
cit. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi,
inter vbera mea commorabitur. Duobus i-
ſtis ſcilicet corde & oculis inundatio forni-
cationis hauritur, & deinde corpus inconti-
nens, ad actum libidinis velut magno torrē-
tis impetu propellitur. Primùm per oculo-
rum vel viſus, cæterorumq́ue ſenſuum, qui
omnes in facie ſunt, feneſtras mors ingredi-
tur, & captiuata mente fornicatio, ſiue adul
Num. 25. terium conſequenter actu peragitur. Poteſt
autem per faciem fornicatio corporalis, &
per adulterium, quod in medio vberum e-
ius eſſe dicitur, ſpiritualis corruptio rectè
intelligi, quia videlicet vtroque modo gens
illa peccaſſe redarguitur in ſcripturis. Exem
pli gratia. In vno eodemq́ue peccato Beel-
phegor, & ſpiritualiter à Deo fornicatus eſt
Iſrael, & corporaliter cum filiabus Madiani-
tarum commixtus eſt. Illæ enim vocauerũt
eos ad ſacrificia ſua, & initiati ſunt Beelphe- *Pſal. 105.*
gor, & comederunt ſacrificia mortuorum.
Ne fortè, inquit, expoliem eam nudam, &
ſtatuam eam ſecundum diē natiuitatis ſuæ,
& ponam eam quaſi ſolitudinem, & ſtatuam
eam velut terram inuiam, & interficiam eā
ſiti. Nimirum hoc idem eſt, ac ſi dicat: Ne fa-
ciam, quod locutus ſum, ne adimpleam filio
rum & filiæ, quos mulier fornicaria Gomer
filia Debelaim in præſcripta viſione peperit
propheticum præſagium. Sed nunquid fixũ
non eſt, & infectum eſſe poteſt, quod locu-
tus ſum, dicens, Et quieſcere faciam regnum *Quæſtio de*
domus Iſrael, & non addam vltrà miſereri *prædeſtina*
domui Iſrael, & vos non populus meus, & *tione Dei.*
ego nõ ero veſter Deus? Quid ergo ſibi vult
quod iterum reuocat dicens, Auferat forni-
cationes ſuas, addenſq́ue, Ne fortè faciam ei
hæc vel illa, quæ locutus ſum? Huic non diſ-
ſimile eſt, quòd cum data iam eſſet ſenten-
tia ſuper Nabuchodonoſor regem, ita vt di-
ceret Daniel, Hæc eſt interpretatio ſenten- *Daniel. 4.*
tiæ Altiſsimi, quę venit ſuper dominum me-
um regem, Eijcient te ab hominibus, & cum
beſtijs feriſq; erit habitatio tua, &c. ait idem
Daniel. Quamobrem rex conſilium meum
placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redi-
me, & iniquitates tuas miſericordijs paupe-
rũ, forſitan ignoſcat Deus delictis tuis. Quid
per hæc animaduertere debemus, niſi quia
in arbitrio noſtro eſt, vtrum ſententiam ſu-
am ſuſpendere debeat, aut non debeat De-
us. Non enim aut Deo mala noſtra impu-
tare, aut fata nobis dominari (quod demen-
tiſsimum & impium eſt) putare debemus, id
eſt, non quia Deus hoc præſciuit aut prædi-
xit, idcirco venit malum hoc, aut illud, ſed
quia malum futurum vel faciēdum erat, id-
circo & præſciuit, & ſententiam ſuper illud
præfixit Deus Si igitur quæras, quare ſentē-
tiam irreuocabilem præfixit Deus? reſpon-
dendum, quia malitiam incorrigibilem prę-
uidit Deus. Item ſi quęras, quare poſt datam
ſententiam de correctione conſulit Deus.
Reſpondendum, quia vt experimento ſcia-
mus incorrigibiles eſſe, idcirco, quanquā nõ
reuerſuros expectat, & per multam patien-
tiam illos ad pœnitentiam inuitat Deus. Igi-
tur vndiq; circunſpectus, & oculis prouidē-
tiæ plenus ſermo propheticus ſic loquitur.
Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & a-
dulteria ſua de medio vberum ſuorum, ne
fortè expoliem eam nudam.

Quare autem non dixit, Ne expoliem, &
denudem eam, ſed, Ne expoliem (inquit) eā
nudam? Aut quomodo expoliari poteſt, ſi
iā nuda eſt? Poteſt quidē ſic intelligi dictum,
ne expoliē nudā, ac ſi diceretur, ne expolian
do faciam nudā. Veruntamen ſic melius pla
cet ſentiri, ꝙ & iā nuda ſit, & adhuc habeat,
quo poſsit expoliari. Eſt. n. nuditas duplex *Duplex nu*
ſiue gemina, altera viſibilis, altera inuiſibi- *ditas.*

 lis. De-

lis. Denique nuditas inuiſibilis eſt, dū nudatur anima intus, gloria vel gratia Dei, ſecundum quā ſcriptura ſancta de eadem gente dicit. Videns Moyſes populū ꝙ eſſet nudus, *Exod. 32.* ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiā ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat. Dixit enim hoc propterea, quia fecerant & adorauerant vitulum. Et ſicut pſalmus dicit: *Pſal. 105.* Immutauerunt gloriā ſuam in ſimilitudinē vituli, comedentis fœnum. Nam idcircò ſpoliati erant Dei auxilio, imò & ꝓinde dixit Deus, vt diſperderet eos, ſi nō idē Moyſes ſtetiſſet pro illis in conſpectu eius, corde cōfracto & cōtrito. Nuditas viſibilis eſt, quando exterior quoq; tollitur ornatus, exterior felicitas, qualis inter cætera maximè extitit genti illi ciuitatis Hieroſolymæ, & templi, quod in ea cōdidit Salomon, quædam ſingularis gloria. Nimirum cū propheta hic iſta loqueretur, nuda iā erat Samaria ſiue decē tribus, nuditate illa, de qua (vt iam dictū eſt, ſcriptura dixit. Videns Moyſes populū ꝙ eſſet nudus, &c. Hoc enī tunc factū & dictū eſt ꝓpter ſcelus vnius vituli cōflatilis. Hic aūt regnabat peccatū Hieroboā ſuper eos in duob. vitulis aureis. Et quia taliter fornicaria gens ſemetipſam nudauerat auxilio vel gratia Dei, profectò merebatur ſpoliari etiā viſibilib. & temporalibus bonis.i. cunctis terræ illius opibus, quas contulerat illi Deus, prior & ligitimus vir. Ait ergo: Ne fortè expoliem eā nudā. Ac ſi dicat: Ne fortè auferā illi cultū gloriæ temporalis atq; viſibilis, vt in oculis hominū expoliata ſit, quos ſolos erubeſcere nouit, propterea, quia iam nuda eſt in oculis meis, & illam nuditatē nō erubeſcit. Additque cōtinuò. Et ſtatuam eā ſecundū diē natiuitatis ſuæ, & ponā eam quaſi ſolitudinē, & ſtatuā eam velut terrā inuiā, & interficiam ſiti. Quis fuit dies natiuitatis fornicariæ illius? Nimirum dies vel tempus, quando in Aegyptū deſcenderunt patres eius, & peregrini facti ſunt in terra nō ſua, ab ea, quæ illis promiſſa fuerat, filij Iacob propter ſcelus in fratrem ſuū Ioſeph, quē vendiderunt. Nā idcircò & famem vocauit Deus ſuper terram, quia Ioſeph ab illis in ſeruum venundatus eſt, & idcircò in Aegyptum deſcendentes peregrini facti, & iuſte, iudice Deo permittente, ſeruituti ſubacti ſunt. Ibi nata eſt iſta fornicaria mulier, quia ibi germinantibus & multiplicatis filijs Iſrael, gens de paucíſsimis hominib. facta eſt. Et qualis iſta, de qua nunc agitur, ibi nata eſt? Vtiq; nuda nuditate vtraq; de qua iā dictum eſt: Nam quod bonis exteriorib. & omni felicitate terrena, tunc in illo exortu *Nuditas ſ. bonū Iſrael in Aegypto* ſuo nuda fuerit, ferè nemo neſcit. Neque enim aut regnū aut principatū aliquē tunc habebat, nec in aliquo ſeculi huius honore gloriari poterat, quando ſub flagellis & verberibus in luto & latere talibus & tot dominis illudentibus ſeruiebat. Porrò quòd gloria quoque Dei patrum ſuorum nuda fuerit in eiſdem natalibus ſuis, quis neſcit? Seruiebat enim dijs quoq; monſtroſis dominorū ſuorum & Aegyptiorum, iuxta illud propheticum Ezechielis teſtimonium. Fili hominis, *Ezech. 23.* duę mulieres filię matris vni⁹ fuerūt & fornicatæ ſunt in Aegypto, in adoleſcētia ſua fornicatæ ſunt ibi, ibi ſubacta ſunt vbera earū, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. Nomina aūt earum Oolla maior, & Ooliba ſoror eius. Et habui eas, & pepererunt filios & filias, & reliqua. Igitur ſecundum diē natiuitatis ſuæ ſtatuam illā, cū dicit, quid ſubaudiendum eſt, niſi (vt iam præmiſerat) nudā & expoliatā, nudā à gloria vni⁹ dei, expoliatā à rebus vel honore regni, omniſq; potētiæ temporalis, ſicut erat, quando in Aegypto ſeruiuit. Et nota, quā propriè ſubiunxerit adhuc, Et ponā eā quaſi ſolitudinē, & ſtatuam eā, velut terrā inuiā, & interficiam eā ſiti. Non dixit, Et ducā eam per ſolitudinem & per terrā inuiam, quod fecit tunc poſt diē natiuitatis eius, quando eduxit illā de terra Aegypti, ſed, ipſam ponā (inquit) quaſi ſolitudinē, & ipſam ſtatuā quaſi terrā inuiam, vt ipſa ſolitudo & terra deſerta ſiue inuia ſit. Deſerta à Deo, inuia & ſolitaria ſcilicet & omni deſtituta ſanctorū angelorū frequētia, & Michaelis quondā principis ſui peruigili præſidio. Item non dixit, Et fatigabo eā ſiti, quod itidē tunc factū eſt, quando poſt eundem diē natiuitatis eduxit illam de terra Aegypti, ſed interficiā eam (inquit) ſiti, vt iam nō bibat de petra, quæ virga crucis percuſſa eſt, cuius in typū tunc illi aquas largíſsimas fudit petra inanimata. Addidit adhuc, [Et filiorū illius nō miſerebor, quoniā filij fornicationū ſunt.] Filij à matre hoc differūt, quo ab inuentore malitiæ imitatorē eius differre, perſpicuum eſt. *In filios dānatio materna.* Nā ſicut in bonam partē mater eſt anima, quæcūq; ex ſpiritu Dei verbū veritatis cōcepit, Filius aūt. vel filia, quę ex ore illius, audiendo verbū doctrinæ proficit. Sic in malā partē anima quælibet malorum adinuentrix mater, & qui ab illa decipitur, filius eſt. Ergo in populo illo fornicaria mater ſynagoga eſt, & qui ab ipſa decipiuntur, populares filij ſunt. Quāuis aūt plus dānationis ſit matri eiuſmodi, quā filijs, tamen quia parū diſtat, in vitio decipere, & decipi poſſe, rectè & in filios effunditur materna damnatio, dū dicit, Et filiorum eius nō miſerebor. Quare? Quoniā filij (inquit) fornicationū ſunt. Quod idē eſt ac ſi dicat, quoniam & ipſi incorrigibiles ſiue immutabiles ſunt. Nam de talibus Sapiētia loquēs, cū dixiſſet, *Sapien. 12.* ſed partibus iudicās dabas locū pœnitentiæ. Continuò ſubiunxit: Non ignorās, quomodo iniqua eſt natura eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quòd non poſſit mutari cogitatio illorū in perpetuū. Semen enim erat maledictum ab initio. Totum hoc exprimitur hic breuiter per hoc dictū, quoniā filij forni-

lij fornicationũ ſunt, vt videlicet ſubaudias,
quod iniqua natio eorum, & naturalis mali-
tia ipſorũ, & quòd nõ poſsit mutari cogita-
tio ipſorũ in perpetuũ, & quòd ipſi æquè, vt
Amorræi & Ethæi ſemen maledicti ſunt.
Nec verò huiuſmodi dictis culpatur natura
quã Deus creauit, ſed vehemẽtiſsimè redar-
guitur abuſio naturæ, eò quòd accidẽs ma-
litia per conſuetudinẽ in naturã verſa ſit. Iu
ſta ergo ratione ſententiã defendit, qua dixe
rat, & filiorũ eius non miſerebor, dicendo,
quoniã filij fornicationũ ſunt. Nihilominus
& eandẽ rationẽ confirmat Sermo Dei con-
certator inſuperabilis, ſubiungendo. [Quia
" fornicata eſt mater eorum.] Meminiſſe nam
que debemus, quia præſens locus iudicatio
eſt inter fornicariã, & amatorẽ eius quondã
Deum, ab eo, quod ait: Iudicate matrem ve-
ſtram, iudicate. Dederat namq; illi optionẽ,
ſiue liberum arbitriũ, dicendo. Auferat for-
nicationes ſuas, ſubauditur ſi velit mutari
ſententiam, qua dixi, quoniã ipſa nõ vxor
mea, & ego non vir eius. At illa pertinaciter
perſeuerat in fornicationib. ſuis, & adulte-
" ria diligit. Sequitur ergo. [Et confuſa eſt,
" quæ concepit eos, quia dixit. Vadã poſt a-
" matores meos, qui dant panes mihi, & aquas
" meas lanã meam, & linum meum, oleũ meũ,
" & potum meum.] Confuſa eſt inquit) quæ
concepit eos, videlicet quomodo cõfundi
ſolet qui conuincitur, & cauſa cadit in iudi-
cio, non habens, quod contra iudices ſiue ac
cuſatores poſsit mutire, manifeſto atq; inex
cuſabili conuictus crimine. Ego enim mit-
tens prophetas meos, dicebã illis, ſicut & nũc
dico, auferat fornicationes ſuas à facie ſua, &
adulteria ſua de medio vberũ ſuorum. i. ceſ-
ſet colere vitulos aureos, & facere ſibi Baal.
Illa autẽ dixit, & nunc vſq: perſeueranter di
cit, nequaquã, ſed vadã poſt amatores meos.
Nec verò ſolũmodo verbis hoc dixit, verũ
etiam factis dicta ſua defendit, eoſdẽ occidẽ
do prophetas. Vnde & fugitans cõquereba-
tur Helias, Domine, altaria tua deſtruxerũt,
& prophetas tuos occiderunt gladio, & de-
relictus ſum ego ſolus, & quærunt animam
3. Reg. 19. meã. Taliter dixit, Vadam poſt amatores
meos dæmones, quos in idolis colit, huma-
ni generis inimicos ſtultiſsimo errore vocãs
amatores ſuos, me contemnens Deũ verum,
verumq; amicũ, quomodo ſi contẽnat mu-
lier amatorẽ ſuum. Quomodo autem dixit,
vel quando dicere cœpit, qui dant panes mi
hi, & aquas meas, lanã meam, & linũ meum,
Exod. 32. & oleum meum, & potum meũ? Nimirum,
quando aſcendens de terra Aegypti, tam ci-
to receſsit de via domini, fecitq; ſibi vitulũ
conflatilẽ, & adorauit, atq; immolans dixit:
Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de
terra Aegypti, tunc dicere cœpit de falſis a-
matorib. ſuis, quod darent panes ſuos, & a-
quas ſuas ſibi, & mentita eſt. Non enim illi,
ſed Deus Abrahã, deus Iſaac, & deus Iacob,
panes de cælo pluebat illis, & aquas funde-
bat de petra per manum Moyſi. Item, & quã
do vitulos aureos ſibimet inſtituit, mentita
eſt, quia dixit, præloquente Hieroboã, quẽ
relicta domo Dauid, in adulterio ſecuta eſt.
Eccè dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra
Aegypti. Profectò cũ diceret, qui te eduxe- *3. Reg. 12.*
runt de terra Aegypti, ſimul etiã aſtruebat,
quod ab illis accepiſſet omnia, quæcunque
poſsidere vel obtinere potuit, ex quo aſcẽ-
dit de terra Aegypti. Quæ omnia hic, meta-
phorã mulieris ſuperiùs cœptam ſeruando,
ſermo propheticus congrua ſatis exprimit,
ſic illã depingens applaudere ſibi, qui dant
panes mihi, & aquas meas, lanam meam, &
linum meum, oleum meum, & potum meũ.
Lana quippe & linum materialia ſunt inſtru
menta omnis muliebris opificij Oleum au-
tem & potus, res ſimul & nomina ſunt vo-
luptatis. Porrò panes & aquæ ſunt neceſsita
tis, quia ſine illis humanæ naturæ infirmitas
nõ ſubſiſtit. In omnib. his fornicaria men-
dax eſſe conuincitur, quia non vituli illi, nõ
Baal, quẽ Iezabel intulit, ſed Deus vnus & *Pſal. 104.*
verus hæc illi contulit, vt prouocata benefi-
cijs diligeret eum, cunctis abominationibus
Deorum alienorũ derelictis, ſicut ſcriptum
eſt. Et dedit illis regiones gentiũ, & labores
populorum poſſederunt, vt cuſtodiant iuſti
ficationes eius, & legem eius requirãt. Sequi
tur. [Propter hoc, eccè ego ſepiã viam tuam "
ſpinis, & ſepiam eam maceria, & vias ſuas nõ "
inueniet, & ſequitur amatores ſuos, & non "
apprehendet eos, & quæret eos, & non inue "
niet. Et dicet: Vadam & reuertar ad virum "
meum priorem, quia benè mihi erat tũc ma "
gis, quã nunc.] Notanda diligenter digreſsio "
veracis & iuſtæ inuectionis. Necdum enim
cœptã culpæ eius inuectionẽ aſperrimam fi-
nierat, & tam cito quandam promiſsionis
qualiſcunque ſuauitatem repentè inſerit,
maximè cùm ita dicit: Et dicet. Vadam, &
reuertar ad virum meũ priorem, quia benè
mihi erat tunc magis, q̃ nunc. Nam & ſi ad
talia, qualia nunc loquebatur, quia filij forni
cationũ ſunt, quia fornicata eſt mater eorũ,
&c. ſic impatientes fuere reges & principes
ipſius populi, vt pleroſque occiderent ex ꝓ-
phetis, attamen talia patientius audire po-
tuerunt, quale iſtud eſt, in quo ad deum ſuũ
filij Iſrael reuerſuri fore prædicuntur. Deni
que hoc ſuauitatis temperamento breuiter
interpoſito, confeſtim illam, quã cœperat,
accuſationem proſequitur, & dicit. [Et hæc "
neſciuit, quia ego dedi frumentum, & vinũ, "
& oleum, & argentum ei multiplicaui, & au "
rum, quæ fecerunt Baal. Idcircò conuertar, "
& ſumam frumentum meum in tempore "
ſuo, & vinum meum in tempore ſuo, & li- "
berabo lanam meam, & linum meum, quæ "
operiebant ignominiam eius. Et nunc reue- "
labo ſtultitiam eius, in oculis amatorum "
eius, & vir non eruet eam de manu mea. Et "

" ceſſare faciam omne gaudium eius, ſolenni-
" tatem eius, neomeniam eius, ſabbatum eius,
" & omnia feſta tempora eius. Et corrumpam
" vineã eius, & ficum eius, de quib. dixit, Mer
" cedes hæ meæ ſunt, quas dederũt mihi ama-
" tores mei. Et ponam eam in ſaltũ, & cõedet
" eam beſtia agri, & volucres cæli, & reptilia
" terræ. Et viſitabo ſuper eã dies Baalim, quib.
" incendebat incenſum, & ornabatur in aure
" ſua & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos,
& mei obliuiſcebatur, dicit dñs.] Totũ hoc
curſu cõtinuo hic præſcripſimus, vt id, q̄ ſe
quitur, ſuo itidẽ ſenſui copulemus. Nam ſie
vt hæc, quæ dicta ſunt, Et hæc neſciuit, quia
ego dedi ei frumentum & vinũ, &c. priorib.
illis per cõſtructionẽ cõiungenda ſunt, quia
dixit, Vadam poſt amatores meos, qui dant
panes mihi, & aquas meas, lanam meam, &
linũ meum, oleum meum & potũ meũ. Sic
nihilominus dictis illis, Et dicet, Vadam, &
reuertar ad virum meum priorẽ, quia benè
erat mihi tunc magis, q̃ nũc. Iſta, quæ ſequũ
" tur, in cõſtructione coniungẽda ſunt. [Pro-
" pter hoc, ecce ego lactabo eã, & ducam eam
" in ſolitudinẽ, & loquar ad cor eius, & dabo
" vinitores eius ex eodẽ loco, & vallẽ Achor
" ad aperiendã ſpẽ. Et canet ibi iuxta dies iu-
" uentutis ſuæ, & iuxta dies aſcenſionis ſuę de
" terra Aegypti. Et erit in illo die, dicit dñs,
" vocabit me vir meus, & nõ vocabit me vltrà
" Baalim, &c.] Neq; enim ꝓpterea, quia Baal
incẽdebat incenſum, & illa ornabatur inau-
re ſua & monili ſuo, & ibat poſt amatores
ſuos & dñi obliuiſcebatur, remuneranda
Artificium erat, vt diceret dñs: Propter hoc, ecce ego
diuini ſer- lactabo eã, & ducam eam in ſolitudinẽ, & lo
monis. quar ad cor eius, &c. Sed ꝓpterea, quia quæ-
rendo amatores ſuos, & nõ inueniendo eos,
dictura erat id, quod ſuperius dictum eſt:
Vadã, & reuertar ad virũ meum priorẽ, q̃a
benè mihi tunc erat magis, quã nunc. Lactẽ
da erat ſpiritu gratiæ, & inundationis miſeri
cordiæ. Sic ſermo diuinus medicinæ potens
experientiſſimus, voces ſuas ponderatas, at-
que ad menſurã libratas diſpenſat, amara
dulcib. & amaris dulcia permiſcens, offenſio
nem labiorum infantilium & gutturis impa
tientis fugit atq; deuitat, quatenus medica-
mentum quocunq; modo temperatum peni
tùs infundat, atq; intrinſecus in ſumma au-
thoritate cõtineatur Sancta Scriptura, Spiri
tus S. obtineat. Nec verò quaſi adulãdo id ef
ficit, nec eidem generationi, quã filios forni-
cationum appellauerat, iactationẽ ſecretæ al
loquutionis, & diſpenſationẽ fidei promit-
tit, ſed cum vera diſcretione & diſcreta veri
tate procedens ſermo propheticus, in vna
eadẽq; gente, & illos, quib. amara, & illos
perſpicit, quib dulcia iurè propinentur. Nã
vna eadẽq; gens ſiue ſynagoga, aut certè ec-
cleſia, in ſemetipſa cõtinet bonos & malos,
id eſt, eos qui veraciter Corpus Chriſti dicã
tur, & ſint, & eos, q̃ propter ſimulationẽ cor
pus eiuſdem dicantur, cũ non ſint. Hinc eſt
illa de ſeptẽ regulis Tyconij ſententia, de
corpore domini permixto, ſiue de corpore
domini ſimulato & vero, & hæc, in iſto lo-
co plurimũ valet, vt diſcernas & diſcretè in *Boni et ma*
telligas, eſſe in vna eadẽq; gente ſiue Eccle *li in eccleſia*
ſia, & eos, quib. dulciſsimè cõſolatio gratiæ *permixti.*
ſuauiter offeratur, & eos, quibus propter
impœnitens cor, ira & tribulatio promitta-
tur. Et quis ſapientiã propheticam dignè ad
miretur in eo, quòd ſicut boni & reꝓbi per-
mixti ſunt, & nũc diſcerni nõ valent, ita vo
ces ſuas permiſcet & moderatur, & cõprehẽ
di vel deprehendi non poteſt, quas hominũ
perſonas iuſtificet atq; cõdemnet? Mirẽtur
ergo ſeculares ſecularium rhetorum artifi-
cioſas compoſitiones, affectatas ad captandã
hominum beneuolentiam. Eccleſiaſtici &
ſpirituales veram & diſcretam ſanctorũ mi-
rentur eloquentiam, per quos Deus locutus
eſt. His breuiter dictis, pro continuatione li
teræ, iam nunc eadem dicta prophetica repe
tentes, diligentiùs ſingula percurramus. Pro
pter hoc (inquit) ecce ego ſepiam viam ſuam
ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas
non inueniet. Via vel ſemita dicentis, Vadã
poſt amatores meos, qui dant panes meos &
aquas meas, ad infernum deducunt. Quæ
nimirum ſi plana ſint, & abſq; offendiculis,
ita vt proſperetur proſperitate temporali *Spinæ tribu*
anima, quæ ſe à creatore ſuo auertit, vix aut *lationũ, re-*
nunquam reuocari poteſt, vel audire vo- *media re-*
cem poſt tergum monentis. Si autem ad- *uertendi ad*
uerſa occurrerint, & tribulatio vel angu- *Deum.*
ſtia temporalis currentem comprehende- *Exod. 3.*
rit, tunc reminiſcitur (vt ſæpè dictum eſt)
Domini Dei ſui, ſicut de ipſis filijs Iſrael,
contra quos maximè hic propheticus ſer-
mo dirigitur, ſcriptum eſt, primum in Ae-
gypto, quia ingemiſcentes propter opera,
vociferati ſunt, aſcenditque clamor eorum
ad Dominum pro operibus, & audiuit ge-
mitum eorum. Deinde & in libro Indi-
cum perſæpè ſcriptum eſt, quia cùm dere-
liquiſſent Dominum, & propter hoc tradi-
diſſet illos in manus gentium, clamauerunt
ad DOMINVM, & ſæpè liberauit eos. I-
gitur quod nunc ait. Ecce ego ſepiam viã
tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria, magnæ
eſt miſerationis, nam ſi non id faceret,
tunc potius iratus & miſerationum ſua-
rum oblitus eſſet DEVS, quemadmo-
dum Pſalmiſta cùm dixiſſet. Exacerba- *Pſalm. 9.*
uit DOMINVM peccator, continuò ſub-
iunxit, ſecundum multitudinem iræ ſuæ
non quæret. Spinæ namque aduerſita-
tis vtiliter compungunt atque lacerant pe-
dẽ ad mala currentis & inhiantis delicijs per
nicioſis, vt ſaltem ſpinarum talium pun-
ctione, talisque maceriæ offenſione com-
monita rationalis anima, dicat. Vadam,
& reuertar ad virum meum priorem, quia
benè mihi erat tunc magis, quàm nunc,
id eſt,

id eſt, ſeruiam DEO viuo & vero, & non ſuperbiæ hominum, vel malignorum ſpirituum, quia etiam in præſenti vita multo ſuauius eſt portare iugum dñi, quã ſeruũ vel ancillã fieri hominũ. Hoc aliqui ex gente illa ſecerunt, hoc recogitauerunt, & ſic ad cor ſuum reuerſi, portas æternæ mortis, quibus appropinquauerant refugerunt. Notandum deinde, quã ſapienter ſermo diuinus mendaciũ illud redarguat dicẽtis de amatorib. ſuis, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanã meam, & linũ meum, oleum meum, & potũ meum. Ait enim. Et hæc neſciuit, quia dedi ei frumentũ, & vinum, & oleum, & argentũ multiplicaui ei, & aurum quæ fecerũt Baal. Neſciuit ꝙ neſcire non debuerat, quia videlicet non vt cæteræ gentes, ſic Iſraelitica gens opulenta facta eſt. Aliæ namq; à progenitorib. ſuis potentibus ſeculi adquiſitas vel poſſeſſas hæreditario iure obtinuerunt terras. Hæc aũt gens de peregrinis & aduenis patrib. nata eſt. Peregrinus erat Abrahã, peregrinus Iſaac, peregrinus Iacob, pertrãſeũtes de gẽte in gentẽ, & de regno ad populũ alterũ, & nullã propriã terrã habuerunt. Expectabant enim fundamenta habentẽ ciuitatem (vt ait Apoſt.) cuius artifex & conditor eſt Deus. Et quidẽ fides illorũ hoc emeruit, vt illud quoq; quod nõ quærebant. ſ. terras vel regiones gentium, ipſis & ſeminĩ ipſorũ repromitteret Deus. At illi qui protinus ex ipſis orti ſunt, videlicet filij Iacob, eadẽ promiſsione ſeſe indignos effecerunt, vendendo fratrẽ ſuũ Ioſeph. Nam idcirco peregrini facti ſunt, & in Aegypto ſeruierunt. Sed & in deſerto, per quod ducebat eos, immeritos gratia liberatoris, verũ ſeſe indignos eadem promiſsione fecerunt, ita vt diceret Dñs ad Moyſen: Cerno quod populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me vt iraſcatur furor meus cõtra eos, & deleam eos, faciãq; te in gentem magnam. Ita qui nullã terrã ex poſſeſsione paterna hæreditabant, ipſam quoq; quã diuina largitas propter fidem patrum illis promiſerat, terram non cõſequi meruerant, niſi Deus propter gloriã & veritatẽ ſuam cõfirmandam, cũq; patribus eorũ meritam illis ſuſpendiſſet iram, & exhibuiſſet miſericordiam, eodẽ Moyſe ſuggerente illi in confractione. i. nimia humilitate cordis. Recordare Abrahã, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorũ, quib. iuraſti per temetipſum dicens, multiplicabo ſemen veſtrũ ſicut ſtellas cæli, & vniuerſam terrã hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſsidebitis eã ſemper. Hoc iſta neſciuit, ſeptẽ aũt mulieres optimè ſciũt, quæ in Eſaia dicunt. Panẽ noſtrum cõedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, tantũmodo inuocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum. Hoc namque oẽs dicunt eccleſiæ gentium in ſuggillationem meretricis huius, quæ nec panẽ quẽ comederet, nec veſtimenta quibus operiretur habuit, ſed ſub conditione accepit, vt inuocaret nomen domini, quẽadmodum Pſalmiſta dicit. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorũ poſſederunt, vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legẽ eius requirant. Nos (inquiunt iſtæ) tale nihil ex te pro mercede quærimus, vt propter Euangelium, vel fidẽ tuã ſuſcipiendã, terras vel regiones alienas nobis conferas, ſed panẽ noſtrum cõedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, quæ ante notitiã tui nominis habemus, imò & tibi, & his, qui nomen tuum prędicant, panem noſtrum, & veſtimẽta noſtra libenter impartiemur, tantũmodo dignare dici & eſſe Deus noſter, & opprobriũ vitæ, vel cõuerſationis priſtinæ nobis aufer, vt nõ ſimus abſq; viro, & non ſimus ſicut hactenus eramus ſine Deo in hoc mundo. Dicat ergo. Et hęc neſciuit i. ſcire aut reminiſci noluit, quia ego dedi ei frumẽtum, & vinũ, & oleũ, videlicet dando terrã frumẽti, & vini, & olei, feracẽ, & argentũ multiplicaui ei, & aurũ, maximè dieb. Salomonis, de quo Scriptura refert. Nõ erat argentũ, nec alicuius precij putabatur in diebus Salomonis, quia claſſis regis per mare cum claſſe Hyrã ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum & argentum, dentes elephantorũ, & ſymias, & pauos. Porrò, ex illa auri abundantia fecit Samaria, ſcindendo ſe à domo Dauid, & à domo Salomonis, primũ duos vitulos aureos, & deinde Baal. Cũ ergo dixiſſet, Et argẽtũ multiplicaui ei, & aurum, pulchrè cõtinuò addidit: Quæ fecerunt Baal. O dira ingratitudo. De auro & de argẽto meo fecerũt mihi cõtraria, vitulos & Baal, cæteraq; deorũ portẽta. Idcirco cõuertar, & ſumã frumentũ meũ, in tempore ſuo, & vinum meũ in tẽpore ſuo, & liberabo lanam meam, & linum meũ, quæ operiebant ignominiã eius. Cõuertar (inquit) & cõuerſus abibo, recedã, & derelinquam eam, vt (ſicut iam dixi) ipſa nõ ſit vxor mea, & ego nõ ſim vir eius. Hoc enim pro parte illoru rectè dicit, quos pœnitentiã non acturos fuiſſe præſciuit. Nam ꝙ præmiſſum eſt, Et ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet eos, & quæret eos, & nõ inueniet, & dicet, Vadã, & reuertar ad virũ meum priorẽ. Pro parte illorum dictum eſt, qui reuerſi ſunt, aut reuertẽtur ad dominũ, ſaltem poſt experimenta malorum, poſtquã anima per vexationem ad intellectum reducta, illos, quos ſequebatur, & quærebat, velut amatores, non apprehendit, aut inuenit ſicut amatores, ſed ſicut hoſtes crudeliſsimos, vt vere ſunt, experta eſt. Conuertar ergo, inquit, id eſt, recedam, & hæc vxor mea iam non erit. Nec iſto contentus, adhuc etiam bona temporalia tollam, quæ illi non quaſi pro dote prima contuli. Hoc enim eſt, quod continuò ſubiungit: Et ſumam frumentum meum in tempore ſuo, & liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant

Vnde Iudæis olim diuitiæ.

Pſal. 104.

Hebr. 11.

Gen. 37.

Exod. 32.

Eſa. 4.

Pſal. 104.

3. Reg. 10

Ingratitudo Iudæorum.

periebant ignominiam eius. Et eſt ſenſus. Terram illi optimã dederam, afferẽtem frumentum in tempore ſuo, & vinum in tempore ſuo. Quod vtiq; frumentum vel vinũ meum eſt quia terra ipſa, ſicut per Moyſen dixi, mea eſt, vos aũt coloni mei eſtis. Sanè hic per frumentũ & vinum vniuerſa vult intelligi quæcunq; ad victũ pertinentia, terra illa proferre potuit. Porrò per lanam & linũ omnẽ intelligamus veſtitũ. Sumam ergo (inquit) frumentũ meum, & vinum meum, & liberabo lanã meam, & linum meum. i. ad paupertatem, & omnimodã victus & veſtitus inopiam redigã eã, vt ſit (ſicut ſuprà dictum eſt) ſecundũ diẽ natiuitatis ſuæ, id eſt, nihil poſsideat, ſuo iure, ſicut quando nata eſt, & ſeruiuit in Aegypto, nihil, niſi miſeræ ſeruitutis pœnã cognoſcatur habuiſſe. Et notanda diligenter dictionis acrimonia, dũ dicit, Et liberabo lanam meã, & linum meũ. Idem enĩ eſt, ac ſi dicat, Tantæ illã eſſe peruerſitatis, vt reb. quoq; inanimatis condolẽdum ſit, ꝗ ſeruiant illi, & magnam eſſe captiuitatem lanæ & lini, quod vſibus eius famulentur, quæ ſit ancilla peccati. Quomodo aũt, vel quando hæc operiebant ignominiã eius? Vt taceamus interim de cõmuni vſu, quo paſsim corpora virorum ac mulierum tegebantur, quãuis & hoc indigniſsimũ fuerit, quòd pãnis adoperti, quos dederat deus, libidinibus polluebantur, & ſimulachris ꝓſternebãtur, vt (inquã) de hoc nũc taceamus, in eo quàm magnificè lana & linum domini operiebant ignominiam eius, quod ſanctuariũ domini & omnis cultus tabernaculi vel ſacerdotij eius de lana & lino mirificè cõpoſitus, ſecundum modum, quem ipſe Moyſi dictauerat, in ſola gente illa tunc habebatur. Nam veſtimentorum, quæ fecit Moyſes fratri ſuo Aaron, ſecundum ordinem vel imperium domini dicentis: Hæc autem erunt veſtimenta, in quib. ſanctificatus Aaron miniſtret mihi, rationale & ſuperhumerale, tunicam & lineam ſtrictã cydarim, & baltheũ. Facies illi & filijs eius, vt ſacerdotio fungantur mihi, accipieſq; aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumq; bis tinctum, & byſſum, horum (inquã) decorem ſimul & ſacramentum nullus ſermo noſter explicare ſufficit. Quam illius mulieris. i. Iſraeliticæ ignominiam gentis, lana illa & linum illud operiebant? Nimirum peccata eius actualia, ſimulque originale peccatũ, quo admiſſo, primi parentes noſtri ignominiam ſuam. i. pudenda ſua folijs fici operuerunt. Illã ignominiam in gente illa, lana & linea ſacerdotalis cultus ornamenta operiebant. Notandum, quod dicitur, quia operiebant quidẽ, ſed nõ etiam delebãt. Nam tantummodo ſanguini Chriſti Ieſu illa talis ignominia non ſolùm operitur, ſed etiã deletur & abluitur. Itaque cũ dicit: Et liberabo lanam meam, & linum meum, quæ operiebant ignominiã eius, ſubintelligendum eſt, ac ſi diceret, auferam illi vmbraticum quoq; ſacerdotium, quo communis nuditas generis humani in gente hac vtcunq; tegebatur. Nam & poſtmodum dicit illi: Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. Magna igitur vituperatio ſacerdotum eiuſmodi, cùm dicuntur, lana & linum liberari, tanquam à ſeruitute ignobili, quib. vtiq; magna nobilitas eſt, quanta poteſt eſſe rebus inanimatis, adhiberi ad cultum ſacerdotij ſiue altaris domini. Sequitur adhuc. [Et nũc reuelabo ſtultitiam, in oculis amatorum eius, & vir non eruet eam de manu mea. Et ceſſare faciã omne gaudium eius, ſolennitatẽ eius neomeniam eius, ſabbatum eius, & omnia feſta tempora eius.] Liberatis (vt iam dictum eſt) lana & lino Domini, quæ operiebant ignominiam eius, reuelatur ſtultitia eius in oculis amatorum eius, vt in oculis ipſorũ appareat contemptibilis, quib. peruerſè cõplacere voluit, quia captiuitate genti illi ingruente, ita priuatur tẽporalibus bonis, vt non habeat, in qua gaudere poſsit, celebrando feſtiuitates ſuas, profectò vilis inter gentes apparuit, & inſultauerunt ei nationes, quarum Dominus, velut amatoribus ſeſe impudica proſtituit. Nihilominus quod ſequitur. [Et corrũpam vineam eius, & ficum eius, de quibus dixit, Mercedes hæ meæ ſunt, quas dederũt mihi amatores mei, & ponam eam in ſaltum, & comedet eam beſtia agri, & volucres cæli, & reptilia terræ.] Sic factum eſſe conſtat, quia nimirum ex quo dixit, formatis vitulis aureis, hi ſunt dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti, quod erat dicere, Mercedes hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei, non ceſſauit cum eis fornicari, & propter hoc Aſſyriorum atque Chaldęorum exercitus veniens, omnia terræ illius deuaſtauit naſcentia, quorum ficus & vinea delicatiſsima ſunt, & deficientibus habitatoribus, ea quæ naſcebantur, beſtiæ agri, volucres cæli, & reptilia terræ licenter comederunt. Veruntamen nondum finis, neque enim pœna impœnitentis conſummanda, vel finienda erat illa tantum vaſtitate hoſtili, ſed temporalem vindictam comitatur æterna, ſicut Moyſes in cantico Deuteronomij proteſtatus eſt. Ignis ſuccenſus in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſsima. Sequitur ergo. [Et viſitabo ſuper eam dies Baalim, quibus incendebat incenſum, & ornabatur inaure ſua, & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur dicit Dominius.] Cùm enim dicit, Et viſitabo dies Baalim, id eſt, dies vel ſolennitates idolorum. Plurale namque eſt Baalim, deflexum à ſingulari, quod eſt Baal, cùm (inquam) Viſitabo dicit, ſubaudiendum eſt in die vltionis. Sic enim ad Moyſen dixerat, quando primũ idolum, id eſt, vitulũ cõflatilẽ in deſerto populus

Leuit. 25.

Liberabo lanã meã, & linum meum.

Exod. 28.

Infra 14.

Reg. 18.

Deut. 32.

Baalim quæcunque idola.

Exod. 32.

pulus ſibi fecerat: Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Quęcunq; extunc idola populus ille coluit, ſimul hic vno ſignificatur plurali nomine Baalim, quia videlicet tunc ſorduerat Iſrael cultu Baal, quando iſte prophetauit, & contra illum ferè maxima cauſa erat prophetis, quia propter eum Iezabel prophetas domini occidit. Quis autem eſt ille dies vltionis, niſi idem, qui credendus eſt dies ſalutis? Deniq; tempus vel dies, de quo Apoſt. dicit, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, ſicut credentibus dies ſalutis vel propitiationis, ſic econtra non credentib. eſt dies vltionis, in qua Iudæorum perfidiã vlciſcitur ipſe, de quo Pſalmiſta dicit, Deus vltionum dominus, Deus vltionum libere egit. Exaltare, qui iudicas terram, redde retributionẽ ſuperbis. In iſta die vltionis viſitantur ſuper gentẽ illam dies Baalim, viſitatione, quã totus orbis nouit, quia & ſecundũ corpus captiui, & ſecundũ animã in tenebras exteriores ſunt miſsi, propter dies Baalim, quibus incendebant incenſum patres eorũ, quorum iniquitatẽ ſic imitati ſunt vt meritò propter illã ſubeant damnationis iudicium. Porro primũ idolum, qđ poſt exitum de Aegypto coluerunt, factũ eſt de ornatu inaurium muliebriũ, ſicut ſcriptum eſt: Dixitq; ad eos Aaron: Tollite inaures aureas de vxorum, filiorumq; & filiarum veſtrarum auribus & afferte ad me. Fecit populus, quæ iuſſerat, deferẽs inaures ad Aaron, quas cum ille accepiſſet, formauit opere fuſorio, & fecit ex eis vitulum conflatilẽ. Dixeruntq; Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Rectè igitur cum dixiſſet, Et viſitabo ſuper eã dies Baalim, quib. incendebant incenſum, ſtatim intulit, Et ornabatur inaure ſua, & monili ſuo. Nã quia primum (vt iã dictum eſt) de inaurib. ſuis ſibi formauit idolum, rectè inauribus & monilib. ſuis ad honorem ſiue cultum Baalim ſeſe ornaſſe culpatur, vt in omni idolo, quod extunc coluit, formatura prioris idoli, quod ex inaurib. factum eſt, iudici deo iure ad memoriã reuocetur, vt æmulando dicat, Et ibat poſt amatores ſuos, & mei obliuiſcebatur. Sequitur.

Dies vltionis. — *Pſalm. 93.* — *Exod. 32.*

„[Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducã
„eam in ſolitudinẽ, & loquar ad cor eius, & da
„bo ei vinitores eius ex eodem loco, & vallem
„Achor, ad aperiendã ſpem. Et canet ibi iu-
„xta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies aſcẽſio-
nis ſuæ de terra Aegypti.]

Propter hoc (inquit ecce ego lactabo eam. Præmiſerat autẽ, Et viſitabo ſuper eam dies Baalim, &c. Num ad vnam eandemque partem ſermo reſpicit, cum illic ira, hic autem manifeſte ſonat gratia? Ergo (vt ſuprà iam dictum eſt) ad meliorem partẽ ſermo recurrit, id eſt, ad eam, quæ ſaltem malis commonita ſeipſam, & Deum ſuum tãdem recognoſcit, & dicit illud, quod hic idem propheta ſuprà præmiſit, Vadam, & reuertar ad virum meum priorẽ, quia benè mihi erat tunc, magis quàm nunc. Nam vt hoc manifeſtiùs fiat, capitulum hoc totum hic ponendum eſt.

[Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & du „
cam eam in ſolitudinẽ, & loquar ad cor eius, „
& dabo ei vinitores eius ex eodem loco, & „
vallem Achor, ad aperiendã ſpem. Et canet „
ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies a- „
ſcenſionis ſuæ de terra Aegypti. Et erit in il- „
lo die, ait Dominus, vocabit me vir meus, & „
non vocabit me vltrà Baalim, & auferã no- „
mina Baalim de ore eius, & non recordabi- „
tur vltra nominis eorum. Et percutiã eis fœ- „
dus in die illa cum beſtia agri, & cum volu- „
cre cæli, & cum reptili terræ, & arcum, & gla- „
dium, & bellum conterã de terra, & dormire „
eos faciam fiducialiter. Et ſponſabo te mihi „
in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iudi- „
cio & iuſtitia, & in miſericordia, & miſeratio „
nibus, & ſpõſabo te mihi in fide, & ſcies, quia „
ego dominus, & erit in die illa, exaudiã dicit „
Dominus, & exaudiã cęlos, & illi exaudient „
terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, „
& oleum, & hæc exaudient Ieſrael. Et ſemi- „
nabo eã mihi in terrã, & miſerebor eius, quæ „
fuit abſq; miſericordia, & dicã populo meo, „
Populus meus es tu, & ipſe dicet, Deus meus, „
es tu.]

Notanda quippe diligenter, prolixi capituli ſiue copioſæ huius promiſsionis clauſula tarda, ſed diſcreta. Poſtquam dixit, lactabo eam, ducã eam, loquar ad cor eius, dabo ei vinitores eius, & canet ibi, & vocabit me, Vir meus: & deinde per apoſtropham, Et ſponſabo te mihi, rurſuſque & ſeminabo eam mihi & miſerabor eius, quaſi quæreres & diceres, quam lactabis, quam duces, cuius ad cor loqueris, cui vinitores dabis, quę canet, vel quę te virum ſuum vocabit, quam ſponſabis tibi vel quam ſeminabis tibi, & cuius miſereberis? Continuò reſpondit reſponſione & dictione prouida, dicens: quæ fuit abſq; miſericordia, & dicam non populo meo, Populus meus es tu. Hoc ita eſſe, vt diximus, ſcilicet ad illam iſta referri, quæ dixit ſuperiùs, Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, & hanc eſſe omnẽ animam, quęcunq; ad dominum conuertitur, ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus, Apoſtolus quoque teſtatur. Cum enim dixiſſet, volens Deus oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam, continuò ſubiũxit, Quos & vocauit nos non ſolùm ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus, ſicut in Oſee dicit, Vocabo non plebem meam, Plebem meam. & non miſericordiam conſecutam, Miſericordiam conſecutam. Interea & hoc notandum, quia non dixit, & miſerebor eius, quæ eſt abſque miſericordia, ſed quæ fuit abſque miſericordia. Abſque miſericordia, nunc eſt gens Iſraelitica, & idcirco (ſicut ſuperiùs dictum eſt) ex quo in

Rom. 9.

Quæ gens abſq; Miſericordia dicitur. captiuitatem ductæ ſunt decem tribus à rege Aſſyriorum Salmanaſſar. Propter hoc ſic ſuperius dictum eſt. Et concepit adhuc, & peperit filiã, & dixit ei, Voca nomẽ eius, Abſq; miſericordia, quia nõ addã vltrà miſereri domui Iſrael, &c. Proinde & reliqua tribus Iuda nunc eſt abſq; miſericordia, quia Iudæi Romanorũ gladijs cõciſi, & in oẽs gẽtes ducti captiui, palã eſt, quia abſq; miſericordia ſunt. Porrò gẽtilitas abſq; miſericordia fuit, nunc aũt abſq; miſericordia nõ eſt, dicente Deo in hac prophetia, Et miſerebor eius, q̃ fuit abſq; miſericordia. Hinc idẽ, q̃ ſupra. dicit Apoſt. *Rom. 11.* Sicut.n. aliquãdo & vos nõ credidiſtis Deo, Nunc aũt miſericordiã conſecuti eſtis ꝓpter illorũ incredulitatẽ, ita & iſti nũc nõ crediderunt in veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiã cõſequantur. Igitur (vt ſuprà iã dictũ eſt) nõ ad contigua ſcripturæ dicta, in quibus manifeſte ira ſonat, referendum eſt id, q̃ ait: Ecce ego lactabo, & cæ. ſed ad ſuperiora, vbi pars bona pars electa rediẽs ad cor ſuũ, Vadã (inquit) & reuertar ad virum meum priorẽ, quia benè mihi erat tunc, magis quàm nunc.

Dicamus itaque, imò quæramus, quid ſit lactari eam, duci in ſolitudinem, & loqui ad cor eius, & dari ei vinitores eius ex eodem loco, & cætera, quæ ſequuntur. Propter hoc, inquit, Ecce ego lactabo eam. *Quid eſt lactari.* Lactari, eſt dulciter foueri, & propter imbecillitatem ad infantiles delicias reduci. Hoc omninò repræ- *Hebr. 5.* henſibile eſt in illis, qui ex Iudæis ſunt conuerſi. Nam illis loquens Apoſtolus, dicit: Etenim cũ deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſus indigetis, vt vos doceamini quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei, & facti eſtis, quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim, qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitię. Paruulus enim eſt. Perfectorũ autem eſt ſolidus cibus, eorum, qui pro conſuetudine exercitatos habẽt ſenſus ad diſcretionem boni & mali. Porrò gentiũ fides idcirco laudis & meriti maioris eſt, quia & ſi illam lactari oportuit, citiùs tamen ſolidi cibi, id eſt, ſermonis iuſtitiæ, videlicet ſpiritalis doctrinæ, perceptibilis extitit lactatio hæc, qua in CHRISTI aduentu omnis Eccleſia, tam ex Iudæis, quàm ex gentibus veniens lactata eſt. Similis lactationi illi eſt, qua lactata fuit illa generatio filiorum Iſrael, quæ aſcendit de terra Aegypti. Idcirco cùm dixiſſet, & ecce ego lactabo eam, addidit, & ducam eam in ſolitudinem, paucíſq; interpoſitis: Et canet (inquit) ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Aegypti. Quis enim neſciat, gentem, ſiue generationem illam ſeptam ſpinis in Aegypto habuiſſe viam, & perinde lactatam fuiſſe, & ductam in ſolitudinem per quadraginta annos, & cecinisſe aſcendendo? *Exod. 1.* Nam quia oderãt filios Iſrael Aegyptij, & affligebant illudentes eis, atq; ad amaritudinẽ perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terræ operibus premebantur, quæ veræ erant ſpinę miſeriarum, idcirco ingemiſcentes vociferati ſunt ad dominum, qui verè prior fuerat vir fidei patrum ipſorum Abraham, Iſaac & Iacob, cuius nequaquam recordarentur, ſeruientes dijs Aegyptiorum, niſi afflictio vehemens extorſiſſet gemitum, ſenſumq; excitaſſet in negligentia propter abundantiam piſcium, & propter ollas carnium conſopitum. Tunc propter hoc gentem eandem lactauit Deus multis miraculis, quibus Pharaonem & Aegyptum flagellauit, quod nimirum dulce fuit huic, cum videret pro ſe tam mirabiliter pugnari de cælo. Quid multa? Tranſiuit mare rubrum, merſo Pharaone cum currib. & equitibus ſuis, atque aſcendendo cecinit: Cantemus Domino: glorioſè enim magnificatus eſt, equum, & aſcenſorem proiecit in *Exod. 15.* mare. Ita ducta eſt in ſolitudinem, proſequẽte lactatione Domini, ita vt panem plueret illi Dominus, & percuſſa petra, copioſam daret aquam ſitientibus tam iumẽtis, quàm hominibus, atq; illic locutus eſt ad cor eius, circunducendo & docendo eam, imò & tentando eam, quemadmodum & Moſes quodam *Deut. 8.* loco dixit, Tentat vos dominus Deus veſter. Lactationi illi (vt iam dictum eſt) ſimile facturum ſe pollicetur, dicendo, propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducã eam in ſolitudinem, &c. Quod & fecit in aduentu filij ſui per ſacramentum paſsionis & reſurrectionis eiuſdem domini noſtri Ieſu Chriſti. Nam omnes, quicunq; relictis erroribus priſtinis, ad ipſum viuum & verum Deum conuerſi ſunt, quod eſt reuerti ad priorem virum, propter hoc ipſum, quòd taliter reuerſi ſunt, lactauit idem dominus Eccleſiam ſuam, non ſolùm verbo dulciſsimæ prædicationis, verùm etiam dulciſsimis chariſmatibus Spiritus ſancti, & iucundis miraculis, quę tũc temporis per Apoſtolos & apoſtolicos viros abundãter & delectabiliter dignatus eſt operari. Ait ergo: Propter hoc, ecce ego lactabo eam. Continuò quoq; addidit, Et ducam eam in ſolitudinem. Scimus enim, quia mirabilibus, quæ operata eſt Gratia ſpiritus ſancti, quæ ſuper Apoſtolos venit, ita delectati ſunt credentes, vt ſolitariam quoq; vitam appeterent, ſicut in Actibus Apoſtolorum ſcri- *Act. 2. 4.* ptum eſt, nec quiſquam eorum, qui poſsidebat aliquid, ſuũ eſſe dicebat, ſed erant illis omnia cõmunia. Addit adhuc: Et loquar ad cor eius. Et hoc fecit ipſe, qui promittit hoc ore ſuo promiſit & impleuit homo factus ipſe, qui hæc loquitur in prophetis. Dixit enim: *Ioan. 14.* Paracletus aũt, Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia, quęcũq; dixero vobis. Item: Cum aũt venerit ille Spiritus Veritatis, docebit vos omnem veritatẽ & quæ vẽ- *Lucæ 24.* tura ſunt, annunciabit vobis. Qui hęc in articulo paſsionis ſuæ dixerat, poſtmodũ reſurgens,

gens, ſecundum quod promiſerat, locutus eſt ad cor eorũ, ſiue docuit eos per ſpiritũ ſanctum omnem veritatem, ſicut ſcriptum eſt. Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerẽt ſcripturas. Amplius autem die quinquageſimo, dando illis ſpiritum ſanctum, locutus eſt ad cor eorum, & extunc in eccleſia non deſunt, quorum mentibus veritatem inſinuet & notitiam ſcripturarum, vt veritas impleatur dicentis, Et loquar ad cor eius. Addidit adhuc: Et dabo vinitores eius ex eodem loco. Vinitores eius apoſtoli ſunt, & quique apoſtolici ſucceſſores officij, id eſt, prædicatores veritatis. Ipſa namq;, de qua vel in quam hæc dicũtur, Eccleſia domini vinea eſt, vel vinea dicitur, ſicut multis in locis ſcripturarũ legimus Vt in Eſaia: Vinea domini ſabaoth domus Iſrael eſt. Item in Dauid: Vineam de Aegypto tranſtuliſti. Rectè ergo curatores eius hic vinitores dicuntur. Et iſtos non vndecunque, ſed, Ex eodem loco (inquit) dabo ei, id eſt, de genere ipſius, de gente ipſa quæcunq; vinea domini dici vel eſſe meretur. Nam vbicunq; vinea domini eſt, vbicunq; per orbem terrarum ſancta Eccleſia diffuſa eſt, in medio eius vel inter ipſos, qui inhabitant fideles, viuunt & ambulant aliqui, quos prælatos Eccleſia ſibi eligere poſſit, agente & ordinante ipſo, qui hic loquitur dicens, Et dabo ei vinitores eius ex eodem loco, vt ſpiritus ſui dona nõ deſint in omni loco ſuæ dominationis. Sic quondã in initio huiuſce plantationis, quando comprimebatur inter ſpinas Aegypti, Moyſen & Aaron ex eodem loco vinitores dedit, ſic itidem, quando in Babylone captiua trãſmigrauit Zorobabel, Ieſum, Neemiam & Eſdram vinitores, ex eodem loco dedit. Sic in aduentu ſuo, quando fructum ex vinea requiſiuit, & à malis reiectus eſt agricolis, vinitores optimos illi, ſcilicet Apoſtolos ex eodem loco dedit. Sic vbicunq; per omnes gẽtes eandem vineam. i. eccleſiam ſuam, dilatauit, vinitores illi & patronos inclytos, martyres & confeſſores, & virgines, ex eiſdẽ locis dedit, & nunc vſq; prælatos & neceſſarios dare non deſinit.

Vinitores eccleſiæ prælati. — *Eſaia 5.* — *Pſal. 79.* — *Math. 21.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

" Sequitur adhuc. [Et vallem Achor ad aperi-
" endam ſpem.] Subauditur, dabo ei. Breuiſſima cõmemoratione magnum & amplum veteris ſcripturæ locum nobis illuminat, qui huiuſmodi eſt. Achor, filius Carmi, de tribu Iuda, tulit aliquid de anathemate Hiericho, de qua dixerat Ioſue ad omnem Iſrael: Vociferamini, tradidit enim vobis Dominus ciuitatem, ſitq; ciuitas hæc anathema, & omnia, quæ in ea ſunt. Propter hoc iratus eſt dominus, nec potuit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, ſed terga vertit, & fugit, & percuſſus eſt à viris vrbis Hai, dicente domino ad Ioſue: Non ero vltrà vobiſcum, donec conteratis eum, qui huius ſceleris reus eſt. Factũq; eſt, & forte deprehenſum Achor, duxerunt ad vallẽ Achor, lapidauit eũ omnis Iſraël, vocatumq; eſt nomẽ loci illius, Vallis Achor, vſq; hodie Tunc demum dixit dominus ad Ioſue: Ne timeas, neq; formides, &c. Hoc taliter ſecundũ hiſtoriam factũ, promittit ſe dominus rurſus ſpiritualiter facturum. Futuro namq; tempore dixit, & dabo ei vinitores ex eodem loco, ad vallem Achor. Ad quid? Ad aperiendam ſpem, inquit. i. ne ipſa de ſua ſpe dubia vel incerta ſit. Pulchrum ergo illius facti hiſtorici pandit myſterium, videlicet quia ſicut tunc poſtquam interſectus eſt Achor, filij Iſrael ſumpſerunt ſpem vincẽdi hoſtes, nec fruſtrati ſunt, ſic poſtquã ſynagoga Iudæorũ cũ ciuitate Hieruſalem deſtructa eſt à Romanis, tẽplumq; ſuccenſum, & ipſi Iudæi interẽpti, & in totum mundũ ſunt captiui, Apoſtolis cęteriſq; credentibus aperta eſt ſpes victorię, qua in totũ mundum fidei in Chriſtum ſubiugauerunt. Itaq; hic in Euãgelio, Achar de tribu Iuda fuerit Iudas Iſcarioth, diſcipulus Chriſti, principis confeſſionis noſtrę de tribu Iuda, & cum eo pariter cœtus ille malignantiũ ſcribarum & phariſęorũ, cum quibus de proditione Saluatoris occultum & furtiuum habuit conſilium. Reuera namq; tũc Achar furatus eſt de anathemate vrbis Hiericho, quã do fur, loculorũ Domini Iudas ille in pretiũ ſanguinis accepit triginta argenteos. Neq;.n. ciuitas illa ſecundum malignitatẽ inhabitantium tam Hieruſalem dicenda eſt, quã Hiericho. Ceciderũt muri ciuitatis illius iam tunc viſibiliter in oculis domini, quando dominũ negando & tradendo ad crucifigendum, omne cæleſte præſidium à ſe repulit, tunc autẽ etiam viſibiliter, quando Romano exercitu circũdata & ſubuerſa eſt, & ſicut ſorte deprehenſus Achar ille, ſuo ore confeſſus eſt, & dixit, Verè ego peccaui Domino Deo Iſrael, & ſic & ſic feci: & hæc & hæc concupiſcens abſtuli. Sic iſte Iudas Iſcarioth, ore domini traditor deſignatus, poſtmodum confeſſus eſt, proijciens triginta argenteos in templo, dicenſq; ſenioribus & principibus ſacerdotum Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum, lapidatuſque eſt Achar, prout cum Iuda traditore, illo, totus ille cœtus traditionis coemptor, nec remanſit lapis ſuper lapidem. Et hoc totum factum eſt ad aperiendam ſpem. Si enim templũ illud, & ciuitas illa in ſua gloria permanſiſſet, multum Euangelio Chriſti obſtitiſſet, nimis gentium fidem & ſpem impediſſet, multos dubitare feciſſet. Amplius dicam quia etiamſi omnes crediſſent, & fidẽ Chriſti recepiſſent, atque ita factum eſſet, vt non venirent Romani tollere locum & gentẽ, nihilominus euãgelicam veritatẽ & Chriſtianę fidei regulã cõturbaſſent. Hoc ex paucis illis qui crediderunt, facili argumẽto cõprobatur Pauci quippe ad fidẽ fuerunt conuerſi, cõparatione totius Iudaicæ multitudinis. Scriptũ eſt aũt in Actibus Apoſtolorũ: Quia quidam ex illis deſcendentes Antiochiam de Iudæa, docebant fratres, qui crediderant ex gentibus, & dicebant, Quia niſi circuncidamini ſecun-

Ioſue 7. — *Aliàs Achan f. Carmi.* — *Myſterium vallis Achor.* — *Expedit tẽplum Hieruſalem destructũ eſſe* — *Acto. 15.*

ſecundum morem Moyſi,non poteſtis ſalui fieri. Factaq; eſt ſeditio non minima Paulo & Barnabæ aduerſus illos, & conuenientibus Apoſtolis & ſenioribus videre de verbo hoc cum magna conquiſitio fieret, vix ad tempus ſedati ſunt per teſtimonia ſcripturarum. Quid igitur fieri potuiſſet,vel quantam turbam ſeditioſos Iudæos putas facturos fuiſſe ſi ad fidem Chriſti conuerſi fuiſſent? Vtique pertinaciùs euangelium circuncisioni miſcuiſſent, & de vtrique neutrum,aut nihil feciſſent.
Gal. 5. Quia ſi circuncidamini(inquit Apoſtolus) Chriſtus vobis nihil prodeſt. Proinde laudanda & veneranda eſt prouidentia Dei,
Eſaie 6. quæ illos excæcauit,ſicut in Eſaia dicit,Excæca cor populi huius,& aures aggraua, & oculos claude,ne fortè videat oculis ſuis,& auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & cõuertatur, & ſanem eum. Multò enim melius eſt, ab illis nõ cognoſci Chriſtum, & non recipi baptiſmatis ſacramentum,per quod,qui conuertuntur, ſanãtur,accipiendo remiſsionem peccatorum, quàm ita cognoſci Chriſtum, & baptizari, vt nihilominus circumciſio carnis & carnalis Iudaiſmus exerceatur. Hoc namq; pacto, & ſibi nihil contuliſſent, & gentibus plurimùm nocuiſſent. Poſt omnia hæc dicit. [Et canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Aegypti.] Canet ibi,inquit. Vbi? In illa lactatione, in illa deductione, in illa cordis allocutione,in illa ſpei adapertione. Ibi canet,ibi laudes & gratias referet. Quomodo? Iuxta dies iuuentutis ſuæ, & iuxta dies aſcenſionis ſuæ de terra Aegypti,id eſt,ſicut cecinit in diebus, in quibus iuuenis fuit, in diebus quib. aſcendit de terra Aegypti. Tunc enim eccleſia Dei iuuenis fuit,& quaſi calorem ſanguinis ſequens iuuenilem, iudicium non habuit maturæ & ſecuræ ſenectutis,in eo, vt ſpiritualia corporalibus,cæleſtia præferret terrenis. Quomodo cecinit in diebus illis? Signa-
Exod. 12. tis poſtibus ſuis ſanguine agni, & percuſsis primogenitis Aegypti, mare rubrũ trãſiens, merſo Pharaone cum curribus, & equitibus ſuis,cecinit carmen hoc: Cantemus Domino glorioſè enim honorificatus eſt, &c. Iuxta dies illos, id eſt, ſecundum quod in illis diebus præfiguratum eſt,ecce nunc eccleſia ſancta, ſignatis frontibus ſignaculo crucis & ſacramẽto dominicæ paſsionis, atq; ita extermi nato primogenito mortis,id eſt,peccato originali,tranſiens mare rubrum,id eſt ſacri baptiſmi ſacramentum ſanguine Chriſti rubicundum, ſepultis omnibus, carmen glorioſum, cuius illud Moſi cãticum fuit præfiguratum, ſicut in Apocalypſi ſcriptum eſt: Et
Apoc. 15. vidi tanquam mare vitreum, mixtum igne, & eos,qui vicerunt beſtiam, & imaginem illius,& numerum nominis eius,ſtantes ſupra mare vitreum, habentes citharas Dei,& cantantes canticum Moſi ſerui Dei,& canticum agni,dicentes: Magna & mirabilia opera tua Domine Deus omnipotẽs,iuſtæ & veræ viæ tuæ,rex ſeculorum,&c. Sequitur [Et erit in illo die,ait dominus,vocabit me, Vir meus, & non vocabit me vltrà Baalim, & auferam nomina Baalim de ore eius, & nõ recordabitur vltrà nominis eorum.] Hoc vt dicitur,ita factum eſt,& fit. Docẽte namq; Magiſtro & domino noſtro Ieſu Chriſto,& ſpiritu ſancto,nunc didicit beata Eccleſia,Deum vocare virum ſuũ,maximè,quia bona & magna Eccleſiæ pars,beata virgo Maria,ſic Deo altiſsimo mirabiliter coniuncta eſt,vt ſemen eius,id eſt,Verbum eius, vnicum filium eius, vtero proprio conciperet, Deumq; & hominem & ad ſalutem omnium credentium feliciter pareret. Poſt ipſam omnis anima, quæcunq; Verbi eiuſdem incarnati fidem mente ad iuſtitiam concipit, & oris confeſsione ad ſalutem parit, vniuerſa eccleſia,quæ de multis huiuſmodi credentibus conſiſtit,rectè dicit Deo, Vir meus, quia vxor Dei dici & eſſe meretur. Et nõ vocabit me(inquit) vltrà Baalim,ſubauditur,vt hactenus fecit. neniq; formatis vitulis,& aſſũpto Baal,cęteriſq; deorũ portentis,q́ hoc ſignificantur plurali vocabulo Baalim,quoties dixit, Iſti ſunt dij tui Iſrael qui eduxerunt te de terra Aegypti, toties quę auditu quoq; nefas eſt, Iſrael illũ, qui ſe eduxerat de terra Aegypti, vocauit Baalim. Et auferã(ait) nomina Baalim de ore eius, & nõ recordabitur vltrà nominis eorũ,videlicet iuxta illud apoſtolicũ, Aut turpido, aut ſtultiloquium,nec nominetur in vobis ſicut decet ſanctos. *Ephe. 5.* Nam poteſt quidem Baalim tolerabilem habere interpretationem, id eſt, habens me,quod de Deo vero fidelis anima rectè poteſt dicere,ſed hoc nomen Baalim, quod ab Iezabel introductũ eſt in idolo Sidoniorum,quod illi Baal dicunt, nimis pollutum & inquinatum eſt,& idcirco nulla nominis eiuſdem interpretatio,quãuis pulchra, placere debet. Non ergo(inquit) vltra recordabitur nominis eorũ,& ego viciſsim nõ recordabor nominis eius, ſiue nominũ,ſicut in pſalmo ſcriptũ eſt. Non congregabo conuenticula eorũ de ſanguinib. nec memor ero nominũ eorũ per labia mea.i.omniũ eorũ,q́ impiè geſſerunt, pro quib. raptores, adulteri & ſimilia sũt nominati,nõ recordabor,nec pro his puniã eos. *Pſal. 3.* [Et percutiam eis fœdus in illa die cũ beſtia agri,& cũ volucre cæli, & cũ reptili terrę,& arcum & gladiũ,& bellũ conteram de terra, & dormire eos faciã fiducialiter.] Et percutiã eis,inquit. Quibus? Singulari namq; numero vtebatur, dicendo, Vocabit me, vir meus,& auferam nomina Baalim de ore eius,& nominis eorũ nõ recordabitur nunc aũt in plurali numero loquitur,dicens, Et percutiã eis. Quibus ergo? Nimirũ ſupra dictis vinitorib. eius,id eſt, prędicatorib. eius Illis namq; percuſsit Dominus fœdus cũ beſtia agri,& cũ volucre celi,& cũ reptili terrę. Quod primũ iuxta literã rectè itelligi poteſt.

Haben-

Habentes namque gratiam operationis vir-
tutum Apoſtoli & patres ſancti, & beſtijs, &
volucribus, atque reptilibus, ſiue ſerpentib.
imperaſſe leguntur, & obedierunt eis tam
promptè, vt miraculo eſſent populis, ad glo-
riam Chriſti, quaſi fœdus pepigiſſent cũ eis.
Deniq; iuxta hunc ſenſum, tam pulchrè, quã
veraciter, nunc dicitur, Et percutiam eis fœ-
dus cum brutis animantib. Porrò iuxta ana-
Fœdus vinitorum cum beſtijs. gogen, vinitoribus eiuſdem Dominus, cum
beſtijs, cum volucribus, & cum reptilibus fœ-
dus percuſsit, quia ſanctis apoſtolis, cęteriſq;
ex circunciſione credentibus, gentiles in vni-
tate fidei & gratia Euangelij cõſociauit, quo-
rum prior vita vel conuerſatio merebatur
beſtijs, volueribus atq; reptilibus aſsimilari,
iuxta illam apoſtoli Petri viſionem, de qua
in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: Et vi-
Acto. 10. di cælum apertum, & deſcendens vas quod-
dam velut lintheum magnum quatuor ini-
tijs ſubmitti de cælo in terram, in quo erãt o-
mnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & vo-
latilia cæli, & facta eſt vox ad eum: Surge Pe-
tre, occide, & manduca. Per illa namq; gen-
tes ſignificari ipſe intelligens poſtmodum di-
xit: Vos ſcitis, quomodo abominatum ſit vi-
ro Iudæo coniugi, aut accedere ad alienige-
nam ſed mihi oſtendit Deus, neminem com-
munem & immundum dicere hominem. Cu
talibus percuſsit eis fœdus Dominus, videli-
cet dicendo illi: Quæ Deus purificauit, ne tu
communia dixeris aut immunda. Sed & quo-
ties homo ſecularis, vel potens, aut ſuperbus
aut immitis, aut ſubdolus, mores in melius
commutando, arctius ſanctæ religionis pro-
poſitum aſſumit, & humilibus, mitibus, atq;
ſimplicibus ſeſe coniungit, percutitur à Do-
mino ſanctis fœdus cum beſtijs & reptilibus
Eſaiæ 11. eiuſmodi, & impletur prophetia Eſaiæ, dicen-
tis: Habitabit lupus cum agno, & pardus cũ
hœdo accubabit, vitulus & ouis, & leo ſimul
morabuntur, & puer paruulus minabit eos.
Vitulus & vrſus paſcentur; ſimul requieſcẽt
catuli eorum, & leo quaſi bos commedet pa-
leas. Et delectabitur infans ab vbere ſuper fo-
ramina aſpidis, & in cauernam reguli, qui ab
lactatus fuerit, manum ſuam mittet. Nam
quod idem alibi dicit Eſaias de diebus nouiſ-
Eſaiæ 2. ſimis, id eſt, de aduentu domini. Et iudica-
bit gentes, & arguet populos multos, & con-
flabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas
ſuas in falces, non leuabit gens cõtra gentem
gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælιũ.
Idipſum continuò ſubiũgit iſte, imò Deus in
"iſto cum dicit. [Et arcum, & gladium, & bel-
"lum conteram de terra.] Hoc enim toties fit,
quoties homo bellator, & militię ſeculari du-
dum deditus, arma bellica, quibus homines
occiduntur, proijcit, & monaſtico ſiue cleri-
cali transformatus habitu canit inſignia pa-
cis, aut certè factus heremita, qui dudum gla-
dium lanceamq; vibrabat, vomere terram
ſcindit, & falce ſegetẽ & herbã ſecat exiguã, ſu-
ſtentando corpuſculo neceſſariam. Sed & in
ſingulis hominib. ſpiritualiter arcum & gla-
dium, & bellum conterit dominus, quando
poſt pugnam vitiorum, qua ſatigabatur mi-
les legittimus, dicens: Condelector legi Dei, *Rom. 7.*
ſecũdum interiorem hominem. Video autẽ
legem in membris meis repugnantem legi
mentis meæ, tandem liberatur de corpore
mortis huius, & hoc gratia Dei per Ieſũ Chri-
ſtum. Nam & in Pſalmo maximè de hac pace *Pſalm. 75.*
ſcriptum eſt: Et factus eſt in pace locus eius,
ſubauditur Dei, & habitatio eius in Sion. Cõ-
tinuoq; ſequitur: Ibi confregit potentias, ar-
cum, ſcutum, & gladium & bellum, id eſt, o-
mnem impugnationem vitiorum. Sequitur
adhuc. [Et dormire eos faciam fiducialiter.] "
Subauditur, in illa pace. Ibi namq; dormitur
fiducialiter, videlicet illa dormitione, de qua
in Canticis loquitur ſponſa: Ego dormio & *Cant. 5.*
cor meum vigilat. Vigilanti namq; corde, fi-
ducialiter dormitur, quando remotis curis
ſecularibus, & repreſsis vitiorum motibus,
ſolum deum libera per gratiã Dei anima ſua-
uiter contemplari delectatur. Vel certè dor-
mire eos fiducialiter, id eſt, ſomnum mortis
excipere faciam cõfidenter, videlicet pro bo-
na conſcientia, quali fretus Apoſtolus, diſſol- *Philip. 2.*
ui, & cum Chriſto eſſe cupiebat. His dictis de
vinitoribus eius, confeſtim ad candẽ vineam
id eſt, eccleſiam vniuerſam facit Apoſtrophã
dicitque ad eam. [Et ſponſabo te mihi in ſem- "
piternum, & ſponſabo te mihi in iudicio, & "
iuſtitia, & miſericordia, & miſerationibus, "
& ſponſabo te mihi in fide, & ſcies quia ego "
dominus.] Mira familiaritas, mira gratia, mu- "
lier iſta, cui hæc loquitur, fornicatrix fuerat,
poſt amatores ſuos ibat, niſi quod ſpinis of-
fenſa, & maceria, ita vt non poſſet inuenire
vias ſuas, tandem dixit. Vadam, & reuertar
ad virum meum priorem, quia bene erat mi-
hi tunc, magis quam nunc. Ecce autem ad de-
ſponſationem adducitur, & conuertitur ad il-
lam amator Deus, & inter blanditias ineffa-
biles ſponſa fore promittitur, quaſi virgo,
imò verè virgo. Nam Corinthijs, qui vtique *1. Cor. 11.*
gentes fuerant, & poſt multos amatores, id
eſt, poſt multos deos ierat anima eorum, lo-
quitur Apoſtolus: Aemulor enim vos Dei
æmulatione: deſpondi enim vos vni viro, vir-
ginem caſtam exhibere Chriſto. Talis ani-
marum amator Deus, vt quantumcunque
anima fornicata fuerit, ſtatim vt Deo vero
per fidem coniungitur, virgo fit Hoc homo
facere non poteſt: neque enim talis eſt carnis
natura, ſiue lex. Secundum carnem virgo
eſſe non poteſt, quæ ſemel corrupta eſt, imò
nec legittima vxor, quæ ſemel à viro ſuo
repudiata eſt. Idcirco per prophetam alium
dicit ad hanc ipſam mulierem. Vulgò dici- *Hier. 3.*
tur: Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & rece-
dens ab eo, duxerit virum alterum, nun-
quid reuertetur ad eam vltro? Nunquid
non polluta & contaminata erit mulier illa?

Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te. Cum dicit, Et ego ſuſcipiã te, ſubaudiendum eſt, ſecundum prędicta teſtimonia, Et ſponſam, & virginem faciam te.

Trina ſponſatio. Nunc igitur diligenter conſiderandum eſt familiaritatis, & gratiæ huius trina repetitio. Et ſpóſabo te mihi in ſempiternum. Et ſponſabo te mihi in iudicio & iuſtitia, & in miſericordia, & miſerationibus. Et ſponſabo te mihi in fide. Quid eſt illud primum, quod promittit dicendo, Et ſponſabo te mihi in ſempiternum? Quid, niſi nuptias illas repromittit, quarum iucunditate reſperſa omnis ſancta ſcriptura legenti & intelligenti animę dulceſcit. In quodam loco Euangelij ſui ſponſus iſte dicit *Matth. 22.* Simile eſt regnum cælorum homini qui fecit nuptias filio ſuo. Nuptiæ iſtæ iam nobis innotuerunt quales ſint, quia tunc deus pater & rex filio ſuo nuptias fecit, quando illum incarnari voluit, & nuptiarum iſtarũ thalamus fuit vterus virginis. In illo namque vtero natura Mulieris huius, natura noſtra, natura humana, coniuncta eſt Naturæ Dei: & exinde, qui Deus erat, proceſsit Chriſtus, Deus & homo, ſponſam habens, & ideò ſponſus, ſicut ſcriptum eſt in Pſalmo, Et ipſe *Pſal. 18.* tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo Iſta ſpóſalia æterna ſunt. Cum ergo dixiſſet, Et ſponſabo te mihi, addidit, in ſempiternũ, id eſt, naturam tuæ carnis ſemel ſuſcipiens, vltrà non dimittam, nec euaneſcet, vt quidã hæretici putant, ſed & verbum, & caro, id eſt & Deus, & homo, ero in ſempiternum. Quid porrò eſt illud ſecundum quod promittit, dicens. Et ſponſabo te mihi in iudicio & iuſtitia, & miſericordia, & miſerationibus? Quid niſi iudicium illud promittit, quod homo factus ipſe Deus fecit contra principem mundi, moriendo propter delicta noſtra, vt illum eijceret foras? Illa namque hora inſtante dixit: Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps mundi eijcietur foras. Proinde iuſtitia no*Ioan. 12.*ſtra, reſurrectio eius eſt. Quia crucifixus eſt *Rom. 4.* (inquit Apoſtolus) propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Miſericordia eius, eſt remiſsio peccatorum, quod eſt primum Sancti ſpiritus datum, de quo ipſa die, qua reſurrexit, cum inſufflaret ſtans in medio diſcipulorum ſuorum dixit *Ioan. 20.* eis. Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis. Miſerationes eius, diuiſiones gratiarum ſunt, quod eſt, ſecundum eiuſdem Spiritus ſancti datum, de quo ſcriptum eſt: Quia die pentecoſtes appa*Act. 2.*ruerunt Apoſtolis diſpartitæ linguæ, tanquã ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum. In his igitur ſponſabo te mihi (inquit) in iudicio & iuſtitia, & miſericordia, & miſerationibus, id eſt, fundam ſanguinem meum, & moriar pro te. Vndè indicatus princeps mundi eijciatur *1. Cor. 12.* foràs, & reſurgam propter iuſtificationem tuam, & miſerebor tui, dando Spiritum ſanctum in remiſsionem peccatorum, & miſerebor te, dando & diſtribuendo tibi diuiſiones gratiarum, id eſt, gratiam ſanitatum, operationem virtutum, genera linguarum, &c. Quid deinde eſt illud tertium, quod promittit dicendo, Et ſponſabo te mihi in fide: Quid niſi illud, quod ad Romanos ſcribens, vehe*Rom. 4.*mentiſsime concertat Apoſtolus, Iuſtificari hominem ex fide, non ex operibus? Quid (inquit) dicemus inueniſſe Abraham, patrem noſtrum, ſecundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriã ſed non apud Deum. Quid enim Scriptura dicit? Credidit Abraham Deo, & reputatum *Gen. 15.* eſt illi ad iuſtitiam. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Ei verò, qui non operatur, credẽti autem in eum, qui iuſtificat impium, reputatur fides ad iuſtitiam: ſicut & Dauid dicit, Beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus. Beati *Pſal. 31.* quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorũ tecta ſunt peccata, &c. vſque ad id, quod ait: Iuſtificati igitur ex fide, pacem habemus ad *Rom. 5.* Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Igitur cum dicit, Et ſponſabo te mihi in fide, ſubaudiendum eſt, & non in operib. quia videlicet ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo. Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti ſuper omnes, qui credunt. Sanè cum hæc dicimus, aut legimus non opera decem præceptorum, quæ in tabulis lapideis digito Dei conſcripta ſunt, repudiamus, ſed opera ceremoniarum carnalium in quibus Iudæus gloriatur, cum oderit eas Deus, ſicut in Eſaia loquitur. Neomeniam *Eſaia 1.* & ſabbathum, & feſtiuitates alias non feram, Calendas veſtras, & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. Tandem hac felici diſpenſatione promiſſa, & quaſi triplici funiculo trinæ repetitionis inſolubiliter cõfirmata, ſummam ſponſalium totiuſque dotis breuiter appendit dicendo. [Et ſcies, quia ego Dominus.] Quid enim? Nunquid parùm eſt, ſcire, quòd iſte ſit Dominus? Nempe ſapientes illi *Matt. 22.* magiſtri & legiſperiti: illi ſcribæ & Phariſæi, *Luca 11.* qui tulerãt, vel tuliſſe videbãtur ſibi clauim ſcientiæ, neſcierunt. Cum enim tentaſſent hunc dominum, vt quaſi ſapientes in ſermone caperent eum, velut inſcium, memor ſcripturæ, dicentis, Reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiẽs videatur, talionem illis reddidit, proponendo quæſtionem huiuſmodi, Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicentibus illis, Dauid. Quo modo (inquit) Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum dicens. Dixit Dominus domino *Pſal. 109.* meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere verbum. Neſcierunt, imò ſcire noluerunt de filio Dauid, quomodo vel vndè ſit filius Dauid.

uid, Tu autem ſcies, inquit, ſcies, inquã, quia ego dominus, non ſolùm Dauid, cuius ſecundum carnem filius ſum, verum etiam & angelorum & hominum, & cęli, & terrę, & maris, & omnium quæ in eis ſunt, quorum vtique creator, & idcirco domin⁹ ſum. Ne quis parum hoc exiſtimet, nimirum hæc ſententia vita æterna eſt. Dixit enim ipſe quodam loco ad patrem.

Ioan. 17.

Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcãt te ſolum Deum verum, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. Scientia hæc nõ ex magiſterio hominis, ſed ex reuelatione procedit Dei patris, & in hac reuelatione vera beatitudo eſt. Vndè ad Petrum, cum ille incepiſſet ſcire, quod iſte dominus ſit, taliter

Matth. 16.

locutus eſt: Beatus es Simon Bar Ionã, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Sequitur. [Et erit in die illa, exaudiam, dicit dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram, & terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum, & hęc exaudiẽt Ieſrael] Si ſolam ſpectes in iſtis quoque dictis literam, valdè exile eſt, neq; maieſtati eius, qui hæc loquitur, domini Dei condignum apparet, quod ſonuit litera hęc. Etenim metonomica quidem transfiguratione litera decorata eſt, dum cæli, & terra, & triticum, & vinum, & oleum exaudiri vel exaudire dicuntur, ſed hic in ſuperficie nihil aliud repromitti ſentitur, niſi quod temporale eſt quo anima non reficitur, ſed ſolus venter, qui deſtruendus eſt, impletur. Vt ergo dignum Deo in iſta quoq; litera ſenſum conſequamur, leuemus ad illum mentis oculos, cui dicit Pſalmiſta, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Pſal. 18.

Exauditiones quatuor.

Primum eſt, vt iſtas exauditiões enumeremus. Dominus exaudit cælos, & cæli exaudiunt terram, & terra exaudiet triticum, & vinũ, & oleum, & hæc exaudiunt Ieſrael. Nimirum quatuor exauditiones ſunt & occulta gradatio, ſed eam Apoſtolus planiorem atque clariorem facit, Dum ad Romanos ſcribens, præmiſſo, omnis quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit, continuò ſubiungit,

Rom. 10.

Quomodo ergo inuocabũt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt; Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prędicabunt, niſi mittantur? Gradatio namque verbis diuerſa ſed ſenſibus eadem eſt, niſi quòd hic deſcendendo, Apoſtolus autem quaſi aſcendendo gradus eoſdem diſponit. Denique cæli, quos hic dominus ſeſe exaudire promittit, ipſi ſunt prædicatores de quibus in quarto gradu dicit Apoſtolus, Quomodo prædicabunt niſi mittantur? Si teſtimonium quæris, notum & promptum eſt illud Pſalmiſtæ.

Pſal. 18.

Cæli enarrant gloriam Dei, id eſt, apoſtoli cæterique prædicatores annunciant euangelium Chriſti filij Dei. Itaq; cum dicit hic dominus, exaudiam cælos, ſic intelligendum eſt, ſpiritu ſancto implebo apoſtolos, vt videlicet authoritatem habeãt prædicandi, tanquam à Deo miſsi. Quomodo enim prædicabunt, niſi mittantur? Item cum dicit. Et illi exaudient terram, ſic intelligendum eſt, Et illis prædicantibus audient inhabitantes terram, iuxta illud: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quomodo enim audient ſine prædicante? cæli ergo audient terram, id eſt Apoſtoli per nimiam charitatem non ſuſtinebunt, quin deſcendant ad erudiendam terrenorum hominum ignorãtiam. Item cum dicit, Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum, ſic intelligendum eſt, Et terreni homines credendo ſuſcipiẽt bonum Dei verbum, quemadmodum terra hæc inanimata ſuſcipit ſemen, ſiue plantaria parituræ triticum, & vinum, & oleum. Sic nimirũ & non aliter, non niſi audiendo credere poterunt. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt? Item quod dicit, Et hæc exaudient Ieſrael, ſic intelligendum eſt, Et eorum credulitas inuocabit ſemen Dei, id eſt, Chriſtum, quẽ niſi credunt, inuocare nõ poterunt. Quomodo enim inuocabunt, in quẽ non crediderunt? Totum ergo, quod habemus, quod dominum Ieſum Chriſtum ſcire & inuocare meruimus, miſerentis Dei gratiæ aſcribendum eſt, quia videlicet, non prior dominus exaudiſſet cælos, neque cæli exaudirent terram, neque terra exaudiret triticum & vinum, & oleum, neque hæc exaudirent Ieſrael, niſi Deus, vel ſpiritus ſanctus prædicatores miſiſſet: neque illi prædicarẽt, ac per hos homines neque audirent, neque crederent, neq; Chriſtum inuocarent.

Proprietates iſtarum exauditionum adhuc breuiter percurrere libet. Exaudiuit dominus cælos, quando deſiderãtes ipſum viſitauit Apoſtolos, primò & ſecundò poſt reſurrectionem ſuam. Primò, ipſa die, qua reſurrexit, quando de ipſo loquentibus (ſicut Lucas narrat) & dicentibus, quòd ſurrexit dominus verè, & apparuit Simoni, ſtetit in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis.

Luca 24.

Et ſicut Ioannes refert, inſufflauit & dixit: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.

Ioan. 20.

Hoc enim eſt primũ, quod dedit illis ſpiritus ſancti datum in remiſsionem peccatorum. Secundò, quando cum eſſent omnes perſeuerantes vnanimes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribus eius, miſit eis ſpiritum ſanctum in diuiſionem gratiarum, quas linguæ diſpartitæ ſignificabant, quæ apparuerunt.

Act. 2.

Hoc enim eſt alterum ſpiritus ſancti datum, quo illis dedit vel diſtribuit diuerſorum dona chariſmatum. Propter iſtas duas viſitationes, quibus illis ſpiritus ſanctus datus eſt, pulchrè non contentus eſt ſemel dixiſſe. Exaudiam, ſed repetiuit, & eodem bis vſus eſt verbo. Et erit (inquiens) in die illa, exaudiam, dicit dominus, & exaudiam cælos. Ex

los. Exaudierunt cæli terram, quando Apoſtoli vocibus ſanctæ ſcripturæ, quæ pro terra, ſine pro gentibus agunt, obedierunt. Exempli gratia: Cum dixiſſent, Vobis quidem
Act.13. oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes, ſtatim addiderunt. Sic enim præcepit
Eſaia 19. nobis dominus, Poſui te in lucem gentibus, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Item, Cum pertranſiſſent Myſiam, deſcenderunt Troadem, & viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt. Vir Macedo quidam erat ſtãs & deprecans eum, dicens: Tranſiens in Macedoniam adiuua nos. Hoc viſo, certi facti ſunt, quia vocaſſet eos Deus, & euangelizare eis. Exaudiuit terra triticum, & vinum, & oleum, quando gentilitas obediuit euangelio Chriſti, vt viueret ſecundum eius imperium, vt confirmaret ſe ſecundum Dei verbum, quod eſt bonum & ſpirituale triticum, & ſecundum ſpiritus ſancti beneplacitũ, cuius iam dicta duo data rectè intelliguntur per vinum & oleum. Hæc autem exaudierunt & exaudire non deſinunt Iſrahel, dum ſaturant ora mutorum & ſaturando aperiunt, & linguas infantium diſertas faciunt, & aures reſerant ad audiendum & obediendum, iuxta illud quod de hoc eodem tritico & vino & oleo ſaturandos proſpiciens ſpiritus
Pſal.21. prædixit in pſalmo, Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt dominum. Laudabunt quippe, non aliud eſt, quã inuocabunt, quod hic ſignificatur per exauditionis verbum. Sequitur. [Et ſeminabo eam mihi in terram, & miſerebor eius, quæ fuit abſque miſericordia, & dicam non populo meo, Populus meus es tu, & ipſe dicet, Deus meus es tu.] Seminabo eam mihi in terram, ſubauditur, vniuerſam, id eſt, diſſeminando verbum prædicationis, eccleſiam catholicam in toto orbe terrarum diffundam, vt nõ ſit tantùm in vna Iudaica gente, ſed in omni gente & natiõe, iuxta quod in Pſalmo teſtatur filius, dictum ſibi eſſe à patre: Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſ- *Pſalm.2.*
ſionem tuam terminos terræ. Et miſerebor (inquit) eius. Cuius eius? Quæ fuit abſq; miſericordia. Hæc omnia faciendo, quæ huc vſq; pollicitus ſum, lactando & ducendo eã in ſolitudinem, loquendo ad cor eius, & cætera peragẽdo, miſerebor eius & hæc eſt miſericordia, quam faciam illi, quæ fuit abſq; miſericordia. Iam ſuprà hoc diximus, cuncta hæc, quæ hoc prolixæ promiſsionis capitulo ſub relatiuis pronominibus contineantur, ab eo, quod ait, Ecce ego lactabo eã, iſta clauſula compleri, quæ fuit abſq; miſericordia, atq; hic tandem deſignari, ad quam fiãt promiſsiones huiuſmodi, mira non ſolùm veritate, verumetiam eloquutionis arte, vt non vſquequaq; iraſcatur contra ſcripturã, quam ſeruari oportebat, illa, contra quam ſupe iùs dictum eſt, Voca nomẽ eius Abſq; miſericordia. Putat namque ipſa, quæ vocatur, Abſque miſericordia, ſibimet bona hæc promitti, & ſemetipſam eſſe, de qua nunc dicitur, Et miſerebor eius, quæ fuit abſq; miſericordia. Verùm longè aliud eſt, vocari, vel eſſe abſq; miſericordia, atq; aliud, fuiſſe abſq; miſericordia. Nam abſq; miſericordia vocatur, & eſt domus carnalis Iſrael. Cui nõ addam (inquit) vltrà miſereri. Abſq; miſericordia vero fuit gentilitas, cui nunc miſeretur Deus. Hoc manifeſtiùs liquet ex eo, quod protinus addidit: Et dicam nõ populo meo, Populus meus es tu, & ipſe dicet, Deus meus es tu. Iſte namq; populus gentilis eſt, cui ſ- au
Ephe.2. lus apoſtolus dicit: Qui eratis illo in tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael & hoſpites teſtamentorum promiſsionis, ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui aliquando eratis longè, facti eſtis propè in ſanguine Chriſti.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

SVperiori loco, vbi dictum eſt, Et dixit dominus ad Oſee: Vade, ſume tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationum, Meminimus, & nunc quoq; meminiſſe debem' verſiculi, longè inferiùs in hoc propheta ſcripti,
Oſee 12. cum dominus dicit: Et locutus ſum prophetis, & ego viſionem multiplicaui, & in manu prophetarum aſsimilatus ſum. Diximus, dominum in manu prophetæ huius aſsimulatum, in eo videlicet, quod ſemel & iterum, ac tertiò acceſsit ad mulierem fornicariam, & fecit filios fornicationum. Huic namq; illud ſimile eſt, quod tertiò dominus acceſsit ad gentem Hebraicam. Primò, quando pepigit fœdus ſiue confirmauit teſtamentum *Ge. 15.17.*
cum Abraham. Secundo, quando legem dedit in monte Sina, poſt annos quadringẽtos *Exo. 20.*
& triginta. Tertiò, quando propheticum ſermonem

monem conſcribendum miſit, qualem primus & ſcripſit, & cecinit Dauid. At verò à domo eiuſdem Dauid ſciſſæ ſunt decem tribus poſt mortem Salomonis, & domum ei⁹ ſecuta eſt ſola tribus Iuda, & quæ contigua illi erat tribus Beniamin, ſicq; de vna domo Iacob duæ factæ ſunt domus, altera domus Iſrael, & altera domus Iuda, de quib. in iſto, cum dixiſſet, Voca nomen eius abſq; miſericordia, continuò ſubiunxit, Quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor. Iſtæ (vt alio iam loco diximus) quę ſunt mulieres, quarum altera apud Ezechie-
Ezech. 23. lem dicitur Oolla, altera Ooliba. Videamus
CAP. III. igitur ſequẽtia. Et dixit dns ad me. [Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico, & adulteram, ſicut diligit dominus filios Iſrael, & ipſi reſpiciunt ad Deos alienos, & diligunt vinatia vuarum.] Mulier iſta ipſa eſt Ooliba, id eſt, Hieruſalem, ſiue domus Iuda. Et quare hæc dicitur dilecta amica? Videlicet ꝓ eo, quod ſuperius dixit, Et domui Iuda miſerebor. Ad diſtinctionem domus Iſrael, de qua dixit, Quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, iſta dicitur dilecta amico. In quo miſertus eſt domui Iuda? In eo nimirũ, quòd cum domum Iſrael tranſtuliſſet Salmanaſſer rex Aſſyriorum domum autem Iuda captiuaſſet rex Babylonis, domũ quidem Iuda domin⁹ ſoluit de captiuitate poſt ſeptuaginta annos, domum autem Iſrael nõ ſoluit, ſed tenentur captiui in Aila & in Abor, iuxta fluuium Gozan in ciuitatib. Mœ-
4. Reg. 17. dorum. Tranſlatus eſt (inquit ſcriptura) Iſrael de terra in Aſſyrios vſq; in diem hanc. Dilecta ergo rectè hæc dicitur amico, quia parciùs percuſsit hanc Oolibam, quàm ſororem eius Oollam, prioris amicitiæ memor, imò pro poſiti ſui, de quo mox dicendum eſt in præſenti loco. Sed vide, quomodo, cũ dixiſſet mulierem dilectã amico, ſtatim addidit, Et adulteram, ſubauditur, ſicut eſt & ſoror eius. Sequitur enim: Sicut diligit dominus filios Iſrael, & ipſi reſpectant ad deos alienos, & diligunt vinatia vuarum. Idẽ nan-
Diligere vinatia. que eſt, ac ſi dicat, Quia domus Iuda ſic adultera eſt, vt domus Iſrael. Vtraq; enim cum diligeretur à domino, ſæpè reſpexit ad deos alienos, & dilexit vinatia vuarum, id eſt, eoſdem deos, imò dæmones, qui verè tanquam vinatia vuarum ſunt. Sicut enim tempore vindemiæ preſsis vuis, vinoq; in apothecis recondito vinatia foras proijciuntur: ſic habito in ſupernis iudicio, factaq; bonorum & malorum diuiſione angelorum, boni in beatis manſionibus confirmati, mali autem foràs proiecti ſunt. Iſtos deos ſe eſſe mentientes iſta mulier Ooliba dilexit, & ad eos reſpexit non minùs, quàm Oolla, id eſt, dom⁹ Iuda non minùs, quàm domus Iſrael, Hieruſalem non minùs, quàm Samaria. Vndè in Ezechiele dominus cum dixiſſet de Ool- *Eze. b. 23.* la, id eſt, de Samaria, ipſi diſcooperuerunt ignominiam eius, filios & filias eius tulerũt, & ipſam occiderunt gladio, continuò ſubiunxit: Quod cum vidiſſet ſoror eius Ooliba, plus quàm illa inſaniuit libidine, & fornicationem ſuam ſuper fornicationem ſororis ſuæ ad filios Aſſyriorum præbuit impudenter ducibus & magiſtratibus ad ſe veniẽtibus, indutis veſte varia, equitibus, qui vectabantur equis, & adoleſcentibus forma cunctis egregia. Præterea & aliter nunc vſq; Iudæi ſaſtidientes vinum, diligunt vinatia vuarum, quia in omnibus viuificantem fugientes ſpiritum, occidentem vilem & aridã ſequuntur literam. Sed ad ordinem redeamus. Adhuc (inquit) vade, dilige mulierem dilectam amico & adulteram. Poſtquam ad illam Gomer filiam Debelaim, ô tu Oſee ſemel & iterum ac tertiò acceſsiſti, & illa toties concepit & peperit, adhuc vade & dilige ſororem eius, ſimilem adulteram. Et eſt ſenſus hic myſticus: Poſt illa tria, quæ iã dicta vel facta ſunt, teſtamentum confirmatũ cum Abraham, legem datam per Moyſen in monte Sina, & Sermonem propheticum à plurib. prophetis adminiſtratum & conſcriptum. Tandem o ſaluator, fili Dei, Verbum Patris, ingredere mundum ad ſaluãdum genus humanum, & de domo (inquam) Iuda, de ſemine Dauid, de virgine Maria, homo factus naſcere. Hoc namq; erat, mulierem illam diligere, imò & oſculum illi dare. Iuxta quod bona pars, dilecta pars eiuſdẽ per Salomonem dixit: Oſculetur me oſculo oris *Cant. 1.* ſui, quod eſt dicere Qui olim per figuras loquens vel apparens, teſtamentum vel fœdus cum Abraham pepigit, qui deinde in monte Sina legem dedit & qui deinde prophetas miſit, ipſe iam veniat, & coniungatur mihi per ſacroſanctum myſterium ſuæ Incarnationis. Sequitur. [Et fodiam mihi xv. argenteis, & choro ordei, & dimidio choro ordei. Et dixi ad eam, dies multos expectabis me, non fornicaberis, & non eris coniuncta viro. Sed & ego expectabo te, quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephot, & ſine Teraphim.] Sicut paulò antè, cum ſecundum multitudinem mulieris loqueretur dicendo, & ibat poſt amatores ſuos, &c. repentè ad ſimilitudinem vineę trãſiuit & dixit, Et dabo ei vinitores eius ex eodem loco. Ita & hic de ſimilitudine mulieris, qua dixerat, Adhuc vade, dilige mulierem dilectam amico, repentè ad ſimilitudinem vineę tranſiuit, dicens, Et fodi eam mihi. Ad proprietatem namque ſpectat vineę, quod dicit, Fodi, pro quo verbo in alia trãſlatione ſcriptum eſt, Et conduxi, quia magis hoc pertinere viſum eſt ad ſimilitudinẽ vel proprietatẽ mulieris. Quid aũt ſibi vult hęc argenteorum quantitas numero xv. itemq;

chorus ordei & dimidius chorus ordei. Et quidē multa ſunt, quæ hinc potuere dici, videlicet quindenarium argenteorum numerū ad xv. lunā, qua die exierunt filij Iſrael liberati ab Aegyptijs. Chorū aūt ordei, & dimidiū chorū ordei, qui ſunt ſimul xlv. modij, ad xlv. dies congrue referri, quib. egreſſi, peruenerunt ad montē Sinai die xlv. Qui enim xlv. die ad eum peruenerunt locū, in quo legē acceperunt, bene xlv modijs ordei fuiſſe referuntur cōducti. Non quidē hunc ſenſum ab antiquioribus traditum tenuem arbitramur, ſed quia ad Saluatoris aduētum (ſicut iam dictum eſt) præſens ſpectat locus. Ex tunc enim ſedent Iudæi ſine rege & principe, ſecundum hæc eadē tempora literæ huius ſacramentum enucleare conamur.

Myſterium huius numeri. *Matt. 7.*

Quærentibus nobis, vt inueniamus iuxta promiſſum dicentis, Quærite, & inuenietis, tandē illud occurrit, quia neq; in argenteis, neq; in hordeo quātitas ad binarium numerum peruenit, ſed neq; in vnitate remanſit. Eſſet vnitas, ſi ita dixiſſet, Et fodi eam mihi x. argenteis. Eſt enim denarius ſecunda vnitas. Itemq; ſi dixiſſet, Et choro hordei, neq; addidiſſet, Dimidio choro hordei, eſſet itidē vnitas in quātitate pacti. Exceſsit vnitatem, nec tamen ad binarium peruenit, quia neq; viginti ſunt argentei, qui numerus binarius decenus eſt, neq; duo ſunt chori hordei, qui binarius eſt ſingularis. In vtroq; limite. i. tā in deceno, quā in ſingulari, vnitas eſt, & ſemis, & ſicut iam dictum eſt, in neutro ad binarium peruenit. Porrò, abſq; binario, vel minus quàm in binario numero, cōiugium non ſit, neq; carnale, quod Deus in initio cōiunxit, neq; ſpirituale, de quo ad hunc prophetam hic myſticus ſermo fit, de quo Apoſtolus, cum præmiſiſſet, Et erunt duo in carne vna continuo ſubiunxit, Sacramentum hoc magnum eſt, ego autē dico in Chriſto, & in Eccleſia. Quid igitur hoc ſibi vult, quia neq; Viginti argenteis dixit, neq; Duobus choris hordei, qui numerus eſt coniugalis, ſed vt. obiq; & ſuper vnitatē aſcendit, & tamen ad binarium nō peruenit, niſi quia mulier iſta ſic dilecta, cuius de carne Chriſtus Deus homo fieri dignatus eſt, & tanquā ſponſus de thalamo ſuo proceſſit, ad coniugium eiuſdē Chriſti non peruenit. Sequitur enim.

Ephe. 3.

"[Et dixit ad eā: Dies multos expectabis me, "nō fornicaberis, & nō eris cū viro, ſed & ego "expectabo te.] Itaq; defectum cōiugij ſignificat hic defectus, tam deceni, quàm ſingularis binarij, & idcirco rectè, neq; vnitas ſola, neq; binarius totus eſt, quia gens illa, de qua Chriſtus, eccleſiæ ſponſus, natus eſt, neque virgo eſt, quippe quæ iam adultera præſenti loco dicta eſt, neq; vxor aut coniunx eſſe meretur, quia ſine viro, quia filium non cōfitens, nec patrem habet. At contrà, quæ virum hunc habet, quæ ſponſa dici meretur, & eſt, & virgo eſt, & coniunx, atq; idcirco quātitas argenteorum eius vnitate & binario taxata eſt. Sic enim in cāticis habes: Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos, tradidit eā cuſtodibus, vir affert pro fructu eius mille argenteos. Statimq; vir ipſe, ſcilicet Chriſtus dicit: Vinea mea coram me eſt. Mille tui pacifici & ducenti his, qui cuſtodiunt fructus eius. Millenarius quippe, ſicut Abaciſtę melius norunt, quarta vnitas eſt. Eodem namq; charactere, quo vnus in ſingulari limite notatur, tranſlato in* millenum limitem, mille ſignificantur. Ducenti verò in* centeno limite, eodē charactere ſignificantur, quo in ſingulari duo prænotātur. Igitur ſicut illa neq; virgo neq; viro iuncta eſt, & idcirco argentei eius neq, decem ſunt, neq; viginti, neque chorus vnus, neque chori hordei. Sic econtrà, hæc & virgo & coniunx eſt, & idcirco argentei eius & mille ſunt, & ducenti. Præterea & hoc notandum, quod illa & argentum accipit & ordeum. Hæc autem ſolummodo argēteos. Quia habet quidem illa quippiam argenti. i. ſermonis ſancti in lege & prophetis, & ſoli ordeo occidentis literæ incumbit. Hæc autē totum, quod habet, argentum eſt, neque enim ordeum literæ attendit, ſed ſolo viuificantis ſpiritus argento delectatur. Et dicit: Eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum probatum terræ, purgatum ſeptuplum. Dicitur ergo illi, quæ non habet gratiam cōiugij. Dies multos expectabis me nō fornicaberis, & nō eris cū viro. Quid hoc ſit, cōfeſtim exponitur his verbis. Quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine Ephot & ſine Teraphim. Ecce hodie veritatē huius prophetię cōpletā videmus, quia Iudæi ducti in oēs gētes captiui, ſine rege, & ſine principe ſunt. Hoc non fuit antequam Chriſtus veniret, ſed ſicut prædixerat patriarcha Iacob, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, vſque ad eius aduentum, & ſi non ſemper regem, ſemper tamē habuerunt principem; ita vt duces & iudices de ſemetipſis haberēt, etiam cum in Babylonia captiui eſſent. Nam ibi quoque iudicia ſua per ſemetipſos exercuerunt. Exempli gratia: Suſannam quidem condēnantes, vt duceretur ad mortē, ſed reuerſi ad iudiciū, duos presbyteros qui falsū aduerſus illā teſtimoniū dixerant, iudicauerunt, & interfecerunt. At vbi Chriſtus venit, quē nō receperūt, iudices & præſides alienos habuerunt, & non licuit eis iudicare, vel per ſemetipſos terminare iudicium. Inde eſt, quod cum diceret eis Pilatus de Domino Ieſu, Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate. Reſponderunt, Nobis nō licet interficere quenquam. Extunc ſedent ſine rege, & ſine principe, & multi dies ſunt. Nam quia regem ſuum Chriſtum nō requirunt, nec regem nec principem de ſemetipſis habere digni ſunt. Sedent, & ſine ſacrificio, &

Cant. 8. *forte, quartum, forte, tertio.* *Pſal. 11.* *Gen. 46.* *Dan. 13.* *Ioan. 18.*

cio, & ſine altari, quia perdito loco, vbi templum & altare habebant, de quo illis in lege præcipiebatur. *Deut. 12.* In loco, quem elegerit dominus, immolabitis ei, & non in omni loco, nequaquam legales victimas offerunt. Sedent & ſine Ephot, & ſine Teraphim. *Ephot.* Ephot propriè ſuperhumerale vocatur, ſed hic pro omni veſtimento ſacerdotali accipitur. *Teraphim.* Teraphim propriè appellantur figuræ & ſimulachra, ſed hic pro omni ornaméto ſacerdotali poſitú eſt. Hęc omnia Iudęi perdiderút. Quomodo aút expectát Chriſtum, aut quomodo illos Chriſt' expectat? Dicit em: Dies multos expectabis me, non fornicaberis, & nó eris viro, ſed & ego expectabo te. Nimirú malè expectát, quia reſpuentes illum, qui iá venit, alium ſibi pollicentur Meſsiam. Hinc ipſe, cum dixiſſet, *Ioan. 5.* Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me, ſubiunxit: Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Porrò, Chriſtus illos benè expectat, *Rom. 11.* videlicet, donec plenitudo gentium introeat. Cæcitas (inquit Apoſtolus) ex parte contigit in Iſrael; donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Hoc ipſum eſt, quod hic continuo ſubiungit. [Et poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid regem ſuum, & pauebunt ad dominum, & ad bonum eius in nouiſsimo dierum.] Interim non fornicaberis (inquit) & non eris viro. Hoc eſt, nec amatoribus turpiter te proſtitues, nec mihi viro legitimo coniungeris, à quo conducta es. *Futura Iudæorũ conuerſio.* Iſtis namq; diebus, Iſrael ſiue ſynagoga, neq; fornicatur publicè cum Baal, ſiue cum vitulis aureis, ſicut tunc faciebat, neque viro ſuo Chriſto eſt, ac perinde nec patrê Chriſti Deum habet. Poſt iſtos dies, ſiue poſt hæc reuertentur (vt iam dictum eſt) quia cum plenitudo gentium intrauerit, quærent dominum Deum ſuum & Dauid regem ſuum, id eſt, Deum patrem, & filium eius, confitebuntur, Ieſum Chriſtum. Et pauebunt (inquit) ad dominum, & ad bonum eius in nouiſsimo dierum. Duabus perſonis, ſcilicet Patri & filio, tertiam addidit. i. Spiritum ſanctum, dum præmiſſo, Et quærent dominum Deũ ſuum, & Dauid regem ſuum, ſubiunxit. Et pauebunt ad dominum. Pauebunt planè. i. ineffabiliter admirabuntur, attoniti pro magnitudine rei, vel gaudij ſui, videlicet, quomodo pauebat Thomas, *Ioan. 20.* quando dicente ſibi domino, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpondit, & dixit: Dominus meus, & Deus meus. Sicut enim Thomas cum cæteris diſcipulis illa die non fuit, quando Ieſus venit, & dicentibus illis, Vidimus dominum, non credidit: poſt octo autem dies erat cum eis, & venientem iterum Ieſum vidit, & credidit, ſic hodie Iudæi nobiſcum non ſunt, & dicentib. nobis, Reſurrexiſſe illum, quem crucifixerunt, non credunt. Poſthæc autem nobiſcum erunt, & cognoſcent eum, & pauebunt ad bonú eius in nouiſsimo dierum. *CAP. III.* Sequitur. [Audite verbum domini filij Iſrael, quia iudicium domino cum habitatoribus terræ. Non eſt enim veritas, & nó eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.] Poſtquã in capite libri (vt dignum erat) de Chriſto ſcripſit, miram ſimilitudinem ſiue parabolam adhibuit de muliere, ad quam ſemel & iterum, ac tertiò iuſſus eſt accedere. Itemq; de muliere dilecta & adultera, quam iuſſus eſt adhuc diligere, nunc demũ agit id, quod non quidem primum, ſed tamen bonum ſecundarium eſt in ordine officij prophetici, ſcilicet peccata redarguendo populi, in quibus tunc erat, & pro quibus tandem mereretur proijci atque diſperdi. Sic Ezechiel quoque in capite libri, id eſt, in prioribus viſionibus longe poſt futura, præſcripſit myſteria filij Dei per quatuor facies, hominis, vituli, leonis, atq; aquilæ volãtis, & tunc demum, quę minora vel ſecundaria ſunt, prophetauit vel ſcripſit, ſcilicet inſtantem captiuitatem populi in Babyloniam trãſmigraturi. *Exod. 12.* Tu ergo inqt fili hominis, fac tibi vaſa trãſmigrationis, & trãſmigrabis per diẽ coram eis, &c. Ait itaq;: Audite verbum dñi filij Iſrael, quia iudicium domino cum habitatoribus terræ. Filij Iſrael, iamiam in captiuitatem ducendi, quibus non addet dominus vltrà miſereri, quibus dicit dominus, Non populus meus vos, audite verbum domini, audite & ſcitote, quia iudicio vobiſcum agitur, quia vos non ſine cauſa patimini, aut patiemini, ſed multis cauſis præcedentibus. Audite & ſcitote vos, audiat & ſciat orbis vniuerſus, omneſq; generationes, tam præſentes, quàm futuræ, cauſas eſſe magnas, propter quas relinquamini abſque miſericordia, propter quas domino vobiſcum ſit iudiciũ ſine miſericordia. *Argumẽtũ ... totius prophetiæ ... ſuus.* Quænam illę ſunt cauſæ? Ait: Nõ eſt enim veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra, &c. Antequam cauſas huiuſmodi pertractemus, ſciendum eſt, quia peccata populi illius non minora, quã gentium peccata percutit, & in ſola Chriſti fide, per quam & Abraham antequam circuncideretur, iuſtificatus eſt, iuſtificatiõem hæc prophetica veritas conſtituit atque repromittit. Et, vt totũ prophetiæ corpus prolucescat, iam dicimus, quia ſepties ab hinc vſque ad finem voluminis peccata commemorat atque replicat, & per ſingulas vices in Chriſtum ſermo recurrit, qui ſolus omniũ credentium atque pœnitentium iuſtitia eſt. Vices illæ iam numerandæ vel præſignandæ ſunt. Primò, inter cætera ſic proloquens ſecundum multitudinem eorum ſic peccauerunt mihi, fornicati ſunt, & nõ ceſſauerunt,

ſpiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati ſunt à Deo ſuo, quoniam ipſi cum meretricibus verſabantur, & cum effœminatis ſacrificabant, particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Quibus vtiq; dictis illos non minùs, quàm gētiles ſub peccato eſſe cauſatur atque conuincit, tandem Chriſtum, qui ſolus iuſtificat, ad vtroſque taliter loquentem introducit. In tribulatione ſua mane conſurgent, ad me dicentes: Venite, & reuertamur ad dominum, quia ipſe cœpit, & ſanabit nos, percutiet & curabit nos, & cę. Secundò ita incipiens. Ipſi autem, ſicut Adam, tranſgreſſi ſunt pactum, ibi pręuaricati ſunt in me. Galaad ciuitas operantium idolum, ſupplantata ſanguine, & quaſi fauces virorum latronum, & cætera, vſque ad illud: Ex diebus Gabaa peccauit Iſrael, ibi ſteterunt, non cōprehendet eos in Gabaa prælium ſuper filios iniquitatis, iuxta deſiderium meum corripiam eos, congregabuntur ſuper eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates, tandem iuſtum & iuſtificantem Chriſtum, ſic introducit: Ephraim

Infra 10. vitula, docta diligere trituram, & ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli eius. Aſcendam ſuper Ephraim, arabit Iudas, confringet ſibi ſulcos Iacob. Seminate vobis in iuſtitia, metite in ore miſericordiæ, innouate vobis nouale, tempus autem requirendi dominum, cum venerit, docebit vos iuſtitiam.

Tertiò, confeſtim peccata repetens. Araſtis (inquit) impietatem, meſſuiſtis iniquitatem, comediſtis fructum mendacij, &c. quibus præmiſſis, continuò Saluatoris eiuſdem aduentum repromittit, ſic eloquens perſonam Dei patris. Sicut manè tranſit, pertranſit rex Iſrael, quia puer Iſrael, & dilexi eum, & ex Aegypto vocaui filium meum. Quartò, itidem peccata replicans, & dicens: Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabát, & ego quaſi nutritius Ephraim portabam eos in brachijs meis, & neſcierunt, quòd curarem eos in funiculis Adam, traham eos in funiculis charitatis, & ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum, & declinaui ad eum, vt veſceretur, non reuertetur in terram Aegypti, & Aſſur ipſe rex eius, quoniā noluerunt conuerti, &c. repentè ad eundem Saluatorem ſermo recurrens, ipſumque repromittēs Poſt dominū (inquit) ambulabūt, quaſi leo rugiet, quia ipſe rugiet & formidabunt filij maris, & volabūt quaſi auis ex Aegypto, & quaſi columba de terra Aſſyriorū, & collocabo eos in domib. ſuis, dicit dominus. Denique dominus, de quo ait, quaſi leo rugiet, Saluator noſter eſt, de quo & patriar-

Gen. 49. cha Iacob prædixerat, Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna ipſa rugijt, & formidauerunt filij maris. Quia reſurrexit, & prædicatores Apoſtolos ſuos miſit, & ti-

Ioan. 14. muerunt, atque ad pœnitentiam conuerſæ ſunt nationes orbis, & auolauerunt, & nunc vſq; auolare non deſinunt, quaſi auis ex Aegypto huius ſeculi, & collocat eos in domibus ſuis, videlicet in ſupernis manſionibus, de quibus ait: In domo patris mei māſiones multæ ſunt. Si quo minus dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum, &c. Quintò, peccata repercutiens cōfeſtim dicendo, Circundedit me in negotiatione Ephraim, & in dolo domus Iſrael, & cætera, vſq; ad id: Idcirco erunt, quaſi nubes matutina, & ſicut ros, mane præteriens, ſicut puluis turbine raptus ex arca, & ſicut fumus de fumario, continuo Saluator ipſe ſuum repromittens aduentum? Ego autem (inquit) dominus Deus tuus ex terra Aegypti, & Deum abſq; me neſcies, & ſaluator non eſt præter me, &c. Sextò, protinus peccata commemorans dominus, dicendo, Iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt, & eleuauerūt cor ſuum, & obliti ſunt mei, &c. tunc demum itidem ſuum repromittens aduentum. De manu mortis (inquit) liberabo eos, & de morte redimam eos. Ero mors tua, ó mors, ero morſus tuus inferne, &c. vſque ad id, Et ipſe diripiet theſaurum omnis vaſis deſiderabilis. ipſe, inquā, videlicet Chriſtus, qui in perſona ſua dixerat, Ero mors tua, o mors, quia per mortem ſuam fortem armatum vicit, & vaſa eius diripuit. Septimo, acriter eadem peccata condemnans propheta, dicendo, Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitauit Deum ſuum, in gladio pereat, paruuli eorum elidantur, & fœtę eius diſcindantur protinus in Chriſtum, vel Chriſti aduentum reſpiciens, Conuertere (ait) Iſrael, ad Deum tuum, &c. vſq; in finem. Quibus vtique & veri Iſraelis conuerſionem, & peccatorum per eundem Chriſtum remiſſionem & donorum ſpiritus ſancti abundātem, & gratuitam myſticè præſignat effuſionem. Ita quoties peccata gentis percutit, ſiue enumerat, toties in aduentum ſiue ſacramētum filij Dei ſuum propheticus ſermo curſum terminat, illud videlicet innuens, quod iuſtificari & à peccatis ſaluari, non aliter, quàm per gratiam vel fidem eius quis poſsit. Vndè Apoſt. tam Iudæorum, quàm Gentiū peccatis opportunè commemoratis, tandem dicit: Iuſtificati igitur ex fide, pacem habe- *Rom. 5.* mus ad deum, per dominu noſtrum Ieſum Chriſtum. Nunc ipſum literę vel expoſitionis ordinem ingrediamur. Pręmiſſo (vt iam dictum eſt) Audite verbum domini filij Iſrael, quia iudicium domino cum habitatoribus terræ. Quo dicto, nō tantum attentos, verum & attonitos reddere potuiſſet eos, ſi haberent aures audiendi, confeſtim cauſam ingrediens, ſic incipit: Non eſt enim veritas, & non eſt miſericordia, & nō eſt ſcientia dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Propter hoc

pter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in beſtia agri, & volucre cæli, ſed & piſces maris congregabuntur. Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti, &cæ. Ferè totam hanc ſermonis prophetici partem, vſq; ad id, quod ait, In tribulatione ſua manè cõſurgent ad me. Hic præſcribi ratio poſtularet, niſi feſtinantis ad expoſitionem lectoris vitaremus offenſam.

Eadem materia Pauli ad Romanos qua Oſee.

Rom. 2.

Deniq; arbitramur, Apoſtolum nuſquã certiùs reſpexiſſe, aut reſpicere potuiſſe, vt ad Romanos ſcribens, redargutis vehementiſsimè peccatis gentilium, diceret protinus conuerſus ad Iudæum: Propter quod inexcuſabilis es, ò homo omnis, qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas. Eadem enim agis, quæ iudicas, &c. Reuera ſi noſſe cupis, quã verè Iudæo iudicanti gentilem dixerit Eadem enim agis, quę iudicas, mala hæc loco præſenti conſcripta de Iudæis, confer malis illis, quæ de gentib. Apoſtol' commemorauit illic, & luce clarius liquebit, quia mala illorum, & mala iſtorũ, non vtique ſimilia, verùm eadem ſunt. Verba quidem diuerſa, ſed res eędem ſunt. Illud breuiter pręlibandum, quia ſicut Apoſtolus illic ait, Propter quod tradidit illos Deus, videlicet gentiles, in deſideria cordis eorum, & in immunditiam, & hoc ipſum traditionis verbum tertiò repetiuit, dicens: Propterea tradidit illos Deus in paſsiones ignominiæ. Itemq;: Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ non conueniunt. Ita & hic Iudæum fornicantem idem Deus tertio tradit, vel tradi iubet, dum derelinquit, & redargui prohibet. Primò namq; dicit: Veruntamen vnuſquiſq; non iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus, ſicut hi, qui cõtradicunt ſacerdoti. Secundò autem, Non viſitabo ſuper filias veſtras, cum fuerint fornicatæ, & ſponſas veſtras, cum adulterauerint, quoniam ipſi cum meretricibus verſabantur, & cum effœminatis ſacrificabant. Deinde tertio: Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Separatum eſt conuiuium eorum, fornicatione fornicati ſunt. Sano quippe intellectui non aliud eſt, quod iuxta Apoſt. deus gentiles tradidit, quàm quod iuxta hunc prophetam Iudæum v[...]um vetuit argui, non viſitare ſe dixit, di[...]t, videlicet ſecundum deſideria cordis ſui. Itẽ, quod de gentib. Apoſtolus [...]t, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, &c. Hoc idem de Iudæis propheta hic enunciat, breuius tamen, cum dicit: Maledictum & mendacium, & homicidium, & furtum, & adul-

Sapiẽs diſpenſator Paulus.

terium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Vndè miranda & laude digna verè ſapientis Apoſtoli diſpenſatio, qui in diſceptatione Iudæorum & Gentilium, quę cauſa fuit ſcribendi epiſtolam ad Romanos, vt vtroſque compeſceret prius Gentiles tetigit, quàm Iudæos. Quam ob cauſam? Videlicet quia ex Iudæis quidem, omnium gentium contemptoribus, totum certamen oriebatur, & reatus eorum maior erat, quia legem habentes, legis erant præuaricatores, atq; idcirco prius ipſi debuerant repercuti, & oſtendi ſibimet quales fuerint, ſed gentiles ad audiendum patentiores erant. Laudabilis ergo (vt iam dictum eſt) diſpenſatio ſiue diſcretio redarguentis apoſtoli, quia redargutionem illorum differens, qui merebantur quidem magis & prius redargui, ſed minùs erant patientes, prius illos redarguit, qui minùs quidem damnabiles, ſed magis erant patientes. Igitur (vt ſuprà diximus) prolixum ſermonis hui' prophetici capitulum cauſa hic poſtulabat, præſcribi & ſermoni apoſtolico conferri, ſed nos vtriſque ſummam ſic tetigiſſe contenti, deinceps carptim ſingula percurramus, paulatimque ſingula horum, qualiter ſingulis Apoſtoli dictis cõſonent, intueamur. Att. [Non eſt veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra.] Idcirco (inquit) iudicium eſt domino cum habitatoribus terræ, iudicium (inquam) & non miſericordia, neque enim addam vltrà miſereri domui Iſrael, quia in terra, id eſt, eiſdem habitatoribus terræ non eſt veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei. Tria hæc, ſi bene conſiderentur, digna ſunt, vt vbicunque fuerint, cadat iudicium, & accedat miſericordia dei, vbicunq; autem non fuerint, miſericordia locum non habeat, iudiciumq; fiat. Vbi namque non eſt veritas, illic neque confeſsio peccatorum eſt: & econuerſo, vbi confeſsio peccatorum non eſt, illic veritas non eſt. Si dixerimus (inquit Apoſtolus) quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Ecce autem hic, paucis interiectis, dicitur: Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus, ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti. Nimirum contradicere ſacerdoti, eſt peccatum defendere, quia ſacerdotis officium eſt, populum de peccato arguere. Igitur ſicut in gentibus veritas non erat, ita & in Iudæis, ſiue in illo carnali Iſrael veritas non fuit, aut eſt. At vero acerbius iſtam veritatis abſentiam in gentibus redarguit Apoſtolus, cum dicit: Reuelatur enim ira dei de cęlo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem dei in iniuſtitia detinent, quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt illis, & cæt. Ergo vt culpa Iudæorum contra veritatem, culpæ gentilium veraciter æquiparetur, quæramus, & mox occurret, quomodo & illi veritatem dei in iniuſtitia detinuerunt. Formatis namque vitulis au-

Vbi veritas ibi feſta peccatorum.

1. Io. 1.

Rom. 1.

3. Reg. 12

reis, dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael qui te eduxerunt de terra Aegypti. In hac iniuſtitia, tam Hieroboam, quàm populus veritatem Dei detinuit, atq; depreſsit: non enim ignorabant, ſed ignorantiam ſimulabant, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum erat in illis, non tantum (ſicut gentilibus) à creatura mundi, ſed plus quã gentilibus, à ſcriptura
Pſal. 131. ſuſceptæ legis. Ad ſummum, quia ſciderant
Vbi non miſericordia, ibi nec charitas. ſeſe à domo Dauid, illa veritas non erat in eis, de qua idem dicit: Iurauit dominus Dauid veritatẽ, & nõ fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuã. Miſericordia quoq; non eſt in eis, inquit, & hoc par eſt ei, quod itidem Apoſtolus de gentilibus dicit. Sine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia. Vſqueadeò & iſti erant ſine miſericordia, vt nec etiam ieiunãtes mi
Eſaia 58. ſereri ſcirent, ſicut ſub eiſdem temporibus de ipſis dixit, & ſcripſit Eſaias: Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & cõtentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Vt breuiter multa, quæ hinc dici poterant, concludam, cum dicit, Non eſt miſericordia, cõſequitur, quia nec eſt dilectio, ſiue charitas, non ſolummodo in proximũ, verumetiam in Deum. Qui enim non dili
1. Ioan. 3. git proximum, nec miſeretur proximo, conſtat, quia nec diligit Deum. Hinc Ioannes dicit: Qui habuerit ſubſtantiam mundi huius, & viderit fratrem ſuum, neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Iuſtũ ergo etiã pro hoc iudicium domino, vt videlicet, quia non di
Scientia de Deo. ligunt, nec ipſi diligantur, quia non miſerẽtur, nec ipſi miſericordiam conſequantur, ſicut iam ſuperiùs, cum dixiſſet, Et voca nomen eius, Abſq; miſericordia, conſeſtim ait, Quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum. Et nõ eſt (ait) ſcientia dei in terra. Hoc loco, ſi ad verſiculum reſpicias, qui poſtmodum ſequitur, Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te,
Rom. 1. ne ſacerdotio fungaris mihi, nimirum, qđ hic de Iudæis ſiue Iſraeliticis dicit, par eſt ei, quod de gentilibus itidem Apoſt. ait, Quia nõ probauerunt deũ habere in notitia. Hoc de illis dixit, quibus non quidẽ ex lege prõptum erat, Dei notitiam habere, ſed nihilominus poterat illis notũ eſſe, imò nec ipſam eius notitiã non poterant non habere. Deus enim (inquit) illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; virtus eius & diuitias, ita vt ſint inexcuſabiles. Quantò magis de Iudæis idem dici conuenit, quibus non tantum à creatura mundi, verùm ex lege ſcripta propoſitam conſtat fuiſſe ſcientiã, ſiue notitiam dei? Porrò de verbo, quo ait, quodque iam ex parte commemoratum eſt, Quia tu ſcientiam re
Vbi ſuprà. puliſti, poſtmodum ſuo loco plenius dicendum erit. Sequitur. [Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinẽ tetigit.] Sine dubio & hoc illi par eſt, quod de gentilibus ibidem loqnens Apoſtolus: Repletos (ait) omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, deo odibiles, cõtumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentib. non obedientes, inſipientes, incompoſitos. Nam quod ſequitur, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia, idem eſt, vt iam antè diximus, quod hic præmiſſum eſt. Non eſt enim veritas, non eſt miſericordia. Quòd ille gentiles talibus repletos ait, Hoc idem iſte de Iudæis ſufficienter exprimit verbo inundationis, dicẽdo, Inundauerunt, quòd nimirum non mediocritatis, ſed plenitudinis eſt verbum. Idcirco hæc dicimus, & idcirco huius prophetici & illius apoſtolici loci collationem facimus, & facturi ſumus, vt memoriam non excidat, quod ſicut iam antè diximus, rectiſsimè Apoſtolus enumeratis gentilium vitijs, conuerſus ad hominẽ Iudæum, Inexcuſabilis es (inquit) qui iudicas: eadem enim agis, quæ iudicas. Cætera, cum per ſe ſatis pateant, de hoc vno, quod *Sãguis ſanguinem tetigit.*
ait, Et ſanguis ſanguinem tetigit, quæritur, quid ſit. Nam rectè quidem intelligitur, ac ſi dictum eſſet, Peccatum peccato ſuperadditum vel appoſitum eſt, quia ſolet ſanguinis nomine peccatum deſignari, vt illic: Libera me de ſanguinibus deus, deus ſalutis meæ, *Pſalm. 50.*
ſed hoc ſenſu nihil aliud dixiſſe videtur, quã præcedentia ſonuerunt. Dicendo namque, Maledictum & mẽdacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerũt, quid aliud ſonat, quàm peccatum peccato ſuperadditum? Ergo cum dicit, Et ſanguis ſanguinem tetigit, videtur conſanguinitas culpari, quia contra legem dei eſt, dicentis: Omnis *Leuit. 18.*
homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat. Talibus ac tantis præmiſsis malis. [Propter hoc (inquit) lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in beſtia agri, & volucre cæli, ſed & piſces maris cõgregabuntur.] Senſus iſte eſt. Quia mala hæc, quę prędixi, inundauerunt, terra ipſa, quæ non peccauit, aut peccare potuit, vtpote res inanimata, vindictæ participationem ſuſtinebit, & lugebit, id eſt, delectabilis ſpecies eius nõ erit, verſis in cõtrarium, ſiue intemperiem elementorum naturis, & deficientibus pariter cum hominibus his, quæ ad vſum creata ſunt hominis, ſcilicet beſtiis agri, & volucribus cæli, & piſcibus maris. Cõgregabuntur (ait) piſces maris, id eſt, ſimul adducentur, vt ipſi quoq; partem ſuſtineant vindictæ pro peccato hominis, & diminuatur copia bonorum omnium non ſolum in agris, verumetiam aquis. Sequitur [Veruntamẽ vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir.] Miro

modo,

modo, qui ſic peccata punit, peccantes vetat iudicari, prohibet argui. Cur ita velit, continuò cauſam ſubiungit. [Populus enim tuus ſicut hi, qui cõtradicunt ſacerdoti.] Hic meminiſſe oportet illius verſiculi *Pſalm. 9.* *Prouer. 18.* Exacerbauit dominum peccator, ſecundum multitudinẽ iræ ſuæ non quæret. Quis peccator, vel quãdo exacerbauit dominũ? Nimirum ille peccator, qui cum venerit in profundum malorum, contemnit, tunc exacerbat dominum, quando peccatis ſuis rebellionem addit, & opera ſua defendit, ſicq; (vt alibi ſcriptũ eſt) currit aduerſus dominum extento collo, & pingui ceruice armatus eſt. I[...]d, ſiue peccata iſtius, ſecundum multitudinẽ (inqui[t] [ir]æ ſuæ non quæret. i. nequaquã in virga iniquitates eius, neq; in verberib. peccata eius viſitabit, ſed tacebit nũc, locuturu[s] tẽpore alio. Dicet enim, Hæc feciſti, & tacui. Igitur cum *Iob 18.* dicit, Vnuſquiſq; nõ iudicet, & nõ arguatur vir, populus. n. tuus ſicut hi, qui cõtradicunt ſacerdoti, Magnam nimis irã intendit, quia ſecundum multitudinẽ iræ ſuę non quæret, non iudicat, non arguit, vt auferat miſericordiam ſuam ab eis, ſicut in initio dixerat, Quia non addã vltrà miſereri domui Iſrael. Itẽ: Quia vos nõ populus meus, & ego non ero Deus veſter. Quid enim eſt, quod ait, Po*Pſalm. 49.*pulus enim tuus, ſicut hi, qui cõtradicunt ſacerdoti, niſi ac ſi diceret, Quia rebelles ſunt, & in ſuperbiã elati, peccata ſua defendunt? Sacerdotis nanq; officiũ eſt (vt iã ante prælibauim[us]) populũ vice Dei de peccatis arguere. Qui ergo ſacerdoti cõtradicunt, ſecundũ exẽplum Adæ, qui Deo cõtradixit, dum peccatum ſuũ defendit, atq; idcirco ſicut ille de paradiſo, ſic iſte (quicunq; eſt) a Dei regno, & ab eccleſia præſenti pellitur, vt hic idẽ populus in Aſſyrios. His dictis, cõfeſtim ad ipſum populum apoſtrophã facit, & dicit. [Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum.] Me non iudicante, me non arguente, *Sacerdotis officium.* pro eo, ꝙ ſis, o popule, ſicut hi, qui contradicut ſacerdoti, corrues hodie, ſubauditur, iniquitate, quæ ruina hodie fit, ſiue hodierna eſt, videlicet ad diſtinctionem ſequentis ruinæ, qua rues poſt hæc in pœnã gehennæ, qui hodie ruis in foueã culpę. Ruet etiã propheta tecum, ſubauditur cæcus, qui tibi cęco du[c]at[um] præbet, quia pſeudopropheta eſt. Quales nimir[um] prophetę Baal extiter[u]t, CCCCL. viri, qui ruinę primitias perpeſſi ſunt, quã*3. Reg. 18.*do Helias pro domino zelatus, i[l]los occidit. Itaq; te ruente hodie, quia cæcus es, ruet etiã *Matth. 12* propheta tecum, nihilominus cæcus. Nunquid enim poteſt cæcus cæco ducatum præbere? Nonne ambo in foueam cadent? Nam de ipſa cæcitate mox ſequitur. [Nocte tacere feci matrem tuam.] Quid enim de nocte dicit, ni[ſ]i de ignorantiæ tenebris? Deniq; & continuò ſubiungi[t], exprimens noctem illã. [Conticuit populus meus, eò quod non habuerit ſciẽtiam.] Quod autẽ eadem inſcitiæ nox voluntaria fuerit, quòd illas ignorantiæ tenebras ſpontè admiſerit, nolendo intelligere, vt benè ageret ſequens verſiculus teſtis eſt. [Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi.] Quòd ſi adhuc quæritur, vbi vel quando, quid dicendo, quid agendo, populus ille ſcientiam Dei repulerit? Ecce in libro Regum ſcriptũ eſt: Proloquente Hieroboam, omnis mul- *3. Reg. 12.* titudo Iſrael, cum dixiſſet ad Roboam filium Salomonis, Pater tuus duriſsimum iugum impoſuit nobis, &c. repentè conclamauit. Quæ nobis pars in Dauid, vel quæ nobis hæreditas in filio Iſ[ai]? Redi in tabernacula tua Iſrael. Nunc vide domum tuam Dauid. Receſsitque Iſrael à domo Dauid. Nimirum ſic recedendo, ſcientiam repulit, ſcire nolens, atte[n]dere contemnens, quòd ſcientia & ſalus eſſet ex domo Dauid, cui iurauerat dominus, dicens: De fructu ventris tui *Pſalm. 131.* ponam ſuper ſedem tuam. Repellendo ergo Dauid, nónne illum, in quo vera ſcientia eſt, fructum ventris eius repulit? Excogitato namque conſilio, Hieroboam fecit duos vitulos aureos, & dixit eis, Nolite vltrà aſcendere in Hieruſalem. Ecce dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Igitur iſta nox, iſta ſcientiæ repulſio, de qua culpatur populus hic, par illi eſt, quod loco ſæpe dicto Apoſtolus de gentibus ait: Quia cum co- *Rom. 1.* gnouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim, ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & immutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Nónne faciendo vitulos & colendo illos, immutauerunt gloriam ſuam Hieroboam & omnis Iſrael in ſimilitudines eiuſmodi, præſertim cum de alio quoque tempore Pſalmiſta di- *Pſal. 105.* xerit contra eundem populum, non vtique gentium, ſed Iudæorum? Immutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. Verè ergo iſtorum quoque obſcuratum eſt inſipiens cor, non minùs quàm gentilium, & ipſa cordis obſcuratio, nox eſt de qua nunc dicit, Nocte tacere feci matrem tuam. Matrem ſanè populi dicit, magiſtram eius ſynagogam. Hæc nimirum nocte tacere compellitur, dum propter inſipientis & obſcurati cordis tenebroſam ignorantiam, docendi authoritas ſiue locus ille auſertur. Tacente autem matre, quæ docebat, neceſſariò conticuerunt, id eſt, ſimul tacuerunt & filij, qui docebantur. Confeſtim ergo conuerſus ad eos, qui mi[r]arentur tinnientibus vtriſque au[ri]bus, & dicerẽt, Quare ſic fecit dominus terræ huic, & populo huic? Idcirco (ait) conticuit populus meus, quia non habuit, imò habere noluit, ſcientiam. In quo conticuit?

In eo videlicet, quod celebrare vel celebris eſſe deſijt, quia feſtiuitates eius, ſabbata eius, neomenias ſiue kalendas eius, & omnia feſta tempora eins ego proieci. Satius namq; mihi eſt, vt in captiuitatem ducti cõticeſcant, quã vt ſub nomine meo coram vitulis ſuis tripudient, & cantando ſubſiliant. Dicoq; populo huic: *Amos 5.* Auferà me tumultum carminũ tuorum, & tace deſcende, in terram captiuitatis, in terram Aſſyriorum. Quòd ſi adhuc murmurat, & dicit, Quare ſic factum eſt mihi, dico illi. quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fungaris mihi. Itaq; ſacerdotio nequaquã fungi, & cõticeſcere, paria ſunt, quia videlicet ſicut in functione ſacerdotij pollet eloquij libertas, ſic econtrà in defunctione vel depoſitiõe, ſacerdotij cadit loquendi authoritas. Sequitur. [Et oblita es legis Dei tui, obliuiſcar filiorum tuorũ & ego.] Obliuio pro cõtemptu ponitur hic, quemadmodũ & illic, cum dixiſſet Pſalmiſta, *Pſalm. 105.* Et mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinẽ vituli comedentis fœnum, continuò ſubiunxit, Obliti ſunt Deũ, qui ſaluauit eos. Cauſa namq; ſimilis, imò eadem vel maior præceſſerat, vt diceret hic, Et oblita es legis Dei tui, quia videlicet tũc vnũ in deſerto fecerat vitulũ, nunc aũt duos, alterumq; eorũ *3. Reg. 12.* in Dan, & alterum poſuerunt in Bethel. Loquitur aũt conuerſus ad illã, de qua dixerat, Nocte feci tacere matrẽ tuam, videlicet matrem populi ſynagogã, ſiue ſacerdotũ, aut ſeniorum cœtum, de quorũ regimine vel magiſterio populares pendebant. Oblita ergo es legis. i. contempſiſti legẽ Dei tui: par pari refero, quia obliuiſcar filiorum tuorum. i. contemnã filios tuos & ego, quemadmodũ & ſuperiùs dixi, quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum. His dictis ad illam matrem. i. ſacerdotum & magiſtrorum turbã ſiue multitudinem, rurſus ad auditores conuertitur, & de eiſdem taliter cõquerendo loquitur. [Secundum multitudinem eorum ſic peccauerunt mihi, gloriam eorum in ignominiã cõmutabo. Peccata populi mei comedẽt, & ad iniquitatẽ eorum ſubleuabunt animas eorũ, & erit ſicut populus, ſic ſacerdos, & viſitabo ſuper eum vias eius, & cogitationes eius reddam ei.] Secundum mnltitudinem, inquit. Quicquid extra rationẽ numerumq; vel ordinem legitimum effluit vel ſupercreſcit, rectè multitudo ſiue multiplicitas vocari debet. Conſtat autẽ, quia dieb illis turba ſacer- *Multitudo ſacerdotũ.* dotum vltra ſtatutum ſanctę legis ordinem terminumq; excreuerat. Scriptum eſt enim: *3. Re. 12. 13* Et fecit Hieroboam phana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filijs Leui. Item & alibi ſcriptũ eſt: Quia quicunq; volebat, implebat manum ſuã, & fiebat ſacerdos excelſorũ. Ita multiplicati ſacerdotes fuerãt, vtpote indifferẽter aſſumpti de cunctis tribubus. Rex ille, vt putabat, ſapienter ſibi prouiderat, qui vt ſacerdotum multitudinẽ haberet, ſacerdotes ſibi de extremis populi fecerat. Tales quippe, quãtò in plebe viliores, tantò ad honorem illum promptiores. Et gauiſi ſunt, ſeſe officio ſupergredi populum, qui conditione extrema latebant intra vel infra populũ. Ait ergo Secundum multitudinẽ eorũ, ſic peccauerunt mihi. i. quantò plures ſunt vel fuerunt, tantò magis populum vt in me peccaret, deceperunt. Econtrà quid ego? Gloriã (inquit) eorum in ignominiã commutabo. Et eſt ſenſus. Quoniam ipſi gloriã ſuã & olim in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum, & nũc in ſimilitudinẽ vitulorum comedẽtium fœnum commutauerunt, eueniet illis, vt ſint *Philip. 3.* eiuſmodi, de quibus rectè dicatur, Quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. In quo enim iudicantur iſti, vẽtrem ſuum habere Deum? Videlicet in eo, quod ſequitur, Peccata populi mei comedent. Nimirum ſacerdotes de extremis populi (vt iã dictum eſt) aſſumpti, conditionem ſiue paupertatẽ priſtinam ſuperare certabant, & qui illos conſtituerat Hieroboam, verã ſanctæ legis imitationem ſe feciſſe ſimulabat. Nam quia pręceperat lex, vt filij Leui poſſeſsiones *Num. 18.* proprias non habentes, decimas & oblationes à populo ſuſciperẽt, & inde ſumptus haberent, hic de extremis populi ſacerdotes fecerat, vt tot decimas atq; oblatiões accepturi, quãtò fuerãt extremi, tantò magis auidi ad colendũ mendaciũ, populumq; decipiendum ſeſe accingerent. Peccata ergo (inquit) populi mei comedẽt. i. ſicut cœperũt, quoad poterunt, comedere non deſinent. Peccata namq; populi comedebant, qui pro hoc ſo- *Comedere peccata populi.* lum, vt ipſi decimas atq; oblationes caperẽt, populum in peccatis & in mendacio detinebant, per omnia æquè, vt gentiles illa Apoſtoli ſententia digni, quam loco ſæpè dicto taliter emittit: Reuelatur enim ira Dei de cęlo *Rom. 1.* ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinẽt, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Neq; enim ignorabant ſacerdotes eiuſmodi, nihil veri eſſe in vaculis illis aureis, ſed veritatem detinebant, veritatem in corde abſcondebant, & mendacium prædicabant labijs, dicẽtes, Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Faciebãt hoc nebulones & gulę proprię ſerui, vt peccata populi comederẽt, qui cum eſſent de extremis populi, non tantum haberent ad comedendum, niſi populus peccaret, niſi vitulos pro deo colens, ipſos pro ſacerdotibus Leuitici generis honoraret, dando & offerendo, quod ventribus eorum ſufficeret. Illi accipientes, dantem beatificabãt, & reuera morientes, id eſt, ad mortẽ peccantes, quaſi de vita ſecuros reddebant. Vndè cum dixiſſet, Peccata populi mei comedẽt, continuò ſubiunxit, Et ad iniquitatem eo-

rum

rum ſubleuabunt animas eorum. Iniquitas quippe illor erat diſceſsio à domo Dauid, & à templo domini, & aureorum cultus vitulorum. Ad hanc nimirum iniquitatẽ ſubleuabant animas eorum, confortantes eos dictis mendacibus, vt in vitulis illis, tanquã in Deo confiderent, nihil metuerent tanquam minorem habentes in auro illo diuinitatem, eo quòd vituli pulchri formati eſſent, & feſtiuitates opulentas apud illos ſæpè celebrarẽt. De ignominia, quam dicit, Et gloriam eorum in ignominiam commutabo, poſtmodum latius ediſſerit. Nam interpoſito, Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos, & viſitabo ſuper eum vias eius, & cogitationes eius reddam ei, continuò ſubiungit, [Et co-
"medent, & non ſaturabuntur, fornicati ſunt,
"& non ceſſauerunt, quoniam dominum de-
"reliquerunt in nnn cuſtodiẽdo, Fornicatio,
"& vin ,& ebrietas auſert cor. Populus me-
"us in ligno ſuo interrogauit, & baculus eius
"annũciauit ei. Spiritus enim fornicationum
"decepit eos, & fornicati ſunt à Deo ſuo. Su-
"per capita montium ſacrificabant, & ſuper
"colles accendebant thymiama, ſubter quer-
"cum, & populũ, & therebynthum, quia bo-
"na erat vmbra eius. Ideo fornicabuntur filię
"veſtræ, & ſponſæ veſtræ adulteræ erunt. Nõ
"viſitabo ſuper filias veſtras, cum fuerint for
"nicatæ, & ſuper ſponſas veſtras, cum adulte-
"rauerint, quoniam ipſi cum meretricib. con
"uerſabantur, & cum effœminatis ſacrifica-
"bant, & populus non intelligens vapulabit,
Aliàs delinquas. Si fornicaris tu Iſrael, non * derelinquat ſaltem Iuda. Nolite ingredi in Galgala, & ne
"aſcenderitis in Bethauen, neque iuraueritis,
"Viuit dominus, quoniam ſicut vacca laſci-
"uiens, declinauit Iſrael. Nunc paſcet eos do-
"minus, quaſi agnum in latitudine. Particeps
"idolorum Ephraim, dimitte eum. Separa-
"tum eſt conuiuium eorum fornicatione for
"nicati ſunt. Dilexerunt afferre ignominiam
"protectores eius. Ligauit eum ſpiritus in a-
"lis ſuis, & cõfundentur à ſacrificijs ſuis.] Totus hic locus illi de apoſtolo ſimilis eſt ſenſu & ordine, ab eo, quod ait, Propter quod tra-
Roma.1. didit illos Deus in deſideria cordis eorum in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis, vſq; ad illud, Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerũt, quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte. Et notandum illud maxime, quòd ſicut Apoſtolus, cum tertiò dicat de gentibus, Tradidit illos Deus, ſecundo vel medio loco ignominiam illorum magis expreſsit, dicendo: Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum, qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſiderijs ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes. Ita & hic in iſto habes de Iudæis. Cùm enim primò dixiſſet, Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir. Et nunc ſecundò dicat, Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Tertiò quoque particeps idolorum Ephraim. Dimitte eum, fornicatione fornicati ſinnt. Quod idem eſt, ac ſi dicat, Tradam, vel trado eum (quo verbo Apoſtolus vſus eſt) ſcilicet in paſsionẽ ignominiæ. In medio iudicij ſiue iudicationis huius loco, turpem tam fœminarum, quàm maſculorum magis exprimit cauſam. Ait enim primùm de fœminis: Ideo fornicabuntur filiæ veſtræ, & ſponſæ veſtræ adulteræ erunt. Non viſitabo ſuper filias veſtras, cum fuerint fornicatę, & ſuper ſponſas veſtras, cum adulterauerint. Statimque de maſculis ſubiungit: Quoniam & ipſi cum meretricibus conuerſabantur, & cum effœminatis ſacrificabant. Nunc ad ordinem reuertamur. Dixerat, Peccata populi mei comedẽt, iudicium commune tam populo, quàm ſacerdotibus cõminatus fuerat dicendo: Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos, moxque comeſtionis, imò voracitatis nimietatem culpans, Et comedent (inquit) & non ſaturabuntur. Statimque ſubiungit: Fornicati ſunt, & non ceſſauerunt Duo mala principalia ſcilicet auaritiam & luxuriam *Duo mala inſatiabilia* breuiter expreſsit, quàm inſatiabilia ſint. Auaritiæ quippe, cum ſemel animum occupauerit, nihil ſatis eſt. Ait ergo: Comedent, & non ſaturabuntur, id eſt, accipient à populo ſacerdotes, qui de extremis populi conſtituti ſunt, & acceptis (quamuis plurima ſint) contenti non erunt. Item luxuria cum hominem imbuerit, nunquam dicit, Sufficit, & licet ad horam extinguatur ſitis eius, ſtatim exardeſcit. Ait ergo: Fornicati ſunt, & non ceſſauerunt, nam & vſque ad decrepitam ſenectutem in cœno libidinis computruerunt, iuxta illud, Computruerunt iu- *Iohe.1.* menta in ſtercore ſuo, id eſt, vitam finierunt bruti & immundi homines in peccato ſno. Cur hoc? quare fornicari non ceſſauerunt, aut ceſſare potuerunt? Ait, Quoniam dominũ dereliquerunt. In quo? In non cuſtodiendo, id eſt, in eo, quòd ſe nõ cuſtodierint. Poterãt enim ſe cuſtodire, liberum habendo arbitrium, ſimulque Dei quęrendo auxiliũ. Hoc nõ fecerunt, ſed legitimum dereliquerunt dominum, & ſponte tyranno mortis. i. peccato, ſeſe ſubdiderunt. Eſt aũt ius, vt ſuis quiq; ſerui tradantur dominis Ergo & peccato debuerunt tradi, tanquã domino ſuo, *Ioan.8.* quia omnis, qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Itaque, quemadmodum ſæpedictus Apoſt. de gentilib. dicit, Propterea tradidit illos Deus in deſideria cordis eorũ in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis, quia commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & creaturæ potiùs, quàm creatori ſeruierunt. Ita & de iſtis dicẽdum, Quia domino ſuo ſpiritui fornicationis traditi ſunt, vt fornicarentur, & non ceſſarent, quia dominum dereliquerunt. For-

nicatio

nicatio(inquit)& vinum,& ebrietas, aufert cor. Populus meus in ligno ſuo interrogauit,& baculus eius annunciauit ei. Spiritus enim fornicatiōis decepit eos. Vide,quò fornicationis cęcus impetus perduxerit eos? Gētiles,quibus illos in peccato per omnia conferimus, immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis,& volucrum,& qnadrupedum,& ſerpentium. Populus autem meus lignum ſuum, baculum ſuum, pro Deo ſibi poſuit. Quo ergo iſte gentili melior,qui gentilem iudicat? Et vide, quàm rationabiliter, dicturus tantæ amentiæ nimietatem, præmiſit, Fornicatio & vinum, & ebrietas aufert cor, vt videlicet inexcuſabilis ſit in eo,quod amiſit cor, in tantum vt baculum ſuum poneret ſibi pro Deo. Non enim caſu aut fatali neceſsitate cor ſuum perdidit, vt in tantam deueniret amentiam,ſed fornicando, bibendo vinum, & inebriando ſe, vim rationis obruit, vt veri Dei & baculi ſui non agnoſceret diſtantiam. Et verè digna & iu-

Stultitia hominum in idolis.

ſta peccati exaggeratio,cum dicit, In ligno ſuo,& baculus eius annunciauit ei, quia videlicet de eodem ligno & Deum, & baculū

Eſaiæ 44.

ſibi fecit,vt ſit ſenſus ſimilis illi,quo & Eſaias idololatriæ ſtultitiā declamat in his verbis. Sumpſit ex eis videlicet lignis ſaltus, & calefactus eſt, & ſuccendit, & coxit panes. De reliquo autem operatus eſt Deum,& adorauit,fecit ſculptile, & curuatus eſt ante illud. Medium eius combuſsit igni, & de medio eius carnes comedit. Coxit pulmētum, & ſaturatus eſt, & calefactus eſt, & dixit, Vah,calefactus ſum,vidi focum. Reliquum autem eius deum fecit,& ſculptile ſibi, Cor inſipiens adorauit illud. Præterea eſt hic intelligendum genus quoddam diuinationis, de quo propriè dictum ſit, Et baculus eius annunciauit ei, quod Græci (vt ait beatus Hieronymus)rabdomitiam vocant. Vnde

Duplex fornicatio.

& in Ezechiele legimus, qnòd virgas ſuas miſcuerit,Nabuchodonoſor cōtra Ammon & Hieruſalem, & exierit virga contra Hieruſalē. Et vndè tanta amentia populo quondam meo? Spiritus enim (ait) fornicationis decepit eos,& fornicati ſunt à Deo ſuo. Quo vno breui verſiculo, vtraq; ſcilicet, tam corporalis quàm ſpiritualis cōprehenditur fornicatio, quia videlicet & ſpiritualiter fornicati ſunt,idololatriam ſectando, & corporaliter fornicati ſunt, contumelijs corpora ſua in ſemetipſis afficiendo. De ſpirituali fornicatione protinus dicit, Super capita mōtium ſacrificabant, & ſuper colles accendebant thymiama, Subter quercum & populum & therebynthum, quia bona erat vmbra eius. Hæc erat ſpiritualis fornicatio, de qua dixit,& fornicati ſunt à Deo ſuo. Et notanda,ſecundum verba hæc, vaga licentia, ſiue licentioſa fornicationis huiuſce vagatio. Non dixit, In angulis aut in cubiculis ſacrificabant,ſed,Super capita (inquit) montium,ſuper colles foris ſub diuo, in publico ſubter quercum,ſubter populum, nō propter metum alicuius neceſſe haberent ſubtegi ſaltem ramis & frondibus, ſed quia bona erat vmbra eius. Fornicationis huius pœna eſt corporalis fornicatio,ſicut Apoſtolus de gentilibus ait, Propterea tradidit illos Deus in paſsiones ignominiæ. Nam fœminæ eorū immutauerūt naturalem vſum in eū vſum, qui eſt contra naturam, & de iſta continuò ſequitur: Ideo fornicabuntur filię veſtræ,& ſponſæ veſtræ adulteræ erunt. Nō viſitabo ſuper filias veſtras, cum fornicatæ fuerint, & ſuper ſpōſas veſtras cū adulterauerint. Sicut Apoſt. ait: Propterea tradidit,&, Fœminę eorum immutauerunt naturalē vſum,ita & hic alia quidē,ſed ęquipollente cōiunctione vſus. Ideo(inquit)fornicabuntur filię veſtræ. Et ille dicendo tradidit, & hic dicēdo, Non viſitabo cum fornicatæ fuerint, vterq; iuſtum inſinuat iudicium Dei, dum in corporali fornicatione derelinquit, & ſordidari permittit extra omnem dignitatem rationis eos,qui à Deo fornicati ſunt fornicatione ſpirituali. Item, quemadmodum illic continuò Apoſt. ſubiungit, Similiter & maſculi,relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſiderijs ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinē operantes. Ita & hic protinus ait: Quoniam& ipſi cum meretricibus conuerſabantur,& cum effœminatis ſacrificabant Quod idem eſt,ac ſi diceret: Et cum fœminis & cum maſculis paſsiuam libidinis nequitiam maſculi perpetrantes,diabolo ſemetipſos ſacrificabant, diabolo corporum ſuorum tēpla dedicabant. Effœminati nanque dicuntur maſculi fœmineo more peccato ſubditi, iuxta illud: Qui dormierit cū maſculo coitu fœmineo,morte moriatur. Itē, *Leuit. 20.* ſicut illic Apoſtolus ait de gentilibus: Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent,non cognouerunt,quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte. Ita & bic continuò de iſtis ſubiungit: Et populus non intelligens, vapulabit. Quòd hic dicit,non intelligentem eſſe populum,qui vtique legem accepit, & ille gentiles non intellexiſſe ait, quos vtique iuſtitiā Dei cognouiſſe præmiſit, non excuſatio eſt ſimpliciū ignorantiū & errantiū,ſed accuſatio eſt contemptus,ſcire recuſantium,intelligere nolentiū,ſicut ait Pſal. de illo, qui eiuſmodi eſt,noluit intelligere, vt benè ageret. *Pſalm. 35.* Interea nō prætereunda eloquutionis cautela,quomodo impatientium offenſionem, quoad poteſt,propheta ſubterfugiat, præſēs vitando tēpus,& alia ponendo tēpora, nunc quidē futurum,nunc autē præteritum. Non enim ait præſenti tēpore, Ideo fornicantur, ſed ideo(inquit)fornicabuntur filiæ veſtrę. Item non ait, Quoniam & ipſi cum meretricib. conuerſantur, & cū effœminatis ſacrificāt. Sed,Conuerſabantur (inquit) & ſacrificabant,

Cautus in loquendo propheta.

cabant, non ad ipſos in faciem, ſed quaſi de alijs ad ipſos loquens per apoſtropham repẽtinam, vt amariſsimã rem atq; aſperrimam, modus dictionis vtcunq; mitiget inuectionem, & nihilominus totã expediat veritatẽ. Quid porrò eſt, quod inter verba, quæ loquitur ſuper Iſrael.i.decem tribus, repentè conuertitur, & dicit, Si fornicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltẽ Iuda? Quid niſi fornicationis eiuſdẽ, imò fornicationum earundẽ, ſcelera in Iudam inundaſſe innuit, ſicut ſcriptura vtiq; tam prophetica, quã euangelica palã teſtis eſt? Ioram quippe filius Ioſaphat, *4.Reg.8.* regis Iuda, ambulauit in vijs regum Iſrael, ſicut ambulauerat domus Achab, filia enim Achab erat vxor eius, & fecit, quod malum eſt coram domino. Plena exinde malis hiſtoria regũ Iuda texitur; ita & Eſa. quoque ſub eiſdem regib. viſionem proloquens, & ſuper Iudam & Hieruſalẽ exclamet & dicat, Audite verbũ Domini principes Sodomorum, *Eſa.1.* percipite aurib. legem Dei mei populus Gomorræ. Et ne aliquid minus Iudam, quàm Iſrael fornicatum fuiſſe putes, loquitur *Ezech. 23.* Deus in Ezechiele, fornicata eſt Oolla ſup me, & inſaniuit ſuper amatores ſuos in Aſſyrios appropinquantes, &c. Poſt quæ cõtinuò ſubiungit: Quod cũ vidiſſet ſoror eius Ooliba, pluſquam illa inſaniuit libidine, & fornicationem ſuper fornicationem ſororis ſuæ ad filios Aſſyriorum præbuit impudenter. Hanc videlicet Oolibam Iudam eſſe, ſiue Hieruſalem, notũ eſt. Nam nomina (inquit) Samaria Oolla, & Hieruſalem Ooliba. Cùm igitur dicit, Si fornicaris tu Iſrael, non delinquat ſaltem Iuda, magna intelligi debet prophetæ admiratio, quòd Iſrael ſemel cœptis fornicationibus cum vitulis aureis, non ſolũ non redijt ad caſtitatem cum templo Domini, & domo Dauid, vnde ſeſe abſciderat verum etiam in illis fornicationib. perſeuerans, Iudam ſiue Hieruſalem ſibimet *Rom. 3.* conſimilem effecit, atq; ita (ſicut Apoſtolus quoq; meminit) omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt. Non eſt, qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum, &c. Et ne de fornicationibus quoque filiarum ſiue fœ*Fornicatio fœminarũ Iuda.* minarum Iuda minus quid æſtimet, illud vel maximè pro teſtimonio eſt, quod hiſtoria libri Regum refert, Et fecit Aſa rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius, & abſtulit effœminatos de terra, *3.Reg. 15.* purgauitque omnes ſordes idololorũ, quæ fecerant patres eius, inſuper & Maachã matrem ſuam ammouit, ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in loco eius, quem conſecrauerat, ſubuertitq; ſpecum eius, & confregit ſimulachrum turpiſsimum & combuſsit in torrente Cedron, vbi talis erat regina, quales fuiſſe putas cæteras? Protinus ad vtrãque ſcilicet in Hieruſalem & Iudam dicit, Et nolite ingredi Galgala, & ne aſcenderitis in Bethauen, neque iuraueritis, Viuit Dominus, quoniã ſicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael, nunc paſcit eos dñs, quaſi agnũ in latitudine. Quaſi oblitus, ꝙ dixerat, Veruntamẽ vnuſquiſq; nõ iudicet, & non arguatur vir. Populus enim tuus ſicut hi, qui cõtradicũt ſacerdoti. Nunc iterũ iudicat, & arguit dicẽdo, Et nolite ingredi in Galgala, & ne aſcenderitis in Bethauẽ. Bethauẽ nãq; ipſa eſt, quę priùs dicebatur Bethel, ex eo vocata Bethauen.i.domus idoli, quòd vnus ex vitulis aureis illic poſitus fuerat ab Hieroboã. Sed & Galgala locus idololatriæ fuerat antiquior, *Galgala locus eſt idololatriæ.* ſicut ſcriptura teſtis eſt, memoriale viri fortis hoc modo prædicans: *Iudic. 3.* Cunq; obtuliſſet Ahoth regi Eglon munera, proſequutus eſt ſocios, qui cũ eo venerãt, & reuerſus de Galgalis, vbi erãt idola, dixit ad regẽ: Verbum *1.Reg. 11.* ſecretum habeo ad te, ô rex. Itẽ poſt pauca: Ahoth autẽ, dum illi turbarentur, effugit, & pertranſijt locũ idolorũ, vnde reuerſus fuerat. Nimirũ ſemel & iterũ dicendo, illum reuerſum eſſe de loco idolorũ, ſiue de Galgalis, vbi erant idola, reuerſionem eius ad deũ pulchrè ſignificat, & idcirco dignum fuiſſe, quem ſuſcitaret Dominus ſaluatorẽ, clamantibus ad ſe filijs Iſrael, quia iam à peccatis eorũ receſſerat. Sed & illud nõ ignorandum, quia Saul contra voluntatem Domini rex petitus, in Galgalis vnctus eſt. Cùm ergo dicit Et nolite ingredi in Galgala, neq; aſcenderitis in Bethauen, neq; iuraueritis, Viuit Dominus, ſuperbiæ ſimul & idololatriæ atque periurij peccata præſenti loco arguit, ſicut iã diximus, penè oblitus eſſe videtur, quòd populum eundẽ vt contradictorem paulò antè iudicari & argui prohibuit. Idcircò valdè notandum, quòd cũ quaſi renunciãdo faciens apoſtropham, dixiſſet, quoniam ſicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael, nunc paſcet eos Dominus quaſi agnum in latitudine, continuò ipſe, qui ſuprà dixit, veruntamen vnuſquiſq; nõ iudicet, & arguatur vir, ſententiã cõfirmat, iudiciumq; derelinquendi, cũ dicit, Particeps idolorũ Ephraim, dimitte eum. Idem enim eſt, ac ſi dicat: Nõne ô propheta dixeram tibi, Vnuſquiſq; non iudicet, & non arguatur, populus enim tuus ſicut hi, qui contradicunt ſacerdoti? Vt quid ergo iterũ arguis ſiue aſtruere vis, dicendo, nolite ingredi in Galgala, &c. & ſermonem effundis, vbi nõ eſt auditus? Dimitte eũ, noli iudicare eũ, noli arguere eũ, quia particeps idolorũ eſt, & particeps dæmoniorũ, peccando nõ per ignorantiã, ſed per ſuperbiã atque contemptum. Idcirco dimitte eũ, trade vel traditũ relinque illũ in reprobũ ſenſum, vt faciat Ephraim ea quæ non cõueniunt, vt habeant paſsiones ignominiæ, vt cõtumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis, quoniã fornicationes ſuas diligunt atq; defendunt. Nã hoc eſt, quod ſequitur. Separatum eſt conuiuium eorum. fornicatione fornicati ſunt, dilexerũt afferre ignominiã protectores eiꝰ.

Separatum namq; conuiuiũ, ſacrificia dicit dæmoniorũ,quib.conſequenter cõmiſcetur confuſio libidinum,iuxta illud. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Propterea dimitte eũ,quoniã ſic faciendo,vt tu quoque teſtaris, ſicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael, videlicet iugum legis abijciens,ſacerdoti contradicens.Sanè quod propheta ait,Nunc paſcet eos Dñs, quaſi agnũ in latitudine,præſentẽ, quã in hoc quoque ſeculo mox recepturus erat Iſrael,ſignificat vltionẽ.Idem nãq; eſt,ac ſi dicat: In præſenti tempore,dum ſpiritus hos regit artus, me ſcilicet viuente,paſcet eos Dñs in latitudine,quaſi agnũ.i. abducentur ab Aſſyrijs in captiuitatẽ,& ibi in captiuitatẽ latitudinis terræ diſpergẽtur,ibiq; multo tempore morabuntur. Agnus namq; hoc loco nõ ſimplicitatem commendat,ſed vilitatem inſinuat, vt illic: Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos. Itaq; iam tertio iudicauit populum contradictorem derelinqui, prius dicendo, Veruntamen vnuſquiſque non iudicet, & non arguatur vir. Et deinde: Non viſitabo ſuper filias veſtras, cùm fuerint fornicatæ,& ſuper ſponſas veſtras, cùm adulterauerint. Et nunc dicendo, Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Iam antè diximus, Apoſtolũ loquentẽ de gentibus iti dem ſecundum hunc ſenſum tertiò dixiſſe, Tradidit illos Deus, videlicet in deſideria cordis eorum,in immunditiam,in paſsiones ignominiæ, in reprobum ſenſum,vt faciant ea,quæ non conueniunt. Ac perinde tradi hoc eſſe dimitti vel non argui,eò quòd contradicentes ſint. Ad hæc & illud ſolerter intuendum,quia quã Apoſtolus in gentibus denotauit ſuperbiam,cuius pœna eſſet paſsiua turpitudo libidinis,dicendo, Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis, dicentes, ſe eſſe ſapientes,ſtulti facti ſunt. Eandem & hic denotat in Iudæis ſiue Iſraelitis,dicendo: Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis. Per alas quippe ſuperbia ſiue mentis elatio deſignatur, propter quam dæmones quoq; interdum in ſcripturis per volucres intelliguntur, vt illic. Et aliud cecidit ſecus viam,& conculcatum eſt, & volucres cæli comederunt illud. Spiritus ergo vtique fornicationis, vt ſuprà dixit, ſpiritus enim fornicationis decepit eos, ipſe ligauit eum in alis ſuis,id eſt, idcirco comprehendit eum,& paſsionibus ignominiæ ſubdidit,quia per ſuperbiam ſeſe extulit,& euanuit in cogitationibus ſuis. Illo ſpiritu ligante,confundetur,ait,videlicet confuſione paſſionum ignominiæ in operatione turpitudinis,& hoc à ſacrificijs ſuis,id eſt, idcirco,quia Deum viuum & verum dereliquit,& dæmonibus ſacrificauit in vitulis aureis,& in Baal, cæteriſque deorum portentis. Confuſionẽ iſtam mors conſequitur,de qua idem Apoſtolus loco ſæpè dicto loquitur: Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent non intellexerũt. quoniam,qui talia agunt,digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt,ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Igitur vbi Apoſtolus immunditias,ſiue contumelias & paſsiones,ignominiæ,quas gentiles operati ſunt, commemorauit. Ex iſto maximè propheta manifeſtum atque probabile eſt, quàm verè, quàm conſtanter,conuerſus ad Iudæum gẽtiles iudicantem atque deſpicientem dixerit, vt ſuprà iam meminimus. Propter quod inexcuſabilis es,ô homo,omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condẽnas. Eadem enim agis,quæ iudicas. Sequitur ibidem pronus: Scimus enim, quoniã iudicium Dei eſt ſecundũ veritatem in eos, qui talia agunt. Quid aliud propheta hic præſenti loco ſubiungit? Ait enim. [Audite hoc ſacerdotes,& attendite domus Iſrael, & domus regis auſcultate, quia vobis iudicium eſt.] Vobis (inquit) iudicium eſt,ſubauditur (vt Apoſtolus ait) ſecundum veritatem, id eſt,abſque diſtinctione perſonarum. Nam idcirco & ſacerdotes, & domũ Iſrael, id eſt, populum, & domum regis,id eſt, principes, ad audiendum & attendendum atque auſcultandum inuitauit, quia cum omnibus ita dirigitur veritas iudicij, vt neque ſacerdotalibus canis, neque popularibus ſiue adoleſcentulæ ætati, neque principum ſolisj parcat aut reuerentiam exhibeat ſeueritas iudicantis. Eadem conſiderata veritate iudicij, nullam Apoſtolus diſtinctionem vult habere iudæi & Græci. Omnes enim (inquit) peccauerũt,& egent gratia dei. Veruntamen in ſacerdotes ſicut maius peccatum, ita & maius redundat iudicium, idcirco præ cæteris in eos inuehitur diſtrictio ſermonis prophetici, cùm protinus ſubiungit. [Quoniam laqueus facti eſtis ſpeculationi, & rete expanſum ſuper Thabor, & victimas declinaſtis in profundum.] His namque verbis magnitudinem peccati illorum deſcribit,quia ſicut laqueis & retibus in ſaltibus,& in montibus capiuntur feræ ac volucres, ita popularem ſtultitiã fabellis & doctrinæ ſimilibus verſunjs glutinabant ſacerdotes,ne recordarentur domus Dauid, & templi domini, quod erat in Hieroſolymis,ſed vitulis regis aureis,ceteriſq; ſeruirẽt ſimulachris,nõ tantũ verbis agendo, ne ire vellent, verumetiã ſpeculando, & inſidias ponendo,ne aliqui volẽtes ire valerẽt. Hoc eſt,quod ait,quoniã laqueus facti eſtis ſpeculationi. Thabor autem mons eſt ſitus in cãpeſtribus Galileæ, rotũdus atque ſublimis, quẽ hic pro quouis monte ponit. Quia videlicet ſicut in monte ſaltuoſo laquei, vel retia tenduntur, vel expanduntur ad capiendum,ita ſubdola illorum conſilia tendebantur,& effectũ habebãt ad decipiendũ. Quod aũt ait, Et victimas declinaſtis in profundũ, vehementer brutam redarguit talium doloſitatem ſacerdotum, quia cùm deberent victimas

Margin notes: Exod. 32. — Pſal. 48. Agnus. — Superbia per alas deſignatur. — Rom. 1. — CAP. V. — Rom. 11. — Mons Thabor.

victimas ſubleuare in cælum ſeruiendo & ſacrificãdo Creatori, dimiſerũt eas in profundum inferni, ſeruiendo & ſacrificando creaturæ auri & argenti, quorũ fulgor oculos intuentium decepit, quia corda cupiditas corripit. *Exod. 20.* Adhuc, ne ſe de ignorãtia excuſent, ſententiam infert maximam, maximèq; valenté. [Et ego (inquit) eruditor omniũ eorũ.] Omnes enim erudierat, omnib. in lege ſua prædixerat, Non habebis deos alienos corã me. Non facies tibi ſculptile, neq; omné ſimilitudinem, quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, neq; eorũ, quę ſunt in aquis ſub terra, nõ adorabis, neq; coles ea. Ergo cũ dicit, Ego eruditor omniũ eorum, idem eſt, ac ſi dicat, Excuſationé non habentes de peccatis ſuis, quia legem ego publicã dedi omnib. ne ſimilitudiné ſibi facerent vitulorum, imò nec aliquorũ ex omnib. quæ in cælo, & quæ in terra, & quæ in mari ſunt. *Rom. 3.* His omnibus iam dictis, cõtinuo quaſi propheta quærat, cur dixerit, particeps idolorũ Ephraim, dimitte eum, cauſam huiuſce dimiſſionis reddit, & dicit. [Ego ſcio Ephraim, & Iſrael non eſt abſconditus à me, quia nunc fornicatus eſt Ephraim, cõtaminatus eſt Iſrael. Non dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad Dominum Deum ſuum, quia ſpiritus fornicationis in medio eorum, & *Fornicatio fœminarũ ſpiritualis.* Dominum non cognouerunt.] Idcirco (ait) ego dico, dimitte eum, quia ſcio cogitationes eorum, quod non dabunt cogitationes ſuas, *3. Reg. 35.* vt reuertantur ad Dominum.

Sciendum hoc, & in bonitate de Domino ſentiendum, quod neminem dimittat, ſiue tradat, quo verbo (vt ſæpè iam dictum) vtitur Apoſtolus, niſi quem eſſe perſpicit incorrigibilé, quia videlicet (vt idem Apoſt. ait) vult omnes homines ſaluos fieri, ſi ipſi velint. Sed fortè hic obijcit quiſquã. Sodomitas, Tyrios atq; Sydonios, ſciuit pœnitentiã poſſe agere, & tamen dimiſit eos. Ait enim ipſe. Væ tibi Corazaim, væ tibi Betſaida, quia ſi in Tyro & Sydone eſſent factæ virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Et tu Capharnaum (inquit) nunquid vſq; in cælum exaltaberis? Vſq; in infernum deſcendes. Quia ſi in Sodoma factæ fuiſſent virtutes quæ factę ſunt in te, fortè mãſiſſẽt vſq; in hãc dié. Quid *Galgala locus idololatriæ.* igitur ad hæc dicendum? Quare Tyrios, Sydonios, atq; Sodomitas dimiſit, & ſuas in illis virtutes non fecit, ſi per virtutes factas *Iudic. 3.* poterant reuocari, & dare cogitationes ſuas, vt reuerterentur ad Dominum? Nunquid idcirco quia ſaluos illos noluit fieri, qui (vt ait Apoſtolus) vult oés homines ſaluos fieri? An quod verius eſt, & pœnitentiã in cilicio & cinere agere potuiſſent, & tamen non dare cogitationes ſuas, vt reuerterentur ad Dominum? Diligenter nãq; animaduertendum eſt, quia non paria, vel æquipollentia ſunt hæc, pœnitentiam agere, & reuerti ad Dominum. Alioquin Achab regem Iſrael impium fatebimur reuerſum fuiſſe ad Dominum, quia pœnitentiam egit, pro ſanguine Naboth, quem occidit, quia dicenti ſibi Helia in ſermone Domini. In loco hoc, in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent & tuum ſanguinem, ſcidit veſtem ſuam, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq; & dormiuit in ſacco. *3. Reg. 19.* Nũ iſte cogitationes ſuas dedit, vt reuerteretur ad Dñm. Nõ vtique, quia & ſi pro ſanguine Naboth pœnitentiã egit, nõ tamen à peccatis Hieroboã, id eſt, vitulis aureis receſsit, imò & Baal, quẽ Iezabel induxerat, colere non deſijt. Egit nãq; pœnitentiã, non vt æternum Dei regnũ conſequeretur, ſed ne temporali regno Samariæ priuaretur, recepit mercedem ſuam, mercedem pœnitentiæ, qualé quærebat, vt viuens regno non careret, dicente Dño ad Heliam: Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, nõ inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferã malum domui eius. Sic nimirum Sodomitæ, ſic Tyrij & Sydonij, ſi factæ fuiſſent in illis virtutes, pœnitentiam quidem egiſſent, veruntamen non in ea inténtione vel fide, vt ad inuiſibile regnum Dei peruenirent, ſed vt in iſto viſibili ſeculo, ſic ut cæteræ ciuitates, permanerent, & in ſua pace florerét. Itaq; ſciebat quidé Dominus, quòd pœnitentiam agerent, ſi virtutes in illis factæ eſſent: ſed nihilominus ſciebat, ꝙ cogitationes ſuas non darent, vt reuerterentur ad Dñm, atq; idcirco dum hæc de illis dicit, Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent, non conſequitur, quod illos ſaluos fieri noluerit, ſed ꝙ de tali illorũ pœnitentia non curauerit, quæ nõ fieret propter deum, regnumq; futurum, ſed propter præſentem ſtatũ. Igitur ꝙ de iſto dicit, Ego ſcio Ephraim, & Iſrael nõ eſt abſcõditus à me, quia nũc fornicatꝰ eſt Ephraim, cõtaminatꝰ eſt Iſrael, nõ dabũt cogitationes ſuas, vt reuertãtur ad dñm. Propter quod & dixerat, dimitte eum, ſiue vnuſquiſq; nõ iudicet, & nõ arguatur vir. Hoc ipſũ de omni homine ſentiẽdũ eſt, tã Iudęo, q̃ Græco quęcunq; deus derelinquit, videlicet quod ipſe ſciat vnũquéq; non ſolũ qualis nũc ſit, verũ etiã qualiter in malo perſeueraturus ſit, nec daturus cogitationes ſuas, vt reuertatur ad dñm, atq; idcirco derelinquit vel dimittit eũ. Quia nũc (inquit) fornicatus eſt Ephraim, cõtaminatus eſt Iſrael. Hoc ſcio de pręſenti, ſiue de preterito, & nihilominus ſcio, nec abſcõditũ eſt à me de futuro, quia nõ dabũt cogitationes ſuas, vt reuertãtur, ſed incorrigibiles permanebũt. Ephraim Hieroboã dicitur, qui de tribu fuit Ephraim. Iſrael aũt decé tribus, quę cũ illo receſſerũt à domo Dauid. Et Ephraim quidé. i. Hieroboã fornicatũ, Iſrael cõtaminatũ eſſe dicit, quia videlicet Hieroboã vitulos aureos fecit, & populus ſecundũ fauoré eius illos coluit. Quare non dabũt cogitationes

ſuas, vt reuertãtur ad dñm? Quia ſpirit⁹ (ait) fornicationis in medio eorũ, & dominũ nõ cognouerunt. Magna & vehemens cauſa, quæ hoc ſatis efficere valeat, vt nunq̃ in me lius mutent cogitationes ſuas. Nõ dixit tantum, quia ſpiritus fornicationis in medio eorum, ſed addidit, Et dñm nõ cognouerunt, præſertim de his, qui ſcriptã legẽ acceperũt, atq; idcirco de ignorantia ſe excuſare nõ poſſunt. Quid, inquã, eſt de talib. dixiſſe, dominum nõ cognouerunt, niſi idem ꝙ de genti-

Rom. 1. libus Apoſt. ait, quia deũ habere in notitia non probauerunt? Itaq; nõ cognouerunt, id eſt, cognoſcere noluerũt, vel cognoſcentes cõtempſerunt. Propterea ſpiritus fornicationis in medio eorũ, propterea traditi ſunt in reprobum ſenſum, quemadmodum & gentiles, vt facerẽt ea, quæ nõ cõueniunt, ac per inde ſic traditi, nõ dabunt cogitationes ſuas, vt reuertantur ad dñm, portantes iuſtũ ſuæ damnationis iudiciũ. Et vt manifeſtius fiat, quod ait dominũ nõ cognouerunt, idẽ eſſe, ac ſi diceret, Cognoſcere noluerunt, vel cõtempſerunt, atq; propter hanc cauſam traditos fuiſſe illos, vt eſſet ſpiritus fornicationis „in medio eorum, continuò ſequitur. [Et re-„ſpondebit arrogantia Iſrael in faciem eius, & Iſrael & Ephraim ruẽt in iniquitate ſua.] Arrogantia namq; eſt elatio mentis vel ſpi-

Arrogãtia. ritus, qua vſq; in Dei contemptũ erigitur, vt eum nõ cognoſcat. i. cognoſcere vel venerari contemnat. Hæc arrogantia in faciem illius, qui eiuſmodi eſt, tunc reſpondet, quando redditur ei, quod dignũ eſt. Quid eſt illud? Ait Apoſt. de gentilib. Et ſicut nõ probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea, quæ nõ cõueniunt. Iſta redditio ſiue retributio mira & terribilis arrogantiæ reſpõſio eſt, quã & hic ꝓpheta breuiter inſinuat, „dum præmiſſo. Et reſpondebit arrogantia „Iſrael in faciem eius, cõtinuò ſubiungit. [Et „Iſrael, & Ephraim ruent in iniquitate ſua,

Rom. 12. ruet & etiã Iudas cũ eis.] His iam per ordinẽ tranſcurſis, nunc recolendum atq; replicãdũ eſt, id, quod iã plus, quã ſemel diximus. ſ. Apoſtolũ, cõmemoratis peccatis gentilium, veriſsimè ſimili ſiue æquali culpæ ſubiectũ inclamaſſe Iudæũ, dicendo. Propter quod inexcuſabilis es, ô homo omnis, qui iudicas: in quo enim iudicas alterũ, teipſũ cõdẽnas, eadẽ enim agis. quæ iudicas. Et illã veritatẽ apoſtolicã nullius ſcripturæ meliùs vel prõpti⁹ quã huius ꝓphetiæ teſtimonio confirmari poſſe. Sequitur. [In gregib. ſuis, & in armen-„tis ſuis vadent ad quærendũ dominũ, & non „inuenient, ablatus eſt eis.] Quod hic dicit, „In gregibus ſuis, & in armentis vadent ad quærendũ dominũ, videlicet, Iſrael & Iudas, qui in iniquitate ſua corruerunt. Hoc eſt, quod ſæpe dictus Apoſt. ait de eiſdẽ, qui (ſicut hodie videmus tanquam rami de radice bonæ oliuæ. i. de fide patrum, fracti ſunt, & ceciderunt. Iſrael verò ſectando iuſtitiã in lege iuſtitiæ non peruenit. Quare? Quia nõ ex fide, ſed quaſi ex operibus, offenderunt in lapidem offenſionis. Et ſubinde: Ignorãtes enim Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Iuſtitia illorum eſt, quam & ſtatuere volunt,

Qualis iuſtitia Iudæorum.

in gregibus & armentis ſuis Dominum quęrere, id eſt, greges & armenta certatim ſacrificare, diſsimulando ſe audire, quod econtra ille reclamat, dicens in Dauid: Non accipiã de domo tua vitulos, neq; de gregibus tuis hircos. Et in Eſaia: Quò mihi multitudinẽ victimarum veſtrarum, dicit Dominus? Plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorũ, & hircorum nolui. Quis quæſiuit hęc de manibus veſtris? Deniq; ſi rectè perpendimus, populo aſcendenti ex Aegypto, vbi carnes immolare conſueuerat, eiuſmodi ſacrificia non tam iuſſa fuiſſe, quã permiſſa, teſtante ipſo, cũ dicit in Hie. Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris & cõedite carnes, quia nõ ſum locutus cũ patribus veſtris, & nõ pcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocauſtomatũ & victimarũ, ſed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus, & ambulate in omni via, quã mandaui vobis, vt benè ſit vobis. Cùm hæc ita ſint, nimirum (ſicut ait hic) vadent quidem in gregibus ſuis, & armentis ſuis ad quærendum Dominum, ſed fiet, quod ſequitur, Et non inuenient eum, quia videlicet offenderunt in lapidem offenſionis, & in petrã ſcandali, & pro talium iuſtitia ſacrificiorum decertantes, vt illam ſtatuant, iuſtitiæ Dei (quæ Chriſtus eſt) non ſunt ſubiecti. Non ergo inuenient eum. Ablatus eſt eis. Quomodo ablatus eſt eis? Num quia de loco ad locum tranſiuit? Non vtique, ſed quia ipſi ſunt excæcati, & indignos ſe iudicantes æternæ vitæ, tali bono ſunt exhæredati, & collatum eſt alijs. Nam loco illorum, qui cùm eſſent naturales rami, propter incredulitatem fracti ſunt, & ceciderunt, hi qui erant velut oleaſter, inſerti ſunt in bonam oliuã, & fide ſtant, id eſt, illis non credentibus gentes crediderunt, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, quæ ex fide eſt, & taliter Dominus, vel iuſtitia Dei Chriſtus ablatus eſt eis. Dicat quis, Quò ergo deuenit, vel quomodo impleta eſt veritas Dei, qui pactum pepigit eum Abraham, & cum ſemine eius, ſicut ſcriptura teſtatur, dicens: In die illo pepigit Dominus cum Abraham fœdus. Itemq́ue: Et ſtatuam (inquit) pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, vt ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te? Ad hæc prouida prophetici ſpiritus ſapientia dicit. [In Domino præuaricati ſunt, quia filios alienos genuerũt.] Et„

Pſal. 49. *Eſa. 1.* *Hier. 7.* *Gen. 15. 17*

eſt ſenſus.

eſt ſenſus. Si de pacti ratione agitur, quod cum patribus eorum pepigit Deus, & eius, *Iudæi fecerunt pactũ irritum.* qui pepigit, veritas requiritur, facilè & veraciter excuſatur Deus, quia pactum illud pepigit quidem Deus, ſed ipſi prçuaricati ſunt, id eſt, irritum fecerunt, ſicut dictum eſt de *Hier. 11.* illis ad prophetam Hieremiã: Reuerſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priores, qui noluerũt audire verba mea. Et hi ergo abierunt poſt deos alienos, vt ſeruirent eis. Irritum fecerunt domus Iſrael, & domus Iuda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum. Vniuerſos præuaricationis modos *Filij alieni* breuiter exprimit, dicendo, quia filios alienos genuerunt. Genuerunt (inquam) non tam carnali procreatione, quàm ſpirituali ſeductione. Nec verò tantummodo filios alienos genuerunt, ſed & ipſi genitores filij alieni extiterunt, id eſt, filij quidem carnis, ſed non tamen in ſemine reputandi vel æſtimã- *Rom. 9.* di ſunt. Non enim (inquit Apoſtolus) omnes qui ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ, neque quia ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij Dei, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen. id eſt, non qui filij carnis, hi ſunt filij Dei, ſed qui filij ſunt ꝓmiſsionis, æſtimantur in ſemine. Ergo filios alienos genuerunt, id eſt, tales facti ſunt, vel *Gen. 22.* taliter ſuos inſtituerunt, vel de illis ſemen il- *Pſal. 17. 53* lud, de quo ad Abraham dictum eſt, Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes, ſcilicet Chriſtus, veraciter dicat: Filij alieni mentiti ſunt mihi, filij alieni inſurrexerunt aduerſum me, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Duris corde, & incircuncilis auribus, parum eſt hoc omne malum, quod (ſicut ſermo propheticus comminatur) non debeant inuenire Dominum, & quod ablatus ſit ab eis, trãſeundo ad fidem gentium, niſi etiam præſentibus percellantur malis, qui præſentia tantum bona diligunt. Sequitur ergo. [Nunc deuorabit eos menſis cum patribus ſuis.] Ac ſi dicat. Non tantum illud de futuro præparatur eis malum æternum, quod non poterũt inuenire Dominum, verumetiam nunc in præſentiarum auferentur eis bona tranſitoria, quæ ſola diligunt, & inferentur mala tẽporalia, quæ ſola metuunt, quæ ſunt partes eorum, partes impiorum: nam econtra ſanctus & iuſtus dicit, Portio mea in terra viuẽ- *Menſis lunaris.* tium. Cum patribus ergo ſuis, id eſt, cum eis, quæ ſola diligunt, temporalibus bonis, deuorabit eos menſis. Breue tempus, breuis dierum numerus eſt mẽſis, ſemperq; in motu, vel mutatione eſt, præſertim lunaris, qualem ſolũ nouerant ex lege, & cõmutabant hi, contra quos propheticus hic ſermo dirigitur. Vnde quoties in ſcriptura ſacra decima vel decima quinta die menſis quippiam geſtum vel gerendum legimus, ſine dubio nihil aliud, quã decimam vel decimam quintam lunam intelligimus. Porrò, luna ipſa nũquam in eodem ſtatu permanet, ſed ſemper mutatur, & nunc quidem cremento proficit, donec plena ſit, nunc autem decrementum luminis patitur, donec penitus extinguatur. Itaque menſis hoc loco rectè intelligitur temporalitas atque mutabilitas mundi, vel vitæ præſentis, quæ nunc deuorabit eos, inquit, quia non ſolùm mala æterna in futuro, ſed mala quoque præſentia iamiam recipient in præſenti ſeculo tam Iſrael, quã Iudas. Quod iam dudum adimpletum videmus. Nam Iſrael ex tunc tenetur captiuus in terra Aſſyriorum, Iudæi verò, Babylonica quidem captiuitate poſt annos lxx. ſoluti ſunt, ſed poſt, Romanis agentib. ceciderunt in ore gladij, & in omnes gentes captiui ducti ſunt, & partes ſuas, id eſt, terrena, quæ ſola quærebant bona, perdiderunt, quia noluerunt partem ſuam eſſe Dominum. His dictis, protinus mira prophetici ſpiritus acrimonia ſic inclamat, deuorationem illã iamiam imminere ſignificans, quam prædixerat. [Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, vlulate in Bethauen.] Buccina ex cornu animãtis recuruo fit. Tuba autem ex ære *Num. 10.* vel argento in lege fieri præcipitur, concrepatque in bellis & in ſolennitatibus. Gabaa & Rama, ciuitates ſunt in tribu Beniamin ſibi vicinæ. Hæc eſt Gabaa, in qua natus eſt Saul. Rama autem ipſa eſt, quam rex Iſrael *3. Reg. 2. 15.* conatus eſt occupare, ſicut in libro Regum legitur, vt clauderet exitum & introitum tribui Iuda & Beniamin. Porrò Bethauen in tribu Ephraim, quæ antè vocata eſt, Bethel. Quia igitur præmiſerat ſuperiùs decem tribuum & duarum captiuitatem, dicens: Nũc deuorabit eos mẽſis cum patrib. ſuis. Hortatur eos, quaſi iã inſtãte vicina captiuitate, vt reſonẽt buccinis, & tubis cohortantes ſe inuicem in communem luctum, & eſt ſenſus. Nolite veſtram captiuitatem humili voce deflere, ſed buccinis concrepate & tubis, vt omnes audiant qui incircuitu ſunt. Cui ſenſui benè congruit, quod Gabaa, collis, Rama, excelſa interpretatur: Dicitur ergo eis. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, id eſt, aſcendite in montes & colles, celſaque voce deflete imminentem vobis captiuitatem. Vlulate etiam in Bethauen, vbi eſt vnus ex aureis vitulis, pro quorum veneratione modò captiui tradentur habitatores eius. Et pulchrè additur. [Poſt tergum tuum Beniamin.] Vbi enim tribus finitur Beniamin, non procul eſt hæc ciuitas condita in tribu Ephraim, in poſteriori ſcilicet parte ipſius Beniamin. Itaque cùm de perſona tertia in ſecundam proſilit, dicitque. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama, vlulate in Bethauen, poſt tergum tuum Beniamin. Mira eloquutionis arte, & rem decenter exornat, & inſtantem tumultum captiuitatis acriter exprimit. Nec moratus eodem ſpiritus impetu ad perſonam tertiam recurrit, ac reſilit, & dicit. [Ephraim in deſolatione erit in die correptionis.]

reptionis.] Suprà dixerat, Ruet etiam Iu-
das cum eis, ſcilicet cum Iſrael & Ephraim,
nunc autem de Iuda tacet, & de Ephraim,
id eſt, de decem tribubus dicit: Ephraim
in deſolatione erit, id eſt, ſine conſolatio-
ne erit in miſerijs captiuitatis. Et rectè: nō
enim Iudas quoque tunc temporis ſine con
ſolatione habebat eſſe captiuus in Babylo
ne. Multas quippe conſolationes habiturus
Reges Iuda meliores regib. Iſrael.
erat, maximè per Danielis ſociorumque
eius glorioſam ſanctitatem, per quos ſua
magnalia DEVS Iudæorum oſtendit, ita
vt poſſent in Deo ſuo gloriari coram rege
Babylonis, & deinde poſt annos ſeptuagin
ta ſolutione captiuitatis erant conſolandi.
Eiuſmodi conſolationibus Iſrael ſiue E-
phraim in terra Aſſyriorum captiuus
caruit. Rectè igitur (vt iam dictum eſt) Iu-
das hic prætermiſſus eſt, dum dicitur, E-
phraim in deſolatione erit in die correptio-
nis, id eſt, decem tribuum populus conſo-
lationem ex Deo non habebit in die vel tē-
pore, quo propter iniquitates ſuas hoſtibus
traditus fuerit, quarum iniquitatum ma-
ximè author extitit Ephraim, id eſt, Hie-
roboam cæterique reges, qui fuere de tri-
bu Ephraim. Cur ita diſcerni debuerunt,
vt Iſrael ſiue Ephraim in deſolatione eſſet,
iam loco alio diximus, quia videlicet ali-
qui de regibus Iudæ iuſti fuerunt, vt Da-
uid, Ezechias, & Ioſias, aliqui verò, & ſi pec
cauerunt, colendo deos alienos, conuerſi
ſunt, & pœnitentiam egerunt, vt Manaſſes:
& ſub alijs quoque regibus ſuis populus Iu-
da reuerſus eſt ad cultum Dei. Regnum au
tem Iſrael, id eſt, decem tribuum, pro qui-
bus cunctis hic ponitur Ephraim, ex quo re
ges illi ſuere orti, nullus omninò à peccatis
Hieroboam receſsit, id eſt, à vitulis aureis,
quos ille fecit. Idcirco & paulò ſuprà domi
nus dixerat: Ego ſcio Ephraim & Iſrael nō
eſt abſconditus à me, non dabunt cogitatio
nes ſuas, vt reuertantur ad Dominum. Mox
ne cui dubitare vacet de veritate commi-
" nantis. ſequitur & dicit. [In tribubus Iſrael
" oſtendi fidem.] Ac ſi dicat. Quæcunque
hactenus promiſi, vel comminatus ſum
Iſraeli, effectum habuerunt, & in omnibus
me oſtendi veracem. Ergo & de hoc ſermo
ne nemo ſibi blandiatur, tanquam ſermo
ſit incertus, quia profectò ſicut in cæteris,
ita & in iſto fidelis & verax comprobabor
" eſſe Deus. Sequitur. [Facti ſunt principes
" Iuda, quaſi aſſumentes terminum, ſuper
" eos effundam quaſi aquam iram meam.
" Calumniam patiens Ephraim fractus iudi-
cio, quoniam cœpit abire poſt ſordes.]
Hoc quod nunc dicebamus, Iudam aliquo
ties ſuas terminaſſe iniquitates, Ephraim
verò perpetuaſſe ſcelus idololatriæ, atque
idcirco Iudæ quidem captiuitatem debuiſ-
ſe terminari, Iſraelis verò ſiue Ephraim
non debuiſſe fieri, verbis præſentibus pla-
cet intelligi, ac ſi dicat Veritas vel Iuſtitia
Dei: Idcirco, vt in exordio prophetiæ huius
dixi, domui Iuda miſerebor, quia facti ſunt
principes Iuda, quaſi aſſumentes terminum,
& idcirco non addam vltra miſereri domui
Iſrael, quia cœpit abire poſt ſordes, & ſicut
iam dixi, non dabit cogitationes ſuas, vt aſ-
ſumat terminū, vt ceſſet ire, vt terminet ip-
ſas ſordes. Iuxta hunc ſenſum illud, quod
ait, Super eos effundam, quaſi aquam iram
meam, profectò magnam in ipſa ira ſonat
miſericordiæ memoriam. Etenim captiui- *Cant. 3.*
tas Iudæ fuit quidem ira peccatis debita,
ſed ſicut aqua viſibilis mundare ſolet ſordes
corporeas, ſic illa captiuitas eadem munda
uit populi peccata, vt iam non ſupereſſet in
quibuſdam, videlicet in tribus pueris quip-
piam peccati, propter quod in Babylonia
fornace lædi deberent eorum corpora. Igi-
tur quòd ait, Facti ſunt principes Iuda, qua
ſi aſſumentes terminum, ſic intelligi libet,
ac ſi diceret, Vijs ſuis peſsimis terminum po
ſuerunt, quod reges Iſrael non fecerunt, at-
que idcirco ira mea, id eſt, præſens captiui-
tas ſic erit illis, quaſi aqua, id eſt, proficiet ad
emundationem peccatorum. Econtrà: E-
phraim calumniam patiens, id eſt, captiuus
ductus ab Aſſur calumniante illum, fractus
eſt, & cecidit iudicio. id eſt, cauſa eius pro *Apoc. 22.*
merente aliter iudicatum eſt apud Deum, *Sacerdos*
vt non ſoluatur captiuitas eius, ſed perpe- *Ephraim.*
tuetur in terra Aſſyriorum. Quare? Quo-
niam cœpit abire poſt ſordes. Grauiſsimè
dictum, quoniam cœpit abire poſt ſordes
atque ſubaudieudum eſt, ſordeſcere non de
ſinet, iuxta illud: Et qui in ſordibus eſt, ſor-
deſcat adhuc. Cùm enim dicit, Cœpit con-
ſummationem ſordium, nondum eſſe in-
nuit, quamuis maximæ ſordes fuerint illi
vetuli aurei, quos Hieroboam fecit, & ille
Baal, quem Iezabel impia ſuperinduxit. In
illis iam ſorduerat Iſrael, erantque magnæ
ſordes, & tamen non dixit, quoniam abijt,
ſed, quoniam cœpit abire poſt ſordes, nimi-
rum ſubintelligi volens, quia ſicut cœperat,
ita & in ſordib. etiā perſeueraret, neq; daret
cogitationes ſuas, vt rediret, & earundē ſor-
dium emūdationem quæreret. Ad hæc ſub-
iungit. [Et ego quaſi tinea Ephraim, &
quaſi putredo domui Iuda.] Mira cle- "
mentia Ephraim poſt ſordes, quæ veræ "
ſunt ſordes, abijt. ego autem qui gloria eius
eſſe poteram, quaſi ſordes, immò quaſi ti-
nea, & quaſi putredo viſus ſum illi, etenim
erubuit me cum gentibus confiteri, quaſi le
ges meæ cōtemptibiles ſint. Exempli gratia.
Circunciſio ſignum fidei reſpicientis in il-
lud ſemen quod Abrahę repromiſit. Hæc &
cætera ſanctæ legis obſequia, quæ gentium
vicinarū garrulitas irridebat, ſecreta neſciēs
myſteria, ſicut porci cōculcare ſolēt marga-
ritas, Ephraim obſeruare erubuit, ac perin-
de quaſi tinea, & quaſi putredo reputatus
ſum illi,

ſum illi, vt erubeſceret cõfiteri gloriam nominis mei, quemadmodum tinea capitis ab homine nimis verecundo circumtegi ſolet atq; operiri. [Et vidit Ephraim languorem ſuum, & Iuda vinculum ſuũ, & abijt Ephraim ab Aſſur, & miſit ad regem vltorem, & ipſe non poterit ſanare vos, nec ſoluere poterit vos à vinculo, quoniam ego quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domui Iuda. Ego ego capiam, & vadam, & tollam, & non eſt, qui eruat. Vadens, reuertar ad locum meum, donec deficiatis, & quæratis faciem meam.] Mira malè videntis exprobratio. Ephraim languorem ſuum, & Iudas vidit vinculum ſuum, atq; tam magnum ille ſuum languorem exiſtimauit, & ille tàm forte vinculum ſuum reputauit, vt nullatenus à Deo patrum ſuorum Abraham, Iſaac & Iacob, curari poſſet aut ſolui: & idcirco ad Aſſur quaſi ad fortiorem Deo, confugit, munera mittens illi. Legi namq; in libro Re-

4. Reg. 15. 16. gum, quia ſub Rege Manahen, qui decem tribubus præfuit, Iſrael Aſſyrijs dona tranſmiſit, vt eum à Damaſcenis hoſtibus liberaret. Iudas quoq; ſub rege Achas, miſit munera Teglath Falaſar, vt eum liberaret de oppreſsione regis Damaſci. Nimirum vterque malè vidit, & ille languorem ſuum, & iſte vinculum ſuum: nam ſi benè vidiſſent, ſcirent id, quod ſequitur, Et ipſe non poterit ſanare vos, nec ſoluere vinculum veſtrũ imò conuertẽtur vobis in aduerſarios, & tãquam in Dei deſertores facient vltionem.

Rex Aſſur, vltor in deſertores dei Vndè & ſignanter, cum dixiſſet, Et miſit ad regem, addidit vltorem, vehementer illius populi redarguens inſipientiam, qui cum irato Deo molitur ſibi acquirere hominẽ auxiliatorem, incurrit eundem Dei vltorem, qui deſertores Dei ducat in captiuitatẽ tanquam Deo iurauerit facere vltionem. Idcirco dicit: Quoniam ego quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domui Iuda. Et eſt ſenſus: Licet perrexerint ad Aſſur, & munera miſerint illi, vt illos liberaret, tamen ſanare eos non poterit, nec ſoluere vinculum captiuitatis eorum. Oſtendam enim, quòd me aduerſante vanum ſit omne humanum conſilium, imò quòd irato me ſpes poſita in homine vertatur in contrarium, dum ab illis captiui ducentur, quos ſibimet parauerãt habere refugium, & quia vindex Deus hoc egit, Deus (inquam) hoc agere conſueuit, vt ad quem confugit, ab eodem potiſsimũ capiatur, atq; elidatur is, qui à Deo refugiens atq; recedens ad hominẽ confugit, ſiue dæmonum in ſimulachris auxilia requirit. Veruntamen q; protinus ait, Ego ego capiam, & vadam, tollã, & nõ eſt, qui eruat, in bonã accipere partẽ pulcherrimũ atq; rationabile eſt. Nam poſtmodũ ipſi qui à domino capiũtur, cuius vtiq; captura bona eſt & ſalubris, taliter dicunt, Venite, & reuertamur ad dominum, quia ipſe cepit, & ſanabit nos. Igitur ſecundum bonam captiuitatem, de qua & in Pſalmo ſcriptum eſt, Aſcendiſti in altum cepiſti captiuitatẽ, ſiue aſcendens in altũ, captiuam duxit captiuitatẽ, locum præſentẽ pertractemus. Recitatis hactenus peccatis, *Infra 6.* & demonſtrato, quod Deo propter eadem peccata irato, ſaluare ſiue ſanare nemo poſſit, tandẽ ſeipſum ſaluatorem venturũ ad ſanandum eos, qui ad ipſum confugiunt, hoc modo repromittit: Ego ego capiã. Ego (inquam) quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domui Iuda, tandem capiã & vadam. Capiam dicit, & quod capiat nõ exprimit. Verũ (ſicut iã dictum eſt) hi qui reuertuntur ad Dominũ, reuertendo exprimunt, quid capiat dum dicit, quia ipſe cepit & ſanabit nos. Ergo dum dicit, Ego ego capiam promittit ſe capere nos, capere naturam noſtram, vt fiat homo. Proinde reſpiciamus curſum eius, qui nos cepit, & tunc liquido perſpiciemus curſum ſermonis huiuſmodi, qui taliter procurrit. Ego ego capiã, & vadã tollam, & nõ eſt qui eruat. Vadens reuertar ad locũ meum, donec deficiatis, & quæratis faciem meã. In tribulatione ſua manè cõſurgent ad me, dicentes. Venite, reuertamur ad dominũ, quia ipſe cepit, & ſanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius, ſciemus, ſequemurque vt cognoſcamus dominum. Saluator noſter CHRISTVS, qui hæc loquitur, ſic fecit. Cepit nos & abijt, quemadmodum dicit, Ego ego capiam, & vadam. capiens nanque naturam noſtram, id eſt, homo factus, tranſiuit ex hoc mundo per paſſionem mortis. Vnde & eius Euangeliſta dicit. Sciens IESVS, quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem. Item, Sciens, quia à DEO exiuit, & ad DEVM vadit. Deinde cum taliter iſſet, tulit prędam *Luca 11.* inferni, quemadmodum dixerat, Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſsidet. Si autem forti- *Ioan. 13.* or illo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Cum ergo dixiſſet, Ego ego capiam, & vadam, bene continuò ſubiunxit, Tollã & non eſt qui eruat. Ac ſi dicat: Ego naturam hominis aſſumam, & ad mortis paſsionem vadam, & electos meos, nemine valente reſiſtere, de inferni clauſtris eripiam, ego illa leæna, ego ille catulus leonis, quem longè antè Iacob patriarcha intuens, dixit: Catulus leonis Iuda *Gen. 4.* ad prædam, fili mi aſcendiſti. Requieſcens accubuiſti, vt leo, & quaſi leæna. His peractis, reſurgens ex mortuis, abijt in cælum, vndè venerat, & ſedet ad dexteram patris. Poſtquam ergo dixit, Ego ego capiam, & vadam, tollam, & non eſt qui eruat, benè continuò ſubiunxit. [Vadens, reuertar ad locum meum.] Locus quippe eius, eſt ille,

ſedes maieſtatis, ille conſeſſus Dei patris, v-
bi captiuam duxit captiuitatem, quam cepit
vbi peregrinam collocauit naturam homi-
nis, cuius origo nõ ſolũ cęlũ, ſed terra: cuius
patria ſiue locus originalis non altitudo cæ-
lorum, ſed pulueris exiguitas eſt. Ad illum
locum reuerſus, faciem ſuam ab illo popu-
lo, cui hæc ſcriptura loquitur, abſcondit, do
nec plenitudo gentium ſubintroeat, & ſic o-
mnis Iſrael ſaluus fiat. Cum ergo dixiſſet,
Vadam & reuertar ad locum meum, benè
‘‘continuò ſubiunxit. [Donec deficiatis, &
‘‘quæratis faciem meam.] Donec deficiatis,
Rom. 10. (inquit) illa nimirum defectione, qua illos
nondum defeciſſe, Apoſtolus gemens dicit,
Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam quę
rentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubie-
cti. Finis enim legis. Chriſtus ad iuſtitiam o-
mni credenti. Quod ergo dicit, Donec defi-
ciatis, & quæratis faciem meam, idem eſt, ac
ſi dicat: Donec deſinatis velle veſtram ſta-
tuere iuſtitiam, & gloriari in operibus legis,
& credatis in me, ſolam quęrentes iuſtitiam
Dei, iuſtitiam fidei. His dictis protinus de
omnibus, tam Iudæis quam Gentilib. qui-
cunq; pœnitentiam acturi, & in Chriſtũ cre-
dituri, & per fidem eius erant iuſtificandi, i-
‘‘dem ipſe dicit. [In tribulatione ſua manè cõ
‘‘ſurgent ad me] ſubauditur dicentes.
CAP. VI. [Venite, & reuertamur ad dominũ, quia
‘‘ipſe cepit & ſanabit nos, percutiet & curabit
‘‘nos. Viuificabit nos duos dies, in die tertia
‘‘ſuſcitabit nos.] Hoc feciſſe, hoc dixiſſe pri-
mùm Iudęos, deinde gentiles, poſtquã iuit
Chriſtus, & reuerſus eſt in locũ ſuum, id eſt,
poſtquam aſcendit in cęlum, manifeſtũ eſt.
Act. 2. Dato enim Spiritu ſancto Apoſtolis, & lo-
quente Petro ad populum, compuncti ſunt
corde, & dixerunt ad eũ, & ad reliquos Apo
ſtolos, Quid faciemus viri fratres? Petrus ve
rò ait ad illos. Pœnitentiam agite, & baptize
tur vnuſquiſq; veſtrũ. In illa tribulatione. i.
in illa compunctione, & pœnitentiæ actione
conſurrexerunt ad dominũ, & conſurgunt
vſq; hodie manè, id eſt, tranſacta & depulſa
infidelitatis nocte, abactis tenebris ignoran-
tiæ. Ita conſurgentes, dicunt: Venite, & re-
Duplex re- uertamur ad dominum. Prædicant enim a-
ſurrectio. lijs Chriſtum, qui illum cognouerunt, nec
ſua tantum contenti ſalute, alijs quoq; vt ſal
uentur, verbum ſalutis prædicare ſatagunt.
Quod eſt illud verbũ? Quia ipſe (inquiunt)
cepit, & ſanabit nos, percutiet, & curabit nos.
Magnificẽtiùs atq; breuiùs verbũ ſalutis hu
ius edici non poteſt. Totus qui conuerſionis
ad Chriſtum & Chriſtianæ fidei fructus eſt,
hic paucis verbis cõprehenſus eſt, ſcilicet v-
traq; reſurrectio, qua reſurgimus per Chri-
ſtum, prima animarũ, ſecunda corporũ. Cũ
enim dicit, quia ipſe cepit, & ſanabit nos, ſen
ſus iſte eſt. Quia ipſe noſtram naturã ſuſce-
pit, & à peccatis noſtris ſaluos faciet nos, ſe-
cundum nomen ſuum, quod eſt Ieſus, id eſt
Saluator. Quamuis autem nos credentes, &
in nomine ſuo baptizatos iam ſanauerit, ad-
huc tamen percutiet, & deinde curabit nos,
id eſt, ſententiam mortis huius corporis, de
qua dixit, Quia puluis es, & in puluerem re-
uerteris, ſuper nos dimiſit, & ita fiet, ſed de-
inde curabit nos. i. in nouiſsimo die carnis
reſurrectione reſurgere faciet nos, qui re-
ſurrectione animæ, id eſt, remiſsione pecca-
torum ſanauit iam, & viuere fecit nos. Hinc
eſt illud, quod Apoſtolus dicit: Corpus qui *Rom. 8.*
dem mortuum, id eſt, certiſsimè moriturũ
eſt propter peccatũ, ſpiritus verò viuit pro-
pter iuſtificationem. De illa reſurrectione
carnis, quæ ſecunda eſt, continuò dicit. Viui
ficabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſci-
tabit nos. Et eſt ſenſus: Viuificabit nos in no
uiſsimo die, vita vel reſurrectione carnis,
quã perſona ſua mortuus propter nos, quia
reſurrectioni eius, quæ die tertia facta eſt,
hoc ipſum aſcribimus, quod ſuſcitabit nos.
Ita ſanati & curati. i. anima & corpore viui- *1. Ioan. 3.*
ficati atque ſuſcitati. [Viuemus (ait) in con- ››
ſpectu eius.] id eſt, immortales erimus: neq; ››
enim vltrà mori poterimus propter conſpe
ctum eius, quia videbimus eum, ſicuti eſt, &
inde ſimiles ei erimus. [Tunc ſciemus, ſe- ,,
quemurq;, vt cognoſcamus dominum.] Scie ,,
mus (inquam) & cognoſcemus, non ſicut
nunc ex parte, ſed perſectè. Nam hinc & A- *1. Cor. 13.*
poſtolus ait: Ex parte enim cognoſcimus,
& ex parte prophetamus. Cum autem ve-
nerit, quod perfectum eſt, euacuabitur,
quod ex parte eſt. Item: Videmus nunc
per ſpeculum in ænigmate, tunc autem fa-
cie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte,
tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus
ſum. Sequemur inquit. Quô ſequemur?
Nimirum ad vitæ fontes aquarum, ſicut
alius Propheta dicit: Quia miſerator eorum
reget eos, & ad vitæ fontes aquarum po- *Eſaia 49.*
tabit eos. Et in Apocalypſi legimus, quo-
niam agnus, qui in medio throni eſt, reget *Apoc. 7.*
illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarũ.
Quod idem eſt, ac ſi dicat, Videndo vel cõ-
ſpiciendo Deum, immortales erunt. Hoc
dicent inuicem ſe cohortantes, hoc dicent
Apoſtoli vel Apoſtolici viri populis præ-
dicantes, & ſubiungent. [Quaſi dilucu- ,,
lum præparatus eſt egreſſus eius.] Ac ſi di- ,,
cant: Quod dicimus, quia ipſe cepit, & ſa-
nabit nos, non in angulo geſtum eſt, ſed
ſicut diluculum à cunctis videtur, & latêre
non poteſt, & ad hoc venit, vt videatur, im-
mò vt illuminet: ita egreſſus eius, quo de
ſuis inuiſibilibus ad viſibilia noſtra egreſſus
eſt, cunctis innotuit, cunctus orbis audiuit,
nec eſt, qui ſe de ignorantia excuſare poſsit.
Hoc eſt, quod Pſamiſta quoque dicit: In *Pſalm. 8.*
ſole poſuit tabernaculum, id eſt, in ma-
nifeſto exhibuit humanitatem ſuam. Ac
deinceps: Nec eſt, qui ſe abſcondat à ca-
lore eius, quia videlicet omnibus tam Iu-

dæis

dæis, quàm gentilibus auditus eſt aduentus eius, audita eſt prædicatio euangelij eius. Addit adhuc. [Et veniet nobis, quaſi imber temporaneus, & ſerotinus terræ.] Iuxta literam, temporaneus imber illa eſt pluuia, quę iac is ſeminib. à Deo datur terrę Palęſtinorũ vt infuſa caleſcant ſemina. Serotina autem illa dicitur, quæ ad maturitatem eoſdem perducit fructus. Siquidem terra illa nõ ita frequenter, vt noſtra, de cælo accipit pluuiam, ſed tantùm bis in anno.

Imber temporaneus et ſerotinus.

Spiritualiter pluuiam ſiue imbrem vtrúque, videlicet temporaneum & ſerotinum, intelligi oportet, & ſancta prophetica atque apoſtolica ſcriptura eſt. Prophetica namque ſcriptura ipſa eſt imber temporaneus, quia ſicut ſerotino imbre infuſa coaleſcunt ſemina, ita hæc promiſsionem Chriſti venturi, quæ ad Abraham facta eſt, frequenti declamatione expectabilem faciebat. Porrò Euangelica vel Apoſtolica ſcriptura, imber ſerotinus eſt, quia ſicut ſerotino imbre fructus ad maturitatem perducuntur, ita ſcriptura hæc iam aduenisſe Chriſtum confirmat, de quo prophetæ vaticinabantur. Igitur & veniet (inquiunt) nobis, quaſi imber temporaneus & ſerotinus, id eſt, talis & taliter veniet nobis, vel taliter nobiſcum faciet ſicut vtriuſque ſcilicet noui ac veteris teſtamenti ſcripturæ teſtificantur. Hęc vbi dixit de illis, qui erant credituri, & fidem aduentus eius recepturi, confeſtim ad eos, quos non eſſe credituros præſciuit, conuertitur, & dicit. [Quid faciam tibi Ephraim, quid faciam tibi Iuda? Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros manè pertranſiens.] Sic nimirum patriarcha Iſaac cum filiũ ſuum Iacob benedixit & proinde Eſau frater eius eiulatu magno fleret, dicẽs, Nũquid non reſeruaſti & mihi benedictionem? Reſpondit & dixit: Dominum tuum illum cõſtitui, & omnes fratres eius ſeruituti illius ſubiugaui, frumento & vino ſtabiliui eum, & tibi poſthæc, fili mi, quid faciam? Ac deinceps: In pinguedine terræ, & in rore cæli, deſuper erit benedictio tua. Profectò ille Iſaac typum Chriſti geſſit, duo verò filij, de quibus iam dictum eſt formam prætulere myſticam vtriuſq; populi, ſcilicet & eius, qui tãtummodo generatione carnis, & eius, qui imitatione fidei ſemen eius Abrahæ. Et illic Iſaac in typo Chriſti dicit agreſti filio: Et tibi poſt hæc fili mi vltra quid faciam? ſtatimque inuenit, quid faciat, dicitq;, In pinguedine terræ, & in rore cęli deſuper erit benedictio tua, & hic Chriſtus in prophetia dicit carnalibus Iſraelitis ſiue carnalibus Iudæis, qui vnq; filij carnis, & non filij ſunt promiſſionis, quid faciã tibi Ephraim, quid faciam tibi Iuda? ſtatimq; inuenit, vel ſcit, quid faciat, dũ dicit, Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros manè pertranſiẽs. Miſericordia hæc parua illa eſt, quam intendens ille, In pinguedine (inquit) terrę, & in rore cæli deſuper erit benedictio tua. Parua namq; miſericordia eſt temporaliũ ſiue corporalium abundatia rerum, quarum omniũ ſumma, illic pinguedine terræ, & rore cæli comprehenſa eſt. Porrò, miſericordia magna illa eſt benedictio, quę ſimplici Iacob in domo habitanti data vel effuſa eſt ſecundũ verba hæc: Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Et deinceps, Et ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus. Eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus, & qui bene dixerit tibi, benedictionibus repleatur. Sic nanq; benedicendo, magnam illi miſericordiam imprecabatur, eã ſcilicet, vt de ſemine eius Chriſtus naſceretur. Proinde, quia miſericordiarũ tanta differentia eſt, idcirco Dauid, qui vtiq; minorẽ miſericordiam fuerat conſecutus, in pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper, vtpote rex diues, & inclytus cum dixiſſet, Miſerere mei Deus, ſtatim addidit, Secundum magnã miſericordiam tuã. In quo? Nimirũ in eo, vt nequaquam promiſsione Chriſti de ſemine ſuo naſcituri fruſtraretur, propter cauſam Vriæ Ethei. Nam inde eſt, ꝙ poſtmodũ dicit, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, ſubauditur, miſerere mei, conſeruando mihi miſericordiam magnam, quam promiſiſti. Iam enim illi repromiſerat Chriſtum, dicendo: Suſcitabo ſemen tuũ poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. Ipſe ædificabit domum Nomini meo, & ſtabiliam thronum regni eius, vſq; in ſempiternum. Igitur & hic, poſtquam ſecũdum magnam miſericordiam dictum eſt de filijs promiſsionis ſuæ fidei, In tribulatione ſua mane conſurgent ad me, dicentes, Venite & reuertamur ad dominum, quia ipſe cepit & ſanabit nos, percutiet & curabit nos, & cæt. confeſtim ad filios carnis, tanquã ad Eſau conuerſus, Quid (inquit) faciam tibi Ephraim, quid faciã tibi Iuda? Miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros manè pertranſiens. Ac ſi dicat. Populo electo, cuius typus erat Iacob, magnã miſericordiam, magnam conſequente benedictionem habendo fidem ſeminis Abrahę, quod eſt Chriſtus, vobis filijs carnis, qui tãquam Eſau tardatis & foris vagamini, poſt hæc vltrà quid faciam? In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper fuerit hactenus benedictio vel miſericordia veſtra, ſed nũc eadem ipſa properante captiuitate pertranſeat, ſicut pertranſit matutina nubes, & in meridie ſiue veſpera iam nõ eſt: & ſicut pertranſit ros, qui cum manè herbam operuit orto ſole, velociter diſparet, & iam non eſt. Sic enim vobis continget, qui manè compluti eſtis, & matutino rore maduiſtis, id eſt, qui præſentem lætitiam & tantummodo caduca præſentis ſeculi bona requiſiſtis.

Gen. 27. — *Duo filij Iſaac duo populi.* — *Miſericordia alia parua, alia magna dicitur* — *Pſal. 50.* — *2. Reg. 7.*

Nubes

Nubes veſtra pertranſit, & ros veſter orto
ſole ſiccatur, id eſt, lætitia veſtra in triſtitiā
vertetur, & delitiæ veſtrę in futurum nō in-
uenientur, vbi verus ſol Chriſtus in virtute
" ſua lucens in meridie conſpicietur. [Propter
" hoc dolaui in prophetis, & occidi eos in ver
" bis oris mei.] Propter hoc, inquit, videli-
cet quia vos tantummodo rerum tempora-
lium matutinam nubem, roremq; tranſito-
rium requiritis, & gloriam Dei regnumque
fu[illegible]um non attenditis, ego dolaui, id eſt,
multas percuſsiones feci, in prophetis, qui
vobis ſecundum veſtram intentionem adu
lati ſunt & applauſerunt, videntes vana &
loque[illegible]tes mendacia. Quales vtiq; fuerunt
prophetæ Baal. Ex [illegible] namq; (ſicut in regū
libris legimus) Helias Thesbytes, CCCCL.
viros vna die interfecit, idemq; magnam il-
lorum multitudinem percuſsit Iehu, qui do
mum Achab ſubuertit. Hoc totum factum
3. Reg. 18. eſt ad imperium domini. Idcirco cum dixiſ-
4. Reg. 10 ſet, Dolaui in prophetis, protinus addidit,
Ezech. 13. occidi eos in verbis oris mei. Hoc rectè fa-
ctum eſt, vt qui propter lucrum temporale,
& (vt ait alius propheta) propter pugillum
farinæ, non ſolum magnam Dei miſericor-
diam reliquerant, ſed & popularem turbam
ſecum deuocabant. Primùm in ipſis dolare-
tur & occiderentur, & deinde populus in ca
ptiuitatem duceretur, matutina miſericor-
dia (de qua iam dictum eſt) & quaſi tranſito
rio rore fruſtratus. Quàm iuſtè hæc facta
ſint vel fiant, nunc toto in orbe ſcitur, vbi-
" cunq; lux veritatis eſt. Sequitur. [Et iudicia
" mea quaſi lux egredientur.] Et eſt ſenſus.
Sicut caligantes in nocte oculos lux ſucce-
dens illuminat, ſic illis qui hactenus in no-
cte ignorantiæ fuerant, annunciata iudicia
hæc perſpicua erunt, vt dicāt. Iudicia domi-
ni vera, iuſtificata in ſemetipſa. Egredientur
Pſalm. 18. igitur iudicia mea quaſi lux, id eſt, quod vo-
luerim, aut quid vtile eſſe iudicauerim ego,
manifeſtius cognoſcetur. Quid eſt illud. A-
" it. [Quia miſericordiam volui, & non ſacri-
" ficium, & ſcientiam Dei plus quàm holocau
ſtum.] Huius ſuæ ſententiæ memor Domi-
nus ſemel & iterum apud Matthæum inue-
Matth. 9. nitur. Vbi enim diſcumbente eo in domo e-
iuſdem Matthæi, murmurabant Phariſæi,
dicentes ejus diſcipulis. Quare cum publica
nis & peccatoribus manducat magiſter ve-
ſter? Non eſt (inquit) opus valentibus medi
co, ſed male habentibus. Statimq; ſubiungit
Euntes autem diſcite quid ſit, Miſericordiā
volo, & non ſacrificium. Non enim veni vo
care iuſtos, ſed peccatores. Item, vbi diſcipu-
lis eius eſurientibus, & ſpicas ſabbatho vel-
lentibus atq; manducantibus, cum dixiſſent
ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet eis *Matth. 12.*
facere ſabbathis. Ait poſt alia. Si autem ſci-
retis quid eſt, Miſericordiam volo, & non
ſacrificium, nunquam condemnaſſetis inno
centes iſtos. Ergo cum dicit in hoc prophe-
ta, Quia miſericordiam volui, & non ſacrifi *Miſericor-*
cium, dignam ſuorum reddidit cauſam iudi *dia duplex*
ciorū, cur ſuprà inter cætera dixerit, In gre- *ad proxi-*
gibus ſuis & in armentis ſuis vadent ad quæ *mum vna*
rendum Dominum, & non inuenient eum: *in anima,*
quia videlicet, neq; ſecundum corpus, neq; *alia in cor-*
ſecundum animam miſereri nouerunt pro- *pore.*
ximis, prompti ſacrificatores gregum, im-
molatores armentorum. Nam vtranq; miſe
ricordiam, ſcilicet corporis & animæ teſta-
tur ſe voluiſſe illa, quam cōmemorauimus,
euangelica prolocutione. Vbi enim peccato
rem ſiue publicanum recipiens Matthæum
dicit, Euntes diſcite, quid eſt, Miſericordiā
volo, & non ſacrificium illam patenter mi-
ſericordiam ſe requiſiſſe ſignificat, quæ im-
penditur circa curam animarum. Vbi verò
diſcipulos ſuos eſurientes, & ſabbatho ſpicas
vellentes à ſabbathi violatione defendit, di-
cens, Si autem ſciretis, quid eſt, Miſericor-
diam volo, & non ſacrificium, nunquam cō
demnaſſetis innocentes iſtos. Ibi profectò
miſericordiam, quæ proximis in corporum
neceſsitatibus impenditur, ſeſe voluiſſe te-
ſtatur. Igitur iudicia Domini vera, ſicut lux
manifeſta ſunt, & cauſa cadit carnalis Iſrael
ſiue Ephraim & carnalis Iuda, quia certa-
tim ſacrificium offerunt, quod Dominus
non vult, & viſcera miſericordiæ non ha-
bent, quam Dominus [illegible]ult, quia holocauſta
multiplicant, quæ Dominus non requirit,
& ſcientiam Dei negligūt, in qua Dominus
& creator creaturam rationalē voluit ſem-
per, & vult exerceri. Non acquieuerunt vo
luntati eius, non executi ſunt ea, quæ ille vo
luit, ſcilicet miſericordiam & ſcientiam dei.
Hoc eſt, quod continuò ſubiungit. [Ipſi au "
tem ſicut Adam tranſgreſsi ſunt pactum, ibi "
præuaricati ſunt in me.] Et eſt ſenſus: Ipſi "
autem & peccauerunt, & peccatū ſuum per
ſuperbiam defendendo, mihique contradi-
cendo, contra ſemetipſos, & contra poſte-
ros ſuos immiſericordes & crudeles extite-
runt. Sed iam in iſto ſecundi huius vo
luminis, finem facientes ſequen-
tis initium ab hoc eodem
capitulo ſuma-
mus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPER.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

Cant. 2.

IN Canticis Canticorum dilectus amicæ ſuæ loquitur: Oſtende mihi faciem tuam amica mea, ſpecioſa mea, columba mea, ſonet vox tua in aurib. meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Vocis ſiue locutionis eiuſmodi nunc opportunè reminiſcimur, quia videlicet ſaluo altiori cæleſtis gratiæ vel amoris gradu, in quo dilectus Chriſtus & amica eius ſancta eccleſia cognoſcitur, nimirum ſapientis cuiuſq; animus dilectus, & ſancta ſcriptura amica vel dilecta eſt illius quicunq; talis eſt, vt veraciter teſtimonium ſibi perhibeat conſcientia, quòd ſanctæ ſcripturæ pulchritudinem veram, & veritatem pulchram diligat. Illius namq; verba ſunt hæc. Dixi ſapientiæ, ſoror mea es, & prudentiam vocaui amicam meam. Dicit ergo nunc animus ſtudioſus, & ipſa ſcripturæ præſentis admonet difficultas, vt dicat. Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Sanctæ huius ſcripturæ facies nõ niſi ſapienti vnquam oſtenſa eſt, & vox eius non niſi in auribus diligentis vnquam ſonuit, neq; alius ſcire meretur, vox eius quã dulcis, & facies eius quam decora ſit. Dicit enim ille qui ſcripſit. Quis ſapiens & intelliget iſta, intelligens & ſciet hæc? Igitur ſemen huius dulcedinis atq; decoris authorem ſpiritum propitium habere operantes, dilectã hanc ſiue amicam inſtanter cœpto itinere ſequamur, vt faciem eius videre, & vocem audire, id eſt, & intentionem eius ſentire, & verum eius ſenſum inſpicere mereamur. Cum dixiſſet in hoc propheta dominus, quia miſericordiam volui, & non ſacrificium, & ſcientiam Dei plus quàm holocauſtum, continuò ſubiunxit. Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum, ibi præuaricati ſunt in me. Ab iſto rurſus capitulo populi peccata incipit declamare. Vnde & hic ad memoriã reuocandum eſt, quia (ſicut ſuperius iam diximus) ſepties hic propheta gentis ſuæ peccatricis peccata percutit, totidemque vicibus in aduentum ſiue ſacramentum filij Dei ſermo eius recurrit ſinguloſq; curſus in eodẽ terminat. nimirum ſapienti atque intelligenti, quia hæc ſcire meretur. Illud innuens, quòd iuſtificari & à peccatis liberari aliter quam per gratiam vel fidem Chriſti nemo poſſit. Hac vice prima, quam nunc vſque tractauimus, ſic incepit. Non eſt enim veritas, & nõ eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra. Tandem in perſona Chriſti venturi, dixit. In tribulatione ſua mane conſurgent ad me, &c. & tunc demum ad initium redargutionis redijt, dicẽdo, quia miſericordiã volui, & nõ ſacrificiũ, & ſcientiam Dei plusquã holocauſtum. Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum, ibi præuaricati ſunt in me. Cum enim dicit, quia miſericordiam volui, & ſcientiam Dei, ſubaudiendum vel reminiſcendum eſt, quod in initio capituli dixerat, non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra. Nunc itaque ordine cœpto proceſſuri, nõ negligenter præterimus, quia duo dixit in verſiculo præſenti. Sicut Adam tranſgreſſi ſunt, ibi præuaricati ſunt in me. Breui verſiculo & originale peccatum, & actualia tetigit peccata eorum. Dicẽdo namque, ſicut Adam tranſgreſſi ſunt, actualia peccata vehementer accuſat, quia colentes idola, & cætera facientes ſcelera, non quomodocunque peccauerunt, non per ignorãtiam, aut per infirmitatem deliquerunt, ſed qui nequiſſimus peccandi modus eſt, ſcienter peccantes, ſcientes quod mala facerent, recedendo à domo Dauid, & à templo Domini, quod erat in Hieroſolymis, vituloſque aureos colendo, peccatum ſuum defenderunt, contradicendo ſanctis prophetis, quoſcunque DOMINVS miſit. Vndè & ſuperius DOMINVS dicit. Populus enim tuus ſicut hi, qui contradicunt Sacerdoti. Hoc nimirum erat ita tranſgredi pactum, ſicut tranſgreſſus eſt Adam. Ille namque & tranſgreſſus eſt, & tranſgreſſionem ſuam ſuperbè defendit, dicendo, mulier quam dediſtis mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Porrò ſubiungendo, ibi præuaricati ſunt in me, originale reſpicit peccatum. Ibi namque cum dicit, ſubauditur in Adam. Præmiſerat enim, ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum. Et verè in Adam præuaricati ſunt, quia (vt Apoſtolus ait) per vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Itaq; cum dicit, ibi præuaricati ſunt in me, benè ſæpe dictus Apoſtolus huic in iſto quoq; ſermone conſonat Prophetæ, cauſando Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe, ſubiungendo etiam hæc, Non eſt enim diſtinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. His dictis, cõtinuò de peccato actuali abũdã

Prouer. 7.

Huius prophetæ ſcriptura difficilis.

Oſee 14.

Sicut Adã tranſgreſſi ſunt.

Gen. 3.

Ibi præuaricati ſunt in me.

Rom. 5.

Rom. 3.

tius

tius agit, ſcilicet de peccato idololatrię, & aureorum culto vitulorum, quo ſicut Adam tranſgreſsi ſunt pactum, vt iam dictum "eſt. Sequitur enim. [Galaad ciuitas o- "perantium idolum, ſupplantata ſanguine, "& quaſi fauces virorum latronũ, particeps "ſacerdotum in via interficientium, pergentes de Sychem, quia ſcelus operati ſunt.] Galaad eſt ciuitas ſita trans Iordanem in tribu Gad, in qua idolum primitus eſt conſecratum Erat enim & ciuitas fugitiuorum. Sed quanto celebrior, tanto idololatriæ, & malorum omnium principium fuit. Et quia iſti idola primùm conſecrarunt, vel maximè ſicut præſens teſtatur, in malum adiuuerũt, idcirco primi ab Aſſyrijs capti & in captiuitatem ducti ſunt.

Galaad ciuitas in tribu Gad.

Sychen quæ & Neapolis.

Porrò, Sychen ciuitas in confinio decem tribuum & duarum, quę poſtea Neapolis appellata eſt, vndè tranſitus erat Iſraelitis in Hieruſalem. Vbi ſolummodo licebat victimas immolari.

Exod. 23. Deut. 16.

Tribus ergo temporibus, quibus ſecundum legis præceptum populus ad templum domini aſcendere debebat, ſacerdotes illorum ponebant in itinere latrones, qui inſidiarentur pergentibus, vt magis vitulos aureos in Dan, & in Bethel, quam Dominũ adorarent in Hieruſalem, & quos reuocare non poterant, in eadem via interficiebant. Sacerdotum illorũ particeps nunc dicitur Galaad, videlicet eo quòd Galaaditæ coniungendo ſe iniqua fœderatione, & cooperando ſacerdot[illegible]bu[illegible] in interfectione. Senſus igitur iſte eſt [illegible] ras, cur dixerit, ipſi autem tranſgreſſ[illegible] pactum ſicut Adam, qui vtique non per ignorantiam, ſed ſcienter per arrogantiam peccauit, & peccatum ſuum aduerſus Deum ſe ſe corripientem proteruè defendit. Ecce eſfectum ſiue opus manifeſtum habes malæ defenſionis. Nullum deniq; manifeſtius defenſionis eſt experimentum, quam illos interficere, quibus admiſſum non placet communiter ſuſcipere pec[illegible]tum.

Galaad ſupplantata ſanguine. Ioſue 20. 21.

Locus interfectionis erat Galaad, mira peruerſione, mira ſupplantatione. Debuerat namque [illegible]iuitas eſſe non interficientium ſed ab interfectione liberantium quempiã fugitiuum, ſecundum legem domini dicentis, Cumque vltor ſanguinis eum fuerit perſecutus, non tradent in manus eius, quia ignorans percuſsit proximum eius, nec ante biduum, triduúmue eius probatur inimicus & habitauit in ciuitate illa, donec ſtet ante iudicium, cauſam reddens facti ſui, & moriatur ſacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore. Rectè igitur dicitur, ſupplantata ſanguine, quia perdito vel derelicto conſtituto pacis, ſuſceperat pro illo commutationem ſanguinis. Dicitur & quaſi fauces virorum latronum. quia videlicet ſicut latrones in faucibus, id eſt, cauernis, locisque abditis latentes, & expoliant prætereuntes & interficiunt, ſic in ea, quæ debuerat eſſe aſylum fugitiuorum, ſanguinarij ſacerdotes ſimplicitati populi inſidiantes, expoliabant eos fide interficiebant mente, & quos decipere non poterant, veſtibus priuabant, corpore necabant. Pro tanto ſcelere propheta dolens, exclamat. [In domo Iſrael vidi horrendum. I- " bi fornicatus eſt Ephraim, cõtaminatus eſt " Iſrael.] Quid enim magis horrendum, quid " magis exclamatione dignum, quàm iſtud accidiſſe, non in qualicunq; gente aut natione ſed in domo Iſrael, in gente Dei, in parte domini, ſicut Moyſes loquitur, pars autem domini populus eius, Iacob funiculum hęreditatis eius? Deniq; gentis alterius peccatum in idolis error eſt. Iſraelis autem, qui veri & vnius Dei notitiam habuit, legemq́ue accepit tale peccatum horror eſt.

Deut. 32.

Propterea toties peccatum illius populi fornicationem appellat, & nunc quoque dicit. Ibi fornicatus eſt Ephraim, cõtaminatus eſt Iſrael. Ephraim (vt ſæpè dictum eſt) ipſe Hieroboam de tribu Ephraim. Iſrael verò decẽ tribus, quæ illo peccante, id eſt, vitulos aureos pro Deo ſibi faciente contaminatæ ſunt, ſequendo illum. Etenim ſicut contaminatur adulterio mulier, ſic derelicto Deo populus ille cultu idololatriæ contaminatus eſt. Hæc aduerſus Iſrael, id eſt, decem tribus dicta ſunt. Sed nũquid tantummodo illis iratus eſt? Nonne & ſuper Iudam, grandis Ira, quam nunc videmus, pro meritis erat vętura? Sequitur. [Sed " & Iuda pone meſſem tibi, cum conuertero " captiuitatem populi mei.] Ac ſi dicat, Dixi quidem in initio prophetici huius ſermonis quia non addam vltra miſereri domui Iſrael ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in Domino Deo ſuo & hoc verum eſt. Nam Iſraelis, id eſt, decem tribuum captiuitas, de terra Aſſyriorum non reuocabitur. tua verò ô Iuda tranſmigratio de Babylone eſt reducenda poſt annos LXX. Veruntamen cum conuertero illam captiuitatem populi mei, cum reduxero illos in terrã ſuam, qui ex te ſupererunt digni vt reliquiæ ſaluentur pro ipſorum fide & meritis, vſque ad plenitudinem temporis, quo conuertenda eſt vniuerſalis captiuitas omnis populi mei, per aduentum ſaluatoris Chriſti: tu Iuda pone meſſem tibi quæ ſecanda erit, id eſt, multitudinem filiorum malè natorum, quibus multipliciter pullulabis, ſcito demetendam eſſe Romanorum gladijs, ſicut nunc, immò magis, quàm nunc decem tribus demetuntur, & transferuntur ab Aſſyrijs. Quam ob cauſſam? Quibus pro meritis ſiue peccatis? Ait.

CAP. VII.

[Cum ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas E- " phraim, & malitia Samariæ, quia operati ſũt " mendacium, & fur ingreſſus eſt ſpolians, la- " trunculus foris.] Et eſt ſenſus. Cum ad ſaluandum Iſrael veniſſem, illa iniquitas reuelata eſt, & illa malitia Iudęorum ſeſe expreſſit, cuius illa iniquitas Ephraim, illa malitia

Samariæ

Samariæ typus vel prҿcurſio fuit, quãdo relicta domo Dauid, Hieroboã prætulit, relicto Domino Deo, vitulos aureos colere magis elegit. Diligenter prophetiæ huius locũ hunc, quem nunc ingredimur, pertractare conemur, memores illius dicti in fine voluminis, cuius ſæpè meminimus. Quis ſapiens & intelliget iſta, intelligens & ſciet hæc, & ſcientes tanta eſſe vel talia quæ hic prophetali oculo præuidet ac præſcribit, qualia ſi nudis eloqueretur verbis, nimis intolerabile eſſet audire hominib. illius temporis, ſicut diximus iam in proœmio præſentis opuſculi. Deniq; peccatum Iudæ in ſaluatorem, cuius ſanguinem fudit, hic myſticè deſcribit, propter quod talia facta ſunt, vel fieri debuerunt in eiuſdem excidio gentis. Quæ ꝓſpiciẽs, hic rectè dicat, ſed & Iuda pone meſſem tibi. Cùm (inquit) ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ. Qui nondum ſapiens ſiue intelligẽs eſt, qualem ſanctus prophetiæ ſpiritus loco iam dicto requirit, nihil aliud ſignificari hic arbitratur, niſi ac ſi dictum ſit: Cùm per Dauid electum meum vellẽ Iſrael inſtruere ad cognoſcendum verum Deum, & ad tenendum firmiter ſolius nominis mei cultum legitimũ, iniquitas filiorum Iſrael magis exarſit, & malitia illorum pertinatiùs inſaniuit, nec antè deſtiterunt, donec ad poſteros deriuato regni gubernaculo iugum excuſſerunt, & à domo receſſerunt eiuſdem Dauid, & deos ſibi fecerunt iuxta mẽtionẽ ſuæ iniquitatis, iuxta malitioſa deſideria cordis ſui.

David Chriſti typũ geſſit. *Lucæ 1.*

Verùm ille Dauid non ſolũ pater ſecundum carnem extitit ſaluatoris noſtri, verũ etiam figuram eiuſdem prætulit in mirabilibus geſtis. Regnum eius præparatio fuit regni Chriſti, imò regnum vnum eſt Chriſti & ipſius Dauid, iuxta ꝙ & angelus ad Mariam de illo dicit. Et dabit illi dñs Deus ſedẽ Dauid patris eius. Ecõtra, Hieroboã, & qui illum ſecuti ſunt, relinquentes Dauid, typũ geſſerunt Iudæorum & phariſæorum, qui Chriſtum negauerunt ante faciem Pilati, & dixerunt: Non habemus regem niſi Cæſarem. *Ioan. 19.* Furor ille, quo Chriſtum condemnãtes, petierunt dimitti ſibi Barrabam homicidam & ſeditionis authorem, illi malitiæ ſimilis extitit, qua illi, qui ſequuti ſunt Hieroboam, veritatem Dei in mendacium commutauerunt. Vel (ſicut hic ſcriptum eſt) mendacium operati ſunt, quia veritate contempta, mendacium in vitulis aureis operati ſunt, & coluerunt. Igitur in verbis iſtis ſimilitudinem pariter cõtemplemur & rem. Similitudinem, in illius ſtatu temporis, ſcilicet in eo quod ille Ephraim, ſiue illæ decẽ tribus taliter receſſerunt à domo Dauid. Rem verò, in aduentu ſaluatoris, quando Iudæi rebellantes veritati, negauerunt eum, & populus regis huius eſſe noluerunt. Itaque cùm dicit, Cùm ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim. Ponamus ante oculos mentis & illũ Dauid patrẽ carnis Chriſti, & hũc filium eius verũ Dauid, quia videlicet vterq; ſuo modo Iſrael ſanare voluit, ille Pſalterium cõponendo, iſte carnem aſſumendo. Nã pſalterium illud manufactũ typum fuiſſe carnis vel corporis Chriſti, teſtatur ipſe, cũ in pſalmo perſonam patris ad eundem filium, dũ in ſepulchro corpus eius quieſcit, loquentem introducit. Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cythara. Et ille reſpondens, Exurgã (inquit) diluculo. Illo pſalterio ſuo manufacto Dauid Iſrael ſanare voluit, quia nimirum idcirco verba cęleſtia cum pſalterio cecinit, vt populũ tantũmodo terrena diligentẽ introduceret ad amorem & ſpem futuri regni, quæ vera ſanitas eſt cordis.

Pſal 50. Cæleſtia promiſſa Dauid primus explicauit.

Hoc ante illum nemo fecit, vt promiſſa cæleſtia verbis enunciaret manifeſtis, aut pœnas ignis æterni. Hoc ita verum eſt, vt apud Moyſen ferè nuſquam inuenias promiſsiones paradyſi vel regnum Dei, neque cõminationes inferni, nominib. manifeſtis, præter locum vnum in cantico Deuter. *Deut. 32.* vbi ſic dicit. Ignis ſuccẽſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad inferni nouiſsimã. Omnia clauſa ſunt ſub figuris, & bona quidem æterna ſub nomine terræ Chanaan, terræ quaſi lacte & melle manantis, mala verò ſempiterna, ſub nominib. famis, peſtilẽtiæ, gladij, malarumq; beſtiarũ reddẽda ſignificat pro meritis. Talis nanq; & ita quodammodo puerilis ſenſus erat carnalis populi in illius ſtatu temporis, vt non niſi præſentia diligere proſpera, non niſi præſentia metuere ſciret aduerſa. Hinc primus (vt iam dictum eſt) cæleſtis regni gloriã patenter expreſsit verbis, addita vi muſicæ dulcedinis, & ordine cõpoſito diuinæ religionis, volente Domino ſanare Iſrael, ſcilicet vt ſano corde terrena paruipẽderet, cæleſtia magis deſideraret. At verò pſalteriũ illud, ſiue hæc cythara, cui pater hoc dixit. Exurge gloria mea, exurge pſalteriũ & cythara, multò amplius hoc egit ſic aperiendo os ſuum, vt Matthæus ſcribit. *Matth. 5.* Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, &c. Nimirum hæc expectationi carnalis Iſrael valdè contraria ſonuerũt, beatificãdo pauperes, mites, lugẽtes, eſuriẽtes ac ſitiẽtes iuſtitiã, miſericordes, mũdicordes, pacificos, & perſecutionem propter iuſtitiam ſuſtinentes. Aliter nanque ſentiebat carnalis Iſrael, ſcilicet beatos eſſe tantùm illos, qui proſperarẽtur in via huius ſeculi, quibus veraciter vt eſſent ſuperbi, immites, ſiue tyranni ridentes atque exultantes, quamuis in rebus peſsimis, inexpertes miſeriarum, atque idcirco neſcientes cõpati miſeris, luxuriãtes omni voluptate cordis & corporis, belligerantes atq; bellicis elatos triumphis, valentes per potentiã quos vellẽt occidere ac perſequi. Profectò ſenſus hic magna erat infirmitas. Ille autem ſanare

Carnalis Iſrael.

volebat Iſrael, vt ſanè ſaperet. Aduerſus v- *Odium Iſrael contra Dauid.* trúq; reuelata eſt iniquitas Ephraim, id eſt, perſecuti ſunt eos omnes illi, qui noluerũt ſanari. Primum quis neſciat, quanta Dauid ille regni Dei Pſaltes aduerſa pertulit, quanta mala paſſus eſt ab illis? Vſqueadeo quo gratis illum odio habuerunt: vt filium quo- *2. Reg. 15.* que illius Abſolon regem ſibi facerẽt, quia non alium habuerunt, quo duce conſurgentes regno eum depellerent. Mortuo Abſolon ſecuti ſunt Seba filium Bochri, illo mortuo ſubticuerunt victi & inuiti per ſapientiam euſdẽ Dauid filijq; eius Salomonis, ſed deinde mox vbi occaſio data eſt per imprudẽtiam Roboam, ceruices ſuas excuſſerũt, regemq́; alium & deos alienos, id eſt, vitulos aureos ſibi fecerunt. Hæc fuit iniquitas Ephraim, & hæc malitia Samariꝫ, quia videlicet Hieroboam de tribu Ephraim malum hoc iniquè geſsit, & Samaria, per quam totum eius regnum intelligitur (fuit enim Metropolis decem tribuum) hoc ipſum malitioſè ſuſcepit, ſcilicet inuidendo domui Dauid, inuidendo & dedignando tribui Iuda, quod ſibi tantũ ex illa tribu reges deberent eſſe deſtinati. Dixerunt enim quodam loco *2. Reg. 19.* viri Iſrael ad regem Dauid. Quare te furati ſunt fratres noſtri viri Iuda, & tranſduxerunt regem & Dominũ eius Iordanem? Et *Malitia Ephraim.* reſpondẽs omnis vir Iuda, quia ꝓpinquior (inquit) mihi eſt rex. Et reſpondens vir Iſrael, decem partibus, ait, maior ego ſum. Ita commota ſeditione quidam vir Belial nomine Seba filius Bochri cecinit buccina, & ait, Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai. Denique ex dictis & factis huiuſcemodi palam datur intelligi, quæ nã *Gen. 48.* illa fuerit malitia Samariæ, de qua nunc loquitur hic, quia nimirum ſciſſuræ illius cauſa fuit inuidentia, quæ veraciter malitia dici poteſt, quia cuncta malitioſarum machinamenta cogitationum parit. Maximè verò tunc iniquitas, quæcunque ſit, malitia meretur dici, quando ſic ſe exercet, vt cum ſapientia vel ratione incedere poſsit videri. Sapienter autem ſiue rationabiliter Samaria feciſſe ſibi videri poterat, ſequẽdo, regemq́; faciendo Hieroboam de tribu Ephraim, quia patriarcha Iacob cum benediceret filios Ioſeph Manaſſen & Ephraim, iſte quidem (ait) ſcilicet Manaſſes erit in populos & multiplicabitur, ſed frater eius iunior, maior illo erit, & ſemen illius creſcet in gen- *1. Para. 5.* tes. Et in Paralippomenon legimus. Ruben quippe primogenitus erat Iſrael, ſed cũ violaſſet thorum patris ſui, data ſunt primogenita eius filijs Ioſeph filij Iſrael. Et quidem pluraliter dixit filijs Ioſeph, ſed cùm ille (vt iam dictum eſt) Ephraim iuniorem priori prætulerit, iure ſibi tribus Ephraim de primogenitis videbatur gloriari. Itaq; peccatũ Samariæ recedentis à domo Dauid & inuidentis tribui Iudæ, vt ex ea reges aut principes deberent germinari, rectè malitia debuit nuncupari, quia cũ contra veritatem & rationem ageret, rationis & diuinæ authoritatis patrocinio non carere ſibi viſa eſt. Et notandũ, qualiter dixerit huic, reuelata eſt iniquitas Ephraim & malitia Samariæ. Non di- *Antiqua malitia Iſrael.* xit, exorta eſt ſiue oriri cœpit iniquitas, cũ ſanare vellem Iſrael, ſed reuelata eſt, latebat quamdiu duces, vel principes habebat Iſ- *Iudic. 2.* rael, qui illum cogerent ad cultum Dei, qualium optimus vel maximus fuerat Dauid. Reuelabatur autem quando morientes decedebant illi; ſicut quodam loco ſcriptura dicit Cumque Dominus iudices ſuſcitaret, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictionem gemitus, & liberabat eos de cæde vaſtantium. Poſtquam autem mortuus eſſet iudex, reuertebantur, & multò maiora faciebant, quã fecerant patres eorum, ſequentes deos alienos & adorantes eos. Non dimiſerunt adinuentiones ſuas, & viam duriſsimam per quam ambulare conſueuerant. Eodem modo tunc reuelata eſt eadem iniquitas, eadem malitia, quando deceſſerat Dauid, quo regnante, non audebat reuelari, imò & multo magis tunc reuelata eſt, quàm eatenus aliquãdo reuelata fuiſſet. Prius nanque vrgente aliqua calamitate, & clamantibus illis ad Dominum cum tribularentur ſuſcitato ſaluatore aliquo, id eſt, iudice bono, conuertebantur ad dominum, & deos alienos relinquebant. Extunc autem quando ſic reuelata eſt, vt illos facerent vitulos, nũquam ab eiſdem vitulis receſſerũt ſicut manifeſtè de ſingulis regibus ſcriptura dicit, quia à peccatis Hieroboam non receſſerunt. Hanc iniquitatẽ ſiue malitiam adhuc propheticus ſermo perſequens, protinus addit. [Quia operati ſunt mendaciũ, & fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris.] *3. Reg. 12.* Mendaciũ quippe ſunt operati, dicendo de vitulis, qui vtique non erant dij, Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Ad illud opus, vt fieret, & diabolus inuiſibiliter, & Hieroboam viſibiliter operatus eſt. Pulchrè ergo & veraciter dictum, Fur ingreſſus eſt ſpolians, ſcilicet diabolus animas furtim deuorans, per inſpiratam occultè malitiam, & latrunculus foris, videlicet Hieroboam latro viſibilis, qui foris, id eſt, exterius idola fabricans, extra domum ſiue partem domini, & peccare faciẽs Iſrael, nimirũ grande & crudele latrocinium fecit. Diximus, qualiter illo tempore regnãte ſeu iam decedente Dauid, iniquitas Ephraim & malitia Samariæ reuelata fuerat, cùm ſanare vellet Dominus Iſrael: Dicamus nunc, qualiter nouiſsimo tempore, cùm in aduentu ſuo ſaluator itidẽ Iſrael ſanare vellet, ſimilis iniquitas vel malitia, imò & multò maior ſecundũ ſimilitudinẽ illius reuelata ſit. Cùm (inquit) ſanare vellẽ Iſrael, dicat hoc ſana- *Oſee 6.* tor & ſaluator Iſrael, ſanitatis illius author,

de qua

de qua cùm præmiſiſſet paulò antè dicens ipſe, In tribulatione ſua manè conſurgent ad me, verba ipſorum cõſurgentium protinus intulit hoc modo, Venite, & reuertamur ad Dominum, quia ipſe cœpit, & ſanabit nos, de qua ſanatione ſiue ſanitate, id eſt, peccatorum remiſsione, primaque reſurrectione, quæ eſt reſurrectio animæ iam eodem loco dictum eſt. Cùm enim illa ſanitate ſanare vellet Iſrael, deus homo fact⁹ præſentialiter atq; viſibiliter incipiẽs prædicare, & ſic dicere, *Matth. 4.* Pœnitẽtiã agite, appropinquabit eñ regnũ cælorũ, tunc reuelata eſt iniquitas Ephraim & iniquitas Samariæ. i. illa iniquitas Iudæorum, illa malitia Scribarum & Phariſæorũ, cuius typus extitit illa iniquitas Ephraim, & illa malitia Samariæ, de qua iam ſecundũ literam vel hiſtoriam dictum eſt. Exagitauit enim illos ſpiritus nequam, vt pœnitẽtiæ doctorem cũ verbo prædicationis, operá quæ nemo alius fecit facientem, deriderent, perſequerentur, & blaſphemarẽt. Exempli gratia, dicendo, Dæmonium habes. Itemque, In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. *Cur nõ placuit Iudæis Chriſtus. Ioan. 8. Matth. 12.* Non enim placebat illis Chriſtus talis prædicator, pœnitentiæ doctor, paupertatis perſuaſor, atque exemplar humilitatis, magiſter manſuetudinis, monitor ad lugendum pro peccatis, declamator iuſtitiæ, & cõquiſitor miſericordiæ, munditiæ cordis collaudator, pacis remunerator, & eorum qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam conſolator. Quare? Quam ob cauſam talia prędicantem repulerunt, odio habuerunt, atque impugnauerunt? videlicet, quia cuncta his contraria ſapiebant & diligebant, talemque ſibi cupiebant aduenire Meſsiam, qui illos in hoc ſeculo extolleret, gentiumq; pacem eo vſque turbaret, donec omnes fines terræ ditioni illorum per bella, bellorũque triumphos ſubiugaret, aureamque ac gemmatam illis Hieroſolymam in terris conſtrueret, atq; in cæteris his ſimilibus eorum cupiditatem omnino, ſicut litera prophetica pleriſque in locis ſonare videtur, corporaliter expleret. Talem illorum intẽtionem ſenſumque ipſe quodam loco breuiter exprimens, *Ioan. 5.* Quomodo (inquit) poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ à ſolo deo eſt, non quæritis? Perſecuti ſunt ergo ſanare volentem, tanquam phrenetici medicum percutientes antidotum porrigentem, nec antè deſtiterunt, donec tradentes illum negarent ante faciẽ Pilati, *Matth. 23.* præeligentes Barrabam latronem, authorem ſeditionis, eundemque regem ſuum poſtulantes crucifigi. Hoc modo reuelata in illis, immò impleta ab illis eſt iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, & ſic impleuerunt menſuram patrum ſuorum, & ſic reuelauerunt, ac teſtificati ſunt, quòd eſſent conſentientes patribus eorum. Nam quod inceperunt illi, recedendo à domo Dauid, & occidendo prophetas Domini. Hoc iſti adimpleuerunt, crucifigendo filium Dauid, filium Dei, & deinde occidendo, crucifigendo, flagellando, & de ciuitate in ciuitatem perſequendo prophetas & ſapientes & ſcribas, quos ille miſit. In omnibus his operati ſunt mendacium, mentientes aduerſus eundem regem ſuum, quem negauerunt, & velut malum ac ſeductoré accuſauerunt. Perſpicuum quoque illud eſt in illis, quod ſequitur, Et fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris. Fur namque Iudas proditor, & latrunculus cœtus phariſaicus extitit. *Fur Iudas latrunculus cœtus phariſaicus.* Iudas namq; loculorum domini erat fur, ſicut Euangeliſta teſtatur, quia fur erat & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. *Ioan 12.* Porrò Phariſæi & ſacerdotes in templo latrocinabantur, prędam de populo facientes, *Matth. 21.* vendendo & emendo. Vnde cùm eijceret eos, ſumptũ de Eſaia teſtimonium protulit *Eſa. 59.* dicens, ſcriptum eſt. Domus mea domus orationis vocabitur, *Hier. 7.* & mox illud de Hieremia ſubiunxit, Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Ille fur intus inter diſcipulos domini Ieſu, pſeudodiſcipulus & fictus amicus, & ille latrunculus foris, id eſt, manifeſtus hoſtis, conſilium ſimul inierunt, & (ſicut iam dictum eſt) mendacium operati ſunt, cuius videlicet mendacij maximus opifex Caiphas, ſic mentitus eſt, toto conſpirante illo concilio malignantium ad decipien dum miſerum populum: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & *Ioan. 11.* non tota gens pereat, ne forte veniant Romani, & tollant noſtrum, & locum & gentem. Adeò cſanarcũ vellet Dñs Iſrael, ille more ſuo ſanari noluit, ſicut alijs verbis declamans dicit: Hieruſalẽ Heruſalẽ, quæ occidis prophetas, *Matth. 23* & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt. Quoties volui congregare filins tuos quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Sequitur. [Et ne„ fortè dicant in cordibus ſuis, Omnem mali-„ tiam eorum me recordatum, nunc circun-„ dederunt eos adinuentiones ſuæ, coram fa-„ cie mea factæ ſunt.] Magna & vera confirmatio iuſti iudicij Dei ſiue vltionis, quam pręmiſerat dicens, Sed & Iuda pone meſſem tibi, meſſem (ſicut iam dictum eſt) appellãs illius immenſitatem excidij, qua à Romanis erant perdendi. Ne fortè inquit) dicant in cordibus ſuis, Omnem malitiã eorũ me recordatum. Ac ſi dicat: Ne fortè murmurẽt, & quaſi iniuſtam reprehendant ſententiam dicentis, Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vt quod vindicatum eſt in patribus, iterum vindicetur in filijs, omnis cauſa illis tollitur iuſtæ reprehenſionis. Solent namque Iudæi aduerſus huiuſmodi reſpondentes dicere nobis. Cur hoc tẽpore vindicari in nos arbitramini, in quod olim vindicatũ fuit? Exempli gratia. Cũ dicimus eis, Illud

quoque peccatum, quod olim in deſerto fe-
cerunt patres eorum, faciendo vitulum &
adorando illum, hoc tempore viſitari ſuper
illos, quando ſic excæcati ſunt. Reſpondent
nobis. Illius malitiæ tunc Dominum fuiſſe
recordatum, ſiquidem tunc ex illis in vna
die viginti tria mi lia ceciderunt. Hæc dicé-
tes, non aduertunt, quia poſtquam illud fa-
ctum eſt per manus filiorum Leui, quibus
& Moyſes ait, Conſecraſtis manus veſtras
hodie Domino vnuſquiſq; in filio & fratre
ſuo Deinde cùm oraret Moyſes dicens, Di-
mitte eis hanc noxam, ipſe reſpondens, An
gelus (inquit) meus præcedet te, ego autem
Exod. 32. in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eo-
rum. Igitur ne fortè dicant (ait) in cordibus
ſuis, Omnem malitiam eorum me recorda
tum, id eſt, ſingula quæq; peccata tempori-
bus ſuis puniſſe me, atque idcirco non debe
re nunc omnia venire ſuper generationem
iſtam, dico illis, quia nunc circumuenerunt
eos adinuentiones ſuæ, videlicet quaſi lon-
gus funiculus, quia cuncta priorum genera
tionū peccata imitati ſunt, & illæ adinuétio
nes corã facie mea factæ ſunt, quia nulla pœ-
Longus funiculus peccatorum in Iudæis. nitentiæ ſatisfactione illa delere curauerũt.
Tales ſunt adinuentiones eorum, quæ illos
circumuenerunt, taliter cauſas mortis in v-
no homine adinuenerunt, & meritò dictum
ſit, & meritò fieri debuerit illud dictum, Ve
nient hæc omnia ſuper generationem iſtam.
Omnibus enim, quicunq; à ſanguine Abel
iuſti iuſtos homines vel prophetas occide-
runt ſimiles ſeſe fecerunt Cain, qui Abel
iuterfecit, ſimiles Saul, qui Dauid perſecu-
tus eſt, & propter illum ſacerdotes Domi-
ni. LXVXV. viros trucidauit, & ciuitatem
Gen. 4. illorum percuſsit in ore gladij, ſimiles Ieza-
bel & Achab, qui Naboth iuſtum & cęteros
prophetas Domini occiderunt. Atque idcir
1. Reg. 21. co rectè iniquitates illorum, & omnium,
3 Reg. 2. quicunque tales extiterunt, iſti in generatio
ne ſua portauerunt. Quænam ſunt adinuen
tiones illæ quæ eos circumuenerunt, & per
quas omnibus illis ſimiles ſe fecerunt? Ait.
,,[In malitia ſua lætificauerunt regem, & in
,,mendacijs ſuis principes. Omnes adulteran-
,,tes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente.
,,Quieuit paululum ciuitas à commixtione
,,fermenti, donec fermentaretur totum. Dies
,,regis noſtri. Cœperunt principes furere à vi
,,no. Extendit manum ſuam cum illuſori-
,,bus, quia applicuerunt quaſi clibanum cor
,,ſuum cùm inſidiaretur eis. Tota nocte
dormiuit, coquens eos, manè ipſe ſuccen-
ſus, quaſi ignis flãmæ.] Quis iſte fuit rex &
qui iſti principes, quos & in malitia ſua, &
in mendacijs ſuis lætificauerunt adulteran-
tes, ſic ſuccenſi, quomodo ſuccenditur cli-
banus à coquente? Et quidem ſenſus eſt v-
tilis, qui & ſi non palam inuenitur, in geſtis
tamen poteſt conijci, quòd ita factum ſit.
Rex Hieroboam & principes eius, qui fauen
tes illi ad omne facinus paruerũt, hoc modo
lætificauerunt. Myſterium propheticum
de nece ſaluatoris, de quo nũc loquebamur,
paululum differimus, ne coniecturam vt-
cunque rationabilem atque probabilem
nos neglexiſſe videamur. Omnes adulteran
tes, id eſt, à proprio viro, Deo, recedentes, *Hieroboã regis aſtutia.*
quaſi clibanus à coquente, quia ſicut cliba-
nus ſuccenditur vt coquat panes, ita illi ſuc-
cenſi ſunt malitia Hieroboam & igne ido-
lolatriæ. Quieuit paululum ciuitas à com-
mixtione fermenti, donec fermentaretur to
tum. Fabricatis quippe idolis, non vim fecit
Hieroboam populo, vt ea coleret, ne fortè
quibuſdam cauſa Dei religionis reſiſtenti-
bus, cultura idolorum euacuaretur: Ideoq;
paululum quieuit ciuitas, donec propria vo
luntate populus regi conſentiret, vt primũ
principes, deinde ſatellites illorum regi &
principibus fauentes, ad vltimum omnis po
pulus corrumperetur. Et hoc eſt quod dicit
donec fermentaretur totum. Quæ enim ſpõ
te fiunt, diu permanent, quæ autem neceſsi
tate citò ſoluuntur. Hoc conſiderans Hie-
boam, maluit ſpontè, quàm coactè popu-
lum ſubire nouam idolorũ culturã. Itaq; ſuc
cẽſa toti populi maſſa in veneratiõe vitulo-
rũ, cœperũt dicere ad fores Hieroboã. Dies
regis noſtri, ſubauditur, iſte eſt, & quẽ no-
bis feſtiuũ noſter cõſtituit imperator Hunc
celebramus, in hoc gaudem⁹, in hoc vitulos
aureos adoramus, ita clamante populo, cœ
perunt (inquit) principes furere à vino. i. non
ſolũ nõ ſunt irati, q debuerant rectores eſſe
populi, ſed inſuper intelligentiã ſuæ mẽtis a-
mittentes, cœperunt furere à vino, videlicet
amẽtiã paſsi, tam luxuriæ quã idololatriæ.
Quid ad hæc ille Rex? Extẽdit (inquit) ma-
num ſuam cum illuſoribus, quia applicue-
rũt quaſi clibanũ cor ſuũ, cũ inſidiaretur eis.
Illuſores quippe erãt principes, q populo ne
quiter illudebãt, eumq; à Deo ſuo longè ab
ducebant, errori eius conſentiendo, gratulã-
tes quòd applicuiſſent cor ſuum quaſi cli-
banum, vt eos ſuccenderet ille rex, & ido-
lolatriæ flammis ardere faceret. Cum illis
illuſoribus, cum eiuſmodi principibus ma-
num ſuam extendit, quaſi benedicendo &
pro facili conſenſu grates agendo, cùm inſi-
diaretur eis, id eſt, cũ iniquum penes ſe ha-
beret conſilium, vt eos omnimò auerteret à
templo Domini, ne pergendo Hieroſoly-
mam cauſa adorandi & ſacrificandi, paula-
tim reſipiſceret, & vnum eundemque cum *1. Reg. 12.*
Iuda regem rurſus ſuſciperet, talia ma-
chinando, tota (inquit) nocte dormiuit, co
quens eos, manè ipſe ſuccenſus quaſi ignis
flãmæ. Et eſt ſenſus, poſtquam ignem mali-
tiæ cordibus eorum immiſit, & vidit eos
furere, nullumque eſſe qui ſuæ reſiſteret
voluntati, tota nocte dormiuit, hoc eſt,
ſecurus iacuit, verſutus in tenebris, co-
quens eos igne impietatis, mane autem ipſe
ſuccen-

ſuccenſus flammis ſuorum ſcelerũ venit ad immolandum. Hæc ſecundum coniecturã magis quàm ſecundum hiſtoriam de præterito tempore narrata vtcunq; valeant, nos illud attendentes, quia propheta eſt, & tantæ profunditatis ſibi conſcius, vt in fine voluminis dicat illud, quod iam ſæpè commemoratum eſt. Quis ſapiens & intelligat iſta, intelligens & ſciat hæc? Nos ad myſterium

Myſtica de Chriſto expoſitio textus.

ſaluatoris ſupra cœptum recurramus, & in futurum tempus reſpicientem prophetam, intellectuali oculo ſequi contendamus. Iſtę ſunt adinuẽtiões eorũ, adinuẽtiones Iudęorũ, q̃ illos circũuenerũt, quas effugere nõ potuerũt, ꝓpter quas bellica Romanorũ falce vt ſecarentur, vt arida meſsis, iudicati atq; dãnati ſunt. In malitia ſua lætificauerunt regẽ, & in mendacijs ſuis principes, omnes adulterantes quaſi clibanus ſuccenſus à coquente.

Eſa. 1.

Iſti adulterantes illi ſunt, quorum ſcelus alius propheta præuidens. Audite (inquit) verbum Domini principes Sodomorum, percipite aurib. legem Dei mei populus Gomorræ. Præuidebat nãque ſacrilegium Iudæorum, & illam noctem qua inſanierunt aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius, non ſine quadam ſimilitudine Sodomorum.

Sodomorũ ſimiles Iudæi in nocte paſcali.

Nota quippe vetus hiſtoria eſt, quia cũ hoſpitaretur Dominus apud Loth, viri ciuitatis vallauerunt domum ipſius ipſa nocte, à puero vſque ad ſenem, omnis populus ſimul, vocauerunt Loth & dixerunt ei. Vbi ſunt viri qui ad te introierunt nocte, &c. Secundum ſimilitudinem illorum, iſti quaſi clibanus ſuccenſi à coquente diabolo, illa nocte paſcali poſt eſum agni ſui, crapulati & ebrij circundederunt dominũ, & tenuerunt eum, vt traderent gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. In illa malitia ſua lætificauerunt regẽ. Quem regem? Vtique Pontium Pilatum ſiue etiam ipſum Cæſarem, quem ſe lætificare putauerant adulando, & dicendo, non habemus regem niſi Cæſarem. Nam Pilatũ rectè hic regem dici confirmat illud de Actibus Apoſtolorum, vbi cùm dixiſſent fideles, orantes, Domine tu qui feciſti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis, qui ſpiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius, continuò ſubiunxerunt. Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum puerum tuum Ieſum, quem vnxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus, & populus Iſrael. Reges illos, de quibus ſcriptũ fuerat, aſtiterunt reges terræ, Pontium Pilatum & Herodem ille ſcripturæ locus teſtatur fuiſſe. Et rectè, tetrarchæ enĩ erãt, id eſt, ſinguli quartæ partis regni Iudaici reguli iſti. Pontius Pilatus, Herodes, Philippus, &

Ioh. 19. Pilatum rectè regẽ dici. Actor. 4.

Lyſanias, illum talem ſuum regem in malitia ſua Iudęi lætificauerunt, in eo quod Dominum Ieſum comprehenderunt, eiq́ue cruciſigendum tradiderunt. Loquebatur quidem verba quaſi triſtia, dicendo: Ego in eo nullam inuenio cauſam, & cætera his ſimilia, lauans etiã manus ſuas & dicens: Mundus ego ſum à ſanguine iuſti huius, vos videritis, ſed mentiebatur homo expers veritatis, & propria poſſeſsio mendacij. Etenim is qui, dicente Domino, ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati, omnis qui eſt ex veritate, audit meam vocem, continuò procaciter dixit, quid eſt veritas, & non expecto reſpõſo, iterum exiuit. Quàm longè putas à veritate, & quã mendax extitit? Immò non ſolùm mendax, verumetiam ſimulator & callidus, ſimulans iuſtitiam quaſi pius, cùm impiè lætaretur. Dicet aliquis. Quæ cauſa vel neceſsitas illi erat, vt cùm lætaretur, triſtitiam ſimularet? Nimirum Romani imperij, quæ tunc vigebat, ſecularem iuſtitiam timebat, ne vocaretur in ius, eò quòd hominem occidiſſet innocentem, pœnamq́; ſubiret homicidij. Quod tamen poſtea contigit. Hic erat timor eius, quem & Euangeliſta memorat, vbi cùm dixiſſent Iudæi, nos legem habemus & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit, continuò ſubiunxit, Cùm ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem, magis timuit. Sed adhuc videtur illum excuſare dominus ipſe, cùm dicit. Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Non excuſat homicidam, ſed in comparationem eius Iudaicum ſcelus magis condemnat. Pilatus namque, qui neque legem, neq; prophetas accepit, ſic in nece Domini accuſatur tãquam reus homicidij, quia nihil aliud, quàm hominem illum eſſe ſcire potuit. Iudæus autem ex lege & prophetis cõuincitur, quia non tantum hominem, ſed & regem & Deum ſuum tradidit, ac perinde maius peccatum habet, de quo & excuſationem non habet. Igitur in malitia ſua lætificauerunt Pilatum regem ſiue tetrarcham, aut præſidem, immò non tantùm regem, ſed & reges, Pilatum & Herodem. Vt enim cognouit Pilatus (ait Euangeliſta) ꝙ de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus. Herodes viſo Ieſu, gauiſus eſt valdè, ſcilicet viſu miraculorum eius ſperans regiam ac ſuperbam oculorum ſuorũ curioſitatẽ paſcere vel ſatiare. Sequitur enim. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eò ꝙ audierat multa de illo, & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri. Cũq́; nihil reſponderet, ſpreuit illum Herodes cũ exercitu ſuo, & illuſit, indutumq́; veſte alba, remiſit ad Pilatũ. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die. Nam antea inimici erant ad inuicem. Hæc fuit lætitia illorũ,

Mendax Pilatus. Matth. 25

Ioan. 18.

Cur ſimulabat iuſtitiam Pilatus.

Ioan. 19. Maius peccatum Iudæorũ, quã Pilati.

Luca 23.

comprehendendum illum, cohortem miſit
cum inſidiaretur eis, id eſt, ita, vt inſidiare-
tur eis, ita vt flammam inuidiæ magis ac ma
gis accreſcere faceret in eis. Dicebat enim.
Matt. 27. Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chri
Iohã. 19. ſtus? Item, cum adduxiſſet eum foras & ſe-
diſſet, pro tribunali. Ecce (inquit) rex veſter.
Clamantibus illis, tolle tolle, crucifige eum.
Regem veſtrum (inquit) crucifigam? Talia
dicẽdo nimirum inſidiabatur eis, id eſt, hoc
agebat, vt inuidiæ flammam magis ac magis
augeſcẽret in eis. Et vide nequitiam homi
nis mendaciſsimi, callidi, & inſidiatoris. To
ta (inquit) nocte dormiuit coquens eos, ma-
nè ipſe ſuccenſus, quaſi ignis flammæ. Qua
nocte tota illa dormiuit? Nimirum eadem
nocte qua manum ſuam extendit, id eſt, co-
hortem miſit. Nuſquam enim affuit perſo-
na eius vel interſuit tota nocte illa, qua illi
velut clibanus ſuccenſi, furiosè in illum ar-
dentes inſanierunt, conclamando, conſpuẽ-
do, colaphis cędendo, palmis in faciem eius
dando. Inter hęc intùs continuit ſe vſq; ma-
ne, & tunc apparuit ipſe ſuccenſus quaſi ig-
nis flammę. Siquidẽ mane facto (inquit Eu-
Matth. 27. angeliſta) vinctum adduxerunt eum & tra-
diderunt Pontio Pilato præſidi, videlicet
conſiliũ ineuntes, vt eũ morti traderent. In
illo conſilio is, qui tota nocte dormie-
rat, Pilatus quaſi ignis flammæ ſuccenſus in
verba prorupit, ardens, pariter & ſuccen-
dens, & ardentes inſtigans verbis ſupra me-
moratis, ne ab illo, quo ardebant, inuidiæ in
„cendio refrigeſcerẽt. Quid multa? [Omnes
„calefacti ſunt quaſi clibanus & deuoraue-
„runt iudices ſuos.] Omnes (inquit) calefacti
ſunt. ſeditio conualuit, & vidit ipſe Pilatus,
imò videre gauiſus eſt gaudio maligno, qđ
ſeditio conualeſceret, nihilq; proficeret co-
gitando, quòd vllam in eo cauſam inueniret
& fingendo mirari ſe, quòd inſtarent, vt re-
gem ipſorum crucifigeret. Ita omnes caleſa-
cti flamma zeli & inuidiæ, quaſi clibanus, o-
mnes, inquam, principes ſacerdotum & ipſe
Pilatus, ſcribæ & Phariſæi, perſuadentes tur
bis Iudæorum conclamantes, milites præſi-
dis illudentes, & omnia, quæ ſcripta ſunt
peragentes. Sed quid? Et deuorauerunt, in-
quit, iudices ſuos. Miro modo dictum, qđ
iudices ſuos deuorauerunt. Væ deuoratori-
Iudices, Chriſtus & Apoſtoli. bus illis, quia deuorauerunt, id eſt, condem-
nauerunt illos, à quibus iudicandi ſunt. Iudi
cum primus ipſe eſt Dominus Ieſus Chri-
ſtus, venturus iudex viuorum & mortuorũ
cæteri verò iudices Apoſtoli ſunt, quibus i-
pſe locutus eſt, Sedebitis & vos ſuper ſedes
duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſ-
rael. Iſtos, quantum in ipſis fuit, deuoraue-
runt, quia videlicet ipſum Dominum ſic ſe
occidere putauerunt, vt omninò moreretur
& periret nomen eius: Apoſtolos autem in
fugam conuerterunt, & maximum ex illis
Petrum negare compulerunt. Igitur miſeri,
atq; à miſericordiæ forib. excludẽdi, mira in
felicitate illos deuorauerũt, quos iudices ha
bituri sũt illos iudices habituri, quos deuora
rũt, quomodo vel in quantũ potuerũt. Sequi
tur. [Omnes reges eorũ ceciderũt, nõ eſt qui „
clamet in eis ad me.] Hoc & de illius tempo „
ris ſtatu, quo vitulos aureos coluerunt, &
de tempore iam dictæ paſsionis dominicæ
rectè intelligendum eſt. Nam & tunc ita ce-
ciderunt omnes reges decem tribuum, vt
non eſſet vel vnus, qui recederet à peccatis
Hieroboam. Et itidem, quando Chriſtum
condemnauerunt, ita reges eorum cecide-
runt, ita rectores vel principes eorum excę-
cati ſunt, ac velut rami fracti corruerunt, vt
non ſit in eis qui clamet ad dominum. Cla-
mant quidem, ſed non ad dominum, Immò
contra Dominum, blaſphemãdo Chriſtum
Deum & dominum. Quod & ſi extunc cla-
mare & ſacrificare contendunt, reſultat eis *Eſai. 1.*
illud propheticum: Et cum extenderitis ma
nus veſtras, auertam oculos meos à vobis,
& cum multiplicaueritis orationem, nõ ex-
audiã. Manus. n. veſtrę ſanguine plenę ſunt,
ita cadẽdo quales facti ſunt? Ait. [Ephraim „
in populis ipſe commiſcebatur.] Ephraim „ *Ephraim.*
oĩs ille dicitur, qui receſsit à domo Dauid,
magis aũt ille popul9, q crucifixit Chriſtũ fi
liũ Dauid, qa veraciter ſic faciendo receſsit à
domo Dauid. Sed & de hac & de illa receſ-
ſione iã diximus, quia hęc illi ſimilis eſt, imò *Iſrael ve-*
illic cœpta receſsio, hic conſummata eſt. Er- *rus.*
go Ephraim, id eſt, omnis carnalis Iſrael & *Num. 23.*
carnalis Iudaiſmus, apud quẽ nõ eſt Dauid,
neq; ſemẽ eius Chriſtus, in populis cõmiſce
batur & cõmiſcetur, id eſt, inter gentes repu
tatur. Nã cõtrà Iſrael verus, inter gentes re-
putatur, ſed habitat ſolus, iuxta illud. Popu
lus ſolus habitabit, & inter gentes nõ repu-
tabitur. Item & Moyſes benedicendo lo- *Deut. 33.*
quitur. Habitabit Iſrael confidenter & ſo-
lus. Hic Iſrael ſanctus & mundus eſt. Is
autem, qui nomine Ephraim in præſenti
loco denotatur, immundus eſt & ſor-
didus, in populis commixtus. Hoc eſt
quod ſequitur. [Ephraim factus eſt ſubci- „
nericius panis, qui non reuerſatur.] Quod „
idem eſt ac ſi dicat. Inuidiæ flammis quaſi
in clibano decoctus, ſub cinere peccatorum
ſuorum premitur, & ad pœnitentiam non
conuertitur. Nam ſicut panis ſubcineri-
cius, à cinere non emundatur, niſi reuer-
ſetur. Ita Iudaicus populus, qui (vt ſæpè
iam dictum eſt) veraciter receſsit à domo
Dauid, atque idcirco à nomine Ephraim
per ſpiritum Propheticum denotatur, à pec
catis ſuis non liberatur, quia ad fidem Chri
ſti non conuertitur. Itaque in populis com
miſcetur, populorum nominibus, quibus
commixtus eſt & ſimilis factus eſt, iure *Ezech. 16.*
cenſetur, iuxta illud: Pater tuus Amor- *Matt. 12.*
rhæus, & mater tua CHETEA. Nec ve-
rò tantummodo in populis commiſcetur,

Verumetiam in malis meritis præfertur. Ex
empli gratia, cum dominus dicit. Viri Nini-
uitæ ſurgent in iudicio cum generatione i-
ſta, quia pœnitentiam egerunt ad prædica-
tionem Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic.
Et his ſimilia. Diligenter verba propheticæ
veritatis perſequamur, quib. iſte Ephraim
" vehementer culpatur. [Comederunt alieni
" robur eius, & ipſe neſciuit. Sed & cani effuſi
" ſunt in eo, & ipſe ignorauit.] Verè manife-
ſtum eſt, quia comederunt alieni robur e-
ius, id eſt, abſtulerunt omnem dignitatem
regalem ſiue principalem, qua olim tanquã
in iuuentute ſua roborabatur. Ecce enim
hodie non eſt illi rex neq; princeps aut dux,
& ipſe (inquit) neſciuit. Quid neſciuit? Nimi
Gent. 49. rum illud quod non neſcire, ſed magnope-
re ſcire debuit, quia non prius comederetur
non prius omninò deuoraretur, tale illud
robur eius, donec veniret verum robur &
vere princeps fortitudinis Chriſtus. Sic e-
nim Patriarcha Iacob fuerat prælocutus.
Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de
fœmore eius, donec veniat, qui mittendus
eſt. Quo tempore venit ille, quem veniſſe
credimus, natum ex vtero virginis, quem
negauit iſte Ephraim, factum eſt iſtud. Alie-
ni, ſcilicet gentiles Romani, commederunt
robur eius, id eſt, regnum eius ablatum tra-
diderunt ſuis ſatellitibus, ſcilicet Herodi
& poſteris eius, & poſtmodum venientes
inſuper tulerunt locum & gentẽ illius. Hoc
ipſe neſciuit, imò neſcire voluit, vt diceret
aut dicat quia Chriſtus iam venit, ſi verus
eſt ſermo quem tantus patriarcha dixit. Nec
verò taliter comederunt alieni robur illud,
vt poſsit recuperari, ſed ita vt irrecuperabi-
le ſit. Hoc eſt quod ait, Et cani effuſi ſunt in
eo, & ipſe ignorauit. Ac ſi dicat: Sicut homi-
Spes Iudaeorum vana & fallax. ni præ ſenectute caneſcenti iam non eſt ſpes
vt recuperetur in eo robur iuuentutis. ita
populo illi, ex quo regnum ſic perdidit, nõ
eſt ſpes recuperandi, niſi illa quæ vana eſt, &
fallax erit, & fruſtrabitur eum, quando vi-
delicet pro Chriſto ſuſcipiet Antichriſtum.
Hoc ipſe ignorauit, canos iſtos in ſemetip-
ſo non attendit. Vir autem quicunque ve-
rus Iſraelita extitit vel nunc eſt, ipſe non ig-
norat, quia ſic ſenuit & incanuit Ephraim,
vt iam non ſit ſicut heri & nudiuſtertius,
quando toties victus vel captus ab hoſtibus
poſt fatigationem captiuitatis regnum qua-
ſi iuuenile robur recuperare potuit. Erudi-
tus homo canos iſtos ſic intelligit, vt ad ſimi
litudinem reſpiciat Abrahæ ſenis, & Saræ iã
iam decrepitæ matris. Sicut enim illi tunc
Iſaac genuerunt, quando in illis cani effuſi
ſunt, cum antè Sara ſterilis fuiſſet, ita tunc
demum Chriſtus naſci debuit de populo il-
lo, quãdo regno ablato inualidus factus eſt.
Supra 4. Quomodo hæc ipſe neſciuit, aut quomodo
ignorauit? Malo nimirum & peſsimo inſci-
tiæ, vel ignorantiæ modo, nolendo intellige
re, nolendo ſcire, repellendo ſcientiam hanc
ſicut ſuperius Dominus dicit: Quia tu ſcien
tiam repuliſti, repellam te, ne ſacerdotio fun
garis mihi. Ergo quod dicitur, & ipſe neſci-
uit, & ipſe ignorauit, idẽ eſt, ac ſi diceretur
propter culpam ſuperbiæ cæcatus eſt, quia
ſcire cõtempſit. Vnde & protinus ſubditur. *Rom. 11.*
[Et humiliabitur ſuperbia Iſrael in faciem "
eius.] Superbia namque Iſrael palàm nunc "
eſt quod in faciem eius humiliata ſit, quia
propter ſuperbiam contigit cæcitas in Iſra-
el, vt Apoſtolus ait: Velamen quod poſitũ *2. Cor. 3.*
eſt ſuper cor eorum, ſicut præſignabat vela-
ta exterius facies Moſi, humiliatio ſuperbiæ
Iſrael eſt. In conſpectu omniũ, qui reuelata
facie contemplantur gloriam domini, hu-
miliatio quæ propter ſuperbiam contigit,
cognoſcitur in facie eius, in corde & ſenſu
eius. Præterea ſic quoque humiliata eſt ea- *Seruitus Iudaeorum.*
dem ſuperbia in faciem eius, vt tunc ab Aſſy
rijs & Babylonijs captiuitatis iugo premere
tur, pro eo quòd prophetas occidit, & poſt-
ea miſerabilius à Romanis diſperderetur,
pro eo quòd prophetarum dominum Chri
ſtum crucifixit. Quamuis in eadem humilia
tione ceruicem ſubrigeret aduerſus domi-
num, dicendo, ſemen Abrahæ ſumus, & ne-
mini ſeruiuimus vnquam, tamen nihilomi-
nus ſerui peccati, ſub hominibus quoq; ſer-
uile iugum ferebant, Romanis ſeruiebant, *Ioan. 8.*
vt cæteris regnis ſeruierant, & ſeruitutis e-
iuſdem graue adhuc experimentum capere
habebant, cadentes in ore gladij, & in oẽs gẽ
tes ducti captiui. In his omnibus humiliatur
quidem, ſed nihilominus perſeuerat ſuper-
bia, dum in ſynagogis ſuis ipſum quem ex-
perti ſunt victorẽ Chriſtũ blaſphemãt. Hoc
eſt, quod ſequitur. [Nec reuerſi ſunt ad Do- "
minum Deũ ſuũ, & non quęſierunt eum, in "
omnib. his.] Verè durę ceruicis popul9, qui, "
tot flagellis coercitus, ad dominũ nõ reuerti
tur. Super hoc admirans ipſe Dominus in
Eſaia loquitur. Super ꝙ percutiã vos vltrà *Eſai. 1.*
addentes pręuaricationẽ. Nimirum velut di
ſtrictus dominus, cũ omnes virgas & flagel-
la cuncta caſtigando conſumpſerit, miratur
ſeruum incorrigibilem & contumacem.
Vndè hoc? Videlicet quia velatum & obdu
ratum habent cor, immò quia nec habent
cor. Sequitur enim. [Factus eſt Ephraim "
quaſi columba ſeducta, non habens cor.] In "
eo, quod non abſolutè ait, factus eſt quaſi
columba, ſed addidit, ſeducta, bonam co-
lumbæ ſignificationm præſenti loco peni-
tus exterminat. Amplius autem cum appo-
nit adhuc, non habens cor, ſeductionem eiuſ
dem & vacuitatem totius boni miro expri-
mit modo. Siquidem aduerſus id, quod de
columba pro bona ſimilitudine dici vel
ſcribi ſolet, non habens ſel, dicitur hic, non
habens cor. Quanta putas diſtantia eſt inter
non habentem fel, & non habentem cor?
Quanta (inquam) differentia, coluba habẽs

fel &

ſel & non habens cor, à columba non habẽte ſel & habẽte cor, ſeiuncta eſt? Magna profectò & omnino contraria. Sic plane & tanta diſsimilitudine ſeiunctus eſt carnalis Iſrael à ſpirituali, qualis tunc erat ille Ephraim, qui ſeductus eſt, vt recederet à domo Dauid, & nunc eſt iſte Iudas qui negauit Chriſtum filium Dei. *Carnalis Iſrael & Iudas.* Columba eſſe debuit manendo in ſimplicitate atque vnitate paternę fidei, ſed & tunc & nunc ſeducente diabolo receſsit in felle amaritudinis, in inopia cordis. Quo receſsit? Quo abijt? [Aegyptum inuocabant, & ad Aſſyrios abierunt.] Quomodo Aegyptum inuocabant? *Exod. 32.* Deos Aegyptios colebant, ex quo corpore & mente de Aegypto exierunt. Tunc enim cum vix exiſſent, vitulum in deſerto fecerunt, & adorauerunt more Aegyptiorũ *Exod. 16.* ſicut inter eos facere conſueuerant. Verba quoque ipſorum Aegyptum inuocantium hæc fuerunt. Vtinam mortui eſſemus per manum domini in terra Aegypti, quãdo ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate. Item, conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. *Num. 14.* Et his ſimilia. Poſtquam autem terram adepti ſunt tam bonam, vt Aegyptiacis carnib. vel panibus non indigerent, nihilominus tamen Aegyptum inuocauerunt. Duos enim vitulos fecerunt eadem, imò & maiori dementia, quàm olim in deſerto fecerãt & adorauerant vnum. Hoc modo propter ſuam ingluuiem, atq; luxuriam Aegyptum inuocantes, ad Aſſyrios quoque abierunt & ſimiles illis facti ſunt, videlicet per ſuperbiam, atq; ita in populis commixti, non tam Iſraelitæ, quàm Aegyptij, vel Aſſyrij dici meruerunt. Amplius autem, quando (vt ſæpè iam dictum eſt) Chriſtum negauerunt, regemq́; ſuum eſſe Cæſarem profeſsi ſunt, & non alium, Aegyptum inuocabant & ad Aſſyrios abierunt, id eſt, hominum ſine Deo, qui ſolum diligunt hoc ſeculum, & malignorum ſpirituũ ſeſe ſocios in damnatione fecerũt. Sed quid ſequitur? [Et cum profecti fuerint expandam ſuper eos rete meum, quaſi volucres cæli detraham eos.] Secundum metaphoram columbæ ſeductæ, & non habentis cor, pulchrè ſignificat, quòd comprehendãtur in ſuperbia ſua, qui per ſuperbiam quidẽ quaſi volando ſeſe extollere auſi ſunt, ſed nihilominus infirmi ſunt atq; inualidi, vt columba. *3. Reg. 12.* Cum (inquit) profecti fuerint, videlicet olim, dicendo. Nõ eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai, & nunc clamando, non habemus regem niſi Cæſarem. *Ioan. 16.* tunc expandam rete meũ, & quaſi volucres cæli detraham eos, vt neque cum glorioſis & liberis quos æmulantur penna libertatis volare poſsint, neq; apud me liberi ſint, ſed pœnas dent vanæ ſpei & prędumptionis, primùm in Aſſyrijs & Chaldæis captiui, & deinde ſub Romanis per totum orbem vinculis & retibus captiuitatis diſtracti atq; compediti. His dictis ęquam protinus & iuſtam accumulat ſententiam, dicens. [Cædam eos, ſecundum auditionem cœtus eorum.] Auditio namq; cœtus eorum illa extitit, quam hodieq; audimus & legimus, quia vanum ſibi finxerunt timorem, & dixerunt: Si dimittimus eum, ſic omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent noſtrum & locum & gentem. *Lucæ 11.* Hunc timorem Pontifices & Phariſæi collecto conſilio finxerunt, & totum conſilium cœtus vniuerſus audiuit, & aurẽ libenter applicuit, vt quaſi ex neceſsitate viderentur occidere Chriſtum. Sed quid econtra illis euenit? Non quia occiderunt illum cum Romanis regnauerunt, ſed potius hoc exigente, ſub Romanis pœnas dederunt, veneruntq; Romani, locumq́; illis & gentem tulerunt. Igitur cædam (inquit) eos ſecundũ auditionem cœtus eorum, id eſt, inducam ſuper eos formidinem quam formidauerũt quam ſibimet confinxerunt, non verè formidantes, ſed formidinem eiuſmodi veram videri volentes. [Væ eis, quoniam receſſerunt à me: Vaſtabuntur, quoniam præuaricati ſunt me. Et ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia.] Ita cędam eos, vt & ſecundum animam væ illis ſit, quoniã receſſerunt à me, & ſecundum corpus vaſtẽtur, quoniam præuaricati ſunt in me. Neq; enim tantummodo in legem meam præuaricati ſunt, in meipſum manus miſerunt, meipſum tradiderunt ad crucifigẽdum. Et vide quam ingrati ſint. Ego redemi eos, & olim ex Aegypto, & nunc à peccatis in ſanguine meo, ſcelus quoque meæ mortis ignoſcens illis ita vt dicerem. Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt, & ipſi pertinaciter contra me mendacia loquuti ſunt. *Lucæ 23.* Nam & militibus copioſam dederunt pecuniam, dicentes. Dicite, quia diſcipuli nocte venerunt, & furati ſunt eum, nobis dormientibus. *Matth. 28.* Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, Nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant docti. Et diuulgatum eſt apud Iudæos verbum iſtud vſque in hodiernum diem. Hæc & huiuſmodi mendacia contra me loquuti ſunt, & loqui non deſinunt.

[Et non clamauerunt ad me in corde ſuo, ſed vlulabant in cubilibus ſuis. Super triticum & vinum ruminabant, & receſſerunt à me.] Diligenter in verbis iſtis diuinam perpendamus iuſtitiam, quia hic cauſa eſt propter quam carnalis Iſrael exiſtimetur vel reputetur Edom ſiue Eſau, & nõ Iſrael. Et nõ clamauerunt (inquit) ad me ſed vlulabant. *Clamor ad Deum pro terrenis, [illegible] vlulatus eſt.* Quidnam eſt clamare ad Dominũ niſi deſiderare Dominũ? Cæterùm, ſi quis orationẽ multiplicet, quantumuis clamãdo, & lachrymando, non habens intentionem in hoc, vt ipſum mereatur habere Deum, ſed vt aliud quid

quid obtineat terrenum ſiue tranſitorium, non veraciter dici poteſt clamare ad dominum, id eſt, ita clamare, vt clamor eius ad *Gen. 27.* Domini Dei perueniat auditum. Iſte qui ſic clamat, nimirũ ſimilis eſt Eſau, de quo ſcriptum eſt. Auditis Eſau ſermonibus patris, irrugijt clamore magno & conſternatus ait, Benedic etiam & mihi pater mi. Non vtiq; alium quærebat benedictiõis fructum, niſi hunc, vt in iſto ſeculo diues ac potẽs exiſteret. Idcirco poſtmodum ſequitur. Cumque eiulatu magno fleret, motus Iſaac dixit ad eum, in pinguedine terræ & in rore cæli deſuper, erit benedictio tua. Sciebat enim quid quæreret, & idcirco illius benedictionẽ eiuſmodi præfiniuit. Ait ergo, Et non clamauerunt ad me in corde ſuo, ſed vlulabant in cubilibus ſuis, id eſt, non fuerunt mihi deuoti, cor eorum mecum rectum nõ fuit, non meipſum, ſed quæ mea ſunt quæſierũt, & propter hæc eiulabant in cubilibus ſuis, id eſt, in ſynagogis ſuis, quæ nimirum non Eccleſia mea, ſed cubicula ipſorũ ſunt. Verè vlulabant, quia ſuper triticũ (inquit) & vinum ruminabant, ſola quæ ventris ſunt quærebant, & receſſerunt à me, videlicet nõ quæ*Pſalm. 23.* rendo habere me. Hoc modo reuera non ad generationem pertinẽt quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob, ſed ad generationem Eſau. Hoc ſentiens Apoſto*Hebr. 11.* lus dicit ad Hebræos. Ne qua radix amaritudinis rurſum germinans impediat, & per illam inquinẽtur multi, ne quis fornicator, aut prophanus, vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primitiua ſua. Scitote enim, quoniam & poſtea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus eſt. Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eam. Vſque hodie infelices Iudæi ſic vlulant in cubiculis ſuis, neq; inueniunt pœnitentiæ locum, vt benedictionem hæreditare poſsint, quanquam cum lachrymis inquirant eam. Quare? Quia non clamant ad dominũ in corde ſuo, ſed ſuper triticum & vinũ ruminant, id eſt, nõ cæleſtẽ quærunt gratiam, non peccatorum optant remiſsionem, non regni futuri ſuſpirant gloriam, ſed vlulant & ruminant, propter illius terræ iracundiam, in qua tritici & vini ſe ha*Pſal. 34.* buiſſe recolunt abundantiam, ſicut in pſalmo ſcriptum eſt, & in iracundia terræ loquẽtes dolos cogitabant. Nam quia terram illã ab aduentu ſaluatoris noſtri propter ſanguinem eius ſe amiſiſſe nõ ignorant, idcirco iraſcuntur, & zelo maligno inflãmati blaſphe*Luca 1.* mant illum. Et receſſerunt à me inquit. Verè receſſerunt, imò & legationem miſerunt poſt ipſum, dicentes. Nolumus hũc regna"re ſuper nos. [Et ego erudiui eos, & confor"taui brachia eorũ, & in me cogitauerunt ma"litiam.] Sententia hæc magnæ admirationis habet ſenſum. Idem enim eſt ac ſi dicat. Ego, in quem cogitauerunt nequitiam. Ego ille ſum qui erudiui eos, ego ille qui conſortaui brachia eorum. Erudiui nimirum dando legem, & docendo, non eſſe vitam hominis tantũ in tritico & vino, ſuper quod nunc ruminant, ſed in ſermone Dei, quemadmodum Moſes dicit, Afflixit te penuria, & de- *Deut. 8.* dit tibi cibum manna, quem ignorabas tu & patres tui, vt oſtenderet tibi, quod non in ſolo pane viuat homo, ſed in omni verbo, qđ egreditur ex ore Dei. Poſtquam erudiui eũ, *Pſal. 104.* poſtquam legem dedi illis, & circunduxi, & docui, cuſtodiendo quaſi pupillã oculi mei, tunc demum confortaui brachia eorum, cõſtituendo ſuper excelſam terram vt comederet fructus agrorum, & ita cõfortati ſunt, vt reges fortes occiderent, duces, principes, & reges eorum, & longo tempore poſsiderent labores populorum. Ille qui hæc feci illis, ego ipſe ſum in quem cogitauerunt malitiam, videlicet hanc, vt me crucifigerent. Dixerunt enim. Suſpendamus eum in ligno & proinde maledictus erit, nec reputabitur filius benedicti, de quo Pſalmiſta cecinit. Be- *Pſal. 117.* nedictus qui venit in nomine Domini. Mo- *Deut. 21.* ſes namque ſcripſit, quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno. Hanc in me malitiã cogitauerũt, ſed hæc ipſa malitia eorum excęcauit eos, vt non viderent ac ſcirent, quod econtrario per crucem eius in omnes gentes benedictio, id eſt, peccatorum daretur re- *Ioan. 12.* miſsio & per eam omnia traheret ad ſeipsũ. "
[Reuerſi ſunt vt eſſent abſq; iugo, facti ſunt "
quaſi arcus doloſus.] Mira rebellio peruerſorum, quibus quod in rectis corde ſuaue eſt & leue, importabile videtur & ferre non *Matt. 11.* poſſunt. Iugum quippe domini ſuaue eſt, & onus eius leue, duræ autem ceruices & malè fortes humeri illorum ferre nõ potuerunt. Idcirco reuerſi ſunt vt eſſent abſq; iugo, vt non haberent legem aut regem, malis voluntatibus ſuis contradicentem, ſed ita reuertẽdo facti ſunt quaſi arcus doloſus, id eſt, ſemetipſos interfecerunt ac perdiderunt in modum arcus doloſi, qui retrocidente ſa- *Arcus doloſus.* gitta, ipſum à quo tenditur, percutit. Fugiendo namq; iugum Dei ſiue imperiũ Chriſti, pernicioſum ſibi ſubierunt iugum hominũ, mortiferum ſibi fecerunt iugum Romani imperij. Imò & intendẽtes arcum rem ama- *Pſal. 93.* ram, vt ſagittarent in occultis immaculatũ, eodem arcu ſagittis ipſis in ſemetipſos reuerſis perierunt, ſeſe æterna damnatione percuſſerunt, dicendo: Sanguis eius ſuper nos *Matt. 27.* & ſuper filios noſtros. Hoc eſt, quod continuò ſequitur.

[Cadent in gladio principes eorum à fu"
rore linguæ ſuæ.] Furor namque linguæ il"
lorum quaſi gladius acutus extitit, quemadmodum pſalmiſta cecinit, quia acuerũt vt gladium linguas ſuas. Item. Filij hominum *Pſal. 63.* dentes eorum arma & ſagittę, & lingua eo- *Pſal. 56.* rum gladius acutus. Furor linguæ eiuſmodi

ille

ille ſermone nequam extitit, quem firmauerunt ſibi clamando. Tolle tolle, crucifige crucifige. Et hic linguæ gladius ſic acutus Mariæ quoque animam pertranſiuit, iuxta *Luce 11.* dictum Simeonis. Ab illo furore, id eſt, propter illum furorem linguæ ſuæ, cadent (inquit) in gladio principes eorum, & ſic factũ eſt. Legimus, & miramur Ioſephum narrantem illud miſerabile excidium Hieroſolymorum, in quo ſic ceciderunt, vt nunquam ſuum poſsint recuperare ſtatum, foris Romanorum, intus gladijs conciſi ſuorum conciuium & cõtribuliũ, vt multò aliter quam gladius cecidiſſet Aſſyriorum ſiue Babyloniorum. Et meritò, quia nimis longum traxerant peccatorum funiculum. Ait enim „[Iſta ſubſannatio eorum in terra Aegypti.] Et eſt ſenſus. Iſta peccantium inſania non *Rebellio Iudæorum cõtra Moyſen* noua eſt, ſed inueterata, ex quo gens iſta nata eſt in terra Aegypti. Illic namque patres iſtorum, qui ſubſannauerunt Chriſtum dominum legis & prophetarum, ſubſannauerunt Moſen miſſum ſibi à Deo, vt liberaret eos de manu Aegyptiorum. Licet enim clamarent ad dominum propter afflictioné & duram ſeruitutem, tamen mira dementia miſſum ſibi liberatorem ſubſannauerunt, dedignando intelligere quod viſitarentur, *Act. 7.* & ſaluandi eſſent per illum. Hinc Stephanus prothomartyr: cum præmiſiſſet. Exiſtimabat aũt intelligere fratres ſuos, quoniam Deus per manus ipſius daret ſalutem illis. *Num. 16.* At illi (inquit) non intellexerunt. Et poſt pauca hunc Moyſen, quem negauerunt dicentes, quis te conſtituit principem & iudicem? Hunc Deus principem & redemptoré miſit, qui accepit verba vitæ dare nobis, cui noluerunt obedire patres noſtri, ſed repulerunt, & auerſi ſunt cordibus ſuis in Aegy- *Exod. 32.* ptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis deos, qui præcedant nos. Moyſi enim huic, qui eduxit nos de terra Aegypti, neſcimus quid factum ſit. Et vitulum fecerunt in illis diebus. Ergo quod in Aegypto ſubſannatio illorum iam ſæuierit, palàm eſt, & ex ipſorũ quoque verbis atteſtantibus poteſt colligi. Cum enim perſequeretur eos Pharao, illi videntes exercitum eius, dixerunt. Forſitan non erant ſepulchra in Aegypto, ideo tuliſti nos, vt moreremur in ſolitudine. Quid hoc facere voluiſti, vt educeres nos ex Ae- *Exod. 14.* gypto? Nonne iſte eſt ſermo quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes, recede à nobis vt ſeruiamus Aegyptijs? Illic nimirũ teſtantur, ſe illum repuliſſe mira inuidentiæ crudelitate, vt cum clamarent ad dominum ob ſuam liberationem, perſonam liberantis odirent, & cum ſibi ſalutem cuperẽt, illi perſonæ quam nouerant gloriam miniſterij ſalutaris inuiderent. Eodem morbo corrupti, cum regem nimis importunè quæſiſſent, datam ſibi ſecundũ cor domini perſonam odere regnanté, inuidebantq́; gloriæ triumphatoris, cuius contra gentes inimicas gloriabã- *Malitia eorum contra Dauid.* tur triumphis, in tantum vt contra illum ſuſciperent filium eius Abſalon, deinde Seba filium Bochri, deinde Hieroboam filiũ Naboth ſemel & iterum dicentes, non eſt no- *2. Reg. 15.* bis pars in Dauid, neque hereditas in filio Iſai. Eadẽ iniquitate ſiue ſubſannatione perſeuerante, cum regem magnum per prophetas prænunciatum expectaſſent Meſsiam, ad magnam generis ſui gloriam venientis odere perſonam, & illam quam ex lectione poterant animaduertere Chriſti gloriam ſtanti in medio ipſorum perſonæ nimis crudeliter inuidebant. Igitur iſta ſubſannatio eorum terra Aegypti, id eſt, ſic ſubſannauerunt Moyſen in terra Aegypti, ſic ſubſannauerunt Chriſtum filium Dei, ſic ſubſannauerunt Dauid, ſic ſubſannando negauerunt Moyſen, negauerunt Dauid, negauerunt Chriſtum ante faciem Pilati. Et idcirco cadent in ore gladij (vt iam dictũ eſt) propter iſtum linguæ ſuæ furorem, propter iſtam ſuam ſubſannationem. Quid proinde facies

CA. VIII.

ô Propheta? [In gutture tuo ſit tuba quaſi „ aquila ſuper domum Domini, pro eo, quod „ tranſgreſsi ſunt fœdus meum & legem meã „ præuaricati ſunt. Me inuocabant, Deus me- „ us, cognouimus te. Proiecit Iſrael bonum, „ inimicus perſequetur eum.] Hæc annuncia „ & annunciando in gutture tuo ſit tuba, quia videlicet populo huic bellum eſt, & non pax. Aquila namque veniet ſuper domum *Aquila contra Iudæos.* Domini, id eſt, Romanum imperium, cuius militare ſignum aquila erat, veniet ſuper ciuitatem in qua eſt domus Domini. In Ezechiele, vbi contra Iudam prophetia dirigitur, decem tribubus iam in Aſſyrios tranſlatis per Aquilam Nabuchodonoſor ſignificatur his verbis. Aquila grandis alarum magnarum longo membrorum ductu, plena plumis & varietate, venit ad Libanum & tulit medullam cedri, ſummitatem eius auulſit, & cętera. Neſcitis quid iſta ſignificent? Dic. Ecce veniet rex Babylonis in Hieruſa- *Ezech. 17.* lem, & aſſumet reges & principes eius, & adducet eos ad ſe in Babylonem. Hic autem vbi non aduerſus Iudam tantum, ſed aduerſus omnem Iſrael prophetia texitur, & quaſi tuba declamare iubetur, rectè ſecundũ ſu- pra dicta per aquilam excellentia Romani intelligitur imperij cuius (vt iam dictum eſt) militare ſignum aquila fuit, ante ſuſceptum vexillũ crucis, eo ꝙ aquila rex auium eſſe dicatur, & cuius ob honorem Herodes quoq; aureã fixit aquilã ſuper templũ domini, vt refert Ioſephus. Hęc aquila (inquit) ſuper domum Domini. i. Romanũ imperium ad deſtruendã irrecuperabiliter gloriam ſacerdotij Iudaici veniet. Quam ob cauſam? *Pactũ Dei cum Salomone.* Pro eo (inquit) quod tranſgreſsi ſunt pactum meũ, & legẽ meã ꝓuaricati ſunt. Poterat. n. obijcere quis & dicere, ꝙ iſtud deus faceret vel fieri ſineret, cõtra ſuũ ſtatutũ, contra fœ-

dus vel

dus vel pactum, quod pepigit cum patribus
eorum. Nam vt de cæteris taceamus, nunc
ad Salomonem, qui primus ædificauit illam
3. Reg. 9. domũ Domini, taliter dixit. Exaudiui ora-
tionem tuam & deprecationem, qua depre
catus es coram me. Sanctificaui domum hãc
quam ædificaſti, vt ponerem nomen meum
ibi in ſempiternum. Sed vide quid poſtmo-
dum ſequitur. Si autem auerſione auerſi ſu
eritis vos & filij veſtri, non ſequentes me,
nec cuſtodientes mandata mea, & cæremo-
nias quas propoſui vobis, ſed abieritis & co-
lueritis Deos alienos, & adoraueritis eos, au
feram Iſrael de ſuperſicie terræ quam dedi
eis, & templum quod ſanctiſicaui Nomini
meo proijciam à conſpectu meo, eritque in
prouerbium & in ſabulam cunctis populis,
Verba pacti conditionaliter poſita. & domus hæc erit in exemplum Ergo in pa
cto domus illa ſtetit, id eſt, ſub conditione
ſeruandæ iuſtitiæ, quam profectò ſeruandã
ab illis non eſſe, Deus præſciuit. Nam ſi ſer-
uandam eſſe præſciret, nequaquam condi-
tionaliter illis bona ſua permitteret, toties
dicendo, ſi præcepta mea ſeruaueritis, ſi in
vijs meis ambulaueritis, quod in lege fre-
quens, ſed abſolutè & modo prædicatiuo,
vel promiſsiuo, ſicut ad Abraham locutus
eſt in promiſsione ſeminis, quod eſt Chri-
ſtus. Non enim dixit, ſi egreſſus fueris de ter
ra tua, ſed egredere (inquit) de terra tua, &c.
& benedicam tibi, atque in te benedicentur
vniuerſæ cognationes terræ. Itemque, in re
Gen. 12. promiſsione non dixit, ſi feceris rem hanc,
Gen. 22. & non peperceris filio tuo vnigenito, bene-
dicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.
Quæ vniuerſaliter populo pro cultu taber-
naculi vel domus Domini, pro cęremonijs
ſeruandis promiſſa ſunt, ſub conditione po-
ſuit prouidentia Dei præſcientis, quòd con-
ditionem vel pactum promiſsionis non eſ-
ſent ſeruaturi, & quod pactum iſtud irritũ
facturi eſſent, ſicut & Hieremias verbis de-
Hier. 11. clamat manifeſtis. Cum enim præmiſiſſet,
Audite verba pacti huius, & facite illa, poſt-
modum hæc intulit. Et hi ergo abierũt poſt
Deos alienos vt ſeruirent eis, irritum fece-
runt domus Iſrael & domus Iuda pactum
meum, quod pepigi cum patribus eorum.
Hier 7. Itemq; alio loco dicit. Et nolite cõfidere in
verbis mendacij, dicentes. Templũ domini,
templũ domini, tẽplũ domini eſt, quoniã ſi
benè direxeritis vias veſtras, & ſtudia veſtra
habitabo vobiſcum in loco iſto. Igitur cum
dixiſſet, in gutture tuo ſit tuba, quia aquila
ſuper domum Domini, ne quaſi de muta-
bilitate argueretur, quòd abijceret domum
quam prius elegiſſet vel in pactum ſuſcepiſ
ſet, cauſam reddidit protinus dicens, pro eo,
quod tranſgreſsi ſint fœdus meum, & legẽ
meam præuaricati ſint, quod idem ac ſi di-
ceret, quia pactum meum irritum fecerunt.
Et iſta quidem cauſa contra Iudaicos flatus
ſufficiens eſt, nec aliam audiri digni ſunt,
quamdiu ſuam volentes ſtatuere iuſtitiam,
iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti, dum inter cę-
tera quibus ſeſe aduerſus fidem Chriſti de-
fendunt, illud quoq; ſubſannant dicendo cõ
ſequenter, eſſe mutabilem Deum, ſi domũ
ſuam nomini ſuo ſanctificatam abiecit apud
Chriſtianos quæſiturus aliam. Qui autẽ iam *Aquila ſuper domum domini.*
pro emerita fide dignus eſt, vt intret in ſan-
ctuarium Domini, & intelligat in nouiſsi-
mis eorum, cauſas alias audit & reddit, intel
ligit & dicit, quare ſuper illam domum Do-
mini aquila ſemel & iterum venire debue-
rit. Semel namque venit ſuper illam Nabu- *4. Reg. vlt.*
chodonoſor, quem in Ezechiele (vt iam di-
ctum eſt) per aquilam oportet intelligi, & e-
andem domum incendio conflagrauit. Ite-
rum venit Romanum imperium cum vi-
ctricibus aquilis, & non ſolummodo domũ *2. Mach. 5.*
illam, ſed & locum & gentem irrecuperabi-
liter tulit. Semel vel primo permittente deo
idcirco factum eſt, vt vetus illud ſacerdotiũ
corriperetur. Secundo idcirco factum eſt,
vt omninò tolleretur. Corripiendi namque
atque inſtruendi erant illius temporis tam
populus quàm ſacerdotes, vt ſcirent ipſi &
ipſorum poſteri, quia non propter locum gẽ
tem, ſed propter gentem locum elegit Do-
minus, & quia auro & lapidibus, quibus prę
fulgebat illa domus, nõ magis quam fumo
aut fauilla delectatur, niſi cordium corpo-
rumque templa ſibi ad habitandum præpa-
rentur. Tollendum autem omninò erat in
aduentu Chriſti domus vel templi illius ſa- *Sacrificium Iudæorũ nõ iuſſum, ſed permiſſum fuit.*
cerdotium, quia temporis illius ſacrificium
non fuerat iuſſum, ſed permiſſum, donec cũ
iuſſu & præſentia Chriſti veniret ſacerdo-
tium neceſſarium ſecundum ordinem Mel-
chiſedech. Nam quod illud ſacrificium non
fuerit iuſſum (vt iam dictum eſt) ſed permiſ
ſum, teſtatur ipſe Dominus in Hieremia di- *Hier. 7.*
cens. Holocauſtomata veſtra addite victi-
mis veſtris, & comedite carnes, quia nõ ſum
locutus cum patribus veſtris, & non pręce-
pi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti,
de verbo holocauſtomatum & victimarum
ſed hoc verbum præcepi eis, dicens. Audite
vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eri
tis mihi populus, & ambulate in omni via,
quam mandaui vobis, vt benè ſit vobis. Er-
go Sacrificium illud nõ iuſſum erat, ſed per-
miſſum. Ad quid autem permiſſum? Ad hoc
maximè vt ordo illius carnalẽ retineret po-
pulum, ne citius dilaberetur ad Aegyptio-
rum, cæterarumq; ſacrificia gentium, vt ſal-
tem ſub nomine veri Dei pingues hoſtias
carnium ſacrificarent, à quibus omninò a-
uelli nequaquam poſſent. Hoc ipſum inter-
ea teſtari cœpit Spiritus Sãctus per os Dauid,
quamuis ille in eadem religione ſacrifican-
tium, ſtudioſiſsimus fuit. Ait enim, Nũquid
manducabo carnes taurorum, aut ſanguinẽ
hircorum potabo? Immola Deo ſacrificium
laudis. Nimirum iſtæ voces parùm profeciſ
ſent

ſent ad decutiendum ſupercilium illius ſacerdotij, ſi poſt aduentum Chriſti ſtetiſſet & locus, & gens, & non veniſſet talis aquila ſuper illam domũ domini. Deniq; adhuc, poſtquã lapis ſuper lapidẽ nõ remãſit, Chriſtum blaſphemant vbiq; terrarũ captiui, & blaſphemando impedimentũ facere moliũtur currentib. quadrigis Euangelij Chriſti. Quid facerent, ſi roborati in terra ſua conſiſtentes, domumq; illam ſplendidam ſuper ſtitẽ habentes, tales ſuæ perfidei fulcimentũ digito demonſtrare poſſent? Tali ergo debuit aquila veniẽte domus Domini deſtrui, queadmodũ & Danieli angelus prædixit. Et poſt hebdomadas (inquit) ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus qui eum negaturus eſt. Et ciuitatem & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce venturo & finis eius vaſtitas, & poſt finẽ belli ſtatuta deſolatio. Et deficiet hoſtia & ſacrificiũ, & in templo erit abominatio deſolationis, & vſq; ad cõſummationẽ & finem perſeuerabit deſolatio. Nunc ad literæ textum reuertamur. Cũ cauſam reddidiſſet cur aquila venire permitteretur ſuper domũ dñi, dicendo, pro eo q tranſgreſsi ſunt fœdus meũ, & legẽ meã præuaricati ſunt, continuò ſubiunxit. Me inuocabant. Deus meus cognouimus te. Et eſt ſenſus. Mira impudentia, cùm ſint tranſgreſſores, cũ ſint præuaricatores, inuocant me dicentes, Deus meus, Deus meus cognouim⁹ te. Tale eſt illud in Eſaia. Me etenim de die in diẽ quærũt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens, quæ iuſtitiã fecerit, & iudiciũ Dei ſui non dereliquerit. Mentiũtur ergo dicendo, Deus meus cognouimus te. Ipſe Dei filius refellit eos in hoc dicto. Eſt (inquit) pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus noſter eſt, & nõ cognouiſtis eum. Quare? Nimirum quia iuxta &: illud quod prophetauit Eſaias. Populus hic labijs me honorat, cor autẽ illorũ lõgè eſt à me. Ita modis omnib. verbis ipſorũ opera contraria ſunt. Idcirco protinus hic propheta ſubiungit. Proiecit Iſrael bonum, inimicus perſequetur eum. Quod bonum, vel quẽ bonum Iſrael proiecit, niſi Deũ qui ſummum bonum, qui ſolus, & ſummè bonus eſt, cui dicit oretenus, Deus meus cognouimus te? Deniq; illũ proiecit, non modò, quia dudum dixit, Non eſt nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Iſai, & vitulos ſibi pro Deo ſtatuit: verumetiam, quia, quod maius eſt, Dei filium extra ciuitatẽ proiecit, negans cum ante faciem Pilati, & foris inter ſceleratos proiectum, crucifixit. Idcirco inimicus perſequetur eum, inquit, nimirum iuxta maledictiones, quas per ſeruũ Moyſes in lege præſcripſit: Tradat te Dominus corruentẽ ante hoſtes tuos. Per vnã viam egrediaris cõtra eos, & p ſeptẽ fugias, & diſpergaris per omnia regna terræ, ſitq; cadauer tuũ in eſcã cunctis volatilibus cæli, & beſtijs terræ, & nõ ſit, q abigat. Quòd ita factũ ſit, aſſertione noſtra non indiget. Sequitur. [Ipſi regnauerunt, & nõ ex me. principes extiterũt, & non cognoui. argentum ſuũ & aurũ ſuum fecerunt ſibi idola vt interirent.] Qui regnauerunt nõ ex me? Nimirũ ipſi qui bonũ proiecerunt; primũ qui cũ Hieroboam receſſerunt à domo Dauid, deinde qui crucifixerũt, vel negauerunt filium Dei, filiũ Dauid. Primò videndum de illis regib. qui regno ſciſſo à domo Dauid, ſuper decem tribus regnauerunt, vtrum verò ex Deo regnauerint, an non. Videtur nanq; repugnare verbis iſtis illud, quod in illa diuiſione regni ſcriptum eſt. Apprehendenſq; Ahias palliũ ſuum nouũ, quo opertus erat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Hieroboam. Tolle tibi decẽ ſciſſuras. Hæc enim dicit dñs Deus Iſrael. Ecce ego ſcindã regnũ de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Item, cùm congregaſſet Roboã multitudinẽ exercitus, vt reduceret regnũ ſibi, factus eſt ſermo Domini ad Semeã virum Dei, dicens. Loquere ad Roboã, & ad omnem domũ Iuda, dicẽs. Non aſcendetis, nec bellabitis contra fratres veſtros, filios Iſrael. Reuertatur vir in domum ſuam, à me enim factum eſt verbum hoc. Hæc (vt iam dictum eſt) repugnare videntur verbis iſtis. Ipſi regnauerunt, & non ex me. principes extiterunt, & non cognoui. Sed abſit, vt ſanctæ ſcripturæ verba ſibimet repugnantia vel contraria ſint. Quærimus ergo, qualiter & veritas hiſtoriæ conſiſtat, & nihilominus vera ſit hæc ſententia prophetica. Hoc intendentes, originem perpendimus illius mali, vel ſchiſmatis, quia nimirum facto illo prior extitit, quod hiſtoria narrat expletũ per manus Ahiæ Sylonitis, & confirmatum per Semeiam, virum Dei. Quænam illius mali origo fuit, niſi odium, quo Iſrael regem ſuum Dauid ſemper odio habuit? Nunquã enim volens ſapientiã, fortitudinem, atq; humilitatem, qui fuere tres primi flores Dauid, populus ille ſuſtinuit, vtpotè malis intentus ſtudijs, & idololatriæ cultui, cui ſeruire non poterat, regnante Dauid. Huius rei ſummũ illud iudicium fuit, quod cùm non haberent aliũ, quem ſtatuere poſſent ſuper illum depellendum, filium eius Abſalon ſuſceperunt. Verùm quãdiu vixit Dauid, quamdiu filiũs eius Salomon cũ ſapientia proceſsit, peccata illorum cõſummari nõ potuerũt, vt liceret eis iudicio Dei peruenire ad effectũ. At vbi merita domus eiuſdem Dauid, quæ peccatis illorum præponderauerant, ſic infirmata ſunt, vt Salomon per fornicationes deprauatus, ſeruiret dijs alienis, tunc demum manum ſuam Deus ſubtraxit, & præualens Iſrael contra domum Dauid, velut equus indomitus ſeſe excutiens, frenum rupit, & abijt ſuiſque ſtudijs congruum ſeſſorem Hieroboam ſuſcepit. Hoc nimirum ex Deo non fuit, & idcir-

Pſal. 49. Oportuit templu deſtrui. Dani. 9. Eſa. 58. Ioan 8. Eſa. 29. Proiecit Iſrael bonum. 3.Reg. 12. Deut. 28.

Obiectio. 3.Reg. 11. 2.Para. 11. Solutio. Odium Iſrael contra Dauid. 3.Reg. 11.

co nunc dicit. Ipſi regnauerunt, & nõ ex me principes extiterunt & non cognoui. Vt autem nõ poſſet nos retinere vel reuocare Roboam, diuino factum eſt iudicio, atque idcirco illic ait, à me enim factum eſt verbũ hoc. Ad ſummum eius ſententiæ, qua dictũ eſt, ipſi regnauerunt & non ex me, illud pro ſoribus argumentũ eſt, quia regnauerunt abſque legitima Dei vnctione. Vnctio nanque regalis in domo Dauid, & in tribu Iuda remanſit. reges autem decem tribuum abſque vnctione regnauerunt. Sanè vnus Iehu filius Ioſaphat filij. Nam ſi, quantulacunq; vnctione rex conſtitutus eſt, & hoc ex Domino, veruntamen non eundem Iehu comprobante, ſed condignam de domo Achab vltionẽ exigente. Tantũmodo lenticulam olei fundens ſuper caput eius vnus de filijs prophetarũ dixit. Hæc dicit dominus Deus Iſrael: Vnxi te regem ſuper populum Domini Iſrael, & percuties domum Achab domini tui, & vlciſcam ſanguinẽ ſeruorum meorum prophetarum, & ſanguinem omnium ſeruorum domini de manu Iezabel, perdã omnem domum Achab, &c. Iſte vnus regnauerit ex domino, & principem illum cognoſcere, Deus vtcunque dignatus ſit, veruntamen tantummodo ad vindictam, quia domum Achab deleuit & Baal exterminauit. non autem ad gratiam, quia peccata Hieroboam. id eſt, vitulos aureos, non dereliquit. Quapropter vera vndique eſt ſententia. Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui, quia præter iſtum vnum vnctum vnctionis imperfectæ, cæteri omnes, ſicut abſq; vnctione ita regnauerunt abſq; vocatione diuinæ gratiæ. Nũc demum & de illis animaduertendum, qui vſque adeo receſſeruntà domo Dauid, vt crucifigerent filium Dauid, filium Dei, quã verè dictum ſit, Ipſi regnauerunt & non ex me, principes extiterunt & non cognoui. Rectè enim hoc in reprobationem illorum debuit prophetari, qui vtique voluerunt temporaliter in hoc ſeculo extolli abſque adiutorio viſitantis gratiæ dei, ſicut in Euangelica parabola ipſe dñs innuit, cùm dicit. Agricolæ autẽ videntes filium, dixerunt intra ſe. Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas, & appræhenſum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderũt. Quid hæc parabola innuit, niſi quia Scribæ & Phariſæi, videntes Ieſum, nõ ignorauerunt, ſed oderũt illũ, quemadmodũ & ipſe dicit. Nũc autem & viderunt & oderunt & me, & patrem meum. Cũ enim agricolæ dixerunt, hic eſt hæres, nemo eſt in eis, qui ſe de ignorantia excuſet. Ergo cùm dicunt, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas, rectè & veraciter dicat is, qui occiditur. Ipſi regnauerunt & non ex me, id eſt, voluerunt ſine me regnare, & ſine me diuites eſſe, ſedendo ſuper cathedrã Moyſi, & prædã faciendo de populo, ita vt mentã quoq; & anetũ decimarent, non curando iuſtitiam, & fidẽ, &c. quæ cunque grauiora ſunt legis. Sed cùm illi ore ſuo ſemetipſos iudicantes dixiſſent. Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit alijs agricolis, quid iſte intulit? Ideo dico vobis (ait) quia auferetur à vobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Igitur quod ait. Ipſi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt & non cognoui, idem eſt ac ſi dicat. Ipſi quidem regnare voluerunt, ſed auferetur ab eis regnũ dei, quia non regnare voluerunt ex me, & in principatu ſuo cognoſcere noluerunt me, ſuę modis omnibus ſtudentes auaritię. Nam hoc eſt quod ſequitur. Argentum ſuum & aurũ ſuum fecerunt ſibi idola, vt interirent. Et eſt ſenſus. Argentum & aurum plus dilexerunt quàm deum, imò ne vllum auri & argenti detrimẽtum paterentur, oderunt Chriſtum & patrem eius deum, oderunt & crucifixerunt Chriſtũ dei filium. Latrocinabãtur enim in illo dei templo aurumque & argentum ſibi cõgregabant, prædam facientes de populo. Nonne autem Apoſtolus Chriſti teſtatur, quia auaritia ſimulachrorũ eſt ſeruitus? Rectè igitur ait, quia argentũ ſuum & aurũ ſuũ fecerunt ſibi idola, quia ſimulachrorum ſeruitus eſt auaritia, maximè in illis qui præſentes habentes Chriſtum dei filiũ, contra ipſorum auaritiã diſputantẽ, argento & auro magis fauerũt, & aduerſariũ mammonæ, id eſt, contẽptorem argenti & auri Chriſtũ interfecerunt. Quo fructu? Qua mercede? Vt interirent, ait. Etenim fructus idolorum eiuſmodi, fructus mãmonæ, fructus argenti & auri, interitus eſt animæ illorũ & corporis. Interierunt ſpiritualiter inuiſibilibus malignorum ſpirituũ phantaſijs, interierunt corporaliter viſibilib. Romanorũ gladijs. Itaque vicit domus Dauid, victi ſunt oẽs, qui receſſerũt à domo Dauid. Sequitur ergo. [Proiectus eſt vitulus tuus Samaria, iratus eſt furor meus in eis.] Lõga quidẽ concertatio facta eſt inter domũ Dauid, & vitulos aureos quos Hieroboã fecit, ſed tandẽ vicit domus Dauid, vicit (inquã) quando Chriſtus filius Dauid, in crucem aſcẽdit. Ibi cornu Dauid, cornu ſalutis, pductũ & erectũ nobis in domo Dauid confregit, proiecit, atq; cõtriuit vitulũ Samariæ. i. omnẽ impietatẽ diuidentem ſe à domo Dauid, in qua princeps ſedet nunc ipſe filius Dauid, cuius videlicet diuiſionis initiũ, ſçpe dictus ille materialis vitulus Samarię extitit. Et pulchrè, cũ duo fuerint vituli ſingulariter nũc, ꝓiectus eſt, vitulus, inquit. Plus em̃ ſignificat, quã ſi dixiſſet duo vituli, ſicut interdum ſingulariter per militẽ plus intelligimus, quàm per milites pluraliter. Militem nanq; dicere ſolemus, exercitum ſignificantes. Proiectus ergo (inquit) eſt vitulus tuus Samaria, id eſt, cecidit omnis idololatria, & ab illo principe domus Dauid,

Reges Iſrael abſq; vnctione.

4. Reg. 9.

Matth. 21.

Ioan. 15.

Matth. 23.

Ibidem 21.

Coloſſ. 3.

Dauid, Deo & homine Chriſto ſententiam acceperunt. Omnes dij gentium dæmonia, & principes mundi huius eiectus eſt foras. *Pſal. 59.* *Ioan. 12.* Illud quoq; pulchrũ eſt attendere, quod loco præſenti Samariam cõpellat, quia videlicet quando paſsionis Chriſti ſacramento deſtrui cœpit error ſiue idololatria, fieri hoc cœptum eſt à Samaria. Cùm enim Hieruſalem non ſuſciperet, imò perſequeretur fidẽ Chriſti, ſicut ſcriptũ eſt, Facta eſt autem perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis, & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ. Samaria verbũ Dei cum gaudio magno ſuſcepit, ſicut ordo lectionis *Actor. 8.* in Actibus Apoſtolorum patenter depromit. Iratus eſt (inquit) furor meus. In quibus vel cõtra quos iratus eſt, niſi in illis vel contra illos qui vitulum fecerunt, qui idololatriam pertinaciter ſectati ſunt, qui propter ſimulachrorum ſeruitutẽ à domo Dauid receſſerunt, imò natum de domo Dauid Chriſtum negauerunt? Nimirum inter iſtos concluduntur, & maximè ſunt vel fuerunt ſcribæ, vel phariſæi. Et idcircò iam ex tunc templum vel altare illorum, non altare Dei, ſed vitulus Samariæ meretur dici. Ecce furor domini iratus eſt in eis, & vitulus eorũ proiectus eſt, domus autem Dauid magnificata eſt. Templum quippe & ſacrificium illorũ ablatum eſt, Chriſtus autẽ & eccleſia eius in æternum manet. Et quare iratus eſt furor meus in eis? Videlicet, quia non poſſunt emundari. Nam hoc eſt, quod admirando pariter & interrogando confeſtim ſubiungit.

„ [Vſquequo non poterunt emundari? Quia
„ ex Iſrael ipſe eſt. Artifex fecit illum, & non
„ eſt Deus] Cũ interrogando dicit, Vſquequo non poterunt emundari, ſubandiri vult in æternum, Et cauſam reddit, cur in ſempiternum non poſſunt emundari. *Peccatũ in ſpiritum S.* Quia ex Iſrael ipſe eſt (inquit) artifex fecit illum. Cauſa hæc diligenter animaduertenda eſt. Sciendum inprimis, incorrigibilẽ eſſe illum, qui non per ignorantiam in mendacium cadit, *Matth. 19.* ſed per malitiã de corde ſuo mendacium cõfingit. Ille nanq; verbum dicit contra ſpiritũ ſanctum, qui ſciens veritatem Dei, contra *Tit. 3.* mendacium cogitat, & veritatem in mendacio detinet, ſicut Apoſtolus dicit. Quicunq; talis eſt, reus eſt æterni delicti, & non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro, quia ex ipſo eſt quod facit, aut dicit, non ab alio ſeductus, ſed de corde ſuo ſeductionem *3. Reg. 12.* confingens, & proprio iudicio condemnatus. Nimirum talis ille Hieroboam extitit, & hoc ſacræ ſcripturæ conditor ſpiritus ſanctus nobis intimatum eſſe voluit, peccatum eius exprimens verbis huiuſcemodi, dixit Hieroboam in corde ſuo. Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte, vt faciat ſacrificia in domo domini in Hieruſalem, & conuertetur cor populi huius ad domum ſuam Roboam regem Iuda, interficientque me, & reuertentur ad eum. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis. Nolite vltra aſcendere in Hieruſalem. Ecce dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Vera igitur impoſsibilis emundationis cauſa, quam dixit, quia ex Iſrael ipſe eſt, artifex fecit illum. Id eſt, quia Iſrael & rex eius Hieroboam nõ aliunde inductus, aut ab alio ſeductus, aureum vitulum putauit eſſe Deum, ſed artificio malicioſo cõfinxit illum, ſciens eum non eſſe Deum, & hoc ſolum intendens, vt populus ſibi ſubditus, tali præſtigio faſcinatus, verũ nequaquã requireret Deũ. Idcirco non poterunt emundari, & in illo peccato cuncti reges Iſrael cordis fuere impœnitentes. Porrò Baal non ita ſuſceptus eſt, vt dici *Baal non ex Iſrael fuit, ſicut vituli aurei.* poſſet, q̃a ex Iſrael ipſe eſt, quia videlicet nequaquã Iſrael ſiue rex Iſrael illũ de corde ſuo artifici cõmẽto cõfixit, ſed Iezabel à Sydoni adueniens, ſecũ illum aduexit, & ſuſcepit eũ Iſrael pro fauore reginæ, & regis Achab, pellecti nimiumque proni ad ſeruiendum ſæui *4. Reg. 10.* tiæ muliebri, & idcirco quandoq; potuerũt emundari, vt non colerent illum, ſicut in eiſdem ſacris habemus literis. Iehu nanq; ſtudioſè ſuper hoc fecit, quod rectum erat, & placebat in oculis domini & deleuit Baal de Iſrael. Non ita peccatũ Iudæ extitit, quãuis & Baal &c. idolorum portenta coluerit. Nullum quippe illorum ex ipſo fuit, ſed aliunde accepit, & idcirco emundari potuit, aliquoties emũdatus eſt, ſicut legimus, qui rex ille, & ille ſtatuas, vel ſimulachra confregit, lucoſque ſubuertit, & fecit, quod rectum erat in oculis domini. At poſtquam eo peruentum eſt, vt peccatum peccarent Iudæi, de quo veraciter dicas, quia ex ipſis eſt, & quia peccati eiuſdem fuere artifices, iam non poſſunt emundari. Quod illud peccatũ eſt? Nimirum illud mendacium auriolum, quod fabricati ſunt, dicentes: Blaſphemauit, quia dixit ſe filium dei benedicti, & ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & *Marc. 14.* venient Romani, & tollent noſtrum & lo- *Ioan. 11.* cum & gentem. Quod (inquam) fabricati *Matth. vlt.* ſunt, dando pecuniam copioſam militibus, vt dicerent, quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum, nobis dormientibus. Sicut veraciter illic de vitulo dictum eſt, quia ex Iſrael ipſe eſt, artifex fecit illum & non eſt Deus. Ita & hic veraciter dicas de hoc mendacio, quia ex Iſrael, ſiue ex Iudæis eſt, artifex fecit, id eſt, malitioſa mens excogitauit, & confinxit illud, & non eſt verum. Vtrunque etenim excogitato ſiue accepto conſilio, factum eſſe, ſcriptura refert. Et ſicut illic, cum lingua foris vitulum oſtentans diceret, iſti ſunt dij tui Iſrael, conſcientia teſtis, intus refragabatur, ſciens & dicens, quia non eſt deus. Ita & hic, dum conſultarent, & per pecuniam obtinerent, quatenus verbum hoc diuulgaretur, furati

ſunt eum nobis dormientibus, ſciebant,& conſcientiam refragantem intus audiebant, quia non eſt verũ. Poſtquã ſic peccauerunt, non veritatẽ ignorando, ſed mendaciũ excogitando iã emundari nõ potuerunt, iã nõ remittitur eis,neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro,quia tale peccatum conſequitur impœnitens cor ſemper reſiſtens Spiritui S. Vtrũque proiectũ eſt,& ille vitulus,ad quẽ tranſuerſi ſunt olim,recedentes à domo Dauid, & illud ſimulachrum auaritiæ, cui ſeruientes crucifixerunt Chriſtũ filium Dauid,& iratus eſt furor dñi in eis. Verè proiectus eſt vitulus.Sequitur enim.[Quoniã in araneaſrum telas erit vitulus Samariæ.] Item: Verè iratus eſt furor eius in eis. Vnde & protinus ſubiungit.[Quia in ventum ſeminabũt, & turbinem metent. Culmus non eſt in eis germen,nõ faciet farinã. Quod & ſi fecerit, alieni comedent eam.] Ab his experimentis vtrunq; cõprobatur,& ꝙ vitulus proiectus ſit, & quòd furor dñi iratus ſit in eis.Magnã quippe proiectionem ſiue abiectionẽ demõſtrat hoc argumentum, quòd vitulus quondam præcultus aureolus,& ob frequentiam feſtiuitatũ perpolitus, derelinquitur in telas aranearũ,i.ita negligitur, vt vacet araneis ſuarum cõtextione telarum totum cooperire & ſorpidare vitulum. Hoc ita vt dicitur, factum eſt per paſsionis Chriſti triumphũ, non tantum in vitulo Samariæ, ſed in cunctis ſimulachris gentium. Nihilominus & vitulus mendacij Iudaici, de quo iam dictũ eſt, factus eſt in telas aranearum .i. tam infirmum eſt atq; inualidum cõtra veritatem, vt ſunt telę aranearum. Hinc Eſa. dicit: Oua aſpidum ruperunt, & telas araneę texuerũt. Telæ eorum nõ erunt in veſtimentum, neque operietur operib. ſuis. Exempli gratia, vt appareat quã facilè mendacium illorum ſolui poſsit, dicimus eis. O milites vigiles, qui dicitis, vt eſtis docti, quia diſcipuli eius venerunt nocte, & furati ſunt eum nobis dormientibus, ſi dormiſtis, (vt dicitis) vnde hoc ipſum ſcire poteſtis, ꝙ venerint & eum furati ſint? Ergo telas araneæ texuiſtis vos, & conſiliarij veſtri, quia quã facile ſoluitur tela araneæ, diſsipati & veſtri cõpoſitio mẽdacij Itẽ. Magnã innuit irã, ꝙ ait, quia ventum ſeminabũt,& turbinẽ metent, culmus ſtans nõ eſt in eis germẽ, quia nõ faciet farinam. Et ꝙ & ſi fecerit, alieni cõedent eam. Belli quippe turbinẽ & famem panis ſonant hæc ſono literali, ſed longè grauiora ſunt, quæ intelligimus ſenſu ſpirituali, ſcilicet turbinem iudicij æterni,& famem audiendi verbum Dei. At ille populus eiuſmodi erat, qui ſpiritualia ſiue inuiſibilia hæc mala nõ pertimeſceret, pręſentia tãtũ & corporalia cupiẽs bona, metuens mala. Ergo ſecundum eius puerilẽ intellectum benè literã hoc modo contexuit, vt exterius ſonet famẽ panis, interius ſignificet famẽ audiendi verbũ Dei, qua

Tela aranea mendacia Iudæorum.

Pſal. 59.

videlicet fame nunc ille populus perijt. Ventum aũt ſeminabunt .i. opera inutilia facient, & ſicut ventum ſolet ſequi turbo tempeſtatis, ſic opera illorum ſine dubio ſequetur valida tẽpeſtas iudicij Dei. Culmus ſtans apud eos, litera eſt legis & prophetarũ, & iſte culmus non eſt germen, ſiue nõ habet germen in eis Notandum diligenter, ꝙ cùm dixiſſet, culmus ſtans nequaquã ait, nõ eſt in eo germen, ſed non eſt in eis germen. Denique in culmo ſacræ literæ eſt germen, ſiue granum ſpiritualis intelligentiæ, ſed non in eis, quia non intelligunt ſpiritum viuificantẽ, ſolamque ruminant literã occidentẽ. Hoc ipſum repetit verbis alijs, dicendo, non faciet farinam, quod & ſi fecerit, alieni comedẽt eam. Nam non faciet farinã, ſubauditur in eis, ſic ut iam dixerat, non eſt in eis germen. In quibus autẽ eſt germen, aut facit culmus ille farinam? Nimirum in alienis .i. in gentib. ſiue populis qui in Chriſtum credentes, de culmo literæ illius comedunt ſpiritualis intelligentiæ farinã. Nã hoc eſt quod ait. Quod & ſi fecerit, alieni comedent eam. Pro minimo eſſet infidelib. illis talẽ pati famem ſiue ſterilitatẽ, niſi etiã corporaliter nunc præſentia mala ſuſtinerent. Sequitur ergo.

Culmus ſtans litera eſt legis.

[Deuoratus eſt Iſrael, nunc factus eſt in nationib. quaſi vas immundum, quia ipſi aſcenderunt ad Aſſur.] Et eſt ſenſus. Deuorauerunt hoſtes Iſrael, ita vt iam non ſit populus, ſicut prædictum fuerat, & ego prouocabo eos in eo, qui non eſt populus, ſiue & ego ad æmulationẽ vos adducã & non gentẽ, cùm ceciderunt in ore gladij, qui ſuperfuerint ex eis, captiui ducentur in oẽs gentes, & vbicunque non fuerint pro immundis habebuntur, vt verè ſunt. Ipſi enim ſunt qui cũ blaſphemarent dñm, dicentes. In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, taliter denotati ſunt. Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem, & non inueniens, dicit. Reuertar in domum meã vnde exiui. Et cùm venerit, inuenit ſcopis mundatam, & tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, & ingreſsi habitant ibi. Et fiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus. De homine namq; immundus ſpiritus exiuit, & per loca inaquoſa ambulauit, quãdo de populo Iſrael per Moyſen & Aaron cultum Dei ſuſcipiente receſsit, & gentes poſſedit. Ibi requiem quęrens, non inuenit, quia veniens Chriſtus expectatio gentium, fortiter iſtum inquietauit, & foras miſit. Reuerſus ergo eſt in domum ſuam, id eſt, in illius populi ſynagogam; quam quia inuenit ſcopis mundatam, & ornatam, id eſt, per hypocriſim pulchram, ſuamq; volentes ſtauere iuſtitiam, nunc ingreſſus habitat ibi, cum ſeptem alijs ſpiritibus nequioribus ſe, ſcilicet cum omni ſpiritu impietatis & blaſphemiæ. Rectè ergo dictum eſt, nunc factus eſt

Pſal. 77.

Iudæi in nationib. immundi.

Matth. 12.

in natio-

in nationibus quaſi vas immudum, habitã- *Luca 11.* tem quippe habet in ſe ſpiritũ immundum. Ipſæ autẽ nationes vaſa, immunda ſunt, direpta illi forti armato, queadmodũ ait ipſe Chriſtus, ſemetipſum ſignificans. Aut quomodo poteſt quiſquã intrare in domũ for- *Esa. 10.* tis & diripere vaſa eius, niſi prius alligauerit fortẽ, & tunc domum illius diripiat Sic immũdus Iſrael cur factus eſt? Quia ipſi (inqt) aſcenderunt ad Aſſur. Aſſur, ꝙ interpretatur dirigens pleriſq; ſcripturarũ locis ſuperbum diabolum ſignificat, vt illic. Væ Aſſur, virga furoris mei, & baculus ipſe, in manu eius indignatio mea. Et poſt pauca. Et erit cũ impleuerit dominus cuncta opera ſua in monte Sion & in Hieruſalẽ, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis, regis Aſſur, & ſuper gloriã altitudinis oculorum eius. Ergo quia ipſi aſcenderunt ad Aſſur. i. quia ſeſe in ſuperbiã extulerunt, ita vt filij ſint Aſſur, ſicut dñs ait, vos ex parte diaboli eſtis, idcir- *Ioan. 8.* co quaſi vas immundũ facti ſunt in nationibus. Cõpleta eſt igitur & illa beatæ Mariæ *Luca 2.* prophetia, quam dixit. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inães. Quia videlicet ꝓpter ſuperbiã & diſperſi ſũt, factiq; cõtemptibiles vbiq; terrarũ, & culmus ſtans (vt iã dictum eſt) nõ facit in eis farinã. Quòd & ſi facit, nos alieni eſurientes cõedimus eã. Aſcenſum illum quo aſcenderunt ad Aſſur, adhuc denotat, ita ſubiungẽs.

„ [Onager ſolitarius ſibi Ephraim, munera dederunt ama-
„ toribus, ſed & cũ mercede conduxerunt na-
„ tiones.]

Onager. i. agreſtis aſinus, hominem ſtultum atq; ſuperbũ ſignificat, ſicut in Iob ſcriptum eſt. Vir vanus in ſuperbiã erigitur & quaſi pullum Onagri liberũ ſe natum pu- *Iob. 11.* tat. Rectè ergo per Onagrum carnalis Iſrael ſiue Iudæus hic intelligitur, qui vinculo domini ligari, & ad præſepe eius duci contemplit ſicut in Eſaia ipſe dñs dicit. Cognouit *Esaia 1.* bos poſſeſſorẽ ſuum, & aſinus præſæpe dñi ſui, Iſrael aũt me non cognouit, & populus meus me non intellexit. Nã ſicut per bouẽ, qui poſſeſſorem ſuum, & per aſinũ, qui præſepe domini ſui cognouit, credens ac fidelis quiſq; intelligitur, ille de Iudæis, iſte de gentibus, ſic Iſrael, qui dominũ eundẽ non cognouit, vel populus, qui eum non intellexit, *Onager populus Iudæus.* imò cognoſcere aut intelligere noluit, rectè Onager dicitur. i. aſinus quidem, ſed ſuperbus aſinus præ ſtultitia, ſed infrenis & præſepij dominici cõtemptor, vel ignarus præ ſuperbia. Iſte Onager ſolitarius, id eſt, populus à rectore Deo profugus & ſolus, vtpotè, Dei deſertor, & à Deo deſertus, quid fecit, aut quo declinauit? Munera (inquit) dederunt amatorib. ſed & mercede conduxerũt natiões. Qualib. munera dedit amatoribus? Profectò amatoribus ſine fide, amatoribus amantibus in ſimulatione, qui ſic amant, vt amantes faciant, qui ſic amare ſimulant, vt decipiant, vt videlicet cum animas deuocauerint à Deo vero creatore ſuo, protinus denudatos, & auxiliũ non habentes inuadant, vt poſſideant, ſuãq; tyrannidem in eos exerceant. Ergo ironicè dictum amatoribus, nã veraciter dicere poſſet hoſtibus, tales Aſſirij, cæteræq; nationes fuerunt, quibus Iſrael miſiſſe munera refert hiſtoria ſacra, diuinũ non ſperantem auxilium. Vt verò de futuris more prophetico dictum intelligas, tunc amatorib. munera dederunt, quando Chriſtum filium Dei crucifigentes. Barrabã quaſi pro munere diei feſti, non vtiq; Deo, ſed diabolo cunctiſq; malignis ſpiritib. falliſsimis amatoribus, certiſsimis deceptoribus, reſeruauerunt, & ob deſtruendam dominicæ reſurrectionis veritatẽ mandaciũ ſupra dictũ copioſa pecunia militibus data cõparauerunt. Quid faciat dñs Onagro huic, populo huic, qui taliter effugit? Ait.

[Nunc con- „
gregabo eos, & quieſcent pauliſper ab one- „
re regis & principũ.] „

Et eſt ſenſus. Quoniam ipſi effugerũt à me, cõgregabo eos in obſidionẽ & in gladiũ, prius Aſſyriorum, & Chaldæorũ, & deinde Romanorũ, & deinde (ſicut ſuperius iam dixi) multis diebus ſine re- *Quieſcent* ge & ſine principe ſedebunt. Et nota quod *pauliſper.* dixit, quieſcent pauliſper, quia videlicet labor illis erat, & grande onus, habere reges & principes, qualium ſeueritas Onagrum illũ ad præſepe dñi religaret, quales fuere iudices vſq; ad Samuel, per quos Iſrael ſaluatus eſt, quales fuere reges, Dauid, Ezechias, & Iozias, ac deinde rurſus principes, vſque ad Machabæos duces, & ad vltimum ipſe Chriſtus, regum rex, & principũ princeps. Iſti omnes onus fuere illis, nec eos ferre poterant impatientes; tanquã ſub nimio pondere curui & anheli, propriæ voluntatis amatores, quomodo pueri laſciui, & adoleſcentes petulantes, magiſtros ſæueros & pædagogos odiſſe ſolent auſteriores. Quieſcent pauliſper ab eiuſmodi onere requietione nimis damnoſa, nunc enim dimittam eos ſecundũ deſideria cordis eorum, vt eant in adinuentionibus ſuis. Quieſcent quidẽ, ſi pauliſper quia cũ excuſſerint ſe occidendo, ſcilicet maximum regẽ & principem ſuum, Chriſtum, atq; hoc facto quieſcere ſe putauerĩt diu ab onere velut importabili, tũc alio prementur onere, nec requieſcent grauiſsimis hoſtibus ſuppoſiti.

[Quia multiplicauit Ephraim „
altaria ad peccandum, factæ ſunt aræ ei in de- „
lictũ, ſcribã ei multiplices leges meas, quę ve- „
lut alienę reputatę ſunt.]

Cauſa hęc eſt malorũ ſequentiũ. Quomodo multiplicauit altaria ad peccandũ? Videlicet in eo, quòd aliud quid coluit extra vnũ Deum, quod ſacrificauit extra ſanctuarium vel ordinẽ legitimũ. Siquidem vnus erat Deus, & vnum, altare eius, quocunque in loco vel quantiſcunque in locis vna fide nomen eius inuocatur. Ille autem altare aliud fecit vitulo ſuo, qui (vt ſu-

prædictum eſt;non eſt Deus. Hoc vtiq; fuit multiplicare altaria ad peccandú, & taliter extructæ factæ ſunt ei aræ in delictú, quando Baal quoq; & cætera deorú portéta ſuſcipiens,tot aras habuit, quot dæmonib. ſacrificauit. Reddã ei multiplicitatis vicẽ. nã quia multiplicauit altaria,multiplicabo & ego leges meas,noua lege reprobando ſacrificia quæ illis lex vetus inſtituerat. Vnde & ſequi„tur.[Hoſtias offerent, immolabunt carnes, „& cõedent, & dns non ſuſcipiet eas] Iſtæ leges carnium & hoſtiarum velut alienę cõputantur ei,ſed tamen meæ ſunt. Nónne & Dauid hoc idẽ teſtatur cũ dicit: Tu es ſacerdos

Pſal. 109. in ęternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech?Reprobauerunt illi altare meum, & altaria ſua multiplicauerunt,reprobabo & ego ſacrificia carniũ illorũ,& multiplicabo leges meas, quas illi per cæcitatẽ mentis intelligere non poterunt, & velut alienas cõputabunt, ſed tamen meæ ſunt. Immolabunt carnes,& dominus nõ ſuſcipiet, immolabitur ſacrificiũ nouum,& dominus ſuſcipiet. Non erunt veteris & noui ſacrificij leges cõtrarię,ſed multiplices. Ipſi aũt dicunt eſſe contrarias, quia cæci ſunt. Scribere nihilominus, & ſcribere non deſinit eidẽ populo dominus leges ſuas

Excæcatio Iudæorum. leges euangelicas. Notandũ hoc eſt,quia nõ dixit tantũ ſcribam leges,ſed ſcribã (inquit) ei qui videlicet leges ipſe multiplices, quas

2.Cor 3. velut alienas cõputant, cõtinentur in ipſius libris, teſtificatæ ſunt à lege & prophetis. Magna eſt hic vindicta peccatorũ præcedentium,quòd ſic cæci facti ſunt, velut alienas computent leges iſtas, quaſcũq; per doctores vel ſcribas euangelicæ veritatis, per miniſtros noui teſtamenti Deus ſcribit, non litera,ſed ſpiritu.magna(inquã)dãnatio, quod à claritate iſta ſub velamine cordis abſconduntur. Hoc eſt quod protinus ſubiungi„tur.[Nunc recordabitur iniquitatis eorum, „& viſitabit peccata eorum.] Nunc enim id eſt, in hoc ipſo,quòd velut alienas cõputant & non ſuſcipiunt,non intelligunt, aut intelligere nolunt leges iſtas, recordatur dominus iniquitatis eorũ, & excęcatio hæc,viſitatio eſt peccatorum eorum quæ fecerunt à die quã primũ in deſerto vitulum formauerunt,vſque ad illã diem, qua Chriſti ſanguinem fuderunt, ſicut vindex prædixit Deus

Exod. 32. ad Moyſen. Ego aũt in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Hæc eſt vindicta,quã in Pſalmo ſanguinis Chriſti expoſcens,cùm dixiſſet: Et dederunt in eſcã meã fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto,cõ-

Pſal. 68. tinuò ſubiunxit. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueũ,& in retributiones, & in ſcãdalum. Obſcurentur oculi eorũ, ne videãt, & dorſum eorum ſemper incurua. Hoc idẽ & in præſenti loco ꝓpheta ſecretius innuẽs, continuò ſubiungit.

[Ipſi in Aegyptum conuertentur.] Aegy„ptus nanq; in tenebras transfertur. Eſt ergo ſenſus,Ipſi excæcabuntur & aggrauabũt cor ſicut aggrauauit Pharao & Aegyptus. Vnde & Apoſt.cũ de ipſis dolore intimo loqueretur,repentè Pharaonẽ pro exemplo intulit hoc modo. Dicit em̃ ſcriptura Pharaoni. Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendãm virtutẽ meam,& vt annuncietur nomẽ meũ Rom. 9. in vniuerſa terra. Eſt em̃ hoc ſimile illi, quia videlicet ſicut Pharao & Aegyptij videndo magnalia Dei,magis ac magis præ inuidia sũt indurati & excæcati, ſic iſti, qui debuerant eſſe Iſrael,quanto maiorem ex iam dictis legibus audiunt gloriam Chriſti, tanto magis indurantur & ſcandalizantur,& in blaſphemias offendunt & corruũt cæcis oculis. Veraciter ita dictum,ipſi in Aegyptũ conuertentur.i.fient Aegyptus,ſicut Aegyptij ſuperbiendo atq; inuidendo excæcabuntur atque indurabuntur. Vnde ſequitur adhuc.„ [Et oblitus eſt Iſrael factoris ſui,& ædifica-„ uit delubra.] Idem enim eſt ac ſi dicat, Et cæcitas contigit in Iſrael, qua nimis obſcuratus, oblitus eſt factoris ſui, ſpẽ ſuã in Deo non poſuit. Et quid egit ille oblitus domini?Et ædificauit,inquit,delubra. Verè ergo in Aegyptum conuerſus eſt, quia ſpiritualiter Pharaoni, id eſt, diabolo ædificauit habitacula, maiori ſeruitutis miſeria, quam olim Pharaoni illi ciuitates Phyton & Rameſſes ædificauerant.[Et Iudas multiplica„uit vrbes munitas.]Et eſt ſenſus, Non in do„mino confiſus eſt,ſed in ciuitatibus munitis, Exo. 1. quaſi poſſint illũ munitiones eiuſmodi deo aduerſante tueri.Sed vide quid contra dicat Deus.[Et mittam ignem in ciuitate eius, & „deuorabit ædes illius.]Hæc ſecundum præ„teriti temporis hoſtoriã ita vt dicuntur geſta ſunt,quia ſicut hiſtoria Regum narrat. XIIII.anno Ezechiæ aſcendit Sennacherib, & oẽs ciuitates munitas cœpit, deſtruxit,& igne combuſſit.Deinde multò magis Nabu 4.Reg. 18. chodonoſor rex Babylonis,& ciuitatẽ Hieruſalem,templum quoque combuſſit. Ad poſtremum verò Romanus exercitus prophetiam hanc maximè adimplenit, quia túc ignis illius populi ædes irrecuperabiliter de 4.Reg. 25. uorauit.Spiritualiter delubra & vrbes munitæ,quas ille Iſrael ſiue Iudas ædificauit & multiplicauit, ſuperſtitiones fuere,& machinamenta impietatis, quibus ſeſe defendunt, ex quo Chriſtus veritas, & veritatis propugnator aduenit,in quibus adhuc ſeſe quaſi muniti protegũt aduerſus prædicationẽ euangelicæ fidei. Propter q & igni dupliciter ſunt traditi,iuxta illud de cantico Deutero- Deut. 32. nomij.Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſsima.

FINIS LIBRI TERTII.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Luca 23. PROLIXA inuectione peccata Iudæ ſiue Iſrael aut Ephraim ſpiritus propheticus præſenti loco declamans, mala illis ventura deñciat acerba nimis & diuturna, non ante finienda, donec veniret Romanus exercitus, & cumulatam in vltionem ſanguinis Chriſti miſeriarum menſuram in illis cõ-*Oſee 10.* pleret. Teſtatur hoc ipſe, qui in prophetis olim loquebatur Chriſtus, cum per ſemetipſum teſtimoniũ de præſenti prophetæ huius declamatione ſumens, ita loquitur du-*Matth. 23.* ctus ad crucifigendum. Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros, quia ecce dies venient, in quibus dicent. Beatæ ſteriles, & ventres, quæ non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collib. operite nos. Hoc namque Propheta hic ante prædixerat & ſic infra ſcriptum eſt. Lappa & tribulus aſcendet ſuper aras eorum, & dicent montibus, operite nos. & collib⁹, cadite ſuper nos. Dicebat autem dominus de tribulatione & ira, quę ventura erat per manus Romanorũ populo illi in vltionem ſanguinis ſui. Igitur quocunq; nomine propheta hic vtatur, ſiue Iudam, ſiue Iſrael, ſiue Ephraim vocet eos, ipſi ſunt Iudęi illius temporis, quod propheta proſpicit intendens in aduentum Chriſti, & maximè illis mala iſta denunciantur, qui patrum ſuorum recedẽtium à domo Dauid menſuram impleturi erant, crucifigẽdo magnum & verum Dauid. Nunc itaque cœpto

CAP. IX. tenore, ordinem prophetiæ perſequamur.

"[Noli lætari Iſrael, noli exultare ſicut popu"li, quia fornicatus es à Deo tuo. Dilexiſti "mercedem ſuper omnes areas tritici. Area "& torcular non paſcent eos, & vinum me"tietur eis. Non habitabũt in terra domini.]

Notum eſt, quia lætari & exultare voluit Iſrael ſicut populi, & hoc peccatum eius manifeſtum eſt, vt inferius hic propheta dicit, ex diebus Gabaa, id eſt, ex diebus Saul, qui fuit de Gabaa. Tunc enim Iſrael hoc ipſum, q𝔡 vellet lætari & exultare ſicut populi, mani-*1. Reg. 3.* feſtauit Samueli his verbis. Ecce tu ſenuiſti, & filij tui non ambulant in vijs tuis. Conſtitue nobis regem vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes. Cumq; diceret dominus. audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim abiecerunt te, ſed me, ne regnẽ ſuper eos, iuxta opera ſua, quæ fecerunt à die, qua eduxi eos de Aegypto, vſque ad diem hanc, ſicut dereliquerũt me & ſeruierunt dijs alienis, ſic faciunt etiam tibi. Cum (inquam) hæc & cætera dicit dominus, & Samuel ille cuncta conteſtaretur, iterum firmius manifeſtauit Iſrael, quòd vellet lætari & exultare ſicut populi, dicens illi, Nequaquam. Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella noſtra pro nobis. Nimirum hæc lætitia populorum, hæc exultatio eſt gentium, regem alium habere quàm DEVM, & hac lætitia lætari, tali exultatione exultare voluit Iſrael, quando regẽ Saulem expetiuit, quando ſecutus eſt Hieroboam, relicta domo Dauid, quando Chriſtum negauit ante faciem Pilati, dicens: Nos non habemus regem niſi Cæſarem. Verùm taliter lætari, tali modo exultare non conceditur populo illi, qui legem accepit, & cultum profeſſus eſt DEI, qualiter lætantur vel quomodo exultant cæteri populi, qui nunquam habuerunt notitiam DEI, vt vacet illis, quemadmodum & cæteris gentib. deſerto DEO proſperari in temporalibus bonis. Ait ergo. Noli lætari Iſrael, noli exultare ſicut populi, ſubauditur, quia non conceditur tibi. Quare? Quia fornicatus es à DEO tuo, inquit. Ac ſi dicat, Aliter enim iudicas vt adultera, quæ fornicando receſsit à viro ſuo, atque aliter meretrix, quæ nulli fidem dederat, neque vnquam aſtricta fuerat vinculo coniugali. Tu virum Deum ſortita fueras, & tali marito contempto dormiſti cum altero viro, immò cum pluribus viris, olim in deſerto & in Samaria, ſiue etiam in Hieroſolymis, cum vitulis aureis, & cum Baal, cæteriſque portentis, & nouiſsimè cum Barraba latrone, quem tibi negato Chriſto prælegiſti, & hæc adulteria maritus deprehendit. Præcepit autem lex ipſa, quam tu profeſſa es. Si ſpiritus zelotipię *Num. 5.* cõcitauerit virũ contra vxorem ſuam, adducet eam ad ſacerdotem. Cumque ſteterit mulier in conſpectu Domini, diſcooperiet caput eius, & ponet ſuper manus eius ſacrificium recordationis & oblationem zelotipiæ. Ipſe autem tenebit aquas amariſsimas, in quibus cum execratione maledicta congeſsit, adiurabitq; eam & dicet. Si declinaſti à viro tuo, atq; polluta es, & concubuiſti cũ altero, his maledictionibus ſubiacebis. Det te dominus in maledictionem, exemplumq;

cunctorum in populo ſuo. Putreſcere faciat fœmur tuum, & tumens vterus tuus dirum patur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ven trem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat fœmur tuum. Et reſpondebit omnis populus, Amen, Amen. Non ſic examinatur, vel in iſto ſeculo iudicatur meretrix, cui nō eſt vir, quem iure aduerſus eam ſpiritus zelotipiæ concitare poſsit. Noli igitur lætari, noli exultare ſicut populi tui, quia deo tuo fornicatus es, quia videlicet lætitiam ſiue exultationem populorum non concedunt tibi, quæ in te conſcriptæ ſunt legis maledictio-
Deu.28. nes. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fructus vē tris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum, &c. Porrò, populis ſaltem iſta conceduntur temporalia bona, vt (verbi gratia) ſint promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, vt ſint oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſsibus ſuis, boues eorum craſſę. Cur ita? Qua ratione ſic apud Deum iudicatum eſt? Videlicet, quia populi ſuos labores poſsidēt
Pſal. 104. tu autem labores aliorum pro mercede acce piſti conſeruandæ legis Dei, ſicut In Pſalmo
Pſal. 143. ſcriptum eſt, Et dedit illis regiones gentium & labores populorum poſſederunt, vt cuſtodiant iuſtificationes eius. Hac mercede acce pta, datorem Deum diligere, & legem eius
Peruerſa dilectio Iudæorum. cuſtodire debueras. Sed quid? Dilexiſti mercedem (ait) ſuper omnes areas tritici. Peruerſa dilectio tua. Nam Deum diligere, mercede autem vti debueras. Tu autem econtrario, mercedem dilexiſti, Deum contempſiſti. Ergo fornicatus es à Deo tuo, quia dilectionem, qua Deum diligere debueras, ad diligendam mercedem detorſiſti, & hoc nō parcè, non quomodocunq;, ſed ſuper omnes areas tritici, id eſt, tam immenſa cupiditate, tam profunda auaritia, vt te explere nō queant omnes areæ tritici. Tua namque auaritia ignis eſt, qui nunquam dicit ſufficit. Talem tamque peruerſum tuæ dilectionis ordinem dominus ipſe deteſtans in Euan-
Matth.23. gelio dicit: Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentā, & anetū & cyminū, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiā & fidem. Itēm. Amant autem primos recubitus in cœnis, &
Luca 11. primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus, Rabbi. Tam honoris quàm pecuniæ mercedem te dilexiſſe redarguit, quia nimirum in vtroq; peruerſa eſt dilectio animæ fornicantis à Deo, Diligentis rē Dei, neglecto Deo. Quid igitur? Quid fieri cenſet propheticus ſermo? Area (inquit) & torcular non paſcet eos, & vinum mentietur eis. Ad auditores ſe conuertens totuſque auerſus à fornicante populo ſpiritus, qui hæc dicit, alijs annunciat, quid iuſtè propter hoc euenturum ſit. Ac ſi

dicat, Quoniam dilexit mercedem meam, & meipſum contempſit, ipſa merces tolletur ei, ſcilicet triticum & vinum, & cum in illis ſperauit, mentientur ei, ſicut continetur in maledictionibus legis. Sementem mul- *Deut.28.* tam iacies in terra, & modicum congregabis quia locuſtæ omnia deuorabunt. Vineam plantabis & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam, quoniam vaſtabitur vermibus. Parum hoc erat, vt area tritici non paſceret eos, & vinum pariter mentiretur eis, niſi etiam & olim Aſſyrio vaſtante, & poſt Romano exercitu debellante, ducerentur captiui. Ait ergo, repentè ſententiam complens. Non habitabunt in terra domini, ſubauditur, ſed in omnes gen tes ducentur captiui, & nuſquam requies erit illis, quemadmodum itidem Moyſes prædixit. Diſperget te dominus in omnes populos, à ſummitate terræ, vſque ad terminos eius. In gentibus quoque illis non requieſces, neq; erit requies veſtigio pedis tui, & cætera. Et notandum, quod non *Vbi ſupra.* dixerit, non habitabunt in terra ſua, ſed nō habitabunt (ait) in terra domini. Non vult profiteri, quòd terra illa, ad quam poſsi- *Terra domini.* dendam ingreſsi ſunt filij Iſrael, terra ipſorum fuerit aut eſſe debuerit, ſed terra domini. Et rectè, nam hoc ipſum confirmatur auctoritate ipſius domini dicentis inter cætera, legittima terræ, quæ obſeruari iuſsit. Terra quoque non veſtra in perpetuum, quia mea eſt, vos autem aduenæ & coloni mei eſtis. Neque enim terra fuit ab initio illius populi, ſed neque ſuis eandem terram adquiſiuit meritis, cum fuerit populus duriſsimæ ceruicis. Vndè & Moyſes dicit in Deuteronomio: Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos dominus Deus tuus in conſpectu tuo, propter iuſtitiam meam introduxit me dominus, vt terram hanc poſsiderem, cum propter impietates ſuas iſtæ deletæ ſint nationes. Neque enim propter iuſtitias tuas & æquitatem cordis tui, ingredieris vt poſſideas terras eorum, ſed quia illę egerunt impietatem, introeunte te deletæ ſunt, & vt cō pleret verbum ſuum dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham, Iſaac, & Iacob. Scito igitur, quòd non propter iuſtias tuas dominus Deus tuus dederit tibi, terram hanc optimam in poſſeſſionem, cum duriſsimæ ceruicis ſis populus. Rectè igitur dictum, non habitabunt in terra domini, pro eo vt diceret, non permanebunt in terra, quam dominus dedit illis, quæ nequaquam ipſorum erat, ſed terra domini, quia videlicet nec ipſorum ab initio fuit, nec eam pro vllis adepti ſunt meritis ſuis. Porrò & alia eſt terra, quæ dignius dicatur terra domini, ſcilicet terra viuen- *Pſal.141.* tium, in qua & Pſalmiſta portionē ſuam eſſe *Pſal.26.* dicit, & credit videre bona domini. Num ergo ſaltem in illa terra poterunt habitare coloni

coloni iſti, & ſuſcipiet eos illa terra viuentiũ quos iſta terra Chanaan euomuit? Nequaquam. Sequitur enim.

[Renerſus eſt Ephraim in Aegyptum, & in Aſſyrijs pollutum comedit. Non libabunt Deo vinum, & non placebunt ei. Sacrificia eorum quaſi panis lugentium, omnes qui comedent eum contaminabuntur, quia panis eorum, animæ ipſorum, non intrabũt in domum domini.] Rectè, ergo non ſpecialiter dixerat, non habitabunt in iſta terra domini, ſed generaliter, non habitabunt in terra domini, quia videlicet ſicut de illa corporaliter eiecti ſunt in terra domini, ſic ſpiritualiter atque inuiſibiliter damnati ſunt, vt animæ ipſorum non intrent in illam cæleſtẽ domum domini. Quare? Quia reuerſus eſt (inqnit) Ephraim in Aegyptum, id eſt, qui debuerant eſſe filij Abrahæ, Aegyptij facti ſunt, videlicet ſuperbientes in peccatis ſuis, & propter ſuberbiam ſuam excęcati & indu-
Supra 7. rati. Notandum, quia tertiò iam in iſta inue-
Supra 8. ctione hoc ipſum dixit, licet verbis aut ſyllabis, parumper demutatis. Supra nam dixerat, Aegyptum inuocabant. & ad Aſſyrios abierunt. Ac deinceps, Ipſi in Aegyptu conuertentur, & oblitus eſt Iſrael factoris ſui. Nunc tertio dicit: Reuerſus eſt Iſrael in Aegyptum, & in Aſſyrijs pollutum comedit.

Notanda ſunt etiã incremata mali, ſecundum modos cuiuſq; dictionis. Nam quod ſecundo ait: Ipſi in Aegyptum conuertentur, plus eſt quam id, quod primo dixerat, Aegyptum inuocabant, & quod tertio dicit: Reuerſus eſt Ephraim in Aegyptũ, plus eſt quam id, quod ſecundò dicit, ipſi in Aegyptum conuertentur. Præterito namque tempore dicendo, reuerſus eſt in Aegyptũ, conſumatamm diſceſſionem exprimit, atq; addendo, & in Aſſyrijs pollutum comedit, peccati vel apoſtaſiæ eius delectationem vehementer coarguit. Secundum hæc dicta nimirum populus ille de malo in deterius atq;
3. Reg. 12 in peſſimum declinauit. Quãdo primùm de Aegypto exierant, facientes vitulum, Aegyptum inuocabant, dicentes: faciamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum, ſed ſuę voluntati permiſſi non fuerunt. Quando verò peccatum illud auxerunt, & recedentes à domo Dauid, non vnum tantum, ſed duos vitulos fecerunt, & ſuæ voluntati permiſſi ſunt, rectè ſecundum illud prophetico ſpiritui dicere conueniebat, quia ipſi in Aegyptum conuertentur. Sed eiuſdem conuerſionis nondum finis erat. Adhuc enim ſuos ad eos dominus prophetas mittebat, adhuc lucerna Dauid reſeruabatur in tribu Iuda, vbi tandem crucifixerunt Chriſtum, illuc demum propheta intuitum intendens, iam præterito vtitur tempore, dicendo: reuerſus eſt Ephraim in Aegyptum, id eſt, Iudæi excæcati ſunt, tenebræ facti ſunt, obſcurati sũt oculi eorum, & ſic Pharao & Aegyptus aggrauauit cor ſuum, addendo, & in Aſſyrijs pollutum comedit, non libabunt deo vinũ, & non placebunt ei. Euidenter aſtruit, quia quicquid extunc quaſi ſacrum Iudæi comedunt, cum Aſſyrijs, id eſt, malignis ſpiritibus pollutum comedunt, quicquid extunc libant, quicquid ſacrificant, non Deo placitum, ſed deo eſt aduerſum, ſecundum quod & per Eſaiam dicit idẽ deus. Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum? Holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorũ nolui. Ne afferatis vltrà ſacrificium fruſtra. Hæc & cætera cum dicit, profectò confirmat præſentem prophetiæ locum, dicentis. Non libabunt deo vinum, & non placebunt ei. Et vt exprimeret, quam pollutum comedit in Aſſyrijs, id eſt, cum ſpiritibus malignis qui per Aſſyrios ſolent deſignari, protinus ait. Sacrificia eorum quaſi panis lugentium, omnes qui comedunt eum, contaminabuntur apud Iudæos, cum pro mortuo ſacrificium offerebatur, ipſum ſacrificium vocabatur panis lugentium, videlicet propter hoc, quia pro mortuo erat oblatum, in cuius morte parentes lugebant. Et quiſquis in domo mortui comediſſet aliquid vel tetigiſſet, reputabatur immundus. Vndè & aliorſum comedebant vſque ad ſeptimum diem. Eſt ergo ſenſus. Sicuti ea, quę in domo mortui erant, immunda fiebant, & quiſquis ea comediſſet aut bibiſſet, reputabatur immundus, ſic iſtorum ſacrificia, quæ dominus in Eſaia ſeſe odiſſe teſtatur, immunda ſunt, & quiſquis inde comedit, contaminatur. Quare? Quia panis (inquit) animæ ipſorum, ſubauditur, repoſitus, iuxta illud. Quę enim ſeminauerit homo, hæc & metet. non intrabit in domum domini, videlicet quia ſacrificatur, vel offertur extra gratiã domini extra fidẽ Chriſti. Hęc propheta quaſi ad circunſtantes reſpiciens, dixerat nunc ad ipſos quibus antè loquebatur, iterum oculos forti zelo terribiles conuertit & dicit. [Quid facietis in die ſolenni, & in die feſtiuitatis domini?] Hæc ſub interrogatione, vt eos euigilare faceret exclamauit, cunctiſque qui audiunt in attentionem excitatis, rurſum ſe conuertit, & cauſſam reddit, cur eos tam grauiter percunctatus ſit. Ait enim.

[Ecce enim profecti ſunt à vaſtitate, Aegyptus congregabit eos. Memphis ſepeliet eos, deſiderabile argenti eorum vrtica hæreditauit, lappa in tabernaculis eorum. Venerunt dies viſitationis, venerunt dies retributionis.] Tanquam diceret, derident iſti quaſi me promittẽtem longinquum diem dum dico. Quid facietis in die ſolemni, & in die feſtiuitatis DOMINI. Sicut mos eorum eſt, illudere prophetis. Exempli gratia, ſicut in Eſaia dicunt. Manda remanda,

Aſſyrij maligni ſpiritus.

Eſaiæ 3.

Panis lugentium.

Gala. 6

fiteatur, quòd ſtultus ſit. At ille pertinaciter ſtultitiam ſuam defendit, dicens, quòd ſapiens ſit. Itaque rurſus ad auditores conuertitur, & conquerendo dicit. [Speculator Ephraim cum deo meo propheta loquens ruinæ, factus eſt ſuper omnes vias eius, inſania in domo eius. Profundè peccauerunt, ſicut in diebus Gabaa. Recordabitur iniquitatis eorum, & viſitabit peccata eorum.] Magna vehementer malitiæ vel præſumptionis admiratio, dum dicit, ſpeculator Ephraim cũ Deo meo. Quid enim eſt, ſpeculatorem eſſe cum Deo, niſi ſpeculationis ſubtilitate contendere cum Deo. Deniq; ſicut pugnare cũ inimico, idem eſt, quod pugnare contra inimicum, ita ſpeculari cum DEO, idem eſt hoc loco, quod ſpeculari contra DEVM. Non enim dixit ſpeculator DEI, quod bonum eſſet. Hoc enim debet eſſe is, quemcunque DEVS vice ſua pro animarum cuſtodia vigilaturum poſuit, ſed dixit ſpeculator cum Deo, quod malum eſt. Sic enim rectè denotatur ille, quicunque aliquo machinamento diuinis molitur obuiare cõſilijs. Hoc egit Ephraim. Hoc Hieroboam fecit. Dixit enim in corde ſuo. Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſacrificia in domo domini in Hieruſalem, & conuertetur cor populi huius ad dominum ſuum Roboam regẽ Iuda, interficientq; me & reuertentur ad eũ. Et excogitato conſilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis. Nolite vltra aſcendere in Hieruſalem. Ecce dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Poſuitq; vnum in Bethel, & alterum in Dan. Talis fuit ſpeculator, & ſic aſtutè (vt putabat) ſpeculatus Ephraim, & hanc ſpeculationem cum ſpeculatione Dei contulit, prætulitq; illius conſilio vel ſpeculationi dicentis ſibi. Si igitur audieris omnia, quæ præcipio tibi, & ambulaueris in vijs meis, & feceris quod rectũ eſt coram me, cuſtodiens mandata mea & præcepta mea, ſicut fecit Dauid ſeruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quomodo ædificaui Dauid, & tradam tibi Iſrael & affligam ſemen Dauid ſuper hoc, veruntamen non cunctis diebus. Nunquid non melius ſe ſibi prouidere putauit, conſilium aliud excogitando ſibi? Ait ergo, Speculator Ephraim cum Deo meo. Dictũ hoc admirantis pariter & dolentis ſonat affectũ. Non enim tantum dixit, ſpeculator cum Deo, ſed ſpeculator cum Deo meo. Habuit & prophetas Ephraim, videlicet quales erant illi quadringẽti quinquaginta viri, quos vno die Helias interfecit, & quales poſtea Iehu ſacrificio ſimulato Baal, quotquot erant, omnes occidit. Imò & ab initio, factis vitulis aureis ſicut ſacerdotes, ita & prophetas Hieroboã ſibimet inſtituit. De quibus erat ille, qui virum Dei venientem de Iuda in ſermone domini contra Hieroboam fefellit, & reduxit ſecum vt comederet & biberet in domo eius, propter quod cum abijſſet, inuenit eum leo in via, & occidit. Cum ergo dixiſſet ſpeculator Ephraim cum Deo meo, ſubiunxit atque ait, Propheta laqueus ruinæ factus eſt ſup omnes vias eius. Propheta dixit Ephraim, id eſt prophetas habentem. Et quia prophetæ illi verè inſanierant, & nihil quod ad ſanitatem pertineret, prophetabant, ſed tãtummodo inutilia quædam inſana mente diuinabant, idcirco ſubiunxit atque ait. Inſania in domo Dei eius. Quis autem erat Deus eius? Vtiq; vitulus aureus, & talis domus Dei erat ea, quæ fuerat vocata Bethel, id eſt, domus Dei. Illic inſaniam, id eſt, inſanã prophetiam iam tunc fuiſſe manifeſtũ eſt. Scriptum eſt enim ſic. Prophetæ aũt quidam ſenex habitauit in Bethel, ad quem venit filius ſuus, & narrabat ei omnia opera, quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel, & verba quæ locutus fuerat ad regem, &c. Eiuſmodi prophetia quam illi prophetabant, rectè hic dicitur inſania. Quid enim inſanius, vt exempli gratia de eodem, quem nunc commemorauimus, aliquid proferamus? Quid (inquã) inſanius, quàm quòd & illum virum Dei decepit, & in inobedientiã ruere fecit, ſciens & hoc intendens, quod euenit? Exclamauit enim & dixit, Quia inobediens fuiſti ori domini, & non cuſtodiſti mandatum, quod p̃cepit tibi, non inſeretur cadauer tuũ in ſepulchrum patrũ tuorũ. Item cũ occidiſſet illum leo, & ille ſepeliſſet eum, dixit ad filios ſuos. Cũ mortuus fuero, ſepelite me in ſepulchro in quo vir dei ſepultus eſt, iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. Profectò enim veniet ſermo, quem prædixit in ſermone Domini. Verè iſte inſanus erat, taliter nequam alij, nequior ſibi. Quid enim iſte, niſi per inſaniã ſemetipſum occidit, ſuæq; animę mortem cum morte aliena apertis perpetrauit oculis? Etenim ô inſane, ſi propterea non infertur cadauer eius in ſepulchrũ patrũ eius, quia inobediẽs fuit ori domini, Tibi quid fiet, qui hoc ſcienter feciſti, quòd factus es inobediens ori domini? Talis prophetia ſic inſaniens propheta, laqueus (inquit) ruinæ factus eſt ſuper omnes vias eius, ſubauditur Ephraim, & ad illaqueandum intenti omnes erãt prophetæ illi, & præualebant decipiẽdo ſub nomine prophetarũ diuinando aliquid. Quid enim dicebant, niſi quod ille iam dictus dixit. Et ego propheta ſum ſimilis tui, & angelus locutus eſt mihi in ſermone domini? Si hoc dicendo laqueus factus eſt viro Dei, ita vt falleret eum, & reduceret ſecum, quanto magis populum fallebant, & ſuper omnes vias eius laqueum deceptionis tendebant? Neq; enim timebant, vt auctoritatẽ haberet quispiã de prophetis domini, cũ ſeſe cõferre auderet illi pſeudopropheta, diceretq;, Et ego ꝓpheta ſũ ſimilis tui. Deniq; pugno etiã interdũ ſibi auctoritatẽ cõtrarius ꝓpheta cõtra prophe-

Speculator cum Deo.

3. Reg. 12.

3. Reg. 13.

prophetam domini vendicare non dubitabat. Sicut alio loco ſcriptum eſt: Nūc igitur (ait Michæas ad regem Achab) ecce dedit dominus ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorū, qui hic ſunt, & dominus loquutus eſt contra te malum. Acceſsit autem Sedechias filius Chanaam & percuſsit Micheam in maxillam & dixit, Me ne ergo dimiſit ſpiritus domini, & loquutus eſt tibi? Iam vt ad rem ſummā recurram, i. ad tēpus dominicæ paſsionis, quo totius prophetiæ caput intendit. Tunc verè propheta laqueus ruinæ factus eſt, quando prophetauit Caiaphas, quod Ieſus moriturus erat pro gente. Hoc nimirum intendens populo inſinuare, quod niſi illum interficerēt, futurum eſſet, vt venirent Romani, & tollerent eorum locum & gentem. Sic namque prophetando cunctos illaqueauit, & attraxit in cōſenſum peccati, quod velut laqueus inexplicabilis, & loco, & genti (ſicut iam apparet) magnæ ruinæ cauſa extitit. Illic populus Iudaicus rectè dicēdus erat Ephraim, quia (ſicut ſuperius iam dictum eſt) illic Ephraim, id eſt, decem tribuum recedentium à domo Dauid, peccata conſummauit, crucifigendo Chriſtum filium & Dominum Dauid. Dicatur ergo ſpeculator Ephraim cum Deo meo, propheta laqueus ruinæ factus eſt ſuper omnes vias eius, inſania in domo Dei eius. Speculatus eſt enim & quaſi ſpeculando contendit cum Deo, putans quod conſilium Dei ſuo deſtruere poſſet conſilio. Dixit enim, Quid facimus, quia hic homo ſigna multa facit? Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Deus autem econtra ſpeculabatur, quòd ſi non dimitterent eum, ſic omnes crederent in eum. Sed & in omnibus quæcunq; aiebat vel dicebat Dominus, ſpeculator aderat ille Ephraim, ille ſalſitatis fabricator phariſaicus liuor, vt illius admiranda opera vel negarent, vel ſiniſtra interpretatione deprauarent, & vt eum aliquando ſaltem in ſermone caperent. Vndè Pſalmiſta, cum dixiſſet. Inimici mei dixerūt mala mihi, quādo morietur, peribit nomen eius, continuo de quolibet illorum ſubiunxit. Et ſi ingrediebatur fores, vt videret, vana loquebatur cor eius, congregauit iniquitatem ſibi. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum. Et eſt ſenſus, Si quis illorum accedebat ad ſermonē vel conuictū meum, ad hoc tantùm accedebat, vt inſidiaretur mihi, & egrediens ad eos, loquebatur in idipſum, id eſt, ſecundum ipſam iniquitatem, quam cor eius congregauit ſibi. Nimirum, quia ſic malitioſè egit ille Ephraim, Ecce inſania in domo Dei eius. Inſania (inquam) quam totus orbis audiuit. Inſanierunt enim extunc horribiliter ſeditioſi. & illam ſeditionem quam in Barraba latrone maluerūt hæreditare, condemnato Ieſu pacis principe, ſic ventilauerunt intus obſeſsi vt (ſicut Ioſephus teſtatur) admirationem ſimul & dolorem facerent obſidentibus Romanis. Fiebat autem hoc maximè in templo, cuius præſidio firmiſsimo ſeditioſi malè vtebantur. Rectè ergo dictum, inſania in domo dei eius. Et quid erat Deus eius, niſi mammon, cui ſeruiendo, domum illam fecerant ſpeluncam latronum, & in eo diu latrocinati fuerant? O inexcuſabilem malitiā illorum. Pro fundè (inquit) peccauerunt ſicut in diebus Gabaa, id eſt, Sicut facere cœperunt in dieb. Saul, qui fuit de Gabaa, quando Dominus non ignorans quantum in profundum peccat deſcendere cœpiſſent, ac peruenturi eſſent. Dixit ad Samuelem. Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Deniq; non ſtatim factum eſt, vt non regnaret Dominus ſuper eos, præſertim cum poſtmodum, amoto Saul, Dauid illis regem dederit, ſecundum cor ſuum, ſed certiſsimè futurum erat, vt quod facere cœperat, dicēdo. Conſtitue nobis regem, ſicut & vniuerſæ habent nationes, itemq; nequaquam audiemus te. Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes. Hoc ipſum perficerent, negando Chriſtum Regem & dicendo, non habemus regem, niſi Cæſarem. Horum quidem medium fuit, quod decem tribus receſſe[...]unt à domo Dauid, Hieroboam & vitulos aureos ſe[...]ut[...] ſed tota ſerie temporum vel generationum, [...]us idemq; extr[...]it funiculus peccati, quo meritò deberent, Domino flagellante, de templo & de regno eius eijci. Hoc eſt, quod propri[...]nus dic[...]t. Recordabitur iniquitatis eorū, & viſitabit peccata eorum, vt videlicet, quemadmodum dixit. Venient hæc omnia ſuper generationem iſtam, duplicem recordationis & viſitationis recipiant vindictam, temporalem pariter & æternam. Et vt manifeſtum ſit, hoc idem intendere ſpiritum propheticum, quod Dominus intendit, dicendo (vt iam dictum eſt) venient hæc omnia ſuper generationem i[...]am, quod ſcilicet ſuperiora patrum peccata portare debeant imitatores fil[...]. repetit altius & dicit. [Quaſi " vuas in deſerto inueni Iſrael, quaſi prima " poma ficulneæ in cacumine eius vidi patres " eorum. [...]ſi autem intrauerunt ad Beelphe- " gor & abalienati ſunt in confuſionē, & facti " ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt " Ephra[...], quaſi auis auolauit, gloria eorum " à partu & ab vtero & à conceptu.] Hic iam " ipſa Dei perſona loquens in propheta, peccata ipſa, quæ viſitanda erant, commemorans, prius ſua breuiter quidem, ſed mirabiliter ad memoriam audien[...]m beneficia reuocat, vt ingratitudinem i[...]m contra quos ſermo eſt, [...] perpendens, admiretur cum Moyſe, vt [...]t. Generatio praua atq; peruerſa, hæccine reddis Domino popule ſtulte & inſipiens? Quaſi vuas (inquit) in deſerto

Caiaphas ſpeculator cum Deo. *Ioan. 11.*

Pſal. 48.

1. Reg. 8.

Matth. 23.

Deute. 32. ſerto inueni Iſrael. Iſrael hoc loco totum bonum, totum electum oportet intelligi. Nam econtra per Ephraim, qui quaſi auis auolauit, omnes illi ſunt intelligendi, qui tantummodo filij carnis, & non filij ſunt promiſsionis, quorum idcirco gloria dicitur eſſe à partu & ab vtero, & à conceptu, quia in ſola carne gloriantur Abrahæ, atque idcirco non ęſtimantur in ſemine, Iſrael ego quaſi vuas inueni, id eſt, ſic ſuper filijs Iſrael credentibus, in me gauiſus ſum, quomodo gaudet quiſpiam cum in tranſitu vel itinere dulces ad comedendum vuas inuenerit. Iſta inuentio gratiæ fuit. Vbinam inueni? In deſerto, id eſt, in tali loco, vbi mirum fuit vuas naſci, vbi pro magno habendum ſit Iſraelem, id eſt, animas Deum videntes ſiue electas potuiſſe inueniri. Deſertum illud, fuit terra Aegypti, quia videlicet deſertum eſt terra, vel gens omnis, quę Deum verum deſerens, vel non habens, ab eodem iuſtè deſerta eſt. Non ſolum autem deſertum, verumetiam locus erat horroris, iuxta illud Deuter. Inuenit eũ in terra deſerta, in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis. Et quidem illud quoq; deſertum, per quod circumduxit eos quadraginta annis, hic valet intelligi, ſed magis horridum erat illis deſertum ipſa Aegyptus, vbi ſeruientes in operibus luti & lateris hoc ipſum vapulabant, quod quaſi deſertos ſe eſſe, gementes ad dominum vociferabantur. Quod illic inuenit Iſrael quaſi vuas, id eſt, quòd audiuit gemitum eorum, propter dilectionem patrum fecit, ſicut ſcriptura teſtatur, vbi præmiſſo, quia aſcendit clamor eorum ad dominum pro operibus, & audiuit gemitum eorum, continuò ſubiunctum eſt. Ac recordatus eſt fœderis quod pepigerat cum Abraham, Iſaac, & Iacob, reſpexitque dominus filios Iſrael, & liberauit eos. Benè ergo cum dixiſſet, quaſi vuas in deſerto inueni Iſrael, continuò ſubiunxit, Quaſi prima poma ficulneæ in cacumine eius vidi patres eorum. Et eſt ſenſus, Quando gemitum eorum audiui, recordatus ſum fœderis quod pepigi cum patribus eorum.

Quomodo autem patres illi, vel qua ſignificatione quaſi prima poma ficulneæ dicãtur, ille locus ſcripturę nos inſtruit, quòd Adam & Eua cum admiſſo peccato cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Rectè namque genus humanum propter hoc ipſum ficulnea dicitur, quia primi patres generis humani tranſgreſſores facti, folijs ficulneæ pudenda contexiſſe noſcuntur. Cuius nimirum ficulneæ quaſi prima poma fuerũt patres eorum, quia videlicet primis ſeculi temporib. iſti de humano genere Deo placuerunt. Nõ quaſi prima folia, ſed quaſi prima poma (inquit) inueni patres eorum. Quanto meliora ſunt folijs poma, tãto vtiliores cætera multitudine hominũ inueni patres eorum. Etenim, quod non ſine gemitu recolendum eſt, ficulnea hæc multum in folijs luxuriata eſt, quæ multa citò folia dilatauit, pauciora verò poma tardius protulit. Homines quos more ſuo natura produxit extra benedictionem vel gratiam creatoris dicentis, Creſcite & multiplicamini, & ad illam pertinentes irã, qua mulieri poſt admiſſum peccatum dixit, Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos, huius ficulneæ non poma, ſed folia ſunt. Porro, filij benedictionis poma ſunt eiuſdẽ arboris, & patres Iſrael (de quibus iam dictum eſt) quaſi prima poma fuerunt in ſummitate arboris, quia pro merito primæ fidei principatum obtinent, & ſummi ſunt in vniuerſitate generis humani. Ipſi autẽ (inquit) intrauerunt ad Beelphegor. Non ſolum hoc fecerunt, ſed inter omnia quæ fecerunt, hoc fuit turpiſsimum, quod ſpiritu fornicationis ſeducti per mulieres Madian initiati ſunt Beelphegor, quem Latini nuncupant Priapum. Et hoc facientes abalienati ſunt (ait) in confuſionem. i. alieni facti ſunt, & non filij patrũ talium quos vidi, quos cognoui, quos elegi, vt eſſem Deus eorum, & ab illa gloria traducti ſunt in confuſionẽ, in ignominiam Dei ſui, ventris ſui, & eorum quæ ſub ventre ſunt, comedendo ſacrificia mortuorum & fornicando cum mulięribus, quę illos ad ſacrificia ſua vocauerunt. Vis ſcire, quãtam in cõfuſionem abalienati ſunt? Et facti ſunt (ait) abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt. Ergo facti ſunt ſicut Beelphegor, ad quem intrauerunt. Et reuera ſic facti ſunt, teſtante alio propheta, cum dicit de ſimulachris eiuſmodi Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Et notandum, quòd neque ille dixit, & facti ſunt abominabiles ſicut quæ fecerunt, ſed ſicut ea quæ dixerunt, neque ille tantummodo dixit, ſimiles illis qui faciunt ea, ſed addidit, & omnes qui confidunt in eis. Talis vnuſquiſque eſt, quale illud eſt quod diligit, vel in quo confidit. & hoc adeò verum eſt, vt qui Deum diligunt, vel qui Deo confidunt, authoritate ſanctæ ſcripturæ dicantur etiam dij vel filij Dei. Cæterùm ſi quis faciat iniquitatem, & non etiam diligat, nondum rectè dicitur abominabilis, ſicut illa quæ fecit. Poteſt enim fieri, vt recuperet honeſtatem & beatitudinem, Deo contegente mala eius facta, iuxta illud Pſalmiſtæ. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata Nomen eorum qui dilexerunt mala quę fecerunt, cõfeſtim exprimit, dicẽdo. Ephraim quaſi auis auolauit. Etenim peccata Ephraim, id eſt, Hieroboam, qui fuit de tribu Ephraim, tempore illo erant vituli aurei, & peccata illa ſic dilexerunt, vt ne vnus quidem de regibus decem tribuum receſſerit ab eis, atque idcirco cuncti quicunque vel prius vel poſterius fuerunt, ſuam diligentes iniquitatem, rectè hic denotantur nomine Ephraim.

Marginal notes: *Iſrael bonus, Ephraim malus.* — *Ficulnea genus humanum. Gen. 3.* — *Plura folia quã poma buius ficulnea.* — *Nume. 25.* — *Pſalm. 113.* — *Pſalm. 31.* — *Ioan. 10.*

Ephraim. Et vide qualiter oppoſuerit, Iſrael quaſi vuas inueni (inquit) & partes eorum quaſi prima poma in cacumine ficulneæ vidi. Ephraim autem quaſi auis auolauit. Secundum ſimilitudinem hanc ſæpè contingit, in eadem vite, qua dependet vua, ſuper eandem ficulneam in qua dulcia inſunt poma, plerunque auis ſedet ſibi, ſed longè aliter ad votum vel commodum agricolæ propius accedentis. Denique vua pomumque manum eius expectat, vt carpat & in os ſuum mittat, auis autem exiliens euolat. Sic nimirum Ephraim, quicunque ille eſt filius carnis non promiſsionis, non expectauit manum domini, non voluntati eius paruit, ſed indomitus effugiens, regem ſuum Dauid dereliquit, Chriſtum filium Dauid denegauit. Iſrael autem, quicunque extitit filius promiſsionis, radici bonæ inhærens, atque inde trahens amoris pinguedinem præſtitit, & tanquam vua, vel vt pomum ficulneæ, colligentem atque eligentem dominum delectauit. In quo gloriatur vua iſta, vel pomum iſtud, ſocium radicis, quod portat illa paternæ fidei radix, in eo gloriari nequaquam illa poterit auis, ille volatilis & refuga Ephraim. Sed quid? Gloria eorum (inquit) à partu, & ab vtero, & à conceptu. Et eſt ſenſus, In eo gloriantur quod ſecundum carnem ſemen ſunt Abrahæ, quod ſecundum carnem ſemen faciunt in Iſrael, quòd vxores eorum multum pariunt, quòd vteri nuptarum ſteriles non ſunt, quòd conceptus eorum multiplices ſunt. In huiuſmodi gloriantur, & dicunt, Semen Abrahæ ſumus, pater noſter Abraham eſt. [Quod & ſi enutrierint filios, abſque liberis eos faciam in hominibus.] Ac ſi dicat, Gloriantur ipſi tanquam commodi, & multum prole ſua conferentes Iſraeliticæ carni, ſed palam faciam, quod non delecter ego in multitudine filiorum, qui non promiſsionis vel fidei, ſed tantummodo carnis ſunt filij. Nam & ſi enutrierint & educauerint, ſi vſque ad adoleſcentiam, & vſque ad iuuenile robur, gloriam partus, gloriam vteri & conceptus ſui perduxerint, faciam vt abſque liberis ſint, vt cadant in gladio filij coram parentum oculis, nulloſque genuiſſe filios, illis potius optabile ſit. Non autem iſto contentus ero. [Sed & væ eis cum receſſero ab eis.] Ac ſi dicat, Non ſolum hoc malum erit eis, vt fiant abſque liberis, vt cadant in ore gladij materialis filij quos enutrierint, ſed poſtquam ſic receſſero ab eis, poſtquam ſic tradidero illos in manu hoſtili, ſequitur adhuc væ, id eſt, iudicium æternæ damnationis, iuxta quod & Pſalmiſta cum dixiſſet. Tradentur in manus gladij, cõfeſtim addidit, partes vulpium erunt. Idem enim eſt, ac ſi diceret. Corpora illorum gladijs, animæ vero tradentur ſpiritibus malignis. Quam ob cauſam? Ait. [Ephraim (vt vidi) Tyrus erat fundata in pulchritudine.] Et eſt ſenſus, Idcirco tam terribile portabunt iudicium, corpore & anima damnati, quia peccatum eorum nõ ex ignorantia vel infirmitate procedit, ſed ex ſuperbia, quam per Tyrum notum eſt ſignificari. Exempli gratia, cum ad Ezechielem dominus dicit. Fili hominis, dic principi Tyri. Hæc dicit dominus Deus. Eo quod eleuatum eſt cor tuũ, & dixiſti, Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedi in corde maris, cum ſis homo & non Deus, & dediſti cor tuum, quaſi cor Dei. Et ſubinde, Hæc dicit dominus Deus: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, & perfectus decore in delicijs paradyſi Dei fuiſti, cũ ergo præmittẽs, abſq; liberis eos faciã in hominibus, ſed & væ eis, cũ receſſero ab eis, ſtatim ſubiungit, Ephraim Tyrus erat, fundata in pulchritudine miro modo iuſtę damnationis cauſam reddit ſufficientem, id eſt, ſuperbiæ magnitudinem. Et rectè per Tyrum vitium deſignatur peccatoris ſuperbientis, peccata ſua defendentis, quia videlicet ſicut Tyrus circumuallata mari, non ſine periculo pugnantium potest impugnari, ita quicũque eiuſmodi eſt, non ſine periculo redarguentium ſolet redargui, vt hic idem populus, qui redarguentes prophetas, & ipſum dominum prophetarũ occidit. Et notanda qualitas diſtinctionis, cum dicit, Ephraim (vt vidi) Tyrus erat. Idem eſt ac ſi dicat, Ephraim in oculis meis ſuperbus apparebat. Grauiſsimæ nanque denotationis eſt, ſuperbum quemque dici in oculis domini, ſicut ecõtra humilem eſſe vel dici in oculis domini, magnæ approbationis eſt. Porro, pulchritudo eſt de qua dicit, fundata in pulchritudine, falſa eſt & vana, qua ſuperbi omnes ſibimet pulchri videntur, dum ſuas ſordes cognoſcere dedignantur, quin & iraſci ſolent, dum illis à corripiẽte quòd ſordidi ſint, aliquo modo ſuggeritur. Sic Tyrus fundata eſt, ſic ſibi ſtare videtur, qui ſuperbus & arrogãs eſt. Propterea iuſtum eſt Ephraim pati id quod iam dictum eſt. Et hoc ipſum repetitur, cum protinus ſubiungit. [Ephraim educit ad interfectionem filios ſuos.] Ac ſi dicat. Propterea, ſicut iam præmiſi, dicens, abſque liberis faciam eos, ita nunc repetens dico. Ephraim educit ad interfectionem filios ſuos, id eſt, interficiendos & morti deſtinatos generat filios, imò & ipſe interficit eos malo exemplo, vt per inde interficiantur gladio. Sequitur. [Da eis domine. Quid dabis eis? Da eis vuluam ſine liberis, & vbera arentia.] Mira inclamatio, mira ſollicitatio. Audierat propheta magnam iuſtæ ſententiæ ſeueritatem, iuſtam filiorum interfectionem, & mirabiliter infelicium parentum miſeratus anguſtiam exclamauit, & dixit. Da eis domine. Statimque ſermone nondum peracto, datum quod quærit dolẽter apud ſemetipſum perpendens percunctatur, & dicit, Quid dabis eis?

Ioan. 8.

Pſalm. 62.

Ezech. 28.

Tyrus ſuperbiæ ſymbolum.

Pulchritudo vana ſuperborum.

bis eis? Quid volo vt des illis? Nunquid vt ſalui ſint? Nunquid vt væ non ſit illis, aut vt viuant cum liberis? Non vtique tale quid poſtulare auſus ſum, ſed da eis vuluam ſine liberis, & vbera arentia. Quare? Nimirum quia dies illi tales erunt vt dicant, Beatæ ſteriles & ventres quæ non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Hoc ſciens ipſe dominus cum ad crucifigendum duceretur, *Lucæ 23.* dixit mulieribus quę plangebant eum, & lamentabantur. Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, Beatæ ſteriles & ventres quę non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Itaque idcirco da eis vuluam domine ſine liberis, quia beati ventres qui non genuerunt, & idcirco da eis vbera arentia quia beata vbera quæ non lactauerunt. O infelix fœcunditas & fœcunda infelicitas, cuius in comparatione ſterilitas, quæ in illa gente pro maledictione reputabatur, beatitudo erit. Hac interlocutio propheta, rationem ſuam proſequitur in ſua perſona diuina maieſtas, & dicit. [Omnes nequitiæ eorum in Galgalis, quia ibi eos exoſos habui.] Supra dixerat. Væ eis cum receſſero ab eis, & cæt. nunc dicit, Omnes nequitiæ eorum in Galgalis. Et eſt ſenſus. Noli mireris ô Propheta, nec tibi plus iuſto dura videatur ſententia ſiue vlt onimis feſtinata, quia nequitiæ eorum quæ vindicantur propter quas ſententia profertur, non nouæ ſunt, ſed inueterauerunt, & ab antiquis diebus ſemper in peius proſecerunt. Prius namque in Galgalis, *Galgala vetus idolorum locus.* quam in Bethel idula coluerunt, quia videlicet idolum vitulinum, in Bethel coluerũt temporibus Regum, ſed ſupra iam temporibus Iudicum in Galgalis nequiter egerunt habendo illic idola, *Iudic. 3.* ſicut ſcriptum eſt in libro Iudicum. Cumque obtuliſſet Ahot regi Eglon munera, proſecutus eſt ſocios qui cum eo venerant & reuerſus de Galgalis vbi erant idola, verbum (ait) ſecretum habeo ad te o rex. Et poſt pauca, Ahot autem, dum illi turbarẽtur, aufugit, & pertranſijt loca idolorum vndè reuerſus fuerat. Et pulchrè dictum, quia de loco idolorum, id eſt, de Galgalis, reuerſus fuerat animo quippe idololatriã, quam ſectabatur Iſrael, reliquerat, & miro modo ante hęc in eodem libro ſcriptum eſt. Aſcenditque angelus domini de *Iudic. 2.* Galgala ad locum flentium, & ait Cur hoc feciſtis? Denique idcirco de Galgala, vbi erant idola (ſicut iam dictum eſt) angelus domini ad eos aſcendiſſe dicitur, vt ſubintelligas eum ad videndas nequitias deſcendiſſe illuc eodem deſcenſionis modo, quo alibi dictum eſt. Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus eſt, deſcendam & *Gen. 18.* videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam. Præterea, regem ſibi fecerunt Saulem, contra voluntatem domini, & cum dominus non lætaretur in eis, Imò diceret ad Samuelem, non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Iuxta omnia opera ſua quæ fecerunt à die qua eduxi eos de Aegypto, vſque *1. Reg. 11.* ad diem hanc ſicut dereliquerunt me, & ſeruierunt dijs alienis, ſic faciunt etiam tibi. Ipſi tantum contemnentes offenſionem ſiue conqueſtionem domini, lætabantur, ſicut illic manifeſte ſcriptum eſt. Et immolauerunt ibi victimas pacificas coram domino, & lætatus eſt ibi Saul, & cuncti viri Iſrael nimis. Verè nimis, quia nimium eſt, homines lætari cum malefecerint, & exultare in rebus peſsimis, ſicut lætabantur hi cũ *Prouerb. 2.* tam malefeciſſent, vt dominum abijcerent, ne regnaret ſuper eos. Vnde & hoc valdè notandum, quia lætitia taliter lętantium ibidem in confuſionem verſa eſt. Illic enim Saul præſumptuoſè contra legem, qui non *1. Reg. 13.* erat de tribu Leui, holocauſtum obtulit, & propter hoc audire meruit. Nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit dominus ſibi virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei dominus, vt ſit dux ſuper populum ſuum, eo quòd non ſeruaueris quæ præcepit dominus. Igitur non nouæ ſunt nequitiæ, propter quas nunc prædico vę illis, quia iamdudum iſtæ illorum nequitiæ fuerunt in Galgalis, & ibi lætati ſunt in rebus peſsimis. Et idcirco non plus iuſto feſtina nunc eſt ſententia iudicantis, quia ſicut lętati ſunt in malis, ita non deſinent lętari donec loquantur ſuper me labijs, & moueant capita ſua dicentes. Vah qui deſtruit templum Dei, & cęt. Ibi (inquit) exoſos eos habui. Vbi? In ipſis nequitijs, quia ſic nequiter egerunt & agunt, vt etiam exultent in rebus peſsimis. [Propter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eijciam eos, non addam vt diligam eos.] Hoc iam tertiò factum eſt. Prius namque in Aſſyrios decem tribus eiecit dominus de domo ſua, id eſt, de Bethel, quod interpretatur domus Dei, quod nomen Iacob vrbi impoſuit. Hieroboam verò fecit illam eſſe domum idoli, ponendo illic vnum de vitulis aureis. Deinde tribum Iuda eiecit de domo ſua, id eſt, de templo, quod erat in Hieroſolymis, & in Babylonem tranſmigrare fecit. Veruntamen tunc addidit, vt diligeret eos, reduxit enim eos ſoluta captiuitate poſt ſeptuaginta annos. Porrò, iam tertio ſic eiecit eos de domo ſua, vt hoc ipſum terribili ſigno ſignificare dignum duceret, cum flagello eijciens vendentes & ementes de templo, dicens eis. Scriptum eſt. Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam *Matt. 21. Ioan. 2.* latronum. Ita eiectis illis poſtmodum (ſicut illic ſignificatum eſt) vt caderent in ore gladij, & captiui ducerentur in omnes gentes, non addam (inquit) vt diligam eos, quia videlicet cum in pręſenti puniantur, non eue-

niet illis remiſsio ſaltem in futuro ſeculo. Sciendum autem, quia de domo ſua neminem Deus eijcit, niſi eum qui ſponte ſua, mẽte auerſa, recedit. Sequitur ergo, & cauſam dicit, cur de domo ſua ſeſe illos eijcere prædixerit. [Omnes principes eorum recedentes.] Idem enim eſt ac ſi dicat. Idcirco de domo mea eijciam illos, quia principes eorum omnes recedentes ſunt. Omnes animo receſſerunt, & quamuis labijs me honorent,

Eſaia 26.

cor eorum longè eſt à me. Et quidem de regibus decem tribuum palam ſcriptura refert, quia omnes recedentes à Deo fuerunt. Nullus enim illorum receſsit à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael. Porrò de ſcribis & Phariſæis & Principibus ſacerdotum, quòd verè recedentes fuerint, Deus ipſe iudex fuit & teſtis, dicente ſaluatore.

Lucæ 16.

Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda veſtra, & cętera huiuſmodi. Itaque ſi quæris, cur de domo ſua illos Deus eiecerit, cur in eccleſia, vel in domo Dei non ſint recepti, dicit tibi: quia omnes ipſi recedentes ſunt, id eſt, quia priuſquam corpore viſibiliter eijcerentur, mẽte receſſerunt, animo longè fuerunt, & idcirco etiam corporaliter electi ſunt, & ipſa (quæ ſola diligebant, terrena, domus Dei lucra vel comnioda perdiderunt. His dictis, & tali cauſa reddita, confeſtim ſententiam quam præſcripſerat, confirmat, repetens ita. [Percuſſus eſt Ephraim, radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient. Quod & ſi genuerunt, interficiam amantiſsima vteri eorum. Abijciet eos Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus.] Quid enim ſupra dixerat, Quòd & ſi enutriernt filios, abſq; liberis eos faciam in hominibus, idem nunc repetijt, dicendo, quòd & ſi genueiint, interficiam amantiſsima vteri eorum. Porro, quod ait, percuſſus eſt Ephraim, radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient, multum erat ſecundum ſenſum ipſorum, vt ſuperius dixerat, gloria eorum à partu eſt, & ab vtero, & à conceptu. Dum enim gloriantur in carnis fructu, & multiplici partu in conceptu cõtendunt non impleri in ſe, quod nunc ait, radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquã facient. Cum ergo hoc dixiſſent, rectè & opportunè, quaſi dicta corrigens, ſententiamque integram perficiens, continuo ſubiunxit. Quod & ſi genuerint, interficiam amantiſsima vteri eorum. Ac ſi dicat, Quamdiu genuerint, & fructum ventris multiplicant, videtur eis quod fructum faciant, non putant quod radix eorũ exiccata ſit, vel quòd ſint percuſsi ferro abſciſionis, & de terra viuentium eradicati, ſed amantiſsimorum occiſione filiorum diſcruciati, clamabunt & dicent, quod filios non genuiſſe melius fuiſſet ſibi. Hæc Deo dicente, ſtatim in ſua perſona propheta, veræ ac iuſtæ ſententiæ teſtis conſonat, & dicit. Abijciet eos Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt vagi in nationibus. Quibus vtique verbis vtranque damnationem exprimit, de qua iam ſuperius dictum eſt, quia videlicet & ſecundum animam regno Dei priuati ſunt, quos Deus abiecit, & ſecundum corpus captiui, ſuoque loco expulſi, qui vagi ſunt in nationibus, idcirco quia non audierunt eum, id eſt, non quia non intellexerunt, ſed quia intelligere noluerunt. Sequitur [Vitis frondo-

CAP. X.

ſa Iſrael, fructus adæquatus eſt ei. Secũdum multitudinem fructus ſui multiplicauit ſibi altaria, iuxta vbertatem terræ ſuæ exuberauit ſimulachris.] Suprà dixerat, radix eorum exiccata eſt, fructum nequaquam facient, nunc autem dicit, vitis frondoſa Iſrael, fructus adæquatus eſt ei. Et exponens quid dixerit, fructus adæquatus eſt ei, ſubiunxit atque ait. Secundum multitudinem fructus ſui multiplicauit altaria, iuxta vbertatem terræ ſuæ exuberauit ſimulachris. Ergo vbi dicit, fructum nequaquam facient, ſubaudiendum eſt, bonum: & exiccata eſt radix eorum, ſubauditur ab omni pinguedine fidei vel dilectionis Dei, hic autem vbi nunc dicit, vitis frondoſa Iſrael, fructus adæquatus eſt ei, ſubauditur malus.

Duplex fructus, bonus ſcilicet & malus.

Fructus namque malus altaria ſunt multiplicia, ſimulachra exuberantia, fructus ille, cuius ſecundum multitudinem altaria vel ſimulachra multiplicauit, altaria ſubiũgens, iuxta vbertatem terræ ſuæ exuberauit ſimulachris: fructus iſte, ſcilicet vbertas terræ in rationibus diuinitatis, nec bonus eſt, nec malus eſt, ſed vtriuſque, ſcilicet boni & mali medius, videlicet qui boni fructus, id eſt, bonorum meritorum, quædam temporalis merces eſſe debuerit, ſed per prauitatem malè vtentium quoddam malorum operum inſtrumẽtum factus ſit. Proinde ſuapte nutura in iudicio diuinitatis neque malus neque bonus ille fructus meretur. addit, ſed (ſicut iam dictum eſt) vtriuſq;, ſcilicet boni ac mali medius: ille autem, de quo dixerat, nequaquam fructum facient, ſine dubio bonus, & ille, de quo ſubiunxit, fructus adæquatus eſt ei, ſecundum multitudinem fructus ſui multiplicauit altaria ſine dubio fructus intelligitur malus. Fructus bonus & fructus malus mira inuectione diſcernitur in Eſaia, dum in illo dicit Deus de iſta vite frondoſa. Et

Eſaia 5.

expectaui vt faceret iudicium & ecce iniquitas, & iuſtitiam & ecce clamor. Et quidem quo tempore vitis hæc frondoſa, ſcilicet Iſrael, à domo Dauid receſſerat, non valdè multum deorum altaria enarratur feciſſe ſibi ſiue ſimulachra, niſi tantum vitulorum duorum alterum poſuit in Bethel, & alterũ in Dan, ſed hoc ipſum iure multiplicitatis arguitur, quia multum eſt, extra vnius Dei altare habere vel vnum altare aliud. Sic eo tẽpore quo in tantum receſsit à domo Dauid, vt ipſum

vt ipſum [illegible] et filium Dauid, nõ aliud legitur [illegible], quinimo de vnius veri Dei cultu plurimũ ſuperba religione gloriabatur, ſed in hoc altarium atque ſimulachrorum multiplicitas rectè condemnatur, *Ephe. 5.* quòd veri & ſummi ſacerdotis Chriſti ſecũdum ordinem Melchiſedech, altare vel ſacrificium refugiens, altare aliud, altare ſuũ, & ſacrificium ſanguinis hircorum & vitulorũ ſibi obfirmauit, nimiũ intendens auaritię quę eſt ſimulachrorum ſeruitus. Porrò fructum ſuum [illegible] hæc in eo male ſibi adæquauit, quod [illegible] ſecundum amaritudinem radicis ſiue cordis ſui, aceto ſiue vino myrrhato ſitientem in cruce potauit. [Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.] Rectò & valde iuſto iudicio cor eorum diuiſum eſt, qui ſeipſos à Deo diuiſerunt. Palam ex hiſtoriæ Regum *[illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 6.* ſerie cognoſcitur, quàm vera, quam multiplex fuerit cor eorum diuiſum ſiue in ex quo diuiſerunt ſeſe à domo Dauid, quippe qui ferè decies contra ſemetipſos diuiſi, reges alios, percuſsis alijs, ſibi locauerunt, & tandem iuxta vocem hanc propheticam (nunc interibunt) in captiuitatem irreuocabilem ducti ſunt. Porrò tempore illo quo ſemetipſos à vero Dauid, id eſt, à filio Dei diuiſerunt, mirum dictu eſt, quàm crudeli diſcordia contra ſemetipſos diuiſa fuerit multitudo Iudæorum, ſicut miſerabilis excidij illorũ tragœdia teſtatur, Ioſepho ſcribẽte, per totum vulgata mundum. Multo quippe crudeliores ſibimet per impacabiles ſeditiones intus extitere [illegible], quàm eſſe potuerit foris obſidẽs exercitus Romanorum. Et reuera iuſtè, quia principem pacis Ieſum condemnantes, Barrabam ſibi præelegerant ſeditionis authorẽ. Illos ergo prophetali oculo prauidens, breui quidem, ſed altera declamatione, iuſtam in illos de [illegible] Dei ſententiam, diuiſum eſt (inquiens) cor eorum, nunc interibunt. Diuiſionem namque conſequitur interitus, iuxta illud. Omne regnum in ſeipſum diui- *Matt. 12.* ſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Interitum atq; ruinam regni ſiue cordis eorum diuiſi, ſequentibus verbis exprimit, ita dicens. [Ipſe confringet ſimulachra eorum, depopulabitur aras eorum.] Hoc & [illegible] de pro[illegible] factum eſt, quando Aſſyrijs [illegible] depopulatione merita vaſtati ſunt, & tunc de longè futurum erat, quando venient Romani tollerent & locum & gẽtem eorum. Tunc enim [illegible] ſunt diuinia [illegible] orum. Et notandum, quod non dixit. Hostes exercitus confringet, ſed ipſe [illegible] Deus meus, qui, vt ſupra dictum eſt abij [illegible], confringet ſimulachra eorũ, depopulabitur aras eorũ.

Regula [illegible] Non vult Deus, vt homini attribuatur, quando per hominem ſecũdum merita peccantium [illegible] diuinæ animitatis exercetur. Sed & hoſtis ſibimet attribuit, quod Deo permittente contra populum Dei quippiam facere præualuit, ipſe cæleſtem contra ſemetipſum indignationem magis adducit, itque interdum, vt propter hoc ipſum minus nocere poſsit. Vnde in cantico Deuteronomij, cum *Deute. 32.* dixiſſet, ceſſare faciam ex hominib⁹ memoriam eorum, continuò ſubiunxit. Sed propter irã inimicorum diſtuli, ne fortè ſuperbirent hoſtes eorum, & dicerent. Manus noſtra excelſa, & non dominus, fecit hæc omnia. Aſſur ille, per quem tũc temporis Deus confregit ſimulachra eorum, & depopulatus eſt aras eorum, ſibimet arrogauit quòd ſua hoc virtute fecerit, & idcirco dicitur in eum cum indignatione Dei. Væ Aſſur. Vir- *Eſaia 10.* ga furoris mei & baculus ipſe, in manu eius indignatio mea. Super hoc ille gloriabatur, quaſi omnia ſuis faceret viribus, & idcirco poſtmodum dicitur contra eum. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eum, à quo trahitur? Dicebat enim, quemadmodum idem propheta præmiſit. In fortitudine manus meæ feci, & in ſapientia mea intellexi, & abſtuli terminos populorum, & principes eorum depredatus ſum. Nimirum ita gloriando, ſic ſe exaltando, cæleſtem (vt iam dictum eſt) ſuper ſemetipſum indignationem adduxit, quæ protinus intẽtatur in eum verbis iſtis. Propter hoc mittet dominator Deus exercituum in pinguibus eius tenuitatẽ, & ſubtus gloria eius ſuccenſa ardebit quaſi combuſtio ignis. Cum igitur ſic vehementer ſermo propheticus enunciat. Ipſe cõfringet ſimulachra eorum, & depopulabitur aras eorum, idẽ eſſe intelligam ac ſi dicat, nõ manus hoſtium excelſa, ſed dominus fecit hæc omnia. Ipſe & tunc per Aſſyrios confregit & depopulatus eſt, & deinde per Romanos cõfracturus erat ſimulachra eorum & depopulaturus aras eorum, quia à domo Dauid receſſerunt, quia filium Dauid Chriſtum crucifixerunt. Quam ob cauſam? Ait. [Quia nunc dicent, non eſt rex nobis. Non enim timemus dominum, & rex quid faciet nobis.] Grandis nimirum & vehemens cauſa damnationis eſt, quia dicere, non eſt rex *Cõtemptus et cõtumacia Iudæorum.* nobis, & hoc peccantium conſcientiam dicere, non enim timemus dominum, id eſt, propoſitum habemus non timere dominum, & proinde cum tumore cordis effari, rex quid *3. Reg. 12.* faciet nobis quemadmodum dixerant prius, quæ pars nobis in Dauid, vel quæ hæreditas in filio Iſai. Sicut enim hoc illi dixerant, ſic & ſequaces illorum aduerſus verum Dauid dicturi erant. Nolumus hũc regnare ſuper nos. Hoc enim apertis vocibus conclamauerunt, ita vt dicenti Pilato, regem ve- *Luca 19.* ſtrum crucifigam, reſponderunt: Non habe- *Ioan. 19.* mus regem niſi Cæſarem. Profectò hæc dicentes, pariter quoq; dicebant, non enim timemus dominum, id eſt, propoſitum habebant non timere dominum, non portare timoris eius iugum, ſed contumaciter dirum-

pere, & proijcere omnia vincula ſanctorum eius mandatorum. N mirum vbi conſcientia rebellis ſeſe tali & tanta præſumptione induit, conſequebatur vt dicerent etiam hoc, & rex quid faciet nobis? Conſequebatur namque vt regem contemnerent DEI filium, quibus propoſitum eſt, non timere DEVM. Neque enim ignorauerunt, ſed contempſerunt & oderunt. Vndè ipſe rex reprobatus ab eiſdem, dicentibus, & rex quid faciet nobis, cum dix ſſet: Si opera non feciſſem in e s quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, continuò ſubiunxit. *Ioan. 15.* Nunc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum. Propter hoc, ecce ipſe deſtruxit ſimulachra auaritiæ eorum, & depopulatus eſt templum & altare eorum. His dictis iterum qui loquebatur de ipſis, conuertitur ad ipſos, & dicit. [Loquimini verba viſionis inutilis, & ferietis fœdus, & germinabit quaſi amaritudo iudicium ſuper ſulcos agri.] Manifeſtum eſt hic, cum dicit, loquimini, non imperium volentis, ſed permiſsionem eſſe indignantis, & auerſionem dimittentis, vt ſit ſenſus. Iam docendi non eſtis quid vtile ſit, ſiue monendi vt vtilia loquamini, vos enim non per ignorantiam errando inutilia loquimini, ſed ſcietia & cum profundo malignitatis conſilio mendacia conſtruitis, & arrogantia deprauati prophetatis de cordib. veſtris, veram autem & vtilem prophetiã intelligere nõ vultis. Loquimini igitur qualia potius vos eligitis, loquimini verba viſionis inutilis, nam vtilia verba loqui vel ſigna facere quæ proſint, neque vos quęritis, neque datum aut permiſſum eſt vobis. *Signa pſeudoprophetarum inutilia ſunt.* Sciendum quippe de pſeudoprophetis, quod & ſi aliquando futura diuinant, nihil tamen vtile prophetant, & licet nonnulla ſigna & prodigia feciſſe vel facturi eſſe legantur, nihil tamen vtilitatis aliquod eorum ſignum habere comprobatur. *Apoc. 13.* Vndè & Iohannes in Apocalypſi cum dixiſſet, & fecit ſigna magna, & ſeducit habitantes in terra, propter ſigna quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ. Eandem ſignorum magnitudinem vanam, totamque inutilem ſore inſinuans, determinando ſic ait. Ita vt etiam ignem faceret de cælo deſcendere in terram in conſpectu hominũ. Quid enim vtilitatis habet, ignem in conſpectu hominũ vel ſuper homines de aere miniſterio dæmoniaco cadere? Eiuſmodi ſigna non ſunt illius generis, cuius illa quę nobis domin' in ſemetipſo deſignauit, *Matt. 11.* euntes (inquiens) renunciate Ioanni, quæ audiſtis & vidiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur. Hæc vtilia ſunt, ſicut & verba ipſa, quibus propter hæc eadem ſigna iuſtum eſt credi, vos autem ô prophetæ vitulorum (quos Hieroboam fecit, quos I[illegible] coluit) loquimini verba viſionis inu[illegible] quoniam ita vultis, & ferietis fœdus, ſubauditur nequaquam cum DEO, ſed cum mendacio, quemadmodum & Eſaias talibus illuſoribus dicit: *Eſaia 28.* Dixiſtis enim. Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum tranſierit, non veniet ſuper nos, quia poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus. Huiuſmodi fœdus ferietis, & propter hoc germinabit quaſi amaritudo iudicium, vt videlicet fœdus veſtrum deleatur, & in inimicitias impacabiles conuertatur, fiatque vobis ſicut ibidem apud eundem Eſaiam dominus dicit. Et ſubuertet grando ſpem mendacij, & protectionem aquæ inundabunt. Et delebitur fœdus veſtrum cum morte, & pactum veſtrum cum inferno non ſtabit. Flagellum inundans cum tranſierit eritis ei in conculcationem, & cætera. Hoc iudicium germinabit fœdus veſtrum (ait) quaſi amaritudo, id eſt, vt vere amaritudo, vt verè amara radix, iuxta illud *Deut. 29.* Moyſi, Ne fortè ſit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus cuius cor auerſum eſt, vt vadat & ſeruiat dijs gentium, & ſit inter vos radix germinans fel & amaritudinem ſeruitutem deorum alienorũ, & Moyſes radicem dixit eſſe generantẽ fel & amaritudinẽ. Et iſte, cum dixiſſet, & germinabit quaſi amaritudo iudicium ſuper ſulcos agri, videlicet remaneant inculti, cultoribus in captiuitatem ductis, continuo ſubiunxit. [Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ.] Nam hæc eſt amaritudo germinans iudicium. Hæc eſt radix (vt ait Moyſes) germinans fel & amaritudinem. Ad auditores rurſus ſeſe conuertit ſermo propheticus, miro modo clamans cauſam propter quam Iſrael iudicetur. Vaccas (inquit) Bethauen coluerunt habitatores Samariæ. [Quia luxit ſuper eum populus eius, quia migrauit ab eo. Siquidem & ipſe in Aſſur delatus es munus regi Vltori, Confuſio Iſrael capiet, & confundetur Iſrael in voluntate ſua.] Cum irriſione non vitulos ſexus maſculini, ſed vaccas, id eſt, fœminas appellauit, vt videlicet Iſrael non ſolùm deos vitulos, ſed deas vaccas coluerit. Nec dixit tantùm vaccas coluerunt, ſed vaccas Bethauen coluerunt. Magna quippe diſtinctio vaccarum eſt earum quæ f[illegible] poterant in Bethauen, id eſt, in domo idoli, & earum quæ gradiuntur in armentis, & ſpatiantur in paſcuis. Iſtæ namque vaccæ viuunt & ſentiunt, illæ aureæ ſiue ex alio quocunque metallo formatæ, non ſolùm inſenſibilia, verum & inanimata ſimulachra ſunt. Conſtat autem, quia corpore inanimato corpus animatum viuẽs & ſentiens longè præſtantius eſt. Pulchrè igitur &

cur & vehementer redarguit nimis depreſſam hominum ſtultitiam dicendo, vaccas Bethauen, id eſt, vaccas non ſaltem viuentes & lactis alimoniam præſtantes, ſed inanimatas vaccarum ſimilitudines coluerunt. Notandum & hoc, quia non dixit coluerunt reges Samariæ, ſed coluerunt habitatores Samariæ. Colere namque rectè dicitur, qui ſua voluntate & animi diligentia celebrat & adorat ſiue veneratur. Non ergo populum excuſabilem videri ſermo hic propheticus patitur, cum dicit, Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ. Hoc enim non propriè dictum eſſet aut dici poſſet, ſi regibus vitulos colentibus, metu tantùm & non propria ſuiſſent obſecuti voluntate, ſi inuitiꝭ paruiſſent, & non ſpontè conſenſiſſent. Et vndè conſtat, quòd habitatores Samariæ vaccas illas coluerunt? Ait. Quia luxit ſuper eum populus eius. Vt oſtenderet vaccas Bethauen, vnum in Bethel vitulum ſentiendum, non intulit, luxit ſuper eis populus, ſed ſuper eo, id eſt, vitulo aureo. Quando vel quam ob cauſam luxit populus ſuper eo? Videlicet, quia tempore neceſſitatis & anguſtiæ vituli quoque aurei inter munera cætera regibus Aſſyrijs directi ſunt. Legimus in Regum volumine, Regem Iſrael Manahen regi Aſſyriorum Phul miſiſſe argenti talenta mille, vt ei præberet auxilium, inter quæ nonnulli arbitrantur etiam vitulos aureos eſſe directos. Et vt ſciamus (inquiunt) hoc eſſe quod dicimus, perſpicuè ſequens verſus oſtendit. Siquidem ipſe in Aſſur delatus eſt munus regi Vltori. Idcirco populus luxit, qui vtique non lugeret niſi volens, niſi cum amore magis quàm pro regum timore tali idololatriæ deſeruiſſet. Cum ergo dixiſſet, vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ, vt confirmaret eos reuera vitulum coluiſſe, voluntariè vitulo deſeruiſſe, cauſam reddidit non firmam, dicendo, quia luxit ſuper eo populus eius. Conſequitur enim, quod cum amore poſſederint vel habuerint qui luxerunt, quando ablatus eſt eis. Populus eius, ſubauditur vituli, non ſine magno improperio dicitur, qui debuerat eſſe vnius veri DEI populus. Porrò, & hoc tradunt Hebræi, quòd à ſacerdotibus vituli aurei furto ſublati, & pro his æneí deaurati fuerint repoſiti. Cum igitur lugeret populus tempore neceſſitatis & anguſtiæ, ſicut iam dictum eſt, vitulos aureos regibus Aſſyrijs eſſe directos, exultabant æditui, quòd fraus eorum nequaquam potuiſſet argui vel deprehendi. Hoc eſt quod continuò ſubiungit.

Populus inexcuſabilis, quia ſpōte luxit vitulos.

[Et æditui eius ſuper eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo] „ Lugente populo exultabant æditui in gloria eius, ſubauditur populi, hoc eſt, in vitulo quem habebant pro gloria. nam gloriam incommutabilis Dei commutauerant in ſimilitudinem imaginis corruptibilis, non hominis, ſed vituli. Et quæ pars vitæ deteſtabilior habetur, populus ne qui luxit ſuper vitulo tanquam ſuper DEO ſibi ablato, an æditui vel ſacerdotes qui exultauerunt, eo quòd non eſſet deprehenſum furtum quod fecerant in illo tali Deo? Profundius baratrum damnationis merito illuſoribus illis arbitramur deſtinatum, quia populares fortè errando luxerunt, illi autem irridendo, in rebus peſſimis exultauerunt, quia migrauit ab eo, id eſt, à populo. Et eſt ſenſus. Exultauerunt quod migraſſet, quod ſic Aſſyrijs regibus datus eſſet, quaſi iam vltrà deprehendi non poſſet, vtrum aureus an æreus eſſet. Sed quid deinde? Confuſio (inquit) Ephraim capiet, & confundetur Iſrael in voluntate ſua. Poſtquam enim in Aſur pro munere vitulus vel ut aureus delatus eſt, deprehenſa fraus regi Iſrael literis indicatur, & vndè ſe placere æſtimauerunt, inde vel maximè confunduntur, & offendunt eos, quibus munera miſerant, æſtimantes non furto ſacerdotum, ſed fraude regum atque conſilio hoc eſſe perfectum. Inde confuſio cœpit Ephraim, inde confuſus eſt Iſrael. Sequitur.

[Tranſire fecit Samaria regem ſuum, „ quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ, & diſperdentur excelſa idoli, peccatum Iſrael.] Siquidem pro merito iniquitatis „ perſeuerantis hoc emeruit Samaria ſiue „ decem tribus, vt rex eius tranſiret, & regnum eius ſolueretur, ſicut ſpuma ſuper faciem aquæ, quæ vera nimirum ſimilitudo eſt. Sicut enim olla feruente ſuperiores aquæ in ſpumam bullaſque ſurgentes irrumpunt, ipſæque bullæ ſubſilientes colliduntur & alijs emergentibus, aliæ crepant & diſſoluunt, ita Samaria vel decem tribus, iugi feruentes igne diſcordiæ, reges alios ſuper alios creauerunt, & vſque ad decem vices (ſicut ex ipſa libri Regum lectione colligi promptum eſt) percuſsis regibus, alij reges ſuperſederunt, ſecundum numerum ſciſſurarū decem palli j, quo deſciſſo, propheta, ſcilicet Ahias Sylonites, dixerat ad Hieroboam. Tolle tibi decem ſciſſuras. Hæc enim dicit dominus DEVS Iſrael. Ecce

Rex Iſrael ſicut ſpuma aquæ.

ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Decies namque (ſicut iam dictum eſt) regnum illud decem tribuum per diſcordiam ſciſſum fuit, decies quaſi ſpumam ſiue bullam ſuper faciem aquæ tranſire fecit regem ſuum, alio percuſſo ſuſcipiens alium. Primò namque ſciſſum eſt Hieroboam. Secúdò, Baaſa percuſsit Nadab filium Hieroboam, & regnauit pro eo. *4. Reg. 9.* Tertiò, Zambri dux mediæ partis equitum percuſsit Ela filium Baaſa, & regnauit pro eo. Quarto, Amri, qui erat princeps militiæ ſuper Iſrael, rex factus eſt ab exercitu, & illo mortuo in peccatis ſuis, Achab filius eius regnauit pro eo. Quinto loco Iorã filiũ Achab occidit Iehu, & regnauit ꝓ eo. Sextò, Zachariam abnepotem Iehu percuſsit Sellũ, & regnauit ꝓ eo. Septimò, eundẽ Sellũ percuſsit Manahen, & regnauit pro eo. Octauò, Phacee filius Romeliæ, percuſsit Phaceiam filiũ Manahen, & regnauit pro eo. Nonò, Phacee filium Romeliæ, percuſsit Oſee filius Ela, & regnauit pro eo. Decimò, tãdem diſsidio ſciſſum eſt regnum in rege Aſſyriorum, qui Oſee iam dictum obſedit, & vinctum miſit in carcerem, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios. Sic & ſic Samaria malis ſuis regem ſuũ tranſire fecit. Et diſperdentur (ait) excelſa idoli, de quibus videlicet toties ſcriptura refert, veruntamen adhuc populus immolabat & adolebat incẽſum in excelſis, quod erat peccatum Iſrael. Cuncta hæc, vt cætera ſuperiora, altius (ſicut prophetalem decet dignitatem) nos animaduertere commonet illud,
[“ quod continuò ſubiunctũ eſt. [Lappa & tri-
“ bulus aſcendet ſupra aras eorũ & dicent mõ-
“ tibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper
“ nos.] Hoc enim nequaquam de anguſtia captiuitatis illius, qua tunc in Aſſyrios tranſlati ſunt, ſed potius de excidio penè inenarrabili, quo Iudæi propter ſcelus dominicæ mortis ſubuerſi, & in omnes gentes captiui ducti ſunt, prædictum eſſe authoritate ſua dominus ipſe comprobat, qui ſequentibus & lamentantibus mulieribus, dum ad mortem duceretur, dixit: *Lucæ 13.* Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſas flete & ſuper filios veſtros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent. Beatæ ſteriles & ventres quæ non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, cooperite nos. *De qua tribulatiõe his ſentit propheta.* Notandũ quippe, quòd non ſic ait: tunc dicent montibus, ſed incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus operite nos. Idem namque eſt ac ſi diceret: Tunc in illa tribulatione ſiue anguſtia incipiet impleri, quod per Oſee prędictum eſt. Quod ſi tunc cœpit impleri, & tunc dicere inceperũt montibus, cadite ſuper nos, quando venerũt illi dies, quos venturos eſſe dicebat dominus noſter, non vtiq; ad illa tempora ſua, vel ad mala quæ præſens ipſe vidit propheta intendebat, quando hec dixit vel ſcripſit. Et reuera, ſi diligenter perpendas, illud quod tunc Iſrael paſſus eſt, quod anno nono Oſee regis Iſrael cepit rex Aſſyriorum Samariam, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios, poſuitq; eos in Haila & in Abor iuxta fluuium Gozam in *4. Reg. 17.* ciuitatibus Medorum, non tale vel tã grande fuit malum, vt propter illud propheticus dignaretur ſic exclamare ſpiritus, & dicent montibus, operite nos: & collibus, cadite ſuper nos. Quinimo etiam ſi in ſeruos & ancillas venundare illos rex Aſſyriorum maluiſſet, quàm ponere in ciuitatibus ſuis, tolerabile, imò & optabile fuiſſet malum, comparatione tam miſerabilis Hieroſolymorum excidij. Quemadmodum Heſter quoq; cũ *Heſter 7.* dixiſſet regi, traditi enim ſumus ego & populus meus, vt conteramur, iugulemur, & pereamus, continuò ſubiunxit. Atque vtinam in ſeruos & ſamulas vẽderemur, eſſet vtcũque tolerabile malnm, & gemens tacerem. Igitur quoniam & illa, quæ de verbis iſtis propheticis tractauimus, partim non ex nota rei geſtæ hiſtoria, ſed ex Hebræorum traditione ſumpta ſunt, vt ſupra meminimus. Ipſe autem propheta nõ Iudæis perfidis, ſed ſapienti hęc intelligibilia fore inſinuat, cum dicit: Quis ſapiens & intelliget iſta, intelligens & ſciet hæc, rurſus eadẽ repetere libet, & prophetiam ſecundum tempora quæ tũc futura erant, notis conferre vel proferre rebus vel ſenſibus eodẽ tenore vel curſu, quouſq; ad pręſentem locum peruenimus, Chriſtum & eius tempora non dubitantes huius vel omnis ſanctæ prophetiæ ſummam eſſe vel caput. Vaccas (inquit) Bethauen coluerunt habitatores Samariæ. *Repetita expoſitio præcedentium.* Habitatores Samariæ veraciter Iudæi fuere, qui ciuitatem ſanctam Hieruſalem & templum in illa diuini nominis videbantur inhabitare non vtiq; corde, ſed tantum corpore. *Ioan. 8.* *Ibidem 4.* *Habitatores Samariæ.* Si enim dominum noſtrum non dubitauerunt Samaritanum dicere, qui vtiq; ſecundum carnẽ Iudæus ex Iudæis erat, & hoc idcirco dicere auſi ſunt, quod in ciuitate Samaritanorum duos dies manſerat, poſtquam locutus eſt cum muliere Samaritana, quãtò magis ipſa ſcriptura dicere debuit, habitatores Samariæ, qui illos crudeliter imitati ſunt, atque impleuerunt peccatum Samariæ? Samaria namq; receſsit à domo Dauid, regemq; aliũ & deos alios ſibi fecit. Iudæi verò negauerunt & crucifixerunt filium Dauid, filium Dei, regemq́ue ſuum Cæſarem eſſe profeſsi ſunt, & tunc quidem Barrabam ſibi dimitti petierunt, & Antichriſtum pro Chriſto ſuſcepturi ſunt. Verè ergo habitatores Samariæ. i. alieni à Dauid & à ciuitate eius Hieruſalem, & à templo, quod eſt in ea, & templo dominici corporis, in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. *Ioan. 19.* *Matth. 27.* *Coloſſ. 2.* Iſti coluerunt vaccas Bethauen, videlicet qualibus alius propheta loquitur: *Vaccæ Bethauen.* *Amos 4.* Audite verbum hoc

bum hoc

bum hoc vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes, quæ dicitis dominis veſtris, afferte & bibemus. Iurauit dominus in ſancto ſuo, quia ecce dies venient ſuper vos & leuabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis feruentibus, & per aperturas exibitis altera contra alteram, & proijciemini in Armon, dicit dominus. Vaccæ itaque illius tempor s altera contra alteram, principes ſacerdotum Annas & Caiphas extiterũt.

Matth. 21.

Mammon deus Iudæorum.

ita devorantes plebem, ſicut herbam virentem vaccæ deuorare ſolent, & hoc in Bethauen, quod interpretatur domus idoli, id eſt, in illo templo, quod dicebatur templum domini, & debebat eſſe domus orationis, ſed erat domus mammon. quippe quam ipſi fecerant ſpeluncam latronum. Iſtas vtique vaccas Iudæi coluerunt, voluntaria namque crudelitate illis principibus ſacerdotum ſeſe ſubmiſerunt & conſenſerunt ad occidendũ dominum in illa Bethauen, id eſt, propter illam domum idoli ſui, ſcilicet mammonæ vel pecuniæ ſuę, & quaſi diuino oraculo crediderunt vaccis illis, dicentibus ſibi. Occidamus eum, ne forte veniant Romani, & tollant noſtrum & locum & gentem. Talia ſibi immugientes vaccas pingues illi coluerunt, id eſt, libenter audierunt. Vndè hoc comprobatum. Quia luxit (inquit) ſuper eo populus eius. Hoc manifeſtum eſt. Luctum

Ioan. 11.

namque ſpontaneũ populus ſibimet aſſumpſit ſuper eo, ſubauditur Deo ſuo, videlicet mammona iniquo, cui nimirum ſeruiẽs nequaquam ſeruiebat Deo, & quodammodo lugebat, talem inter ſe haberi hominem qui diceretur Chriſtus, qui rex Iſrael acclamaretur, quem niſi occiderent, venirent Romani, & tollerent ipſorum locum, tam pulchrũ tantarumq; diuitiarum. Hoc illi ſimile fuit, quod impia Iezabel iubente, primates populi luctum ſimulauerunt, & prædicauerũt ieiunium, vt quaſi neceſſario iuſtitiæ iudicio interficerent Naboth, ſummittentes duos viros filios Belial contra eum, qui falſum dicerent teſtimonium. Et populus quidem totus crudelitati intentus, voluntariam neceſsitatem occidendi dominum quaſi triſtis ſuſcepit, ſed principes ſacerdotum ſcribæ & Phariſæi gaudebant intra cordis ſui ſecretũ, quod præualuiſſet malitiæ ſuæ commentũ. Ait ergo. Et ędituí eius ſuper eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo. Siquidem & ipſe in Aſſur delatus eſt munus

3. Reg. 21.

regi Vltori. Aeditui namque tunc erant illi, non veritatis, ſed erroris & malitię, iuxta illam ſententiam domini, quia tuliſtis (inquit) clauim ſcientiæ. Ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. Exultauerunt (ait) in gloria eius, quia migrauit ab eo, id eſt, exultauerunt in pecunijs populi, quia prædam faciebant de populo, ſperãtes quod deinceps ſua lucra facerent occiſo Chriſto, qui reprehendebat auaritiam ipſorum. Nam quòd tali ſpe vel intentione Chriſtum occiderent, illa probat parabola, in qua videntes agricolę filium patrisfamilias, dixerunt: Hic eſt hæres, occidamus eum, & noſtra erit hęreditas.

Matth. 21.

Cui autem dubium, vel quis neſciat, quomodo migrauerit ab eo, ſcilicet populo deus ſuus mammon, cui ſeruiebat, vt meritò veniret in manus Romanorum argentum ipſorum & aurum & locus & gens? Siquidem ipſi hoc emeruerunt, quando congregati cum ſenioribus, conſilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus dicentes. Dicite, quia diſcipuli eius nocte venerũt, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Hoc nempè modo Deus ipſorum, qui non eſt alius, niſi mammon iniquus, in Aſſyrijs delatus eſt munus regi Vltori, quia profectò pecunia ipſorum malignis ſpiritibus, & diabolo patri mendacij dedicata eſt, quando tale mendacium coemerunt. Proinde iuſto valdè iudicio prouenit, vt traderentur illi regi vltori, vt & ſuper eos rex atque pater mendacij regnaret, & in eos vltionem per manus Romanorum exerceret. Et illi quidem ad horam nimis paruam exultauerunt, putantes quòd deinceps liberius copioſa pecunia migrare deberet à populo in marſupia ipſorum, ſed exultatio illa in verum conuerſa eſt luctum, quia magnam & miſerabilem, toto mirante ſeculo, vltionem ſuſtinuerunt.

Iudæi traditi ſunt regi vltori diabolo.

Vndè & ſubditur. Confuſio * Iſrael, capiet, & confundetur Iſrael, ſicut nunc palam factum eſt, quando ceciderunt in ore gladij, & in omnes gentes captiui ducti ſunt, & in reſiduis eorum toti mũdo ſpectaculum eſt, non ſolum diſperſio qua diſperſi ſunt, verumetiam cæcitas mentis, quę in Iſrael contigit. Et benè, cum dixiſſet, confundetur Iſrael, addidit, in voluntate ſua, quia videlicet ſic voluerunt Iudæi, ſic electione præfinxerunt ac præſcripſerunt ſibi Chriſtum regem negantes, & Cęſarem profitentes, Chriſtum occidentes, & Barrabam dimittentes, & clamantes coram Pilato, ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Alias, Ephraim.

Iudæi abſque rege.

Sequitur. Tranſire fecit Samaria regem ſuum quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ, & diſperdentur excelſa idoli, peccatum Iſrael. Samaria (ſicut iam dictum eſt) hoc loco rectè dicitur etiam Iudæa, quia reuera ſecundum ſupra dictas rationes Samariæ, quæ à domo Dauid ſciſſa fuerat, ſimilem ſeſe in peius fecit Iudæa, quæ verum Dauid CHRISTVM regem habere recuſat. Tranſire ergo fecit regem ſuum, id eſt, regem habere maluit tranſitorium, quàm regem ſuum. Verùm non conceditur ei, vt ſaltem tranſitorium regem habere poſsit, ſed omninò ablatum eſt illi regnum, & dux pariter & rex ab ea tranſiuit. Nec enim ſaltem dignatus eſt Cęſarum quiſquam regnare ſuper eos, aut in regno ſuo ciues habere illos, ſed tantummodo captiuos,

licet

licet adulati ſint dicentes, non habemus regem niſi Cęſarē. Sicut repentè tranſit ſpuma ſuper faciem aquæ, ſic in breui diſſipatum & adnihilatum eſt regnū Iudææ, & diſperdita ſunt excelſa idoli peccatum Iſrael, lapis quippe ſuper lapidem non remanſit, & deſtructum eſt, ſubuertētibus Romanis illud, quod debebat eſſe templū Domini, erat autem excelſum idoli, & peccatum Iſrael, ex quo polluti ſunt ſanguine Chriſti, homicidæ, & ſerui peccati, ſerui mammonæ Dei vel idoli ſui. Et quid mirum, ſi iam poſt necem Chriſti templum illud vocetur excelſum idoli, cum antea domus eadem ſpelunca latronum facta vocata fuerit? Diſperdentur ergo excelſa idoli, id eſt, adnihilabitur caput ſuperbiæ Iudaicæ, & fundus auaritiæ phariſaicæ, pulchritudo templi, de quo ſalus exiuit, ſicut ſignificatur in euangelio, cum dicitur: Ieſus autem abſcondit ſe & exiuit de templo. Quanta autem perditione, quanta cum tribulatione gentis hoc deberet fieri, verbis ſequentibus exprimit, cum dicit: Lappa & tribulus aſcendet ſuper aras eorum, & dicent montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper nos. Quod enim dicit, lappa & tribulus aſcendet ſuper aras eorum, ſignum eſt vltimæ ſolitudinis, vt ne parietes quidem & extrema ædificiorum veſtigia relinquantur. Cum autem ſubiungit, & dicent montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper nos: iram & tribulationem illam vehementer edicere nititur, quæ tanta extitit vt ſatis declamari non poſsit. Eorum namque erat dicere montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper nos, quippe qui magis mori optarent, quàm cernere quæ afferunt mortem. Et reuera ſatis pulchre atque eleganter exprimit litera hæc, quanto deſiderio latere voluiſſet, ſi poſsibile fuiſſet. Etenim cum per omne tempus obſidionis (vt Ioſephus refert) occiſorum, ſiue fame, cæteriſque cladibus mortuorum numerus ad decies centena milia collectus fuerit, qui ſuperfuerunt ad valles, & in ſpecus ſubterraneos confugerunt, & in cloacis quoque delitеſcere fruſtra conati ſunt. Sic delituiſſe vel deliteſcere voluiſſe, nimirum dixiſſe fuit montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper nos. Quare autem dominus noſter hoc teſtimonium de propheta ſumens, ſic dicere maluit, tunc incipient dicere: Cur non ait dicent, ſed dicere incipient? Videlicet, quia non illic finis, ſed initium dolorum extitit quando ſic ceciderunt in ore gladij. Tempus aliud erit, veniet dies alius, dies iudicij, quo maiori cum anguſtia dicent montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper nos, dicent ſanctis patrib. & patriarchis, protegite nos, dicent Moyſi & prophetis, excuſate nos. Verùm id fruſtra dicent, nam econtra eſt, qui accuſet vos (ait dominus) Moyſes in quo vos ſperatis. Et verba quidem diuerſa de montibus & collibus prædicata ſunt, dicendo montibus, operite nos, & collibus, cadite ſuper nos, ſed ſenſu eadem ſunt. Nam propheta quidem, dicent (ait) montibus, operite nos, & collibus, cadite: dominus autem, tunc (inquit) incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos. Sequitur. [Ex diebus Gabaa peccauit » Iſrael. Ibi ſteterunt. Non comprehendet eos » in Gabaa prælium ſuper filijs iniquitatis. » Iuxta deſiderium meum corripiam eos. » Congregabuntur ſuper eos populi cum cor- » ripientur propter duas iniquitates ſuas.] Semel & iterum ac tertiò, imò & quartò antiquitatem ſiue vetuſtatem peccati illorum commemorat, vt nulli videatur nimium feſtina vel plus iuſto ſeuera punientis ſententia. Primo namque ſuperiùs dixit, iſta ſubſannatio eorum in terra Aegypti: & poſt aliqua rurſus ait, Profundè peccauerunt ſic in diebus Gabaa. Item, Omnes nequitię eorum in Galgalis, quia ibi exoſos habui eos. Nunc quarta iam vice ſecundum eandem intentionem dicit. Ex diebus Gabaa peccauit Iſrael, id eſt, ex eodem tempore quo in Gabaa peccare nō deſijt Iſrael. Peccauit autem illic ſemel & iterum Iſrael peccata, quorum in ſcriptura ſæuum & horribile monumentum eſt. Venit leuita in ciuitatem illam cum vxore ſua, illucque diuertit, & ecce homines ciuitatis illius circundederunt noctedomum in qua manebat, volentes eum occidere, & vxorem eius incredibili libidinis furore vexantes. Denique mortua eſt. Vbi tanta regnabat corporalis nequitia fornicationis, iam increuerat nequitia quoque ſpiritualis, & hoc nihilominus eadem ſcriptura denarrat, referens præcedenti lectione, idolum factum in domo Michæ. Et quanta illud inſtantia, qua violentia rapuerunt ad ſe filij ſtirpis Dan cum ſacerdote, dicentes ei: Veni nobiſcum, vt habeamus te patrem & ſacerdotem, & cætera. Sed filij Iſrael illam fornicationem idololatriæ pro nihilo ducentes, imò & ipſi facientes pro illa corporali fornicatione aſcenderunt oppugnare Gabaa, contra filios Beniamin, & ſemel atque iterum bello conciſi, tandemque victores, penè vnam ex Iſrael tribum deleuerunt. Poſt hæc Saul, ex eadem vrbe rex aſſumptus eſt, tāta cum offenſione Dei, vt diceret ad Samuelem. Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Nimirum ſic & ſic peccantem Iſrael, filij quoque poſtmodum nati ſimul peccauerunt, vero & iuſto iudicio Dei ſic enunciante, ſic eos arguente, vt d cat. Ibi ſteterunt. Idem enim eſt ac ſi dicat. Filioli, quamuis poſt multa tempora nati illic peccauerunt, in illis patribus ſuis preuaricati ſunt, quia videlicet à peccatis eorum non receſſerunt, imò peiora faciendo mēſuram illorum impleuerunt. Idcirco etiā durius atque fortius ſuper eas dari debuit

Excelſa idoli tēplum Iudæorum.

Ioan. 8.

Fuga Iudæorum in obſidione.

Ioan. 5.

Peccatū Iſrael duplex in Gabaa. Iudic. 19.

1. Reg. 8.

debuit iudicium. Quod intendens, continuo dicit. Non comprehendet eos in Gabaa prælıũ ſuper filijs iniquitatis. Et eſt ſenſus. Quod malum paſſuri ſunt, non tale erit quale fuit illud prælium in Gabaa, quod habuerunt cõtra filios iniquitatis, quorum incredibilis furor libidinis mulierem vexando interfecit, ſed multo vehementius, incomparabiliter maius. Hoc eſt quod protinus ait. Iuxta deſiderium meum corripiam eos. Magna & vehemens comminatio, quæ ſecundum literę ſonum hoc ſignificat, quod vindictæ magnitudinem facere Deus (qui vtique impaſsibilis eſt) habeat in deſiderio.

Eſaia 1. Simile eſt huic illud quod in Eſa. dicit. Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis. Dictum eſt autem ad ſimilitudinem hominis multum exacerbati, & vltionem videre adeò deſiderantis, vt antequam fiat, nullo modo poſsit conſolari. Et quid facturus ſit, protinus breuiter innuit. Congregabuntur (ait) ſuper eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates ſuas.

Duæ iniquitates Iudæorum. *Hiere. 2.* Propter duas iniquitates corripiendum dicit Iſrael, iuxta illud quod in Hieremia loquitur idem Deus. Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas quæ continere non poſſunt aquas, hoc de gente alia, de populo quouis Deum ignorante, dici non poterat. Gens enim quæcunque verum ignorans Deum, falſos deos colebat, vnam tantum feciſſe iniquitatem rectè dicitur. gẽs autem hæc, in qua Deus notus erat, declinando in idololatriam, duas habere iniquitates veraciter culpatur, id eſt, Deum verum reliquiſſe, & pro illo vel contra illum deos alienos coluiſſe. Dupliciter namque reus eſt, qui bonum ſciens, malum potius eligit, ille verò ſimpliciter, qui bonum neſciens, malum pro bono ſuſcipit. Itaque & quando vitulum vnum populus ille fecit in deſerto & coluit, poſt multa quæ viderat magnalia veri Dei, & quando deſerens domum Dauid & templum domini, duos vitulos ſibi ſtatuit, imò & quoties illos vel illos gentium deos adorauit. Amplius autem quando Barrabam ſibi dimitti, CHRISTVM autem crucifigi petiuit, duas iniquitates fecit, dupliciter peccauit, bonum reprobans, & malum eligens: dulce amarum, & amarum dulce ponens: tenebras lucem, & lucem tenebras appellans. Cum igitur corripientur propter duas iniquitates ſuas, congregabuntur (ait) ſuper eos populi, vt videlicet propter ſeditionis authorem, quẽ ſibi elegerunt, tradantur in manus gladij, & propter hoc quod Chriſtum negauerunt, vulpium, id eſt, malignorum ſpirituum partes ſint. Sequitur. [Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli eius. Aſcendam ſuper Ephraim, arabit Iudas, confringet ſibi ſulcos Iacob.] Quærebas fortè admirans, quæ cauſa vel quod vinculum tam forte populum illum idololatriæ ſubligatum, tam diu tenuerit ex diebus Gabaa, imo ex diebus Aegypti, ſicut ſuperius ait, iſta ſubſannatio eorum in terra Aegypti. *Supra 7.* Quaſi iſtud quæreres, cauſam veram habili atque eleganti ſimilitudine cõuenienter exprimit. Ephraim (inquit) vitula docta diligere trituram. Conſuetudo hic terræ promiſsionis tangitur, vbi vitulæ cum cæteris animalibus fruges terere conſueuerunt. Cum autem grauiſsimo labore fatigantur, ſolent prodire ab area. Iterum autem diligentes aream, eo quod fruges in ea comedant, vnde eſt illud, Non alligabis os boui trituranti, ſponte ad aream redeunt. Igitur Ephraim ſimilis eſt vaccæ vitulæ, quia didicit aream terere. Et non ſolum didicit, verumetiam à nimia conſuetudine cœpit amare quod docta eſt, licet trituratio laborem inferat. Sic & populus Iſraeliticus, licet frequenter affligeretur, & multa aduerſa pateretur propter idololatriam, tamen voluntates ſuas & ingluuiem ventris ſequi deſiderans, vltro ad idola reuertebatur. Poterat hoc ipſum alia quacunque ſimilitudine quàm per eiuſmodi vitulam deſignari, ſed mira proprietate vſus eſt intuitus ſpiritus prophetici, dum talem proponere ſimilitudinem maluit. *Cur vitulæ ſimilitudo aſſeratur hic.* Nam quia vitulos colebat Ephraim ſiue Iſrael ſciſſus à domo Dauid, imò & coluit ab initio vitulum, quando egreſſus eſt de terra Aegypti, pulchre nimis eadẽ gens hic vitula dicta eſt, dum arguitur, quod à vero Deo fornicando cultui vitulorum ſuccubuerit. Magnam deinde ſonat iram dicendo, & ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli eius, aſcendam ſuper Ephraim. Pulchritudo nanque colli ſuperbiam deſignat eorundem peccãtium, & in peccatis ſuis complacentium ſibi. *Pulchritudo colli ſuperbia eſt.* Porro tranſitus ſiue aſcenſus, de quo dicit: Ego trãſiui ſiue aſcendam Ephraim, tam futuro quã præterito tempore certiſsimum eſſe ſignificans quod facere intendit, vindicta eſt eadem quam in Exodo legimus præſcriptam his verbis. *Exod. 33.* Populus duræ ceruicis es, ſemel aſcendam in medio tui, & delebo te. Nec vana illa comminatio extitit: Semel enim aſcẽdit, ſemel humanatus eſt, ſemel paſſus, mortuus eſt, & reſurrexit, & in cælum aſcendit, & tunc demum illum populum dura ceruice aſcenſus ſui nimis impatientem deleuit. Quod hic pulchritudo colli, hoc ibidem dicitur ornatus, cum dominus dicit. Iam nunc depone ornatum tuum, vt ſciam quid faciã tibi. Depoſuerunt ergo filii Iſrael ornatum ſuum à monte Oreb. Quamdiu peccator ornatus incedit, i. in peccatis ſuis ſuperbit, quã diu pulchram ceruicem erigit, complacẽdo ſibi, lætabundus quod malefecerit, & exultans in rebus peſsimis, *Prouer. 2.* quodammodo neſcit Deus quid faciat illi, neſcit miſericordia quaſi

aditu

aditu ad illum veniat remota ſeueritate iudicij, atque idcirco cum dixiſſet ſententiam iudicialem, populus duræ ceruicis es, ſemel aſcendam in medio tui & delebo te, protinus conſilium offerens, iam nunc (ait) depone ornatum tuum, vt ſciam quid faciã tibi, id eſt, humiliare pœnitendo, vt miſerear tui. Igitur quod hic ait, & ego aſcendi ſiue aſcendam ſuper pulchritudinem colli eius, videlicet vitulæ diligentis trituram, id eſt, populi toties tamque pertinaciter recurrentis ad idololatriam, illam deſignat iram, quam tunc idem populus bibit vſque ad fundum calicis, quando Deus homo factus in medio eius aſcendit. Extunc enim cõfracta eſt pulchritudo ceruicis, quia ceciderũt in ore gladij, & in omnes gẽtes captiui ducti ſunt peccatores ſuperbi. Porrò idem aſcenſus, ſicut in ruinam ſuperborum blaſphemantium, ita & in reſurrectionem poſitus eſt humilium credentium atque confitentium. Sequitur ergo. Arabit Iudas, confringet ſibi ſulcos Iacob. Ecce videmus, & orbis vniuerſus nouit quia contrita ceruice Ephraim, arauit Iudas, & Iacob ſulcos ſibi confregit, quia diſperditis incredulis Iudęis qui negauerunt filium Dauid, ſicut olim receſſerat Ephraim à domo Dauid, euangelicæ prædicationis vomer corda gentium exarauit, & Iacob, id eſt, ſupplantator, videlicet gentilis populus, ſulcos ſibi confregit, agriculturam exercens ad ſeminandum vel recipiendum ſemen verbum Dei. Iudas arauit, quandoquidem Iudæis erant Apoſtoli ſecundum hoc ipſum nomen quod eſt Iudas, id eſt, confeſsio, primi confitentes Chriſtum filium Dei viui gentibus prædicauerunt. Ipſæ autem gentes Iacob effectæ ſunt, quia ſupplantauerunt Eſau, dum primogenita ſalutis tulerunt, quæ fuerant Iudæorum. Arando ſulci fiunt, confringendo autem ſulcos, id quod aratum eſt, idoneum fit ad ſemen contegendum atq; confouendũ. Cõgratulatur protinus propheticę gratię ſpiritus agricolis ſiue aratoribus iſtis, & dicit.

Gẽtiles facti ſunt Iudas.

"[Seminate vobis in iuſtitia, metite in ore miſericordiæ, innouate vobis nouale.] Seminant quippe prædicatores, quando verbum annunciant, metunt autem, quando de credentium confeſsione exultant. Idcirco ſic pulchrè diſtinctum eſt, ſeminate vobis in iuſtitia, metite in ore miſericordiæ. quia videlicet (ſicut Apoſtolus ait) corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Et quia ſua quiſque iuſtitia vel ſalute contentus eſſe non debet, ſed dare operã vt etiã alios ſaluet, ſubiungit atque ait. Innouate vobis nouale. Nouale quippe innouare, eſt inculta prius loca excolere; vtpote ſaltibus explanare. Porrò gentes prius erant quaſi ſyluæ, nimirum à feris, videlicet malignis ſpiritibus obſeſſæ. Nam econtra comparatione gentium Iudæi domus erant pulchræ, terra culta & ciuitates opulentæ. Vndè Pſalmiſta cum dixiſſet. Ecce audiuimus eam, ſcilicet eccleſiam, ſiue dominicæ incarnationis & ſanctificationis eius arcam, in Ephrata, quæ eſt Bethleem. Per Ephratam, Iudæos intelligi volens, ſtatim quia de Iudæis ad gentes eadem ſanctificationis arca tranſiuit, ſubiunxit atque ait. Inuenimus eam in campis ſyluæ, id eſt, in gentibus qui de ſylua campi, de infructuoſis cultiles facti ſunt & fœcundi. Igitur innouate vobis nouale, id eſt, gentibus euangelium Chriſti prædicando nouam eccleſiam, nouum acquiſitionis populum, vobis parate Deo ad veſtram ſalutem & gloriam acquirite. Et quia cum plenitudo gentium ſubintroierit, futurum eſt vt cum miſericordia reſpiciat vitulam, id eſt, ſynagogam illam, cuius ſuper pulchritudinem colli nunc tam ſeuerè tranſiuit. Sequitur & dicit. [Tempus autem requirendi dominum cum venerit qui docebit vos iuſtitiam.] Tempus quippe requirendi dominum reliquijs Iſrael tunc erit, cum plenitudo gentium ſubintroierit. Tunc enim veniet dominus & docebit eos iuſtitiam, iniquitate auerſa, quemadmodum & Apoſtolus cum dixiſſet, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium ſubintroierit, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, teſtimonium propheticum apponens, ſicut (ait) ſcriptum eſt. Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob.

Rom. 10. *Nouale ex gentibus.* *Pſalm. 131.* *Rom. 11.* *Eſaia 59.*

FINIS LIBRI QVARTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVINTVS.

Sup. 4. Propter prophetię pręſentis ordinẽ illuſtrius retinendũ, iam dictũ, & iterũ atq; iterum dicendũ eſt, quia ab eo quod ait, non eſt veritas, & nõ eſt ſcientia in terra, ſepties vſq; ad finem voluminis peccata cõmemorat atq; replicat, & per ſingulas vices in Chriſtũ ſermo recurrit, qui ſolus omnium credentiũ atque pœnitentium iuſtitia eſt. Secunda iam vice

Sup. 6. ab eo quod ait. Ipſi aũt ſicut Adã tranſgreſſi ſunt pactum, longa & vehementi declamatione peccatorum declamauit abundantiam

Incrementa peccati. ſic concludens. Tempus autẽ requirendi do minũ cũ venerit, q docebit vos iuſtitiã. Tertiò nunc eadẽ peccata repetẽs dicit. [Araſtis impietatẽ, iniqtatẽ meſſuiſtis, cõediſtis fructũ mendacij, quia cõfiſus es in vijs tuis.] Aptiſsimè per ſimilitudinẽ arantiũ, metentiũ, & fructus ſuos comedentium, pertinaciã incorrigibilium denutat peccatorũ, qui malè incipiendo, in peius proficiunt, & peſsimè finientes deficiunt. Sicut enim hæc per incrementa differũt, arare, metere, & cõedere fructũ, ſic in peccatorib. diſtantiam per incrementa peccati diuinum perpendit iudicium. Denique cũ ꝓpoſito peccati opere corruptus laborat animus, verſatq; cogitatu intimo, qualiter voluntatem impiam ad operis perducat effectum, aranti vel ſeminanti ſimilis eſt. Cùm autem expleto iniquitatis opere exilit lætabundus quòd malè fecerit, & exultans in rebus peſsimis, ſimilis eſt metenti, cùm deinde ad hoc etiam eruperit, vt ſuperbo ſpiritu, ſua contra redarguentem legem Dei peccata defendat, & ſecurus incedat corde impœnitenti, ſimilis eſt ei qui poſt meſſem reconditos fructus comedit. Proinde cùm dixiſſet, comediſtis fructum mendacij, continuò quaſi quæreretur ab aliquo illorum cui hæc dicit, quomodo vel quare dicit quòd comederim fructum mẽdacij, ſubiungit atque ait: Quia confiſus es in vijs tuis. Idem enim eſt ſi dicat. Quia tu peccata tua ſuperba ceruice defendis. Eiſdem incrementis originale, id eſt, Adæ peccatum, peractũ eſt. Primò quippe impietatem arauit, quando Dei ſimilitudinem appetiuit. Niſi enim intus prius tumuiſſet, niſi diuinitatem vel diuinæ maieſtatis ſimilitudinem appetiſſet, foris tentatus tam facilè non cederet. Deinde iniquitatem meſſuit, quando propoſitũ ſibi præceptum de ligno ſcientię boni ac mali tranſgreſſus eſt, inobediens voci domini. Deinde comedit fructum mendacij, quando in ipſo peccato ſibi complacuit, ſeq; aduerſus redarguentem Deum defendit. Exinde omnis vitioſa propago vitiati parentis eadem incrementa cõtraxit, exempli gratia, vt ille Ephraim ſiue Hieroboã, cuius peccatum toties in ſanctis & propheticis cõmemorãtur literis. Arauit nanq; impietatẽ, quando excogitauit cõſilium & dixit. Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcẽderit populus iſte, vt ſacrificia faciat in domo dñi, in Hieruſalem, &c. Meſſuit iniqui- *3. Reg. 12.*
tatem, quando excogitato cõſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit. Ecce dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Comedit fructum mendacij, dum ita regnando nõ cum Deo, prophetas ad ſe miſſos in ſermone Dei (ſicut ſcriptura refert) incorrectus cõtempſit, & cõfiſus eſt in vijs ſuis, in vitulis *Peccatũ Iudæorum in Chriſtum.*
ſuis. Ad ſummum cœtus ille Iudaicus, qui non vtcunq; receſsit à domo Dauid, ſed etiã crucifixit filium Dauid, tunc arauit impietatem, quando quærebant principes ſacerdotũ & ſcribæ quomodo illum interficerent. Meſſuit iniquitatẽ, quando petierunt & obtinuerunt à Pilato, vt interficerent eum. Fructum mendacij nunc vſq; cõedunt, quod videlicet mendacium ſiue mendacij fructum data militib. pecunia copioſa cõparauerunt, vt dicerẽt, quia diſcipuli eius nocte venerũt & furati ſunt eum nobis dormientib. Diuulgatum eſt enim verbum illud apud Iudæos vſq; in hodiernum diẽ. Et confidunt in vijs ſuis, dum iuſtitiam ſuã ſtatuere volentes, iuſtitiæ Dei nõ ſunt ſubiecti. Vbi ſic arando, ſic metendo, ſic nihilominus comedendo, ſiue confitendo, peccatum cumulatum atq; roboratum eſt, iã profectò iudicij vel ſentẽtiæ vindicis tempus & locus eſt. Sequitur ergo. [In multitudine fortium tuorum cõſurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuæ vaſtabuntur.] Quicunque modis ſupra dictis peccata ſua conſummat, rectè fortes ſuos habere dicitur, fortes vtique malos, bonis fortibus cõtrarios Quales fuere fortè Dauid fortes primi, ad quos cæterorum fortiũ nullus peruenit. Tres illi fortes, tres eius fuere virtutes, videlicet ſapientia, humilitas, & fortitudo, quas ſcriptura taliter deſignat, breuiterq; comprehendit. Hæc nomina fortium Dauid, Dauid ſedens in cathedra ſapientiſsimus inter tres. Sedens in cathedra ſapientiſsimus, hoc eſt ſapientia. Ipſe enim quaſi tenerrimus ligni vermiculus. Hæc eſt humilitas, Qui occingentos interfecit impetu vno. Hæc eſt fortitudo, for-

tibus illis contrarios fortes habent iſti, videlicet inſipientiã, ſuperbiam, & temeritatem, quã putant verã eſſe fortitudinem, & proinde nullam merentur clementiã, citamq; experiuntur vindictã. Hoc eſt q̃ ait. In multitudine fortiũ tuorum cõſurget tumultus in populo, & oẽs munitiones tuę vaſtabuntur. Sic factum eſt, & quando decẽ tribus captiuæ tranſlatæ ſunt in Aſſyrios, ſic factum eſt, quando Iudæi, vincentib. Romanis, ceciderunt in ore gladij, & in omnes gentes captiui ducti ſunt. Conſurrexit enim tumultus in populo illo, triplici diſcordia (ſicut hiſtoriæ referunt) contra ſemetipſum diuiſo, & omnes munitiones eius vaſtatæ ſunt, ita vt non relinqueretur lapis ſuper lapidẽ. Hoc euenit in multitudine fortiũ, id eſt, propter multitudinem fortium eius, de qualib. iam dictum eſt, quia videlicet tales fuere Iudæi male fortes, ſicut teſtatur ipſe ſaluator in Pſal. dicens. Quia ecce cœperunt animam meam, & irruerunt in me fortes. Nunc ad ipſos deuaſtandos apoſtrophã faciens, dicit ꝓpheticus ſermo. [Sicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius qui iudicauit Baal in die prę lij, matre ſuper filijs alliſa. ſic fecit vobis Bethel à facie malitiæ nequitiarum veſtrarũ.] Nota rei geſtæ hiſtoria eſt, cui vaſtationem illorum ſimilẽ fore denunciat. In lib. nanq; Iudicum ſcriptum eſt, angelum apparuiſſe Gedeoni, qui dixit ei. Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael de manu Madian. Ac dejnceps Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum ſeptẽ, deſtrueſq; arã Baal, quæ eſt patris tui, & nemus quod circa aram eſt, ſuccide. Hoc facto iubente dño perrexit cum trecentis viris, & vicit Madiã mirabili genere prælij. Diuiſit trecentos viros, & dedit tubas in manibus eorum, lagenaſque vacuas ac lampades in medio lagenarum. Ingreſſuſque ipſe, & trocenti viri qui cum eo erant in parte caſtrorum, incipientibus vigilijs noctis mediæ, & cuſtodibus ſuſ.itatis, cœperunt buccinis clãgere & complodere in lagenas. Cumque per gyrum caſtrorum in tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus lampadas, & dextris ſonantes tubas, clamaueruntq;, Gladius domini & Gedeonis. Omnia itaque caſtra turbata ſunt & mutua ſe cæde truncabant fugientes, conclamantibus & perſequentibus viris Iſrael. Appræhenſi ſunt & interfecti duo viri Madiã, Oreb, & Zeb, & deinde Sebee & Salmana reges Madiã. Diẽ illum appellat hic propheta diẽ prælij, cũ dicit. Sicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius qui iudicauit Baal in die prę lij. Nã qui iudicauit Baal, ipſe eſt Gedeõ. Vnde vocatu eſt Hieroboal, eo q̃ dixiſſet pater eius, vlciſcatur ſe de eo Baal, qui ſuffodit arã eius. Porro Eſa. diẽ eundẽ, diẽ appellat Madian. Iu um (ait) oneris eius, & virgã humeri eius, & ſceptrũ exactoris eius ſuper

Eſa. 9.

aſti, ſicut in die Madian. Vterq;, tã iſte, q̃ ille triũphũ Chriſti, quo triũphauit, tã de inuiſibilib. quã de viſibilib. hoſtib⁹ ſuis, triũpho illo aſsimulauit, quo taliter triũphauit Gedeon de Madian cũ illis CCC. viris. Nimirum Pſalmiſta quoq; inimicos Dei hoſtes & aduerſarios, Chriſti illis principib. Madian, quorum vnus fuit hic Salmana, ſimiles imprecatur fore in ruina. deus (inq̃t) pone principes eorum, ſicut Oreb & Zeb, & Zebee, & Salmana. Magnum & memorabile pręlium, cuius ſecundum ſimilitudinẽ ſpirituale bellum dñi, tribus prophetis teſtibus, Eſaia, Dauid, & iſto Oſee confirmatum & prænunciatum eſt fore gerendum. Nam ſicut à catholicis atq; orthodoxis eſt tractãdo depromptũ. Gedeon Chriſti CCC. cum eo viri prædicatorum ſanctæ trinitatis typũ geſſerunt, Madian verò cunctorum Chriſti inimicorum, quòd viri illi non gladios, ſed ſiniſtris quidem manib. atq; in lagenis lãpadas, dexteris verò ſonantes tenuere tubas, eius rei typus extitit, quòd ſancti prædicatores in minore ſuorum ſalutẽ corporum, in maiore verò cura verbũ prædicationis habuerunt. Confractis hydrijs ſiue lagenis lampades micuerunt, concrepante ſonitu tubarum, & hoſtes in fugam verſi diſperierunt, quia proſtratis in morte corporibus, magnitudo gratiarũ, quæ in illis erat occultior, magis claruit per ſigna miraculorum, & ſicd ſsipata ſunt contraria Chriſto molimina hoſtium, malignorum ſpirituum ſiue impiorum hominum.

Triumphus Chriſti ſimilis triumpho Gedeonis.

Pſal. 26.

Nunc ſecundum literæ præſentis ordinẽ ſiue tenorem cœptum proſequamur intellectum. Sicut vaſtatus eſt (inquit) Salmana à domo eius qui iudicauit Baal in die pręlij, matre ſuper filios alliſa, ſic fecit vobis Bethel à facie malitiæ nequitiarum veſtrarum. Non dixit. ſicut vaſtatus eſt Madian, ſed ſicut vaſtatus eſt Salmana, qui fuit rex Madiã. ſic enim ibidem ſcriptum eſt. Dixitque Gedeon ad viros Socoth. Date (obſecro) panes populo qui mecum eſt, quia valdè defecerunt, vt poſsimus perſequi Zebee & Salmana & reges Madiã. Quomodo vaſtat⁹ eſt ille Salmana? Cum comprehendiſſet eos Gedeon, videlicet Zebee & Salmana dixit ad eos. Quales fuerunt viri quos occidiſtis in Thabor? Qui reſponderunt, Similes tui, & vnus ex eis quaſi filius regis. Quibus ille ait. Fratres mei fuerunt, filij matris meæ. Viuit Dominus ſi ſeruaſſetis eos, non vos occiderem. & cætera quæ concluduntur ſic. Surrexitque Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana, Idcirco propheta cùm dixiſſet, ſicut vaſtatus eſt Salmana à domo eius, qui iudicauit Baal in die prælij, addidit, matre ſuper filijs alliſa, quia videlicet matrem ipſius Gedeon vehementer alliſerant ſuper filijs, quorum mors maternorum viſcerũ alliſio non eſſe non poterat, quam etiam ob cauſam noluit ſeruare Gedeon, ſed interfecit

Salmana vaſtatus.

Iud. 8.

Bethel.

terfecit eũdem Salmana. Sic fecit vobis (ait) Bethel à facie malitiæ nequitiarum veſtrarum. Siue ad illius temporis ſtatũ reſpicias, quo decem tribus in Aſſyrios trãſlatæ ſunt, ſiue ad illius, quo Iudæi Romanorum gladijs exciſi ſunt, vera eſt vtrobiq; ſimilitudo, quia proinde hæc paſsi ſunt, quòd & priores illi prophetas occiderunt, & iuniores iſti Chriſtum & Apoſtolos interſecerũt, & hoc faciendo matrem ſuper filijs alliſerũt, id eſt, Eccleſiam Dei grauiter contriſtauerunt. Illis fuit Bethel ciuitas eiuſdẽ nominis, in qua vnum poſuerant de vitulis quos coluerunt. Iſtis autẽ Bethel, extitit ipſa domus domini, quæ erat in Hieroſolymis ſecundum interpretationem nominis, interpretatur enim Bethel domus Dei, in qua non deo, ſed mammonæ ſeruierunt. Illa domus fecit eis à facie malitiæ nequitiarum ipſorum, vt ſicut vaſtatus eſt Salmana, ſic ipſi vaſtarentur & vltimum paterentur exterminium. Quare? Quia videlicet iam nõ erant ſicut Abraham vel ſicut Iſrael, ſed ſicut Salmana qui rex erat Madianites, quod nomen interpretatur conſummatio, ſignificãs eos in omni nequitia coſummatos modis omnibus, de quibus ſupra dictum eſt, arando impietatẽ, metendo iniquitatem, comedendo fructum mendacij, & confidendo in vijs ſuis. Dicat illis igitur Gedeon, ꝙ interpretatur circuiens vterum, ſcilicet dñs noſter Ieſus Chriſtus, q non de virili ſemine conceptus, ſed per ſemetipſum de cælo veniens, introiuit & impleuit virginis vterum. Quales fuerunt viri quos occidiſtis in Thabor? Et ſit ſenſus. *Matth. 23.* Quid vobis conſcientia veſtra reſpondet, quales fuerunt illi quos miſi ad vos, ex quibus occidiſtis & crucifixiſtis, ex quibus flagellaſtis in ſynagogis veſtris, & perſecuti eſtis de ciuitate in ciuitatem? Non enim veritas ream illorum ceſſat conuenire conſcientiam, ſed ſemper accuſantes ſecum cogitationes circumferunt. Dicuntur autẽ hoc feciſſe in Thabor. *Rom. 2.* Et rectè, quia Thabor interpretatur veniens lumen, & ipſi in aduentu & ꝓpter aduentũ veri luminis, quod eſt Chriſtus, hoc fecerunt, nolentes videre aut ab aliquo videri ſiue demonſtrari tantum lumen. Reſpondent illi. Similes tui & vnus ex eis, quaſi filius regis. Nequaquam enim reſpondere nõ poſſunt, quia non ignoranter, ſed ſcienter peccauerunt, & liquido ſciebãt eos ſimiles fuiſſe Chriſti, videlicet prophetas, & ſapientes, & ſcribas, & vnum ex eis quaſi filium regis, imò verum filium regis qui hoc ipſum requirit, qui conſcientias eorum conuincit, qui ad iudicium mortis iubet eos produci, fratres (inquit) mei fuerũt, filij matris meæ. Si ſeruaſſetis eos, non vos occiderem. Verè fratres ſuos eſſe Chriſtus beatos Apoſtolos dicit, quia & antequã clarificaſſent eum paſsionibus vel mortib. ſuis, dixit Mariæ cùm reſurrexiſſet à mortuis: Vade ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum. *Ioan. 20.* Sunt & filij matris eius, videlicet ſupernæ Hieruſalem, quæ eſt mater omnium noſtrum, cuius & Chriſtus ſecundum carnem filius factus eſt, filius ſingularis, primogenitus ex mortuis. Si ſeruaſſetis eos (inquit) non vos occiderem, quia videlicet dimiſſus fuiſſet Iudęis reatus quoque mortis Chriſti, ſi poſt reſurrectionem eius, Apoſtolis eius crediſſent, *Galat. 4.* ſecundum orationem, qua orauit, quando illum crucifixerunt. Pater dimittet illis, nõ *Luca 23.* enim ſciunt quid faciunt. His præmiſsis cõtinuò ſaluatoris eiuſdem gratiam, qua iuſtificantur credentes electi, ſic eloquitur perſona Dei patris.

CAP. XI.

[Sicut manè tranſit, pertrãſijt rex Iſrael, quia puer Iſrael, & dilexi eũ, & ex Aegypto vocaui filium meum.] Senſus iſte eſt. Rex Iſrael non niſi Deus eſſe debuerat, & Chriſtus Dei filius, quem patriarcharum fides expectauerat. Vnde cùm quærerent regem filij Iſrael, diſplicuit ſermo in oculis Samuelis, domino quoque dicente ad eum. Non te abiecerunt, ſed me, ne *1. Reg. 8.* regnem ſuper eos. Verum nequaquam expectauit tempora legitima regni Dei, quiſquis in Iſrael regnare potuit, ſed certatim in alterutros ſurgendo, regeſque alios percutiendo, alij regnauerunt quouſque regnaret Herodes, qui non erat de genere Iſrael. In illo ceſſauit homo tranſiturus regnare in Iſrael, quamuis quidam de poſteris eiuſdem Herodis aliquas poſt illum lacerauerint potius, quã rexerint eiuſdem regni partes, quia tunc rex Chriſtus natus, cuius regnum non trãſit, ſed in æternum permanet. Igitur tranſire & ceſſare debuit rex Iſrael, eo maximè tempore, quando talis erat rex Herodes, *Tranſitorius rex Iſrael.* qui neque de Iuda, neque de vlla eſſet tribu Iſrael, quo tempore verus rex Chriſtus natus eſt. Nimirum ita factum eſt. Nam ſicut manè tranſit, pertranſijt rex Iſrael, & finitũ eſt terrenum regnum Iſrael. Et quidem cito manè tranſit, veruntamen iterum reuertitur. Rex autem eiuſmodi ſiue regnum Iſrael non reuertetur amplius. Rectè ergo cũ dixiſſet, ſicut manè tranſit, non contentus fuit dixiſſe, tranſijt rex Iſrael, ſed omnimodum & irreuocabilem exprimens tranſitũ, pertranſijt (inquit) rex Iſrael, quia iam vltra non rediturus eſt, ſicut manè tranſit quidem, ſed iterum tranſmiſſa nocte rediturum eſt. Quare? Quia puer (inquit) Iſrael ſubauditur natus eſt, qui ſolus cæleſti imperio regnare debeat in Iſrael, *Puer Iſrael Chriſtus.* quem quærebat ad perdendum Herodes ille alienigena rex. *Matth. 12.* Et dilexi eum, ait, videlicet iuxta alium prophetam, per quem hic idem Deus pater loquutus eſt. Ecce puer meus, ſuſcipiam eum, electus meus, complacuit ſibi in illo anima *Eſa. 42.* mea. *Matth. 17.* Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Et rectiſsimè puer iſte præſẽti loco dicitur Iſrael, ꝓpter illud ꝙ

 ſequitur,

ſequitur,& ex Aegypto vocaui filium meũ. Iſte nanque puer pertulit tentationes ſiue tribulationes Iſrael,incipiens ab eo,quòd fu- *Math. 2.* git ex Iſrael in Aegyptum, vbi quondam ille peregrinatus eſt Iſrael. Quod ſciens diuinus Euangeliſta, cùm dixiſſet, qui conſurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & ſeceſsit in Aegyptum, & erat ibi vſque ad obitum Herodis, continuò teſtimonium hoc ita ſubintulit. Vt adimpleretur quod dictum eſt à domino per prophetam dicentem. *Ex Aegypto vocaui filium meu* Ex Aegypto vocaui filium meum. Vbi ſeruiuit propter peccata ſua domus Iſrael, quia vendiderant fratrem ſuum Ioſeph, *Gen. 37.* illic exul factus eſt iſte rex Iſrael. Vocatus ex *Num. 14.* Aegypto, quadraginta diebus tentatus eſt in deſerto. Illic quondam Iſrael, egreſſus ex Aegypto, tentatus eſt, quia tentauit Deũ in deſerto quadraginta annos, quia deliquit de trahendo terræ repromiſsionis, quam per quadraginta dies explorauit, & idcirco dié pro anno computante illi iudice Deo, manſit illic (vt dictũ eſt) quadraginta annos. Hic autem, qui non tentauit, ſed tentatus eſt, ſtatim poſt quadraginta dies in veram repromiſsionis terram introire, ſuoſque auditores introducere cœpit, prædicando, dæmones ejiciendo, & cætera miracula faciendo, mortem patiendo, & à mortuis reſurgendo, atque in cælum aſcendendo. Rectè igitur hic filius præſenti loco Iſrael dictus eſt, & pulchrè ad illam eius fugam in Aegyptum & reditum hoc pertinet teſtimoniũ ab Eu- *Exod. 4.* angeliſta ſumptum. Ex Aegypto vocaui filium meum. Et quidem populus quoque Iſrael, cùm vocaretur ex Aegypto, filius dictus eſt, ſicut ſcriptum eſt. Diceſque ad Pharaonem. Hæc dicit dominus. Filius meus primogenitus Iſrael. Dixi tibi, dimitte filiũ meum vt ſeruiat mihi, & noluiſti dimittere eum. Ecce ego interficiam filium tuum primogenitum. Ergo populus quoque Iſrael pro parte electorum filius quidem dictus eſt, ſed hoc non niſi gratia huius, qui filius eſt vnicus, non adoptatus, ſed genitus, qui de populo illo ſecundum carnem naſciturus erat, vt multos filios per paſsionem ſuã in gloriam adduceret, non dedignatus eos habere fratres & cohæredes. Alioqui niſi veniſſet qui venturus erat hic dilectus filius Dei, Iſrael quoque ſicut cæteræ gentes, nequaquam poterat tanti patris filius dici, teſtante Apoſtolo, qui cùm ex illo ſit populo, tamen dicit. Eramus enim & nos aliquãdo natura filij iræ, ſicut & cæteri. Quod ſi quæras, quid olim factum ſit, quando Iſrael de Aegypto aſcendit. Quoniam quidé (ſicut Euangeliſta dicit) tunc quando puer Ieſus in Aegyptum fugit, & inde redijt, impletum eſt illud quod dictum eſt à domino per prophetam dicenté. Ex Aegypto vocaui filium meum. Audi quod ſequitur. [Vocauerunt eos & ſic abierunt à facie eorum, Baalim immolabant, & ſimulachris ſacrificabant.] Hic iam quarto peccata eiuſdem populi replicans, ad ſuperiora tempora ſermo recurrit. Eſt ſenſus, Ego quidé vocaui tunc temporis filios Iſrael ex Aegy- *Eph. 2.* pto, at illi tunc non exierunt ex Aegypto, præterquam paucisſimi. Corpore quidem exierunt, ſed animo non exierunt. Alij vocauerunt eos, & ipſi me contemnentes, potius ſequuti ſunt illos. Denique cum corpore ex Aegypto exirent, vſque adeo mente in Aegypto remanſerunt, vt ſimulachris Aegyptijs ſacrificarent, inſuper & Baalim im- *Iud. 8.* molarent. Et quidem Hieroboal, qui & Gedeon, deſtruxit idolum Baal, ſed poſtea ad immolandum illi reuoluti ſunt, vocantibus maxime regibus ſuis & impia Iezabel, & à facie illorum taliter abeundo, nequaquam ex Aegypto ſe exiſſe teſtati ſunt, qui peccata Aegyptiaca non deſeruerũt. [Et ego quaſi nutricius Ephraim portabam eos in brachijs meis, & neſcierũt quòd curarem eos.] Miram Dei patientiam, cuius & Paulus in Actibus Apoſtolorum meminit his verbis, *Actor. 13.* & per quadraginta annorum tempus, mores eorum ſuſtinuit in deſerto, præſens locus, quamuis breuiter, magnificè ſatis innuit. Et ego (inquit quaſi nutricius Ephraim portabam eos in brachijs meis. Sicut enim nutricius puerulum, qui nondum ad *Nutricius Ephraim.* intelligibilem ætatem peruenit, ſed nec diſcretionem adhuc habere poteſt boni ac mali, patienter ſuffert, & infantiles eius ineptias, quamuis interdum commotus reuerberet, adhibitis ſæpius conſolatur blandiméntis, & quãlibet ingratum portat in brachijs, ſic dñs Deus, qui hæc loquitur, populũ rudem & ſpiritualia neſcienté myſteria cæleſtis regni Dei, patienter ſuſtinuit, & quãuis multorum ex illis corpora proſterneret in deſerto, reſiduis tamen multis & magnis blandiebatur miraculis, circunducendo illos & docendo (vt Moyſes ait) & cuſtodiendo quaſi pupillam oculi ſui. Hoc eſt quod ait, & portabam eos in brachijs meis, per brachia nanq; fortitudiné eorũ, quæ facta ſunt miraculorum vult intelligi. Vnde ſcriptura cùm dixiſſet, indurauitque Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, & perſequutus eſt filios Iſrael, continuò ſubiunxit. At illi egreſsi erant in manu excelſa. Et Pſalmiſta. Et eduxit Iſrael (inqt) de medio eius in manu poteti & brachio excelſo. Nec verò ab re per nomen hic Ephraim exprimitur, cũ hæc vna tãtũ tribus fuerit illi' populi, ſed qa maior ingratitudo tribus illius extitit in eo ꝙ Hieroboã de tribu Ephraim vitulos aureos fecit, rectè grauius eadé tribus denotatur, vbicũq; potiora ſuper ingratã gété cõmemorantur beneficia Dei. [Et neſcierunt, inquit] quod curarem eos. Reuera neſcierunt, in tantum, vt dum ipſe quædam curationis ligamenta, id eſt, legalia daret illis præcepta, illi per-

illi perterriti & pauore concuſsi, ſtarent procul dicentes Moyſi. Loquere tu nobis & audiemus. Non loquatur nobis dñs, ne fortè
Exod. 20. moriamur. Econtra Moyſes vt ſcirêt, quòd dominus nô occidere, ſed curare vellet eos, Nolite (ait) timere. Vt enim probaret vos, venit Deus, & vt terror illius ac pauor eſſet in vobis, & non peccaretis. Secundum ſenſum verborum eorundem, quæ tunc loqu
4. tus eſt dominus, ſequitur in propheta & di-
"cit. [In funiculis Adam traham eos, in funi-
"culis charitatis.] Cû enim dixiſſet Moyſes, Prophetam de gente tua & de fratrib. tuis,
Deut. 18. ſicut me, ſuſcitabit tibi dominus Deus tuus, ipſum audies, ſubiungens protinus, vt petiſti (ait) à domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata eſt, atq; dixiſti, Vltra nô audiam você domini Dei mei, & ignem hûc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait dominus. Benè omnia ſunt loquuti. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quæ pręcepero illi. Qui autê verba eius, quę loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor exiſtam. Denique ſicut illic in eiuſmodi verbis, ita & hic dicendo, in funiculis Adam traham eos, in funiculis charitatis, incarnationem vnigeniti filij ſui Deus pater hominibus repromittit. Quando enim hoc factû eſt, tunc reuera prophetam ſuſcitauit Deus hominib. de medio fratrum ſuorum, ſimilem Moyſi, id eſt, Deum talem factum cui poſſent homines loqui, ſicut loquuti ſunt Moyſi, cui dixerât, Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis dominus, ne fortè moriamur. Et nunc in funiculis Adam traxit nos, vtpotè factus filius Adam ſiue filius hominis, qui funiculi ſunt charitatis. In eo nanque quòd factus eſt ex carne Adam filius hominis, miro modo ſibi nos colligauit, & traxit ad ſe in funiculis charitatis, & ex eo ſcimus quod curet nos, nam eatenus & neſcierunt (ait) quod curarem eos. Funiculo
Pſal. 108. rum eorundem attritionem in eo maximè
Ioan. 6. tandem intendit, quòd veniens in hunc mûdum peccatum gulæ (per quod primus homo perijt, & per quod iam dicti filij Iſrael tentauerunt Deum, concupiſcendo concupiſcentiam in deſerto) corrigeret in electis ſuis, informando illos ad operandum cibû, qui non perit, ad manducandum & bibendum ſacramentû corporis & ſanguinis ſui.
"Sequitur ergo [Et ero eis quaſi exaltans iu-
"gum ſuper maxillas eorum, & declinaui ad
"eum vt veſceretur.] Maxillis nanq; dentes radicati continentur, & per eas primùm cô-
Maxilla minutus ad interiora cibus tranſmittitur.
gulam deſi Rectè ergo per maxillas gula denotatur,
gnat. per quam primus (vt iam dictum eſt) homo
Pſal. 77. perijt, & p quam filij Iſrael Deû tentantes,
Ioan. 6. dixerunt. Nûquid poterit Deus parare menſam in deſerto, & cætera huiuſmodi. Sed & cû præſens adeſſet, diceretque illis. Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille. Dixerût ei. Quod ergo tu facis ſignum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto. Hoc nimirum intendebant, vt vel eodem modo, quo patres eorum ſine opere ſuo panem illum maducauerunt, vel ſicut ipſe paulò antè de quinque panibus & duobus piſcibus ſatiauerat quinque millia hominum, ita paſceret eos, atque hoc modo quaſi maxillis hiantibus, ciborum quã habebât, expromebant concupiſcentiam. Cùm ergo dicit. Et ero eis quaſi exaltans iugum ſuper maxillas eorum, & declinaui ad eum vt veſceretur. Hic eſt ſenſus, Et ego extrahens illos in funiculis Adam, in funiculis charitatis (ſicut iam dictum eſt) reprimam atque coercebo in illis intemperatam edendi appetêtiam, per quam primus homo perijt, & cui ſecundum exemplum eius nimium ſunt deditì, dicendo illis. Operamini non cibû qui perit, & cætera huiuſmodi. Etenim ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi, quo nimirum deſcenſu declinaui ad eum vt veſceretur, atque veſcendo pane hoc, viueret quiſquis in fide & in obedientia benè operans, infidelitatem atque inobedientiam cuperet in ſemetipſo euadere, per quam in primo parente malè comedente fuerat mortuus. Se-
quitur. [Nô reuertetur in terram Aegypti, "
& Aſſur ipſe rex eius, quoniam noluerunt "
conuerti. Cœpit gladius in ciuitatibus eius, "
conſumet electos eius, & comedet capita eo- "
rum, & populus meus pendebit ad reditum "
meû. Iugû autê imponetur eis ſimul, quod "
non auferetur.] Quando, vt ſupra dictum "
eſt, in brachijs ſuis populû illû portabat per deſertum, & panê. i. manna dabat illi viui &
viuifici panis figuratiuû, tûc multoties mur- *Exod. 16.*
murando côtendebant dicendo. Conſtituamus nobis ducê, & reuertamur in Aegyptû. Quâdo autem ipſe per ſemetipſum declinauit ad eum, vt veſceretur, quando ſe deſcen-
diſſe de cælo teſtatus eſt panis viuus, vt qui *Num. 14.*
manducauerit ex eo, non moriatur, eo tempore non erat tumultus iſte in populo, vt conſtituens ſibi ducem in Aegyptum reuerteretur, quinimò in ciuitate & templo illo plurimum gloriabatur, ſed nihilominus ipſe Aſſur. i. diabolus rex eſt eius. Quare? Quo
niã noluerunt (inquit) conuerti, ſubauditur, *Ioan. 6.*
vt veſcerentur pane illo, qui (vt iam dictum eſt) declinauit. i. qui de cælo deſcêdit ad hoc vt veſceretur operarius quiſquis operis dei.
Quod autem reuera rex eius extunc ſit Aſ- *Aſſur dia-*
ſur. i. diabolus, pro eo quod regem ſuum, re- *bolus.*
gem iuſtitiæ & principê pacis negauit & blaſphemauit, & ad eû noluit côuerti, claruit ex ſubſequentib. Cœpit enim (inquit) gladius in ciuitatib. eius, videlicet quando populus ille à Romano exercitu circundatus eſt. Miro nanque modo, antequã hoſtilib. machi-

 nis mu-

nis muri deforis pulſarentur, intus ſeditioſorum gladijs innumera miſerabiliũ ciuiũ corpora necabãtur, ſicut mira & cunctis ſeculis peruulgata Hieroſolymitani excidij tragœdia Ioſepho deſcribẽte teſtatur. Rectè ergo & veraciter dictum, cœpit gladius in ciuitatibus eius, quia prius vaſtauit eos intus gladius, quam pauor foris ex hoſtium præſentia clauſis incuteretur. Quod ſequitur dicens. Et conſumet electos eius, & comedet capita eorum, id eſt, ac ſi dicat, quia deſtruet non ſolùm duces aut principes, ſed & omnem principatum eorum, ſecundum Danielis quoque prophetiam, qui cùm dixiſſet & poſt hebdomadas ſexaginta occidetur Chriſtus, & non erit eis populus qui eũ negaturus eſt, proſequutus eſt ita dicẽs, Et ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce venturo, & finis eius vaſtitas, & poſt finẽ belli ſtatuta deſolatio. Et deficiet hoſtia & ſacrificiũ, & in templo erit abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem & finẽ perſeuerabit deſolatio. Cũ autẽ (vt ait ille) & non erit eis populus, qui eum negaturus eſt, Iudęi cũ Chriſto nihil habeãt, Chriſtũ autem ſe expectare cõtẽdunt. Hoc eſt quod præſenti loco nunc dicit, & populus meus pendebit ad reditum meum. Pendent enim nunc inter vtrunq;, vtpotè neq; Deum patrum ſuorum habentes, neq; idola colentes, ſicut quondam Baal, & vitulos coluerunt. Et redibit quidem Chriſtus ad eos, ita vt reliquię ſaluę fiant, ſed interim eis qui non credunt, iugu impoſitum eſt, quod non auferetur, iugum peccati, iugum captiuitatis, qua in oẽs gentes captiui ducti ſunt.

Dan. 9.

Quomodo nunc pendent Iudæi

Hoc intendens ac proſpiciens, vt videlicet reliquiæ ſaluæ fiant, continuò dicit [Quomodo dabo te Ephraim, protegã te Iſrael? Quomodo dabo te? Sicut Adama ponam te, vt Seboim. Cõuerſum eſt in me cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea. Non faciam furorem iræ meæ, non conuertar vt diſperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo in medio tui ſanctus.] Notũ eſt Adama & Seboim ciuitates fuiſſe Sodomorum. Quinque namq; ciuitates fuerunt, Sodoma, & Gomorra, Adama & Seeboim, & Seboim, & Balla, quæ & Segor. Vnde & ipſa regio Pentapolis dicta eſt. Illæ ciuitates per ignem & ſulphurem ita ſubuerſæ ſunt, vt nullæ ex eis reliquiæ ſupereſſent. Cũ ergo dicit, quomodo dabo te Ephraim, protegam te Iſrael: ſubauditur, qui protegi nõ mereris, ſtatimq; meritam ſubiungit ſententiã dicens, Sicut Adama ponam te, vt Seboim, tantã illi populo cõminatur repulſam, vt ne reliquiæ quidẽ ex eo debeant ſaluari. Hoc dicto, confeſtim quaſi dolore cordis tactus intrinſec°, nimiã ipſe ſui ſeueritatẽ cẽſet eſſe iudicij, & dicit: Cõuerſu eſt in me cor meu, pariter conturbata eſt pœnitudo mea. Et eſt ſenſus, ſtatim vt loquutus ſum aduerſum te malũ, & crudelem protuli ſententiam, tetigit me pietas vincente miſericordia, veluti auſteritatẽ iudicis pietas mitigat patris. Non faciam (ait) furorẽ iræ meæ, non conuertar vt diſperdam Ephraim, ſubauditur, eo modo quo diſperdidi Adama & Seboim, nullis reliquijs earum reſeruatis. Non ita conuertar, non ita mutabor ab inſita mihi clementia, vt taliter compleam furorẽ meum, quoniã de° ego & nõ homo in medio tui ſanctus. Homo dum iraſcitur, accepta iniuria profundè læſus, eo totus intendit vt vindictam exigat, & de pœnis ſatietur eius qui læſit, nec enim pœnitentiã, ſed ſolam (vt iã dictum eſt) quærit vindictam. Ego autẽ Deus ſum in medio tui ſanctus, nõ pro furore vindictã aut pœnam, ſed pro miſericordia peccatorum deſiderans pœnitentiam. [Non ergo ingrediar ciuitatẽ.] Id eſt, non indiſcretè percutiam ad modum hominis, qui cùm iratus (vt ſæpe dictum eſt) offenſam irruperit ciuitatem, furore ardens nullã ætatum aut ordinum ſiue conditionum habet diſcretionem, omnes pariter inuoluens, vniuerſos indiſcretè percutiens, & fugientes inſequens, & obuiantes iugulans. Secundum hunc ſenſum dicit & Apoſtolus. Nunquid repulit DEVS populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſciuit. Et ſubinde. Quid dicit Heliæ reſponſum diuinum? Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore reliquię ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Non ergo DEVS genti iratus eſt, ſed incredulitati, quia non ſic iratus eſt, vt nullas ex illo populo ſuo reliquias, ſi conuertantur ſuſcipere velit. Non (inquam) idcirco Iudæus quiſquam repellitur, quia gens Iudaica Chriſtum occidit, ſed quia Chriſtum negat, ſiue Iudæus, ſiue Gentilis, ipſemet ſeſe facit in ſua perſona repelli. Vnde loco ſupra memorato, cùm dixiſſet Daniel, Et poſt hebdomadas ſexaginta occidetur Chriſtus, ſubiungens, Et non erit ei populus (ait) qui eum negaturus eſt. Non dixit, nõ erit eius populus qui eum occiſurus eſt, ſed qui eum negaturus eſt. Nam occiſio Chriſti occiſoribus confitentibus ſine dubio donatur, ſecundum ipſius precem dicentis, pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt, negationis autem pertinacia damnatur, nullamquam veniam meretur. Itaque non vt Adama & Seboim, quorum corporale incendium nullus euaſit inhabitantium, poſuit deus illum populum ſuum, quia corporali excidio multi ſuperfuerunt, & reliquiæ ex illis ſubuerterentur cùm intrauerit plenitudo Gentium, niſi ſponte ſua, niſi gratuita miſericordia furorem iræ ſuæ repreſsiſſet, iuſto valdè iudicio,

Rom. 11.

Gen. 14.

Clementia Dei.

Deus ego & nõ homo.

Luca 23.

dicio, ſicut Adama & ſicut Seboim nullis reſeruatis reliquijs, perdidiſſet. Vndè & *Eſai. 1.* Eſaias loquitur. Niſi dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorra ſimiles eſſemus. " Sequitur. [Poſt dominum ambulabũt, qua- " ſi leo rugiet, quia ipſe rugiet, & formidabũt " filij maris, & auolabunt quaſi aues ex Aegy- " pto, quaſi columba de terra Aſſyriorũ. Et " collocabo eos in domibus ſuis, dicit domi- " nus.] Idcirco (ait) non omninò diſperdam, quia poſt dominum reliquiæ ambulabunt, id eſt, credent in Chriſtum. Etenim Chriſtus ab eis in tempore beneplacito cognoſcetur & timebitur, ſicut ex ſuo rugitu leo cognoſcitur, & formidatur. Ipſe enim quaſi leo rugiet, inquit. Hoc ipſum, non ſemel cõtentus, repetit & dicit, quia ipſe rugiet, & formidabunt filij maris. *Dominus vt leo rugijt.* Dominus noſter Ieſus Chriſtus quaſi leo rugijt, quando infernum *Gene. 49.* contriuit & mortem vicit, ſecundum prophetiam Iacob dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti. Requieſcés accubuiſti, vt leo, & quaſi leæna Quis ſuſcitabit eum? Itaq; poſt dominum rugientem, quemadmodum rugit leo, ambulabunt, & formidabunt, id eſt, in Chriſtum deuicta morte, & ſpoliatis inferis glorificatum credent, eiuſque veſtigia ſequentur, & in timore illi ſubditi erunt. Sed quinam ſunt, qui ita poſt dominum ambulabunt, & ita formi- *Filij maris.* dabunt? Filij maris, inquit. Non dixit, filij Ephraim ſiue filij Iſrael, quibus ſupra dixerat quomodo dabo te Ephraim? Protegã te Iſrael? Filij maris inquit, id eſt, quicunque crediderint & baptizati fuerint. Moriturus enim erat Ieſus non tantum pro gente ſiue pro reliquijs gentis, ſed vt filios dei, qui erãt diſperſi, congregaret in vnum. Benè ergo magis vniuerſali enunciatione dixit, filij maris, id eſt, filij baptiſmi, filij gratiæ regenerantis, quacunque ex gente ſiue natione ſint. *Ioan. 11.* Reliquiæ filiorum cum iſtis poſt dominum ambulabunt & formidabunt, & ita qui diſperſi erant filij dei, congregabuntur in vnũ. Iſtam vnitatis eorum congregationem propheta pulcherrimè exornat, cum dicit, Et auolabunt quaſi auis ex Aegypto, & quaſi columba de terra Aſſyriorum, & collocabo *Auolare quaſi auis.* eos in domibus ſuis, dicit dominus. Aegyptus ſiue terra Aſſyriorum mundus iſte eſt omnibus errantib. & principem huius mundi ſectantibus, qui intelligitur per Aſſur. Pulchrè namque quaſi auis auolare dicitur, qui terrenas cupiditates relinquendo, cæleſtem gratiam ſequuntur, & ſic euadunt, vt veſtigia culpæ nulla in eis inueniat inſequutor diabolus, ſicut auolatus auium veſtigia nulla ſuperſunt, dum liberis per aera pennis feruntur. Nec vero contentus dixiſſe nomine generali, & auolabunt quaſi auis, ſed cõtinuò ſpecialiter exprimit eius auis ſimilitudinem, cui competenter aſsimiletur gratia cæleſtis, dicendo: & quaſi columba de terra Aſſyriorum. *Quaſi columba.* Columba namq; maximè pro eo, quod in hac ſpecie ſpiritus ſanctus ſuper dominum noſtrum cum baptizaretur, apparuit, regenerantem eiuſdem ſpiritus ſancti *Matt. 3.* gratiam ſignificat, cuius vtique ſacramentis viuificati, auolauimus ex Aegypto & de terra Aſſyriorum, id eſt, de ignorantiç tenebris & de terrenarum affectibus cupiditatum. Et ſic auolantes collocabo eos in domibus ſuis, dicit dominus. In domibus ſuis, id eſt, in manſionibus ſibi præparatis. Nam ab origine mundi, quando creatis hominibus primis benedixit illis & ait. Creſcite & multiplicamini, & replete terram, præparauit illis domos ſiue manſiones æternas, de quibus continuò moriturus dixit. In domo patris mei, multæ manſiones ſunt, & in nouiſsimo *Ioan. 14.* die dicturus eſt. Venite benedicti patris mei *Matth. 25.* percipite paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Sequitur. [Circundedit me *CAP. XII* in negatione Ephraim, & in dolo domus Iſ- " rael. Iudas autem teſtis deſcendit cum Deo " ſuo, & cum ſanctis fidelis. Ephraim paſcit " ventum & ſequitur æſtum. Tota die men- " dacium & vaſtitatem multiplicat, & fœdus " cum Aſſyrijs inijt, & oleum in Aegypto fe- " rebat.] "

Quinta iam declamatione peccata populi, ſeſe iuſtificare volentis, ſermo propheticus accuſat, & ante tribunal ſuum reum addicit maieſtas, cuius manus non eſt, qui effugiat, ſi iudicio cum hominibus contendat. Circumdedit me (ait) in negatione Ephraim, & in dolo domus Iſrael. Secundum euidentem literæ ſonum ad illa tempora lectorem mittit, quando (vt ſæpè iam dictum eſt) Hieroboam, qui erat de tribu Ephraim, vitulos aureos fecit. Tunc enim & ipſe in negatione, & domus Iſrael in dolo DEVM circumdedit, quando eiuſmodi conſilium excogitauit, tam ipſe, quam domus Iſrael, quatenus depellerent à ſe dominum Dauid. Ibi reuera dolus extitit, quia non per ignorantiam, ſed per malitiam Iſrael peccauit, ibi manifeſtè DEVM negauit, qui eduxit Iſrael de terra Aegypti, quando & hoc nomen & hoc opus vitulis illis aſſcripſit dicendo, iſti ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra AEgypti. Sed nunquid is, qui hæc loquitur ſolos in iſto Propheta vitulos illos attendit, quos illo tempore fecerat Ephraim, & non magis illos vitulos multos & tauros, de quibus in alio Propheta iam dixerat, circundederunt me vituli, multi tauri pingues *Pſal. 21.* obſederunt me? Ergo ad illa magis tempora proſpicientem, ſpiritum Propheticum ſequamur, quando peccatum illius Ephraim, qui tunc negauit Dauid, imò dominum ipſum in Dauid, ad quem promiſsio facta fuerat, dicendo, quæ nobis pars in Dauid *3. Reg. 12.* aut quæ hæreditas in filio Iſai, ſic imitati

ſunt deſertores filij Dei, filij Dauid, vt circũ
Ioan.10. darent eum dicentes. Quouſq; animam no-
ſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palã.
Tunc enim in negatione circũdederunt eũ,
& hæc dixerunt ei, quia profectò talis eorũ
intentio fuit, vt confitentem ſe eſſe Chriſtũ
accuſarent eum & negarent. quod & fece-
runt ante faciem Pilati. Item, quando miſe-
runt ad eum quoſdam ex Phariſæis cum
Matth.22. Herodianis dicentes, Magiſter, ſcimus
quia verax es, & viam dei in veritate doces,
dic ergo nobis, licet cenſum dari Cæſari, an
non? Tunc vtiq; in dolo circundedit eum
domus Iſrael, quippe qui conſilium inierãt,
vt caperent eum in ſermone. Hæc & his ſi-
milia facturos ſiue dicturos hæredes pecca-
ti illius Ephraim ſiue Iſrael, qui receſsit à do
mo Dauid, veraciter nũc dicit, circundedit
me in negatione Ephraim, & in dolo do-
mus Iſrael. Porrò, his qui illum ſuſceperũt
& confeſsi ſunt, ſecundum præſentem Pe-
tri & Apoſtoli confeſsionem dicentis, Tu
Matt.16. es Chriſtus filius Dei viui, conguit illud, qđ
protinus dicit, Iudas autem teſtis deſcendit
cum Deo ſuo, & cum ſanctis fidelis. Iudas
namque confeſsio interpretatur, & idcirco
confeſſores virtutis vniuerſi rectè hoc no-
mine ſignificantur. Et notanda diligenter
hæc oppoſitio, Ephraim in negatione domi
num circundedit. Iudas autem hoc ipſum,
quod eſt Iudas, id eſt, in confeſsione eſt te-
ſtis cum Deo ſuo deſcendit. Nimirum nega
tio & Iudas, id eſt, confeſsio, contraria ſunt.
Item, circundare dominum, & deſcendere
cum domino, contraria ſunt. Nihil verius
hoc præconio prophetali. Qui enim in nega
tione dominum circundat, contra dominũ
ſuperbit, & ſuperbiendo incidit in iudicium
diaboli & econtra, qui cõfitetur dominum
filium Dei in humilitate filij hominis confi-
tendo deſcendit, vnde & meretur exaltari.
Iſte Iudas rectè dicitur teſtis, non qualiſcun
que, ſed fidelis, videlicet ex oppoſito domus
Iſrael, quæ dominum in dolo circundedit.
Dolus namque & fidelitas contraria ſunt.
Confeſſor igitur & teſtis fidelis cũ deo ſuo,
& cum ſanctis deſcendit. Exempli gratia,
quando vnus ex illis, qui venit in teſtimo-
Ioan.1. nium, vt teſtimonium perhiberet de lumi-
ne, confeſſus eſt & non negauit, & confeſſus
eſt, quia non ſum ego Chriſtus. Itẽ, qui poſt
me venturus eſt (ait) ante me factus eſt, quia
prior me erat, & de plenitudine eius nos o-
mnes accepimus. Hoc modo nimirum om-
nes ſancti deſcendunt, & cum illis omnis cõ
feſſor & teſtis fidelis deſcendit, confitendo
ſcilicet, quod ille prior omnibus extiterit, &
quod de plenitudine eius omnes ipſi accepe
runt. Econtra, ſuperbi omnes, quales erant
illo tempore, ſcribæ & Phariſæi, tolluntur
in ſublime, vndè & facti ſunt ſicut pulvis,
quem proijcit ventus à facie terræ. Ait ergo
Ephraim paſcit ventum, & ſequitur æſtum.

Ventum namq; paſcere, eſt ſuperbiæ ſpiritu *Paſcere vẽtum.*
inflari, ſequi verò æſtum, luxuria corrumpi
quæ peccata vel vitia conſequentia ſunt, ita
vt cum ſuperbia ſpiritum erexerit, carnem
quoque corrumpat ſpiritus fornicationis.
Quod item ſequitur, Tota die mendacium
& vaſtitatem multiplicat, quàm veraciter
eiſdem congruat, palam eſt qui tota die, id
eſt, pertinaciter fingendo mendacium, va-
numq; timorem, ac dicendo, ſi dimittimus *Ioan.11.*
eum ſic, omnes credent in eum, & venient
Romani, & tollent noſtrum & locum & gẽ
tem. Vaſtitatem vtique multiplicauerunt,
id eſt multiplicem ſuis vrbibus euerſionem
comparauerunt. Quomodo autem ille talis
Ephraim, id eſt, populus deſertor veri Da-
uid, fœdus cum Aſſyrijs inijt, & oleum in
Aegyptum ferebat, niſi malignorum ſpiri-
tuum voluntatem faciendo, & imperio mũ
di huius malè adulando, ita vt diceret, non
habemus regem niſi Cęſarem? Oleum nam- *Pſal. 14.*
que interdum adulationis ſignificat ſuauita
tem, vt illic, Oleum autem peccatoris non
impinguet caput meum, id eſt, adulatio
cuiuſquam non delectabit mentem meam.
Et quidem ille, dicendo, non habemus regẽ,
niſi Cæſarem, & ſi hunc dimittis, non es ami
cus Cæſars, & cætera huiuſmodi, oleum in *Ioan.19.*
Aegytum ferebat, ſed nec ſaltem ad tempus
illis Aegyptijs, id eſt, gentilib. principib. Ro
manis acceptũ fuit. Nã pro ſuauitate talis o-
lei nullã ſocietatis gratiã, imò magnã euerſi-
onis ſuæ pœnam conſequuti ſunt. Sequitur.
[Iudiciũ. n. domini cũ Iuda, & viſitatio ſup „
Iacob. Iuxta vias eius & iuxta adinuentio- „
nes eius reddet ei. In vtero ſupplantauit fra- „
trem ſuũ, & in fortitudine ſua directus eſt „
cum angelo, & inualuit ad angelũ, & cõfor- „
tatus eſt, fleuit & rogauit eũ] Dixerat domi „
nus, circundedit me in negatione Ephraim,
& in dolo domus Iſrael, Iudas aũt teſtis de-
ſcendit cũ deo ſuo, & cũ ſanctis fidelis. Nunc
quaſi quęrat aliquis, q̃ cauſa iurgij fuerit E-
phraim vt negaret, q̃ cauſa domui Iſrael, vt
idolũ excogitaret, cũ Iudas econtra teſtis fi-
delis cũ Deo ſuo deſcenderet, ſubiungit ipſe
propheta dicens in ſua perſona. Iudiciũ. n.
dñi cũ Iuda, & viſitatio ſuper Iacob. Et eſt
ſenſus. Idcirco dominũ circundederunt ne-
gantes, & in dolo loquentes, quia dominus
ipſe iudiciũ poſuit cũ Iuda, & viſitationẽ e-
git ſuper Iacob, diſcernendo videlicet & diſ
cernendum eſſe docendo, qui nam ſint ve-
raciter Iudæi, & qui econtra Iudæos ſe eſſe
dicant cum non ſint, ſed ſint in ſynagoga ſa
tanæ. Qui (inquam) ſint veraciter Iacob, & *Act.3.*
qui econtra Iacob ſiue Iſrael ſe eſſe dicant
cum non ſint, ſed ſint Eſau. Tale namque iu
dicium cum Iuda, talem viſitationem adue-
niens dominus noſter exercuit ſuper Iacob
vt non eos reputare velit Iudæos, ſiue filios
Iacob, pro eo quod ſunt filij carnis, niſi ſint
etiam filij promiſsionis vel fidei. Vndè &
Apoſto-

Rom. 9. Apoſtolus dicit: Non enim omnes, qui ſunt ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ, neque quia ſemẽ ſunt Abrahæ, omnes filij Dei, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt, non qui filij carnis, hi filij Dei: ſed qui filij ſunt promiſsionis, æſtimantur in ſemine. Denique quod nihil proſit eſſe filios carnis, qui non ſunt filij promiſsionis, iuſtiſsima confirmat ſentẽtia, cum dicit. Iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei. Cui ei? Nimirum ei, qui cum deberet eſſe Iacob ſiue Iudas teſtis fidelis, factus eſt Ephraim, qui receſsit infideliter à domo Dauid, imò & Chanaan dici meretur, ſicut habemus in ſequentibus. Cum ergo dicit: Iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet ei, ſubintelligendũ eſt, æque vt Gentili. *Rom. 2.* Ira enim & indignatio (inquit Apoſtolus) tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum Iudæi primum, & Græci. Non eſt enim perſonarum acceptio apud Deum. Veritatem iudicij ſiue veram ſententiam iudicis diſcernentis, quis verè Iacob dicatur & ſit, verbis illis breuiter diffinit. In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt, cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus eſt, fleuit & rogauit eum. Cum enim hæc dicit, valde ſubtiliter exigit, vt ſimiliter faciat, quicunque hoc aſtruere vult, quod ex Iacob ſit: & hoc declamat, quòd populus ille veraciter Iacob dicatur & ſit, qui ſimiliter agit. In vtero (inquit) ſupplantauit fratrem ſuum, vnde dictus eſt Iacob, id eſt ſupplantator. Ergo qui vult veraciter dici vel eſſe Iacob, in huius vitæ anguſtijs, confligat ſenſu veritatis contra populum iſtum, qui cum ſit crudelitate rufus, cupiditate terrenus, moribus hiſpidus, Deum ſibi arrogat cum Dei filium non habeat, & pugnando vſque ad victoriam, tollat eius primogenita. Item & in fortitudine ſua (inquit) directus eſt cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus eſt, & fleuit & rogauit eum. Non tam hiſtoriam contingit, videlicet cum Iacob reuerteretur de Meſopotamia, traductiſque omnib. quæ ad ſe pertinebant, trans vadum Iacob remanſiſſet ſolus, Ecce vir luctabatur cum eo vſq; mane. Qui cum videret, quòd eum ſuperare non poſſet, dixit ad eum. Dimitte me, iam enim aſcendit aurora. Reſpõdit. Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco. Ergo & qui non ſolum Iacob, verumetiam Iſrael veraciter dici vel eſſe vult, ſimiliter in fortitudine ſua, id eſt, in fide ſua dirigatur cum Chriſto, magni conſilij angelo, & inualeſcat ad angelum hunc, videlicet & agendo pœnitentiam, & faciendo dignum pœnitentiæ fructum. Nam quod ait, & confortatus eſt, ſubiungens, fleuit & rogauit eum, recte [illegible] de fortitudine pœnitentium, quia reuer[illegible] fortes ſunt flendo inſtanter, & rogando perſeueranter remiſsionem peccatorum iuxta illud. A diebus autem Ioannis regnũ cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Quiſquis taliter imitatur patrem Iacob, qui cum angelo luctatus eſt, & tanquã victor benedictionem exegit ab eo, hic nimirum quacunque ex gente vel natione ſit, verè eſt iam Iacob, & dici meretur Iſrael.

Gen 25. *Verè Iacob qui eſt & dicitur.*

Gen. 25.

Fortes vt Iacob ſunt pœnitentes. Matth. 11

Addit adhuc. [In Bethel inuenit eum, & ibi „ loquutus eſt nobiſcum, & dominus Deus „ exercituum, dominus memoriale eius.] „ Patenter hic angelum, cum quo directus eſt, ſiue luctatus ille patriarcha Iacob, ipſum aſſerit fuiſſe dominum, dicendo. In Bethel inuenit eum, & Dominus Deus exercituum dominus memoriale eius. Nam eum, quem ſuperius inuenerat in Bethel, ipſum fuiſſe dominum, ſcriptura teſtis eſt. Sic enim ſcriptum eſt. Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum, angelos quoque Dei aſcendẽtes & deſcendentes per eam, & dominum innixũ ſcalæ, dicentem ſibi. Ego ſum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac. In Bethel ergo inuenit eum, ſcilicet angelum, cũ quo luctatus eſt poſtmodum, qui & dixit ei. Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Interpretatur autem Bethel domus Dei. Ergo & quiſquis inualeſcere cupit ad illum talem angelum, vt fletibus tãquam victor obtineat remiſsionem peccatorum, in Bethel quærat vt inueniat eum, id eſt, in domo Dei quæ eſt Eccleſia. Nam extra iſtam Dei domum nullus eſt locus in quo inueniat quis vel in quo ſuum cuiquam impartiatur alloquium. Vndè nunc ait. Et ibi loquutus eſt nobiſcum. Quis vel quãtus iſte ſit quem vel tunc ille Iacob in Bethel inuenerit, vel nunc inuenire debeat in domo Dei, quiſquis eiuſdem Iacob ſiue Iſrael ſemen veraciter meretur nuncupari, manifeſtius exprimit, cum protinus dicit. Et dominus DEVS exercituum dominus memoriale eius. Nam reuera hic magni conſilij angelus dominus eſt, DEVS eſt. Dominus (inquam) DEVS exercituum, omnium videlicet creator & rex angelorum, & omnium electorum hominum. Et hoc nomen, quod eſt dominus, ita eſt memoriale eius, ſicut & Dei patris eius. Nemo enim in ſpiritu DEI loquens, diffitetur aut obliuiſcitur, ſed memoriter tenet, & dicit, dominus Deus. Nunc ad auditorem propheta ſeſe conuertit, dicitque ei. [Et tu ad dominum, „ DEVM tuum conuerteris, miſericordi- „ am & iudicium cuſtodi, & ſpera in Deo tuo, „ ſemper.] Cum dicit & tu, ſubintelligen- „ dum eſt, quemadmodum ille, ſiue ſecundum exemplum illius. Et quemadmodum tunc ille Iacob ad dominũ Deum ſuum conuerſus eſt? Quomodo miſericordiam & iudiciũ cuſtodiuit, & ſperauit in Deo ſuo ſemp? Nimirũ cũ peregrinaretur, fratrẽ ſuũ Eſau

Gen. 28.

Extra eccleſiam non inuenitur peccatorũ remiſſio.

fugitans,

fugitans, qui iam non peregrinus, ſed præpotens factus erat, accipiendo vxores de filiabus Chanaan, inter quas Iſaac pater ſuus habitabat, tunc omni humano ſolatio deſtitutus, flendo (vt iam dictum eſt) & rogando conuertit ſe ad dominum Deum ſuum, inualuitque ad angelum, confortatus cum flebili oratione hac. Deus patris mei Abraham & Deus patris mei Iſaac. Domine tu dixiſti mihi, reuertere in terram tuam, & in locum natiuitatis tuæ, & benefaciã tibi, minor ſum cunctis miſerationib. tuis, & veritate quam expleſti ſeruo tuo. in baculo meo tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior, erue me de manu fratris mei Eſau, quia valdè eum timeo. Ita ergo & tu, quoties te perſequitur Eſau, id eſt, quilibet frater falſus, cuiuſcunq; exemplum fuit Eſau, immò & quoties ſpiritum tuum caro tua perſequitur, conuertere ad dominum Deum tuum, & ora eum, atque vt exaudiri merearis, rogando fortiter, ſicut ille in fortitudine ſua cum angelo directus eſt, perſeueranter eſto fortis, quemadmodum ille, cum dixit, Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Miſericordiam & iudicium ille cuſtodiuit, videlicet ambulando in vijs domini. Nã vniuerſæ viæ domini miſericordia & iudicium, ſiue miſericordia & veritas. Proinde & meritò ſperauit in domino Deo ſuo ſemper, id eſt, in omnibus aduerſis, quæ multa paſſus eſt, nec ſpe ſua fruſtratus eſt. Nam & de manu Eſau, quem timebat, eruit eum dominus, & tandem poſt dies peregrinationis ſuæ plurimos, poſt annos vitæ ſuæ CXXX. viſa rurſus facie filij ſui Ioſeph, conſolatus eſt ſemetipſum, dicens, quòd iam lætus moriturus eſſet. Huiuſmodi iudicium cum Iuda, & hæc viſitatio ſuper Iacob, vt quiſq; ſecundum hæc exempla viuit patris illius, ille duntaxat dicatur & ſit Iudæus, ille Iacob, imò & Iſrael verè vocetur. Quid contra is, qui cum ſit fidei vel meritis eiuſdem patris contrarius, in ſola carne Iacob, ſiue in carnali tantum Iudaiſmo gloriatur? Audi quod ſequitur. [Chanaan eſt, in manu eius ſtatera doloſa, calumniam dilexit.] Mira & condigna ſecundum cuiuſque merita nominum ſiue appellationum poſitio, imò oppoſitio. Illi qui ſecundum exemplum patris iam dicti in fortitudine ſua dirigitur cum angelo, & inualeſcit ad angelum, rectè dicitur, nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum ſed Iſrael, quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines præualebis? Huic autem qui ſimiliter non facit, imò inuidet ſimiliter facienti, dicitur ſecundum ſenſum ſermonis huius prophetici: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum ſed Chanaan. Hoc & in alio propheta con-
Ezech. 16. firmat idem Deus, cum dicit: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Amorrhęus namque & Cethæus poſteri Chanaan extiterunt. Quam ob cauſam maximè meretur vocari Chanaan, quiſquis ſecundum carnem Iudæus dicatur, ſiue Iſraelita, ſecundum mores à tali vel tanto patre degenerat. Nimirum propter malicioſam terrenæ cupiditatis duplicitatem, quæ pulchrè talibus exprimitur verbis. In manu eius ſtatera doloſa, calumniam dilexit. Hoc namque contrarium illi eſt, quod de patre illo ſcriptura dicit. Iacob autem vir ſimplex, habitabat in tabernaculis. *Gen. 25.* Simplicitas eo prouexit illum, vt vocari mereretur Iſrael, doloſitas eo deuoluit filios carnis illius, vt vocentur Chanaan. Quod ſi habendo in manu ſua ſtaterã *Leuit. 9.* doloſam contra iuſtitiam legis Dei dicentis ſit tibi æquus modius, iuſtusq; ſextarius, merentur appellari Chanaan, quãto magis pro eo quod conſilium facientes, vt Ieſum tenerent & occiderent, ſtatera hoc peregerunt, appendenda triginta argenteis ſanguinis eius pretium, non iam Iudæi, ſed Chananæi dicendi ſunt. Nimirum de Iudæis illius temporis veraciter prophetic⁹ ſermo dicat. Chanaan calumniam dilexit, quia maiori diligẽtia vel inſtantia calumniati ſunt vt crucifigerent Chriſtum regem, verum Dauid, quã olim ſeſe ſcidiſſet à domo Dauid ille Ephraim, de quo hic propheta protinus dicit. [Et Eprhaim dixit, veruntamen diues effectus ſum, inueni idolum mihi. Omnes labores mei non inuenient mihi iniquitatem, quam peccaui.] Maniſeſtius expreſsit quem in præcedenti verſiculo nomine Chanaan denotauerit, ſubiungendo, Et dixit Ephraim. Nam qui naſcendo erat Ephraim, & pro diſceſsione à domo Dauid, non qualiſcunque, ſed notabilis Ephraim, ipſe ſtateram doloſam in manu habendo, & idolum ſibi inueniendo, Chanaan rectè dici meruit. Et vide quàm mira fatuitatis conſolatio. Cum haberet iſte Chanaan in manu ſua ſtateram doloſam, & accuſantem ſe nuſquam poſſe euadere peccati conſcientiam, conſolatus eſt ſemetipſum, & dixit: Veruntamen diues effectus ſum. Vndecunque (inquit) vel quomodocunque acquiſierim, ſiue iuſta ſiue doloſa in manu mea ſtatera fuerit, diues effectus ſum, quod quærebam adeptus ſum, inueni idolum mihi. Et hoc quidem ille dixerit Hieroboam de tribu Ephraim, qui euincere potuit, vt pro Deo vitulum faceret coli. Iudæi verò temporis illius, quod maximè propheta reſpicit, quo videlicet venit vt regnaret verus Dauid, cũ audiſſent eum contra auaritiam ſuam diſputantem, maximeq; ſcribæ & Phariſæi, cum illum crucifixiſſent, gauiſi ſunt, quaſi illo *Iudæorum* interempto, deinceps vacaret ſibi ſeruire i- *auaritia.* dolo ſuo, ſcilicet mammonæ, id eſt, vacare lucris ſuis. Cum itaque conſcientia crudeli torqueretur hic talis Chanaã ſiue Ephraim conſolabatur ſemetipſum, veruntamẽ (inquiẽs) diues effect⁹ ſum. E cõtra ille dicebat:

Verun-

Væ diuitib Veruntamen, væ vobis diuitibus, quia ha-
Luca 6. betis conſolationem veſtrã. Væ vobis, qui
Iacob. 5. ſaturati eſtis, quia eſurietis. Væ vobis, qui
ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis. Iacobus quoq; Apoſtolus contra diuites eoſdẽ dicit, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenient vobis. At ille diues Chanaan, id eſt, Iudaicus ſiue Phariſaicus cœtus, dicebat ſibi, quemadmodum hic propheta præſcribit. Omnes labores mei nõ inuenient mihi iniquitatem meam, quam peccaui. Et eſt ſenſus. Omnia peccata mea non poterunt vindicari, neque fieri poteſt vt iniquitas, quam peccaui, puniatur euerſione ciuitatis & templi. Nunquid enim crederet, vel audire poſſet quod locus ille, tam lucroſus, propter ſanguinem Ieſu Chriſti
Act. 6. deſtruendus foret? Denique hoc Stephano prothomartyri pro crimine aſſcriptum eſt, quod ita prædicaret ſicut ſcriptura refert. Et ſtatuerunt falſos teſtes, qui dicerent: Homo iſte non ceſſat loqui verba aduerſus locum, & ſanctum, & legẽ. Audiuimus enim eum dicentem, quoniam Ieſus Nazarenus deſtruet locum illum. Agite ergo diuites (in
Iacob. 5. quit Apoſtolus iam dictus) plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtiméta veſtra à tineis comeſta ſunt. Et ſubinde. Epulati (ait) eſtis ſuper terram & in luxurijs enutriſtis corda veſtra. In die occiſionis adduxiſtis, occidiſtis, & non reſtitit vobis. Vanè ergo ſe conſolatus eſt hic, qui ſtateram habens doloſam, calumniam dilexit, dicendo. Veruntamen diues effectus ſum, quia nec diuitiæ ſuæ proderunt illi, nec malè commu-
„ tati nominis Chanaan hæreditate carebit.
„ Sequitur. [Et ego dominus Deus tuus ex
„ terra Aegypti, adhuc ſedere te faciam in tabernaculis, ſicut in diebus feſtiuitatis.] Hoc anterioribus cõiungitur dictis, neque enim Chanaan illi, cuius in manu ſtatera doloſa eſt, aut Ephraim, qui ſibi idolum inuenit, & gloriatus eſt diuitem ſe eſſe, gratiam iſtam repromittit, ſed ei cui dixerat, & tu ad dominum Deum tuum conuerteris, miſericordiam & iudiciũ cuſtodi, & ſpera in Deo tuo ſemper. Hic ille eſt, qui habito iudicio cum Iuda, ſeu viſitatione ſuper Iacob, verè Iudæus, & verus eſſe Iſraelita repertus eſt, imitando illum, qui in vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum angelo, ſicut iam dictum eſt. Itaque ad illud quod dixerat, & ſpera in Deo tuo ſemper, coniungitur id, quod ait. Et ego dominus Deus tuus ex terra Aegypti, id eſt, ex eo tempore quo egreſſus ex ignorãtię tenebris
Tabernacula verum mihi fidei ſacrificium obtuliſti. Ta-
la Iacob. bernacula illa quæ repromittit, dicendo: adhuc ſedere te faciã in tabernaculis, illa ſunt,
Pſal. 83. de quibus Pſalmiſta. Quam dilecta (inquit) tabernacula tua domine virtutum, ſubiungens, concupiſcit & deficit anima mea in atrijs domini. Tabernacula quippe, id eſt, tegumenta peregrinantium, ſiue in malitia laborantium, diſcreti in eccleſia ſunt ordines Deo ſeruientium, in quibus poſita anima cõcupiſcit & deficit in atria domini, deſiderando ab iſtis anguſtijs tranſmigrare in illam amplitudinem Hieruſalem ſupercęleſtis, vbi tanta amplitudo eſt, vt nullius poſſeſsio alterius poſſeſsione poſsit arctari, ſufficiatque vnicuiq; quod poſsidet, ita vt amplius nolit. Notandus ergo ordo dictorum, quia
cum dixiſſet, ego dominus Deus tuus ex ter Exo. 23.
ra Aegypti, adhuc ait, ſedere te faciam in tabernaculis, ſicut in diebus feſtiuitatis. Notũ quippe eſt, quod egreſsi de terra Aegypti filij Iſrael in tabernaculis habitauerunt. Vndè & feſtiuitatem tabernaculorum ſcænophegiam celeberrimam habuerunt ſingulis
annis. Eſt itaq; ſenſus. Olim patres tuos, aſcẽ 1. Cor. 10.
dentes de terra Aegypti, habitare feci in tabernaculis, donec introducerem eos in terram promiſsionis. Sed ſicut alia eſt Aegyptus, quam in illa Aegyptus ſignificauit, & alia terra promiſsionis, cuius illa terra typũ prætulit, ita adhuc alia ſunt tabernacula, quorum illa tabernacula ſignificatiua fuerunt, & in illis te ſedere faciam, ſicut in diebus feſtiuitatis, id eſt, ſicut ſignificatum eſt illis tabernaculorum feſtis, quia omnia in figura contingebant illis. Et reuera quicunq; credendo in Chriſtum de ſpirituali Aegypto exiuit, in alijs, id eſt, in ſpiritualibus ſedet tabernaculis, dicitq; ſedens, concupiſcit, & deficit anima mea in atrijs domini. His dictis protinus ſubiungitur. [Et locutus ſum „
per prophetas, & ego viſionem multiplica- „
caui, & in manu prophetarum aſsimilatus „
ſum.] „

Hoc ita ſenſui coniungitur præcedenti. Ego (inquam) dominus DEVS tuus ex terra Aegypti, & extunc ita factis & dictis innotui, vt nemo ſe de ignorantia nominis mei excuſare poſsit. Nam vt innoteſcerem viſionem extunc multiplicaui, ex quo Moyſi apparui de medio rubi in flamma ignis, & ille dixit. Vadam & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Et tunc per illum Prophetam, & per alios prophetas locutus ſum, & viſionem multiplicaui, id eſt, videndus atque cognoſcendus prophetis multipliciter apparui, & in manu prophetarum aſsimilatus ſum, videlicet opera multa faciendo, quæ mei ipſius quaſdam ſimilitudines prætulerunt. Exempli gratia, In manu Moſi decem plagis contraria quidem Aegyptus & Pharao flagellatus eſt, ſed non niſi per immolati ſanguinem agni ad perfectũ victoria perduci potuit. Illic nimirum in Manu Moſi aſſimilatus ſum, hoc deniq; tunc aſsimilatum vel pręfiguratũ eſt, ꝙ decem iuſtitię ꝑceptis legalib. qui illa ante meũ ſeruaret aduentũ, ſancti homines, vexarent quidẽ ſpiritualem Pharao-

Pharaonem, id eſt, diabolum, repugnando & reſiſtendo illi, atque contendendo exire de regno mortis, ſed non prȩualerent. Nihil enim ad perfectum adductura erat lex (ſicut Apoſtolus dicit) donec tandem ingrederer mundum immolandus, & ſacrificiũ iuſtitiæ futurus verus agnus Dei, qui per meũ ſanguinem ſolus implerem, vt per iuſtitiam hominũ, quantumuis fortiter præcepta legis adimplentiũ fieri non potuit. Eiuſmodi factis multiplicibus multisq́; ſimilitudinibus in manu Moſi & prophetarum aſsimilatus ſum. De ignorantia talium, quoniam ſcripta ſunt, maximè tribus Iuda, penes quã & templum, & religionis ſiue ſacerdotij cultus erat, excuſari non poterat. Sequitur ergo. „[Si in Galaad idolum, tamen fruſtra er„rant in Galgal bobus immolantes.] Et eſt ſenſus. Si decẽ tribus idola colunt, quæ templo Dei, ſacerdotibus & Dei religione carẽt, tu tamen ô Iuda fruſtra deum dereliquiſti, & in Galgal idola colis, cũ habeas templum & ſacerdotium, & cætera, quæ ad diuini cultus pertinent ritum. Galaad nanq; & mons eſt, & ciuitas iuxta eundem montem ſita trans Iordanem in tribu Gad, de qua ſuperius legimus. Galaad ciuitas operantium idolum, ſupplantata ſanguine. Galgal verò in tribu Iuda prope Bethel, de qua ſupra dictum eſt. Omnes nequitiȩ eorum in Galgalis. Itaque & per Galaad decem tribus, & per Galgal tribus Iuda rectè denotatur, ſecundum tropum, qui ſynecdoche dicitur, id eſt, conceptio, cùm à parte totum, vel à toto pars intelligitur. Aliter & ſic intelligi poteſt, etiam ſi Galaad idolũ ſit, ſiue quamuis Galaaditæ abundent idolis, tamen in Galgal errant mira ſuperſtitionis inſania, non contenti vno in loco fixa portenta venerari, ſed ſemper de loco ad locum curſitantes, & idolorũ loca diuerſa viſentes, quaſi præclaris feſtiuitatibus inuitati. Nam & proti„nus ſubiungit. [Nam & altaria eorum quaſi „aceruũ ſuper ſulcos agri.] Quod eſt dicere: Cùm enim vno in loco, hoc eſt, in Hieroſolymis vni Deo ſacrificia vel primitias offerre debuerint, adeò multiplicauerunt altaria (ſicut ſuperius iam dictum eſt) & ita exuberauerunt ſimulachris, & in vicis tam multa ſtabant altaria, vt ſolẽt manipulorum congeſti ſtare acerui. Hoccine eſt hȩreditarium paternæ fidei, quod habito iudicio Domini cum Iuda, & viſitatiõe ſuper Iacob, filij Iuda vel filij Iacob mereantur nuncupari? Nõ „vtique. Sequitur enim. [Fugit Iacob in re„gionem Syriæ, & ſeruiuit Iſrael in vxore, & „in vxore ſeruiuit. In Propheta autem edu„xit Iſrael de Aegypto, & in propheta ſerua„tus.] Cauſa iſta non minimè operatur in illo iudicio, ſiue operatione domini ſuper Iacob in diſcernendo, quis veraciter & quis falſo dicatur eſſe ſemen Iacob. Cur enim ille fugit in regionẽ Syriȩ, & ſeruiuit in vxore? Videlicet ne quando ad eiuſmodi perduceretur altaria per mulieres Chanaan. Dixit enim Rebecca ad Iſaac. Tædet me vitæ meæ *Gen. 27.* propter filias Eth. Si acceperit Iacob vxorẽ de ſtirpe huius terræ, nolo viuere. Vocauit itaque Iſaac Iacob, & benedixit, præcepitq́; ei, dicens, noli accipere coniugem de terra Chanan, ſed vade, & proficiſcere in Meſopotamiam Syriæ ad domum Batuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde vxorem de filiabus Laban auunculi tui. Itaque mulieres terræ illius fugit, quæ poſſent illi ſcandalum eſſe & cauſa peccati, & exemplum eius ſequendum eſſe, propter cauſam eandem, Mo *Deut. 4.* ſes ita ſcripſit. Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis eorum, neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat dijs alienis, iraſceturq́; furor domini, & delebit te citò. Iſti autem econtra de Galaad in Galgal, de Galgal in Galaad curſitabant, quærendo & ſequendo idola, quæ ille de gente in gentem, & de regno in populum alterum pertranſeundo fugiebat. Falſo igitur filios illius ſe eſſe dicunt, cum ſint potius Chanaan (ſicut ſupra dictum eſt) cuius opera ſectati ſunt. Magnum profectò præconiũ eſt fugientis, in eo quod dicitur, & in vxore *Laus Iacob ab vxoribus* ſeruiuit. Maluit vxorem iuxta beneplacitũ Dei patris ac matris, propria ſeruitute acquirere, quàm filias Chanaan ducere cum offenſione, ſicut fecit Eſau, de quo ſcriptum eſt. Eſau verò quadragenarius duxit vxores. Iudith filiam Beheri Ethæi, & Baſcinath filiam Heloim eiuſdem loci, quæ ambȩ offenderant animum Iſaac & Rebeccæ, vxor illa in qua ſeruiuit Rachel extitit. Non pro Lia ſeruiuit, aut conuẽtionem fecit, ſed pro Rachel, quam ſolam diligens à patre petiuit. Idcirco autem repetijt dicendo, & ſeruiuit in vxore, & in vxore ſeruiuit, quia videlicet bis pro vna eademq́; Rachel ſeptennem ſeruitutem ſubijt. Septem quippe annis ſeruiuit, antequam coniugem duceret, & debito coniugio fraudatus eſt, ſed quȩrela deprompta, protinus poſt Liæ copulam, quam non quæſierat, optatis potius nuptijs Rachel, rurſus ſeruiuit ſeptem alijs annis. Et notãdum, quod ſic repente nomen commutatur, dicẽdo, fugit Iacob in regionem Syriæ, & ſeruiuit Iſrael in vxore. Quãdo fugit, dicebatur Iacob, quando autem ſeruiuit, meruit vocari Iſrael, auctis vtique meritis, ſicut narratio continet reuerſionis eiuſdem de ſeruitio redeuntis. Ad eandem diſtinctionem tanti patris, & eorum qui, quamuis carnis eius filij nequaquam tamen merentur in ſemine reputari, ſpectat ad illud, quod protinus ſubiũgit: In propheta autem eduxit dominus Iſrael de Aegypto, & in propheta ſeruatus eſt. Nam econtra ſubaudiendum eſt. Iſti autem de Aegypto mente nequaquam ſunt egreſſi, imò

ſi, imò ipſi ſunt Aegyptus, faciẽdo ſibi, & colendo deos Aegypti. ſ. vitulos, quorũ cultũ didicerunt in terra Aegypti. Vnde cõfeſtim ‹‹ In ſua perſona Deus cõquirendo dicit. [Ad ‹ iracundiã me prouocauit Ephraim in amari ‹‹ tudinibus ſuis, & ſanguis eius ſuper eum ve ‹‹ niet.] Statimque propheta ſubſequitur. [Et ‹‹ opprobriũ eius reſtituet ei dñs Deus ſuus. ‹‹ Loquente Ephraim horror inuaſit Iſrael, & ‹‹ deliquit in Baal, & mortuus eſt. Et nunc ad‹‹ diderunt ad peccandũ feceruntq́; ſibi confla‹‹ tile de argento ſuo, quaſi ſimilitudinẽ ido‹‹ lorum. Factura artificũ tota eſt. His ipſi dicunt, immolate homines vitulos adorãtes.]

CA. XIII. Hæc omnia quæ hic dicta ſunt declamatiõe vehemẽti prophetæ iudiciũ dñi, & viſitationem ſuper Iacob iuſtificantis, fortiter conuincũt eos, ꝙ non ſint aut mereantur dici Iſrael, qualem dñs in propheta veraciter de Aegypto eduxit. Alij nanq; & lõgè diuerſi, immò & contrarij Iſrael vero & fideli, quẽ in ꝓpheta Moyſe dñs eduxit de Aegypto, vero corde dicente. Eamus & ſacrificemus dño Deo noſtro. Illi fuerũt qui in amaritudinib. ſuis eundẽ dominum ad iracundiam prouocauerunt, tentando, & malè loquendo de ipſo, ſemperq́; murmurando cõtra eũ. Et illi, quidẽ Iſrael, qualis erat Ioſue ſiue Caleph, in eodẽ propheta ſeruatus eſt, aſcendendo per mare rubrũ, illorum autem corpora proſtrata ſunt in deſerto. Illorũ omnium deterrimus & maximè notabilis extitit Ephraim. i. Hieroboã de tribu Ephraim, qui populum ſcindens à domo Dauid, vitulos aureos pro Deo colendos inſtituit. Idcirco confeſtim in illum ſermo recurrit, dicente dño. Ad iracundiã me prouocauit Ephraim in amaritudinibus ſuis, & ſanguis eius, id eſt, peccatũ eius, ſuper eum veniet, vt ſcilicet intereat, & regnum perdat in poſteris ſuis, ꝙ tali modo retinendum putauit. Et quia præſens pœna non ſola redditur impœnitẽti, ſubiungens propheta. Et opprobriũ (inquit) eius reſtituet ei dñs Deus ſuus, id eſt, in futuro quoq; ſeculo tanti opprobrij memoria nõ delebitur, qui in tantum ſe deiecit, vt deſerto creatore Deo, coleret non tam vitulũ, quã inanimatam & inſenſibilẽ ſimilitudinem vituli. Nec verò ſui ſolius, ſed & omniũ, quos ad tantum opprobrium induxit, perditio in illum redundabit. Idcirco peccatũ eius amplius declamans. Loquente (inquit) Ephraim, horror inuaſit Iſrael,

3. Reg. 12. & deliquit in Baal, & mortuus eſt. Et eſt ſenſus, Dicente Hieroboã. Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerũt de terra Aegypti. Horrẽdus horror, & erroneus pauor inuaſit Iſrael, vt aut verum putaret, aut obloqui nõ auderet, & non ſolùm vitulos illos, ſed & Baal, agente Achab cum Iezabel, coleret, atque hoc modo mortuus eſt. Extunc vlus idololatriæ tantum excreuit, vt penè in omni loco ſinguli propria pro poſſe ſibimet fabricarent idola in agris & in domibus ſuis. Hoc eſt quod ait. Et nũc addiderunt ad pec

candum, feceruntq́; ſibi conflatile de argen *Dij aurei*

to ſuo, quaſi ſimilitudinẽ idolorum, vt ſci- *& argentei*

licet haberent ipſi quoq; ſuos vitulos. Nam quia rex deos habebat aureos, ipſi ſecundũ ſuam poſſibilitatẽ fecerunt ſibi deos argenteos. Totum hoc (ait) factura eſt artificum, ſicut alibi ſcriptum eſt. Simulachra gentiũ argentum & aurũ, opera manuũ hominum.

Quod cùm ita ſit, rectè admiratur, & dicit. *Pſal. 113.*

His ipſi dicunt, immolate homines vitulos adorantes. Nam verè mira, & nimis miſera ſtultitia, mandare homines, qui ſunt opus Dei, tali facturæ artificum immolari. Hoc tam grande malũ nequaquã illis fuit inuſitatum. Scriptũ eſt enĩ, Et immolauerunt filios *Homines*

ſuos, & filias ſuas dæmonijs. Et effuderunt *immolari*

ſanguinẽ innocentum, ſanguinem filiorum *idolis, olim*

ſuorum, & filiarum ſuarũ, quas ſacrificaue *apud Iu-*

runt ſculptilibus Chanaan. Qui autem ſunt *daeos.*

ipſi qui hæc dicunt? Nimirũ ſacerdotes ſiue artifices quorũ illa factura eſt. Vos (aiũt) ô cultores idolorũ, quib. nõ ſuppetunt hoſtię, filios veſtros, & filias veſtras, idola ſiue vitulos nobiſcum adorantes, eiſdem vitulis im-

molate. Tantis ac talibus cauſis redditis, qui *Pſal. 105.*

bus in iudicio domini cũ Iuda ſiue viſitatione ſuper Iacob conuincantur, ꝙ potius ſemen Chanaan, quã ſemen Iacob mereantur dici, nunc ſupereſt pronunciare condignas iudicij ſentẽtias, & diffinire, qualẽ pœnã iſti falſi filij, & qualẽ gratiã iure recipiant veri filij patris illius Iacob, cuius Deus dominus dicatur eſſe vel dici Sequitur ergo. [Idcirco ›› erunt quaſi nubes matutina, & ſicut ros ma›› tutinus præteriens. Sicut puluis turbine ra›› ptus ex area, & ſicut fumus de fumario. Ego ›› aũt dominus Deus tuus ex terra Aegypti, & ›› Deũ abſq; me neſcies, & ſaluator non eſt prę›› ter me. Ego cognoui te in deſerto, in terra ›› ſolitudinis.] Prior nanq; ſentẽtia ſuper illos ›› filios carnis, & nõ fidei Iacob depromitur, quod ipſorũ memoria ſit peritura, ſequens ad iſtos, nõ tantũ carnis, ſed & fidei filios, ꝙ in aduentu ſaluatoris Chriſti ſaluandi ſint in domino ſalute æterna. In illorũ qui reprobãtur, ſententia, quatuor iſta pro ſimilitudine poſita ſunt, nubes, ros, puluis, & fumus. Notandũ verò quod nullũ horũ ſimpliciter poſitum eſt, ſed cũ adiectione quæ malum ſignificet, quia videlicet vnũquodq; horum ſimpliciter poſitũ, in bonã partẽ accipi plerũque ſolet. Scriptũ eſt enim. Qui ſunt iſti qui vt nubes volant? Itẽ, Concreſcat in pluuia doctrina mea, fluat vt ros eloquiũ meũ. Vel vt Abrahã loquitur ad Deum. Loquar ad dominũ cũ ſim puluis & cinis. Et Pſalmiſta dicit, Qui reſpicit terrã, & facit eã tremere, qui tangit mõtes & fumigant. Itaq; quatuor hæc omnia ſimpliciter in ſcripturis poſita, in bonã partem accipi poſſunt, idcirco ſingula hic cũ adiectionib. congruis poſita ſunt, per

quas in ſempiterni boni ſignificatione diſtin
guuntur. Nubes matutina, ros itẽ matutinus
& manè pertranſiens, puluis turbine ex area
raptus, fumus itẽ de fumario turbine raptus
dicitur, atq; ita hæc omnia periturã cõuenië
ter ſignificant memoriã illorum, qui cũ de-
berent eſſe ſemen Iacob, ipſi per ſuũ vitium
in illum Chanaan, qui à patre ſancto male-
dictus eſt, degenerauerunt. Et quidẽ hoc, ſci
licet, delendã eſſe memoriã illorũ, quatuor
iſta pariter ſignificant, veruntamen in pro-
prijs ſignificationib. diuerſa ſunt. Etenim
duo poſtrema, videlicet puluis turbine ra-
ptus ex area, & fumus de fumario, maniſe-
ſtam exprimunt iram, duo aũt præcedentia,
nubes matutina, & ros matutinus prætereũs,
temporalẽ licet & citò tranſiturã quandam
miſericordiã, iuxta illud, quod ſuprà in hoc
eodem propheta dictum eſt. Quid faciam ti
bi Ephraim, quid faciã tibi Iuda? Miſericor-
dia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros
manè pertranſiens. Deniq; & hic & illic nu-
bes matutina, & ros manè pertranſiens tem-
poralia ſignificãt genti illi collata, bono qui
dem ſecundum ſe, ſed malo illorũ citò tran
ſitura Duo ſequentia maniſeſtè ſempiterna
ſignificãt mala, ſicut iam dictũ. Etenim hęc
impiorum retributione perire, ſicut diſpe-
rijt puluis turbine raptus ex area, & ſicut de
ficit fumus turbine raptus de fumario. Pſal-
miſta quoq; dicente. Non ſic impij non ſic,
ſed tanquã puluis, quẽ proijcit ventus à fa-
cie terræ. Itẽ, Inimici verò dñi, mox vt hono
rificati fuerint & exaltati, deficientes, quem
admodum fumus, deficient. Sit itaq; nubes
illa matutina, ſiue ros ille manè pertranſiẽs,
Gen. 37. talium pars filiorũ, qualis fuit Eſau, cui di-
xit pater Iſaac? In pinguedine terræ, & in ro
re cæli deſuper erit benedictio tua. Nam il-
lorum qui ſunt ſemen Iacob, vel reputantur
in ſemine, ſuntq; Iſraelitæ, pars dñs eſt, ſicut
protinus verbis ſequentib. exprimitur. Ego
aũt dominus Deus tuus ex terra Aegypti,
& Deum abſq; me neſcies, & ſaluator non
eſt præter me. Ecce cognoui te in deſerto in
terra ſolitudinis. Qui enim hæc loquitur do
Chriſtus Deus filiorum Iacob non recẽs. minus Deus, dicens, & ſaluator non eſt præ
ter me, Chriſtus eſt Dei filius, fructus bene-
dictionis illius, quã non meruit Eſau. Iacob
autẽ adeptus eſt ſecundum verba hæc. Et ſer
uiant tibi populi, & adorent te tribus. Eſto
dominus fratrum tuorum, & incuruentur
ante te filij matris tuę. Qui maledixerit tibi,
ſit ille maledictus, & qui benedixerit tibi,
benedictionibus repleatur. Hoc nimirum
Gen. 25. in ſpiritu S. agebatur, vt quando diuidendi
erant Iacob & Eſau, iuxta illud diuinum o-
raculum, Duæ gentes in vtero tuo ſunt, &
duo populi ex ventre tuo diuidentur, non
de Eſau, ſed de Iacob ſemen Abrahæ, quod
eſt Chriſtus, naſceretur. Hic ergo cũ dicit, e-
go aũt dominus Deus tuus. Notandũ quod
addit, ex terra Aegypti. In hoc nanq; breui-
ter aſtruit, quòd non ſit Deus recens, quam
uis in nouiſsimis dieb. de virgine natus ſit.
Poterat aũt dicere ſic, ego aũt dñs Deus tuus
ex Abrahã, quemadmodũ & Iudæis dicenti
bus, XL. annos nondum habes, & Abraham Ioan. 8.
vidiſti? Reſpondens, Amen amen (inqt) di-
co vobis, antequam Abrahã fieret, ego ſum.
Cur ergo dicere maluit, ex terra Aegypti?
Videlicet quia tunc magis innotuit, & potẽ
tiam ſuam oſtẽdit in ſignis & prodigijs, qua-
lia Abrahæ non oſtendit, propter quod &
Moyſi tunc ait. Ego dominus qui apparui Exod. 6.
Abraham, & Iſaac, & Iacob in Deo omnipo
tente. & nomen meũ Adonay non indicaui
eis. Tunc etenim fœdus pepigit cum illis in
monte Synai, vt eſſet Deus eorum. Qui di-
xerunt ad Moyſen. Omnia quæ locutus eſt
dominus, faciemus, & erimus obedientes. Exod. 24.
Ille verò ſumptum ſanguinem reſperſit in
populũ, & ait. Hic eſt ſanguis fœderis, quod
pepigit dominus vobiſcum ſuper cunctis
ſermonib. his. Sermouem eorundem initiũ
erat hoc. Non habebis deos alienos coram
me. Rectè ergo & hic ait. Et deum abſque
me neſcies. Continuò quoq; addit, Et ſalua-
tor non eſt præter me. Iſte deus & ſaluator
Chriſtus eſt deus, quia creauit, ſaluator quia
factus homo ſaluauit. Vnde & Ieſus, quod Matth. 1.
interpretatur ſaluator, nũcupari voluit. Ve-
rè præter hunc ſaluator non eſt, quia nõ eſt
in alio aliquo ſalus, nec enim nomen aliud
ſub cælo datũ hominib. in quo oporteat nos
ſaluos fieri. Gratioſa valdè commemoratio
eſt, qua tandẽ dicit. Ego cognoui te in deſer
to in terra ſolitudinis. Neq; enim exiguũ quid
eſt ei, q omnia ſcit, & oẽs per ſcientiã nouit,
notum eſſe per gratiã illa notitia, iuxta quã
vni illorũ vero Iſraelitæ, ſcilicet Moyſi di-
cit, Inueniſti enim gratiã corã me, & teipſũ
noui ex nomine. Et quod vni illi dictũ hoc
eſſe legimus, ſed quod vni dicit, omnib. di-
cit, quot tunc temporis, imò & ante & poſt
tempus illud præſcitos, atq; prædeſtinatos
elegit, quia cũctorũ nomina in lib. vitæ ſcri-
pſit. Proinpe & hoc ſciendum, quia quiq; e-
lecti, in deſerto cognoſcuntur, maximè & in
terra ſolitudinis, in deſerto huius ſeculi, vbi
Deũ nemo vnquã vidit, in ſolitudine cordis
& occulto cur ſcientiæ latantis, vbi ſolus de
animã tentationib. circũuentã proſpiciens,
exercet, & probat, & legitimè currentẽ co-
gnitione ſua dignam ducens, profitetur quia
cognoſcit. Talibus & ita cognitis ſiue nomi
natis ipſe in euangelio dicit. Gaudete, quia
nomina veſtra ſunt ſcripta ſunt in cælis.

FINIS LIBRI QVINTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OSEE PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SEXTVS.

SExta nunc repetitione peccata gentis eiuſdem dominus depromẽs ad auditorem ſeſe côuertit & dicit. [Iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt & ſaturati ſunt. Et eleuauerunt cor ſuum & obliti ſunt mei.] Dictum hoc, Dei quidẽ beneſacientis cõmendat bonitatẽ, ſed nihilominus eorum quibus beneſactum eſt, vehementer condẽnat ingratitudinem. Simile nãque illi eſt, ꝙ de eiſdem Pſalmiſta dicit. Et manducauerunt & ſaturati ſunt nimis, & deſiderium eorũ attulit eis, non ſunt fraudati à deſiderijs ſuis. Et ſubinde, In omnibus his peccauerunt adhuc, & non conuertentur in amici mei retrorſum. Nũc ipſorum proprietatem dictorum cõſideremus. Iuxta paſcua ſua (inquit) adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt. Quendam non bonum ſiue laudabilẽ adimpletionis & ſaturitatis modũ inſinuat, ita determinando, adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt iuxta paſcua ſua. Quænam vel qualia fuerũt paſcua ſua? Nimirum ea quæ deſiderauerũt, propter quæ murmurauerũt, & de Deo male loquuti ſunt. Exempli gratia, quando dixerunt. Quis dabit nobis carnes ad veſcendum? Recordamur piſciũ, quos comedebamus in Aegypto gratis. In mentẽ nobis veniunt cucumeres, & pepones, porriq́; & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciũt oculi noſtri, niſi mã. Quia taliter & talia deſiderauerũt & deſiderãtes vſq; ad nauſeã impleti sũt, rectè paſcua ſua hęc dicta ſunt. Neque enim Deum propter ipſum, ſed propter iſta ſequuti ſunt. Cæterùm qui Deum ſequuntur propter ipſum, non hæc talia dicuntur paſcua ipſorum, ſed ſermo dei cibus vel paſcua ipſorũ eſt, iuxta illud Deut. Quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Cùm ergo dicit, iuxta paſcua ſua adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt, vehementer illos reprehendit. Idem enim eſt, ac ſi dicat, Manducando & bibendo totam receperunt mercedem ſuam, pro eo quòd exierunt de terra Aegypti, & ad tempus ſuſceperunt legem Dei. Omninò delictũ eſt, propter talia paſcua Deũ ſequi. Idcirco tales vituperans in Euangelio dicit, Amen Amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Similiter & omnes ſeſe exiſtiment vituperari, quicunque altari Chriſti

Pſal. 77.

Iudæi ſequebantur Deum propter paſcua ſua, non propter ipſum.

Deut. 8.

Ioan. 6.

præſto ſunt, non propter dilectionem ſacramentorum quæ concelebrant, ſed propter hoc ſolùm, vt de altaris ſumptibus viuant. Igitur quod ait, iuxta paſcua ſua, adimpleti ſunt, & ſaturati ſunt, illi ſimile eſt (vt iam diximus) ꝙ Pſalmiſta dicit. Et deſideriũ eorũ attulit eis dominus. Nimirum talis plenitudo ventris, mentis elationem, talis ſaturitas obliuionem Dei generat. Notum & manifeſtum eſt, quia taliter illis accidit. Vnde & cõtinuò dicit, Et eleuauerunt cor ſuum, & obliti ſunt mei. Nam qui terram optimam in poſſeſſionem acceperũt, cuius fructibus ad impleti, & diuites facti ſunt, elati in ſuperbiam, regem ſibi petierunt, nolentes audire vocem domini & Samuelis, ſed dicentes: Nequaquam. Rex enim erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noſter. Eadem mentis elatione repulerunt domum Dauid, et fecerunt ſibi regem Hieroboam, qui pro Deo vitulos illis fecit, quæ nimirum res magna fuit obliuio Dei. Idcirco nunc dicit, & obliti ſunt mei. Subaudiendum verò eſt, ſed non licuit aut licebit eis penitus obliuiſci. Sequitur enim. [Et ego ero eis quaſi leæna, ſicut pardus in via Aſſyriorum. Occurram eis quaſi vrſa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorum, & conſumam eos ibi, quaſi leo, beſtia agri ſcindet eos.] Senſus iſte eſt. Tradam illos regnis quatuor, quæ intelliguntur per leænam & pardam & vrſam & beſtiam agri, quam ſine nomine poſuit, vt ab illis oppreſſi atq; conſciſſi, magnitudine miſeriarum cogãtur reminiſci mei, cuius ſunt obliti. Per iſtas nanque quatuor beſtias regna quatuor, ſcilicet Babylonicum, Perſicum, Macedonicum, atque Romanum, illa maximè Danielis viſio dat intelligi, qua dicit. Videbam in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe. Prima quaſi leæna, & alas habebat quaſi aquilæ. Alia ſimilis vrſo. Alia quaſi pardus. Quarta terribilis atque mirabilis, & fortis nimis Sicut ille, ita & hic beſtiam quartam ſine nomine poſuit, dicendo, beſtia agri ſcindet eos. Igitur ero (inquit) eis quaſi leæna, & ſicut pardus, id eſt, tradam eos Babylonijs atque Macedonijs in via Aſſyriorum, id eſt, pro eo quòd ſuperbè incedendo cõtra me direxerunt. Aſſyrij nanque dirigentes interpretantur. Occurram eis quaſi vrſa raptis catulis. Aiunt, qui de beſtiarum ſcripſere naturis, inter omnes feras nihil eſſe ſæuius vrſa, cũ

Pſal. 77.

1. Reg. 8.

3. Reg. 12.

Quatuor regna.

Dani. 7.

Heſter 3. perdiderit catulos, vel indiguerit cibis. Cú ergo per vrſum apud Danielem regnú Perſorum atq; Medorum ſignificetur, non incongruè per huiuſmodi vrſæ ferocitatem illius Aman Agagitæ crudelitas peſsima intelligitur, qui indignans, quod Mardochæus non ſe adoraret nec ſibi genu flecteret, pro nihilo duxit in vnum Mardochæum mittere manus ſuas, audierat enim quod eſſet gẽtis Iudææ, magiſq; voluit omnem Iudæorú qui erant in regno Aſſueri, perdere nationẽ. Et quia mala hæc ſub regnis iam dictis propter peccata ſua erant paſſuri. Et dirumpam (ait) interiora iecoris eorum. In iecore nanque, iuxta phyſicos, voluptatis & concupiſcentiæ conſiſtit vis. Itaq; per interiora iecoris, omnem concupiſcentiã, quæ peccatũ parit, breuiter innuit, *Interiora iecoris.* quæ videlicet interiora quaſi per eiuſmodi feras dirupta ſunt, quia peccata illorum regnis illis opprimentibus punita ſunt. Et quia peccata ipſa in tribulatione confitentibus, tandem parcere habebat, ſubiungit atq; ait, Et conſumam eos ibi quaſi leo. Tradunt nanq; phyſici, leonẽ proſtrato parcere homini. Ergo ibi, id eſt, ſub regnis illis, non vtcunq; ſiue abſq; vlla diſcretione, ſed quaſi leo conſumã eos, ait, quia videlicet ira mea terribilis quidem ſuper eos erit, ſed proſtratis & peccata ſua in tribulatione confitentibus parcam illis. Qui tãdem fiet? Beſtia agri ſcindet eos, beſtia quarta terribilis (vt ait Daniel) *Dani. 7.* atq; mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; cõminuens, & reliqua pedib. ſuis conculcans, & omninò diſsimilis cæteris beſtijs. Quomodo ſcindet eos? Nimirum exſcindendo miſerabili excidio, & in omnes gentes ducendo captiuos. Nunc ad ipſum populum taliter ſcindendum conuertitur, « & dicit. [Perditio tua Iſrael, tantummodo « in me auxilium tuum.] Ac ſi dicat. Tu ipſe perditionis tuæ cauſa es, tu tibi perditionem thezauriſaſti, recedendo à me, qui ſolus tibi poteram & conſueueram auxiliari, & nuſquam tibi auxilium eſt, niſi apud me, ſi pœnitentiam egeris. Et quod verè tantummodo in ipſo auxilium ſit, increpando confir« mat ſequentibus verbis. [Vbi eſt rex tuus? « Maximè nunc ſaluet te in omnibus vrbibus « tuis, & iudices tuos, de quibus dixiſti, Da « mihi regem & principem. Dabo tibi regem « in furore meo, & auferam in indignatione « mea.] Vehemẽter vanã populi percutit æſtimationem, qui regem ſibi petiuit, cum regẽ Deum haberet & ab hoc percũctatur, vt ad conſiderandum excitet & ſcire faciat, quia tantummodo in Deo auxilium eſt. Similis huic percũctationi illa eſt. Vbi ſunt dij eorũ *Deut. 32.* in quibus habebant fiduciam, de quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminũ? Nam quemadmodum illic deficiente reſponſione, cõpetenter ſubiungit. Videte quod ego ſim ſolus, & nõ ſit alius Deus præter me. Ita & hic, cum dicit, vbi eſt rex tuus & iudices tui, de quibus dixiſti, da mihi regem & principem, ſubiunxit atq; ait. Dabo tibi regem in furore meo & auferam in indignatione mea. Factum nanque hoc fuerat in primo rege Saul, quem petenti populo dederat. *1. Reg. 8.* Denique in furore ſuo regem illum dedit, ſicut ipſa eius verba indicant, cùm dicit. Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis. Filios veſtros tollet & ponet in curribus ſuis, facietq; ſibi equites & præcurſores quadrigarũ ſuarũ, & cætera, quę hoc modo concludit, Greges quoq; veſtros addecimabit, voſq; eritis ſerui & clamabitis in die illa à facie regis veſtri, quem elegiſtis vobis, & non exaudiet vos dominus in die illa, quia petiſtis vobis regem. Ita in furore ſuo datum, abſtulit in indignatione ſua, dicens ad Samuel. Pœnitet me, quòd conſtituerim Saul regem. Et ſubinde dicit ſcriptura. Spiritus autem domini receſsit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam à domino itidem de Hieroboam cæteriſq; regibus decem tribuum ſentiendum, quia volentibus illis & ſcindentibus ſeſe à domo Dauid, in furore ſuo dedit illos & in indignatione ſua abſtulit. Alios in vita ſua, alios percutiens *Ibidem 15.* in poſteritate ſua. Porrò Dauid neque populus prior petiuit, neque dominus in furore ſuo dedit, ſed dominus prior in miſericordia elegit, in gratia dedit, in ſumma dignatione firmauit & cuſtodiuit. Itaq; cùm dicit, de quibus dixiſti, da mihi regem & principem, ſubaudiendum eſt, & ego reſpondi tibi in occulto iudicio, dicens. Dabo tibi regem in furore meo, & auferã in indignatione mea. Sequitur. [Colligata eſt iniquitas Ephraim, » abſconditum peccatum eius. Dolores partu » rientis venient ei. Ipſe filius non ſapiẽs. Nũc » enim non ſtabit in contritione filiorum.] Iã » ſæpe dictum eſt, Ephraim, id eſt, reges decẽ tribuum, ita pariter viam Hieroboam ſequutos fuiſſe, qui peccare fecit Iſrael, vt nullus eorum, ſcriptura teſtante, à peccatis eius recederet. Ergo quaſi quæreres, quænam furoris aut indignationis cauſa fuerit, colligata eſt (ait) iniquitas Ephraim, id eſt, ſoluta non eſt, neque ſolui poterat iniquitas regum illorum, eò quòd incorrigibiles, & impœnitentes fuerint, ſemperque iniquitatem quiſque illorum defenderit. Nam hoc eſt quod ſequitur. Abſconditum peccatum eius. *Abſconditũ peccatũ.* Abſconditum nanque peccatum dicit, vbi nulla voce cõfeſsiõis aperitur, imò & ſuperbiæ defenſionis ſcuto contegitur. Ibi iniquitas ita colligata eſt, vt ſolui aut dimitti non poſsit. Econtra ſanctus dicit. Delictum meum cognitum tibi feci, dixi con- *Pſal. 31.* fitebor aduerſum me iuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Ille talis filius eſt ſapiens, de iſto autem dicitur, ipſe filius non ſapiens. Quomodo enim ſapiens filius, qui à patre receſsit

Exod. 4.

à quo fuerat adoptatus, dicẽte ad Pharaonẽ, filius meus primogenitus Iſrael? Et quidem nunc coram hominibus peccatum ſuum abſcondit, & coram Deo cùm abſcondere nõ poſsit, impœnitenti corde defendit, ſed dolores (inquit) parturientis venient ei. Sicut enim mulier cõceptum ſuum ad tempus quidem diſsimulare poteſt, ſed tandem parturiendo doloribus atteſtantibus, occultà prodit, ſic quiſquis eiuſmodi eſt, peccatum ſuũ vtcunq; diſsimulare ad tempus & abſcondere poteſt, ſed in tempore ſuo cuncta cordis eius occulta cum dolore manifeſtabuntur,

Math. 10.

iuxta illud. Nihil opertum quod non reueletur, neq; occultum ꝙ non ſciatur. Tunc vtique parebit ſibi, quia ipſe filius non ſapiens. Et vnde hoc probatur quod ſit filius non ſapiens? Ait, Nunc enim non ſtabit in contritione filiorum. Et eſt ſenſus, Qui enim verè filij ſunt, ipſorum eſt contritio, & ipſi in tribulatione ſtant, id eſt, pœnitentiam agunt, habentes cor contritum & humiliatum. Deniq; ita conteri ſiue confringi, hoc verè ſtare eſt, ſicut de quodam eiuſmodi filiorum ſcriptum eſt.

Contritio filiorum.

Pſal. 105.

Exod. 32.

Et dixit vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractiõe in cõſpectu eius. Nã cõfractionẽ nimiã & vehemẽtẽ dicit humilitatem, in qua ſic ſtetit, vt Deũ teneret homo fortis dicẽtẽ, dimitte me. In huiuſmodi contritione qui ſtãt, & filij ſapientes ſunt. Ita enim ſe conterẽdo per pœnitentiam ſapientes filij fiunt. Is aũt qui (vt iam dictum eſt) corde impœnitenti ſuã iniquitatem colligauit, filius quidẽ dici poteſt dum iactat ſe & dicit, vnum patrem habemus Deum, ſed non ſapiens filius dicitur aut eſt.

Ioan. 8.

Reſtat igitur, vt quemadmodum illi furorem debitũ adiudicauit atq; indignationem, ſic ecõtra filijs iſtis, quorum eſt contritio, id eſt, cor contritum & humiliatum, dignam & gratioſam repromittat conſolationem. Audiamus illam verè magna & ſonora declamatione depromptam. [Demanu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne.] Chriſtus Dei filius, victor mortis & author vitæ. Hoc in perſona ſua magna voce, magna veritatis eloquitur authoritate, Liberabo eos (inquit) de manu mortis, redimam eos de morte. Quos eos, niſi filios, quorum (vt iam diximus) contritio eſt, quorum cor contritum in pœnitẽtiæ ſtudio eſt?

Abel primus pœnitẽtium.

Horum in catalogo primus eſt Abel, cuius ipſum nomen pœnitentiæ ſignificat lamentum, transfertur enim in luctum. Ab illo vſque ad vltimum electum cuncti pœnitentiã agentes, & peccatores ſe eſſe confitentes (Omnes enim in Adam peccauerunt) conſolationem iſtam accipiunt, de manu mortis liberati, de morte redempti.

Rom. 3.5.

Nec verò ab re ita ſemel & iterum depromitur miſerationis dignatio, de manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos, ſed pro duplici morte, qua omnes mortui ſumus in Adam, alia corporis, alia verò animæ. Itaque de manu mortis ſcilicet eius, qua mortuus eſt Adam, in qua die præceptũ tranſgreſſus eſt, quæ mors eſt animæ, liberabo eos. De morte quam indixit Deus his verbis. Quia puluis es & in puluerem reuerteris, quę mors eſt corporis, redimam eos.

Duplex mors.

Gen. 3.

Quomodo liberabo eos? Quali redimam pretio? Ait, Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. Non auro neque argento, ſed morte mea mortem ipſorum interficiendo. Moriar, vt ipſi viuant, & ad infernum deſcendam. Nam hoc eſt quod dicit ad ipſam mortem, ad ipſum infernum apoſtropham faciens, mortis & inferni potens debellator, vitæ & mortis dominator. Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. Qualiter deberet vel poſſet mors mortis eſſe, breuiter innuit dicendo, morſus tuus ero inferne.

Morſus tuus ero inferne.

Et eſt ſenſus, Tu deceptus mordebis me, quemadmodum innuitur per id quod de te ipſo dicitur ad Iob. In oculis eius quaſi hamo capiet eum. Item, An extrahere poteris Leuiathã hamo? Ego factus homo tibi hamus ero, quia quemadmodum in hamo carnis teneritudo oſtenditur, & acumen ferri occultatur, ſic humanitatis infirmitas te humani generis inimice inuitabit, vt mordeas & diuinitatis interior fortitudo transfiget, vt captiuus pendeas. Quia taliter morſus tuus efficiar, mors mortis ero, quia viſcera mortis interiora tua in inferno non ſuſtinebunt, cùm vitam momorderis, & dirupto ventre vitam remittes, morte mortua euadentibus viuis quicũque vita iſta ſunt digni. Aliter infernũ Chriſtus momordit quando partem, ſuos videlicet electos liberauit, partem autem, id eſt, reprobos reliquit. Nam ex eo quod mordemus, partem conſumimus, partem relinquimus.

Iob 40.

Sequitur. [Conſolatio abſcondita eſt ab oculis meis, quia ipſe inter fratres diuidit.] Vbi audiuit propheta de gratia liberatoris & redemptoris quod gauderet, vidit et iam quod carne ſua de gente ſua vel fratribus ſuis Iſraelitis, quod meritò doleret. Illud videlicet quod & Apoſtolus penè incõſolabiliter gemit his verbis. Veritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniam triſtitia mihi eſt magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratrib. meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorum, & gloria & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnẽ, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula amen.

Rom. 9.

Diuiſio inter fratres luctuoſa.

Diuiſionem inter fratres, quam illic Apoſtolus continuo dolore gemit, hic futuram luget, dicens: Conſolatio abſcondita eſt ab oculis meis. Quis ita inter fratres

diuiſit, niſi infernus, cuius morſũ ſe fore li-berator & redemptor dixit: diabolus nanq;, qui deſignatur nomine inferni, Iudæos excę-cando à fratrib. ipſorum, & Apoſtolis eius diuiſit vt eijcerent eos, & oporteret illos euangelizare potius gentib. extraneis. Propter hoc (inquit) abſcondita eſt conſolatio ab oculis meis. Non dicit perijt conſolatio, ſed abſcondita eſt, id eſt, non [cit]ò poteſt inueniri, non leuiter poſſum conſolari. Inuenitur aũt in illa ſpe, qua & Apoſtolus ſeipſum cõſolatus eſt, qui cũ dixiſſet, Cæcitas ex parte contigit in Iſrael, ſubiunxit: donec plenitudo gentium ſubintraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Ad hunc ſenſum pertinet id quod continuo hic propheta ſubiungit.
"[Adducet ventum vrentem dñs de deſer-
"to aſcendentem, & ſiccabit venas eius, & de-
"ſolabit fontem eius, & ipſe diripiet theſaurũ omnis vaſis deſiderabilis.] Ventum vrentẽ hoc loco ſpiritum ſanctum dicit, quemadmodum & illic iuxta myſticum ſenſum gratiæ, quæ nos in baptiſmo Chriſti ſaluauit. Cumq; extendiſſet Moyſes manũ ſuper mare abſtulit illud dominus vento flante vehementi & vrente tota nocte, & vertit in ſiccum. Ventum ergo vrentem, id eſt, ſpiritum Sanctum vehementer ardentem adducet dominus, ſubauditur, cũ plenitudo gentium introierit, & ſiccabit venas eius, ſubauditur inferni, & deſolabit fontem eius, auferẽdo ſcilicet oẽs cauſas & abundantiam incredulitatis, vt reliquiæ Iſrael ſaluæ ſint. Interim & (ipſe, inquit) diripiet theſaurũ omnis vaſis deſiderabilis, quia videlicet ipſe eſt ille qui fortior ſuperuenit, cùm fortis armatus cuſtodiret atrium ſuum, & vniuerſa arma illius diſtribuit. Vas deſiderabile & theſaurus pretioſus vtiq; eſt omnis electus. Et quia neminem relinquit, ſiue gentilis ſiue Iudæus ſit, quicunq; inuocat nomen domini, rectè vniuerſali enunciatione dictum eſt, & ipſe diripiet theſaurum omnis vaſis deſiderabilis.

Hoc fit & fieri non deſinit per ventum de deſerto aſcendentem, ſcilicet per ſpiritum S. de humilitate Chriſti procedentẽ, qui à ſuis deſertus fuerat. Ventum vrentem, id eſt, carnis petulantiam & humores vitiorum ſuo calore deſiccantem. Tandem & huius ſextę repetitionis fine in Chriſtum, qui iuſtitia noſtra eſt, reducto. Septimo, quæ & vltima, ſic inchoatur peccatorum & eiuſdem iuſtitiæ
"commemoratio [Pereat Samaria, quoniam
"ad amaritudinem concitauit Deum ſuum.
"In gladio pereat, paruuli eorũ elidantur, &
CAP. xiiij fœtæ eius diſcindãtur.] Diſsimile hoc initiũ eſt cæteris omnibus quia videlicet illa talia ſunt, vt peccata replicent. & præ oculis oſtendant, hic autẽ tanquam deſperata correctione ſtatim in primo ſermone, non tam peccata quàm idolorum vindicem depromit ſententiam. Pereat (inquit) Samaria. Quare? Quoniam ad amaritudinem concitauit deũ ſuum. Magna hæc & terribilis cauſa ſiue accuſatio eſt. Deus enim naturaliter dulcis eſt, nec parua poteſt eſſe cauſa, per quã ad amaritudinẽ concitatus eſſe videatur. Cor impœnitens hoc effecit, & huius criminis rea fuit Samaria, cuius de regib. nullus omninò receſsit à peccatis Hieroboã, qui peccare fecit Iſrael. *Cor impœnitens Samaria.* Pereat ergo (inqt) quia iuſtitiæ cõcedendum eſt, nullã quippe cor impœnitẽs cõſequitur veniã. Nec verò ſolũmodo ſecundum animã, verũetiam ſecundum corpus vt pereat cõcedendum eſt. Idcirco cũ dixiſſet, pereat Samaria, corporalẽ quoq; conceſsit perditionẽ, dicẽdo, in gladio pereat, &c. Hic à nomine vel cõdemnatione Samariæ ſynagoga illa nõ excipitur, quæ peccatũ Samarię ſupergreſſa eſt, dũ non tantũmodo vt illa ſcidit ſe a domo Dauid, verũetiam (vt ſæpe iã dictum eſt) crucifixit Chriſtũ filium Dauid filiũ Dei, & idcirco perijt, quoniã ad amaritudinẽ concitauit Deũ ſuum, in tantũ vt ſitientẽ in cruce potaret aceto, ſiue (vt alius Euangeliſta ſcribit) vinũ daret ei bibere cũ felle mixtum. Proinde vt periret illa, dominus ipſe conceſsit, & ore proprio prædixit. Et quia iuſtitiæ ratio poſtulabat, vt periret, per humanitatis quidem affectum fleuit ſuper illam, & flendo prædixit, ſed per diuinitatis virtutẽ impaſsibilem, ſuper ipſam quã flebat, fixam & immobilem ſententiam tenuit. *Ioan. 19. Matth. 27. Luca 19.* Dixit Samariæ vt pereat, dicat nunc Iſ-
rael quid faciat, ait. [Conuertere Iſrael ad"
dominum Deũ tuum, quoniã corruiſti in in"
iquitate tua.]" Qui hæc loquitur in calce voluminis, ipſe eſt Chriſtus, finis omnis cõſummationis, qui miſſus ad oues quæ perierunt domus Iſrael, ſic prædicare exorſus eſt. Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnũ cælorum. Secundum eundem ſenſum hic dicit. Conuertere Iſrael ad dominum Deũ tuum. Cauſam conſeſtim, cur conuerti oporteat, vel vnde pœnitentia ſit agenda ſubiungit, quoniam corruiſti in iniquitate tua. *Matth. 15. Ibidem 4.* Cùm dicit, in iniquitate tua, breuiter inſinuat, quod omni peccanti iniquitas, quã cunque perpetrauit, ſibimet à ſeipſo ſit imputanda, ne vllo modo ſe excuſet aut defendat, ſicut fecit Adam, in quo omnes peccauimus & corruimus, tam gentes quã Iudæi, quemadmodum Apoſtolus dicit. Eramus enim aliquando, & nos filij iræ, ſicut & cæteri. *Epheſ. 2.* Illi originali peccato actuali iungendo peccata, non minus Iſrael, quàm gens aliqua corruit, ſicut hactenus ſermo propheticus peccata eius toties commemorando comprobauit. Conuertere igitur ò Iſrael tu primus, conuerſione quippe opus eſt, quia corruiſti, & hoc ipſum confitere, quia in iniquitate tua corruiſti, nam confeſſio hæc initium eſt confeſsionis. Dicant fortè aliqui, quemadmodũ & illi, qui cõpuncti corde dixerunt ad Petrũ & ad reliquos Apoſtolos. *Actor. 2.* Quid faciemus viri fratres? Ad hæc.

vel huiuſmo-

vel huiuſmodi quæcunq; perterriti dicere poſſunt, compuncti, & iniquitatem ſuam cognoſcentes protinus occurrit, & dicit. [Tollite vobiſcum verba, & conuertimini ad dominum, & dicite ei. Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonũ, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.] Qui conuertimini ad Dominum, verba (inquit) tollite vobiſcum. Quare verba & non potius munera? Videlicet, vt ſciatis, quia non eſt difficultas apud Deum, non exigit à vobis illa, quæ forte nõ poſſetis conſequi pro redemptione animarum veſtrarum. Non ergo dico, tollite aurũ tollite vobiſcum argentum, ſeu multitudinem hircorum aut vitulorũ, & cætera talia, quæ non omnibus præſto ſunt, ſed verba, quæ conſequi poteſtis abſque diſpendio rerum, verba confeſsionis & precum tollite vobiſcum, & hæc vobis in promptu adeſſe poſſunt, Deo autem pro ſalute veſtra ſufficiunt, & pro iniquitatibus veſtris ſatisfaciunt. Cum iſtis ſubſidijs conuertimini ad dominum Deum, qui veſtrorum non eget bonorum, & ſicut iam dixi, non ſolicitemini, quaſi munera non habentes grandia precioſi auri & argenti, quibus honoretis propiciandam faciem tam magni, tamque potentis Domini, ſed dicite illi, Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum. Non dicatis, non habemus iniquitatem, quia tunc mentimini & voſipſos ſeducitis, ſed dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, quia iniquitates noſtræ multæ ſunt. Confidenter dicite, & accipite bonũ, (1.Io.in.1.) ſcientes quale requirat bonum, & hoc ſciendo ſubiungite, & reddemus vitulos non armentorum, ſed labiorum noſtrorum. (Pſal. 49.) Sufficiens namque es, plenus es. Atque idcirco non opus habes manducare carnes taurorũ, (Vituli labiorum.) aut potare ſanguinem hircorum, ſed tantũmodo vt immolentur tibi vituli labiorum, id eſt, ſacrificium laudis. Et hoc melius placebit tibi, quia teſtimonium eſt bonæ volũtatis. Proinde Pſalmiſta cum dixiſſet, Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude, (Pſal. 68.) quod nimirum eſt vitulos labiorum reddere, ſubiunxit, atque ait. Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas. Hoc intereà prouidendum eſt, ne poſt redditos labiorũ vitulos, id eſt, poſt verba confeſsionis & laudis iterentur opera iniquitatis. Itaque ſequitur, & ſuper hac re inſtruit eos, quid dicant, quid promittant, dum ex perſona ipſorum verba infert huiuſcemodi. [Aſſur non ſaluabit nos, ſuper equos non aſcendemus, hæc dicemus vltra, dij noſtri opera manuum noſtrarum, quia eius, qui in te eſt miſereberis populi.] Subaudiendum nanque eſt, & hoc, dicite ei. Et quid eſt hoc dicere ei? Aſſur non ſaluabit nos, niſi ac ſi dicant. Non ſicut hactenus fecimus, confidemus in homine, neque ponemus carnem brachium noſtrum? Sæpe namque Iſrael (ſicut ſacræ teſtantur hiſtoriæ) confiſus eſt in principibus, & in filijs hominum, & auxilia quæſiuit ipſorum, quorum Aſſyrij potentiſsimi fuerũt. Item, quid eſt dicere ei, ſuper equos non aſcendemus, niſi ac ſi dicant, Hi in curribus, & hi in equis (Pſal. 19.) nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus? Denique & in hoc Iſrael peccauit, quod ſuper equos aſcendere nimium affectauit, malè æmulando curuus, & æquitatum Pharaonis, cum filij Iſrael de Aegypto pedites exierunt, & glorioſè ſaluati fuerint. Pharao verò cum curribus & æquitibus ſuis in mari demerſus perierit. Propterea redarguit eos alio loco ſcriptura, dicens, Aegyptus enim homo & non Deus & equi eorũ caro, & non ſpiritus. Idcirco rex Iſrael, quãdo venit benedictus in nomine Domini, nõ ſuper equum aut ſuper currum aſcendit, ſed ſuper pullum aſinæ filium ſubiugalis, in cõtemptum ſuperbiæ ſeculi maximè gloriantis in curribus & in equis. De tertio quod dicunt, nec dicemus vltra, dij noſtri opera manuum noſtrarum, notum eſt ex quo cœperint vt dicerent, iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti, cum formaſſent vitulum in ipſo exitu de terra Aegypti, quomodo extunc peccauerunt in idolis, ſicut ſcriptum eſt. Et commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & ſeruierũt (Pſal. 105.) ſculptilibus eorum. Super tribus itaq; ſceleribus emendationẽ promitte, inquit, de quibus omnia pendent peccata, (Tria ſcelera Iſrael.) quorum vnum eſt cõfidere in filijs hominum, aliud magnificari in multitudine equorum & curuũ. Tertium contaminari in ſordib. idolorum. Ex iſtis enim omnia generantur peccata, quæcũque populum Iſraeliticum nõ minus quàm cæteras gentes admiſiſſe, ſcriptura tam hiſtorica quàm prophetica narrat aut reprehendit. Qua verò fiducia, qua virtutis vel poſsibilitatis conſcientia tantã tantorum criminum emendationẽ promittere debetis? Nũquid confidere poteſtis, quod virib. veſtris excutere poſsitis iugum cuiuſcunq; peccati, cui vos ſemel tradidiſtis. Non vtiq; quia nõ (Rom. 9.) volentis, neq; currẽtis, ſed miſerẽtis eſt dei. Cum ergo dixeritis, Aſſur non ſaluabit nos, ſuper equos non aſcendemus, nec dicemus vltra dij noſtri opera manuum noſtrarum, quod eſt omnimodam ſpondere peccatorum emendationem, etiam dicite ei, quia eius, qui in te eſt, miſereberis populi, vt ſit ſenſus. In tuæ miſerationis auxilio ſperantes hæc promittimus, quia tuum eſt, & honorem tuum condecet, vt illius populi, qui in te eſt, qui in te credit, miſereris, manumque porrigas, vt mala conſueta relinquere, priſtinamque conuerſationem poſsint in melius mutare. Quicunque hæc verba vobiſcum tollitis, quicunque huiuſmodi labiorum vitulos redditis, pœnitentiæ ſtudio dediti, audite quid ipſe, qui ad pœnitentiam inuitat, conſilio ſalutis veſtræ

"iamdudum elocutus ſit. [Sanabo contritio-
"nes eorum, diligam eos ſpontaneè, quia auer
"ſus eſt furor meus ab eis. Ero quaſi ros, Iſ-
"rael germinabit quaſi lilium. Erumpet ra-
"dix eius vt Libani. Ibunt rami eius, & quaſi
"oliua gloria eius, & odor eius, vt Libani. Cō
"uertentur ſedentes in vmbra eius, viuent tri
"tico, & germinabunt quaſi vinea. Memoria-
"le eius ſicut vinum Libani.] Manifeſtius
hic ipſa loquitur perſona Saluatoris, ſuum
ad ſalutem pœnitentium repromittens ad-
uentum, promiſſione dulciſona, dulcedine
gratioſa. Sanabo (inquit) contritiones eorū,
id eſt, in gaudium conuertam triſtitiam illo
rum, quicunque ad pœnitentiam contriſta-
ti ſunt, habentes cor contritum & humilia-
tum. Tales namque contritiones eorum ſa-
natione dignæ ſunt, tales contritiones para-
Rom. 11. cletum, id eſt, conſolatorem merentur ha-
bere Spiritum ſanctum. Non pro munerib.
quæ ipſi priores mihi dederunt. Quis enim
prior dedit mihi, & retribuetur ei? Sed gra-
tis ſanabo eos, gratuita peccatorum remiſ-
ſione curabo eos. Et hoc eſt, quod ait, diligā
eos ſpontaneè. Sponte veniam, & homo fa-
ctus ſpontaneum ſubibo ſanandi officium.
Quia auerſus eſt (inquit) furor meus ab eis,
iuxta quod alibi ſcriptum eſt, ſuper hac ea-
Pſal. 89. dem re. Benedixiſti Domine terram tuam,
auertiſti captiuitatē Iacob. Remiſiſti iniqui
tatem plebis tuæ, operuiſti omnia peccata
eorum: Mitigaſti omnem iram tuam, auer-
tiſti ab ira indignationis tuæ. Iratus quippe
fuerat Deus humano generi in Adam, & irā
illam omnes portauimus. Vndè & alibi di-
Pſal. 85. cit, Quia defecimus in ira tua, & in furore
tuo turbati ſumus. Meus ille furor auerſus
eſt ab eis, in plenitudo temporis, quando cō
pletum eſt quod prædictum fuerat. Benedi
xiſti domine terram tuam, vt videlicet de ſā
cra virgine naſcerer ego nouus Adam. Nam
eandem intendens benedictionem, ero (in-
quit) quaſi ros, Iſrael germinabit quaſi liliū.
Chriſtus quaſi ros in vtero virginis. Etenim quaſi ros extitit, quando per ſpiritū
ſancti gratiam, virginem obumbrans, in vtē
rum eius deſcendit. Tunc veraciter germi-
nauit Iſrael quaſi lilium quia veri Iſraheliţę
ſcilicet Apoſtoli, non in carne, ſed in ſpiritu
fructificauerunt, noua cōuerſatione imitan
tes lilium, id eſt, magiſtrum & pręceptorem
ſuum Chriſtum, virgineæ pulchritudinis fi-
lium. In illa pulchritudine fortitudo nihilo-
minus aderit, vt conſtantiſſimæ ſint fidei,
propter quod continuò dicit: Erumpet ra-
Libanus. dix eius vt Libani. Libanus quippe mons eſt
cuius ligna excellentiſſima, quantum ad au
ras extendunt verticem, tantum radicem in
ima demergunt, vt ſtabili mole conſiſtant,
& nulla tempeſtate quatiātur. Libanus quo
que nomine ſuo eandem; quam & lilium,
mundiciæ pulchritudinem ſignificant, inter
pretatur enim candidatio. Ergo erumpet ra
dix eius vt Libani, id eſt, Apoſtoli, cæteriq;
prædicatores de radice Iſrael, quæ Chriſtus
eſt, tales conſurgent, vt ſint fide fortes, con-
uerſatione mundi. Ibūt rami eius, id eſt, pro *Zach. 6.*
ficient de virtute in virtutem auditores eius
Et erit quaſi oliua gloria eius, id eſt, loque-
tur (ſicut alibi ſcriptum eſt) pacem gentib.
Oliua namq; pacem ſignificat, & apud gen-
tiles quoq; in medio bellorum furore pacis
inſigne eſſe conſueuit. Erit ergo gloria eius,
quaſi oliua, inquit, id eſt, pacem euangeliza-
bit, pacem inter Deum & homines confir-
mabit, ſicut & tunc ſignificari voluit, quan-
do veniens ad paſſionem, per quam nos deo
reconciliauit, cum ramis palmarum & oliua
rum ſuſceptus eſt à turbis. Et odor eius vt
Libani, ſubauditur erit, id eſt, bonam vbiq;
opinionem habebit, dicēte Apoſtolo, Chri- *2. Cor. 2.*
ſti enim bonus odor ſumus in omni loco. I-
ſte odor, iſta pacis & miſericordiæ gloria, gē
tes ad credendum inuitabit. Sequitur ergo,
Conuertentur ſedentes in vmbra eius. Con *Sedere humilium eſt.*
uertentur ſedentes, Id eſt, conuerſi ſedebunt
in vmbra eius, & propter hoc ipſum, quòd
ſedentes erunt, protegentur ſub vmbra eius
Seſſio namq; humilitatem ſignificat, iuxta
illud quod Pſalmiſta cum dixiſſet. Vanum *Pſal. 126.*
eſt vobis ante lucem ſurgere, ſubiunxit atq;
ait, ſurgite poſtquam ſederitis, id eſt, tunc de
mum ſperate exaltari, poſtquā voſmetipſos
humiliaueritis. Taliter ſedentibus vitalis ali
monia cælitus adminiſtratur, & de bono
ſemper proficiunt in melius. Dicit itaq; con
tinuò. Viuent tritico, & germinabunt quaſi
vinea. Triticum namque quo interior ho-
mo viuit, eſt ſermo Dei, cuius nimirum in-
telligentia, nō erectis, ſed ſedentibus, id eſt,
non ſuperbis, ſed humilibus dari conſueuit.
Sanè vinea, cuius ſecundum ſimilitudinem
germinare dicuntur, à mala vinea diſtin-
guenda eſt. Eſt enim mala vinea, de qua di- *Deut. 32.*
citur in cantico Deuteronomij. De vinea
Sodomorum vinea eorum, & de ſuburba-
nis Gomorræ. Ait ergo, Memoriale eius ſic *Vinum Libani.*
ut vinum Libani. Multum namq; vinea hæc
per hoc ipſum, quod dicitur, memoriale e-
ius ſicut vinum Libani, ab illa diſcernitur
vinea Sodomorum, cuius vua dicitur & eſt
vua fellis, cuius botrus dicitur & eſt amariſ-
ſimus. Deniq; vinum Libani, imò & ipſum
Libanum ſerpentes fugere dicuntur, maxi-
mè propter odorem cedri, quem non poſ-
ſunt ferre. Illic autem dictum eſt, Fel draco-
num vinum eorum, & venenum aſpidū inſa
nabile. Poteſt tamen vinum Libani, vinum
mixtum dici & diuerſis pigmentis conditū,
vt odorem habeat ſuauiſſimum, quorum *Ephraim omnis aduerſarius veritatis.*
videlicet pigmentorum thus maximè odo-
riferum eſt. Libanus namq; apud Græcos &
Hebræos, & mōs dicitur & thus. Sequitur,
[Ephraim qd mihi vltra idola. Ego exaudiā,,
& dirigā eū, ego vt abietē virentē, ex me fru,,
ctus eius inuētus eſt.] Triumphaliter in vlti-,,
mis aduerſariū pcutit, cōſūmatā proſpiciēs
victoriam

victoriam in propoſito ſuo, gratia dei. Siquidem Ephraim iſte eſt omnis aduerſarius veritatis, quiſquis vſquam ſcandalum vel offendiculum animabus poſuit, aut ponere non deſinit, ne pertingat ad notitiam veritatis, ſecundum exemplum illius Ephraim, id eſt Hieroboam de tribu Ephraim, qui aureos fecit vitulos, hoc intendens ne filij Iſrael aſcendendo frequẽter ad orandũ in Hieruſalem, aliquando reuerterentur ad domũ Dauid Et quidem tunc ille ſecundum intentionem ſuam pręualuit, & in peccato idololatrię populum detinuit. At verò cum modo ſupradicto factus fuero quaſi ros, & Iſrael germinauerit quaſi lilium, ô tu Ephraim, quid mihi vltra idola: Nũquid in via prædicationis euangelicæ mihi oſtẽdere poterũt? Nunquid ſpiritualem Iſrael ab oriente & occidente venientem ad fidem euangelij, vt credat in me filiu Dauid, auertere poterunt ſimulachra vel figmenta mendacij tui, ſicut carnalem in Iſrael, ne aſcenderet in Hieruſalem, & reuerteretur ad regem ſuum Dauid, auerterunt aurei vituli? Non. Sed quid? Ego exaudiam & dirigam eum, ego vt abietem virentem, ſubauditur, dirigam eum. Via recta conſcendet ille ſpiritualis Iſrael in cæleſtem Hieruſalem ſecundum ſimilitudinem abietis virentis, & recta ſtatura ſurſum tendentis, vt perueniat ad regem ſuum Dauid, ad me deum & ſaluatorem ſuum filium Dauid. Eo tendentẽ ego exaudiam, & dirigam eum, & hic fructus eius, vt ſcilicet perueniat eo quo tendit, ex me inuentus eſt, quia videlicet ſine me nihil facere poteſt, & hoc ipſe confitens, multum carnali Iſraeli diſsimilis eſt, qui ſuam iuſtitiam ſtatuere volens, iuſtitiæ dei ſubiectus non eſt.

Spiritualis Iſrael.

Ioan. 15.

Rom. 10.

“[Quis ſapiẽs, & intelliget iſta, intelligẽs, & ſciet hęc?]” Hunc verſiculum ab exordio voluminis ſẽper præ oculis habuimus, & idcirco ſemper ſcripturam hanc, tanquam verè cæleſtis theſauri clauſam venerantes thecam, nihil condignum nos effari poſſe perſpeximus, ſiue aliquem quicunque ille ſit, niſi cui aperire dignatus ſit ſanctus & verus qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Si enim ipſe qui ſcripſit, vel difficile, vel impoſsibile confitetur, intelligere & ſcire hæc, quid nos facere poſſumus, qui lippientibus ocullis & peccatorum ſordibus obſcuratis, clariſsimum iubar ſolis non poſſumus intueri? Veruntamen quęcũque illa ſunt, quæ adhuc clauſa nos latent, quantulacunq; illa ſint, quæ exinde nos intelligere vel ſcire potuimus, dicamus cum ipſo in concluſione id, quod verũ eſt.

Humilis cõfeſsio auctoris.

“[Quia rectæ viæ domini, & iuſti ambulabũt in eis. Præuaricatores verò corruent in eis.]” Viæ domini de quibus maximè in hoc propheta tractatur, illa ſunt iudicia domini verè incõpræhenſibilia, quibus à Iudæis receſsit, & ad gentes tranſiuit. In iſtis vijs iuſti ambulant. Exempli gratia, Paulus Apoſtolus vas electionis, qui quamuis dolore continuo doleat pro eiſdem fratribus ſuis, nihilominus tamen rectas confitetur vias domini, & dicit. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Præuaricatores verò maximè Iudæi corruũt in eis, dum ſe iuſtificant, & veritati reſultant, inuidentes gentium ſaluti. Animaduertimus quippe, maximè ex hoc propheta (ſicut ſuo iam loco diximus) conuinci, non minus illos, quàm gentes peccaſſe, & indiguiſſe gratia Dei, quod Apoſtolus ad Romanos ſcribẽs vehementer affirmat, dicẽdo: Eadem enim agis, quæ iudicas. Deniq; ſuper hoc ſepties (ſicut nos diſtinximus) in iſto conuincuntur proheta, quia videlicet ſepties peccata illius populi replicãs, per ſingulas vices in gratiam vel aduentum Chriſti recurrit, cuius ſolius omnem hominem, tam Iudæum, quàm Gentilem iuſtificat. Proinde illud, quod populo præuaricatori Moyſes imprecatur, cũ dicit. Tradat te dominus corruentem ante hoſtes tuos, per vnam viam egrediaris contra eos, & per ſeptem fugias. In iſta quoque quamuis habili ſcriptura delectabiliter ſpectari poteſt, viri præuaricatores iam dicti, ſeipſos iuſtificantes, conuincuntur repetitione ſeptemplici, atq; ita corruunt ſepties.

Rom. 10.

Ibid. 11.

Rom. 2.

Deut. 23.

FINIS LIBRI SEXTI ET VLTIMI IN OSEE PROPHETAM.

PRO-

PROLOGVS RVPERTI IN IOHELEM PROPHETAM.

Ecclеſ. 14.
1. Corin. 1.

QVI operantur in me (ait Sapientia) nó peccabunt, & qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Sapientia quæ hæc loquitur, Chriſtus eſt, qué & Apoſtolus prædicat Dei virtutem & Dei ſapientiam, quæ & alibi proteſtatur. Ego (inquiens) ex ore altiſsimi prodiui primogenita ante omnem creaturam. Hæc ſapientia maximè in prophetis latet, & idcirco elucidari poſtulat: magnam elucidantibus ſeſe remunerationem, id eſt vitam æternam repromittens. Tantæ remunerationis ſpe, ſtudium noſtrum nos exigui ſanctorum patrum coniungimus ſtudijs, qui ſummoperè deſudauerunt, tam in propheticis quàm in cæteris ſanctis ſcripturis, hoc ſtudentes, vt ſapientia Dei Chriſtus, quę latebat in illis, poſſet agnoſci, & faciem eius expoſitio clara legentibus inſigniter oſtendere, quam ſub literæ groſſo velamine prouidentia ſancti ſpiritus indignis occultá eſſe voluit. Hanc vitæ æternæ ſpem, prima iam & præparatoria merces corroborat atque lætificat, ſi fiat nobis quod promiſit, dicens: Et qui operantur in me, nó peccabunt. Sicut enim multam malitiam docuit ocioſitas, ſic econtra occupatio bona, & meditatio ſcripturarum ſæpè cogitationes nequam, & grandia, quæ ſubintrare poterant, excludit peccata. Ferè de omnibus, quæ ſcriptitare audemus, vel hactenus auſi fuimus, hæc apud omnes noſtra reſponſio vera eſſe poteſt, vt nequaquam præſumptioni ſeu vanæ temeritati deputent, quod nos poſtremi homines, poſt magna ſanctorum patrum opera in ſcripturis ſapientię quicquam operamur, quia videlicet idcirco taliter exercemur, vt ſecundum promiſsiones eius, & in præſenti non vſquequaque peccemus, & in futuro vitá æternam habeamus. Igitur oculo ſimplici, id eſt, intentione fideli te requirentes, teque elucidare cupientes, nos aſpirando præueni, & adiuuando proſequere ſapientia Dei, quæ in te operantibus, teque elucidantibus, tantam remunerationem repró mittis, & poſt Oſee ſecundum Iohel, qui illum in ordine duodecim prophetarum ſequitur, reuelata facie nobis annue contemplari.

Meditatio in ſcripturis.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHELEM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbũ domini Chriſtus eſt.

" VERBVM Domini quod factum eſt ad Iohel filiũ Phatuel.] De eo, quod ad prophetas dicitur, vel ſcribitur, eſſe factum eſt verbum domini, in initio prophetæ p̃cedenti, ſcilicet Oſee diximus, ſecundum patrum ſanctorum ſentẽtiam, fideiq; catholicæ regulam, quia videlicet ad prophetas quidem factum eſt, id eſt, in tempore vel ex tempore acceſsit hoc verbum. Ad Deum autem nequaquam factum eſt, neque enim factura eſt: ſicut Arriani garriũt, ſed in principio erat apud ipſum. Hoc namq; verbum eſt Chriſtus filius Dei, quem & hic Iohel filius Phatuel, tam proprio quàm paterno nomine ſignificat non minus, quàm præceſſor eius Oſee filius Beheri. Iohel namque eſt Deus. Phatuel latitudo Dei interpretatur. Porrò de verbo Domini, de Chriſto filio dei, iãdudũ lõgo victrix certamine fides obtinuit, & p̃dicat, q̃a eſt Deus. Et q̃ eſt latitudo dei, niſi dilectio vel charitas Dei? Etenim Pſalmiſta cum dixiſſet. Omnis conſummationis vidi finem charitatem intelligi volẽs, de qua & Apoſtolus. Finis (inquit) præcepti eſt charitas, continuò ſubiunxit, latum mandatum tuum nimis. Huius nimirum latitudinis Dei, Chriſtum eſſe filium, apoſtolus idem confirmat his verbis. Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Igitur & huius tã proprium, quàm paternũ vocabulum, hoc innuit, quia hi ad quos factus eſt ſermo dei, per gratiam ſunt dij & filij dilectionis Dei, ſicut & ipſe vnicus dilectionis filius ſcriptũ eſſe meminit, dicens Iudæis, Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes? Non pauca vel parua eſſe exiſtimanda ſunt, ea quæ dicturus eſt propheta

Pſal. 118.
1. Tim. 1.
Coloſſ. 1.
Ioan. 10.

pheta tãti nominis licet ſermone breui, præſertim quia ſic incipit. [Audite hæc ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ. Si factum eſt in diebus veſtris, aut in diebus patrum veſtrorũ ſuper hoc filijs veſtris narrate, & filij veſtri filijs ſuis, & filij eorum generationi alteræ. Reſiduum erucæ comedit locuſta, & reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit rubigo. Expergiſcimini ebrij, & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore veſtro.] Hæc & cętera, quę ſequuntur verè multa & magna ſunt, taliſq; modus ipſe dicendi quo enunciantur, imò fortiter auribus noſtris illiduntur, vt verè non ſolum dormientes, verumetiam præ ebrietate abſorpti & ſepulti reputentur, quicuuque ad clamores iſtos tam terrificos non excitãtur. Prædicit enim, tam primum quã ſecundum domini noſtri Ieſu Chriſti aduẽtum, diem magnum & horribilem, hoc vehementer intendens, vt homines ad eius aduentum per pœnitentiam ſeſe præparent. Summa hæc prophetæ intentio eſt. Etenim quæcunq; alia prius vel citius ventura prædicit, idcirco & à Deo fieri, & per prophetas prænunciari oportuit, vt citius adimpleta, fidem mortalibus facerent de maiorib. longè pòſt futuris. Notanda igitur mira diſcretio prophetæ, imò ſpiritus ſancti per prophetam loquentis, qui apud multitudinem non vnius moris ſeſe verba facere perſentiens, ita & in exordio quo attentòs facere intendit cunctos auditores, biſariam diſcernit ac diſtinguit. Audite (inquit) hęc ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ. Senes & habitatores terræ, hoc differunt, quo cæli & terra apud Eſaiam dicentem. Audite cæli & auribus percipite terra. Senum quippe talium tam venerabilis ſenectus eſt, vt etiam cæli meritò vocentur. Senes videlicet, propter mentis caniciem vel ſenſuum maturitatem, iuxta illud ſapientis. Senectus enim venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata, cani enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. Cęli autem pro eo, quod dicere poſſunt noſtra autem conuerſatio in cęlis eſt. Porrò habitatores terræ cum reprehenſione hic dicuntur omnes illi, qui tam terrena corda gerunt, & adeò terrena ſapiunt, vt terra quoq; vocari mereantur, de qualibus & ad ſerpentem dictum eſt, terram comedes cunctis diebus. In duas partes iſtas omne hominum genus diuiditur, & vtraq; pars hic in iſto propheta inuenit vel audit, vndè excitetur ſiue terreatur. Nam alij ſunt quorum ita incanuit fides, exemplo ſenis Abrahæ patris ipſorum, vt de actibus hominum curam eſſe Deo non dubitent, & audientes promiſsionem de Chriſto venturo, minaſq; de iudicio futuro, quamuis temporalibus proſperis abundent, nihilominus tamen ventura credant atq; formidẽt. Alij verò & iſtis multum diſsimiles ſunt, qui dummodo præſentibus bonis affluant, de futuris bonis aut malis nullum habent reſpectum. Illos nimirũ temporalibus oportet aduerſis excitari, vt ſaltem vexatio ſola intellectum det auditui. Itaq; iam in exordio poſtulata attentione, vt omnes habeant aures audiendi, cõfeſtim dicit. Si factum eſt iſtud in diebus veſtris, aut in diebus patrum veſtrorum, ſuper hoc filijs veſtris narrate, & filij veſtri filijs ſuis, & filij eorum generationi altere. Ac ſi dicat. Nulla hæc meminit ætas, quæ dicturus ſum, nec veſtro, nec patrum veſtrorum atque maiorum facta ſunt tempore. Quæ ſunt illa? Reſiduum (inquit) erucæ comedit locuſta, & reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit rubigo. Mala de proximo ventura præmiſit habitatoribus terræ, poſtea dicturus de Chriſto iudicioq; futuro, qualia debeant expectare, vt dubitare illis non liceat de rebus maioribus procul venturis, cum iſta de rebus minoribus prophetiæ pars citò completa fuerit. Deniq; per erucam Aſſyrios, Babylonios atq; Chaldæos intelligimus, qui de vno orbis climate procedentes, tam decem tribuum, quas Hieroboam ſeparauit à domo Dauid, quã duarum, hoc eſt Iuda & Beniamin, cuncta vaſtarunt. Per locuſtam, Medos, Perſas, qui ſubuerſo imperio Chaldæorum, Iudęos habueue captiuos. Per bruchum Macedones & omnes Alexandri ſucceſſores, maximeque regem Antiochum cognomento Epiphanem, qui inſtar bruchi ſedit in Iudæa & omnes priorum regum reliquias deuorauit, ſub quo Machabæorum bella narrantur. Per rubiginẽ imperium Romanorum, qui quarti & vltimi in tantum oppreſſere Iudæos, vt de ſuis eos finibus protrahentes ducerent vel tranſmitterent captiuos, cuius rei mirabilem atque miſerabilem tragœdiam plenius ſcribit Ioſephus ſeptẽ voluminibus Veſpaſiani & Titi denarrãs triumphos. Hæc quatuor regna ſubuerterunt Iudæã.

Nec mirum, quod hic ipſa eadem regna ſub nominibus eiuſmodi vermium prænunciantur, quæ apud Danielem per feras terribiles, Leænam, vrſum, parduin, & aliam, quæ ſine nomine mirabilis & fortis dicitur, dentes ferreos habens magnos, ſignificãtur. Etenim cõtra hominum quidem maximè Iudęorum imbecillitatem, regna illa quaſi beſtiæ fortes atque feroces extiterũt. Sed coram omnipotentia diuinitatis infirma & fragilia, ſiue etiam exigua tanquam locuſta, velut eruca, quaſi bruchus, & ſeu rubigo reputata ſunt, & vana fuit omnis pulchritudo eorũ. Saltẽ hæc aurib. percipite oẽs habitatores terræ. Si iam dicerem vobis illud, quod poſt aliqua dicturus ſum ſenibus, de aduentu domini, & de die eius venturo magno & horribili, nihilque mali ſiue aduerſi

continge-

Vehemens enunciandi modus.

Eſaiæ 1.

Senes verè venerabiles

Sapien. 4.

Philip. 3.

Gene. 3.

Duo hominũ genera.

Eſaiæ 28.

Quid eruca, locuſta, bruchus, & rubigo ſignificent.

Quatuor præcipua Regna.

Danie. 7.

contingeret veſtris diebus, dormitaretis laſciuientes in ſtratis veſtris, & conuerſi in latus aliud diceretis, mihi in tempore longo fieri iſtud, ſed nec fidem adhiberetis meis ſermonibus. Aliter audiunt ſenes. Neq; enim afflictionibus excitati, ſed pro ſola dilectione, ad cuſtodiam euigilant mandatorũ Dei.

Ezech. 12. *Gene. 12.*

Abraham ſenex bonæ ſenectutis & plenus dierum, ſicut ſcriptura teſtatur, nullam adhuc tubam audierat futuri per ignem iudicij, & pro ſola dilectione creatoris, de terra & cognatione ſua dicto obaudiens exiuit. Similiter cæteri ſenes quicunque ſecundum exemplum illius ſenectute bona ſeruierunt nequaquam præſentibus malis indigent, vt excitentur, ſed futura ſponte credunt, quæcunque bona probis, quæcunque mala reprobis, promittit, vel cominatur Deus. Vos habitatores terræ, quia non ſponte auditis, eruca, locuſta, brucho, & rubigine (de quibus iam dictum eſt) oportet circuncingi, vt non dormiatis. Expergiſcimini ebrij & flete & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore veſtro. Notandũ, quo ſenſu dicat, qui bibitis vinũ addẽdo, in dulcedine. Non enim vini creaturá, ſed bibentium tali ſermone condemnat luxuriã, eo quod non tantum ad neceſsitatem implendam, ſed ad voluptatem concitandam, vinum, quia dulce eſt, immoderate hauriãt. Nunquam autem ſine doloris amaritudine amittitur, quod cum dulcedine poſsidetur aut bibitur. Quoniam ergo perijt ab ore veſtro, expergiſcimini (inquit) ó ebrij qui (ſicut alius propheta dicit) potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcẽdam ebrietatem. Expergiſcimini, id eſt, hoc argumento ſinite vos perdoceri, quod cura ſit Deo de hominum factis, & quod in nouiſsimo die ſuo magno & horribili (ſicut prædiximus vobis) cuncta in iudicium adducturus ſit quia iam partim iudicat, & partim punit, dum ab ore veſtro dulce vinum perit. Sic expergefacti, tunc demum flete & vlulate, id eſt, pœnitentiam agite, vt mala ventura, mala his multa maiora poſsitis euadere.

Bibere vinum in dulcedine.

Eſaia 5.

“ Quomodo perijt vinum? Ait. [Gens enim
“ aſcendit ſuper terram meam fortis & innu-
“ merabilis. Dentes eius vt dentes leonis, &
“ molares eius vt catuli leonum. Poſuit vine-
“ am meam in deſertum, ficum meam decor-
“ ticauit. Nudans ſpoliauit eam, & proiecit, al-
“ bi facti ſunt rami eius.]

Sub metaphora locuſtarum hoſtium, deſcribitur aduentus, hoc loco magis Aſſyriorum & Babyloniorum, qui tunc imminebant. Nam de regno Medorum atque Perſarum, qui poſt futuri erant, & Macedonum, quos multo poſt fuiſſe cognouimus Romanorum quoque qui vltimi cuncta deleuerunt poſterius, per ordinem agere videtur, ſingularumq; ſuperuentura Iudæis prænunciare mala per declamationes ſingulas. Sicut enim quatuor præmiſit, erucam, locuſtam, bruchum, & rubiginem, quatuor illa ſignificans regna, ſic etiam quatuor inclamat mala, conſiderans ſub eiſdem regnis euentura. Primo nãque ſic dicit, Expergiſcimini ebrij, & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore veſtro. Deinde ſecundò, Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis tuæ. Perijt ſacrificiũ & libatio de domo domini, &c. Deinde tertiò, Accingite vos & plangite ſacerdotes, vlulate miniſtri altaris, ingredimini, cubate in ſacco miniſtri Dei mei, quoniam interijt de domo Dei veſtri ſacrificium & libatio, & cæt. Deinde quartò, Canite tuba in Sion, vlulate in monte ſancto meo. Conturbentur omnes habitatores terræ, &c. Quatuor iſtas inclamationes ſecundum regnorum quatuor fieri preſſuras arbitramur, de quibus iam dictum, & adhuc plenius per ordinem dicendum eſt. Nam quod deinde ſequitur. Nunc ergo dicit dominus, Cõuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu, euangelicam pœnitentiæ prædicationem præcinit ac perſonat, quæ primò Hieroſolymis incepta, deinde in omnes gẽtes prædicata eſt. Nunc iam ad ordinem reuertamur. Gens enim (inquit) aſcendebat ſuper terrã meã fortis & innumerabilis. Quomodo fortis, quæ erucę comparatur ſiue locuſtis? (Sed verè, vt iam dictum eſt) gens vel regnum Aſſyriorum ſiue Babyloniorum verè fortitudinis Dei reſpectu, iure exiguis & ſegnibus comparatur vermiculis, attamẽ contra Iudæorum imbecillitatem veraciter gens fortis prædicatur & innumerabilis. Proinde & locuſtam & bruchum & rubiginem & erucam in hoc eodem propheta dominus fortitudinem ſuam nuncupat his verbis, Et reddam vobis annos quos comedit locuſta, bruchus, & rubigo, & eruca, fortitudo mea magna, quam miſi in vos. Eſt ergo in his quędã fortitudo Dei, ſed nõ illa fortitudo, quæ non poſsit infirmari. infirma eſt fortitudo, ſed tamen ſufficiens contra infirmitatem hominis, qui ne pulici quidem reſiſtere valet, vt dormire poſsit. Itaq; non minus locuſtarum ſiue erucarum multitudine, quã ipsũ qui per illas figuratur exercitũ Chaldæorum fortem dicas & innumerabilem. Quid enim locuſtis innumerabilius & fortius, quibus humana reſiſtere non poteſt induſtria. Protinus fortitudinem gentis eiuſdem exprimit iuxta cœptam metaphorã locuſticæ multitudinis. Dentes (inquit) eius vt dentes leonis, & molares eius vt catuli leonum. Nam quia locuſta dente exiguo noſcere conſueuit, pulchrè genti, quam per locuſtam figurauit, non arma ferrea, ſed dentes nociuos aſſcribit. Miro autem modo dẽtes locuſtæ hic dicuntur eſſe, vt dentes leonis. Sic & in Apocalypſi ſimilitudines locuſtarum ſimiles dicuntur equis paratis in prę lium,

Quatuor mala à quatuor regnis contra Iudæos.

Leuit. 9.

Gẽs fortis.

Infra. 2.

Infirmitas hominis.

Dentes locuſtæ nociuã

Apoc. 9.

lium,& dentes eorum ſicut leonum. Quàm
parua corpuſcula,quā magnos,quā valentes
in ore ſuo dentes habere dicuntur. Imò quā
infirmi,quā breuis actus homines,quantam
poteſtatē irato Deo contra populū peccato-
rē habere permittūtur. Narratur quippe im-
pietas hoſtiū ſub figura locuſtarū, & rurſus
ſic de ipſis locuſtis dicitur,quaſi ſi hoſtibus
cōparētur cū locuſtas legeris,hoſtes cogites,
cū hoſtes cogitaueris,redeas ad locuſtas. Dē-
tes ergo eius videlicet gentis locuſtarū (quæ
omnia tropicè intelligēda ſunt) quaſi dentes
leonum & molares illius vt catuli leonū, vt
qui multitudine,& breuis vitæ iuuenili ſal-
tu locuſtis coæquantur, in ferocitate & cru
delitate leonib. cōparētur. Hæc(inquit) gēs
• poſuit vineā meam in deſertum, videlicet il
Pſal. 77. lā,de qua Pſalmiſta. Vineā(inquit) de Aegy
pto tranſtuliſti, eiecisti gentes, & plātaſti eā.
Et ficū meam decorticauit.ſ. eūdem populū
Iudæorū, ad quē & ego tandē veni, vt ex ea
cōederem fructus, & non inueni, maledixi
que ei & aruit, propter perſeuerantē eandē
ſterilitatē, ob quā & illud cōtigit, quod eandem
ficu olim talis multitudo locuſtarū decorti
cauit. Nudans(inquit) ſpoliauit eā, & proie-
cit, albi fracti ſunt rami eius. Omnia ſub me
Matth. 11. taphora locuſtarū dicta noſcamus, quæ in tā
tum cuncta populantur, vt derodant arbo-
rum cortices, exutaſq; proijciant,& omni vi
rore cōſumpto albos ramos aridoſq; dere-
linquant. Sic factū eſt, & ſic perijt ab ore ve-
ſtro vinū, ò vos habitatores terræ qui bibi-
tis vinum in dulcedine, vt expergiſcamini
vos ebrij diutina ebrietate ſepulti, i. vt reco-
gitet vnuſquiſq; veſtrū, & dicat. quid feci, &
«« pœnitentię ad fletū atq; vlulatū confortami
«« ni. Sequitur [Plāge quaſi virgo accincta ſac
«« co ſuper virū pubertatis tuæ, perijt ſacrifi-
«« cium,& libatio de domo domini, luxerunt
Alias, ſua. ſacerdotes miniſtri dni.] Poſt regnū Aſſy-
riorum atq; Chaldæorū, ſiue Babyloniorū,
regnum Medorū atq; Perſarū Iudæos capti-
uos tenuit. Sub illo regno Neemias planxit,
& fleuit, quēadmodum ipſe inter cætera re-
fert his verbis. Ego enim(inquit) erā pincer-
na regis, factum aūt in menſe Niſan anno vi
ceſimo Artaxercis regis, & vinum erat ante
eum. Et leuaui vinum, & dedi regi,& eram
quaſi languidus ante faciē eius. Hæc & cæte
ra quæ ſequuntur legentes, planè aduerti-
mus illi tempori & rei cōgruere, quod hic pro-
pheta declamans, Plāge(inquit) quaſi virgo,
accincta ſacco, ſuper virum pubertatis tuæ.
Quā ob cauſam? Perijt ſacrificiū(ait) & liba-
tio de domo dñi, luxerunt ſacerdotes mini-
ſtri dñi. Deniq; & iſtā cauſam ſuæ mœſtitiæ
Neemias idē præmiſerat, dicēs. Et venit A-
man vnus de fratribus meis ipſe & viri Iuda,
& interrogaui eos de Iudæis qui remanſe-
rant & ſupererant de captiuitate,& de Hie-
ruſalem,& dixerunt mihi. Qui remanſerūt
& derelicti ſunt de captiuitate ibi in prouin
cia, in afflictiōe magna ſunt & in opprobrio,
& murus Hieruſalem diſsipatus eſt, & por-
tæ eius cōbuſtæ ſunt igni. Cumq; audiſſem
verba huiuſcemodi, ſedi, & fleui,& luxi dies
multos, & ieiunabā & orabā ante faciē Dei
cæli. Rectè igitur & hic, & quicunq; talē ob
cauſam plangebant, aſsimulari iubentur vir
gini plangenti ſuper virum, pubertatis ſuæ,
flebant enim non vt illi ſupradicti, pro eo quod
perijſſet ab ore ipſorū vinum,& non iam bi
berent illud in dulcedine, ſed pro eo quod
periſſet, & ſacrificium & libatio de domo
domini in Hieruſalem. Porrò, Deum qui in
Abraham, Iſaac,& Iacob deſpondit ſibi vir-
ginem ſponſam, nulla idololatriæ ſorde ma
culatam, viro pubertatis aſsimulat, dicendo:
ſuper virū pubertatis tuæ. Vir nanq; puber-
tatis ſiue vir virginis dici quilibet conſueuit
qui virginē ſponſam ſiue vxorem duxit. Se
cundum hanc ſimilitudinem, & per Hiere- Hier. 3.
miam redarguendo loquitur Deus. Non vt
dūm me vocaſti & patrem, & principem vir
ginitatis tuæ. Nec verò prætereundū, quod
cùm dixiſſet, plange quaſi virgo, addidit a-
micta ſacco. Deniq; ſub eodem regno Per-
ſarum, ſcilicet & Medorum, cū vellet Amā
omnem Iudæorū, qui erant in regno Aſſue-
ri, perdere nationē, eò quòd Mardochæus Iuſtus ſub
non ſibi flecteret genu, nec ſe adoraret. Mar Aſſuero.
dochæus hoc audiens, ſcidit veſtimenta ſua,
& indutus eſt ſacco, ſpargens cinerē capiti,
& in platea mediæ ciuitatis voce magna cla-
mabat, oſtendens amaritudinem animi ſui.
Similiter & cæteri Iudæi flebant,& ie una-
bant,& regina Heſter præ cæteris id agente, Heſter 4.
quæ & Mardochæo verba hæc mandauit.
Vade & congrega omnes Iudæos, quos in
Suſis repereris,& orate pro me. Non come-
datis,& non bibatis tribus diebus ac nocti-
bus. & ego cum ancillulis meis ſimiliter ieiu
nabo, tūc ingrediar ad regē. Tunc profectò
gens ipſa, cui nunc dicitur, plange quaſi vir-
go, erat amicta ſacco, & plangebat ſuper vi
rum pubertatis ſuæ, id eſt, ſuper Deum pa-
trū ſuorum, quod offendiſſet eum. Heſter ipſa
ſic inter cætera confitente, ac dicēte Peccaui
mus enim in conſpectu tuo,& idcirco tradi-
diſti nos in manibus inimicorum noſtrorū,
coluimus enim deos eorum. Iuſtus es domi
ne. Hæc & huiuſmodi dicentes, nimirum re
miniſcebātur etiā terræ optimę quā dederat
eis Deus, & condolebant ſibimet, quod ip-
ſis in captiuitatem ductis, terra ipſa vaſtita-
tem diutinam pateretur. Rectè ergo ſub-
iungitur, [Depopulata eſt regio, luxit hu-
mus, quoniam vaſtatum eſt triticum, con-
fuſum eſt vinum, elanguit oleum. Confu-
ſi ſunt agricolæ, vlulauerunt vinitores ſu-
per frumentum & hordeo quia perijt meſ-
ſis agri. Vinea confuſa eſt,& ficus elanguit.
Malogranatum, & palma,& malum,& om-
nia ligna agri aruerunt, quia confuſum eſt
gaudium à filijs hominum.]

Neem. 2. Hæc omnia ſecundum prophetiam hanc accidiſſe ſub iam dicto Babyloniorum regno, & perſeueraſſe vſque ad Perſarũ & Medorum imperium, illa præmemorati Neemiæ conqueſtio manifeſtat, cùm dicit. Et timui valdè ac nimis, & dixi regi. Rex in æternũ viue. Quare non mœret vultus meus, quia ciuitas domus ſepulchrorũ patris mei deſerta eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni: Vbi ergo quaſi virgini ſuper viro pubertatis ſuæ commemoratio facta eſt, quem offendit, quamobrem & plangere iubetur, cõgruè cuncta hæc vtilia, quæ gignit humus optima, depopulata ſiue deuaſtata & confuſa eſſe, elanguiſſe atque perijſſe commemorantur, vt ex iſtis quoque cauſa planctus illi dignè augeatur. Pertinent enim iſta quoq; ad dotem, quam illa de tali viro cõſequuta eſt, quando egreſſa de Aegypto & illum ſequuta, legitimas matrimonij tabulas ſuſcepit in monte Synai. Terram enim Chanaan pro hoc ipſo talis ille vir dedit illi, vt ſeruaret fidem coniugij, ſicut Pſalmiſta teſtatur his verbis. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederũt, vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant. Et vide in hac commoratione, quã valida reprehenſio ſit, licet breuis. Nam & ſi quæreres, quare depopulata eſt regio, & luxit humus, quam ob cauſam vaſtatum eſt triticum, confuſum eſt vinum, elanguit oleum, & cætera perierunt ſiue aruerunt, cõfeſtim cauſam reddens, quia confuſum eſt (inquit) gaudium à filijs hominum, id eſt, quia confuderunt gaudium, ſiue non ſeruauerunt ordinem gaudij filij hominum. Primùm enim & principaliter gaudere debuerant in domino, ſecundariè verò non in bonis, ſed de bonis domini, ſuper frumento, vino, & oleo, & cæteris quę dantur à domino. Hic erat rectus ordo gaudij. Hunc ordinem ita confuderunt filij hominum, vt in domino gaudere negligerent, in bonis autem domini gaudere cuperent. Hoc fecerunt filij hominum, & idcirco plãge quaſi virgo, quia tales tecum vel apud te fuerunt, qui virũ pubertatis tuæ tibi offenſum, & illi domũ ſuam quaſi extraneum fecerunt. Sequitur.

Dos gentis Iudaicæ terra Chanaã. *Pſal. 105.*

Rectus ordo gaudij.

" [Accingite vos & plangite ſacerdotes, vlulate miniſtri altaris, ingredimini, cubate in ſacco miniſtri Dei mei, quoniam interijt de domo Dei veſtri ſacrificium & libatio. Sacrificate ieiunium, vocate cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ in domum Dei veſtri, & clamate ad dominũ, a, a, a diei, quia propè eſt dies domini, & quaſi vaſtitas à potente veniet.] Poſt regnum Perſarum atque Medorum, de quo iam dictum eſt, talia nimirum Iudæis acciderunt ſub regno Græcorum, propter quæ ſic inclamare debuerit ſpiritus propheticus, non minus, imò & plus quàm inclamauerat propter mala quæ futura erant ſub duobus regnis præcedentibus. Tunc enim ſecundum prophetiam Danielis, de vno ex quatuor cornibus hirci magni, qui arietem miſit in terram & conculcauit, egreſſum eſt cornu vnum modicum, & factum eſt magnum contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem, & magnificatũ eſt vſque ad fortitudiné cæli, & deiecit de fortitudine & de ſtellis, & conculcauit eas, & vſque ad principẽ fortitudinis magnificatus eſt, & ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius. Hic fuit Antiochus illuſtris, filius Antiochi regis, vt teſtatur liber Machabæorum, radix peccati, qui & ædificauit abominandum idolum deſolationis ſuper altare Dei, & tanta fecit, quanta legentes horremus, tam in primo, quàm in ſecundo Machabæorum libris. Tunc vtique interijt de domo dei ſacrificium & libatio, & propter hoc accinxerunt ſe & planxerunt ſacerdotes, & vlulauerunt miniſtri altaris, & ingreſſi ſunt & cubauerunt in ſacco miniſtri domini. Exempli gratia, & congregati ſunt (inquit) & venerunt in Maſphat, & ieiunauerunt, & induerunt ſe cilicijs & cinere in capite ſuo, & deſtituerunt veſtimenta ſua, & expanderũt libros legis, & attulerunt ornamenta ſacerdotalia, & primitias & decimas, & ſuſcitauerunt Nazareos, qui impleuerũt dies, & clamauerũt voce magna in cælũ dicẽtes. Quid faciemus iſtis, & quo eos ducemus? &c. Hos propheta proſpiciens ieiunantes, & ieiunandi neceſſitatem habẽtes, ſanctificate (inquit) ieiunium, vocate cœtum. Nimirum quod ait, ſanctificate ieiunium, tale eſt, quale illud apud Eſa. Nolite ieiunare ſicut vſq; in hanc diem. Et ſubinde: Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes. Dimitte eos qui confracti ſunt libros, & omne onus dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, egenos vagoſque induc in domum tuam. Ita ſanctificantes, id eſt, ſanctum facientes ieiunium, vocate (inquit) cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ. Cœtum conuocatum in duos greges diſpares diuidit, ſcilicet ſenum & habitatorum terræ, dicendo: congregate ſenes, omnes habitatores terræ, de quorum diſtantia ſuprà diximus, vbi ait. Audite hæc ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ. Cùm ergo cõgregati fuerint, clamate (inquit) ad dominum, & dicite: a, a, a diei, quia propè eſt dies domini, & quaſi vaſtitas à potente veniet. Malis præſentibus commoniti, & ſenibus atteſtantibus certificati, credant & clament omnes habitatores terræ, quia propè eſt dies domini, quia veniet dies iudicij, quia veniet dies domini magnus horribilis. Nam ſicut longè poſterius propheta teſtatur, hæc omnia fient antequam veniet dies domini magnus & horribilis, & idcirco ſcient antequam veniat, vt ſine dubio creda-

Luctus Iudæorũ ſub regno Græcorum.

Dani. 8. *1. Mac. 1.* *1. Mac. 3.* *Sanctificare ieiunium.* *Eſa. 58.*

Dies domini ex præcedentib. malis credi debet.

credatur venturus, cùm fuerint facta iſta quæ per eoſdem prophetas ſunt prænunciata. Siquis enim de illa parte prophetiæ, id eſt, de die Domini magno & horribili dubitare voluerit, oſtendatur illi pro argumēto completa hæc prophetiæ pars, ſcilicet eruca & locuſta & bruchus, de quibus iam diximus, vt compellatur ſcire, q̶ ille quoque dies quaſi vaſtitas à potente veniet, quaſi vaſtitas, inquam, vt videlicet (ſicut Eſaias ait) ponat vniuerſum orbē deſertum, & peccatores perdat ex eo.

Eſa. 13.

Dicaturque eis qui eiuſmodi ſunt. Nunquid non coram oculis veſtris alimenta perierunt, de domo Dei veſtri lætitia & exultatio? Et eſt ſenſus, Quid adhuc increduli permanetis? Quid adhuc aduentum diei Domini magni & horribilis dubitalem eſſe vultis? Nunquid non vidiſtis, aut videtis oculis veſtris prophetiæ partem completam eſſe quam prophetauimus vobis? Nunquid non iam venerunt eruca, locuſta, & bruchus, atque illis deuaſtantibus perierunt alimenta, perijt de domo dei veſtri lætitia & exultatio? Adhuc aliquibus in impœnitentia permanentibus, conuerſus idem prophetiæ ſpiritus ad ſuos. [Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo.] Iumenta namque in ſtercore ſuo putreſcere eſt, carnales quoſque & luxurioſos in fœtore luxuriæ vitam finire, quales vtique fuerunt illi, tempore iam dicti Antiochi, ſicut idem liber Machab. teſtatur. Exempli gratia, cùm dicit. Etenim auſus eſt Iaſon ſub ipſa arte gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque Epheborum in lupanaribus ponere. Item, Peſſima autem & vniuerſis grauis malorum erat incurſio. Nam templum luxuria & commeſſationibus erat plenum, & ſcortantium cum meretricibus, ſacratiſque ædibus mulieres ſe vltro ingerebant, introferentes ea, quæ non licebát. Itaque ſecundum illud tempus congruè ſic exclamat, computruerunt iumenta in ſtercore ſuo, luxuriantibus illis mira cordis impœnitentia, cùm periſſent coram oculis ipſorum alimenta, & de domo Dei lætitia & exultatio.

In ſtercore ſuo computreſcere.

2. Mac. 4.

2. Mac. 6.

2. Mac. 5.

Denique iam Antiochus ciuitatem armis ceperat, erantque toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti. Deſolationem eiuſmodi adhuc declamans. Sequitur & dicit. [Demolita ſunt horrea, diſsipatæ ſunt apothecæ, quoniam confuſum eſt triticum, quid ingemuit animal, mugierunt greges * armenti? Quia non eſt paſcua eis, ſed & greges pecorum deſperierunt. Ad te domine clamabo, quia ignis cōedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis. Sed beſtiæ agri, quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te, quoniam exiccati ſunt fontes aquarum, & ignis comedit ſpecioſa deſerti.] Quoniā (inquit) confuſum eſt triticum, idcirco horrea demolita ſunt, & quia vinum perijt, apothecæ diſsipatæ ſunt, quia nimirum ſi frumenta & vina non fuerint, fruſtra horrea & torcularia præparátur. Sed quid ſibi vult, quod percunctatur & dicit, quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti, ſtatimque cauſam illorum reſpondet dicens: quia non eſt paſcua eis? Nimirum brutis animalibus & gregibus armenti ſimiles eos vult haberi, quamuis homines ſint, qui ingemiſcere neſciunt, niſi pro penuria cibi, nullum habentes dolorem de peccatis ſuis, & hoc ſolum eſſe miſerum ſiue dolendum reputantes, ſi ventri quippiam deſit. Huiuſmodi animalia ſiue greges non ſolùm ingemiſcunt quādo non eſt paſcua eis, ſed & greges (inquit) pecorum diſperierunt, id eſt, eiuſmodi homines, qui multi ſunt. quaſi greges pecorū in tempore tentationis recedunt, murmurātes ſi non fuerint ſaturati, & blaſphemantes Deum. Quod ſi aliquis quærat, dicens. Tu autem quid agis ô propheta, vt exemplum tuum ſequatur homo rationalis, quem nō vis aut cenſes brutum eſſe animal? Ad te (inquit) domine clamabo, quia ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis. Et eſt ſenſus. Tibi domine peccata mea confitebor, ego vel omnis rationalis & ſenſatus homo, quia propter peccata noſtra traditi ſumus in manu hoſtili, qui terram noſtram vaſtauerunt & ſuccenderunt igni. Non ſolùm autem hoc, ſed & beſtiæ agri (inquit) quaſi area ſitiens imbrē, ſuſpexerunt ad te, quoniā exiccati ſunt fontes aquarū, id eſt, tanta ſiccitas eſt & defectus imbrium, vt exiccatis fontibus, beſtiæ quoque agri ſiti pereant, pœnam ſuſtinentes propter peccata hominum. Et ignis (inquit) deuorauit ſpecioſa deſerti, id eſt, loca prius ſpecioſa comburendo, in deſertū redegit. Hoc non ſemel dixiſſe contentus eſt, ſed ſecundo repetiuit. Nam ante iam dixerat, quia ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis. Poſtmodum idem tertio dicturus eſt his verbis. Populus multus & fortis, ſimilis ei non fuit à principio, & poſt eum non erit vſque in annos generationis, & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & poſt eum exurens flamma. Quaſi hortus voluptatis terra coram eo, & poſt eum ſolitudo deſerti.

Alias arietum.

Infra. 2.

Quòd enim ſemel & iterum ac tertio ciuitas illa Hieruſalem incendio conflagrauit. Primùm, ſuccedentibus Babylonijs, ſecundo rege Antiocho, ſicut ſcriptum eſt de illo, & irruit ſuper ciuitatem repentè, & percuſsit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Iſrael, & accepit ſpolia ciuitatis, & ſuccendit eam igni. Tertio, concremata eſt Inſtantibus Romanis, quod excidium nimis horribile perſpiciens, quarta iam vice vehementiſsimè clamat, & dicit. [Canite tuba in Syon, vlulate in monte ſancto meo. Conturbentnr omnes habitatores terræ,

CAP. II.

quia ve-

"qu'a venit dies Domini, quia propè eſt dies
"tenebrarum & caliginis, dies nubis ac tur-
"binis quaſi mane expanſum ſuper montes
"populus multus & fortis, ſimilis ei non
"fuit à principio, & poſt eum non erit vſ-
"que in annos generationis & generationis.
"Ante faciem eius ignis vorans, & poſt eum
"exurens flamma. Quaſi hortus volupta-
"tis terra coram eo, & poſt eum ſolitudo de-
"ſerti, neq; eſt qui effugiat eum.] Populus hic multus & fortis, non incongruè populus intelligitur Romanus. De quo enim alio populo rectiùs, quàm de iſto dicitur, ſimilis ei non fuit à principio? Denique neque populus fuit Babylonius, neque Aſſyrius, neque populus ſecundi regni Perſicus aut Medus, neque populus tertij regni Macedo ſiue Græcus ſimilis ei fuit, ſicut & Daniel de quarta beſtia, quæ quartum hoc regnum ſignificabat, aſſerit his verbis, Et ecce beſtia quarta terribilis atque mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans. Diſsimilis autem erat cæteris beſtijs quas videram. *Dani. 7.* Canite ergo (inquit tuba in Syon, vlulate in monte ſancto meo, & cætera vt ſupra. Tribus exclamationibus quæ præceſſerant, acrior hæc quarta, multoque vehementior eſt, videlicet ſecundum diſsimilitudinem quartæ beſtiæ, de qua teſtatur Daniel, vt iam dictum eſt. Nam terribile quidem eſt, quod dixerat, expergeſcimini & flete, proſpiciés Aſſyrios ſiue Babylonios, & quòd dixerat, plange quaſi virgo amicta ſacco, intuens Perſas & Medos, & quòd clamauerat, accingite vos & plangite ſacerdotes, præuidens regnũ Græcorum, ſub quo Iudæos attriuit Antiochus Epiphanes, ſed multo terribiliùs eſt quod nunc ait, Romanorum aduentum prænuncians. Canite tuba in Syon, vlulate in mõte ſan[cto] meo. Conturbentur omnes habitatores terræ, quia veniet dies Domini, quia propè eſt dies tenebrarum & caliginis, dies nubis ac turbinis. Vnde ſimul attendẽdum, quia tria quidem exterminia, quæ tria regna fuerunt, prophetæ prædixerũt, quod autem à quarto Romanorum regno factũ eſt excidium, prophetæ ſimul & euangeliũ. *Matth. 24. Marc. 13.* Exempli gratia, Cùm ducerent Dominum Ieſum ad crucifigendum, & ſequeretur illum turba multa populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum, conuerſus ad illas, dixit: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros, quoniam ecce veniẽt dies, in quibus dicent. Beatæ ſteriles ventres quæ nõ genuerunt, & vbera quæ non lactauerũt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus operite nos. Item quibus dicentib. de tẽplo, q̃ lapidibus bonis & donis eſſet ornatũ, dixit: Hęc q̃ videtis venient dies, in quib. nõ relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Pulchrè igitur nõ ipſe propheta ex perſona ſua nunc edicit, ſiue edixerat de cæteris malis, quæ ventura erant ſub tribus anterioribus regnis, expergiſcimini & flete, plange quaſi virgo, accingite vos & plangite ſacerdotes, ſed alijs committit hoc annunciandum, Chriſto videlicet & Apoſtolis eius, dicendo, canite tuba in Syon. *Actor. 6.* Stephanus prothomartyr, dum tuba caneret euangelica, ſuper cantu iſto ſiue nuncio accuſatus eſt à dicentib. Homo iſte non ceſſat loqui verba aduerſus locum ſanctum & legẽ. Audiuimus enim eum dicentem, quoniam Ieſus Nazarenus hic deſtruet locum iſtum, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyſes. Ibidem quoq; ſcriptum eſt. Tunc ſubmiſerunt viros, qui dicerent ſe audiſſe eum dicentem verba blaſphemiæ in Moyſen & Deum. At ille ſubſequenti oratione, de verbo quidem blaſphemiæ in Moyſen & Deum ſiue legem ſeſe inſigniter expurgauit. de verbo autem hoc, quomodo Ieſus Nazarenus hic deſtruet locum iſtum, nullam excuſationem protulit, ſed hæc tantum dixit. Salomon autem ædificauit illi domum, ſed non excelſus in manufactis habitat. Verum quippe erat, deſtruendum eſſe locum illum, & hæc euangelica tuba canere in Syon, magnumq; exinde vlulatum veraciter prædicare poterat in illo monte Dei ſancto. *Dies domini contra dormientes.* Quòd autem tempora eiuſmodi dicuntur Domini, quemadmodum hic, cùm dicitur, quia venit dies Domini, aduerſus dormientes & ebrios, dictum valdè congruit, qualibus ſuprà dixit, expergiſcimini ebrij. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij ſunt nocte ebrij ſunt, videlicet ſuimet obliti, & immemores Dei, atque ita in peccatis mala ſecuritate circundati, vt clauſis oculis non videant, quòd de actibus hominum Deo cura ſit. *1. Teſ. 7.* Nimirum quando coguntur per aduerſitatis pœnam, malorum actuum ſuorum reminiſci, & videre quid fecerint, tunc illis dies fit, veruntamen non ſimpliciter dies aut dies ſolis ſiue ſplendoris & claritatis, ſed dies (inquit) tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis, qualis vtique Iudæis futurus erat dies ille, ſiue tempus illud, quo circundarentur ab hoſtibus Romanis Tunc (inquit) conturbentur omnes habitatores terræ, & hæc vtiq; per conceſſionem dicit, quia ſic oportet euenire. Et rectè hic illos appellat habitatores terræ, q̃ Chriſtum occiderunt, quaſi propter habitationem terræ, ſicut dixerat ipſe per Pſalmiſtam *Pſal. 34.* Et in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant, *Ioan. 11.* videlicet cùm dicerent, ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & veniẽt Romani & tollent noſtrũ & locum & gentẽ. Et illud quidẽ tempus (ſicut iã dictũ eſt) dies domini dicitur, veruntamẽ nondũ magnus, q̃ tantũ de vltimo die iudicij ſolet dici, quem.

dici, quemadmodum & hic propheta poſt-
modũ, antequã (inquit) veniat dies dñi ma-
gnus & horribilis. Tenebras & caliginẽ, nu-
bẽ & turbinẽ illius diei, cuius cunctis vocib.
magnitudo granditer declamatur, venturæ
calamitatis magnæ rei cõparat, dicendo, qua
Pop. Rom. ſunt mare expanſum ſuper montes. ſi mare expanſum ſuper mõtes. Quid enim
maius ſiue formidabilius in hoc mundo an-
te finẽ eius euenire poteſt, quã ſi expanda-
tur mare ſuper montes, ſicut in diluuio fa-
ctum eſt: Eſt ergo ſenſus, ſicut in diluuio nõ
magis montes ſeſe fluctib. eximere potue-
runt quã valles, ita in illa Romanæ multitu
dinis vel fortitudinis inundatione, nõ magis
ſuperbi principes ſacerdotum ſibimet con-
ſulere quiuerunt quã exigui quiq; ſiue po-
pulares. Et vide quã congrua cõparatio vel
ſimilitudo ſit. Sequitur enim. Populus mul-
tus & fortis, ſimilis ei non fuit à principio, &
poſt eum nõ erit vſq; in annos generationis
& generationis. Cõgrua nanq; ſimilitudo eſt
maris & populi Romani tã multi & tã fortis
qui vniuerſas ferè orbis terræ nationes mul
titudine operuit, fortitudine conuulſit, mo-
re fluctuũ iens & rediens, & contra montes
vniuerſos intumeſcens, eoſq; operiens. i. cũ-
ctos reges vel regna gentium ſuis virib. op-
primẽs. Huic nimirũ populo ſimilis nõ fuit
ab initio, & poſt eũ non erit vſq; in annos ge
nerationis & generationis. Daniele quoque
(vt ſupra dictũ eſt) atteſtante de beſtia quar
ta, qua Romanũ figurabatur imperiũ, quia
diſsimilis erat cæteris beſtijs, videlicet leæ-
næ, vrſo, & pardo, quib. regna præcedentia
ſignificabantur. Ante faciem eius (inquit) i-
gnis vorans, & poſt eũ exurens flãma. Hoc
vt dicitur, ita factum eſſe legentib. excidiũ
illud Hieroſolymorum, Ioſeph narrante, lu
ce clarius eſt. Nã & antequã ciuitatẽ Roma-
nus circũdaret exercitus, ipſi qui quaſi pro
defenſione fuerant introducti, triplici diſ-
cordia debacchantes intus, & ædificia ci-
uitatis, & plurimos ſumptus, qui diutur-
no poterãt ſufficere bello, multis cõſumpſe
runt incẽdijs, & poſtquã hoſtes ingreſsi ſunt
victores victi, vſq; ad cõſummatum exitũ
rebelles, donec & templum & quicquid ſu-
pererat intra mœnia miſeræ ciuitatis cõcre-
maretur, furore incredibili perſtiterunt, mi-
ſerantibus & parcere volẽtibus aduerſarijs.
Qualis ante aduentum populi tã fortis regio
nis facies extiterit, & qualis per aduentum
eius affecta ſit, breuiter exprimit, cũ ſubiun
git: Quaſi hortus voluptatis terra coram eo,
& poſt eum ſolitudo deſerti, neq; eſt qui ef-
fugiat eum. Et eſt ſenſus, cũ veniret exerci-
tus hoſtilis, talis erat regio corã illo, ſiue illa
terra promiſsionis, quaſi hortus voluptatis,
videlicet vinetis, palmetis, atq; oliuetis, cæte
riſq; cõſita arboribus diuerſi generis, & præ
terea templo auguſtiſsimo inſignita, quo ni
hil pulchrius aut glorioſius in mundo eſſe
potuit. Cũ autem victor deſcenderet, id eſt,
exercitus talis poſt eum remanſit, vt ſolitu-
do deſerti, ſecundũ verba dñi flentis ſuper
Hieruſalẽ, & dicentis: Quia ſi cognouiſſes
& tu. Et quidẽ in hac die, quæ ad pacem ti- *Luca 9.*
bi. Nunc aũt abſcondita ſunt ab oculis tuis.
Quia venient dies in te & circundabunt te,
& coanguſtabunt te vndiq;, & ad terrã pro-
ſternent te, & filios qui in te ſunt, & non re-
linquent in te lapidem ſuper lapidẽ, eò q nõ
cognouiſti tempus viſitationis tuæ. Et filios
tuos (ait) proſternent qui in te ſunt, videlicet
ita, vt non ſit qui effugiat, quẽadmodum hic
cu dixiſſet, & poſt eum ſolitudo deſerti, ſub
iunxit, neq; eſt qui effugiat eũ. Nullus quip-
pe ex tanta multitudine, quæ dinumerari nõ
poterat effugiſſe legitur, quin fame & gla-
dio perirent foris & intus, & qui reliqui eſſe
potuerunt, in captiuitatẽ ducerẽtur. Adhuc
de fortitudine populi tam multi grandiſsi-
mo eius amore loquitur. [Quaſi aſpectus
equorum aſpectus eorum, & quaſi equites ’’
ſic current. Sicut ſonitus quadrigarum ſu- ’’
per capita mõtium exilient, ſicut ſonitus flã ’’
mæ ignis deuorantis ſtipulam, velut popu- ’’
lus fortis præparatus ad prælium. A facie ’’
eius cruciabuntur populi, omnes vultus re- ’’
digentur in ollam. Sicut fortes current, & ’’
quaſi viri bellatores aſcendent murum. Vi- ’’
ri in vijs ſuis gradientur, & non declinabũt ’’
à ſemitis ſuis. Vnuſquiſq; fratrem ſuum nõ ’’
coarctabit, ſinguli in calle ſuo ambulabunt. ’’
Sed & per feneſtras cadent, & non demoliẽ- ’’
tur. Vrbem ingredientur, in muro corruẽt. ’’
Domos conſcendent, per feneſtras intrabũt ’’
quaſi fur.] Fortitudinem atq; velocitatem ’’
tam multi populi breuib. & celeriter currẽ-
tibus declamauit ſententijs. O ergo ſenes
& habitatores terræ, quibus in exordio di-
xerat. Audite hæc, & auribus percipite om-
nes, quamuis erucam, locuſtã, bruchum, &
rubiginem nominauerit, ne ſubſannetis qua
ſi ad viles & paruas res orator iſte ineptè vos
attentos fecerit, quia nimirum erucæ iſtæ ſi
ue locuſtæ, bruchus hic ſiue rubigo iſta, vo
bis non paruæ res aut vermiculi ſunt viles,
quamlibet apud cæleſtem fortitudinem re-
gnorum omnium vani homines propter ſuã
vanitatẽ ſint cõtemptibiles. Vobis enim ho
mines, de quibus agitur, imò contra vos vi-
ri fortes, viri veloces ſunt. Nominauit quidẽ
locuſtas & cætera huiuſmodi, ſed nihilomi-
nus fortes atq; veloces ſunt. Hoc eſt quod
ait, Quaſi aſpectus equorum aſpectus eorũ,
& quaſi equites ſic current. Nam in equis &
in equitibus fortitudo ſimul & velocitas v-
ſu requiruntur. Et hic quidem cùm dicitur,
quaſi aſpectus equorum aſpectus eorum,
dictiuncula quaſi, ſimilitudinem ſignificat:
hic autem, & quaſi equites ſic currunt, veri
tatem ſiue rei proprietatem. Non enim qua
ſi vel ſicut ſemper tantummodo ſignificat *Ioan. 1.*
ſimilitudinem, ſed interdum quoque rei ve
ritatem. Exempli gratia, Et vidimus glo

riam eius;gloriam quaſi vnigeniti à patre,id
Pſal.25. eſt,vere vnigeniti à patre. Item in Pſalmo,
in conuertẽdo Dominus captiuitatẽ Syon,
facti ſumus ſicut conſolati, id eſt, verè con-
ſolati. Itaque & quaſi equites ſic curre•t,id
eſt, non ſicut erucæ aut locuſtæ vulgares,ſe
gnes erunt,aut breuiter ſallent, ſed viri bel-
latores erunt, & equis currentibus ibunt.
Quòd autem equis ſimiles pronunciantur,
Quales sūt dicendo: quaſi aſpectus equorum, ſuperbiã
equi domi- atque fortitudinem, ſimulq; præliandi aui-
ni. ditatem illos habere innuit, ſecundũ geſtus
eiuſmodi animalis,naturaliter ferocis & ſu-
Iob 39. perbi,dicente Domino ad beatum Iob. Glo
ria narium eius terror. Terram vngula fo-
dit, exultat audacter, In occurſum pergit ar
matus,cõtemnit pauorem,nec cedit gladio.
Super ipſum ſonabit pharetra, vibrabit ha-
ſta & clypeus,feruens & fremens ſorbet ter
ram,nec reputat tuba ſonare clangorem. V-
Alias,Vah bi audierit buccinam,dicet * Vua. Procul
Abac.3. odoratur bellum, exhortationem ducum,
& vlulatũ exercitus. Hæc dicta ſint de quo-
libet equo Domini, de qualibus ſcriptũ eſt.
Qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigę
tuæ ſaluatio,ſed myſticè intelliguntur, vt ni
hilominus de equo quadrupede ſecundum
literam congruè vel veraciter enunciari nó
dubitẽtur Quòd ſi de quolibet ſancto & for
ti prædicatore, cuius ſeſſor eſt Dominus,&
Rom. impe idcirco pericula mundi non timet,ſpirituali
riũ equus ter iſta rectè intelliguntur,cur non etiam ſu
fortis. perbia regnorum ſupradictorum,maxime-
Iob 39. que Romana potentia carnaliter ſimilis eſſe
dicatur? Itaque quaſi aſpectus equorum a-
ſpectus eorum,quia quemadmodũ dicit idẽ
dominus. Nunquid præbebis equo fortitu-
dinem,aut circudabis collo eius hinnitum?
ſolis ipſe regnis iam dictis, & maximè Ro-
mano imperio præbere potuit fortitudinẽ,
& collo circundare hinnitum, vt præ ſola ſu
perbia vel cupiditate, quaſi hinniendo con-
ſurgeret aduerſus omne regnum, donec ſi-
bi ſaceret eſſe ſubditum, vt gloria narium
eius eſſet terror,id eſt, gloriaretur quoties
terrifici belli ſibi daretur occaſio, vt terram
vngula foderet, regum orbis terrarum ni-
mis cupidè conquirendo theſauros, vt exul-
tans audacter armatus in occurſum perge-
ret, vt contemneret pauorem,& gladio non
cederet. Quod deinde ſequitur,ſicut ſonitus
quadrigarum ſuper capita montium exiliẽt,
certam deſignat illorum gloriam triumpha
lem, quòd ſine dubio victoriam perficiant,
& cum quadrigis victricibus more ſuo du-
cant triumphi pompam nobilem & quodã-
modo ſuperbiam ſiue temeritatem ſubſan-
nat Iudaicam,dicendo: ſuper capita montiũ
exilient, quod Deo ſibimet irato auſi ſunt
contra ſemetipſos prouocare ad bellum vi-
ctores omnium gentium, quaſi ipſi mon-
tes intranſmeabiles eſſent. Deinde ꝙ ait, ſic-
ut ſonitus flãmæ ignis deuorantis ſtipulam,

igni procul dubio cõſummãdum eſſe decla-
mat eandẽ victoriam. Vltima declamatio- Eloquẽtia
nis clauſula qualitatẽ pulchrè eximit erucæ prophetica
ſiue locuſtarũ,dicendo, velut populus for- decor.
tis præparatus ad prælium, inculcans & re-
plicans, quia non realiter locuſtæ exiſtiman
dæ ſunt,ſed ſub nomine illo multitudo ho-
minum. Et vide in ipſa ſuperficie ſermonis
prophetici, quantus eloquentiæ decor ſit.
Quinque etenim ſimilitudines poſitæ ſunt,
& ſemper ſequens præcedente vehemẽtius
ſonat, & plus terroris exhibet, quaſi aſpe-
ctus equorum aſpectus eorũ. Hoc iam terri
bile eſt, ſed amplius id quod ſequitur,& qua
ſi equites,ſic current. Plus enim equitem cõ
ſtat eſſe, quàm equum. Quod deinde ſequi-
tur multo plus eſt, ſicut ſonitus quadriga-
rum ſuper capita montium exilient. Itemq;
multò amplius ac terribilius, ſicut ſonitus
flammæ, ignis deuorãtis ſtipulam. Ac dein-
de quod ſequitur, manifeſtius atque abun-
dantius eſt, velut populus fortis præparatus
ad prælium. Ita quaſi aſcendendo atq; cre-
ſcendo in maius per ſingulos gradus, vis per
ficit atque acrimonia grandiſona plus quàm
rethoricæ declamationis,& poſt excurſum,
quaſi reſumpto ſpiritu, breuiori proceſſu
proſequitur & dicit: A facie eius cruciabun
tur populi, omnes vultus redigentur in ol-
lam. Quod quomodo, vel quam ferè ſa- Vultus re-
ctum ſit legentibus palam eſt ex iam dicti dacti in ol-
narratione hiſtoriographi. Dira nanque ob lam nimia
ſidione cruciati, fame incredibili denigrati fame.
& tumefacti, vultus redacti ſunt in ollã,qui
viuidi & pulchri fuerant. Hæc & cætera
quæ ſequuntur intellectui plana ſunt, quia
videlicet Romani, ſicut viri fortes cucur-
rerunt,& ſicut viri bellatores aſcenderunt
murum,& in vijs ſuis gradientes, id eſt, ab
incepto non deficientes, à ſemitis ſuis nó de-
clinauerunt, neque enim propter difficulta-
tem aliquã victoriæ ſpẽ depoſuerunt, & v-
nuſquiſq; fratrẽ ſuũ non coarctabat, ꝙ face-
re ſolent fugientes erumpendo qua poſſunt,
inordinati atque confuſi, ſed in ſuo calle
ambulabant ſinguli, quod maximè in illo
populo laudabile fuit, tenendo videlicet or
dines ſuos, ſemperque procedendo cum di-
ſciplina militari. Hoc tantũ paruula quæſtio
ne indiget, quod deinceps ait, per feneſtras
cadent,& non demolientur,& deinde ſubſe
quutus vrbẽ ingredientur, in muro currẽt,
domos cõſcendent, tandem ſubiungit, per fe
neſtras intrabũt quaſi fur. Quomodo enim
equitibus ſiue quadrigis Romani imperij
cõgruit, vt per feneſtras cadere, p feneſtras
intrare,in modũ furis dicãtur. Tã forti quip
pe imperio ſimilitudo furis vel aſcẽſus p fe-
neſtras incógruè aſcribi videtur. Sed ſciẽdũ
Rom. imperiu ſicut fortitudinis laudẽ, ſic e-
cótra ꝓfundę auaritię meruiſſe vituperatio
nẽ,& hoc vitiũ in illo denotari, dũ dicitur,p
feneſtras aſcẽdẽt ſiue intrabunt quaſi fur. Et
reuera

reuera de feneſtris eiuſmodi in illo excidio non omninò tacetur, Ioſepho inter cætera narrante, ac dicente. Hic itaq; tunc militum quidem non expectato cuiuſquam edicto, neque tantum facinus veritus, ſed diuino quodam motus impetu, à contubernali ſuo ſuſtollitur, & ex ardente materia raptum ignem in feneſtram infert auream, vndè ad mœnia circum templum ædificata de ſeptẽtrionali regione aditus erat. & poſt pauca, Plerosq; autem prædarum ſpes incitabat, ſuſpicantes intus omnia pecunijs eſſe referta, quoniam fores auro factas conſpicerẽt. Propter huiuſmodi cauſam illos non merito ſic denotatos dubitauerim, vt per feneſtras aſcendere dicantur in modum furis. Sed & vt de illo, ſi paruũ videtur, taceam, quam furis nequitiam vel cupiditatem non excedit illud, quod idem ſcribit. Quidam enim (inquit) apud Syros ex transfugis deprehenditur e ſimo ventris aureos colligens, trãſglutientes autem eos veniebant, quia cunctos ſeditioſi ſcrutabantur, & maxima vis auri erat in ciuitate. Verum hac arte per vnum detecta, totis caſtris fama percrebuit, quod auro transfugæ pleni venirent. Arabum ergo multitudo & Syri ſciſſos ventres ſupplicum rimabantur. Et hac ego (inquit) clade nullam credo ſæuiorem contigiſſe Iudæis. Vna deniq; nocte duorum milium pateſacta ſunt viſcera. Hęc nimirum conſiderando, non ineptè quiſquam dicat, hoſtes illos pro fortitudine quidẽ viros bellatores, ſed pro cupiditate nimia crudeliſsimis furibus fuiſſe comparabiles. Sequitur. [A facie eius contremuit terra, moti ſunt cæli, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplẽdorem ſuum. Et dominus dedit vocem ſuã ante faciem exercitus ſui, quia multa ſunt nimis caſtra eius, quia fortia & facientia verbum eius Magnus enim dies domini, & terribilis valde, & quis ſuſtinebit eum?] A facie (inquit) eius. Cuius eius? Nimirum populi multi, & fortis, populi Romani, cui ſimilis à principio non fuit. A facie talis populi, id eſt, in ſignum venturi, & hæc omnia, quæ dicta ſunt facturi, terra contremuit, & tremore ſuo magnam iram Iudæis venturam ſignificauit, videlicet quando ſcelere illorum pendens in cruce dominus, ſpiritum tradidit. Necverò ſolummodo terra tremuit, ſed & cæli (inquit) moti ſunt, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Tunc enim à ſexta hora tenebrę factę ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam, & ſicut iam dictum eſt, vbi clamans voce magna, emiſit ſpiritum, terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt. Hoc factum eſt à facie, id eſt, in ſignum eiuſdem populi venturi, ad vlciſcendum ſanguinem domini, ſicut tunc quoque ibidem ipſe dixit. Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed & ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros, quoniã ecce venient dies, in quibus dicent: Beatę ſteriles & ventres, quæ non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus operite nos. Vndè notandum, quod cum dixiſſet hic, terra contremuit, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum, continuò per coniunctionem celerrimam, & Dominus (inquit) dedit vocẽ ſuam ante faciem exercitus ſui. Per hoc námque animaduertere licet, quòd cum illo terræ motu & tenebris illis Dominus noſter, dum tradens ſpiritum, voce magna clamauit hæc ſignificauit, quod iuſtitia eius illum exercitum ſuum exercitum Romani imperij vocaret ad vindictam ſanguinis ſui, & quod ſanguis eius de terra non ante clamare deſineret, donec idem exercitus adueniret. Et vide quam magnificè dictum ſit verdici cõueniat de homine crucifixo, & quaſi derelicto atque dicente. Deus meus vt quid dereliquiſti me, quod haberet exercitum, cuius ante faciem talem vocem ſuã daret. Quòd ſi miraris, quod dicatur de paupere tale quid, ſubiũxit amplius & copioſius verbis huiuſcemodi, quia multa ſunt nimis caſtra eius, quia fortia & facientia verbum eius. Nã vere in illa quoq; hora, qua ſic videbatur derelictus, multa nimis erant & fortia caſtra eius non ſolum caſtra angelorum, de quibus ait Petro. Conuerte gladiũ tuum in locum ſuũ, an putas quia non poſſum rogare patrẽ meũ & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorum? Veruntamen caſtra Romanorum, quæ venirent & facerẽt verbum eius, circundando ciuitatẽ, vallo circundando illam, & coanguſtando vndiq;, & proſternendo illã ad terrã, & filios eius, qui erant in ea, & non relinquendo lapidem ſuper lapidem ſecundũ verbum eius. Non mireris quia maius his videbis. Magnus enim (inquit) dies domini, & terribilis valde, & quis ſuſtinebit eum? Nimirum & hoc ibidẽ ipſe teſtatus eſt. Dixit enim. Veruntamẽ dico vobis, amodo videbitis filiũ hominis ſedentem à dextris virtutis, & venientẽ in nubibus cæli, ſubauditur, cũ poteſtate magna, & maieſtate, quemadmodum alibi dixit. Nã virtutes (inquit) cælorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis veniẽtem in nube cum poteſtate magna, & maieſtate. Itaq; non mirum, quod dictum eſt, quia multa ſunt nimis caſtra eius, quia fortia & facientia verbum eius, non (inquam) mirum cõparatione maiorum. Magnus enim dies domini, & terribilis valde, & quis ſuſtinebit eum? Quod idem eſt, ac ſi dicat. Ipſe enim cõſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum, & magnus erit ille dies eiuſdem domini, quando ad iudicandum viuos & mortuos veniet cum nubibus cæli. His clamoribus præmiſsis de malis imminentibus, quę propter peccata fieri oportebat ſub illis qua

Verba Ioſephi.

Sciſsi ventres & aurum inde quæſitum.

Matth. 27.

Luca 23.

Caſtra Chriſti morientis magna & fortia.

Matth. 26.

Ibidem 25.

Actor. 10.

tuor principalibus regnis, conuertitur ad re-
“liquos, & dicit. [Nunc ergo dicit dominus,
“Conuertimini ad me in toto corde veſtro,
“in ieiunio, & fletu, & planctu, & ſcindite cor-
“da veſtra, & non veſtimenta veſtra, & con-
“uertimini ad dominum Deum veſtrũ, quia
“benignus & miſericors eſt, patiens & mul-
“tus miſericordia, & pręſtabilis ſuper malitia.
“Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat, & relin-
“quat poſt ſe benedictionem? Sacrificium &
“libamen, Domino Deo noſtro.] Ergo (inquit) quoniam perijt vinum ab ore bibentium in dulcedine, quoniam perijt ſacrificium, & libatio de domo domini, quoniam item interijt de domo Dei noſtri ſacrificiũ & libatio, quoniam itidem aſcendit populus multus & fortis, cui ſimilis à principio non fuit, atque ita ſecundum verbum Domini, quod locutus eſt per os noſtrum, contriuerunt vos regna, Babylonicum, Perſicũ ſiue Medicum, Macedonicum atq; Romanum, nunc vos, qui hæc videtis fieri, conuertimini, non dubitantes de illo die iudicij, ſiue die domini magno & horribili, quoniam futurus ſit ſecũdum teſtimonium eiuſdem propheticæ veritatis, cuius pars magna impletur ſub illis regnis, videntibus oculis veſtris. Conuertimini (inquam) ad me dicit dominus, in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Nam hæc eſt vera conuerſio, primùm cor per pœnitentiam mutare interius. Cæterum ieiunare, flere, & plangere, & hoc habitu foris incedere, corde interius priſtinam peccandi intentionem retinente, nõ eſt veraciter conuerti ad me. Prius itaque in toto corde veſtro conuertimini ad me, & tunc demum animi pœnitentiam, ieiunio, & fletu, & planctibus indicate, vt nunc ieiunantes, poſtea ſaturemini, nunc flentes, poſtea rideatis, nũc plãgentes, poſtea cõſolemini. Et quia conſuetudinis eſt, vt in triſtib. atq; aduerſis ſcindatis veſtes, quod & põtifex ad domini ſaluatoris crimen augendum in Euangelio feciſſe memoratur, & Paulum & Barnabam audientes verba blaſphemiæ, legimus perpetraſſe, idcirco ego præcipio vobis, vt nequaquam ſcindatis veſtimenta, ſed corda, quæ plena ſunt peccatorum, quæ inſtar vtrium, niſi ſciſſa fuerint, ſpontè rumpuntur. Cum hoc feceritis, redite ad Dominum Deum veſtrum, quem vobis priora peccata alienum fecerant, nec deſperetis veniam ſcelerum magnitudine, quia magna peccata magna delebit miſericordia. Eſt enim beniguus & miſericors, malens pœnitẽtiam peccatorum, quam mortem. Patiens & multus miſericordia, qui non humanam imitetur impatientiam, ſed longo tempore noſtram pœnitentiam præſtoletur, & præſtabilis, ſiue pęnitens ſuper malitijs, vt ſi nos egerimus ſuper peccatis pœnitentiam, & ipſum pœniteat comminationis ſuæ, & mala, quæ comminatus eſt nobis, non inferat, noſtræq; mutatione ſententiæ, & ipſe mutetur. Et notandum, quàm diligenter in ipſa pœnitentia cautos eſſe cupit, & ſecuritatem tollit, cum dicit. Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat, & relinquat poſt ſe bedictionem. Ac ſi dicat. Ego quidem hortor (quod meũ eſt) ad pœnitentiam, & Deum ineffabiliter noui eſſe clementem, dicente Dauid, Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam. Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatẽ meã. Sed quia profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei noſſe non poſſumus, ſententiam temperet, & opto potius quàm præſumo. Tantum interim ſacrificium & libamẽ Deo noſtro, ſubaudis, offeratur, ſacrificium contriti cordis & libamen piæ confeſſionis ac boni operis, & quod neſcimus, videlicet ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem, in eius arbitrio relinquamus, pendentes in ſpe miſerationis. Quomodo nunc Deus conuerti, & poſt ſe benedictionem relinquere dicatur, vel ſperetur, illud pro exemplo eſt, quod ipſe in Exodo loquitur. Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Aegypti. Deniq; verbis iſtis ſeſe ad ſanguinis ſignum conuerti, & videre ſanguinẽ, ac tranſire, atque benedictionem & vitam poſt ſe relinquere, ſeſe profitetur. Secundum hanc ſimilitudinem poſt paſſionem domini noſtri Ieſu Chriſti, ſanguine eius poſtes ſuos, id eſt, frontes ſuas ſignantes cuncti, qui pœnitentiam in nomine eius prædicatam ſuſceperint ſpem habent non vanam, quod conuertatur Deus ad ſignum iſtud, & relinquat poſt ſe benedictionem, tranſiens, & Aegyptios, id eſt, cunctos ſuperbos atque impœnitentes æterni iudicij ſententia percutiens. Hãc pœnitentiam & remiſſionem peccatorum prædicandam in omnes gentes, incipi oportebat ab Hieruſalem, ſicut & ipſe teſtatus eſt, poſt quam reſurrexit loquẽs apoſtolis ſuis. Quoniam ſicut ſcriptũ eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis die tertia, & prędicari in nomine eius, pœnitentiã & remiſſionem peccatorũ in omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. Sequitur ergo.
[Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, „
vocate cœtum, congregate populum, ſancti- „
ficate eccleſiam, coadunate ſenes, congrega- „
te paruulos, & ſugentes vbera. Egrediatur „
ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo „
ſuo.] Hoc totum ſic futurum eſſe prophetat, vt ſimul hortetur, quatenus intente & ſtudioſe fiat. Sion nanq; hęc eſt Hieruſalẽ, vnde oportebat (vt iam dictum eſt) incipi pœnitentiæ prædicationem, quam prædicare vtique tuba canere, quia rem valde magnam Euangelica prædicatio perſonat, ſcilicet, iram venturam, vt eam quiſque
pœnitendo

Vera ad deum conuerſio.

Matth. 26.

Actor. 14.

Sperandã non præſumendũ in pœnitẽtia.

Pſalm. 50.

Eſaia 40.

Exod. 12.

Luca 24.

Tuba euãgelica impœnitentium.

pœnitẽdo effugiat. Petrus apoſt. iſta primus tuba cecinit in illa Siõ, ab iſti⁹ ꝓphetæ teſtimonio, q. poſtmodũ ſeqtur, incipiẽs, & poſt tandẽ dicẽs *Act. 2.* Pœnitẽtiã agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrũ in remiſsionẽ peccatorum alijs etiã verbis plurimis teſtificãs, & exhortãs eos, & dicẽs. Saluamini à generatione iſta praua. qd niſi tuba canebat, dicẽdo: Saluamini à generatione iſta praua? Vẽturos quippe Romanos, futurũq; illius prauę generationis excidiũ ſignificabat, vt agẽtes pœnitẽtiã, nõ ſolum remiſsionẽ peccatorum & vitam futuram, ſed etiam ſaluationem præſentem ſibi adquirerent, vt præſentia quoque mala mererentur euadere venientia ſuper generationem illam, quod & factum eſt. Imminente namque excidio, diuinitùs admoniti ſunt fideles, vt exirent, atque ita ſaluati ſunt *Gen 19.* à generatione illa, ſicut ſaluatus eſt Loth ab incendio Sodomorum, nulluſq; cum illis cõcluſus vel obſeſſus eſt Chriſtianorum. Notandum quod ita canentibus tuba in Syon, Sanctificate (inquit) ieiunium. Multò namque plus eſt ſanctificare, quam prædicare ieiunium, quia videlicet ieiunare vel ieiuniũ prædicare, impij quoque poſſunt, qui nõ remiſsionem peccatorum, ſed tantummodo malorum præſentium ieiunando quærunt *Plus eſt ſanctificare q̄ prædicare ieiunium.* remedium. Tale fuit ieiunium Achab, qui occidit Naboth, vt vineam eius poſsideret. Cum enim audiſſet ſermones Heliæ, ſcidit veſtem ſuam, & operuit cilicio carnem ſuã, *3. Reg. 21.* ieiunauitque & dormiuit in ſacco, & ambulabat demiſſo capite. Quam ob cauſam? Nũquid vt peccatorum remiſsionem acciperet & ſalutem æternam obtineret. Non vtique, ſed ne temporali regno viuens careret. Ergo ieiunauit quidem, ſed non ſanctificauit ieiunium, atque idcirco non mercedem recepit ſanctorum, ſed mercedem ſuam, mercedem tranſitoriam, dicente Domino ad Heliam. Nõnne vidiſti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius. Igitur ſanctificate ieiunium, id eſt, idcirco vt ſancti ſitis, celebrare ieiunium, & ad illud vocate cœtum, congregate populum, *Sanctificare eccleſiã.* ſanctificate Eccleſiam, id eſt, ſanctificando per baptiſmum nouam Chriſtianitatis conſtituite Eccleſiam, atque in ſinu eius pariter & coadiuuate ſenes, & congregate paruulos ac ſugentes vbera, vt videlicet ſenum, id eſt, ſapientium maturitas, paruulos quibus adhuc lacte opus eſt, erudiat, & ad ſolidum vſque cibum perducat. Quod deinde ſubiungit, Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſpõſa de thalamo ſuo, idem eſt, quod & Apoſtolus dicit: Hoc itaq; dico fratres, tempus breue eſt. Reliquum eſt, vt qui habent vxores, tanquam non habẽtes, ſint. Item, Volo vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, cogitat quæ Domini ſunt, quomodo placeat *1. Cor. 7.* Deo. Mulier innupta & virgo cogitat, quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta, & corpore & ſpiritu. Nimirum ſecundum huiuſmodi prædicationem euangelicam ſiue apoſtolicam viuere, hoc eſt ſponſum de cubili ſuo, & ſpõſam de thalamo ſuo exire. Sequitur. [Inter ,, veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes ,, miniſtri domini & dicent. Parce Domine, ,, parce populo tuo, & ne des hæreditatem ,, tuam in opprobrium, vt non dominentur ,, eis nationes. Quare dicunt in populis, vbi ,, eſt Deus eorum?] Copioſior ad pœnitentiã ,, & conuerſionem hæc admonitio eſt, poſt illa grandia populi multi & fortis, cui ſimilis à principio non fuit, bella ſiue incendia, quẽ populum Romanum intelligimus, quàm in cæteris ſuperioribus locis, vbi regna priora, *Daniel 7.* Babylonicum, Perſicum, atque Macedonicum, ſignificari animaduertimus. Et rectè, quia videlicet vbi quartum hoc regnum, quarta hæc beſtia terribilis atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, gentes cęteras, & maximè Iudęos comedit atque comminuit, & reliqua pedib. ſuis conculcauit, multò maior, multoque celebrior pœnitentiæ prædicatio ſiue pœnitentialis religio per mundum vniuerſum audita & ſuſcepta eſt. Non deſijt eadem beſtia, quæ impios punierat Iudæos, perſequi & cõterere martyres pios, & quantò magis illos afflixit, tantò magis fideles omnes ad orationem & pœnitentiæ fletum excitauit. Hoc ergo futurum præuidens Inter veſtibulum (inquit) & altare plorabũt ſacerdotes miniſtri dei, & dicẽt. Parce dñe parce populo tuo & ne des hæreditatem tuam in opprobriũ, vt dominentur eis nationes. Quod dicit, Inter veſtibulum, quod nos ante fores porticum poſsimus dicere, & altare, aſsiduitatem ſignificat religionis & continentiæ ſacerdotum, & leuitarum cæterorumque miniſtrorum domini, qui vt parati ſint ſemper ad orationes & hoſtias DEO iugiter offerendas, circa templum vel Eccleſias DEO dicatas in ſacris, caſtiſque domibus, hodieque regulari cum diſciplina commanent, quemadmodum hic propheta, cum hæc diceret, futurum eſſe præuidebat. *Aſsiduitas religionis & continẽtia in miniſtris domini.* Qui eiuſmodi ſunt, & ſui non obliuiſcuntur propoſiti, quo propoſuerunt eſſe ſacerdotes vel miniſtri domini, plorant & orãt die ac nocte, crebris noctium vigilijs dierumq; ieiunijs, pro peccatis populi Chriſtiani, maximeq; tunc illis hoc egiſſe non dubium eſt, quando iam dicto Romano Imperio ſæuiente, nimiùs perurgebat feruor perſecutionis. Parce (inquit) domine, parce populo. In quo? In eo videlicet, vt non des hæreditatem tuam in opprobriũ. Quod ſi quęras, quale metuent opprobriũ? vt dominentur (ait) eis nationes. i. vt vincant eos & animis eorũ imperẽt impij gentiles, te Deũ viuũ & verũ Chriſtũq; filiũ tuum blaſphemãtes. Hoc idẽ in pſalmo metuẽntes

Pſal. 79. tuente ipſi dicunt: Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, & propicius eſto peccatis noſtris propter nomen ſanctum tuum. Denique & quod illic ſequuntur, & dicunt ne forte dicant in gentibus. vbi eſt Deus eorum. Hoc ipſum hic conquerendo & percũctando loquuntur. Quare dicunt in populis vbi eſt Deus eorum. Et eſt ſenſus. Quare ita propter te mortificamur tota die & æſtimamur vt oues occiſionis, vt vacet hoſtibus atque perſecutoribus Chriſtianorum inſultare & dicere, Vbi eſt Deus eorum. Intendit digitum ſuum in ſolem aut lunam, aut in aliquod ſimulachrum aureum vel argenteũ, aut certè lapideum, & dicunt: Ecce dij noſtri iſti ſunt, Deus autem ipſorum vbi eſt? Nuſquam comparet, neque enim videre illum aut oſtendere poſſunt, & nullũ de illo habentes adiutorium, toto die inter manus noſtras mortificantur, & pereunt. Hæc opprobria inter innumera mortium tormenta ſuſtinentes, & peccat ſ luis humiles ſancti re putantes, Parce (inquiunt, domine, parce populo tuo, ſubauditur in eo, vt (ſicut alibi ſcriptum eſt) non relinquas, id eſt, non nimis diu manere permittas, virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt nõ extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Huiuſmodi gemitus compeditorum, vt veriùs aduertamus, piorum paſſiones martyrũ recolamus, quarum in aliquibus ſcriptum eſt, quia latẽtes in cryptis & in ſpeluncis fideles, corpora ſepellebant, p orantes & multum triſtes, & per multos dies non ceſſabant mugitus lachrymarum dantes. His ita conquerentib. conſolatorio protinus oraculo reſpõdetur.

Opprobria gentilium contra nos.

Pſal. 124.

"[Zelatus eſt dominus terram ſuam, & peperc it populo ſuo. Et reſpondit Dominus, & dixit populo ſuo. Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini in eis, & non dabo vos vltra in opprobriũ in gentibus. Et eum qui ab aquilone eſt, procul faciam à vobis, & expellam eum in terrã inuiam & deſertam, faciem eius contra mare orientale, & extremum eius ad mare nouiſsimum. Et aſcendet fœtor eius, & aſcendet putredo eius, quia ſuperbè egit.] Inſipientium erat, ô ſacerdotes & miniſtri Domini, inſipientium erat dicere in populis, vbi eſt Deus eorum, pro eo quòd videbant virgam peccatorum admiſſam, ſuper ſortem iuſtorum, & cædi corpora eorum viſibiliter, Deo non apparente ad defendendum, & putare illos non habere Deum, aut certè non poſſe adiuuare Deum ipſorum. Non ita eſt. Sed quid? Zelatus eſt Dominus terram ſuã zelo bono, zelo paterno, & ſicut pater percutiens miſeretur filiorum ſuorum, & parcit eis, ita percuſsit, & percutiendo pepercit populo ſuo tanquam filijs. Notandum, quòd cum diceret, Zelatus eſt Dominus terram, addidit, Suam. Terram namque ſuam dicit, literaliter quidem terram Chanaan à ſemetipſo filijs Iſrael datam. vndè & quodam loco dicit. Terra enim mea eſt, & vos coloni mei eſtis, ſpiritualiter autem eccleſiam, quã ſuo ſanguine adquirendo fecit ſuam. Sicut terram illam zelatus eſt dominus ſuper filios Iſrael, eo quòd ingreſsi contaminaſſent eam, & tradidit eos in manus gentium, & tamen pepercit populo ſuo, dando illos in miſericordias in conſpectu omnium, qui cœperant eos. Sic eccleſiam ſuam ſæpè zelatus eſt, ne ſacramenta eius indigni indignè tractarent, & permiſit fieri perſecutiones, vt electi cribrarentur ſicut triticum, diſcedente palea qualis in initio fuit proditor Iudas, oportere iudicans hæreſes quoque eſſe. vt qui probati eſſent, fierent manifeſti: & tamen inter ipſas tribulationes fierent clariores, glorificati virtutibus & ſignis. Hanc diſciplinam patris ignorantes dicebant in populis, videntes corpora martyrum diſcruciari, Vbi eſt Deus eorum? Et illi quidem, qui foris erant, verum neſcientes Deum, dicebant: Vbi eſt Deus eorum. Qui autem intus eſſe videbantur, quaſi eundem profitendo Deum, dicebant, vbi eſt ſanctitas, vel perfectio viarum illorum? Malæ huius coniecturæ magnum & euidens eſt in amicis B. Iob iudicium. Illi namque ex eo, quòd percuſſus erat malè cõijcientes, quòd coram oculis Domini impius extitiſſet, qui coram hominibus pij vel iuſti opinionem obtinuerat, dicebant. Vbi eſt timor tuus, fortitudo tua, & perfectio viarũ tuarum? Recordare obſecro te, quis vnquã innocens perijt aut quãdo recti deleti ſunt? Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatẽ & ſeminant dolores, & metunt eos, flagellante Deo periſſe, & ſpiritu iræ eius eſſe conſumptos, ſubauditur, vt tu nunc cõſumptus es. Sic inſipientes longa cõcertatione cõtendebant, vt cogerent eũ ſibi cedere ad cõſtituendum ſibi, q de vita illius nullatenus benè æſtimandum ſit, quemcunq; aduerſis opprimi, vel flagellis diuinitùs cingi cõtigerit, & quòd neminẽ contingat ſecundu corpus conſumi, niſi pro merito propriç iniquitatis. At ille plus aliquid ſentiens, quàm qđ hic dictũ eſt, zelatus eſt Dominus terrã ſuã, & pepercit populo ſuo. videlicet q neq; vt exiſtimare volunt, qui eiuſmodi ſunt, ſemp peccatores aut impij reputandi ſint, quos Deus afflixerit, neq; omnes quos Deus percutit, aut percuti permittit, percuti zelo corripientis ad purgationem, verum nonnullos ad probationem, vt coronæ illis multiplicẽtur, dicit inter cætera. Saltẽ nunc intelligite, quod Deus non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis ſuis cinxerit me. Nam quòd ait, Non æquo iudicio idẽ eſt, ac ſi dicat, Nõ ſicut vos putatis, p malitia vel impietatis meæ recompenſatione. Vbi nanq; pro impietate ſua percutitur impius, æquum iudicium eſt. Vbi autem peccantem filiũ pater zelatur & parcit,

Iniquũ iudicium de flagellis.

Iob 4.

Triplex modus flagellandi.

parcit, iudicium ad æquitatem nõ peruenit,
quia miſericordia iudicium ſuperexaltat: v-
bi verò vir ſimplex, & rectus, ac timens De-
um, & recedens à malo, percuſsionibus pro-
batur, vt coronetur, iam non iudicium æ-
quum, aut iudicium miſericordia ſuperex-
altatum, ſed gratia & gloria eſt. Quapropter
Carnales & ſpirituales auditores. ſciendum, vbi dixerat, quod Deus nõ æquo
iudicio afflixerit me, æquum non poni pro
iuſtitia, vt rectitudine, ſed pro æqualitate.
Deus namq; ſiue impium ſuperbientem pu
niat, ſiue excedentem filium corripiat, ſiue
ſanctum & perfectum per patientiam pro-
bare intẽdat, ſemper iuſtus & rectus eſt. Sed
iam ad cœpta prophetiæ verba reuertamur.
Cum dixiſſet, zelatus eſt Dominus terram
ſuam, & pepercit populo ſuo, vt oſtenderet,
in quo pepercerit, ſubiunxit atq; ait: Et re-
Frumentũ. & vinum, oleumq́; duplex. ſpondit Dominus, & dixit populo ſuo: Ec-
ce ego mittam vobis frumentum, & vi-
num & oleum, & replebimini in eis, & non
dabo vos vltrà in opprobrium in gentibus.
Sicut & in cæteris, ita & in iſto quoq; auditu
ſenes & habitatores terræ, qui in exordio
ſunt inuitati ad audiendum, diſcernuntur
& diuerſè audiunt. Deniq; habitatores ter-
ræ frumentum hic tantummodo illud intel
ligunt, quo venter impletur: & vinum illud
quo carneum cor lætificatur: & oleum illud
quo carnea facies exhilaratur. Senes autem
conſiderantes maieſtatem eius, qui hęc pro
magno repromittit, digniora vt illum decet
ſentiunt, videlicet frumentum illud, & oleũ
illud, quo edentes & bibentes, & quo deli-
buti, omnes æternitatem gloriæ conſequan
tur, præſertim, quia ſic habes poſtmodũ in
iſtorum promiſsione bonorum, Et non cõ-
fundetur populus meus in ætern ũ. Et iſtud
quidem frumentum corporale, vinumq́; &
oleum dona Dei ſunt, & nonnũquam timen
tibus Deum pro quadam conſolatione dan
tur, & data ſunt, ſed fruſtra dãtur, & fruſtra
ſumuntur niſi vtentes iſtis operemur, vel
quæramus frumentum illud, quod eſt ver-
bum Dei, ſcilicet Chriſtus, qui de ſemetipſo
Ioan. 2. dicit, Niſi granũ frumenti cadens in terram
mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi au-
tem mortuum fuerit, multum fructum af-
fert. Et vinum, & oleum illud, quod Sama-
ritanus vulneribus eius, qui in latrones inci
derat, infudit. Quia nimirum de talibus ve
Luca 10. raciter dicat Maieſtas promittentis, Et reple
bimini in eis. Sola namq; hęc ſunt, quibus re
pleri poſsit vſque ad ſufficientiam vacuitas
noſtræ mortalitatis Huiuſmodi ſenſu præ-
eunte, ſequentia quoque dignè intelligun-
tur: Et non dabo vos vltra in opprobriũ in
gentibus, & eum, qui ab aquilone eſt, procul
faciam à vobis, & expellam eum in terram
inuiam & deſertam, faciem eius contra ma-
re orientale, & extremum eius ad mare no-
uiſsimum. Et aſcendet fœtor eius, & aſcen-
" det putredo eius, quia ſuperbè egit. [Noli ti

mere terra, exulta & lætare, quoniã magni- ,,
ficauit Dominus vt faceret. Nolite timere ,,
animalia regionis, quia germinauerũt ſpe- ,,
cioſa deſerti, quia lignum attulit fructum ſu ,,
um, ficus & vinea dederunt virtutem ſuam. ,,
Et filij Syon exultate & lætamini in Domi- ,,
no Deo veſtro, quia dedit vobis doctorem ,,
iuſtitiæ, & deſcendere faciet ad vos imbrem ,,
matutinum, & ſerotinum in principio, & ,,
implebuntur areæ frumento, & redunda- ,,
bunt torcularia vino, & oleo, & reddam vo ,,
bis annos, quos comedit locuſta, bruchus & ,,
rubigo, & eruca, fortitudo mea, quam miſi ,,
in vos, & comedetis veſcentes, & ſaturabimi ,,
ni, & laudabitis nomen Domini Dei veſtri, ,,
qui fecit vobis mirabilia. Et non confunde- ,,
tur populus meus in ęternum, & ſcietis, quia ,,
in medio Iſrael ego ſum, ego dominus Deus ,,
veſter, & non eſt amplius, & non confunde ,,
tur populus meus in æternum.] Nulli dubi- ,,
um eſſe debet, doctorem iuſtitiæ, quem hic *Doctor iuſtitiæ Chriſtus.*
prophetica gratulatio commemorat, dicen-
do: Et lętamini in domino Deo veſtro, quia
dedit vobis doctorem iuſtitiæ, Chriſtũ Dei
filium eſſe, pro quo nimirum, quia datus eſt
in Domino Deo patre eius, qui illum dedit,
exultandum & lætandum eſt. Nunc ergo li-
teræ ordinem repetentes propheticum, qui
in illo eſt, ſpiritum, quocunque nos ducit,
quoad poſſumus, ſequi deſideremus. Pro-
pter eos qui dicunt in populis, vbi eſt Deus
eorum, Propheta, vt corrigat ſenſum illorũ
peruerſum, zelatus eſt (inquit) dominus ter-
ram ſuam, & pepercit populo ſuo, id eſt, nõ
ſicut illi arbitrari volunt, nullus eſt, aut de-
reliquit eos Deus eorum, ſed more patris fa-
milias zelo paterno filios ſuos caſtigans ca-
ſtigauit, & deinde pepercit, non eos traden-
do morti, immò promiſsiones vitæ dando
illis. Nam hoc eſt, quod ſequitur, Et reſpon-
dit Dominus, & dixit populo ſuo: Non præ
miſerat, quod Dominum conſuluiſſet popu
lus ſuus, & tamen ait, Et reſpondit Domi-
nus, & in ipſa reſponſione repromiſsionem
habemus doctoris iuſtitiæ, qui eſt Chriſtus,
& Spiritus ſancti, ſicut in ſequentibus conti-
netur luce clarius. Cum itaque talem literæ
ordinem legimus, zelatus eſt dominus ter-
ram ſuam, & pepercit populo ſuo, & reſpon
dit Dominus, rectè ſubintelligimus, quia ze
lante domino excitatus populus, & paterno
verbere commonitus, clamauit ad dominũ,
& tum demum pariter & pepercit, reſpon-
dit Dominus, vt Chriſtum ſuum liberatorẽ *Saluatores quidam temporales.*
& æternæ ſalutis authorem vigilantibus op
portunè promitteret auribus, quoſdam etiã
temporales interim dando ſaluatores, qui
ſaluarẽt eos in typũ venturi eius, quem erat
miſſurus. Exempli gratia. Quando in Aegy
pto ſeruiebant filij Iſrael dijs alienis, imme- *Exod. 9.*
mores Dei patrum ſuorũ, zelatus excitando
Pharaonẽ, vt eſſet rex, qui ignorabat Ioſeph
& q opprimeret eos operib. duris, ſicut ipſe
teſtatur,

Rom. 9. teſtatur, cum dicit: Idcirco autem poſui te,
vt oſtendam in te fortitudinem meã, & nar-
retur nomen meum in omni terra. Ita zelan
te domino excitati ſunt: ingemiſcentes e-
nim propter opera vociferati ſunt, aſcen-
ditque clamor eorum ad Dominum, & au-
diuit gemitum eorum, & reſpondit eis, vi-
delicet per Moyſen, ſecundum hæc ipſa ver
ba prophetæ huius dicentis, & reſpondit do
Danie. 6. minus, & dixit populo ſuo. Ecce ego mittã
vobis frumentum, & vinum, & oleum, ver
bi gratia, dicendo. Audi Iſrael pręcepta mea
& in corde tuo, quaſi in libro ſcribę, & dabo
tibi terram fluentem lac & mel. Et maniſe-
ſtiùs promiſit eis iſtum doctorem iuſtitiæ,
Deut. 18. dicente Moyſe: Prophetam de gente tua, &
de fratribus tuis, ſicut me, &c. quemadmo-
dum ad ipſum Moyſen dominus ipſe dixe-
rat, Prophetam ſuſcitabo eis de medio fra-
trum ſuorum, ſimilem tui, & ponam verba
mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia,
quæ præcepero illi. Qui autem verba eius,
quæ loquitur in nomine meo, audire nolue
rit, ego vltor exiſtam. Item, quando zelatus
eſt Dominus, & tradidit eos in manus regis
Babylonis, eodem zelo excitati clamauerũt
ad Dominum maximeq; Daniel cum ſocijs
ſuis, & reſpondit ei Dominus, multa & ma-
nifeſta de hoc eodem doctore iuſtitiæ, ma-
Danie. 9. ximeq; illud, quod taliter narrat ipſe: Ad-
huc me loquente in oratione, ecce Gabriel
citò volans tetigit me in tempore ſacrificij
veſpertini, & docuit me, & locutus eſt mihi,
dixitque: Daniel nunc egreſſus ſum, vt do-
cerem te, & ſubinde ſeptuaginta hebdoma-
des abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum,
& ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſuma-
tur præuaricatio, & finem accipiat peccatũ,
& deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia
ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia
& vngatur ſanctus ſanctorum. Pauciſq; in-
teriectis. Et poſt hebdomadas (inquit) ſexa-
ginta duas occidetur Chriſtus, & non erit e-
ius populus, qui eum negaturus eſt. Non
multis opus eſt exemplis, ſed hoc indubitan
ter notandum, quia quoties ſiue ante ſiue
poſt aduentum ſuum zelatus eſt Domi-
nus terram ſiue Eccleſiam ſuam, zelando
excitauit electos ſuos ad inuocationis ſuæ
maiorem inſtantiam, & in ipſa ira miſericor
diæ recordatus, ſic reſpondit eis, & taliter e-
git cũ eis, vt nõ vacaret dicere in populis, V-
bi eſt Deus eorũ. Replebimini ergo (inquit)
Princeps opprobrij noſtri diabolus eſt. & non dabo vos vltra in opprobrium in
gentibus. Cum hæc dicit, ſubintelligendum
eſt, quinimò ceſſare faciam principem op-
probrij veſtri. Sequitur enim. Et eũ, qui ab
Eſaiæ 14. aquilone eſt, repellam à vobis. Etenim quis
ab aquilone eſt, niſi diabolus princeps op-
probrij, qui dixit in corde ſuo. Sedebo in
monte teſtamenti in lateribus aquilonis? Et
quidem regnorum ſupradictorum princeps
Nabuchodonoſor rex Babylonis, Aman de
ſtirpe Agag, qui vniuerſum Iudæorum ge-
nus, delere voluit, Antiochus Epiphanes, &
Nero Romani macula imperij, ſuo quique
tempore princeps fuere opprobrij, quem v-
tique tunc Deus ceſſare fecit, quãdo per paſ-
ſionem Ieſu Chriſti filij ſui, doctoris ſui, cu-
ius clara hic commemoratio fit, forâs miſit,
dicente illo: Nunc iudicium eſt mũdi, nunc *Ioan. 12.*
princeps huius mundi eijcietur forâs. In ty- *Danie. 4.*
pum eius, Et Nabuchodonoſor de regno *Heſter. 7.*
ſuo eiectus, fœnum vt bos comedit, & Amã *1. Mach. 6.*
in patibulo, quod Mardochæo parauerat
ſuſpenſus, & Antiochus ſine manu cõtritus
eſt, qui ita ab aquilone fuerunt, vt aquilonis
id eſt, diaboli typum in ſemetipſis exprime-
rent manifeſtum. Cum ergo dicit, Et eum,
qui ab aquilone eſt, procul faciam à vobis,
ſubintelligendum eſt, quemadmodum illos
ſimilitudinis eius baiulos ſuo quemq; in tẽ-
pore procul feci. Iſtius aquilonaris, id eſt,
perfida & frigida malitia congelati diaboli,
maximè Babylonius Nabuchodonoſor, ty
pum geſſit pro eo, quia loco quoq; aquilo-
narius extitit, id eſt, ſecundum ſitum terræ
Iudeæ venit à parte aquilonari. Porrò, quod
cum dixiſſet, Et expellã eum in terram in-
uiam & deſertam, continuò ſubiunxit, faciẽ
eius contra mare orientale, & extremum e-
ius ad mare nouiſsimum, ſecundum literalẽ
ſenſum non valet intelligi de vllo ex ſæpe-
dictis quatuor regnis. Nuſquam enim ſacræ
referunt literę, quòd Iudæę ſiue Iſraelis ho-
ſtes ita Dominus repulerit, vt exercitũ illo-
rum inter duo maria concluderet, quorum *Mare orien-*
alterum orientale ſiue primũ (vt in alia trãſ- *tale.*
latione ſcriptum eſt) mare illud dicitur, qđ *Mare nouiſ-*
iuxta ſolitudinẽ eſt, & vergit ad oriẽtem, in *ſimum.*
quo fuit quondam Sodoma & Gomorrha,
Adama & Seboim, quod nunc mortuũ no-
minatur, eò qđ nulla ibi viuant animantia.
Nouiſsimum aũt illud, quod ad occidentem
eſt, & qđ ducit in Aegyptũ, in cuius littore
Gaza & Aſcolon, Azotuſq;, & Ioppe, & Cæ
ſaria, & cæterę vrbes maritimæ ſitæ ſunt. In
ter hæc maria (ſicut iam dictum eſt) hoſtes
Iſrael domino repellente concluſos fuiſſe,
nulla ſcriptura refert. Quòd ſi aliquando fa
ctum fuiſſet, delectabiliter (vt in cæteris vel
in pleriſq; ſcripturarum locis fieri ſolet) ſu-
per literæ vel hiſtoriæ fundamentum alle-
gorici ſenſus ædificium collocandum eſſet.
Nunc ergo ſpiritualiter dicta, & ſpiritualiter *Diabolus à*
intelligenda vel exponenda ſunt, ſcilicet nõ *Chriſto ex-*
de corporali occiſione vel cruore inimico- *pulſus.*
rum, ſed tantummodo de ſpirituali captiui-
tate nudati inimicorum capitis, id eſt, diabo
li, quem Dominus Ieſus expulit, & miſit fo
râs in terram inuiã & deſertam, vt in illis tã-
tummodo commaneret vel poteſtatem ha-
beret, qui fidem illius, qui illum expulit, fo-
raſq; miſit, & euangelicæ prædicationis nõ
reciperent gratiam, deſertores & deſerti,
& idcirco deſerti, quia deſertores Dei. Fa-
cies

ties (inquit) eius, ſubauditur, expulſi, vel foras miſsi, contra mare orientale, & extremum eius ad mare nouiſsimum. Primum *Duplex regeneratio.* ſiue orientale mare, & mare nouiſsimũ. Prima & ſecunda eſt regeneratio vel reſurrectio mortuorum. Prima namque regeneratio gratia baptiſmi eſt, qua renaſcimur ex aqua & ſpiritu ſancto. Secunda verò vel nouiſsima regeneratio mortuorum eſt corporalis reſurrectio, domino atteſtante: In regeneratione cum ſederit Filius hominis in *Matt. 19.* ſede maieſtatis ſuæ. Prima regeneratio, quę eſt baptiſmi gratia, de patefacto Chriſti latere profluens, ſiue originem ducens, idcirco mare dicitur, quia in ſimilitudinem maris, per quod filij Iſrael merſo Pharaone cũ curribus & equitibus tranſierunt omnes filios Dei de morte ad vitam regeneratos, ſuffocato diabolo & omnib. populis eius trãſmiſsis ad ſalutis portum, ſpem beatam reſtituens conſequendi vitam, regnumque aperiens immortalitatis, ſine dubio percipiendum poſt huius vitæ tẽporalis exitum. Secunda regeneratio, quę eſt reſurrectio mortuorum, idcirco mare dicitur, & mare nouiſsimum, quia ſine dubio & angelis eius & omnibus qui à ſiniſtris erunt, mare profun- *Apoc. 19.* dum erit, imò (ſicut in Apocalypſi legimus) ſtagnum ignis ardẽs & ſulphuris, in quod iſte aquilonaris, id eſt, diabolus (ſicut ad bea- *Iob 40.* tum Iob dicit dominus) videntibus cunctis præcipitabitur. Igitur facies expulſi ſiue foras miſsi huius contra mare orientale ſiue primum & extremum eius ad mare nouiſsimum. Notanda proprietas dictionum, quià facies eius non ad mare, ſed contra mare primum, & extremum eius, non contra, ſed ad mare nouiſsimũ. Etenim facies eius, id eſt, nequiſsima intentio eius, non ad iſtud, ſed contra illud mare tendit (quod ſalutaris ba- *Vbi ſupra.* ptiſmi gratiam dicimus) omnibus baptizatis in Chriſto Ieſu inſidians, vt eos iterum inquinet, & de illis quoque præſumet, ſicut ad beatum Iob dicitur: Et habet fiduciam, quòd influat Iordanis in os eius. Extremũ autem ſiue finis eius ad illud mare nouiſsimum, ad illud ignis ardentis ſtagnum ſulphureum, ſubaudias per iudicium adducetur, & in illud (ſicut iam dictum eſt) videntibus cunctis præcipitabitur. Et aſcendet (inquit) fœtor eius quia ſuperbè egit. Quo aſcẽdet, vel quomodo aſcẽdet fœtor eius & putredo eius? Nimirum ad viſum ſiue notitiã ſanctorum vel electorum omnium ſicut in *Eſaiæ vlt.* Eſaia tam de ipſo, quàm de cunctis ſequacibus eius angelis & hominibus ſcriptum eſt. Et egredientur, ſubauditur, ſancti & electi, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me, & vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vſq; ad ſatietatem viſionis omni carni. Hoc idcirco, quia ſuperbe egit. i. quia cõtra creatorem ſeſe tumidus erexit. De vtrobique, id eſt, & de culpa ſuperbiæ eius, & de pœna fœtoris vel putredinis eius. Item per Eſaiam contra iſtum ſub nomine regis Babylonis dicitur. Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadauer tuum. Subter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodo excidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo, In cælum conſcendam, ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſsimo, &c. Et rectè cadauer eius propter ſuperbiam cõcidiſſe, & fœtor, imò ipſe cadauer & putredo eſſe dicitur. Vitam namque, id eſt, Deum, perdidit, & mortuus per malitiam, licet viuat per eſſentiam. Sicut enim corpus ab anima relictum mortuũ eſt, ſic rationalis creatura à Deo ſeparata veraciter mortua eſt. Vndè quia cadauerum *Diabolus* receptoria ſepulchra dicuntur, ipſe autem dia- *deo mortuus, viuit in* bolus Deo (vt iam dictum eſt) mortuus in *impijs.* impiorum mentibus cubat, rectè per prophetam dicitur, Ibi Aſſur & omnis multitu- *Ezech. 32.* do eius, & in circuitu eius ſepulchra illius. Quod idem eſt, ac ſi apertè dicatur: Ibi diabolus, cuius per ſuperbiam typũ geſsit Aſſur & omnes angeli eius, & ibi ſociabuntur ei cuncti reprobi, qui illum ſecuti ſunt, di- *Matth. 25.* cente iudice his qui à ſiniſtris eius erunt, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Magna ſunt hæc, & idcirco ad credendum magna timidorum fide opus eſt. Idcirco ſequitur, & dicit: Noli timere terra, exulta & lętare, quoniam magnificauit dominus vt faceret. Quod dicit, noli timere, idem eſt ac ſi dicat, noli diffidere. Timiditas namque pro infidelitate *Apoc. 21.* ponitur, vt in Apocalypſi, cum pręmiſiſſet, Qui vicerit, poſsidebit hęc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Continuò ſubiunxit, Timidis autem & incredulis & execrabilibus & homicidis & fornicatoribus & veneficis & idololatris, & omnibus mẽdacibus, pars illorum erit in ſtagno ignis ardentis & ſulphuris. Nam quia timidi ſociantur incredulis, ſine dubio timiditas mala intelligitur, & contraria fidei, quæ & hæſitatio vel dubietas rectè poteſt dici, iuxta illud Iaco- *Iacob. 1.* bi Apoſtoli, Poſtulet autem in fide, nihil hęſitans. Qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur. Non ergo æſtimet homo ille, quòd accipiat quicquam à Deo. Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus vijs ſuis. Rurſus exultatio, ſiue lætitia pro hilaritate fidei ponitur, iuxta quod ad Iudęos dominus dicit. Abraham pater veſter exultauit, vt videret *Ioan. 8.* diem meum, vidit & gauiſus eſt. Nam exultauit, id eſt, exultanter credidit, hilarem fidem habuit. Igitur cum dicit, Noli timere terra, exulta & lętare, idem eſt, ac ſi dicat, de

L omnibus,

omnibus, quæ tibi dicuntur, ô homo, noli hæſitare, vel diffidere, noli terra eſſe graui corde, ſed alacriter crede, ac ſpei lætitiam habe. Quoniam magnificauit Dominus, vt faceret, id eſt, magnificus eſt, qui tanta propoſuit & perficere poteſt: iuxta quod & Pſalmiſta teſtatur, cum dicit, exultans & lætabundus de futuro, ac ſi iam factum ſit: In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes, Magnificauit Dominus facere cum eis. Magnificauit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes. Sed fortè adhuc supereſſe videtur, quod timeant quicunq; modicę ſunt fidei, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus interim, dum in iſto corpore ſumus, antequam ad illa venturi ſeculi bona perueniamus, quoniam eruca & locuſta, bruchus & rubigo vniuerſa conſumunt, & ignis comedit ſpecioſa deſerti. Sequitur ergo. Nolite timere animalia regiōis, quia germinauerunt ſpecioſa deſerti, quia lignum attulit fructum ſuum, ficus, & vinea dederunt virtutem ſuam. Ac ſi dicat, Pars iſta, de qua vos ô animalia ſolicita eſtis, & propter hoc ipſum animalia potius quàm homines rectè dicimini, quia vos anguſtat ſolitudo eiuſmodi. Pars (inquam) iſta recuperabilis eſt, quia cum exuſta fuerint, rurſus germinabūt ſpecioſa deſerti, iterumq; ficus & vinea, cæteraque ligna fructum & virtutem ſuam dabunt. Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hęc omnia adijcientur vobis. Et in hoc ſolummodò gaudete, quòd regnum Dei primum quæritis, & inuenire ſperatis, non in omnib. his quæ adijciuntur vobis. Hoc eſt, quod continuò dicit: Et filii Sion exultate & lætamini in domino Deo veſtro, quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ, & deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum, & ſerotinum à principio. Ac ſi dicat: Animalibus dixi, vt non timeant, conſolationem hanc illis oſtēdens, quia germinauerunt ſpecioſa deſerti, quia lignum attulit fructum ſuum, tamdiu illos eſſe animalia iudicans, qui homines eſſe deberent, quàm diu pro ventre ſuo nimium ſunt ſoliciti, vobis autem ô filij Sion, id eſt, homines rationales, & ſpe lucrandis cæleſtibus intenti. Hoc dico, vt exultetis, & lætemini, non in ficu vel vinea, ſiue in quibuſlibet germinibus deſerti, quantumcunque ſpecioſis, ſed in Domino Deo veſtro, & hęc ſumma ſit cauſa exultationis & lętitię, quia dedit vobis doctorē iuſtitiæ, videlicet Chriſtum, quem fecit vobis naſci ex virgine, qui iuſtificet et iuſtificari vos doceat non ex operibus legis, ſed ex fide, et huius doctrinæ gratiam deſcendere faciet ad vos in principio velut imbrem matutinum et ſerotinū. In principio (inquam) i. primum Iudęo, deinde Græco. Filij namq; Sion rectè intelliguntur Iudæi, primitiuæ eccleſiæ filij. quicunq; receperunt verbum ſalutis, quia prius oportuit illis prædicari verbū Dei. Propterea prædicationem ſiue doctrinam eandem matutinum imbrem nuncupauit. Et quia cum plenitudo gētium ſubintrauerit, tūc iterum prædicabitur illis, et reliquię ſaluæ fient ex eis, rectè imbrem illum et matutinum dixit et ſerotinum. Et implebuntur, ait, areæ frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo, in area frumentum quæritur, in torcularibus verò vinum ab acino, et oleum ab amurca premendo ſeparatur. Significat autem vtrunq;, ſcilicet area et torcular, preſſuras ſiue tribulationes ſanctorū, quas exēplo iam dicti doctoris iuſtitiæ Chriſti, propter prædicationem doctrinæ eius, ſuſtinere habebant. Implebūtur igitur (ait) areæ frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo, id eſt, quantò magis tribulati fuerint, quantò grauiores preſſuras ſuſtinuerint, tantò maiorem verbi abundantiā, et copioſiorem Spiritus ſancti gratiam deſuper accipient atq; effundent, à prædicatione non ceſſando. Et reddam vobis annos, quos comedit locuſta, bruchus, et rubigo, et eruca, fortitudo mea magna, quam miſi in vos. Hæc iuxta literam, quia à Domino repromiſſa ſunt, ita creduntur accidiſſe, vt ſterilitas præterita nouis frugibus compenſaretur, et quicquid locuſta, bruchus, rubigo et eruca conſumpſerant, annis ſequentibus impleretur. Sed vt de regnis quatuor ſæpè dictis, quæ ſub nominibus iſtis figurantur, iſta redditio intelligatur, difficile aut etiam impoſſibile eſt. Quomodo enim illis, qui in Babylonica captiuitate, vel ſub cęterorum iugo regnorum vita exceſſerūt, redditio temporalis fieri potuit annorum, id eſt, meſſium vel fructuū annualium, quos ignis vel manus hoſtilis eiſdem viuentibus abſtulit? Spiritualem ergo et æternam redditionem oportet intelligamus, quæ in aduentu Saluatoris, qui hic doctor iuſtitiæ dicitur, reddita eſt omnibus. qui expectantes regnum Dei, ſub eiſdem regnis iniuſtè fuerant oppreſſi Omnes enim illos in paſſione ſua Saluator liberauit, deſcendens ad inferos, et educens eos in illas æternas delitias paradiſi. Ibi Daniel et ſocij eius, cæterique temporis illius electi, quibus Babylonia captiuitas annos ſuos abſtulit. Ibi Heſter et cæteri, quos Perſici vel Medici regni ſuperbia nequaquam à cultu dei ſeparare potuit. Ibi Machabæi, quos auertere non potuit Antiochus opprobrium regni Macedonici. Ibi apoſtoli et martyres ſancti, quos Romani imperij beſtialis ſæuitia vincere non potuit. Reddam igitur vobis annos (ait) quos comedit locuſta, bruch⁹, rubigo et eruca. i. conſolabor vos ſuper omnibus malis quæcunq; intulerūt vobis regna illa, regno Dei

contra-

Pſalm. 125

Animalia regionis.

Matt. 6.

Rom. 2.

Imber matutinus & ſerotinus.

Area & torcular preſſura ſãctorum.

Reddã vobis annos.

contraria Interea valde notãdum eſt, quòd *Regna mũdi et fortia & exilia.* regna illa tam fortia, tamq; potentiſsima, tã mirabiliter & magnificat & deprimit, vt & minimis vermiculis, locuſtę, brucho, erucę, & rubigini comparet, & tamen fortitudinẽ ſuam nuncupet dicẽdo: Fortitudo mea magna, quam miſi in vos. Nec verò iſtud adeò mirum videbitur, ſi vt longè ſuperius perſtrinximus, ita diſtinguamus, vt ęternę Maieſtati comparata hæc regna mundi, quantumuis fortia, nequaquam dubitem' nimis eſſe exilia. Humanæ autem infirmitatis reſpectu, quoties vanitatem hominum flagellari oportet, ſufficere manu dei locuſtas paruiſsimas, & flagella eſſe fortiſsima, non minus, quàm regna ipſa, quæ hic ſignificantur *Exodi. 8. 9.* per illas. Nonne potentia Dei contra ſuperbiam Aegyptiorum plagis oſtenſa eſt per muſcas & locuſtas, & præcipuè per ſcyniphes, qui tam parui ſunt culices, vt vix cernantur oculis: Nonne multitudo talium tãta fuit fortitudo Dei, vt non poſſet reſiſtere exercitus Pharaonis? Si ergo locuſtę ipſę tãtæ potuere eſſe fortitudinis, quid mirum, regna quę per iſtas ſignificãtur dici fortitudinẽ Dei? Porrò aliter, vel alia dicitur & eſt *Aliter Chriſtus eſt fortitudo Dei, quàm bruchus aut locuſta.* fortitudo Dei Chriſtus, virtus & ſapientia Dei. Quod malè intelligentes, imò prauè intelligere laborantes hæretici Arriani, cum in Nicæna ſynodo requirerẽtur ab epiſcopis catholicis (vt Eccleſiaſtica narrat hiſtoria) ſi dicerent Filium Dei non eſſe creaturam, ſed Dei virtutem & Dei ſapientiam ſecundum *1. Cor. 1.* verba Apoſtoli, innuebant alterutris dicentes: Quia hæc etiam veniunt ad nos. Nã eruca & locuſta dicitur virtus Dei magna. Sed nos eorum mentem corruptam deteſtantes, locuſtam quidem & cætera huiuſmodi, quibus maximè Aegyptus attrita fuit, magnam Dei fortitudinem eſſe fatemur. Magnam (inquam) & valentem vſque ad euincendam ſuperbiam Pharaonis duntaxat carnei. Chriſtum autem Dei virtutem ſiue fortitudinem ſolam ſufficiẽtem ad deſtruendam tyrannidem Pharaonis ſpiritualis. Pharaonis, id eſt, diaboli. Non enim locuſta ſiue eruca, ſed ſola hæc virtus Dei, Chriſtus, illum foràs mittere potuit. Illud quoq; notandum, quod cum dixiſſet: Fortitudo mea magna, addidit, quã miſi in vos. Veraciter namq; & regna iam dicta, & cæteros hoſtes miſit in eos, & venire permiſit dominus in populum ſuum, propter multas præceptorum ſuorum tranſgreſsiones: ſed nihilominus væ illis, quos propter eiuſmodi cauſas cõtra electos ſuos ad tempus præualere permiſit, ſicut exempli gratia, teſtatur ipſe quodam loco, cum de vno talium dicitur: Væ Aſſur, virga furoris mei, & *Eſaie 10.* baculus ipſe in manu eius dignatio mea. Tali modo, vt iam dictũ eſt, redditis annis, quos locuſta & bruchus, & rubigo, & eruca comederunt, comedetis (ait) veſcentes, & ſaturabimini, & laudabitis nomẽn domini Dei veſtri, qui fecit vobiſcum mirabilia, & non confundetur populus meus in æternũ. Manifeſtè hic æternæ gloriæ promittitur ſaturitas, de qua & Dauid: Satiabor (inquit) cũ *Pſalm. 16.* apparuerit gloria tua. Edent pauperes, & ſa *Pſalm. 21.* turabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Vbi enim aliàs eſt, vel eſſe poteſt ſaturitas electorum Dei, quib. dicit, Et comedetis veſcentes & ſaturabimini, niſi in *Ephe. 2.* delitijs paradiſi? Ibi namq; ex quo parietem inimicitiarum Chriſtus per paſsionem ſuã ſoluit, ſaturabuntur beati perfruentes viſione Dei, & ibi laudant nomẽ Domini. Nam cibus ipſorum eſt ipſa laus Dei, qui ipſos mirabiliter reformabit, & non confundentur in æternum, quia liberati à confuſione peccati, & æterna gloria glorificati ſunt. Et ſcietis, inquit, quia in medio Iſrael ego ſum, & ego Dominus Deus veſter, & non eſt amplius, & non confundetur populus meus in æternum. Videlicet quod hic ſciebatis ex parte, & videbatis per ſpeculum & in ænigmate, *1. Cor 13.* ambulantes per fidem, tunc ſcietis & videbitis facie ad faciem, ambulantes per ſpeciem. Delectabile nimirum ſanctis patribus, & cęteris gentis illius electis, fuit & eſt, ſcire hoc, quomodo Dominus Deus eſſet in medio eorũ. Quomodo.n. eſt in medio *Deus in medio eorum.* eorũ, vel quid eſt, eſſe in medio eorũ? Profectò in medio eorũ eſſe, eſt in veritate naturę humanæ carnẽ de carne illorũ aſſum. Hoc pſiſſe ſcire & videre, quia hic eſt Dñs Deus ipſorũ, & nõ eſt amplius, neq; enim extra illum eſt Deus, cum pater & filius non duo ſunt dij, ſed filius in patre Deus vnus. Hoc, inquam, ſcire & videre, Deum filium, Deo patri æqualem ſecundum diuinitatẽ, ſibi conſimilem ſecundum veram humanitatem, ineffabilis felicitatis & gloriæ eſt. Idcirco, quod paulò antè dixerat, repetiuit, Et non confundetur populus meus in æternũ. Repetitio namq; confirmatio eſt, Non con *Gloria patrũ ex carne Chriſti.* fundetur, imò glorioſus erit, magnificus & honorificatus erit populus, cui promiſſus, & ex cuius carne natus eſt talis filius, glorioſumque erit eis illud Apoſtoli, nuſquam *Heb. 2.* enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, et gloria hæc æterna erit. Remota omni confuſione, quæ per peccatum Adæ humano generi acceſsit. Glorioſa hæc dicta ſunt hactenus filijs Sion, quos in Aduentu ſuo iſte Doctor iuſtitię, Chriſtus requiſiuit, et per paſsionem ſuam eduxit de tenebris, ſecundum fidem patrum, qui illum expectauerãt, Sicut teſtatur Pau *Heb. 11.* lus Apoſtolus: Defuncti omnes non acceptis promiſsionibus, deſcendens quippe ad inferos, et reſurgens ex mortuis, omnes introduxit in veram terram repromiſsionis. Conſtat autem, quia poſt expletam ſuę glorificationis diſpenſationem, maiorẽ atque

Gen. 22. abundantiorem gratię vel ſpiritus ſancti dedit effuſionem, ſcilicet non vni genti, vt prius, ſed vniuerſis gentibus ſecundum veritatem repromiſsionis, qua Abraham dictum eſt, Atque in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Sequitur ergo. [Et erit poſt hæc, Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabũt filij veſtri, & filiæ veſtræ. Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt. Sed & ſuper ſeruos & ancillas meas in diebus illis effundam ſpiritum meum.] Quod enim dicit, Super omnem carnem, nullam ſinit fieri gentis vel perſonarum exceptionem. Priuſquam glorificatus eſſet Ieſus, ſuper filios tantùm Sion effuderat ſpiritum ſuum, & de illa ſolummodo gente prophetæ & ſapientes erant. Poſtquam autem glorificatus eſt reſurgendo, & in cælum aſcendendo, cum tanto fructu ſeculorum præteritorum, nullam fecit Iudæorum & Gentilium diſtinctionem, ſed omnibus communiter euãgelizari voluit peccatorum remiſſioné. Hoc eſt, quod nunc dicit, Et erit poſt hæc, Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem. Veruntamen hoc loco meminiſſe libet, quòd Apoſtolus, cum dixiſſet:

Iudæo primũ & Græco.

Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, confeſtim ita ſubordinauit, vt diceret: Iudæo primum & Græco, videlicet

Rom. 2.

Iudæo credenti, vel bonum operanti glorię honoris, & pacis gradum concedens primũ, vtpote cuius eſt adoptio filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, cuius patres, ex quibus

Rom. 9.

CHRISTVS ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia DEVS benedictus in ſecula, amé. Græco autem, id eſt, genti, gradum ferè ſecundum quamuis nulla diſtinctio ſit in largitate remiſsionis peccatorum. Hanc ſubordinationem & hic propheta videtur innuere, cum premiſſo, Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, protinus ita ſubiungit, Et prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ, ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, ſed & ſuper ſeruos & ancillas meas in diebus illis effundam ſpiritum meum. Loquebatur nãque filijs Sion, quorum vtiq; filij Apoſtoli erãt, & filię, mater domini noſtri Ieſu Chriſti, & cæteræ mulieres eodem tempore cõmanentes & orantes cum eiſdem Apoſtolis. Sicut Lucas meminit, Hi omnes (inquit) e-

Act. 1.

rant perſeuerantes vnanimes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Ieſu, & fratribus eius. Iſti filij & filiæ filiorum Sion, accepto Spiritu ſancto prophetauerunt, id eſt, de cæleſtibus myſterijs varijs linguis locuti ſunt. Et iſti ſenes, quales erat inter eos prior Petrus, vel deinde Paulus, ſomnia ſõniauerunt, & iuuenes, quaſis erat Ioannes, viſiones viderunt. Nec verò contentus ero hanc filijs veſtris dediſſe gratiam, ſed & ſuper ſeruos meos (inquit) quacunq; ex gente ſint, effundam ſpiritum meum. Laxior nimirum hæc appellatio eſt ſeruorum atque ancillarum Dei, quam filiorum Sion. Filij namq; Sion vnius, id eſt, Iudaicæ ſunt gentis: ſerui autem & ancillæ Dei, omnium gẽtium ſunt electi, qui etiam non tantum ſerui, ſed filij quoq; appellantur Dei, quẽadmodum Ioannes cum dixiſſet, quia Ieſus moriturus erat pro gente, ſubiunxit atq; ait: Et non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum.

Serui Dei etiã filij dei vocantur.

Ioan. 11.

Profectò cauſa iſta effuſionis Spiritus ſancti dignior & locupletior eſt, quòd ſint ſerui & ancillæ Dei, quàm illa, quòd ſint filij Sion, id eſt, Iudæi. Non enim Iudæo tantùm, ſed omnibus ſeruis & ancillis ſuis, bonus dominus gratiam debet. Primùm tamen (vt iam dictum eſt) Iudæo, deinde Græco. Notandum præterea, quòd cum dixiſſet, Sed & ſuper ſeruos & ancillas meas effundam ſpiritum meum, non addidit, Et prophetabunt. Neq; ait, Senes eorum ſomnia ſomniabunt, & iuuenes eorum viſiones videbunt, ſicut dixerat de filijs filiorum Sion. Sciendum quippe, quia licet multi de Eccleſia gẽtium propheticæ ſpiritum habuerint, ſomnia memorabilia ſomniauerint, & viſiones memoria dignas viderint, ſoli tamen filij Sion, & filij filiorum, ſcilicet prophetę priores, & apoſtoli ſuccedentes, ſoli (inquam) hi ſunt, quorum prophetiæ & ſomnia ſeu viſiones canonicę authoritatis tenent apicem ſummum, tamq; probatę veritatis atq; certitudinis ſunt, quàm lex & euangelium. Rectè igitur ſic dictum eſt, Sed & ſuper ſeruos & ancillas meas in diebus illis, effundam ſpiritum meum, & non additum eſt, Et prophetabunt, ſiue ſomniabunt, aut viſiones videbũt: quia videlicet cum ſanctis doctoribus, & omnibus, qui in Eccleſia Chriſti poſt prophetas & Apoſtolos ſanctum intelligentię ſpiritum accipere meruerunt, ſatis benè actum eſt, quòd ſomnia ſeu viſiones propheticas atq; apoſtolicas, ſcienter & fideliter interpretari ſiue explanare potuerint.

Libri canonici ſolũ ex filijs Siõ, nõ ex gentilibus.

Effuſionis huius rem ſimul & ſignum in die pẽtecoſtes, quãdo ſuper diſcipulos Chriſti Spiritus ſanctus deſcendit, contigiſſe dubium non eſt. Rem videlicet, quia tunc apoſtolis, quia erant filij filiorum Sion (ſicut iã dictum eſt) quiq; eatenus homines erant ſine literis & idiotę, prophetica, imò plus quã prophetica gratia data eſt, & extunc ſomnia ſomniare (de qualibus nonnulla in Actibus Apoſtolorum legimus) & viſiones videre cœperunt, quales maximè in Apocalypſi Ioannis admiramur. Signum autem in eo fuit, quòd omnium gentium loquebantur linguis. Per hoc namq; ſignificabatur, quod ſuper omnem carnem, ſiue ſuper ſeruos, & ſuper ancillas Domini in omni gente & natione oporteret eandem ſpiritus ſancti effu

Acto. 2.

ſionem

ſionem deriuari. Quod iam tunc ſciens Apoſtolus Petrus, dixit: Viri Iudæ, & qui habitatis Hieruſalem vniuerſi. Hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba mea. Nõ enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora dei tertia, ſed hoc eſt, quod dictum eſt per prophetam Iohel: Et erit in nouiſsimis diebus dicit Dominus, Effundã de ſpiritu meo ſuper oẽm carnem, &c. Sequitur.

" [Et dabo prodigia in cælo, & in terra, ſanguinẽ & ignẽ, & vaporẽ fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinẽ, antequã veniat dies Domini magnus & horribilis.] Quod hic de ſolis videtur dixiſſe prodigijs, ſcilicet dãda fore illa in cælo & in terra, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis, qui eſt dies vniuerſalis iudicij, de cæteris quoq; omnibus, quæ hactenus hic idẽ propheta prædixit, ſentiendum pariterque ſubaudiẽdum eſt. Nam & eruca, & locuſta, & bruchus, & rubigo, ſcilicet quatuor regna erant vẽtura: & deinde effuſio Spiritus ſancti, & hæc iam venerunt, antequam veniat ille dies magnus & horribilis. Vndè ſicut iam ſuperius dictum eſt, & illi quibus Petrus Apoſt. præſens prophetæ huius appoſuit teſtimoniũ, & quicunq; extunc vſq; ad nos audierunt, & extunc auditur i ſunt, nimirum magnum eſſe illum & horribilẽ diem Domini, certi eſſe debent, imò dubitare non ſinuntur, quin ita ſit, quia veniet, quia iam tanta pars eorum cõpleta eſt, quæ vno eodemque ore iſte propheta loquutus eſt. Deniq; magnum ſuper hac re certamen eſt Deo & Verbo eius, Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis. Magnum (inquam) & acre certamen in exigẽdo, vt credatur ſibi, quia veniet talis, & tantus ille dies tremendi iudicij, poſt quẽ iam nullum pœnitentię tẽpus erit, iuxta quod & in Apocalypſi Ioãnes dicit: Et angelus, quem vidi ſtantem ſupra mare, & ſupra terram, leuauit manum ſuam in cælũ, & iurauit per viuentem in ſecula ſeculorũ, quia tempus amplius non erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli, cũ cœperit tuba canere, conſummabitur myſterium Dei. Super hac re concertans, vt ſcilicet credatur ſibi, quia reuera grande nimis negotium eſt, & nimium expedit hoc ſcire miſeris, vt tantã iram effugere poſsint. Nunc dicit: Et dabo prodigia in cælo, & in terra ſanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras & luna in ſanguinem, antequã veniat dies domini magnus & horribilis. Ac ſi dicat: Non credent homines, curã eſſe Deo de actibus ſuis, & quòd ſtatutus ſit ad iudicandum de illis dies ille magnus & horribilis. Non (inquam) credent, non audient, nõ animaduertent, niſi magna & multa viderint prodigia fieri. Effundam igitur ſpiritũ meum (ſicut iã dixi) & per virtutem eius dabo prodigia in cęlo & in terra, & quod prędicatio iudicij cõfirmetur vbiq; ſequentib. ſignis. Dabo ſanguinem, dabo ignẽ, ſubauditur in teſtimonium illis, vt videlicet non ſolummodò miraculorũ prodigijs, ſed etiã magnitudine perſeuerantiæ commoti, cum tot milia teſtium vſq; ad ſanguinem perſeuerare viderint, & ignem charitatis Dei nullis perſecutionum aquis, nullis fluminibus, quamuis multa ſint, poſſe in illis extingui, vt credant eorum teſtimonio, aut inexcuſabiles ſint. Dabo & vaporem fumi, ſimiliter in teſtimonium illis. Fumum hic aut cæcitatem, quę in Iſrael contigit, aut certè, quoniam fumus lachrymas excitare ſolet, compunctionem pœnitentiũ licet intelligi. Etenim vtraq; hæc vim prodigiorum obtinẽt, & euidenter aſtipulantur, futurum eſſe iudicium. Hęc prodigia dantur in terra. Quæ verò ſequuntur? Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem. Prodigia ſunt, quæ dantur in cælo. His quoque verſiculis nos reminiſci facit eorum, quę dominus dixit. Et erunt (inquiens) ſigna in ſole & luna & ſtellis, &c. uſq; ad id, & tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate. Idem namq; eſt, quod hic nunc dicitur. Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Iam quemadmodum illic dicitur, Et tunc videbunt venientem Filium hominis, ita & hic eodem modo dici poterat, Et tunc veniet dies domini magnus & horribilis. Quicunq; prodigijs talibus excitati, pœnitentiã egerint ſiue conuerſi fuerint, ſalui erunt. Nam & ipſa prodigia (ſicut iam dictum eſt) idcirco fient, vt conuertantur, & ſalui ſint. Hoc eſt, quod ſequitur.

" [Et erit, omnis quicunq; inuocauerit Nomẽ domini, ſaluus erit.] Cùm dicit, Omnis, ſubaudiendum eſt abſq; diſtinctione Iudæi et Græci. Etenim Apoſtolus cum hoc intenderet, ac diceret, Non eſt enim diſtinctio Iudæi et Græci, nã idem Dominus omniũ, diues in omnes, qui inuocauerint illum, teſtimonio præſenti vſus eſt: omnis enim (inquiens) quicunque inuocauerit nomen dñi ſaluus erit. Eandẽ diſtinctionem Iudæi et Græci iſte quoq; aufert, pariterq; confirmat, quòd rectè vniuerſaliter dixerit, Omnis vno eodemq; verſiculo, quẽ protinus ſubiungit. " [Quia in mõte Sion, et in Hieruſalem erit ſaluatio, ſicut dixit dominus, Et in reſiduis, quos dominus vocauerit.] Nam in monte Sion et in Hieruſalem, id eſt, in Iudæis, et in reſiduis, id eſt, in Græcis, ſaluatio erit, quoſcunq; inuenerit dominus. i. vocante gratia præuenerit, vt inuocent nomen domini. Interea ſciendum eſt, certum eſſe ordinem ſiue tenorem inuocationis nominis domini, vt ſcilicet ad hoc inuocetur primùm, vt largiatur ſpiritum cogitãdi et agendi, quæ recta ſunt: deinde, vt in illo die ſuo magno et horribili non intret Deus cum homine in iudicium,

De die domini magno dubitandũ non eſt.

Apoc. 10.

Ibidem.

Dabo ſanguinem in ignem.

Dabo vaporem fumi.

Luca 21.

Rom. 10.

Ad quid inuocandus eſt Deus. ſed ſuperexaltet miſericordia iudiciũ. Subtiliter atque fideliter adhuc intuendum eſt, quomodo cum dixiſſet, Et erit, omnis, quicunq; inuocauerit Nomen Domini, ſaluus erit, quia in monte Sion & in Hieruſalem erit ſaluatio, ſicut dixit dominus: Et in reſiduis, ita clauſit, vt diceret, Quos dominus vocauerit. *Pſalm.142* *Salus ex gratia vocãtis et miſerẽtis Dei.* Nempè hoc ipſum, quòd inuocatur Nomen domini, non inuocantibus, ſed gratiæ vocantis (vt dignum eſt) attribuit. Quod Apoſt. confirmans, cum hoc exemplo vſus fuiſſet: omnis enim, quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit, pulchrã nimis gradationem cõtinuò fecit, *Rom.10.* Quomodo inuocabũt, in quẽ nõ crediderunt? Aut, Quomodo credẽt ei, quẽ nõ audierũt? Quo modo aũt audient, ſine prædicante? quomodo verò prędicabunt, niſi mittantur? Sic nimirum aſcendendo, vſq; ad Deum recurrit comprobans totum eſſe aſcribẽdum gratiæ vocantis, quod inuocatur nomen Domini, quia videlicet niſi ille miſiſſet, nõ veniſſent, neq; prædicaſſent, ſi non prædicaretur, non audiretur: ſi non audirent, non crederent: ſi non crederent, non inuocarent. Vbi porrò dixit hoc Dominus, Quòd in monte Sion ſiue in Hieruſalem, & in reſiduis, id eſt, in Iudæis & in Græcis à domino vocandis deberet eſſe ſaluatio? *Prædeſtinatio Dei.* Nimirum in præſcientia ſua, in prędeſtinatione ſua, ante tempora ſecularia. Etenim quos in tempore vocauit, eos ante omnia tempora pręſciuit & prędeſtinauit, vt idem Apoſtolus ait, conformes fieri imaginis filij ſui. *Rom.8.*

CAP. III. Nũc ſupereſt, cauſam
“reddere, vnde, vel in quo ille dies dñi ma-
“gnus ſit & horribilis. Sequitur ergo. [Quia
“ecce in diebus illis & in tempore illo, cum
“conuertero captiuitatem Iuda & Hieruſa-
“lem, congregabo omnes gentes, & educam
“illas in vallem Ioſaphat: & diſceptabo cum
“eis ibi ſuper populo meo, & hęreditate mea
“Iſrael, quas diſperſerunt in nationibus, &
“terram meam diuiſerũt, & ſuper populum
“meum miſerunt ſortem, & poſuerunt puerum in proſtibulo, & puellam vendiderunt pro vino, vt biberent.] Magna verò & horribilia ſunt hæc, vt meritò pro ipſis dicatur ille dies domini magnus & horribilis. Dies ille pro ſui magnitudine, & dies multi multorum dierum ſiue annorum dicitur tempus, vtpote cui nulla lucis & tenebrarum viciſsitudo ſiue alternatio ſucceſſura eſt. *Dies domini propè eſt.* Dicitq; quia ecce conte[illegible]ans in proximo adeſſe, quanuis cuilibet ſtulto longè eſſe videatur, qui dicit in tẽpora longa fiet iſtud. *Ezech.12.* Mentitur ſibi, quia nimirum (ſicut & alius propheta dicit) iuxta dies domini magn⁹, iuxta eſt & velox nimis. *Deut.32.* Et reuera iuxta eſſe & velociter venire diem illum ſentit, qui ęternitatem attendit, cuius comparatione velut momentum & inane reputatur omne tempus prætereuntis ſeculi, cuius finis ille dies erit. Cum conuertero (inquit) captiuitatem Iuda & Hieruſalem. Hoc loco Iuda & Hieruſalem vna eſt, ſola eſt generatio electorũ ſiue confeſſorum Dei, vnica eſt ciuitas Hieruſalem cæleſtis, cuius captiuitas tunc cœpit, *Captiuitas noſtra, quãdo cœperit.* *Gen.3.* quando inuidia diaboli decepti primi homines expulſi ſunt à paradiſi delicijs, in anima mortui, corpore morituri. Eorum captiuitas conuerſa tunc erit, quia reſurgẽt incorrupti, liberati tam à iugo peccati, quã à debito mortis, anima & corpore viui, & in neutro iã morituri. Tunc congregabo (ait) omnes gentes. *Matth.25.* Hoc ipſum eſt quod in euangelio dominus idem dicit, Cum autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tũc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & cõgregabuntur ante eum omnes gentes. Sed quid ſibi vult quod ait, & educam eas in vallem Ioſaphat? Nimirũ tam propter nominis interpretationem loci huius nunc meminit, quàm propter rem quæ recenti memoria fuerat geſta, quando iſte prophetauit. Tempora nanque quibus prophetauit hic, *Oſee 1.* eadem debemus accipere quæ in Oſee legimus, ipſo dicente, In dieb⁹ Oziæ, Ioathan, et Achas, et Ezechiæ regum Iuda, et in dieb. Hieroboam, filij Ioas, regis Iſrael. Porrò ante annos plus min⁹ octoginta, regnãte Ioſaphat, cõgregati ſunt filij Moab, et filij Ammon, et cũ eis de Moabitis ad Ioſaphat, vt pugnarẽt contra eum, et de his locis, quę trans mare ſunt, et mons Seyr, ſicut ipſe Ioſaphat in oratione ſua dicit: *2.Paral.2.* Nunc igitur ecce filij Ammon et Moab, et mons Seyr, per quos non cõceſsiſti filijs Iſrael, vt tranſirent, quando egrediebãtur de Aegypto, ſed declinauerunt ab eis, et non interfecerunt illos, econtrario agunt, et nituntur eijcere nos de poſſeſsione, quam tradidiſti nobis domine Deus noſter. Ergo non iudicabis eos? Cum hæc et cætera peroraret, omniſq; Iuda ſtaret coram domino cum paruulis et vxorib. et liberis ſuis, factus eſt ſermo domini ſuper Ihazihel filium Zachariæ in medio turbæ, et ait: Attendite omnis Iuda, et qui habitatis in Hieruſalem, et tu rex Ioſaphat. Hæc dicit dominus vobis. Nolite timere: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei. Cras aſcendetis contra eos, tantummodò confidenter ſtate, et videbitis auxilium domini ſuper vos. O Iuda et Hieruſalem nolite timere, ne paueatis, cras egrediemini contra eos, et dominus erit vobiſcum, factumque eſt, vt dominus loquutus eſt. Nam filij Ammon et Moab conſurrexerunt aduerſus habitatores montis Seyr, vt interficerẽt et delerẽt eos. Cumq; hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos verſi, mutuis concidere vulneribus, nec ſuperfuit quiſquam, qui necem poſſet euadere. Idcirco vallis illa dicitur vallis Ioſaphat, ſiue ſecundum interpretationem nominis Ioſaphat, vallis iudicij domini: quia videlicet miro modo ſecundum nomen ſuum, quod interpretatur

domini

domini iudicium, dixerat idem Ioſaphat, Ergo domine Deus non iudicabis eos? et ita iudicauit eos dominus, vt verſi in ſemetipſos mutuis conciderent vulneribus, nec ſupereſſet quiſquam (ſicut iam dictum eſt) qui necem potuiſſet euadere. Dicitur etiam vallis benedictionis pro eo, quòd liberati filij Iuda ibi benedixerunt dominum, ſicut ibidem ſcriptum eſt. Per tres (inquit) dies ſpolia non potuerunt auferre pro prædæ magnitudine. Die autẽ quarta congregati ſunt in valle benedictionis. Etenim quoniam ibi benedixerunt dominum, vocauerunt locũ illum vallis benedictionis vſq; in præſentẽ diẽ. Igitur cum dicit, Cõgregabo oẽs gentes, & educã illas in vallẽ Ioſaphat, rẽ geſtã magni miraculi nobis ad memoriã reducit, pulchreq; innuit, quòd ſecundum ſimilitudinẽ futurũ ſit in die iudicij, vt nullus eorũ ſententiã dãnationis euadere poſsit, qui mala inſerunt ſeruis Dei propter hoc ipſum, quòd ſunt ſerui Dei, ſicut nullus eorum necem euadere potuit, qui contra Iudam & Hieruſalem illic fuerant congregati, proprijſque fiunt ex conſcientijs iudicandi, ſicut illi armis ſuis & mutuis vulneribus conciderunt. Illud quoq; non prætereundum, quia ſicut vnus idemq; locus propter cauſas memoratas, & vallis Ioſaphat, id eſt, iudicij domini, & vallis dicitur benedictionis, ita & illa ſeſſio maieſtatis domini ad iudicandum congregatis gentibus, erit ſiniſtris quidem ad damnationẽ, dicendo: Ite maledicti: dextris autem ad benedictionem, dicendo: Venite benedicti patris mei. Cætera proſequamur.

Diſceptatio Dei cũ hominibus horribilis. Et diſceptabo (inquit) cum eis ſuper populo meo & hereditate mea Iſrael. Mira & grauiſsimi ſenſus plena dictio, cum dicit fortiſsim⁹ Deus, diſceptabo. Qui habet aures audiendi ipſe audit & intelligit, quia horribile eſt hoc, propter quod & ille dies domini magnus dicitur & horribilis. Quid enim horribilius, quàm tali in tempore diſceptatio Dei cum hominibus? Signanter namque dicit ibi, ac ſi nunquam aliàs cum hominib. diſceptauerit, licet multa terribilia poſt illud aquæ iudicium, id eſt, diluuium, cum hominibus vel cõtra homines fecerit. Poſt illud namq; & ſuper Sodomam & Gomorram ignem & ſulphurem pluit, & Pharaonem cum curribus & equitibus ſuis in mari rubro demerſit, & filios Iſrael omnes à viginti annis & ſuprà, qui egreſsi fuerãt ex Aegypto, præter paucisſimos, in deſerto proſtrauit, tam terribiliter, vt quoſdam ex illis viuentes terra deglutiret, & ipſos quos introduxerat in terram repromiſsionis, filios Iſrael, quinquies in ſeruitutem propter tranſgreſsiones tradidit, primò videlicet in manus Cuſanraſathaim regis Meſopotamiæ. Deinde in manus Eglon, regis Moab, tertiò in manus Iabin, regis Chanaan, quartò in manus Madian, quintò in manus Philiſtijm. & poſt hęc tradidit eos in manus regnorum quatuor, ſcilicet Babylonij, Perſici ſiue Medici, Macedonici, atque Romani. *Gen 29. Exod. 14. Nu. 14.16. Iud. 3.*

Futurum autem eſt, vt Antichriſtum quoque in ſuo tempore permittat proſperari, tantamque fieri tribulationem, qualis non fuit ab initio ſæculi. *Matth. 24* Nimirum vniuerſa hęc parua ſunt, comparatione illius diei magni & terribilis, idcirco ſignanter nunc dicit de illo die: Diſceptabo ibi, ac ſi illa priora facere, nondum fuerit diſceptare. Super qua re tandem erit illa diſceptatio? Super populo meo (inquit) & hæreditate mea Iſrael. *Hæreditas mea Iſrael* Vere profectò Iſrael eſt, de quo tãtam curam habet Deus, vt ſuper illo diſceptet, & propterea non contentus eſt dixiſſe, Super populo meo, ſed addidit, Et hæreditate mea Iſrael. Et quidem omnis electorum multitudo, quotquot ad vitã æternã præordinati ſunt, populus Dei & hæreditas eius, & vnus, ac verus Iſrael, ſed nunc interim peculiarem illum populum attendamus ex quo Chriſtus ſecũdum carnem, vt ea quæ hic commemorantur mala intuliſſe gentes, certis ex ſcripturarum locis oſtẽdamus. Primùm quòd cum dixiſſet, Et diſceptabo cum eis ſuper populo meo & hæreditate mea Iſrael, ſubiunxit atq; ait, Quos diſperſerunt in nationibus, & terram meam diuiſerunt. Aſſyrij & Chaldæi feciſſe leguntur, quia tranſlatis filijs Iſrael & filijs Iuda, gẽtes alienigenas in ciuitatibus eorum pro illis collocauerunt. Etenim de populo ipſo vix vllas reliquias dimiſerũt, excepto quod de plebe pauperũ, qui penitus nihil habebãt, dimiſit Nabuzardan magiſter militum regis Babylonis in terra Iuda, & dedit eis vineas & ciſternas. Quod deinde ſequitur, et ſuper populum meum miſerunt ſortem, ſcilicet Perſarum et Medorum regnum feciſſe legitur. Sic enim ſcriptum eſt. Menſe primo, cuius vocabulum eſt Niſan, anno 12. regni Aſſueri, miſſa eſt ſors in vrnã, quæ Hebraicè dicitur Phur, corã Aman, quo die et quo mẽſe gẽs Iudæorũ deberet interfici, et exiuit menſis 12. qui vocatur Adar. *Heſter 3.* Quod deinde ſubiũgitur, et poſuerunt puerũ in proſtibulo, tertium reſpicit regnum ſcilicet Græcorum, ſub quo ita corrupti ſunt Iudæi quoque ex imitatione illorum, vt puerum ponerent in proſtibulum. Sic enim in libro Machabęorum legimus. *2. Mach. 4* Super hæc promittebat Iaſon frater Onię, et alia talenta centum quinquaginta, ſi poteſtati eius concederetur, gymnaſium et ephœbian ibi conſtituere. Et ſubinde, Etenim auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, et optimos quoſq; ephœborum in lupanaribus ponere. Hoc (vt manifeſtius dicamus) illud eſt quod Apoſt. horribiliter deteſtans in gentibus, maſculi (inquit) eorum relicto naturali vſu fœminę, exarſerunt in deſiderijs ſuis inuicem, maſculi in maſculos turpitudinẽ operãtes, *Rom. 1.*

& mercedem (quam oportuit) erroris ſui,
in ſemetipſis recipientes. Quod adhuc ſe-
quitur, dicens: Et puellam vendiderunt pro
vino vt biberent, hoc lenonum eſt facere,
qui puellas meretricari cogentes, luxuriam
de luxuria mercantur, dum de corporum
illarum turpi & infami mercimonio, fœda,
& (vt ita dicam) canina ſibi conuiuia faciũt,
& exinde bibentes vinum, alienæ luxuriæ
pretium propriæ faciunt libidinis incendi-
um. Hoc ibidem ſub eodem Græcorum re-
2. Mach. 6. gni non omninò tacetur factum. Sic enim
ſcriptum eſt illic. Nam templum luxuria &
comeſſationibus erat plenum, & ſcortantiũ
cum meretricibus, ſacratiſq́ ædibus mulie-
res ſe vltrò ingerebant, introferẽtes ea quæ
non licebant. Quartum regnum Romano-
rum grauiùs quidem Iudaicum populum
attriuit, magiſq́; in nationibus diſperſit, ſed
meritò in diſceptatione ſua de preſſura illa,
quam tunc populus ille pertulit, nullã Deus
mentionem facit, quia videlicet nullum e-
lectorum Dei, qui ad gratiam eius pertine-
ret, vel ad vitam eius prædeſtinatus eſſet, il-
la calamitas inuoluit. Prius enim quàm Ro
manus veniret exercitus, præmoniti ſunt
Tmeſis. ab angelo fideles, vt hoc loco cederent. ſic-
ut Egeſippus refert. His dictis contra gen-
tes omnes vniuerſaliter eiuſdem iudicij cõ-
« minationem ſpecialiter intorquet, & dicit.
« [Quid mihi & vobis Tyrus & Sydon, & o-
« mnis terminus Palæſtinorum? Nunquid vl
« tionem vos reddetis mihi? Etſi vlciſcimini
« vos contra me, citò velociter reddam viciſ-
« ſitudinem vobis ſuper caput veſtrum. Ar-
« gẽtum enim meum & aurum tuliſtis, & de-
« ſiderabilia mea & pulcherrima intuliſtis in
« delubra veſtra, & filios Iuda, & filios Hie-
« ruſalem vendidiſtis filijs Græcorum, vt lõ-
« gè faceretis eos de finibus ſuis. Ecce ego ſu
« ſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos,
« & conuertam retributionem veſtram in ca
« put veſtrum, & vendam filios veſtros, & fi-
« lias veſtras in manibus filiorum Iuda, & ve
« nundabunt eos Sabæis gẽti longinquę, quia
Dominus loquutus eſt.] Niſi poſt Tyrum
& Sydonem ſermo diuinus omnem quoq;
terminum Palæſtinorum nominaſſet, non
inueniremus vbi vel quando factum ſit ſe-
cundum literam id quod nunc ait, argentũ
enim meum & aurum tuliſtis, & deſidera-
bilia mea & pulcherrima intuliſtis in delu-
bra veſtra. Nuſquam enim Tyrus & Sydõ,
1. Reg. 4. ſed tantum Palæſtini, id eſt, Philiſtijm hoc
Hebr. 9. feciſſe leguntur in primo libro Regum. Pu-
gnauerunt (inquit) Philiſtijm & cęſus eſt Iſ-
rael, & arca Dei capta eſt. Et ſubinde: Phili-
ſtijm autem tulerunt arcam Dei, & intule-
runt eam in templum Dagon, & ſtatuerunt
eam iuxta Dagon. Arca ipſa & tabulæ teſta
menti in ea ſimulq́. vrna aurea habens man
na, & virga Aaron, quæ fronduerat, & pro-
pitiatoriũ, duo quoq; Cherubin obumbran

tia propitiatorium, argentũ & aurum erant,
quæ quodãmodo & deſiderabilia eius dici
poterant. Hęc Palęſtini tunc in delubra ſua
intulerunt, quando (vt iam dictum eſt) inſe
rentes arcam in templum Dagon, ſtatuerũt
eam iuxta Dagon. Porrò hic iam non præ-
tereũdum, quia Iudęi de hoc ſermone, quo
his dicitur. Ecce ego ſuſcitabo eos, videlicet
filios Iuda & Hieruſalem, quos vendidiſtis
filijs Græcorum, de loco in quo vendidiſtis *Iudæorum*
eos, & conuertam retributionem veſtrã in *vana ſpes*
caput veſtrum, & vendam filios veſtros in *de futuro*
manib. filiorum Iuda, & venundabunt eos *ipſorum im-*
Sabæis genti longinquæ, quia Dominus lo- *perio.*
cutus eſt. Ex hoc (inquam) ſermone vanam
ſibi, imò miſerabilem conſolationem aſſu-
munt Illa namq; de Romanis ſub nominib.
Tyri & Sydonis atq; Palæſtinorum hęc in-
telligi volunt, eo quòd Veſpaſianus & Ti-
tus Romæ templo pacis ædificato vaſa tem
pli & vniuerſa donaria in delubro illius cõ
ſecrauerit. Promitunt ergo ſibi, imò ſom-
niant, quòd in vltimo tempore congregarẽ
tur à Domino, vt reducantur in Hieruſalẽ,
neq; hac felicitate contenti, ipſum Deum
manibus ſuis Romanorum filios & filias aſ-
ſerunt traditurum, vt vendãt eos Iudæi nõ
Perſis & Aethiopib. & cæteris nationibus,
quæ vicinæ ſunt, ſed Sabæis genti longin-
quiſſimæ, quia Dominus loquutus eſt, vt
populi ſui vlciſcatur iniuriam. Nos ecõtra
non Romanos, ſed ipſos qui ſe dicunt eſſe *Apoca. 2.*
Iudæos & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſata-
næ, dicimus deſignari, ac percuti ſub nomi-
nibus Tyri & Sydonis, & intra omnem ter
minum Palęſtinorum concludi eandem ob
cauſam, quam & in alio propheta Deus con *Ezech. 16.*
ſiderans, cum eundem populum redargue-
ret, pater tuus (inquit) Amorræus, & ma-
ter tua Cæthea. Etenim ſicut Amorræi et
Cæthei, ita Tyrij quoque et Sydonij atque
Palæſtini, non de Sem aut de Iaphet, ſed de
Cham, qui reprobus extitit, poſteritate ge-
nerati ſunt. Et quia Deus non ſtirpem car-
nis, ſed mores attendit animi, Iudæi quo-
que quamuis ſecundum carnem de ſtirpe
Sem per Abraham proceſſerint, nihilomi-
nus tamen inter poſteros Cham reputãtur, *Iudæi nunc*
illi duntaxat, qui veri patris Noe, quod in- *Tyrij dici*
terpretatur requies, ſcilicet Chriſti, qui eſt *poſſunt.*
requies omnib. ſanctis, humanam propter
eos aſſumptam deſpiciunt infirmitatẽ, ſicut
ille Cham deriſit, et foris nunciauit patris
nuditatẽ. Cauſam dicimus, cur prędenti lo-
co Iudęi in ſynagoga Satanę remanẽtes (vt
iam dictum eſt) ſub nominibus Tyri et Sy-
donis rectè intelligantur. Tyrus et Sydon,
ſicut et cętere regiones terrę Chanaan, po-
pulo Iſrael ſortè diſtributę ſiue deſignatę
fuerunt: ſed quia in corde maris ſitę, non
facilè ab hoſtibus obſiderentur, minimè
capi vel poſsideri ab eis potuerunt. Sic ni- *Actor. 19.*
mirum Iudęi prędicationis euangelicę ar-

mis capi debuerunt, imò & illis prius verbum Dei prædicari oportuit, ſed quia profunditate malitiæ ſemetipſos circundantes, & quaſi in abyſſo ſcientiæ nequam ſe abſcõdentes, repulerunt illud, & expugnari veritatis & iuſtitiæ armis non potuerunt, idcirco relictis illis Apoſtoli ad gentes conuerſi ſunt. Item cauſam dicimus, cur ijdem Iudęi in Palæſtinorum terminum concludantur. Palæſtini, id eſt, Philiſtijm, aſcendẽtibus ex Aegypto, & tranſeuntibus mare rubrum filijs Iſrael. Primi inuiderunt, & deinde cæteri, ſicut Moyſes in cantico ſuo cum dixiſſet, Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti. Et portaſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum. Aſcenderũt populi & irati ſunt, dolores obtinuerũt habitatores Philiſtijm. Deinde de cæteris. (Tunc, ait) conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan. Ita nimirum credentib. in Chriſtum & mare baptiſmi tranſeuntibus, primùm Iudæi (ſicut in Actibus legimus) inuiderunt, dein de gentes cæteræ, quæ & exemplo crebriſq; ſeditionibus illorum in hoc ipſum excitatæ ſunt. Et illi quidẽ Palæſtini ſiue Philiſtijm, quod interpretatur potione cadentes, argẽtum & aurum domini in ſua delubra, id eſt, in templum Dagon detulerunt, ſcilicet arcam vndiq; auro circutectam, & cætera deſiderabilia ſiue pulcherrima, vt erant propitiatorium & duo Cherubin. Iſti autem auream ſiue argenteam dominicæ incarnationis veritatem in mendacio, quãtum in ipſis eſt, detinent, atq; hoc faciendo deſiderabilia Domini repoſuerunt in templo Dagon, quod interpretatur piſcis triſtitiæ, qui videlicet piſcis eſt Leuiathan ſerpens, vectis tortuoſus, & hic in templo ſuo cubat habitando in incredulis illorum cordibus. Igitur quod hic dicit Tyro & Sydoni atq; Palæſtinis, & filios Iuda, & filios Hieruſalẽ vendidiſtis filijs Græcorum, vt longè faceretis eos de finibus ſuis. Illud quoq; contra ſe Iudæi dictum ſciant. Filij namq; Iuda, & filij Hieruſalẽ Apoſtoli, cęteriq; diſcipuli Chriſti extiterunt, quos illi vendiderunt filijs Græcorum, id eſt, repellendo verbum Dei, ſeq; indignos vitę ęternę iudicantes ad gentes expulerunt, quæ omnes ſub vno intelligendę ſunt nomine Grẹcorũ, teſtante Apoſtolo, cum dicit. Non eſt enim diſtinctio Iudæi & Græci. Item, Ira & indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum Iudæi primùm & Grę ci. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudẹo primùm & Grẹco. Per Græcum vtiq; omnem gentilem vult intelligi. Iſta verò expulſio Apoſtolorũ ad gentes, rectè venditio dicitur, quia videlicet ꝓ eadem ſpe temporalis commodi iſtos expulerunt, pro qua etiam occiderãt dominum

Poſſunt & Palæſtini vocari.
Deute. 32.
Act. 14.
Rom. 10.
Expulſio apoſtolorũ ad gentes.
Matth. 21.

ipſorum. Quænam erat illa ſpes? Nimirum ipſa quam innuit euangelica parabola, dicẽtibus colonis vineæ ad inuicem, cum vidiſſent filium patrisfamilias, Hic eſt hæres, Venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. Hæc fuit ſpes illorum, quod ſi Chriſtũ Dei filium occidiſſent, & diſcipulos eius expuliſſent, terræ & templi illius commoda liberiùs obtinerent. Itaq; vendidiſtis (ait) illos filijs Gręcorum, vt longè faceretis eos de finibus ſuis, id eſt, terrena tantùm ſperantes & amantes, cęleſtium prędicatores longè in nationes expuliſtis, ne prędicarent ſuę genti, id eſt, vobis, quibus primùm oportebat prędicari verbum Dei. Hoc autem facientes, dicebant, & dicere non ceſſant, Deũ ad ſe pertinere, ſuumq; Deum eſſe, ſeq; perſecutionem cunctam pro eius obſequio facere. Idcirco ſic exorſus eſt, Quid mihi & vobis? Nunquid vltionem vos reddetis mihi? Ac ſi dicat. Quid me Deum veſtrum eſſe dicitis, cum conſtet, quia me non cognouiſtis? Quid me labijs honoratis, cum cor veſtrum longè à me ſit? Dicitis, vnum patrem habemus Deum, ſed quid mihi & vobis? Arbitramini vos obſequium pręſtare, & vltionem reddere, quando veritatis euangelicę prędicatores perſequimini? Faciebat hoc vnus ex vobis quondam Saulus, ſimpliciter errãs, & abundatius ęmulator exiſtebat paternarum ſuarum traditionum, ſed ideo miſericordiam conſecutus eſt, quia ignorans fecit in incredulitate. Vos autem per malitiam hoc facitis, excuſationem non habentes de peccato veſtro, quia vidiſtis & odiſtis filium, & me patrem eius. Nunquid ergo vltionem vos reddetis mihi, ſicut vultis arbitrari? Non vtiq;, ſed crudele odium exercetis, & voſipſos contra me vlciſcimini. Dico ergo, Et ſi vlciſcimini vos contra me, citò velociter reddam viciſsitudinem vobis ſuper caput veſtrum, vlciſcendo me contra vos, quoniã vlciſcimini vos contra me. Nõ enim per ignorantiam delinquitis, ſed argẽtum meum & aurum, de qualibus ſcriptum eſt, Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum: itemq́ue alibi, Deſiderabilia ſuper aurum et lapidem precioſũ multũ, ſiue ſuper aurũ et topazion. Hæc (inquam) deſiderabilia mea et pulcherrima tuliſtis cum violentia, et intuliſtis in delubra veſtra, id eſt, deprauaſtis doctrina peruerſa in cordibus veſtris, quę iam non ſunt Dei templa, ſed dęmonum delubra, et eos qui non aliter docebant, quàm ſicut ex me docti ſunt, quia ratione ſuperare non potuiſtis, furore perſecuti eſtis, et longè feciſtis eos de finibus ſuis. Sed quid? Sicut iam dixi, viciſsitudinem ego reddam vobis. Nã ecce ego ſuſcitabo eos de loco, in quo vẽdidiſtis eos. Quomodo vel quãdo ſuſcitabo eos? In nouiſsimo die, de quo antè iã dictũ eſt, ſuſcitabo illos, vt reſurgãt mortui, et veniẽt ſinguli

Matth. 15.
Ioan. 8.
Galat. 1.
1. Tim. 1.
Ioan. 15.
Argentum & aurũ domini ſacra ſcriptura eſt.
Pſalm. 11.
Pſalm. 18.

guli apoſtolorum ſiue prędicatorum de locis ad quæ illos eieciſtis, & iam dicta venditione vendidiſtis. Venient (inquam) non ſoli vel pauci, ſed adducentes gentium multitudinem, copioſos exercitus, tenentes arma ſalutis, quos acquiſierunt per verbum Dei,
Epheſ. 6. quod repuliſtis vos, & indignos æternæ vi-
Actor. 13. tæ voſipſos iudicaſtis: Tunc conuertam retributionem veſtram in caput veſtrum, & vendam filios veſtros & filias veſtras in manibus filiorum Iuda. Digna & iuſta retributionis conuerſio in caput veſtrum. Vos enim ſicut pro Barraba Chriſtum commutaſtis, & ſanguinem eius vendidiſtis, atque pro pſeudoapoſtolis veros Apoſtolos tradidiſtis, & ad gentes eieciſtis, ita fiet vobis in illa die reſuſcitationis. Vos namque
Prou. 11. iuxta illud, quod ſcriptum eſt, iuſtus de anguſtia liberatus eſt, & tradetur impius pro eo, trademini in ſententiam damnationis, & illis in ſinum Abrahæ, Iſaac, & Iacob receptis, vos forās expellemini. Talis venditio, talis commutatio fiet de vobis in manibus filiorum Iuda, id eſt, in manibus apoſtolorum, quia ipſi iudices veſtri erunt, ſe-
Mat. 12. 16. dentes ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Nec verò vendemini genti propinquæ, ſed ab eis genti longinquiſſimæ, id eſt, malignis ſpiritibus, quę gēs longinquiſſima eſt communione naturæ veſtræ, ab omni fœdere conditionis humanæ. Per Sabæos namque, quod interpreta-
Sabæi myſticè maligni ſunt ſpiritus. tur captiuantes, malignos ſpiritus intelligi licet, ſicut illic, iuxta ſenſum myſticum accipiendum eſt in libro Iob. Boues arabant,
Iob 1. & aſinæ paſcebantur iuxtà, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percuſſerunt gladio. Moraliter namque per Sabęos maligni ſpiritus intelliguntur, qui vbi illis poteſtas diuinitus data eſt, labores animæ cunctoſque ſenſus vtiles auferunt, & percutiunt gladijs inuiſibilibus. Itaq; vēdent eos (ait) Sabæis, id eſt, cruciandos ſociabunt eos ſpiritibus malignis, quia Dominus loquutus eſt, cuius loquutio vera, cuius ſermo ve-
« ritas eſt. [Clamate hoc in gentibus, ſanctifi-
« cate bellum, ſuſcitate robuſtos, aſcendant
« omnes viri bellatores. Concidite aratra ve-
« ſtra in gladios, & ligones veſtros in lanceas.
« Infirmus dicat, quia fortis ego ſum. Erum-
« pite & venite omnes gentes de circuitu, &
« congregamini, ibi occumbere faciet Domi-
« nus robuſtos tuos. Conſurgant & aſcendāt
« gentes in vallem Ioſaphat, quia ibi ſedebo,
« vt iudicem omnes gentes in circuitu.] Grādis & fortis hic rethoricæ, imò plus quàm rethoricæ, declamationis impetus: quia videlicet grandis eſt res, & dicenda nequaquā exiliter. Hoc (inquit) quod prædixi, congregaturum me eſſe omnes gentes, & deducturum eas in valle Ioſaphat, & cætera quæ ſequuntur vſque ad illud, Venundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus lo-
quutus eſt, clamate, id eſt, prædicate in gentibus, iuxta illud: Euntes in mundum vni- Marc. vlt.
uerſum prædicate euangelium omni creaturæ. Item, Euntes docete omnes gentes. Et Matth. vlt.
ſanctificate (inquit) bellum, videlicet baptizando eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Sanctificate bellum.
quatenus ad illud bellum, vniuerſalis iudicij, ſanctitatis & iuſtitiæ ſint armis induti & præparati. Et quia ad concurſum illius belli ſola baptiſmatis ſanctificatio nō ſufficit, ſuſcitate robuſtos, aſcendant omnes viri bellatores, id eſt, docete eos ſeruare omnia quę mandaui vobis, vt tunc demū fiduciam habeant in die iudicij, tanquam robuſti, & aſcendant tanquam viri bellatores, tanquam iudices terribiles gladios ancipites in manibus ſuis habentes ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum Pſal. 149.
in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Et quia rex belli huius nimium grandis eſt, eumq; negligi nimis damnoſum eſt. Concidite (inquit) aratra veſtra in gladios, & ligones veſtros in lanceas, id eſt, labores ſeculi, & vſum huius mundi, cuius figura præterijt, poſtponite euangelio Chriſti & verbo Dei, vt in illo ſtudentes arma vobis 1. Cor. 7.
optima circumponatis, quibus in illo bello opus erit. Infirmus dicat, quia fortis ego ſum, id eſt, quiſquis ad illud bellū ſeſe pręparatum eſſe cupit, tunc demū fortē ſeſe ſperet in Domino inueniri, cum humiliter cognouerit, quàm in ſemetipſo infirmus ſit. Nam virtus in infirmitate, hoc eſt, infirmi- Virtus in infirmitate perficitur.
tatis propriæ cognitione perficitur. Taliter erumpite (inquit) & venite omnes gentes in circuitu, id eſt, ab oriente & ab occidente, 2. Cor. 12.
& à ſeptentrione & meridie. omnes, inquā, gentes, quia videlicet apud Deum nulla perſonarum acceptio, vel diſtinctio eſt, ſed omnes pro meritis diſcernēs, probos remu- Act. 10.
nerabit, improbos puniet. Itaque venite & congregamini, alij ad dexteram, alij ad ſiniſtram ſeparandi.

Hæc proloquens ſpiritus propheticus, cum hactenus de multis vel ad multos pluraliter loquutus fuerit, miro modo ad quendam ſingulariter, repente apoſtropham facit, dicendo: Ibi occumbere faciet Dominus robuſtos tuos. Quis eſt iſte robuſtorum poſſeſſor, quos ibi Dominus faciet occumbere, niſi is qui apud beatum Iob di- Iob 41.
ctus eſt eſſe rex ſuper omnes filios ſuperbię? Nempè ibi robuſtos eius omnes, id eſt, ſuperbos, cum eodem rege ipſorum vel principe faciet Dominus occumbere, dicendo ſicut in Euangelio legimus, Ite maledicti in Matth. 25.
ignem ęternum, qui pręparatus eſt diabolo & angelis eius. Nec plura cum illo robuſto robuſtorum loqui dignatus, priorem repetit ſermonem, et dicit idem Dominus. Conſurgant et aſcendant gentes in vallem Ioſa-

 phat,

phat, quia ibi ſedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu. De valle Ioſaphat iam ſuperiùs dictum eſt. Notandum verò, quòd cū ille dixerit, congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi, nunc aliter hic pronunciat. Conſurgant & aſcendant omnes in vallem Ioſaphat, quando incredulos quoſque vel aduerſarias poteſtates dominus ad iudiciū prouocat, & diſceptat cum eis pro populo ſuo. Deducam eos (inquit) in vallem Ioſaphat, quando autem credentes ad prælium cohortatur, Aſcendent (ait) omnes viri bellatores, Conſurgant & aſcendant gentes in vallem Ioſaphat. Qui enim iudicatur, in valle poſitus eſt, qui autem viri bellatoris nomen obtinebit illic ſtando à dextris, amplius autem quicunque ſedebit in ordine ſedium duodecim, nimirum in alto erit. Quod tandem ita ſubinfert: Quia ibi ſedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu, verbis euangelicis ſatis aperitur. Cum autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & cætera. Sequitur. [Mittite falces, quoniam maturuit meſsis. Venite & aſcendite, quia plenum eſt torcular, & exuberant torcularia, quia multiplicata eſt malitia eorum.] Quis dicat, quib. dicat, & quid ſignificet quod dicit. Mittite falces, & quoniam maturuit meſsis, illa ſatis indicat Euangelica parabola ſeminantis, vel boni ſeminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixiſſent ſerui patriſfamilias, Vis imus & colligimus ea, ſinite, inquit ille, vtraque creſcere ad meſſem, & in tempore meſsis dicam meſſoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meū. Meſsis (inquit dominus) conſummatio ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala. Igitur qui hæc dicit, mittite falces quoniā maturuit meſsis, filius hominis eſt, qui & antequam fieret filius hominis eſt, erat vt nunc eſt filius Dei, & hæc & cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit, meſſores eius angeli ſunt, & ipſa maturitas meſsis finis eſt ſeculi, quando ſecundum præſcriptam diſceptationem iudicij facienda eſt ſeparatio tritici & zizaniorum agri. Quod autem ſequitur & dicit, Venite & deſcendite, quia plenum eſt torcular, & exuberant torcularia, rem eandem per aliam ſimilitudinē nihilominus congruè ſignificat: quia videlicet tunc vniuerſaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, vt à reprobis omninò ſeparentur electi, ſicut in torcularibus vinum in apothecis reponendum, ſeparatur ab acinis foras proijciendis. Vndè quod ait, quia multiplicata eſt malitia eorum, ſic intelligendū eſt, ac ſi diceret. Quia

Expoſitio per verba Chriſti. *Matth. 13.* *Matth. 14.*

ſicabundante malitia, multorum charitas refriguit, vt amplius differri nō debeat expreſsio iudicij, quia electi à reprobis, ſimplices ſequeſtrentur à malitioſis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. [Populi in valle conciſionis, quia iuxta eſt dies domini in valle conciſionis. Sol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.] Idcirco populi vel gentes, de quibus ſuprà dictum eſt, in valle iudicij ſiue conciſionis congregantur, vt à dextris atque à ſiniſtris diſpertiti à Domino iudicentur. Cuius mœrorem diei & tormēta pereuntium ne ſol quidem & luna, aſtraque cætera poterunt intueri, ſed retrahent fulgorem ſuum, & ſeueritatem iudicantis, reddentiſque vniuſcuiuſque opus in caput ſuum, aſpicere non audebunt, non quò clementiora ſint Dei iudicia, ſed quò omnis creatura tormētis aliorum pertimeſcat. Eodem ſenſu quo hic ait, ſol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellę retraxerunt lumen ſuum. Alius propheta dicit, Dies domini iſta, tenebræ & non lux. Nunquid non tenebræ dies domini, & non lux? Et caligo, & non ſplendor in ea? Itemque alius, Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis.

Amos 5. *Sopho. 1.*

Porrò, quod ſemel & iterum dicit, in valle conciſionis, idem intelligi volens, quod ſuprà, vbi dixit, in valle Ioſaphat, meminiſſe nos facit hiſtoriæ ſuprà memoratæ, quia in valle Ioſaphat congregati filij Ammon & Moab, & montis Seir, vt pugnarent contra Iudam, verſi contra ſemetipſos mutuis concidere vulneribus, vndè & propter hoc ipſum, quod proprijs gladijs conciſi ſunt, rectè vallis conciſionis, ſicut econtra pro eo, quòd illic filij Iuda benedixerunt dominum, dicta eſt vallis benedictionis. Sicut illi mutuis vulneribus ſemetipſos conciderunt, ſic in illa die reprobi omnes proprijs ex conſcientijs condemnandi ſunt. Sequitur. [Et dominus de Sion rugiet, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam. Et mouebuntur cæli & terra, & dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael.] Quoniam de illo die domini magno & horribili hactenus ſermo eſt, rectè rugitus iſte & vox iſta domini illa intelligitur, de qua ipſe in euangelio dicit. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocē filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitę, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Nam vox illa, de qua præmiſerat, dicens, Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent: ille rugitus, & illa vox eſt, qua infernum moriendo ac reſurgendo terruit ac vicit, prædamq; ex eo tulit, ſecundū

Vallis conciſionis. *Ioan. 5.*

prophe-

Gen. 49. prophetiam Iacob, dicentis, Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti, &c. Ab il lo rugitu Amos propheta incipit, dicendo: Dominus de Sion rugiet, & Hieruſalem da bit vocem ſuam. Quod idem eſt, ac ſi dicat: De Sion egredietur lex, & verbum domini de Hieruſalem. Nam quod illic ſequitur, & luxerunt ſpecioſa paſtorum, & exiccatus eſt vertex Carmeli, quod interpretatur ſci entia circuncisionis, intelligitur de ſuperbia *Iſaia 1.* ſcribarum & phariſæorum, qui ſe profite bantur paſtores populi, qui propter ſuas tra ditiones reliquerant traditiones Dei, videli cet quod illa quaſi ſpecioſa doctrina illorũ, coruſcante Chriſti Euangelio, lugere de beret, & exiccari. Igitur dominus de Siõ ru giet, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam, videlicet quãdo de medio ſanctorum, quo rum cum millibus veniet, & de medio ange lorum, qui cum eo venient, quorum nimi rum vna ſocietas rectè Sion dicitur & Hie ruſalem, ſedens in ſede maieſtatis ſuæ, dicet *Matt. 25.* his qui à dextris erunt, Venite benedicti pa tris mei, poſsidete regnum. His autem qui à ſiniſtris, Ite maledicti in ignem æternum. Tunc vtique mouebuntur cæli & terra, ſic ut ait ipſe dominus: Nam virtutes cæli mo uebuntur. Nec verò paruus erit terræmo tus in occurſum eius, ſed tantus, vt mortui *Matt. 24.* omnes impulſi tanquam dormientes exci tentur. Et electi quidem ipſi quoque time bunt & trement, ſed in ipſo timore vel tre more fortem & firmam retinebunt ſpem. Hoc eſt quod protinus ait, & dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael. O mnis namque populus electorum Dei rectè dicitur & eſt, quos omnes tunc eadem ma ieſtate ſua miro modo & terrebit & confor tabit, quia videlicet nũquam in ſemetipſis, ſed in domino ſperauerunt nunquã de ſua, ſed de domini fortitudine præſumpſerunt. *Rom. 10.* Quo contra ſalũ Iſraelitæ in ſemetipſis ſpe rant, & de ſemetipſis fortes videri volunt, dum quærentes ſuam ſtatuere iuſtitiam, iu ſtitiæ Dei ſubiecti non ſunt. Hęc omnia gẽ tibus prædicata ſunt ſecundum præceptum dictus ſuperius, Clamate hoc in gẽtibus, & quæcunque ab eo loco dicta ſunt, propheta de perſona Dei loquebatur. Nunc tandem ipſe Deus in perſona ſua loquitur & dicit.

„[Et ſcietis quia ego Dominus Deus veſter, „habitans in Sion, in monte ſancto meo, & „erit Hieruſalem ſancta, & alieni non tranſi„bunt per eam amplius. Et erit, in die illa ſtil„labunt montes dulcedinem, & colles fluent „lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. „Et fons de domo domini egredietur, & ir„rigabit torrentem ſpinarum. Aegyptus in „deſo at onem erit, & Idumæa in deſertum „perditionis, pro eo quòd iniquè egerunt in „filios Iuda, & effuderunt ſanguinem inno„centem in terra ſua. Et Iudæa in æternum „habitabitur, & Hieruſalem in generationẽ „& generationem, & mundabo ſanguinem, „eorum quem nõ mundaueram, & dominus, „cõmẽmorabitur in Sion.] Miro modo ver ba ſuæ perſonæ verbis prophetæ dominus ſubiungit per coniunctionem, Et. Ac ſi di cat: Iſta omnia, quæ iuſsi clamari in genti bus, fient, & tunc vos qui eſtis populus me us, qui dicimini & veri eſtis filij Iſrael, quia ego Dominus Deus veſter, ſcietis, inquam, quia videbitis. videbitis autem, non adhuc per ſpeculum in ænigmate, ſed ad faciem. Ego ille Dominus Deus veſter, tunc cogno ſcar à vobis habitans in Sion, in monte ſan cto meo, & quemadmodum alius propheta teſtatur, tunc loquar ad inimicos meos in terra mea, & in furore meo cõtu. babo eos, ego (inquiens) conſtitutus ſum rex ab eo ſu per Sion mõtem ſanctum eius. Et tunc erit Hieruſalem ſancta, videlicet quam (vt A *Ephe. 5.* poſtolus ait) exhibui mihi ſponſam glorio ſam non habentem maculam aut rugam, & de qua Ioannes in Apocalypſi, Vidi ciuita tem Hieruſalem nouam deſcendentem de *Apoc. 21.* cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatã viro ſuo. Et alieni (inquit) non tranſibunt per eam amplius. Alieni, inquam, ſcilicet ti *Alieni à ca* midi, & increduli, & execrabiles, & homici *leſti Hieru* dæ, & fornicatores, & venefici, & idolola *ſalem.* træ, & omnes mendaces, qui ante hac per eã tranſibant, eamque fatigabant, amplius per eam tranſire non poterunt, quia forãs miſsi erunt, & ſicut illic ſcriptum eſt, pars illorũ erit in ſtagno ardẽti igne & ſulphure, quod *Apoc. 22.* eſt mors ſecũda. Item, Illic ſcriptum eſt, Fo ris canes & malefici, & impudici, & homici dæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Igitur alieni non tran ſibunt per eam amplius, & neque mors vl trà erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor, quæ prima abierunt. Et erit, in die il la (inquit) ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ.

Montes illius ciuitatis prophetæ & Apo *Montes & colles illius Hieruſalẽ.* ſtoli, colles autem cæteri ſancti ſunt, quo rum quia doctrinam ſubiectæ plebes hic ſuſceperunt, idcirco illic gloriæ quoq; com municabunt, & inſitam illis dulcedinem di uinæ charitatis videndo bibent, & conuiuẽ do haurient, quia nimirum pleniùs in illis gloriam Dei videbunt per quorum doctri nam gloriam Dei cognouerunt. Hoc breui verſiculo Pſalmiſta ſignificat dicens: Ine *Pſalm. 35.* briabuntur ab vbertate vultus tui, & torrẽ te voluptatis tuæ potabis eos, quoniam a pud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo vide bunt lumen. & quidem de montibus dulce do, & de collibus fluet lac, & per omnes ri uos Iuda id eſt, per omnium fidelium, ſiue confeſſorum corda ibunt aquæ ſalientes in vitam æternam, ſed eiuſdem dulcedinis, e iuſdem lactis, earundemque aquarum fons & in montes & in colles, & in omnes riuos

Prou. 9. illos de domo dñi (inqt) egredietur, quæ videlicet domus rectè intelligitur fabrica corporis Chriſti, etenim ipſa eſt domus quã ſapiẽtia ſibi ædificauit. Ait ergo, Et ſons de domo dñi egredietur, & irrigabit torrẽtẽ ſpinarum, fons vitæ, & torrens voluptatis de illa domo dñi, egrediens, irrigabit torrentẽ ſpinarũ. i. vniuerſitatẽ electorum, vt iam non ſit ꝙ erat, decurrendo ab ortu ad occaſum, inter ſpinas tribulationũ atq; peccatorum, ſed torrens deliciarũ, abundãs vbertate bonorũ ſempiternorũ. *Apoc. 22.* De hoc item in Apoca. legitur. Et oſtendit mihi flumẽ aquæ viuæ, lympidum ſicut cryſtallũ, procedens à ſede Dei & agni, in medio plateæ ciuitatis. Et ex vtraq; parte fluminis lignũ vitę afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddẽs fructũ ſuũ. Breuiter hic dicendu, quia fons ille, ſiue flumen ſpiritus S. eſt, qui & in propheta dicit. Ecce ego declino in eos vt flumẽ pacis, & vt torrens inundans gloriæ gentiũ. Hoc (inquã) flumen pacis, hic torrẽs gloriæ, hoc flumen lætitiæ, hic torrens voluptatis, hæc vbertas domus Dei, ſpiritus S. eſt. Ipſe nanq; amor eſt ſponſi & ſponſæ, quo nimirum inundatus & ſanatus, qui erat torrens ſpinarũ, torrens erit delitiaru. i. conditio noſtra, quæ mortalis erat & miſera, immortalis erit & beata. Ciuitati huic Aegyptus & Idumæa ſpiritualiter ſecundũ nouam interpretationẽ, & ſecundũ rem contrariæ ſunt, & idcirco contraria recipient. Aegyptus nãque tenebræ, Idumæa terrenitas interpretatur, omneſq; illos ſignificãs, quos excæcauit malitia ipſorũ, & qui ꝓpter cupiditatẽ corda terrena gerunt. Ait ergo, Aegyptus in deſolationẽ erit, & Idumæa in deſertũ perditionis. Quare? Pro eo (inqt) quod iniquè egerunt in filios Iuda, & effuderunt ſanguinem innocentẽ in terra ſua, filios Iuda, ſicut Hieruſalẽ & Syon, nõ carnaliter, ſed ſpiritualiter intelligimus, ſcilicet oẽs, qui vnum & verum Deũ confitentur, ſecundũ nomen Iuda, quod interpretatur cõfeſsio, & propter eandẽ confeſsionẽ iniqua patiuntur ab Aegypto & à filijs Edom. Qui dicunt, exinanite, exinanite vſq; ad fundamentum in ea, ſubauditur Hieruſalẽ. Vellent nanq; exinanire ciuitatẽ. i. Eccleſiam Dei, nullãq; ex ea penitus audiri vocẽ, Iuda. i. confeſsionis, ac proinde dño habitante in illa cũ abundantia dulcedinis, fluuioq; lactis, ac per oẽs riuos Iuda euntib. aquis, ipſi ecõtra erunt in deſolationẽ, & in deſertum perditionis. Vnde adhuc ſequitur. Et Iudæa in æternum habitabitur, & Hieruſalẽ in generationẽ & generationem, & mundabo ſanguinẽ eorum, quẽ non mundaueram, & Dñs commorabitur in Syon. Cuncta hæc ſpiritualiter dicta, miro modo carnali Iudęę, ſiue Iſraeli in carne glorianti blandiuntur. Cũ enĩ contra ipſos maximè hæc dicantur, vtpotè q terreni ſunt, & terrena diligunt, & ſanguinem ſanctorũ prophetarũ in terra ſua effuderunt, & proinde excæcati meritò, redacti ſunt in Aegyptum, ipſi pro ſemetipſis dicta eſſe gloriantur. Hęc enim ad opinionem illorum multùm accedere videntur, qua mille annorum regnum in Iudææ ſibi finib. pollicentur, & auream Hieruſalẽ, & victimarum ſanguinem, & filios ac nepotes, & delitias incredibiles, & portas gemmarum varietate diſtinctas. In illa pulchra annorum longitudine habitaturos ſe putant ſecundum hanc prophetiam, de montib. ſtillas carneæ dulcedinis, & de collibus candidi fluuios lactis, & per omnes riuos Iuda ſalientes aquas puriſsimas, tanta vbertate, vt torrentes quoq; ſpinarum ita cõmutentur, quatenus circum circa non ſpinæ, ſed ligna pulcherrima atq; fructiſera naſcantur, velut in paradyſo delitiarum. Iuxta literam hæc omnia ſomniant, & errant, ſed hic error propheticis profuit ſemper & prodeſt literis, vt à ſuis conſeruentur inimicis. Denique tanta ſunt, quæ contra illos dicuntur, vt odio nimis impatiẽti illos ſine dubio concitarent, ſi manifeſtis expreſſa fuiſſent vocibus. Itaq; in Eſaia loquitur dominus: Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis, ita & hic neceſſariò factum credamus, vt ligaretur teſtimonium hoc myſticũ, diſcipulis Chriſti repoſitum, ab inimicis Chriſti conſeruandũ, propter ligaturæ pulchritudinem, propter blandientẽ illis literæ ſuperficiem. Ligaturæ eiuſdẽ ſumma clauſura hæc eſt. Et mundabo ſanguinem eorum, quem non mundauerunt. Et dominus commorabitur in Syon. Quorum eorum mundabo ſanguinem? Aegyptiorum videlicet & Idumæorum, quos ſemetipſos eſſe Iudæi non ſentiunt, cùm ſint maximi homicidarum, qui ſanguinem innocentem effuderunt. Eorum (inquit) ſanguinem mundabo, quẽ non mundauerunt, id eſt, homicidia cæteraque peccata illorum vindicabo, de quibus pœnitentiam non egerunt. Nam ſi mundauiſſent ipſi per temporalem pœnitentiam, ego non mũdarem aut punirẽ per æterni iudicij ſententiam. Succinit propheta perſonæ loquentis domini, cõuerſus ad nos, ac dicens: Et dominus commorabitur in Syon, in illa videlicet, cuius fundamenta ſunt in montibus ſanctis, cuius portas diligit dominus ſuper omnia tabernacula Iacob, de qua tam mirabiliter, quàm veraciter loquitur ſpiritus ſanctus, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus. Ibi commorabitur, ibi moram faciet æternam, ibi ſemper videbitur Deus deorum, ſemperque deſiderabilis erit ad videndum.

Flumen pacis ſpiritus ſanctus. *Eſa. 66.* *Filij Iuda ſpiritualiter.* *Pſal. 136.* *Carnalis ſenſus Iudæorũ de mille annorum regno.* *Iudæi gaudent in ſuperficie literæ.* *Eſa. 8.* *Pſal. 86.*

FINIS LIBRI IN IOHELEM PROPHETAM.

PROLOGVS RVPERTI IN AMOS PROPHETAM.

Magiſteriū ſpiritus S. in Amos. TErtius in ordine duodecim prophetarū, ſanctus Amos, magnā doctoris & eruditoris ſui ſpiritus ſancti gratiam commendat, ad gloriam ipſius referendo, quis & vnde in ꝓphetam fuerit aſſumptus. *Amos 7.* Ait enim ipſe in titutulo prophetiæ ſuæ. Verba Amos, qui fuit in paſtoralib. de Thecue. Et alibi. Non eram propheta, nec filius propheta, ſed armentarius vellicans ſycomoros, & tulit me dominus, cū ſequerer gregem, & dixit ad me. Vade propheta populo meo Iſrael. Magnum quippe eſt præconiū gratiæ & gloriæ domini, in eo ꝙ paſtorē implendo, prophetā facere & dignanter voluit, & efficaciter potuit. Porrò nos temeritatis argui veremur, qui verba non hominis, ſed Dei verba, non ab humo prolata, ſed cæleſti magiſterio deprópta, tractare nitimur, quorum ſub maieſtate magni & antiqui, multoq́; maiores quā nos, intellectus ꝓprij vires ſuccūbere fatentur. *Difficultas in hoc propheta.* Quis enim (inquiunt) dignè exprimat tria & quatuor ſcelera Damaſci, Gazæ, Tyri, Edō, filiorū Ammon & Moab, in ſeptimo octauoq́ue gradu Iudæ & Iſrael? Quid igitur? Remittemus laxas manus, & verborū dignitatem atq; difficultatē, dormitionis ac ſomnij nobis vt pigri occaſionē faciemus? Si hoc agimus, cōtra nos eſt illud dictū ſapientis, vt excuſari nō poſſimus. Vade ad formicas ô piger, & cōſidera vias eius, & diſce ſapientiam, quæ non habeat ducē vel præceptorē, nec principē, parat æſtate cibū ſibi, & cōgregat in meſſe ꝙ cōedat. Vſquequo piger dormis? Quando cōſurges ex ſomno tuo? Paululum dormies, paululū dormitabis: Paululū conſeres manus vt dormias, & veniet tibi quaſi viator egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet tibi vt fons meſſis tua, & egeſtas lōge fugiet à te. *Prou. 6.* Quonā hæc dicta tendunt, niſi vt ſpē ſuggerant inopi animę, quatenus de adiutorio dei cōfidens properet, exēplo formicæ, maiora humeris ſuis onera ſubire, cibumq́; ſibi parare? Ventura nanq; eſt fames pigris & ſomnolentis, in hoc tempore dormitantibus & occurret illis quaſi vir armatus, quā & Pſalmiſta proſpiciēs, cū dixiſſet. Nouit dominus *Pſal. 36.* dies immaculatorum, & hæreditas eorum in æternū erit, ſubiunxit atq; ait. Non cōfundentur in tēpore malo, & in dieb. famis ſaturabuntur. Tempus malū & dies famis nimirum appellat diem iudicij, quando mali & pigri, qui hic neglexerunt omnē ſermonem *Deut. 8.* procedentē ex ore Dei, in quo viuit, & ſine quo non viuit homo, eſurient & ſitient in æternū. Exurgamus igitur etiā ad hanc partem ſermonis Dei, & quiſquis hæc opuſcula noſtra legerit, exoratū ſe nouerit, vt cū beneuolis arridēs oculis dicat de nobis illud eiuſ- *Prou. 30.* dem ſapientis, Formicæ, populus infirmus, qui præparat in meſſe cibum ſibi.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

" VErba Amos qui fuit in paſtoralib. de Thecue, quæ vidit ſuper Iſrael in diebus Oziæ regis Iuda, & in dieb. Hieroboam filij Ioas regis Iſrael, ante duos annos terræmotus.]

Verbū domini ad Amos durū Iſraeli præſagium. Amos quod interpretatur populus auulſus, ex ipſa ſui nominis interpretatione durum præfert præſagium Iſraeli, ad quē mittitur, quod videlicet proxima captiuitate de terra ſua foret auellendus, quin aureos colendo vitulos, à domo & ſtirpe Dauid, quē elegerat dominus, fuerat auulſus. Huius verba ſunt hæc, de viuo nimirum fonte (quod eſt vnicum verbum Dei) prolata, & idcirco omni veritati rerū ſequentiū neceſſario adimplenda. Qui videlicet Amos fuit in paſtoralib. Thecue. Eſt aūt Thecue vocabulū oppidi, diſtātis à Bethleē ſex miliarib. ad meridianā plagam, & vltra nullus eſt viculus, ne agreſtes quidem caſæ, quales Aphri appellāt Mapalia, furnis potius, quàm domibus ſimiles. Tāta eſt heremi vaſtitas, quæ vſq; ad mare rubrū, Perſarūq; & Aetiopū atq; Medorū terminos dilatatur. Et qa humo arida atq; arenoſa nihil omnino frugū gignitur, cūcta ſunt ple-

ſunt plena paſtoralibus, vt ſterilitatem terrę cópenſent pecorũ multitudine. Ex hoc numero paſtorũ & Amos propheta fuit, imperitus ſermone, ſed non ſcientia. Idem enĩ qui per oẽs prophetas ſpiritus S. per iſtum quoque locutus eſt. Porrò Thecue tuba interpretatur. Vnde & hoc ipsũ nomẽ viculi multum congruit rei, ſcilicet huic prophetiæ, quæ nimirũ ſi benè auditur, ſi aures audiendi habemus, tanta & tam fortis eſt, vt meritò vocetur tuba Dei. Hæc verba vidit ſuper Iſrael, ſubauditur veniẽtia velut grande pódus. Cæterũ niſi Iſrael præuaricatus fuiſſet, & idcirco nõ aduerſa, ſed proſpera nũciaret, rectius diceretur ad Iſrael ſiue pro Iſrael. Vidit aũt viſiõe illa qua poſſunt verba videri, ſcilicet viſione mentis, quæ vera viſio eſt, ob cuius excellentiã & prophetæ dicuntur videntes. *2.Par.26.* Ozias cuius in diebus hæc vidit cognomento Azarias dictus eſt, rex Iuda, qui indebitum ſibi ſacerdotium vendicare conatus, lepra in fronte percuſſus eſt, quando iram dñi non ſolùm pœna eius, ſed & terræ motus oſtendit, quem Hebræi tunc accidiſſe cõmemorant. Ante duos annos illius terræ motus hæc verba ſe vidiſſe teſtatur. Cur autẽ terræmotus eiuſdem nunc fecerit mentionem, ſi ratio quæritur, opportunius in proximo dicetur, quando pro neceſsitate myſtici ſenſus inueniendi, ſcrutabimur verticem Carmeli, cur præmiſſo, dñs de Syõ rugiet, & de Hieruſalẽ dabit vocem ſuam, & luxerunt ſpecioſa paſtorum, ſubiunxit atq; ait, & exiccatus eſt vertex Carmeli. Porrò Hieroboam iſte non eſt filius Naboth, qui peccare fecit Iſrael, ſed filius Ioas, filij Ioathan, filij Iehu, pronepos eiuſdem Iehu, ſub quo prophetauerunt, Oſee, & Iohel, & Amos. *Hieroboã hic, pronepos Iehu.* Verba ipſa iã nunc aggrediamur.

„ [Dominus de Syon rugiet, & Hieruſalẽ dabit
„ vocem ſuã, & luxerunt ſpecioſa paſtorum,
& exiccatus eſt vertex Carmeli.]

Ab eo quo ſumma ſanctorum prophetarum intentio tendit, verborum ſuorũ initiũ facit. ſ. ab aduentu, qui tunc expectabatur, & Euangelio Chriſti filij Dei, & quid propter eius reiectionem ſiue repulſionem infelicibus euenturum foret Iudæis, mirabiliter atq; terribiliter propheta de paſtore aſſumptus edicit. Nam dominus de Syon rugiet, hoc eſt, Chriſtus Dei filius, Deus & dominus, homo factus, & mortẽ paſſus, infernum confringet, & mortem euincet, tanquã leo fortiſsimus, tanquã catulus leonis. i. fortiſsimus, filiꝰ fortiſsimi Dei, ſecundũ prophetiã Iacob, dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti. Requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? *Gen. 49.* Tanto rugitu emiſſo de Syon, deinde de Hieruſalem (quæ vna eademq; ciuitas eſt) dabit vocem ſuã. i. emittet prædicationẽ euangelicam, ꝙ & fieri oportere ſecundũ ſcripturas ipſe teſtatus eſt, Quoniã ſic ſcriptũ eſt, & ſic oportebat Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remiſsionẽ peccatorum in oẽs gentes, incipientibus ab Hieruſalẽ. *Lucæ 24.* Quid deinde miſeris euenturum erat Iudæis? Nimirũ geminum malum, duplex contritio, alia tẽporalis, alia æterna, ſiue alia corporalis, alia ſpiritualis. De temporali ſiue corporali, & luxerunt ſpecioſa paſtorum, inqt. De æterna ſiue ſpirituali, & exiccatus eſt (inquit) vertex Carmeli. Quæ enim vel quorũ ſpecioſa paſtorum luxerunt, & quomodo luxerunt? *Specioſa paſtorum Hieruſalẽ.* Vtiq; ſpecioſa ciuitas illa Hieruſalẽ, quæ & prophetas & ipſum dñm prophetarum occidit, & auguſtũ in ea templũ, quo nihil in orbe fuit auguſtius, &c. quæcunque ſpecioſa ſiue delectabilia potuerant habere paſtores illi falſi, ſcilicet Scribę & Phariſæi, qui ſe profitebantur eſſe paſtores, cũ eſſent lupi rapaces. Luxerunt luctu inconſolabili, circundãtibus & vaſtantib. cuncta Romanis, quibus vincentib quicunq; ex Iudæis gladio, fami, & igni ſupereſſe potuerunt, in oẽs gentes captiui ducti ſunt. Hæc fuit & eſt cõtritio temporalis, contritio corporalis. Quis porrò erat Carmelus, & quis Carmeli vertex, & quomodo exiccatus eſt? Interpretatio nominis Carmeli rẽ cito aperit, interpretatur enĩ Carmelus, ſcientia circunciſionis. Ergo Carmelus ſecundũ ſuum nomen ſignificat circunciſionem. i. Iudaiſmũ carnalem, multum in ſua ſcientia gloriantem. Vertex eiuſdem Carmeli, illa fuit genratio, quæ ſaluatorem crucifixit, generatio cuius (vt ſapiẽtia dicit) excelſi erant oculi, & palpebræ in altum reſurrectæ. *Vertex Carmeli, ſcribæ & phariſæi.* Illa nanq; generatio circũciſionis, ſummum ſibi viſa eſt eſſe vel habere culmẽ ſcientiæ, ita vt & claues ſcientiæ dixerit eam dominus tuliſſe. *Prouer. 30.* Væ, inquit, vobis, quia tuliſtis clauem ſcientiæ. Ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. Talis eſt vertex Carmeli, poſt rugitum domini de Syon, & vocem eius de Hieruſalem exiccatus eſt, *Lucæ 11.* quia videlicet extunc ab illis receſſit omnis ros ſupernæ gratiæ, & nubibus ſuis mandauit Dominus, ne pluerent ſuper eos imbrem, quia repulerunt verbum Dei, & indignos ſe iudicauerunt æternæ vitæ. Super illum verticem, id eſt, ſuper illam generationem omnium cæterarum nationum omnia peccata venerunt, ſecundum ſententiam ipſius domini, qui cùm dixiſſet, Ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, *Matth. 23.* &c. ſubiũxit atq; ait: Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vſq; ad ſanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ, quẽ occidiſtis inter templũ & altare. Amẽ dico vobis, veniẽt hęc omnia ſuper generationem iſtã. Sequitur ergo.

[Hæc dicit dominus. Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor nõ cõuertã eum, eò ꝙ triturauerit in plauſtris ferreis Galaad.] *Non conuertam eũ*

Galaad.]Hæc eſt contritio ęterna,contritio
ſpiritualis,in eo quod dicit, non conuertam
eum. Quem enim dicit eum, niſi verticem
Carmeli.i.ſicut iam diximus, ſuperbiã ſcien
tiæ circuncitionis, cuius illa generatio ver-
tex quidãm extitit, nempe cũ dicit,non cõ-
uertam eũ,non licet ſubaudire Damaſcum,
cũ Damaſcus ſit fœminini generis, ſicut &
cũ dicitur, ſuper tribus ſcelerib. Gazæ,& ſu
per quatuor non conuertam eum, non licet
referri ad Gazã, cũ Gaza nomẽ ciuitatis &
fœminei ſit generis. Et ſicut cùm dicitur, ſu
per tribus ſceleribus filiorum Ammon, &
ſuper quatuor nõ conuertam eum,non con
uenit ſingulariter eũ referri ad pluralitatem
filiorũ Ammon. Igitur non cõuertã eum cũ
dicit,ſubaudire neceſſe eſt Carmelum, ſiue
verticem Carmeli i. populum Iudaicum cir
cuncıſum, maximeq; illã, quæ dominũ cru-
fixit,generationem eiuſdẽ populi,cuius ſen
tentia denotatur reprehenſibilis ex interpre
tatione(vt iam dictũ eſt) nominis Carmeli.
Neq; enim leuiter ac ſine magnæ indignatio
nis põdere illa generatio hic dicitur vertex
Carmeli,ſed eodẽ ſpiritu, & eadẽ ira, qua &
diabolus ſub nomine principis Tyri, in pro
pheta propter præſumptionem ſcientię dici
tur Cherub, ꝙ interpretatur plenitudo ſciẽ-
tiæ. Tu(inquit) ſignaculũ ſimilitudinis,ple-
Ezech. 28. nus ſapientia,& perfectus decore. in delicijs
paradyſi Dei fuiſti Tu Cherub extentus &
protegens,& poſui te in monte ſancto Dei.
Item,eieci te de monte Dei, & perdidi te ò
Gen. 3. Cherub protegens de medio lapidum igni-
torum. Homo quoq; cui perſuaſit in pretiũ
tranſgreſſionis ſcientiã plenarium,dicendo,
& eritis ſicut dij ſcientes bonũ & malũ, ſu
per eodẽ vitio denotatur in ligno præuarica
tionis,dum pro eo quod accidit,nomen iro-
nicè ſcriptum eſt illi,vt diceretur lignũ ſciẽ-
tiæ boni & mali. Ita nimirum per verticem
Carmeli,ſecundum iam dictã intepretatio-
nem, terribiliter hic denotari arbitramur ſu
perbiã illius generationis ſiue circũciſionis,
nimium de ſcientia præſumentis, cuius tan-
ta præſumptio, vt Chriſtũ virtutem & ſapiẽ
tiam Dei ſperaret ſe circũmuenire poſſe do-
lis,& ita exinanire conſilium Dei, vt illum
qui veniſſet benedictus in nomine domini,
faceret haberi maledictũ in manu legis do-
Terribilis mini,pro eo ꝙ dixerat lex, quia maledictus
Dei ſenten eſt à Deo qui pendet in ligno. Proinde ter-
tia contra ribiliter dictum,& cũ metu ac reuerentia co
occiſores gitandũ,quod propter ſcelera Damaſci, ꝓ-
Chriſti. pter ſcelera Gazæ, propter ſcelera Tyri, ꝓ-
pter ſcelera Edom, propter ſcelera filiorum
Ammon, propter ſcelera Moab, propter ſce
lera Iuda,& propter ſcelera Iſrael, hic iudi-
cet dominus,& damnet illum verticẽ Car-
meli,vt non conuertat eum.i. omninò re-
pellat & cæcitati tradat eum ſecundum alte-
rius prophetiæ teſtimonium, qua idem do-
minus dicit. Excæca cor populi huius,& au

res eius aggraua, ne ſortè videat oculis ſuis,
& auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelli-
gat,& conuertatur, & ſanem eum. Quis hoc
animaduertere poſſet, niſi dominus ipſe in *Eſa. 6.*
Luce euangelij conſonanter & manifeſtius
dixiſſet,illud quod iam præmiſimus, vt ve-
niat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus,qui effu
ſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti.
Itẽq;, Amẽ dico vobis, venient hæc omnia *Matth. 23.*
ſuper generationẽ iſtã. Deniq; ſi omnia, er-
go & Damaſci & Gazæ,& Philiſtijm & Ty-
ri, & Edõ,& Moab,patrum ſuorum Iuda,
atque Hieruſalem ſcelera venire debuerũt
ſuper generationem illã ſecundum prophe
tiam hanc. Porrò quamuis dicantur venire
ſuper illius generationis verticẽ,non tamen
remoueri dicuntur ab eiſdem, quorũ prio-
rum ſcelera fuerunt, vel à quibus incœpta
ſunt. Nam & illi onus ſuũ ſinguli portare de *Infeliciſſi-*
buerunt, illa aũt infeliciſsma generatio, & *ma genera*
onera omnium illorum,& ſuũ debuit porta *tio.*
re onus proprium. Verè generatio infelix,
in malũ tempus ſeparata, quemadmodũ hic
idem propheta quodã loco, cũ exclamaſſet, *Infr. 6.*
væ qui opulenti eſtis in Syon: inter cætera
ſubiunxit, Qui ſeparati eſtis in diẽ malum,
& appropinquatis ſolio iniquitatis. Nempe
ſicut dominus noſter Apoſtolos ſuos beati-
ficans & dicens. Ego miſi vos metere quod *Ioan. 4.*
non laboraſtis,alij laborauerunt, & vos in *Hebr. 11.*
labores eorum introiſtis, mercedem illorũ
non excludit qui laborauerunt & non meſ-
ſuerunt, videlicet ſanctorum patriarcharũ,
qui expectauerunt,& non acceptis promiſ-
ſionibus, oẽs defuncti ſunt, ſed iſtorũ præ-
fert qui ſine labore expectationis ipſum prę
ſentem beatis oculis videre meruerunt, ita
nimirum cũ dicit. Venient hæc omnia ſuper *In Damaſ*
generationem iſtã, pœnam Damaſci & cæte *co primum*
rorum non aufert, ſed generationis eiuſdẽ, *fuſus eſt*
quæ menſuram illorũ impleuit, maiorem ſo *ſanguis, ſci*
re cenſet. Iam literę ordinem proſequamur. *licet Abel.*
Super tribus ſcelerib. Damaſci,& ſuper qua
tuor nõ conuertã eum. Rectè in initio ſcele-
ra ponit Damaſci,quia videlicet à Damaſco
initium fuit ſanguinis, de quo dominus ait,
vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus,
qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel
iuſti. Is nanq; locus eſſe dicitur, vbi Cain eun
dẽ Abel occidit,& ex eo traxiſſe cauſam no-
minis ſui. Damaſcus nanq; bibens ſanguinẽ *1. Ioan. 3.*
interpretatur. Cõputanda iam hic ſunt ſcele *Matth. 9.*
ra tria,& quatuor,& deſignanda qualitatib. *Luca 7.*
proprijs. Primũ ſcelus eſt volũtas peruerſa,
quę & ſi opere cõpleri nequeat, tamẽ ſcelus
vtiq; eſt. Vnde & ꝓpter odiũ,quoniã & occi
dendi voluntas eſt,iã quiſq; dicitur & eſt ho
micida. Omnis enim qui odit fratrẽ ſuum,
homicida eſt. Iã ergo, mortuus eſt qui odit,
ſed mors eius intrinſecus latet, & rurſus ad
vitã conuerti poteſt, ſicut illã puellã dñs ſu-
ſcitauit,quę nondũ erat elata, ſed in domo
iacebat. Secundum ſcelus eſt, voluntatem

opero

opere compleuiſſe, & hoc facto mortuus eſt peccator, & foras elatus. Sed adhuc ſuſcitari poteſt, *Ioan. 11.* ſicut illum iuuenem Dominus ſuſcitauit, qui per portam ciuitatis mortuus efferebatur. Tertium ſcelus eſt, opus malũ in conſuetudinem vertiſſe, & tunc peccator mortuus & ſepultus eſt. Sed adhuc ad vitã ſuſcitari poteſt, ſicut Lazarum ſepultum iã quadriduanum & fœtentem Dñs ſuſcitauit. *Pſal. 11. Ioan. 12.* Quartum ſcelus eſt, in ſuo ſibi peccato complacere, Deoq́; ad pœnitentiam reuocanti, & legi eius redarguenti, ſuperbiæ ſpiritu reſiſtere. Hoc ſcelus diabolicum eſt quod & in Pſal. breui verſiculo deſignatur. Qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter dominus eſt? Hoc ſcelus perpetrare & ſic loqui eſt dicere verbum contra ſpiritum ſanctũ, & non remittetur neque in hoc ſeculo neq; in futuro. Nõ placet ſãcto ſpiritui, vt cõuertat illum qui ſeſe in hoc ſcelus erexit. Nunc iam literæ huius diſtinctionem ſiue tenorem diligenter attendamus. Super tribus (inquit) ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor. *Tria ſcelera aliorum verticis carmeli quatuor.* Non dicit ſuper tribus ſcelerib. & ſuper quatuor Damaſci, ſed nomen Damaſci tribus & quatuor interponit, & tria, & quatuor ſcelera ſubiunxit. Hic tenor in omnibus vigilanter conſiderandus eſt. Ita enim ſuper tribus ſceleribus Gazæ dicit, demũq́; & ſuper quatuor, adiungit. Super tribus ſceleribus Edõ (inquit) ac deinde, & ſuper quatuor, ait. Sic omninò & in cæteris. Nuſquam tria & quatuor ſcelera cõiungit. Quod ſi faceret, & tria *Ioan. 15.* & quatuor viderentur eſſe ſcelera Damaſci, & Gazæ, & Tyri, & Edom, & filiorũ Ammon, & Moab, & Iudæ, & Iſraelis. Nunc aũt hoc perpendere operepretium eſt, ꝙ ſingulorum illorum, Damaſci videlicet & cæterum, tria tantum ſcelera ſint, quatuor verò verticis Carmeli.i. ſæpedictæ generationis, cuius tempore Dñs venit. Denique nec illa quartum ſcelus habuiſſet, niſi dominus ad eam veniſſet, ſicut & ipſe teſtatus eſt? Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatũ non haberent. Nunc autẽ excuſationem non habent de peccato ſuo. Itẽ, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ nõ haberent. Nunc aũt, & viderunt, & oderũt, & me, & patrem meum. Igitur quoniã dominus ad Damaſcum, ad Gazam, ad Tyrũ, ad Edõ, ad filios Ammõ, & ad Moab non venit: ſed neq; ad Iudã, neque ad Iſrael prioribus temporibus venerat, ſicut venit in tẽpore illius generationis, tria tantũ ſunt ſcelera Damaſci & cæterorum, quatuor autem verticis Carmeli.i. illius malæ & adulteræ generationis Iudæorũ ſiue ſcribarũ & phariſęorum, quia filium Dei, & opera eius viderũt, ipſũq́; & patrẽ ipſius oderunt. Deniq; & Damaſcus, & Gaza, & Tyrus, & Edõ, & filij Ammõ. & Moab, tria hæc ſcelera, malã voluntatẽ, & malum opus, & mali operis conſuetudinem habuerunt, ſed de quatuor.i. de ſuperba defenſione ſceleris aliquã habere defenſionem ſibi videri poſſunt, quia neque Chriſtum viderunt, neq; patrẽ eius bonum cognouerunt, ſed neq; legem eius, vel redarguentẽ audierunt. Iuda quidẽ & Iſrael ante generationẽ iſtam legem habuerunt, & trãſgreſsi ſunt, atq; in tranſgreſsionis ſuæ defenſionem prophetas occiderunt. Veruntamẽ nõ ita, ſed in cõparatiõe illius ſæpedictæ generationis, multò magis excuſabiles ſunt. Et enim, & de Iuda, & de Iſrael, qualiacunque exempla ſunt, quod pœnitentiam egiſſent, ſi factæ fuiſſent virtutes in illis, quæ in illa generatione factæ ſunt. *3. Reg. 21.* Deniq; & Achab, rex Iſrael, cũ audiſſet ſermones dñi per Heliam Thesbitẽ, pro ſanguine Nabob, quẽ occiderat, pœnitentiã egit, ieiunauitq́; & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et idcirco nõ inducã (ait dñs) malum domui eius in diebus eius. Et Manaſſes rex Iuda, cũ impiè egiſſet, multumq́; ſanguinem innoxium fudiſſet, poſtquã coanguſtatus eſt, orauit dominum, & egit pœnitentiã valdè corã Deo patrum ſuorũ. Illa aũt generatio (de qua nũc ſermo eſt) neq; ſicut Achab rex Iſrael de futuris malis prædicenti Dño credidit, neq; ſicut Manaſſes rex Iuda, poſtq̃ mala ipſa venerunt, ꝓpter tantas anguſtias pœnitentiam egit, quãuis perirent fame, gladio, & igni, q̃uis qui erant reſidui, ducerẽtur in oẽs gentes captiui. Cęteris, qui in hoc loco præſcribuntur, Damaſco, Gazæ, Tyro, Idumææ, filijs Ammõ, quòd ſi annunciatũ illis fuiſſet, teſtis eſt ipſe dominus, qa pœnitentiã egiſſent. Cùm enim exprobraret ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimę virtutes, nec egiſſent pœnitentiã, Væ tibi (inquiens) Corozai, væ tibi Bethſaida, ſubiunxit, atq; ait: *Matth. 15.* Quia ſi in Tyro & Sydone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœnitẽtiã egiſſent. Quod de Tyro teſtat eſt, hoc idem de cæteris ciuitatibus ſiue gentib. inter quas Tyrus tertio loco hic nominatur licet intelligi. Quòd ſi quæras, Cur ergo nõ fuit annunciatum, quare virtutes non ſunt factæ in illis, quoniam crederent & pœnitẽtiam agerent. Breuiter hic pro tempore reſpondendum eſt, quia Deus de tali illorum pœnitentia non curauit, aut curare debuit, quæ nõ ageretur pro æterna ſalute futuri ſeculi, ſed pro vitanda aduerſitate, pro retinẽda proſperitate vitæ præſentis. In hoc duntaxat cunctis illis generatio ſæpedicta magis inexcuſabilis extitit, & ſceleratior cũctis illis, quia neq; temporalis miſeriæ cõminationibus, quã illaturi erant Romani neque æterni iudicij vel gehennæ ignis auditui domino prænunciante credidit, ſemper incredula, ſemper dura ceruice rebellis. Igitur tria tantum Damaſci & cæterorum, verticis autem Carmeli quatuor ſcelera ſunt, quia quartum eſt cor impœnitens, ſiue re-

bellio atq; defenſio ſcelerum. Porrò tria & quatuor, ſeptẽ ſunt, quia numerus impar in ſolubilis, neque enim in partes æquas poteſt reſolui, ſicut plerunque vniuerſalitatem ſignificat, ita in Cain, qui typus fuit illius generationis, inſolubilẽ ſiue interminabilem vindictã deſignat, dicendo de Lamech. Septies vltio dabitur de Cain, de Lamech verò ſeptuagies ſepties. Et quidẽ vindicta videtur extendi, cũ dicit de Lamech, ſeptuagies ſepties, quia numerus prolixior eſt, ſed ecõtra ſolubilẽ ſignificat vltionem de Lamech, qui numerus ſolubilis eſt, ſepties verò inſolubilem vltionem de Cain, quia numerus in ſolubilis eſt. Deniq; ſeptẽ nullus alius metitur numerus præter vnitatem, ſeptuaginta ſeptem alij quoq; metiuntur numeri, videlicet ſeptem & vndecim. Nam ſepties vndecim, ſiue vndecies ſeptem, ſeptuaginta ſeptẽ ſunt. Itaq; cùm dicitur, ſepties vltio dabitur de Cain inſolubilis, & idcirco maior vltio denunciatur, dicendo autẽ, de Lamech verò ſeptuagies ſepties, ſolubilis, & idcirco minor vindictæ modus appenditur. Proinde cũ dicit dñs, ſed omnis qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur, ſubaudiendum eſt, niſi pœnitentiam egerit. Et in lege quoties dicitur, qui hoc vel illud fecerit, morte moriatur, & in Euangelio, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt, neceſſario ſubaudiendum eſt, niſi pœnitentiam egerint. Iſte cor non pœnitens ſe habuiſſe oſtendit, qui nemine vocante in ius, reum ſe eſſe confeſſus eſt, quoniam (inquiens) occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in liuore meo. Ille autem & requiſitus domino, negauit, proteruè dicens, neſcio, nunquid cuſtos fratris mei ſum, & cõuictus deſperauit. Maior eſt (inquiens) iniquitas mea, quã vt veniã merear. Igitur & generationis illius vltionẽ interminabilẽ ſignificat hic numerus ſeptenarius, cùm dicitur, & ſuper tribus ſceleribus gentium iſtarum, & ſuper quatuor non conuertam. quod idem eſt, ac ſi diceretur. Propter omnẽ ſanguinem iuſtum qui effuſus eſt ſuper terrã, proijciã generationem illã, quoniam tribus ſceleribus alienis addendo ſua quatuor, ſicut patrum ſuorum, ita & omniũ gentium menſurã impleuerunt. Scelera Damaſci in hoc vno facto comprehendit, eò ꝙ triturauerit in plauſtris ferreis Galaad. Hoc Damaſcum feciſſe conſtat, regnante Azahel ſecundum prophetiã Heliſæi. Scriptum eſt enim. Stetitq; cũ eo, & conturbatus eſt vſq; ad ſuffuſionẽ vultus, fleuitq; vir Dei, Cui Azahel ait. Quare dñs meus flet? At ille reſpondit. Quia ſcio quæ facturus ſis filijs Iſrael mala. Ciuitates eorum munitas igni ſuccendes, & iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos elides, & prægnantes diuides. Dixitq; Azahel Quid enim ſum ſeruus tuus canis, vt faciam rem iſtã tam magnam? Et ait Heliſæus. Oſtendit mihi dominus, te regem

Myſterium in numeris 7. & 77. *Gen. 41.* *Lamech.* *Gen. 4.* *Cain.* *Matth. 26.* *Tria ſcelera Damaſci.* *4. Reg. 8.*

Syriẽ fore. Factũ eſt vt ꝓpheta prædixerat, & in facto eius tria ſcelera, de quib. ſupra dictũ eſt, hoc modo diſtinguitur. Primũ ſcelꝰ vltroneũ eius odium fuit, quo aduerſus populũ Dei cor ſuũ indurauit, nihil ab eo læſus, imò & deo & ꝓphetis eius ingratus. Heliẽ. ſ. & Heliſæo, per quos fuerit rex præſignatus. Nã ad Heliã dñs. Vade (inquit) reuertere in viã tuã per deſertũ in Damaſcum, cũq; perueneris illuc, vnges Azahel regẽ ſuper Syriã. Ad Heliſeũ aũt idem reuelatũ fuerat, cũ diceret ad eũ (vt iã præmiſſum eſt) oſtẽdit mihi dominus, te regẽ Syriæ fore. Secundũ ſcelus fuit, ꝙ odiũ illud opere expleuit, dũ cõtra regẽ Iſrael Achab ad prẽliandum in Ramoth Galaad aſcẽdit, mala vtiq; reddẽs pro bonis, ſicut & prẽceſſor eius Benadab. Quid enim boni fecerat cũ illo rex Iſrael? Victi Syri cũ dixerũt Ecce audiuimus quod reges domus Iſrael clemẽtes ſint. Ponamus itaq; ſaccos in lũbis noſtris, & funiculos in capitibus noſtris, & ingrediamur ad regẽ Iſrael, forſitan ſaluabit animas noſtras. Egreſſus eſt ad eũ Benadab, & leuauit eũ in currũ ſuũ. Qui dixit ei. Ciuitates quas tulit pater meus à patre tuo, reddã, & plateas fac tibi in Damaſco, ſicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedã à te. Pepigit ergo fœdus, & dimiſit eũ. Hoc fœdus vterq; irrupit, qa propter Ramoth Galaad, q̃ ciuitas erat Iſrael, vterq; Benadab. ſ. & Azahel, ſuo quiſq; tẽpore ad prœliãdũ cõtra Iſrael aſcẽdit. Tertiũ ſcelus eiuſdẽ Azahel regis Syriẽ ſiue Damaſci illud fuit, quòd nõ vna victoria contentus in Ramoth Galaad, quotieſcunque & quãtumcunq; potuit, percuſſit Iſrael, & cõcidit in vniuerſis finib. eius, ſicut poſtmodũ eadẽ ſacra hiſtoria teſtatur. Et percuſſit eos (inqt) Azahel in vniuerſis finib. Iſrael, à Iordane cõtra oriẽtalẽ plagã, oẽm plagã Galaad & Gad, & Rubẽ, & Manaſſe, ab Azoer quæ eſt ſuper torrentem Arnon, & Galaad, & Baſan. Porrò, Galaad interpretatur aceruus teſtimonij, ſignificatq; hoc nomẽ martyres. i. teſtes Chriſti, quorum in perſecutione ille ſæpedictus vertex Carmeli ſuperauit crudelitatem huius Damaſci ſiue regis Damaſceni, & tria eius ſcelera quatuor ſuis ſcelerib. abundantius impleuit. Proinde ſicut omnis ſanguis iuſtus, ita ille, quem tunc Damaſcus fudit, ſuper illum verticẽ venire debuit. Sed iam hic quæri poteſt, quomodo inter ſanguinem iuſtum ſanguis ille poſſit reputari, quẽ tunc Damaſcus effudit. Certum eſt enim, quia tunc temporis miſerabilis Iſrael, nimirum idololatriẽ cultibus ſordebat, quam ob cauſam tradebatur in manus hoſtium, iuſtam Domini ſuſtinens iram. Ad hoc breuiter reſpondendum, quia tunc quoque in Iſrael non nihil iuſti ſanguinis erat, teſtante Domino, cùm dicit ad Heliam. Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem milia virorum, quorum genua non ſunt incuruata Baal.

Primum. *3. Reg. 19.* *Secundum* *3. Reg. 20.* *Tertium.* *4. Reg. 10.* *3. Reg. 19.*

Septena-

Septenario numero millium vniuerſitas ſignificabatur illorum, qui etiam in illo tempore malo, regnantibus Achab & Iezabel, impietati non conſenſerunt, latentes apud ſemetipſos, & colentes Deum verum patrũ ſuorum. Ex illis nonnullos ille Damaſci belluinus furor triturauit. Cęterum & in omnibus, quos peruagando diſſecuit, non merita vitæ, ſed veri Dei mentionem tam illi, quã & cæteri perſecuti ſunt inimici, hoc maximè inuidentes, quod dicerentur habere Deum verum, ſecundum inuidiam Cain, qui fratrem ſuum odio habuit, ob illam ſolummodò cauſam, quòd viſus eſt illi dignior eſſe cultor Dei. Ergo nec illorum ſanguinem ab omni ſanguine iuſto, qui effuſus eſt ſuper terram, ratio excipit, ſentitque iudicio Domini veniſſe ſuper illum Carmeli verticem vt exiccaretur, & non contereret eũ Dominus, id eſt, ſuper illius temporis populum Iudaicum, ſub quo, & à quo domini & prophetarum ſapientiumq; & ſcribarum, quos ipſe miſit, ſanguis eſt effuſus occidendo, crucifigendo, flagellando, & de ciuitate in ciuitatẽ perſequendo. Sequitur. [Et mittam ignem in domum Azahel & deuorabit domos Benadab, & conteram verticem Damaſci, & diſperdam habitatorem de domo idoli, & tenentem ſceptrum de domo voluptatis, & transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus.] Sicut iam ſupra dictum eſt, cum dicit Dominus omnia venire ſuper generationem illam à ſanguine Abel iuſti, quam intelligimus per exiccatum verticem Carmeli, nequaquam tamen à pœna liberi, vel immunes ſunt quicunque ſanguinem iuſtum fuderunt, ſed in proprijs perſonis pœnam quoque receperunt, cuius videlicet pœnæ, ſicut & culpæ, nõnullam hæreditatem generationi illi tranſmiſerunt. Itaque quod nũc ait, Et mittam ignem in domum Azahel, & cæt. ſic de illa Damaſco, & de illa Syria facta intelligamus ſuper tribus ſceleribus ſuis, id eſt, propter tria ſcelera ſua, quæ iam ſuprà diximus, vt ignem illum & diſperſionem, qua illa generatio diſperijt ſuper eis tribus ſceleribus Damaſci, & quatuor, quæ ſuo tẽpore adiecit, pariter reſpiciamus. Legimus quippe, quod Theglath Phalaſſer rex Aſſyrius, interfecto Raſin rege Damaſci, omnẽ Syriæ populum in Cyrenen trãſtulerit. Ob hoc nũc ait, Et conteram vectem Damaſci, & diſperdam habitantem de domo idoli, omnem videlicet Syrorum fortitudinẽ, qua veluti quodam vecte aduerſariorum impetus ſubmouebat, & vt oſtenderet vana idolorum auxilia, cum populus Damaſci Aſſyrio veniente caperetur, ſignanter ait, Et diſperdam habitatorem de campo idoli. Simulque luxuriæ populum arguit, dicendo, Et tenentem ſceptrum de domo voluptatis, quem intelligimus Raſin. Quòd autem præmiſſum eſt, & mittam ignem in domum Azahel, & deuorabit domos Benadab, dat intelligi, quod Azahel regnantibus Ozia & Hieroboam, iam in Syria mortuus erat, & ei in regnum ſucceſſerat filius ſuus Benadab à quo poſtea omnes reges Syrię & Damaſci Benadab vocabulum poſſederunt. Quapropter nõ dixit, Mittam ignem in Azahel, ſed, In domum Azahel, id eſt, in domum eius regiam, cui Benadab filius eo tempore præerat. Veruntamen hoc apertè ſcriptura non dicit, quod ignis materialis domum eius cõflagrauit, ſiue quando regnante iam dicto Benadab filio Azahel, Ioas filius Ioahaz Syriam percuſſit, ſiue quando rex Aſſyriorũ Raſin interfecit. Sic enim ſcriptum eſt: Mortuus eſt autem Azahel, rex Syriæ, & regnauit Benadab filius eius pro eo. Porrò, Ioas filius Ioahaz tulit vrbes de manu Benadab filij Azahel, quas tulerat de manu Ioahaz patris ſui iure prælij, tribus vicibus percuſſit eum Ioas, & reddidit ciuitates Iſraeli. Aſcendit enim rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtauit eam, & tranſtulit habitatores eius Cyrenen. Raſin autem interfecit. Nuſquam hic vel illic mentio fit ignis, vt poſſimus oſtendere materialis incendij magnitudinẽ ſecundum altitudinem prophetici pręconij. Simulque notandum, quod contra omnes iſtas ſcelerum declamationes (excepto loco octauo, vbi dicitur, Super tribus ſceleribus Iſrael) eadem pœna ignis eodem modo ſubſcripta eſt, Et mittam ignem in domum Azahel, & deuorabit domos Benadab, & mittam ignem in murum Gazæ, & deuorabit ædes eius, & mittam ignem in Theban, & deuorabit ædes Boſræ, & ſuccendam ignem in muro Rabath, & deuorabit ædes eius, & mittam ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth: & mittam ignem in Iudam, & deuorabit ædes Hieruſalem. Iſtæ ſunt ſeptem vindictæ ignis, ſecundum tria & quatuor ſcelera, quibus omnis iuſti ſanguinis menſuram Iuda ſiue Hieruſalem illa ſæpedicta generatione impleuit, cuius materialem ignem ſiue incendium totus orbis audiuit. Quapropter ſi hiſtoria deficit, qua materialis ignis ſecundum prophetiam hanc, illis & illis ædibus atque muris immiſſus poſſit oſtendi, nihilominus, immò & multò magis, veritatem prophetiæ miremur, atque veneremur adimpletam, iuxta ſubtilitatem ſuæ intentionis, quia nimirum quarum ſcelera gentium impleuit, earundem vindictas igneas illa infœlix generatio ſuper ſemetipſam tranſtulit, ignemque commeruit, qui hic incipiens nullum haberet finem, ſecundum illam in Deuteronomio DOMINI ſententiam, qua dixerat: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima. Sequitur. [Hæc dicit Dominus: Super tribus ſceleribus Gazæ, & ſuper quatuor, non cõuertam

Gen. 4.

4. Reg. 4.

4. Reg. 16.

Septem hic vindictæ ignis.

Benadab regnante, ſcripſit Amos.

Deut. 32.

"eum, eò quod tranſtulerit captiuitatem perfectam, vt concluderet eam in Idumæa, & mittam ignem in murum Gazæ, & deuorabit ædes eius, & diſperdam habitatorem de Azoto, & tenentem ſceptrum de Aſcalone, & conuertam manum meam ſuper Accarō, & peribunt reliqui Philiſthinorum, dicit do minus Deus.] Quinque ciuitates Philiſthinorum pleriſque locis nominatæ ſunt. Exempli gratia, vt illic. Hi ſunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philiſthijm pro delicto domino: Azotus vnum, Gaza vnū, Aſcalon vnum, Geth vnum, Accaron vnum. Iſtas hic omnes præter vnā Geth ſermo propheticus nominatim commemorat, ſed eandem videlicet Geth non omninò præterit, dum cæteris nominatis tandem ait, Et peribunt reliqui Philiſtinorum. De iſta gente, id eſt, de Philiſthijm, hoc ſciendum, quia filijs Iſrael aſcendentibus de Aegypto per mare rubrum prima inuidit. Primam enim hāc inter cæteras gentes tunc temporis nominatam audimus in illo dolore inuidiæ ex Cantico Moyſi. Aſcenderunt (inquit) populi, & irati ſunt, dolores obtinuerunt habitatores Philiſthijm. Tunc cōturbati ſunt principes Idom, &c. Inter dolentes dolorem inuidię, primos poſuit habitatores Philiſtijm. Videretur ergo in ordine gentium ſceleratarum priùs debere poſuiſſe ſcelera Philiſthijm, quā ſcelera Damaſci, ſiue Syriæ. Sed ad hoc ſciendum, quia etiam ante exitum de Aegypto, imò & ante diſceſſum Iſrael in Aegyptum, Syriam in perſecutione ſanctorū pro prius liuor excitauit, teſtante eodem Moyſe, cum in Deuteronomio dicit: ſuſcipienſq; ſacerdos cartallum, ponet ante altare domini Dei tui, & loqueris in conſpectu Domini Dei tui. Syrus perſequebatur patrem meū, qui deſcendit in Aegyptum, & ibi peregrinatus eſt in paucifsimo numero, creuitque in gentem magnam & robuſtam, &c. Syrus (inquit) id eſt, Laban de Meſopotamia Syriæ, aſſumptis fratribus ſuis perſecutus eſt patrē meum Iacob quem & comprehendit in mōte Galaad, ſed vidit in ſomnis dicētem Deū. Caue ne quicquam aſperè loquaris contra Iacob. Illa perſecutio Syri iam tunc, & periculoſa fuit, & magnam perſecutionem ſignificauit, qua iam humiles perſequi incipiebat ſuperbi ſecundum interpretationem ipſius nominis Syri. Syrus interpretatur ſublimis. Rectè igitur, non ante, ſed poſt Syriam, ſiue Damaſcum hic ponitur Philiſthijm, non ob iſtam ſolummodo cauſam, verumetiā quia ſicut iam ſuperius dictū eſt, vbi initium effuſum eſt iuſti ſanguinis, quando fratrem ſuū Abel iuſtum Cain funeſtus occidit. Item, rectè quæritur, cur in capite condemnationis Philiſthijm, Gaza potius quam Azotus, ſiue Aſcalon, aut certè Accaron poſita ſit, dicendo, ſuper tribus ſceleribus Gazæ? Ad quod dicendum, quia Gazæ potius Iudaici ſceleris ſimul & damnationis triſte præſagium prætulit, videlicet in eo, quod apud illā Samſon fortiſsimus & occubuit, & plures quam viuus occiderat, moriens occidit. Quo tandem in facto Gazæ, ſiue Philiſthijm ſcelera, quorum de numero iam dictum eſt, denotatur? Eo quòd (inquit) tranſtulerit captiuitatem perfectam, vt concluderet eam in Idumæa. hoc videtur dicere, quòd Gazæ captiuitatem ex populo Idumæorum duxerit, & quod Idumęis vendiderit quos ceperat ex Iudæis. Verùm hoc etſi factum eſt, tamen non tam clarè factum eſt, nec tanta captiuorum, ſiue venditorum multitudine, vt ſacris hiſtorijs traditum ſit, atq; idcirco res minor videtur, quam vt prophetica declamatione, ſiue conqueſtione digna ſit. Altius ergo quærendū, quid Gaza ſiue Philiſthijm conſpiratione habita cum Idumæis, contra populum Dei fecerit. Iam ante dictum, quia filijs Iſrael aſcendentibus de Aegypto per mare rubrum, gens Philiſthijm prima inuidit. Sciendum autem, nec dubium eſt, quòd ſi Idumæi, filij videlicet Eſau, filijs Iſrael tā quam fratribus ſuis, vt iure debuiſſent auxilium ferre voluiſſent, & Philiſthijm & Chananæi, de quibus poſtmodum dicendum erit, non tam facile illis obſiſtere tentauiſſent Proinde item & illud non dubium eſt, quin prima illis cura fuerit, antiquam inuidiæ flāmam, quam habuit Eſau contra fratrem ſuum Iacob, reſuſcitare in gente eiuſdem Eſau, id eſt in Idumæis, immò & augere malis perſuaſionum flatibus, vt ſibi cæteris gentibus potiùs quàm Iſraelitis Idumæi conſentirent, ſecumq; contra illos communes inimicitias ſuſciperent. Hoc primi feciſſe Philiſthijm vigilanter attendētib. ſcriptura indice probantur. Scriptum eſt enim. Igitur cum emiſiſſet Pharao populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philiſthijm quæ vicina eſt reputans, ne fortè pœniteret eum, ſi vidiſſet aduerſum ſe bella conſurgere, & reuerteretur in Aegyptum. Si vidiſſet (inquit) aduerſum ſe bella conſurgere, quod vtiq; fieret, nam iam tunc (vt ſupra dictum eſt) dolores obtinuerunt habitatores Philiſthijm. Nec verò abſq; conſenſu fratrū Iſraelis, id eſt, Idumæorum, hoc facere leui teraufi fuiſſent, immò & communem cum illis conſpirationem eandemque præparauerant voluntatem. Hoc ex eo ſatis liquet, quod filijs Iſrael declinantibus Philiſthijm, primi ex cunctis gentibus armati occurrerunt eiſdem ſui fratres Idumæi, ſicut ſcriptum eſt.

Miſit nuncios Moyſes de Cades ad Regem Edom, qui dicerent. Hæc mandat frater tuus Iſrael. Obſecramus, vt nobis tranſire liceat per terram tuam. Ad hæc reſpondens Edom, Non tranſibis (inquit) per me, alioquin armatus occurram tibi. Rurſus ſupplicantibus reſpondens, ait.

Non

Quinq; ciuitates Philiſthym. *1.Reg.6.* *Deut. 32.* *Deut.26.* *Gen.31.* *Iudi.16.* *Cōſpiratio Philiſthijm & Edom contra filios Iſrael.* *Exod.13.* *Deut.32.* *Num.20.* *Ibidem.*

Non tranſibitis. Statimque egreſſus eſt obuius cum infinita multitudine & manu forti, nec voluit acquieſcere deprecanti, vt concederet tranſitum per fines ſuos. Quamobrem diuertit ab eo Iſrael. Igitur dubitare opus non eſt, quin illuc propheta reſpexit, vt diceret, eo quò transtulerit captiuitatē perfectam, vt concluderet eam in Idumæa. Perfectam namque captiuitatem, id eſt, filios Iſrael conſummata atque tranſacta captiuitate ſiue peregrinatione de Aegypto aſcendētes tranſtulit, id eſt, declinare, & per viam deſerti circuire fecit. Quod niſi dominus ꝓuidiſſet, & ſi Iſraelem per terram Philiſtijm duxiſſet, vtiq; concluſiſſent eos Philiſtijm in Idumæa, id eſt, armatis occurrentibus Idumæis (ſicut iam dictum eſt) ipſi à tergo inſecuti fuiſſent, & ita concluſos oppreſſiſſent: ac proinde pœniteret Iſraelem de Aegypto exiſſe, cum videret vndiq; aduerſum ſe bella conſurgere. Horum ſcelerum, quę in hoc facto numerantur, menſuram illa generatio Iudaici populi, de qua ſæpe dictum eſt, taliter impleuit. Credentibus in Chriſtum plurimis, & ad prædicationē Euangelij tranſeuntibus rubrum mare baptiſmi, dolores obtinuerunt Iudæos cum ſcribis & phariſæis, & transferre conati ſunt illos, vt concluderent in Idumæam, nimirum quando inſtiterunt, ſummittendo pſeudoapoſtolos, vt inducerent eos in ſuas terrenas & carnales cæremonias, ſicut in Actibus Apoſtolorū ſcriptum eſt, & quidam deſcendentes de Iudęa docebāt fratres, quia niſi circuncidamini ſecundum legem Moyſi, non poteſtis ſalui fieri. Item, ſurrexerunt autem quidam de hæreſi phariſæorum, qui crediderunt, dicentes quia oporteret circuncidi eos, præcipere quoque ſeruare legem Moyſi. Hæc & ſimilia dicentes & facientes, non minimas Euangelio Chriſti ſeditiones excitauerūt. Itaq; ſuper tribus ſceleribus Gazæ, & ſuper quatuor non conuertam eum, inquit, ſubaudi verticem Carmeli, id eſt, illam generationē Iudaici populi, ſuper quam, ſicut cætera omnia, ita & iſta tria ſcelera Gazæ cum ſuis quatuor iuſtè venerunt. Quia ſicut Gaza ſiue Philiſthijm, & mala voluntate inuiderūt & facto perſecuti ſunt, & quoad potuerunt, aduerſari non deſtiterunt. Ita ipſi quoq; euangelio Chriſti, & mala voluntate inuiderunt, & facto aduerſati ſunt, & nunc vſque blaſphemare non deſinunt, quartum habentes ſcelus in eo, quòd legem & prophetas econtra teſtificantes audire contemnunt. Et mittam ait ignem in murum Gazæ, & deuorabit ædes eius, & diſperdam habitatorem de Azoto, & tenentem ſceptrum de Aſcalone, & conuertam manum meam ſuper Accaron, & peribunt reliqui Palæſtinorum dicit Dominus. Hæc iuxta literam vbi vel quando inſigniter facta ſint, ſacra non narrat hiſtoria. Cæterùm in illam generationē ita factum eſt. Miſit namq; dominus ignem in murum eius per Romanorum manus, & deuorauit ædes eius, & diſperſit habitatores de Hieruſalem, & tenentem ſceptrū, vt iam non habeāt regem, ſiue regnum, qui regem ſuum Chriſtum negauerunt. Et conuertit manum ſuam ſuper eos, quicunq; igni iam dicto ſuperfuerunt, ita vt diſpergerentur, & in omnes gentes captiui ducerentur. Nomina ipſa, Gaza, Azotus, Aſcalon, & Accaron, & Philiſthijm generationi tali cōgruūt. Gaza quippe ſonat fortitudinem, & Iudæorū deſignat rebellionem aduerſus veritatem. Azotus interpretatur ignis vberis ſiue patrui, & ardentem in illis ſignificat inuidiam patris eorum diaboli, quæ exuberat in eis. Aſcalon interpretatur ignis homicida, & homicidialem illorum furorem deſignat. Accaron ſterilitas, & inopiam illorum, quia fructum ſpiritus fugiunt, & paleam literæ ſectantur, ſignificat. Philiſthijm potione cadentes, & illorum verè ebrioſum hoc nomine intelligimus ſcandalum, iuxta illud, qđ in Pſalmo ſcriptum eſt. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. Sequitur. [Hæc dicit dominus, Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non conuertam eum, eo quòd concluſerit captiuitatem perfectam in Idumæa, & non fuit recordata fœderis fratrū, & immittam ignē in murum Tyri, & deuorabit ædes eius.]

Actor. 15. — *Interpretatio quinque vrbium Philiſtijm.* — *Pſal. 68.*

Eandem impietatem quam imputauerat Gazæ, imputat & Tyro, dicens, eo quòd cōcluſerat captiuitatem in Idumæa. Quod vt idē clareſcat ex authoritate ſcripturæ, quando vel quomodo factum ſit ſupra memoratæ ſequentia hiſtoriæ reſpiciamus. Præmiſſo quod Rex Edom poſtulanti Iſraeli tranſitum per terram ſuam negauit, ſtatimque egreſſus eſt obuiam cum infinita multitudine & manu forti, protinus ſubiungitur. Quod cum audiſſet Chananæus rex Arath, qui habitabat ad meridiem, veniſſe ſcilicet Iſrael per exploratorum viam, pugnauit cōtra illum, & victor exiſtēs duxit ex illo prędam. Pro Chananæo Tyrum hic poſitam arbitramur, dictumque eſſe ſuper tribus ſceleribus Tyri, pro eo vt diceretur ſuper tribus ſceleribus Chananæi. Tyrij namque & Sidonij de Chananæis ſunt.

Num. 20.

Quòd ſi quęritur, cur nomen Tyri potius quam Chananæorum vocabulum hic ſcribere placuit, ſcire debemus, quia ſolas gentes illas propheticus ſpiritus in hoc ordine condemnare propoſuit, quæ nihil ab Iſrael læſę ſunt, & gratuitas contra illū inimicitias ſuſceperunt, cum ille nō quæreret terras eorum. Porrò terrā Chanaan obtinere quærebat, & ad poſſidendā illam ex Aegypto aſcēderat, & idcirco Chananęus vniuerſus non ita gratuitas contra Iſrael inimicitias exercebat.

Gentes quæ oderunt Iſrael gratis.

bat. Tyrum & Sidonem, quamuis & ipſe (vt iam dictum eſt) de Chananæis eſſent, Iſrael, vt poſsideret, intendiſſe, vel contra eas pũgnaſſe non legitur. Itaq; ſuppreſſo vniuerſali nomine Chananæi, nomen ponitur Tyri, eo quod Iſraelem gratis oderit ſicut Syria & Philiſthijm, & Edom, & filij Ammon, & Moab, quorum terras dominus, neque promiſerat, neque dare volebat illi. Nunc demum videamus vtriuſq; loci nonnullam in eodem ſcelere diſtantiam. Dixerat de Gaza eo quod tranſtulerit captiuitatẽ perfectam, vt concluderet eam in Idumæa, de Chananæo, id eſt, de Tyro, nunc dicit, eo quod cõcluſerit captiuitatem perſectam in Idumęa. Denique tranſtuliſſe intentione concludendi minus eſt, quam concluſiſſe. Sic in memoratis rebus eueniſſe manifeſtum eſt. Illic enim Philiſthijm perſectam captiuitatem illam de Aegypto aſcendentem in Idumæa non concluſit, ſed tantummodo concludere parata fuit, quamobrem & Dominus Iſraelem circunduxit per viam deſerti, vndè & imputatur philiſthijm, quod captiuitatẽ tranſtulerit, & deinde Idumæa illi armatà occurrit. Porrò, de Chananæo pro quo intelligimus hic poſitum nomen Tyri, ſcriptum eſt, quia cõcluſum inter ſe & Idumæam Iſrael oppugnauit. Tunc namq; venerat in monte Hor, qui eſt in finibus terræ Edõ. Præmiſſoq; quamobrem diuertit ab eo Iſrael, cumque caſtra mouiſſent de Cades, venerunt in montem Hor, qui eſt in finib. terræ Edom. Ita ſubſequitur. Quod cum audiſſet Chananæus rex Arath, qui habitabat ad meridiem, veniſſe ſcilicet Iſrael per exploratorum viam, pugnauit contra illum. Hoc nimirum concluſiſſe fuit. Illud autem tantummodo in voluntate fuit Philiſthijm, & idcirco de Gaza dictum eſt, quia tranſtulit, vt concluderet. Hic autem de Tyro dicitur quia concluſit. Notandum quoque quàm congruè tali in loco, tali in tempore, vel rementionem faciat captiuitatis. Deniq; hoc verbo crudelitatem viſcerum illorum valde percutit, qui captiuitatem perſectam, vel conſummatam longo tempore protractam inuidebant ſolui, nihil læſi à captiuis illis, quorum captiuitas talis fuerat, vt omnes homines deberent ſaltem pro communi humanitate commiſceri, & dicere tale quid vt ille Ietro de Madian, cognatus, id eſt, ſocer Moyſi. Benedictus Dominus, qui liberauit vos de manu Aegyptiorũ, & de manu Pharaonis. Nunc cognoui quia magnus Dominus ſuper omnes Deos, eo quod ſuperbe egerit contra illos.

Crudelitas earum contra Iſrael.

Exod. 18.

Item & illud notandum, quod cum dixiſſet, eo quod concluſerit captiuitatem perſectam in Idumæa, addidit pluraliter, & nõ ſunt recordati fœderis fratrum. Quinam erant? qui non ſunt recordati fœderis fratrũ? Nimirum Tyrus ſiue Chananæus & Idumæa, Ambonamq; conſilium ineuntes, vnã eandemque voluntatem habuerunt. Idumæa ſiue Edom, vt contra fratrem de captiuitate reuertentem armatus exiret. Chananæus, vt Idumęæ malitiã aduerſus fratrem approbaret, pariterque accurrendo cum armis fraternum odium ſibi placere oſtenderet. Ita fœdus fraternum, fœdus naturale, alter iſtorum impugnauit, alter vt impugnaretur adiuuit. Præterea, fratres quodam modo Iudæorum Tyrij fuerunt, eo quòd Hyram princeps Tyri cum Dauid atque Salomone habuerit amicitias, in tantum, vt & ille in ædificationem templi atq; palatij ligna cedrina ratibus Ioppen vſque perduceret, & hi frumentum & oleum Tyrijs largirentur, & viginti vrbes in Baſan ei dono daret, quas ille, quia graminibus plenæ erant, ſuſcipere noluit. Verùm quid poſt illam ſocietatem, ante tempora prophetiæ huius fecerit Tyrus contra Iſrael, ſiue contra Iudam, & quomodo vel quando concluſerit captiuitatem perſectam, ſacra non narrat hiſtoria. Item, quod dicit deinde. Et immittam ignẽ in murum Tyri, & deuorabit ædes eius, ſacris literis apertè traditum non inuenitur. Et quidem Nabuchodonoſor Chaldæorũ rex Tyrum expugnauit & cœpit, ſecundum prophetiam Ezechielis dicentis: Circundabit te munitionibus, & comportabit aggerẽ in Aegypto. Et rurſus. Nabuchodonoſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuũ ſeruitute magna aduerſus Tyrum, &c. ſed cuncta hæc abſque ignis conflagratione fieri vel perfici potuerunt. Itaq; quoquo modo in illam Tyrum vindicatum ſit, illud dubium non eſt, quin ſuper generationem illã ſæpè dictam ſcelera eiuſdem Tyri, ſicut & cætera omnia, venerint, quia quod Tyrus feciſſe arguitur, illa ſpiritualiter impleuit perſequendo (vt ſuperius iam dictum eſt) fidẽ Euangelij Chriſti. Proinde cum dicit, ſuper tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor nõ conuertam eum, ſubaudiendum eſt, (vt in cæteris) verticem Carmeli. Neq; enim, quod dicit eum, referri poteſt ad Tyrum, cũ Tyrus ſit fœminini generis. Cur autem vertex Carmeli illam, quę Dominum crucifixit, generationem ſignificet Iudaici populi, ſæpè dictum eſt, & in hac ſerie lectionis memoriter tenendum eſt. Sequitur. [Hæc dicit Dominus ſuper tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non conuertam eum, eo quod perſequutus ſit in gladio fratrem ſuum, & violauerit miſericordiam eius, & tenuerunt vltra furorem ſuum, & indignationem ſuã ſeruauerit vſq; in finem. Et mittam ignem in Themam, & deuorabit ædes Boſræ.] Ecce iam tertiò culpatur Edom, primò cum Gaza ſiue Philiſthijm, deinde cum Tyro ſceleribus arguebatur, nunc in ſua tantum perſona dicitur, quid fecerit, & quid recipere mereatur, & meritò, cum ſingulæ gentes ſingulis

Tyrij quaſi fratres erãt Iſrael.

3. Reg. 5. 6

Ezech. 26.

Edom ter arguitur.

ſingulis vicibus coarguantur, iſte Iſraelis frater impius, tertiò in iudicium ſermonis diuini protrahitur, eo quod fratrem ſuum in gladio perſecutus ſit, & miſericordiam eius violauerit. Leuemus oculos noſtros ſuperius, & ſtatum illius conſideremus temporis, quando Edom tranſitum (ſicut iam dictum eſt) fratri ſuo Iſraeli per terram ſuã non concedens, etiam armatus contra illum exiuit cũ infinita multitudine & manu forti, & tunc intelligemus, quanta miſericordia violatio fuerit. Iſrael de captiuitate demiſſus egrediebatur, ipſe autem Edom in ſuo monte habitabat diues, & robuſtus. Cumq; eſſet illius frater vterinus, ex eodem patre, & vno (vt Apoſtolus ait) concubiti pariter generatus, ſic vniuerſos germanitatis naturales occluſos tenuit affectus, vt crudelior contra illum nulla eſſet ex cunctis gentibus & cæterarum gentium roboraret manus, perſecutionis & odij primus auctor & præuius. *Crudelitas Edom contra Iſrael.* Nec verò contra hominem fratrem, ſed contra Deum erat odium eius. Quam enim ob cauſam tali vel tanto contra Iſraelẽ odio ferebatur? Nimirum propter benedictionem, qua ſibi frater ita Domino diſponente fuerat prælatus, idcirco cum dixiſſet propheta, eo quòd perſecutus ſit in gladio fratrem ſuum, & violauerit miſericordiam eius, addidit, & tenuerit vltra furorem ſuũ, & indignationem ſuam ſeruauerit vſque in finem. Furorem & indignationem illam dicit, quia furens & indignans Edom, id eſt, Eſau, ſemper odio habẽs Iacob, dixit in corde ſuo. Venient dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrem meum. *Gen 17.* Hoc propoſitum odij paterni, poſteritas de qua nunc ſermo eſt, vſque in finem ſeruauit, agendo pro poſſe quicquid furor & indignatio ſuggeſſit. Et quidem quamdiu filij Iſrael in Aegypto ſeruierunt, & tam duræ ſeruitutis penſum Pharaoni & Aegyptijs illudentibus in luto & latere ſoluerunt, conſolabatur ſe nequiter in illo fratre maligno Edom, paululumque requieſcebat odij ſpiritus, non dubium ſibi fore exiſtimans, quod caſſa ſemper deberet eſſe benedictio, qua iunior Iacob ſibi priori fuerat prælatus, cum ipſe iam regnaret, ille autem miſere peregrinaretur. At vbi magnalia Dei facta ſunt in Aegypto ꝓ illo fratre ſuo. Vbi illũ egreſſum eſſe audiuit in manu potenti & brachio excelſo, vtique non dubium quin renouatus ſit liuor, exarſerit furor, efferbuerit indignatio, quippe qui primus in gladio, perpetuus in odio, frequens cõtra illũ fuit in bello, donec vincente Dauid perſenſit, quod benedictionib. Domini inualidior, Iacob infirmior, Iſrael eſſet ndignior: facta eſt namq; vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid ſub tributo, & ipſe poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitq; præſidiũ. *2. Reg. 8.* Idcirco malam vbiq; nimiſque acerbã paſſim in ſcripturis ſanctis habet memoriam.

Omnes homicidæ, vniuerſi perſequutores piorum, nomen eius hæreditauerunt vt vocetur Edom, quia videlicet cunctorum ipſe fuit exemplum. Exempli gratia, Memento Domine (inquit Pſalmiſta) filiorum Edom in die Hieruſalem, qui dicunt, exinanite exinanite, vſque ad fundamentum in ea. *Pſal. 13.* Idem enim eſt, ac ſi dicat, omnes ciues regni Dei, exultantes ſuper flumina Babylonis, id eſt, ſuper decurſum confuſionis huius ſeculi. Memento Domine tribulationum, quas ſuſtinemus illatas à filijs Edom, id eſt ab imitatoribus Eſau, qui propter ſeuitiæ magnitudinem dictus eſt Edom, quod interpretatur terrenus, ſiue ſanguinolentus, quia ipſi cupiunt exinanire Hieruſalem, vſq; ad fundamentum, vt totum funditus deſtruatur ſi dei & veritatis ædificiũ. Cunctorum talium homicidarum maximi & notiſſimi carnales Iudæi ſunt, Abrahæ ſiue Iſrael filij ſunt. Illi etiam ſecundum exemplum prioris Eſau, primogenita ſua perdiderunt, ſcilicet adoptionem filiorum & gloriam, & teſtamentum, & legiſlationem, & promiſſa, quæ illorum (vt Apoſtolus ait) eſſe debuerunt, gentes autem, ſecundum exemplum iunioris Iacob, eadem hæreditauerunt. *Rom. 9.* Et ſicut illi aſcendenti ex Aegypto Iſraeli, quanto per carnem propinquior, tanto per odium fuit cæteris gentibus nequior. ſic Iudæi, quãto per carnem Chriſto propinquiores, tanto per inuidiam Chriſtiano populo, ex quo cœpit prædicari fides Euangelica, fuerunt perniciosiores, primiq; ante omnes gentes, & maximi inter omnes gentes inimici ac perſecutores. Itaque & quod nunc dicit, ſuper tribus ſceleribus Edom, & ſuper quatuor non cõuertam eum, ad vtrunque quidem eſt referendum, maximè autem ad illum, qui non carne, ſed ſpiritu eſt Edom, ſcilicet Iudaicum populum, qui per verticem Carmeli ſæpè dictum, & adhuc dicendum eſt ſignificatus.

Huius Edom pœna ignis eſt, de quo iam ſæpè diximus, qui illi generationi, quæ Saluatorem crucifixit, taliter immiſſus eſt, vt ſuccenſus à Romanis, in furore Domini ardeat vſque ad inferni nouiſſima, ſicut ipſe in Moyſe prædixit. *Deut. 32.* Mittam ergo ignem in Themam, quæ Idumæorum regio eſt, nominis autem interpretatione vertitur in auſtrum, & luminoſam quondam ciuitatis Hieroſolymæ templi ſignificat gloriam. Quodque dicit, deuorabit ædes Boſræ, non alteram ciuitatem, ſed ipſam Idumæam ſecundum literam ſignificat. ſecundum ſenſum verò myſticum eandem ſignificat Hieroſolymam, DEI quondam & angelorum præſidio munitam. Boſra namque, interpretatur munita, vndè & in Eſaia vox admirantium illa eſt. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua, *Eſaia 63.*

gradiens

gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Admiratio namque eſt, quòd de Idumæis, id eſt, de Iudæis, & de ciuitate Hieroſolyma quam ſuo præſidio munierat, talia paſſus, & ſuo ſanguine aſperſus veniat. Sequitur.

« [Hæc dicit Dominus. Super tribus ſceleribus filiorum Ammon, & ſuper quatuor non cõuertam eum, eo quòd diſſecuerit prægnantes Galaad, ad dilatãdum terminum ſuum. Et ſuccendam ignem in muro Raboth, & deuorabit ædes eius in vlulatu, in die belli, & in turbine, in die belli commotionis, & ibit Melchon in captiuitatẽ, ipſe & princeps eius ſimul, dicit dominus.] Ammon iſte & Moab, cuius ſcelera protinus dicturus eſt, ex propinquitate Abrahæ fuerunt, ſcilicet filij Loth: qui filius fuit fratris Abrahæ. Debuerant ergo & ipſi filijs Iſrael clementiores cæteris gentibus eſſe, præſertim cum illi nihil eos læſiſſent, neque terras eorum quæſiſſent. Nam iſti ſunt quorum terras Iſraeli dominus nominatim interdixit, iam dictus Edom & hic Ammon, & ſequẽs Moab. Sic enim Moyſes in Deuteronomio commemorat: Dixit Dominus ad me. Tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau. Videte ergo diligenter, ne moueamini contra eos. Neque enim dabo vobis de terra eorum, quantum poteſt vnius pedis calcare veſtigium, quia in poſſeſsionẽ Eſau dedi montem Seir. Et rurſum. Venimus (inquit) ad iter quod ducit in deſertum Moab, dixitque Dominus ad me. Non pugnes contra Moabitas, nec ineas aduerſus eos præliũ. Non enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam in poſſeſsionem. Ac deinceps. Locutus eſt (ait) Dominus ad me dicens: Tu tranſibis hodie terminos Moab, vrbem nomine Ar, & accedes in vicinam filiorum Ammon. Caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prælium. Non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filijs Loth dedi eam in poſſeſsionem. Cum ergo propinqui eſſent Iſraeli, filij Ammon & Moab (vt iam dictum eſt) & nihil ab Iſrael ſiue à Deo Iſrael læſi fuiſſent, clementiorem erga illum cæteris gentibus gerere affectũ debuiſſent. At illi ſicut Edom, inclementiores econtra & impietatis principes extiterunt, teſtante Pſalmiſta, qui cum dixiſſet. Simul aduerſus teſtamẽtum tuum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon & Amalech, alienigenę cũ habitantibus Tyrum. Etenim Aſſur venit cum illis, ſubiunxit atque ait, Facti ſunt in adiutorium filijs Loth. Iam inter cæteras gentes nominauerat filios Loth, dicendo Moab & Agareni, Gebal & Ammon, ſed non dixerat, quænam gentes in illa conſpiratione magis fuiſſent vehementes. Vt ergo illud quoq; non lateret nos, facti ſunt (inquit) in adiutorium filijs Loth. Notandum quippe, quod non dixerit, cæteris factos eſſe in adiutorium filios Loth, ſed cæteros in adiutorium filijs Loth. Non ergo tam cæteri filios Loth, quam filij Loth, cæteros ad inimicitias pertrahebant contra Iſrael exercendas. Rectè igitur ſceleris arguitur Ammon in hoc facto, eo quod diſſecuerit prægnantes Galaad ad dilatandũ terminum ſuum. Non dicit ad vindicandũ iniuriam ſuam, ſiue ad recuperandum incõmodum ſuum, ſed ad dilatãdum terminum ſuum, quod cupiditatis eſt indicium, iniurię intemperamentum, crudelitatis argumentum. Quid enim cupidius, quid iniurioſius, quid crudelius, quam pro ſola eiuſmodi intentione prægnantes diſſecuiſſe? Propterea non crudelitatis Dauid arguendus, ſed de iuſtitia ac fortitudine eſt collaudandus in eo, quod & ipſe ſimilia vel maiora fecit eis, ſicut ſcriptum eſt. Congregauit itaque Dauid omnem populum, & profectus eſt aduerſus Rabbath. Cumque demicaſſet, cœpit eam, populum quoque eius adducens ſerrauit, & circumegit ſuper eos carpenta ferrata, diuiſitque cultris, & tranſduxit in typum laterũ. Sic fecit vniuerſis ciuitatibus filiorum Ammon. Non, inquam, crudele hoc, ſed iuſtũ fuit, quia ſicut fecerunt, ita reddidit eis. Porrò filij Ammon hoc feciſſe videntur, regnãte Saul, quando aſcendit Naas ammonites & pugnare cœpit aduerſum Iabes Galaad, ſupplicantibuſq; ac dicentibus, habeto nos fœderatos & ſeruiemus tibi. In hoc (inquit) feriam vobiſcum fœdus, vt eruam omnium veſtrum oculos dextros. At illos percuſsit Saul & diſperſi ſunt, ita vt non relinquerentur ex eis duo pariter, & nihil tale tunc feciſſe leguntur filij Ammon, quod tanta prophetici ſpiritus cõquæſtione ſit dignum. Arbitramur ergo, prophetam ſuperiorem magis reſpexiſſe hiſtoriam, ſcilicet ad tempora Iudicum, quando Iepthe, expetitus eſt, vt filios Iſrael iudicaret, eo quòd vir fortiſsimus atque pugnator eſſet, natus de Galaad. Tũc ſiquidem iratus dominus contra filios Iſrael, tradiderat eos in manus Philiſthijm & filiorum Ammon, afflictiq; ſunt & vehementer oppreſsi per annos octodecim. Pugnabant (inquit ſcriptura) filij Ammon contra Iſrael, afflictuſq; eſt Iſrael nimis. Quibus acriter inſtantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxiliũ Iepthe. Cætera legentibus, & diſceptationẽ Iepthe contra filios Ammon vehementem perſpicientibus claret, quod afflictionem illam fecerint filij Ammon, maximè in Galaad, & inter cætera prægnantes quoque diſſecuerunt, licet hoc ipſum verbum non ibi ſcriptum ſit, & quod ita fecerint, ad dilatãdũ terminum ſuum. Mandanti namque Iepthe regi filiorum Ammon, ac dicenti, quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, ille reſpõdit, & falſum locutus eſt, quia tulit Iſrael terram meam, quando aſcendit de Aegypto à finibus

Ammon & Moab cognati Iſrael.

Deut. 2.

Pſal. 82.

Diſſecuerunt prægnantes ob cupiditatẽ.

2. Reg. 12.

1. Reg. 11.

Iudi. 11.

finibus Arnon vſq; Iaboc atque Iordanem, propterea comminatur dominus ſuccenſurum ſe ignẽ in muros Raboth, quæ fuit metropolis Ammonitarum, vt deuorentur ædes illius in clamore & vlulatu vincentis exercitus, in die commotionis & turbinis, quando captiui eius Nabuchodonoſor vincente ducentur, & idolum Ammonitarum, quod vocatur Melchon, id eſt, rex eorum feretur in Aſſyrios, & principes eius pariter abducentur. Eodẽ modo quo cætera ſuper generationem illã ſæpedictam, iſta quoque venire habebant quæ fecerunt filij Ammõ, & idcirco ꝙ ait dominus, ſuper tribus ſceleribus filiorum Ammon, & ſuper quatuor non conuertã eum, referendũ eſt ad verticẽ Carmeli (de quo iam dictum eſt) & propter faſtidium vitandum, non toties oporteret replicari, niſi memoriæ videretur expedire legentis. Sequitur. [Hæc dicit dominus. Super tribus ſcelerib. Moab, & ſuper quatuor non conuertam eum, eò quòd incẽderit oſ-
CAP. II. ſa regis Idumææ vſq; ad cinerem. Et mittã ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth, & morietur in ſonitu Moab, & clangore tubæ, & diſperdam iudicem de medio eius, & oẽs principes eius cum eo, dicit Dominus] De Moab & Ammon, maximeq; de Edom iam dictum eſt, quanti rectè arguantur ſceleris, pro eo ꝙ contra Iſrael de Aegypto aſcendentẽ inimicitias exercuerunt, cùm eſſent carne propinqui. De iſto quærentibus, quid ſit dictum eò quòd incenderit oſſa regis Idumææ iam ſepulti (qui cũ Ioram rege Iſrael & Ioſaphat rege Iuda aſcenderat aduerſum Moab) in vltionem doloris à Moa-
4. Reg. 3. bitis poſtea fuiſſe cõuulſa atq; ſuccenſa. Hęc Hebræorum traditio eſt. Ob hanc ergo, inquiunt, cauſam Deus miſſurum dicit, ſe ignẽ in Moab, quo nomine vel metropolis Moabitarũ, vel vniuerſa ſignificatur prouincia, vt deuoret ædes Carioth, quod nomen eſt ciuitatis. Verũ hoc parum videtur ad magnitudinem propheticæ dignitatis, vt quod ſpiritus S. loquitur in eis, ex opinione tantum Iudaica, & nõ ex ſanctis cõprobetur ſcripturis. Aliud ergo quærimus incendium quod fecit Moab, ſacra referente ſcriptura, legim⁹
Num. 22. in libro Numeri, quia Balac filius Sepphor
Num. 25. rex Moab miſit & accerſiuit Balaam filium Beor ariolum, vt veniret & malediceret Iſrael. Quod cũ ille deo prohibẽte, facere non poſſet, tandem dixit. Veruntamen pergens ad populum meũ dabo conſilium, quid populus tuus, huic populo faciet. Poſtmodum ſcriptum eſt, & fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. At illi comederunt & adorauerũt deos earum, initiatuſq; eſt Iſrael Beelphegor. Magnum illud fuit incendium, magna libidinis flamma, quæ cõcremauit populũ. Et quid illi homines ſiue illæ filiæ Moab, niſi regis Idumææ oſſa fuerunt? Quis enim eſt rex Idumææ, niſi ſpiritus ſuperbiæ, qui dicã- Rex. Idutur ſuper omnes terrenos. i. deditos cupidi- mææ ſpiritus tati terrenæ, ſecundum nomẽ Idumææ? Nã ſuperbia. quod per ſpiritũ ſuperbiæ peruenerint ad illud incendium carnis ſuæ, vnus pro exemplo eſt, de quo ſcriptura refert. Et ecce vnus de filijs Iſrael intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madianitẽ, vidente Moyſe & omni turba filiorum Iſrael, qui flebant ante fores tabernaculi. Magnę nimirum erat procacitatis & ſuperbiæ, tali in tempore, cũ iam dixiſſet dominus ad Moyſen. Tolle cũctos principes populi, & ſuſpende eos contra ſolẽ in patibulum, itemque Moyſes ad iudices Iſrael, occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor & ob iſtam cauſam flerẽt filij Iſrael ante fores tabernaculi, magnæ (inquã) erat procacitatis, & intollerabilis ſuperbiæ, virũ ad ſcortum ingredi in cõtemptum iræ cæleſtis, videntibus cunctis.

Quo ergo melius nomine dignitas prophetici ſpiritus fornicatores eiuſmodi nuncuparet, quã oſſa regis Idumææ. Nunquid filios Iſrael debuit nuncupare? Et quidem ambobus, ſcilicet Balaam & Balac cõmune conſilium, & vna fuit intentio, incendere filios Iſrael, ſicut in Apocalypſi commemora- Apoc. 2.
tur, dicendo, quia habes illic tenentes doctrinã Balaam, qui docebat Balac mittere ſcãdalum coram filijs Iſrael, edere & fornicari, ſed non ita ſcãdalizare ipſos potuit filios Iſrael, ſicut ſcandalum mittere coram filijs Iſrael. Aliud nanque eſt ſcandalum videre coram ſe, aliud ſcandalizari, & ardentis ſcandalo libidinis inflammari. Vnde ſicut hi qui eiuſmodi ſcandalo non vtuntur, rectè membra dicuntur & ſunt Chriſti regis gloriæ, ſicut ecõtra illi qui taliter ſcandalizati vel ſuccenſi ſunt, membra dicuntur & ſunt principis huius mundi, regis Idumææ. Conueniẽtius autem hic dicuntur oſſa, quã membra, licet & menbra ſint vel habeant oſſa, quia videlicet ignis genuinus oſsibus ac medullis inſitus, qui tunc adhibita foris palea, ſcilicet filiabus Moab & Madian, illicito flammauit incendio. Tale nimirum feciſſe incendium ſcelus eſt, ea præſertim intentione, vt offenſus recederet Deus ab Iſrael, & pro hoc rectè redarguitur, vt ſceleratus Moab At verò vt iuxta ſupradictam Hebræorum opinionem, oſſa mortui hominis igne materiali vſque ad cinerem incenderet, neſcio vtrũ pro magno haberi potuerit ſcelere, cũ ferè apud omnes gentes ſolenne fuerit, corpora mortuorum vſq; ad cinerem comburere, cineresque ipſos ſepelire Hinc & ſepulchra dicuntur buſta, videlicet à combuſtione, vt cõbuſtorum cadauerum cõtinerent reliquias. Rurſus ad illam generationem quæ dominum crucifixit, propter quod & omnia mala præteritarum generationum venire debuerunt ſuper eam, iſtud quoque ſcelus incendij pertinere non dubium eſt. Ipſi enim

Iudæi etc. & Moab & Idumææ rectè dicuntur & ſunt.
mile: dicu- Moab quippe interpretatur ex patre, quo au
tur Moab. tem ipſi ex patre ſint vel fuerint, dominus
Ioan.8. oſtendit dicens. Vos ex patre diabolo eſtis.
Ipſi incenderunt oſſa regis Idumææ, imò &
oſſa ipſi regis fuerunt Idumææ, regis omniũ
filiorum terrenitatis & ſuperbiæ, oſſa incen-
Eſa.1. ſa libidinis igne, teſtante Eſa. qui generatio-
nem illam proſpiciens. Audite (inquit) ver-
bum domini principes Sodomorum, perci-
pite legem Dei mei populus Gomorrhæ. Id
circo ſicut peccati Moab plenitudo, ita &
pœnæ eiuſdem ſuper generationem illã ve-
nit adimpletio. Nam quod dicit, & mittam
ignẽ in Moab, & deuorabit ædes Carioth,
quod nomen erat ciuitatis in Moab, & mo-
rietur in ſonitu Moab, & clangore tubæ, &
diſperdam iudicẽ de medio eius, & oẽs prin-
cipes eius interficiam cum eo. Quis neſciat
totum Romano peractum eſſe excidio? De
tribus ſcelerib. & de quatuor, & de eo quod
dicit non conuertam eum, & ſæpe dictum &
ſemper repetere faſtidioſum eſt. Sequitur.
" [Hæc dicit dominus. Super tribus ſcelerib.
" Iuda, & ſuper quatuor non conuertam eũ,
" eò quòd abiecerit legẽ domini, & mandata eius
" non cuſtodierit Deceperunt enim eos ido-
" la ſua, poſt quæ abierunt patres eorum. Et
" mittam ignem in Iuda, & deuorabit ædes
" Hieruſalem.] Ecce & in iſto nulla eſt diſtin-
ctio gentilis & Iudæi. Sermo diuinus, iudex
æquus, nulli perſonæ parcit, dum Iudam æ-
què vt Syrum, vt Allophylum, vt Tyrium,
vt Idumęum, vt Ammonitem, & Moabitẽ,
liberata erit ſentẽtia iudicij, nec in pœna diſ-
iungit, quos culpa coniunxit. Quòd ſi ſubti
litas quæritur rationis, quis dignius debet
puniri, quã illi, qui non tantũ naturalem, vt
cæteræ gentes, ſed ſcriptam quoq; legem ac-
cepit. Vnde notandum, quòd prædictis gen
tibus non exprobrat abiectionem legis Dei,
& cõtemptum mandatorum illius, ſed vio-
lationem propriorum viſcerum, & quod ſi-
ne affectione, abſq; miſericordia cuncta cru
delia fecerint, nullum habentes reſpectum
cõmunis humanitatis, nullum ſaltẽ attendẽ-
tes affectum notæ propinquitatis. Iudę autẽ
exprobrat, quòd abiecerit legem domini, &
mandata eius non cuſtodierit. Quæ quia ab
iecit, atq; contempſit ordinem & viam, de-
ceperunt eum idola ſua. Quamuis enim di-
cit, deceperunt eum idola ſua, nihilominus
& illud conſtat, quia non poterat ante ab i-
dolis decipi, niſi legem domini repuliſſet,
& mandata eius non feciſſet. Hæc ſunt ido-
la, poſt quæ abierunt patres eorum in Aegy
pto, bouis Aegyptij ſimulachra fugientes, &
4.Reg.21. adorantes Beelphegor, & colentes Aſtaroth
& Baalim. Nec verò leuiter decepti fuerunt,
ſed adeo pro idolis ſuis inſanierunt, vt pro-
phetas occiderent reges eorum, & ſanguine
innoxio replerẽt Hieruſalẽ vſq; ad os. Vn-
de & cõminatur dñs, in Iudã ſe ignem fore
miſſurum, qui deuoraret ædes & fundamen
ta Hieruſalẽ, quod & factum eſt. Quòd ſi o-
mnia venire debuerunt ſuper generationẽ
illam à ſanguine Abel iuſti (ſicut iam ſæpe
diximus) quanto magis iſta, quæ hic Iuda fe
ciſſe culpatur? Nẽpe ita diximus & dicimus,
omnia venire ſuper generationem illã, quæ
paſsi ſunt ſancti, à ſanguine Abel iuſti, qui-
buſcũq; gentibus vel hominib. ſanguinẽ iu-
ſtum effundentibus. Vt illum maximè ſan-
guinem, quẽ Iuda effudit, illuc redundare
nõ ignoremus. Vtrũq; nãq; dixit dominus.
Væ (inquit) vobis Scribæ & Phariſæi hypo Matth.23.
critæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarũ,
& ornatis monumenta iuſtorũ, & dicitis. Si
fuiſſemus in dieb. patrum noſtrorum, non
eſſemus ſocij eorum in ſanguine propheta-
rũ. Itaq; teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia
filij eſtis eorum qui prophetas occiderunt.
Et vos implete menſuram patrum veſtro-
rum, ſerpentes, genimina viperarum. Hoc ni
mirum generationi illi dixit de patribus il-
lis, quorum & ſecundum carnẽ & ſecundũ
iniquitatem poſteri ſiue hæredes homicidæ
Iudæi fuerunt, qui ipſum, qui hæc loqueba
tur, poſtea Chriſtum occiderunt. Iterum vt
veniat (inquit) ſuper vos omnis ſanguis iu-
ſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine
Abel iuſti, & cætera.

Prius nimirum fuſus fuit ſanguis Abel iu-
ſti, quàm fierent patres, quorum de carne ge
nitos ſe eſſe gloriantur Iudæi. Ergo & cæte-
rarum gentium, de quibus iam ſupra dictũ
eſt, & Iudæ, de quo nunc ſermo eſt, ſcelera
vel mala ſuper generationẽ illam venire de-
buerunt. Igitur ſuper tribus ſceleribus Iu-
da, & ſuper quatuor non conuertam eum,
id eſt, Iniquum filiorum cœtum, qui per ver
ticem Carmeli deſignatur, derelinquam pro-
pter ſcelera patrum, quorum ipſi menſurã
impleuerunt, factũ eſt, & quod hic in pro-
pheta dicit Dominus. Mittam ignem in Iu-
dam, & deuorabit ædes in Hieruſalem, &
quod per ſemetipſum ait id ẽ Dominus. Ec-
ce relinquetur vobis domus veſtra deſerta,
& ferè nemo eſt qui hoc factũ eſſe neſciat. Se
quitur. [Hæc dicit Dominus. Super tribus
ſceleribus Iſrael, & ſuper quatuor non con- "
uertam eum, pro eo quod vendiderit argen- "
to iuſtũ, & pauperem pro calciamentis, qui "
conterunt ſuper puluerem terræ capita pau "
perum, & viam humilem declinant, & filius "
& pater eius introierunt ad puellam, vt vio- "
larent nomen ſanctum meum, & ſuper ve- "
ſtimẽtis pigneratis accubuerunt iuxta om- "
ne altare, & vinum damnatorum bibebant "
in domo Dei ſui.] Circa montem Carmeli ar "
duã quaſi aſcenſus viam terimus, toties eun
do & redeundo illuc, quoties dicit Domi-
nus, non conuertam eum ſuper tribus &
quatuor ſceleribus. Deniq; vbicunque vel
quotieſcunque in hoc ordine ſcelerum ſi-
ue ſceleratorum, non conuertam eum, au-
diuimus

diuimus ſiue legimus, mõtem Carmeli, qui
in exordio præſcriptus eſt, ſubintelligimus,
per quem & ſuperbiam ſignificari diximus
Iudaiſmi carnalis, ſecundum nomen ipſum
Carmeli, quod interpretatur ſcientia circũ-
ciſionis, maximeque illã generationem, quę
ſaluatorem crucifixit. Sequentem nos lecto
rem (ſi quis eſt, qui legendo ſequi, vel ſequẽ
do hæc legere velit) fatigatum eſſe arbitra-
mur, dum toties ad eundem Carmeli verti-
cem vertitur, velut ſi alte ſubrectũ & nubi-
bus imminens caſtrum, in montis vertice, to
ties adire cogatur anhelo ſpiritu. Verũ quiſ-
quis ille eſt, æquanimis vt ſit rogamus, iam
finis eſt, circunductione hac vel recurſu non
fatigabitur vlterius. Super tribus (inquit)
ſceleribus Iſrael & ſuper quatuor non con-
uertã eum. Memores propoſiti iam nos eſ-
Terræmo- ſe conuenit, ꝙ initio prophetæ huius præmi
tus tempo- ſimus tunc dicturos eſſe nos, cur terræmo-
re Amos. tus fecerit mentionem, quando pro neceſsi-
tate myſtici ſenſus inueniendi ſcrutaremur
Carmeli verticem, videlicet vbi præmiſſo,
verba Amos, qui fuit in paſtoralib. de The
cue, quæ vidit ſuper Iſrael in diebus Oziæ
regis Iuda, & in diebus Hieroboã filij Ioas
regis Iſrael, ſubiunxit atq; ait, ante duos an-
nos terræmotus. Tunc Hebræi terræmotũ
accidiſſe memorãt, quando Ozias rex Iuda
indebitũ vẽdicãs ſibi ſacerdotiũ lepra in frõ
te percuſſus eſt. In cõmemoratione ergo ter
2. Para. 26 ræmotus, mentionem quoque fecit lepræ il
lius. Cur hoc? Idcirco videlicet, quia frons
Oziæ regis, quæ ſublimior atq; erectior eſt
pars corporis, idem ſignificat quod hic ver-
tex Carmeli, & lepra frõtis. i. quod ſiccatio
verticis Carmeli, ſcilicet abiectionem ſuper
bientis & elatæ generationis, quæ dñm cru-
cifixit. Sicut in Maria ſorore Moyſi, quãdo
contra Moyſen ſuperbiendo murmurauit,
& ob hoc plaga lepræ percuſſa eſt. Ita & in
rege Ozia, qui ſacerdotium ſuperbiendo v-
ſurpauit, & ob hoc lepra in fronte percuſſus
Num. 12. eſt, vna eademq; ſignificatione ſuperbiæ il-
lius generationis. Differt tamen in eiſdem ſi
gnificatio peſtis eiuſdem. Maria nanque ꝓ-
pter lepræ immunditiam ſeparata ſeptẽ die-
bus extra caſtra, & poſtea reuocata, recipiẽ-
Rom. 11. dam nouiſsimè ſignificat ſynagogam ab in-
fidelitatis lepra curatam, cũ plenitudo gen-
tium intrauerit, ſicut Apoſtolus ait. Ozias
autem leproſus permanens vſq; ad diẽ mor-
tis, incurabile ſignificat peccatum eiuſdẽ ſy
nagogæ pro parte illius ſæpedictæ generatio
nis & omnium Iudæorũ, qui nunc interim
vita excedunt, lepram habentes perpetuam,
Matth. 12. nec in hoc ſeculo nec in futuro curãdam. Et
Ozias quidem fortitudo dñi interpretatur,
ſed hoc nomen generationi illi non niſi per
antiphraſim ſiue per ironiam cõgruit, quia
fallitur quaſi fortiter agens, dũ blaſpheman
do Chriſtu, Deo ſeſe obſequiũ præſtare pro
fitetur. Filius enĩ Ioathan, ꝙ interpretatur
dñi cõſummatio ſiue perfectio, regẽs domũ
regis leproſi, iuniorẽ ſignificat ex gentib. po
pulum conſummatæ & perfectæ fidei, cui
datum eſt regnũ Dei, ſicut prædixerat domi
nus, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabi
tur genti faciẽti fructus eius. Nec illud à my
ſterio vacat, quod illa plaga lepræ in ſummi-
tate regiæ frontis cũ terræmotu accidit. Sic *Matth. 21.*
etenim quãdo infelix generatio tali ſeſe le-
pra dãnauit, dicendo. Sanguis eius ſuper nos
& ſuper filios noſtros, domino poſtmodum
ſpiritũ tradente, terra mota eſt, & deinde ad *Matth. 27.*
excidium gentis eiuſdẽ Romanus orbis cõ-
motus eſt. Interim conſtat, prophetã ſyna-
gogę vnã eandemq; abiectionẽ, ꝓpter ſuper
biam paucis in verbis, & per leprã regię frõ-
tis, & per ſiccitatẽ denotaſſe verticis Carme
li. Sunt aũt duo montes, qui vocantur hoc
nomine, alter in quo fuit Nabal Carmelus *Carmelus*
maritus Abigail, ad auſtralẽ plagã, alter iu- *duplex.*
xta Ptolemaidẽ mari imminens, in quo He *1. Reg. 25.*
lias ꝓpheta flexis genib pluuias impetrauit. *3. Reg. 18.*
Carmelũ hunc vbi poſt ſiccitatẽ triũ annorũ
& ſemiſsis pluuia data eſt, hic placet intelli-
gi. Nec enim dubitandũ eſt ſpiritũ S. in pro-
pheta loquẽtem, rẽ geſtã reſpexiſſe illius mi
raculi, quod ante annos nõ valdè multos ac
ciderat filijs Iſrael, nimirũ in figurã, ſicut cæ
tera ferè omnia. Quid enim fuit, ꝙ Helias
cælum clauſit, niſi quia Chriſtus Apoſtolo-
rũ ora ſynagogæ peccatrici occluſit & po-
pulo, qui illum reiecit, & receſsit relicta illis
ſiccitate & fame audiendi, ſiue intelligendi
verbũ Dei? Itẽ quid eſt, quod rurſum orante
Helia in vertice Carmeli, facta eſt pluuia grã
dis, niſi quod rurſus recipiet Iſrael rorẽ fidei
pluuiãq; ſalutis, cũ plenitudo gẽtiũ venerit? *Matth. 12.*
Tanta nunc interim eſt infidelitatis ſiccitas *Septem vin*
quantã merẽtur ſcelera 3. & 4. toties hic re- *dictæ ignis*
petita, quę cũ 7. ſint, illos arbitramur eſſe ſpi *iuxta ſeptẽ*
ritus, de quib. in euangelio dñs, præmiſſo, cũ *gentes hic*
immundus ſpiritus exierit ab homine, ita cõ *poſitas.*
cluſit. Et tunc vadit & aſſumit ſeptem alios
ſpiritus nequiores ſe, & ingreſsi habitant ibi.
Item pœna propter eandem infidelitatis ſic
citatem tanta eſt, quanta intelligi oportet
per ſeptem ignis vindictas in hac lectione or
dinatas, pœna vniuerſalis, pœna intermina-
bilis, ſecundum ſignificationem numeri ſe-
ptenarij, numeri inſolubilis. Quia videlicet,
ſicut ſcelera omnium gentium, ſic & vindi-
ctæ ſuper illam generationem venerunt om
nium gentium, quæcunque ſanguinem iu-
ſtum fuderunt. Notandum quippe, quod tã
tùm hic in octauo loco, cùm dicitur, ſuper
tribus ſceleribus Iſrael, non repetitur vindi
cta ignis, vt (ſicut iam dictum eſt) tantummo
do ſeptem ſint, quo numero ſolet vniuerſi-
tas ſignificari. Simulque ſciendum, ſeptem
tantummodo gẽtes hic eſſe nominatas, quia
videlicet Iuda & Iſrael gens vna eſt natura,
ſed ſciſmate diuiſa, ex quo ſcidit Hieroboã
decem tribus à domo Dauid, & à regia tri-

bu Iuda. Ad illam maiorē ſciſsionis partem, id eſt, ad decē tribus quæ vocātur Iſrael, hic propheta remiſſus erat, & idcirco vltimum poſuit Iſrael, quia de illo vel contra illū plura dicturus eſt. Septem igitur gentes, ſeptem gentium ſcelera. ſeptemque ſcelerum *Scelera Iſrael.* vindictas igneas hactenus pro poſſe tranſegimus, nunc tandem cauſas Iſrael in iudicio domini audiamus. Præmiſſo, vt in cæteris, ſuper tribus ſceleribus Iſrael, & ſuper quatuor non conuertam eum, protinus ait. Pro eoquod vendiderit pro argento iuſtum, & pauperem pro calciamentis, qui contriuit ſuper puluerem terræ capita gentium, & viā humilium declinant, & filius ac pater eius introierunt ad puellam, vt violarent nomē ſanctum meum, & ſuper veſtimentis pigneratis accubuerunt iuxta omne altare, & vinum damnatorum bibebant in domo Dei ſui. Mirum fortaſſe cuiuis videatur, quòd in exordio ſcelerum Iſrael, aliud ponere maluit, quā illum (quo ſordebat tunc temporis Iſrael) idololatriæ cultum, præſertim, cum *Vendidit pro argento iuſtum.* præter cætera nimis graue atq; irremediabile eſſet ſcandalum in vitulis, quos fecit Hieroboam, à quo peccato poſt illum nullus re- *Gen. 37.* ceſsit regum Iſrael At verò pulchrū & valdè ordinatum eſt, hoc primum poni, quòd vendiderit argento iuſtum, quia videlicet primum in illa domo peccatum hoc admiſſum eſt, quod filij Iacob (qui & Iſrael) ven- *Matth. 13.* diderunt Ioſeph fratrem ſuum. Tunc vtiq; vendiderunt argento iuſtum. Et in illa nimirum venditione duplex fuit culpa, quia & frater eorum, & iuſtus erat. Vendiderunt autem eum viginti argenteis. quantum erat hoc tot fratribus pro precio fratris iuſti? Cū enim decem eſſent ipſi vēditores vndecimi (Beniamin quippe duodecimus, idemq; paruulus, non erat illic) non niſi duo argentei potuerunt obtingere ſingulis. Benè ergo, cū dixiſſet, quia vendiderunt iuſtum argento, addidit, & pauperem pro calciamentis, quia videlicet vix calceos, qui valerent, comparare ſibi potuerūt ſinguli de pretio tantæ venditionis. Hoc ſcelus ſic inceptum in illa gente, in tantum proceſsit, vt Chriſtū ſummè iuſtum, & ſanctum ſanctorum, Iudæi & venūdari perſuaderēt, & ipſi emerent triginta argenteis, quo videlicet precio cū referente Iuda recepiſſent eos, non potuiſſet ſaltem Caiphas, pontifex illius anni, ſatis inſigniter calciari. At verò potuerunt omnes exinde diſcalciari, perdendo locum & gentem & gloriam templi, qua incedebant nimis ſuperbè *Exod. 1.* calciati. Proſequens propheta. Qui conterūt ait ſuper puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant. Hoc facere nimirū ſuperborum eſt, præſertim cū manifeſtè prohibeat lex, pauperē opprimi. Lex (inquā) primū data illis, qui maximè pauperes fuerant, & per miſericordiā dei de Aegypto paupertatis camino exierant. Hoc fecerant ipſis Aegyptij, ſubigendo eos operib. duris luti & lateris, & cōtriuerant capita ipſorum ſuper puluerem terræ. i. plus quā puluerem terræ. Illorum videlicet Aegyptiorum fuerat viam humiliū declinare, quod pulchrè & breuiter ſcriptura innuit, dicente Ioſeph. Cùm (inquit) vocauerit vos Pharao, & dixerit, quod eſt opus veſtrum, reſpondebitis. Viri *Gen. 46.* paſtores ſumus ſerui tui, ab infantia noſtra vſque ad præſens, & nos, & patres noſtri. Hæc autem dicetis, vt habitare poſsitis in terra Geſſen, quia deteſtantur Aegyptij omnes paſtores ouium. Nonne ergo ipſi in Aegyptios conuerſi ſunt, cōterendo capita pauperum, & declinando viam humilium? *Leuit. 20.* Nempe & illud ſcelus apud eos in tantum *Gen 35.* proceſsit, vt Chriſti pauperis, & ſingulariter *Gen. 49.* humilis caput & frontem lingua iniurioſiſſima, nimis contumelioſa verberarent & cōtererent. Exempli gratia, cùm dicerent. Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes. Nonne hic eſt fabri filius? Nōne mater eius dicitur Maria? & fratres eius Iacobus & Ioſeph, & Simon, & Iudas? & ſorores eius apud nos ſunt? & his ſimilia. Et filius (inquit) ac pater eius introierunt ad puellam, vt violarent nomē ſanctum meum, & hoc nimirum ſcelus eſt, & abominatio deteſtabilis, damnata per iuſtam ſententiam legis, dicentis. Qui dormierit cum nouerca ſua. & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriantur ambo, ſanguis eorum ſit ſuper eos. Hoc primus in illa gente feciſſe legitur Ruben, qui abijt, & dormiuit cum Bala concubina patris ſui. Verùm hoc patri quoque imputari non poteſt, cū dicatur, & filius ac pater eius introierunt ad puellam, vt violarent nomē ſanctum meum, quia ſolus filius hoc ſcelus perpetrauit, pater autem iniuriam paſſus eſt, & ipſe vindicauit. Effuſus es (inquit) ſicut aqua, non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. Porrò, ſcelus hoc ipſum in poſteris non dubium eſt exercuiſſe, cùm præuidens Eſaias dixerit illos principes Sodomorum & populum Gomorrhæ. Nempe nihil eorum quę fecerant Chananæi, prætererūnt Iudæi. Alioquin non eos euomuiſſet terra illa, ſicut & Chananæos euomuerat, Deo iudice, qui vbi hoc ſcelus vt cætera, interdixit, tandem ait. Cuſtodite leges meas atque iudicia, & facite ea, ne vos euomat terra, ad quā intraturi eſtis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante vos. Omnia enim hæc fecerūt, *Leuit. 18.* & abominatus ſum eas. In hoc ſcelere violationē aſſerit eſſe ſancti nominis ſui, quia videlicet fœdare patrem fœditate eiuſmodi, ſicut Abſolō quoque fœdauit patrem ſuum Dauid, violare eſt nomen ſanctum eius, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Et ſuper veſtimentis (inquit) pigneratis accubuerunt, iuxta omne altare.

Nimirum

2.Reg. 16. Nimirum pignus pauperis ſaltem retinere, *Epheſ. 3.* contra legem eſt. Nam in lege Dominus di- *Deut. 24.* cit. Sin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante ſolis occaſum, vt dormiens in veſtimento ſuo benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram domi- *Duplex ſcelus in veſte pignerata.* no Deo tuo. Quanto magis ſcelus ſuper veſtimentis pigneratis accubare, & hoc iuxta omne altare? Duplex nanq; crimen in hoc denotatur, ſcilicet turpitudo libidinis, & ſeruitus idololatriæ, intelligitur nanque quod paſsim habentes altaria, fingentes vitulorũ ſimulachra, & adorantes Beelphegor, & colentes Aſtaroth & Balim, cæteraq; deorum & dearum portenta, funibus tenderent veſtimenta pignerata, iuxta omnium illorum altaria, & facerent parapetaſmata, id eſt, velamina, quo fornicantes in tẽplo nullus poſſet aſpicere, & inebriati ac libidini ſeruiẽtes, etiam ipſum vinum quod bibebant, non de proprio labore, ſed de calumnijs emerent. Vnde & protinus ait, & vinum damnatorũ bibebant in domo Dei ſui. Hoc faciebant in phano Dei ſui, vt quos putabant deos, turpitudine ac ſtupris polluerunt. Huius quoq; *Pſal. 21.* ſceleris menſuram in veſtimentis pauperũ *Pſal. 68.* detinendis Iudæi ſic impleuerunt, vt ſaluatorem tradentes, ſcripturam pariter implerent, dicentem. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortẽ. Tunc vinum quoque damnationis eius biberunt, iuxta quod ipſe in Pſalm. conquæritur dicens. Et in me pſallebant qui bibebant vinum. Neque enim dubium eſt, ſeniores illos & pontifices ebrioſos, maximeque illa nocte paſchali ebrios, cũ dominum noſtrũ cepiſſent, quaſi pro victoria lætos, fœcundiores ſibijnuicem propinaſſe calices, & eò cuique alacrius vinum porrexiſſe, quo viſus fuiſſet properantior atq; promptior miniſter illorum, pro ſacrilega illorum voluntate, ad comprehendendum illum, ad tenendum, ad cohortandum ſocios, vt cautè ducerent illum, ad inſultandum illi, ad congra- ‹‹ tulandum principib. ſuper hoc, quaſi victo- ‹‹ ribus magnis. Sequitur. [Ego autem exter- ‹‹ minaui Amorrhæum à facie eorum, cuius ‹‹ altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis i- ‹‹ pſe quaſi quercus, & contriui fructum eius ‹‹ deſuper, & radices eius ſubter. Ego ſum qui ‹‹ aſcendere vos feci de terra Aegypti, & edu- ‹‹ xi vos in deſertũ quadraginta annis, vt poſ- ‹‹ ſideretis terrã Ammorhæi, & ſuſcitaui de ‹‹ filijs veſtris in prophetas, & de iuuenibus ‹‹ veſtris Nazaræos. Nunquid non ita eſt filij ‹‹ Iſrael, dicit dominus? Et propinabitis Naza- ‹‹ ræis vinum, & prophetis mandabitis, dicentes, ne prophetetis.] Mira & terribilis oppoſitio. Quorſum enim tendit hæc per oppoſitionem facta exterminationis Amorrhæi, & altitudinis eius cõmemoratio, niſi vt oſtendat Deus ſeſe ex aduerſo ſtare, & repugnantem eſſe declinantibus viam humilium, & per ſuperbiam conterentibus capita pauperum, quo pro ſcelere arguit Iſraelem factũ de paupere ſuperbum? Ego autem (inquit) exterminaui Amorrhæum. Vtique poterat *Amorrhæus diabolus.* dicere, ego autem propter ſuperbiam de cælo deieci diabolum. Amorrhæus nanque amaricans interpretatur, & diabolum ſignificat, qui totus felle odij, & omnis nequitiæ ſemper & incurabiliter eſt amarus omniq; dulcedini diuinitatis omninò contrarius. Hunc talem Amorrhæum nimirum Deus exterminauit, de terminis ſuis eiecit, & exterminationis eius immutabilem tenet ſententiam, dicens in pſalmo. Non habitabit in *Pſal. 100.* medio domus meæ, qui facit ſuperbiam. Nã ne dubites, quem dicat Amorrhæum illum, inquit, cuius altitudo cedrorum altitudo eius. Profectò illum eſſe diabolum alius propheta teſtatur, dicens Pharaoni in ſermone domini. Cui ſimilis factus es in magnitudi- *Ezech. 31.* ne tua? Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano pulcher ramis & frondibus nemoroſus, excelſusq; altitudine, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. Et ſubinde cedri non fuerunt altiores illo in paradyſo Dei, abietes non adæquarunt ſummitatem eius, & platani non fuerunt æquales frondibus illius. Omne lignum paradyſi non eſt aſsimilatum illi. Ergo hic Amorrhæus diabolus eſt, cuius erat typus ille Amorrhæus quem occidit Iſrael viuente adhuc Moyſe, *Pſal. 134.* cuius & Pſalmiſta meminit, dicendo. Et occidit reges fortes, Seon regem Amorrhæũ, & Og regem Baſan. Iſti duo reges fuerunt Amorrhæorum, quorum Moyſes in Deuteronomio reminiſcẽs. Solus (inquit) Og rex *Deut. 3.* Baſan reſtiterat de ſtirpe gygantum. Monſtratur lectus eius ferreus, qui eſt in Rabath filiorum Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis, ad menſuram cubiti virilis manus. Vtrorumque reminiſci conuenit hic in vno Amorrhæi nomine, ſcilicet & hominis regis ſuperbi, & diaboli omnium regis ac principis, cuius nimirum altitudo quaſi cedrorum fuit imò & cedrus omnib. in paradyſo Dei, id eſt, cunctis *Fortes, quaſi quercus.* angelicis poteſtatibus altiorem ſe eſſe voluit, & fortis ipſe quaſi quercus, quia videlicet ſub Deo flecti, & creatori ſuo contempſit eſſe ſubditus. Mira igitur (vt iam dictum eſt) & terribilis oppoſitio, cum præmiſſo peccato ſuperbiæ Iſrael declinantis viam humilium. Ego (inquit) exterminaui Amorrhæum, &c. Per hoc enim terribiliter innuit quod elati in ſuperbiam infelices Iudæi, in iudicium inciderint diaboli, ſicut & Amorrhæus, homo qui (vt iã dictum eſt) typus erat diaboli, quòd ſcilicet auferretur illis regnum Dei, de quo Amorrhæus diabolus excidit, & tolleretur eis locus ſiue terra, vnde Amorrhæus homo Deo exterminãte diſperijt. Cũ itaq; dicit, ego exterminaui Amorrhæũ, ſubintelligendũ eſt, & mutabilis non

ſum, & ea quæ deſtruxi, non reædificabo, ita vt qui ſuperbos exterminare cõſueui, vobis ſuperbientibus, & viam humiliũ declinãtibus, nunc fauere incipiã, pro eo ꝗ ſecundum carnem filij Abrahæ eſtis. Non erit ita, *Matth. 21.* ſed ſicut Amorrhæo, id eſt, amaricãte diabolo, propter ſuperbiam deiecto, multas manſiones in domo patris mei ſuſcitandis deterra humilibus reſeruaui, & ſicut percuſſo homine Amorrhæo & gygante ſuperbo, patribus veſtris, cùm eſſent pauperes & humiles, terram eis dedi, ita vobis, quoniam viã humilium declinatis, regnũ Dei auferetur, & dabitur genti humili facienti fructus eius, & locus quoque veſter terrenus, & gens ſimul auferetur. Nomen quoque Amorrhæi. i. amaricantis, nónne Iudæo congruit, qui *Ioan. 15.* totus in felle poſitus amaritudinis, ſicut ipſe Chriſtus ait, & Chriſtum cuius opera vidit & audiuit, & Deum patrẽ eius odit? Vtranque vindictam, vndè iam præfati ſumus, breuibus verbis per ſimilitudinẽ altitudinis cedri, ſiue quercus ſeſe intentare ſignificat, cũ ſubiungit. Et contriui fructus eius deſuper & radices eius ſubter. Fructus enim Iudaici populi deſuper, cæleſtia fuere dona Dei, & radices eius ſubter, terrena fuere bona, quibus cordis radicẽ fixit, quod facere debuit, & hunc vtrunq; fructum dominus contriuit, quia (ſicut iam dictum eſt) vtraque bona perdidit in illo Amorrhæo, cuius terram ad tempus poſſedit, ita & fructus contritus eſt pariter, & radix, vt non ſolùm terra eius tolleretur, ſed & ipſe ferro ſuccideretur, & omnis poſteritas eius deleri iuſſa eſt. Porrò, & Amorrhæi diaboli tunc fructus deſuper contritus eſt, quando de cælo in hunc aerẽ deiectus eſt, tunc autem radices eius conterentur ſubter, quando de iſto quoque aere ſine mundo, vbi manè fructificat, in perfidorum cordibus penitus euelletur, & in infernum præcipitabitur. *Iſrael & cæleſtia & terrena bona amiſerunt.* Vtraq; bona, quæ Iſraeli contulerat, quæq; propter ſuperbiam ablaturus erat, hoc modo ingratis commemorat. Ego ſum (inquit) qui aſcendere vos feci de terra Aegypti, & eduxi in deſertum XL. annis, vt poſsideretis terrã Amorrhęi. Hoc nanq; beneficium terrenum eſt. Et ſuſcitaui de filijs veſtris prophetas, & de iuuenibus veſtris Nazaræos. Hoc beneficiũ cæleſte eſt. Nazaræos. i. ſanctos & prophetas de illa gente dominus quã multos ſuſcitauit, qui fecerunt fructum regni dei, quis hoc negare poſsit? Vtiq; nemo. Idcirco fidenter interrogat. Nunquid non ita eſt filij Iſrael, dicit dominus? Sciens quod illi reſpondere non poſſunt aliud, niſi quia ita eſt. Vtrunq; (ſicut ſupra iam dictum eſt) perdiderunt, ſcilicet & cæleſte Dei regnũ, de quo eſt multiplicitas prophetarũ & Nazaræorũ. i. ſanctorum, & eũ qui fuit Amorrhæi, locũ terrenũ. Ver:i illa bona regni Dei, ſicut nemo inuitꝰ, nemo niſi volẽs amittit, ita nec illi. Volẽtes nanq; amiſerunt, volentes repulerunt. Hoc eſt ꝙ continuò ſequitur, & ꝓpinabatis Nazaræis vinũ, & prophetis mandabatis dicentes, ne prophetetis. Nazaræis nanq;, habentibus ſuper ſe continentiæ votum, propinare vinũ, & voti reos facere, ſatis ꝓ argumento eſt, nullum velle habere ſanctũ, & prophetis mandare, vt non prophetarent, hoc nimirũ erat, nõ ſolũ loqui, ſed etiã agere contra ſpiritum S. qui loquebatur per os ꝓphetarum. Cũ autem ita ſpernerent cæleſte Dei regnũ, nihilominus tamen ſemper poſsidere voluiſſent locum Amorrhæi terrenũ Profectò ſupernæ iuſtitiæ non ſic erat cõplacitum. Sed quid? Continuò ſequitur. [Ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrũ onuſtum fœno, & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutẽ ſuã, & robuſtus non ſaluabit animã ſuam, & tenens arcum non ſtabit, & velox pedibus ſuis non ſaluabitur, & aſcẽſor equi non ſaluabit animam ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus fugiet in die illa, dicit dñs.] Breuiter cũ dicit. Ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrũ onuſtum fœno, illud innuit quod retinere nõ queant illũ iam ſæpedictum Amorrhæi locum, ſed transmigrare debeant ad aliũ, quoniam contempſerunt illud quod melius eſt Dei regnum, ſicut fœnũ ſucciſum, plauſtroque impoſitũ ad comburendũ, eò ꝙ ſit aridum, & nullum eum rore cæli iam poſsit concipere, vel reddere florem aut fructum. Porro, plauſtrum ſtridens, eo ipſo quod ſtridet, & longè exululat, ſemetipſum onere prægrauatum eſſe indicat. Illud ergo per hanc ſimilitudinem ſignificare videtur, quòd quandocunque Iſrael ſuccidatur, & de terra ſua transferatur, taliter fiat, vt ſciãt *2. Para. 7.* gentes longè per circuitũ, quia ſic eius promeruit iniquitas. Vnde ad Salomonẽ de huiuſmodi loquens Dñs. Omnis (inquit) qui tranſierit, ſtupebit, & ſibilabit, & dicet: Quare ſic fecit dñs terræ huic, & domui huic? Et reſpondebunt. Quia dereliquerunt dominum Deum ſuũ, qui eduxit patres eorũ de terra Aegypti, & ſecuti ſunt deos alienos, & adorauerũt eos, & coluerũt, idcirco induxit ſuper eos dñs omne malũ hoc. Nimirũ hoc eſt dominum, quaſi plauſtrũ onuſtum fœno, ſtridere, & cauſas excidij vel captiuitatis illorũ latere nõ ſinere. Et qa plauſtrũ tardiꝰ procedit, atque idcirco citius ab inſequentibus poteſt comprehendi, fœnumq; comprehenſum facile eſt diſpergi, aut etiã igni ſuccẽdi, peribit (ait) fuga à veloce, & fortis nõ obtinebit virtutẽ ſuã. Hæc & cætera, ſi ad decem tribuum, quę tunc imminebat, captiuitatem reſpicimus, ſingula de ſingulis taliter intelligenda traduntur. Peribit fuga à veloce, quem Hebræi Hieroboam filium *Expoſitio Hebræorũ.* Naboth intelligunt, qui prius in Aegyptum fugerat. Hic autem non ipſos principes, ſed domos eorum & ſobolem accipiamus.

Et ſortis

Et fortis non obtinebit virtutem ſuam. Fortem Baaſa interpretatur, qui fuit ad bella promptiſsimus, & robuſtus non ſaluabit animam ſuam, hunc Amri ſentiunt. Et tenẽs arcum, non ſtabit, de Iehu filio Namſi, qui Ioram regẽ Iſrael ſagitta percuſsit, dictum putant Et velox pedibus ſuis non ſaluabitur, Manahen intelligunt, qui fruſtra feſtinans regi aſſyriorum dona direxit. Et aſcẽſor equi non ſaluabit animam ſuam. Hunc

4. Reg. 17. *Melior expoſitio.*

Phaceæ filium Romeliæ interpretatur, qui iuncto ſibi Syro, ſub rege Achaz Iudæ, multa vaſtauit. Et robuſtus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit dominus, ſolus Oſee, qui vltimus rex decem tribuum fuit, & errantem populum ad Dei cultum reuocare conatus eſt, quaſi nudus egreditur de incendio. Nudum autem vocat, quia ſub ipſo decem tribus captæ ſuut. Hoc Hebræi autumant, ait Beatus Hieronymus. Cæterũ ſi iſta quoque referre cupimus ad tempus illud, quod propheta proſpiciens in initio dixit: Dominus de Syon rugiet & de Hieruſalem dabit vocem ſuam, ſcilicet ad tempus Euangelicæ prędicationis, quod extrema ſubſecuta eſt captiuitas illius populi, cœtus ille phariſaicus ſiue Iudaicus rectè cunctis denotatur nominibus iſtis. Ille namque veraciter & pro vera ſimilitudine, peccatis exigentibus meretur fœnum dici, falſo autem & pro vana ſuimet æſtimatione velox, fortis, robuſtus, tenens arcum, velox pedibus ſuis, aſcenſor equi, & robuſtus corde, ad tẽpus potuit videri. Vndè notandum, & conſideratione dignũ, quia quoties hic malum eis intentat per enunciatiua verba hæc, ſtridebo ſupter vos, peribit fuga, non obtinebit fortis virtutem, non ſaluabit robuſtus, non ſtabit tenẽs arcum, non ſaluabitur velox nõ ſaluabitur aſcenſor equi, fugiet robuſtus corde. totidem vicibus, id eſt, octies,

Octo vacõtra Scribas & Phariſæos. *Matt. 23.*

Væ generationi illi, inclamat Dominus noſter. Væ (inquit) vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarũ, orãtione longa orantes. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum. Væ vobis duces cæci, qui dicitis, quicunq; iurauerit per templum, nihil eſt, qui autem iurauerit in auro templi, debet. Væ vobis Scribę & Phariſæi hypocritę, qui mundatis, quod deforis eſt calicis & parapſidis, intus autem pleni eſtis rapina & immunditia. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. Vę vobis Scribæ & Phariſęi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum. Econtra reſpiciendum,

Octo beatitudines. *Matt. 5.*

quia totidem, id eſt, octo vicibus ſanctos ſuos beatificat idem Dominus. Beati (inquit) pauperes ſpiritu. Beati mites. Beati qui lugent. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Beati miſericordes. Beati mũdo corde. Beati pacifici. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Item, damnationis infelicium quot verba ſunt ſuperius digeſta, ſtridebo ſubter vos, &c. totidem, id eſt, octo beatitudinis ſanctorum prædicationes ſunt, quoniam ipſorum eſt regnum cælorũ, quoniam ipſi poſsidebunt terram, quoniã ipſi conſolabuntur, quoniam ipſi ſaturabũtur, quoniam ipſi miſericordiam conſequẽtur, quoniam ipſi Deum videbunt, quoniã filij Dei vocabuntur, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Nec fruſtra & hic nume-

Octonarij numeri myſterium.

rus octonarius in remuneratione piorum, & illic in dãnatione conſideratur impiorũ, quia videlicet vtraque pars octaua mundi ætate conſummabitur, & tunc manifeſtè ſcietur, quia iudicia Domini iuſta & vera ſunt. Nec ex parte, vt nunc, ſed integrè cognoſcetur, quàm vero iudicio fiat, vel factũ ſit illud, quod hactenus itidem octo vicibus ait, non conuertam eum quæ ſumma trium & quatuor ſcelerum vindicta eſt.

FINIS LIBRI PRIMI IN AMOS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

MAGNA valdè,& nihilominus iuſta iudicia Domini maximã circa gentem Iſraeliticam admirãda ſunt quia videlicet gens illa,ſicut pro parte electorum cunctis inſignior,ita pro parte reproborum,cunctis coram Deo & coram hominibus facta eſt vilior,damnata tam in præſenti,quàm in futuro ſeculo.& hęc iudicia ſunt quidem dignè admiranda, ſed non nimis importunè ſcru-

Prou. 25. tanda. Scriptũ eſt enim. Et qui nimius ſcrutator eſt maieſtatis,opprimetur ab ea, quis porrò nimius ſcrutator maieſtatis eſt iudicandus,niſi qui extra quam debet, maieſtatem ſcrutatur? Certus quippe eſt locus, in quo tantummodo illam ſcrutari nobis conceditur, qui videlicet locus ſancta ſcriptura eſt. In illa & per illam tantummodo licere

Pſal. 108. nobis iudicia domini ſcrutari, Pſalmiſta teſtatur,cum dicit.In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui, addendo nanq; oris tui, contentũ ſe eſſe indicat authoritate vel teſtimonio ſcripturæ ſacræ,quam vtique locutum eſt os Domini & quis extra illam iudicia domini ſcrutatur, niſi qui proprij cordis ſuſpicionem teſtatur? Talis vtiq; ſcrutator maieſtatis nimius eſt, vndè & oppreſſus ab ea, diuerſas & contrarias incurrit hęreſes.Contenti igitur competenti loco, mentem beneuolam, auremq; attentam diuinæ authoritatis vocibus accommodemus.Quę profectò de oraculo ſancti ſpiritus cum ad-

CAP. III. miranda ſubtilitate taliter proferũtur.[Au-
‘‘dite verbum quod locutus eſt dominus ſu-
‘‘per vos filij Iſrael, ſuper omnem cognatio-
‘‘nem,quam eduxit de terra Aegypti,dicens.
‘‘Tantũmodo vos cognoui ex omnibus co-
‘‘gnationibus terræ, idcirco viſitabo ſuper
‘‘vos omnes iniquitates veſtras. Nũquid am-
‘‘bulabunt duo pariter, niſi conuenerit eis?
‘‘Nunquid rugiet leo in ſaltu, niſi habuerit
‘‘prædam? Nunquid dabit catulus leonis vo-
‘‘cem ſuam de cubili ſuo, niſi aliquid appre-
‘‘henderit? Nunquid cadet auis in laqueum
‘‘terræ abſque aucupe? Nunquid auferetur
‘‘laqueus de terra,antequam quid ceperit? Si
‘‘clanget tuba in ciuitate,& populus nõ expa-
‘‘ueſcet? Si erit malum in ciuitate, quod Do-
‘‘minus non fecit? Quia non faciet Dominus
‘‘Deus verbum,niſi reuelauerit Dominus ſe-
‘‘cretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas.Leo
rugiet,quis nõ timebit? dominus Deus locu ’’
tus eſt,quis non prophetabit?] Dicta hæc ve ’’
rè clariſsima & valdè ſplẽdida ſunt, ſed ſplendor & claritas eorum propterea minus lucet,quia noſtram caliginem patimur,& à nimia claritate lippientes oculi reuerberãtur. Quòd ſi ſenſum eorum, ipſo aſpirante cuius dicta ſunt, aliquatenus conſequi meruimus profectò iudicia domini non ſolum humiliter, verumetiam ſciẽter laudare poterimus. Audite (inquit) verbum quod locutus eſt Dominus ſuper vos filij Iſrael. Magna dicturus iſte, paulò antè Thecuites paſtor, & ſtatim cæleſtis rhetor, competenter attentum poſtulat auditorem, & hoc agit çum commemoratione magni & noti beneficij, dum præmiſſo audite verbum, quod locutus eſt Dominus, ſubiungit, ſuper omnem congregationem quam eduxit de terra Aegypti. Scit namq́ue, quia maximè commemorando beneficium hoc debet effici, vt auditores qui iam poterant eſſe attenti, ſint etiam beneuoli. Locutus eſt autem dominus, dicens, Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ, idcirco viſitabo ſuper vos omnes iniquitates veſtras. Iam ad iſtam *Procax defenſio Iudæorum in plagis.* domini locutionem Iſrael impœnitens, non tamen impunitus ſeſe in ſua pœna erigit, & de ipſa pœna, quam diſsimulare vel abſcondere non poteſt, culpam adhuc defendit, & gloriabundus dicit. Idcirco nos tantùm præ cæteris gentibus à Deo corripimur, ducti in omnes gentes captiui, quia nos præ cæteris gentibus diligit, ſicut ipſe in propheta dicit. Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ, idcirco viſitabo ſuper vos omnes iniquitates veſtras. Non enim ſicut in alijs nationibus Dominus patienter expectat, vt eas, cum iudicij dies venerit, in plenitudine peccatorum puniat, ita & in nobis ſtatuit, vt peccatis noſtris in finem deuolutis, tunc demum nos vindicet. Hoc modo ſemetipſos corpore & anima captiui conſolantur adhuc, ſed verè fruſtra, quamdiu impœnitentes ſunt, neque peccato abrenunciant, pro quo puniuntur. Quo enim corripiendo DEVS, *Intẽtio dei corripientis* quo viſitando iniquitates tendit Dominus, niſi vt flagellis commonitus peccator, peccatum agnoſcat, veniamq́ue precetur ad meliora conuerſus? Illic omninò intendit, vt peccator, in quo diſplicuit DEO, diſpliceat etiam ſibi. Quod ſi adeò rebellis eſt & duræ ceruicis, vt flagellando id

effici

efficí non poſsit, tunc demum non iam vt pater pius, ſed vt iudex iratus contumacem foras mittit & abijcit, nullo modo conuenientem vel conſentientem ſibi. Hanc intentionem ſuam Deus notam eſſe volens, poſt aliqua in eodem propheta dicit. Vnde & ego dedi vobis ſtuporem dentium in cunctis vrbibus veſtris, & indigentiã panum in omnibus locis veſtris, & nõ eſtis reuerſi ad me, & cætera. Igitur tantis oppreſſus malis eſt populus, non eſt vndè ſe conſoletur, dum de pœna nequaquam ad correctionem eruditur. Et quia ſibimet in hoc blanditur, quod dicit Dominus, tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus, ſæuerio-ri ſenſu hoc idem in ipſum taliter retorquẽdum eſt. Ita vos cognoui (ait Dominus) ex omnibus cognationibus, vt cognitionem mei vos habere facerem, dãdo vobis legem ſcriptam, quam cæteris non dederam nationibus. Eſt autem dignum, vt ſeruus ſciens voluntatem domini ſui, & non faciens dignè plagis vapulabit multis, neſciens autem, plagis vapulet paucis. Igitur viſitabo ſuper vos omnes iniquitates veſtras inſtante iudicio, remota miſericordia, tanta cum ſæueritate, vt ne ſaltem commonitorium vobiſcum ſermonem conferre libeat. Quod ſi adhuc quæritis, ecce hoc ipſum quam rationabile ſit, per hoc ſimile intimo cuilibet auri audienti. Nunquid ambulabunt duo pariter, niſi conuenerit eis? Vtique dicetis mihi, Non. Ad hęc, inquam, Nos duo ſumus ego qui arguo vel corripio De', & Iſrael qui corripitur. Nimirum non conuenit nobis, quia me corripientem Deum correptus Iſrael non audit. In hoc nobis nimium diſcõuenit, quia ego arguo, ille ſe defendit. Ecce tot anni ſunt, & tot reges fuerunt, ex quo Hieroboam vitulos aureos fecit, miſi prophetas, & nullus conſentit, nullus enim regum à peccatis Hieroboam receſsit. Item & per memetipſum veni arguens & corripiẽs Deus homo factus. Vos autem iuſtificatis vos coram hominibus, & cum ſitis infirmi, dicitis medico, non es tu nobis neceſſarius. Igitur non pariter ambulabimus, ſed & Iſrael in Aſſyrios, & Iuda in omnes gentes ductus captiuus, nulla per prophetas aut prædicatores aliquos mei confabulatione dignus iudicabitur, quia ſcriptum eſt. Ne effundas ſermonem vbi non eſt auditus. Quod ſi & adhuc ſimile vel exemplum quæritur. Ecce aliud, Nunquid rugiet leo in ſaltu, niſi habuerit prædam? Leonis quippe natura eſt quamdiu prædam non inuenerit, ſilere, inuenta autem præda, rugire, vt quodcunq; illud ſit animal, rugitu tremefactum & attonitum concidat, & in prædam fortiori non tam patienter quam impatienter cedat. Porrò, leo per ſimilitudinem Deus fortiſsimus eſt, cuius iræ reſiſtere nemo poteſt. Præda vero eius eſt, omnis electus, qui vbicunque

Infra. 4

Iſrael durius puniri debet quã cætera gentes.

Luc. 12.

Eccleſ. 32.

Leo Deus, Præda electi.

ſit, quoniam ad vitam eſt prædeſtinatus, ab ipſo Deo requiritur, vt ad vocem eius, ſiue per angelum, ſiue per prophetam, ſiue per ſcripturas, auditam ille contremiſcat, diemque iudicij vel pœnam gehennalem paueſcens, totus humiliter ſuccumbat, pœnitentiam apprehendat, ſicque in partem eius cedat, vt vnus cum eo ſpiritus fiat, bene deuoratus, iuxta illud. Macta & manduca. Igitur quod ait, Nunquid rugiet leo in ſaltu niſi habuerit prædam? Idem eſt ac ſi dicat, Nunquid dignum Deo eſt, illic verba facere, vel illuc prophetam mittere, vbi ſcit non eſſe quenquam dignum vitæ æternæ? Ad quod cum ratione exigente reſponderis, Non. Conſequenter, vt iuſtum eſt, concedas eſſe Dei iudicium, in eo quod clauſit Iſraeli ora prophetarum, nullumque ſuper eum ſuæ prædicationis emittit rugitum. Hoc ipſum & in ſuo aduentu attendit DEI filius. Vndè & ſequitur, Nunquid dabit catulus leònis vocem de cubili ſuo, niſi aliquid apprehenderit? Catulus leonis CHRISTVS eſt filius fortiſsimus Dei fortiſsimi, ſecundum illud patriarchæ Iacob. Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti. Cubile eius ſepulchrum eius extitit, de quo idem continuò ſubiungit, Requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Vox quam dedit iſte catulus leonis de illo cubili, Euangelij prædicatio eſt, quam cunctis gentibus auditam fecit, poſtquam de illo cubili, id eſt, de ſepulchro exiliuit, reſurgendo ex mortuis. Ait ergo. Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo, niſi aliquid apprehenderit? Ac ſi dicat, Nunquid Euangelium ſuum illis gentibus vel illis in locis prædicabit, aut prædicari iubebit, vbi nullum ſciat eſſe qui ad ſe pertineat, & ſuſcipere debeat gratiam prædicationis? Non vtique, immò tacebit, & prædicatores ſuos illic vocem dare prohibebit. Hinc enim de ipſis prædicatoribus ſcriptum eſt, Tranſeuntes autem Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti ſunt à ſpiritu ſancto loqui verbum in Aſia. Cum veniſſent autem Myſiam, tentabant ire Bythiniam, & non permiſit eos ſpiritus Ieſu. Ibi ergo vel eo tempore vocem dat iſte catulus leonis, vbi vel quando nouit inueniendum eſſe, quod apprehendat, id eſt, aliquem qui credendo ſaluus fiat. Vndè iterum ibidem ſcriptum eſt. Cum autem pertranſiſſent Myſiam, aſcenderunt Troadem, & viſio per noctem Paulo oſtẽſa eſt. Vir Macedo quidam erat ſtans, & deprecans eum dicens. Tranſiens in Macedoniam adiuua nos. Vt autem viſum vidit, ſtatim quæſiuimus proficiſci in Macedoniam, certi facti, quia vocaſſet nos DEVS Euangelizare eis. Interea notandum eſt, quod præcedenti verſiculo cum dicit. Nunquid rugiet leo, ſignanter addit, in ſaltu: & tunc demum ſubiungit,

Acto. 10.

Catulus leonis Chriſtus

Acto. 16.

Saltus ſuperexcreſcens numerus hominũ

niſi

niſi habuerit prædam. Quod itidem ſubaudiendum eſt, in hoc ſequenti verſiculo cum dicit. Nunquid dabit catulus leonis vocem ſuam, videlicet in ſaltu? Quid enim per ſaltũ intelligi oportet, niſi multiplicitatem generis humani, quæ ſuper numerum creuit, cuius abundantia tota ſylueſtris & ſterilis eſt? Leo quippe ſiue catulus leonis non ſaltum, ſed in ſaltu aliquid apprehendere quærit. i. Deus ſiue Chriſtus Dei filius non illos, quorum vt naſcerentur cauſa peccatum fuit, ſed tantum filios benedictionis per legem ſiue per Euangelium ſuum requiſiuit, & requirit, & vbi vel quando requirere debeat, vel quinam illi ſint, ipſe nouit. Quos autem dici- *Filij benedictionis.* mus filios benedictionis? Nimirũ illos, quos creatis primis hominibus benedicendo iuſſit naſci, ſicut ſcriptum eſt. Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum, maſculam & fœminam creauit eos. Benedixitque illos Deus, & ait: *Geneſ. 1.* Creſcite & multiplicamini, & replete terrã, & ſubijcite eam. Solos nimirũ electos ſuos tunc iuſsit naſci, & niſi peccatum incidiſſet, ſoli nati fuiſſent vel naſcerentur electi. Quicunque naſcuntur ſuper numerum electorũ vt naſcantur, propter peccatum fit, & peccatum cauſa eſt multiplicitatis eorum, ſiue multitudinis, quia videlicet propter pecca- *Gen. 3.* tum mulieri Dominus dixit. Multiplicabo ęrumnas tuas, & conceptus tuos. Iſta multiplicitas coram leone iſto, ſiue catulo leonis quidam ſaltus eſt, in quo deuoluti ſunt, & diſperſi errauerunt, omnes electi Dei, vt nõ potuiſſent inueniri vel diſcerni, niſi magna vigilantia requiſiſſet eos Deus, vel filius dei tanquam famelicus leo, vel vt eſuriens catulus leonis. Igitur tribus his verſiculis. Nunquid ambulabunt duo pariter, niſi conuenerit eis. Nunquid rugiet leo in ſaltu, niſi habuerit prædam. Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo, niſi aliquid apprehenderit. tribus (inquam) iſtis verſiculis, ſi rectè intelliguntur, ſatis excuſatum arbitramur Deum, quòd non ſine præiudicio dixerit toties ſuperius, non conuertam eum. & qđ perditionis aliquorum hominum cauſa nõ ſit eius ſilentium. Non enim propterea, quia ſiluit ipſe, aliqui perierunt, ſed propterea, quia conuerti non poterant, continuit ab il- *Sapien. 12.* lis vocem ſuam, non ignorans (vt ait Sapien- *Obiectio.* tia) quòniam iniqua eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuũ. *Matth. 11.* Semen enim erat maledictum ab initio. Sed fortè dicet aliquis. Iſte idem catulus leonis ſuo ore dixit. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitẽtiam egiſſent. Item, quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque ad hanc diem. Cur ergo ſaltem illic leo non rugijt, quãdoquidem erat ibi, quod apprehendere potuit? *Solutio.* Verùm de hoc iam a- *Supra in Oſee, lib. 2.* libi diximus. Et idcirco non diu immorandum eſt, breuiter tamen repetemus, quia deus de tali illorum pœnitentia non curauit aut curare debuit, quæ non ageretur pro æterna ſalute futuri ſæculi, ſed pro vitanda aduerſitate, pro retinenda proſperitate vitæ præſentis. Vt ergo verba prophetica proſequamur, ſciendum prius eſt, quia ſicut ad ſpiritum propheticum pertinuit, iuſtificare Deum, & excuſare de his, qui pereunt, ita nihilominus ad eundem pertinuit, gratiam Dei commendare in his, qui ſalui fiunt. Hoc animaduerſo, videamus quid ſequitur. Nunquid cadet auis in laqueum terræ abſque aucupe? *Anima vt auis, verbũ Dei vt laqueus.* O quàm vilium ſimilitudines rerum, quàm pretioſum prædicant ſacramentum. Propheta hic de paſtoralib. aſſumptus, qualia videre vel agere ſolitus erat in paſcuis, talibus contentus eſt ad commendanda per aliquas ſimilitudines diuina myſteria hic incipiendo. Et luxerunt ſpecioſa paſtorum, & deinde dicendo Dominus de Syon rugiet & nunquid rugiet leo in ſaltu, & nunquid cadet auis in laqueum, & cætera his ſimilia, quæ cuncta ferè paſtoralia ſunt. Sufficiunt cæleſti magiſterio res ſiue inſtrumentũ non ſolùm piſcatorum, verumetiam paſtorum, vt per eorum ſimilitudines docti ſint & doceant conuenienter gloriam rerum cæleſtium. Nunquid cadet (ait) auis in laqueum terræ abſque aucupe? Videlicet reſpondebitis, Non. Niſi enim auceps arte ſua laqueum diligenter tendat, & omni ſatagat induſtria, quatenus auem capiat, auis fugitiua ſemper & vaga prius fauces incurrit accipitris, ſiue columba, ſiue turtur illa ſit, aut certè turdus pinguis. prius (inquam) accipitri cedet in prædam, quàm ſua ſponte ad regis inclyti deuolet menſam, quam ergo gratiam prouidus auceps habeat illi cum ſuo illam laqueo cœperit? Vtiq; nullam, ſed eiuſdem potius induſtriæ res omnis attribuenda eſt: ſic profecto dum animam errantem & per vanitates & inſanias falſas volitantem, veritas D E I ſuo laqueo comprehenderit, ita vt conſentiat veritati, bene illaqueata verbo ſalutis, cui contradicere non poſsit, & idcirco nec etiam velit, totum gratię Dei attribuendum eſt, qui boni verbi ſui laqueum tendit, vt auicula vaga, ſcilicet anima prius deueniat in manum domini Dei, quam fauces incurrat diaboli. Ergo per hanc ſimilitudinem verſiculus iſte Dei gratiam, ſequens autem Dei potentiæ efficaciam, efficacem dei commendat potentiam. Ait enim? Nunquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit? Hoc enim idem eſt, ac ſi dicat, D E V S intendens opus bonum, opus perfectum. Nunquid verbum meum redibit ad me vacuum? Non vtique. nam etiam in alio propheta dicit ipſe, Et quo-

modo

Eſaiæ 55. modo deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: ſic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non reuertetur ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his ad quæ miſi illud. Secundũ ſenſum eundem dictum hoc accipiamus, ac ſi dicat propheta. Sic laqueus non auferetur de terra, antequam quid capiat. ſic verbum meum in vacuum non ibit, ſed in eo proſperabitur, vt omnem electorum numerum ad me reducat. Sed nunquid in collectione electorum, quæ per laquei captionem rectè intelligitur, ſicut & per laxationem retium piſcantium ſola operata eſt, vel operatur ſapientiæ ratio, & non etiam fortiſsimus iudicij terror auditus in omni mundo. Sequitur ergo, Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expaueſcet? Tuba namque belli ſignũ, reuelationem iræ Dei ſignificat venturæ ſuper omnẽ impium, quæ tunc temporis quidem nunciabatur vocibus legis & prophetarum, tandem autem reuelatur per Chriſti *Rom. 1.* Euangelium. Iuſtitia enim Dei (inquit Apoſtolus) in eo reuelatur. Itẽ, Reuelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatẽ Dei in iniuſtitia detinent. Ergo quod ait, ſi clanget tuba in ciuitate, & populus non expaueſcet, idem eſſe videtur, ac ſi dicat. Quamuis verbum vel ſapientiam Dei comprehendentem ſimplices in ſimplicitate eorum, & ſapientes in aſtutia eorum, per ſimilitudinem laquei ſignificauerunt, nequaquã tamen exiſtimes, quod ſemper ſuppreſsè reſonare, vel in angelis ſuſurrare, & de humo audiri debeat verbum Dei. Sic enim terribiliter in toto audietur orbe, ſicut tuba clãgens in ciuitate, quam cum populus audierit, ſine dubio expaueſcit. Porrò ciuitas diaboli contraria ciuitati Dei, neq; per ſubtilitatem laquei, neque per terrorem tubæ clangentis conuertitur, vt reſipiſcat & effugiat iram Dei; & propter hoc neque in hoc ſæculo, neque in futuro, malum deeſt illi, faciente iudicio Dei. Sequitur ergo, Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecit? Et quidem in ciuitate illa, id eſt, in hoc mundo, qui in maligno poſitus eſt, malum eſſe non poteſt negari, ſed quod Dominus malum ipſũ faciat, negare contendunt ciues eiuſdem ciuitatis, Deo rebelles & increduli. Exempli gratia, Malum venit in ciuitatem Samariæ propter vitulos aureos, quos fecit Hieroboam, cuius à peccatis nullus regum Iſrael receſsit, illud videlicet malum, quod Iſrael ab Aſſyrijs captiuus ductus eſt. Malum itidem venit in ciuitatẽ Hieruſalem, vt primũ *Quod malum faciat dominus.* à Babylonijs, & deinde excinderetur à Romanis. Nónne huiuſmodi malum dominus fecit? Etenim malum quidem, quod eſt iniquitas, dominus nõ fecit, ſed malum, quod eſt affectio propter iniquitatem, Dominus induxit. Vnde hoc comprobari poterit? Ait. quia non faciet dominus Deus verbum, niſi reuelârit Dominus ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Nimirum ad comprobandum, quod Dominus fecerit eiuſmodi malum, magnum & euidens eſt argumentũ quod priuſquam faciat illud, priuſquam veniat ipſum malum, dum adhuc in diſpoſitione Domini latet ſecretum, reuelat illud ſeruis ſuis prophetis, vt illi prænuncient futurum, vt audientes aliqui metuant, ſibiq; caueant, & fugiant, iuxta illud. Dediſti metu- *Pſal. 59.* entibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus. Sic non fecit Dominus Deus diluuiũ, *Gen. 6.* niſi prius reuelaret ſecretum ſuum ad Noë ſeruum ſuum. Sic non pluit ignem & ſulphu *Ibidem 18.* rem ſuper Sodomam & Gomorrham, niſi prius reuelaret ſecretum ſuum ad Abraham amicum ſuum. Sic nõ percuſsit Aegyptum, *Exod. 3. 4.* neque ſubmerſit Pharaonem in mari rubro totumq; eius exercitum, niſi prius reuelaret ſecretum ſuum ad Moyſen ſeruum. Sic & de cæteris omnibus ſentiendum, quæcunq; acta vel agenda ſunt vſque ad nouiſsimam tubam, qua perſonante, vltimum celebrabitur iudicium: quia nihil actum vel agẽdum eſt, ita vt non ſit ante reuelatum. Itaq; non erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecit quod exinde comprobari poteſt, quia non fecit quicquã dominus Deus, niſi prius ad ſeruos ſuos prophetas ſecretum ſuum reuelauerit. Hæc iſto dicente, qui paſtor fuit, ſubaudiendũ eſt, ac ſi dicat, quia malum in Iſrael faciet dominus, & antequã hoc faciat, ad me ſeruũ & prophetam ſuũ ſecretum ſuum reuelauit. Itẽ & illud memoriter tenen- *Supra 2.* dum eſt, quia rebellis & contemptor Iſrael cum regibus ſuis, ſilentium indicebat prophetis, ſicut ſuperius in perſona ſua dominus dixit. Et propinabatis Nazaræis vinum, & prophetis mandabatis, dicentes, ne prophetetis. Et cui ex omnib. prophetis proterуius mandaret, quã iſti qui paſtor fuit. Itaq; pecorum quidem paſtor, ſed regum imperator forti auctoritate ſeſe accingit, & dicit. Leo rugiet, quis nõ timebit? Quam ſimilitudinem vt quid arripuerit, ſequenti protinus percunctatione aperit, cum dicit. Dominus Deus loquutus eſt, quis non prophetabit? Eſt enim hic ſenſus, Vos reges & principes, & ſuperbi diuites, aſſueti eſtis mandare prophetis, & dicere ne prophetetis. Quis eſt hic? Ego autem dico vobis, quia loquente domino & dicente, vade & propheta, ego ita quaſi ad rugitum leonis timeo, & tacere non audeo, & prophetandi neceſsitatem habeo, quamuis vos reges, & ego ſum paſtor. Et quid vultis? Si iuſtum eſt in conſpectu Dei vos potius audire quàm D E V M, iudicate. Sed nunquid ſpectandum erat illi ad arbitrium ſiue iudicium illorum, quibus

conſue-

conſuetudo erat mandare & dicere prophe
Acto.5. tis,ne prophetetis? Nónne ſecundum velle
illorum,non Deo potius quam hominibus
ſed hominibus potius quam Deo putaret eſ
ſe obediendum? Nempe Deum præferre ho
Infra 7. mini regi,rebellionem eſſe cenſerent. Hinc
enim longè inferius ſcriptum eſt,& miſit A-
maſias ſacerdotes Bethel ad Hieroboam re-
gem Iſrael dicens. Rebellauit contra te A-
mos in medio domus Iſrael,non poterit ter
ra ſuſtinere vniuerſos ſermones eius. Rectè
igitur non expectata reſponſione,cum dixiſ
ſet,Leo rugiet,quis non timebit? Dominus
Deus locutus eſt,quis non prophetabit? con
ſeſtim ipſum domini rugitum,ipſam Domi
„ ni Dei loquutionem cóſtanter adiecit. [Au-
„ ditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus
„ terræ Aegypti,& dicite. Congregamini ſu-
„ per omnem montem Samariæ, & videte in-
„ ſanias multas in medio eius, & calumniam
„ patientes in penetralibus eius,& neſcierunt
„ facere rectum,dicit Dominus,theſaurizan-
„ tes iniquitatem, & rapinas in ædibus ſuis.
„ Propterea hæc dicit Dominus Deus Tribu
„ labitur & circuietur terra, & detrahetur ex
„ te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ.]
Hic eſt rugitus leonis,hæc eſt loquutio Do
mini terrentis prophetam, ne tacere audeat
prophætare ne differat, iubetur vt annun-
ciet Azoto & terræ Aegypti, quæ ſequun-
tur. Dicite(inquit) vt congregentur,quæ in
vicino ſunt,& videant ſcelera Iſrael, ne ini-
quum putent eſſe iudicium. Ac ſi dicat,Pri-
us videte,quæ faciunt,& tunc meam ſenten
tiam comprobate. Propter huiuſmodi ſoli-
citudinem Moyſes ſeſe habere oſtendebat,
quando irato domino propter vitulum quē
fecit Aaron,& dicente. Dimitte me, vt ira-
ſcatur furor meus contra eos, & deleam eos,
faciamq; te in gentem magnam, ſtans in con
fractione, id eſt, in nimia cordis humilitate
Exod. 32. in conſpectu eius orabat, dicens. Ne quæſo
dicāt Aegyptij,callide eduxit eos vt interfi
ceret in montib. & deleret è terra, quieſcat
ira tua,& eſto placabilis ſuper nequitia po-
puli tui. Igitur quoniam tunc, vt videbatur
amico meo Moyſi, non expediebat honori
meo delere illos,ne tale quid dicerent Aegy
ptij, quia nondum innotuerant illis cauſæ,
propter quas iuſtè deberem contra populū
meum iraſci,nunc inſanię,quas faciunt, in-
Neſcire noteſcant & Aegyptijs & Azoto,id eſt,Phi-
per contem liſthijm, qui Iſraelis inimici ſunt perpetui,
ptum. & videant magnitudinem inſaniæ,imò mul
Exod. 5. tas inſanias in medio Samariæ, vt pro Deo
Ioan. 9. adorent vitulos,& immolent filios ſuos, &
præterea calumniam faciant in penetralibus
ſuis,ita calumnioſi,ita iniuſti, vt rectum fa-
cere neſciant,id eſt,nullo modo approbent
rectitudinem ſiue iuſtitiam. Denique hoc
neſcire contemnere eſt. Secundum hūc mo
dum Pharao non intelligēs. Neſcio(inquit)
Deum,& Iſrael non dimittam. Iudæi quo-
que videntes Dominum & opera eius,qua-
lia nemo alius fecit. nos ſcimus (aiunt)
quia Moſi locutus eſt dominus,hunc autē
neſcimus vndè ſit. Porrò neſcire iſtorū prę- *Exod. 23.*
ſenti loco maximè cupiditas,quę excęcat o-
culos etiam ſapientium, feciſſe innuitur, cū
protinus ſubditur, Theſaurizantes iniqui-
tatemq́, & rapinas in ædibus ſuis. Quantæ
hoc damnationis ſit,videlicet theſauros cō-
gerere de iniquitate & de rapinis,pręſertim
in illo populo,qui pauper in Aegypto fuit,
quē miſericordia liberatoris dei de illo ca-
mino paupertatis eduxit,nō ſatis dignè po-
teſt edici. Superbia hęc maximè deteſtabilis
eſt in ſeruis illis de paupertate & ſeruitio re-
dēptis. Idcirco pulchre cōgregamini(inquit)
ſuper omnem montem Samariæ,& videte,
montium nomine magnitudinem volens
intelligi ſuperbiæ. Nam prouincia quidem
Samariæ in mōtuoſis ſita eſt,ſed ad cognoſ-
cendam die iudicij dei iuſticiam, plus valet
conſiderare altitudinem Samaritanæ ſuper-
biæ,quàm terrenos ſiue locales montes Sa-
mariæ. Propterea tribulabitur, ait. & circu- *Iudi. 3.*
ietur terra & detrahetur ex te fortitudo Iu
dę & diripientur ędes tuę,paru eſſet dixiſſe,
tribulabitur & circuietur terra niſi addidiſ-
ſet,& detrahetur ex te fortitudo tua. Deniq;
& ante tēpora illa tribulata fuerat terra, tūc
videlicet,quando(ſicut in libro Iudicū legi-
mus) tradidit dominus Iſrael in manu Chu-
ſanraſathaim regis Meſopotamię,ſeruierūt-
q; ei octo annis. & tunc quando conſorta-
uit aduerſus eos Eglon regem Moab, ſer-
uieruntq; ei octodecim annis. & tunc quan
do tradidit illos in manus Iabin regis Cha-
naan,& per viginti annos vehementer op-
preſsit eos. & tunc quando tradidit eos in
manus Madian ſeptem annis, & oppreſſi
ſunt valdè ab eis. & tunc quando tradidit e-
os in manus Philiſthijm & filiorum Ammon,
afflictiq; ſunt & vehementer oppreſsi per ā-
nos octodecim. Tot ſiquidem vicibus, id
eſt quinquies,tribulata fuerat terra. ſed nō-
dum ex te ô Iſraël detracta fuerat fortitudo
tua. nondum enim captiuus migraueras de
terra tua. Nunc detrahetur ex te fortitudo
tua,& diripiētur ędes tuę. quia captiuus mi-
grabis omni tua ſuppellectili captiuantibus
Aſſyrijs in prędam cedente. Nam ac ſi quę-
rat aliquis ergo ne nullę ſupererūt reliquię,
continuò ſubiungit. [Hęc dicit dominus, „
quomodo ſi eruat de ore leonis duo crura, „
aut extremum auriculę, ſic eruentur filij Iſ- „
rael,qui habitant in Samaria in plaga lectuli, „
& in grabato Damaſci.] Reliquię iſtę, vide- „
licet duo crura & extremū auriculę cuius- *Reliquiæ*
cunq; pecoris paruę ſunt ſed hoc proſunt e- *Iſrael miſe*
ruta de ore leonis, q̄ ex eis poteſt agnoſci, *ra*
quale fuerit pecus quod leo deuorauit, vtrū *Pſal. 58.*
ouis an vitulus, vtrum aſellus an pullus e-
quinus. Quamuis quatuor ſint crura trans-
euntium ſub virga paſtoris,duo tamen cru-
ra pro

ra pro iudicio ſufficiunt, alterum de anterioribus, alterum de poſteriobus. Sic, inquit, eruentur filij Iſrael, id eſt, magnæ deuorationi, multiſq; mortibus ſupererunt aliqui, quorum calamitas memorari faciet quid olim fuerint, qualem gratiam pro peccatis ſuis amiſerint. Recordamur nunc illius in pſalmo verſiculi. Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei, diſperge illos in virtute tua. Neq; enim dictum illud arbitramur tantúmodo de illa diſperſione Iudæorum, quæ facta eſt imperio Veſpaſiani & Titi, verùm etiam de illa captiuitate decem tribuum, quæ tunc inſtabat & facta eſt captiuantibus Aſſyrijs. Spiritus prophetiæ captiuitatem vtramq; præuidit, quæ idcirco facta, vt non tantùm vno in loco, ſed in omni terra fidem gentium confirmaret, & idcirco pars eorum tanquam duo crura aut extremum auriculæ de ore leonis, id eſt, de cæde vaſtantiũ eruta eſt, & viuere permiſſi ſunt, vt etiam eorum teſtimonio, ſiue monimento Dei iuſtitia propagetur, & ſcripturarum veritas vbique ſit, illis circumferen-

4. Reg. 16. tibus, ex quib' Chriſtus Dei filius teſtimo-
Eſaiæ 7. nium habens, ex lege & prophetis cogno-
Hier. 17. ſcitur. Miſeræ ergo reliquiæ, quæ ſic erutæ ſunt, quæque alijs & non ſibi vtiles ſunt. Cauſam tantæ deuorationis continuò ſubiungit dicendo. Qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, & in grabato Damaſci. Cauſa magna eſt, & magni reatus criminis, quam ſignificat ve bis huiuſcemodi. Illo namq; tempore, quo prophetante iſto decem tribuum captiuitas imminebat, fœderati erãt filius Romeliæ rex Iſrael, & Raſin rex Syriæ, & pariter aſcenderunt ad præliandum in Hieruſalem. Cumque obſiderẽt Achaz, non valuerunt ſuperare eum. Arguuntur ergo filij Iſrael ſiue habitatores Samariæ,

Plaga lectuli. quod requieſcerẽt in plaga lectuli, & in grabato Damaſci, id eſt, quòd fiderent in homine, derelicto auxilio Dei, cum ſcriptum ſit, maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, vt à domino recedat cor eius. Et quis vim ſenſuum verbis valeat dignè cõſequi, dum dicitur, in plaga lectuli, & in grabato Damaſci? Damaſcũ vult eſſe in grabatum, imò in grabato iacentem ægrotum, vt verè erat, cum eſſet rex eius homo mortalis & obnoxius peccato atque corruptioni, quod mirabiliter ſignificatur per plagam lectuli. Hominis namque ſine Deo quæ videtur eſſe firmitas, tanta eſt infirmitas, vt plaga lectuli, id eſt, ſicut plaga vehementiſsima propter quam plagatus, in lectulo neceſſario decumbit, & neque ſibi ſubuenire poteſt neq; alij. Nam ſi nullum in corpore vulnus recepiſſet Damaſcus, id eſt, Damaſci rex Raſin, tamen nihilominus ad increpandam ſtultitiam Iſrael, qui poſuerat carnem brachium ſuum, vt à domino recederet cor eius, pulchrè & veraciter auxilium illud dici poterat grabatus, qui eſt lectulus ægroti. Poterat (inquam) dici plaga lectuli, ſiue lectulus plagati. At verò Raſin etiam corporaliter plagatus fuit. Mittẽ-

4. Reg. 16. Exitus Raſin regis Damaſci. te nanque Achaz nuncios ad regẽ Aſſyriorum, & dicente, aſcende & ſaluum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſrael, qui conſurrexerunt aduerſum me, aſcendit rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtauit eam, & tranſtulit habitatores eius Cyrenen. Raſin autem interfecit. Itaque per plagam lectuli plagatum, imò & interfectum intelligimus Raſin. Per grabatum autẽ Damaſci vaſtationem atque tranſlationem habitatorum eiuſdem Damaſci, quę nimirum magna fuit ægritudo, velut in grabato decumbentis. Stultitię igitur Iſrael redarguitur, qui in tali & tanta infirmitate fiduciam habuit, qua (vt dignum erat) fruſtratus, ipſe quoque poſtmodum captiuus diſceſsit tanquam in deuorationem leonis, ita vt quicquid extunc de illo ſuperfuit, totũ pro duobus cruribus & pro extremo auriculæ reputetur, ad comparationem priſcæ integritatis. Sequitur. [Audite & conteſtamini in do-”
mo Iacob, dicit Dominus Deus exercituũ, ”
quia in die cum viſitare cœpero pręuarica- ”
tiones Iſrael ſuper eum, viſitabo & ſuper al- ”
taria Bethel, & amputabuntur cornua alta- ”
ris, & cadent in terram, & percutiam domũ ”
hyemalem cum domo æſtiua, & peribunt ”
domus eburneę, & diſsipabuntur ędes mul- ”
tæ, dicit dominus.] Mira & iuſta verba do- ”
mini & ſpiritus ſancti authoritas, quomodo de ore paſtoris non minus quàm de ore imperatoris pertonat. Supra dixerat, auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Aegypti, nunc audite (inquit) & conteſtamini in domo Iacob, dicit Dominus Deus exercituum: & deinde tertio dicturus eſt, audite hoc verbum vaccę pingues, quę eſtis in monte Samariæ. Si de paſtore iam in regem fuiſſet aſſumptus, vt Dauid, quid vellemus addi ad tantam maieſtatem elocutionis? Et vide, quàm pulchrè, quàm congruè nunc interponit, dicit Dominus Deus exercituum, dum viſitationem prænunciat ſuper altaria Bethel, videlicet vbi colebat Iſrael ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. Nónne opportuna commemoratione ſuum declamat patronum Dominũ Deum exercituum: contra illum tunc temporis patronum Iſraelis, non Dominum aut Deum exercituum, ſed vitulum cornutũ, non ſolùm brutum, verùm etiam ſenſu carentem, nec ſolum ſenſu carentem, verùm etiam inanimatum. Audite ergo (inquit) & cõteſtamini in domo Iacob, ne quis de ignorantia ſe excuſet, & hoc, non quia dico ego paſtor armentarius, vel paſtor vitulorum, ſed quia hoc dicit Dominus Deus exercituum, contra veſtrum deum, non ſaltem

quod ſi fieret, interficerent regem ſuum, & reuerteretur regnum ad domum Dauid. De hoc periculo ſecuros vos faciemus, tantummodo videte ne deſit quod bibamus. Pocula diſertos facient nos, vt ſubornatis vitulis aureolis, pulchrè & eleganter dicamus in auribus populi. Ecce dij tui ô Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti, & non erit, qui nobis aſſertoribus aliud ſcire poſſit. Audite igitur, inquit. [Iurauit Dominus Deus in ſancto ſuo, quia ecce dies venient ſuper vos, & leuabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis ferventibus, & per aperturas exibitis altera contra alteram, & proijciemini in Armon dicit Dominus.] Quis eſt iſte ſanctus, in quo iurauit Dominus Deus. Vtiq; non debet eſſe minor aut inferior, quàm ipſe Dominus Deus. Homines enim (inquit Apoſtolus) per maiorem ſui iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum. Abrahæ promittens Deus quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum. Ergo hic ſanctus ſuus, in quo iurat Deus, ſuus eſt filius, quem vtiq; ſanctum Dei etiam malignus quoque ſpiritus cum ſuo tormento euangeliſta teſtante confitetur. Erat (inquit) in ſynagoga homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna dicens, Sine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio te quis ſis, ſanctus Dei. Igitur in ſancto ſuo, non in minore aut in maiore, ſed in coæquali ſuo iurauit Dominus Deus? Quo autem pertinuit, vt tali pro cauſa iuraret Dominus in illo ſancto ſuo. Videlicet quia certamen erat Domino Deo contra Iſrael pro illo ſancto ſuo à domo Dauid, ad quem ſancti illius facta fuerat repromiſsio, & illius promiſsionis veritatem detinere valebant illæ pingues vaccæ in illo quod colebant mendacio, nec erat pars illis in eadem promiſsione Dei dicentium, non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai. Quid iurauit Dominus Deus in illo ſancto ſuo? Quia ecce dies (inquit) venient ſuper vos, & leuabunt vos in contis, & reliquias veſtras in ollis ſeruentibus, & per aperturas exibitis altera cõtra alteram, & proijciemini in Armon. Senſus iſte eſt, Aduentura eſt non longè & poſt multa ſecula, ſed iam imminens dies captiuitatis & anguſtiæ, in quo capiemini prælio, & portabimini atq; auferemini iure victoriæ, iamque viæ captiuitatis vobis apertæ ſunt, & exibitis alter contra alterum, vt veſtram vicisſim & mutuis vultibus conſpiciatis miſeriam, & proijciemini in locis Armeniæ quæ vocatur Armon, & in ciuitatibus Medorum. Mirari autem magis poſſumus, quàm eloqui, quantum plus habeat decoris, in eo quòd metaphoram vaccarum cœptam ſeruauit, vt quas pingues dixerat eſſe

Iurauit dominus in ſancto ſuo.

Heb. 6.

Luca 4.

3. Reg. 12.

vaccas, earum carnes dicat in contis & in feruentibus ollis eſſe portandas. Hoc ipſt nonnunquam fieri vidimus, vt præcoctis carnibus feruens & fumans cacabus in contis leuaretur, & de loco ad locum, id eſt, de culina longius deferretur ad domum conuiuantium. Hoc ergo mirabiliter declamat ſermo propheticus, quò feruenti captiuitatis anguſtia decocti transferantur illuc, vbi ſub dominis hominibus captiui, à malignis quoque ſpiritibus (quoniam ſunt impœnitentes) deuorentur. Sequitur. [Venite ad Bethel, & impiè agite ad Galgala, & multiplicate præuaricatiõem, & offerte victimas veſtras, tribus diebus decimas veſtras, & ſacrificate de fermentato laudem, & vocate voluntarias oblationes, & annunciate. Sic enim voluiſtis filij Iſrael.] Grauiſsimus eſt hic modus loquutionis, quo nunc dicit: Venite & facite ſic & ſic, & eadem illorum facta ipſe oderit qui hęc dicit. Non eſt volentis, ſed relinquentis: non inuitantis, ſed expellentis: non adhortantis, ſed indignantis. Idcirco rectè ſubiunxit & ſubiungere debuit, ſic enim voluiſtis filij Iſrael, Ac ſi dicat, Propterea dico, venite ad Bethel vbi eſt deus veſter, vitulus veſter, quia ſic voluiſtis, & hactenus veniſtis. propterea dico impiè agite quia impiè agitis, & impiè agere vultis. dico, venite ad Galgala, vbi etiam longe ante vitulos Hieroboam erant idola, quia venitis & venire vultis. dico multiplicate præuaricationem, quia multiplicatis & multiplicare vultis. dico, offerte mane victimas veſtras, tribus diebus decimas veſtras, quia offertis & offerre vultis eis, quibus non debetis. Trium namque dierum ſolẽnitates adulteraſtis, de quibus lex dicit, imò de quibus ego in lege dixi. Tribus vicibus per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis, ſcilicet azymorum, ſolẽnitatẽ menſis primitiuorum, & ſolennitatem in exitu anni. Solennitates iſtas ita vos adulteraſtis, vt non mihi ſed veſtris eas vitulis celebraretis. ne quid vulgo deeſſe videretur diuinæ iucunditatis. Siquidem & in menſe octauo, quintadecima die menſis, conſtituit rex veſter Hieroboam diem ſolennem phanis ſuis & vitulis in excelſis, in ſimilitudinem ſolennitatis quæ celebrabatur in Iuda. Item dico, ſacrificate de fermento laudem, quia ſic facitis & facere vultis fermentati fermento veteri, fermẽto malitiæ & nequitiæ, contra omnem ſanctæ & ſpiritualis legis authoritatem, quę fermentatum quid in ſacrificio prohibet offerre. Dijs veſtris ita placet, vt ſitis fermentati, & ſine azymis ſynceritatis & veritatis. Illis ergo de fermẽtato ſacrificate laudẽ, quia mihi ſpecioſam de ore veſtro, cum ſitis peccatores, non poteſtis ſacrificare laudationem. Hæc omnia facientes, vocate voluntarias oblationes & annunciatio: quia ſic facitis, & ſic facere

Iudic. 3.

Exod. 23.

3. Reg. 12.

Luca 2.

vultis vt ſacrificia quæ veſtris offertis vitũlis, eiſdem nominibus honoretis, quibus ea quæ mihi offeruntur, nuncupat authoritas legis. Holocauſtum, & pro peccato, & pacifica, & hæc annunciate in ſono tubæ, cytharæ, in tympano & choro, in chordis & organo, & cymbalis clarè ſonantibus, in cymbalis iubilationis, ita vt fortius & altius cantaſſe iudicemini, quàm tribus Iuda vel domus Dauid in templo Domini, quia plures eſtis. Hæc omnia (ſicut iam dictum eſt) non intentione volentis, ſed indignatione dicta ſunt derelinquentis, ſicut & alia multa quæ reperiuntur. Exempli gratia, vt illud, quod *Ioan. 13.* traditori ſuo dixit idem Dominus: Quod *Matth. 26.* facis, fac citius. Item: Amice, ad quid veni*Apoca. 22.*ſti? Et in Apocalypſi legimus. Et qui nocet, noceat adhuc, & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Denique hæc & cætera huiuſmodi non ſunt dicta iubentis ſiue voluntariè concedentis, ſed permittentis, & derelinquentis, eo quod non ignoret (ſicut Sa*Sapien. 12.*pientia dicit) quoniam iniqua eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniam non poteſt immutari cogitatio illorũ in perpetuum. Quid longius petitis Dei iuſtitiam, excuſare oportet reſponſis? Semetipſum præſenti loco cautius excuſat ipſe ſubiunctis. Ait enim. [Vndè & ego dedi vobis ſtuporem dentium in cunctis vrbibus veſtris, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris, & non eſtis reuerſi ad me, dicit Dominus.] Nimirum cum dicit, & nõ eſtis reuerſi ad me, conuincit eos incorrigibiles fuiſſe, ſeipſum autem curam competentem vt corrigerentur per flagellum famis adhibuiſſe. Magnitudinem flagelli, magnitudinem famis, qua illos corripuit, mirabiliter exprimit, dicendo. Et ego dedi vobis ſtuporem dentium in cunctis vrbibus veſtris: ſubiungendo, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris. Idem enim eſt, ac ſi dicat, quia fames non tam diutina, cibus tam rarus extitit, vt cum quippiam reperiretur qualiſcunque cibi, dentes obſtupeſcerent, *4. Reg. 6.* velut re inſolita offenſi. Legimus quippe, regnante Ioram filio Achab ſuper Iſrael, famem tam magnam factam eſſe in Samaria, vt venderetur caput aſini octoginta argenteis, quarta pars cadi ſtercoris columbarum quinque argenteis. Subſequuta eſt eueſtigio fames annorum ſeptem, quam & Heliſæus prædixit, loquens ad mulierem, cuius viuere fecerat filium, dicens: Surge & vade tu, & domus tua, & peregrinare vbicunque repereris. Vocabit enim Dominus famẽ, & *4. Reg. 18.* veniet ſuper terram ſeptem annis. Cum tãta eſſet ſeueritas diſciplinę corripientis, mirum quòd nullus regũ Iſrael receſsit à peccatis Hieroboam, id eſt, ab aureis vitulis, quòd Iſrael tam pertinaciter rebellis tamq; duræ ceruicis extitit, vt ad Dominum Deũ ſuum nequaquam reuerteretur. Vndè & dignè improperans, & non eſtis reuerſi ad me, dicit Dominus. Sequitur. [Ego quoq; prohibui à vobis imbrem, cum adhuc tres menſes ſupereſſent ad meſſem, & plui ſuper vnam ciuitatem, & ſuper ciuitatem alterã non plui. Pars vna compluta eſt, & pars ſuper quam non plui, aruit, & venerunt duæ & tres ciuitates ad vnam ciuitatem, vt biberent aquam, & non ſunt ſatiatæ, & oon rediſtis ad me dicit Dominus.] Non ſolũ ſtuporem dedi dentium in cunctis vrbib. veſtris, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris, ſed & prohibui à vobis imbrem cum adhuc ſupereſſent tres menſes vſq; ad meſſem, quæ appellatur pluuia ſerotina, & agris Palæſtinæ aruiſq; ſitientibus, vel maximè neceſſaria eſt, vt quando herba turgebat in meſſem. & triticũ parturiebat, nimia ſiccitate marceſceret, & ita pereunte frumẽto & fame vrgente, ſitis quoq; ardorem, & bibendi penuriam ſuſtinerent. In illis namque locis, pręter paruos fontes omnes ciſternarũ aquæ ſunt. Et ſi imbres diuina ira ſuſpenderit, maius ſitis, quàm famis periculũ eſt. Et ne forſitan putarent, hoc lege naturæ, & aſtrorum curſu ac varietate temporũ vrbibus ac populis accidiſſe, ſuper vnam vrbem, & ſuper agros eius pluere ſe dicit, & ab altera imbrem ſuſpendere, vt duæ & tres ciuitates pergant ad aliam ciuitatem, & tamen non ſanentur aquarum potibus. Talis diſpenſatio imbrium ſatis pro argumento eſſe poterat ad comprobandum, quod non caſu, ſed cæleſtis iudicij ratione illa ſiccitas eueniſſet. Habebant autem firmiorẽ propheticum ſermonem, qui non attenderunt. Propter quod & magis inexcuſabiles ſunt. *Inexcuſabile filij Iſrael.* Deniq; & famem illam ſiue ſtuporem dentium, de quo ſupra dictũ eſt, Heliſæus propheta prędixit, loquens ad mulierem, cuius viuere fecerat filium, & dicens: Surge, vade tu & domus, & peregrinare vbicunq; repereris. Vocabit enim Dominus famem, & veniet ſuper terram ſeptem annis. Et ſiccitatem ſiue prohibitionem imbrium Helias prodixit, & quodammodo fecit, dicens ad Achab. Viuit Dominus Deus Iſrael, in cu- *3. Reg. 17.* ius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Cui vacabat interea ſaltem ſuſpicari, quod caſu mala illa contingerent, vel dubitare an cæleſti iudicio prouenirent? Adde quod ijdem prophetæ tanti nominis, tantarumq; virtutum, ſimul cum ſermore prophetico cęleſtia ſigna dederunt, per quæ miſerabilis Iſrael, niſi rationem omninò perdidiſſet, inſtrui poterat, quòd neq; vituli Hieroboã, neq; Baal, neq; portenta quę pro dijs colebant, quicquam eſſent aut valerent, ſed ſolus eſſet Deus qui *Helias & Heliſæus decem miracula dit.* eduxerat illos de Aegypto per Moyſen & Aaron. Siquidem Helias, qui oratione orauit vt non plueret, ſi numeres, octo pręclara ſigna fecit, Heliſęus verò ſedecim, dupla

videlicet

4. Reg. 2. videlicet quantitate, ſecundum poſtulationem qua poſtulauit, dicente Helia: Poſtula quod vis vt faciam tibi antequam tollar à te, & dixit. Obſecro vt fiat duplex ſpiritus tuus in me. Quonam tendebat Heliſæus hoc poſtulans, niſi illo, vt per miraculorum efficaciam erranti populo veri Dei declararet gloriam? Et tamen non rediſtis ad me, dicit dominus, quia videlicet per hæc omnia non potuit effici, vt illorum vitulorum miſerabilis cultus ſaltem vnius regis tempore relinqueretur. Sequitur. [Percuſsi vos in vento vrente, & aurugine multitudinem hortorum veſtrorum, & vinearum veſtrarum, olïueta veſtra, & ficeta veſtra comedit eruca, & non rediſtis ad me dicit dominus.] Intemperantis erat luxuriæ hortos multiplicare, maximè cum peccato ſiue ex iniquitate, ſicut fecit Achab, qui locutus eſt Naboth, & dixit. Da mihi vineam tuam, vt
4. Reg. 21. faciam mihi hortum olerum, & quia ille dare noluit, occidit, & poſsedit. Bene igitur in talibus percuſsit eos vento vrente, & aurugine & eruca comedente, quia non ſine magno dolore perire viderent quæcunq; tali vel tanta ſibi inſtantia multiplicauerant, ſed non profuit eis adhibita correptio, nō enim rediſtis ad me dicit dominus. [Miſi in vos mortem in via Aegypti, percuſsi io gladio iuuenes veſtros vſq; ad captiuitatem equorum veſtrorum, & aſcendere feci putredinem caſtrorum veſtrorum in nares veſtras, & non rediſtis ad me dicit dominus.] Per omnia flagella, & tormenta eruditur Iſrael. Vndè & eo tempore, quo ab Aegyptijs auxilia poſtulabant, mittitur in eos mors, & pèrcutiuntur gladio iuuenes eorū, & equos quos ſibi contra præceptum Dei multiplicauerant, captiuitas ſæua concludit, vt putredo caſtrorum viuentium nares impleat. Veruntamen hæc via Aegypti poteſt & al-
Via Aegypti, euaga-tio mentis. tius intelligi, videlicet quæ non ſit excurſus corporis, ſed mentis, iuxta quod & in alio propheta dominus dicit. Et nunc quid tibi
Hier. 2. vis in via Aegypti, vt bibas aquam turbidam. Eiuſmodi viam Aegypti, quæ videlicet, vt iam dictum eſt) non corporis eſt, ſed
Deut. 17. mentis, dominus per Moyſen interdixit, his verbis. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non ſit frater tuus. Cumque fuerit conſtitutus, non multiplicabit ſibi equos, neque reducet populum in Aegyptum equitatus numero ſubleuatus, præſertim cum dominus præceperit vobis, vt nequaquam amplius per eandem viā reuertamini. Nimirum ſtatim vt conſtituerunt ſuper ſe regem Hieroboam filium Nabath, ille equitatus numero ſubleuatus (ſuper plures enim quam domos Dauid, id eſt, ſuper decem tribus regnauit) populum reduxit in Aegyptum, non pedibus eundo in Aegyptum, ſed faciendo vitulos aureos ſecundum morem Aegyptium.

Igitur & vbi dixit primo, ego dedi vobis ſtuporem dentium, & deinde vbi dixit: ego quoque prohibui à vobis imbrem: & cum dicit, percuſsi vos in vento vrente, nō incongrue ſubauditur, in via Aegypti, quā hic tandem expreſsit, dicendo, miſi in vos mortem in via Aegypti, id eſt, propter viam Aegypti, propter peccata Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael, vt eum ſimilem faceret Aegyptijs in colendis vitulis, ſicut iā dictum ſecundum morem Aegypti. Etenim propter cauſam illam mala omnia venerunt ſuper eos, quę hic ſe feciſſe dominus commemorat, intentione corrigendi. Et non rediſtis (inquit) ad me, nunquam enim vitulos eoſdem reliquerunt cuiuſlibet mali ſiue afflictionis oppreſsi magnitudine. Sequitur. [Subuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrhā, & facti eſtis quaſi torris raptus de incendio, & non rediſtis ad me dicit dominus. Quapropter hæc tibi faciam Iſrael.] Ante illa prophetæ huius tempora nihil tale illi populo euenerat, quale fuit illud quod Sodomam & Gomorrham ſubuertit Deus. Ergo quamuis præterito tempore dicat, ſubuerti vos. de futu-
ro intelligendum eſt, ac ſi dicat, ſubuertam *Subuerti, id eſt, ſubuertam.*
vos. Hoc enim prophetis non inuſitatū eſt, vt pręteriti temporis verbo annuncient venturas res. Nec verò dubium, quin decem
tribuum præuidens captiuitatē, Iudæ quo- *Infra 6.*
que ſiue Hieroſolymæ præuiderit ſubuerſionem, præſertim cum poſtmodum dicat ipſe, Væ qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ. Cum ergo dicat, ſubuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomā & Gomorrham, ſimul & decem tribuum captiuitatem & Iudęorum pręnunciat ſubuerſionem, quæ nimirum magis, quam decem tribuum captiuitas ſubuerſioni Sodomæ & Gomorrhæ ſimilis extitit, quia incēdio ciuitas Hieruſalem, tam à Babylonijs quàm à Romanis conflagrata eſt. Et quoniam ſubiungit. Et facti eſtis quaſi torris raptus de incendio, & non rediſtis ad me, magis de vltima quam fecerunt Romani, quàm de prima per Babylonios facta placet intelligi ſubuerſione. Nam in illa Babylonica ſubuerſione non adeò cordis duri fuerunt, ſed redierunt mente ad dominum, ita vt per annos ſeptuaginta corpore mererentur redire in locum ſuum, poſt iſtam verò quæ à Romanis facta eſt, in incredulitate & duritia cordis perſiſtunt. Et quis non miretur, quam congrua ſimilitudine deuorati ſunt. Facti eſtis (inquit) quaſi tor-
ris raptus de incendio. Etenim ſicut torris *Sicut torris raptus de incendio.*
de incendio raptus, manifeſto ſigno demonſtrat id quod eſt, ſcilicet de incendio ſe eſſe raptum, neque dubitari aut diſsimulari poteſt quin arſerit, ita Iudæi ducti in omnes gentes captiui non ſinit eos obliuiſci, qualiter vel quam ob cauſam Deus illos

ſubuerterit. nec mirum aut iniuſtum, quod ſicut Sodoma & Gomorrha ſunt ſubuerſi, quia videlicet iniquitas eorum peccato Sodomæ & Gomorrhæ maior extitit, teſtante Hieremia, cum dicit. Et maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum quæ ſubuerſa eſt in momento. Nam quod verè maior effecta ſit iniquitas Iudæorum quàm Sodomæ peccatum, probat ſubiungendo, & non cœperunt in ea manus. Quid enim eſt quod dicit, & non cœperunt in ea manus? Legimus, quod in ea, dum apud Loth iuſtum hoſpitaretur dominus, vallauerunt domum à puero vſque ad ſenem omnis populus ſimul, & dixerunt. Educ huc viros, vt cognoſcamus eos. Magna iniquitas, ſed non cœperunt in ea manus, id eſt, non vſque ad effectum operis progreſſum eſt. Iniquitas autem Iudæorum quouſque progreſſa eſt? Cum hoſpitaretur in Hieruſalem, & paſcha celebraſſet dominus, vallauerunt eum exeuntes, cum gladijs & fuſtibus, & cœperunt in ea manus, videlicet eum quem in Sodoma nõ cœperunt manus, cœperunt (inquam) comprehenderunt, illuſerunt, flagellauerunt, occiderunt. Igitur iure ſicut & Sodoma ſubuerſi ſunt, niſi quod pars eorum, quaſi torris raptus de incendio, ſuperfuit, quod in eo valet vt celebrior per totum orbem ſit memoria Chriſti, maximè ex monimento combuſtionis eiuſmodi, cunctis commendata populis, iuxta illum iam ſuperius memoratum verſiculum Pſalmi. Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua. Quod deinde ſubiungit, quapropter hoc faciam tibi Iſrael, eiuſdem tantæ ſubuerſionis arbitramur eſſe comminationem, & idcirco vtroque illam tempore videlicet præterito & futuro denunciari, quia nimirum iam tunc quidem factum vel fixum erat in propoſito Dei, in re autem nondum factum, ſed longè poſt erat futurum, eò quòd perſeuerarent in malis, ſicut toties iam improperauit, ſcilicet per vices quinque dicendo, & non rediſtis ad me. Sequitur. [Poſtquam autem hæc fecero tibi, præparare in occurſum Dei tui Iſrael, quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuncians homini eloquium ſuum, faciens matutinam nebulam, & gradiens ſuper excelſa terræ, dominus Deus exercituum nomen eius.] Notandum in primis, & vigilanter intuendum, quòd cum hactenus ad pluralem numerum ſermo factus ſit, dicendo. Et ego dedi vobis ſtuporem dentium, & non eſtis reuerſi ad me, ego quoque prohibui à vobis imbrem, & non rediſtis ad me, miſi in vos mortem in via Aegypti, & non rediſtis ad me, ſubuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomã & Gomorrham, & non rediſtis ad me. Nunc vbi magnæ gratiæ magnam cõſolationem promittit, vocem ſuam quodammodo mutat, ita vt omiſſo plurali numero, ad ſingularem ſermo fiat, dicendo. Quapropter hæc faciam tibi, poſtquam hæc fecero tibi, præparare in occurſum Dei tui Iſrael. Oſtium nobis aperiente illo, qui habet clauem Dauid, primum illud ſentimus, quod præſenti loco per ſingularem numerum Iſrael, ab illis pluralis numeri filijs ſuis toties percuſſis, & taliter ſubuerſis, & non reuerſis ad dominum tantum differt quantum bonę oliuę radix à ramis ſuis, ramis reprobis, ramis per incredulitatem fractis, ſicut Apoſtolus dicit. Oportebat autem fractis naturalibus ramis, ramos oleaſtri ſanctæ & bonæ radici eiuſdem oliuæ inſeri, vſque ad plenitudinem numeri electorum, id eſt, eorum qui ad vitã ſunt præordinati, quod & factum eſt & fit. Vndè idem Apoſt. vnicuiq; noſtrũ qui ex gentilitate venimus, dicit. Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autẽ cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſoci⁹ radicis, & pinguedinis oliuæ fact⁹ es noli gloriari aduerſus ramos. Quod ſi gloriaris, non te radicem p.ſ.r.te. &c. Igitur quod ait, quapropter hæc faciam tibi Iſrael, ſæueritatis eſt Dei prædicentis, quod ramos naturales propter incredulitatem frangere debeat. quod verò ſubiungit, Poſtquam autem hæc fecero tibi, præparare in occurſum Dei tui Iſrael, bonitatis eſt eiuſdem Dei, promittentis illi bonæ oliuę, ſcilicet Iſraeli, qui per fidem meruit, vt eſſet hæres mundi, quod oleaſtrum inſerere debeat eius radici, tanto bonorum prouentu ramorum qui inſeruntur, vt nullum ſentiat damnum de naturalibus ramis ſuis, qui fracti ſunt. Præparare ergo (inquit) in occurſum Dei tui, id eſt, in tua fide ſuſcipe aduentum Chriſti filij Dei, Dei tui, ſaluatoris tui. Et quaſi quęreret Iſrael, ad quid ſibi dictum ſit, in occurſum Dei tui. ſubiungit, & dicit. Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuncians homini eloquium ſuum, faciens matutinam nebulam, & gradiens ſuper excelſa terræ, dominus Deus exercituum nomen eius. Idcirco dixi, præparare in occurſum Dei tui, quia ecce ſubauditur, venit. quia in proximo eſt talis ac tantus, qualem ac quantum iſta deſcriptio mirabilis poſtulat intelligi, quẽ cum ſuſceperis præparatus in paucis, occurrens in Apoſtolis radicem tuã aperiet ferro vel ſarculo verbi euangelici, de qua, quia fracti ſunt tot naturales rami, & dãna tua reſtituet ſecundũ admirandã elocutionẽ eius, quæ ex verbis præſentib. intelligenda eſt propheticæ veritatis. Primò illud clarè videndum, & cum amore ſuſcipiendum, firmiterq; tenendũ eſt, quia cum perſona altera de altera loquitur, & ipſe qui loquitur eſt dominus, & illum de quo loquitur, commendans dicit,

Maior Iudæa quàm Sodomæ iniquitas.

Tren. 4.

Gen. 19.

Pſalm. 58.

Apoc. 3.

Rom. 11.

Aduentus Chriſti.

tit, dominus exercituum nomẽ eius. Quid aliud optaremus, niſi vt Dei filium Ieſum *Chriſtus verè Deus.* Chriſtum æquè vt patrem eius Deum eſſe dominum Deum exercituum, ſpiritus ſanctus per os prophetarum teſtificaretur. Res nimirum quæ prędicantur, congruunt tanto nomini eius. nec enim alius poteſt eas facere, niſi qui ſit dominus Deus. *Formans montes.* Formans (inquit) montes. Poterat dicere, formans lucem, & extendens cælos, ſiue fundans terram, & effundens maria, nam de filio prædicari hæc æquè vt de patre, verũ eſt. ſed magis ad rem præſentem pertinuit vt diceret, formans montes. Quare? Videlicet quia de Sodoma ſermo cœptus eſt, dicẽdo. ſubuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrham. *Gen. 19.* Legimus autẽ, vbi Sodoma ſubuerſa eſt, dixiſſe dominum ad Loth. Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum, ne ſtes in òmni circa regione, ſed in monte ſaluum te fac, ne & tu ſimul pereas. Dixit quoq; Loth. Quæſo domine mi, quia inuenit ſeruus tuus gratiam coram te, & magnificaſti miſericordiam tuam, quã fęciſti mecum vt ſaluares animam meam, nec poſſum in monte ſaluari, ne apprehendat me malum & moriar. Eſt ciuitas hęc iuxta, ad quã poſſum fugere, parua, & ſaluabor in ea. Igitur ad illam ſcripturam nos mitti arbitramur, dum in iſta poſtquam dictum eſt, ſubuerti vos ſicut ſubuertit deus Sodomam & Gomorrham, ſubiũgitur. Præparare in occurſum Dei tui Iſrael, quia ecce formans montes. Nimirum qui illic dixit, in monte ſaluum te fac, ipſe hic dicitur formans mõtes. cum dicit de illo pater. Ecce formans montes. Subuertens nanq; gentem illam Iudaicam ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrham, formauit euangelicæ perfectionis montes, & dixit Loth, id eſt, homini declinanti à malo (Loth enim interpretatur declinatio) & dixit (inquam) homini volenti declinare à malo Sodomæ & Gomorrhæ, in montem ſaluum te fac, id eſt, fruere perfectione euangelica, ita vt ne ſaltem vxorem quæras. Et ille quidem in illorum perſona qui infirmi ſunt, myſtica nobis verba formauit dicens, nec poſſum in monte ſaluari, quod eſt à nobis dici, non poſſumus euangelica perfectione frui, ne fortè vramur, *1 Cor. 7.* & melius eſt nubere quàm vri. Verum tamen multi aſcenderunt in montes illos, quos iſte dominus formauit, id eſt, apprehẽderunt propoſitum euangelicæ & apoſtolicę perfectionis, videlicet neq; nubentes, neque vſti, ſed in propoſito virginali, ita viuẽtes ſicut angeli Dei. *[Mo]ntes Chri[sti] [fo]rmat* Mons primus & maximus omnium montium, quos in aduentu ſuo formauit iſte dominus Deus exercituũ, beata eſt virgo Maria, de cuius carne carnẽ aſſumpſit Chriſtus Dei filius abſq; opere cõiugali, *[D]anie. 2.* ſecundum viſionem propheticam qua viſum eſt, quod abſciſſus eſſet lapis de monte ſine manibus & comminueret omne regnum mundi. Et quidem mirabile eſt, quòd formauerit montem, de quo ipſe tanquam lapis abſcinderetur. ſed nihilominus mirãdũ eſt, quod de illa ſancta ciuitate Siõ cæleſti alia ſcriptura dicit. *Pſalm. 86.* Et homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſsimus. Poſt iſtum montem & alios montes in aduentu ſuo formauit idem dominus Deus exercituum, ſcilicet Apoſtolos ſuos, quorum ad perfectionẽ quicunq; efficaciter tendit, ſubuerſionis, qua illam Sodomam, id eſt, perfidiam Iudaicam ſubuerſam eſſe conſtat, periculum magnificè euadit, ſimulq; & ſecurus eſt à tribulatione carnis, magnũ habens refrigerium, quod pręſẽti loco ſignificatur, dum præmiſſo, ecce formans montes, ſubiungitur, & creans ventum. Quid enim per ventum loco præſenti delectabilius placet intelligi, quàm bonam temperiẽ carnis continentis, velut auram dulciter ſpirantem in illis montibus ſanctis. *Hæreſis contra ſpiritũ ſanctum.* Hæretici ex hoc loco creaturam eſſe argumentati ſunt ſpiritum ſanctum, videlicet propterea quia verbum Hebraicum, latinè interpretatur ſpiritus. At verò & ventus & ſpiritus eodem verbo appellatur, ait beatus Hieronymus. Cũ ergo eſſent peruerſæ intentionis, neq; vẽtum, neq; ſaltem ſpiritum hominis, ſed ſpiritum ſanctum voluerunt intelligi, tam paruo tãque fragili inſtrumento tam magnam roborare volentes impietatem, quod ſpiritus ſanctus creatura ſit. *Pſal. 148.* Quapropter placet magis caſtæ fidei talis tranſlatio verbi prædicti, & creans ventum, quàm & creans ſpiritum. Licet legendo ſpiritum poſſemus & deberemus nequaquam ſpiritum ſanctum, ſed ſpiritum intelligere, vel hominis, vel quorumlibet animantium, aut certè nihilo minus ventum, iuxta illud. Ignis, & grando nix, glacies, ſpiritus procellarum. Pulchrè igitur poſt Sodomorum ſubuerſionem atque incendium, quod euadere cupit, dicitur illi, in monte ſaluum te fac. *Vẽtus refrigeriũ cõtra tẽtationes.* Et creans ventum, id eſt, inſtruẽs ſummos euãgelicæ prædicationis viros, & caſto illorum propoſito dulce præſtans refrigerium, vt ne ſaltẽ moleſtè incaleſcant aliquando carnis ardore, vſq; ad tentationis impatientiam. Montes iſti nimirũ ſancti & pulchri ſunt, & poſſunt ſuis meritis his qui tentãtur auxiliari. Quapropter & Pſalm. dicit. *Pſal. 120.* Leuaui oculos meos in montes, vndè veniet auxilium mihi. Et quia poſſe hæc non à ſemetipſis habent, ſed à domino, continuò ſubiungit. Auxilium meũ à domino. Montibus iſtis, id eſt, ſanctis apoſtolis & cuilibet homini, qui ſecundum illorum exemplum tendens ad perfectionem. Dignum eſt, accipere ventum roris flantem, ſiue contra Babylonicam fornacem, *Danie. 3.* ſiue contra ardentem Sodomiticum ſulphurem, familiarius reuelari ſolet illud, quod eſt in ſanctis ſcripturis occultum,

 ſicut

Luca 24. ſicut de illis Euangeliſta narrat, quia tunc
aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcri-
pturas.

Bene ergo cum dixiſſet, formans mon-
tes, & creans ventos, ſubiunxit. Et annun-
cians homini eloquium ſuum. Idem enim
eſt, ac ſi dicat. Et ipſe eſt ſanctus & verus,
Apoc. 3. *Annūciās eloquium ſuum.* qui habet clauem Dauid, qui aperit & ne-
mo claudit, claudit & nemo aperit, & cui
vult aperit ſenſum vt intelligat arcana ſcri-
pturarum. Cui autem angelorum vel homi
num, cui (inquam) præter ſolum & verum
Deum, prædicatio illa conuenit, annunciās
homini eloquium ſuum? Denique & ange-
lus ſanctus & homo ſanctus eloquium ſępè
annunciauit, nunquam autem eloquium
ſuum, ſed tantum eloquium Dei annuncia-
Ioan. 10. uit aut annunciare debuit. Nā omnes quot-
quot venerunt annunciando eloquium ſu-
um, fures ſunt & latrones. Et idcirco nō au
dierunt eos oues, neque audire debuerunt,
vtpote à ſemetipſis loquentes & cordibus
Deu. 18. ſuis prophetantes. Illum qui eiuſmodi eſt,
contemni, & non timeri, imò & interfici ſa-
cra lex iubet. Propheta (inquit) qui arrogā-
tia deprauatus, voluerit loqui in nomine
meo, quæ ego nō præcepi illi vt diceret, aut
in nomine deorum alienorum, interficie-
tur. Item, quod in nomine domini prophe-
ta ille prædixerit, & non euenerit, hæc do-
minus non locutus eſt, ſed per tumorem a-
nimi ſui propheta confinxit, & idcirco non
timebis eum. De tali modo ſuum eloquium
annunciandi, vel ſermonem ſuum facien-
Ioan. 7. di, dominus ipſe apud calumniatores ſuos
excuſat ſe, cum dicit. Mea doctrina non eſt
mea, ſed eius qui miſit me. Quid eſt enim,
mea doctrina non eſt mea, niſi ac ſi diceret,
non eſt ſicut vos exiſtimare vultis à meipſo
conficta, & nulla rerum veritate ſubnixa?
Subiūgit enim, & dicit. Si quis voluerit vo-
luntatem eius facere, cognoſcet de doctri-
Ioan. 14. na, vtrū ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar.
Itē diſcipulis ſuis dicit. Et ſermonem, quē
audiſtis non eſt meus, ſed eius qui miſit me
patris. Igitur cum dicit. Et annuncians ho-
mini eloquium ſuum, magnam paucis ſyl-
labis authoritatem diuinitatis eius aſtruit,
quia ſolus eſt Deus qui ſuum eloquium an-
nunciando verax ſit. Cum autem annuncia
turus eſt, magnam plerunque præire ſinit
ignorantiam, vt poſtquam annunciauerit,
ſciat quicunque ille cui annunciauit, quia
nihil habet quod non acceperit. Vndè cum
dixiſſet. Et annuncians homini eloquium
ſuum, pulchrè ſubiunxit, faciens matutinā
nebulam. Exempli gratia. Huic Amos pri-
us quam annunciaret eloquium ſuum, ma-
tutinam fecerat nebulam, id eſt, prius paſto
rem ruſticum quam illuſtrē fecit prophetā.
Matth. 13. Item, & Apoſtolos prius permiſit obcæca-
tum cor habere, ita vt diceret illis. Adhuē
& vos ſine intellectu eſtis, quomodo non-
dum intelligitis, quam ſenſum aperiret eis
vt intelligerent ſcripturas? Hoc verè ma-
gnum eſt, & in laudē ſapientiæ eius, hic de-
cuit commemorari, quòd illis, quibus an-
nunciando eloquium ſuum, propoſuit oſtē
dere clarum ſcientiæ ſolē, prius obducit vel
obduci permittit hebetudinē cordis vel i-
gnorantiam quaſi matutinam nebulam, vt
cum depulſa nebula ſolem viderint, nō glo
rientur quaſi non acceperint. Quod deinde
ſubiungit. Et gradiens ſuper excelſa terræ,
licet in bonam partem poſsit intelligi, quòd
ſcilicet iſta excelſa ſint montes, quos ipſe
(ſicut iam dictum eſt) formauit. tamē quia
non dixit. Et habitans in excelſis, ſed gra-
diens ſuper excelſa terræ, & excelſa ſæpius
in malo intelliguntur (ſolus enim Deus ve-
rè dicitur, & eſt excelſus) poſſumus hic in-
telligere iram, quæ conſecuta eſt Hieruſa-
lem terrenam generationem excelſam, pro
eo quòd annunciatum ſibi iam dictum do- *Michea 1.*
mini nō recepit, ſed repulit eloquium. De-
nique & alius propheta dicit. quod ſcelus
Iacob? nonne Samaria? & quæ excelſa Iu-
dæ? nonne Hieruſalem? Super hæc excelſa
gradiens dicitur dominus, ſiue aſcēdens, ſci
licet ad delēdum ea, ſicut dixit ad Moyſen. *Exod. 33.*
Loquere filijs Iſrael, populus duræ ceruI-
cis es, ſemel aſcendā in medio tui, & delebo
te. Hoc deniq; tunc factum eſt, quando ve-
nit deſolatio eiuſdem populi circumuallan
tibus Romanis, quam & ipſe dominus prę- *Luca 21.*
uidens. Erit enim (inquit) preſſura magna
ſuper terram, & ira populo huic. Vndè cum
dixiſſet, & gradiens ſuper excelſa terræ, mi-
ro modo ſubiunxit, dominus Deus exerci-
tuum nomen eius. Nam verè iſte eſt domi-
nus Deus exercituum, cui non ſolum in cæ
lo ſcientes famulātur legiones angelorum,
ſed etiam in terra neſcientes ei ſeruierunt
exercitus Romanorum, & vindicauerunt
ſanguinem ipſius, & ſanguinem propheta-
rum eius, omnemque ſanguinem iuſtum
qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine A-
bel iuſti, ſicut prædixerat ipſe Dominus. „
Sequitur. [Audite verbum iſtud quod e- „
go leuo ſuper vos planctum domus Iſra- „
el. Cecidit, non adijciet vt reſurgat, virgo „
Iſrael proiecta eſt in terra ſua, non eſt qui „
ſuſcitet eam.]

Miro modo, vbi præmiſerat, & gradiens
ſuper excelſa terræ, Dominus Deus exerci-
tuum nomen eius. verba ipſius annuncian-
tis homini eloquium ſuum, cum grandi ex-
clamatione pronunciat. Audite (inquiens)
verbum illud quod leuo ego ſuper vos plā-
ctum domus Iſrael.

Nonne ſic habemus in Euangelio, quòd
iſte dominus annuncians eloquium ſuum,
& non auditus, leuauit planctum, prædi-
cendo futurum, vt ad ſubuerſionem illo-
rum mitteret Romanum exercitum, leua-
uit (inquam) planctum Hieruſalem. Hieru-
ſalem

Planctus domini ſuper Hieruſalem. ſalem (inquiens) quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te ſunt miſsi, ſubiungens. Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Nónne planctus erat ſuper eos in al- *Matt. 23.* tum eleuatus, cum toties diceret ibidem. Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritę, qui clauditis regnum cælorum ante homines: væ vobis qui comeditis domos viduarum: væ vobis qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos: væ vobis qui dicitis, quicunque iurauerit per templum nihil eſt, qui autem iurauerit in auro templi, debet: væ vobis qui decimatis mentam & anethum & cyminum: væ vobis qui mundatis quod de foris eſt calicis, & parapſidis: væ vobis qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis: væ vobis qui ædificatis ſepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum. Verè planctus eſt magnus, & quod maius eſt, non ſine la- *Luca 19.* chrymis. Nam ſicut alius Euangeliſta narrat. Videns ciuitatem fleuit ſuper illam, dicens: Quia ſi cognouiſſes, & tu. Igitur quod nunc dicit. Audite verbum iſtud, quod ego leuo ſuper vos plãctum domus Iſrael. Verba eſſe domini rectè intelligimus formantis montes (vt ſupra dictum eſt) & creantis ventum, & annunciantis homini eloquium ſuum, facientis matutinam nebulam, & gradientis ſuper excelſa terrę, quia cauſam, cur leuet planctum ſuper domum Iſrael, plangendo ipſe in Euangelio declamans.

Matth. 23. Ecce (inquiens) relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Etenim quod ait. Cecidit, nõ adijciet vt reſurgat virgo Iſrael. Proiecta eſt in terram ſuam, non eſt qui ſuſcitet eam. De naturalibus ramis oliuę intelligendum eſt, qui, vt ſupra meminimus ex Apoſtolo, propter incredulitatem fracti ſunt, nec inſeri poſſunt. nec enim eſt qui proiectos in ter- *Luca 11.* ram ſuſcitare poſsit, ſicut Apoſtoli experti ſunt, hic iam ſubaudiendum eſt illud, quod radici bonæ dictum eſſe ſupra tractauimus. Tu tamen præparare in occurſum Dei tui Iſrael, vt ſecundum ſenſum continuetur litera, quæ protinus ſequitur. [Quia hæc dicit dominus Deus, Vrbs de qua egrediebãtur mille, relinquentur in ea centum, & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decẽ in domo Iſrael.] Magna iſta conſolatio eſt fideli bonæ radici, quæ in fractura vel exciſione ramorum naturalium grãde damnum pertulit, ne propter hæc triſtitia magna, & continuus dolor ſit cordi eius, quia inferentur alij, domino dicẽte: ſic vrbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centũ, & de qua egrediebantur centũ, relinquentur in ea decem in domo Iſrael. Quod vt poſsit vtiliter intelligi, meminiſſe oportet, quod ſupra dixit, ſubuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrham, & ſcire, quia ſicut carnalis domus Iſrael ſimilis Sodomæ in damnatione facta eſt, ſic econtrariò plenitudo gentium (quæ Sodoma erat) ſpiritualiter domus Iſrael effecta eſt. Simulque memoriter recolen- *In Sodomis ne decẽ qui dẽ boni sũt inuenti.* dum, quia in Sodomis non ſunt relicti ſaltem decem iuſti, propter quos dimiſiſſet dominus omni loco, & non deleuiſſet eos. Sic enim Abraham loquens ad dominum, & *Gen. 18.* incipiens à quinquaginta, numerumque paulatim decerpens atque diminuens, tandem finiuit, Obſecro (inquit) ne iraſcaris domine, ſi loquar adhuc ſemel. Quid ſi inuenti fuerint decem? Ait. Non delebo propter decem. Hoc animaduerſo, iam nunc dixit, ſubuerti vos, ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrham, ſimul illum intendiſſe non dubitemus, vt diceret illam quæ Sodoma fuerat, ſcilicet eccleſiam de gentibus, non ſubuertam. quam ob cauſam? Videlicet propter antiquam ſententiam. Debeo enim fidelis eſſe amico meo fideli Abrahæ, vt vbicunque inuenero decem iuſtos, non delcam ciuitatem propter eos. Ecce autem non ſolùm decẽ in eccleſia gentiũ iuſtos inueniã, verumetiam centum, vnde prius egrediebantur mille, id eſt, vnde nullus ante relinquebatur, ſed abibant omnes *Myſterium in numeris mille et decem.* in vias ſuas, ſine Deo, alieni à ſalute, qui videlicet omnes intelliguntur per mille. Millenario namque numero vniuerſitas ſignificari ſolet, vt illic. Memor fuit in ſeculum *Ephe. 2.* teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes. *Pſalm. 104* Porrò centenario & denario numero perfectio ſignificari ſolet, vt illic. Centuplum accipiet. Et in libro Ma- *Matth. 19.* chabæorum legimus, Iudas autem Ma- *1. Mach. 5.* chabęus, qui decimus fuerat, ſeceſſerat in deſertum locum. Decimus namque, id eſt, in paterna decem preceptorum lege perfectus. Tales vtique, ſcilicet centeſimi & decimi, id eſt, perfecti, in vrbe, vel eccleſia gentium relinquentur, vnde prius mille egrediebantur, id eſt, vniuerſi condemnabantur, & propter eos qui perfecti erunt, cęteri peccatores quidem, ſed pœnitentes, in die iudicij ſeruabuntur, & relinquentur in domo Iſrael, velut aleaſtri in bonam oliuam inſerti pro naturalibus ramis, qui fracti ſunt. Quantitate quidem plus eſt centum de mille, quàm in decem relinquẽdis de centum, ſed ratione ęqualitas in vtroque eſt, quia videlicet ſicut centenus milleni, ita decenus centeni, decima pars eſt. Benè autem per decimam ſanctificatio iuſtitię ſiue iuſtorum intelligitur, quia nimirum ex decreto legis, rerum omniũ decimatio, pars *Decima pars domini.* domini eſt. Eadem quę pręſenti loco dicimus ſiue intelligimus, ex alterius prophetę, ſcilicet Eſaię, lectione comprobantur. *Leui. 27.* Cũ enim dixiſſet, excęca cor populi huius, *Eſai. 6.* & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis ſuis, & aurib. ſuis audiat, & corde ſuo intelligat & conuertatur,

& ſanem

& ſanem eum, vſquequo domine, donec deſolentur ciuitates abſq; habitatore, & domus ſine homine, & terra derelinquetur deſerta. Quibus vtique verbis frangendos eſſe ramos naturales (de quibus iam diximus) ſignificabat, continuò ſubiunxit. Et multiplicabitur quę derelicta fuerat in medio terræ, & adhuc erit in ea decimatio, & conuertetur, & erit in oſtēſionem ſicut Therebinthus, & ſicut quercus, quæ extendit ramos ſuos. Semen ſanctum erit id quod ſteterit in ea, Nimirum eadem in iſto & in illo iuſtorum ſanctificatio ſiue multiplicatio ſub ſacramento decimationis (quæ pars domini ſiue altaris eius legitima eſt) rectè intelligitur. Et pulchrè Iſraeli bonæ radici inſerendorum multiplicitas ramorum de cunctis gentibus, tanquam ex oleaſtro, ſub nomine decimationis repromittitur, quia videlicet ille primus decimas rerum ſuarum Deo vouiſſe legitur Si fuerit dominus mecum (ait) & cuſtodierit me in via per quam ambulo, & dederit mihi panem ad veſcēdum, & veſtimentum ad induendum, reuerſuſq; fuero proſperè in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cūctorumq;, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Pulchra viciſsitudo, pulchra recompenſatio. Iſrael in domo Dei decimas gentium ſe relicturum promittit. Cū enim dixiſſet, vrbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea decē, addidit, in domo Iſrael. Profecto qui tantas illi ſalutis ſiue ſaluandorū copias deſtinabat, non vane ſic præmiſit & ſic prælocutus eſt, præpara te in occurſum

Iacob Deo primus decimas vouit.

Gen. 28.

" dei tui Iſrael. Sequitur. [Quia hæc dicit do-
" minus domui Iſrael, quærite me, & viuetis,
" & nolite quærere Bethel, & in Galgala no-
" lite intrare, & in Berſabee non tranſibitis,
" quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit
" inutilis. Quærite dominū & viuite, ne for-
" te comburatur vt ignis domus Ioſeph, &
" deuorabit, & nō erit qui extinguat Bethel.]

Locus iſte per coniunctionem, qua ſic incipit, quia hæc dicit dominus domui Iſrael, ad ſuperiora nos remittit, vbi ſic dictum eſt ex perſona domini. Venite ad Bethel & impiè agite ad Galgala, & multiplicate præuaricationem, &c. quæ ita finiuit. Sic enim voluiſtis filij Iſrael. Et eſt ſenſus. Dixi vobis ſuperius, quaſi verbo abhortantis. Venite ad Bethel, & impiè agite. ſed nō eſt hoc abhortantis ſiue volentis, imò indignantis & odientis. quia ſi voluntas quæritur domini, hæc potius vult, & hæc pro voluntate ſua dicit. Nolite quærere in Bethel, & in Galgala nolite intrare. Ibi quærentes non vtique viuetis, ſed potius moriemini, quia videlicet non ibi ſum ego Deus viuus & viuificans, ſed ibi eſt aureus vitulus, nō dico mortuus, nec enim aliquando fuit viuus, ſiue animatus. ſed dico vbi eſt vitulus veſter deus veſter neque mortuus neque viuus, ſed tamen mortificans, quia qui quærunt illum, moriuntur. Nolite ergo quærere Bethel, & in Galgala nolite intrare, qui eſt locus idololatriæ, & in Berſabee non tranſibitis, vbi pertinaci errore idola adorare conſueuiſtis. Notandū deinde, quod cum dicit, quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit inutilis. de Berſabee tacet, quia videlicet victis decem tribubus vrbs nomine Berſabee quæ erat in tribu Iuda, illo tempore neq; capta nep; deſtructa eſt. Hæc domino dicente, ſtatim ſuam propheta per propriam perſonā, pro bona voluntate adhortationem ſubiungit, quærite (inquiens) dominum & viuite, ne forè ſuccendantur vt ignis domus Ioſeph. quam propter Hieroboam, qui de tribu Ephraim, & de domo fuit Ioſeph, decē tribus ſentire debemus, quæ appellabantur Iſrael, & ex maiore populi parte nomē priſtinum poſsidebāt. Duæ autem tribus, quæ regebantur à ſtirpe Dauid, qui de tribu Iuda fuit, vocatæ ſunt Iudas, & poſsidebant Hieruſalem, in qua erat templū Dei. Cumque ſuccenſa fuerit domus Ioſeph, deuorabit, atq; conſumet Bethel, & nō erit qui extinguat, cum à regibus ſuis fuerit ſuccenſa. Hæc omnia ſic dicta ſunt, vt cum in ſuperficie literę vel vocis propheticę, temporis tunc inſtantis captiuitatē denuncient, qua decem tribus in Aſſyrios poſtmodū transferendę erant, nihilominus ſubtiliter inſpecta Iudęorum captiuitate, quę nunc vſque diſperſa manet, conueniant. Quod vt intellectui planius fiat, prius dicendum, quia Bethel domus Dei, Galgala volutabrum, Berſabee puteus iuramenti interpretatur. Quis autem illam neſciat quondam domum dei, de qua vane gloriabantur Iudęi confidentes verbis mendacij & dicentes, templum domini, templum domini, templum domini eſt. Porrò volutabrum illorum, cęremonię carnales erant, imò ſunt, ex quo Chriſtum crucifixerunt. volutabrum, inquam, ita vt Apoſt. pro detrimento illos habeat, & arbitretur vt ſtercora, non ſine authoritate prophetica. Nam in Malach. Ecce ego (inquit dominus) proijciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrū ſtercus ſolennitatum veſtrarum. Puteus autem iuramenti erat illis profunda cupiditas auri & argenti, et in tantū puteus iuramenti, vt iuramentum in auro nimis pręferrent iuramento quod iuratum eſſet in altari, ſiue in tēplo. vnde dominus, Vę vobis (inquit) duces cęci qui dicitis, quicunq; iurauerit per tēplum, nihil eſt, qui autē iurauerit in domo quod eſt ſuper illud, debet. Igitur quęrite me et viuetis (ait Chriſtus qui vera vita eſt) et nolite quęrere in Bethel. i. in illa domo Dei, quę cū debuiſſet eſſe domus orationis, facta eſt ſpelunca latronum, quia ſicut per prophetam prædixeram. Reliqui domum

Supra C.

Domus Ioſeph.

Hier. 7.

Philip. 3.

Malach. 2.

Matth. 23.

Ioan. 2.

meam,

Hier. 12. *Ioan. 8.* meam, dimiſi hęreditatem meam, facta eſt mihi hæreditatio mea quaſi ſpelunca hyenæ. Nolite me quærere illic, quia ſum ibi, ex quo volentibus illis me lapidare, abſcōdi me & exiui de templo. Et in Galgala nolite intrare, id eſt, volubrum veterum cæremoniarum contemnite, & habete iā pro ſtercore, vt ne ſaltem circuncidamini illa carnis circunciſione, qua Ioſue populum circuncidit in Galgalis, quia ſi circuncidamini, Chriſtus vobis nihil prodeſt. *Galat. 5.* Et in Berſabee nō tranſibitis, id eſt, auaritiæ phariſaicæ profunditatem, quam periuria conſequuntur, non ſectabimini. Talia prædicantibus Apoſtolis Chriſti poſt paſsionem eius, quem illi audire noluerunt, futurum erat quod ſequitur: quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit inutilis, ſimulque & quod ſubiungitur, quęrite dominum & viuite, ne forte comburatur, vt ignis domus Ioſeph, & deuorabit, & non erit qui extinguat Bethel. Illa namque Bethel, quæ debuit eſſe domus Dei ſiue Chriſti, cuius typum tenuit Ioſeph, non ſolum inutilis facta, verum etiam propter inutilitatem igni combuſta eſt, & deuorauit eam ignis, & nō fuit qui extingueret, quin etiam inuiſibiliter quoque nunc ardet vſque ad inferni nouiſsima, *Deute. 31.* ignis qui in furore domini ſuccenſus eſt, & illa iam non verè Iudæa, ſed Galgala ſupradicto modo dicenda, in omnes
„ gentes captiua ducta eſt. Sequitur. [Qui
„ conuertitis in abſynthium iudicium, & iu-
„ ſtitiam relinquitis in terra, & facientem Ar
„ cturum & Orionem, & conuertentem in
„ mane tenebras, & diem nocte mutantem,
„ qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper
„ faciem terræ, dominus nomen eſt eius. Qui
„ ſubridet vaſtitatem ſuper robuſtum, & va-
„ ſtitatem ſuper potentem affert.] Hic ſubaudiendum eſt, vobis dico, loquor, qui conuertitis in abſynthium iudicium. Grandis culpa, magna damnationis cauſa, conuertere dulcedinem iudicij in abſynthium ſiue amaritudinem iniquitatis, & pulchritudinem ſiue ſuauitatem iuſtitiæ in horrorem clamoris. *Peruertere iudicium grādis culpa eſt.* *Eſaia 5.* Hoc ipſum apud Eſaiam verbis alijs per figuram vineæ conqueritur dicens, Et expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas: & exponens quid diceret, & expectaui (inquit) vt faceret iudicium, & ecce iniquitas, & iuſtitiam, & ecce clamor. Verè infelices, qui tam longum iniquitatis & clamoris traxerunt funiculum, vt vſque ad ipſum peruenirent Chriſtum, iniquo iudicio & clamore condemnandum, clamando, reus eſt mortis: clamando, crucifige crucifige: clamando, ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Debemus enim ſic illa, quæ præſentia vel inſtantia tunc erant tempora reſpicere, vt non dubitemus ſpiritum propheticum potius futurum tempus proſpexiſſe, quo filij peſsimi occidendo Chriſtum, impleturi erant menſuram patrum ſuorum. Nam & ſi illa potiſsima prophetiæ pars in iſto & in cæteris prophetis, abſcondita ſiue operta eſt, propterea nimirum operta eſt, quia crudeles atque rebelles illi patres, non ſolummodo prophetantes aut ſcribentes, occiderent, quod fecerunt, verumetiam ſcripturas incenderent & perderent, ſi tale ſacramentum in obſcura litera non fuiſſet abſconditum. *Cur prophetiæ ſint obſcuræ.* Proinde quod ſequitur. Et facientem Arcturum & Orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diem nocte mutantem, qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, dominus eſt nomen eius. Oportunum de eodem CHRISTO teſtimonium eſſe non dubitemus, quia videlicet perſona hæc magis quam perſona patris, opus habebat propter nos defendi ſcripturarum teſtimonijs, quod ſit factor ſyderum noctiſque & diei, imò & omnium quæ facta ſunt, quia ſine ipſo factum eſt nihil. Quare autem cum omnium factor ſit, præſenti loco tantummodo dicitur factor Arcturi & Orionis diei & noctis, & pluuiæ ſuper terram effundendæ? videlicet vt cum potentia creatoris, gratiam quoque myſticè commendet eiuſdem Saluatoris. *Arcturus & Orion.* Arcturus namque qui in cæli axe conſtitutus, ſeptem ſtellarum radijs fulget, ſemper verſatur, & nunquam mergitur, imò & dum verſatur, erigitur. Orion autē ipſo ponderet ē, o is hyemalis oritur, ſuoq; ortu tempeſtates excitat, & maria terraſq; perturbat. Vnde apud beatum Iob, vbi dicit, qui facit Arcturum & Oriona & Hyadas & interiora auſtri. Per Arcturum qui (vt iam dictum eſt) ſemper verſatur, & nūquam mergitur (exponente beato Gregorio) ſanctam intelligimus eccleſiā, quæ ſeptiformi ſpiritu ſtabilita, perſecutiones iniquorum ſine ceſſatione tolerat, ſed tamen vſq; ad mundi terminum ſine defectu perdurat. Per Orionem verò ſanctos martyres, qui pondus perſequentiū, moleſtiamq; paſſuri, ad cęli faciem quaſi in hyeme venerunt. At verò quoniam antiquam noui hominis Chriſti diuinitatem iſtis vel his ſimilibus teſtimonijs confirmare & confirmatā eſſe cupimus, dulcius & delectabilius eſſe arbitramur, ſi intra vniuerſitatem eiuſdem ſanctę eccleſię perſonas illas quaſi digito demonſtremus, quarum propter ſimilitudinem competenter hic Arcturum & Orionem feciſſe dicatur, qui perſonis illis poſterior eſt homo natus. Itaq; per Arcturum, qui (vt iam dictum eſt, ſeptē ſtellis fulget, priſtinos intelligamus patres, ex quib Chriſtus ſecundum carnem, ſcilicet Abrahā, Iſaac, & Iacob, eorumq; coniuges Saram & Rebeccam, Rachel & Liam. Iſta nanq; ſeptem perſonę, veluti Arcturus ſeptē ſtellis fulgidus, ſēper verſabātur, & nunquā mergebātur, id

tur, id eſt, per omnem vitam ſuam propter fidem Dei peregrinando de loco ad locum proficiſcebantur, neque diffidentes vnquã in terram priſtinæ natiuitatis ſuæ reuertebantur. Nunquam Abrahã in Chaldæa re- *Gene. 24.* uerſus eſt, cum tot in locis & interdum fame vrgente peregrinaretur, quin etiam ad ſeruum ſuum, caue (inquit) ne quando filium meum reducas illuc, cum de Meſopotamia loqueretur, vbi habitabat cognatio eius, ex quo tempore Thare pater eius de Chaldæa fuerat egreſſus. Quãtò magis hæc vetuiſſet, ne in Chaldæam filius ſuus reduceretur? Igitur cum dicit, facientem Arcturum, perpulchrũ eſt intelligi de Deo & homine Chriſto, quod antequam naſceretur & in cęlo factor ſtellarum, & in terra factor extitit patrum & matrum ſuarum, velut ſeptem ſtellarum fulgentium Abraham & Saræ, Iſaac & Rebeccæ, Iacob & Rachelis atq; Liæ. Per Orionem verò Moyſen intelligi- *Moyſes velut Orion.* mus, qui nimirum ſicut Orion in ortu ſuo (vt iam dictum eſt) tempeſtates excitat, & maria terraſque perturbat, ita vt in aduentu ſuo decem plagarum tempeſtatibus Aegyptum quaſſauit, maria diuiſit, & Pharaonem cum curribus & equitibus eius ſubmerſit. Hoc verò multum ad commendandam maieſtatem diuinitatis hominis Ieſu Chriſti, quod talem Orionem fecerit, quẽ tantopere aduerſarij eius præferebant ei, di- *Ioan. 9.* centes: Nos ſcimus, quia Moyſi loquutus eſt Deus, hunc autem neſcimus vnde ſit. Hoc ipſum quod videlicet illum Orionem fecerit, pulchrè & ſapienter ipſe innuit quã do illis dicentibus, in lege aũt Moyſes man- *Ibid. 8.* dauit nobis huiuſmodi lapidari, inclinans ſe deorſum digito ſcribebat in terra, ſignificans ſeipſum eſſe, cuius digito ſcriptæ fuiſſent tabulæ quas Moyſes accepit, cuius ſibi inuidioſe obijciebatur authoritas. Poſt illũ Arcturum & Orionem fecit & illud quod mirabiliter ſignificatur dicendo, & conuertentem in mane tenebras, & diem nocte mutantem. Etenim quando fecit talem Arcturum, & talem Orionem, id eſt, quando condidit patres ſupradictos, & Moyſi dedit legem, gentes tenebræ fuerunt, quia Dei notitiam non habuerunt, ſed quãdo factus eſt homo, tenebras illas in mane cõuertit, quia gentes euangelica prædicatione illuminauit. Econtra, diem nocte mutauit, quia Iudæam, in qua prius notus erat Deus, cuius notitia Deus eſt, propter perfidiam in cæcitate reliquit. Poſt hæc etiam & illud mirabi- *Doctores ex gentib. velut pluuia ex mari.* le fecit, quod doctores ex gentilitate aſſumpſit, quorum doctrina mundum omnem repleuit. Hoc ſignificat ſubiungendo, qui vocat aquas maris & effundit eas ſuper faciem terræ. Secundum literam iſtud ferè quotidie eſt. Aquas enim maris amariſſimas, æthereo calore ſuſpenſas excolat & eliquat in dulcem pluuiarum ſaporem, inſtar medicinalis cucurbitæ, quæ caloris ſuperioris gyri humorem & ſanguinem ſurſum trahit, Ex quo diſcimus vndè ſint pluuiæ. Nimirum iuxta hanc ſimilitudinem *Pſalm. 64.* quam multos de profunditate ſeculi, de ſalſis & amaris gurgitibus gentilitatis literalibus & philoſophicis redundantes ſtudijs, ſuperna gratia vocauit, eorumq; aquaticã ſciẽtiam in dulcedinem cæleſtis ſapientiæ conuertit, eiſque & ore loquentibus, & calamo ſcribentibus, faciem terræ, fidẽ eccleſię, plurimis libris, tractatibus copioſis, quaſi compluendo ſufficienter inebriauit. Hinc Pſal- *Pſalm. 67.* miſta dicit. Viſitaſti terram & inebriaſti eã. Item pluuiã voluntariam ſegregabis Deus hęreditati tuę. Quod dicit voluntariã, hoc eſt, voluntariè, nulliſque pręcedentib. meritis datam. Dominus inquit nomen eſt eius. Conſtanter, verè, & fiducialiter confitendum eſt coram hominibus, coram regibus, & coram ducibus, ſiue iudicibus, corã cunctis gentibus, & contra Iudęos inimicos eius, quia talis & tantus talia & tanta faciens dominus eſt, & hoc eſt nomen eius, quamuis ad tempus fuerit deſpectus, quamuis ad horam fuerit crucifixus, & in ſepulchro iacuerit mortuus. Sed perſeuerauerunt negare illum inimici eius, dicentes. Nolumus hunc dominum eſſe, nolumus hunc regna- *Lucæ 19.* re ſuper nos. Quid ergo ſequitur? Qui ſub- *Malè robuſti Iudæi.* ridet vaſtitatem ſuper robuſtum & depopulationem ſuper potẽtem affert. Quis vaſtitatem & depopulationem non audiuit illius populi robuſti & potentis? Robuſtus nanque & potens pręſenti loco mirabiliter dicitur, videlicet ꝑ eo quòd cum robuſto ſuperbia, cum potente audacia contra iſtũ, cuius (vt iam dictum eſt) nomen eſt dominus, populus infœlix conſurrexit, non vt verè fortis contra infirmũ, ſed vt verè phreneticus contra medicum, & malè robuſtus eiecit, malè potens occidit, malè robuſtus & malè potens poſt reſurrectionem eius. Apoſtolos eius perſequutus eſt, & eiecit & repulit ipſum quòd volebant illis loqui verbum Dei. Idcirco vaſtitatem ſuper talem robuſtum, & depopulationem ſuper talem potentem attulit, hoc ipſum ſeruientibus Romanis, multò pluſquam fecerat famulantibus Aſſyrijs, obſequentibus iudicio eius Babylonijs, vt & decem tribus in Aſſyrios irreuocabiliter, & Iuda, & Babyloniã tempore ſtatuto reuocandus tranſmigraret. Hoc maximè, quòd quaſi per Romanos paſtus eſt, ille robuſtus & potens fecit, hic dominus non parcendo aut compatiendo, ſed quaſi ſubridẽdo, propter illud quod dixerant tanquam cauti & prouidi, ne fortè veniant Romani & tollant noſtrum & lo- *Ioan. 11.* cum & gentem, ſubridendo inquam, iuxta quod in perſona eius ſapientia dicit, Ego quoq; in interitu veſtro ridebo, & ſubſan- *Prouerb. 1.* nabo cum vobis quod timebatis aduenerit.

Propriè

Subriſio. Propriè ſubriſionem poſſumus appellare,
quando quis iraſcitur, & apertis paululum
labijs ridere ſe ſimulat, vt iræ magnitudinē
oſtendat. Talibus verbis circa dominū, qui
nullos motus patitur, idcirco ſcriptura vti-
tur, vt ſatis quantum poteſt affirmet, quòd
dominus, quamuis natura ſit clemens, nulla
tenus tamen robuſto & potenti, id eſt, in pec
cato ſuperbienti miſereatur. Sed ſicut item
dicit ſcriptura. Potentes potenter tormenta
patientur, exiguo autem concedetur miſeri
cordia. Eum qui talis & tantus eſt, qui talia
& tanta poteſt, conuertitis (ait) in abſynthiū
vt cùm ſit natura dulciſsimus, cunctam ſuę
naturæ contineat dulcedinem, & totius iræ
quaſi ſubridendo ſuper vos effundat amari-
tudinem. Nunc quaſi quæreret aliquis. quo
Sapient. 9. modo vel quid agendo tam dulcē in abſyn-
thium ſibi conuertere potuerint, conuerti-
“tur ad interrogātem & dicit. [Oderunt cor-
“ripientem in porta, & loquentem perſectè
“abominati ſunt.] Vigilanter hic animaduer-
tendum eſt, vt non in incertum vel per cō-
lecturam diffiniamus robuſtum illum & po
tentem, cuius vaſtitatem ſiue depopulatio-
nem iuſtè ſubrideat dulcis dominus, conuer
ſus in abſynthiū. Nō dicit peccauerunt, ſiue
admiſerunt quippiam quod in porta, id eſt,
in iudicijs, quæ in porta ciuitatis agi ſolebāt,
eſſet corripiendum, neq; dixit impeſectè lo
cuti ſunt, ſed corripientem (inquit) oderūt,
Peccatum irremiſsibile. loquentem perſectè abominati ſunt. Hoc
eſt irremiſsibile peccatū, hoc robuſtiorū eſt
atq; potentum, non per ignorantiā, ſiue per
infirmitatem peccare, ſed peccatum ſuper-
bè defendēdo, corde impœnitenti, corripiē-
tem quoque odiſſe, & abominari illum, qui
3. Reg. 12. audeat loqui perſectè, id eſt, non ſibi placen
tia, ſed malis actibus repugnantia. Quis au-
tem in porta corripuit, vel quis perſectè lo-
Chriſtū p̄ omnib. oderunt gratis. cutus eſt. Corripuit quidem eos Dauid. &
pleraque perſectè locutus eſt, atque idcir-
co oderunt illum & abominati ſunt, dicen-
tes: quæ nobis pars in Dauid, vel quæ hære-
ditas in filio Iſai, & iſtum quoque, qui hæc
ipſa loquitur, & cæteros prophetas oderunt
& abominati ſunt. Verūtamen ſicut cætera,
ita & iſtud in vno Chriſto iuſtè corripiente,
& perſectè loquente veraciter & indubi-
Pſal. 119. tanter eſt adimpletum. Ipſe enim loqui-
tur in Pſalmo. Aduerſum me loqueban-
tur qui ſedebant in porta. Item. Cum his
qui oderunt pacem, eram pacificus, cùm lo
Ioan. 15. quebar illis impugnabant me gratis. Vnde
memor ipſe cùm abominarentur eum, & ꝓ-
pter hæc diceret, qui me oderunt & patrem
meum oderunt, & deinde, nunc autem &
viderunt & oderunt & me & patrem meū,
continuò ſubiunxit. Sed vt adimpleatur ſer
mo qui in lege eorum ſcriptus eſt, quia odio
habuerunt me gratis. Chriſtum ergo præ
omnibus etiam hic intelligimus, quem o-
derunt corripientem in porta, id eſt, in aper-
to ſiue in publico, quemadmodū ipſe dixit.
Ego palam locutus ſum mundo, & in occul *Ioan. 18.*
to loquutus ſum nihil. Et rectè taliter in *Luca 11.*
porta, id eſt, non in occulto corripiebat, qui *Eſa. 53.*
ſemetipſum portam ſiue oſtium dicebat, &
eos qui claues portarum ſcientiæ tulerant, *Solus Chriſtus perſectè locutus eſt.*
de iniuſtitia redarguebat. Ipſum ſolum per
ſectè loquentem veraciter dicamus, qui pec
catum non ſecit, nec inuentus eſt dolus in
ore eius. Et pro iſta quidem parte, pro iſto
modo perſectionis, quia non eſt inuentus
dolus in ore eius, perſectè loquens rectè di-
catur, ſed nihilominus in ſapientia ſiue do-
ctrina ſolus hic eſt perſectè loquutus, per-
ſectè (inquam) & tā mirabiliter, vt dicerent
miniſtri principum & phariſæorum, qui miſ *Ioan. 7.*
ſi fuerant vt apprehenderent eum. Nunquā
ſic loquutus eſt homo ſicut hic homo. Se-
quitur. [Idcirco pro eo quod diripiebatis ”
pauperem & prædam electam tollebatis ab ”
eo, domos quadro lapide ædificabitis, & nō ”
habitabitis in eis. Vineas amantiſsimas plan- ”
tabitis & non bibetis vinum earum, quia co ”
gnoui multa ſcelera veſtra, & fortia pecca- ”
ta veſtra. Hoſtes iuſti accipientes munus, & ”
pauperes deprimentes in porta. Ideo pru- ”
dens in tempore illo tacebit, quia tempus ”
malum eſt.] Hic manifeſtius indicat, quod
quamuis verbis præteriti temporis vtatur,
dicendo, odio habuerunt in porta, corri- *Præda quā à Chriſto tulerunt Iudæi.*
pientem & loquentem perſectè abomina-
ti ſunt, diripiebatis pauperem, & prædam e-
lectam tollebatis ab eo, de futuro tamen
prophetiam texit, & in verum pauperem
Chriſtum tendit, dum ſubiungit, prudens
in tempore illo tacebit. At ille pauper ni-
hil in hoc mundo poſſedit. Quomodo er-
go illum diripuerunt, vel quam prædam e-
lectam ab eo tulerunt? Nimirum quando
crucifixerunt eum, diuiſerunt ſibi veſtimē
ta eius, & ſuper veſtem eius miſerunt ſor-
tem, & hæc quidem præda magna fuit pro
quantitate ſacrilegij, non pro quantitate
ſuppellectilis. Sed altius intuentibus præda
illa occurrit, quam per parabolam Euange
licam ipſe ſignificauit, in qua agricolæ vi-
dentes filium patrisfamilias dixerunt intra *Matth. 21.*
ſe. Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & *Pſal. 40.*
habebimus hæreditatem eius. Pauperem *Pſal. 108.*
ergo illum, de quo in Pſalmo legitur. Bea-
tus qui intelligit ſuper egenum & paupe-
rem. Itemque: Et perſecutus eſt hominem
inopem & mendicum & compunctum cor
de mortificare. Pauperem (inquam) id eſt,
humilem Chriſtum diripuerunt, & prædam
electam ab eo tulerunt, quando plebem ab
illo auerterunt, implentes menſuram pa-
trum ſuorum regum Iſrael, quos imita-
ti ſunt. Sicut enim illi decem tribus ſciderūt
à domo Dauid, & à templo Domini, & ſe-
cerunt adorare ſimulachra vituli, quod iam
factum fuerat, quando texebatur hæc pro-
phetia, ſic iſti plebē auerterunt à filio Dauid,

filio Dei, & fecerũt eos credere ſuis mẽdacijs magis quàm veritati Dei. Idcircò (inquit) domos quadro lapide ædificabitis, & non ha- *Deut. 20.* bitabitis in eis, vineas amantiſsimas plantabitis, & non bibetis vinum earum. Vides quale experimentum hic iam ponit ſupradictę cõuerſionis, de qua dixit, qui conuertitis in abſynthium iudicium? Nam in lege clemens dominus, exeuntibus ad bellum audiẽte exercitu taliter proclamandum eſſe iudicauit. Quis eſt homo qui ædificauit domũ nouam, & dedicauit eam? Vadat & reuertatur in domum ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius dedicet eam? Quis eſt homo qui plantauit vineam, & necdũ eam fecit eſſe communẽ, & de qua veſci omnib. liceat? Vadat & reuertatur in domũ ſuam, ne fortè moriatur in bello, & alius eius fungatur officio. Hoc nimirum pro ſua dulcedine tũc iudicauit, nunc aũt conuerſo in abſynthiũ iudicio contraria diſcernit. Domos (inquiẽs) quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis, neq; enĩ captiuator tale quid indulgebat, ſed & domos diruens atq; ſuccendẽs, & vineas ſuccidens, ædificatores atq; plantatores quos gladio non occidet, in captiuitatem properare compellet, atq; ita neq; domos dedicabitis, quas pulchras facietis, neq; bibetis vinum de vineis amantiſsimis, quas ordine conſitas diligenter coluiſtis. Quare? *Peccata fortia.* Quia cognoui (inquit) multa ſcelera veſtra, non ſolũ multa, verumetiam (quod peius eſt & venia indignum) fortius cognoui peccata veſtra. Nam peccata veſtra non de infirmitate ſiue de ignorantia, ſed de ſuperba fortitudine, de forti prodeunt ſuperbia, iuxta il- *Pſal. 72.* lud in pſal. Ideo tenuit eos ſuperbia, operti ſunt iniquitate & impietate ſua, prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum. Illam veſtram iniquitatem in proximum, impietatem in Deum, quæ non ex infirmitate, ſed ex adipe prodijt, o malè fortes in peccatis, ecce breuiter depromo vobis Hoſtes iuſti, accipientes *Hoſtes iuſti.* munus, & pauperes in porta deprimentes. Nam cũ hoſtis ab obliſtendo dicatur, ſubiũgendo hoſtes iuſti, accipientes munus, & pauperes in porta deprimentes, non incongruas reddidit cauſas cur dixerit, & fortia cognoui peccata veſtra. Verè hoſtes iuſti, maximè illi, qui menſuram patrum ſuorũ in eo impleuerunt, vt non ſolùm munus acciperent aduerſus pauperes in porta, id eſt, in iudicio deprimendos, quod ſæpe fecerũt, tam ipſi, quàm patres eorum, verumetiam vt ſibi traderetur iuſtus, munus, id eſt, triginta argenteis ſpoponderũt & dederunt. Ideo (inquit) quia taliter fortes ſunt & ho- *Math. 26.* ſtes iuſti, prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt. Reuera & in iſto ſermone valdè veracem iſtum prophetam ſuum iuſtus ac prudens ille fecit, quando coram iudicibus iniquis, quia tempus malum erat, tacuit, ſicut Euangelica narrat hiſtoria. Cùm enim dixiſſet Euangeliſta, quia ſurgens princeps ſacerdotum ait illi, nihil reſpondes ad ea quæ iſti aduerſum te teſtificantur. Ieſus autem (inquit) tacebat, & verè tanquam prudens tacebat, ſciens, quia quicquid reſponderet inſidiantibus, in calumniam ſibi verteretur. Vnde & ſecundum alium Euangeliſtam dixit. Si vobis dixero, nõ credetis mihi. Si autem & inter- *Luca 22.* rogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Porrò illa taciturnitas aliam vtique ſignificabat, qua nunc tacet illis, mandando nubibus ſuis, ne pluant ſuper vineã illam imbrem, id eſt, prohibendo ſuos, vt ab illis contineant Euangelij prædicationem, quia tempus malum, iuxta quod ſapientia loquitur: Ne effundas ſermonem, *Eccl. 32.* vbi non eſt auditus. Nam inde malum eſt ibi tempus, quia non eſt ibi auditus, his dictis de certa condemnatione hoſtium iuſti, quia poſſunt eſſe inter eos aliqui, licet pauciſsimi, qui errore peccant & non odio iuſti, conuertitur ad eos ſermo propheticus & dicit. [Quærite bonum & non malum, ,,
vt viuatis, & erit dominus Deus exercituũ ,,
vobiſcum ſicut dixiſtis. Odite malum & de- ,,
ligite bonum, & conſtituite in porta iudiciũ, ,,
ſi fortè miſereatur dominus Deus reliquijs ,,
Ioſeph.] ,,

Huius nimirum adhortationis fructus non omninò perijt, quia videlicet & tunc temporis aliqui bonum quæſierunt, ita vt diceret Dominus ad Heliam. Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua coram Baal, & in tempore *3. Reg. 19.* Euangelicæ gratiæ ſimiliter factum eſt. Sic enim inquit Apoſtolus. Et in hoc tempore *Rom. 11.* reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Pulchrè nimirum nunc meminit Ioſeph, dicendo: ſi fortè miſereatur Dominus Deus reliquijs Ioſeph. Hieroboã nanq; qui peccare fecit Iſrael de tribu fuit *Ioſeph typus Chriſti.* Ephraim, qui filius fuit Ioſeph, cuius vita, ſicut in ſemetipſa laudabilis extitit, ſic in his quę geſsit vel pertulit typum dni noſtri Ieſu Chriſti prętulit, in quo reliquiæ ſaluę factæ ſunt. Verũ iſta pars quã dicit, & cõſtituite in porta iudiciũ, non habuit effectum. Nũquam enim vel tunc ex quo vitulos fecit Hieroboam, publicum celebrauerunt iudicium, vt vitulos deſererent, & vt redirent ad Dauid regẽ ſuum, nunquam hoc tempore, quo Chriſtum crucifixerunt, ita conſtituerunt in porta iudicium, vt paterentur ſibi publica prædicatione demonſtrari de ſcripturis quodlibet veritatis Chriſti teſtimonium. Sequitur. [Propterea hæc dicit Domi-
nus Deus exercituum dominator. In omni- ,,
bus plateis planctus, & in cunctis quæ foris ,,
ſunt, dicetur: væ, væ, & vocabũt agricolam ,,
ad luctum, & ad planctum eos qui ſciunt ,,
plangere, & in omnibus vijs erit planctus ,,
quia pertranſibo in medio tui dicit Dñs.] ,,

Hoc expoſitione non indiget, quia res nota & manifeſta eſt. Nam vt de captiuitate decē tribuum in Aſſyrios, de tranſmigratione Iuda taceamus in Babylonios, quib. in plateis planctus, quibus in vijs non fuit luctus, & in quibus non fuit dictum, væ, væ, quando illi hoſtes iuſti ſcilicet Chriſti, Romana circundati ſunt obſidione? Mirū & illud fuit, & hoc loco non prætereundum videtur, ꝙ priuſquā pro re ab omnibus diceretur, væ, væ, mirabili prodigio quidam (vt refert Ioſephus) in cunctis plateis, & in omnibus vijs clamauit, væ, væ. *Verba Ioſephi.* Ieſus (inquit) filius Anai plebeius & ruſticus, quadriennium priuſquam bellum gereretur, in ſumma ciuitatis pace atq; opulentia, cùm ad feſtum diem veniſſet, repentè exclamare cœpit. Vox ab oriente, vox ab occidente, vox à quatuor vētis, vox in Hieruſalem, & templum, vox in maritos, nouaſque nuptas, vox in omnem populum. Atq; hæc interdiu noctuque per omnes ciuitatis vicos clamitans circuibat. Propter hoc plagis ad oſſa vſque laceratus, ad ſingulos ictus reſpondebat, Væ, væ, Hieroſolymis. Interroganti præfecto tunc temporis Albino, quis eſſet vel vnde ortus, aut cur iſta diceret, nihil aliud retulit, ſed velut orationem quandā meditatus, væ, væ Hieroſolymis querebatur. Id per annos ſeptem & quinque menſes continuò ſecit, donec obſidionis tempore paululum requieſcens, & deinde ſupra murum circuiens, iterum, væ, væ, ciuitati, magna voce clamauit. Cùm autem ad extremum addidiſſet, væ etiam mihi, lapis tormento emiſſus ſtatim peremit.

Tranſitus domini ab Hieruſalē. Quod tandem ſubiungitur, quia pertranſibo in medio tui dicit dominus, iram ſonat magnam & deſertionem illam, quam in euangelio ſignificatam eſſe animaduertimus, vbi cùm duxiſſent illum vſq; ad ſuperciliū montis, ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum, ipſe autē, inquit Euangeliſta, tranſiens per medium illorum ibat. *Luca 4.* Sic nanq; tranſeundo & eundo ſignificabat facto, illud ſine dubio futurum, quod paulò antè in myſterio comminatus fuerat illis dicendo. In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cælum annis trib. & menſibus ſex, cùm facta eſſet fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepthо Sydoniæ mulierem viduam. Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Heliſæo propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. Terribiliter nanque quaſi cum interpoſitione iuramenti, in veritate innuebat illis, quod nimiā famem verbi Dei forent paſſuri, quam pertranſeundo relinqueret eis. Hydria farinæ & lechito olei (quod eſt euangelica doctrina & gratia ſpiritus ſancti) apud gentilitatem quandam viduam non deficientem, Helia, id eſt, Deo domino ſcilicet Ieſu Chriſto præſente, & quod in lepra peccati ſui mortui eſſent, curato Syro Naaman, id eſt, gentili populo per Heliſæi, id eſt, Ieſu Chriſti lauachrum. *Vocare agricolā ad luctum.* Heliſæus nanque Dei mei ſalus interpretatur, quæ videlicet ſalus nobis eſt dominus Ieſus Chriſtus. Illud tandem non prætereundum, quod in tali pertranſitione domini dicuntur vocare agricolam ad luctum. Arbitramur nanque hoc mira cum reprehenſione eſſe dictum. *Eſa. 11.* Quid enim? Nunquid agricolæ veraciter ſicut oportet, ſciunt lugere? Aut quē æſtimare debemus eſſe agricolam, niſi illum qui ita ruſticus eſt, vt lugendi non habeat ſcientiam. Verè nanque ſcientia lugentes facit. Et idcirco ſicut in ordine ſpirituum, à ſpiritu timoris domini ſurſum tertius eſt ſpiritus ſcientiæ, in ordine beatitudinum, tertio loco beatitudinem lugentium ponit Dominus. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. *Matth. 5.* Stulti igitur, qui pertranſeunte Domino agricolam vocant ad luctum, & non potius vrbanum ſiue eccleſiaſticum in ſancta ſcientia benè exercitatum, id eſt, qui temporalium tantummodo & non ſpiritualium damna bonorum, qui corporum tantummodo, & non potius mortuorum funera lugent animarum. Denique quod cùm dixiſſet & vocabunt agricolam ad luctum, ſubiunxit, & ad planctū eos qui ſciunt plangere, nō pro ſuo iudicio, ſed pro vana illorum dixit æſtimatione.

FINIS LIBRI SECVNDI IN AMOS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

Cant. 4.
TOTA pulchra es amica mea, dicit ſpõſus in
Canticis. Et notũ eſt,
quod ſpõſus ille Chri-
ſtus, & amica eius ſan-
ctæ prophetica atq; A-
poſtolica Eccleſia ſit.
Quæ autem illius ami
Exod 34. cæ pulchritudo maior eſſe poteſt, quam ſen
ſus veritatis & ſcientiæ Dei, quæ in ſacris li-
teris latet? Sicut enim ex collocutione dei
ſplendida facta eſt exterior facies Moyſi, ſic
Cur prophetæ loquuti ſunt tã obſcurè. & Moyſi & prophetarum & Apoſtolorum
fideles animæ iuteriori facie ſancto ſcientiæ
ſpiritu illuſtratæ ſplenduerunt, pulchrum &
fulgidum habentes ſenſum veritatis. Item
ſicut oportuit Moyſen velare faciem ſuaoı,
quando loquebatur ad populum, videntes
enim Aarõ & filij eius claritatẽ vultus eius,
timuerunt prope accedere, ſic & Moyſen &
prophetas oportuit groſsiori ſubtegere ſen-
ſus intimi claritatem, quia videlicet illius tẽ
poris homines Iudæi ſiue filij Iſrael nullate-
nus ſuſtinereot, ſi ſacramenta Chriſti & Ec-
cleſiæ, quæ nouerant, planis & apertis voci-
bus prædicarent. Quomodo enim tunc ſu-
ſtinerẽt, quomodo ſcripturas ſaluas eſſe vel-
lent rebelles & increduli, cùm nunc quoq;
ad videndum vel audiendum quippiam ſpi
rituale nimis impatientes ſint? Hæc idcirco
dicimus, ne nobis mirũ videatur, quòd hic
Pſal. 17. Amos & prophetæ cæteri tam obſcurè locu
ti ſuut, iuxta illud Pſalmi. Tenebroſa aqua
in nubibus aeris, id eſt, occulta ſcientia in ꝓ
phetis. Nam hoc ipſum quod quaſi tenebro
ſè locuti ſunt, oculo fecerũt ſimplici, & nul-
lam habente partem tenebrarum, id eſt, nõ
propter inuidentiam, ſed propter cautelam,
non inuidendo legentibus iutelligentiam;
ſed præcauendo legentium malitiam, quib.
non omnia credenda ſunt, ſicut margaritæ
ante porcum mittendę oon ſunt. Igitur cùm
Matth. 7. audiuimus dilectum dicentẽ. Tota pulchra
Cant. 4. es amica mea, & macula non eſt in te, & de-
inde, ſurge propera amica mea, veni de Liba
no, veni corouaberis, arbitremur Chriſtum
deſiderare, vt appareat pulchritudo ſanctæ
ſcripturæ, pulchritudo veritatis propheticæ,
Pſal. 57. pulchritudo colũbę, cuiꝰ (vt Pſalmiſta dicit)
pennæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius
in pallore auri. Et qa non decet, adducatur
ſiue veoiat illa per alios, niſi per illos qui di-
ligunt munditiam cordis. Veni (inquit) de
Libano, veni, quòd idem acſi dicat. Illi te
tractent, qui ſecundum nomẽ Libani, quod
interpretatur candidiatio, id eſt, mũdi eſſent.
Huiuſce labores, ſi dignè fiat, primum bre-
uiter exprimit, dicendo: coronaberis. Hoc
ſatis debet eſſe amatori ſapientiæ, quæ pul-
chritudo eſt ſanctę Eccleſiæ, quod ipſa vide
licet in ſapentia corooetur. In quo enim *Pſal. 113.*
ſapientia, niſi in ſapiente coronabitur? Pro-
inde ſicut in Pſalmo dominus. Non nobis
domine non nobis, ſed nomini tuo da glo-
riam, ita & nunc inclamantes, non nobis do
mine uon nobis, ſed verbo tuo, ſapientiæ
tuæ, ſcripturis veritatis tuę, præpara coronã.
Cœptũ peragamus ſtudij curſum. Poſtquã
totiens dixit propheta, ſiue in propheta do-
minus. Quærite me & viuetis, quærite do-
minum & viuite, quærite bouum & nõ ma-
lum vt viuatis, &c. repentè terribiliter in-
clamat & dicit. [Væ deſiderantibus diem do-
mini. Ad quid eam vobis? Dies domini iſta
tenebræ & lux. Quomodo ſi fugiat virà fa-
cie leouis, & vrſus occurrat ei, ingrediatur in
domum & innitatur manu ſuper parietem,
& mordeat eum coluber. Nunquid non te-
nebræ dies Domini, & non lux? & caligo,
& non ſplendor in ea?] Magna exclamatio,
mira inuectio dicentis. Væ deſiderantibus
diem Domini. Non adeo mirum videre-
tur, ſi ita diceretur. Væ non timentibus
diem Domiui. Nam noo timere, eſt omni- *Prou. 20.*
nò malorum ſiue impiorum hominum, de
ſiderare autem poteſt eſſe bonorum, adeo
vt Apoſtolus dicat. Cupio diſſolui & cum *Philip. 1.*
Chriſto eſſe. Denique talium quoque de-
ſiderium non ſine quodam timore eſt.
Quis enim gloriabitur, caſtum ſe habere
cor? Verùm timor ille non ſeruilis, ſed filia
lis eſt, non pœoam habet, quia magna illi in
ſpe conſolatio eſt. Cùm ergo dicit, væ deſi-
derantibus diem Domini, quid oiſi audaciã
illorum percutit, qui in ſe confidunt tanquã
iuſti? Non dubium, quin valdè fatigatus il-
lorum inſania, qui erant eiuſmodi, taliter in
clamauerit. Quid enim prophetis reſiſten-
do & cõtradicendo dicere ſoliti fueriut, qua
liter ſubſannare & irridere, ſuamque confi-
dentiam oſtentare conſueueriot, ex alijs col
ligimus ſcripturę locis. Exempli gratia. Cũ
dixiſſet Eſaias. Væ qui trahitis iniquitatem
in funiculis vanitatis, & quaſi vinculũ plau-
ſtri peccatum, ſubiunxit atq; ait. Qui dici-
tis, feſtinet, cito veniat opus eius, vt videa- *Subſannatio Iudæorum contra prophetas.*
mus & appropiet, & veniat conſilium ſancti
Iſrael, & ſciemus illud. Nimirum hæc dice-
re eſt malè & proteruè deſiderantium, malè
& ſtultè audientium. Et quis habitum malè
confideutis, & audacis animi ſatis in talibus *3. Reg. vlt.*
mirari poſsit, qualiũ vnus Sedechias, percuſ-
ſit Micheam

3. Reg. vlt. ſit Micheam in maxillam,& dixit. Me ne er
go dimiſit ſpiritus Dñi,& loquutus eſt tibi?
Sed & illud meminiſſe nũc ad rem pertinet,
quod prophetis inſultabant, iuxta illud, ꝙ
cantantes & ludentes dicunt apud Eſaiam.
Eſa. 28. Manda remanda, manda remanda, expe-
cta reexpecta, expecta reexpecta, modicũ
ibi, modicum ibi. Sic nanque cantabant qua
ſi deſiderantes,& velut moræ impatientes,
tanquam non concedentes veracem debere
prophetam videri, eò quòd non cito res con
ſequerentur verba prophetantis, ſiue domi
ni mandantis, & poſt verba nimium expe-
ctantis. Sentire ergo poſſumus, qualiter vel
à qualibus defatigatus, ſiue exaſperatus iſte
ſic exclamauerit. Væ deſiderantibus diem
domini. Ad quid eam vobis? Dies domini
iſta tenebræ & non lux. Laborat clamans,
clamat laborans, vt illius diei domini, ante-
quam veniat, ſentire & effugere poſsimus
anguſtiam. Nam ibi anguſtiæ peccatoribus
erunt vndiq; quomodo ſi fugiat (inquit) vir
à facie leonis, & vrſus occurrat ei, ingredia-
tur domum & innitatur manu ſuper parie-
tem, & mordeat eum coluber. Multa ſunt
quæ ex iſtis ſimilitudinibus conijci poſſunt.
Nam iuxta hiſtoriam, & ſecũdum Iudæorũ
Senſus lite- opinionem iſte ſenſus videtur. Fugientibus
ralis de leo- à facie Nabuchodonoſor leonis, occurrit Aſ
ne & vrſo. ſuerus, ſub quo Heſter narratur hiſtoria, ſi-
ue deſtructo Aſſyriorum & Chaldæorum
imperio, Medi, Perſiq; conſurgent. Cumq;
regnãte Syro fueritis reuerſi, & præcipiente
Dario cœperitis ædificare domum domini,
& omnem fiduciam habueritis in templo,
ita vt requieſcatis in eo, & laſſas manus ſu-
per parietes inclinetis, tunc veniet Alexan-
der rex Macedonum, ſiue Antioch. cogno-
mẽto Epyphanes, qui moreretur in templo,
& vos inſtar colubri mordeat, nequaquam
foris in Babylone & in Suſis, ſed intra termi
nos terræ ſanctæ. Hæc Hebræorum opinio
nimis anguſta eſt & tenuis, nec altitudinem
attingit diei domini, ſed neque ad tempora
Romani pertingit imperij, ſub quo multò
Trem. 3. magis væ illis fuit, quàm ſub Aſſyriorum,
ſiue Chaldæorum Perſarum & Mœdorum
atque Macedonum regnis. Referamus ergo
cuncta hæc ad diem Domini, ad aduentum
domini. Nam terror maieſtatis eius leoni &
vrſo, non incongruè poteſt aſsimilari, præ-
ſertim cùm Hieremias in lamentationibus
præmittens, ſed & cùm clamauero & roga-
uero, excluſit orationem meam, concluſit
vias meas lapidibus quadris, ſemitã meam
ſubuertit, continuò ſubiunxerat. Vrſus inſi
dians factus eſt mihi, leo in abſconditis. Ita-
que cùm dicit, quomodo ſi fugiat vir à facie
leonis, & vrſus occurrat ei, in vtraque ſimi-
litudine diem intelligimus domini, primum
& ſecundum aduentum domini. Nam in pri
mo aduentu ſuo tanquam leo ſuper illos ve
nit. Deniq; occiſus quidem eſt velut agnus,
& non aperuit os ſuum, ſed tanquam leo re-
ſurrexit, & in omnem terram rugitum de-
dit, vnde & in exordio hic idem propheta di
xit. Dominus de Syon rugiet,& de Hieruſa
lem dabit vocem ſuam. A facie leonis huius
tunc quidem fugerunt, ſed non effugerunt.
nam fugere volentibus occurrit, ſiue occur
ret vrſus, id eſt, ineuitabilis terror ſecundi
aduentus, & merito talis vrſus illis occurrit,
quoniam fugerunt à facie leonis. Debuerãt
nanque potius coram illo leoni proſterni, id
eſt, agere pœnitentiam ad prædicationẽ Eu-
angelij Chriſti. Sicut enim leo proſtrato par *Leo pro-*
ce re dicitur homini, ſic parcit Chriſtus pec- *ſtrato homi*
catori pœnitentiam agenti. Fugerunt ab eo *ni parcit.*
tanquam rebelles & increduli, & fugiendo *Ioan. 7.*
exierent de domo domini, de Eccleſia ſan-
ctorum Dei, illo inſequente, & vindictam
exigente eius, qui effuſus eſt ſuper terrã, om
nis ſanguinis iuſti, ſicut ſignificauit eis, quã
do facto flagello de funiculis, vendentes &
ementes omnes de templo eiecit. Ita fugien
tes ille leo inſequutus eſt, & vrſus occurrit,
dum & ſicut prænunciauerat dicens. Erit e- *Luca 21.*
nim preſſura magna ſuper terram, & ira po- *Zach. 12.*
pulo huic, venientibus Romanis ceciderũt *Eſa. 8.*
in ore gladij, & in omnes gentes ducti ſunt
captiui, & quod futurũ eſt, videbunt in quẽ
transfixerunt, & de anguſtia auolare non po
tuerunt. Interea dum ita in leonẽ & vrſum,
id eſt, inter iram primi & iram ſecundi coar-
tantur aduentus, ſiue diei domini, ingrediũ-
tur domum, & innituntur manu ſuper parie
tem, confidendo in cæremonijs carnalibus,
& patronum ſe putantes habere Moyſen.
Nam ſuper illum, quaſi ſuper parietem ma-
nu innituntur, dum circuncidendo & ſabba
tizando in Moyſe gloriantur, ſicut auribus
noſtris eos iactitãtes frequenter audimus.
Hoc ſciens dominus, eſt qui accuſet vos (ait)
Moyſes, in quo vos ſperatis. Nimirum ſpes *Ioan. 5.*
illa non vera ſpes, ſed diaboli deceptio eſt,
idcirco cùm dixiſſet, ingrediatur domum &
innitatur manu ſuper parietem, addidit, &
mordeat eum coluber. Ita nanque præſumẽ
tes & Antichriſtus hoc ſeculo ſeducet, & in
futuro diabolus cruciare non deſinet. His
dictis protinus inclamando percunctatur &
dicit. Nunquid non tenebræ dies domini &
non lux, & caligo & non ſplendor in ea? A-
criter interrogat, diſtriſtè percũctatur, ſciẽs
quia negari non poteſt quod prædixerat,
dies domini iſta tenebræ & non lux. Sciens
(inquam) confuſionem eſſe tenebroſam, ca-
liginemque confuſam, nullamque ſplendo-
re conſilij lucem, vbi dum leo fugitur, vrſus
occurrit, & dũ vterq; declinatur, adeſt mor-
dens coluber. Et benè percunctationis acri- *Duo aduẽ-*
moniam vimque geminauit verbis paulu- *tus domini*
lum diuerſis, dicendo, Tenebræ, & non lux, *Iudæis re ꝑ*
caligo & non ſplendor. Nunc (ſicut iam an- *bis vterque*
te diximus) dies domini non vnus, ſed duo, *in damna-*
ſiue aduentus domini, non vnus tantũ ſunt, *tionem.*

ſed duo, alter quo iã venit, alter ſine dubio quo venturus eſt. Vterque Iudæis incredulis prouenit in iudicium damnationis, in dãnationem cæcitatis. *Ioan. 9.* Nam de primo, in iudicium (inquit) ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant. Et Apoſtolus, Cæcitas (ait) contigit in Iſrael, *Rom. 11.* & dedit illis ſpiritum compunctionis, *Eſa. 6.* oculos vt non videant & aures vt non audiant. *Ibidem 29.* Et in Eſaia, Excæca cor populi huius, *Ibidem 8.* & aures eius aggraua, & oculos eius claude. Item, Miſcuit vobis Dominus ſpiritum ſaporis, & claudet oculos veſtros, prophetas ac principes veſtros, qui vident viſiones, operiet. Et multa his ſimilia. Porrò de ſecundo aduentu poſt multa dicit. Et ſuſpiciet ſurſum, & ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebrę, diſſolutio, anguſtię, & caligo perſequens, & non poterit auolare de anguſtia ſua. Rectè igitur non contentus fuit ſemel dixiſſe. Nunquid nõ tenebræ dies Domini & non lux, ſed repetiuit, & caligo & non ſplendor in ea, quia videlicet in vtroque die, ſiue aduentu Domini, cum exteriori anguſtia tribulationis, intus habent tenebras confuſionis, & in vtroque obſcurantur oculi eorum ne videant, in vtroque fit „via illorum tenebræ & lubricum. Sequitur. „[Odi & proieci feſtiuitates veſtras, & non „capiam odorem cœtuum veſtrorum. Quod „ſi attuleritis holocauſtomata & munera ve„ſtra non ſuſcipiam, & vota pinguium veſtro„rum non reſpiciam. Auſer à me tumultum „carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ nõ „audiam. Et reuelabitur quaſi aqua iudicium & iuſtitia quaſi torrens fortis.] Secundum ſenſum quem à pariete paulò ante habuimus. Vbi dixit, quod innitentem manu mordeat eum coluber, iſta ſatis cougruè ſubiunguntur. Nam ſicut illic diximus, paries cui innituutur, carnales cærimoniæ ſunt. *Sacerdotiũ Iudæorum proiectum.* Quomodo autem ſtaret, ſiue innitentem ſuper ſe portaret paries feſtiuitatum, quas Deus odiſſet? Odi enim (inquit) & non ſolùm odi, verumetiam proieci feſtiuitates veſtras. Rectè ergo & non ſine magno myſterio Paulus, cùm ſtaret in concilio Iudæorum pro ſe rationem reddens, & principes ſacerdotum Ananias præciperet aſtantibus ſibi, percutere os eius, *Actor. 23.* tunc dixit ad eum. Percutiat te deus paries dealbate. Cumque qui aſtabant dicerent, ſummum ſacerdotem Dei maledicis? Neſciebam (inquit) fratres quia princeps ſacerdotum eſt. Verè enim neſciebat, neque ſcire volebat aut debebat, *Paries dealbatus.* quod princeps ille ſacerdotum eſſet, cuius ſacerdotium ſecundum prophetiam hanc odiſſet & proieciſſet, eo quòd eſſet paries, ſuper quem qui inniteretur manu, morderet eum coluber. Necdum vero percuſſus erat, ſtabatque adhuc paries illius ſacerdotij dealbatus vtpote ſtante templo pulcherrimo, ſolitaq; religioue turbis locum frequẽtantibus atque concelebrantibus, ſed poſtmodum futurum erat, vt per arma Romanorum percuteret atque deleret eum Deus. Ita paries ille percuſſus ex tunc neque dealbatus, neque ſuperinductus eſt, vt gloriam priſtinam recuperaret. Vnde poſtmodum *Infra. 7.* hic idem propheta dicit. Hęc oſtendit mihi, & ecce dominus ſtabat ſuper murum litum, & in manu eius trulla cementarij. Et dixit dominus ad me. Quid tu vides Amos? Et dixi, trullam cementarij. Et dixit dominus ad me. Ecce pouam trullam in medio populi mei Iſrael, non adijciam vltra ſuper inducere eum. Cuncta hæc quæ nunc reprobat dicẽs. Odi & proieci feſtiuitates veſtras, & nõ capiam odorem cœtuum veſtrorum, holocauſtomata & munera veſtra non ſuſcipiã, & vota pinguium veſtrorum nõ reſpiciam, auſer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuæ non audiam, cuncta (inquam) hæc, dum adhuc ſtarent & celebrarentur, paries ſuperinductus erat & dealbatus, nunc autem palam eſt, quia proiecit ea Deus. Odiſſe autem, & proijcere, & non odorari, humana dicitur ſimilitudine, vt nos effectum dei noſtris ſermonibus cognoſcamus.

Notandum interea qualiter dixit, quod ſi *Proiectio Iudaicarũ cæremoniarum.* attuleritis mihi holocauſtomata veſtra & munera veſtra, nõ ſuſcipiam Mihi dixit. Nõ vitulis, quibus ſacrificabant in Bethel & in Dan, Hoc aduerſus Iudaicam dicimus defenſionem, quoniam illi dicunt, idcirco ſic Deum loqui & dicere, odi & proieci feſtiuitates veſtras, & cætera, quia tunc temporis ſacrificabant vitulis quos fecerat Hieroboam. Et pulchrè dicit. Auſer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyræ tuę non audiam, videlicet cantica Leuitarum, quibus laudabant dominum, tumultum vocans, ſonitumque confuſum, quia non eſt pulchra laudatio in ore peccatoris.

His dictis, quibus reprobationẽ manifeſtè denũciat illius populi ſiue carnalis Iudaiſmi, non ab re continuò ſubiungit, reuelabitur quaſi aqua iudiciũ, & iuſtitia quaſi torrẽs fortis. Veraciter nanq; reuelatione indiget, nec ab alio intelligi poteſt ꝓfunditas huius iudicij, quo ſic iudicatum & ſic factum eſt, vt fractis (ſicut iã ſupra diximus) naturalib. ramis, insererẽtur alij bonę radici, non (inq̃) ab alio poteſt intelligi, niſi ab illo cui Deus per ſpiritũ ſuũ reuelare dignatus ſit. Vnde *Eccl. 15.* Apoſtolus, cũ de hac re diu diſputaſſet, tandem ſic exclamauit. O altitudo diuitiarum *Rom. 11.* ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſuut iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Nõ ab re ergo (vt iam dictũ eſt) Et reuelabitur, inquit, quaſi aqua iudicium, & iuſtitia quaſi torrẽs fortis, quia videlicet ſicut aqua latentem quidem habet originem, ſed curſum manifeſtum & conſpicabilem, ſic profuuditas iudiciorũ Dei incõprehenſibilis qui-

bilis quidem eſt, ſed ex multis rebus apparẽtibus cognoſcitur, quia iudicium eius omne iuſtum eſt. Et benè cũ dixiſſet, reuelabitur quaſi aqua iudicium, addidit, & iuſtitia quaſi torrens fortis. hæc videlicet innuẽs, quòd iuſtitiæ, ſiue iſto iudicio Dei nullus reſiſtere, nullus ſaltem reſpondere poſsit. quem-
Rom. 9. admodum idem Apoſtolus de hac ipſa re concertans, cùm præmiſiſſet. Dicitis itaque mihi, quid ergo adhuc quæritur, voluntati enim eius quis reſiſtit? Repentè iuſta cum indignatione inclamauit. O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quid me feciſti ſic? An nõ habet poteſtatem figulus luti, ex eadẽ maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Rectè igitur vtrunque dixit. Et reuelabitur quaſi aqua iudicium, & iuſtitia quaſi torrens fortis. quia videlicet an[c]tæ ſcripturæ authoritas, quæ vbique iuſtitiam Dei defendit, & procacem inquiſitorẽ proteruè reſpondentem fortiter repellit, & h[u]mil[em] auditorem aliquantula reuelatione ſuauiter inſtruit, quemadmodum idem Apoſtolus, vbi repulit hominem proteru[u]m, dicẽdo, O homo, tu quis es qui reſpondes Deo, conuerſus ad humilem auditorem, bland[i]us loquitur illi dicens. Quod ſi volẽs Deus oſtẽdere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patiẽtia vaſa iræ apta in interitum, &c. Nimirum ad eandem iudicij vel iuſtitiæ reuelationem pertinet id quod ſequitur in iſto propheta, cum Deus ipſe percũctatur & dicit. [Nũquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis domus Iſrael?] Statimq́; ſubiungit. [Et portaſtis tabernaculũ Moloch veſtro, & imaginationẽ idolorũ veſtrorũ. ſidus dei veſtri, q́ feciſtis vobis. Et migrare vos faciam trans Damaſcũ, dixit dominus Deus exercituum nomen eius.] Hoc (inquã) ad reuelationem
Exod. 9. pertinet iudicij vel iuſtitiæ Dei. Per hæc nãque multum excuſatur Deus, quòd non iniuſtè populum illum proiecerit, vel quod non mutabilitate animi vſus ſit, & nouo cõſilio in eo quod taliter gentem reliquerit,
Pſal 77. q̄ olim bon[i]s exigentib. meritis ſibi peculiarem elegerit. Nunquam [en]im cor illorum cum eo rectum fuit (ait Pſalmus) nec fideles
Vetus Iudæorum idololatria in deſerto habiti ſunt in teſtamento eius. Inde illos cõuincit ſub interr[o]gatione di[c]ẽdo. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuli[ſti]s mihi in deſerto quadraginta annis, & cæt. Ergo nobis quoque iudicium & iuſtitiam Dei in hac ſeueritate, qua natural[i]bus (vt ſuperius iam dictum eſt) ramis non pepercit, recurramus apertis oculis ad illa tẽpora, ad quæ nos per præsẽtia dicta remittit. Egreſsi de terra Aegypti, tranſito mari rubro, ſtatim fe[c]erunt caput vituli conſlatilis, & ei prius altare fe-
Exod. 32. cerunt, quàm Deo. prius holocauſta & hoſtias pacificas illi obtulerũt, quàm domino. Adhuc enim Moſes in monte cum Deo loquens, de tabernaculi conſtructione, & conſtituendo ſacrificiorum ritu inſtruebatur, & inter moras illas fecerũt hoc ſcelus, & tũc quidẽ Moſes, quaſi vindictã aliquã fecit, dicẽdo, ponat vir gladiũ in fœmur ſuum. cecideruntq́; in die illa quaſi viginti tria millia hominum. ſed illa non fuit vindicta vel ſententia Domini, neque enim Dominus hæc fieri iuſsit, ſed Moyſes Bono zelo diſtrictè pius, piè diſtrictus, iram Dei præuenire accelerauit, vindictam Dei penitus auertere conatus eſt. At ille ſciens quod non ceſſarẽt ab huiuſmodi peccatis, illa quam fecit Mo- *Exod. 33.* ſes vindicta contentus eſſe noluit, ſed dixit. Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Item. Populus duræ ceruicis es, ſemel aſcendam in medio tui, & delebo te. Cum ergo præmiſſo, & reuelabitur quaſi aqua iudicium, & iuſtitia quaſi torrens fortis, ſubiungit. Nunquid hoſtias & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto quadraginta annis? Satis excuſatum ſe eſſe vult, quòd non nouis pro cauſis mutato animo nouam ſententiam quæſierit vel dederit in reiectione il[l]ius populi. Et vt competenter ſermo ſequens coniungatur cum dicit. Nũ- *Act. 7.* quid hoſtias & ſacrificia obtul[iſt]is mihi, ſubaudiendum eſt, non, ſed vitulo quem feciſtis. ac fortè legendum, Sed portaſtis tabernaculum Moloch veſtro, & imaginem idolorum veſtrorum, ſydus Dei veſtri, quem feciſtis vobis. Et eſt ſenſus, Moyſes quidem arripiens vitulum quem feciſtis, combuſsit & contriuit vſque ad puluerem, ſed vos in cultu idololatriæ perſeueraſtis, & [i]llas vobis figuras propoſuiſtis, quas confringere, vel cæleſtes eſſe negare non poſſet, id eſt, ſydera cæli. Hoc reſpiciens Stephanus protho martyr, cum dixiſſet, & vitulum fe[c]erunt in illis diebus, & obtulerunt hoſtiam ſimulachro, & lætabantur in operibus manuum ſuarum, continuò ſubiungit. Conuertit autẽ Deus, & tradidit eos ſeruire militiæ cæli, ſicut ſcriptũ eſt in libro prophetarum. Nunquid victimas & hoſtias obtuliſtis mihi, & cætera. Qualis autem illa conuerſio fuit, qua Deus illos ita conuertit? Nunquid hæc tota fuit intentio Dei vel Moyſi vitulum confringentis, vt non formam vituli, ſed potius militiam adorarent vel ſydera cæli? Nam cum dixiſſet hic, & portaſtis tabernaculum Moloch veſtro, & imaginem idolorum veſtrorum, quę ſit ipſa imago vel idol[u]i, ſequenti ſermone demonſtrauit, dicẽdo, ſydus Dei veſtri. i. luciferi, quã huc vſ[q]; venerantur Sarraceni Qualis ergo illa conuerſio fuit? Nimirũ dolenda & lõgè diuerſa ab eo, quod Deu[s] intendebat. Idẽ enim eſt, ac ſi dicat. Deus quidem vel Moyſes, confringendo vitulum, hoc intendit, vt potius conuerterentur ad adorandum ſ[y]dera cæli, ad portandum non tabernaculum dei,

quod Moyſes fecit ex præcepto Dei, ſed tabernaculum Moloch, id eſt, regis ſui, ſcilcet luciferi, quem honorabant vt Deum, nuncupantes eum regem ſuum. Ex eo tempore omnia quæ fecerunt, non Deo, ſed idolis feciſſe monſtratur. Nam quod poſtquam vitulum fecerunt, quędam domino legimus eos obtuliſſe, Non voluntate, ſed pœnarum metu ſecerunt, & eorum interfectione, qui propter idola corruerunt. Reuelatum eſt ergo iudicium, videlicet illi, qui attendunt in ſcripturis merita rerum præcedentium, & idcirco migrare (inquit) vos faciam trans Damaſcum, id eſt in Babylonem ducemini, quę vtique vobis ſecundum ſitum terræ eſt trans Damaſcum. Hoc dicit Dominus, hæc facere propoſuit ac præfiniuit dominus. Quis vel qualis dominus, Vultis ſcire nomen eius?

Deus exercituum. Deus exercituum nomen eius. Et quam ob cauſam præſenti loco tali nomine illum nũcupari decuit? Videlicet quia multos iudicio vel iuſtitiæ ſuæ ſamulantes habet exercitus, vt ſuus contra vos ſermo compleatur. Habet exercitus Aſſyriorum atque Chaldæorum, habet exercitus Medorum atque Perſarum, habebit exercitus Macedonum & Græcorum, habebit exercitus Romanorum, per quos vtique manifeſtum omni mũdo de vobis agetur iudicium, & tunc vobis

CAP. VI. væ. Sequitur enim. [Væ vobis, qui opulenti
‘‘ eſtis in Syon, & confiditis in monte Sama-
‘‘ riæ, optimates capita populorum ingredien-
‘‘ tes pompaticè domum Iſrael. Tranſite in
‘‘ Calamne & videte, & ite inde in Emath ma-
‘‘ gnam, & deſcendite in Geth Palęſtinorum,
‘‘ & ad optima quæq; regna horum, ſi latior
‘‘ terminus eorum termino veſtro eſt. Qui ſe
‘‘ parati eſtis in diem malum, & appropinqua-
‘‘ tis ſolio iniquitatis. Qui dormitis in lectis e-
‘‘ burneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris. Qui cõ-
‘‘ editis agnum de grege, & vitulos de medio
‘‘ armenti. qui canitis ad vocem pſalterij, ſicut
‘‘ Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici, bi-
‘‘ bentis in phialis vinum, & optimo vnguen-
‘‘ to delibuti, & nihil patiebantur ſuper con-
‘‘ tritione Ioſeph.] Manifeſtè iſtud væ contra

ſacerdotes impios declamatur. Illud aũt væ ſuperius, Væ deſiderantibus diem domini, communiter omnibus contemptoribus iudicij Dei declamatum eſt, cuiuſcunq; ordinis ſint. Non præterire libet hoc loco magnum eſſe miraculum eloquentiæ præpollẽtis in ſcripturis ſanctis, quia videlicet cum intellectu interno magna ſit maieſtas myſteriorum cæleſtiũ, nihilominus in ſuperficie pulcherrimum nitet eloquium, tanquam ſi pretioſam inuenias thecam, quæ extrinſecus argentea, prætioſum intus aurum reniteat, iuxta illud Pſalmi. Pennæ columbę deargẽtatę, & poſteriora dorſi eius in pallore auri. Quod idem eſt, ac ſi dicat. Sanctæ ſcripturæ litera pulchra extrinſecus eſt & lucida, intrinſecus autẽ multò pulchriora, multò pretioſiora continet ſpiritualis intelligentiæ myſteria. Sed nunquid iſta res aſſertione noſtra indiget? A ſanctis patribus magnificè perſpectum atque animaduerſum eſt, quod nec in iſto propheta, qui de paſtore aſſumptus eſt, defuerit aut deſit illa, qua ſeculares multum tument, eloquentia, ſapientiæ cęleſtis comes, Beatus pater Auguſtinus, diuini ſermonis ponderator fidiſſimus, inter cætera locum hunc pro exemplo tractandum ſuſcipiens. Dicendum (inquit) mihi aliquid eſſe video & de eloquentia prophetarum, vbi per topologiam multa obteguntur, quę quanto magis trãſlatis verbis videntur operiri, tantò magis, cum fuerint aperta, dulceſcunt. Et ex illius prophetæ libro potiſſimũ hoc faciam, qui paſtorem vel armentarium fuiſſe dicit, atque inde diuinitus ablatum, miſſumq; vt Dei populo prophetaret. cum igitur argueret impios, ſuperbos, luxurioſos, & ideò fraternæ intelligentiſſimos charitatis, rùſticus vel ex ruſtico iſte propheta exclamauit dicens. Væ qui opulenti eſtis in Syon, & confiditis in monte Samariæ, &cę. Nunquid nam iſti, qui prophetas noſtros, tanquam ineruditos & locutionis ignaros, velut docti deſertique contemnunt, ſi aliquid eis tale vel in tales dicendum fuiſſet, aliter ſe voluiſſent dicere, qui tamen eorum inſanire noluiſſent? Quid enim eſt, quod iſto eloquio aures ſobriæ plus deſiderẽt? Primo ipſa inuectio quaſi ſopitis auribus vt euigilarẽt, quo fremitu illiſa eſt? Væ vobis, qui opulenti eſtis in Syon, & cõfiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorũ ingredientes pompaticè domum Iſrael. Deinde vt beneficijs Dei, qui eis ampla ſpacia regni dedit, oſtenderet ingratos, quoniam confidebant in monte Samarię, vbique vtiq; idola colebantur. Tranſite (inquit) in Calamne & videte, & ite inde in Emath magnam, & deſcendite in Geth Palæſtinorum, & ad optima quæque regna horum, ſi latior terminus eorum, termino veſtro eſt. Simul etiam cum iſta dicuntur, locorum nominibus tanquam luminibus ornatur eloquium, quæ ſunt Sion, Samariæ, Calamne, Emath magna, & Geth Palæſtinorum. Deinde verba, quæ his adiunguntur locis, decentiſſimè variantur. Opulenti eſtis, confiditis, tranſite, ite, deſcendite. Conſequenter denunciatur futura ſub iniquo rege appropinquare captiuitas, cum adiungitur, qui ſeparati eſtis in diem malum, & appropinquatis ſolio iniquitatis. Tunc ſubijciuntur merita luxuriæ. Qui dormitis in lectis eburneis, & & laſciuitis in ſtratis veſtris. Qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Iſta ſeptem membra tres bimembres circuitus ediderunt. Non enim ait, qui ſeparati eſtis in diem malum, qui appropinquatis ſolio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, qui laſciuitis in ſtratis veſtris,

qui

Mira in ſacris literis eloquentia.

Pſal. 67.

Auguſt. de doct. Chriſtiana, libr. 4. cap. 7.

Artificium eloquentiæ in hoc propheta.

qui comeditis agnum de grege, qui vitulos de medio armenti. Quod ſi ita diceretur, eſſe quidem & hoc pulchrum, vt ab vno: pro nomine repetito omnia ſex membra decurrerent, & pronunciantis voce lingula finirentur. ſed pulchrius factum eſt, vt ijdem pronomini eſſent bina ſubnexa, quæ tres ſententias explicarunt. vnam, ad captiuitatis prænunciationem, qui ſeparati eſtis in diem malum, & appropinquatis ſolio iniquitatis, alteram, ad libidinem, qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris, ad voracitatem verò tertiam pertinentem, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, vt in poteſtate ſit pronunciantis, vtrum ſingula finiat, & membra ſint ſex, an primum & tertium & quintum voce ſuſpendat, & ſecundum primo, quartum tertio, ſextum quinto connectendo, tres bimembres circuitus decentiſsimè faciat, vnum quo calamitas imminens, alterum quo lectus impurus, tertium pro prodiga menſa monſtratur. Deinde luxurioſam remordet aurium voluptatem, vbi cum dixiſſet, qui canitis ad vocem pſalterij (quoniam poteſt exerceri ſapienter à ſapientibus muſica) mirabili decore dicendi, inuectionis impetu relaxato, & non ad illos, ſed de illis loquens. Vt nos muſicam ſapientis à muſica luxuriantis diſtinguere commoneret, non ait, qui canitis ad vocem Pſalterij, & ſicut Dauid putatis vos habere vaſa cantici, ſed cum ad illos dixiſſet illud, quod luxurioſi audire deberent, qui canitis ad vocem pſalterij, imperitiam eorum alijs quoque quodammodo indicauit, adiungens, ſicut Dauid putauerũt ſe habere vaſa cantici. Bibentes in phialis vinum, & optimo vnguento delibuti. Tria hęc melius pronunciantur, ſi ſuſpenſis duobus prioribus membris, circuitus tertio finiatur Iam verò, quod his omnibus adijcitur, Et nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph, miro decore dictum eſt. Non dixit, nihil patiebantur ſuper contritione fratris, ſed poſitus eſt pro fratre Ioſeph, vt quicunque frater proprio ſignificaretur eius nomine, cuius ex fratribus fama præclara eſt, vel in malis quæ pendit, vel in bonis quæ rependit. Hæc de pulchritudine literæ præſenti loco dicta ſint cum oportuna commemoratione tanti doctoris, qui ſanctæ ſcripturæ venuſtatem cognoſcens, & cognitam eſſe volens, capitulum hoc proximo exẽplo aſſumpſit, & quodammodo digitis ſuis lippientes oculos terſit, vt clarè videamus, quàm ſplendida comitetur eloquia ſapientiam Dei loquentem in prophetis, nõ intenta in eloquẽtiam ſapientia, ſed à ſapientia non recedente eloquentia. Nunc ad ſenſuum myſteria recurramus. Væ (inquit) qui opulenti eſtis in

Iudæorum duplex captiuitas. Syon, & confiditis in monte Samariæ. Vtrũque excidium, ſiue vtranque captiuitatem denunciat, id eſt, & duarum tribuum, quarum regia ciuitas erat Syon, & decem, quarum metropolis erat Samaria. Cum autem dicit, Væ qui opulenti eſtis in Syon, non illã arbitremur ſolummodo denunciari captiuitatem, qua tranſmigrauerunt duæ tribus in Babylonem, redituræ poſt ſeptuaginta annos, ſed multo magis illam, qua nunc diſperſi ſunt in toto mundo deſtructa ciuitate & templo, quo ſtante ſacerdotes impij nimis opulenti erant in Syon, qui & de opulentia ſuperbientes pauperem Chriſtum crucifixerunt propter hoc ſolum, quia diſputabat cõtra opulentam auaritiam illorum. Illius nãque temporis optimates & capita populorũ, Annas & Caiphas, cæteriq; principes & ſeniores, reuera ſaparati fuerunt in diem ma- *Marc. 14.*
lum, & appropinquauerunt ſolio iniquitatis, qui malo tempore mali nati (melius enim illis erat ſi non fuiſſent nati) adiudicauerunt morti filium Dei, quod veraciter fuit appropinquaſſe ſe ſolio iniquitatis. De illo iniquitatis ſolio furor præcipitem dedit põtificem, quando dicenti, adiuro te per Deũ viuum, vt dicas nobis, ſi tu es filius Dei, reſpondit Ieſus, tu dixiſti, & ille ſcidit veſti- *Matt. 26.*
menta ſua, dicens, blaſphemauit, iamq; extunc nec ſolium illud iniquitatis ſubſiſtere nec pontifex in eo ſedere potuit. Non dubitamus, quin illi iam præſentes fuerint prophetico ſpiritu, ita vt videret eos miro modo appropinquantes, imò irruentes, & impetum clamoris inordinati facientes, ſolio iniquitatis, quando ſedente Pilato pro tribunali, & dicente. Ecce rex veſter, tolle tolle clamabant, crucifige eum, nõ habemus regẽ niſi Cæſarem, ſi hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Illius ergo temporis optimates *Ioan. 19.*
reuera (vt iam dictum eſt) ſeparati fuerunt in diẽ malũ, & appropinquauerunt ſolio iniquitatis, & illis nihilominus ſequẽtia liquet aſſcribi, qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris, qui comeditis agnũ de grege, & vitulos de medio armenti. Nam & Iacobus Apoſto. ſecundum hunc ipſum *Iacob. 5.*
ſenſum, cum præmiſiſſet agite nunc diuites plorate vlulantes in miſerijs, quæ aduenient vobis, poſtmodum ſubiunxit, Epulati eſtis ſuper terram, & in luxurijs enutriſtis corda veſtra. In die occiſionis adduxiſtis, occidiſtis iuſtum, & nõ reſtitit vobis. Cętera quæ ſequuntur, qui canitis ad vocem pſalterij, ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici, bibentes in phialis vinum, & optimo vnguẽto delibuti, & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph, tam grauiter, quàm veraciter eiſdem congruit. quippe de quibus (vt i- *Matth. 15.*
pſe dominus teſtatus eſt) bene prophetauit *Eſaia 29.*
Eſaias. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum lõgè eſt à me. Et idcirco falſo putauerunt ſe habere vaſa cãtici, ſicut habuit Dauid, quamlibet clarè vel altè canerent ad vocem pſalterij labijs ſuis. Et quis illos dubitet illa nocte, qua dominũ cõprehenderunt,

bibiſſe

bibiſſe vinum vſq; ad vomitum, cum eſſet paſchalis veſpera illorum? Idcirco rectè & hic redarguuntur dicendo, bibentes in phialis vinum. Et in pſalmo, cum ex perſona ipſius propheta loquens. Aduerſum me (inquit) loquebantur qui ſedebant in porta, & in me pſallebant, qui bibebant vinum. Quã maximè autem & illud verum eſt, quod tandem infert, & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph, ſiquidem ritè perpendas, ꝙ ipſe pulcherrimè cenſeatur nomine Ioſeph, cuius typum prætulit, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph, & humiliatus in compedibus & afflict⁹, ita vt ferrum pertranſiret animã eius. Et deinde princeps Aegypti factus. Etenim dum contritus in cruce penderet Dominus, nihil patiebantur ſuper contritione eius. Denique vt taceam, quòd pendentem irridebant, quod prætereuntes blaſphemabant eum, inſultantes & mouentes capita ſua, & dicentes. Vach, qui deſtruit templum Dei, & in triduo illud reædificat, ſalua temet ipſum. Vt (inquam) hæc taceam. Illud ſatis indicat, quàm verè nihil paterentur ſuper contritione eius, quod cũ diceret, ſitio, ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Quis enim non miretur, quàm longè à compaſsione eius fuerint, qui tali in hora, tanta in anguſtia, tali in ſiti, dicentem ſitio, potauerunt aceto? Magna igitur & ſubtili ſtatera ponderandum eſt quod dicit, & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph Dicat itaq; iſtis impijs dormiẽtibus & laſciuientibus, comedentibus & bibentibus, comedendo & bibendo canentibus, & nihil ſuper contritione Ioſeph patientibus, Tranſite in Calamne & videte, & ite in Emath magnam, & deſcẽdite in Geth Palæſtinorum, & ad optima quæque regna horum, ſi latior terminus eorum termino veſtro eſt. Et quidem ſatis ſcitis, quod regnorum omnium vniuerſitas termino veſtro, id eſt terra repromiſsionis, latior ſit, ſed aliter ſcire habetis, ſed oculis veſtris videbitis inuiti & longa ad videndum captiuitate detenti. Hęc irriſio talis eſt, ac ſi cum quis projicitur in caminum ignis, dicatur ei, Vade & vide vtrũ caleat. Aut ſi illi, qui in mare projiciendus eſt, dicatur, Vade & vide vtrum profundum ſit. Calamne ciuitatem Perſidis, Et Emath magnam, quæ nunc Antiochia nominatur, magnam videlicet ad diſtinctionem minoris Emath, quæ appellabatur Epiphania, & Geth Palæſtinorum & optima quæque regna horum, ſatis eſt dixiſſe pro cunctis gentibus, ad quas ducendi erant captiui, de qua videlicet captiuitate & protinus ſubiungit. [Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium, & auferetur factio laſciuientium.] Quid enim eſt dicere, in capite tranſmigrantium nunc tranſmigrabunt, niſi ac ſi diceret, mirabilius, imò miſerabilius, & maiori cum ſpectaculo totius orbis migrabunt, quàm migrauerunt vnquam homines alij ſiue populi, quicunq; tranſmigrarunt ſiue tranſmigraturi ſunt? Si quidem multi victi, alijs vincentibus, de ſuis ſedibus migrauerunt, & captiui ducti ſunt, ſed iſti ita caput fuere & ſunt omnium tranſmigrantium, vt nullius vnquam trãſmigrationis tale fuerit vel eſſe potuerit miraculũ. Quod ipſe Ioſephus perpendens, cum excidium illorum miſerabile, meritaq; illorum miſerias deſcriberet, ſigillatim quidem (ait) iniquitates eorum narrare non potero, vt autem breuiter dicam, neque aliam ciuitatẽ vnquam talia perpeſſam eſſe puto, neq; vllam nationem poſt memoriam hominum malitiæ ferociorem fuiſſe Itaque (inquit) in capite transmigrantium nunc migrabunt, id eſt, pro qualitate & quantitate tranſmigrationis, omnium tranſmigrantium ſiue captiuorum eminentiſsimi & notiſsimi erunt. Et quidem, quoniam dicit, nunc migrabunt, de captiuitate, quæ tunc inſtabat decem tribuum rectè intelligitur dictum. ſed nihilominus, imò multò amplius de iſta poſtrema captiuitate eſt ſentiendum, qua Iudæi ducẽtibus Romanis captiuati & diſperſi ſunt. Neque enim iſta latebat ſpiritum propheticum, cum tota ſine dubio prophetica ſpeculationis intentio maximè ſpectaret in Chriſti aduentum. Et auferetur (ait) factio laſciuientium. Factio, coniuratio vel conſenſus eſt malorum. Coniuraſſe autem vel conſenſiſſe illos in Chriſti necem, notum eſt, agentibus pontificibus & ſenioribus, qui turbis perſuaſerunt, & hoc cum nimia nimiſq; crudeli laſciuia, ſiue laſciua crudelitate, qua illum nocte illa illuſerunt, colaphizantes, alapis cædentes, conſpuentes, genas illius vellẽtes, ſpinis coronantes, & ad vltimum crucifigentes. Ergo quod ait, auferetur factio laſciuientium, magnam denunciat futuram imbecillitatem illorum, qui fecerunt ea, quæ iã dicta ſunt. Videlicet in eo, quòd (ſicut nunc videmus) factioſi eſſe nequeant, conſpirare ſiue coniurare non valeant, vt quenquam illorum, qui inuocant Chriſtum, interficiant. Et quidem tempore, quo Chriſtum interfecerunt, iam ita diminuti capitis erant, vt de ſemetipſis iudices non haberent. Vndè & Pilato dicente, Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate. Reſponderunt, Nobis non licet interficere quenquam. Veruntamen adhuc ita factioſi erãt & eſſe poterant, vt concilium colligerent, & coram Romanæ poteſtatis præſide petendo illum crucifigi, tumultum facere auderent. & deinde quoſdam ex illis ſapientibus & prophetis, quos poſt reſurrectionem ſuã miſit ad illos, occidere, crucifigere, in ſynagogis ſuis flagellare, & de ciuitate in ciuitatem perſequi auderent. At verò poſt annos quadraginta duos migrauerunt ſicut iam dictum eſt, in capite tranſmigrantiũ, & extũc ſic

Pſal. 68. *Ioſeph typus Chriſti in cruce.* *Pſal. 104.* *Matt. 27.* *Ioan. 19.* *Tranſmigrantium caput Iudæi.* *Factio laſciuientiũ.* *Ioan. 18.* *Matth. 23.*

ſic eorum ablata eſt factio, vt iam fremere,
Pſal. 109. ſiue aduerſus Dominum & aduerſus Chri-
ſtum eius palam aſsiſtere non audeant, vidẽ
tes publicè contra ſe, & circa ſe adorari Chri
ſtum, & eſſe Dominum, iuxta illud. Domi-
nare in medio inimicorum tuorum. Sequi-
„ tur. [Iurauit Dominus Deus in anima ſua,
„ dicit Dominus Deus exercituum. Deteſtor
„ ego ſuperbiam Iacob, & domum eius odi, &
„ tradam ciuitatem cum habitatoribus ſuis.]
Mirum dictu eſt, quod iurauit Dominus, &
hoc in anima ſua. non quod Deus animam
habeat, ſed quo humanis loquitur affectib.
quid iurauit Dominus Deus in anima ſua?
Videlicet quod deteſtetur ſuperbiã Iacob,
& domum eius odio habeat, ſicut & in Eſa-
Eſa. 1. ia dicit. Neomenias & ſabbatha veſtra, & di-
Superbia es feſtos odiuit anima mea, & quod tradat ci
Iudæorum uitatem cum habitatoribus ſuis. Quod dixe
erat templũ rat, deteſtor ego ſuperbiam Iacob, repetiuit
quod habe- & quæ fuerit ſuperbia Iacob expoſuit dicen
bant. do, & domum eius odi domum eius, id eſt,
templum quod ſingulare tunc erat, ſuper-
biam eius fuiſſe dicit. Hoc ita eſſe ex alijs e-
iuſdem domini Dei verbis apud Ezechielẽ
Ezech. 24 comprobatur. Ecce ego (inquit) polluam
ſanctuarium meum, ſuperbiam imperij ve-
ſtri. Nimirum hoc vel illud non diceret Do
minus Deus, niſi ſuperbiam intollerabilem
deprehendiſſet illos habere propter templũ
illud. Gloriabantur enim in templo Dei glo
riatione peruerſa, dum non quærerent, aut
curarent, vt in templo ſuo glorificaretur de
us, & in deſpectum omnium gentium ſpiri-
tus illorum erigebatur propter templum il
lud, propter nomen illud, quod apud illos
Deus verus nominaretur, licet non honora
Iuramentũ retur. Hanc ſuperbiam deteſtari ſe & odiſſe
Dei. iurauit Dominus Deus in anima ſua, id eſt,
Hebr. 6. in ſemetipſo, quoniam neminem (vt ait A-
poſtolus) habuit, per quem iuraret, maiorẽ.
Homines enim per maiorem ſe iurant, & o-
mnes controuerſiæ eorum finis ad confir-
mationem eſt iuramentum. Poterat autem
credi verbo eius, etiam ſi non iuraſſet. At i-
pſe abundantius voluit oſtendere immuta-
bilitatem conſilij ſui, & idcirco interpoſuit
iusiurãdum, vt per duas res immobiles, qui-
bus impoſsibile eſt mentiri Deũ, fortiſsimũ
ſolatium habeamus. Firmiſsimam igitur fi-
Hebr. 7. dem teneamus de reprobatione (vt ait Apo-
ſtolus) præcedentis mandati, ſiue ſacerdotij
vel templi veteris. & de introductione me-
lioris ſpei, quod videlicet illud Deus cum
odio reprobauerit, fidem autem euangelicã
cum dilectione approbarit. Sub eodem iu-
ramento confirmatur id, quod ſubiungit, &
tradam ciuitatem cum habitatoribus ſuis.
Nec vtique leuis, aut parua debuit eſſe tra-
ditio, quam ita comminatus eſt non ſine in-
terpoſitione iuramenti. Sed & cætera quæ
ſequuntur, ſub eodem iuramento denunci-
„ antur. [Quod ſi reliqui fuerint decem viri
in domo vna, & ipſi morientur. Et tollet eũ „
propinquus ſuus, & comburet eum, vt effe- „
rat oſſa de domo, & dicet ei, qui in penetra- „
libus domus eſt. Nunquid adhuc eſt apud „
te? Et reſpondebit, Finis eſt. Et dicet ei, Ta- „
ce, & non recorderis nominis domini. Quia, „
ecce dominus mandauit, & percutiet domũ „
maiorem ruinis, & domũ minorem ſciſsio- „
nibus.] Memoriter tenendũ eſt, quod ſuprà „
dixi, ſubuerti vos, ſicut ſubuertit Deus So- *Supra 4.*
domam & Gomorrã. & non rediſtis ad me. *Gen. 18.*
Ecce hic in ſubuerſione aliquid eſt ſeuerita-
tis plus quam illic. Vbi enim de faciẽda ſub- *Supra 5.*
uerſione Sodomorum ſermo erat, cum ad
vltimum dixiſſet Abraham, Quid ſi inuen-
ti fuerint decem iuſti? non delebo (ait domi-
nus) propter decem. Nunc autem hic dicit,
quia ſi reliqui fuerint decem viri in domo
vna, & ipſi morientur. Reliquos hic intelli-
gimus iuſtos, ſicut & ſuperius vbi dictũ eſt,
Vrbs de qua egrediebantur mille, relinquẽ-
tur in ea centum, & de qua egrediebantur
centum, relinquentur in ea decem. Nimirũ
verbis iſtis, cum dicit, ſi reliqui fuerint decẽ
viri in domo vna, & ipſi morientur. Hoc de
nunciat, quod nullam iuſtorum & iniuſto-
rum diſcretionẽ in ira ſua foret habiturus,
ſed iuſtos pariter & iniuſtos Iudæos vna
mortis ſententia damnaturus. Hoc ipſum
in Ezechiele verbis manifeſtioribus com- *Ezec. 21.*
probatur, vbi dicit dominus deus. Ecce ego *Quæſtio.*
ad te, & etiam gladium meum de vagina ſua,
& occidam in te iuſtum & impium. Quid i-
gitur? Nũ ſuæ Deus oblitus eſt iuſtitię, cuius *Gen. 18.*
illum memorẽ eſſe volens Abraham, ſtetit
coram domino & appropinquans, Nũquid
(ait) perdes iuſtũ cum impio? Itemq; ait, Si
fuerint quinquaginta iuſti in ciuitate, peri-
bunt ſimul, & non parces loco illi propter
quinquaginta iuſtos ſi fuerint in eo? Abſit à
te, vt rẽ hanc facias & occidas iuſtũ cum im-
pio, fiatq; iuſtus ſicut impius. Nõ eſt hoc tuũ
qui iudicas omnem terrã. Annuit dominus,
& dimittam (inquit) omni in loco propter
quinquaginta, nõ delebo ſi inuenero ibi qua
draginta quinq;, nõ percutiam propter qua-
draginta, non faciã ſi inuenero ibi triginta,
non interficiã propter viginti, non delebo
propter decem. Num (inquam) tantæ ſuæ
propitiationis oblitus eſt, cum dicit, quòd ſi
reliqui fuerint decem viri, & ipſi moriẽtur,
non in ciuitate, ſed in domo vna? Non vtiq;,
ſed iuſti illi nimium ſunt iniuſti. Reliqui il-
lius iuſte ſunt relicti, quia taliter iuſti ſunt,
vt ſuam iuſtitiam ſtatuere volentes, iuſtitiæ
Dei non ſint ſubiecti, ſicut Apoſtolus dicit. *Reſponſio.*
Teſtimonium enim perhibeo illis, quod æ- *Rom. 10.*
mulationem Dei habent, ſed nõ ſecundum
ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam,
& ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei nõ
ſunt ſubiecti. Quænam ſit illa iuſtitia Dei,
manifeſtans continuò ſubiungit, Finis enim
legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.
Iuſti-

Iuſtitiam hanc quam rebelli, quamque pertinaci odio forent concepturi, ſcilicet, Chriſtum, cuius ex fide iuſtificati ſunt omnes ſancti & iuſti, miro modo inſinuat, cum dicit. Et tollet eum propinquus ſuus & comburet eum, vt efferat oſſa de domo, & dicet ei; qui in penetralibus domus eſt, Nunquid adhuc eſt apud te: & reſpondebit, finis eſt. Et dicet ei, Tace, & non recorderis nominis domini.

Implacabile Iudæorũ odium contra Chriſtũ

Legat qui vult hiſtoriam Ioſephi, vbi excidium Hieroſolymorum deſcribit, & ſciet quam veraciter pro re prædictum fuerit malum illud ſermonibus huiuſcemodi. Tollet eum propinquus ſuus, & comburet, & dicet, Nunquid adhuc eſt apud te? Et reſpondebit, Finis eſt. Neque enim modus, aut numerus erat intus morientium, & fame pereuntium, nec ſufficere poterât viui mortuis efferendis. Cum autem ſcire poſsint, nec diſſimulare valeant, hoc illis accidiſſe propter ſanguinem Ieſu Chriſti, mirum valdè eſt, quod indomabili corde & tunc dixerunt, & nunc vſque dicunt, ſinguli ad alterum, tace & non recorderis nominis Domini, nominis eiuſdem Ieſu Chriſti, quem Deum & dominum eſſe publica confeſsione confitentur Chriſtiani. Malunt damnati eſſe, & damnationem æternam expectare, quàm confiteri, vel audire nomen huius Domini, ſuffuſi mirabiliter felle amaritudinis, odiumque ſpirantes implacabile contra nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, gentiumque inuidentes ſaluti. Attamen iuſti ſibi eſſe videntur nonnulli ex eis, obſeruando iuſtitias carnis, & profitendo præcepta decalogi, quæ ſunt, non habere Deos alienos, non facere ſculptile, non aſſumere nomen Domini invanum, ſabbatha cuſtodire, patrem & matrem honorare, non occidere, non mœchari, non furtum facere, non loqui falſum teſtimonium, non concupiſcere. Sed qualis hæc eſt iuſtitia illorum, cum illum oderint, per quem vnũ & ſolum iuſtificantur omnes quicunq; veraciter iuſti ſunt? illum vnum quærit Deus vbi ſit, vel apud quos commoretur, vt parcat illis, & quia non eſt apud illos, idcirco ſuper eos indignationem ſuam effudit, quemadmodum apud Ezechielem ipſe dicit, Et quæſiui de eis virum, qui interponeret ſepẽ, & ſtaret oppoſitus contra me, propterea ne diſsiparem eos, & non inueni, & effudi ſuper eos indignationem meam, & in igne iræ meæ conſumpſi eos. Igitur morientur (ait) etiam iuſti, ſiue (vt apud eũdem Ezechielẽ) & occidam, inquit, in te iuſtum & impium, etiam ſi in domo vna reliqui fuerint viri decem. Morientur (inquam) quia ecce Dominus mandauit, id eſt, per prophetas locutus eſt, & ſermonem ſuum complens, percutiet domum maiorem ruinis, & domum minorem ſciſsionibus. Maiorem domum decem tribus, quæ appellabantur tribus Iſrael, domum minorem duas tribus dicit, quæ regebâtur à ſtirpe Dauid. Et hoc in percuſsione domus vtriuſque notandum, quòd maiorẽ ruinis, minorem verò ſciſsionibus percutiendam fore dicit. Nã Iſrael, quia maiora peccauerat, feritur ruinis. domus autem Iuda, in qua erat templum, & quæ minora peccauerat, non ruinis percutitur, ſed ſciſsionibus dum ſeptuaginta annorum captiuitate retinetur. Sed econtra poteſt dici, quia domus Iuda maiora peccauit. Nam & apud Ezechielem cum præmiſiſſet Dominus Fili hominis notas fac Hieruſalem abominationes ſuas, deinde inter cætera dicit. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit, ſed viciſti eam ſceleribus tuis, & iuſtificaſti ſorores tuas, Sodomã videlicet & Samariã, in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergo & ſciſsiones domus Iuda maiores intelligi cõuenit ruinis domus Iſrael. Quod vt liquido clareſcat, non illam tantũ captiuitatem ſeptuaginta annorum, ſed illã potius attendamus, qua nunc in omnes gentes Iudæi Romano excidio diſperſi ſunt. Tunc namque domus Iuda, nec ſciſsionib. tantùm, nec ſolummodo ruinis, ſed & ſciſſionibus & ruinis percuſſa eſt. quia ciuitas Hieruſalem vt rueret, primum in ſemetipſa ſciſsionibus percuſſa eſt. Tito namque vt refert Ioſephus, adhuc apud Alexandriam imperium diſponente, contigit etiam ſeditionem, quæ apud Hieroſolymam erat, auctã trifariam diuidi, ducibus Eleazaro, Ioanne, & Simone, quorum Eleazarus ſuperiora, Simon autem inferiora ciuitatis loca, Ioannes verò media tenebat. His ducibus à ſeditione nunquam quieſcentibus, quàm miſerabilibus domus Iuda ſciſsionibus percuſſa fuerit, qui plenius noſſe cupit, narrationem iam dicti legat hiſtoriographi. Porrò iuſtitiam quoque iudicij Dei, quæ domum illam tantis ſciſsionibus percuſsit, ſcire deſideranti prius animaduertendum eſt, in quo domus hæc minor, id eſt, domus Iuda, domum maiorem, ſcilicet domum Iſrael, peccando ſuperauit, ſicut ſupra diximus cum teſtimonio prophetę dicentis ad Hieruſalem, Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit, Sed viciſti eam ſceleribus tuis. Peccata ſiue ſcelera vtriuſque confitenda, & cõparanda ſunt, vt appareat quam veraciter dictum ſit. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit. Nimirum peccata Samariæ fuerunt, quod decem tribus, quorum Samaria metropolis extitit, ſciderunt ſeſe à domo Dauid, & negauerunt eũ, dicentes, quæ pars nobis in Dauid, vel quæ hæreditas in filio Iſai, & ſicut Dauid negauerunt, ita Deum quoque relinquentes, vitulos aureos pro Deo coluerunt. At verò peccata Hieruſalem iſta fuerunt, quod Chriſtũ filium Dei verum Dauid, & ſecundum carnem filium Dauid, & ſecundum diuinitatẽ domi-

Iuſtitia carnis. (beside "tes ſaluti. Attamen iuſti ſibi eſſe videntur")

Ezech. 22. (beside "admodum apud Ezechielem")

Ibid. 21. (beside "etiam iuſti, ſiue (vt apud eũdem Ezechielẽ)")

Domus maior & domus minor. (beside "domum maiorem ruinis, & domum minorem")

Ezech. 16. (beside "Iuda maiora peccauit. Nam & apud Ezechielem")

Hieruſalẽ à ſciſsionibus & ruinis percuſſa (beside "Tunc namque domus Iuda ... ſciſsionibus percuſſa eſt")

Grauius peccauit Hieruſalẽ, quàm Samaria. (beside "Peccata ſiue ſcelera vtriuſque confitenda")

3. Reg. 12. (beside "cata Samariæ fuerunt, quod decem tribus")

dominum Dauid, Chriſtum(inquam)deũ
& hominem, regem & ſaluatorem, non ſo-
lummodo dixerunt, nó eſt nobis pars in i-
ſto filio dei, filio Dauid, ſiue nõ habemus re
gẽ niſi Cæſarẽ, verũetiam ꝓ illo dimitti ſibi
petierunt Barrabam ſeditionis authorem.
Iſta ſi ritè conſiderentur, reuera dimidium
Samaria non peccauit, quia videlicet quan-
to iſte Deus, & homo filius Dauid maior eo
dem patre Dauid, tantò peccatum quod in
eum admiſſum eſt maius debet æſtimari,
præſertum cum Hieruſalem, nó ſolummo-
do negauerit hunc, ſicut Samaria negauit,
verumetiam occiderunt, & pro Barrabam
(ſicut iam dictum eſt) ſeditionis authorem
dimitti ſibi petierit. Idcirco quoniam taliter
ſe ſcidit à rego Ieſu Chriſti filij Dauid, nimi-
rum valdè iuſto iudicio ſciſsionibus percuſ-
ſa eſt, ita vt in malum ſuum ſeſe à regno Ro
manorum ſcindendo victores orbis terrarũ
contra ſe cõcitaret, & quod valdè mirum
"fuit, foris obſeſſa, intus triſariam(vt iam di-
"ctum eſt)ſciſſa magis ſeditionibus, quã obſi
"dione deperiret. Sequitur. [Nunquid curre-
"re queunt in petris equi, aut arari poteſt in
"bubalis. Quoniam conuertiſtis in amaritudi
"nem iudicium, & fructum iuſtitiæ in abſyn-
"thium. Qui lætamini in nihili, qui dicitis.
Nunquid non in fortitudine noſtra aſſum-
pſimus nobis cornua?] Ad quid iſtas ſimili-
tudines equorum & bubalorum induxerit,
ipſe penè expoſuit, dicendo: qui lætamini in
nihili, qui dicitis: Nunquid non in fortitudi
ne noſtra aſſumpſimus nobis cornua? Vani-
tatẽ atque ſuperbiam miro hic modo percu
tit, interrogando de equis & bubalis. Irridet
nos ſapientia Dei, qui confidunt in curribus
& in equis, ſicut tẽpore cõfidebat Ephraim,
& qui ſuperbiæ cornibus arrectis ſteterunt
contra fortitudinem cæli, ſicut in Pſalmo te
ſtatur iſte Chriſtus per os prophetæ Circun
Pſal. 21. dederũt me vituli multi, tauri pingues obſe-
derũt me. Irriſio grauiſsima ſonat in verbis
huiuſcemodi. Idem enim eſt, ac ſi dicat ſapiẽ
tia ſpiritus prophetici. Vos quidem, prædicẽ
te me, quod maior domus ruinis, & minor
ſciſsionibus, percutienda ſit, nihilominus e-
quitando contenditis eſſe ſimiles Aegyptijs
atque Aſſyrijs, ſed vos benè ſcitis quod equi
Supra. 5. currere poſſunt in petris. Hoc dixiſſe ſatis
eſt, ſubaudiri eñ poteſt id, ꝙ longè ſpiritus
dixit, qa fuga à veloce peribit, & nõ poteritis
effugere. Multis aduerſitatum præpediti oſ-
fendiculis, ſicut equi veſtri nõ queunt cur-
rere in petris. Habetq́; talis dictio mixtum
cum ſæueritate iocum, cùm dicitur: Lætan-
tibus in equis, vos reuera lætamini in nihili,
Bubali ſu- quia veſtri equi non queunt currere in pe-
perbi Iudæi tris. i. fallaces ad ſalutem erunt vobis in tem
pore anguſtiæ, quando ruinis & ſciſsio-
nibus feriemini. Item quod dicit, aut nun-
quid arari poteſt in bubalis, ſi reſpicias ꝙ
ſubſequitur, qui dicitis. Nunquid non in for

titudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua,
nihilominus iocum in verbis habet amarũ,
& ad illum pertinentem riſum, de quo ſapiẽ
tia. Ego quoq́; (inquit) in interitu veſtro ri-
debo, idem eſt ac ſi dicat. Quoniam eſtis ſu-
perbi, quapropter (ſicut ſupra dictum eſt)
iuraui in anima mea, dicens. Deteſtor ego
ſuperbiam Iacob, & domum eius odi, quo
niam(inquam)in fortitudine veſtra cornua
vos aſſumpſiſſe dicitis, eritis ergo mihi ſicut
bubali, qui tam indomiti ſunt, vt iugum cer
uicibus non recipiant, & cum ſylueſtres bo
ues ſint, nolint propter feritatem vomere
ſcindere terram. Ita vos mihi eritis vtique
inutiles operi vel regno Dei, vobiſque eua-
gantibus atque diſperſis, adhibebo mihi
boues alios, boues domitos, dicamq́ue illis, *Matth. 11.*
tollite iugum meũ ſuper vos, & regno Dei *Ibidem 21.*
fructum operabuntur, iuxta illud. Amen di *Rom. 10.*
co vobis, quia auferetur à vobis regnũ Dei,
& dabitur genti facienti fructus eius. Reue-
ra dicunt iſti bubali, Nunquid non in forti-
tudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua,
dum quærentes ſuam ſtatuere iuſtitiam, iu-
ſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti, & pro hac ſe-
ritate conuertũt ſibi in amaritudinem iudi-
ciũ, & fructũ iuſtitiæ in abſynthiũ, ꝗ herba
amariſsima eſt. Nam quia ſuam(vt iam di-
ctum eſt) ſtatuere volentes iuſtitiam, proij-
ciunt à ſemetipſis Chriſti iugum, meritò a-
marum, id eſt, ſine miſericordia ferunt iudi
cium, & quia dulcedinem iuſtitiæ Dei non
quærunt, iuſtitiæ ſuę metuunt abſynthium,
vt nec ſaltem in iſto ſeculo requiem habeãt,"
vel in terra ſua commanere valeant. Vnde,"
& ſequitur. [Ecce ego ſuſcitabo ſuper vos,"
domus Iſrael, dicit Dominus Deus exerci-
tuum, gentem, & conteret vos ab introitu
Emath, vſque ad torrentem deſerti.] Hæc
eſt amaritudo iudicij ꝗ̃ biberunt, ꝙ in iſto
quoque ſeculo contriti atq́; ſubuerſi ſunt, à
principio vſque ad finem, à capite vſque ad
caudam, à terminis terræ ſuæ, qui ſolem re-
ſpiciunt, vſque ad torrentem deſerti, quod
occidentem reſpicit, id eſt, ab Emath(quæ
& ab Epiphania dicitur ab Antiocho cogno
mentum Epiphanes nomen ſortita eſt) vſq́;
ad Rinocruram, inter quam & Peluſium, ri-
uus Nili, ſiue torrens de heremo veniens,
mare ingreditur. Sicut dictum, ita & factũ
eſt, quia de cunctis terminis ſuis contritus
atque ſubuerſus eſt Iſrael. Primum decem
tribus ab Aſſyrijs. Deinde Iudam & Benia-
min à Chaldæis atque Romanis. Illa cornu-
torum ſiue iugum ferre recuſantium buba-
lorum contritio ſiue ſubuerſio, qualiter fu
tura, qualibus vel quantis incrementis ad cõ
ſumationem peruentura foret, ſequentia ꝓ- *CAP. VII*
phetæ dicta præſignant. Ait enim [Hæc o-
ſtendit mihi dominus Deus. Et ecce fictor"
locuſtæ in principio germinantium ſerotini"
imbris, & ecce ſerotinus poſt tonſionem gre"
gis. Et factum eſt, cùm conſummaſſet come"
dere"

Q

“dere herbam terræ,& dixi. Domine Deus “propitius eſto obſecro. Quis ſuſcitabit Iacob quia paruulus eſt? Miſertus eſt aūt d.s ſuper hoc ſed & iſtud non erit dixit dominus Deus. Hæc oſtendit mihi dns Deus, & ecce vocabat iudiciū ad ignem dūs Deus,& deuorauit abyſſum multā, & comedit ſicut partem,& dixi.Dne Deus quieſce obſecro. Quis ſuſcitabit Iacob,quia paruulus eſt?miſertus eſt dominus ſuper hoc,ſed & iſtud nō erit,dixit dns Deus. Hæc oſtendit mihi,& ecce dominus ſtans ſuper murum litum, & in manu eius trulla cœmentarij, & dixit dominus ad me.Quid tu vides Amos?Et dixi. Trullā cœmentarij.Et dixit dominus ad me. Ecce ego ponā trullam in medio populi mei Iſrael. Nō adijciam vltra ſuperinducere eū, & demolientur excelſa idoli,& ſanctificationes Iſrael deſolabuntur.] Tres illæ oſtenſiones ſiue viſiones agnoſcendæ ſunt, & idcirco totum præſens capitulum poſuimus, vt pręſentior ſit intellectus rerū,quæ futuræ præmonſtrabantur. i. trium incrementorū, maliſiue contritionis atq; ſubuerſionis iam dictæ, quæ de ſacris hiſtorijs nota habentur. Illa nunc incremēta prius cōmemorāda ſunt, & tunc demum præſentis literæ calcanda veſtigia. Primo fuit, q aſcendit rex Aſſyriorum,& tranſtulit Iſrael in Aſſyrios,nec multo interiecto tempore aſcendit ad vniuerſas ciuitates Iuda munitas, & vſq; Hieruſalem peruenit,ſed non prævaluit, dicente domino ad Eſa. Ponā circulū in narib. tuis,& hamum in labijs tuis, & reducam te in viā per quam veniſti. Venit enim angelus domini in nocte illa & percuſsit caſtra Aſſyriorum CLXXXV. millia. Secundum fuit, quando venit Nabuchodonoſor rex Babylonis ipſe, & omnes exercitus eius in Hieruſalem & cœpit eam, & ſuccendit Nabuzardān princeps exercitus domū domini, & domum regis,& murū in circuitu deſtruxit omnis exercitus Chaldæorum. Tertium fuit,quum venerunt Romani, & tulerunt locum & gētem, templum, & ciuitatem, ita vt non relinqueretur lapis ſuper lapidem Horum futurorū miræ imagines huic prophetæ tribus iſtis oſtenſionibus præmonſtratæ ſunt. Cū enim dicit: Hæc oſtēdit mihi dominus deus. Et ecce fictor locuſtæ, venturum intelligit, & intelligi vult exercitum Aſſyriorum pro multitudine ſimul & vanitate breuis & tranſilientis vitæ locuſtis cōparabilem, nihilominus & pro depopulatione cunctorū naſcentium quā facturi erant in morem locuſtarū. Huius nimirū locuſtę fictor eſt dominus, fictor,inquā,id eſt,creator eſt idem qui magnorum i.ſanctorum ſiue electorū hominū conditor & Deus. Nec vero indignè fictor præſenti loco dicitur, quia videlicet talium exiguitas hominum, qui æternam gloriam non quærentes vanitatē huius ſeculi breui ſaltu pertranſierunt, talium (inquam) paruitas ſiue exilitas hoc meretur,vt eorum nō conditor, ſed fictor dicatur Deus. Hinc apud Iſaiā legimus Qui ſedet ſuper gyrum terræ,& habitatores eius ſunt quaſi locuſtæ. Et cur vel quā rectè hoc dixerit, poſt aliqua breuiter aperit dicens Iſraeli, cui prælocutus fuerat, & tu Iſrael ſerue meus Iacob quem elegi,ſemen Abrhā amici mei,in quo apprehendi te ab extremis terræ. Ventilabis eos,& ventus tollet,& turbo diſperget eos. Nam qui leui euentu,& in breui multitudo hominum vanitatem ſequentium tollitur, & perit memoria eorum, ſicut nonnunquā flante vento locuſtam arreptam,& in mare, iubente domino, proiectam legimus, rectè & Aſſyrij,& quilibet eiuſmodi homines locuſtarum nomine deſignantur. Quòd autē cùm dixiſſet ecce fictor locuſtę,in principio germinantium ſerotini imbris,tempus indicat,quo illa locuſta venerit, id eſt, quando cuncta virent, & parturit omnis ager,& diuerſarum arborum flores in ſui generis poma rumpuntur, cunctarumque abundantiam rerum flores arborum,atque herbæ ſegetum pollicentur. Nimirum illo tempore deuaſtari quaſi tonderi eſt, vt ablata pulchritudine rerum, nuda inopia velut manifeſtum in fronte pareat caluitium. Idcirco quia poſt eandem depopulationem ſufficiēs vbertas reddita eſt, ſiue tunc temporis dominus Ezechiæ per Eſaiam loquens, tibi autem (inquit) erit hoc ſignum,comede hoc anno,quæ ſponte naſcuntur, & in anno ſecundo pomis veſcere, in anno autem tertio ſeminate,& metite,& plantate vineas, & comedite fructum eorum. Idcirco (inquam) cū dixiſſet in principio germinantium ſerotini imbris, ſubiunxit Et ecce ſerotinus poſt tōſorem gregis,ſubauditur Sennacherib. Nā quod dictum eſt,in anno autem tertio ſeminate & metite, ſupplementum quidem, ſed ſerotinum fuit,& hoc poſt tonſuram gregis, id eſt poſt deuaſtationē Sennacherib. Hunc tonſorem ſiue tonſuram Eſaias acutam nouaculam vocat, quæ pilos omnes & capillos Iſraelitici corporis raſerit In die illa (inquit) radet dominus in nauacula conducta, in his qui trans flumen ſunt,in rege Aſſyriorum caput,& pilos pedum,& barbam vniuerſam Iam cūcta vaſtauerunt,iam vniuerſas ciuitates Iuda munitas ceperat, & Hieruſalē quæ ſola erat reſidua tōſor ille obſidebat, vt poſt tonſuram ſiue raſuram caput quoque præcideret, cùm (ſicut ſcriptura refert) orauerunt Ezechias rex & Eſaias filius Amos propheta aduerſus blaſphemias eius, ac vociferati ſunt vſque ad cœlum. Hoc eſt quod protinus ait. Et factum eſt, cùm conſummaſſet comedere herbam terræ, & dixit Domine Deus propitius eſto obſecro. Iuxta metaphoram locuſtæ dixit, cùm conſummaſſet conmedere herbam terræ,id eſt, cùm iam omnia deuaſtaſſet, & terram operiens

Tria incrementa malico Iudæorum

4.Reg.17. *ri.19.* *4.Reg.vlt.* *Hier. vlt.* *Matth.24* *Luca.19.*

Fictor locuſtæ.

Eſa. 40. *Exod.10.*

Tonſor Iſrael,rex Sennacherib.

4.Reg.19. *Eſa 37.* *Eſa.7.* *4.Reg.19.* *Eſa. 37.*

riens exercitus multitudine. Quod ſe dixiſſe *Vbi ſupra.* narrat: Domine Deus propitius eſto obſecro. Futurũ erat vt dicerent Ezechias rex & Eſaias filius propheta, orantes (vt iam dictũ eſt) & vociferantes vſque ad cælum. Item, quod hic ait: Miſertus eſt Dominus ſuper hoc, ſed & iſtud non erit, dixit Dominus, futurum erat vt fieret, ſcilicet vt miſereretur, & ſic loqueretur Dominus. Illic etenim ita ſcriptum eſt. Quam ob rem hæc dicit dominus de rege Aſſyriorum. Non ingredietur vrbẽ hanc, nec mittet in eam ſagittã, nec occupabit eam clypeus, nec circundabit eã munitio. Per viam qua venit, reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit dominus, protegamq́ue vrbem hanc, & ſaluabo eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Itaque cùm dicit, ſed & iſtud non erit, ſenſus hic eſt. Erit quidem vt cęteras ciuitates Iuda capiat & cuncta in circuitu Hieruſalem deuaſtet ille tonſor, ſiue tõſura gregis, id eſt, exercitus Sennacherib, ſed non iſtud etiam erit, vt vrbem hanc ingrediatur. Porrò, quod cùm dixiſſet propheta, Domine Deus propitius eſto obſecro, ſubiũxit atque ait. Quis ſuſcitabit Iacob quia paruulus eſt, quis dignè poſsit exprimere quali diſcuſſione dominum excitet atque percellat, vt memor ſit miſericordiæ ſuæ? Cùm enim dicit, Quis ſuſcitabit, quodammodo conſurgere videtur atque percellere Deum, percunctando ipſum, quis nam ille fuerit, qui toties Iacob de anguſtijs, & de cæde vaſtantium liberauit, & vtrum ipſe à ſemetipſo demutatus ſit, oblituſq́ue naturæ ſuæ, cui propriũ fuerat miſereri. Subiungit etiã cauſam, propter quam toties Iacob ſuſcitaſſet, & adhuc ſuſcitare de periculo deberet, dicendo, quia paruulus eſt. Paruulus (inquit) id eſt, humilis. Quod ſi humilitas & cõtritio cordis cauſa extitit, propter quã Deus toties illum ſuſcitauit, nimirum & tunc ſuſcitare illum dignũ fuit, quia ſemetipſum & ſuos Ezechias rex coram domino humiliauit, ſicut ſcriptũ eſt. Et factum eſt cùm audiſſet Ezechias verba Rapſacis, ſcidit veſtimenta ſua, & obuolutus eſt ſacco, & intrauit in domum domini, & miſit Heliachim qui erat ſuper domũ, & Sennam ſcribam, & ſeniores de ſacerdotibus opertos ſaccis ad Eſaiam. Nec verò ſolummodo habitu tunc Iacob paruulum ſeſe oſtendit, verum etiam verbis teſtatus eſt, ſecundum hæc verba regis eiuſdem dicentis ad Eſaiam. Leua ergo orationem pro reliquijs quę repertę ſunt. Iã enim decem tribus in Aſſyrios tranſlatæ fuerant, & idcirco paruulus Iacob non tam gentem, quã reliquias gentis ſe eſſe memorauit. Cũ deinde dicit. Hæc oſtendit mihi dominus Deus. Et ecce vocabat iudiciũ ad ignem dominus Deus, & deuorauit abyſſum multã, & comedit, ſimul partẽ intelligit vel intelligi vult, ꝙ Nabuchodonoſor, regẽ Babylonis vocaturus

Iacob paruulus, id eſt humilis.

Vbi ſupra.

foret dñs, vt veniret corã Iudã & Hieruſalẽ, templũq́; & Hieruſalẽ igne ſuccenderet, ꝙ erat vocare iudiciũ ad ignem. i. iudicare vſque ad ignem. Non enĩ ſic dicendum erat de Nabuchodonoſor, ſicut dictum fuerat de Sennacherib, & vrbẽ hanc non ingredietur. Iuſto nanq; iudicio tradenda erat ciuitas in manus regis Babylonis & ſeruorũ eius, vt igni ſuccẽderetur. Multa Abyſſus. i. vniuerſitas Iudææ, ſiue ipſa ciuitas, quæ propter ꝓfundã auaritiam, abyſſus multa dici merebatur, in tantũ, vt domum quoq; domini ſpelũcam latronum feciſſent, ſicut in Hiere. conqueſtus eſt dominus Deus. Cumq́; ſubiungit. Et comedit ſimul partẽ, ſubaudiendũ eſt Dei, quia videlicet templum ipſum pars Dei eſſe debuerat. quod propter profunditatem auaritiæ abyſſus multa, ſiue ſpelunca latronum eſſe poterat. Quod deinde ſeqtur: Et dixi, domine Deus, quieſce obſecro, quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt, futurũ erat vt dicerent Daniel & ſocij eius poſt illud iudicium ignis in Babylone captiui. Exempli gratia. In anno primo Darij filij Aſſueri, ego Dainel (inquit) intellexi in libris Numerũ annorum, de quo factus eſt ſermo domini ad Hier. prophetã, vt cõplerentur deſolationis Hieruſalẽ ſeptuaginta anni, & poſui faciem meã ad dominum Deũ meum, rogare & deprecari in ieiunijs, ſacco, & cinere, &c. Orare nanque vt ſolueretur captiuitas poſt prænũciatos ſeptuaginta annos, hoc erat dicere domine Deus quieſce obſecro. Non hic ita dictum eſt, vt ſuprà; Domine Deus propitius eſto, ſed dictũ eſt domine Deus quieſce obſecro. Futurũ nanq; erat, non vt propitio domino repelleretur Nabuchodonoſor, ſicut repulſus fuerat Sennacherib, ſed vt ſaltem poſt vindictam quieſceret cæleſtis iræ commotio. De eo quod iterũ ait. Quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt, itidẽ ſentiendum (vt ſupra diximus) quia videlicet qui præcipitare, & de anguſtijs liberare conſueuerat Iacob propter humilitatem eius, qua dicitur paruulus, ipſe conſequenter de Babylonica captiuitate illũ ſuſcitare debuit, quoniam captiui humiliter deprecabantur, exempli gratia, cùm in oratione ſupra memorata diceret Daniel, Propter peccata enim noſtra, & iniquitates patrum noſtrorũ Hieruſalem, & populus tuus in opprobriũ ſunt omnibus per circuitũ noſtrum. Item, Quia imminuti ſumus plus quã omnes gentes, ſumuſq́; humiles in vniuerſa terra hodie propter peccata noſtra, & non eſt in tempore hoc princeps, & propheta, & dux, neque holocauſtum, neque ſacrificium, neque oblatio, neque incenſum, neque locus primitiarum coram te, vt poſsimus inuenire miſericordiam, ſed in animo contrito, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. Sic paruulus Iacob ſæpe ſuſcitatus, adhuc ſuſcitandus erat, & idcirco nunc dicit, Quis ſuſcitabit Iacob pro

Abyſſus multa, auaritia ſcilicet.

Hier. 7. 12.

Dani. 9.

Humilitas Iudæorum in captiuitate Babylonica.

cob pro eo quia eſt paruulus, vt reſpondete domino, ego ſum qui illum ſæpe ſuſcitaui, pro cauſa huiuſmodi quodammodo cócluditur à dicente. Ergo tu idem de Babylonica captiuitate nunc illum ſuſcita, quia paruulus eſt adhuc, id eſt, humilis. Quãdiu paruulus & non impœnitens fuerit, tam diu illum ſuſcitare debebis. Cũ deinde dicit, hæc oſtendit mihi, & ecce dominus ſuper murũ litũ, & in manu eius trulla cementarij, valdè notandum eſt, quia percunctationẽ dñi ſubinfert, dicentis: Quid tu vides Amos? Hoc in præmiſsis oſtẽſionib. dictũ, vel factum non eſt. Nam vbi dixit, hæc oſtendit mihi dominus Deus, Et ecce fictor locuſtæ, nó dictum eſt, Et dixit dominus ad me, quid tu vides. Amos? Item, vbi dixit. Hæc oſtendit mihi dominus Deus, & ecce vocabit iudicium ad ignem, non dictum eſt, & dixit dominus ad me. Quid tu vides Amos? Grauiſsima res denunciatur per trullam cementarij ponendã in medio populi. Et idcirco vt attentus ſit inſpector propheta, dicitur ei, Quid tu vides Amos? Item, & illud vigilanter animaduertendum, quia cùm dixiſſet dominus, ecce ponam trullã in medio populi mei Iſrael, non adijciam ſuperinducere eum, & demolientur excelſa idoli, & ſanctificationes Iſrael deſolabuntur, non fuit vltra ſpiritus in ꝓpheta, vt diceret, vel ſicut primò dixerat, domine Deus propitius eſto obſecro, vel ſicut ſecundò dixerat, domine Deus quieſce obſecro. Hoc (inquam) valdè notandum & diligenter animaduertendum eſt, quia nimirũ non ab re taliter demonſtratum, & taliter depoſitum eſt. Extrema nanque & irrecuperabilis deſtructio hac offenſione tertia prophetæ oſtenſa eſt, quæ accidit ad vltionẽ ſanguinis Ieſu Chriſti, quæ per manus Romanorum facta eſt. Quo ex tempore iam non eſt propheta, qui pro gente illa intercedat, quatenus propitius ſit, & quieſcat, quemadmodum Eſaias deplorans. Non eſt (ait) qui inuocet nomen tuum, qui conſurgat & teneat te. Siquidem & quando Sennacherib rex Aſſyriorum vſq; ad Hieruſalẽ venit, tunc & Ezechias rex & Eſaias propheta dixerat, Domine deus propitius eſto obſecro. Et quando in Babyloniam tranſmigrauerãt filij Iuda, Daniel & ſocij eius dixerunt, Domine Deus quieſce obſecro. Nunc autẽ pro templo illo vt reſtituatur, ſiue pro ſacrificijs illis vt iterũ celebrentur, non eſt qui intercedat, aut intercedere debeat. Hac igitur obſeruata diuerſitate tam literæ, quã intelligentiæ, nunc demum cœpta ſcripturæ veſtigia diligentius percurramus. Et ecce (inquit) dominus ſuper murum litum, & in manu eius trulla cemẽtarij. Murum litum ita dixit, ac ſi diceret parietem dealbatum. Quid autem paries dealbatus, ſiue murus litus ſignificare exiſtimandus ſit, Paulus Apoſtolus mirabiliter innuit, dum ſtans in conſilio, principe ſacerdotum Anania præcipiente aſtantibus ſibi, percutere os eius dixit, Percutiet te deus paries dealbate. Igitur murus ſiue paries dealbatus ſacerdotium illud extitit, quem videlicet murum ſiue parietem tam diu dominus induxit ſiue dealbauit, habens in manu trullam cementarij, quam diu carnalem Iudaiſmum permiſit glorioſum videri, ſtante templo & florente religione in carnalibus cæremonijs. Sed ecce ponam (inquit) trullã in medio populi mei Iſrael, non adijciam vltra ſuperinducere eum. Nudus erat Iſrael, nudus & indecorus atque infirmus, qui ſolebat à me ſuperinduci & ſolidari, ſicut ſuperinducitur, & cóſirmatur paries cum trulla cementarij, & non ſolùm pulchritudine, ſed & contra iniuriam imbrium & creberrimas tempeſtates fortitudinem accepit. Et quidem ſemetipſos arbitrãtur eſſe cementarios, ſuumq; parietẽ proprio ſuperinducere geſtiunt ingenio, ſed neq; ſuperinductio pulchra eſt, quæ ex Deo non eſt, neque paries ſtare poteſt. Vnde & apud Ezechielẽ, cũ de hac ipſa re loqueretur, ait idem dominus. Dic ad eos qui liniunt parietem abſq; temperatura, quod caſurus ſit. Erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes deſuper irruentes, & ventum procellæ diſsipantem. Siquidem ecce cecidit paries. Nunquid non dicetur vobis, vbi eſt litura quam liuiſtis? & cætera. Verè vt ait illic, Ecce cecidit paries, nec adijciet DOMINVS ſuper inducere eum. Quod illic dicit, Ecce cecidit paries, hoc idem in iſto loquitur. Et demolientur excelſa idoli, & ſanctificationes Iſrael deſolabuntur. Et quidem cum in Ezechiele loqueretur, iam non ſolùm in decem tribubus ceciderat paries, verumetiam Iuda partem in Babyloniam tranſmigrauerat: & ipſe Ezechiel vnus de captiuis erat, ſed adhuc futurum erat, vt iterum in Iuda caderet paries irrecuperabiliter, poſt paſsionẽ dñi factũ eſt. Idcirco cũ præterito tempore dixiſſet, illic ſiquidẽ ecce cecidit paries, ſubinde futuri temporis verbis ſubiũxit. Propterea erũpere faciã ſpiritũ tempeſtatũ & in indignatiõe mea, & imber inundãs in furore meo erit, & lapides grãdes iræ in cõſummationẽ, & deſtruã parietem quẽ leuiſtis abſq; tẽperamento, & adæquabo eũ terræ, & reuelabitur fundamẽtũ eius. Ruinã hanc ſine deſtructionẽ parietis, & deſolationẽ ſanctificationũ Iudaicarum, Danieli loquens angelus Gabriel, luce clarius exprimit his verbis. Et poſt hebdomadas ſexaginta duas, occidetur Chriſtus, & non erit eius populus qui, eum negaturus eſt, & ciuitatem & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Et deficiet hoſtia, & ſacrificiũ, & in templo erit deſolationis abominatio, & vſque ad conſummationẽ & finem perſeuerabit

Eſa. 64.

Murus litus ſeu paries dealbatus.

Actor. 23.

Ezech. 13.

Dani. 9.

uerabit deſolatio. His dictis, quibus vtiq; cõmunia totius gentis mala prænunciata ſunt, côſeſtim propria quarundam perſonarum mala terribiliter ſubiungit, ſcilicet, Hieroboam regis, & Amaſiæ ſacerdotis illius temporis. Sequitur: [Et cõſurgam ſuper domũ Hieroboam in gladio. Et miſit Amaſias ſacerdos Bethel ad Hieroboam regẽ Iſrael, dicens: Rebellauit contra te Amos in medio domus Iſrael, non poterit ſuſtinere terra vniuerſos ſermones eius. Hæc enim dicit Amos. In gladio morietur Hieroboam, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua. Et dixit Amaſias ad Amos. Qui vides gradere, fuge in terram Iuda, & comede ibi panẽ, & ibi ꝓphetabis, & in Bethel non adijcies vltra vt prophetes, quia ſignificatio regis & domus regni eſt. Et reſpondit Amos, & dixit ad Amaſiam. Non ſum propheta, & non ſum filius prophetæ, ſed armentarius ego ſum, vellicãs ſycomoros. Et tulit me dominus deus,

Eſa. 64.

cùm ſequerer gregem, & dixit ad me Dominus. Vade & propheta ad populum meum Iſrael. Et nunc audi verbum domini, Tu dicis, non prophetabis ſuper Iſrael, & non ſtillabis ſuper domum idoli, propter hæc dicit domin⁹. Vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur. Et tu in terra polluta morieris, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua.] Sicut iam dictum eſt, regis illius tẽporis, qui erat Hieroboã, & ſacerdotis Amaſiæ mala propria vaticinatur hæc ꝓphetiæ pars. Et hoc ad laudem iudicij Dei cõſiderandum eſt, quia quiſquis eorum tantò maior in crimine tanto amplius percutitur diſtrictione vindicis ſententiæ. Conſurgam (inqt) ſuper domũ Hieroboam in gladio. Zacharias fili⁹ Hieroboã filij Ioas, filij Iohã filij Iehu gladio percutiẽdus additur, quod & factum eſt. Coniurauit enim contra illũ, videlicet Zachariam, Sellum filius Iabes, percuſsitq; eum palam & interfecit, regnauitq; pro eo iuxta verbum, quod locutus fuerat dominus ad Iehu. Quia ſtudioſè feciſti omnia, quæ erant in corde meo contra domum Acbab, filij tui vſque ad quartam generationem ſedebũt ſuper thronum Iſrael. Vnde notandum, quòd non dixerit, conſurgam ſuper Hieroboam, ſed ſuper domum Hieroboãin gladio. Porrò, Amaſias dum prophetæ rebellionis crimen impingere nititur, accuſando illum, noluit purũ eius referre ſermonem, ſed auxit de ſuo quippiam adijciẽs, in quo maius videretur crimen. Videlicet parum illi videbatur ad excitandum regis furorem, quòd dixerat ex ore domini, & cõſurgam ſuper domum Hieroboam in gladio. Poſſet enim hoc intelligi, quòd non diceret Hieroboam eſſe feriendum gladio, ſed poſt mortem eius poſteros (quod & factum eſt) & idcirco deprauauit dictum teſtis mendax & falſus excuſator, dicendo, rebellauit contra te Amos. Hæc cùm dicit, in gladio morietur Hieroboam. Hoc agendo ſatis indicat, quàm nequiſsima intentione ori eius eatenus inſidiatus fuerit, vt inueniret vnde accuſaret eum ſacerdos aurei vituli, & exinde diues, immò vacca pinguis, ſicut ſuperius hic idem propheta dixit, Audite hoc verbum vaccæ pingues, quæ eſtis in mõte Samariæ. Sacerdotes intelligi volunt, quorum vnus vel maximus erat iſte. Tandem inuenit vnde accuſaret eum vbi regem nominauit, & (ſicut iam dictum eſt) ne parum videretur crimen, quod de domo regis propheta dixerat, in ipſam regis perſonam detorſit, corrumpens puritatem ſermonis. Idcirco miranda retributio ſæueritatis vel iuſtitiæ Dei, dum fornicario ſacerdoti cum vitulis aureis fornicanti, & in eadem fornicatione populum detinenti dicitur, propter diuini vel prophetici ſermonis corruptionẽ, vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur, & tu in terra polluta morieris. Nimirum quia rege ipſo maior erat in ſcelere, maior etiam eſſe debuit in vltione, vt videlicet rex Hieroboam non in ſeipſo, ſed in domo vindictam corporalem reciperet, id eſt, in ſuccedente filio, quatenus percuteretur gladio. Hic autem & in ſemetipſo mortem, & in vxore propria fornicationis cladẽ, & in filijs ac filiab. ſuis gladij reciperet vltionem. Hæc de prope ventura citoq; complenda erant, vt in præſentiarum completa, fidem in cæteris facerent, quæ longius erant differenda, vt propheta, quem ille falſum efficere nitebatur, fidelis, & verax haberetur ex ipſis aduerſarij ſui malis, quæ prophetaſſet, citò comprobatus, quòd non ex corde proprio, ſed ex ore domini cuncta eſſet locutus. Quomodo autem dicit, vel dicere audet. Qui vides gradere, fuge in terram Iuda, & comede ibi panem, & ibi prophetabis, & in Bethel non adijcies vltra vt prophetes, quia ſanctificatio regis eſt, & domus regni? Non enim parcè loquitur, non leniter ſe aduerſus Deum erigit cornutus bubalus, vibrans ſuperbię cornu, nec recipiens iugũ Domini, iuxta veritatem eiuſdem ſuprà dicentis. Nunquid arari poteſt in bubalis. Videntem, id eſt, prophetam illum appellat, dicendo, qui vides, & tamen ſe potius & regem ſuum audiri imperat quàm deum, cuius voluntatem videt, & à quo iuſſus eſt vt prophetaret. Quid hic econtra? Non ſum, inquit, propheta, nec filius prophetæ, ſed armentarius ego ſum, vellicans ſycomoros, & tulit me Dominus Deus, cùm ſequerer gregem, & dixit ad me, Vade & propheta populo meo Iſrael. Quid aliud iſte loquitur? niſi illud idẽ ꝙ Apoſtoli dicentes. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quantum putas in corde ſuo ſæueritatem gerebat iuſtè indignatus homo

Amaſias falſus accuſator.

Suprà 4.

Suprà 6.

Actor. 5.

tus homo ꝓpheticę authoritatis. Et ſancto nobilitatus ſpiritu, dum cælo tonante & imperante vt prophetaret, ranam econtra in limo coaxantem audiret, & dicentẽ, nõ adijcies vltra vt prophetes? Dignam igitur viliſsimi hominis ſuperbiæ pœnam de oraculo pectoris huius, ſpiritus S. protulit, dicendo illi. Et nunc audi verbum domini. Tu dicis, non prophetabis ſuper Iſrael, & non ſtillabis ſuper domũ idoli, ego aũt non ſolummodo non deſinã prophetare ſuper Iſrael, & ſtillare ſuper domum idoli, verũ etiã prophetabo tibi. Propriam prophetiæ tuã partem nunc audi. Vxor tua in ciuitate fornicabitur, &c. vt ſupra. Quod verò hæc dicturus in ſpiritu fortitudinis præmittit, dicens: Nõ ſum propheta, & non ſum filius prophetæ, ſed armentarius ego ſum, vellicans ſycomoros, & tulit me dñs Deus cũ ſequerer gregem. Et dixit ad me, Vade & propheta populo meo Iſrael. Magnũ eſt teſtimoniũ ſanctæ humilitatis, & bene compoſitæ mentis, ꝙ videlicet non turbato animo, vel cũ rancore talia prolaturus ſit, vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ tuæ in gladio cadent, &c. Præmittit humiliter quid fuerit, & quid factus ſit gratia, non meritis, ꝙ videlicet non hæreditario iure propheticum miniſterium aſſumpſerit, vel de corde propriò ꝓphetare cœperit, ſed neceſsitatẽ habens obediendi, gratiã aſpirantis imperiumq́; mittentis domini executus ſit. Reuera qui beneuolis hunc ceteroſq́; prophetas aſpicit oculis intelligit, quã ſine præſumptione, quanto in timore prophetauerint, ſicut dicit vnus ex illis. Si occideretur in ſanctuario domini propheta & ſacerdos, formido & laqueus facta eſt nobis vaticinatio & contritio. Quod idẽ eſt, ac ſi dicat, Pro eo ꝙ occiduntur prophetæ & ſacerdotes corripientes peccata populi, nec ſaltem in ſanctuario dñi queunt eſſe tuti, non abſq; formidine vaticinamus, ſiue ꝓphetamus, ſed ipſam formidinem mortis ſiue contritionis ſuperat terror, & imperium domini, & anguſtiæ nobis vndiq; ſunt, quia ſi ꝓphetauerimus, occidimur, ſi nõ prophetauerimus væ nobis eſt, quia diſpenſatio nobis à Deo credita eſt. Cũ igitur dicenti ſibi idololatræ ſacerdoti, non adijcies vltra vt prophetes in Bethel, quia ſanctificatio regis eſt, & domus regni, reſpondet. Et nunc audi verbum domini, propter hoc vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur, & tu in terra polluta morieris, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua, concedẽdum veritati & cõpatiendum eſt neceſsitati, quia videlicet non impatientis motus animi, ſed iudicantis eſt verbũ domini, cuius authoritas neceſsitatẽ prophetæ facit, licet voluntas non deſit obſequẽdi. Et in hac ſæueritate quanta iuſtitia ſit, vt ritè perpendas, cõſidera quis prior iſta dixerit, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua. Si ſuperiora cuncta reſpicias, nuſquã iſtud prophetã dixiſſe reperies ad verbum, licet verba eius eundẽ habeant ſenſum. Calumniator eius iſte ſacerdos, vt contra illum ageret inuidiã, prorũpiendo detulit accuſationẽ tota intentione libratã. Hæc (inquiens) dicit Amos, in gladio morietur Hieroboã, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua. De primæ partis falſitate quã dixit, in gladio morietur Hieroboã iam ſuperius diximus. Porrò de hac parte, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua, dicendum eſt, quia verũ quidẽ erat, licet non eadẽ verba dixiſſet propheta, nam de verbis eius animaduerti poterat, ſed in eodem verbo valdè notabilis atq; damnabilis eſt accuſatoris calumnia. Quid enim? Nunquid non & illud de verbis eius animaduertere potuiſſet, ꝙ eandem captiuitatem condolens prædiceret, prædicendo condoleret? Nonne de proximo & illud prophetã dicentem audierat. Et factum eſt, cũ conſummaſſet comedere herbã terræ, Dixi, Domine Deus propitius eſto obſecro. Itemq́ue, Domine Deus quieſce obſecro. Verè ergo calumnioſus accuſator & teſtis, qui tantũ illa, de quibus poterat inuidia cõflari detulit, & amaris vocibus expreſsit, quæ aũt dignè poſſent mereri gratiam, omninò reticuit. Proinde & in ſententia condemnati ſacerdotis laudabilis eſt iuſtitia Dei, & in propheta prædicanda eſt fortitudo veritatis, qui loquente in ſe Deo confortatus, & quod ſenſerat confeſſus eſt, & non negauit, & quod nondum dixerat ſuperadiecit, meritam dictando iram impio ſacerdoti In quem quando vel quomodo præſcriptæ ſententiæ cõpletę ſint, ſcriptura non refert, ſed in congerie malorum latet. Non enim ſanctæ ſcripturæ vacauit cuncta denarrare, quæ ſingulis acciderunt perſonis vilioribus & obſcuris. Sic & illud quod Micheas Sedechiæ percutienti ſe in maxillã, & dicenti. Me ne ergo dimiſit ſpiritus domini, & locutus eſt tibi? Confeſtim reſpondit, Viſurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum vt abſcondaris ſingulari relatione dignum nõ fuit referre, qualiter cõpletum ſit, quia (ſicut iam dictum eſt) nõ ita ſe deprimit ſanctæ ſcripturæ maieſtas, vt cũcta denarret, vilibus ab re immorando perſonis.

Humilitas & timor ꝓphetarum.
Thren. 3.
Ars Calũniatoris.
Nõ omnia enarrat ſcriptura.
3. Reg. vlt.

FINIS LIBRI TERTII IN AMOS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AMOS PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Epilogus oſtenſionũ.

MEmoriter tenẽdum eſt, quas vel quales ſibi factas oſtenſiones propheta iã narrauerit. Prima eſt hæc, Oſtendit mihi dominus Deus, & ecce fictor locuſtæ in principio germinantium ſerotini imbris, & ecce ſerotinus poſt tonſuram gregis, & cætera: per quem intelligimus Aſſyrios qui trãſlatis decem tribubus vſque Hieruſalem aduerſus Iudam erant venturi, & cuncta vaſtaturi in modum tonſoris, ſiue nouaculæ caput & pilos pedum barbamq; vniuerſam radentis, ſicut Eſaias quoq; prædixit. Secunda eſt hæc, oſtendit mihi dominus, & ecce vocabat iudicium ad ignem Dominus Deus, & cæ. per quæ intelligimus Babylonios, qui erant venturi, & ciuitatem Hieruſalem pariterq; domum Domini igne conflagraturi. Tertia eſt hæc, Oſtendit mihi dominus, & ecce dominus ſtans ſuper murum litum, & in manu eius trulla cementarij, &c. per quæ intelligimus deſolationem vltimam, quam fecerunt Romani, quæ nunquam recuperãda ſit ſecundum verba dicentis Domini, Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Iſrael, non adijciam vltrà ſuperinducere eũ.

Eſaie 7.

Auari maximi Iudæi.

Poſt iſtas malorum oſtẽſiones principalem quoque malorum eorundem cauſam oſtendi dignus, erat oſtenſione ſiue imagine propria. Hæc autem cauſa auaritia eſt, radix omnium malorum, qua infecti maximè Iudæi ad omne ſcelus prouectus tandem ad hoc peruenerunt, vt dominum gloriæ crucifigerent, ob iſtam maximè cauſam, qui diſputabat contra auaritiam ipſorum, comprobans illius generationis eſſe homines, qui domũ patris, quæ debuerat eſſe domus orationis, feciſſent ſpeluncam latronum, iuxta Hieremiæ vaticinium. Sequitur ergo.

CA. VIII.

"[Hæc oſtendit mihi dominus, & ecce vncinus pomorũ. Et dixit. Quid tu vides Amos? Et dixi. Vncinum pomorum. Et dixit dominus ad me, Venit finis ſuper populum meum Iſrael, nõ adijciam vltra, vt pertranſeam eum. Et ſtridebunt cardines templi in die illa dicit Dominus Deus, multi morientur, omni loco proijcietur ſilentium.] Nimirum dum oſtẽſo vncino pomorum dicit dominus, venit finis ſuper populum meum Iſrael, ſubaudiendum eſt, propter vncinum iſtum, ſiue propter illud quod ſignificat vncinus iſte pomorum. Hanc autem eſſe auaritiam (ſicut iam dictum eſt) ſequentia declarant. Sequitur enim. [Audite hoc qui conteritis pauperes, & deficere facitis egenos terræ, dicẽtes, quãdo tranſibit meſsis, & venundabimus merces & ſabbathum, & aperiemus frumentum, vt imminuamus menſuram, & augeamus ſyclum, & ſupponamus ſtateras doloſas, vt poſsideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamentis, & quiſquilias frumenti venundemus?] Itemque poſt aliqua. Vidi (inquit) Dominum ſtantem ſuper altare, & dixit. Percute cardinem, & commoueantur ſuperliminaria. Auaritia enim in capite omnium. Igitur dum cauſam malorum, quæ ventura erant, eſſe aſſerit auaritiæ crimen, mira & mirabiliter congrua ſimilitudine illã denotat, præoſtendens vncinum pomorum.

Infra. 9.

Vncinus pomorum auaritiam deſignat.

Vncinum, quo arboris rami attrahi ſolent ad carpenda poma, quæ manu attingi non poſſunt. Vnca profectò eſt auaritiæ manus, nec vnquam niſi ad accipiendum extenditur. Porrò homines aliquid habentes, veluti rami ſunt, poma candida ſiue rubicunda, viſuq; pulchra & ad veſcendum delectabilia gerentes. Talibus auaritia callidè inſidiatur, cuiuſlibet artis vncinum innectens, crebroque conuoluens, ſilenter dum timet audiri, vt & damnum fiet pomo detracto, & tamen poſſeſſor non percipiat, donec iam ſaturato fure, damnum ſuum tardè reperiens gemat. Vera & cõueniens in hac oſtenſione ſimilitudo, dum & auaritię dolus vncino, & bona temporalia, circa quæ laborat auaritia pomis aſsimilantur. Pomũ quippe res leuis eſt, maximeq; pueros mulcet, viris aũt, & maximè ſenis pro minimo eſt. Sic nimirũ bona pręſentis ſeculi leuia ſunt, & eos quidẽ, qui ſenſu paruuli ſunt, nimis oblectant. Sapientibus aũt, qui cæleſtia ſapiunt, contẽptibilia ſunt. Quoties aũt eccleſiaſtici viri animã, terreni homines attentauerint, vt ſibi conformem faciant, rectè conquerendo, de illo dicas Dauidicum. Poſuerunt Hieruſalem in pomorum cuſtodiam. Et alibi Sanctus vir, reſpiciens, & enumerans vacuos menſes ſuos. Dies mei (inquit) velociores fuerunt curſore, fugerunt, & non viderunt bonum, pertranſierunt quaſi naues poma portãtes. Ad ſummum vt perpendas bona omnia temporalia, quæ ſibi vncus auariciæ ſitienter attrahit, rectè ob vtilitatem nomine pomorum denotari, ſciendum eſt, quia primus homo cupiditatis crimen, per quod perijt, non per aurum neq; per argentum, ſed per exiguum pomum admiſit. Nunc cœptã perſequamur

Bona temporalia ſicut pomum.

Pſal. 78.

Iob. 9.

Gen. 3.

literam. Quid (inquit) tu vides Amos? Vn-
cinum pomorum. Paruam vtique rem, ſed
magni vides mali ſignum. Significat namq;
(vt iam dictum eſt) auaritię malum, propter
Finis malus populi Iſrael. quod venturus erat finis ſuper illum popu-
lum Hoc enim protinus ait, Venit finis ſu-
per populum meum Iſrael. Quis vel qualis
Daniel. 9. finis? Profectò malus finis, & quam malus
vel quali nomine ſit cenſendus, apud Danie
lem reperimus his verbis, & poſt hebdoma-
das ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & nõ
erit eius populus. qui eum negaturus eſt. Et
ciuitatem & ſanctuarium diſsipabit popu-
lus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas,
& poſt finem belli ſtatuta deſolatio, & defi-
ciet hoſtia & ſacrificiũ, & in templo erit ab-
ominatio deſolationis, & vſque ad conſum-
mationem & finem perſeuerabit deſolatio.
Rectè ergo cum dixiſſet, venit finis ſuper
populum meum Iſrael non adijciam vltra
vt pertranſeam eum, continuò ſubiunxit.
Et ſtridebunt cardines templi in die illa di-
cit dominus Deus. Quis enim non audiuit
ſtridorem cardinum illius templi, id eſt, ſub
uerſionem ciuitatis & ſanctuarij factam vin
centibus Romanis? Porrò quòd pro illo au
ditu ſiue fama tanti excidij ſtridorem poſuit
cardinum templi, quid decoris, quantum ha
bet grauitatis? Quod vero addit, multi mo-
rientur, quam verum ſit, teſtis eſt Ioſephus,
qui tragœdiam illam deſcribens, mortuorũ
multitudinem refert penè incredibilem. De
Inde quod ait, in omni loco proijcietur ſilẽ-
tium, idẽ eſt ac ſi dicat. Et qui ſuperfuerint
ex eis, ducti in omnes gentes captiui, abiecti
& ſilentes erunt, auctoritatem loquendi nõ
habebũt. Chriſtum, quem confiteri nolũt,
palam blaſphemare non audebunt. At ve-
rò quod interpoſuit, non adijciam vltra vt
pertranſeam eum, videlicet populum meũ,
breuiter ſatis innuit, nihil iam prodeſſe illis
ritum paſchę ſui, ſiue immolationem paſcha
lis agni, cuius ſanguine poſtes ſuos ſignare
Vetus paſca inutile. conſueuerant. Olim hic idem Dominus ita
dixit. Erit autem ſanguis vobis in ſignum
Exod. 12. in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſangui
nem, ac tranſibo vos, nec erit in vobis pla-
ga diſperdens, quando percuſſero terrã Ae-
gypti. Nunc autem dicit, ſuper eundem po-
pulum, non adijciam, vt pertranſeam eum.
Etenim ex quo fuſus eſt ab eis ſanguis agni
Dei, ſanguis Chriſti filij Dei, iam non reci-
pitur apud Deum ſanguis agni illorum bru
ti pecoris, ſed quæ ſignatæ ſunt ſigno ſangui
nis Chriſti, ſignaculo crucis filij Dei, illæ
ſunt domus Iſrael. Ille autem populus, qui
prius dicebatur Iſrael, inter Aegyptios re-
putatur, quia non habet hoc ſignum, & pro-
R m. 2. pterea non adijciam (inquit) vt pertrãſeam
eum, & ſubaudiendum eſt, ſed percutiã ſic-
ut olim terram Aegypti, ita & nunc omnẽ
animam hominis increduli & malum ope-
rantis tam Iudæi, quam Græci, imò prius &
durius Iudæi quam Græci. Hæc intelligens
propheta in illo quem viderat vncino po-
morum, & in his audierat verbis dicentis,
venit finis ſuper populum meum, annũciat
protinus & dicit. Audite hæc, qui conteritis *Auaritia*
pauperem, & deficere facitis egenos terræ, *Iudaorum*
dicentes, Quando tranſibit meſsis, & venũ- *diuinum cõ*
dabimus merces & ſabbathum, & aperie- *tra paupe-*
mus frumentum, vt imminuamus menſurã *res.*
& augeamus ſyclum & ſupponamus ſtate-
ras doloſas, vt poſsideamus in argento ege
nos, & pauperes pro calciamentis, & quiſ-
quilias frumenti vendamus? Hoc (inquit) *Leuit. 25.*
audite quod locutus eſt dominus ad me, o-
ſtendens mihi vncinum pomorum. De vo-
bis enim ſermo eſt qui eſtis auari, qui hæc ta
lia facitis, qui pauperes diripitis in dolo, ſic-
ut vncinus ob carpendo poma ramuſculos
attrahit. Dum enim inhiãter deſideratis, vt
tranſeunte, id eſt, conſumpta meſſe, quæ pau
peribus paruula eſt, poſsitis merces carius
vendere, dum deſideratis ſabbathum adeſſe
id eſt, ſeptimum annum, quo ſecundum le-
gem ſabbatizãt, nec licet ſeminare aut mete-
re, vt tunc demum repoſitum aperiẽtes fru-
mentum pro libitu veſtro vendatis, minuẽ-
tes menſuram, & augẽtes ſyclum, id eſt, pre-
cium, compulſo paupere per inopiam, vt i-
ſas quoque frumenti veſtri emat quiſqui-
lias, & in mercimonio tam infelici ſtateras
quoque ſupponatis doloſas, dum inquam
taliter efficitis, vt in argento poſsideatis ege
nos fratres veſtros, vendunt enim ſeſe vo-
bis neceſsitate compulſi. & pauperes factos
poſsidetis pro calciamentis, id eſt, pro pre-
cio modico & leui, quanto vix calciamenta
poſsint comparari, nimirum vncino dolo-
ſo poma carpitis, & idcirco venit ſuper vos
finis, qui dicitur vaſtitas, ſicut Daniel ait. *Danie. 9.*
Hæc enim agendo, nõ ceſſabitis donec Chri
ſtum occidatis propter auaritiam veſtram,
quia contra illam ipſe diſputabit, & extunc
erit ſuper vos finis, extunc inquam vſq; ad
conſummationem & finem deſolatio per-
ſeuerabit. Vos, inquam, qui tales eſtis & ta-
lia facitis, audite hæc. Quid audiemus?
Nimirum & illud quod iam dixi, quia mihi
vncinum pomorum Dominus oſtendit, in
quo ſermo eſt de vobis, & hoc quod proti-
nus dicturus ſum. Quid eſt illud? [Iurauit „
Dominus in ſuperbia Iacob. Si oblitus fue- „
ro vſque in finem omnia opera eorũ. Nun- „
quid ſuper iſto non commouebitur terra & „
lugebit omnis habitator eius? Et aſcendet „
quaſi fluuius vniuerſus, & eijcietur, & de- „
fluet quaſi riuus Aegypti. Et erit in die illa „
dicit Dominus, occidet ſol in meridie, & te- „
nebreſcere faciam terram in die luminis. „
& conuertam feſtiuitates veſtras in luctum, „
& omnia cantica veſtra in planctum, & in- „
ducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccũ, „
& ſuper omne caput caluitium, & ponam „
eam quaſi luctum vnigeniti, & nouiſsima „

eius

" eius quaſi diem amarum. Ecce dies veniunt
" dicit Dominus, & emittam famem in terrã,
" non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed au-
" diendi verbum Domini. Et commouebun-
" tur à mari vſque ad mare, & ab aquilone vſ-
" que ad orientem circuibunt, quærentes ver
" bum Domini, & non inuenient.] Hoc totũ
Supra 4. audite vos auari & rapaces, non in attractio
Supra 6. ne pomorum, de qualibus iam dictum eſt,
vobiſmetipſis complacentes Iurauit domi-
nus. Hoc iam tertio dixi, quia iurauit Domi
Quid eſt iurare in ſuperbia Iacob. nus. Primò dixi, quia iurauit Dominus De-
us in ſancto ſuo. Secundò dixi, quia iurauit
Dominus Deus in anima ſua. Et ecce nũc
tertiò dico, quia iurauit Dominus in ſuper-
bia Iacob. Trina iuramenti repetitio, valida
vel rę condẽnationis eſt confirmatio. Quale
autem eſt hoc iuramentũ, iurare Dominum
in ſuperbia Iacob? Siquidem iurauit Domi-
nus in ſancto ſuo, idem eſt ac ſi dicat, iurauit
per animam ſuã, id eſt, per ſemetipſum. Por-
rò, quod nunc ait, iurauit Dominus in ſuper
bia Iacob, non rectè ſic intelligitur, ac ſi di-
cat, iurauit per ſuperbiam Iacob. Quale eſt
enim iurare Deum per cuiuſquam ſuperbi-
am? Denique nec hominem iurare decet, i-
mò nec licet, per cauſam ſiue rem indignam
& ſanctitati contrariam. Eſt ergo ſic intelli-
gendum, iurauit Dominus in ſuperbia Ia-
cob, ac ſi diceret, iurauit propter ſuperbiam
Pſalm. 94. Iacob. Sic & in Pſalmo cum dicit. Quadra-
ginta annis offenſus fui generationi illi, & di
xi, ſemper hi errant corde, & iſti non cogno
uerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea.
Intelligendum eſt ac ſi diceret, iuraui pro-
pter iram meam, propterea quia me prouo-
cauerunt ad iracundiam, non intrabũt in re
quiem meam. Sic (inquam) præſenti loco cũ
dicit, iurauit Dominus in ſuperbia Iacob, ſi
oblitus fuero vſque in finem omnia opera
eorum, intelligendum eſt ac ſi dicat, iurauit
dominus propter ſuperbiam Iacob, non ob
liuiſcar vſq; in finem omnia opera eorum.
Superbia deũ exacerbat, non infirmitas. Reuera namq; ſuperbia cauſa eſt, cur domi-
nus iuret, cur ſententiam ſuper peccatorum
iuramento firmet, cuius ſimplex ſermo ve-
ritas eſt. Exacerbat enim ſuperbiendo pecca
Pſalm. 9. tor dominum vt iuret, iuxta illud in pſalmo
Exacerbauit dominum peccator, ſecũdum
Romah. 7. multitudinem iræ ſuæ non quæret. Quam-
diu per ignorantiam quis peccat, quamdiu
per iuuentutem ſiue per infirmitatem quis
delinquit, ingemiſcens, eo quod videat aliã
legem in membris ſuis, repugnantem legi
mentis ſuæ, & captiuum ſe ducentem in le-
ge peccati, quæ eſt in membris ſuis, nondum
dominum exacerbauit, nondum dominus
ſententiam ſuper illum iuramẽto firmauit.
Pſalm. 24. Idcirco Pſalmiſta ſpem habens, dicit. Deli-
cta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne
Geneſ. 32. memineris domine. Sola ſuperbia eſt, cuius
Oſee 12. delicta dominus non vult obliuiſci, propter
quam exacerbatus nõ quærit ſecundũ mul-

titudinem iræ ſuæ, id eſt, non requiret pec- *Exod. 32.*
catorem, quia multum iratus eſt illi. Notan
dum verò qualiter dicat, iurauit dominus
in ſuperbia Iacob. Scimus namq; quia Iacob
ille patriarcha, cuius ſecundum carnem e-
rant vel ſunt iſti filij, magnæ fuit humilita-
tis, ſuperbiam verò non habuit. Alioquin,
quomodo putamus illum potuiſſe cũ Deo
luctari, & inualuiſſe cũ angelo, niſi per ma-
gnæ humilitatis virtutem, quæ vera eſt for-
titudo? Moyſes quoq; quomodo Deum te-
nere potuiſſet, dicentem, Dimitte me, niſi
quia virtute humilitatis cõfortabatur, ſtãs
(ſicut pſalmiſta dicit) in confractione, id eſt, *Pſal. 105.*
in nimia mentis humilitate in conſpectu e- *Deteſtabilis in filijs Iacob ſuperbia.*
ius? Iacob ergo non ſuperbus, ſed humilis
fuit, & inde cum Deo valde luctari potuit.
Notandus igitur (vt iam dictum eſt) modus
dictionis, dum non dicit, iurauit Dominus *Ge. 27. 28.*
in ſuperbia populi, de quo dixerat. Venit fi-
nis ſuper populum meum, ſed iurauit Do-
minus (inquit) in ſuperbia Iacob. Breuiter
namq; innuit, valde eſſe incongruam, ma-
gnaque animaduerſione dignam ſuperbiam
in filijs hominis pauperis, qui tota vita ſua
fuit humilis, qui ſuo fratri Eſau longè diſſi-
milis, cum ille foris venaretur, ſimplex do-
mi habitauit, qui ad imperium patris & ma-
tris vt vxorem acciperet, peregrè profectus
in baculo ſuo Iordanem tranſiuit, qui non
in lecto eburneo, ſed nuda humo decubans
lapidemq; habens ſuppoſitum capiti, viſio-
nem magnam, ſcilicet ſcalam cælos tangen-
tem, & dominum ſcalæ innixum vidit, qui
pro vxore ſemel & iterum ſeruiuit annis ſe-
ptenis, & pro mercede de ouibus ſumenda,
ſex annis ſoceri gregem pauit, quiq; deinde
cum duabus turmis regrediens, ciuitatemq;
hic manentem non habens, ſed futuram in-
quirens, peregrinus & aduena ſuper terram
de loco in locum iuit, fixis ac refixis tento- *Geneſ. 46*
rijs, tandemq; in Aegyptũ cum omni domo
ſua deueniens, ſtansq; in conſpectu Pharao-
nis, peregrinationem ſuam confiteri non e-
rubuit, dies (inquiens) peregrinationis vitæ
meæ centum triginta annorum ſunt parui
& mali, & paſtores ouium ſumus ſerui tui,
& nos & patres noſtri. In filijs, inquam, pa-
tris eiuſmodi, qui tam humiliter vixit, ſu-
perbia eſt valde reprehenſibilis, imò & exe-
crabilis. Et idcirco ſatis congruè iurauit do-
minus (inquit) in ſuperbia Iacob. breuiter
innuens, quam grauiter dominus tulerit, quod
à patre tam humili, tam longè ſuperbiendo
degeneraſſẽt filij. Et quid iurauit? Si oblitus
fuero (inquit) id eſt, nullo modo obliuiſcar
omnia opera eorum; ſubauditur, quæcun-
que fecerunt ex quo egreſsi ex AEgypto
vitulum formauerunt, & adorauerunt.
Nam licet tunc Moyſes tenuerit Domi- *Exod. 32.*
num, & placatus fuerit, ne faceret malum, *Matth 23.*
quod locutus fuerat aduerſus populum ſu-
um, tamen poſtmodum dixit, Ego autem in
die vl-

die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorū. Ex tunc omnia quæcunq; fecerunt non obliuiſcar opera eorum, imò & à ſanguine Abel iuſti, omnia venient ſuper impiam generationem eorū. Ita iuramento præmiſſo, quaſi quæreres qualiter operum illorum memor eris, quæ iuraſti te non debere obliuiſci, adhuc in ipſo feruore quo iurauit, interrogat, & dicit, Nunquid ſuper iſto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius? Ac ſi dicat, Nunquid operum illorum recordatio leuis eſt adhibenda? Nunquid huic populo talia facienti parua debetur ira? Nonne merito reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra aduerſus eum conſurget? Vtique ſic fiet, quia ſic fieri iuſtum eſt. Iuraui & immutabilis eſt ſententia, vt ſuper iſto, vel pro cauſa iſta, quod ſuperbus factus eſt Iacob, commoueatur terra, commoueatur caput terræ Romanum imperium & aduerſus eum conſurgat, & ita cōmota terra vbi mouebitur tanti imperij terrena poteſtas, lugebit omnis habitator eius, videlicet, quia finxit ſibi timorem, quod nō poſſet habitare terram, niſi vnus homo moreretur. Dixerunt enim, Si dimittimus eum ſic, venient Romani, & tollent noſtrum & locum & gentem. Idcirco lugebit omnis habitator eius, ſubauditur terræ quod & factū eſt in illa obſidione, vbi confluxerant multitudine increduli, diuino illos ad pœnam iudicio trahente. Vndè & congruè mox ſubditur, & aſcendit quaſi fluuius vniuerſus, & adijcietur & defluet quaſi riuus Aegypti. mirum namq; hoc fuit, quod venturis Romanis ad obſidendum Hieruſalem, inſtante iam ſolennitate paſchali, tanta in illam multitudo confluxit fiduciam habēns in magna firmitate amplæ ciuitatis, vt rectè dicat, & aſcendit quaſi fluuius vniuerſus, ſubauditur habitator eius. Abundanter enim quaſi fluuius venit, & muros ciuitatis confluendo impleuit. Quia verò futurum erat, vt poſt innumerabilem mortuorum congeriem, ruptis & patefactis muris, reliqui caperentur, & in omnes gentes ducerentur captiui. Rectè ſubiungit, Et eijcietur & defluet quaſi riuus Aegypti. eiecti ſunt enim reſidui (ſicut iam dictum eſt) & per totum orbem defluxerunt, qui quaſi fluuius confluxerant, putantes ſe intus poſſe tutos contineri. Et quo modo defluxerunt? Quaſi riuus Aegypti inquit. Miro modo dictū, mirumq; innuit myſterium. Noluit dicere, quaſi Iordanis, qui fluuius erat terræ illius populi, & obſeſsis inde q; in captiuitatem ducendis multo vicinior, quā aliquis riuus terræ Aegypti. Quare? Videlicet quia noluit ille populus eſſe ſicut Iordanis, noluit ſuſcipere ſacramentum baptiſmi Chriſti, qui baptizatus eſt in flueto Iordanis. Idcirco defluxit ſicut riuus Aegypti, nam ecce reuera Iudæi & apud Deum & apud homines reputantur & ſunt ſicut Aegyptij, imò & verè Aegyptij, id eſt, tenebroſi, ſola corde ſunt excæcati, Vndè & protinus ſubiungit, & erit in die illa dicit Dominus, occidet ſol in meridie, & tenebreſcere faciā terram in die luminis. Quis enim eſt iſte ſol, niſi ſol iuſtitię Chriſtus, ſol verus & ęternus qui in iſta die, in iſto tempore mundum vniuerſum illuminauit. Et quando cœpit iſte dies luminis, niſi quando viſitauit nos oriēs ex alto ſol iſte, quem miro modo Maria, id eſt, maris ſtella peperit? Nox erat & ſtella cō ſurgente de ſpiritu creatoris ſui concepit, cū paruula eſſet, magnum ſolem peperit, & exinde eſt dies luminis, meridies autē, ex quo idem ſol exaltatus eſt à terra, & reſurgens à mortuis in cęlum aſcendit. In iſto meridię ſiue die luminis, dominus terrā, id eſt, Iudęā tenebreſcere fecit, vt iam non dicantur aut ſint Iudæi, ſed Aegyptij, id eſt, tenebroſi & cæci, quia ſol Chriſtus illis occidit, eo quòd non credant, qđ mortuus reſurrexerit. Huius obſcurationis & cæcitatis cordium illorum ſignum illud fuit quòd meridie, id eſt, hora ſexta, dum crucifixiſſent illum, iſte diurnus ſiue quotidianus ſol obſcuratus eſt, & tenebræ ſuper terram factæ ſunt. Tātum ſcelus in feſtiuitate ſua, quæ dicitur phaſe, id eſt, paſcha commiſerunt. Sequitur ergo, & dicit firmiter ſub eodem firmamento ſecundum iuſtum iudicium, Et cōuertam feſtiuitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum, & inducam ſuper omne dorsū veſtrum ſaccum, & ſuper omne caput caluitium. Hoc ita planū & notum eſt, vt expoſitione non indigeat quia feſtiuitates illorum in luctum conuerſæ ſunt, eo quod in paſcha ſi feſtiuitate ſua Chriſtum occidendo, Chriſti diſcipulos & matrem eius (iuxta quod prędixerat Simeon, Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius) lugere fecerunt. Idcirco imminente (vt iam dictū eſt) paſchali feſtiuitate, obſeſſi lugere cœperunt, cunctasq; feſtiuitates annuas lugubres habuerunt, & omnia cantica illorum in planctum conuerſa ſunt, tanta vtiq; tunc miſeria fuit, vt nunquam meliorem cauſam habuerint induendi ſaccum ſuper dorſum ſuum, & decaluandi caput ſuum, quod facere conſuetum erat in luctu, ob magni doloris indicium. Quod deinde ſubiungit, Et ponam eam quaſi luctum vnigeniti, & nouiſsima eius quaſi diē amarum, inſanabilem fore denunciat dolorem, irrecuperabilē deſolationē. Qualis eſt enim planctus vnigeniti? Vtiq; inconſolabilis, quia conſolatio non eſt alterius filij, illi cuius vnigenitus mortuus fuerit. Vnigenitus autem Chriſtus eſt, non ſolum Deo patri, verùm etiam ſynagogæ, cuius de carne carnem aſſumpſit. Mortuus eſt illi, ipſa nanque mater crudelis eum occidit, nec vult audire, quod reſurrexerit, immò nec vult ſcire quod ille Chriſtus ſit vnigenitus dei. Porrò Deus alium vnigenitum non habet, nec alium

Ioan. 11.

Iudæi nunc ſicut Aegyptij ſunt.

Sol Chriſtus in die luminis.

Feſta Iudæorum in luctum conuerſa.

Luca 2.

Planctus vnigeniti inconſolabilis.

alium mittet, quia ipſe vnigenitus eſt. Idcirco luctus ſynagogæ, quæ vnigenitum occidit, in æternum inconſolabilis erit, quemadmodum in Zacharia ipſe dixit. Et aſpicient ad me quē confixerunt, & plangent eū quaſi vnigenitū, & dolebunt ſicut doleri ſolet in morte primogeniti. Et nunc quidē ſuper eum lugere nolunt, ſed futurū eſt in nouiſſimo vt lugeāt. Idcirco cū dixiſſet, & ponā quaſi luctū vnigeniti, continuò ſubiunxit, & nouiſsima eius quaſi diē amarū. Nouiſsima nāque ſunt ea, quæ ſequuntur præſens ſeculū. In illis nouiſsimis promittit illis luctū, & ea fore quaſi diē amarū i. verè diē amarū, quēadmodū econtra, cū dicent ſancti, facti ſum' ſicut conſolati. i. eſſe cōſtat, ac ſi dicant verè conſolati. Et. n. ille dies in quo (vt iā dictum eſt) videbunt in quē confixerunt, ſiue aſpicient ad eū, quem confixerunt, verè illis amarus erit, ſicut alius propheta dicit. Vox diei domini amara & tribulabitur ibi fortis. Tunc diſsimulare nō poterunt luctū vnigeniti, quē nuc diſsimulant dicentes ad alterutrum in malis ſuis. Tace & nō recorderis nominis domini. Interim miſeri ſunt vbiq; terrarū, neq; vllū merentur reperire cōſolationis verbu, ſicut olim in Aegypto & in Babylonia, vel quoties afflicti ſunt, conſolationē inueniebant clamantes ad dominū. Hoc eſt ꝙ continuò dicit, Ecce dies venient dicit dominus. Et mittam famē in terrā, nō famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed audiēdi verbum domini. Et cōmouebuntur à mari vſque ad mare, & ab aquilone, vſq; ad orientē circuibunt, quærentes verbū domini, & non inuenient. Hoc mirū eſt, & miſerabile, quod ipſi quorū de terra panē ſcripturarū, nos aduenæ meſſuimus & comedimus, famem patiūtur & ſiti pereunt, eſuriunt & nō comedunt ſitiunt & non bibunt. Etenim ꝙ amplius mirandum eſt, ipſi panem hunc nobis deferūt, & circunferunt, & tamen nō inueniunt, ſicut in Euangelio myſticè ſignificatū eſt, vbi maxima multitudine veniente ad dominū, cum vellet illis dare ad manducandū, erat ibi puer vnus, habens quinq; panes ordeaceos, & duos piſces. Habebat & nō manducabat, portabat & nō eſuriebat, ſed accepit ab illo Ieſus & fregit, deditq; illis quos reficere volebat. Sic deniq; Iudæi, quoniā ſunt ſenſu puerili, neſciētes quid ferant, panem ferunt verbū Dei, mente ieiuni, & ſecundū animā aridi, quia dn̄s immiſit eis famē audiēdi verbum domini. Hoc inquā mirū & miſerū eſt, qđ onuſti verbo Domini circueunt à mari athlanto, vſq; ad mare Britanicum. i. à meridie ad occidentē, & ab aquilone vſq; ad orientem (quæ orbis terrarum quatuor plagæ ſunt) quærentes verbū domini & nō inueniunt. Videlicet quia cæci ſunt, idcirco idipsū ꝙ portant videre non poſſunt. Excæcauit enim illos malitia ipſorū. Quomodo autem contingit eis, vt quærant & nō inueniant, cū

Zach. 12.

Nouiſsima quaſi dies amarus.

Sopho. 1.

Ioan. 16.

Matth. 7.

Dominus dicat, quærite & inuenietis, itemque, & qui quærit, inuenit? Quomodo iſtud conuenit, niſi quia non quærunt, ſicut eſt quærendum, quia non in illo quærunt in quo eſt quærendum. In Chriſto, qui quęrit, inuenit, quod comedat vt non eſuriat: inuenit, quod bibat vt non ſitiat. Ideo dicit. Qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet vnquam. Item, Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. At illi Chriſtum oderunt, conſortium nullum cum Chriſto habere volunt. Quomodo ergo inuenirent, qui miro modo ſine verbo Dei (quod Chriſtus eſt) verbum Dei quærunt? Mira quærentium dementia, dum ita quærunt verbum domini, vt velint exurgere ſibi aliquem prophetam, dolentes, quod non aliquam habeant in homine gloriam, qui ſigna faciat, & ventura prædicet, ad ſatisfaciendum cupiditati ipſorum, vt iterum congregentur, & in illam terrenam Hieruſalem redeant non iam lapideam, ſed aureolam atque gemmatam, ſecundum vanam nimiſq; auaram ſpem ſuam. Taliter eſurientes nunquā comedent, taliter ſitientes, nunquam bibent, taliter quærentes verbum domini nunquam inuenient, ſed pro verbo domini ſpiritum recipiunt erroris, pro Chriſto Antichriſtū ſunt recepturi. Sequitur [In die illa deficient virgines pulchræ & adoleſcentes in ſiti, qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt viuit Deus tuus Dan, & viuit via Berſabee. & cadent, & non ſurgent vltra.] Quamuis paulò ante præmiſſo, & emittam famem in terram, ſtatim ſubiunxerit, non famem panis neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum domini, tamen cum dicit, in illa die deficient virgines puchræ & adoleſcentes in ſiti, rectè vtrunque intelligitur, ſcilicet tam fames panis & ſitis aquæ, quam fames & ſitis audiendi verbum domini. Nam etſi nunc Iudæi quamuis captiui, panem habent & aquam, tunc vtique non habuerunt, quando (ſicut iam ſupra dictum eſt) ab hoſtibus circundati ſunt in vindictam ſanguinis Chriſti. Tunc (inquam) corporaliter quoquè defecerunt virgines adoleſcentes in ſiti, tanta tamque mira defectione, vt mirum ſit ſi quiſquam calamitatem illam abſque horrore animi perlegere poſsit. Verùm quia fames & ſitis corporalis comparatione famis & ſitis audiendi verbum DOMINI, quæ fames vel ſitis animæ eſt, pro leui reputari debet, idcirco cum dixiſſet: Et emittam famem in terram, ne putaretur hanc paruam vindictam famis corporeæ rependere illorum auaritiæ. Non famem (inquit) panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum DOMINI, vt ſit ſenſus. Non primùm famem panis & ſitim aquæ immittā illis, ſed prima erit vindicta fames audiendi verbum Domini, fames autem panis & ſitis aquæ ſuperadiicietur eis.

Fames corporalis grauis quidem eſt, ſed leuior multò, quam eſt fames animæ.

Narrat

quid, cuius in ſignum ſtans dominus ſuper altare videri debuerit. Quærentibus autem in toto Chriſti euangelio, vel in omni euangelicæ gratiæ ſacramento, nihil tam magnũ, nihil tam euidens ſecundum huius viſionis proprietatem nobis occurrit, quam ſchema vel habitus domini noſtri Ieſu Chriſti crucifixi. Crucifixus namque & ſacrificiũ pro nobis factus, ſuper altare crucis ſtetit, ſtatione difficili, ſtatiõe laborioſa ſibi. Diligẽter animaduertendum, nec vnquam oculis mentis noſtræ debet abeſſe ſtationis illius ſpectaculum. Pendebat & ſtabat manibus ad crucis cornua confixis, pedibus ligno ſuppedaneo per clauorum fixuram cohærentibus in modum ſtantis. Taliter ſtans ipſe hoſtia, crux vero altare erat. Propter talem eius ſtatiõem futurum erat, vt deſtrueretur illud Iudaicæ ſuperbiæ templum, iuſtè profecto, quia taliter ſtãti crudeles inſul-

Matth. 27. tantes dicebant. Vah qui deſtruis templum, & in triduo illud reædificas. Dixit ergo ita ſtans. Percute cardinem & commoueantur ſuperliminaria. Cuicunque dixerit, ſiue videnti hac prophetæ, ſiue angelo, nimirum illa in viſione percuſsio cardinis & commotio ſuperliminarium certiſsimè affuturum ſignificabat templi exterminium tanta percuſsione, tanta commotione, vt hodieque admiretur orbis terrarum. Quam ob cau-

Auaritia in capite omnium. ſam? Auaritia enim (inquit) in capite omniũ: cuius videlicet auaritiæ crudeliſsimæ fructus fuit auaris & impijs ſcelus illud, quod taliter dominum ſuper altare crucis ſtare fecerũt. Nã cum quotidie diſputaret cõtra auaritiã illorum, illud maximè concitauerat eos, quòd diutiùs non ferens pertinaciam auaritiæ, propter quam domum patris domum orationis, ſpeluncam fecerunt latronum, ſcripturam impleuit dicentem: Zelus do-

Pſalm. 68. mus tuæ comedit me, menſas numulario-

Matth. 21. rum cathedraſque vendentium columbas conuertens, factoque de reſticulis quaſi flagello cunctos eijciens. Auaritia ergo in capite, id eſt, in ſumma intẽtione omnium, & & ideirco percuſſo cardine & motis ſuperliminaribus, id eſt, deſtructo ſummo ſacerdotio, ſummis ſcribarum phariſeorumque or[...]ibus, nouiſsimum quoque eorum, id eſt plebeium in gladio interficiam. Non erit fuga eis. Circundati nanque erunt & coanguſtiati vndique. Quod & ſi fugerit, non ſalua-

" bitur qui fugiet ex eis, [Si deſcenderint vſq;
" ad infernum, inde manus mea educet eos,
" Et ſi aſcẽderint vſque ad cælum, inde detra-
" ham eos. Et ſi abſconditi fuerint in vertice
" Carmeli, inde ſcrutans auferã eos. Et ſi cęla-
" uerint ſe ab oculis meis in profundo maris,
" ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos. Et
" ſi abierint in captiuitatem coram inimicis
" ſuis, ibi mandabo gladio, & occidet eos. Et
" ponam oculos meos ſuper eos in malum.]

Mirabiliter dominus, qui ſuper altare crucis ſtare habebat (vt iam dictum eſt) ſimul cum præoſtenſione ſtationis illius omnipotentiam ſuam depromit, mira declamatione aſſerit, quod manus ſuas nullus inimicorum eius effugere poſsit. Nunc vt verba hæc melius perpendere queamus, ſimul recordemur illud quod idem homo factus, iamque paſſurus, ſiue ſuper aram crucis ſtaturus dixit. Et ego ſi exaltatus fuero *Ioan. 12.*

à terra, omnia traham ad me. Hoc illis di- *Omnia trahã ad me.*

xit, qui iam illum in crucem leuare cogitauerant. Et quidem ſi ſolius gratię attractionem cogites, cum dicit: omnia traham ad me, ſubaudiendum eſt vtique electa. Si autem hoc attendas, quod per illam in cruce exaltationem filij hominis iudiciariam ſuper viuos & mortuos accepit poteſtatem. accepit enim ſecundum humanitatem, cui nihil dęerat ſecundum diuinitatem, cum dicat, omnia traham ad me, ſubintelligendum eſt actione potentiæ, vt manus meas nullus veſtrum poſsit effugere. Habens enim poteſtatem iudicium facere, ſedebo ſuper ſedem maieſtatis meæ, atque omnes gentes congregabuntur ante me, & omnia electa ſtatuam ad dexteram, reproba verò ad ſiniſtrã meam. Nimirum quod illic idipſum intelligendum eſt, & hic, videlicet quod nullus effugere poſsit manus huius domini, qui ſuper altare crucis taliter tamque dolendo habitu, pendendo ſtetit, ſtando pependit. Si deſcenderint (inquit) vſque ad infernum, & cætera. Iſta quinque dixit, quorum tria quidem impoſsibilia erant fieri, vnum impoſsibile nõ fieri, itemque vnum poſsibile fieri. Etenim vt anguſtiam fugiens homo viuens, ad infernum deſcendat, ibique viuat vita incolumi, impoſsibile eſt. Attamen dicit. Si deſcẽrint vſque ad infernum, inde manus mea educet eos. Item, impoſsibile eſt, vt homo pennas volucres aſſumat, & in cælum volet. Attamen dicit, Et ſi aſcenderint vſque ad cælum, inde detraham eos. Item, impoſsibile eſt, vt homo in piſcem mutetur, & profundum maris ſubintret. Attamen dicit, Et ſi cælauerint ſe oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos. Quid igitur per iſta quæ impoſsibilia ſunt, contẽdit, niſi quod manus ſuas homo nuſquam effugere poſsit, cum inde quoque detrahere, vel illuc vſque perſequi poſſet, quo nullus viuens profugere poteſt. Vnum eorum quæ dixit, poſsibile eſt (vt iam diximus) fieri, ſcilicet aſcendere in verticem Carmeli. Sed vide quanta cum irriſione dicat, ſi abſconditi fuerint in vertice Carmeli. Valles enim & deſoſſa terrarum potius, quàm vertices montium captare ſolet qui *Matth. 5.*

cupit abſcondi, ciuitas autem vel aliud quid in monte poſitum non poteſt abſcondi. Eſt tamen modus quidam in infernum deſcendendi, quo poſsit homo deſcendere, in

fuga vultus Domini, ſcilicet cum deſperãs à Deo, diabolo ſeſe maligno fœdere tradit. Nónullos fuiſſe eiuſmodi in populo E-*Eſaiæ 23.* ſaias inſinuat, cum dicit, dixiſtis enim percuſsimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans, cum tranſierit, non veniet ſuper nos, quia poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio pertracti ſumus. Item modo quodam quaſi in cælum aſcenditur, cum quis ſuperbiæ pennis vltra ſemetipſum eleuatur. Et modo quodam in profundum maris intratur videlicet ſectando curioſa, nimiaſq; ſubeundo curas ſeculi huius. Quocunque modo ſiue illum ad inferna deſcenſum, ſiue illum aſcenſum ad cælum, ſiue demerſionem illam in profundum maris intelligas, illud Dauidicum ſemper decan-*Pſalm. 138* tandum eſt. Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum tu illic es, ſi deſcendero ad infernum ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Eſt etiam quidam abſcondendi modus in vertice Carmeli, videlicet ſecundum nomen ipſum Carmeli, quod interpretatur ſcientia circunciſionis. Cum enim inimici Chriſti quaſi ſcienter diſputant & contendunt de circunciſione carnis, vt videantur rationabiliter repellere à ſe fidem euangelij, ecce abſconditi ſunt in vertice Carmeli, ſed inde ſcrutans auſert eos Chriſtus, dum ſcrutando ſcripturas nos Chriſtiani falſos illos eſſe conuincimus. Vltimum eorum quæ dicta ſunt, Et ſi abierint in captiuitatem coram inimicis ſuis, impoſsibile erat *Duplex mors Iudæorum in captiuitate.* non fieri, nec enim ipſi dimittere poterant, quin abierint ducti in omnes gentes captiui. Ibi (inquit) mandabo gladio, & occidet eos. Hoc ſæpè factum eſt, vt ex his qui diſperſi ſunt Iudæis cædes plurima fieret, domino vtique mandante gladio, cuius in arbitrio gladius omnis eſt, quia non eſt pote-*Rom. 13.* ſtas, niſi à Deo. Quod deinde ſubiungit, & ponam oculos meos ſuper eos in malum, & non in bonum, modis duobus iam dictis perficit, dum mandat ſerpenti & mordet eos inniſibiliter morſu malo, qui æterna mors animæ eſt. dum mandat gladio, & occidit eos occiſione viſibili, quæ corporalis mors eſt. Vtrunque hoc intelligimus, & in *Pſalm. 62.* pſalmo, cum dicit, Tradentur in manus gladij Romanorum, & ſecundum animam partes vulpium, id eſt, malignorum ſpirituum ſunt. Et ſecundum animam quidem omnes, quoniam impœnitentes ſunt, morſu ſerpentis moriuntur, & partes vulpium ſunt, ſecundum corpus verò non in omnibus gladio mandatum eſt vt occidat eos, quia præter hoc quod reliquiæ ſaluandæ *Rom. 11.* ſunt, etiam memoriȩ & honori Chriſti prodeſt vita & diſperſio illorum, quemadmodum ipſe dicit in pſalmo: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne *Pſalm. 58.* quando obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua. Multum enim Chriſtum colentibus conſert hoc, quod Chriſti inimici Iudæi inter eos viuunt. Secum nanque libros baiulant, in quibus inueniuntur cuncta, de quibus cõfirmamus fidem Chriſtianam, nec dicere poteſt quis, quod noua doctrina ſit, dum antiquam proſerimus authoritatem ex libris quos habent illi. Sequitur. [Et dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabeſcit, & lugebunt omnes habitantes in ea. Et aſcendet ſicut riuus omnis, & defluet ſicut fluuius Aegypti. Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam, & faſciculũ ſuũ ſuper terrã fundauit. Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, dominus nomen eius.] Quia dixerat ibi, mandabo gladio, & occidet eos, valdè conuenienter de illo propheta ſubiunxit, & dominus Deus exercituum, ſubauditur, *Dominus exercituũ Chriſtus.* ipſe eſt, qui hoc ſe facturum dicit, quia profecto mandare poteſt gladio, qui dominus exercituum eſt, qui non vnum tantùm, ſed multos exercitus habet, quia videlicet Aſſyriorum, atque Chaldæorum, præſertim & Mœdorum, Græcorum, atque Romanorum, & omnium gentium exercitus ſeruierunt & ſeruiunt ei, quamuis neſcientes, vt videlicet regnum aliud alio ſuperueniente deſtruatur, iuſto eius iudicio, ſicut poſtmodum dicturus eſt, ecce oculi domini Dei ſuper regnum peccans, & conteram illud à facie terræ. Cum ergo dicit, & Dominus Deus exercituum, ſubauditur, ipſe eſt, mirari te nõ vult, quòd dixerit ſe gladio mandare, qui quando ſtetit (vt iam dictum eſt) ſuper altare, id eſt, patibulum crucis, gladium nullum oſtendit, nec ſaltem patrẽ rogare voluit, vt quod facere poterat, plus *Matt. 26.* quàm duodecim legiones angelorum exhiberet ſibi. Quod protinus ſubiungit, qui tangit terram & tabeſcit, in vtramque partem, ſcilicet in bonam & in malam intelligi *Alij benè alij malè tabeſcunt.* poteſt: quia poſtquam à terra exaltatus eſt, alij tangentes illum ſalui facti ſunt, alij perierunt. Siquidem tangentes illi pauci ex Iudæis, multi ex gentibus tabeſcentes, & compuncti corde, pœnitentiam egerint. itẽque multi, tam Iudæi quàm gentiles, malè tabeſcentes & inuidentes, euangelio Chriſti tangente, id eſt, percutiente illo, tam in anima, quàm in corpore perierunt & pereunt. Etenim tabeſcere tam in bona quàm in mala ſignificatione poni, non eſt dubium. In bona vt illic, tabeſcere me fecit zelus me-*Pſal. 118.* us, quia obliti ſunt verba tua inimici mei. In mala vt alibi, Peccator videbit, & iraſce-*Pſalm. 111.* tur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Item quod ſequitur, & lugebunt omnes habitantes in ea, ſimiliter in vtranque partem rectè intelligitur. Nam qui compuncti corde pœ-

nitentiam

nitentiam egerunt, bonum luctum habue-
Math. 5. runt, iuxta illud, Beati qui lugent, quoniam
ipſi conſolabuntur. Qui vero pœnitentiam
non egerunt, maximè Iudæi, malum luctũ
habuerunt, videlicet de quo ſuperius di-
ctum eſt. Et conuertam feſtiuitates veſtras
in luctum, & omnia cantica veſtra in plan-
ctum. Item quod ſequitur, & aſcendet ſicut
Supra 8. riuus omnis, & defluet ſicut fluuius Aegy-
pti, in vtranq; partem diuidendum eſt. Nã
aſcendere bonum, defluere malum eſt. In
his qui pœnitentiam egerunt, fides euange-
lij, gratia ſpiritus ſancti de fonte Chriſto
procurrens, ſicut riuus aſcendit in his, qui
impœnitentes fuerunt vel ſunt, maximè in
Iudæis, cuncta carnaliũ cærimoniarum va-
Defluũt cærimoniæ. nitas & inutilitas defluit, & eſt vbique con-
temptibilis, nullúſque iam verus Dei cul-
tor illas ſuſcipit. Defluit (inquam) ſicut flu-
uius Aegypti, quia videlicet non vtcunque
contemnuntur cærimoniæ carnalis Iudaiſ-
mi, ſed ita, vt quicunque illas exercent, re-
putentur, & ſint velut Aegypti, id eſt, tene-
broſi, & omnino rubri maris, quod eſt ba-
Matt. 22. ptiſma Chriſti, tranſitu indigni. In his quo-
que qui ex gentib. crediderunt ille prophe-
tiæ verſiculus ſic impletur, vt quod valde
timendum eſt, multi vocati pauci verò ſunt
electi. Nam quia pauci electi ſunt, rectè dici
tur, & aſcendet ſicut riuus omnis, qui vide-
licet riuus minor eſt quàm fluuius. & quia
multi ſunt vocati, qui non pertingunt ad e-
lectionis aſcenſum rectè ſubiungitur, & de-
fluet ſicut fluuius Aegypti. Ex ipſis qui aſcẽ
dunt ſicut riuus (vt iã dictum eſt) comple-
tum propoſitum Dei in ædificationem ec-
cleſiæ Chriſti, quod eſt corpus eius, plenitu
Ephe. 1. do eius, cuius ipſe caput eſt, ſicut Apoſt. di-
Coloſſ. 1. cit. Rectè ergo ſubiungitur, qui ædificant in
cælo aſcenſionem ſuam. Aſcenſio namque
riui omnis. i. electi omnis, ſpiritualem ex i-
pſo gratiã habentis, aſcẽſio ipſius eſt. Quod
Pſal. 121. enim illuc aſcẽderunt tribus tribus dñi, nõ
Ioan 3. aſcendentium facultas, ſed gratia vocantis
Ephe. 4. agit. Et nemo aſcendit in cęlum, niſi qui de-
ſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cæ-
lis. Et Apoſt. cum dixiſſet, qui deſcendit ip-
ſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cælos, vt
impleret omnia, & ipſe dedit quidem quoſ
dam apoſtolos, quoſdam autem prophetas.
alios verò euangeliſtas, alios autem paſto-
res & doctores ita ſententiam compleuit ad
conſummationem ſanctorum in opus mini
ſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti. Pul-
chrè ergo dictum eſt, qui ædificat aſcenſio-
nem ſuam in cælo, quia videlicet aſcenſus
ſanctorum, corporis Chriſti ædificatio eſt,
& quod mẽbra ſequuntur aſcendendo, gra
tia capitis eſt præeuntis, quod ſolum pro-
pria virtute aſcendit. Et faſciculum ſuum
(inquit) ſuper terram fundauit. Nimirum
quando Chriſtus in cælum aſcendit, paruũ
apoſtolorũ numerũ in terra reliquit, & eoſ-
dẽ miſſo ſancto dilectiõis ſpiritu, quaſi in fa
ſciculũ ligauit vinculo charitatis, & vnitate
fidei, & eiuſmodi faſciculũ fundauit, id eſt,
in fundamento poſuit, & ſuper illum eccle-
ſiam ſuam ædificauit. Deinde & de gentib.
nonnullos tanta impleuit vbertate cæleſtis
gratiæ & verbo doctrinæ, vt ſecundum a-
poſtolorum imitationem poſſent eccleſiam
Chriſti inſtruere. Hinc protinus ſubiungit,
Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper
faciem terræ. Maris namque nomine inter-
dum gẽtilitas ſignificatur, vt illic. Propter-
ea non timebimus, dum turbabitur terra. & *Pſalm. 45.*
transferentur montes in cor maris. Hoc e-
nim hunc habet ſenſum, Non timebimus tri-
bulationes futuras, quę tunc erunt, quando
turbatis & repellentibus verbum domini
Iudæis, quibus primum oportebat prędica-
ri euangelium, transferẽtur apoſtoli in me-
dium gentium. Itaque qui vocat aquas ma-
ris, & effundit eas ſuper faciem terræ, idem
eſt ac ſi dicat, qui homines gentiles falſas &
inſipidas habentes aquas ſecularis ſcientię,
ſurſum vocat & cæleſtia facit ſapere, conſti
tuitque doctores. vt tam loquendo, quàm
ſcribendo compluant terram eccleſię. Quis
hæc tãta & talia facit? Dominus (inquit) no-
men eius, quia reuera non poſſet talia face-
re, non poſſet de mortuis reſurgens in cęlo
aſcenſionem ſuam ędificare, niſi eſſet domi
nus. Idcirco & Dauid cum dixiſſet. Iter faci
te ei, qui aſcendit ſuper occaſum, continuò *Pſal. 67.*
ſubiunxit, dominus nomen illi. Hoc Iudæi
multum grauiter tulerunt quòd gẽtiles vo
cati & recepti ſunt, inuidentes ſaluti illorũ.
Exempli gratia, ita vt Petro dicerent, Qua- *Act. 11.*
re introiſti ad viros præputium habentes?
Et multa his ſimilia. Rectè ergo ſequitur.
[Nunquid non vt filij Aethiopum vos eſtis
mihi filij Iſrael, ait dominus? Nunquid non ״
Iſrael aſcendere feci de terra Aegypti, & Pa ״
læſtinos in Cappadocia, & Syros de Cyre- ״
ne? Ecce oculi domini Dei ſuper regnũ pec- ״
cans, & conteram illud à facie terræ.] Ac ſi ״
dicat, Quid gloriamini vos Iudæi de pro- ״
prietate Dei, & gentib. derogatis? An Iudęo *Rom. 3.*
rum Deus tantum? nonne & gentium? Imò
& gentium, ſicut Aethyopes, ita & vos mi-
hi eſtis nec magis aut minꝰ propinqui, quia
ſicut Iudæos, ita & Aethyopes ego creaui.
Quod ſi in hoc gloriamini, & propter hoc
vos potius quàm alias gentes ad me per-
tinere iactatis, quia feci vos aſcendere de
terra Aegypti. Nunquid propter hoc alte-
rius naturæ ſiue conditionis, quàm cæteri
homines eſtis? Nempè & Palæſtinos de Cap
padocia, & Syros aſcendere feci de Cyrene.
Non ergo erigamini in ſuperbiã, quod vos
de Aegypto eduxerim, & quaſi peculiarem
populum meum, Pharaoni ſeruire non paſ-
ſus ſim, neque arbitremini, quod propter
hoc ſolis vobis debeatur regnum Dei, quia
videlicet & in hoc ſeculo Aethyopes, Pa-

morte morieris. Econtra ſerpens, Nequa-
quam (inquit) morte mo iemini. Itaque
qui per ſerpentem dixit, nequaquam mo-
riemini, cum Deus dixiſſet, moriemini. idē
ſpiritus malignus per os pſeudopropheta-
rum dicebat, non appropinquabit & nō ve
niet, cum ſpiritus ſanctus per prophetas
ſuos diceret, appropinquabit & veniet ſu-
per vos malum. Proinde ipſi quidem pſeu-
doprophetæ ſerpenti ſimiles, & maledictio
ne digni ſunt. peccatores autem, qui magis
credunt pſeudoprophetis, quàm prophetis
dñi, tā iuſtè in gladio moriūtur, quàm iuſtè
Adā ſiue mulier eius, pro eo quod ſerpenti
magis quàm Deo credidit, ſententiam exce
Duplex gladius. pit, vt de paradiſo expelleretur. Gladium
autem hic non ſolùm Romanorum intelli-
gimus, quia videlicet eo non omnes pecca-
tores illius populi mortui ſunt, ſed potius
gladium inuiſibilem, qui percutit interiorā
omnis impœnitentis animæ, quem Pſalmi-
Pſal. 143. ſta metuens. De gladio (inquit) maligno e-
rue me. Ecce in die iſto, qui dies ſalutis eſt,
& tempus acceptabile ſuſcitatur illud taber
naculum Iacob quod cecidit, quia pro Iu-
1. Pet. 2. dæis incredulis ponuntur gentiles creduli
tanquam lapides viui ſuper fundamentum
virorum apoſtolorum & prophetarum, &
hoc modo reædificatur verus Dauid, lapis
angularis, ſicut in diebus antiquis, id eſt, nō
ex operib. legis, ſiue cæremonijs carnis, ſed
Ephe. 2. ex fide, per quam Abraham iuſtificatus eſt,
Hebr. 11. per quam Noe complacuit, per quam Abel
plurimam Deo hoſtiam obtulit, & poſſidēt
nūc poſteri huius Dauid reliquias Idumeę
& oēs nationes, ſine acceptiōe perſonarum,
eo qđ inuocetur nomen domini ſuper eos.
Vbi enim inuocatio nominis domini, nulla
eſt diſtinctio Iudęi & Gręci. Et vt ſcias, qꝛ
quicquid audiſti ſtabile & ratum eſt, nec in-
fectū remanere poteſt, non alius, ſed ipſe, di
cit dominus, faciēs hęc. Quæ ſunt hęc? Quę-
nam nobis oſtendis, dicendo: faciens hæc?
Nimirum ſtans ſuper altare, & percutiens
cardinem, & ſuperliminaria commouens;
in gladio interficiens omnes, quorum in ca
pite auaritia eſt, tangens terram vt tabeſcat,
& lugere faciens omnes habitantes in ea, æ-
dificans in cælo aſcenſionem ſuam, & faſci-
culum ſuum ſuper terram fundans, vocans
aquas maris, & effundens eas ſuper faciem
terræ, & conterens regnum peccans, & con
cutiens in omnibus gentibus domum Iſra-
el, ſuſcitans tabernaculum Dauid, id eſt, ec-
cleſiam ſuam (ipſe eſt enim verus Dauid)
& reliquias Idumæę poſsidens, id eſt, de
terrenis, & terrena ſapientibus hominibus
cæleſtes faciens, cuius dixiſſe feciſſe eſt. Se-
" quitur. [Ecce dies veniunt, dicit dominus,
" & compræhendet arator meſſorem, & cal-
" cator vuæ mittentem ſemen. Et ſtillabunt
" montes dulcedinem, & omnes colles culti
" erunt. Et conuertam captiuitatem populi
mei Iſrael, & ędificabunt ciuitates deſertas, "
& habitabunt in eis, & plantabunt vineas & "
bibent vinum earum. Et facient hortos. & "
comedent fructus eorum. Et plantabo eos "
ſuper humum ſuam, & non euellam eos vl- "
tra de terra ſua, quam dedi eis, dicit domi- "
nus Deus tuus.] Ecce finis loquendi in hoc "
propheta vide qualis ſit. Si ſolum reſpicias
literæ corticem, vile eſt & exiguum, quod
à glorioſo & magno Deo promittitur, quia
bonis & malis commune eſt, & bonis qui-
dem nō magnopere curandum, non magna
ſollicitudine quærendum. malis autē concu
piſcibile, quorū Deus venter eſt, de qualib. *1. Cor. 6.*
Apoſt. Eſca (inquit) ventri, & venter eſcæ,
Deus autē & hunc & illam deſtruet. Si autē
corticem diſcutias, quemadmodum hic idē
propheta ſycomoros vellicabat, & ſub vti-
litate literæ precioſum, id eſt, ſpiritualem
ſenſum requiras, glorioſum eſt & prægla-
rum, quod Deus gloriæ promittit in hac ſer
monis conſummatione ſperantibus in ſe,
quod oculus non vidit, quod auris non au- *Eſaia 64.*
diuit, quod in cor hominis non aſcendit.
Dicit aliquis, Quæ fuit neceſsitas, vt maxi-
mè in calce ſermonis talis promeretur lite-
ra, quæ maximè carnales mulceat? Videli-
cet quia ſic expediebat, vt pueros illos, a- *Duplex ſeductio, bona ſ. et mala.*
pud quos ſeruanda erat ſancta ſcriptura, ſe-
duceret ſeductione bona, propter eos qui-
bus proficere habebant myſteria, quæ con-
tinentur in prophetis ſuo tempore reuelan
da. Eſt enim ſeductio bona, qua non ſolum
reprobus, verumetiam probus aliquis, ne-
ſciens diuinis conſilijs obſequium præſtat,
in tantum, vt Hieremias dicat, Seduxiſti me *Hiere. 20.*
domine & ſeductus ſum, fortior me fuiſti,
& inualuiſti. Idē enim eſt ac ſi dicat, propo-
ſueram ego tacere de huiuſmodi, tu autem,
vt tacere non poſſem, motum quaſi impa-
tientis animi, id eſt, zelum bonum & fortē
impegiſti. Sequitur namque poſtmodum &
dicit, Et dixi, Non recordabor eius, neq; lo- *Iudæi volebāt ſibi prophetari bona carnalia.*
quar in nomine illius. Et factus eſt in corde
meo quaſi ignis exæſtuans, clauſuſque in
oſsibus meis, & defeci, ferre non ſuſtinens:
Econtra pueris & carnalibus iſtis dicemus,
qui ſcripturas ſanctas nunquam cuſtodiſ-
ſent, ſi vim illarum intellexiſſent. Seduxit
vos dominus & seducti eſtis, fortior vobis
fuit & inualuit. Si enim ita locutus fuiſſet
in prophetis, vt nihil boni ſonare videre-
tur litera vobis peſsimis, iraſceremini con-
tra ſpiritum propheticū, quemadmodum
iratus eſt rex veſter Achab contra Michæā
prophetam, dicēs ad Ioſaphat regem Iuda, *3. Reg. vlt.*
Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat *Hiere. 36.*
mihi bonum, ſed ſemper malum? Ita irati
ſanctam ſcripturam ſuccenderitis, ſicut fe-
cit rex Sedechias, qui cum legerentur ſibi
verba Hieremię, lectis iam tribus pagellis
aut quatuor, ſcidit volumē ſcalpello ſcribę,
& proiecit in ignem qui erat ſuper arulam,

dooec conſumeretur omne volumen igni
qui erat in Arula. Bonum ergo fuit vos ſe-
duci tanquam pueros, & ſic repromitti ſpi-
ritualibus ſpiritualia, vt putaretis vobis car
nalibus promitti carnalia, qualia ſunt hæc,
vt arator meſſorem, & calcator vuæ mitten
tem ſemen comprehendat, ſicut per bonam
temperiem fieri ſolet, dum ſtatim poſt meſ-
ſem impletis horreis ad ſufficientiam præ-
ſentis anni, ſubſequens arator ſemen iaciat
in ſpem futuri, oec mora vlla intercedente
vindemiæ tempus ſit, quam non ſinit vua-
rum maturitas vltra differri. Hæc enim car
naliter intelligentes, vobiſmetipſis blan-
dimini, dicentes, Vobiſiplis poſt aduerſa
rurſus proſpera promitti, cum impœniten-
tes ſitis. Et per hanc quidem occaſionem
ſcriptura ſaocta penes vos hactenus ſeruata
eſt, & ſeruatur. Vos autem captiui, & diſper
ſi eſtis, & in peccato veſtro moriemini. Nũc
tandem literam hanc diſcutientes ſenſum
quæramus, qui intrinſecus latet. Ecce (in-
quit) dies veniunt dicit dominus, & com-
prehendet arator meſſorem, & calcator v-
uæ mittentem ſemen. Iſti dies iam venerũt,
ſicut teſtatus eſt ipſe dominus ad diſcipulos
ſuos loquens & dicens, Ecce dico vobis, le-
uate oculos veſtros, & videte regiooes, quia
albæ ſunt iam ad meſſem, qui metit merce-
dem accipit, & congregat fructum in vitam
æternam. Vt & qui ſeminat ſimul gandeat
Ioan. 4. & qui metit. In hoc enim eſt verbum ve-
Aratores rum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius
patriarchæ, qui metit. Ego miſi vos metere quòd non
meſſores ſeminaſtis. Alij laborauerunt, & vos in la-
apoſtoli. bores eorum introiſtis. Breuiter dicẽdum,
quia qui laborauerunt & ſeminauerunt pa-
triarchæ & prophetæ, qui autem in labores
illorum introierunt, apoſtoli ſunt. Patriar-
chæ nanq; laborando, id eſt, peregrinando,
Pſal. 104. & de gente in gentem, & de regno ad popu-
lum alterum pertranſiendo, ſeminauerũt,
id eſt, promiſsiones beati ſeminis futuri (q
eſt Chriſtus) accipere meruerunt, ipſum au
tem oculis ſuis non viderunt, tantummodo
ſpe inhiantes, & per hoc ſeruientes in mo-
dum arantium & ſeminantium. Apoſtoli
autem præſentem Chriſtum eundem bea-
tis oculis viderunt, & receperunt eum in
Lucæ 10. modum metentium. Propterea dixit illis,
beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Di-
co enim vobis, quòd multi prophetæ & re-
ges voluerunt videre quę vos videtis, & nõ
viderũt, & audire quę vos auditis, & nõ au-
dierunt. Igitur quod nunc ait; & cõprehen-
det arator meſſorem, idem eſt, ac ſi dicat, pa
triarchæ ſimul & apoſtoli gaudebunt in ſe-
mine Abrahæ quod eſt Chriſtus, in quo
promiſſam pariter accipiant benedictioõe,
vt quemadmodum dicit & qui ſeminat ſi-
mul gaudeat & qui metit. Neque enim ſic
apoſtoli in labores eorum introierunt, vt
eos excluderent, ſed ecce ſimul gaudent, &
alij qui ante aduentum eius ſeminauerunt,
& iſti qui in aduentu eius meſſuerunt. Por- *Calcator*
rò, calcator vuæ, qui comprehendit mit- *vuæ.*
tentem ſemẽ, idem eſt qui & meſſor. & mit-
tens ſemen, idem eſt qui & arator. Nam (ſi-
cut dictum eſt) anteriores patres ſaocti, & a-
rantes & mittentes ſemen fuerunt, Apoſto-
li verò & meſſores & calcatores vuæ ſunt,
meſſores quia præſens Chriſtus maturum
fuit illis frumentum, calcatores vuæ quia
muſtum ſaocti ſpiritus de celo ſumpſerunt,
vel quia paſsioni eius præſentialiter cõmu-
oicantes calicem eius biberunt. Et ſtillabũt
(inquit) montes dulcedinem, & om‑es cul-
les culti erunt. Montes ijdem apoſtoli ſunt,
propter excellentiam meritorum, qui per
totum mundum dulcedinem pacis, & re-
miſsionis peccatorum ſtillauerunt, prædicã
do in nomine Ieſu Chriſti pœnitentiam &
remiſsionem peccatorum. Iſti autẽ audien-
tes, & audiendo iuſtificati, tanquam colles
benè culti, fructum bonum reddiderũt. Et
conuertam (ait) captiuitatem populi mei Iſ-
rael, id eſt, ſoluam vincula peccatorum, &
diruam erroris & ignorantię carcerem, quę
vera captiuitas erat, in qua detinebamur
nos, qui nũc dicimur & ſumus Iſrael. Quod *Eccleſiæ*
deinde ſubiungit, Et ædificabunt ciuitates *Chriſti di-*
deſertas, & habitabunt in eis, & plantabunt *cuntur ciui*
vineas, & b:bent vinum earum, expoſitione *tatẽs, vineæ*
iam non indiget, cum videamus vbiq; ter- *& horti.*
rarum per deſertum gentilitatis, quæ prius
à Deo deſerta fuerat, ſurrexiſſe Chriſti ec-
cleſias, quæ & ciuitates propter fidei firmi-
tatem, & vineæ propter ſpei qua non con-
fundit hilaritatem, & horti propter charita
tis delicias rectè dicuntur, in quibus habi-
tant qui verbo illas ædificauerunt, vndè bi
bunt vinum lætitiæ, qui præceptis illas in-
formauerunt, vnde comedunt fructus, qui
conſilijs prouexerunt, quia ſicut qui metit,
ita & qui ędificat huiuſmodi ciuitates, & qui
plantat huiuſmodi vineas, & qui facit eiuſ-
modi hortos, mercedem accipit, & congre-
gat fructum in vitam æternam. Vndè & ſe-
quitur, Et plantabo eos ſuper humum ſuã,
& non euellam eos vltra de terra ſua quam
dedi eis. Huius namque quam dedit ſanctis
ſuis paradiſus deliciarum eſt, in quo primũ
hominem poſuit. Quia ergo in Adam om-
nes humum ſiue terram illam perdiderunt,
& exortes facti ſunt regni cælorum, per ad-
uentum autem Chriſti ita recuperauerunt,
vt amplius oon perdant, rectè cum dixiſſet,
& plãtabo eos ſuper humum ſuã, pı otınus
addidit, non euellam eos vltra de terra ſua
quam dedi eis, vertitque ſe ad aurem
cuilibet noſtrum gratulabun-
dus dicendo, dicit dominus
Deus tuus.

FINIS LIB. IIII. ET VLTIMI IN AMOS PROPHETAM.

PROLO-

PROLOGVS RVPERTI IN ABDIAM PROPHETAM.

QVartus in ordine duodecim prophetarum Abdias eſt. Hic ille eſſe perhibetur, qui in libro Regum loquitur ad Heliam, Et nunc dicis mihi, Vade, dic domino tuo, adeſt He-
Abdias fuit tempore Heliæ.
3. Reg. 18. lias. Cumque receſſero à te, ſpiritus domini aſportabit te in locum quem ignoro, & ingreſſus nunciabo Achab, & non inueniens te, interficiet me. Seruus autem tuus timet dominum ab infantia ſua. Nunquid non indicatum eſt tibi domino meo, quid fecerim cum interficeret Iezabel prophetas domini, quod abſconderim de prophetis domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, & pauerim eos pane
4. Reg. 1. & aqua? Dicitur etiam hic fuiſſe tertius ille princeps quinquagenarius, cui pepercit Helias dicenti, Homo Dei, noli deſpicere animam meam, & animam ſeruorum tuorum, qui mecum ſunt. Ecce deſcendit ignis de cœlo, & deuorabit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos, qui cum eis erant, Sed nunc obſecro, vt miſerearis animæ meæ. Poſtmodum relicto Ochoziæ regis miniſterio, factus Heliæ diſcipulus prophetauit, qui etiam morte propria obijt, ſepultus cum patrib⁹ ſuis in Sebaſte ciuitate, vbi & Heliſæus propheta, & Ioannes Baptiſta venerabiliter requieſcunt. Igitur quia centum prophetas aluerat, accepit gratiam propheticam, & de duce exercitus dux eccleſiæ factus eſt. Vnde & rectè & probabiliter in euangelio ſuo loquitur dominus noſter, Et *Matt. 10.* qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Etenim quàm verè dicat, præcedens in iſto exemplum probat, qui pro eo quod paruulum prophetarum gregem tunc pauerat in Samaria, factus & ipſe propheta nunc in toto orbe Chriſti paſcit eccleſias. Et hoc notandum, quod ſicut in Actibus Apoſtolorum, qui primus martyrio coronandus erat, diuino quodam præſagio vocatus eſt Stephanus, quod interpretatur coronatus. ita iſte, qui taliter domino ſeruire talemque ſeruitutis mercedem recipere habebat, vocatus eſt Abdias, quod interpretatur ſeruus do- *Abdias ſeruus domini* mini. Accedamus ad hunc ſeruum domini, & audiamus quid per eum dicat ipſe, qui per ſanctos prophetas locutus eſt ſpiritus domini, non dubitantes, quod quamuis verſuum ſupputatione paruulus propheta ſit, ſenſibus tamen ſit magnus, id eſt, totus ſpiritualis.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABDIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

VISIO Abdiæ.] Quæ viſio dicitur Abdiæ, viſio eſt Dei, id eſt, quam Deus Abdiæ oſtendit. Vndè & E-
Ezech. 1. zechiel, aperti ſunt inquit cœli, & vidi viſiones Dei. Propterea qui nunc prophetæ dicuntur, olim dicebantur videntes, eo quod viderent Dei viſio-
1. Reg. 9. nes. Nam in libro Regum ita legimus, Olim in Iſraelitis loquebatur, vnuſquiſque vadens conſulere Deum. Venite & eamus ad videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns. Viſiones au-
Duplices viſiones. tem hæc differunt, quod alibi monſtrante Deo, ſignificatiuæ videntur imagines, quales maximè viderunt iam dictus Ezechiel & Daniel. alibi ſine imaginibus diuinæ ſuo modo videntur & percipiuntur locutiones, quemadmodum hic de ſemetipſo dicit, Viſio Abdiæ, & tamen nullam ſe ſimilitudinem ſiue imaginem narrat vidiſſe. Et de iſta quidem viſionis qualitate non dubium eſt ſanctos prophetas certum habuiſſe viſum ſiue intellectum, ſpiritu ſancto in ipſis loquente. De illa verò qualitate videndi, qua præmonſtrabantur imagines, illud ſciendi, quia non ſtatim intellectus ſequebatur viſum, ſicut de ſemetipſo teſtatur Daniel. Cũ enim vidiſſet quatuor beſtias grãdes de ma- *Dani. 7. &.* ri aſcendentes, acceſsi (inquit) ad vnum de aſsiſtentibus & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Item, cum vidiſſet arietem cornibus ventilantem contra occidentem, & contra aquilonem, & contra meridiem, & aduerſus eum currentem hircum, qui habebat cornu inſigne inter oculos ſuos, poſt-

modum ſubiunxit, Cum viderem ego Daniel viſionem & quærerem intelligentiam, ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi ſpecies viri, & audiui vocem viri inter Vlai & clamauit, & ait, Gabriel fac intelligere iſtam viſionem. [Hæc dicit dominus Deus ad Edō. Auditum audiuimus à domino, & legatum ad gentes miſit Surgite & conſurgamus aduerſus eum in prælium.] Edom ipſe eſt Eſau, qui & alio nomine dicitur Seir. Cur autem vocatus eſt Edom, hiſtoria prodit dicens, Coxit autem Iacob pulmentum. Ad quem cum veniſſet Eſau de agro laſſus, ait, Da mihi de coctione hac rufa, quam ob cauſam vocatum eſt nomen eius Edom. Edom quippe interpretatur rufus, & eſt nomen hoc gulæ eius monimentum, eu quod pro coctione rufa vendiderit primogenita ſua. Attamen idem colore quoque rufus erat, ſicut ſcriptum eſt, Qui primus egreſſus eſt, rufus erat, & totus in morem pellis hiſpidus. Vndè notandum, quòd non naturæ accidens color reprehenſibilis iudicatus eſt, vt propter hoc tali vocabulo denotaretur & diceretur Edom, præſertim cum & ſanctus Dauid rufus fuerit, ſed animi vitium & immoderatus rufæ coctionis appetitus meruit, vt numinis eiuſmodi hæreditatem ſortiretur. Quid autem genus illius Edom tunc temporis agebat, vel in quo merebatur, vt contra illum viſio tam dura prophetę, ſiue ſermo domini demonſtraretur? Valde namque dura eſt, ſicut ex tota ſerie lectionis huius manifeſtum eſt. Si temporum illorum geſta reuoluimus, conſtat quia fœderatus erat Iſraeli Edom, in tãtum vt cum Ioram filio Achab, ſub quo iſte Abdias pauerat prophetas domini, pergeret ad prælium contra Moab. Quid igitur ſuper hoc animaduertendum, niſi quia verba viſionis huius cum non hominis, ſed ſpiritus ſancti verba ſint, ſpiritualiter penſanda ſunt? Edom quippe (quod interpretatur rufus, ſiue ſanguinolentus) nō ſolus iſte homo fuit Iſaac & Rebeccæ filius, ſed omnis quicunq; vitium eius imitatur, ſectando gulam, & fraternum gerendo odium, ſicut ille feciſſe non ignoratur. Si hoc ita non eſſet, Apoſtolus nequaquam diceret, his qui vtiq; ſecundum carnem, qui ex Eſau, qui & Edom, ſed ex Iacob geniti fuerant. Contemplantes, ne quis deſit gratiæ Dei, ne qua radix amaritudinis rurſum germinans impediat & per illam inquinentur multi, ne quis fornicator, aut profanus vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primogenita ſua. Itaque ſi verba viſionis ritè perpendas, quæ nulla teſtatur hiſtoria dignè, & ſicut propheticam condecet tubam, cōpleta eſſe in illo Edom, itemq; recolas, qualis fuerit rerum ſtatus in Iſrael, quo tēpore prophetauit hic Abdias, dubitare nō debes, quin ſub nomine Edom viſio ſit contra carnalem Iſrael. Tunc enim regnante Achab & impia Iezabel cœperunt occidi prophetæ domini, ita vt diceret Helias: Domine dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael. Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & relictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam. Nimirum qui occidebantur, & ipſe Helias qui fugiebat, cęterique de quibus ait dominus: Reliqui mihi ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curuata ante Baal, ipſi ſunt Iacob & Iſraelitæ. qui autem occidebant eos, ipſi erant Edom, vtpote opere perpetrantes odium quod mente conceperat ille, cuius propter imitationem filij ſunt, dicens in corde ſuo. Venient dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrem meum. Alioquin quomodo ſtabit illud, quod in hoc propheta, cum præmiſſum eſſet, vt intereat vir de monte Eſau, ſubiunctum eſt, propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob? Nam ille Eſau ſiue Edom quem Rebecca peperit, oderat quidem ſemper Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater, ſed non interfecit eum. Hi autem qui ex Iacob ſecũdum carnem geniti, odium imitati ſunt Eſau, fratres ſuos interfecerunt, nec deſtiterunt interficiendo, donec ipſum interficerēt Chriſtum. Quòd ſi quæras, quæ fuerit neceſſitas vt ſignificarentur nomine Edom, cum poſſent manifeſtius exprimi nominibus alijs quæ propria viderentur Iudaicæ ſiue Iſraeliticæ gentis. Nos ad hæc dicimus, quia nimis incauti & indiſcreti fuiſſet hominis, nudo ſermone proprijſque vocabulis declamare perditionem gẽtis, apud quam ſolam oportebat interim propheticas viſiones, & in omnes ſanctas ſcripturas conſeruari, donec glorificato Ieſu, & dato ſpiritu, per totum mundum diffunderentur per linguas omnium gentiũ, & clareſcerent aperto credentium ſenſu ad intelligendum. Nunc iam textum viſionis huius ingrediamur. Præmiſſo, hæc dicit dominus ad Edom, ſtatim ſubiungit: Auditum audiuimus à domino, & legatum ad gentes miſit. Hæc ex ſua cæterorumq; prophetarũ perſona interloquitur priuſquã narrare incipiat, quænã ſint ea quæ dicit dominus ad Edom. Sic Lucas in actibus Apoſtolorum præmiſſo, exurgens Petrus in medio fratrum dixit, priuſquam ea narrare incipiat, quæ Petrus dixit, ipſe ex ſua perſona interpoſuit. Erat autem turba hominum ſimul ferè centum viginti. Itaq; quaſi quæreret, quis tu, quomodo vel vndè ſcis, quid dicat dominus Edom? A domino (inquit) audiuimus auditum nos prophetæ, qui ferè omnes loquimur contra Edom. Et ipſe miſit, id eſt, certiſsimè miſſurus eſt legatum ad gentes, qui dicat. Surgite, & conſurgamus aduerſus eum in prælium, legatus ille Chriſtus eſt, miſſus ad gentes & deſideratus gentibus, ſicut in Aggæo ſcriptum eſt:

Edō, Eſau, et Seir, tria nomina res vna.

Gen 25.

1.Reg.16.

Queſtio.

3. Reg. vlt.

Reſponſio.

Hebr.12.

Carnalis Iſrael dicitur Edō.

3.Reg.19.

Gen.27.

Cur obſcurè ſcripſit propheta.

Act.1.

Legatus miſſus ad gẽtes, Chriſtus eſt.

Aggæi 2.

ptum eſt: Mouebo omnes gentes & veniet
deſideratus cunctis gentibus. Legatus iſte
non ſic ad gêtes miſſus dicitur, vt per ſuam
ipſe perſonam ad gentes venerit, aut venire
debuerit, quippe qui in Iudæa conſumma-
tus eſt, & peragendum ad gentes ſuæ lega-
tionis officium, ſuis apoſtolis impoſuit, ſic-
ut vnus ex eis Paulus dicit: Pro Chriſto er-
2. Cor. 5. go legatione fungimur, tanquam Deo exo-
rante per nos. Obſecramus pro Chriſto, re-
conciliamini Deo. Legati huius verba ſunt
hæc, O vos gentes, ſurgite & conſurgamus
aduerſus Edom in prælium. Nimirum hoc
& corporaliter factum eſt, quando ex Ro-
mano imperio côſurrexerunt gentes ad ex-
cidium Iudæorum, & nunc vſq; ſit, dum cre
dentes ex gentibus contra illos verbo veri-
tatis dimicât, tela ſumentes ex armario ſcri-
pturarum ſanctarum. Hunc auditum nos à
domino audiuimus, qui legatum illum ex-
pectamus & recipimus, Edom autem, qui
illum non recipit, imò qui illum occidit, ſi-
cut ante & poſt illum prophetas & ſapien-
tes & ſcribas interfecit, quos ille miſit, au-
diat alia quæ dominus ad eum dicit. Quæ
,, ſunt illa? [Ecce paruulũ dedi te in gentibus,
,, contemptibilis tu es valde.] Quale initium
eorum, qui dicuntur ad iſtum Edom. Par-
uulum (inquit) dedi te in gentibus. Poteſt
Paruulus hic, id eſt, inuidus. quidem paruulus in bono interdum acci-
pi, ſed non hic. Sequitur enim, Contempti-
bilis tu es valde. Ergo paruulum dedi te, id
eſt, inuidum eſſe oſtendi te, de quo rectè di-
Iob 5. xerit alia ſcriptura paruulum occidit inui-
dia. Inuides enim gentibus, quia videlicet
comparatione tui magnæ effectæ ſunt gen-
tes Chriſtum ſuſcipientes, & ob hoc in fide
patris Abrahæ rectè gloriantes. Hinc eſt il-
lud, Ego ad æmulationem vos adducam in
non gentem, in gentem inſipiêtem, in iram
vos mittam. Aemularis enim & inuides gê-
tibus, videns impletum eſſe in eis illud pro-
pheticum. Inuentus ſum à non quærentib.
me, palam apparui his qui me non interro-
gabant. Cum itã ſis paruulus, conſequenter
& rectè contemptibilis tu es valde, ſubaudi
tur, propter interfectionem & propter ini-
quitatem & fratrem tuum Iacob, quã poſt-
modum dicturus ſum, quia videlicet inui-
diſti vt paruulus, occidiſti vt inuidus. Idcir
co namque ita contemptibilis es, vt ſis vel-
uti Cain vagus & profugus ſuper terram,
Gen. 4. eiectus à facie domini, quia ſicut ille fratrê
ſuum Abel, ſic & tu Chriſtum & prophetas
eius per inuidiam occidiſti. Idcirco (inquã)
tu contemptibilis es valde, non ſolum Deo,
verum etiam hominibus, inter quos capti-
uus & diſperſus teneris, notam habens tui
ſceleris ipſam captiuitatem ac diſperſiôem,
quæ tuam iniquitatem latere non ſinit. Ni-
mirum vt ita contemptibilis fieres, præce-
dens culpa ſuperbiæ cauſa extitit. Dico er-
,, go. [Superbia cordis tui extulit te, habitan-
tem in ſciſſuris petræ, exaltantem ſolium ,,
tuum, qui dicis in corde tuo, quis detrahet ,,
me in terram. Si exaltatus fueris vt aquila, ,,
& ſi inter ſydera poſueris nidum tuum, in- ,,
de te detraham dicit dominus.] Et quidem ,,
ille alter Edom, cuius odium tu imitaris,
qui ſecundum carnem diceris Iacob, ita vt
litera ſonat, in petris habitat. Nã omnis au-
ſtralis regio Idumæorum de Eleutheropo-
li vſque ad petram & Aïlam (hæc eſt enim
poſſeſſio Eſau) in ſpecubus habitat, ſed tu
qui omnia quæ de Eſau dicuntur, in peius
imitaris, in alia petra gloriaris, in alterius pe
træ habitas ſciſſuris. Quæ eſt illa petra? Tu
ſecundum carnem pater Abraham. Hinc
namq; Eſaias, Attendite (inquit) ad petram
vnde exciſi eſtis, & ad cauernam laci de qua *Petra Iudæorum, caro Abrahæ.*
præciſi eſtis. Abraham & Saram volens in-
telligi. Subiungit enim protinus & dicit. At-
tendite ad Abraham patrem veſtrum, & ad *Ioan. 8.*
Saram, quæ peperit vos In ſciſſuris illius pe
træ tu habitas, & inde ſuperbia te extulit.
Verbi gratia, dum dicis, Semen Abrahæ ſu-
mus, pater noſter Abraham eſt. Hæc & hu-
iuſmodi, ſuperbia te extollente, dicis, ſcili-
cet ſuperbiendo contra petram illam, quæ
in fundamento poſita & Abraham & cæte-
ros omnes ſanctos, qui petræ ſiue lapides vi
ui, propter fidem dici merêtur, portat. Nec
vero dixi, aut dico, te in petra, ſed in ſciſſu- *Sciſſura illius petræ.*
ris petræ habitantê extolli. Scidiſti namque *Gen. 25.*
petram illam, id eſt, carnem Abrahæ ſciſſu-
ris irreparabilibus, & tunc quando decem
tribus ſcindente Hieroboam ſciſſæ ſunt à
domo Dauid, qui poſsidebat hæreditatem
benedictionis, quo poſt Abraham & Iſaac,
ſimplex Iacob benedici meruit, vt de ſemi-
ne eius Chriſtus naſceretur, & hinc quando
negaſti filium Dauid, filium Dei dicens, *Ioan. 19.*
non habemus regem niſi Cæſarem. Sic ha-
bitans in ſciſſuris petræ, exaltaſti ſolium tu-
um, magis eligens nominari ſuper te re-
gnum Romanum, ſiue nomen Cæſareum,
quàm regnum ſiue nomen pauperis Chri-
ſti, cuius regnum non de hoc mundo, ſed
de cælo eſt. Nimirum fruſtra deciperis,
dicens in corde tuo, quis detrahet me in
terram. Denique ſi exaltatus fueris vt aqui-
la, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum,
inde te detraham dicit dominus. Exalta-
re nunc vt aquila, & inter ſydera pone ni-
dum tuum. Verbi gratia, dicendo, Nos ex *Ioan. 8.*
fornicatione nô ſumus nati, vnum patrem
habemus Deum, qui volatus animi ſuper-
biêtis nimis eſt altus: ego vero inde te detra-
ham, falſum côprobando & conuincendo,
quòd non Deus pater tuus ſit, ſed ex patre
diabolo tu ſis, cuius deſideria facere volui-
ſti. Sequitur: [Si fures introiſſent ad te, ſi la- ,,
trones per noctê, quomodo côticuiſſes? Nô- ,,
ne furati eſſent ſufficiêtia ſibi? Si vindemia- ,,
tores introiſſent ad te, Nunquid nô ſaltê ra- ,,
cemos reliquiſſent tibi? Quomodo ſcrutati ,,
ſunt

"ſunt Eſau, inueſtigauerunt abſcōdita eius?]

"Grauiſsima irriſio, dicere illi, cuius omnia fures ſcrutati ſunt, & abſcondita quoque inueſtigauerunt, ſi fures introiſſent ad te, quomodo conticuiſſes? Quiſnam ita debet

Irriſio.

irrideri, niſi is qui valdè eſt contemptibilis, ita vanus, vt cum à furibus dormiens omninò ſpoliatus ſit, hoc ipſum adhuc neſciens quia dormiuit, iactitet quòd prouidus ſit, & furis aduentum toto prius menſe olfacere poſsit? Vt manifeſtior ſit huiuſce irriſionis modus, exemplum vndecunque ſumamus. Ethnicus in fabula Terentiana,

In Adelph

dum contra fratrem ſtomachatur, eo quòd filium perdat, ſinendo illū amoribus vacare, taliter à ſeruo irridetur. Tu (inquit) quātus quantus, nil niſi ſapientia es. Ille futilis omniū, Sineres verò illum tuū facere hæc? ille reſpondens ait: Sinerem illum? An non ſex totis menſibus prius olfeciſſem, quàm ille quicquam inciperet? Et ſeruus pertinaciter deludens, vigilantiam (inquit) tuam tu mihi narras? Tanquam diceret. Non opus eſt vt mihi narres, noui enim quia filius à te vigilanter cuſtoditus eſt hactenus, ne amaret. At ille videlicet filius, quem pater vanus tantopere ſe cuſtodiſſe iactitabat, amori cuiuſdā pſaltriæ totus deditus erat, ſed amoris famam alius in ſe tranſtulerat. Sed omiſsis iam nugacib. exemplis, veniamus ad rem, ac demonſtremus, qui fures qui ve latrones ad iſtum Edom introierunt. In pſal.

Pſalm. 46.

gētes omnes iuſſæ prandere manibus, & iubilare deo in voce exultationis. elegit nobis (aiunt) hęreditatem ſuam, ſpeciē Iacob quē dilexit. Hæc dicendo ſpiritus ſanctus ad hiſtoriam mittit nos. Sicut enim Eſau ſiue Edom qui prior natus erat, à Deo reprobatus eſt, & Iacob dilectus. ſic Iſraeliticus populus, qui prius quadam familiaritate Deo ac-

Iacob et gētes quomodo dicūtur fures.

ceptus erat, poſtmodum reiectus eſt, Gētes verò, quæ nullam eius cognitionem prius habuerant, eius benedictionem receperūt. Nimirum illic Iacob, & hic gentes rectè fures dicuntur, non pro ſuo vitio, ſed pro illius, ſiue illorū improperio, quibus in mortifera negligentia dormientibus primitiua ſublata ſunt. Quis enim, vt interim ſecun-

Gen. 27.

dum hiſtoriā dicamus, Rebeccam & Iacob fures in illo facto dicere dubitet, præſertim cum dicat ipſe Iſaac pater, venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionē tuam? Eadem ratiōe Iacob dicatur fur, qua dicitur fraudulētus. Amplius dicimus, quia

Apoc. 3.

dominus ipſe furi ſeſe aſsimilat, dicendo, Si ergo non vigilaueris, veniam ad te citò tanquam fur, & neſcies qua hora veniam ad te. Notum vtiq; eſt, quia ſic dicitur, non in reprehenſionem venientis, ſed in ſubſannationem dormientis. Itaq; & quando (ſicut iam dictum eſt) venit germanus fraudulenter, & accepit benedictionē, conſcia & cooperante matre Rebecca, tunc fures introierunt ad Edom, & quando contingēte in Iſrael cęcitate, ſubintrans plenitudo gentium tulit neglectam à Iudæis benedictionem, id

Rom. 11.

eſt, Chriſtum, nihilominus, imò per amplius fures introierunt, imò introire non deſinūt ad Edom. Diximus de furibus, de latronibus quid dicemus? Siquidem vtrunq; dixit, ſi fures introiſſent ad te, & ſi latrones, per noctem. Nomē latronis nuſquam in ſcripturis recolimus ſimilitudinem gerere alicuius boni. Nam furi quidem (vt iam dictum eſt) dominus ſeſe aſsimilauit, latroni autē nunquam, vel ipſe, vel pius aliquis aſsimilari debuit, cū ſit nomen crudelitatis. Ergo gentes in Chriſtum credentes, & credendo incredulum & crudelem Edom, ſcilicet Iudaicum populū ſupplantātes, fures fuerūt, ſicut Iacob, qui vt benedictiōem acciperet, fraudulenter venit. latrones autem ſcribæ & phariſæi, qui latrocinando ſuam exercentes auaritiam, animas trucidauerunt eiuſdē populi. Nam reuera ſi latrones nō fuiſſent, nequaquam dominus præmiſſo, quia ſcriptum eſt, Domus mea domus orationis vocabitur, diceret in eos, vos autem feciſtis eā

Latrones ſcribæ, & phariſæi.

Matt. 21.

ſpeluncam latronum. Nonne illic pro latrocinando in templo & agēdo prædam de populo, ad hoc peruenerunt, vt animas illorū trucidarent, ſuadendo, vt Chriſtum interficerent? Nonne hoc ſuadendo, introierunt latrones per noctem? Obduxerūt enim miſeris nimiam deceptionis caliginem, ita vt cum eſſent latrones, viderentur eſſe conſultores. Dixerunt etenim, Si dimittimus eum

Ioan. 11.

ſic, omnes credent in eum. Et venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Ad hæc vnus ex ipſis, Caiphas, pontifex illius anni. Vos, inquit, neſcitis quicquā, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo, & non tota gens pereat. O ſuauiſsimum conſultorem, crudeliſsimum latronem. Ad hæc conticuit ille Edom. i. acquieuit ſequens crudele cōſilium. Nam ab illo die cogitauerunt, vt interficerent dominum Ieſum. Rectè igitur cum Irriſiōe, & ioco amariſsimo dicetur in eū. Si fures introiſſent ad te, ſi latrones per noctem, quomodo conticuiſſes? Hoc enim amarius dicitur, & acerbius ſonat, quā ſi diceretur admirando, dum fures introirēt ad te, dum latrones per noctem, quomodo conticuiſti? Item quod ſequitur, nonne furati eſſent ſufficientia ſibi, multo vehemētiùs eundē Edō percutit, quā ſi ita diceretur, furati ſunt ſufficiētia ſibi. Hoc de gentibus ſupradictis Iudæos ſupplantātibus, ſecundum typum qui in Iacob præceſsit. Rectè dicat ſpiritus propheticus,

Furati sūt ſufficientia ſibi.

quia furati ſunt ſufficientia ſibi. i. ea tantum tulerunt Iudæis, quæ ad ſalutem ſufficiant ſibi. Neq; enim holocauſtomata arietum, &

Philip. 3.

adipem pinguium, & ſanguinē vitulorū & agnorum & hircorum, neque neomeniam & ſabbatum, & feſtiuitates alias, & Kalendas,

das, cęteraſq́; carnales cæremonias fures iſti ſurari dignati ſunt, imò reſpuerũt & arbitrati ſunt vt ſtercora, ſufficere ſibi credẽtes fidem & iuſtitiam, ſecundum quod ſancti apoſtoli ſcripſerunt eis: Viſum eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vo- *Act. 15.* bis oneris, quàm hæc neceſſaria, vt ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, & ea quæ vobis fieri non vultis, alij ne feceritis. A quibus cuſtodientes vos benè agetis. Nimirũ tale hoc eſt, quale vineã introire, & racemos diligenter colligendo, ſola folia relinquere. Idcirco conuenienter adhuc proloquens, ſi vindemiatores (inquit) introiſſent ad te, nunquid non ſaltem racemum reliquiſſent tibi? Denique vineam domini fuiſſe Iſraeliticam gentem, paſsim ſcriptura cõcinit. Ex- *Eſaia 5.* empli gratia illud in Eſaia, Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ ſuæ. Vinea facta eſt dilecto in cornu, filio olei, & ſepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit eam electam, & cætera vſque, vinea enim domini exercituum domus Iſrael eſt. Nunquam ſic à vindemiatoribus demiſſa fuit alicuius hominis vinea inſenſibilis, quo modo iſta domini vinea viuens & ſenſibilis deſpoliata eſt à furibus iſtis. Vindemiatores quippe quamuis diligentes ſint, nonnũquam ſaltem racemum inter folia latentem relinquunt. At verò fures iſti ſæpedicti, ſci- *Iudæi in vineis ſolum folia relicta ſunt.* licet gentiles ad fidem vocati, & vineam legis & prophetarum ingreſsi, totum rapuerunt, nihilq́ue præter folia literę occidentis requirunt illi tacenti & dormienti Edom. Nullum omninò iam habent reliquum viuificantis ſpiritus racemum. Inde admirando percunctans, & percunctando admirans dicit. Quomodo perſcrutati ſunt Eſau, inueſtigauerunt abſcondita eius, ſubauditur, fures iſti, qui ad eum introierunt? Quæ autem erant abſcondita illius, videlicet Iu- *Abſcondita Eſau.* daici populi, qui (vt ſæpe iam dictum eſt) nomine & operibus prçfiguratus eſt Edom ſiue Eſau? Quæ (inquam) erant illius abſcondita, niſi ſpiritualia legis & prophetarum ſacramenta, qualia congruè ſignificari poterunt veſtibus Eſau valdè bonis, quas apud ſe Rebecca domi habebat? Multum ſcrutati ſunt, miro modo abſcondita Eſau fures iſti inueſtigauerunt, quando legem & prophetas ſpiritualiter intelligentes, pelliculis quoq; hœdorum manus & colli nuda protexerunt, id eſt, priorum operum veteriſq́ue ſuperbiæ manifeſtam confeſsionem facientes, pœnitentiam egerunt. Iſta ſunt abſcondita Eſau, iſta ſunt valde bona veſtimenta eius, quæ Apoſtolus commemorás, *Rom. 9.* quorum (inquit) adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula.

Hæc omnia ſcrutati ſunt, & inueſtigauerunt, & ad ſemetipſos tranſtulerunt. Sequitur. [Vſque ad terminum emiſerunt te o- ” mnes viri fœderis tui, illuſerunt tibi, inua- ” luerunt aduerſum te viri pacis tuæ, qui co- ” medunt tecum, ponent inſidias ſuper te.] ” Grandis reatus extitit huic Edom, quòd multos fœderatos habuit, grandis offenſio carnali Iſraeli, quod toties cum profanis gentibus fœdus pepigit, prohibente domino in lege, ac dicente: Nõ inibis fœdus cum *Exod. 32.* eis, neque ſociabis cum eis coniugia, quia *Daniel. 7.* ſeducent filium tuum ne ſequatur me, & vt *Pſal. 105.* magis ſeruiat dijs alienis, iraſceturq́ue furor meus, & delebit te cito. ita factum eſt. Commixti ſunt inter gentes & didicerunt opera eorum, & ſeruierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcãdalum. Hoc faciendo & perſeuerando, ad hoc vſque peruenerunt, vt Romanæ gentis imperio nimis vltronei ſe ingerentes atque dicentes, non habemus regem, niſi Cæſarem, Chriſtum Dei filium regem ſuum crucifigerent. Multi per diuerſa temporum curricula taliter fœderati fuerunt huius Edom, quibus dum ſimilis eſſe contendit, prophetas & ipſum dominum prophetarum occidit. Porrò illuſores veraciter, falſo autem viri pacis, de quibus nunc ait, illuſerunt tibi, inualuerunt aduerſum te viri pacis tuæ, qui comedunt tecum ponent inſidias ſuper te, ſacerdotes fuerunt, maximeq́ue Annas & Caiphas, qui multo pernicio- *Viri pacis tuæ Annas et Caiphas.* ſius illi populo illuſerunt, ſuadendo, vt peterent dimitti ſibi Barrabam, & crucifigi Chriſtum, quàm olim illuſerant Hieroboam & ſacerdotes eius, faciendo vitulos au- *3. Reg. 12.* reos vt illos colerent, & regem ſuum Dauid derelinquerent, oſtendentes vitulorum pulchras effigies, ac dicentes, iſti ſunt dij tui Iſrael. Comedebant enim cum illo infelici Edom, & ſuam de illo explebant auaritiam, & vt liceret eis comedere prædamq́ue de populo facere, idcirco ſic illuſerunt, idcirco inſidias ſuper eum poſuerunt. Illuſorum maximus iam dictus extitit illuſor Caiphas. Expedit (inquiens) vobis, *Ioan. 11.* vt vnus moriatur homo pro populo, & nõ tota gens pereat. Notanda interim diligenter dictionis huiuſce qualitas, quia non dixit: inſidias ponent ſub te vel contra te, ſed inſidias (inquit) ponent ſuper te. Nimirum ſatis edici non poteſt, quàm nequiſsima ſit illuſio, quàm pertinaces in illudendo inſidiæ, quando is qui ſuadet vt decipiatur, cũ calliditate ſuaſionis magnitudinem quoq; habet poteſtatis, ſicut habuit idẽ Caiphas & principes alij, qui ſuaſerunt turbis. Superbia etenim plebe ſuperiores, ſcelerato populo erant ſceleratiores, ad ſuadendũ callidi, & ad prouocandum factioſi. Idcirco contra illos ſpiritus propheticus per Eſa. dicit, Propter *Eſaia 28.* hoc audite verbũ domini viri illuſores, qui

domina-

dominamini ſuper populum meum qui eſt in Hieruſalem. Dixiſtis enim, Percuſsimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, &c. Huiuſmodi fœderati, ſiue viri pacis vſque ad terminum emiſerunt te. Cuius vſque ad rei terminum illum emiſerũt? Nimirum vſque ad terminum benedictionis, extra terminos promiſsionis, quę ad Abraham facta eſt ſecundum hæc verba. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, &

Gen. 22. in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Extra terminos illius tantæ hæreditatis viri fœderati, viri illuſores illum emiſerunt, quia videlicet iniqua conſœderatio illorum cauſa extitit, vt emitteretur extra tantum videlicet bonum, nec reputaretur in ſemine, quia nõ erat ex fide. Nonne illum priorem Edom, ſiue Eſau tali cauſa emiſit vſque ad terminum, vt non ſequeretur benedictionem, vt nõ remaneret intra terminos hęreditas, quã illi tanquam primogenito pater Iſaac præſcribere deliberat? Nam quia fœderatos habere voluit homines ſeculi, idcirco extermi natus eſt extra fines ſupernæ benedictionis. Sic enim ſcriptum eſt, Eſau verò quadragenarius duxit vxores Iudith filiam Beheri

Vxores Eſau. Gen. 26. Acthei, & Beſamath filiam Elom eiuſdem loci, quæ ambæ offenderant animum Rebeccę. Nonne offenſus animus Rebeccę indignum iudicauit filium benedictione, qui ſicut prius primogenita ſua propter eſcam vendiderat, ſic & poſtmodum vxores ducens alienigenas concupiſcentiæ ſeruiuit, quia benedictionem ſeminis Abrahæ contempſit? Nominatus quippe eſſe, & in terra roborari appetens, peccatorum ſe affinitatibus immerſit, ſuper quibus præcauens A-

Gen. 24. braham, ſeruum fidelem aſtrinxerat iuramento, vt non accipias (inquiens) vxorem filio meo de filiabus Chananæorum inter quos habito. Sed nec illud prætereundum, quod vidẽs idem Eſau, quod pater ſuus benediſſet Iacob, probans quoque quod non libenter aſpiceret filias Chanaan pater ſuus, fugit ad Iſmahelem & duxit vxorem abſq; his quas prius habebat Malalehel filiam Iſ-

Gen. 36. mahel filij Abraham ſororem Nabaioth. Nimirum hoc erat illi magis ac magis vſq; ad terminum emitti & foras eijci, quod eiecto Iſmaheli taliter ſe conſociauit. Sic enim

Gen. 21. Sara locuta fuerat, Eijce ancillam & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillę cum filio meo Iſaac, & ſic factum fuerat. Secundum hanc ſimilitudinem (vt iam diximus) propter fœderatos ſuos accidiſſe carnali Iſraeli Apoſtolus teſtis eſt, qui ad Galat. ſcri-

Galat. 4. bens, Sed quomodo inquit) tunc is, qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum, ita & nũc. Sed quid dicit ſcriptura? Eijce ancillã & filiũ eius. Non enim erit hęres filius ancillę cum filio liberæ. Nimirum & Iſmahel & Eſau, qui ſecundum carnem nati, perſecuti ſunt Iſaac & Iacob, qui nati ſunt ſecundum ſpiritum, typum prætulerunt carnalium Iudęorum, qui ſpiritualem Iſmahelem perſequi & occidere nõ deſtiterũt, donec ipſi emitterentur, vt iam dictum eſt, vſq; ad terminũ. Sequitur. [Non eſt prudentia in eo, Nunquid non in die illa, dicit dominus, perdam ſapientes ex Idumæa, & prudentiã de monte Eſau? Et timebunt fortes tui à meridie, vt intereat vir de monte Eſau. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrẽ tuum Iacob operiet te confuſio, & peribis in æternum.] Cum ad ipſum Edom fieret ſermo propheticus vſque ad hunc locũ, qui comedunt tecum ponent inſidias ſuper *Eſaia 5.*

te, auditorem quoque attentum eſſe, & in *Hie. 4.*

admirationem excitari volẽs ſuper his quæ dicebantur, repentè conuerſus dicit de eodem Edom. Non eſt prudentia in eo. Verè non eſt in eo prudentia, qui iam dictas ſuper ſe poſitas nõ cauit inſidias, ſed fauit inſidiantibus, ſicut improuidus, bona ergo nõ eſt in eo prudentia. Cęterùm iam dicti inſidiatores eius malè prudentes fuerunt, ſicut in eoſdem per alium prophetã dictum eſt, Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Item, Sapientes ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſciunt. Cum igitur dixiſſet, non eſt prudentia in eo, quoniam eſt prudentia ſi- *Duplex*

ue ſapientia quædam nõ bona, quæ rectius *prudentia.*

dicitur malitia, continuò ſubiunxit, Nunquid non in die illa, dicit dominus, perdam ſapientes ex Idumæa de monte Eſau? Denique ſapientia ſiue prudentia, quæ meritò perdẽda iudicatur, malitia ſiue ſtultitia eſt. Scriptum eſt enim, Perdam ſapientiam ſa- *Eſaia 29.*

pientum, & prudentiam prudentum reprobabo. Hoc apud beatum Iob ſcriptum eſt, Cuius ſcripturæ cum meminiſſet Apoſto- *1. Cor. 1.*

lus, continuò dixit, Nonne ſtultam fecit *Iaco. 5.*

Deus ſapientiam huius mundi? & in alio lo *Rom 8.*

co dicit, Nam prudentia carnis mors eſt. Item, Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo. Hæc idcirco dicta ſint, quoniam alia prudentia eſt, quam conqueritur non eſſe in illo Edom ſcilicet bona, & alia quam ſe proditurum eſſe dicit de monte, id eſt, de ſuperbia eius, ſcilicet mala, quæ verò nomine dicitur malitia. Simul notandum, quòd cũ dicit, nunquid non in illa die perdam ſapiẽtes ex Idumæa, de futuro tempore ſeſe vaticinari ſatis indicat, quamuis hactenus verbis præteriti temporis vſus fuerit. Ecce vi- *Hiſtoria de*

demus, ecce mirantes legimus, legentes mi- *Iudæis plus*

ramur in hiſtorijs plus quàm tragicis, quã *quàm tragica.*

terribiliter ſemetipſos iudicio domini perdiderunt ſapientes & prudentes illi, id eſt, malitioſi, qui ſecundum exemplum Eſau fratrem ſuum ſimplicem Iacob odientes illos, qui verè ſapientes erant & prophetæ, perſecuti ſunt & occiderunt, tandemq; ipſũ dominum, fratrem ſuum ſecundum carnẽ *Matt. 22.*

effectum,

effectum, diu tentantes, vt eum caperent in
ſermone, ad vltimum tale conſilium ſapiē-
tiæ ſuæ reppererunt, vt eum ſuſpenderent
in ligno, maledictū illum eſſe volentes pro-
pter hoc. Sciebant enim prauè ſapientes, &
peruersè prudentes, ſcriptum eſſe in lege,
quia maledictus à Deo eſt qui pendet in li-
Lex de pendente in ligno. gno. Veruntamen vbi ſcriptum hoc eſt, ſi
verè ſaperent, ſi verè prudentes eſſent, illud
quoque ſapuiſſent, quia maledictum non fa-
cit pœna, ſed culpa. Proinde ipſam legis ſen-
tentiam ponere non pigeat. Quando pecca-
uerit homo, quod morte plectendum eſt,
& adiudicatus morti, appenſus fuerit in pa-
tibulo, non permanebit cadauer eius in li-
gno, ſed in eadem die ſepelietur, quia male-
dictus à Deo eſt qui pendet in ligno, & ne-
quaquam contaminabis terram, quam do-
minus Deus tuus dederit tibi in poſſeſsio-
nem. Non tantum dixit, quando appenſus
fuerit homo in patibulo, quod pœna eſt, ſed
etiam præmiſit culpam, quando peccauerit
homo quod morte plectēdum eſt. Hoc illi
ſapientes & prudentes non viderunt, aut vi
dere voluerunt, quia nimirum non erat il-
lorum ſapientia quę illuminat, ſed malitia,
Sapient. 2. quæ excæcat, ſicut ſcriptum eſt. Hæc cogi-
tauerunt & errauerunt, excæcauit enim il-
los malitia eorum, & neſcierunt ſacramen-
ta Dei. Perdam igitur (inquit) in illa die ſa-
pientes & prudētiam de monte Eſau, id eſt,
Iudæos terrena ſapientes, & ſecundum ſimi
litudinem Eſau ſuperbientes condemnabo
ſicut Eſau, vt comprobentur inſipientes, nō
vtcunque, ſed ita vt ferre non poſsint lumē
ſapientiæ. Nam hoc eſt, quod rurſus ad ip-
ſum conuerſus ſermo prophencus, & time-
bunt fortes tui à meridie, vt intereat vir de
Meridies tempus gratiæ. monte Eſau. Meridies hoc tempus gratiæ
eſt, ex quo ſol iuſtitiæ Chriſtus in altum a-
ſcendit, ſuæque diuinitatis radios, id eſt, ſpi-
ritus ſancti dona diffundens, mundum illu-
minauit, & caleſecit. Vndè Pſalmiſta, In ſo-
Pſalm. 18. le inquit poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe
tanquā ſponſus procedens de thalamo ſuo.
Exultauit vt gigas ad currendā viam, à ſum
mo cęlo egreſsio eius. Et occurſus eius vſq;
ad ſummum eius, nec eſt qui ſe abſcondat à
calore eius. Ab iſto meridie ſic timent for-
tes huius Eſau, vt pręfiguratum eſt, quando
ſplendida facta facie Moyſi ex cōſortio ſer-
Exod. 34. monis Dei, videntes Aaron & filij eius, ti-
muerunt prope accedere. Sic (inquā) timent
iſti fortes, id eſt, luminis rebelles, de qualib.
In pſalmo ſcriptum eſt, Et irrnerunt in me
Pſalm. 58. fortes. Timor eorum malignus eſt, vtpote
qui ex inuidentia procedit. Inuident enim
claritati ſolis huius æterni, & quicquid
de gloria eius audiuit, contra ſe putant di-
ctum, qui talem extinguere voluerunt. In-
de fit, vt intereat vir de monte huius Eſau,
qui dum lumen refugiunt, eunt in interitū
viri in ſuis viribus confidentes, in monte ſu

perbiæ caput attollentes, nec iam dici merē
tur viri, ſed potius mulieres, iuxta quod in
Eſa. dicit idem dominus, populum meum *Eſaiæ 3.*
exactores ſui ſpoliauerunt, & mulieres do-
minatæ ſunt eius. Peccatum huius Eſau ma
nifeſtius ſermo propheticus exprimit, cum
protinus dicit, propter interfectionē & ini-
quitatē in fratrē ſuum Iacob, & peribis in æ-
ternum. Si ad illas tantummodo duas reſpi-
cimus perſonas, quæ proprijs nominib. iſtis *Iudæi imitati ſunt Eſau.*
priores nuncupatæ ſunt Iacob & Eſau, lite-
ra non ſtabit, quia videlicet Eſau fratrem
ſuum Iacob odio quidem habuit, ſed non
etiam interfecit. At verò de carnalibus filijs
Iſrael, ſiue Iudæis notum nimis eſt, quia fra
tres ſuos prophetas domini, & ipſum domi
num ſecundum carnem fratrem ſuum in-
terfecerunt, & propter hoc confuſio ope-
ruit eos, & peremit in æternum. Non tan-
tùm quia interfecerunt, ſed quia inſurgen-
tem credere noluerunt. Valdè quippe no-
tandum eſt, quod non dixit hoc ſolum pro-
pter interfectionem, ſed addidit, & propter
iniquitatem in fratrem tuum. Nulli deniq;
nocuiſſet ſcelus interfectionis, ſi non per-
ſeueraſſet & iniquitas incredulitatis. Igitur
(vt ſæpè dictum eſt) hoc nomen Eſau, ſiue
Edom cūctos ſignificat imitatores illius pri
mi, & nomen Iacob cunctos illius ſequaces,
quem ille odio habuit. Cuncta quę in iſtum
crudelem Edom hæc prophetia declamat
ventura, concedit Pſalmiſta vt fiant, quia
iuſtum eſt, dum voce imprecātis dicit, Me- *Pſal. 136.*
mor eſto domine filiorū Edom in die Hie-
ruſalem, qui dicunt, exinanite exinanite, vſ-
que ad fundamentum in ea. i. qui ſemetip-
ſos inuicem cohortantes atq; inflammantes
in odium eorum, quia cæleſtia ſapiunt, di-
cunt, Euacuate & auferte illa quę ſunt no-
bis, vel moribus noſtris cōtraria, & hoc vſ-
que ad fundamentum. i. vſque ad finem, vt
omnes cedant in morem noſtrum. Hoc eſt,
quod illi improperat ſermo pręſens, cum
protinus ſubditur, [In die cum ſtares aduer- »
ſum eum, quando capiebant alieni exerci- »
tum eius, & extranei ingrediebantur portas »
eius, & ſuper Hieruſalem mittebant ſortē, »
tu quoq; eras quaſi vnus ex eis.] Regnan- »
tibus Achab in Samaria, & Ioſaphat in Hie- *3. Reg. 18.*
ruſalem, quo tempore hic Abdias abſcondi
tus prophetas domini pauerat, tale quid fe-
ciſſe legimus hunc Edom. Congregati nā-
que ſunt filij Edom cum filijs Moab, & fi-
lijs Ammon, vt pugnarent contra Ioſaphat.
Veruntamen tunc neq; cœperunt exercitū
eius vt voluerunt, neq; ingreſsi ſunt portas
Hieruſalem. Nanq; orante Ioſaphat, ac di- *2. Para. 20*
cente, Nunc igitur domine ecce filij Ammō
& Moab, & mons Seyr nituntur eijcere nos
de poſſeſsione, quā tradidiſti nobis. factoq;
ſermone domini ſuper Ihazihel filium Za-
charię leuitam dicentem, O Iuda & Hieru-
ſalem nolite timere, cras egredimini, & do

minus erit vobiſcum, filij Ammó & Moab
conſurrexerunt aduerſum habitatores mó
tis Seyr, vt interficerent, & delerent eos.
Cumq; hoc opere perpetraſſent etiam in ſe-
metipſos verſi, mutuis concidere vulneri-
bus. Itaq; veraciter quidem, quando capie-
bant alieni exercitum Hieruſalem, ſiue ca-
pere volebant, alieni (inquam) & extranei,
ſcilicet filij Moab & Ammon. Edom qui &
Seyr erat, quaſi vnus ex eis, ſed (ſicut iam di
ctum eſt) neq; ceperunt, neque ingreſsi ſunt
portas Hieruſalem.

Proinde totam viſionem hanc propheti-
cam quoniam ſpiritualis eſt, ſpiritualiter (vt
cœptum eſt) perſequamur, quia (ſicut ſæpè
Carnalis iam dictum eſt) carnalis Iſrael ſpiritualem
Iſrael ſpiri perſequens fratrem ſuum Iſraelem, & pro-
tualē ſem- phetas domini occides, ipſe eſt Edom. Et re-
per vt ex- uera quandocunq; ceperunt alieni exerci-
traneus per tum eorum qui veraciter Iſraelitæ fuerunt
ſecutus eſt. vel ſunt, quãdocunq; extranei ingreſsi por-
tam ſuper Hieruſalem mittebant ſortem,
ipſe Iſrael carnalis erat quaſi vnus ex eis,
imò peior atq; infeſtior quàm vnus quili-
bet ex eis. Primùm circa ipſa tempora, qui-
bus iſte prophetauit, alieni. i. Syri præliabã-
tur aduerſus Iſrael, regibus Benadab & A-
zahel, ſed multò ſceleratius agebant intra
3. Reg. 19. ipſum Iſrael ipſi qui ſpiritualiter dici meré-
tur filij Edom. Domine (inquit Helias) pro
phetas tuos occiderunt, & altaria tua deſtru
xerunt, & relictus ſum ego ſolus, & quærũt
animam meam. Deinde vſque ad euangeli-
ca tempora, quotieſcunq; alieni ſiue extra-
nei ceperunt, ſiue ingreſsi ſunt portas Hie-
ruſalem, videlicet quando venerunt Baby
lonij, & poſt illos Antiochus, & portas eius
non ſolum ingreſsi ſunt, verumetiam pro-
pter teſtamentum Dei perſeuerantes, mul-
tos occiderunt, viri iniqui ex ipſo Iſrael ex-
titerunt, qui amplius quàm gentiles perni-
cioſi fratribus fuerunt. Teſtis eſt tribulatio
Hie. 38. 39. Hieremiæ, quem Babylonij ſeruauerunt,
& ſuæ gentis homines tribulauerunt, teſtis
Machabæorum afflictio, quibus viri iniqui
1. Mach. 7. ex Iſrael, maximeq; impius Alchimus, am-
2. Mac. 14. plius quàm Græcorum aliquis nocuerunt.
Poſt hæc tam ſacra euangelia, quàm apoſto
lorum actus teſtantur, quàm veriſsime di-
ctum ſit contra iſtum Edom. i. carnalem Iu
dæum, tu quoq; eras quaſi vnus ex eis, ſcili-
cet alienis ſiue extraneis gẽtibus, quibus &
Chriſtum tradidit ad illudendum & flagel-
landum, & crucifigendum, & Chriſti diſci-
pulos vbiq; odioſos facere contendit, ſedi-
tiones concitando, & turbas inflammando
quocunq; ibant prædicantes Chriſti euan-
Act. 13. gelium. Fecerunt etenim hoc Iudæi tandiu,
quàm diu licuit eis, quàm diu gens & locus
eorum ſtetit. At verò diuinitas prouida (ſi-
cut alibi ſcriptum eſt) præcauens in futurũ,
deleuit eos, & exterminauit per excidium
Romanorum, & deſolatę ſunt ciuitates eo-
rum abſq; habitatore, & domus ſine homi-
ne, & terra derelicta eſt deſerta, vt auferre-
tur eis vocandi & ſæuiendi facultas, quibus
eſſet pertinax & inſatiabilis voluntas. Hoc
certiſsimum habens in iſto propheta ſpiri-
tus veritatis, protinus conſtantiſsimè dicit.
[Et nõ deſpicies in die fratris tui, in die pere- »
grinationis eius. Et non lætaberis ſuper fi- »
lios Iuda, in die perditionis eorum, & non »
magnificabis os tuum, in die anguſtiæ, neq; »
ingredieris portam populi mei, in die ruinę »
eorum, neq; deſpicies, & tu in malis eius, in »
die vaſtitatis illius, & non emitteris aduer- »
ſum exercitum eius in die vaſtitatis illius, »
neq; ſtabis in exitibus vt interficias eos qui »
fugerint, & non claudes reliquos eius in die »
tribulationis.] Ad illud quod paulo ante di- »
xerat, propter interfectionem, & propter *Nequiſsi-*
iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet *ma Edom,*
te confuſio, & peribis in æternum, coniun- *contra fra-*
gitur, & non deſpicies in die fratris tui. Mi- *trem ſuum*
ro autem modo hæc omnia, quæ nequiſsi-
ma ſunt, iſte Edom feciſſe affirmatur, cum
facturus eſſe negatur. Quid enim nequius,
peregrinum, non qualemcunq;, ſed peregri
num fratrem ſuum deſpicere in die peregri
nationis eius. Lætari in perditione eius, ma-
gnificare os in anguſtia eius, ingredi portas
eius ſubſiliendo in ruinas eius, deſpicere eũ
in malis eius, ſtare in exitibus vt fugientem
interficiat, ſiue claudat reliquos eius. Cum
ſapientiæ ſit edictum, ſuper inimici ſine o- *Prouer. 24*
dientis ruina non eſſe gaudendum, quis nõ
videat, quàm veraciter ſupra ſit dictum, nõ
eſt prudentia in eo, qui talem contra fratrẽ
gerit animum: Igitur verſa vice inſultet illi
is, qui in prophetis loquitur ſpiritus ſanct9,
irrideat eum, & ſubſannet qui habitat in cę-
lis dominus, dicens: Et non deſpicies, nõ lę-
taberis, non magnificabis os tuum, &c. Quẽ
enim deſpicere poteſt hic Edom, id eſt ter-
renus, ſcilicet Iudæus, qui tam deſpicabilis
eſt in toto orbe, ſicut eidem ſupra dictum
eſt, ecce paruulum te dedi in gentibus, con-
temptibilis tu es valde. Perdidit locum &
gentem, quem ſi non perdidiſſet, deſpicere,
& os ſuum magnificare, imò & interficere
non deſiſteret, ſed vtiq; captiuus eſt. Nunc
diligenter animaduertendũ, quot vel quan
tis nominibus, cũ dixiſſet in die fratris tui,
diem eundem deſcripſit & illuſtrauit. Septẽ
quippe dies vni diei ſubordinauit, dũ præ- *Septem no*
miſſo non deſpicies in die fratris tui ſubiũ- *mina vnius*
git, in die peregrinationis eius, in die perdi- *diei.*
tiõis, in die anguſtiæ, in die ruinæ, in die va-
ſtitatis, itemque in die vaſtitatis, in die tribu
lationis. Nimirum ſeptenario numero mul
titudinem cũctarum ſignificat miſeriarum
ſiue tribulationum, quas ſuſtinet frater ille
ſimplex & lenis, ſiue mitis, & humilis cor-
de, quicunq; viuit ſecundũ exemplũ Chri-
ſti quicunque viuit in hoc die vel tempore
peregrinus in præſenti ſeculo, quod ſeptem
diebus

diebus [illegible]uitur. Hunc eundem numerum
Iob 5. tribula[illegible]oũm apud beatum Iob legimus: In
ſex (inquit) tribulationibus liberabit te, &
in ſeptima tanget te malũ. Septenario quip-
pe (vt iam dictum eſt) numero, tribulationũ
ſignificatur vniuerſitas, quas in hoc ſæculo
ſancti patiuntur, quarum ſeptima, id eſt, vl-
tima cuiuſq; electi tribulatio certam conſo
lationem habet, ſicut in conditione ſæculi
ſeptimus dies veſperam non habet. Diem
igitur fratris quẽ Edom perſequitur, ſepti-
Hebr. 11. formiter diſtinctum legentes, non fruſtra
Ioan. 12. factum arbitremur, qui ciuitatem hic manẽ
Sapiem. 5. tem non habens peregrinatur, qui animam
ſuam perdit propter Deũ, ſiue propter Chri
ſtum, vt inueniat eam qui anguſtiatur, ſpem
habens, quia ſtabit in magna conſtantia ad-
uerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, qui ruinã
patiens præſentium bonorum, patienter ſu-
ſtinet, propter ſpem futurorum, qui deſpi-
cabilis videtur, in vaſtitate ſua, errando in
ſolitudinibus, in montibus, & in ſpeluncis,
& in cauernis terræ, vt teſtimonio fidei pro-
batus inueniatur, qui item vaſtitate quadã
deſertus videtur, dum occiditur, & reſpici-
ens ad dexteram ſiue ad ſiniſtram, & non in
uenit à quo defendatur, qui fugit, & non in-
uenit qui occurrat, vel apud quẽ poſsit late-
re ſecurus. Poterat dicere, ſed & talis dies
fratris tui, dies peregrinatiõis eius, dies per-
ditionis, quæ vera tibi videtur perditio,
dum perdit animam ſuam, vt inueniat eam,
non diu permanebis. Hoc (inquam) dicere
poterat, & quamuis non dixerit, tamẽ ſub-
„ audiendum eſt. Sequitur enim. [Quoniam
„ iuxtà eſt dies domini ſuper omnes gentes.]
Hic quoq; cum dicit, ſuper omnes gentes,
ſubaudiendum eſt, & primùm ſuper te. Nã
„ protinus ſequitur [Sicut feciſti, ſic fiet tibi,
„ retributionẽ tuam conuertet in caput tuũ.]
Ac ſi dicat: Interim antequam finiatur dies
peregrinatiõis fratris tui, antequam veniat
ſuper oẽs gẽtes ille magnꝰ dies domini, ſcili
cet dies iudicij, tu hic in iſto ſeculo vindictã
recipies publicam, audientibus, vidẽtibus,
atq; admirantibus gẽtibus cunctis, vt deſpi-
cere [illegible] non poſsis, imò deſpicabilis ſis, &
omni populo Chriſtiano peregrinãte, & an
guſtiam patiente, licet claudatur & interfi-
ciatur, valdè contemptibilior ſis. Poſt hanc
priuatam atq; propriam portionem tuam,
communem ſortieris vindictam cum genti
bus cæteris in illa (quæ iuxtà eſt) die domi-
ni, die iudicij, die amara, die tribulationis &
anguſtiæ, die calamitatis & miſeriæ, die tene
brarum & caliginis, die nebulæ & turbinis,
die tubæ & clãgoris, ſicut propheta Sopho-
Sopho. 1. nias dicit: Quibus ex enunciationibus illius
diei tam terrificis, præcedentem coniungas,
qua dicit, vox diei domini amara, tribulabi
tur ibi fortis, ecce totidem vicibus, id eſt, ſe-
pties declamatam habes diem vindicis do-
mini in conſolationem huius fratris, cuius
diem, in quo tribulatur, ſepties ille declamã
uit. Quapropter quoniam iſte, de quo loqui
mur, Edom & primum ſingularem, ſiue pri
uatam perpeſſurus erat vltionem à gentib.
Romanis, & deinde vniuerſalem cum cęte-
ris gentibus in die iudicij, pulchrè ſic dictũ
eſt, ſicut feciſti, ſic fiet tibi, & deinde repeti-
tum, tribulationem tuam conuertet in ca-
put tuum. Quid enim eſt dicere, ſicut feciſti
ſic fiet tibi, niſi ſecundum merita tua retri-
buetur tibi? Attamẽ addidit retributionem
tuam, conuertet in caput tuum, quia videli
cet huius Edom terreni & ſanguinolẽti, qui *Duplex re-*
Chriſtũ & Chriſti prophetas occidit, duplex *tributio &*
eſt retributio, duplex contritio, ſecundum *cõtritio Iu-*
& alium prophetam, qui cũ dixiſſet, Induc *deis debe-*
ſuper eos formidinem, ſubauditur, qua for *tur.*
midauerunt dicentes, ne forte veniant Ro- *Hier. 17.*
mani, & tollant noſtrum & locum & gen-
tem, vt fiat eis ſicut formidauerunt, nõ con
tentus hac ſola retributione, & ęternam ad-
huc intendens eiſdẽ incredulis, atq; impœ-
nitentibus, & duplici (inquit) contritione
contere eos domine Deus meus. Hoc dicto
ad iſtum Edom, conuertitur ad eos, de qui-
bus & propter quos loquebatur, qui primũ
ab iſto, & deinde à cæteris gentibus tribu-
lantur, & dicit eis, confirmando quod dixe-
rat in conſolatione eorum, quoniam iuxtà
eſt dies domini ſuper omnes gentes. [Quo- „
modo .n. bibiſti ſuper montẽ ſanctum meũ, „
bibent omnes gentes iugiter, & bibẽt, & ab- „
ſorbebunt, & erunt quaſi non ſint.] Hæc ſi „
adhuc ad ipſum Edom dicuntur, hunc ſen-
ſum habent. Sicut enim ſuper montem ſan-
ctum meum Syon bibiſti, atq; in perditiõe,
ſiue ruina filiorum Iuda lætatus es: ſic om-
nes gentes verſæ contra te bibent, & de ma-
lis tuis ſatiabũtur. Si autem ad ipſos, qui (vt
ſupra dictũ eſt) tribulantur ab impijs in hoc
ſæculo, in conſolationem ipſorum dicta in-
telligere malumus. ſenſui noſtro ſuccurrit
illud ex Eſa. Eleuare (inquit) eleuare, con- *Eſaiæ 51.*
ſurge Hieruſalem, quæ bibiſti de manu do-
mini calicem iræ eius, & vſq; ad fundum ca
licem ſoporis bibiſti, & potaſti vſq; ad fæces.
Et ſubinde, Ecce tuli de manu tua calicem
ſoporis, fundum calicis indignationis meæ.
Non adijcies, vt bibas illum vltra, & non po
nam illum in manu eorum, qui te humilia-
uerũt. Igitur quomodo bibiſtis vos omnes,
quorum de perditione inimici lætati ſunt,
ſiue tu frater qui deſpiceris, qui & diceris
Hieruſalẽ. Hæc eſt vniuerſa generatio quę-
rentium dominum, quomodo (inquam) bi-
biſti, permittente Deo affligi, ſic bibent om
nes gentes perſecutrices, ęquam, imo duplã
computationis viciſsitudinem recipientes,
ſicut in Apoc. prænunciatur contra Baby- *Apoc. 18.*
lonẽ, quæ iſtarum gentium vniuerſitas eſt.
Reddite illi, ſicut ipſe reddidit vobis, & du-
plicate duplicia ſecundum opera eius in po
culo quo miſcuit vobis, miſcete illi duplũ.

Bene ergo cum dixiſſet hic, quomodo bibiſtis ſuper montem ſanctum meum.i.perſequutionem paſsi eſtis propter nomen meũ, bibent omnes gẽtes addidit iugiter, quia videlicet non tam de retributione temporali, quàm de æterna ſermo eſt,& hoc ipſum repetitur atq; amplificatur, dicendo, bibent, & abſorbebunt,& erunt quaſi non ſint. Duplum enim(vt iam dictum eſt)miſcebitur illis,quia videlicet durum & amarum ſanctis poculum miſcuerunt, veruntamen tantùm corpus occiderunt. Ipſis autem ita miſcebitur, vt & corpus & anima mittantur in gehennam. Ita non quomodocunq; bibẽt, ſed totum damnationis iudicium (quod eſt in calice iræ domini)ore patulo & gradi abſorbebunt vſq; ad fundum. Cum hoc euenerit, tunc erunt quaſi non ſint. Erunt enim per ſubſtantiam quidem,ſed non erunt per vllam poſsibilitatem. Nam perſequi vltra nõ poterunt, regno Dei nullum facient ſcandalum. Econtra, ſanctorum ve a & felix erit ʻʻeſſentia. Vndè protinus ſequitur.[Et in mõ ʻʻte Syon erit ſaluatio,& erit ſanctus.]Mons Syon illa glorioſa eſt ciuitas Hieruſalem cœleſtis,de qua Dauid. Fundamenta eius (in- *Pſalm. 86.* quit)in montibus ſanctis, glorioſa dicta ſũt de te ciuitas Dei. In illa Syon erit ſaluatio,& erit ſanctus,ipſe videlicet Chriſtus, quia eſt ſalus & ſaluator eius. Quomodo erit in ea iſte ſanctus? Multum benè, multum feliciter, quia permanebit in ſempiternum particeps naturæ eius,qui eſt conditor ſiue fundator eius, ſicut in pſalmo memorato ſcri- *Pſalm.121.* ptum eſt, Et homo natus eſt in ea. Et ipſe fun- *Exod.3.* dauit eã altiſsimus. Illud eſt ſaluatoris Syon eius incommutabilitas erit,quia videlicet & de ipſa ciuitate Syon, ſiue Hieruſalem alibi ſcriptum eſt, Cuius participatio eius in idipſum. & ipſe ſanct⁹ dicit, Ego ſum qui ſum. Aduerſa nimirum hæc eſt oppoſitio, quia gentes ſic erunt quaſi non ſint. Sanctus autẽ erit,& ſaluatio ciuitas eius erit, tali eſſentia quæ nullis caſib. ſubiacebit, nullum finem ʻʻhabebit.[Et poſsidebit domus Iacob eos,q ʻʻſe poſsederant. Et erit domus Iacob ignis, ʻʻ& domus Ioſeph flamma,& dom⁹ Eſau ſtiʻʻpula,& ſuccendentur in eis, & deuorabunt ʻʻeos,& non erũt reliquiæ domus Eſau, quia ʻʻdominus locutus eſt.]Mira inuectione ſermo propheticus nomẽ Eſau, qui & Edom, perſequitur. Prius cõtra illum loquebatur, & pauliſper cæterarum quoq; pronunciata damnatione gentium, rurſus nunc in illum inuehitur. Malæ nimis memoriæ & in ſcriptuis ſanctis hoc nomẽ Edom, plus quàm alicuius cæterarum gentium. Exempli gratia,in pſal.cũ dicit Dauid, ſuper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, per Babylonem gentes omnes volens intelligi, quarum in medio omnes ſancti ciues regni Dei, dum in corpore viuunt, tenentur captiui, quid tibi acerbius ſonare videtur, vtrum illud quod vniuerſaliter de Babylone, an id quod ſingulariter de Edom conqueruntur? Deniq; de Babylone, ſiue ad ipſam Babylonem mitior ſermo eſt, Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus. Itemq;, Filia Babylonis miſera,beatus qui retribuet tibi retributionem tuam quam retribuiſti nobis. At vero de iſto Edom non ita parce aut ſuauiter conqueſtio deprompta eſt. Saucius animus dolorem ſuum acerrimum non ferens,ipſo ſinu de profundo ſuſpirat, vocemq; altius in cælum ſubleuat ad eum, qui ſolus laborẽ & dolorem conſiderat. Memor eſto (inquiens domine filiorũ Edom in die Hieruſalẽ. Acerbius namq; ſentitur vulnus,quod à fratre(vnde conſolatio cõtra cæteros ſperari debuerat)infligitur. Sic Iacob, quando illum in perſona ſua perſequebatur germa- nus ſuus Edom, ſic Ioſeph quando à fratri- *Gen.27.37* bus ſuis vẽditus eſt,ſic ſancti prophetę & apoſtoli quando à contribulibus ſuis Iudæis perſecutionem paſsi,& occiſi ſunt, ſic Chri- ſtiani catholici, quando ab hæreticis, fallis *Hæretici* vtiq; fratribus,tribulãtur,amarius atq; acer- *falſi fratres* bius patiuntur,quam cum ab exteris gentibus,cum quibus nullam generis aut profeſſionis habent communionem, infeſtantur. Hinc eſt illud, Quoniam ſi inimicus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq. Et ſi is qui oderat me,ſuper me magna locutus fuiſſet, *Pſalm.54* abſcõdiſſem me forſitan ab eo. Tu verò homo vnanimis,&c. Nunc ordinem proſequamur. Et poſsidebit (inquit) domus Iacob eos,qui ſe poſſederant. Iſta poſſeſsio non in bonum intelligitur eorum qui poſsidẽtur. Sequitur enim, Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioſeph flamma, & domus Eſau ſtipula, & ſuccendetur in eis, & deuorabit eos. Malo ergo ſuo poſsidebuntur, videlicet quomodo ſtipulam poſsidẽt ignis & flãma. Talis poſsidentium eminentia poteſtas iudiciaria eſt. Deniq; in iudicio perſecutores ſuos fratres falſos conſument ſancti omnes,quorum exemplaria prima fuerunt patriarcha Iacob,& filius eius Ioſeph,in eo qđ alter eorum perſecutiõem paſſus eſt ab ipſo fratre,qui nomine & re fuit Eſau, alter verò à fratribus ſuis, qui non eſt quidem nomine,ſed & re & imitatione fuerunt Eſau. Quomodo iſti poſſederunt Iacob.i. Dei ſeruos,iſti(inquam)ſcilicet perſecutores, falſi fratres, quorum prima (vt iam dictum eſt) exemplaria fuerunt, ille Rebeccæ primogenitus Eſau & illi fratres Ioſeph? Videlicet crudeli inuaſione poſſederunt eos, ſuo tempore Iudæi,& ſuo tempore hæretici. Habẽdo poteſtatem occidendi,& de ciuitate in ciuitatem perſequendi eos. Poſsidebit ergo *Domus Iacob.* eos domus Iacob,id eſt,ſeruorum Dei vniuerſitas,poſſeſsione condigna,non vt eis vtantur,ſed vt illi conculcentur, & ad iudicium oris eorũ igni perpetuo tradantur. Hoc eſt enim quod ait: Et erit dom⁹ Iacob ignis, & do-

Edom nomen peſsimũ habet in ſcripturis. Pſal 136.

& domus Ioſeph flāma, & domus Eſau ſtipula, quæ nimirum valde congrua confirmatio eſt. Nā quia ignis flammam generat, Iacob qui generauit ignis. & Ioſeph, qui ab illo generatus eſt, flamma dicitur. ipſe autē Eſau, qui in terra radicatus eſt, ſecundū infi-
Gen. 27. mam partem benedictionis, dicente patre, in pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper erit benedictio tua, ſtipulæ comparatur, cuius viror omnis pertranſijt, & ſpecies emarcuit, & ad nihil vtilis eſt, niſi vt tradatur igni. Sicut omnes ſancti veteris teſtamenti rectè dicantur ignis, & omnes ſancti noui teſtamenti, ex quo venit Chriſtus, cuius figuram Ioſeph tenuit, rectè vocentur flamma. nam perſecutores eorum, ſimiles Eſau erūt ſtipula, & ſuccendentur in eis, & deuorabūt eos, & nō erunt reliquiæ domus Eſau, quia dominus locutus eſt. Ob magnum ſententiæ firmamentum ita concluſit, quia dominus locutus eſt, vt ſubaudias, cuius locutio vel ſermo veritas eſt, & quod loquitur, infectum eſſe non poteſt, quemadmodum ait ipſe, futurum prænuncians iudicium. Cælū
Matt. 24. & terra tranſibunt, verba autem mea non
"tranſibunt. Sequitur. [Et hæreditabunt hi
"qui ad auſtrum montem Eſau, & qui in cam-
"peſtribus Philiſtijm, & poſsidebunt regio-
"nem Ephraim, & regione Samariæ, & Benia
"min poſsidebit Galaad, & tranſmigratio ex
"ercitus huius filiorum Iſrael omnia Chana-
"næorum vſq; ad Sareptham, & tranſmigra-
"tio exercitus huius Hieruſalē, quæ in Boſ-
"phoro eſt, & poſsidebit ciuitates Auſtri. Et
"aſcendent ſaluatores in montē Sion, iudica-
"re montem Eſau, & erit domino regnum.]
Cuncta hæc iuxta literā adimpleta eſſe, nulla teſtatur hiſtoria, videlicet quod carnalis Iſrael, ſiue Iudæus poſt hanc prophetiā poſſederit montem Eſau, ſed nec vel iſtud vel cætera quæ ſequuntur tanta eſſe potuerunt (ſi tamen vnquam acciderunt) vt dignatus fuerit ſpiritus ſanctus ea prænunciādo, propheticam implere tubam toto orbe audiendam. Maxime de eo quod ait, & tranſmigratio exercitus huius filiorum Iſrael poſsidebit omnia Chananæorum vſq; Sareptham, ſi ſimplicem ſequamur literā, ſtare non poteſt, quia videlicet certum eſt quod nunquā acciderit, neq accidere debuerit, vt captiuitas decem tribuū, quæ tunc imminebat, qua in Aſſyrios tranſmigrauerunt, reuocaretur, & omnia Chananæorum poſsideret. Neq; enim cōtrarius ſibi eſſe poterat ſpiritus propheticus, vt in iſto promitteret, quod in alio denegaſſet, ſcilicet in Oſee dicendo, vo-
Oſee 1. ca nomen eius abſq; miſericordia, quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor. i. filios Iuda de Babylonica captiuitate poſt annos ſeptuaginta reuocabo. Sed nec tranſmigrationem Hieruſalem in Boſphoro vſquā fuiſſe legimus, quæ regio eſt maris ſeptentrionalis, vt ſecundum literā, & tranſmigratio Hieruſalē, quæ in Boſphoro eſt, poſsidebit ciuitates Auſtri. Cūcta ergo, quia ſpiritualia ſunt, ſpiritualiter examinantes, promiſsionū iſtarum primo numerum cōſideremus, quia ſeptem ſunt. Prima Septē promiſsiones.
eſt, & hæreditabunt hi qui ad auſtrum montem Eſau. Secunda, & qui in campeſtribus Philiſtijm. Tertia, & poſsidebunt regionē Ephraim, & regionem Samariæ. Quarta, & Beniamin poſsidebit Galaad. Quinta, & tranſmigratio exercitus huius filiorum Iſrael omnia Chananæorū vſq; ad Sarepthā. Sexta, & tranſmigratio Hieruſalem, quæ in Boſphoro eſt, poſsidebit ciuitates Auſtri. Septima, & aſcendent ſaluatores in mōtem Syon, iudicare montem Eſau. Iſtæ ſeptem ſalutares, atq; cōſolatoriæ promiſsiones laudem domini complent, dicendo: & erit domino regnum. Erant aūt ſuperius totidē. i. ſeptem dies miſeriarum, conſcriptæ aduerſus hunc ſæpedictum perſecutorem fratris Edom, vbi præmiſſo, & non deſpicies in die fratris tui, ſubiuncta eſt ſeptiformis deſcriptio diei eius, dicendo: in die peregrinationis eius, in die perditionis, in die anguſtiæ, in die ruinæ, in die vaſtitatis, in die tribulationis eius, quia videlicet deſcriptio diei taliter completa eſt, quoniā iuxta eſt dies domini. Igitur quemadmodum illic in ſeptenaria repetitione diei. i. temporis quo ſancti in hoc mundo peregrinātur, vniuerſitatem intelligimus malorum quæ patiuntur. ita & hic in ſeptem iſtis promiſsionibus vniuerſitatem perpendimus conſolationum, quib. à domino inter omnes vel poſt omnes preſſuras conſolantur. Et iſtæ promiſsiones fiunt aduerſus eundē Edom. i. Iudaicum populum, interfectorem fratris, ſcilicet domini & ſanctorum prophetarum. Ille namque propter cauſſas multiplices, quamuis conſimiles, dicitur hic, & Eſau, & Philiſtijm, & Ephraim, ſiue Samaria, & Galaad, & Chanaā. Ipſi autem ſancti ſimiliter, propter cauſas multiplices. i. gratiarum diuiſiones, & habitare ad auſtrum dicuntur, & eſſe in campeſtribus, & nominantur Beniamin, & exercitus filiorum Iſrael, & Hieruſalem, cuius tranſmigratio ſit Boſphoro, & ſaluatores, quibus pro re nomen ſuum cōmunicet Ieſus Chriſtus, ſumm⁹ & vnicus ſaluator. Dicamus ergo, & hæreditabit (inquit) qui ad auſtrum montem Eſau verus Iacob. i. ſupplātator Iudaici populi, qui dicitur Edom, ſiue Eſau, ad auſtrum, quem ſancti ſpiritus gratiam intelligimus, habitat. Ille autem in monte ſe ſubrigit, dum iuſtitiam ſuā volēs ſtatuere iuſtitiæ Dei non eſt ſubiectus, ſecū- Rom. 10.
dum ſimilitudinem germanorum illorum, quorum alter videlicet Iacob, domi cum Gen. 27.
Rebecca matre habitabat, quæ ſancti ſpiritus gratiam ſignificat. alter vero, ſcilicet Eſau, in montibus & ſaltibus ſe exercebat, vir

gnarus venandi,& homo agricola.Quomodo ille cum matre habitans, benedictioné hæreditauit & primogenita fratris,ita Chriſti diſcipuli ſancti ſpiritus ſecuri gratiam, hæreditauerunt ablatum Iudæis regnum dei,vt facerent fructus eius,ſicut in euangelio prędixit ipſe eis domin⁹. Proinde ad auſtrum habitare dicuntur,id eſt, ad meridié, per quem ſapientiæ clara lux intelligitur.

Matth. 21. *Ad auſtrũ habitare.*

Sequitur, Et qui in campeſtribus Philiſtijm ſubauditur,hæreditabunt Ipſi qui in nomine Eſau denotantur, & in monte ſuperbiæ ſunt,volendo iuſtitiã ſuã ſtatuere,ſicut iã diximus,rectè & Philiſtijm dicũtur pro eo, quod à gratia exciderũt, dũ ex operib. legis & ſine fide Chriſti ſeſe iuſtificari arbitrãtur Philiſtijm nanq; potione cadẽtes interpretãtur, Dominus enim miſcuit, videlicet Iudęis,ſpiritũ vertiginis. Dando illis,vt Apoſtolus meminit,ſpiritum compunctionis, oculos vt nõ videãt,& aures vt non audiãt, & facta eſt menſa eorũ corã ipſis in laqueũ, & in retributionem,& in ſcandalum.

Eſaia 19. *Rom. 10.* *Pſalm. 68.*

Porrò in campeſtribus habitãtes hi ſunt humiles,quibus pro humilitatis gratia datus eſt intellectus vt intelligãt ſcripturas,& ſpiritualiter intelligẽdo non de ſua, ſed de dei confidant iuſtitia. Iſti ex fide iuſtificati obtinent Philiſtijm ſecundum myſticam victoriam Dauid, qui Philiſtæum percuſsit mittendo vnum de quinque lapid bus in frontem eius,per quem videlicet vnum lapidem vna fides Ieſu Chriſti figuratur, in qua ſola iuſtificamur, quæ & in quinque libris Moyſi myſticè & figuratiue prædicatur.Et poſsidebunt ait, regionem Ephraim & regionem Samariæ. Ephraim ex qua tribu Hieroboam ſcidit Iſrael à domo Dauid, & vitulos aureos pro Deo colendos inſtituit. Hoc etiam loco ſcribarum & phariſęorum cætus rectè intelligatur, qui populum aduerſus verum Dauid Chriſtum filiũ Dei concitauerunt,& mendacium ſuum contra veritatem euangelicæ fidei excogitare non deſtiterunt. Similiter Samaria,quoniam ab eodem Hieroboam in peccatum illud ſeducta regnum habuit diuiſum, cõtra regnum Dauidicum, Diuiſum ſignificat à Chriſto populum Iudaicum,ſic à ſenioribus & principib. ſacerdotũ ſeductũ,quomodo ſeduxit Samariam ille de tribu Ephraim rex Hieroboam. Regionem igitur Ephraim & regionem Samariæ poſsidebunt.i. malitiam tam principum,quàm populi ſuperabũt habentes ſanctum conſilij ſpiritum,ad deſtruenda conſilia quæ contra dominũ cogitauerunt, & eoſdẽ in die iudicij condẽnabũt. Et Beniamin poſsidebit Galaad. Galaad mõs ad quẽ ſeptimo profectionis è Charris Iacob profugus venit,à quo monte & ciuitas in ea cõdita vocabulum ſortita eſt. In illa maximè idololatria regnabat. Vnde & in Oſee ſcriptum eſt.Galaad ciuitas operantium idolũ ſupplantata ſanguine, & quaſi fauces virorum latronum. Porro Beniamin interpretatur filius dexteræ. Igitur Beniamin poſsidebit Galaad.i. habentes ſpiritum fortitudinis nõ ſolum Iudaicam perfidiã, ſed & cunctos idololatras iuſte iudicabunt contra quos fortiter vſq; ad mortẽ certauerunt. Et tranſmigratio exercitus huius filiorum Iſrael omnia Chananęorum vſq; ad Sareptã. Filij Iſrael filij promiſsionis, omnes electi ſunt filij illius prioris populi, quorum Iſrael patriarcha, qui & Iacob ſecundum carnẽ pater exſtitit, quorum Apoſtoli fuerunt optimi. Chananæi verò ſecundum hoc ipſum nomen quod eſt Chanaan, & interpretatur motus eorum,hi ſunt qui moto pede per ſuperbiã ceciderunt,etiam ſi ex eadẽ carne orti ſunt, teſtante domino cum dicit in propheta, Pater tuus Amorræus & mater tua Cęthea. Amorræus namq; & Cætheus filij Chanaan fuerunt, Iudęi autẽ ſecundum carnem filij Iſrael ſunt,& tamen Iudæo per prophetam illud improperatur. Porrò Sarepta oppidũ eſt Sydomorum, qui & ipſi Chananęi ſunt in via publica ſitum, vbi quondam vidua pauit Heliam. Cuius videlicet viduę myſterium in ſchola eccleſię Chriſti notum eſt,in eo quod ait, En colligo duo ligna, vt ingrediar & faciam panẽ mihi & filio meo. Itaq; tranſmigratio(inquit)exercitus huius filiorum Iſrael.i. Apoſtoli Chriſti veraciter filij Iſrael,populum ſuum,populum Iudaicum ſe repellentẽ relinquentes, & ad gentes trãſmigrantes, Chananęos, qui ſe dicunt Iudęos condemnabunt,& eorum iudices erunt, gentibus autem ſalutem adminiſtrabunt, ita vt impleatur per eos illud quod in illa vidua Sarepthana fuit præfiguratum, ſicut & dominus terribiliter innuẽs, ore proprio locutus eſt. In veritate dico vobis, multæ viduę erant in diebus Helię in Iſrael, quando clauſum eſt cęlum annis tribus & menſibus ſex,& ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sareptham Sydonię ad mulierem viduam Luce & nunc & vſq; ad finem ſęculi Helias,quod interpretatur Deus meus, ſcilicet dominus Ieſus Chriſtus, apud iſtam viduã paſcitur, & paſcit hydriã farinę eius, id eſt, modicum ſciẽtię quod per naturã habere poterat gentilitas, multiplicando per ſpiritum ſcientię ſpiritualis, & coquendo per myſterium crucis, cuius ſacramentũ meditatur, profectò duo ligna colligit, & vitalẽ de ſcripturis panem facit. Et tranſmigratio Hieruſalem, quæ in Boſphoro eſt, poſsidebit ciuitates auſtri. Hieruſalem in ſcriptura non ignotum eſt ſignificare eccleſiam, quę eſt ciuitas cęleſtis. Huius nimirum maxima portio fuit à vero ſole remota in errore gentilitatis ante aduentum ſaluatoris, & idcirco rectè intelligitur per tranſmigratio nem quę in Boſphoro eſt. Boſphorus enim (ſicut iã ſuperius dictum eſt) regio eſt ma-

1.Reg.17. *Per Ephraim ſcribæ, et Phariſæi denotãtur.* *Gen.31.* *Oſee 6.* *Filij Iſrael filij promiſsionis, Chananei.* *Ezech. 16.* *3. Reg. 17.* *Luca 4.* *Hieruſalẽ in Boſphoro.*

[...]ſeptentrionalis, quo transmigratione terræ Hieruſalem fuiſſe abductã nulla ſcriptura meminit. Poſsidebit ergo ciuitates auſtri, meridiei, quod nunc videmus fieri, dum plenitudinem veri luminis & caloris poſsident, qui prius erant abſq; notitia Dei, obſcuri & frigidi. quod tale eſt, ac ſi de ſeptentrione transferantur homines ad meridiem, ciuitates lucidas habitaturi propitio Deo, qui ſola gratia, & pietate ſua gentes viſitauit. Et aſcendent ſaluatores in montem Syon, iudicare montem Eſau. Saluatores rectè dicũtur hi, per quorum miniſterium conuerſi peccatores ſaluantur, iuxta quod Apoſt. Iacobus dicit, Quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte. Hoc maximè poſt Chriſtum Apoſtoli fecerunt, per quorum prædicationem gentes ab errore viæ ſuæ conuerſę ſunt. Saluatores igitur ſunt, & ipſi aſcendent in montẽ Sion, iudicare montem Eſau. i. ſedebũt ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael, qui videlicet carnalis Iſrael (vt ſæpè diximus) propter hoc ipſum quod infidelis & perſecutor eſt fratris, dicitur & eſt Eſau. Illorum mõs, in quẽ aſcendent, Sion dicitur, & eminentia virtutum eſt. Huius autẽ Eſau mons ſuperbiæ tumor eſt. Illius expectatio iudicij plena timoris eſt. Et erit domino regnum, domino (inquam) cuius hæc omnia dona ſunt, quod ſancti ſic hæreditabũt, ſic poſsidebũt, ſic iudicabunt, & poſt iudicabunt, & poſt iudicium in regno ęternę menſę eius participes erũt, iuxta illud fidele eius promiſſum, Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, vt edatis & bibatis ſuper menſã meam in regno meo.

Saluatores Apoſtoli.
Iacob.5.
Matth.19.
Luca 22.

ABDIAE LIBRI FINIS.

PROLOGVS RVPERTI
IN IONAM PROPHETAM.

Cant.3.

ANima quæ Chriſtum quærit, intentionem ſuam cur illum quærat hac voce depromit. Quis mihi det te fratrem meum, ſugentẽ vbera matris meæ, vt inueniam te foris & deoſculer, & iam me nemo deſpiciat? Magnæ enim deſpectionis ſibi conſcia, ſuoque iudicio multum deſpicabilis ac deſpecta per hunc ſolum ſe nobilem & inclytam fieri cõfidit, ſi talem dilectum inuenire, apprehendere, & deoſculari meruerit, non tantùm intus in ſecreto conſcientiæ cubiculo, verumetiam foris, id eſt, ita vt ad amicos quoque dilecti illius perueniat, quod illũ viderit, quod agnouerit, quòd in eum crediderit, quòd eũ dilexerit. Denique iam tunc deſpicabilis eſſe non poteſt in oculis Dei patris, in conſpectu amicorum, videlicet angelorum & hominum ſanctorum. Vbi autem vel illa quęrit, aut quærere debet, vbi ille inuenitur aut inueniri poteſt, niſi in ſcriptura? maximeq; prophetica, quæ vtique verbum domini eſt? Ibi quęritur & inuenitur, quia profectò, qualis ſit ille dilectus, Prophetæ teſtantur. ¶Et in alijs quidem citius, in alijs difficilius inuenitur. In Iona verò quem nunc ingredi cupimus manifeſtiſsime claret, quod miraculũ in illo celebratum fuerit præconium eius. Ipſe enim ore proprio dixit, & totus orbis audiuit. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Igitur & hunc prophetam tanto alacrius ingrediamur, quanto clarius atq; pulchrius in eo Chriſti teſtimonium nouimus, quem in ſcripturis legis & prophetarũ quærere propoſitum habemus. Obſecrantes, vt qui typus eſt ſaluatoris, & tribus diebus & noctibus in vẽtre ceti moratus præfigurauit domini reſurrectionem, nobis quoque feruorem obtineat, ſanctique ſpiritus gratiam ſecundum hoc ipſum nomẽ ſuum, quod eſt Ionas, interpretatur enim columba. Et quis neſciat ſæpè in ſcripturis per columbam ſancti ſpiritus gratiam ſignificari? maximè quia ſuper dominum noſtrum idem ſpiritus ſanctus in ſpecie columbæ apparuit. Cæterùm totum hunc prophetam ad intelligentiam referre ſaluatoris, quòd fugerit, quod nauim aſcendens naulum dederit, quod dormierit, laborioſum, & vt ante nos dictu eſt, ſudoris eſt maximi. Veruntamẽ quanto difficilius, tanto & pulchrius fieri poſſe ſperamus, cooperante ſecundum beneplacitũ ſuũ digito Dei. Labor attentus ſplendida de obſcuris myſteria Chriſti proferre tentabit.

In ſcripturis & prophetis deus inuenitur.
Ionas typus ſaluatoris. Matth.12.
Luca 2.
Intentio authoris.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IONAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

ET factum eſt verbũ domini ad Ionam filium Amathi, dicẽs, Surge & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea, quia aſcendit clamor malitię eius coram me.] Mirentur fortaſſe grammatici, quod per coniunctionem ſic incipit, Et factum eſt verbum domini, cum de litera nihil præceſſerit. Nos autem ſi cauſam attendimus, cur Ionas ad gentes miſſus ſit prædicare illis, non miramur. Nam non ſolum benè, verumetiam mirabilitèr & grauiſsimè ſonat auribus noſtris initium huiuſmodi. Quæ enim cauſa extitit? Illa nimirum, quia filij Iſrael prophetas domini non audierũt. Tot prophetæ miſsi ſunt, tot mirabilia facta ſunt, toties prænunciata eſt illis captiuitas propter multitudinem peccatorum, nec vnquam pœnitentiam egerunt. Neq; enim ſaltem vnius regis tempore vitulos aureos colere ceſſauerunt, & ne vnus quidem ex omnibus regibus decem tribuum receſsit à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael. Vt de cæteris taceã, Helias miſſus in ſermone, & ſpiritu domini mira multa fecit, & nequaquam effecit, vt relinquerentur vituli illi, licet propter ſigna tandem hoc obtinuerit, vt ſciret populus quod Baal non eſſet Deus, clamaretq́; Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. Succeſsit illi diſcipulus Heliſæus, qui & pro hac intentione vt populum reuocaret, plura quàm ille fecerat, volens ſigna facere, Obſecro (inquit) vt fiat ſpiritus tuus duplex in me, factumque eſt quod petiuit. Nam ſi ritè numeres, Helias quidem octo, Heliſæus verò ſedecim ſigna fecit, & hoc duplum fuit. Poſt hæc mortuus eſt, & ſicut ante mortẽ, ita & poſt mortem eius vitulorum cultus in Iſrael perſeuerauit. Mirabatur autem dominus, & tædebat eum ſuper Iſrael, ſciens quod ſi ad gẽtes mitteret, multo faciliores ad credẽdum eas inueniret. Vndè ad quendam illorum taliter loquutus eſt, Fili hominis vade ad domũ Iſrael, & loqueris verba mea ad eos. Non enim ad populum profundi ſermonis & difficilis linguæ tu mitteris ad domum Iſrael, neque ad populos multos, & profundi ſermonis, & ignotę lingue, quorum nõ poſſis audire ſermones, & ſi ad illos mitterem te, ipſi audirent te. Domus autem Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me. Experimẽto illud comprobari decebat, quod taliter dominus in vituperationem Iſraelis gentes de facilitate audiendi & credendi præferebat. Ad huius experimenti miniſterium electus eſt hic Ionas, cuius poſt mortem Heliſæi, taliter ſcriptura libri Regum mentionem fecit. Ipſe videlicet Hieroboam filius Ioas filij Iehu regis Iſrael reſtituit terminos Iſrael ab introitu Hemath vſque ad mare ſolitudinis, iuxta ſermonem domini Dei Iſrael, quem loquutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophetam. Igitur dum per coniunctionem incipit dicendo, Et factum eſt verbum domini ad Ionam, ad ea nos mittit quæ iam diximus, vt ſit ſenſus, Filij Iſrael non audierunt quæ præceperat Dominus, mittens ad eos in manu ſeruorum ſuorum prophetarum, ſed indurauerunt ceruicem ſuam, & tradiderunt ſe vt facerent malum coram Domino, & irritarent eum, & idcirco factum eſt verbum Domini ad Ionam. Surge (inquiens) & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea, quatenus in comparatione gentium damnabilis Iſrael amplius oſtenderetur. Et idcirco iudicium Domini tradentis vel traditur illos in captiuitatem irreprehenſibile comprobaretur, Niniuitis pœnitentiam agentibus, filijs autem Iſrael in impœnitentia perſiſtentibus. Hic Ionas dicitur filius Amathi, id eſt, veritatis. Tradunt enim Hebræi, hunc eſſe filium viduæ Sarepthanæ, quem Helias propheta mortuum ſuſcitauit, matre poſtea dicente ad eum. Nunc cognoui, quoniam vir Dei es tu, & verbum domini in ore tuo verum eſt. Et ob hanc cauſam etiam ipſum puerum ſic vocatum filium Amathi. Amathi enim in noſtra lingua veritatem ſonat. Et ex eo quòd verum Helias loquutus eſt, ille qui ſuſcitatus eſt, filius eſſe dicitur veritatis. Porrò, quod ait Dominus, Quia aſcendit clamor malitiæ eius coram me, hoc ipſum eſt quod in Geneſi dicitur, Clamor Sodomæ & Gomorrhæ multiplicatus eſt. Et ad Cain, Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

Cur à coniunctione incipiat.

Propter duritiã Iſrael Ionas ad gentes miſſus.

3. Reg. 12.
3. Re. 17. 18
4. Reg. 2.

Ezech. 3.

4. Reg. 14.

3. Reg. 17.

Nunc iam, quoniam Ionas iſte miſſus ad Niniuem typus eſt ſaluatoris mittendi ad gentes, dicendum eſt, quando vbi vel quomodo factum ſit ad eum verbum Domini, qui vtiq; ipſe ſecundum diuinitatem vocatur, & eſt verbum Domini. Si quæris vbi? nimirum ad fluenta Iordanis Si qụeris quando? videlicet prædicante Ioanne, & baptizante baptiſmum pœnitentiæ. Si quæris quomodo?

Verbũ quomodo ad Chriſtũ factum ſit.

quomodo vtique apertis cœlis, & deſcendẽte in eum ſpiritu ſancto in ſpecie columbæ, ſimulq; perſonãte voce patris, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Tunc inquam & taliter factum eſt ad eum verbum domini, quemadmodum & ipſe ore proprio confirmauit. Veniẽs quippe Nazareth, vbi erat nutritus, intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die ſabbathi in ſynagogam, & ſurrexit legere, & traditus eſt illi liber Eſaiæ prophetæ. Et vt reuoluit librũ, inuenit locum vbi erat ſcriptum. Spiritus domini ſuper me propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſsionem, prædicare annum domini acceptum, & hæc ſcriptura (inquit) hodie impleta eſt in auribus veſtris. Vnde quod ſpiritus ſanctus ſuper eũ in ſpecie columbæ deſcendit, pulchrè ipſo quoq; nomine figurauit eum Ionas. Interpretatur enim columba (vt iam dictum eſt) interpretatur etiam dolens. Quæ nimirum interpretatio & ipſa nihilominus ad myſterium pertinet, quia ipſe eſt, quẽ Eſa. virũ dolorũ prænũciauit, & ſcientẽ infirmitatẽ, ſubiungens, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ab ipſo baptiſmo pœnitẽtiæ, quẽ ſuſceperat, ieiuniũ ingrediẽs, deinde prædicãdo, & perſecutiones ſuſtinẽdo pœnitentiã continuãs, & pro nobis dolẽs, & dolores noſtros vſq; ad patibulũ crucis portans. Nunquid autem neſciebat, quibus pauperibus euangelizare, quibus captiuis remiſſionem mitteretur prędicare? Nunquid neſcire poterat, quod ad gentes pertineret ſuę prædicationis officium, quod ſcire & prænũciare prophetæ potuerint? & nouiſsimus ille Simeon, qui dixit eum ſalutare domini paratum ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium. Attamẽ ad gentes tunc ire noluit, imò & diſcipulos ne irent prohibuit dicens, In viam gentium ne abieritis. Et mulieri Chananeę clamanti poſt ſe non citò reſpondit, ſed tantummodo Iudæis prædicauit, excepto quod in Samaria duos dies manſit. Sequitur ergo. [Et ſurrexit Ionas vt fugeret in Tharſis à facie Domini.] Durè quidem ſonat, neque ſaluatori cõuenire videtur quod dicitur, vt fugeret Ionas à facie domini. Sed ſi fugientis intentionem conſideres, nec in ipſo propheta valde eſt fuga reprehenſibilis, quia nõ eam infidelitas, ſed pietas fecit. Cõdolebat enim pio affectu ſuę, id eſt, Hebręę gẽti, eo quod in cõdemnationem eius mitteretur ad prædicandum Niniuitis, vt in comparatione Iſraelis iuſtificarentur Aſſyrij, & in comparatione Aſſyriorum condemnatus Iſrael perpetuæ traderetur captiuitati. Non gentium ſalutem oderat, ſed ſuæ gentis damnationẽ timebat atque idcirco fugiens nõ multum Deo diſplicebat. Imo propter pietatis magnitudinem valdè complacebat. Magis diſplicere potuiſſet, ſi non doleret, ſicut Moyſes non diſplicuit dicendo, Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis dele me de libro quem ſcripſiſti. Nec Apoſtolus optando eſſe anathema à Chriſto pro fratribus ſuis, ſic & ille taliter fugiendo non diſplicuit, quod maxime rerum exitus comprobauit. Qui enim omnium prophetarũ tanto glorificatus eſt miraculo, tam mirabili Chriſti mortem atque reſurrectionem pręſignauit exemplo? Neg tur quod illis non valde vituperabiliter fecit fugiendo à facie domini, Chriſtum dominum laudabiliter feciſſe, aliquo modo res manifeſta innuit. Nã hic nõ quidẽ per inobedientiã vnquã fugit, ſed pietatis affectu condemnationẽ ſuæ gentis ad tẽpus refugit. Teſtes ſunt illæ lachrymæ quas fudit, videns ciuitatem & flens ſuper illam, atque dicens. Quia ſi cognouiſſes & tu, & cætera. Teſtis (inquam) ille eſt fletus, quam veraciter iudicium diuinitatis quod ſuæ genti imminebat, refugere voluiſſet humanitatis affectu. Nouit enim & noſſe debet Chriſtiana fides, quod in vno eodemque Chriſto ſicut duæ ſunt naturæ, altera diuinitatis, altera humanitatis, ita & duæ erant voluntates atque operationes. Voluntas diuinitatis erat relinquere Iudæam, & tradere Hieruſalem in manus hoſtium. Voluntas erat humanitatis, vt liberaretur ſua gens vel ciuitas Hieruſalem, & tam miſerabile non pateretur excidium. Illa iuſta, hæc voluntas erat pia. Porrò diuinitatis voluntatem præcedere, humanitatis autem ſubſequi conueniebat. Obedienter ergo concedens, cum dixiſſet, Mi pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, nolens gentem ſuam propter mortis ſuæ ſcelus interire, ſubiunxit protinus. Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Et iterum, Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Igitur Ionas iuſſus prædicare in Niniue, fugit in Tharſis, id eſt, in Mare. Tharſis namque generaliter mare dicitur, vt illic, In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. Chriſtus autem ad hoc natus, & cum Deus eſſet homo factus, vt eſſet ipſe expectatio gentium, & ſaluator eorum, Iudæorum fluctibus ſe tradidit, qui propter crebras ſeditionum tẽpeſtates, amplius quàm vlla gens mari ſimiles poterant reputari. Neuter eorum, ſcilicet neque Ionas, neque Chriſtus ſalutem gentibus inuidit, ſed vterque gentis ſuæ condemnationem imminere condoluit. [Et deſcendit in Ioppen, & inuenit nauim euntem in Tharſis, & dedit naulum eius, & deſcendit in eam, vt iret cum eis in Tharſis à facie domini.] Ioppen portum eſſe Iudææ in Regum quoq; & Paralypomenon libris legimus, ad quem Hyram rex Tyri ligna de Libano ratibus trãsferebat, quæ Hieruſalẽ terreſtri itinere peruehererẽtur. Iuxta regiõis naturam, de

Luca 4. *Esa. 53.* *Luca 2.* *Matth. 10.* *Matth. 15.* *Ioan. 4.* *Fuga Ionæ pia & placens Deo.* *Exod. 32.* *Rom. 9.* *Luca 19.* *Christus ex duabus naturis duas etiã habuit voluntates.* *Matth. 26.* *Tharſis mare dicitur generaliter.* *Pſalm. 47.* *Ioppe. 3. Reg. 5. 2. Paral. 2.*

montanis & arduis ad Ioppen & campeſtria veniens, rectè deſcendiſſe dicitur, & notanda fugitiui & timidi feſtinatio. Non locum ſugę otioſè elegit, neque enim ad certum ſugere cupiebat locum, ſed primam arripit occaſionem nauigandi quo libet ire feſtinans. Secundum hanc ſimilitudinem dominus noſter ſynagogam introiens quondam ſpecioſam. Hoc enim nomen Ioppe interpretatur ſpecioſa, nauim ſibi, id eſt, euangelicæ prædicationis ſcholam inſtituit. Illius nauiculæ remiges duodecim Apoſtoli fuerunt,
Luca 9. quibus & dedit naulum, id eſt, dona gratiarum, ſcilicet virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent, promiſitq́; regnum cęlorum, vt ingreſsi mare, id eſt, inquietum populum Iudæorum, per ciuitates & caſtella circuëundo, & euangelizando fortiter remigarent. Illud quoque ad hoc myſteriũ pulchrè alludit, quod pleroſq́; illorum, quibus eiuſmodi naulum dedit, de puppibus vocauit. Erant enim piſcatores, & ad hoc vocauit eos, vt mutato remigio de piſcatoribus piſcium faceret piſcatores hominum. Igitur paſsibilis adhuc & infirma caro nondum fortiter obediebat, quia voluntatem diuinitatis de repellenda Iudæa gentibuſq́; aſſumendis exequi tardabat, & ſicut iam dictum eſt, ſuper ciuitatem
Luca 19. ruituram flebat. Sed didicit (ait Apoſtolus)
Hebr. 5. ex his quę paſſus eſt obedientiam. Nam per paſsionem conſummatus, talis effectus eſt, vt fortiter obediret, nullumq́; iam dolorē ſiue compaſsionem extunc, niſi ſolis pœnitentibus impendere poteſt, quippe cum ante paſsionem ſuam ſuper impœnitentes fleuerit, nunc impios in inferno ardentes ſiccis oculis videt. Qualia pati, vel qualiter ex his quæ pateretur obedientiam diſcere haberet, præſens myſticè prę ſignauit hiſtoria.

„[Dominus autem miſit ventum magnum „in mare, & facta eſt tempeſtas magna in ma„ri, & nauis periclitabatur conteri. Et timue„runt nautæ & clamauerunt ad Deum, & mi„ſerunt vaſa quæ erant in naui, in mare, vt al„leuiaretur ab eis. Et Ionas deſcendit ad inte„riora nauis, & dormiebat ſopore graui.] Quantum ad hiſtoriã, & omnipotentia domini, quo aduerſante nihil ſecurum eſt, & nautarum timiditas, & prophetæ magnanimitas deſcribitur, qui non tempeſtate, non periculis conturbatur, eundem & in tranquillo & imminente naufragio animum gerens. Deniq; alij clamant ad deos ſuos, vaſa proijciunt, nititur vnuſquiſq; quod poteſt, iſte tam quietus eſt & ſecurus animiq; tranquilli, vt ad nauis interiora deſcendēs, ſom-
Somnus Ionæ ex magno mœrore obrepſit. no placido perfruatur. Veruntamen quod dormit, non ſecuritatis eſt, ſed mœroris. Nā & Apoſtolos legimus in paſsione domini præ triſtitiæ magnitudine ſomno fuiſſe depreſſos. Porrò, iuxta cœptum myſterium turbatio maris, ſiue magnitudo tempeſta-

tis, & periclitatio maris, Iudæicę ſunt ſeditiones & perſecutiōes, & vniuerſę domini paſſiones. Timor nautarum, timor eſt Apoſtolorũ, & dormitio Ionæ, magna eſt tranquil- *Matth. 26.* litas diuinæ in Chriſto patiētiæ, qua ſemetipſam cōtinens fortitudo maieſtatis, humanitatem ſuā ſuoſq́; diſcipulos periculis eximere diſtulit. Quod vt amplius perpendere delectet, ſimul ad memoriam reuocandum eſt, quia ipſe dominus Deus noſter in ſua perſona quodam tempore nauiculam aſcē- *Matth. 8.* dit, & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius, & motus magnus factus eſt in mari, & timuerunt diſcipuli, ipſe vero dormiebat. Et hic & illic motus maris vim perſecutionis, & dormitio taciturnitatem patientiæ eius ſignificauit quam non ferentes, in noſtra tribulatione dicimus, Exurge, quare obdormis domi- *Pſalm. 43.* ne. Alibi quoq́; cum itidem nauicula iactaretur fluctibus, legimus eũ ad diſcipulos ve- *Matth. 14.* niſſe ambulando ſupra mare, quo miraculo ſignificabat, quod potenter ſuperaret eaſdem paſsiones ſuas. Nunc rem ſecundum ordinem literæ perſequamur.

Dominus, (inquit) miſit ventum magnũ *Ventus in mari.* in mare, & facta eſt tempeſtas magna in mari. Quis ille ventus fuit, qui turbas Iudæorum quaſi mare turbauit, niſi ſpiritus ſeductionis, qui illos in odiũ domini noſtri concitauit. Ille intus eos perflauit, vt aduerſus eum fremerent, & ſemetipſos ſeditionibus turbarent. Sed quomodo eiuſmodi vētum dominus miſit Iuſto videlicet iudicio, quia ſuo illos ſancto ſpiritui ſemper reſtitiſſe cognouit. Nōne propter eādem cauſam ad decipiendum Achab regem Iſrael miſit ſpiritum mēdacij? Dixit enim, Quis decipiet A- *3. Reg. 22.* chab regem Iſrael, vt aſcendat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba eiuſcemodi, & aliter alius. Egreſſus eſt igitur ſpiritus, & ſtetit coram domino, & ait, Ego decipiam illum. Cui loquutus eſt Dominus. In quo? & ille ait, Egrediar & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus, Decipies & præualebis, Egredere & fac ita. Quomodo tunc miſit ſpiritũ mēdacij ad decipiendum illum, qui cum vxore ſua Iezabel occiderat prophetas domini, ſic ſpiritum malũ miſit quo concitarentur Iudæi, ſicut mare vēto ſolet moueri, vt aduerſus dominũ fremerent, & menſuram patrum ſuorum implerent. Dicet aliquis: Er- *Quæſtio.* go ne Iudæos dominus tā malos eſſe fecit, aut tā malos eſſe voluit, vt occiderent Chriſtum filium Dei? Nō vtiq; malos illos fecit, *Solutio.* aut malos eſſe voluit, ſed cum mali eſſent, facultatē malitiæ complendæ illis permiſit. Sic & de Pharaone oportet intelligi. Nō n. *Exod. 7.* illũ Deus malũ eſſe fecit, ſed cũ malus eſſet, in regē illum excitauit, vt in ipſo oſtenderet fortitudinē ſuam, vt de nota perſona daret exemplum, quā benè poſſet deijcere hominum ſuperbiā. Itaq; ſicut quęrēti, Cur deus

Pharao-

Pharaonem cum eſſet malus excitauerit in regem, rectè reſpondetur. Idcirco, vt in ipſo oſtenderet fortitudinem ſuam. Ita quærenti, Cur Iudæos cum eſſent mali permiſerit habere poteſtatem occidendi Chriſtum, rectè reſpondetur vt in illorum ſcelere terminaret iram ſuam, vlciſcendo ſuper genus humanum in Chriſto, in quo poſuerat iniquitates omnium noſtrum. Igitur ventus magnus, quem miſit dominus in illud mare, id eſt, in illum populum amarum & profundæ malitiæ, ille immundus ſpiritus eſt, de quo ait Chriſtus eodem loco, vbi tentantibus & ſignum quærentibus, reſpondens non eſſe ſignum illis dandum niſi ſignum huius Ionæ, hæc interlocutus eſt, Cũ immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem & non inueniens dicit. Reuertar in domum meam vnde exiui. Exierat enim de populo illo, quando in monte Synai legem accepit, reuerſus eſt in eum, quando videns filium Dei dæmonia eijcientem blaſphemauit, dicens. In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Idcirco tunc dixit: Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, &c. Illa reuerſio dicentis, Reuertar in domum meã vndè exiui. Talis miſsio fuit domini, qualis, loco vel tempore ſupra memorato, quando ſpiritui mendacij dicenti, Ego decipiam Achab ſic, & ſic ipſe reſpõdit. Decipies & præualebis. Egredere & fac ita. Eodem inquam modo dicenti: Reuertar in domum meam vndè exiui, & faciam nouiſsima illius peiora prioribus. Dixerit iuſtus iudex domin', Reuerteris & præualebis, ſiue, Reuertere & fac ita. Nam eo quòd veritatem carnis non receperunt vt ſalui fierent, idcirco miſit in mare illud ventum eiuſmodi, idcirco miſit & mittet illis Deus operationem erroris, vt Apoſt. ait, vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui nõ crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.

Eſaia 53. *Luca 11.* *Exod. 19.* *Math. 12.* *3. Reg. 22.* *Rom. 1.*

Et facta eſt, inquit, tempeſtas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri. Propter nauigationem Ionæ facta eſt in mari tempeſtas magna. Propter prædicationẽ Chriſti facta eſt in populo Iudæorum commotio magna. Hinc eſt accuſatio illa tumultuantium atque dicentium. Commouit populũ docens per vniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa vſq; huc. Nauis periclitabatur conteri, & nautæ timuerunt. Euangelica doctrina à contradicentibus & blaſphemantibus ſæpè impetita eſt, & apoſtoli in timore fuerunt. Et illi quidem Deum verum adhuc neſcientes, ad Deum ſuum clamauerunt. Apoſtoli autem in ipſa periclitatione inter blaſphemias Iudæorum Chriſtum filium Dei confeſsi ſunt. Et interim ijdem nautæ mittebant vaſa quæ erant in naui in mare, vt alleuiaretur ab eis, id eſt, omnia quæ in hoc ſæculo haberi poſſunt vel concupiſcibilia ſunt, negligebant, contemnebant atq; abijciebant, vt magis eſſent liberi atq; expediti ſecundum conſilium dicentis: Nolite portare ſacculum, neque peram, neque calciamenta, neque duas tunicas habeatis. At ipſe dormiebat, quia cum eſſet omnipotens, ſuam omnipotentiam continebat, neque Iudaicæ tempeſtatis vlciſcebatur iniurias. Sequitur ergo. Et Ionas deſcendit ad interiora nauis, & dormiebat ſopore graui. Quomodo enim in tãta inquietudine quietus dormire potuiſſet, niſi quia in figura contingebat illi, & Dei nutu agebatur vt dormiret? Denique futurum erat vt (ſicut iam dictum eſt) inter tempeſtates Iudaicas dominus noſter cum eſſet fortiſsimus Deus valde patienter ſeſe haberet, quod dormire quodammodo eſt. Ille ſopor rectè dicitur grauis, quia nimirum graue fuit Apoſtolis, graue eſt & nobis, illum qui cuſtos Iſrael eſt dormire in aduerſis, dum tam blaſphemias illatas nomini ſuo, quàm preſſuras, quas in hoc mundo habent eius, non citius compeſcit. [Et acceſsit ad eum gubernator, & dixit ei: Quid tu ſopore deprimeris? Surge, inuoca Deum tuum, ſi fortè recogitet Deus de nobis & non pereamus.] Gubernator vt naturale eſt vnumquemq; in ſuo periculo de alio plus ſperare, cum deberet, vectores timidos conſolari, cernens diſcriminis magnitudinẽ excitat dormientem, & arguit improuidæ ſecuritatis, commonetque vt ipſe quoque pro virili portione deprecetur deum ſuum. Hic Petri Apoſtoli typus eſt. Ille enim dicẽte domino, Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Itemque, Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens ante cæteros, vel primus inter cæteros, Tu es (inquit) Chriſtus filius Dei viui. Et pro hoc meritò ſic inter cæteros Apoſtolos in eccleſia quomodo inter cæteros nautas gubernator, ſiue proreta præeminet in nauicula. At ille talis deſignatus à domino dicente, Beatus es Simon Bar Iona, & cętera. Cum protinus idem dominus cœpiſſet oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus & ſcribis, & principibus ſacerdotum, & occidi, & die tertia reſurgere, aſſumens eum cœpit increpare illum, dicens, Abſit à te domine, propitius eſto tibi, non erit tibi hoc. Hæc nimirum dicens, quaſi gubernator Ionam cur dormiret, increpabat, quia dominum pati prohibebat, ſuadens vt ſua potius virtute tãquam vigilãs verteretur, vtpote Dei filius potẽs & fortiſsimus. Sequitur. [Et dixit vir ad Collegam ſuum, Venite, & mittamus ſortes, vt ſciam', quare hoc malum ſit nobis, & miſerunt ſortes, & cecidit ſors ſuper Ionam.] Nouerant illi naturam maris, & tanto tẽpore nauigantes, ſciebant tẽpeſtatũ vẽtorumq; rationes. Et vtiq; ſi ſolitos, & quos

Tempeſtas ... nauiam ... viarh. *Luca 23.* *Luca 10.* *Dormire ſopore graui.* *Gubernator Petri typum gerit.* *Math. 16.*

quos aliquando experti fuerant, fluctus vidiſſent conſurgere, non cum forte authorem naufragij quærerent, & per rem incertam certum cuperent deuitare diſcrimen. Nec ſtatim debemus ſub hoc exéplo ſortib. *Sortibus nõ credẽdum.* credere, vel illud de actib Apoſtolorú huic teſtimonio copulare, vbi forte Matthias in *Act. 1.* Apoſtolatú eligitur, cũ priuilegia ſingulorú *Sors quando & qualiter mittẽda Christianis.* non poſsint legem facere communem. At verò iuxta cœptam tropologiam, quotiens aduerſus Chriſti nauiculam Chriſtique diſcipulos mundanorum cõſurgit tempeſtas fluctuum, talis ſors & taliter mittenda eſt, vt ſciat vnuſquiſque cuius cauſa malum illud ſit, vel quæ ſibi cauſa ſit patiendi. Poteſt enim eſſe vt in perſecutione Chriſtiani nominis non tam ipſe Chriſtus, quàm aliud quid in intentione vel conſcientia repoſitum ſit. Propter quod patiatur homo qui Chriſtianus dicitur, & vndantibus fluctuet aduerſis. Quod ſi ita non eſſet, nequaquam *1. Cor. 13.* Paulus diceret. Et ſi tradidero corpus meum vt ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Poteſt etiam euenire vt in Chriſtum credens, quis pro ſuo malefacto patiatur quid ab infideli. Hinc Petrus *1. Pet. 3. 4.* ait, Melius eſt benefacientes ſi velit voluntas Dei pati, quàm malefacientes. Item, Nemo veſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut maledicus aut alienorum appetitor. Beata illa conſcientia, in qua teſtimonium habet quis, quod patiatur vt Chriſtianus, quòd patiendi vel paſsionis cauſa ſit ei Chriſtus. Tunc reuera cadit ſors ſuper Chriſtum, ſicut cecidit ſuper Ionam, quòd ipſe ſeuientium eſſet cauſa fluctuum. Talem conſcientiam ſancti habent Apoſtoli inter Iudæos procelloſos. Exempli cauſa. Quando dixit Thomas ad condiſcipulos, Eamus *Lucæ 11.* & nos moriemur cum illo. [Et dixerunt ad eum, indica nobis, cuius cauſa malum iſtud nobis ſit. Quod eſt opus tuum? quæ terra tua? & quo vadis? vel ex quo populo es tu?] Notanda breuitas, quæ apud inſignem poetam placere ſolet verbis iſtis. Iuuenes quæ cauſa ſubegit, Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit, Qui genus? vnde domo, pacem ne huc fertis, an arma? Interrogatur perſona, regio, iter, ciuitas, vt ex his cognoſceretur & cauſa diſcriminis. Indica (inquiunt) nobis, cuius cauſa malũ iſtud ſit? quid operis agas? De qua terra? de quo populo proficiſcaris? quò abire feſtines? Porrò dominú *Christus de omnibus illis, de quibus & Ionas interrogatus est.* noſtrum non ſolum ſui nautæ, id eſt, Apoſtoli ſui ſecretis percunctationibus ſciſcitabantur, vt ſcirent, verumetiam publicis tumultibus aduerſarij eius eadem percunctati ſunt, vt viderent quis eſſet, quid operis ageret, vnde eſſet, quo tenderet. Cum enim *Ioan. 8.* dicere et eis, Si nõ credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro. Dicebant ei, *Ioan. 7.* Tu quis es? Item cum diceret. Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum, & vado ad eum qui miſit me. Quæretis me & non inuenietis, & vbi ſum ego vos non poteſtis venire. Dixerunt ad ſemetipſos. Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum. Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Sed & genus eius proteruè quæſierunt, cum, eo dicente & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater, dixerunt, *Ibidem.* Vbi eſt pater tuus? Nihilominus quæſierũt, Quod eſſet opus eius, cum eo dicente, Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille, dixerunt. Quod ergo tu facis ſignũ, *Ioan. 6.* vt videamus & credamus tibi? quid operaris? Sed & Pilatus audito ſermone dicenti- *Ioan. 19.* um, Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Ingreſſus prætorium, iterum dixit ad eum, Vndè es tu? Attamen ante interrogauerat & audierat, quod de Herodis poteſtate, id eſt, homo Galilæus eſſet. Si ergo illi, quos *Marc. 4.* myſticè per tumentes maris fluctus intelligimus, interrogauerunt eum quis eſſet, quod opus eius, quæ terra eius, quo iret, vel quo iturus eſſet. quanto magis hæc interrogaſſe conſtat Apoſtolos familiares & collaborantes illi in remigio ſiue nauigatione euangelij, quibus, vt euangelium refert, ſeorſum loquebatur de regno Dei. Sequitur ergo. [Et dixit ad eos, Hebræus ego ſum, & dominum Deum ego timeo, qui fecit mare & aridam.] Multum quippe ad myſterium pertinet, quod non dixit, Iudæus *Hebræi aptius nomen hic, quã Iudæi aut Iſraelis.* aut Iſraelita ſum ego, quæ nomina ſcilicet Iudæi & Iſraelitæ diſcordia diuiſerat, quæ per Hieroboam ſcindentem decem tribus à domo Dauid acciderat, ſed dixit, Hebræus ego ſum. Hebræus non tranſitor inter- *3. Reg. 12.* pretatur. Et hoc nomen valdè Chriſto congruit, qui non venit in hunc mundum ad manendum ſiue ad regnandum, ſed ad per- *Ioan. 6.* tranſeundum tanquam viator, non habens *Ioan. 18.* hic manentem ciuitatem aut regnum, vt *Eſaiæ 31.* tranſiret, & tranſeundo ſalutis opus mini- *Lucæ 12.* ſtraret quemadmodum de ſemetipſo tanquam de alio dicit, & tranſiens miniſtrabit illis. Et Euangeliſta, Sciens, inquit, quia ve- *Ioan. 13.* nit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem. Et deinde dicit, Et dominum Deum cæli timeo, nihilominus humanitati eius congruit, quia ipſe eſt de quo propheta prædixit, Et replebit eum ſpiritus timoris *Eſaiæ 11.* domini. Verè timore ſancto timoratus & reuerentiſsimus extitit, timore qui & verè humiliatus debet dici & æſtimari. Huius timoris, id eſt, humilitatis magiſterium profitetur ipſe dicendo, Diſcite à me, quia mi- *Matth. 11.* tis ſum & humilis corde.

Simul notandum in propheta, quod non *Fugere dominum, & à facie domini differunt.* dixerit, Et dominum Deum cæli ego fugio, ſed ego timeo. Licet enim fugerit à facie domini, nequaquam tamẽ Deum fugit aut fugere voluit. Aliud namque eſt fugere dominum,

num, aut fugere à facie domini. Semper malum eſt velle fugere Dominum, & eorũ eſt maximè, qui illum oderunt, licet effugere non poſsint, ſicut ſcriptum eſt. Dextera tua inueniat oẽs qui te oderunt. Fugere autẽ à facie domini, id eſt, refugere ſententiam, vel tremẽdum propoſitum Dei poteſt interdũ qui Deum diligit, quemadmodum iſte, qui

Pſal. 20. refugiebat adminiſtrare prophetale officiũ ad condemnationem ſuæ gentis. Quo autẽ pertinuit, tali in articulo dicere, qui fecit mare & aridam, præſertim illum qui à facie domini fugiens, ierat in mare, relinquens aridã? niſi vt oſtenderet, ſe certam ſecundũ rationem de omnipotentia creatoris habere fidem, vel ſcientiam, quamuis ſecundum carnis affectum fugitans declinare tentaſſet impendentem ſuæ genti pro meritis iram? Sic & dominus noſter ſine dubio rationalem habens animam, ſecundum ipſam rationẽ ſciebat, inſitæ ſibi diuinitatis iuſtam eſſe ſententiam, quæ ſaluari gentes & derelinqui cenſebat Iudæam, quamuis per humanitatis affectum gentes differens æmularetur Iudæam, ita vt fleret ſuper eam. Et ille quidem fluctibus circũdatus, & illa tempeſtate correptus, dominum Deum (inquit) ego timeo. Ipſe autem Chriſtus ex his quæ patiebatur, diſcens obedientiam, ſicut mãdatum dedit mihi pa-

Hebr. 5. ter (inquit) ita facio, ſubiungens protinus,

Ioan. 14. ſurgite eamus, quod idem erat ac ſi diceret (vtpotè cæleſtibus ſemper myſterijs intentus quoniam ſic eſt voluntas patris, Iudæa relicta ad gentes tranſeamus. [Et timuerunt viri timore magno, & dixerũt ad eum. Quid hoc feciſti, cognouerant enim, quod à facie domini fugeret, quia indicauerat eis Ionas.] Hiſtoriæ ordo præpoſterus eſt, Quia enim poterat dici, nulla cauſa timoris fuit, ex eo quod eius confeſſus eſt, dicens: Hebręus ego ſum, & dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam, ſtatim quod idcirco timuerunt, quia indicauerat eis, ſe domini fugere conſpectum, & eius non feciſſe pręcepta. cauſantur & dicunt. Quid hoc ſe tibi? id eſt, ſi times dominum, cur fugis? Si tantæ prædicas potẽtiæ quem colis, quomodo putas te eum poſſe euadere? Sic & Apoſtoli Chriſti non ex hoc timere habebãt, quia dicebat: Quis nam ipſe eſſet, niſi etiam dixiſſet eis, quod veniſſet dare animam ſuã redemptionem pro multis, quaſi qui fugiſſet à facie domini, quod ipſe quidem in ſua perſona, nunquam (vt ſuperius iam dictum eſt) inobedienter fecit, ſed fecerunt illi, quorum ipſe ſuper ſe peccata tulit, propter quos oportebat eum pati vel mori. Cùm enim audiſſent Adam & vxor eius vocem domini

Matth. 20. Dei deambulantis in paradyſo ad auram poſt meridiem, abſconderunt ſe à facie domini Dei in medio ligni paradyſi. In Adam (inquit) Apoſtolus omnes peccauerunt, & idcirco rectè dicas, quia omnes in eodem à facie domini ſe abſconderunt. Chriſtus autem non quidem in anima peccauit, aut ſeſe abſcondit, ſed eorum qui in illo peccauerũt, & in illo ſeſe abſconderunt à facie domini, ſuper ſe (vt iam dictũ eſt) peccata tulit. Hoc

Gen. 3. Apoſtolis ſuis indicauit, quod oporteret i-

Rom. 5. pſum mori, & animam ſuã dare redemptionem pro illis, & idcirco timuerunt, tam propter ſemetipſos, quàm propter eum, quia cũ eſſent adhuc infirmi, non erant ad moriendum pro illo parati. Sequitur ergo. [Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi & ceſſabit mare à nobis? Quia mare ibat & intumeſcebat. Et dixit ad eos: Tollite me, & mittite me in mare, & ceſſabit mare à vobis. Scio enim, quia propter me tempeſtas hæc grandis eſt ſuper vos. Et remigabant viri, vt reuerterentur ad aridam & non valebant, quia mare ibat & intumeſcebat ſuper eos.] Secundũ hanc enim ſimilitudinem nautarum, ſic timentium & talia dicentium, quis nõ videat, pios egiſſe aut dixiſſe Apoſtolos, quãdo mare ibat & intumeſcebat ſuper eos, id eſt, quãdo turba impacabiliter ſeditioſa dominum quærens circundabat illos? Videntes enim

Lucæ 22. ait Lucas, quod futurum erat, Domine, inquiunt, ſi percutimus in gladio? Et percuſſit vnus ex illis ſeruum põtificis, & amputauit auriculam eius dextrã, videlicet Petrus, cuius in nauclero ſimilitudinem intelligimus. Reſpondens autẽ Ieſus ait, Sinite huc vſque. Et apud alium Euangeliſtam: Conuerte (inquit) gladium tuum in locum ſuũ, An putas, quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus, quàm duodecim legiones angelorũ? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? Sed & paulò antè dixerat: Ecce veniet hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis. Nimirum hæc, & cætera

Matth. 26. huiuſmodi ſimilia ſunt ſermoni, quem hic Ionas mira magnitudine dixit: Tollite me, & mittite me in mare, & ceſſabit mare à vobis. At illi remigabant, vt reuerterentur ad aridam, nam etiam in gladio (ſicut iam dictum eſt) percutere cœperant, vt cum ipſo domino ſimul euaderent turbam illam, & non valebant, quia mare ibat, & intumeſcebat ſuper eos. Pauci enim fortiores erãt, qui perſequebantur eos, præſertim ipſo, propter quem tempeſtas grandis erat, ſpontè patientiam exhibente, quia neceſſaria mundo erat eius paſsio vel mors. [Et clamauerunt ad dominum, & dixerunt: Quęſumus domine, ne pereamus in anima viri iſtius, & ne des ſuper nos ſanguinem innocentem, quia tu domine, quemadmodum voluiſti, feciſti. Et tulerunt Ionam, & miſerunt in mare, & ſtetit mare à feruore ſuo. Et timuerunt viri timore magno, & immolauerunt hoſtias, Domino, & vota vouerunt.] Clamoriſte nautarum, dolor ſine luctus & fletus eſt diſcipulorum, quando neceſſariò tule-

runt Ionam, & in mare miſerunt, tunc clamauerunt, quia quando conſummata ſunt omnia, & corpus eius permiſſum ſuſcipientes ſepelierunt, doloris ſui voces emiſerunt, primò centurione (ſicut Euāgelium refert)
Ibidem 27 dicente: Verè hic homo iuſtus erat, & ve-
Luca 23. rè homo hic filius Dei erat, omneſque noti eius qui ſtabant à longè, & mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa, omniſque turba eorum, qui percutientes pectora ſua reuertebantur, & quodāmodo dicebant: Quæſumus Domine, ne pereamus in anima viri iſtius, & cætera. Sed & in eo, quod relicto eo, diſcipuli omnes fugerunt, dominum in mare miſerunt, quia dimiſerunt, quia ſolum reliquerunt. Quod ita dimiſerunt infirmitatis, quod autem ſepelierunt, fuit officij. Vtrolibet modo completum intelligas, congrua ſimilitudo iſtorum, videlicet Apoſtolorum, in illis nauigantibus præceſſit, qui liberauerunt, quantum potuerunt, remigauerunt, quantum valuerunt. Et quia nihil proficiebant, tandem triſtes & gementes, prophetam in mare miſerunt. Et mare quidem ſtetit à feruore ſuo, ſed viri timuerunt timore magno, id eſt, ſatiati Iudæi, ſcelere ſuo, ceſſauerunt perſequi diſcipulos. At illi propter magiſtrum & Dominum ſuum fuerunt in dolore maximo. Et immolauerunt (inquit) hoſtias Domino, & votum vouerunt. Hoſtias immolauerunt Apoſtoli, hoſtias pœnitentiæ, & confeſſionis cum luctu & lachrymis, & ipſi hoſtiæ ſunt facti viuentes, præcipueque Petrus, qui illum negauerat, deflendo ipſam negatio-
Euangeliũ ſecundum Hebræos. nem. Hoſtiā immolauit in Euāgelio (quod ſcribitur, Secundum Hebræos) Iacobus, frater ipſius Domini, quando deuouiſſe fertur, ſe non manducaturum panem, niſi prius videret eum à mortuis reſurgentem.

CAP. II. [E præparauit Dominus piſcem grandem, vt deglutiret Ionam. Et erat Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus.]

Matth. 12. Piſcis iſte ſiue venter piſcis huius, authore Domino, cor terræ, id eſt, ſepulchrum ſignificat. Dixit enim: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita e-
Venter inferi cor terræ. rit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus. Quamuis ergo dicat ipſe Ionas in oratione ſua. De ventre inferi clamaui, & exaudiſti vocē meā. Sic inde intelligimus, & ſic intelligendū eſt, quod non infernum quo anima deſcendit, ſed ſepulchrum quo corpus reconditum eſt, ven-
Num. 16. ter piſcis ſignificet. Quod ſi per cor terræ infernum quis intelligendum eſſe contendat, eo quòd profunda, ſiue inferiora terræ credantur inferius eſſe, iuxta quod de Dathā & Abyron, quos terra abſorbuit, ibidem ſcriptum eſt: Deſcenderuntque viui in infernum, operti humo, reſpondeat: Quomodo anima Domini, tribus diebus & tribus noctibus in inferno fuiſſe credenda ſit,
cùm protinus eadem die, qua de corpore *Luca 23.*
emiſſa eſt, confracto inferno, paradyſum introierit, iuxta quod ipſe latroni confitenti dixit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradyſo. Igitur præparauit Dominus piſcem grandem, vt deglutiret Ionam, id eſt, prouidit, vt dominicum corpus in terra quæ grandi ventre morientes cunctos ſuſcipit homines, paratam haberet ſepulturam. Quomodo vel quando præparauit? Equidem inſpirando Ioſeph iuſtum, quatenus eū ſepeliret, hoc præparauit. Sed eſt aliud præclarius, in quo huius rei præparationem admireris, videlicet decretum, ſiue authoritas ſanctæ ac myſticæ legis. Quando (inquit) *Lex de pendente in ligno.*
peccauerit homo, quod morte plectendum eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur, quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in poſſeſſionem. Prouidentiam Dei taliter decernentis, ſatis dignè non poſſumus admirari. Per hoc enim legis decretum Scribæ & Phariſæi miro modo decepti ſunt in ſua malitia, vt dominum noſtrum verè & ſingulariter benedictum, putarent maledictum fieri pro tali genere mortis, & capti ſunt, vellent nollent, ſepultura non careret ipſe quem inſatiabili odio ſunt perſequuti. Decepti, inquam, ſunt, quia legentes maledictus à DEO qui pendet in ligno, non attenderunt quod præmiſſum eſt, quā do peccauerit homo, quod morte plectendum eſt. Hoc enim præmittendo ſacra & iuſta lex maledictum aſtruit, non ex pœna eſſe, ſed ex cauſa ſiue culpa. Ipſi autem æſtimari voluerunt, quod maledictum faceret talis pœna. Quæ autem poſcebat cauſa ſiue vtilitas vt taliter DEVS filio ſuo *Vtilitas ſepulturæ Chriſti.*
Ieſu Chriſto ſepulturam prouideret? Illa nimirum, vt ſicut anima eius ad inferos deſcendendo, animas omnium electorum eriperet, ita corpus eius in terra ſepultum, corporibuſque per ſepulturam ſociatum, reſurrectionis gratiam illis afferret, reſurgendo in primis, vt cætera corpora ſequerentur, quod futurum eſt. Magno itaque & venerando conſilio de ſepeliendis omnibus crucifixis data eſt lex, dicendo hæc quæ prędicta ſunt, vt dum omnes ſepelirentur, vnus crucifixus ſepultura nō careret. Sed in eadē (inquit) die ſepelietur. Quā ob cauſam? Quia *Maledictus à Deo ſolus Chriſtus eſt.*
maledictus (inquit) à Deo eſt, qui pendet in ligno. Durè quidem ſonat, enunciatio maledicti, vt ipſe qui venit benedictus in nomine Domini, maledictus dicatur cū præſcripto legis, ſed ſi ritè perpendas quod additum eſt à Deo magna ſuauitas latet in verbo aſpero. Longè enim aliud eſt eſſe maledictum à Deo, & aliud eſt maledictum à ſuo peccato.

Nam qui-

Nam quicunq; damnatione maledicti ſunt, non à Deo maledicti ſunt, licet eos Deus ipſe aliquando maledictos eſſe prænunciauerit, ſicut Cain; *Gen. 4.* cui dixit quidem: Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, ſed non dixit, maledictus es à me, ſicut ego maledico te. Talium namque maledictio, peccatum ipſorum eſt. Peccatum aũt non eſt à Deo. Vnus ergo & ſolus dominus noſter Ieſus Chriſtus maledictus à Deo fuit, quia maledicta, id eſt, peccata omnium noſtrum ſuper ſe tulit, *Iſa. 53.* & hoc à Deo. Dominus enim (inquit Eſaias) *Quæſtio.* poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. *Galat. 3.* Quare ergo (inquit) in lectione Apoſtoli ſic habem⁹: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt: Maledictus omnis qui pendet in ligno? Vbi ſcriptum hoc eſſe meminit, non *Reſponſio.* habetur omnis, & econtrario quod illic habetur à Deo eſt, in Apoſtolo non inuenis. Sed eſt ſciendum, quia non ſecundum Hebraicã veritatem, ſed ſecundum vulgatam, nunc apud Græcos ſeptuaginta interpretũ tranſlationem teſtimonium poſuit, & hoc neceſſariò, quia videlicet nimis importunũ fuiſſet demonſtrare, tunc aliquid corrigendum eſſe ſcripturis, quando veritatem Dei Græcis incipiebat commendare de ſcripturis, & gratiam Chriſti, qui vt in gentibus benedictionem daret, maledicti opinionẽ ſuſtinuit apud Iudæos, malè intelligentes decreta bonæ & ſanctæ legis. Igitur (inquit) in eadem die ſepelies eum, & non contaminabis terrã tuã, quã Dominus Deus tuus dederit tibi in poſſeſsionem. Quæ eſt illa terra, quam dominus Deus nobis in poſſeſsionem dedit, niſi caro Chriſti, quam (vt iam dictũ eſt) ſepeliri ſanctæ legis author ſpiritus curauit. *Hier. 22.* Nam terra quã calcamus, quomodo magis ſepulto, & in ſuo ſinu ſuſcepto, quàm in ſepulchro crucifixi cadauere contaminaretur. Illud potius corpus contaminatur, id eſt, pro cõtaminatione & immunditia ſua abijcitur, cui meritò contingit, vt non ſepeliatur, ſicut de quodam pro parte vindictæ dictum eſt, ſepultura aſini ſepelietur. Hęc idcirco prolixius dicta ſunt, vt præparatam legis authoritate ſepulturam Domino noſtro monſtraremus, ſecundum illam præparationem myſticam, ſiue figuratiuam, de qua ſic *Ioan. 19.* dictum eſt: Et præparauit dominus piſcem grandẽ, vt deuoraret Ionam. Illa præparatio, id eſt, decretum legis, viã fecit alteri præparationi, cuius Ioſeph vir iuſtus miniſter eſſe meruit, de qua videlicet præparatione ſic Euangelia referunt. Erat autẽ in loco, vbi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſquã poſitus fuerat. Et erat Ionas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus. *Quæſtio de tribus dieb. Chriſti in ſepulchro.* Hoc quæritur, quomodo ſecundum hunc typũ tres dies & tres noctes dominus in corde terræ fuerit, cũ hora nona diei paraſceues emiſſo ſpiritu ſepultus, prima ſabbati media nocte ſurrexerit. Ad quod dicendum idem eſt quod à ſanctis patribus eſt iam dictum, quia totum à parte intelligimus, ita vt ex eo quod in paraſceue mortuus eſt vnam diem ſupputemus & noctem, & ſabbati alteram, tertiam verò noctem, quæ diei dominicæ mancipatur, ad alterius diei referamus exordiũ. Nec verò incongruè ſecundũ tropum qui dicitur ſynecdoche, in tali re totum à parte intelligimus. *Ioan. 17.* Dixit enim adhuc viuens mortalis cum mortalibus. Et iam nõ ſum in mundo, & hi in mundo ſunt, & ego ad te venio. Cùm eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo. Quamcumq; cauſam dicas, ſiue intelligas propter quam veraciter dixerit, quia iam in mundo non erat, propter eandem cauſam conſequenter intelligis, quia iam in ventre cœti erat. Erat autem iam veſpera, ſiue nox illum diem præcedens, qua crucifixus, mortuus & ſepultus eſt. Rectè ergo totus ille dies paraſceues cũ præeunte nocte ſepulturæ deputatur, quia videlicet ab illa veſpera, ſiue hora qua factus in agonia, ſiue cum morte agonizans, traditus & conprehenſus eſt, quicquid de illo vel circa illum, actum eſt, quicquid paſſus eſt, deſcendere fuit in ventre ceti, ire in cor terræ, & quippe cũ ſecundũ cor ſuum de illo facerent, illi qui intendebant non cælo, ſed terræ, non ceſſaturi donec occiſus traderetur terræ. *Ibidem 20.* De ſabbato & præeunte ipſius nocte, nulla eſt quæſtio quin toto die illo quieuerit in ſepulchro. Tertij diei media nocte ſurrexit, ſed non fuit creditum quod reſurrexiſſet vſq; ad veſperam eiuſdem tertij diei, quando ſtans in medio diſcipulorũ ſuorum dixit eis, pax vobis. Proinde & ille dies connumeratur duobus cæteris, vt tres dies ſint, & verum eſt, quod de ſemetipſa veritas dixit. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ita & erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Hic illud quoque nõ prę terire libet, quia ſi ab hora qua ſpiritum tradidit computes vſque ad horam qua ſurrexit, id eſt, vſque ad medium noctis, inuenies quia tam in quantitate horarũ, quàm in quãtitate dierum, ternarius fulget numerus ſacer & venerabilis. *Myſteriũ numeri, ſcilicet triginta tres.* Nona quippe hora ſpiritum tradidit, & reſtabant horæ tres eiuſdem diei. Quæ coniunctæ noctis & diei ſequentis horis viginti quatuor & illius qua ſurrexit, noctis medio, id eſt, horis ſex, nimirum faciunt triginta tres, qui in numero ambo ſunt ternarij, alter decenus, alter verò ſingularis. Item in anno eodem modo, idem numerus conſiderandus eſt, quia videlicet in eo quo paſſus eſt, annus eius triceſimus tertius erat, anno ætatis ſuæ XXX. baptizat⁹ eſt, anno prædicationis ſuæ tertio paſſus eſt. Quid ſibi vult talis, vel tanta obſeruatio numeri ternarij, in diſpenſatione ſanctę eius hu-

ret ad templum dominicum hoſtijs & muneribus, competentes gratias mirabili Deo relaturus. Quod in illa ſe dixiſſe aſſerit confirmat in ventre ceti bis verbis. [Circunderunt me aquæ vſque ad animam meam, abyſſus vallauit me, pelagus cooperuit caput meum. Ad extrema montium deſcendi, terræ vectes cõcluſerunt me in æternũ. Et ſubleuabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.] Cunctis iſtis declamationibus, quibus rem veriſsimam veraciter aſtruit. Circundederunt me aquæ vſque ad animam meam, abyſſus vallauit me, pelagus operuit caput meum. Ad extrema montiũ deſcendi, terræ vectes concluſerunt me. Cũctis, inquã, iſtis declamationibus ſubiungendo: Et ſubleuabis de corruptione vitam meam, competenter altiſsimo Deo dat gloriam, pleniſsimè ſciens, & fideliter aſtruens, quia quæcunque vult ille, potens eſt, & facere, & quia poſsibile eſt apud eum, quod apud homines impoſsibile erat in æternum. Nam propter impoſsibilitatem hominũ cũ dixiſſet, & terræ vectes circundederunt me, addidit, in æternum, & propter impoſsibilitatem Dei ſubiunxit. Et ſubleuabis de corruptione vitam meam, pariterq; addẽs cum blandientis affectu, Domine Deus meus. Corruptionem de qua ſubleuari ſperat animam ſuam, vterum ceti dicit, in quo naufragia dirigebantur, inter quæ potuiſſe hominem ſeruare, magna eſt gloria diuinæ omnipotentiæ. Quemadmodum & illud, quòd tres pueri miſsi in caminum æſtuantis incendij, in tantum illæſi fuerunt, vt ne veſtimenta quidem eorum odor ignis attingeret, & multa alia quæ ſupra naturam, à Domino naturæ facta ſunt. Quàm dulce, quàm ſalubre eſt homini, qui poſt continentis vitæ trãquillitatem, tentationum fluctus incidit, & fortaſsis pudicitiæ naufragium paſſus, opus peccati tanquam rictus vel in vtrem ceti incidit, propheticæ huius orationis reminiſci, vt eadem fide, ſimili cordis contritione, tam humili pietatis affectu, domino Deo ſuo blãditur, qui ſolus aquas conſiderat circundantes, & vſque ad animam intrantes, aquas paſſionum carnalium & humani cordis abyſſum, pelagus concupiſcentiæ, vimque ſæuientis & bullientis naturæ, & anguſtias animæ ſiue conſcientiæ, quæ cùm infirma ſit, per ſe metipſam non poteſt euadere vt reſpiret & reſumat auras ſalubres caſtitatis & pudicitiæ cupiditatibus vel prauis amoribus cõcluſa, velut quibuſdam vectibus terræ. Sequitur. [Cùm anguſtiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum, vt veniat ad te oratio mea ad templum ſanctum tuum.]

Dani. 3.

Hoc quod iam ſupra diximus planè hic aſtruit, quia videlicet hora vel momento, quo mittebatur in mare, dixerit, aſpiratus gratia ſpiritus prophetici, abiectus ſum ab oculis tuis, veruntamen rurſus videbo templum ſanctum tuum. Hoc nanque eſt, quod nunc ait, cùm anguſtiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum, vt veniat ad te oratio mea, ad templum ſanctum tuum. Et conſiderandum, quòd nouo genere oratio fiat pro oratione, dum precatur vt oratio ſua conſcendat ad templum Dei. Et in hoc magnæ fidei firmitas animaduertenda eſt. Circundatus aquis, vallatus abyſſo, coopertus pelago, concluſus vectibus terræ, non dubitat aut interrogat vtrum orationẽ ſuam poſsit Deus audire, vtrum auris eius hic poſsit adeſſe, & de ventre ceti, quid ſibi dicatur auditu percipere, ſed certum habẽs apud ſe, quia dum nihil vſquam latere poteſt, orat fideliter, vt orationi Deum tantia tamque profundis anguſtijs ad ſe erumpere geſtienti, viam ipſe faciat, veniente ipſe ſuſcipiat. Magna hæc fides magnum meritum habet, coram Deo honorabilis eſt, quia docta ſiue erudita eſt, ſanctamque ſcientiam habet. Quid enim? Nõnne oratio fidelis de boni verbi radice procedit? Vbi autem verbum radicatum, ſiue vnde natũ eſt, niſi de corde Dei patris, qui, vt fides catholica firmiter tenet, verbi boni genitor eſt, verbi æterni, quod & ipſum Deus eſt? Vbicunque ergo concluſus homo ſiue hominis ſpiritus, vbicunque fuerit coanguſtatus, ſiue inferni ſiue terræ vectibus, ſi apud ſe habet verbum fidei, dum orat, non poteſt neſciri, quinimò ipſo fidei verbo viſcera Dei, cor patris altiſſimi fortiter tangit, vnde eſt origo verbi boni. Nos ergo ex eo quod ait, cùm anguſtiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum, hanc eruditionem capiamus, vt nouerimus eo tẽpore, quo deficit anima noſtra, & à corporis compage diuellitur, nos non debere aliò cogitationem vertere, niſi ad eũ, qui & in corpore, & iuxta corpus noſter eſt dominus, quia ſic noſtra oratio perueniet ad templum ſanctum eius, ad ipſam altitudinẽ cæli, cuius immenſitas magnã domus, & ſanctum eſt templum eius. Hoc facere poſſunt, hanc fidem penes ſe in illo mortis articulo illi habere vel retinere queunt, qui in corpore viuentes veritatem dilexerunt. E contra qui mendacium diligunt, in illa hora magnitudine horroris præfocati verbum bonum inuenire non poſſunt. Vnde & protinus ſequitur. [Qui cuſtodiunt vanitates, fruſtra miſericordiam ſuam derelinquunt.] Non dixit, qui faciunt vanitates: vanitas quippe vanitatum, & omnia vanitas, ne damnare videretur vniuerſos, & cuncto generi humano denegare miſericordiam, ſed qui cuſtodiunt vanitates ſiue mendacium, qui tranſierunt in affectum cordis, qui vanitates non ſolùm faciunt, ſed ita cuſtodinnt, quaſi diligant, & putent ſe inueniſſe theſaurum. Miſericordiam (inquit) ſuam derelinquunt. Licet offenſa ſit miſericordia, quam nos ipſum poſſumus in-

Fidei firmitas in Iona.

Verbum fidei verbum bonum.

Eccl. 1. Cuſtodire vanitates.

poſſumus intelligere Deũ, Deus enim meus miſericordia mea, inquit Pſalmiſta, tamen eos qui cuſtodiunt vanitates non derelinquit, non deteſtatur, ſed expectat vt redeāt. Illi verò ſtantem miſericordiam, & vltrò ſe offerentem ſpontè propria derelinqunt.
„[Ego autem cum dote laudis immolabo tibi, quæcunque voui, reddam pro ſalute mea Domino.] ſenſus iſte eſt, Ego autem & ſi vanitatem feci, non cuſtodio illam, ſed potius votum voueo tibi, votum corrigendi, votum obediendi & pergendi quocunque iuſſeris, & hanc obedientiam immolando tibi in voce laudis, hæc vota pro ſalute mea domino. Vanitas quippe fuit, quod te præcipiente, vt irem in Niniuem ciuitatem magnam, & prædicarem in ea, præoccupaui vt fugerem à facie tua in Tharſis, metuens ne condemnaretur Iſrael impœnitens, pœnitẽtiam agente Niniue, & affectum gentis meę præferens voluntati tuæ, ſed hanc ipſam vanitatem non cuſtodiam, id eſt, in hac intentione non perſiſtam, præſenti vexatione cõmonitus, quod tua voluntas ſequenda ſit magis, quàm carnis affectus. Infelix Iſrael tantis tamque crebris malis flagellatus, adhuc vanitates cuſtodit pertinaciter, colendo vitulos aureos, quos Hieroboam fecit artifex vanitatis, nullius quippe regis ſui, tempore aliquo à peccatis ſuis receſsit, & hoc agendo, miſericordiam ſuam dereliquit. Ego autem adhuc illi condolens, vanum habui conſilium, vt à facie tua fugerem, ſed nunc in tribulatione hac, vanitatem illam non cuſtodio, intentionem huiuſmodi abijcio. Quod ſi non facerem, miſericordiam meam fruſtra derelinquerem, fruſtra, inquã, quia nullum exinde fructum conſequerer, neq; is, propter quem fugi à facie tua, refuga Dei ſui Iſrael. Igitur miſericordia mea conſequenter me non derelinquat, quam ego miſericordiam non derelinquo, quæ non niſi derelinquẽtes ſe derelinquere conſueuit, & non niſi impœnitentibus vnquam ſe abſcõdit. „[Et dixit dominus piſci, & euomuit Ionam in aridam.] Magnum hoc opus, & teſtimonium euidens bonitatis, & omnipotentiæ Dei, qui autem ſuam illuc vſque inclinauit, & quid in ventre ceti ageretur, quid fides loqueretur, quid oratio moliretur, audiuit & appendit, dixitq; & dicere potuit piſci vt euomeret Ionam, & hoc vtiq; non in aquam, vbi periclitaretur, ſed in aridam, vbi ſeruaretur. Dixit hoc planè nõ motis labijs, quę non habuit, neque voce elementari, ſed illo verbo, per quod & cetum, & ipſum mare fecit. Illius verbi virtute preſſus venter beluæ, prophetã reddidit, quomodo & vbi ipſum verbum voluit. Nunc iam ad domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam, iuxta propoſitum, reuertentes, hanc ipſam orationem, ſecundum ipſum reuoluamus, quia (ſicut iã diximus) hæc oratio prophetæ, orationis eius typus eſt. Clamaui de tribulatione mea ad dominum, & exaudiuit me. Apoſtolum inprimis loquentem audiamus, Qui in dieb. (inquit) carnis ſuæ preces ſupplicationeſq; ad eũ qui poſsit saluũ facere à morte, clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Dicat ergo Chriſtus, clamaui, q̃a reuera clamore valido cum lachrymis clamauit. Vnde clamauit? De tribulatione mea (inquit) de ventre inferi. Duo dixit, de tribulatione, & de võtre inferi. Tribulatio fuit illi anguſtia paſsionis, & de qua clamauit, ita vt Euangeliſta refert, quia poſitis genibus, factus in agonia, prolixius orauit, & factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã, ab illa hora, vſq; dũ clamans voce magna ſpiritũ tradẽret, clamore valido clamauit. Venter inferi, deſcenſus eius ad inferos fuit, totaq; abſcõſio ſiue depreſsio corporis eius, quamdiu in ſepulchro iacuit. Equidem de tribulatione quid clamauerit, ab hominib. præſentaliter auditum eſt. Dixit enim inter alia quæ audita ſunt ex ore clamantis, Heli, heli, lamazabathani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Et in conſummatione tribulationis clamans dixit, Pater, in manus tuas commendo ſpiritũ meũ. Porrò de ventre inferi quid clamauerit, audiri non potuit à quoquã mortali, ſed antequã ipſe in hunc mundũ veniret, ſpiritus eius ſanctus in ſancta ſcriptura prædixit, quid clamaturus eſſet, ſicut & illa quæ (ſicut iam diximus) clamans auditus eſt, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me, & pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum: Deniq; Pſalmus ille, Domine Deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte corã te, Intret in conſpectu tuo oratio mea, &c. vſq; ad finẽ eiuſdem pſalmi, verba ſunt clamoris eius de ventre inferi, poſtulantia celebrẽ glorificationem reſurrectionis, quod ſine dubio prudens lector aduertit. Igitur de tribulatione mea (inquit) clamaui ad dñm, ſubauditur, pro tranſgreſſoribus exorans, vt nõ perirẽt, & exaudiuit me, vt videlicet propter paſsionem meã, ſolueretur peccatũ præuaricationis Adę, & omnia delerentur peccata credẽtiũ in me. De võtre inferi clamaui, & exaudiſti vocẽ meã, ſubauditur, vt non derelinqueres in inferno animã meã, nec dares ſanctũ tuum videre corruptionem. Et proieciſti me in profundum in cor maris, & flumen circundedit me. Omnes gurgites tui, & fluctus tui ſuper me tranſierunt. Senſus iſte eſt, Secundum rei veritatẽ exaudiſti me, & ſecũdum æſtimationẽ hominum proieciſti me, iuxta pſalmum præmemoratum, æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum, & iuxta alterius pſalmi verſiculũ, Tu verò repuliſti, & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtũ tuũ. Hoc enim videbatur illis, q̃ inſultantes & capita ſua mouẽtes dicebant, Cõfidit in deo, liberet

eum nunc

Correctio & confeſſio Ionæ. — *Oratio Chriſti, oratione Ionæ præfigurata.* — *Hebr. 5.* — *Luca 22.* — *Matth. 27.* — *Luca 23.* — *Pſal. 87.* — *Pſal. 15.* — *Exod. 87.* — *Pſal. 88.* — *Matth. 27.*

eum nunc ſi vult. Itaque ſecundum æſtima
tionem illorum proieciſti me in profundũ,
in cor maris, id eſt, in omne quod voluerũt
de me facere ſeditioſi Iudæi ſimiles mari, &
flumen circundedit me, videlicet affluens
tribulatio, qua non parcentes afflixerunt
me. Illi omnes gurgites tui, illi omnes flu-
ctus tui, quos paſſus ſum, ſuper me tranſie-
runt, id eſt, ſine dubio tranſibunt, neq; enim
permanebunt, ſed celerem finem habebũt.
Corp' Chriſti, templũ ſanctũ dei. Tui namque fuerunt gurgites, tui fluctus,
quia videlicet non in ipſorum, qui me affli-
xerunt, ſed in tua poteſtate erat, quouſque
inundarent ſuper me fluctuantes inſaniæ il-
lorum. Et ego dixi, Abiectus ſum à conſpe-
ctu oculorum tuorum, veruntamen rurſus
videbo templum ſanctum tuum. Sicut iam
dixi, quia proieciſti me in profundum, ita
nunc repetens, & ego dixi (inquit) Abiectus
Ioan. 2. ſum à conſpectu oculorum tuorum, ſubau-
ditur, ſecundum æſtimationem illorum, vel
ſecundum rei veritatem, rurſus videbo tem
plum ſanctum tuum, id eſt, ego anima, quę
deſcendi ad inferos, rurſus ingrediar & re-
ſumam corpus meum, quod eſt templum
ſanctum tuum, iuxta illud: Soluite tem-
plum hoc, & tribus diebus excitabo illud.
Hoc autem, inquit Euangeliſta, dicebat de
templo corporis ſui. Videmus factum, cre-
dimus, propter quod & loquimur, adimple
tum, quia gurgites tui Deus, gurgites morta
litatis, & omnium fluctus miſeriarum, quaſ
cunq; induxiſti ſuper nos, propter præuari-
catoris Adæ gentiũ, ſuper eũ tranſierũt, & fi
nẽ habent, & ipſe rurſus vidit templũ ſancti
tui. i. reſumpſit corpus, qđ principaliter eſt
templũ ſanctũ tuũ, & nunc in medio eccleſię
eſt, q̃ & ipſa ſecũdariè dicitur & eſt tẽplũ ſan
ctũ tuũ & nũc in gaudio videt illud tẽplũ ſan
Ioan. 16. ctũ tuum. Quemadmodũ dixerat, Iterũ au-
tem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum.
Vbi autem vel in quo dixerit, quod nunc ſe
dixiſſe memorat his verbis, & ego dixi: Ab-
Pſal. 30. iectus ſum à conſpectu oculorum tuorum.
Pſalmiſta iam ante hunc Ionam, in quo idẽ
Chriſtus loquitur, prædixerat in perſona i-
pſius, Ego autem dixi in exceſſu mentis
meæ, proiectus ſum à facie oculorum tuo-
rum. Nam quod ait, ego dixi in exceſſu mẽ-
tis meæ, idem eſt ac ſi dicat ego præuidi in
profunditate intellectus, qui excedit intelli-
gentiam omnis creaturæ ſubiungens, ideò
exaudiſti vocem orationis meæ, dum cla-
marẽ ad te, quod & in iſto præmiſſum eſt, de
ventre inferi clamaui, & exaudiſti vocem
meam, ſiue clamaui de tribulatione mea ad
Dominum, & exaudiuit me. Interea conſi-
Pſal. 85. derare perpulchrum eſt, quomodo itẽ in a-
lio dicat ipſe. In die tribulationis meæ cla-
maui ad te, quia exaudiſti me. Maiorẽ quip-
pe habet vim in ſenſu talis dictio, clamaui
ad te, quia exaudiſti me, quàm ſi ita dictum
eſſet, exaudiſti me, quia clamaui ad te. De-
nique omnes ſancti idcirco exauditi ſunt,
quia clamauerunt. Iſte autem ſanctus ſan-
ctorum ſolus eſt, qui veraciter dicat, clama *Solus Chriſtus verè dicit.*
ui quia exaudiſti me. Ipſe eſt enim electus ex
millibus, qui ſolus idcirco venit in hunc
mundum clamare pro omnibus, quia ſci-
uit, quod pro ſua reuerentia foret exaudi- *Pſal. 39.*
endus. Hoc ipſe in Pſalmo innuens, per os
prophetæ loquitur, Holocauſtum & pro
peccato non poſtulaſti, tunc dixi, ecce ve-
nio. Et eſt ſenſus. Cum ergo intelligerem,
quod illa de brutis animantibus ſacrificia
nolles, quòd nullus ex omnibus iuſtis de
peccato ad plenum ſatisfaceret, tunc dixi,
ecce venio, ſciens ſine dubio futurum eſſe,
quòd ſatisfacientem pro omnibus & clamã *Ioan. 11.*
tem exaudires me. Hinc eſt, quod clamat
magna voce ad monumentũ Lazari, non o-
rat exaudiri ſe. ſed, pater, inquit, gratias a-
go tibi quoniam exaudiſti me, ego autem
ſciebam, quia ſemper me audis.
Breuiter autem concludendum eſt, quia ſo
lus iſte eſt, qui dicat, clamaui ad te, quia ex-
audiſti me, ſanctus autem quilibet dicat,
quia clamaui ad te, exaudiſti me. Sequitur. *Ibidem.*
Circundederunt me aquæ vſq; ad animam
meam, abyſſus vallauit me, & pelagus co-
operuit caput meum, ad extrema montium
deſcendi. terræ vectes concluſerunt me in-
æternum, & ſubleuabis de corruptione vi-
tam meam Domine Deus meus. Quoniam
in typo Chriſti propheta eius & paſſus eſt
& precem fudit, perpulchrum eſt ſingulas
voces iſtas oſtendere prolatas, ſecundum
ordinem paſsionis Chriſti, ſicut actuũ paſ-
ſionis eiuſdem ordo proceſsit. Circundede-
runt me, inquit, aquæ vſq; ad animã meam.

Nimirum quando collegerunt Pontifi-
ces & Phariſæi conſilium, dicentes: Quid
facimus, quia hic homo multa ſigna facit, *Ioan. 18.*
& cætera. atque ab illo die cogitauerunt, vt
interficerent eum, tunc circundederunt e-
um aquæ vſque ad animam, quia mortis e-
ius, quaſi iudiciariam præfinierunt ſenten-
tiam. Abyſſus (inquit) vallauit me. Iudas
enim, qui tradebat eum, cum accepiſſet co-
hortem, & à Pontificibus & Phariſæis mi-
niſtros, venit cum laternis & facibus & ar-
mis, tunc vtique Dominum noſtrum abyſ-
ſus vallauit, abyſſus videlicet iniquitatis,
tenebroſum machinans ſecretum, ſecun-
dum quod & ipſe iudicans dicit: Sed hæc
eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum. Et
pelagus cooperuit caput meum. Profe-
ctò quando principe ſacerdotum dicente:
Adiuro te per Deum viuum, vt dicas no- *Matth. 26.*
bis, ſi tu es CHRISTVS filius DEI.
Reſpondit, tu dixiſti. Et propter hoc con-
clamauerunt dicentes: Reus eſt mortis, & ex
puerunt in faciem eius, & colaphis eum cæ-
ciderunt, & palmas ei in faciẽ dederunt, tũc
pelagus caput eius operuit. Ad extrema mõ
tium deſcendi. Veraciter quando ad peti-

tionem dicentium: Tolle tolle, crucifige eũ, & non hunc dimittas nobis, ſed Barrabam, & inter ſceleratos reputatus eſt, & medius duorum latronum crucifixus eſt, tunc ad extrema ſiue nouiſsima montium deſcendit, ita vt veraciter de illo propheta prędixerit. Non eſt ſpecies ei neque decor, & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſideraui mus eum deſpectum & nouiſsimum virorum. Terrę vectes concluſerunt me in æternum. Reuera quando conuenerunt principes ſacerdotum, & phariſæi ad Pilatum dicẽtes: Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum eius vſque ad diem tertium, ne forte veniant diſcipuli eius & furentur eum: & illo dicente, Habetis cuſtodiam, ite cuſtodite ſicut ſcitis illi abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignãtes lapidem cum cuſtodibus, tunc terræ vectes concluſerunt in æternum ſecundum ęſtimationem eorum, qui gauiſi ſunt ſuper eo, non putantes quòd reſurgeret, ſed quod periret nomen eius in æternum. Hoc erat falſum gaudium, & vana ſpes illorum. Porrò ſecundum rei veritatem futurum erat, vt non videret caro eius corruptionem. Ait ergo: Et ſubleuabis de corruptione vitam meam Domine Deus meus, id eſt, concluſũ vectibus terræ, oppreſſum ſignato lapide reſurgere facies me tu, qui es dominus & Deus meus, cuius ego ſeruus & creatura ſum ſecundum formam ſerui, ſecundum humanitatem, cuius exanime corpus vectibus terræ concludi potuit. Sequitur. Cum anguſtiaretur in me anima mea, Domini recordatus ſum, vt veniat ad te oratio mea, ad templũ ſanctum tuum. Anguſtiam animæ ſuæ verbis patentibus ipſe indicauit dicens: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Amplius autem ſudor eius anguſtiam animæ eius patefecit, qui (iuxta alium Euangeliſtã) factus in agonia, dum prolixius oraret, ſudorem emiſit, & factus eſt ſudor eius ſicut guttę ſanguinis decurrentis in terram. Tunc, inquit, Domini recordatus ſum, in eo videlicet, vt conſilio, ſiue propoſito diuinitatis poſtponerem ſenſum, vel effectum carnis dicendo, veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Quænam illa voluntas erat? Vt veniat, inquit, ad te oratio mea, ad templum ſanctum tuum. Hoc volebas tu, vt per paſsionẽ meã gentes ſaluarem, quemadmodum in perſona mea ſpiritus ſanctus per os Dauid prælocutus eſt dicens: Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me & dabo tibi hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ. Hoc erat beneplacitum coram te, vt taliter poſtularem, imò ego ipſe & ſacrificium, & oratio pro gentibus moriendo fierem. Iudæos autem quamuis cognatos, ſiue cõtribules meos pro humanitatis affectu illis non præferrem, imò relinquerem. Quare? Nimirum quia gentibus pœnitentiam agentibus, iſti impœnitentes permanent, & hoc eſt, quod continuò ſequitur. Qui cuſtodiunt vanitates fruſtra miſericordiã ſuam derelinquũt. Quomodo Iudæi vanitates cuſtodierunt? Verè multo labore, & mira obſtinatione, cuius cum indicia multa ſint, hæc duo tantum pro teſtimonio commemorare, ad pręſentem pertinet locum. Poſtquam illum occiderunt, ſoliciti fuerunt munire ſepulchrũ, ſignantes lapidem cum cuſtodibus, cauſam iſtam fingentes, ne forte veniant diſcipuli eius & furentur eum. Veraciter autem hoc intendentes, quod etſi poſt tres dies reuiuiſceret, ſicut recordabantur eum prædixiſſe, non poſſet prodire lapide oppreſſus, & ſicut hic habemus, vectibus terræ concluſus. Deinde cum quidam de cuſtodibus veniſſent in ciuitatem, & nunciaſſent principibus ſacerdotum, omnia quæ facta fuerant, illi congregati cum ſenioribus conſilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus, dicẽtes: Dicite quia diſcipuli eius venerunt nocte, & furati ſunt eum nobis dormientibus. Ita laborauerunt cuſtodire vanitatem ſuam vt etiam pecuniam darẽt copioſam, propter vanitatem cuſtodiendam, vt in mendacio detinere poſſent veritatem Dei. Quæ vanitas magna eſt, & maior, quàm vt verbis eam quis poſsit cõſequi. Hoc ergo facientes, miſericordiam ſuam reliquerunt, id eſt, gratiã remiſsionis peccatorum ſperauerunt. Vndè notandum, quia non dixit, qui faciunt vanitates, fruſtra miſericordiã ſuã derelinquent. Neq; enim aditũ miſericordiæ perdidiſſent, pro eo, quod occidendo Chriſtum, vanitatẽ fecerunt, niſi etiam permanendo in incredulitate, ſuamq; perfidiam ponendo contra fidem Euangelij vanitates cuſtodiſſent. Proinde multo melius dictum eſt, miſericordiã ſuam dereliquerunt, quàm ſi dicas, miſericordia ſua illos dereliquit, quia videlicet miſericordia nullum derelinquit, ſed eam derelinquunt omnes cuſtodes vanitatis, omnes defenſores perpetratę iniquitatis. Illud quoq; non prætereundum, quod dicendo: derelinquent miſericordiam, addit ſuã, quia videlicet propheticus (vt iam tractauimus de Iudæis) ſermo eſt, quorum Chriſtus primùm miſericordia eſt. Eorum enim adoptio eſt filiorum, vt ait Apoſtolus, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium & promiſſa, quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, amen. Igitur Iudæi vanitates cuſtodiendo, idem verbum Dei repellendo, & indignos vitæ æternæ ſemetipſos iudicando, miſericordiam ſuam dereliquerunt, & miſericordiam nõ derelinquentem, immò viſitantem eos repulerunt, tempus viſitationis ſuæ cognoſcere nolentes, non miſericordiam ſempiternam, ſed gloriam temporalem quærentes. Sed vide adhuc, quia dicturus, miſericordiam ſuam

Margin notes: *Eſaia 53.* — *Matt. 27.* — *Matth. 26.* — *Luca 22.* — *Pſal. 2.* — *Matth. 28.* — *Rom. 9.*

ſuam derelinquent, præmiſit fruſtra. Neque enim ſaltem hoc ſeruare potuerunt, quod occidendo Chriſtum, ſibimet reſeruare putauerunt, ſcilicet locum & gentem, imò & lucroſum templi vel ſacerdotij ſui priuilegium, pro quo contra omnes gentes ſpiritu ſuperbiæ nimis elati nomen magnũ & grande emolumentum, tanquam peculiaris vnius Dei populus, capiebant de toto orbe terrarum. Non eſt factum ſecundum ſpẽ illorum, ſed ſicut ipſi verbum Dei repellendo, vt iam dictum eſt, indignos vitæ æternæ ſemetipſos iudicauerunt, ita etiam felicitate præſentis vitæ indigni iudicati ſunt, vt caderent in ore gladij, & amiſſo loco captiui ducerentur in omnes gentes captiui. Ego autẽ in voce laudis immolabo tibi, quæcunque voui reddam pro ſalute mea Domino. Illi autem miſericordiam ſuam derelinquunt, ſed propter eos miſericordiæ laus & gloria minor non erit. Nam ego in voce laudis immolabo tibi, linguas alias pro linguis eorũ acquiram, vt cantent tibi, ſicut alibi ſcriptũ eſt: Propterea confitebor tibi in populis, &
Pſalm. 56. pſalmum dicam tibi in gentibus. Quæcunq; voui reddam pro ſalute mea Domino, id eſt ita gentes notitia tui nominis inſtruam, ita tuæ dilectionis igne accendam, vt vota multo plura, quam vnquam Iudæi vouerunt, pro ſalute ſua voueant & reddant. Hæc ita dicit vt obediens, quippe vt Apoſtolus ait: *Hebr. 5.*
didicit ex his, quæ paſſus eſt obedientiam. Siquidem paſsionibus & ipſa morte eruditus eſt ad impaſsibilitatem, quæ eatenus paſſibilis pro carnis affectu fleuerat ſuper gentem ſuam, ſicque immutatus eſt cunctis affectibus eiuſmodi depoſitis, vt paratam voluntatem haberet, relinqueret illis domum ſuam deſertam, & conuerti ad gentes. Eius taliter eruditi vox illa per Pſalmiſtam deprompta eſt. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabó & pſallam in gloria mea. Nam quod protinus ſequitur. Exur *Pſalm. 107.*
ge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, vox eſt patris ſiue diuinitatis, carnem de ſepulchro ſuſcitans. Vndè & in hoc propheta in typum eius continuò ſubiunctum eſt: Et dixit Dominus piſci, & euomuit Ionam in aridam. Dixit enim Dominus terræ & mor *Act. 2.*
ti, & hunc Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui erat mortuus, reddidit ad vitam, ſolutis inferni doloribus, iuxta quod impoſsibile erat teneri illum ab illo.

FINIS LIBRI PRIMI IN IONAM PROPHETAM.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IONAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

IAM in typum Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui (vt ſupra memorauimus) ſecundũ apoſtolum didicit ex his, quę paſſus eſt obedientiam, Ionas quoque doctus erat per tribulationis magnitudinem obediendum eſſe imperio cæleſti, & ad hoc promptam gerebat voluntatem, voto aſtrictus in ventre ceti, ſicut & ipſe indicat, dicendo: Quæcunque voui, reddam pro ſalute mea Domino. Hoc votum proſpiciens dixerat Dominus
CAP. III. piſci, & euomuit Ionam in Aridam. His enarratis, ſequitur ſcriptura & dicit. [Et factũ eſt verbũ Domini ad Ionam ſecundò dicens. Surge & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea, prædicationem quã ego loquar ad te.] Magna inſtantia clemens deus Niniuitarum quęrebat pœnitentiam, quam vtique ſciebat, tanquam Deus omnia
Queſtio. ſciens, audita prædicatione non defuturam. Sed dicet aliquis, Quare Dominus non ſolum Niniuitarum, ſed omnium gentiũ Deus, magis de Niniuitis, quàm de cæteris gentibus curauit. Poterat enim fieri, vt alię quoque gentes conuerterentur ad pœnitentiam ſi prædicatores miſiſſet illis Deus, ſicut per ſemetipſum teſtatur ipſe Dei filius. Væ tibi *Matth. 11.*
inquit, Corozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone factę eſſent virtutes, quę factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiã egiſſent. Itẽ, quia ſi in Sodomis factę fuiſsẽt virtutes, q̃ factę ſunt in Capharnaũ, permãſiſſent forſitã vſq; in hãc diẽ. Quare ergo Tyro & Sydoni, Sodomis quoq; p̃dicatorem aut prophetã nullum miſit, ſicut hunc Ionã tantopere ad Niniuitas ire cogit, cum & illas gentes, ſicut & Niniuitas ad pœnitentiã conuerti poſſe præſcierit? Nunquid illos ſaluos fieri noluit, & idcirco nullum ad eos miſit? Videtur nanq; hoc cõſequi, quod eos ſaluos eſſe noluerit, quoniã teſtimoniũ perhibet illis, ꝙ pœnitentiã fuiſſent acturi, ſi p̃dicatores miſiſſet eis, ꝙ nõ fecit. Sed ecõtra dicit Apoſt. qa vult oẽs homines ſaluos fi *1. Tim. 2.*
eri. Formoſa q̃ſtio, q̃ & noſtris quoq; tẽporib⁹ ſollicitauit q̃ plurimos. ꝓinde p̃ſenti loco pauliſper immorandũ eſt. Primò dicendũ, *Reſponſio.*
quia

quia cum dicit dominus de illis, quia ſi factę fuiſſent virtutes in eis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent, quibus vtique nõ procurauit, vt fierent virtutes eiuſmodi, nõ eſt conſequens, vt dicas, quia noluit illos ſaluos fieri, ſed hoc tantum, quia de pœnitentia illorum non curauit. Eſſet quidẽ conſequens, ſi omnis pœnitentia ad ſalutem ſufficiens eſſet, nunc autem non ita eſt, illa nãque ſolummodo pœnitentiæ tenor ad ſalutem perducit, cum idcirco quis pœnitentiã agit, qua iudicium vniuerſale & cęlorum regnum futurum eſſe credit, à quo excludendi ſunt, & in gehennam mittendi peccatores. Cum ergo quis idcirco pœnitentiam agit, vt mala ęterna euadat, & bona conſequatur ſempiterna, fidelis iudicatur, & per fidem agendo pœnitentiam, ſaluatur. Nulli ex omnibus, quos ad talem pœnitentiam conuerti poſſe præſciuit, Deus vnquam prędicatores mittere ſeu notitiam veritatis oſtendere neglexit. Eſt alia pœnitentia ſiue pœnitẽdi intentio, cum quis idcirco pœnitentiam agit, vt præſentia tantum ſiue præſentis ſeculi mala effugiat, bona retineat, fidem aut curam non habens futurorum atque æternorum bonorum ſiue malorum. Si exempla requiras, talis pœnitentia fuit Achab, qui ſolummodo de ſanguine Naboth, quem interfecerat ipſe & Ieſabel vxor ſua, pœnitentiam egit, quia pro illo comminatus fuerat illi Dominus per Heliam dicens, Ecce ego ſuperinducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua, & dabo domum tuam ſicut domum Hieroboam filij Naboth filij Achia. Propter hoc ſcidit veſtem ſuam, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq́; & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. idcirco ſic egit, ne regno priuaretur temporali. Huius intentionis pœnitentia ſi multũ ſtudioſa ſit, adipiſci meretur quod intendit, ſicut prædictus Achab, de quo nunc dominus ad Heliam dixit, Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me? Quia ergo humiliatus eſt mei cauſa, non inducã malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inſeram malũ domui eius. Quòd ſi ſegnior ſit, & ꝗ ſummis (vt ita dixerim) labijs proſerat, peccaui, nil proficit, quemadmodum Saul dixit quidẽ ad Samuelẽ, peccaui, quia præuaricatus ſum ſermonem Domini, ſed nunc porta quæſo peccatum meum, & reuertere mecum vt adorem Dominum, ſed non obtinuit. Ait enim Samuel, Non reuertar tecum, quia proieciſti ſermonem Domini, & proiecit te dominus, ne ſis Rex ſuper Iſrael. Porrò prior ille & melior pœnitentiæ modus, quo non propter temporalia bona, ſed propter ipſum deum, & futuri ſeculi fidem de peccato quis compungitur, interdum abſque magno opere ſiue labore, in prima confeſsione ſuſcipitur. Exempli gratia, vt Dauid, qui cum dixiſſet ad Nathan, peccaui Domino, ſtatim audiuit, Dominus quoque tranſtulit peccatum tuũ, non morieris. Igitur cũ de Tyro & Sidone, Sodomis quoq; dicit dominus, quia ſi factæ fuiſſent virtutes in illis, olim pœnitẽtiam egiſſent in cilicio & cinere, ſiue permãſiſſent forſitan vſque hodiè, ne aliquem ſuſpicio perturbet, quòd eos ſaluari noluerit, & idcirco virtutes in eis nõ fecerit, ſciendum eſt, duplicem eſſe modum, ſiue intentionem pœnitendi, id eſt, aliud eſſe cum pro metu mali temporalis ſiue præſentis, aliud cum pro fide regni Dei pœnitentiam quis agat. Et iniuſti quidem ſunt vel fuerunt, qui pœnitentiam egiſſent, non niſi pro emolumento temporali, ſicut egiſſent (vt ait dominus) Tyrij & Sidonij. Iniuſtiſsimi autẽ, qui neque propter temporalia, neque propter æterna mala euitanda pœnitentiam egerunt quales erant Iudæi, quibus & gehennam ignis æterni, & excidium quod facturi erant Romani comminabatur Dominus, & pro neutro ad pœnitentiam conuertebantur. Idcirco Tyrij atque Sidonij, Sodomitæ quoq; veraciter quidem iniuſti, ſed comparatione illorum iuſtificantur, ita duntaxat, vt nõ ſaluentur, ſed vt ſit eius remiſsius. Quid tandẽ de iſtis, id eſt, de Niniuitis dicemus, quibus hunc prophetam dominus ad prædicãdum tantopere mittere curauit? Nunquid pro fide regni Dei pœnitentiam erant acturi? non vtiq;, ſed pro metu temporalis excidij. Vndè & in primo tempore ad hanc prędicationem pœnitentiam egerunt, & veniam conſecuti ſunt. Poſtea verò mala ſecuritate recepta, in priſtinis vitijs perſeuerantes Dei in ſe prouocauerunt ſententiam, & Aſtiaxa rege Medorum regnante, apud Iudęos Ioſia, ſubuerſi ſunt. Quod ſciens Tobías ait ad filium ſuum. Prope erit interitus Niniue, non enim excidet verbum Domini, quod locutus eſt per Ionas propheta. Et ſubinde, Video enim, quia iniquitas eius finem dabit ei. Proinde excepto myſterio, quo in pœnitentia Niniuitarum rectè plurimum delectamur: Signum quippe fuit pœnitentiæ gentium ſecundum Deum, valentis ad conſequẽdum regnum cælorum. Excepto (inquam) hoc myſterio nihil eſt in quo cæteris gentibus Niniuitas pœnitentes præferamus, aut præferre debeamus. Nam cæteræ quoque gentes ſimiliter, id eſt, pro temporalium rerum intentione, pœnitentiam agere potuiſſent, teſtante Domino, qui de Tyro & Sydone prædictam ſententiam locutus eſt. Quòd ſi quæritur adhuc cur eiuſmodi experimentum contra impœnitentem Iſrael, de Niniuitis potius, quam de cæteris gentibus dare complacitum eſt Deo, & oſtendere, quod in comparatione Iſraelis iuſtificati eſſent, quippe qui neque pro temporalium, neque pro æternorum metu malorum pœnitentiam ageret, vituloſque aureos deſereret, breuiter dicendum eſt: Niniue

Quæ pœnitentia ad ſalutem ſufficit.

3. Reg. 21.

3. Reg. 15.

2. Reg. 12.

Reſolutio huius quæſtionis.

Iudæi omnium iniuſtiſsimi.

Niniuitæ.

Tobiæ 14.

Niniuitæ iuſtiores quam Iſrael carnalis.

niue ciuitas magna metropolis Aſſyriorum erat. Intendebat autē Dei iuſtitia tradere Iſraelem in manus Aſſyriorum, quod & factum eſt anno nono Oſeæ. Cepit enim Samanaſſer Rex Aſſyriorum Samariam, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios. Tranſlatuſque eſt Iſrael (ait ſcriptura) de terra ſua in Aſſyrios, vſque in diem hanc. Præmonſtratum ergo erat comparatione Iſraelis iuſtificatos eſſe Aſſyrios, ne videretur Deus ſupplantare iudicium, tradendo in manus eorum Iſraelem, qui ſe profitebatur peculiarem eſſe Dei populum. Iniuſtum namque calumniatoribus videretur, vt Aſſyrijs in terra ſua potenter conſiſtentibus, Iſrael DEI populus de terra ſua transferretur, & in ciuitatibus Aſſyriorum perpetua captiuitate detineretur. Cauſa rationabilis data eſt, quòd ſcilicet Aſſyrij, ſaltem pro amore terræ ad pœnitentiam conuerti poſſent, quod de Iſraele diu fruſtra tentatum fuerat, & huius cauſæ experimentum, per miniſterium Ionæ quæſitum, & inuentum eſt. Porro, ad fidem futuri regni DEI ſuſcipiendam, tam iſti, quam illi nimis erant imparati, & idcirco neque manifeſte Iſraeli ſiue Iudæis, neque vllo modo Aſſyrijs cæteriſue gentibus tunc illud oportebat prædicari. Nunc ad ordinem prophetiæ reuertamur, ſacramentum dominicæ reſurrectionis in ſequentibus præ oculis habentes, cuius in antecedētibus paſsionis myſterium ſpectabamus.

4. Reg. 17.

Myſterium reſurrectionis Chriſti.

Et factum eſt verbum Domini ad Ionam ſecundo, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea prędicationem, quam ego loquar ad te. Non dicitur prophetæ, quare non feciſti, quod tibi fuerat imperatum, ſed ſufficit ei naufragij & deuorationis ſola correptio, vt qui imperantem non ſenſerat Deum, intelligeret liberantem. De domino noſtro homine Ieſu Chriſto in quo cum ſit Deus, humanitas laborauit, illud notum eſſe debet, quia cum poſt mortis laborem in ſepulchro quieſceret, ſecundò, verbnm Domini ad eum factnm eſt, vt ad prædicandum ſurgeret. Primò namque (vt ſuperius tractauimns) verbum Domini ad eum factum fuerat, dum baptizaretur à Ioanne, quando viſus eſt ſuper eum Spiritus Sanctus in ſpecie columbę & impletum eſt illud Eſaiæ, Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me Dominus, ad Euangelizandum pauperibus miſit me, &cæt. Et illud quidem ipſe de ſemetipſo teſtatus eſt, dicendo: quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in aurib. veſtris. Illud autem quod ad eum in ſepulchro quieſcentem, factum vel dictum eſt verbum, non ipſe eodem modo recitauit, ſed nihilominus notū eſt ex pſalmo iam ſupra memorato, vbi vox patris taliter dicit: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, ſubauditur ad confitendum mihi in populis, ad pſallendum mihi in nationibus. Nam protinus perſona filij ſecundum corpus in ſepulchro iacentis reſpondens, exurgam (inquit) diluculo, ſubiungitque, confitebor tibi in populis, & pſallam tibi in nationibus, quod nimirum eſt prædicare in Niniue ciuitate magna. Prædicationem quam loquitur diuinitas, antiquū habens conſilium de ſaluandis populis, ſiue rationibus ſanctæ Scripturæ teſtantur.

Verbum domini ad Chriſtum.

Matth. 3.
Eſaia 61.
Lucæ 4.
Pſal. 107.

[Et ſurrexit Ionas, & abijt ad Niniuen ciuitatem magnam, iuxta verbum Domini. Et Niniue erat ciuitas magna, itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire in ciuitatem itinere diei vnius, & clamauit & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur.]

Iuxta literam, Niniue ciuitas magna erat, & tanti ambitus, vt vix trium dierum poſſet itinere circumiri. At ille præcepti & ſuperioris naufragij memor, viam trium dierum vnius diei feſtinatione cōpleuit, quanquam & ita poſsit intelligi, quod in tertia tantùm parte vrbis prædicauerit, & ad reliquos confeſtim prædicationis ſermo peruenerit. Quod ex eo maximè perpendi poteſt, quod protinus ſubiungitur. [Et crediderunt viri Niniuitæ in Domino, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, à maiore vſquo ad minorem peruenit verbum ad Regem Niniue.] Non dixit, & peruenit Ionas, ſed peruenit verbum ad Regem Niniue. Et quis ſuper hoc dubitet, quod ſama tantæ rei pedibus prophetæ velocior fuerit præſertim cum ille toto die ingrediens clamaret, & clamando vtique paucis in ipſo primo introitu innoteſceret? Videtur ergo facilitas Niniuitarum ad pœnitentiam in eo commendari, quod antequam Ionas perueniret ad Regem Niniue præueniente fama verbi DOMINI ille crediderit. In myſterio quoque amplius ſenſus iſte placebit. Niniue quoque ciuitas magna itinere trium dierum, mundus iſte eſt, ſiue orbis nouiſsimarum trium partium, ſcilicet Aſiæ, Europæ, & Aphricæ. Hunc orbem terrarum trifidum CHRISTVS IESVS poſt paſsionem & reſurrectionem ſuam, introiuit itinere diei vnius, ideſt, illuſtrauit illuſtratione DEI vnius, vt gentes quæ multa falſarum portenta deorum ſectabantur, vnum DEVM cognoſcentes, ab errore ſuo liberarentur. Non quidem in perſona ſua ad gentes profectus eſt, ſed in Apoſtolis ſuis in quibus ipſe vtique loquitur, quos cum mitteret dicens: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, hoc quoque dixit: Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Igitur ipſe ad Niniue, id eſt, ad gentes venit, quia veraciter cum illis eſt, & in ipſis loquitur, quos ipſe miſit. Adhuc (inquit) quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Et eſt ſenſus. Adhuc tempus pœnitētię

Niniue typus mundi.

Matt. vlt.

Dies quadraginta dies pœnitentiæ.

vobis

vobis gentibus datum eſt, & hoc tempus in ſua poteſtate poſuit Deus, quod cum impletum fuerit, conſummabitur mundus, & per ignem iudicabitur. Numerus quippe quadragenarius pœnitentialis eſt. Nam & Moyſes quadraginta diebus in monte Syna, & Helias fugiens Iezabel, quadraginta diebus ieiunauit, & ipſe dominus verus Ionas, miſſus ad prædicationem mundi quadraginta diebus ieiunans, hæreditatem nobis ieiunij quadragenarij reliquit, vt per ſingulos annos ſacramentum eius paſchale celebraturi, ad eſum corporis & potum ſanguinis eius per tot dies pręparemur. Itaque adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur, id eſt, adhuc tempus pœnitentiæ breue datum eſt gentibus, poſt quod iam nõ erit tempus, ſicut & Apocalypſi ſua Ioannes angelum fortem de cælo deſcendentem, qui eſt Chriſtus ipſe dei filius, cum iuramento firmaſſe teſtatur, & angelus (inquit) quem vidi ſtantem ſuper mare, & ſuper terram, leuauit manũ ſuam ad cælum, & iurauit per viuentem in ſæcula ſæculorum, quia tempus amplius nõ erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli cum cœperit tuba canere, conſummabitur myſterium dei, ſicut euangelizauit per ſeruos ſuos prophetas. Myſterium dei conſummabitur, Niniue ſubuertetur, mundus per ignẽ iudicabitur, homines impij cum diabolo & angelis eius in ignem æternum mittentur, tempus pœnitentiæ non erit amplius. Talis vel tantæ rei prædicatio clamor vtique eſt, & fragor omni aures habenti terribilis, ita vt nihil ſit terribilius hoc auditu; quemadmodum & ille ſenſerat, qui ita loquitur. Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitia hominum eorum qui veritatem dei in iniuſtitia detinent. Bene ergo & hoc ad myſteriũ pertinet, quod Ionas introiens ciuitatem clamaſſe dicitur, quia Niniue ſubuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Dominum, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis à maiori vſq; ad minimum. Et peruenit verbum vſque ad regem Niniue. [Et ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere, & clamauit, & dixit: In Niniue ex ore Regis & Principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues & pecora non guſtent quicquam, nec paſcãtur, & aquam non bibant, & operiantur ſaccis homines, & clament ad dominum in fortitudine, & conuertatur vir à ſua via mala, & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore irę ſuæ, & non pereamus?] Res geſta valde memorabilis expoſitione nõ indiget, ſed hoc ſemper memoriter tenendum eſt, quia in condemnationem Iſraelis hoc prouenit, quod Niniuitæ pœnitẽtiam tam citò tamque ſtudioſè egerunt pro metu malorum temporalium, Iſrael autem

Exod. 24. 34.
4. Reg. 19.
Matt. 5.
Apoc. 10.
Terror extremi iudicij.
Rom. 1.

toties correptus, per prophetas commonitus, neque pro temporalium, neque pro æternorum timore malorum pœnitẽtiam egit, vt recederet à peccatis Hieroboám, & aureorum cultum desereret vitulorũ. Porrò in myſterio multò delectabilius eſt, quòd crediderunt viri Niniuitæ in Dominum, id eſt, quod Iudæis contradicentibus & blaſphemantibus, gentes Chriſti receperunt euangelium, & gauiſæ ſunt, & glorificauerunt Deum. Nam prædicauerunt quidem ieiunium, & ſaccis veſtiti ſunt, id eſt, omnimoda humilitatis compoſitione ad tantam gratiã ſeſe comparauerunt, ſed hoc cum gaudio ſecerunt, præ oculis habentes iucundum præſentis triſtitiæ fructum, ſcilicet remiſsionẽ & apertum ſibi regnum cælorum. Et peruenit (inquit) verbum ad Regem Niniue. Si totus mundus Niniue, quid niſi Romanum imperium intelligimus per Regem Niniue? Deniq; Romanum imperium ſic terrore & potentia cunctis regnis præeminebat, quomodo ducibus ſiue ſatrapis in quolibet regno præeminet regia poteſtas. Ad huiuſmodi Regem Niniue verbum priuſquam ipſe Ionas peruenit, quia videlicet Roma caput mundi, priuſquam videret Apoſtolos Chriſti, Euangelium eius audiuit, & ſapienter appendens, fidelem, & acceptione dignum ſermonem iudicauit, magnumque cæteris gentibus fuit exemplum credendi. Neque enim contemnendum putarent, quod ſapientia Romana rationabile eſſe ſua credulitate cõprobaſſet. Vnde gratulatus Apoſtolus, Primùm quidem ait, gratias ago Deo meo ſemper per Ieſum Chriſtum pro omnibus vobis, quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo, obſecrans, ſi quomodò tandem aliquando proſperum iter habeam in volũtate Dei, veniendi ad vos. Nondum ergo ad eos venerat, ſicut adhuc amplius ſubiũgendo manifeſtat. Nolo enim vos ignorare fratres, quia ſæpè propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum vſque adhuc, &cæt. Præueniente igitur verbo ad eiuſmodi Regem Niniue, ille ſurrexit de ſolio ſuo, &cæter. vt ſupra. Vſqueadeò profecit auditus verbi, & paulatim inualuit, vt de altitudine gloriæ ſecularis demitteret, & ſubtus ſe curuaret genu verticemque inclinaret tanti imperij baptizato Imperatore Conſtantino per beatũ Syluestrum Pontificem Apoſtolicæ ſedis. Nam in illo quantum euangelio Chriſti terrena poteſtas aſſurrexerit, licet ſatis notum ſit, pauliſper tamen commemorandum eſt ex priuilegio Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, quod idem Conſtantinus imperator conſtituit. In quo inter cætera ſic dicit, Decreuimus quidem & hoc, vt idẽ venerabilis pater noſter Syluester ſummus Pontifex, vel eius ſucceſſores omnes pontifices diademate, videlicet corona quam ex capite noſtro illi conceſsimus ex auro puriſsimo, & gemmis pretioſis

Myſterium rei geſtæ.
Rom. 1.
Conſtantinus magnus
Decretum donationis eius.

vti

vti debeant, & eorum caput ad laudem Dei & domini noſtri pro honore B. Petri Apoſtoli geſtare. Ipſe verò beatiſsimus papa ſuper coronam clericatus, quam gerit ad gloriam B. Petri Apoſtoli, omninò ipſa ex auro non eſt paſſus vti corona. Frigium verò candidi nitoris, ſplendidam reſurrectionẽ dominicam deſignans, eius ſacratiſsimo vertici manibus noſtris impoſuimus, & tenentes frenum equi ipſius pro reuerentia B. Petri Apoſtoli, ſtratoris officium illi exhibuimus, ſtatuentes, eodem Frigio omnes ſucceſſores eius ſingulariter vti in proceſsionib. admirationem imperij noſtri. Vnde vt non pontificalis apex vileſcat, ſed magis ampli quam terreni imperij dignitas & gloria potentiæ decoretur. Ecce tam palatium noſtrũ vt prælatum eſt, quamq; Romanæ vrbis & omnes Italiæ ſeu occidẽtalium regionum prouincias, loca, & ciuitates, præfato beatiſsimo pontifici patri noſtro Sylueſtro vniuerſali papæ tradentes atque relinquentes ei, & ſucceſſoribus ipſius pontificatus, à quorũ poteſtate & ditione per hanc noſtram diualem & ſacram pragmaticã conſtitutionem decernimus diſponenda, atque iure ſanctæ Romanæ Eccleſiæ concedimus, permanenda. Vnde congruum proſpeximus noſtrum imperium & regni poteſtatem orientalibus transferri ac tranſmutari regionibus, & in Byzantij prouincia, in optimo loco, nomini noſtro ciuitatem ædificari, & noſtrum illic conſtitui imperium, quoniam vbi principatus ſacerdotum, & Chriſtianæ religionis caput, ab imperatore cæleſtium conſtitutum eſt, iuſtum non eſt, vt illic Imperator terrenus habeat poteſtatem. Nimirum cùm hæc iam dictus Conſtantinus dixit, & fecit, nunc rex Niniue de ſolio ſuo ſurrexit, tunc Romanum imperium verbo domini aſſurrexit, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, id eſt, illas quibus inuolutus fuerat, religiones phanaticas reliquit, ſuſcepta Chriſtiana religione. & induit ſaccum, & ſedit in cinere, vt videlicet ordinate poſt aſperitatem pœnitentiæ, circundaremur delectamento iuſtitiæ, dicens cum Pſalmiſta: Conſcidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia. *Pſal. 12.* Religioſus namq; mos & ordinata eſt traditio profeſsionis euangelicæ, vt prius de priſtinis erroribus pœnitentia ſuſcepta catechizetur quiſque ſacramento paſsionis dominicę; & deinde Chriſto conſurgat in ſacro baptiſmate, gaudens de prima reſurrectione, id eſt, de peccatorũ remiſsione. Huius ſacramenti, & omnis eccleſiæ religionis lex & ordo, multimodis iam antedictæ Romæ munitur ac roboratur decretis, eò q̀ beati principis Apoſtolorum Petri ſedes facta ſit, eiuſdem & conſortis eius Pauli, ſicut prædicatione illuſtrata, ita & martyrio coronata, cunctis eccleſijs caput altius extulerit, latiuſq; denominetur per omnes gentes ſacra pontificũ eius

Romana eccleſia caput omnium eccleſiarum Chriſti.

lingua, quã dominata fuerit Cæſarum ſiue Auguſtorũ purpura. Benè ergo & hoc myſterio congruit, q̀ rex Niniue clamauit, & dixit: In Niniue ex ore regis & principũ eius dicens. Homines & iumenta & boues & pecora non guſtent quicquam, &c. Sicut enim tunc ſecundum edictum regis Niniue fieri oportuit, ita ſecũdum fidem & traditionem beatorum Petri & Pauli, qui ſunt vel eſſe debent os & lingua Romanæ ſedis, ordinem eccleſiaſticum oportet obſeruari. Sanè homines & iumenta ſaccis operta, & clamantia ad Deum rationabiles & irrationabiles, ſiue prudẽtes ac ſimplices intelligere debemus ad prædicationẽ euangelij pœnitentiã agentes, iuxta quod alibi dicitur: homines & iumenta ſaluos facies domine. *Pſal. 37.* Dicendo autem quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat deus, ambiguum ponitur & incertum, vt dũ homines dubij ſunt de ſalute, non tamen deſperent, imò fortius agant pœnitentiam, & magis Deum prouocent ad miſericordiam. [Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.] Non tunc primum vidit, quando ſic operti ſunt, non (inquam) tũc primùm vidit ſaccos eorum, quando ſe illis veſtierũt, ſed iam dudum viderat priuſquã mitteret illuc prophetam, quando p̄phetas occidebat Iſrael prædicentes inſtantẽ ſibi captiuitatẽ, & non incertus præſcierat, q̀ ſi lõgè ad gentes mitteret prophetas, tale quid nunciando, illi audirent, & pœnitentiam agerent. Vidit ergo, id eſt, videre fecit per hoc experimentum, quã damnabilis eſſet Iſrael, in comparatione gentium, vt non ſolũ prophetæ, ſed & totus orbis terrarũ audiẽs, iuſtum comprobaret eſſe iudicium in eo, q̀ gentibus Deus miſereretur, Iſraeli non miſereretur eò quòd conuerterentur de via ſua mala, Iſrael autem perſeueraret abſq; pœnitentia. Malitiam hic pro afflictione accipimus, id eſt pro ſubuerſione Niniue, quã fuerat locutus, quam per prophetam fuerat cõminatus. *Malitia p̄ ſubuerſione* Nec verò mutabilitatis eſt, q̀ quaſi pœnitens Deus ſæpe dimittit, quod fuerat comminatus, imò maximè ſtabilitatis & animi eſt incõmutabilis, q̀a videlicet illa intentione, vt pœnitentiam agant, ſolet comminari peccatoribus. Proinde & hic cùm dicit, adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Et in lege dicit, qui fecerit hoc vel hoc, morte morietur. Sed & in Euangelio cùm loquitur, omnes enim qui acceperint, gladio peribunt, prudens lector ſubaudire debet, niſi conuerſus fuerit, niſi pœnitentiam egerit, iuxta illud. Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, id eſt, qualis pœna vel ſententia peccatum conſequatur, iam præſcripſit, quam profectò tunc adimplebit, niſi conuerſi fueritis. *Matth. 26.* *Pſal. 7.* CAPI. III [Et afflictus eſt Ionas afflictione magna, & iratus eſt, & ora-

uit ad dominum, & dixit. Obſecro domine, nunquid non hoc eſt verbum, cùm adhuc eſſem in terra mea? Propter hoc præoccupaui vt fugerem in Tharſis. Scio enim quia tu Deus meus clemens, & miſericors, patiens & multæ miſerationis, ignoſcens ſuper malitia. Et nunc domine, quæſo, tolle animam meam, quia melior eſt mihi mors, quàm vita.] Afflictionem & iram prophetæ, ſed & verba eius dicentis, & nunc domine, tolle quæſo animam meam à me, &c. vt ritè perpendamus, afflictionem quoque Moyſi & iram eius, & verba eius præ oculos habere debemus, quia videlicet & ille afflictione magna afflictus eſt, & iratus fuit, & dolenter locutus, quando peccauit populus. Nam afflictionem ſuam ipſe denarrans. Cumque vidiſſem (ait) nos peccaſſe domino Deo noſtro, & feciſſe vobis vitulũ conflatilem, procidi ante dominum ſicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, &c. Iram ſuam in eadẽ cauſa foris patefecit, dum ſtans in porta caſtrorum ait, Si quis eſt domini, iungatur mihi, congregatiſque ad eum omnibus filijs Leui, ponat (inquit) vir gladium ſuper fœmur ſuum. Ite & redite de porta vſque ad portã per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem & amicum, & proximum ſuũ. Feceruntque ita, cecideruntque in illo die quaſi viginti tria millia hominum. Porrò, verba eius nimium dolentis & afflicti iſta ſunt. Obſecro autem, dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Itaque & huius afflictionem & iram, & verba dicentis. Tolle quæſo animam meam, eodem ſenſu põderemus, quia videlicet inde afflictus eſt afflictiõe magna, quod Iſrael iudicio diuino cadebat & in cõparatione eius iuſtificabatur Niniue Aſſyriorum ciuitas, credendo & pœnitentiam agendo, nec refragari poterat, quin recta eſſet ſententia, ac iuſta incumberet ſuæ genti captiuitas. Afflixit ſe Moyſes pro populo, vt exaudiretur, afflictus eſt ille afflictione magna, eò quòd non exaudiretur. Iratus eſt Moyſes ira iuſta & zelo bono dicendo, Ponat vir gladium ſuper fœmur ſuum, cecideruntq́; viginti tria millia, iſte autem iratus quidem eſt, ſed non potuit iram ſuam actu adimplere, vt auerteret iram domini à populo puniendo, id eſt, autores ſiue ſacerdotes vitulorum, ſicut Helias quoque occiderat ſacerdotes Baal, quadringẽtos quinquaginta viros. Tædio ergo habens vitam ſuam, non dilexit cum conditione vt Moyſes, aut dimitte eis hanc noxã, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti, ſed abſolutè. Tolle (inquit) quæſo animam meã, quia melior eſt mihi mors quã vita, ſubauditur, quia timor quem timebã, euenit mihi, & quod verebar, accidit, hoc timebã, & hoc verebar, quia tu Deus clemens & miſericors, patiens, & multæ miſerationis, parares ignoſcere, & veniam dare pœnitentibus Niniuitis, & in illorum pœnitentia demonſtrare quàm damnabilis eſſet impœnitẽs Iſrael, & quod damnationem eius non tua inclementia, ſed ipſius faceret impœnitentia. Propter hoc præoccupaui vt fugerem in Tharſis, videlicet non quod veniam Niniuitis, vel pœnitẽtiam inuiderem, ſed quod gentem meã quondam præ cæteris gentibus electam, nunc cæteris peiorem, & plus duræ ceruicis inueniri timerem. Porro, cùm Ionas typus Chriſti ſit, quomodo Chriſto conuenit affligi & iraſci? Poſtquam reſurrexit à mortuis, ſicut Ionas cũ ſic affligeretur, & ſic iraſceretur, exierat de ventre ceti? Nam ante reſurrectionem ſuam, afflictus quidẽ fuiſſe, & iratus de ſuæ gentis perditione legitur, quando vidẽs ciuitatem, fleuit ſuper illam, & ingreſſus templũ vendẽtes & emẽtes in illo terribiliter eiecit. Sed poſtquam reſurrexit à mortuis, ſicut iam non moritur, ita etiam non affligitur. Ergo ſicut non per ſuam perſonã ad gentes venit, & tamen rectè veniſſe dicitur, videlicet per Apoſtolos ſuos, in quibus ipſe loquitur, ſic nihilominus in eiſdem affligi rectè dicitur, qui afflicti & contriſtati ſunt, licet in ſua perſona iam non affligatur. Afflictorum vnus, in quo ſine dubio Chriſtus loquitur, ita dicit Paulus Apoſtolus. Veritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto, quoniam triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, &c. [Et dixit dominus ad Ionam. Putaſne benè iraſceris tu?] Quod ad vnum Ionam dicit dominus, hoc ad omnes dicit, qui pro officio de hominibus curantes iraſcuntur. In ipſa nanq; ira ſua reuocandi ſunt intus, vt cauſam ſiue intentionem ſuam reſpiciant & attenta diſcretione perpendant, vtrum benè iraſcantur an non. Nam ſi non hominibus, ſed hominum peccatis iraſcuntur, ſi non homines ſed hominum vitia oderunt, & perſequuntur, benè iraſcuntur, & bonus eſt in eis zelus. Si autem non peccatis, ſed hominibus iraſcuntur, ſi non vitia, ſed homines oderunt, & perſequuntur, malè iraſcuntur, & malus eſt in ipſis zelus. Hoc igitur vigilanter attendendum & decernendum eſt omnibus, dum vni dicitur, Putaſne benè iraſceris tu? [Et egreſſus eſt Ionas de ciuitate, & ſedit contra orientẽ ciuitatis, & fecit ſibimet ibi vmbraculũ, & ſedebat ſupter illud in vmbra, donec videret quid accideret ciuitati, & præparauit dñs Deus hederã, & aſcẽdit ſuper caput Ionæ, vt eſſet vmbra ſuper caput eius, & protegeret eum, laborauerat enim. Et lætatus eſt Ionas ſuper hedera, lætitia magna. Et præparauit Deus vermem aſcenſione diluculi in craſtinum, & percuſſit hederam, & exaruit. Et cùm ortus fuiſſet ſol,

Afflictio et ira Moyſi. *Deut. 9.* *Exod. 32.* *Afflictio et ira Ionæ.* *3. Reg. 18.* *Afflictio et ira Chriſti.* *Lucæ 19.* *Rom. 9.* *Quæ ſit ira bona.*

" ſet ſol, præcepit dominus vento calido & vrenti, & percuſsit ſol ſuper caput Ionæ, & æſtuabat, & petiuit animæ ſuæ vt moreretur, & dixit, melius eſt mihi mori quàm viuere.] Afflicto & irato prophetæ amplius impenditur, vnde magis ac magis affligatur & iraſcatur, quia videlicet per hanc ſimilitudinē hederæ, tam cito exortæ, & tam cito areſactæ prophetico ſpiritu intelligere poterat, antequam fieret, id quod intelligimus nos quia factum eſt, videlicet, quòd non ſolum tunc inſtanti tempore decem tribus, Aſſyrijs tanquam iuſtioribus, vtpotè impœnitētes ad pœnitentiam pronis. Verū & ipſa Hieruſalem, & tota gente relicta, quandoq; ad gentes tranſitura foret ſalus. Et ſecundu hiſtoriam quidem hæc quæ nunc dicuntur, Et egreſſus eſt Ionas de ciuitate, &c. poſteriora ſunt præcedentibus, ſecundum myſteriū autem anteriora ſiue priora ſunt. Nā quod egreſſus eſt Ionas de ciuitate, & ſedit contra orientem ciuitatis, illud myſticè nobis inſinuat, quod dominus ſiue verbum domini, totius mundi gentes in initio reliquit, vt Apoſtolus ait. Vias ſuas ingredi permiſit. Fecitque ſibimet vmbraculum, ſcilicet patres Abraham, Iſaac, & Iacob aſſumendo, & genus illorum eligendo, quia requiem ſibimet inuenit in fide illorum. Hoc eſt nanq; quod ait: Et ſedebat ſubter illud in vmbra, donec videret, quid accideret ciuitati. Sic enim intra generationem eorum ſeſe continuit, donec veniret tempus reconciliationis gentiū quod ipſe præſciuit. Quod ſubinde ſubiungitur, & præparauit dominus Deus hæderā, & aſcendit ſuper caput Ionæ, vt eſſet vmbra ſuper caput eius, & protegeret eum, laborauerat enim, illud myſticè intelligim⁹, quod poſt ſuaue vmbraculum fidei patrū legem dedit, & religionem ſacerdotalem per Moyſen inſtituit, vt ſub illa contegeretur verbū domini, ſiue ſpiritus veritatis, adoptus figuris, & vtilitate literæ, quæ congruè ſignificatur per viriditatem leuis hæderę, ſiue, vt quidam volunt cucurbitæ. Denique cucurbita & hædera huius naturæ ſunt, vt per terram reptent, lata habentes folia, in modum pampini, & abſque furcis vel adminiculis, quib. innitantur, altiora non appetant. Sic nimirum litera legis cunctarumque cęremoniarum lata eſt, & vmbra denſiſsima, ſemetipſam obſcurat. Et niſi ſpiritualis intelligentię adminiculis ſubleuetur, neque alta neq; pretioſa eſt. Et lætatus eſt (ait) Ionas ſuper hæderam lætitia magna, quia videlicet verbū domini, quod eſt Chriſtus, in prophetis & ſanctis hominibus habitans, priuſquam incarnaretur, ſub illa interim ſeruabatur, & honorabatur etiam ab ignorātib. quibus ꝓ ratione temporis celabatur & celari oportebat quod ſub vmbraculo literæ continere-tur. Nec vero incongruè lætitia magna in eiuſmodi lætatus poſt laborem fuiſſe dicitur, quia nimirum pro parte illorum, qui inter illas cæremonias cōplacuerunt, lætabatur, qui per fidem ſuam illum lætificauerūt, imò & ipſius lætitia fuit lætitia ipſorū, quādo illi lætabantur in ipſo, exempli gratia, vt Dauid, quando reducens arcam domini, ludebat coram domino in omnib. lignis fabrefactis, & citharis, & lyris & tympanis, & ſiſtris & cymbalis, & ſubſiliebat, atque ſaltabat, & ludam inquiens & vilior fiam plus quàm factus ſum, & ero humilis in oculis meis. In eiuſmodi noſter Ionas, id eſt, Chriſtus ſiue verbum domini, necdum incarnatum, reuera tunc lætitia magna lętabatur, & requieſcebat. laborauerunt enim, videlicet mores populi illius in deſerto ſuſtinendo, nec lætari deſijt, donec inde carnem aſſumeret, & Deus homo fieret. At vero vbi Chriſtus paſſus eſt, & reſurrexit, prædicari cœpit Niniuitis i. cunctis gentibus pœnitentia, & remiſsio omnium peccatorum in nomine eius. Tunc omne illud vmbraculum legis, & cæremoniarum diſsipatum eſt, ita vt & ciuitas Hieruſalem, & ipſum templum omninò deſtrueretur, ſicut toto orbi notum eſt. Exaruit ergo hædera à verme percuſſa in aſcenſu diluculi. i. in reuelatione reſurrectionis domini noſtri, qui diluculo reſurrexit, vermis hic rectè Romanum imperium intelligitur, ſicut & in Iohel per erucam, locuſtam, bruchum atque rubiginem, quatuor principalia regna intelliguntur, quorum vltimum Romanū fuit. Nam primū Babylonicum fuit, ſecundū Perſicum, tertiū Macedonicum extitit, à quibus locus & gens illa diuerſis temporibus lacerata, tandē à Rom. imperio irrecuperabiliter eſt deſtructa, ꝙ ad hoc ipſum vtiq; dn̄s præparauerat, iuxta ꝙ hic dicitur, quia vermem parauit dn̄s. Itaque ſicut per pœnitentiā Niniuitarum conuerſio gentiū, ſic per ariditatē hæderę ſignificata eſt deſertio Iudæorū. Quod deinde ſequitur, Et cū ortus fuiſſet ſol, præcepit dn̄s vento calido & vrenti, & percuſsit ſol caput Ionę, & æſtuabat, illā ſignificat tribulationē, quā in diſcipulis ſuis Chriſtus pertulit ab ipſis Iudæis, interim dū parabatur vermis ad percutiendā hęderam. i. dum differretur Romanorum aduentus, ad ſubuertendā Iudæā, etiam priuſquam ab hominibus ſubuerteretur, iam coram Deo ſubuerſam, & ex quo Chriſti ſanguinem fudit omninò areſactā. Inde fuit illa grandis afflictio & ira Ionæ, de qua ſupra dictū eſt, quia afflictione magna afflictus & iratus eſt. Triſtitia naq; magna fuit Apoſtolis, cæteriſq; diſcipulis, ex ea gente, tam ex ſpiritu charitatis, quā ex affectu conſanguinitatis, ita vt illis tanquā fratribus afflicto corde condolerēt, & tanquā ore ſæuero increparent. Exēpli gratia, vt ꝓthomartyr Stephanus qui magna Charitate cōpatiens clamauit dicens: Dn̄e ne ſtatuas illis hoc peccatū, & magna ſæueritate redar-

Myſteriū huius facti Ionæ.

Hædera legis litera.

2. Reg. 6.

Vermis Ro. imp.

Actor. 6.

mens. Dura (inquit) ceruice, & incircuncisi corde & aur bus, vos ſemper ſpiritui ſancto "reſtitiſtis, ſicut patres veſtri, &c. [Et dixit do "minus ad Ionã, Putaſne benè iraſceris tu ſup "hæderã? Et dixit, Benè iraſcor ego vſque ad "mortẽ. Et dixit dns Tu doles ſuper hæderã, "in qua nõ laboraſti, neq; feciſti vt creſceret, "quæ ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna nocte "periit. Et ego nõ parcam Niniue ciuitati ma- "gnæ, in qua ſunt plus quã CXX. millia homi "num qui neſciunt quid ſit inter dextram & "ſiniſtrã ſuam, & iumenta multa.] Manifeſtè hic tanquã argumentũ à maiore ſa ctũ eſt, ad conſtringendũ prophetam, vt conſentiat, & conſentiendũ eſſe cenſeat miſericordiæ circa pœnitentiã Niniuitarum. Nã ſine vlla cõtradictione maius eſt homo vnus, imò & iumentũ vnum anima & ſenſu vigens, quàm CXX. millia hæderarum ſiue cucurbitarũ, quæ & ſi aliqua qualicunq; vita viuunt, nullius tamen habent ſenſus officium. At ille ſi per ariditate vnius hæderæ ſiue cucurbitæ magis iraſcebatur, quã ſuper euerſionem doleret, ſi eueniſſet ſecundum ſuam prophetiam, CXX. millium hominũ, multorumq; iumentorum, & qui iraſcebatur non ſeruari ſibi hæderam in qua ipſe nõ laborauerat, æquanimiter tuliſſet, vt ſubuerterei Deus tot homines, totq; iumenta quæ creauerat. Sed obijci poteſt, quia tãquã propheta, ſpiritu præſago preuidebat, quid illa preſignaret cucurbitę ariditas Niniue ſeruata. ſ. quod ſua gens Iſraelitica in cõparatione gentium multò damnabilior eſſet iumẽto, & ob hoc iraſcebatur, & humann affectu propinquitati ſuæ condolebut. Ad hoc itaq; ſcienter dicendum, quia tota illa propinquitas, omnis illa multitudo Iſraelitica, quę verbũ domini nõ recipiebat imò prophetas verbi domini pręcones occidebat, & ob hoc in captiuitatẽ ducenda erat, iuſtè coram oculis domini reputabatur tanquã hædera ſiue cucurbita. Nam in alio propheta vocẽ audiuimus dicẽtis. Clama. Et illo dicente, quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos fœni, & exiccatum eſt fœnũ, & cecidit flos, verbum aũt domini manet in æternũ. Ergo & Iſrael quoniam non recipiebat verbum domini manens in æternum, fœnum erat, & idcirco congrua ſimilitud ne monſtratum eſt Ionæ, quanti æſtimari deberet illa carnalis propinquitas ſua, pro qua emulabatur contra Niniuitas, tanquã ſi diceret illi dominus, Iſrael ſic mihi eſt tanquã hædera ſiue fœnum, quia non manet in eo verbũ domini. Niniuitæ autem qui audierunt & crediderunt, homines ſunt, iumenta ſunt, id eſt, tanto ſuperant Iſraelẽ incredulum, quanto hęderam ſenſu carentem ſuperant iumẽta. quæ viuunt & ſentiunt, ſiue homines qui viuunt, ſentiũnt, atque diſcernunt. Adde & hoc, quod tot homines viuentes neſciunt quid ſit inter dextram & ſiniſtram ſuam,

Iſrael vt hædera & fœnum.

Eſa. 40.

Myſteriũ doloris ſuper hædera

Iſrael autem habens legem & prophetas ex cuſationem habere de ignorantia nõ poteſt. Si ergo dolor admittat rationem, correptus propheta ſine dubio fatetur, zelo hominis iuſtiorem eſſe Dei clementiam. Vt tandem & hoc ipſum ad Chriſti perſonam, in myſterio referamus, primum illud reminiſcamur, quòd agonizans in paſſione ſua, Triſtis eſt, inquit anima mea vſque ad mortem. Deinde ſubiungens, Spiritus quidem prõptus eſt, caro autem infirma. Contriſtabatur enim pro futura euerſione Hieroſolymorum in ſanguinis ſui vindictam, vnde & antea videns ciuitatem, fleuerat ſuper illam, & illa triſtitia ſiue fletus erat ex carne infirma, nam Spiritus promptus erat, ſciens non eſſe curandum de carnalitate, ſed de ſola iuſtitia diuina. Dicat ergo ſpiritus prõptus carni infirmæ, Tu doles ſuper hæderam in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret, & cæt. Denique tota pulchritudo ciuitatis, & cultus templi ſpecioſi, quaſi hædera pro paruo haberi debuit in conſpectu diuinitatis, pro qua vtiq; noſter Ionas, id eſt, columba ſiue dolens Chriſtus non laborauit. Neque enim idcirco Deus homo factus eſt, laboremque ſubijt paſſionis, vt in tali templo, ſiue in illis gloriaretur aut requieſceret carnalibus templi cæremonijs, ſed idcirco vt ſaluaret Niniue, vt paſſione ſua redimeret mundũ ſecũdũ illam Dei patris propheticam vocem, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionẽ tuam terminos terræ. Sed nec feciſti, inquit, vt creſceret herba, id eſt, nec exegiſti vt tibi offerétur eiuſmodi victimæ & holocauſta, iuxta illud Hieremiæ: Non ſum locutus, ait, cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum, ſed hoc præcepi eis dicens, Audite vocem meã, & ero vobis Deus, & cætera. Eiuſmodi hædera ſub nocte vna nata eſt, & ſub vna perijt, quia videlicet cito legem populus ille recepit, dicendo, omnia quæ locutus eſt Dominus faciemus, & erimus obedientes. Cito deſeruit, primùm ſequendo Hieroboã, & dicendo, Non eſt pars nobis in Dauid, atque ſeruiendo aureis vitulis, & deinde ſecundum perſuaſionem pontificum de negando & crucifigendo Chriſtum filium Dei. Dicat ergo (vt iam præfati ſumus) ſpiritus promptus infirmæ carni, Tu doles ſuper hæderam, id eſt, ſuper propinquã tuã gente Iudæa, & ego non parcã Niniue ciuitati magnæ, non prouidebo ſaluti gentium in toto orbe, quæ ignorant, & errant. Multa nanque ſunt in gentibus millia hominũ, qui ad ſimulachra muta prout ducuntur, ſequuntur, nõ per malitiã, ſed per ignorantiã & ſi ſine dubio vias ſuas corrigerent, ſi haberent veritatis notitiã, ſi nſtẽum fuerit illis quid ſit inter dextrã & ſiniſtrã ſuã, i. inter dei veritatem

Matth. 26.

Pſal. 2.

Hier. 7.

Exod. 24.

3. Reg. 12.

Qui neſciunt quid ſit inter dex & ſiniſt.

tem

tem & hominũ mendaciũ. Quod quia nondum ſciũt, ſimiles ſunt puerulis, qui præ imbecillitate inſantiæ neſciunt quid ſit inter dextram, & ſiniſtrã ſuã, id eſt, quæ manus, vtrũ dextra an ſiniſtra valentior, & vſui cuilibet aptior ſit, qa nondum ſunt experti, æqualiter enĩ ad huc pro tẽpore, quia nuper de vulua prodierunt, vtrũq; brachiolum, vtraque manus omninò imbecillis eſt. Talium plus quã CXX. millia erant in illa Niniue, vtpotè ciuitate magna. Nam cũ eſſet ampla triũ dierum itinere, non incredibile eſt, tantum in ea fuiſſe multitudinem, ſolummodo paruulorum, & lactantium, qui (ſicut iam dictum eſt) nullu dexteræ & ſiniſtræ ſuæ, quænam amplius valerent, ceperant experimentum.

Finis libri ſecundi & vltimi in Ionam Prophetam.

PROLOGVS RVPERTI
IN MICHEAM PROPHETAM.

Matth. 11. MIcheas ſextus in ordine duodecim prophetarum ſecundũ nomẽ ſuum, ꝙ interpretatur humilitas, in oculis ſuis fuiſſe humilis credendus eſt. Myſterium nanq; venturi Chriſti filij Dei, ꝙ nõ ſuperbis, ſed humilib. ab initio reuelatum ſuit, iuxta ꝙ ipſemet ore proprio pronuncians: Confiteor, inquit, tibi pater domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientib. & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, *Mich. 5.* ita huic reuelatum eſt, vt nõ ſolũ ꝙ venturus vel naſciturus eſſet, verum etiam locũ natiuitatis eius præſciret & prædicaret. Ait enim: Et tu Bethlehem Ephrata, paruula es in millib. Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. *Soli Dauid & Michea reuelatus eſt locus natiuitatis Chriſti.* Hoc de dominatore Chriſto, & de natiuitatis eius loco dictum eſſe per hunc humilẽ, nec ſuperbi dubitare potuerunt, qui Herodi ſciſcitanti ab ipſis vbi Chriſtus naſceretur, reſpondentes, in Bethlehẽ Iudę debere naſci, *Pſal. 31.* teſtimonio præſenti vſi ſunt. Hoc plus cæteris prophetis hic accepiſſe videtur, vt locum quoq; deſignaret natiuitatis eius, præter ſanctum Dauid, qui magna cum afflictione & vigilijs atq; oratione ſe hoc ipſum quæſiſſe & inueniſſe commemorat, cũ dicit: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Sicut iurauit dño, votum vouit Deo Iacob, Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnũ oculis meis & palpebris meis dormitationẽ. Et requiem temporib. meis, donec inueniã locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. His nanq; verbis iuxta literalẽ ſenſum declarat ſe cũm accepiſſet promiſſiones Chriſti de ſemine ſuo naſcituri, locũ quoq; ſcire voluiſſe vbi naſceretur, & ꝓ hoc deſiderio vouiſſe ꝙ nullam ſuo corpori requiem indulgeret, *Gen. 25.* niſi prius deſideratæ rei notitiã conſequeretur. Etenim cũ protinus ſubiungit, ecce audiuimus eam in Ephrata, oranti ſibi reuelatũ eſſe clara voce pronunciat, natiuitatem eius futurã in Bethleẽ ciuitate ſua, qa videlicet Ephrata ipſa eſt Bethleẽ. Quod ergo Dauid tanta cũ inſtantia ſupplicanti reuelatũ eſt, nõ parua gratia percepit & hic ſecundũ nomen ſuũ humilis natus de Moraſthi, ꝙ interpretatur hæreditas, & erat viculus haud grandis. *Pſal. 118.* Cuius videlicet vocabuli myſteriũ eidem nihilominus congruit, quẽadmodum & cæteris omnib. quorum hæreditas eſt verbũ dñi, & dicere poſſũt cũ Dauid. Hæreditate acquiſiui teſtimonia tua in æternũ, quia exultatio cordis mei ſunt Hic (vt iam dictũ eſt) ſextus ſit in ordine XII. prophetarum, nimirũ quaſi in corde voluminis poſitus, ꝓfunda myſteria continet, & in perſcrutando difficultas eſt. Cũ ergo & difficile ſit, & temerariũ poſsit iudicari, poſt magnorũ ſtud a patrũ, nos extremos *Ruperti humilitas in ſtudio.* ſubſequentes aliquid in huiuſmodi profunditatib. ſcrutari, iam ceſſandũ putaremus ab intentione ſcribendi, ſed talis interim mentis noſtræ debilitas ſeſe aperit, vt ex ipſius conſideratione cõmoniti, illius recordaremur verſiculi, Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis. Tædium nanq; in ocio patimur vitæ præſentis, & qua *Ibidem.* ſi dormitãdo viã facimus vanis cogitationũ phantaſijs, nec eſt aliud præter huiuſmodi ſtudiũ, quod animi noſtri ſtatum confirmare poſsit, vtpotè inopis atq; inertis ſecundũ ſimilitudinẽ ſerui, qui neq; quinque talenta neq; duo, ſed vnum tantũ accepit. Vnum ta *Matth. 25. Luca 19.* lentum eſt intellectus, quo noſtra prauitas, ſeſe ſentit eſſe muneratam, & propterea fugiendũ eſt ſibi exemplũ ſerui nequã, qui fodiendo in terrã talentum abſcondit, & nullam ſaltem alicuius boni ſermonis reportauit vſuram. Qualitercunq; autẽ alij de noſtra intentione iudicent, hoc intendere nos profitemur, vt meditando atq; ſcribendo præſentis vitæ reuelemus tædium, conſolemur exilium, & hæreditate acquiramus teſtimonia Chriſti filij Dei in æternum. Illum ergo attendentes, qui omnib. ſeruis ſuis dicit: Negotiamini dum venio, lucrum cõquiramus etiam de propheta iſto.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

"Verbum domini quod factum est ad Micheã prophetam Morasthiten, in dieb. Ioathan, Achaz, Ezechiæ, regũ Iuda, quod vidit ſuper Samariã & Hieruſalem.] Verbum domini quod deſcendere conſueuit ad prophetas, deſcendit ad Micheam quoq;, quod (vt iam dictum eſt) interpretatur humilitas, qui de Moraſthi loco, videlicet humili & vicu-

Ruinæ Iſrael duplices.

lo non grandi ortus erat, quod nomen in noſtra lingua hæredem ſonat, vnde etiã ſuprà dictum eſt. Huius verbi domini, verbi prophetici, ſumma intentio eſt, ſicut & in cæteris prophetis declamare ruinas imminentes Iſraelitico populo, quas de multitudine gentium inſtaurari oporteat, per aduentũ Chriſti. Ruinę autẽ eiuſdem Iſrael duplices ſunt, dum & interius à gratia Dei, vel vita æterna cadunt, & exercitus de terra, quam domini dederat poſsidendam captiui ducuntur

Diuiſio huius prophetiæ in partes ſuas.

per manus hoſtium. Vtraque hæc mala, tam iſte, quàm cæteri prophetę prænunciantes ingemiſcunt, & in Chriſto venturo, quem annunciant, conſolationem recipiunt. Libet ergo in primis prophetiam hanc per partes ſuas diſtinguere, quia ſi ritè animaduertimus, tertio repetita ſunt in hoc propheta, ea quæ diximus, ſcilicet conqueſtio ſiue deplo-

Rom. 11.

ratio cadentium Iſraelitarũ, qui tanquã naturales rami de bona radice producti, per infidelitatem fracti ſunt, & conſolatio de aduentu Chriſti, per cuius gratiam de gentib. tanquã de oleaſtro rami non naturales inſeruntur. Primũ in exordio, intentione ad audiendum excitata, quod ſic ſe habet, Audite omnes populi, & attendat terra & plenitudo eius, Reiectionem illius gentis, & cauſas reiectionis ſic incipit. In ſcelere Iacob o-

Infra 2.

mne iſtud, & in peccatis dom[illegible] Iſrael. Quod ſcelus Iacob? Nonne Hieru[illegible]lem? Ita incipiens & declama[illegible] vſque ad id, Vtinam eſſem vir non habens [illegible]m, & mendacium potius loq[illegible] bo tibi vinum & ebrietatem, & [illegible] per quem ſtillatur populus iſte c[illegible] dein patrum ſuper carnaliũ fil[illegible] miſ ione conſolatur in Chriſto, per [illegible] damna illorum de gentibus recuperantur. Ait enim: Congregatione congregabo Iacob, totum in vnum conducam reliquias Iſrael, partem ponã illum quaſi gregẽ in ouili, quaſi pecus in medio caularum tumultuabuntur à multitudine hominum. Aſcendet enim pandens iter ante eos, diui-

3.

det, & tranſient portam, & egredientur per eam, & tranſibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum. Deinde ſecundo repetens ac dicens: Audite principes Iacob, & duces domus Iſrael, nunquid non veſtrum eſt ſcire iudiciũ, qui odio habetis dominum, & diligitis malum, & cætera vſque ad id, propter hoc cauſa veſtri. Syon quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi excelſa ſylua- *Infra 4.*
rum, continuò conſolationem iam dictam in Chriſto repromittens dicit: Et erit in nouiſsimo dierum præparatus mons domus domini in vertice montium, & ſublimis erit ſuper colles, & fluent ad eum populi, & prophetabunt gentes multæ, & cætera, inter quæ locum quoque natiuitatis eiuſdem CHRISTI prænunciat his verbis: Et tu Bethlehem Ephrata, paruula es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael. Deinde tertio *Infra 5.*
repetens ac dicens: Audite quæ dominus loquitur, ſurge contende iudicio aduerſum montes, & audiant colles vocem tuam, & cætera vſque ad id, quia filius contumeliam facit patri, filia conſurgit aduerſus matrem ſuam, nurus contra ſocrum ſuam, inimici hominis domeſtici eius, quibus vtique verbis condemnatio Iudaicæ ſiue Iſraeliticæ Gentis propter incredulita- *Infra 6.*
tem declamatur protinus per os eiuſdem prophetæ taliter electio gentium ſemetipſam in CHRISTO conſolatur. Ego autem ad DOMINVM aſpiciam, & expecto Deum Saluatorem meum, & cætera, vſque in hunc finem. Reuertetur & miſerebitur noſtri. Deponet iniquitates *Infra 7.*
noſtras, & proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Dabis veritatem Iacob, miſericordiam Abraham, quæ iuraſti patribus noſtris à diebus antiquis. His animaduerſis, tenebras, de quibus in Pſalmo ſcriptum eſt. Tenebroſa aqua in nubibus aeris, id eſt, occulta ſcientia in pro- *Pſal. 17.*
phetis illuminatas eſſe arbitramur, quia à candelabro iſto, quod eſt Chriſtus, illuminatur propheta, dum ruinas ſeminis Abrahæ ſiue gentis Iſraeliticæ, quæ diuerſis temporibus varijſque caſibus acciderunt, & prędicit & deplorat, & reſtaurationem ex gentibus per Chriſtum futuram prouidens ſpiritualiter exultat. Igitur verbum Domini ſcriptura hæc, id eſt, prophetica eſt teſtificatio de aduentu Chriſti, qui eſt verbum dñi. Quod videlicet verbum factum eſt ad Micheam Moraſthiten in diebus Ioathan, Achaz, Ezechiæ regum Iuda, eiſdem nimirum temporibus, vel ſub eiſdem regibus,

ſub

ſub quibus prophetauerunt, Oſee, Eſaias, excepto vno Ozia, ſub quo iſte non prophetauit. Quod vidit ſuper Samariam & Hieruſalem, plus hic habet in titulo, quam aliquis cæterorum. De nullo namque ſcriptum eſt vtrunque hoc ſuper Samariam & Hieruſalem, ſed aut ſuper Iudam & Hieruſalem, aut ſuper Iſrael, id eſt, ſuper decem tribus, quæ à diebus Hieroboam ſciſſæ fuerant à domo Dauid, & à Iuda, cuius metropolis erat Hieruſalem. Hic vnus Micheas Moraſthites ſecundum nomen ſuum humilis, & paruo de viculo natus, hæres verbi illius, quod non in vrbe regia, neque in aureo Principum lectulo, ſed in paruula Bethlehem, & in præſepi collocandum erat, de paupercula virgine incarnatum, magnam de ſpiritu fortitudinis ſortitur auctoritatem vt videat & ſententias detonet ſuper vtrũque regnum, imo ſuper vtranque vnius regni ſiue gentis diuiſionem, id eſt, ſuper Samariam & Hieruſalem. Hoc ex ſubſequentibus manifeſtum eſt. Exempli gratia, cum dicit: Et ponam Samariam quaſi aceruum lapidum in agro, cum plantatur vinea, &c. Item, Propter hoc cauſa veſtri, Syon quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit.

Super Samariam & Hieruſalē.

Nunc iam ordinem prophetici ſermonis ingrediamur. [Audite populi omnes, & attendat terra & plenitudo eius, & ſit Dominus Deus vobis in teſtem, Dominus de templo ſancto ſuo, quia ecce Dominus egredietur de loco ſancto ſuo, & deſcendet & calcabit ſuper excelſa terræ, & conſumentur montes ſubter eum, & colles ſcindentur ſicut cæra à facie ignis, ſicut aquæ, quæ decurrunt in præceps.] Quid ſibi vult tale exordium? Cur omnes populos excitat ad audiendum? Cuius rei teſtem illis optat eſſe Dominum Deum? Quærimus & ſcire deſideramus prophetę ſolicitudinem, pro qua re ſolicitus ſit, vndè maxima cura ſit illi. Iam profectò perſentiſcere nos arbitramur, pro qua re angatur fidelis & pius, ac diuini nominis amator animus. Nouit denique leuitatem populorum, ignorantiam Dei habentium, & hoc veretur ne hoc apud illos in opprobrium diuini nominis redundet, quod Deum facturum eſſe præuidit in gente Iſraelitica, in gente cum qua fœdus pepigerat cuius Deus erat, in qua notus fuerat. Hoc, inquam, veretur, ne quando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum, aut certè vbi eſt fidelitas, ſiue potentia Dei eorum. Huiuſmodi ſolicitudo veraciter hominem deo fidelem comprobat, qualem & ſanctum Moſen primum habuiſſe legimus, qui in omni domo eius fidelis erat. Cum enim iratus Dominus propter vitulum quem fecerant, diceret: Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos & deleam eos, faciamque te in gentem magnam, ille orans Dominum Deum ſuũ, ne quæſo, inquit, dicant Aegyptij, callide eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra, quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Item & alibi, cũ detraxiſſent terræ, quam exploratores inſpexerant, dicente domino: Feriam igitur eos peſtilentia atq; conſumam. Ille econtra, vt audiant, inquit, Aegyptij, de quorum medio eduxiſti populum iſtum, quòd occideres tantam multitudinem quaſi vnum hominem, & dicant, non potuit introducere populum iſtum in terram pro qua iurauerat, idcirco occidit eos in ſolitudine. Ioſue quoq; dum protinus coram arca domini cadens clamaret: Mi Domine Deus, quid dicam videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem, iſtud quoque quaſi maximum poſt cætera ſubiunxit. Et quid facies magno nomini tuo? Itaq; & iſtum hac ſolicitudine taliter proclamare ſentimus, vt quoniam reuocari iam ſententia non poteſt, neque placari ira Domini, quin Iſrael de terra ſua migret, & in captiuitatem ducatur. Sciant ſaltem populi cauſas, & non blaſphement nomen Domini. Quia quod Iſrael relinquitur, non mutabilitatis, ſed veritatis Dei eſt, non infidelitatis, ſed iudicij, non potentiæ, ſed iuſtitiæ. & cognoſcant omnes, quia quãuis populum illum reliquerit, cui vel pro quo patribus iurauit, nihilominus tamen fidelis Dominus eſt in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Maximè autem propter Philiſthæos ſolicitus erat, quæ gens & ante omnes inimica extitit Iſrael, ab ipſo exitu de terra Aegypti, & plus illi moleſta fuit iam habitanti in terra promiſſionis. Et de ipſa gente Philiſthijm acerbiores inimici erant Gethæi propter Goliam, cæteroſque filios Arapha ſiue Orpha, qui ceciderant in manus Dauid & ſeruorum eius, ſicut in libro Regum legimus. Propterea poſtmodum dicit, In Geth nolite nunciare, lachrymis ne ploretis, ſubauditur, quia ſine dubio non condolebunt, ſed inſultabunt vobis & ſubſannabunt nomen Domini. Igitur, inquit, audite populi omnes & attendat terra & plenitudo eius, videlicet vt ſciatis iudicium Domini, propter quas cauſas in hoſtem ſit conuerſus illis, ſuper quos inuocatum nomen eius fuit, quorum patres in amicitiam recepit, quibus & iurauit dare terram, de qua nunc filios eorum migrare facit. Malorũ iſtorum cauſas audite, & ſit Dominus Deus vobis in teſtem, videlicet pro ſemetipſo teſtificans & ſemetipſum defendens, quòd non ex parte ſui, ſed ex parte populi irritum factum ſit pactum, quod cum eis pepigit. Siquidem malum hoc antequam ſuper eos induceret, ipſe per prophetas ſuos non prędiceret, cauſaſque pręſcriberet, non mirũ ò populi, quod videretur vobis deus repręhenſibilis, nec.n. eſſet

Quæ eſt ſolicitudo huius prophetæ.

Exod. 32.

Num. 14.

Ioſue. 7.

Pia ſolicitudo pro nomine domini.

Pſal. 144.

1. Reg. 17.
2. Reg. 21.

Deus Iudæis in hoſtem conuerſus.

vndè apud vos iudicium vel iuſtitia eius
adeò poſſet defendi. Cumq́ue aliquando vo
bis diceretur, conuertimini ad hunc viuum
& verum Deum, qui Deus ſcribitur Hebrę
Pſal. 75. orum, & de quo pſalmus loquitur: Notus in
Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius,
Propheta forté eſſet vobis ſuſpectus tanquam Deus
ſunt tem- non fidelis, qui non fuerit cognitus, & nunc
plum domi abſconderet faciem ſuam, fieretq́ue incogni
ni. tus, relinquendo illos quos aliquando ſuſce
pit, ſine cauſa & fortuita mutabilitate animi
& idcirco non apponeretis cor ad illum, ne-
que voſmetipſos crederetis illi Sit ergo vo-
bis in teſtem ipſe Dominus Deus, dominus
de templo ſancto ſuo, ſcilicet de habitaculo
pectorum fidelium prophetarum ſuorum,
qui templum eius ſunt, quos per fidem inha
bitat, & per os noſtrum pro ſemetipſo loqua
tur, & de ſemetipſo teſtificetur. quòd nō ſit
ſuæ voluntatis, quòd Hieruſalem relinquit
quodq́ue illam non relinqueret, niſi ab il-
lo prior ipſe relictus fuiſſet, & dicat ipſe
quòd contra ſe populus fecerit, quomodo
receſſerit, quomodo reuocantem audire cō
tempſerit, vt neceſſariò facere debuerit ipſi
Deus id quod protinus ſequitur. Quid eſt il
lud? quia ecce dominus egredietur de loco
ſuo & deſcēdet, & calcabit ſuper excelſa ter-
rę, & conſumentur montes ſubter eū, & col
les ſcindentur ſicut cera à facie ignis, ſicut a-
quæ, quæ decurrunt in præceps. Senſus iſte
eſt. Quia ecce Dominus recedet, & omne au
xiliū auferet à populo quōdā ſuo, vbi vel in
quo ita notus erat, ſicut quilibet in loco ſuo
inde egredietur, & palā fiet ex ipſo malorū
euētu ac perpetuę captiuitatis, ꝙ de illo tali
Gen. 18. loco ſuo veraciter egreſſus ſit & receſſerit.

Quod autem dicitur, & deſcendet, ſic ac-
cipiendum eſt, vt illud, clamor Sodomorū
& Gomorrhæ multus eſt, & peccatum eorū
aggrauatum eſt nimis, deſcendam & vide-
bo vtrum clamorem, qui venit ad me opere
compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam. De-
ſcendet itaque, ſicut auditur, non bono illorū
Eſaia 3. ſed ſicut deſcendit viſitare ſiue vlciſci pec-
cata Sodomorum, quoniam & iſti teſtante
alio propheta, peccatum ſuum ſicut Sodo-
ma prædicauerunt, nec abſconderunt, & cal
cabit ſuper excelſa terræ, propter hoc ipſū,
quod excelſi ſunt, id eſt, quòd ſuperbiendo
peccant. & peccando ſuperbiunt & quod
3. Reg. 12. valde damnabile eſt, æſtimatione ſua extol
luntur, cum conditione terra ſint. Quid e-
nim ſuperbit terra & cinis? Calcabit ergo &
conculcabit eos propter ſuperbiam ipſorū,
& conſumentur montes, id eſt ipſi peccato-
res ſuperbi apud ſemetipſos alti, quorum
ſuperbia primum in manifeſtum fuit, quòd
Hieroboam ſibi proponentes contempſe-
runt humilē Dauid dicēdo. Quæ nobis pars
in Dauid, vel hęreditas in filio Iſai? Iſti mon
tes, id eſt, ſummi principes, & colles, id eſt,
mediocres, conſumentur & ſcindentur ſic-
ut cera à facie ignis ſubter eum, cuius ira nō
poteſt portari, & ſicut aquæ quæ decurrunt
in pręceps ſurſum nō reuertūtur, ſic ipſi per
captiuitatem in Aſſyrios ſemel delapſi non
reuocabuntur. Etenim Iudæ tranſmigratio
in Babylonios ad tempus quidem reuocan-
da, ſed poſtmodum ſub Romanis omninò
erat diſpergenda. decem autem tribuum ca-
ptiuitas in Aſſyrios facta, nunquam erat vel
eſt reducenda Cum taliter de loco illo ſuo
Dominus Deus egreſſus fuerit, nolite exiſti
mare ô populi, quòd mutabilitate vſus ſit,
vel quod in eo culpa ſit. Sed quid [In ſcele- „
re Iacob omne iſtud, & in peccatis domus Iſ- „
rael.] Omnis culpa ex Iacob eſt, omnis cau- „
ſa ex Iſrael eſt. Iacob per omne ſcelus præua
ricatus eſt, Iſrael per multa peccata fœdus
Domini tranſgreſſus eſt. Deus autem fide-
lis ait Moyſes, & abſque vlla iniquitate iu- *Deut. 32.*
ſtus & rectus, vt Pſalmiſta dicit. Quoniam *Pſal. 91.*
rectus Dominus Deus noſter, & non eſt ini
quitas in eo [Quod ſcelus Iacob, nonne Sa- „
maria? quæ excelſa Iudæ? nónne Hieruſa- „
lem?] Ac ſi dicat, Non indiget oſtenſione ſce- „
lus Iacob, id eſt, decem tribuum, quia videli
cet notum & publicum eſt. Ipſa Samaria ſce
lus eſt, quia in omni regno, cuius Samaria
Metropolis eſt, vituli aurei publicè pro
Deo coluntur, & Baal cæteraq́ue portenta
deorum, & ibi prophetæ Domini interfecti
ſunt. quorum plurimos Ieſabel interfecit.
Similiter Hieruſalem metropolis Iudæ, & *2. Para. 21.*
templum illud quondam Domini, quoddā
excelſum idolum factum eſt, maximè ex
quo Otholia filia Ieſabel regnauit illic, & i-
dololatriæ fluxum illic introduxit vel au- „
xit. [Et ponam Samariam quaſi aceruum la- „
pidum in agro cum plantatur vinea, & de- „
traham in vallem lapides eius: & fundamen „
ta eius reuelabo & omnia ſculptilia eius „
concident, & omnes mercedes eius combu- „
rentur igni & omnia idola eius ponam in „
perditionem, quia de mercedibus meretri- „
cis congregata ſunt, & vſque ad mercedem „
meretricis reuertentur.] Per coniunctionē,
& ponam Samariam, paulò ante ſcriptis cō-
tinuatur, vbi dixerat, & valles ſcindētur ſic
ut cera à facie ignis, ſicut aquæ quæ decur- *Samaria*
runt in præceps. Congrua valdè aſsimilatio *quaſi acer-*
eſt, Samariam poni quaſi aceruum lapidum *uus lapidū*
in agro, cum plantatur vinea, quæ videli- *in vinea.*
cet congeſtio lapidum, nimis eſt infirma
ſtructura, eo quod ſine cemento ſit, & la-
pis lapidi non hæreat. Samaria namque ſem
per diſſenſiones habuit, maximè in regi-
bus ſuis, toties demutatis, alijs percuſsis, &
ſuccedentibus, immò irruentibus alijs, at-
que ita factum eſt, vt vſque ad diem extre-
mæ captiuitatis nunquam ſibi cohærerent,
aduerſus ſemetipſos ſciſsi, qui ſemetipſos ſci
derant tam à D E O, quam à domo Da-
uid. Porrò illa, quæ dicitur vinea tunc *Pſal. 79.*
plantabatur, videlicet tot palmitibus, quot
fuerunt

fuerunt electi homines gentis illius, ex quo de Aegypto tranſlata & eiectis gentibus plantata eſt, erantque palmites eius, qui dicit ego ſum vitis, videlicet habentes fidem eius adhuc futuri, ſicut & nos credendo, quia venit, & manendo in eo palmites ſumus eiuſdem vitis.

Ioan. 15.

Tantum Samaria, tantumque omnis multitudo carnis Iſraeliticæ ſola & non permanens in ea fide vel promiſsione, quodammodo differebat iã dicta electione, quantum differt lapidum aceruus à vinea, quæ plantatur, qui videlicet aceruus non eſt vinea, quamuis propter plantatam vineam congregatur. Conueniens ergo ſimilitudo eſt, cum dicit & ponam Samariam quaſi aceruum lapidum in agro cum plantatur vinea, ſubiungens, & detraham in vallẽ lapides eius, & fundamenta eius reuelabo, quod idem eſt ac ſi dicat. Tradam decem tribus in captiuitatẽ, & captiuitatis euiſdem cauſas manifeſtabo. Quod deinceps ſubiungit, Et omnia ſculptilia eius concident, & omnes mercedes eius comburentur igni, & omnia idola eius ponam in perditionem, ad eandem fundamentorum eius pertinet reuelationem, quia videlicet ſculptilia ſiue idola pene ſe habuiſſe talee ſt, ac ſi domum vitioſis conſtat innixam fuiſſe fundamẽtis, & idcirco ſtare non potuiſſe. Quia de mercedibus (ait) meretricis congregata ſunt, & vſque ad mercedem meretricis reuertentur. Et eſt ſenſus, Quia Samaria tanquam meretrix, quæ de turpi mercimonio corporis ſui plurima congerit, ita aurum & argentum ſibi congregauit, teſtante Domino, cum in alio propheta dicit. Quia fornicata eſt mater eorum, confuſa eſt, quæ concepit eos, quia dixit. Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi & aquas meas, lanam meam & linum meum, oleum meum & potum meum, & neſciuit, quia ego dedi ei frumentum & vinum & oleum & argentum multiplicaui ei, & aurum quæ fecerunt Baal, & cætera, quæ ita concludit. de quibus dixit.

Oſee. 2.

Mercedes hæ meæ ſunt, quas dederunt mihi amatores mei. Quamuis ergo Dominus ipſe aurũ & argentum multiplicauerit illi, de quibus ſibi idola fabricata eſt, tamen quoniam hoc illa neſciuit, magiſque amatoribus ſuis reputauit, & eorum mercedes eſſe dixit, rectè nunc dicit, quia de mercedibus meretricis cõgregata ſunt, ſtatimque ſubiũgit, & vſque ad mercedem meretricis reuertentur. Vſque ad mercedem meretricis, idẽ eſt ac ſi dicat, vſque ad nihilum, quia merces meretricis pro nihilo æſtimatur, teſtante Scriptura, quæ dicit quia precium ſcorti vix vnius panis eſt. Et falſo quidem illa mercedes amatorum ſuorum, eſſe dixit, ea quæ Deus dederat illi, ſed reuera meretrix fuit, quia ſicut hiſtoria libri Regum teſtatur, metropolis eadem Samaria quaſi per fornicationem nata, id eſt, condita fuerat, & ſtatim vt condita fuit, proſtituta eſt Baal. Siquidẽ ita ſcriptum eſt. Emitque Amri montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti, & ædificauit eam, & vocauit nomen ciuitatis quam extruxerat nomine Somer domini montis Samariæ. Quo poſt ſex annos mortuo, rurſus ſcriptum eſt. Et regnauit Achab filius Amri ſuper Iſrael in Samaria viginti & duobus annis. Et fecit Achab filius Amri malum in conſpectu Domini ſuper omnes qui fuerunt ante eum, nec ſuffecit ei vt ambularet in peccatis Hieroboam filij Naboth inſuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sydoniorum, & abijt & ſeruiuit Baal, & adorauit eum, & poſuit Aram in tẽplo Baal, quod ædificauerat in Samaria, & plantauit lucum.

Vſque ad mercedem Meretricum

Prouer. 6.

3. Reg. 16.

Profectò enim & anima conditoris Amri meretrix fuit, vt cæterorum regum fornicantium cum vitulis aureis, & Iezabel meretrix dæmonum fuit, cum qua & anima viri eius Achab, & vniuerſa nouæ ciuitatis plebs ſtatim cœpit meretricari cum Baal. Verè ergo Samaria meretrix. Hæc omnia ſic vaticinatur propheta, vt doleat verum eſſe & imperfectum remanere non poſſe, quod loquitur. Vnde protinus ſequitur.

Verè meretrix Samaria.

"[Super hoc plangam & vlulabo, vadam ſpoliatus & nudus, faciam planctum velut draconum, & luctum quaſi ſtrutionum, quia deſperata eſt plaga eius, quia venit vſque ad Iudam, tetigit portam populi mei vſque Hieruſalem] Hoc ſicut litera ſonat, rectè intelligitur, quod videlicet plangens, & vlulans propter inſtantem populi ſui captiuitatem, veſtimentis quoq; ſpoliatus & nudus inceſſerit, internũ animi dolorẽ, habitu quoque corporis indicãs, ſiue captiuandorũ miſeriam, quod Eſaiam quoq. feciſſe legimus ex pręcepto dñi dicẽtis. Vade & ſolue ſaccũ de lumbis tuis, & calciamentũ tuũ tolle de pedibus tuis, ac deinceps, ſicut ambulauit ſeruus meus Eſaias, nudus & diſcalciatus triũ annorũ ſignũ & portentũ erit ſup Aegyptũ, & ſuper Aethiopiã, ſic minabit rex Aſſyriorũ captiuitatẽ Aegypti, & tranſmigrationẽ Aethiopię. Quod deinde ſubiungit, faciã planctum velut draconũ, & luctũ quaſi ſtrutionum, valde dolenter pronunciat, quòd luctus & planctus ſuus pro populo illo nequaquam ſit profuturus ſiue exaudiẽdus. Quis enim draconibus terribili ſibilo perſonantibus, quando vincuntur, aliqua miſeratione compatitur? Quis ſtrutionibus oua ſua in puluere derelinquentibus miſereatur, cũ ipſe ſibimet, vel naturæ ſuę non miſereatur? Quod autem populus ille dignus fuerit huiuſmodi ſimilitudine, aliæ quoque ſcripturæ teſtantur. Nam Hieremias in lamentationib. Filia (inquit) populi mei crudelis quaſi ſtrutio in deſerto. Et Ioannes Baptiſt. Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ven-

Eſaiæ 20.

Threno. 4.

Lucæ 3.

à ventura ira. Igitur faciam planctum velut draconum, & luctum quaſi ſtrutionum, id eſt, planctum nulla [illegible] miſeratione dignũ, & luctum nulla conſolatione deliniendum. Nam & ſi dolent dracones, non pium habent gemitum, qui compaſsionem prouocet, ſed iræ ardentis tumultum, & quem caueri oportet. Similiter & ſi mœrent ſtrutiones, crudelitas innata permanet, nec ad naturalem curam ſiue diligentiam poſteritatis inanis ſtultitia flecti poteſt. Quare hoc dicis. *Oſee 1.* Quia deſperata (ait) plaga eius, quia venit vſq; ad Iudam, tetigit portam populi mei vſq; ad Hieruſalem. Idcirco ſic loquor, quia ſpes miſericordiæ à Domino, ſiue ſoluendæ captiuitatis decem tribuum nulla eſt dicente ipſo per alium prophetam. Quia nõ addam vltra miſereri domui Iſrael. Vſq; ad Iudam venit, & tetigit portam populi mei vſque ad Hieruſalem, quod factum eſſe & *4.Reg. 18. Eſaiæ 36.* Regum & Eſaiæ libri teſtantur. Aſſyrius quippe vaſtata Samaria, venit etiam in Hie- *4.Reg. 19.* ruſalem, eo tempore quo Rapſaces miſſus eſt inſultãs. Et tunc quidem non deſperata fuit plaga Iuda, ſiue Hieruſalem, ſicut plaga Iſrael ſiue Samariæ. Nam egreſſus angelus Domini percuſsit in caſtris Sennacherib cẽtum octoginta quinque milia, ſed poſtmodum à Chaldæis & Hieruſalem ſubuerſa, & populus eius in Babylonem ductus eſt. Amplius autem poſterius in manibus Romanorum plaga eiuſdem Hieruſalem deſperata eſt, & magis plagati ſunt Iudæi, ducti in omnes gentes captiui, quoniã decẽ trib. tunc Aſſyrius ſubduxit. Sequitur, [In Geth nolite nunciare, lachrymis, ne ploretis. In domo pulueris puluere vos conſpergite.] Ac ſi dicat, Hoc ad cumulum miſeriarum vobis accedit, quòd patientibus nullus compatitur, cum offenſo Deo cunctis quoque gentibus ſitis odioſi. Propterea dixi, Faciam planctũ quaſi draconum, quia ſicuti quando dracones ſiue ab elephantis, ſiue ab hominib. vincuntur, & ob hoc ingenti ſibilo perſonant, nullus hominum accurrit ad hoc, vt de nece illorum doleat. Habent etenim dracones & homines naturales inter ſe inimicitias. Ita dum vos ab hoſtibus capiemini, nulla ex vicinis gentibus erit, quæ cõdoleat, nulla quin de malis veſtris gaudeat. Amplius autem gaudebit Geth Palæſtinæ vrbs, vnde fuit *2.Reg. 21.* Goliath & fratres eius, qui cecide[illegible] in manu Dauid & ſeruorum eius & idcirco plus cæteris in miſeria veſtra gaudendo ſemetipſam conſolabitur. Nolite ergo nunciare in Geth, imò o[illegible]od impoſsibile eſt, ne audiat illa veſtras clades, neque lachrymis ploretis, quia veſter fletus, gaudium & riſus eius erit. Diſsimulate fletum, nec in ſingultus dolor erumpat, ne aduerſarij gratulentur. Nolite foras exire, ſed in domo pulueris puluere vos aſpergite. In domo ruente, cinere ruinarum vosmet aſperſos tantùm voſipſi conſpicite. Hæc quidem tanquam conſulendo dicit, veruntamen verba hæc non rationis ſunt, ſed doloris, qui ſæpe rationem non admittit. Nam quantumcunq; diſſimulent, lachrymasque teneant captiui, impoſsibile eſt vt calamitas eorum aduerſarijs maxime vicinis vt erant Philiſthijm, ignota ſit. Nec moratur iudex, ſcilicet diuinitas, certam de pectore & ore prophetæ dare ſententiam, quæ hoc modo denotat. [Tranſite vos, habitatio pulchra, confuſa ignominia], Habitationem pulchram Samariam appellat, quippe quæ in pulcherrimo atque vberrimo Iudææ loco ſita eſt. *Habitatio pulchra Samaria.* Dixit ergo ad eam O tu quæ habitas in regione vberrima, quæ confuſa es ignominia, tranſi & in captiuitatem ducere, iudicium portans ignominiæ tuæ, confeſtimque ad nos conuertitur, & dicit, [Non eſt egreſſa quæ habitat in exitu.] Quod vtrum de eadem habitatione pulchra id eſt, de Samaria, an certe de Hieruſalem dicat, de qua verſu ſequenti manifeſtè loquitur, incertum eſt. Sed ſi de Samaria dicitur, hic ſenſus eſt Non eſt egreſſa, quę habitat in exitu, id eſt. ipſis Aſſyriæ captiuitatis foribus ſita eſt. Et ſtatim vt mora fuerit de finibus ſuis, hoſtilem terram ingreditur, verũ quantumcunque vicina ſit, non ſatis liquet, quomodo ipſa, quæ tranſire iubetur, & tranſit, congrue dicitur, quòd non egreſſa ſit. Si autem de Hieruſalem hoc dictum placet intelligi, ſenſus iſte eſt. Vos tranſite iam habitatores habitationis pulchræ, ſcilicet Samariæ *4.Reg. 19. Eſaiæ 37.* Hieruſalem autem hac vice non egreditur, quæ tamen habitat in exitu, id eſt, cuius egreſsio ſiue tranſmigratio iam pridem paratur, ſed paululum differtur, videlicet Ezechia, ſimulque Eſaia propheta Deo ſupplicantibus, [illegible]que precibus eam retinentibus dictumq; eſt hoc ſecundum ſimilitudinem alicuius egreſſuri, iamque in oſtio ſtantis, cuius egreſsio certa quidem eſt, ſed retardatur aliquibus ex cauſis. Clarum hoc eſt reſpicienti, quòd nunc quidem Hieruſalem liberata eſt de manu Aſſyriorum, qui decem tribus captiuauerant, ſed poſtmodum Chaldæis tradita, & in Babylonem ducta eſt. De qua videlicet Hieruſalem protinus ſequitur, [Planctum vicina domus accipiet à vobis, quæ ſtetit ſibimet, quia infirmata eſt in bonum, quæ habitat in amaritudinibus, quia deſcendit malum à Domino in portam Hieruſalem, tumultus quadrigæ ſtuporis habitantis Lachis.]

Nam illa quæ interim ſtetit ſibimet Hieruſalem eſt, quæ (vt iam diximus) tunc egreſſa non eſt, domus autem vicina, immo cognata eius Iſrael erat, id eſt, decem tribus cuius planctum accepit à vobis o habitatio pulchra, cui dictum eſt. *Hieruſalẽ infirmata in bonum.* Tranſite vobis, id eſt, abite captiui. Accepit (inquam) planctum, & ad ſuum traxit inſtrumentum vt in [illegible]aretur, id eſt, coram Deo humiliaretur,

& ide[illegible]

& idcirco ſtetit, quia infirmata eſt in bonũ,„ quę habitat in amaritudinibus. Quam infirmitatem bono ipſius habitam, & has amari- *4.Reg. 18.* tudines eius ſcriptura libri Regum, ſiue E- *Eſaie 36.* ſaiæ prophetæ manifeſtè teſtantur. Cum enim tranſlatis decem tribubus, Sennacherib Rex Aſſyriorum aſcendiſſet ſuper omnes ciuitates Iuda munitas, & cepiſſet eas miſiſſetque Rapſacen de Lachis in Hieruſalem, ad blaſphemandum Deum viuentem, & exprobrandum clamoſis vocibus. Audiens Ezechias per nuncios ingredientes ad ſe ſciſsis veſtibus, ſcidit & ipſe veſtimenta ſua, & obuolutus eſt ſacco, & intrauit in domũ Domini. Et miſit Eliachim, qui erat ſuper domum, & Sobnam ſcribam, & ſeniores de ſacerdotibus opertos ſaccis ad Eſaiam filium Amos prophetam, & dixerunt ad eum. Hæc dicit Ezechias, Dies tribulationis & correptionis, & blaſphemiæ dies hæc, quia venerunt filij vſque ad partum, & virtus nõ eſt parturienti, &c. Taliter infirmata eſt & adeò habitauit in amaritudinibus, vt aſsimiletur parienti virtutem in partu non habenti, pro eo quia aſcendit malum à domino in portam ipſius Hieruſalem. Et tumul- *Lachis.* tus quadrigæ ſtuporis habitanti Lachis, quę ciuitas erat in tribu Iuda, quam & ceperat Sennacherib, vnde & ſeruos ſuos miſit ad Ezechiam, cuius quadrigæ tã multæ erant, vt rectè dicantur, quadrigæ ſtuporis. Malum illud à Domino deſcendiſſe dicit, quia videlicet non veniſſet Sennacherib, niſi iudicio vel permiſsione Domini. Quod ipſe quoque ſcire geſtiens, eademq; ſcientia nimium abutens, non parum de ſuo mendaciter adiecit. Dixit enim: Nunquid ſine Domini voluntate aſcendi ad locum iſtum, vt demolirer eum. Dominus dixit mihi, Aſcende ad *Vbi ſupra* terram hanc, & demolire eam. Deſcendiſſe autem illud malum in portam Hieruſalem congruè dicit, quia nuncij Sennacherib, per quos talia mandauerat, venientes Hieruſalem ſteterunt iuxta aquæ ductum piſcinæ ſuperioris, quæ eſt in via agri fullonis, vocaueruntque Regem. Egreſſus eſt autem ad eos Eliachim filius Helchiæ præpoſitus domus, & Sobnas ſcriba, & Ioæ filius Aſaph à cõmentarijs. Sed non eſt egreſſa (inquit hic propheta) quæ habitat in exitu, ſubauditur quamuis clamaret Rapſaces. Hæc dicit Rex magnus, Rex Aſſyriorum, facite mecum, quod vobis eſt vtile, facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & cæt. Habitat quidem in exitu (vt iam dictũ eſt) quia vicina erat Babylonia captiuitas, ſed tunc egreſſa nõ eſt, nec ipſe ingredi permiſſus eſt, dicẽte Domino per Eſaiã: Non ingredietur vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eam clypeus, non circundabit eã *Vbi ſupra.* munitio, &c. Sequitur. [Principium peccati eſt filiæ Syon, quia inuenta ſunt in te ſcelera Iſrael. Propterea dabit emiſſarios ſuper hæreditatem Geth, domum mendacij,„ in deceptionem regibus Iſrael. Adhuc hæredem adducam tibi, quæ habitas in Mareſa, vſque Adollam veniet gloria Iſrael.] Nomina hæc ſunt ciuitatum in tribu Iuda. Lachis, Mareſa, & Adolla. Porrò, Geth Palæſtinæ (vt iam dictum eſt) vrbis vocabulum eſt. Veruntamen totus hic locus obſcurus eſt, propterea, quia nihil rerum geſtarum ex eis ſcriptura refert in illo aduentu Aſſyriorum, niſi quod cum cæteris vrbibus commune eſt, quia aſcendit Rex Aſſyriorum ad vniuerſas ciuitates Iuda munitas, & cepit eas, excepto quod de Lachis Rapſacen miſiſſe legitur in Hieruſalem ad Regem Ezechiam, cum manu graui. Itaque quia nihil ſuffragatur de ſcripturis, quòd locum hunc ſplendidiorem reddere poſsit, nihil eſt amplius quod lector exigere poſsit, quàm ipſa Beati Hieronymi dicta dubiè pertractantis & quaſi nauicula, vt fatetur ipſe, inter ſaxa & acutiſsimos ſcopulos pro poſſe regentis. Venient igitur (inquit) ó Lachis vrbs idolis dedita, & ad te quadrigæ & equites Aſſyriorum, quia & in te inuenta ſunt ſcelera Iſrael, & tu fuiſti principium Idololatriæ in Iuda. Per te enim quaſi per portam impietas decem tribuum migrauit Hieruſalem. Non ſolum autem per Lachis tumultus veniẽt quadrigæ, ſed & ſuper Geth metropolim Palæſtinæ (de qua ſuprà dixeram) in Geth nolite annunciare. Mittet enim Aſſyrios latrunculos ſuos quos vocat emiſſarios & poſsidebit domum idololatriæ vrbemque mendacij, quæ in ſupplantationem fuit regibus Iſrael. Quod autem ſequitur: Adhuc hæredem adducam tibi, quæ habitas in Mareſa, pulchrè alluſit ad nomen. Quia enim Mareſa hæreditas dicitur, aduentum in eam hoſtium pro hæredibus appellauit, & vſque Adollam vrbem Iudæ veniet Mareſa, id eſt, hæreditas, quæ glorioſa eſt in vrbibus Iſrael, vt vbi dicitur, gloriæ, genitiuus caſus, ſit numeri ſingularis huius gloriæ, & non nominatiuus pluralis hæ gloriæ. Vel certè ita intelligamus. Captiuitas Iſrael, quæ euenit Lachis, & Geth, & Mareſa, vſque Adollam quoque veniet, expreſſiuſq; legendum eſt gloria Iſrael, vt per antiphraſin ignominia. vel vaſtitas ſentiatur. Nunc idem quod paulò ante dixerat, tranſite vobis, habitatio pulchra confuſa ignominia verbis alijs rurſus edicit. [Decaluare,„ & tondere ſuper filios deliciarum tuarũ, dilata caluitium tuum ſicut aquila, quoniam„ captiui ducti ſunt ex te.] Et illic tranſite, cũ dicit, hoc eſt ſine dubio tranſibitis, & hic, decaluare & tondere, & dilata caluitium tuum idem eſt ac ſi dicat: Decaluaberis & tondeberis, & caluitium tuum dilatabis. Veruntamẽ cum dicit, ſicut aquila, breuiter alios pro alijs filijs reſtituendos ſignificat, vt vel ipſe propheta, vel quilibet alius ſpiritualiter intelli-

intelligens, in ipſa pro qua dolere poterat decaluatione & tonſione Iſraelis conſolatione non careat. Quomodo enim vel ad quid *Caluitium aquilæ.* decaluatur, ſiue caluitium dilatat aquila? Nimirum certo tempore cū ſenuerit veteres pēnas amittit, & remanet inplumis, ſed nouis renaſcētibus, ipſa iuuenеſcit. Vndè & Pſal- *Pſal. 102.* miſta Renouabitur (ait) ſicut aquilæ iuuentus tua. Ergo ſpiritus illud propheticus myſticè innuit, quod pro filijs deliciarum, id eſt pro filijs carnalis Iſrael, qui & à fide exciderunt, & de terra ſua captiui mox traducendi erant, alij non filij carnis, ſed filij promiſsionis, & fidei ſubrogandi forent, atque ita rurſus iuueneſcens Iſrael tanquam aquila renouata plumis ac pennis floridis ornata in cælum volaret, quod nunc fit, & vſq; in finem ſeculi fieri non deſinet, renaſcentibus ex omnibus gentibus fidelibus, tanquam nouis plumis, & carnalibus filijs, tanquam veteribus plumis in omnes gentes perpetua capti-

CAP. II. „ uitate diſperſis. Sequitur. [Væ qui cogitatis
„ inutile, & operamini malum in cubilibus ve
„ ſtris. In luce matutina faciunt illud, quoni-
„ am contra Dominum eſt manus eorum. Et
„ concupierunt agros, & violenter tulerunt,
„ domoſque rapuerunt, & calumniabantur
„ virum & domum eius, virum & hæreditatē
„ eius. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego
„ cogito ſuper familiam iſtam malum, vndè
„ non auferetis colla veſtra, & non ambulabi
„ tis ſuperbi, quoniam tempus peſsimum eſt.]

Hactenus dixerat, quod propter ſcelus Iacob, & propter peccata domus Iſrael tradēda eſſet Samaria, malumq; deſcenſurum à Domino in portam Hieruſalem, & omnes populos terramq; & plenitudinem eius ſcire optauerat iuſtitiam Domini, ſic in populum quondam ſuum vindicantis, ſed non dixerit modum ſceleris ſiue peccatorum, id eſt, vtrum taliter peccaſſent, vt iram tantam meritò ſuſtinere deberent. Vt ergo amplius iuſtitia Dei manifeſtetur, & ipſi inexcuſabiles cognoſcantur. Væ (inquit) qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus veſtris, ſtatimque ad auditores conuerſus; in luce (ait) matutina faciunt illud, quoniā cōtra Dominū eſt manus eorum, &c. Modū peccati illorum in eo maximè exprimit, q̄d *Pſal. 72.* ait. In luce matutina faciunt illud, quoniam contra Dominum eſt manus eorum. Quid enim eſt in luce matutina, niſi ac ſi dicat, nō in ignorantia? Et quid eſt, quoniam contra Dominum manus eorum, niſi ac ſi dicat, nō ex infirmitate, ſed ex ſuperbia, (vel ſicut pſal *Pſal. 24.* miſta dicit) quaſi ex adipe prodijt iniquitas eorum. Hic namque modus peccati eſt deterrimus, cum quis non per ignorantiam, non per infirmitatem, ſed ſcienter per ſuperbiam peccare cognoſcitur. Denique ſi per ignorantiam quis peccat, ſi per infirmitatem delinquit, adhuc venia proxima eſt illi. Vn- *Pſal. 9.* dè Pſalmiſta firmiter tenēs anchoram ſpei. Delicta (inquit) iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Iuuentutem pro infirmitate poſuit, quia videlicet iuuentus ipſa magna carnis infirmitas eſt. Porrò peccator ſuperbus Dominum exacerbat, & Dominus (ſicut ait idem) ſecundum multitudinem iræ ſuæ nō quæret, id eſt, pereuntem non requiret, veniam illi non offeret, quia multum iratus eſt. Væ igitur tibi ô Hiero- *Væ tibi Hieroboam.* boam, de cuius peccatis nunc maximè agitur, vbi præmiſſum eſt, in ſcelere Iacob omne iſtud & in peccatis domus Iſrael. Tu enim peccare feciſti Iſrael, & idcirco tu ſolus ſufficis, vt (exempli gratia) venias ad mediū pro omnibus, quibus vę minatur, quia cogitant inutile, & operantur malum in cubilib. ſuis, in luce matutina, id eſt, ſcienter, vel cū conſilio & quaſi ſapienter faciunt illud, quoniam contra Dominum eſt manus eorum. De te namq; ſic manifeſtè ſcriptura teſtatur. Dixitque Hieroboam in corde ſuo. Nunc *3. Reg. 12.* reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte, vt faciat ſacrificia in domo Domini in Hieruſalem, & conuertetur cor populi huius ad Dominum ſuū Roboam regem Iuda, interficientque me, & reuertentur ad eum. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite vltra aſcendere in Hieruſalem. Ecce dij tui *3. Reg. 11.* Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. Hoc inutile cogitaſti. Inutile (inquam) quia non profuit tibi, imò pernoxium, quia pluſimum nocuit tibi. Niſi enim iſtud cogitaſſes, melius & diutius regnare potuiſſes, quia ſic per prophetam dixerat Dominus ad te. Si igitur audieris omnia, quæ præcepero tibi & ambulaueris in vijs meis, & ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quam ædificaui Dauid, & tradam tibi Iſrael. Quia verò cogitaſti hoc, non ſolum cogitando & faciendo, non confirmaſti regnum tibi, verumetiam nimis infeliciter te & thronum tuum deturbaſti, ſecundum verba eiuſdem Domini per eundem prophetam dicētis: Quia ſic feciſti, ecce ego inducam mala ſuper domū Hieroboam, & percutiam de Hieroboam mingentem ad parietem, & clauſum, & nouiſsimum in Iſrael, & mūdabo reliquias do- *3. Reg. 14.* mus Hieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſq; ad purum. Qui mortui fuerint de Hieroboam, in ciuitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro vorabunt eos aues cæli, quia dominus locutus eſt. Ergo nimis inutile fuit, quod cogitaſti, & idcirco omnium illorum exemplum meritò fieri debuiſti, qui ſimiliter inutile cogitant, & operantur malum in cubilib. ſuis. Quinam ſunt illi? Nimirum omnes qui eiuſmodi ſunt, vt non ab aliquo inducantur, ſed proprio de corde malum confingunt, & adinueniunt de ſemetipſis, vtpote malicioſi, quod te feciſſe ſcriptura manifeſtè redarguit, dum di- *Malicioſi.* cit: Dixitq; Hieroboam in corde ſuo, &cæt. *Oſee. 8.*

Vndè

Vnde & alius propheta cũ de vitulo tuo loqueretur, Ex Iſrael (inquit) ipſe eſt, artifex fecit illum. Tu es ille artifex notiſsimus inter oẽs artifices, qui malũ operantur, vel operati ſunt in cubilibus ſuis. i. adinuenerunt de cordibus ſuis, qui in luce matutina, id eſt, cum deliberatione, non ignoranter, ſed ſciẽter (vt iam dictum eſt) faciunt illud, quod ex eo maximè probatur, quoniam contra dominum eſt manus eorum, id eſt, quoniã peccatum ſuum, dum redarguuntur, fortiter defendunt, quod feciſti tu, qui redargutus per prophetam, extendiſti manum tuam contra dominum, ſicut ſcriptum eſt. Cumq́ue audiſſet rex ſermonem hominis Dei, quem inclamauerat contra altare Bethel, extendit manum ſuam de altari, dicens: Apprehendite eum, & exaruit manus eius quã extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad ſe. Huiuſmodi vt contra dominum ita contra fratres & proximos, quibus præualent impiè fortes, & fortiter impij ſunt. Vnde & protinus ſubiungit. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, domoſq́ue rapuerunt, & calumniabantur virum & domum eius, virum & hæreditatem eius. Talium quoque quod væ illis ſit, vnus pro exemplo ſatis eſt, videlicet Achab rex Iſrael, qui concupiuit vineam Naboth, & quia noluit eam dare, calumniatus eſt cum vxore ſua, virum eundem & hæreditatem eius. Calũnia fuit eiuſmodi, Sumite (inquit) duos viros filios Belial contra eum, & falſum teſtimonium dicant: Benedixit Naboth Deum & regem, & ducite eum, & lapidate, ſicq́ue moriatur, & ita factum eſt. Talia fuerunt ſcelera Iacob, & talia peccata domus Iſrael, cuius inter reges iſti duo Hieroboã & Achab, cum vxore ſua Iezabel notiſsimi in ſceleribus ſunt, quorũ à peccatis, neque reges neque populares receſſerunt, imò vſq́ue adeo tandem in peius progreſsi ſunt, vt contra ipſum dominum Chriſtum cogitarent inutile, & operarentur malum, ita vt virũ eiuſmodi calumniarẽtur & hæreditatem eius, dicẽtes cùm vidiſſent eũ. Hic eſt hæres, occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. Væ igitur illis. Nã idcirco hæc dicit dominus, Ecce cogito ſuper familiam iſtam malum, vnde non auferetis colla veſtra, & non ambulabitis ſuperbi, quorum tempus peſsimum eſt. Videmus ita factum quia videlicet decem tribus iugum Aſſyrię poteſtatis ſubierunt, de quo auferre colla ſua, nec potuerunt, nec poſſunt, tribus autẽ Iuda in Babylonem ducta, rurſus quidem de illa captiuitate collum ſuum abſtulit, ſed rurſum captiuãtibus Romanis collũ ſuũ iã erigere, vel ſuperbi ambulare nõ poſsũt, ſũt enim contemptibiles coram omnibus hominibus, tempuſque paſsionum eſt illis, maximè pro ciuitate qua ſunt excæcati. Sequitur.

3. Reg. 13.
Violentia regũ Iſrael contra proximos ſuos
3. Reg. 21.
Matth. 21.

"[In die illa ſumetur ſuper vos parabola, & "cantabitur canticum cũ ſuauitate dicentiũ: Depopulatione vaſtati ſumus pars populi, " mei cõmutata eſt. Quomodo recedit à me, " cũ reuertatur, qui regiones noſtras diuidat? " Propter hoc non erit tibi mittens funiculũ, " ſortis in cœtu domini.] Senſum ſcripturarũ, " ſenſum verum quærere, & indagare cupientes, ſyluaticarum venationum recordamur, quarum in vſu quinam canes veraciter venatici ſint, comprobantur. Nam qui eius naturæ, vel ſagacitatis non ſunt, vt venationis infatigabili dilectione trahantur, mox vt ſpinetis, aut paludibus, aut ſcopulis, vel rupib. offenſi fuerint, fugientem capream, aut hinnulum ceruorum ſegnes obliuiſcuntur, & ad domeſtica cubicula vacui reuertuntur. Qui autem canes ingenui vel naturaliter ſunt venatici, nullius difficultatis offenſione ſuperantur, ſed eunt perniciter per aſpera, per inuia, quo ſemel aſpectæ venationis delectabili odore trahantur, quaſi morituri niſi capiant, miſerabiliter gemebundi, niſi apprehendant. Si canes domini ſumus, ſenſus veritatis in ſanctarum ſcripturarum ſylua denſiſsima venatio nobis eſt. Currimus vt comprehendamus, & tunc læti ſumus. tũc coram illo lætari geſtimus, ſi inter omnes literæ difficultates perſeueranter intenti, ſenſum bonum & vtilem, qui lectorem ædificet, & velut conuiuã oblectet, reportamus. Capitulum præſens ſecundum ſaltuum iam dictam ſimilitudinem, difficile eſt adeò, vt propter difficultatem eius dicat B. Hieronymus, & ſtudioſus ſenſuum tractator, & fidelis literæ interpres. Si quis autem in lege domini die ac nocte meditatus, maius habuit ſtudium, maius ingenium, ocium, gratiamq́ue & poteſt de præſenti capitulo probabilius aliquid dicere, non ſperno, non inuideo, quin potius cupio ab eo diſcere, quod ignoro, & libenter me diſcipulum profitebor dummodo doceat, & non detrahat. Nihil enim tam facile quàm ocioſum & dormientem de aliorum labore, & vigilijs diſputare. Hæc ille pro difficultate dixit præſentis capituli, quo ſic per hunc prophetam dictum eſt. In die illa ſumetur ſuper vos parabola, & cantabitur canticum cum ſuauitate dicentium: Depopulatiõe vaſtati ſumus, &c. vt ſuprà. Reddiderat autem hũc ſenſum. Sicut enim mala operati ſunt contra dominum, ſic mala captiuitatis perpetua ſuſtinebunt, & in tantam venient anguſtiam, vt omnia eorum cantica, & Pſalmi vertantur in luctum, nihilq́ue aliud nouerit loqui populus, niſi hoc, depopulatione vaſtati ſumus, ſiue miſeria miſeri facti ſumus. Terram quippe repromiſſionis, quæ prius duabus & ſemis tribubus ſorte diuiſa fuerat trans Iordanum Moyſen mittente funiculum, & poſtea ab Ieſu nane tribubus reliquis diſpertita. Hæc gentibus. Romano menſore diuiſa eſt. Et nemo fuit qui prohiberet, quin potius cum vniuerſas obtineant nationes, nullius eſt in

Exempla à canibus venaticis.
Difficultas huius capituli.
Cantica Iudæorũ in luctum verſa
Num. 32.
Ioſu. 14.

Iudæis qui antiquũ priſtinã libertate poſſideat ſtatum. Hæc ergo cùm dicit, & cũ plura ſimilia diuerſis in locis, hiantem atq; latrãtem canem auditorem reddit, vt ſicut in pleriſque ſic & in præſenti loco ſeipſum adhuc ſubeſſe ſentiens, quantumuis fugientem velut capream aut ceruorum hinnulum non ceſſet inſequi. Dicimus itaque, quia dies illa ſiue tempus peſſimum, in quo parabolam ſuper illos ſumendam, canticumque cũ ſuauitate cantandum prædixit, tempus pręſens eſt. Nunc enim ſuper illo parabolam ſumpſimus, videlicet, ex quo Apoſtolus ſic præſcripſit, vt diceret: Hæc autem omnia in figura contingebant illis. Nimirum quod & corpora illorum in deſerto proſtrata ſunt, qui rubrum mare tranſierant, & in Moyſe baptizati fuerant in nube & in mari, & illud quod decẽ tribus à domo Dauid ſciſſæ ſunt, & in Aſſyrios captiuitate abierunt, & illud quod Hieruſalem ciuitas ſancta Chaldaico igne conflagrata eſt, & Iuda in Babylonem tranſmigrauit, parabola magna, parabola ſuper omnes illos ſumpta nobis eſt. Denique ſecundum horum ſimilitudinem damna eccleſiæ, quæ de multitudine credentium, ſiue nomine tenus Chriſtianorum frequenter acciderunt mater eccleſia conſiderat, & ad correctionem ſiue ad conſolationem filiorum parabolas eiuſmodi ſæpius recitat, ſiue cũ falſi fratres qui eandem profiteri fidem videntur, propter malos mores æternæ promiſsionis terra digni æſtimantur, quaſi in deſerto proſternuntur, ſiue cũ manifeſtè hæretici fidei veritatem abdicantes, veraciter ſeſe ſcindunt è domo Dauid, & impiorum dogmatum vitulos fabricantur, quaſi aureo fulgore nitidi ſermonis, ad ſimplices decipiendos ſemper intenti. Quid de Babylonica captiuitate dicam? Nunqu d ſolummodo parabola nobis eſt, & non etiam ſuaue cãticum? Deniq; quoties cantamus, Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Syon, &c. canticũ cantatur, ſuper illos ſumptum, & nobis congruum, qui reuelatos in Chriſto habentes oculos in illa captiuitate, quæ tunc per Nabuchodonoſor vni populo accidit, vniuerſalem intelligimus captiuitatem humani generis, quæ per diabolum euenit in tranſgreſſione primi hominis. Et taliter cantare, eſt dicere, depopulatione vaſtati ſumus, quod verum eſt, ita vt etiam veraciter dicamus, morte mortui ſumus. Nam in Adam omnes moriuntur. Quod autem ſubiungitur, pars populi mei commutata eſt, propius ad quẽpiam de gente illa electum & ſanctum, verbi gratia, ad Apoſtolum pertinet, cuius populus ſecundum carnem Iudaicus populus eſt. Nam illius populi ſui quæ pars fuerit exprimit his verbis. Quorum adoptio eſt filiorum, & gloria & teſtamentum, & legiſlatio & obſequium, & promiſſa, quorum patres & ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula Amen. Dicat ergo ſiue idem Apoſtolus, ſiue quilibet alius ex illo populo ſanctus & verus, pars populi mei commutata, id eſt, tota dignitas Iudæis ablata, & gentibus data eſt. Quod dum dicitur, & fit, ſumitur ſuper eos etiam in illa parabola, de duabus fratribus, Iacob & Eſau, quia videlicet ſecundum rem illorum corporaliter geſtam, fit hoc ſpirituale myſterium, dum ſpiritualia primogenita Iudæorum commutata, id eſt, ſupplãtatori populo gentium data ſunt. Nimirum talis aſſumptio parabolæ vel cantici, digna eſt præſenti præconio ſpiritus prophetici, quia magna eſt, & ad illam pertinet aſſumptionem, de qua cùm loqueretur Apoſtolus, Quę (inquit) aſſumptio, niſi vita ex mortuis? Dicitur autem huiuſmodi parabola cum ſuauitate dicentium: Verè nanque ſuaue eſt huiuſmodi canticum, eis duntaxat qui dicunt, & dicere ſciunt. Nam econtra illis ſuper quos dicitur, ſecundum eiuſmodi parabolam, nimis amarum eſt tormentũ. Vbi autem dicitur, commutata eſt pars populi mei, vt ſequẽs verſiculus cohæreat, ſubaudiendum eſt eiulantis, atq; dicentis: Quomodo recedet à me, cùm reuertatur qui regiones noſtras diuidat? Sicut enim prædictus Eſau, magno clamore irrugiens, & eiulatu magno flens, iuſtè (inquit) vocatum eſt nomen eius Iacob, ſupplãtauit enim me in altera vice, primogenita mea ante tulit, & nunc ſecundo ſubripuit benedictionem meam. Sic populus Iudaicus credentem ex gentibus populum, iam altera vice contra ſe reuerſum eſſe, & non deſiſtere videns, dolet & torquetur, dicitque: Quomodo recedet à me cùm reuertatur, qui regiones noſtras diuidat? Regiones nanque Iudæorum in eo reuertentes diuidimus, quod guſtata dulcedine primogenitorum quæ ante tulimus, id eſt, prædicatione Euangelij, quam ſuſcepimus, iterum ſuccingimur, & omnes ſcripturas eorum, legem & prophetas & Pſalmos inuadimus, Chriſto regiones iſtas metiente ac diuidente. i. ſenſum nobis aperiente, vt intelligamus, optaret nos Iudæus recedere ſaltẽ cõtẽtos primogenitis. i. verbo euangelij, quod oportebat illum primum loqui, ſed nõ deſiſtimus, niſi omnes (vt iam dictũ eſt) ſcripturas rapientes, ſpoliatos illos, & ab omni veritate nudos eſſe oſtendamus. Cùm igitur ſecundum eiuſmodi parabolã populus iſte ſit Eſau, qui & ante primogenita, & ſecundo vniuerſas æternæ benedictionis regiones perdidit, rectè mox dicitur illi. Propter hoc non erit tibi mittens funiculum ſortis in cœtu Domini. Et eſt ſenſus. Quoniam tu ô popule carnalis, qui te ſemen Iacob exiſtimas, talis effectus es, vt rectè de te talis parabola ſumpta ſit, & cãticũ quo decãtaris, ꝙ ſis Eſau, quod

ſimul.

1. Cor. 10.

Vituli aurei hæreticorum.

Pſal. 136.

Pars populi mei cõmutata eſt.

Rom. 9.

Gen. 2

Rom. 11.

Gen. 3

ſis multitudo incredula, quæ quamuis ma-
re tranſierit, proſtrata eſt in deſerto, nec ter
ram ꝓmiſsiõis intrauit, ꝙ ſis illa turba, quæ
ſcidit ſe à domo Dauid, & vitulos aureos fe-
cit, propter hoc nullus de tuo cœtu cõputa-
bitur inter eos, qui vocati ſunt à dño, vt pro
miſsionem accipiant æternæ hæreditatis. Se-
quitur [Ne loquamini loquẽtes, nõ ſtillabit
ſuper iſtos, nõ cõprehendet eos confuſio, di
cit dominus domus Iacob, Nunquid abbre
uiatus eſt ſpiritus domini, aut tales ſunt co-
gitationes eius?] Ordo verborum eſt, O do
mus Iacob, dominus dicit: Ne loquamini lo
quentes, non ſtillabit ſuper iſtos, non cõpre-
hendet eos confuſio. Ne loquamini loquen
Reſponſiones Iudæorum contra nos. tes, nunquid abbreuiatus eſt ſpiritus domi-
ni, aut tales ſunt cogitationes. Porrò qui ſen
ſus ſit quotidiano experimẽto ſerè perdoce
ri poſſumus. Quoties nanq; illis loquimur
Ioan. 3. dicentes: cõdemnari omnẽ hominẽ in Chri
ſtum non credentem, nec Iudæũ pertinere
ad ſalutẽ Chriſto incredulũ, iuxta illud, qui
aut incredulus eſt filio, nõ videbit vitã, ſed
ira Dei manet in eo, quanto magis quoq; de
ſcripturis antiquiorib. iſtud cõprobari niti
mur. Tanto bellicoſius ſcutũ cõtra arripiũt,
ſcutũ cordis ſibi faciunt magnitudinẽ patrũ
ſuorum, dicentes: impoſsibile eſſe, vt cõdem
netur genus illorũ, & iſtud quoq; dicũt. Nũ-
quid mẽdax eſt Deus, aut mutabilis eſt De⁹?
Nunquid ſicut homo diuerſis voluntatib.
variatur, vt olim circuncíſionẽ, nunc aũt ba-
ptiſmum ſubire debeamus, vt olim firmaue
rit nobiſcũ pactũ & cum patribus noſtris, &
nunc ad inimicitias conuerſus ſit? Nimirum
ſicut nũc de iudicio futuro, ita & tunc quan-
do prænunciabant prophetæ aduentum Aſ-
ſyriorum, ſiue Chaldæorũ, & in captiuitatẽ
iturum eſſe propter peccata populũ illum,
totum ꝙ dicebatur repellebant, & incredi-
bile eſſe volebant, impoſsibile eſſe decerta-
bant, taliter derelinqui ſanctum populum,
& ſanctã progeniem patrum ſanctorum, lo
cum ſanctum, templum pulchrũ & glorio-
ſum. Dicebant ergo ſecundum verba hæc,
non ſtillabit ſuper iſtos, & non cõprehendet
eos confuſio. Nuoquid abbreuiatus eſt ſpiri
tus dñi, aut tales ſunt cogitationes eius? dice
bant (inquam) mendaces & blaſphemos eſſe
prophetas, imò nec prophetas ſed audaces di
ci debere ſycophantes, qui auderent dicere,
ꝙ ſtillare deberet ira de cælo ſuper Abrahæ
filios, ſuper genus Iſaac, ac ſuper ſtirpem Ia-
cob, quod gentem ſic magnificatã & hono-
ratã cõprehenderet confuſio, ꝙ tam breuis
diceretur eſſe ſpiritus dñi, vt tam cito pœni
teret eũ ſuper bonis quæ promiſerat illis, &
quod tales. i. tam mutabiles diceretur habe-
re cogitationes Deus, qui eſt incõmutabilis.
Siquidem aiebant, homines iſti non quæſie-
runt pacẽ populi huius, ſed malũ. Hæc ergo
intuens propheta, imò per prophetã domi-
nus, ne (inquit) loquamini, loquentes verba
huiuſcemodi. Quid enim? [Nónne verba
mea bona ſunt cum eo qui rectè graditur?
Et econtrariò, populus meus in aduerſariũ
conſurrexit.] Ac ſi dicat: Vt quid talia loqui
mini, & quaſi pro me æmulamini, declamã
do quod ego ſim Deus fidelis, Deus patiens
& longanimis, quod non eſſem, ſi ſtillaret à
me malum ſuper vos, ſi cõprehenderet vos
confuſio? Nónne & cũ iſtud vobis fecero, ni
hilominus verba mea, cũ quo eſſe debent, cũ
eo ſunt bona & proſpera. Et quis ille eſt, niſi
is qui rectè graditur? Nimirum econtrariò
debent eſſe dura & aduerſa cum eo qui non
rectè graditur, qui in contrarium conſurre-
xit, ꝙ fecit populus meus. Conſulite ipſam, *Deut. 6.*
quam ſuſcepiſtis legem, & ipſa reſpondebit
vobis quales inter me & vos conditiones fu
erint. Exẽpli gratia: Cuſtodi ergo præcepta,
& cæremonias, atq; iudicia, quæ ego mando
tibi hodie vt facias Si cuſtodieritis & feceri-
tis ea, cuſtodiet dominus Deus tibi pactum
& miſericordiam quam iurauit patrib. tuis.
En (inquit) propono in conſpectu veſtro ho
die benedictionem, & maledictionem, bene *Ibidem 11*
dictionem, ſi obedieritis mandatis domini
Dei veſtri, maledictionem, ſi non audieritis
mandata domini Dei veſtri. Ecce autem po
pulus meus mandata mea non cuſtodiuit,
ſed in contrarium conſurrexit. Nunc ergo
exigere poteſt aut debet, vt cũ eo verba mea
bona ſint, vt eſſe debent cũ eo qui rectè gra-
ditur, & non potius maledictionem ſubire,
ſicut in conditionalis legis decreto contine-
tur? Ad hæc tanquam ſi quæreret populus
in quo mandatis domino non obedierit, ſed
potius in aduerſariũ cõſurrexerit, protinus
ſubſequitur, & dicit. [Deſuper tunicam pal
lium ſubtuliſtis, & eos qui tranſibant ſim-
pliciter, conuertiſtis in bellum. Mulieres po
puli mei eiеciſtis de domo deliciarum ſuarũ,
à paruulis earum tuliſtis laudẽ meam in per-
petuum. Surgite & ite, quia non habetis hic
requiem. Propter immũditiam eius corrum
petur putredine peſsima.] Cauſas reddidit,
ex quibus cõuincitur populus, quod in ad-
uerſarium conſurrexerit. Oportebat autem
cauſas eſſe vniuerſales, id eſt, ad vniuerſum
populum pertinentes, quoniam non de vno
homine, quod in aduerſariũ conſurrexerit,
ſed de vniuerſo populo dictum eſt per apo-
ſtrophen ad vniuerſum populum, deſuper
tunicam pallium ſuſtuliſtis, & cætera om-
nia verbis præteriti temporis, quod non vi
deretur adeò eſſe conueniens, ſi tantummo
do de quotidianis loqueretur iniurijs ſiue
rapinis. Igitur vbi, quando, & quomodo
populus Domini ita in aduerſarium con-
ſurrexerit, vt deſuper tunicã pallium ſuſtu
lerit, & cætera hæc faceret, de ſanctæ ſcri-
pturæ rationibus proferendum eſt, & nihil
ominus quis ille fuerit culus deſuper tunicã *3. Reg. 11.*
pallium ſuſtulerunt. Hoc facere cupientes,
primùm quærimus, quid rationis fuerit,

quod Achaz própheta loquens cum Hiero-
boam in ſermone domini de regno, pallio
Tunica re- nouo quo indut⁹ erat, réipſam taliter ſigni-
gnum Iuda ficauit, vt ſcinderet illud in duodecim par-
pallium re- tes, tolle (inqnit) tibi decem ſciſſuras. Hæc
gnũ Iſrael. enim dicit Dominus Deus Iſrael, Ecce ego
2. Reg. 5. ſcindam regnum Salomonis de manu eius,
& dabo tibi decem tribus. Profectò per pal
lium ſuum regnum Iſrael ſatis manifeſtè ſi-
gnificauit, atque idcirco factum illud hic
sn præſenti loco cùm dicitur, deſuper tuni-
cam pallium ſuſtuliſtis, nos animaduertere
facit, quia cæleſtis gratia puero ſuo Dauid,
quaſi pallinm ſuper tunicam dederat Iſrael
& Iudam, vt ſuper vtrumq; regnaret. Prius
quaſi tunica induerat illum, quando regnũ
dedit ei primum ſuper Iudam ſolum. Septẽ
quippe annis regnauit in Hebron ſuper do
mum Iuda, priuſquam regnaret ſuper om-
nem Iſrael. Quando verò venerunt vni-
uerſæ tribus ad Dauid in Hebron & vnxe-
runt eum regem ſuper ſe, cùm iam ſeptem
annis (vt diximus) regnaſſet ſuper domum
Iuda, tunc dominus eidem Dauid, ſuper tu
nicam pallium quoque addidit. Et congruè
ſicut per Iſraeſem pallium, ſic & per tunicã
domus Iuda intelligitur, quia videlicet ſicut
tunica propius hęret corpori, quàm pallium
ſic tribus Iuda propinquior quã cęteræ tri
bus fuit ipſi Dauid, nam ipſe ex illa tribu
extitit. Igitur ô popule meus, ſi quæritis cur
dixerim, & econtrario populus meus in ad-
uerſarium cõſurrexit, ecce dico vobis, quia
deſuper tunicam pallium ſuſtuliſtis, id eſt,
voſmetipſos ſemini Dauid ademiſtis, voſi-
pſæ decem tribus ab ipſo receſsiſtis, vt à me
quoque recederetis, ſicut & feciſtis. Nam re-
licto altari & templo meo, ſpretis promiſsio
nibus ſeminis, quod eſt Chriſtus, quæ dictæ
ſunt ad Dauid, vitulos aureos, quos fecit
2. Reg. 15. Hieroboam, coluiſtis, & colere non deſtiti-
Ibidem 20. ſtis. Hoc agentes ſiue agere iam dudum in-
tendentes, eos qui tranſibant ſimpliciter cõ-
uertiſtis in bellum. Quinam erant illi? Ni-
mirum ipſe Dauid & viri eius, viri fortes, i-
mò fortiſsimi, & quantum fortes, tantũ ſim
plices, id eſt, bona fide & ſimplici corde cũ
Sciſsio re- Deo & hominibus ambnlãtes. Illos (inquã)
gni propter conuertiſtis in bellum, conſtituentes ſuper
peccatum vos regem Abſalon aduerſus patrem ſuum,
Dauid & & illo mortuo, rurſus ſequentes Seba filiũ
Salomonis Bochri. Iam tunc penè deſuper tunicam pal
lium modo iam dicto ſuſtuliſtis, quia videli
cet buccinante Seba & dicente: Non eſt no-
bis pars in Dauid, neque hæreditas in filio
Iſai, ſeparatus eſt omnis Iſrael à Dauid, & ita
ſine pallio parumper remanſit in ſola tuni-
ca, quia ſoli adhæſerunt ei contribules ſui vi
ri Iuda. Peccauerat nanq; in Vriam, & idcir-
co laborabat, ſubtrahente domino ad breue
tempus pacem veſtram, non tamen auxilij
ſui gratiam, quia citius illo propitio, ita rece-
pit pallium ſicut & tunicã, id eſt, Iſraelẽ ſic-
ut & Iudam. At vbi peccauit filius eius Salo
mon, non in vnum hominem, ſicut ipſe
Dauid in Vriam, ſed in ipſum Deum, co-
lendo deos alienos propter mulierum con-
cupiſcentiam, tunc infirmata eſt domus Da- *Hebr. 13.*
uid, & vos præualuiſtis tollere illi pallium,
nec enim vobis reſiſtere potuit. Quare? An-
te enim (inquit dominus) factum eſt ver-
bum hoc, id eſt, iudicium hoc, videlicet vt
non poſſet reſiſtere domus Dauid exigen-
tibus peccatis, vt dimitterem vos ſecundum
deſideria cordis veſtri. Notanda proprietas
dictionis, quia ſic eſt dictum, & eos qui
tranſibant ſimpliciter, conuertiſtis in bel-
lum. Tranſire nanque ſanctorum & ele-
ctorum eſt, qui manentem hic ciuitatem
non habent, ſed futuram inquirunt, ſecun-
dum nomen Hebræorum, de quibus Da- *3. Reg. 14.*
uid tam fide, quàm carne ortus eſt. He-
bræi nanque Latinè dicuntur tranſitores.
Eiuſmodi fuerunt Dauid & Ezechias, &
Ioſias, & cætera domus Dauid fidelis, in-
tra quam & domum Hieroboam, ſicut
ſcriptura refert, ſemper bellum fuit. Iuxta
quam ſimilitudinem nunc vſque ſemper
bellum eſt, & erit vſque in finem ſeculi,
inter eos qui in præſenti ſeculo animam fi-
gunt, & eos qui ad æterna futuri ſeculi bo-
na tranſire ſatagunt. Igitur & eos, inquit,
qui tranſibant ſimpliciter conuertiſtis in
bellum, & illo bello malum obtinuiſtis
triumphnm. Quomodo? Mulieres, inquit,
populi mei eieciſtis de domo deliciarum
ſuarum, & à paruulis earum tuliſtis laudem *3. Reg. 12.*
meam, in perpetuum. Quænam erant mu-
lieres populi mei, niſi homines infirmio-
res in vobis, qui populus meus eſſe debui-
ſtis? Quæ autem erat domus deliciarum
eiuſmodi mulierum, niſi domus mea in Hie
ruſalem, domus orationis in qua inuoca-
batur nomen meum. De illa domo vos
mulieres illas eieciſtis, id eſt, infirmiores
& pauperes, quibus præualuiſtis, ſicut mu-
lieribus ſolent viri præualere. Eieciſtis,
inquam, videlicet tenendo & teneri co-
gendo illud edictum Hieroboam. Nolite
vltra aſcendere in Hieruſalem, ſed ite ad
adorandum vitulum vſque in Dan. Ita ei-
ciendo mulieres à paruulis earum, tuliſtis
laudem meam in perpetuum, id eſt, igno-
rantem & errantem multitudinem feciſtis
in malo perſeuerare, vt nunquam recede-
rent à peccatis Hieroboam. Notanda hic
trina diſtinctio peccantium, quã in ſanctis
ſcripturis animaduertere ſolemus, ita vt eo
rum qui per ignorantiam, & eorum qui per *Trina diſtin-*
infirmitatem, & eorum qui per ſuperbiam *ctio peccan-*
peccant. Nam qui per ſuperbiam peccant, *tium.*
ipſi ſunt contra quos maximè inuehitur,
ſic incipiendo, & econtrario, popnlus meus
in aduerſarium conſurrexit. Qui autem per
infirmitatem peccatis conſentiunt, ipſi ſe-
quenti loco denotãtur, dicendo: Mulieres
populi

populi mei cieciſtis de domo deliciarum ſuarum. Porrò qui per ignorantiam delinquũt, ipſi ſunt de quibus ait. A paruulis earum tuliſtis laudem meam in perpetuum. Omnes pariter inexcuſabiles ſunt, & illi fortes viri ſimplicium debellatores, qui fortiter deſpoliauerunt, & ille mulieres quæ cum viri eſſe deberent, effœminatos tali in periculo animos habuerunt, timendo homines plus quã Deum, & illi paruuli ſenſu qui ſcientiam dei non habuerunt, & omnes pariter vna ſentẽtia feriuntur, quam protinus depromit, dicens: Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem. Quod cùm dicit, ſubaudiendum eſt illud quod notiſsimũ eſt, & eſſe debet, propter peccata Hieroboam, vel quia non receſsiſtis à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael, vt ſequens verſiculus propter immunditiam eius, neque præſens eſt, nominatiuus caſus quem requirit hoc tertiæ perſonæ verbum corrumperetur. Non vtique accidit hoc per imperitiam ſiue incuriam eloquentis, ſed per naturam & ſeueram indignationem prophetici ſpiritus inſame nomẽ execrantis, & ſuperfluum eſſe iudicantis, in libro ſuo ſcribere vocabulum, quod toties hiſtoria ſacra denotauit, dicendo de ſingulis regibus Iſrael, non receſsit à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael. Itaque propter immunditiam eius, ſubauditur Hieroboam, quem tu ô lector quomodo ignorare potes, eius, inquam, qui peccare fecit Iſrael, putredine peſsima corrumpetur, ipſe qui in immunditiam eius ſuſcepit Iſrael? Vide ergo, vt ſanctæ ſcripturæ ſis familiaris ac domeſticus, & tunc animaduertes, quàm familiariter ad te cõuerſus, ſpiritus ꝓpheticus, qui dixerat fugite & ite, quia non habetis hic requiem, dicit tibi, propter immunditiã Hieroboam corrumpetur Iſrael putredine peſsima. Quã propter immunditiam? Nimirum propter vitulorum cultum, qui magna eſt immunditia eius qui fecit eos. Si enim de

Immunditia Iſrael, vitulorum cultus. *Exod. 32.*

vno vitulo quem fecerant in deſerto veraciter dictum eſt. Videns ergo Moyſes populum quod eſſet nudatus, ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, quanto magis de duobus rectè dicitur propter immunditiam eius, qui illos fecit? Igitur propter immunditiam eius, propter nõ dominos, ſed vitulos eius, quia factus eſt immundus, Iſrael corrumpetur, non qualicunque, ſed peſsima putredine, id eſt, non ſola corporum quæ nunc imminet captiuitate, ſed animarum quoque abiectione, & irrecuperabili damnatione, quia pœnitentiam noluerunt agere. His dictis ex imperio domini, ſtatim ex affectu proprio ſubiungit. [Vtinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mẽdacium potius loquerer.] Non enim abſque dolore, ſine miſericordia, ſine compaſsione circa genus ſuum eſſe poterat homo Dei, quamuis cõtra eos inueheretur in ſermone dñi zelo tam vehementi, ſicut nec Apoſtolus cũ aduerſus idipſum genus ſuũ vehemẽter inueheretur, declamãdo cęcitatem eius, ita prælocutus eſt. Veritatẽ dico in Chriſto, nõ mentior, teſtimoniũ mihi perhibente cõſciẽtia mea in ſpiritu S. quoniam triſtitia eſt mihi magna, & cõtinu' dolor cordi meo. Nã quo pondere ſtatim ibidẽ ſubiungit, optabã enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundum carnem meã, qui ſunt Iſraelitæ. Eodẽ & iſte, vtinã (inquit) non eſſem vir habens ſpiritũ, & mendacium potius loquerer. Nẽpe qui facit hoc, anathema eſto à Deo, vtpotè pſeudopropheta loquens de corde ſuo, non ꝙ Deus inſpirat, ſed quod mendacij pater diabolus ſerpens antiquus inſibilat. Ad hæc dñs reſpondet. [Stillabo tibi vinum in ebrietatem, & erit, ſuper quem ſtillatur populus iſte.] Ac ſi dicat, Nõ erit ita, vt tu nũc optabas, ſed tibi ſtillabo vt nunc vſq; ſtillaui, non aquã mendacij, ſicut pſeudoprophetis, ſed vinum veritatis, ſicut vatibus ſanctis, & hoc vſq; in ebrietatẽ, & vſque quo tu inebrieris, & tacere non poſsis, ſed loquaris ex abundantia cordis, & ſuper quem ſtillatur veræ prophetiæ pluuia, populus eſt iſte pro quo tu doles, & quantumuis doleas iſte eſt, iſte (inquam) putredine peſsima, ſicut prophetaſti, corrũpi habet. Huiuſmodi dolor cõſolatione dñi dignus eſt. Sequitur ergo, dicitq; & ipſi & per ipſum cæteris humiliũ ſeruorum ſuorum conſolator dñs. [Cõgregatione congregabo Iacob, totũ te in vnum conducã, reliquias Iſrael pariter ponã illum, quaſi gregem in ouili, quaſi pecus in medio caularum tumultuabuntur à multitudine hominum. Aſcendet enĩ pandens iter ante eos, diuident & tranſibunt portã, & egrediẽtur per eam, & tranſibit rex eorũ corã eis, at dominus in capite eorum.] Profectò liquet, verba conſolatoria hæc eſſe, vt nõ deleat Iacob ſiue Iſrael, id eſt, quicũq; de illo patriarcha ſancto ſecundum carnem natus, ſecundum fidem quoque filius eius, quemadmodum iſte propheta dolens dixerat, vtinam mendacium loquerer, id eſt, vtinam nequaquam ſecundum prophetiam meam tanta Iſraeliticæ multitudinis amiſsio fieret. Vtinam cæcitas in Iſrael non contingeret. In eodem iſtum ſpiritus conſolatur, in quo & Apoſtolus, qui dum loco ſupra memorato dixiſſet, quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, ſubiunxit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Illa plenitudo gentium hic dicitur Iacob, in eſt, ſupplantator, dicendo, congregatione congregabo Iacob, totum eſt. Nam reliquiæ Iſrael, quæ vt idem Apoſtolus ait, ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt, manifeſtè hic ſequentibus verbis exprimuntur, in vnum conducam reliquias Iſrael. Et eſt ſenſus, Iacob, id eſt, ſupplantatorem

Rom. 9. *Rom. 11.*

tatorem ex gentibus populum congregans, & reliquias Iſrael conducens, vnum efficiã cœtũ, vt in vnitate ſint habendo vnã fidẽ, & vnum ſpiritum, vt nulla ſit diſtinctio ꝓ carnis origine, ſed oẽs tam Iudæi, quã Græci filij ſint Iſrael, & filij Abrahæ. & indifferenter reputentur in ſemine. Hoc eſt, ꝙ adhuc repetens pulchra exornat ſimilitudine. Pariter (inquit) ponã illum quaſi gregem in ouili, & quaſi pecus in medio caularum. Idẽ videtur eſſe quaſi gregẽ in ouili, & quaſi pecus in medio caularũ, ſed non ſine cauſa repetiuit, quia videlicet nunc quidem eſt vnus grex & vnũ ouile, ſed aliunde grex Iudaici, & aliũde venit grex gentilis populi. Nam

Ioan. 10. ille paſtor omniũ dixit, Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocẽ meã audient, & fiet vnũ ouile & vnus paſtor. Igitur & reliquias Iſrael quaſi gregem in ouili, & plenitudinẽ gentium, quaſi pecus in medio caularũ pariter ponã & pariter (inquã) id eſt, habẽtes vnam fidem, & vnum ſpiritum, ita ſimpliciter obedientes vnicæ regulæ veritatis, ſicut manſuetæ oues ſubditæ ſunt paſtori. Nec verò parua multitudo erit, ſed tumultuabuntur aità multitudine hominũ, quia videlicet oues iſtæ homines ſunt, & homines hi tam multi erunt, vt magnum & publicũ per orbem terrarum faciant diuinæ laudis tumultum, cum magno tumultu cælum, herbidũque paſcendo compleãt paradyſum. Quod cùm factum fuerit, nec tu Michea, nec aliquis prophetarum ſiue Apoſtolorum dolorem aut triſtitiam habebit de amiſsione filiorum Iſrael carnalium. Tales vel tanta cõgregatio, quomodo vel per quem facienda

Pandens iter eis Chriſtus eſt. ſit, et exponens: aſcendit enim (inquit) pandens iter ante eos, diuident, tranſibunt portam, & egredientur per eam, tranſibit rex eorum corã eis, & dominus in capite eorũ. Iſte prudens iter, iſte rex & dominus tranſiens coram eis, ipſe eſt, qui loco iam prælibato in euãgelio dicit. Ego ſum paſtor bonus. Quomodo iſte aſcendit, pandens iter ante eos? Cùm, inquit, proprias oues emiſerit, ante eas vadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocẽ eius. Quomodo ante eas, niſi patiendo pro illis, rẽlinquens exemplum patiẽ

Ioan. 10. di, & aperiens aditum paradyſi? Aſcendet ergo, inquit, ſubauditur in crucem & exaltabitur à terra bonus paſtor, ponendo animã ſuam pro ouibus ſuis, aſcendet ſuper occaſum, id eſt, ſuper mortem, reſurgendo mortem quippe calcabit, & aſcendet ſuper cælos cælorum, & ſedebit ad dexteteram patris, pandens iter ante eos, videlicet vt eo perueniat humilitas gregis, quo præceſsit celſitudo paſtoris. Sic illo pandente iter extunc di-

Pſal. 117. uident & trãſibunt portã, & egrediẽtur per eam, illã videlicet portã, de qua Pſalmiſta. Hæc, inqt, porta dñi, iuſti intrabunt per eã. Quænã hæc eſt porta, niſi ipſa eadem paſsio Chriſti, extra quam nulla eſt porta, nulla eſt via, qua in vitã quis poſsit ingredi? Portã illã quã fecit in latere crucifixi lancea militis inundationẽ illam ſanguinis & aquæ, quæ inde

Exod. 14. profluxit, diuident, ait, & trãſibunt & egredientur per eã, nimirũ ſecundũ diuiſionẽ maris rubri, per quã trãſierunt filij Iſrael, merſo Pharaone cũ currib. & equitib. ſuis. Hãc ita diuidere oportet, vt vnũ eundemq; Chriſtum, cuius in morte baptizati ſumus, Deũ & hominẽ credentes, & naturã vtrãq; certa diſcretione dinoſcentes, impaſsibilẽ quidem ex diuinitate, paſſum aũt ſemel ex humanitate confiteamur, firmiterq; teneamus. Ita diuidentib. & tranſeuntibus tranſibit, inqt, rex eorum coram eis, quod iam factum eſt, tranſiuit enim ex hoc mundo ad patrem, & dominus in capite eorum, quia videlicet dominus nomen eſt illi, & ipſe caput, ipſi autem membra ſunt, ille rex & iſti populus, ille paſtor, & iſti oues paſcuæ eius. De iſto tranſitu atque egreſſu per portam hanc, ipſe loco iam dicto loquitur. Per me ſi quis introierit, ſaluabitur & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Ingreditur enim quis, dum fidem ſuſcipiendo fit ouis huius paſtoris, & egreditur dum vitam præſentẽ finit, & tũc paſcua inuenit vitæ æternæ immarceſsibilis. Sed & hoc ibidem dicit: Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & la-

Ioan. 10. trones. Item, fur non venit, niſi vt furetur, & mactet, & perdat. Hoc eſt quod prophe-

CAP. III. ta dicturum illum certiſsimè eſſe ſentiens, quaſi iam dixerit, protinus ait. [Et dixit, „ audite principes Iacob, & duces domus „ Iſrael, Nunquid non veſtrum eſt ſcire iu- „ dicium, & odio habetis bonum, & diligi- „ tis malũ? Qui violenter tuliſtis pelles eorum „ deſuper eis, & carnem eorum deſuper oſ- „ ſibus eorum. Qui comederunt carnem po- „ puli mei, & pellem eorum deſuper excoria- „ uerunt & oſſa eorũ confregerunt & conci- „ derunt, ſicut in lebete, & quaſi carnem „ in medio ollæ.] Poſtquam decem tribuum peccata declamauit, & detrimentum carnis Iacob, quod contingit in illis tam anima perditis, quàm corpore in captiuitatem irreuocabilem abductis, conſolatus eſt ex promiſ-

Principes & duces Iudæ, fures et latrones. ſione regis & Domini noſtri, de quo nobis nunc ſermo fuit, rurſus ab altero exordio incipiens, peccata Iudæ & Hieruſalem depromit, & pœnam prædicit, quam ſimili fine concludit, ſicut ſequens ſcripturæ ſeries oſtendit. Præmiſſo nanque propter hoc cauſa veſtri Syon quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, protinus de Chriſto, ſubiungit. Et erit in nouiſſimo dierum erit mons domus DOMINI præparatus in vertice montium, & cætera. Igitur dum præmiſſo, pariter ponam illum quaſi gregem in ouili, & quaſi pecus in medio caularum, Dominum aſcendentem & iter pandentem dixiſſe, & ſubiungit:

Audite

Audite principes Iacob, & duces domus Iſrael, ſubintelligendum eſt, falſo principes, & falſo duces, nam veraciter ſures, & latrones. Nam & illud, quod ſequitur, nunquid non veſtrum eſt ſcire iudicium, qui odio habetis bonum & diligitis malum, melius daret quanti vel quam grauiſsimi ſit ponderis, ſi ad eiuſdem ſermonis diſpiciamus initium, *Ioan 9.* quod tale eſt. In iudicium ego veni in hunc *Mat.15.23* mundum, vt qui non vident, videant, & quí vident, cæci fiant. Sic incepti ſermonis cauſa erat, quòd phariſæi, quos ipſe interdum duces cæcos appellauit, illum à natiuitate cæcum, quem ipſe illuminauerat, propter teſtimonium veritatis, foras eiecerant, & extra ſynagogam eſſe fecerant. Cum ergo ſic incepiſſet, in iudicium ego veni in hunc mundũ, *Ioan. 9.* vt qui nõ vident, videant, Et qui vident, cæci fiant, illis contradicentibus, Nunquid & nos cæci ſumus, verbis ſubſequentibus dignos eſſe illos cæcitate comprobauit, & nondum quidem videri ſibimetipſis, quod eſſent cæci, ſed mox futurum eſſe, vt eorum tanquam furum & latronũ eruerentur oculi. Sequitur enim. Amen amen dico vobis, *Ibid. 10.* qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliundè, ille fur eſt & latro, &c. Igitur o falſi principes, & falſi duces domus Iſrael, veri fures & veri latrones, qui non intraſtis per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendiſtis aliundè, neque enim intraſtis per verũ verbum Dei, ſed veſtrum mendacium, ſectantes turpe lucrum, qui odio habetis bonum & diligitis malum, eijcitis enim videntem & illuminatum, & omne pecus vultis eſſe cæcum, audite hoc, Nunquid veſtrum eſt ſcire iudicium, ſubauditur, & non miſericordiam? Miſericordia namque longè facta eſt à vobis, iudicium autem ſcietis, iudicantis ſeueritatem experiemini, vt videlicet efficiamini, quemadmodum dixi, quia in iudicium veni, vt qui non vident, videãt, & qui vident, cæci fiant. Hoc veſtrum eſt, hæc pars veſtra vobiſq; repoſita eſt. Quare? Quia facitis quod furis eſt, qui non venit niſi vt furetur, & mactet & perdat. Vos, inquam, hoc facitis, quod furis eſt, nec ad aliud veniſtis, niſi ad hoc, vt furemini & mactetis & perdatis, quippe qui violenter tuliſtis pelles eorum deſuper eis, & carnem eorum, deſuper oſsibus eorum. Hæc dicendo, cœptam ſeruat methaphoram ouium, quas fur idcirco furatur vt mactet, & pellibus detractis, carnes earũ deuoret. Sic enim illi fures & latrones, qui ſibi videbantur principes & duces, prædam de populo faciebant, & ſubſtantias eorum deuorabant. Sed parũ erat res eorum corroſiſſe vel ſorbuiſſe auaritia profunda, & inſatiabili cupiditate, niſi ſeductas quoque animas eorum perpetuæ traderent gehennæ. Itaq; quod minus dixerat ſequenti verſiculo ſupplet. Conuerſus ad auditores, vt declamationis atq; conqueſtionis vis acrius ſonet. Qui comederunt (inquit) carnem populi mei, & pellem eorũ deſuper excoriauerunt, & oſſa eorum confregerunt, & conciderunt in lebete, & quaſi carnem in medio ollæ, Verè ergo fures, verè latrones. Verè, inquam, fures, qui & furati ſunt & mactauerunt & perdiderunt. Mactauerunt enim corporaliter eos, qui non *Oſee 4.* conſenſerunt, nolentes audire vocem alienorum, & perdiderunt eos, qui ſibi conſenſerunt, occidentibus paſtorem & epiſcopũ animarum ſuarum, Vtrobique fures, vtrobique latrones. Comederunt (ait) carnem, id eſt, peccata populi mei, ſicut per prophetam alium dictum eſt, peccata populi mei comedent. Nam per carnem & ſanguinem peccata deſignari ſolent, vt illic, Caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt. Come- *1. Cor. 15.* derunt autem ſubſtantias eorum quibus fauebant ad peccandum, non tantum vltro oblatas, verum & per dolum, & per vim detractas. Hoc pulchrè per ordinem eiuſdem metaphoræ cæleſtis eloquentia figurauit. dicendo: Et pellem eorum deſuper excoriauerũt, & oſſa eorum confregerunt, videlicet vt fieri ſolet in mactatione et deuoratione ouiũ. Primùm quippe pelles arte laniſtarum deſuper excoriantur, deinde oſſa, quia pro ſua duritia dentibus & cultro reſiſtunt, confringuntur, vt ad medullæ pinguedinem perueniatur. de eo quod medium eſt, id eſt, de carnibus, illæ namque inter pellem & oſſa ſitæ ſunt, nouiſsimè dicit: Et conciderũt ſicut in lebete, vel hoc ſolum, quaſi carnem in medio ollæ. Verum, quia non fruſtra putandus eſt vtrunque dixiſſe, quærimus vtranq; conciſionem, vtrũque pœnalis officinæ inſtrumentum, lebetem & ollam.

Primùm hoc animaduertendum, quia le- *Lebes & olla in quo differunt* bes & olla hoc differunt, quod lebes os latũ habet ſuperius, olla oris anguſtias habens, ventre dilatatur. Et de lebete quidem bulliente difficile, quid manu educitur, de olla verò difficilius. Vtranque ergo anguſtiam infelicium hic intelligimus, quarum cauſa illi, id eſt, principes & duces extiterunt, ſcilicet & eam quam à Romanis feruentiſsima obſidione, et eam quam à malignis ſpiritib. perpeſſuri erant gehennali igne. Duplici *Hier. 15.* namque (iuxta prophetiam) contritione *Pſal. 64.* conterendi erant, quod et Pſalmiſta clarius diſtinguens, Tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt. Et de Romana quidem obſidione quaſi de lebete nonnulli, quamuis difficile ſuperfuerunt, de gehennæ autem anguſtijs quaſi de ollæ interioribus, vt euadant difficilius, immò omninò impoſsibile eſt. Multum diſsimilia, quin imò et valdè contraria ſunt.

Hæc ſupraſcriptis illis, quæ à bono paſtore (id eſt, Chriſto) dicta ſunt, pariter ponam illum quaſi gregem in ouili, quaſi pecus in medio caularum. Qui illa dixit,

ipſe paſcit, qui iſta faciunt, ipſi occidunt. De
“ quibus adhuc ſubiungitur. [Tunc clama-
“ bunt ad Dominum, & non exaudiet eos, &
“ abſcondet faciem ſuam ab eis in illo tempo-
“ re, ſicut nequiter egerũt in adinuentionibus
“ ſuis.] Tunc, inquit, quãdo ponam illos qua-
ſi gregem in ouili, & quaſi pecus in medio
caularum, quando alias oues, quas habeo,
quæ non ſunt ex hoc ouili, adducã, quia vo-
cem meam audient, & fiet vnum ouile, & v-
nus paſtor, nulla diſtinctione habita Iudæi
& Græci, tunc & illis fures & latrones, & iſti
oues inſipientes, imò hœdi magis quã oues,
ſiue oues errantes, q̃ audierũt vocẽ alienorũ,
clamabunt ad Dñm, & nõ exaudiet eos. Et
nõ ſolũ nõ exaudiet eos, verumetiã abſcõdet
faciẽ ſuã ab eis, in tẽpore illo, ſicut nequiter
egerunt in adinuentionibus ſuis, id eſt, ſicut
meruerunt non ignorãter, ſed nequiter ma-
lum operati, non caſu vel imprudenter in
peccatum lapſi, ſed ad malum intenti, non
ad deuitandum, ſed ad concionandum om-
ne quod iniquum eſt toto animo dediti &
Pſal. 13. malè ſtudioſi, ſicut Pſalmiſta cum dixiſſet:
Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt,
addidit, in ſtudiis ſuis. Et iſta profectò ſupe-
rioribus ex aduerſo reſpondent, vbi cum di
xiſſet, ponã illos quaſi gregem in ouili, quaſi
pecus in medio caularum, ſecutus eſt, & ait:
Tumultuabuntur à multitudine hominũ,
aſcendet enim pandens iter ante eos, & trãſ-
ibit rex eorum coram eis, & dominus in ca-
pite eorum. Illi tumultuabuntur à multitu
dine hominum, & dominus aſcendet, pan-
dens iter ante eos. Iſti clamabunt ad Domi-
2. Cor. 3. num, & non exaudiet eos. Coram illis tranſ-
ibit rex eorum, & Dominus in capite eorũ.
Coram iſtis non ſolum non tranſibit domi-
nus, & non ſolum in capite eorum non erit,
verumetiam abſcondet faciem ſuam ab eis,
quod procul dubio nunc factum eſt, & fit,
poſito inſuper velamine ſuper cor eorum,
“ vt videre non poſsint. Sequitur. [Hæc dicit
“ dominus ſuper prophetas, qui ſeducunt po-
“ pulum meũ, qui mordent dentibus ſuis, &
“ p̃dicant pacẽ, & ſi quis nõ dederit in ore eo-
“ rum quippiã, ſanctificant ſuper eũ prælium.
“ Propterea nox vobis proviſione erit & tene
“ bræ vobis pro diuinatiõe. Et occũbet ſol ſu
“ per prophetas, & obtenebrabitur ſuper eos
“ dies. Et cõfundentur q̃ vidẽt viſiones, & cõ
“ fundẽtur diuini, & operiẽt vultus ſuos, quia
“ nõ eſt reſpõſum Dei.] Inter oẽs principes ac
duces, de qualib. hactenus dictũ eſt, nõ præ-
tereundi erant prophetæ illius tẽporis, pro-
phetæ mordaces, & populi ſeductores, vide
Propheta licet Annas & Caiaphas, quorum vnus, qui
Iudaeorum erat pontifex anni illius prophetauit, quia
Annas & moriturus erat Ieſus pro gente, & non tan-
Caiaphas. tum pro gente, ſed vt filios dei, qui erant di-
Ioan. 11. ſperſi, congregaret in vnum. Dixit enim,
Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia
expedit vobis vt vnus moriatur homo pro
populo, & non tota gens pereat. Equidem
cum hoc diceret, falſum erat, quod animo
ſentiebat, ſed verum erat, quod voce ſonã-
bat. Sentiebat quippe, vel alios ſentire vole
bat, quod niſi moreretur Ieſus, qui rex &
Chriſtus dicebatur, cauſa fieret Romanis,
quorum imperio ſubditi erant, vt venirent
locumque & gentẽ tollerent. Et hoc falſum
erat, neque enim Chriſtus regna Romano-
rum ſiue aliarum gentium tollere venerat,
ſiue occaſionem dare inimicitiarum, vendi
cata ſibi vlla poteſtate terrena. Verba autẽ
illius hoc ſonabãt, quod Ieſus pro omnium
filiorum Dei redemptione moriturus eſſet,
& hoc verum erat: & veraciter ita factũ eſt.
Igitur prophetæ illi, id eſt, pontifices, quorũ
vnus taliter prophetauit, non erant præter-
eundi, quin aliquid audirẽt pluſquam prin-
cipes ac duces cæteri. Hæc ergo dicit Domi
nus ſuper prophetas, qui ſeducũt populum,
meum, qui mordent dentibus ſuis, & prædi
cant pacem. Non dubium quin prophetæ il
li ſeduxerint populum plus quam ſeduxe-
rant vnquam prophetæ Baal, quales tempo
ribus Achab & Iezabel, extiterunt. Nam il-
li ſeduxerunt populum in tantum, vt dere-
linquerent dominum, & colerent Baal. Iſti
in tantum ſeduxerunt, vt crucifigerent do-
minum, & eligerent Barrabam. Quod autẽ
ſubiungit, qui mordent dentibus ſuis, adeò
verum eſt, & iuxta Pſalmiſtam, Dentes eo- *Pſal. 56.*
rum arma fuerint & ſagittæ, & lingua eo- *Dentes eo-*
rum, gladius acutus. Itaq; cum tam morda- *rum.*
ces fuerint homicidæ, quàm fictam prædi-
cauerint pacem, cum multa indicia ſint, il-
lud admirationem facit, quod Dominus
noſter per pacis oſculum traditus eſt illis.
Et ſi quis (ait) non dederit in ore eorum
quippiam, ſanctificant ſuper eum prælium.
Breuis quidem ſed alta nimis & vehemens
declamatio auaritiæ illorum. Et quidem *Auaritia*
de multitudine valet intelligi, quia de mul- *eorum.*
tis verum eſt, quod eos ſibi hoſtes reputa-
uerint, quando non dederunt, & amicos
quando dederunt in ore eorum. Sed de do-
mino noſtro præ omnibus intelligendum
eſt, quod idcirco ſanctificauerint ſuper e-
um prælium, quia non dedit quippiam in
ore eorum, immò diſputabat contra aua-
ritiam illorum. Denique ſi talis veniſſet iſte
Meſsias, id eſt, Chriſtus, qui per prophetas
promiſſus erat, vt terreno ſuffultus regno
ampliaret domos, & augeret diuitias eorum
tunc placuiſſet eis, tunc pacem ſuam obtu-
liſſent ei. Quia verò pauper & contemptor
diuitiarum venit, quia non diuites, ſed pau
peres beatos fore prædicauit, & ſicut iam
dictum eſt, contra illorum auaritiam diſ-
putauit, ſanctificauerunt ſuper eum præ-
lium, id eſt, quoad potuerunt ſanctum
videri, & pertinens ad obſequium DEI
benedictũ, elaborauerunt ſi interficerent
illum. Hoc adeò verum eſt de prophetis e-
iuſmodi

iuſmodi, vt de pluribus quoque certo experimento compertum ſit. Quãdo enim quippiam dedit in ore eorum, quando de quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus ſaturauit quinque millia hominum, tunc voluerunt eum rapere, & facere regẽ, ſicut ſcriptũ eſt. *Ioan 6.* Ieſus ergo cum cognouiſſet, quia vẽturi eſſent vt caperẽt eũ, & facerent eũ regẽ fugit iterum in montẽ ipſe ſolus. Vbi autem perſenſerunt, quòd nollet amplius quippiam, vel quomodo vellet dare in ore eorú dicente illo, Amen amen dico vobis, quæritis me, nõ quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, & cæt. Cœperunt ſuper eum ſanctificare prælium murmurando & dicendo, Nónne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cælo deſcendi? Si de popularibus ita eſt, quid putas de prophetis illis cupidis & profundis amatoribus diuitiarum, quando is, qui prædicabatur Chriſtus non ſolum non promittebat eis, ſicut vellent, theſauros orbis terrarum, ſed etiam diſputabat contra auaritiam eorum? Nimirum deſperauerunt de illo dicentes, Quod non daret quippiam in ore eorum, & idcirco ſanctificauerunt ſuper eum prælium, ſanctum eſſe iudicantes, ſi crucifigerent eum, tanquam ſeductorem & magum. Quid dicit dominus ſuper huiuſcemodi prophetas? Propterea nox vobis pro viſione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet ſol ſuper prophetas, & obtenebrabitur ſuper eos dies. *Viſio & diuinatio in quo differunt.* Viſio & diuinatio hoc differũt, quod diuinatio nunquam in ſcripturis in bonam partem accipitur. Non erit (ait) augurium in Iacob, neque diuinatio in Iſrael. *Deut. 18.* Cũque hoc vtcunque tollitur, ſiue effectum non habere denunciatur, dicendo: Nox vobis pro viſione erit, & tenebræ pro diuinatione, ſic intelligendum eſt. Vos neſcientes ſiue ſcire nolentes, aliud eſſe prophetiam, aliud eſſe diuinationem, videmini vobis eſſe prophetæ vt vultis, vt æſtimemini viſiones Dei videre, cum ſitis potius quaſi augures & diuini ſiue arioli, pro eo quòd vbi quid ad mordendum accipitis, ibi pacem prædicatis, & ſi quis non dederit in ore veſtro quippiam, ſuper eum prælium ſanctificatis. Sed ſiue viſionem velitis nuncupare, quod loquimini, veſtra viſio nox erit, ſiue diuinationem dicatis, non ibi lux, ſed tenebræ ſunt tenebræ falſitatis, & nox mendacij, quia videlicet ſuper vos ſol occubuit, & dies obtenebratus eſt. *Malach. 4.* Quis ille ſol, niſi de quo ſcriptũ eſt: *Ioan. 8.* Vobis aũt timentibus nomẽ meũ orietur ſol iuſtitiæ? Et quis ille dies, niſi ipſe qui dicit: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me nõ ambulat in tenebris, ſed habebit lumẽ vitæ? *Sanguinea prophetia Caiapha.*

Videmus ita factum, quia ex quo iam dictus Cayphas ſanguineam prophetauit prophetiam propheta crudelis, & tendens ad ſanguinem. Nihil eſt ibi viſionis aut veritatis. Et ſicut realis dignitas interijt, & auctoritas ſacerdotij decidit, ſic omnis quoque ab illis prophetica gratia deceſsit. Diuinauerunt aliquoties, & adhuc diuinare nituntur infelices, proſpera ſibi promittendo poſt finem malorum, quæ nunc patiuntur, diſperſi, & captiuitatis iugum portantes quaſi ipſos quoque Romanos verſa vice poſſeſſuri ſint in ſeruos, iuxta illud, Et poſsidebit domus Iacob eos qui ſe poſſederant. *Abdiæ 1.* Sed huiuſmodi diuinationes tenebræ ſunt, & non lux, nox & non veræ viſionis dies. Contigit enim eis illud, quod per Pſalmiſtam iuxta conceſsionem dictum eſt, *Pſal. 68.* Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum, obſcurentur oculi eorum ne videãt. Siquidem occubuit ſuper eos, & obtenebratus eſt ille ſol, & in ipſo occubitu ſuo noctem & tenebras, de quibus hic ſermo eſt, per tenebras illas ſignificauit, quæ tunc factæ ſunt ſuper terram vniuerſam ab hora ſexta vſque in horam nonam. Et reuera quamuis ille reſurrexerit, rectè *Matth. 27.* dicitur, quia ſuper eos occubuit, non enim credunt eum reſurrexiſſe à mortuis, & perinde iugiter in nocte ſunt & in tenebris. In *Exod. 34.* eo gloriantur illuminati omnes, qui credũt, *2. Cor. 3.* illi autem non credentes confuſi ſunt, claritatem ſolis huius ſeſe ingerentem non ferentes, ſicut quondam ferre non poterant claritatem vultus Moyſi, ſed fugiebant vultibus auerſis & cordibus. Hoc innuens hic, & confundentur ait, qui vident viſiones, & confundentur diuini, & operient vultus ſuos omnes, quia non eſt reſponſum Dei. Rebus enim apparentibus conuincuntur mendaces, qui videbant, id eſt, qui ſe vidiſſe fingebant viſiones, quia quicquid loquuntur aut loquuti ſunt, non erat reſponſum Dei, ſed prophetauerunt de cordibus ſuis, & nũc vſque operient vultus ſuos, velamen malitiæ poſitum habentes ſuper cor. His dictis ſuper prophetas ſeductores atque mordaces, quorum deterrimi fuerunt Annas & Caiphas (vt iam dictum eſt) continuò de ſemetipſo dicit. [Veruntamen ego repletus „ ſum fortitudine ſpiritus Domini, iudicio & „ veritate, vt annunciem Iacob ſcelus ſuum, „ & Iſrael peccatum ſuum.] „

Hoc planè non fruſtra, nec abſque rationis pondere oppoſuit. Poterant enim obuiare illi, quibus moris erat prophetas Domini contemnere, ſiue etiam irridere, & fortaſsis iam rapuerant verbum de ore eius, vt dicerent, Quoniam nox, (vt tu dicis) pro viſione, & tenebræ pro diuinatione ſunt prophetis, iam nec de tua viſione curamus, quia non eſt reſponſum DEI, ſed diuinatio quam finxiſti. Sic namque ad Hieremiam dixerunt, *Hier. 43.* Mendacium tu loqueris, Non miſit te Dominus Deus noſter dicens. Ne

ingredia-

ingrediamini Aegyptum, vt habitetis illic, ſed Baruc filius Neriæ incitat te aduerſum nos. Amplius autem eiuſmodi prophetę, de qualibus iſte dicebat. Propterea nox vobis pro viſione erit, & tenebræ pro diuinatione non dubium quin aduerſus iſtum inſanierint, quemadmodum inſanierunt aduerſus alium prophetam eius nominis, videlicet Micheam filium Iembla. Nam cum ille diceret ad Achab, Nunc igitur ecce dedit Dominus ſpiritum mendacij in ore omniũ prophetarum tuorum, qui hic ſunt, & Dominus locutus eſt contra te malum, acceſsit Sedechias filius Chanaan, & percuſsit Micheam in maxillam, & dixit, Me ne ergo dimiſit ſpiritus Domini, & locutus eſt tibi? Itaq; hic cum dixiſſet, ſuper prophetas ea, quæ pręmiſſa ſunt, non ab re de ſemetipſo taliter edixit. Veruntamen ego repletus ſum fortitudine ſpiritus Domini, iudicio & veritate, & cæt. ac ſi diceret. Prophetæ qui prædicant pacem & dicunt, Pax pax, ipſi cõfundentur, quia reſponſum eorum non eſt reſponſum Dei, ſed ego repletus ſum fortitudine ſpiritus Domini, qui annuncio quod verum eſt & facio quod iudicantis eſt in eo, quod annuncio Iacob ſcelus ſuum, & Iſrael peccatũ ſuum. Nec vllus mihi certior poſt deum teſtis eſt, quam ipſa conſcientia Iacob, ſiue Iſrael, vtrum verum dicam an non. Suum enim ſcelus & ſuum peccatum eſt, neque conſcientiam eius latet, & inde cognoſcit verũ de corde meo loquor, an fortitudo iudicij,
"& veritatis in meo ſermone conſiſtat. [Au-
"dite hæc principes domus Iacob, & iudices
"domus Iſrael, qui abominamini iudicium,
"& omnia recta peruertitis, qui ædificatis Si-
"on in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniqui-
"tate. Principes eius in muneribus iudicabãt,
"& ſacerdotes eius in mercede docebant, &
"prophetæ eius in pecunia diuinabant, & ſu-
"per Dominum requieſcebãt, dicentes. Nun
"quid non dominus eſt in medio veſtrum?
"Non venient ſuper vos mala. Propter hoc
"cauſa veſtri Sion, quaſi ager arabitur, &
"Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, &
"mons templi in excelſa ſyluarum.] Hoc verè tanquam fortis, velut iudex, ſicut verax declamauit iſte, repletus fortitudine ſpiritus domini, principibus & iudicibus, ſacerdotibus & prophetis. Singulis namque ſcelus peccatum ſuum annunciauit, principib. quòd in muneribus iudicarent, ſacerdotibus, quòd in mercede docerent. Prophetis quod in pecunia diuinarẽt, quodque muneribus incraſſati, mercedibus impinguati, pecunia dilatati, ſuper dominũ tanquam craſſæ boues ſuper pręſepe ſuum requieſcerent dicentes, In medio ſui euidenter eſſe Dominum, quoniam nihil deeſſet ventribus eorum, ac ſi ipſos confortarent aduerſus prophetas Domini, dicendo, non venient ſuper vos mala, Dominus bonus eſt, prophetæ loquuntur falſa. Iam ſupra dixerat ſuper principes & duces, tunc clamabunt ad Dominũ, & non exaudiet. Dixerat ſuper prophetas, propterea nox vobis pro viſione erit. & licet grandis vindicta ſit in vtriuſque ſententijs, nondum tetigerat aures eorum iſte fragor vltimus, quem diſsimulare nõ poſſunt. Propter hoc cauſa veſtri, Sion quaſi ager arabitur, Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelſa ſyluarum. Hoc ita factum eſt, ſicut totus orbis audiuit, quia poſtquam talium principum ac iudicum, talium ſacerdotum & prophetarum filij menſuram patrum ſuorum impleuerunt, crucifigendo Chriſtum filium Dei, Syon ſiue Hieruſalem deſerta facta eſt, nec remanſit ciuitas, aut templi lapis ſuper lapidem, qui non deſtrueretur. De hac prophetia taliter in Hieremia mentio facta eſt. Surrexerunt ergo viri de ſeniorib. terrę, & dixerunt ad omnem cœtum populi loquentes. Micheas Demoſthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Iuda, & ait ad omnem populum dicens, Hæc dicit dominus exercituũ, Syon quaſi ager arabitur, & Hieruſalem in aceruum lapidum erit, & mons domus in excelſa ſyluarum. Nunquid morte condemnabit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? Nunquid non timuerunt Dominum, & deprecati ſunt faciem Domini, & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat aduerſus eos? Horum idcirco meminerim, quia viſum eſt illis pœnituiſſe Dominum, eo q᷑ non cito in diebus eorum eueniſſet, quod fuerat prophetatum. At ille propheta ſiue ſpiritus Domini, cuius in fortitudine prophetabat, cuius iudicio & veritate repletum ſe eſſe ſciebat, non præſentia regis Ezechiæ tempora, ſed nec Babyloniam captiuitatem attendebat, quia Syon ſiue Hieruſalem capta quidem, ſed non ita funditus euerſa, vt non remaneret lapis ſuper lapidem. Tempus illud aſpiciebat, quo ille prophetarum Dominus crucifigendus erat à principibus in muneribus iudicantibus, à ſacerdotibus in mercede docentibus, à prophetis in pecunia diuinantibus, qui iudicium abominati ſunt, & omnia recta peruerterunt, intantum vt dicerent, In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, & hoc dixit, Poſſum deſtruere templum Dei, & in tribus diebus reædificare illud, qui ita ædificauerunt Syon in ſanguinibus & Hieruſalem in iniquitate, vt meritò deberet venire ſuper eos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti. Non igitur, vt putauerunt illi, pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat aduerſum eos, quia videlicet ſermo Domini vindex ſine pœnitentia in veritate fundatus eſt, ſicut alibi ſcriptum eſt. Porrò, triumphator in Iſrael non parcet, & pœnitudine nõ flectetur. neque enim homo eſt, vt agat pœnitentiam,

Non

2. Reg. vlt. *Verax propheta Micheas.* *Matth. 23.* *Luca 19.* *Hier. 26.* *Prophetia Michea quomodo intelligi debet.* *Matt. 12.* *Ibid. 26.* *1. Reg. 15.*

Non pepercit, neque pœnitudine flexus eſt, quia videlicet principes in muneribus iudicare, ſacerdotes in mercede docere, prophetæ in pecunia diuinare non ceſſauerunt, intantum vt domum patris, quæ domus orationis erat, vel eſſe debebat, facerent ſpeluncam latronum. Vndè animaduertendum, quòd qui taliter per iſtum prędixit, propter hoc Syon cauſa veſtri quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelſa ſyluarum, ipſe cũ fleuiſſet ſuper eãdem ciuitatem, dicens: quia dies venient in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & ad terram proſternent te, & non relinquẽt in te lapidem ſuper lapidem, protinus ingreſſus templum, cœpit eijcere vendentes & ementes in illo, per hoc indicans euerſionem ciuitatis & templi, maximè pro culpa ſacerdotum futuram, qui in templo illo facti erant principes latronum.

Lucæ 19. Matth. 21. Luc. 19.

FINIS LIBRI PRIMI IN MICHEAM PROPHETAM.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

MEmoriter tenẽdum, quod iam diximus, ſummam intentionis prophetarum in hoc eſſe, vt detrimẽtum Iſraeliticæ gentis, quod per infidelitatem contigit, ita declament, quatenus ſupplemẽtum electionis de plenitudine gentium, per fidem in Chriſto futuram annuncient. In hoc iſto, iã ſecundo inſiſtens, cum præmiſiſſet audite principes Iacob & duces domus Iſrael, qui odio habetis bonum, & diligitis malum, & cætera quæ ita compleuit, propter hoc cauſa veſtri, Syon quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelſa ſyluarũ, confeſtim ita ſubiunxit.

CA. IIII. [Et erit in nnuiſsimo dierum, & mõs
"domus Domini præparatus in vertice mon
"tium, & ſublimis erit ſuper colles, & fluent
"ad eum populi, & ibunt gentes multæ, & di
"cent: Venite, aſcendamus ad montem Do
"mini, & ad domum Dei Iacob, & docebit
"nos vias ſuas, & ibimus in ſemitis eius, quia
"de Syon egredietur lex, & verbum Domini
"de Hieruſalem. Et iudicabit inter populos
"multos, & corripiet gentes fortes vſque in
"longinquum. Et concident gladios ſuos in
"vomeres, & haſtas ſuas in ligones, non ſu
"met gens aduerſus gentem gladium, & nõ
"diſcent vltra belligerari, & ſedebit vir ſub
"tuſ vineam ſuam, & ſubtus ficum ſuam, &
"non erit, qui deterreat eum, quia os Domi
"ni exercituum locutum eſt, quia omnes po
"puli ambulabunt, vnuſquiſque in nomine
"Dei ſui, nos autem ambulabimus in nomi
"ne Dei noſtri in æternum & vltra.] Manife
"ſta hæc de plenitudine gentium prophetia, quæ nunc intrat, dum cæcitas contigit in Iſrael, dum ſicut in iſto ſupra ſcriptũ eſt, nox illis pro viſione eſt, & tenebræ pro diuinatione. Et occubuit ſol ſuper prophetas, & obtenebratus eſt ſuper eos dies, & præterea Hieruſalem redacta in aceruum lapidum, qui ex eis gladio ſuperfuerunt captiui ducti ſunt in omnes gẽtes, & ipſæ quidem gentes, quarum ſalus prænunciatur, manifeſtis nominibus exprimuntur, dicendo, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & cætera. Chriſtus autem ad quem fluunt populi, & properant gentes, non manifeſto vel proprio, ſed myſtico ſignificatur vocabulo, dum dicitur, mons domus domini pręparatur in vertice montium. Nã quod Chriſtus nomine montis dignè debeat intelligi, cum ex multis ſcripturarum locis, tum maximè ex illa claret viſione apud Danielem, vbi ſic ſcriptum eſt: Lapis autem qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram. Miranda ergo & veneranda diligentia ſpiritus prophetici, quę tali in loco Chriſtum nuncupauit montem domus domini, vbi dixerat, & erit mõs templi in excelſa ſyluarum. Quod enim? Nunquid parum offenderat, aut offendere poterat rebellionem aurium populariũ, id quod dixerat, & erit mons templi in excelſa ſyluarum? Quos ergo exaſperauit triſte nũcium de monte templi, mitiget eoſdem dulce oraculum de monte domus domini ſalubriter errantes in æquiuocatione montis, vt putent ſermonem vtrunque eſſe de re vnius eiuſdemque montis, qui error illorum multum profuit, in hoc quod nõ properauerũt eum percutere tanquam durum medicum ſortes phrenetici, & in hoc quòd ſcripturam propheticam ſeruauerunt, nec igni tradiderunt, multis deinde profuturam ſæculis. Nunc diligenter iſtas animduertamus, quas libenter audimus promiſsiones ſpiritus ſancti de nobis gentibus. Et erit

Supra 3. Chriſtus mons domus domini. Danie. 2. Eſaiæ 2. Nouiſſimi dies Iudæorum plenitudo temporis eſt nobis.

(inquit)

(inquit) in nouiſsimo dierum. Quod hic di
cit nouiſsimo dierum? Eſaias dicit in nouiſ-
ſimis diebus. Nouiſsimos autem dies ſiue
nouiſsima tempora illius populi, contra quē
ſermo hactenus fuerat, illa rectè intelligi-
mus, de quibus Saluator in Euangelio, cum
Matt. 12. dixiſſet: Cum immundus ſpiritus exierit ab
homine, & cæt. ita concluſit. Et fiunt nouiſ-
ſima hominis illius peiora prioribus. Ergo
non aliud, ſed ipſum tempus quo implenda
erant illa, quæ ante hæc dixit, & ſic finiūt, &
Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, &
mons templi excelſa ſyluarum, nouiſsimus
eſt dierum, nouiſsimi dies, & nouiſsima tem
pora peiora prioribus in populo ſunt. Cæte
rum eis, qui Chriſtum recipiunt plenitudo
Gal. 4. temporis eſt, quemadmodum Apoſtolus di
Chriſtus cit: At vbi venit plenitudo temporis, miſit
mons in ver Deus filium ſuum, factum ex muliere, fa-
tice mon- ctum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, re-
tium. dimeret. Igitur in nouiſsimo dierum, id eſt,
eodem tempore, quo Hieruſalem quaſi a-
ceruus lapidum, & mons templi erat in ex-
celſa ſyluarum, erit mons domus Domini,
præparatus in vertice montium, & ſublimis
ſuper colles. Quod idem eſt, ac ſi diceret.
Chriſtus tunc in omni mundo innoteſcet,
qui omnium ſanctorum altitudo & dignitas
eſt. Nam domus Domini, Eccleſia Domini,
mons autem eiuſdem domus Chriſtus eſt.
Pſalmiſta vtrunque pręuidens, ſcilicet, & do
mum & montem, cum præmiſiſſet rex vir-
tutum, dilecti dilecti, protinus ait, & ſpeciei
domus diuidere ſpolia, dū diſcernit cęleſtes
Reges ſuper eam niue dealbabuntur in Sel-
mon mons Dei, mons pinguis, mons coagu
latus. Alta namq; & ſublimis perſona eſt,
quippe qui Deus & homo eſt, Rex & ponti
fex, Rex regum, & Pontifex manēs in æter-
num. Mons ergo eſt præparatus in vertice
montium, & ſublimis ſuper colles, quia pa-
triarchis & prophetis, Regibus, & ſacerdo-
tibus cunctis, & ſanctis omnibus præcellior
eſt, qui & ſupra illam domum Domini, re-
Ioan. 1. ges vt in ſcripto Pſalmi verſiculo dictū eſt.
Reges (inquam) & prophetas diſcernit & or
dinat quemadmodum & ipſi fatentur, dicē-
do, De plenitudine eius nos omnes accepi-
mus. Quouſque verò ſublimitas eius per-
tingit? Nimirum vſque ad dexteram patris,
quam nullus montium, id eſt, angelorum,
nullus collium, id eſt, hominum ſanctorū
attingit. Ad quem enim angelorum (ait A-
Hebr. 1. poſtolus) dixit aliquando, Sede à dextris me
is, donec ponam inimicos tuos ſcabellū pe-
dum tuorum. Verè ergo præparatus ſuper
verticem montium, & ſublimis ſuper colles
dum ſedet ad dexteram maieſtatis in excel-
ſis, tanto melior angelis effectus, quanto dif
ferentius præ illis nomen hæreditauit, dicen
Rex virtu- te Deo: Filius meus es tu, ego hodie genui
tum dilecti te. Dicitur etiam, vt iam præmiſimus Rex
dilecti. virtutum dilecti dilecti, id eſt, Rex virtutū
ſuarum, qui ſingulariter, eſt dilectus Dei pa
tris dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in *Matt. 3. 17.*
quo mihi cōplacui, & rex diuidere, id eſt, ad
diuidendū ſpolia, ſpeciei domus ad dādum
dona hominibus, de illa ſede maieſtatis, quę
videlicet dona ſic rectè dici poſſunt ſpolia,
ſicut & illæ veſtes Eſau bonæ, quibus iunio *Gen. 27.*
rem filium ſuum Iacob induit Rebecca. Nā
ſecundum typum illum ſpoliati ſunt, qui
priores erant Iudæi cæleſtibus donis, quæ
collata ſunt ſpeciei domus Domini, id eſt,
pulchritudini eccleſiæ de gentibus per diui-
nam gratiam Spiritus ſancti, ex quo (ſicut iā
dictum eſt) præparatus in vertice montium
& ſublimis ſuper colles factus eſt ſedendo
ad dexteram patris, iſte mons domus Domi
ni, mons pinguis, mons coagulatus, id eſt,
Deus homo factus, homo in Deum aſſum-
ptus, in quo omnes niue dealbabūtur, dum
remiſsionem peccatorum accepimus, eo quod
ipſe ſit omnimoda ſanctitate candidus, quod
per nomen ipſius montis Selmon illic intel-
ligitur. Ad iſtam gloriam, ad iſtam ſublimi- *Ioan. 6.*
tatem, præparatus dicitur, id eſt, ante omnia *Quæſtio de*
ſæcula paratus, quod & ipſe innuens, ſi ergo *fundamen-*
(inquit) videritis filium hominis aſcenden- *to quod in*
tem vbi erat prius. Nam licet ſecundum hu *ſupremo*
manitatem & omnibus angelis & multis ho *eſt.*
minibus ſiue ſæculi ætatibus iunior ſit Chri *Eſaiæ 28.*
ſtus, profectò ſecundum diuinitatem omni *1. Cor. 3.*
bus & angelis & hominibus, cæloque & ter *Reſponſio.*
ra longè antiquior eſſe non dubitatur. Cum
igitur tantæ ſit altitudinis iſte mons domus
domini, vt ſupra illum nihil ſit, quomodo
fundamentum eſt domus Domini? Nam in
propheta, Ecce ego mittam dicit Dominus,
in fundamentis Syon lapidem, lapidem pro
batum, angularem, pretioſum, in fundamen
to fundatum, qui videlicet lapis abſque du-
bio Chriſtus eſt. Et in Apoſtolo, Fundamen *Philip. 3.*
tum (inquit) aliud nemo poteſt ponere prę-
ter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus
Ieſus. Si ad ædificationem vulgarem ſiue ter
renam reſpicimus, palam eſt, quia fundamē
tum totius ædificationis imum atque infi-
mum eſt. Ergo in hoc maximè ſimilitudo
deficit, quia terrenæ quidem ædificationis
fundamentum in imo poſitum, ſtructuram
ſupra ſe ſubrigit, huius autem ſpiritualis do
mus Domini, fundamentum ſurſum eſt, v-
bi Chriſtus in dextera Dei ſedens, ſtructura
verò ſic ſuſpenſa eſt eidem fundamento in-
hærens, vt dicant adhuc in iſto ſæculo ſiue
mortali corpore commorantes, noſtra autē
conuerſatio in cælis eſt. Quod deinde ſequi-
tur, & fluent ad eum populi, & properabunt
gentes multæ, & dicent. Venite aſcenda-
mus ad montem Domini, & ad domum
Dei Iacob, & docebit nos de vijs ſuis, & ibi-
mus in ſemitis eius, extunc factum eſt, & fit,
& vſq; ad finem ſeculi fieri non deſinet. Flu-
xerunt namque ad illum montem Chriſtū,
& fluere non deſinunt gentes & populi cūm
ſacro

Math. vl. ſacro flumine baptiſmi, ex quo dando regulam baptizandi. Euntes (inquit) docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Illi quibus hoc præſentialiter dixit, videlicet Apoſtoli, & qui per eos inuitati atque inſtructi ſunt, vel poſt illos in euangelica fide ſuccreuere, prædicare, & mutuò cohortari non deſinunt, & vniuerſæ prædicationis ſiue exhortationis eorum ſumma hæc eſt. Venite aſcendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, ſubauditur, vt ipſius & vnicæ Eccleſiæ eius vnicam fidem teneamus, & docebit nos de vijs ſuis, & ibimus in ſemitis eius. quia videlicet non ſufficit credere, niſi etiam ſecundũ præcepta eius operemur, & per ſemitas eius, id eſt, per arctam & anguſtam viam quæ ducit ad vitam, intrare contendamus. Idcirco ipſe cum dixiſſet Docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, addidit, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Quodq; hic adiungit, quia de Syon egredietur lex, & verbum domini de Hierusalem. Item, ipſe in Euangelio confirmat, dicens: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis die tertia, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieruſalem. [Et iudicabit inter populos multos, & corriget gentes fortes vſque ad longinquum.] Iudicabit, ſubauditur, verbum domini, quia videlicet in hoc quoque ſeculo ſermo Dei verus iudex eſt. Vnde Apoſtolus, Viuus eſt enim (inquit) ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Mira efficacia, mira viuacitas ſermonis domini iudicantis populos, & gentes corripientis, qui cogitationes & intentiones cordis latere non ſinit. Quocunque accedit, vbicunque prædicatur, tale iudicium fit, talisque diſcretio populorum ſiue gentium, vt domeſtici quoque, id eſt, qui in vna domo commorantur, contra ſemetipſos diuidantur, fiantque manifeſti, qui probati & qui improbi ſunt, id eſt, qui pertineant, & non pertineant ad Deum. Quod intuens ipſum verbum incarnatum, nolite (inquit) arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere, ſed gladium. Statimque teſtimonium ſubiungit fortaſſe de iſto propheta ſumptum. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. Hoc modo iam iudicauit, & iudicat verbũ domini inter populos multos, & hoc modo gentes fortes corripit, dum & pater filium, & filius patrem, mater filiam, & filia matrem, ſocrus nurũ, & nurus ſocrum ſuã redarguendo in fide vel euangelio Chriſti, excuſatum ſiue excuſabilem eſſe non ſinit, ne fortè quis in futuro vniuerſali iudicio dicat, neſciui, non audiui, non fuit nunciatum mihi. Gentes autẽ (inquit) non qualeſcunq;, ſed fortes, ſcilicet Græcos & Romanos quoque corripit, addens adhuc vſq; in longinquum, id eſt, à ſolis ortu vſque ad occaſum, ſicut de huiuſmodi in Pſalmo ſcriptum eſt. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Item: A ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſq; ad ſummum eius, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Quod nimirum idem eſt ac ſi diceret, quia de ignorantia nemo ſatis erit excuſatus. His dictis protinus de illis quos nõ contradicturos præuidet iudicanti & corripienti verbo domini, ſed acturos pœnitentiam, acquieſcendo veritati, ita ſubiungit. [Et concident gladios ſuos in vomeres, & haſtas ſuas in ligones. Non ſumet gens aduerſus gentem gladium, & non diſcent vltra belligerare.] Nonne iſtud choruſcãte Chriſti euangelio paſſim per populos & gentes factum eſſe legimus, & heri videmus, dum viri prius inquieti & bellicoſi, depoſitis armis bellicis, & ipſo ſchemate, vel habitu immutato, inſignia ferunt euãgelicæ pacis, alij ad cœnobialem, alij ad heremiticam vitam conuerſi? Veruntamen de cæteris quomodocunque ſit, nonne ſacerdotalis, cunctusq; ſieri altaris miniſterialis ordo, ſic & gladios & lanceas concidit, vt ne ſaltem manibus attrectare licitum ſit? Non ſic erat antequam innotuiſſet ille mons domus domini. Denique ante aduentum Chriſti ſacerdotibus æquè vt cætero poulo licitum erat armis accingi, & ad præliũ exerceri Quinimò & propter hoc maximè tribu. Leuitica ſacerdotiũ meruit, quia gladijs vtens, nec fratribus ſuis pepercit, ſicut ſcriptum eſt. Si quis eſt domini, iungatur mihi, ait Moyſes, Congregatique ſunt ad eum omnes filij Leui, quib. ait, Ponat vir gladium ſuper fœmur ſuum. Ite & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſq; fratrem ſuum, & amicum & proximum ſuum. Feceruntq; [illegible], ceciderunt que quaſi viginti tria millia hominum. Et ait Moyſes, Conſecraſtis manus veſtras [illegible] [illegible] die [illegible] quiſque in filio & fratre [illegible], vt detur vobis benedictio. Item, [illegible] Eleazari [illegible] filij Aaron ſacerdotis, pro eo quod [illegible] us eſt poſt virum [illegible] in lupanar, & perfodit ambos [illegible] virum [illegible] licet & mulierem, idcirco ſic de illo d[illegible] minus locutus eſt. Ecce do ei pacem [illegible] ſœderis mei, & erit tam ipſi, quàm ſemini [illegible] us pactum ſacerdotij ſempiternum. Nunc ita non eſt: neque enim ſacerdotibus occidere, aut de illis qui occiderunt ſacerdotes fieri licitũ eſt ex quo euangelici ſacerdotij princeps hic ipſe Chriſtus dixit

Marginalia (left): *Fides ſine operibus nõ ſufficit.* — *Luca 24.* — *Hebr. 4.* — *Quomodo verbum domini iudicat.* — *Math. 10.*

Marginalia (right): *Pſal. 18.* — *Sacerdotibus nunc pugnare non licet, vt antea.* — *Exod. 32.* — *Num. 25.*

ſtus dixit Petro gladium educenti, cùm percuſſiſſet ſeruum principis ſacerdotū, & amputaſſet auriculam eius. Conuerte gladium tuum in vaginā, omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt. Igitur quicquid de alijs ſit, qui cū ſint laici, voluntario propoſito arma deponunt, ſacerdotib cunctiſque altaris Chriſti miniſtris decretum eſt neceſſario ſeruandum, vt concidant gladios ſuos in vomeres, & haſtas ſuas in ligones, & non diſcant vltra belligerare, quod licitum erat prius (vt iam dictum.) Quod deinde ſequitur. [Et ſedebit vir ſubtus vineam ſuam, & non erit qui deterreat eum.] Sic adimpletur vt Apoſtolus ait: Habentes victum & veſtitum, his contenti ſitis. Is enim rectè dicitur, ſedere ſubtus vineam ſuam, & ſubtus ficum ſuam, qui proprijs vel conceſsis contentus, rem non concupiſcit aut inuadit alienam. Profectò nec in hac parte antiquus ille populus iuſtificari poteſt, quia videlicet niſi dominus vineas & ficus alienas promiſiſſet ac dediſſet, nequaquam legem eius tā facile ſuſcepiſſet. At verò ſeptem mulieres quæ virum vnum apprehenderunt, panē, inquiūt, noſtrum comedemus, & veſtimētis noſtris operiemur, tantummodo inuocetur nomē tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrū, id eſt, vniuerſæ gentes, de quibus hic ſermo eſt, per ſeptiformem ſpiritum ad Chriſtum conuerſæ, nequaquā pro ſuſceptæ fidei mercede hoc expetunt, vt det illis regiones aliorum, & labores alienos poſsideant, ſed ſuis contentæ, quæ ante Chriſti euangelium poſſederant. Hoc tantum expetunt, vt inuocetur nomen eius ſuper eas, & remiſsione percepta, careant opprobrio peccatorum. Et quia non ſuffecit ad perfectionem quod dixerat, & ſedebit vir ſubter vineam ſuam, & ſubter ficum ſuā, iungit quod perfectū eſt, & nō erit qui deterreat eum. Quod verum ſit innumera probant millia martyrum quos perſecutores deterrere nō potuerunt, tollendo nōn ſolùm ficus & vineas, verum etiam & animas, tradentibus illis corpora ſua propter Deum ad ſupplicia. Hæc prophetia vera eſt. [Quia os domini exercituū loquutum eſt, quia omnes populi ambulabunt in nomine domini vnuſquiſq; nos autem ambulabimus in nomine domini noſtri in ęternū & vltra.] Bona, & firma ratio confirmans quod non ſit qui deterreat eiuſmodi quia videlicet omnes populi, ſubaudi tur, illi duntaxat, qui non confluxerunt ad illum montem domini, quorum Chriſtus Deus non eſt, ambulabunt in nomine Dei ſui, id eſt, in cura ventris ſui qui videlicet venter eorum Deus eſt, & ideo non potuerunt deterreri, nos autem non ſic. Non enim Deum alium habemus, ſicut ſcriptum eſt: Non enim eſt Deus noſter, vt dii eorum, quia videlicet tran itor us eorum deus venter eſt, ſecundum quem ambulant temporaliter, noſter autem Deus iſte mons domus Domini Chriſtus eſt, cuius in nomine ambulabimus in æternum & vltra quia nobiſcum eſt, & erit vſque ad conſummationem ſeculi & vltra. Sequitur. [In die illa dicit Dominus, congregabo claudicantem, & eā quam eieceram colligam, & quam afflixeram, & ponam claudicantem in reliquias, & eam quæ laborauerat in gentem robuſtam, & regnabit Dominus ſuper eos in mōte Syon, ex hoc nunc vſque in ſeculum.] Quæ hactenus dicta ſunt ab eo quod ait, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, vſque ad præſentem verſiculum promiſsio eſt tantùm de electione gentium, præſens autem verſiculus electionem & ſocietatem prædicat vtrorumque, Iudæorum ſcilicet & gentium. Nam congregabo, inquit, claudicantem, ſubauditur Iſraeliticam gentem, & eam quam eieceram & afflixeram, colligam ſcilicet aliam gentem, immò gentilitatem. Et rectè gens Iſrael tica claudicans, & gentilitas eiecta dicitur & afflicta, quia videlicet Iſrael non penitus eiectus à Deo fuerat, neque omnino cum Deo ambulabat, ſed in duas partes claudicabat, partim Dominum Deum, partim Baal colendo, & cætera deorum portenta, gentilitas autem penitus eiecta, continuò per omnes generationes, errore fuerat afflicta. Amplius autem & deterius gens Iudaica, in illa die, de qua nunc ſermo eſt, claudicans apparuit, ſecundum typum vel figuram quæ in patre eius Iacob præceſsit, quando cum angelo luctatus eſt, & vicit, & ille tetigit neruum fœmoris eius. Cuius rei myſterium paulìſper nunc attingere libet, Iacob cum Deo luctatus eſt, & victor benedictionem extorſit, quaſi inuito & nolenti & ac dicenti: dimitte me, iam enim aſcēdit aurora, quia videlicet ſic futurum erat, vt cōminaretur Deus, ſeſe à ſemine eius recedere, propter peccata gentis eiuſdem rebellis & incredulæ. Quod vt primum loquutus eſt ad Moyſen his verbis propter vitulum quem fecerant. Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam, ille conſurrexit in contractione, id eſt, in nimia mentis humilitate, ſtans in conſpectu eius, Deumque reluctantem, homo colluctans tenuit ne hoc faceret. Ex hoc longo reluctamine detentus eſt Deus, quoties ab illa gente propter peccata eſt auerſus, quia nullo tempore defuerūt fideles in populo illo, in quib. tam ſecundū fidem, quàm ſecundum carnē eſſet pater Iacob, quorum meritis & precibus vehementiſsimis fuit obſtrictus, nec ante dimiſſus donec benediceret Iacob, donec impleret benedictiones ſuas legi latar, dando benedictionem illam in qua benedicerentur omnes gentes, ſicut ad Abraham loquutus eſt, qua videlicet benedictio in te nunc

Matth. 26.
1. Tim. 6.
Eſa. 4.
1. Cor. 6.
Iſrael claudicans, gentilitas eiecta dicitur.
Gen. 32.
Exod. 32.
Gen. 22.

mine eius, gratia ſancti ſpiritus eſt per paſſionem Chriſti effuſa in omnes nationes. Tunc enim reuera deus Iacob benedixit in ſanctis Apoſtolis omni benedictione ſpirituali, neruus autem fœmoris eius emarcuit, quia quicquid carnaliter agere vel ſacrificare ſolebant, reprobatum eſt. Omnes ετiā genealogiæ pro fabulis extunc reputatæ ſunt, quoniam velut hic qui ſolus texendarū cauſa ſuerat generationom. Sola fides prædicatur, & de caroe eius ſiletur. Et quia in Apoſtolis & alijs quālibet paucis fides cōprobata eſt, tanquam firmus pes, in multis autem carnis ſola gloriatio eſt, vtiq; tanquā pes infirmus, rectè nunc Iacob in poſteritate ſua claudica redicitur. Igitur in die illa dicit Dominus, congregabo claudicantem, & eam quam eiceram colligam, & quam afflixeram, id eſt, ſic vtrunque aſſumam, vt nullam Iudæi & Græci diſtinctionem faciam.

Et quaſi quæreres, quomodo cōgregare ſe dicat claudicantē, & quomodo colligere eiectā ſiue afflictam, ponā, inquit, claudicantem in reliquias, & eā quę laborauerat, in gētem robuſtā. Vt dictū, ita & factum eſt, quia claudicantem Iſrael, euangelica gratia, non plenariè collegit, ſed in reliquias poſuit. i. de illo reliquias aſſumpſit, de quibus & Apoſt. ſeipſum eſſe conteſtatur his verbis. Nūquid repulit Deus populum ſuum? Abſit, Nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abrahā, de tribu Beniamin. Et ſubinde. Quid dicit Helias diuinum reſponſum? Reliqui mihi ſeptē millia virorum qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Item, Eſaias autem, inquit, clamat p Iſrael. Si fuerit numerus filiorū Iſrael tanquam arena maris, reliquiæ ſaluę fient.

Rom. 12.

Eſa. 10.
Eiecta in gentem robuſtam ponitur.
Cant. 6.

Itaq; claudicantē quamuis ex maxima parte claudicando offenderit, in reliquias ponā ait, illam autem quæ laborauerat non vtcūque refocillabo, ſed ponam in gentē robuſtam. i. collectam de gentibus eccleſiam, ſic ſpiritu fortitudinis induam, vt ſicut multitudine fœcūda, ſic & victorijs ſit glorioſa, fiat res admiratione digna, vt dicatur de illa. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit ſicut aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorū acies ordinata? Verè robuſta, verè vt caſtrorū acies ordinata. Nā (vt de cæteris taceā) qoorū tota ſpiritualis eſt pugna contra hoſtes inuiſibiles, & cōtra carnes vitia. Quis milites eius, eos duntaxat, quos martyres ſuos vel Chriſti nūcupat, dinumerare queat? Nouimus reliquias illas, ſcimus iſtā gentē roboſtam, totum φ ſunt, eſſe gratiæ nō debiti, vnde & gratias agentes dicunt in Apoc. Quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. & regnabunt ſuper terrā. Ergo dominus, de quo hic

Apoc. 5.

tandem dicitur, & regnabit Dominus ſuper eos in monte Syon, ex hoc nunc & vſque in æternum. Veraciter nominatur rex regum, & Dominus dominantium, quia quo rum eſt rex, ipſi omnes reges & ſacerdotes ſunt, & in æternum regnabunt. Quod autem hic dominus, regnans ſuper eos in monte Syon, propria ſit filij perſona, ipſe in Pſal. teſtis eſt, dicens. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Syon montē ſanctum eius, prædicans præceptum eius, dominus dixit ad me filius meus es tu. Mons autem Syon non dubium, quin ſit cæleſtis eccleſia, iuxta dicta Apoſtoli. Et acceſſiſtis, inquit, ad Syō montem & ciuitatē Dei viuentis, Hieruſalē cæleſtem, & multorum millium angelorum frequentiā, & eccleſiam primitiuorū qui inſcripti ſunt in cælis. Nec verò repetere opus eſt, quā vtiliter nūc Chriſtus, nunc Chriſti eccleſia cæleſtis montis Syon, ſiue montis domus domini appellatione in præſenti prophetia ſignificetur, videlicet propter illud quod præmiſſum fuerat, Syon cauſa veſtri, quaſi ager arabitur, & mons templi erit in excelſa ſyluarum, vt offenſio vel odium quod contra prophetas his auditis magis eſ feruēſcere poterat, ſapienter mitigetur, dū de rebus alijs ſub eiſdem nominibus glorioſa dicuntur. Si tanta & tam glorioſa meritò dicuntur de gentibus ad iſtum montem domini confluentibus, & de reliquijs claudicātis. i. Iudaici populi, quæ in idipſum congregandæ præuidebantur. Quid de primitijs eiuſdem populi, id eſt, de primitiua eccleſia, vel ad primitiuam eccleſiam patri rcharū & prophetarum, & omnium electorū dici debuit, qui Chriſti aduentum præceſſerunt & expectauerunt, & non acceptis promiſſionibus omnes defuncti ſunt, ex quibus ipſe Chriſtus ſecundum carnem? Nā de illa parte, ſiue ad illam partem tam bonam, nihil propriè conueniens præſentis prophetiæ textus hactenus eſt elocutus, ſed nimirum ad illam dicuntur ea, quæ continuò ſequuntur. [Et tu turris gregis nebuloſa filia Syon, vſque ad te veniet, & veniet poteſtas prima regum filiæ Hieruſalem. Nunc quare mœrore contraheris? Nuoquid rex non eſt tibi, aut conſiliarius tuus perijt, quia cōprehendit te dolor ſicut parturiētem.] Filia nanque Syon, ſiue filia Hieruſalem præſenti loco ipſa eſt primitiua eccleſia, patriarcharum & prophetarum, cæterorumq; ſanctorum, quæ mœrore contrahebatur, dum ab ea Chriſtus expectaretur, quaſi regem non habens, aut conſiliarium, cùm in promiſſione & ſpe teneret eum. Dicitur autem nunc idcirco filia Syon, ſiue filia Hieruſalem, quia videlicet dum in hoc ſeculo peregrinaretur, mente pendebat ad illam Syon ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem, & multorum millium angelorum frequentiam, vt Apoſtolus ait, qoo-

Dominus rex regum.
Pſal. 2.
Sup. 3.
Filia Syon primitiua Eccleſia dicitur.
Hebr. 12.

Hebr. 12. rum miniſterio fruens, ſupernis viſionibus, & crebris promiſſionib. quaſi materno lacte filia dulcis lactabatur, nutriebatur, & beata ſpe conſolata confortabatur. Tali filiæ tunc dicitur. Et tu turris gregis nebuloſa, ſubauditur conſolare & habeto claritatem *Turris gregis.* lætitiæ, quia veniet poteſtas prima vſque ad te. Turris idcirco nunc vocatur, quia & viſibiliter & inuiſibiliter tanquam forte præſidium firmauerat illam Deus, viſibiliter tẽplo & altari, de quo Eſaias, & *Eſa. 5.* ædificauit, inquit, turrim in medio eius, inuiſibiliter autem angelorum agminibus. Sed & in Cantico canticorum ad eam dici- *Cant. 4.* tur. Sicut turris Dauid collũ tuũ quæ ædificata eſt cũ propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortiũ. Hoc em̃ ſi ritè perpendimus, tã pulchrè quã verè ad illã dicitur, de qua oẽm armaturã. i. omnem canonicã ſcripturã accepimus, qua armati ſomus, ſine qua inermes eſſemus nos oẽs, quicunq; degentibus ad Chriſti militiã vocati quippiã fortiter loquimur aut agimus. Totum quippe vetus, totũ nouũ teſtamentũ ex illa eſt. Rectè ergo dicitur turris, & turris gregis. quia videlicet nos, qui grex domini ſumus, nos populus eius, & oues paſcuę eius in illa protegimur, & defendimur. Et hæc quidẽ turris nebuloſa dicitur, nimirũ ꝓpter crebras aduerſitates, & propter mœrorem quo cõtrahebatur, eò ꝙ nõdũ veniſſet ſuus q ſederat in eadẽ turri rex, & ꝓpter deſpectionẽ, qua ſæpe ab inimicis inſultantibus de- *Infra 7.* ſpecta eſt, ſed nihilominus lucida erat & eſt. Nã alibi, cum ſedero, inquit, in tenebris, dñs lux mea eſt. Irã dñi portabo, quoniã peccaui ei, donec iudicet cauſam meã, & faciat iudicium. Educet me in lucem, videbo iuſtitias eius. Siue etiã idcirco nebuloſa, quia incredulorũ multitudo ſemper inuenta eſt in illa, ſic ut præfiguratũ eſt & in templo, quod à Salomone ædificatũ eſt, & in monte Syna, quan- *3. Re 8.* do lex data eſt. Nam & illic montẽ nubes dẽ- *Exod. 20.* ſiſſima operuit, & illic nebula impleuit domum domini, & nõ poterant ſacerdotes ſtare, & miniſtrare propter nebulam. Quid tibi dicã o talis filia Syon? Vſq; ad te veniet, & veniet poteſtas prima regnu filiæ Hieruſalem. Quia parũ videbatur eſſe quod dixerat, vſq; ad te veniet, ſubauditur ipſe qui regnabit dominus, meliorauit bonũ nunciũ repetẽdo ac dicendo. Et veniet poteſtas prima, veniet regnum tibi primũ filiæ Hieruſalẽ. Sic nanq; *Ioan. 1.* futuru erat, & ſic factum eſt. Venit enim po- *Matth. 4.* teſtas in aduentu regis & domini, videlicet illa magna & miranda poteſtas, quã tam breuibus verbis Euangeliſta pulchrè exprimit dicendo, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et illud regnum, de quo ait, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ cælorũ. Hoc regnum tibi filia Hieruſalem, hæc poteſtas ô filia Syoo vſque ad te veniet prima, id eſt, primum tibi danda. Nam licet Apoſtolus *Rom. 3. 10.* dicat, diſtinctionẽ nõ eſſe Iudæi & Græci, & non eſſe perſonarum acceptionẽ apud Deũ, tamen idem dicit, primum Iudæo & deinde Græco. Item, Quid ergo, inquit, amplius eſt Iudæo, aut quæ vtilitas circunciſionis? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei. Quid enim ſi quidã illorũ non crediderunt? Nunquid incredulitas illorũ fidem Dei euacuauit? Abſit. Eſt autem Deus verax, &c. Igitur tibi poteſtas prima veniet, ô filia Syon, & primum regnum, quia videlicet vos ſancti patriarchæ & prophetæ, vos ſancti Apoſtoli & cæteri de illo populo ſancti, rectè primum in regno & poteſtate filiorũ Dei poſſidetis locum. Cùm ita ſit ô filia Syon, ſiue filia Hieruſalem, nunc quare mœrore contraheris? Nunqoid rex non eſt tibi, aut conſiliarius tuus perijt, quia comprehendit te dolor, ſicut parturientem? Denique tunc *Mœror filia Syon.* temporis, & ex eo, quo ad Abraham ſeminis, quod eſt Chriſtus, repromiſsio facta eſt, ita Syon ſiue Hieruſalem, id eſt, multorum animæ ſanctorum patriarcharum & prophetarum, regum & omnium iuſtorum mœrore contrahebantur, cupientes videre promiſsionis effectum, & comprehendit eos dolor velut parturientium, ſicot mirabili ſigno ſignificatur in Apocaly- *Apoc 12.* pſi cùm dicit, Et ſignum magnum apparuit in cælo, mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim, & in vtero habens, & clamabat paturiens, & cruciabatur vt pariat. Illa Syon, hæc ipſa Hieruſalem erat, illa mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus, id eſt, Chriſtum habens in promiſſione, & abundans atqoe præeminens bonis temporalibus, & in capite eius corona ſtellarum duodecim, id eſt, in initio gentis filij Iacob, patres tribuum duodecim, & io vtero habens ſcilicet promiſſionis fidem, & ſpem in corde retinens clamabat parturiens, & cruciabatur vt pareret, quia videlicet magno deſiderio videre deſiderabat rem, cuius habebat ſpem, ſicut mulier deſiderat videre natum, quem portat cõceptum. Hunc dolorem miro modo ſpiritus ſanctus ſanctorum omnium conſolator & arguit & excitat. Arguit enim dicendo, nunc quate mœrore contraheris? Nunquid rex non eſt tibi, aut conſiliarius tuus perijt, quia comprehendit te dolor ſicut parturientem. Excitat ſubiungundo confeſtim. [Dole & ſataga filia Syon, quaſi parturiens.] Sciendũ ergo, quia dolentium in partu magna *1. Reg. 4.* diſtantia eſt. Alicuius enim anima in par- *Gen. 35.* tu præ dolore ingreditur, & ſi dicatur ei: ne timeas quia filium peperiſti, ſiue vt alibi legimus: noli timere, quia & hũc habebis filium, non reſpondet neque animaduertet. Secundum huiuſmodi ſimilitudinem,

Spiritus

Spiritus ſanctus eccleſiã venturi Chriſti ma-
trem dolere noluit. Quãuis enim prius mo-
rerentur ſancti, quã viderent illum Chriſtũ
dñi, tamen habere debebant & habebant fi-
dem reſurrectionis & futuri ſeculi, ꝙ vide-
licet quanuis expectantes morerentur, nihil-
ominus tamen illum & extra carnem, & in
carne ſua poſtmodũ viſuri eſſent. Igitur cũ
dicit. Nunquid rex non eſt tibi, aut conſilia-
rius tuus perijt, quia cõprehendit dolor ſic-
ut parturiẽtẽ, ab eodẽ hortatur ſanctos oẽs,
2. Cor 7. vt non contriſtentur ſicut & cæteri, qui ſpẽ
non habent. Cũ autem protinus ſubiungit,
dole & ſatage quaſi parturiens. Ad hoc hor-
tatur, vt contriſtentur ſecundum Deum, id
eſt, vt in triſtitia ſiue dolore non amittant
ſpei fiduciam, & fidei rationem. Vnde notã-
dum, quod non dicit hic tantummodo qua-
ſi parturiens, ſed dole, inquit, & ſatage, id
eſt, in dolore ſpem firmam tene, additque,
quaſi parturiens, quia videlicet ſicut partu-
riens tandem doloris ſui videt fructum, &
iam non meminit preſſuræ propter gaudiũ,
quia natus eſt homo in mundum, ita tu vi-
debis liberantem & redimentem te domi-
Ioan. 6. num, & dolor tuus cõuertetur in gaudium.
Hoc intelligẽdum eſt per id quod ſequitur.
" [Quia nunc egredieris de ciuitate, & habita-
" bis in regione, & venies vſque ad Babylo-
" nem, & ibi liberaberis, ibi redimet te domi-
" nus de manu inimicorum tuorum.] Quan-
tum ad exteriorem literæ textum, iſtam in-
telligimus Iudæorum captiuitatem notiſsi-
mam, qua in Babylonem ducendi, & de qua
poſt annos ſeptuaginta erant reducendi. At
verò ſpiritualiter aliam nouimus Babylo-
nem, ſicut Syon iſtam ſcimus ſiue Hieruſa-
lem, de qua nunc loquitur, viuentis Dei ci-
uitatem, id eſt, vniuerſalem ſanctorum & e-
lectorum omnium ſocietatem, cuius rex &
conſiliarius Chriſtus eſt, qui in præſenti lo-
co per prophetam prænunciatur. Vniuerſa-
lem ergo huius Syon captiuitatem, quæ in
Adam accidit, præ oculis habentes, dignius
ac locupletius verba hæc intelligimus, dum
præmiſſo, Dole ac ſatage filia Syõ quaſi par-
turiẽs, ſubiungit: quia nunc egredieris de ci-
uitate, & habitabis in regione, & venies vſq;
ad Babylonem, ibi liberaberis, ibi redimet
te dominus de manu inimicorum tuorum.
Nunc, inquit, id eſt, ante illud nouiſsimum
dierum, in quo fiunt illa quæ prædixi, ma-
nifeſtato monte domus Domini, qui
Chriſtus eſt, interim dum moram facit, &
nondum venit qui venturus eſt, tu egredie-
ris de ciuitate, & habitabis in regione, & ve-
Gen. 37. nies vſque ad Babylonem, id eſt, præiudica-
ta in Adam, naſceris extra paradyſum, vn-
de ille expulſus eſt, & tu pariter cũ illo, cuius
in lumbis eras, & manebis in præſentis ſecu-
li captiuitate, & poſt habitationẽ huiuſce re-
gionis venies vſq; in Babylonẽ, ſcilicet mo-
riendo, & per mortẽ deſcẽdendo ad tenebra-
rum infernaliũ confuſionẽ, quo & ſancti de-
ſcenderũt patres tui, ſicut vnus ex maximis
illorũ dicit. Deſcendã ad filiũ meum lugens Actor. 2.
in infernũ. Ibi liberaberis, ibi redimet te do-
minus de manu inimicorũ tuorum. Deſcen-
det enim illuc Deus & dñs Dei filius, liberã-
tor & redemptor tuus ꝓpter te homo factus
& paſſus, crucifixus, mortuus, & ſepultus, &
deinde ſuſcitatus à mortuis ſolutus dolori-
bus inferni, iuxta quod impoſsibile erat te-
neri illum ab eo. Hoc modo redimet te de
manu inimicorum tuorum, ſcilicet maligno-
rum ſpirituum, pretium dando pro te ſan-
guinem ſuum, vt nihil iuris habeant in te
propter originale peccatum. Hoc de illa ſpi-
rituali Babylone, & de inuiſibilibus inimi-
cis tuis dominus dixit. Nunc demum de vi-
ſibilibus inimicis tuis audi quid idem ipſe di-
cat, [Et nunc congregatę ſunt gentes multę, "
quæ dicunt, lapidetur, & aſpiciat in Syon "
oculus noſter. Ipſi verò non cognouerunt "
cogitationes domini, & non intellexerunt "
conſilium eius, quia congregauit eos quaſi "
fœnum areæ. Surge & tritura filia Syon, "
quia cornu tuum ponam ferreum, & vngu- "
las tuas ponam æreas, & cõminues populos "
multos, & interficies domino rapinas eorũ "
& fortitudinem eorum domino vniuerſæ "
terræ.] Quis hoc neſciat, ꝙ ſuper iſtam Syõ "
gentes multæ congregatæ ſunt ab initio ſe- Gen. 4.
culi, ex quo Cain funeſtus primum ciuem
ciuitatis huius fratrem ſuum Abel interfe-
cit? Pleni ſunt ſacri libri lachrymabilibus hi-
ſtorijs, & paſsim per omnem ferè paginam
diuinam gemitus huius Syon audiuntur, dũ Pſal. 78.
veniunt gentes & ponant morticina ſeruorũ
tuorum Deus eſcas volatilibus cæli. carnes
ſanctorum tuorum beſtijs terræ, dum effun-
dunt ſanguinem ipſorum tanquã aquam in
circuitu Hieruſalẽ, & nõ eſt qui ſepeliat. At
illi nulla miſeratione gementi Syon cõpatiũ-
tur, ſed pertinaci crudelitate ſemetipſos co-
hortantur dicẽtes. Lapidetur iſta Syõ, id eſt
nullus ei parcat. Et optãdo dicunt, Aſpiciat
in Syon oculus noſter. Quo dicto vehemẽs
innuitur odium & inuidia, quæ non leuiter
exaturari poſsit, niſi multarũ aſpectu miſe-
riarũ. Quo cùm potiti fuerint, maligno riſu
ſoluuntur, & crudeli plauſu tripudiant dila-
tantes os ſuũ, ſicut ſcriptũ eſt, atq; dicentes.
Euge, euge viderũt oculi noſtri, ſubauditur
mala huius q̃ deſiderauimus, & hoc benè Pſal. 34.
cõtigit nobis. Ipſi autem, inquit, non cogno-
uerunt cogitationes domini, & nõ intellexe-
runt conſilium eius, quia congregauit
eos quaſi fœnũ areæ. Et eſt ſenſus. Cõgrega-
tæ ſunt gentes ſuper te, & in ſua gloriantes
multitudine, præſentia tantùm & manifeſta
potuerunt videre, ſcilicet & tuam calamita-
tem, & ſuam in hoc mundo proſperitatem,
ſed hoc non cognouerunt neque intellexe-
runt, quid in futurum dominus cogitauerit,
& quale ſuper te & ſuper illos cõſiliũ inierit.

Sed ecce conſilium, & cogitationes eius dico tibi, quia congregauit eos quaſi fœnū areæ, ſubauditur, vt cōgregatis illis dicat tibi. *Iſa. 40.* Surge & tritura filia Syon, quia cornu tuū ponam ferreum, & vngulas tuas ponam æreas, & comminues populos multos, & interficies domino rapinas eorum, & fortitudinem domino Deo, vniuerſæ terræ. Et eſt ſenſus, Quamuis fortes & robuſtos eſſe arbitrentur, nimirum cùm ſint caro, ſic ſunt quaſi fœnum, quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos agri. Et verè fœnum eſt populus. Itaq; ſicut fœnū in agro ad tempus viret, & in tempore ſoo aridū deportatur ad aream, ibiq; ferris dentatis ſiue plauſtris ferreis trituratur, at tritico recondito, ſtipula & paleæ proiectæ igni traduntur. Sic tu ò Syon omnes gentes quæ congregatæ ſunt, ſuper te ſuperbientes atq; luxuriantes, velut viride fœnum in iudiciū domini triturabis atque comminues, ita dūtaxat, vt quicunque ex illis ſeſe in humilitatem depoſuerint, eos tanquam triticum domino, vniuerſæ terræ conſecres, interficiendo quicquid in eis vitioſum erat, quicūque autem pertinaci ſuperbiæ vento ſeſe ſubleuauerint, eos velut ſtipulam & paleam perpetuo igni trades. Neque enim reſiſtere tibi poterunt cornu ferreum, & æreas vngulas habenti, quod videlicet cornu tuum inſuperabilis rex & magnificus triumphator Chriſtus eſt, quæ vngulæ tuæ Apoſtoli de tua carne geniti ſunt, fide ſolidi, verbo tinnoli velut æs, quod metallum valdè ſonorum eſt. Nam in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, & non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum. Hactenus ad illam quæ vera eſt Syon & vera Hieruſalē ſermo eſt ſic incipiens, & tu turris gregis nebuloſa filia Syon. Nam de illa Hieruſalem terrena quæ occidit prophetas, & lapidauit eos qui ad ſe miſsi fuerunt, audi quid dicatur. [Nunc vaſtaberis filia latronis. Obſidionem poſuerunt ſuper nos, in virga percutiēt maxillam iudicis Iſrael.] Cuius vel quanti iudicis? Nimirum eius qui & magnus Deus eſt, & humilis apparuit, quod multum cautè ſicut eo tempore opus erat, ſequentibus verbis prædicatur. [Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egreditur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Propter hoc dabit eos vſque ad tempus in quo parturiens pariet, reliquiæ fratrum eius conuertentur ad filios Iſrael.] Sicut iam dictum eſt ad illam, & de illa Hieruſalem quæ prophetas occidit, ſermo eſt. Nunc (inquit) vaſtaberis ò tu, non verè filia Syon, ſed verè filia latronis, videlicet quæ virum homicidam & latronem Barrabam tibi dimitti petiſti, authorem verò vitæ interfeciſti. Nunc inquam vaſtaberis, nunc circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te & coanguſtabunt te vndique, & ad terram proſternent te & filios tuos qui in te ſunt. Quā ob cauſam ſic vaſtaberis, & cur proſternentur filij tui? Obſidionem (inquit) poſuerunt ſuper nos, in virga percutient maxillam iudicis Iſrael, Super nos prophetas & ſapientes & ſcribas obſidionem poſuerunt, id eſt, ex nobis occiderūt & crucifixerūt, & ex nobis flagellauerunt in ſynagogis ſuis, & de ciuitate in ciuitatem perſecuti ſunt. Nam hoc totum fuit obſidionem ponere ſuper nos, quia ſic voluerunt claudere ora noſtra, ne doceremus in nomine iudicis Iſrael, cuius maxillā in virga percuſſerūt, in virga, inquā, id eſt, in arūdine qua percutiebāt eum ſpinis coronatum, ſibi poteſtate conceſſa, quemadmodum ait, ſed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum. Per partem totam, id eſt, per maxillæ percuſsionem, totam eius ſignificabat paſsionem. Pulchrè nimirum, quia paſsionis eius hoc fuit initium, quod vnus aſsiſtens miniſtrorum, dedit illi alapam dicens. Sic reſpondes pontifici? Proterua crudelitas, erudelis proterua lictoris, & ſcurræ, qui dum adulatur domino pontifici, & ei placere vult, aſsiliens coram percutit maxillam iudicem Iſrael, nec ſolius Iſrael, ſed & omnium hominum, quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. Et vt amplius perhorreſcas temeritatē nebulonis, qui percuſsit, ille iudex non tantum homo, ſed & Deus eſt. Hoc enim verbis ſequentibus teſtatur. Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Quid enim eſt quod egredietur ex te ò Bethleem, & nihilominus egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis, niſi quia duę ſunt eius egreſsiones, id eſt, natiuitates, altera ſecundum carnē, qua egredietur ex te ò Bethleem ex ſemine Dauid, altera ſecundum diuinitatem, qua non egredietur, ſed egreſſus eius, inquit, iamdudū exactus eſt, nō ex mūdo, ſed ab initio, nō in dieb. temporalitatis, ſed à diebus æternitatis. Nā in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Igitur & Deum & hominem teſtatur hic eſſe illum iudicē Iſrael, ſed hoc taliter edici, vt vulgo intelligeretur, tūc tēporis nō expediebat. Quomodo eñ audire paterētur, ꝙ qui Deus Iſrael erat homo futurus, & in maxilla percutiendus eſſet? Cautè ergo & prudenter propheticus ſermo diſpēſatur, dum à facie filiæ latronis, cui loquebatur dicens, nunc vaſtaberis filia latronis, &c. ſeſe repentè auertit, & ad aliā, id eſt, Bethleē ſeſe conuertit, & eidem ſic loquitur, vt & veritatem vtriuſq; naturæ, ſcilicet diuinæ & humanæ in Chriſto teſtificetur, & eandem teſtificationem, talibus verbis enunciet,

Marginalia (left): *Chriſtus vt cornu ferreum, Apoſtoli vt vngula area.* — *Hieruſalē terrena, dicitur filia latronis.* — *CAP. V.* — *Matth. 28. Luca 19.*

Marginalia (right): *Matth. 23* — *Ioan. 18.* — *Actor. 10.* — *Duplex Chriſti egreſſus.* — *Ioan. 1.* — *Bethleem & Ephrata vnius oppidi vocabula* — *Gen. 35.*

vt ooo ab

vt non ab illis qui ſurdi ſunt vel erant, & aures audiendi non habebant, tunc temporis facile perciperetur. *Bethleem & Ephrata vnius oppidi vocabula.* Quod autem Bethleem & Ephrata vnius eiuſdemque ciuitatis Dauid, ſiue caſtelli, vbi erat Dauid, vocabula ſint, habemus ex ſcriptura dicente. Mortua eſt ergo Rachel, & ſepulta in via, quæ ducit *Gen. 35.* Ephratam, hæc eſt Bethleem. Porro cum dicit, Et tu Bethleem Ephrata, paruula es in millibus Iuda, ſubaudiendum eſt apud homines, quorum in oculis vix paruus viculus es, qui non cæleſtem, ſed terrenã quantitatem attendunt, ſed profectò apud Deum non minima es. Alioquin niſi cum eadem affirmatione, qua dicit paruula es, & ex oppoſito iſta negatio in prophetę ſenſu intelligatur, ſed non apud Deum minima es, tanquã ſi dicat, Paruula ſiue minima videris, ſed non minima es, diſſonanter teſtimonium hic in Euangelio ſumptum videbitur, vbi *Matt. 2.* principes ſacerdotum & ſcribæ ſciſcitanti Herodi ſic reſpondiſſe narratur. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Cum enim hic dicat paruula es, & illic ſcriptum ſit, nequaquam minima es, perſpicue Lira diſſonat, ſed in ſenſu clara conſonãtia eſt, vt cum propheta dicit, paruula es, ſubaudias in oculis omnium hominum, & cum Euangelium dicit, nequaquam minima es, ſubintelligas apud Deum. *Pſal. 62.* Quod deinde ſubiungitur, propter hoc dabit eos vſque ad tempus in quo parturiens pariet, & reliquiæ fratrum eius conuertentur ad filios Iſrael, manifeſtè completum, atque adhuc complendum eſt. Nam quia tanti iudicis Iſrael maxillam percuſſerunt, qui ſecundum carnem de Bethleem ex ſemine Dauid egreſſus eſt, & cuius egreſſus ſecundum diuinitatem à diebus æternitatis eſt, idcirco dedit eos idem iudex, ſubauditur in manus gladij, & in captiuitatem in omnes gentes, & in partes vulpium, id eſt, malignorum ſpirituũ. Vſquequo ſic dabit eos? Vſq; ad tempus (inquit) in quo parturiens pariet. *Eſaiæ 10.* Parturiens dicitur, non iſta filia latronis, id eſt, terrena Hieruſalem, quæ deo ſterilis eſt, ſed illa ſpiritualis Hieruſalẽ, ſiue Sion, cui ſupra dixerat. Dole & ſatage filia Sion quaſi parturiens. Illa namque mater pariet, ſubauditur Iudæorum, ſiue Iſraelis reliquias, iuxta illud. Si fuerit numerus filiorum Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ conuertẽtur ex eis. Nam hoc eſt, quod hic protinus ſubiungit. Reliquiæ fratrum eius conuertentur ad filios Iſrael. Cuius eius? Nimirum ipſius iudicis Iſrael, quia fratres eius ſecundum carnem ipſi Iudæi ſunt, qui maxillam eius percuſſerunt. Tempus quo iſtud fiat tunc erit, cum plenitudo gẽtium intrauerit.

“Sequitur, [Et ſtabit & paſcet in fortitudine
“domini, in ſublimitate nominis domini Dei
“ſui, & conuertentur, quia nunc magnificabi
“tur vſq; ad terminos orbis terræ.] Iudex Iſrael, ſicut iam dictum eſt propter hoc dabit eos, quia percuſſerunt maxillam eius, & ipſe ſurgens à mortuis ſtabit, ſubauditur à dextris Dei fortis & ſublimis, iuxta quod in *Act. 7.* Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt, Cum autem eſſet Stephanus plenus Spiritu ſancto intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris Dei, & ait. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei. Stabit ergo, id eſt pro ſuis morientibus pugnabit ipſe victor mortis, & paſcet, ſubauditur populum ſuũ, vtpote diues & præpotens Rex in fortitudine Domini, in ſublimitate nominis domini Dei ſui, id eſt, ſicut fortis Deus habens nomen ſublime, quod eſt ſuper omne nomen, videlicet quale nomen habet pater, qui propter aſſumptam humanitatem dicitur & eſt Dominus Deus eius. Nam & ipſe loquitur, aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrũ, Deum meum, & Deum veſtrum. Et conuertentur ait, quia nunc magnificabitur vſque ad terminos terrę. *Ioan. 20.* Hoc ipſum quod hic dicit, & paſcet, & conuertentur & cętera. *Pſal. 21.* manifeſtius in Pſalmo expreſſum habemus. Ait enim, Edent pauperes & ſaturabũtur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum, viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ. Paſcet ergo ſcilicet terminos terræ, quoadusque magnificabitur, non qualicunque edulio, ſed corporis & ſanguinis ſui ſacramento, quod edentes & bibentes pauperes, ſaturabuntur, nam corda eorum, id eſt, animæ viuent in ſeculum ſeculi, *Ioan. 6.* quemadmodum ipſe dicit. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Sequitur.

[Et erit iſte pax Aſſyrius cum venerit in ”
terram noſtram, & quando calcauerit in do ”
mibus noſtris.] In nonnullis codicibus le ”
gitur Aſſyrijs, & ordinatior litera videtur. Si enim legendum eſt Aſſyrius, cur præpoſtere dicere maluit, Aſſyrius cum venerit, quàm dicere cum Aſſyrius venerit? *Aſſyrius. diabolus.* Itaque ſecundum vtranque literam exponendum eſt, & primum ſecundum hanc literaturam, & erit iſte pax, Aſſyrius cum venerit in terram noſtram, Quando venerit diabolus, ait Beatus Hieronymus, qui dicitur Aſſur ſuper terram regionemque credentium & eorum quos paſcet Dominus in fortitudine & in ſublimitate nominis Domini Dei ſui, & calcauerit eos tribulationibus varijs, & domos animarum noſtrarum, id eſt, corpora quaſi ſuperbus aſcẽderit atque depreſſerit, & tamen nos nihil ſeparauerit à charitate CHRISTI, tunc CHRISTI pax ſiue ipſe CHRISTVS erit in nobis, & dicetur de ſancto, nihil proficiet inimicus *Pſal. 88.* in eo. Nunc vt ſecundum aliam literæ ſtructuram dicamus, ſcilicet ita legendo, & erit

Pax Aſſyrijs, id eſt, cunctis gentibus. iſte pax Aſſyrijs, cum venerit in terram noſtram, primo ſciendum, quia quod dicitur, cum venerit in terram noſtram, & quando calcauerit in domibus noſtris, ſiue vt rurſus poſt pauca habemus, & cum calcauerit in monte noſtro, rectè de ipſo Domino intelligitur, præſertim cum in exordio ſermonis hic idem propheta dixerit, Quia ecce Dominus egredietur de loco ſuo, & deſcendet & decalcabit ſuper excelſa terræ, & cæt. vſque ad id, quod ait, Quæ excelſa Iudæ, nonne Hieruſalem? Eritque hic ſenſus, Et erit iſte,

Supra 7. videlicet dominus magnificus vſq; ad terminos terræ, pax Aſſyrijs .i. cunctis gentib. quarum eo tempore potentiſsimi erant Aſſyrij, vndè & pro cunctis gentibus rectè poſſunt hic accipi. Erit inquam, iſte pax Aſſyrijs, id

Luca 19. eſt, loquetur pacem gentibus, Euangelizabit pacem eis, qui prius erant inimici, cũ venerit in terram noſtram, id eſt, cum nos viſitauerit, & cum calcauerit in domibus noſtris, ſubauditur, eo quòd non cognouiſti tempus viſitationis tuæ, ò ſupra dicta filia la

Eſaia 63. tronis. Nam idcirco calcabit in domibus noſtris, idcirco conculcabit templum & ciuitatem, ita vt non remaneat lapis ſuper lapidẽ. Nam quod Dominus calcet & conculcet, teſtatur ipſe dicens in alio propheta, Calcaui eos in furore meo, & conculcaui eos in ira mea. Væ ergo tibi, quæ tibi Barrabam latronem donari petiſti, & proindè rectè diceris filia latronis, & cuius ſeditionis hæreditate poſſediſti, væ tibi, quia tu conculcaris, quæ diceris Iſrael, pax autem tua Aſſyrijs, id eſt, gentibus pœnitentiam agentibus, ſic

Iona 3. ut ſignificatum eſt, vbi ad prędicationem Ionæ Niniue ciuitas magna Aſſyriorum ad pœnitentiam egit. Sequitur. [Et ſuſcitabimus ſuper eum ſeptem paſtores, & octo primates homines, & paſcent terram Aſſur in gladio, & terram Nemroth in lanceis eius; & liberabit ab Aſſur, cum venerit in terram noſtram, & cũ calcauerit in monte noſtro.] Quorum in perſona ſupra dixerat, obſidionem poſuerunt ſuper nos, eorundem vox iſta eſt, & ſuſcitabimus ſuper eum ſeptem paſtores & octo primates homines, vox ſcilicet prophetarum, ſapientium, & ſcribarum, quos ecce ego mitto ad vos, ait ille iudex Iſrael ad eos, qui maxillam ipſius percuſſerũt. Ipſi loquuntur etiam hæc, & ſuſcitabimus ſuper eum ſeptem paſtores & octo primates homines. Super quem dicunt, ſuſcitabimus eum. Nimirum ſuper eundem ſæpè dictum iudicem Iſrael, Profectò non vile obſequium, nõ paruam honorificentiæ portionem de ſtudio ſuo promittunt, ad clarificandum illum tantum iudicem, quem filij illius filiæ latronis ſic inhonorauerunt, vt maxillam

Septem paſtores & 8. Primates homines. eius percuterent. Quærendum eſt diligenter, qui nam ſint ſeptem paſtores & octo primates homines, & deinde, quid ſit ſuſcitari illos ſuper hunc iudicem Iſrael, & tunc patebit, quia non leuis aut incerta hæc pollicitatio eſt. Septem fide claros & meritis inſignes de ſanctis ſcripturis nouimus, ſimiliter & octo primates homines, quos licet hactenus nouerimus, necdum tamen numerum, & proprias eorum cauſas animus adeò perpenderat, priuſquam loci præſentis diligentia nos excitaſſet. Primùm ergo ſeptem paſtores, deinde per ordinem recolamus octo

Septem paſtores. primates homines. Primus paſtor fuit Abel,

Gen. 4. de quo ſcriptum eſt. Fuit autem Abel paſtor ouium, & obtulit Domino munera de

Ibid. 47. primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorũ, & reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius. Secundus paſtor fuit Abraham. Tertius Iſaac. Quartus Iacob, qui ſtans coram Pharaone cum filijs ſuis, interrogante illo, quid habetis operis, paſtores ouium ſumus, inquit, ſerui tui, & nos & patres noſtri. Erãt autem patres eius Abraham & Iſaac, qui profectò curam habuerunt alendorum gregũ, ita vt non poſſet eos capere terra præ multitudine gregum, vndè & facta eſt rixa inter paſtores gregum Abraham & Loth, & fuit

Ibid. 13. iurgium paſtorum Gerare aduerſus paſto

Ibid. 26. res Iſaac. Veruntamen non pro multitudine vel cura gregum, ſed pro eo, quod circa res horum paſtorales, diuina ſeſe commendauit auctoritas, ſeptem iſtos paſtores excellentiſsimos numeramus, Igitur (vt dicere iã cœpimus) horum primus fuit Abel, qui de

Abel. primogenitis gregum Domino munera ob

Abraham. tulit, quæ ſuo reſpectu Dominus digna du

Ibid. 18. xit. Secundus Abraham, qui de Armento ſuo vitulum tenerrimum tollens, & optimum inclytis hoſpitibus, ſcilicet tribus angelis, venientibus in figura ſanctę trinitatis, memorabile conuiuium fecit. Tertius Iſa

Iſaac. ac, qui velut aries ad immolandum ductus

Ibid. 22. eſt, & pro quo arietem Abraham inter vepres hærentem cornibus holocauſtum obtulit. Quartus Iacob, qui de grege duos

Iacob. afferens hœdos in cibum patrem benedi

Ibid. 27. ctionem accepit, & deinde ſoceri greges paſcens, auctus eſt benedictione Domini. Quintus fuit Ioſeph, qui cum ſedecim eſ

Ioſeph. ſet annorum, paſcebat gregem cum fratri

Ibid. 37. bus ſuis, & indè venditus fuerat, factusq; princeps Aegypti, profeſsionem iſtam non erubuit, quamuis deteſtarentur Aegyptij omnes paſtores ouium, dicens ad patrem

Ibid. 46. & ad fratres ſuos, Cum vocauerit vos Pharao, & dixerit, quod opus eſt veſtrum? reſpondebitis. Viri paſtores ſumus ſerui tui ab infantia noſtra vſque in præſens, & nos, & patres noſtri. Sextus fuit Moyſes,

Moyſes. Exod. 3. qui paſcebat oues Ietro ſoceri ſui ſacerdotis Madian, & inter paſcendum, cum minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem D E I Oreb, apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi. Se

Dauid. ptimus fuit Dauid, qui de ſemetipſo pro

1. Reg. 17. loquens ad Saul, paſcebat (inquit) ſeruus

tuus

tuus patris ſui gregem, & veniebant leo & vrſus, tollebatque arietem de medio, & ſequebar eos, & percutiebam eruebamque de ore eorum. Et illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam meotum eorum, & ſuffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrſum interfeci, ego ſeruus tuus. Erit ergo & Philiſthæus hic incircuncifus, quaſi vnus ex eis, qui auſus eſt maledicere exercitui dei viuentis. Ecce iſti ſunt ſeptem paſtores inclyti, quos ſcriptura teſte, authoritas diuina commendauit. Porro octo primates homines hi ſunt. Primus Ioſue filius Nun. Secundus Caleph filius Iephone. Tertius Ottoniel filius Cænez. Quartus Aoth filius Gera filij Gemini. Quintus Barach filius Abinoem de Cades Nephtalim. Sextus Gedeon. Septimus Iepte Galaadites. Octauus Samſon. Iſti octo idcirco dici merentur primates homines, quia auctoritate diuina præeunte, & induente illos ſpiritu Domini, conſtituti iudices liberauerunt populum ſuum, vnde & meruerunt appellari Saluatores Iſrael. Primus horum Ioſue & ſecundus Caleph introduxerunt populum in terrã promiſſionis, dicente Domino ad Moyſen, Tolle Ioſue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus Domini, & ponam manum tuam ſuper eum, & cæt. De Caleph verò ait, Seruum meum Caleph, qui plenus alio ſpiritu, ſecutus eſt me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & ſemen eius poſſidebit eam. Primatum eius hoc diuinum teſtimonium cõmendat, & præter hoc alia, quæ præſenti loco inſerere longum eſt. Tertius Othoniel filius Cenez liberauit Iſrael de manu Cuſamraſathaim Regis Meſopotamiæ, cui ſeruierunt octo annis, ſcriptura dicente, Et clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberauit eos Othoniel, videlicet filius Cænez, fuitque in eo ſpiritus Domini, & iudicauit Iſrael, &c. Quartus Aoth liberauit Iſrael de manu Eglon Regis Moab, cui ſeruierunt decem & octo annis, ſcriptura dicente, Et clamauerunt filij Iſrael ad Dominum, & ſuſcitauit eis ſaluatorẽ Aoth filium Gera, & cæt. Quintus Barach filius Abinoem liberauit Iſrael de manu Iabin regis Chanaan, qui per viginti annos vehemẽter oppreſſerat eos, & ipſe auctoritate diuina ſuſcitatus per Debboram propheten vxorem Lapidoth. Sextus Gedeon liberauit Iſrael de manu Madian, cui ſeruierat ſeptẽ annis præcipiente angelo, qui apparuit ei. Septimus Iephte Galaadites liberauit Iſrael de manu filiorum Ammon, qui cum Philiſthijm vehementer oppreſſerant eos per decem annos & octo. De iſto ſcriptum eſt, factus eſt ſuper Iephte ſpiritus Domini, tranſiuitque ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos. Quos tradidit dominus in manus eius percuſſitq; eos plaga magna nimis, humiliatiq; ſunt filij Ammon à filijs Iſrael. Octauus Sampſon per angelum Domini prænũciatus eſt matri ſterili, & hic erit (inquit) Nazaræus ab infantia ſua, & ex matris vtero, & ipſe incipiet liberare Iſrael de manu Philiſthinorum. Iſti ſunt octo primates homines, qui miro modo ſeptem paſtoribus ita inſeruntur, & ita inter ſextum paſtorem, qui eſt Moyſes, & ſeptimum, qui eſt Dauid, ſurrexerũt, vt filios Iſrael, quos Moyſes ſextus paſtor (vt iam dictum eſt) de Aegypto eduxit, primus hominum primatum Ioſue cum Caleph introduceret in terram repromiſſionis, & liberationem de manu Philiſthijm, quam octauus primas Sampſon incepit, perficeret ſeptimus paſtor Dauid. Habemus igitur & ſeptem paſtores, & octo primates homines ex proprijs cauſis ootos & inſignes, quos ſuſcitabimus (inquit propheta) ſuper eum, videlicet ſæpè dictum iudicem Iſrael, cuius maxilla percuſſa eſt. Quomodo illos ſuſcitabimus ſuper eum? Videlicet eo modo, vt quæ per illos corporaliter geſta ſunt, doceamus ſpiritualiter fieri vel impleri per ipſum. Doceamus (inquam) quia quarum rerum in illis præceſſit figura, in iſto ſucceſſit veritas. Hoc facientes ſuſcitabimus illos ſuper eum, nos prophetæ & ſapientes & ſcribæ, ex quibus ego ſum. Nam & ſi ſecundum tempus corpore abſens, ſpiritu cum illis præſens ſum, quorum ſpirituali ſtudio fit, vt in lectione talium paſtorum, & primatuum nihil mortuum remaneat aut otioſum, dum omnia referuntur ad Chriſtum. Itaque & iſti cum illo viuent, & illi, qui tunc erunt, ex iſtis proficient. Vndè cum dixiſſet. Et ſuſcitabimus ſuper eum, ſeptem paſtores, & octo primates homines, confeſtim ſubiunxit. Et paſcent terram Aſſur in gladio, & terram Nemroth in lanceis eius, Quod eſt dicere & omnes gentes, quæ nunc ſine Deo ſunt, neque verbi Dei pabulum habent vllum, tunc ex myſticis iſtorum exemplis, legendo proficient, quarum videlicet gentium Aſſur & Nemroth, id eſt, Aſſyrij & Babylonij maximi Deoque magis aduerſi tunc erant. Principium namque regni Nemroth Babylon fuit in terra Sennaar, & de illa terra egreſſus eſt Aſſur, & ædificauit Niniuen. Nec verò dubium vel incognitum eſt, quin Aſſyrij poſtmodum decem tribus tranſtulerint. Babylonij verò, pro quibus hic ponitur Nemroth, duas reliquas, Iudam & Beniamin. Magnificè ergo reconciliatio gentium promittitur, dum de illis, qui tunc erant infeſtiſſimi, talis prophetia texitur, & paſcent terram Aſſur & terram Nemroth, & hoc non ſine armis, ſed in gladio & in lanceis eius, id eſt, in ſermone dei, qui eſt, viuus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Et in ſententijs veritatis, quæ ſunt lanceæ ſiue ſagittæ eius, ſuo gladio & illis lanceis diabolum, qui prius terram obtinuerat, debellabit, & liberabit huma-

Marginalia (left): *Octo primates.* — *Ioſue.* — *Num. 27.* — *Caleph.* — *Ibid. 14.* — *Othoniel.* — *Iudic. 3.* — *Aoth.* — *Ibidem.* — *Barach.* — *Ibidem 4.* — *Gedeon* — *Ibid. 6. 7.* — *Iephte.* — *Ibidem 11.*

Marginalia (right): *Samſon.* — *Ibidem 13.* — *Geneſ. 11.* — *4. Reg. 17.* — *Ibidem 25.* — *Hebr. 4.*

humanum genus. Hoc eſt, quod ait, Et liberabit ab Aſſur cum venerit in terram noſtrã & cũ calcauerit in monte noſtro. Ac ſi dicat, eodem tempore quando venit in terram ſecundum præſentem prophetiam, & conculcabit Iudæos ſubuerſa ciuitate & templo, liberabit à diabolo gentes, quæ hactenus erãt terra Aſſur, & terra Nemroth, quod interpretatur tentatio, qui per hoc ipſum, quod de illo ſcriptum eſt. erat robuſtus venator coram Domino, ſignificat diabolum, qui poſſidebat gentes tanquam fortis armatus cuſtodiens atrium ſuum. Sequitur. [Et erunt reliquiæ Iacob in medio populorum multorum, quaſi ros à Domino, & quaſi ſtillæ ſuper herbam, quæ non expectant virum, & non præſtolantur filios hominum.] Reliquiæ Iacob credentes ex Iudæis ſunt, quorum vnus ex optimis Apoſtolus cum dixiſſet. Nunquid repulit Deus populum ſuum? ſubiũxit atq; ait, Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin. Etenim, licet illi, qui in futuro tempore credituri ſunt, cum plenitudo gentium intrauerit, reliquiæ dicantur, nihilominus tamen & hi rectè dicuntur reliquiæ, quæ tunc crediderunt pauci, multitudine in incredulitate permanente, teſtante eodem, cũ præmiſſo exemplo de Helia, cui dixit reſpõſum diuinum, Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal, ſic ergo (inquit) & in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionm gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Ergo reliquię Iacob erunt (inquit) in medio populorum multorum quaſi ros à Domino, quaſi ſtillæ ſuper herbam, id eſt, Apoſtoli Chriſti, ſiue miniſteriales iudicis eiuſdem, de quo hactenus ſermo fuit, ſanctam & diuinam de cæleſti conuerſatione ſua ſumptam, ſtillabũt vel depluent gentib. ſcientiam. Ros enim ſuauiter cadens, & ſtillæ ſenſim decidentes ſuper herbam, Euangelicam vel Apoſtolicam ſignificant doctrinã à Domino datam, & pro capacitate audientium diſcretè annunciatam, & dupliciter valentem nobis, ſcilicet ad refrigerandum & ſanctificandũ. Terra quippe noſtra calore vitiorum erat exuſta, & à maligno ſpiritu quaſi vento vrente percuſſa, ita vt cor hominis Babyloniæ fornaci nõ incongruè poſſet ſimile dici. Tunc autem cœpit Dominus mittere quaſi ventum roris flantem, quando ad amorem cæleſtium nos excitauit per Apoſtolorum prædicationem. Item manus noſtræ vacantes ab operibus bonis, ſic erant quaſi herba macra & ſterilis, ſed nunc quaſi ſtillæ à Domino ſuper herbam ceciderunt, quando eadem doctrina nos ad dilectionẽ proximi refloreſcere fecit, & in porrigendo eleemoſynam facies noſtras exhilarauit. Et bene de iſto rore & de huiuſmodi ſtillis ait. quia non expectant virum, & non præſtolantur filios hominum, ſed ſignanter cum

Geneſ. 11. *Luc. 11.* *Roma. 12.* *Reliquiæ Iacob apoſtoli.* *Dani. 3.*

dixiſſet, quaſi ros, addidit à Domino, quia videlicet Euangelium ſiue doctrina, quæ per Apoſtolos adminiſtrata eſt, non per inſtructionem vel magiſterium hominum venit aliquando, ſed cælitùs data eſt, docente illos inuiſibiliter Spiritu ſancto, abſque mora & momento, ita vt qui fuerant homines ſine literis & idiotæ, repente fierent literarum periti, & potentes in omni ſermone.

Hoc idem de prophetis ſentiendum eſt, & primum de Moyſe. Nam ille quidem humanam ſcientiam per homines didicit, & erat (vt Stephanus prothomartyr) eruditus omni ſapientia Aegyptiorum, & potens in verbis, ſed ſcientiam rerum diuinarum vt pentateucum ſuum conſcriberet, non per hominem, ſed per ſolum Deum didicit, qui illi in rubo apparuit. Sed & de Dauid cæteriſque prophetis, & de Chriſti Apoſtolis omninò ſciendum eſt, quos omnes & ſolos Eccleſia Chriſti in canonico apice ſuſcipit, Vndè & Petrus in Epiſtola ſua dicit. Hoc primum intelligentes, quod prophetica ſcriptura propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Et de cæteris quidem Apoſtolis, qui fuerunt illic, vbi Spiritus ſanctus in igneis linguis apparuit, ſedit que ſuprà ſingulos eorum, certum eſt, quia non ab homine, neque per hominem, ſed per reuelationem IESV CHRISTI didicerunt. De Paulo autem, qui tunc non erat illic, ſed poſtea vocatus eſt, dubium volunt eſſe quidam aduerſarij eius Pſeudoapoſtoli, dum vellent corrumpere veritatem Euangelij, quam ex ore eius multi ſuſcipiebant populi, ob hoc derogantes illi, & auctoritatem eius diminuere volentes, quia Domini noſtri Ieſu Chriſti, dum adhuc cum hominibus conuerſaretur, diſcipulus non fuit, hac pro neceſsitate pleriſque in locis Apoſtolatum ſuum defendit, maximè autem in epiſtola ad Galatas cum dicit, Notum enim vobis facio euangelium fratres, quod euangelizatum eſt à me, quia non ſecundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, ſed per reuelationem IESV Chriſti. Bene ergo cum dixiſſet de reliquijs Iacob. Et erunt in medio populorum multorum quaſi ros à Domino, & quaſi ſtillæ ſuper herbã, addidit, quæ non expectant virum, & non præſtolantur filios hominum. Ac ſi dicat. Et erunt Apoſtoli Ieſu Chriſti ſapientes, & eloquentes, totum ſalutari doctrina imbuentes mundum, quam videlicet doctrinam non à magiſtris hominibus accipient, non ſtudij vel ingenij proprij labore acquirent, ſed occulta gratiæ cæleſtis aſpiratione percipient. De reliquijs (inquam) Iacob, id eſt, de Apoſtolis, ita duntaxat æque vt de prophetis, qui & carne & fide ſunt filij Iacob

Actor. 4. *Ibidem 7.* *2. Pet. 1.* *Actor. 2.* *Galat. 1.* *Reliqui doctores eccleſia.*

hoc

hoc dicere verum eſt. Cæterum de alijs magiſtris eccleſiarum, qui vnque ex gentibus te ſurrexerunt, non eadem ſententia eſt vel eſſe poteſt, quia videlicet ſint quidem & ipſi quaſi ros à Domino, & quaſi ſtillæ ſuper herbam, ſcripturas propheticas atque apoſtolicas tractando dulciter, & exponendo vtiliter, ſed ſinguli horum, vt hoc facere poſſent, expectauerunt virum, & præſtolati ſunt filios hominum. Multos enim poſt deú

Diuerſa ſimilitudines cathygetas vel magiſtros ſubierunt. Vndè quicquid dixerunt, non idcirco ratum habet Eccleſia Chriſti, quia ſic ipſi dixerunt vel ſenſerunt, ſed quia dicta vel ſenſus ſuos propheticis atque apoſtolicis teſtimonijs, vel aliqua probabili ratione confirmare potuerunt. Sequitur. [Et erunt reliquiæ Iacob “in gentibus, in medio populorum multorum, “quaſi leo in iumentis ſyluarum, & quaſi ca“tulus leonis rugiens in gregibus pecorum, “qui dum tranſierit & conculcauerit & ceperit, non eſt qui eruat.] Quam diuerſarum, quàm longè diſsimilium rerum ſimilitudine eiſdem reliquijs Iacob hic aſcriptæ ſunt. Dixerat, & erunt reliquiæ Iacob quaſi ros à Domino & quaſi ſtillæ ſuper herbam, & continuo nunc dicit, & erunt reliquiæ Iacob quaſi leo in iumentis ſyluarum, & quaſi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum. Quid magis diſsimile, quàm ſuauitas roris à feritate leonis? Quid magis diuerſum, quam lenitas ſtillarum ſtillantium ſuper herbam, ſæuitia vel impetu catuli leonis rugientis in gregibus pecorum? Attamé eiſdem reliquijs Iacob. & ſuauitas roris, ſiue lenitas ſtillarum, & feritas leonis, ſiue impetus catuli leonis æquè per ſimilitudinem

Apoſtoli lenes & ſeueri. aſcribitur hic. Quare. Videlicet, quia magiſtri populorum, ſiue gentiu Apoſtoli Chriſti, & lenes & ſeueri ſunt, lenes in docendo, ſiue exhortando, ſeueri in corripiendo &

2.Cor.5. vlciſcendo. Exempli gratia, Paulus vbi docet inter cetera, ſic loquitur. Quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini deo. [illegible] o rore d[illegible] ſuauius, quid hac ſtilla veræ & g[illegible] luius?

Ibid. 6.13. Cætera quoque v[illegible]ue ad i[illegible] noſtrum patet ad vos o Corinthij cor noſtrum dilatatú eſt, talia ſu[illegible] vel t[illegible]s, vt nemó qui dubitet, qu[illegible] D[illegible]o patre mi ſericordiarum & totius conſolationis Deo. At vero idem poſt pl[illegible] ait, Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium teſtium ſtabit omne verbum. [illegible]xi enim & prædico vt præſens vobis & nunc a[illegible]ijs [illegible] ante peccauerunt, & cæteris omnibus, [illegible]niam ſi venero [illegible] non pa[illegible]am. An experimentum quæritis eius, q[illegible] me loquitur Chriſtus? Ecce ſeueritas magiſtri tanquam leonis rugitus ſuper iumenta ſyluarum, & tanquam catuli leonis ſuper gregem pecorum. Nam iumenta ſyl-

uarum rectè illos æſtimamus, quos redarguebat ſuper immunditia & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt. Nonne ſuper huiuſmodi, quaſi leo fuit? Ait enim, Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit, id eſt qui vxorem patris habuit. Ego quidem [illegible] corpore, præſens autē ſpiritu, iā iudicaui vt præſens eū, qui ſic operatus eſt in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu cum virtute Domini Ieſu, tradere huiuſmodi ſathanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini. Porrò quaſi greges pecorū eiuſmodi fuerunt, quibus veluti conterritis ad rugitum catuli leonis gratulatur & dicit, Quoniam & ſi contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet. Et ſi [illegible] contriſtaui, nunc gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiā, contriſtati enim eſtis ſecundum [illegible], &c. Hæc verò quaſi de ulteriori Paulo exempla poſuiſſe putemus, quaſi cæteris Apoſtolis hunc amplius ſæuitiam leonis exercuiſſe dicamus. Nam vt plura ſermo prætereat, nonne Petrus quoque quaſi leo ſiue catulus leonis in gregibus pecorum rugijt, quando in conuentu diſcipulorum Ananiam primum & deinde Saphiram vxorem eius increpauit, & illi ceciderunt & expirauerunt, quia ſpiritui ſancto fuerāt mentiti. Verè igitur quaſi reliquiæ Iacob, quaſi catulus leonis, qui cum tranſierit, ſubauditur ad nullius pauens occurſum, & conculcauerit videlicet rebellantes, & ceperit ſubauditur mendaces, vt capti & deprehenſi ſunt iam dicti Ananias & Saphira, ſpiritui Sancto mentientes, non eſt qui eruat. His dictis de reliquijs Iacob, protinus ad illum conuertitur ſermo propheticus iudicem Iſrael, de quo ſupra dixerat, in virga percutient maxillam iudicis Iſrael, & dicit [Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt.]

Quaſi iumenta ſyluarum.

.Cor 5.

Quaſi greges pecorū.

2.Cor. 7.

Act. 5.

Hoſtes publici ſiue inimici Domini illi maieſtatis adiudicantur, qui non [illegible] peccatores, verumetiam [illegible]ij ſunt odiendo nomen eius, quales maxime illi fuerunt, de quibus ipſe in Euangelio loquitur. Nunc autem & viderunt & oderunt, et me et patrem meum. Sed vt impleatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt, quia odio habuerunt me gratis. Super huiuſmodi hoſtes exaltabitur (inquit) manus tua, ſubauditur, vt non videant gloriam tuam, immo vt videant et confundantur quemadmodum alius Propheta, cum ſua interrogatione dixiſſet et non videbit impius gloriam Domini, protinus du[illegible] re[illegible] on[illegible] hoc modo ipſe reddidit: Domine exaltetur manus

Ioan. 15.

Eſaia 16.

tua

tua vt non videant, videant & confundan-
tur zelantes populi, & ignis hoſtes tuos de-
uoret. Denique & per iuſtam increpationẽ
dixit, domine exaltetur manus tua, & non
videant gloriam tuam & ſubaudiẽdum eſt,
ita vt in gloria tua partem habeãt nullam, &
per ſæueram nimiſque acerbam conceſsio-
nem, ait protinus, videant & confundantur
Quodque hic dicit, & omnes inimici tui in-
teribunt, illic ſimiliter conceditur, vt fiat di-
Matt. 25. cendo, & ignis hoſtes tuos deuoret Nam v-
bi exaltabitur manus tua domine, quando
apparebis ſedens in ſede maieſtatis tuæ rex
& iudex Iſrael ſtatutis ouibus ad dexteram
hœdis autem ad ſiniſtram tuam, tũc omnes
inimici tui interibunt diabolus videlicet &
angeli eius, tunc hoſtes tuos videlicet tam
diabolum & angelos eius, quam & homines
impios ſequaces eius, ignis deuorabit te di-
Hoſtes ec- cente. Ite maledicti in ignem æternum, qui
cleſiæ, Chri- præparatus eſt diabolo & angelis eius. Ho-
ſti quoque nihilominus ad eccleſiam vniuerſam referri
hoſtes ſūt. poteſt, cuius caput eſt ille iudex exaltabitur
manus tua ſuper hoſtes tuos, & omnes ini-
mici tui interibunt, quia videlicet qui capi-
tis, id eſt, hoſtes vel inimici ſunt corporis,
quod eſt eccleſia eius & vbi caput, ibi nimi-
rum exaltabitur & corpus. Rectè ergo &
ad ipſam dictum hoc rectè intelligitur, præ-
ſertim quia & ſupra illi dicebatur, Surge &
tritura filia Syon, &c. & protinus eidem di-
„citur. [Et erit in die illa dicit Dominus, au-
„feram equos tuos de medio tui, & diſpergã
„quadrigas tuas, & perdam ciuitates terrę tuę
„& deſtruam omnes munitiones, & auferam
„maleficia de manu tua, & diuinationes non
„erunt in te. Et perire faciam ſculptilia tua,
„& ſtatuas de medio tui, & conteram ciuita-
„tes tuas, & faciam in furore & indignationẽ
„vltionem in omnibus gentibus, quæ non au
dierunt.] Magnificè in verbis iſtis conſole-
tur ſe eccleſia Dei, conſiderando vitæ æter-
næ ſtatum, qualis futurus ſit ex die illa, quã
omnes ſui interibunt inimici, Siquidem hoc
promittitur in his verbis, quod non ſolum
mala omnia, verumetiam ipſa quoque, quæ
in hoc ſæculo videntur, & ſunt quædam bo
na, quamuis non vera vel ſufficientia, peni-
tus non erunt illic. Quis enim neſciat malefi
cia, diuinationes, ſculptilia, & ſtatuas atque
adorationes manuum operum, & [illegible] ad
ſacrificandum demonijs electos [illegible] ue [illegible]-
Qualia bo- tos, vera eſſe mala? Quis item neget equ[illegible]s,
na equi & quadrigas, ciuitates atque munitiones, falſa
quadrigæ. eſſe bona? Fallax equus ad ſalutem, ait Pſal-
Pſalm. 32. miſta & hi in curribus, & hi in equis [illegible]os au
Pſalm. 19. tem in nomine Domini Dei noſtri inuoca-
bimus. Poſſunt quidẽ prodeſſe equi & qua-
drigæ, immo & neceſſaria ſunt ad ſubuectio
nem tardis & infirmis corporibus, vel etiam
ſanctis ad [illegible]iendum de cri[illegible]e in ciuitatẽ,
ſi vrgente per[illegible]utore fugiendum eſt citius,
ſed cuiuſmodi v[illegible], non tam verum bonũ,

quàm veræ infirmitatis eſt ſolatium, ſæpè
omnium habens fallax experimentum, quia
(ſicut iam dictum eſt) fallax equus ad ſalu-
tem, ad quod ſuccinere poſsis, ſed nõ fallax
ad fatigationem. O quanto melius eſt, gra-
uia vt nunc ſunt corpora immutari, & velo *Pſal. 14.*
citate angelorum perfrui, quàm grauedinẽ
corporum equis vel quadrigis vectitando
fallaciter conſolari. Igitur magnæ beatitudi
nis eſt promiſsio in verbis iſtis cum dicit, &
erit in die illa, dicit Dominus, auferã equos
tuos de medio tui, & diſpergam quadrigas
tuas, & cæt. Præmiſerat enim, & omnes ini-
mici tui interibũt. Ergo idẽ eſt ac ſi dicat, In *Lucæ 20.*
die illa faciam illud, pro quo nunc clamas
ad me dicens, de neceſsitatib. meis erue me.
Primum eſt, quòd equos tuos auferam, &
quadrigas tuas diſpergam, id eſt, quod ter-
reni corporis tantam velocitatem efficiam,
vt ſit quocunque velit, quod fieri nõ poſſet
cum equis & quadrigis. Tunc enim homi- *Requies Si-*
nes æquales erunt angelis, ait ipſe dominus, *on in perdi-*
& filij ſunt Dei, cum ſint filij reſurrectionis. *tione ciuita-*
Quod ſi æquales, nimirum & æque veloces, *tum terræ.*
æque vt angeli erunt, equis & quadrigis nõ *Gene. 4.*
indigentes. Quid porrò de ciuitatibus & mu *Hebr. 13.*
nitionibus dicam, cum dicit & perdam ciui
tates terræ tuæ, & deſtruam omnes munitio
nes? Notum eſt, quia Cain fratrem ſuum A-
bel per inuidiam occidit, & hic primus ædi-
ficauit ciuitatem, vocauitque eam ex nomĩ
ne filij ſui Ennch. Porro & Abel & cæteri
ſancti omnes hic manentem ciuitatem non
habent, ſed futuram inquirunt. Perdam igi-
tur (ait) ciuitates terræ tuæ, & deſtruam om
nes munitiones, non ſolum ſpirituales, ve-
rumetiam manufactas & materiales, ſine du
bio ſubintelligendum, & omnes ciuitatum
atque munitionum ſeditiones atque cupidi
tates, & vniuerſas, quas eiſdem Cain morta-
libus intulit clades, & malas ſolicitudines,
quarum vniuerſitas dicitur & eſt Babylon,
cum qua, vt audimus in Apocalypſi vocem *Apocal. 17.*
de cælo dicentem, fornicati ſunt reges terrę *Ibidem 18.*
& in delicijs vixerunt. Et de qua ibidem ita
ſcriptum eſt. Et ſuſtulit vnus angelus fortis
lapidem molarem magnum, & miſit in ma-
re dicens. Hoc impetu mittetur Babylon
magna ciuitas illa, & vltra non inuenietur.
Magna igitur requies ſanctæ Syon, id eſt, ec
cleſiæ in perditione ciuitatum, vel munitio
num terræ promittitur, qui videlicet cum
perditione illarum, perditio quoque conſe-
quenter ſubintelligitur rerum omnium cõ-
cupiſcibilium, quæ in ciuitatibus ſunt (qua-
rum ex intuitu ſancti ciues regni Dei pere-
grinantes in hoc mundo, tentati & fatigati
ſunt videlicet auri, & argenti & lapides prę
cioſi, & margaritarum & byſsi, & purpurę,
& ſerici, & marmoris, & cynamomi, & amo-
mi & odoramentorum, & vnguenti, & thu-
ris, & vini, & olei, & ſimilæ, & tritici, & iu-
mentorum, & ouium, & equorum, & reda-
rum,

rum, & mancipiorum, & cæterorum omnium, de quibus rectè Sapiens dicat, Vanitas vanitatum & omnia vanitas, quarum cupidi mercatores, nunc diuites facti, pauperib. *Eccle. 1.* inſultant filijs tuis ô ſancta Sion. Sed tunc illis flentibus atque lugentibus & dicẽtibus. Væ væ, iſti exultabunt & libenter videbũt, pariter perire ſuas quoque munitiones, & quas hic pro neceſsitate habuerunt, non vt alios impugnarent, ſed vt impugnantibus alijs aliquod refrigerium haberent. Et auferam (inquit) maleficia de manu tua. Et hic ſubintelligendum eſt, vt amplius mali quicquam non facias. Impoſsibile namq; erit ex die illa, vt ſancta electorum ſocietas mali quicquam faciat vel admittat, & erit firma & incorruptibilis innocentia. Neque enim erit vltra ſerpenti antiquo facultas ſiue li- *Gen. 3.* cẽtia, vt ſibilet quicquam, vel mali aliquid alicui ſanctorum ſuadeat, ſicut fecit quando mulieri ſuaſit, vt vetitum comederet, & viro ſuo porrigeret, quo maleficio totum exinde genus humanum venenatum eſt. Vt breuiter dicam, ſic auferet dominus de manu electorum ſuorum maleficia, vt quibus dedit nunc malefacere nolle, tunc det quod amplius & perfectius eſt, ſcilicet malefacere non poſſe. Et diuinationes non erunt in te.

Diuinatio prophetia mendax. Diuinatio prophetia mendax eſt. Hæc ſine dubio feliciter tunc deerit, quando præſentia vel plena cognitio Dei, præſensq; facies veritatis cunctos illuſtrabit, & nihil incer- *1. Cor. 13.* tum vel incognitum ſit. Hãc perfectionem in hac vita ſancti non valent cõſequi, ſed ex parte (inquiunt) cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autẽ venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tũc autem facie ad faciem. Et perire faciam ſculptilia tua, & ſtatuas de medio tui, & nõ adorabis vltra opera manuũ tuarum. Hoc etiam ante diem illam prouidendum eſt, vt opera manuum ſuarum, ſcilicet ſculptilia & ſtatuas adoret, quæcunq; anima Deum verum colit, vel nomen eius inuocat, veruntamen magna pars populi Dei, populi electi vnum Deum colentis, perfectionem huius rei non adiungit, dum corpore viuit. Nã & ſi manus exterius vacat, vt viſibilem ſibi ſtatuã non faciat, nonne animus celerrimus artifex formam ſibi aliquam perſæpè fingit, dum recordatur creatoris ſui, & eum cõtemplari cupit, cui dicit in oratione, Pater noſter qui es in cælis. Velociter namq; ſibi proponit, aut velociter ſibi occurrente delectabiliter excipit, quaſi aliquem venerabilis formæ ſenem ſpecioſum & magnum, *Imaginatio ſimplicium de deo.* magno conſilio reſidentem, & fortaſsis ita putat eſſe in re, ſicut legit vel audit in illa Danielis viſione, Quia throni poſiti ſunt, & *Dan. 7.* antiquus dierum ſedit, veſtimentum eius quaſi nix candidum, & capilli eius quaſi lana munda, & cætera, quæ quaſi localem loquuntur Deum, cum ipſe localis non ſit. Equidẽ ſic ſimpliciter errare veniale eſt, ſed errorem eundẽ pertinaciter defendere dãnabile, quia hæreticum eſt. Vndè & Humaniformij dicuntur hæretici, qui Deum forma humana mẽbriſque diſtinctum aſſerere conati ſunt. Quod igitur nunc dicit, Et perire faciam ſculptilia tua, & ſtatuas de medio tui, & non adorabis vltra opera manuũ tuarum, ſic in illa die perfici credendum eſt, vt circa diuinam ſubſtantiam nemo taliter erret, vidẽtibus cunctis qualis ſit. Vndè Io- *1. Ioan. 3.* annes, Scimus (inquit) quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Quod deinde ſequitur, & euellam lucos tuos de medio tui, & conteram ciuitates tuas, itidem in die illa perfectè implebitur, quòd nunc ex parte impletum eſt, vel implendum eſt. Nõ enim iam in hoc perfectio eſt, quod verum colentes Deum, non lucos frequentant, nec latebras vel tenebras quærunt ad ſacrificandum principibus tenebrarum, neq; ciuitates ſuas claudunt, id eſt, conſcientias non occultant, ſed opportunè peccata ſua confitendo aperiunt, non (inquam) perfectio iam in hoc, ſed inchoatio beatitudinis eſt, quia multa ſunt adhuc non ſolùm malè erubeſcenda, verumetiam bona reuelanda quæ abſcondunt & abſcõdere vòlũt, in his quæ reprehenſibilia ſunt, metuentes verecundiam. In his quæ laudabilia ſunt, fugientes inanem gloriam. At verò tunc nihil erit, quod velint eſſe occultum, neque inuitis illis fiet illud quod Apoſt. ait, quia veniet *1. Cor. 4.* dominus & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Nã de malis vbi certa remiſsio erit, non habebunt cur erubeſcãt, imò multum habebunt quod gaudeant, ſcilicet magnam, & ſine fine magnificandam remiſſoris gratiam & gloriam. Porrò de bonis vt abſcondant illa, nequaquam inanem opus erit fugere gloriã. quia talis ventus illic flare non poterit, vbi vera & ſtabilis gloria Dei ſuper omnes abũdans cuncta ſuperabit, vniuerſoſque & angelorum & hominum ordines in fundamẽto ſuæ viſionis cum dulci tremore continebit. Igitur & lucorum euulſio, & ciuitatum cõtritio tunc ad plenum perfecta erit, quia nullus erit, qui occultè quicquam gerere, vel conſcientiam ſuam ne videatur, aliquo modo circunceptam eſſe velit. Tunc econtra ibunt impij in ſupplicium & in opprobrium ſempiternum, & hoc eſt, quod hic in calce ſermonis enuncians, & faciam, inquit, in furore & indignatione vltionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.

LIBRI SECVNDI IN MICHEAM FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN MICHEAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

HOrum quę hactenus in hoc propheta, vel propter hũc prophetam dicta ſunt, duo principia vehementer noſtris auribus illiſa ſunt, dicendo videlicet in primo, Audite populi omnes, & attendat terra & plenitudo eius. In ſecundo antem, audite principes Iacob, & duces domus Iſrael. Et prima *Supra 1.* quidem prophetici ſermonis inuectione Samaria, id eſt, decem tribus condemnantur, eorumque detrimẽtum recuperandum ex gentibus, per Chriſtum his verbis promittitur. Aſcendet enim pandens iter ante eos, *Supra 3.* diuident & tranſibunt portam, & egredientur per eam, & tranſibit rex eorum coram eis. In ſecunda Hieruſalem, vel tribus Iuda ſeuerius arguitur, dicẽdo ad principes eius, ad ſacerdotes eius, & ad prophetas eius, propter hoc cauſa veſtri, Sion quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi aceruus lapidum erit, quibus verbis illa manifeſtè deſolatio prænunciatur, quæ facta à Romanis eandẽ filiam latronibus vaſtantibus, eo quod percuſſerit maxillam iudicis Iſrael, ſicut manifeſtè ſermones eiuſdem ſequentia vaticinãtur, itemque detrimentum Iudæorum, de ſalute gentium reſtaurandum, ſecundum hæc verba promittitur. Et fluent ad montẽ domini populi & properabunt gentes mul*Supra 4.* tæ. Et rurſus, & erunt reliquię Iacob in medio populorum multorum, quaſi ros à domino, & quaſi ſtillæ ſuper herbam, &c. Ecce nunc tertiò ſermo propheticus quaſi tubam vocem ſuam exaltans, neq; ſolam Samariam, vt prima, neq; ſolam Hieruſalem, vt ſecunda inuectione conuenerat, ſed am-

CAP. VI.

„bas partes ſimul cõueniens ſic inchoat. [Au„dite quæ dominus loquitur. Surge, conten„de iudicio aduerſum montes, & audiant col„les vocem tuam. Audiant montes iudicium „domini, & fortia fundamenta terræ, quia iu„dicium domini cum populo ſuo, & cum Iſ„rael diiudicabitur. Populus meus quid feci „tibi, aut quid moleſtus fui tibi? Reſpõde mi„hi. Quia eduxi te de terra Aegypti, & de do„mo ſeruitutis liberaui te, & miſi ante faciẽ „tuam Moyſen & Aaron & Mariam. Popu„lus meus memento quæſo, quid cogitaue„rit Balach rex Moab, & quid reſponderit ei „Balaam filius Beor de Sethin vſque ad Gal„gala, vt cognoſceret iuſtitias domini.] Huiuſmodi verbis iudicium domini de magnis rebus agi incipit, & ſicut iam dictum eſt, ambæ partes, ſcilicet Samaria & Hieruſalem pariter conueniunt, & quodammodo aſſiſtunt, tãquam duo rei, diuerſitas ſecundum merita iudicij atque miſericordię ſententias excepturi. Sunt enim iſti diſſimiles ſibi veluti alter etiam ſub iudicio rebellans, alter coram iudice proſtratus, & veniam poſtulans. Etenim Samaria, quæ ſe in perpetuo *Samaria.* ſchiſmate detinuit à domo Dauid & templo domini, cuius ex regibus nullus receſſit à peccatis Hieroboam, id eſt, à colendis vitulis, quos ille fecit, nec ſaltem cõminante Deo iudice captiuitatem inſtantem, pœnitentiam egit, reus ille eſt, qui etiam in iudicio per cõtumaciam magis ac magis prouocat iram iudicis. Hieruſalem vero, quæ *Hieruſalẽ.* tunc temporis nonnunquam pœnitentiam egit, cuius reges aliqui ad pœnitentiam conuerſi ſunt, vt Manaſſes. aliqui iuſti fuerunt & ſancti, vt Dauid & Ezechias & Ioſias. *2. Para. 33* Nã pręter iſtos omnes in idolis peccauerũt. Reus ille eſt, qui corã iudice proſtratus, fatetur culpam, poſcit & meretur veniam. Neque enim de decem tribubus tranſlatis in Aſſyrios aliquem pœnitentem, & Deo ſatisfacientem legimus, ſed de filijs Iuda ductis in Babyloniam multum eſt quod miremur & compatiamur, Dum & Daniel in *Dan. 3. 6.* lacu leonum, & ſocij eius in fornace Babylonica proſtrati, miſericordem iudicem Deum deprecantur. Igitur dum propoſito iudicio ex perſona domini, dicentis, Popule meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi, reſponde mihi, &c. repente ſeſe perſona offert, dicens. Quid dignum offeram domino, curuare Deo genua excelſo. Hanc arbitremur eſſe Hieruſalem, quæ (vt iam dictum eſt) illo tempore pœnitentiam erat actura. Cætera verò quæ repetito clamore ſubſequuntur, inter quæ iudex proloquẽs, & cuſtodiſti, inquit, præcepta Amri, & omne opus Achab, contra Samariam dicta eſſe non dubitemus, quæ veluti reus rebellis veniam à iudice, nec poſtulat, nec meretur. Nunc per ordinem dicta ſequamur. Audite, inquit, quæ dominus loquitur. Hoc in perſona ſua propheta clamat, videlicet tanquam preco iudici ſedenti obſequens, vt pararet ſilentium, & ad audiẽdum attentam faciat multitudinẽ. Hoc ergo pręmiſſo, ſequũtur ea quæ dominus loquitur. Surge cõtende iudicio aduerſum montes, & audiẽt colles vocem tuam. De montibus & collibus *Montes & colles qui ſunt.* iſtis, aduerſum quos iudicio contendere iubetur, diuerſi expoſitores diuerſa ſenſerunt. Nam alij angelos intelligunt, quibus

rerum

rerum humanarum commiſſa eſt procuratio, quique (vt apoſtolus ait) adminiſtratorij ſunt ſpiritus, miſsi in miniſterium propter eos qui hæreditatem capiūt, & inde aduerſus eos iudicio contendi volunt, ſi non egerint cuncta quæ ad ſuum pertinebāt officium. Alij vero Abraham, Iſaac, & Iacob, & patriarchas reliquos interpretantur, quibus quaſi auditoribus, & ad iudicium conuocatis populi Iſrael negotium ventilandū eſt. Verum neutra ſententia liberum habet curſum, aut manifeſtis ſcripturæ vocib. cōprobatur, præſertim cum Abraham, & Iſaac, & Iacob ſancti atque amici Dei ſunt, & ſancti angeli præterito iam iudicio diuiſi à malis angelis de ſalute ſua ſecuri, & in beatitudine ſint firmati. Quomodo ergo vel aduerſus iſtos, vel aduerſus illos mōtes & colles liberè affirmarim, quod fiat contentio iudicij diuini? Vtigitur expeditior ſit ſenſus, illud ſequamur, quo manifeſtè nos præſens litera ducit, dum in initio contentionis ſtatim dicitur. Populus meus quid feci tibi? Denique populus Iſrael cuius ambas partes, videlicet Samariam & Hieruſalem, paulò antè diximus ad iudicium cōuocari, ſub nominibus montium & collium corripitur in his verbis. Nec verò incongruè per montes figuratur, quia pars vtraque in montib. regnabat & ſuperbiebat, decē tribus in mōte Samariæ, & duæ reliquæ Iuda & Beniamin in monte Sion. Vndè & per alium prophetam idem dominus. Væ igitur qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ. Igitur aduerſus montes, id eſt, aduerſus Samariam & Hieruſalem in montibus habitantibus, & in montibus confidentes, ſurge (inquit) & contende iudicio, & colles, id eſt, vrbes minores, illarum ſubappēdices audiant vocem tuam. Ad hoc edictum domini iudicium proponentis, Idem præco, id eſt, propheta, qui prælocutus fuerat, dicens. Audite quæ dominus loquitur. rurſus pro officio ſuo magis ac magis attentam ſuam volens eſſe plebis multitudinem, ſiue montium, id eſt, principum altitudinem, clamat, & dicit. Audiant montes iudicium, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium domini cum populo ſuo, & cum Iſrael dijudicabitur. Montes (vt iam dictum eſt) Samaria & Hieruſalem dicuntur, quæ vtraque metropolis in monte ſita eſt. Porrò fortia fundamenta terræ, non incongruè partis vtriuſq; reges intelligimus. Regia nanque poteſtas quodam modo terræ, id eſt, populi fundamētum eſt. Vndè & Græco ſermone rex Baſileus, id eſt, baſis populi dicitur, eò quod regibus ſuis populi vel ceteræ dignitates innitantur, veluti columnæ baſibus. Igitur & fortia fundamenta terræ tumidæ, terræ montuoſæ id eſt, reges malè fortes, reges in veſtris viribus & opibus confidentes, qui ſubuehitis Samariam & Hierusalem, quæ in montibus

Hebr. 1. — *Amos 6.* — *Fortia fundamenta terræ, regia poteſtas eſt.*

ſitæ ſunt, & quod peius eſt, in montibus cōfidūt. audite, inquit, iudicium domini, quia quod valde timendum eſt, iudicium domini cum populo ſuo, & cum Iſrael dijudicabitur. Verè enim ſenſato homini hoc valdè timendum eſt, ne cum illo Deus dijudicetur, ſcit enim, quia non poterit illi reſpondere vnum pro mille, ideoque proſtratus poſtulat, dicens. Non intres in iudicium cū ſeruo tuo domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Hæc interlocuto propheta protinus non ipſe propheta, cui dictum eſſe videbatur, ſurge & contende iudicio, ſed ipſe dominus in ſua perſona, hoc modo iudicio contendere incipit. Populus meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruientium liberaui te, & miſi ante faciem tuam Moyſen & Aaron & Mariam. Quis hic loquitur iudicio contendens, niſi dominus? Quis autem dixerat, ſurge & iudicio contende, niſi dominus? Ergóne & iubet & obedit vna eademque perſona, aut vnus idemque eſt, & ille qui dicit, & ille cui dicitur? Hæc idcirco ſubtiliter percunctamur & quærimus, quia valde nobis optabile eſt, vt etiam hic appareat, quod ſæpè in ſcripturis Deus Deo, dominus domino, pater filio loquitur, & multa ſunt quæ inter has perſonas dicta inuenimus, quorum dulciſsimum atque clariſsimum eſt illud, quod Dauid in ſpiritu audiuit, nobiſque retulit dicens. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Sit igitur perſona patris quæ dicit: ſurge contende iudicio, ſit perſona filij, quæ dicto obaudiens, iudicio contendit & dicit. Populus meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Quid enim? Nunquid quia de virgine Maria nondum natus erat, idcirco de iudicio contendere neſciebat? Imò & prædari & ſpolia detrahere iam poterat. Hinc eſt enim quod de illo ad alium prophetam dicitur. Voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari Quam ob cauſam? Quia antequam, inquit, ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ, quæ videlicet Damaſcus & Samaria tunc cunctis viribus Iudam oppugnabant. Quod eſt dicere, Idcirco voca nomen pueri, quem ſupra vocandum eſſe prædixi Emanuel, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, quia priuſquam naſcatur in mundo patremque habeat & matrem. patrem quidem optatiuum, videlicet Ioſeph, matrem autem naturalem, ſcilicet Mariam. liberat & hactenus liberauit ab hoſtibus ſuis Iudam & Hieruſalem. Mira acceleratio & inaudita feſtinatio. Nunquam fuit aliquis ita feſtinus. vt quippiam faceret antequam naſceretur vel conciperetur, præter illum ſolum qui prius erat Deus, de Deo patre genitus,

Ioan. 9. — *Pſal. 142.* — *Deus pater & deus filius hic vero ducuntur loquentes.* — *Pſal. 109.* — *Eſaia 8.* — *Ibid. 7.*

genitus, quàm fieret homo ipſe de muliere
natus. Igitur ſicut vocari iuſſus eſt, accele-
ra ſpolia detrahere, feſtina prædari, ita & ſe
cundum preſentem cauſam vocari poterat.
accelera iudicio, contendere feſtina cum Iſ
rael dijudicari. quia videlicet, in quo & to-
ties iudicatus eſt, vt traderet hoſtibus, & to
ties liberatus eſt ab hoſtibus Iſrael, vnum
idemque eſt verbum domini, vnus idemq́;
filius Dei, verus Deus iudicans iuſtè, ante-
quam fieret homo iudicandus iniuſtè. Núc
itaque iudicio contendentis, quæſtiones &
rationes audiamus. Populus meus quid feci
tibi aut quid moleſtus fui? Reſponde mihi.
Hac percunctatione præmiſſa, ne vacet po-
pulo moleſtias referre, quas paſſus eſt in eo
quòd toties tradidit eum in manus gentiú,
& dominati ſunt eius, qui oderunt eú. Cau-
ſam quoq; ſuam iſtam proponit, per quam
oſtendat, ſeſe priorem fuiſſe in beneficijs, &
mala recepiſſe pro bonis, dum dicit. Quia
eduxi te de terra Aegypti, & de domo ſer-
Nume. 22. uientium liberaui te, & miſi ante faciem tu-
am Moyſen & Aaron & Mariam. Nec ve-
rò illos tantum qui erant fratres tui, verú
etiam alienigenam, videlicet Balam filium
Beor, qui non erat de gente tua, miſi ante
faciem tuam ad benedicédum tibi. Hoc eſt
quod continuò ſubiungit, Populus meus
memento quæſo, quid cogitauerit Balach
rex Moab, & quid reſponderit ei Balaam fi-
lius Beor de Sethim vſque ad Galgalam, vt
cognoſceres inſtitias domini. Et eſt ſenſus,
Num in eo moleſtus fui tibi, quod hæc be-
neficia præſtiti tibi? Quod dicit, de Sethim
vſque ad Galgalam, ſic intelligitur, ac ſi di-
cat, de loco ad locum pergens, mutanſque
loca, vt totum exercitum Iſrael luſtrarent
oculis, quaſi ego non poſſem cum pergen-
te pergere, & cum tráſeunte tranſire. Et hóc
feci, vt miſericordiæ meæ & iuſtitiæ notæ
eſſent tibi. Cum itaque præmiſſo quid feci
tibi, aut quid moleſta fui, ſtatim ſubiungit,
quia eduxi te de terra Aegypti per Moyſen
& Aaron, & deinde meminiſſe rogat, quo-
modo Balaam filium Beor à maledicendo
cohibuerit, quæ vtraque populo non mo-
leſta, ſed valde ſuerit iucunda: ſimul memi-
niſſe oportet, qualia populus econtra ſece-
rit, vt cauſis comparatis appareat in iudicio
oppoſito, quam iuſtus Deus, & quam iniu-
ſtus Iſrael ſit. Quid enim Deo populus fe-
Cauſa Dei iuſta, homi nu iniuſta. cit? Nonne ipſe potius moleſtus fuit? Vbi il
lum Deus de Aegypto eduxit, ille vitulum
conflatilem fecit, eique hoſtias immolauit,
Exodo 32. Moyſen & Aaron ante faciem populi Deus
Numer. 11. miſit, populus eoſdem acerbè affligens, pe-
Ibid. 25. nè lapidauit. Vbi Balaam Deus cohibuit, ne
malediceret populo, populus continuò for
nicatus eſt cum filiabus Madian, & initiatus
eſt Beelphegor. Cætera percurramus, quá-
uis in præſenti iudicio non commemorauе
rat dominus, pauca commemoraſſe conten
tus, & in omnibus inquam ex populo viciſ-
ſitudinem reperiemus. Vbi Deus populum
in terram quam promiſerat, introduxit, po *Iudic. 2.*
pulus terrę eiſdem gentibus peiora fecit, in-
ter quas commixtus, deos eorú coluit. De-
dit Deus populo Dauid, regem ſecundum
cor ſuum, populus à domo Dauid ſeſe re-
ſcindens, & à templo Dei, vitulos aureos *3. Reg. 12.*
coluit. Tandem quod maximum eſt, Deus
homo factus de ſemine Abrahę, promiſsio-
nes quas promiſerat illi, impleuit, & popu- *Ioan. 19.*
lo ſe præſentauit, populus illum negás, cru
cem ei parauit, & lancea latus eius perfora-
uit. Non vanè ergo iudicium domini, cum
populo ſuo, & cum Iſrael vult dijudicari,
quia magna ſunt & multa quæ veniunt in
quæſtionem ex iniqua parte populi, quorú
quædam prophetiā hanc præceſſerant, quę-
dam ſequutura erant. Nec verò quiſquam
noſtrum ab eiuſmodi dijudicatione liberú
ſe putet, quia nos quoq; ſumus Iſrael, quos
dominus eduxit de Aegypto huius ſeculi,
id eſt, de ignorantiæ tenebris, & miſit ante
faciem noſtram Moyſen & Aaron & Ma-
riam, faciendo nos reuelata facie contem-
plari quæ per illos facta ſunt, quia in figura
cótigerunt, & qualem viciſsitudinem quiſ-
que noſtrum Deo reddiderit, conſcientia
cuiuſque nouit. Cum igitur audimus Deú
dicétem homini, quid feci tibi, aut quid mo
leſtus fui tibi, non ſit in nobis cor durum &
indomabile, & ferrea ceruix, quia ad hoc ſe
taliter apponit, & taliter loquitur altiſsim9
Deus miſero homini, vt ſaltem propter hu
militatem Dei cópunctus, dicat homo, pec-
caui domino, ſecundum exemplum Dauid,
cum quo Deus taliter dignatus eſt dijudica
ri, cum ille peccaſſet in Bethſabee. Ego (in- *3. Reg. 12.*
quit) vnxi te in regem ſuper Iſrael, & ego e-
rui te de manu Saul, & dedi tibi domum Iſ-
rael & Iuda, & ſi parua ſunt iſta, adijciá tibi
multa maiora. Taliter preloquédo mollire
ſtuduit, & per pietaté efficere tenerú cor, vt
melius & profundius vulnerare poſſet pro-
tinus inferendo. Quare ergo contempliſti
verbum domini, vt faceres malum in con-
ſpectu meo? &c. Quiſquis ille ſimiliter com
punctus & in iudicio ſalubriter victus, lo-
quitur in ea quæ protinus hic in propheta
ſequuntur. [Quid dignum offeram domi- „
no? Curuem genua Deo excelſo? Nunquid „
offeram ei holocauſtomata & vitulos anni- „
culos? Nunquid placari poteſt dominus in „
millibus arietum aut in multis millibus hir „
corum pinguium? Nunquid dabo primoge „
nitum meum pro ſcelere meo, fructum vé- „
tris mei pro peccato animæ meæ?] Ad ſin- „
gula horum præter illud quod ait, curuem
genua Deo excelſo, ſubaudiendum eſt, nó,
quia videlicet Deus holocauſtomatibus,
vitulis anniculis, arietibus & hircis pingui-
bus non delectatur, & etiam ſi talibus dele-
ctaretur, non eſſet condignum precium,

vel

vel æqua redemptio, vt pro peccato rationalis animæ brutũ pecus tanto iudici offerretur. Multo magis offerre primogenitũ vel fructum ventris ſui pro ſcelere ſuo, longè à ratione diſſentit, præſertim cum hoc ipſum facere ſcelus ſit crudeliſsimæ gentilitatis, *Indic. 11.* licet Iepthe vir fortis immolatione filiæ temerarium votum ſoluerit. In ſingulis quidem & eorum qui ante nos ad pœnitentiam compuncti fuerunt, vnus idemque ſpiritus talia tractat, quid dignum offeram domi- *Rom. 8.* no, & cæt. iuxta quod apoſtolus loquitur. Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Veruntamen vt certum ordinem retineamus, & à ſuperioribus non deuiemus, Vbi Samariam & Hieruſalem tanquam duos diſcreuimus reos, quorum alter etiam ſub iudicio perſeuerat in culpa, alter ſatagit provenia. Nimirum perſona hæc quæ audito iudicio dicit, quid dignum offeram domino, & cæt. Hieruſalem eſt. In illa namque taliter peccata ſua confitendo emeruit, vt captiuitas ſua poſt annos ſeptuaginta ſolueretur, detentis in perpetua captiuitate decem tribubus, iudice Deo *Oſee 1.* per alium quoque prophetam, ſic prælocuto, Quia non addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor, ſaluabo eos in domino Deo ſuo. Vbi captiuum Iudam ſiue vapulantem Hieruſalem piam de ſuo ſcelere habuiſſe legimus ſolicitudinem, ſecundum verba hæc, nunquid placari poteſt dominus in millib. arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Nimirum in illa oratione apud Danielem. Peccauimus do- *Dane. 6.* mine, iniquè fecimus, impiè egimus, & receſsimus, & declinauimus à mandatis tuis *Ibidem 3.* & iudicijs. Et alibi. Et non eſt in tempore hoc princeps & propheta, & dux, neque holocauſtum, neque ſacrificium, neque oblatio, neque incenſum, neque locus primitiarum coram te, vt poſsimus inuenire miſericordiam, ſed in anima contrita & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur ſicut in holocauſtum arietum, & taurorum, & ſicut in millibus agnorum pinguium. Quid tandem di-
“cit huic diuinum reſponſum? [Indicabo ti-
“bi ò homo quid ſit bonum, & quid domi-
“nus quærat à te. Vtique facere iudicium, di-
“ligere miſericordiam, & ſolicitum ambula-
“re cum Deo tuo.] Ne ergo ſis anxius de holocauſtomatibus, & vitulis annicu lis, de millibus agnorum & hircorum pinguium, neque de vllis omninò rebus quæcunque extra te ſunt, quia non quærit tua Deus, ſed te ipſum. non rem tuam ſed ſpiritum tuum, non arietem vel hircum tuum, ſed cor tuũ. Illud offer, nam hoc eſt bonum, offer (inquam) iudicium faciendo, miſericordiam diligendo, & ambulando ſolicitè cũ Deo tuo. Quid eſt iudicium facere, niſi iudicium dei præuenire: Præuenis autem iudicium Dei, *Iudiciũ facere quid eſt.* ſi temetipſum prior iudicas in conſpectu Dei, ne à Deo iudiceris. Nam ſi noſipſos iudicaremus, ait Apoſtolus, nõ vtique iudica- *1 Cor. 11.* remur. Iam quidem hoc intereſt inter duos *Oſee 1.* reos iſtos, quorum alter Samaria, alter dicitur Hieruſalem, quòd Samaria iudicio reſiſtit, nunquam recedendo à vitulis ſuis, & idcirco non addam illi (ait dominus) vltra miſereri, Hieruſalem autem iudicio concedit, veniamque poſcit, & idcirco. ſed domui (inquit) Iuda miſerebor, & ſaluabo eos in domino Deo ſuo. Bonum ergo quidem eſt ſequi iudicium, optimum autem facere iu- *Diligere miſericordiam.* dicium, ſcilicet priuſquam iudicet Deus iudicando ſemetipſum. Et deinde diligere, id eſt, diligenter quærere miſericordiam, quod eſt eſſe miſericordem, vt ipſe miſericordiam conſequatur. Exempli gratia, ſicut eo tempore fuerunt, maximè Daniel & *Dani. 9.* Neemias, quorum alter, videlicet Daniel, cõpletis annis ſeptuaginta deſolationis Hieruſalem, multum compatiens deſolatæ ſuæ genti, & poſui (inquit) faciem meam ad dominum Deum meum, rogare & deprecari, in ieiunijs, & ſacco, & cinere. Alter videlicet Neemias, cumque audiſſet, ait verba di- *2. Eſdra 1.* centis, & murus Hieruſalem diſsipatus eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni, ſedi & fleui, & luxi dies multos, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli, &c. Quod deinde dicitur hic in propheta, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo, idem eſt ac ſi dicat. & deinceps cauere à peccato. Eiuſmodi ſolicitudo tanta Danieli & ſocijs eius in eadem captiuitate extitit, vt ne quidem de menſa regis, & de vino potus eius pollui paterentur. His dictis ad perſonam quæ percunctata fuerat, dicendo. Quid dignum offerã domino, & cætera, confeſtim quaſi quæreret, cũ igitur fecero hæc vt indicaſti mihi, quid
conſequetur, ſubiunxit atque ait [Vox do- „
mini ad ciuitatem clamat, erit ſalus timenti- „
bus nomẽ meum.] Perſonam expreſsit ma- „
niſeſtius, quam ſupra diximus eſſe Hieruſalem, veluti reum ſub iudicio confitentem atque pœnitentem, altero in malis perſeuerante, ſcilicet Samaria, id eſt, decẽ tribubus, contra quas protinus nequaquam remiſſo
clamore taliter inuehitur. [Audite tribus. „
Et quis approbabit illud? Adhuc ignis in „
domo impij, theſauri iniquitatis, & menſu- „
ra minor iræ plena. Num iuſtificabo ſtate- „
ram impiam, & ſaccelli pondera doloſa, in „
quibus diuites eius repleti ſunt iniquitate, „
& habitantes in ea loquebantur mendaciũ, „
& linguæ eorum fraudulenta in ore ipſo- „
rum? Et ego ergò cœpi percutere te perdi- „
tione ſuper peccatis tuis. Tu comedes & „
non ſaturaberis, & humiliatio tua in medio „
tui. Apprehendes, & non ſaluabis. & quos „
ſaluaueris, in gladium dabo. Tu ſeminabis, „
& non metes, tu calcabis oliuam, & non vn- „

" geris oleo & muſtum, & non bibes vinum.
" Et cuſtodiſti præcepta Amri, & omne opus
" domus Achab, & ambulaſti in voluntati-
" bus eorum, vt darem te in perditionem, &
" habitantes in ea in ſibilum, & opprobrium
" populi portabitis.] Manifeſtè diuiſus eſt cla
mor domini, verba conſolatoria denunci-
ans ciuitati ſcilicet Hieruſalem, quòd ſit ſa-
lus timentibus nomen domini, filijs eius de
captiuitate reuerſuris. Decem verò tribu-
bus qualia merētur? Audite (inquit) tribus,
ſubauditur opus veſtrum, quod nunc in iu-
dicio domini arguitur, Et quis approbabit
illud? Videlicet nemo probus, nemo niſi im
probus, cuius & ſi cupiditas approbat, ratio
tamen improbat. Veruntamen in iudicio,
dum res oſtenditur nuda, mirum eſt ſi vel
improb⁹ approbare audeat pertinaci impu-
dentia. Quid eſt illud? Adhuc ignis in domo
impij, theſauri iniquitatis, menſura minor
iræ plena. Quaſi vnum crimen decem tri-
buum in iudicium adducit, ſed per illud v-
num, cętera quoq; ſimul omnia comprehē-
dit. Et rectè, nam radix omnium malorum
1. Tim. 6. auaritia. Ipſam auaritiam conuenienter no
Auaritia mine ignis denotat. Sunt enim hæc ſimilia.
ſicut ignis Denique ignis nunquam dicit, ſufficit, ait
Prouer. 36. Sapientia, & auarus non implebitur pecu-
Eccle. 5. nia, igitur adhuc ignis in domo impij, id eſt,
Coloſſ. 3. adhuc auaritia, quæ eſt ſimulachrorum ſer-
uitus, adeo regnat in Samaria, vt aurum co-
lat tanquam Deum. colit enim aurea ſimu-
lachra vitulorum. Quod dicit, adhuc, lon-
giturnitatem, perſeuerantiam peccati ſigni-
ficat, quia videlicet ex quo Hieroboam il-
los fecit vitulos, per tot annos vel tempo-
ra, tot ſuccedētibus vel demutatis regibus,
tot ſignis & prodigijs per Heliſæum & He-
liam exhibitis, cultus eorundem vitulorum
perſeuerauerat, & nullus omninò regum à
peccatis Hieroboam receſſerat, vſque ad vl
timum Oſee filium Hela, qui regnare cœ-
4. Reg. 15. pit in Samaria anno duodecimo regis Iuda
Achaz, ſub quo ipſe prophetabat. Igitur ad
huc ignis in domo impij, nimis diu perſeue
rauit ſatiabilis auaritia in vobis ò decem tri
bus, quæ eſtis domus impij, ſcilicet Hiero-
boam, qui vos peccare fecit, cui vos tanquā
domino domus ad malum deſeruiſtis, cum
deberetis eſſe domus domini Dei. Quòd
nomine ignis (vt iam dictum eſt) auaritia de
beat intelligi, ſequens litera ſatis innuit. Cū
enim dixiſſet, adhuc ignis in domo impij,
ſtatim ſubiunxit, theſauri iniquitatis, & mē-
ſura minor iræ plena. Num iuſtificabo ſta-
teram impiam & ſaccelli pondera doloſa, in
quibus diuites ęius repleti ſunt iniquitate,
& habitantes in ea loquebantur mendaciū.
& linguæ eorum fraudulenta in orę ipſo-
rum. Menſura minor, quam lex domini in-
terdicit, & doloſa. i. non ęqua pondera, dum
in alio pondere venduntur, in alio emun-
tur. Mercimonia profectò auaritiæ inſtru-
menta ſunt. Et hic eſt verè ignis, qui & cun-
cta bona deſtruit, & nunquam dicit, ſufficit.
Num (inquit) hæc ego iuſtificabo? Non vti-
que, ſed condemnabo. Minor menſura, mi-
norem capiens venalem ſubſtantiam, maio
rem capit iram in ſinum veſtrum refunden
dum. Siquidem pauperes hoc facerent, po-
terat inopia ſcelus neceſsitate defendere,
nunc verò diuites (ait) in eis repleti ſunt ini-
quitate, id eſt, diuitijs iniquis, quæ congre-
gantur ex iniquitate, & habitātes in ea, ſub-
auditur, domo impij loquuntur (ait) menda
cium, & lingua eorum fraudulenta in ore
eorum, quia videlicet congregationem di-
uitiarum ſequitur mendacium, & manu aſ-
ſueta theſauros condere fraudulentam lin-
guam poſsidet. Veritas paupertatem parit.
Et ego ergo (inquit) cœpi percutere te per-
ditione ſuper peccatis tuis, ſubauditur, &
percutere non deſinam vſque ad conſum-
matam perditionem, quoniam perſeueras
in peccatis. Ac ſi dicat. Propterea iam ſæpè
miſi contra regem Aſſyriorum, & quia tu
in peccatis perſeueras, mittā illum iterum.
Nam quia iſte in diebus Ioathan, Achaz, &
Ezechiæ prophetauit, opportunè nunc hi-
ſtoriæ ſeries ad memoriam redit, pro eo
quod ait. Et ego ergo cępi percutere te per-
ditione ſuper peccatis tuis. Denique anno *Hiſtoria*
duodecimo Achaz regnauit Ozee in Sama- *trā; ingra-*
ria ſuper Iſrael, aſcenditq́ue contra eum Sal *tionis decē*
manaſar rex Aſſyriorum, & factus eſt ei O- *tribuum Iſ*
zee ſeruus, reddebatq́ue tributa. Hæc fuit *rael.*
inceptio percuſsionis, de qua nunc dicit. Et
ego ergo cœpi percutere te perditione. Se-
quitur autem. Cum autem deprehendiſſet
rex Aſſyriorum Ozee, quòd rebellare ni-
tens, miſiſſet nuncios ad Sua regem Aegy-
pti, ne præſtaret tributa regi Aſſyriorum,
ſicut ſingulis annis ſolitus erat, obſedit eū,
& vinctum eum miſit in carcerem perua-
gatuſq́ue eſt omnem terram, & aſcendens
Samariam, obſedit eam tribus annis. Anno
autem nono Ozee cœpit rex Aſſyriorum
Samariam, & tranſtulit in Aſſyrios, poſuit-
que eos in Ayla, & in Abor, iuxta fluuium
Gozam in ciuitatibus Mœdorum. Hic an-
nus erat ſextus Ezechię, nonus autem eiuſ-
dem Ozee, qui regnare cœperat anno duo-
decimo Achas. Nam vt illic infra rurſus ſcri
ptum eſt, poſt annos tres anno ſexto Eze-
chiæ, id eſt, nono anno Ozee regis Iſrael, ca-
pta eſt Samaria, & tranſtulit rex Aſſyrio-
rum Iſrael in Aſſyrios. Igitur cum dicit, Et
ego ergo cœpi percutere te perditione ſu-
per peccatis tuis. ſtatimque ſubiungit: Tu
comedes & non ſaturaberis, & humiliatio
tua in medio tui, apprehendes & non ſalua- *2. Reg. 11.*
bis, & quos ſaluaueris in gladium dabo tu *Oſee 13.*
ſeminabis & non metes, tu calcabis oliuam,
& non vngeris oleo. & muſtum, & non bi-
bes vinum. Cum (inquam) & illa de præte-
rito, de iſta, de futuro tempore dicit, hoc
datur

datur intelligi, quòd inter vtrunque aſcenſum Aſſyriorum iſte prophetauerit hunc ſermonem, qui ſic incipit. Populus meus quid ſeci tibi, aut quid moleſtus ſui tibi, & de primo quidem illorum aſcenſu dixerit dominus, & ego cępi percutere te, ſcilicet in eo quòd hoſtibus tributarius es ſactus. de ſecundo autem, tu comedes & non ſaturaberis, & humiliatio tua in medio tui, &c. videlicet quia & tu Iſrael captiuus migrabis, & rex tuus Ozee vinctus mittetur in carcerem. Quod dicit, & humiliatio tua in medio tui, quæ videlicet humiliatio tam carcer Ozee regis, quàm captiuitas totius populi valet intelligi, talis dictio eſt, qualis & illa, ſanguis tuus ſuper caput tuum erit, id eſt, perditio tua de ſemetipſo erit, nec imputabitur alij rectius quàm tibi, dum recipis quod mereris, nec ignorare potes quin iuſtũ ſit. Quod deinde ſubiungit, apprehendes & nõ ſaluabis. & quod ſaluaueris, in gladium dabo, hoc improperare videtur Ozee regi, quòd non potius ad Deum conuerſus eſt, ſed miſit nuncios (vt iam ſupra dictum eſt)

4. Reg. 17. ad regem Aegypti, vt apprehenderet eum, quaſi paxillum ſiue baculum cui poſſet inniti. Hoc ſacto vtique nec ſuos, nec ſemetipſum ſaluabit, ſubauditur, à tributis regis Aſſyriorum ſoluendis, imo quos ita ſaluare putauit, eos dominus in gladium dedit, quia maximè propter hoc rex Aſſyriorum iratus aſcendit, & cepit non ſine voluntate & iudicio domini. Dum tandem dicit, tu ſeminabis, & non metes. tu calcabis oliuam, & non vngeris oleo, & muſtum, & non bibes vinum. Per ſingula dicta magnum illi facit tormentum, quorum cor omninò rebus eiuſmodi erat deditum. Tanta cupiditate vel auaritia, quanta præcedentia verba denotauerunt. Nam quanto quiſque maiore laborat morbo auaritiæ, tanto magis cruciatur audiendo vel videndo, alium metere quod ipſe ſeminauit, vngi oleo, & bibere vinum, quod ipſe vſque ad calcatorium elaborauit, & in apothecam recondidit. Quod verò per coniunctionem apponit, dicendo.

Præcepta Amri regis. Et cuſtodiſti pręcepta Amri, illi priori verſiculo copulatur. Adhuc ignis in domo im-

3. Reg. 16. pij, theſauri iniquitatis, & menſura minor iræ plena. Fuit autem Amri pater Achab, & hic Samariam ædificauit, ſicut ſcriptum eſt. Et regnauit Amri ſuper Iſrael duodecim annis. In Cherſa regnauit ſex annis, emitq́; montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti & ædificauit eam, & vocauit nomen ciuitatis quã extruxerat ex nomine Somer domini montis Samariæ. Fecit autem Amri malum in conſpectu domini, & operatus eſt nequiter ſuper omnes qui fuerunt ante eum. In hoc denotantur præcepta eiuſdem Amri, quæ cuſtodiſti (inquit) quia videlicet præcepta Hieroboam, quæ dederat formatis vitulis, dicens. Nolite vltra deſcendere in Hieruſalem. Ecce dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti, iſte confirmauit ædificando aliam metropolim, ſcilicet Samariam, aduerſus antiquam & legitimã metropolim Hieruſalem ciuitatem Dauid. Et iſte quidem præcepta Hieroboam taliter confirmando, ſua præcepta eſſe fecit, Achab autem filius eius ampliauit. Idcirco cũ dixiſſet & cuſtodiſti præcepta Amri, addidit, & omne opus domus Achab. Quod enim fuit opus domus Achab? Regnauit in Samaria viginti & duobus annis, & fecit malum in conſpectu domini, ſuper omnes qui fuerunt ante eum. Nec ſuffecit ei vt ambularet in peccatis Hieroboam, inſuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sydoniorum, & abijt, & ſeruiuit Baal in templo, quod ædificauerat in Samaria, & plãtauit lucum. Deinde hoc, domus eius, id eſt, ipſius & vxoris eius Iezabel opus fuit quod occiderunt prophetas domini, intantum vt diceret Helias. putans ſolum ſe eſſe relictum, Domine, altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus *Ibid. 19.* ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam. Illorum talia præcepta & opera tu cuſtodiſti. Nunquam enim à peccatis eorum receſsiſti tu Iſrael, ſiue tu Ozee rex Iſrael, cuius in diebus tecum punitur Iſrael, & ambulaſti in vanitatibus eorum, prouocans me intantum, vt darem te in perditionem, quòd iuſtum eſt, et habitantes in ea, ſubauditur domo Achab, quæ eſt Samaria. In ſibilum. i. in deriſum, & opprobrium populi portabitis, videlicet vos reges impij, quia veſtrum ſcelus, veſtrumque deliramentum eſt, quicquid patitur Iſrael. Siue vt e conuerſo dictum ſit, totum patitur Iſrael *CA. VII.* quicquid vos deliraſtis. Sequitur. [Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in autũno racemos vindemiæ. Non eſt botrus ad comedendum, præmaturas ficus deſiderauit anima mea. Perijt ſanctus de terra, et rectus in hominib. non eſt. Omnes in ſanguine inſidiãtur, vir fratrem ſuum venatur ad mortẽ, malum manuum ſuarũ dicũt bonũ. Princeps poſtulat, et iudex in reddendo eſt. Et magnus locutus eſt deſideriũ animę ſuę, et conturbauerunt eum. Qui optimus eſt in eis quaſi paliurus, et qui rectus quaſi ſpina de ſepe.] Dicta hæc de fonte pietatis manãt, quia profecto zelus bonus quo ſancti ſęuire videntur, nunquã ſine pietate eſt. Iraſcũtur peccatis, peccatoribus compatiũtur. Sic Moyſes contra peccata ſæuiens, et forti zelo accinctus. Ponat (inquit) vir gladium ſuper fœmur ſuum, et ceciderunt in illa die, *Qualis ira ſanctorum. Exod. 32.* quaſi viginti tria milia, et peccatorib. compatiens, ait ad dominũ, Aut dimitte eis hanc noxã, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Sic & cæteri ſancti feciſſe noſcuntur quàm plures, quorum exempla percurrere nimis longum eſt. Vt de iſto nõ

prætereamus, quid fortius, quid vehementius inuectione, quam longè ſuperius ita finierat, & omnia idola Samariæ ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata ſunt, & vſque ad mercedes meretricis reuertentur. Quid verò clementius dici poteſt, quàm id quod protinus ſubiungit. Super hoc plangam & vlulabo, vadam ſpoliatus & nudus. Sic & in præſenti loco cum theſauros iniquitatis, & menſuram minorem, ſtateram impiam, & pondera doloſa fortiter coarguiſſet, & velut aduerſarius vindicem ſententiam ex iudicio domini protuliſſet, continuò vulneratus vera compaſsione, Væ mihi (inquit) quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, &c. Nimirum quid optaret, vera & competēti ſimilitudine melius expreſſit, quàm ſi nudis ipſam rem eloqueretur verbis. Vinea enim domini exercituum, ait ipſe dominus in Eſaia, domus Iſrael eſt. Et Pſalmiſta, Vineam (inquit) de Aegypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eam. At illa, cum expectaretur vt faceret vuas, fecit labruſcas. Hoc iſte expertus eſt, neque enim eo prophetante vel cæteris, quos dominus miſit, quiſquam ex regibus Iſrael pœnitentiam egit. Congrua ergo ſimilitudine vtens, factus ſum, ait, ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. Statimque ſubiungit, Non eſt botrus ad comedendum, id eſt, qui facit pœnitentiæ fructum. Omnes enim impœnitentes Deum offendunt, ſicut vuæ acerbæ, quæ comedi non poſſunt. Pœnitentes verò quaſi vuæ vel ficus maturæ, dulces & ſuaues ſunt, quas deſiderauit anima mea, inquit, ſed non inueni. Nam hoc eſt quod ſequitur, Perijt ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt. De terra, id eſt, de Samaria, perijt ſanctus, qui eſſet mihi quaſi botrus ad comedēdum, & in hominibus. i. decē tribubus non eſt rectus, qui eſſet mihi quaſi præmatura ficus. Quis enim fuit de cunctis regib. Samariæ vel decem tribuum, de quo ſcriptum non ſit, fecitque malum in conſpectu domini? At verò de regibus Hieruſalem non eſt ita, quę & ſupra dixit, quid dignum offeram domino, & poſtmodum dictura eſt, ego autem ad dominū aſpiciam, & expectabo Deum ſaluatorem meum. Nam & Dauid & Ezechias, & Ioſias botri ad comedendum boni, id eſt, homines ſancti fuerunt, & de cæteris nonnulli quamuis in primis acerbi fuerint, poſtea per pœnitentiam commutati, dulces & recti facti ſunt. Audite nunc, reges Samarię vel decem tribuum, quàm acerbi & inſuaues fuerint. Omnes (inquit) in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuum venatur ad mortem. Profectò dira & longa tragœdia regum Iſrael breuibus verbis inſinuatur. Nam ferè omnes poſt illum vel ab illo, qui primus erat Hieroboam, in ſanguine inſidiati, & alterutros ad mortem venati ſunt. Iam dicto Hieroboam, filius ſuus Nadab ſucceſſerat, & inſidiatus ei Baaſa, percuſsitque eum, & regnauit pro eo, & percuſsit primum domum Hieroboam. Eidem Baaſa ſucceſſerat filius ſuus Hela, rebellauitque contra eum ſeruus ſuus Zambri, & occidit eum, regnauitque pro eo, & percuſsit omnem domum Baaſa. Regnauit idem Zambri ſeptem diebus, & aſcendit contra eum Amri, & ille videns quòd expugnaretur ciuitas, ſuccendit ſecum domum regiam, & mortuus eſt. Tunc media pars populi ſequebatur Tegni, & media pars Amri. Præualuit autem & regnauit Amri, mortuuſque eſt Tegni. Poſt hunc videlicet Amri regnauit filius eius Achab, cuius filium Ioram interfecit Iehu filius Manſi, & regnauit pro eo, percuſsit omnes qui erant de domo Achab, & notos eius vniuerſos, & * Aaziam regem Iuda, & fratres eius, erant enim de genere Achab. Regnauitque Hieu & filij eius vſque ad quartam generationem. Factumq́; eſt poſt hæc, Sellum filius Iabes percuſsit Zaſariam filium Hieroboam, filij Ioas, filij Ioachas, filij Hieu, & regnauit pro eo menſe vno. Et hunc percuſsit Manaen de Therſa, & interfecit eum, regnauitque pro eo. Huius filium Phacæiam percuſsit Phaceæ filius Romeliæ, & regnauit pro eo. Coniurauit contra hunc, & inſidias tetendit iſte Ozee filius Hela, & percuſsit eum, & interfecit, regnauitque pro eo, cuius nono anno Iſrael captiuus ductus eſt, vbi tanta fuit, tamq́; cruēta regum diuiſio, quanta potuit eſſe regni deſolatio, & eorum qui partibus fauebant, conturbatio? Non ergo abs re dixit, omnes in ſanguine inſidiantur, vir fratrem ſuum ad mortem venatur. Porrò, cum omnes ita reprobi fuerint reges Iſrael, vt rectè dixerit hic. Perijt ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt, tres ex illis magis infames ſcriptura denotauit, videlicet priorem Hieroboam qui vitulos fecit, & Amri, qui Samariam condidit. & Achab, qui Baal coluit, & cum vxore ſua Iezabel prophetas domini interfecit, quorum & hic propheta paulò ante meminit, dicendo, & cuſtodiſti præcepta Amri, et omne opus domus Achab. Horum trium malam memoriam hic rurſus tangere videtur tribus ſententijs, quas hoc ordine ſubnectit. Malum manuum ſuarum dicunt bonum, & princeps poſtulat, et iudex in reddendo eſt, et magnus locutus eſt deſiderium animæ ſuæ, et conturbauerunt eum. Nam qui malum manuum ſuarum dixit bonum, Hieroboam fuit ſimulque ſacerdotes, quos ipſe ſibi de extremis populi inſtituit, quia formatis vitulis dixerit. Ecce dij tui Iſrael, Principem qui poſtulauit, et iudex in reddendo fuit, intelligimus Amri, qui vt contra Hieruſalē metropolim Iuda, in qua erat templum domini,

Margin notes: *Supra 1.* — *Eſaia 5.* — *Pſalm. 79.* — *Reges Iſrael inſidiantur in ſanguine.* — *3. Reg. 15.* — *Ibid. 16.* — *4. Reg. 9.* — *aliàs Ochoziam.* — *Ibid. 15.* — *Ibid. 16.* — *Tres reges peſſimi in Iſrael.* — *3. Reg. 12.* — *Ibid. 16.*

mini, faceret ſuam metropolim, emit montē Samariæ à Somer, qui erat dominus montis, quanto pretio voluit, ſcilicet duobus talentis argenti, pro arbitrio ſuo iudicans de pretio, quia princeps fuit. Magnum qui lo-
Ibid. 21. cutus eſt deſiderium animæ ſuæ, Achab licet intelligi, quia proijciens ſe in lectum ſuum, & auertens faciem ſuam ad parietem, & interrogatus ab Iezabel, quare non comedis panem, locutus ſum (ait) Naboth, Iezrahelitæ, & dixi ei. Da mihi vineam tuam accepta pecunia, aut ſi tibi placet, dabo tibi vineam aliam pro ea, & ille ait, Non dabo tibi vineam meam. Sic locutus eſt magnus ille deſiderium animæ ſuæ, nimietatem cupiditatis ſuæ. Vt autem magnus vocetur tali in re, mira & iracunda facit irriſio vxoris ſuę, quæ ad hæc taliter cum ironia, reſpondit. Grandis authoritatis es, & benè regis regnū Iſrael. Surge, & comede, ego tibi dabo vineā Naboth Iezrahelitę. Et conturbauerunt eū, inquit. Qui conturbauerunt, & quem conturbauarunt? Nimirum ipſe Achab & vxor ſua Iezabel conturbauerunt Naboth, ſubmittendo cōtra illum falſum teſtimonium dicentium, Benedixit Deum & regem. & lapidauerunt eum, ſicque mortuus eſt. Benè ergo cum dixiſſet, magnus locutus eſt deſiderium animæ ſuæ, ſubiunxit, & conturbauerunt eum, ponens pronomen relatiuum ad illum, cuius non poſuerat nomen proprium, videlicet volens iuſtum Naboth optimè eſſe notum, ita vt quodammodo neceſſarium nō ſit nominatim exprimi illum, qui ſemper debeat eſſe in memoria omnium, cum ſanguis eius ſemper clamet, & ſemper accuſet impiorum ſacrilegium. Vis adhuc audire, quàm reprobi reges illi omnes fuerunt? Ait. Qui optimus in eis eſt, quaſi paliurus, & qui rectus, quaſi ſpina de ſepe. Optimus in regibus Iſrael fuit Iehu, quippe qui ſolus ex omnibus illis vnctus fuiſſe le-
Optimus regū Iſrael fuit Iehu. gitur In regem per manum Heliſæi, fundentis oleum ſuper caput eius, atque dicentis. Vnxi te in regem ſuper populum domini
Ibid. 9., 10. Iſrael, & percuties domum Achab domini tui, &c. quæ ille ſtrenuè impleuit. Deleuit enim domum Achab, & præcipitauit Iezabel, quam & comederunt canes, & percuſsit in ore gladij cunctos ſacerdotes Baal, & deſtruxit ædem Baal, & fecit pro eo latrinas, & ita deleuit Baal de Iſrael. Optimus itaq; in eis Iehu, videlicet pro hac parte quam diximus. At idem à peccatis Hieroboam non receſsit, ſicut de illo quoque ſcriptum eſt. Veruntamē à peccatis Hieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Iſrael, non receſsit,
Iehu quaſi paliurus. nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel & in Dan. Igitur optimus iſte reuera quaſi paliurus, videlicet herba ſpinis armata, pungens ac retinens & vulnerans appropinquantem, & adunco dente comprehendens. Nam in hoc ipſo quod deleuit domum Achab & Iezabel, iubente domino in vltionem ſanguinis prophetarum, & ſanguinis omnium ſeruorum eius, non tam dilectioni Dei, quàm propriæ ſatisfacere curauit ambitioni, vnica cupiditate regnum ſibi attrahens, & ob hoc ſagittis pungens gladio vulnerans. Porrò, rectus in eis Ozee rex vltimus intelligitur, de quo ſic ſcriptum eſt.
Fecitque malum coram domino, ſed non ſicut reges, qui ante eum fuerant. Dicitur enim licentiam dediſſe volentibus aſcendere, vt facerent ſacrificia in domo domini in Hieruſalem, quod anteriores reges non fecerant, perſeuerantes in peccatis Hieroboam, qui prohibuerat, dicens. Nolite aſcendere in Hieruſalem. Fortaſsis vt hanc licentiā daret Ozee, deliniabat aliqua gratia regis Iuda, cui nimirum non inſuaue eſſe poterat illud, quòd idem Ozee Phacee filium Romeliæ interfecerat, & pro eo regnabat. Siquidē hoſtis fuerat Iudæ Phacee filius Romeliæ, quippe qui cum Raſin rege Syriæ aſcendit in Hieruſalem ad præliandum. Vndè & neceſsitate compulſus Achas miſit nūcios ad Teglatſallaſar regē Aſſyriorū, dicēs. Aſcēde & ſaluū me fac de manu regis Syrię, & de manu regis Iſrael, qui cōſurrexerunt aduersū me. Veruntamen quomodocunq;, qualicunq; pro cauſa minus fecerit malum, quā reges qui ante eū fuerunt, conſtat, quia fecit malum coram domino, quia ſcriptura teſtis eſt. Igitur & qui rectus eſt, ſubauditur Ozee, quaſi ſpina de ſepe. Nam ſicut in ſpinoſa ſepe dum putatur auxilium, dolor inuehitur, ſic Ozee dum mittit ad regem Aegypti, & eius auxilio vult ſepire Hieruſalē, per hoc ipſum parat Iſraeli captiuitatis occaſionem. Idcirco non mirum, quod quęſiuit racemos vindemiæ, & non eſt botrus ad comedendum, quòd præmaturas ficus deſiderauit anima mea, & nō inueni. Neq; enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo, ſiue de paliuro vindemiant vuam. Sequitur.

Rectus Ozee quaſi ſpina de ſepe.

4. Reg. 16.
Eſaia 7.

Mat. 7.

[Dies ſpeculationis tuæ, viſitatio tua venit, „
non erit vaſtitas eorum. Nolite credere ami, „
co, nolite confidere in duce, ab ea quæ dor- „
mit in ſinu tuo, cuſtodi clauſtra oris tui, qa, „
filius contumeliam facit patri, filia conſur- „
git aduerſus matrem ſuam, nurus contra ſo, „
crum ſuam, inimici hominis domeſtici ei⁹. „
Ego autem ad dominum aſpiciam, & expe- „
ctabo Deum ſaluatorem meum. Audiet me „
dominus Deus meus.] Siue ad Samariā, cui „
ſupra dixerat, cuſtodiſti præcepta Amri, & omne opus domus Achab, & ambulaſti in voluntatib. eorum, ſiue ad Hieruſalē dicta hęc intelligas, ſecundum vtrunq; intellectū res manifeſta eſt. Nam vtriuſq;, ſcilicet & Samariæ & Hieruſalē captiuitas, quæ hic viſitatio ſiue dies ſpeculationis dicitur, tunc veniebat & prope erat. Melius tamē ad Hieruſalē dicta intelligi placet, quoniā ipſa eſt quę reſpondet, & cui reſpondere conuenit, ego

Dies ſpeculatiōu, dies captiuitatis.

autem

autem ad dominum aſpiciam, & expectabo
Deum ſaluatorem meum, nimirum eadem
& humilitate, qua ſuperius dixit. Quod di-
gnum eſt offerã domino, &c. De ipſis quo-
que contra quos dixerat, qui optimus in eis
eſt quaſi paliurus, & qui rectus quaſi ſpina
de ſepe, ſcilicet de regibus vel principibus
Samariȩ, ſermo ad Hieruſalem fieri per hoc
maximè intelligitur, quod cum prȩmiſiſſet,
dies ſpeculationis tuȩ viſitatio tua venit, ſta
tim ſubiunxit. Et hæc nunc erit vaſtitas eo-
rum. Quorum enim eorum, niſi hominum,
in quibus (vt ſupra conqueſtus eſt) rectus
non erat, intantum, vt qui optimus in eis e-
rat, eſſet quaſi paliurus, & qui rectus quaſi
ſpina de ſepe? Eorum nimirum tunc inſta-
bat vaſtitas, id eſt, irreuocabilis decem tri-
buum captiuitas. Iudæ autem vel Hieruſa-
lem non ita. Nam venturus quidem erit rex
Aſſyriorum vſq; ad ipſam, vndè & poſtmo
dum hic dicitur ei, & vſq; ad te non veniet
Aſſur, ſed non vaſtaturus eam, dicente do-
mino per Eſaiam prophetam. Nõ ingredie-
Eſaiæ 37. tur vrbem hanc, neq; occupabit eam. Item
4. Reg. 16. tradenda quidem erat Babylonijs eadem ci
uitas, ſed præfinito tempore reſtituenda, id
eſt, poſt annos ſeptuaginta. Vndè & poſtmo
dũ dicit ei. Dies vt ædificentur macerię tuȩ,
ſubauditur ſtatuta eſt. Igitur quod deinde
ſequitur. Nolite credere amico, & nolite cõ
fidere in duce, ab ea quæ dormit in ſinu tuo
cuſtodi clauſtra oris tui, quia filius cõtume-
liam facit patri, filia conſurgit aduerſus ma-
trem ſuam, nurus contra ſocrum ſuam, ini-
mici hominis domeſtici eius. Magnitudiné
calamitatis eorum exprimit, de quibus di-
xerat, & nunc erit vaſtitas eorum, vt recogi
tet auditor, & perpendat, quanta fuerit vel
eſſe potuerit inordinatio rerum, & cõfuſio
hominum popularium, ſiue mediocrium,
vbi regnum decẽ tribuum ſciſſum à domo
Dauid, tantis & tam crebris ſciſſuris diuide-
batur in ſeipſum, ſicut ſupra perſtrinxim⁹,
regibus interfectis, & ſuccedentibus eorum
Ficti amici interfectoribus. Ibi fictus amicus non de-
fuiſſe credendus, quem temporis oportuni
tas, & occaſio iniuriæ manifeſtum faceret,
qualis ante tempora illa regni Dauid fuit
Achitophel. Nam quia inſidijs vtitur maxi
mè amicus fraudulentus, nõ immeritò pro
eiuſmodi cõputentur, & Baaſa filius Achia
de domo Iſachar, & Ozeȩ filius Hela regũ
Iſrael vltimus, quorum alter inſidiatus eſt
3. Reg. 15. Nadab filio Hieroboam, & percuſsit eum,
Ibidem 16. regnauitq́ue pro eo. Item inter eos propter
quorum exemplum ait: & nolite confidere
in duce, rectè computetur Zambri, qui cum
eſſet dux mediæ partis equitum, & ſeruus
Ela filij Baaſa rebellauit cõtra eum, percuſ-
ſitq́; & occidit eum, & regnauit pro eo. Sũt
itaq; iſti in exemplum omni mundo, quòd
non ſit omni amico credendum, neq; in o-
mni duce confidendum, Propheta dicente,
Nolite credere amico, nolite confidere in
duce, id eſt, nolite ſpem veſtram ponere in
hominibus, ea conſideratione, quia ſunt du
ces, quia dicuntur amici. multi enim duces
inſidi, multi amici inſidioſi, ſicut experimẽ
to claruit temporibus iſtis. Ab ea quæ dor-
mit in ſinu tuo cuſtodi (inquit) clauſtra oris
tui. Ante tempora illa grande exemplum ca
uendum, in huiuſmodi præceſsit in Dalila,
quȩ Sampſon decepit, ſed multò magis tem
poribus eiſdem in Iezabel, quæ virum ſuũ *Iudic. 6.*
Achab perdidit, dicendo illi, iacent in lectu *3. Reg. 21.*
lo, ſurge & comede panem, & æquo eſto a-
nimo, ego dabo tibi vineam Naboth Iezra-
helitæ. Aperuerat enim illi clauſtra oris ſui,
narrando pro qua cauſa eſſet triſtis, & om-
ninò commiſerat ei claues vniuerſas animi
ſui, tam in illa re quã in cæteris, teſtante ſcri-
ptura, cum poſtmodum dicit. Igitur nõ fuit
talis alter vt Achab qui venundatus eſt vt
faceret malum in conſpectu domini, conci-
tauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abomi
nabilis factus eſt, intantũ vt ſequeretur ido
la quæ fecerant Amorræi, quos conſumpſe
rat dominus à facie filiorum Iſrael. Quam-
uis autem pauca talium exempla certis ex
perſonis ſcripta ſint, multa tamen tunc eue-
niſſe talia nemo eſt qui ambigat. Similiter &
de eo quod protinus ſequitur, quia filius cõ
tumeliam facit patri, quanuis duo tantum
exempla ſcripta ſint, Alterum vbi Ruben
cubile patris aſcendit, alterum vbi Abſalon
fœdauit patrem ſuum Dauid, qui ante tem- *Gen. 35.*
pora illa fuerunt. Multa tamen eiſdem tem *2. Reg. 16.*
poribus ſimilia geſsiſſe non dubitãdum eſt
(teſtante alio propheta) cum dicit inter cæ- *Amos 2.*
tera ſcelera Iſrael, id eſt, decem tribuum: &
filius ac pater eius introierunt ad puellam,
vt violarent nomen ſanctum meum. Fœmi *Fœmmarũ*
narum res geſtæ conſcriptæ in ſacris codici- *res geſtæ ra*
bus non ſunt, exceptis illis, quæ tanta ſece- *ro ſcribun-*
runt, vt abſq; illarum cõmemoratione non *tur.*
potuerint conſcribi memorabilia geſta vi-
rorum. Nam idcirco quȩ Iezabel & Athalia
filia eius geſſerunt mala in Iſrael & in Iuda,
conſcripta ſunt, quia maximè fuerunt cau-
ſæ tempeſtatum fœminæ illæ, in quibus vi-
ri naufragauerunt. Itaq; de eo quod ſequi-
tur, filia conſurgit aduerſus matrem ſuã, &
nurus cõtra ſocrum ſuã. Superfluũ eſt quæ-
rere hiſtoriam temporum, cum conſtet om
ni tempore fœminas eſſe vel fuiſſe pronio-
res & ardentiores viris ad omne flagitiũ. Et
quis dubitet in illa tempeſtate filiã aduerſus
matrẽ, & nurum contra ſocrum ſuã conſur
rexiſſe, cũ & nunc tanta ſint exempla vitæ
quotidianæ, vt magis lugere quòd tanta
ſint, quàm quærere debeamus? Similiter
quod ait, Inimici hominis domeſtici eius,
ita certũ eſt, vt & eiſdem temporib. nõnulli
quoq; regum Iuda à coniurantib. ſeruis in-
terfecti eſſe leguntur, & nunc plura ſunt ex-
empla quã vt teſtimonijs indigeamus. Hæc
vltima

vltima ſententia, inimici hominis domeſtici eius, cæteras omnes affinitates comprehẽdit, quæ longinquiores ſunt, & idcirco in inimicitijs minus habent miraculi, licet nõ minus periculi, vt ſunt nepotes vel conſobrini. *Quæſtio.* Quare autem generum prætermiſit, qui de nuru non tacuit, dicens, Et nurus contra ſocrum ſuam, cum gener & nurus in eodem affinitatis gradu ſint? Similiter & dominus noſter in euangelio cum eaſdem affinitates ita vt hic aduerſum ſe diuidendas propter euangelium prædicens, etiam reciprocauerit hoc modo. *Matth. 10. Luca 12.* Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidentur, pater in filium, & filius in patrem ſuum, mater in filiam, & filia in matrem ſuam, ſocrus in nurum, & nurus in ſocrum ſuam. Notandum, quod de genero tacuit. Quod ſi dixiſſet, ſocer in generum, & gener in ſocerum ſuum, non iam tres tantũ in duos, & duos in tres, ſed quatuor in duos, & duos in quatuor ſeparaſſet, & nihilominus verum dixiſſet. Nam ſæpè quidem factum eſt, vt contra duos, ſcilicet cõtra patrem & matrem tres diuiderẽtur, videlicet, filius & filia & nurus. Sæpiùs autem accidit, *Reſponſio.* & penè in vſu eſt, vt gener contra ſocerum, & ſocer contra generum ſeparetur. Cum ergo de genero tacuit, ſi quia nõ adeò mirum vel rarum eſt, idcirco de genero tacuit. cur de nuru non tacuit, cum etiã nurum ſocrui eſſe inuiſam ferè vſitatum ſit in tantum, vt dicat Comicus, quid eſt hoc, omnes ſocrus oderunt nurus? *Gen. 3. Ephe. 5.* Ad hæc ſciendum, quia ſuperbia vel controuerſia generi non tantum facit, vel habet inordinationis, quia videlicet nurus, ne contra ſocrum conſurgeret, viri ſui, cui ſecundum legem ſubiecta eſt, metu & reuerentia debuit coerceri. Gener autem, & ſi vxori affectum debet, tamen ſubiectionem non debet, & idcirco, ſi contra ſocerum & ſocrum tuã coniugis parentes ſeſe erigit, non adeò mirum vel turpe eſt. *Matth. 10.* Apud Matthæum dominus ipſis prophetæ huius verbis, ſententiam magis edicit. Nolite (inquiens) arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Nõ veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuã, & inimici hominis domeſtici eius. Quid igitur? Nunquid ſaluator hoc in hominibus facere venit, quod ante aduentum ſuum per prophetam in hominibus reprehendit? *Duplex odium.* Abſit hoc. Aliud eſt homines odio peccati, atq; aliud odio hominum ſeparari. *Pſalm. 138.* Illud odium, quo odimus peccata hominũ, bonum, imò perfectum eſt, quod prædicatur in illo pſalmi verſiculo. Nonne qui oderunt te domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos. Illius odij gladium & ſeparationem ſaluator mittere vel facere venit, vt qui diſcipulus eius eſſe cupit, neminem aſpiciat, quamlibet propinquum aduerſantem ſibi in via Dei. Porrò, illud odium quo ſanguis quęritur hominũ, vel bonis inuidetur, homicidarum eſt. Illius odij ſeparationem per hunc prophetam idẽ dominus reprehẽdit, quia videlicet pro eo, quod ſeparauerant ſe à domo Dauid, traditi fuerant ſpiritui diſcordiæ & ſeditionis, ſicut & ante illa tempora contigit, quando cõſtituerũt ſuper ſe ducem Abimelech filium Hieroboal, *Iudi. 9.* qui omnes fratres ſuos ſeptuaginta viros interfecit. Vndè ſcriptum eſt, Miſitq; dominus ſpiritum peſſimum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui cœperunt eum deteſtari. Sequitur. [Ego autẽ ad dominum aſpiciam, & expectabo Deum ſaluatorem meum. Audiet me Deus meus, Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam. Cum ſedero in tenebris, dominus lux mea eſt. Iram domini portabo, quoniam peccaui ei, donec iudicet cauſam meã, & faciet iudicium. Educet me in lucem, videbo iuſtitias eius, & aſpiciat inimica mea, & operietur cõfuſione quę dicit ad me, Vbi eſt dominus Deus tuus? Oculi mei videbũt in eam, nunc erit in conculcationem vt lutum platearum.] Manifeſtè hæc verba ſunt confitentis & ſperantis, & prolata ſunt per prophetam in perſona tribus Iudę, ſiue Hieruſalem, quæ in Babylonem ducenda erat captiua, tranſlatis prius in Aſſyrios decem tribubus, contra quas præcedens deprompta eſt ſententia. *Supra 6.* Meminiſſe namq; oportet iudicium eſſe domini, & Samariam & Hieruſalem dijudicari ab eo loco, quo ait. Audiant montes iudiciũ domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium domini cum populo ſuo, & cum Iſrael dijudicabitur. Populus meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi, reſponde mihi, &c. Sub hoc iudicio tanquam duos reos adductos eſſe diximus, Iſraelem & Iudam, ſiue Samariam impœnitentem, & Hieruſalem pœnitentię voces emittentem, & ſupra vbi ſic incepit. Quid dignum offeram. & hic rurſus, ego autem ad dominum (inquit) aſpiciam, &c. Sic omninò futurum erat, & ſic factum eſt, vt hæc verba prophetica futurum eſſe prænunciabãt. *Pœnitẽs Iuda in captiuitate Babylonica.* Datis namq; ſententijs et decem tribubus in Aſſyrios, filijs autem Iuda in Babylonem ductis, illa captiuitas ad dominum per pœnitentiam non aſpexit, hæc autem ad dominum aſpexit, et expectauit dominum ſaluatorem ſuum, et audiuit eam Deus ſuus, et dicere potuit contra Babylonem, quæ eam captiuauerat. Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgã. Et quid veriùs eo quod ait. Cũ ſedero in tenebris, domin' lux mea eſt? Vbi namq; filij Iuda captiuitatis et mœroris tenebras ſubierũt, humiles et contẽptibiles facti in cõſpectu Babyloniorũ, ecce dñs lux eorum fuit, lux illuminans lucernã per gratiam propheticam, quam poneret

ſuper

ſuper candelabrum, vt luceret omnibus, & regis Nabuchodonoſor, & omnibus qui in regno ipſius erant, aduerſarius quidem eorum ad confuſionem & opprobrium, ipſis autem ad conſolationem & gaudium. Danielem loquimur & ſocios eius, quorum illuminationis hoc initium fuit, quod ſomnium regis & interpretationem eius ipſis orantibus, Danieli reuelauit, quę prima cauſa illis extitit conſolationis & honoris, in tantum vt rex Nabuchodonoſor caderet in faciem ſuam, & Danielem adoraret, qui & hoſtias & incenſum præcepit afferri, vt ſacrificaretur ei. Tunc in ſublime illum extulit, & munera magna & multa dedit ei, & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & præfectum magiſtratuum ſuper cunctos ſapientes Babylonis. Daniel autem poſtulauit à rege, & conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Miſach, & Abdenago, qui poſtmodum miſſi in fornacē ignis ardentis, & illæſi ambulantes in medio ignis, Nabuchodonoſor dicēte, Ecce ego video viros quatuor ſolutos ambulātes in medio ignis, & nihil in eis corruptiōis eſt, & ſpecies quarti ſimilis eſt filio Dei, Profectò aliā diuinæ claritatis lucē profuderūt ad cōſolationē ſui met, & concaptiuorū fratrū ſuorum Iudæorū. Cętera quoq; deinde circa illos maximè per Danielem celebrata mirabilia, tanta tamque pręclara fuerunt, & viſiones quas vidit, tam magnæ tamq; ſplendidæ extiterunt, vt dubitare non oporteat illuc pertinere quod ait. Cum ſedero in tenebris, dominus lux mea. Quod deinde ſequitur. Iram domini portabo, quoniam peccaui ei, donec iudicet cauſam meam, & faciat iudicium, confeſsio eſt, & magna laus iuſtitię Dei, quia reuera multum ipſa, cuius hæc verba ſunt, Hieruſalē peccauit, & multis peccatis iram domini meruit, non minus quàm Samaria, tamen hoc excepto, quod de regibus quoque Hieruſalem nonnulli fuere iuſti, & pœnitentes aliqui. Debuit ergo portare iram domini, maximè propter peccata Manaſſe, licet ille tandem pœnitentiam egerit. Nā de peccatis illius, quòd maximè propter illum ira venerit, ſcriptura dicit. Factum eſt autem hoc per verbum domini contra Iudam, vt auferret eum coram ſe propter peccata Manaſſe, vniuerſa quę fecit, & propter innoxium ſanguinem, quem effudit, & impleuit Hieruſalē cruore innocentium, & ob hanc rem noluit dominus propitiari. Portabo igitur (inquit) iram domini, conſentiens iuſtitiæ, quoniam peccaui ei, donec iudicet cauſam meam, & faciat iudicium. Quomodo? Educet me (ait) in lucem, videbo iuſtitias eius, & aſpiciet inimica mea, & operietur confuſione, quæ dicit ad me: vbi eſt Deus tuus. Hoc iam fieri tūc cœptum eſt, quādo & pueri tres educti ſunt de camino ignis, & Daniel de lacu leonum,

Danie. 2. *Danie. 3.* *2. Para. 33.* *4. Reg. 21.* *Dani. 3. 6.* *2. Par. vlt.*

videntib. gloriam eorum, imò Dei per eos, Babylonijs, & confuſione opertis qui illos accuſauerunt. Peractum eſt autem quando Babylon à Perſis & Mœdis ſubuerſa vidit per alios ſolui captiuitatem & reædificari Hieruſalem, quam ſuccenderat igni. Nam ſubuerſionem inimicæ illius, ſcilicet Babylonis præuidens ſubiungit adhuc in propheta in perſona Hieruſalem. Oculi mei videbunt in eam, nunc erit in conculcationem vt lutum plateatum. Conculcata enim eſtā Mœdis & Perſis, videntibus oculis Danielis, qui vnus erat ex captiuis illis, qui de Hieruſalem adducti, nondum clauſerant oculos ſuos morte præuenti. Nam idem Daniel ſcripturam quoque vidit oculis ſuis, quam & interpretatus eſt Balthaſar regi. Mane, Tezel, Phares, id eſt, numerauit & compleuit & diuiſit regnū tuū, & dedit illud Mœdis & Perſis, & eadem nocte interfectus eſt Balthaſar rex Chaldæus, & ſucceſsit in regē Darius Mœdus. His dictis protinus ſub-„ iungitur. [Dies vt ædificētur maceriæ tuę.] Nimirum ea quæ ex perſona Hieruſalem ſpem habentis in domino dixerat prophetæ perſona, imò per prophetam dominus confirmat, dicendo eidem Hieruſalē Dies, vt ædificentur maceriæ tuę, ſubauditur, apud Deum præfiniti ſunt. Et per alium prophetam, ſcilicet per Hieremiam, prēſcribentur hoc modo. Et ſeruient omnes gētes iſtę regi Babylonis, ſeptuaginta annis. Cumque impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, & ſuper gentem illam dicit dominus, omnem iniquitatem eorum, &c. Etenim poſt finem annorum illorum ſuſcitauit dominus ſpiritum Cyri regis Perſarum, & tranſduxit vocem in vniuerſo regno ſuo, etiam per ſcripturā dicēs. Quis eſt in vobis de vniuerſo populo domini Dei cæli? Sit Deus illius cū ipſo. Aſcendat in Hieruſalem, quæ eſt in Iudæa, & ędificet domum Dei Iſrael. Ipſe eſt Deus qui eſt in Hieruſalem. Tunc poſt aduerſitatis noctem dies illuxit, quia videlicet ędificatio maceriarum ciuitatis vel templi, quod deſtructum fuerat, pro die computari potuit. die (inquam) tam diutina, quandiu reparationis illius lux perdurauit. At illi qui deinde ſuborti ſunt Iudęi, illa die ſua malè cœperunt vti, derelinquendo legem domini, donec iterum fieret deſolatio irreparabi-» lis. Sequitur ergo. [In die illa longè fiet lex, » in die illa vſq; ad te veniet Aſſur, & vſq; ad » ciuitates munitas, & à ciuitatibus munitis » vſq; ad flumē, & ad mare de mari, & ad mō- » tem de monte. Erit terra in deſolationem » propter habitatores ſuos, & propter fructū » cogitationum eorum.] Hoc deniq; hiſtorię temporum teſtantur, & maximè libri Machabęorum, quòd longè facta ſit lex in die illa, id eſt, in tempore illo, de quo nunc ſermo eſt. Exierunt enim de Iſrael filij iniqui, & ſua-

Danie. 5. *Hier. 25.* *1. Eſdra 1.* *1. Mach. 1.*

& ſuaſerunt multis, dicentes: Eamus & diſponamus teſtamentum cum gentibus, quæ circa nos ſunt. Et ædificauerunt gymnaſiũ in Hieroſolymis ſecundum leges nationũ, & fecerunt ſibi præputia, & deceſſerunt à teſtamẽto ſancto, & iuncti ſunt nationibus. Hoc denique erat longè fieri legem decertantibus, & eam retentare volentibus, Machabæis fratribus, Iuda & Ionatha, & Simeone Matathiæ filijs, & poſt eos Ioanne filio Simonis, qui cognominatus eſt Hircanus. Omnes deceſſerunt proſperati quidem aliquoties ad retinendam legem, ſed nihilominus de die in diem longius atque longius fiebat lex, & non erat rex. Iam dicti Ioannis poſteri de regno & ſacerdotio nimis cruentè & impiè contenderunt, donec ſe interpoſuit Romana poteſtas, regemque impoſuit, non de gente illa, videlicet Herode natum patre Idumæo & matre Arabica. Facta ſunt igitur, & longè lex, & contra legem, alienigena rex, & deinde deſolatio ſucceſsit gentis quæ nunc vſq; permanet, de qua hic ſubiungit In die illa & vſq; ad te veniet Aſſur, videlicet nomine Aſſur vniuerſas conſignificans nationes, per quas illa & gentis eiuſdem metropolis Hieruſalem deſtructa eſt.

Aſſur pro cunctis nationibus hic ponitur.

4. Reg. 19.

Primus itaque Aſſur ante Babylonios contra Hieruſalem aſcendit regnante Ezechia, ſub quo iſte prophetauit, ſed repulſus eſt, percuſsis in caſtris eius ab angelo domini centum octoginta quinque millibus. Rectè ergo pro omnibus Aſſyrijs, Babylonijs, Græcis, atque Romanis ponitur Aſſur, quia contra Hieruſalem fuit omnium primus. Cùm dicitur. In die illa & vſq; ad te veniet Aſſur. Quid autem eſt, vſque ad te veniet, niſi ac ſi dicatur, nunc quidẽ repelletur à te Aſſur, ſiue rex Aſſyriorum, Sennacherib, ſed non ſemper ita repellentur hoſtes tui. Quod deinde dicit, & veniet vſque ad ciuitates munitas, & à ciuitatibus munitis vſque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte, plenariam atque vniuerſalem vehementer exprimit commotionem totius orbis, ad deſtructionem & deſolationem terræ vnius, de qua & protinus dicit. Et erit terra in deſolationem propter habitatores ſuos, & propter fructum cogitationum eorum. Nec mirum in iuſto propheta tam citò poſt conſolationem, qua dictũ erat, dies vt ædificentur maceriæ tuæ, tam repentè, tã magnam prophetari deſolationem eiuſdem terræ, cùm & apud Danielem ſimiliter cùm oraret ille, intelligens in libris numerum annorum, de quo factus eſt ſermo domini ad Hieremiam prophetam, vt complerentur deſolationes Hieruſalem ſeptuaginta anni, taliter ibidem concludatur viſio Et ciuitatem & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio, & deficiet hoſtia & ſacrificium, & vſque ad conſummationem & finẽ perſeuerabit deſolatio. Quod extunc factum eſt & fit, iſte ſequentibus verbis orando prophetat, & prophetando orat.

Deſolatio totius terræ Iuda.

Dani. 9.

[Paſce populum tuum in virga tua, gregem „ hæreditatis tuæ, habitantes ſolos in ſaltu. In „ medio Carmeli paſcentur Baſan & Galaad, „ iuxta dies antiquos ſecundum dies egreſsionis tuæ de terra Aegypti.] Cui enim hoc dicitur, paſce populum tuum, gregem hæreditatis tuæ, niſi illi qui hoc ipſum ſe facere, & huius officij miniſterium ſe eſſe teſtatur, dicens. Ego ſum paſtor bonus, ego ſum oſtiũ ouiũ, per me ſi quis introierit, ſaluabitur & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Eratis enĩ (inquit Petrus) aliquãdo ſicut oues errantes. Nam & quod dicit, Habitantes ſolos in ſaltu, hoc eſt, errãtes & paſtorem non habentes, & luporum faucibus expoſitæ, quia non erat qui requireret, quippe cùm & lex longè facta eſſet, vt ſupra iam dictum eſt, eſſentque praui paſtores, paſcendo legem non cuſtodientes. Vnde & per alium prophetam loquitur contra eos, id ipſe cui dicitur in iſto, paſce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ, habitãtes ſolos in ſaltu. Væ paſtoribus Iſrael qui paſcebant ſemetipſos. Diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd nõ eſſet paſtor, & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt. Errauerũt greges mei, & diſperſi ſunt, & non erat qui requireret, non erat (inquit) qui requireret. Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum, quando fuerit in medio ouium ſuarum diſsipatarũ. Ego paſcam oues meas, & ego accubare eas faciam, dicit dominus. Huic ergo, quem tale propoſitũ habere ſpiritus propheticus non ignorabat, rectè & conſtanter dicitur, vt paſcat in virga ſua, id eſt, in iuſtitia ſua. Reſpondet ille et dicit. [In medio Carmeli paſcentur Baſan et „ Galaad, iuxta dies antiquos, ſecundum dies „ egreſsionis tuæ de Aegypto. Oſtendam ei „ mirabilia.] Magnum eſt quod in verbis iſtis „ paſtor bonus promittit, in medio Carmeli paſcentur Baſan et Galaad, nimirum eodem ſenſu quo in alio propheta iam prælibato, et paſcam eas (inquit) in montibus Iſrael, in riuis, et in cunctis ſedibus terræ, In paſcuis vberrimis paſcam eas, et in mõtibus excelſis erunt paſcuæ earum. Ibi requieſcent in herbis virentibus, et in paſcuis pinguibus paſcẽtur. Carmelum quippe et Baſan et Galaad regiones aptas fuiſſe alẽdis gregibus ſcriptura teſtatur. De Carmelo vnde fuerit Nabal conſtat illud, quod ibi oues pauerit inſignis paſtor Dauid, typum gerens boni paſtoris Chriſti. Scriptum eſt enim: Cùm ergo audiſſet Dauid quod tonderet Nabal gregem ſuum, aſcendite ait pueris ſuis, in Carmelum, et venietis ad Nabal. Et poſt pauca. Nunquam eis moleſti fuimus, nec aliquando defuit eis quicquam de grege omni tem-

Paſtor ouium Chriſtus.

Ioan. 10.

1. Pet. 2.

Ezech. 34.

Tria loca valde paſcuoſa.

Ibidem.

1. Reg. 25.

Num. 32.

pore, quo fuerunt nobiſcum in Carmelo. Porrò Baſan & Galaad regiones quàm paſcuoſæ fuerint, illud ſatis innuit, quod eas petierunt à Moyſe prece inſtantiſsima filij Ruben & Gad, eò quòd haberent pecora multa, eſſetque illis infinita ſubſtantia. Interpretatur autem Carmelus ſcientia circunciſionis, Baſan confuſio, Galaad tranſmigratio teſtimonij. Igitur tam rebus quam vocabulis ſuis Carmelus & Baſan, & Galaad, illas ſignificauit paſcuas ouium Chriſti vberrimas, vbi paſcuntur & impinguãtur, in ſacris nunc epulando ſcripturis, & poſtmodum paradyſi delitijs habentes primum ſcientiam veræ & ſpiritualis circunciſionis, & deinde ſalubrem facientes confeſsionem de peccatis priſtinis, & deinde conſequens perfectionem fidei taliter, vt eandem fidem cõfirmare & defendere valeant leges & prophetarum teſtimonijs. *1. Cor. 10.* Quod deinde ſubiungitur, iuxta dies antiquos, ſecundum dies egreſsionis tuæ de Aegypto, oſtendam ei mirabilia, tunc demum rectè intelligimus, ſed non obliuiſcimur, quod Apoſtolus reſpiciens & commemorans illos dies antiquos, illos dies egreſsionis tuæ, ó antiqua eccleſia de Aegypto, & mirabilia quæ in illis diebus oſtendit dominus, hæc autem (inquit) omnia in figura facta ſunt noſtri. Nõne omnis eccleſiaſticus ordo legendo & ſcribẽdo prædicat atque concinit, quod non populus domini & oues paſcuæ ſiue grex hæreditatis eius, ſecundum illorum ſimilitudinem dierum à ſpirituali Pharaone, id eſt, à diabolo liberati, & à peccatis in quibus ſeruiuimus ei, de Aegypto huius ſeculi, id eſt, de ignorantiæ tenebris exiuimus, ſignatis frontibus noſtris ſigno paſsionis Chriſti, qui & agnus verus & paſtor bonus eſt, & tranſiuimus mare baptiſmi, & ecce ſpiritualem eſcam manducauimus, & ſpiritualem potum bibimus, ſcilicet corpus & ſanguinem eiuſdem paſtoris & agni? Hæc & cætera mirabilia oſtendam ei, inquit, ſubauditur omni credenti, ſiue populo meo gregi hæreditatis meæ, quem paſcere propoſui in virga mea, id eſt, in iuſtitia mea, vel poteſtate mea, quam tunc ſignificabat illa virga Moyſi, in qua ſigna fecit. Sequitur. [Videbunt gentes & confundentur ſuper omni fortitudine ſua. *Exod. 15.* Ponent manus ſuper os, aures eorum ſurdę erunt, lingent puluerem ſicut ſerpens. Velut reptilia terræ perturbentur de ædibus ſuis Dominum Deum noſtrum formidabunt, & timebunt te.] Et hoc iuxta dies antiquos, ſecundum dies egreſsionis de Aegypto futurum erat, & factum eſt. Sicut enim illis diebus viderunt gentes, vel cõfuſæ vel conturbatæ ſunt, aſcenderuntq́ populi & irati ſunt, dolores obtinuerunt habitatores Philiſtijm, & tunc conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan, ita paſtore iſto paſcente populum ſuum, gregem hæreditatis ſuæ, pro quo mori dignatus eſt, & quem acquiſiuit ſanguine ſuo, dum oſtenderet mirabilia quæ per Apoſtolos & martyres eius facta ſunt innumerabilia, viderũt gentes, & gentium imperatores, viderunt Iudæi atq; gentiles, & confuſi ſunt ſuper omni fortitudine ſua, quia videlicet fortitudo illorũ, quę putabatur magna, legibus & armis ſuffulta, non poterat euincere virtutes quas faciebat in populo vel grege ſua paſtor bonus in virga ſua, in potentia ſua, per infirmos & contemptibiles homines, nõ ſolùm per grãdæuas perſonas, ſed ſæpe per pueros atque puellas. Confundebantur ergo ſuper omni fortitudine ſua, quæ ſolummodo poterat tangere vaſa fictilia, theſaurum non valens tollere qui in illis erat. Quid autem dicam de gentium earũdẽ ſapientia. Nihilominus & ſuper ea confuſæ ſunt. *Ponent manus ſuper os* Hoc eſt quod protinus ait. Ponent manus ſuper os. Nam in comparatione cæleſtis ſapientiæ, quæ per illos locuta eſt, & lingua eorum fecit diſertas, muta fuit & eſt omnis ſecularis eloquentia, ponitq́ue manũ ſuper os ſuum conuictam & confuſam ſe eſſe ſuomet teſtans ſilentio. Et hoc nimirum factum eſt ſecundum illos dies antiquos, dies egreſsionis de Aegypto. Tunc enim dicenti Moyſi: Obſecro domine, non ſum eloquens, ab heri & nudiuſtertius impeditioris, & tardioris linguæ ſum, *Exod. 4.* quis (inquit dominus) fecit os hominis, aut quis fabricatus eſt os ſurdum & mutum, nõne ego? Et rurſum cùm diceret ille, en incircunciſus labijs ego ſum, quomodo audiet me Pharao, ecce, inquit, conſtitui te deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Quod deinde ſequitur, aures eorum ſurdæ erunt, tam de Iudæis intelligitur, quàm de gentibus incredulis, maximè autem de Iudæis, quorum aures deteſtabilius ſurdæ dicuntur & ſunt, quia prius illis eſt annunciatum, & legem & prophetas acceperunt. Spoliauerunt enim aures ſuas auditu bono, & hoc ſecundum eoſdem dies antiquos, dies egreſsionis de Aegypto, quando tulerunt inaures aureas de vxorum filiorumq́ue & aliarum ſuarum auribus, & attulerunt eas ad Aaron, feceruntq́ ex eis vitulum conflatilem, & adorauerunt. Nam & propter cætera peccata, & maximè propter illud, nunc aures eorum ſurdæ ſunt, dicente domino. *Exod. 32.* Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatũ eorum. Tunc aures ſuas ſpoliauerunt auro ad iniuriam Dei, nunc aures eorum ſpoliatæ ſunt obedientia filij Dei: Deinde lingent (ait) puluerem ſicut ſerpens, id eſt, terrena tantùm cupient, ſecundum illam ſimilitudinem ſerpentis, qua dictum eſt illi. *Gen. 3.* Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Per verbum, quod eſt lingent, nimiam nimiſq́ pronam pulchrè exprimit terrenorum cupiditatem.

tatem, iuxta Pſalmiſtam quoque dicentem.
Pſal. 71. Et inimici eius terram lingent. Verùm nec
ſaltem illud, ſecurè facere potuerunt. Sequi-
tur enim, Velut reptilia terræ perturbabun-
tur de ædibus ſuis, ſubauditur, tam gentiles
quàm Iudæi. Nam & Iudæi de ciuitate &
templo perturbati, quod erat in Hieroſoly-
mis, per omnes terras ſunt diſperſi, & gen-
tiles de phanis ſuis ac delubris, in quibus ſa-
crificabant dæmonijs. Nimirum & hoc iu-
xta illos dies antiquos factum eſt, quando
ad ingreſſum filiorum Iſrael gentes Chana-
næorum gentes immundæ velut reptilia de
terra illa, perturbatæ ſunt. Nouiſsimum quod
dictum eſt dominum Deum noſtrum for-
midabunt & timebũt te, ſubauditur ô Chri-
ſte. Repentè nanque ad illum conuerſionẽ
fecit cum gratiarum actione, tam de incre-
dulis, quã de credentibus Iudæis atque gen
tibus, rectè poteſt intelligi, videlicet ſecun-
dum magnam diſtantiam formidinis, ſiue ti
Duplex timor. moris. Nam & increduli accuſante conſcien
tia formidant quidem, ſed inutiliter, quem-
Iacob. 2. admodum dæmones, ſicut ſcriptum eſt. Et
dæmones credunt & cõtremiſcunt, creduli
autem & pij timent vtili timore, qui eſt ini-
" tium ſapientiæ. Sequitur. [Quis Deus ſimi-
" lis tui, qui auſers iniquitatem, & tranſis pec-
" catum reliquiarum hæreditatis tuæ?] Hoc
in laudem & admirationem dicitur, & dicẽ-
dum eſt, inexhauſtæ gratiæ quæ nunquam
Rom. 11. fatigatur, ſuſcipiendo ad ſe conuerſos quam
libet multùm peccauerint, quamlibet in pec
catis diu perſeuerauerint. Futurũ enim eſt,
vt omnis Iſrael, in quo nunc cæcitas conti-
git, ſaluus ſit, cũ plenitudo gentium introie-
rit De hoc gratulabundus, quis inquit, deus
ſimilis tui? Non enim ſubiunxit, qui fecit cæ
lum & terram, & mare, & omnia quæ in eis
ſunt, vel qui eduxiſti filios Iſrael de terra
Aegypti, quod iam factum eſt, ſed qui auſers in
quit) iniquitatem, & tranſis peccatum reli-
quiarum hæreditatis tuæ, quod futurum
eſt. Nec hoc taliter dixiſſe contentus, quaſi
" quæreres, ad quid dixerit. Sequitur adhuc &
" dicit. [Non mittet vltra furorem ſuum, quo
" niam volens miſericordiam eſt. Reuertetur
" & miſerebitur noſtri Deponet iniquitates
" noſtras, & proijciet in profundum maris o-
mnia peccata noſtra.] Hæc quoque vt ſupe
riora dicuntur, & fiunt iuxta dies antiquos,
ſecundum dies egreſsionis de Aegypto. Nã
in illis diebus antiquis, in illa egreſsione de
Aegypto, videbo ſanguinem ait, & tranſi-
Exod. 12. bo vos, nec erit in vobis plaga diſperdens,
quando percuſſeram terram Aegypti. Se-
cundum illam ſimilitudinem iudicaturus
dominus hũc mundum, præmittit ſigna ſua
vt reliquiæ Iſrael ſaluæ fiant, & tranſibit pec
catum eorum, ne ſimul cum mundo dam-
Iſa. 6. nentur. Volens enim eſt miſericordiam, &
idcirco prædicare non deſinit pœnitentiam.
Quam cùm ſuſceperint, non immittet (ait)
vltra furorem ſuum, ſubauditur vt hacte-
nus fecit, excæcando cor populi huius, & ag
grauando aures eius, & claudendo oculos
eius, ne fortè videat oculis ſuis, & auribus
ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuer
tatur. Item in illis diebus egreſsionis de Ae-
gypto, percuſsit omne primogenitum in ter
ra Aegypti, & omnem exercitum Pharao-
nis cum curribus & equitibus eius in mari
rubro demerſit. Secundum illam ſimilitudĩ
nem deponet (inquit) iniquitates noſtras, &
proijciet in profundum maris, id eſt, delebit
in baptiſmo Chriſti omnia peccata noſtra.
Iam finem loquendi faciens, rurſus ad ipsũ
familiariter conuertitur & dicit. [Dabis ve- "
ritatem Iacob, miſericordiam Abrahã, quæ "
iuraſti patribus noſtris à diebus antiquis.] "
Illæ ſunt vniuerſæ viæ domini, miſericor- Pſal. 24.
dia & veritas in quibus iſte venerabiliter ſer Pſal. 84.
monem ſuum conſummauit, loquens ad i- Pſal. 61.
pſum, in quo miſericordia & veritas obuia-
uerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt Iu-
ſtitia ipſa eſt veritas. quam dabis (inquit) Ia-
cob, videlicet reddendo vnicuique ſecun-
dum opera ſua, pax ipſa eſt miſericordia, quã
dabis (ait) Abraham, bebedicendo videli-
cet in ſemine eius omnes gentes, vt accipiãt
remiſsionem peccatorum per te eundem
Chriſtum Dei filiũ, qui es ipſa veritas, cuius
donum miſericordia eſt, quæ iuraſti ait pa-
tribus noſtris à diebus antiquis, vt videlicet
quenquam dubitare de adimplendis miſeri-
cordia, & veritate nefarium ſit. Porrò illud
animaduertere pulchrum eſt, quod in plu-
res miſericordia, in pauciores autem danda
pronunciatur veritas, dum non dicit, dabis
miſericordiam Iacob, veritatem Abraham, Gen. 17.
ſed veritatem Iacob, miſericordiam Abra-
ham Iacob quippe vnius tantum, id eſt, Iſ-
raeliticæ gentis, Abraham autem pater mul
tarum gentium prædicatur, dicẽte Deo. E-
go ſum & pactum meum tecum, eriſque pa-
ter multarum gentium, nec vltra vocabitur
nomen tuum Abram, ſed appellaberis A-
braham, quia patrem multarum gentium
poſui te. Sed & illud non omittendum, qui
prius complacuit Deo, quàm eſſet circunci
ſus. Vndè Apoſtolus: Quomodo (inquit) re Rom. 4.
putata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam? In cir-
cunciſione, an in præputio? Non in circun- Rom. 18.
ciſione, ſed in præputio. Et ſignum accepit
circunciſionis, ſignaculũ iuſtitiæ fidei, quæ
eſt in præputio, vt ſit pater omnium creden
tium per præputium, & ſit pater circunciſio
nis. Itaque dum dicitur, dabis veritatem Ia-
cob, miſericordiam Abrahã, in multos qui-
dem veritas, ſed in multo plures miſericor-
dia redundat, quod nimirum nobis expedi- Pſal. 131.
re ſpiritus propheticus benè perpenderat.
Nam vt ſaluemur, non tam veritatem iu-
dicis, quàm miſericordiam quærimus crea-
toris. Denique & ſi fuerint ex circunciſio-
ne ſancti perfecti, quibus ad coronam veri-

tatis dei abundauit, nobis tamen gentibus
miſericordiæ eſt, quod idem Deus impen-
dit. Vnde idem Apoſtolus. Dico enim (ait)
Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circun-
ciſionis propter veritatē Dei, ad confirmā-
das promiſsiones patrum, gentes autem ſu-
per miſericordia honorare Deum. Quibus
autē patribus iurauerit hæc Dominus, vt i-
Gen. 22. ſte meminit dicens, quæ iuraſti patribus no-
ſtris, à diebus antiquis, ſcire debemus, quia
iſti ſunt præcipuè pater Abrahā & patriar-
cha Dauid. Iurauit enim Dominus Dauid
veritatem, de fructu ventris tui ponam ſu-
per ſedem tuam, iurauit miſericordiam A-
braham ſuper miſeris gentibus, ita vt dice-
ret: Per memetipſum iuraui, quia feciſti rē
hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito,
benedicam tibi, & benedicentur in ſemine
tuo omnes gentes terræ. Et hæc quidem, ſci
Supra 6. licet veritatem & miſericordiam iam dedit,
Extremū ſed datum hoc in iudicio futuro palam cun
domini iudicium. ctis apparebit. Debemus enim ſermonem
hunc propheticum ita terminare, vt memo
res ſimus initij quo ita cœpit. Audiant mon
tes iudicium Domini & fortia fundamenta
terræ, quia iudicium Domini cum populo
ſuo & cum Iſrael dijudicabitur. Planè quod
de vna gente Iſraelitica diximus, quæ tunc
diuiſa erat in duas partes, id eſt, in Samariā
& Hieruſalem, idem de vniuerſo genere
humano ſentimus & dicimus. Sicut enim
tunc Dominus iudicium proponens, ſeſe in
ter vtranque partem exhibuit. Samariam
tanquam reum impœnitentem perpetuæ
captiuitati adiudicans, Hieruſalem verò tan
quam reum pœnitentem de Babylonica ca-
ptiuitate ſoluendā eſſe decernens, ſic ab ini-
tio ſeculi fecit, & facit, & facturus eſt in fine *Gen. 4.*
ſeculi. Nam vt de iudicio breuiter dicam, in
ter Cain & Abel, qui ambo, ſicut & nos o-
mnes, in Adam peccauerant, taliter ſe exhi-
buit, vt impœnitentem Cain omninò abijce
ret, pœnitentem verò & dignos pœnitentiæ *Matth. 25.*
fructus offerentem Abel ſuſciperet. Porrò
de fine ſeculi euangelium non tacuit, quia
gentes omnes in duas diuiſiones, tanquam
in duos reos diuidens, alteram partem poſi
tam à ſiniſtris veluti reum impœnitentem
perpetuo tradet igni, pronuncians quod pœ
nitentiæ fructum non fecerit: alteram verò
partem conſtitutam à dextris, veluti reum
qui dignos pœnitentiæ fructus fecit, ad re-
gnum vocabit. Et vt ſciamus, quam cōſtās
in tali diſcretione iudex iſte ſit, in ipſo ſuæ
mortis articulo, dum inter duos latrones
penderet, alterum impœnitētem & blaſphe *Lucæ 23.*
mantem reliquit, alteri pœnitenti & confi-
tenti paradyſi ianuam aperuit, & continuò
Iudaicum populum impœnitentem dere-
linquens, gentium pœnitentiam ſuſcepit.

FINIS.

PROLOGVS RVPERTI
IN SEX POSTERIORES PROPHETAS.

Eccl. 39. REFRIGVERAT in
Sapientia prophetar. Chriſtus eſt me feruor ſtudij lauda
bilis, quod eſt vacare
in prophetis, quemad-
modum Ieſus filius Si-
rach dicit, Sapientiam
omnium antiquorum
exquiret ſapiens, & in
prophetis vacabit. Hoc feruenti ſtudio face
re inceperam, & ante hoc biennium duode
cim prophetarum volumen ingreſſus, & ex
ipſis ſex anteriores. ſicut in ordine ſunt, quā
tum potui perſcrutatus, quantum ſe exqui-
rentem admiſit ſapientia ipſorū, quæ Chri-
ſtus eſt, quia reuera ſapientia Dei Chriſtus,
ſapientia ipſorum eſt, & in ipſum tendit o-
mnis eorum prophetia, & omnis ſcriptura
diuinitus inſpirata Cùm ad Naum perueniſ
ſem, qui in ordine ſeptimus eſt, ſubſtiti, &
velut offenſus toto refrigeſcente ſtudio nō
vlterius procedere cupiui. Quæ cauſa prope
rantem animum offenderit, iam nunc dicā
tibi ò Ekkenberte abba venerabilis, qui cœ
nobio Corbienſi præſidens, eandem quam
prædixi ſapientiam antiquorum ſtudiuſe le
gendo exquiris. Tu quippe mihi ſcribere di
gnatus es, & ſcripto tuo commonere me, vt
eodem ſtudio, quo (vti tibi viſum eſt) tracta
ueram ſex prophetas anteriores, tractarem
& poſteriores, vtique per hoc ſignificans
ſimplicem te habere oculum, & partem nul
lam habentem tenebrarum, quales patiun-
tur nōnulli, qui nullam lucernam, quamuis
clarè lucentem, videre poſſunt, inuidendo
alijs quod ipſi aſſequuti non ſunt.

Cauſa hæc eſt, cur opus illud intermiſi,
quia videlicet difficultas quaſi de præſum-
ptione redarguens, animum defeſſum red- *Cur opus*
didit, & interim Cuno reuerendus pater cœ *biennio in-*
nobij Sygebergenſis, putans me opus illud *termiſſum.*
vſque ad finem perduxiſſe, idcirco ociari,
occaſione de mutua collatione accepta. Scri
be, ait, mihi librum De victoria verbi Dei.
Hæc dicens & ſæpius repetens non deſtitit,
donec animum quo volebat intendi, & ec-
ce tredecim libellos Deo adiuuante con-
ſummaui, illud opuſculum De victoria ver
bi Dei vix euaginaueram, vix ad portum
conſummationis perueneram, & ecce admo
nitionis tuæ memor diligens animus iam
dictus

dictus ſex poſteriores ꝓphetas, quos omiſeram reſpexit, & amore illorum incaluit, & ſciens vel ſperans quod meditatio ſapientiæ illorum mercede non carebit. Ipſi nanque fundamentum poſuerunt, & quicunque ſuper hoc fundamentum aurum, argentum, lapides precioſos ſuperædificauerit, mercedē

1. Cor. 3.

propriam accipiet, Apoſtolus ait. Dicet aliquis, Ergo ne ſenſus tui aurei ſunt, & ſermones tui, tua æſtimatione, argentei ſunt? Non ego dico, ſed tuum facit iudicium & multorum, qui, vt tu, beneuoli ſunt, quibus etiam

Quid pennæ columbæ deargentatæ.

Pſal. 67.

vix credo, quod ſenſus noſtri, ſermones noſtri, ſenſibus atque ſermonibus illorum ſimiles ſint, quibus in Pſalmo Spiritus Sanctus dicit. Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri. Et eſt ſenſus. Si fueritis ſtudentes in libris veteris ac noui teſtamenti, qui medij ſunt, qui communiter de vtroque teſtamento à fidelibus eliguntur & in authoritate habentur, & ſi (inquā) fueritis ſtudentes in illis, ſi perſeuraueritis in illis vſque ad dormitionem mortis, tunc apparebit vobis, & per vos innoteſcet alijs, quòd pennæ colūbæ deargentatæ ſint, & poſteriora dorſi eius in pallore auri, id eſt, quod ſanctæ ſcripturæ ſermo exterior, qui neſcientibus videtur vilis, ipſe ſuper omnem eloquentiam ſecularem præclarus ſit, velut argentum igni examinatū, & myſticus qui ſub verbis latet ſenſus, ſicut ſub pennis dorſum ipſe præclarior ſit velut aurum. Igitur quoniam & tu commones, & ſpes mercedis in Deo eſt, iſte quoque vnus

Nehe. 4.

de filijs captiuitatis ſuper ſundamentum hoc, vt cœpit, ſuperædificet quod poteſt. Olim ſic fuit dictum, ſubſannando filijs trāſmigrationis ædificantibus muros Hieruſalem. Aedificent, ſi aſcenderit vulpes, tranſiliet murum eorum lapideum, & illi econtra. Audi Deus noſter, quia facti ſumus deſpectui. Conuerte opprobrium ſuper caput eorum.

Aggæi 1.

Nunquid iuxta opprobrium illorum aſcendit vulpes, & tranſiliuit murum, & qꝫ ſperantes in domino ædificauerunt? Immò conuerſum eſt opprobrium in caput eorū, & magna erit gloria ciuitatis vel domus iſtius nouiſsimæ, plus quàm primæ, dicit dominus exercituum. Et in loco iſto dabo pacem, dicit dominus exercituum. Vnde nobis ſuo loco plenius erit dicendum. Ferè ſimilia contigerunt eis, quicunque fideli ſtudio ſuperædificauerunt quod potuerunt, ſuper fundamentum Apoſtolorum & prophetarum, quia dum viuerent, dum ædificarent, opprobria de nonnullis ſuſtinuerunt, ſed de his qui exprobrabant decedentibus, ipſorum permanet ædificium.

Superædificare in ſcripturis.

Quæ hactenus dicta ſunt, iam calamus ſcriptoris vſque ad vltimam ferè dictiunculam perſcripſerat, & cū ecce duo fratres Helmuuardes, Buſenſis cœnobij ſuperuenientes, breuē porrexerunt epiſtolam, quæ vel ſola mihi ſuffragari poſsit, ne quis ſcripta mea legens, magis in me accuſet præſumptionem nimis vltroneam, quàm circa verbum Dei, per qꝫ facti & refecti ſumus, ſtudioſam conſideret beneuolentiam. At enim inter cætera ſcriptor epiſtolæ, prior ipſorum ſcriba doctus, & ſacrarum ſcripturarum fidelis alumnus, nomine Reginhardus, de quo non dubito, quod priorum ſex prophetarū exemplar à te, cui tranſmiſeram, fuerit conſecutus. Sed

Verba Reginhardi.

debes (inquit) adhuc amori, debes honori & obſequio dilecti, per ipſum autem & ꝓpter ipſum noſtro deſiderio. vt verba oris eius ſicut cœpiſti vſque ad finem aperias, ne ſi propter difficultatem eorum tepidius fortè ſicuti non fortiter cucurrerimus in odore vnguentorum eius, tibi imputetur, qui introductus in cellaria regis, occultaſti diuitias ſponſi, quas ibi conſpexiſti.

Cant. 1.

Explanationem dico duodecim prophetarū, cuius partem iam dudum tanta perſcripſi auiditate, vt videret nunc primum tali me ſtudio mancipaſſe. Quanto magis autem in parte delector, tanto vehementius in expectationem totius exæſtuo. Hæc ille quem prædixi. Taceo de illo monitore, & penè præceptore meo Sygenbergenſi, qui me cunctantem, de ſolita admonitione parum proficit, grauius quaſi ludibundus impulit. Imperio (ait) ſpiritus ſancti præcipio tibi.

Cuno exactor operis.

Itaque quoniam & ipſe dilectus dicit. Quæ habitas in hortis, amici auſcultant te, fac me audire vocem tuam, tibi & cæteris monitoribus tanquam amicis dilecti auſcultantibus obtemperans ingrediar, & hanc partem profundi totius nauigationis, curſum ſancto commitens ſpiritui.

Cant. 8.

FINIS PROLOGI RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN NAVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Rom. 2.

ONus Niniue, liber viſionis Naum Helcheſæi.] Iram & indignationem, tribulationẽ, & anguſtiam, quam & Apoſtolus declamat in omnem animam hõminis operantis malũ, denunciat onus à ſuperna maieſtate ſuperpoſitum Niniue.

Quæſtio ſuper aſperitate huius prophetiæ.

Quam ob cauſam? quibus culpis præcedentibus commeruit Niniue, vt iram declamaret ſuper illam ſpiritus propheticus abſq; vlla commiſeratione? Nam ſi totum onus ritè perpendas, ſi totum textũ prophetiæ diligenter conſideres, nõ commiſereſcens aut de pœnitentia conſulẽs, imò cõſultabundus, & quaſi de certiſsima vindicta plaudens ferè cuncta loquitur, exceptis paucis quæ interſerit in conſolationem populi Dei, ſecundum nomen ſuũ quod eſt Naum. Interpretatur enim cõſolator. Exempli gratia. Vox flagelli & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ feruentis & equitis aſcendentis, & micantis gladij, & fulgurãtis haſtæ, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ, & finis non eſt cadauerum. Item. Cuſtodes tui quaſi locuſtæ, & paruuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum, quæ conſidunt in ſæpib. in die frigoris. Sol ortus eſt, & auolauerunt, & non cognitus locus earum vbi fuerint. Pauca hęc pro exemplo poſita ſunt, quia talis eſt totus ferè prophetiæ textus, vt miſericors irridere videtur ipſe, qui natura miſericors eſt, loquens in prophetis ſpiritus ſanctus.

Reſponſio.

Quam ergo ob cauſam, vel pro quibus eorum meritis ſic in eos inuehitur. Agnoſcenda eſt cauſa vt agnoſcatur & Dei iuſtitia, ac proinde magis ipſa pulchritudo prophetiæ præſentis illuceſcat. Quod enim obſcura videtur, & clauſa, hoc maximè facit cauſa nondum intellecta. Dicamus ergo, Niniue ciuitas magna, metropolis erat Aſſyriorũ. Porrò Aſſyrij tunc præ cæteris gentibus regnabant, eaſq; dominatione premebãt, ꝙ primus ſatere cœpit Ninus rex Aſſyriorum, à quo & ciuitas Niniue condita vel denominata eſt.

Eſa. 10.

Propterea per Eſaiam ſic loquitur dominus. Væ Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe in manu eius indignatio mea. Nam ſicut virga furoris, velut baculus indignationis domini, gentes cæcidit, & regna confregit, & iugo ſuo preſsit annis fermè mille trecentis Super cætera mala illud ſummum fuit ſacrilegium ſuperbiæ, & cordis eius magnifici, quod captiuitatis decẽ tribubus, ſuper Iudam quoq;, & Hieruſalem inundauit, vbi erat verbum promiſsionis, vnde oportebat ſalutem venire, id eſt, Chriſtũ naſci iuxta veritatẽ Dei, de ſemine Dauid, inde eſt ille prophetæ dolor, illa dolẽtis exclamatio. Et erit extenſio alarũ eius implens latitudinem terræ tuæ ô Emanuel. Et eſt ſenſus, ad hoc tendet ſuperbia eius, & iſta erit intentio diaboli, cui militat ſuperbia eius, vt non fiat ꝙ iurauit Deus, tuũ nobis aduentũ promittens, audite, inquiens, dom' Dauid. Ecce virgo cõcipiet, & vocabitur nomen eius Emanuel.

4. Reg. 18. *Eſa. 8.* *Ibidem 7.*

Num parua iſta cauſa eſt? Reuocetur ad memoriã ſignũ illud magnum & memorabile de Apocal quod apparuit in cælo.

Apoc. 17.

Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim, & in vtero (inquiens) habens, & clamabat parturiens, & cruciatur vt pareat, & draco magnus rufus habens capitã ſeptem, & cornua decem, ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cùm peperiſſet, filium eius deuoraret. Myſterium hoc rectè perſpectum palam facit, quod reuera grãde onus ſuper ſe leuauerit, magnũ ſuper ſe iudiciũ ſumpſerit Niniue. i. regnum Aſſyriorum, & cætera regna ſingula ſuis temporibus locum & gentem impugnantia, quæ videlicet gens per illam mulierem in vtero habentẽ figuratur, ꝗa de ipſa Chriſtus erat naſciturus, ſicut econtra regna ipſa per ſeptẽ draconis capita rectè intelliguntur.

Septem regna contra ſemẽ Abrahæ.

Nam ex quo mulier in vtero habere cœpit, id eſt, ex quo ad Abraham factum eſt verbum promiſsionis de ſemine eius quod eſt Chriſtus, vt in ipſo omnes gentes benedicerentur, ex tunc ſeptẽ regna numerantur, per quæ inſtãter agere conatus eſt diabolus, vt eadem promiſsio non impleretur, vt ſalus non veniret, vt Chriſtus non naſceretur Scilicet regnum Aegyptiorũ, quod pueros Hebræorum maſculos nécari iuſsit, & regnũ decem tribuũ carnaliumq; Iudæorũ, ꝙ Achab & Iezabel incipientibus prophetas dñi occidit, regnũ Aſſyriorũ atq; Babyloniorũ, qui pro vno capite cõputãtur, quia veniẽtes ab eodẽ clymate, iſti decẽ tribus, iſti Iudã captiuauerunt, & deinde regnum Perſarum & Mœdorum, ſub quo voluit Aman delere vniuerſum genus Iudæorum, deinde regnũ Macedonũ ſiue Græcorũ, ſub quo Machabæi laborauerũt, deinde regnũ Romanorum, ſub quo ipſe Chriſt' & martyres eius paſsi ſunt. Caput ſeptimũ erit Antichriſti regnũ. Quomodo iniqui oẽs membra diaboli dicuntur, & ſunt, ſic eadẽ regna draconis iam dicti capita fuerunt, quorũ ſingula ſuis temporibus

Gen. 27. *Exod. 1.* *3. Reg. 18.* *4 Reg. 17.* *Heſter 3.*

contra

contra mulierem in vtero habentem, id eſt, contra eccleſiam in verbo promiſsionis ſperantem, diabolico ſpiritu exagitata ſteterũt, plurimumque ſanguinem fuderunt. Hinc illud noſtrum opuſculum eſt, cuius ſuprà in prologo mentionem feci, quod intitulatur de victoria verbi dei. Nunc igitur velut oſtio ſermonis aperto, in altiſsimam prophetiæ huius ſeriem ingrediendum eſt. [Onus Niniue, liber viſionis Naum Helcheſæi.] Naum ſicut iam dictum eſt, conſolator interpretatur. Porro Niniue hoc loco totus mundus eſt, mundus damnatus, id eſt, reproborum omnium totum corpus, & mundus qui electos dei perſequitur, non ſolum propter interpretationem nominis, quia Niniue ſpecioſa interpretatur, & mundus Græcè *κόσμος*, id eſt, ſpecioſus ſiue ornatus dicitur, verum & quia tunc Niniue mundi erat caput, & regnum Aſſyriorum ſuper cætera regna principatum obtinens, contra dominum, ſicut apud Eſaiam legimus, gloriabatur. Nonne iſte igitur, cuius nomẽ, quod eſt Naum, ita de Hebraico, ſicut paracletus de Græco, vertitur in conſolatorem, & nũc inquam, iſte conſolator ſub nomine Niniue arguens mundum, illius & nomen gerit, & officium agit, de quo Saluator in euangelio. Cum (inquit) venerit paracletus, ille arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio? Et quod de peccato iam tunc arguebat mundum, niſi de eo, quòd non ſolùm nõ ſperauerunt in te Aſſyrij, quorum (vt iam dictum eſt) metropolis erat Niuiue, verumetiam impugnauerunt te, fuitque extenſio alarum eorum implens latitudinem terræ tuæ ô Emmanuel? Cuius de iuſtitia mundum arguebat, niſi de illa qua exoptabat Dauid iuſtitiam Dei, dicens. Miſerere mei, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis? De illa nimirum iuſtitia iam tunc arguebat Spiritus ſanctus, tã in iſto, quàm in cæteris prophetis ſingula capita draconis hiantia crudeliter, ad perniciẽ ſupradictæ mulieris in vtero habentis, ne illi naſceretur filius maſculus, qui perueniret ad Deum & ad thronum eius, quemadmodum dicit ipſe. Quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. In hoc denique eſt iuſtitia Dei, in hoc iuſtificatus eſt Deus in ſermonibus ſuis, quia ſicut promiſit, ſic iurauit Dauid, ita de fructu ventris eius ſuper ſedem ſuam poſuit, & de hac iuſtitia redarguebatur in prophetis, redarguit in Euangelio mũdus, quia laborabat, ne ita deus in ſermonib. ſuis iuſtificaretur. quia laborauit amplius coruſcãte euãgelio, ne ita deus in ſermonib ſuis eſſe iuſtificatus prędicaretur. Porrò, de iudicio quomodo iã tũc mũdus arguebatur? Nõ dũ. n. princeps huius mũdi erat iudicatus nõ dũ erat illud iudiciũ mũdi, de quo Saluator dicebat. Nũc princeps huius mundi eijcitur foras. Quomodo ergo de iudicio mundũ arguebat, niſi quia mundo vidẽte & admirãte ſingula draconis capita, ita condemnabat, vt in quandam ſimilitudinem iudicandi principis mundi Pharaonem obrueret mare, canes comederẽt Iezabel, Nabuchodonoſor quaſi bos fieret, Aman in patibulo, quod alteri parauerat ipſe penderet, Antiochus Epiphanes ſine manu intritus interiret. Ita nimirũ de iudicio mundus iam tunc arguebatur, qui videns prodigioſas impiorum vindictas, tamen ab impietate non recendes, ſecundum exemplum eorum, locum & gentem inſeſtare non deſinebat, vndè ſalus vẽtura erat. Tandem & illud non prætereundum, quia ſicut alij ſunt, in quibus ſpiritus veritatis arguit mundum, & alij quibus ipſe eſt paracletus, ita titulus iſte in aliud atq; aliud diuiditur Onus Niniue, liber viſionis Naum, quia profectò alij ſunt quibus prophetia hæc onus eſt damnationis, & alij quibus liber eſt conſolatoriæ viſionis, non ab re quod in negotio vel officio tam grandi Helcheſæum ſe dicit, à viculo Helchelæ admodum paruo, ſuam nimirum paruitatem humiliter agnoſcens, vt in magna gratia perſeueraret mentis humilitas, quia Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, ipſe humilia reſpicit in cœlo & in terra. Oneris pondus ſiue preſſura iam ex initio libri ſentiri poteſt cũ dicit. [Deus ęmulator, & vlciſcẽs dñs, & habẽs furorẽ, Vlciſcens dñs in aduerſarios ſuos, & iraſcẽs ipſe inimicis ſuis.] Quòd deus ęmulator ſit, quodq; eius ęmulatio ſanctis imitãda ſit, nouerat ille qui dicit. Aemulor. n. vos Dei ęmulatione, deſpondi. n. vos vni viro virginẽ caſtã exhibere Chriſto. Cum multa ſint in ſcripturis exẽpla ſiue documenta æmulationis dei, magis hoc teſtimonio libuit vti, quia magis ad noſtrã intentionẽ accedit, dũ intendimus quoad poſsibile eſt, demonſtrare in quo vel circa quid & cõtra quẽ æmulatio dei ſit vel fuerit. Intelligimus quippe circa eccleſiã ęmulationẽ dei ſemper fuiſſe vel eſſe, & maximè ex quo eccleſia verbo promiſsionis ex ipſo impregnata eſt, credẽte Abrahã ſibi promittenti, & hãc fidẽ genti ſuæ relinquẽte, quod in ſemine eius, quod eſt Chriſtus, vniuerſę gẽtes benedicerẽtur. In quo circa dilectã eiuſmodi ex tũc fuit æmulatio dei? In eo videlicet vt eã virginẽ caſtã exhiberet ſibi, vt nõ fornicaretur cũ dijs alienis, paritura filiũ ſibi, paritura mũdo auctorẽ ſalutis, cõtra quẽ erat hęc talis ęmulatio dei. Nimirũ cõtra hũc ſupradictũ draconẽ, qui habẽs capita ſeptẽ, ſtetit ante illã mulierẽ, verbũ promiſsionis in vtero habentẽ, vt eã aut corrumperet aut interficeret. i. habẽs regna ſeptẽ, quæ ſupra iã memorata ſũt, ſtetit & egit cõtra Iudaicã gentẽ, aduerſus Dauidicã ſtirpẽ, vt eã aut in anima per cultũ idololatrię adulteraret, aut in corpore profundit occideret atq; deleret. Igitur ęmulator. i. vehemẽs amator deus, & vlciſcens dñs, quia videlicet in ipſa æmulatione peccata gentis ipſius ſæpius eſt vltus.

Niniue pro mundo ponitur. — *Eſaia 10.* — *Naum typus ſpiritus ſancti.* — *Ioan. 16.* — *Pſal. 50.* — *Ioan. 16.* — *Pſal. 131.* — *Ioan. 12.* — *Duplex titulus huius prophetiæ.* — *2. Cor. 11.* — *Aemulatio Dei.* — *Vlciſcens dominus.*

Num. 14. Exempli gratia. Quando gentem illam æmulatus eſt, in Aegyptiaca ſeruitute diis alienis ſeruientem, & deſcendit liberare eam in manu potẽti & brachio excelſo, protinus eorum murmurationes ſic vltus eſt, vt omnes qui numerati fuerant à viginti annis & ſupra, proſtraret in deſerto. Deinceps *Pſal. 105.* ergo, per ſuccedentia tempora, quoties peccauerunt, tradidit eos in manus gentium, & dominati eorum, qui oderunt eos. Sed & in quibuſdam eorum corporali vel temporali vltione non contentus in anima quoq; eſt vltus. Vnde & repetit vlciſcẽs dominus, *Hier. 16.* additque & habens furorem. De talibus alius propheta diuinæ concedens iuſtitiæ dicit. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos domine Deus *Deut. 32.* meus. Et in Deuteron. dominus dicit. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad inferni nouiſſima. Quæ hactenus dicta fuit, de illo populo conſtat, qui ſe amicum Dei & populum confitebatur. Sequitur de illis, qui manifeſtè inimici ſunt, vel hoſtes eius, quos ipſe non æmulatur, ſciens quod contra ipſum ſint, ita vt ne ore quidem ipſum confiteantur, imò & nomen ipſius in confeſſoribus eius perſequantur. Vlciſcens dominus in hoſtes ſuos & iraſcens ipſe inimicis ſuis. Hoc nempe iſte verſiculus à præcedente differt, quòd in illo & æmulator & vlciſcens dominus dicitur, & in eos qui ex illo populo eius reprobi fuerunt vel ſunt, & vlciſcens eſſe, & furorem habere aſſeritur, *Pſal. 6.* quem Pſalmiſta paueſcẽs. Domine (inquit) ne in furore tuo arguas me, in iſto autem, de æmulatione ſiue æmulatoris nomine omninò tacetur, tantumq; vlciſcens, & iraſcens dicitur dominus, & in quos vlciſcitur, quibus *Hoſtes dei.* iraſcitur, hoſtes & inimici manifeſtè pronũciantur, qualis erat Pharao, qualis fuit Iezabel, *Daniel. 3.* qualis extitit Nabuchodonoſor, quando dixit, & quis eſt Deus, qui eripiat vos de manu mea, quales ſunt vel fuerunt omnes, qui tetenderunt aduerſus Deum manũ ſuã, & contra omnipotẽtiam roborati ſunt, qui cucurrerunt aduerſus eum erecto collo, & *Zelus dei à Iudæis receſſit.* pingui ceruice armati ſunt. Non eos æmulatus, imò contra eos æmulatus eſt æmulator Deus ſemẽ Abrahæ, qđ erat apprehẽſurus, æmulatus inquam & vltus eſt vlciſcẽs dominus. Aemulatus defendendo & liberando, vltus virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum viſitãdo. Nec ante deſijt pro gente illa æmulari & peccata miſericorditer vlciſci, donec ex ipſa carnem aſſumpſit. Quo facto, deſijt æmulari, quia gens *Ezec. 16* eadem in contrarium ſurrexit, futurum hic *Auferetur zelus meus abs te, & quieſcam nec iraſcar amplius.* quaſi præteritum in Ezechiele edixit. Zelus meus receſſit à te, & vltra non iraſcar tibi. Veruntamen in Deum nulla paſſio cadit, nec more hominis iraſcitur, aut furorem habet, nec vllo modo paſſibilis eſt, ſed quicquid his vocibus ſignificatur, agit impaſſibiliter. Vndè cum dixiſſet, domini habens furorem, & iraſcens ipſe inimicis ſuis, ſtatim ſubiunxit. [Dominus patiẽs & magnus „ fortitudine, & mundans non faciet innocen- „ tem.] Cum dicit dominus patiẽns, talem aſ- „ ſerit dominum, qui furoris vel iræ ſuæ impatientiæ nullam vnquam habet paſſionẽ. Similiter cum dicit, magnus fortitudine, talem illum prædicat, qui nulla frangatur doloris infirmitate. Sed dicet aliquis. Quomodo ergo miſericors eſt, aut quomodo, qui in ipſo vel ex ipſo eſt ſpiritus pietatis, ſecundus in ordine ſeptem ſpirituum, à ſpiritu timoris domini? Ad hæc inquam. Nos illam pietatem non dicimus eſſe paſsionem, imò virtutem, vt veram charitatẽ. Paſsim legimus *Nulla in Deo paſſio animi.* quatuor paſsiones animi humani, gaudium & dolorem, timorem & ſpem. Sed profectò quatuor ſunt eorundem nominum non paſſiones, ſed magnæ virtutes in diuinis ſcripturis, quas breuibus diſcernimus vel determinamus differentijs. Etenim gaudium ſeculi paſſio eſt. Gaudiũ in ſpiritu ſancto, vel gaudere in domino virtus eſt. Dolor vel triſtitia ſeculi paſſio eſt. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, & ſalutem operatur, virtus eſt. Timor ſeculi, timor qui pœnam habet, iuxta quẽ timidus quis dicitur, paſſio eſt. Timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi, iuxta quem timoratus reuerens aut religioſus quis dicitur, virtus eſt. Similiter ſpes ſeculi, dum ſperat quis in ſeculo ſiue in principibus ſeculi, paſſio eſt. Spes quæ in Deo eſt, æquè vt fides & charitas, virtus eſt. Hæc idcirco dicta ſunt, vt dũ in deo negam' quatuor paſsiones, non negemus in eo quatuor eorundẽ nominũ virtutes, quas niſi ex Deo, niſi ex ſpiritu dei nullus habere poteſt. Igitur dñs patiens, inquit, i. cũ tranquillitate iudicans & magnus fortitudine & mũdans nõ faciet innocentẽ, & magnus fortitudine & patiens, idẽ eſt ordo ſenſuũ, qui & in illo pſalmi verſiculo. Deus iudex iuſtus, fortis, & pa- *Pſal. 7.* tiens. Nã mundando nõ facere innocentem *Deus iuſtus Iudex.* hoc eſt iuſtũ eſſe iudicẽ, & magnus fortitudine, & patiens, idem eſt, ꝙ fortis & patiens. Hæc tria illi cõueniunt ſedẽti ſuper thronũ qui iudicat æquitatẽ, vt ſit iuſtus, & fortis, & patiens. Iuſtus in eo vt mundans nõ faciat innocentẽ. i. vt quęcũq; mala, vel nociua ſunt, auferens, nullã accipiat perſonã, ſed ſolã reſpiciat cauſam, & eũ, quẽ culpa facit nocen- *Pſal. 54.* tẽ. & ſi ille ſit, qui ſimul ſecũ dulces capiebat cibos, homo vnanimis, dux ſuus, & notus ſuus, non per propriũ fauorẽ dimittat impunitũ velut innocentẽ. Hęc cõſideratio velut in multis eiuſmodi, quale illud fuit, ꝙ dñs vi- *Luc. 19.* dẽs ciuitatẽ Hieruſalẽ, fleuit ſuper illã, & tamen non liberauit eã, vt nõ circundarent eã inimici eius vallo, vt non coanguſtarent eã vndiq; & filios eius, qui in ipſa erant, & ad terram proſternerent, ita vt non relinquerent lapidẽ ſuper lapidẽ. Impoſsibile nãq; eſt

eum iniuſtè quid agere, iniuſtè miſereri vel parcere, niſi præeunte pœnitentiæ humilitate. Non (inquit) poſſum ego à meipſo facere quicquã, videlicet vt faciunt iniuſti iudices, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, propriam voluntatem ſequẽtes, nõ merita rerum, ſed ſicut audio, iudico, & proinde iudicium meum verum eſt. Porrò, in eo ſortis eſt, quòd nocens quis eſt, vt cauſa eius ſe habet, pœnæ adiudicatus, effugere, vel manui eius reſiſtere nõ poteſt, ſicut poſtmodum hic idem propheta dicit. Ante faciẽ indignationis eius quis ſtabit & quis reſiſtet in ira furoris eius? ſubauditur nullus, neque homo, neque angelus neque diabolus, neq; Antichriſtus, quem dominus Ieſus Chriſtus (ait Apoſtolus) interficiet ſpiritu oris ſui, id eſt, tam facilè, vt tu ſufflando ore tuo puluere exiguum diſpergis. Panẽs in eo eſt, quod peccantem ad pœnitentiam expectat, & antequam iudicium proferat, ad miſericordiã prouocat. interdum etiam illum quem impœnitentem eſſe non ignorat, vt omnis pœnitens id quod ſaluatur, debere ſe ſciat expectantis patientiæ, & nullus impœnitens in damnatione ſua derogare valeat quaſi ſeſtinantis impatientiæ, ſequitur. [Dominus in tempeſtate & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius.] Viæ domini ſunt ſupra dictæ æmulationes & vltiones eius, Vltiones quaſi habentes furorem ad tollendos ſiue puniendos hoſtes eius, inimicos eius. Porrò tempeſtas & turbo maris ſiue aeris ſolẽ ſubtegunt, pręſentemq; mortem minantur, & nebulæ terram tegentes proſpectum oculorum impediunt, vt in die ferè ſicut in nocte terra mariq; progredientibus anceps per ſæpe fiat periculum. Iuxta horum ſimilitudinem ſupradictę vię domini, oculis vel ſenſibus hominum dubiæ fuerunt vel ſunt, eo quòd illæ vltiones Domini iuſtos vt iniuſtos inuoluunt, ſicut figurata locutione per metaphoram protinus ſubiunctum eſt. [Increpans mare, & exiccans illud, & omnia flumina ad deſertum deducẽs. Infirmatus eſt Baſan & Carmelus, & flos Libani elanguit. Montes commoti ſunt ab eo, & colles deſolati ſunt, & contremuit terra à facie eius, orbis & habitantes in eo.] Per tam diuerſas res mare & flumina, Baſan & Carmelum, atque Libanum, montes & colles, & terram ſiue orbem diuerſas habitantium in orbe terrarum cauſas intelligimus, quia propter diuerſas eorum cauſas penè ſimilibus vltionibus vltus eſt in eos, vt vlciſcitur æmulator Deus, & vlciſcens dominus. Exempli gratia, Libanus, quo nomine nõnunquam templum vnicum domini, quod erat in Hieroſolymis intelligitur, vt illic. Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Libanus inquam, id eſt, locus & gens, vbi notus erat Deus, vbi magnum erat nomen eius, nunquid tunc temporis minus aduerſa pertulit minus commotus, vel deſolatus eſt cæteris gentibus, quibus non erat notus, à quibus non adorabatur viuus & verus Deus? Imò & ſæuerius vltus eſt, in illum locum, vlciſcens & æmulator Deus, quia pluribus malis obtritus non ſolum Iſrael in Aſſyrios, id eſt decem tribus, ſed & Iuda in Babylonem, ciuitate & templo ignibus dato, captiuus eſt tranſlatus. Ibi, ſine dubio viæ domini in tẽpeſtate & turbine, & nebulæ puluis pedum eius, ibi ſicut cæteræ gentes onera ſua, ita & locus ille ſanctus, imo & ſęuerius coercitus, ſuum portabat onus, & cum peccatoribus pariter iuſti captiui ducebantur, quorũ fuere notiſſimi Daniel & ſocij eius. Multi peccatores & ſine Deo homines pacem habebant, & illi flagellabantur. Sicut in nebula, ſicut in tempeſtate & turbine ſol ſubtegitur & dies obſcuratur, ita pulchritudo iuſtitiæ Dei non videbatur, prouidentia Dei ab infirmis nulla eſſe putabatur, qualium in perſona Pſalmiſta loquitur. Mei aũt penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Ac deinceps. Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ, & laui inter innocẽtes manus meas, & fui flagellatus tota die, &c. Ad ſummũ mare pariter increpante dño exiccat, id eſt, iuxta ſententiam domini propter peccatum Adę vniuerſum genus humanũ ſub eadem mortis cõditione tenetur, iuſti & iniuſti omnes moriuntur. Multæ & hac via domini ſunt nebulæ, & multi penè ſcandelizãtur, quodãmodo irruente in oculos eorum puluere pedũ ei⁹. Moritur doctus, ait Eccleſiaſtes, ſimiliter vt indoctus, & idcirco tędu it me vitę meę. Notandũ interea, ſeptẽ verbis, quo numero plerunq; ſignificatur vniuerſitas, cunctas pſenti loco æmulatoris dei ſiue vlciſcentis dñi vltiones eſſe declamatas. Mare increpante illo exiccatur, flumina ad deſertũ perducuntur, Baſan & Carmelus in firmantur, & flos Libani elãguit, montes ab eo ſunt cõmoti, & colles ſunt deſolati, terra vel orbis cõtremuit. Et reuera ſi ritè perpendas, ſicut fuerunt ſeptẽ capita draconis iã ſupra memorati. i. ſeptẽ principalia regna mũdi in ligno poſiti quę ſteterũt cõtra mulierẽ in vtero habentẽ, ex quo factũ eſt ad Abraham verbũ ꝓmiſsionis, ita fuerũt ſeptẽ vltiones, ſingulæ in ſingula capita eiuſdẽ draconis. Prima ſuit vltio vbi increpante domino, exiccatũ eſt mediũ maris, filijs quidẽ Iſrael peruium fuit, Pharaonem aũt, & currus exercituum eius operuit. Secunda vbi decẽ tribus propter cultũ vitulorũ, & neces prophetarum, tanquã flumina deſluentia ad captiuitatis deſertũ irreuocabiliter perducta sũt, & Aſſyriorum, qui eos captiuauerant, & Iudam captiuare volebant, centum octoginta quinq; milia nocte vna cæſa ſunt. Tertia, vbi ſuccẽſa ciuitate, & tẽplo dni, Nacuchodonoſor quaſi in bouẽ demutat⁹ eſt, & Babylõ ſubuerſa

Iom. 5.
2. Theſſ. 2.
Via domini.
Zach. 11.
Nebulæ in vys domini
Pſal 72.
Eccleſ. 2.
Septem vltiones Dei.
Exod. 14.
4. Reg. 12.
4. Reg. 19.
Danie. 4.

ſubuerſa eſt à Mœdis & Perſis. Quarta, vbi *Heſter. 4.* ille hoſtis ſuperbiſsimus Aman, & cęteri hoſtes Iudæorum in regno Aſſueri, ita infirmati ſunt, vt ipſe Aman in patibulo appenderetur, & ſeptuagintaquinque millia occiſorum implerentur. *1. Mach. 6.* Quinta, vbi Machabæis multa iam paſsis, ſuperbus Antiochus Epiphanes, & cæteri montes, id eſt, Syriæ reges, magna (vt legimus) per auxilium domini commonitione in malum ſuum commoti ſunt. Sexta, vbi poſt paſsionem Domini colles maligni, id eſt, homicidæ Iudæi omninò ſunt deſolati, ita vt caderent in ore gladij, & in omnes gentes ducerentur captiui. *Nemini coram Deo ſua ſufficit iuſtitia.* Septima quæ futura eſt, quando interſecto Antichriſto, & veniente ad iudicium domino, reuera contremiſcet orbis, & contremiſcent habitantes in eo, ita vt trepidi reſurgant mortui. Cum igitur fortitudine tã magnus ſit Dominus, & quid reſtat, niſi vt ſub potenti manu eius humiliemur? Hoc intendens, continuò percunctatur. [Ante faciem indignationis eius quis ſtabit, & quis reſiſtet in ira furoris eius. Indignatio eius effuſa eſt vt ignis, & petræ diſſolutæ ſunt ab eo.] Ante faciem indignationis Domini ſtare, eſt de iuſtitia ſua quempiam confidere poſſe, & propter operum abundantiam ſeu virtutum cõſcientiam, miſericordia non indigere. Sed *Pſal. 142.* quis in hoc ſufficiens eſt? Ne (inquit Pſalmiſta) in iudicium intres cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis *Iob. 4.* viuens. Et in Iob veraciter dictum eſt. Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea? Moyſes quoque, inuocans nomen do*Exod. 34.*mini. Dominator (inquit) domine Deus, miſericors & clemens, patiens & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui auſers iniquitatem, & ſcelera, & peccata, nulluſque apud te per ſe innocens eſt. Ex abundanti eſt, nunc aſtruere, quòd nulli merita propria ſufficientia ſint, & quod non ſaluemur, niſi gratia D E I, quia iamdudum hoc ex ſanctis declaratum eſt ſcripturis, & vera ſenten*Rom. 3.*tia eſt Apoſtoli, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Et rectè in cauſa huiuſmodi nominatur indignatio Dei dicendo. Ante faciem indignationis eius quis ſtabit? quia videlicet ille indignationem meretur, qui de ſuis confidit operibus, & iuſtè accidit ei, vt cadat, dum ſe ſtare exiſtimat. Porrò reſiſtere Deo, eſt ipſam iniquitatem ſuam defendere, & in peccato ſuo ſuperbire, quales illi *Pſal. 11.* ſunt, qui dixerũt (ait Pſalmiſta) linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt? Talis erat Pharao, cum diceret, neſcio Dominum, & *Exod. 5.* Iſrael non dimittam. Cui Dominus inter cętera per Moyſen, Vſquequo (ait) nõ vis ſubijci mihi? Dimitte populũ meum mihi. Sin *1. Eſdr. 10.* autem reſiſtis, & non vis dimittere eum & cæt. Contrarij ſunt hi duo ſuperbiæ modi, *Duo ſuperbiæ modi cõtra Deum.* cum alius de iuſtitia ſua præſumit, ſeque in iudicio ſtare cum Deo, & iuſtificari confidit. alius autem ipſam iniuſtitiam ſuam defendit, & ad ſatisfaciendum Deo non vult ſubijci. Et ille quidem iuſtitiæ præſumptor, hominibus quidem ſtare interdum videtur, ſed Deo cecidit. Iſte autem iniuſtitiæ defenſor, & ſi reſiſtere ad horam dimittitur, non diu pacem habere poteſt, ſed mox vbi ira furoris domini ſe exerit, in ſua deſolatione ſentit, quàm inualidus ad reſiſtendum eſt. Nam indignatio eius effuſa eſt (inquit) vt ignis, ſubauditur in eum, qui pręſumit, quòd ante faciem eius tanquam iuſtus ſtare poſſit. & petræ, id eſt, reſiſtentes dura ceruice, & rebelles deo mentes diſſolutæ ſunt ab eo, videlicet vt ille Pharao, cuius cor vt petra induratum, vt cęra fluxit ab igne furoris domini. Reſtat igitur, vt is, qui non tam fortẽ quàm bonum dominum experiri deſiderat, in neutram partem ſeſe erigat, id eſt, ſicut defendendo iniquitatem ſuam nõ rebellat, ita de iuſtitia ſua non præſumat, ſed ſpem ſuam in Deo ponat, & ſi in tribulatione eſt, peccata ſua confitens, de Dei miſericordia nunquam deſperet. Nam ſequitur. [Bonus Dominus & confortans in die tribulationis, & ſciens ſperantes in ſe, & in diluuio prætereunte conſummationem faciet loci eius, & inimicos eius perſequenter tenebrę.] Hactenus ſecundum propoſitionem quam propoſuerat primò dicens, Onus Niniue, multa & grauia locutus eſt de magna æmulatoris Dei fortitudine. nunc ſecundum nomen ſuum, quod eſt Naum, conſolatur eos, qui in hoc mundo ſub preſſura ſunt, & tribulationem patiuntur ab hominibus, qui ſine Deo ſunt, quales erant nonnulli in illis diebus, rege Ezechia, dum Hieruſalem obſide*4. Reg. 19.*ret rex Aſſyriorum, quales erant Daniel & *Danie. 3.* ſocij eius in Babylone, non obliti Domini patrum ſuorum. Nam vel ab aliorum experimento claret, quàm veraciter dicat iſte bonus Dominus, & confortans in die tribulationis, & ſciens ſperantes in ſe, &c. Nam verè bonus Dominus illis extitit, & benè confortauit eos in die tribulationis, manifeſtis & glorioſis probati iudicijs, quòd ſciret ſperantes in ſe, quia miſit angelum ſuum, & rore ſuo refrigerauit Babylonicæ fornacis incendium, miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, vt non contingerent Danielẽ, quem ſciebat ſperantẽ in ſe. Quod deinde ſequitur. Et in diluuio prætereunte conſummationẽ faciet loci eius, de eiuſdẽ temporis experimento cõprobatur. Nã in diluuio nõ permanente, ſed prętereunte corripiet eos, & deinde cõſummationẽ fecit loci eius, ſub*Diluuium exercitus Aſſyriorũ.*auditur, diluuij. Quod fuit diluuiũ illius tẽporis, & quis locus diluuij, & quomodo loci eius

cit eius dominus conſummationem fecit? Diluuiũ illius temporis multitudo Aſſyriorũ atq; Babyloniorum fuit, quemadmodum Eſaias dicit de illis. Ecce dominus adducet aquas fluminis fortes & multas, regem Aſſyriorum, & omnem gloriam eius, & aſcendet ſuper omnes riuos eius, & ſuper vniuerſas ripas eius, & ibi per Iudam inundans, & trãſiliens vſq; ad collũ veniet. Ergo quoddam diluuiũ inundauit, quando tanta multitudine congregati ſunt populi, ſed diluuiũ illud prçteriuit, quia multitudo illa diſperijt. Porrò locus diluuij Niniue extitit, Aſſyriorũ metropolis, locus diluuij Babylonia fuit, vndè ſuper eandem terrã inundauerunt Chaldæi, vtriuſq; loci conſummationem dominus fecit, quia, volente domino, & Niniuem Chaldæi, & Babyloniam ſubuerterunt Perſæ & Medi. Et notandum, quod nequaquã vt dixerat in diluuio prætereundũ, ita & dixit conſummationẽ loci eius prçtereuntem. Nam aduerſitas quidẽ, quam propter diſciplinam ſuis Deus electis ſuperinducit, temporalis eſt, & prçterit. Vltima autem, qua vlciſcitur in hoſtes ſuos idem Deus æmulator non præterit, ſed fundata permanet & ſuper eos requieſcit, id eſt, hic incipitur, & in æternum non finitur. A voce enim domini (inquit Eſaias) pauebit Aſſur virga percuſſus, & tranſitus virgæ fundatus, quam requieſcere faciet Dominus ſuper eũ. E contra Pſalmiſta de iuſtis dicit. Quia non relinquit dominus virgam peccatorum ſuper ſortẽ iuſtorũ vt non extendant iuſti ad iniquitatẽ manus ſuas, id eſt, poteſtatẽ, quam permittit peccatoribus ſuper iuſtos propter eorum correctionem ſiue probationem, nõ dimttet diuturniorem eſſe, quam poſſunt ipſi ſuſtinere, & ne afflictionis nimia vis compellat eos, peccatoribus in quo volunt conſentire. Sũma fundationis virgç, qua percutitur Aſſur conſiſtit in hac breui dictione, quç protinus in iſto ſubiungitur, & inimicos eius perſequentur tenebræ. Hoc ſine dubio verum eſt, de cunctis Dei hoſtibus, qui cum præſentem vitam malè finierint, nequaquam vltiones quibus in eos vlciſcitur dominus, in mortis carne finiuntur, ſed perſequuntur animas eorum, & comprehendunt maligni ſpiritus, qui tenebræ ſunt, & non lux. Econtra, de electis vel pro electis, quos illi afflixerunt ad tempus, audi quid continuò dicat
“ coſolator ſpiritus. [Quid cogitatis contra
“ Dominum, quòd conſummationem ipſe fa-
“ ciat? Non conſurget duplex tribulatio.] Ad eos cõuerſus, de quibus loquebatur, acri inuectione malignã eorũ percutit intentionẽ dicendo: Quid cogitatis contra Dominum, quòd conſummationẽ ipſe faciet. Reſpiciamus illius ſtatũ temporis, & inueſtigemus de ſcripturis, quam malignè contra dominũ cogitauerint inimici Domini. Nec verò ſolummodo Aſſyrios ſiue Chaldæos ante vel circa huius prophetiæ tempora fuiſſe putemus inimicos domini, & cogitaſſe cogitationem eiuſmodi, propter quam ſic in eos inuehitur ſpiritus domini, verùm & Syriam & alias gentes, maximéque decem tribus, quæ ſciſſæ fuerant à domo Dauid, Quod vt competentibus cõprobetur teſtimonijs, iubente domino loquitur Eſaias ad Achaz. Noli timere, & cor tuũ ne formidet, à duabus caudis, titionum fumigantium iſtorum, in ira furoris Raſin, & Syriæ, & filij Romeliæ, eo quòd conſiliũ inierit contra te Syria in malum, & Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes. Aſcendamus ad Iudam, & ſuſcitemus, & euellamus eum ad nos, & ponamus regẽ in medio eius filiũ Tabeel. Interea dictis propheticis cõfirmabatur domus Dauid, quod Deus promiſerat & iurauerat Dauid, Chriſtum de ſemine eius naſci, vt ibidem cum inter cætera dicit. Audite ergo domus Dauid, dominus ipſe dabit vobis ſignum. Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabitur nomen eius Emanuel. Non dubium eſſe debet, quin inter cæteros hoſtes maximè decẽ tribus inuidentes fuerint tribui Iuda, & domui Dauid, eo quod ſpem habentes in verbo promiſsionis de domo illa vel tribu adimplendæ, gloriari interdum ſoliti fuerint, dicendo aliqua huiuſmodi ad reges Samariæ, & omnem Iſrael, vt Abia rex Iuda quõdam dixit. Nũ ignoratis, quod dominus Deus Iſrael regnũ dederit Dauid ſuper Iſrael in ſempiternum, ipſi & filijs eius in pactum ſalis? Ac deinceps. Nunc ergo vos dicitis, quod reſiſtere poſsitis regno domini, quod poſsidet per filios Dauid? Hæc idcirco dicta ſint, vt non ignotum ſit quàm magnam, & vndè magnam inuidiam draco diabolus, ex cæteris gentibus immiſerat contra Iudam & domum Dauid, vt ipſorum quoque cognatæ decem tribus maximè inuiderint, & cõmunicato conſilio, cum Syrijs auellere Iudam, & transferre ad ſe, regemq́ue externum in medio eorum ponere voluerit. Contra eiuſmodi conſilia vel cogitationes gentibus immiſſas à diabolo intendente, vt gens illa non ſubſiſteret, ex qua Chriſtus naſciturus eſſet, grauiſsima inuectione dictum hoc accipiendum eſt. Quid cogitas contra dominũ, quia conſummationem ipſe faciet? O quàm mala conſummatio, ſi ſublato Iuda, ſi ablata à domo Dauid, non eſſe vndè impleretur illa beati ſeminis promiſsio. Tunc verè ſuper filios Dauid conſurrexiſſet duplex tribulatio. At ille fidelis promiſſor ſic promiſerat, ſic iurauerat. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberib. peccata eorum, ſcilicet filiorum Dauid, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo. Vt dictum ita & factum eſt. Nam virgam ſuper Hieruſalem leuare, & filios Dauid quandoque verberare potuerunt, ita vt incenſa ciuitate & templo ducerent eos in captiuitatem

quæ

Eſaia 8.

Duplex viſio, vna trãſiens, altera permanẽs.

Eſaia 30.

Pſal. 124.

Cogitantes contra dominum.

Eſaia 7.

Inuidia decem tribuũ contra Iudam.

Pſal. 88.

quæ fuit vna & ſimpliciter eademque temporalis tribulatio, ſed non conſurrexit alia, quã intẽdebat diabolus, vt fieret duplex tribulatin, & ſic omninò exterminaretur gens, quatenus non ſupereſſet vndè impleretur illa promiſsio. Omnes qui eiuſmodi cõſummationem deſiderabant, qui & antequam Chriſtus veniret, & poſtquam venit, ad hoc laborauerunt, vt mentio nominis eius non eſſet, nuſquam eccleſia eius ſubſiſteret, odit ſpiritus ſanctus, qui in Pſalmo loquitur. Memento Domine filiorum Edom in die Hieruſalem, qui dicunt exinanite, exinanite, vſque ad fundamentum in ea. Hieruſalem vniuerſitas eorum eſt, qui venturum Chriſtum expectauerunt, & qui venientem ſuſceperunt & ſuſcipiunt. Filij Edom, id eſt, filij terrenitatis, vniuerſi ſunt vel ſuerũt, qui illos perſequuntur vel perſequuti ſunt, & exinanitio, quam dicunt. Exinanite, exinanite, vſque ad fundamentum in ea, iſta conſummatio eſt, quam vt propheta iſte ſubrogat, Dominus non fecit, neque faciet. Num parua eſt iſta cõſolatio, quam dicit, Non cõſurget duplex tribulatio? Omnes qui pie viuere voluerunt & volunt in Chriſto, ſiue in deo, perſecutionem patiuntur & paſsi ſunt. vt ſuo tempore Ezechias, quando Aſſyrij ſuper Iudam & Hieruſalem inundauerunt. vt ſuo tempore Daniel & ſocij eius, ſuo tempore Machabæi, ſuo tempore omnes Chriſtiani vel catholici, quorum multæ tribulationes in hac vita fuerunt vel ſunt. & hęc eſt vna & ſimplex tribulatio, quamlibet longa vel multiplex vnius præſentis vitę afflictio. Ait autem hic. Non conſurget duplex tribulatio. Non igitur tribulabuntur in futuro ſeculo, & ſubaudiendum eſt, vbi ſine dubio tribulabuntur, qui tribulauerunt, vel tribulant eos. Eſto nunc, vt illi, qui tribulauerũt iuſtos, tribulationem non habuerint, vel habeant in præſenti ſeculo, quamuis multos, imò innumeros fuiſſe nouerimus, qui poſt perpetrata in ſanctos crudelitatis ſcelera, præſentem vitam cum amara tribulatione finientes, tranſierunt ad tribulationem æternam, vt Antiochus Epiphanes, vt impius Herodes, vt Iudęi qui Chriſtum occiderũt, & ob hoc circundati à Romanis duplici iuxta prophetam contritione contriti ſunt, quia ſicut in Pſalmiſta prædixerat, & ſecundum corpus traditi ſunt in manus gladij, & ſecundum animam partes vulpium ſunt, id eſt, malignorum ſpirituum. Quemlibet ex impijs eiuſmodi, qui vitam præſentem in pace ſua finierit, confer pio cuilibet, qui vitam in tribulatione finierit, quamuis peccator fuerit, de qualium peccatis ſcriptum eſt. Et omnium peccata hominum in tribulatione dimittis. Ecce & huius ſimplex, & illius ſimplex tribulatio eſt, ſed in hoc differunt, quòd huius temporalis ſiue momentanea, illius aũt tribulatio ſempiterna eſt. Num igitur iſta conſolatio per Naum, id eſt, conſolatorẽ deprompta, parua eſt? imò magna & lætitiæ plena, vt audientes dicant iſti, quicunq; ſunt eis beneuoli, audientes inquam, eos dicere ſiue canere, Facti ſumus ſicut conſolati, reſpondeant atque ſuccinant. magnificauit dominus facere cum eis. Adde vt compararentur iſta, piorum ſimplex tribulatio, & multorum impiorum duplex tribulatio, qualis fuit ſupradictus Herodes, & omnes qui pœnam ſuſtinentes, & pœnitentiæ ſpiritum nõ habentes, abierunt in locum ſuum, & de tẽporali tormento ad tormentum æternum. Qualis iſta comparatio eſt? Res omninò ſunt incomparabiles. Dicant ergo iſti ſuam, ipſi ſuam conſolationem admirantes, & dicere non deſinent. magnificauit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes. Sequitur [Quia ſicut ſpinæ ſeſe inuicem complectuntur, ſic cõuiuium eorum pariter potantium. Conſumentur quaſi ſtipula ariditate plena.] Paulò ante dixerat de inimicis Domini loquens, & inimicos eius perſequẽtur tenebræ. & in medio ſermonis non contentus de ipſis verba facere, repentè ad eos conuerſus & iuſto vehementis motu animi in eos inuectus, exclamauerat, quid cogitatis contra dominum, quod conſummationem ipſe faciet? non conſurget duplex tribulatio, ſubauditur, electis eis, vt veſtrum quamplurib. nunc rurſus quaſi ſedato motu animi ad nos conuerſus, tranquillius de ipſis, de quibus cœperat, perloquitur, cauſamque reddit, cur inimicos Domini tenebræ perſequantur, cur triplex tribulatio, dũ in ſanctis denegatur, vt quoſdam impiorũ principes ſurrexiſſe vel ſurrecturos eſſe ſubaudiatur. Hæc (inquit) eſt cauſa, quia ſicut ſpinæ ſeſe inuicem complectuntur, ſic conuiuium eorum pariter potantium. Quale eſt vbi ſpinæ ſeſe inuicem complectuntur? Nimirum inſuaue & intractabile, quia ſi manibus attractentur, pungunt, lacerant, ſcindunt, & ſi iactum intra eas ceciderit ſemen, vbi cœperit oriri, ſuffocatur, vt ipſe Dominus meminit. Tales fuerunt & ſunt inimici domini. Inſuaues ſunt, & intractabiles ſunt, & ſi quis eos attrectare voluerit, ſi quis inceſta eorum opera, vel rapinas arguerit in ſermone Domini, non vtcunque pungunt, nõ vtcunque lacerant aut ſcindunt, ſed ferreis interdum armati aculeis ſanguinem effundunt, corpora occidnnt, animas nõ poſſunt. ſed vndè viuere debent animæ, verbi Dei ſemen creſcere nnn ſinunt. Tales fuerunt inimici Domini, ſeſe inuicem complectentes, id eſt, in malum ſibimetipſis cõplacentes. Et notandum, quia non dixit, ſicut ſpinæ ſeſe inuicem cõplectuntur, ſic ipſi ſunt, ſed dixit quod amplius eſt, ſic conuiuium eorum pariter potantium. Nam in conuiuijs & inter potationes abundantiori loquacitate ſeſe in uicem armare, & incitare conſueuerunt ad necem

Marginalia: Pſal. 136. — Filij Edom — Non conſurget duplex tribulatio. — 1. Tim. 2. — Hier. 17. — Pſal. 62. — Geneſ. 11. — Luc. 11. — Tob. 3. — Pſal. 125. — Spinæ ſe inuicem complectentes qui ſunt. — Matth. 14.

necem ſanctorum. Exempla quæ ſufficere *Pſal. 68.* poſſunt præſto ſunt. In conuiuio & inter potandum Herodes & Herodias verè ſpinæ & ſeſe inuicem complectentes, malè adiuncta ſaltatrice ſua Ioannem pupugerunt, Ioannem decollauerunt. In conuiuio & inter potandum Iudæorum pontifices iam temulenti, vtpotè nocte paſchali, cohortem & miniſtros ad comprehendédum dominũ noſtrũ miſerunt, vnde & præſcius ſpiritus eius in Pſalmo conquerens inter cætera, & in me *Dan. 5.* (ait) pſallebant qui bibebant vinum. Et ne omninò ſuperiora prophetarum tempora ſermo prætereat. In captiuitate Babylonica, quæ populo Dei tribulatio fuit, iam temulentus Balthaſar præcepit afferri vaſa aurea & argentea templi domini, & bibebant in eis rex & optimates eius, vxores eius & concubinæ eius bibebant vinum, & laudabant deos ſuos argenteos & aureos, æreos & ferreos, ligneoſque & lapideos. In tribulatione *1. Mach. 1.* qua ſub Antiocho Machabæi tribulati ſunt, *2. Mach. 4* templum luxuria & commeſſationibus erat plenum, & ſcortantium cum meretricibus, ſacratiſque ædibus mulieres ſe vltro ingerebant, intro ferentes ea quæ non licebant. Rectè igitur, & vt debuit, dictum, ſic conuiuium eorum pariter potantium. Quomodo tandem digna, & talis competens tribulatio conſurgere habebat? Conſumentur ait, quaſi ſtipula ariditate plena. Verè digna tribulatio, vt quoniam ſicut ſpinæ ita ſuffocauerunt, quantum in ipſis fuit, ſemen bonum, & oderunt frumẽti granum, ipſi tales inueniantur, vt ſtipula omni grano vidua, con- *Ariditas in diuitijs.* ſummatur igni vt ſtipula ariditate plena. Mire dictum, ariditate plena. Quid enim eſt ariditas, niſi vacuitas? ergo ſtipula dicitur hic eſſe ariditate plena. Non abs re, non abſque ſenſus graui pondere ſic dixit, ſciens ſpiritus, qui mundum arguit, diuitum huius mũdi falſam plenitudinem veram eſſe maciem, & fœni eiuſmodi virorem (omnis enim caro fœnum) veram eſſe ariditatem. Sequitur.

„ [Ex te exibit cogitans contra dominum ma„ litiam, mente pertractans præuaricationẽ.]

Hic familiariter ſe accommodat, & loquitur ad cor Hieruſalem, quæ nõ eſt intractabilis, vt eiuſmodi ſpinæ fuerunt vel ſunt, quæ nõ repellit arguentem, nec in peccatis aſſumit excuſationem, & inſinuat illi, vnde vel in quo ſit iuſta circa illam ſeueritas Dei, permittens illam tribulari, ſiue ab Aſſyrijs, ſiue à Chaldæis, ſiue à quibuſcunque hoſtibus & inimicis Dei. Ex te, inquit, exibit cogitans contra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationem, non vnus quilibet homo tantùm, ſed multitudo hominũ præuaricatorum, ſicut quodam loco habemus *1. Mach. 1.* ita ſcriptum. In diebus illis exierũt ex Iſrael viri iniqui, ſuaſuerunt multis dicentes. Eamus & diſponamus teſtamentum cum gentibus quæ circa nos ſunt, quia ex quo receſſimus ab eis, inuenerunt nos multa mala, & bonus viſus eſt ſermo in oculis eorum, &c. Hoc fuit initium dolorum. Nec verò illo tantum tempore, de quo hæc ſcripta ſunt, putemur taliter accidiſſe initium dolorum, ſed in omni tribulatione quæ accidit genti illi *Tribulationem præcedit maliciæ cogitationum cõtra dominum.* ſiue eccleſiæ Dei, palam comprobari poteſt hoc fuiſſe initium, quod ex ea exiuit cogitans contra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationem. Ecce prima tribulatio, quod in Aegypto extrema & miſera ſeruitute ſeruierũt. Nónne præceſſerat eiuſmodi cauſa? Nónne ex te o Iacob ſiue Iſrael exierat inimica fraternitas, præuaricans *Gen. 37.* & tranſgrediens ius morale, ius naturale, & cogitans contra dominum malitiam, mente pertractans, quatenus non fieret quod dominus decreuerat, quod dominus ſignificauerat, id eſt, vt fratri ſuo Ioſeph, nihil prodeſſent ſomnia ſua? Similiter de omni tribulatione, qua domus Iacob ſiue domus Iſrael tribulata eſt, extunc vſque ad Chriſti aduentum ſentiendum eſt, quia tribulationis hoc fuit initium, quod inde exiuit cogitans contra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationẽ. De ſingulis certa poſſemus proferre teſtimonia, niſi vitanda eſſet nimia quæ faſtidium ſolet parere prolixitas. De tribulatione, qua tribulata eſt Hieruſalem, ſiue Iuda, circa prophetiæ huius tempora, id eſt, de eo quod primò rex Aſſyriorum ſuperinundauit, & deinde Hieruſalem obſedit, & deinde rex Babylonis ciuitatem obſedit, & Iudam captiuauit, non prætereundũ qualiter vt ſic eueniret, exierit ex ea cogitans cõtra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationem. Nónne fuit hoc exire de gente, vel radice ſancta, quod reges Iuda ſuſceperunt, & in templo domini coluerunt Baal, & quod poſt mortem Ioiadæ pontificis ingreſsi ſunt principes Iuda & adorauerunt regem Ioas, & ille delinitus obſequijs eorum, acquieuit eis. Et dereliquerunt, ait, templũ dñi Dei patrum ſuorum, ſeruierunt que lucis & ſculptilibus, & facta eſt ira contra Iudam & Hieruſalem, propter hoc peccatum. Nam & Zachariam filium Ioiadæ ſa- *4. Reg. 21.* cerdotis interfecerunt, & nõ eſt recordatus rex Ioas miſericordiæ, quam fecerat Ioiada pater illius ſecum, ſed interfecit filium eius. Poſt hæc Amaſias allatos deos filiorum Seyr ſtatuens ſibi deos, & adorans eos, propheta *2. Par. 24.* dicente ſibi, cur adoras illos? num, inquit, cõſiliarius regis es? Quieſce ne interficiam te. Poſt hunc Ozias qui dum ſacerdotale [illegible] pat officium, lepra in fronte percuſſus eſt, & *2. Par. 25 26.* poſt hunc Ioathan, & poſt hunc Achab, qui ambulauit in vijs regum Iſrael, inſuper & *4. Reg. 18* ſtatuas infudit Baalim, poſt hunc Ezechias, quo regnante venerunt Aſſyrij in Iudam, & ciuitatem obſederunt ex quibus vnus ad eos Rapſaces filius Eſaiæ prophetæ, vt Hebræi volũt, de illo dictũ ex[illegible]nantes, exibit cogitans con-

gitans contra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationẽ. Sed exile videtur hoc ſentire de vno, de quo manifeſtè non eſt ex ſcripturis cõprobatũ, cũ nota ſit malitia ſiue præuaricatio regum vel principum ferè cunctorum, quia præter Dauid, & hunc Ezechiam & Ioſiam omnes peccauerunt. Igitur ad cor Hieruſalem loquitur & conſiteri iam e us conuenit, ne neſciat vel non imputet ſibi cauſam tribulationis quæcunque ſuper eam conſurrexit, vt tunc quãdo ſuper eam inundauerunt Aſſyrij, ſed ꝓtinus adiungit conſolator & dicit. [Hæc dicit dominus. Si perfecti fuerint, & ita plures ſic quoq; attõdentur & pertrãſibit.] Dictũ vtiq; de Aſſyrijs & de rege eorum Sennacherib ꝙ futurum eſſet, & ita factum eſt, quia

4. Reg. 19. quã facile crines forcipe ſucciduntur, tam facile nocte vna ſuccidẽte angelo domini, ſuccisa ſunt Aſſyriorum centũ octoginta quinque millia, & Sennacherib mane ſurgens tãta multitudine proſtrata, velut attonſus & abraſus egreſſus eſt & abijt recepto ſicut egerat, quia permittente iuſto iudice Deo, Iudam ipſe raſerat, id eſt aſcenderat ſuper omnes ciuitates Iuda munitas, & ceperat eas. Eſa. 7. Hinc illud erat dictum contra Acham. In die illa radet dominus nouacula conducta in his qui trans flumen ſunt in rege Aſſyriorum, caput & pilos pedum & barbam vniuerſam. Quamdiu ſtetit Hieruſalem & templum, quantacunque vaſtauerint in circuitu Aſſyrij velut quædã raſura fuit, vbi autem ipſa ciuitas exuſta & templum ſuccenſum fuit Chaldaico igni, plus quam raſura fuit,

Ezech. 23. vt congruè per Ezech. ita prædictæ ſint ſub nomine Oolibæ meretricis. Naſum tuum & aures præcident, & qui remanſerint gladio concident. Quid autem ſibi vult quod

Qualis perfectio Aſſyriorum. ita præmiſit, ſi perfecti fuerint, & ita plures, & tunc demum ſubiunxit, ſic quoque attõdentur & pertranſibit. Quę eſt illa perfectio quæ Aſſyrijs cæteriſue hominibus, & ſi adeſſe potuit, prodeſſe non potuit? Poteſt quidem ſic intelligi, ac ſi diceret, etiam ſi perfectè robuſti vel in robore perfecti fuerint Aſſyrij, & fortitudo eorum cunctarum gentium numero aucta fuerit, Veruntamen quoniam ita dixerat ad Hieruſalem. Ex te exibit cogitans contra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationem, per ꝙ magna imperfectio iuſtitiæ ſuæ demonſtratur ipſi Hieruſalem, non abſurdè intelligimus, in eo quod ait, ſi perfecti fuerint, quandam Aſſyriorum putatiuæ iuſtitiæ perfectionem. Quod ne mirum dictu, ſiue nouũ videatur, ſcire debemus, quòd Aſſyrij ſiue cæteræ gentes Iudæis videntibus bonum Dei, & legem ſanctam ſe habere dicẽtibus, quoties aliquam ex ipſis audiebant malitiã, mult[illegible] leq; in comparationem [illegible] abãt, inſuper Deum ipſorũ blaſphemabant. Hinc

eſt ꝙ apud Eſa. legimus. Dom[illegible]

Eſa. 52. ſubauditur Hieruſalem, ſiue populi mei iniquè agunt, dicit dominus & iugiter nomen meum blaſphematur in gentibus. Et ad Dauid, cùm dixiſſet, peccaui domino, quia peccauerat in Vriam Aethæum, dixit Nathan. 2. Reg. 12. Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Veruntamen blaſphemare fecisti inimicos dñi propter verbum hoc, &c. Hæc idcirco dicimus, vt liquido conſtet, eccleſiam Dei tunc ita, vt nunc ſpectaculum fuiſſe hominibus ſeculi, genteſq; ſemper ſuã impietatem, clauſis imo cæcis, cultorum autem Dei præuaricationes patentibus vidiſſe oculis. Nonne hodieque videmus quod ſi quælibet ſanctæ profeſsionis perſona deprę uarications cuiuſpiam crimine diffametur, ſtatim à ſecularibus, non illi tantum perſonæ, ſed toti profeſsioni derogatur. non tamẽ volunt, vt ſi quęlibet ex eorũ coniugibus in adulterio deprehenditur, dicamus nos tales eſſe alias omnes, quales illa vna cõuincitur? Sed ad noſtra redeamus. Ex te quidem (ait dominus) exibit, & iamdudum exire conſueuit cogitans contra dominum malitiam, mẽte pertractans præuaricationem, & tanta diffamabitur malitia, tanta perſæpe præuaricatio declamabit, vt etiam dicit, nunquam ſic auditum vel viſum fuiſſe inter gentes, & vt Sodoma quoque & Gomorrha putentur fuiſſe iuſtiores. Videbũtur Aſſyrij iuſti, cõparatione tui, vt ſunt vel videntur eſſe multi gentiles, ſecundum quandam iuſtitiam ſeculi iuſtiores multis, qui vnius Dei cultum ſunt profeſsi, & in domo eius ſub lege eius educati parentibus honorem deferendo, nõ occidendo, non mœchando, non furtum faciendo, non loquendo contra proximum falſum teſtimonium, & multa faciẽdo quæ apud fideles illius iuſtitiæ, quæ ex Deo eſt, vera inſignia ſunt. *Qualis iuſtitia gentilium.* Sed hæc dicit dominus, quia etiam ſi fuerint Aſſyriorum aliqui ſecundum hæc opera perfecti, & ita fuerint ex eis non pauci, ſed plures perfecti, ſic quoq; attondẽtur, id eſt, ſimul vna nocte percutiẽtur, & perculsis centum octoginta quinque millibus, pertranſibit Sennacherib tonſus & abraſus, pertranſibit (inquit) à filijs ſuis in domo Dei ſui interfectus, quod vtique pertranſire eſt, ita vt non inueniatur locus eius. 4. Reg 19. *Duplex tribulatio reprobis.* Nec verò ſola morte corporis detonſi morientur, ſed & duplici contritione, id eſt, corporis ſimul & animæ morte morientur, quãtumuis perfecti, quamtumuis iuſtificati cõparatione ſanctorum, qui peccatores mei ſunt? Quare? videlicet, quia paſſer non inuenit ſibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos ſuos, id eſt, neque cor eorum multa ſapienter cogitando ſubditum eſt Deo, neque caro illorum bona quælibet operando mercedem ex Deo ſperat in futuro ſed ſibimet vanitatem congregat in præſenti ſeculo. Propterea ſicut a Sapiente dictum eſt, Pſal. 83. Eccl. 42.

dictum eſt, melior eſt iniquitas viri, quàm benefaciens mulier, & iuxta ſenſum qui in hoc dicto latet, multò melius, multò vtilius eſt cum paucis operibus habere fidem, quã multa facere opera, & non habere fidem. Nam de fide ſcriptum eſt, quod ſine illa impoſsibile eſt placere Deo, de operibus autem quamuis & ipſa neceſſaria ſint, nuſquã ſcriptum eſt, quod ſine illis impoſsibile ſit placere Deo. Sequitur. [Afflixi te, & non affligam te vltra.] Ac ſi dicat. Te ô Hieruſalem, ex qua exiuit cogitans cõtra dominum malitiam, mente pertractãs præuaricationem, impunitam non dimiſi, ſed afflixi, & ſicut ſupra dictum eſt, non conſurget duplex tribulatio, ita nunc dico, nõ affligam te vltra. Afflixi te in præſenti vita, non affligam te in futura. Magna in hoc eſt inter te & gentes, quæ ſine Deo ſunt, afflictionis diſtantia, quia & multi ex eis affliguntur in præſenti ſeculo, omnes autem affligentur in futuro, & ibi non tẽporalis, ſed æterna erit afflictio. Quid valet, quod nonnulli ex eis receperunt bona in vita ſua, & vſque ad finem vitæ præſentis liceret eis explere voluptates ſuas? Tunc cruciabuntur, quando tu conſolaberis, qui ſimiliter mala recepiſti in vita tua. Sic abſque omni ſcrupulo rectè intelligitur dictum, afflixi te, & non affligam te vltra, ac ſi diceretur, afflixi te in præſenti, & non affligam te in futura vita. Sed adhuc parum eſt conſolationis in hoc dicto, propter infirmitates illorũ, qui adhuc imperfecti, & adhuc nutriendi ſunt, & ſi hæc ipſa vitæ præſentis afflictio continua ſit, citò deficiunt, & propè in deſperationem cadũt. Subiungit ergo & ſupplet, quod minus erat dictum in vtroque, & ſuperiori & in præſenti loco, vbi dixerat, non conſurget duplex tribulatio, & vbi dicit, afflixi te, & non affligam te vltra. Quid ſubiungit, & quomodo quod deerat ſupplet conſolator. [Et nunc conteram virgam eius de dorſo tuo, & vincula dirumpã.] Et nũc, inquit, id eſt, etiam in præſenti, priuſquam vitam iſtam finias, finietur tribulatio iſta, vt viuens in corpore vltionem de inimico Sennacherib videas, quia ponam circulũ in naribus eius, & frenum in labijs eius, & reducam eum in viam per quam venit, & amplius non reuertetur huc. Notandum, quòd verba iſta, conterã virgã eius de dorſo tuo, & vincula dirumpam, ita ſolutionem ſiue liberationem ciuitatis Hieruſalem ſonant, vt pariter iram in gentem, ſuper hoſtem proprijs & valdè congruis vocibus ſignificent. Non enim contentus fuit dicere, virgam cõfringam, & vincula ſoluam, ſed virgam (inquit) conteram & vincula dirumpam. Maioris nanque indignationis eſt pedibus conterere, quàm manibus confringere, maioris itidem animaduerſionis, repentè vinculum dirumpere, quã paulatim vel aliqua mora diſſoluere. Ipſe ergo modus locutionis magnitudinẽ indicat indignationis, in eos qui poteſtate ſibi permiſſa in ſeruos Dei pro arbitrio vel ratione arcani indicij paſcuntur eorũ ſupplicijs, & inſuper audent contra deũ gloriari, vt ille Aſſur ſiue Sẽnacherib, in fortitudine, inquiens, manus meæ feci, & in ſapientia mea intellexi, & cætera huiuſmodi. Quid igitur per hæc dicta conſolatoris con fectum eſt, niſi vt dum audis illud ſupra dictum ex ore arguentis, quid cogitatis contra dominum, quod conſummationem ipſe faciet, non conſurget duplex tribulatio, iam ſcias conclamare illi & dicere, imò conſurget duplex conſolatio. Et reuera ſicut verũ erat & eſt, quod ſuper nullum electorum Dei conſurget duplex tribulatio, ita de multis verum erat dicere, quia cõſurget duplex conſolatio, qualiũ notiſsimus nobis eſt beatus Iob, cuius nouiſsimis poſt tentationem benedixit dominus, magis quã principio eius, & addidit ad õmnia, quæ erant illius duplicia, in præſenti vita, ſine dubio recepturo multo plura, multoq; meliora in futura vita. Veruntamen quæ eiuſmodi ſunt, ipſi in talibus conſolari renuunt, & ſi huiuſmodi cõſolationes affluũt, cor apponere nolunt, vt ille qui dicebat, cũ diues eſſem & potens & glorioſus in terra. Renuit conſolari anima mea. Et quoniam, ſi aliquis quæreret, vbi vel in quo renuit cõſolari, & in quo conſenſit conſolari anima mea, imò (inquit) res tranſitoriæ pro conſolatione mihi ſunt, ſed memor fui Dei, & delectatus ſum. De rege illius temporis Ezechia non prætereũdum, quod rectè pro conſolatione duplici recipere debuit illud, quod ad eum dictum eſt à domino per Eſaiam prophetam. Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuã. Ecce ego adijciam ſuper dies tuos quindecim annos, & de manu regis eruam te, & ciuitatem iſtam, & protegam te. Nam præter illam communem conſolationem, quæ illi cum omnibus electis in futuro repoſita erat ſeculo, magna in præſenti iſta quoque conſolatio, quod adijcit dominus ſuper dies eius quindecim annos, quia videlicet per hoc factum eſt illi, vt locum vel nomen haberet in libro generationis Ieſu Chriſti filij Dauid. Nondum enim filium habuerat, & ad hoc reſeruatus eſt, vt generaret, & ſicut dictum eſt in ſerie generationis Chriſti, pater cum patribus reſideret. Econtra nonnullos fuiſſe vel eſſe impiorũ peſsimos, ſuper quos meritò conſurgeret duplex tribulatio, iam ſupra dictum eſt, & hic Sennacherib pro exemplo ſufficere poteſt, in quem continuò conuerſus ſermo propheticus taliter inuehitur, durus vtique duplicis tribulationis nuncius. [Et præcipiet contra te Dominus, non ſeminabitur ex nomine tuo amplius, de domo Dei tui diſperdam ſculptile, & cõflatile ponam ſepulchrum, quia inhonoratus es.] Quid enim, vel cui præcipiet Dominus con-

Hebr. 11.
Duplex afflictio.
4. Reg. 19
Duplex cõſolatio electis.
Iob 42.
Pſal. 76.
Ibidem
Ezechias.
Eſa. 38.

4. Reg. 19. nus contra te, niſi angelo percutienti, vt egreſſus percutiat in caſtris tuis nocte vna centum octoginta quinque millia, & deinde temetipſum adorantem in templo Deum tuum Neſrath, percutiant gladio filij tui Adramalech & Saraſar, ſicque fiat quod dicitur, non ſeminabitur ex nomine tuo amplius? De illa tribulatione, quæ magna tibi fuit in præſenti ſeculo, tranſlatus es vt tribuleris in alio ſeculo, ſepultus in inferno. Vnde & hic dictum eſt, ponam ſepulchrum tuum, quia inhonoratus es. Quod Deus ponit, ſtat immobiliter, mutari vel remoueri non poteſt. Ponit autem ſepulchrum tuũ, ſubauditur in inferno, vbi non ſolùm ille diues de Euangelio poſsidet ſepulchrum, ſed etiam omnes qui ſimiles eius ſunt vel fuerunt, & maximè tu Aſſur, de quo apud Ezechielem ſcriptum eſt. Ibi Aſſur & omnis multitudo eius in circuitu illius, ſepulchra eius, & omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio, quorum data ſunt ſepulchra in nouiſsimis laci, & facta eſt multitudo eius per gyrum ſepulchri eius, vniuerſi interfecti cadenteſque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viuentium. Quã ob cauſam ponam illuc ſepulchrum tuum? Quia inhonoratus es. Inhonoratus, id eſt, ſuperbus. Superbia nanque inhonoratio eſt, quantum quiſque ſuperbus, tantum eſt inhonoratus. Vnde idem Dominus cùm dixiſſet ad Edom, contemptibilis tu es valdè, ſtatim cauſam hanc ſubiunxit. Superbia cordis tui extulit te. Igitur iſte ex illis eſt, ſuper quos meritò conſurrexit duplex tribulatio. ſicut econtra Ezechias ex illis, quorum vt ſupra diximus, duplex eſt conſolatio. Quod interpoſitum eſt, de domo Dei tui diſperdam ſculptile & conflatile, deuaſtationem denunciat ſubſequuturam totius Niniue à Chaldæis ſubuertendæ. Vbi enim non parcitur ſcuptilibus, & conflatilibus, id eſt, deorum ſimulachris, qualia verebantur & colebant tam Chaldęi quàm Aſſyrij, qualis eſt caſus deorum communium, vel ſori, totiuſque ciuitatis? Vaſtata eſt Niniue, dicturus eſt hic idem poſtmodum inſultabundus, & ego, dicit Dominus exercituum, reuelabo pudenda tua in faciem tuam, & oſtendam gentibus nuditatem tuam. Qam eius nuditatem, iam hic breuiter præſignat, dum iudicium intendit magnæ illius ſuperbiæ, de domo (inquit) Dei tui diſperdam ſculptile & conflatile, vbi conſtat hominibus non eſſe parcẽdum, dum hoſtes nec ipſi parcunt reuerentiæ deorum, clamando mutua cohortatione, diripite aurum, diripite argentum. Et rectè inſultatur ſuperbiæ, quæ tanta fuit, vt ſuperbiæ diaboli paſsim aſsimiletur in ſanctis ac propheticis ſcripturis. Sanè ipſa quidem ciuitas Niniue mundus, rex autem eius diabolus in prophetis intelligitur, propter altitudinem magnifici cordis, & oculorum eius, exempli gratia, vt apud Ezechielem Dominus loquitur. Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſuſque altitudine. Cedri non fuerunt altiores illo in paradyſo Dei, omne lignum paradyſi Dei non eſt aſſimilatum illi, & cætera. Vnde autem hoc memoriale Aſſur meruit, vt nomen eius ita frequentetur in ratione vel iudicio damnationis diaboli? Videlicet ex eo quod inter cætera ſiue tyrannidis molimina præſumptuoſa, quibus gentes afflixit, adiecit & illud, vt delere coranetur Hieruſalem, vbi repoſitum erat verbum promiſsionis, & domum Dauid vnde oportebat Chriſtũ naſci, ſecundum promiſsionem & iuramentum Domini ad ipſum Dauid. Proinde de anguſtijs Iudææ latius ſermonem extendere cupimus, & ſic deinceps prophetiam perſequi, vt ea potius attendamus, quorum ſimilitudinem ſiue typum fuiſſe non dubium ſit in omnibus, quę pro Iuda & Hieruſalem contra Niniuem propheta vaticinatur.

Sepulchrũ in inferno. *Luce 10.* *Ezech. 32.* *Inhonoratus id eſt ſuperbus.* *Abdia 1.* *Deuaſtatio Niniue.* *Infra 3.* *Ezech. 31.* *Cur Aſſur pro diabolo ponitur.* *Pſal. 131.*

IN NAVM LIBRI PRIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN NAVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Num. 25. HOſtes vos ſentiant Madianitæ, ait dominus ad Moyſen, & percutite eos, quia & ipſi hoſtiliter egerunt contra vos, & decepere inſidijs per idolum Phoge, & Cozbi filiam ducis Madiã ſororem ſuam. Nunquid quia de *Num. 31.* ſolis Madianitis ſcriptum eſt, quod contra eos dominus loquutus ſit, & taliter præceperit, de ſolis Madianitis putandum eſt, quod iure ſeruos domini, vt erat Moyſes, hoſtes ſentire debuerunt? Imò & de cunctis gentibus, quæcunq; vt Madiã hoſtiliter egerunt contra Iſrael, hoc indubitanter ſciẽdum eſt, ꝙ eis & Moyſen & cunctos Moyſi ſpiritum habentes, hoſtes eſſe voluerit, & eiuſmodi vltionẽ optare de illis, quam ipſe impetrans *Luca 22.* Moyſi, vlciſcere prius (ait) filios Iſrael de Madianitis, & ſic colligeris ad populũ tuũ. Quam ob cauſam? Nõne oẽs ſancti ſiue perfecti qui non alium, quã illum habent ſpiritum, quem & illi habebant, iubentur cũ Petro recondere gladium in vaginã? Quam igitur ob cauſam ita iuſsi tunc gladij ſæuiebant, aut ſæuire debebant? Nimirũ propter Chriſtum eundẽ tunc ſæuire debebant, propter quem nunc ſæuientibus in nos Chriſti hoſtibus, inermem debemus habere patientiam. Tunc enim in periculo erat res, quia poſsibile erat deleri gentẽ illã, de qua Chriſtus expectabatur naſciturus, niſi modis omnibus defenderetur contra gentesq; quibus diabolus ad auferendam ſpem mundi, quæ Chriſtus eſt, pertinaciter vtebatur. Nunc autem res eadem in tuto eſt, quia Chriſtus natus eſt, & ſi tota generationis rectorem arbor bona corporaliter ſuccidatur, nullum ſalutis hominum detrimentum eſt, quia totus arboris bonæ fructus iam in cælum aſſumptus eſt. Hæc idcirco dicta, & ſæpius dicenda, ſemperq; memoriter tenenda ſunt, quatenus iuſtiſsima cognoſcatur melius ſanctorum hoſtilis vehementia, qui & quoad poterant cũ auxilio Dei de hoſtib. ſuis, hoſtibus Dei, gentibus impijs, vindictã & à Deo quærebant, & manu exercebant, & habita ſiue aſpecta vltione adhuc hoſtiliter inſultabãt, vt iſte qui contra Aſſur, imò contra omnẽ hominem hoſtiliter (vt ſupra dictum eſt) agentem, tam lætam contexit prophetiam, vt *CAP. II.* quodammodo triumphalẽ perſaltare videatur cantilenam, ita proſequens. [Ecce ſuper montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem. Celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, quia nõ adijciet vltra, vt pertranſeat in te Belial, vniuerſus interijt. Aſcẽdit qui diſpergat in facie tua, cuſtodiens obſidionem. Cõtemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valdè, quoniam ſicut reddidit dominus ſuperbiæ in Iacob, ſic reddet ſuperbiæ in Iſrael, quia vaſtatores diſsipauerunt eos, & propagines eorum corruperunt.] Hæc, & cætera quæ ſequuntur vſque in finem, magnum gaudium, magnum & triumphale reſonant tripudium, & totius lætitiæ cauſa hæc eſt, quoniã ſicut reddidit (inquit) dominus ſuperbiæ in Iacob, ſic reddet ſuperbiæ in Iſrael. Non ergo parua res eſt, quæ ſub verbis iſtis latet, ſicut reddidit dominus ſuperbiæ in Iacob, quoniam totius conſolationis vel gaudij cauſa ſiue materia in ipſis poſita eſt. Quid igitur eſt, vel quem ſenſum habet, quoniam ſicut reddidit dominus ſuperbiæ in Iacob, ſic reddet ſuperbiæ in Iſrael: Vnus nanque & idẽ fuit pater Iacob, qui & Iſrael, vnus & idem populus Iacob, qui & Iſrael. Siquidem ita dixiſſet, quoniam ſicut reddidit dominus ſuperbiæ in Iudam, ſic reddet ſuperbiæ in Iſrael, ſenſus ille abſque impedimẽto vel ſcrũpulo ſeſe accommodaret, quod ſicut vltus eſt dominus Iudam & Hieruſalem de rege Sennacherib & exercitus eius, ſic vlciſcetur decem tribus, quæ appellabantur Iſrael, de Niniue ſiue Aſſyrijs, quod regnante Salmanaſſar captiuauerat eaſdem decem tribus. Nunc autem quamuis & iſte ſenſus rationabilis ſit, & pro Iudã Iacob conuenienter poſsit accipi, libet adhuc intuitum mentis extendere latius, vt ſub iſtis nominibus Iacob & Iſrael omnes tam antiqui quàm noui, tam illi qui præceſſerunt, quàm illi qui ſubſequuntur Chriſti aduentum, electi intelligantur. Iacob nanque patrem ſecundum carnem, duodecim filiorum totidemque tribuum Iſrael, libenter hic accipimus, Chriſtum patrem ſecundum ſpiritum duodecim Apoſtolorum, & omnium qui per eos in ipſum crediderunt vel credũt. Erit igitur ſenſus ampliſsimus, & omninò planus in iſtis verbis idem qui in illis Apoſtoli cùm de priore loqueretur, omnia in figura contingebant illis. *1. Cor 10.* Nimirum ſicut illa, de quibus nominatim mentionem fecerat Apoſtolus, beneficia Dei in figura contingebant illis, & veraciter implentur in Euangelio Chriſti, ſic illa vltio de Aſſyrijs, In figura contingit illis, quorum temporibus accidit, & veraciter impletur in Euangelio Chriſti. Magna planè cauſa & digna, pro-

Iacob pro Iudæis, Iſrael pro Chriſtianis hic ponitur

pter quã ſic exclamet ſpiritus S. in propheta. Ecce ſuper mõtes pedes euãgelizantis & annunciantis pacẽ, ꝓpter quã cõgratuletur, & dicat. Celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, ꝓpter quã excitet in gaudiũ atq; cõfidentiã, dicẽdo. Contẽplare viã, cõforta lũbos, robora virtutem valdè, &c. Vt (inqt) & hoc facias, & nõ id ſolũ attẽdas, ꝙ taliter reddidit dñs ſuperbiæ Aſſyriorũ, quã exercuerunt in Iacob, ꝙ ciuitatẽ hanc Sennacherib non introiuit, nec eiecit in eã ſagittã, nec occupauit eam clypeus, ſed occiſus ab angelo domini centum octoginta quinq; millibus, reuerſus eſt in viam ſuam, per quam venerat, & occiſus eſt, & Niniue ſubuerſa eſt. Non (inquam) hoc ſolum attendas, ſed ſimul attende, quia ſicut dominus reddidit ſuperbię in Iacob, vt Aſſyrij excinderentur. ſicut reddidit ſuperbiæ in Iacob, vt Pharao cum curribus & equitibus ſuis in mari mergeretur. ſicut reddidit ſuperbiæ in Iacob, vt à Perſis & Mędis Babylonia ſubuerteretur. ſicut reddidit ſuperbiæ in Iacob, vt Aman, hoſtis Iudæorum, in patibulo, quod Mardochæo parauerat appenderet. ſicut reddidit ſuperbiæ in Iacob, vt Antiochus Epiphanes ſine manu cõtereretur. Sic reddet ſuperbiæ in Iſrael, populum nouellum euangelica fide renatum, cuius generatio ſecundum ſpiritum de Chriſto eſt, patre duodecim Apoſtolorum, cuius in typum præceſsit ille Iacob pater ſecundum carnem duodecim filiorum. Quid reddet ſuperbiæ habitæ contra iſtum Iſrael, ſecũdum ſimilitudinem eorum, quæ reddidit ſuperbiæ habitæ contra illum Iacob? Nimirum vt princeps huius mundi diabolus, auſus venire ad iſtũ Iſrael, in quo non habet quicquam, ita ſanguine & aqua de latere eius emanantibus enecetur, ſicut ille carneus Pharao cum ſuis omnibus ſubmerſus eſt in aquis vehementibus, & ita ligno crucis transfigatur, ſicut fuit Aman ille transfixus, & ſicut contritus eſt Antiochus, tandẽq; ita & ipſe diabolus, & omnis illi conſentiens mundus extremo iudicio dãnetur, ſicut ille veniens cõtra Iudam & Hieruſalem ſuperatus eſt, qui ſibi videbatur inſuperabilis Aſſur, & ſubuerſa eſt Niniue caput ſuperbiæ eius. Ecce o Iuda, ſuper montes, ecce pedes, id eſt, prædicatores, omnem ſeculi altitudinẽ ſupergredientes, pedes euangelizantis & annunciantis pacem, prædicatores dantis pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, deſtructo peccato, conſummata iuſtitia, principe huius mundi iam iudicato. Secundum ſimilitudinem plagæ, quæ facta eſt in parte, idem in Aſſyrijs factum eſt, Idem ſine dubio fiet in toto, ſcilicet hoc mũdo, & in principe huius mundi. Celebra igitur ô Iuda, id eſt, confeſſor propheticæ & euangelicæ fidei, celebra feſtiuitates tuas, & redde vota tua, id eſt, à malis operibus vaca, & in bonis operibus perſeuera. Feſtiuitates quæ dudum celebrabantur in figura, nunc in veritate celebra. Exempli gratia, vt agnum, quẽ dudum comedebas in vmbra, quem comedẽdo tranſitum maris, & demerſionem carnei Pharaonis celebrabas, agni Chriſti ſignum fuiſſe ſcias, & cætera feſta legis, euãgelicæ gloriæ noueris extitiſſe exemplaria. Sed quid prodeſt qualeſcunq; feſtiuitates celebrare deforis, niſi feſtiuitas contẽplationis in mente fuerit? Proinde cùm dicit, celebra Iuda feſtiuitates tuas, & redde vota tua, Pſalmiſtam interroga, & ipſe tibi dicet, quomodo facere debeas. Quoniam (inquit) cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi. Vouete & reddite Domino Deo veſtro omnes qui in circuitu eius affertis munera. Iſtæ ſunt tuæ feſtiuitates ô Iuda, vt cogitatio tua Deo cõfiteatur, & ſi nõ omnis cogitatio feſtiua eſſe poteſt & ſplendida, ſaltem reliquiæ cogitationis diem feſtum agant, id eſt, ſaltem aliquando poſt infeſtationes malarum cogitationum, locum mentis obtineant cogitationes bonæ, iuxta illud: peccaſti, quieſce. Cum huiuſcemodi feſto die redde vota tua, quorum videlicet votorum ſummum vel optimum eſt, calicem ſalutaris (iuxta Pſalmiſtam) accipere, id eſt, imitari mortem ſaluatoris, qui moriendo pacem inter Deum & homines fecit, ipſamque euangelizauit & annunciauit pedibus, vt iam dictum eſt, id eſt, prædicatoribus ſiue Apoſtolis per mundum vniuerſum miſſis, & ſuper montes incedentibus, id eſt, ſuper omnem altitudinem ſeculi. Profectò non vana feſtiuitas ita celebrare, & cauſam hanc feſtiuitatis habere, quia non adijciet vltra vt pertranſeat in te Belial, vniuerſus interijt, videlicet ſecundum ſimilitudinem Aſſur ſiue Sennacherib, qui reuerſus in via, per quam venit, iam vltra in te pertranſire non poterit. Ita nanq; Belial, quod interpretatur abſque iugo, ſcilicet diabolus, ab initio rebellis Deo, ex quo tibi ô Iuda, Chriſtus moriendo ac reſurgendo feſtiuitates tuas dedicauit, vltra iam in te pertranſire non poterit. Nam extunc vniuerſus interijt. Non quod ſubſtantia eius eſſe delierit, ſed quod mors generis humani, quæ per inuidiam eius in hunc mũdum introiuit. mors (inquã) vniuerſa, mors gemina, tam animæ quàm corporis, omninò interijt. Vbi vel quando iſte Belial interijt? Vbi mortua eſt mors, quam intulit, vnde & appellatur & ipſe mors? Videlicet vbi mortuus eſt Chriſtus, ibi noſtrarũ mortua eſt mors animarũ, & vbi reſurrexit Chriſtus, ibi noſtrorum interijt mors corporum. Celebrando ergo feſtiuitates tuas ô Iuda, memento, quod ille ſit ipſa feſtiuitas tua, de quo dicis, qui mortẽ noſtram moriendo deuicit, & vitã reſurgendo reparauit, & hinc eſſe ꝙ dicitur, nõ adijciet vltra vt pertranſeat.

4. Reg. 19
Exod. 14.
Celebra feſtiuitates ô Iuda.
Pſal. 75.
Gen. 4.
Pſal. 115.
Belial diabolus, quomodo vniuerſus interyt.

In te Belial, vniuerſus interijt. Nam ſi illud ſolum reſpicias, quod Sennacherib non reuerſurus abijt, & interijt, non eſt verum proinde dicere. Belial vniuerſus interijt, quia videlicet poſt illum plurimus Belial, qualis ille fuit, in te pertranſiuit, qui multo amplius nocuit. Fortè dicis ô Iuda. Quãdiu ſtat Niniue, quomodo mihi dicis, quia Belial vniuerſus interijt? Quamdiu ſtat mũdus? quomodo conſolabor de mortis interitu? Ecce enim Nero ſæuit, Decius inſanit, Maximianus morte armatus veſanit, & præter iſtos filij Belial multi, quorum antichriſtus deterrimus erit. Quomodo ergo iam dicis, quia Belial vniuerſus interijt? Ad hæc inquam. Aſcendit qui diſpergat in facie tua, cuſtodiens obſidionem. Quis eſt ille qui aſcendit? Ad illam quippe Niniuen aſcendit Nabuchodonoſor Rex Babylonis, & in facie tua ô Iuda, qui tunc temporis in mundo eras, id eſt, te præſente vel ſciẽte, diſperſit Niniuen illam, circa illam cuſtodiens obſidionem, donec illam caperet, ſed in hac parua, imò ferè nulla conſolatio eſt. Peior namq; tibi Nabuchodonoſor poſtmodum extitit, quàm fuerit Sennacherib. Quis igitur ille eſt, qui aſcendit, quique in facie tua ſic diſperget mundum iſtum, magnam vtique Niniuen, vt perfectam habeas conſolationem?

Ioan. 12.

Profectò qui deſcendit Chriſtus, ipſe aſcendit, & ſicut aſcendit, ita veniet Niniuen diſperſurus, id eſt, mundum in facie ſua iudicaturus. Quod interim facit Nero ſiue Diocletianus, imò ipſe diabolus, ſiue Antichriſtus, nihil veritatem diminuit, quin veraciter dicas. Belial vniuerſus interijt, foras miſſus eſt princeps huius mundi. Non hic agitur nec agi poteſt, quin mors, vtraq; mors animę & corporis abſorpta ſit in victoria iſtius aſcẽſoris cæli. Quid enim ſi adhuc hoſtis corpus occidit in membris? Denique animam non poteſt occidere viuificatã capitis, id eſt, Chriſti morte, & de ipſa morte corporis tam certum eſt, quòd interitura ſit in membris, vt veraciter vel ſecurè iam dicas, quia interijt, pręſertim quia caput Chriſtus reſurrexit, & membra nonnulla, id eſt, multi cum eo ſancti.

Draconis intentio.
Apocal. 12.

Olim hoc intendebat, hoc ſperabat draco diabolus, quod efficere poſſet, vt de illa muliere, quæ erat gens illa, quæ ſecundum carnem quoque dicitur Iuda ſiue Iudæa, nõ naſceretur maſculus filius, qui recturus eſſet gentes in virga ferrea, & idcirco illam delere conabatur ſeptem capitibus armatus, ſed hoc iam ſperare non poteſt quia iam natus eſt ille filius, & iam raptus eſt ad Deum & ad thronum eius. Hoc tantum deinceps intendit per Neronem & quoſcunque ſimiles illi, vt nõ expectetur rediturus, ſed tu firmiter tene, quia ſicut aſcendit ita rediturus eſt, vt in facie tua diſpergat Niniuen, vt te vidente iudicet mundum non credentem, teq; perſequentem, ita cuſtodiens obſidionem, vt neque ab oriente, neq; ab occidente, neq; à deſertis montibus pateat cuiquam locus effugij, quoniam Deus ipſe iudex eſt, qui omnia concludit, cuius de manu nemo eſt, qui eruere poſſit. Hoc futurum ſciens, ad hoc illum rediturum credens, fac quod nunc dico. Contemplare viam, conforta lũbos, robora virtutem valde. Hæc (inquam) age, ſic viue, quia non hoc aliud eſt, quàm ꝙ ipſe in Euangelio dixit, antequam aſcenderet. Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes, & vos ſimiles hominibus expectãtibus dominum ſuum, quando reuertatur à nuptijs.

Pſal. 74.
Contemplari viam.
Luc. 12.

Quidnam aliud eſt vigilare ſecundum ſimilitudinem hominum expectantiũ dominum ſuũ, quàm contemplari viã, cum ſolicitudine expectare illũ, qui & venturus eſt, & ipſe via eſt. Et quid aliud eſt confortare lumbos, quã ſuccinctos habere lumbos, id eſt, contra libidinem ſiue luxuriã, quæ in lumbis eſt, caſtigatum habere corpus, & caſtum cor? Porro virtutem valdè roborare, id ſine dubio eſt lucernas ardentes habere, id eſt, cum honore caſtitatis opera bona exexcere, & in ipſis perſeuerare.

Roborare virtutem.

Quomodo autẽ vndè virtus eiuſmodi valdè roboratur? quod eſt virtutis huiuſce validum robur? Reuera humilitas, id eſt, non fallax, ſed omninò verax infirmatis conſcientia. Etenim in ea virtus omnis roboratur, nam virtus (inquit Apoſtolus) in infirmitate perficitur. Non hoc dicimus, quod infirmitas ipſa ſit humilitas, quæ nobis eſt neceſſaria, ſed quod ad humilitatem proficiat, velut inſtrumentum quoddam, conſiderata, ſeu propriæ fragilitatis, ſeu communis conditionis infirmitas. Propriæ fragilitatis, vt in Apoſtolo, dicente: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Sathanę. Communis conditionis, vt in Iob dicente. Memento quæſo, quod ſicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me, & cætera.

2. Cor. 13.
Ibid.
Iob. 10.

Quod ſi experimentum quæritur de humilitate, quòd omnis virtus ex ea valde roboretur, ecce & Iacob cum angelo luctari, & nõ vinci: & Moyſes Deum dicentem, dimitte me, tenere potuit. Quod vtriuſque tanta virtus ex humilitate roborata fuerit, euidentibus comprobatur teſtimonijs. Nam de Iacob in Ozee vbi præmiſſum eſt, & in fortitudine ſua directus eſt cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus eſt, ſtatim ſubiunctum eſt, fleuit & rogauit eum. De Moſe verò Pſalmiſta cum diceret, & dixit, ſubauditur Deus vt diſperderet eos, ſtatim ſubiunxit. Si non Moſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius. Quid enim eſt in confractione? niſi in nimia mentis humilitate? iam ita proſpecto, ꝙ dicit, robora virtutem valdè, ſenſum rationabilẽ habere poteſt, id ꝙ ſequitur, ſicut in plerisq; codicib⁹ habetur, & à LXX. nõ diſcrepat interpretib.

Gen. 38.
Exod. 3.
Ozee 12.
Pſal. 105.

Quoniam ſicut reddidit Dominus ſuperbię Iacob, ſic reddet ſuperbiæ Iſrael veteres & nouos, id eſt, & illos qui ſub lege fuerunt, & eos qui in Euangelio credunt, ita intelligimus, vt ſuperius iam dictum eſt. Quę fuit ſuperbia Iacob, & quomodo reddidit Dominus ſuperbiæ Iacob? *Superbia Iacob.* Sine dubio ſuperbia Iacob fuit, vbi Chore, Dathan, & Abyron, de *Numer. 16.* ſacerdotio cõtendentes, cũ omni cœtu ſuo contra Dominum ſteterunt, & ita reddidit Dominus illi ſuperbiæ, vt diſrũperetur terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuoraret Dathan & Abyron cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſuperbia, deſcenderẽtque viui in infernum operti humo, & perirent de medio multitudinis. Sed & ignis e- *1. Reg. 16.* greſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Item. Saul, cum eſſet Chriſtus Domini, ſuperbiuit, & dominus ſuperbię eius ita reddidit, vt manciparet eum maligno ſpiritui. Plura ſunt exempla huiuſmodi, quàm vt compendio cuncta poſsint ad præſens conſcribi. Cũ igitur præmiſſo, robora virtutem valdè, id eſt, humilitatem omnibus habe, ſtatim ſubiungit, quoniam ſicut reddidit dominus ſuperbię Iacob, ſic reddet ſuperbiæ Iſrael, quę litera nõ diſcrepat à LXX. interpretibus (vt iam dictum eſt) terrorem magnum incuti vniuerſo Iſrael, qui credendo in Chriſtum meruit Iſrael nuncupari. Terribilis namq; eſt Deus in conſilijs ſuper filios hominum, atque idcirco tunc vnicuique magis cauendum, & magis humilitati ſtudendum, cum maiora ſupernę gratiæ dona percepit, non *Roman. 11.* tantùm in eo, quod Apoſtolus præmonuit dicens. Noli gloriari aduerſus ramos, qui cõ fracti ſunt, noli altum ſapere, ſed time, ſi enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat, verùm & omnibus modis, vt nunquam alter cõtra alterum infletur, nunquam dum viuit ſe comprehen- *Superbia Iſrael hæreſes facit.* diſſe arbitretur. Superbia Iſrael, id eſt, credentium inter cætera mala fecit & hæreſes, & non minus de ipſis qui videbantur intus, quàm de illis, qui foris erant vel ſunt, gentilibus. Verùm quod ſequitur. Quia vaſtatores diſsipauerunt eos, & propagines eorum corruperunt, tanquam vaſtatores vinearũ domini, contra quos ipſe dilectus dicit in Canticis. Capite nobis vulpeculas, quæ de- *Cantic. 2.* moliuntur nobis vineas. nam vinea noſtra floruit. Hoc peius egerunt vaſtatores iſti, quam vaſtatores illi, quòd illi palam diſsipauerunt, id eſt, perſecuti ſunt, iſti autẽ & ſubdole corruperunt, & interdum aperta vi ꝓpagines vaſtauerũt. Reddet igitur dominus ſuperbiæ huiuſce Iſrael, ſicut reddidit ſuperbiæ illius Iacob, videlicet vt Apoſtolico v- *1. Cor. 10.* tamur exemplo, ſicut reddidit eidem Iacob in eo, quòd omnes quidem mare tranſierũt & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, ſed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo, ſubaudi- tur vt ſaltem in illam terrã ingrederentur, quæ vmbra erat illius terræ viuentiũ, quam in futuro ſperamus. nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, &c. nunc iam ſequentia perſequamur.

[Clypeus fortium eius ignitus, viri exerci- »
tus eius in coccineis. Igneæ habenæ currus »
in die præparationis eius, & agitatores con- »
ſopiti ſunt. In itineribus cõturbati ſunt, qua- »
drigæ colliſæ ſunt in plateis, aſpectus eorum »
quaſi lampades, & quaſi fulgura diſcurren- »
tia] Clypeus (inquit) fortium eius ignitus. »

Cuius eius? Putáſne illius Nabuchodonoſor, qui àſcendit vt diſperderet illam localẽ, quamuis magnam Niniuem? fuerit quidem fortium illius clypeus quomodocunque i- *Myſticus hic ſenſus requirẽdus eſt.* gnitus aut ſplendidus, & viri exercitus eius veſtiti caligis ac ocreis coccineis, ſiue alterius cuiuſlibet coloris pulchri, veruntamen ſpiritus ſanctus, ſpiritus propheticus, nequaquam ita ſe demiſerit, vt abſq; reſpectu myſterij nugas aut vanitates eiuſmodi, clypeos & currus aut curruum habenas, & currentes quadrigas, veſtitus coccineos, & aſpectus virorum fulgidos tantopere declamare, & ſupernenturis ſeculis, quibus ſcripturam propheticam perſeuerare volebat, notificare dignatus ſit. Spiritum igitur quocunque vadit, pro poſſe ſequamur, & quia verba ſpiritus ſancti ſunt, ſpiritualia potius in verbis myſteria requiramus. Fortium eius qui (vt ſupra dictum eſt) aſcendit in cælum, Niniuen diſperſurus, id eſt, mundum iudicaturus. fortium inquam eius clypeus ignitus eſt, & viri exercitus eius in coccineis, & igneæ habenæ currus in die præparationis eius. Quæ ſit præparatio, vel dies præparatiõ- *Dies præparationis.* nis eius, & quid præparetur, primò quærendum eſt, & deinde cætera melius clareſcent, quòd magnam in ſe ſenſuum ſpiritualium contineant maieſtatem. Quid ergo præparatur, niſi vt mundus iudicetur. Et quæ eſt huius rei præparatio, niſi euangelij prędicatio? Et quis eſt dies præparationis eius, niſi totũ hoc tempus, vſque ad conſummationem ſeculi? DenIq; quantacunq; diuturnitas, quantuſcunq; numerus annorũ ſit, ſicut tempus, ita & dies rectè dicitur, teſtãte domino ipſo *Eſaiæ. 49.* cum in propheta dicit. Tempore accepto ex- *2. Cor. 6.* audiui te, & in die ſalutis adiuui te. Apoſtolus namq; ſuccinit. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Igitur vnus *Fortes eius angeli ſunt. Alter. ſ.* idemq; dies, qui credenti mundo eſt dies ſalutis, non credenti mundo eſt dies præparationis, & intra hunc diem præparationis inuenire debemus, & igneos fortium eius clypeos, & veſtitus virorum eius coccineos, & habenas curruum igneas, & quadrigas in plateis colliſas, & aſpectus fulgureos, & cætera bellici apparatus inſignia, quæ declamando

mando ita inculcat, vt palam ſit vel eſſe de
beat, quia magna ait ſeria. Fortes eius illos
hic accipimus, quarum de multitudine duo
in initio præparationis huiuſce, quando ille
aſcendit, cum intuerentur euntem illum in
cælum Apoſtoli, ſteterunt iuxta illos in ve-
ſtibus albis, qui & dixerunt. Viri Galilæi,
quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus,
qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic ve-
niet, quemadmodum vidiſtis eum euntem
in cælum. Sic (inquam) veniet diſperſurus
Niniuen, id eſt, iudicaturus hunc mundum.
Apoc. 12. Fortium illorum de principibus vnus eſt
Michael, de quo in Apocalypſi, vbi aſcẽdit,
vbi raptus eſt Filius beatæ mulieris ad Deũ,
& ad thronum eius, ita ſcriptum eſt. Et fa-
ctum eſt prælium magnum in cælo, Micha-
el & angeli eius præliabantur cum dracone,
Clypeus ignitus ſermo Dei. &c. Horum fortium clypeus verbi dei, ver
bum Deus eſt, & clypeus vtiq; ignitus, quia
Pſal. 118. ſcriptum eſt. Ignitum eloquium tuum vehe
menter. Itemq; ad Salomonem dictum eſt.
Prouer. 30. omnis ſermo Dei clypeus ignitus eſt. Con-
tra quos ignitus eſt talis iſte clypeus, niſi cõ-
tra draconem & angelos eius. Intolerabilis
eſt illis iſte ignitorum clypeorum ignis, vn-
Ezech. 28. de & exprobratur illi apud Ezechielem, vbi
ſub nominibus nouem lapidum dicitur in
eum de nouem ordinibus angelorum. Et e-
Apoc. 12. ieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub
protegens de medio lapidum ignitorũ. Por-
rò viros de quibus ait, viri exercitus eius in
coccineis, illos intelligimus, qui adiuuantib.
fortibus ſiue cooperantibus illis, ſemper in-
uiſibiliter, aliquando autem etiam viſibili-
ter, vicerunt illum draconem, ſicut ibidem
ſcriptum eſt, Et ipſi vicerunt eum propter
ſanguinem agni, & lauerũt ſtolas ſuas in ſan
Habenæ currus prælati ſunt. guine agni. Deinde igneas habenas currus,
prælatos ſiue rectores eccleſiarum intelligi-
mus, quia videlicet ſicut habenæ regunt cur
rum, ita regulæ ſiue monita horum, illum
Pſal. 67. regunt currum, de quo in pſalmo ſcriptum
eſt. Currus Dei decem millibus multiplex
milia lætantium. Sunt autem habenæ igneę,
quia videlicet dicta vel facta, ſeu omne re-
gnum eorum non eſt vel eſſe debet ſine ma-
gno boni zeli feruore. Illi fortes cum ignitis
clypeis, iſti viri exercitus eius in coccineis,
iſtæ igneæ currus habenæ in die præpara-
tionis eius, ſubauditur, nunquam deficiunt,
& omnis actio eorum præparatio eſt, extũc
vſque in finem ſeculi, præparatio diſperſio-
nis, qua diſpergenda eſt Niniue, id eſt, iudi-
cij quo iudicandus eſt mundus iſte. Interim
namque per eos ſpiritus ſanctus arguit mun
dum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio,
& eo arguente, fugiunt mundum peniturũ
hi, qui credunt, & qui credere non vult, ſit
inexcuſabilis mundus Hæc eſt præparatio
Ioan. 16. eius. Et agitatores (inquit) cõſopiti ſunt. A-
gitatores planè non eius, cætera ſunt eius.
fortes quorum clypeus eſt ignitus, dicuntur
& ſunt eius. viri exarcitus in coccineis, dicũ
tur & ſunt eius. currus cum igneis habenis,
& tota præparatio dicitur & eſt eius agitato
res verò, nec dicuntur, nec ſunt eius, Agita- *Agitatores*
tores quippe qui ſunt, niſi inquieti, infeſti, *non ſunt e-*
iniurioſi, & contumelioſi, ſiue ſuperbi? Ta- *ius.*
les iſte non habet, tales non ex Deo, ſed ex
maligno ſunt, ex mundo damnato, ex mun-
do in maligno poſito. Primus eo tempore,
quid egit ille ſæpè dictus Aſſur, vnde ſic no-
taretur, vndè agitator ipſe, & quiq; ſimiles
illi agitatores rectè dicantur? Apud Eſaiam *Eſaia 10.*
vbi aduentus eius prophetica voce denun-
ciatur, inter cætera ſic de illo dictum eſt.
Tranſierunt curſum, ſcilicet Aſſyrij contra
Hieruſalem properantes, & de perditione
eius quaſi iam perpetrata, nimis certi, nimiſ-
que confidentes. & agitabit (inquit) manum
ſuam ſuper montem filiæ Syon, & collem
Hieruſalem. Quia ſic hoſtiliter agitauit ma-
num ſuam ille Aſſur ſiue Sẽnacharib ſibi ar
ridens, loco ſancto irridens, in ſe tumidè gli-
ſcens, contra Deum improuidè ludens. re-
ctè nimirum notauit eum ſpiritus ſanctus,
vt agitator ipſe, & quique ſimiles illi agita-
tores nominarentur. Similes illi in die præ-
parationis huiuſce, de qua ſecundum hunc
prophetam loquimur, dum præparatur, vt
Niniue, id eſt, mundus iudicetur, ſimiles in-
quam, agitatores fuere Nero, Diocletianus,
Maximianus, & cęteri quicunq; contra Eu-
angelium pręparationis huius, ſemetipſos a-
gitauerũt, pleni diabolico ſpiritu, & ecce cõ-
ſopiti ſunt. Quid eſt conſopiti? Mortui ſunt. *Qui mor-*
Nonne & illi viri pulchri, viri exercitus aſ- *tui dicũtur*
cenſoris cęli, qui vicerunt draconẽ (vt ſupra *conſopiti.*
dictũ eſt) propter ſanguinẽ agni, & propter
verbum teſtimonij ſui, & idcirco ſunt in coc
cineis? nonne inquã, & illi ſunt mortui? Sunt
quidem mortui, ſed non conſopiti. Nam &
ſi mundo mortui ſunt, deo viuunt, & in ca-
ſtris regis ſui, regis viuentiũ nunc quoq; mi-
litant, non minus quã viuentes in carne mili *Nota con-*
tauerunt. Planè atq; indubitanter miro mo- *tra errorem*
dò cũ (depoſita carne) ſint in alio ſeculo, prę *de ſanctis.*
ſentes nobis ſunt, & meritis regunt, virtuti-
bus augent reſiduum exercitũ peregrinan-
tem adhuc in hoc ſeculo. At illi agitatores,
& deo mortui ſunt, & huic ſeculo iã non vi-
uunt, viuentibusq́; nec obeſſe nec prodeſſe
poſſunt aut poterũt, & idcirco verũ eſt dice-
re, quia cõſopiti ſunt. i. ꝓfundo ſomno mor
tis ſepulti ſunt, vndè (donec cælũ atteratur)
nõ euigilabũt, nullũq; deinceps fortib. illis,
viris illis ſupradictis, currui vel habenis dñi
facient obſtaculũ ſiue impedimentũ. Cõſo-
piti, inquam, ſunt inter agendũ, ſiue dum a-
gitur id, quod ſequitur. In itineribus cõtur-
bati ſunt, quadrigæ colliſæ ſunt in plateis, a-
ſpectus earũ quaſi lampades, & quaſi fulgu-
ra diſcurrentia. Fuerit, vt iã dictũ eſt, exercĩ
tus ille Chaldaicus, cõtra Niniuen tã velox,
tam properãs, tãq; põpoſus, quadrigis cõcur
rentibus

rentibus tam multis, vt prę multitudine viam inuenire non poſſent, atque inter ſe colliderentur in plateis, & aſpectus Babyloniorum ita fulgurei, aut neſcio quo lumine luminoſi, vt ante viſu aduerſarios terrerent, quàm mucrone proſternerent, nobis tamé ex abundanti eſt, vt huic ſenſui literali immoremur, potius ſpiritú ſequamur, & poſt ipſum curramus. In hac die præparationis iudicij, quo iudicandus mundus eſt, cuius illa Niniue, & pars fuit, & typum geſsit, in hac inquam die præparationis conturbati ſunt viri Niniuitæ, diuerſa conturbatione in itineribus & in plateis, quadrigis colliſis. Quibus in itineribus, vel quibus in plateis? Nimirum in illis, in quibus Euangelica voce ſapientia clamauit, ſicut habemus in parabolis. Sapientia foris prædicat in plateiss dat vocem ſuam, in capite turbarum clamitat, in fóribus portarum vrbis profert verba ſua. Item. Nunquid ſapientia nó clamitat, & prudentia dat vocem ſuam? In ſummis excelſiſque verticibus ſuper viam in medijs ſemitis ſtans iuxta portas ciuitatis in ipſis foribus loquitur, dicens. O viri ad vos clamito, &cæ. Ergo non in occulto, ſed in itineribus, non in angulis, ſed plateis conturbati ſunt, audita ſapientiæ voce, audito Euangelio, in quo reuelatur, ait Apoſtolus, ira Dei de cælo, ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam corú qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent. Cóturbati & commoti ſunt, tremor apprehendit eos, audientes aliam & meliorem eſſe ciuitatem, quam ſuam Niniuen, aliud ſeculú eſſe, quam ſeculum præſens, & hoc iudicandum eſſe per ignem. Ibi dolores vt parturientis, ibi inquam, id eſt, in illa conturbatione, in illo tremore, dolor nó ſine fructu, ſicut nó ſine fructu dolor eſt parturientis. Multi enim audientes, quid præparetur Niniue, id eſt, mundo huic, ita conturbati ſunt; vt contriſtarentur ad pœnitentiam, & ita tremuerunt, vt citò quærerent, quomodo poſſent fugere à ventura ira, & euadere illud iudicium. Alij autem qui increduli fuerunt, ita conturbati ſunt, & ita commoti ſunt, vt irati ſeipſos dirigerent & exagitarent, cótra hoc magnæ præparationis euangelium, vndè & paulò ante agitatores nominati ſunt. Quæ porrò vel cuius quadrigæ colliſæ ſunt in platæis? Vtique quadrigæ Aminadab, qđ interpretatur ſpontaneus populi mei. Iſte Aminadab Chriſtus eſt, & huius quadrigæ colliſæ ſunt in plateis, occurrentes occurrétibus ſibi quadrigis, ſuperbi huius ſeculi, de qualibus in Zacharia dicit. Ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & pullum filium aſinæ, & diſpergam quadrigam ex Ephraim, & equum de Hieruſalem, & diſsipabitur arcus belli. Quadrigæ Aminadab, quatuor ſunt Euangelia, de quibus nobis contra Niniuen, quatuor magna prædicantur ſacramenta, incarnatio ipſius Aminadab, cuius facies, facies eſt hominis. paſsio eiuſdé, quæ facies eſt vituli. reſurrectio ipſius, quæ facies eſt leonis, aſcenſio eiuſdem, quæ facies eſt aquilæ volantis. Magna ibi conturbatio, quia magna quadrigarum colliſio. Qui bene conturbati ſunt, qui ad pœnitentiam contriſtati ſunt, per colliſionem quadrigarum confitentur, & ſatisfaciunt, quòd in illa colliſione fuerunt, non per malitiam, ſed per ignorantiam. Dicit enim. quilibet illorum, puta Saulus, ſiue quiſpiam alius, prius aduerſarius, poſteà correctus & fidelis quadrigarú ſocius. Neſciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Neſciui, & ignorás feci, ignorás in incredulitate obſtiti, cum repéte vidiſſem quadrigas Aminadab, nunc autem conſiderata dignitate quadrigarum eius, conturbauit me anima mea, ſanę contritiones eius ô Aminadab. Quàm pulchræ quadrigæ, quàm ſplendidæ aurigæ. Aſpectus (inquit) eorum quaſi lampades, & quaſi fulgura diſcurrentia Et apud Ezechielem ſimiliter habes, & aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium, quaſi aſpectus lampadarum. Hæc erat viſio diſcurrens in medio animalium ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens. Vbi quadrigæ colliſæ ſunt, ibi facies ſiue aſpectus eorum, ſcilicet Euangeliorum ſiue Euangelizantium quaſi lampades, & quaſi fulgura diſcurrentia Lampades illuminant, fulgura terrent. Sic iſti habentes virtutes, ſiue virtutum operationem habentes, ſicut in pſalmo ſcriptú eſt. Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtutes multas, dum prædicant vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, mentes hominum & de cognitione veritatis illuminant, & de miraculis ad audiendùm atque credendum magis excitant, & rectè fulgura dixit diſcurrentia, quia non in vna tantum mundi parte, ſed per mundum vniuerſum viſa & audita ſunt prædicatronis Euangelicæ miracula. Sequitur.

[Recordabitur ſortium ſuorum.] Quis recordabitur ſortium ſuorum? Recordabitur Niniue, recordabitur mundus, & verbi gratia, Roma, quæ tunc erat mundi caput, quando primùm quadrigarum huiuſcemodi colliſio, ſiue colliſionis fragor in plateis eſt auditus. Fortes eius multi fuerant, vtputa Torquati, Coruini, Cornelij, Scipiones ſiue Africani, Cæſares, ſiue Auguſti. Eiuſmodi ſortium recordabitur (inquit) & ſic factum eſt. Nam in derogationem Chriſtianæ pacis, in contemptum Euangelicæ gratiæ, quoties commemorati ſunt ſortium ſuorum multiplices triumphi, de toto mundo. de Europa, Aphrica, atque Aſia concelebrati, propitijs (vt aiebant) dijs ſuis, quorum opitulatione, quoniam florebat religio cultuſque in templis, prouecta & dilatata eſt magnitudo Romani imperij. Nunc auté

aiebant

Euãgelica prædicatio in plateis. *Prouer. 1.* *Ibid. 8.* *Rom. 1.* *Pſal. 47.* *Quadrigæ colliſæ.* *Zach. 9.* *Quadrigæ Aminadab* *Canti. 6.* *1. Tim 1.* *Ezech. 1.* *Pſal. 67.* *Matt. vlt.* *Roma fortiũ ſuorum recordata.*

ſciebant,& in plateis quærulè declamabant, pluuia deeſt,cauſa Chriſtiani. Irati ſunt dij, propterea inſurgunt Britones,ſiue Dani,re pugnant,imo [illegible] pugnant Germani,iuſſa cõ temnunt Alani. Eiuſmodi recordatione mũ dus recordabitur, ait, fortium ſuorum, q̃ videlicet fortes fuerunt,non habentes Deũ Chriſtum,aut nomen Chriſtianum.& ſi fu-iſſent hodie fortes illi,non auderet quiſquã inferre nomen iſtud auribus eorum, Sed au „ di quod ſequitur. [Et ruent in itineribus „ ſuis.] Vane recordabitur eo modo fortium ſuorum mundus,nam quicunque ſic recor dati fuerint,ruent in itineribus ſuis,ruent [illegible] mendaces,& veritate oppreſsi. Nam econ-tra fortium ſuorum recordabitur,& ipſe a-ſcenſor cæli,& efficaciter eorum recordabi-tur, vt eorum recordatio multũ proſit. Poſt quam fortes ſui præſenti vita exceſſerint, poſtquam occiſi,& in ſepulchro conuecti fu erint. Apoſtoli ſiue martyres, [illegible] fortes ſui,ita recordabitur eorum,vt ſanat eos vi-uentes [illegible] cooperari & ſermonem eorum cõ firmare ſequentib. ſignis. Eiuſmodi recorda tio,vt lectorem amplius delectet,fiet ſecun dum my[illegible] [illegible] lius Samſon for-tiſsimi. Cum P[illegible] [illegible] occurrentes oc-curri[illegible] enti ei, irruente in ſe [illegible] Domini, inuentam maxillam,id eſt, [illegible] a-ſini,q[illegible] iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros,& cum ſitiret valde, [illegible] do minus molarem dentem in maxilla aſini, quam de manu proiecerat,& egreſſæ ſunt ex eo aquæ, quibus hauſtis refocillauit ſp.ritũ, & vires recepit.Secundum hanc ſimilitudi-nem recordatus eſt iſte fortiu ſuorum, qui & ſecundum carnem infirmi & ignobiles, at ſecundum ſpiritum fortes & nobiles fu-erunt,& ita fortes in manu Chriſti fortiſsi-mi,vt cum paucis illis ita comminueret for titudinem ſeculi, ſicut ille Samſon deleuit mille viros in mandibula aſini. Vbi illos pro iecit,aut proieciſſe viſus eſt. quia permiſit occidi quaſi curam illorum negligeret, tũc [illegible] ſuit ipſe,id eſt eccleſia, quæ eſt cor-pus eius,& tunuit incidere in manus inimi-corum id eſt infidelium,contra quos illi dũ viuerent [illegible] verbo & opere magnum erant fir mamentum.Sic aperuit dominus ſepulchra eorum,vt crebra prodirent fluenta miracu-lorum,vnde eccleſia ſ[illegible] [illegible], & vires recepit,vt cõ[illegible] interdicere [illegible]. Chri ſtum deum [illegible],Deum non eſſe mortuo-rum,ſed viuorum.& quia fortes ſui omnes illi viuunt tunc & melius, quando mundo mortui ſunt. Ruent igitur(ait) in itineribus ſuis illi fortium ſuorum recordati, quia re-cordabitur & iſte fortium ſuorum,recorda tione bona & efficaci,vt probet quod illorũ vana fuerit,& [illegible] vera fortitudo, cum quibus Niniuen,id eſt mundum, ipſe iudica bit ſecundum veritatem præeuntis huius ſæ pedictæ præparationis. Ita fiet quod ſequi-tur.[Velociter aſcendent muros eius,& præ „ parabitur vmbraculum. Portæ fluuiorum „ apertæ & templum ad ſolum dirutum eſt,& „ miles captiuus abductus eſt,& ancillæ mina- „ bantur,gementes vt columbæ, & murmu- „ rantes in cordibus ſuis.] Literalis ſenſus de „ ſubuerſione illius Niniue manifeſtus eſt, quòd Niniue velociter muros eius Chaldæi aſcenderint, & propter obſidionem longiſsimam ad de-pellendos æſtus vmbracula ſibi præparaue-rint,& quod apertis portis Niniue, quæ in-ſtar flumi[illegible]num habebat ciuium multitudi-nem,i[illegible] [illegible] ſus hoſtis,vt forum aut ædes ſo-lemnes, id [illegible] fuerit & templum, & quòd mi-les [illegible] [illegible] abductus fit in Babylonem, & quod ancillæ,id eſt,per metaphoram mino-res vrbes,vel certè captiuæ mulieres minatæ ſunt ante ora victorum,tantuſq; terror fue-rit,vt ne in ſingultus quidem & vlulatum e-rumperet dolor,ſed intra ſe tacitè gemeret, & obſcuro murmure deuorarent lachry-mas in morem muſſitantium columbarũ. Sed in bello hominum, vt erant Babylonij contra Aſſyrios,poſtquam velociter aſcen-derunt muros, Ad quid illis præparari vm-braculum? Nam qui obſiderent,tamdiu ne-ceſſarium habent ad depellendos æſtus vm braculum ſibi com[illegible], donec muros ſiue aſcendendo,ſiue irruẽdo inuadere poſſunt. Ergo viri ſiue exercitus aſceſſores cæli, viri qui (vt ſupra dictum eſt) erant in coccine-is, ipſi ſunt, qui velociter muros Niniue aſcenderunt, & poſt eos nobis præparatum eſt vmbraculum. Manifeſtius dicendum, Martyres ſancti, Apoſtoli ſancti. Marty-res(inquam) ſancti, ſanctorum Apoſtolo-rum filij, ipſi ſunt, qui velociter aſcende-runt muros Niniue, quando nondum e-rant apertæ fluuiorum portæ, quod factum eſt poſtmodum, ſicut protinus ſequitur. Portæ fluuiorum apertæ ſunt. Clauſæ e-rant portæ fluuiorum, portæ populorum, portæ quas poſuerant, quas clauſerant hu ius mundi principes, Reges, & Tyranni, Cæſares atque Imperatores, vt fluuijs, id eſt, populis ad vias Euangelij quaſi [illegible], quæ colliđebantur in plateis [illegible] non [illegible] ceret. Edicta pendebant, [illegible] proſcri-ptiones in tabulis publi[illegible] [illegible], vt ſi quis ad Euang[illegible] [illegible], no-menque Chriſtianum ſu[illegible] talem aut aliam q[illegible] [illegible] [illegible] ſunt. [illegible] Hæc erat clauſura fluuiorum, id eſt, populorum,hæ portæ non apertæ,& hi fer-rei vectes portarum Non expectauerunt vi ri exercitus Domini, viri [illegible] & incly ti,vt portæ fluuiorum ſeſe aperirent,vt [illegible] n [illegible] pes populorum confitendi vel annuncian di Chriſtum licentiam darent. Velociter muros Niniue aſcenderunt,conſtanter prin cipum ſeculi leges ſupergreſsi ſunt,& Chri ſti nomen vltro intulerunt, non [illegible] rantes negotium iſtud corporibus ſuis fore per-

culoſum,

Quomodo Chriſtus fortiũ ſuorum recordatus.

Iudic. 15.

Matt. 22.

Niniue à Chaldæis capta.

Senſus myſticus huius hiſtoriæ.

Martyrum victoria.

culoſum imò præoptantes cum diſpendio corporum facere lucrum animarum. Aſcendentes comprehenſi ſunt, tenti ſunt, ante reges & iudices adducti ſteterunt, accuſati nõ negauerũt, interrogati Chriſtũ cõfeſsi ſunt, diuerſis pœnis afflicti, diuerſis mortibus addicti, nonnulli etiam afflati gratias egerunt. *1. Cor. 10.* Magnus ibi ſolis æſtus, ſed & præparabitur inquit vmbraculum. compoſitis namq; (vt ſuprà iam dictum eſt) agitatoribus illis, interdum refrigeſcebat æſtus perſecutionis. Exempli gratia, vt contigit Diocletiano, de regno eiecto, & Maximiano mortuo. Annuncio vobis, (ait moriens martyr inſignis) pacem eccleſiæ Chriſti redditam, Diocletiano de regno eiecto, & Maximiano hodie mortuo. Hoc erat præparari vmbraculum, quod non dimittebat eos tentari ſupra id, quod poterant, vel certius quàm poterant, ſed faciebat etiam cum tentatione prouentum, vt poſſent ſuſtinere. Quid multa? Imperante ſpiritu ſancto, ac dicente. Tollite portas principes veſtras & eleuamini portæ æternales, *Pſal. 23.* & introibit rex gloriæ tandem portę fluuiorum apertæ ſunt, & templum ad ſolum dirutum eſt. Portæ inquam, fluuiorum apertę ſunt, id eſt, leges principũ deletę ſunt, mortuis principibus qui illas cõtra nomen Chriſtianum ſcripſerunt. & eleuatæ ſunt portæ æternales, portæ bonæ, iuſtæ leges, per quas rex gloriæ Chriſtus introiret, piorum principum leges. Chriſtianorum imperatorum ſanctiones. Itaque templum ad ſolum dirutũ eſt, idololatriæ cultus deſtructus eſt Portis enim apertis, eruperunt fluuij. malis legibus remotis meliorıbuſque datis, quæ non prohiberent, imò prædicarent Chriſtum coli, certatim ad fidem confluxerunt populi, & ita deturbatus eſt adulter Iupiter cum Iunone & Venere, & omni ſua turpi progenie, & templa dæmonum aut in Chriſti eccleſias conuerſa ſunt. Tunc miles captiuus abdu- *Rom. 6.* ctus eſt, abductione bona, captiuitate beata, vt qui liber iuſtitiæ fuerat, & huic Niniue, id eſt, huic mundo, ſuo & diabolo militauerat, ſeruus iuſtitię fieret, & Deo creatori ſuo militaret. Et ancillæ eius minabantur, id eſt, humiles ſiue ignobiles ſeculi, ante currum ſupra dictum boni captiuatoris Chriſti ducebantur. De qualibus Apoſtolus. Quæ in- *1. Cor. 1* quit ſtulta ſunt mundi elegit Deus, & quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt, deſtrueret. Nõ hoc dicitur, quòd ita elegerit ignobiles, vt nollet eligere nobiles. nam & miles captiuus abductus eſt, & ancillæ eius minabantur, id eſt, nobiles pariter atque ignobiles abſq; acceptione perſonarum victoris Chriſti ſeruitio ſubijciebantur ſed hoc dicit Apoſtolus, quod in initio euangelij non prius nobiles, ſed ignobiles Deus elegit. Cur hoc? Vt non glorietur omnis caro in cõſpectu eius, quod vtique futurum erat, ſi nobiles prius vocati, & per eos ignobiles ad Chriſti-

dem fuiſſent adducti.

Quod protinus ſubiungit, gementes vt *Gementes vt columba* columbæ, murmurantes in cordibus ſuis, tã de milite, quam de ancillis, id eſt, tam de nobilibus, quàm de ignobilibus debet intelligi. Quid autem gementes, vnde murmurantes? Non vtique quod captiui abducti ſunt, vel quod minentur ante currum triumphatoris huiuſmodi, ſed inde gementes, quod ab iſto Domino ſibi incognito liberi, & Niniue, hoc eſt, mundi huius ſerui, fuerunt, & ſuper hoc murmurantes in cordibus ſuis, id eſt, ſemet ipſos reprehendentes in conſcientijs ſuis. Murmurare namque interdum *Murmur bonum.* in bono accipitur, vt illic. Ipſi diſpergentur ad manducandum, ſi vero non fuerint ſaturati, & murmurabunt. Quod eſt dicere, Ipſi *Pſal. 58.* qui conuerſi erunt, diſpergentur ad manducandum, id eſt, alios prædicatione ſua ſibi incorporandum. & ſi non fuerint ſaturati, hoc eſt, ſi prædicatio eorum non fructificauerit, conquerentur, & dolebunt. Itaque & hic cum dicit gementes vt columbæ, murmurantes in cordibus ſuis, ſic rectè intelligitur, ac ſi diceret, conquerentes ac dolentes de peccatis præteritis, & ſemetipſos, vt dictum eſt, reprehendentes in cõſcientijs ſuis. Nam licet gratia victoris, & triumphatoris ducentis eos, non ignorent ſe eſſe ſaluatos, non tamen obliuiſcuntur, quales fuerint, & ſuper hoc dolere & conqueri non deſinunt in cordibus ſuis. Exempli gratia, vt ille, qui dixit, imò quotidieque confitetur & dicit. Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum *1. Cor. 15.* dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecu *1. Tim. 1.* tus ſum Eccleſiam Dei. Item, Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Pro huiuſmodi rectè dicuntur gementes, non vtcunque, ſed gementes vt columbæ. Columba namq; gemitum pro cantu habet, & iſtis ita gemere valdè dulce eſt, ita vt quando canunt quippiam in laudem captiuatoris ſui. Verbi gratia, vt illud. Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem, *Pſal. 67.* ſiue iuxta aliam tranſlationem, aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem. quando (inquam) tale quid canunt, tũc demum ſe legitime cecinisse ſciant, quando voces canentium ſingultus animæ violenti, nimiſque vltronei, crebro interrupiunt, & de oculis lachrymas eliciunt. Ibi ſunt gemitus ſimiles gemitibus columbæ, quæ neſcit niſi gemendo canere, vel canendo gemere, tamque dulce eſt hoc & ſuaue, vt Pſalmiſta *Pſal. 41.* teſtatur. Fuerunt (inquiens) mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Vbi talis [illegible] captiuitas abducta eſt, qualis remanet [illegible] ue? Ait, [Et Niniue quaſi piſcina aquarum [illegible] aquę eius, [illegible] vero [illegible] non eſt, qui reuertatur Diripite aurum, diripite argentum, & non eſt finis diuitiarum [illegible] præ [illegible] omnibus vaſis deſiderabilibus. [illegible] &

cætera

cætera quæ ſequuntur. quæ contra Niniuen dicuntur, talia ſunt, vt rectè dictum intelligas in titulo prophetiæ, onus Niniue. Onus quippe eſt Niniue, id eſt, condemnatio multitudinis vniuerſæ, multitudinis innumeræ, cuius quantitatis comparatione pauci ſunt, qui ſupradicto modo de Niniue exierunt vel exeunt, qui mundum damnatum, & extremo iudicio damnádum reliquerunt aut relinquunt. Qualis eſt, qualis remanet, qualis inuenienda & iudicanda eſt iſta Niniue? Quaſi piſcina aquarum, inquit. Aquarum nomine quanquam populi ſolent intelligi, tamen quoniam ſequitur, & non eſt finis diuitiarum, commodius intelligitur affluentia rerum. Culpatur Niniue, culpatur mundus, & Niniue cupiditatis arguitur, dum dicitur, quaſi piſcina aquarum, id eſt, inſatiabile receptaculum diuitiarũ, propter quas contempſit Deum. Aquę inquit, eius. Quid aquæ eius? Eclipſim, id eſt, defectionem dictionis feciſſe videtur. Eclipſim namque dicunt grammatici defectum dictiõis, in quo neceſſaria verba deſunt, vt cui pharetra de auro. Deeſt enim erat. Hęc in diuinis ſermonibus non inuſitata eſt, vt in Pſalmo: Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neq; à deſertis mõtibus. Deeſt enim, patet locus effugij. Et in Euangelio. Si ergo videritis filium hominis aſcendentem, vbi erat prius. Ita & hic, cũ dicit, aquæ eius, nec[illegible]ria verba deſunt, quæ eiuſmodi eſſe de[illegible]nt, colligitur ex eo quod ſequitur: Ipſi verò ſugerunt, per hoc namque datur intelligi, quod dicere velit, quia aquæ Niniue, id eſt, diuitię impiorum, & gloria ſiue voluptates eorum, omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, cuncta quæ ſub ſole ſunt, hic remanent, & non eos morientes ſequuntur, iuxta illud. Quoniam cum interierit diues homo, non ſumet omnia, neq; deſcendet cum eo gloria eius. Hic, inquam, remanet, ipſi verò fugerunt. Quid eſt, fugerunt? Cito mortui ſunt. Stultè (inquit Deus) hac nocte repetent animam tuã abs te, quæ autem præparaſti cuius erunt? Eleganter breuitatem vitæ hominis, ſanctus ſcripturæ ſpiritus fugam nominare conſueuit, vt illic. Qui videlicet homo quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra. Item. Dies mei velociores fuerunt curſore, fugerunt & nõ viderunt bonum. Multum ergo aquæ Niniue infideles ſunt, quæ non ſequuntur amatorem ſuum. Econtra de aquis bonis, quæ non piſcinarum ſiue ciſternarum, ſed fontium viuentes aquę ſunt. Nimirum conſtat, quia fideles ſunt. Siquidem poſſeſſorem ſiue amatorem ſuum non relinqnunt morientem, ſed cum eo vadũt, & ſequuntur eum ad excelſa, & ibi trãſeuntem. Iſte (inquit alius propheta) in excelſa habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas eius, panis ei datus eſt, aquæ eius fideles

Aquæ Niniue diuitiæ dicuntur.

Pſalm. 74.

Ioan. 6.

Pſalm. 48.

Lucæ 12.

Iob 13.

Ibid. 9.

Aquæ bonæ & fideles.

Eſaie 33.

ſunt. Miro autem modo, quia dixerat, ipſi verò ſugerunt, id eſt, velociter nudi, & nihil ſecum portantes, de hac vita trãſierunt. miro (inquam) modo & dum hoſtili irriſione inclamat eis dicẽs. State ſtate, diripite aurum, diripite argẽtum. Quanta enim & quã hoſtilis irriſio eſt taliter fugientibus, quos turbo mortis nimis inuitos abripit, inclamare, ſtate ſtate. & quanto acerbius eſt dicere, diripite aurum & diripite argentum, quàm dicere, diripuiſtis aurum, diripuiſtis argentum. Licet hoc etiam ſatis acerbum ſit dicere in tali fuga eorum. State ſtate, inquit, ſtatimq; ſubiungit. Et non eſt qui reuertatur. Diripite (ait) aurum, diripite argentum, ſtatimq; annectit. Et non eſt finis diuitiarum præ omnibus vaſis deſiderabilibus, quibus verbis inſatiabilis eorum fuiſſe auaritia declamatur. Multum vehemens & omne rhetorum ſecularium grandiloquiũ excedens, eſt iſta redargutio, qua ſub nomine Niniue ſpiritus ſanct' ſanctorum paracletus in iſto ſui nominis propheta redarguit mundum de peccato, adhuc addens. [Diſsipata & ſciſſa & dilacerata, & cor tabeſcens, & diſſolutio genuum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium ſicut nigredo ollæ.] Parum erat arguere de ſolo auaritiæ peccato, niſi & de vniuerſitate malorum argueret, quorum vtique auaritia radix eſt. Septem nanq; dictionibus grandiſonis, quo videlicet numero vniuerſitas deſignari ſolet, mala omnia quæ auaritiam conſequuntur, & quorum ipſa radix eſt, vehementer declamat. Primo dicit eam diſsipatam, ſecundo ſciſſam, tertio dilaceratam, quarto cor tabeſcens, quinto diſſolutionem genuum, ſexto defectionem in cunctis renibus, ſeptimo facies omnium eſſe ſicut nigredinem ollæ. Diſsipata enim eſt in conſtanti actione, ſciſſa tam ſectarum quàm odiorum contrarietate, dilacerata rapinarum & cædium mutuarum aſsiduitate, & cor tabeſcens mœrore inuidiæ, diſſoluta habens genua diſſolutione diffidentiæ, defectionem in renibus cunctis, ita vt nulla ſit virtus continentiæ. Quantum enim in ſuperbia tumuit, tãtum in libidinem fluxit. Quod vltimum poſuit, & facies omnium ſicut nigredo ollæ, idem eſt ac ſi diceret, omnes diabolo ſimiles exiſtere. Nam ad Hieremiam loquitur dominus. Quid tu vides? Et dixi, inquit, Ollam ſuccenſam ego video, & faciem eius à facie aquilonis. Et dixit domin' ad me. Ab aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ. Olla ſuccenſa ab ipſo vicento ſuc iugem retinet nigredinem, longè nimiumque diſsimilis auro vel argento, quod ex incendio maiorem & magis lucidam reportat puritatem. Ita diabolus & tota ciuitas eius, totus hic mũdus in maligno poſitus, de ipſis malis ſuis peior efficitur, multum diſsimilis ciuitati Dei, quę tunc pulchrior appa-

Hoſtilis irriſio.

Mala quæ auaritiã ſequuntur.

Hier. 1.

Olla ſuccenſa.

ret, quan-

ret, quando excoquitur igne tribulationis inſtar auri vel argenti, quod (vt iam dictum eſt) probatum per ignem amplius eniteſcit. Quis dinumerare poſsit calamitates mundi miſeri, quas iſti, paucis, id eſt, ſeptem dictionibus declamauit? Sunt hiſtoriæ, libri legútur diuini & ſeculares, mala hæc recenſentes, malorumq́; cauſas quatuor animi paſsiones, dolorem ſiue triſtitiam, timorem, gaudium, ſpem. Ex iſtis quatuor paſsionibus, vt ipſi quoq; ſeculares ſentiunt, mala huius mundi oriútur, quas videlicet paſsiones cógruis hic deſcriptionib. inſinuari dum pręmiſsis malis dicendo, diſsipata & ſciſſa & dilacerata, ſubiungit quatuor hæc, & cor tabeſcens, & diſſolutio genuum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium ſicut nigredo ollæ. Ná cor tabeſcens quid aliud eſt, quàm triſtitia ſiue dolor aut inuidia? Porrò diſſolutio genuum, timor huius ſeculi eſt, & qui timorem illum habet, ſinedubio ad omne opus virtutis genibus diſſolutus eſt. Gaudium ſeculi maximè in renibus eſt, & proinde defectioné in cunctis renibus, voluptates inexplebiles intelligimus. Spes mũdi non mundo, ſed in dæmonib. fuit, & dæmonum thecis. i. ſimulachris, de quib. quia ſcriptum eſt. Similes illis fiant qui faciút ea, & omnis qui confidet in eis, rectè & hic dictum intelligimus, & facies omnium ſicut nigredo ollæ, id eſt, ſimiles illi ſunt in quo ſperant, in quo confidunt diabolo denigrato, & tenebrarum principi. Quis illas legés hiſtorias, imò tragœdias truces & ſanguineas, non exhorreſcat, atq; admiretur, quomodo mũdus ſubſiſtat? Adhuc malũ quoddam eſt huius mundi, quod nondum dixit, malum peius omnibus malis, malum quod reum hunc mundum conuicit, & excuſationem tollit de omnib. malis. Quod eſt illud malum (Nimirum quia venientem ad ſe ſaluatorem filium Dei non recipit. Malũ iſtud enunciaturus ſpiritus ſanctus, miro modo vocem ſuam mutat, quia malum iſtud cæteris malis diſsimile eſt, & idcirco voce mutata, tãquam iudiciali actione, cum iudiciaria maieſtate exclamando percunctatur, percunctando exclamat. [Vbi eſt habitaculum leonum, & paſcua catulorum leonum. Ad quam iuit leo, vt ingrederetur illuc catulus leonis, & nõ eſt qui exterreat. Leo cepit ſufficienter catulis ſuis, & necauit leænis ſuis, & impleuit præda ſpeluncas ſuas, & cubile ſuum rapina.] Iuxta literam de Niniue dicitur, quod habitaculum regum fuerit aula nobilium, ad quam perrexit leo rex Babylonis. i. Nabuchodonoſor, & catulus leonis ſubreguli quiq; eius, & non fuit qui eis reſiſteret. Secundum anagogen de leone, qui ad iſtum mundú venit, quod ſentimus ſcrupuloſè dicimus, quia videlicet cum leonem hunc diabolú noſtri maiores intellexerunt, nos illum leonem, nos illum catulum leonis intelligi pręoptamus, de quo patriarcha Iacob. Catulus (inquit) leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti. Requieſcés accubuiſti leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Nam iſte ſolus reuera ille leo eſt, quem non eſt qui exterreat, & iſte impleuit præda ſpeluncas ſuas, & cubile ſuum rapina, quia ad prædam, inquit, fili mi aſcendiſti. & ipſe de ſemetipſo. Ego, inquit, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Igitur quoniam hactenus ſub nomine Niniue arguatur mundus de peccato, dicendo: & Niniue quaſi piſcina aquarum, &c. pulchrum nobis eſt intelligere, quòd nox arguatur de iuſtitia dicendo: ad quam iuit leo, vt ingrederetur illuc, vbi ſubaudiendũ eſt, & à Niniue, id eſt, ab hoc mundo nõ eſt ſuſceptus. Nam in hoc eſt iuſtitia DEI, quod iuxta veritatem ſuæ promiſsionis, quæ ad patres facta eſt, Chriſtus in hunc mundum venit, quo facto verax Deus iuſtificatus eſt in ſermonibus ſuis, & de hac iuſtitia mundus arguitur, quòd eam non ſuſceperit. Nam per ordinem dicta ſequamur. Vbi eſt, inquit, habitaculum leonum, & paſcua catulorũ leonum. Cum multa ſint vel fuerint habitacula Niniue, id eſt, multæ ciuitates huius mundi, quę & leonum, & catulorum leonum, & vrſorum, & pardorum, omniumq́; ferarum ſeu beſtiarum habitacula ſiue paſcua meruerint dici, vnum tamen nominatim libenter hic inquiri intelligimus habitaculú leonum, & vnam paſcuá catulorum leonum, ita vt & ipſum habitaculum certum ſit nominatum, & ipſi leones ſiue catuli leonum quid egerint, & qui, vel quando fuerint, nó ſit incognitum. Arbitramur nanque, quòd ipſa fuerit Hieruſalem eandem ob cauſam rectè dicta vel dicenda Niniue, ob quam dicitur Sodoma & Aegyptus, ſicut in Apocalypſi habemus. Et corpora, inquit, eorum ponent in platea ciuitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi & dominus eorum crucifixus eſt. Eandem, inquã, ob cauſam vocatur Niniue, & enim ipſa erat mundus, qui crucifixo domino eſt gauiſus, quéadmodum dixit diſcipulis ſuis. quia plorabitis & flebitis vos, mundus autẽ gaudebit. Quando iuit ad eam leo ſiue catulus leonis, vt ingrederetur illuc? Nimirum quando deſcendit de cælis, & de gente illa incarnatum eſt verbum Dei, vtiq; leo & catulus leonis, id eſt, deus fortiſsimus, & filius Dei fortiſsimi, vt ingrederetur illuc, quod videlicet ipſa noluit, vndè & Ille dicit ei. Quoties volui congregare filios tuos, quémadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Leonis eiuſdem ſiue catuli leonis quòd verè ſit vel fuerit fortitudo magna, breuiter prædicatur, cũ dicitur, & non eſt qui exterreat. Solus enim iſte dicere potuit. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quomodo iſte

Quatuor animi paſſiones, omnium malorũ cauſa.

Pſalm. 113.

Mundi peccatũ inexcuſabile.

Leo Chriſtus.

Gen. 49.

Ioan. 12.

Quomodo Hieruſalẽ dicitur Niniue.

Apoc. 11.

Ioan. 16.

Matth. 23.

Ioan. 12.

do iſte

do iſte leo cepit ſufficienter catulis ſuis, & necauit leænis ſuis? Quomodo impleuit præda ſpelúcas ſuas, & cubile ſuum rapina? Ad prædam, inquit, fili mi aſcendiſti, id eſt, exaltatus es in cruce, infernum cōfregiſti, & expoliaſti, atque atrium illius fortis armati, tu fortior inuadens vniuerſa arma eius, in quibus cōfidebat, diripuiſti, & ſpolia diſtribuiſti. Cepit igitur leo ſufficienter catulis ſuis, id eſt, idem Chriſtus apoſtolis vel prædicatoribus ſuis, quibus moriendo, & ſpiritum ſanctum tribuendo, virtutem dedit, & viā fecit, quatenus per mundum vniuerſum miniſterium explerēt eiuſdem direptionis ſuę ſiue expoliationis. Cepit, inquam, ſufficienter, quia nullus eorum defuit aut deerit, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, nullus omninò deeſt, quin eoſdē, quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri ſibi, vocet, iuſtificet, atque magnificet. Quomodo autem & necauit leænis ſuis, vel quibus leænis ſuis? Nimirum [vna leæna, & multæ eius leænæ, vna eſt eius eccleſia, & multæ quæ per orbem particulares ſunt eccleſiæ, quibus quicunq; incorporantur, eo modo necantur, quem ſignificans ſpiritus Petro dicebat: Surge Petre, occide, & māduca. Hæc eſt præda qua ſpeluncas ſuas impleuit, & hęc rapina quę cubile ſuum impleuit. Speluncas, inquam, ſuas, id eſt, manſiones quæ in domo patris eius multæ ſunt, & cubile ſuum, id eſt, paradiſum deliciarū. Illic prædam ſuam depoſuit, illic rapinam ſuam collocauit, prædam vtique iuſtam, & rapinam cum iudicio raptam, quia non aliena prędatus eſt aut diripuit, ſed ſua iniuſtè adempta, rectè ſibi reſtituit. Quis ſatis vt dignum eſt, vt ſeſe res habet, acrimoniam percunctationis huiuſce perſenſit, cum propter cauſam huiuſmodi proclamamus. Vbi eſt (inquit) habitaculum leonum, & paſcua catulorum leonum eius. Qua intētione hic dictūm putamus, vbi eſt? Duobus autem modis dicitur, vbi eſt. Aliàs quidem, dum quis requiritur vt arguatur, velut cum Adam requirens dominus ait, vbi es. Aliàs autem, cùm idcirco requiritur, vt iam non eſſe oſtendatur, quemadmodum in Iob dicitur. Si aſcēderit vſq; in cælum ſuperbia eius, videlicet impij, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur, & qui eum viderant dicent. Vbi eſt? Velut ſomnium auolans non inuenietur. Vtrolibet horum modo hic dicatur, nunc vbi eſt habitaculū leonum? Multum ad cauſam, quam præmiſimus, attinet. Veruntamen quoniam iam diximus Naum interpretari conſolatorem, & paracletum ſpiritum ſanctū in hoc ſtare, vt arguat mundum de peccato & de iuſtitia & de iudicio, & delectat magis hoc ſentire, quod dicēdo: vbi eſt, idcirco requiratur illud habitaculum leonum, & illa paſcua catulorum leonum, pro eo quòd leonem iam dictūm venientem, vt ingrederetur illuc, leonem de tribu Iuda Chriſtum, cum viderent eum quaſi agnū malè ſuſceperunt, tanquam leones & catuli leonum. Suſceperunt me (ait) ſicut leo paratus ad prædam, & ſicut catulus leonis habitans in abditis. Leones illi pōtifices, & catuli leonum phariſæi fuerunt. Habitaculum leonum ciuitas Hieruſalem, paſcua leonum templum opulētum. Ibi nanque prædam de populo faciebant, & ob eandem cauſam ita paſcua catulorū leonum, ſicut rectè dicta eſt, & erat illa domus ſpelunca latronum. & reuera vbi arguitur mundus, rectè ipſa redargutio ab illo tali leonum habitaculo incipitur, quia veniens ad hunc mundum leo de quo iam diximus, leo de tribu Iuda Chriſtus, ſuam illi habitaculo præſentiam corporalem exhibuit, vt primùm ingrederetur illuc, & deinde in omnes gentes pœnitētia & remiſsio peccatorum prędicaretur in nomine eius. Fatui leones, & ſtulti catuli leonum, qui propoſitum illius auertere putauerunt, occidendo illū. nam ille moriendo cepit ſufficienter catulis ſuis, vndè iam dictum eſt & de ipſo quoque habitaculo leonum tam ſufficienter cepit, vt nullus deeſſet de omnibus quos habere voluit. Etenim crediderunt, inquit Lucas, quotquot præordinati erant ad vitam æternam. Igitur primò (vt iam dictum eſt) arguendum erat illud habitaculum leonū, & ita, vt perditionis mundi ſiue iudicij, quo mundus iudicandus eſt per ignem, fieret exemplum. Hoc eſt quod confeſtim requiſito, & quaſi aſtante reo illo leonum habitaculo, talem edidit ſententiam. [Ecce ego ad›› te dicit dominus exercituum, & ſuccendam›› vſque ad fumum quadrigas tuas, & catulos›› tuos comedet gladius. Exterminabo de ter›› ra prædam tuam, & non audietur vltra vox›› nunciorum tuorum.] Sententia hæc iam du›› dum ſuper illud habitaculum venit, & euētum eius totus orbis audiuit. Ecce, inquit, ad te dicit dominus exercituum. Quis ille dominus exercituum hæc dicit, niſi ille leo, qui (vt iam dictum eſt) iuit ad eam, cui hæc dicit? Nam ipſe eſt dominus exercituum, & competenter nunc ſeipſum nominauit dominum exercituum, dum dicit. ecce ego ad te, venio cum exercitu Romanorum. Mei nanque non ſolùm exercitus angelorum, verumetiam exercitus hominum, exercitus cunctarum gentium mihi q; militant, etiam dum neſciunt, meamque voluntatem faciunt, dum gens in gentem, & regnum conſurgit aduerſus regnum, mi o- q;ue modo iuſtis iudicijs meis, non iuſta; ſed valde iniuſta intentione ſua, ſeruiunt. Ecce ego, inquam ad te, non iam vt agnus, ſicut prius in multitudine miſericordiæ, ſed tanquam leo cum exercitibus ſuis, cum exercitibus Romanis, in ira & iuſto furore. Talis ecce ego veniam ad te, & ſuccendam vſque ad fumum

Lucæ 11.

Rom. 8.

Act. 10.

Quæſtio vbi eſt, dupliciter ſit.

Gen. 3.

Iob 20.

Hieruſalē habitaculū leonum.

Ioan. 16.

Pſalm. 16.

Act. 13.

Dominus exercituū Chriſtus.

ad fumum quadrigas tuas, & catulos tuos comedet gladius. Hoc ego ſaciam per man' exercituum meorum, per manus Romano rum. Quadrigas tuas, id eſt, ſuperbiam tuá, ciuitates tuas, & omnia ſuperbiæ tuæ inſtru menta, ipſumq́; templum, elationis tuæ currum præcipuum, ſuccendam vſque ad ſum mum, id eſt, non ita vt extinguatur, & rema neat ſemiuſtum, vt fieri ſolet, quando concurrentibus auxilijs, antequã cuncta deuoret, extinguitur incendiũ, ſed ita vt omnib. conſumptis, & materia deficiẽte morientis ignis, reliquiæ conuertantur in ſauillam & *Gen. 19.* fumum, videlicet ſecundum Sodomorum exemplum, de quib. ita ſcriptum eſt. Abraham autem conſurgens mane, vbi ſteterat prius cum domino, intuitus eſt Sodomam & Gomorram, & vniuerſam terram regionis illius, viditq́ue aſcendentem fauillam de terra, quaſi fornacis fumum. Sicut nullus fuit, qui extingueret Sodomam, vel propter quem deberet Deus parcere illi regioni, egreſſo Loth cum ſuis, ita nullus erit, qui me ſuccendente extinguat te, ad quam iui, & à qua receſsi, & vſque ad fauillam & ſumum ardebis, & tũc catulos tuos, id eſt, filios qui in te ſunt, comedet gladius, id eſt, cadent in ore gladij, & qui ſuperfuerint, captiui ducẽtur in oẽs gẽtes. Exterminabo de terra prædam tuã. Quã prędam tuã, niſi domum tuá, domũ quondã meam, quę cum deberet vocari vel eſſe domus orationis, tu ſpeluncã latronum feciſti. Illam talem prædam tuã ita exterminabo, vt non ſit, vt non remaneat lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Et non audietur (ait) vltra vox nunciorũ tuorum. Nuncios, quos gręcè dicimus angelos, ſacerdotes intelligimus, iuxta illud in Malachia. *Nuncij ſacerdotes, qui & angeli.* Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum eſt, eiuſmodi nũciorũ ſiue angelorũ quondã vox audiebatur, qã *Malach. 2.* videlicet ſacerdotes hoſtias immolãtes pro populo orabant, & exaudiebantur, ſed vltra (inquit) vox eorum non exaudietur, & neque preces, neque ſacrificia de manibus eorum ſuſcipientur. Hinc eſt quod in Eſaia *Eſaiæ 1.* loquitur. Et cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiã, manus enim veſtræ plenæ ſunt ſanguine. Proinde cum dicit, vox nunciorum tuorũ, pariter intelligendum eſt, & non iam meorum. Olim quippe ſacerdotes illi templi, ſicut & prophetæ, dicebantur & erant nuncij domini. De ſacerdotibus iam ante dictũ eſt exemplum, labia ſacerdotis, &c. Porrò de prophetis illud exemplum ſiue teſtimonium eſt. Et dixit Aggeus nuncius domini *Aggæi 1.* de nuncijs domini, &c. Olim (inquam) erat, vt dicerentur illius templi ſacerdotes ſiue prophetæ, angeli ſiue nuncij domini, ſed ex quo ciuitas vel gens illa Chriſtum negauit ante faciem Pilati, iam non ſunt nuncij domini, & idcirco vox nunciorum ſignanter tuorum dixit, & non iam meorum, debet ſubintelligi.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN NAVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

Romano. 1. EVangelio Chriſti, in quo reuelatur (ait Apoſtolus) ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiã hominum, eorum qui veritatẽ in iniuſtitia detinent, quorum in hoc propheta ſub nomine Niniue intelligimus vniuerſitatem, magnum & euidens eſt veritatis teſtimonium, id quod (ſicut in antedictis oſtẽdimus) manifeſtum euſdem iræ primi Iudæi ſubierunt iudicium. Verax Chriſtus, & veridicus Chriſti *Ibidem 2.* Apoſtolus, in quo Chriſtus iamdudum loquebatur. His (inquiens) qui ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, ſtatimq́ue ſubiungens, Iudæi primum & Gręci. Sicut prędixerat, ſicut præſcripſerat, Iudæi primum, ita factum eſt. quia cum Iudæus & græcus, ſiue Iudęus & gentilis malum operans, ipſe ſit mundus damnatus & damnandus, primus iam damnationis partem ſubijt Iudæus, ita vt dubium iam non ſit, vel eſſe debeat, quin ſubditus ſit & Græcus, quando pariter in fine ſeculi ambo iudicabuntur. Plurimum hoc valere arbitramur ad elucidationem prophetiæ huius, vt in cæteris quoque quæ deinceps ſequuntur, ſine dubio prædicantia irã & indignationem, tribulationem & anguſtiam, in omnem animam hominis operantis malum, ſemper illud memoriter teneamus, Iudæi primum & Gręci.

"Græci. Sequitur. [Væ ciuitas ſanguinum, "vniuerſa mendacij dilaceratione plena, nō "recedet à te rapina.] O ciuitas ſanguinum, ciuitas diaboli, contraria ciuitati Dei. Omnis anima hominis operātis malū, Iudæi primū & Græci. Væ tibi propter hoc ipſum, quod es ciuitas ſanguinum, quia videlicet ſanguinem effudiſti, & in ſanguinibus ædificata es. Tu primum ô omnis anima Iudæi malum operantis, ciuitas ſanguinum es, plus quàm omnis anima Græci, ex quo Chriſtum occidendo, patrum tuorū, qui prophetas & iuſtos occiderunt, menſuram impleuiſti, vt veniret ſuper te omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt à ſanguine Abel iuſti. Væ tibi, quia tu es ciuitas ſanguinum (vt iam dictum eſt) non tantum eo modo, quo anima Græci ſiue gentilis, ſed abundantius, quia Græcus ſiue gentilis, qui martyrum ſanguinem fudit, legem non habuit, promiſsiones ignorauit. Tu legem habens, promiſsiones audiēs, & prophetas, & ipſum dominum prophetarum occidiſti. Et vniuerſa quidem ciuitas mendacij dilaceratione plena, ſed tu anima Iudæi abundātius quàm anima Græci, quia Græci quidem anima in pluribus veritatem Dei in iniuſtitia detinuit, ſiue in mēdacium commutauit, & cum cognouiſſet Deum, non ſicut Deum glorificauit, aut gratias egit. Tu autem ipſam veritatem de carne tua ortam, & vidiſti & odiſti, & mendacijs circundediſti, & mendaci occaſione ad mortem tradidiſti. Non dico ciuitas mendacio plena, ſed dico, quod plus eſt, mendacij dilaceratione plena, quia neque omnis Græcus vno modo mentitur, ſi ipſum mendacium in plures apud eum ſectas ſcinditur & dilaceratur, neque omnis Iudæus vno modo de ſanctis ſcripturis mentitur, ſed nunc aliud, & nunc aliud confingit, vt effugiat, quoties illum quiſpiam veritatis, quæ Chriſtus eſt, miles ſtrenuus inſequitur. Væ tibi, quia non recedet à te rapina, id eſt, remittetur tibi rapacitatis vel auaritiæ culpa, quæ tibi malorum omnium radix extitit, & cauſa homicidarum, propter quę tu ciui-"tas ſanguinum vocaberis, & verè es. [Vox "flagelli, & vox impetus rotę, & equi fremē-"tis, & quadrigæ feruentis, equitis aſcenden-"tis & micantis gladij, & fulgurantis haſtæ, & "multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ, "finis non eſt cadauerum.] Tam pulchra (inquit beatus Hieronymus) iuxta Hebraicum & picturæ ſimilis, ad prælium ſe præparantis exercitus, deſcriptio eſt, vt omnis ſermo meus ſit vilior. Qualiſcunque fuerit, quantumcunque terribilis extiterit ille exercitus Babylonis, qui Niniuen in tempore illo ſubuertit, nullam poteſt habere comparationem ad magnitudinem fortitudinis, iræ & indignationis, anguſtiæ & tribulationis, quæ ſuperueniet vniuerſo orbi in die iudicij vniuerſalis, quo tendentem prophetiæ ſpiritum, noſtri conantur ſequi præſentis intentio ſermonis. Vox (inquit) flagelli, vox impetus rotæ. Vbi vocem, quam dicit, audierat iſte? Nimirum intus audiuit, in interiore homine audiuit, vbi ſunt vel eſſe debent aures audiendi myſteria regni Dei, quales dominus requirebat, clamans ad turbas. Qui habet aures audiendi audiat. Sunt autem de victrici parte voces ſeptem. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, vox equi frementis, vox quadrigæ feruentis, vox equitis aſcendentis, & vox micantis gladij, & vox fulgurantis haſtæ. Nam quod ſequitur. Et multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ, & finis cadauerum non eſt, afflictę partis miſerię ſunt. Per hunc ſeptenarium numerum vocum, vniuerſitatem intelligimus cōmotionum, quæ magnæ Niniue, id eſt, mundi huius præcurrent excidium, ſecundum hæc verba veritatis, quæ tranſire non poſſunt. Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, &c. vſque, nam virtutes cælorum mouebuntur. Et quoniam iam diximus ſecundum Apoſtolum, venturam eſſe iram, in omnem animam operantis malum, Iudęi primum & Gręci, oportunè nunc ad memoriam redit. quia ſicut Ioſephus refert, toties voces Iudęus audiuit, quando accepturus erat primitias damnationis, id eſt, quando in excidium Hieroſolymorum venturi erant Romani. Ieſus (inquit) filius Aman plebeius & ruſticus, cum ad feſtum diem veniſſet, quadriennium prius quàm bellum gereretur, repentè exclamare cœpit, vox ab oriente, vox ab occidente, vox à quatuor ventis, vox in Hieruſalem & templum, vox in maritos nouos, nouaſque nuptas, vox in omnem hunc populūm. Septima vox erat magis continua, vę vę Hieroſolymis. Quocunque ſpiritu ille attonit⁹, voces illas declamauerit, nos & illarum & iſtarum ſeptenario numero vocum deſignatam intelligimus, illic primum Iudęo, hic Iudęo pariter & Gręco, malorum ſiue miſeriarum vniuerſitatem, quę tunc vniuerſo orbi ſuperuenient. Non quidem equis & quadrigis, cęteriſque rebus bellicis, quę hic declamantur, ad iudicandum hunc mundum, Deus vtetur. ſed ſicut iuſtum eſt, vt per quas res peccauit hic mundus ſuperbus ac ſanguineus, earundem rerum nominibus terrores illi prędicentur, cum quibus eſt iudicandus. Iuxta hunc ſenſum & illud dictum accipimus. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Similiter namque dici conuenit. Omnes, qui abutentes potentia flagellauerint, & imperium rotę, & equum frementem, & quadrigam feruentem, & equitem aſcendentem, & micantem gladium, & fulgurantem haſtam agitauerint, ſiue librauerint, maximè ſuper eos qui domini Dei ſunt, & flagello inundante, & ro-

Ciuitas ſanguinū, Hieruſalem. *Matth. 23.* *Rom. 1.* *Mendacij dilaceratione plena.* *Quātus terror in nouiſsimo iudicio.* *Matth. 13.* *Voces ſeptē in parte victrici.* *Luca 21.* *Hier. 2.* *Ioſephus de bel. iud. li. 1. cap. 17.* *Matth. 26.*

ta impetente,& equo fremente,& quadriga
feruente,& equite aſcendente, & gladio mi
cante, & haſta fulgurante peribunt, & ipſi
interfecti,& graui ruina preſsi iacebunt,nec
erit finis cadauerum, quia in ſempiternum
cadauera erũt,quia morte ſempiterna mor-
tui,vera vita,quæ Deus eſt, ſine fine care-
" buot.Sequitur.[Et corruent in corporibus
" ſuis, propter multitudinem fornicationum
" meretricis ſpecioſæ, & gratæ, & habentis
" maleficia,quæ vendidit gentes in fornica-
" tionibus ſuis, & ſamilias in maleficijs ſuis.]
Corruent(inquit)in corporibus ſuis, ſcili-
cet in ara tremendi iudicis, ad cuius aduen-
tum omnes homines reſurgere habẽt cum
corporibus ſuis, & in infernum corruere,
omnes impij cum ipſis, in quibus peccaue-
runt, corporibus ſuis. Quam ob cauſam?
Propter multitudinem(inquit) fornicatio-
num meretricis ſpecioſæ, & gratæ, & ha-
bentis maleficia.Quæ eſt illa meretrix? Cu- *Meretrix cupiditas.*
piditas.Quæ enim alia meretrix dici poteſt,
vel cogitari, cum qua mundns iſte à crea-
tore ſuo recedens fornicatus ſit? Ipſa eſt,
quæ adornata multis & pulchris creatura-
rum inſtrumentis, mundum infelicem per
concupiſcentiam carnis, & concupiſcenti-
am oculorum multipliciter decepit, ita vt
ſeruire ſaceret eum creaturæ potius quàm
creatori. Specioſa namque videtur,& grata
eſt oculis eorum corruptis,& animis ambi-
tioſis,qui attendere nolunt vel perpendere
quanto ſpecioſior eſſe poſsit Deus, omni-
um creator & dominus. Habet & malefi-
cia meretrix iſta, ſcilicet immixta ſuæ vo-
luptati malignorum ſpirituum inſidias,ver
bi gratia, dum auro vel argento, quæ pul-
chra ſunt,ita ſeſe adhibent ſpiritus maligni,
vt deliteſcentes in ſimulachris, dando re-
ſponſa, mundum opinione repleuerint,
quod opera manuum hominum, ſcilicet
aurea vel argentea ſimulachra, dij ſunt. Ita
vendidit iſta meretrix gentes in fornicatio-
nibus ſuis,& familias in maleficijs ſuis, quia
videlicet per ebrietatem cupiditatis accidit,
quòd animæ hominum,auri & argenti pul-
chritudine intantum delectatæ ſunt, vt ſe
proſtituerent ſimulachris. Non tantum gẽ-
tes, verum & familias vendidit, in eiuſmo-
di fornicationibus vel maleficijs ſuis,id eſt,
non tantum illos qui ignorabant Deum,
neque per ſcripturam aliquam oomen e-
ius audierant, verumetiam eos, qui le-
gem acceperant, vndè & Deo creatori quo-
dammodo familiares erant, ſæpiſsimè ſecũ
fecit fornicari, ſicut paſsim ferè omnes te-
" ſtaotur libri diuini. [Ecce ego ad te dicit do
" minus exercituum, & reuelabo pudenda
" tua in faciem tuam, & oſtendam gentibus
" nuditatem tuam, & regnis ignominiam tu-
" am, & proijciam ſuper te abominationes
" tuas,& contumelijs te afficiam,& ponam te
" in exemplũ,& erit omnis qui viderit te,re-
ſiliet à te,& dicet. Vaſtata es Niniue.]Suprà "
dixerat.Ecce ego ad te, dicit dñs exercituũ, "
& ſuccendã vſq; ad fumũ quadrigas tuas, &
nũc dicit dñs. Ecce ego ad te,& reuelabo pu
denda tua in faciem tuã. Illic ſuperbiam, hic
mundi huius arguit luxuriam,quæ Deo ma
la ſunt præcipua in peruerſione totius ho-
minis, quia videlicet ſuperbia ſpiritum eri-
git,luxuria carnem corrumpit. Reuelabo
(inquit)pudeoda tua in faciem tuam. Hoc
ipſum in Pſalmo ſic dicitur. Arguam te, & *Pſalm. 49*
ſtatuam cõtra faciem tuam. Nunc enim per
mentis ſuperbiam videre dedignaris vel ſci
re, qualem vel quantam habeas turpitudi-
nis maculam.nec pudet te, quod inſatiabi-
lem luxuriam & libidinem ſequaris paſsi-
uam.& ſi vides,non tibi eſt pudori,imò læ-
taris,cum maleſeceris, & exultas in rebus
peſsimis, & peccatum tuum ſicut Sodoma
prædicas, nec abſcondis. Tum nimirum, *Prouer. 2.*
quando tibi præ magnitudine tribulationis *E,aia 3.*
& anguſtiæ ſic ſuperbire, ſic lætari,& ſic ex-
ultare non vacabit, nuda turpitudiois con-
ſcientia, melius patebit in ſacie tua, in ocu-
lis tuis, iugi memoria, quaſi libro ſemper a-
perto, vt ſemper legere cogaris, quęcunque
feciſti, dixiſti, aut mente tractaſti. Nec ſoli
tibi ô quæcunque aoima hominis operan-
tis malum, Iudæi ſiue Græci, oon (inquam)
ſoli tibi reuelabo pudenda tua, modo quo
iam dixi, ſed & oſtendam gentibus nudita-
tem tuani,& regnis ignominiã tuam. Qui-
bus gentibus & regnis, vel ad quid oſten-
dam illis nuditatem & ignominiam tuam?
Nimirum omnibus gentibus, quaſcunque *Pſalm. 85.*
feci, de quibus Pſalmiſta. Venient (inquit)
& adorabunt coram te, & glorificabunt no
men tuum. ad hoc oſtendam, vt videntes
damnationis tuæ cauſam, ſciant etiam lau-
dem iudicij vel iudicantis iuſtitiam,& ſcien
tes dicant. Magna & mirabilia opera tua do *Apoca. 15.*
mine Deus omnipotens, iuſtæ & veræ viæ
tuæ, rex ſeculorum. Quis non timebit te
domine, et magnificabit nomẽ tuum? Quia *Ibid. 19.*
tu ſolus pius, quoniam omnes gentes ve-
nient,& adorabunt in conſpectu tuo, quo-
niam iudicia tua manifeſta ſunt. Item, Sa-
lus, et gloria, et virtus Deo noſtro, quia ve-
ra et iuſta iudicia eius ſunt, quia iudicauit
de meretrice magna, quæ corrupit terram
in proſtitutione magna. Vt hoc dicant, vel
dicere ſciant, oſtendam illis ouditatem tu-
am, & proijciam ſuper te aboniinationes
tuas,& contumelijs, ſubauditur tuis, te affi-
ciam, et ponam te in exemplum, vt videli-
cet de te capiant diuinæ laudis materiam
ſiue documentum, ſemperque iuſtæ ſæue-
ritatis vel ſæueræ iuſtitiæ Dei in te ſciant
experimentum. Quomodo autem omnis
qui viderit te, reſiliet à te, et reſiliendo di-
cet. Vaſtata es Niniue? Videlicet eo modo,
vt magnum chaos firmatum ſit inter te, &
omnem qui non tenebitur tecum in tua

perditione, & multum lætus erit, quòd poſterit reſilire à te, nec ſaltem ad horam capiet tranſire ad te pro vlla conſolatione. Nam cum dixerit. Vaſtata eſt Niniue, nihil addet amplius loqui aut adiungere ſe tibi aliquo verbo vel geſtu conſolantis. Sequitur enim. [Quis commouebit ſuper te caput? Vndè quæram conſolatorem tibi?] Commotio capitis aliquando pro inſultatione, aliquando pro conſolatione ſolet intelligi. Pro cõſolatione, vt illic. Opprobrium factus inimicis meis, viderunt me, & mouerunt capita ſua. Item, Deriſerunt me, locuti ſunt labijs, & mouerunt caput. Hæc namque prædicta de eo ſunt, quod crucifixo Domino prætereuntes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua. Pro conſolatione verò, vt in Iob: Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, & vniuerſæ ſorores ſuæ, & cuncti qui nouerant eum prius, & comederunt cum eo, & mouerunt ſuper eum caput, & conſolati ſunt eum. Circunſtantia diſcernunt commotionem capitis, vtrum conſolantium, an deridentium ſit. Cum dixiſſet hic, quis commouebit ſuper te caput ſuum? ſtatim ſubiunxit. Vndè quæram conſolatorem tibi? Ergo quis commouebit ſuper te caput, idem eſt, ac ſi dicat. Quis tibi compatietur, quis te conſolabitur, & ſubaudiendum eſt, nullus. Item cum dicit. Vndè quæram conſolatorem tibi? oportunè ad memoriam redit illud, quod Abraham reſpondit ardenti diuiti. Nam quod vni dixit, omnibus dictum debet intelligi. Vndè tibi aditum quæram, vt Lazarum mittam, qui refrigeret linguam tuam? In omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſsint, neque inde huc tranſmeare. Ergo non eſt vndè quæram conſolatorem tibi, tempus tuæ conſolationis omne præterijt. Recepiſti bona, recepiſti conſolationem in vita tua, Sequitur. [Nunquid melior es ab Alexandria populorum, qui habitant in fluminibus, aqua in circuitu eius, cuius diuitiæ mare, aquæ muri eius, Aethiopia fortitudo eius & Aegyptus, Aphrica & Lybies fortitudo eius, auxilio tibi fuerunt. Sed & in ipſa tranſmigratione ducetur in captiuitatem. Paruuli eius eliſi ſunt in capita omnium viarum, & ſuper inclytos eius mittet ſortem, & omnes optimates eius affligentur compedibus.] Quo tempore hæc prophetia ſcripta eſt, quæ nunc vocatur Alexandria, dicebatur No, & longè poſt tempore ab Alexandro Magno Macedone nomen accepit, ſemperque ſub nomine primo, id eſt, No Aegypti metropolis fuit, & abundantiſsima populis. Denique & hi qui res geſtas Alexandriæ memoriæ tradiderunt, principem eam fuiſſe autumant. Dicitur itaque ad Niniue, nunquid populoſior es, aut potentior Alexandria? Et deſcribitur ſitus Alexandriæ, quòd ſuper Nilum & mare poſita, hinc indè aquis & fluminibus ambiatur. Quòd autem Aethiopia, Aegyptus, & Aphrica in præſidio eius ſint, ipſe ſitus prouinciarum & vrbis oſtendit. Hæc quoque (inquit) propheta capietur à rege Babylonis, & in captiuitatem ducetur. Paruuli eius allidentur in capite omnium viarum, & inclyti eius ſiue nobiles compedibus diuidentur ſorte victorum. Nunquid tu melior es illa? Non & tu ergo inebriaberis, & eris deſpecta, & tu quæres auxilium ab inimico, ſubauditur, æquè vt illa iuſto iudicio. Iuxta hanc ſimilitudinem Niniue atque Alexandriæ collationem ſiue comparationem fieri ſuggerit prophetiæ ſpiritus, eorum qui manifeſtè DEO contrarij ſunt, quales illo tempore Aſſyrij fuerunt, & eorum qui cum negocijs ſeculi ſunt impliciti, quales maximè Alexandrini fuerunt, non tamen profeſsionis voce blaſphemant Deum, imò & profitentur ſe noſſe DEVM. Et congruè per Alexandriam populi poſſunt intelligi, qui nec tam impij ſunt vt poſſint ab eccleſia iudicari, tanquam apud DEVM iam condemnati, nec ita religioni quam profitentur intenti, vt Iuda ſiue Hieruſalem mereantur nuncupari. Igitur ſi conqueratur in extremo iudicio Niniue, id eſt, mundus damnatus ſuper ſententiam ſuæ damnationis, nunquid, ait, tu melior es ab Alexandria populorum. Et ſit ſenſus. Nunquid tu impiorum vniuerſitas iuſtè euaderes impunita, cum etiam multitudo quæ nihil egit tecum contra DEVM, multitudo ſeculariter quidem viuentium, veruntamen veritatem DEI per vim non impugnantium, dignum pro meritis portauerit, aut portet iudicium, pro eo quòd fluctuoſis ſeculi negocijs nimis intendit, ſecundum ſimilitudinem Alexandriæ, quod tam negotioſa quàm populoſa eſt, habitans in fluminibus, aquas habens in circuitu, quæ ſunt pro muris ad munimentum eius, vndè & ab Aethiopia & ab Aegypto, atque ab Aphrica, multæ diuitiæ commodius ad eam conuehuntur, ita vt mare dici poſsint diuitiæ eius. Huiuſmodi intra terminos eius, quæ dicitur Hieruſalem, quàm plurimi continentur, & quamuis ibi ſint vel fuerint pro ſuis quiſque meritis, aliqui temporaliter, aliqui etiam æternaliter puniuntur ſecundum ſimilitudinem Alexandriæ populorum, quorum paruulos in capite omnium viarum eliſos, & inclytos ſiue optimates ait compedibus eſſe afflictos. Hinc illud eſt, & ad hunc ſenſum pertinet, quod Petrus Apoſtolus cum dixiſſet. Quoniam tempus eſt vt incipiat iudi-

Duplex motio capitis. *Pſalm. 108.* *Pſalm. 21.* *Iob 42.* *Lucæ 16.* *Alexādria Aegypti, olim No.* *Myſterium huius comparationis.* *1. Pet. 4.*

cium de domo Dei, continuò ſubiunxit. Si
autem primum à nobis, quis finis illorum,
qui non credunt Dei euangelio? Cum illo
pariter dicamus, ſecundum præſentem hu-
ius prophetiæ locum. Si iudicio Dei perſæ-
pe violẽtia perſecutionis ſuper domum do-
mini incubuit, pro eo quòd cum deberent
ſpiritualibus eſſe intẽti, magis carnalia ſunt
ſecuti, & ſeculares effecti, & propter nomen
fidei, per omnia ferè ſimiles Alexandrinis
quæſtuoſis. quis eorum finis, qui omninò
non credunt, & tam verbo quàm opere cõ-
tradicunt euangelio Dei, per omnia ſimiles
Aſſyrijs ſuperbis & impijs? Et quoniam iã
Lucæ 16. ſuprà meminimus diuitis purpurati, & La-
zari mendici, qui duo pro exẽplo omni hu-
mano generi ſunt appoſiti. Si Lazarus ex
nomine Deo notus, impunitus non eſt di-
miſſus, ſed recepit mala in vita ſua, quis finis
tuus debet eſſe ò diues, qui & Deo per no-
men ignot⁹ es, & recepiſti bona in vita tua?
Nunquid tu Lazaro melior, aut iuſtior es,
vt Lazarus nunc vna & ſimplici conſolatio
ne conſoletur, quia dum viueret, nõ habuit
conſolationem vitæ illius, tu duplici con-
ſolatione conſolatus ſis, id eſt, vt & tu pur-
pura indutus & byſſo, epulatus fueris quo-
tidie ſplendidè, & nunc de intincto in aqua
digito Lazari capias refrigeriũ linguę tuæ?
Non ſic ſe habet ordo vel ratio iuſtitiæ
“ iudicij Dei. [Ergo & tu inebriaberis.] O Ni
niue, cuius exemplum eſt diues ille, & ine-
“ briaberis (inquit) abſinthio & felle. [Et eris
“ deſpecta, & tu quęres auxilium tuum ab ini
“ mico.] Videlicet ſicut quæſiuit ille auxiliũ
à Lazaro, quem ſibi fecerat inimicum. Laza
rus primum quæſierat auxilium ab inimi-
co, iacendo ad ianuam diuitis, & cupiendo
ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa di
uitis, vtique inimici, quia vel micas nolebat
largiri, verſa vice poſtmodum diues auxi-
lium quæſiuit à Lazaro iuſtè non amico, &
nõ obtinuit. Iuxta horum exemplum ô Ni-
niue, ò mundus, qui totus es deditus auari-
tię atq; ſuperbię cũ multi qui portandi ſunt
in ſinum Abrahę, perſępe quęrunt, & quę-
ſierũt auxilium abs te in aliquã neceſſitate,
& non ſolũ non obtinuerunt auxiliũ, verũ
etiã inuenerunt apud te ſupplicium. Et pla-
nè conſtat, quia quęſierunt auxilium ab ini
mico, id eſt, à te, qui odiſti eos, & aduerſaris
Deo. Reddetur tibi viciſsitudo, vt & tu quę
ras auxilium ab inimico, id eſt, ab omni quẽ
inimicum tibi feciſti iniuſtè perſequendo,
& non obtinebis, ſed dicetur tibi, Recorda-
re quia recepiſti bona in vita tua, & iſte vel
ille ſimiliter mala. Nunc ergo hic conſola-
“ tur, tu verò cruciaris. [Omnes munitiones
“ tuę, ſicut ficus cum groſsis ſuis, ſi concuſſę
“ fuerint, cadent in os comedentis.] Si ad illã,
quam ſubuertit Nabuchodonoſor, Niniuẽ
reſpicias, locutio eſt hyperbolica. Neque e-
nim munitiones, aut muri ſiue turres, vel
oppida Niniue, tam facile ceſſerunt Baby-
lonijs, vt in caſu ſuo ficis poſsint comparari
primitiuis, quę ſi concuſſę fuerunt leui ta-
ctu, in os cadent deuorantis. Porrò, de toto
mundo iſto, ſicut dicitur, vel ſicut litera ſo-
nat, ita fiet. Facillimè & ſicut eiuſmodi fici
fructus leui motu decutitur, & non in ter-
ram, ne ſaltem paruus labor ſit comedenti-
um, ſed ſtatim in os cadit deuorantis, ſic in
die iudicij, quando manifeſtè veniet Deus *Pſalm. 49.*
noſter, & non ſilebit, quando ignis in con-
ſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tẽ-
peſtas valida, magno terręmotu cadent mu
nitiones totius orbis, quantęcunq; vel qua-
leſcunque, tam ſpirituales quàm materia-
les, poſſunt intelligi, & illę quarum primus *Gen. 4.*
ſtructor fuit Cain, & illę quas contra veri-
tatem extruxit omnis ſpiritus erroris, ca-
dent in os deuorantis inferni, glutiẽtis abyſ
ſi, gehennalis incendij. Sequitur. [Ecce po- ”
pulus tuus, mulieres in medio tui.] Et hoc ”
vt ipſa ſonat litera, veraciter de Aſſyrijs ſen
tiendum eſt. Cum enim prius fuerint viri
fortes atque terribiles, poſtremò facti ſunt
quaſi mulieres, maximeq; Aſſyriorum re-
ges, quos maximè viros eſſe oportuiſſet. Po *Verba Iuſti*
ſtremus apud eos, vt refert Pompeius Tro- *ni lib. 1. ex*
gus regnauit Sardanapalus vir muliere cor *Trogo.*
ruptior. Ad hunc videndum, quòd dum
nemini ante eum permiſſum fuerat, pręfe-
ctus ipſius, Mœdis præpoſitus, nomine Ar-
bactus, cum admitti magna ambitione ęgrè
obtinuiſſet, inuenit eum inter ſcortorũ gre-
ges purpuram colentem & cum muliebri
habitu, cum mollitia corporis, & oculorũ
laſciuia, omnes fœminas anteiret, penſa in-
ter virgines partientem. Hæc prima tunc
temporis deſtructionis imperio Aſſyriorũ
cauſa fuit. Ecce ergo (inquit) populus tuus
mulieres in medio tui. Statimq; ſubiungit.
[Inimicis tuis ad apertionẽ pandentur por- ”
tæ tuæ, deuorabit ignis vectes tuos.] De mũ- ”
do hoc probroſè conſtat edici, ex oppoſito
illius laudationis, qua ſuperius aſcenſoris
cæli viros collaudauit. Clypeus (inquit) for
tium eius ignitus, viri exercitus eius in coc-
cineis, igneæ habenæ curr⁹ eius. Iſti viri ſũt,
& iſtis ad apertionẽ pandentur portæ huius
Niniue, domino cum ſenioribus populi ſui
ad iudicium veniente, & populus eius, mu-
lieres in medio eius capientur, & in æternã
captiuitatem deuoluentur. Tunc deuorabit
ignis vectes tuos ò Niniue, quia iudicabitur
ſeculum per ignẽ, & nõ poterit reſiſtere. Se-
quitur. [Aquã propter obſidionẽ hauri ti- ”
bi, extrue munitiones, intra lutum, & calca ”
ſubigens, tene laterem, ibi comedet te ignis, ”
peribis gladio, deuorabit te bruch⁹. Cõgre- ”
gare vt bruch⁹, multiplicare vt locuſta. Plu- ”
res feciſti negociationes tuas quã ſtellę ſunt ”
cęli.] Ad illã Niniuen iuxta literã, ſic intelli- ”
gendum

gendum eſt. Propè eſt obſidio. Hauri igitur aquam, & cura ne potus deſit obſeſſæ. Muni turres, lateres confice, vt interrupta murorum ſtruas. Et cum hæc omnia feceris, vt à brucho humus, ita gladio deuoraberis. Sed cum multiplicata fueris vt bruchus, & vt locuſta in vnum pariter congregata, & congregaueris ſicut aſtra cæli diuitias tuas. ſicut locuſtæ & bruchus & parua genimina locuſtarum, quæ vocantur atelebus, ſole incaſcente auolant, nec reperiuntur, ſic tu diſpergeris, & fugies Natura enim hæc locuſtarum eſt, vt in frigore torpentes, per calorem volitent. Porrò, atelebus parua locuſta eſt, inter locuſtam & bruchum, & modicis pennis reptans potius quã volans, ſemperque ſubſiſtens, & ob quam cauſam, vbicunque orta fuerint, vſque ad puluerem cuncta conſumit, quia donec creſcant pennæ, abire non poteſt. Hæc hactenus. Ego autem præſens capitulum mente pertractans, & intus proſpiciens, primùm fateor, vim dictorum expaueſco, ſenſumque parumper occurrentem pr ę pondere ipſius ferre vix valeo, ac deinde beatos illos eſſe dico, qui non generauerunt, memor pariter ipſius domini dicentis, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent, beatę ſteriles, & ventres, qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tanta eſt inſania mundi quę pręſenti loco arguitur, tanta grauitas eius, qui arguit ſanctus ſpiritus, vt diu ſermo cunctetur, neſciens qua erumpet admiratione pręuentus Totum ergo capitulum nunc rurſus recitare libet. Aquam (inquit) propter obſidionem hauri tibi, extrue munitiones, intra in lutum, & calca ſubigens, tene laterem, ibi comedet te ignis, peribis gladio, deuorabit te bruchus. Congregare vt bruchus, multiplicare vt locuſta. Plures feciſti negociationes tuas, quàm ſtellę ſint cęli. Vnde ſermonis erit initium? qua ex parte quęremus explanationis aditum? Libet primum ingredi ab hac parte qua dicit plures feciſti negociationes tuas, quàm ſtellę ſint cęli. Nam poſt partis huius ingreſſum, melius cętera patebunt. Quid ergo eſt, plures feciſti negociationes tuas ô Niniue, ô mundus (cuius quaſi caput tunc erat Niniue) quàm ſtellę cęli, niſi plures feciſti generationes tuas, quàm deſtinati vnquam fuerint, qui vocarentur ſancti ſecundum propoſitum Dei, qui omnes ſtellę ſunt cęli. Verè plures feciſti negociationes tuas, negociationes carnis, negociando negociatione infelici, vndè congregareris vt bruchus, multiplicareris vt locuſta, cuius videlicet bruchi ſiue locuſtę exiguitas non minimum à ſtellarum cęli dignitate diſtat. Numerus & ordo tantummodo ſtellarum cęli ſunt in propoſito creatoris, benedicentis primis maſculo & fœminę, atque dicentis. Creſcite & multiplicamini, & replete terrã, & ſubijcite eam. Congregatio ſiue multiplicatio, qua congregaris vt bruchus, multiplicaris vt locuſta, non de gratia eſt illius benedictionis, ſed de ira & infelicitate peccati, de ira eiuſdem creatoris dicentis ad mulierem poſt effectum peccati, pro reatu pręuaricationis. Multiplicabo ęrumnas tuas, & conceptus tuos. Et quid eſt mulplicabo, niſi permittam multiplicari iuſto iudicio? Tu enim ô Niniue non mihi generare deſiderans, tu (inquam) mundus non mihi filios facere cupiens, non mihi de carne tua ſtellas cęli fabricari intendens, ſed tuis voluptatibus incumbens, & tantùm in terra multiplicari ambiens, intras & pertinaciter atque intemperanter intrabis in lutum, calcas atque calcabis ſubigens, & tenebis laterem. Fac quod facis, intra in lutum, & calca ſubigens, tene laterem. Dum te impendis ad coitum, veraciter intras in lutum, dum citò turbine libidinis deſuper ageris, tuimet impotens, nimirum calcas ſubigens, dum complexu ſtringis & ſtringeris, ſine dubio tenes laterem. Hęc eſt pars tua, pars ſordida, magna infelicitas. Cui ſeruis hoc agens? Cui generans, ita faciens? Ibi comedet te ignis, peribis gladio, deuorabit te bruchus. Comedet te ignis, qui non extinguetur. & peribis gladio, quo iam dudum percuſſus eſt diabolus. deuorabit te bruchus, id eſt, vermis qui non moritur. Bruchus namque vermis eſt, volatilis quidem interdum, ſed ſuo pondere pręgrauatus, quia pennulis non ſatis iuuatur, detrahitur, & laſſo in terra cadit volatu. Sunt igitur iſtę eiuſmodi ſententię, intra in lutum, & calca ſubigens, tene laterem, quales grammatici ſiue rhetores, conceſſas appellant pulchro locutionis modo, ita ſe habentes, vt & in compulſione prohibeant, & in prohibitione compellant. Quę tamen ne non intellectę perſuaſiones eſſe videantur, permixta ſunt aliqua verba quę manifeſtè repugnant, ne quod dicitur, audientes imperari vel perſuaderi putent. Ita hic eſſe manifeſtum eſt. Nã cum dixiſſet, intra in lutum, & calca ſubigens, tene laterẽ, continuò ſubiunxit. Ibi comedet te ignis, peribis gladio, deuorabit te bruchus. Vbi dixit, congregare, mox appoſuit vt bruchus. vbi dixit, multiplicare, ſtatim addidit, vt locuſta. Continuò ſcientiam verè grandinoſam inuexit, habentem plurimum vituperationis, plures (inquiens) feciſti negociationes tuas, quàm ſtellę ſint cęli. Nonne huiuſmodi in tali re conceſsio, magna de ſupernis eſt irriſio. Eſt enim in cęlis nónulla irriſio, dicente Pſalm. Qui habitat in cęlis irridebit eos. Et quis vnquam ſenſatus rem vidit vel audiuit, quę ſuperna irriſione dignior, quã fuit vel eſt mundi huius ſtudium in generãdo. vel vnum pro exẽplo ſiue experimento iſtud accipe. Gentes inſanę, & ipſi qui ſibi ſapientes videbantur Romani, proletarios

Atelebus parua locuſta.

Luca 23.

Quid plures negotiationes, quã ſunt ſtella cęli, numerus reprobo rum.

Gene. 3.

Sententia cõceſsiua.

Superna irriſio contra generationes mundi.

Pſalm. 2.

decreue-

decreuerunt in vrbibus eſſe, proletarios ab
eo dictos, quod nullam habentes occupatio
nem, tantummodo ſufficiendæ proli vaca-
rent, infelices ac miſeri, ad quid ſufficiendæ
proli. Nimirum ad occidendum, vt nó de-
eſſet diabolo, vndè quotidianum ferè poſ-
ſet habere ſanguinis humani ludibriú, quo-
tidianum ſpectaculum, quoniam educeban
tur dietim morituræ legiones in prælium,
vbi velut arida ſtipula cædebantur, ne dicá
milia hominum, potius miriades legióum.
Geneſ 3. Quis non audiuit, imò quis audire ſuffecit,
cui legere vel audire vacauit, à conſtitutio-
ne mundi continuas mortes hominum fer-
ro, fame, atq; peſtilétia pereuntium? Taceo
de mortis conditione communi, quam iu-
ſtitia, imo miſericordia cæleſtis omni gene-
ri humano induxit, dicendo, quia puluis es,
& in puluerem reuerteris, ne videlicet in a-
nima mortuus, vita carnis homo in æternũ
viueret, rapiendus ad iudicium, non inter-
ueniente morte, vt dæmones, quibus non
morientibus iudicium æternę mortis repo-
ſitum eſt. Inde nunc ſermo eſt, quòd homi-
nes mortem naturalem non expectantes,
quoties tam multis in prælijs, tantis milib.
ſeſe collegerunt atque conuenerunt, ruen-
tes in ferrum, vt centenaria milium moriē-
tium, mirer ſi quis ex hiſtorijs numerare ve
lit, ſatis admirari poſsit. Ad hoc negocium
inter cæteras inſanias, proletarios quoq; (vt
iam dictum eſt) ſibi in vrbibus collocaue-
runt, ne deeſſent alij, qui occiſis alijs, ſubſti-
tuerentur ad occidēdum. Nonne igitur vel
pro hac ſtultitia dignum ſe fecit mundus, vt
ille qui habitat in cælis irrideret eum dicés.
Intra in lutum, & calca ſubigens, tene late-
rem, & cætera, vſque ad id, plures feciſti ne-
gociationes tuas, quàm ſtellæ ſunt cæli, id
eſt, ſicut iam diximus, plures morti & infer
no generaſti, quàm ſint vel eſſe debeant om
nes electi, propter quos vt naſcerētur, Deus
maſculum & fœminam fecit, & benedixit
eis? At verò ipſe ſtellæ cæli, id eſt, electi dei,
Stellæ cæli filij benedictionis ſub hac irriſione plorāt,
filij benedi- & ſemetipſos deflent, recolentes illud lutū
ctionis. ſuæ originis initium, de quo hoc dictum in-
telligimus, Intra in lutum, & ſemetipſos cō-
fitentur lutum eſſe, & plorantes dicunt. Et
nunc domine pater noſter tu es, nos vero lu
tum, & fictor noſter, & opera manuum tua-
rum omnes nos. Item, & quilibet eorum di
cit. Memento, quæſo, quod ſicut lutum fe-
Eſaiæ 64. ceris me, & in puluerem reduces me. Non-
Iohan. 10. ne ſicut lac mulſiſti me: Hæc dicendo vtiq;
præoccupant, ſiue præueniunt faciem eius
in confeſsione. Nam quaſi oblitus Deus ſit,
Pſal. 94. de quàm fragili, quàm vili illos materia fe-
cerit, de quibus cęleſtem fortitudinem exi-
git, vt fortes ſint, & in cælum fortiter aſcen
dere velint, & ſtationes habere, quarum ſi-
militudinem quandam præferunt viſibiles
ſtellæ cæli, de quibus mentionem præſenti
loco fecit, dicendo mundo huic. Plures fe-
ciſti negociationes tuas, quàm ſtellæ ſunt cę
li. reducunt illi, videlicet creatori, ſiue plaſ-
matori ad memoriam, vnde eos fecerit, ſiue
plaſmauerit. Nunquid ergo his qui eiuſmo
di ſunt, dicere nouit Deus tale quiddam, in-
tra in lutum, & non potius operi manuum
ſuarum porrigere dexteram, vt non intrent
in lutum? Sed & ſi intrat ordinato introitu,
id eſt, ſecundum legem; quam ipſe poſuit,
qui maſculum & fœminam creauit, & bene
dixit, non pertinet ad eum irriſio hæc eius,
qui habitat in cælis? Quare? Videlicet, quia
cauſam non habent eandem, quam hic pręmiſit ſcriptura, dicens propter obſidionem.
Quænam cauſa eſt, quæ ſignificatur, dicen-
do, propter obſidioné, niſi illa propter quā
reprobantur à Deo filij huius ſeculi, quia
volunt habere hic manentem ciuitaté? Pro-
pter iſtam cauſam, quaſi neceſſariò, quaſi ra
tionabiliter ruebant gentes in libidinem, &
vterq; ſexus quaſi aquā fundebat atq; hau-
riebat immoderatam carnis voluptatem.

Vnde notandum, quod proprijs partib.
cuique exprobratur ſexui. Fœmineo vide- *Eccleſ. 26.*
licet, dum dicitur aquam hauri tibi. viro li,
dum dicitur, intra in lutum. Nam quod a-
quam haurire, hoc eſt mulieri, intemperan-
ter virum ſubire, de illa ſapientis ſententia
conſtat, quam dicit. Sicut viator ſitiens ad
fontem os ſuum aperiet, & ab omni aqua
proxima bibet. Itaque hoc modo extruere
munitiones, ſcilicet muliere hauriéte aquā,
viro intrante in lutum, hoc eſt, propter cau-
ſam ſupra memoratam, certatim morituras
ſupplere legiones. Taceo de illa parte extre
ma turpitúdinis, quam Apoſtolus meritò *Roman. 1.*
horreſcens terribiliter percutit, quia fœmi-
nę eorum immutauerunt naturalem vſum,
in eum vſum qui eſt contra naturam. ſimi-
liter & maſculi, relicto naturali vſu fœmi-
næ, exarſerunt in deſiderijs ſuis, inuicem
maſculi in maſculos turpitudinem operan-
tes. Sufficiat ad præſentis ſcripturæ inten-
tionem, exprobrare illud quod aliquam ha
bere videbatur rationem, ſcilicet quod
multos facerent filios propter obſidionem,
propter vindicandam terræ habitationem,
ſiue quamlibet ciuitatem. Non (inquam)
pertinet ad eos irriſio hæc, dicentis, intra
in lutum, & cætera, neque ibi, ſiue propter
illud comedet eos ignis, aut peribunt gla-
dio, aut deuorabit eos bruchus. veruntamé
hoc tempore beatiores ſunt, qui permanét
ſecundum Apoſtoli conſilium, vt videlicet,
qui ſolutus eſt ab vxore, nolit quęrere vxo *Conſilium*
rem, & qui habent vxores, tanquam non ha *Apoſtoli.*
bentes ſint. illud quoq; inter cæteras tribu- *1. Cor. 7.*
lationes carnis reputantes, ne fortè quod ge
nerant, veniat ad numerum ſtellarum cæli,
quoniā hic ita dictum eſt. Plures feciſti ne-
gociationes tuas, quàm ſtellæ ſunt cæli. De-
nique & patrib. & patriarchis, quorum pri-
mo Abra-

Gen. 15. mò Abrahæ dixerat Deus. Suſpice cælum, & numera ſtellas, ſi potes. Ac deinceps. Sic (inquit) erit ſemen tuum. Ipſis (inquam) patribus contigit plures facere negotiationes, quàm ſtellæ ſunt cæli, id eſt, vt non omnes quos ipſi generauerunt pertinerent ad numerum ſtellarum eiuſmodi. *Malach. 1.* Nonne frater Eſau erat Iacob (ait dominus) & dilexi Iacob, Eſau auté odio habui? Sequitur. [Bruchus expanſus eſt, & auolauit. Cuſtodes tui quaſi locuſtæ, & paruuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum, quæ cõfidunt in ſepibus in die frigoris. Sol ortus eſt, & auolauerunt, & nõ eſt cognitus locus earum, vbi fuerint.] Quia dixerat, congregare vt bruchus, multiplicare vt locuſta, immoderatam atq; ſuperfluã volens intelligi generationum atq; conceptuum infelicium abundantiam, quæ veluti pẽnati vermiculi de carne huius mũdi quotidie naſcendo ſcaturiunt, permanẽs in metaphora, grande vanitatis eorum ridiculum pandit, ſic incipiens. Bruchus expanſus eſt, & auolauit. Quanti enim æſtimat exaltationem ſiue dilatationem filiorum huius ſeculi, comparando illos brucho expanſo, & auolanti Collaudato in omnibus ſancto ſpiritui, quia congruam illis ſimilitudinem inuenit. *Alexander mag. tanq̃ bruchus. Iohel. 1.* Exempli gratia, Alexander magnus, cuius regnum apud prophetam Iohel per bruchum intelligimus, quando ferè vſq; ad fines terrę ſeſe magnificauit, nat⁹ (vt fertur) de inceſtu, ex Olympiade vxore Philippi Macedonis, nonne bruchus vermis expanſus fuit? At ille expanſus auolauit, id eſt, velociter deceſsit, ſcilicet ætatis ſuæ anno triceſimoptimo, regni autẽ duodecimo. Quid ſi quis alius aliquot menſibus vel annis ſeſe expandendo diutius durauit? Num diuturna expanſio cuiuſquã debet æſtimari, quantorumlibet annorum fuerit? Nimirum qui pluribus annis viuens in hoc ſeculo ſeſe dilatauit, breui expanſione ſeſe expandit, & cito deceſsit. Illum deceſsiſſe, bruchũ auolaſſe eſt. & pulchrè, non dictum eſt, expanſus eſt & volauit, ſed expanſus eſt & auolauit, id eſt, non rediturus receſsit. Quàm leue eſt huius vitę momentum, quod adhuc ipſe qui habitat in cælis, irridens. *Eccl. 12.* Cuſtodes, inquit, tui quaſi locuſtæ, & paruuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum. Quinam ſunt tui ô Niniue cuſtodes, niſi ſeculi principes, non in Deo, ſed in ſeculo potentes? Iſti igitur vidẽtur eſſe gigãtes, ſed ecce quaſi locuſtæ ſunt. Subſiliant in curribus, volitent in equis, & in tibijs ſuis glorientur iuuenculi. nam interim ſpectans eos deſuper ſapientia, ridet & dicit. Florebit amigdalus, impinguabitur locuſta. Quidnam eſt impinguabitur locuſta, niſi intumeſcent, & tumore ſuo grauabuntur, ſi ad citam ſenectam peruenerint, quæ nũc ſaliunt crura iuuenilia? Infelix floritio, miſera impinguatio, cum prę aridi tate ſenectutis canicies floreſcit, & econtra præ humore inutili, crus aut tibia pingueſcit. Qui porrò ſunt paruuli, de quibus dicit, Et paruuli tui ſicut locuſtæ locuſtarũ, niſi vulgus exile, ſiue populares, aut plebei, quorũ ęſtimatione dum adulantur potentioribus, ipſi potentes quaſi gigantes ſunt? *Locuſtæ locuſtarum.* Vtiq; quãtumlibet adulando non efficiunt, vt ipſi potentes quaſi elephãti, & qui ſub eis quaſi boues ſint, aut quaſi bubuli, ſed quaſi locuſtæ locuſtarum, id eſt, minimi, portantes imperia paruorum. Quàm verò decenter ſubiungit. Quæ confidunt in ſepibus in die frigoris. ſol ortus eſt, & auolauerunt, & non eſt cognitus locus earum, vbi fuerunt, videlicet ſecundum naturam locuſtarum, quæ eiuſmodi eſt, vt in frigore torpentes, per calorem volitent. Quid per diem frigoris, niſi tempus intelligimus aduerſitatis, quando cauſis exigentibus, iuſtum eſt gentem quãlibet aut regnũ tribulari? Tunc effuſæ multitudines exercituum tanquam locuſtæ in vrbibus aut circa vrbes confidunt, & tam in vicis quàm in agris cuncta conſumunt. Exempli gratia, vt Aſſyrij tunc temporis aſcẽderunt ad vniuerſas ciuitates Iuda munitas, *4. Reg. 18.* & ceperunt eas, & obſederunt Hieruſalem. Dies frigoris erat, id eſt, afflictionem propter ſua merebantur peccata. Sed ortus eſt ſol, & locuſtæ auolauerunt, quia propitius factus eſt dominus, & vna nocte deleta ſunt caſtra Aſſyriorum centum octogintaquinque millia hominum. Nónne velociter auolauerunt locuſtæ eiuſmodi, & non eſt cognitus locus earum, vbi fuerint. Sic omnis multiplicitas ſiue congregatio, quam dixerat, congregare vt bruchus, multiplicare vt locuſta, velociter tranſit, & pertranſibit, permanebunt autem ſtellæ cæli fixæ in altitudine firmamenti, de quibus dixit. Plures feciſti negociationes tuas, quàm ſtellæ ſunt cæli, quia multi reprobi, pauci ſunt electi. Sequitur. [Dormitauerunt paſtores tui rex Aſſur, ſepelientur principes tui. Diſperſus eſt populus tuus ſuper montes, non eſt qui congreget, non eſt obſcura cõtritio tua, peſſima eſt plaga tua. Omnes qui audierunt auditionem tuam, compreſſerũt manũ ſuper te. Quia ſuper quẽ non tranſiuit malitia tua ſemper?] Ecce in verbis iſtis iudicium illud audiuimus, de quo mundum arguit ſpirit⁹ ſanctus, quia princeps mundi huius iudicatus eſt. Nam rex Aſſur ipſe eſt princeps mũdi huius. *Rex Aſſur diabolus.* Hactenus ſermo erat cõtra Niniuen, id eſt, contra hunc mundum, & ſub nomine Niniue arguebatur mundus de peccato, & de iuſtitia, ſicut in initio diximus, nunc ſub nomine regis Aſſur, & ipſe princeps mundi huius iudicatus eſſe oſtenditur, ita vt ex hoc loco manifeſtum fieri poſsit, q; de iudicio eius rectè arguat mundu ſpiritus paracletus, qui in iſto ꝓpheta loquitur, ſecundum nomẽ ipſius, quia Naum ex Hebręo conſolator interpretatur. Dormitaue-

runt (ait)

conſilio, quia iamdudum antiquus ſpiritus
eius loquebatur. Deus oſtendit mihi ſuper
inimicos meos, ne occidas eos, ne quando
Pſalm. 85. obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in
virtute tua Factum eſt ſecundum illius an-
tiquæ oſtenſionis conſilium. quia videlicet
primùm, illi paſtores vel principes tui, quos
ita denotauit, vt diceret, quia ecce ceperunt
animam meam, irruerunt in me fortes, dor
mitauerunt & ſepulti ſunt, circundati à Ro
manis, mortui ſunt, & in inferno ſepulti ſũt.
& qui ſuperfuit infelix populus diſperſus,
& in omnes gẽtes ductus eſt captiuus, & nõ
eſt qui congreget, quia qui ſolus congregat,
& congregata reſtaurat Chriſtus, illis abla-
tus, & abijt ad gentes, & ſtabile fecit eſſe, qđ
ſibi oſtenſum eſt. Nec occidas eos, diſperge
illos in virtute tua, id eſt, ne penitus eos e-
uellas à terra, ſed vbique terrarum diſper-
ge illos in virtute tua, in potentia tua. Cur
hodiè? Ne quando obliuiſcãtur populi mei.
Iudæorum diſperſio. Vnde notãdũ, Iudęorũ diſperſionẽ ideò fa-
ctã eſſe, vt non tantũ in vno loco, ſed in om
ni terra fidẽ gentiũ confirmarẽt, dum eum
à parentibus ſuis crucifixum fuiſſe aſſere-
rẽt, & ſcripturas in quibus nobis prædictus
eſt, ſe habere non denegarẽt, atque ita dum
viuere permitterentur, eorum etiam teſti-
monio fides gentium certior haberetur.
Rex Aſſur contritus à muliere & ſemine eius Tandem aduerſum te ô rex Aſſur cauſam
dicit paracletus, cur vel quo de iudicio mũ-
dum arguere debuerit, quia tu iudicatus es.
Non eſt (ait) obſcura contritio tua, peſsima
eſt plaga tua. Contritio qua contritus es,
illa eſt qua contriuit mulier caput tuum,
iuxta Domini iudicis edictum, quod edu-
xit ſuper te in initio, dicẽs ad ſerpẽtem. Ini-
Gen. 3. micitias ponam inter te & mulierem, & ſe-
men tuum & ſemen illius, ipſa conteret cá-
put tuum, & tu, inſidiaberis calcaneo eius.
Inſidiaberis calcaneo beatæ mulieris, beatę
Marię virginis, imò & calcaneo ſeminis ei⁹,
quod eſt Chriſtus. Quod ipſe non ignorans
Ioan. 12. dicebat. Venit enim princeps mundi huius,
& non habet in me quicquã. Propterẽa hoc
ipſum quod tu in illo quicquã nõ habuiſti,
& tamen ad eum veniſti, quærens quaſi de-
bitum peccati. i. exigens pœnam mortis, cõ-
tritus es calcaneo eius, victus es fine. i. paſ-
ſione vel morte eius. Quis iſtam contritio-
nem tuam non audiuit? In omnem terram
Pſalm. 18. exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ
verba eorum, ſcilicet cælorum, qui iſtã glo-
riam filij Dei enarrauerunt vel annunciaue
runt, quòd ipſe moriendo contriuiſſet ca-
put tuum. Non igitur eſt obſcura contritio
tua, quia videlicet clare in omnem terram
eſt enarrata, clarè in fines orbis terræ eſt an-
nũciata. Proinde paracletus rectè arguit mũ
dum de iudicio, quia excuſare ſe nõ poteſt,
quin audierit iudicium, quo iudicatus es, ſi-
ue contritionem qua contritus es. Quis iti-
dem nõ audiuit, quia peſsima eſt plaga tua?
Edõ nanq; euangelio quo enarratur vel enũ
ciatur, iã dicta contritio tua, pariter enarra-
tur peſsima plaga tua, qua in cęlo plagat⁹ es,
ita vt caderes vidente domino te, ô Satan, *Lucæ 10.*
ſicut fulgur de cælo cadentẽ. Plaga illa, pla-
ga eſt gladij, plaga peſsima, ſed non peſsimè,
imò optimè illata. Plaga peſsima eſt, quia
inſanabilis eſt, ſed optimè illata eſt, quia tu
iuſtiſsimè damnatus ſiue percuſſus es. Iuſtiſ
ſimè, inquam, quia tu non vtcunque, ſed ſu-
perbè peccaſti, homicida ab initio, qui in ve
ritate non ſtetiſti, in quo veritas non eſt, qui
cum loqueris mendacium, ex proprijs lo-
queris, quia mendax es, & pater mendacij. *Ioan. 8.*
Ita malignè peccaſti, & ob hoc peſsimam, id
eſt, inſanabilem excepiſti plagam gladij. &
mirum, quòd cum plaga tua tam peſsima
ſit, tu adhuc viuis. Non quidem verè viuis,
ſed viuere te mentiris, & quaſi te viuentem
defendis. Hinc eſt illa admiratio in Apoca- *Apoc. 13.*
lypſi, de beſtia quæ habet plagam gladij, &
vixit, vel cuius plaga mortis ſanata eſt, Iu-
xta mendacium tuum plaga mortis tuæ ſa-
nata eſt, & tu habẽs plagam gladij viuis. ſed
iuxta veritatem Dei, tam peſsima eſt plaga
tua, vt in æternũ inſatiabilis ſit, & tu ita mor
tuus es, vt nunquam vllo modo ad vitam
reſpirare poſsis. Super hoc iudicio mundus
arguitur, mundus tibi confœderatus, teque
in templis vel ſimulachris, vt Deum & quaſi
viuum veneratus, quia poſtquam iudicium
tuum in euãgelio Chriſti reuelatum eſt, iu- *Ioan. 12.*
ſtius arguitur quiſquis à te non eſt ſepara-
tus. Omnes qui audierunt auditionem tuã,
compreſſerunt manum ſuper te. Auditionẽ
audire, plus eſt quàm ſimpliciter quippiam
audire. ſicut aures audiendi habere, plus eſt
quàm ſimpliciter aures habere. Vbi namq;
huiuſmodi verba ſiue vocabula geminan-
tur, duplex auditus ſcilicet corporis & cor-
dis exigitur ſiue intelligitur. Ergo omnes
qui audierunt auditionem tuam, id eſt, au- *Cõprimere*
dientes crediderunt contritionem tuam, ſi- *manus, con*
ue peſsimam plagam tuam, compreſſerunt *gratulari*
(ait) manum ſupra te, id eſt, quàm deuotas *eſt Deo.*
egerunt gratias ei, qui contriuit te, qui pla-
ga peſsima plagauit. Solent enim fideles &
deuoti homines, cũ primùm audierint bo-
num nuncium, de operibus ſiue beneficijs
Dei, citato pietatis affectu, oculos manuſq;
compreſſas ſubleuare, & cũ iſtis fidei ſignis
ſedentem ſuper thronum domini altiſsimũ
laudare & glorificare. Itaq; hoc dicto com-
preſſerunt manum ſuper te, magna ſignifi-
catur abundantia gratulationis & lætitiæ,
iuxta cõſiderationem iuſti iudicij, iuſtæ vin
dictæ. Quia ſuper quem non tranſiuit ma-
litia tua ſemper? Interrogando ſuper quem
non tranſiuit malitia tua ſemper, vehemen
tius affirmat, quòd ſuper omnes tranſierit
malitia eius ſemper, ex quo enim per ſerpẽ-
tem malignus, & malitioſus mentitus eſt, di *Gen. 3.*
cẽs, nequaquã morte moriemini, comedite,

& eritis ſicut dij, ſemper & inceſſanter, ex vno & per vnum in omnes homines malitia eius pertranſijt, quemadmodum Apoſtolus. *Rom. 5.* Quia per vnum hominem in hunc mundum peccatum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt in quo omnes peccauerunt. Super quem ergo malitia eius non pertranſijt? *Pſalm. 50.* Quis non in iniquitatibus conceptus eſt? & quem non in peccatis concepit mater ſua? Igitur cauſa hæc, cauſa magna eſt, cur ſuper te manum compreſſerint, omnes qui audierunt auditionem tuam, quia te quidem cuius malitia ſuper omnes per vnum pertranſiuit, vnus homo qui ſolus ſine peccato exiuit, damnauit atque contriuit, ipſos autem de malitia liberauit atque iuſtificauit, qui audientes gauiſi ſunt, & gaudentes atque credentes ſuper te manum compreſſerunt.

FINIS LIBRI III. IN NAVM PROPHETAM.

PROLOGVS RVPERTI IN ABACVC PROPHETAM.

OCTAVVM prophetarum Abacuc iamdudum ingredi ardebat animus, dum adhuc in præcedente, ſcilicet Naum, totus teneretur intentus. Adhuc enim circa fines illius, videlicet Naum, meditatione ferè continua verſabatur, & iam quaſi de propinquo loco aliquo, illa huius vociferatio grãdis audiebatur. Vſquequo domine clamabo, *Pſalm. 118.* & non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, & non ſaluabis? Item. Domine audiui auditiõem tuam, & timui. Fateor quia vim clamoris huiuſcemodi, non ſine quodam diuino horrore audiebat auris interioris hominis. Namque illuc ingredi cupiebat, memor illius verſiculi, Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa. Sentiebam aliquid de cupiditate hominis negotiatoris, *Matth. 13.* bonas margaritas quærentis, qui tunc demum vnam ſe inueniſſe precioſam margaritam, non vanè arbitratur, cum fidem vel iuſtitiam, quæ Chriſtus eſt, inuenit in lege & prophetis, per quos ſine dubio locutus eſt ſpiritus ſanctus. Nouit ipſe Chriſtus cordis paterni, cordis aurei margarita precioſa quaſi ſcrutando ſcripturas, ſcrutando prophetas, ipſum quærit, iſta ſcrutantis anima ſanctum inuocans ſpiritum, qui locutus eſt per prophetas, vt pulchritudinem talis margaritæ, iam hic per hoc ſpeculum, in iſto prophetici ſermonis ęnigmate ſic prçoſtendit, quatenus eandem in futuro ſeculo ſemper poſsidere, & ſicuti eſt, videre concedat. Dicit autem Apoſtolus, *2. Cor. 1.* quia gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate & ſynceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus. Cum hoc exemplo, & illud ad conſolationem accedit, quod vos ô viri eccleſiaſtici & religioſi, beneuoli & ſpirituales amici, quos in procemio explanationis Naum prænominaui, paruitatem meam bona ſpe conſolamini fructus percipiendi, his & huiuſcemodi verbis. Inſiſte igitur bone vir & viriliter age, & conſortetur cor tuum, vt delicijs quas in hac peregrinatione ſummatim prælibas, tandem pleno ore in regno Dei ſuper menſam eius edens & bibens perfruaris. *Prouer. 30.* Non igitur quaſi ſupra modum grauatus detractionem cuiuſquam ita vereatur fidelis animus, vt à bono ſtudio decidat, & torpeat remiſsis manibus, imò ſtellionis memor ſit, qui pennas non habens, manibus vtitur, & moratur in ædibus regum, & galli ſuccincti lũbos & arietis, nec eſt rex qui reſiſtat eis.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABACVC PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

“ONus quod vidit Abacuc propheta.” Quo tẽpore fuerit Abacuc, ex Daniele docemur, *Danie. 14.* ad quem in lacu leonum cum prandio miſſus legitur, ait B. Hierony. quanquam apud Hebræos illa hiſtoria non legatur. Siue quis recipit ſcripturam illam, ſiue non recipit, hic tanquam propheta ſcribit, quæ ventura cognoſcit. Et quomodo propheta Naum, quem hic ſequitur, vaticinium habuit contra Niniuen & Aſſyrios, qui vaſtauerunt decem tribus, quæ vocantur Iſrael, ita iſte onus vidit, id eſt, rem grauem & ponderis labo.

laboriſq; plenam, aduerſus Babyloniam &
Nabuchodonoſor, à quibus Iuda & Hieru-
" ſalem, templumque ſubuerſa ſunt. [Vſque-
" quo domine clamabo, & non exaudies, vo-
" ciſerabor ad te vim patiens, & nō ſaluabis?
" Quare oſtendiſti mihi iniquitatem & labo-
" rem videre, & prædam & iniuſtitiam con-
" tra me] Rectè hic propheta nomen Abacuc
Abacuc luctator. ſortitus, quod interpretatur amplexio, ſiue
luctator, quia videlicet quodāmodo in cer-
tamen & luctantem & (vt ita dicam) in am-
plexum more luctantis cum Deo congredi
tur, auſus eum ad diſceptationem iuſtitiæ
prouocare, & dicere ei, cur in rebus huma-
nis tanta verſetur iniquitas, & iniuſtus con-
tra iuſtum pręualet. Vſquequo domine (in-
quit) clamabo, & nō exaudies, vociferabor
ad te vim patiens, & non ſaluabis? Quare o-
ſtendiſti mihi iniquitatem & laborem vide
re, prædam & iniuſtitiam contra me? & fa-
ctum eſt iudicium, & contradictio poten-
tior. Propter hoc lacerata eſt lex, & nō per-
uenit vſque ad finem iudicium, quia impius
præualet aduerſus iuſtum, propterea egre-
ditur iudicium peruerſum. De ſuorum ſta-
tu temporum loqui videtur, quia impius
Nabuchodonoſor præualuit aduerſus iu-
ſtum Iudam, & hanc eſſe cauſam, quòd di-
xerit iudicium non perueniſſe ad finē, quia
iniquum ſit & peruerſum, vt Ioſias rex iu-
2. Para. 35 ſtus à rege iniuſto trucidetur, vt Daniel, A-
Danie. 1. nanias, Azarias, Miſael ſeruiant, & imperet
Ibid. 5. Babylonius imperator: & inter ſcorta & cō
cubinas ſuas Balthaſar potet in phialis Dei.
Sed nūquid ad propheticam perfectionem
valet, vidiſſe illa ſui temporis mala, quæ a-
lius quiuis ignorare non potuit? Vt quid er
go ſic in titulo pręmiſit onus quod vidit A-
bacuc propheta? Simul conſiderādum, quia
quod protinus ſequitur, aſpicite in gentib.
& videte, admiramini & obſtupeſcite, quia
opus factū eſt in diebus veſtris, quod nemo
credet, cum enarrabitur, ad euangelica ſpe-
Act. 13. ctare tempora. Paulus intellexit apoſtolus,
imò qui Paulum aſſumpſerat ſpiritus ſan-
ctus. Nam vbi dixit ſpiritus ſanctus, ſegrega
te mihi Barnabam & Paulum in opus, quo
aſſumpſi eos, poſtmodum ita legimus, quia
Paulus & qui cum eo erant venerunt An-
tiochiam Piſidię. Et ingreſſi ſynagogam Iu
dæorum die ſabbatorum, ſederunt. Surgēs
autem Paulus, ſermonem exhortationis ha
buit ad plebem, quem ita concluſit. Videte
ergo, ne ſuperueniat vobis quod dictum eſt
in prophetis. Videte contemptores & reſpi
cite, & admiramini & diſperdimini, quia o-
pus operor ego in diebus veſtris, opus quod
non credetis, ſi quis enarrauerit vobis. Lite
ra paululum diuerſa eſt, videlicet ſecūdum
ſeptuaginta interpretes. Quòd ſi illud repu
gnare videtur, ne ad euangelicæ gratiæ tem
pora Apoſtolum ſequentes, reſpiciamus
quod protinus ſequitur, quia ecce ego ſuſci
tabo Chaldæos gentem amaram & velocē,
hoc enim non futurum, ſed iamdudum fue
rat factum, temporibus apoſtolorum. nos
ſimiliter dicimus, quia quando hæc ſcripſit
Abacuc, iam fuerat factum, iam ſuſcitaue-
rat dominus Chaldęos, & gentium taberna
cula poſſidebant, iamq; Iudam in captiuita- *Verba pro-*
tem duxerant. Igitur prophetiæ textum in- *phetæ in*
gredientes, quantum poſſumus myſtico- *perſona*
rum maieſtatem ſenſuum magnificemus. *Christi.*
& eum qui locutus eſt per prophetas ducē
ſequentem ſpiritum ſanctum, ipſum in iſto
propheta non dubitemus loqui Chriſtum
Ieſum crucifixum. Vſquequo domine cla-
mabo, & non exaudies, vociferabor ad te
vim patiens & non ſaluabis? Nunquid enim
hoc non illi par aut ſimile eſt, quod iamdu-
dum apud Pſalmiſtam dicebat. Deus Deus
meus reſpice in me, quare me dereliquiſti,
Deus meus clamabo per diem, & non exau
dies Si reuera Dauid illud non in ſua, ſed in *Pſalm. 21.*
Chriſti dixit perſona cur non & iſte in per-
ſona eiuſdem dicat hæc ſimilia? Veraciter
hoc dignum eſt, & ſpiritum ſanctum decet,
vt verba quæ per prophetas locutus eſt, illi
aſcribātur perſonæ, de qua iure illi cura eſt;
qui verè iuſtus extitit, quia peccatum non
fecit, & idcirco dum pateretur tanquam pec
cator, dum pręualeret aduerſus eum iuſtus,
atque clamaret, & non exaudiretur ad tem
pus, iudicium quærere poterat ſecurus, ſic-
ut manifeſtè in pręſentibus dictis habemus.
Nam, vt erat fortis luctator, Deum vocat
in ius & dicit. Vſquequo domine clamabo,
& non exaudies? Clamabat autem clamore
valido, & axauditus eſt, quamuis & hic in
pſalmo dicat, clamabo & non exaudies. De
hoc apoſtolus. Qui in diebus carnis ſuæ pre *Hebr. 5.*
ces ſupplicationeſque ad eum, qui poſſet ſal
uum illum facere, à mortuis cum clamore
valido & lachrymis offerens, exauditus eſt
pro ſua reuerentia. Non quaſi ignorās quę-
rit, vt diſcat, vſquequo vel quandiu illum
oporteat clamare & vociferari, & exaudi-
tionem ſiue ſalutem eius differri, quamuis
ibidem continuò dicat Apoſtolus. Et qui-
dem cum eſſet filius, didicit ex his, quæ paſ-
ſus eſt, obedientiam. Sciebat namq;, ſed nō-
dum experimento ſciebat obedientię labo-
rem, & ſcientiam eius non latebat, quòd o-
porteret illum clamare & vociferari vſque
ad mortem, mortem autem crucis, & ante
illam obedientiæ conſummationē non de-
bere audiri, non oportere ſaluari. Delectat *Chriſtus*
valde ita, vt dictum eſt, huius calamitatis in *clamauit*
propheta perſonam intelligere. Nec hoc ita *in prophe-*
dicimus, quod ipſe propheta clamoris ſiue *tis.*
vociſerationis eiuſdem expers fuerit, ſed
hoc veraciter dicimus, quia quicquid iſte
vel alius dignum auditu Dei clamauit aut
vociferatus eſt, clamor & vociferatio fuit e-
ius, cuius ſpiritus in illis, vt loquebatur, ita
& clamabat & vociferabatur. Vndè ſicut

Eſaia 8. quodam loco vocari iuſſus eſt, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari, pro eo quòd antequam vocare ſciret, antequam in ſeculo haberet matrem, & adoptiuum patrem, ſæpe Hieruſalem de hoſtibus liberauit. ita nihil vetat illum vocari, accelera clamare, feſtina vociferari, quia videlicet antequam naſceretur de matre, & aſſumpto homine laboraret, ipſe clamabat, & vociferabatur in ſanctis fidé habentibus promiſsionis & aduentus ſui, ſine cuius fide non decebat quémquam exaudiri. Equidem in multis exauditi ſunt propter eum, ſed non ita vt conſummaretur præuaricatio, & finem acciperet peccatum, & deleretur iniquitas, & adduceretur iuſtitia ſempiterna. Non ita Chriſtus habebat exaudiri, donec ipſemet in ſua perſona conſummaret obedientiam vſq; ad mortem, mortem autem crucis, quæ futura erat conſummatio clamoris & vociferationis. Quòd dicit vociferabor vim patiens, ſenſum habet venerabilem, ſi recolas quod alibi dicit, quæ non rapui, tunc exoluebam, id eſt, quam non merui mortem ſuſtinebá. Vndè confeſtim quodammodo queritur, dicens. Quare oſtendiſti mihi iniquitaté, &
Pſalm.68. laborem videre, prædam & iniuſtitiam cótra me? Quod dicit, oſtendiſti mihi, hunc ſenſum habet, ac ſi diceret, impoſuiſti. Oſtédiſti mihi (ait) iniquitatem, ſubauditur, non meam. oſtendiſti mihi laborem, id eſt, impoſuiſti mihi vt laborem propter iniquitatem, non meam, ſed alienam. Nam & hinc Eſaias loquitur. Et dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum, & dominus voluit conterere eum in infirmitate, & pro eo quod laborauit anima eius videbit & ſaturabitur. Oſtendit etiam prædam, ſicut protinus apud eundem Eſaiam. Diſper-
Eſaia 3. dam ei (inquit) plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam. Audiendum diligenter eſt, quòd cum dixiſſet, prędam addidit, & iniuſtitiam contra me. Nam tu Deus prædam illi, prædam iuſtam oſtendiſti, vt fortem armatum, id eſt, diabolum iuſtè prædaretur, qui fuerat iniuſtè prædatus. At illé qui maximè debuiſſet eum recipere, vt ei cederent in partem prædę, repulerunt eum nimis iniuſtè. Hoc rectè intelligitur, vbi cum dixiſſet, oſtendiſti mihi prædam, addidit, & iniuſtitiam contra me. Quòd modo iam dicto oſtédit illi iniquitatem, & laborem, & prædam, non fuit contra ipſum, quia ſpontè in omnibus ſubijt obedientiam. Hæc autem iniuſtitia qua repulerunt eum, fuit contra ipſum, quia non fuit ex Deo, licet vt hoc facerent, excæcati & aggrauati fuerint per iuſtum Dei iudicium. Non autem quaſi ignorans dicit, quare mihi hæc oſtendiſti, ſicut & illud in pſalmo, Quare me dereliquiſti, ſed huiuſmodi quæſtionem ideo ponit ita, vt ſoluat ſic, Longè à ſalute mea, verba delictorum meorú, id eſt, quia te à ſalute mea longè fieri expoſtulant delicta meorum. Sequitur. [Et factum eſt iudicium, & contradictio potentior.] Factum eſt iudicium, ſubauditur peruerſum. Sequitur enim. [Propter hoc lacerata eſt lex, & non peruenit vſque ad finem iudicium, quia impius præualet aduerſus iuſtum, propterea egreditur iudicium peruerſum.] Et quid eſt iudicium peruerſum, niſi iudicium contradicentium? Præmiſſo nanque, & factum eſt iu- *Iudiciū peruerſum.*
diciú, ſubiunxit, & contradictio potentior. & quid eſt contradictio, niſi legis laceratio? ſtatim namq; intulit, propterea lacerata eſt lex, &c. Iam nunc vt ad ſenſum intimum expeditior aditus pateat, Primo notandum eſt, quòd nó ita dixit, propterea impius pręualet aduerſus iuſtum, quia lacerata eſt lex, & non peruenit vſque ad finem iudicium, propterea impius præualet aduerſus iuſtú, quia egreditur iudicium peruerſum, ſed e conuerſo, propter hoc (inquit) lacerata eſt lex, & nó peruenit ad finem iudicium, quia impius præualet aduerſus iuſtú. Non enim hic de illo agitur iudicio peruerſo, quo ſæpe iudices iniuſti pro muneribus iuſtificant impium, condemnantes iuſtum: ſed de illo quo homines ipſum præſumunt iudicare Deum, veluti iniuſtum, quoties aduerſitatibus fatigare iuſtum, & proſperari viderint impium. Talibus Malachias prophe- *Malach.2.*
ta loquitur. Laborare feciſtis dominum in ſermonibus veſtris, & dixiſtis. In quo eum fecimus laborare? In eo cum diceretis, Omnis qui facit malum, bonus eſt in conſpectu domini, & tales ei placent. Aut certè vbi eſt Deus iudicij. hoc prænotato, iá nunc ad prælibata prophetiæ verba recurramus. Et factum eſt (inquit) iudicium & contradictio potentior. Vbi tú domine oſtendiſti mihi iniquitatem & laborem videre prædam & iniuſtitiam contra me. Vbi ego clamabam, & non exaudiebas, vociferabar ad te vim patiens, & non ſaluabas, ibi & in ſimilibus euentibus, id eſt, propter ſimiles euétus factum eſt iudicium, ſubauditur peruerſum, & contradictio potentior, ſubauditur dictione illorum, qui quod verum dicunt, vt puta iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum. Potentior (inquam) eorum dictione, de quibus itidem ſcriptum eſt, quàm bonus Iſrael Deus, ijs qui recto ſunt corde. Contradictio illorum eſt, qui dicút, *Pſalm.72.*
qui facit malum, bonus eſt in conſpectu domini, & tales ei placent, aut certè vbi eſt deus iudicij? Suam namque contradictionem roborant argumentis quaſi rerum euidentium, quia videlicet pacem peccatorum vident, quia non eſt reſpectus morti eorum, & in labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur, imò & abundantes in ſeculo diuitias obtinuerunt, & econtra iuſti flagellati fuerunt tota die & caſtiga-

caſtigatio eorum in matutinis. & ego qui o-
mnium iuſtiſsimus eram vel ſum, præ om-
nibus flagellatus & caſtigatus, deriſus ſui, &
morti turpiſsimæ addictus. & omnes qui vi
debant me, deriſerunt me, locuti ſunt labijs
& mouerunt caput, me clamante, me voci-
ferante, Deus Deus meus, vt quid dereli-
quiſti me? Quia ſic impius præualet aduer-
ſus iuſtum, potentior contradictio eſt, vtpo
te præſentibus argumentis muniens ſe, legé
lacerans, legiſque Deum ac dominum blaſ-
phemans, aduerſus eos qui recto ſunt cor-
de. reſiſtens illis potentius, ſeque opponens,
dicentibus, quàm bonus Iſrael Deus. Lace-
ratur hoc modo lex, & non peruenit vſque
ad finem iudicium, id eſt, non cóceditur ve-
rum habentibus iudicium, Deum eſſe bo-
num, Deum eſſe iuſtum, Deum curare de
rebus hominum. imò egreditur iudicium
peruerſum, ſcilicet omnem qui facit malú,
bonum eſſe in conſpectu domini, & tales ei
placere. Sed nunquid impius ſemper præua
let aduerſus iuſtú? Nunquid ille impius, ſci-
licet populus Iudaicus, qui tunc præualens
aduerſus iuſtum crucifixit eum, & lacerauit
Pſalm. 21. eum, mouens caput, & dicens: Sperauit in
Matth. 27. domino, eripiat eum, ſaluum faciat eú quo-
niam vult eum. ſiue illud: Vah qui deſtruit
templum Dei, & in triduo illud reædificat,
ſalua temetipſum, & his ſimilia. Nunquid
(inquam, impius ſemper validus, & iuſtus il
le ſemper inualidus Non vtique. Sed quod
"continuò mutata voce loquitur. [Aſpicite
"in gentibus, & videte, & admiramini, & ob-
"ſtupeſcite, quia opus factum eſt in diebus
"veſtris, quod nemo credet cú enarrabitur.
"Quia ecce ego ſuſcitabo Chaldæos, gentem
"amaram & velocem, ambulantem ſuper la-
"titudinem terræ, vt poſsideat tabernacula
"non ſua, horribilis & terribilis eſt, ex ſemet
"ipſa iudicium, & onus eius egredietur. Le-
"uiores pardis equi eius & velociores lupis
"veſpertinis, & diffundentur equites eius.]
Quanta vocis mutatio, noo mutata perſo-
na. Vnus idemque quanta prius loqueba-
tur io infirmitate, & quàm magna nunc lo-
quitur in virtute, iam ſupra prælibauimus,
Act. 13. huius loci meminiſſe Paulum in actibus A-
poſtolorum, vbi apud Antiochiam ingreſ-
ſus ſynagogam Iudæorum, habitum ſermo
nem exhortationis ad plebem, ita conclu-
ſit. Videte ergo, ne ſuperueniat vobis, quod
dictum eſt in prophetis. Videte contempto
Verba ad Chriſtum referenda. res, & admiramini, & diſperdimini, quia o-
pus operor ego in dieb⁹ veſtris, opus quod
non credetis, ſi quis enarrauerit vobis. Hor
rendè dixit, terribiliter pronunciauit. vide-
te ergo, ne ſuperueniat vobis. Horrendum
namque & terribile eſt, non credere opus,
quod ego operor in diebus veſtris, ait domi
nus, propter illud quod continuò ſequitur.
Quia ecce ego ſuſcitabo Chaldæos, &c. Niſi
Apoſtolicum ſenſum ſequamur, & in illis
diebus intendamus, de quibus ipſe ſentit di
ctum hoc eſſe in prophetis, quomodo ſta-
bit aut verum erit, quia opus operor, quod
non credetis, ſi quis enarrauerit vobis, quia
ecce ego ſuſcitabo Chaldæos? Nunquid il-
lud opus, quod olim ſuſcitauit Chaldæos &
regem Nabuchodonoſor, vt ambularent
ſuper latitudinem terræ, non crediderunt
Iudæi, aut non crederent, ſi narraretur eis?
imò quid opus fuit enarrari illis, præſertim
captiuis in Babylonia ſuccenſa ciuitate &
templo Chaldaico igni? Quis enim illorum
hoc ignorare potuit? Adde, quòd (ſicut ſu-
perius dictum eſt) temporibus apoſtolorú,
imò & tempore quo prophetauit Abacuc,
non futurum, ſed iam erat factum, id quod
litera ſonare videtur præſenti loco, quia ec-
ce ego ſuſcitabo Chaldæos. Igitur aſpicite
in gentibus, & videte, & admiramini, ſiue
iuxta ſeptuaginta interpretes, videte con-
temptores & admiramini, & diſperdimini,
&c. verba ſint, vt vere ſunt, non iam iudica
turi, ſed iam iudicatis iuſti, aduerſus quem
impius Iudaicus populus præualuit, vt di-
ceret. Vſquequo domine clamabo, & non
exaudies, vociferabor ad te vim patiens, &
non ſaluabis, ſiue Deus meus, vt quid dere-
liquiſti me? Aſpicite (loquit) videte (ait) &
admiramini, o vos cootemptores Iudæi, &
in omnes gentes diſperdimini. Quam ob
cauſam? Quia opus factum eſt in diebus ve
ſtris, quod nemo credet, cum enarrabitur.
Quod eſt illud opus? Quia ecce ego ſuſcita-
bo Chaldæos, gentem amaram & velocem, *Suſcitabo*
&c. Reuera hoc opus non crediderunt Iu- *Chaldæos,*
dæi, tunc cum enarrarent apoſtoli. non cre- *id eſt, Romanos.*
dunt nunc cum eoarrant ſucceſſores apo-
ſtolorum Chriſtiani, quòd ego ipſe qui in
cruce moriens, tanquam derelictus clama-
ui, qui mortuus & ſepultus ſui, ego ipſe (in-
quam, nunc viuam, nunc reſurrexerim, &
adhuc ò Deus pater tecum ſim, & poſt pau
cos ex quo mortui ſui annos, ſuſcitem Chal
dæos, id eſt, gentem amaram & velocem, ſi-
milem Chaldæis, ſimilem inquam, id eſt,
quæ veram nimiſque perfectam iteret ſimi
litudinem eorum, quæ olim geſſerunt in
vos illi homines, gentili nomine Chaldæi,
ita vt eodem menſe, imò & eodem die anni
ſuccenſa ciuitate, ſuccendant & templum
veſtrum, quo illud olim ſuccenderunt illi
Chaldæi. Nam & hoc Ioſephus, non negli- *Ioſephus de*
gendum, imò admirandum arbitratus, ita *bel. Iud. lib.*
ſcripſit. Titus autem diſceſsit in Antoni- *7. cap. 14.*
am, decreto poſtridie mane cum omni exer
citu aggredi, templumque obſidere. Sed id
planè Dei ſententia iamdudum igne dam-
nauerat, euolutiſque temporibus aderat fa-
talis dies, qui erat decimus menſis Auguſti,
quo etiam prius à rege Babyloniorum ſue-
rat concrematum. Item poſt eiuſdem incen
dij narrationem. Mirabitur autem (ait) quis
in eo etiam circumacti temporis fidem. Ná

& menſem (vt dictum eſt) eum, diemq; ſer-
uauit, quo primùm à Babylonijs templum
erat incenſum. Nec verò ſolummodo pro-
pter huiuſmodi ſimilitudinem, illud exci-
dium arbitramur congruè dictum eſſe ſu-
ſcitationem Chaldæorum, verumetiā pro-
pter inuiſibilem impetum, qui profectò ſi-
mul aderant, ſpirituum malignorum, qui-
bus ſine dubio Iudæi ſecundum animam &
corpus traditi ſunt, & quos Chaldæi nomi-
ne & re ſignificauerunt. Nomine, quia
Chaldæi feroces interpretantur. re autem,
quia populum Dei de terra ſua captiuum
duxerunt, ſicut operatione malignorum
ſpirituum in Adam ſub peccato captiuati,
omnes electi in huius mundi exilium deue-
nerunt. Magna res, magnum malum, & tam
Act. 13. grande, vt dignum ſe dixerit ſpiritus ſanct⁹
per os Apoſtoli, videre contemptores, ne
ſuperueniat. Commonuit eos, ſed non pro-
fuit eis, quia non viderunt, non ſibi proui-
derũt, ne ſuperueniret eis. Oportebat ergo
ita fieri, neceſſarium erat impleri veritatem
iudicij, & ita factum eſt. Suſcitauit ille, ſuſci
Roma tro- tatus à mortuis, alios Chaldæos, alteram
picè Baby- Babyloniam, id eſt, Romam. Nam ſalutat
lonia dici- vos (ait Petrus Apoſtolus) eccleſia, quæ eſt
tur. in Babylone collecta, Romam tropicè per-
1. Pet. 5. cutiens, id eſt, ipſam iuxta omnem rerum
ſimilitudinem volẽs intelligi Babylonem.
Cur non eadem ratione Chaldæos hic in-
telligimus Romanos? Hoc eſt opus, quod
nemo (inquit) credet, cum enarrabitur. Cre
dunt quidem Iudæi, imò bene ſciunt, & ni-
mis bene nouerunt, quòd venerunt Roma-
ni, & ſimilia Chaldæis, imò peiora fecerint
eis, quàm Chaldæi, ſed non credunt narran
tibus, non credunt prædicantibus, quòd il-
le hoc opus fecerit aut facere potuerit, qui
ab ipſis crucifixus eſt, qui mortuus & ſe-
pultus eſt, quòd reſurrexerit, in cęlos aſcen
derit, & omnem habens poteſtatem in cælo
& in terra, hoc illis facere potuerit. Nemo
Nemo cre- credit, id eſt, qui credunt, ſunt paucißimi.
dit. i. pau- Nam qui crederent ex Iudæis, fuerunt qui-
cißimi. dem aliqui, ſed in comparatione non cre-
dentium, fuerunt & ſunt paucißimi, ita vt
rectè dicas, nemo credit, ſicut apud Eſaiam
eadem veritas. Iuſtus (inquit) perit, & ne-
mo recogitat, ſiue percipit corde, & viri iu-
ſti tolluntur, & nemo recogitat. Veruntа-
men primò ſpiritus malignos hic intelligi-
mus Chaldæos, ſecundariè Romanos, hoc
ſolummodo in hoc myſterio differentes,
quò ab equis differunt equites, quoniam
hoc dictum eſt. Leuiores pardis equi eius,
&c. Igitur iam ipſa diligentius verba conſu-
lamus. Ecce (inquit) ego ſuſcitabo Chal-
dæos, gentem amaram, & velocem, ambu-
lantem ſuper latitudinem terræ, vt poſſide-
ant tabernacula nõ ſua. Hoc eſt onus quod
vidit Abacuc propheta, hęc eſt illa, quę paſ-
ſionem Chriſti filij Dei ſecuta eſt, ira & preſ

ſura, quemadmodum ipſe dixit. Erit enim
preſſura magna ſuper terram, & ira popu- *Matt. 24.*
lo huic, & cadent in ore gladij, & captiui du *Luce 21.*
centur in omnes gentes. Chaldæos feroces,
Chaldæos hoſtes viſibiles pariter & inuiſi-
biles ſuſcitauit, quando Romanos addu-
xit, ſimulque malignis ſpiritibus impium,
qui præualuerat aduerſus iuſtum, tradidit,
& quis gentem illam, gentem neſciat ama-
ram, gentem velocem? Quàm amari huma-
no generi ſunt ſpiritus maligni, & quàm ve
loces ad perſequendum & conſequendum
omnem animam, quæcunque hyeme vel
ſabbatho fugit, id eſt, quæ deprehenditur
in frigore infidelitatis, & tunc primum ſa-
lutis ſuæ meminit, quãdo ſicut non eſt tem
pus operandi, ita non eſt licentia fugiendi.
Quàm velociter gens iſta conſecuta eſt im-
pium illum ſibi traditum ab illo iuſto, qui
hæc loquitur, quoniam iniuſtè præualue-
rat aduerſus eum. Quod deinde dicit ambu *Dæmones*
lantem ſuper latitudinem terræ, vt poſsi- *in Romanis*
deat tabernacula non ſua, & ſubinde leuio- *ſicut ſeſſo-*
res pardis equi eius, & velociores lupis ve- *res in equis*
ſpertinis, admiratione magis quàm expoſi-
tione indiget, ſi recolas, quomodo Roma-
na potentia ſuper latitudinem terræ ambu-
lauerit, quanta egerit. Non vtique per or-
bem terrarum tantùm fudiſſet ſanguinis,
tam ſui quàm alieni, niſi dorſo eius tanquã
equo gens amara & velox inſediſſet, gens
inuiſibilis, de qua iam dictum eſt. Quod
deinde dicit, vt poſſideat tabernacula non
ſua, tam equos quàm equites culpat, quia vi
delicet & Romani nimis cupidè poſſede-
runt aliena, & malignus ſpiritus, cum in eu-
angelio dicit, Regna orbis terræ omnia mi- *Matth. 4.*
hi tradita ſunt, & cui volo, do illa, profectò
poſsidere præſumit tabernacula non ſua.
Verum nos nunc de illis potiſsimum agi-
mus tabernaculis, in quibus olim iuſtitia ha
bitabat (ait Eſaias) nunc autem homicidæ. *Eſaia 1.*
Ciuitas Sion, ſiue Hieruſalem & templum,
tabernacula erant, quæ gens iſta non poſsi-
debat, nec erant ſua, quamdiu iuſtitia in
eis habitabat, iuſtitia fidei & ſpei, quæ illic
repoſita fuerat, in promißione aduentus
Chriſti, in qua credidit Abraham, & eſt re- *Geneſ. 5.*
putatum illi ad iuſtitiam. Nõ (inquam) poſ-
ſidebat, quamuis illa deuaſtaret ad tempus,
vt prius illi fecere Chaldæi, quando Nabu-
chodonoſor, concremata ciuitate & tem-
plo, duxit habitatores in Babyloniam capti
uos. Ex quo de illis tabernaculis mali agri- *Matth. 21.*
colæ eiecerunt & occiderunt filium, domi-
num vineæ, ex eo gens iſta poſsidet eadem
tabernacula, quondam non ſua, nec enim
extunc vlla in cæremonijs illorum taberna
culorum habitat, vel habitare poteſt iuſti-
tia. Qualis iſta gens? Horribilis (ait) & terri-
bilis eſt, ex ſemetipſa iudicium & onus eius
egredietur, Leuiores pardi equi eius, & ve-
lociores lupis veſpertinis, & diffundentur

equites

equites eius. Duo de gente iſta prædicauit, horribilis & terribilis, eamque in duo, ſcilicet in equus, & equites diſtinxit. Equos homines, equites intellige dæmones hominũ malos agitatores, & tam equos quàm equites, tam homines quàm dęmones, nimirum Chaldæos, id eſt, feroces, equos inquam, id eſt, homines terribiles, equites, id eſt, dæmones horribiles. Igitur gens horribilis atque terribilis. Nunquid autem Deus hoc fecit, quod eſt horribilis, quod eſt terribilis? Non vtiq;, ait ipſe dominus, ſed ex ſemetipſa iudicium, & onus eius egredietur. Quid eſt iudicium, niſi dãnatio? & quid onus, niſi proprij cordis induratio ſiue aggrauatio? Nimirum (vt breuiter dicam) cum quis ſcienter peccat, ita vt de illo veraciter dicas, quia ſubuerſus eſt & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus, verum eſt de illo dicere, quia ex ſemetipſo iudicium eius egredietur. Et cum quis gladium accipit, non vt miniſter Dei, non vt ſit vindex in iram ei, qui malè agit, ſed vt voluntati vel inuidiæ propriæ morem gerat, aut etiam ad malè agendum compellat, vt fecit Antiochus, & quique ſimiles eius, verum eſt dicere, quia ex ſemetipſo onus eius egredietur. Sic eſt omnis iſta gens Chaldæorum vniuerſitas malignorum ſpirituum & impiorum hominum, quia & proprio iudicio condemnati ſunt, extollendo ſe contra creatorem ſuum & in omni preſſura, quam faciunt feroces atque ſuperbi, inuidiæ vel voluntati propriæ ſeruiunt. Inde ſe iuſtificat & excuſat, mali nullius author Deus, nullam creaturam malam eſſe faciens creator bonus, dum de gente iſta dicit, ex ſemetipſa iudicium & onus eius egredietur. Quomodo ergo gentem eiuſmodi ſuſcitare ſe dicit. Ait enim, quia certè ego ſuſcitabo Chaldæos gentem amaram, &c. Ad hæc, cita reſponſio patet, quia aliud eſt gentem amaram facere, aliud gentem amaram ſuſcitare, ſiue genti amarę poteſtatem dare, quod interdum poſcit ordo iuſtitiæ. Exempli gratia. Pharaonem deus malum eſſe non fecit, ſed cum malus eſſet, in regiam poteſtatem ſuſcitauit, quia ſic expediebat, & interdum expedit populo Dei, vt qui malus eſt, fiat etiam potens, ſitque in manu Dei virga furoris & baculus indignationis, & inde commoda illa proueniunt, quæ Salomon loquitur in parabolis. Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit. ſi autem corripueris ſapientem, intelliget diſciplinam. Igitur onus gentis huius amarę, gentis horribilis atq; terribilis, ex ſemetipſa (inquit) egredietur, id eſt, ſpontanea cor eius impietate grauabitur, & totus in malũ erit conatus eius, vnde Deus non erit culpãdus, velut author amaritudinis eius. imò laudandus, quod amaritudine eius benè vtatur, vt dum peſtilentes flagellantur, aliquis ſtultus ad ſapientiam proficiat, eorum exemplo territus, & qui ſapientes fuerint, vt olim Daniel & ſocij eius, eodem flagello correpti, melius intelligãt diſciplinam. Qui porrò ſunt vel fuerunt pardi, & lupi veſpertini, quibus leuiores & velociores dicuntur equi huius gentis? Pardos libet Græcos intelligi, quia videlicet apud Danielē per pardum regnum Gręcorum conſtat in viſione ſignificari. Lupos veſpertinos arbitramur Perſas & Mœdos, videlicet, Aman hoſtem Iudæorum, & complices eius, qui vtiq; Perſæ & Mœdi per vrſum in eadem viſione intelliguntur. Illi namq; tãquam lupi veſpertini, lupi famelici, nihil in mane relinquere volebant, ſed totum deuorare, vniuerſum genus Iudæorum, vnde Chriſtus naſceretur, delere cogitabant. Lupis illis & pardis iam dictis leuiores atque velociores fuerũt equi Chaldaici, equi Babylonij, ſiue illam priorem Babyloniam intelligas, vbi regnauit Nabuchodonoſor, ſiue ſecundam Babyloniam, id eſt, Romam, de qua iã ſuperius dictum eſt, quia ſalutat vos (ait Petrus Apoſtolus) eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta, Babyloniam namq; Romam dicit, propter effuſionē multiplicis idololatrię. Tempore enim Claudij Cæſaris Romæ illam epiſtolam ſcripſit, prius quàm Alexandriam mitteret Marcum, cuius ibidem meminit, dicendo. Et Marcus filius meus. In quo tandem equi iſti leuiores fuere pardis illis, velociores lupis illis. In eo videlicet, quòd illuc vſq; peruenerunt quo intenderunt, & quod inſequebantur aſſecuti ſunt. Nam vtrique Babylonij ciuitatem & templum ſuccenderunt, & populum captiuum duxerunt. Et priores quidem Babylonij populum intra ſe captiuum tenuerunt, quia ſic voluerunt, poſteriores autem vendiderũt & in omnes gentes captiuos diſtraxerunt, quia ſic voluerunt. At verò pardi illi, lupi illi, non tam veloces fuerunt, vt aſſequerentur, quod voluerunt. Nam lupos quidam, ſcilicet Aman & complices eius, regina Heſter, & Mardochæus velociores ſapienter præuenerunt. pardos autem, id eſt, Græcos cum Antiocho Epiphane, Iudas Machabę & ſocij eius fortiter ab incepto retraxerunt. Equos iam dictos nullus præuenit, nullus retro egit, ſed (ſicut iam dictum eſt) peruenerunt, quo intẽderunt, perfecerunt quod voluerunt. vſq; ad ignem, vſq; ad fumum, vſq; ad ciuitatis & tẽpli irrecuperabile exterminium. Adde quod ſequitur. Et diffundentur equites eius. Equites malignos ſpiritus, equos autem eorum homines iam diximus. Parũ erat ad vindictã, quod ceciderũt in ore gladij corpora hominũ, niſi etiã malignis ſpiritib. in prædã cæderent animę illorum. Diffundentur ergo (ait) equites eius. i. omnia complebunt maligni ſpiritus, nullis obſiſtentibus bonis ſpiritibus, quippe qui iam abierant, dicentes (vt refert Iosephus)

Chaldæi dæmones ſunt & Romani.

Titum. 3.

Deus nõ fecit, ſed ſuſcitat gentẽ amarã.

Eſaia 10.

Prouer. 19.

Pardi, Græci. Lupi veſpertini Perſæ et Mœdi Dani. 7.

1. Pet. 5.

Heſter 5.

1. Machab. 4

 migre-

Ioſephus de bel. Iud. li. 7. cap. 17.

migremus ex his ſedibus. Feſto (inquit) die quem Pentecoſten vocant, nocte ſacerdotes intimum templum more ſuo, ad diuinas res celebrandas ingreſsi, primum quidem motum quendam ſtrepitumque ſenſerunt, poſtea verò ſubitam vocem audierũt, quæ diceret, migremus hinc. Profectò res quæ ſubſecuta eſt, ſatis aſtruit, migraſſe illinc omne præſidium bonorum ſpirituum, & in locum deſtitutum diffuſam fuiſſe multitudinem ſpirituum malorum, quos hic dicimus equites inuiſibiles equorũ viſibilium, id eſt, bellicorum hominum duros agitatores. Vndè adhuc ſequitur. [Equites nanque eius de longè venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum. Omnes ad prædam venient, facies eorũ ventus vrens.] Reuera de longè venerunt equites eius, quia videlicet natura ſiue conditione, longè à quocunque homine ſunt maligni ſpiritus. Proinde gens eiuſmodi horribilis ſupra dicitur, nimirum & ab humano genere natura longè ſunt, & contra humanum genus immani odio feruntur. Et quia veloces ſunt, vtpote ſpiritus, parum fuit dixiſſe, venient, addiditque volabunt. Congruè per hoc verbum volabunt, quod eſt auium, naturalem expreſsit velocitatem immanium ſpirituum. Nec verò quomodocunque volabunt, ſed ſicut aquila (inquit) feſtinans ad comedendum. Aquila rex auium, aues tamen ab auiditate comeſtionis dictæ ſunt, ſiue ab eo quòd vias certas non habeant, ſed per auia quæque diſcurrant. Simul ſciendũ, quòd aquilæ figura ſignum erat in vexillo Romanorum. Cum ergo dicit, quaſi aquila feſtinans ad comedendum, mira ſimilitudinis aptitudine velocitatem atque auiditatem ſimulque poteſtatem, vimq; magnam declamat eiuſmodi equitum, id eſt, malignorum ſpirituum, properantium cum illis Chaldæis ſiue Babylonijs, ſcilicet hominibus Romanis ſuis (vt iam dictum eſt) equis ad permiſſarum ſibi deuorationem animarum. Omnes (ait) ad prædam venient, facies eorum ventus vrens. Cum dicit omnes, ſimul equos & equites, id eſt, homines intelligere pariter & dæmones. De equitibus, id eſt, dæmonibus ex abundanti eſt dicere, quàm auidi ad efferendas animas venerint prædones. De hominibus verò, quã intenti ad prædam fuerint, & cupiditatis quàm odibilis, cum multa in hiſtorijs experimenta ſint, vnum hic nimis horrendum nõ præterire libuit. Quidam (ait Ioſephus) apud Syrios ex transfugis deprehenditur è fimo ventris aureos colligens. Transglutientes enim eos veniebant, qui cunctos ſeditioſi ſcrutabantur, & maxima vis auri fuerat in ciuitate. Hac arte detecta totis caſtris fama percrebuit, quòd auro transfugæ pleni venirent. Arabum enim multitudo, & Syri ſciſſos ventres ſupplicum rimabantur, & hac ego clade (inquit ille) credo ſæuiorẽ non contigiſſe Iudæis. Vna deniq; nocte duorũ miliũ patefacta ſunt viſcera. Veraciter igitur oẽs (ait) ad prædã venient, ſtatimq; ſubiungit. Facies eorum ventus vrens. Et reuera ſic accidit, quia completum eſt, quod ad Moyſen prædictum fuerat, ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſsima. Hoſtes viſibiles ignem ſuccenderunt viſibiliter vrentem, & ille ignis in furore domini ſuccenſus eſt, hoſtes autem inuiſibiles animarum prędam deuexerunt ad ignem inuiſibilem, ignem inextinguibiliter vrentem. & hic ardet, & ardebit vſque ad inferni nouiſsima, id eſt, vſque in finem, vel ſine fine. quia ſicut regni Dei nullus erit finis, ita nulla inferni erunt nouiſsima. Sequitur. [Et congregabis quaſi harenam captiuitatem. De regibus ipſe triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt. Ipſe ſuper omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam. Tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet. Hæc eſt fortitudo eius Dei ſui.] In quẽ hæc dicuntur, dubium eſſe non debet, quin ipſe ſit diabolus rex equorum & equitum, de quibus ante loquebatur, rex Chaldęorum, id eſt, ferocium omnium ſuperbiæ filiorum, tam malignorum ſpirituum, quàm impiorum hominum. Cum de equis & de equitibus eius ſermo haberetur, repẽtè ad ipſum tranſijt, qui eſt eorum caput. Nam ne dubites, quin de ipſo ſermo ſit, ſic illum deuorauit, & deſignauit. Hæc eſt fortitudo eius Dei ſui. Non dixit, hæc eſt fortitudo Dei eius. diabolus enim non habet Deum, nec habere vult, ſed ita dixit, hæc eſt fortitudo eius, qui ipſe ſuus eſt deus, factor ſuus, quod videlicet ipſe dicere fuit auſus, vndè & apud Ezechielem illis verbis ſub nomine Pharaonis arguitur. Ecce ego ad te Pharao, rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis, meus eſt fluuius, & ego feci memetipſum. Et alibi. Et dixiſti (ait) dominus contra ipſum, Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedi. Non ergo dubium, quin in quem hæc dicuntur, ipſe diabolus ſit, quæ ita concluduntur. Hæc eſt fortitudo eius Dei ſui. Nunc ipſa verba per ordinem ſequamur. Et congregabit quaſi harenam captiuitatem, & de regibus ipſe triumphabit, & cætera. Non ignoro pleraque horum, quæ hic dicuntur, vel ante dicta ſunt, ſuper Nabuchodonoſor intelligi poſſe, ſed quia apoſtolicam ſemel ſequi authoritatem libuit, ſiquidem Apoſtolus Paulus (vt ſupra dictum eſt) huius prophetiæ meminit, dicendo Iudæis, videte ne ſuperueniat vobis, quod dictum eſt in prophetis, & cætera. Fateor, non libenter recurrit animus ad illum carneum Nabuchodonoſor, præſertim cum iſte Abacuc legatur alicubi fuiſſe Danielis contem-

Volabunt quaſi aquila. — *Li. 7. c. 27.* — *Deut. 32.* — *Diabolus rex equorũ & equitũ.* — *Ezech. 29.* — *Ibid. 28.* — *Act. 13.*

contemporaneus, quo tempore non futura, ſed facta erant, quę de eodem Nabuchodonoſor legimus. Veruntamen ſiue ante, ſiue poſt, quàm Nabuchodonoſor ille Iudam in captiuitatem congregauit, hæc prophetia contexta ſit, illud nemo eſt qui neſcire debeat illum geſsiſſe typum diaboli, & quod ita ſub nomine eius diabolus in ſanctis ſcripturis condemnetur, ſicut ſub nomine Pharaonis, & ſub nomine Aſſur, ſuis locis vel temporibus. Igitur & congregabit, inquit, id eſt, congregare non ceſſabit, quaſi harenam captiuitatem, captiuator generis humani diabolus, quâdiu in hoc ſeculo ſubſiſtit humanum genus. Congregare cœpit in Adam, & ex eo congregare non deſinit, aut deſinet vſque in finem ſeculi, quaſi harenam captiuitatem, id eſt, innumerabilem captiuitatem. Quis enim dinumerare poſsit captiuitatem generis humani, quam congregauit & congregabit etiam nunc liberatis ad Chriſti fidem his, quos præſciuit Deus, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis eiuſdem filij ſui? Et ſi de cætera multitudine hominum minus curandũ, attamen prophetæ de ſua gẽte pro humano affectu erat dolendum. Nam & ipſe dominus videns ciuitatem, fleuit ſuper illam, videlicet conſiderans iuſtè superuenturam illi duplicem mortem, duplicem animarum & corporũ captiuitatem. Similiter & de riſu eius ſuper omnem munitionem, & de eo quòd tyranni, inquit, ridiculi eius erunt, idem ſentiendum ſi ritè perpendimus, id quod iam ante dictũ eſt, quia Paulus apoſtolus contra contemptores Iudæos ad præſentem locum reſpexit, videte ergo, inquiẽs, ne ſuperueniat vobis, quod dictum eſt in prophetia, & cæt. Ita & illum intellexiſſe, ita Chriſtum qui in eo loquebatur voluiſſe libenter accipimus, ac ſi diceret, Videte ne ſuperueniat vobis, vt diabolus per manus Chaldęorum, id eſt, Romanorum, quoniam tunc Roma altera erat Babylonia, congreget de vobis quaſi harenam captiuitatem, ne ſuperueniat vobis, vt dum de regib. ipſe triumphat, veſtri quoque tyranni, veſtri principes ſeditioſi & nequiſsimi, ridiculi eius ſunt, ne ſuperueniat vobis, vt ſuper omnem munitionem veſtram, ſuper Antoniam, & ſuper Phaſelum, & ſuper Mariamnem, & ſuper Hippidicon, ſuper Macherõta, & ſuper Maſadan, & ſuper cęteras omnes munitiones veſtras, ſuper templum, & ſuper ciuitatem riſu ſuo, riſu fellito, & amaro ioco rideat, & comportet aggerem, & capiat eam, per omnia reddens, vtpote grande & mirum mortis, qua paſcitur, ſpectaculũ præ oculis habens, quãtum vel quale in nulla gente vel natione habuiſſe legitur, ſi cunctas gentium hiſtorias ſiue tragœdias recenſeamus. Legamus Ioſephum vſque ad munitionis vltimæ excidium, quod vocabatur Maſada, & manifeſtum eſt, quia diabolus ibi habuit vnde rideret. Illud enim fuit vltimum, quo cõportato aggere, dum caperetur, ſicarij qui intus erant numero nongenti ſimul & ſexaginta cum mulieribus ſimul & pueris, conſilium ſecuti ſunt principis Eleazari, tanquam beatitudinis æternæ præmium aſſecuturi, ſi ſemetipſos trucidarent potius quam viuos capi ſinerent, hoc modo egerunt. Sorte ex numero ſuo decem lectis omnium percuſſoribus, cum vniuerſi etiam propter coniuges ac liberos proſtratos compoſiti atq; amplexi manibus iacuiſſent, parato animo ſe mactandos prębebant, infeliciſsimum illud exhibentibus miniſterium. Nouiſsimi percuſſores ipſi, cum eſſent decem, vni nouem ſe occidendos ſuppoſuerunt, iſque nouiſsimus circunſpecta multitudine mortuorũ, ne quis forte in multa cæde ſupereſſet, qui ſuæ manus egeret, vbi cognouit omnes peremptos, ignem quidem immittit regiæ, vehementi verò manu toto per ſe tranſacto gladio, iuxta ſuos occubuit. Latuerunt duæ tantùm mulieres, & quinque pueri per cuniculos, remque ex his vt geſta fuerat Romani cognoſcentes admirati ſunt. Nouiſsima hæc, ſed non ſola fuit Iudaicę mortis inſania. Quanto putas riſu diabolus riſit in talibus, & ſi in cæteris quoq; gentibus habuit, vnde rideret. hoc vnicum fuit ludibrium nulli ſimile, vbi ipſe nimirum in Romanis agens comportauit aggerem, & cepit ciuitatem illam Hieruſalem, atq; inde captiuam abduxit animarum multitudinem. Nam (vt Ioſephus quoque teſtatur) contigit ciuitatem illam ad ſummum felicitatis gradum prouectam ad vltimos caſus deponi. Denique omnium poſt condita ſecula res aduerſas, ſi cum Iudæorum calamitatibus conferantur, ſuperatum iri nõ ambigo. Sequitur. Tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet. Hæc eſt fortitudo eius Dei ſui. Ne hominem eſſe putes in quem loquebatur, ſpiritum appellat eum, ſine dubio volẽs intelligi diabolum. Non enim dixit, tunc mutabitur ſpiritus eius, quòd congruè de homine aliquo loqueretur, ſed tunc (ait) mutabitur ſpiritus, ſcilicet ille de quo loquor, qui non caro ſed ſpiritus. Quid eſt aũt dicere, tũc mutabitur ſpiritus, niſi ac ſi diceret, tunc non erit Deus ille ſpiritus? Hoc namq; præcipuè differt falſus Deus ab eo, qui ſolus eſt verus Deus, ꝙ ille mutabilis eſt, & multis variatur accidentibus. verus autẽ Deus incommutabilis eſt, & nullis ſubiacet accidentibus Pulcherrimè ergo per hoc verbũ, tunc mutabitur, Deus non denegatur eſſe ille ſpiritus. Et quamobrem, vel intuitu Deeſſe denegatur, dicendo tunc. i. illo tempore mutabitur. Nimirum ob rem certam, ob rẽ magnã, quia videlicet olim ille ſpiritus Deus eſſe ſua præſumptione exiſtimabatur, vnde & hic protinus cum improperio dicitur

Danie. 14.

Quomodo congregat diabolus.

Rom. 8.

Luca 10.

Munitiões Iudaorum

Ioſephus de bel. Iud. li. 7. cap. 46

Tũc mutabitur ſpiritus quia nõ eſt verè deus.

tur Deus ſuus, his verbis. Hęc eſt fortitudo eius Dei ſui, id eſt, illius qui ipſe ſuus eſt deus, dicendo. Ego memetipſum feci, ſicut iã ſupra cum prophetico teſtimonio memorauimus. Quando hęc prophetia condebatur, tunc iſte ſpiritus & dæmonia eius pro eo co- *Ezech.29.* lebãtur, in ſimulachris adorabãtur, & tunc reuera ſtultus ſibi erat Deus, imo & extolli- *2.Theſſ.2.* tur ſupra omne qđ dicitur Deus, aut quod colitur, ait Apoſtolus. Futurum enim erat, vt ſtatim poſt riſum, quo riſit ſuper temtemplum illud, ſuper ciuitatem & munitiones eius, ſuper Iudæam, in qua ſola natus eatenus fuerat Deus, dum ipſe in gentibus quaſi Deus haberetur, ſtatim (inquam) ipſe vanitatis arguitur, tantaque mutatio fieret circa ipſum, vt cognoſceretur eſſe non Deus, ſed diabolus, ſuumque amitteret atrium illud maximum. i. Romanum imperium. Et econtra Deus, ſiue Dei filius, Chriſtus, provno templo, ſuper quod ille fecit riſum iuſtè permiſſus, & pro vna gente Iudæa in qua debuerat eſſe notus, innumera per orbem terrarum haberet templa, & à cunctis coleretur gẽtibus expulſo illo, tam de templis quàm de ipſarum gentium cordibus. Tunc ergo (inquit) mutabitur ſpiritus, nimirum magnã mutatione, vt appareat mutabilis diabolus, qui putabatur eſſe & volebat videri incommutabilis Deus. Hæc mutatio continget ei ſecundum ſimilitudinem *Danie.4.* illius Chaldæi, ſiue regis Chaldaici, qui dũ eodem ſpiritu inflatus, diceret. Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei, ſtatim demutatus eſt in amentiam bouis? Fœnum (inquit ſuperna vox) quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te. Secundum illam, inquam, ſimilitudiné mutabitur (ait) ſpiritus, vt videlicet, & ipſe fœnum vt bos *Iob 40.* comedet, ſicut ad B. Iob de ipſo dictum eſt. Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet. Nec verò ſic ſolum mutabitur, verumetiã & pertranſibit ait & corruet. Ergo non bona mutatio hæc, cuius finis hic eſt, quod pertrãſibit & corruet. Peruerſa mutatio hæc, quoniam non fecit ille, qui ſolus incommutabilis eſt. Etenim præter ipſum omne quod eſt, mutabile eſt, ſed aliorum quidem mutationem ille fecit, alio- *Duplex mutatio, bona et mala.* rum autem non fecit. Mutationem bonorum fecit in bonum, vtpute cęlorum, id eſt, ſanctorum, de quibus in pſalmo ſcriptum eſt. Initio tu domine terram fundaſti, & o- *Pſalm.101.* pera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabũtur, tu aũt idẽ ipſe es, & anni tui non deficient. Hæc mutatio cælorum bona eſt, & hanc facit immutabilis Deus, qualem & nos ſperamus, quando mortui reſurgent incorrupti. Ait quidam ex ipſis cælis, Paulus apoſtolus. Et nos *1.Cor.15.* immutabimur, id eſt, impaſsibiles efficiemur. Hinc eſt illud in titulo pſalmi quadrageſimiquarti. In finem pro his, qui commutabuntur, ſubauditur, perfecta commutatione, quæ in futuro erit, quando de triſtitia in gaudium, de imperfecto ad perfectum conuertentur, quantumcunque deſpicabiles, & contemptibiles in hoc mundo videantur. Non illis improperatur, aut improperabile eſt, imò promittitur, & in lætitia prædicatur, quia mutabuntur, quorum dominus Deus eſt. ſed huic, qui ſuus Deus eſt, improperabitur, quia mutabitur, additurque, & pertranſibit, & corruet. Quòd ſi quis obijcit de cælis iam dictis, quòd & ipſi pertranſibunt, quia ſic dictum eſt. Ipſi peribunt, tu autem permanes, ſcire debet, quoniam perire illorum, hoc ſecundum carnem ad tempus interire eſt. Simulque videat ordinem dictorum, quia ſpiritus iſte primum mutatur, & deinde pertranſibit & corruet. cæli autem illi primum peribunt, & deinde tu domine mutabis eos, & mutabuntur. Finis huius corruere eſt, quia vitio ſuo mutatus eſt. finis illorum mutari eſt, quia virtus, id eſt, ſpes eorum in cęlis repoſita eſt. Quouſq; tandẽ pertranſibit? vel quod pertranſibit? Numerũ ſuũ pertranſibit, quo *Numerus* vſq; expleat ſuum numerum pertranſibit. *dieb.666.* Habet enim numerũ ſuũ, & hic ſapiẽtia eſt, dicitur in Apocalypſi. Qui habet intelle- *Apoc.13.* ctum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt, & numerus eius ſexcenti ſexaginta ſex. Numerus hominis ſenarius eſt, quia ſexta die homo factus eſt. Porrò, numerus ſeptenarius quodammodo numerus eſt Dei, quia die ſeptimo requieuit. Omnis hominis numerus, qui ad requiem domini non peruenit, qualibus iuraui, inquit, in ira mea, ſi introibunt in requiem meam, omnium, inquam, qui creatura Dei vel ſemetipſis abutuntur, & dilectionem creatoris non habent, vel qui creaturæ potius quàm creatori ſeruiunt, numerus ſenarius eſt. At verò ipſi diabolo numerus iſte triplicatus, imò ter decuplatus eſt, quia numerus ſexcenti ſexaginta ſex. Quam ob cauſam: Nimirum quia iudicium eius eſt triplex, tertiò iudicatus eſt, ita vt ſuper illum loqui deceat maieſtatem ſupernam. Teriuraui in ira mea, ſi intrabit in requiem meam. Olim quippe de cælo pro- *Eſaia 14.* iectus eſt propter ſuperbiam, quia contra Deum ſe extulit. Deinde iudicium ma- *Gene.3.* ledictionis accepit in ſerpente, per quẽ hominem decepit. Tertiò iudicij ſiue damna- *2.Theſſ.2.* tionis incremento feriendus eſt in illo quẽ ingreſſurus eſt homine peccati, filio perditionis. Illuc vſq; pertranſibit, & tunc demũ repleto numero ſuo, corruet ait, videlicet ſicut ad B. Iob loquitur dominus, quia vidẽ- *Iob 40.* tibus cunctis præcipitabitur. Hęc eſt inquit

forti-

fortitudo Dei ſui, & hoc exprobrantis elogiũ eſt, hæc eſt fortitudo, id eſt, talis eſt fortitudo eius, vtique ſallax fortitudo, vana fortitudo. Nunquid enim vera fortitudo eſt equitare, captiuitatem quaſi hominum congregare, de regibus triumphare, & tyrannos ei ridiculos eſſe, ſuper omnem munitionem ridere, comportando aggerem, & capiendo eam, & tunc mutari, ac pertranſire & corruere. Nõ eſt hæc fortitudo vera imò arrogantia cæca. nõ alta omnipotentia, imò tumida impotentia. Attamen ille interim, antequam corruat vel præcipitetur (vt iam dictum eſt) in ignem æternum, qui paratus eſt ei & angelis eius, fortis ſibi videtur, quia quippiam poſſe putatur, fortis (inquam) & Deus, extollens ſe ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur Deus (vt iam ſupra dictum eſt) ſuus, & vt dicit ipſe à ſemetipſo factus. Quapropter iudex verbum dei nouiſsima illum dictione irridendo denotauit. Cum enim dixiſſet: Hæc eſt fortitudo eius, ſubiunxit, Dei ſui, hoc eſt, qui ſemetipſum fecit, ſicut ſibi arrogare præſumpſit. Sed id iam ſuperius ex propheta Ezechiele demonſtratum eſt. Iam ergo his pertractatis, audiamus quid ſequatur.

Fortitudo diaboli non vera.

Matth. 25
2. Theſſ. 2.
Ezech. 29.

“[Nunquid non tu, à principio, domine Deus meus, ſancte meus, & non moriemur? Domine in iudicium poſuiſti eum, & fortem vt corriperes fundaſti eum.] Hæc & cætera vſque ad id, Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum ſuper munitionem, & contemplabor, vt videam quid dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguentem me. Propheta in ſuimet perſona loquitur, ſtatim quippe ſubiungit, & reſpondit ad me dominus, & dixit. Scribe viſum, & explana eum ſuper tabulas, & percurrat qui legerit eum, quia adhuc viſus procul, & apparebit in finem, nõ mentietur. Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Hęc ergo, nunquid non tu à principio domine deus meus, & non moriemur. domine in iudicium poſuiſti eum, & fortem vt corriperes, fundaſti eum. Hæc (inquam) reddidit ad ea quæ audierat intus, quæ audierat in ſpiritu. Audierat perſonam Chriſti filij hominis, filij Dei, primum ex infirmitate, in qua dereliquit eum Deus, dicentem: Vſquequo domine clamabo, & non exaudies, &c. vſque ad id, tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet. Hæc eſt fortitudo eius Dei ſui. At illa duo, quorum alterum infirmitatis, hæc duo reddidit propheta fidelis. Nam quod ait: Nunquid non tu à principio domine Deus meus, ſancte meus, & non moriemur, pulchrè hic intelligitur, vt ſit vox fidei & confeſsionis, vox pietatis & animi compatientis, animi inclinati & proni ad agoniam. filius filij hominis in paſsione agonizãtis, vbi & apparuit illi angelus de cælo confortans eum, & prolixius orantem, factuſque erat ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Loquitur ergo ad eũ taliter, vti quemque noſtrum loqui vult ipſe qui per eum loquitur ſpiritus ſanctus, quoties agonię ſiue paſsionis illius commemorationem facimus, eumque propter nos in cruce pendentem memori mente contẽplamur. Eſt namque in his verbis confeſsio veritatis, non quomodocunque, ſed confeſsio cum admiratione, admiratio cum confeſsione. Nunquid (ait) non tu eras à principio domine Deus meus, ſancte meus? Nonne tu es verbum, quod erat in principio apud Deum, & Deus verbum, & verbum caro factum, & propter hoc quia tu mortuus es, fiet nobis, quod non moriemur? Verè à principio, nam & alia ſcriptura dicit, cuius quoque Apoſtolus ad Hebręos pro tua perſona meminit. Et tu (inquiens) in principio domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Conſortare igitur domine meus, ſancte meus, quia non ad inſipientiã tibi, quòd videtur te dereliquiſſe Deus, imò ad magnam ſapientiam, magnus enim erit mortis tuę fructus, quia nõ moriemur, quia & ſi peribunt cæli, id eſt, ſancti morte carnis, tu primus reſumpta carne permanebis, eoſq; veteraſcentes ſicut veſtimentum, pro conditione mortalitatis, tu velut amictum mutabis vera reſurrectione eiuſdem carnis, & mutabuntur, ita vt iam ex eo ſemper in æternum incorruptibiles & impaſsibiles ſint.

Vera confeſſio de Chriſto.
Luca 22.
Pſal. 101.
Hebr. 1.

Porrò hoc alterum, quod continuò ſubiungit, Domine in iudicium poſuiſti eum, & fortem vt corriperes, fundaſti eum, viuẽti ex virtute Dei dignè dicit eidem Chriſto domino. Cuius infirmitas ex nobis ſumpta pertranſijt. Nam in iudicium poſuiſti eum, fortem vt corriperes fundaſti eum, quem putamus, niſi illum riſorem diabolum, de quo nunc dicentem, audiebat eundem dominum. De regibus ipſe triumphauit & tyranni ridiculi eius erunt, ipſe ſuper omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam, tunc mutabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet, hęc eſt fortitudo eius Dei ſui? Eum (inquit) domine in iudicium poſuiſti, eum vt corriperes, fortem fundaſti, videlicet ſecundum ſimilitudinẽ Pharaonis, cui dixiſti, Idcirco autem poſui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam & narretur nomen meum in omni terra. Ergo non ſolum eum, ſed maximè eum domine poſuiſti in iudicium, vt oſtenderes in eũ fortitudinem tuam, & vt cognoſceretur nomen tuum, non tantùm in omni terra, verũ & in omni cælo & in omni terra. Vbi poſuiſti, vel in quo fundaſti eum? Non enim

Domine in iudiciũ poſuiſti eum.
Exod. 9.

ſuſpican-

ſuſpicandum nobis eſt, quod tuum ponere,
hoc ſit malum facere. quod tuum fundare,
hoc ſit velle ſuperbum eſſe. Non ita poſuiſti
eum, non ita fortem fundaſti eum, ſed nec
quempiam malorum ſiue fortium homi-
num. Vtique non Pharaonem, non Aſſur,
ſiue Nabuchodonoſor, non Aman ſuper-
biſsimum, non Antiochum, ſiue Herodem
feciſti malum, vel voluiſti eſſe ſuperbum,
ſed cum eſſent mali atque ſuperbi, poſui-
ſti illos in ſublimi, & hoc in iudicium. fun-
daſti eos fortes, & hoc ad corripiendum. O-
portet enim notum eſſe, qui ad hoc corripi-
tur, vt eius exemplo cęteri corrigantur ſiue
erudiantur. Vbi ergo poſuiſti eum in iudi-
cium, vbi fortem fundaſti eum ad corripiē-
dum? In monte ſancto Dei, quemadmodū
Ezech. 28. apud Ezechielem ipſe dicis. Tu Cherub ex-
tentus & protegens, & poſui te in mōte ſan-
cto Dei. In medio lapidum ignitorum am-
bulaſti, perfectus in vijs tuis, à die conditio-
nis tuę, donec inuēta eſt iniquitas in te. Scie-
bas qualis eſſet, & quia ſciebas quòd corri-
pere volebas, idcirco illic eum ponebas, vt
primùm fieret notus, & tunc demùm corri
peretur. niſi enim fuiſſet notus, non tā mul-
ti exemplo eius erudirētur, quemadodum
& de Pharaone dici cōuenit, quia niſi in re-
gnum fuiſſet eleuatus, nos hodie neque ip-
ſum, neque correptionem, qua correptus
eſt, tam bene ſciremus. Ibi poſuiſti eum in
ſuum ipſius iudicium, ibi fortem fundaſti
eum, fortem (inquam) quaſi cedrum, vali-
dum habentem radicis ſuæ fundamentum.
Qualē creauit Deus diabolum. Non ſolummodo fortem, verumetiam pul
chrum & magnum. Nam itidem apud Eze-
Ezech. 31. chielem dicis de illo, domine Deus, ecce Aſ-
ſur quaſi cedrus in Libano, pulcher ramis &
frondibus nemoroſus, excelſuſque altitudi
ne, & inter condenſas frondes eleuatum eſt
cacumen eius. Omne lignum paradiſi Dei
non eſt aſsimilatum illi, & pulchritudini e-
ius, quoniam ſpecioſum feci eum. Non igi-
tur reprehendendum, imò laude dignum,
quia iuſtum eſt, quod nunc dicis, tunc mu-
tabitur ſpiritus, & pertranſibit, & corruet.
Sed nec illud reprehendere auſim, quòd in-
ter cætera ſuæ tyrannidis opera, quæ agen-
do in hoc mundo tyrannizat, & ſuper om-
nem munitionē ridet, maximè ſuper muni-
tionem meam, ſuper gentem meam, ſuper
templum & ciuitatem Hieroſolymam ri-
debit & comportabit aggerem, & capiet
eam. Nec illud (inquam) reprehendo, imò
hoc dico. [Mundi ſunt oculi tui, ne videas „
malum, & reſpicere ad iniquitatem nōn po „
teris.] E contra, immūdi ſunt oculi iudicum „
peruerſorum, & idcirco væ illis, quia vi-
dent malum, & ad iniquitatem reſpiciunt, *Eſaiæ 5.*
dum dicunt malum bonum, & bonum ma-
lum. Iſta ratio vel ſola ſufficiens eſt, ſi quę-
ram ego, ſi quærat alius quis, cur illum tu
ſuper munitionem, ſiue ciuitatem illam ri-
dere, & eam capere permiſeris, cum gens
tua ſit, & locus tibi dicatus fuerit, cumque *Lucæ 19.*
tu natura clemens ſis, præſertim cum tu vi-
dens ciuitatem illam, & illum diaboli riſum
perſpiciens imminere, fleueris ſuper illam.
Si quis (iuquam) quærat, cur ita ſit, iſta ratio
ſiue reſponſio ſufficiens eſt, vel mihi vel *Rom. 9.*
cuilibet alij. Exempli gratia, Apoſtolo Pau
lo dicenti. Veritatem dico in Chriſto, non
mentior, teſtimonium mihi perhibente cō-
ſcientia mea, in ſpiritu ſancto, quoniam tri-
ſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor
cordi meo pro fratribus meis, qui ſunt co-
gnati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſra-
elitæ, & cætera. Rationem huiuſmodi de-
bet admittere dolor, vt dicat: Mundi ſunt
oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad
iniquitatem non poteris, quod eſt dicere,
Non poteris fauere facientibus malum, fa-
cientibus iniquitatem, quamuis cognati tui
ſint ſecundum carnem, ſicut & noſtri co-
gnati ſunt cognati prophetarum & apoſto-
lorum, triſtitiam magnam & dolorem con
tinuum pro illis habentium. Quod dicimus
hic reſpicere ad iniquitatem non poteris, tu
confirmas euangelio, cum dicis: Non poſ-
ſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſic-
ut audio, iudico. Præmiſeras namque, in iu-
dicio tuo nullam eſſe acceptionem perſo- *Ioan. 5.*
næ, dicendo. Et prōcedent qui bona fece-
runt in reſurrectionem vitæ, qui verò ma-
la egerunt, in reſurrectionem iudicij.
& ſubaudiendum eſt, abſque
diſtinctione Iudæi &
Græci.

FINIS LIBRI PRIMI IN ABACVC PROPHETAM.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABACVC PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Nihil iniuſtum à deo petendum. Gen. 18.

LOquentem ad deum hominem, & volentem vt tanta maieſtas volūtatem eius faciat, oportet aliquid veræ fortitudinis habere, id eſt, iuſtitiæ, vt ſcilicet nihil eorum petat, quę iuſto Deo facere non conuenit, nec ita velit eum eſſe miſericordię memorem, vt obliuiſcatur iudicij. Sic Abraham cum Deo ratiocinari potuit, cū eſſet ipſe, vt fatebatur, puluis & cinis, quia videlicet vltra id quod iuſtum erat loqui nō addidit, interpellans pro Sodomis. Non enim iuſtum erat apud Deū, illos reſeruari, ſi in tanta multitudine non inuenirentur ſaltem decem iuſti. *Gen. 32.* Sic Iacob cum Deo luctari potuit, & eſſe vel dici contra Deum fortis, quia luctando nihil iniuſtum extorquere voluit, imò eſuriens & ſitiens iniuſtitiam, benedictioné flagitabat, qua ſperabat iuſtificari. *Exod. 38.* Sic Moyſes Deum dicentem. Dimitte me, tenere potuit, quia non exigebat ab eo, ꝗ iniuſtum eſſet, quatenus impunitos dimitteret authores peccati in reatu vituli, ſed vt ita iudicaret vel puniret illos, quatenus ipſe nihilominus verax permaneret & iuſtus, in eo quod Abrahæ promiſit, & repromittendo iurauit. Sic & iſte ſecundum nomen Abacuc, quod interpretatur luctator, luctari poteſt cum Deo, & loqui velut arguendo, quia non deſendit impios vel iniuſtos ſuper quoſcunque videbat riſum eſſe, permiſſum eſſe diabolo, ſed iuſtum eſſe concedens ſuper illos iudicium, iuxta quod nouiſsimè dixit. Mundi ſunt oculi tui ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem nō poteris, id ſolùm in ratione cum Deo ponit, quod dum in ſeculo puniuntur iniuſti, ſicut per manum Romanorum puniti ſunt impij Iudæi, multa etiam patiūtur iuſti tanquā iniuſti, agitante potentes huius ſeculi homines eodem illo ſpiritu, de quo ipſe dominus ſupra locutus, hoc ita incipit. [Quare non reſpicis ſuper iniqua agentes, & taces deuorante impio iuſtiorē ſe.] Hæc & cætera quæ ſequuntur, ita tractare ingredimur, vt præ oculis habere velimus illud ſanctorū, quorum hic vnus eſt deſiderium deſiderantiū eius, qui venturus eſt, & cui hic loquitur, ad uentum ſecūdum, qui cū venerit, iam & iniquo iniqua agere, & impio iuſtiorem ſe deuorare non licebit. Quid enim aliud iſte dicit & clamat, quā dicunt & clamant ſubtus altare animæ interfectorum, & propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habent, clamentes voce magna, & dicentes. Vſquequo domine, ſanctus & verus non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum, de his, qui habitant in terra? Denique id quod dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec impleantur conſerui eorū & fratres eorum, nónne ſimile eſt ei, quod reſponſum eſt huic. Apparebit in finē, & non mentietur. ſi moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit? Igitur quoniam propheta eſt, non dubium, quin de regibus longè poſt futuris ꝓloquitur, ad Chriſti venturi proſpiciens tempora, ſic iſtam querelam, quare non reſpicis ſuper iniqua agentes, &c. perpendere dignū eſt, tanquā ingemiſcētis, ꝓpter illas quas ſancti & iuſti paſsi ſunt perſecutiones ſiue preſſuras, per idem illud beſtiale imperium, ſub quo & ipſe Chriſtus paſſus eſt, & in vindictam ſanguinis eius accidit famoſum illud excidium Hieroſolymorū. Quare (inquit) non reſpicis ſuper iniquè agentes, ſubauditur impiorum principes, per totum orbem leges impias, & iniquitatis edicta ponentes, & quare taces domine deuorante impio iuſtiorem ſe? Quos enim impius quilibet in hoc mundo princeps, diaboli ſatelles, vt fuit Nero, & poſt illum quàm plures, quos, inquam, non potuit pietate nudare, ſibique cōfirmare, illos ſecundum corpus propoſita morte abſorbuit, & hoc fuit impio deuorare iuſtiorem ſe, te tacente, te vindictam differēte, cùm clamet quotidie eorum ſanguis ad te. [Et facies hominis quaſi piſcis maris, & quaſi reptile non habens principē.] Subaudiendum hic eſt, quare ita facies, quare ita fieri permittes? & quaſi quis interroget, in quo fecerit homines quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem, continuò ſubiunxit. [Totum in hamo ſubleuauit, traxit illum in ſagena ſua, & congregauit in rete ſuum.] Et eſt ſenſus, Quomodo piſces ſiue reptilia maris principem non habent, ita videntur homines nullam ex te habere prouiſionem, nec per tuam regi prouidentiam, quia ſicut hamus totum ſubleuat ſicut ſagena, ſicut rete totum circundat vel congregat, tam illud quod bonum, quàm illud quod in genere piſcium eſt malum, ſic ille impius in ſuam poteſtatem totum redigit, & quod bonum, & quod eſt in humano genere malum, te tacente, te illum permittente in homines iuſtos deſæuire, ita vt putentur Deum non habere. Et hoc mirum, cùm te habeant & ſciant Deum, & quotidie ad te clament, dicentes. Et propi-

Cur ſancti tantopere deſiderarent ſecundum Chriſti aduentum. Apoc. 6.

Obiectio contra Dei prouidentiam.

tius eſto peccatis noſtris, propter nomen tuum. Ne fortè dicant in gentibus, vbi eſt Deus eorum. Vltio ſanguinis ſeruorum tuorum qui effuſus eſt, introeat in conſpectu tuo gemitus compeditorum. Tu interim taces, & illi impio totum in hamo ſubleuare totum in ſagena ſua trahere, totum in rete ſuum contrahere licet, & cùm ſit impius, ſuper omnes tam iuſtos quàm iniuſtos imperium obtinet, & deuorandi ſiue occidendi poteſtatem habet. [Super hoc lætabitur & exultabit, & propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo, quia in ipſis incraſſata eſt pars eius, & cibus eius electus] Non dubium aut ignotum eſt, quin impius in magno imperio multum lætatus fuerit, & ſperans in multitudine diuitiarum ſuarũ, multum exultauerit, ita vt etiam dedignatus humanam conditionem, Deum ſe appellari maluerit & iuſſerit, quod exempli gratia de Gaio dicere poſſumus, vt Ioſephus quoque ſcribit. Procedente (inquit) tempore magnitudine dignitatis eleuatus, humanum perdidit intellectum, & ſeſe volebat diuinitati videri conſimilem, diuinitatem quę vera eſt inhonorans. Nam ſimulachrum ſuum iuſsit erigi Hieroſolymis in templo Dei, renitentibus Iudæis, eoſque volentes pugno ſuperatos cogi. Igitur ſuper hoc (inquit) lætabitur & exultabit. Nimirum lætitia inepta, exultatione fallaci. Equidem non omnis impius eiuſmodi ſic lætabitur, aut tãtum exultabit vt ſibi videatur Deus, aut ꝓ Deo velit haberi, ſed faciet quod ſequitur. Propterea immolabit ſagenæ ſuæ, & ſacrificabit reti ſuo. Quid eſt ſagena impij, & quid rete eius? Nimirum cùm & aliud quid poſſit intelligi, maximè aurum & argentũ eius ſagena eſt & rete eius. Nam de nulla re magis impius præualet, quàm ſi aurum vel argentum copioſum habet. Eiuſmodi ſagenæ libenter includuntur, & ad huiuſmodi rete valentes cupidi homines congregantur, & beatum dicunt impiũ, cuius hæc ſunt, & eum vltro ſequuntur, eiuſque imperium ſubiectis manibus amplectuntur. Hoc ſciẽs quidam ex eiuſmodi Antonius ex Cleopatra malè famoſus, cũ Actium ſibi vt claſſem conſtituerat, adueniſſet, & propè tertiam partem remigum fame abſumptam offendiſſet, nihil motus. Remi (inquit) modò ſalui ſint, nam remiges non deerunt, quoadusq; Græcia homines habuerit. Ceperat enim Artabanen Armeniæ regem, quem & argentea catena vinctum ad confeſsionem theſaurorũ regiorũ coegerat. Quibus ablatis, nimirũ quaſi ſagena grãdi & reti magno inſtructo orientem pariter & occidentem, totum denique Romanum imperium includere & ad ſe trahere properauit, captus ipſe ſagena diaboli, ſcilicet amoribus iam dictæ Cleopatræ reginæ Aegypti. Itaque quia & vera eſt ſapientis ſententia, dicentis: Pecuniæ obediunt omnia, rectè dixerim, quia ſagena & rete impij aurum & argentum ipſius eſt. Porrò de auro & de argento nónne ſibi deos fecit, nónne ſimulachra operatus eſt, & ipſis ſacrificauit? Immò & ſubditos ſibi populos ad ſacrificandum inuitauit, adorare coegit, & nolentem hoc facere, ſolius creatoris adoratorem occidit, atque ita iuxta querelam huius, iuſtiorem ſe impius deuorauit. Igitur reuera ſagenæ ſuæ immolauit, & reti ſuo ſacrificauit. Quam ob cauſam? Quia in ipſo (inquit) incraſſata eſt pars eius, & cibus eius electus. In auro nanque & in argento (ſicut iam dictum eſt) omninò ſperauit, & fecit de hominibus quod voluit, & inter homines gloriam acquiſiuit, potentiam obtinuit, honorem aſſecutus eſt, voluptates ſuas expleuit, quibus rebus affluere, vtique fuit partem eius incraſſari. Multos etiam ex eis qui religioſi eſſe videbantur, eadem ſagena ſua, vel eodem reti ſuo irretiuit ſibique conformes fecit, quorum vel qualium reſpectu nimirum rectè nunc dicitur, Et cibus eius electus. [Propter hoc ergo expandit ſagenam ſuam, & ſemper interficere gentes non ceſſat.] Idem videtur repetendo dixiſſe, expandit ſagenam ſuam, quod ante dixerat, traxit illud in ſagena ſua. Veruntamen illud palam conſtat, quia duas impius habuit vel habet ſagenas, alteram qua volentes cepit populos & gentes, hæc eſt aurum & argentum (ſicut iam dictum eſt) alteram, qua inuitos quoque conſtrinxit, & hæc eſt omne iniquarum legum eius edictum, quod per totum orbem expandit, præcipiendo cunctos interfici, qui nollent ſacrificare ſagenæ, & reti eius, argento & auro eius, aureis & argenteis ſimulachris eius, vt iam dictum eſt. Vnde protinus ſequitur. Et ſemper interficere gentes non ceſſat. Denique hæc ſumma eſt querelæ huius cauſa quod iuſtorum ſanguinem impius fundendo, iuſtiorem ſe deuorat. Primus ita feciſſe legitur Nabuchodonoſor. Nam ante illum, & ſi fuerunt qui auro & argento ſacrificarent, nullus tamen fuiſſe legitur, qui taliter expanderet ſagenam ſuam, vt de interficiendis gentibus daret legem qui ſacrificare nollẽt. Ille taliter expandit. Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis. In hora qua audieritis ſonitum tubæ & fiſtulæ & citharæ, ſambuci, pſalterij & ſymphoniæ, & vniuerſi generis muſicorum, cadentes adorate ſtatuam auream, quam conſtituit Nabuchodonoſor rex. Si quis autem non proſtratus adorauerit, eadem hora mittatur in fornacem ignis ardẽtis Equidem ibi tacere viſus eſt Dominus, deuorante impio iuſtiorem ſe, ſed non vſquequaque. Nam permiſit quidem, mitti in ignem tres pueros, vtique iuſtiores illo impio, ſed cùm tres fuiſſent immiſsi, quatuor deambulabant ſoluti per

medium

Ioſephus antiqu. lib. 28 cap. 16.

Exod. 10.

Reti ſuo ſacrificauit.

Duæ ſunt ſagenæ impij.

Primũ idololatria dictum.

Dani. 3.

medium ignis, & ſpecies quarti, ait ipſe qui
vidit, ſimilis eſt filio dei, ſed quãta extunc fu
tura erat, & facta eſt pro eadẽ cauſa deuora-
Apoc. 6. tio iuſtorum, interfectio gentium? Proinde
non ſolus iſte clamat ad Deum, dicens: qua-
re non reſpicis, & cætera quæ hactenus di-
cta ſunt, ſed & omnes ſancti, omnes iuſti, ta-
liter deuorati clamãt, & dicunt voce magna.
Vſquequo domine ſanctus verus non iudi-
cas & vindicas ſanguinem noſtrum, de his
qui habitant in terra. Nec ſolæ clamãt illo-
rum animæ in illo ſeculo, verùm & cùm il-
lis & propter illos ad ipſum clamat eccleſia
viuentium in præſenti ſeculo, deſiderans iu
CAP. II. dicis & ſaluatoris aduentum, qui iuſtum de
" omnibus facturus eſt iudicium. Sequitur.
" [Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gra
" dum ſuper munitionẽ, & contemplabor vt
" videam quid dicatur mihi, & quid reſpon-
Eſa 21. deam ad arguentem me.] Tale quid & Eſa.
loquitur. Super ſpeculam domini ego ſum,
iugiter ſtans per diem, & ſuper cuſtodiam
meam ego ſum ſtans totis noctibus. Et reue
ra qui ad Deum loquitur, & rationem po-
ſtulat de iudicijs eius, oportet vt ſupra cuſto
diam ſuam ſtet, & gradum figat ſuper mu-
nitionem, ne fortè labatur in ſermone ſpi-
Eccle. 5. ritus eius, aut ſupra quã expedit, quippiam
loquatur. Ne temerè (inquit Eccleſiaſtes)
quid loquaris, neque cor tuum ſit velox ad
Humilitas eſt cuſtodia virtutum. proferendum ſermonem coram Deo. Deus
enim in cęlo, & tu ſuper terram, idcirco ſint
pauci ſermones tui. Stabo ergo (inquit) ſu-
per cuſtodiam meam, & figam gradum ſu-
per munitionem. Quæ autem illa cuſtodia,
vel quid eſt illa munitio? Nimirum vera mẽ
tis humilitas. Illa nanque virtus munitio fir
ma, virtutumq́; omnium fida eſt cuſtodia.
Nec facilè quis locum alium, petramue aliã
Exod. 33. reperire poterit, de quo Moyſes ſaltem po-
ſteriora Dei dignus videre fuerit dicentis ſi
bi. Ecce eſt apud me locus, ſtabis ſupra pe-
trã. Cumq́ue tranſibit gloria mea, ponam te
in foramine petræ, &c. Denique locum illũ
Pſal. 105. non quidem illic nominatum inuenis, ſed
eiuſdem Dei ſpiritus eum apud Pſalmiſtam
pulchrè & magnificè nominauit, id eſt, nimi
am mentis humilitatem. Ait enim. Et di-
xit vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electꝰ
eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu
eius. Nunc talẽ locum, id eſt, confractionẽ,
nimiam (vt iam dictum eſt) mentis humili-
Matth. 11. tatem eſſe, aqud ſe teſtatur ipſe, dum dicit:
Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis
corde. Sciens igitur, & iſte tutam eſſe firmi-
tatẽ eiuſmodi loci, & quod exinde optimũ
ſit cum Deo luctari, ſuper cuſtodiã (inquit)
meam ſtabo, & figam gradum ſuper muni-
tionem, & contemplabor, vt videam quid
dicatur mihi, & quid reſpondeam ad arguẽ
tem me. Quemadmodum iam dictus Moy-
ſes eodem loco poſteriora Dei contempla-
tus eſt, vt videret quid diceretur ſibi, & quid
reſponderet ad arguentem ſe & dicentem,
vade, deſcẽde, peccauit populus tuus, quem
eduxiſti de terra Aegypti, &c. Denique &
iſte contemplatus eſt fortiter fixo gradu, ne
veniret ſibi pes ſuperbiæ, & vidit quid dice-
retur ſibi, & quid reſponderet ad arguentẽ
ſe, id eſt, timore ſancto, timore bono & ne-
ceſſario prementem ſe. Sequitur enim. [Et
reſpondebit ad me dominus & dixit. Scribe "
viſum, & explana eũ ſuper tabulas, & percur "
rat qui legerit eum, quia adhuc viſus pro- "
cul, & apparebit in finem, & non mentietur, "
ſi moram fecerit, expecta eum, quia veniẽs "
veniet, & non tardabit.] Hæc & cætera quæ "
ſequuntur, dicta ſunt ei, veluti attendebat,
dicens. Et contemplabor, vt videam quid
dicatur mihi. Poſt hæc ſemet inueniſſe oſten
dit, quid reſponderet ad arguentem ſe. Do-
mine (inquiens) audiui auditionem tuam &
timui, &c. Igitur quia fortiter ſtabat, & in
exigendo fortis erat, vidit illud, quod vt vi
deret contemplabatur. Ait enim. Et reſpon
dit ad me dominus, id eſt, oſtendit mi-
hi, & vidi oculo prophetali, quis finis futu-
rus eſſet iniqua agentium, & quomodo ha-
beret loqui & iudicare ipſe, qui nunc vide-
tur tacere, deuorante impio iuſtiorem ſe. Et
deinde vt alij quoque ſperare ſcirent, dixit
mihi, ſcribe viſum, id eſt, ſcribe quod vidi-
ſti, ſcribe quod reſpondi tibi, ſcribe (inquã)
viſum, & non in obſcuro ſiue occulto, ſed
explana eũ ſuper tabulas. i. plano ſermone
& manifeſto, vt percurrat qui legerit eum,
nihilo eius offendente intellectum, hoc mo-
do, Quia adhuc viſus procul, & apparebit in
finẽ & non mentietur, ſi morã fecerit expe- *Baruch. 3.*
cta eũ, quia veniens veniet, & non tardabit. *Actor. 1.*
Quid enim hic non planũ, & apertum ad in-
telligendum? Adhuc (inquit) procul eſt vi-
ſus, id eſt, non ſtatim veniet ipſe in terra vi-
ſus, & cũ hominibus conuerſatus, abijt pro-
cul, aſcẽdit in cælum, dicentibus angelis, ſic
veniet quemadmodum vidiſtis eum aſcen-
dentem in cælum. Procul eſt adhuc, procul
abijt, quia acceptus eſt in cælum. Apparebit
autem in finem, & non mentietur, ſubaudi-
tur de omnibus quæ locutus eſt, dum cũ ho
minibus cõuerſaretur. Exempli gratia, Vir- *Luca 21.*
tutes (ait) cælorum mouebuntur, & tũc vi *Matth. 26.*
debunt filium hominis venientem in nube
cum poteſtate magna & maieſtate, ſiue & vi
debitis filium hominis ſedentem à dextris
virtutis & venientem in nubibus cęli, & his
ſimilia. Ita veniente quiſquis eum videre de
ſiderat, & præſentem quoque vitã faſtidit,
in qua non poteſt eum videre, dicitq́; cum
Apoſtolo, cupio diſſolui & eſſe cũ Chriſto. *Philip. 1.*
Quiſquis ille eſt, & hoc audiat, & hoc ſibi di *Mat. vlt.*
ctum eſſe ſciat. Si moram fecerit, expecta
eum, quia veinens veniet, id eſt, certiſsimè
veniet, & cũ venerit, non tanquã tardus ad-
erit, ſed totũ præteritum tempus videbitur
fuiſſe, vt verè eſt, nimię veritatis. Interim do

nec appareat in finem, prædicabitur Euan-
gelium omni creaturæ. Qui crediderit & ba
ptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non cre
diderit, condemnabitur. Hoc eſt, quod con-
" tinuò ſequitur. [Ecce qui incredulus eſt, nó
" erit recta anima eius in ſemetipſo. Iuſtus au-
" tem in fide ſua viuet.] Ecce apparebit, id eſt,
citò apparebit, & qui non credit euangelio
Rom. 1. eius, etiam ſi multum operetur, non erit re-
cta, id eſt, condemnabitur anima eius, ſicut
vera & manifeſta ratione teſtatur Apoſto-
lus, hoc breui teſtimonio taliter. Iuſtitia e-
nim Dei in eo videlicet euangelio reuelatur,
ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt, iuſtus au
tem ex fide viuit. Et alibi: Sine fide, impoſsi
bile eſt placere Deo. Et quis eſt incredulus,
Hebr. 11. niſi ſuperbus? Superbia nanque incredulita
tis cauſa efficiens eſt. Vnde & protinus ſub-
" ditur. [Et quomodo vinum potantem de-
" cipit, ſic erit vir ſuperbus, & non decorabi-
" tur, qui dilatauit quaſi infernus animã ſuã,
" & ipſe quaſi mors non adimplebitur, & cõ-
" gregabit ad ſe omnes gentes, & coaceruabit
" ad ſe omnes populos.] Ergo ſuperbia ma-
gna eſt ebrietas, & ita mentem ſubuertit,
vimque omnem debilitat ſenſus atque ratio
nis, vt quod audit diſcernere non poſsit.
Ioan. 5. Hoc ipſum dominus in euangelio confir-
mat verbis huiuſmodi. Quomodo poteſtis
vos credere, qui gloriam ab inuicem accipi-
tis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæ-
ritis. Qui gloriam ab inuicem dixit recipitis,
pro eo vt diceret, qui ſuperbi eſtis. Pulcher-
rimè aſperitatem dictionis euitauit, & ſen-
Quid eſt ſuperbus. ſum non præteriuit. Vnde ſi quis requiſitus
quid ſit ſuperbire, reſpondeat, gloriam ab
inuicem accipere, nimirum vera & pulchra
atque irrefragabili vſus eſt diffinitione. Por
rò ſenſus dicti huius, quod eſt gloriam acci-
pere, verbis amplificatur præſentibus, qui di
latauit quaſi infernus animam ſuam, videli-
cet ſemper maiora ambiens, & ipſe quaſi
mors non adimpletur, ſubauditur pecunijs,
& congregabit ad ſe omnes gentes, & coacer
uabit ad ſe omnes populos, vt fecit ſuo tem-
pore Nabuchodonoſor, ſuo tempore ma-
gnus Alexander, ſuo tempore Roma, quæ
(vt ſuperius dictum eſt) altera fuit Babylo
nia. Omnes regnorum illorum cupidi, &
ambitioſi homines, nõne gloriam ab inui-
cem accipiebant, & pro acceptione gloriæ,
vt alter alteri gloriam raperet, in inuicẽ rue-
bant? Reuera quomodo vinum potantem
decipit, ſic eiuſmodi homines ſpiritu ſuper-
biæ decepti fuerunt & ſunt, nec ornamento
fidei decorati ſunt, ſed nudi ſunt, humilitatẽ
crucis abhorrentes, vtpotè contrariam ſpiri
tui ſuperbiæ, quo inebriati vel decepti ſunt.
Quid erit de illis, quando iſte in finem appa
rebit? Imò vt ſingulari numero propoſitũ
ſequamur capitulum, quomodo iudicabi-
tur vir ſuperbus, & quomodo non decora-
" bitur? Ait. [Nunquid non omnes iſti ſuper
eum parabolam ſument, & loquelam æni- "
gmatum eius? Et dicetur. Væ ei, qui multi- "
plicat non ſua vſquequo, & aggrauat con- "
tra ſe denſum lutum. Nunquid non repẽtè "
conſurgent qui mordeant te, & ſuſcitabunt "
te, lacerantes te, & eris in rapinam eis? Quia "
tu ſpoliaſti gentes multas, & ſpoliabunt te "
omnes qui reliqui fuerint ex populis, pro- "
pter ſanguinem hominis, & iniquitatem ter- "
ræ ciuitatis & omnium habitantium in ea.] "
Interrogando acrius affirmat dum dicit.
Nunquid non omnes iſti, ſubauditur popu *Reliqui vocãtur iuſti*
li ſiue reliqui de omnibus populis, ſuper eũ
parabolã ſument, &c. Solet aũt ſcriptura ſacra *Eſa. 40.*
reliquos ſiue reſiduos appellare iuſtos ſiue *Ibidem 37.*
electos, vt illic. Et erit omnis qui relictus fue-
rit in Syon, & reſiduus in Hieruſalem, ſan-
ctus vocabitur, omnis qui ſcriptus eſt in vi
ta in Hieruſalem. Et alibi. Et mittet id quod
ſaluatum fuerit de domo Iuda, & quod re-
liquum eſt de Iſrael, radicem deorſum ſa-
ciet, & fructum faciet ſurſum, quia de Hie-
ruſalem exibunt reliquiæ, & ſaluatio de mõ
te Syon. Ergo & hic omnes iſtos, de quibus
dicit, quia tu ſpoliaſti gẽtes multas, ſpoliabũt
te omnes, qui reliqui fuerint de populis, re-
ctè ſanctos vel iuſtos intelligimus, qui ſuper
fuerunt vel ſuperſunt, quos ſupradictus vir
ſuperbus, dilatatam habens animam ſuam,
quaſi infernum, & quaſi mortem deuora-
re, id eſt, ad conſenſum animæ vel volunta-
tis ſuę pertrahere non potuit, quamuis igne,
ferro, fame, beſtijs, & omnium tormentorũ
genere ad hoc certauerit, & laborauerit, quod
(vt ſuperius iam dictum) primus ille Nabu- *Dan. 3.*
chodonoſor inchoauit, quando populis, tri-
bubus, & linguis, quas ad ſe congregauerat,
atque coaceruauerat, pœnam edixit. Si quis
(inquiẽs) non proſtratus adorauerit ſtatuã,
eadem hora mittetur in fornacem ignis ar-
dentis. Quanta ſimilia, imò maiora fecit, ma
ior vtique alterius Babylonis, id eſt Romæ
potentia? Quomodo gentes omnes ad ſe cõ-
gregauit, & populos omnes ad ſe coacerua-
uit, & quantis mortibus propoſitis exter-
minare voluit hunc viſum, de memoria ho-
minum, de quo nunc dicitur. Et apparebit *Pſal. 123.*
in finem, & non mentietur? Equidem vir ſu
perbus, vt puta Nero, ſiue Decius, aut certè
ipſe diabolus, qui per eos miniſterium ini-
quitatis operabatur, quaſi mors, & quaſi in-
fernus dilatatus, omnes omninò gentes, quã
tum in ſe fuit, deuorauit, ſed reliqui ſunt, &
erunt aliqui, qui & admirantes euentus ſui
felicitatem, euaſionis ſuæ beatitudinem, &
reſpicientes vnde euaſerint, exclamant, & di
cunt vniuerſi. Niſi quia dominus erat in no- *Sap. 3.*
bis dicat nunc Iſrael, niſi quia dominus erat *Ibidem 5.*
in nobis. Cùm exurgerent homines in nos,
forſitan viuos deglutiſſent nos, & cætera.
Nunquid non omnes iſti ſuper eum, ſcili-
cet virum ſuperbum, immo ſuper ipſum
diabolum, & ſuper vniuerſitatem omnium,
quorum

quorum caput eſt ſuperbię filiorum parabolam ſument, & loquelam ænigmatum eius? Iudicabunt enim ſancti nationes, & dominabuntur populis, ſiue vt alibi ſcriptum eſt. Stabunt in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores illorum. Quomodo iſti ſument parabolam, & dominabuntur populis, ſiue vt quid eſt iſta parabola, & quid ænigma eius? parabola ſancta prophetica, ſiue legalis ſcriptura eſt, quia videlicet tota ferè, vel maxima parte parabolicis & ænigmaticis locutionibus plena eſt. Parabola nanq; comparatio eſt ex rebus diſsimilibus. Verbi gratia. Cùm ſermo Dei vel ſententia iudicialis gladio materiali comparatur, vt in Pſalmo, cùm de iſtis reliquis, id eſt, de omnibus ſanctis canimus. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum, &c. vſque Vt faciant in eis iudicium conſcriptū. Porrò, ænigma propoſitio eſt obſcura, quæ non facilè intelligitur, niſi aperiatur, vt eſt illud: De comedente exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo. Et huiuſmodi locutiones paſsim in ſcripturis inueniuntur, & valent, non ſolū ad occultandas porcis margaritas, verùm & ad hoc, vt in eorum difficultatibus bona exerceantur ingenia. Audiens enim Sapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſsidebit. Animaduertet parabolam & interpretationem, verba ſapientium, & ænigmata eorū. Igitur ſumēt ſuper eū (ait) parabolā & loquelā ænigmatū eius, i. adimplebunt ſcripturam, & manifeſtas facient obſcuritates eius, quæ difficile & à paucis vix intelliguntur, niſi prius eueniant ea, quæ in ipſis ſignificantur, atque ita rerum euentu dicta, quæ obſcura erant aperiantur. Ac ſi quæreres, cuiuſmodi ſit illa locutio, quam parabolam vocet, ſtatim ſubiungit: Et dicetur, Væ ei qui multiplicat non ſua vſquequo, & aggrauat contra ſe denſum lutum. Hoc nanq; parabolicum eſt, quod multiplicatas diuitias denſum lutum appellauit. Itidem & illud, quod ſubiungit. Nunquid non repentè conſurgent, qui mordeant te, & ſuſcitabunt lacerantes te, & eris in rapinā eis, parabolica ſiue ænigmatica ſunt, quia videlicet iſti reliqui, de quibus nunc ſermo, ſcilicet omnes ſancti vel iuſti, nequaquam vt litera ſonat, dentibus mordere aut lacerare, ac manibus rapere conſueuerunt. Sciendum quoque, quia dicetur quidem tunc, ſed non incipiet dici, tunc tale quid, quando apparebit in finem, quando veniens veniet iudicaturus, qui hinc abijt iudicatus. Iam enim dici cœptum eſt, ex quo ille abijt, iubēs euangelium omni creaturæ prædicari. Dici cœptum eſt. Væ ei, qui multiplicat non ſua vſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum, ab initio prædicationis euangeliū quo reuelabitur (ait Apoſtolus) ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem & iuſtitiam hominum, dicetur tunc in finem eidem væ, taliter vt eat in ignem æternum. Itidem fieri cœptum eſt per Euangelium, vt repentè iſti reliqui conſurgerent, & morderent impium, & ſuſcitarentur lacerantes eum, eſſetque eis in rapinam, taliter vt multos ab illo ſepararent, quod eſt mordere & manducare, iuxta quod Petro dictum eſt. Macta & manduca. Fiet autem in finem taliter, vt gladius exeat de ore illorum, vt ſint gladij ancipites in manibus eorum, ad faciendam in eo vindictam, ſiue iudicium conſcriptum. Nā quod multos ab impietate conuertere, hic ſit corpus impij mordere & lacerare, ex eo quoque comprobatur, quod ad beatum Iob dominus loquitur. Concident eum amici, diuident illum negotiatores, & nunquid implebis ſagenas pelle eius, & gurguſtium piſciū capite illius, ſubauditur, vt ego. Hoc ſit nunc in bonum illorum, quos dentes iſti, quales demonſtrantur in Canticis, dicendo ad amicam, ſcilicet Eccleſiam. Dentes tui, ſicut grex tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, quos (inquam) dentes, id eſt, Apoſtoli, ſiue prædicatores, qui hic reliqui dicuntur, quaſi manducando in corpus ſuum traducunt, tunc autem id quod ſequitur, fiet in malum eiuſdem impij, qui malo ſuo repulit appetitum dentium iſtorum. Quia tu ſpoliaſti gentes multas, ſpoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis. Cum ſpoliationes multis fiant, ille modus omnium peſſimus eſt, quo gens aut populus, ſiue homo quilibet vnius Dei creatoris ſui honore ſpoliatur, & tunc verè eſt nudus. Hinc eſt illud in Exodo. Videns ergo Moyſes populum, quod eſſet nudatus, ſpoliauerat enim eum Aarón propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat. Ignominiam ſordis, reatum dici vituli, quem fecerant, & quo facto, auxilio & gratia Dei nudati erāt. Hoc modo quot gentes, quot populos ſpoliauit hic impius in quem hæc dicuntur? Igitur quia ſpoliaſti gentes multas, id eſt, tā iniquis perſuaſionibus ſeparaſti à creatoris gratia. ſpoliabunt te iſti reliqui ex eis iudicando, vt tu, ſicut tuo creatore ornare noluiſti, ita nec in ipſa, quam præoptaſti vlterius gloriari poſsis creatura Dei. Additurq; adhuc. Propter ſanguinem hominis, & iniquitatem terræ ciuitatis, & omnium habitātium in ea. Sanguis hominis homicidium eſt, & hoc profectò iniquitas eſt. Terra verò, cui poſsit iniquitas imputari, nimirum non aliud, quàm homo eſt Ciuitatis quoq; non aliud eſt, quàm habitantium in ea, quia videlicet non murorum, aut ædificiorum, ſiue lapidum ciuitatis, ſed hominum habitātium in ciuitate eſt vel eſſe poteſt iniquitas. Videtur ergo hic eſſe tropus, qui à grammaticis Græcè tautologia, Latinè quoque eloquiū dicitur, dum res vna plurimis verbis ſignificatur, ad hoc, vt veritas ſiue magnitudo

Parabola ſancta ſcriptura dicitur. — *Pſal. 149.* — *Iudic. 14.* — *Prouer. 2.* — *Denſum lutum multa diuitia.* — *Rom 1.* — *Quomodo mordent et lacerant ſancti.* — *Actor. 10.* — *Pſal. 149.* — *Iob. 40.* — *Cant. 4.* — *Spoliatio peſsima.* — *Exod. 32.* — *Ciuitas dei*

Pſal. 45. gnitudo rei ſplendidius producatur. Verun tamen & illud ſciendum, quia cum omne homicidium ſit vel fuerit iniquitas huius impij, maximè ſanguis ciuitatis ad Dei iniquitatem reputetur ei. Ciuitas (inquam) dei, quod olim erat illa Hieruſalem, in qua ſola erat templum Domini, & nunc eſt eccleſia catholica per orbem terrarum, de qua Pſalmiſta dicit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Illius ciuitatis ſanguinem fudit impius Nabuchodonoſor rex primæ Babylonis. Iſtius autem fundere cœpit impius Nero Imperator alterius Babylonis, de qua Petrus in epiſtola ſua. Salutat vos (inquit) eccleſia quæ eſt in Babylone electa. Vna ex vtraque ſecundum fidem & electionem ciuitatis facta eſt, & ſanguis huius ciuitatis Dei, iniquitas eſt terræ Babylonicæ ciuitatis diaboli. Inter omnem ſanguinem ſumma cauſa eſt ſanguis hominis vnius Chriſti, quem rectè hic intelligimus, dum dicit, propter ſanguinem hominis, & Iudæi, qui fuderunt illum, pars fuerunt & ſunt corporis impij, cui dicitur, ſpoliabût te omnes qui reliqui fuerint de populis. Deniq; & iſti maximè sũt ſpoliati & ſpoliandi, maximè (inquam) & in primis, quemadmodum & Apoſtolus dicit. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operãtis malum. Iudæi primùm & Græci. In quo primum iſti iam ſpoliati ſunt? Nimirum in eo, quod perdiderunt non ſolùm locum & gentem, verumetiam adoptionem filiorum, & gloriam, & teſtamenta, & legiſlationem, & obſequium, & promiſſa, quæ ipſorum erãt, & ipſum Chriſtum, qui ex ipſis ſecundum eſt carnẽ, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen. Omnibus bonis iam ſpoliauerunt eos, omnes qui reliqui ſunt de populis, ſecundum ſpeciem Iacob, quem Deus dilexit, qui primogenitum Eſau ſpoliatum veſtibus, valdè bonis, quas Rebecca apud ſe domi habebat, & induit eas. Sic iuſtè ſpoliati ſunt, qui pars (vt iam dictum eſt) fuerunt & ſunt corporis impij, qui gentes multas ſpoliauit, maximè cultu vel cognitione creatoris, & iſti quantum in ipſis fuit, multò nequius ſpoliauerunt, quia Chriſtum, expectatione gentium, vt periret nomen eius, & neque ipſi, neque gentes eum haberent, interfecerunt. Igitur quoniam & hoc Apoſtolus dicit. Scimus quia quæcunque lex loquitur, his qui in lege ſunt, loquitur. Præmiſerat autem teſtimonium non de Moyſe, ſed de pſalmis, non dubitemus, & iſta, quæ hic loquitur lex, id eſt ſcriptura ſacra, his qui in lege ſunt, eam loqui, & declamare in omnẽ animam hominis operantis malum, primũ Iudæi, deinde Græci, ſiue Gentilis. [Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, vt ſit in excelſo nidus eius, & liberari ſe putat de manu mali.] Quiſnam ille eſt, qui congregat, vel congregauit auaritiam malam domui ſuæ, magis quàm populus Iudaicus, cœtus phariſaicus? Omnes (inquit Apoſtolus) declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, de Pſalmo teſtimonium hoc aſſumens, ſtatimque ſubiũgit, id quod ante diximus. Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur. Igitur & iſtud primum ei, qui in lege eſt vel erat, dictum non dubitemus. Væ qui congregat auaritiã *Ibidem.* malã domui ſuę, vt ſit in excelſo nidus eius. *Pſal. 12.* Nam verè hoc fecit Iudæus. Equidem omnis impius auaritiam cõgregauit, & ob hoc væ ei, & Iudæus autem auaritiam, non qualemcunque, ſed auaritiam malam congregauit, & idcircò primum væ ei. Nam quid rogo eſt, quod dicit auaritiam malam? Quis vnquam audiuit in ſcripturis, auaritiam bonã, vt ex illius oppoſiti hic oportuerit dari vel opponi differentiam huiuſcemodi, dicendo auaritiam malam? Qualis ergo auaritia fuit, vel eſt Iudæi, vt rectè dicatur mala & adiectio non ſit ſuperflua? Nimirum talis, vt toto orbis audiuit, quia domum Dei, quæ domus erat vel eſſe debebat orationis, fecit ſpeluncam latronum, & ipſum propterea, quia diſputabat contra auaritiam illorum eandem, interfecit domus dominum. Quàm mala fuit hæc auaritia, præſertim eorum qui erant filij peregrinorum, qui pauperes ſpiritu patres habuerunt. Equidem auaritia nuſquam bona, ſed ibi excellenter & nimis mala. Et cui vel quali domui ſuæ congregauit auaritiam tam malam? Nimirum quæ fuerat domus domini, quia per congregationem auaritiæ malæ, ſuam fecit illam domum, imò ſpeluncam ſuam, ſpeluncam latronum, & ſuperbiæ ſuæ malũ, quã denotauit protinus, ſubiungẽdo, vt ſit nidus eius in excelſo. Auaritia nanque ſine ſuperbia nõ eſt. Vnde ſapiẽtia cùm dixiſſet. Auaro nihil eſſe ſceleſtius, ſtatim ſubiunxit. Quid ſuperbis terra & cinis? Benè ergo dixit: vt ſit in excelſo nidus eius, domum ſuperbientis ſubſannans, vt nidum volucris, & liberari (inquit) ſe putat de manu mali, ſubauditur, pro altitudine illius nidi excelſi. Quod propheta alius proſpiciens. Nolite ait, confidere in verbis mendacij, dicentes. Templum domini, templum domini, templum eſt domini, &c. Itemq; alius cũ dixiſſet. Principes eius, videlicet Syon, ſiue Hieruſalem in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant, protinus addidit. Et ſuper dominum requieſcebant, dicentes. Nũquid non dominus in medio noſtrum? Non veniet ſuper nos mala. Hoc nimirum idem eſt quod hic ait. Et liberari ſe putat de manu mali. Mox conuerſus ad eum, de quo loquebatur, taliter in eum inuehitur. [Cogitaſti domui tuę cõfuſionẽ, cõcidiſti populos multos, & peccauit anima tua, quia lapis de pariete, clamabit, & lignũ, quod inter iuncturas eſt ædificiorum

Marginal notes: *1. Pet. 5.* — *Iudæi maximè ſpoliati propter ſanguinẽ Chriſti.* — *Rom. 2.* — *Ibidem 9.* — *Gen. 27.* — *Rom. 3.* — *Auaritia mala quid* — *Matth. 21.* — *Ioan. 2.* — *Eccl. 10.* — *Hier. 7.* — *Mich. 3.*

"ficiorum reſpondebit.] Reuera omnis aua-
rus cogitauit, id eſt, cogitando auaritiam, ac
quiſiuit domui ſuæ confuſionem, quæ con-
fuſio quanta ſit, manifeſte ſupra memorato
ſapientiæ loco datur intelligi, vbi cum dixiſ
Eccleſ. 10. ſet. Auaro nihil eſſe ſceleſtius, quid ſuperbit
Duplex terra & cinis, &c. Ita demum intulit. Cum
confuſio do enim morietur homo, hæreditabit ſerpen-
mus Iudæo- tes, & beſtias, & vermes. Porrò Iudæus, qui,
rum. vt iam dictum eſt, auaritiam tam malam cō
gregauit, dupliciter domui ſuæ confuſionē
cogitauit, id eſt acquiſiuit. Primò illam, quā
Mich. 3. apud Prophetam alium, ſcilicet Michæam
audire potuerat. Ille enim cum dixiſſet id,
Ioan. 11. quod ante memorauimus, & ſuper Domi-
num requieſcebant, dicentes. Nunquid non
Dominus in medio noſtrum, non venient
ſuper nos mala, ſtatim intulit. Propter hoc
cauſa veſtri Syon quaſi ager arabitur, & Hie
ruſalem quaſi aceruus lapidum erit, & mōs
templi in excelſa ſyluarum. Profectò huiuſ-
modi confuſionem illi domui maximē Cai-
phas ille cogitauit, qui prophetauit, dicens.
Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia
expedit, vt vnus moriatur homo pro popu-
lo, & non tota gens pereat. Hoc namque di-
Pſal. 13. 25 cendo, timore ibi trepidauit, vbi non erat ti
mor, ſociorumque callidè adauxit pauorē,
imò pauoris fictionem dicētium. Si dimitti-
mus eum ſic, venient Romani, & tollent no
ſtrum & locum & gentem. Ita cogitando,
concidiſti ait populus multos, id eſt, cauſſa
Li. 7. ca. 25 fuiſti, vt conciderentur populi multi. Occi-
ſorum namque, vt refert Ioſephus, per om-
ne tempus occiſionis. fuere vndecies cētum
millia, & horum ait plerique gentiles fuerūt
ſed non indigenæ. A totis enim regionibus
ad azymorum diem feſtum congregati, bel
lo ſubito circumfuſi ſunt, vt primo quidem
illis peſtifera lues ex loci anguſtia naſcere-
tur, deinde citius fames. Concidiſti ergo ait
populos multos, & peccauit anima tua, id
eſt, nequam intentio tua. Nam peccatum tu
um non ex ignorantia, ſed ex cogitationis
tuæ venit malitia. Væ tibi, quia lapis de pa-
riete clamabit, & lignum, & quod inter iun-
cturas eſt ædificiorum, reſpondebit. Quis e-
Lapis Chri nim iſte eſt lapis, niſi ille, qui ſeipſum per pa
ſtus. rabolam vineæ ſignificans, extra portam ci-
Matth. 21. uitatis eijciendum eſſe, & crucifigendum, v-
bi parabolam edixit, & iudicium à phariſęis
audiuit, de malis agricolis. qui erant ipſi. Nū
quam ait legiſtis in ſcripturis. Lapidem quē
Pſal. 117. reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in
caput anguli, à Domino factum eſt iſtud, &
eſt mirabile in oculis noſtris? Et quod eſt li-
Lignū cru- gnum inter iuncturas ædificiorum, niſi lig-
cis. num crucis, per quod ædificia duo prius cō-
Coloſſ. 1. iuncta erant. quam diu erant inimicitiæ in-
ter homines & Deum, domininumque an-
gelorum, ſed per crucem pacificata vel con
iuncta ſunt? Ita rectè intelligitur dictum li-
gnum, quod eſt inter iuncturas ædificiorū,
Siue hominum, quod in terra vel de terra
eſt ædificiorum, de duobus parietibus con-
ſtat, qui ſunt antiqua ante Chriſti aduentū
ſynagoga, & noua poſt eius aduentum ec-
cleſia, quos videlicet parietes, quia coniun-
git in ſemetipſo, lapis angularis dicitur & eſt.
Hinc alibi idē Apoſtolus Ipſe eſt enim pax
noſtra, qui fecit vtraque vnum, &c. Lapis i- *Ephеſ. 2.*
gitur de pariete, inquit, clamabit, ſubaudi-
tur, contra te, & lignum quod inter iunctu-
ras eſt ædificiorum, reſpondebit, nimirum
aduerſum te. Quid lapis clamabit, aut quid
lignum reſpondebit? Nimirum id quod ſe-
quitur. [Væ qui ædificat ciuitatem in ſan- "
guinibus, & præparat vrbem in iniquita- "
te.] Ne dubium ſit. cui væ iſtud inclamat la "
pis ille, aut lignum illud, alius propheta, ſci-
licet Michæas dicit. Qui ædificatis Syon in *Mich. 3.*
ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitate.
Ergo cui væ qui ædificat ciuitatem in ſan-
guinibus, & præparat vrbem in iniquitate,
populus eſt Iudaicus, cœtus eſt phariſaicus,
qui impleuit menſuras patrum ſuorū, quia
patres quidem eius prophetas occiderunt, i-
pſe autem prophetarum dominum, vt veni
ret ſuper eum omnis ſanguis iuſtus, qui effu
ſus eſt ſuper terram. Nunquid autem reue-
ra taliter ciuitatem ædificauit, aut in tanta
iniquitate vrbem præparauit? Nequaquam.
Sed ſtultiſſimus ita putauit. Dixit enim, oc-
cidamus eū, & noſtra erit hæreditas. Idcirco *Matth. 23.*
locum & gentem perdidit, quia ſanguinem
fundere, hoc putauit eſſe ædificationem ci-
uitatis, & iniquitatem perpetrare, hoc puta-
uit fore ſibi præparationē ſemper poſſiden-
dæ vrbis. Aliàs autem & verè ciuitatem ædi *Ciuitas dei*
ficauit in ſanguinib. & veraciter præparauit *quomodo*
vrbem in iniquitate, non ſibi, ſed Deo viuē- *ædificauit*
ti, non illam vrbē aut ciuitatem terrenā Hie *in ſangui-*
ruſalem, ſed ciuitatē Dei viuentis cæleſtem *nibus.*
Hieruſalem. Quantos enim prophetas occi-
dit quot ſapientes & ſcribas interfecit, cruci
fixit, flagellauit in ſynagogis ſuis, & perſecu
tus eſt de ciuitate in ciuitatē, tot lapides vi-
uos quadrauit, de qualibus rectè concinas
magno architecto ſancto ſpiritui, qui tonſio
nibus, & preſſuris expoliti ſuis coaptantur
locis, per manū artificis diſponuntur, permā
ſuri ſacris ædificijs. Hoc quidā ritè perpen-
dens, vbi martyrem inſignē pictoris arte, fu
ſtibus atq. plūbatis ſubigi conſpexit, huiuſ-
modi diſtichon expreſſit. Cuditur æternę la-
pis vrbis, gēmaq; Chriſte. Hæc tua ſplendi-
dus, pœna famulante politur. In huiuſmodi
officio ſiue ędificio populus Iudaicus, & prį
mus eſt & notiſſimus. Lapis (inquit) de pa-
riete clamabit, & lignū q. inter iūcturas eſt
ædificiorū, vndè iam dictū eſt. reſpondebit.
Væ illi, qui ciuitatē ſic ædificat, qui vrbē ſic
præparat, quia bonus quidem effectus, ſed
intentio eſt maligna. Quando vel vbi ſecun
dū veritatē huius prophetiæ lapis ille, lapis
angularis, væ iſtud clamauit? Nimirū quādo

Matth. 23. vel vbi dixit. Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, &c. vſque. Amen dico vobis, venient hęc omnia ſuper generationem iſtam. Statim namque grauiſsimè intulit. Hieruſalem, Hieruſalem, quę occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſsi ſūt. Quod ibi ſubaudiendū eſt, niſi væ tibi? Præmiſerat nanque ſepties væ, ſicut ô prudens lector, ibidem, ſcilicet apud Matthæum, enumerare poteris, væ vobis Scribæ & phariſęi, væ vobis ſcribæ, & phariſæi, væ vobis duces cæci, væ vobis ſcribę & phariſæi, væ vobis ſcribæ & phariſæi, væ vobis ſcribæ & phariſæi, væ vobis ſcribæ & phariſæi, ad ſingulas exclamationes cauſis ſubiūctis, quarum nouiſsima & ſeptima hæc eſt, qui ædificatis ſepulchra prophetarum, vſque, & vos implete menſuram patrum veſtrorum, ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, &c. Nónne iſte impius, iſte populus, væ ſeptemplici damnatus, ille eſt Cain, cuius typum dictum eſt in illum vnum hominem huius nominis ſeptuplū vltio dabitur de Cain, qui numerus, quia inſolubilis eſt, peccatū irremiſsibile ſignificat? Plura hinc dici poterant, ſed legentis faſtidium vitantes, cætera perſequamur. Ait. [Nunquid nō hæc à Domino ſunt exercituū?] Puta quod dixerit. Nunquid non à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? Quid eſt iſtud, niſi quod lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & hic lapis de pariete clamabit, & vt iam dictum eſt, lignum crucis eius, quod inter iuncturas eſt ædificiorum, reſpondebit? Nunquid (inquam) non hæc à domino ſunt exercituum? Nunquid non à Domino factū eſt iſtud. Planè à domino exercituum ſunt hæc, planè à domino factum eſt iſtud. Vndè probabimus, Sequitur.

Septies væ ſcribis & phariſæis.

Geneſ. 4.

Pſal. 117.

" [Laborabunt enim populi in multo igne, " & gentes in vacuum vt deficiant.] Cum hoc dicto prophetico, recordemur illius in Actibus Apoſtolorum. Et nunc, ait Gamaliel, Dico vobis viri Iſraelitæ. Diſcedite ab hominibus iſtis, & ſinite illos, quoniam ſi eſt ex hominibus, conſilium hoc aut opus diſſoluetur, ſi verò ex Deo eſt, non poterimus diſſoluere eos, ne fortè & Deo repugnare inueniamur. Hæc ille ſapienter elocutus eſt. In iſto autem Spiritus ſanctus prædixerat. Laborabunt enim populi in multo igne, & gentes in uacuum vt deficiant, & ſic factum eſt. In multo igni, ſubauditur, inuidiæ laborauerunt, id eſt, Iudæi laborauerunt, gentes, id eſt, gentiles, vt diſſoluerent conſilium & opus. quod de iſto angulari lapide prædicatur, ſed laborauerunt inuacuum, & defecerunt, quia diſſoluere non potuerunt, imò & accedentes ad iſtum lapidem, ad quē accedere bonus caſsi laboris defectus eſt, & ipſi tāquam lapides viui ſuperædificati ſunt. Nunquid igitur non hæc à Domino ſunt exercituum? Nunquid non à Domino factum eſt iſtud? Si enim non fuiſſet à Domino conſilium hoc vel opus, profectò iam diſſolutū eſſet, tot gentibus, & populis, ad diſſoluendum laborantibus, & quæ cauſa labores illorum euacuauit. Ait. [Quia replebitur terra, " vt cognoſcat gloriam Domini, quaſi aquæ " operientes mare.] Quid iſto dicto verius, cō" ſtantius atque perfectius? Spiritus enim domini repleuit orbem terrarum, & eo replēte repleta eſt terra, vt cognoſceret gloriam Domini. vt fierent ſapientes atque eloquētes, qui erant idiotæ, & ſine literis. vt fierent cæleſtes, qui erant terreni, immò qui terra fuerant, fierent cæli, cognoſcentes gloriam Domini, enarrantes gloriam Dei, non quomodocunque ſed quaſi aquę operientes mare. Quid eſt hoc dicere? quam magnæ deberent eſſe aquæ, quæ multitudinis ſui operirent mare, vel quarum ad comparationem mare nihil videretur eſſe. Mirum illud eſſet & non minus miraculi habet, quod mare, id eſt, ſapientia omnium ſuperauit, data ſimplicibus abundantia cæleſtis ſapientiæ. Hæc eſt illuminatio credentium Euangelio Chriſti, qui dicunt. A domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Econtra cæteri excęcati ſunt, videlicet illi, qui (vt iam dictum eſt) conſilium hoc vel opus diſſoluere cupiebant, de quibus hic ait. Laborabunt enim populi in multo igni, & gentes inuacuum vt deficiant, quam ob cauſam excæcati ſunt. Sequitur.

Act. 5.

Sapient. 1.

Act. 4.

[Væ qui potum dat amico ſuo, mittens " ſel ſuum, & inebrians, vt reſpiciat nuditatem eius. Repletus eſt ignominia pro gloria. " Bibe tu quoque, & conſopire, circundabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ ſuper gloriam tuam.] Hunc lo" cum iſtud de Pſalmo manifeſtiorem facit. Et dederunt in eſcam meam ſel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. Miro itaque modo cum dixiſſet quia replebitur terra, vt cognoſcat gloriam Domini, quę gentium illuminatio eſt, cauſam contra poſuit cæcitatis, quæ in Iſrael contigit, dicendo. Væ qui potum dat amico ſuo. Cæcitas ipſa eſt væ. cauſa verò quia potū dedit amico ſuo. Ipſe eſt enim amicus, qui dicit in Pſalmo, & dederunt in eſcam meā ſel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. In tantum amicus, vt frater ſit effectus, & noſtræ naturæ cōſanguineus, quippe qui cum Deus eſſet, homo factus eſt, ac de illo populo incarnatus eſt. Huic amico ſuo potum dedit, mittens ſel ſuum, & inebriauit eum amaritudine, vt aſpiceret nuditatem eius, id eſt, vt comprobaret, quòd eſſet à Deo derelictus. Dixerunt enim impij. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, filium dei ſe nominauit.

Pſal. 63.

Supra. 2.

uit. Videamus ſi ſermones illius veri ſint, ſi
enim eſt verus filius DEI, liberabit eum
de manu contrariorum, contumelia & tor-
mento interrogemus eum, & probemus pa-
tientiam eius. Morte turpiſsima condemne-
mus eum. Hanc eorum nequiſsimam curio-
ſitatem, & quaſi nuditatis explorationem,
Pſalmus declamat ex perſona ipſius. Et qui
cuſtodiebant animam meam, conſilium fe-
cerunt in vnum. Dicentes, Deus reliquit eũ,
perſequimini, & comprehendite eum, quia
non eſt, qui eripiat eum. Explorauit, inue-
Pſal. 70. nit, aut aſpexiſſe ſibi viſus eſt impius nudita
tem eius. audiuit enim eum dicere, Deus me-
us, Deus meus, vt quid dereliquiſti me, hoc
profectò ſtatim, ne quid deeſſet ſui fellis ad
Matth. 27. inebriandum illum, cui totus calix paſsionis
Ioan. 19. potus erat amaritudinis. obtulit eius ori &
acetum. Væ igitur illi, quia taliter potum de-
dit amico ſuo, & fratri conſanguineo ſuo, vt
aſpiceret nuditatem eius, infirmitatem eius,
Iudæi ſicut ad faciendum ſiue capiendum experimen-
Cham, imò tum, quòd non eſſet Dei filius, imo quod eſ-
peiores, quã ſet à Deo derelictus. Hoc foris annunciat,
Cham. & blaſphemat tanquam maledictus Cham,
Gen. 9. qui foris annunciauit nuditatem paternam,
ſed quanto iſta res illa ſimilitudine maior
eſt. Ille namque Cham non dedit potum pa-
tri ſuo, non (inquam) dedit poculum vini
delectabilis, vt eum inebriaret, & nuditatẽ
eius aſpiceret, ſed iſte impius amico ſuo de-
dit potum amaritudinis, miſit ſel ſuum & in-
ebriauit eũ, vt aſpiceret nuditatẽ eius, & ſic-
ut per Moſen ꝓdixerat ſpiritus propheticus.
Deut. 32. De vinea Sodomorũ vinea eorũ, & de ſub-
urbanis Gomorrhæ. Vua eorũ vua fellis: &
botrus amariſsimus, ſel draconum vinum
eorum, & venenum aſpidũ inſanabile. Re-
pletus (ait) ignominia pro gloria. Quis reple-
tus eſt ignominia, pro gloria? Ille ne, qui
amico ſuo dedit, an ipſe amicus, cui datus
eſt potus fellis? Nimirum ipſe amicus reple-
tus eſt ignominia, id eſt, paſſus eſt ignomi-
niam ſuſtinuit, mortem, mortem aũt crucis,
quam pro ſumma ignominia miſcuit impi-
us illi. morte, (inquiens) turpiſsima condem-
Sapien. 2. nemus eum. Tanta ignominia repletus paſ-
ſus eſt pro gloria, videlicet, ſciens inde ſibi
prouenturum, vt iã ex eo ſederet à dextris
virtutis in gloria Dei patris. Nam propter
Philip. 2. hoc (ait Apoſtolus) & Deus illum exaltauit
& donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne
nomen, vt in nomine Ieſu, omne genu fle-
ctatur, cæleſtium, terreſtrium, & inferno-
rum, & omnis lingua confiteatur, quia Do-
minus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei pa-
tris. Quomodo autem & quam vehemen-
ter, conuerſus in eum inuehitur, qui potum
ſuum dedit, qui ſel ſuum miſit, qui inebria-
uit, & dormire fecit amicum ſuum ſom-
no mortis, & eo modo nuditatem eius aſ-
pexit, id eſt nudum, & à deo derelictũ eſſe
voluit. Bibe (inquit) tu quoque & conſopi-
re, & quid bibes? Circundabit te calix dexte-
ræ domini, & vomitus ignominiæ ſuper glo-
riam tuam. Calix dextræ domini, id eſt, ira
omnipotentis domini, ita te circundabit, vt
ſicut in ipſo ſcriptum eſt. Fiat menſa eorum *Pſal. 68.*
coram ipſis in laqueum, & in retributionẽ,
& in ſcandalum. Quænam eſt menſa tua, ni-
ſi lex tua, ſcriptura ſacra tibi credita, primũ
tibi ad edendum & bibendum propoſita?
Ibi calix dextræ domini, idem ipſa menſa
tua, ipſa lex vel ſcriptura tua te circundabit,
quomodo laqueus circundare conſueuit, la-
queus enim ipſa tibi erit habenti ſpiritum er-
roris, ſorbenti ſiue haurienti retributionem
fellis tui, quem amico tuo in potum dediſti.
Iſtud bibe tu, & conſopire, ita & nunc obſcu-
rentur oculi tui, ne videas & poſtmodum
conſopiaris, non quomodo ille amicus tuus
qui euacuato felle tuo, ego dormiui (inquit) *Pſal. 3.*
& ſoporatus ſum, & exurrexi, ſed ita vt in æ-
terna morte ſepultus iaceas, quod verè eſt
conſopiri. Quàm autem diuerſum eſt, id quod
ſequitur, & vomitus ignominiæ ſuper glo-
riam tuam, ab eo quod ante dixerat, repletus
eſt ignominia pro gloria. Ignominia qua il- *Aliter Chri-*
le amicus tuus repletus eſt, pro gloria & ig- *ſti, aliter Iu-*
nominia cuius vomitu pollueris ſuper glo- *dæorũ igno-*
riam tuam, non eandem habent rationem. *minia.*
Illi namque ignominia qua repletus eſt de-
foris, acceſsit, nec enim propter ſua, ſed pro-
pter aliorũ peccata malè tractatus eſt, & pro
futura gloria ſuſtinuit. vomitus aũt ignomi-
niæ tuæ de intus venit, de teipſo proceſsit, ſic-
ut vomitus eius, qui ſeipſũ cõmouit, quia tu
temetipsũ de corde tuo mendacia vomẽda
inhonoraſti, & ille vomitus ſuper tuã præter-
itam gloriã erumpit. in hoc quoq; magna di-
ſtantia eſt, ꝙ ille prius ignominiã ſuſtinuit, *Ioan. 5.*
& deinde gloria ſucceſsit, vt debuit. tu autẽ
prius gloriatus es feſtinanter gloriã accipiẽ-
do ab inuicẽ, ſicut ille tibi quodã loco exp-
brauit, & deinde vomitus ignominiæ ſucceſ-
ſit. Iſte ordo notus eſt ſupernæ diſpoſitionis
vt impius quidẽ prius glorioſè exaltetur, &
deinde ignominioſè humilietur. prius autẽ
propter hoc ipsũ, ꝙ piè viuit prius humilie-
tur, & ignominiã patiatur. ac deinde cornu
eius in gloria exaltetur. Sequitur, [Quia ini- »
quitas Libani operiet te.] Hoc ad illud con- »
iungitur, quod præmiſit, væ qui potũ dat ami-
co ſuo, &c. Væ tibi, (inquit) quia iniquitas Li-
bani operiet te. i. hypocriſis tua condẽnabit
te. Libanus namq; cãdidatio interpretatur,
& interdũ ſub hoc nomine templũ intelligi-
tur, vt in Zacharia, Aperi Libane portas tu- *Zach. 12.*
as, cõedat ignis cedros tuos. Ergo iniquitas
Libani, id eſt, iniquitas templi, ipſa pulchri-
tudo religionis, cuius omnis candor tua eſt
hypocriſis, potiſsimũ operiet te, maximum
condemnabit te. Nam quam magna fuerit
religiõis illius hypocryſis, ipſe dñs ſatis acer-
bè innuit, toties ſub vno ductu ſermonis, di-
cẽdo Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, *Matth. 23.*
loco

Act. 23. loco apud Matthæum, quem ſupra memorauimus, vbi cum ſepties væ ſuper illos detonuerit, per ſingulas vices hypocritæ dixit, excepta vna duntaxat vice, vbi taliter dixit, væ vobis duces cæci. Paulus quoq; non ignorans iniquitatem huiuſce dealbationis, cum ſtaret in medio concilij, & princeps ſacerdotum Ananias os eius iuſsiſſet percuti, dixit ad eum. Percutiet te Deus paries dealbate, & quid aliud erat hoc dicere, quàm iniquitas Libani operiet te? Et reuera quod vni dixit, omnibus dixit, vniuerſo illi ſacerdotio & populo dixit. Factumq; eſt quod dixit, & percuſsionem illam totus orbis audiuit. Protinus ab illo (inquam) inuehebatur populo impio, conuerſus ad auditores ſermo propheticus, ita loquitur. [Et vaſtitas animalium deterrebit eos, de ſanguinib. hominis, & iniquitate terræ ciuitatum & omnium habitantium in ea.] Vt dictum ita & factum eſt. Venerunt enim animalia de ſylua, de quibus Pſalmiſta.
Pſal. 79. Exterminauit eam (inquit) ſcilicet vineam tuam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam, nimirum propter ſcelus, quo cum debuit facere vuas & afferre vinum, ſupradicto amico ſuo, domino vel poſſeſſori, imò & plantatori ſuo, miſit fel ſuum, & amaritudine mortis inebriauit eum. Venit aper ſcilicet Veſpaſianus, & ſingularis ferus, videlicet Titus filius eius, de ſylua, id eſt, de vrbe Roma, vbi erat multiplicitas errorũ, & feri homines habitabant, ſicut feræ in ſylua. Horũ vaſtitas animalium deterruit eos de ſanguinibus hominis & iniquitatem terræ, ciuitatis & omnium habitantium in ea.
Math. 23. Extunc enim perdiderunt audaciam, qua primi ex omnibus gentibus auſi fuerunt ad ſe miſſos prophetas & ſapientes & ſcribas occidere & crucifigere, flagellare in ſynagogis ſuis, & de ciuitate in ciuitatem perſequi. Nónne ab huiuſmodi crudelitate audaci, audacia crudeli, ex eo tempore ſunt deterriti? Neminẽ quippe iam audent occidere, aut ſaltem flagellare in ſynagogis ſuis, preſertim vbique terrarum captiui, & ſcabellum pedum domini ſedentis à dextris domini, & in medio inimicorum ſuorum dominantis, qui videlicet inimici eius ſunt ipſi. Et ſi alijs gentib. licuit, ipſis omninò tale quid ipſa captiuitatis eorum lex non cócedit. Sequitur. [Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud fictor ſuus, conflatile & imaginem falſam, quia ſperauit in figmento fictor eius, vt faceret ſimulachra muta? Væ qui dicit ligno, expergiſcere. ſurge, lapidi tacenti. Nunquid ipſe docere poterit? Ecce ipſe coopertus eſt auro & argento, & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus eius, Dominus autem in templo ſancto ſuo, ſileat à facie eius omnis terra.] Iſtud væ iam quintum, ſicut & præcedentia ſcire debemus eſſe iram illã, quæ (vt ſuperius iam meminimus) reuelatur, ait Apoſtolus, de cælo
Roman. 2. in Euangelio Dei in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci. Denique in animam Iudæi primũ & deinde Græci ſiue gentilis. Ira hæc pro neceſsitate temporis dicta eſt in prophetis obſcurius, Pſal. 47. in Euangelio autem ita reuelatur, vt veraciter dicas, ſicut audiuimus, ita & vidimus. Dicto namque væ quater, in animam hominis Iudæi operantis malum, quod ita terminatum eſt, & vaſtitas animalium deterrebit eos de ſanguine hominis, dum quinto loco iam dicit. Væ qui dicit ligno expergiſcere. ſurge, lapidi tacenti, & cæt. Nóune illud eſt, quod ita vidimus, ſicut audiuimus? De territis namq; Iudæis, vt nõ audeant Euangelij prædicatores occidere, aut perſequi, quod factum eſt per vaſtitatem animalium, id eſt, per excidium vel per manus Romanorum gentilium, liberius iam aduerſus idololatriã per idem Euangelium declamatum eſt, & prædicatum væ per totum orbem terrarũ, in omnem animam hominis Græci ſiue gẽtilis, ligno & lapidi ſiue auro & argento ſeſe incuruantis. Et notanda ſeries literæ præſentis. Non enim in initio dicit, væ qui dicit ligno, expergiſcere. ſurge, lapidi tacenti. Sed prius ſuauiter alloquitur, & percunctando excitat hominem ad intuitũ rationis. Quid prodeſt (inquit) ſculptile? Vult intelligi, & reſponderi, nihil. & rationem oſtendit cur prodeſſe nihil poſsit. Quia ſculpſit (ait) illud fictor ſuus nimirum talis, qui figmento ſuo ſpiritum vel vitam dare non poſsit. Fecit cõflatile & imaginem, cuius rei voluit, aut hominis corruptibilis, aut volucrum, aut quadrupedum, aut ſerpentium, imaginem vtiq; falſam, id eſt, omni veritate ſubſtantiæ, cuius videtur ſimilitudo fraudatam, & idcirco ſculpſit illud, quia ſperauit in figmento fictor eius, ita deceptus qui homo rationalis erat, vt faceret ſimulachra muta, quæ os habent, & non loquentur. oculos habent, & non videbunt. aures habent & non audient. nares habent & non adorabunt. neq; enim eſt ſpiritus in ore ipſorum. Hoc rationabiliter præmonſtrato, qui non credit euangelio verum Deum prædicanti, profectò eſt inexcuſabilis, quia ratio eſt irrefragabilis. Pſal. 113. Itaque nunc demum inclamat inclamatione terribili. Væ qui dicit ligno, expergiſcere. ſurge, lapidi tacenti. æquipollenter ita poteſt dici: Væ cognoſcentibus Deum, ſiue audientibus Dei Euangelium, & non ſicut Deum Rom. 1. glorificantibus eum, quia ſponte mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Nunquid ipſe docere poterit cui dicit, expergiſcere, ſurge, cum lapis aut lignum ſit? Ecce ipſe, ſubauditur, Deus eius, coopertus eſt auro & argento, & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus eius, omnis (inquam) ſiue hominis, ſiue volucris, ſiue quadrupedis, ſiue ſerpentis, cuiuſcunque imago in ligno aut lapide, in au-

in auro ſiue argento ſimulata ſit. Itaque fictor imaginem ſalſam ſculpſit. Ipſe autem, quem prædicamus, Deus & dominus in templo ſancto ſuo, in tẽplo corporis ſui eſt, qđ ſolutum ab impijs, ipſe poſt triduum ſuſcitauit. *Quomodo ſilendum eſt Deo.* Sileat à facie eius omnis terra, videlicet io eo, vt blaſphemare ſiue alium extra ipſum nominare Deum nõ audeat, & in hoc ſileotij reuerentiam illi exhibeat, vt ab ipſo gratiam, id eſt, remiſsionem peccatorũ ſuppliciter depoſcat. Nam ſuper hac re nũquid vllum ratio aut ſcriptura veritatis ſilentium concedit? Imò dicitur nobis, Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis, & ne detis ſilentiũ ei. *Eſaia 62.* Breuiter diffiniendum eſt, quia à facie domini tacere, hoc eſt, dominũ timere. Quod & ſi nondum fit, multi enim contradicunt ei, fiet profectò in die iudicij, ſicut Pſalmiſta vehementer aſtruit, *Pſal. 75.* cum id, quod ſine dubio ſuturum eſt, quaſi iam præteritum taliter edicit, De cœlo auditum ſeciſti iudicium, terra tremuit & quieuit.

LIBRI SECVNDI IN ABACVC FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ABACVC PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

CONSCIVS temeritatis ſerè in omnibus tãquam temerarium redargui me vereor ab omnibus, eo quod præclara ſanctorum atq; orthodoxorum patrum ſtudia latitudinem ingredi ſum auſus agri pleni, cui benedixit Dominus, id eſt, ſanctæ ſcripturę, in qua vel ex qua eſt omnis benedictionis odor ſuauis & fructus, & quid reſpondebo arguentibus? *Ruth.2.* Ruth Moabitiden, Ruth ſeſtinantem me in ſpirim, pauida intentione imitari credant dicentem ad ſocrum ſuam. Vadam in agrum & colligam ſpicas, quæ metẽtium fugerint manus, vbicunque clementis in me patrisſamilias reperero gratiam. Sicut mãdauit Booz pro illa pueris ſuis, vt nemo illi eſſet moleſtus, ita putẽt oẽs qui hæc viderint, quod mandet eis Chriſtus ex illa humilitate progenitus, ne mihi quaſi pro præſumptione indignentur. Quod & ſi quis indignari voluerit, paupercula nihilominus anima pro ſemetipſa ſolicita, famemq́ue venturum prçcauens, de qua Pſalmiſta loquitur: *Pſal.36.* Quia immaculati, quorum dies nouit dominus, non confundentur in tempore malo, & in diebus famis ſaturabuntur, cœpto in opere perſiſtit, & ibit ante ſaciem ſuam, vt *Ioan. 6.* operetur cibum, qui permanet in vitam æternam.

ORATIO PRO ignorationibus.

Eccleſ.12. *Quæſtio.* Titulus iſte aureus eſt, & magni ponderis verbum, de quo veraciter à ſapiente dicitur. Verba ſapientis quaſi ſtatera ponderabuntur. Quid eſt enim oratio prophetæ pro ignorationibus, aut quid ſibi vult, quod orat propheta pro ignorationibus? Si eſt propheta, imò cũ ſit propheta, quomodo ſe in ignorationibus eſſe profitetur? Siquidem ante prophetaſſet, ſiue antequam quicquã propheticum ſcripſiſſet, iſte titulus prçueniſſet, putaremus eum ſanctum prophetiæ ſpiritũ velle inuocare, & hoc intendere, vt ſortiri mereretur vocabulum ſiue officium prophetale. *Reſponſio.* Nunc autem non ita eſt, ſed iam prophetauerat, iam prophetica myſteria conſcripſerat. Ergo ne prius aut minus eſt prophetare, propheticamq́; ſcientiam habere, poſterius autem atque perſectius pro ignorationibus orare? Planè ita eſt. Veruntamẽ non iſtud quis æſtimet, quòd parta ſint hæc ignorantiam DEI habere, & pro ignorationibus orare? Nam (exempli gratia) Paulus ignorantiam Dei habens, blaſphe- *1.Tim. 1.* mus & perſecutor & contumelioſus ſuerat, & eccleſiam Dei perſequebatur, orans autẽ pro ignorationibus, magnus iam erat Apoſtolus, vas electionis, ſapientia plenus, dum *Rom.11.* exclamans ita loqueretur. O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quid multis moror? Omninò perſectorum eſt, & eorum cum quibus Deus loquitur, orare pro ignorationibus, ſiue hoc ipſum videre, quòd ſint in ignorationibus Obſecro Domine (ait Moyſes) *Exod.4.* non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius, ex quo locutus es ad ſeruum tuum, impeditioris & tardioris linguæ ſum. Eſaias quo- *Eſaia 9.* que clamat. Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutis labijs ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & Regẽ DOMINVM exercituum vidi oculis *Prouer.30.* meis. Sed quid opus ſingularibus exemplis? Denique de vniuerſis eiuſmodi ſapientia dicit. Viſio quam locutus eſt vir, cum

cum quo eſt Dominus, & qui Deo ſecum
morante confortatus ait. Stultiſsimus ſum
virorum, & ſapientia hominum nó eſt me-
cum. Non didici ſapientiam, & non noui ſan
ctorum ſcientiam. Longè hic eſt ab illo, qui
ſibi ſapiens videtur aut viſus eſt, & propter-

Ezech. 28.

ea cum improperio dicitur apud Ezechie-
lem. Cherub extentus & protegens. Igitur
ipſe titulus hoc indicat, quòd iſte ſit vir, cũ
quo erat Dominus, & qui Deo ſecum mo-
rante confortatus eſt. Proinde quod vidit,
quod audiuit iſte confortatus & luctator
fortis Abacuc, iamdudum Christi Eccleſia
miratur, & nos admirationem eius audien-
tes, vtinam intelligere, & dignè cum ipſo ad
mirari queamus, & ipſi nos orare pro igno-
rationibus.

CAP. III.

" [Domine audiui auditionem
" tuam, & timui. Domine opus tuum in me-
" dio annorum viuifica illud. In medio anno
" rum notum facies, cum iratus fueris, miſeri-
" cordię recordaberis.] Quam vel qualem do
mini auditionem iſte audiuit, & timuit? Illã

Auditio tremenda de verbo incarnato.

nimirum, quam ipſe poſtmodum edicit. De
us (inquiens) ab auſtro veniet, & ſanctus de
monte Pharon, cornua in manibus ei, ibi ab
ſcondita eſt fortitudo eius, &c. Veraciter hu
iuſmodi auditionẽ audiendo, timere ſiue ex
pauéſcere fidelis & ſapiẽtis animi eſt. Quan-
tũ enim hoc eſt, qđ veniens in hunc mundũ
Deus & dominus omnium maieſtas altiſsi-
ma cunctis virtutibus cælorum timenda &
adoranda, carne aſſumpta manibus confi-
xis ad crucis cornua pependit, & vt hoc pa-
teretur, vt tam malè tractaretur tantus do
minus, contumacium culpa ſeruorum cau-
ſa extitit? Quiſquis eorundem ſeruorũ hanc
auditionem audit, id eſt, ſentit vel intelligit.
hoc enim eſt auditionem audire, quod audi
uit auris corporis, etiam cordis aure percipe
re. Quiſquis (inquã) eorundẽ ſeruorũ iſtud
audiuit, & cõſiderauit, quomodo nó timuit;
quomodo nó expauit? Puta qđ attonitus di
xerit, Heu, quid erit de nobis ſeruis malis,
quorũ propter ſcelus, talem tãtumq; Domi

Enarratio cuiuſdã viſionis, de qua plenius lib. 12. in Mat.

num tam malè tractare oportuit? Noui quẽ-
dam, Deo teſte, qui per viſum, eleuatis ſur-
ſum oculis, aſpicere ſe putauit altitudinem
ſummæ & incircunſcriptæ magnitudinis, &
miro atque ineffabili modo, vim ſentire il-
lius diuinæ virtutis, & quaſi in medio eiuſ-
dem altitudinis, magnitudinis, immenſita-
tis videre ſtantem, nimis excelſum & ineffa
biliter altiſsimum illum filiũ hominis, qui
crucifixus eſt pro nobis. Cumque viſus eiuſ
dem magno quidem, ſed ſuaui, vltra quàm
dici poteſt pondere premeretur. hæc, quam
dixi, cogitatio illi in mentem venit. Heu,
quid erit de nobis ſeruis malis, quorum pro
pter ſcelus, talem tantumque Dominum tã
malè tractare oportuit? Statimq; cogitatio-
ni huic, alia cogitatio, quaſi deſuper ab ipſo
filio hominis emiſſa, ſuauiſsimè reſpondit.
Nec ego tantus nunc Dominus exiſterem,
niſi propter ſeruorum cauſam tam malè trã
ctatus fuiſſem, & quæ mihi fuit cauſa paſsio
nis, eadem eſt gloriæ & honoris. Qualiacun
que ſint hæc, illud rectè dixerim, quia opus
hoc tam magnum, tamque incomprehenſi-
bile eſt, vt quiſquis dignus fuit audire audi-
tionem eius, rectè timeat, & oret pro igno-
rationibus. Nam ignorantiam quidẽ huius
rei nullus habere debet, ſed ignorantiam in
conſideratione eius, qui non habeat, nullus
eſt, quia nullus ad plenum conſiderare vel
æſtimare poteſt. Nó tamen timor huiuſmo-

Duplex timor.

di, timor eſt ſeruilis aut pœnalis, ſed timor
eſt ſanctus, permanens in ſeculũ ſeculi, quẽ
charitas non foras mittit, ſed intus adducit,
in quo maieſtatem æterni Dei laudant ange
li, adorant dominationes, tremunt poteſta-
tes. Hoc ex ipſa re ſatis manifeſtum eſt. Nã
vbi dixit, audiui auditionem tuam, & timui

Pſal. 5.

non licet ſubaudiri, ne fieret quod futurum
eſſe audiui, cum dicat protinus. Domine o-
pus tuum in medio annorum viuifica illud,
hoc ipſum citius fieri optauit, & orauit, qđ
futurum eſſe audiens timuit. Ergo bonus ti
mor, ſanctus timor, de quo alibi Pſalmiſta.
Adorabo (inquit) ad templum ſanctum tu-
um in timore tuo. Domine (inquit) opus tu-
um in medio annorum viuifica illud. Miro
modo iſte non timidus, ſed timoratus & o-
rat & prophetat. Quid enim eſt in medio an
norum? Qui ſunt anni, quorum in medio fi-
eri orat, quod audiens futurum eſſe timuit?

In medio annorum.

Annos iſtos libenter intelligimus, annos vi-
tæ hominis, quos Pſalmiſta computatos ha-

Pſal. 89.

bens. Dies, inquit, annorum noſtrorum in
ipſis ſeptuaginta anni. Equidem numerum
hunc exceſſerunt potentiores, magiſque du
rabiles aliqui, ſed ſi in potentatibus, octo-
ginta anni, & amplius eorũ labor & dolor.

Homo aliter eſt opus Dei, quàm alia creatura.

Ergo anni vitæ hominis ſeptuaginta ſunt.
Futurum autem erat, vt in medio huius nu-
meri annorum viuificaret Dominus opus
ſuum, opus mortificatum, opus quod eſt ge
nus humanum. Equidem cæli & terra & ma
re, & omnia, quæ in eis ſunt, opera ſunt do-
mini, ſed homo quoddam opus ſpeciale eſt
domini, opus manuum domini. Nam dixit
Deus de cæteris, & facta ſunt. vt autem ho-
minem faceret, aſſumpſit lutum & plaſma-
uit & fecit opus manuum. Hinc Eſaias. Et

Eſaiæ. 64.

nunc (inquit) domine pater noſter es tu, nos
verò lutum, & fictór noſter, & opera manu
um tuarum omnes nos, Et ſanctus Iob. Ma

Iob. 10.

nus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me to
tum in circuitu. Ergo & ſi cætera dominus
operatus eſt, homo tamen proprium quod-
dam opus manuum Domini eſt, quod dia-
bolus per ſerpentem mortificauit morte a-
nimæ, ſubſequente ex iuſta Dei ſententia
corporis morte. Hoc opus ita mortificatum
viuificaturus erat in medio annorum vitæ
hominis annorum ſeptuaginta. Et ita factũ
eſt. Cum enim eſſet ipſe dominus homo fa-

ctus,

ctus,paulò minus quã in medio ſeptuaginta annorum, ſcilicet ætatẽ habens annorum triginta trium,ipſe moriendo atq; reſurgendo viuificauit opus ſuum genus humanum. Moriendo, mortẽ deſtruxit animarum noſtrarũ.reſurgendo, vitã reparauit corporũ noſtrorum. Igitur miro modo iſte timuit, qui in iſto timore hoc ipſum quod timebat, prophetando orauit vt citius fieret,orando prophetauit, ꝙ citius faciendũ eſſet. Iterum ait In medio annorũ notum facies.Quid notum facies in altero medio annorum? Diximus enim,quia in medio annorum vitæ hominis opus tuũ viuificaſti, id eſt,templum tuũ,templum non manufactũ corporis tui, Iudaica impietate ſolutũ ſuſcitaſti,& cũ ipſo generis humani vitam reparaſti.Quid facies notum in altero dimidio annorum,niſi hoc ipſum quod reuera viuiſicaueris iam dictũ opus tuum.Cùm enim cõpleti fuerint quadraginta anni,ex quo illud opus tuum,illud templum tuũ ædificaſti de corpore virginis matris,iam tunc notum factum erit, quid operatus ſis venientibus Romanis, & veritatem tuã implentib.in deſtructione tẽpli manufacti, ſuper quo calũniã ſuſtinuiſti à dicẽtibus. Hic dixit.Poſſum deſtruere templum Dei,& poſt triduum reædificare illud. Itẽ. Vah,qui deſtruxit templum Dei,& poſt triduum illud reædificat. Non enim remanebit lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Mira & pauenda celeritas operis tui domine,quia in medio annorum noſtrorum, annorũ quadraginta,qui vitę noſtrę anni ſunt, viuificabis illud, ſicut iam dictum eſt, & in altero eorundem annorum medio ſic notũ facies,quid egeris,vt eiuſdem operis tui gloriam æmulatio templi Iudaici,templi manu facti,occultare ſiue obſcurare nõ poſsit,quia deſtructum erit,magna ira,magna tunc preſſura erit populo huic. Sed quid? Cùm iratus fueris,miſericordiæ recordaberis. Non erimus ſicut Sodoma,nõ efficiemur quaſi Gomorrha,ſed reliquiæ ſaluæ fient ex nobis, Hinc Eſaias dicit. Niſi dominus exercituũ reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus,& quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus, & eſt ſenſus. Niſi dominus præordinaſſet,vt reliquiæ ſaluæ fiant ex nobis, & omnis Iſrael ſaluus ſit, cũ plenitudo gentium ſubintrauerit,ita tota gens noſtra conſumpta fuiſſet abſque vllis reliquijs, ſicut Sodomitæ omnes igne & ſulphure ſunt conſumpti,excepto Loth,qui nõ erat ex illis.Quod apud ſeptuaginta interpretes ita legitur, in medio duũ animaliũ cognoſceres,non præterire libet,maximè quia in cœtu ſiue in conuentu eccleſiæ vſitatum eſt. Simplex quidem interpretatio & opinatio vulgi(ait beatus Hieronymus) de ſaluatore intelligit,quòd inter duos latrones crucifixus,agnitus ſit.Qui autem melius hoc dicũt, qui in prima eccleſia, quę de circũciſione fuit, & de præputio congregata,duobus populis ſe hinc inde cingentibus,intellectꝰ ſit ſaluator,& creditus. Sunt qui duo animalia,duo intelligant teſtamenta,nouũ & vetus, quæ verè animantia ſunt, atq; vitalia,quæ ſpirent, & in quorũ medio dñs cognoſcatur. Sequitur.[Deus ab auſtro veniet,& ſanctus de monte Pharan.] Semper hactenus admirando exclamauerat,nunc rem ipſam latius eloqui incipit, ſuper cuius magnitudine attonitus,exclamationem præmiſerat.Deus(inquit) veniet,& ſanctus veniet. Vnde veniet? ab auſtro de monte Pharan. Quod de Chriſto Dei filio ſcimus, vel credimus ꝓpter & loquimur,libẽter in iſtis ꝓphetę verbis intelligimus,quia à Deo exiuit,& in hunc mundum venit,homo factus, ſecundum operationem ſpiritus S. Spiritus enim ſanctus, ſicut in multis ſcripturarum locis,ita & hic rectè per auſtrum intelligitur quia ventus eſt calidus, & regione calida aquiloni appoſitus,quo ſignificari ſolet ſpiritus malignus,ſpiritui ſancto contrarius. Ipſa autem Dei patris perſona per montem Pharan,ſiue ſecundum ſeptuaginta interpretes, per montem vmbroſum & condenſum cõgruè ſignificatur,quia videlicet incomprehenſibilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius, & immenſa eſt altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ Dei,quod innuit(vt ſupra diximus) titulus ipſe oratio Abacuc ꝓphetæ pro ignorationibus. Porrò Deus & ſanctus ipſe eſt Chriſtus Dei filius, vtique Deus verus,homo ſanctus,nequaquã in iniquitatibus conceptus. & qui peccatum non fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius. Iſte igitur(inquit) ab auſtro veniet,id eſt, vt veniat iſte,hoc ſpiritus ſanctus efficiet.Nã propter charitatẽ ſuam magnã veniet,propter charitatem ſuam magnam mittet eum deus pater. Charitas autem patris mittentis, & filij qui miſſus eſt, quid eſt aliud,niſi ſpiritus ſanctus? Ergo à ſpiritu ſancto veniet, id eſt; vt veniat, ſicut iam diximus,ſpiritus ſanctus efficiet,& ſpiritus ſancti erit operatio, ꝙ cũ virgo incorrupta cõcipiet verum Deum, verumq; hominẽ pariet. Secundum tres iſtas, vnius veræ & ſummæ Deitatis perſonas, tribus diſtinctionib. canticũ hoc propheticum ſubdiſtinguit. Diſtinctionẽ eorundẽ ſignũ eſt ſemper, quod Hebraicè ſela, & à Græcis tranſlatoribus interpretatum eſt diapſalma, de quo ſciendum,quod nõ niſi in Pſalterio, & in præſenti loco ſit poſitum. Et puto,ait beatus Hieronymus) muſici cuiuſdam ſoni eſſe ſignaculum,aut certè perpetuitatem eorum, quæ prædicta ſunt,indicari,& vbicunque ſela, hoc eſt diapſalma ſiue ſemper apponitur,ibi ſciamus non tantum ad præſens tempus, verùm ad æternum, vel quæ ſequantur, vel quæ præceſſerunt pertinere. Prima diſtinctio ab hoc verſu incipit, operuit cælos gloria eius. Secunda.fluuios ſcindens terræ. Tertio, maledixiſti ſceptris eius. Et pri-

Matth 16. *Ibidem 27.* *Ibidem 24.* *Eſa.1.* *Rom.11.* *Gen.19.* *Mons Pharã Deus pater.* *Eſa.53.* *1.Pet.2.* *Tres diſtinctiones huius orationis.*

Et prima quidem diſtinctio ſpectat ad Deũ dei filium, de quo dixerat Deus, ab auſtro veniet, nam cornua (inquit) in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius, &c. Secunda diſtinctione manifeſtũ eſt, quod alij perſonæ loquatur, nam egreſſus es (inquit) in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto, & illa perſona rectè intelligitur ſpiritus ſanctus, quem per auſtrum ſignificari accipimus, qui viſibilia præſentiæ ſuæ ſigna præbuit, egrediens cum Chriſto ſuo, in ſalutem populi ſui, quod ſuo loco planius dicendum erit. Tertia diſtinctione alia perſona eſt cui loquitur, maledixiſti ſceptris eius. Poſtmodum dicens. Ego autẽ in domino gaudebo & exultabo in Deo Ieſu meo. & illã perſonã cui loquens, hoc de domino Ieſu ſuo confitetur, partem gratanter accipimus. Nunc ipſam dictorum ſeriem perſequamur. [Operuit cælos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra.] Sic loquitur. Hæc & cætera quæ ſequũtur, tanquam timor plenus, & alio auditu in interiore homine attonitus, quem præmiſit, domine (inquiens) audiui auditionem tuam & timui. Dixerat, Deus ab auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan, ſiue de mõte vmbroſo & condenſo. Iam quaſi quæreres, qualis vel quantus Deus, quantæ ſanctitatis ſanctus? operuit (ait) cælos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra. Cùm dicit, operuit cælos gloria eius, quid niſi hoc intimare vult, ꝙ æquè vmbroſus & condenſus ſit, vt ipſe mons, id eſt, ipſe pater, de quo venit idẽ Deus. Denique valdè vmbroſum & condẽſum, valdè incomprehenſibilem illum eſſe teſtatur, cùm dicit, operuit cęlos gloria eius, quod idem eſt ac ſi dicat, incomprehenſibilis eſt diuinitas eius, etiam cælis, id eſt, cunctis ſpiritibus angelicis. Tantus tamque glorioſus eſt iſte Deus: Quàm ſanctus ſit ſi quæras, & laudis eius (ait) plena eſt terra. Pulchrè diſtinguit gloriam Dei, laudem Dei. Nam inde glorioſus, quia deus inde laudabilis, quia ſanctus. Et ſicut gloria diuinitatis eius cælos (vt iam dictum eſt) operuit, ita laude ſanctitatis, laude ſanctæ humanitatis eius terra plena. Nec cæli, id eſt angeli gloriam diuinæ claritatis eius ad finem perſpicere poſſunt, nec homines in terra ſanctitatem, & humilitatem humanitatis eius, quantum eſt dignum, laudare ſufficiunt. Non habet finem Deus magnus & excelſus, non habet æſtimationẽ Deus homo factus, ſanctus & bonus. Quid ergo, ſi gloria eius cælos operuit. Vnde cognoſcetur, ſi eſt vmbroſus atq; condenſus. Ait. [Splendor eius vt lux erit.] Ac ſi dicat. Non ita eſt vmbroſus & condenſus, vt non poſſit videri, non ita eſt incomprehenſibilis, vt non poſſit agnoſci. Splendebit enim, & ſplendor eius vt lux erit, id eſt, creaturam ſatis illuminabit. Habet quidem lucem inacceſſabilem, ſed tolerabilem nouit emittere ſplendorem. In ipſum lucis profundum accedere vel penetrare creatura non poteſt, ſed ad creaturam lux ipſa temperatiuo ſpendore procedere poteſt. Splenduit gloria eius ipſis cælis, quos operuit, & terræ ſplenduit, vbi homo factus, homines latuit. Splendor eius mirabilium eſt operũ effectus. In cælo & in terra mirabilia fecit. & quoties mirabilia fecit, toties ſplendorem emiſit. & huiuſmodi ſplendor eius, vt lux eſt, & vt lux erit, quia creaturam ſuam angelicam ſiue humanam ad cognoſcendum ſeipſum ſufficienter illuminat, & illuminabit. Quid tandem vmbroſius, quid condenſius eo quod ſequitur. [Cornua in manib. eius. Ibi abſcondita eſt fortitudo eius.] Cornua nanque vexilla dicit, & trophea crucis, cuius brachijs confixæ fuerant manus eius. *Cornua eius brachia crucis* Cùm enim in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiẽs, factus obediens patri vſq; ad mortem, mortem autem crucis. *Philip. 2. Matth. 26. Luca 23. 1. Cor. 1.* In cruce ergo paulisper abſcondita eſt fortitudo eius, quando dicebat ad patrem. Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, & pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. & in ipſa cruce, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Quid tam vmbroſum, tam condenſum? Nam nos (inquit Apoſtolus) prædicamus Ieſũ Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalũ, gentibus autem ſtultitiam. Quomodo autem vel ad quid ibi abſcondita eſt fortitudo eius? Nimirum ſicut in carne abſconditur hamus .i. ferri aculeus, ad hoc vt piſcis capiatur. Nam hoc eſt quod de Behemot ſiue Leuiathan ad beatum Iob dominus loquitur. *Iob. 40.* An extrahere poteris Leuiathan hamo? Subauditur vt ego. Proinde cùm dicit, cornua in manibus eius, non id ſolum nos attendere vult, quod cornibus ſiue brachijs patibuli confixæ fuerint manus eius, alioquin magis propriè dixiſſet, manus eius in cornibus, ſicut non ſic dicere ſolemus, crux in Chriſto, ſed Chriſtus in cruce fixus, hoc magis non perpendere vult, quod propter confixionem qua cruci confixus, vel in cruce exaltatus eſt, omnis poteſtas ſiue omne regnum quod per cornu ſignificari ſolet, datum eſt in manibus ſiue in manu eius, ſicut ipſe prædixerat, ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsũ, & ſicut ait poſtea, data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. *Ioan. 12. Matth. vlt.* Ipſe ꝓpheta protinus enũciat quid euẽturũ eſſet inde, quod ibi abſcondita eſt fortitudo eius. Ait enim. [Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes ei⁹.] Quid enim eſt hoc, niſi ac ſi diceret, illo quaſi hamo Leuiathan capietur. Sicut enim piſcis hamo captus, ante pedes capientis hamumque trahentis, de flumine ſiue de mari egreditur, ita diabolus egredietur (ait) ante pedes eius, hoc eſt, veniet in poteſtatem eius & foras idem princeps mundi eijcietur. Duo

dixit

dixit, ante faciẽ eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius, & hæc ſunt quæ nos credimus & loquimur, & credentes ſperamus, quia ante conſpectum eius mors fugit. Reſurrexit enim, & nobis reſurrectionis gloriam dotauit, diabolumque authorem peccati & mortis ad prędicationem euangelij ſui fecit foras egredi, & ante pedes, „id eſt, ante prædicatores ſuos conculcari. Se„quitur. [Stetit & menſus eſt terram. Aſpe„xit & diſſoluit gentes, & contriti ſunt mon„tes ſeculi. Incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius.] Ipſe qui in cruce mortuus fuit, vbi abſcondita erat fortitudo eius, reſurgens à mortuis, nimirum iam non abſcondita vel abſcondenda, ſed deinceps, manifeſta & aperta fortitudine ſtetit, ſubauditur, à dextris virtutis Dei, ad expu-

Actor. 7. gnandas reliquias peccati, ad debellãdos ho-

Eſa. 3. ſtes euangelij ſui. Nam ecce video cælos apertos, ait Stephanus prothomartyr, & filium hominis ſtantem à dexteris virtutis

Quomodo Chriſtus menſus eſt terram. Dei. Et Eſaias iam dudum fuerat prælocutus. Stat ad iudicandum dominus, & ſtat ad iudicandos populos. Stetit ergo dominus fortis & potens, dominus potens in prælio,

2. Reg. 8. diabolum vinctum habens ante pedes ſuos, Et menſus eſt terram. Quomodo menſus eſt, niſi tanquam iudex viuorum & mortuorum. Nempe q; de Dauid ſcriptum fuerat, quia percuſsit Philiſtijm, & percuſsit Moab, & mẽſus eſt funiculo coæquãs terrę, menſus eſt autem duos, vnum ad occidendum & vnum ad viuificandum, hoc de iſto manuforti venerabiliter eſt ſentiendũ, quia menſus eſt terram, menſus duos funiculos, vnum funiculum miſericordiæ, & vnum funiculum iudicij. funiculum miſericordiæ ad viuificandum, funiculum iudicij ad occidendum. Ita metiendo terram aſpexit gentes, miſeratus eſt gentes, funiculum miſericordiæ ad viuificandũ menſus eſt ſuper gentes. Porrò iudicij funiculum ad occidendũ menſus eſt ſuper Iudæos, vt excæcati caderent in ore gladij, & captiui ducerentur in omnes gentes. Idipſum quod dicimus de aſpectu miſericordiæ quo aſpexit gentes, pulchrè innuit hoc dictum, & diſſoluit gentes;

Exod. 10. & quod ſubiungit, & contriti ſunt montes ſeculi, & incuruati ſunt colles mundi. Quid enim eſt diſſoluit, niſi ad pœnitentiam emolliuit? Ecõtra de impio dicitur, quia cor eius indurauit. Et quid eſt, cõtriti ſunt montes ſeculi, & incuruati ſunt colles mundi, niſi ad pœnitentiã contriſtati ſunt principes ſeculi, maiores qui intelliguntur per montes, & mi-

Pſal. 17. nores qui ſignificantur per colles? Commo-

Pſal. 50. ta eſt & contremuit terra (ait Pſalmiſta) & fundamenta montium conturbatã & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis. Bona contritio, quæ fit ab itineribus æternitatis eius. nã hoc eſt contritum & humiliatũ, q; nõ deſpicit de⁹, hoc totũ fuit vel eſt metiri funiculũ vnũ, funiculũ miſericordiæ ad viuificãdũ. Porrò q; cõtinuò ſequitur. [Pro iniquitate „ vidi tentoria Aethiopię, turbabuntur pelles „ terræ Madiã.] Menſio eſt funiculi alterius, „ funiculi iudicij ad occidendum. Nam de illo Aethiopæ hic ſermo eſt, qui nõ mutabit pellẽ ſuam, & de illo Madian qui ſemper & pertinaciter declinant iudicium, ſecundũ hoc *Hier. 13.*

ipſum nomen quod eſt Madian. Madian quippe interpretatur declinans iudicium, & ſignificat eos, qui non credunt futurum iudicium. Igitur ipſe qui aſpexit & diſſoluit gentes aſpectu miſericordiæ, ipſe pro iniquitate vidit i. iniquitatẽ iudicauit oẽm incredulũ, omnem animã hominis increduli & malũ operantis, Iudæi primũ & Græci. Siquidem tabernaculũ Aethiopæ eſt omnis a- *Rom. 2.*

nima Iudæi malum operãtis, potius quã tabernaculum Libani. i. templum ipſum, de cuius candore ſiue religione ſolebat gloriari, & dicere, templum domini, templum domini, templum dñi eſt. Verùm dicere licet, quia ex quo ſaluatore crucifixo tenebræ circa meridiem factæ ſunt, & ſecundum illud præſagium, cæcitas contigit in Iſrael, & nõ obſcurati ſunt oculi eorum, & ipſum templum, & omnia ſacra Iudæorum, tabernacula Aethiopæ facta ſunt. Sicut enim Aethiopes ex vicino ſplendidi ſolis calore denigrati ſunt, ita Iudæi miro modo de præſentia ſaluatoris per inuidiam ſuam deteriores facti ſunt, & per odiũ lucis obſcurati ſunt oculi eorum. Igitur pro iniquitate vidit tentoria Aethiopię. i. ſicut verã & conſummatam iniquitatem iudicauit, atq; damnauit cuncta quæ prius ſibimet habitacula fuerant, feſta vel cærimonias religionis Iudaicæ. Deniq; turbabuntur (ait) pelles terræ Madian. Et iſte & alius propheta, videlicet Eſaias, qui cũ *Eſa. 9.*

dixiſſet, iugum enim oneris eius, & virgam humeri eius, & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſtatim addidit, ſicut in die Madian, ad illum nos mittunt ſacræ hiſtoriæ locũ, vbi Gedeon dux Iſrael, miro modo turbauit caſtra Madian. Omnis Madian & Amalech, & orientales populi congregati fuerant ſi- *Iud. 6. 7.*

mul, & Gedeon quæſierat ſignum in vellere, ſcire volens ſi ſaluum faceret dominus per manum eius Iſraelẽ, ſicut locutus eſt. Diuiſitque trecentos viros, quos de omni Iſrael ſecum retinuerat, in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenaſq; vacuas, ac lampadas in medio lagenarum. Cumque oẽs ſecundum ducis edictum atq; exemplũ per gyrum caſtrorum in tribus perſonarẽt locis & hydrias cõfregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus lampadas, & dextris ſonantes tubas, clamauerunt, gladius domini & Gedeonis. Omnia itaq; caſtra turbata ſunt, & fugientes mutua ſe cæde truncabant. Secundum illius rei geſtæ ſimilitudinem turbabũtur (ait) pelles terræ Madian. i. omnia ſacra vel ſecreta gentiliũ, declamantium iudiciũ,

 non

eon ty- s Christi fuit.

non credentium futurum eſſe iudiciū. Quod Gedeon Chriſti pertulerit typum ſecundū ſui nominis interpretationem, Gedeon nanque interpretatur circuiens vterū, & ꝙ viri eius trecēti martyres Chriſti ſignificauerint, certantes atq; morientes pro fide ſanctæ trinitatis, & ꝙ confractio hydriarū mortes fragilium corporum, fulgue autē lampadarū, gratiarum ſignificauerit miraculorū, quæ poſt martyrum cædes ſplenduerunt, vnde ſuperata atq; confuſa ſunt cuncta fanatica gentilium, ſancti patres latius tractauerunt, quæ quoniam ſuis in locis inueniūtur, hic non perſcribimus, vitantes legentis faſtidum. Igitur turbabuntur (ait) pelles terræ Madian. i. vanitates & inſanię falſæ illorom, qui nō credent ſecundum euangelij prædicationem, futurū eſſe iudicium. ſuperabuntur atq; deſtruētur, per mira & inaudita prę lia martyrum ſua corpora ad ſupplicia tradentium, & moriēdo vincentium. Sequitur.

„ [Nunquid in fluminib. iratus es domine, aut „ in flumioibus furor tuus, vel in mari indignatio tua?] Huiuſmodi interrogationes interdum facere potuerunt & cæteri prophetæ, & fecerunt, excepto ꝙ iſte cum maiori interrogat admiratione. Exempli gratia. Vbi Daniel vidit in viſiōe, quod quatuor vēti cæli pugnabant in mari rubro, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſę inter ſe, & deinde throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, & interfecta eſt iudicio eius beſtia illa magna, aliarum quoq; beſtiarum poteſtas ablata, admirari poterat ipſe Daniel, & eodem modo interrogare. Nunquid in leonib. iratus es domine, aut pardis aut vrſis furor tuus. & in ventis atq; in mari indignatio tua? Nunquid de talibus tibi eſt cura, vt propter hæc in iudicio ſedeas? Et ratione ipſa reſpōdente, non cōſequebatur, vt per illas imagines ſignificarentur, quædā alia maiora, quæ ſcire volens ille, acceſsi (inquit) ad vnum de aſsiſtentibus, & veritatē quærebam ab eo de omnib. his: Simili modo & *Zacharias* de multis quærit, & dicit. Quid ſunt hæc dn̄e mi? Iſte autem magis attonitus & maiori admiratione citatus, videbat enim & audiebat aure vel oculo prophetali vnde timeret, ſicut præmiſit, domine audiui auditionem tuā, & timui, interrogat & dicit. Nunquid in fluminibus iratus es domine, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua? Et ſine dubio reſponſum eſt ei, nonnullā quippe iram elementa inanimata meruerunt, & ſicut Daoieli, ſicut Zachariæ interrogantibus, ita huic dictū eſt, quid eſſent vel quid ſignificarent, ea, quæ videbātur. Nulli tamen ita expoſitum eſt aliquod eiuſmodi myſterium, vt cōcederetur ei ſcribere manifeſtè ad intelligendum, immò ſic præcipiebatur. Tu aūt claude ſermones, & ſigna librum vſq; ad tempus ſtatutū. Quid iſte viderit vt diceret, nunquid in fluminib. iratus es dn̄e, &c. Sequentia manifeſtius ſonant, cū dicit, viderunt te aquæ Deus, & doluerunt montes, gurges aquarom traoſijt, dedit abyſſus vocem ſuā, &c. Itaq; ſicut in legalibus dictis, non alligabis os boui triturranti, cū audimus Apoſtolum dicentē, nunquid de bobus cura eſt Deo, ſcimus reſpondere, non, ſed de prædicatoribus hoc dicit lex ſpiritualis. Ita in his viſionibus propheticis, dum dicit, nunquid in fluminibus iratus es domine, ipſe videns, ſiue propheta, & nos vidētis ſenſum habere cupiētes, reſpondere ſciamus, non, & ſub nominibus montium atque collium, equorum atque quadrigarum, fluminū ſiue aquarum, ſagittarū fulgentium, & fulgurantis haſtæ, cæterarumq; rerū, de quibus æquè vt de bobus cura Deo non eſt, res illas intelligamus, de quibus deo ſine dubio cura eſt, flumina illa nobis in intellectu ſint, illa, quorum voces auditę ſunt, vel audire potuerunt aquæ illæ, & mare illud, & flumina, de quibus in Pſalmo ſcriptū eſt. Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina vocem ſuam. Eleuauerunt flumina fluctus ſuos à voce aquarum multarum. Mirabiles eltaiones maris, mirabilis in altis dominus. Flumina enim quæ leuauerunt vocem ſuam, ſacra catholicę fidei dogmata ſunt, domino dicente. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Porrò flumina alia flumina contraria, quę eleuauerunt fluctus ſuos à vocibus aquarum multarum, illa ſunt, de quibus gloriatur draco magnus, vt apud Ezechielem Dominus loquitur. Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus eſt fluuius, populi mei ſunt, inquieti & impetuoſi, qui eleuauerunt fluctus ſuos, fluctus perſecutionis, atque ſeditionum à vocibus aquarum multarum, id eſt, propter voces Chriſti diſcipulorum habentium abundantium cæleſtium gratiarum. Illud mare totus mundus eſt, mundus impiorum & incredulorum, cuius tanquā maris elationes mirabiles fuerunt, mirabilis autem in altis dominus, qui elationes illas compeſcuit. Qualiacunq; vocabula ſint, tam in his, quàm in cæteris, quæ ſequuntur, illas debemus intelligere rēs, quibus dominum ſummè ſapientem, & ſummè iuſtum iraſci vel indignari à ratione non diſcordet. Sequitur.

[Qui aſcēdis ſuper equos „ tuos, & quadrigæ tuę ſaluatio. Suſcitās ſuſci „ tabis arcū tuū, iuramenta tribubus, quæ lo- „ cutus es.] Quia ſemel interrogauit, nunquid „ in fluminibus iratus es domine? & interrogando, interrogationis atque reſponſionis viam nobis aperuit, interrogemus etiam de his? Nunquid ſuper equos quadrupedes domine aſcendiſti, aut aſcēdes, & quadrigis vectaberis, vt reges vel cōſules? Nunquid arcū intendes, & ſagittarius fies, & ſcapulas homi

num trans.

Interrogatio per admirationē.

Daniel 7.

Zach. 1.

Dani. 2.

Deut. 25.

1. Cor. 9.

Pſal. 93.

Ioan. 7.

Ezech. 29.

num transfiges, & percuties inter pulmoné
& ſtomachû, aut egredietur ſagitta per car-
neum cor eorum? Et reſpondebimus? Non.
Nam aſcendes quidem equos tuos, ſed equi
tui homines ſunt, ſpontè ſubeuntes obedien
tiæ tui frenum. Aſcédes quidem quadrigas
tuas, ſed quadrigæ tuæ quatuor euangelia
tua, ſiue euangelij tui quatuor ſunt ſacramé
ta, per totum mundum currentia, ſcilicet in
carnatio tua, paſsio tua, reſurrectio tua, aſcé-
ſio tua, quæ ſine dubio ſunt ſaluatio noſtra,
quorum ſine fide, nulla eſt ſaluatio noſtra.
Cû iſtis equis & quadrigis tuis ſuſcitãs (ait)
ſuſcitabis arcum tuû .i. prædicans prædica-
bis futurum iudicium tuum, te, ad iudican-
dum viuos & mortuos, venturum, quemad
modum illi teſtes reſurrectionis & aſcenſio
nis tuæ te viderunt euntem in cælum. Illud
nanq; prædicare iudicium quodammodo ta
le eſt, vt ſi quis intendat arcum ſuum, quia
ſicut arcus de longè ferit, ita de longinquo
Iuramenta Dei. venit dies iudicij, ita vt antequam feriat, prę
uideri non poſsit. Suſcitabis iuramenta tri-
Gen. 22. bubus quæ locutus es. Quæ ſunt illa iuramé
Pſal. 131. ta? Duobus quidem hominibus iuramenta
Apoc. 10. locutus es, ſcilicet Abrahæ & Dauid, dicens
Abrahæ. Per memetipſum iuraui, quia feci-
ſti rem hanc. Et iurans Dauid, ſicut ſcriptu-
ra dicit. Iurauit dominus Dauid veritatem.
Veruntamen & omnia dicta tua, propter fir
mam & inſolubilem veritatem dici poſſunt
iuramenta. Tu es enim ille angelus, de quo
in Apocalypſi ſcriptum eſt. Et angelus qué
Math. 24 vidi ſupra mare ſtantem, leuauit manû ſuam
in cælo, & iurauit per viuentem in ſecula ſe-
culorum, qui creauit cælum, & ea quæ in eo
ſunt, & terrã, & ea quæ in ea ſunt, & mare &
ea q̃ in eo ſunt, quia tépus amplius non erit,
&c. Quodcunque locutus es, tã firma tamq;
vera ſunt, ac ſi iuraueris per temetipsû, ſiue
p beatã trinitaté, viuenté in ſecula ſeculorû.
Cælum & terra tranſibût, verba autem mea
non tranſibunt. Aſcendendo ſurper equos
& quadrigas tuas, & ſuſcitando arcû tuum
Implebis omnia, quæ tanquam iuramenti
locutus es, quorum finis erit, dare tribubus
tuis terram veraciter fluentem lae & mel.
[Semper.] Iam ſupra dictû eſt, quod à verſi-
culo illo, Deus ab auſtro veniet, & sãctus de
monte Pharan, ſiue vmbroſo & condenſo,
quo ſanctam intelligimus trinitatem, trina
diſtinctione diſtinctum ſit hoc canticum, &
ſingularum diſtinctionum ſignum ſit, ſem-
per. ꝓ quo in gręco diaplaſma, & in Hebrai
Secunda cô ſela ſcriptum eſt, & vbicunq; apponitur
diſtinctio ibi, vel quæ ſequantur, vel quæ præceſſerint
ſpiritus S. nô tantum ad præſens tempus pertinere ſcia
mus. Ea quæ iam dicta ſunt, manifeſtum eſt,
ad perſonã pertinere Dei, & ſancti, q ab au-
ſtro & de monte vmbroſo, & condenſo .i. à
ſpiritu ſancto, & à patre Deo venturus erat,
& nunc interpoſito, ſemper, quæ ſequuntur
& perſonam dicuntur ſpiritus ſancti, quod

maximè ex illo liquet verſiculo. Egreſſus es
In ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chri-
ſto tuo. Ait itaque. [Fluuios ſcindens terræ,
„ viderunt te aquæ, & doluerunt montes, gur-
„ ges aquarum tranſijt.] Ne fluuios & aquas,
„ ſiue aquarum gurgites hic intelligamus vul-
gariter, vetuit nos interrogatio præmiſſa, di- *fluuij terræ*
centis. Nunquid in fluminibus iratus es do- *ſapientes ſeculi.*
mine, aut in fluminib. furor tuus, vel in ma-
ri indignatio tua? Ergo fluuios terræ, id eſt,
omnes ſapiétes, ſiue omnes loquacitates phi
loſophiæ mundanæ, tu auſter bone, tu ſpiri
tus ſapientiæ ſcindes, tu qui flumen Dei, id
eſt, doctrinam euangelicam, abſque ſciſſura
currere facies, ſequentibus ſignis. Ad quid
illos fluuios ſcindes? Nimirum vt minus aut
nihil valeant, per ſciſſuras comminuti atque
attenuati, & tranſeant per eos calciati. Nam
hoc eſt quod apud Eſaiam taliter dictû eſt.
Et deſolabit dominus linguam maris Ae-
gypti, & eleuabit manum ſuam ſuper flumé, *Eſa. 11.*
in fortudine ſpiritus ſui, & percutiet eum in
ſeptem riuis, ita vt tranſeant per eum calcia-
ti. Ligua nanque maris Aegypti, loquacitas
eſt ſapientium ſeculi, quam ſpiritus ſanctus
ſtultam fecit, quam dum ſciſſa & contra ſe-
metipſam diuiſa eſt, facilius tranſierunt per
eam, quicunq; fuerunt vel ſunt calciati pe-
des in præparatione euangelij pacis. Hoc fa
cto viderunt te (ait) aquæ, & doluerunt mô-
tes, id eſt, cognouerunt te populi, & do- *Ephe. 6.*
luerunt principes, aliqui dolore pœnitentię,
aliqui dolore inuidiæ, & intumeſcent quidé
populi multi, quo modo interdum aquæ in-
tumeſcunt, ſed tumores eorum finis erit,
hoc eſt, quod nunc ait, gurges aquarum trã
ſijt. Sequitur. [Dedit abyſſus vocem ſuam,
altitudo manus ſuas leuabit. Sol & luna, ſte-
terunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum „
tuarum ibunt, in ſplendore fulgurantis ha- „
ſtæ tuæ.] Vbi gurges aquarum, hoc eſt, om- „
nis eorum impetus, & perſecutio tranſijt, „ *Doluerunt montes.*
qui vexabant tunc populum tuum, tunc a-
byſſus, id eſt, inferi laudauerunt te, tunc et-
iã, ſuperi, id eſt, angeli in plauſum ſuis mani-
bus concrepuerunt, & victorem veluti ge-
ſtu quodam & tripudio eleuatarû manuum
demonſtrant. Sol tuus & luna, & omnis ſplé
dor, qui prius illuxerat populo, & poſtea
malorum pondere, & tenebrarum horrore
vniuerſa fuerant cooperta, receperunt lumé
ſuû, & priſtinû habuerût fulgorem. Sagittæ
tuæ, & fulgurans haſta tua i. plagæ tuæ, &
eruditio tua, lumen populo tuo præbuerût.
Denique in luce ſagittarum tuarum
& in ſplédore iuſtitię tuę, quę eos ad hoc cor
ripuit, vt emédaret, ambulauit populus tuus
te timens, te diligens, & magnam tui admi-
rationem habens. Hic protinus ſequitur.
[In fremitu conculcabis terram, in furore
oſtupefacies gentes. Egreſſus es in ſalutem
populi tui, in ſalutem cû Chriſto tuo. Per-
cuſsiſti caput de domo impij, denudaſti fun

Pſal. 68. Pſalmiſtam dicebat, orans. Saluum me fac
Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad
animam meam. Illic gurges aquarum tran-
ſijt, ſubauditur, ſuper Chriſtum tuum. Trã-
ſit (inquam) id eſt, venit quidem, ſed nõ diu
manſit ſuper eum. Intrauit vſque ad animã
eius, id eſt, tãdiu, donec ille moreretur. Sed
quid protinus? Dedit (inquit) abyſſus vocẽ
Abyſſus dedit vocem ſuam. ſuam, altitudo manus ſuas leuauit. Sol & lu-
na ſteterunt in habitaculo ſuo. Poſt gurgitẽ
aquarum tranſeuntem, ſtatim dedit abyſſus
vocem ſuam. Quia ſtatim vbi dixit. Coſum
matum eſt, & emiſit ſpiritum, ſtatim inſer-
na concremuerunt, & qui in illa tali abyſſo
erat ſanctorum populus, dedit vocem ſuam
& vocem lachrymabilem, quam nos per fi-
dem tam benè intelleximus, ac ſi præſentes
ibi fuiſſemus. Illa vox huiuſmodi fuit. Ad-
ueniſti deſiderabilis quem expectabamus
in tenebris, vt educeres hac nocte vincula-
tos de clauſtris. Poſt talem abyſſi vocẽ alti-
tudo quoq; manus ſuas leuauit. reſurrexit
enim ille à mortuis, & hoc vidẽs omnis mul
titudo cælorũ, plena felici admiratione plau
ſum fecit, & tripudiando exultauit. Nec mo
ra deinde ſol & luna ſteterunt in habitaculo
ſuo. Nam tuus idem Chriſtus aſcendit in cę
lum, & ſtetit, vel ſedit à dextris virtutis Dei,
& eccleſia eius ſublata de inferis, ipſa quoq;
Pſal. 44. à dextris ſtetit, ſicut pſalmus prædixit. Aſti-
tit regina à dextris tuis. Exinde cœpit fieri,
& fit, & fiet vſq; ad conſummationem ſecu-
li, id quod protinus ſequitur. Temporibus
mutatis, id eſt, facto tranſitu de tempore
Lux ſagittarum. præterito, ad verba temporis futuri. In luce
ſagittarum tuarum ibunt in ſplendore ful-
gurantis haſtæ tuæ, in fremitu conculcabis
terram, in furore obſtupefacies gentes. Illu-
minati namq; ſunt Apoſtoli, & prædicando
emittere cœperũt lucida verba veritatis. Illa
deniq; verba ſagittæ ſunt tuæ, ſagittæ lucen
tes, luce ſua viam vitæ demõſtrantes, & acu
mine ſuo corda populorum ad pœnitentiã
Ibid. compungentes. Hinc videlicet in Pſalmo.
Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent in
corde inimicorum regis. Et eſt ſenſus. Ver-
ba prædicationis tuæ acuta ſunt, vſque ad a-
nimam pertingentia, & non homines, ſed vi
tia hominum interimentia, quibus confixi
populi, in corde inimicorum regis, id eſt, in
corde ſuo. Qui prius inimicabãtur regi deo,
vel regno Dei, cadent ſub te, id eſt, adorabũt
te, ſub tuum imperium redacti. Nec ſola e-
rant prædicationis verba, ſed ſequentur & ſi
gna terribilia. Benè ergo cum dixiſſet. In lu
ce ſagittarum tuarum, addidit. In ſplendore
fulgurantis haſtæ tuæ. Fulgurans haſta faci-
Fulgurans haſta. endorum eſt ſignorum potentia. In huius
ſplendore, & in illarum ſagittarum luce i-
bunt (ait) ſubauditur, tam prædicatores quã
auditores Euangelij, & ita factum eſt, & fit,
& fiet vſque ad finem ſeculi. Et ſagittarum
lux, & ſplendor haſtæ fulgurantis eo vſque
proceſsit, vt Chriſtiana fides obtineret prin
cipatum mundi, & ſuper gentes exercet in
fortitudine zeli boni ſæueritatem magiſte-
rij religioſi. Dicit ergo ſagittarum eiuſmodi
taliſque haſtæ Domino Spiritu ſancto. In
fremitu conculcabis terram, in furore obſtu
pefacies gentes. Vbi enim ſuper mores ho-
minum terrena ſapiẽtium, magiſterium ex-
ercetur, ibi terra conculcatur in fremitu, &
vbi gentiliter viuentes, pro modo peccati
puniuntur, verbi gratia, cum traduntur ſa-
thanæ in interitum carnis, ibi gentes per iu-
ſtum furorem ſtupore afficiuntur. Nunc de
mum diligentius conſiderandum eſt, quod *1. Cor. 5.*
dixit hoc modo. Egreſſus es in ſalutem po-
puli tui, in ſalutem cum Chriſto tuo. Nec e-
nim vacare putanda eſt iſta repetitio, in ſalu
tem cum Chriſto tuo. Denique vnus quidẽ *Duplex egreſſus ſpiritus ſancti.*
eſt ſpiritus, & vna eſt ſalus populi eius, ſed
duo leguntur in Euangelio Chriſti egreſſus
eiuſdem, & geminum eſt eiuſdem ſalutis o- *Matth. 3.*
pus. Primus egreſſus eſt in ſpecie colũbæ ad
aquas Iordanis. Secundus egreſſus eſt in cœ
naculo ſuper Apoſtolos, in igne, & linguis *Act. 2.*
diſpertitis. Hoc iam ſupradictum eſt. Por- *Duplex opus ſpiritus ſancti.*
rò de gemino ſalutis opere, itidem ſciendũ
eſt, quia primum eſt opus, remiſsio pecca-
torum, ſecundum diuiſio gratiarum. Re-
miſsionem peccatorum, opus primum &
maximè neceſſarium, à paſsione CHRI-
STI ſui cœpit operari. Ille enim reſur-
gens à mortuis, & ſtans in medio diſcipulo-
rum inſufflauit & dixit eis. Accipite Spiri- *Ioan. 20.*
tum ſanctum, & ſubaudiendum eſt in remiſ
ſionem peccatorum. Sequitur enim. quo-
rum remiſeritis peccata, remittuntur eis.
Diuiſionem gratiarum, ſecundum ſalutis
opus erat quidem in quibuſdam ex parte ef
fectum, ante CHRISTI paſsionem,
vt haberẽt aliqui ſermonem ſapientiæ, &
ſermonem ſcientiæ, fidem, prophetiam, o-
perationem virtutum, diſcretionem ſpiri-
tuum, & poſt paſsionem eius, die penteco-
ſtes abundantius peractum eſt, datis inſu-
per generibus linguarum, vt exinde ſalus
eadem cunctis gentibus innoteſceret. Sin-
gillatim cuique credentium hoc opus perfi-
citur, dum primùm ex aqua & Spiritu ſan-
cto renaſcitur, & deinde per manuum im-
poſitionem, chriſmatis vnctionem confir-
matur. Ita in ſalutem egreſſus percuſsiſti
(ait) caput de domo impij, denudaſti fun- *Ioan 3.*
damentum vſque ad collum. Semper im- *Act. 19.*
pius diabolus eſt, & domus eius mundus, ſi- *1. Ioan. 2.*
ue omne quod in mundo eſt, ſcilicet concu- *Caput de domo impij*
piſcentia carnis, & concupiſcentia oculorũ,
& ſuperbia vitæ. Quid ergo intelligimus
caput eiuſdem domus, niſi aut ipſum diabo-
lum principem mundi, aut originale pecca-
tum, quod regni vel domus eius caput &
principium fuit? Hoc caput percuſsiſti per-
cuſsione lapidis, id eſt, paſsione CHRI-
STI, & proinde rectè dictum eſt, quia egreſ-

Caput de domo impy.

ſus es in ſalutem populi tui. Deindedomus eiuſdem denudaſti fundamentum vſque ad collum, id eſt, quicquid errorum, quicquid vitiorum erat in mundo, non dimiſiſti in cõcuſſum, tam illud quod latebat, ſicut latet domus ſundamentu, q̃ illud q̃ patebat, ſicut patet corporis collũ. Illis nãq; linguis igneis quas foris oſtendiſti, intus feruidi & fortes ſapientes facti & eloquentes, nõ ceſſauerũt, donec propalarent, mundi huius ſapientia, quanta eſſet ſtultitia, quæ dicebantur in tẽplis gentium ſacra, quanta eſſent ſacrilegia.

Tertia diſtinctio ad Deũ patrẽ.

Tertium eſt hoc ſemper, de quo quid ſit, iã ſemel & ſecundo dictum eſt. Sequitur. [Maledixiſti ſceptris eius, capiti bellatorum eius venientibus vt turbo ad diſpergendum me. Exultatio eorũ, ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito.] Quoniam diſtinctione trina diſtinctum eſt hoc canticum, cuius videlicet diſtinctionis ſignum eſt, ſemper; ſiue diaplaſma, tertio iam appoſitum, & in antedictis clarè diſcernũtur duæ perſonæ filij & ſpiritus ſancti, delectat hanc tertiã partem cantici referre ad propriam perſonam patris, vt ſit canticum ſiue laus totius trinitatis. Maledixiſti (inquit) ſceptris eius. &c. Ac ſi dicat. Nõ hac vice ſolũ, nõ hac vice primũ percuſſus eſt impius, quando paſſus eſt Chriſtus, ſed iamdudũ dãnatus fuerat, & triplex eſt iudiciũ damnationis eius. Primũ eſt, quod maledixiſti ſceptris eius. Secundum quod maledixiſti capiti bellatorũ eius. Tertium, quod maledixiſti cunctis bellatorib. eius, venientibus vt turbo ad diſpergendũ me. Tunc maledixiſti ſceptris eius, quando in cælo damnaſti ſuperbiam eius, volentis tenere ſceptra cæli diuinumq; imperium, & ſeipſum facere altiſsimum. Dicebat enim in corde ſuo, ſimilis ero altiſsimo. Illis autem ſceptris maledixiſti, id eſt, propter illam præſumptionem irrecuperabiliter illum damnaſti. Tunc verò maledixiſti capiti bellatorum eius, quando dixiſti ad ſerpentem per quem deceperat hominem, quod fuit initiũ belli eius, contra humanum genus, vndè & idem ſerpens rectè dicitur caput bellatorũ eius. Quia feciſti hæc, maledictus eris inter omnia animantia, & beſtias terræ, &c. In ſerpente ipſe maledicebatur, & ex eo vocabulum ſumpſit, vt vocetur ſerpens antiquus. Maledicis nunc vſque cunctis bellatoribus eius, venientibus vt turbo ad diſpergẽdum me, & cunctos ſimiles mei, timentes te. Illorum primus fuit Pharao Rex Aegyptius, nouiſsimus erit Antichriſtus. Ille namque videlicet Pharao primus poſt verbum promiſsionis, velut quidam turbo diſpergere me voluit, id eſt, auferre mihi effectum iuramenti quod ad Abraham iuraſti in repromiſsione beati ſeminis, id eſt, Chriſti, qa vt nullum veniret ſemen, maſculos omnes necari præcepit. Sed quid illi & cæteris prouenerit, quis neſcit? [Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.] Cũque ille perſequens auſus fuiſſet poſt eos ingredi, ſubmerſus eſt, cum exercitu ſuo in mari, & ibi deieciſti eum, & perijt cum curribus & equitibus ſuis. Illi primi fuerunt omnium perſecutione manifeſta, perſequentiũ nomen tuum, cæteri omnes, ſicut ſimiles ſunt, vel fuerunt, ita ſimilem damnationem acquiſierunt & acquirunt, & iuſtè maledicti ſunt bellatores eiuſmodi, quia in hoc ipſo exultant, quod vacat eis occidere, & perſequi, quod eſt aſsimilari diabolo ſiue Antichriſto. Hoc eſt quod ait. Exultatio eius, ſicut qui deuorat pauperẽ in abſcondito. Quis enim eſt ille, qui deuorat pauperẽ in abſcondito, niſi ille qui dũ inſidiatur, vt rapiat pauperẽ, & rapit quantum poteſt Dicit in corde ſuo, Deus non requiret? Et quidem illud magnum & glorioſum fuit, quod illum carneum Pharaonem, & currus exercituũ eius mare operuit, tuis autem equis ſiue hominibus in eo de mari in viam feciſti: ſed magis multoque glorioſius eſt, quod eadem aqua per Chriſti ſacramentum credentes in eum tranſmittit ad regnũ æternum, omnia operiens peccata, quæ ſpiritualium ſunt caſtra Aegyptiorum, & quòd in mari huius ſeculi, vbi erat lutum aquarum multarum, id eſt, nimium carnalis & turbida conuerſatio gentium, viam feciſti equis tuis, de quibus ſupra dixi, qui aſcendes ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio. [Audiui, & conturbatus eſt venter meus, à voce contremuerũt labia mea] Verſiculus iſte idem ſonat, eandemque animi rationem renouat, quam in initio præmiſit. Domine (inquiens) audiui auditionem tuam & timui. Expoſuit quid audiens timuiſſet & tunc demum quaſi per illam benè ordinatæ orationis partẽ, quam rhetores complexionem vocãt, ad primam propoſitionẽ rediens, audiui (inquit) & conturbatus eſt venter meus, à voce cõtremuerunt labia mea. Conturbatio hæc, ſiue tremor iſte optabilis eſt, quia vilis eſt, magnũque diuini reſpectus emolumentum habet. Ait enim, Ad quem autem reſpiciam niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Conturbato ergo ventre, à voce quam intus audierat cõtremiſcentibus labijs optat eandem conturbationem, ſiue tremorẽ ſibi adaugeri, & optando dicit. [Ingrediatur putredo in oſsibus meis, & ſubter me ſcateat, vt requieſcam in die tribulationis, & aſcendam ad populum accinctum noſtrũ.] Gratulor (inquit) quòd dicere iam potui, conturbatus eſt venter meus, q̃ dicere ille nõ meretur, qui non habet teneritudinem ventris, immò duritiam cordis tanquam duritiam lapidis, cuius Deus cor non emolliuit, qualium Pharao rex Aegyptius notiſsimus habetur in ſanctis ſcripturis, gratulor (inquã) quod opera tua domine conſiderans, intremui per ſpiritum humilita-

Triplex dãnationis iudicium in diabolum.

Eſaia 14.

Gen. 3.

Exod. 1.

Eccl. 14.

Pſal. 9.

Senſus myſticus de equis in mari.

Tremor & cõturbatio bona.

Eſaia 66.

militatis, opto autem vt mihi adaugeas hu-
militatem cordis, vel loquens ad te dominũ
meum, magis ac magis agnoſcam, quia ſum
puluis & cinis, moxque futurus putredo &
vermis. Putredo illa, id eſt, putredinis illius
memoria, qua poſtmodum putreſcam, in-
grediatur in oſsibus meis, & ſubter me ſca-
teat, id eſt, humiliet totum quicquid eſt in
me virtutis aut boni operis, & in radice cor-
dis in profundo conſcientia magis ac magis
accreſcat. Taliter enim fiet, vt requieſcam in
Matth. 11. die tribulationis, quod ſciens Chriſtus tuus,
Dies tribu- vbi dixit. Et diſcite à me, quia mitis ſum &
lationis. humilis corde, ſtatim hoc addidit, & inue-
nietis requiem animabus veſtris. Et quis eſt
ille dies tribulationis? Non longè quæratur,
iam hoc tempus, in quo ſumus, in quo viui-
mus, dies tribulationis eſt. Siue ſingulariter
diem, ſiue pluraliter dies dixeris, dies tribu-
lationis eſt, dies mali ſunt, quia pleni ſunt ad
uerſis, pleni peccatis. Beatus homo (inquit
Pſal. 93. Pſalmi.) quem tu erudieris domine, & de le
ge tua docueris eum, vt mitiges ei à diebus
malis. Hanc intendens mitigationem iam di
ctus Chriſtus tuus, loco memorato ita ince-
pit. Venite ad me omnes, qui laboratis & o-
nerati eſtis, & ego reficiam vos. Quid enim
aliud eſt, & ego reficiam vos, quoniam ego
à diebus malis mitigabo vos. Et oſtendens
in quo, tollite (ait) iugum meum ſuper vos,
& diſcite, quia mitis ſum, & humilis corde,
ac demum intulit, & inuenietis requiem ani
mabus veſtris. Ergo putredinem in oſsibus
admittere, & ſubter ſe ſcatentem habere, id
eſt, propter conſcientiam putredinis, quod
tu homo mox futurus es. Mitem eſſe & hu-
milem corde, hoc eſt, iam requieſcere, non
ſolum in futuro, verumetiam in præſenti ſe
culo. Quid autem ſibi vult, quod cum dixiſ-
ſet, vt requieſcam in die tribulationis, addi-
dit, & aſcendam ad populum accinctum no
Numer 16. ſtrum. Quid niſi quod mitem & humilem
Exodi. 32. eſſe corde, vt veraciter amictum eſſe, & ad
populum accinctũ aſcendere, populũ à quo
regnum cælorum vim patitur, & violenter
diripitur? Qua enim alia cinctura, niſi humi
litatis ſpiritu Moyſen accinctum eſſe putas,
vt fortiſsimum ſpirituum Deum vniuerſæ
carnis teneret, dicentem: dimitte me, & ad
ſuam voluntatem inflecteret. Indubitanter
ſciendum eſt, quia abſq; hac cinctura nulla
vſquã fortitudo iuſtitiæ eſt. Quamuis mul-
torum quiſpiã ſit operum, abſq; iſto iuſtitię
pſidio nullus eſt, nec ille populus accinctus
populus eius eſt, qui accinctis renib. carnes
agni comedit, per mare aſcendit, ſicut hic
nunc dixerat, viam feciſti in mari equis tuis,
vanè ſynagoga de omnibus confidit, quia
impoſsibile eſt eos iuſtificari, qui ſuam vo-
lentes ſtatuere iuſtitiã, iuſtitiæ Dei non ſunt
ſubiecti. Hoc eſt, quod continuò per meta- *Roman. 10.*
phoram aptiſsimè dicit. [Ficus enim nõ flo-,,
rebit, & non erit germen in vineis. Mentie-,,
tur opus oliuæ, & arua non afferent cibum.,,
Abſcindetur de ouili pecus, & non erit ar-,,
mentum in præſepibus.] Sub iſto ſenario,,
numero, vniuerſa reprobat opera legis, quę
ſex diebus operari cõcedit, & idcirco repro-
bat, quia Iudæus operarius legis non inten-
dit, vt celebret ſabbathum domini, nõ habet
fidem & humilitatem, quam commendans,
Inuenietis (ait) requiem animabus veſtris.
Ficus & vinea, necnon & oliua præſenti lo- *Senſus alle*
co ſynagoga eſt, & arua non afferentia cibũ, *goricus de*
Iudaicæ cæremoniæ ſunt. Pecus & armentũ *ficu, &c.*
minores & maiores Iudæi, ſiue populus &
ſacerdotes ſunt. Eorum omnium, fidem &
humilitatem Chriſti non habentium, opera
cuncta reprobantur, & dicendo, ſicut enim
non florebit, &c. Ac ſi dicat. Idcirco humili-
tatis gratiam tantopere deſidero, quia in o-
peribus legis nullus eſt iuſtitiæ fructus, nul-
lum germen iuſtitiæ, nullũ opus iuſtitię, nul
lus omninò vitalis cibus animæ. In quo pe-
cus abſciſſum eſt de ouili, & armẽtum à prę-
ſepibus fugit? In eo, quod Iudæus non cre-
dit, quòd iuſtitiæ Dei non vult ſubijci, & nõ
audire vocem domini, ſiue paſtoris boni.
Hinc ille dicit. Sed vos non creditis, quia nõ
eſtis ex ouibus meis. Item. Propterea vos nõ
auditis, quia ex Deo non eſtis. [Ego autem,,
in domino gaudebo, & exultabo in Deo Ie-,,
ſu meo. Deus dñs fortitudo mea.] Quod di-,,
cit, hoc eſt, idcirco Iſrael ſectando iuſtitiæ le *Ioann. 10.*
gem in legem iuſtitię non peruenit, quia nõ *Ibidem 8.*
ex fide, ſed quaſi ex operibus. Ego autem
non quaſi ex operibus, ſed ex fide credam
in patrem & filium & ſpiritum ſanctũ. Nam
dicendo, in domino gaudebo, confitetur pa
trem. dicendo, exultabo in Domino Ieſu
meo, confitetur filium. dicendo, Deus Do-
minus fortitudo mea, confitetur ſpiritum
ſanctum. [Et ponet pedes meos quaſi ceruo,,
rum, & ſuper excelſa mea deducet me vi-,,
ctor in pſalmis canenten.] Sicut enim pedes,,
ceruorum agiles ſunt ad dumeta tranſilien- *Roman. 9.*
da, & alta petenda, ſic per hanc fidem agilis
ero, vt in legem iuſtitiæ perueniam, & in la-
pidem offenſionis non offendam, & dedu-
cet me hæc iuſtitia fidei ſuper excelſa mea,
id eſt, ſuper iuſtitiam operum, deducet (in-
quam) me victor, Deus vnus, pater & filius
& ſpiritus ſanctus, in pſalmis canentem vi-
ctoriam curſus mei, non operibus me-
is, ſed gratiæ eius aſcribentem, &
pro hoc gratias ſempiter-
nas agentem.

FINIS LIBRI TERTII IN ABACVC.

PROLOGVS RVPERTI IN SOPHONIAM PROPHETAM.

Ioan. 16. Luc. 24. Ioan. 12. Solus Chriſtus in ſcripturis quærendus.

PRomiſſum tuum verum eſt Ieſu Chriſte teſtis fidelis, promiſſũ tuum verum & fidele eſt, quo ſpiritum paraclетum promittens inter cætera dixiſti. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Omne quod locuti ſunt prophetæ, omne quod ſcriptum eſt in lege & prophetis & pſalmis, tuum eſt, & omnia quæcunque habet pater, tua ſunt. Proinde in ſcripturis aliud, quàm te nihil quæro, tu ſcis vel in hac parte ſimilis cupio eſſe homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamenta ſupra petram. Vbi maior difficultas occurrit te inueniendi, ibi plerunque teipſum melius inueni, & tunc demum in ſingulis prophetarum libris me perueniſſe arbitratus ſum ad petram, ſupra quam fundamenta ponerem, quando per meditationis inſtantiam, ſub obſcuritate literæ tuam inueni gloriam deſiderabilem. Non enim ignoro cauſam fuiſſe prophetis, propter quam neceſſariò debuerint tuæ claritatis ſacramenta, verbis obtegere condenſis, quam videlicet cauſam, in capite huius operis pro poſſe latius expoſui. Iam igitur nouum in ordine duodecim prophetarum Sophoniam te quærendo promptus ingredi, ſanctum inuoco ſpiritum, quẽ dediſti, qui ſcripturas, quæ teſtimoniũ perhibent de te, aperiendo, hactenus te clarificauit, & clarificare non deſinit, vt de iſto quoque tuo accipiat, & annunciet mihi gloriam tuam quærenti, ſolummodo in fide & cognitione tui ſpem vitæ æternæ habenti.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN SOPHONIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

" VERBVM Domini quod factũ eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filij Godoliç, filij Amariæ, filij Ezechiæ, in diebus Ioziæ filij Amon regis Iuda.] Prçter hunc & Iohel, qui in ordine prophetarum ſecundus eſt, & Zacharias qui vndecimus eſt, nullus eorum in titulo paternum nomen habet. Traduntautem Hebræi, ait B. Hieron. cuiuſcunq; prophetæ pater aut auus ponatur in titulo, ipſos quoq; prophetas fuiſſe. Hoc ſi verũ eſt, inquit, Sophonias propheta generatione, vt ita dicam prophetica, & glorioſa maiorũ ſuorum ſtirpe generatus eſt. Habuit enim patrem Chuſi, auum Godoliam, proauum Amariam, attauum Ezechiam, & talem quadrigam ipſe vel ut extremus auriga compleuit. Verũ qualiſcunq; illa traditio ſit, illud magis delectat, quod ſecundũ ſequentis prophetiç modum, nomina congrua ſunt, & ſecundum interpretationem nomin ſeſe habet qualitas rerum vel ſenſuum, qui ab ipſo vel per ipſum conſcripti ſunt. Deniq; ſecundum nomen Chuſi, quod interpretatur humilitas, ſiue Aethiops meus, dicturus eſt in iſto Dominus, vltra flumina Aethiopiæ inde ſupplices mei, & ſecundum nomen Godoliæ, quod interpretatur magnitudo Domini, nomenque Ezechiæ, quod ſonat fortitudinem Domini magnificè & fortiter dicturus eſt. Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta & velox nimis, vox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis, & ſecundum nomen Amariæ, quod vertitur in ſermonem Domini, poſt acerrimam exclamationẽ magnitudinis atq; fortitudinis, habiturus eſt ſermonem exhortationis, ſic incipiens. Cõuertite, congregamini gens non amabilis, antequam veniat ſuper vos ira furoris Domini. Porrò ſecundum nomẽ ſuum Sophoniam, quod alij ſpeculã, alij arcanũ Domini tranſtulerunt, reuera ſpeculatorem magnæ rei, ſcilicet iudicij domini, quod vtiq; grande arcanũ eſt, quia de illa die & hora, prçter Deũ nemo ſcit. Hic ita incipit.[Cõgregans cõgregabo oĩa, à facie terrę dicit dñs, congregans" hominẽ & pecus, cõgregans volatile cæli &" piſces maris.] Profectò dñs qui hæc loqui" tur, Dei filius eſt, Deus ipſe & dñs, qđ ex eo" vel maximè liquet, quia longè inferius ita dicturus eſt. Quapropter expecta me, dicit dominus in die reſurrectionis meę, in futurũ, &c Nõ.n. quęuis, ſed quædã ex tribus perſonis beatę trinitatis, certa perſona diẽ reſurrectionis habitura erat, quæ nõ eſt alia, quã dei filius Deus & dñs, tunc quidem homo futurus, paſſurus, moriturus atq; reſurrecturus,

Interpretatio nominũ *Matt. 24.* *Verba in perſona dei filij.* *Ioan. 2.*

nunc

nuncautem iam homo factus,paſſus,mor-
tuus, ſepultus,atque à mortuis reſuſcitatus,
& adhuc in futurũ,diem reſurrectionis ha-
bens vniuerſalis,quem nos,vt ipſe iubet,ex
Pſal. 8. pectamus. Igitur ipſe, qui in iſto loquitur.
Congregans congregabo omnia à facie ter-
ræ,congregans hominem & pecus, congre-
gans volatile cæli & piſces maris, ipſe eſt,
qui in euangelio ſuo dicit. Et ego ſi exalta-
tus fuero à terra,omnia traham ad meipſũ.
Et de quo Pſalmiſta ad Deum patrem. Mi-
nuiſti,inquit,eum paulominus ab angelis,
gloria & honore coronaſti eum,& conſtitu
iſti eum ſuper opera manuum tuarum. Om
1.Cor.7. nia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues & bo-
ues vniuerſas,inſuper & pecora campi. Vo-
lucres cæli & piſces maris, Nunquid de bo-
bus & ouibus,de auibus & piſcibus cura eſt
Deo? An non potius hic intelliguntur, aut
intelligi debent de omni populo & natione,
de omnium tribuum & linguarum diuerſi-
tate,de cunctis hominibus huc gentib. quo-
rum ita mores diuiſi, ſtudia tã diuerſa ſunt,
vt alij bobus,alij ouibus,alij auibus,alij piſci
bus ſimiles rectè dicantur? Hæc omnia tra-
xit ad ſeipſum. Hæc(inquam)omnia domi-
ne(inquit Pſalmiſta) ſubieciſti ſub pedibus
Hebr. 2. eius. Futurum (vt Apoſtolus)de quo loqui
tur. Nunc autem necdum videmus omnia
ſubiecta ei,ſubauditur,quia multi contradi-
cunt ei, Verùm iam factum eſt,quod ait. Et
conſtituiſti eum ſuper opera manuum tua-
rum. Iam enim propter paſsionem mortis,
gloria & honore coronatus eſt. Et data eſt
Matth. vlt. mihi(ait)omnis poteſtas in cælo & in terra.
Quomodo tandem vel in quo ſubijcientur
ei,qui pertinaciter inimici eius ſunt, & con-
tradicunt ei? Nimirum ita,vel in eo, quod
„ protinus ſequitur. [Et ruinæ impiorum e-
„ runt,& diſperdam homines à facie terræ, di
„ cit dominus.] Hæc Euangeliſta Matthæus
& Ioannes nobis luce clariora fecerunt. Nã
quod hic ait. Congregans congregabo om-
nia à facie terræ, & ruinæ impiorum erunt,
Ibid. 25. hoc apud Matthæum ita dicit Dñs omniũ.
Cũ venerit filius hominis in maieſtate ſua,
& omnes angeli eius cum eo,tunc ſedebit ſu
per ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabun-
tur ante eum omnes gentes,&c. vſque. Et i-
bunt hi in ſupplicium æternũ, iuſti autem,
Ioan. 5. &c. Apud Ioannem autem hoc modo. Amẽ
dico vobis, quia venit hora in qua omnes,
qui in monumentis ſunt,audient vocem fi-
lij Dei,& procedent, qui bona fecerunt in
reſurrectionem vitæ,qui verò mala egerũt
in reſurrectionem iudicij. Non igitur dubiũ
vel obſcurum eſt hoc dictum propheticum.
Congregans congregabo omnia à facie ter-
ræ,dicit Dominus. Congregans hominem
& pecus,congregans volatile cæli, & piſces
maris,& ruinæ impiorum erunt, & diſper-
dam homines à facie terræ, dicit Dominus.
quia videlicet & hoc & illud,quod poſtmo-
dum propheta loquitur. Iuxta eſt dies Do-
mini magnus,iuxta & velox nimis, vox diei
domini amara,tribulabitur tibi fortis, dies
iræ dies illa,&c. de illo magno & vniuerſali
iudicio loquitur,quod futurum eſſe in no-
uiſsimo die omnes audiuimus. Porrò poſt i- *Duo iudi-*
ſtud initium,antequam illud dicat. Iuxta eſt *cia contra*
dies domini magnus, duo iudicia prænun- *Iudæos.*
ciantur,quæ tunc futura vel facienda erant
ſuper Iudam & ſuper Hieruſalem, alterum
propter ſanguinem prophetarum, quem pa
tres fuderunt,alterum propter ſanguinem
ipſius domini,quem fundendo implere ha-
bebant filij menſuram patrum ſuorum. Li-
bet hic literam perſcribere vtriuſque vindi-
ctæ ſiue iudicij,quod vt iam dictum eſt, ven
turum erat ſuper ciuitatem illam, & iam ve
nit. Sequitur. [Et extendam manum meam „
ſuper Iudã, & ſuper omnes habitatores Hie- „
ruſalem,& diſperdam de loco hoc reliquias „
Baal,& nomina æditituorum cum ſacerdoti- „
bus,& eos,qui adorant ſuper tecta militiam „
cæli,& adorant & iurant in Domino, & iu- „
rant in Melchom,& qui auertuntur de poſt „
tergum domini,& qui nõ quæſierunt domi „
num,nec inueſtigauerunt eum.] Hoc vt di- „
ctum,ita & factũ eſt poſtmodò per regẽ Na
buchodonoſor,per exercitum Chaldæorũ.
Sequitur de eo quod faciendum erat per ma
nus Romanorum. Silete à facie domini dei,
quia iuxta eſt dies domini, quia præparauit
hoſtiam,ſanctificauit vocatos ſuos,&c. vſq;
& ædificabunt domos, & non habitabunt,
& plantabunt vineas,& non bibent vinum
earum,poſt quæ ſtatim ſubiungitur de illo
die magno vniuerſalis iudicij. Iuxta eſt dies
Dñi magnus, iuxta & velox nimis, & cæt.
vſque,quia conſummationem cum feſtina-
tione faciet cunctis habitantibus terram.
Nunc per ordinem dicta tractemus. Et ex- *Rom 2.*
tẽdam,inquit, manum meam ſuper Iudam.
& ſuper omnes habitatores Hieruſalẽ. Hoc
ita præcedentibus continuatur, vt vbi dixit.
& ruinæ impiorum erunt, ſubaudias, Iudæi
primùm & Græci, iuxta ſenſum Apoſtoli.
Prior namque Iudæus quàm gentilis mala,
quæ merebatur recepit, etiam temporibus
ſuis. Hoc & hiſtoriæ tradunt, & prophetiæ
teſtantur, per diuinam prouidentiam fuiſſe
ordinatum. Sume (ait Dominus ad Hiere- *Hier. 25.*
miam) calicem vini furoris huius de manu
mea,& propinabis de illo cunctis gentibus,
ad quas ego mittam te. Et accepi (inquit il-
le) calicem de manu Domini, & propinaui
cunctis gentibus, ad quas miſit me Domi-
nus, Hieruſalem,& cunctis ciuitatibus Iuda
& regibus eius,& principibus eius,& deinde
Pharaoni (inquit)regi Aegypti, & regibus
terræ Philiſthijm,regibus Tyri,& regibus Si-
donis,& regibus terræ inſularum, & regib.
Arabiæ,& regibus occidentis,& regibus Zã-
bri,& regibus Helani, & regibus Mœdo-
rum, & cunctis Regibus aquilonis, & cun-

ctis

Vindicta in Iudæos pro pter ſanguinē prophetarum. ctis principibus eorum, & omnibus regnis terræ, quæ ſuper faciem eius ſunt. Bibentes autem bibetis. Quia ecce in ciuitate in qua inuocatum eſt nomen meum, ego incipio affligere, & vos quaſi innocentes immunes eritis? Igitur ruinæ, inquit, impiorum erunt, & ſubaudiendum eſt, primùm impij Iudæi, & deinde impij Greci, ſiue Gentiles. Nam & in iſtis particularibus vindictis, quæ temporaliter fiunt, gente in gentem, & regno ſurgente aduerſus regnum, quod per meū fit iudicium, in primis extendam manum meam ſuper Iudam & ſuper omnes habitatores Hieruſalem, uidelicet propter ſanguinem prophetarum, quem ſuderunt, maximeque propter Manaſſen, in quem magis hæc ſcelera redundabant, quem continuò propheticus ſermo denotat, dicens. Et diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina æditᴜorum cum ſacerdotibus, & eos qui adorant, & iurant domino, & iurant in Melchon, & qui auertuntur de poſt tergum domini, & qui non quæſierunt Dominum, nec inueſtigauerunt eum. In tantam denique venerant impietatem, vt in templo Dei, iuxta quod ſcribit Ezechiel, & Regum liber quartus indicat, ſtatuam Baal, quam imaginem zeli Dominus vocat, ſtatuerint, & in eodem ſanctuario idola pariter & Deum venerati ſunt. Vndè ſignanter idolorum ſacerdotes, non ſacerdotes, ſed æditᴜos appellauit, & æditᴜos ergo & ſacerdotes quondam Dei, & eos qui ſuper tecta ritu gentilium adorāt militiam cœli, ſcilicet ſolem & lunam, & aſtra reliqua, & qui iurant in nomine Domini, ſimul & in nomine idoli Ammonitarum Melchon. Diſperdam (inquit) de loco hoc, maximè (vt iam dictum eſt) propter peccata Manaſſen, qui amplius in huiuſmodi Dominum irritauit, & impleuit Hieruſalem ſanguine innoxio vſque ad os. Etenim cum de Ioſia rege ſcriptura narraſſet. Veruntamen, inquit, non eſt auerſus Dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus eſt furor eius cōtra Iudam, propter irritationes, quibus prouocauerat eum Manaſſes. Septem ſunt enūciationes, quo numero plerunque vniuerſitas ſignificari ſolet, quarum prima eſt. Et diſperdam de loco hoc reliquias Baal. Septima. Nec inueſtigauerunt dominum. Et ſi reciprocato ordine conſiderentur, ſiue numerentur, hoc modo. Non inueſtigauerunt dominum, & non quæſierunt eum, & auertuntur de poſt tergum domini, & iurant in domino, & in Melchon, & adorant ſuper tecta militiam cæli, & nomina habent æditᴜorū, & colunt Baal, ſemper malo precedenti, id quod ſequitur deterius eſt. Nam non inueſtigaſſe dominum, malum quidem eſt, non quæſiſſe autem dum inueniri poſsit, peius auerti de poſt tergum domini, id eſt, dominum contemnere, & voluntatem eius nolle intelligere, profectò peſsimum eſt in religione. Porrò contra religionem iurare in domino, & iurare in Melchon, quod interpretatur rex eorum, quod nomen ſimplicibus haud impium videri poterat, malum erat. Adorare autem ſuper tecta militiam cæli, quod & ipſum ruſtica ſimplicitate fieri poterat, peius erat. æditᴜos verò eſſe, vel ſacerdotes in templo domini, quàm diu illic erat Baal, profectò peſsimum erat. Summus omnium cumulus malorum, erat ipſe Baal. Septem igitur enunciationibus malorum omnium, maiorum atque minorum declamata eſt vniuerſitas atque diuerſitas, propter quę tunc iram Iuda & Hieruſalem commeruit, vt ſuper habitatores eius manum ſuam extenderet Dominus, qui hæc dicit. Erat autē ille, qui necdum ſciebat vocare patrem aut matrem, quia videlicet necdum natus erat, quod poſtea factum eſt, ea natiuitate, qua didicit & ſciuit vocare patrem aut matrem, patrem vtique adoptiuum ſiue nutritium, aut matrem virginem. Rectè igitur vocari poterat nomen eius, accelera manum tuam extendere, feſtina peccatores de loco ſuo diſperdere, & captiuos in Babyloniam mittere, ſicut apud alium prophetam vocari iuſſus eſt. Accelera ſpolia detrahere, feſtina prędari, pro eo quod antequā ſciret puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam, auferenda erat fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ, ipſo agente. Sequitur. *Eſaia 8.*

Eze. 16. 23
4. Reg. 21.
Ibid. 23.
Septem mala à Iudæis perpetrata.

[Silete à facie Domini Dei, quia iuxta eſt dies Domini, quia præparauit hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos, & erit in die hoſtię Domini, viſitabo ſuper principes, & ſuper filios Regis, & ſuper omnes, qui induti ſunt veſte peregrina. & viſitabo ſuper omnē, qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa, qui complent domum Domini Dei ſui in iniquitate & dolo.] Quid eſt, quod dicit, vel quos intuens dicit. Silete à facie Domini Dei, quia iuxta eſt dies Domini? Iam ante dictum eſt, eum qui ſic incipit, congregans congregabo omnia à facie terræ, Chriſtum Dei filium eſſe, qui exaltatus à terra, deberet omnia trahere ad ſe, & iudicare viuos & mortuos in nouiſsimo die, de quo poſtmodum dicit: Iuxta eſt dies domini magnus, iuxta eſt, & velox nimis, & quod ante illud vltimum iudicium duo iudicia facturus erat, ſuper illam terrenam Hieruſalem, quæ iam fecit, alterum per Nabuchodonoſor, & exercitum Chaldęorum, propter ſanguinem prophetarum, quem effuderunt, alterum per manus Romanorum, propter ipſum prophetarum Dominum, quem occiderunt. De primo, quod faciendum erat per manus Chaldæorum, dixerat Et extendam manum meam ſuper Iudam, & ſuper omnes habitatores Hieruſalem, &c. Nunc de illo dicturus, quòd per manus Romanorum faciendum erat, ſic incipit. Silere à facie domini Dei, quia iuxta eſt dies Domini. Ad quid

Vindicta in Iudaeos propter ſanguinem Chriſti. quid ergo, vel quos taliter intuens edicit? Nimirũ nihil hic libenter intellexerim, quã illos petulcos, inſanos, & nocte illa paſchali crapulatos & ebrios, qui audientes hunc dominum adiuratum à pontifice, vt diceret ſi *Matth. 26.* ipſe eſſet Chriſtus filius Dei, reſpondentem tu dixiſti, & amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis dei, & veniẽtem in nubibus cæli, exclamauerunt. Reus eſt mortis, & tũc expuerunt in faciem eius, & velauerunt faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, & palmas ei in faciem dederunt, dicentes. Prophetiza nobis, quis eſt qui te percuſsit? & alijs multis modis faciem eius conuitiati ſunt. Quale hoc erat in iudicio, ſancti ſpiritus per ora prophetarum loquebatur? O igitur irreuerẽtes & indiſciplinati, malè nati, & malè educati, quid eſt quod facitis. Silete à facie domini Dei, continete os veſtrum à facie domini Dei, hominis pro ſua reuerentia tremendi etiã cunctis virtu- *Deut. 23.* tibus cæli. Quomodo vos eum inhonoraſtis? Silete, qa iuxta eſt dies domini. Et ſicut Moyſes dixerat, iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora. Væ vobis in illa die huius domini, & vos ſilebitis. Silebitis (inquam) etenim ille dies domini vobis erit dies perditionis, quia præparauit hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos, præparauit, inq̃, hoſtiã, id eſt, ſemetipſum, & præparatione ipſa talis hoſtiæ ſanctificauit vocatos ſuos, videlicet quos ante ſecula præſciuit & prædeſtinauit ſuos fieri, & temporibus ſuis vocauit per cuncta retro ſecula, vſq; in diem illam qua faciem eius conſpuiſtis, velaſtis at- *Rom. 8.* que exalapaſtis, & contra eandem faciẽ eius mouiſtis capita veſtra, dicentes: Vah, hoc totum quod ipſe ſuſtinuit, hoſtiæ præparatio fuit, & in illa hoſtia corporis ſui, ſanguinis ſui, ſanctificauit vocatos ſuos, ſanctificatiõe, quæ eſt omniũ peccatorũ remiſsio. Quid vlterius iam reſtat, niſi vt relinquatur vobis domus veſtra deſerta? Nimirum nulla eſt cauſa, propter quam diſtrictionis veſtræ iudicium differat, quoniam aſſumptio iam facta eſt, quoniam miro modo de vobis mortuis vita eſt aſſumpta. Iuxta eſt illa dies domini, qua iſtud fiat. Hoc ex perſona ſua propheta inclamauit. Silete inquiens à facie domini Dei, quia iuxta eſt dies domini, & non dixit magnus, iuxta & velox nimis. Proinde expeditior currit explanatio, quia nihil obſeruantiæ noſtræ refragatur, qua ſecundum propheticæ cuius ſcripturæ textum, vel ordinem iudiciorum domini, tempora diſtinximus. Sequitur ex perſona domini, qui anterius loquebatur. Et erit, inquit, in die hoſtiæ domini, viſitabo ſuper principes, & ſuper filios regis, & ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina, & viſitabo ſuper oẽm qui arroganter ingreditur ſuper limẽ *Dies hoſtiæ domini.* in die illa, & qui complent domum domini ſui iniquitate & dolo. Dies hoſtiæ domini, tempus eſt à paſsione domini, quo videlicet tẽpore, poſt quadraginta annos, facta eſt viſitatio hæc, quã nunc dicit, ſicut totus orbis audiuit. Illa viſitatio talis maximè ex principum ſacerdotum prouenit. Vnde rectè primo loco, viſitabo ſup principes, ait. Qui aũt *Filij regis & filij regni.* erant filij regis, niſi tam ipſi, quã cæteri Iudæi, gloriantes quaſi de ſingulari nobilitate generis? Gloriati ſunt nanq; nimis inſolen- *Ioan. 8.* ter, quodam loco dicentes. Semen Abrahæ *Ibidem.* ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquã. Item. Nos ex fornicatione nati non ſumus, vnum patrem habemus Deum. Propter huiuſmodi ſuperbiam appellauit eos ipſe filios regni, vbi taliter loquutus eſt. Dico vobis, quod ab oriente & occidente veniẽt, & recumbẽt cum Abraham, & Iſaac & Iacob in regno cælorum, filij autẽ regni eijcientur in tenebras *Matth. 8.* exteriores. Quos illic filios regni, hic rectè intelligimus filios regis, id eſt, ſuperbos, & contra omne genus humanum ſeſe extollẽtes, de nobilitate ſingulari, tanquam filios regis Dei, maximè quia contra verum & vnicum Dei filium cogitantes homicidium, inter cætera dixerũt. Vnum patrem habemus Deum. Quid autẽ in eo propheticus ſermo *Veſtis peregrina.* denotat, dicendo. Et ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina? Putaſne hypocritis veſtis eſt peregrina? Vtiq; nimium peregrina. Quid enim in veſtibus magis peregrinũ, quã ſunt lupis rapacibus veſtimenta ouium? Quid, inquã, magis peregrinum, quã ei qui intus eſt plenus iniquitate, foris hominibus iuſtum apparere? Quid magis peregrinum, quã dilatatio phylacteriorũ & magnificatio *Matth. 23.* fimbriarum, & ſeſsio ſuper cathedram Moy- *Arrogãs ingreſſus pontificum.* ſi, præſertim in illis, quorũ ſecũdũ opera nõ eſt faciendum. Tales erant ſcribæ, & phariſæi, nimirum propter quod hypocritæ ſepties vno breui ſermone, apud Matth. væ illis inclamat viſitator iſte, qui ſecundum veritatem huius prophetiæ, iam debebat ſuper illos viſitare. Deinde, & viſitabo ait, ſuper omnem, qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa, qui complent domum domini Dei ſui iniquitate & dolo. Et quis eſt de quo verius dicas, quod arroganter ingreditur ſuper limen, quàm ille qui non expectat, vt oſtiarius illi aperiat, ſed violẽter intrat in ouile ouiũ. Tales & hoc tẽpore multi ſunt, & illo tempore Annas & Caiphas pontifices *Matth. 12. Ioan. 2.* fuerunt, qui infelici commertio coemptum lacerabant ſummum ſacerdotium alternatim, per annuas vices inter ſe diuidẽdo pontificium. Et quis de illis dubitet hoc dictum, ꝙ compleuerint domum Dei ſui iniquitate & dolo, quos ipſe dominus Deus ore proprio redarguens. Vos, inquit, patris mei domum, quæ debuit eſſe domus orationis, feciſtis ſpeluncam latronum. Hæc dicens, nõne etiam facto ſignificauit viſitationẽ, quæ in his ſonat verbis propheticis? Fecit enim quaſi flagellũ de funiculis, & omnes eiecit de

templo, per hoc terribiliter innnens, eos de regno Dei fore protinus eijciendos, immò nihil habere in illo templo vel regno, cuius ſe gloriabantur filios. [Et erit in die illa dicat dominus, vox clamoris in porta piſcium, & vlulatus à ſecunda, & contritio magna à collibus.] Portam piſcium vocabant eam, quæ vicinior mari erat inter cunctas vias Hieruſalem, de qua & Eſdras refert. Portá verò piſcium ædificauerunt filij Aſanaa, ipſi texerunt eam, & ſtatuerunt valuas eius & ſeras & vectes. Quod autem ait, & vlulatus à ſecunda, & ſecundi mari in eodem climate portam ſignificat, de qua in libro Regum ſcriptum eſt. Ierũt itaq; Helcbias ſacerdos, & Haican, & Achobor, & Saphan, & Aſaza ad Oldam propheten vxorem Sellum filij Tecuæ, filij Araas cuſtodis veſtium, quæ habitabat in ſecunda. Contritionem autem magnam à collibus, de monte Syon & excelſiore vrbis parte loquitur, quia cũ altiora & arx ciuitatis fuerit occupata, facilior eſt in prona deſcenſus. Vnde quibus ex rebus geſtis omninò gerendis, ſenſum propheta concepit, vt exclamationem ita triſariam diuideret, ſcilicet in vocem clamoris à porta piſcium, & vocem vlulatus à ſecunda, & vocem contritionis magnæ à collibus. Mirum dictu & horrendum ſenſibus, ſiue intellectibus, quomodo ſecundum iſtam vocum diſtinctionem contigiſſe conſtat, in illo famoſiſſimo excidio miſeræ Hieruſalem. Nam & antequam Romano exercitu cingeretur, & toto tempore obſidionis intus triplici ſeditione nimis atrociter, nimis horribiliter, & ſupra quàm dici vel credi poteſt, ſcindebantur, lacerabantur, conſcindebantur in ſuis viſceribus. Tres erãt principes ſeditionum, Ioannes, Eleazarus, & Symon. Eleazarus cũ ſuis ſuperiora vrbis, & templum occupauerunt. & inferiora Symon. media Ioannes obtinebat. Quis vnquam audiuit ſimilia his, quæ intrinſecus facta ſunt. Verè tanta fuerunt, vt prophetica explanatione rectè digna exiſtimẽtur, & veraciter tũc fuit, vox clamoris à porta piſciũ, ideſt, ab inferiori vrbis parte, vbi tyrannizabat Symon, & vlulatus, à ſecunda, id eſt, à media, vbi Ioannes ſæuiebat, & contritio magna à collibus, id eſt, à templo & arce ciuitatis, vbi Eleazarus talis erat dominus, qui aram ipſam templi ſanguine imbueret, & mortuis indigenis per atria diuina ſtagnum faceret diuerſorum cadauerum ſanguinis. Quid tantum paſſa es ô miſerrima ciuitas à Romanis, quantum à tuis & indigenis? Immò quæ vnquam ciuitas vel gens talia pertulit ab extraneis, qualia tu à proprijs? Sed ceſſet omnis commiſeratio, cùm tu proprio ſis condemnata iudicio. Dixiſti enim: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Sequitur ergo tam dura quàm iuſta conceſsio. [Vlulate habitatores pilæ.] Pila hoc loco, non per breuem ſyllabam legenda eſt, ſed per productam, vt de pila ſciamus dici, in qua frumenta tunduntur, vas concauum & medicorum aptum vſui, in quo propriè typſanæ fieri ſolent. Et pulchrè dictũ eſt, qui habitatis in pila, quod ſcilicet ſicut frumenta feriente deſuper vecte tunduntur, ita de porta piſcium, & de ſecunda, & de collibus proruens in populũ decurrat exercitus. Qui calamitates illius obſidionis & anguſtias compreſſæ ciuitatis vult attendere, nimirum ipſe perpendit, quàm congrua ſimilitudine vſus ſit dicendo, habitatores pilæ. ſicut enim frumenta in pilam ad hoc congeruntur, vt feriente deſuper vecte diſsilire non valentia tundãtur, ita de cunctis Iudææ ciuitatibus vel regionibus cunfluens populus, repentina eſt obſidione arctatus, & prædictorum principum ſeditionis immani crudelitate deintus magis quàm de foris ab hoſtibus, gladio, fame, & peſte inenarrabiliter diſcrutiatus, mirando circunſeptus Dei iudicio, vt qui ad hoſtes pro remedio vellet effugere, non poſſet. Sequitur. [Conticuit omnis populus Chanaan, diſperierunt omnes innoluti argento.] Quis eſt iſte Chanaan? Nimirum populus Iudaicus, in quem dicit alius propheta, Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cæthea. & Daniel ad presbyterum ſenem loquitur: Semen Chanaan, & nõ Iudæ, ſpecies decepit te. Quare autẽ præſenti loco nomẽ hoc aſſumpſit, & populus Chanaan, quàm populus Iudæorum dicere maluit? Nimirum propter rerum vel meritorum veram qualitatem, & propter formidinem. Nam & alius propheta, formido, inquit, & laqueus, facta eſt nobis vaticinatio & contritio. Occiditur enim in ſanctuario domini propheta, & ſacerdos. Oportebat ſalli populum ſallacem, quatenns dum de alijs putaret tale quid, & aliquos prophetarum viuere ſineret, & ſcripturam venturis ſeculis profuturam reſeruaret. Igitur omnis populus Chanaan, quod interpretatur motus eorum, id eſt, populus Iudæorum, qui contra Dominum caput mouerunt, motis iam pedibus, quia in veritate non ſteterunt, conticuit, ſubauditur à facie Domini. Debemus enim meminiſſe, quod ſupra incipiens ita dixit. Silete à facie domini Dei, quia iuxta eſt dies. Ille populus, ille impiorum cœtus, qui tunc inſultauit, qui tunc non ſiluit, qui non ſolùm non reueritus eſt, verùm & ore & manibus inhonorauit faciem dñi, ecce conticuit, ecce authoritatem loquendi amiſit, & ſicut de quodam illorum notiſſimo dictum eſt, & epiſcopatum eius accipiat alter, ſic de omni populo illo certum eſt, quia magiſteriũ iam non habet, & ſicut hic in peius nomen illi commutatũ eſt, nõ enim dixit propheta, cõtinuit omnis populus Iuda, ſed omnis populus Chanaan, ſic & honorem amiſerunt, & omnem vocẽ,

in vlti-

Porta piſcium.

2. Eſdr. 3.

2. Reg. 22.

Tres factiones, & triplex ſeditio in Hieruſalem.

Ioſe. de bel. Iud. lib. 6. cap. 1.

Matth. 27.

Cur Hieruſalem hic pila dicitur.

Ezech. 16.

David 13.

Cur Iudæi dicũtur populus Chanaan.

Thre. 3.

Pſal. 108.

in vltimam venundari ſeruitutem, & captiui non vtcunque, non vt olim in Babylone, ſed ipſa captiuitate diſperſi in totũ orbem,

Auaritia Iudaeorum

Malorum omnium totius perditionis cauſa illis fuit auaritia, vſq; ad pretium ſanguinis dilatata Sequitur ergo: Diſperiunt omnes inuoluti argenteo. Cauſæ huius exemplum omni populi Chananæo fuit ille Iudas proditor. Sicut enim ille cupiditate argenti inuolutus, triginta argenteis ſanguinẽ domini vendidit illis, & idcirco malè perijt, ſic omnis ille populus maximè in eo fuit intractabilis, quia retibus erat inuolutus argẽti, & maximè propter hoc ipſum dominum oderunt, quia diſputabat contra auaritiam eorum.

Triginta maledictiones Iudaeorum.

Secundum numerum argenteorum, quibus & ille vendidit, & illi ſanguinem domini emerunt, triginta maledictionibus, tam venditor, quã emptores inuoluti ſunt, quarum in Pſal. cviij. Prima eſt, cõſtitue ſuper eum peccatorem. Vltima, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua. Imò dictionis vis eſt, quia non dixit, diſperierunt omnes habẽtes argentum, ſed diſperierũt omnes inuoluti argento. Longè aliud eſt habere argentum, quã argento eſſe inuolutũ. Siquidem & Abraham & Dauid, multique alij ſancti & iuſti argẽtum habuerunt, in auro & argento diuites fuerunt, & tamen non diſperierunt. quare? Videlicet quia pecunias tanquam domini poſſederunt, non tanquã ſerui pecuniæ in pecunijs argẽti ſperauerũt. Qui in argento ſperant vel confidunt, ipſi argento inuoluti ſunt, & tales omnes diſperiunt. Diſcretione hac opus eſt, vbi dominus loquitur diſcipulis ſuis. Quàm difficile, qui pecunias habent, introibunt in regnum Dei.

Lucæ 18. Marci 10.

Poterant enim obſtupere diſcipuli, & obſtupeſcebant, ait Euangeliſta Marcus, in verbis eius. At Ieſus rurſus reſpondens, ait illis. Filioli, quàm difficile eſt cõfidẽtes in pecunijs, introire in regnũ Dei, & tũc demũ ita dixit. Facilius eſt camelũ per foramen acus tranſire, quàm diuitem introire in regnum Dei. Igitur illos excepit diuites, qui quamuis habeant pecunias, non tamen ſunt confidentes in pecunijs, & eos tantum diuites illa ſententia premit, qui per hoc quod confidunt in pecunijs, ſunt etiam, & ab hoc propheta dicuntur, argento inuoluti, & eadem inuolutione ita groſſefacti, vt nimis difficile ſit eos introire in regnum Dei. Sequitur. [Et erit in tempore illo, ſcrutabor Hieruſalem in lucernis, & viſitabo ſuper viros defixos in fecib. ſuis, qui dicunt in cordibus ſuis, non faciet dominus benè, & non faciet malè.]

Gen. 18.

Quàm vltronea ſpiritus ſanctus dignatione occurrit, ne vel propheta vel alius quis ſolicitaretur ea ſolicitudine, quã beatus ſenex Abraham ſolicitus, audito, quod dominus de Sodomis ait Nunquid perdes iuſtum cum impio? Abſit à te, vt rem hanc facias, & occidas iuſtu cum impio, fiatque iuſtus ſicut impius. Non eſt hoc tuum, qui iudicas omnem terram. Conceſsit illi dominus, concedit & huic quod non ſit ſuum, occidere cum impio iuſtum. Iuſtus autem quodam modo dici poterat, quiſquis in ipſum dominum ignoranter peccauerat, & audita vel cognita veritate, pœnitentiam acturus erat, ſicut fecerunt ad prædicationem Petri, vna die ex ipſis tria millia.

Actor. 2. Gen. 20.

Iuſtus (inquam) vtcunque iam dici poterat, quiſquis eiuſmodi erat, ſicut de ſemetipſo Abimelech, domine (inquit) nũ gentem ignorãtem interficies? Tulerat nanque vxorem Abrahæ ignoranter. Igitur & in iſto dominus ab eiuſmodi ſolicitudine, vel ipſum prophetam, vel quemlibet alium liberat, cùm dicit. Et erit in tempore illo, ſcrutabor Hieruſalẽ in lucernis, &c. Ac ſi dicat, Anteq̃ perueniet ille dies viſitatiõis, dies clamoris, & vlulat⁹, & magnæ contritiõis, faciam quod mulier ſapiẽs facit, quæ cùm perdiderit drachmam vnam, accendit lucernã, & euerrit domum, & quærit diligenter donec inueniat.

Lucæ 15.

Non tantùm vnam, ſed plures lucernas ego accendam, id eſt, Apoſtolos, ſpiritu ſancto & virtute ex alto induam, vt ſint mihi teſtes vſque ad vltimum terræ, incipientibus ab Hieruſalem, & ab omni Iudæa & Samaria.

Lucæ vlt. Actor. 1.

Nimirum hoc erit ſcrutari Hieruſalem in lucernis, vt vbicunque fuerit drachma, quæ perdita eſt, latere non poterit, id eſt, quicunq; ex Deo erit, dignuſque Hieruſalem ciuitate cæleſti in culpa perfidiæ non remanebit. Sicut enim drachma perdita, drachma aurea, dum quæritur cũ lucernis, ad lumẽ lucernarum relucet de tenebris, & inuenitur, ſic omnes ignorantes & iuſti, qualem ſe Abimelech iam dictus fuiſſe teſtabatur, audita veritate dictorũ, & viſa claritate ſignorum, erumpente in vocem cõfeſsionis, compuncti corde, atque dicentes, quid faciemus viri fratres, & pœnitentia ſuſcepta baptizati ſaluabuntur.

Actor. 2.

ita ſcrutando Hieruſalem, tam diu donec credant quotquot præordinati ſunt ad vitam æternam, tunc demum viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis, non faciet dominus benè, & nõ faciet malè. Erunt nanque proprio iudicio condemnati, odientes lucernas meas, & amãdo feces ſuas, & ſicut illi qui volutantur in fecibus libidinis, dum in occulto ſcortãtur, dum polluunt & polluuntur, nolunt ſe requiri cum lucernis, imò oderunt lucernas & abhorrent eas, ita illi nequam & inuidum contra veritatem habentes oculum, odientes & me & patrem meum, amantes ſua peccata, & odientes iuſtitiam, habentes amorem præſentis ſeculi, odium futuri, non cupient audire verba Dei, quæ proferentur cum ſignorum teſtimonijs, immò ex eis, quos mittam ad eos, prophetis & ſapientibus, & ſcribis, occident & crucifigent, & flagellabunt, & perſequentur de ciuitate in ciuitatem, & dicent, falſum eſt quod

Matth. 23

dicunt iſti. Non faciet dominus benè bonis, & non faciet malè malis, id eſt, non erit dies iudicij, aut certè iſte, quem dicunt dominum, quem crucifiximus, nullus eſt, non talis fuit aut erit, vt nobis benè vel malè facere poſſit. Idcirco viſitabo ſuper eos, ita vt veniat ſuper eos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti. Dicamque eis. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, hoc eſt quod continuè ſequitur. [Et erit fortitudo eorũ in direptionem, & domus eorum in deſertum, & ædificabunt domus & non habitabunt, & plantabunt vineas, & non bibent vinum earũ.] Quid horum effectu manifeſtius? Fortitudo eorum, qua primò contra Deum, deinde contra homines malè fortes fuerunt, facta eſt in direptionem. Quomodo fortes fuerũt contra dominum? Nimirum ſicut phreneticus contra medicum. Non enim vera erat, aut vera eſt fortitudo illorum, iuſtitiam ſuã ſtatuere volentium, ſed falſa eſt omninò & fallax, ſicut fortitudo phrenetici, cũ pcutit medicum. Deinde mirum, & miro Dei iudicio factum, quod contra homines ita de fortitudine præſumpſerunt, vt bellum implacabile ſuſciperent contra Romanos, victores omnium gentium. Talis direptio non eſt audita vſquam gentium, qualis fuerit direptio fortitudinis eorum. Domus eorum quomodo facta eſt in deſertum? Nimirum ita, vt deſereretur templum illud ab omni præſidio cæleſtium ſpirituum dicentium. Tranſmigremus ex his ſedibus, quod Ioſephus palã auditum fuiſſe teſtatur. Aedificium domus illius, id eſt, templi, valdè fuerat recentiori tempore auctũ, turribuſq; atque porticib. valdè venuſtatum. Ipſa ciuitas domibus pulchris ornata, opibuſque referta, regio vndique vinetis arboribuſque diuerſi generis, mirè conſita atque vberrima. Sed cuncta excisa, cuncta diruta, & igni concremata, in deſertum redacti ſunt, & qui gladio ſuperfuerunt ex eis, in omnes gentes captiui ducti ſunt, & hoc modo veritas apparuit dicentis, & ædificabunt domos & non habitabũt, & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. His præmiſsis, quid protinus clamet, quid continuò de excelſa ſpecula dicat, & annunciet ſpeculator iſte, attonitis auribus audiamus, qui nos dormire non patitur. Ait. [Iuxta eſt dies domini magnus, iuxta eſt & velox nimis. Vox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris, ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt. Et effundetur ſanguis eorum ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſtercora. Sed & argentum eorum & aurum non poterit eos liberare in die iræ domini. In igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantib. terram.] O quantus clamor & exclamatio, quàm vehemens omni homini, niſi ei qui ſurdus eſt, qui non habet aures audiendi. Quid erat quod videbat, qui ita clamabat? Qualis erat viſio mentis, cuius tanta eſt acrimonia vocis? Beatus Papa Gregorius rectè ad vim clamoris huius attonitus. Penſate (inquit) fratres chariſsimi, ad conſpectũ tanti iudicis, quis in illo die terror erit, quando iam pœnę remedium non erit, quæ illa confuſio, cui reatu ſuo exigente contingit in conuentu omnium hominum angelorũque erubeſcere, qui pauor eum, quem tranquillum mens humana capere non valet, & iratum videre. Quem diem propheta intuẽs ait. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & anguſtię, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Penſate ergo fratres extremi iudicij diem, ſuper corda reproborum, qua aſperitate propheta vidit amareſcere, quem tot appellationibus nõ valet explicare. Quid oportunius obſeruare potuit de officio boni oratoris iuxta conſiderationem rei, quàm hoc, vt attentus fieret auditor, in exordio ſermonis, imò declamationis? Quo autem verbo, quali dicto attentionem ſpeculator melius excitaret, quàm dicendo, iuxta eſt. Contemplatus eſt diligenter, multo & claro intuitu vidit, quia iuxta eſt id quod lippis & cæcutientibus longè eſſe videtur, & dicunt, in tempora longa fiet illud. Nec ſemel cõtentus dixiſſe, iuxta eſt dies domini, repetiuit iuxta eſt, & velox nimis, & verè ſecundum magnitudinem periculi, iuxta ac velox nimis, & hoc non vanè videtur homini habenti quippiam de ſenſu Dei, cuius ante oculos mille anni ſic ſunt, tanquã dies heſterna quæ præterijt, aut certè quod breuius eſt, tanquam cuſtodia in nocte, id eſt, vna de quatuor vigilijs vnius noctis. Imò quæ pro nihilo habentur, eorũ anni erunt, id eſt, inter ea reputabuntur. Ille dies erit magnus, quantus, ex quo dies eſſe cœperunt, non fuit, nec erit amplius. Quam autem vocem attendit continuò dicens, vox diei domini amara, tribulabitur ibi fortis? quam aliam putamus, niſi illam: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Verè amara vox, Ibi (inquit) id eſt, in illa voce, tribulabitur fortis: & quis fortis, niſi ſuperbus, fortis diabolus, fortes angeli eius, fortes homines ſequaces eius ibi tribulabuntur, in illa voce tribulabuntur. Ergóne veraciter fortis, qui in voce tribulabitur. Immò falſò fortis, verè inualidus. Fortis enim dicitur, non quod ita ſit, ſed quod ita ſibi videatur. Tũc autem non ita ſibi videbitur, ſed nec negare poterit, quod ſit inualidus, quando vna voce fortis

Ioſe de bel. Iud lib. 7. cap. 17.

Terror extremi iudi. xij.

Ezech. 12.

Pſal. 89.

Vox amara.

Matth. 25.

voce fortis ille fortium rex, videntibus cũctis, præcipitabitur. Quanto impetu, quàm magno ſpiritu illius diei magnitudinem deſcribere geſtiens, dies (inquit) iræ, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Diem vnam eandemque ſex vicibus cum adiectionibus terrificis declamauit, & ſeptimam vicem non addidit. Cur hoc? Exiſtimo nimirum, quia de ſeptima die nihil ibi erit, nihil de ſabbato domini, ſed ſine requie, ſine vlla requietionis ſpe tribulabitur ibi fortis.

Iob 40.

Nam hoc totum quod tantis nominibus declamauit, erit ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos, id eſt, ſuper homines impios, & ſuper angelos ſuperbos. Nam ciuitates cũ dicit munitas, ſubaudiendum eſt, citra dominum, & angelos cùm dicit excelſos, intelligenda eſt celſitudo principum, contra verum & ſolum excelſum dominum ſeſe extollentium. Iſtæ ſunt ciuitates munitæ, & iſti ſunt excelſi angeli, quos Apoſtolus manifeſtius exprimit, vt in euangelio fieri debuit, in quo reuelatur hæc ira, ſiue dies iræ Dei, Nam præmiſſo, reuelatur enim ira Dei de cælo, ſecutus eſt dicens, ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent, &c.

Angulos excelſi.

Rom. 1.

Nonne talibus congruit, & iuſto iudicio repoſitum eſt id, quod continuò poſt verba prophetæ ex ſua perſona dominus iudex dicit? & tribulabo (ait) homines & ambulabunt vt cæci. Et propheta ſtatim comprobans iudicium cauſam reddit, quia domino peccauerunt. Rectè etenim illic ambulabunt vt cæci, qui hic oculos voluntariè contra veritatem clauſerunt, quia cùm cognouiſſent Deum, nõ ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. & voluntariè obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, & dicẽtes ſe eſſe ſapientes, & reuera pleriqueillorum inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ factà ſunt, intellecta conſpicientes, nihilominus, imò & amplius ſtulti facti ſunt, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis incorruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum. Verè igitur cauſa eſt, quia domino peccauerunt. Quia verò propter hoc ipſum, & tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis, & tradidit illos in paſſiones ignomiæ, vt tam fœminæ, quàm viri immutarent naturalem vſum, in eum vſum, qui eſt contra naturam, & tradidit illos in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non cõueniunt. Recta & iuſta eſt ſententia hæc, abiectionis eorum pleniſsima, & effundetur ſanguis eorũ ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſtercora. Quod deinde ſubiungit, ſed & argentũ eorũ & aurum non poterit liberare eos in die iræ dñi, hoc iam in iſto tempore aſſertione non indiget, imò & notum & certum eſt, quia nec aurũ nec argentum cum eis qui poſſederũt, ad illos veniet, quippe cũ ſcriptum ſit alibi, quia cùm interierit, non ſumet omnia, neq; deſcendet cum eo gloria eius. Amplius verò id quod ſequitur. Omne deſtruit auxilium auri & argenti, in igne (inquit) zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram. Si enim illo igne, quo iudicabitur ſeculum, deuorabitur omnis terra, quod verum eſt, ſic ut alibi dicit, cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt, aurum & argentum vbi parebit, quod vtiq; terra eſt? Sed & ſi placeret, nunquid eorum eſſe deberet? Nihil intulerũt in hũc mundũ, & propterea peccatores nihil præter peccata tũc habebũt, & idcirco iuſtus ille ignis, iuſtiſsimi zeli dñi, conſummationem faciet feſtinanter, cunctis eis habitantibus terram, propter hoc ipſum, quod cælum deſperantes, tota mente habitauerunt terram.

Ibidem.

Pſal. 48.

Matth 24

1. Tim. 6.

CAP. II.

Sequitur. [Conuenite, congregamini gens non amabilis, priuſquam pariat iuſsio quaſi puluerem trãſeuntem diem, antequam veniat ſuper vos ira furoris domini.] Hoc officium & hic mos eſt ſpeculatoris fidei, legati fidelis, vt non contentus ſit clamaſſe quod viderit, vel nunciaſſe, cuius rei legationem ſuſceperit, verumetiam ſuperintendat ſpontaneum quippiam ſermonis hortatorij, per quod auditorem faciendo beneuolum ad cautelam neceſſariã properet excitare, quæ magna pars eſt boni auditorij. Hoc Apoſtolus de ſemetipſo pulchrè oſtendit, cũ præmiſſo ad Corinthios, quoniam quidem deus erat in Chriſto mũdum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis pro Chriſto, pro quo legatione fungimur, deinde ſubiungit. Adiuuantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Sic iſte, vbi ſpeculatoris more prophetico breclamauit, quæ vidiſſet mala ventura, primùm in partibus, deinde in vniuerſitate mundi, quaſi demiſſa paululum declamationis vehementia, ſuauius incipit, & hortatur his verbis. Conuenite, congregamini, ſubauditur, conuentu, cõgregatione, qua Deo creatori coniungi poſſumus & coniungi debemus, quod quicunque non faciunt, ipſi ſunt tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Hinc eſt quod dicit, priuſquã pariat iuſsio quaſi puluerem tranſeuntem diem, antequam veniat ſuper vos ira furoris domini. Nam inde puluis mobilis eſt, & ventus dum flauerit, diſpergit eum & proijcit à facie terræ, quia non cõuenit, non congregatus eſt in vnum ore ſuſcepto, per quem poterat ſibimet cohærere. Cùm autem ventus illum proiecerit, vbi parebit, aut vnde cõuenire vel congregari ruſus poterit? Ita nimirum in-

2. Cor. 5.

de omnipotentis iuſsio pariet ſuper impios
& incredulos diem tranſeuntem,& eos tran
ſire facientem,quaſi puluerem,quia non cō
uenerunt,non congregati ſunt ad Deum &
dominum per gratiæ eius rorem ſalutiferū,
per aquā & ſpiritum, per quem omnes qui
cunque non pereunt vnum cum illo capite
Actor. 1. corpus effecti ſunt. Hoc Petrus ſciens,eodē
ſenſu quo & ipſe dicebat. Saluamini à gene-
ratione iſta praua. Sciebat enim,quia ſuper
generationem illam primò paritura foret
iuſsio,quaſi puluerem tranſeuntem diem,
vt captiui diſpergerētur in omnes gentes,&
deinde communiter cum cæteris gentibus
impijs,ventura eſſet ſuper eos ira furoris do
Eſa. 42. mini,die vniuerſalis iudicij. Verbum huiuſ-
modi priuſquā pariat iuſsio,pro re ſatis con
gruit illi,qui apud alium prophetam dicit.
Tacui,ſemper ſilui, patiens fui, ſicut partu-
riens loquar. Illam nanque iram furoris ſui
diu continuit & diſtulit,ſed tandē tanto du-
rius declarabit.quanto patientius ſuſtinuit,
ſicut in vtero habens,diu quidém vocem cō
tinet & continere poteſt,ſed cùm venerit ho
ra,non ſine clamore & gemitu depromit,
quod apud ſe nonnihil habuerit. Talis quo-
que compellatio,gens non amabilis,ſenſum
eundem habet,licet minus aſperè ſonet,quā
illud dictū à Ioanne Baptiſta. Genimina vi-
perarum,quis oſtendit vobis fugere à ven-
tura ira?Sed & ipſe dominus.Generatio(in
quit)praua & peruerſa ſignum quærit, &
Petrus(vt iam ſupra dictum eſt) ſaluamini
ait,à generatione iſta praua Neque hic neq;
illic dictum eſt,ita ſine iudicio legis.Primus
Matth. 3. nanque Moyſes dixit. Generatio praua atq;
Ibidem 12. peruerſa, hæccine reddis dn̄o, & de vinea
Actor. 2. Sodomorum vinea eorum,&c. Sequitur.
“[Quærite dominū Deum noſtrum oēs man
“ſueti terræ,qui iudicium eius eſtis operati.
“Quærite iuſtum quærite manſuetū, ſi quo-
“modo abſcondamini in die furoris dn̄i,quia
“Gaza deſtructa erit,& Aſcalon in deſertum,
“Azotum in meridie eiicient, & Accaron era
dicabitur.]Sicut vbi reuelari per euangeliū
cœpit ira Dei de cælo ſuper omnem impie-
Deut. 32. tatem hominum,primùm oportebat Iudæis
loqui verbum Dei, & deinde conuerti ad
gentes, ſic in iſto ſpiritus propheticus vbi
prænunciauit iram ſiue diem iræ & furoris
domini iuxta eſſe,& velocem nimis primò
gentem non amabilem, gentem Iudaicam
Rom. 1. exhortando compellauit dicens. Conueni-
Actor. 10. te, & congregamini,& deinde omnes gentes
alloquitur dicendo.Quærite dominum deū
noſtrum omnes manſueti terræ, & hoc ip-
ſum verbum, quærite, tertiò repetit,quæri
te dominum Deū noſtrum, quærite iuſtum
quærite manſuetum, ꝙ non aliud eſſe arbi-
tror,quàm credite in patrem, credite in fi-
lium,credite in ſpiritum ſanctum. Qui hu-
iuſmodi adhortationem receperunt vel re-
cipiunt,rectè dicuntur manſueti & operati
iudicium Dei,ſicut econtra Iudæi qui repul-
lerunt verbum,& indignos ſe iudicauerunt
æternæ vitæ, dicuntur gens non amabilis.
Et reuera omnes manſueti, per huc ipſum
quod ſunt mā ſueti & tractabiles verbo dei,
iudicium operati ſunt, & operantur domi-
ni,iudicando ſemetipſos, vt non iudicētur,
cuius videlicet iudicij principium eſt ſemet
ipſos vt peccatores & reos mortis addicere
patibulo domini, id eſt, baptizari in morte
eius, & conſepeliri in illo per baptiſmum in
mortem,perfectio autem eiuſdem iudicij
vel iuſtitiæ eſt,ita de cætero in nouitate am-
bulare, quomodo ille ſurrexit à mortuis
per gloriam patris. Mirum quod talibus di-
cit,ſi quomodo abſcondamini in die furo-
ris domini. Ergone & ipſi vix abſconden-
tur in die furoris domini? An non & hoc *1. Cor. 11.*
Petrus Apoſtolus dicit? Ait enim. Si autem *Rom. 6.*
primum à nobis, quis finis eorum, qui non
credunt Dei Euangelio? Et ſi iuſtus vix ſal-
uabitur,impius & peccator vbi parebunt? I-
gitur quamuis maſuetus quis, quamuis iu-
dicium ſit operatus domini. ſemper ſibimet
ſuſpectus ſit, nec ſe comprehendiſſe arbitre
tur,quia nec iuſtus quiſpiam ſaluari poterit,
ſi abſque miſericordia iudicetur. Impius &
peccator omnis, ſub nominibus rectè in- *1. Pet. 4.*
telligitur, vrbium Philiſtijm, Gazæ, & Aſ-
calon, Azoti & Accaron,duplicem, vt reor,
ob cauſam. Prima cauſa eſt, quia gens Phi- *Cur pro im-*
liſtijm primo loco denotatur inter omnes *pijs ponitur*
gentes,quæ inuiderunt gloriæ domini, & *Philiſtijm.*
manſuetis terræ ſcilicet Moyſi, & cæteris
aſcendentibus de terra Aegypti. Aſcende-
runt enim(ait) populi & irati ſunt,dolores
obtinuerunt habitatores Philiſtijm, tunc *Exod. 15.*
conturbati ſunt principes Edom,& cætera.
Primos nominauit habitatores Philiſtijm,
quia primi doluerunt,& primi ad impugnā
dum aſcendentem Iſraelem fuere præpa-
rati. Scriptum eſt enim. Igitur cùm emi-
ſiſſet Pharao populum, non eos duxit Do
minus per viam terræ Philiſtinorum, quæ
vicina eſt,reputans ne fortè pœniteret
eum, ſi videret aduerſum ſe bella conſur- *Ibidem 13.*
gere. Alia cauſa eſt, quia ſub interpretatio
nibus eorumdem nominum, omnium illo-
rum peruerſitas denotatur, qui ſecundum
ſimilitudinem Philiſtijm, pios omnes ad
eum fugientes,& hoc ſeculum nequam re-
linquentes, odio habent & perſequuntur.
Gaza nanque fortitudo eius. Aſcalon pon-
derata, vel ignis homicida, Azotus ignis ge-
nerationis. Accaron eradicatio vel ſterili-
tas interpretatur. Et eſt ſenſus. Omnes qui
ſibi applaudunt in fortitudine corporis,&
in potentia ſeculari,& dicunt cū diabolo: In *Interpreta-*
fortitudine manus meæ feci, diripientur,& *tio nominū*
ad nihilum redigentur in die iræ domini. Si- *Eſa. 10.*
militer qui arſit ad effundendum ſangui-
nem, & multas ſcandalizauit animas, ſceleris
ſui menſuram recipiet,& eodem quo ope-
ratus eſt

ratus eſt pondere, deprimetur, & implebitur in eo, virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus, dum gehennæ ignibus cum diabolo cremabitur. Itidem qui ar- *Pſalm. 5.* ſit libidine & generationis incendio debachatus eſt. (Omnes enim adulterantes, quaſi clibanus corda eorum) non in tenebris, non *Oſee. 7.* in occulto iudicio, ſed in meridie, hoc eſt, quando ſancti plenam recipient claritatem, proijcietur in tenebras, & ſanctorum conſortium non habebit. Item qui non ſolùm nullos fructus habuit, ſed peruerſitate doctrinæ ſuæ plurimos eradicauit, ipſe quoq; eradicabitur. Proinde quærite Dominum *Roma. 10.* omnes manſueti terræ, & ne ſitis ſicut Gaza, id eſt, ſicut male fortes, & non manſueti, qui ſuam quærentes ſtatuere iuſtitiam, iuſti- *Matth. 23* tiæ Dei non ſunt ſubiecti, quia talis Gaza deſtructa erit. Quærite Dominum omnes manſueti, & ne ſitis ſicut Accaron, id eſt, ardentes igne homicidij, quorum manus ſanguine plenæ ſunt, quia deſerta erit talis Ac- *Eſaia 1.* caron, ſicut dixit veritas. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Quærite Dominum omnes manſueti, & nolite eſſe ſicut Azotus, id eſt, ſicut hi, qui genuinam voluptatem vltro exaſperautes, verterunt in furorem, & conſlauerunt ſibi ignem vrentem, quia talis Azotus in meridie eijcietur, id eſt, manifeſto iudicio condemnabitur, talis inquam Azotus, iudicium portabit Sodomorum & Gomorrhæ, iuxta prophetam aliú *Ibidem 5.* dicentem. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei populus Gomorrhæ. Quærite Dominum, & ne ſitis ſicut Accaron, id eſt, ſicut ſterilis vinea Domini ſabbaoth, domus Iſrael, quæ cum debuiſſet facere vuas iudicij & iuſtitiæ, fecit labruſcas iniquitatis & clamoris. quia talis Accaron, talis ſterilitas eradicabitur. Omnibus quidem repoſita eſt ira furoris Domini gentibus incredulis, ſed maximè, & præ omnibus genti illi, quæ prima reſtitit, & perſecutionem excitauit Euangelio Chriſti, vel ſacramento baptiſmatis, ſecundum ſimilitudinem Philiſthijm, quæ gens, vt ſuprà dictum eſt, prima inuidit, & obſiſtere bellumq; inferre prompta fuit Iſraeli aſcendenti de terra Aegypti, in tranſitu maris rubri. Sequitur ergo. [Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum.] Gens habitans funiculum maris, id eſt, vicina baptiſmo Chriſti, ſicut gens Philiſthijm, vicina e- *Iudæi habitantes funiculum maris.* rat mari, per quod Iſrael tranſiuit. Quàm enim vicina fuit illi ſacramento æternæ ſalutis. apud quam idem ſacramentum Chriſtus moriens condidit, apud quam aquam & ſanguinem de latere fudit. apud quam dato Spi- *Actor. 1.* ritu ſancto, claruit multis ſignis & prodigijs quòd dux eſſet ipſe Dominus in miſericordia populo quem redemit, gradientibus in fronte, in tranſitu maris rubri, tribus millibus hominum, quia ipſa die Pentecoſtes baptizati ſunt in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Væ tibi gentes perditorum, væ tibi taliter habitanti funiculum maris, quia cum poſſes trahere ad te funiculum eiuſmodi, funiculum diſtributionis, in qua ſorte diuiditur terra regni Dei, non ſolum non attraxiſti, verumetiam ſubeuntibus & trahentibus inuidiſti. [Verbum Domini ſuper vos Chanaan terra Philiſtinorum, & diſperdam te, ita vt non ſit habitator.] Quòd terra Philiſthijm terra ſit Chanaan, nulli dubium eſt, & quod præſenti loco Chanaan Iudæus ſit, iam dictum eſt, & multis ſcripturarum teſtimonijs comprobari ſolet. Itaque ſuper vos ô Chanaan, & o terra Philiſthijm, ſuper vos ô non Iudæi, ſed Chananæi, ô non terra Hieroſolymorum, ſed terra Philiſtinorum, id eſt, potione cadentium, verbum Domini ſuper vos eſt, quod ego loquor non in bono ſed in malo, non in gratia, ſed in ira, non in miſericordia, ſed in vindicta. Sequitur enim Et diſperdam te ita, vt non ſit habitator. [Et erit funiculus maris, requies paſtorum, & caulę ouium, & erit funiculus eis, qui remanſerint in domo Iuda, ibi paſcentur in domibus Aſcalonis, ad veſperam requieſcẽt, quia viſitabit eos Dominus Deus eorum, & auertet captiuitatem eorum.] Vtrum ita factum ſit, vt litera ſonat, quòd terra Philiſthinorum deſerta & abſque vllo habitatore fuerit, Deus viderit. Diſperdam te (inquit) ita vt nullus ſit habitator, & in tantam venies vaſtitatem, vt omnes tuę vrbes muniſsimæ in ouilia ſint paſtorum. Quomodocunq; terræ illi, quæ propriè dicta eſt terra *Daniel. 11.* Philiſthinorum, contigerit, & terræ Moab, & terræ filiorum Ammon, de quibus poſtmodum dicturus eſt, Nos qui ſcimus ſignatum fuiſſe librum, & clauſas viſiones prophetarum, ſicut nonnullis eorum legimus imperatum, Dubitare non debemus, ſacramenta rerum ſpiritualium ſub rerum corporalium recondita eſſe nominibus, & cuncta ad Chriſtum applicanda, habentem clauim, vt in Apocalypſi legimus, qui & aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit, *Apocal. 3.* quia cuncta in eo reſerantur. Igitur ſuper vos ò terra Chanaan, terra Philiſthinorum, id eſt, ſuper vos ò Iudæi, verbum Domini eſt, qui iam ſemen Chanaan, & non Iudę, terra eſtis Philiſtinorum, id eſt, potione cadentium, ex quo Chriſto Dei filio dediſtis in eſcam ſuã fel, & in ſiti ſua potaſtis eum aceto, vnde & facta eſt coram vobis menſa veſtra in laqueum, & in retributionem, & in ſcandalum. Te ò terra eiuſmodi diſperdam (ait) *Pſalm. 68.* ita vt non ſit habitator. Iuxta quod & pſal- *Ibidem.* miſta. Fiat (inquit) habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorũ nõ ſit qui inhabitet. Ita namq; factũ eſt, Non eſt ex vobis, qui habitet in illa terra veſtra, vel dominetur in ea. Quid porrò fiet de funiculo maris, de quo paulò ante dictum eſt. Vę qui habitatis funi-

culum maris? Requies erit paſtorum, & caulæ pecorum. *Ioan. 10.* Qui ſunt paſtores, & quæ pecora ſiue oues? Nimirum paſtores illi, quorũ princeps ille bonus paſtor eſt, qui poſuit animam ſuã pro ouibus ſuis. Et illæ oues ſunt, de quibus idem ait. Et alias oues habeo, quæ non ſunt de hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnũ ouile, & vnus paſtor. *Erit funiculus maris requies paſtorum.* Funiculus maris, quem vos habitatis ô Iudæi, id eſt, omne quod habere, vel quod vicini videbamini eſſe ſacramento baptiſmatis Chriſti, quod inimicos noſtros Pharaonem ſpiritualem, & exercitũ eius operuit, ſcilicet lex & prophetæ, cuncta quæ credita ſunt vobis eloquia dei, requies erunt paſtoribus iſtis, & erunt caulæ pecorũ ſicut ouium, quam Dominus adduxit. Nón ne ita eſt ô Iudæi, imò Chananæi, ſiue Philiſthijm? Oues iſtæ & paſtores earum, id eſt, Chriſtiani & doctores eorum, in illo tali funiculo, quondam veſtro, nunc requieſcunt, quia legem & prophetas veſtros ſcienter legunt. Ille veſter funiculus Hebraico quidé ſermone conſertus, deinde in Græcum ductus, & in Latinum reductus, ampla fecit ſpacia cunctis gentibus, & ecce in ſpacijs eius requieſcimus, & caulæ pecorum, id eſt, lectiones, ſiue meditationes noſtræ ſunt. Mirum quod vos ipſi caulas nobis ouibus Chriſti, ne veteraſcant, aut vetuſtate infirmentur & labaſcant, iugiter confirmatis, & ad confirmandum nobis materiam validam vbique terrarum ſubminiſtratis, dum captiui in omnes gentes libros veſtros, imò iam noſtros circunfertis, vt quicquid de Chriſto prædicatur, Græcis & Latinis ſine barbaris, præſentes vos cum ſcriptis veſtris palam teſtificemini, quòd non ſit nouum ſiue confictũ quicquid auribus eorum quaſi noua refert vox euangelicæ prædicationis. *Remanere de domo Iuda, quid eſt.* Quod deinde ſubiungitur, & erit funiculus eis, qui remanſerint de domo Iuda, cum præcedenti dicto benè perſpectum, coniunctionem ſatis euidenter indicat aliarum & aliarum ouium in ouile vnum. Qui enim ſunt, qui remanſerunt de domo Iuda, vel quid eſt remanere de domo Iuda? Nimirum remanere de domo Iuda, hoc eſt, ſaluari de eadem gente perditorum, gente Iudaica, & qui hoc modo remanſerunt vel remanebunt, primi Apoſtoli fuerũt, & qui poſt ipſos vel per ipſos crediderunt, & illę erunt reliquiæ, quæ ſaluæ fient, poſtquam ſubintrauerit plenitudo *Rom. 11.* gentium. Pulchrè ergo ita diſtinctum, & erit funiculus maris requies paſtorum & caulæ pecorũ, quòd rectè intelligitur de paſtoribus & pecoribus plenitudinis gẽtium. Ac demum. Et erit funiculus eis, qui remanſerint de domo Iuda, quod nihilominus rectè intelligitur de illis reliquijs, quæ ſuperſunt & ſupererunt de Iſrael, in quo contigit *Deut. 32.* cæcitas. Simul de vtriſq;, de ouibus ſiue paſtoribus partium vtrarumq́; illud intelligẽdum, quod ſubiunctum eſt. Ibi paſcentur in domibus Aſcalonis, ad veſperam requieſcẽt. Quid eſt ibi paſcentur, niſi in funiculo illo poſsidebũt? Funiculus namq; poſſeſsio eſt, iuxta illud. Pars autem Domini populus e- *Pſal. 77.* ius. Iacob funiculus hæreditatis eius. Aut certè funiculus dimenſio poſſeſsionis eſt, iuxta illud: Et eiecit à facie eorum gentes, & ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis. Quolibet modo accipias, ſenſus totius ſumma eſt. Ibi paſcentur in domibus Aſcalonis, ad veſperam requieſcent, ac ſi diceret. In ſorte Domini computabuntur, in ſi- *Math. 8.* nubus Abrahæ, Iſaac, & Iacob collocabuntur, in cæleſtibus manſionibus, quas Aſcalon, id eſt, ignis homicida, ſcilicet Iudaica impietas ſuas eſſe domos gloriatur. At illi filij regni eijcientur in tenebras exteriores, iſti autem venientes ab oriente & occidente, recumbent in ſinubus Abrahę, Iſaac & Iacob. Vndè hoc? Quia viſitabit (inquit) eos dominus Deus eorum, & auertet captiuitatem eorum. Quis ille Dominus, qui viſitabit, niſi ipſe, qui dixit de his, & de ſemetipſo: Et fiet *Ioan. 10.* vnum ouile & vnus paſtor? Ipſe namque de viſitatione hac dicit in alio propheta. Ecce ego requiram oues meas, & viſitabo eas ſic- *Ezech. 34.* ut viſitat paſtor gregem ſuum, in die quando fuerit in medio ouium ſuarum diſsipatarum, &c. vſque. Ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietem & hircum, inter pecus pingue & pecus macilentum. Duo dicta ſunt in illo. Viſitabo oues meas. Et iudicabo inter *Luc. 15.* pecus & pecus, duo nihilominus in iſtò, quia viſitabit eos Dominus Deus eorum, & auertet captiuitatem eorum. Viſitabit, ſubauditur, primo aduentu ſuo, vt ſit ipſe paſtor, & ouem perditam ad gregem ſuo reportat humero. Auertet captiuitatem eorum, ſecundo aduentu ſuo, quando iudicabit vtiq; inter pecus & pecus, & ſeperabit oues ab hœdis, dicetq́; ouibus à dextris. Venite benedi- *Math. 25* cti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum, & hœdis à ſiniſtris. Diſcedite à me maledicti, in ignem æternum.

FINIS LIBRI PRIMI IN SOPHONIAM.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN SOPHONIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

Triplices recta fidei aduerſarij.

ADuerſariorũ ſeu veritati contradicentiũ vniuerſitas trifariam diuiſa eſt. Alia diuiſio Iudæorum, & alia hæreticorum, alia paganorum. Super omnes diuiſiones iſtas verbum domini eſt, eo ordine quo nunc à nobis nominatæ ſunt. Siquidem ſuper Iudęos iam prolatum eſt verbum, & ipſi deſignati ſunt ſub nominibus Chanaan & terrę Philiſtinorum, dicẽdo: Verbum domini ſuper vos Chanaan terra Philiſtinorum, hæretici protinus diſtinguuntur ſub nominibus Moab & filiorum Ammon, dicendo. Audiui opprobrium Moab & blaſphemias filiorũ Ammon, quæ exprobrauerũt populo meo, & magnificati ſunt ſuper terminos eorum. Subinde paganorum impietas ſub nomine condemnatur Aethiopũm, cum dicit. Sed & vos Aethiopes interfecti gladio meo eritis. Protinus & ipſe, qui eſt omnium inimicorum caput, diabolus, perditus atque perdendus deſignatur ſub nomine Aſſur, dicendo. Extendet manũ ſuã ſuper Aquilonẽ, & perdet Aſſur. Deniq; ſub iſtis nominibus debere huiuſmodi ſenſus ſuſcipi, ſatis probabile eſt, præſertim quia præceptum fuiſſe ſcimus prophetis, non omnia manifeſtè loqui, imò claudere ſermonem, & ſignare librum, & ligare teſtimonium, & ſignare legem diſcipulis Domini, cum pollicitatione iſta. Quia pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Præterea & illud nobiſcum facit, quia nec rerum præſentium, nec hiſtoriarũ, quæ de rebus geſtis conſcriptæ ſunt, aliquod ſuffragatur experimentum ſiue teſtimonium ei, qui ſimpliciter, & vt vulgò nota ſunt, accipit nomina hæc Chanaan, ſiue Philiſtinorũ, Moab & filiorum Ammon atq; Aetiopum. Nam & ſi non immunes fuẽre malorũ, quæ in mundo facta ſunt vel fiunt, nihil tamen vſquam legitur tale vel tam magnũ, vt præſentis prophetiæ litera ſonat, ſimpliciter audientib. Verbi gratia, cum protinus ita loquitur. Viuo ego dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael, quia Moab vt Sodoma erit, & filij Ammon, quaſi Gomorrha, ſiccitas ſpinarum, & acerui ſalis, & deſertum vſque in æternum. Similiter de terra Philiſtinorum. Quando enim factum eſt, quod dicit, Et erit requies paſtorum & caulæ pecorum? Quando nullus in ea fuit habitator, & in tãtam venit vaſtitatem, quæ lætabatur in euerſione Iudææ, vt omnes vrbes eius munitiſſimæ eſſent in ouilia paſtorum, atque ita inculta, & ſic vepribus atq; vrticis operta, vt paſtores de reliquijs Iudæorum in Aſcalone poſt meridiem requieſcerent, & in vrbe, quondam nobili, greges ſuos accubare facerent. Proinde cœptum iter ſecuri pergamus, & ſpiritus ſancti verba ſpiritualiter intellexiſſe contenti ſimus. [Audiui opprobrium Moab & blaſphemias filiorum Ammon, quæ exprobrauerũt populo meo, & magnificati ſunt ſuper terminos eorum. Propterea viuo ego dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael, quia Moab vt Sodoma erit, & filij Ammon quaſi Gomorrha, ſiccitas ſpinarum & acerui ſalis, & deſertum vſq; in æternum. Reliquiæ populi mei diripient eos, & reſidui gentis meæ poſſidebunt illos. Hoc eis eueniet pro ſuperbia ſua, quia blaſphemauerunt & magnificati ſunt ſupra populum domini exercituum] Cauſa pro poſſe dicenda eſt, cur his nominibus hęretici deſignati ſint, vel ob quam ſimilitudinem vocentur Moab & filij Ammon. De Iudæis ſuprà dictum eſt, quòd rectè vocentur Philiſthijm, videlicet quia ſicut vbi acceſſerunt filij Iſrael de terra Aegypti per mare rubrũ, Philiſthijm qui vicini erant mari, primi doluerunt, & primi bellum inferre parati fuerunt, ita vbi conditum eſt baptiſmi ſacramẽtum, Iudęi, penes quos conditum eſt, primi viderunt & inuiderunt, & primi contra fidem Euangelicam perſecutionem exercuerunt, mala potione, ſcilicet ſpiritu erroris inebriati, & inſanientes ſecundum nomen Philiſthijm, quod interpretatur, potione cadentes. De hæreticis nunc dicẽdum, quòd rectè vocentur Moab, & filij Ammon, quia ſicut Moab & filij Ammon, de conſanguinitate Abrahæ deſcenderunt, & tamen genus Abrahæ ſemper oderunt, ita hæretici in Chriſtum ſe credere dicunt, & tamen Chriſtianorum Catholicam fidem ſubuertere ſemper conati ſunt. Et quis hoc neſciat, quòd de conſanguinitate Abrahæ per inceſtum nati ſunt Moab, & filj Ammon? Dormierunt enim filiæ Loth nepotis Abrahæ cum patre ſuo, & maior quidem filia Moab, minor autem peperit Ammon. Et Moab quidem ex patre, Ammon populus turbidus interpretatur. Quis autẽ populus magis turbidus, quàm hæreticorum cœtus, qui alios turbida & cœnulenta potant doctrina, velut turbida aqua? Sunt etiam hæretici ex patre diabolo, æquè vt Iudæi, quibus ipſe do-

Non literã, ſed ſpiritũ & myſterium hic ſequi oportet.

Daniel. 12.

Cur hæretici dicuntur Moab & filij Ammõ.

Geneſ. 19.

Ioann. 8.

ipſe dominus. Vos (inquit) ex patre diabolo eſtis. Igitur vt Philiſthijm ita Moab & filij Ammon, id eſt, ſicut Iudæi ita & hæretici in deſertum erunt vſque in æternum, quippe qui deſerentes deum, & à Deo deſerti, abſq; dubio peribũt in ſempiternũ. Audiui enim

Nume. 25.

(ait) Moab opprobrium & blaſphemias filiorum Ammon, ſcilicet hæreticorum, qui nimirum exprobrauerunt populo meo, populo Chriſtiano ſecundum exemplum Moab, & magnificati ſuper terminos eorum ſecundum exemplum filiorũ Ammon. Quod fuit exemplũ Moab? Illud nimirum, quòd fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ ſecundum ſuggeſtionem Balaam vocauerunt eos ad ſacrificia ſua, & còmederunt, & adorauerunt deos earum, initiatuſq; eſt Iſrael Beelphegor. Magnum fuit illud opprobrium Moab, & vſque præſentem diem

Ioſue. 22.

(ait Phinees) maculà huius ſceleris in nobis permanet, multique de populo corruerunt. Secundum illius opprobrij vel maculæ exẽplum fuit & eſt opprobrium hæreticorum ſiue hæreſiarcharum, quales Marcion, Cherinthus, Ebion & Arrius, alijque quàm plures extiterunt. In quo? In eo videlicet, quòd non per ignorantiam errauerunt, ſed ſicut ille Moab ſcienter & præeunte cõſilio, quatenus auxilio Dei deſtitutum redderet Hieruſalem, effecit vt initiaretur Beelphegor. ita & iſti ſcienter, quatenus populum eccleſiaſticum omni veritatis honore nudarent, & in perditionem traherent, turpia & probroſa ſinguli ſuorum dogmatum ſimulachra propalauerunt. Quod autem vel quale

Filij Ammon.

fuit exemplum filiorum Ammon? In quo illi priores ſuper terminos Iſrael magnificati ſunt? Tulit Iſrael, ait rex filiorum Ammõ terram meam, quando aſcẽdit de Aegypto.

Iudic. 11.

Econtra Iepthe dux Iſrael, Non tulit Iſrael terram Moab, nec terram filiorum Ammõ, ſed Dominus Deus ſubuertit Amorræum, pugnans contra illum, pro populo ſuo Iſrael, & tu nunc vis poſsidere terram eius? Non ne ea quæ poſſedit Chamos deus tuus, tibi iure debentur. Quæ autem Dominus Deus noſter victor obtinuit, in noſtram cedent poſſeſsionem. Diſceptatio tunc fuit vehe-

Iudic. 3.

In quo hæretici ſimiles ſunt filijs Ammõ.

mens contra filios Ammon, eo modò ſignificantes ſe ſuper terminos Iſrael. Sed & ante hoc copulati regi Moab percuſſerant Iſrael, atque poſſederant vrbem palmarum. Secundum illius diſceptationis exemplum iugem atq; pertinacẽ hæretici contra catholicã eccleſiæ diſceptationẽ habuerunt, & ſuper terminos eius magnificati ſunt, ſuper terminos fidei, quos patres noſtri prophetæ & Apoſtoli poſuerunt, adijciẽdo aliquid ſuper poſitionem, vel diminuendo quippiã de poſitio-

Apoc. 22.

ne illorum, non timentes illud, quod in Apocal. ſcriptum eſt. Si quis adiecerit ſupra hæc, adijciet Deus ſupra illum plagas, quæ ſcriptæ ſunt in libro hoc, & ſi quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de ligno vitæ, & de ciuitate ſancta. Nonne & in pſalmo ſcriptum eſt. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terrę?

Pſal. 2.

At illi cum eſſent in partibus terrę, alij in Aſia, alij in Europa, alij in Aphrica contra ſemetipſos diuiſi & contra catholicam eccleſiam coniuncti, ſinguli ſuas partes conſtruere pro catholica eccleſia contendentes, non parum eccleſię terminos, quantum in ipſis fuit diminuerunt, claudere volentes in parte poſſeſsionem Chriſti præfinitam vſque ad terminos terræ. Ita ſuper terminos populi Domini magnificati ſunt, & exprobrauerũt & blaſphemauerunt. Propterea viuo ego dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael, quia Moab vt Sodoma erit, & filij Ammon quaſi Gomorrha. Quid erit Moab vt Sodoma,

Quia erunt hæretici.

& quid erunt filij Ammon quaſi Gomorrha? Siccitas ſpinarum & acerui ſalis, & deſertum vſque in ęternum. Ad quid valet ſiccitas ſpinarum, niſi vt mittantur in ignem,

Matt. 5.

Ibid. 7.

vel ſubmittatur eis ignis vt ardeant? Et ad quid valet aceruus ſalis, præſertim infatuati, niſi vt mittatur foras & conculcetur? Igitur quod dicit, hoc eſt, quoniam ipſi ſunt ſpinæ, de quibus non colliguntur ficus, & rubus de quo non vindemiatur vua, tradentur igni vt Sodoma, & quaſi Gomorrha. immò

Ibid. 10.

tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij quàm illis qui nõ receperunt vos, ait Dominus, neq; audierũt ſermones veſtros. Quòd ſi illis ita erit, qui non recipiunt neque audiunt, quanto magis hæreticis, qui inſidioſè recipiunt & inſidioſè audiunt, vt dum profitentur partem, poſſint ſubuertere totum, Iuſtè igitur & deſer-

Ibid. 12.

1. Tim. 3.

Deut. 23.

tum, inquit, erunt vſque in æternum; id eſt, peccatum eorum non remittetur eis, neque in hoc ſeculo, neque in futuro, quod verè eſt eſſe deſertum, quia videlicet extra domũ Dei, quæ eſt eccleſia Dei, vnde ipſi exièrũt, nihil eſt, niſi deſertum. An & lex hoc ipſum non dicit. Ammonites, inquit, & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt eccleſiam domini in æternũ. Quod & ſi quid aliquando ſapidum locuti ſunt aut ſcripſerunt, quoniam & acerui ſalis fore dicti ſunt, reliquiæ, inquit, populi mei diripient illos, & reſidui gentis meæ poſsidebũt eos. Nec mirum, ſi inter mortuorum & mo-

Hæreticorũ libri, ſicut vxor Loth.

Gen. 19.

rientium hæreticorum monimenta quippiã reperitur, quo velut ſale viri catholici benè vtantur, dum in typum illorum vxor Loth, quæ auia fuit iſtorum filiorum Moab & filiorum Ammon, ita mortua fuerit, vt mortua verteretur in ſtatuam ſalis. Eſt quidem ſalis natura ad omnem eſcam neceſſaria, pulmentis enim ſaporem dat, auiditatem excitat. Quin etiam pecudes, armenta, & iumenta ſale maximè prouocantur ad paſtũ, multò largiores lacte, multoq; gratiores caſei do-

te. Sed

te. Sed & illa verſa in ſtatuam ſalis, pecudib. armentis, ſiue iumentis lingentibus eo modo proficere potuit, nunquid & ſibimet ſapuit? Sic nimirum, quid, ſiue vtilium hiſtoriarum ſiue moralium doctrinarum, ſiue allegoricarum expoſitionum ſcripſerunt, nihil eis proderit, ſed reliquiæ populi Domini diripient codices illos, reſidui, id eſt, non perditi pueri, gentis Domini, viri eccleſiaſtici lectores, & auditores catholici poſsidebunt eos, legent eos, vt legunt Iudæi cuiuſpiam opus grande vel paruum, vt puta Ioſephi, vel cuiuſlibet cæterorum. Hoc, inquit, eis eueniet pro ſuperbia ſua, quia blaſphemauerunt, & magnificati ſunt ſuper populum domini exercituum. Cum multa ſint peccata, quoddam peccatum certum, propter quod hæretici deſertum fuerunt, vt ſupra iam dictum, in æternum. Hoc eſt ſuperbire, & nõ per ignorantiam, ſed per ſuperbiam, ſeu per inuidiã contra veritatẽ Dei verba proferre. Nam omne peccatum, ait dominus, & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autẽ blaſphemia non remittetur. Et quicunq; dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. qui autem dixerit contra ſpiritũ ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Tanti huius peccati reus ille addicitur, qui ſciens veritatem Dei, totis ingenij viribus econtra nititur. & tunc demum verbum dicere contra ſpiritum ſanctum conuincitur, quando verba ſcripturę, quæ vtique verba ſunt ſpiritus ſancti intelligens, imò intelligere nolens, cõtraria loquitur. Quid igitur aliud aſtruit hic ſermo propheticus, dicendo. Hoc eis eueniet pro ſuperbia ſua, quia blaſphemauerunt, niſi qđ in Euangelio ſuo confirmat ipſum verbum incarnatum? Sequitur. [Horribilis Dominus ſuper eos, & attenuabit omnes Deos terræ, & adorabunt eum viri de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.] Verè infelices, ſuper quos Dominus horribilis eſt. Vnde enim hoc? Nónne Deus natura dulcis & ſuauis eſt & ad videndum ſerenus & deſiderabilis? vtpote in quem deſiderant angeli proſpicere, miro atque ineffabili modo ſemper proſpicientes, & ſemper proſpicere deſiderantes. Ergo infelices nimis, quibus pro conſcientia contigit horrere faciẽ pietatis, & ſic perire à facie Dei, ſicut fluit cæra à facie ignis. Iã in iſta vita miſeri horrorem illum ſentiunt, & neſcio quam in conſolationẽ doloris ſui negant eſſe, quod eſſe ſciunt, tanquã hoc deſtruat vel deſtruere poſsit veritatem, quòd eam ipſi in mendacio detinent. Et attenuabit, inquit, omnes deos terrę. Hic ſubaudiẽdum vel intelligendum, qui ſemetipſos deos fecerunt. Sicut enim dij terræ, ſuper quos non eſt horribilis, & quos non attenuabit dominus, videlicet illi de quibus Pſalmiſta cum dixiſſet, Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abrahã, ſubiunxit, quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt. Et eſt ſenſus, quoniam prædicatores, qui in primis erant terra, facti dij & filij excelſi, facti fortes per fidem & per bona opera, vehementer eleuati ſunt per miracula, & ita factum eſt, vt multi ad fidem generẽtur, multi in principibus quoq;, id eſt, regibus alijſq; pontificibus cum deo Abraham credẽdo congregarentur. Igitur de illis ſolúmodo hic agitur, qui ſemetipſos deos fecerunt, quia præmiſſum eſt de ſuperbia eorum, & magnificati ſunt ſuper populum dominĩ exercituum, & eodem modo hic dicuntur dij, quo in Canticis canticorum ſodales Dei, & domini noſtri Ieſu Chriſti. Indica mihi quẽ diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum. Iſti dij, iſti ſodales domini, qui niſi hæretici ſunt, de quibus hic ſermo eſt ſub nominibus Moab & filiorum Ammon. Super eos planè horribilis Dominus, & attenuauit magnificentiam illorum, quia etſi in breui magnificati ſunt ſuper populũ domini exercituum, quaſi ſterquilinium in fine perditi ſunt, & talium cuiuſq; meſſem, ſi qua fuit, comedit famelicus, & ipſum rapuit armatus. Illis attenuatis, adorabunt (inquit) dominum viri, de loco ſuo omnes inſulæ gentium. Dictum hoc & dicendum cum ſubſannatione aduerſus eiuſmodi deos, qui iam non habent locum ſuum, imò quos iã non intuebitur locus eorum, vel cognoſcet amplius, ſicut per Beatum Iob dicitur. quia ſicut conſumitur nubes & pertranſijt, ſic qui deſcenderit ad inferos, nõ aſcendet; nec reuertetur vltra in domum ſuam, neq; cognoſcet eum amplius locus eius. Viri iſti, qui non deſeruerunt locum ſuum, omnes inſulæ gentium, id eſt, omnes eccleſiæ, quæ conſiſtunt in medio gentium ſicut inſulæ, quãuis marinis fluctibus vndiq; tundantur, ſtãt & locum ſuum non deſerunt, adorabunt de loco ſuo dominum, & hunc crucifixum, deum & hominem Ieſum Chriſtum. Locus eorum apud ipſum Deũ eſt, ſicut ipſe ad Moſen: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petrã, &c. Locus ille humilitas eſt, ſicut Pſalmiſta teſtatur dicens. Si nõ Moſes electus eius ſtetiſſet in confractione, id eſt, in nimia mentis humilitate in cõſpectu eius. Locum hunc hæretici nõ inueniſſe arguuntur, quibus hoc, quod hactenus dictũ eſt, eueniet, inquit, pro ſuperbia ſua, quia blaſphemauerunt, & magnificati ſunt ſuper populum domini exercituum. Sequitur. [Sed & vos Aethiopes interfecti gladio meo eritis.] Iã ſuperius dictum eſt, triplices eſſe eccleſię hoſtes, ſcilicet Iudæos, hæreticos atq; paganos. & Iudæos ſub nominibus Chanaan, & Philiſtinorum. hæreticos aũt ſub nominibus Moab & filiorum Ammon. paganos verò hic deſignari ſub nomine Aethiopũ. Cur paganos ſub noĩe Aethiopũ? Quia videlicet ſicut

pellis

Peccatũ hæreticorũ irremiſſibile. (margin, beside "vel cuiuſlibet cæterorum")

Math. 12. (margin, beside "blaſphemia non remittetur")

1. Petr. 1. / *Pſal. 67.* (margin, beside "Ergo infelices nimis")

Dij terræ boni. / *Pſal. 46.* (margin, beside "os fecerunt. Sicut enim dij terræ")

Dij terræ mali. (margin, beside "do hic agitur")

Cant. 1. (margin, beside "ercituum, & eodem modo")

Iob. 7. (margin, beside "amplius, ſicut per Beatum Iob")

Inſulæ gentium eccleſia Chriſti. (margin, beside "non deſeruerunt locum ſuum")

Exodi 33. / *Pſal. 105.* (margin, beside "eorum apud ipſum Deũ")

pellis Aethiopica magis quàm cæterarum gentium nigra eſt, ita paganorum magis quã Iudæorum, aut hæreticorum impietas nota eſt. Siquidem Iudæi atque hæretici quodam diuini nominis candore, vtcunque ſe palliauerunt. pagani non vnum Deum, ſed multa dæmonia publico errore coluerunt. Igitur non ſoli Chanaan & Philiſthijm, & Moab, & filij Ammon, ſed vos, inquit, Aethiopes interfecti gladio meo eritis, id eſt, non ſoli Iudæi atque hęretici, qui legem acceperunt, ſed & vos pagani ſiue gentiles, eiuſmodi legem non habentes, iudicio meo condemnabimini. Non enim eſt diſtinctio apud Deũ. *Rom. 2.* Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Sequitur adhuc.

“ [Extendit manum ſuper Aquilonem, &
“ perdet Aſſur.] Notum eſt, in ſanctis propheticis ſcripturis, nomine aquilonis, & nomine Aſſur, diabolum ſignificari. *Aſſur diabolus dicitur.* Ipſe autẽ, ſcilicet diabolus, inimicorum caput eſt, & ſicut caput membris, ita cunctis præeminet inimicis, ſuper quos euaginatus eſt gladius Domini, de quo & nunc hic dictum eſt, Et vos Aethiopes interfecti gladio meo eritis, ſtatimque ſubiunctum, Extendet manum ſuam ſuper aquilonem, & perdet Aſſur. Et *Deut. 32.* in cantico Deute. præmiſſo. Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea, reddam vltionẽ hoſtibus meis, & his qui oderunt retribuam, Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus deuorabit carnes, ita demum ſubditũ eſt, de cruore occiſorum & de manu inimicorum capitis, ita hic & illic, verbis quidem diuerſis, ſed eodem ſenſu omnium impiorum & ipſius diaboli damnatio certa & ineuitabilis denunciatur. Fuerit quidem carneus Aſſur, id eſt, genus Aſſyriorum, quæ circa huius prophetiæ tempora ſolutum eſt imperium; & Niniue metropolis eiuſdem imperij, quam ſubuerterunt Chaldæi, de qua & protinus
“ dicit. [Et ponet ſpecioſam in ſolitudinem
“ & in inuium quaſi deſertum, & accubabũt
“ in medio eius greges, omnes beſtiæ gentiũ,
“ & Onocrotalus, & Ericius in liminibus eius
“ morabuntur. Vox cantantis in feneſtra, cor
“ uus in ſuperliminari, quoniam attenuabõ
“ robur eius. Hæc eſt ciuitas glorioſa habitãs
“ in confidentia, quæ dicebat in corde ſuo. E-
“ go ſum, & extra me nõ eſt alia amplius Quõ
“ modo facta eſt in deſertum cubile beſtiæ?
“ Omnis qui tranſit per eam, ſibilabit & mo-
“ uebit manum ſuam.] Fuerit (inquam) & ille carneus Aſſur, & ciuitas Niniue, quæ hic appellatur ſpecioſa, & facta à Babylonis tanta eius vaſtitas, vt ex iſtis verbis datur intelligi, Onocrotalus & Ericius in liminibus eius morabuntur, vox cantantis in feneſtra, coruus in ſuperliminari, quæ indicia ſunt ſolitudinis. Veruntamen res, quæ in parte geſta eſt, intelligentiam eorum, quæ in toto futura ſunt, non deſtruit, immò magis aſtruit, cum per experimenta magnarum vrbium, quæ deſtructę ſunt, compellitur audiens credere Euangelicæ veritati, quia præterit figura huius mundi, *1. Cor. 7.* & quia ſecundum ſimilitudinem, ſcilicet Niniue & Babylonis, totũ quoque mundum Dominus in fine iudicabit. Iam quia de ſubuerſione Niniue, quòd fuerint exempla totius mundi perituri, aliàs dictum, & à ſanctis doctoribus affatim eſt declamatum Nos ad cætera properantes, illud tantum dicere libet, quid ſit huic ſpecioſæ dicere in corde ſuo. Ego ſum, & extra me non eſt alia amplius, & quomodo omnis, qui tranſit per eam, ſibilabit, & mouebit manum ſuam. Nimirum hoc dicere, ego ſum, & extra me non eſt alia amplius, ſuperbire eſt, & tantummodo in præſentibus confidere, nullamq; poſt hanc aliam vitam credere vel ſperare. *Vox impiorum, qui nõ credunt aliam poſt hanc vitã.* Impiorum eſt ita exiſtimare, qui (vt ſapientia perhibet) dixerunt apud ſe, cogitantes non rectè. Exiguum & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigeriũ in fide hominis, & non eſt, qui agnitus ſit reuerſus ab inferis, *Supra. 2.* quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquã ſi non fuerimus. Venite ergo, & fruamur bonis quæ ſunt, & vbique relinquamus ſigna lętitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. Cum hæc & his ſimilia dicit in corde ſuo impiorum vniuerſitas, quis niſi ſpecioſa iſta ciuitas Aſſur, vniuerſa cupiditas mundi huius loquitur, Ego ſum, & extra me non eſt alia amplius? At verò omnis, qui tranſit per eam, qui *Hebr. 13.* cum Abraham, & Iſaac, & Iacob patribus ſanctis confitetur, quod peregrinus ſit & aduena ſuper terram, & non vult hic habere manentem ciuitatem, ſed futuram inquirit, cum viderit quòd Onocrotalus, Ericius, & coruus, poſſidebunt ſpecioſam hanc, non iã ſpecioſam vt nunc videtur, ſed deſertam, vbi præterierit figura huius mundi, ſibilabit & mouebit manum ſuam, id eſt, nec allocutione, ne dicam conſolatione dignam iudicans, ſolo nutu, vel geſtu oris & manus ſuæ deſpiciet, & ſubſannabit eam. Sequitur.

CAP. III.

[Væ prouocatrix, & redẽpta ciuitas. Co- ”
lumba non audiuit vocem, & non ſuſcepit ”
diſciplinam, in Domino non eſt confiſa. Ad ”
Dominum Deum ſuum non appropinqua- ”
uit. Principes eius in medio eius, quaſi leo- ”
nes rugientes. Iudices eius quaſi lupi veſpe- ”
re, non relinquebant in mane. Prophetæ e- ”
ius veſani, viri infideles. Sacerdotes eius pol- ”
luerunt ſanctum, iniuſtè egerunt contra le- ”
gem.] Super quam cœpit intentio iudicij di- ”
cendo, Et extendam manum meam ſuper Iudam, & ſuper omnes habitatores Hieruſalem, ſuper eandem ciuitatem, & conſummatur dicendo. Væ prouocatrix, & redempta ciuitas. *Prouocatrix, ac redẽpta ciuitas Hieruſalẽ, q̃ olim columba.* Quæ enim alia ciuitas à Deo prouocatrix, quàm paſſim, & ferè vbique ſancta ſcri-

ċta ſcriptura dominum prouocaſſe arguit?
Ipſa prouocatrix, ipſa redempta, & tanto dā
nabilior prouocatrix, quanto pluribus re-
dempta beneficijs. Prouocationes eius ma-
gna cum admiratione hic denarrantur, cùm
in primis columba ipſa nominatur, & dein-
de leonum ſæuitiā, luporum ferocitatē, vel
habuiſſe, vel habere declamatur. Columba,
inquit, non audiuit vocem, & non ſuſcepit
diſciplinam, hoc dicere eſt, manſueta quon-
dam ciuitas vel gens, rebellis facta eſt, incor
rigibilis perſeuerat. Quid enim manſuetius
Abraham, Iſaac, & Iacob, cæteriſque patrib.
Moyſe & Dauid, cæteriſque ſanctis & pro-
phetis vel iuſtis hominibus? Si illos & vni-
uerſam illius gentis vel ciuitatis electionem
conſideres, rectè nimirum ciuitas columba
dicta eſt. E contra, ſi illos attendas, qui pro-
phetas & iuſtos homines occiderunt, qui do
minum dereliquerunt, & Baal, cæteraque
portenta coluerunt, & alia ſacrilegia com-
miſerunt, veraciter dicas, quia non audiuit
vocem, & non ſuſcepit diſciplinam, in do-
mino non eſt confiſa, ad dominum Deū ſuū
non appropinquauit. etenim ſi attēdas, qua-
liter in ipſum dominum eadem ciuitas ege
rit, quomodo generatio mala & adultera il-
lum occidendo menſuram patrum ſuorum
impleuerit, rectè dictum animaduertis. Prin
cipes eius in medio eius, quaſi leones rugiē
tes, iudices eius lupi veſpere, non relinque-
bant in mane; prophetæ eius veſani, viri in-
fideles, ſacerdotes eius polluerunt ſanctum,
iniuſtè egerunt contra legem. Quis non me
retur hæc de ea, quæ fuit vel eſſe debuit, co-
Quomodo polluerunt ſanctum. lumba? Quomodo leones columba genuit?
quomodo lupos enutriuit? quomodo veſa-
nos fouit? quomodo infideles educauit? quo
Deut. 21. modo de pullis ſuis tales ſacerdotes edidit,
Pſal. 117. qui polluerent ſanctum, qui quaſi ſecundū
legem maledictum facerent ſanctum ſan-
ctorum. Dixerunt enim. Ecce lex dicit, quia
maledictus à Deo eſt omnis qui pendet in
ligno. Hic autem dicitur, quod ſit ſanctus,
quòd ſit ipſe benedictus, de quo Pſalmus
dicit. Benedictus qui venit in nomine domi
ni. Appendamus ergo eum in patibulo, & e-
rit non benedictus, ſed maledictus, erit non
ſanctus, ſed pollutus tanquā leproſus. Hoc
modo polluerunt ſanctum, & ita polluen-
tes ſanctum, nimirum iniuſtè contra legem
egerunt. Lex enim ita dixit, ita præmiſit,
quando peccauerit homo, ꝙ morte plectē-
dum eſt, demum ita ſubiunxit, & adiudica-
tus morti ſuſpenſus fuerit in patibulo. At il-
le homo non peccauerat, quod morte ple-
ctendum eſſet, imò ſanctus erat, & ſanctus
eſt. Ergo polluendo ſanctū, ſuo iudicio cōſti
tuendo maledictū, quem conſtat eſſe bene-
dictū, iniuſtè egerunt cōtra legem, dum vo
" lunt impietatis ſuæ patronā facere legē [Do
" minus iuſtus in medio eius, non faciet ini-
" quitatem. Manè manè iudicium ſuum dabit
in luce, & non abſcondetur.] Illi nimis iniu- "
ſtè egerunt, illo modo polluentes ſanctum,
& eum qui benedictus eſt, volentes conſtā-
ter eſſe maledictum, ſed dominus iuſtus in
medio eius non faciet iniquitatem, neque e-
nim iniuſtus eſt, aut eſſe poteſt, vel iniuſtam
dare aut ſcribere legem. Nónne eſſet iniqui
tas, ſi maledictum eſſe concederet hominē, *Lex de ſuſpenſo in patibulo.*
ex ſui patibuli pœna, non præcedente pati-
buli cauſa? Non faciet, nec fecit hoc, non ſe-
quetur tale ſacerdotū iudicium, neque dedit
ſacerdotibus tale legis decretum. Præmiſit
cauſam, quādo peccauerit homo quod mor
te plectendum eſt, & deinde ſubiunxit, &
adiudicatus morti ſuſpenſus fuerit in pati-
bulo, quod à iuſtitia vel æquitate non diſcrē
pat, & deinde quod miſerationis eſt, non (in
quit) permanebit cadauer eius in ligno, ſed
in eadē die ſepelietur, ſemper quippe mori
turis ſepeliri vel ſepultura non carere. opta-
bile fuit, miramque cauſam huius cenſuræ
ſubdidit, quia maledictus à Deo eſt omnis
qui pēdet in ligno, & nequaquā contamina-
bis terram tuam, quam dominus Deus tuus
dederit tibi in poſſeſſionem. Miro modo ô
ſacerdotes, dum ſanctum polluere tentatis,
lex contra quam iniuſtè egiſtis, vos in aſtu-
tia ſua comprehendit, ita vt & illum facere
maledictū non poſſetis, nec inſepultum re
linquendo contaminare terram corporis
ſancti, imò & omni modo, vobis neſcienti-
bus, per vos prouiſum fuit, ſepeliendo re-
ſurrecturum principem & authorem reſur- *Matth. 26.*
rectionis. Non igitur faciet iniquitatem do-
minus iuſtus, non conſentiet vobis lex do-
mini iuſti, non erit veſtri ſimilis, ſicut vos
exiſtimaſtis iniqui. Sed quid? Manè manè iu
dicium ſuum dabit in luce, & non abſconde
tur. Vos iudicium veſtrum dediſtis in nocte
ſuper ſanctum, clamando quod eſſet reus
mortis, pro eo quòd non negauit ſe eſſe ſan-
ctum Dei, quod vobis interrogantibus con
feſſus eſt, ſe eſſe Chriſtum filium Dei bene
dicti, dominus autem manè dabit, mane ma
nifeſtum faciet iudicium ſuum, de illo ſan-
cto quale ſit, & hoc in luce, ita vt non abſcō
datur. Dicet enim illi. Exurge gloria mea, *Pſal. 107.*
exurge pſalterium & cithara, atq; ille reſpō-
debit, exurgam diluculo, & ita fiet. Ita iudi-
cium ſuum dabit manè, & dabit in luce, &
non abſcondetur, imo in omnem terrā exi-
uit ſonus, & in fines orbis terræ audietur.
quod longè aliter & diſsimiliter à vobis in-
iuſtis, de illo ſancto ſuo iudicet dominus
iuſtus, in medio veſtrum vobis videntibus
& audientibus, & pro iniuſto iudicio pœnas
exoluentibus. [Neſciuit autem iniquus con
fuſionem.] Et hoc admiratiuè dictum eſt, & "
reuera miranda eſt impudentia, non erube- " *Pſal. 42.*
ſcere vel cōfundi, manifeſto in tā clara luce
iudicio Dei de cauſa illius ſancti, iuxta ꝙ ce
cinit Pſalmiſta. Iudica me Deus, & diſcerne
cauſam de gente nō ſancta. Eodē modo hic

Hier. 3. dictum eſt, neſciuit iniquus confuſionem,
cui apud Hieremiam dominus ait. Frons
mulieris meretricis facta eſt tibi, erubeſcere
noluiſti. Iā ac ſi quæras, quomodo vel quid
agendo deus deduſti in luce iudicium tuum,
"ita ſubiungit. [Diſperdidi gentes, & diſsipati
"ſunt angeli eorum. Deſertas feci vias eius,
"eò quòd non ſit qui tranſeat. Deſolatæ ſunt
"ciuitates eorum, non remanente viro nec vl
"lo habitatore.] Hoc (inquit) eſt iudicium
meum, propter ſanctum quem polluerunt,
& ita manifeſtum, vt iam nemo ſit, qui inter
rogat, ſcientibus & videntibus cunctis, quia
diſperdidi illos, qui tam iniuſtè egerunt, &
non paucos, ſed tanta multitudine, vt rectè
dixerim gentes, quia primum ciuitates om-
nes & ſubiectos pagos tribus omnes, diuer-
ſa confinia, tandemque ipſam metropolim
Hieruſalem diſperdidi. Hoc eſt quod ait,
Matth. 23. diſperdidi gentes, & diſsipati ſunt anguli, id
eſt, principes eorum, imò leones earum, lu-
pi earum, ſicut iam dictum eſt. Olim cele-
berrima ciuitas & templum, quo nihil erat
in toto mundo auguſtius, quomodo frequē
tabatur? quomodo viæ eius confluentibus
Eſa. 42. turbis populorum ſtipabantur? At nunc de
ſertas fecit illas, eò quòd nō ſit qui tranſeat,
& ſicut in vero iudicio dixi. Ecce relinque-
tur vobis domus veſtra deſerta, ita in vero
iudicio feci, quod deſolatæ ſunt ciuitates,
non remanente viro, nec vllo habitatore.
Nunquid autem hoc nimis properanter e-
gi, & patientiam nullam exhibui? imò tacui,
"diu ſilui, patiens fui. [Dixi. Attamen time-
"bis me, ſuſcipies diſciplinam, & non peribit
"habitaculum eius propter omnia in quibus
"viſitaui eam. Veruntamen diluculo ſurgen-
"tes, corruperunt omnes cogitationes ſuas.]
Senſus hic eſt, Miſi prophetas meos cōſurgēs
diluculo, & ad pœnitentiam prouocans, di-
xitque, Feci quidem tibi hæc omnia Hieru-
ſalem, ſed feci vt timeres me, & ſuſciperes di
ſciplinam, & non periret habitaculum tuū,
hoc eſt, templum, propter omnia ſcelera
quæ geſſeras. At econtrario habitatores Hie
ruſalem, me eos ad pœnitentiam prouocan
te, quaſi de induſtria & ex cōtentione dilu-
culo ſurrexerunt, vt feſtinatione qua ad me
redire debuerāt, complerent omnes cogita-
tiones ſuas, & opere demonſtrarent, quod
mente conceperant. Itaque quod ait, dixi,
attamen timebis me, ſuſcipies diſciplinam,
quoniam non eſt factum quod dixit, cū ſi-
gnificatione dubitantis intelligendum eſt,
ac ſi diceret. Dixi, forſitan timebis me, forſi
tan ſuſcipies diſciplinam, mandaui prophe-
tis meis, dicēs: loquimini ad eum verba mea,
forſitan audiet & timebit vel quieſcet & nō
peribit habitaculū eius, quod futurum eſt,
niſi timuerit me, niſi ſuſceperit diſciplinam.
Solet enī Deus interdum loqui cū ſignifica-
Ezech. 2. tione dubitantis, cū apud eum nihil dubium
ſit. Fili hominis, ait ipſe ad Ezechielē, dicēs
ad filios Iſrael, hæc dicit dominus Deus, ſi
fortè vel ipſi audiant, vel ſi forte quieſcant,
quoniam domus exaſperans eſt. Item. Lo-
queris ergo verba mea ad eos, ſi fortè audiāt
& timeant vel quieſcant, quoniam irritato-
res ſunt. Quod autem ita, quaſi dubius lo-
quitur, condeſcenſio eſt ad vel propter eos,
qui dubij ſunt vel eſſe poſſunt, niſi experian
tur, nec iudicia Dei iuſta venerentur, niſi ex
perimento didicerint, incorrigibiles eos fuiſ
ſe, quos ſpreuit, aut iudicauit Deus. Sequi-
tur. [Quapropter expecta me, dicit domi- "
nus in die tribulationis meæ in futurū, quia "
iudicium meum, vt congregem gentes, & "
colligam regna. Et effundam ſuper eos in- "
dignationem meam, & omnem iram furo- "
ris mei. In igne enim zeli mei deuorabitur "
omnis terra, quia tunc reddam populis la- "
bium electum, vt inuocent omnes nomen "
domini, & ſeruiant ei humero vno.] Poſt- "
quam ſuper impios & peccatores & illā quæ
prouocatrix merebatur dici Hieruſalem, ſe
ueritatem iuſti iudicij declamauit, nunc tan
dem ad eam conuertitur, quæ habet aurem
fidei, & ea quæ ſunt gratiæ, quæ ſunt miſeri-
cordiæ, familiariter inſinuat illi, quam vo-
cat & filiam Syon, nuncupat Iſrael, nominat
filiam Hieruſalem. lauda (inquiēs) filia Syō,
iubila Iſrael, lætare & exulta in omni cor-
de filia Hieruſalem, &c. vſque in finem, quę
ita concludit, dabo enim vos in laudem, &
nomen omnibus populis terræ, cū conuer-
tero captiuitatem veſtram coram oculis ve-
ſtris, dicit dominus. Quapropter (inquit) *Ioan. 12.*
quoniam ſicut in initio dixi, congregans cō
gregabo omnia à facie terræ. i. omnia trahā
ad meipſum, ſcilicet in die reſurrectionis
meæ, poſtquam fuero exaltatus à terra, &
hæc omnia quæ dicta ſunt faciam ſuper eos
qui me non expectant, qui in me non cre- *Matth. 25.*
dunt, tu expecta me, tu crede & ſpera in me,
in die reſurrectionis meæ in futurum, id eſt,
ex qua die reſurgam à mortuis vſq; in diē
nouiſsimum, quia tunc faciam iudicium, &
hoc erit iudicium meum, vt congregem gē
tes, & colligam regna. Tunc enim ſedebit fi
lius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, & veniēt
omnes angeli cum eo, & congregabuntur
ante eum omnes gentes. Expecta me in die
reſurrectionis meæ, illuminatos habens o-
culos clara & certa fide reſurrectionis meæ,
quam qui non credit, non eſt in die, ſed in *Actor. 1.*
nocte. Expecta me, memor illius dicti an-
gelorum teſtium meorum, ſic veniet, quem
admodum vidiſtis eum euntem in cælum.
Cùm dicit, vt congregem gentes, & colligā
regna, ſubauditur, à ſiniſtris. Sequitur enim,
Et effundam ſuper eos indignationem meā,
& omnem iram furoris mei, videlicet dum *Matth. 25.*
dicam eis. Diſcedite à me maledicti in ignem
æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis
eius. In igne enim zeli mei deuorabitur om
nis terra, id eſt, omnes impij qui cælum nō
reſpicien-

reſpiciẽtes, cuncta terrena geſſerunt opera, tam qui ſine lege, quàm qui in lege peccauerunt. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt, & quicunque in le- *Rom. 2.* ge pecauerunt, per legem iudicabuntur. Tu autẽ à dextris eris, cũ hoc auditu, venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi, & tu eris tũc illa regina, de qua dicebatur mihi. Aſtitit re- *Pſal. 44.* gina à dextris tuis. Quia tunc reddam populis labium electum, tunc retribuam populis fructum labiorum nomini meo confitentium, quia videlicet nomini meo confiteri, *Labium electum.* hoc eſt, habere labium electum, labium mũdum vitæ æternæ & cantici ſempiterni, retributione dignum. In quo reddam illis? In eo vt inuocent omnes nomen domini, & ſeruiant ei humero vno. Num parua eſt iſta redditio? Aut nunquid parum eſt, illic inuocare nomen domini, & ſeruire domino? Imò magnum atque magnificum, & omne exuperans deſiderium, illic eſt inuocationis & *Pſal. 121.* ſeruitij bonũ. Hoc Pſalmiſta ſciens cùm dixiſſet, Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus dñi, teſtimoniũ Iſrael, hoc ſubiunxit, ad cõfitendum nomini domini. & magnificentius *Apoc. 7.* dicere non potuit, & in Apocalypſi vnus de ſenioribus dicit Ioanni, hi ſunt qui venerũt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni, ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius. Igitur non vt ibidem litera ſonat, regnum illud vel ciuitatẽ Dei viuentis Hieruſalem cæleſtem Chriſtianus vel ſpiritualis homo exiſtimet, aut exiſtimare debet auro ſtratam, gemmiſque aut margaritis proſtratam, quia videlicet non in auro aut lapidib. pretioſis, ſed in cõfeſsione nominis dñi, & in ſeruitio eius eſt regnũ dei. *Seruire humero vno.* Seruitur aũt illic ſeruitio perfecto, ꝙ mira breuitate propheta hic innuit, cùm dicit, humero vno. Quidnam eſt humero vno, niſi corde indiuiſo. Non ita hic in iſto exilio, vbi diſpoſiti ſumus ad ſeruiendum eidem domino, Multæ nanque ſunt huius mundi varietates, & animus mortalium, quamuis iuſtorum atque perfectorum, vix vna hora ſecum totus eſt. Non ergo aut eſſe poteſt hic, quod promittitur illic. Sciendum eſt autem, & manifeſtius dicendum, quæ causa faciat, vt poſsit illic ſeruiri humero vno, humero indiuiſo. Quænam illa eſt? Videlicet, quia ciuitatis illius, regni illius, rex & dominus, vnus & ſolus eſt, vnus Deus pater & filius & ſpiritus ſanctus eſt indiuiſus & inſeparabilis Imperij rex, & hic idem ipſe eſt, idem permanet incommutabilis ſubſtantiæ, & inuariabilis animi eſt, & vna ſemper trium perſonarum vnius Dei voluntas eſt. Hinc indiuiſum imperium habet, quia indiuiſus & inuariabilis ipſe eſt, iuxta illud ab ipſo dictũ. *Exod. 3.* Ego ſum qui ſum. Proinde quod hic dicit, *Pſal. 121.* vt inuocent omnes nomen domini, & ſeruiant ei humero vno, nihil aliud eſſe arbitror, quàm quod fuerat in pſalmo dictum, commutato duntaxat ordine ſententiarum. Cuius participatio eius in idipſũ. Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus dñi teſtimonium Iſrael, ad confitẽdum nomini domini. Nam inuocare nomen domini, quid aliud eſt, niſi confiteri nomini domini. Et huic domino humero vno ſeruire, quid aliud eſt, niſi participatio eius in idipſum. Sequitur. [Vltra flumino Aethiopiæ inde ſupplices mei filij di-" ſperſorum meorum deferent munus mihi.]" Si ita dixiſſet. Quia tunc reddã populo meo *Rom. 3.* labium electum, vt inuocet nomen domini, putaret vt contenderet Iudæus de ſe tantummodo eſſe dictum, vt contendere ſolet, quaſi Iudæorum ſit Deus tantùm, & non etiam gentium. Nunc autem cùm dicit, reddam populis, negare non poteſt, quin & de alijs cura deo ſit, quod etiam aliundè iamdudum prouiderit ſibi Deus confeſſores nominis ſui. & ita eſt. Nam vltra (inquit) flumina Aethiopiæ. i. in fines orbis terræ, ſubanditur, exibit ſonus prædicationis euãgelicæ, & inde ô filia cui loquor, cui dico expecta me, & cui ꝓtinus dicturus ſum. lauda filia Syon lætare & exulta in omni corde filia Hieruſalem, deinde (inquam) de finibus terræ ſupplices mei, ſcilicet Apoſtoli, deferent mihi munus diſperſorum meorum, id eſt, diſperſos meos complices, ſcilicet Apoſtoli, deferent mihi munus diſperſorũ meorũ, id eſt, *Ioan. 11.* diſperſos meos, cõgregabunt in vnum ꝙ mihi vtique erit munus magnum, hoc ſciens Euangeliſta, cùm eſſet (inquit) Caiphas pontifex anni illius prophetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro *Eſa. 1.* gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, cõgregaret in vnum. Hoc ô tibi filia pro magna conſolatione dictũ eſt, quia ſi ex te exierunt, qui tui eſſe debuerunt, filij ſcelerati, ſemen nequam, nihilominus multiplicaberis, & in filijs lætaberis, qui profectò venient de longè, quod magnificè ſignificatur, dicendo, vltra flumina Aethiopiæ, non quod de ſola debeant Aethiopia venire, cùm per a- *Eſa. 49.* lium prophetam dixerim. Ecce iſti de longè venient, & ecce illi ab aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali, ſed quod vniuerſitas gentium propter tenebras, in quibus erant, ignorantiæ, & propter perſecutionem principum, vel tyrannorum rectè ſignificetur, per impetus fluminum, & per nigredinem Aethiopiæ. Simul & plurimum laudis dat ſupplicibus ſuis quod tranſmeare debeant flumina Aethiopiæ, & deinde ſibi diſperſorum ſuorũ munus deferre, id eſt, omnium perſequentium tyrannorum ſæuitiam exu- *3. Reg. 10.* perare, & eccleſiam ſibi de gentibus adducere, ſecundum typum qui in eo præceſsit, quod regina Saba venit à finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis. Nunquid autem ô filia ſemper nigri erunt illi Aethio-

pes ſupplices mei, aut tu ſemper Aethiopiſſa
eris, vt ſit ſemper vnde erubeſcere poſsis?
"Imò audi ꝙ ſequitur. [In die illa non con-
"funderis ſuper cunctis adinuẽtionibus tuis,
"quibus præuaricata es in me, quia nunc au-
"feram de medio tui magniloquos ſuperbiæ
"tuæ, & non adijcies exaltari amplius in mõte
"ſancto meo.] Magna promiſsio, magna con
Eſa. 64. ſolatio. Nunc interim antequam veniat dies
Zach. 13. ille, dies reſurrectionis meæ, confunderis, &
non abſque re, cu dicis & cõfiteris veraci cõ-
feſsione quippiam tale, vt eſt illud Eſa. Sicut
pannus mẽſtruatę omnes iuſtitiæ noſtrę. At
verò in illa die ita nõ erit, præſertim vt fiet,
ꝙ nunc promitto tibi in prophetis & in pſal
mis, quia erit fons patens domui Dauid, &
habitantib. Hieruſalem in ablutionem pec-
catoris & menſtruatæ. Vnde & Dauid bona
Pſal. 50. ſpe exultans in ſpiritu S. Aſperges me (inqt)
Pſal. 38. hyſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper
niuem dealbabor. Equidem quãuis & alibi
dicat. Accedite ad eum, & illuminamini, &
facies veſtræ non confundentur, tamen in
Rom. 6. præſenti vita, quãuis vtitur mortali cõditio
ne, & nondũ plenus eſt in te dies ille reſurre
ctionis meæ, erubeſcis modo quodã, iuxta il
lud, quẽ ergo fructum habuiſtis tunc, in qui
bus erubeſcitis nunc, ſed iſta cõfuſio gloriã
adducit, & ipſa omninò ſuccedẽte gloria per
tranſibit. Cũ enim venerit plenitudo illius
diei, plenitudo meæ reſurrectionis, cũ reſur
rexerint membra, ſicut caput reſurrexit, nũ-
quid recordatio præteritæ nigredinis quic-
quã afferet confuſionis. Imò locupletiſsi-
ma erit materia cantationis ipſa miſeriarum
Pſal. 88. recordatio, iuxta illud. Miſericordias domi
ni in æternum cantabo. Nunquid vel alius
quis improperare poterit tibi, ꝙ tu Aethio-
Num. 21. piſſa fueris, vel mihi, quod Aethiopiſſam
vxorẽ duxerim? Iam Mariã operuit candẽs
lepra tanquã nix, & extra caſtra manet ſe-
ptem diebus, ꝓ eo quod murmurauit cõtra
Moyſen, propter vxorẽ eius Aethiopiſſam.
Et vt manifeſtius dicã, iam ſynagogã immũ
ditia ſuæ iniquitatis omni ſeculo notã fecit,
proiectam non ſolùm ſecundum animam
de regno Dei, verumetiam ſecundum cor-
pus de ciuitate & templo quondam Dei, &
Pſal. 58. foris manet, mente & corpore diſperſa ſecũ-
dum illud. Diſperge illos in virtute tua, &
donec pertranſeant ſeptem dies. i. donec ple
nitudo gentium ſubintroeat, non reuocabi-
tur in caſtra hæc, pro eo quod improperat ti
bi vel ſupplicibus tuis, quod Aethiopes fue-
rint & mihi de talib. ego eccleſiam coniun-
xerim. Quanto magis in plenitudine illius
Apoc. 1. diei, in reſurrectione vniuerſali, omne os
Rom. 10. obſtructum erit. Prædico tibi, quia tunc au-
Ioan. 8. feram de medio tui magniloquos ſuperbiæ
tuæ, ſcilicet iſtos qui ſe dicunt Iudæos eſſe,
& non ſunt, ſed ſunt in ſynagoga Sathanæ,
verè magniloqui & ſuperbi, in eo maxi-
mè, quod ſuam quærentes ſtatuere iuſtitiã,
iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti, quæ videli-
cet ſuperbia, ſic tua ſupbia dicitur eſſe, quo-
modo illi dicuntur eſſe filij tui vel filij Abra
hæ, & ſe vnum patrẽ Deum dicunt habere. *1. Cor. 13.*
Hoc facto, nõ adijcies altari amplius in mon *Pſal. 142.*
te ſancto meo, ſed ſtabis in magno & æterno *Rom. 3.*
ſanctæ humilitatis firmamẽto, ſciens & per-
fectè cognoſcens, quod nũc ex parte cogno-
ſcis, & veraciter cõfiteris, quia de ſuis operi
bus nullus vnquã potuit vel poterit in con-
ſpectu Dei iuſtificari. Imò oẽs peccauerunt,
& egẽt gloria Dei, & quod tunc probatione
non indigebit, quia res manifeſta erit. Auſe-
rentur magniloqui, & qui relinquentur ibi?
Ait. [Et derelinquam in medio tui popu-
lum pauperem & egenum, & ſperabunt in "
nomine domini reliquiæ Iſrael.] Sic magni "
loqui veraciter dicuntur & ſunt, qui in ſe- *Quis eſt po-*
metipſis tanquam iuſti confidunt, & de ope *pulus pau-*
ribus legis præſumunt, ita pauperes & ege- *per & ege-*
ni rectè dicuntur & ſunt, qui ſe peccatores *nus.*
eſſe cognoſcunt, & non niſi per fidem Ieſu
Chriſti iuſtificari ſe ſentiunt. Talem popu- *Rom. 4.*
lum ita pauperem, ita egenum, pauperem *Matth. 8.*
ſpiritu, ſcientem ſe egere vel eguiſſe gloria
Dei, quæ eſt iuſtificari gratis per fidem Ie-
ſu Chriſti, derelinquam (ait) in medio tui,
vt venientes ab oriente, & occidente, recum
bant in ſinu Abrahæ, magniloquis illis fi-
lijs regni in tenebras exteriores eiectis. Fiet
tamen quandoque, vt ſperent in nomine *Rom. 11.*
Domini reliquiæ Iſrael, ſcilicet cùm pleni-
tudo gentium ſubintroierit. Quid erit illis
ſperare in nomine dñi, niſi deponere perti-
naciam, qua ſe iuſtificari arbitrantur ex ope
ribus ſuis, & oẽm iuſtificationem credere in
ſolo nomine dñi, in fide Ieſu Chriſti? Sequi-
tur. [Nõ facient iniquitatẽ, nec loquẽtur mẽ "
dacium, & nõ inuenietur in ore eius lingua "
doloſa, quonã ipſi paſcẽtur, & accubabũt, & "
nõ erit qui exterreat.] Felix ille dies reſurre "
ctionis, in cuius plenitudine nec verbo nec *Magna et*
opere quiſquã peccabit. Magna & beata re- *beata remu-*
muneratio omni animę vel omni homini q *neratio.*
nunc & ſi iniquitatẽ fecit, & mendaciũ locu-
tus eſt, iã vlterius iniquitatẽ facere & menda
ciũ loqui nõ vult. Magna (inquã) & beata re
muneratio, quia nunc accipiat ſtabilitatem
hanc, vt iniquitatem facere, vt mendacium
loqui iam non poſsit, quippe vbi iam malã
voluntatẽ habere non poterit beata anima
Deo creatori ſuo ſociata vel coniuncta, in-
ſeparabiliter per ſpiritũ amoris æterni. [Lau "
da filia Syon, iubila Iſrael, lætare & exul- "
ta in omni corde filia Hieruſalem.] Subau- *Trinitatem*
ditur, hanc promiſsionem habens. Lauda *hic ſæpe inſi-*
Deum patrem, & iubila Deo filio, lætare & *nuat prophe-*
exulta in Deo ſpiritu ſancto, quæ ſancta tri- *ta.*
nitas vnus Deus eſt, vnde accepiſti, quod
es filia Syõ, quod es Iſrael, quod es filia Hie-
ruſalem, Filia Syon per fidem, Iſrael per ſpẽ,
filia Hieruſalem per charitatem. [Abſtulit
dominus iudicium tuum, auertit inimicos "
tuos rex, "

“ tuos rex Iſrael dominus in medio tui, non
“ timebis malum vltra.] Verè pulchra, ſed ad
modum occulta prædicatio ſanctæ & indi-
uiduæ trinitatis. Dominus Deus pater iudi-
Apoc.21. cium tuũ abſtulit. Rex Iſrael Dei filius ini-
micos tuos auertit, dominus ſpiritus ſanctus
in medio tui eſt, & idcirco non timebis malũ
vltra, quia quem nunc vides per ſpeculum
in ænigmate, tunc videbis facie ad faciem,
& mors vltra non erit, quæ fuit iudicium
tuum ſuper omne genus humanum Adam
peccante prolatum. Neque luctus, neq; cla-
mor, neque dolor erit vltra, quæ prima ab-
“ ierunt. [In illa die dicetur Hieruſalem. No-
“ li timere Syon, nõ diſſoluantur manus tuæ,
“ dominus Deus tuus in medio tui fortis, ip-
“ ſe ſaluabit. Gaudebit ſuper te in lætitia, ſi-
“ lebit in dilectione tua, exultabit ſuper te in
“ laude.] Quã lætus trinitatis amator animus
hoc attendit, ꝙ hic ſpiritus S. per os ꝓphetæ
indubitabili veritate loquens, quaſi tinnulã
fidei tripudiat cantilenã, & iucũditatis ſuos
modulos triplicat, vt excitata audientis ani
ma, iam per hæc verba meditando guſtare,
vt ſpeculari incipiat, quod Deus ſuus ſancta
ſit trinitas, quã videlicet trinitatem, quia tũc
mundus nomẽ eius, quod eſt pater, & filius,
& ſpiritus ſanctus, portare non poterat, id-
circo quærendum non eſt hic, cur non ita ꝓ
Matth. vlt. pheta diſtinxit, ſicut ipſe in Euangelio ſuo
dominus deprompſit, dicendo. In nomine
patris, & filij, & ſpiritus S. Ecce quatuor mo
dis opus decantauit, quod circa nos agit, vel
actura eſt indiuiſa vnitas trinitatis. Primò
modo ita ſonat, vox exultationis, & reuera
Quatuor ſonus epulantis. Lauda filia Syon, iubila Iſ-
Christi ſa- rael. lætare & exulta in omni corde filia Hie
cramenta ruſalem. Secundò autem ſic. Abſtulit domi-
opera vnius nus iudicium tuum, auertit inimicos tuos
trinitatis. rex Iſrael. dñs in medio tui. Tertiò verò ita.
In die illa dicetur Hieruſalem, noli timere
Syon, nõ diſſoluantur manus tuæ, domin⁹
deus in medio tui fortis ipſe ſaluabit. Quar
tò autem ſic. Gaudebit ſuper te in lætitia, ſi
lebit in dilectione tua, exultabit ſuper te in
laude. Quã pulchrè quatuor his modis va-
riatur eiuſdẽ vox vnius laudis, trinis p ſingu
los modos diſtincta clauſulis. Quã pulchrè
(inquam) ſi conſideres, quia quatuor ſunt,
quæ in vno Chriſto pro maximo propter
nos operata eſt vnitas trinitatis, quæ neſcire
non licet vlli animæ, quæ & Syon, & Iſrael,
& Hieruſalẽ ſit digna nuncupari. Quæ ſunt
Incarnatio illa? incarnatio, paſſio, reſurrectio, & aſcen-
ſio. Incarnatio trinitatis opus eſt, quia vt in-
carnaretur filius, pater illum miſit, Ipſe vir-
ginis vterum ingreſſus eſt, ſpiritus ſanctus il
le verum corpus, veram carnem de carne
virginis condidit, & cum anima rationabili
carnem noſtram verum hominem vt indue
Paſſio. ret, ipſe effecit. Paſſio, trinitatis opus eſt,
Hebr.9. quia calicem illum, quem pater dedit, filius
bibit, & per ſpiritũ ſanctum (ait Apoſtolus)
ſeſe hoſtiam obtulit, vt emundaret conſcien
tiam noſtram ab operibus mortuis. Reſur- *Reſurrectio*
rectio, trinitatis opus eſt, quia pater. Exurge *Pſal. 56.*
gloria mea dixit, filius exurgam diluculo *& 107.*
reſpondit, ſpiritus ſanctus, eadem die ex ore
eius in remiſsionem peccatorum proceſsit
inſufflantis & dicentis: Accipite ſpiritum *Ioan.20.*
ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remit
tuntur eis. Aſcenſio trinitatis opus eſt, quia *Aſcenſio.*
dixit pater. Sede à dextris meis, filius aſcen- *Pſal.109.*
dit & ſedit, ſpiritus ſanctus de illo conſeſſu
ſuper diſcipulos veniens, diuiſiones gratia- *Actor.2.*
rum illis diſtribuit. Itaq; pro eo, quia Deus
homo factus eſt. Lauda Syon, iubila Iſrael,
lætare & exulta in omni corde filia Hieru-
ſalem, quia inde tu filia Syon, ꝙ ſicut Deus
patribus promiſit, ita filium ſuum miſit, in-
de tu Iſrael, quia natura tua cum Dei filio,
Dei verbo, in vnam perſonam aſſumpta, re
uera cum Deo directa eſt ſecundum nomẽ
Iſrael, inde tu filia Hieruſalem, quia per ean
dem diuinæ & humanæ naturæ coniunctio
nem, tu quæ de terra eras, cæleſtibus in pa-
ce ſociata es, & iam quidem per hoc ipſum,
ꝙ propter te paſſus eſt, iudiciũ tuũ, iudiciũ
mortis abſtulit, inimicos tuos auertit, ſcilicet
malignos ſpiritus, & ipſum principẽ mundi,
quem foras miſit, & illo foras miſſo, domi-
nus in medio eſt tui, & malũ illud præuarica
tionis antiquæ, tranſgreſsionis paternæ, non
timebis. Veruntamen eſt adhuc aliquid ꝙ
times, dum in corpore viuis, ſcilicet, mors
carnis & paſsiones corporis. Sed certum ti-
bi eſt & eſſe debet, quia in illa die reſurre-
ctionis vniuerſalis dicetur tibi. Noli timere,
videlicet, quia mors vltra non erit, non diſ-
ſoluantur manus tuæ, quia immutata, & im
paſsibilis facta eris. Porrò gaudium quo gau
debit ſuper te in lætitia, ſilentium quo ſile- *Eſa.61.*
bit in dilectione tua, exultatio qua exulta- *1.Cor.2.*
bit ſuper te in laude trinitatis ſancta, oculus
non vidit, auris non audiuit, & in cor homi
nis non aſcendit. Sequitur. [Nugas qui à le „
ge receſſerant, congrego, quia ex te erant, „
vt nõ vltra habeas ſuper eos opprobrium.]
Nugas dixit, nugaces homines, videlicet,
qui dominum ipſum, de quo hic ſermo eſt, *Sap.2.*
ſicut Sapientia teſtatur, calumniantur, dicen
tes. Quoniam diſsimilis eſt alijs vita illius,
& immutatæ ſunt viæ illius. Tanquã nuga-
ces æſtimati ſum⁹ ab illo, & abſtinet ſe à vijs
noſtris, tanquam ab immunditijs. Eiuſmo-
di nugas (inquit) illos nugaces, qui à lege re-
ceſſerant, dicentes aduerſus dominum, &
aduerſus Chriſtum eius. Dirumpamus vin-
cula eorum, & proijciamus à nobis iugum
ipſorum. Congregabo, quia ex te erant, id
eſt, in faſciculos ad comburendum alliga- *Pſal 2.*
bo, & manus iudiciũ portabſit, propter hoc *Matth.13.*
ipſum quia ex te erant, quia legem accepe-
rant, quia ſemen Abrahæ erant, quia Iſrae-
litæ erant, quia miniſtri Chriſti erant, vnde
& opprobrio tibi fuerunt, & propter eos

PROLOGVS RVPERTI IN AGGÆVM PROPHETAM.

AGGAEVS decimus eſt in ordine. XII. prophetarum. Spiritus ſanctus, qui per os prophetarum loquebatur prę́ſagio ſignari voluit nomine, vt vocaretur Aggæus, videlicet, ſecundum negotiũ, de quo per os eius erat locuturus. Hoc namque nomen Aggæus interpretatur feſtiuus, & magnam vtique feſtiuitatem proſpiciebat eius oculus, dum iſta loqueretur, quæ nunc habemus in manibus, dum diceret per eum dominus, Populus iſte dicit, Nondum venit tẽpus domus Domini ædificandæ, & dum iubente domino interrogaret ſacerdotes, dicens. Si tulerit homo carnem ſanctificatam in ora veſtimenti ſui, & tetigerit de ſummitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum aut oleum, aut omnem cibum, nunquid ſanctificabitur? & ſi tetigerit pollutus in anima ex omnib. his, nũquid cõtaminabitur? Hæc & cętera huiuſmodi dicta ſiue interrogata, qui intelligit, cur ſcribi digna fuerint, profectò magnam & dignam ſentit cauſam huius quoq; nominis Aggei, id eſt, feſtiui. nec dubitat, quin tale vocabulum ſortitus ille fuerit nutu Dei, qui quos præſciuit ſanctos, & prædeſtinauit illos & vocauit, iuſtificauit, & magnificauit. Nunquid enim feſtiuitas alia non erat in corde prophetali, niſi lætitia, qualem habebat vel habere poterat cum plebe, de illa reædificatione templi manufacti, iterum contaminandi, iterum irrecuperabiliter arſuri? Equidem fuerit eiuſdem templi reædificatio, quam præſens videbat, materia magnæ feſtiuitatis: veruntamen non ſecundum ſe, vel propter ſe, ſed propter omnium ſanctorum & angelorum, & hominũ feſtiuitatem Chriſtum, quia futurum erat, & reædificato templo, muri quoque ciuitatis poſtmodum reædificarentur, & rurſus ciuitas habitaretur, & reædificata ciuitate rurſus coaleſceret in terra populus, vndè Chriſtus ſeruata veritate promiſsionis, quæ ad Abraham & ad Dauid facta & iuramento firmata fuerat, naſceretur. Igitur omnia, quæ hic loquitur Aggæus, ſic adiuuante ſpiritu ſancto ſuſcipimus, vt eum omninò in Chriſtum tendere non dubitemus. Et tunc demùm nos quoque Aggæi, id eſt, feſtiui quodammodo dici vel eſſe poterimus, videlicet cõtemplando idipſum, quod iſte contemplaturus, diuino vtiq; præſagio vocatus eſt Aggæus.

Aggæus, id eſt, feſtiuus

Rom. 8.

Lætitia Aggæi in Chriſtum tẽdit.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN AGGÆVM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER VNICVS.

IN anno ſecundo Darij regis, in menſe ſexto, io die vna menſis factum eſt verbũ Domini in manu Aggæi prophetæ ad Zorobabel filiũ Salathiel ducem Iuda, & Ieſum filium Ioſedech ſacerdotem magnum, dicẽs. Hæc ait Domious exercituum dicens. Populus iſte dicit. Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Et factum eſt verbum domini in manu Aggæi prophetæ, dicentis. Nunquid tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus lequeatis, & domus iſta deſerta]Primò illud operępretium eſt, ꝙ ſicut Nabuchodonoſor in ſanctis ꝓpheticis ſcripturis diabolo aſsimilatur, vel ſimilis demõſtratur ob ea cauſã qua populũ Dei captiuũ de Hieruſalem in Babylonem adduxit ſecũdum ſimilitudinem diaboli, qui genus humanum in primis parentib. de paradyſo in hunc modu captiuauit. Ita Zorobabel & Ieſus filius Ioſedech, & cęteri filij tranſmigrationis, qui aſcendentes de Babylone, templũ & ciuitatẽ Dei reædificauerunt, illos ſignificauerunt patres, ſiue patriarchas & populũ, nec ſolũ ſignificauerunt, verumetiã pars eorum fuerunt, qui de hoc mundo tendentes deũ, hoc meruerũt, vt de carne ipſorũ naſceretur Chriſtus, templũq; non manufactum. Nam ſicut templum illud à filijs captiuitatis ædificatũ eſt, ita Chriſtus de patrib. confitẽtibus, qđ peregrini & hoſpites eſſent ſuper terrã, natus eſt. Vndè & corpus ſuũ templũ ipſe nuncupauit. Soluite (inquiens) templũ hoc, & poſt triduũ excitabo illud. Nã hoc dicebat (ait Euangeliſta) de tẽplo corporis ſui. Cum igitur hic ita dicit. Factũ eſt verbũ dñi in maou Aggęi prophetæ ad Zorobabel filium Salathiel ducẽ Iuda, & Ieſum filiũ Ioſedech ſacerdotẽ magnũ, dicens. Hæc ait Do-

Filij tranſmigrationis.

Hebr. 11.

Ioan. 2.

domus domini ædificandæ, ex eadem ſcri-
1. Eſdra 3. ptura Eſdræ non comprobatur, imò omnis,
inquit, populus vociſerabatur clamore ma-
gno in laudando Dominum, eo quòd funda
tum eſſet templum domini. Hoc tamen qui
buſdam eorum diſplicebat, & fletum incu-
Ioſe. de an- tiebat, quod minus fiebat quam fuerat. Si-
ti. lib. 15. quidem vt Ioſephus quoque meminit, cum
cap. 11. fuiſſent altitudinis cubitorum centum vi-
ginti, reædificatum eſt in altitudine cubito-
rum ſexaginta ex præcepto Darij, quod tan
dem Herodes in antiquam magnitudinem
reformauit. Plurimi, inquit Eſdras, de ſacer
dotibus & leuitis, & principes patrum & ſe-
niores, qui viderant templum priuſquam
fundatum eſſet, & hoc templũ in oculis eo-
rum, flebant voce magna, & multi vociſe-
rantes in lætitia eleuabant vocẽ, nec poterat
quiſquã agnoſcere vocẽ clamoris lætantiũ,
Myſticus & vocem fletus populi. Vndè ergo ſecundũ
ſenſus hic literam dictum eſſe conſtabit. Populus iſte
potius attẽ dicit, nondum venit tempus domus Domi-
di debet, q̃ ni ædificandæ. Igitur quomodocunque tũc
litera. res ſeſe habuerit, nos vt cœpimus, ſic intelli-
gere curemus, tanquam verbum Domini,
tanquam prophetiam tendentem quo om-
nes prophetæ intendunt in tempora vel ſa-
" cramenta Chriſti. Sequitur. [Et nunc hæc
" dicit Dominus exercituum. Ponite corda
" veſtra ſuper vias veſtras. Seminaſtis multũ,
" & intuliſtis parum. Comediſtis & non eſtis
" ſatiati. Bibiſtis & non eſtis inebriati. Operu
" iſtis vos, & non eſtis calefacti. Et qui merce
" des congregauit, miſit eas in ſacculum per-
" tuſum.] Et hæc vt litera ſonat, nõ facilè pro
1. Eſdr. 4. bantur ex hiſtorijs, quia videlicet, quod in-
termiſſum eſt opus, & non fiebat vſque ad
annum ſecundum regni Darij, hoc egerunt
hoſtes Iudæ & Beniamin, quia conduxerũt
aduerſum eos conſiliatores, vt deſtruerent
conſilium eorum omnibus diebus Cyri re-
gis Perſarum: Si inuito populo Dei opus in
termiſſum eſt, quomodo illa intermiſsio ꝓ
crimine reputatur ei, & vindicatur in eum
ſterilitate terræ, & defectu potus atque ci-
borum, & calefactionis, ſiue veſtium? Itaq;
ſicut iam dictum, quomodocunque tunc ſe
res habuerit, ſpiritualiter, vt cœptum eſt, in
telligere curemus verba Spiritus ſancti. O
Iudæi qui in vtroque peccatis, & in eo quod
dicitis, nondum eſt tempus domus Domini
ædificandæ. quod eſt dicere, nondũ eſt tem-
pus aduentus Chriſti. Et in eo, quod habi-
tare præſumitis in domibus laqueatis, do-
mus autem iſta deſerta, quod eſt confidere
in operibus legis, tanquam Chriſti gratia vo
bis ad ſalutem non ſit neceſſaria. Ponite cor
Ioan. 4. da veſtra ſuper vias veſtras. conſiderate di-
ligenter operationes ſiue actiones veſtras.
Denique hoc pacto vobis contigit, ſicut illi,
qui ſeminauit multum, & intulit parum. &
ſicut illi, qui comedit, & non eſt ſaturatus.
ſicut illi, qui bibit, & non eſt inebriatus. ſic-
ut illi, qui operuit ſe, & non eſt calefactus, ſic
ut illi, qui mercedes congregauit, & miſit e-
as in ſacculum pertuſum. Seminaſtis quippe *2. Cor. 3.*
multam ſalutem. Nam ſalus ex Iudæis eſt,
ſed intuliſtis parum, quia videlicet quicquid
ex patribus habere potuiſtis, parùm eſt, imò
nihil confert non ſuſcipientibus ſemen be-
nedictionis Chriſtũ. Comediſtis, & nõ eſtis
ſatiati, quia videlicet paleam ſectantes literę
occidentis, non attigiſtis granum ſpiritus vi
uificantis. Bibiſtis, & nõ eſtis inebriati, quia
legentes non intellexiſtis, nolentes intereſſe
nuptijs dominicę incarnationis, vbi de aqua
vinum fit. Operuiſtis vos, & non eſtis calefa
cti, id eſt, præclaris nominibus patrum, & ſa
cerdotio legis adornati, & exteriori religio-
ne veſtiti, nihilominus quàm gentes frigidi
permanſiſtis nõ habentes dilectionem dei
in vobis. Et qui ex vobis mercedes congre-
gauit, id eſt, qui aliqua operatus eſt ſecundũ
præcepta legis, ſic perdidit, quomodo qui
mercedes miſit in ſacculum pertuſum, quia
profectò abſq; fide Chriſti nihil opera pro-
ſunt.

[Hæc dicit Dominus exercituum. Poni- "
te corda veſtra ſuper vias veſtras, aſcendite "
in montem, portate lignum, & ædificate do- "
mum, & acceptabilis mihi erit, & glorifica- "
bor dicit dominus.] Cum iam domus iſta, "
quam dicimus domus vel templum corpo- *Coloſſ. 2.*
ris, in quo corporaliter inhabitat omnis ple
nitudo diuinitatis, ædificatum ſit, quomo-
do adhuc dicitur vel dicendum eſt populo
iſti ex imperio domini exercituum, aſcendi-
te in montem, portate lignum, & ædificate
domum? Quomodo, inquam, niſi ac ſi dica- *Roma. 9.*
tur, credite veniſſe Chriſtũ credite in crucifi
xum, credite illũ reſurrexiſſe, & aſcendiſſe in
cælũ. Deniq; illi quidẽ primi ædificauerunt
hanc domũ, qui promiſsiones acceperunt,
& ex quibus ipſe Chriſtus eſt ſecundũ car-
nem, ſed nos quoque poſteriores, quotieſ-
cunque prædicamus, vel recitamus librum
generationis eiuſdem Ieſu Chriſti filij Da-
uid, filij Abraham, & in ſummo eiuſdem
generationis vertice I E S V M, qui de Ma *Mons Chri*
ria natus eſt, teſtificamur eſſe Chriſtum, pro *ſtus.*
fectò aſcendimus in montem, qui iuxta vi- *Danie. 2.*
ſionem Danielis impleuit orbem terrarum,
& inquantum vel ipſi credendo, vel alijs prę
dicando credentium facimus creſcere nu-
merum, in tantum portamus lignum, ædifi-
camus domum, & huiuſmodi ædificatio ſi-
ue domus acceptabilis mihi erit, & glorifica
bor dicit dominus. [Reſpexiſtis ad amplius, "
& ecce factum eſt minus, & intuliſtis in do- "
mum, & exufflauit illud.] Non facitis ô Iu- "
dæi, quod mandaui vobis, vt optaretis iuſti-
ficari per fidẽ Ieſu Chriſti, ſed reſpexiſtis ad
amplius, id eſt, voluiſtis iuſtificari ex operi-
bus. quaſi opus veſtrũ ſit amplius, quã fides
eius, & ecce factũ eſt minus, qđ ex eo ſatis pa
tet, quia quicquid operũ intuliſtis in domũ,
exuf-

exufflaui illud, & diſperſum eſt, ſicut exuf-
flante aliquo diſpergitur puluis exiguus, &
vos quoque cum operibus veſtris eadẽ ex-
"" ufflatione in omnes gentes diſperſi eſtis.
"" [Quam ob cauſam dicit dominus exercitũ-
"" um? Quia domus mea deſerta eſt, & vos
"" feſtinatis vnuſquiſq; in domum ſuam, pro-
"" pter hoc prohibiti lunr ſuper vos cæli, ne da
"" rent rorem, & terra prohibita eſt, ne daret
"" germen ſuum, & vocaui ſiccitatem ſuper ter
"" ram, & ſuper montes, & ſuper triticum, &
"" ſuper vinum, & ſuper oleum, & quæcunq;
"" profert humus, & ſuper homines, & ſuper
"" iumenta, & ſuper omnem laborem manuũ]
Hæc (vt ſupra diximus) ſecundum literam
accidiſſe, difficile ex hiſtorijs comprobatur,
videlicet quòd populus dixerit, nondum ve
nit tempus domus Domini ædificandæ, &
quòd idcirco prohibiti ſint cæli ne darent
rorem, & terra ne daret germen ſuum. Nã
Eſdra 3. vt Eſdras memorat & diligenter enarrat, cũ
alacritate magna opus faciebant ſimul lau-
dantes Dominum, & concinentes in hym-
nis & confeſsione, quoniam bonus, quoniã
in æternum miſericordia eius ſuper Iſrael,
donec per accuſationem hoſtium Iudæ &
Beniamin actum eſt, vt opus intermittere-
tur, vt iam ſupra meminimus. Non ergo cau
ſa manifeſta eſt, cur ex die, qua opus inter-
miſſum eſt, ſterilitas terræ, vel ſiccitas iuſtè
illis accidere debuerit, niſi quod ſatis credi-
bile eſt, quia prohibiti ædificare domum dõ
mini, nimis citò prohibentibus acquieue-
runt, & circa ædificationem domus Domi-
ni negligentes atq; ſocordes effecti ſunt, gau
dentes, quòd per hanc occaſionem vacaret
cuique ſuam domum ædificare ad habitan-
dum. Cæterùm quomodocũq; tunc actum
ſit, nos Aggæum prophetam eſſe ſcimus v-
num de prophetis, per quos vtique locutus
eſt Spiritus ſanctus, & idcirco ſub verbis,
quibus præſentes excitabantur & conforta-
bantur, myſteria futurorũ prophetico mo-
Eſaia 1. re illum ſignaſſe non dubitamus. Cœpto i-
gitur modo perſequamur. Quã ob cauſam
dicit Dominus exercituum, vobis reſpicien
tibus ad amplius, ecce factum eſt minus, &
cum hoc ipſum inferretis in domum, exuf-
Coloſſ. 3 flaui illud. Quam ob cauſam odi & proieci
Rom. 10. feſtiuitates veſtras? Videlicet quia domus
mea deſerta eſt, & vos feſtinatis vnuſquiſq;
in domum ſuam, id eſt, quia vos non quæri-
tis iuſtificari per Chriſtum, cuius ſolum cor
pus iuſtitiæ domus eſt, & totius diuinitatis
templum, & eius juſtitiæ non ſubiecti, feſti-
Cæli apoſto natis vnuſquiſq; ſtatuere iuſtitiam ſuam.
li, terra ec- Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cæli,
cleſia. ne darent rorem, prohibiti ſunt Apoſtoli a-
pud vos perdere ſermonem, & terra, ſcilicet
eccleſia per orbem terrarum diffuſa prohi-
bita eſt dare germen ſnum, prohibita eſt vo
bis ingerere Euangelium, non quod debeat
ſalutem veſtram cupere, ſed quod non va-
leat nolentibus vobis ad ſalutem proficere,
& vocaui ſiccitatem. Et ſicut per alium di-
cit prophetam: Nubibus mandaui, ne ſuper *Eſaia 5.*
vos quondam vineam meam pluant imbrẽ.
Sequitur. [Et audiuit Zorobabel filius Sala ,,
thiel, & Ieſus filius Ioſedech, ſacerdos mag- ,,
gnus, & omnes reliqui populi, vocem Do- ,,
mini Dei ſui, & verba Aggæi prophetæ, ſic- ,,
ut miſit eum Dominus Deus vocem eorũ, ,,
ad ipſos, & timuit populus à facie Domini. ,,
Et dixit Aggæus nuntius Domini, de nun- ,,
tijs Domini, populo dicens. Ego vobiſcum, ,,
dicit Domins. Et ſuſcitauit Dominus ſpiri- ,,
tum Zorobabel filijs Salathiel ducis Iuda, & ,,
ſpiritum Ieſu, filij Ioſedech ſacerdotis ma- ,,
gni, & ſpiritum reliquorum de omni popu- ,,
lo, & ingreſsi ſunt, & faciebant opus in do- ,,
mo Domini exercituum Dei ſui, in die vice ,,
ſima quarta & quarta mẽſis, in ſexto menſe, ,,
in anno ſecundo Darij regis.] Manifeſtis nõ ,,
eſt immorandum. Veruntamen hic nõ præ-
tereundum, duos homines Zorobabel & Ie
ſum ſacerdotem magnum, qui templum il-
illud manufactum reædificauerunt quoddã
exemplar extitiſſe omnib. qui templi nõ ma
nufacti, ſcilicet corporis Chriſti fidem ſuſce
perunt, ſuſcipiunt & ſuſcepturi ſunt. Deni-
que alter illorum, videlicet Zorobabel fili-
us Salathiel, qui filius Iechoniæ fuit, de tri-
bu erat regali. Ieſus verò filius Ioſedech ſa-
cerdos de ſtirpe ſacerdotali. Nónne & om-
nes, qui ad ſpiritualé tendũt vel pertingunt,
templi non manufacti corporis Chriſti, &
ſacerdotis, & regis, ſacerdotes & reges ſunt?
Vos autem (inquit Petrus) genus electum, *1. Petr. 2.*
regale ſacerdotium. Et in Apocaly gratiarũ *Apoc. 5.*
actionis ipſorum vox iſta eſt. Feciſti enim *Myſterium*
nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. Sed *numeri ſe-*
& hoc, quòd in ſexto menſe ingreſsi ſunt, & *narij.*
faciebant opus in domo Domini, pro ipſa *Luc. 1.*
perfectione numeri ſenarij reminiſci nos fa-
cit, quod angelus ad Mariam dixit, vbi ingre
diebatur in vterũ virginis verbum Deus, ſa
pientia Dei, domum de carne eius mox ædi-
ficatura ſibi. Et hic menſis eſt ſextus illi quę
vocatur ſterilis. Fortè & hic menſis ſextus
anni ſecundi Darij, quo ingreſsi ſunt, & fa-
ciebant opus in domo Domini, & illic men-
ſis ſextus à conceptione Ioannis, quo conci-
piente Virgine de Spiritu ſancto, inchoatũ
eſt templum corporis Dominici, lectorem
delectat propter perfectionem (vt iam di-
ctum eſt) numeri ſenarij, qui conſtat ex par
tibus ſuis. Eſt enim dimidium eius ternari-
us, tertia pars binarius, ſexta vnitas, quæ vi-
delicet partes ſimul iunctæ ſenarium perfi-
ciũt eiuſmodi numeros, qui valdè rari ſunt,
arithmetici perfectos dicunt. Ex ipſo igitur
numero cõmoniti, libenter hic quoq; prædi
camus, quia perfectius inter cuncta opera
mundi nihil eſt templo corporis Chriſti, ꝙ
ædificatum eſt in abſolutione captiuitatis
generis humani ſecundũ typũ templi illius
manu-

manufacti, quod ædificatum eſt in abſolu-
CAP. II. tione captiuitatis populi Dei, qui de Baby-
lone rediit. Sequitur. [In ſeptimo menſe, vi-
ceſima & prima menſis, factum eſt verbum
Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:
Loquere ad Zorobabel filium Salathiel du-
cem Iuda, & ad Ieſum filium Ioſedech ſacer
dotem magnũ, & ad reliquos populi dicẽs.
Quis in vobis eſt derelictus, qui vidit domũ
iſtam in gloria ſua prima? & quid vos vide-
tis hanc nunc? Nunquid non ita eſt, quaſi nõ
ſit in oculis veſtris? & nunc confortare Zo-
robabel dicit Dominus, & confortare Ieſu
fili Ioſedech, ſacerdos magne, & confortare
omnis populus terræ, dicit Dominus exerci
tuum. Verbum quod pepigi vobiſcum, cũ
ingrederemini de terra Aegypti, & ſpiritus
meus erit in medio veſtrum. Nolite timere,
quia hęc dicit dominus exercituum. Adhuc
vnum modicum eſt, & ego commouebo cæ
lum & terram, & mare & aridam, & moue-
bo omnes gentes, & veniet deſideratus cun-
ctis gentibus, & implebo domum iſtam glo
ria, dicit Dominus exercituum. Meum eſt
argentum, & meum eſt aurum, dicit Domi-
nus exercituum. Magna erit gloria domus
iſtius nouiſsimæ, plus quàm primæ, dicit do
minus exercituum. & in loco iſto dabo pa-
cem, dicit Dominus exercituum.] Totum
hoc capitulum ſimul poſuimus, vt quoniam
per ſe ſatis patet literalis ſenſus, totius ad de-
lectationem latentis in ea myſterij diligens
pertingat animus. Nimirum quando (vt ſu-
pra iam dictum) monuimus, fundatum eſt
1. Eſdræ 3. templum Domini. Plurimi (inquit Eſdras)
etiam de ſacerdotibus & leuitis, & principes
patrum, & ſeniores, qui viderant templum
antequam fundatum eſſet, & hoc in oculis
eorum, flebant voce magna, & multi vocife
rantes, in lætitia eleuabant vocem ſuam, nec
poterat quiſquam agnoſcere vocem clamo-
ris lætantium, & vocem fletus populi. Cau-
ſa hæc fuit, vt diceret Dominus. Quis in vo
bis eſt derelictus, qui vidit domum iſtam in
gloria ſua prima? & quid vos videtis hanc
nunc? Nunquid non ita eſt, quaſi non ſit in
oculis veſtris? Fiebat enim ferè templum di
midio minus quàm fuerat prius. Hoc pro-
ſpiciens ſiue intendens, magna erit gloria do
mus iſtius nouiſsimæ, plus quàm primæ, di-
cit Dominus exercituum, & in loco iſto da-
bo pacem, id eſt, peccatorum remiſsionem,
dicit Dominus exercituum. Equidem He-
Vide Ioſe. in antiqu. lib. 15. cap. fin. rodes templum illud, quoniam erat priore
minus, depoſuit, & in antiquam magnitudi-
nem reformauit, multis & magnis ædificijs
decorauit, ſed hoc nunquam Dominus ex-
ercituum pro gloria reputare ſit dignatus,
quòd homo funeſtus, rex impius operatus
eſt, exæquari vel etiam pręferri conten-
dens regi magnæ opinionis, & ſapientiſsi-
mo Salomoni. Gloria illa, gloria vera fuit
loco vel templo illi, quod in eo Deus ho-
mò factus, offerri eſt dignatus ſecundum
conſuetudinem legis dicentis. Quia omne *Exod. 34.*
maſculinum adaperiens vuluam, ſanctũ Do
mino vocabitur, & quoniã in illo loco, in ci
uitate illa, ante portas vrbis pro omni mun-
do crucifixus, pacem, id eſt, peccatorum re-
miſsionem dedit credẽtibus, & his, qui pro-
pe erant Iudæis, & his, qui longè erant genti
bus. Nunc illud dicere libet, quia quorum
in oculis domus quæ fundabatur, ſic erat
quaſi non eſſet, qui viderant illam in gloria
ſua prima, flebant voce magna, vociferanti-
bus in lætitia iunioribus, qui priorem illam *Luca 2.*
non viderant, nonnullam ſimilitudinẽ præ- *Epheſ. 2.*
tulerunt eorum, qui tempore Euangelicæ
prædicationis credentes, ex circunciſione
grandem excitauerũt tumultum, & eos qui
crediderunt ex gentibus, turbauerunt, ſicut *Act. 13. 14.*
habemus in Actibus apoſtolorum. Domus
quippe nouiſsima ſic erat, quaſi non eſſet in
oculis eorum, in comparatione eius, quam
prius viderunt, id eſt, fides Chriſti, & ritus
ſacrificij noui, veri ſacrificij, cuius ipſe Chri
ſtus auctor eſt, ſacerdos in æternum ſecun- *Pſal. 109.*
dum ordinem Melchiſedech, non valere ad *Act. 15.*
ſalutem illis viſus eſt, niſi circunciderentur,
& omnem obſeruarẽt morem, quem tradi
dit Moyſes. Sed quid dicit ſermo propheti-
cus? Et nunc confortare Zorobabel, dicit do
minus, & confortare Ieſu fili Ioſedech ſacer
dos magne, & confortare omnis populus
terrę dicit Dominus exercituum, & facite
quoniam ego vobiſcũ ſum, dicit Dominus
exercituum. Sicut dixit, ita factum eſt, quo-
niam confortatus eſt omnis in quo erat Do
minus exercituũ ſpiritus paracletus. etenim
diſcipuli gaudio & conſolatione ſancti ſpiri
tus replebantur, & in eo, quod quotidie cre-
ſcebat & augebatur credentium numerus,
fiebat quotidie, & fit, & fiet vſq; in finẽ ſecu
li, quod dictũ eſt, magna erit gloria domus
iſtius nouiſsimę, plus quã primę. eiuſdẽ glo-
rię ſummũ erit illud, quod ait: Adhuc vnũ mo-
dicum, & ego cõmouebo cælum & terrã, &
mare & aridã, & mouebo omnes gentes, &
veniet deſideratus cunctis gentib. Magna e-
rit illa motio, glorioſa erit illius deſiderati
viſio. Hinc ipſe dicit, & erũt ſigna in ſole & *Luc. 21.*
luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium
præ confuſione ſonitus maris & fluctuũ, are
ſcentibus hominibus præ timore & expecta
tione, quæ ſuperueniẽt vniuerſo orbi. Nam
virtutes cęlorũ mouebuntur. Et tunc vide-
bunt filium hominis venientẽ in nubibus cũ
poteſtate magna & maieſtate. Et tũc ſine du
bio plena & perfecta erit gloria domus hu-
ius nouiſsimæ Chriſti & eccleſiæ. Proindè
cum dixiſſet, & veniet deſideratus cunctis
gentib. ita ſubiunxit, & implebo domũ iſtã
gloria, dicit Dominus exercituum. Interim
gloria nondum perfecta eſt, quia gloriamur
(inquit Apoſt.) nondum in re, ſed in ſpe glo *Rom. 5.*
riæ filiorũ Dei. Ibi erit plenus fidei fructus,
quia

quia ſpiritualiter egreſsi ſumus de terra Aegypti, credentes in Chriſtum, & Spiritu ſancto in baptiſmate ſignati, hoc ipſe promittens, verbum, inquit, quod pepigi vobiſcũ, cum egrederemini de terra Aegypti, & ſpiritus meus erit in medio veſtrum. Videbitis ſicut eſt, videbitis facie ad faciem, euacuato quod ex parte eſt. Quod toties repetit, dicit Dominus exercituum, nullum legenti vel audienti parere debet faſtidium, imò facere attentum, docilem, & beneuolum auditorem, vt ſentiat magnam eſſe quam audit, & dignam promiſſore Deo remunerationẽ.

1. Ioan. 3. *1. Cor. 13.*

[In viceſima & quarta, noni menſis in anno ſecũdo Darij regis, factũ eſt verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum, Interroga ſacerdotes legem dicens. Si tulerit homo carnem ſanctificatam in ora veſtimenti ſui, & tetigerit de ſummitate eius panem, aut pulmentũ, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid ſanctificabitur? Reſpondentes autem ſacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggæus. Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et reſponderunt ſacerdotes, & dixerunt. Contaminabitur. Et reſpondit Aggæus, & dixit. Sic populus iſte, & ſic gens iſta ante faciem meam, dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum, & omnia quæ obtulerunt ei, contaminata erunt.] Ecce hic tertiò factum eſt ad Aggæum verbũ Domini, pulchrũ & delectabile fidei myſterium, ſua interrogatione innuit, quod non niſi fidelis & Euangelicæ gratiæ ſtudioſus animaduertere poſſit. Denique prima reſponſione, qua interroganti Domino, ſiue prophetę, ſi tulerit homo carnem ſanctificatam in ora veſtimenti ſui, & tetigerit de ſummitate eius panẽ, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid ſanctificabitur? Reſpõdent ſacerdotes dicentes. Non conuincuntur & iudicantur ex ore ſuo Iudæi cum ſacerdotibus ſuis, quod ex lege non poſſunt iuſtificari. Quis enim fuit homo, qui ſanctificatam carnem abſconditam, & colligatam tulit in ora veſtimenti ſui, niſi Moyſes, qui ſacroſanctæ carnis & paſsionis Chriſti ſacramenta ſub velamine legis abſcondit? Hoc denique eſt, quod in ſancta eccleſia vbique prædicatur, quod in omnibus eccleſijs Apoſtolus & omnis docet diſcipulorum Chriſti chorus, quia quicquid cæremoniarum in immolatione agni paſchalis, & in cæteris Moyſes tradidit, aut ſcripſit, typus fuit ſalutiferæ paſsionis Chriſti. Itaque dare legem eiuſmodi, ſine dubio carnem ſanctificatam fuit ferre in ora veſtimenti. Et eiuſdem legis litera, populum in cibis & potibus inſtruere, Hoc fuit de ſummitate veſtimenti panẽ aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum tangere. Sed nunqnid ſanctificabitur quippiam talium tactum de ſummitate veſtimenti, cuius in ora caro ſanctificata portatur? Non inquiunt ſacerdotes legem ſcientes, & quod dicunt verum eſt. Igitur nec vos ô Iudæi, nec patres veſtri de lege ſanctificati eſtis, quia quid eſt lex, niſi veſtimentum aut pannus, cuius in ora caro ſanctificata, caro Chriſti portatur, id eſt, figuratur? Secunda reſponſione, qua interroganti domino, ſi tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? reſpõdent ſacerdotes & dicunt, Contaminabitur, ſine dubio conuincuntur & iudicantur ex ore ſuo Iudæi cum ſacerdotibus ſuis, quod tam immundi ſint, vt contaminetur omnis homo, quicunque communicat eorum cæremonijs. Quis enim eſt pollutus in anima, id eſt, in morte hominis, niſi Iudaicus populus, qui mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum occidit, & eundem nunc iſte blaſphemare non deſinit? Igitur ſic, inquit, populus iſte, & ſic gens iſta ante faciem meam dicit Dominus, ſubauditur, non eſt ſanctificatus ex lege, quam Moyſes dedit. Sicut non ſanctificatur panis aut pulmentum tactum de ſummitate veſtimenti, cuius in ora carnem ſanctificatam homo tulerit, & ſic omne opus manuum eorum, & omnia, quæ obtulerint ibi, videlicet in ſynagoga, vel cœtu ſuo, vbi in anima, id eſt, in morte polluentur Chriſti, contaminata erunt, ſicut iamdudum per Eſaiam dixit. Ne afferatis vltra ſacrificium fruſtra. Incenſum abominatio eſt mihi, Kalendas veſtras & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. Sequitur. [Et nunc ponite corda veſtra à die hac & ſuprà, antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini, cum accederetis ad aceruum viginti modiorum, & fierent decem, intraretis ad torcular, vt exprimeretis quinquaginta lagenas, & fierent viginti. Percuſsi vos vento vrente, & aurugine, & grandine, omnia opera manuum veſtrarum, & non fuit in vobis, qui reuerteretur ad me dicit, dominus.] Et ad hoc, vt litera ſonat, ex hiſtorijs demonſtrare non poſſumus, quòd propter dilationem, ſiue intermiſsionem operis domus Domini ſic euenerit, quemadmodum dicit, Percuſsi vos vento vrente, & aurigine, & grandine, omnia opera manuum veſtrarum, & quod tunc temporis ita duri, & in malo pertinaces fuerint, vt inde loquatur tanta conqueſtione, & non fuit in vobis qui reuerteretur ad me. Ergo potius huc reſpiciamus, quò nos mittit, dicendo ante hęc, & ſic omne opus manuum eorum, & omnia quæ obtulerint, ibi cõtaminata erunt. Quò enim mittit nos dicendo, ibi, niſi ad hæc tempora, vbi ſine dubio pollutus eſt Iudæus in anima, ſicut iam dictum eſt, in morte Chriſti Ieſu, quem occidendo factus eſt homicida, & idcirco cuncta quæ offert, ſunt contaminata? Ibidem prophetiæ ſpiritũ iſta quoq; non dubitemus dicere, & in hoc dicto perſe

uerare

Ex lege iuſtificatio nõ eſt.

Cæremonia legis, figura Chriſti.

Iudæi in anima polluti.

1. Tim. 2.

Eſaia. 1.

uerare vſque hodie. Et nunc, inquit, ponite corda veſtra à die hac & ſupra antequã poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini. Dies antequam ponatur lapis ſuper lapidem in templo Domini, omne tẽpus eſt, quod nunc præterit, antequam velint Iudæi ſuperædificari, tanquam lapides vini, in domo vel templo, quod eſt eccleſia Chriſti, quod futurum eſt, cum plenitudo gentium ſubintrauerit, vel ſuperędificata fuerit. Cul

Rom. 11.

pa incredulitatis eorum, propter quam omnia quæ offerunt contaminata ſunt, & erũt quandiu fuerint ibi, ſcilicet in pollutione, qua in anima eius quem occiderũt ſunt polluti, culpa, inquã, incredulitatis eorum pulchrè & ſubtiliter innuitur his verbis myſti

Aceruus viginti modiorũ Chriſtus eſt.

cis. Cum accederetis ad aceruũ viginti modiorum, & fierent decem. intraretis ad torcular, vt exprimeretis quinquaginta lagenas & fierent viginti. Quando enim Iudæi acceſſerunt ad aceruum, & ad torcular intrauerunt, niſi quando Chriſtum de ſemetipſis primogenitum, prædicantem audierunt, moriẽdo viderunt: Ipſe eſt enim aceruus modiorum viginti, qui numerus binarius decenaus eſt, quia videlicet non vnius tantum, ſed geminæ ſubſtantiæ eſt, non homo tantum, ſed Deus & homo eſt, & eccleſia quoq; ejus aceruus eſt, ſicut eidem dicit

Cant. 7.

ipſe in Canticis. Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus lilijs: ſed non dicit, quòd aceruus ille viginti modiorum ſit. Iſte ſolus viginti modiorum aceruus eſt, quia (ſicut iam diximus) geminæ ſubſtantię eſt, Deus & homo eſt. Sed vos Iudæi, cũ intraretis ad aceruum huiuſmodi, aceruum modiorum viginti facti ſunt decem modij, dimidiumq́ue vobis perijt, quia non Deum & hominem, ſed tantum hominem attẽdiſtis. Item mors

Mors Chriſti torcular fuit.

vel paſsio eius torcular extitit, vnde & propheta alius proſpiciens eum, ait. Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? Et ipſe reſpondens, Torcular (inquit) calcaui

Eſaie 63. *Leuit. 25.*

ſolus, Hoc torcular quinquaginta lagenas, id eſt, peccatorum remiſsionem facit. Numerus nanq; iſte, ſcilicet quinquageſimus, remiſsionem ſignificat ſecundum legẽ, quę anno quinquageſimo remiſsiõem ſacrauit, vnde annus iubileus, id eſt, dimittens dicitur. Sed vos ò Iudęi cùm intraretis ad torcular eiuſmodi, torcular lagenarũ 50. factę ſũt vobis lagenæ viginti, qui numerus longe eſt à numero quinquageſimo, numero remiſſionis. Plus quã dimidium vobis defecit. Nã totius quod erat reponendum, tres vobis partes deſunt, & tãtummodo duæ ſuſceptæ ſunt. Quinq; partes ſuſcipi debuerunt, quæ

Pro quinq; partib. duas tantũ receperunt Iudæi.

ita totum perficiunt ſicut quinque decades in quinquaginta ſurgunt, & ſacratum faciũt iubileum. Quænam ſunt duæ partes quas ſuſcepiſtis: Videbat natũ ex Maria, paſſumq́ue vel mortuum, quamuis peruerſo corde non ignoratis. Quæ ſunt tres partes, quas omiſiſtis? Nimirum reſurrexiſſe, in cælum aſcendiſſe, atque ad iudicandum viuos & mortuos venturum eſſe, non creditis. Non igitur ignoretis, aut ſcire vos diſsimuletis cur Dominus dixerit, quòd omne opus manuum veſtrarum, & omnia quę offertis cõtaminata ſint, ſicut ſecundum legem contaminatur omne quod pollutus in anima tãgit. Nam iſta cauſa eſt, quòd vos acceſsiſtis ad aceruum viginti modiorum, & decem feciſtis, id eſt, Chriſtum & Deum hominem præſentem habuiſtis, & hominem vidẽtes, Deum ex operibus cognoſcere noluiſtis, quodq́ue intraſtis ad torcular, & de quinquaginta lagenis viginti feciſtis, tribus partibus de toto relictis, tantumque duabus ſuſceptis, id eſt, verum hominem, & verè mortuum experti, victorem eſſe mortis, aſcenſorem eſſe cæli, iudicem eſſe venturum ſeculi, non accipitis. Quod deinde ſubiungit, percuſsi vos vento vrente, & aurugine & grandine, omnia opera manuum veſtrarum, & non fuit in vobis, qui reuerteretur ad me, hoc eſt, quod nunc vſque videmus, quia miſerabile paſsi excidium, cum ceciderunt in ore gladij, ciuitate & templo flagratis, & qui ſuperfuerunt captiui ducti in omnes gentes, veracem ipſum eſſe ſciunt, qui prædixit, ſere nullus eſt, qui ad eum reuerti velit, dura ceruice, & corde indomabili. Sequitur. [Ponite corda veſtra ex die iſta, & in futurum, à die viceſima & quarta noni menſis, à die qua fundamenta iacta ſunt tẽpli Domini ponite ſuper cor veſtrũ.] Quãuis dixerit, & verum dixerit, & non fuit in vobis, qui reuerteretur ad me, tamen quia futurum eſt, vt reliquiæ conuertantur ex eis, videlicet cum plenitudo gentium ſubin

Rom. 11.

troierit, adhuc hortatur & dicit. Ponite corda veſtrã, &c. Porrò in eo quod ita dicit, ex die iſta, & in futurum à die viceſima & quarta noni menſis, à die qua fundamenta iacta ſunt templi Domini, ponite ſuper cor veſtrum, nullum diem libẽtius intellexerim, quàm diem natiuitatis eius, de quo agitur, Domini noſtri Ieſu Chriſti, templi vtique Domini, templi non manufacti. Nam de viceſima & quarta noni menſis ſcilicet Decẽbris, ille enim Romanis quidem à Martio decimus eſt, ſed Iudæis nonus ab Aprili, qui ſecundum legem primus illis in menſibus anni eſt, die (inquam) viceſima & quarta noni menſis, id eſt, Decembris, Chriſtus de virgine natus eſt, ſcilicet octauo Calendas Ianuarij. Media nocte natus eſt, & illa nox erat præteritæ diei, quia non ita vt nunc à reſurrectione eiuſdẽ Domini, nox tunc præcedebat diem, ſed dies noctem. Igitur diem quam hic dicit diem natiuitatis illius libentiſsimè intellexerim, quæ videlicet dies apud Romanos quidem per omnes annos viceſimaquarta eſt mẽſis Decembris, apud

Nonus menſis. Exod. 12.

ipſos autem Iudæos, quia ſecundum lunam computant menſes, non per omnes annos, ſed tertiodecimo duntaxat anno lu-
Luca 2. naris cycli, itidem viceſimaquarta eſt eiuſdem menſis. Ex die iſta (inquit) & in futurum, quo Chriſto naſcente fundamenta vtique iacta ſunt templi corporis eius ſacroſancti, & inde per ſuccedentes dies & annos ædificatum eſt, proficiendo ſapientia, ætate, & gratia apud DEVM & homines. Ponite corda veſtra, conſiderate quæ & quanta facta ſint magnalia, quanta vobis non credentibus mala, quanta credentibus prouenerint bona. Quæ ſint illa bona, ſi quaſi
" neſcientes quæretis, iam dicam. [Nunquid
" iam ſemen in germine eſt, & adhuc vinea,
" & ficus, & malogranatum, & lignum oli-
" uæ non floruit? Ex die iſta benedicam.]
" Interrogando vehementius affirmat illud, vnde nemo dubitat, quia videlicet menſe nono, menſe Decembri, qui (vt iam dictum eſt) ab Aprili nonus eſt Hebræis, ſemen in germine non eſt, nec enim hoc temporis natura fert, nec vinea, nec ficus, nec malogranatum, nec lignum oliuæ floreſcit. Sic nimirum, quando natus eſt CHRISTVS, ferè nuſquam erat ſemen in germine iuſtitiæ, aut flos ſanctitatis, ita vt in vinea vel ficu, & malogranato, & ligno oliuæ, per quæ intelligimus iuſtos homines, poſſet parere. Quomodo illo tempore anni, quo & Chriſtus natus eſt, intrinſecus latet, quicquid viroris eſt in germine, vinea, ficu, & malogranato, ſeu ligno oliuæ, frigore cuncta conſtringente, ita quicquid in
Matth. 2. paucis hominibus erat iuſtitiæ, ſupprimebatur, Herode impio regnante, propter quem vel maximè non erat tutum, vel iam ſciretur quod de Spiritu ſancto impregnata fuiſſet virginitas Mariæ, quippe cum nec loqui quiſquam auderet manifeſtè de Meſſia, id eſt, CHRISTO, quòd tempus aduentus eius exiſteret, eò quod regnante alienigena ſceptrum de Iuda & dux de fœ-
Gen. 29. moribus eius ablatus eſſet. Igitur prophetali intuitu in illius diei vel temporis conſideratione poſitus. Nunquid (ait) iam ſemen in germine eſt, aut lignum floruit? ſubauditur: non, ſtatimque ſubiunxit, Ex die iſta benedicam. Ponite corda veſtra, iterum dico, ponite cor veſtrum, & videte quia ita eſt. Nam ex illa die me benedicēte, ſemen in germine apparuit, vinea, ficus, & malogranatum, & lignum oliuæ floruit, id eſt, omnis iuſtitiæ fructus & decus creſcere & proficere cœpit. Primò in paruis innocentibus, quos funeſtus Herodes occidit, quomodo pietas germinauit? quomodo lignum oliuæ floruit? Per totum orbem quidā paradiſus ſpiritualis, lilijs caſtigatis & roſis cœpit vernare martyrij, tantumq; fructum exuberauit vſq; nunc, & exuberabit
Oſea 21. vſq; in finem ſeculi, vt benè decuerit dicere Dñm Deū ad gloriam ſuā, ex die iſta benedicā. Sequitur. [Et factum eſt verbū Domini
ſecundo ad Aggæum in viceſima & quar- "
ta noni menſis, dicens. Loquere ad Zoro- "
babel ducem Iuda, dicens. Ego mouebo "
cælum pariter & terram, & ſubuertam ſo- "
lium regnorum, & conteram ſortitudinem "
regni gentium, & ſubuertam quadrigam "
& aſcenſorem eius, & deſcendent equi & a- "
ſcenſores eorum, vir in gladio fratris ſui.] "
Zorobabel dux filiorum Iuda, qui templum reædificauit nomine & opere, & in ipſo principatu ſuo ſimilitudinem geſſit Domini noſtri IESV CHRISTI, ſicut & multi iuſtorum vel prophetarum, quemadmodum ipſe dicit. Et in manu prophetarum meorum aſsimilatus ſum. Nomine, quia Zorobabel interpretatur natus in Babylone. Et quis in Babylone tam inſigniter eſt natus, quàm ille, qui cum in forma DEI eſſet, ſemetipſum exinaniuit, veniens in hunc mundum qui verè eſt Babylon in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, ob huiuſmodi cauſam vt ſolueret captiuitatem noſtrā, *Pſalm. 2.*
vt ſicut Pſalmiſta cecinerat. Aſcendens in *Pſalm. 67.*
altum captiuam duceret captiuitatem. Opere, quia manus eius fundauerunt domum illam manufactam, & manus eius perfecerunt eam. Et quis alius, niſi ipſe Ieſus Chriſtus fundauit templum non manufactum corporis ſui, & nunc vſque Eccleſiam, quæ eſt corpus eius, plenitudo eius de viuis & electis lapidibus perfecit? Principatu ſuo, quia princeps & dux fuit filiorum Iuda? Et quid eſt Iuda, quod interpretatur confeſ- *Ephe. 1.*
ſio, niſi vniuerſitas confitentium Domino. *1. Pet. 2.*
Et quis neſciat principē confeſsionis noſtrę *Hebr. 3.*
eſſe Ieſum? Cum igitur audimus factū eſſe verbum Domini ad Aggæum, vt loqueretur ad Zorobabel, videlicet pulchrè intelligimus, quia totius ſalutis noſtræ feſtiuitas & omnis prophetiæ veritas à Chriſto naſcēte de Maria virgine celebranda atq; implēda, ſuſcepta & in ipſum directa eſt. Quid autem ſibi volunt quatuor dicta hęc quę promiſſo, Ego mouebo cælum & terram, ita cōtinuat, Et conuertam ſolium regnorum, & conteram ſortitudinem regni gentium, & ſubuertam quadrigam & aſcenſorem eius, deſcendent equi & aſcenſores eorū? Idē n. videtur toties repetiſſe, & hoc eſt, ſubuertam ſolium regnorum, quod eſt & conterā fortitudinē regni gētium, &c. ſimiliter. Sed reuocemus ad memoriā illā Danielis viſio- *Danie. 7.*
nē, in qua quatuor beſtię grādes aſcendebāt de mari. Prima quaſi leæna. Secunda ſimilis vrſo. Tertia quaſi pardus. Quarta terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dētes ferreos habēs magnos, comedēs atq; cōminuens, & reliqua pedib. cōculcās, & deinde antiquus dierum thronis poſitis ſedit, & venit cum nubibus cæli quaſi filius hominis, atque perue-

peruenit vſq; ad antiquum dierum, & dedit ei poteſtatem, & honorẽ, & regnum, interfecta beſtia, aliarum quoq; beſtiarum poteſtate ablata. Quod enim apud illum, videlicet Danielem, talibus eſt imaginibus præſignatum, hoc ipſum in iſto eſt verbis repromiſſum. Iſte Zorobabel propter nos (vt iá dictum eſt) in Babylone natus, ad quẽ quatuor iſta dicuntur, ille filius hominis eſt, quibus quatuor beſtijs interfectis, ſiue ſublatis, poteſtas, honor, & regnum ſoli datur, quod non corrumpetur. Deniq;, quia quatuor regna fuerunt, quę ex iſtorum prophetarum tempore contra Deum ſeſe extulerunt, & per quæ niſus eſt diabolus deſtruere locum & gentem, vnde ſalutem mundi Chriſtum naſci oportebat, ſecundum quod iurauit Deus Abraham, idcirco quatuor hic dicta ſunt, & ſubuertam ſolium regnorum, ſcilicet ſolium Babyloniorum, & cõteram fortitudinem regni gentium, videlicet, Perſarum & Medorum. & ſubuertam quadrigam & aſcenſorem eius, nimirum regnum Græcorum, & eum qui in illo regno cõtra Deum eius magnificatus eſt impium Antiochũ, qui Epiphanes, ſiue illuſtris dictus eſt. Et rectè illud regnum quadrigam nominauit,

1. Mach. 1. *Danie. 8.*

quia poſt mortem Alexandri Magni, in quatuor regna diuiſum eſt, ſicut ſignificatum fuerat Danieli, quia hircus caprarum factus eſt magnus nimis, cumq; creuiſſet, fractum eſt cornu magnum, & orta ſunt cornua quatuor ſubter illud per quatuor ventos cæli. Et deſcendent equi & aſcenſores eorũ, ſcilicet Romanum imperium, cuius equi multi, & equorum aſcenſores plurimi fuerunt.

Danie. 7.

Quò deſcendent? Nimirum illùc vbi Daniel vult intelligi dicendo. & vidi, quoniam interfecta eſſet beſtia, & perijſſet corpus eius, & traditum eſſet ad comburendum igni, & de hoc regno maximè notandum, quia cum dixiſſet, & deſcendent, & aſcenſores eorum, addidit, vir in gladio fratris ſui, quia quod ferè nulli incognitum eſt, Romanum imperiũ ciuilibus, imò plus quàm ciuilibus bellis ſemetipſum perſæpè lacerauit. Et iam quidẽ particulatim & paulatim ſubuerſa & contrita ſunt, & ſubuertẽtur, & deſcendent regna hæc. tunc autem,

Luca 21.

quando faciet quod præmiſit Dominus, dicens. Ego mouebo cęlum pariter & terram, de quo videlicet motu omnes ſcripturæ loquuntur, quo & virtutes cælorum mouebuntur, tunc omnia ſimul ſubuertentur, & deſcẽdent, videlicet in infernum, quia pro-

Eſaia 5.

„pter hoc (inquit Eſaias) dilatauit infernus a-
„nimam ſuam, & deſcendent ſublimes eius,
„glorioſique eius ad eum. Sequitur. [In die
„illo dicit Dominus exercituum, aſſumam te
„Zorobabel filij Salathiel ſerue meus dicit
„Dominus, & ponam te quaſi ſignaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum.]

Quomodo aſſumam te in illo die? Videlicet, oſtẽdam quòd aſſumpſerim te, & quòd regnum tuum ſit legitimum, rapina verò fuerit omne ſolium regnorum, omne regnum gentium, quia regnauerunt non ex me. principes extiterũt, & ego antiquus dierum non cognoui, & iniuria facia eſt mihi in republica mea, quia non reſpexerunt ad caniciem, ſiue antiquitatẽ meam, & ius meũ quantum in ipſis fuit, infringere fuerunt auſi.

Omnia regna gentiũ rapina ſũt.

Nemo quippe in regno meo, in mundo quod totum eſt & eſſe debet iuris mei, quia mundum ego feci, nullus, niſi ex me, regnare debuit. Quicquid homines egerunt noui & heſterni, ego antiquus dierum faciá quod eſt meũ, ordinabo regnum meum, ſtatuam ex me regem meum, aſſumendo te o Zorobabel ſerue meus, qui vnde Zorobabel, inde ſerue meus es, quia formam ſerui accipiens, in Babylone. i. in mundo natus es, filius Salathiel. i. filius petitionis Dei, filius quem longo & magno deſiderio ſanctorum vel iuſtorum vniuerſitas à me Deo ſuo, vt te mitterem petiuit.

Chriſtus dicitur Zorobabel, & filius Salathiel.

Te aſſumam dando tibi poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, ac linguæ ſeruient tibi et poteſtas tua, poteſtas æterna, quæ non auferetur, et regnum tuum quod non corrumpetur.

Philip. 2.

Aſſumam te (inquit) et ponã te quaſi ſignaculum, quod videlicet ſignaculum pater ſignauit, ait ipſe de ſemetipſo, et ſanctificauit. Apoſtolus quoq; ipſe eſt (inquit) imago Dei inuiſibilis, et figura ſubſtantiæ eius.

Ioan. 6. *Coloſſ. 1.* *Hebr. 1.*

Dicendo quaſi ſignaculum, non minuit veritatem ſignaculi, ſicut in pſalmo dicendo, facti ſumus ſicut conſolati, non diminuitur veritas conſolationis.

Pſal. 125.

Nos quoque vulgari ſermone ſic dicere ſolemus, feciſti quaſi fidelis, ſicut amicus, et ita dicendo, verè fidelem, vere amicum pręclarè pronunciamus. Itaq; ſicut ſignaculum i. verè ſignaculum, quo ſicut annulo, ſiue imagine regis cæra ſubiecta, ita ſignatur et ſimilitudine decoratur credens et fidelis anima. Vbi ponam te? Nimirum in conſpectu meo, ad dexteram meam, in gloria mea, in omnipotentia mea, vt habeas omnem poteſtatem in cælo et in terra, quia te elegi ó forma ſerui, vnam eſſe perſonam cum forma Dei. In tam breui verſiculo tertiò repetitum eſſe, dicit Dominus exercituum, non debet nobis videri tædioſum, aut ſuperfluum, ſed delectabile, et operoſum, quia reuera forma ſerui, Hoc dulciſſimæ promiſsionis eloquium, Dominus pater dixit, Dominus verbum dicit, Dominus Spiritus ſanctus dicit, et hoc opus totius eſt trinitatis, quod illa forma ſedet à dextris Dei, talis, vt ſponſa eius gratuletur, et dicat. Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex milibus.

Cant. 5.

FINIS LIBRI PRIMI ET VLTIMI IN AGGAEVM.

PROLOGVS RVPERTI IN ZACHARIAM PROPHETAM.

A Longè ſpectatum, ô diligens anima, Zachariam nunc ingrederis, qui vndecimus eſt in ordine duodecim ꝓphetarũ. Quis niſi verus & ſanctus, qui habet clauem Dauid, aperiet intelligentiæ oſtium, dabitque ſermonem rectum, & benè ſonantem in os tuum. Quid eſt quod mente retractas, aſsiſtensiam, & pulſans ad huius prophetæ, imò propemodum pulcherrimi Euangeliſtæ oſtium. *Viſio huius Ruperti.* Vidi per noctem, ait, Et ecce vir aſcendens ſuper equum ruſum, atque hoc dicens, reminiſci me ſacit, quod neſcio qualiter ſapiẽs quis accepturus ſit, quia vidi per noctem, & ecce immenſitas lucis, & patria liminis dulcè rubentis, & rubicundo ſereno lucentis, vltra quàm dici poſsit, & in ea cantus ſuauis, cantus multitudinis iugiter canentis, & abſq; interruptione conſonam laudem perſonantis. Illuc appropinquanti acceſſerunt exinde obuiam quidam puſioli, & applaudentes lætabũdi. Iſte (inquiunt) ille eſt, qui de Domino noſtro ſic & ſic loquitur, Hæc & talia dicit. Interim illius patriæ quædam ſuauitas ineffabilis inundabat ſecretiora ventris, & dicebat ſpirtus animæ intelligenti, quòd illi concentui deberet cõſociari. Nonne hæc inſantilia ſunt? Sed tu Domine Deus noſter, cuius admirabile eſt nomen in vniuerſa terra. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. *Pſalm. 8.* Igitur quicunq; hæc audit, ſiue inſantem, ſiue virum accipere velit, tendenda chorda ingenij, percutienda eſt cithara pectoris, tuam Chriſte fidem ſpirantis, ac rogandus eſt ſpiritus tuæ charitatis, quatenus ipſe componat promptæ modulamina laudis, qui iãdudum hoc inſpirauit, vt de prophetarũ theſauris nihil aliud ſperẽ, nihil aliud cupiã cõſequi, quàm teſtimonia tua, teſtimonia fidelia euangelij tui, qđ euangelizatũ eſt nobis, quia iſtæ ſunt ſcripturæ quæ teſtimoniũ perhibẽt de te, ſicut dixiſti Iudæis, ſcrutamini ſcripturas, *Ioan. 3.* quia in ipſis vos putatis vitam habere, & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. *Pſalm. 18.* Ecce in introitu aſsiſtens huius ſcripturæ, illud quod verũ eſt, decanto, & ſedula mente rumino, quia teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans paruulis, Iuſtitiæ Domini rectę lętificantes corda, pręceptum Domini lucidum illuminans oculos.

Fiat mihi ſecundum illud quod dixiſti tu Deus noſter & Dominus, dilata os tuum, & implebo illud. *Pſalm. 80.*

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

“IN menſe octauo, in anno ſecundo Darij regis, factum eſt verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ, filij Addo prophetam, dicens. Iratus eſt dominus ſuper patres veſtros iracundia.] Aggæus iſte & Zacharias contemporales fuerunt ſimulque ſub Dario, ſecundo regni eius anno prophętarunt, adiuuantes Iudæos & conſortantes ſicut in Eſdra ſcriptum eſt. *2. Eſdra 3.* Tunc ſurrexerunt Zorobabel filius Salathiel & Ioſue filius Ioſedech, & cœperunt ædificare templum Dei in Hieruſalem, & cum eis prophętæ Dei adiuuantes eos. Duobus menſibus Aggæus prior quàm Zacharias prophetare cœpit. Siquidem ad iſtum in menſe octauo, ad illum autem in menſe ſexto eiuſdem anni, qui erat ſecundus Darij regis, factum eſt verbum Domini. Idcirco ſicut prophetæ tempore, ita & ſcripturæ iſtum ille pręcedit ordine. Porrò Darius, cuius anno ſecundo prophetauerũt, filius Hydaſpis quarto loco poſt Cyrum Mœdis & Perſis imperauit. *Darius quartus à Cyro rex.* Denique Cyro filius Cambyſes, & Cambyſę duo fratres Magi ſucceſſerunt, eiſque interfectis, Darius iſte rex conſtitutus eſt. A primo anno Cyri regis, qui templum Domino reędificari iuſsit in Hieruſalem, & quinquaginta fermè millia captiuorum remiſit in Iudęam, XL. computantur anni, in quibus altare tantùm extructum fuerat, & iacta templi fundamẽta, vicinis nationibus eos ex pręcepto Cambyſę regis, ne templũ vel ciuitatem ędificarent prohibentibus. Secundum magnitudinem gratię vel meriti,

quo

quo dignus extitit in libro vitæ conſcribi.
Zacharias in nomine Chriſti typum geſſit. Nomen quoque apud homines iſte ſortitus
eſt, vt vocaretur Zacharias, quod interpre-
tatur memoria Domini, & filius Barachię. i.
filius benedictionis Dni, & filius Addo, id
eſt, filius teſtimonij Domini. Magnæ gratię
filius prædicatur nominibus iſtis, & ipſa gra
tia cognoſcenda eſt, ex ipſo quod ad eum
factum eſt verbum Domini, cuius in ingreſ
« « ſu nunc aſſumus, quod ſic incipit. Iratus eſt
« « Domin⁹ ſuper patres veſtros iracundia. [Et
« « dices ad eos. Hæc dicit Dominus exercitu-
« « um. Conuertimini ad me, dicit Dominus
« « exercituum, & conuertar ad vos, dicit Do-
minus exercituum.] Sicut in fine Aggæi, ita
& in huius initio trina refulget repetitio no
minis Domini. Nunquid caſu vel ſine in-
tuitu rationis putamus ita dictum, Hæc di-
cit Dominus exercituum. Couertimini ad
me, ait Dominus exercituum, & conuertar
ad vos dicit Dominus exercituum? Non v-
tique caſu, nō ſine rationis intuitu, ſed quia
propheta erat, & prophetali oculo in illud
tempus acceptabile, in illum diem ſalutis
totus tendebat, quod dicendum erat. Eun-
tes docete omnes gentes, baptizantes eos in
nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti, & vt
abluerentur peccata illa per ſanguinē Chri-
ſti, propter quę Dominus iracūdia ſuper pa
Qualis fuit illa iracundia Domini. tres irat⁹ veſtros fuerat. Quos nanq; ſuper
patres, & quali fuerat iratus iracūdia? Nimis
anguſtam facimus nobis ſanctam ſcriptu-
ram, ſi nullam intelligimus aliam iracundi-
am, quàm captiuitatem vnius generationis,
quæ ſuo tempore ducta eſt in illam Babylo
niam, quandam mundi huius particulam,
nulloſque patres alios, niſi Iudæos, qui in
Babylone defuncti ſunt patres Iudæorum,
qui inde reuerſi ſunt. Sed profectò non val
de magna erat iracundia, per tranſiſſe de gē-
te in gentem & de regno ad populum alte-
rum. Non (inquam) valde magna illi, qui
maiorem conſiderat, cuius iſta quædam ſi-
militudo, tenuiſq; fuit vmbra, per quam ve
lut imaginem, pueris hominum ſenſus, ma-
gnam iracundiam, veramq; captiuitatem, in
quā decidit per Adam & de qua liberatus eſt
per Chriſtum, paulatim introductus, agno
ſcat igitur iratus eſt (inquit) Dominus ſuper
patres veſtros iracundia, ſubauditur, quam
Thren. 5. iracundiam portaſtis & vos, ſicut & alius
Ephe. 2. propheta confitens loquitur, Patres noſtri
peccauerunt, & non ſunt, nos autem iniqui
tatem eorum portauimus. Non poteſt illa
iracundia ſedari, non poteſt ille paries inimi
citiarum ſolui, niſi per fidem Ieſu Chriſti,
niſi ſignari properetis in nomine patris, &
filij, & Spiritus ſancti. Dices ergo (inquit) ad
eos. Hæc dicit Dominus exercituum pater,
ait Dominus exercituum filius, dicit Domi
nus exercituum Spiritus ſanctus. Conuer-
timini ad me, & conuertar ad vos, id eſt, cre

dite in me, & iracundia remota in reconci- „
liationem ſuſcipiam vos. [Ne ſitis ſicut pa- „
tres veſtri, ad quos clamabant prophetæ „
priores, dicentes. Hæc dicit Dominus exer- „
cituum. Conuertimini de vijs malis, & co- „
gitationibus veſtris peſsimis, & nō audiue- „
runt neque attenderunt ad me, dicit Domi- „
nus.] Hoc ſimile eſt illi, quod Spiritus ſan-
ctus dicit in Dauid. Hodie ſi vocem eius *Pſalm. 94.*
audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſi-
cut in irritatione ſecundum diem tentatio-
nis in deſerto, vbi tētauerunt me patres ve-
ſtri, probauerunt, & viderunt opera mea,
&c. Quod hic dicit. Ne ſitis ſicut patres ve-
ſtri, hoc eſt in illo, nolite obdurare corda
veſtra ſicut in illa exacerbatione vbi tenta-
uerunt me patres veſtri. Et quod hic dicit.
Et non audierunt neq; attenderunt ad me,
hoc eſt in illo. Ipſi verò non cognouerunt
vias meas. Igitur ad quem diem nos ducit *Hebr. 4.*
Apoſtolus in verbis illis, Hodie ſi vocem
eius audieritis, ad ipſum reſpicere pulchrū
eſt, in iſto dicente. Ne ſitis ſicut patres ve-
ſtri. Quoniam ergo (inquit idem Apoſto-
lus) ſupereſt, quoſdam intrare in illam
requiem, & hi, quibus prioribus annuncia-
tum eſt, non introiuerunt propter incredu-
litatem, iterum terminat diem quendam in
Dauid, dicendo poſt tantum temporis. Ho
die ſi vocem eius audieritis, nolite obdu-
rare corda veſtra. Nam ſi Ieſus eis requiem
præſtitiſſet, nunquam de alia loqueretur *Ne ſitis ſicut patres veſtri.*
poſt hac die. Et reuera hodie, hoc tempore
ſalutis gratiæ, qui mundo illuxit, à Chriſti
paſsione & reſurrectione dicitur non ſolis
Iudæis, ne ſitis ſicut patres veſtri, ad quos
clamabant prophetæ priores, & non audie-
runt, neq; attenderunt, ne obduretis corda
veſtra, ſicut patres veſtri qui me tentaue-
runt, & in deſerto proſtrati ſunt, nec in illā
requiem introierunt, ſed & nobis cunctis
hominibus, quacunque ſint ex gente vel na
tione, dicitur, Ne ſitis ſicut patres veſtri A-
dam & Eua, qui in illam requiem, id eſt, in
paradiſum introierant, & eadem requie ſe-
ſe indignos fecerunt. Veruntamen & hoc
ſciendum, quia quicunque murmuratores,
aut rebelles in profeſsione Chriſtianitatis
ſunt, quacunque ex gente vel natione ſint,
patres eorum rectè dicuntur illi, qui tranſi- *Num. 14.*
to mari rubro, quamuis Aegyptum reli-
quiſſe viderentur, in illam repromiſsionis
terram non introierunt, ſed in deſerto pro-
ſtrati ſunt, & illi qui deinceps miſſos ad ſe
prophetas non audierunt, cuncti murmu-
ratores vniuerſi rebelles illorum filij ſunt,
videlicet per imitationem, & proinde non
minus Græcus, quàm Iudæus, ſi dictum in-
telligat, ne ſitis ſicut patres veſtri, &c. Sequi „
tur. [Patres veſtri & prophetæ vbi ſunt? „
Nunquid in ſempiternum viuent? Verun- „
tamen verba mea & legitima mea, quæ man „

daui ſeruis meis prophetis, nunquid non comprehenderunt patres veſtros?] Ac ſi dicat, Saltem vexatio tunc intellectum det auditui, quoniã cum in pace habitaretis, prophetis quos mittebam, credere noluiſtis, potius veſtris attendentes pſeudoprophetis. Vbi nunc illi patres veſtri & prophetæ ſunt? Illos namque prophetas mendaces inſultabunda requirit veritas, de qualib. Hieremias, Nolite (inquit) audire verba prophetarum dicentium vobis. Non ſeruietis regi Babylonis, quia mendacium ipſi loquuntur vobis, quia non miſi eos (ait Dominus) & ipſi prophetant in nomine meo mendaciter. Nunquid (ait) eiuſmodi prophetæ veſtri in ſempiternum viuent? Imò illi citius mortui ſunt, exempli gratia, vt ille Ananias, qui contra Hieremiam imò contra Dominum falſo prophetauerat, Non miſit te Dominus (ait Hieremias) & tu confidere feciſti populum iſtum in mendacio. Idcirco hoc anno morieris, dicit Dominus, aduerſus enim Dominum locutus es. Et mortuus eſt in anno illo menſe ſeptimo. Nunquid ergo in ſempiternũ viuet? Nequaquã, ſed verba mea, & legitima mea que mãdaui ſeruis meis pphetis, illa viuũt, & illa patres veſtros comprehẽderunt.[Et cõuerſi ſunt, & dixerunt. Sicut cogitauit Dominus exercituum facere nobis ſecũdum vias noſtras, & ſecundum adinuẽtiones noſtras fecit nobis.] Non bona conuerſio nec ſuauis videtur dictio, imò murmuroſa diuinæ ſeueritatis reprehenſio, in eo quod dicunt, ſicut cogitauit Dominus exercituum facere nobis, ita fecit. Quanto melius atq; ſuauiùs Daniel & ſocij eius. Domine Deus magne & terribilis, peccauimus, iniquè fecimus, omnia quæ induxiſti ſuper nos, & vniuerſa quæ feciſti nobis, vero iudicio feciſti, tibi iuſtitia, nobis autem confuſio faciei, & cæter. his ſimilia. Recta conuerſio & amabilis dictio talium, vbi ſemetipſos ſic accuſant, vt iuſtificent DEVM. Non ita patres veſtri (inquit) ſed conuerſi ſunt, & dixerunt. Sicut cogitauit Dominus exercituũ facere nobis ſecundum vias noſtras, & ſecundum adinuentiones noſtras fecit nobis. Ita dicendo ſemetipſos non iuſtificant, quia non poſſunt, iuſtitiam autem Dei non prædicant, quia nolunt. Videas vſque hodie Iudæos nimirum patrum eiuſmodi, patrum malorum filios peſsimos, ita permanere peruerſos, vt ſi quæras, cur captiui ſunt? nihil aliud dicãt, niſi iſtud. Sicut cogitauit Dominus, ſicut placuit Domino, ſecundum vias noſtras fecit nobis, & nunquam cauſam cõfiteri vel noſſe velint, propter quam Dominus ita cogitauerit, vel cogitare facere debuerit. Dicunt quidem, Secundum vias noſtras fecit nobis, ſed dicere nolunt, quænam illę viæ fuerint. Perſeuerat nihilominus ſermo diuinus ſermo propheticus, Ne ſitis (inquiens) ſicut patres veſtri, & illi factis reclamant, imò erimus ſicut patres noſtri, vnde fit, vt inexcuſabiles ſint.[In die viceſima & quarta vndecimi menſis Sabath, in anno ſecundo Darij, factum eſt verbum Domini ad Zachariam, filium Barachię, filij Addo prophetam, dicens. Vidi per noctem, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, & ipſe ſtabat inter myrteta, quæ erant in profundo, & poſt eum equi rufi, varij & albi, & dixi, Qui ſunt iſti Domine mi? Et dixit ad me angelus Domini, qui loquebatur in me. Ego oſtendam tibi quid ſint hæc. Et reſpondit vir, qui ſtabat inter myrteta, & dixit. Iſti ſunt, quos miſit Dominus vt perambulent terram. Et reſponderunt angelo Domini qui ſtabat inter myrteta, & dixerunt. Perambulauimus terram, & ecce omnis terra habitatur & quieſcit.] Viſio pergrandis & admirabilis, vnius Dei, ſcilicet viceſimęquartę vndecimi menſis in anno ſecundo Darij, cuius menſe octauo primum fuerat factum ad hunc Zachariam verbum Domini, viſio (inquam) pergrandis, & valde clarior eſt, quàm vt pati queat noſtri cæcutientes oculi claritate nimia reuerberati. Incipità viro aſcendente ſuper equum rufum. & ſtantem inter myrteta, quæ erant in profundo, & terminatur illic vbi coronatur Ieſus filius Ioſedech ſacerdos magnus, coronis Helræ, & Tobiæ, et Hidaiæ, et Hen filij Sophoniæ. Qua voce, qualib. verbis pulchritudinẽ atq; maieſtatẽ eloquar tãtę viſionis? Adſit autor ipſe et ordinator viſionum propheticarũ ſpiritus Domini, quia prophetica quædam hiſtoria, quędam hiſtoria prophetica eſt expectationis et aduentus tui Chriſte fili Dei, paſsionis et glorioſę reſurrectionis ſiue clarificationis tuæ Chriſte fili hominis, et ſecundi aduentus tui, quo in nouiſſimo Dei gloria et honore coronatus, et coronarum tuarum nullus eſt terminus, regni tui nullus erit finis. Talem tamque amabilem tuæ laudis hiſtoriam, ſe vtcunque contemplari gaudet animus fidelis, optat eloqui lingua tuo deuota nomini. Vidi (inquit) per noctem, et ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, et ipſe ſtabat inter myrteta, quæ erant in profundo. Pręmiſerat ita. Factum eſt verbum domini ad Zachariam filium Barachiæ, filij Addo prophetam, dicens, et antequam ipſa domini dicta, quæ ſibi erant optabilia, ſubiungit, Zelatus ſum Hieruſalem, et Sion zelo magno, etc. Sic et Lucas in Actibus apoſtolorum cum præmiſiſſet, Stans Petrus in medio fratrum, dixit, breuiorem licet quàm hic digreſsionem fecit, ſubiungens. Erat autem turba hominũ ſimiliter ferè centum viginti. Itaque per anticipationem intelligendum quod præmiſit, factum eſt ad me verbũ domini, dicens,

plus

Marginalia: *Eſaie 28.* — *Hier. 27.* — *Ibid. 28.* — *Non recta conuerſio Iudæorum.* — *Danie. 9.* — *Viſio pergrandis.* — *Act. 1.*

plus enim narrabit ordinem geſtæ rei, demumq́; ipſa ordietur gratioſa dicta Domini, Vidi (inquit) per noctem. Rectè per noctem, vt ipſum tempus viſionis triſtitiæ & mœrori congrueret, in qua ipſa erat, videlicet propter diuturnam gentis & loci deſolationem. Ob eandem cauſam & Daniel in

Danie. 17.

nocte vidit. Et aſpiciebam (inquit) in viſu noctis Longa nox & frigida, nec minus erat obſcura. Erat enim viceſimaquarta vndecimi menſis Sabath, qui apud nos Februarius dicitur. Viceſimaquarta die, luna prope eſt in defectu. Igitur & prolixitas noctis, & aſperitas frigoris, & defectu luminis, ſeu lunæ ſubluſtris, triſtitiæ congruebant, in qua nimirum propheta conſolatione indigebat ſupernæ viſitationis & allocutionis, quæ huiuſmodi fuit. Ecce vir qui aſcendens ſuper equum rufum. Ad quid aſcendens ſuper equum rufum, niſi vt faceret, quod

Vir ſuper equũ, filius Dei in humana natura.

poſtmodum dicit. Reuertar ad Hieruſalem in miſericordijs? Vir enim ille ipſe eſt Dominus, & propterea ſuper equum aſcendere videbatur, quia tempus erat, vt ad illam ciuitatem ſuam reuerteretur, quia tempus venerat miſerendi eius. Quid erat ille equus, niſi humana natura ipſius? Nõdum quidem erat homo factus, ſed hoc vt fieret, parabatur, & quod in re futurum erat, præſenti viſione ſignificabatur. Ob hoc pulchrè ſuper equum aſcendere videbatur, ad Hieruſalem in miſericordijs reuerſurus, quia videlicet Hieruſalem illam reædificari cauſa iſta exigebat, vt eſſet, vnde iuxta promiſſiones, quæ ad patres factæ ſunt, ipſe homo factus naſceretur. Equum autem vidit, (vel dixit) rufum propter ipſius ſanguinem rubicundum. Eundem equum Ioannes in A-

Apoc. 19.

pocalypſi vidit album. Vidi, inquit, cælum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis, & verax, & exércitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum. Vnus idemque equus, & ille propter ſuam innocẽtiam viſus eſt albus, & hic propter paſsionis ſuæ ſanguinem rufus. Quid

Cant. 5.

aliud intendit eccleſia, dum dicit in Canticis, Dilectus meus candidus & rubicundus? Et ipſe ſtabit inter myrteta, quæ erant in profundo. Myrtus temperatiuæ naturę eſt, & hanc arborem medicorum libri aptam aſſerunt curandis infirmitatibus, & maximè mulierum neceſsitatibus plurimis. Dicitur autem myrtus à mari, eò quòd maris littoribus ſoleat innaſci. Vnde eſt illud Ver-

Ioan. 5.

gilij, Littora myrtetis lætiſsima. Et amantes littora myrtæ, Quid ergo ſignificat myrteta, niſi ſanctas & verè ſalubres legis & prophetarum atque pſalmorum ſcripturas? Et iſte vir de quo loquimur, nónne iam tunc ſtabat inter huiuſmodi myrteta? Etenim ſcrutamini (inquit) ſcripturas, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Planè ab omnibus ſanctis ſcripturis teſtimonium habere, hoc eſt inter myrteta ſtare. Et myrteta (inquit) erant in profundo. Nam reuera ſanctarum ſcripturarum magnum eſt profundum. Vnde Pſalmiſta. Abyſſus (inquit) *Pſalm. 41.*

abyſſum inuocat, id eſt, vnius ſcripturæ profunditatem vt penetrare valeas, alterius ſcripturæ admota profunditas plurimum iuuat. Illic ſtabat vir, & illic poteſt inueniri, atque inde cognoſci, ſi quæritur, non autem Inuenitur ab eo, qui quærere non vult; veluti ſtans aliquis inter myrteta, nec ita in propatulo eſt, vt citò videatur à negligenter prætereuntibus, nec ita latet, vt non poſſit inueniri à diligẽter querentibus. Ex quo Moyſes in typum eius agnum in Aegypto *Exod. 12.*

immolauit, & poſtes domorum, eius ſangui- *Gen. 22.*

ne ſignauit, imò & ex quo pater Abraham vnigenitum filium Iſaac ſacrificaturus ſuper aram impoſuit, & ex eo ac deinceps rufus cœpit videri equus, ſuper quem vir iſte aſcendit. Etenim quocunque te verteris inter myrteta huiuſmodi, ingerit ſe oculis tuis ſacramentum paſsionis huius viri præfiguratum, tam factis quàm dictis patriarcharum & prophetarum myſticis. Et poſt eum (inquit) equi rufi, varij & albi. Poſt eum (inquam) & non ante eum, nam ipſe ante omnes, & primogenitus in multis fratribus. & omnes ſancti fratres eius; equi vtique Domini alij martyrio rufi, alij candore virginitatis albi, alij diuerſorum chariſmatum donatione varij ſequuntur eum, ſic vt ſupra ex Apocalypſi dictum eſt, & *Apoca. 19.*

exercitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum. Omnes equi huiuſmodi ſeſſorem vnum habent Deum, & idcirco concordem faciunt exercitum. Et dixi. Qui ſunt Domine mi? Cui dixerit, vel quem interrogauerit, vtrum virum ipſum, qui ſtabat inter myrteta, angelum ſuum, id eſt, ſibi deputatum, qui loquebatur in eo, non facilè dinoſcitur, ſed hoc palam eſt, qui vtrunq; reſpõdet. Nam primò ſubiungitur, & dixit ad me angelus Domini, qui loquebatur in me, ego oſtendam tibi quid ſint hæc, ac deinde, & reſpondet vir qui ſtabat inter myrteta, & dixit. Iſti ſunt quos miſit Dominus, vt perambularẽt terram Niſi eſſet propheta is cui ſic reſponſum eſt, non eſſet reſpõſio, ſiue demonſtratio ſufficiens, iſti ſunt quos miſit Dominus, vt perambularent terram. Sed quia propheta erat, Iamq́; ſpiritualem habebat intelligentiam, intelligere potuit, vnde & vltra non quæſiuit. Quærimus autem nos quomodo miſerit dominus illos quos diximus equos ſuos, vt perambularent terram, & quid intendentes reſpondeant, & dicant ei, perambulauimus terrã, & ecce omnis terra habitabitur & quieſcit. Vt inueniamus primùm, adiungendũ eſt, quod ſequitur. ¶ Et reſpondit angelus domini, & dixit, „ Domine exercituum, vſquequo non miſe- „ reberis Hieruſalẽ & vrbium Iuda, quib. ira- „

tu es? Iſte jam ſeptuageſimus annus eſt.] Igitur equi Domini, ſcilicet homines ſancti, quales fuerunt Abraham, Iſaac, & Iacob, & cæteri magnam deprompſerunt querelam, dicendo perambulauimus terram, & ecce omnis terra habitabitur, & quieſcit. Ac ſi dicerent. Tu Domine miſiſti, vt perambularemus terram, & iuſſu tuo facti ſumus inſtabiles, fuimuſque peregrini & hoſpites ſuper terram, & hoc confitentes, ſignificabamus nos patriam inquirere, atque expectare fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor tu es Deus. Siquidem illius meminiſſemus, habebamus vtique tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetiuimus, id eſt, cæleſtem. Porrò, illius cæleſtis præparatio nobis eſſe debuit iſta Hieruſalem terreſtris, quia videlicet non eſt nobis inuenire ciuitatem cæleſtem, quam appetiuimus, niſi hinc promiſsio impleatur, hatque quod ſcriptum eſt, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eã altiſsimus. Perambulauimus terram, pertranſiuimus de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, aliqui ſponte iuſſu tuo de terra ſua egreſsi, aliqui captiui non ſponte abducti, & ecce omnis terra habitatur & quieſcit, Hieruſalem autem & terra Iuda non habitatur, neque quieſcit, terra cuius habitatio, cuius quies ſola eſt neceſſaria noſtræ ſpei, noſtræ expectationi, noſtræ ſaluti, vt faciat, quod promiſſum eſt nobis, vt iuſtificeris Deus in ſermonibus tuis, vt naſcaris ó Chriſte de ſemine Abrahæ, de ſemine Dauid, vt de Sion exeat lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Ad iſta verè magnam, & valdè opportunam talium equorum Domini querelam reſpondens ſeque adiungens angelus Domini dicit. Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Hic angelus Domini reſpondens, rectè intelligitur non ipſe vir, qui ſtabat inter myrteta, cui & loquebantur, dicentes, Perambulauimus terram. Ipſe quidem ante angelus Domini dictus eſt, ita & reſpõderunt angelo qui ſtabat inter myrteta, ſed non ipſe eſt qui dicit, Domine exercituum, vſquequo tu non miſereberis, &c. Sequitur enim. [Et reſpondit Dominus angelo qui loquebatur in me, verba bona, verba cõſolatoria.] Qui loquebatur in propheta ſolummodo angelus eſt, qui autem ſtabat inter myrteta vir ſiue angelus, Ipſe eſt dominus exercituum. Sed dicet aliquis. Si vir ille, angelus ille qui ſtabat in myrteta (vt iam dictum eſt) Dominus ipſe exercituum eſt, quomodo dicit vel dicere conuenit illi, iſti ſunt quos miſit Dominus? Hoc profectò ſuperfluè quæritur, cum Domini vel Dei nõ tantum perſona ſit, & vna de duabus, & alia de aliqua loquatur, vt illic. & nunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius. & alibi, Dominus mecum eſt tanquam bellator fortis. Sequitur. [Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me. Clama, dicens. Hæc dicit Dominus exercituum. Zelatus ſum Hieruſalem & Sion zelo magno, & ira magna, ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum, ipſi verò addiderunt in malum. Propterea hæc dicit Dominus, Reuertar ad Hieruſalem in miſericordijs, domus mea ædificabitur in ea ait Dominus exercituum, & perpendiculum extendetur ſuper Hieruſalem.] Angelus qui loquebatur in propheta, iã hic facit quod paulo ante promiſit. Dicenti namque quid ſunt iſti Domine mi? Ita reſpondit. Ego oſtendam tibi quid ſint hæc. Clama (inquit) dicens. Hæc dicit Dominus exercituum. Zelatus ſum Hieruſalem, &c. Ac ſi dicat. Quæris de viro ſtante inter myrteta, cur aſcendat ſuper equum, ecce dico tibi, quia magnum eſt ſignum Domini exercituum, valde irati ſuper gentes, quæ Iudam & Hieruſalem afflixerunt. Super equum aſcendit, & contra eas vadit. Quam ob cauſam? Videlicet quia ego, inquit) tanquam pater, ſiue tanquam vir coniugem amans, zelatus ſum Hieruſalem, & Sion zelo magno, zelo bono, viſitando in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, quæ videlicet virga nunc fuit poteſtas Babyloniorum, quæ verbera ſunt captiuitas, & templi vel ciuitatis incendium. At verò gentes, quibus tradidi filios in hoc ipſum, addiderunt ſiue adiuuerunt in malum. Quid addiderunt? Illud nimirũ efficere voluerunt, quòd ſi fuiſſet effectum, iam non virgã ſiue verbera tantũ, ſed plus quã virgam, plus quã verbera ſubirent quippiã, ſcilicet mortis additamẽtum. Hoc enim agere, & ad hoc illos impellere voluerunt, vt me derelinquerent Deum ſuum, & nolentibus conſentire, dira ſupplicia morteſque diuerſas intulerunt. Propterea hæc dicit Dominus. Reuertar ad Hieruſalem in miſericordijs, hoc quod nunc vidiſti virum aſcendentem ſuper equum rufum, & poſt eum equos rufos, varios & albos, & dixiſti, qui ſunt iſti DOMINE mi, equi rufi, varij & albi, exercitus Domini ſunt, & hic ipſe dicitur, & eſt DOMINVS exercituum, quia tot equi, & multo plures quàm vidiſti, vadunt poſt eum, vt tu videns, non timeas gentes opulentas, & rectè dicas, vt quidam alius ad puerum ſuum dixit: noli timere, quia plures nobiſcum ſunt quàm cum illis. Quod eo dicente & orante, aperuit Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in conſpectu Heliſæi. Ecce tu quoque vidiſti equos Domini, & ipſum aſcendentem ſuper equum ſuum rufum, cum his verbis, reuertar ad Hieruſalẽ in miſericordijs, domus mea ædificabitur in ea, & perpendiculum extẽdetur ſuper Hieruſalem.

Patriarchæ perambulauerunt terram.

Hebr. 11.

Pſalm. 86.

Pſal. 104.

Gen. 12.

Eſaia 2.

Eſaia 48.

Hie. 20.

Zelus bonus Domini ad Hieruſalem.

Pſalm. 88.

4. Reg. 4.

ruſalem. Iſtud clama & conteſtare filijs trãſmigrationis, vt conſortentur ſcientes Dominum ad ipſos reuerti in miſericordijs, & „dicito quia aſcendentem vidi. [Adhuc clama dicens, hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc affluent ciuitates meæ bonis, & conſolabitur Dominus adhuc Sion, & eliget adhuc Hieruſalem.] Non, inquit, hoc tantum clames, quòd domus mea ędificabitur, & perpendiculum ſuper Hieruſalem extendetur, ſed ſicut interpellatus eſt ipſe Dominus à me dicente, Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus prius iratus es, ita reſponſum accipe meum, & de Hieruſalem & de cæteris vrbibus Iuda, quia adhuc, inquit affluent ciuitates meæ bonis, ſubauditur temporalibus, & propterea conſolatione ſempiterna conſolabitur Dominus adhuc Sion, & electione perfecta eliget adhuc Hieruſalem, ita videlicet, vt ſicut apud aliũ

Eſaia 1. prophetam dicit, Vocetur ciuitas iuſti, mater ciuitatũ, vrbs fidelis, & fiat quod apud

Ibid. 3. eundem locutus eſt dicens, quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. „[Et leuaui oculos meos & vidi, & ecce quatuor cornua, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me. Quid ſunt hæc? Et dixit ad me. Hæc ſunt cornua quæ ventilauerũt Iudam & Hieruſalem, & oſtendit mihi Dominus quatuor fabros, & dixi, Quid iſti veniunt facere? Qui ait, dicens. Hæc ſunt cornua quæ ventilauerunt Iudam per ſingulos viros, & nemo eorum leuauit caput ſuum, & venerunt iſti deterrere ea, vt deijciant cornua gentium, quæ leuauerunt cornu ſuper terram Iuda, vt diſpergerent eam.] Ecce ſecundum quandam ſimilitudinẽm exercituum ad bella ediuerſo procedentium, hinc apparuit Dominus exercituum, aſcendens ſuper equum rufum, & equi rufi, varij & albi poſt eum, atque inde quatuor cornua, ſcilicet exercitus ſiue reges exercituum, id eſt, gentium quæ diſperſerunt (ait) Iudam & Iſrael, & Hieruſalem. Nam quatuor gentes quę in regibus vtique ſuperbię cornibus diuinum nomẽ impugnauerunt, & Dei po-

Quatuor præcipua regna contra Deum. pulum obtriuerunt, Babylonios, Mœdos atque Perſas, Macedones ac Romanos eſſe & nunc angelus interrogatus à propheta exponit, & Daniel pleniſsimè replicat, qui in viſione ſtatuę, quę habebat aureum caput

Danie. 2. & pectus argenteum, & ſub vmbilico ęreũ, & crura ac pedes ferreos ac fictiles, has qua-

Ibid. 2. tuor gentes interpretatus eſt. Et rurſum in alia viſione quatuor beſtias, lęnam & vrſum, & pardum, & quartam terribilem beſtiam, cui nomen non poſuit, eaſdem gentes ſub alia figura monſtrauit, Mœdos, & Perſas vnum eſſe regnum poſt victoriam Cyri, non ambigit, qui & ſeculares, & ſacras literas legit. Quid Babylonij, quid Mœdi atque Perſę, quid Gręci, id eſt, Macedones fecerint, quomodo Iudam, & Iſrael, & Hieruſalem, quaſi cornibus ventilauerunt, quomodo cornu Romani imperij non ſolum Hieruſalem illam, quę iam non erat Hieru-

ſalem, ſed ſpiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi Dominus noſter crucifixus eſt, verum & Chriſti eccleſiam, verum Iudam, verum Iſrael, veramque Hieruſalem eliſerit atque diſsipauerit miſsis per orbem terrarum, ſiue vbique gentium crudelibus edictis legibuſque publicis, quis neſcit, quis nõ audiuit? Et eiuſmodi cornua ſimul quidem prophetica viſione demonſtrata ſunt verũ Dei populum non pariter oppreſſerunt, ſed ſibi inuicem ſucceſſerunt Babylonis, Mœdi & Perſę. Perſarum regno regnum Macedonum, regno Macedonum imperium Romanorum. Similiter de fabris ſciendũ, qđ ſimul quidẽ prophetę oſtẽſi ſunt, venientes ad deterrenda cornua regnorũ illorum, ſed non vno eodemque tempore deterruerunt, neque omnes omnia, ſed ſinguli ſingula certis temporibus deterrentes confregerunt, & inuicem contrarij fuerunt, et alter alteri reſtiterunt. Quinam ſunt vel fuerunt quatuor iſti fabri? Nimirum non abſurde intelligitur, quod fuerint principes, id eſt, angeli illi, qui ſingulis pręerant regnis, ſicut apud Danielem declaratur his verbis. Ego (inquit) angelus veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi, viginti et vno diebus. Et infra. Nũquid, ait, ſcis quare venerim ad te? Et nunc reuertar, vt pręlier aduerſus principẽ Perſarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Gręcorum veniens. Sicut principem Perſarum, et principem legimus Gręcorũ, ita principem quemlibet Babyloniorum, et principem aliquem fuiſſe non dubitamus Romanorum, ſcilicet angelos, qui ſingulis regnis pręfuerunt, malos vtique angelos, malos principes, maligni, in quo mundus poſitus erat, ſicut manifeſtè teſtantur acta principatus eorum, acta crudelia, geſta ſanguinea, quorum narrationibus horriſonis libri tam ſeculares, quàm diuini pleni ſunt. Vnus Dei populus bonum angelum bonũ habebat principem, ſcilicet Michaelem, vt ibidem angelus qui Danieli loquebatur. veruntamen, inquit, annunciabo tibi, quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis, et nemo eſt adiutor meus in omnib. his, niſi Michael princeps veſter. Primus iſtorum quos prophetę Dominus oſtendit, primus fabrorum eiuſmodi ſcilicet angelus qui pręerat Babylonijs detriuit cornua gentium, quę ventilauerunt, Iudam et Iſrael, et Hieruſalem, in eo videlicet quòd permittente vel diſponente iuſto iudice Deo, caput regni Aſſyriorum Niniuen ſubuerterunt, multaſque gentes per circuitum, non valente aliquo reſiſtere principi Babyloniorũ. Non quidem ille, neque alij fabri, id eſt, principes mali,

Apoc. 11. *Danie. 10.* *Populo dei bonus praerat angelus.*

pes mali, quorum ſecundus princeps Perſarum Babylonici regni cornu contriuit, tertius princeps regni Græcorum, qui Perſas cornu ſuo mutilauit, quartus princeps Romanorum, qui cornu Græcorum citiſsimè confregit. non, inquam, iſti propterea ſic & ſic egerunt? Non propterea irati ſunt, quia regna illa populum Dei vexauerunt, ſed cū ſemper auidi ſint ſanguinis humani, & vide re hominum cædes eorum luxuria ſit, permiſſo Dei libenter vſi ſunt, quod videlicet permiſſum, cum ſit, iuſtum & bonum, ipſi ſemper illo iniuſtè ac malè vtuntur, ſicut econtra Deus malis eorum ſemper benè vtitur. Vnde notandum, quòd cum dixiſſet propheta, quid iſti fabri veniunt facere, repetiuit angelus quod iam dixerat. Hæc ſunt cornua quæ ventilauerunt Iudam, & adiecit, quod non dixerat, per ſingulos viros, &

Leuare caput.

nemo eorum leuauit caput ſuum, & tunc demum de fabris ait, & venerunt iſti deterere ea, vt deijciant cornua gentium, quæ leuauerunt cornu ſuper terram Iuda, vt diſperderent eā, & eſt ſenſus. Cornua quæ ventilauerut Iudam, id eſt reges vel regna, quæ captiuauerunt vel obtriuerunt Iudæā, ſingula ſuis temporibus nimis grandia nimiſque fortia fuerunt, ita vt dum ventilarent Iudam per ſingulos viros, nemo eorum leuaret, aut leuare deberet caput ſuum, verū dum alterum contra alterum conſurgit, & alteram fortitudinem, quaſi manu fabrili & ferreo malleo contundit atque confringit, ſiue deterit, datur inde occaſio leuandi caput ſuum, & reſiſtendi iam detritis cornib. gentium. Verbi gratia, Cornu magnum de quatuor cornibus vnum fuit regnum Græcorum, ſed diuiſum eſt contra ſemetipſum, quia de regno vno regna quatuor facta ſūt, quando Alexandro mortuo, obtinuerunt pueri eius regnum vnuſquiſq; in loco ſuo. Attende nunc, Si regnum illud integrum permanſiſſet & vnum, nunquid contra illud Iudas Machabæus leuaſſet caput ſuum?

1. Mach. 1. Vide Ioſe. de anti. lib. 12. ca. 6.

Equidem potuiſſet hoc fieri per Dei auxilium, ſed placuit Deo tali ordine fieri hoc ipſum, ſcilicet vt regnum diuiſum infirmius exiſteret, & prætcrea faber ille magnus Romani imperij principatus, eidem ſuperueniret, ſuoq; illud malleo tūderet ac detereret. Recenſitæ hiſtoriæ hoc teſtantur, quòd Epiphanes ille Antiochus, contra quem rectè & iuſtè caput ſuum leuauit Iudas Machabæus, iamdudum creſcentis & inualeſcentis eiuſdem Romani imperij virib. terebatur, & legati Romanorum iuſſu Iſrael Aegypto inquam, regno ſuo voluerat adiungere, vnde fuerat inhoneſtè reuerſus. Laudabilis in iſtis quoq; prouidentia Dei, quia ſicut quādo primum Iſrael ex Aegypto aſcendit rubrum mare, vt tranſiret, diuiſit illi in diuiſiones, ita ex tunc regna gentium, quorum in medio peregrinatur omnis qui ad Deum tendit, verus Iſrael contra ſemetipſa diuiſit, ita vt illorum diſſenſio ſanctis & electis occaſio ſalutis exiſteret.

CAP. II.

[Et leuaui oculos „ meos & vidi, & ecce vir, & in manu eius fu- „ niculus menſorum, & dixi: Quo tu vadis? „ Et dixit ad me, Vt metiar Hieruſalem, & vi „ deam quanta ſit latitudo eius, & quanta lō- „ gitudo eius. Et ecce angelus qui loquebatur „ in me, egrediebatur, & alius angelus egre- „ diebatur in occurſum eius, & dixit ad eum: „ Curre, & loquere ad puerum iſtum, dicens, „ Abſque muro habitabitur Hieruſalem præ „ multitudine hominum, & iumentorum in „ medio eius, & ego ero ei (ait Dominus) mu- „ rus ignis in circuitu, & in gloria ero in me- „ dio eius] Magnum gaudium angelorum, „ magnum in his verbis iſtis pro re quæ accidit cæleſtibus ſpiritibus & terrenis hominibus, lætitiæ tripudium. Nam quia præualuit Dominus exercituum, & detritis cornibus regnorum gentium, propoſitum Dei ad effectum peruenit vt ædificaretur Hieruſalē, & in ea templum nomini Domini. Gaudēt angeli, & homines volūt eſſe participes gaudij ſui. Verè magna gaudendi ratio, ſed attendas non ſolum templum illud manufa-

2. Eſdra 6. Templū nō manufactum.

ctum quod Zorobabel fundauit & perfecit, nec ſolùm ciuitatem illam, cuius muros Neemias conſtruxit, detrito duntaxat vno cornu regni Babylonici per fabrum regni Perſici, ſed templum non manufactum & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cæleſtē, quæ detritis cunctis quatuor cornibus illis, nunc vſque ædificatur vt ciuitas (vt ait Pſalmiſta) cuius participatio eius in idipſum, cu-

Pſalm. 121.

ius templum iamdudum ædificatum eſt, imò & Iudaica impietate ſolutū fuit, & poſt triduum excitatum eſt. Templum aliud ciuitas non habet, nam templum (ait Ioannes)

Apoc. 21.

non vidi in ea. Dominus omnipotens templum illius eſt & agnus. Illuc ſine dubio tēdit hæc prophetica viſio, & inde gaudent angeli, quòd tale cum hominibus tēplum ſemper ſint habituri, talem cum hominibus ciuitatem ſemper ſint habituri. Quare autem

Congratulatio angelorum.

maximè tunc temporis viſio pro hac re demonſtrari debuit angelicæ congratulationis, niſi quia ciuitas illa terrena & templum illud manufactum, quæ tunc reædificari incipiebant, quædam erant inſtrumenta ſiue initia cæleſtis illius ciuitatis. Nam (vt ante iam dictum eſt) de loco & ciuitate vel gente illa, iuxta promiſsiones Dei Chriſtum naſci oportebat, & inde iam tunc gaudium, quia reædificato templo & ciuitate illa, ſanctorum ſpes non peribat, & promiſsio permanebat. Vnde quomodo nunc gaudere geſtiunt. Ecce, inquit, vir & in manu eius funiculus menſorum, & funiculus ille alacriter quid ageretur, ſignificabat, & vt amplius inquireretur, vidētem excitabat. Nec ille moratus, quo, inquit, tu vadis? vt metiar (ait) Hieruſalem, & videam quanta ſit lati-

tudo eius,& quanta longitudo illius. Breui
ter aſſeruit, quòd ædificatio non in incerto
eſſet, aut deberet differri. Nunquid autem
vir ille cuius eſt funiculnm in manu habe-
re, nondū ſciebat quantæ longitudinis Hie-
ruſalem,& quantæ deberet latitudinis eſſe?
Si de ciuitate illa terrena ſiue manufacta
quæritur, non magnum erat illi viro ſcire
vel videre, ſed nec vllus prophetarum di-
gnum duxit ſcripto, ad noſtram notiti-
am tranſmittere, quanta fuerit latitudo vel
longitudo eius. Porrò de ciuitate cæleſti,
cuius illa ciuitas quoddam exemplar fuit,
haud dubium eſt quin longitudinis & lati-
tudinis menſor ille ſit vir cuius in manu fu-
niculus eſt, qui omnis diuiſionis gratiarum
cum patre & æqualem Spiritu ſancto pote-
ſtatem habet,& huiuſmodi dimenſiones ita
videt, vt videre faciat, nec quenquam lateat
quanta debeat eſſe longitudo illius, quæ eſt
fides, ſcilicet vſq; ad mortem, & quanta la-
titudo, quæ eſt dilectio, ſcilicet vſq; ad mor
Apoc.2. tem. Nam eſto, inquit, fidelis vſq; ad mor-
tem. Et maiorem hac dilectionem nemo ha
bet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis
ſuis.& tanta quidem longitudo, tanta lati-
tudo, tam in iſto ſeculo habenda, vbi pro fi-
de mori quis poteſt, pro dilectione animam
ſuam ponere poteſt. Sed in illo ſeculo quo
Ioan.15. cum peruenerit, neque mors, neque luctus,
Apoc.21. neq; clamor, neq; dolor erit vltra. quid erit
longitudo & quid latitudo, niſi longitudi-
nis & latitudinis huiuſce remuneratio? Hoc
illi viro videre, perfectionem erat oſtende-
re atq; promittere. Ad hoc dictum illius vi
ri, ecce, inquit, angelus qui loquebatur in
me, egrediebatur, fortè dimenſiones illas in
ſpecturus. Docendus autem erat propheta,
ne humano ſenſu acciperet id quod de lati-
tudine & longitudine audierat. Alius ergo,
inquit, angelus egrediebatur in occurſum
eius, & dixit ad eum. Curre & loquere ad
puerum iſtum, dicens, Abſq; muro habita-
bitur Hieruſalē. Qua cauſa, putas, prophe-
Cur pro- tam hic angelus puerum appellat, niſi quia
pheta hic (ſicut iam dictum eſt) docendus erat? Eſt e-
puer dici- nim quædā ſenſus pueritia, quæ in iſto qui-
tur. dem nondū reprehenſibilis erat, quia non-
dum audiendo vel videndo talia, multum
tempus habebat. Reprehenduntur autem
in his, qui propter tempus eſſe deberent, &
non ſunt perfectu ſiue magiſtri, qualibus A-
Hebr.5. poſt. Quoniam, inquit, imbecilles facti eſtis,
quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Om-
nis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt
ſermonis iuſtitiæ, paruulus enim eſt. Perfe-
ctorum autem eſt ſolidus cibus eorum, qui
pro conſuetudine exercitatos habēt ſenſus.
Hæc Apoſtoli ſententia præſenti quoq; ex-
emplo clarior fit. Videbat hic oculis eleua-
tis virum, cuius in manu funiculns menſo-
rum,& audierat eum dicentem, vt metiar
Hieruſalem, & videam quanta ſit latitudo
eius,& quanta longitndo illius. Si nondum
aliud quid intelligebat in viſu illo, niſi ter-
renæ illius ciuitatis dimenſiones, profectò
puer erat, puerilem ſenſum habebat, & in-
terim viſio quam videbat, quia de terreno
tantum ædificio gaudebat non ſolidus ille
cibus, ſed quædam erat lactis alimonia. Re-
ctè igitur puer dictus eſt, ſed citò in virum
proficere habebat præſenti magiſterio cæ-
leſtium ſpirituum dicentium, Abſque mu-
ro habitabitur Hieruſalem præ multitudi-
ne hominum & iumentorum in medio e-
ius,& ego ero ei (ait Dominus) murus ignis
in circuitu, & in gloria ero in medio eius.
Eſt enim ſenſus, Hieruſalem quæ per nos
ædificatur, quam per ſemetipſum vir iſte
metitur, muro manufacto non circunda-
tur, ſed tota ſpiritualis eſt ædificatio eius.
Dominus ipſe murus eius, murus ignis in
circuitu, per quod ciuitas illa quàm firma *Dominus*
ſit, ſatis innuitur. Cum enim ſcriptum ſit, *murus eius.*
Sicut fluit cæra à facie ignis, ſic pereant pec- *Pſalm.67.*
catores à facie Dei. Quis ibi hoſtem time- *Pſal.124.*
bit? quis de inimico ſolicit⁹ erit? Ergo quod
in Pſalmo de hac ipſa Hieruſalem dictum
eſt. Montes in circuitu eius, & Dominus in
circuitu populi ſui, magnificè pręſens locus
illuſtrat ei, qui sēſum exceſsit pueri. Quod
deinde vbi dixerat, ego Dominus murus
ignis in circuitu, ſubiunxit, & in gloria ero
in medio eius. Itidem longe ſupra ſenſum
pueri eſt, quia videlicet non ſicut homo lo-
calis & terrenus in medio hominum loca-
lium terrenorum, ſed ſicut Deus creator
ſpirituum in medio erit angelorū & homi-
num in templis cordium, in domibus quæ
ipſa corpora ſanctorum & animarum præ-
cordia ſunt, quod quale eſt vel erit, oculus
non vidit, & auris non audiuit, & in cor ho
minis non aſcendit. Pueri quidam qui nun-
quam proficiunt, pueri centū annorū, iſtud
quod hic dictū eſt, abſq; muro habitabitur *Eſaia 64.*
Hieruſalē præ multitudine hominum & iu *Iudæi pue-*
mentorum in medio eius, putant carnaliter *ri centū an*
eſſe venturū, videlicet quod Hieruſalē tan *norū ſunt.*
tam beatitudinē habitura ſit, vt præ multi-
tudine hominū & iumentorum omniū, mu
rum habere non poſsit, ſed Domini defen-
ſio murus ſit ipſius, & illius in medio habitā
tis gloria perfruatur. Ad puerum huiuſmo
di, puerū centum annorū, qui moritur eſt
maledictū, populus.n. Iudaicus eſt, non cur *Eſaia 65.*
rit neq; mittitur angelus vt ad eum loqua-
tur, nec enim audire aut ſecundū ſenſum ſe-
num intelligere vult. Nos aūt cum iſto pue
ro, qui audiendo & intelligendo proficit in
viru, ſic intelligim⁹ quod dictū eſt præ mul
titudine hominum & iumentorum in me-
dio eius, abſq; muro habitabitur, vt nūc ma
nifeſtè oculis apertis videmus. Quis.n. regū *Rom.9.*
aut imperatorum tā magnum ſiue tam am-
plum potuiſſet facere murū, qui conclude-
ret orbē terrarum? Niſi autē concluderet or
bem ter-

bem terrarum, non poſſet ambire Hieruſa-
lem iſtam, ſcilicet eccleſiam, quia videlicet
in toto diffuſa eſt orbe terrarum in ea dicū-
tur homines, qui ſpiritualia ſapiunt, iumen
ta verò qui ſimpliciter ſapiunt, iuuant au-
tem eos, qui cum ſint ſpirituales, ſua ſpiri-
tualia ſeminant illis, & eorum carnalia me-
tunt. Et hic quidem in præſenti ſeculo talis
Hieruſalem peregrina pars cæleſtis Hieru-
ſalem, idcirco abſq; muro habitabitur, quia
non vno in loco, non in vna gente contine-
tur, ſed (vt iam dictum eſt) per orbem terra
rum diffunditur. In illo autem ſeculo, quo
hinc quotidie transfertur, multò maximè
nec eſt, nec eſſe debet aut poteſt murus in
circuitu eius, niſi Dominus, qui & in glo-
"ria erit in medio eius. Sequitur. [O ô fugite
"de terra aquilonis, dicit Dominus quoniam
"in quatuor ventos cæli diſperſi vos, dicit
"Dominus. O Sion fuge quę habitas apud fi-
"liam Babylonis, quia hæc dicit Dominus
"exercituum. Poſt gloriam miſit me ad gen-
"tes, quæ ſpoliauerunt vos. Qui enim tetige-
"rit vos, tanget pupillam oculi mei. Quia
"ecce ego leuo manum meam ſuper eos, & e-
"runt prædæ his qui ſeruiebãt ſibi & cogno-
"ſcetis, quia Domin' exercituum miſit me.].
Quàm oportunè, quàm ſapienter Spiritus
ſanctus dum ſenibus loquatur, & ſenili au-
ditoris animo delectetur, interim puero
blanditur, qualis verò totus tunc erat popu
lus, qui de Babylonica captiuitate reuerte-
batur, cuius ſenſum ſupergredi volebat iſtũ,
quem appellabat angelus puerum, dicens,
curre & loquere ad puerum iſtum. Nã pue-
ro centenario, de quo iam dictum eſt, ne-
quaquam blanditur, ſed dicit ei, quia mo-
Eſaia 65. rietur. Quomodo, vel ad quid blanditur illi
puero, id eſt, ſimplici populo? Videlicet ita
loquẽdo, vt ſentiat talis puer ſeſe diuina in-
uitatione reuocari de Babylone ad reædifi-
candam ciuitatem vel templum, cuius reæ-
dificatio (ſicut iam dictum eſt) præparatio
erat ſalutis humanæ. Puer erat, quiſquis ni-
hil aliud præter reſtitutionem loci & gen-
tis ſperare ſciebat, quenque ſaltem hoc exi-
guum delectabat. Vir autem, imò & ſenex
erat, quiſquis loci illius reſtitutionem non
propter ipſum locum, ſed propter eum, qui
inde venturus erat, ſcilicet Chriſtum deſi-
derabat, Vocatiuum calum congeminans,
ô ô fugite (inquit) de terra aquilonis, item-
que tertiò, ô Sion, fuge quę habitas apud fi-
liam Babylonis. Fugite de terra aquilonis,
idem eſt, quòd fuge quę habitas apud filiam
Babylonis. Plagæ namque orbis, quas Grę-
Climata ſecundum ſitum Hieruſalem. ci appellant Climata, iuxta ſitum Hieruſa-
lem intelliguntur & templi, & iuxta ſitum
illius Babylon, apud quam captiuus erat
Dei populus, in parte eſt aquilonari. Hoc
ergo quod dicitur, ô ô fugite, ô Sion fuge,
ſic intelligitur, ſenſu quidem puerili, ſed nõ
inutili. Ecce quomodo pœnitet Dominum
mali quod fecit nobis, quomodo dolet ſu-
per ciuitate inclita & templo nobili, in qua
ſola ciuitate glorificabatur, in quo templo
vnico nomẽ eius inuocabatur. Nec mirum
magnum enim illic erat nomẽ eius, magnus
honor impendebatur nomini eius. Cyrus
nos illuc redire non compulit, ſed tantum-
modo redeundi licentiam dedit. Quis eſt in *1. Eſdræ 1.*
vobis (ait) de vniuerſo populo Domini cæ-
li? Sit Deus illius cum ipſo & aſcendat Hie-
ruſalem, quæ eſt in Iudæa, & ædificent do-
mum Domini Dei ſui Iſrael. Quantopere
nos inuitat, vt properanter velimus exire
de terra iſta, terra Babylonis immunda, dũ
dicit, ô ô fugite de terra aquilonis, ô Sion fu
ge, quæ habitas apud filiam Babylonis. &
quantum pœnitet eum de his quæ paſſi ſu-
mus, qui enim deinceps tetigerit nos, tanget
pupillã oculi eius & prædæ nobis erunt hi,
quib. ſeruiebamus. i. captiuos ducemus eos,
qui captiuos duxerunt nos. Iſte ſenſus (vt iã
dictũ eſt) puerilis qnidem eſt, ſed vtilis, quia *Senſus myſticus.*
quomodocunq; factũ ſit, factum eſt vt re-
ſtitueretur locus & gẽs, vnde ſalutẽ mundi
Chriſtum oportebat naſci. Senſus tanto v-
tilior, quanto ſolidus cibus lacte melior exi
ſtit, in diſcipulis Chriſti eſt. Primò ipſa quæ
hic loquitur perſona cognoſcenda eſt. Vn-
de cognoſcetur? Nimirum ex eo quod ait
Dominns exercituum, poſt gloriam miſit
me ad gentes quæ ſpoliauerunt vos, itemq;
& cognoſcetis, quia Dominus exercituum
miſit me, lauda & lætare filia Sion, quia ec-
ce ego venio & habitabo in medio tui, ait
Dominus. Quis eſt iſte Dominus exercitu-
um, quem poſt gloriam miſit Dominus ex-
ercituum? Quis, inquam, niſi Dominus fili-
us Domini patris? Filium namque Domi-
num & Deum, quod iuſtè credimus & fide-
liter confitemur, miſit in hunc mundum
poſt gloriam pater Deus & Dominus. Quã
poſt gloriam? Nimirum poſt gloriam diui-
nitatis longè & infinitè, poſtquam erat in
forma DEI. Quod non eſt aliud, quàm in
gloria DEI. Hinc Apoſtolus dicit, Qui
cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbi- *Philip. 2.*
tratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemeti-
pſum exinaniuit formã ſerui accipiens, &c.
Itaque dictum hoc propheticum gratum
& gratioſum nobis ſit, quia fidele eſt teſti-
monium Domini noſtri Ieſu Chriſti, non
ſolũm quidem, ſed de multis vnum pulcher *Luca 1.*
rimum atq; clariſsimum. Igitur ab iſto loco
illuc ſe intẽdat animus, quo poſt detrita (vt
iam dictum eſt) cornua gentium, victor
propoſiti Deus, promiſſum ſuum impleuit,
& iuſiurandum quod iurauit ad Abraham
patrem noſtrum, daturum ſe nobis, mitten *Ephe. 2.*
do in hunc mundum filium ſuæ charitatis
propter nimiam charitatem qua Deus mũ-
dum dilexit. Hic pulcherrimus eſt ordo
prophetiæ, quatenus poſt reuerſionem eius
ad Hieruſalem in miſericordijs, quibus do-

mus eius ædificata eſt in ea, & poſt detritionem regnorum quatuor, quæ per quatuor cornua ſignificata ſunt, & per quæ ſibi ſuccedentia, draco diabolus inſectando populum illum, promiſsionis effectum auertere nitebatur, veniſſe, qui promiſſus fuerat conſideretur, & dicta hæc, ô ô fugite de terra aquilonis, & cætera, tanquam præſentis eius voces audiant. Quid enim eſt aliud, fugite de terra aquilonis, ſiue fuge Syon quæ habitas apud filiam Babylonis, quam hoc initium eius Euangelicæ prædicationis, pœnitētiā agite, appropinquabit enim regnum Dei. Denique incredulum eſſe & cordis impœnitentis, hoc eſt, permanere in terra aquilonis, venti vtique frigidi, per quem diabolus ſolet in ſcripturis figurari, & econtra, fugere de terra aquilonis, hoc eſt, credere & pœnitentiam agere cum ſpe perueniendi ad regnum Dei. Item habitare apud filiam Babylonis, hoc eſt, ſeruire vitijs & concupiſcētijs, & econtra, fugere de habitatione Babylonis, hoc eſt, ceſſare ab eiſdem vitijs & concupiſcentijs. Duæ cauſæ quas hic poſuit, quoniam in quatuor ventis cæli diſperſi vos, quia poſt gloriam miſit me ad gentes quæ ſpoliauerunt vos, vnam rationem faciunt, & illius vnius continent ſenſum, quam Euangeliſta ſcripſit, quia Ieſus moriturus erat, vt filios Dei, qui diſperſi erant, congregaret in vnum. Ratio hæc ſic in iſto diuiſa eſt, vt omni habenti aures audiendi, prima parte timorem incutere, ſequente dilectionem inſinuare velit. Dum enim præmiſſo, fugite de terra aquilonis, quod eſt dicere, nolite cordis eſſe impœnitentis ſubiungit, quoniam in quatuor ventis cæli diſperſi vos, opportuno timore concutitur attentus auditor, ſi tamē intelligit, quomodo vel q̄ ob cauſam facta ſit illa diſperſio, qua ſparſim mixtimq; inter malos & reprobos electi naſcuntur in hoc mundo, qui ſimul eſſe & ſoli naſci debuiſſent in paradyſo. Cùm item præmiſſo, ô Syō fuge quæ habitas apud filiam Babylonis, ſubiungit, quia poſt gloriam miſit me ad gētes, Magna dilectionis Dei offertur occaſio, conſideranti quod veraciter dictum ſit, quā bonus Iſrael Deus. Quia videlicet ſic dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſum, nō pereat, ſed habeat vitam æternam. Et quàm bonus ſit idem vnigenitus, qui cùm in forma Dei eſſet, propter nos accepit formam ſerui, atque poſt gloriam claritatis quam habuit apud Deum priuſquam mundus fieret, ſaturatus eſt opprobrijs, dans percutiēti maxillā, & factus eſt obediens vſque ad mortē, mortem autem crucis, & qui miſit, & qui miſſus eſt Dominus exercituū eſt, teſtatur præſens locus ſcripturæ veritatis. Nam ne fortè quis non audierit, non contentus fuit ſemel dixiſſe de iſto, qui poſt gloriam miſſus eſt, quod Dominus ſit, ſed tertiò repetiuit, dicit dominus. Pauculis dictionibus interiectis, & de illo qui miſit, ſecundò aſſeruit quod dominus exercituum ſit. Iam quippe ſemel dixit iſte dn̄s qui miſſus eſt, & cognoſcetis, quia dominus exercituum miſit me, & paucis interiectis, iterum dicturus eſt filiæ Syon, & ſcies quia dominus exercituum miſit me ad te. Interea vide quàm ſapienter, quàm mira arte ſapientiæ, puerum illum ſupradictum capit, ſcilicet populum illius temporis, qui ſperare neſciebat tale quid, qui non poſſet veſci tam ſolido cibo tantæ promiſsionis, & idcirco oportebat eum lactari lacte literali, quod eſt huiuſmodi, cū dixiſſet: Poſt gloriam miſit me ad gentes, addidit, quæ ſpoliauerunt vos, & ſubiunxit, qui enim tetigerit vos tanget pupillam oculi eius, ſiue oculi mei, quia ecce ego leuo manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſeruiebant ſibi, hoc enim litera ſonat, quod talis deberet rerum mutatio fieri, vt reuerſi de Babylonica captiuitate, multiplicati atque roborati, præſente cum eis Domino irent ſuper Babylonis & cæteras gentes, à quibus fuerant ſpoliati, & verſa vice ſpoliarent eos, cederentque ſibi in prædam hi, quibus ſeruierant ipſi, eodem genere vel modo prædæ ſiue ſeruitij. Bonus nobis error pueri, ſiue ſenſus puerilis, & cunctis profuturus ſeculis, quia videlicet tali ſpe alacriores effecti, reuerſi ſunt & ædificauerunt, & ſcripturam, quæ vtique pro nobis gentibus facit, quaſi contra nos agentem nobiſque contraria p̄mittentem, maiore cum fauore ſuſceperūt & cuſtodierunt tanquam ſcripturam vt verè eſt, diuinæ authoritatis. Deus autem quomodo cogitauit, ita & fecit, leuauit manum ſuam ſuper gentes, quæ ſpoliauerūt Iudæos ornatu ciuitatis & templi, & quibus ſeruierunt & ſeruiunt Iudæi, quarum gentium maximè fuere Romani, & ecce ipſi ſunt prædæ Iudęis, ſcilicet Apoſtolis, qui vtique ſunt ex Iudæis. Quomodo gentes ſiue Romani prædæ ſunt Apoſtolis? Nimirum eo modo quo piſcatoribus piſciculi. Sic enim quibuſdam eorum quando vocauit eos, dixit. Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. Iſti ſunt & quique ſimiles illis, quos qui tetigerit, tanget pupillā oculi mei, non vt ego cæcus fiam, ſed vt cæci ſint ipſi qui tetigerunt, & ego abſcondam faciē meā ab eis, quomodo abſcondit & auertit quis, ictum vitans aduerſarij inſidiantis, pupillā oculi ſui. Sequitur. [Lauda & lætare filia ,, Syon, quia ecce venio & habitabo in medio ,, tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes ,, multæ ad dominum in die illa, & erunt mi- ,, hi in populum, & habitabo in medio tui, & ,, ſcies quia dominus exercituum miſit me ad ,, te. Et poſſedit Dominus Iudam partem ſuā ,, in terra ſanctificata, & elegit adhuc Hieruſa- ,, lem. Sileat omnis caro à facie Domini, quia ,, conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo.] ,,

Fugere de terra aquilonis, eſt pœnitentiam agere.

Matth. 4.

Ioan. 11.

Ioan. 3.

Philip. 2.

Ioan. 17.

Eſa. 53.

Hebr. 5.

Error Ieſus puerilis, duorum bonus eſt nobis.

Rom. 4.

Sicut iam ante prelibauimus, bis ab iſta perſona domini exercituum, quæ hic loquitur, dictum eſt dominus exercituum miſit me, quia dicturus, lauda & lætare filia Syon, ſic præcedentia finierat, & cognoſcetis quia dominus exercituum, miſit me, & ecce iterum præmiſſo, & habitabo in medio tui, ſubiungit, & ſcies quia dominus exercituum miſit me ad te. Pulchrum hoc & conſiderarione dignum eſt, quia profectò filium, qui reuera dominus exercituum eſt, miſit pater ſine dubio dominus exercituum, miſit ſpiritus ſanctus veraciter dominus exercituũ. Duæ perſonæ patris, & ſpiritus ſancti, vnam perſonam filij miſerunt, ſic apud Eſaiam ipſe loquitur, & nunc dominus miſit me, & ſpiritus eius. *Eſa. 48.* Nimirum quando beata virgo Maria, nunciante angelo, concepit nunc filium dominum exercituum, & pater dominus exercituum miſit, & ſpiritus ſanctus dominus exercituum miſit eum in vterum eiuſdem virginis. Pater, quemadmodum ipſe dicit. Eructauit cor meum verbum bonum. Spiritus ſanctu, ſquemadmodum angelus ad Mariam. Spiritus ſanctus (ait) ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. *Pſal. 44. Lucæ 1.* Et ad Ioſeph. Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto natum. *Matth. 1.* Super hoc lauda & lætare filia Syon, ait dominus, ipſe qui miſſus eſt, Deus ex Dei patris generatione, & homo ex ſancti ſpiritus operatione, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui. Quid eſt in medio tui? niſi in communione naturæ tuæ, cum ſubſtantia veræ carnis. Nam verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ergo in medio tui, hoc eſt, præter peccatum omnia ſuſcipiens, quæ ſunt tuæ conditionis, primò nouem menſibus habitans in hoſpitio ventris fœminei, deinde in cunabilis, imò in præſepi inuolutus pannis, circumciſus, & ad templum deportatus, cum hoſtia legali, & pannos triginta patiẽs omnia quæ ſunt humanæ fragilitatis, præter peccatum (vt iam dictum eſt) modis omnibus inuentus eſt homo, & mortis quoque experimento. Verè magna materia laudationis & lætitiæ talis aduentus, & talis domini cohabitatio. *Lucæ 1.* Quamobrẽ & ita præmiſit, lauda & lætare filia Syon. Omnis anima quæ tantum bonum per fidem ſpeculando mereris dici & eſſe filia Syon. Anima Ioannis verè filia Syon, prima lætata eſt poſt illam lætitiæ matrem, cuius in medio, cuius in vtero iam hic dominus habitabat. Vnde & laudabat in lætitia, lætabatur in laude, dicendo. *Ioan. 3. 2. Cor. 6.* Magnificat anima mea dominum, & exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Poſt eam prima laudauit, & lætata eſt anima Ioannis. Ecce enĩ (ait Eliſabeth) ex quo facta eſt vox ſalutationis tuis in aurib. meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Vbi tempus loquendi affuit, illius lætitiæ cauſam pulchra cum laude taliter deprompſit. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem eius. Hoc ergo gaudium meum impletum eſt, quod deinde dicit dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad dominum *Pſal. 25.* in die illa, & erunt mihi in populum, manifeſtum atque perſpicuum eſt, quia videlicet ex quo dies iſta illuxit, vel tempus aduenit de quo in Eſaia dominus. In tempore placito (inquit) exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Apoſtolus autem ſuccinit. Ecce nunc *Rom. 3.* tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, *Duplex aduẽtus Chriſti.* & ex eo gentes multæ applicantur ad dominum, & ſunt ei in populum. Porrò ante diem hanc, notus tantum in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius, & rectè aliæ quoque gentes applicantur ad dominum, & ſunt ei in populum, licet inuideant & indignentur Iudæi, qui ſibi videntur ſoli eſſe filia Syon, & non pertinent ad filiam Syon. Quid enim? an Iudæorum Deus tantum? nónne & gentium? imò & gentium. Et habitabo (inquit) in medio tui, ſcilicet ſecundo aduentu, nó quomodo primo aduentu venio, ſicut iam dixi, vt habitẽ in medio tui. Primò nanq; paſsibilis atq; mortalis atque iudicandus. Secundò impaſsibilis atque immortalis Deus iudicij dominus, habitabo in medio tui. Primæ habitationis in medio tui fructus hic eſt, vt applicẽtur gentes multæ ad dominum, ſequentis habitationis erit effectus, quẽ Ioan. dicit. Scimus, quia, cũ apparuerit, ſimilis ei erimus, quoniã videbimus eũ ſicuti eſt. *Ioan. 3.* Illud videre, perfectũ erit ſcire, de quo hic ait, & ſcies, qa domin⁹ exercituũ miſit me ad te. Quid porrò ſibi vult? quod cùm dixiſſet, & applicabuntur gentes multæ ad dominum, & erunt mihi in populum, ſubiungit atque ait, & poſsidebit dominus Iudam partem ſuam in terra ſanctificatã, & eliget adhuc Hieruſalem? Nimirũ quia faciendum & huic erat, quod prophetis alijs *Dani. 12.* iubetur, ſcilicet claudere ſermonẽ, ligare teſtimonium, quia videlicet, ſic expediebat, nec enim portare potuiſſent homines, ſi manifeſtè diceret illis Deus, id ꝙ intendebat. Ecce illud quod dixerat, & applicabũtur gẽtes multæ ad dominum, ſubiecit, dicendo. Et poſsidebit dominus Iudam partem ſuã, quo nomine, quoniã Iuda interpretatur cõfeſsio, cũ ſignificentur omnes gentes Chriſtum cõfitentes, putare poterat ille populus *Rom. 8.* Iudæ, qui hæc audiebat, ꝙ qualicunque modo applicandæ forent ad dominum multæ gentes, tamen ipſe ſolus dominis pars eſſe deberet, quę exiſtimatio nihil propoſito dei nocuit aut nocet, imò prodeſt, quia dum illi beneuoli fuerunt, ſcriptura nobis cuſtodita eſt. Senſus hic eſt, Iudam partem ſuam, id eſt, eos qui preordinati ſunt ad vitam, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, quos prẹſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui; qui omnis Iuda.

Idem eredentes atq; confitentes ſunt, & pars *Hebr. 12.* Domini ſunt, poſsidebit Dominus in terra ſanctificata, in terra viuentium, vbi quod eſt, totum ſanctum eſt, & ita poſsidebit, vt nullus deſit de numero eorũ, & quia nõ ſufficiunt, qui de iſta terrena Hieruſalem illuc *Eſa. 35.* aſcendunt, adhuc eliget de alijs quoque gentibus, aſſumet qui ſint Hieruſalem. Nonne in his quæ dicta ſunt, meritò confortentur man⁹ diſſolutæ, & genua debilia roborẽtur? Nonne meritò dicãt puſillanimis, cõfortamini, & nolite timere. Sequitur ergo. [Sileat omis caro à facie domini. quia cõſurrexit de habitaculo ſancto ſuo.] Ac ſi dicat. Sileant quatuor cornua, quæ ventilauerũt Iudam, & Iſrael, & Hieruſalem. ſileant omnes qui regnare præſumpſerunt, domino neſciente, domino nõ probante, quia caro ſunt Aſſyrij cum Babylonijs, Perſæ cum Mœdis, Macedones ſiue Græci, Romani terribiles & vt videbatur ferrei. *Dani. 7.* Sileant (inquit) à facie domini, quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo, quia throni eius poſiti ſunt, & iudicium ſedit, & iudicatum eſt interfici beſtias cornutas, & auferri poteſtatem eorum, & dari poteſtatem & honorem & regnum filio hominis, venient in nubibus cæli, vt ſuſcipiant regnum ſancti Dei altiſsimi, quibus inſultabant regnantes beſtiæ, tanquam peregrinis, atq; captiuis, & obtineant regnum vſque in ſeculum, & ſeculum ſeculorum.

FINIS LIBRI PRIMI IN ZACHARIAM PROPH.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER SECVNDVS.

HAbemus (inquit Apoſtolus Petrus) firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes tanquã lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Dulce eſt auditu, dulcius experimento, quod propheticus ſermo lucerna ardens & lucens ſit, quã vtique Spiritus ſanctus Chriſto ſuo parauit. Vnde videri poſsit ille in hac nocte per ſpeculum in ænigmate, donec illuceſcat ille dies in quo videndus eſt facie ad faciem æterna viſione. Hæc intentio noſtra ſit, vt in lumine huius lucernæ, non ad horam, ſed æternam eiuſdem Chriſti gloriam exultare velimus, cuius exultationis hoc initium eſt, vt prophetica teſtimonia meditantes, ex parte ſciamus, & nos quoque ex parte prophetemus, donec veniat quod perfectum eſt, & quod ex parte eſt, euacuetur. Cum hac ſimplicitate oculi, nunc vſque progreſsi, lucidũ perſequamur ordinem huius prophetiæ, re?uera lucentis lucernæ, cuius in lumine corde & ore dignum ſit exultare omni animæ, quæ Chriſti claritatem non ficta diligit charitate, & ſpes noſtra hæc ſit, quam ſapientia promittit, quia de fructu oris ſui homo ſatiabitur bonis. Magnæ & pulcherrimæ viſionis pars aliquanta decurſa eſt, videlicet ab eo quod ait. Vidi per noctem, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, vſque ad id Sileat omnis caro à facie domini, quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo, in qua videlicet parte illud conſiderandum eſt, quia fruſtrata ſunt pugnantia contra Deum regna mundi, & illis prætermiſsis, naſcente Chriſto venit regnum Dei. Poſt hæc ſequitur.

1. Pet. 1.

Prophetia lucerna ardens & lucens.

Ioan. 5.

1. Ioan. 3

Prouer. 13

CAP. III.

[Et oſtendit mihi Ieſum ſacerdotem magnum, ſtantem coram angelo dñi, & Sathan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei. Et dixit Dñs ad Sathan Increpet dominus in te. Sathan, & increpet dominus in te, qui elegit Hieruſalẽ. Nunquid nõ iſte torris eſt erutus de igne? Et Ieſus erat indutus veſtib. ſordidis, & ſtabat ante faciẽ angeli. Qui reſpõdit, & ait ad eos q ſtabant corã ſe, dicens. Auferte veſtimenta ſordida ab eo, & dixit ad eum. Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatorijs, & dixit. Ponite cidarim mundã ſuper caput eius. Et poſuerunt cidarim mundam ſuper caput eius, & induerunt eũ veſtib. Et angelus dñi ſtabat, & conteſtabatur angelus domini Ieſum, dicens. Hæc dicit dominus exercituũ. Si in vijs meis ambulaueris, & cuſtodiam meã cuſtodieris, tu quoque iudicabis domũ meam, & cuſtodies atria mea, & dabo tibi de his ambulantes, qui nunc his aſsiſtunt; audi Ieſu ſacerdos magne tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt. Ecce enim ego adducõ ſeruum meũ orientẽ, quia ecce lapis quẽ dedi corã Ieſu, ſuper lapidẽ vnũ ſeptẽ oculi ſunt. Ecce ego cælabo ſculpturã eius, ait dominus exercituũ, & auferã iniquitatẽ terræ illius in die vna. In die illa, dicit dominus exercituum, vocabit vir amicum ſuum, ſubter vineam & ſubter ficum.] In præcedentibus dicendo, poſt gloriam miſit me ad gentes, & ecce venio, & habitabo in medio tui, &c. Dominicæ incarnationis ſignificatur myſterium, in præſentibus tentationum, & paſſionis eius ſubtrutulat ſacramentum. in ſequentibus verò reſurrectionis eius triumphale

Viſio de Paſsione Chriſti.

phale

phale gaudium, vbi poſt hæc propheta mox
dicturus eſt. Vidi, & ecce candelabrum au-
reum totum, &c. Et oſtendit mihi (inquit)
Ieſum ſacerdotem magnum. Hebræi (in-
quit beatus Hieronymus) Ieſum ſacerdotẽ
magnum filium Ioſedech intelligi vo-
lunt, qui cum Zorobabel populo præfuit,
cuius aduerſarius à dextris ſtabat, & non à
1. Eſdr. 10. ſiniſtris, quia vera erat accuſatio, eò quòd i-
Malach. 2. pſe cum cæteris alienigenam accepiſſet vxo
Pſal. 109. rem, quod in Eſdra & Malachia, qui hunc
Eſa. 9. prophetam ſequitur, pleniſsimè ſcriptum
eſt. Noſtri autem (ait) ita diſſerunt ſacerdo-
tem eſſe magnum, ad quem dicitur. Tu es
ſacerdos in æternum ſecundum ordinem
Melchiſedech, qui quoniam per ſe videri nõ
poteſt, à domino prophetæ oſtenditur, ſtans
coram angelo domini, quem volunt magni
conſilij eſſe angelum, non quod alter & al-
ter ſit, vt duas perſonas recipiamus in filio,
ſed quod vnus atque idem & quaſi homo
ſordidatus oſtenditur, & quaſi angelus me-
diator Dei, & hominum apparere dicatur.
Iuxta hunc ſenſum, hoc (ait) videtur eſſe diſ
ficile, quod Ieſu ab angelo dicitur, ſi ambu-
lauerit in vijs domini, & eius præcepta ſerua
In viſione, uerit, ipſe quoque iudicet domum eius, &
non ſubſtã cuſtodiat atria illius, & det ei dominus am-
tia, ſed ima bulantes dè his qui aſsiſtant ei. Nos verò po
go rei appa ſtremi non ab re miramur, ſi inter doctores
ret. ſcrupuloſa vnquam fuit concertatio, pro re
huiuſmodi, cum viſio ſit noctis, quia ſic ince
pit. Vidi per noctem, &c. In viſionibus nan
que non ipſa perſona ſiue ſubſtãtia cuiuſcũ-
que, ſed ſimilitudo ſiue imago perſonæ, vel
ſubſtantiæ ſolet apparere, ſiue hominis, ſiue
alterius cuiuſlibet rei, præter ſpirituales ſub
ſtantias, vt ſunt angeli. Itaque ſicut in hac i-
Dani. 7. pſa viſione quatuor cornua, & ſicut in viſio
ne Danielis quatuor beſtiæ, non ipſa qua-
tuor regna, ſed quatuor regnorum quædã
imagines fuere: ita hic Ieſus, neque ſubſtan-
tia domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundũ
hominem nondum exiſtebat, neque ille Ie-
ſus filius Ioſedech illius temporis pontifex
erat, qui cùm homo eſſet & corpus, quomo
do in viſu noctis apparere poterat? Imago
erat hominis, quæ videbatur, quædam ſimi
litudo duntaxat ſufficiens miniſterio pro-
phetico, ad ſignificanda illa, quæ de domino
noſtro Ieſu Chriſto iam tunc ſignificari tem
pus vel ratio poſtulabat. Quod ſi quærat
quis, cur in ea ſimilitudine potius quàm in
alia ſignificari hic placuerit? ſcire debet, quia
cunctos ferè ſanctos & probos antiquorum
temporum viros, qui venturo regno Dei
proprio labore aliquid contulerunt, Spiri-
tus ſanctus eiuſdem regni Dei myſterijs ſic
honorauit, vt aliquem qualemcunque, ſin-
guli [illegible] oferrent ſimilitudinem regis, regni
Dei [illegible] noſtri Ieſu Chriſti. Hinc eſt quod in il-
lis hominibus ſanctis, tanta conquiſita & in
uenta ſunt à ſanctis doctorib. geſta vel dicta

in typum eiuſdem domini, qualium de præ
cipuis fuere Iſaac, Ioſeph, & Dauid, & Salo-
mon, quãdiu in ſapientia vigilauit. Iſti duo
Zorobabel filius Zalathiel, & Ieſus filius Io
ſedech, multũ in hac parte omni mundo pro
fuerunt, ſiue contulerunt, quia videlicet in
reuerſione de Babylonia principes extite-
runt, templumq́; fundauerũt & perfecerũt,
loco vel genti recuperandæ ſtudentes, vnde
ſalus veniret, quia ſalus ex Iudæis eſt. Ho- Ioan. 4.
norauit igitur eos Spiritus ſanctus, vt in no-
minibus vel figuris eorum, venturi Chriſti
myſteria ſignificarentur, pro eo quod eius
aduentu, vel regno labor & opus eorum fa-
mulabatur. His autem præmiſsis, nunc præ-
ſentia viſionis dicta vel acta ordine perſe-
quamur. [Et oſtendit mihi Ieſum ſacerdo- „
tem magnum ſtantem coram angelo domi- „
ni, & Sathan ſtabat à dextris eius, vt aduer- „
ſaretur ei.] Quid illud ſignificauerit, in eadẽ
viſione innuitur his verbis. Audi Ieſu ſa- Chriſtus, di
cerdos magne, tu & amici tui qui habitant citur ſer-
coram te, quia viri portendentes ſunt. Ecce uus Domi-
enim ego adduco ſeruum meum orientem, ni.
&c. Itaque Ieſus ille, quem vel citius ſpeciẽ
ſiue imaginem videbat in nocte, ſtantem co Philip. 2.
ram angelo domino, portentum fuit ſerui
Dei, ſerui (inquam) illius nomine orientis,
qui cùm in forma Dei eſſet, propter nos ſe-
metipſum exinaniuit, formam ſerui accipiẽs
vnde & rectè dicitur ſeruus domini, quia
propter nos ſeruiuit, & obediens fuit vſque
ad mortem, mortem autem crucis. In illa Pſal. 8.
forma ſtare habebat ſacerdos magnus corã
angelo domini. Minuiſti enim (ait) eum pau
lominus ab angelis. Minoritatem illam hæc
dictio pulchrè innuit, ſtantem coram ange-
lo domini, pulchrius autem & venerabilius
illud in Euangelio, quod cùm factus in ago Lucæ 22.
nia prolixius oraret & ſudaret ſudorem ſan
guinem, apparuit illi angelus de cælo con-
fortans eum, maior vtique minorem, vtpo-
tè nunquam moriturus, continuò moritu-
rum. Quod in illo viſu Sathan ſtabat à de-
xtris Ieſu vt aduerſaretur ei, hoc eſt, quod ta
lis iſte ſeruus de ſemetipſo dixit. Venit e- Ioan. 14.
nim princeps mundi huius, ſubauditur, quæ
rens in me ſuum aliquid. Stabat vt aduerſa-
retur, nec tamen dictum eſt, quod aduerſa-
tus ſit ei, vel aduerſari potuerit, quia videli-
cet ſic futurum erat, vt ad ipſum quidem ve
niret princeps mundi, ſed in me (inquit) non
habet quicquam. Stabat, non à ſiniſtris, ſed à
dextris, quia videlicet ſic futurum erat, vt
in iſto nihil ſiniſtrum, ſed totum dextrũ,
id eſt, nihil malum, ſed totum eſſe bonum.
Itaque ſtabat à dextris quia nulla erant ſini-
ſtra, videlicet hoc intendens, vt de dextris Matth. 12.
faceret ſiniſtra, vt peruerteret quæ dixerat, 27.
quæ feceret bona, ſicut narrat Euangelica ve
ritatis eius ſcriptura. Accuſabatur enim tan-
quam maleſactor, cum eſſet benefactor. Sic Iob. 1.
olim idẽ Sathan ſtabat à dextris Iob, vt per-
uerteret

Increpare Sathanã. uerteret eius bona, cùm diceret. Nunquid
fruſtra Iob timet Deũ? &c. [Et dixit dñs ad
Iob 5. Sathan, increpet dominus in te Sathan, & in-
crepet dñs in te qui elegit Hieruſalẽ.] Cur
non dixit, vade Sathan, ſiue deſine aduerſari
Sathã? Videlicet, quia multũ profuturus e-
rat, ſic aduerſando Sathã non ſolũ vt exem-
plum patientiæ eſſet nobis, ad ꝙ informa-
mur, dicente Iacob Apoſtolo, patientiã Iob
audiſtis, & finẽ domini vidiſtis, verũetiam
vt mundũ redimeret illa patiẽtia ſaluatoris,
illa paſsio redemptoris. Igitur increpet (ait
dominus) in te Sathã. i. aſsiſtas quidem, ſed
non vſq; ad plenã voluntatẽ tuam. Nimirũ
& illud erat increpare, ꝙ dixit pro B. Iob: Ec
ce in manu tua eſt, veruntamẽ animã illi ſer-
ua. Similiter pro iſto dictũ ſit ab omni potẽ
tia, caro in manu aduerſariorũ ſit, quos tu in
flammas, veruntamen animã illius in infer-
no nõ detineas, caro in ſepulchro corruptio
nem non videat, hoc dixit dominus, incre-
pet dominus, & increpet dominus, ſicq; ab
Hebr. 9. vna perſona, duæ perſonæ domini ad incre-
Chriſtus pandũ inuitantur, quia videlicet victoriam
torris de i- dominicæ paſsionis, quæ magna eſt increpa-
gne. tio diaboli, trinitas operata eſt vnus Deus.
Actor. 2. Pater nanq; calicẽ illũ filio dedit, & filius per
Spiritum S. (ait Apoſt.) ſemetipſum obtulit
" [Nunquid nõ iſte eſt torris erutus de igni?
" & Ieſus erat indutus veſtib. ſordidis.] Et ſe-
cundũ hanc illius viſionis ſimilitudinẽ do-
minus Ieſus torris erutus de igne fuit, ſiue
quia in mundo hoc, magno vtiq; camino &
grandi officina peccati, peccatũ euaſit, pecca
tum non fecit, neq; ex conceptione contra-
xit, ſiue quia cũ deſcendiſſet ad infernũ, im-
poſsibile fuit illũ ab eo teneri, & indutus e-
rat quidem veſtimentis ſordidis, veruntamẽ
Eſa. 53. non ſuis, ſed alienis. Nam dominus poſuit in
Malach. 2. eo iniquitatẽ omnium noſtrũ, & Eſaias trãs
figurans in ſe (inquam) æſtimationẽ impio-
rum, & nos (inquit) reputauimus eũ quaſi
leproſum & percuſſum à Deo, & humiliatũ.
Itaq; fuerit quidẽ Ieſus ille homo temporis
illius ſordidatus peccatis ſuis, quoniã vxorẽ
alienam, vel ſicut Malachias ait, filiã duxe-
rat Dei alieni. Chriſtus autem Ieſus, qui in
illa nocte per imaginẽ ſignificabatur illius
Ieſu, non ſuis, ſed alienis peccatis, indutus e-
" rat veſtibus ſordidis. [Et ſtabat ante faciem
" angeli, qui reſpondit, & ait ad eos qui ſtabãt
" corã ſe, dicens. Auferte veſtimenta ſordida
" ab eo.] Hoc dixit angelus domini, authori-
tate vel imperio loquentis in ſe domini, li-
cet non interpoſuerit, ꝙ poſtmodum inter
Infr. 4. poſuit idem angelus domini, hæc dicit domi
nus exercituũ, ſi in vijs meis ambulaueritis,
&c. Qui porrò erant, qui ſtabant ante faciẽ
angeli, imò ante faciẽ domini, in angelo ſiue
per angelũ loquentis? Non enim qualeſcun-
que erant vel ſunt reuera magni, quorũ offi
cij eſt auferre veſtimẽta ſordida, auferre ini-
quitates & peccata, Inferius in hac viſione
duæ oliuæ (inquit) ſuper cãdelabrũ, vna à dex
tris lampadis, & vna à ſiniſtris eius, & dixi.
Quid ſunt duæ oliuæ iſtæ? Et rurſus. Quid
ſunt duæ ſpicæ oliuarũ, quæ ſunt iuxta duo
roſtra aurea? Ita ſecundo interrogatus ange
lus, iſti ſunt (ait) duo filij olei, qui aſsiſtunt *Abſtuli à*
dominatori vniuerſæ terræ. Eoſdem duos *te iniquita*
filios olei intelligimus hic ſtare corã ange- *tem tuam.*
lo loquente vel agente in perſona domini,
& de iſtis, qui nam ſint, opportunius in illo
loco pro poſſe dicendũ eſt, hoc tantũ in præ-
ſenti dixerim, ꝙ veſtimenta ſordida, quæ no
ſtræ iniquitates erant, ablatæ ſunt à domino
Ieſu in paſsione ſua per ſpiritum S. qui eſt re
miſsio peccatorum, & diuerſarum diſtribu
tor gratiarum. Vnde & protinus dixit ad
eum. [Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & "
indui te mutatorijs.] Iniquitatẽ tuam cũ di- "
xit, ſimul attendere conuenit, quod poſtmo
dũ velut exponemus, quid iſta ſignificent,
cũ dixiſſet. Ecce ego adducã ſeruum meum
orientẽ, &c. Ita concluſit, & auferam iniqui
tatem terræ illius in die vna. Ergo abſtuli à
te iniquitatẽ tuam, id eſt, iniquitatem terræ
tuæ, iniquitatẽ eccleſiæ tuæ, peccata omniũ
credentiũ in te, & indui te, id eſt, eoſdẽ tuos
mutatorijs, quia videlicet ab iniquitate tibi
emundati, diuerſis ornabuntur chariſmatũ
donis, & quod multum ad Dei gloriam ſpe- *Rom. 5.*
ctat, vbi abundauit iniquitas, ſuperabunda-
uit gratia. [Et dixit. Ponite cidarim mundã ,,
ſuper caput eius, & poſuerunt cidarim mun ,,
dam ſuper caput eius, & induerunt eum ve- ,,
ſtibus.] Hoc eſt, quod nunc videmus (vt A- ,,
poſtolus) dominũ Ieſum Chriſtũ propter *Hebr. 2.*
paſsionem mortis gloria & honore corona-
tum. Cidaris i. pileus ſiue mitra pontificalis,
cui ſuperponebatur, lamina in fronte ponti-
ficis, habens ſcriptum tetragrammaton ineſ
fabile nomen domini, coronã ſignificat glo
riæ & honoris in capite domini noſtri Ieſu
Chriſti, qui factus eſt obediens vſq; ad mor
tem crucis, propter quod & deus illum exal
tauit, & dominauit illi nomen, quod eſt ſu-
per omne nomen. Et veſtes de quibus ait, &
induerunt eum veſtibus, dona illa ſunt de
quibus iam dictum eſt, quæ dantur eccleſiæ *Philip. 2.*
eius, quæ eſt corpus eius. Vnde (ſicut iuxta
aliam tanſlationem legimus) aſcendens in al *Pſal. 67.*
tum captiuam duxit captiuitatem, dedit
dona hominibus, ita nihilominus veraciter
pſallimus, accepiſti dona in hominibus, quia
videlicet propter vnitatem perſonæ capitis
& corporis, ipſius & eccleſiæ, ipſe accepit
in nobis dona quæcunque accipimus, cùm
ipſe det, vt verè Deus. Quæ hactenus in vi-
ſione oſtenſa ſunt, propter quid oſtenſa ſint
ſequentibus verbis ipſe angelus aliquanti-
ſper declarabit his ad ipſum Ieſum præmiſ-
ſis. Hic dicit Dominus exercituum. Si in
vijs meis ambulaueris, & cuſtodiam meam
cuſtodieris, tu quoque iudicabis domum
meam, & cuſtodies atria mea. & dabo tibi

de his ambulantes qui nunc hic aſsiſtunt.] Hæc enim ad illum hominem Ieſum eſſe dicta, rectè intelligimus abſque vlla ſignificatinnis vel myſterij clauſura, quod ex eo vel maximè conſtat, ꝙ præmiſſo, ſi in vijs meis ambulaueris, ita perſonam vel cauſam illius hominis determinat, tu quoque iudicabis domum meam, & cuſtodies atria mea. Cùm enim dicit tu quoque, ſatis innuit ea quæ præmiſſa ſunt, & quæ ſequentur de alio dicta, propter alium eſſe ſacta vel oſtenſa. Et rectè tali homini ſub conditio-

Eſdr.10. Malach.2.

ne ſiue conditionali modo locutionis, dicendo, ſi in vijs meis ambulaueris, ꝓmittitur iudicare domum domini, ſicut iam dictum eſt, ducendo alienigenam contra præceptum legis Domini, ſacerdos, cuius labiorum eſt cuſtndire ſcientiam, cuius ex ore legem requirunt, eò quòd ſit angelus Domini exercituum. Et cùm dicit. Tu quoq; iudicabis domum meam, ſubintelligendum eſt aliter & felicius, ſiue meliori fine; quàm Heli, qui de ſella cecidit, & cadendo dignitatem iudiciarij perdidit honoris. Et illius quidem principatus temporalis & cuſtodia tranſitoria deſignatur, dicendo. & dabo tibi de his ambulantes, qui nunc hic aſsiſtunt. Illius autem de quo vel propter quem præcedentia dicta, & ſequentia dicenda ſunt. Principatus æternus, & cuſtodia ſempiterna eſt, principatus & cuſtodia præteritorum, & præſentium, atque futurorum, quem & deſignat, ita ſubiungens. [Audi Ieſu, ſacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt. Ecce enim ego adducam ſeruum meũ orientem.]

1.Reg.4.

Ac ſi dicat. Cùm acceperis narrationem viſionis eius, propheta narrante, Ieſu ſacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quorum imagines videt in nocte, & audit quæ dicuntur in te, audi & cognoſce quia viri portendentes ſunt, id eſt, quia viſio quam videt circa te & amicos tuos, portentum eſt futurorum, quæ ſine dubio magna erunt. Ecce enim ego adducam ſeruum meum orientem, & illius adductionem portendis tu in hac viſiõe oſtenſus, & amici tui tecum. Sicut amici tui in hac viſione coram te habitantes, viſi ſunt, ita coram illo quem adducam oriente ſeruo meo, multi facti ex inimicis amici habitabunt, quibus ipſe dicturus eſt, in ipſo articulo, quo Sathan ſtabat à

Ioan.15.

dexteris eius, ſicut hic portenditur. Iam nõ dicam vos ſeruos, ſed amicos meos, & maiorem hac dilectionem nemo babet, vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis, vos amici mei eſtis. Hic inde oriens dicitur, quia lux vera eſt, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & inde ſeruus, quia ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Cùm bæc diceret, videbatur quoque lapis coram Ieſu. [Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt. Ecce ego dabo ſculpturam eius dicit Dominus exercituum, & auferam iniquitatem terræ illius, in die vna.] Lapidem eſſe Dominum Ieſum Christum, lapidem ſummum angulare electum in fundamento fundatum, & per ſeptem oculos, qui ſuper hunc vnum lapidem ſunt, ſeptem eſſe ſpiritus Dei, qui ſuper eum requieuerunt, ferè nulli eſt aut eſſe debet, incngnitum. Non enim huic ad mẽſurã dedit Deus ſpiritũ, & in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Hic lapis ab hominibus reprobatus eſt, à Deo autem electus & honorificatus eſt. Quomodo ab hominibus reprobatus eſt? Electus extra portam in ligno ſuſpenſus eſt, vt maledictum legis exiſteret, quia lex dicit, maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno. Hæc erat ædificantium reprobatio. Sed ecce ego (inquit) cælabo ſculpturã eius, & auferam iniquitatem terræ illius in die vna. Et eſt ſenſus. Iſtum lapidem clauis crucis, & lancea militis faciam vulnerari, & in illius paſsione auferam iniquitatem terræ in die vna, de qua ſcriptum eſt. Hæc eſt dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. [In die illa vocabit vir amicũ ſuũ, ſubter vineam, & ſubter ficum.] A tempore, enim dominicę paſsionis cœpit annũciari euangeliũ, ꝙ eſt vocari ſubter vineã, & ſpiritualiter, lex intelligi, ꝙ eſt vocari ſubter ficum, Spiritu S. reuelante, ꝙ lex & prophetę Chriſti euangelio perhibeant teſtimonium.

Philip.2. Chriſtus lapis ſuper quem ſeptẽ oculi. Eſa.11. Actor.4. 1.Pet.2. Hebr.13. Deut.21. Pſal.117.

CAP. IIII.

[Et reuerſus eſt angelus qui loquebatur in me, & ſuſcitauit me, quaſi virum qui ſuſcitatur de ſomno ſuo. Et dixit ad me. Quid tu vides? Et dixi. Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud, & ſeptem inſuſoria lucernis quæ erant ſuper caput illius, & duæ oliuæ ſuper illud, vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius, & reſpondi, aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens. Quid ſunt hæc domine mi? Et reſpondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me. Nunquid neſcis quid ſunt hæc? Et dixi. Non domine mi. Et reſpondit, & ait ad me, dicens. Hoc eſt verbũ domini ad Zorobabel, dicens. Non in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo dicit dominus exercituũ.] Sicut in præcedentibus humilitatem paſsionis, in qua minoratus fuit paulominus ab angelis, ita in præſentib. gloriã intelligimus reſurrectionis eiuſdẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, in qua gloria & bonore coronat' eſt, & conſtitutus ſuper opera manuũ patris, clarificatus claritate apud Deũ, quã habuit priuſquam mundus eſſet apud ipſum. Quid enim eſt candelabrum aureum totum. & lãpas eius ſuper caput ipſius, niſi Chriſtus ipſe, decus & lumen omnium angelorum & hominum, lampade ſuæ diuinitatis, quæ ex virtute ſuæ reſurrectionis mundo innotuit, illuminãs quæ in tenebris ſunt vel fuerunt?

Ioan.17. Chriſtus cãdelabrũ aureum.

Vnde no-

Vnde notandum pariter & admirandum, quia poſtquã viſus eſt Ieſus veſtib. ſordidis indutus, eiſq; ablatis. Ecce (inquit Dominus) abſtuli iniquitatem tuam, & iterum de eodem, & auferam iniquitatem terræ illius in die vna, reuerſus dicitur angelus eſſe & ſuſcitaſſe prophetam, quaſi virum qui ſuſcitatur de ſomno. Sic enim futurum erat, & ſic factum eſt, quia poſtquam ablata eſt iniquitas terræ Domini Ieſu, quæ eſt eccleſia eius, in die vna, in die deſponſionis eius, in die læ-
Cant. 3. titię cordis eius, quando lancea militis pate-
Iohan. 19. facto latere eius exiuit ſanguis & aqua, vt iã
Eſaia 53. vltra non eſſent ſordida veſtimenta eius, quæ ſordes erant iniquitates omnium noſtrum (vt ſupra iam diximus) ipſe triduo dormiuit in ſepulchro, & tertia die ſuſcitatus eſt de ſomno ſuo. Vnde ſignanter propheta dixit. Suſcitauit me quaſi virum, qui ſuſcitatus eſt de ſomno ſuo, per hoc innuens in ſe præfiguratum, quòd vir ille Dominus Ieſus ſuſcitandus eſſet de mortis ſuæ ſomno. Sed & reuerſio angeli quam dicit, & reuerſus eſt angelus, qui loquebatur in me, deſignat eum ad tempus receſsiſſe, videlicet in ſignum illius receſsionis quam declama-
Pſal. 21. bat vir ille, dum diceret, Deus meus, Deus
Matth. 27. meus, vt quid dereliquiſti me. Igitur, vidi (inquit) & ecce candelabrum aureum totũ, & nos videmus Dominum Ieſum glorificatum, & mundum gloria reſurrectionis eius illuminatum. Et ante paſsionem illius, caput illius dilecti, id eſt diuinitas eius aurum erat optimum. ſed corpus eius, cum paſsibile & mortale eſſet, nondum erat aurum. Ergo candelabrum nondum erat aurum totũ, quia corpus pro cõditione mortali erat ſubobſcurum, & minus quàm nunc eſt glorioſum.

Quid lampas vna, & lucernæ ſeptem. Lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptẽ lucernæ eius ſuper illud requieſcens, ſuper ipſum eſt ſpiritus ſanctus, ex quo reſurrexit ipſe, magis in eo manifeſtus, qa videlicet ſpiritus, quia vnus eſt, lãpas vna dicitur, & quia ſeptiformis eſt, quia ſeptiformis eſt, quia ſeptem eius dona ſunt, ſeptem lucernæ dicũtur. Lucernæ & infuſoria, id eſt, vaſcula in quibus oleum eſt, quod infunditur in lucernas, eadem ſignificant, ſeptem dona ſpiritus hac ſola differentia qua id, quod efficitur ab efficiente diſtat: Sicut enim ſingula infuſoria, ſingulas alunt lucernas, ita ſinguli ſpiritus propria quędam efficiunt opera, de quibus hi, qui Spiritum ſanctum acceperũt ſua menſura clara fiunt, vt videant homines, & bono exemplo ædificati glorificent Deum. Duæ oliuæ, oliuæ ſuper candelabrum vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris quid ſunt? Denique & propheta hoc, &c. inquiſiuit, & reſpondi (inquit) & aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens. Quid ſunt hæc Domine mi? Qui cum reſpondiſſet, & dixiſſet. Nunquid neſcis, quid ſunt hæc, & ille dixiſſet. Non Domine mi, & inter hęc paratus ad audiendum, ſine dubio redderetur attentior ad intelligendum, tandẽ hoc eſt, ait, Verbum Domini ad Zorobabel, dicens. Non in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo di- *Iohan. 4.*
cit Dominus exercituum Et hoc reſponſo potuit quidem, quamuis benè reſponſum fuiſſet, potuit (inquam) intelligere, quoniã propheticam ad intelligendum gratiam habebat, quid eſſet candelabrum, quid lampas eius ſuper caput ipſius, quid ſeptem lucernę ſeptemq; infuſoria lucernis, quę erant ſuper caput ipſius. Veruntamen nondum intellexit quid eſſent duæ oliuę, vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris ipſius. Et quid ſibi vult reſponſum huiuſmodi, nõ in exercitu nec in robore, ſed in ſpiritu meo dicit Dominus? Iam quidem diximus candelabrum aureum. Dominum Ieſum eſſe propter paſſionem mortis gloria reſurrectionis glorificatum, ſeptemque lucernas ſuper illud cum totidem infuſorijs, eum qui ex tunc datus eſt ſanctum ſeptiformem ſpiritum, qui nimirũ eatenus modo, ſcilicet in remiſsionem peccatorum non dabatur. Vndè enim eſt illud? Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nõdum erat glorificatus. Sed quid ſibi vult taliter ad Zorobabel dictum. Non in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo. Breue dictum, magnæ rei ſuggerit intellectum. Senſus enim hic eſt. Antequam iuxta præſentẽ viſionem veniat Dominus habitare in medio tui, ô filia Syon, cuius paſsione deleatur iniquitas terræ illius in die vna, ſicut ſignificatum eſt per hoc quod auferri iuſſa ſunt ab Ieſu veſtimenta ſordida, quique gloria reſurrectionis, & aſcenſionis glorificatus ſanctũ ſeptiformem det ſpiritum, ſicut ſignificatur per candelabrum aureum tot lucernarum, Antequam veniat (inquam) ille Dominus, probè & laudabiliter fecerint, quicunq; habentes zælum eius cum exercitu, & cum ro- *Matth. 26.*
bore aſcenderunt, vel aſcenſuri ſunt, ex aduerſo ſtare pro domo eius, vt fecerunt iudices Iſrael, vt fecit fidelis Dauid, vt facturi ſunt Machabæi. At vbi venerit idem Dominus & clarificatus fuerit, vbi dixerit omnibus, quod vni dicturus eſt, conuerte gladium in locum ſuum, iam non in exercitu, nec in robore ſubauditur, certabitis pro me nec enim erit neceſſe, dicit domminus. Antequam ego venirem agere in exercitu & in robore tale fuit, quale defendere arborem ne ſuccidatur, de qua fructus ſperatur vitæ æternæ. Agebat enim diabolus per impios homines, quatẽnus gens illa non eſſet, de qua promiſſum fuerat patribus, quod ego eram accepturus. Natus ſum, & idcirco non iam in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo, quia iam non contra homines, ſed tãtummodo cõtra diabolũ certamẽ neceſſariũ eſt, qui quoniã ſpiritus eſt, nõ in exercitu nec in robore, ſed in ſpiritu meo debellandus

& ſuperandus eſt. Idcirco ſub nomine Zo-
robabel rectè ipſum dominum intelligimus
Aggæi 1.2. ſicut in Aggæo plenius de eo dictum eſt. Nã
illo tempore in ædificando exercitu & ro-
bore vtebantur. Denique media pars iuue-
Neem. 4. num (ait Neemias) faciebant opus & media
parata erat ad bellum, & lanceæ & ſcuta, ar-
cus, & loricæ, & principes poſt eos in omni
domo Iuda ædificantium in muro, & por-
tantium onera, & impotentium, vna manu
ſua faciebant opus. & altera tenebat gladiũ,
Aedificantium enim vnuſquiſque gladio ac
cinctus erat renes, & ædificabant, & clange-
bant buccina iuxta me. Hæc de muris ciuita
1. Eſdra. 6. tis dicta ſunt. Templum quoque illud ma-
nuſactum non ſine aliquo robore hominũ
reædificatum eſt, cum regium eſſet poſitum
huiuſmodi decretum. Omnis homo qui
hanc mutauerit iuſsionem, tollatur lignum
de domo illius, & erigatur & configatur in
eo, domus aũt eius publicetur. Illud vnũ om
ninò ſine exercitu & ſine robore in ſpiritu
Domini factum eſt, quod princeps huius
mundi foras eſt miſſus, in quem protinus i-
“ ta dicitur. [Quis tu mõs magne corã Zoro-
“ babel in planũ?] Mons quippe magnus mon
ti Domini contrarius, mons importuoſus,
mons naufragoſus diabolus eſt, qui in hoc
mundo principabatur, de quo ipſe Domi-
nus. Venit enim princeps mundi huius, ſcili
cet vt mihi aduerſetur, ſecundum quod ſi-
gnificatum eſt ſuprà, vbi Satan Stabat à de-
Ioann. 14. xtris Ieſu, vt aduerſaretur ei. Hoc eſt, quod
nunc dicitur. Quis tu coram Zorobabel, &
dicendo quis tu, omninò neſcitur, quia to-
tus reprobus eſt. Quodque ita ſubiungitur,
in planum, poteſt ita intelligi: vt ſubaudia-
tur ſternere, & à tua ſuperbia deijcere. niſi
quod ille nunquam eo modo in planum, de
ſcendit, aut deſcenſurus eſt. Ergo inde poti-
us redarguitur, quòd contrà planum. id eſt,
contra humilitatem Domini noſtri, quem
intelligimus per Zorobabel (vt iam dictũ
eſt) ſteterit mons magnus & fruſtra. quia in
hoc plano. i. in hoc miti & humili corpore
eſt Spiritus ſanctus, cui reſiſtere non poteſt
ſpiritus malignus. Sequitur. [Et educet la-
“ pidem primarium & exæquabit gratiã gra-
“ tiæ eius.] Quis niſi ſpiritus meus, de quo di-
“ xeram, ego Dominus non in exercitu, nec
Danie. 2. in robore, ſed in ſpiritu meo. Quis inquam,
Roma. 8. niſi ſpiritus meus educet lapidem primariũ,
1. Cor. 4. id eſt, mediatorem Dei & hominem Ieſum
Chriſtum, lapidem vtique angularem & ho
norificatum, & exæquabit gratiam gratiæ e-
ius. Educet eum, id eſt, creſcere faciet, vt iu-
xta propheticum, quod Daniel expoſuit re-
gi, ſomnium, fiat mons magnus, & impleat
1. Iohan. 3. vniuerſum orbem terrarum. Gratiam quo
que exæquabit gratiæ eius, ita videlicet, vt
non ſit ſolus, ſed ſit primogenitus in multis
fratribus. Nam hæc eſt gratia, quam ſecun-
dum hominem accepit Dominus Ieſus, qđ
vocatur & eſt Dei filius: Quid enim habet,
quod non accepit, etiam in vnigenito, no-
ſtra natura? Ergo gratiam, inquit, exæqua-
bit Spiritus ſanctus gratiæ eius, id eſt, mul-
tos faciet fratres, & cohæredes eius, hinc eſt
illud. Videte qualem gratiam donauit nobis
Deus, vt filij Dei nominemur & ſimus. Ve-
runtamẽ licet in hoc gratia, quã dedit nobis
Deus, exæquata ſit gratiæ eius, non tamen
omni modo ęquales ſumus aut erimus, quia
videlicet ille ſolus natura filius. nos autem
omnes adoptione filij Dei nominamur &
ſumus. Magna quidem diſtãtia eſt, ſed quid
dum modò filij & cohæredes vnici & vnige
niti ſumus? [Et factum eſt verbum Domini „
ad me dicẽs. Manus Zorobabel fundauerũt „
domum iſtã, & manus Zorobabel perficiẽt „
eam, & ſcietis, quia Dominus exercituũ mi- „
ſit me ad vos. Quis enim deſpexit dies par- „
uos, & lætabuntur & videbunt lapidem ſtã- „
neum in manu Zorobabel. Septem iſti ocu- „
li Domini, qui diſcurrunt in vniuerſam ter- „
ram.] Nondum de toto ornatu candelabri
reſponderat angelus interroganti, immò &
poſtmodum interrogauit, ſicut poſt hæc ſe-
quitur. Quid ſunt duæ oliuę iſtæ ad dexterã
candelabri, & ſiniſtram eius. itemque ſecun
dò. Quid ſunt duæ ſpicæ oliuarum, quę ſunt
iuxta duo roſtra aurea. Ergo & hoc, quod
nunc interſeritur, & factum eſt verbum do
mini, ad rationes eiuſdem pertinet candela-
bri, maximè quia lapidem ſtanneum vide-
bunt, vt in manu Zorobabel, ſtatimq; ſub-
iungit. Septem iſti oculi Domini, qui diſcur
runt in vniuerſam terram. Denique & hæc
& illud, quod præmiſſum eſt ducet lapidem
primarium, & exæquabit gratiam gratiæ e-
ius, prohibent nos & increpant ne iſtud me-
dium, manus Zorobabel fundauerunt do-
mum iſtam, & manus eius perficient eam,
eo tantũmodo ſenſu accipiamus, quo pueris
illius temporis blanditur, quiq; huiuſmodi
eſt. Domum iſtam manufactã, quam in me-
tu & cum retardatione ædificare cœpiſtis,
impedientibus aduerſarijs in breui comple-
tam videbitis, ita vt ex ipſa velocitate ope-
ris ſcire debeatis, quod Dominus exercituũ
miſerit me ad vos. Scire (inquam) debebitis,
per hoc. Quis enim deſpexit dies paruos?
quod eſt dicere. Cui non mirum viſum eſt,
aliquando grandè opus fieri intra dies par- *Senſus lite*
uos ſiue paucos? Sunt autem pauci dies, ab *ralis de tẽ-*
anno ſecundo Darij regis, à viceſima & quar *plo ædificã*
ta vndecimi menſis eiuſdem anni, qua vi- *do.*
delicet die ego loquor vobis in verbo DO
MINI, vſque ad tertium diem menſis
Adar huius anni, ſcilicet, qui ſextus eſt
Darij Regis. Nimirum pauci dies ad tantum
opus videlicet tantum quatuor anni com-
putantur, & tam paucis diebus opus illud
completum fuiſſe ſcriptura Eſdræ teſtatur. 1. Eſdra 6.
Cum enim dixiſſet. Seniores autem Iudæ-
orum ædificabant & proſperabantur iuxta
prophe-

prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filij Addo, ita ſubiunxit. Et compleuerunt domum Dei iſtam vſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus Sextus Darij Regis. Benè ergo cùm dixiſſet. Et ſcietis quia Dominus exercituum miſit me ad vos, dignam ſtatim rationem cũ acri interrogatione ſubiunxit dicendo. Quis enim deſpexit dies paruos, id eſt, quis tantam velocitatem tanti operis non accipiat pro teſtimonio ſiue experimento, quod Dominus miſerit me ad vos? Ad quid autem illam dierum paucitatem ſcire nobis valet, niſi ad illud, quod ſupra puerilem ſenſum eſt, & ſenes delectare debet, qui paruos dies, nec plures quàm communes creandi hominis natura poſtulabat, in formando templo dominici corporis nõ manufacto tranſiſſe manifeſtum eſt? Denique & illa domus quatuor annis ædificata eſt, & illud proprium Dei templum nouem menſibus à conceptione decurſus, naſcendo in hanc lucem eductum eſt. Non tamen huic contrarium eſt illud, quod in Euangelio Iudæi contra Dominũ dicunt, quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, quia videlicet illi rancore ex inuidia ſæuientes, quiã dixerat, ſoluite templum hoc, & ego in triduo excitabo illud, non ſolùm tempus quo templum ædificatum eſt, ſed impedimentorum quoque & dilationis annos computauerunt. quibus opus, ne fieret ab edicto Cyri regis, vſque ad ſecundum Darij annum, impeditum & dilatum eſt. Et vt magis amplectamur, quod dixit. Et ſcietis, quia dominus exercituum miſit me ad vos. quis enim deſpexit dies paruos? ſciendum, quia non plures, quàm totidem, in eſt, nouem generationes tranſituræ erant inter Zorobabel, cuius tempore prophetauit iſte, & Ioſeph virum Mariæ. Zorobabel quippe genuit Abiud, Abiud genuit Eliachim, Eliachim genuit Azor, Azor genuit Sadoch, Sadoch Achim, Achim Eliud, Eliud Eleazar, Eleazar Mathan, Mathan Iacob. & poſt hunc illa non manufacta domus Domini fundata eſt in vtero, & ex vtero virginis, habentis, ſed non cognoſcentis, virum Ioſeph. Quid deſpexit aut deſpicere debuit dies tam paruos, verbi gratia, vt diceret, in tempora longa fiet iſtud. Tunc vtique qui fideles erunt, qui redemptionem Iſrael expectabunt, ſcientes experimento, quòd Dominus exercituum miſerit me, & hæc reuera loquutus fuerit per me, lætabuntur (ait) & videbunt lapidem ſtanneum, in manu Zorobabel, id eſt, Chriſtum natum de ſtirpe Zorobabel. Quare autem dixit lapidem ſtãneum, & non potius aureum lapidem ſiue Chriſolitum, aut ſupra iam dixit, candelabrum aureum? Ad hæc, hoc ſciendum, quia gloria humanitatis Chriſti vſque ad paſſionem mortis longè minor exiſtit, quàm eſſe cœpit ex virtute reſurrectionis. Erat quidẽ etiam ante paſſionem habitans in illo omnis plenitudo diuinitatis, manebatq; & requieſcebat ſuper eum ſpiritus ſeptiformis. vnde & ita ſuper lapidem ſtanneum, ſeptem oculos Dnmini, ſicut ſuper candelabrum aureum, ſeptẽ lucernas ſe vidiſſe dixit, ſed quãto precioſius ſtãno aurũ, quanto lapide ſtãneo candelabrũ aureum, tãto glorioſior eſt poſt reſurrectionem quàm fuit ante paſſionem humanitas eiuſdem mediatoris Dei & hominum. Sequitur. [Et reſpondi, & dixi ad eum. Quid ſunt duæ oliuæ iſtæ ad dexterã candelabri & ſiniſtram eius? Et reſpondi ſecundò, & dixi ad eum. Quid ſunt duæ ſpicæ oliuarum, quæ ſunt iuxta duo roſtra aurea, in quibus ſunt ſuffuſoria ex auro? & ait ad me, dicẽs. Nunquid neſcitis, quid ſunt hæc? Et dixi. Non Domine mi, & dixit. Iſti ſunt duo filij olei, qui aſſiſtunt Dominatori vniuerſæ terræ.] Valdè attenta & ſtudioſa percunctatio vix breuem reſponſionem accepit, quæ & ſi prophetæ intelligibilis fuit, vtpote iam intelligentiæ donum habenti, nihilo minus clauſum illius temporis hominibus ſenſum continuit, quàm ſi nihil reſponſum fuiſſet ei. Sed & hodieq; ſenſus eiuſdem reſpõſionis multis dubius & incertus eſt, ita vt alij duas oliuas Moſen & Heliam ſignificare velint, alij legem & euangelium in dextra, lex in ſiniſtra ſit. Nos autem poſtremi quid dicemus, ſi nec illud, nec illud ſufficit? Nimirum quoniam in ſeptẽ lucernis ſuper candelabrum aureum ſignificationis Spiritus ſancti, quem cum patre Deo filius Deus glorificatus, & propter paſſionẽ mortis gloria & honore coronatus dedit, & tantæ dignitates duæ oliuæ ſunt, vt ſtent iuxta duo roſtra aurea candelabri, vnam ad dexteram & vnam candelabri ſiue lampadis arbitramur nihil dignius, nihil intelligi poſſe conuenientius, quàm duo data eiuſdem Spiritus ſancti. Bis nanq; datus eſt ſpiritus. Primò, in remiſſionẽ peccatorũ per paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Secundò in diuiſiones gratiarum per gloriã eiuſdem Ieſu Chriſti reſurrectione & aſcenſione glorificati, & ſedẽtis ad dexterã maieſtatis in excelſis. Vna oliua à ſiniſtris, & vna à dexteris candelabri. Quia videlicet datum primũ, quod eſt in remiſſionem peccatorum ab humilitate paſſionis, ſecundum quod eſt in diuiſione gratiarum à gloria paterni conſeſſus, credentibus in ipſum prouenit. Hæc ſunt duo roſtra aurea, videlicet, adoranda paſſionis humilitas, & prædicãda exaltationis gloria, iuxta quæ videntur ſtantes duæ oliuæ, quia videlicet vbi paſſus & mortuus eſt, ibi expectantibus ſe remiſſionẽ peccatorũ contulit defũctis & viuis. vnde & mox vbi poſt mortẽ in medio diſcipulorũ ſuorũ rediuiuus ſtetit, & dixit eis. Accipite Spiritũ ſanctũ, quorũ remiſeritis peccata remittũtur eis. Et exinde quinquageſimo die vbi ſedet ad dexteram pa-

Senſus myſticus de Chriſti tẽplo non manufacto. *Iohan. 2.* *Nouem generationes inter Zorobabel & Ioſeph virum Mariæ.* *Coloſſ. 2.* *Eſaia 11.* *Duæ oliuæ duo data ſpiritus ſancti.* *Duo roſtra aurea,* *Ioan. 20.* *Actor. 2.*

ram patris, inde diuiſiones gratiarum dedit Apoſtolis, quas & ſignificabant diſpertitæ linguæ, quæ apparuerunt illis tanquam ignis. Iſtæ ſunt ergo (inquit) duo filij olei, id eſt, duo data Spiritus ſancti ſiue duo effectus omnipotentis eius gratiæ, qui aſsiſtunt dominatori vniuerſæ terræ, quia ſemper promptum & paratum eſt vni Deo patri, & filio & ſpiritui ſancto, remiſsionem peccatorum, & inſuper quamlibet diuiſiuam gratiã dare, & prout vult diſtribuere.

CAP. V.

[Et conuerſus ſum, & leuaui oculos meos, & vidi, & ecce volumen volans, & dixit. Quid tu vides? & dixi. Et ego video volumen volans, Longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum, & dixit ad me. Hæc eſt maledictio, quæ egredietur ſuper faciem omnis terræ, quia omnis fur, ſicut ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur Educam illum dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. Et commorabitur in medio domus eius & conſumet eum, & ligna eius, & lapides eius.] Hoc futurum erat vt poſt illa, quę hactenus in hac viſione ſignificata ſunt, ſcilicet poſt incarnationem, paſsionem, reſurrectionem, & aſcenſionem Domini Ieſu, dato ſpiritu, prædicantibus Apoſtolis Iudæi non crederent, imò & prædicatores euangelij perſequerentur & occiderent, atque proinde venirent ſuper eos omnes maledictiones legis, quas Moſes in Deuteronomio ſcripſit. quę ſunt huiuſmodi. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictũ horreum tuum, maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fructus ventris tui, &c. Recte ergo & ſecundum rerum gerendarum ordinẽ, Poſtquam dixit Dominus, ecce venio & habitabo in medio tui. Poſtquam ablatis veſtimẽtis ſordidis, Ieſus indutus eſt mutatorijs; Poſtquam candelabrum aureum ſtetit cum ſeptem lucernis, & duabus oliuis ſiue oliuarum ſpicis, quæ ſunt duo filij olei, id eſt, duo de quibus iam dictum, data benedictionis; cernitur volumen volans, & hæc eſt maledictio, inquit, & educam illud & veniet ad domum furis & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter. Dilexit enim maledictionem & veniet ei & noluit benedictionẽ & elongabitur ab eo. Volatus voluminis; curſum velociter aduenientis ſignificat maledictionis, quia videlicet, ſicut Pſalmiſta dixerat, In generatione vna deleatur nomen eius, ita futurum erat, & ita factum eſt, vt vltra quadraginta annos maledictio, id eſt, vindicta ſuper populum Iudaicum non differretur. Longitudo voluminis, id eſt, maledictionis. æternitas eſt damnationis, & latitudo eius, temporalitas tribulationis. Nam & in præſenti & futuro ſeculo damnati ſunt increduli Iudæi in vindictam ſanguinis Domini Ieſu & prophetarum eius. Et latitudo quidem maledictionis decem cubitorũ eſt, quia videlicet temporalis tribulatio, qua ceciderunt in ore gladij, & captiui ducti ſunt in omnes gentes, decalogi, quod præuaricati ſunt, iuſta vindicta eſt. Porrò longitudo eiuſdem maledictionis viginti cubitorum, id eſt, dupla eſt, quia nimirum æterna damnatio non ſolùm corpus vt præſens tribulatio continget, ſed & corpus & animam gehennali igne puniet. Hæc igitur eſt maledictio (inquit) quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ. & profectò primùm terræ Iudaicæ. Ira enim & indignatio, & tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis Iudæi primùm & Græci. Et reuera prophetiæ præſentis ordo poſtulat, faciem omnis terrę hic intelligi vniuerſitatem terræ Iudaicæ, quæ legem accepit, id eſt, non ſolam ciuitatem Hieruſalem, ſed & omnes ciuitates Iudeæ, quia ſuper omnem terram illam maledictio aduolauit & ſuper omnem gentem illã effuſa eſt. Vnde & adhuc ſubditur. Quia omnis fur, ſicut alibi ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur. Quomodo ibi ſcriptum eſt, ſcilicet in volumine maledictionis? Præmiſſo, maledictus eris in ciuitate vſque, maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Quantæ, quàm horribiles maledictionis ſentẽtiæ, nominatim curſu continuo proferantur, volenti legere vel numerare promptum eſt. Triginta nanque eiuſmodi ſententiæ, & plereq; ex ipſis declamatione imprecatoria deprõptæ, quarũ prima eſt. mittet Dñs ſuper te famem & eſuriem, triceſima, ipſe erit in caput, & tu eris in caudam. Nam verba ſiue ſententias eſſe maledictionis ipſe cõfirmat, ita concludens. & venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & perſequentes apprehendent te donec intereas. Poſt hæc & alia ſimiliter ad maledictionem pertinentia declamat, nò tamen imperantis modò, ſed annunciatio & loquentis more prophetico. Hæc idcircò dixerim, quia reuera nonnihil habet cõſiderationis, & admiratione dignũ; tot præſcriptas fuiſſe ſententias maledictionis, quot argenteos daturi erant in pretium ſanguinis Domini. In Pſalmo quoq; cẽteſimo octauo, ſi diligenter computes, maledictiones totidem inuenies, quarum prima; conſtitue ſuper eum peccatorem, vltima eſt, & induantur ſicut diploide confuſione ſua. Nonne propter hæc magis delectatus animus, numerum voluminis qui eſt in longitudine, & numerum qui eſt in latitudine rectè coniungit & componit, vt ſint triginta cubiti magnitudinis voluminis, ſicut ſunt triginta ſententiæ maledictionis, & triginta argentei fuerunt, quos in pretium ſanguinis DOMINI fur ille, id eſt, cœtus Iudæorum dedit? Denique ſicut longitudo & latitudo vnam magnitudinem faciunt, ita & decem qui ſunt latitudinis & viginti

Deut. 28.

Pſal. 108.

Ibidem.

Longitudo & latitudo voluminis.

Act. 2.

Roman. 2.

Superfaciem omnis terræ ſcilicet Iudaicæ.

Deute. 28.

Triginta maledictiones.

Myſteriũ in triginta.

& viginti cubiti longitudinis rectè ſimul ve-*Domus furis templū Iudæorū.* niunt,& triginta fiunt. Et quis neſciat, quis dubitet euenisse quod ait, quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur: & omnis *Matth. 21.* iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur, educam *Ibid. 26.* illud & veniet ad domum furis,& ad domū *Deute. 28.* iurantis in nomine meo mendaciter,& commorabitur in medio domus eius, & conſumet eum,& ligna eius & lapides eius? quis neſcit, quis non audit, quia ſic omninò factū eſt? Venit enim volumen illud maledictionis ad domum furis, ad domum illam, quæ cum debuiſſet eſſe domus orationis, facta eſt ſpelunca latronum,& domus negotiationis,& ille fur qui hoc fecerat, & latrocinia ſua in domo illa periuro cumulabat, imò & ipſum Dei filium mendaciter,& in dolo adiurauerat, proloquente quodam. Adiuro te per Deum verum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius dei benedicti. Omnis eiuſmodi fur & eiuſmodi iurans ſiue adiurans, id eſt, tam populus quā ſacerdos iudicatus eſt, ſicut ibi ſcriptum eſt. omninò ſicut ſcripſit Moyſes,& conſumpſit eum, ligna eius & lapides eius, ita vt flamma concremarentur ligna, & nō remaneret lapis ſuper lapidem de omni domo illa,& non pertranſiuit à populo illo volumen illud, quod eſt maledictio, ſed commorabitur adhuc in medio eius Sequitur [Et egreſſus eſt angelus, qui loquebatur in me,& dixit ad me. Leua oculos tuos & vide. Quid eſt hoc, quod egreditur? & dixi. Quid nam eſt? & ait. Hæc eſt amphora egrediens. Et dixit. Hic eſt oculus eorum in vniuerſa terra. Et ecce talentū plumbi portabatur,& ecce mulier vna ſedens in medio amphorę,& dixit: Hæc eſt impietas. Et proiecit eā in medio amphorę,& miſit maſſā plūbeā in os eius. Et leuaui oculos meos & vidi, & ecce duę mulieres egrediētes, & ſpiritus in alis earū,& habebāt alas quaſi alas milui, & leuauerunt amphoram inter terram & cęlum. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me. Quò iſtę deferunt amphoram? Et dixit ad me, Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar,& ſtabiliatur,& ponatur ibi ſuper baſim ſuam.] Pars maxima, pars præcipua Iudaici ſceleris,& pœnæ conſequentis, miraculo myſtico, myſterio mirabili deſignatur litera præſentis capituli. Dixerat in præcedentibus furem, dixerat mendaciter iurantem, ſed de his duobus dictis, nondum habes ſce-*Matth. 23.* lerum illorum menſuram ſiue plenitudinē, quam ipſe Dominus cognitam, imò præcognitam habens iamdudum,& vos, ait, implete menſuram patrum veſtrorum. Menſura illa rectè hic intelligitur præmonſtrata per amphoram. Nam leuatis oculis ſuis ad vidēdum,& attentus factus ab interrogante oculo, quid eſt hoc, quod egreditur, & ipſe interrogans, quid nam eſſet, audiuit. hæc eſt amphora egrediens & hic eſt oculus eorum in vniuerſa terra. Secundum ordinem hactenus in præſenti viſione obſeruatum, rectè, vt iam dictum eſt, illa intelligitur menſura patrum, qui prophetas occiderunt, quam cū impleuiſſent filij, occidendo ipſum prophetarum Dominum, lapidando ſiue occidendo, flagellando in ſynagogis ſuis, & perſequendo de ciuitate in ciuitatem miſſos ad ſe prophetas euangelicos, & ſapientes, & ſcribas iuſtum fuit vt veniret ſuper eos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, quemadmodum ipſe *Iohan. 9.* dixit,& ita factum eſt. Et notandum, quod *Ibidem 15.* amphoram etiam oculum nuncupauit. hic eſt (inquiens) oculus eorum in vniuerſa terra. Conſtat enim, & in vniuerſa terra notū eſt, quia non per ignorantiam, ſed per inuidiam Chriſtum occidendo,& Apoſtolos eius perſequendo, menſuram illam ſiue amphoram impleuerunt, & omninò ſcienter peccauerunt,& oculum in peccando apertum & videntem habuerunt: Nam ſi cæci eſſetis, ait, non haberetis peccatum, & alibi. Nunc autem & viderunt & oderunt, & me & patrem meum. Verè igitur hic eſt (ait) oculus eorum in vniuerſa terra, quia videlicet peccatum eorum non effecit error ſiue ignorantia, ſed oculus nequam, nequam, id eſt, inuidia, & hoc auditum eſt in vniuerſa terra.

Sed & illud notandum, quod dicens, hęc eſt amphora, addidit egrediens, quia profectò illa iniquitatis amphora diu verſabatur intus,& in conuenticulis & ſecretis conſultationibus, quomodo Ieſum in ſermone caperent, quomodo illum dolo tenerent & occiderent, & quod taliter diu tractaue-*Matth. 22.* runt, tandem longo circuitu pertractum, e-*Marc. 14.* greſſum eſt in publicum. Hinc eſt illud *Pſalm. 40.* Pſalmiſtæ, quod tam de traditore, quàm de omni inimicorum cœtu, qui dixerunt, quando morietur & peribit nomen eius, rectè intelligitur, cor eius congregauit iniquitatem ſibi, egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum, aduerſum me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſum me cogitabant mala mihi, verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me. Nimirum ſic agendo amphora intus verſabatur, tunc autem egreſſa eſt, quando diffinito conſilio, tanquam ad latronem exierunt cum gladijs & fuſtibus, & ſeditioſis clamoribus petierunt atque effe-*Iohan. 18.* cerunt vt crucifigeretur. Et ecce ait, talentum plumbi portabatur, & ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ, & dixit. Hæc eſt impietas, Talentum plumbi, pondus eſt iudicij ſiue damnationis, magnum vtique & graue ſecundum magnitudinem & grauedinem irremiſsibilis delicti, id eſt, cordis impœnitentis.

Nam huiuſmodi delictum impietas eſt, cuius perſeuerantiam quam hodieq; videmus, ſeſsio mulieris in medio amphoræ congruè ſignificat. Sedens namq; nunc vſq; pa-

tres

tres impij in cathedra peſtilentiæ blaſphemantes, & filios ſuos Chriſtum blaſphemare docentes, atque hoc modo in medio amphoræ ſiue menſuræ impletæ mulier ſedet, dum eis etiam in ore gladij cadentibus, & vbique gentium in captiuitatem diſperſis, impietas ſua placet. Proindè quid ſequitur? Et proiecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plumbeam in os eius. Hoc poſt præſentem vitam & fit & fiet. Iam factum eſt, quod ſupra ſignificabatur & dicebatur, vbi volumen volans propheta vidit, & hæc maledictio (inquit angelus) & educam illud, dicit dominus exercituum, ad domum furis, & conſumet eum; & ligna eius, & lapides eius. Hoc (inquam) iam factú eſt, quia templum illud exterminatum, & quæ erat ciuitas deſtructa eſt, ſed magnitudo amphoræ & impietatis, quæ in medio ſedet, exigit, vt hac vindicta ſimplici, iuſtitia Dei non contenta ſit. Ergo & proiecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plumbeam in os eius, ſtatimque & leuaui (ait) oculos meos & vidi, & ecce duæ mulieres egredientes, & ſpiritus in alis earum, & leuauerunt amphoram inter terram & cælum, & cæte. Mirum quod & mulier, quę eſt impietas, ſedebat in medio amphoræ, & proiecit eam in medio amphoræ, vt litera ſonat. Quomodo poterat proijci in medio amphoræ, quæ ſedebat in medio amphoræ? Sed profectò amphora iſta non manufacta, quæ eſt impleta peccati menſura, aliter eſt, quia videlicet peccato ſuo nemo traditur, niſi qui ſe tradidit vltroneus, iuxta illud. Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum, & *Pſalm. 80.* qui nocet noceat adhuc, & qui in ſordibus *Apoca. 22.* eſt, ſordeſcat adhuc Nam proijcere impietatem, id eſt, impiam animam, hoc eſt, non cō- *Amos. 2.* uertere eam, quod tunc fit, cum ad quartú ſcelus peruenerit, ſicut in Amos Dominus dicit. Super tribus ſceleribus Iuda, & ſuper quatuor, ſiue ſuper tribus ſceleribus Iſrael, & ſuper quatuor non conuertam eum. Primum namque ſcelus eſt; malam voluntaté habuiſſe. ſecundum, malum quoq; opus perpetraſſe. tertium, conſuetudinem mali operis habare, quartum arguenti legi ſiue iuſtitiæ Dei repugnare, & verba proferre blaſphemiæ. Qualis vel quanta quarto huic ſceleri pœna debeatur, ſignificat id, quod dictum eſt, & miſit maſſam plumbeam in os eius. Maſſa namque plumbea ſiue talentum plumbi, pondus (vt iam dictum eſt) ſignificat damnationis vel iudicij Dei, quod vide- *Matth. 12.* licet impietas huius amphorę, id eſt, menſuræ ſæpe dictæ irremiſsibilis ſit, teſtante ipſo Domino, quia qui dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum, id eſt, qui ſcienter de bono dixerit malum, vt tunc Iudæi vel Phariſæi, & poſt Hæreſiarchæ fecerunt, non remittetur ei in hoc ſeculo, neque in futuro. Quid tandem ſunt duæ mulieres, quæ portando huic tanto ponderi addictæ, quemadmodum dicit. Et leuauerunt amphorá inter terram & cælum? Duas ex ſcripturis propheticis mulieres notas habemus, & nomina ea- *Ezech. 23.* rum, ait dominus ad Ezechielem, Oolla maior, & Ooliba ſoror eius minor. Item. Porrò earum nomina Samaria Oolla, & Hieruſalem Ooliba. Ac deinceps. Fili hominis nō iudicas Oollam & Oolibam, & annuncias eis ſcelera earum, quia adulteræ ſunt, & ſanguis in manibus earum? Hæc & his ſimilia per ſimilitudinem dicta ſunt, quia videlicet ſicut adultera dicitur & eſt mulier, quæ relicto viro ſuo alteri commiſcetur viro, ita Oolla & Ooliba relicto Deo patrum ſuorú coluerunt Deos alienos. Et ſanguis in manibus earum, quia miſſos ad ſe prophetas occiderunt. Et Ooliba minor plus quàm Oolla, id eſt, Hieruſalem plus inſaniuit, quàm Samaria: Quomodo? quia proculdubio cum ſimilia fecerit Hieruſalem, quæ & Samaria fecit, occidendo prophetas, & ſectando idololatriam, addidit quod maius eſt, occidendo Dominum, & eligendo Barrabam, quod fuit implere (vt iam dictum eſt) menſuram patrum, quæ intelligitur per amphoram. *3. Reg. 18.* Pulchrè ad hunc ſenſum accedit, quòd & a- *Mat. 11. 14* pud Oollam, id eſt, Samariam mulier Iezabel priores prophetas interfecit, & apud Oolibam, id eſt, Hieruſalem mulier Herodias nouiſsimum prophetarum & plus quā prophetam Ioannem occidit. Igitur duæ mulieres patres & filij ſunt. patres, qui menſurá ſanguinis ferè dimidiauerunt, & filij qui mē ſuram impleuerunt, & ita vnam eandē amphora ſibi ad portandum, cum impietatis pondere communem fecerunt. Iſte habebant alas quaſi milui, id eſt, ſuperbiam quaſi *Pſalm. 72.* diaboli, quia videlicet ſicut in Pſalmo ſcri- *3. Reg. 12.* ptum eſt. Tenuit eas ſuperbia, opertæ ſunt *Iohan. 19.* iniquitate & impietate ſua, & prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum. dum diceret anterior mulier, non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai. Poſterior verò dicente Pilato, Regem veſtrum crucifigam? clamaret dicens. Non habemus regem niſi Cæſarem: Itaque & ſpiritus (inquit) in alis earum, ſpiritus vtique blaſphemiæ, vnus idemque in ſuperbia mulierum talium, vt illa ſubſannaret patrem & patriarcham & Dauid, iſta filium Dauid. Hoc omnimò reminiſci iuuat, quotieſcunque menſuræ illius mētio fit, de qua hic agitur, propter amphoram eiuſmodi, quia videlicet abnegatio Dauid, & ſciſma quod fecerunt patres, ſcindendo ſe à domo Dauid, vituloſque colendo, quos *3. Reg. 8.* Hieroboam fecit, initium fuit impietatis, quam impleuerunt filij negando Chriſtum ante faciem Pilati. Nónne patres dicendo. Non eſt nobis pars in Dauid, iam negatores extiterunt eiuſdem Chriſti, quem negauerunt filij. Promiſsio namque facta fuerat ipſi Dauid, Chriſtum de ſemine eius naſci, &

idcir-

idcirco ſicut ad Samuel dixit dominus. Non
enim te abiecerũt, ſed me, ne regnem ſuper
eos, ita de illis veriſsimè dicas, quia non Da-
uid, ſed Chriſtum negauerunt, ne regnaret
Iudæi diui ſuper eos, præeligentes filio Dauid Barrabã,
na vltione ſicut illi patres eorum ipſi Dauid prælege-
leuati inter runt Hieroboam. Et leuauerũt (ait) ampho-
cælum & ram inter terram & cælum. Quid ſibi vult
terram. huiuſmodi dictum, leuauerunt inter terrã
& cælũ. Scimus quidem, quia quod eſt por-
tandum ſiue deferendum, deferendo leua-
tur inter terrã & cælum. Sed quid ſibi vult
huiuſmodi dictum? niſi vt innuat tibi, reſpi-
cererem, cuius erat totum portentum? Quę
nam eſt illa res? Nimirum ipſa ſanguinis vin
dicta, cuius (vt ſupra dictum) ſignum erat
amphora, & in amphora ſedẽs impietas. Qua
lis enim eſt ſanguinis ſiue iniquitatis illius
vindicta? Ecce palã eſt, & videmus Iudæos
qui menſuram illam (vt ſæpe iam dictum
eſt) impleuerunt, leuatos inter terram & cæ
lum. Quomodo? quia videlicet nec terra ſua
Matth. 27. capit eos, nec cælum admittit eos. Nónne du
Actor. 1. cti in omnes gentes captiui, terram ſuam nõ
contingunt? Multò magis cælum cõtingere,
id eſt, ad regnum cęlorum peruenire, cũ ſint
increduli, non poſſunt. Huius rei non iſtud
ſolum fuit portentum, quod leuauerunt am
phoram inter terram & cælum, verumetiã
illud quod ſceleris eorum ſignifer Iudas pe
rijt inter terram & cælum. Suſpenſus enim
crepuit medius, & vt ait quidam, cælo terræ
que peroſus, inter vtrunque perit, & diffuſa
ſunt omnia viſcera eius. Sic nanque ille po-
pulus cælo ac terræ peroſus à terrena Hie-
ruſalem abactus, & cæleſti Hieruſalem indi
gnus, inter vtranque perijt, & ſic reliquiæ di
ſperſæ ſunt eiuſdem populi, ſicut pendentis
Num. 13. inter terram & cælum diffuſa ſunt iam dicti
viſcera proditoris. Quantò melius, quantò
pulchrius atque dulcius ſignum ſiue porten
tum, quod duo viri ex his qui explorauerãt
repromiſsionis terram, reuertentes botrum
cum palmite in vecte portauerunt. Confer
duos illos viros duabus mulieribus iſtis, &
vectationem illorum iſtarum oneri, ſi tamẽ
poſſunt conferri, cùm omninò cõtraria ſint.
Sicut enim iſtæ mulieres duæ malos patres,
& malos malorum patrum filios, qui imple
uerunt menſuram eorũ, ſignificauerunt: ſic
econtra, illi duo viri, bonos patres, quorum
optimi patriarchæ & prophetæ fuerunt, &
bonos bonorum patrum filios, quorum A-
poſtoli optimi ſunt, & myſticè deſignaue-
Gen. 11. rũt. Et ſicut amphora quam inter terram &
cælum mulieres leuauerunt, plenæ menſu-
ræ ſcelerum portentum fuit: ſic econtra bo-
trus, quem in vecte viri portauerunt, pieta-
tis & iuſtitiæ quæ in cruce pependit, ſignum
extitit. Nunc ſequentia percurramus. Quo
(inquit) iſtæ deferunt amphoram? Vt ædi-
ficetur (ait) illi domus in terra Sennaar, & ſta
biliatur ibi ſuper baſim ſuã. Terra Sennaar
dicta eſt terra Babylonis, vbi turrim ædifica
uerunt ſuperbi, quorum linguę confuſæ, &
ipſi in omnes terras diſperſi ſunt. Inter-
pretatur autem Sennaar, excuſsio ſiue fœ-
tor dentium, & hoc maximè loco terram ſi-
gnificat illã, ɋ̃ dicit Dauid tenebras, & terrã *Pſal. 87.*
obliuionis, & Iob ſanctus terram tenebro- *Iob 10.*
ſam, & opertam mortis caligine, ille dicen-
do. Nunquid cognoſcentur in tenebris mi-
rabilia tua, & iudicia tua in terra obliuionis,
iſte autem clamando. Dimitte me domine,
vt plangam paululùm dolorem meum, an-
tequã vadam ad terram tenebroſam, & oper
tam mortis caligine. In illam terram Sen-
naar, in illam terram putoris dentium, defe
runt (ait) mulieres iſtæ amphoram ſuam,
mulieres quarum dentes arma & ſagittæ, &
quarum lingua gladius acutus, vt illic ædifi
cetur illi domus & illic ſuper baſim ſtabilia
tur. Quæ eſt illa domus? Quæ eſt illa baſis
eius? Domus eſt mortis, baſis eſt perditionis
ſtantis & permanentis. Quia ſepulchra eorũ
(ait Pſalmiſta) domus eorum in perpetuum, *Pſal. 56.*
& non eſt ibi ſpes ſiue expectatio tranſeundi
ad alium domum, tranſmigrandi ad alium
locum. O ergo quã malum ſtabilimentum, *Pſal. 48.*
quod miro modo declamauit, ita pronun-
cians, vt ædificetur ei domus in terra Sen-
naar, & ſtabiliatur & ponatur ibi ſuper ba- *CAP. VI.*
ſim ſuam Sequitur. [Et conuerſus ſum, &
leuaui oculos meos, & vidi, & ecce quatuor
quadrigę egredientes de medio duorũ mõtiũ,
et mõtes, mõtes ęrei. In quadriga prima, equi
rufi, & in quadriga ſecunda, equi nigri, & in
quadriga tertia equi albi, & in quadriga quar-
ta equi varij & fortes. Et reſpondi, & dixi ad
angelum, qui loquebatur in me. Quid ſunt
hæc, Domine mi? Et reſpondit angelus, &
ait ad me. Iſti ſunt quatuor venti cęli, qui e-
grediuntur vt ſtent coram dominatore o-
mnis terrę. In quo erant equi nigri, egredie-
bantur ad terram aquilonis, & albi egredie-
bantur poſt eos, & varij egreſsi ſunt ad ter-
ram auſtri. Qui autẽ erant robuſtiſsimi, exie-
runt & quęrebant ire & diſcurrere per om-
nem terram. Et dixit. Ite & perambulate ter-
ram, & perambulauerunt terram. Et voca-
uit me, & locutus eſt ad me, dicens. Ecce qui
egrediuntur in terram aquilonis, requieſce-
re fecerunt ſpiritum meum in terra aquilo-
nis] Meminiſſe oportet, vnam eſſe, & vnius
noctis viſionem, ab ⁊o quod dixit. Vidi per
noctem. Et ecce vir aſcendens ſuper equũ *Epilogus re*
rufum, vſque ad id quod poſt modum di- *rum vnius*
cturus eſt, & factum eſt in anno quarto *viſionis.*
Darij regis, ſecundum rerum ordinem, quę *Infr. 7.*
tunc gerendę erant, nunc autem geſtę ſunt
ferè omnes, preter ſecundum viri eiuſdem,
ſcilicet Domini noſtri Ieſu Chriſti aduen-
tum. Conſideremus viſionis ordinem pul-
cherrimum, & non minimè delectatus eſt
animus, gloriam talis viri quęrens ac dili-
gens, quia recto hic ordine inuenit hiſtoriã

 ſalutis

ſalutis, hiſtoriam gratię & veritatis, quomodo Deus & verbum ſiue filius Dei, memor propoſiti, memor ad Abraham & Dauid dictæ atque iuratæ promiſsionis, reuerſus eſt ad Hieruſalem in miſericordijs, & in ea domus eius ædificata eſt. Et quatuor cornua quæ ventilauerunt Iudam & Hieruſalem, id eſt, quatuor regna, per quæ conatus eſt diabolus eandem abolere promiſsionē, detrita ſunt, & tunc venit dominus ô filia Syon, & habitauit in medio tui. Verbum enim caro factum eſt, & habitauit in nobis. Atque idem Deus, filius Ioſedech, quod eſt filius domini iuſtitiæ, mutatorijs indutus, id eſt, propter paſsionem mortis, gloria & honore coronatus eſt, aſcendenſque in cælum, factuſq; candelabrum magnum, candelabrū aureum ſeptem lucernarum, claruit per mūdum vniuerſum, dando Apoſtolis, vel prædicatoribus ſuis ſanctum ſeptiformem ſpiritum, & quilumen tantum extinguere voluerunt, impleta paternorum menſura ſcelerum, ſuam, ſicut nouiſsimè dictum eſt, amphoram & impietatem blaſphemiæ deportandam in terra Sennaar, cum plumbea dānationis maſſa receperunt. Quid deinde factum eſt poſt illorum excidium, quod dignum ſit intelligi per quatuor huiuſmodi quadrigas, egredientes de medio duorum montium, quarum in prima ſunt equi rufi, in ſecunda equi nigri, in tertia equi albi, in quarta equi varij fortes? Leuemus cum propheta oculos noſtros, & proſpectum extendamus per mundum vniuerſum. Et ecce mundus plenus eſt, & ex quo beati Apoſtoli de candelabro illo ſunt illuminati, cœpit impleri quadrigis feruentibus, & equis currentibus, de quibus & Abacuc decantans domino, qui aſcendes (ait) ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio. Quadriga prima, in qua erant equi rufi, Apoſtolorū eſt & Martyrū. Quadriga ſecunda, in qua erāt equi nigri, pœnitentium eſt, qui ab Apoſtolorum temporibus incipientes, in his qui ſanguinē Chriſti ſuderant, vitam nobis cœnobialem ſanxerunt. Vnde vſque hodie per orbem niger tam profeſsione, quā habitu perſeuerat ordo monachorū. Quadriga tertia, in qua erant equi albi, ordo eſt virginum vtriuſq; ſexus, totum candore ſuo peronans equitatum Ieſu Chriſti domini exercituum. Vnde illud notandum, quia cùm dixiſſet. In quo erant equi nigri, egrediebantur ad terram aquilonis ait, & albi egrediebantur poſt eos. Illum nanque vitæ ordinem, qui facinoroſis erat neceſſarius, quemque priores illi ſuſceperunt, vt fructus dignos pœnitentiæ facerent ſubſequuntur quam plurimi, neque homicidij, neque adulterij, ſiue alterius cuiuſlibet criminis rei, immò & plerique corpore incorrupti atque integri, quos beatus Papa Gregorius, quid, inquit) niſi & iuſtos & pœnitentes dixerim? Planè hoc ipſum eſt egredi ad terram aquilonis, vitam auſteriorem exequi, quæ tantum differt à vita remiſsiore multis vtente delitijs, non tamen illicitis aut lege prohibitis, quantum rigor aquilonis à ſuauitate auſtri ſiue ſauonij, quantum hyemalis algor à vernis diſtat blanditijs. Vnde notanda ſitera, quia ſic dictum eſt, in quo erant equi nigri egrediebātur in terram aquilonis, vt ſit ſenſus. Propter quod erant ſibi peccatorum conſcij, in propoſitum ſe dimiſerunt vitæ arctioris. Quadriga quarta, in qua erant equi varij fortes, paſtorum atq; doctorum eſt, & omniū in quib. eminent illę gratiarum diuiſiones, de quibus Apoſtolus, alij (inquit) per ſpiritum datur ſermo ſapiétiæ, alij fides, alij genera linguarum, alij gratia ſanitatum, &c. Num paruum hoc eſt, aut indignum fuit inter illa magna, quæ ventura erant, & de quibus iam dictum atq; adhuc dicendum eſt. Iſtos eccleſiæ gentium ordines prophetica viſione demonſtrari, imò quis prophetarū de huiuſmodi tacuit & gentes ſaluādas. (Vnde ordines iſtos diuinitas aſſumpſit) non de clamauit in gaudio Spiritus ſancti? Quid porrò ſunt duo montes illi, quorum de medio quadrigæ iſtę videntur egredi, qui videlicet montes dicuntur ærei. Montes iſti duo teſtamenta ſunt, Lex & Euangelium, dicuntur que montes propter altitudinem ſiue dignitatem cæleſtium, quæ continent, ſacramētorum, quam videlicet altitudiné illud quoque ſignificat, quod & lex in monte data eſt. Et Euangelicum ſermonem, Dominus in monte ſedens atque os ſuum aperiens, exorſus eſt. Montes iſti montes ærei, videlicet propter ſonoritatem atque diuturnitatem, tam legis, quàm Euangelij, quia non poteſt ſolui ſcriptura tam legalis, quàm Euangelica. Nam iota vnum ſiue apex vnus, ait domi nus, non peribit à lege donec omnia fiant, & cælum & terra trāſibunt, verba autem mea non tranſibunt. De medio montium iſtorū quatuor quadrigæ egreſſæ ſunt, quia videlicet vtrunque teſtamentum, quatuor iam dicti ordines eccleſiæ recipiunt, & ſicut in alia ſimilitudine dictum eſt, de medio petrarum dabunt vocem, ita hic rectè dicas, quia de medio duorum mōtium, montium æreorum, quadrigæ iſtę procurrent, id eſt, de cōmuni legis & Euangelij ſenſu ſiue conſenſu ſeruabunt vitę ordinem, ſcientię vel doctrinæ puritatem. Quid tandem eſt, quod percūctanti prophetę, quid ſunt iſti domine mi. Reſpondens angelus, iſti ſunt (ait) quatuor venti cęli qui egrediuntur, vt ſtent coram dominatore vniuerſę terrę? Quid, niſi ſapiētia dicit, quia multitudo ſapientium ſanitas eſt orbis terrarum? Idcirco nimirum quatuor quadrigę iſtę, quatuor venti cęli dicuntur eſſe, quia ſicut venti perflando nebulas ſiue pruinas euertunt, aeremque qui per quietem corruptior fieret, inquietando ſanio-

Quatuor quadrigæ

Abacuc 3.

Equi varij & fortes.

1. Cor. 12.

Exod. 20.

Matth. 5.

Ioan. 10.

Matth. 5.

Ibidem 24

Pſal. 103.

Sapien 6

ſaniorem efficiunt. Sic ordines iſti, quos diximus ſinguli in ſuijs officijs ſtando, & cùm tempus poſtulat diſcurrendo atque feſtinãdo ſuſcitant homines ad cognoſcendum Deum creatorem ſuum, qui niſi crebra cõmonitione ſoliciti redderentur, nec cogitarent quidem corrupti mente, reſtare quicquam poſt præſens ſeculum, aut in fine diſtare quippiam inter hominem & iumentum. Hinc eſt illud, quod Ioannes in Apo- *Apoc. 7.* calypſi, Vidi ait, quatuor angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos cæli, ne flarent ſuper terram, neque ſuper mare, neque ſuper vllam arborem. Quatuor nanque angeli, quatuor angelorũ mali principes, id eſt, angelicæ fortitudines fuere quatuor regnorum principaliũ, Babylonici, Perſici, Macedonici, atque Romani, de quorum vno angelus bonus, qui *Dani. 10.* Danieli loquebatur. Princeps (ait) Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus. Regnis ſiue regnorum principibus illis hoc fuit tenere quatuor ventos cæli, cohibere à cultu ſiue ſeruitio Dei quadrigas iſtas, id eſt, colentium Deum, id eſt quos diximus ordines & ſeruientium creatori. ſed inclamauit *Apoc. 7.* & compeſcuit illos alter angelus, qui aſcendit ab ortu ſolis habens ſignum Dei viui. Qui non eſt alius niſi vir iſte, qui in initio viſionis huius ſuper equum rufum aſcendit, & poſt eum equi rufi varij & albi, qui erant ſancti priores populi veteris teſtamẽti. Nam iſtæ quadrigæ, iſti quatuor venti cę li, qui abeuntibus illis mulieribus cum amphora ſua, egreſsi ſunt de medio duorum montium, vt aſsiſterent dominatori vniuerſæ terræ, ſancti ſunt iunioris populi, qui (negante Chriſtum ſynagoga, vt dudum negauerat, dicendo. Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai, mulier altera, ſcilicet decem tribuum ſciſſura) crediderunt in eum, & aſsiſtunt illi nunc vſque, ſicut veraciter dominatori vniuerſæ terræ. Inter quos iſta equorum non prætereunda eſt diſtantia, quod illic nigri non erãt equi, tantummodo rufi, varij, & albi: hic autem rufi, nigri, albi, & varij. Quid ex hoc animaduertendum eſt, niſi quia pœnitentiam, quam equorum eſſe nigredinem iam dictũ eſt, publicè illo tempore nemo prædicabat. Nam à diebus Ioannis iſta nigredo cœpit, qui primus baptiſmum pœnitentiæ prædicauit, ſubſequẽte protinus Euangelica voce ipſius domini dicentis, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Porrò in lege ne ſaltem pœnitentiæ nomen arbitror vſquã reperiri, ſed qui fecerit hoc vel illud, morte moriatur, niſi quod poſt legem multo tempore venientes prophetæ, aliquid ſuper pœnitentia clamauerunt regibus, & populo qui communiter derelicto domino, & vitulos aureos, quos fecit Hieroboam, & Baal, & Aſtaroth, cæteraq; tam in Hieruſalem, quàm in Samaria colebant portenta deorum, à diebus (vt iam dictum eſt) *Matth. 11.* Ioannis regnum cælorum vim pati cœpit *Ibidem 3.* huiuſmodi, vt non diceretur, morte moriã- *Ibidem 4.* tur criminoſi, morte moriatur, qui hoc vel *Actor. 2.* illud fecit aut fecerit, ſed pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum, pœnitentiam agite & baptizetur vnuſquiſque veſtrum, quorum primum Ioannes, ſecundum ipſe dominum, tertium Apoſtoli domini poſt paſsionem eius, ipſo iubente, prædicauerunt, & extunc cunctis peccatoribus, quacunque ex gente vel natione confugientibus, quantumlibet criminoſis ſiue facinoroſis, patet pœnitentię aſylum, patet eorum violentiæ regnorũ cęlorum. Vnde notandum, quia de nigris e- *Pœnitentia facit requieſcere ſpiritũ furoris Domini.* quis (vt iam dictum eſt) egredientibus ad terram aquilonis, id eſt, de peccatoribus pœnitendo ſemetipſos tradentibus vitæ arctiori dominus ita dicit. Hi qui egrediuntur ad terram aquilonis, requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra aquilonis. Etenim hic ſenſus. Hi qui pœnitentiam egerunt vel agunt de peccatis ſuis, quod eſt egredi ad terram aquilonis, vbi vltroneus labor, tanquã glacialis rigor pœnitentis corpus affligit, per hoc ipſum quod illuc egreſsi ſunt, iræ meę ſpiritum requieſcere, id eſt, ceſſare fecerunt, vt iam ego non iraſcar eis, quoniam ipſimet irati ſunt ſibi. Sicut enim peccando exacerbauit dominum peccator, ſic contra pœnitentiam agendo ſpiritum domini requieſcere facit peccator. Sine dubio cùm dicit, requieſcere fecerunt ſpiritum meum, intelligendus eſt ſpiritus iræ, teſtante Pſalmiſta, *Pſal. 9.* qui cùm de peccatorum conuerſione præmiſiſſet, commota eſt & contremuit terra, fundamenta montium conturbata ſunt, & *Pſal. 17.* commota ſunt, & cætera, ita ſubiunxit. Ab increpatione tua domine, ab inſpiratione ſpiritus iræ tuæ. Quod ſi equi nigri egrediẽdo in terram aquilonis requieſcere faciunt ſpiritum domini, quid putas de his qui egrediuntur poſt eos equis albis? & vt manifeſtius dictum ſit, ſi facinoroſi pœnitentiam agendo gaudium faciunt Deo & angelis Dei, ſecundum illam parabolam centum ouium, & vnius inuentæ quæ perierat, ſiue *Luca 15.* decem drachmarum & vnius inuentę, quæ perdita fuerat: quid putas de illis, qui nullius criminis rei, vel conſcij propoſitum vel regulam ſequuntur conſtitutam pœnitentibus criminoſis? Profectò hi ſpiritum domini non ſolummodo requieſcere faciunt, verumetiam oblectant plurimum, & vnde illi veniam, inde iuſti coronam conſequuntur ſempiternam. Dictum eſt de equis nigris & equis albis quod egreſsi fuerint, & non dictum eſt de equis rufis qui erant primi. Porrò de equis varijs qui erant quarti, manifeſtè dicitur, quia egreſsi ſunt ad terrã auſtri.

Sed & protinus ſequitur. Qui autem erant fortiſsimi, exierunt & quærebant ire & diſcurrere per omnem terram. Dixitque dominus ad eos. Ite & perambulate terram. Vnde & arbitrari licet, illos, qui primo loco dicti fuerant equi rufi, nunc in nouiſsimo fortiſsimos dici. Nõ plures enim quã quatuor quadrigæ ſupra numeratæ ſunt, neque dictum eſt hactenus quicquam de equis rufis, nec vllo modo contra rationem eſt, vt ijdẽ equi & rufi dicantur & fortiſsimi. Reſtat igitur dicere, & de iſtorum egreſſu. Varij (inquit) egrediebantur ad terram Auſtri. Iam ſuprà dictum eſt, varios equos domini, illos eſſe vel dici, quibus diuerſa data ſunt chariſmata Spiritus S. ſermo ſapientiæ, ſermo ſciẽtiæ, gratia ſanitatum, genera linguarum, interpretatio ſermonum, prophetia vel diſcretio ſpirituum, & his ſimilia. Porrò nomine Auſtri, Spiritus ſanctus ſolet deſignari. Et quæ terra huius auſtri, niſi ſancta ſcriptura legalis, prophetica, euangelica, quã vniuerſam vtique Spiritus ſanctus condidit? Quid igitur eſt, varios equos egredi ad terrã auſtri, niſi doctæ fidei viros iam dictas diuiſionum gratias habentes, eximere ſe omnibus curis ſeculi, ſoliſque vacare vel ſtudere ſcripturis ſanctis, & verba tractare Spiritus ſancti. Talium eſt enim huiuſmodi negotium, *1. Cor. 12.* propter ipſum, quòd non ſolummodo nigri ſiue albi ſunt, ſed varij, id eſt, non ſolummodo propoſiti ſancti executores vel ſanctitate vitæ decori: ſed & ſancti pariter & eruditi, quaſdam habentes facultates ſermonis & præclari ingenij, cæterorumq́; talium quas non habent multi, qui ſunt vitæ laudabilis & arctioris, quã ſunt iſti, quia non dedit ipſe auſter, cuius hæc terra eſt, non dedit Spiritus ſanctus diuitiarum huiuſmodi dominus, diuidens ſingulis prout vult. Denique *Apoc. 3. Luca 24.* ſicut de quodam paulò ſimplice legimus, *Equi fortiſſimi, Apoſtoli & martyres.* qui in conuentu patrum requiſiſſe fertur, prius ne prophetæ fuerint, an Chriſtus, ita de multis diffiteri non poſſumus ſanctæ vitæ, vt extitit ille, quod eis plurimum defuerit, gratiæ illius, qua ſanctus & verus, qui habet clauem Dauid, aperit, & nemo eſt qui claudat, qua Apoſtolis ſuis iam quidem ſanctis, ſed eatenus idiotis, poſt reſurrectionem ſuã aperuit ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Qui erant fortiſsimi, videlicet, quos iam ante rufos dixit, quærebant exire & diſcurrere in omnem terram, quia videlicet ſpontanea charitate fortiſsimi milites Chriſti, pro fide ipſius ad paſsiones cucurrerunt, ſpontanea deuotione tradiderunt corpora ſua ad ſupplicia propter Deum, hoc expediebat, & fidei Chriſtianæ talis eorum fortitudo neceſſaria erat, quia profectò, multos idololatria defenſores habebat, quorum ſtultitia nihilo melius quã morte vel ſanguine martyrum cõfundi, vel ſuperari poterat. Et notandum, quia nõ prius dictũ eſt equis fortiſsimis, ita & perambulate terram, & poſtea, quæſierũt exire & diſcurrere in vniuerſam terram, ſed prius quæſierunt exire, & tunc demum dictum eſt eis, ite & perambulate terrã. Chriſtiano quippe nolenti aut timido non præcipitur, vel ſemetipſum ingerat paſsioni, vel perſecutorib. obijciat, imò licentia datur fugiendi, dicente dño. Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Volentibus *Matth. 10.* ergò atq; deſiderantibus coronam martyrij, per magnam gratiam cõcedi deſignatur, dũ fortiſsimis equis volentibus exire, dicitur: ite & perambulate terram. Exempli gratia. Tunc vnus de equis huiuſmodi, equis fortiſsimis quærebat exire. & dictum eſt ei, & perambula terram, quomodo B. Laurentio dicenti ad Sixtum Papam. Quo progrederis ſine filio pater, reſpondit ei dñs per os illius, quod poſt triduum eſſet ſecuturus. Cautela bona, cautela neceſſaria eſt omnib. equis domini, quamuis fortiſsimis, vt quãuis multum deſiderent ad martyrium exire, non exeant, niſi expectata, & per orationes quęſita dignatione ſupernæ gratiæ, quia periculoſum eſt huiuſmodi prælium, niſi magnũ adſit Spiritus S. ſolatium, & pleriq; in negationis barathrum prolapſi ſunt, dum ſe fortiter agere cõfidentes, vltro ſe tradiderunt. Quàm fortiſsimus in hoc ordine Petrus Apoſtolus extitit, in quo tamen ſummæ ſapiẽtiæ complacuit ſancire exemplum cauendi nimiam confidentiam in eiuſmodi. Cùm enim dixiſſet. Domine tecum paratus ſum in *Matth. 26.* carcerem & in mortem ire, animam meam *Ioan. 13.* pono pro te, & ſi omnes ſcandalizati fuerint *Luca 22.* in te, ego nunquam ſcãdalizabor, & ſi opor *Ioan. vlt.* tuerit me mori tecum, nõ te negabo, cum ita fortiter cinxiſſet ſe adhuc iunior & ambularet vbi volebat, occurrit ei vna ancilla, & tu (inquit) ex illis es, atque hoc audito mortem timuit & vitam negauit. Expectandum illi fuerat, vt alius eum cingeret & duceret, quod & factum eſt poſtquam ſenuit, poſtquam ſapientiam veramq́ue fortitudinem didicit, quia videlicet ſenilis animi & cani ſenſum eſt ſcire, quod hæc fortitudo non in homine, ſed in Deo ſit. Itaque fortiſsimis equis & ratio præſens, & exemplum in promptu eſſe debuit, vt volentes exire, expectarent nutum dicentis: ite & perambulate vni- *Perambulare terram quid eſt.* uerſam terram, quod eſt dicere offerte vos ad mortem propter me ſuſtinendam. Nam quia moriturus quiſpiam dicit, aut legitur dixiſſe, ego ingrediar viam vniuerſæ terræ, rectè & hic exire in vniuerſam terram, ſiue ambulare terram intelligitur, quod ſit mortem non timere, ad meliorẽ vitam feſtinare. Ad vltimum & hoc nõ prætereundũ, quia *3. Reg. 2.* congruè quos in ordine quadrigarum dixerat equos rufos, hic vbi exire volentibus dictum refert, ite & perambulate terram, non dixit rufos, ſed dixit: fortiſsimos. Quia videlicet non ante quàm fundant,

ſed

Equi rufi, per ſanguinis fuſionē. ſed poſtquam fuderint ſanguinem ſuū propter dominum, equi domini rufi ſunt, & vt manifeſtius dictū ſit, ante paſsiones ſuas confeſſores equi albi ſunt in paſsionibus & poſt paſsiones vſque in ſempiternum martyres & equi rufi ſunt. Poſt hæc omnia quæ hactenus dicta & facta ſunt, eodem ordine quo in hac viſione præmonſtrata fuerant, ab eo quod dictum eſt, vidi per noctem, & ecce vir aſcēdens ſuper equū rufum, quid reſtat ſecundū Chriſti Euangelium, niſi vt veniat ipſe filiꝰ hominis ſedēs in ſede maieſtatis ſuæ, & coronam regni habens in capite ſuo, pro eo quod propter nos homo factus, & in iſta captiuitate natus, in iſta Babylone cum hominibus conuerſatus, noſtram captiuitatem per paſsionem ſuam ſoluit, & multos filios in gloriam adduxit, & reduxit congregatos in vnum qui diſperſi fuerant, ſecundum ſimilitudinem illorum, qui tunc ſoluta captiuitate de Babylone aſcenderunt, & reædificato templo domini, rurſus in Hieruſalem habitare cœperunt. Sequitur ergo.

„ [Et factum eſt verbum domini ad me dicens. Sume à tranſmigratione ab Oldai & à Tobia, & ab Idaia, & venies in die illa, & intrabis in domum Ioſiæ filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone, & ſumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedech ſacerdotis magni, & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit dominus exercituum. Ecce vir oriens nomen eius, & ſuper eum orietur, & ædificabit templum domino, & ipſe portabit gloriam, & ſedebit & dominabitur ſuper ſolio ſuo, & conſiliū pacis erit inter illos. Et coronæ erunt Helen & Tobiæ & Idaiæ, & Hen filio ſuo Sophoniæ memoriale in templo domini, & qui procul ſunt venient, & ædificabunt in templo domini, & ſcietis, quia dominus exercituum miſit me ad vos. Erit autem hoc, ſi auditu auris audieritis vocem domini Dei veſtri]

Hic finis eſt præclaræ ac pulcherrimæ viſionis, quæ ſic incepit, vidi per noctem, & ecce vir aſcendēs ſuper equum rufum, & ipſe ſtabat inter myrteta. Viſionis illius nocturnæ finis hic eſt, ſacroſanctam ſalutis noſtræ propheticam miro modo præſentans hiſtoriā, quam hodie credentes videmus & gaudemus eſſe impletam, quia ſicut iam ſæpe dictum, & ſemper eſt ſciendum, ſecundum magnum quod in ea continetur pietatis ſacramentum, ad illam, quam tunc Babylonij deſtruxerant Hieruſalem, vir ille dominus exercituum reuerſus eſt in miſericordijs, & in ea domus eius ædificata eſt, & licet illa quatuor cornua regnorum principalium ſupradictorum Iudam & Hieruſalem multum ventilauerint, nihilominus fecit, quod *Hebr. 2.* facere Deus propoſuit, quia promiſſum fuerat, Chriſtus inde venit, & ſecundum ſcripturas iuxta hanc viſionem ea quæ de ipſo erant, iam finem habent, & vt iam antedictum eſt, nihil reſtat, niſi vt ipſe qui victor ſalutis omniū, per paſsionem conſummatus reſurrexit, & in cęlum aſcendit, redeat gloria & honore coronatus, omni mundo, & angelis, & hominibus ſpectabilis. Vnde quia viſio eſt, & hæc omnia per noctem propheta vidit, non magnopere hic inſiſtendum eſt ſenſui literali, dum dicitur, ſume à tranſmigratione ab Oldai, &c. Equidem tradunt Hebræi, vtpotè literæ amici, quod Daniel & tres ſocij eius reuerſi de captiuitate, aurū, & argentum obtulerunt in domo domini, & exinde iuſſerit dominus, ſicut hic ſonat litera, coronas fieri, eoſq́; commutatis nominibus deſignari, ſcilicet Oldai, Tobiam, Idaiā & Hen, Ananiam eſſe, & Azariam, & Miſaelem, & Danielem. *Narratio ex Hebræorum traditione.* Porrò quod in ſecundo loco pro Oldai poſitum eſt Helen, idcirco factū eſt, quia Helen interpretatur ſomnium, & Daniel cum ſocijs ſuis apud Deum obtinuit, vt ſomnij quod viderat rex reuelaret ſacramentum. *Dani. 2.* Veruntamen ſiue in re geſtum, ſiue tantummodo in viſione fuerit oſtenſum, grande & admirabile contemplemur negotium, cuius illud conſtat extitiſſe portentum. Suprà namque in hac eadem viſione taliter dictum eſt. Audi Ieſu ſacerdos magne, tu & amici tui qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt. Non ibi totum dictum eſt illi, quod audire iuſſus eſt, neq; amicis eius illic totum expoſitum eſt, quod audire iubebantur, ſed nec nomina ipſorum illic ſcripta ſunt, neque expreſſa propter quam, vel in qua portendentes dicti ſunt. Ecce nomina eorum ſemel & iterum expreſſa ſunt, primum dicendo. Sume à trāſmigratione ab Oldai, & à Tobia, & ab Idaia *Supr. 3.* argentum & aurū, & facies coronas, deinde & coronæ erunt Helen, & Tobiæ & Idaiæ, & Hen filio Sophoniæ memoriale in templo domini Nimiru & nominib. ſuis, & auro atque argento ſuo, & in eo ꝙ coronę exinde factæ poni iubentur in capite Ieſu filij Ioſedech, viri iſti portendentes ſunt. Et rectè ibi Ieſus indutus erat ſordidis veſtibus, quę & ablatæ ſunt ab eo, dictumq́ue eſt ad eum: audi Ieſu ſacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt, rectè (inquam) illi dilata eſt hęc portēti pars, quia videlicet prius oportebat illa fieri, quę per candelabrum aureum, & per cætera quæ ſcripta ſunt, vſq; ad præſentem locum ſignificata eſſe vni diximus, & demum futurum erat, & fiet illud ꝙ præſenti capitulo ſignificatum eſt. Ipſos ſanctæ eccleſię quatuor ordines, quos in quatuor quadrigis intelligendos eſſe diximus, in gloria reſurrecturus, & ex ipſis ſiue propter ipſorū ſaluationē coronādum eſſe dominū Ieſum, *Quid portendunt hi quatuor viri Oldai.* quatuor viri iſti portendunt Oldai, Tobias, Idaia & Hen. Oldai nanq; interpretatur deprecatio dñi, quod videlicet nomen cōgruit quadrigę illi, in qua ſunt equi nigri. i. ordini

 illi, in

illi, in quo ſicut ſupra dictum eſt, peccatores conuerſi ad pœnitentiã deprecantur faciem domini. Tobias interpretatur, bonus domini, & idcirco congruit quadrigæ illi, in qua ſunt equi albi.i. ordini illi, in quo nullius macula criminis, imò etiã multus in pleriſque candor virginalis propoſiti. Siquidẽ talis ordo, ſiue quiſpiam huiuſce ordinis rectè dicitur bonus dñi, ita vt quidã iſtorum notiſsimus, dicatur etiã dilectus domini. Idaia interpretatur notus domini. Vnde & benè congruit quadrigæ illi, in qua ſunt equi varij, id eſt, ordini illorũ quibus Spiritus S. diuiſiones gratiarum diſtribuit, ita vt alios docendo, regendo, atque confirmando, plus cæteris innoteſcãt domino, ita vt cuiuſlibet eorum dignetur dicere, noui te ex nomine.

Tobias. *Ioan. vlt.* Hen interpretatur gloria. Vnde & nomen cõuenit equis illis fortiſsimis, qui exierũt, & quærebant ire & diſcurrere in omnẽ terrã, ſcilicet glorioſo martyrum ordini, qui vexillum diuini nominis foras extulerunt, &

Idaia. contra diabolum & plagas eius, viſibiles atque inuiſibiles exierunt ad pugnam, & per vniuerſam terram ſanguine roſeo ſuo ſanctam rigauerunt & decorauerũt Eccleſiam, hoc feciſſe illis gloria maxima eſt. Igitur ab iſtis ſumes (ait) argentum & aurum, & facies

Exod. 33. *Hen.* coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedech ſacerdotis magni, quia videlicet per ſingulas virtutes electorum ſuorum dominus coronatur, imo in illis omnibus coronatis, ſaluator in ſingulis coronam accipit. quia videlicet ipſius gratia, ipſius eſt opus omnis omnium ſanctorum corona. Non ſolũ aurũ,

Quomodo Chriſtus coronatur in electis. neque ſolum argentũ, ſed & aurum ſumitur & argentum, ad coronandum Ieſum, quia videlicet non ſolo ſenſu ſcripturarum, qui intelligitur per aurum & argentum, clarificamus eũ. Locus verò vbi coronæ iſtæ fiant domus eſt Ioſię, id eſt, ſaluati filij Sophonię, id eſt, viſitationes domini, quo nomine rectè intelligitur Eccleſia, quam dominus vniuerſam ſua viſitatione ſaluauit, ſecundũ typum domus Zachæi, quã ipſe viſitauit. Et hodie ſalus domini huic facta eſt, inquit, &

Domus Ioſiæ eccleſia eſt. *Luca 12.* loqueris ad eum, dicens. Hæc dicit dominus exercituum, dicens. Ecce vir oriens nomen eius, & ſubter eum orietur, &c. Ponendo coronas in capite Ieſu filij Ioſedech, iubetur loqui ad eum & dicere, cuius rei ipſe & amici eius, viri portendentes ſint, ac ſi dicat. Iſtud quod agitur hic aliud portendit, alterius rei portentum eſt, quia videlicet iuxta hanc ſignificationem ecce venit, ecce in propinquo eſt vir magnus, vir fortis & potens, cui non eſt par alius. Et ſi vultis ſcire quis dicatur, vel quomodo nominetur, Oriens eſt nomen eius, quo videlicet nomine, nullus virorum præter ipſum iure nominatur, quia ſolus hic ſemper eſt in ortu, & nullus vnquam illi eſt occaſus. Cũ occidere putabitur, maximè orietur.i. cùm fuerit ſecundum carnẽ huic mundo mortuus, tunc apud infernos timentibus Deum orietur, moxq́; ſuper occaſum aſcendens, cælo & terræ orietur viuus & nunquam moriturus. Hoc omnino eſt in poteſtate eius, & idcirco dico vobis, quia hoc ipſum nomen eius. Oriens ſubter eum orietur.i. per eum in multitudine credentium dilatabitur, in gloria reſurgentium clarificabitur. Hinc eſt quod protinus ſequitur.

Vir Oriens nomen eius.

Et ædificabit templum domino, & ipſe extruet templum domino. Non enim quod ſemel dixerat, & ædificabit templum domino, ſuperflua repetitione repetiuit, dicendo & ipſe extruet templum domino, ſed quia vna eademq́ue Eccleſia, & in præſenti ſeculo ædificatur, dum gentes conuertuntur & in futuro extruetur, dum omnes reſurgemus, rectè non contentus ſemel dixiſſe, & ędificauit templum domino, repetiuit, & ipſe extruet templum domino. Et tunc ipſe portabit gloriam, ſcilicet quam coronæ iſtę ſignificant, quia videlicet magna illi erit gloria, tam multos filios adduxiſſe in gloriam. Si enim cuiuſlibet gloria ſunt hi, qui per eius miniſterium crediderunt, quemadmodum & Apoſtolus dicit. Quia gloria veſtra nos ſumus, ſicut & vos noſtra in die domini noſtri Ieſu Chriſti, quantò magis ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti gloria eſt, & gloria erit, quod eſt ipſe ſalus omnium, quemadmodum idem Apoſtolus ait, quia complacuit per eum reconciliari omnia in ipſo, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt? Tacitò quod primum eſt, quia in ipſo condita ſunt vniuerſa in cælis, & in terra, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, & omnia per ipſũ & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtãt, quæ cauſæ ſi eũ iam dictis congregentur, quot putas coronarum gloriæ eſt, vnus idemq́; Deus & homo Ieſus Chriſtus? Ergo & ipſe portabit gloriam, & ſedebit (ait) ſuper ſolio ſuo, & erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo. Quod quã iuſtũ ſit, melius quis cogitare poteſt quã eloqui; vt ille ſedeat & dominetur omnium, per quem omnia condita ſunt, & ſit ſacerdos in æternum, per cuius ſanguinẽ vniuerſa pacificata ſunt. Dominetur, inquã, ſuper ſolio ſuo, & ſit ſacerdos ſuper ſolio ſuo, quod de nullo ſanctorum dicere fas eſt, quia nullius eorum ius eſt, dicere ſuum dominationis vel ſacerdotij ſoliũ, ſed huius tantũ domini & ſacerdotis vnici, cuius maieſtas eſt, & ſedes vna eadẽq́; ſedes maieſtatis Dei, quẽadmodũ dicit Cùm autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & oẽs angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedẽ maieſtatis ſuę, &c. Quid & iſta ſibi vult cõgeminatio, & dominabitur ſuper ſolio ſuo, & erit ſacerdos ſup ſolio ſuo, niſi quia vnus idẽq́; in quẽ hæc dicuntur. futurũ erat vt eſſet & nunc eſt rex atque ſacerdos?

Gloria Chriſti. *Hebr. 2.* *2. Cor. 1.* *Coloſſ. 1.* *Solium Chriſti regis & ſacerdotis.*

Denique

Math. 25.

Denique qui rex idcirco dominabitur (ait) ſuper ſolio ſuo, & erit ſacerdos ſuper ſolio ſuo, ſatiſque manifeſtum eſt, hunc eſſe ſenſum, quia in vnam perſonam conueniẽt regnum & ſacerdotium, & vnus idemq; geminum obtinebit regni & ſacerdotij ſoliũ. Vbi ſtatim inſertur, & conſilium pacis erit inter illos, ſubaudiendum eſt, dominantem & ſacerdotem, non quo Chriſtus diuidatur, ſed quo principatus duo, qui fuerant catenus diſiuncti, altera enim erat perſona regia, & altera ſacerdotalis, imò Chriſto conſocientur. Inter illos igitur, ſubauditur principatus, cũ in vno fuerint inſeparabiliter conſotiati, cõſilium (inquit) pacis erit, quia videlicet per illam coniunctionem pax eſt nobis,

Coloſſ. 1.

& ſicut iam ante ex Apoſtolo commemoratum eſt, per eum, complacuit reconciliari omnia in ipſo, & pacificari per ſanguinẽ crucis eius, ſiue quæ in terris ſunt, ſiue quæ in cælis, Et coronæ erunt, ait, Helen, & Tobię, & Idaiæ, & Hen filio Sophoniæ memoriale in templo Domini. Hoc eſt, quod expectamus, quia ſanctis omnibus & amicis Domini, quos per iſtos ſignificari iã diximus, memoriale erunt ſempiternum, in illo cæleſti templo Domini ipſæ coronæ, quæ de auro & argento ipſoru Domino Ieſu factæ ſunt. De ſenſu & ſermone ipſorum, quo ſpiritus ſanctus eundem Dominum Ieſum clarificauit, & clarificare non deſinit, vſque in finem

Gentes erant procul à Deo.

ſeculi. Illud quoque quod ſequitur. Et qui procul ſunt venient, & ædificabunt in templo Domini, videmus quia factum eſt, & fit & fiet vſque in finem ſeculi, & nos maximè, qui de gentibus aduenimus contingat, quia procul eramus, quos meminiſſe nos vult Apoſtolus, vbi ad Epheſios loquitur.

Epheſ. 2.

Propter quod memores eſtote, quod vos qui eratis ſine Chriſto, alienati à cõuerſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Chriſto Ieſu vos, qui eratis longè, facti eſtis propè in ſanguine Chriſti. Nunc venimus credẽdo, tunc autem vbi ponetur coronarum memoriale, veniemus reſurgendo, & ędificabimus, imò & ædificati tanquam lapides viui in templo

1. Petr. 2.

domini permanebimus. In fine ſermonis ad ipſos, de quibus loquebatur, familiariter ſe

1. Cor. 13.

conuertit. & ſcietis, ait, quia Dominus exercituum miſit me ad vos. Erit autem hoc ſi auditu audieritis vocem domini Dei noſtri. Et nunc quidem ſcimus, quod prophetiam in veritate Dominus miſerit ad nos, & veritatem locutus eſt Spiritus ſanctus per prophetas ſuos, ſed ſcimus ex parte, quod nondum venit, quod perfectum eſt. Per fidem enim ambulamus, & nõ per ſpeciem, Tunc

1. Ioan. 3.

autem ſciemus experimento, cum apparuerit cum coronis iam dictis, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et hoc erit (ait) ſi auditu audieritis vocem domini Dei veſtri, hoc eſt, ſi præcepta eius cuſtodieritis, quia ſine operibus ad tantam gloriam promerendam ſola fides non ſufficit.

FINIS LIBRI SECVNDI IN ZACHARIAM PROPH.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER TERTIVS.

Cant. 8.

QVAM dulciter in cãtico ſponſa dilecto canit. Apprehendam te, & ducam te in domũ matris meæ, & in cubiculũ genetricis meę ibi me docebis. & quã dulce eſt experimento diſcere vim huiuſce modulationis. Quid enim eſt dilectum apprehendere, niſi Chriſti ſenſum in ſcripturis inuenire? Et quid eſt cum apprehenſum in domum matris, & in cubiculum genetricis ducere, niſi ad cõmunem Eccleſiæ vtilitatem ſiue inſtructionem voce aut in ſcripto proferre? Talis erat anima Pauli, qui nuper regeneratus eccleſiæ ſacramentis, Chriſtum eidem Eccleſiæ iã notum optimè cognoſcens de ſcripturis notiorem reddidit, tam voce quam literis. Ibi me (ait) docebis, quia videlicet in tali facto me-

Matth. 25.

ritum eſt viciſſitudinis, vt qui præceptis Eccleſiam docuit, ipſe adhuc de pluribus debeat edoceri, iuxta illud. Omni habenti dabitur, & abundabit. In hac igitur ſpe, vt hactenus cucurriſti, percurre anima, gloriam quærens eiuſdem dilecti, & tandiu fruere hoc quod ex parte eſt, donec veniat, quod

CAP. VII.

perfectũ eſt. Sequitur. [Et factũ eſt in anno
„ quarto Darij regis, factum eſt verbũ domi-
„ ni ad Zachariam in quarto menſis noni, qui
„ eſt Caſleu, & miſerunt ad domum Dei Sara-
„ ſar & Rogomelech & viri, qui erãt cum eo
„ ad deprecandum faciem Domini, vt dicerẽt
„ ſacerdotibus domus domini exercituum &
„ prophetis loquentes. Nunquid flendũ mihi
„ eſt in mẽſe quinto, vel sãctificare me debeo,

 ſicut „

“ſicut feci iam multis annis? Et factum eſt “verbum Domini ad me dicens. Loquere ad “omnem populum terræ & ad ſacerdotes, di- “cens: Cum ieiunaretis & plangeretis in quin “to & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, nũ “quid ieiunium ieiunaſtis mihi? Et cum com “ediſtis & bibiſtis, nunquid non vobis come- “diſtis, & vobiſmetipſis bibiſtis? Nunquid nõ “ſunt verba, quæ locutus eſt Dominus in ma “nu prophetarum priorum, cum adhuc Hie- “ruſalem habitaretur & eſſet opuléta ipſa & “vrbes in circuitu eius, & ad auſtrum, & in cã “peſtribus habitaretur.] Duo fermè intra hanc & præcedentem viſionem tranſierant anni. Siquidem in anno ſecundo Darij, decimo menſe, viceſima & quarta menſis, vidi (ait) per noctem, & hic in anno quarto Darij in quarta menſis noni verbum Domini ad ſe factum dicit, cauſam ſiue occaſionem protinus inſerens, propter quam, annó ſiue die illo factum eſt ad eum verbum domini. Miſerunt (ait) ad domum Dei Sarraſar & Rogomelech, & viri, qui erant cum eo ad deprecandum faciem Domini, &c. Iſtis interrogantibus & dicentibus. Nunquid mihi flendum eſt, ſicut feci iam multis annis, iubetur propheta, vt loquatur ad omnem populum, & dicere, Nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi, & cæt. Vnde datur intelligi, populum quoque ferè omnem ſenſus fuiſſe eiuſdem, cuius erant Sarraſar & Rogomelech, qui miſerant ad domum Dei ſuper quęſtione eiuſmodi. Quos Perſas fuiſſe, & duces regis Darij, timentes Dominum, autumant Hebræi (vt ait beatus Hieron.) Reuera ſenſus eorum, & populi ſenſus erat imperfect⁹, qui quoniam templum videbant vel audiebant eſſe conſtructum, iam flendi & ieiunãdi cauſam ſibi nullam supereſſe arbitrabantur. Manifeſtum eſt ex ipſorum interrogatione, quod temporalibus & viſibilibus intenti, de æternis & inuiſibilibus bonis nulla aut parua ſollicitudine tenebantur. Memoriter tenebant, quòd in quinto menſe ſubuerſa ciuitate Hieruſalem & templo, populus captiuus ductus eſt, & quòd in ſeptimo Godolias interfectus eſt ab Iſmael, & reliquiæ populi diſperſæ ſunt & ob hoc per ſingulos annos ieiunabant & flebant. Porrò captiuitatem illam vniuerſalem, qua humanum genus adeò captiuatum eſt in Adam, non ſatis curabant, atque liberatoris aduentum, qui eatenus differebatur, non valde ſuſpirabant, aut propter hæc flendum ſibi & eiulãdum exiſtimabant. Quod ſi cauſas iſtas præ oculis habentes ieiunarent & flerent, nunquam taliter reſpondiſſet Dominus. Loquere (inquiens) ad omnem populum terræ & ad ſacerdotes, dicens. Nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Et comediſtis & bibiſtis, nunquid non vobis comediſtis & vobiſmetipſis bibiſtis Longè aliter ieiunanti Danieli reſponſum fuit, quia longè alias ieiunandi cauſas ille ſibi propoſitas habuit. Daniel (inquit angelus Gabriel) nunc egreſſus ſum, vt docerem te & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo. Ego autem veni, vt indicarem tibi, quia vir deſideriorum es. Tu ergo animaduerte ſermonem, & intellige viſionem. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, &c. Ille profectò ieiunium Domino ieiunauit, quia vir deſideriorum ea, quæ Domini ſunt deſiderauit, videlicet non illud ſolùm, vt reædificaretur illa ciuitas & templum manufactum, ſed (quod longè maius, & incõparabiliter melius eſt) vt conſummaretur præuaricatio, & finé acciperet peccatum, & deleretur iniquitas, & adduceretur iuſtitia ſempiterna, & impleretur viſio & prophetia, & vngeretur ſanctus ſanctorum. Igitur quoniam vnus idemque Dominus & hic per prophetam loquitur, Nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? & ſubaudiendum eſt, non. & cum comediſtis & bibiſtis, nunquid non vobis comediſtis & vobiſmetipſis bibiſtis, & ſubaudiendum eſt etiam. & alibi per Apoſtolum dicit, Et qui manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat. Clarè atque ſtudioſè diſcernendum eſt inter eum, qui dum non manducat, Domino non manducat, id eſt, cum ieiunat, Domino ieiunat, Et eum, qui non manducat, vel dum ieiunat, non Domino, ſed ſibi nõ manducat aut ieiunat. Rurſuſq; inter eum, qui dum manducat, Domino manducat, & eum qui dum manducat, non domino, ſed ſibi manducat. Nimirum qui ob hoc ieiunat, vel non manducat, vt per hunc pœnitentiæ laborem omnipotenti Deo de peccatis ſuis ſatisfaciat, & vitæ æternæ fructum recipiat, ille ieiunium Domino ieiunat, ille Domino non manducat. Qui autem idcirco ieiunat, vel non manducat, vt vel temporalem pœnam euadat ſicut Achab, vel tranſitoriam laudem recipiat, ſicut quiuis hypocrita, ille non Domino, ſed ſibi non manducat. Similiter, qui idcirco manducat, vt opus domini operari valeat, quales ipſe vult eſſe Apoſtolos ſuos, ſiue Euangeliſtas, dicens, Edentes & bibentes. Dignus eſt enim operarius mercede ſua ille domino manducat. & econtrà, qui operatur, quamuis opus ſanctũ, quamuis opus Dei, ob hoc ſolùm vt manducet, ille non domino, ſed ſibi operatur, & ſibi manducat. Amplius aũt ſi non vult operari, & manducat non domino, ſed ſibi manducat. Dicat Igitur. Nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi, & ſubauditur, non, quia nõ ieiunaſtis propter regnum Dei, non ieiunaſtis ob hoc, vt ciuitatem Hieruſalem cęleſtem quam in Adam perdidiſtis, in aduentu ſeminis, quod Abraham promiſſum eſt, ſcilicet Chriſti recuperare mereamini. Dicat inquã, nunquid non vobis comediſtis, & vobiſmetipſis bibiſtis? & re-

Interuallũ duarum viſionum.

4. Reg. vl. Hiere. 41.

Iudæi non Deo ieiunabant, ſed propter cauſas temporales.

Daniel. 9.

Aliud eſt ieiunare Domino, aliud ieiunare ſibi.

Rom. 14.

3. Reg. 21.

Matt. 21.

Matt. 10.

Gen. 22.

& reſpondeatur, etiam, quia non idcirco cœdiſtis, vt operaremini opus Dei, vt viatico ſuſtentati, peruenire poſſetis ad patriam vel regnum Dei. Et quis dignè eloqui ſufficiat, quàm competenter, quàm oportuna inuectione illos continuò percutit, dicendo. Nũquid non ſunt verba, quæ locutus eſt Dominus in manu prophetarum priorum, cũ adhuc Hieruſalem habitaretur, & eſſet opulẽta ipſa & vrbes in circuitu eius, & ad auſtrũ, & in campeſtribus habitaretur? Nã quia pueri erat, & de magnis atque ſempiternis malis parũ aut nihil ſolliciti, ſola temporalia mala deplorantes, & ieiunauerant & fleuerant, rectè inſultabundus loquar, nunquid non ſunt verba, quæ locutus eſt Dominus, &cæ. Quod ſi ita dixiſſent, per iſtos ſeptuaginta annos ieiunauimus & fleuimus, pro eo qđ Hieruſalem deſerta, & nos captiui eramus, ſed multò magis ieiunandum & flendũ eſt, quia nondum venit promiſsio aut aduentus eius, nũquam ita loqueretur, nequaquã ita inſultaret eis de malis minoribus.

Iudæi pueri erant, ſola temporalia cogitantes.

Sequitur. [Et factum eſt verbum Domini ad Zachariam dicens. Hæc dicit Dominus exercituum. Iudicate iudicium meum & miſericordiam, & miſerationes facite vnuſquiſq; cum fratre ſuo, & viduam & pupillũ, & aduenam, & pauperem nolite calumniari, & vir fratri ſuo malum non cogitet in corde ſuo, & noluerunt attẽdere, & verterunt ſcapulam recedentẽ, & aures ſuas aggrauauerunt ne audirent, & poſuerũt cor ſuum adamantem ne audirent legem, & verba, quæ miſit Dominus exercituum in ſpiritu ſuo per manum prophetarum ſuorum priorũ. Et facta eſt indignatio magna Domino exercituum, & factum eſt ſicut locutus eſt & non audierunt, ſic clamabunt, & non exaudiam dicit dominus, & diſperſi eos per omnia regna, quæ neſciunt, & terra deſolata eſt ab eis, eo quòd non eſſet tranſiens & reuertens, & poſuerunt terram deſiderabilem in deſertum.] Priores prophetas, quorum per manum miſit dñs exercituum in ſpiritu ſuo verba hæc, iudicate iudiciũ verum, &c. illos dicit, qui ante captiuitatẽ extiterunt, quorũ de præcipuis vnus Eſaias erat, per quem ita locutus eſt. Quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam: Si volueritis & audieritis me, bona terræ cõedetis. Quod ſi nolueritis & me prouocaueritis ad iracundiam, gladius deuorabit vos. Huiuſcemodi dictis, & lex primitus plena data eſt. Quod autem dicit, & noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulam recedentẽ, & aures aggrauauerunt ne audirent, minus eſt facto ipſorum. Illi enim non ſolùm non audierunt, verumetiam clamantes, prophetas occiderunt, duro corde, indomabiles, & adamanti ſimiles, qui lapis fortiſsimus & intantum durus eſt, vt omnia metalla confringat, & ipſe à nullo confringatur, vndè à Græcis indomabilis dicitur. De quo illud mirandum, quòd cũ tantæ ſit duritiæ, ſolo perfuſo ſanguine hirci, quod animal libidinoſum eſt, ſtatim diſſoluitur. Vndè cõgrua ſimilitudo eſt valdè, & cor ſuum poſuerũt adamantem, quia cum duriſsimæ ceruicis & cordis indomabilis eſſent contra Deum, molliſsimi erant in omnium libidinum fluxum, vt meritò in illos conſtet, eundem Eſaiam dixiſſe. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei populus Gomorræ. Quorſum iſta commemoratio? Videlicet quòd Dominus iuſtus ad cognoſcendum, ipſi autem fuerint inexcuſabiles, quia quod factum eſt illis, nõ eſt factum per properantem Domini impatientiam, ſed per ipſorum perſeuerantẽ impœnitentiam. Quis non enim conſentiat iuſte factam eſſe indignationem magnã domino exercituum, pro eo quòd peccatis ſuis addiderunt contemptum contra Spiritum ſanctum, in quo mittebat eis verba dominus exercituum per manũ prophetarũ? Iſta ergo viciſsitudine, & factum eſt (ait) ſicut locutus eſt, ſubauditur, ſpiritus ſanctus, & nõ audierunt, ſic clamabunt, & non exaudiam dicit dominus, & diſperſi eos per omnia regna, quæ neſciunt, & terra deſolata eſt ab eis, eo quòd non eſſet tranſiens & reuertens, & poſuerunt terram deſiderabilem in deſertum.

Esaiæ 1. *Priores prophetæ.* *Adamas.* *Ibidem.* *Iuſtus Dominus in puniendo.*

Quare autẽ cum præteritorũ narratio ſit, & in cæteris omnibus omnis enunciatio currat verbis præteriti temporis, hæc tantùm verba in futurum tempus extendit, ſic clamabunt & non exaudiam, cũ dicere poſſet, ſic clamauerunt & non exaudiui? Quare niſi vt intelligas eum immutabilem eſſe, & perſeuerantem in iudicij veritate, quod ſicut fecit tunc, ita debeat, ſi iterũ peccauerint, iterum facere? Deniq; & hoc futurum non ignorabat, quod poſteri illorum peiora facturi forent, quàm patres ipſi feciſſent, vnde & clamantes non exaudiret, neque exaudire deberet, quod cunctis gentibus, nunc manifeſtum eſt. Quàm verò acerba eſt infelicium ſugillatio dicere de terra, deſolata eſt ab eis, & poſuerunt terram deſiderabilem in deſertum: Nam verè infeliciſſimum eſt, & infelicitatem deſolationis pati, & inſuper criminis argui, quòd ipſi deſolationem ipſam fecerint, & quod ipſe contra illos terra iuſtè videatur deflere & conqueri, & dicere illis. Non Deus, qui hoc fieri iudicauit, nõ Nabuchodonoſor, qui iudicio Dei ſuper me aſcendit, ſed vos coloni peſsimi, vos feciſtis, & ex vobis cauſa eſt, qđ deſolata & in deſertũ poſita ſum ego terra deſiderabilis. Et multũ congruè præſenti loco dñs, cui nulla terra deſiderabilis, cui nil terrenũ deſiderabile eſt, terrã appellat deſiderabilẽ, qa videlicet cũ ſe ieiunaſſe & fleuiſſe dicerẽt, ꝓpter terræ deſolationẽ, nimis apertè fatebãtur terrã ſibi fuiſſe deſiderabilẽ cœleſtẽ

Querela terræ cõtra Iudæos.

autem

autem non ſe deſiderare promiſsionē, quippe quia dicebant, nunquid flendum nobis eſt & ieiunandum, ſatis ſibi exiſtimantes, quæ videbant ſolutam eſſe captiuitatem temporalem. Hoc igitur, & poſuerunt terram deſiderabilem in deſertum, claret quàm acerbè ſit dictum, ab eo quem naturaliter dulcē ipſi ſibi exacerbauerunt. Porrò qualis cauſa eſt iſta? eo quod non eſſet tranſiens & reuertens. Præmiſit, & terra deſolata eſt ab eis, & tunc demum ſubiunxit, eo quòd non eſſet tranſiens & reuertēs. Si ita dixiſſet, terra deſolata eſt, & non eſt tranſiens neque reuertens, ſolummodo putaremus modum deſolationis expreſſum, idque eſſe, quòd nullus eundo aut redeundo per terram graderetur. Nunc autem non tam modum expoſuiſſe, quā cauſam reddidiſſe deſolationis videtur, dicendo eo, quod non eſſet tranſiens & reuertens. Quid ergo ſit, non fuiſſe tranſeuntem & reuertentē, hoc inquirēdum eſt. Confeſtim occurrit illud in Pſalmo dictū, *Tranſiens & reuertēs* ſpiritus vadens & non rediens, quia ſenſum hoc & illud habent ſimilem, ſicut ſonitum *Pſalm. 77.* literalem penè eundem. Nam vadens & rediens, quid aliud eſt, quàm tranſiens & reuertens? Porrò illic ſpiritus vadens & nō rediens, hoc eſt, in malum cadens, & à malo nō reſurgens. Ergo & hic, eo quod non eſſet tranſiens & reuertens, hoc eſt, eo quòd non eſſet de his tranſeuntibus in malum, qui reuerteretur in bonum, terra deſolata eſt ab eis. Nam cor impœnitens, quod ſupra denotauit dicendo, & cor ſuum poſuerunt adamantem, & auerterunt ſcapulam recedentem, nónne cauſa eſt ſatis, Iuſtitiam vindicis iræ defendens, & ad defendendum ſufficiens? Verè igitur ipſi terram, ſuā terram deſiderabilem poſuerunt in deſertum, & ab eis deſolata eſt, eo quòd non eſſet tranſiens & reuertēs. i. per id quod cū oēs tranſgreſſores eſſent, nullus erat aut vix vllus erat trāſgreſſor de tranſgreſsione ſua pœnitentiā agens. Sequitur. [Hæc dicit Dn̄s exercituū. Zeleatus ſum Syō zelo magno, & indignatione magna zelatus ſum eā. Hæc dicit Domi nus exercituum. Reuerſus ſum ad Syon, & habitabo in medio Hieruſalem, & vocabitur Hieruſalem ciuitas veritatis, & mons domini exercituum mons ſanctificatus. Hęc dicit dn̄s exercituū. Adhuc habitabunt ſenes, & anus in plateis Hieruſalem, & viri baculus in manu eius præ multitudine dierum.] Ha

CA VIII. ctenus quaſi ridendo & ſubſannādo loquebatur, iuxta quod ſapientia talibus dicit. Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo cum vobis, quod timebatis aduenerit, nunc depoſito riſu & ſubſannatione *Prouer. 1.* ſemota, glorioſa dicit de te, ô Syon ciuitas Dei, cuius pars non vilis aut parua erat illa, quæ tunc reædificabatur Hieruſalem terreſtris, ſecundum electionem, quæ de gente illa erat aſſumenda, maximeque propter implendam promiſsionem exinde naſcituri & regnaturi in te Chriſti regis æterni. Zelatus ſum (ait) Syon zelo magno. Zelus Domini bonus eſt diligere homines, & odiſſe hominum vitia. *Zelus Domini bonus.* Quo contra zelus diaboli malus eſt odiſſe homines, & amare hominum vitia. Hinc erat illud, quod idem Dominus vt iniquitates cōpeſceret, captiuitati tradiderat homines, & ciuitas Syon cum templo igne conflagrata eſt. Magnus hic vtique extitit angelus, non parcere ſuo templo & propriæ ciuitati, non pepercisse genti, apud quam ſolam erat notitia nominis ſui. Et non eſt (ait Hieremias) recordatus ſcabelli pedum ſuorum in die furoris ſui. Zelo zelatus ſum (ait) *Thren. 2.* Syon zelo magno. Verum hoc dicere ſuperioribus quoq; temporibus potuit. zelatus ſum populo meo zelo meo, quoties (vt ait pſalmiſta) iratus eſt in furore in populo ſuo, *Pſal. 105.* & tradidit eos in manus gentiū, & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos, ſcilicet Meſopotamij & Moabitę, Chananæi, & Madianitæ, & filij Ammon & Philiſthijm. Potuit (inquam) tunc etiam dicere, Zelatus ſum zelo magno, quia videlicet ſub illis quoque hoſtibus vehementer afflixit eos. At verò tempore illo, de quo hic ſermo eſt, amplius fecerat, quia nō in terra ſua cōſiſtentes, ſeruierāt Babylonijs, ſed deſolata & poſita in deſertū terra deſiderabili, tenti fuerunt per ſeptuaginta annos in Babylone captiui. Recte ergo non contentus dixiſſe. Zelatus ſum Syon zelo magno, addidit, & indignatione magna zelatus ſum eam. Et eſt ſenſus, Non ſolum taliter zelatus ſum, vt eos ſeruituti ſub ijcerent aduerſæ gentes, quod ſæpè factum eſt, ſed addita, cum zelo indignatione magna, terram quoque & locum nomine meo ſanctificatum illis abſtuli igni & Babylonico tradidi, quod hactenus factum non eſt. Quare? Videlicet, quia non ſolùm vt olim me derelinquentes, Deos alienos coluerunt, verumetiam prophetas occiderunt, & multum ſanguinem innocentem effuderūt. Zelus ille magnus & indignatio magna per iuſtum venit iudicium. At nunc idem Dominus exercituum hæc dicit, ſubauditur, quæ miſericordiæ ſunt, memor, quod iurauit in ſancto ſuo locutus Dauid. *Miſericordia domini erga Hieruſalem.* Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autem *Pſalm. 88.* non diſpergam ab eo. Reuerſus ſum ad Syon, videlicet in eo, vt iterum ædificetur ipſa ciuitas & templum reædificatum eſt. Poſtmodum veniam & habitabo in medio Hieruſalem, ſcilicet homo factus, ita vt ipſa Hieruſalem, & omnis, qui legem & verbum, Domini, quod de ipſa exibit, non incredulus audierit, dicat & veraciter dicere poſſit, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Proinde & vocabitur (ait) Hieruſalē ciuitas

ciuitas veritatis, videlicet pro parte electo-
rum, prophetarum atque Apoſtolorum &
omnium iuſtorum, qui ex illa gente fuerũt,
vel ſunt, vel erunt, quorum de carne homo
factus, habitabo in medio Hieruſalem, vn-
dè & ipſa vocabitur & erit ciuitas veritatis,
id eſt, ciuitas vel terra, vnde veritas oriri di-
Pſal. 84. gnata ſit, iuxta quod Pſalmiſta prædixit. Ve
ritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo pro
ſpexit. Rectè igitur vocabitur ciuitas verita
tis & mons Domini exercituum, mons ſan-
ctificatus, de quo videlicet monte multa in
Eſaiæ 2. prophetis dicta ſunt, vt eſt illud apud Eſaiã
Michæ. 4. ſiue Micheam. Venite aſcendamus ad mon
Carnalia tem Domini, & ad domum Dei Iacob, &c.
deſideria Porrò hæc promiſſa ſpiritualia ſunt, & ſpiri
Iudæorum. tualibus conueniunt, ac deſiderabilia ſunt.
Illi au·em ad quos ſermo fiebat carnales e-
rant & carnalia deſiderabant, ſicut iam de-
monſtratum eſt, ex illa ipſorum interroga-
tione, nunquid flendum mihi eſt, vel ſancti
ficare me debeo, ſicut feci iam multis annis.
Putabant enim, nullam ſibi iam eſſe cauſam
fletus vel ieiunij ſolo contenti gaudio tem-
porali, quòd videbant ſoluta captiuitate, ter
renam ciuitatem & templum reædificari.
Condeſcẽdens ergo carnalibus, ſermo diui-
nus, & quaſi cum pueris vt eos mulceat bal-
butiens pater grandæuus, Adhuc (inquit)
habitabunt ſenes & anus in plateis Hieruſa-
lem, & viri baculus in manu præ multitu-
dine dierum, & plateæ ciuitatis implebun-
tur infantibus & puellis ludentibus in pla-
teis eius. Hæc namque dicta plenam fore &
integram ciuitatis reſtitutionem, pulchrè
perſonant atque denunciant, quam illi mul-
tum deſiderabant, propter quam multum
deſiderabant, propter cuius deſtitutionem
ieiunauerant & fleuerant. Sequitur. [Hæc
dicit Dominus exercituum. Si difficile vide
bitur in oculis reliquiarum populi huius in
diebus illis, nunquid in oculis meis difficile
erit.] Perſpicuum eſt, illos tales fuiſſe, quali-
bus oportuerit de terrenis & temporalibus
bonis blandiri, qualibus non iam deberent
ſpiritualia vel cæleſtia prædicari. Nam, vt
quodã loco ipſe dicit, Si terrena dixi vobis
Iohan. 3. & nõ creditis, quomodo ſi dixero vobis cęle
ſtia credetis. Similiter hic, quoniam difficile
videbatur in oculis eorum, vt fieret ſicut di-
xerat. adhuc habitabunt ſenes & anus in pla
teis Hieruſalem, &c. Dicere conuenit ei, qui
nuſquam inconuenientia dicit. Si difficilè
videtur vobis, poſſe fieri hæc terrena, vt
habitent ſenes & anus in plateis Hieruſalẽ,
& viri baculus in manu eius, præ multitudi-
ne dierum. & plateæ ciuitatis impleãtur in-
fantibus & puellis ludentibus, quæ omnia
terrena ſunt, quanto magis difficile videbi-
tur ſi dixero vobis ſpiritualia ſiue cæleſtia,
quæ eadem ciuitate prouentura ſunt. Verũ-
tamẽ quodcunq; illud ſit ꝙ dixi ſiue dicam
vobis, quantumuis difficile videatur in ocu
lis veſtris, in oculis meis nequaquam diffi-
cile erit [Hæc dicit Dominus exercituum.
Ecce ego ſaluabo populum meum de terra
orientis & de terra occaſus ſolis, & adducam
eos, & habitabunt in medio Hieruſalem, &
erunt mihi in populum, & ego ero eis in De-
um, in veritate & iuſtitia. Hæc dicit Domi-
nus exercituum. Conſortentur manus ve-
ſtræ, qui auditis in diebus his ſermones iſtos
per os prophetarum, in die qua fundata eſt
domus Domini exercituum, vt templum
ædificaretur. Siquidẽ ante dies illos merces
hominũ nõ erat, nec merces iumẽtorũ erat,
neq; introeunti & exeũti erat pax præ tribu-
latione, & dimiſi homines vnũquemq; cõtra
proximũ ſuum. Nunc aũt non iuxta priores
dies ego faciam reliquijs populi huius, dicit
Dominus exercituum, ſed ſemen pacis e-
rit. Vinea dabit fructum ſuum, & terra da-
bit germen ſuum, & cæli dabunt rorem ſu-
um, & poſsidere faciam reliquias populi hu
ius vniuerſa hæc. Et erit, ſicut eratis maledi-
ctio in gentibus domus Iuda & domus Iſra-
el, ſic ſaluabo vos, & eritis benedictio. Noli-
te timere, conſortentur manus veſtræ, quia
hæc dicit Dominus exercituũ, ſicut cogitaui
vt affligerem vos cum ad iracundiam me
prouocaſſent patres veſtri, dicit Dominus,
& non ſum miſertus, ſic conuerſus cogitaui
in diebus iſtis, vt benefaciam Hieruſalem &
domui Iuda. Nolite timere. Hæc ſunt ergo
verba, quæ facietis. Loquimini veritatem
vnuſquiſque cum proximo ſuo. Veritatem
& iudicium pacis iudicate in portis veſtris,
& vnuſquiſque malum contra proximum
ſuum, ne cogitetis in cordibus veſtris, & iu-
ramentum mendax ne diligatis. Omnia e-
nim hæc ſunt, quæ odiui dicit Dominus.]
Cuncta hęc vt dicuntur, rectè ſimpliciter in *Cũcta hæc*
telliguntur, nec opus eſt propter myſticos *verba in*
ſiue allegoricos ſenſus digreſsionem facere *Chriſtum*
ab illius temporis ſtatu, quo ꝓpheta ad po- *tendebant.*
pulũ Domino mandante loquebatur. Hoc
maximè & ante omnia ſciendum eſt, quòd
omnis conſolatio ſiue exhortatio hæc in
CHRISTVM tendat, ad CHRI-
STI aduentum reſpiciat, nec propter a-
liud Spiritui ſancto, qui hæc ſine dubio per
os Prophetæ loquebatur, curæ fuerit de reę
dificanda & rurſus habitanda ſiue implen-
da terra, & ciuitate illa, niſi propter eun-
dem CHRISTVM, quatenus eſſet
vnde naſceretur, iuxta fidele DEI pro-
miſſum. Neque enim aliundè, ſed de gen-
te illa, de ſemine Abrahæ, de domo & fa-
milia Dauid naſci oportebat illum. Expe-
diebat igitur promiſsis & blandimentis con
ſolatorijs animari & beneuolum reddi po-
pulum ad habitandum in loco illo, ad re-
ædificandum & reformandum terræ vel ci
uitatis ſtatum priſtinum templo iam reædi-
ficato, ad quod venturus (iuxta alium pro-
phetam) eſſet idem dominator dominus. Ve *Malach. 3.*

runtamen,quod hic de templo manufacto in parte,in vna gente,immò in paruis vnius gentis reliquijs dictum eſt,hoc idem de templo non manufacto Dominici corporis in vniuerſitate,in toto humano genere veraciter dici poteſt. Ante dies illos (inquit) antequam fundaretur domus Domini, merces hominum non erat, nec merces iumentorũ erat,id eſt, omnis labor veſter irritus fuit, & tam homines quàm iumenta in agricultura,in mercimonijs,operibuſque diuerſis caſſis conatibus fruſtrabantur. Neque introeunt(ait)& exeunti erat pax præ tribulatione,& dimiſi omnes homines,quemque contra proximum ſuum. Quod eſt dicere, foris aduerſarij,domi erat ſeditio, & vbique triſtitia ob bellorum frequentiam, & inſidias domeſticas,dum nec frater fratri exhibet fidem, & omnis eſt inimica propinquitas.

Myſtica expoſitio. Nónne itidem verum, imò magis verũ eſt, quòd antequam fundaretur templum Dominici corporis,antequam Deus homo fieret,ex vtero virginis,nullum erat precium generis humani? Reuera neque hominum, id eſt,Iudæorum,neq; iumentorum, id eſt, gentilium vllum erat precium. Non enim erat pax introeunti & exeunti,id eſt, naſcenti & morienti præ tribulatione, ſubauditur peccati, quia cũ peccato oĩs homo introiens in hunc mundũ naſcendo,cum peccato exibat moriendo, videlicet nõdum pariete inimicitiarum ſoluto. Quo enim precio redimeretur ſaltem homo, id eſt, Iudæus? Nunquid precio ſanguinis hircorum,aut vitulorum? Ergo non erat pax, non erat remiſsio peccatorum,& dimiſi(ait)homines,vnumquemque contra proximum ſuum, vtpote habentes ſemen & concordię ſpiritum? Nũc autem non iuxta priores dies ego faciam. Sed quid? Semen pacis erit, nimirum ſecundum illud Euangelium. Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis, quę pax non alia debet intelligi, quàm reconciliatio Dei & hominum,non alia qnàm remiſsio peccatorum,quam tunc ipſe,dum diceret hęc,faciebat,per ſanguinem ſuum, hæc animaduertens,quis nuc leue reputet, quod ſubinde dicit,& erit,ſicut eratis maledictio in gentib. domus Iuda & domus Iſrael,ſic ſaluabo vos & eritis benedictio. Nam qui tũc erat maledictio; ita vt diceretur, vel dici poſſet tale quippiam ei,quem perire quis vellet, ſic tibi eueniat quomodo euenit miſerabili populo,qui terra ſua in deſertum redacta, & ciuitate Hieruſalem cremata igne, captiuus abductus eſt,ipſe idem populus nunc eſt benedictio per Chriſtum ſemen pacis, vt ante dictum eſt,quia in ipſo benedicentur omnes gentes. Ad hoc ipſum pertinet, hoc quoque quod protinus dicit Sicut cogitaui vt affligerem vos,cum ad iracundiam prouocaſſent me patres,dicit Dominus exercituum,& nõ ſum miſertus:ſic conuerſus cogitaui in diebus iſtis,vt benefaciam Hieruſalem & domui Iuda. Nam reuera ad iracundiam prouocauerunt Dominum patres noſtri Adam & Eua,non ſolùm tranſgrediendo præceptũ verumetiam defendẽdo peccatum, & propter hoc cogitauit vt affligeret nos, & modo quodã non eſt miſertus, quatenus alio modo melius miſereretur. Emiſit enim eos de Paradyſo mortis & multarum miſertus ſententijs oneratos. Sed ſicut cogitaui tunc vt affligerem vos,ſic (inquit) conuerſus cogitaui in diebus iſtis vt benefaciam, ſcilicet per templum vel propter templum meum non manufactum,quia ſicut illud per mortem ſolutum, poſt triduum excitatum eſt, ita et vos omnes reſurgere faciam. Neſcio qualiter euenit,vt penè mihi inuito accidit, diuerſum ab eo,quod ſuprà dixi. Siquidem de his verbis propheticis dixi, quia cuncta vt dicuntur,ita ſimpliciter rectè intelliguntur,nec opus eſt propter myſticos ſiue allegoricos ſenſus digreſsionem facere ab ſtatu illius temporis quo hęc dicebantur. Et quidem illud dixi ſtudio vitandi faſtidij,ſed myſteriorum nota ſuauitas, curſum ſermonis improuiſum odore ſuo intrinſecus traxit, & apud ſe pauliſper detinuit. Quoniam ergo cætera perſtrinxit, cur omittat initium præſentis capituli, quo dixerat Dominus. Ecce ego ſaluabo populum meum de terra orientis,& de terra occaſus ſolis,& adducam eos. Et habitabunt in medio Hieruſalem,& erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in veritate & iuſtitia. Denique & ſi tempore illo, vbi templum per manus Zorobabel,& murus ciuitatis per Neemiam reſtauratus eſt,populum ſuum ſaluauit dominus,ſalus illa non tanta extitit, vt digna eſſe poſsit tantis oris Domini declamationibus. Verùm vbi conditũ eſt templum iam dictum, templum Dominici corporis non manufactum,tunc & ex eo veraciter de terra orientis,& de terra occaſus ſolis ſaluatur populus Domini. Multi enim veniunt ab oriente & ab occidente,& recumbunt in ſinu Abrahę,quod vtiq; eſt adduci & habitare in medio Hieruſalem,& ſunt Domino in populum,& ipſe eſt,& erit eis in Deum in veritate & iuſtitia,id eſt,in Chriſto, qui eſt ipſa veritas,& iuſtitiæ via,& vita æterna. Sed iã quid tandem de ieiunio interrogatus, poſt hæc Dominus reſponderit, audiamus. [Et,, factum eſt verbum domini exercituum ad,, me,dicens. Hæc dicit Dominus exercituũ.;, Ieiunium quarti,& ieiunium quinti, & ieiuj;, nium ſeptimi, & ieiunium decimi erit do-,, mui Iuda in gaudium & lætitiam,& in ſolẽ-,, nitates præclaras. Veritatem tantum & pa-,, cem diligite, dicit Dominus exercituum.],, Ad id quod ſuprà Saraſar & Rogomelech per legatos quæſierant, vtrũ in menſe quinto ieiunare deberent,an poſt ædificationem templi finire ieiunium,luctumq; deponere, multis

Epheſ. 2.
Hebr. 9.
Iohan. 14.
Geneſ. 22.
Suauitas ſenſus allegorici.
Matth. 8.
Ioan. 14.

multis in medio poſitis quæ facerent, quæ ſperarent, hæc Dominus, per prophetam, reſpondit. Et illi quidem de vno interrogauerunt ieiunio menſis quinti, Dominus autem reſpondens, de cęteris quoq; ieiunij ſuā ſententiam deprompſit, de ieiunio quarti, de ieiunio quinti, de ieiunio ſeptimi, de ieiunio decimi. Erat autē ieiunium quarti menſis, qui apud Latinos vocatur Iulius, die ſeptima decima eiuſdem menſis, quando deſcendens Moyſes de monte Sina, tabulas legis abiecit, atq; confregit. & iuxta Hieremiā muri primùm rupti ſunt ciuitatis. In quinto mēſe, qui apud nos appellatur Auguſtus, cum propter exploratores terræ ſanctæ ſeditio orta eſſet in populo, iuſsi ſunt montē non aſcendere, ſed per quadraginta annos longis à terra ſancta circuire diſpendijs, vt exceptis duobus, Caleph & Ioſue, omnes in ſolitudine caderent. In hoc menſe & à Nabuchodonoſor templum Hieroſolymis incenſum eſt, atq; deſtructum, & populus in captiuitatem abduct⁹. In ſeptimo, qui apud nos appellatur October, occiſus eſt Godolias, & Iudæ tribus ac Hieruſalem reliquiæ diſsipatæ. Menſe decimo, qui apud nos Ianuarius dicitur, Ezechiel in captiuitate poſitus, audiuit & cunctus populus captiuorū, quinto menſe templum eſſe ſubuerſum, q̄d pleniſsimè in eodem propheta cognoſcim⁹. Hæc igitur ieiunia propter cauſas triſtes ac flebiles meritò ieiunabant, ſed ieiunandi ſcientiam non habebant, quippe qui vnum ex his, ſcilicet ieiunium quinti iam non obſeruandum eſſe volebant, quoniam captiuitatem ſolutam, & templum videbant reædificatum. Porrò, Dominus non vſquequo tēplū reædificaretur, ſed vſquequo deleretur peccatum, & finem acciperet præuaricatio, volebat obſeruari ieiunium, hoc eſt, quod præmiſſo, ieiunium quarti, & ieiuniū quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiam, & in ſolennitates præclaras, continuò ſubiunxit. [Vſquequo venient populi, & habitabunt in ciuitatibus multis, & vadent habitatores, vnus ad alterum, dicentes. Eamus & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum. Vadam etiam ego, & venient populi multi, & gentes robuſtæ ad quærendum Dominum exercituum in Hieruſalē, ad deprecādum faciem Domini, hæc dicit Dominus exercituum. In dieb. illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi, dicentes. Ibimus vobiſcum. Audiuimus enim, quoniā Deus vobiſcū eſt.] Quid aliud eſt hoc dicere, niſi vſquequo veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium? Neque enim ante, ſed quando ex quo ille venit, venerunt, & veniunt populi, & habitauerunt atq; habitant in ciuitatibus multis. i. in eccleſijs multis, & ex eo vadunt habitatores ciuitatū eiuſmodi, vnus ad alterum dicentes. Eamus & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum, quod dicere nimirum eſt annunciare Chriſti euangeliū, & exhortare atque ędificare alterutrum, atque hoc modo dum vnus dicit, eamus. & alter reſpondet. vadam etiam ego, veniunt, & vſque in finem ſeculi venire non deſinunt populi multi, & gentes robuſtæ ad quærendum Dominum exercituum in Hieruſalē, ad deprecandam faciem Domini. Ex abundanti eſt aſtruere ſiue demonſtrare, quòd in illam quoq; terrenam Hieruſalem, vbi Dominus exercituum in terra viſus, & cum hominibus conuerſatus eſt, vnde poſt mortem Chriſti, atq; reſurrectionem ſalus proceſsit, ſicut alibi ſcriptum eſt, quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem, in illam (inquam) Hieruſalem terrenā, vbi eſt ſepulchrum eius glorioſum, vadunt populi multi ad quęrendum Dominum, ad deprecandum faciem Domini. Illam potius Hieruſalē hic intelligere placet, quam Pſalmiſta pulchrè exprimens. Hieruſalem (inquit) quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Domini teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini Domini. Vſquequo iſtud fiat, vſq; dū iſtud proueniat. Ieiunium (ait) quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiam, & in ſolennitates pręclaras. Quomodo in gaudium & lætitiam et in ſolennitates præclaras? Videlicet non ieiunando cum triſtitia, ſicut ieiunant hypocritæ triſtes, non (inquam) cū triſtitia, ſed cum lætitia, iuxta illud. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, et faciē tuam laua, etc. Ibi enim ſolennitas pręclara, vbi eſt intentio iucunda deſiderantis, vt ſoli Domino placeat, hoc ipſum quod ieiunat. Quid ergo inquis? Cum venerit illud tempus, de quo dicis, vſquequo venient populi, non erit ieiunandum in menſibus illis? Nō vtiq; exiget Dominus, imo prohibebit illa ieiunia vetuſtatis. Nonne hoc ipſum habet veritas euangelij? Tunc (inquit) acceſſerunt ad eū diſcipuli Ioannis, dicentes. Quare nos et Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autē tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus. Nun quid poſſunt filij ſpōſi lugere, quādiu cum illis eſt ſponſus. Venient autē dies cum auferetur ab eis, et tunc ieiunabunt. Itaq; cauſa ieiunij abſentia ſponſi eſt, et vſquequo veniret, vſq; dū naſceretur, et præſens adeſſet, ieiunandum erat, et quādiu præſens fuit, ieiunare nō debuerunt diſcipuli eius, filij ſpōſi, ſiue filij nuptiarū, vt alius euang. ſcripſit, et rurſus quando et ex quo ablatus eſt eis, rectè ieiunant vſquequo cū illo ſint. Dicet aliquis. Ergo Ioānes de filijs ſponſi nō erat, qui ieiunabat? Planè & intimus ſponſi amicus erat,

Ieiunium quarti in Iulio. Exod. 32. Hier. 52. Ieiunium quinti. Num. 14. 4. Reg. vlt. Septimi. Decimi. Hier. 41. Ezech. 24. Gene. 49. Baruch 3. Eſaie 2. Pſalm. 121. Ieiuniū in gaudium. Matth 6. Matth. 9. Marc. 2.

cus erat, ſed vſq; ad tempus illud, cuius Euangeliſta deſcribens actus, & erat (inquit) Ioannes veſtitus cameli pilis, & locuſtas & mel ſylueſtre edebat. Sponſum eundē non viderat, & veniſſe quidem illum nouerat, ſed eundem facie neſciebat. Mirum ſacramentum quod & hic in propheta vbi ieiunandum eſſet, dixit: vſquequo veniret populi, hæc quoq; ſubiunxit. In diebus illis, in quibus apprehendent decē homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudęi, dicentes. Ibimus vobiſcū, audiuimus enim quoniam vobiſcum eſt, & in euangelio ſecundum Matthæum vbi dixit, ſicut iam memorauimus. Nunquid poſſunt filij ſponſi ieiunare, quamdiu cum illis eſt ſponſus, &c. hæc illo loquente, ecce princeps vnus acceſsit, & adorauit eum, dicens. Filia mea modo defuncta eſt, ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet, dū ſurgens ſequeretur eum & diſcipuli eius, ecce mulier quæ fluxum ſanguinis patiebatur annis duodecim, acceſsit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, & ſalua facta eſt ex illa hora. Quēm non delectet hic vtrumq;, & in propheta, & in euāgelio ſimillima facies, vt vnus idemque ſacramenti vim continēs ſenſus literalis, non multum diſsimilis ſuperficies. Deniq; gentium multitudo, quæ hic propheticis verbis denunciatur, dicendo. Apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam viri Iudęi, ipſe ſignificatur factis myſticis per mulierē, quæ fimbriam veſtimenti eius tetigit, viri vtiq; ſecundum carnem Iudæi. Et quid eſt mulierē retro accedere, & fimbriā veſtimēti tangere, niſi multitudinem gentium, non ante, ſed poſt aſcenſionem eius in ipſum credere, & præcepta eius ſeruare, atq; hoc modo liberari à fluxu ſanguinis, liberari ab omni immunditia peccati? Adhuc ea quæ ſequuntur in eodem euangelij loco, & quæ in hoc propheta ſubiuncta ſunt, conſiderare atq; conferre libet. Tangendo mulier fimbriam veſtimenti Domini, ſalua facta eſt, & deinde puella archiſynagogi filia, propter quam Dominus idem ſurrexerat, & ibat reſuſcitata eſt. Puella (vt Marcus manifeſtius exprimit, erat annorum duodecim, & mulier in profluuio ſanguinis erat annis duodecim. Ergo quando mulier infirmari cœpit, tunc illa puella nata eſt, & quando ſanata eſt mulier, tūc illa puella mortua eſt. Magnum hic in myſterio patet ſpectaculū, quia videlicet iuxta hanc ſimilitudinem, quando gentilitas ſanguineo cultu idolatriæ cœpit fluere, tunc ſynagoga ex patriarchis Abraham & cęteris, ad quos factum eſt verbum promiſsionis nata eſt, & quando gentilitas per euāgelium Chriſti ſanata eſt, tunc ſynagoga per inuidiam mortua eſt. Nunc ſequentia prophetæ videamus, quomodo his cōferantur.

Ibidem. 1. — *Matth. 9.* — *Gentium et Iudæorū cōuerſio & hic, & in euangelio præfigurata.* — *Marc. 5.*

CA. X. [Onus verbi Domini in terra Adrach & Damaſci requiei eius.] Item in euangelio protinus ſequitur de duobus cæcis, qui clamātes. Miſerere noſtri fili Dauid, illuminati ſunt, & hic in propheta ſubiungitur. [Quia Dominus eſt oculus hominis, & omnium tribuum Iſrael.] Per terram Adrach & terram Damaſci, itidem ſicut per puellam, quæ mortua eſt, & per mulierem quæ ſanata eſt, & per hominem, atq; per omnes tribus Iſrael, quorum Dominus oculus eſt. itidem ſicut per duos cæcos, qui illuminati ſunt, duas intelligimus gētium ſiue hominum partes, ſcilicet Iudæos atq; Gentiles, & quicquid circa partes eaſdem, tam per iudicium quàm per miſericordiā factum eſt vel fiet. Quæ per iudiciū facta ſunt vel fiunt in vtriſq; & hic in ꝓpheta, per Adrach atq; Damaſcum, & in euangelio ſignificatur per puellæ mortem, & per mulieris fluxum. Adrach quippe ex duobus integris compoſitum eſt. Ad acutum, rach molle tenerumq; ſignificat. Vnde hoc ipſum nomen valdè ſynagogam denotat, habentem in ſe duo contraria, tenerum in ore, acutum in corde, teſtante Pſalmiſta. Molliti ſunt (inquit) ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula. Idcirco puella mortua eſt, id eſt, idcirco ſynagoga à Deo deſerta eſt, quia videlicet de ieiunio iam dicto, ſiue de alia qualibet re veniſſet occaſio, loquebātur pacem cum proximo ſuo Ieſu Chriſto, mala autem in cordibus ſuis. Porrò, Damaſcus eandem, quam & mulier quę fluxum ſanguinis patiebatur, gentilitatem, tam nomine quàm re ſignificat. Nomine, quia Damaſcus ſanguinem bibens interpretatur. Re, quia is locus eſſe perhibetur, vbi ab impio fratre, pius Abel eſt interfectus. Porro, quod appoſuit requiei eius, qua ratione dixerit, protinus innuit, quia Dominus, ait, eſt oculus hominis, & omnium tribuum Iſrael, id eſt, illuminatio non minus gentilis, quàm Iſraelitici populi, quos ambos ſignificant duo cæci, quorum illuminationē poſt mulieris curationem, & puellæ reſuſcitationē, continuò Matthæus euangeliſta ſubſcribit. Inde Damaſcus requies eſt Dñi, inde de gentilitate per fidem requieſcit, quia factus eſt oculus eius, quia illuminauit eam, vt ab homine gētili cognoſceretur, quia prius tantum in Iudæa notus erat Deus, tantum in Iſrael magnum nomē eius. Veniam poſcit ſermo incultus, quoniā ex magnitudine ſenſuum difficultatem patitur, remq; clariſsimam, claritatem iucundiſsimam, verſando & eloqui conando, dū intendit ſenſibus fidelis animus, vocis & linguæ officio fraudatur. Nec.n. verbis ornare perfacile eſt rē, cuius proprio labore mētis reuerberatur intuitus. Verè adoranda Chriſti filij Dei diuinitas, & prædicāda veritatis ſapientia, quæ dum de ieiunio queſtionē obiectam accepiſſet à dicentibus. Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſci-

Matth. 9. — *Pſalm. 54* — *Gene. 4.* — *Pſalm. 75.* — *Matth. 9.*

puli

puli autẽ tui non ieiunant, reſpexit ad hunc
locum propheticæ veritatis, vbi quæſtionẽ
de ieiunio propoſitam acceperat, atque re-
ſponderat ipſum verbũ Domini. Nihil dul-
cius amatori, ſiue inquiſitori veritatis, veri
tatem quæ ipſe Chriſtus eſt diligenti, nihil
(inquam) dulcius, nihil iucundius in hac pe-
Ioan. 5. regrinatione, quàm claro intuitu ſcriptura-
rum veteris & nouæ, facies mutuo ſe reſpi-
ciẽtes agnoſcere, quæ teſtimonium (inquit)
perhibẽt de me. Nunc ipſum literæ curſum
ac tramitem breuiter iterare, & attentius cõ
ſtruere licet. In diebus illis (ait) in quib. ap-
prehẽdent decem homines ex omnibus lin-
guis gentium, & apprehendent fimbriam
viri Iudæi, dicentes. Ibimus vobiſcum, au-
diuimus enim, quoniam Deus vobiſcum
eſt. Eclypſin hic ſermo patitur, & ſubaudiẽ
dum eſt, iam non celebrabitur à populis &
gentibus robuſtis, quæ venient ad quæren-
dum Dominum exercituum, non (inquam)
celebrabitur, aut celebrari debebit ieiuniũ
pro cauſis eiuſmodi, pro qualibus vos cele-
bratis, quia tabulæ priores fractæ ſunt, ira-
to Moyſe, propter reatum vituli, quem fe-
cit Aaron, quia propter exploratorum de-
Exod. 32. tractionem & populi ſeditionem iratus Do
Num. 14. minus, non videbunt (ait) terram, pro qua
iuraui patribus eorum, & filij veſtri (ait) e-
runt vagi in deſerto annis quadraginta, do-
nec cõſumantur cadauera patrum in deſer-
to, quia Babylonij ciuitatem & templum
ſuccenderunt, & populum captiuum duxe
runt, quia Iſmahel Godoliam interfecit, &
4. Reg. vlt. reliquię populi diſperſę ſunt. Pro his & hu-
Hier. 41. iuſmodi cauſis in dieb. illis nõ celebrabunt
ieiuniũ, qui venient ad quęrendũ Dominũ.
Matth. 9. Quare: Quia nemo (ait ipſe Dominus) im-
mittit cõmiſſuram panni rudis in veſtimen
tum vetus. Tollit enim plenitudinem eius
à veſtimento, & peior ſciſſura fit. Neq; mit-
tunt vinum nouũ in vtres veteres, alioquin
rumpuntur vtres, & vinum effunditur, &
vtres pereunt. Deniq; ſpẽ habere cæleſtium
ſiue æternorũ, & flere atq; ieiunare pro præ
terito detrimẽto terrenorũ ſiue tẽporaliũ,
hoc quodãmodo eſt immittere cõmiſſurã
panni rudis in vetus veſtimẽtum, mittere in
vtres veteres vinũ nouũ. Potius in vtres no
uos mittatur vinum nouum, id eſt, noua
ſpes cæleſtium bonorum pro ipſis cæleſti-
bus quandiu differuntur, & nondum ea cõ-
prehendit, fletum habeat atque ieiunium,
atque ita ambo conſeruantur, quia & ſpes
non confundetur, & ieiunij labor abundan
tiori ſaturitate remunerabitur. Eodem mo
do pannis rudis nouo veſtimento inſeratur,
ne veteri inſertus peiorem ſciſſuram faciat,
quid fecit Cherintus, qui fidem noui euan-
gelij miſcere voluit legalibus cæremonijs,
& ita neque vetus neq; nouum iuſtitiæ ve-
ſtimentum poſſidere potuit. De fimbria vi-
ri Iudæi, quam apprehendent (inquit) decẽ
viri ex omnibus linguis, iam ſupra dictum
eſt. Verùm cum credentes de gentibus mul *Quæſtio.*
ti & nobis innumerabiles ſint, cur dixit de-
cem viri, cum dicere potuiſſet, multi ex om
nibus linguis? Ad hæc breuiter dicendum, *Reſponſio.*
quia tantis miſericordia Dei contenta fuiſ-
ſet, & propter tantos, id eſt, propter decem
pepercisſet, ſi decem iuſtos in Sodomis in- *Gene. 18.*
ueniſſet. Nam vſque ad hunc numerum mi
ſerator deſcendit, dimittam (inquiens) om-
ni loco propter quinquaginta, non delebo
ſi inuenero quadraginta quinque, non per-
cutiam propter quadraginta. non faciam ſi
inuenero ibi triginta, non interficiam pro-
pter viginti. non delebo propter decem. Vl *Rom. 8.*
terius non deſcendit. Igitur dicẽdo, decem
homines apprehendent fimbriam viri Iu-
dæi, tantos vult intelligi, quantos idem vir
Ieſus Chriſtus ſecundum carnem Iudæus,
ex omnibus linguis gentium vocare, iuſti-
ficare, & magnificare venit, quantos ante
ſecula præſciuit & prædeſtinauit Deus con
formes fieri imaginis filij ſui. Iuxta hunc
ſenſum alibi quoque omnis electio, deci-
matio, & omnis electus ſiue iuſtus rectè di-
citur decimus. Apud Eſaiam. Et multipli- *Eſaia 6.*
cabitur (ait Dominus) quæ derelicta fuerat
in medio terræ, & adhuc in ea erit decima-
tio. Et in libro Machabæorum ſecundo, ita *2. Mach. 3.*
ſcriptum eſt. Iudas autem Machabæus qui
fuerat decimus, ſeceſſerat in deſertum locũ.
Quod tãdem vel quale eſt onus, quod pro-
tinus ſubiungit. Onus verbi Domini in ter
ra Adrach & Damaſci requiei eius. Nam an
te iã dictum eſt, quamobrẽ hic per Adrach,
& per Damaſcum eadem rectè intelligãtur,
quæ in euangelio per puellam mortuam, &
per mulierẽ quæ fluxum ſanguinis patieba
tur. Ergo quoniam propter quæſtionẽ ieiu
nij factum eſt hic ad prophetã verbum Do
mini: non aliud onus quærẽdum eſt, quam
onus ieiunij, ſiue in terra Adrach, ſiue in ter
ra Damaſci. i. ſiue in populo Iudaico, ſiue in
populo gẽtili, ſed modis longè diuerſis. Nã
in populo Iudaico ieiunium fames eſt au-
diendi verbum Domini, quia fame ieiunat,
& mortua eſt puella iam dicta, id eſt, ſyna-
goga idem iubeat dare illi manducare, ſcili-
cet quando reliquię conuertentur eiuſdem
populi, ſicut euangelica veritas myſticè ſi-
gnauit. Nam cum reſuſcitaſſet puellam, iuſ-
ſit dari illi mãducare. Porrò, in populo qui
ex gentibus credidit, ieiunium eſt, & eſſe
debet eſuries & ſitis iuſtitiæ. Vnde loco eu- *Matth. 9.*
angelij ſuperius memorato, quando mulier
acceſsit fimbriam veſtimenti eius tangere,
dicebat ipſe. Venient autẽ dies cum auferẽ-
tur ab eis ſpõſus, & tunc ieiunabunt, &c. De
eo quod protinus ait. Quia Dominus eſt o-
culus hominis, & omnium tribuum Iſrael,
iam ſupra dictũ eſt. Sequitur. [Emath quo- ,,
que in terminis eius, & Tyrus, & Sidon, aſ- ,,
ſumpſerant quippe ſapientiã. Et ædificauit ,,

“ Tyrus munitionem ſuam, & coaceruauit
“ argétum quaſi humum, & aurum vt lutum
“ platearum. Ecce dominus poſsidebit eam,
“ & percutiet in mari fortitudiné eius, & hæc
“ igni deuorabitur. Videbit Aſcalon, & time
“ bit Gaza, & dolebit nimis & Accaron, quia
“ confuſa eſt ſpes eius, & peribit rex de Gaza,
“ & Accaron non habitabitur, & ſedebit ſepa
“ rator in Azoto, & diſperdam ſuperbiã Phi-
“ liſtinorum, & auferam ſanguiné eius de ore
“ eius, & abominatiões eius de medio dentiũ
“ eius, & relinquetur etiam ipſe Deo noſtro,
“ & erit quaſi dux in Iuda, & Accaron, quaſi
“ Iebuſæus, & circundabo domum meam ex
“ his qui militant mihi euntes & reuertentes,
“ & nõ tranſibit ſuper eos vltra exactor, quia
“ nunc vidi in oculis meis.] Septem hic præcurrit nomina gentium ſiue vrbium gentilium. Emach, Tyrum, Sidonem, Aſcalon, Gazam, Accaron, & Azotum pronuncians eſſe in terminis Domini, propter quod dixerat, quia Dominus eſt oculus hominis, & omnium tribuum Iſrael. itemq; paulo ante, apprehendent (ait) decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam viri Iudęi.

Septenario vniuerſitas ſignificatur. Porrò numero ſeptenario vniuerſitas deſignari ſolet. Ergo idem valet, ac ſi vniuerſas gentes in terminis Domini eſſe dixiſſet, videlicet eodem ſpiritu, & eadem intentione, *Rom. 3.* qua Paulus apoſtolus diſceptantibus Iudęis & Gentibus, contra Iudæum loquitur. Vbi eſt gloriatio tua? Excluſa eſt, an Iudæorum Deus tantùm? Nonne & Gentium? Imò & Gentium. Quare autem propheta cum eandem haberet intentionem potiùs quàm cæteras gentes vel vrbes iſtas nominauit, Emach, Tyrum, Sidonem, Aſcalon, Gazam, Accaron & Azotum? Nimirum quia loco vel poſitione terrarum Iudaicæ terræ viciniores, quã cęteræ ſunt. De Emach quòd Iſraeliticæ terrę vicina ſit, vel ex eo conſtat, quia *3. Reg. 8.* in libro Regum ſcriptum eſt, Fecit ergo Salomon in tempore illo feſtiuitatem celebrem, & omnis Iſrael cũ eo multitudo magna, ab introitu Emach vſq; ad riuum Aegypti. De Tyro & Sidone non dubium, ſimiliterque de Aſcalon, Gaza, Accaron & Azoto, vrbibusque Philiſtinorum, non incertum quin terræ illis ſatis vicinę ſint. Volens ergo quaſdam pro cunctis ponere gentibus, earumq; vniuerſitatem ſeptenario (vt iam dictum eſt) deſignare numero, cur lon*Conuerſio gentium.* ginquiores magis, quã propinquiores, imò cur non magis vicinas, quàm remotas poneret gentes vel vrbes? Igitur ne qua tribus Iſrael aduerſus hominem gentilem glorietur, Emach quoque (ait) in terminis eius, & Tyrus & Sydon, Aſcalon, Gaza, Accaron, & Azotus, id eſt, non minus Gentium quã Iudæorum vnus idemq; eſt Deus. Aſſumpſerant quippe ſibi ſapientiam olim vanam, nunc autem veram. Olim deniq; Tyrus, id eſt, quælibet gens ædificauit munitionem ſuam, videlicet decepta, & deinceps per inanem philoſophiam. ecce autem aſſumpſit veram ſapientiam, quando vel ex quo apprehendit (vt iam dictum eſt) viri Iudęi fimbriam. Olim (inquam) coaceruauit argentum, quaſi humum, et aurum vt lutum platearum. ecce autem vt comprobato, quòd aurum ſapientiæ eius lutum, et argentum eloquẽtiæ eius fuerit humus, Dominus poſſidebit eam, et percutiet in mari fortitudiné eius, et hæc igni deuorabitur, id eſt, quicquid in ea prius viuebat, occidet et deſtruet baptiſmo aquæ ac ſpiritus. Nam per mare aqua baptiſmi, et per ignem ſpiritus rectè intelligitur, per quæ hominis ſiue gentis fortitudo percutitur, atque deuoratur, quãdo depoſita ſuperbia vetuſti hominis in humilitate noui hominis Ieſu Chriſti, id eſt, in morte eius baptizatur. Nam quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſi' *Rom. 6.* baptizati ſumus. Videbit Aſcalon, id eſt, quælibet gens, et timebit, et timendo ſapiẽs incipiet fieri. Nã initiũ ſapientiæ timor Do- *Pſalm. 110.* mini. Videbit Gaza. i. quælibet gẽs, et dolebit nimis, ſcilicet de peccatis et errorib. ſuis. dolebit (inquã) dolore pœnitentię, qui videlicet dolor præparatio eſt lætitiæ ſempiternæ, et Accaron, ſubauditur, videbit et dolebit nimis, quia confuſa eſt ſpes eius, nimirum illa confuſione, de qua Apoſtolus lo- *Rom. 6.* quitur. Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Et peribit rex de Gaza, ſubauditur, qui prius illic regnabat, et Accaron, id eſt, quælibet gens nõ habitabitur, videlicet ab illo rege, à quo prius habitabatur, qui erat princeps mundi huius. Et ſedebit ſeparator in Azoto, id eſt, in qualibet gente, ille nimirum ſeparator qui idcirco butyrum vel mel comedet, vt ſciat reprobare malũ, & eligere bonũ, et ita *Iſaia 7.* ſedebit tanquam in area ſua, iubens eam vẽ *Matt. 3.* tilari ac ſeparari triticũ et paleas. Et diſperdam ſuperbiam Philiſtinorum, ſubauditur his modis, quibus iam dictum eſt, quia videlicet Aſcalon, Gaza, Accaron, et Azotus, ciuitates ſunt Philiſtinorum, quarum ſuperbia tunc benè diſpergitur, quando qui erãt ſuperbi, humiles efficiuntur. Ferè cũcta hęc cum ſignificent gratiã, tamen in litera vidẽ- *Cur gẽtiũ ſalus obſcurius ponitur in ſcripturis.* tur ſonare irã, quod nimirum ſpiritus propheticus per magnam procurauit ſapientiã. Iudęos nanq; conſtat gentium ſemper odiſſe ſalutem, et idcirco vtile tunc erat verbis obſcuris ac dubijs, ſalutis gentium promiſſiones inuolui, ne Iudæis ipſa ſcriptura propter gentes fieret odibilis, apud quos oportebat eam cuſtodiri, profuturã venturis ſeculis, vt nunc videmus, quia cuſtodita ab illis vſque ad nos peruenit. Et auferã (inquit) ſanguiné eius de ore eius, et abominationes eius de medio dentium eius, et relinquetur etiã ipſe Deo noſtro. Cuius de ore ſanguiné eius, et cuius de medio dentium auferã abomina-

ominationes eius. Nimirum cuiuſque cre-
dentis, quicunque videbit & dolebit nimis,
agendo pœnitentiam de peccatis ſuis. De o-
re & de dentibus cuiuslibet eiuſmodi auferã
ſanguinem & abominationes eius, vt iam
non recorderis, vel quòd ſacrificia dæmo-
num comedit, vel quòd etiam martyrum
ſanguinem fudit. Hinc eſt illud, Non con-
Pſalm. 15. gregabo conuenticula eorum de ſanguini-
bus, nec memor erò nominum eorum per
labia mea. Eſt enim hic ſenſus. Non congre
gabo eos qui pœnitentiam egerunt, vt iudi-
cem eos vel vindicem in eos de peccatis præ
cedentibus, & nominum eorum qui impiè
geſſerunt, pro quibus raptores, homicidæ,
adulteri nominati ſunt, nó recordabor, nec
pro his puniam eos. Conſidera cuncta hæc
Septem nomina vrbium. nomina ſeptem, Emath, Tyrus, Sidon, Aſ-
calon, Gazo, Accarō, & Azotus, valdè acer-
bs ſunt, & talia, qualium dominum nó eſſe
memorem, grande ſit beneficium. Emath
namque indignatio, Tyrus anguſtia, Sidon
venatio, Aſcalon ignis ignobilis, Gaza for-
tis, Accaron ſterilis, Azotus ignis generatio
nis interpretatur. Nònne hæc omnia mala
ſunt, indignatio, & anguſtia, venatio ſubau-
ditur diabolica, ignis ignobilis, ſiue ignis ho
micida, id eſt, homicidalis ira, fortitudo ſi-
ne dubio, quæ Deo repugnat, ſterilitas ſub-
auditur animæ, & ignis generationis, id eſt,
luxuria. Sed non ero (inquit) memor nomi-
num talium, id eſt, conuerſum vel pœniten
tem non puniam pro talibus, qualium no-
mina huiuſmodi ſignificatiua ſunt. Et relin
quetur (ait) etiam ipſe Deo noſtro. Quàm
bonum eſt relinqui Deo noſtro, vt videli-
cet malis nominibus abolitis, Deo relinqua
tur homo, & ideo viuat reſidu᷒ homo Deo,
remaneat humana, quam creauit ipſe, ſub-
ſtantia bona, nec vlla ſuperſint accidentia
mala. Nec vacat quod dicit etiam ipſe, ſcili-
cet non minus Gentilis quàm Iudæus, Ema
thites, Tyrius, & Sydonius, Aſcolonites, &
Gazæus, Accaronites, & Azoticus, non mi
nus quàm Hieroſolymites, aut Ephratęus,
aut alia quacunque ex tribu vel ciuitate Iſ-
rael denominatus. & erit dux in Iuda, nimi-
rum idem quaſi antiſtes aut vir apoſtolicus
in ſancta confeſsionis Chriſti eccleſia, & qui
erat Accaron, id eſt, ſterilis, erit Iebuſæus, *Iebuſæus.*
id eſt, Hieroſolymitanus. Hæc enim ciui-
tas tribus nominibus appellatur, Iebus, Sa-
lem, & Hieruſalem, hoc illi dicto apoſtoli
conſentit, non eſt enim diſtinctio Iudæi & *Rom. 3.*
Græci. Et circundabo (inquit) domum me-
am, id eſt, eccleſiam ex his qui militant mihi *Euntes & reuertẽtes.*
euntes & reuertentes. Non dixit, circunda-
bo domum meam ex Iudæis, ſiue congrega *Rom. 10.*
bo ex Gręcis, ſed abſq; diſtinctione ſiue ac- *Act. 10.*
ceptione perſonarum, circundabo (ait) ex
his qui militant mihi euntes, id eſt, obedien-
ter operantes, & reuertentes, id eſt, ipſum
quod operati ſunt, non ſibi, ſed mihi attri-
buentes, non ſuam, ſed Dei iuſtitiam ſtatue
re volentes, iuſtitiæ Dei per omnia ſeſe ſub-
ijcientes. Nam in veritate comperi (ait Pe-
trus) quia non eſt perſonarũ acceptor Deus,
ſed in omni gente qui timet Deum, & ope-
ratur iuſtitiã, acceptus eſt illi. Et non tranſi-
bit vltra ſuper eos exactor, ſcilicet diabo- *Exactor diabolus.*
lus malus creditor, & impius exactor, qui
ſuadendo peccatum debitum retegit genus
humanum, debitumque exigit ab omni ho
mine, qui non habet redemptorem Chriſtũ
Dei filium, patronum patrem Deum, aduo
catum Spiritum ſanctum. Non (inquam) ſu
per eos ille exactor vltra trãſibit, & non eos
conculcabit, aut ſuffocabit, quia nũc vidi in
oculis meis. i. viſitaui eos in gratia ſeptifor-
mi Spiritus ſancti, cuius oculi ſeptẽ ſunt ocu
li mei, oculus ſapientiæ, & oculus intelle- *Oculi ſeptem.*
ctus, oculus conſilij, & oculus fortitudinis,
oculus ſcientiæ, & oculus pietatis, & oculus
timoris Domini. In iſtis oculis meis nunc
vidi & violentiam exactoris, & miſeriam
eorum, de quibus exigit. Nunc vidi dixit,
pro eo vt diceret, nunc miſeratus ſum. Nã *Eſaia 11.*
videre Dei ſubuenire eſt, viſus Dei magni-
tudo beneficij eſt. Exempli gratia. Vbi A-
braham magnitudinem beneficij perſenſit *Gen. 22.*
in hoc dicto, non extendas manum tuam
ſuper puerum, neque facias quicquam,
appellauit nomen loci illius, Domi-
nus videt. Vndè vſque hodie
dicitur in monte Domi-
nus videbit.

FINIS LIBRI III. IN ZACHARIAM PROPHET.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVARTVS.

Sup 7.

EX his quæ hactenus dicta ſunt ab eo qđ ait; Cum ieiunaretis, & plangeretis in quinto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, nunquid ieiuniū ieiunaſtis mihi, vſque ad id, onus verbi Domini in terra Adrach & Damaſci requiei eius, ſatis demōſtratum eſt, Ieſum Chriſtum Dei filium, ſolum & vnicum eſſe & planctus & ieiunij remedium, propter cuius moram, donec veniret, rectè fuerit ieiunandum, propter cuius præſentiam, quoniam ablatus eſt ſponſus filijs ſuis nihilominus rectè ſit ieiunandum. Rectè (inquam) nam ipſe eſt riſus ſanctorum, vndecunque gaudium angelorum cuius in typum natus patri Abrahæ filius vnicus, iuſſus eſt vocari Iſaac; quod interpretatur riſus, dixitque mater, riſum fecit mihi Dominus. Fecitque pater grande conuiuium in die ablactationis eius. Iam quæ ſequuntur melius patebunt, ſi memoria teneat animus iſtud riſus æterni, gaudijq; ſempiterni capitulum.

Gen. 21.

[Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem, ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator. Ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam & ſuper pullum filium aſinæ, & diſperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Hieruſalem, diſsipabitur arcus belli. Et loquetur pacem cum gentibus; & poteſtas eius à mare vſque ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terræ.]

Matt. 2

De hoc Euangeliſta, cum dixiſſet, cum appropinquaſſet Hieroſolymis; & veniſſet Bethphage ad montem oliueti, &c. Hoc autem (inquit) totum factum eſt, vt impleretur quod dictum eſt per prophetam, dicentem. Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullū filiū ſubiugalis. Quod ergo dicit. Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalē, ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ, luce clarius eſt, & expoſitione non indiget. Hoc tantum interim tenet nos, quod dicit, exulta, & non contentus dixiſſe exulta, addidit, ſatis. & de verbo quidem exulta manifeſta ratio eſt, quia ſupra dixerat ieiuniorum ſolennitates habendas, vſquequo venirent populi & habitarēt in ciuitatibus multis, & apprehenderent gētes fimbriā viri Iudæi, quem videlicet virū Iudæum, quoniam venientem & quaſi præſentem videt oculo prophetali pulchrè poſitus in contemplatione præſentiæ eius. exulta (inquit) filia Sion, iubila filia Hieruſalem, nimirum iuxta quod hic loquitur, non poſſunt filij ſponſi lugere, quàm diu cum illis eſt ſponſus. Porrò quod addidit, ſatis, modum non qualemcunque vult eſſe exultationis, quia videlicet exultatio filiorum ſponſi iam dicti longè diſsimilis exultationi filiorum huius ſeculi. Filij huius ſeculi erāt illi, quibus dum loqueretur inter cætera, dixit. Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce eius. Horum idcirco meminerim, quia exultare ad horam, & exultare ſatis contraria ſunt, & ex oppoſito illius exultationis, qua ad horam exultare voluerunt illi, dictum eſt filiæ Sion, exulta ſatis. Quid enim eſt voluiſſe exultare ad horam in luce Ioannis, niſi temporalem quæſiſſe vel ſperaſſe gloriam in prædicatione Ioannis? Putantes enim illum eſſe Chriſtū, quem audierant fore venturum regem magnum, iam videre volebant ſub tanto rege regnum Iudæorum magnum, & cunctis populis tremendum, quale tunc erat regnum Romanorum, quale ſuo tempore regnum Græcorum, ſuo tempore regnum Perſarū & Medorum, ſuo tempore fuerat regnum Babyloniorum, ſiue Aſſyriorum. Equidē maius volebant vel ſperabant regnum fieri Iudæorum, quàm fuerat quodlibet eorum, veruntamen temporale & terrenum, quia ſcientiam non habebant, nec habere volebant regni Chriſti, regni Dei quod eſt cæleſte & ſempiternum: Ergo exultare volebant ad horam, ſed ita exultare non eſt exultare ſatis. Siquidem exultatio talis, ad veram beatitudinem non ſufficit. Tu igitur ô filia Sion, paruam reſpuens exultationē huius ſeculi exulta ſatis, id eſt, illa exultatione exulta, quam prędicat tibi habitus regis tui, venientis tibi regis iuſti, regis ſaluatoris tui. Qualis eſt habitus eius? ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam & ſuper pullum filium aſinæ. Verè pauper, id eſt, mitis & humilis, ſicut dicit ipſe, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Verè pauper, quia in hoc mundo de omni terra nec paſſum pedis poſſedit, aut poſsidere voluit. Et aſcendens (inquit) ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Perpende quo tempore hæc fecerit pauper iſte, hoc fecit tunc, quādo venienti Hieroſolymam occurrere illi habebant turbæ quæ venerant ad diem feſtum cum ramis palmarum, clamantes, Benedictus rex qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnum patris noſtri

Ioan. 5.

Exultare ad horam.

Humilitas regis noſtri.

Matth. 11.

Act. 7.

Ioan. 12.

Matth. 21.

Marc. 11.

Ioan. 8.

Matt. 9.

ſtri Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini, rex Iſrael. Illo in tempore ſuper aſellum ſedere voluit, facto vtiq; proteſtans id, quod poſtmodum verbis aperuit. Regnum meum (inquiens) non eſt de hoc mundo, regnum meum non eſt hinc, atq; ita ſedendo ſatisfaciens inſidiatoribus ſuis, calumniantibus ſibi de nomine regis, & dicere volentibus quod ſe regem ſaceret contra maieſtatem Romani imperij. Denique ſatisfactum illis eſſe potuiſſet, niſi fuiſſent inimici & odio magno illum perſequêtes, quia videbant illum non grandi equo, ſed paruo ſedentem aſello, & circa eum nô ſplendores armorum, ſed odorem & ſuauitatem oliuarum. Hæc enim ſatis illum excuſabant, quod non vellet vlli homini terrenum eripere regnum. Et ſecundum literam quidem non ſuper vtrunque, id eſt, ſuper aſinam & ſuper pullum ſedebat, ſed ſecundum ſpiritualem ſenſum fieri poterat & fit, quia videlicet ſuper homines de Iudaico populo tanquam ſuper aſinam, & ſuper humiles de populo gentium tâquam ſuper pullû ſedet regnando, vtrorumq; rex, vtrorumque ſaluator. Igitur exulta ſatis, id eſt, gloriare non in honore vel potentia principum huius ſeculi, ſed in humilitate regis tui cui gloria ſempiterna ſuccedit. Et diſperdam (ait) quadrigam Ephraim, & equum de Hieruſalem, & diſsipabitur arcus belli. Vel pater vel ſpiritus ſanctus de filio dixerit ad Sion ſiue Hieruſalem, Ecce rex tuus, cui dicere conueniat, & diſperdam quadrigam ex Ephraim, &c. rurſumque de filio, & loquetur pacem de gentibus. Hieruſalê electos de Iudæis, & Ephraim electos ſignificat ex gentibus: quadriga autem & equus quæ diſperdam, inquit, ſuperbiam & vanitatem huius ſeculi. Vnde deſcendentes humiles, ad hunc regem Chriſtum conuerſi, dicunt alijs in eadem ſuperbia perſeuerantibus. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem nomen Domini noſtri inuocabimus. Simul etiam ſecundum literam Ephraim & Hieruſalem percutit, quia videlicet temporibus illis quadrigas, & equos ſibi multiplicauerant reges Samariæ, qui fuerant ex tribu Ephraim, & reges Iuda, quorum metropolis erat Hieruſalem, & frequenter contra inuicem bella geſſerant. Et diſſipabitur (ait) arcus belli, videlicet in his qui non contenti præcepto regis pacifici, quod eſt, nemini calumniam facere, neminem concutere, & vnumquenque ſtipendijs ſuis contentum eſſe, ſequuntur etiam conſilium, vt cum Petro apoſtolo gladium ſuum omninò conuertant, vel recondant in locum ſuum, de qualibus & Eſaias loquitur. Et conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, &c. Quod protinus dicit. Et loquetur pacem gentibus, hoc eſt quod Apoſtolus dicit. Et veniens pacem euangelizauit

Myſtica expoſitio. *Pſalm. 19.* *Luca 3.* *Matth. 26.* *Eſaia 2.* *Philip. 2.*

vobis qui longe fuiſtis, & pacê his qui prope, quæ videlicet pax reconciliatio eſt Dei & hominum remiſsio eſt peccatorum. Et ſicut hic vbi dixit, & loquetur pacem gentibus, continuò ſubiunxit, & poteſtas eius à mari vſque ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terræ, ita in Pſalmo ſpiritus idem cum dixiſſet, Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, ſtatim ſubiunxit. Et dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. A mari Indico vſque ad mare Britannicum, vel à mari orientali vſque ad mare occidentale dominabitur, & poteſtas eius erit, & illa tamen dominatio, ſiue poteſtas incipiet à flumine vſque ad terminos orbis terrarum, id eſt, à tempore baptiſmi: & diffundetur vbique terrarum, vel à flumine ſubauditur Iordanis, id eſt, à Iudæis, & " diffundetur in omnes gentes, quia de Sion " (ait Eſaias) exibit lex, & verbum Domini " de Hieruſalem, & iudicabit gentes, & arguet populos multos. Nunc ad ipſum, de quo loquebatur, apoſtrophen facit, & dicit. [Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua.] Dicendo, tu quoque, admirationem nobis facit, quia re vera miræ dignationis eſt, quòd non legatus neque angelus veniſſet, tu per temetipſum Deus homo factus ad inferos deſcendiſti, & hoc in ſanguine tuo, quod magnum & mirum eſt opus dilectionis, quia maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Sanguinem illum, ſanguinem dicimus teſtamenti tui, quia videlicet teſtamentum tuû, teſtamentum æternæ hæreditatis quod ſcripſiſti hæredibus tuis, tu ſanguine tuo, tu morte tua confirmaſti. In illo ſanguine tuo qui de latere tuo lâcea militis patefacto cû aqua cucurrit, emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua, vinctos (inquam) tuos, qui collecti ab origine mundi, per omnes ætates ſiue generationes vſque in horam tuæ paſsionis expectabant te in lacu inferni, in quo non eſt aqua, ſubauditur, quæ aliquem à peccatis abluat. & idcirco hinc illuc aquam manare, hinc vſq; illuc aquam cum ſanguine tuo profluere oportebat, quia illic nô erat, illic acquiri non poterat. Et hoc nimirû, quod hic iſta regiõe viuentium aqua & ſanguis de humano corpore exiuit, & illic emundationem fecit. Vis nanque illa, vis ſiue virtus diuina quæ hoc efficit, vt & ſanguis & aqua exirent de corpore iam exanimi ipſa hoc efficere potuit, vt mortui ſtatim canerent omni macula peccati, & contagione primæ præuaricationis, veluti mari magno inûdati, Emiſiſti illos, ſubauditur, dicens eis. [Conuertimini " ad munitionem vincti ſpei.] Id eſt, reuerti- " mini in paradiſum vincti, non deſperati. Munitionem quippe ſanguinis teſtamenti

Pſalm. 17. *Eſaia 2.* *Ioan. 15.* *Hebr. 9.* *Ioan. 19.* *Lacus in quo nô eſt aqua.*

vobis acceſsibilem fecit, extincto flammeo
Gene. 3. gladio, quem ſententia vindex ante para-
diſum collocauit, & eo paradiſum contra
"prævaricatores muniuit. Sequitur. [Hodie
"quoque annuncians duplicia reddam tibi,
"quoniam extendi mihi Iudam, quaſi arcum
"impleui Ephraim, & ſuſcitabo filios tuos
"Sion, ſuper filios tuos Gręcia.] Quanquam
& aliter poſsit intelligi, nullo modo tamen
libentius intellexerim, quàm vt hæc quoq;
ſit vox patris, ſiue ſpiritus ſancti ad eundem
filium cui dixerat: tu quoq; in ſanguine te-
ſtamenti tui, &c. Hodie quoq;, hoc eſt, hoc
ipſo tẽpore ſiue tertia die paſsionis vel mor
Pſal. 107. tis tuæ, annuncians & dicens, Exurge gloria
mea, exurge pſalterium & cithara. Duplicia
reddam tibi, videlicet propter quod obedi-
Philip. 2. ens fuiſti vſque ad mortem, mortem autem
crucis, ſcilicet vt omnem poteſtatem in cæ-
lo & in terra habeas, in diuina ſimul & hu-
mana natura, quam prius habebas tantùm
in diuina. Adhuc in eo quoq; duplicia red-
dam tibi, vt & tui qui mortui fuerant ab o-
rigine mundi, & ad inferos deſcenderãt, re-
ſtituãtur tibi. & alij non ſolũ de carne Abra-
hæ, ſed & de cunctis gẽtibus naſcantur tibi,
Pſalm. 2. ſicut ſignificaui dicens, Poſtula à me, & da-
bo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſ-
ſionem tuã terminos terræ. & hoc inde fiet,
quoniam extendi mihi Iudam, quaſi arcum
impleui Ephraim, id eſt, quoniam & apoſto
los de Iudæis, & apoſtolicos viros de genti-
bus præparaui, quarum videlicet gentium
multitudo ſignificatur nomine Ephraim,
quod interpretatur fructificans. Quoniam
ſagittarius extendit ſibi arcum, & pharetrã
ſuam implet ſagittis tempore ſuo proferen-
dis, ita extendi mihi, & impleui viros eiuſ-
modi verbo prædicationis, eruntque verba
eorum quaſi ſagittæ peruenientes ad cor, &
pungendo vrentes, & vrendo pungentes, vt
peccatores prius compungantur timore,
deinde ardeant amore, quemadmodum
Pſal. 109. Pſalmiſta dicit. Sagittæ potentis acutæ, cum
carbonibus deſolatorijs. Quod eſt dicere,
Sententiæ ſubtiles illius qui abſolutè potẽs
eſt, ſcilicet Domini ad modum ſagittarum
corda hominum penetrant cum authorita-
te ſanctorum patrum. Quæ videlicet exem
pla cor compunctum ardentia, vitia deua-
ſtant pœnitentis, & idcirco dicuntur carbo-
nes deſolatorij. In hoc primi ſunt apoſtoli
ex Iudęis, loco ſecundo Græci. Ait ergo, Et
ſuſcitabo (ait) filios tuos Sion, ſuper filios
tuos Græcia. Sion pro Iudæo poſuit, & Gręciam pro gentili. Apoſtolus quoq; vult in-
Rom. 2. telligi cum dicit. Ira & Indignatio in omnẽ
animam operantis malum, Iudæi primùm
& Græci. Gloria, & honor, & pax omni o-
peranti bonum, Iudæo primum & Græco.
Igitur ſuſcitabo filios tuos Sion, ſuper filios
tuos Græcia, id eſt, cõfortabo apoſtolos de
Iudæa, quatenus ad gentes ire & gentibus
prędicare non timeant. Poterat quidem ſic
dicere: ſuſcitabo filios tuos Sion, ſuper filios
Græciæ, ſed maluit eo modo loqui, in quo
eſt maior familiaritas, maiorq́; ſentitur affe-
ctus congratulationis, pro magnitudine gra
tiæ vel beneficij, quod is ipſe qui loquitur
vtriſq; contulerit. [Et ponam te quaſi gla-,,
dium fortium, & Dominus Deus ſuper eos,,
videbitur, & exibit vt fulgur iaculum eius.,,
Et Dominus in tuba canet, & vadet in tur-,,
bine auſtri, Dominus exercituum proteget,,
eos, & deuorabunt & ſubijcient lapidibus,,
fundæ, & bibentes inebriabuntur quaſi à vi-,,
no, & replebũtur vt phialæ, & quaſi cornua,,
altaris. Et ſaluabit eos Dominus Deus eo-,,
rum in die illa, vt gregem populi ſui, quia la-,,
pides ſancti eleuantur ſupra terram eius.,,
Quid enim bonum eſt, & quid pulchrum,,
eius, niſi frumentum electorum & vinum,,
germinans virgines?] Quàm pulchra literæ,,
ſuperficies, quantam intus euangelicæ gra-
tiæ pulchritudinem cõtinet? Nõnne hoc eſt
ipſum quod credimus, quod ſcimus factum
eſſe vſque ad nos, ex quo tu Chriſte fili Dei
in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos
tuos de lacu, in quo non eſt aqua, id eſt, ex
quo mortuus infernum ſpoliaſti, & cũ tuis
omnibus victor inde aſcendiſti. Ex eo nan- *Filij Sion, apoſtoli.*
que filios Sion, id eſt, apoſtolos tuos ſuſcita
uit Deus pater, ſuſcitauit Spiritus ſanctus, ſu
per filios Græciæ, te dicente. Euntes docete *Matth. vlt.*
omnes gentes baptizantes eos in nomine pa
tris, & filij, et Spiritus ſancti, et ex eo poſuit
te pater Deus, poſuit te Spiritus ſanct⁹ quaſi
gladium fortium, videlicet vt fieret per te
illud quod eſt fortiſsimum, quod tu ipſe ſi-
gnificabas, dicendo. Non veni pacem mitte-
re, ſed gladium. Veni enim ſeparare homi- *Ibid. 10.*
nem aduerſus patrem ſuum, et nurum ad-
uerſus ſocrum ſuam, et inimici hominis do-
meſtici eius. Hoc per miniſterium filiorum
Sion, hoc per prædicationem factum eſt a-
poſtolorum tuorum. Vnde illorum prædi-
cationi tanta vis tantusq́; effectus? Et Domi
nus Deus ait, ſuper eos videbitur, et exibit
vt fulgur iaculum eius. Quod eſt dicere, Il-
lis proficiſcentibus, et prædicantibus vbiq;,
Dominus cooperabitur, et ſermonem con-
firmabit ſequentibus ſignis. Nam exire vt *Marc. vlt.*
fulgur iaculum eius, hoc eſt coruſcare mira
culis euangelium eius. Et Dominus in tuba
canet et vadet in turbine auſtri. Quid eſt in
tuba canere, niſi futurum iudicium audien *In tuba canere.*
te mundo vniuerſo declamare? Exẽpli gra-
tia, Dum dicit Apoſtolus. Reuelatur enim *Rom. 1.*
ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem
et iniuſtitiam hominum, etc. Nõnne Domi
nus in tuba canit, et vadit in turbine auſtri,
id eſt, in impetu Spiritus ſancti? Nam ſecun
dum ſimilitudinem tubæ canẽtis et magnæ
tempeſtatis, terruit gentes vocibus huiuſce-
modi. Non erubeſcendum euangeliũ Chri-
ſti, quoniam eſt virtus Dei, quoniam in eo

reuelatur iuſtitia Dei. Et reuera Dominus exercituum ait: proteget eos videlicet non vt timeant, non erubeſcant, dicatq́; quilibet eorum: non enim erubeſco Euãgelium, vir tus enim Dei eſt, &c. Et deuorabũt (inquit) & ſubijcient lapidibus fundæ. Bona deuora tio, qua traijciuntur in corpus eccleſiæ, & boni lapides fundæ, quæ ſunt reuelata illis ſacramenta ſanctæ ſcripturæ, quibus auditis ſiue intellectis, Græcia ſe ſubiecit, gentilitas quaſi lapidata cõticuit, victa acquieuit. Vnde hoc illis, vt tam fortes ſint ad deuorandum, tam valentes ad iaciendum, & lapidibus fundæ ſubijciendum? Et bibentes (ait) inebriabuntur quaſi à vino, & replebuntur vt phialæ, & quaſi cornua altaris. Nónne ita factum eſt? Nónne apoſtoli biberunt & inebriati ſunt? An nõ ita dixerunt, qui eos viderunt? Cum enim accepiſſent ſpiritum ſanctum, & loquerentur varijs linguis prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, ſtupebant & mirabantur, dicentes. Quid nam vult hoc eſſe? Alij irridentes dicebant. Quia muſto pleni ſunt iſti, & verè muſto pleni ſunt iſti, & verè muſto pleni, ſed non quali muſto putabant illi. Nunquid Petrus, quia dixit, non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia, prorſus illos ebrios eſſe negauit? Non vtique prorſus negauit, ſed quãdam ebrietatis modum remouit, dicendo. Non ſicut vos æſtimatis. Tanquam diceret. Sunt quidem inebriati, ſed non ſicut vos exiſtimaſtis. Igitur bibentes inebriabuntur quaſi à vino, id eſt, Spiritum ſanctum accipientes, ſic ſe habebunt, vt dicantur pleni eſſe muſto. Et replebuntur vt phialæ, id eſt, plenam habebunt facultatem, non ſolum ſcientiæ, verumetiam eloquentiæ. Phiala namque os patulum habet, & idcirco per huius ſimilitudinem rectè innuitur linguarum vniuerſitas, quæ illis data eſt, vt & capere vel noſſe & eloqui poſſẽt omnibus gentibus magnalia Dei. Et quia non ſufficit oris ſiue linguarum abundantia, niſi adſit & zeli boni fortitudo ſancta, cũ dixiſſet: replebuntur vt phialæ, addidit, & quaſi cornua altaris. Cornua altaris iuſsit Dominus quatuor fieri dicens Moyſi. Facies & altare de lignis Sethin, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id eſt, quadrum, & tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos ex ipſo erunt. Quomodo impleta ſunt illa cornua altaris? Facies (ait) & vectes altaris de lignis Sethin duos, quos operies laminis æreis, & induces per circulos, eruntque ex vtroq; latere ad portandum. Secundum hanc ſimilitudinem impleti ſunt apoſtoli ſcientia vtriuſq; teſtamenti, quaſi duobus vectibus de lignis Sethin per circulos charitatis ad portandum ad altare, quod eſt Chriſtus, videlicet altaris apoſtoli quædam cornua fuerunt & ſunt, videlicet perhibendo illi fortiſsimum coram regibus & gentibus teſtimonium. Igitur replebuntur (ait) vt phialę, & quaſi cornua altaris, id eſt, vno eodemq; ſpiritu & ſcientiſsimi fient & fortiſsimi ad portandum, id eſt, euangelizandum cunctis gentibus Chriſtum ſecundum myſterium illius altaris manufacti, quòd vt portari poſſet, cornua eius circulis & vectibus iuſſa sũt impleri. Et ſaluabit eos, inquit, Dominus Deus eorum in die illa, vt gregẽ populi ſui, quia lapides ſancti eleuantur ſuper terram eius. Senſus hic eſt, Sicut paſtor gregem ſuum, ita ſaluabit multitudinẽ credentium, & hoc inde proueniet, quia ſicut lapides rotundi facile volui poſſunt, & citiꝰ mouentur ſecundum voluntatem eius qui vſpiam illos ducere vult, ita illi ſaluatoris imperium ſequuntur, & per infirmitatem quidẽ carnis teneri, vt ouium grex, ſed per patientiæ virtutem duri vt lapides, & per obedientiæ beneuolentiam ſemper volubiles, & ad iuſſa peragenda currentes. Quid enim bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? Hoc ita cum præcedentibus continuari poteſt. Dixi, replebuntur vt phialæ, & quaſi cornua altaris, & ſubaudiẽdum eſt bonis Domini pulcherrimis, ſcilicet frumento & vino, quæ verè bona Domini eſſe ſentit, quiſquis frumentum & vinum ſpiritualiter intelligit. Nam frumentum Domini, eſt verbum Domini, & vinum Domini eſt ſpiritus Domini. Sicut frumento viſibili fames expellitur corporis, & vino non ſolum extinguitur ſitis, ſed & vegetatur calor naturalis: Ita verbo Dei anima viuit, & dulcedine ſpiritus ſancti prouocatur mens ad amorem Dei. Hoc à tempore prædicationis euangelicę ſic abundanter cœpit fieri, vt ſicut tempore meſsis ſolet apparere plenitudo agri frumẽtarij. Et ſicut in abundãtia roris vel imbris temporanei & ſerotini, germen arridet horti benè culti, vernantib. roſis et candentibus lilijs: ita per orbem vniuerſum paſsim ſpectentur, et electus ſexus virilis, et virgines ſexꝰ fœminei. Quid aliud beatam trinitatem magis quàm hoc ſpectaculum in hoc mundo delectet? Dicat ergo. Quid enim bonũ eius eſt, et quid pulchrum eius, niſi frumentũ electorum, et vinũ germinans virgines? Sequitur. [Petite à Domino pluuiam in tempore ſerotino, et Dominus faciet niues et pluuiam imbris, dabit eis, ſingulis herbam, in agro, quia ſimulachra, locuta ſunt inutile, et diuini viderunt mendacium, et ſomniatores fruſtra locuti ſunt, vanè conſolabantur.] Optimè ſciẽdum eſt, etenim ſcire ſapientis eſt, quia bonum hoc et pulchrum, de quo dixerat, Quid bonum eius, et quid pulchrum eius eſt, niſi frumentum electorum et vinum germinans virgines, bonum (inquam) et pulchrum, hoc ſolius Dei donum eſt, et propter hoc ab ipſo peten-

Ibidem.

Lapides fundæ.

Act. 2.

Repletæ phialæ.

Apoſtoli quaſi cornua altaris

Exod 21.

Frumentũ vinum ſpirituale.

C A. X.

petendum eſt. Nam de germine virginita-
tis, de frumento verbi Dei, quicunq; ſtudi-
oſus fuit, non ignorat, ſed experimento di-
dicit, quod de terra carnis noſtræ reſurgere
non poſſit, quãuis plantet aut riget aliquis,
1.Cor.3. niſi Deus incrementum dederit. Qui ergo
bonum hoc vel pulchrum oſtendit, rectè &
conſilium ſuggerit petendi illinc vnde po-
teſt acquiri. Petite (inquit) à Domino plu-
uiam in tempore ſerotino, & Dominus fa-
Remediũ à Domino contra incendiũ carnis. ciet niues pluuiam imbris. Ac ſi dicatur, V-
bi deſideratur frumentum Domini, & vinũ
germinis virginei, vbi conſilium eſt caſtita-
tis, vel propoſitum virginitatis, ibi ſentitur
magis incendium carnis aduerſus ſpiritum
concupiſcentis. Sed nolite deficere, nolite
deſperare. Petite à Domino, & Dominus da
Ioan.6. bit nines, & pluuiam imbris. Niues quibus
æſtum carnis refrigeret ac temperet. Pluui-
am imbris duo terra cordis compluta, pro-
ferat herbam frumenti, quo viuit homo,
quòd confirmat cor hominis. Nam nix in-
terdum malũ ſignificat, vt illud beati Iob.
Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix.
Interdum verò bonum, vt illud de parabo
Prouer.25 lis Salomonis. Sicut frigus niuis in die meſ-
ſis, ita legatus fidelis ei qui miſit eum, ani-
mam illi' requieſcere facit. Petite (ait) à Do-
mino in tempore ſerotino. Magna & vehe-
mens eſt huiuſmodi exhortatio & vniuſcu-
iuſque conſcientiam tangit hoc dicto. Quis
gloriari poteſt, qui huiuſmodi niues aut plu
uiam petierit, & impetrauit tempore nimis
maturo? Ferè omnis caro prius ſuo delecta-
tur incendio, quàm refrigerium petat à Do
mino. Ergo quaſi non auſus dicere, Petite
in tempore matutino, petite (inquit) in tem-
pore ſerotino. Si non mane, petite vel ſero.
Petite (inquam) & nolite attendere ſimula-
chris aut diuinis ſiue ſomniatoribus, quia
ſimulachra locuti ſunt inutile, & diuini vi-
derunt mendacium, & ſomniatores fruſtra
locuti ſunt, vanè conſolabãtur. Quid enim
dixerunt? O homo qui dicis pulchrum Dei
eſſe vinũ germinans virgines, ad quid Deus
in initio maſculum & fœminam creauit? Ad
quid membra coeundi vſibus apta forma-
uit? Vide ergo, ne dum virgines exiſtimas
vel prædicas bonum & pulchrum eſſe Dei,
contrarius exiſtas conſtitutioni vel decreto
Dei. Sunt autem pleriq;, qui non audentes
ſic obloqui, quoniam poteſt eis abundãtius
reſponderi, Aliter dicunt, & nimis miſeri-
corditer blãdiuntur ſibi. Ille vel illa potuit,
ſanctus ille Apoſtolus, aut ſancta illa quam
Deus aſſumpſit, valuit proferre & cuſtodi-
re germen Dei, germen virginitatis, quia tẽ-
pus bonum fuit, aut cõplexio frigidioris na
turæ viuit, tempus nunc fragilius eſt, nos ô
ſoror aut ô frater naturæ ſumus imbecillio
ris, melius eſt ſic facere, quàm vri. Illa po-
tuit, tu virginitatem cuſtodire vel continẽs
eſſe non poteris. Nec defuerunt qui dice-
rent, nuptias in illo ſeculo virginibus non
impietatis fore meriti. Cum hæc vel his ſi-
milia audieris, ſcito, quia ſimulachra ſunt,
& inutile loquuntur: diuini ſunt, & menda
cium vident: ſomniatores ſunt, & fruſtra lo
quendo vanè conſolantur. [Idcirco abdu- „
cti ſunt, quaſi grex affligentur, quia non eſt „
eis paſtor. Super paſtores iratus eſt furor „
meus, & ſuper hircos viſitabo, quia viſita- „
uit Dominus exercituum gregem ſuum, do „
mum Iuda, & poſuit eos quaſi equum glo- „
riæ ſuæ in bello.] Idcirco ait, quia ſomniato „
res ſunt, & fruſtra loquuntur. quia diuini
ſunt & mendacium viderunt, quia ſimula-
chra, id eſt, deceptores ſunt & inutile locuti
ſunt ad ſubuertendum bonum Dei, quod
frumentum electorum eſt, ad deſtruẽdum
pulchrum Dei, quod eſt vinum germinans
virgines, idcirco & ipſi, & qui conſenſerunt
vanè conſolantibus eis. Idcirco (inquã) ab-
ducti ſunt in diuerſas vias libidinum, & af-
fligentur quaſi grex, ſubauditur hircorum,
quod animal nimis eſt libidinoſum. Nam
protinus dicit, & ſuper hircos viſitabo. Er-
go quaſi grex hircorum, id eſt, bruti & in-
ſenſati velut hirci affligentur, ſubauditur
multis & diuerſis ignominiæ paſsionibus.
Nam quia veritatem Dei in mendacium cõ
mutauerunt, quod eſt diuinorum huiuſmo
di & ſomniatorum. Idcirco ait Apoſtolus,
Tradidit illos Deus in deſideria cordis eo- *Rom 1.*
rum, in immunditiam, idcirco tradidit illos
Deus in paſsiones ignominię, Idcirco tradi-
dit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faci-
ant ea quæ non conueniunt. Iuxta hunc ſen
ſum cum hic dicit, quia non eſt eis paſtor, pa *Ioan.10.14*
riter ſubintelligendum eſt, nec ipſi ſunt pa-
ſtori videlicet illi qui dicit, Ego ſum paſtor
ouium, ego ſum via & veritas, non quòd
paſtorem huiuſmodi non audierint, aut viã
& veritatem illã non cognouerint, ſed quia
cum cognouiſſent paſtorem, huic non ſic-
ut paſtori obedierunt, vel ſicut Apoſtolus *Rom.1.*
dicit. Cum cognouiſſent Deum, non ſicut *Titum 3.*
Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt,
imò veritatem in mendacium commutaue
runt. Idcirco ſuper paſtores iratus eſt furor
meus, & ſuper hircos viſitabo, id eſt, & ma-
giſtros libidinũ, quia putridi paſtores ſunt,
& auditores, ſiue imitatores illorum, quia
libidinoſi hirci ſunt, æquè iudicabo, quoniã
proprio iam ſunt condemnati iudicio, pa-
ſtores hircis libidinũ vias oſtendendo. hirci
paſtoribus libẽter aſſentiendo. Etenim in-
de iam excuſabiles ſunt, quia viſitauit Do- *Domus Iu-*
minus exercituum domum Iuda, & poſuit *da quaſi e-*
eos quaſi equum gloriæ ſuæ in bello. Voca *quus gloriæ*
bulo domus Iuda, quod interpretatur con- *in bello.*
feſsio, cunctos illis contrarios ſignificat,
quoniam illi (ſicut iam dictum eſt) cum co-
gnouiſſent Deum, non ſicut Deum glorifi-
cauerunt aut gratias egerunt, & idcirco paſ-
ſionibus traditi ſunt, & idcirco non liberan

tur,

tur,quia ſibimetipſis complacent paſsioni-
bus.Iſti autem econtra cognoſcentes Deū,
ſicut Deum glorificauerunt & gratias ege-
runt,vnde & domus Iuda.i.domus confeſ-
ſionis & laudis dicti ſunt. Huiuſmodi gre-
gem ſuum,gregem non hircorum,ſed ouiū
viſitauit Dominus exercituum.Quomodo
viſitauit?Poſuit eos(ait)quaſi equum gloriæ
ſuæ in bello.i.ſicut equus glorioſus in bel-
lo exultat audacter, & in occurſum pergit
armatus,contemnit pauorem, nec cædit in
gladio,ita iſti fortes & conſtantes ſunt intus
& foris.intus contra omnem impetum libi
dinis,foris cōtra gladium perſecutoris.hinc
illi (vt iam dictum eſt) inexcuſabiles ſunt,
quia videlicet vt illi,ita & iſti homines ſunt,
caro ſunt, & ſi voluiſſent illi, æquè iſti ha-
buiſſent adiutorē Deum. Vnde protinus ſe-
“quitur.[Ex ipſo angulus,ex ipſo paxill^9, ex
“ipſo arc^9 prælij,ex ipſo egreditur omnis ex-
“actor ſimul. Et erunt quaſi fortes quaſi cō-
“culcantes lutū viarū in prælio.Et bellabunt,
“quia Dn̄s cum eis. Et confundentur aſcen-
“ſores equorum,& confortabo domum Iu-
“da,& domum Ioſeph ſaluabo.]Bene ſecun-
dum nomen ſuum loquitur, & confitetur
dom^9 Iuda,bene adorat & ſentit equus glo
riæ Domini. Sic dicere, hoc nimirum eſt,
Deum omnipotentē glorificare & gratias
agere,Ex ipſo(inquit)angulus, ex ipſo pa-
xillus,ex ipſo arcus prælij,ex ipſo egreditur
omnis exactor ſimul.Quidnam hoc eſt?O-
2.Tim.4. mne bonum ex ipſo procedit. Angulus.i.fi-
des.paxillus,id eſt,ſpes.arcus prælij.i.chari-
Angulus, tas.extra quam nulla eſt ſcientia, nulla vir-
fides. tus præliandi,ex ipſo eſt; ipſius donum eſt.
Simul omnis exactor.i.omnis operator qui
cunq; ex cōſcientia boni operis iuſtè audet
mercedem exigere,vt ille qui dixit.Bonum
certamen certaui, curſum conſummaui,fi-
dē ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi co-
rona iuſtitiæ,quam reddet mihi Dominus
in illum diem.Omnis(inquā) talis exactor
ex ipſo egreditur, ex ipſo accipit hoc ipſum
quod eſt operatus, pro quo mercedem vel
coronam exigere meretur. Angulum dixi-
mus fidem,quia videlicet ſicut angulo iun-
guntur duo parietes ediuerſo venientes, ita
per vnam eandemq; fidem coniuncta eſt e-
lectio gentium electioni quæ ex Iudæis eſt.
Paxillus Paxillum ſpem, ſicut qui lapſus in prona ſi
ſpes. paxillum firmiter fixum apprehenderit,fe-
liciter ſubſiſtit,& tenet atq; tenetur,ne peni
tus decidat in ima præcipitij, ita qui varijs
tentationibus poterat pereclitari, & in bara
trum deuenire deſperationis, ſpe ſubleua-
tur,& ad diuinæ pietatis arcem reſilit.Arcū
Arcus præ- prælij charitatem, quia profectò nihil tam
lij,charitas fortè contra diabolum, nihil in omni arma
tura virtutum tam valens, tam efficax con-
tra pugnas libidinum,quàm eſt charitas.per
quam fides operatur. per quàm ſpes robora
tur, & omne animæ certamen iam in præ-

ſenti quadam mercede remuneratur, dum
huius veri boni ſuauitate mens bene con-
ſcia quotidie paſcitur. Exactorem diximus *Exactor,o-*
operarium fidelem,in fide ſtantem,in ſpe la *perarius fi-*
borantem, in charitate currentem, & pro- *delis.*
pter hoc mercedem aut coronam a Deo fi-
deli debitore exigentem. Hæc omnia ex ip-
ſo ſunt, & hoc ſcire debent electi ſupradicti,
maximeq; pulchrum illud Dei germen, ſci
licet,virgines ſcire,inquam hęc,& reſpon-
dere debent contra ſimulachra loquentia
inutile,contra diuinos mendacium viden-
tes, contra ſomniatores fruſtra loquentes,
& vanè conſolantes, vt ſupra iā dictum eſt. *Pſal. 125.*
Et erunt(ait) quaſi fortes, quaſi conculcan- *Eccle 9.*
tes lutum viarum in prælio, & bellabunt,
quia dominus cum eis.Quaſi fortes,inquit,
quaſi conculcantes, id eſt, verè fortes, vere
conculcantes,vt illud. Facti ſumus ſicut cō
ſolati,id eſt, verè conſolati.Cōtra,quid for-
tes?quid conculcantes?fortes contra lutum
viarum,conculcantes lutum viarum, ſiue
ſtercus in medio platearum. Nam mulier
fornicaria quaſi ſtercus (ait ſapientia) con-
culcabitur in medio platearum. Duo dixit,
quaſi fortes,quaſi cōculcātes. Nō prius cō- *Victor libi-*
culcātes,& deinde fortes,ſed prius fortes,& *dinum.*
deinde cōculcātes. Prius.n.antequā vincant
libidines,pugnare oportet vt fortes,& dein
de cōculcare poſsūt,vtpote victores,ita vt ſi
vel motū vitij ſentiant,indignētur,cōtra q̄
prius cum labore præliabantur. Et notan-
dum,quia prius tria reddidit, quia dixerat,
ex ipſo angulus, ex ipſo paxillus, & ex ipſo
arcus prælij,& nunc dicit, Erunt quaſi for-
tes,erunt quaſi conculcantes, & bellabunt
quaſi Dominus cum eis. Ergo fortes in an-
gulo fidei, conculcantes cum paxillo ſpei,
bellantes in arcu prælij, in fortitudine cha-
ritatis.Sed quid opus erit bellare,poſtquam
licuit conculcare? Ad hoc ſciendum, quia
poſtquam in ſemetipſo quis vicerit,& con-
culcauerit lutum viarum,id eſt,ſtercus libi-
dinum,reſtat,vt pugnet & pro alijs in arcu
prælij,in fortitudine charitatis, cum feruo-
re zeli boni,arguendo,obſecrando,increpā
do,maximè illos qui ſibi ſunt commiſsi, vt
ſolet fieri,quia dignum eſt,& ita expedit,vt
regimen animarum,non cuilibet, ſed pro-
bato & emerito committatur libidinū vi-
ctori.Et confundentur(ait)aſcenſores equo-
rum,& confortabo domum Iuda,& domū
Ioſeph ſaluabo. Manifeſtum eſt tam de ſcri
pturis,quàm de exemplis quotidianis,quia
elationem mentis ſequitur confuſio libidi-
nis iuſto iudicio Dei. Porro elati quo me-
lius atq; conuenientius vocabulo denotarē
tur,quam hoc dicto Aſcenſores equorum, *Aſcenſores*
tanquam diceret Humiles illa gloria ſeque *equorum*
tur, vt conculcent lutum viarum: ſuperbos *ſuperbi.*
illa confuſio, vt ſtercorentur eodem luto
viarum. Quid porro ſibi vult, quod proti-
nus dicit, Et confortabo domum Iuda, et
domum

domum Ioſeph ſaluabo? De domo quidem Iudæ iam ſupra dictum eſt quod ipſi ſint cõfitentes, & Deum omnipotentem ſicut Deum glorificantes, & gratias agentes, & propter hoc ipſum poſuerit eos Dominus quaſi equum gloriæ ſuæ in bello, & hoc repetitur hic breui ſententia, & confortabo domũ Iuda. Sed de Ioſeph cur mentionem fecit in præſenti negotio, dicens. & domum Ioſeph ſaluabo? Ad hæc ſciendum, quia Ioſeph inter victores libidinum notiſsimus atq; nobiliſsimus eſt, quia noluit acquieſcere Dominæ ſuæ dicenti, Dormi mecum, cum captiuus eſſet, & propter fidem caſtitatis, falſa circumuentus accuſatione, carceri mancipatus eſt. Domum ergo Ioſeph cunctos deſignare illos, qui pro caſtitate laborant non dubium eſt, quatenus qui hæc audiunt & recordantur laborum eiuſdem Ioſeph, & quomodo de eiſdem laboribus ſaluauit eũ Dominus, prouocentur ad imitandum Ioſeph, & ab experimento ſciant, quia cunctis, qui pro fide & caſtitate agonizantur, magna merces parata, grandis honor aqud Deum repoſitus eſt. [Et conuertam eos, quia miſerebor eorum, & erunt, ſicut fuerunt, quando non proiecerã eos. Ego enim Dominus eorum, & exaudiam eos & erunt quaſi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quaſi à vino, & filij eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Domino.]

Ioſeph inſignis victor libidinum.

Gene. 39.

Hoc aſſertione noſtra non indiget, quod vt nunc ait, & conuertam eos quia miſerebor eorũ & cõuerſionis, quia cõuerſi ſumus, cauſa alia nulla eſt, niſi gratuita miſericordia, ſiue miſericors & miſeratrix gratia. Quod deinde ſubiungit, & erunt ſicut fuerunt, quãdo non proieceram eos, quo ſenſu melius intelligitur, quàm ac ſi dixiſſet, & erunt ſicut prędeſtinatione habui eos. Nam antequã in Adã & Eua, quos emiſi de paradiſo, proiecerat nos, imò & antequam cælum & terra fieret, eramus apud eum omnes nos, quãto quiſq; deberet accreſcere meritò, quanto vniuerſitas electorum complenda foret numero. Et quia non ex ſemetipſis, ſed ex ſola fiet gratia liberatoris, rectè dicit continnò. Ego enim Deus eorum, & exaudiam eos. Mox dicendo Et erunt quaſi fortes Ephraim. Ad ſacram & myſticam nos mittit hiſtoriã, vbi Ephraim, qui natu erat iunior, benedictione patris commutatis manus, factus eſt prior. Scio (inquit) fili mi, ſcio quia hic Manaſſes primogenitus eſt, ſed frater eius iunior, maior illo erit, & ſemẽ illius creſcet in gentes, conſtituetque Ephraim ante Manaſſen. Erunt ergo (ait) quaſi fortes Ephraim, id eſt, prę ferentur ex gentibus, credentes, & Iudæis erunt multipliciores atq; fortiores, ſicut Ephraim, qui natu erat iunior, priori prælatus eſt, & maior factus. quã is qui natu erat prior Manaſſes. Et lętabitur (ait, cor eorum quaſi à vino, id eſt, lætitiam

Prædeſtinati ante mũdi creationem.

Gen. 48.

habebunt, non foris ſed intus: nam à ſeculo perſecutionem patientur, ſed intus conſolatione ſpiritus ſancti replebuntur. Quod deinde dicit. Et filij eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Domino, res ipſa hodie veraciter dictum eſſe cõprobat: quia nos filij ſanctorum, filij martyrum, quibus illi certitudinem fidei Chriſtianæ ſuo ſanguine pepererunt, gloriam illorum videmus & lætamur, videntes & lætantes veneramur, & exultat cor noſtrum in Dño, quia tales apud Chriſtum habemus patres & patronos. [Sibilabo eis, & cõgregabo illos, quia redemi eos, & multiplicabo eos, ſicut antea fuerãt multiplicati, & ſeminabo eos in populis, & de lõge recordabũtur mei, & viuẽt cũ filijs ſuis.] Magis ac magis inculcat ac replicat, quòd non meriti ipſorũ, ſed gratiæ ſuæ ſint omnia quęcunq; illis dicuntur, vel dici poſſunt glorioſa. Quid enim eſt ſibilabo eis, niſi occulta inſpiratione trahã illos, quæ eſt quaſi ſibilus auræ tenuis? Ergo ſibilabo eos, id eſt, quicquid boni eſt eorum vel eſſe poterit, de meo ſpiritu erit, & congregabo illos, ſcilicet, eodẽ ſpiritu meo in vnitatẽ fidei, quia redemi eos, quia idcirco mortuus ſum, idcirco (vt ait Euãgeliſta) mori me oportebat, vt eos, qui diſperſi erãt, filios Dei congregentur in vnum. Et multiplicabo eos, ſicut ante fuerũt multiplicati. i. non alij neq; pauciores credent, et conuertẽtur, quàm fuerunt ante omnia ſecula pręſciti et prędeſtinati. Quomodo vel quali incremento Domine multiplicabis eos? Et ſeminabo, ait) eos in populis, et de longè recordabuntur mei. Hic illud occurrit, quod ipſe in euãgelio de ſemetipſo dicit. Niſi granũ frumenti cadens in terrã mortuũ fuerit, ipſum ſolũ manet Si aũt mortuũ fuerit, multũ fructum affert. Nã principaliter ipſe quidẽ erat granũ mortificandũ, et viuificãdum: mortificandũ infidelitate Iudeorũ, viuificãdum fide populorum, Sed ſecundariè ſinguli quiq; ſanctorum, vel martyrum grana frumenti fuerunt & ſunt Vnde ſuperius dictum eſt, bonum & pulchrũ Dei eſſe frumẽtum electorũ. Cum ergo in modũ frumẽti ſanctificauerint ſancti, ita vt per verbũ doctoris vnius multi eruditi ſint, & per paſsionẽ vnius martyris perſæpè multi occaſionẽ credẽdi acceperint, qui à Deo longè erãt remoti, nõne ſatis liquet, quã veraciter ꝓphetico preconio dixerit hic, et ſeminabo eos in populis, et de lõgè recordabũtur mei, et viuẽt cũ filijs ſuis, ſubauditur, qui labore ipſorũ Deo acquiſiti, & ſaluti ęternę ſũt nati. [Et, reuertetur, et reducã eos de terra Aegypti, et de Aſſyrijs cõgregabo eos, et ad terrã Galaad et Libani adducã eos, et nõ inuenietur eis locus.] Aegyptum hũc mundum, Aſſur, diabolũ, et Aſſyrios dæmones in ſcripturis ſignificare notũ eſt Hinc apud Eſa. Dñs dicit. In Aegyptũ deſcendit populus meus in principi-

Nos filij martyrum et ſanctorũ

3. Reg. 19.

Ioan. 11.

Ioan. 12.

Granũ frumenti.

Eſaia 52.

Exod. 1.

4.Reg. 19. principio, vt colonus eſſet ibi, & Aſſur abſ-
Ibidem 17. que vlla cauſa calumniatus eſt eum. Et eſt
ſenſus. Sicut in iſtam localem Aegyptum
deſcenderunt filij Iacob, & ibi multiplica-
ti gemuerunt ſub ſeruitio, & quaſi in erga-
ſtulo, & deinde carneus Aſſur, Sennache-
rib, & multitudo eius, & Salmanaſar itidem
rex Aſſur calumniatus eſt, & captiuum du-
xit eum ſine cauſa, quia nihil contra eum
fecerat: Ita in principio, quando non erant
niſi duo in paradyſo, maſculus & fœmina,
Adam & Eua, deſcendit in illis duobus om-
nis electorum & ad vitam prædeſtinato-
rum populus in tenebras huius ſeculi, vbi
Deus verum lumen non videtur, & diabo-
lus ſub tributum mortis redegit eum, Inui-
dens illi, & odio habens abſque vlla cauſa,
quia videlicet homo diabolum de cælo rue-
re non fecerat. Porrò, terra Galaad & Liba-
Terra promiſsionis. ni terra eſt promiſsionis, interpretaturque
Galaad aceruus teſtimonij. Libanus autem
candidatio, quibus nominibus martyres, id
eſt, teſtes, & omnes candidæ confeſsionis
ſanctos ſignificare pſpicuū eſt. Igitur reuer-
tētur ait. Et reducā eos de terra Aegypti,
& de Aſſyrijs congregabo eos, & ad terrā Ga-
Pſal. 21. laad, & Libani adducam eos, & non inuenie-
tur eis locus, id eſt, ad me conuertentur, ſic-
ut ſcriptum eſt, Reminiſcentur & conuer-
tentur ad Dominum omnes fines terræ, &
ego de præſenti ſeculo nequam ereptos, de
poteſtate malignorum ſpirituum liberatos,
Ioan. 11. congregabo eos, ſubauditur in vnum (ſicut
Euangeliſta dicit) vt filios Dei, qui diſperſi
erant congregaret in vnum, & adducam eos
ad terram viuentium, quæ terra eſt Galaad,
& Libani, id eſt, martyrum & omnium ſan-
ctorum, & tanta erit multitudo eorum, vt
æſtimatione humana non poſsit inuenire,
quis vel quātus ſit locus, qui ſufficere queat
illis ad habitandum. [Et tranſibit in maris
freto, & percutiet in mari fluctus. Et con-
fundentur omnia profunda fluminis, & hu-
miliabitur ſuperbia Aſſur, & ſceptrum Ae-
gypti recedet. Confortabo eos in domino,
& in nomine eius ambulabunt dicit domi-
nus.] Adhuc detinetur in contemplationē
myſterij quo miſerat nos, dicendo. Et redu-
cam eos de terra Aegypti. Non obſcura, ſed
notiſsima eſt paruulis quoq; Eccleſiæ filijs,
Mare, typus baptiſmi. illa ſpiritualis intelligentia, quod ſicut Iſ-
rael de Aegypto per mare rubrum, merſo
Pharaone cum curribus & equitibus eius,
aſcendit ad poſsidendam terram, quam do-
minus illi dare decreuerat, quod & fecit, ita
electorum vniuerſitas, de præſenti ſeculo
aſcendens, non alier quàm per ſacramentū
baptiſmi ad illam terram viuentium peruē-
nit, demerſo, id eſt, abnegato diabolo, & v-
niuerſis pompis eius, in virtute eius ſacra-
Sup. 9. menti. Cùm ergo dicit. Et tranſibit in maris
freto, ſubauditur dominus, & percutiet in
mari fluctus, & confundentur omnia pro-
funda fluminis, & humiliabitur Aſſur ſu-
perbia, & ſceptrum Aegypti recedet. Pul-
chrè concludit, quaſi narrationem prophe-
ticam, narrationem operum miſericordiæ, *Exod. 14.*
et miſerationis, quam ſic inceperat. Tu quo-
que in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti vin-
ctos tuos de lacu in quo non eſt aqua. Nam
& tranſibit in maris freto, et percutiet in ma-
ri fluctus, quid aliud eſt, niſi et perficiet il-
lud, quod in diuiſione maris rubri ſignifica-
batur, quando virgam ſuam, iubente domi-
no, Moyſes eleuauit ſuper maris fluctus, et
receſsit ſceptrum Aegypti, ſubauditur, per-
cuſſum virga Moyſi, nec potuit filios Iſrael
perſequi? Plura hinc dici poterant, niſi quia,
ſicut iam dictum eſt, ferè omnibus notum
eſt illius facti myſterium, et qui nota diu-
tius tractat, affert legenti faſtidium, ergo cę- *CAP. XI.*
tera perſequamur. [Aperi Libane portas
tuas, et comedat ignis cedros tuas. Vlula abi-
es, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici
vaſtati ſunt. Vlulate quercus Baſan, quia ſuc-
ciſus eſt ſaltus munitus. Vox vlulatus paſto-
rum, quia vaſtata eſt magnificentia eorum.
Vox rugitus leonum, quoniam vaſtata eſt
ſuperbia Iordanis.] Vniuerſæ viæ domini
(ait Pſalmiſta) miſericordia et veritas. Item: *Pſal. 24.*
Miſericordiam et iudicium cantabo tibi do- *Pſal. 100.*
mine. Secundum hæc duo hic locus prophe- *Sup. 8.*
tiæ diuiditur. Nam ab eo, quod ait longè ſu-
perius. Et factū eſt verbum domini ad me,
dicens. Ieiunium quarti, et ieiunium quinti,
et cæt. vſque ad id, quod nunc dicit. Aperi
Libane portas tuas, cuncta ferè promiſſa
miſericordiæ fuerunt, quæ nunc opere im-
pleta ſunt, et ab eo quod dicit. Aperi Liba-
ne portas tuas, vſque ad id quod longè infe-
rius loquitur, brachium eius ariditate ſicca-
bitur, et oculus eius dexter tenebreſcens ob-
ſcurabitur, cuncta hæc terribilia veritatis æ-
dicta, iuſtitiq́ue iudicij documenta ſunt. Quā-
tum dulcedinis, quantum ſuauitatis atque *Sup. 9.*
iucunditatis illic eſt in hoc dicto. Exulta ſa-
tis filia Syon, iubila filia Hieruſalem. Et e-
contra quantum hic amaritudinis, quantum
acerbitatis et calamitatis eorum quibus di-
cit. Aperi Libane portas tuas, et cōedat ignis
cedros tuas, vlula abies, vlulate quercus Ba- *Iudicium Dei in reprobos.*
ſan. Ergò ſicut hactenus miſericordiam in
illis, q credi derunt, vel credūt, ita ex his quę
ſequuntur, iuſtum conſideremus iudicium
ſuper illos, qui nō crediderūt. Aperi (inquit)
Libane portas tuas. Libanus, quo monte ter-
ra illa nihil habuit vel habet excelſius, tem-
plum præſenti loco ſignificat, quo gens illa
nihil habet auguſtius. Aperi, id eſt, claudere
Romanis vel hoſtibus obſerare non valeas,
ſed ingrediantur ſecreta tua, et comedat i-
gnis cedros tuas, id eſt, tabulas cedrinas, ta- *Ioſephus de bel. Iud. li. 7. cap. 17.*
bulas deauratas. Puto ipſum Libanum, hoc
eſt, templum propheticæ vocis ſenſiſſe im-
perium, quoniam (vt Ioſephus quoque
teſtatur) imminente excidio portæ eius

apertæ ſunt abſque manu hominum. Orientalis (inquit) porta interioris templi, cùm eſſet ænea atq; grauiſsima, & poſt meridiem vix à viginti hominibus clauderetur, ſeriſq; ferro iunctis obſeraretur, peſſuloſque altos haberet in ſaxeum limen demiſſos, vno perpetuo lapide fabricatum, viſa eſt noctis hora ſexta ſponte pateſcere. His autem curriculo per cuſtodes templi magiſtratui nunciatis, aſcendit ille, vixq; eam potuit claudere. Nec mirum. Imperabat enim hæc vox diuina, vox prophetica. Aperi Libane portas tuas, & tali apertione protinus fore aperiendas hoſtibus portas ſuas ſignificabat. Abies cui dicitur vlula, & cedrus quæ cecidit, illi, principes, illi ſuperbi fuerunt, quos apertius exprimit, dicendo. Quoniam magnifici vaſtati ſunt. Et pulchrè ſicut nomine Libani templum, ita abietis & cedri nominib. ſummos Iudæorum & principes deſignat ſacerdotum, qui, quomodo abies & cedrus in Libano, ita ſe extollebant, & magnificabant in templo illo. Et quia præ magnitudine malorum non ſufficit ſemel dixiſſe, repetit verbis paululum diuerſis. Vlulate (inquiens) quercus Baſan, quoniam ſucciſus eſt ſaltus munit'. Adhuc aũt magis ac magis inculcãs, vox (inquit) vlulat' paſtorũ, quia vaſtata eſt magnificentia eorum, vox rugitus leonum, qa vaſtata eſt ſuperbia Iordanis. Quos abietes, cedros, & quercus dixerat, eos tandem paſtores & leones nuncupat, quoniam paſtores erant nomine pro ſacerdotali officio, leones opere, quia prædam faciebant de populo. Nomine ſaltus muniti, quem ſucciſum & vocabulo Iordanis, cuius ſuperbiam vaſtatam eſſe dicit, multitudinem atque confidentiam deſignat populi Iudaici, in quo iam dicti principes ſacerdotum ſic erant feroces, vt leones, ſic rigidi atque ſuperbi ſiue elati, vt quercus cedri atque abies. Quis eiuſmodi cedrorum atque abietũ caſum, quis quercuum ſucciſionem non audiuit? Cuius ad aures vlulatus ille non peruenit. Vſque ad præſentem diem (ait B. Hieronymus) perfidi coloni poſt interfectionem ſeruorum, & ad exercitum filij Dei excepto planctu, prohibentur ingredi Hieruſalem, & vt ruinam eis liceat ſuæ flere ciuitatis, precio redimũt, vt qui quõdam emerãt ſanguinem Chriſti, emant lachrymas ſuas, & ne fletus quidem eis gratuitus ſit. Videas in die, quo capta eſt à Romanis, & diruta Hieruſalem, venire populu lugubrem, confluere decrepitas mulierculas & ſenes pannis anniſque obſitos, in corporibus & in habitu ſuo, iram domini demonſtrantes. Profectò qui ſuperius dixerat illis, qui ieiunauerant & plãxerant per ſeptuaginta annos, propter exterminiũ quod fecerant Babylonij. Nunquid ieiuniũ ieiunaſtis mihi? Idẽ dñs multò magis, multoq; ſæuerius iuſtorũ vlulatũ cõtemnit. [Hęc dicit dominus Deus meus. Paſce pecora occiſionis, quæ q poſſederãt, occidebãt, & non dolebãt, & vendebãt ea dicẽtes. Benedictus dñs, quoniam diuites facti ſumus. Et paſtores eorũ nõ parcebant eis, & ego non parcã vltrà ſuper habitãtes terrã dicit dñs.] Memoriter tenendũ, ꝙ ante iã diximus, quia ſicut ea, quæ prius dicta ſunt miſericordiã ſonãt regis Syõ & ſaluatoris Hieruſalẽ, ita hæc iudiciũ prædicant eiuſdẽ regis & iudicis omniũ. Propheta dicit. Hæc dicit dominus Deus meus. Paſce pecora occiſionis. Pauciſq; interiectis dicit dominus. Ego nõ ponam vltrà ſuper habitantes terrã, ꝙ idem eſt, ac ſi diceret, ego non paſcã. Intellectu hic opus eſt, quomodo dominus dicat, paſce, & dominus dicat, non paſcã. Nam ſi paruum eſt, & ſi nõ videtur idem eſſe, ego nõ parcam, ac ſi dicat ego non paſcã, poſtmodum manifeſtius dicit. Nõ paſcam vos. Quod moritur, moriatur, & quod ſucciditur, ſuccidatur. Proinde integrã literæ portionẽ, quam poſtulat ſenſus, iam hic perſcribere idoneum videtur. Cùm dixiſſet dominus Deus. Paſce pecora occiſionis, quę qui poſſederant, occidebant, & non dolebãt, & vendebant ea, dicentes. Benedictus dominus, diuites facti ſumus, & paſtores eorũ nõ parcebant eis, cũ (inquam) hæc dixiſſet dominus, ſtatim ecõtra dixit dominus. Et ego non parcã vltrà ſuper habitantes terra. [Ecce trado homines vnumquẽq; in manu proximi ſui, & in manu regis ſui, & non eruam de manu eorum, & nõ paſcam pecus occiſionis, & propter hoc ó pauperes gregis. Et aſſumpſi mihi duas virgas, vnam vocaui decorem, & alteram vocaui funiculum, & paui gregem. Et ſuccidi tres paſtores in menſe vno, & contracta eſt anima mea in eis. Siquidem anima eorum variauit in me, & dixi. Non paſcam vos. Quod moritur, moriatur, & quod ſucciditur, ſuccidatur, & reliqui deuorent vnuſquiſque carnem proximi ſui.] Intellectu (inquam) vt iam diximus, hic opus eſt, quia dominus Deus eſt, qui dicit, Paſce pecora occiſionis, & dominus Deus eſt qui dicit, ego non parcã vltrà ſuper habitantes terram. Itemq; dominus eſt. q dicit, & paſcam pecus occiſionis, ꝓpter hoc ô pauperes gregis, & dominus eſt, qui ſubinde loquitur, non paſcam vos, quod moritur moriatur, & quod ſucciditur, ſuccidatur. Vt ergo intelligentiæ melius pateat oſtium, primò illud ſciendum. Quia videns Dominus ciuitatem Hieruſalem, fleuit ſuper illam, dicens. Quia ſi cognouiſſes, & tu, & cætera. Porrò, ciuitas illa, populus ille, pecus erat occiſionis, id eſt, populus deſtinatus ſempiternæ morti, æternæ perditioni. Quid ergo erat homini Ieſu Chriſto, quem propheta vtiq; ſignificat, dicens. Hæc dicit dominus Deus. Quid (inquam) illi ſuper ciuitatem vel paululum eiuſmodi, niſi dicere, paſce pecora occiſionis. Nam quoniam in vno eodemq; Ieſu Chriſto, ſicut duas naturas, ita duas ſcimus

Abies & Cedrus principes ſacerdotum.

Iidem & paſtores & leones dicũtur.

Vindicta in Iudæos.

Math. 21.

Supr. 7.

Vnde hic in verbis contrarietas.

Luca 19.

Pecus occiſionis.

In Chriſto duæ voluntates.

mus eſſe voluntates, non dubinm, quin ſe-
cundum naturæ humanæ voluntatem, qua
& ſuper illos flere potuit, reſeruare eoſdẽ
voluerit. Sed quid eſſet illos reſeruare, niſi
paſcere pecora occiſionis? Nam quantò plu-
res ſcaturirẽt de illius multitudinis luxurio
ſa carne vermiculi, tantò plures prouenirẽt
victimæ morti ſiue occiſioni. Itaq; dicit idẽ
dominus filius, ſiue dominus pater, ſiue do-
minns Spiritus ſanctus. Ego non parcam vl
tra ſuper habitantes terram. Sed quid? Ecce
trado (ait) homines vnumquemqne in ma-
nu proximi ſui, vt videlicet à ſemetipſis cæ-
dantur, & dilacerentur ſeditionibus inteſti-
nis, nimirum ſecundum electionem Barra-
bæ latronis & ſeditioſi, quẽ damnato prin-
cipe pacis Ieſu Chriſto, præelegerunt ſibi, &
in manu regis ſui, ſcilicet Cæſaris, qui rex eo-
rum fuit, & eſſe debuit, ſecundum ſuam i-
plorũ pfeſſionem, dicentium, nõ habemus
regem, niſi Cæſarem, Ioſephus ſcire volenti-
Matth. 27. bus ſatisfacere poteſt, quàm verè in illa ob-
ſidione tradiderit eos, vnnmquemq; in ma-
nu proximi ſui, & in manu regis ſui, & quàm
verè dixerit, & concident terram, quamque
veraciter addiderit adhuc, & non eruam de
Ioan 16. manu eorum. Attamen ne omninò volun-
tatis humanæ, de qua iam dictum eſt, fletus
fruſtra prouenerit, quando videns ciuitatẽ
ſuper illam fleuit, & paſcam (ait) pecus occi-
Excidij ſionis, ſubauditur quadraginta duobus an-
cauſa Scri- nis, vt habeant tempus pœnitentiæ, qui ex
bæ & Pha- illis pœnitentiam agere voluerint. Nam tot
riſæi, ſacer- anni tranſierunt à paſsione Domini, vſque
dotes, Iu- ad illud miſerabile excidium. Occiſionis il-
dæi. lius cauſam in ſacerdotes ſiue pontifices, mi
ro modo redundare demonſtrat, dum præ-
miſſo, paſce pecora occiſionis, ſubiũgit. Quę
qui poſſederant, occidebant, & non dole-
bant, & vendebant ea, dicentes: Benedictus
Dominus, diuites facti ſumus. Et ne dubiũ
ſit, quos tangat, continuò ſubdit. Et paſto-
res eorum non parcebant eis. Ergo qui poſ-
ſederant, ſacerdotes fuerunt auariſsimi, &
pontifices rapaciſsimi, & eiuſmodi paſtores
animas occidebant, & non dolebant, immò
gaudebant, quoniam de occiſione animarũ
illorum, aliquod emolumentum pecuniæ
capiebant, atque hoc modo vẽdebant infe-
Malach. 2. licem populum, tanquam poſſeſsionem ſuã,
præoptãtes de pereuntibus lucellũ aliquod
contrahere, quã de viuentibus & Chriſtum
ſequentibus ſuorum detrimentum ſacculo-
rum, quod timebant, incurrere. O quàm ini
qui, quàm impiè Deum exiſtimabant eſſe ſi
milem ſibi, dum ita vendentes pecora illa di
cebant. Benedictus dominus, diuites facti ſu
mus. Talis illorum benedictio, maledicta
ſit quoniam & ipſe Dominus in alio prophe
ta dicit. Et maledicam benedictionibus ve-
ſtris, & maledicam illis, quoniã non poſui-
ſtis ſuper cor. Propter hoc ô pauperes gre-
gis, qui propter hoc ipſum quod pauperes,

id eſt, humiles eſtis, occiſionem euaſiſtis, &
fortè doletis ſuper illa pecora occiſionis, ſic-
ut quiſpiam veſtrum dolens, dicit. Veritatẽ
dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium
mihi perhibente conſcientia mea in Spiritu
ſancto, quoniam triſtitia eſt mihi magna, & *Rom. 9.*
continuus dolor cordi meo. O, inquam,
pauperes eiuſmodi, ſubauditur, adhuc atten
dite, quod vel quomodo cum grege illo ege
rim, vt melius cognoſcatis, quã iuſtum oc-
ciſionis illorum iudicium ſit. Et aſſumpſi
mihi duas virgas, vnam vocaui decorem, &
alteram vocaui funiculum, & paui gregem.
Et ſuccidi tres paſtores in menſe vno, &c. vt
ſuprà. Duas virgas aſſumpſi mihi, id eſt, bis
cum hominibus, vt eſſem Deus eorum fœ-
dus pepigi. Primò cum Noe, & cum omnib.
ſiue gentibus. Secundò cum Abraham, & ſe
mine eius. Ad Noe nanque dixi: Ecce ego *Gen. 9.*
ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum
ſemine veſtro poſt vos. Ad Abraham verò.
Ego ſum & pactum meum tecum. Itemque
Et ſtatuam pactum meum inter me & te, &
inter ſemen tuum poſt te, in generationibus
ſuis fœdere ſempiterno, vt ſim Deus tuus & *Gen. 15.*
ſeminis tui poſt te. Aſſumpſi ergo mihi duas
virgas, id eſt, primò regimen omnium gen-
tium, quia omnium creator ſum, deinde re-
gimen ſeminis Abrahæ, quoniam gentes in
vias ſuas abierunt. Vnam virgam vocaui de
corem, & alteram vocaui funiculum, quia
videlicet gentes cæteræ quoddã decus meũ,
decus & ornatus orbis terrarum fuerunt, ſe
men autem Abrahæ proprius hæreditatis
meæ funiculus eſſe habebat, ſicut illi à me
dictum eſt. Et in ſemine tuo benedicentur
omnes gentes In illa virga quã vocaui funi
culum, paui gregem, id eſt, dedi illis legem,
quos ſicut oues eduxi de Aegypto in manu
Moyſi & Aaron, & ſuccidi tres paſtores in
menſe vno, id eſt, me ſententiam dante in *Gen. 22.*
menſe vno, menſe primo mortui ſunt, Ma-
ria, Moyſes, & Aaron, & contracta eſt ani-
ma mea in eis, id eſt, iratus ſum eis, ita vt ad *Num. 20.*
iudicarem illos ſententia mortis. Quam ob
cauſam? Siquidem anima eorum variauit in
me. i. non perfecta, vel continua dilectione
glorificauerunt me, ſubauditur ad aquas cõ
tradictionis. Dixitq; eis. Quia non credidi-
ſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filijs
Iſrael, non introducetis hos populos in terrã
quam dabo eis. Sciendum (vt ſupra iam dixi
mus) cuncta hæc ab eo quod ait. Aperi Liba
ne portas tuas, vſque ad id, quod ſuprà dicit.
Onus verbi domini ſuper Iſrael, ad rationes
pertinet iudicij ſeu veritatis domini, cuius
vniuerſæ viæ ſunt miſericordia & veritas, &
idcirco pertinuiſſe ad rem, vt nõ omitteret *Pſal. 24.*
dicere, quod ſucciderit iudicio ſæuero illos
quoque paſtores eiuſmodi, quos multum
dilexit. Iam ſi quæras, quid cum alia virga
fecerit, quam vocauit decorem, qui in alte-
ra quam vocauit funiculum, pauit gregem,

 id eſt, gu-

id eſt, gubernauit Iſraeliticã ſiue Iudaicam
gentẽ, protinus ait. Et dixi Non paſcã vos.
Quod moritur moriatur, & ꝙ ſuccíditur
ſuccidatur, & reliqui deuorẽt vnuſquiſque
" carnẽ proximi ſui. Et hęc dicens. [Tuli (ait)
" virgã meam quæ vocabatur decus, & abſci-
" di eam, vt irritum facerẽ fœdus meũ, ꝙ per
" cuſsi cũ omnib populis, & irritũ deductũ eſt
" in die illa.] Vnũ (inquit) gregẽ paui. i. vnam
gentẽ regẽdam ſuſcepi, cæteris aũt gentibus,
dicendo. Nõ paſcã vos abſcidi virgã ſiue ab-
ſcindendo virgã dixi, nõ paſcã vos. Quid e-
nim prodeſt paſci corpora, vbi mortuas eſ-
ſe conſtat animas. Quod moritur vel ſucci-
ditur in anima, moriatur & ſuccidatur in
corpore. Hæc vbi dixi, nõ quieuit mors, nõ
ceſſauit gladius, paſsimq; truncabãt gentes,
& inuicẽ truncabantur, & tamẽ miro modo
qui morerentur & ſuccíderentur, certatim
naſcebantur tanta inſania, vt proletarij quo
que in vrbib. collocarentur. Quod ad quid
valuit, niſi vt infernus impleretur. Sequi-
Pauperes gregis. tur. [Et cognouerũt ſe pauperes gregis, qui
cuſtodiunt mihi, quia verbũ dñi eſt. Et dixi
ad eos. Si bonũ eſt in oculis veſtris, afferte
mercedem meam, & ſi non, quieſcite. Paupe
res gregis, ſubauditur, de quo ſuprà dixi, &
paui gregem. i. regendã ſuſcepi Iſraeliticam
gentẽ, & dedi eis legem. Qui ſunt vel fuerũt
illius gregis paupéres. Homines ſancti & hu
miles quorũ nonnulli, & ſi cenſu diuites, aſ
ſectu vel ſpiritu fuerũt pauperes, vt ipſe Da-
uid rex. Iſti pauperes cognouerũt, quia ver-
bum domini eſt. i. quia iuſtum eſt iudicium
Pſal. 104. ſuper gentes. Quando autem vel quomodo
dixit ad eos iſte paſcens gregẽ, afferte mer-
cedem meã? Nimirum quando dedit eis re-
giones gentiũ, & labores populorum poſſe-
derunt, tunc dixit illis. Afferte mercedem
Merces paſtoris. meam, quã Pſalmiſta protinus exprimens,
vt cuſtodiant, inquit, iuſtificationes eius, &
legẽ eius requirãt. Nam hæc eſt tota merces
paſtoris huius, & in hoc benè muneratũ ſe
eſſe gratulatur, ſi grex quẽ paſcit, requirat &
cuſtodiat legẽ & iuſtificationes eius. Et quo
niam grex rationalis liberũ habet arbitriũ,
& paſtor iſte mercedem nõ coactam deſide-
rat, ſed ſpõtaneã, pulchrè dixit. Si bonũ eſt in
oculis veſtris, afferte & ſi nõ, quieſcite. Sed
illi? Qualem attulerunt mercedem tanto pa
" ſtori? Ait. [Et appenderunt mercedẽ meam
" XXX. argẽteis, & dixit dominus ad me. Pro
" ijce illud ad ſtatuarium, decorum preciũ ꝙ
" appretiatus ſum ab eis] Triginta argenteos
Triginta denarij, decorum precium ironicè. dederunt Iudæi ſiue Pontifices, & Phariſæi
Iudæ proditori, vt eum traderet illis. Ar-
genteos illos appellat mercedem ſuam & de
corum precium. Quis dignè verbis valeat
cõſequi modũ facti, ſiue qualitatẽ tantæ rei?
Paſtor ille qui duas habuerat virgas, & vna
cõtentus, alteram abſciderat. i. vnum Iſrae-
litici populi gregem curans, cunctarũ gen-
tium tam multum gregem à cura ſua reiece-
rat, & iſtum vnum gregem tanta cura, tam-
que miris modis, vt in ſcripturis legimus,
pauerat paſtor talis ac tantus, ſcilicet omniũ
Deus & dominus homo factus, per ſemeti-
pſum mercedẽ ſuam requiſiuit, & talẽ mer-
cedem appenderunt ei, videlicet triginta ar-
genteos in precium ſanguinis eius dederũt
proditori. Et hoc appellat decorum preciũ,
nimirum cum ironia grauiſsima, quia non
fuit decorũ. Quis ergo rem huiuſcemodi ſa
tis appendere, vel dignè valeat eloqui? Ve- *Statuarius*
rè nullus niſi ſolus ſtatuarius, ſiue plaſtes *Deus ipſe*
Deus. Idcirco proijce (inquit) illud ad ſta- *Matth. 27*
tuarium, & proieci illos in domum Dei ad
ſtatuarium, ſubauditur, vt ipſe qui ſolus no
uit dignũ proferre ſuper hoc iudiciũ. Proie
ci, id eſt, vt proijcerentur effeci, videlicet ꝙ
Iudas pœnitentia ductus, retulit triginta ar-
genteos principibus ſacerdotum, & ſeniori-
bus, dicens, Peccaui, tradens ſanguinem iu-
ſtum, & proiectis argenteis, abiens, laqueo
ſe ſuſpendit, quis effecit niſi ipſe qui hic lo-
quitur, & proieci illos in domum Dei. Inte-
rim in hac litera, quoniam dominus eſt qui
dicit. Et appenderunt mercedem meam, at-
que idem ipſe loquitur, & dixit dominus, ad
me. Proijce illud ad ſtatuarium, & hunc ſta-
tuarium ſiue plaſtem conſtat eſſe Deum, per
pulchrũ eſt hic attẽdere, totius trinitatis col
loquium, quia videlicet res magna eſt, cuius
magnitudinem iſtud quoq; inſinuat, quod
contra illam commune diuinitas, non in v-
na, ſed in tribus ſuæ ſubſtantiæ perſonis, edi
cere molitur iudicium, & qualis eſt ſenten-
tia iudicij. Sequitur. [Et præcidi virgã meã
ſecundam, quæ appellatur funiculus, vt diſ- "
ſoluerẽ germanitatẽ inter Iudã & Iſrael.] "
Et eſt ſenſus. Sicut abſcideram virgã primã,
ſic præcidi virgam meam ſecundam, id eſt,
ſicut olim gentium in idololatria diffluen-
tium vniuerſo gregi dixeram, non paſcam
vos, ita & multo acerbius dixi gregi Iudai-
cæ gentis non paſcam vos, atq; ita effectum
eſt, vt diſſoluerem germanitatẽ inter Iudam
& Iſrael, id eſt, vt cõpleretur malum illud,
cuius præſagium fuit, illa diſſolutio, quia o-
lim diſſoluta eſt germanitas inter Iudam &
Iſrael, quando decem tribus ſciderunt ſe à *2. Reg. 12.*
tribu Iuda, & à domo Dauid, & fecerunt ſi-
bi regem Hieroboam de tribu Ephraim, ſci
derunt ſe à ſancto & legitimo Dei templo,
& aureos pro Deo coluerunt vitulos, Secun
dum illud malorum initiũ quo diſſoluta eſt
germanitas inter Iudam & Iſrael, præcidi
hanc virgã ſecundam, vt videlicet ſicut tunc
decẽ tribus quæ vocantur Iſrael, & Iudã cui
regnabat domus Dauid, nullius iterum ſo-
ciare potuit, ſiquidem nullus vnquam regũ *3. Reg. 18.*
Iſrael receſsit à peccatis Hieroboam, id eſt,
à cultu vitulorum, quos ille fecit, quamuis
multa magnalia fierent per prophetas, maxi
meque per Heliam & Heliſæum, nec fieri
potuit, vt rediret Iſrael in regnum domus
Dauid,

Dauid, ita nemo poſsit ſociare Iudæos con-
feſſoribus Chriſti, vel conuertere, vt ſubijci
velint regno filij Dauid, regno Ieſu Chriſti,
à quo ſe abſciderunt; negando illum ante
faciem Pilati, & crucifigendo appreciatum
(vt iam dictum eſt) triginta argenteis. Sequi
" tur. [Et dixit dominus ad me. Adhuc ſume
" tibi vaſa paſtoris ſtulti, quia ecce ſuſcitabo
" paſtorem in terra, qui derelicta non viſita-
" bit, & contritū non ſaluabit, & id quod ſtat
" non enutriet, & carnes pinguium comedet,
" & vngulas eorum diſſoluet.] Quoniam (in-
quit) aſſumpſi duas virgas, & taliter (vt iam
dictum eſt) euenit, tanquam malam merce-
dem reddiderunt mihi, qui gregem paui, ad
huc vnum eſt, quod faciam, ſicut poſtulat
ordo iuſtitiæ, ratio iudicij. Sume tibi vaſa pa
ſtoris ſtulti, ſcilicet peram, baculum, fiſtulā
& ſibilum. Ad quid hæc? Quia ecce (inquit)
Iſa. 20. ego ſuſcitabo paſtorem, &c. Quomodo Eſa.
Hier. 18. vt captiuitatem populi demōſtraret, nudus
ambulauit, & Hieremias iuit ad domū figu
li, vt ex diſsipatione vaſis quod currebat in
rota, & in manu fingebatur artificis, & interi
tum Iſraelis, & Dei potentiam oſtenderet,
Ezech. 12. & Ezechiel vt ſubuerſionem Hieruſalem,
& fugam Sedechiæ, & onera captiuorum nō
ſolū voce, ſed & habitu demonſtraret, per-
ſodit parietē, & in humeris deportatus. Sed
& tu habitum paſtoris aſſume, vt ſtultum
annuncies paſtorē, qui venturus eſt. Paſtor
autem ſtultus & imperitus haud dubium,
quin Antichriſtus ſit, qui in conſummatio-
ne mundi dicitur eſſe venturus, & qualis fu
turus ſit, indicatur. Iſte paſtor ideo ſuper
Ioan. 5. eos conſurget, quia paſtor bonus, qui pa-
uerat eos, tam iniqua mercede muneratus,
tam indecoro ab eis precio appreciatus eſt.
Hinc & in Euangelio dicit. Ego veni in no-
mine patris mei, & non ſuſcepiſtis me. Si a-
lius venerit in nomine ſuo, illum accipietis,
paſtorem vtique ſtultū, id eſt, ſcienter mihi
contrarium, non per ignorantiam errantē,
Pſal. 48. ſed per malitiam repugnantem. Nam quia
in Pſalmo quoque ſcriptum eſt, ſimul inſi-
piens, & ſtultus peribunt. Sciendum, quia
ſtultus & inſipiens in hoc differunt, quod
inſipiens dicatur, ille qui neſcit: ſtultus autē
ille qui ſcit, & nihilominus agit contra ra-
tionem iuſtitiæ quam ſcit. Paſtor ille non fa-
ciet, ꝙ ego bonus paſtor feci. Ego derelicta
viſitaui, ille derelicta non viſitabit. Ego di-
ſperſa quæſiui, ille diſperſa non quæret. Ego
contritum ſanaui, id eſt, peccatorem conuer
ti, ille contritum non ſanabit. Ego id quod
ſtat, enutrio, dum bonum in melius proue-
ho: ille quod ſtat, non enutriet, imò faciet ꝙ
contra eſt. Carnes pinguium comedet, & vn *Matth. 24.*
gulas eorum diſſoluet, id eſt, multos qui vi
debantur eſſe ſapientes, ſeducet, & rationem
diſcretionis auferet, ita vt ſi fieri poſsit, in er
rores inducantur etiam electi. [O paſtor & "
idolum, relinquens gregem, gladius ſuper "
brachium eius, & ſuper oculum eius dextrū. "
Brachium eius ariditate ſiccabitur, & ocu- "
lus eius dexter tenebreſcens obſcurabitur.] "
Hæc hoſtilis appellatio, ô paſtor & idolum,
quā congrua eſt, vtpote ſicut aduerſarium *Antichri-*
proprium eius qui appellat eum. Nam qui *ſtus idolū,*
appellat eum, ipſe eſt Chriſtus, & ille tam ꝓ- *& menda-*
prius Chriſti eſt aduerſarius, vt dicatur An *cium.*
tichriſtus, id eſt, Chriſto contrarius. O, in-
quit, paſtor & idolum, falſo paſtor, & verè
idolum, falſo (inquā) paſtor, quia relinquēs
gregem, & verè idolum, quia mendacium.
Sicut enim filius Dei veritas dicitur & eſt,
ita tu fili diaboli mendacium rectè diceris
& es. Tu te oſtendes tanquam ſis Deus, ſed
tu non dico idolorum cultor, imò idolum
es, & non Deus. Tu teipſum exiſtimari vis, *Iob 12.*
de quo ſcriptum eſt: Apud ipſum eſt fortitu
do & ſapiētia, ſed non ita eſt. Imò ſuper bra-
chiū tuum, id eſt, ſuper tuam quā iactas for-
titudinem, & ſuper oculum tuum dextrum,
id eſt, ſuper tuam quā tibi arrogas ſapientiā,
fortioris & ſapientioris, imo ſolius fortis, &
ſolius ſapientis euaginatus eſt gladius. ille
(inquam) gladius, quo iam dudum in cæ-
lo diabolus pater tuus, & tu cum illo es pla-
gatus. & mirum, quod plagatus adhuc vi-
uus, id eſt, Deum viuentem te dicere præſu
mit, cùm plaga tua, plaga ſit mortis. Huius
rei admiratio eſt in Apocalypſi ſub his ver- *Apoca. 13.*
bis. Et vnum de capitibus, quaſi occiſum in
mortem, & plaga mortis eius ſanata eſt. Itē,
dicens habitantibus in terra, vt faciant ima-
ginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, &
vixit. Non verè plaga mortis tuæ ſanata eſt,
nec verè viuis, ſed tu inſane paſtor, & idolū
mortuum, oſtentatione tua ſanus es & vi- *Ibidem.*
uus. Tale brachium tuum, non vera fortitu
do, ſed rebellio contra altiſsimum, aridita-
te ſiccabitur, & talis oculus tuus tibi dexter,
Deo totus ſiniſter, oculus non verè ſapien-
tia, ſe veraciter malitia tenebreſcens obſcu-
rabitur, vt mittaris in profundum inferni
mancus & cæcus.

LIBRI QVARTI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN ZACHARIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER QVINTVS.

Rom. 9. VOlens Deus (inquit) oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia, vaſa iræ apta in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ, *Supr. 9.* quæ præparauit in gloriam. Huius ſermonis verè Apoſtolici reminiſci prȩſens prophetiæ textus nos facit, quia reuera quales Deus eſſet oſtẽſurus gloriæ ſuæ diuitias in vaſa miſericordiæ, magnifica oris prophetici gratia, Spiritus ſanctus cecinit, cùm in anterioribus, tũ maximè ab eo quod ait. Exulta ſatis filia Syon, vſq; ad id. Aperi Libane portas tuas, & quãtæ irȩ vaſa futuri eſſent Iudȩi increduli, ſignificauit ab eo loco, vſque ad inclamationem, ſuper brachium & oculum dextrũ paſtoris ſtulti, id eſt, Antichriſti. Nimirum congruebat eidem ſancto prophetico ſpiritui, vt illam quã dicebat vel intendebat exultationem filiæ Syon, ſiue iubilationem filiæ Hieruſalem, denunciaret in hoc ſeculo non fore ſecuram, multis preſſuris hominũ eſſe premendam, ſecundum quorundam titulos pſalmorum, qui inſcribuntur, pro tor-
Pſal. 8. 80 83. cularibus, id eſt, pro tribulationibus, quib. ſancta in hoc mundo Eccleſia premitur, iu-
1. Tim. 2. xta illud. Omnes qui piè volunt viuere in
CAP. XII Chriſto, perſecutionem patiũtur. Sequitur.
" [Onus verbi domini ſuper Iſrael, dixit do-
" minus, extendens cȩlum, & fundans terram,
" & fingẽs ſpiritum hominis in eo. Ego ponã
" Hieruſalem ſuperliminare crapulæ omnib.
" populis in circuitu, ſed & Iudas erit in obſi-
" dionem contra Hieruſalem. Et erit in die il
" la, ponam Hieruſalem lapidem oneris cun-
" ctis populis. Omnes qui leuabunt eam, con-
" ciſione lacerabuntur, & colligentur ad eam omnes gentes terræ.] Superliminare crapu-
Superliminare crapulæ, Eccleſia Chriſti. læ quid eſt, niſi domus ſaturitatis? Nimirum hoc de illa terrena Hieruſalem nullatenus veraciter dici poteſt, aut intelligi, quia poſtquam mercedem ſupradictam paſtoris ſui triginta argenteos appendit, miſerabiliter facta eſt domus famis, non ſolummodo famis audiendi verbum Dei, verumetiam corporeæ famis, quæ cogeret matres quoque carnibus filiorum veſci, iuxta maledictio-
Deut. 28. nem legis Moyſi, dicentis. Obſideberis intra portas tuas, & comedes fructus vteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarum, quas dederit tibi dominus Deus tuus. In anguſtia & vaſtitate, qua opprimet te hoſtis tuus. Ergo Hieruſalem hic, ſicut & in pleriſque ſcripturarum locis Eccleſiam ſignificat in hoc mundo peregrinantẽ, quæ quamdiu peregrinatur, & ſi nondum re, tamen ſpe iam eſt cæleſtis Hieruſalem, & iſta, *Pſal. 22.* eſt quã poſuit dominus, ſuperliminare crapulæ, iuxta illud. In loco paſcuæ ibi me collocauit, ſuper aquã refectionis educauit me. *Pſal. 77.* Crapula nanque non ſemper prædicatur de malo, cùm Pſalmiſta dicat. Et excitatus eſt tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Quare autem pro tota domo hic placet intelligi ſuperliminare, & pro domo ſaturitatis dictũ eſſe ſuperliminare crapulæ? Videlicet vbi primũ figurata eſt refectio ſiue ſaturitas Eccleſiæ, lignum conuiuij iuſſum eſt poni in ſuperliminari, & in vtroq; poſte, vt videns dominus ſanguinem, tranſcenderet oſtium, & non ſineret percuſſorem ingredi domos Iſrael, & lædere. Nempe agnus ille qui intus comedebatur, illud ſignificabat. Vndè Hieruſalem, id *Exod. 12.* eſt, domus ſiue Eccleſia Chriſti præſenti loco ſuperliminare crapulæ vocari meretur. Hoc ab omnibus populis in circuitu perſentitur. Dicit enim Apoſtolus. Quia Chri- *2. Cor. 12.* ſti bonus odor ſumus Deo in omni loco in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Alijs quidam odor mortis in mortem, alijs autem odor vitæ in vitam. Quibus crapula hæc extitit odor mortis in mortem, *Per inuidiã falſi fratres deſignantur.* ipſi obſiderunt Hieruſalem. Quid autem eſt, quod continuò dicit, ſed & Iudas erit in obſidionem contra Hieruſalem? Nimirum id ipſum quod Apoſtolus cùm dixiſ- *2. Cor. 11.* ſet, periculis ex genere, periculis ex gentibus, & cætera. Intulit etiam iſtud, periculis in falſis fratribus. Eiuſmodi Confeſſores qui Chriſtiano nomine cenſentur & confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant, hoc loco per Iudam, quod interpretatur cõfeſſio, rectè intelligũtur, quoniam dicuntur eſſe in obſidionem contra Hieruſalem. At illa videlicet Hieruſalem, non eſt talis, vt facile poſſit moueri, & omni vento circumferri, hoc eſt quod ait. Et ponã Hieruſalem la- *Tim. 1.* pidem oneris cunctis populis, omnes qui leuabunt eã, conciſione lacerabuntur. Similitudinem hanc de conſuetudine gentium aſſumpſit, quæ huiuſmodi erat, vt in viculis, oppidis, & caſtellis, rotundi ponerentur lapides grauiſſimi ponderis, ad quos iuuenes ſe exercere ſolebant, & eos pro varietate virium ſubleuare, alij vſque ad genua, alij ad vmbilicũ, alij ad humeros & caput, nonnulli ſuper verticem, erectis iunctiſque manib. magnitudinem virium demonſtrantes.

In arce Athenienſium iuxta ſimulachrum Mineruæ, vidi (ait B. Hieronymus) ſphærã æneam grauiſsimi ponderis, quam ego pro imbecillitate corpuſculi mouere vix poteram. Cum quærerem, quidnam ſibi vellet, reſponſum eſt ab vrbis eius cultoribus, athletarum in illa maſſa fortitudinem comprobari, nec prius ad agonem quenquam deſcẽdere, quàm ex eleuatione ponderis ſciatur. Senſus ergo eſt iſte, Ponam Hieruſalem, id eſt, Eccleſiam ſicut lapidem oneris, cuius ponderi cunctorum populorum, ſeu omnium gentium terrę, qui colliguntur aduerſus eam, vires non poſſunt comparari, quatenus eam agitando, à fide Chriſti diſpellere & circunſerre queant quò voluerint, quinimò ipſi, qui coũantur eam agitare, concidãtur, lacerentur, rumpantur, & anhelo ſpiritu diſcrucientur. [In illa die dicit dominus, percutiam omnem equum in ſtuporem, & aſcenſorem eius, in amentiam, & ſuper domum Iuda aperiam oculos meos, & omnẽ equum populorum, percutiam in cæcitate. Et duces Iuda dicent in corde ſuo Conſortentur mihi habitatores Hieruſalem in Domino exercituum Deo eorum.] Hoc loco domus Iuda nõ eodem ſenſu accipitur, quò ſuprà. Nam illic dictum eſt, ſed & Iudas erat in obſidionem contra Hieruſalem. Hic autem dicitur, & duces Iuda dicent in corde ſuo, confortentur mihi habitatores Hieruſalem in Domino, itemque & ſuper domum Iuda aperiam oculos meos, quæ videlicet oculorum apertio, miſericordiæ recordatio, gratiæ eſt effuſio. Huius videlicet Iuda duces, quorum ſinguli dicent (ait) in corde ſuo conſortentur habitatores Hieruſalem in Domino Apoſtoli fuerunt, & Apoſtolici viri ſunt, quibus magnum fuit, & mãgnum eſt deſiderium, vt habitatores Hieruſalem, id eſt, filij Eccleſiæ nõ deficerent, aut deficiant in tribulationibus, quæ ab omni equo & aſcenſore eius, id eſt, ab omni poteſtate humana, & ab omni ſuperbiente in altitudine poteſtatis inferuntur eis. Quos ego percutiam, ait Dominus, in ſtuporem & in amẽtiam, & in cæcitatem, & (vt ait Apoſtolus) primò Iudæum, deinde Græcum, id eſt gentilem. Primò namque Iudæi amentia & cæcitate percuſsi ſunt, iuxta prophetiam dicentem. Excæca cor populi huius, & aures eius aggrana, & oculos eius claude, & cæt. Econtra, ſuper domum Iuda aperiã oculos meos, id eſt, donis Sancti ſpiritus illuſtrabo duces, id eſt, Apoſtolos meos. Iſti duces in die Pentecoſtes ignei facti ſunt, dum in ſpecie ignis Spiritum ſanctum acceperunt, ſicut ſcriptũ eſt. Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſuper ſingulos eorum. Sequitur ergo.

Duces Iuda Apoſt.

Rom. 2.

Eſaiæ. 6.

Actor. 2.

[In die illa ponã duces Iuda ſicut caminũ ignis in lignis, & ſicut faciem ignis in fœno, & deuorabunt ad ſiniſtram & ad dexteram omnes populos in circuitu.] Fœnum, peccata leuiora, ligna peccata grauiora ſignificant. Eiuſmodi fœnum & eiuſmodi ligna conſumpſerunt Apoſtoli in his, qui conuerſi ſunt ad fidem Chriſti, poteſtate quam acceperunt ab ipſo, dicente illis. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Quomodo conſumpſerunt vel conſumunt? Sicut ligna caminus ignis, ſicut fœnum conſumit facies ignis. Etenim Deus noſter Spiritus ſanctus, quem acceperunt, ignis conſumens eſt, vnde & congruum ſignum dedit aperiendo tanquam ignis, & proinde remiſsio peccatorum, quæ non eſt ex hominibus, ſed ex Spiritu ſancto eſt, rectè hic deſignatur per caminum faciemque ignis, ligna & fœnum conſumentis populos, id eſt, peccata populorum ad dexteram & ad ſiniſtram, & in circuitu deuorãtis. Ad dexteram Iudęus ad ſiniſtram Græcus, ſiue Gentilis erat, & Euangelizando in vtranque partem prædicando remiſsionem peccatorum per Chriſti fidem, circuire oportebat, vnde & Paulũ mundi circuitorem nõnulli dicebant. Quid multa? Factum eſt id, quod protinus ſequitur. [Et habitabitur Hieruſalem rurſum in loco ſuo in Hieruſalẽ, & ſaluabit dominus tabernacula Iuda ſicut in principio, vt non magnificè glorietur domus Dauid, & gloria habitantium Hieruſalem contra Iudam.] Quamuis vniuerſitas electorũ vna ſit Hieruſalẽ, vnus ſit Iuda, & vna domus Dauid, tamẽ hoc loco diſtinctionẽ Iudę & Hieruſalem ſiue domus Dauid, ſcriptura nos quærere cõpellit, & inuenire vel demonſtrare, quãdo, vbi, & quomodo domus Dauid & gloria habitantiũ Hieruſalẽ, magnificè contra Iudam gloriata ſit. Ergo domũ Dauid & habitantes Hieruſalẽ eos intelligimus, qui ex Iudæis in Chriſtũ crediderunt. Iudam autẽ eos, qui ex gentibus conuerſi ſunt. Nimirũ in Actibus Apoſt. habemus quando & quomodo credentes ex Iudęis, contra illos, qui ex gentibus crediderunt, magnificè gloriati ſunt. Quare (inquiũt) introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cũ eis? Introierat enim ad Cornelium, & eos, qui cũ eo erant, quoniã ſuper eos Spiritus ſanctus ceciderat, iuſſerat eos baptizari in nomine Ieſu Chriſti. Itemq; deſcendentes quidam de Iudæa docebant fratres apud Antiochiã, quia niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſalui fieri, facta eſt ſeditio non minima, Paulo & Barnabæ aduerſum illos. Nonne hoc erat domum Dauid, & habitantes Hieruſalem contra Iudam, id eſt, credẽtes ex circunciſione contra credentes ex præputio magnificè gloriari? Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos In eo totus conſiſtit, vt excludant eiuſmodi gloriationem Iudæi, non per legem factorum, ſed per legem fidei, & ecce in hoc conflictu, non domui Dauid, ſed Iudæi, id eſt, non

Remiſſio peccatorũ per ſpiritũ ſanctũ, qui eſt ignis cõſumens.

Ioan. 20.

Deuter. 4.

Domus Dauid contra Iudã quomodo gloriata eſt.

Actor. 11.

Actor. 15.

Rom. 3. 4.

Iudæo credenti, ſed Græco fideli iuſtitia victoriam conceſsit. Ait ergo, Et ſaluabit Dominus tabernacula Iuda, ſicut in principio, id eſt, Eccleſiam confitentium ſibi ſaluabit, non per legem factorum, videlicet circuncilionis & cæremoniarum, ſed per legem fidei, per quam ſaluatus eſt & Abraham in principio. Quid enim ſcriptura dicit? Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiã. *Gen. 15. Rom. 4.* Quomodo reputata eſt illi fides ad iuſtitiam? In circuncilione, an in præputio? Non in circuncilione, ſed in præputio, nondum enim erat circunciſus. Hoc modo fiet, quod præmiſit, & habitabitur Hieruſalem rurſum in loco ſuo in Hieruſalem. Hieruſalem (inquit) habitabitur in Hieruſalem, id eſt, vniuerſitas electorum pacem habebit cum Deo, ſcilicet peccatorum remiſsionem quæ pax ſignificatur nomine Hieruſalem. Quod autem dicit rurſus, nonnihil attinet ad rem, quia videlicet olim habitare cœperat in illo loco, paradiſo deliciarum videlicet in Adam, in quo ſicut omnes peccauerunt, ita omnes in eo poſiti illic, omnes inde in eo proiecti ſunt. *Eſaia 5.* Vndè apud Eſaiam dicitur eidem Hieruſalẽ. Filij tui proiecti ſunt, dormierunt in capite omnium viarum, ſicut beſtia illaqueata, pleni indignatione Domini, Increpatione Dei tui. [In die illa porriget Dominus habitatores Hieruſalem, & erit, qui offenderit ex eis in die illa quaſi Dauid, & domus Dauid quaſi domus Dei, ſicut angelus Domini in conſpectu eorum.] Dies quam hic tam ſæpè pronunciat, tempus omne eſt à reſurrectione Chriſti vſque ad diem iudicij, qui dies erit reſurrectionis vniuerſalis. *Dies illa tempus gratiæ in quo nos ſumus.* Etenim hoc omne tempus idem Dominus apud Eſaiam vno eodem loco & diem nuncupat & tempus, dum dicit. *Eſaiæ 49. 2. Cor. 6.* Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Quod Apoſtolus breuiter exponens. *Rom. 3.* Ecce nunc (inquit) tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. In hoc tempore, in iſta die protegit dominus habitatores Hieruſalem; id eſt, omnem in ſe credentium multitudinem, ita nimirum, vt (ſicut Apoſtolus dicit) nulla ſit diſtinctio Iudæi & Græci. Nã hoc eſt, quod dicit, & erit qui offenderit ex eis in die illa quaſi Dauid. Quod ita congruè valet intelligi. *Non debet Iudæus gloriari contra gentilem.* Gẽtilis, qui colenda idola offendit, erit quaſi Iudæus, qui nõ niſi vnũ Deũ coluit, vnde & ſibi confidit. & ſuper gentilẽ ſe extollit, in tantum, vt pro lite ſedanda, Apoſtolum fortiſsimè diſſerere, ſcribendo epiſtolam ad Romanos, neceſſe fuerit. *Rom. 2.* Nec prætereundum, quod ſenſum Apoſtoli, vbi commemoratis gentilium peccatis, conuerſus ad Iudæum, dicit. In quo iudicas alterũ, teipſum condemnas, eadem enim agis, quæ iudicas, illum (inquam) ſenſum hic huiuſce modi dictio ſubtiliter innuit, *Rom. 3.* & erit qui offenderit ex eis in die illa quaſi Dauid. Nam & Dauid offendit. Igitur (ſicut iam dictum eſt) vt non magnificè glorietur domus Dauid, & gloria habitantium Hieruſalem, contra Iudam, ita & nunc dicendum, quod alter alteri, ſcilicet Iudæus gentili non poſsit præferri, quoniam omnes peccauerunt & egẽt gloria Dei, & ita Iudæi peccata ſicut gentilis: ita gentilis peccata remittentur ſicut Iudæi, per fidem Ieſu Chriſti, & hoc eſt eum, qui offenderit eſſe quaſi Dauid, Dauid ſicut eum qui offendit. Et ne fortè dicas, quid magnum eſt eum, qui offendit eſſe ſicut Dauid, id eſt, gentilem Iudæo per Ieſum Chriſtum in gratia coæquari, protinus dicit. Et domus Dauid quaſi domus Dei, ſicut angelus Domini in conſpectu eorum. Gratulandum igitur eſt ei, qui offendit, quod ſit ſicut Dauid, id eſt, ſicut Iudæus, eiuſdem fidei cuius fuit Dauid, quia conſequenter ipſe, quẽ vt ille eſt, quaſi domus Dei, ſicut angelus domini, vt videlicet vna & vniformis ſocietas angelorum & hominũ, tam gentilium quã Iudæorum, vna ſit domus, vna cæleſtis Hieruſalem, ciuitas Dei viuentis, & hoc in conſpectu eorum. id eſt, in viſione qua omnes pariter Deum videbunt. [Et erit in die illa, quæram conuertere omnes gentes, quæ veniunt contra Hieruſalem.] Hoc expoſitione ſiue alicuius ſuauitatis aut lenitatis interpretatione non indiget: quia videlicet, & ſi verbum hoc interdum miſericordiam ſignificare poteſt, tamen nulli dubium aut ignotum eſt, quin in illa die iudicij debeat Dominus conuertere omnes gentes, quæ veniunt contra Hieruſalem, quę tantum martyrum ſanguinem fuderunt & pœnitentiam non egerunt. Sed ante hoc reliquiæ ex Iudæis cõuertendæ ſunt. Ait ergo.

[Et effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Hieruſalem, ſpiritum gratiæ & precũ.] Nõ quidem modò ſunt domus Dauid, ſiue habitatores Hieruſalem, quamdiu increduli ſunt, ſed effundendo ſuper reliquias eorum ſpiritum gratiæ & precum, id eſt, ſpiritum remiſsionis peccatorũ, (quod primũ & magnum eſt gratiæ donũ) fiet, vt ſint domus Dauid, vt ſint habitatores Hieruſalẽ. Poſt hoc erit illa dies iudicij, de qua dixit, In die illa quæram conuertere omnes gentes, quæ veniunt contra Hieruſalem. Vndè protinus ſequitur.

[Et aſpicient ad me quẽ confixerunt, & planctu plangent eum, quaſi ſuper vnigenitũ, & dolebunt ſuper eum vt doleri ſolet in morte primogeniti. In die illa magnus erat planctus Adremmon in campo Mageddo, & plangent terrę familiæ, & familiæ ſeorsũ, Familię domus Dauid ſeorſum, familię domus Nathã ſeorsũ, & mulieres eorũ ſeorsũ; familię domus Leui ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum. Familiæ Semei ſeorſum, & mulieres eorũ ſeorsũ Et omnes familię reliquę, familię & familię ſeorſum, & mulieres eorũ ſeorſum.] At Adremmon vrbs eſt iu-

xta

ſta Iſrael, q̃ hoc olim vocabulo nuncupata eſt,& hodie, vocatur Maximianopolis in cã po Mageddo, in quo Ioſias rex iuſtus à Pharaone, cognomẽto Nechao, vulneratus eſt, ſuper quo lamẽtationes ſcribit Hieremias, quæ leguntur in Eccleſia,& ſcripſiſſe eũ teſtatur liber Paralipom. Sed nũquid, quando

2. Para. 35. fiet quod hic loquitur, & aſpicient ad me, quem cõfixerunt,& planctu plangent quaſi ſuper vnigenitum, nunquid (inquam) non maior planctus erit, quàm fuit pro morte

Plãctus ſuper Ioſia. Ioſiæ regis iuſti? Fuerit quidem planctus ille grandis & ſapienter diſpoſitus, vt familia domus Dauid, familia regalis: & familia domus Nathan, qui Propheta fuit: & familia domus Leui, ex quo ortum eſt ſacerdotium & familia domus Semei, ex quo doctorum agmina pullularunt & reliquæ familiæ, quas quia non habebant aliquod priuilegiũ dignitatis, vniuerſas abſque nomine comprehendit, plangerent eum viri ſeorſum & mulieres ſeorſum, verùm planctus illius ma

Eſaia 1. gnitudo quantacunque fuerit, nihil ad magnitudinem planctus futuri, quãdo ille quẽ confixerunt, aſpiciendus apparebit. Tantũmodo propter aliquantulam ſimilitudinẽ hic illius planctus meminit, vt ſolent interdum res maximæ, ex minimarum rerum aſſimilatione melius intelligi. Minimũ fuit, quod homines hominẽ plangantes, modum vel habitũ ſui planctus ita depoſuerunt, vel ſinguli familiæ ſeorsũ, ſingularũq; familiarum viri ſeorsũ,& mulieres eorũ ſeorsũ, plangerẽt ſeorſum. Maximũ erit, quod in illo planctu

At longe maior erit planctus in die iudicij. omnes tribus terræ,& maximè qui illũ confixerunt, omnes omninò peccatores & impij, qui pœnitentiam non egerunt, plangent ſeorſum, quamuis omnes ad vnum congregentur iudicium, omnes ad vnum deſcendant carcerem, id eſt, infernum, omnis animus ab omni animo erit ſeorſum, multum occupatus apud ſemetipſum, nec amicam reſpiciens nec amicum. Item minimum eſt, quòd in hoc ſeculo plangit mater ſuper vnigenitum vel dolet in morte primogeniti. maximum autem erit, quod tunc plangent & dolebunt verè primogenitum, verè vnigenitum. Quid enim ó ſynagoga mater infelix? Vnigenitus Dei filius, qui de carne tua natus eſt, mortuus eſt tibi, mortuus (inquã) eſt tibi, non ſolùm pro eo, quòd tu illum occidiſti, verumetiam pro eo, quòd tu illum reſurrexiſſe non credis, quòd ſit viuus ſcire non vis, audire non pateris. Et quidem vtcũque eſt tolerabile malum, vbi mater in hoc ſeculo morientem amittit filium, quem habebat vnigenitum, quamuis nullum ſperet ſibi naſci alium. Sed illud edici non valet, ſatis excogitari non poteſt, quàm ſit infeliciſſimum amiſiſſe ſaluatorem vnicum & vni-

CA. XIII. genitum, ita vt iam nec ipſum liceat ſepa-
" rare, nec alium. Sequitur. [In die illa erit
" Fons patens Domus Dauid & habitantibus
" Hieruſalem, in ablutionem peccatoris &
" menſtruatæ. Et erit in die illa dicit Domi-
" nus exercituũ, Diſperdam nomina idolorũ
" de terra,& non memorabuntur vltra] Ite-

rum ad ſuperiora tempora ſermo recurrit, *Recapitulatio.* qui videlicet recurſus recapitulatio dicitur, & frequens eſt in ſcripturis propheticis. Ab *Supra. 9.* eo quod dixerat, tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua, vſque ad planctum iam dictum ſermo proceſsit, eodem ordine quæ erant res gerendæ, à paſsione eiuſdem Domini vſque ad finem ſeculi, diemque vniuerſalis iudicij. Nunc ad tempus recurrit eiuſdem Dominicæ paſsionis, & vnde loquatur dicens. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui *Fõs domus Dauid baptiſmus eſt. Ioan. 19.* emiſiſti vinctos tuos de lacu, inde nunc rurſus loquitur: in die illa erit fons patens domus Dauid. Quis enim eſt iſte fons domus Dauid, niſi baptiſmi ſacramentum, quod emanauit de latere filij Dauid patefacto lancea militis? Exiuit enim ſanguis & aqua. Sanguis, vt redimeremur: aqua, vt renaſceremur. Extunc vſque ad conſummationem ſeculi, toto hoc tempore accepto, toto hoc die ſalutis patens eſt fons ille domui Dauid & habitantibus Hieruſalem, id eſt, Chriſtianæ religioni,& omnibus qui per fidem habitant intra ſanctam Eccleſiam. In quo opus eſt illis fons patens? In ablutionem peccatoris & menſtruatæ, id eſt, in remiſsionẽ peccatorum credentis ex circunciſione, credentis ex gentilitate, quæ ſanguine fluxit idololatriæ. In omnium ablutionem fons pa- *Fons patẽs.* tens eſt, nulli claudendus eſt. Et notandum, *Cant. 4.* quod tantummodo domui Dauid & habitantibus Hieruſalem fons patens dicitur & eſt. Nam his, qui contra domum Dauid & extra Hieruſalem ſunt, non habendo fidem hortus cõcluſus eſt, ſons ſignatus eſt. Et benè continuò ſequitur.

In die illa dicit Dominus exercituum, diſperdam nomina idolorum de terra, quia non memorabuntur vltra, quia videlicet fluxus idololatriæ, quæ eſt ſanguis menſtruatæ fonte baptiſmi abluitur, ita vt nomina idolorum omnia deleantur, nec vltra in eum, in quem ſcripta fuerant memorentur, cum fuerit fonte illo fideliter ablutus. Hinc apud *Ezech. 36.* Ezechielem idem Dominus dicit Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, [Et prophetas & ſpiritum immundum auferam de terra. Et erit cum prophetauerit quiſpiam vltra, dicent ei pater eius & mater eius, qui genuerunt eum. Non viues, quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et configent eum pater eius & mater eius genitores eius cum prophetauerit. Et erit in die illa, confundentur Prophetæ, vnuſquiſque ex viſione ſua cum prophetauerint, nec operientur pallio ſaccino vt mentiantur

“ tiantur, ſed dicet, non ſum propheta, homo
“ agricola ego ſum, quoniam Adam exemplū
“ meum ab adoleſcentia mea. Et dicetur ei.
“ Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tu-
“ arum? Et dicet. His plagatus ſum in domo
“ eorum, qui diligebant me, framea ſuſcitare
“ ſuper paſtorem meum & ſuper virum co-
“ hærentem mihi, dicit Dominus exercituū.
“ Percute paſtorem, & diſpergentur oues.]
Pulcherrimam atque ſplendidiſſimam præ-
ſentis capituli literam ita tractare Chriſto
intentus cupit animus, vt ei, qui tanquā fun
damento non minoris res geſtæ ſplendoris
ſuperædificentur. Dixerat & erit in die illa
fons patens domui Dauid, & habitantibus
Hieruſalem, in ablutionē peccatoris & mē-
ſtruatæ & fontem illum haud dubium de
latere ſuo Chriſtus profudit in ſua paſsione.
Ergo quoniam & ita terminatur. Percute
paſtorem & diſpergentur oues, quod ſimi-
liter de paſsione eius dictum eſſe ipſo autho
re certum eſt. Longius ne abeamus circa e-
iuſdem paſsionis ſacramentum, hæc expo-
nendo commoremur. Quos ergo tangit di-
cendo, & prophetas & ſpiritum immūdum
illis copulat, & qui erant tempore illo pro-
phetæ mali habentes ſpiritum immundum?
Nimirum illi, qui malā ſibi hanc prophetiā
de corde ſuo prophetauerūt. Quid facimus,
quia hic homo multa ſigna facit? Si dimitti-
mus eum ſic omnes credent in eum, & ve-
nient Romani & tollent noſtrum & locū
& gentem. Nempe excepto, quod præmiſe-
runt, ſi dimittimus eum ſic, totum quod di-
xerunt, in prophetiam reputatum eſt illis,
vt omnes crederent in eum, illis autem non
Propheta mali vt Caiphas.
credentibus, venirent Romani & tollerent
eorum & locum & gentem. Fuerat inter il-
los vnus Caiphas talium prophetarum ma-
ximus, qui cum eſſet Pontifex anni illius,
auctoritatē habens vt proloqueretur. Vos
(inquit) neſcitis quicquam neque cogitatis,
quia expedit vobis, vt vnus moriatur ho-
mo pro populo, & nō tota gens pereat. Hoc
Ioan.11.
autem (inquit Euangeliſta) à ſemetipſo non
dixit, ſed cum eſſet Pontifex anni illius pro-
phetauit, quia Ieſus moriturus erat pro gen
te, & non tantùm pro gente, ſed vt filios dei,
qui erant diſperſi congregaret in vnum. E-
iuſmodi Prophetas & ſpiritum immūdum,
qui neſciens ſacramenta Dei, talem eis pro-
phetiam inſpirat. Auferā (ait) de terra quia
iuſtum eſt vt veniant Romani, & ſecūdum
timorem, quem ſibi finxerunt, illis eueniat.
Et erit cum prophetauerit quiſpiam vltra,
Chriſtus prophetauit de ſeipſo vltra.
& cæt. Propheta magnus de ſemetipſo vltra
ꝓphetauit, quia illi, & præcipuè Caiphas ꝓ
phetauerunt, quòd expediret eum mori, i-
pſe autem prophetauit, quod oporteret eū
etiam reſurgere è mortuis. Hoc vltra fuit,
videlicet vltra prophetiam illorum prophe
tiam mortis, quia prophetauit prophetiam
reſurrectionis. Dixit enim. Soluite templū
hoc, & poſt triduum excitabo illud. Hoc au *Ioan. 2.*
tem dicebat de templo corporis ſui. Cum er
go prophetauerit vltra quiſpiam, quem no-
minare nolo, quia non expedit, dicent (in-
quit) ei pater eius & mater eius, qui genue-
runt eum. Non viues, quia mendacium lo-
cutus es in nomine domini. Pater eius Iu-
daicus populus, & mater eius ſynagoga, qui
ſecundum carnem genuerunt eum, ita dixe
runt ei. Cum enim aliud non haberent, vn-
de accuſarent eum nouiſsimè ſubmiſsis du-
obus falſis teſtibus iſtud protulerunt. Hic
dixit. Poſſum deſtruere templum Dei, & tri
duo reædificare illud. Cumque principi ſa-
cerdotum dicenti. Adiuro te per Deum vi-
uum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius *Matth.26.*
Dei, reſpondiſſet, tu dixiſti, & amodo vide-
bitis filium hominis ſedentem à dextris vir
tutis Dei, & venientē in nubibus cæli, clama
uerunt, reus eſt mortis. Nonne hoc erat di-
cere, nō viues, quia locutus es in nomine do
mini? Et configent eum pater & mater eius
qui genuerunt eum, cum prophetauerit. Vt
dictum, ita factum eſt. Cum prophetauerit,
id eſt, non ante, ſed poſtquam propoſitum
ſuæ prædicationis tempus impleuerit, tunc
demùm, quia ante non potuerunt, crucifi-
gent eum. Hoc (inquam) factum eſt, quia
crucifixerunt eum, non quia mendacium lo
cutus eſt, ſed quia dixerunt mendacium lo-
cutus es in nomine Domini, & idcirco non
viues. Et erit in die illa, confundentur pro- *Confuſio prophetarū malorum.*
phetæ vnuſquiſque ex viſione ſua cum pro
phetauerint, & hoc itidem factum eſt. Pro-
phetæ illi, de quibus iam dictum eſt, qui di-
xerunt. Si dimittimus eum ſic, omnes cre-
dent in eum, quorum vnus dixit. Expedit *Ioan. 11.*
vobis, vt vnus moriatur homo pro populo.
Ex ipſa viſione ſua, ex ipſo profundo con-
ſilio ſuo confuſi ſunt, quia miro modo cum
non ſit factum, quod cogitauerunt, factum
eſt, quod dixerunt. Omnes enim credent in
eum, & per mortem ſuam filios Dei, qui e-
rant diſperſi congregauit in vnum. Et veni-
entes Romani, locum & gentem eorum tu-
lerunt, non quia dimiſerunt eum ſic, ſed
quia non dimiſerunt eum ſic. Hinc illis con
fuſio magna, nobis autem credentibus ho-
nor. Nec operientur (inquit) pallio ſaccino
vt mentiantur, ſubauditur, vt tunc operti
fuerunt, quoniam taliter (vt iam dictum eſt)
prophetauerunt, prophetando mentientes,
mentiendo prophetantes. Quomodo tunc *Operti pallio ſaccino hypocritæ.*
fuerunt operti pallio ſaccino? Nimirum ſic-
ut hypocritæ triſtes, imò plus quàm hypo-
critæ, plus quàm triſtes, quia homicidæ, quia
crudeles. Pauor ille quem coram populo ſi-
mulauerunt dicendo, Venient Romani, &
tollent noſtrum & locum & gentem. Di-
ra neceſsitas illa tam magnum faciendi ho-
micidium, quam ſibi aſſumpſerunt, ad ex-
aſperandum populum & concitandum ne
dimitterent eum. Pallium fuit ſaccinum,
quo

quo iam operti ſunt ſimulatores & callidi, vt viderentur multum inuiti, multumq́ue coacti,& proinde triſtes occidere illum. Sed dicet, Non ſum Propheta, homo agricola ego ſum, quoniam Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea. Et dicetur ei. Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? & dicet, His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me. Diligenter permutatio perſonarum animaduertenda eſt, quia nũc de pluribus prophetis, nunc de vno Propheta ſermo. In primis dictum eſt de pluribus. & prophetas,& ſpiritum immundum auferam de terra, ſtatimq́ue de vno ſubiunctũ eſt,& erit cum prophetauerit quiſpiam vltra. Itẽ de pluribus dictum eſt, & erit in die illa confundentur Prophetæ, nec operiẽtur pallio ſaccino vt mentiantur, ſtatimq́ue de vno ſubiunctum eſt, ſed dicet, non ſum propheta,&cæt. Et hoc ſciendum, quia plures illos ipſa ſcriptura redarguit iniquitatis & ſpiritus immundi Iſtum autem vnum non ſcriptura mendacij redarguit, ſed patrem & matrem eius dixiſſe narrat, mendacium locutus es in nomine Domini. Nunquid iſte dicat,& quid ei dicatur vigilanter audiamus. Sed dicet, non ſum Propheta, & dicetur ei. quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?& dicet, his plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me Mirum valdè, ſed non incognitum, quod ille dicit, quem confixerunt pater & mater, & dixerunt, non viues, quod ille dicet, ille loquetur, qui mortuus fuit, quod ille dicens ſiue loquens, plagas habebit, in medio manuum ſuarum, &

Cur de reſurrectione Chriſti hic tacuit Propheta.

dicet, his plagatus ſum. Quid hic in litera prophetica deeſt, niſi quod manifeſtè dixit ille, confixus & mortuus reſurget,& ſtans in medio diſcipulorum ſuorum dicet. Videte manus meas,& pedes meos, ſiue, infer digitum tuum huc, ſiue manum tuam & cognoſce loca clauorum? Nimirum in litera vel tantillum deeſſe oportebat. nam qui portare poſſet, quotus tunc erat? Si enim Apoſtoli portare nõ poterant, antequam Ieſus glorificatus eſſet. Vndè dicebat illis. Adhuc

Ioan. 20. multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: quantò minus niſi clauſa & ſignata fuiſſent hæc & ſimilia, portari poſſent tempore illo, quo hæc ſcripta ſunt? Vndè miranda & laudanda Spiritus ſancti ſapientia, qui quod neceſſarium erat quandoq; ſciri, taliter locutus eſt per os prophetarum, vt verba eius non intelligerentur, quando

Ioan. 16. nõ oportebat intelligi. Igitur nõ operientur (ait) pallio ſaccino Prophetæ illi vt mentiãtur, ſed diſcooperto capite, ſicut adulteræ mulieris caput lex ſacra iubet denudari, di-

Num. 5. ſcooperto (inquam) capite illorum, id eſt, ſublata ciuitate & templo ſiue loco, qui erat ornatus eorum,& pro quo pallorem ſimulando ſeſe operuerunt dicet ille, qui confixu. fuit, quiq́ue poſtquam confixus fuerit, dicere & loqui poterit, quia reſurget à mortuis. Non ſum Propheta, homo agricola ego ſum. Hoc nimirum inſultabundus dicere poteſt, quoniam ipſe eſt ſapientia, qui loquitur in parabolis, Ego quoque in interitu veſtro ridebo & ſubſannabo, cum vobis, quod timebatis aduenerit Itaque hoc ſenſu grauiſsimè dictum, non ſum Propheta, homo agricola ego ſum, quoniam Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea, ſubauditur æſtimatione veſtra, quia ſic voluiſtis, ſic dixiſtis falſi. Scrutare ſcripturas & vi *Ioan. 7.*
de, quia Propheta à Galilæa non ſurget. Itẽ, *Ibid.*
Quomodo hic literas ſcit, cum non dedicerit? Et nónne hic eſt filius ſabri? Dicat ergo. Non ſum Propheta, homo agricola, ſiue qđ *Matth. 13.*
eodem reſpectu dicere poteſt, homo faber ego, quoniam Adam exemplum meum, id eſt homo peccator ego ſum, ſicut Adam ab adoleſcentia mea, id eſt, ex quo diſcretionẽ boni & mali habet natura humana. & itidẽ talis ego ſum arbitratu veſtro, quia dixiſtis quodam loco. Da gloriam Deo. Nos ſcimus *Ioan. 9.*
quia hic homo peccator eſt. Veruntamen quicquid vos dixeritis, nunc patet, vtrum Propheta à Galilæa ſurgere potuerit, ſaltem ex eo, quod dixi de vobis, & cadent in ore gladij,& captiui ducentur in omnes gentes. & ita factum. Nunc (inquam) patet, vtrum *Luca 21.*
ego tanquam homo agricola aut faber literas ſcire non debuerim, cum ècõtra tot Prophetas, tot ſapientes fecerim & miſerim ad vos,& nunc patet, vtrum ego peccator fuerim, ſecundum exemplum Adam, cum vos talem ac tantam propter iſtum ſanguinem meum receperitis vindictam. Hic ironia grauiſsima eſt, id eſt, ſententia, per pronunciationem contrarium habens intellectum, aut etiam Sarcaſmos, id eſt, hoſtilis irriſio, iuxta illud ſapientiæ, quod iam ſupra memoratum eſt. Ego quoque in interitu ve- *Prouerb. 1.*
ſtro ridebo, & illud in Pſalmo. Qui habi- *Pſal. 2.*
tat in cælis irridebit eos. Aliàs autem & reuera ſimpliciter, ſicut litera ſonat, intelligi congruè poteſt. Si enim Ioannes requiſitus *Ioan. 1.*
à dicentibus Propheta es tu, potuit ſine mẽdacio reſpondere, non, quoniam erat plus quàm Propheta, ſiquidem prophetæ eſt vẽtura nunciare, non etiam demonſtrare. Quãto magis iſte, qui non quomodocunque plus quàm Propheta, ſed & Prophetarum Dominus eſt, & ventura non ſolùm annunciauit aut demonſtrauit, verumetiam, quæ nunciauit ſiue prædixit, ipſe effecit. Et ho- *Quomodo*
mo agricola ipſe eſt. Nimirum agricola ta- *Chriſtus a-*
lis ac tantus, cuius ager ſit mundus? Nam qui *gricola eſt.*
ſeminat (inquit) bonum ſemen, eſt filius hominis, ager autem eſt mundus. Bonum verò ſemen, hi ſunt filij regni. Ergo non ſo *Matt. 13.*
lùm Propheta, inquit, verùm homo agricola ego ſum, id eſt, tanto maior Prophetis & omnibus filijs regni, quantò maior agricola & melior ſemine eſt, quod ipſe ſeminauit. Et

Quomodo Adam exẽplum eſt Chriſti. *Rom. 5.*

uit. Et verè, quoniam Adam exemplum meum, nimirùm, quemadmodum Apoſtolus cùm dixiſſet. Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, protinus addidit, qui eſt forma futuri; & exponens quid dixerit. Si enim (inquit) vnius delicto multi mortui ſunt, & cætera vſque, ſicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti multi, ita per vnius obedientiam iuſti conſtituentur multi. Igitur non ſum propheta (inquit) ſed ego ſum homo, qui Deus eram, & ſum homo, atque homo factus & prophetas & omne bonum ſemen, id eſt, omnes filios regni tanquam agricola in agro mundi huius ſeminaui, & ſeminare non deſino vſque ad conſummationem ſeculi. Quoniam Adam exemplum meum, videlicet in eo, quod ſicut propter peccatum eius, terra carnis, non filios regni, ſed ſpinas & tribulos germinauit ei, ita propter iuſtitiam meam, terra Spiritus ſancti, de qua ſcriptum eſt. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, nō ſpinas & tribulos, ſed filios regni germinet mihi. In hoc eſt Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea, id eſt, à natura humana, ex qua vel in qua factus ſum viſibilis & viſibiliter laborans agricola, cuius tota ſpiritualis eſt agricultura. Hæc (inquit) dicet cū fixus fuerit, cū mortuus fuerit, & reſurrexerit, & dicetur ei. Quid ſunt plagæ iſtę in medio manuum tuarum? Quamdiu putas, & quomodo hoc, & à quo vel à quibus dicetur ei? Nimirum in ſecula ſeculorum ſine ceſſatione dicetur ei, & admirando admiratione ineffabili dicetur & à Deo patre, cui factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: & dicetur ei, & à ſanctis angelis, qui in eum deſiderant proſpicere: dicetur ei, & ab hominibus quos morte ſua redemit: dicetur ei. Quid ſunt plagę iſtæ in medio manuum tuarum? O magnum miraculum, mirum ſpectaculum, præſertim in domino dominatore omnium, plagas habere in medio manuū ſuarū, & dicet: His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me. O magnum ſacrilegium, ſacrilegum homicidiū, plagas huiuſcemodi eſſe in domo illatas diligentium. Non dicet, his plagatus ſum ab his qui diligebant me, ſed in domo eorum, qui diligebant me. Nam qui plagas intulerunt non dilexerunt me. Erant autem domus Abraham, Iſaac, & Iacob, & Dauid, & cæterorum talium, qui diligebant me, qui promiſſum ſibi expectabant me. Veruntamen hoc dicere, non eſt reſpondere ad hanc interrogationem, quid plagæ ſint iſtæ. Aliud namque percunctando dicere, quid ſunt plagæ iſtæ, & aliud dicere; vbi factę ſunt plagę iſtę? Iſtud quæritur quid ſint plagæ iſtæ? Ergo ex abundanti dicet, his plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me, & tunc demū

Pſal. 142. *Philip. 2.* *1. Petr. 1.* *Matth. 26.*

dicet, quid ſint plagæ, dicet, calix eſt quem pater dedit mihi bibere. Nā quod protinus ſequitur, æquipollens eſt, quia vox quam ſubiungit, patris calicem dantis vox eſt. Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohęrentem mihi, dicit dominus exercituum. Percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Ac ſi dicat. Quæritis, quid ſint plagæ iſtæ, & ego dico vobis, quia teſtimonia ſunt obedientiæ, ſigna voluntatis et iuſſionis paternæ. Dominus exercituū Deus pater mihi proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro vobis omnibus tradidit me. Et dixit. Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, et ſuper virum cohærentem mihi. Quod eſt dicere. O mors conualeſce ſuper filium meum, paſtorem meum bonum, ſuper virum cohærentem mihi, id eſt, in vnitate perſonæ coniunctum verbo, quod conſubſtantiale mihi eſt. Ad hoc dictum, ac ſi framea quæreret, dicens Quomodo vel in quantum ſuſcitabor ſuper hunc paſtorem tuum, ita protinus edicit. Percute paſtorem, et diſpergentur oues. Hinc ipſe paſtor dum percuteretur, ita locutus eſt. Omnes vos ſcādalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptū eſt enim, Percutiam paſtorem et diſpergentur oues gregis. Igitur dicentibus, quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum, congruè apponitur vox patris dicentis. Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi, percute paſtorem & diſpergentur oues gregis, vt ſit ſenſus. Monumenta ſunt paternæ charitatis, ſigna ſunt obedientiæ meę, quia ille mihi proprio filio ſuo nō pepercit, & ego factus ſum obediens illi pro omnibus vobis vſque ad mortem, mortem autem crucis. Sequitur.

Plagæ in manibus, qualia ſigna ſunt. *Rom. 8.* *Matth. 26.*

[Et conuertam manum meam ad paruu- „
los, & erunt in omni terra partes duæ, & diſ- „
perdentur, & deficient, & tertia pars relin- „
quetur in ea, & ducam tertiam partem per „
ignem, & vram eos ſicut vritur aurum, & „
probabo ſicut probatur argentum.] „

Poſtquam percuſſus fuerit paſtor, & paſtore ipſo volente & dicente. Si ergo me quęritis, ſinite hos abire, diſperſæ fuerint oues, conuertam (ait) manum meam ad paruulos, id eſt, reuelabo paruulis ſacramentum percuſſionis, qua percuſſus eſt paſtor. Erunt quidem in omni terra præter paruulos partes duæ; vna pars ſapientium, & vna pars prudentiū, id eſt, vna pars Iudæorum, & vna pars Gentium in ſua ſapientia confidentium; in ſua prudentia ſibi placentium. Vndè & ipſe percuſſus paſtor ſiue paſtoris percuſſio Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia erit. Duæ (inquam) partes erunt, vna ſapientium, & vna prudentium eiuſmodi, ſed ego & à ſapientibus, & à prudentibus abſcōdam hæc, & reuelabo paruulis, id eſt, humilibus. Quid reuelabo eis? Nimirum paſtorē percuſſum, id eſt, Chriſtum Ieſum crucifi-

Ioan 18. *Partes duæ ſapientium & prudentium.* *1. Cor. 1.* *Matth. 11.*

xum

xum eſſe Dei virtutem, & Dei ſapientiam.
Diſperdentur prudentes Iudæi in omnes gẽ
tes, corpore & anima, captiui deficient ſapiẽ
tes Græci, contradicendo ſiue perſequendo
fatigati, & tertia pars relinquetur in ea, pars
Chriſtiana, pars paruulorum, ad quos (vt iã
dixi) conuertam manum meam. Hinc eſt il-
Matth. 11. la confeſsio eiuſdem paſtoris. Confiteor tibi
Domine pater cæli & terræ, quia abſcondi-
ſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reue
laſti ea paruulis. Equidem ſapientes & pru-
dentes iam dicti, paruulos affligent, & ex eis
flagellabunt, crucifigent, & perſequentur de
ciuitate in ciuitatem, nonnullos quoq; igni-
bus exurent, ſed hæc omnia paruulis coope-
rabuntur in bonũ. Etenim ego per hæc quæ
patientur, vram eos, ſicut vritur aurum, &
probabo eos ſicut probatur argentum. Secũ
dum hanc ſimilitudinẽ argenti & auri, quod
per ignem probatur, omnia hæc illis in bo-
Iob 4. num cooperabuntur. Vnde apud B. Iob Ec
cleſia paruulorum, ſiue vnus aliquis eiuſ-
modi paruulorum gaudet, & dicit. Ipſe ve
rò ſcit viam meam, & probabit me quaſi au
rum, quod per ignem tranſit. Veſtigia eius
ſecutus eſt pes meus, viam eius cuſtodiui &
“ à mandatis eius non receſsi. [Ipſe vocabit
“ nomen meum, & ego exaudiam eum. Dicã
“ populus meus, & ipſe dicet dominus Deus
“ meus. Et ecce venient dies domini mei, & di
“ uidentur ſpolia in medio tui.] Quis ipſe vo-
cabit nomen meũ, niſi paruulus, ſiue popu-
2. Cor. 1. lus paruulorum? Vocabit nomen meum, ſci
licet Deum & patrem dñi ſui Ieſu Chriſti,
patrem miſericordiarum, & Deum totius
conſolationis, nam hoc eſt nomen meum,
& ego in hoc nomine exaudiam eum, & cõ-
Pſal. 32. ſolabor eum in omni tribulatione ſua. Non
ne magnum eſt, quod dicam, populus meus
es, & ipſe dicet, Dominus Deus meus? Nam
beata gens, cuius eſt dominus Deus eius, po
pulus quem elegit in hęreditatem ſibi. Dicat
ergo populus meus es, dicam ecce venient
dies domini, & diuidam ſpolia in medio tui,
ſcilicet diuiſiones gratiarum Spiritus ſancti,
Pſal. 118. reuelationes myſteriorum regni Dei, quæ
Pſal. 67. precioſa ſpolia vtique ſunt. Vnde Pſalmiſta.
Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui in
CA. XIIII uenit ſpolia multa. Item, Rex virtutum di-
“ lecti, dilecti, & ſpeciei domus diuidere ſpo-
“ lia. Sequitur. [Et congregabo omnes gentes
“ ac Hieruſalem in prælium, & capietur ciui-
“ tas, & vaſtabuntur domus, & mulieres viola
“ buntur, & egredietur media pars ciuitatis in
“ captiuitatem, & reliquum populi non auſe-
“ retur ex vrbe. Et egredietur dominus, &
“ præliabitur contra gentes illas, ſicut prælia-
tus eſt in die certaminis.] Vbi dixit, & con-
uertam manum meam ad paruulos, & erũt
in omni terra duæ partes, & tertia pars relin
quetur, hoc etiam locutus de duabus par-
tibus, & diſperdentur & deficient. Nunc
quomodo diſperdantur & deficiant, ita ma

nifeſtè dicit, ſicut factum eſſe videmus ocu-
lis noſtris. Nam aduerſus Hieruſalem illam
terrenam congregatæ ſunt in prælium om-
nes gentes, ſcilicet Romani omnium gen-
tium principes, & capta eſt ciuitas, & vaſta-
tæ ſunt domus, & mulieres ſine dubio viola
tæ ſunt, vt ſolet fieri pro libitu victorum, &
media pars ciuitatis, videlicet, quæ gladio ſu
perfuit, in captiuitatem egreſſa eſt. Et notã-
dum, quod non dixit media pars multitu-
dinis, ſed media pars ciuitatis, quod longè
minus fuit. Nam qui ceciderunt in ore gla- *Media*
dij, qui fame perierunt, intus concluſi, mul- *pars ciuita*
tò plures fuerunt, quàm qui abducti ſunt ca *tis abijt in*
ptiui, ſed non omnes fuerunt populus ciui- *captiuitatẽ*
tatis. A totis enim regionibus (vt refert Ioſe
phus) ad azymorum diem feſtum congre- *Ioſe. de bel.*
gati fuerant, & bello ſubito circũfuſi ſunt. *Iud. lib. 7.*
Et captiuorum quidem numerus, qui in to- *cap. 25.*
to bello comprehenſi ſunt, nonaginta ſeptẽ
millia collectus eſt, occiſorum verò per om
ne tempus obſidionis vndecies centum mil
lia. Multitudo quæ à tot regionibus conue-
nerat, ad diem feſtum intus concluſa, ſum-
ptus non habens, quos nec prouidit, nec ob-
ſidionem prouidit, citius tormento famis in
terius vitam finiet miſerabilem, populus au
tem ciuitatis diutius, quamuis in magna pe-
nuria durans non totus intus fame interibit,
ſed media pars ad manus perueniet victoris,
& egredietur in captiuitatem. Quid de reli-
qua parte ciuitatis vel populi? Non (inquit)
auferetur ex vrbe. Quare non auferetur ex
vrbe? Quia victori non erit neceſſe. Mortua
nanque erit gladio, fame, igne, cum cætera
aduentitia multitudine. Hoc nanque mo-
do diſperdentur Iudæi, qui erant pars vna
de partibus ſupradictis. Quomodo deficiet
pars alia, ſcilicet Pagani? Et egredietur (ait)
dominus, & præliabitur contra gentes illas,
ſubauditur, in gladio oris ſui, in fortitudine
ſpiritus ſui, ſicut præliatus eſt in die certami
nis, id eſt, ſecundum ſimilitudinem myſticã
prælij, quo Aegyptios in mare merſit. In
hoc egredietur, illo nimirum egreſſu, quem *Eſa. 2.*
Eſaias præuidens, quia de Syon exibit lex, &
verbum domini de Hieruſalẽ. Factum eſt,
& ſicut Pharao cum curribus & equitibus
ſuis in mare ſubmerſus eſt, ita gentes illæ, gẽ-
tiumque illarum principes, reges, cæſares,
conſules, præſides, ſacerdotes templorum,
& põtifices cum idolis ſuis, & omni ritu pha
natico, defecerunt, & ad nihilũ redacti ſunt,
& ecce pars tertia ſupereſt, pars Chriſtiana
relicta eſt. [Et ſtabunt pedes eius in die illa, ”
ſuper montes oliuarum, qui eſt contra Hie- ”
ruſalem ad orientem, & ſcindetur mons oli- ”
uarum ex media parte ſui ad orientem & oc- ”
cidentem, prærupto grandi valle. Et ſepa- ”
rabitur medium montis ad aquilonem, & ”
mediũ eius ad orientem, & fugietis ad val- ”
lem mõtium eorũ, quoniã coniungitur val- ”
lis montiũ vſq; ad proximũ, & fugietis ſicut ”

" fugiſtis à facie terræmotus in diebus Oziæ
" regis Iuda, & veniet dominus Deus meus,
" omneſq; ſancti cum eo.] Pedes domini pe-
Pedes domini Apoſtoli ſunt. des ſpecioſi, Apoſtoli ſunt Iſti pedes (ait) ſta
bunt ſuper montem oliuarum, id eſt, ſuper
fidem patriarcharum & prophetarum, &
in ſcripturis commorabūtur, & ſecundum
authoritatem loquentur ſcripturarum, quę
ex illo ſunt. Et benè de illo monte dicit, qui
eſt contra Hieruſalem ad orientem, quia vi-
delicet, ſancta ſcriptura patriarcharum & ꝓ
phetarum omninò eſt contra illam terrenā
Hieruſalem, & omninò intendit ad illum
orientem, de quo longè ſuperius in hoc eo-
dem propheta. Ecce enim (inquit dominus)
ego adducam ſeruum meum orientem. Ita
eſt contra illam Hieruſalem, vt interdum
etiam voce team Sodomam ſiue Gomor-
rham, vt illic. Audite verbum domini prin-
cipes Sodomorum, percipite auribus legem
Supr 3. Dei mei populus Gomorrhæ. Ita eſt ad o-
rientem, id eſt, ita intendit in Chriſtum, vt
Eſa. 1. à nullo ipſe cognoſci, vel ſenſus eius poſsit
inueniri; niſi ab illo, qui legendo vel audien
do reſpicit ad Chriſtum. Et ſcindetur (ait)
mons oliuarum ex media parte ſui ad orien
tem & occidentem, prærupto grandi valle.
Mons oliuarum ſciſſus. Mons oliuarum ſciſſus eſt ex media parte
ſui, quia cor patrum à filijs, & cor filiorum
à patribus eorum receſsit. Pars montis ad
orientem, & pars ad occidentem, quia vide
licet cor patrum ad Chriſtum & fidei reſpi-
cit lumen, & cor filiorum ad Antichriſtum
ſpectans, occiduam patitur cæcitatem. Rur-
Rom. 11. ſus ait. Et ſeparabitur medium ad aquilonē,
& medium eius ad orientem. Quod ſepara-
tur ad aquilonem, idem eſt quod dixerat,
ſcindi ad occidentem, ſed propterea repetit,
vt de reliquijs quæ conuertentur, quando
plenitudo gentium ſubintrauerit, inferret,
& medium eius ad orientem. Inter patres,
quia iamdudum ſciſsi ſunt à filijs (vt iam di-
ctum eſt) ad orientem, & filios illos, qui tan
dem credendo ſeparabuntur ad orientem,
valdè grande eſt præruptum, grande inter-
Ibidem uallum, nimirum ſubintrantium grandem
capiens gentium multitudinem. Huic ſen-
ſui veritas Apoſtolica conſonat, cùm dicit.
Aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cū olea
ſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius pingue-
dinis oliuæ factus es. Et fugietis (ait) ad val
lem montium eorum, quoniam coniunge-
tur vallis montium vſque ad proximum.
Hodie videmus, quia fugiunt Iudæi altitu-
Iudæi tenebras ſuas amant. dinem montium, vbi veritatis lumen eſt, &
retrudunt ſe in vallem, quæ ſub montibus
eſt, tenebras ſuas amantes, faciem ſolis quæ
in montibus patet odientes, videre non ſu-
ſtinentes fugietis, ait, quoniam coniungetur
vallis montium vſque ad proximum, id eſt,
quoniam gentes vos ſupergredientes, locū
veſtrum ſupplebunt, & non erit vacuum
præruptum, atque ita & anterior mons pa-
trum, & poſterior pars filiorum inſertis
gentibus in medium, fiet vnus mons oli-
uarum, vnus populus ſanctorum Et vos in-
terim quomodo fugietis? Sicut fugiſtis (ait)
à facie terræ motus in diebus Oziæ regis Iu-
da, idem ſignificatum eſt illo terræmotu,
qui factus eſt in diebus Oziæ regis Iuda, *1. Par. 26.*
quo iſte illicitum ſibi ſacerdotium vendica-
re conatus eſt, in fronte percuſſus eſt lepra.
Ergo vos ô Iudæi leproſi eſtis, quia ſecun-
dum hanc aſsimulationem pro conſcientia
leproſæ frontis, vos ad vallem fugitis. Iam
amplius ſacerdotium veſtrum non erit. In *Pſal. 4.*
domo ſeparata habitabitis ſecundum ſimi-
litudinem (vt iam dictum eſt) Oziæ regis, &
ſacerdotium eorum eſt & erit, quos ſugitis
omnes frōtes inclytæ & lucidæ, iuxta illud.
Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui
domine. Et veniet (inquit) dominus Deus
meus, omneſque ſancti cum eo. [Et erit in "
die illa, non erit lux, ſed frigus & gelu, & e "
rit dies vna, quæ nota eſt domino Deo, non
dies neque nox. Hic eſt finis cunctorum Sic
veniet (inquit) dominus Deus meus, quem- *Actor. 1.*
admodum viderunt eum euntem in cęlum,
& impijs fugientibus quidem, ſed effugere
non valentibus, omnes ſancti venient cum
eo, non erubeſcentes, lepram in fronte non
habentes, & idcirco apertione frontis cum
lætitia cordis occurrentes, aſsiſtentes, circū-
ſedentes. Et erit in die illa vobis ô fugaces,
iſtud quod dico eueniet. Non erit lux, ſed
frigus & gelu. Quomodo autem tunc effu-
gietis, qui nūc fugitis, ſi nō erit lux, ſed frigus
& gelu? Qale eſt fugere in gelu & frigore, &
ſine luce? Igitur fiet vobis, ſicut & in Pſalmo
Spiritus iuſto iudicio concedens, dicit. Fiat *Pſal. 34.*
via illorum tenebræ & lubricum, & angelus
Domini perſequens eos. Econtra, ſanctis
lux æterna, dies indeficiens erit. Hoc eſt q
continuo dicit. Et erit dies vna, quæ nota eſt
domino Deo. Quis enim alius illam diem *Eſa. 64.*
nouit, niſi dominus Deus. Oculus non vi- *1. Cor. 2.*
dit, auris non audiuit, & in cor hominis nō
aſcendit, qualem diem ſanctis ſuis præpara-
uerit. Et quid dico diem? Non dies (inquit)
neque nox erit. Quod eſt dicere. Cùm dico
diem, vulgariter nomen hoc examinat ali-
quis, ſed ſecundum ſenſum illius non dies
neque nox erit, id eſt, non ortus neque occa
ſus ſolis erit Sed quid? [Et in tempore veſpe "
re erit lux.] Id eſt, poſt omnia ſecula ſeculo "
rum, quantacunque numerari vel exiſtima- "
ri poſſunt, lux erit. & lux expectabitur inde- "
ficiens. [Et erit in die illa, exibunt aquæ vi- "
uæ de Hieruſalem, medium earum ad mare "
orientale, & medium earum ad mare nouiſ- "
ſimū. In æſtate & in hyeme erunt, & erit "
dominus rex ſuper omnem terram.] Credi- "
mus, propter quod & loquimur, quia dies *2. Cor. 4.*
iſta dies eſt reſurrectionis, quā dicit prolo-
quens & repetēs, & erit in die illa, & ꝓtendi
tur dies iſta à cuſtodia matutina dominicæ
reſurrectio-

reſurrectionis vſq; in reſurrectionem vniuerſalem, & vltrà. Exibunt(ait) aquæ viuæ de Hieruſalem Qua de Hieruſalem? Nimirum Hieruſalem cæleſti, Hieruſalem ciuitate Dei viuentis, vbi eſt viſio beatæ Trinitatis. Inde(inquit) aquæ viuæ exibunt, aquæ (inquam) viuæ, id eſt, aquæ reſurrectionis mortuorum. At illa videlicet reſurrectio mortuorum gemina eſt. Eſt reſurrectio animarum, reſurrectio prima, quæ eſt remiſsio peccatorum: eſt & reſurrectio corporum, reſurrectio ſecunda, qua procedent ad vocem filij Dei, omnes qui in monumentis ſunt. Benè ergo aquas viuas diuiſit, medium(inquiens) earum ad mare orientale, quod iam factum eſt, quod eſt baptiſma in remiſsionem peccatorum, & hæc eſt reſurrectio animarũ, & medium earum ad mare nouiſsimum, quod in capite quidem, id eſt, in Chriſto, iam factũ eſt, ſed in corpore, id eſt, in nobis, in nouiſsimo die fiet, quod eſt regeneratio omnium, iuxta illud. In regeneratione cũ ſederit filius hominis, &c. & hæc eſt reſurrectio corporum, remuneratio tam animarum, quàm corporum. Iſtæ aquę viuæ in ęſtate(inquit) & in hyeme erunt, videlicet in æſtate, quæ nunc eſt, quando operari & fugere licet, erunt in reſurrectionem animarum: in hyeme autem, ſcilicet in nouiſsimo iudicio, quã do nec operari, nec fugere licebit, erunt in reſurrectionem corporum, in remuneratione ſanctis, tam animarum, quàm corporum. Et tunc erit dominus, id eſt, tunc apparebit, quod ſit dominus & non alius rex ſuper omnem terram, cõpleto quod dixit illi pater dominus. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. [In die illa erit dñs vnus, & erit nomen eius vnum. Et reuertetur omnis terra vſque ad deſertum de colle Remmon ad auſtrũ Hieruſalem, & exaltabitur, & habitabit in loco ſuo à porta Beniamin vſq; ad locum portæ prioris, vſque ad portam angulorum, & à turre Ananehel, vſque ad torcularia regis, & habitabunt in ea, & anathema non erit amplius, ſed ſedebit in Hieruſalem ſecura.] Erit(inquit) in die illa dominus vnus, ac ſi dicat. Nunc quidẽ ſunt multi, qui dicantur dij, qui dicantur domini. Sed ſicut in Pſalmo ſcriptum eſt. Perijt memoria eorum cum ſonitu, & dominus in æternum permanet, ita & hic dico, quia in illa erit dominus vnus, & exploſis deorum & dominorum nominibus, erit & permanebit vnũ & ſolum, nomen eius. Et reuertetur omnis terra vſque ad deſertum. Hæc litera omnis ferè vſque ad finem voluminis, talis eſt ſine dubio ex induſtria Spiritus ſancti, vt puerum allicere poſsit ad fauorem ſui, totiuſque voluminis prophetici ſcilicet populum Iudaicum ſenſu puerili, qui talia libenter audit, & ſic intelligit, quod Meſsias, quando in Hieruſalem aurea atque gemmata ſederit regnaturus, cuncta auferet idola, nec erit diuinitatis cultura diuerſa, ſed erit dominus vnus & reuertetur omnis terra vſque ad deſertum, id eſt, ad antiquum ſtatum, & quod ſecundum locorum hæc vocabula, Hieruſalem ædificanda ſit, de colle Remmon ad auſtrũ, &c. Sciens quippe quales & quantas in hoc volumine congeſſerit margaritas, claudendam thecam, ſignificandumque vtiliter arbitratus eſt ſacculum, ne porci maligni non ſolùm conculcarent eas, verumetiam conuerſi prophetam ipſum eliderent, quod ſine dubio factum fuiſſet, ita vt nec ſcripturæ ipſæ ad nos peruenirent. Nihil vtilius dicere poſſumus, quã intentionem iſtam ſciendam eſſe in his, & in cæteris quæ poſtmodũ ſequuntur, quæ huiſmodi ſunt, & oẽs qui reliqui fuerint de vniuerſis gentibus quæ venerunt contra Hieruſalem, aſcendent ab anno in annum, vt adorent regem dominum exercituum, & celebrent feſtiuitatem tabernaculorum, &c. Veruntamen iſta ſeductio talis pueri non fallit, ſed ſenſum continet veritatis, quem cognoſcere deceat virum, qui euacuauit ea, quæ ſunt paruuli. Nam omnis terra, id eſt, omnis Eccleſia, omnis ordo eccleſiaſticus, qui nunc locis diuerſis, & linguis diſſonis diſparatur. Omnis(inquam) vſque ad deſertum, id eſt, vſque ad eos qui in Eccleſia magis contemptibiles ſunt, minuſque ſpiritualium videntur habere donorũ, reuertetur de colle Remmon, quod interpretatur excelſum, ad auſtrum Hieruſalem, id eſt, de altitudine fidei, & propter ipſam fidem perueniet ad plenam ſcripturæ viſionis claritatem, vt ſit vna ciuitas omnium, & ſicut iam dictum eſt, vnus dominus omnium, & exaltabitur, & habitabit in loco ſuo, id eſt, in regno ſibi ab origine mundi præparato, à porta Beniamin, vſque ad locum portæ prioris, quod idem eſſe videtur, ac ſi dicat, à fine mundi, vſque ad originem mundi. Nam porta Beniamin, quod interpretatur filius dexteræ, rectè intelligitur, illa vocatio, qua dicetur his, qui à dextris erunt. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mũdi, & porta prior ipſa conſtitutionis mundi, ſcilicet benedictio, qua creatis hominibus primis, creſcite(ait) & multiplicamini. Nam extunc vſque ad iam dictam vocationem, qua vocabuntur à dextris conſtituti, colliguntur homines, quorum de reuerſione hic ſermo eſt. Exaltabitur etiã vſq; ad portam angulorum, id eſt, vſq; ad effectum promiſſionis, & ſpei patriarcharum, ad quos poſt maledictionem, quæ ſubintroiuit per peccatum, factum eſt promiſsionis verbum de ſemine benedictionis, quę ꝓpalabitur in illa porta Beniamin, dicendo. Venite benedicti. Exaltabitur etiam, & habitabit à turre Ananehel vſque ad torcularia regis. Ananahel interpretatur gratiſsimus dei. Et quis

Duplex reſurrectio. *Ioan. 5.* *Matth. 19.* *Idem 24.* *Pſal. 109.* *Pſal. 9.* *Senſus puerilis Iudaeorum de Meſsia.* *Cur myſteria texit propheta.* *Senſus myſticus.* *Matth. 25.* *Gen. 1.*

eſt gratiſsimus Dei, vt filius dilectus Deo pa
Can. 43. tri? Et quis rex, niſi ille idem gratiſsimus
dei? Porrò turris huius grauiſsimi, turris æ-
dificata cum propugnaculis, ex qua mille
clypei pendent, omnis armatura fortium,
ſancta ſcriptura eſt. Torcularia verò regis
eiuſdem, paſsiones eius fuerunt. Exaltabitur
ergo (ait) & habitabit Hieruſalem à turre
Ananehel, vſque ad torcularia regis, id eſt,
gloriabitur tam in his qui ſanctarum virtu-
te ſcripturarum inſtructi & armati, deſtrue
2.Cor. 10. re potuerunt omnem ſermonem extollen-
Ioan. 15. tem ſe aduerſus ſcientiam Dei, quàm in illis,
qui proficientes vſque ad illam dilectionē,
qua maiorem nemo habet, vt animam ſuā
ponat quis pro amicis ſuis, non ſubterfuge-
runt tradere corpora ſua propter fidē Chri-
ſti. Et habitabūt (inqt) in ea, & anathema nō
erit amplius, ſed ſedebit Hieruſalem ſecura.
Apoca. 21. Hoc eſt, quod & in Apocalypſi legimus. Ec
ce tabernaculum Dei cum hominibus, & ha
bitabit cum eis, & ipſi populus eius erunt,
& ipſe Deus cū eis erit eorum Deus. Et ab
ſterget Deus omnem lachrymam ab oculis
eorum, & mors vltrà nō erit, neque luctus,
neque clamor, neq; dolor erit vltrà, quæ pri
ma abierunt. Hæc omnia hic anathematis
vocabulo comprehendit, dicendo, & anathe
" ma non erit amplius. [Et hæc erit plaga, qua
" percutiet Dominus omnes gentes, quæ pu-
" gnauerunt aduerſus Hieruſalem. Tabeſcet
" caro vniuſcuiuſq; ſtantis ſup pedes ſuos, &
" oculi eius tabeſcent in foraminibus ſuis, &
" lingua eorum tabeſcet in ore ſuo.] Nun-
quid hæc erit tota plaga? Nunquid non in
præſenti quoq; ſeculo nonulli perſecutores,
qui afflixerunt Eccleſiam Domini, talia re-
Apoca. 14. ceperunt? Legamus Eccleſiaſticas hiſtorias,
quid Valerianus, quid Decius, quid Diocle
tianus, quid Maximinianus, quid ſæuiſsimus
Maximinus, & apoſtata Iulianus paſsi ſunt,
& tunc rebus probabimus, etiam, iuxta lite
ram prophetiæ veritatem eſſe completam,
quod putruerunt carnes eorum, & oculi cō
tabuerunt, & lingua in pedorem ſaniemque
diſſoluta ſit. Nunquid oblitus eſt id, quod
omnibus notū eſt, quod cruciabuntur igne
& ſulphure, in cōſpectu angelorū ſanctorū,
& ante conſpectum agni, & fumus tormen-
torum eorum aſcendet in ſecula ſeculorū,
vel ſicut ipſemet ore ſuo loquitur dominus.
Ibunt in ſupplicium æternū, ibunt in ignem
Matth. 27. æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis
eius. Ergo ſecundū tropum, qui dicitur Ta-
pinoſis, id eſt, humilitas magnæ rei, non id
aſſequente ſermone, quod intendit, hic lo-
cutus eſt, non tam ſtatum rei magnæ dictis
infirmans, quàm magnitudinem eius quen-
quam verbis non poſſe cōſequi, ſignificans.
" [In die illa erit tumultus Domini magnus
" in eis, & apprehendet vir manū proximi ſui,
" & conſeretur manus eius, ſuper manum pro
" ximi ſui. Sed & Iudas pugnabit aduerſus
Hieruſalem, & congregabuntur diuitiæ o- "
mnium gentium in circuitu, aurum, & argē- "
tum, & veſtes multæ ſatis, & ſic erit ruina e- "
qui, & muli, & cameli, & aſini, & omnium "
iumentorum quæ fuerunt in caſtris illis, ſic- "
ut ruina hæc. Et omnes qui reliqui fuerint "
de vniuerſis gentibus contra Hieruſalem, "
aſcendent ab anno in annum, vt adorent re- "
gem Dominum exercituum, & celebrent ſe- "
ſtiuitatē tabernaculorū. Et erit qui nō aſcē- "
derit de filijs terræ in Hieruſalem, vt ado- "
rent regem Dominum exercituum, non e- "
rit ſuper eos imber. Quod ſi & familia Ae- "
gypti non aſcenderit, & non venerit, nec ſu "
per eos erit. Sed erit ruina, qua percutiet do "
minus omnes gentes, quæ non aſcenderunt "
ad celebrandam feſtiuitatem tabernaculo- "
rum. Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc "
peccatum omnium gentium, quæ non aſcē- "
derint ad celebrandam feſtiuitatem taber- "
naculorum. In die illa erit, quod ſuper fre- "
num eſt equi, ſanctum Domino, & erunt le- "
betes in domo Domini, quaſi phialæ coram "
altare, & erit omnis lebes in Hieruſalē, & in "
aula ſanctificatus Domino exercituum. Et "
venient omnes immolantes, & ſument ex "
eis, & coquent in eis, & non erit vltrà mer- "
cator in domo DOMINI exercituum, in "
die illo.] Vltima hæc recapitulatio breuis "
quo tendat, iam ante dictum eſt. Ad clau-
dendum tendit, & ad ligandum potius pro-
phetiæ ſacramentum, vt non intelligere- Dani. 12.
tur vſque ad tempus ſtatutum, ſicut in Da-
nieli præcipiebatur. Tu autem Daniel clau- Eſa. 8.
de ſermones, & ſigna librum, vſque ad tem
pus ſtatutum, pertranſibunt plurimi, & mul
tiplex erit ſcientia, & ſicut Eſaiæ diceba- Eſa. 63.
tur. Liga teſtimonium, ſigna legem in diſci
pulis meis. Et tota quidem prophetia clau-
ſa eſt, nec niſi in ipſo Chriſto reuelatur, ſed
capitulum hoc etiam clauſuræ ligamentum
eſt, nec tamen ſuſpicari poſſet paruulus in-
uidus, id eſt, Iudaicus populus, quod in
prophetis aliquid boni gentilibus decerne-
tur, aut quod carnalibus cæremonijs finis
eſſet aliquando ponendus. Fuerit illis quon
dam permiſſus carnalis & puerilis ſenſus,
nunc autem in Chriſto euacuatus, inexcuſa
bilis eſt error, ita vt de iſto veraciter dicas,
puer centum annorum maledictus erit, ſiue
morietur. Nam quod dicit. In die illa erit tu
multus Domini magnus, & apprehēdet vir
manum proximi ſui, & conſeretur manus
eius ſuper manum proximi ſui, ſed & Iudas
pugnabit aduerſus Hieruſalē, & congrega-
buntur omniū gentium diuitiæ in circuitu,
aurum, & argentum, & veſtes multæ ſatis,
iam factum eſt, non quomodo illi ſperaue-
runt & ſperant, auaritiam inſatiabilem ſpe-
rantes, aureamque & gemmatam in terris
Hieruſalem expectantes, ſed quomodo
Spiritum ſanctum feciſſe decet, cuius o-
mnis ciuitas non terrena, ſed cæleſtis eſt,
cuius

Tumultus cuius omnis pugna non contra homines, ſed
Domini. contra hominum vitia eſt. Tumultus ergo
Pſal. 2. domini magnus ille eſt, de quo Pſalmiſta.
Commouiſti (inquit) domine terram & cõ-
turbaſti eam, ſcilicet per prædicatores tuos,
nos terrenos commouens ad pœnitentiam.
Et apprehendit vir manum proximi ſui, &
conſerta eſt manus eius ſuper manum pro-
ximi ſui, ſcilicet taliter, vt dicerent ſalubri-
ter contriti, tam Gentiles, quàm Iudæi, im-
mò plures Gentiles, quàm Iudæi, quid facie
mus viri fratres, & reſponderetur eis, pœni-
Actor. 2. tentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque ve
ſtrum in nomine dni Ieſu Chriſti. Non ſolũ
in hoc tumultus fuit, in quo bonum erat tu-
multuari, & ad pœnitentiam conturbari, &
quaſi manibus conſertis quærere, & dare cõ
ſilium ſalutis, ſed & in hoc quod Iudas, id
eſt, Iudæus ſiue Iudaicus populus, non qui-
dem ſolus, ſed primus pugnauit aduerſus
Hieruſalem, aduerſus Euangelicam fidem
& Eccleſiam, in cælis conuerſari, & ad viſio
nem pacis peruenire cupientem. Non (in-
quam) ſolus, ſed primus pugnauit Iudæus,
deinde etiam Paganus. Sed quomodo proue
nit. Congregatæ ſunt diuitiæ omnium in cir
cuitu, aurum, & argentum, & veſtes multæ
ſatis. Aurum, & argentum, & veſtes multas
ſatis habebat Iudæus, ſcilicet adoptionem
Rom. 9. filiorum, & gloriam, & teſtamenta, & legis
lationem, & obſequiũ, & promiſſa. Item au-
rum ingenij, argentum nitidi eloquij, artiũ
ſtudiorumq; vtilium, veſtes multas Paga-
nus habebat. Omnes iſtæ diuitiæ ad Hieru-
ſalem, id eſt, ad Chriſti Eccleſiam congre-
gatæ ſunt. Preterea materiale aurum, & ma-
teriale argentum, & veſtes manufactæ om-
nium gentium, iure ad iſtam Hieruſalem cõ
gregatæ ſunt, quia mortuis regibus vel prin-
cipibus impijs, ſucceſſerunt reges vel princi
pes pij, quibus iſta Hieruſalem, quoniã ſua
ſpiritualia ſeminauit, eorum carnalia nõ in-
dignè meſſuit. Illi qui pugnauerunt aduer-
ſus eam vbi ſunt? Perijt memoria eorum cũ
ſonitu. Quæ cura de illis? Sic (inquit) erit
2. Cor. 9. ruina equi, & muli, & cameli, & aſini, & om
Pſal. 9. nium iumentorum, quæ fuerunt in caſtris
illis, ſicut ruina hæc. Ac ſi dicat. Non magis
curat Deus de ruina illorum, quàm de rui-
na equorum, & mulorum, quibus ſedentes
& equitantes aduerſus Hieruſalem pugna-
uerunt, ſiue de ruina camelorum & aſino-
rũ, omniumque iumentorum, quæ illorum
cibaria poſt illos circuntulerunt. Et rectè.
Nam in vita ſua comparati ſunt iumentis
inſipientibus, & ſimiles facti ſunt illis. Quo
modo & illud iam factum eſt vel fit, quod
dicit. Et omnes qui reliqui fuerint de vni-
Pſal. 48. uerſis gentibus, quæ venerint contra Hieru
ſalem, aſcendent ab anno in annum, vt ad-
orent regem Dominum exercituum, & ce-
lebrent feſtiuitatem tabernaculorum? Leue
mus oculos noſtros per vniuerſum orbem
terrarum, & numeremus ſi poſſumus taber-
nacula Domini virtutum, id eſt, Eccleſias
ſiue baſilicas martyrum ſanctorumque o-
mnium. Nónne conſecrationes earum reco
lentes, ab anno in annum celebramus feſti-
uitatem tabernaculorũ, gratias agentes Do-
mino, propter noſtrum de Aegypto huius
ſeculi exitum? Egreſſus quondam Iſraelis
de Aegypto per vaſtam & terribilem ac la- *Leuit. 23.*
tam ſolitudinem, in qua non erat domus, *Deut. 16.*
villa, oppidum, ſpecus, faciebat ſibi taberna
cula atq; tentoria, quæ nunc à ſimilitudine
paruulæ auis papiliones vocantur. Iuſſumq;
eſt, vt in menſe ſeptimo, in quinta decima
die menſis fieret tabernaculorum ſolenni-
tas, vt beneficiorum Dei omni tempore re-
cordarentur, cùm cœpiſſent habitare in vr-
bibus. Nos quando & quomodo exierimus,
quaſi de Aegypto, quibus de tenebris exie-
rimus, non incognitum habemus, & illum
exitum in conſecrationibus Eccleſiarum
myſticis ſacramentis ſignificatum, ab anno
in annum celebramus aſcendentes in Hie-
ruſalem, id eſt, mente contemplantes illam
beatam patriam, & ciuitatem cæleſtẽ, cuius
in illis tabernaculis exiguam quidem, ſed
ſanctam & conſolatoriam tenemus imagi-
nem. Et erit, inquit, qui non aſcenderit de fi
lijs terræ in Hieruſalem, vt adoret regem
Dominum exercituum, non erit ſuper eos
imber. Imber cæleſtis doctrinę, ſcientis Dei *Imber do-*
eſt. Hinc eſt illud. Creſcat vt pluuia doctri- *ctrina cæle*
na mea, fluat vt ros eloquium meum. Quaſi *ſtis.*
imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper *Deut. 32.*
gramina. Magna igitur pœna, magnum de-
trimentum his, qui non aſcendunt ad feſtiui
tatem huiuſmodi tabernaculorum, quia nõ
eſt ſuper eos imber, quia verbum Domini
non audiunt. Nec ſemel hanc pœnam de-
prompſiſſe contentus, denuò ac tertiò repe-
tit hoc ipsũ. Quod ſi & familia Aegypti nõ
aſcenderit, & non venerit, nec ſuper eos e-
rit, ſubauditur imber, ſed erit ruina qua per
cutiet Dominus omnes gentes, quæ non a-
ſcenderint ad celebrandam feſtiuitatem ta-
bernaculorum. Hæc ſecunda repetitio plus
habet, quàm prima dictio. Nam ibi tantum
dixit. Non erit ſuper eos imber. Hic autem
cùm dixiſſet. Nec ſuper eos erit, protinus ad
didit, ſed erit ruina qua percutiet Dominus
omnes gentes. Et eſt ſenſus. Inter Paganos
alienos à verbo Dei reputabuntur Hæreti-
ci, qui in Hieruſalem. i. in catholicam Eccle
ſiam nolunt aſcendere, vt audiant verbum
Dei, ſecundum regulam fidei quos hic intel *Vide Ioſe-*
ligimus per familiam Aegypti. Quã ob cau- *phũ de ant.*
ſam? Videlicet, quia templum aliquando *lib 13. ca. 4*
fuit in terra Aegypti factũ ad ſimilitudinẽ
templi, ꝙ erat in Hieroſolymis, quod fecit
pontifex Onias, putans ſe implere vaticiniũ
Eſa. dicẽtis Et erit altare Dñi in medio terrę
Aegypti. Temporib. Machabæorũ fecit O-
nias illud templũ, & cũ eo infinita examina

Eſa 19. Iudæorum in Aegypto conſederunt. Ad illos eſt illa ſcriptura ſecundi libri Machab.
2. Mach. 1. Fratrib. qui ſunt per Aegyptũ Iudæis, ſalutẽ dicunt fratres qui ſunt Hieroſolymis Iudęi, & qui in regione Iudæa, & pacẽ bonam, hoc maximè intendens ſolũ eſſe legitimum templum q erat in Hieroſolymis, & illud eſſe contra legem quod habebant in terra Aegypti. Quãdiu ſtetit, vel ſtare debuit templum illud in Hieroſolymis, tãdiu qui receſſerũt ab illo, templum aliud tenentes in terra Aegypti, rectè dicti ſunt familia Aegypti, & nihilominus ſecundũ ſimilitudinẽ illorum hæretici, qui ſe ſciderunt ab Eccleſia catholica, rectè dicuntur familia Aegypti, & reputantur inter gentes, dicendo: nec ſuper eos erit imber, ſed ruina, qua percutiet Dñs omnes gentes. Tertia repetitione amplius adhuc facit, dicendo ſic. Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc peccatum omniũ gentium, quæ non aſcenderint ad celebrandã feſtiuitatẽ tabernaculorum Hoc enĩ eſt dicere. Ignorantiam Dei habentes, ex eo, q non erit ſuper eos imber, erunt inexcuſabiles. Quare non erit ſuper eos imber? Nimirum quia non aſcendẽt ad celebrandã feſtiuitatẽ tabernaculorũ, id eſt, idcirco non habebunt ſcientiã Dei, quia non acquieſcent iræ, vbi prędicatur Dei verbum. Ergo inexcuſabiles erunt propter hoc peccatũ ſuum, non quia non intellexerunt, ſed quia intelligere noluerunt. Cõuincẽtur noluiſſe intelligere, per hoc q noluerunt illuc aſcendere, quod noluerunt feſtiuitatem ſanctam celebrare, quæ feſtiuitas eſt, ſcripturas ſanctas libenter legere vel audire, & pro amore illarũ à ſeruilibus ſeculi operibus aliquando vacare. Igitur ſuper quem non erit imber, nõ excuſabitur, ſed qui ignorat, ignorabitur. In die illa erit, quod ſuper frenum
Quod ſuper frenum eſt equi, sãctum erit Domino. eſt equi ſanctum Domino. Vbi celebranda eſt eiuſmodi feſtiuitas tabernaculorũ, oportet celebratores & feſtiuos illos, ſiue tabernaculorum æditu os habere victum, & veſtitum. Vnde habebunt? Non ſerunt, neq; metunt, ſed ſemper in feſtiuitate occupati ſunt,
Pſal. 33. ad eruditionem & meditationẽ ſanctarum ſcripturarum diſpoſiti ſunt. Ad hęc (inquã) ſatis habebunt. Inquirentes aũt Dominum nõ minuẽtur omni bono. Vnde hoc? Quid ſuper frenum eſt equi, ſanctũ erit domino. Hoc eſt dicere. Diues fidelis, quod ſibi ſuperabũdat offeret Domino. Equi frenum ſignificat omne neceſſariũ. Quod enim inter cuncta equi ephippia, id eſt ſtramenta, magis vel tam neceſſarium, quàm frenũ? Ergo quod ſuper frenum eſt equi, ſanctum erit Dño, id eſt, quod ſuper neceſſitatem abundabit ſibi. diues fidelis offeret Domino. Nõ frenum, ſed quod ſuper frenũ eſt equi. i. non illud quo carere non poteſt vir fidelis, ſed quod ſibi ſuperabundabat, docebitur offerre Domino. Hinc Apoſt. Si enim voluntas
2. Cor. 8. prompta eſt, ſecundum id. quod habet accepta eſt, nõ ſecundum quod nõ habet. Non enim vt alijs ſit remiſsio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate in hoc, præſenti tempore veſtra abaundantia illorum inopiam ſuppleet, vt & illorum abundantia veſtræ ſit inopiæ ſupplementum, vt fiat æqualitas. Itaque quoniam frenum equi ſui dare non poterit ſine tribulatione ſua, contentus erit dd mimis illo tantillo, quod ſuper frenum eſt, vt ſibi ſanctificetur, id eſt, quoniã durum erit homini, expoliari ſe rebus neceſſarijs, tantũ ea quæ ſuperabundant. quæret, vt ſibi offerantur, & hæc proficient prædictam feſtiuitatem tabernaculorum celebrantibus, id eſt religioſam & ſpiritualem vitam ducẽtibus. Et erunt (ait) lebetes in domo Domi-
Et erunt lebetes, quaſi phialæ. ni, quaſi phialæ coram altari. Quicquid ſuper frenum eſt equi (ſicut iam dictum eſt) id eſt, omnis ſuperabundantia, quæ ſanctificatur vel offertur domino à diuitibus huius ſeculi, rectè lebetum nomine ſignificatur, quia videlicet in lebete carnes coquuntur, & carnalia ſunt, quæcũq; dño ab huiuſmodi offerũtur. Porrò p phialas, quib. nõ carnes coqnũtur ſed vinu funditur, ſpiritualia ſignificantur. Igitur erunt, inqt, lebetes in domo dñi, quaſi phialæ coram altari, id eſt, carnalia quæcunque offeruntur Domno, in vſum ſeruientium ſibi, ſic erunt ſacra, vt vaſa altaris, ſiue quæcunq; res ſpiritualis miniſterij, ita vt æquè de carnalibus ſicut de ſpiritualibus Eccleſiæ rebus quicquam defraudare ſiue deprauare ſacrilegium ſit. Hoc itidem magis ac magis confirmat, dicendo ſic: Et erit omnis lebes in Hieruſalem & in Iuda ſanctificatus Domino exercituum. Quod eſt dicere. Omne quod carnale oblatũ erit Domino exercituum in Hieruſalem & in Iuda; id eſt, in illis, qui ſpiritualem vitã ducent. ita erit ſanctificatum, vt non dicat quiſquam
Actor. 4. aliquid ſuum eſſe, ſed ſint omnia communia Vnde adhuc ſubditur. Et venient omnes immolantes, & ſument ex eis, & coquẽt in eis. Quod eſt dicere. Et venient omnes ſeculo renunciantes, & ſemetipſos domino offerentes, & ſument ex eis quæ oblata ſunt Domino à diuitibus, quibus (vt iam dictum eſt) ſuperabundauit, & in victu, & in veſtitu vtentur eis, diuidenturq; ſingulis prout opus erit. Et non erit vltrà mercator in do-
Mercator in domo domini. mo Domini exercituum in die illa. Nomine mercatoris grauiter denotandum ſe eſſe
Actor. 5. nouerit à Spiritu S. quiſquis in domo Domini, id eſt, in propoſito ſpirituali propriũ quid poſsidere præſumpſerit, & delectari huic vitio nequiſsimo. Nõ erit, id eſt, eſſe non debebit vltrà talis mercator in domo dñi exercituũ, ne fortè pœnã quã Ananias, & Saphira in corpore ptulerũt, ipſe in anima patiatur.

COMMENTARIORVM IN ZACHARIAM LIBRI FINIS.

PROLO.

PROLOGVS RVPERTI
IN MALACHIAM PROPHETAM.

MAlachiam vltimum duodecim Prophetarum Hebræi Eſdrá æſtimant ſacerdotem, quia omnia, quæ in libro illius continentur, etiam hic propheta commemorat, & Malach. 1. propterea titulum non habere, quia liber iſte pro titulo ſit. Igitur & Malachias, id eſt, Eſdras poſt Aggæum & Zachariam, qui prophetauerunt ſub Dario: credendus eſt. Hinc de abiectione Iudæorum, & vocatione gentium: non eſt inquit, mihi voluntas in vobis dicit Dominus exercituum, & munus non accipiam de manu veſtra, ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentib. & in omni loco ſanctificatur oblatio munda. Itaque quoniam Eſdras 1. Eſdr. 9. Propheta erat, quoniam idem eſt, qui & Malachias, nó mirum, quòd in libro eius, videlicet Eſdræ ita legimus. Acceſſerunt ad me principes dicentes. Tulerunt Sacerdotes & Leuitæ de filiabus populorum terræ, & de filijs ſuis, & commiſcuerunt ſemen ſanctum cum populis terrarum. Cumque audiſſem (inquit) ſermonem iſtum, ſcidi pallium meum & tunicam & euulſi capillos capitis mei & barbæ, & ſedi mœrens, & cæt. Nimirum, quoniam, vt iam dictum eſt, Propheta erat, Mach. 1. non dubium quin prophetico ſpiritu intellexit, cuius vel quáti mali præſagium illa tráſgreſsio fuerit, quod vbi poſt captiuitatis abſolutionem templum reædificatum eſt, talis in Iuda ſiue in Iſrael præuaricatio reperta eſt. Inde nobis plenius erit dicédum, vbi in hoc prophetiæ ſuæ libro dicit. Trangreſſus eſt Inuocatio. Iudas, & abominatio facta eſt in Iſrael, & in Hieruſalem, quia contaminauit Iudas ſanctificationem Domini quam dilexit, & habuit filiam Dei alieni. Adſis o Sancte ſpiritus, qui per os Prophetarum loquutus es, vt conſummato in duodecim Prophetis opuſculo tandem nos exigui inter filios Leui, quos Dominator Dominus veniens ad templum ſanctum ſuum conflabit quaſi aurum & quaſi argentum, offeramus tibi ſacrificia laudum, placeatque tibi ſacrificium noſtrú, ſicut illorum ſacrificium, ſicut dies ſeculi, & ſicut anni antiqui, de quibus ſuo loco dicendum erit.

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN MALACHIAM PROPHETAM COMMENTARIORVM LIBER VNICVS.

Onus contra Iudæos. ONVS Verbi Domini ſuper Iſraël in manu Malachiæ.] Onus, id eſt, grauiſsimi iudicij pondus iſta ſuperſtitio pollicetur, quod videlicet ſecundum prophetiam hanc Infelix Iudaicus populus, ſimiliter vt Cain, qui Abel fratrem ſuum occidit, ſeptemplici reatu obnoxius, ſeptempliciter puniendus, id eſt, incorrigibilis permanendo, interminabilem iram Dei foret ſubiturus. Numero namque ſeptenario, qui tam apud Eccleſiaſticos, quàm apud Ethnicos philoſophos, mas, id eſt, fortis dicitur, inſolubiliſque habetur, & coplerunque vniuerſitas ſignifica- Septenarius numerus. tur, numero, inquam, ſeptenario peccatum rebellionis, & duritia ceruicis eius in hac prophetia deſignatur. Ipſas vices hic iam perſtringere libet. Primò ſic alloquitur. Dilexi vos dicit dominus. At illi procaciter. In Septies obijcitur peccatum rebellionis. quo dilexiſti nos? Deinde ſecundò Deſpicitis nomen meum. Statimq; illi. In quo deſpeximus nomen tuum? Deinde tertiò. Offertis ſuper altare meum panem pollutum. At illi. In quo polluimus te? Deinde quartò. Laborare feciſtis Dominum in ſermonibus veſtris. Ad hæc illi. In quo eum fecimus laborare? Deinde quintò. Reuertimini ad me & reuertar ad vos, dicit Dominus. Statimq; illi. In quo reuertemur? Quaſi verò non audiſſent, quod dicebat, receſsiſtis à legitimis meis, & non cuſtodiſtis Deinde ſextò. Si affliget homo Deum, quia vos confixiſtis me. At illi. In quò configimus? Deinde ſeptimo, Inualuerunt ſuper me verba veſtra dicit dominus. At illi. Quid loquuti ſumus contra te? Ita ſepties conuenti, & de ſeptem reatus ſui capitulis redarguti, ſepties excuſſerút ceruicem duram, nullam reddendo vocem confeſsionis, ſed in omnibus horrorem

ſpirando perpetuæ rebellionis. Per hæc vt ſupra iam dictum eſt, pœna eorum ſignificatur interminabilis, quia culpa ſeptemplex, id eſt, incorrigibilis eſt, atque idcirco inſolubilis (vt dictum eſt) ſecundum exemplum Cain, cuius peccati ſeptenarium incrementum pòteſt diſcerni, peccati irremiſsibilis, quia in deterius ſemper progrediẽs nuſquã pœnitentiam egit. *Gen. 4.* Primùm in eo fuit, quòd non rectè diuiſit, cum ſcriptura dicat. Si rectè offeras, & non rectè diuidas, nonne malum eſt? Rectè quidem obtulit, quia cui debuit Deo obtulit, ſed non rectè diuiſit, quia rem ſuam offerẽs ſemetipſum ſibi retinuit, cor ſuum Deo non præbuit. Secundũ fuit quod fratri rectè offerẽti & diuidenti inuidit. Tertiũ, quod doloſè egit, dicens, Egrediamur foras. Quartum, quod interfecit. Quintum, quòd procaciter negauit, dicens. Neſcio. Nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Sextũ, quod deſperauit, maior eſt (inquiens) iniquitas mea, quàm vt veniam merear, Septimũ. quòd nec damnatus pœnitentiam egit, ſed vſque in finem cor impœnitens habuit. Lamech, qui occidit illum, ſe & illum pulchrè diſcernit, dum reatum ſuum confitens & dicens, Occidi virum in vulnus meum & adoleſcentulum in liuorem meum, eundẽ Cain, & virum propter ætatem, & adoleſcentulum nominãs propter ſtultitiam, protinus dicit. Septies vltio dabitur de Cain, de Lamech verò ſeptuageſies ſepties. *Peccatum Lamech remiſsibile.* Quod eſt dicere. Cain ſicut peccatũ perpetuũ, & incorrigibile fuit, ita pœna interminabilis erit ſecũdum ſignificationem numeri ſeptenarij, qui inſolubilis eſt, & præter vnitates in alias partes ęquas nõ poteſt diuidi. Lamech verò ſicut peccatum terminabile eſt ſiue remiſsibile, confitetur enim in occidendo vulnus ſuum, & agnoſcit liuorem ſuum, ita & pœna ſolubilis erit ſecundum ſignificationem numeri ſeptuageſimi ſeptimi, qui ſolubilis eſt, quia præter vnitates etiam in alias diuiditur æquas partes. Habet enim ſepties vndecim, vndecies ſeptem. Porrò Dominus dixerat, qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur. Quod ne contrarium putetur ei, quod dictum eſt, De Lamech verò ſeptuageſies ſepties, ſciendum eſt, quia & hic vbi dominus dicit. Septuplum punietur, & aliàs, vbicunque loquitur, qui hoc vel illud fecerit, morte moriatur, ſubaudire oportet, niſi pœnitentiam egerit. Hoc aũt hic ſubaudiri non valet, vbi dixit, Lamech ſepties vltio dabitur de Cain, quia cum hæc diceret, iam tunc occiſus Cain pœnitentiæ tempus perdiderat. Igitur onus verbi Domini ſuper Iſrael in manu Malachiæ, id eſt grauiſsimum iudicium verbi Domini ſuper contemptores eius Iudæos continetur in hoc opere, in hac ſcriptura Malachiæ, quod interpretatur angelus meus. Eſt enim angelus, id eſt, nuncius Domini. Sciendumque quod poſtquam abductus eſt in captiuitatem. Iſrael, id eſt, decẽ tribus indifferenter priſtino nomine, & duę tribus Iudas & Beniamin appellatur Iſrael.

[Dilexi vos dicit Dominus. Et dixiſtis. In quo dilexiſti nos? Nónne frater erat Eſau Iacob dicit Dominus, & dilexi Iacob: Eſau odio habui?] Scientibus vel ſcire nolentibus veritatem perſpicuum eſt, quòd verè Iacob & genus eius dilexerit Dominus. *Deus dilexit Iacob.* Etenim iſta dilectio quam dicit, & dilexi Iacob, Eſau autem odio habui, de fructu ſuo cognoſcitur. *Gen. 27.* Quid multa commemorem? De genere eius Chriſtum naſci, fecit dilectio Domini. Cum fuiſſet Eſau primogenitus, non illi, ſed iuniori benedictionem iſtam cupiuit. Seruiant tibi populi, & adorent de tribus. Eſto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ Qui maledixerit tibi ſit ille maledictus, & qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur. Benedictio hæc in Chriſto completur. Quis neſciat etiam prophetas, & ſanctos, vel iuſtos innumeros de illo genere progenitos, & in hoc apparere fructum dilectionnis qua dilexit Iacob? Ego ſum ait ipſe apud alium prophetam, qui *Amos. 2.* aſcendere vos feci de terra Aegypti, & eduxi vos in deſerto quadraginta annis, vt poſſideretis terram Amorræi, & ſuſcitaui de filijs veſtris Prophetas, & de iuuenibus veſtris Nazaræos. Nonne hic eſt multus dilectionis fructus, multitudo Prophetarum, *Rom. 9.* exercitus Nazaræorum, id eſt ſanctorum, & ipſe Chriſtus ſanctus ſanctorum? Apoſtolus hoc neſcire nos non vult, dicens, quòd eorũ adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen. *Deus nõ ſic dilexit Eſau.*

Si iſtis compares, illos qui de Eſau nati ſunt, & hæreditatem eius, quam in hoc ſeculo potens hæreditauit. Nonne hæreditas eius veraciter, ſolitudo ſiue deſertum, & geminina eius dracones deſerti ſunt? Benè ergo protinus dicit. [Et poſui Seir montes eius in ſolitudinem, & hæreditatem eius in dracones deſerti.] Nam vt ſecundum literam ita factum fuerit, notum non habemus à ſcripturis videlicet, quod Idumæa ſic deſtructa fuerit, vt montes eius in ſolitudinem ſempiternam, & hæreditas in dracones deſerti redacta ſit. Vndè & loquitur adhuc.

[Quod ſi dixerit Idumæa deſtructi ſumus, ſed reuertentes ædificabimus, quæ deſerta ſunt, Hæc dicit Dominus exercituum. Iſti ædificabunt, & ego deſtruam, & vocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus eſt Dominus vſque in æternum, & oculi veſtri videbunt & vos dicetis, magnificetur DOMINVS ſuper terminum, Iſrael.] Sicut iam dictum eſt, hoc ex ſcripturis, vt litera ſonat factum eſſe comprobari non poteſt, ſed ſecundum ſpiritum verum eſt,

rum eſt, ſecundum ſpiritualem gratiam manifeſtum eſt, quia magnificatus eſt ſuper terminum Iſrael, & in comparationem magnificentiæ eius, quam ſupra iam diximus, & Idumæa, & omnis terrenitas cæleſti gratiæ, in qua dilectus eſt Iacob contraria, deſtructa & deſtruenda eſt. Et iſti (ait Dominus) ædificabunt & ego deſtruam, & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus eſt Dominus vſque in æternum. Verũ hæc omnia, quæ iam diximus ſpiritualia bona Iacob, & generi eius collata, carnalibus Iudæis contra quos hæc prophetia texitur, pro nihilo ſunt, & procaciter dicunt. In quo dilexiſti nos? Nimirum ſicut Pſalmiſta loquitur. & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant, irati ſunt & iraſcantur propter terram quam perdiderunt, & de qua in omnes gentes captiui abducti ſunt, nec reputant ſibi ob ſuum hoc eueniſſe peccatum, vt confitentes culpam, cum venia cæleſtem recipiant gratiam, ſed in iracundia dicunt. In quo dilexiſti nos? Quod eſt dicere. Falſum eſt, non dilexiſti nos. Et Dominus deinde loquitur. [Filius honorat patrem, & ſeruus Dominum ſuum. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus, & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus?] Oportuna planè commemoratio contra illos, qui patri dicenti, dilexi vos, tanquam procaciter obiecerunt. In quo dilexiſti nos? Eſt ergo ſenſus? Flagellantem patrem honorat filius, recipiendo diſciplinam eius. Ego flagellaui vos flagellatione, quali pater filios flagellare conſueuit, quemadmodum Sapientia dicit. flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellatio hæc eſt temporalis, qua in hoc ſeculo flagellamini à Romanis, excidium paſsi & vbique terrarum captiui. Diſciplinam hanc vos abijcitis, nec me honoratis, vt reatum confiteamini, & pœnitentiam agatis. Ergo filij nõ eſtis, ergo adulteri & non filij eſtis, quia extra diſciplinam eſtis, animo rebelli, odio crudeli. Item ſeruus honorat dominum ſuum, timendo comminantem illum. Ergo quoniam non eſtis filij, quoniam diſciplinam abijcitis, id eſt, propter temporalem afflictionem non reſipiſcitis, tanquam ſeruis comminor vobis pœnam ſempiternam, gehennam ignis, nec ſaltem propter hoc timentes pœnitemini. Ergo nec ſaltem ſerui eſtis. Nõ filij, ſed adulteri, non ſerui ſed inimici eſtis.

Ingrati deo Iudæi.

Pſal. 34.

Prouerb. 3.
Hebr. 12.

Iudæi nec filij nec ſerui, ſed inimici Dei ſunt.

[Dicit Dominus exercituum ad vos ô ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum. Et dixiſtis. In quo deſpeximus nomen tuum? Offertis ſuper altare meum panem pollutum.] Dominus exercituum, cuius nomen ſacerdotes Iudæorum hodie deſpiciunt, vnde & dicit, qui deſpicitis nomen meum, Dominus Deus eſt pater omnipotens, cuius nomẽ eſt vt inuocamus, Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, illi deſpiciunt. Procaciter interrogantibus illis, In quo deſpeximus nomen tuum Domine? Offertis ait, ſuper altare meum panem pollutum. Verè ex quo in feſtiuitate Azimorum interfectis Chriſtũ, ex eo ô vos Iudæi offertis panẽ pollutum. Extunc omnis quem offertis panis veſter pollutus eſt, omne quod offertis non ſacrificium, ſed ſacrilegium: omne, inquam, quod offertis, pollutum & immundum eſt. [Et dicitis, in quo polluimus te? In eo quòd dicitis Menſa Domini deſpecta eſt.] Quæ eſt hodie menſa Domini, niſi ſacramentum corporis & ſanguinis domini, ſacrificium panis & vini? Nimirũ talis menſa domini vobis ô Iudæi, deſpecta eſt, quia non ſunt ibi carnes taurorum, & ſanguis vitulorum, & cætera huiuſmodi. Propter hoc deſpecta eſt vobis illa, quæ veraciter dicitur & eſt menſa domini, quia tauri nõ ſunt ibi, nõ eſt hircus, aut vitulus illic, ouis aut columba, ſiue turtur non ſacrificatur ibi. Sed dico.

Menſa Domini ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti.

[Si offeratis cæcum ad immolandum, nõne malum eſt? Et ſi offeratis claudum & languidum, nonne malum eſt? Offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.] Sine dubio cæcum, claudum, & languidum ad immolandum offerre, ſi vos interrogem an malum ſit, reſpondetis malum eſt, non ſolum quia ratio præſtò eſt, verumetiam quia lex prohibet. Eſt autem cæcum, claudum, & lãguidum, omne quod brutum eſt in comparatione hominis, qui rationalis eſt. Quantò magis in comparatione Chriſti, qui & homo & Deus eſt, qui Dei virtus & Dei ſapientia eſt? Malè ergo dicitis, mẽſa domini deſpecta eſt Menſam illam deſpicientes, in qua ſacrificium corpus & ſanguis Chriſti eſt. Potius veſtrum ſacrificium deſpicabile eſt, quia ſicut iam dictum eſt, cæcũ, claudum, & languidum eſt. Iſtud autem ſacrificium, quod deſpicitis in menſa domini propter exiguitatem eius, quod videtur panis & vini, & videt, & benè graditur & ſanum eſt. Offer inquit, illud, offer cæcũ, claudum & languidũ duci tuo, & experire ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, Dicit dominus exercituum. Nimirum non placebit, non ſuſcipiet illud, imò iniuriam ſibi factam reputabit. Quare? Profectò, quia cum haberes in prõptu, & offerre poſſes illud, quod & videt, & benè graditur, & ſanum eſt, illud obtuliſti, quod cæcum, & claudum, quod languidum eſt. Sic profectò cum in promptu ſit, quod poſsis offerre ſacrificium valens ad remiſſionem peccatorũ, ſcilicet, Chriſti corpus & ſanguinem verum, iniuriam mihi facis offerendo pecus brutum, dicit Dominus exercituum. [Et nunc deprecamini vultum domini, vt miſereatur veſtri, de manu enim veſtra factum eſt hoc, ſi quomodo ſuſcipiat facies veſtras, dicit Dominus exercituum.] Hoc eſt, quod & Petrus in Actibus Apoſtolorum dixit eis. Viri Iſraelitæ

Leui. 22.

1. Cor. 1.

Actor. 2.

audite

audite verba hæc. Ieſum Nazarenum virũ approbatum in vobis,& cętera vſque,pœnitentiam agite,& ſaluamini à generatione iſta praua. De manu enim(inquit) veſtra factum eſt hoc, videlicet quòd non ſolummodo cæcum, vel claudum,aut languidum, verumetiam latronem,ſeditioſum,& homicidam obtuliſtis. quia Barrabam propter honorem diei feſti vitæ donaſtis, Ieſum verò auctorem vitæ interfeciſtis. *Matt. 27.* Deprecamini vultum domini, vt miſereatur veſtri.[Quis eſt in vobis,qui claudat oſtia,& incendat altare meum gratuitò?Non eſt mihi voluntas in vobis,dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum,magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum,& in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum In gentibus,dicit dominus exercituum,& vos poſuiſtis illud in eo,quod dicitis,menſa domini contaminata eſt,& quod ſuperponitur cõtemptibile eſt cum igni, qui illud deuorat, & dixiſtis.ecce de labore,& exufflaſtis illud dicit Dominus exercituum.] Manifeſtiſsima de reprobatione ſacerdotij Iudaici prophetia eſt,cum exprobratione auaritiæ,cùm dicit. Quis eſt in vobis,qui claudat oſtia, & incendat altare meum gratuitò? Omnia (inquit) lucri cauſa facitis.& ne illud quidem quod exiguum eſt, vt eſt oſtia claudere,ignẽ altaris incendere, ſiue afflare,gratuitò facitis,ad mercedem temporalem ſemper hiantes, vacui à dilectione Dei. Non eſt mihi (inquit) voluntas in vobis,imò ſicut per alium prophetam dixi. Nunquam quæſiui hæc de manibus veſtris. Holocauſta arietũ,& adipem pinguium,& ſanguinẽ vitulorum,& agnorum,& hircorum,nolui. *Eſaiæ 1.* Item per aliũ prophetam dixi. Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris,& comedite carnes, quia non ſum locutus cum patribus veſtris,& nõ præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti,de verbo holocauſtomatum & victimarum,ſed hoc verbum præcepi eis,dicens. *Hier. 7.* Audite vocem meam,& ambulate in omni via quam mandaui vobis. Quantò magis nunc minùs ſuſcipiam de manu veſtra, quando manus veſtræ plenæ ſunt ſanguine?

Eſaiæ 1. Planè non ſuſcipiam, immò auertam oculos meos à vobis. Incenſum veſtrum abominatio eſt mihi. Neomeniam & ſabbatũ, & feſtiuitates alias nõ feram,iniqui ſunt cœtus veſtri. Calendas veſtras & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. Facta ſunt mihi moleſta, Laboraui ſuſtinẽs, ſubauditur:per annos quadraginta duos. Vix tamdiu ſuſtinere potui,& differre,quod oportebat fieri, ſcilicet vt Romani venirent,& tollerent veſtrum & locum & gentem. Non ſuſcipiam munus veſtrum,ſed & reiectio muneris veſtri nullum infert nomini meo damnũ. Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum,magnum eſt nomen meum in gentibus,& in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Non enim ſolus Hieroſolymis mihi eſt locus, vbi oporteat adorare, ſed in omni loco veri adoratores adorabunt patrẽ in ſpiritu & veritate. *Ioan. 4.* Et offerũt nomini meo oblationem mundam,oblationem panis & vini,ſacramentum corporis & ſanguinis redemptoris ſui. *Oblatio munda.* Hæc oblatio ſic eſt munda, vt exterius nullam habeat cruoris horrorẽ: & interius,ſiue inuiſibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. *Pſal. 17.* Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus, magnum eſt nomen meum. vos autẽ quondam meus populus peculiaris polluiſtis illud,& completur illud. Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Filij alieni mentiti ſunt mihi,filij alieni inueterati ſunt,& claudicauerunt à ſemitis ſuis. In eo polluiſtis nomen meum, quòd cum ſit oblatio munda, & emundans omnia delicta, Vos dicitis, menſa Domini contaminata eſt,& quod ſuperponitur contemptibile eſt,cum igni, qui illud deuorat, videlicet quia in commemorationem fit paſſionis & mortis Domini,quem vos occidiſtis,cum ſignaculo crucis, in qua vos illum ſuſpendiſtis. Vnde & ipſum ſignaculum execramini,& torquemini conſcientia crudeli. dicitis in cordibus veſtris,contaminatã eſſe iſtam quam dicimus menſam Domini, & quod ſuperponitur contemptibile eſſe dicitis,nimirum quia non carnes eiuſmodi quales offerre vos & comedere cõſueuiſtis, addentes, vt per alium Prophetam dictum eſt, holocauſtomata veſtra victimis veſtris. Simul cum dicitur vobis, ignem huius menſæ domini,ignem eſſe inuiſibilem, ignem Spiritus ſancti, contemptibile hoc eſt vobis, quia non apparet viſibiliter,nec deuorat ſacrificium corporeus ignis. *Hier. 7.* Et dixiſtis, Ecce de labore. Dixiſtis(inquam) hoc, & dicitis in cordibus veſtris,quia totum miniſterium menſæ domini, quod celebratur in gentibus,cum ſit (vt iam dictum eſt) commemoratio paſsionis Dominicæ, magnus labor, magnum eſt tormentum conſcientiæ veſtræ.

In quos hæc prophetia ſcripta eſt. Proinde exufflaſtis, id eſt, blaſphemaſtis illud nequiſsimo flatu magnæ inuidiæ, magnæ iracundiæ. Neſcio quomodo ex libro Eſdrę poſsit intelligi,quod ſecundum hanc literam reuerſus de Babylone populus, minorem putauerit eſſe cultum religionis, quia ornatus templi deerat, & quod ſuperponebatur,idcirco eſſe pollutum, quoniam altare tantùm fortuitis, & impolitis lapidibus erat extructum,abſq; templo,abſque vrbis ædificijs,abſque extructione murorum,& quod propter paupertatem murmurantes atque inuiti offerentes dixerunt:

Ecce

1. Eſdr. 3. Ecce de labore. Nam ibi taliter ſcriptum eſt, quia ſponte obtulerunt in domum Domini ad extruendam eam in loco ſuo, & ſecundũ vires ſuas dederunt, & quia congregatus eſt populus quaſi vir vnus, & ædificauerunt altare Dei Iſrael, vt offerrent in eo holocauſtomata, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi viri Dei, & quia concinnebant in hymnis & confeſsione Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius, omnis quoque populus vociferabatur clamore magno, laudando Dominum. Num ergo illius temporis Iudæi tali fuerunt digni exprobratione? Sed vos ô Iudæi, vos ô ſacerdotes &
Amos 9. pontifices temporis peſsimi, quibus iuxta prophetam alium, Væ, quia ſeparati fuiſtis in diem malum, & appropinquaſtis ſolio iniquitatis, vos (inquam) ſermo iſte percutit, quia ſermo propheticus eſt, & enunciabat de futuris, dum hæc loqueretur iſte angelus iſte nuncius Domini. Proinde audiamus quid adhuc dicat.

CAP. II. [Et intuliſtis de rapinis claudum, & lan-
"guidum, & intuliſtis munus. Nunquid ſuſci-
"piam illud de manu veſtra dicit Dominus
"exercituum. Maledictus doloſus, qui habet
"in grege ſuo maſculum, & votũ faciens im-
"molat debile domino, quia Rex magnus e-
"go dicit dominus exercituũ, & nomen meũ
"terribile in gentibus. Et nunc ad vos manda-
"tum hoc ô ſacerdotes. Si nolueritis audire,
"& ſi nolueritis ponere ſuper cor, vt detis glo-
"riam nomini meo, ait dominus exercituũ,
"mittam in vobis egeſtatem, & maledicam be-
"nedictionibus veſtris, & maledicã illis, quo-
"niam non poſuiſtis ſuper cor. Ecce ego pro-
"ijciam vobis brachium, & diſpergam ſuper
"vultum veſtrum ſtercus ſolennitatum ve-
"ſtrarum, & aſſumet vos ſecum.] Ad vos (inquit) mandatum ô ſacerdotes, qui domum patris, quæ debuit eſſe domus orationis, feciſtis ſpeluncã latronum, & inde, id eſt, de latrocinio veſtro, de rapinis quas de populo rapiebatis boues, & oues, & columbas, & cætera, quæ oblata erant, vendendo his, qui de longè venerant, & quod offerrent non habebant, ad vos (inquam) mandatum hoc. Quia ſic faciendo profectò intuliſtis de rapinis claudum & languidum, id eſt, intuliſtis munus omni contemptu dignum, nunquid ſuſcipiam illud de manu veſtra dicit
Maledicti ſacerdotes Iudæorum. dominus? Imò dicam. Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens debile immolat Domino. Quis eſt, qui habet maſculum in grege ſuo, & debile offert, & debile immolat domino, niſi vos ô ſacerdotes Iudaicæ perfidiæ, qui habetis Chriſtum incarnatũ iam de genere veſtro, & adhuc brutum pecus contenditis offerre domino? Maledicti eſtis ô doloſi, qui illum veniſſe ſcientes, vos ſcire diſsimulatis, quòd iam venerit, & non qualemcunque claudũ aut languidum, non qualecunque debile, quod eſt omne pecus brutum, quia non valet ad emundationem peccatorum, verum- Hebr. 9.
etiam Barrabam latronem, homicidam, ſeditioſum, Domino obtuliſtis, dimittendo illum pro honore, quaſi Domini, ſecundum conſuetudinem diei feſti: & deinde nunquã Pſal. 49.
maſculum illum gregis electi dominum offerre voluiſtis, potius brutum pecus ingerẽtes, quaſi placeat illi, quaſi carnes taurorum manducare, & ſanguinem hircorum potare velit. Benè eſt, quod ipſe rex magnus domi- Eſaia 5.
nus exercituum nomen ſuum terribile faciens in gentibus, quoniam noluiſtis audire, quoniam noluiſtis ponere ſuper cor veritatem, ſed oppoſuiſtis claritati eius perfidiæ velamen, & non dediſtis nomini eius gloriã & honorem, miſit in vobis egeſtatem, mandando nubibus ſuis, ne pluant ſuper vos imbrem, ſicut nunc patet, quia neque propheticam, neque quamlibet aliam habetis gratiam cæleſtem, & maledixit benedictionibus veſtris, & iterum maledixit illis, id eſt, iuxta prophetam, alium duplici contritione vos contriuit, vt non ſolum Romani tolerent veſtrum & locum & gentem, verumetiam maligni ſpiritus animas offerrent, iuxta Hier 7.
illud Pſalmiſtæ veriloquium. Tradentur in Pſal. 62.
manus gladij, partes vulpium erunt. Benè (inquam) & iuſtè maledixit benedictionibus veſtris, quoniam vos benedictionibus eius maledicere voluiſtis, & maledixiſtis quantum potuiſtis. Nam quia Spiritus ſanctus, qui eſt ipſa benedictio domini, dixerat in Pſalmo. Benedictus qui venturus eſt in Pſal. 117.
nomine domini, vos aſſumpſiſtis quaſi pa- Deut. 21.
trocinium legis dicentis, quia maledictus eſt à Deo, qui pendet in ligno, & damnatione patibuli maledictum voluiſtis facere illum, qui venerat benedictus in nomine domini. Benè omninò proiecit vobis brachium, & diſperſit ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolennitatum veſtrarum, & aſſumet vos (ait) ſtercus illud ſecum. Nam quia brachium, id eſt, armum dextrum bruti pecoris, quod ex lege vobis fiebat, ſecundum cæremonias legis ſolùm habere voluiſtis, & fortiſsimum brachium domini CHRISTVM filium DEI reieciſtis, & contemptui habuiſtis. Rectè brachium eiuſmodi vobis tanquam canibus proiecit, ne ſaltem intus in Hieroſolymis porrigeretur vobis, ſed foris proiectum vix aſſequi & rodere poſsitis captiui atque diſperſi, non ſolennitates meas, ſed veſtrarum ſolennitatum ſtercus circunferentes, quod & vos ita ſecum aſſumpſit, vt ſitis poſſeſsio vel portio ſtercoris, non habentes portionem in terra ſolennitatis domini.

[Et ſcietis, quia miſi ad vos mandatum "
iſtud, vt eſſet pactum meum cum Leui, di- "
cit Dominus exercituum. Pactum meum "
fuit cum eo vitæ & pacis, & dedi ei timorẽ "
& timuit me, & à facie nominis mei paue- "
bat.

"bat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniqui- "tas non eſt inuenta in labijs eius, in pace & "in æquitate ambulauit mecum, & multos "auertit ab iniquitate. Labia ſacerdotis cuſto "diunt ſcientiam, & legem requirent ex ore "eius, quia angelus Domini exercituum eſt. "Vos autem receſsiſtis de via, & ſcandaliza- "ſtis plurimos in lege. Irritum feciſtis pactum "Leui, dicit Dominus exercituum.]

Quorſum iſta commemoratio Leui tam bona? Nimirum vt ſacerdotes, quos culpa omninò degeneraſſe demoſtret à fide vel iuſtitia paterna, nec ad patres pertinere filiorũ vituperationem, nec filijs vtique malis communem eſſe paternæ iuſtitiæ laudem. Ac ſi *Ezec. 18.* dicat, Quoniam oſtia mea clauditis, & altare meum incenditis, decimas à populo ſuſcipientis, hæreditario iure ſecundum carnem filij Leui, putatis vos mihi eſſe ſicut fuit Leui, ſicut fuerunt Moyſes, & Aaron, & Phinees, & cæteri temporum illorum homines ſiue ſacerdotes veſtri maiores de tribu Leui, quaſi non aliunde mihi placuerint, niſi ex eo, quod vos tractatis, miniſterio cruenti ſacrificij. Non ita eſt. Scietis & experimẽto diſcetis, quia miſi ad vos mandatum iſtud vt eſſet pactum meum cum Leui. Cuiuſmodi pactum? Vtique non pactum oſtia claudendi & altare incendendi, mactandi pecora & manducandi carnes, ſed pactum vitæ & pacis, & hoc pactum meum cũ eo fuit. Quo *Sacerdotale officium.* modo fuit? Dedi ei timorem, & timuit me, à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis erat in ore eius, & iniquitas non eſt inuenta in labijs eius. In pace, & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Hæc omnia ſacerdotalia ſunt, quæ vos non habetis. Ergo ſacerdotes non eſtis. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt: Veſtra autem labia non cuſtodiunt ſcientiam, non eſt lex in ore veſtro quam annunciare, eſt angelicum officium implere, immò receſsiſtis de via, quę eſt Dei ſcientia, & ſcandalizaſtis plurimos in lege. *Eſaie 24.* Etenim ſicut per alium prophetam dictum eſt, laqueus iuuenum omnes vos, Ergo ſacerdotes non eſtis. Irritum feciſtis pactum Leui, irritum (inquam) non ipſi Leui, ſed võ biſmetipſis, vt nihil vobis proſit eſſe ſecundũm carnẽ filios Leui. Scire debemus quando ſit factum, quod nunc dicit, pactum meum fuit cum Leui, videlicet quando poſt egreſſum de Aegypto venientes ad montem Sinai, Aſcenderunt Moyſes & Aaron, Nadab & Abiu, qui erant de tribu Leui, & ſeptuaginta de ſenioribus Iſrael, & viderunt *Exod. 24.* Deum Iſrael. Dixitque Dominus ad Moyſen. Aſcende ad me in montem & eſto ibi, daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata, quæ ſcripſi, vt doceas filios Iſrael. Hoc fuit pactum vitæ & pacis. Quæ autem poſt vituli reatum mandauit, non pertinent ad pactum vitæ & pacis. Vnde apud Ezechielem hæc & alia taliter diſtinguit. *Ezech. 20.* Eieci ergo eos de terra Aegypti, & eduxi in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtendi eis, quæ faciat homo & viuat in eis. Deinde ſubſequitur. Et irritauerũt me domus Iſrael in deſerto, ſcilicet faciendo vitulum & adorando illum. In præceptis meis (inquit) non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo viuet in eis. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent. Diligenter animaduertenda ſunt hæc, qualia ſint præcepta, quæ dedit ante, & qualia, quæ dedit poſt reatum vituli, & tunc certius patebit quantum diſtet illud, vndè collaudatur Leui dicendo. Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis, & illud in quo glorianteſ ſacerdotes impij, putabant ſe apud Deum ſic eſſe vt fuit Leui. Sequitur.

[Propter quod & ego dedi vos contem- " ptibiles, & humiles omnibus populis, ſicut " non ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciem " in lege. Nunquid non pater vnus omnium " noſtrum. Nunquid non vnus Deus creauit " nos. Quare ergo vnuſquiſque noſtrum deſpicit proximum ſuum, violans pactum pa- " trum noſtrorum?] Propter quod (inquit) " quoniam irritum feciſtis pactum Leui, & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis, ſicut ſupra teſtatus ſum, dicens. Ecce ego proijciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolennitatum veſtrarum. Et notandum, *Accepiſtis faciem in lege.* quod inter omnia quæ fecerunt, non ſeruando vias Domini, capitulum iſtud imputat pro magno crimine, & accepiſtis faciem in *Ioan. 17.* lege. Hanc etenim iniuſtitiam & iniquitatẽ illorum, ipſe Dominus omnium prò nobis pauper factus, expertus contra ſemetipſum, dicebat illis. Et in ſabbatho circunciditis hominem. Si circunciſionem accipit homo in ſabbatho, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho. Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate, videlicet vt non plus auctoritatis in minori facto concedatis Moyſi, propter quod dux fuit, & iudicem ſuper vos illum Deus conſtituit, quàm mihi in maiori facto, pro eo, qđ ego non iudico quenquam, imò dico, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper *Luc. 12.* vos. Hoc enim erat accipere faciem in lege, propter humilitatem faciei eius, facta eius quamuis præclara contemnere, & alterius facta minora, ſcilicet Moyſi, propter claritatem vultus eius, importuna adulatione magnificare & dicere, Nos ſcimus quia Moſi locutus eſt Deus, hunc autem neſcimus *Ioan. 9.* vndè ſit. In communibus quoque rebus in quũ eſt faciem accipere. Hinc Iacobus dicit. *Iacob. 2.* Si dixeritis diuiti, tu ſede hic benè, pauperi autem dicatis, tu ſta illic, aut ſede ſub ſcabel lo pe-

lo pedũ meorum, nónne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarũ? Contra huiuſmodi iniquitaté recté innehitur, dicens. Nunquid non pater vnus omnium noſtrũ? Nunquid nõ Deus vnus creauit nos? Quare deſpicit vnuſquiſq; fratré ſuum, violans pactum patrũ noſtrorum, ſubauditur, qui ex humilitate Deo cõplacuerunt. qui nõ ex facie, ſed ex fide amici Dei facti ſunt, qui peregrinando in paupertate ſpiritus, terrã nobis poſsidendam acquiſierunt? Videte quã ſit incõgruum, filios humilium & peregrinorum ſuperbire in acceptione perſonarũ. Sequitur. [Tranſgreſſus eſt Iudas, & abominatio facta eſt in Iſrael & in Hieruſalem; quia contaminauit Iudas ſanctificationẽ dñi, quam dilexit, & habuit filiã dei alieni. Diſperdat dominus virũ, qui fecerit hæc, magiſtrũ & diſcipulum de tabernaculis Iacob, & offerente munus domino.] Parum eſt, ad iſtã declamationem ſolũ illud reſpicere, quod reuerſi de Babylone in eo tranſgreſsi ſunt, quod quidam ſacerdotes & Leuitæ tulerunt de filiabus Chananæorũ cæterarumq; gentium, & de filijs ſuis; &c. commiſcuerunt ſe cũ populis terrarum. Parum, inquam, eſt illud ſolũ reſpicere quoniam hæc verba ſunt authoritatis propheticæ, verba ſunt Spiritus S. ad ſpiritualia ſemper & cæleſtia tendentis. Itaq; ſicut decet maieſtatem loquentis de ſpiritualibus, cœptus ſermo tota ſpiritualibus intentus ſit. Quomodo habuit Iudas filiam dei alieni? Quæ eſt illa filia dei alieni? Profectò lex cæremoniarum ſine lege fidei, filia eſt dei alieni. Vbi Iudas legem fidei contempſit, per quã primus Abraham Deo complacuit, & legem cæremoniarum in cibis & potibus, & iuſtitijs carnis retinuit, ibi tranſgreſſus eſt, & extunc habet filiam dei alieni, ex quo Chriſtum occidit, quia quicquid extunc obſeruare videtur in cęremonijs eiuſmodi, nõ eſt religio veri dei, ſed religio dei alieni, abominatio & contaminatio ſanctificationis domini, quã dilexit peruerſa dilectione, vt mallet Chriſtum occidere, quã ſanctificationem loci vel gentis amittere ſecundum timorem quem finxit, dicens. Si dimittimus eum ſic, venient Romani & tollent noſtrum & locum & gentẽ. Diſperdat (inquit) dñs virũ qui fecerit hoc, & ita factum eſt. Nam diſperſi ſunt, tam magiſter, quàm diſcipulus, & offerens munus domini. i. tam ſeniores, quàm populus, tam phariſæus quã pontifex, diſperſi ſunt, inquã, tam de terrenis quã de cæleſtibus tabernaculis Iacob. At audiamus adhuc incrementum ſceleris, exaggerationem criminis, Ait [Et hoc rurſum feciſtis. Operiebatis lachrymis altare domini, fletu & mugitu, ita vt vltrà non aſpiciam ad ſacrificium, nec accipiam placabile quid de manu veſtra, & in die iſta. Quã ob cauſam? Quia dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem pubertatis tuæ, quam deſpexiſti, & hæc particeps tua, & vxor fœderis tui.] O quanta ira, quanti zeli domini iracundia. Hoc, inquit, rurſus feciſtis. Auſi fuiſtis flere in oculis meis, auſi fuiſtis mugire in aurib. meis, auſi fuiſtis operire lachrymis altare domini. Quanta eſt hæc irà, clementiſsimum dominum dicere, hoc feciſtis, flendo & mugiendo me ad maiorem iracũdiam concitaſtis, & ita concitaſtis, ne vltrà aſpiciam ad ſacrificium, nec accipiam placabile quid de manu veſtra? Quantum eſt miraculum? Quales ſunt lachrymæ, qualis fletus, qualis mugitus miſerorum, qui tam grauiter offendit miſericordiæ dominum? Sed nón miremur. Nam iſtorum fletus ſceleratus & crimino ſus eſt, qa venit de amore præſentis ſeculi, contemptum habens futuri. Talis erat fletus & eiulatus Eſau, quippe qui tã diu fleuit & eiulauit, donec pater Iacob dixerat illi. In pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper erit benedictio tua. Hinc eſt ira Dei, ira iuſta, cuius iuſtitię cauſam continuò ſubtiliter inſinuat. Dicentibus enim, quã ob cauſam lachrymis noſtris offenſus non aſpicies ad ſacrificiũ, nec accipies placabile quid de manu noſtra, reſpondet & dicit. Quia dominus teſtificatus eſt inter te & vxorem pubertatis tuæ quã deſpexiſti, & hæc eſt particeps tua & vxor fœderis tui. Et eſt ſenſus, Vxorem pubertatis, vxorem quã prius nouiſti tu deſpexiſti, quia fidem per quã pater tuus Abrahã Deo complacuit, in qua Deus patres noſtros elegit & aſſumpſit, tu reliquiſti. Nõne inter te, & huiuſmodi vxorem tuã Deus teſtificatus eſt? Non enim per legem promiſsio Abrahæ & ſemini eius, vt hæres eſſet mundi, ſed per iuſtitiam fidei. Siquidẽ quando credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & ſicut ibidem ſcriptum eſt, in die illo pepigit dominus fœdus cum Abraham, dicens. Semini tuo dabo terram hanc, nondum lex data erat, ſed necdũ ipſe Abraham circunciſus erat, & proindè rectè dixerim, fidẽ fuiſſe vxorem pubertatis tuæ participemque tuam, & vxorem fœderis tui, inter quã & te teſtificatus eſt dominus. i. teſtamentum fecit. Tu autem illam deſpexiſti, & cũ per fidem in Abraham iuſtificatus ſis, tu per legem contempta fide iuſtificari contendis, quod eſt iuſtitiam tuam velle ſtatuere, & iuſtitiæ Dei nolle ſubijci. Quomodo ergo audes operire lachrymis altare domini, flere in oculis domini, & mugire in auribus domini, adulter legis, contemptor fidei?

[Nónne vnus fecit, & reſiduum ſpiritus eius? Et quid vnus quærit, niſi ſemen Dei?] Quod eſt dicere, Nõne vnus idẽq; eſt Deus, qui & cum illa iam dicta vxore pubertatis tuæ teſtificatus eſt, & teſtamentum fecit, & cuius ſpiritus reſiduum, id eſt, nouum teſtamentum fecit? Et iſte & ſpiritus eius, cùm ſit Deus vnus quid quærit, niſi ſemen Dei,

Hebr. 11.

1. Eſdr. 6. 10.

Filia dei alienĩ, lex cæremoniarũ ſine fide.

Ioan. 11.

Ira Dei in Iudæos.

Fletus Iudæorum ſceleratus.

Gen. 27.

Vxor pubertatis, fides Abrahæ.

Rom. 4.

Gen. 15.

Rom. 10.

Vnde & litera modum vtriuſque rectè diſcernit, dum de illo dicit hoc tantum. Ecce ego mitto angelum meum, de iſto autem, & ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator quem vos quæritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis. Ad quos autem loquitur, dicens: quem vos quæritis, niſi ad veros filios Leui, quorum dulciter poſtmodū mentionem facit, ad eos qui expectabant redemptionem, & conſolationem Iſrael, qualis illo tempore Simeon iuſtus extitit. Quid porrò

Luca 2. *Venite ad tēplū, id eſt ad ſacerdotiū primogenitorum.* eſt, veniet ad templum ſanctum ſuum, niſi veniet ad ſacerdotium ſuum? Hic enim primogenitus eſt. Primogenitorum autem erat ſacerdotium, & ante Moyſen, & ante Abraham. Vnde & Melchiſedech, qui ſacerdos altiſſimi extitit, affirmatur, ꝙ ipſe fuerit Sem, qui fuit primogenitus Noe. Iuxta hūc

Gen. 27. morem ſacerdos eſſe debebat Eſau, cū eſſet primogenitus, ſed hæc primogenita ſupplātauit ei minor frater eius, & veſtes illæ, de quibus ſcriptum eſt, Et veſtibus Eſau valdè bonis, quas apud ſe habebat domi Rebecca, induit eum, veſtes ſacerdotales fuiſſe creditur. At vbi lex venit, primogeniti à ſacerdotio vacare ſunt iuſſi, & precio redimi, quia ſacerdotij functione nihil poterāt mūdo cōferre. Subintrauit autē in ſacerdotium & in

Exod. 13. omne miniſterium cultus diuini tribus Leui, quæ aliquid contulerat, quia videlicet Moyſes & Aaron de tribu Leui exiſtentes, populum ab Aegyptiaca ſeruitute ſolutum eduxerant ad immolandum domino, ꝙ & per eorum conſtitutionem ſacere cœperunt in deſerto. Parum quidem contulerāt populum illum educendo, & parum conferebant, carnes aut ſanguinem hircorum animalium ſacrificando, ſed non illo tempore ſacrificium aliud fuerat, quod ſufficere poſſet pro peccato. Vbi venit ſacrificium valens, rurſus remoueri debuit, ſacrificium carnis & ſanguinis, cū ſacerdotibus non quærē-

Luca 2. tibus ſacrificium fidei, & primogenitus vnus honorem primogeniti, ſcilicet ſacerdotiū ſuſcipere debuit, vnus idemq; & primogenitus omnium, & ſacerdos, & ſacrificium. Quod ſciens diuinus Euangeliſta cū dixiſſet de illa, quam virginem concepiſſe narrauerat. Factum eſt autem, cū eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret, ſtatim ſubiunxit. Et peperit filium ſuum primogenitum. Igitur primogenitum ante omnem creaturam, primogenitum in multis fratribus, & ideo ſacerdotem dignum venientem ad tem-
"plum ſuum, ad ſacerdotium ſuum. [Ecce ve-
"nit, dicit dominus exercituum. Et quis pote-
"rit cogitare diem aduentus eius?] Verè nul-

Rom. 1. lus, niſi cui vel per angelum, vel per ſemet-

Coloſſ. 1. ipſum reuelauerit Spiritus S. ſicut per angelum Ioſeph filio Dauid, ſicut per ſemetipsū iuſto Simeoni reuelauit. Veniet enī occul-

Matth. 1. tus, veniet ſicut mitis & humilis corde.

Luca 2. Nulla ſcilicet pompa præcedente, vel ſubſequente, nulla clamoris vel contentionis tu-,,
ba perſonante. [Et quis ſtabit ad videndum ,,
eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, aut ,,
quaſi herba fullonum. Et ſedebit conflans ,,
& emundans argentū, & purgabit filios Le-,,
ui. Et colabit eos quaſi aurum & quaſi argē-,,
tum, & erunt Domino offerentes ſacrificia ,,
in iuſtitia. Et placabit domino ſacrificium ,,
Iuda & Hieruſalem, ſicut dies ſeculi, & ſic-,,
ut anni antiqui.] Quis, inquit, ſtabit ad vidē-,,
dum eum? Verè non ſacerdotium, non ciuitas, non templum eorum, qui oculos non *Matth. 6.* habebunt ad videndum eum, qui nequam habebunt oculum & totum corpus tenebroſum. Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum, id eſt, ignem mit- *Luca 8.* tens in terram, ſcilicet Spiritum ſanctum, qui conſumet incredulos, velut ignis conflatorium, credentes autem velut herba fullonum emundabit gratia remiſſionis peccatorum, & velut ignis conflans zelo bono, ferventes amore cæleſtiū bonorum faciet ardentes, vt deinde dicit, & ſedebit conflans & emundans argentum Hoc repetit dicendo, & purgabit filios Leui. Sicut enim argentū in manu aurificis vel argentarij, ſic filij Leui, id eſt, omnes miniſtri domini in manu huius dominatoris domini. Quomodo, vel in quo purgabit eos? colabit eos, inquit, quaſi aurum & quaſi argentum. Quod colatur, *Sacerdotiū* nimirum idcirco colatur, vt à bono liquore *vetus liquor* omnis feculentia ſeparetur. Et quid erat ſa- *feculētus.* cerdotium prius, niſi liquor feculentus? De optimis ſacerdotibus loquamur. Optimi ſacerdotes, Aaron, & Phinees, & multi alij, nouiſſimuſque Zacharias pater Ioannis extiterunt, eorumque miniſterium ſic fuit quaſi aurum, quaſi argentum, ſed aurum non defecatum, argentum feculentum. Ibi nanque erat fidei aurum, ſcientiæ vel boni ſermonis argentum, ſed erant admixtæ feces *Ezech. 20.* cæremoniarum carnalium. Colabit igitur aurum, colabit argentum ſuum, id eſt, reiectis cæremonijs carnis, & præceptis non bonis, de quibus ſuperius dictum eſt, in quibus vita non fuit, reſeruabit ſacerdotio ſuo ſolummodo fidei aurum, & præceptorum bonorum argentum. Non ſolùm autem eiuſmodi cæremoniarum, ſed & omnium peccatorum feces excolabit de cordibus ſa- *Quid & qualiter offerunt ſacerdotes Chriſti.* cerdotum ſuorum, & offerentes erant domino ſacrificia in iuſtitia, non in ſua, ſed in Dei iuſtitia, in corpore & ſanguine Ieſu Chriſti, qui eſt ipſorum iuſtitia. Et placebit domino ſacrificium Iuda & Hieruſalē, *Rom. 4.* ſicut dies ſeculi, & ſicut anni antiqui, id eſt, non per legem factorum, ſed per legem fidei iuſtificabuntur & glorificabuntur ſacerdotes noui teſtamenti, qui Iuda & Hieruſalem merebuntur vocari. Per quam videlicet legē fidei, priuſquā ſubintraret carnalium cæremoniarum lex, placuerunt dies ſeculi, & anni antiqui, id eſt, homines ſancti, &

lucidi patres & patriarchæ ſplendidi, non ſolùm à Moyſe vſque ad Abraham, ſed ab Abraham vſq; ad Noe, vſq; ad Abel. quorũ videlicet dierum, ſiue annorum, id eſt, ſanctorũ ſiue ſanctiſsimorũ numerus quantus ſit vel fuerit, Deus ſcit. Hoc autem ſcire debemus, quia ſicut illi placuerunt, ita & nos placere debemus per legem fidei. Econtra quid vobis erit ô ſacerdotes carnis, hoſtes ſpiritus, inimici fidei? Nimirum id quod ſequitur. [Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & periuris & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos opprimunt, nec timuerunt me dicit dominus.] O quã durè ſo-

Pſal. 142. nant, accedam ad vos in iudicio. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, ait ille qui orat in ſpiritu & veritate. Alius quoque laudem ex Deo, & teſtimonium habens iu-

Iob 9. ſtitiæ, ſcilicet B. Iob. Etiam ſi habuero (inquit) quippiam iuſtũ non reſpondebo, ſed meum iudicium deprecabor. Item: Si voluerit homo contendere cum eo, non poterit

Ibidem. ei reſpondere vnum pro mille. Si hoc dicũt & veraciter dicunt homines ſancti, dies ſeculi & anni antiqui, quid facient malefici, & adulteri, & periuri, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos opprimunt, nec timuerunt me dicit dominus, quibus vel contra quos talium criminũ

Teſtis velox Deus. non ſolùm iudex, verumetiam teſtis ero velox? Et verè teſtis, quia vidi & audiui, quia ſicut quondam dixi. Deſcendam & videbo, v-

Gen. 18. *Iſa. 7.* trum clamorem Sodomorũ & Gomorrhæ, qui venit ad me, opere compleuerint, aut nõ eſt ita vt ſciam. Ita & nunc, immò & magis nunc deſcendi, butyrum & mel comedi, vt ſcirem reprobare malum & eligere bonum, & talia comedendo, id eſt, cum hominibus conuerſando. iam didici, iam in memetipſo expertus ſum, verumetiam eſſe clamorem quem audiui, de ſanguine iuſtorum & prophetarum, quos occidiſtis, & hinc ero teſtis velox, quia vidi & audiui, quia portionem meam ego quoq; de manibus veſtris accepi. [Ego enim dominus & non mutor, & vos filij Iacob non eſtis conſumpti.] Et hoc eſt verum & iuſtum iudicium, quia ego dominus de bono in malum non poſſum mu-

Actor. 7. tari, & econtra, vos de malo in bonum non eſtis mutati. Sicut quæro nunc, ita & ſemper quæſiui iuſtitiam fidei, & econtra vos, ſicut receſsiſtis nunc, ita & ſemper Spiritui S. dura ceruice & incircuncisis auribus reſiſtitis. Inde dico, quia non eſtis conſumpti, id eſt, non eſtis mutati [A diebus enim patrũ veſtrorum receſsiſtis à legitimis meis, & non cuſtodiſtis.] Hoc idem Stephanus prothomartyr manifeſtius ac pro tempore, & reacerbius dicit. Dura ceruice & incircuncisis cordib. & auribus, vos Spiritui S. reſiſtitis, ſicut patres veſtri & vos. Quẽ prophetarum nõ ſunt perſecuti patres veſtri? Et occiderũt eos qui prænunciabãt de aduentu iuſti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuiſtis, q accepiſtis legem in diſpoſitionem angelorũ, & non cuſtodiſtis. Sequitur. [Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit dñs.] Quale eſt hoc dicere iuſtis, dicere his qui in ſe confidunt, tanquam iuſti. Nimirum iniuria videtur eis, q dicitur, reuertimini, quippe cùm propter carnẽ Abrahæ videntur ſibi dei eſſe peculiares & proprij, ſuoſq; infantulos de carne luxurioſa ſcaturientes vermiculos oſtentãtes, ridere ſibi & nobis dicere ſolent. Iſti ſunt infantes filij Dei. Sequitur ergo. [In quo reuertamur?] Subauditur, etenim ſubaudiri volunt, nuſquã diuertimus, Deo proximi ſumus, Filij Abrahæ ſumus, vnum pa-

Ioan. 8. trem habemus Deũ. Quomodo vel in quo magis appropinquare Deo poſſumus? Econtra Dñs. [Si affiget homo Deum, quia vos configitis me?] Quod eſt dicere. Immò nimis auerſi atq; peruerſi, ſine exemplo vos auerſi & contra me verſi eſtis. Nullus enim vnquã homo præter Iudæum, nulla vnquam gens præter gentẽ Iudæam, Dominũ ſuũ affixit, Deũ ſuum ligno ſuſpendit. Vos me affixiſtis, vos me in ligno affixiſtis. [Et dixiſtis. In quo cõfiximus te? in decimis, & in primitiis, & in penuria vos maledicti eſtis, & me & vos cõfigitis gẽs tota.] Et eſt ſenſus. Quia vos redargui decimãtes mentã, & rutam, & anetũ, & ciminũ, & relinquẽtes quæ grauio-

Matth. 23. ra ſunt legis, iudiciũ & charitatẽ Dei, idcirco vos me Deũ veſtrũ confixiſtis, ꝓpter penuriam, quã timuiſtis, vel timere vos ſimulaſtis, dicentes. Ne fortè veniãt Romani, & tollant noſtrũ locum & gentẽ. Proinde vos maledicti eſtis, ita vt ferè nemo ſit qui neſciat

Ioan. 11. *Iudæi ſunt vt Cain.* vos eſſe, Cain, ad quẽ dictũ eſt. Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nũc igitur maledict⁹ eris ſuper terrã, quę aperuit os ſuũ, & ſuſcepit ſanguinẽ fratris tui de manu tua. Cũ operatus fueris terrã, non dabit fructus ſuos. Vagus & profugus eris ſuper terram. Mirum q ita vagi & profugi ſuper terram, ô maledicti adhuc me cõfigitis gens tota, gens quaſi diabolo coniurata, & vno blaſphemiæ ſpiritu imbuta. Cũ enim contra me quem confixerunt patres veſtri, vos filij nequã ſimile & non minus odium ſpiratis, & blaſphematis vbi audetis, ꝓfectò me configitis, nec minus quàm patres veſtri, qui mẽ præſentẽ & viſibilem confixerunt, crimen habetis ô deſperati, & præ deſperatione inſani, vt iã dictus ille Cain qui dixit. Maior eſt iniquitas mea, quã vt veniã merear. Ego verò econtra dico, & veniæ ianuam, miſericordiæ oſtium aperio vobis, dicendo. [Inferte omnẽ decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea, & probate me ſuper hoc, dicit dñs. Si non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionẽ vſq; ad abundantiã. Et increpabo pro vobis deuorantem, & nõ corrumpet fructum terræ veſtræ

nec erit

nec erit ſterilis vinea in agro, dicit dominus exercituum, & beatos vos dicent omnes gẽtes. Eritis enim vos terra deſiderabilis, dicit Dominus exercituum.] Dixi hoc, & dico.

Mat. 23. Ne faciatis ſicut hactenus feciſtis, decimando mentam, & anetum, & ciminum, & relinquendo, quæ grauiora ſunt legis, iudicium, miſericordiã, & fidẽ. Hęc oportuit facere, & illa nõ omittere. Omnem igitur decimam, omnẽ (inquam) inferte in horreum, & ſit cibus in domo mea, non ſolus cibus corporalis, ex rebus corporalibus, quæ debentur vobis, verumetiam quod melius & quod prius eſt, cibus ſpiritualis ex rebus ſpiritualibus, quas Deo debetis iudicio, miſericordia, & fide, & cęteris huiuſmodi, & tunc probate me ſuper hoc, imò & ſicut per aliũ Prophetã dixi. *Eſaiæ.* Venite & arguite me, dicit Dominus. Si *Matt. 6.* non aperuero vobis cataractas cęli, ſi nõ fecero cætera, quæ dixi, niſi veraciter dixerim alibi. Primũ quærite regnum Dei, & Iuſtitiã eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Vos autem regnum Dei non quęritis, & inſuper pro temporalibus bonis impiè murmuratis. Sequitur. [Inualuerunt ſuper me verba veſtra dicit Dominus, & dixiſtis. Quid locuti ſumus contra te? Et dixiſtis. Vanus eſt, qui ſeruit Deo, & quod emolumentum, quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus triſtes coram Deo? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, ſiquidem ædificati ſunt facientes impietatem, & tentauerunt Dominum, & ſalui facti ſunt.] Notum & manifeſtum eſt, Iudæos ſalutem gentium ſemper odiſſe, & propter ſalutem gentiũ, propterea *Iudæi gentibus inuident ſalutem.* nobis, quia pœnitentiam nobis Deus ad vitam donauit, indignatos eſſe illos, & nolle ſuſcipere gratiam Dei. *Luca 15.* Hoc vel ex illa parabola ſatis comprobatur cuiuſdam hominis habentis duos filios, ex quibus adoleſcentiorem peregrè profectum cum ſua portione ſubſtantiæ, & reuerſum poſtquam diſsipauit eam viuendo luxurioſè, cum ſuſcepiſſet pater, & magnum pro reuerſione eius conuiuium celebraret, indignatus ſenior frater nolebat introire, rogantiq; patri hæc reſpondit, Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui, & nunquam dediſti mihi hœdum, vt cum amicis meis epularer. Sed poſtquã filius tuus hic, qui deuorauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum. Nonne verba hæc ſimilia ſunt his, vanus eſt, qui ſeruit Deo, & quod emolumẽtum, quia cuſtodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus triſtes coram Deo, ergo nunc beatos dicimus, arrogantes, ſiquidem ædificati ſunt facientes impietatem, & tentauerunt Dominum, & ſalui facti ſunt. Hoc enim eſt dicere, Ecce nos filij Abrahæ, nos vnum patrem *Ioan. 8.* habentes Deum, tot annis ſeruiuimus Deo patri noſtro, & nunquam mandatũ eius præteriuimus, & nullum emolumentũ inde nobis eſt. gentes autem, quæ non ſeruierunt ei, ecce beatæ ſunt, & cum impietatem fecerint ecce ædificatę ſunt. & quocunq; pergimus, quocunque nos vertimus, audimus ſymphoniam & chorum, videmus celebrari cũ illis magnum Dei conuiuium, ſtolam primam, annulum & calceamenta, cuncta ſacerdotalia, cuncta regalia populo alieno data ſunt. Verba hæc veſtra, verba Inuidiæ veſtræ inualuerunt (inquit) ſuper me, quæ locuti eſtis contra me, & ita inualuerunt ſuper me, vt non poſsim vobiſcum quicquam facere, niſi quod ex vobis paucißimos conuerti (ſicut Euangeliſta Marcus) vtiq; diuinitus *Marc. 6.* quodam loco dixit de me. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit, & mirabatur propter incredulitatem illorum. [Tunc locuti ſunt, timentes Deum vnuſquiſq; cum proximo ſuo, & attendit Dominus, & audiuit & ſcriptus eſt liber monumenti corã eo timentibus Deum, & cogitantibus nomen eius.] Quid locuti ſunt timentes Deum? Nimirum glorificauerunt Deum, dicentes. *Actor. 11.* Ergo & gentibus pœnitentiam dedit ad vitam: *Luc. 15.* & laudauerunt clementiam, & ſententiam patris irreprehenſibilem, dicentis, Mãducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus eſt. Quinetiam te ſeniorem fratrem pro reuerſione & ſuſceptione iunioris indignantem & murmurantem & dicentem, Quod nunquam mandatum meum *præteriens, fortiter conueniunt huiuſcemodi verbis. **Fortè præterierã* Propter quod inexcuſabilis es ô homo, omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alium, teipſum condemnas. Eadẽ.n.agis, quæ iudicas. Et hoc certè veriſsimum eſt. Quæ etenim peccata vel vitia de gentibus vnquam audita ſunt, vt non etiam de Iudæis ſiue de populo Iſrael audita vel nota ſint ex ſanctarum auctoritate ſcripturarum. Benè ergo & veraciter locuti ſunt, timentes Deum, vnuſquiſque cum proximo ſuo, quod omnes peccauerũt, & egent gratia Dei, & quod non ſit Deus Iudæorum tantùm, immò & Gentium. Et Dominus attendit, & audiuit, quomodo & quid locuti ſunt, & ſcriptus eſt *Rom. 3.* liber monumenti coram eo timentibus Deum, & cogitantibus nomen eius, vt videlicet cuncta in iudicio recitentur, & ex verbis ſuis iuſtificentur ſicut econtra, qui malè locuti ſunt, ex verbis ſuis condemnabuntur. Hinc & illud apud Eſaiam. *Eſaia 66.* Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis. In illo libro monumenti, in illa congregatione cogitationũ nequaquã deerit illa confeſsio pœnitentis populi gentilis, quæ *Luca 15.* patris pietatem concuſsit. Pater, peccaui in cælum & coram te, & iam non ſum dignus vocari filius tuus.

[Et erunt mihi, ait Dominus, in die qua ego

facio in peculium,& parcam eis,& ſicut par
citvir filio ſuo ſeruienti ſibi,& conuertimi-
ni,& videbitis quid ſit inter iuſtum,'& im-
pium,inter ſeruientem Deo,& non ſeruien
tem.]Tunc illi (inquit) quibus inuidetis,cō
tra quos liuore torquemini, quos aſperna-
mini confidentes in vobiſmetipſis tanquam
iuſti,erunt mihi in peculium in die quā ego
facio,idem vt faciam præfinitum habeo, &
parcam eis,quamuis quondā peccatoribus,
parcam (inquā) eis pœnitentibus & ſeruien-
tibus mihi ſeruitio piæ cōfeſsionis, ſicut par
cit vir filio ſuo ſeruiēti ſibi quibuſlibet mo
dis,& cōuertimini,& videbitis illud, ꝙ mo-
do non videtis,neq; videre vultis, toti auer
ſi,& dorſum habentes contra faciē verita-
tis,videbitis(inquam)quid ſit inter iuſtū &
impiū,inter ſeruientē Deo &non ſeruientē,
& ita certo ſcietis experimento, ꝙ non ſitva
CA. IIII. nus,qui ſeruit Deo.[Ecce enim dies veniet
"ſuccēſa quaſi caminus,& erūt oēs ſuperbi,&
"oēs facientes impietatē ſtipula,& inflāmabit
"eos dies veniēs,dicit dn̄s, quæ nō relinquet
"eis radicē & germen.Et orietur vobis timē-
"tibus nomen meum ſol iuſtitiæ,& ſanitas in
"pennis eius.Egrediemini,& ſalietis ſicut vi-
"tuli de armento,& calcabitis impios,cū fue-
"rint cinis ſub plāta pedū veſtrorū,in die qua
"ego facio,dicit dn̄s exercituū.] Hoc erit in-
ter iuſtū & impiū,inter ſeruientē Deo & nō
ſeruientē,quod eſt inter ſtipulā, quā profe-
ctò caminus citò conſumit, inter homines
quos ſerenus ſol ortu ſuo lætificauit. Vnus
enim idemq; dies domini, vnus idēq; ſol iu-
ſtitiæ,cū in iudicio cunctus manifeſtus appa-
ruit,ſuperbis & omnib.facientib. impietatē
Pſal. 67. ita erit terribilis, vt non poſsint ſtare ante fa
ciem eius,ſicut ſtare ſtipula non poteſt in flā
ma camini ardentis,vel ſicut fluit cera à fa-
cie ignis,& inflammabit eos in perditionē,
ſicut inflāmatæ ſtipulæ non relinquitur ra-
dix aut germen.timentibus aūt nomen meū
ſic erit,vt ſol inito vere,ſol nō qualiſcunq;,
ſed ſol iuſtitiæ,& ſanitas in pennis eius. His
verbis gemina timentiū Deum felicitas pul
chrè exprimitur.Nā in eo quod dicit,ſol iu-
ſtitię,iuſtificationē ſignificat animarū, qua
timentes dominū,felices erunt in die illa,at-
que dicēdo Et ſanitas in pennis eius,immor
talitatē atq; incorruptibilitatē deſignat cor-
porum,qua felices erant.i.timentes dominū
in eadem & ex eadē die.Itē hoc intererit in-
ter iuſtū & Impium,inter ſeruientē Deo &
non ſeruientē,quod eſt inter vitulū & à vin
culo ſolutum,& cinerē quem vitulus calcās
dum exilit,ſubſilit,diſpergit in oēm ventū.
Ait enim.Egrediemini,& ſalietis ſicut vitu
li de armento,& calcabitis impios in die qua
ego facio,dicit dns Deus exercituū.His ver
bis pulchrè & æterna ſignificatur iuuentus
ſanctorū renouanda ex reſurrectione mor-
tuorum, & vetuſtas irrecuperabilis impio-
rum,qui propter ſuperbiā oīs peccati,incen
dio cōflagrati cinis facti ſunt.Sequitur.[Me "
mento legis Moſi ſerui mei,quam mandaui "
in Oreb ad oēm Iſrael præcepta & iudicia.] "
Quid hoc eſt dicere,in tali negotio,niſi ac ſi
dicat.Dominator iā dictus,& angelus teſta- Ioan. 5.
menti eſt,qui accuſet vos Moſes,in quo vos
ſperatis:ſi enim crederetis Moſi, crederetis
forſitan & mihi,de me enim ille ſcripſit,ſi e-
nim illius literis nō creditis,quomodo ver-
bis meis credetis?Igitur memētote (inquit)
legis Moſi ſerui mei, quā mandaui in Oreb
ad oēm Iſrael pręcepta & iudicia, videlicet,
vbi dicentib.ad Moyſen. Loquere tu nobis
& audiemus,nō loquatur nobis dn̄s, ne for-
tè moriamur.Prophetā aūt ſuſcitabo eis de
medio fratrū ſuorum ſimilē tui,& ponā ver
ba mea in ore eius,loqueturq; ad eos omnia
quæ pręcepero illi.Qui aūt verba eius, q̄ lo- Exod. 20.
quetur in nomine meo,audire noluerit,ego Deut. 18.
vltor exiſtā. Tunc aūt dabantur ꝓcepta de-
calogi bona,& iudicia in quibus eſt vita,quę
ad carnales nō pertinent cęremonias.Memē
to(inquit)quia ſi memineris (inquit) illius
legis temporis,& loci,memores eritis etiam
mei,quia tunc & ibi de me ille ſcripſit. [Ec- "
ce ego mittā vobis Heliā prophetā, antequā "
veniat dies dn̄i magnus & horribilis,& con- "
uertet cor patrū ad filios,& cor filiorū ad pa- "
tres illorū,ne fortè veniā & percutiā terram "
anathemate.]De aduentu Helię quicquam "
definiri nō auſim,quia videlicet doctorū a- Ex aduen-
lij,quibus oēs ferè cōſentimus,credunt eum tu Helia
ad literā venturū & reſtituturū oīa,ac mor- duplex opi
tis debitū perſoluturū. alij verò nequaquā, nio.
quibus vir illuſtris B. Hieron. conſentire vi
detur,dicens. Quanquā multi ſint etiam no
ſtrorū,qui credunt eū ad literā venturū, &
reſtituturum oīa,ac mortis debitū perſolu-
turum.Cęterū dn̄s interrogatus ab Apoſto
lis de aduentu Helię,reſpondit. Helias iā ve
nit,& nō cognouerunt eū,ſed fecerunt in eū
quęcunq; voluerunt,Ioannē in Helia volēs
intelligi. Vndè ſubſecutus adiunxit.Si vultis
recipere,Ioannes ipſe eſt Helias,qui vēturus
eſt. Veruntamen ſiue ipſam Helię perſonā, Matt. 17.
ſiue (vt alij volunt) prophetiā promitti ma-
gis verū ſit in his verbis. Ecce ego mittā vo-
bis Heliā prophetā,illud conſtat, quia reli-
quię cōuertentur ex Iſrael, dicente ſupra-
dicto patre.Epulari aūt & gaudere oporte-
bat,quia frater tuus mortuus fuerat & reui- Rom. 11.
xit,perierat & inuentus eſt, acquieſcet ei fi- Luca 15.
lius ſenior,qui nunc indignatus eſt,& intra-
re nō vult,atq; ita conuertetur cor patrū ad
filios,& cor filiorū ad patres eorū, vt credāt
filij hunc Ieſum Chriſtum, qui ſub Pontio
Pilato paſſus eſt,illum eſſe quē patres ventu
rum expectauerunt,antequā veniat dies do
mini magnꝰ,& horribilis dies iudicij in qua
anathemate percutiet terram,id eſt,eos
qui faciunt opera terrena, veniens
manifeſtus, qui quondam
venit occultus.

F I N I S.

ARNOLD BIRCKMAN

RVPERTI
ABBATIS MONASTE-
RII TVITIENSIS ORDINIS SANCTI BENE-
DICTI, THEOLOGI ANTIQVI AC PLANE CLARISSI-
mi, in Cantica Canticorum, de incarnatione Domini, Commenta-
riorum libri VII. à multis ſæculis in hunc vſque diem ma-
ximè deſiderati, multoq; labore ac ſumptu nunc
iterum atque iterum excuſi.

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
Anno Salutis *1566.*

OMNIVM CVM INSIGNIORVM SENTENTIARVM, TVM ALIARVM MEMORIA DIGNIORVM RERVM, QVAS PASSIM HI COMmentarij in Cantica Canticorum complectuntur, index breuis idemq; non inutilis: cuius numerus paginas, a literam, primam cuiuſque paginæ columnam, b verò literam, ſecundam demonſtrabit.

ADam vtramque mortem incurrit, ſed Chriſtus vtramque vitam reſtaurauit 38.a
Adam per Euam vitam perdidit, & mortem inuenit 12.b
Adam non fuit formatus in paradiſo 37.a
Adoleſcentulæ animæ imperfectæ. 2.b
Adorandum in ſpiritu & veritate In Prol.
Amicorum congratulatio in Canticis 31.a
Ancilla diſcalceata quæ ſit 60.b
Anna mater Samuelis prophetæ 30.a
Angeli tres Abrahæ deſignant vnum Deum 19.a
Anima beatæ virginis quomodo liquefacta 1.a
Animæ fideles ſunt filiæ Hieruſalem 25.b
Anima Chriſti liquefacta 44.a
Animæ perfectiores, reginæ ſunt, animæ vera imperfectiores, concubinæ. 57.b
Anima Pauli vt Sunamitis reuerſa 60.a
Apoſtolorum gemitus & fletus coram Maria 45.b
Apoſtoli quare tẽpore Chriſti non ieiunarũt. Ibidem
Apoſtolorum ebrietas qualis fuerit 40.a
Apoſtolorum magiſtra beata virgo 6.b
Apoſtolici viri indeficientes erunt 41.b
Apoſtoli ſunt cuſtodes murorum 45.a
Aquæ ſcripturarum amaræ ſecundum literam 55.b
Aquæ de Libano, ſunt ſacræ literæ 34.b
Aquarum viuentium puteus eſt virgo Maria 35.a
Aquile in Canticis, diabolus eſt 36.a
Arbor malus, eſt lignum crucis 68.a
Aſcenſus purpureus eſt Chriſtus 24.b
Aſcendere per deſertum, eſt habere animum ſolitarium 22.a
Aſpiratio diei, reſurrectio eſt Chriſti 19.b
Aſcendere in palmam & in crucem, idem 64.b
Aurum & argentum in ſcripturis quid ſit 24.b
Aurum in ſenſu, argentum in ſermone 8.b
Aurum pulchrius ebore 51.a
Auſter eſt ſpiritus ſanctus. 36.b

B

BAſes aureæ in Canticis Canticorum, eſt conſilium diuinum. 52.a

C

CApreæ & cerui in Canticis qui ſint 14.b
Caput Chriſti plenum eſt rore 42.b
Caput aureũ in Canticis, ipſa diuinitas 49.a
Caput pro corde aliquando ponitur 63.b
Capilli virginis, cogitationis munditiam ſignificant. 26.a.27.b
Cancelli in Canticis, ſunt patriarchæ 16.a
Canticum Canticorum eſſe de incarnatione domini In Prol.
Cantica tertius Salomonis liber Ibidem
Cantica diuina ſeptem veteris teſtamenti Ibidem
Cantica ſunt amoris, quo Deus in beatam virginem deſcendit Ibidem
Cur Cantica Canticorum, & non Canticum dicatur Ibidem
Catalogus ſexaginta fortium Iſraël 23.a
Cantica ſeptem in laudem virginis 26.a
Canticum perfectum in octauis 55.b
Caro Chriſti reliquis longe mundior 51.b
Charitas ordinata in Canticis quid ſit 13.a
Charitas finis præcepti 25.a
Charitas alterius bonum ſuum facit Ibidem
Chorus & acies caſtrorum 55.b
Chriſtus vt lilium, quia ſpecioſus præ filijs hominum 11.b
Chriſtus ſe pulchrum eſſe negare non poteſt Ibidem
Chriſtus in Iudæa, lilium inter ſpinas 12.a
Chriſti aduentus cur tam diu protractus 51.a
Chriſtus non tardus, ſed velociſſimus Ibidem
Chriſtus petra eſt & maceria 17.b
Chriſtus vinea noſtra eſt 18.a
lege ibidem pulcherrima
Chriſtus pro reliquis Iſrael orauit 19.b
Chriſtus eſt aſcenſus purpureus 24.b
Chriſtus candoris lilium per arietem præfiguratur 12.a
Chriſtus fecit quatuor præcipua 37.a
Chriſtus vtramque vitam reparauit contra vtramque Adæ mortem eodem b
Chriſtus aliter quàm ſerpens ad comedendum inuitauit 38.b
Chriſtus veritas eſt oppoſita mẽdacijs ſerpẽtis. Ibidẽ
Chriſtus eſt candidus ſanctitate & rubicundus paſſione 48.a
Chriſtus rubicũdus propter peccata noſtra Ibidem b
Chriſtus omnia ſcripturarum autoritate et dixit & fecit 50.a
Chriſtus mira operatus eſt & cũctis velocius. Ibidẽ b
Chriſtus longè excellentior & melior Moyſe. 53.b
Chriſtus ex matre tantum eſt frater noſter 66.b
Chriſtus quare dicatur Aminadab 59.b
Circunciſio cordis & ceruicis 63.b
Circuire per ciuitates & caſtella, eſt prædicare euangelium regni Dei 21.b

Colluctandum eſt ſpiritu & veritate In Prol.
Collum beatæ virginis ſicut monilia 8.b
Collum virginis, eius humilitatē deſignat 26.a.28.b
Columbarum proprietates ſunt ſeptem 26.b
Comæ dilecti in Cāticis, ſacræ ſunt ſcripturæ. 49.a
Computatio tridui Chriſti in ſepulchro 20.a
Commorari in villis quid ſit 64.b
Conditores ſcripturarum potentes fuerunt 34.b
Congratulatio amicorum in Canticis 31.a
Contemplatio virginis cunctis excellentior. 42.a
& 43.a
Coronatio in Canticis deſignat eccleſiam propheta-
rum 25.b
Cor Chriſti ſcripturæ ſunt veritatis 68.b
Credere eſt fulcire virginem floribus 13.b
Cuno autor ſacrarum literarum In Prol.
Cuſtodes murorum ſunt apoſtoli 45.a
Cypreſſus lignum Cedro proximum 11.b

D

DAuid minimus ſuperbum Goliad ſtrauit 53.a
Decantationes quatuor amoris In Prol.
Dētes virginis innocentiā eius deſignāt 27.b
Etiam ſunt ſicut grex tonſarum Ibidem
Deoſculari dilectum, quid ſit 67.a
Deus ſolus vidit quod in virgine latuit intrinſecus 26.b
Deus pater oſculatus Mariam 1.a
Deus beatæ virginis prolocutor fuit 3.a
Dei cellaria quæ ſint Ibidem b
Deliciarum virginis decor quis ſit 64.a
Deſideriū filij dei, acceleratio ſalutis humanæ. 16.a
Deſiderium ſanctorum & angelorum videndi Chri-
ſtum 20.b
Deſiderium Mariæ quàm vehemens fuerit Ibidem
Dextera eius amplexabitur me, quomodo intelligen-
dum 13.b
Diabolus vitio ſuperbus, Maria virtute humilis 2.a
Dilectio melior omni ſubſtantia domus 69.a
Dilectio eſt vinculum perfectionis 27.b
Dilectus dilectam præuenit honore, vt filius ma-
trem 11.a
Diligens veraciter trahitur, & trahi cupit 3.a
Diligentes deum, dij & filij dei ſunt Ibidem
Dilectus ex dilecto virginis quis ſit 47.b
Dilectus aſcendit in hortum, quomodo intelligitur 54.a
Diſceptatio de quatuor fluuijs paradiſi 35.b
Diſcipuli domini ſunt vigiles ciuitates 21.a
Diſcordia dat hoſti locum 56.a
Doctrina dilecti ſancta & munda eſt 50.b
Docere ſequitur facere 44.b
Domus cedrinæ, templa ſunt 11.b
Dormire in Canticis, eſt ſecretum non reuelare. 14.a

E

EBrietas apoſtolorum qualis fuerit 40.a
Eccleſia pro fide defendenda, nemini cedit 69.a
Eccleſia eſt mulier extollens vocem de turba 34.b
Eccleſia punit ſpirituali gladio 69.a
Egredi in agrum quid ſit. 64.b
Egreſſus dilecti & dilectæ felix 66.a
Elatæ palmarum in Canticis, quid deſignent 49.a
Electus ex milibus, in Canticis quis ſit 48.b
Eleemoſynæ dicuntur vnguenta 31.b
Eleemoſynæ virginis in Chriſtum maximè pretioſæ Ibidem
Eleemoſynarum mira commendatio 34.a
Emiſſiones omnium bonorum, ſunt virginis paradi-
ſus 33.b
Equitatus domini, virga Aaron 8.a
Eua non Dei ſimilitudinem, ſed pulchrum pomum
vidit 12.b
Eua Mariæ diſſimilis 27.b
Exemplum quærendi dominum in Maria 20.b
Exultabimus & lætabimur in te, quid ſit 3.b
Expoſitio egreſſionis filiarum Sion 25.b

F

FAcies quatuor, quatuor animalium 35.a
Faſciculus myrrhæ, commoratio dulcis ſed ple-
na gemitibus 10.a
Fauus cum melle in reſurrectionis gloria 38.a
Feneſtræ in Canticis ſunt prophetæ 15.b
Feſtum annuntiationis verno tempore 16.b
Fletus & gemitus apoſtolorum coram Maria 45.b
Fletus dulcis & lachrymæ dulces 44.b
Flos campi eſt decus humani generis 11.b
Flores eccleſiæ dei duplices 17.a
Fons ſignatus eſt aduentus ſpiritus ſancti in virgi-
nem 33.b
Ferculum Salomonis ſunt ſcripturæ 24.a
Ficus ſynagogam iactabundam deſignat 17.b
Fides iuſtificat, non lex 59.b
Fides plantat vineam, non opera legis 70.b
Fideles non petunt gloriam miraculorum 72.a
Filius hominis eſt foris ſtans & pulſans 42.a
Filius eſt nomen, per quod valdè nominatus eſt pa-
ter 2.a
Filiæ, dictio per ſe poſita, malum ſignificat 12.a
Filiæ Hieruſalem ſunt animæ fideles 25.a.45.b
Filij ante Chriſtum omnes proiecti fuerunt 48.b
Filia principis quæ ſit 60.b
Fœminæ vnanimes communiter viuebant 42.b
Fœmina deſideriorum quomodo currebat in odore
vnguentorum 3.a
Fœtus gemelli qui ſint 27.b
Formoſa ſicut pellis Salomonis 5.a
Fortitudine opus eſt regnum cœlorum impugnan-
ti In Prol.
Fortitudo Iacob luctantis vſque mane Ibidem
Frater dei eſt, eius faciens voluntatem 4.a
Fumus & puluis in Canticis, ſunt ſpiritus lachry-
moſus & conſcientia humilis 22.a

G

GEmelli fœtus qui ſint 27.b
Gemitus & fletus apoſtolorum coram virgine 45.b

Genæ

Genæ beatæ virginis ſunt pulchræ 8.b
Genæ virginis, verecundia eius ſunt 28.b
Genæ virginis ſicut fragmen mali Punici Ibidem a
Genæ etiam in Canticis ſunt exterior conuerſatio 50.a
Genæ & genua in vtero materno coniunguntur. folio 56.b
Genua curuata offerenda ſunt duo Ibidem
Genæ & oculi alti odibiles deo 57.a
Generatio vna pro anno computatur 15.a
Generationes variæ pulchrè exponuntur 58.a
Gentes quomodo venerunt ad fidem 65.a
Gentium populus filia Mariæ 66.a
Gladij vſus non eſt nunc ſicuti antiquitùs 13.a
Gladius doloris & ignis amoris in Maria 45.a
Greges caprarum prophetæ ſunt & filij eorum. 26.b

H

HElias primus monachorum inſtitutor 27.a
Hæretici aliquot peſſimi contra Chriſtum folio 40.b
Hæretici ſunt capita hydræ ſerpentis 47.b
Hæretici inflexibiles 68.b
Hieruſalem quæ ſurſum eſt, mater eſt omnium noſtrum 57.b
Hiſtoria vetus de angelis circa Abraham & Loth .b folio 19.a
Hortus concluſus quare bis in Canticis dicitur. folio 33a.
Hortus nucum, Chriſtum ſub lege factum ſignificat 58.b
Hoſtes diuerſi filiorum Iſraël 23.b
Humilitas Abrahæ & Dauid 9.b
Humilitas Mariæ optimi odoris 22.a
Humilitas Mariæ eſt eius fortitudo 26.a
Humilitas turris eburnea 62.a
Hydræ capita ſunt hæretici 47.a
Hyems peccati, imber iræ dei 17.a

I

IEiunium tempore Chriſti non fuit Apoſtolis iniunctum 45.b
Ignis amoris & gladius doloris in virgine 45.a
Incarnatio Chriſti pulchrior plaſmatione hominis 31.a
Innixam eſſe ſuper dilectum, quid ſit 68.a
Innocentia virginis, eius religioſitas eſt 26.a
Inuocatio autoris In Prol.
Ioſeph & Maria in Canticis duo lilia 19.a
Ioſaphat non connumeratur inter fortes Iſraël. folio 23.b
Ire ad montem myrrhæ quid ſit 29.b
Iuſtificari volentes in carne, abeunt poſt veſtigia gregum 7.b
Iuſtificatio eſt per fidem & non per legem 59.b

L

LAbia virginis, eius doctrinam, ſignificant. folio 26.a
Labia dilecti, doctrinam ſignificant puram 50.b
Lampades dilectionis 69.a
Lectulus floridus, eſt vterus virginis 11.b
Lectulus Salomonis, vterus Mariæ 22.b
Legitimè luctari In Prol.
Lex non iuſtificat, ſed fides 59.b
Lex ſicut nux ſub amaro cortice 58.b
Leonum cubila & montes pardorum 30.a
Læua & dextra in Canticis quid ſignificent 67.b
Libani aquæ fluentes, ſunt ſacræ literæ 34.a
Libanus mons Phœnicis abundat Cedris 52.b
Ligna Libani in Canticis, ſunt Chriſtiani potentes 34.a
Ligna Libani in Canticis, ſunt homines ſancti. 24.b
Ligna ſyluarum ſunt ſine fructu bono 12.a
Lilium inter ſpinas eſt Chriſtus in Iudæa Ibidem
Locutio dei patris ad Mariam 1.a
Locus peregrinationis noſtræ vallis eſt lacbrymarum & paſſibilitatis 14.a
Luctari cum verbo Dei In Prol.

M

MAlum Punicum quid ſit 28.a
Mala Punica in veſte Aaron Ibidem b
Manus tornatiles in miraculis 50.b
Manus tornatiles aureæ ſunt 51.a
Manus plenæ hyacinthis, ſunt rationes cœleſtes. folio eodem
Mariam eſſe matrem miſericordiæ, Ruperto monſtratum In Prol.
Maria propheteſſa fuit 2.a
Maria quare non interfuit partui Elizabeth 4.b
Maria ſciebat, & tamen abſens quærebat 7.a
Maria aſſimilatur virgæ Aaron 8.a
Maria ſolitudine delectatur 8.b
Maria ante conſtitutionem mundi electa 16.b
Maria in omnibus oppoſita Euæ Ibidem
Maria & Ioſeph duo lilia 19.a
Maria ſuauem odorem ſpirauit altiſſimo 22.b
Maria ſine felle ſicut columba 26.b
Mariã circumſteterunt angeli obſtetricum vice. Ib.
Maria eſt tota pulchra & formoſa 29.b
Maria eſt regina cœlorum 30.a
Maria per fidem ſoror, & per amorem ſponſa. Ibid.
Maria votum virginitatis prima emiſit Ibidem
Maria fortior quàm Iacob 31.a
Maria per humilitatem exaltata Ibidem
Mariæ eleemoſynæ in Chriſtum 31.b
Mariæ fauus, mel & lac, eſt Chriſtus 32.a
Maria ſola eſt hortus concluſus 3.b.3
Maria puteus aquarum viuentium 35.a
Maria quare non elegit ſibi vitam ſolitariam ſicut Helias 41.a
Maria cur filias Hieruſalem adiurauerit 47.b
Maria digna laudari à dilecto 55.a
Maria conſurgens vt aurora 58.a
Maria pulchra vt luna Ibidem
Mariam honorat filius & omnes ſancti Ibidem b

Mariam decoram eſſe in delicijs, quid ſit 64.a
Martha non debet perturbare Mariam 67.b
Memores vberum tuorũ, quomodo intelligitur. 4.a
Metonymia qualis ſit figura 31.b
Mille clypei in Canticis, quid ſint 29.a
Moduli ſeptem beatæ virginis pulcherrimi 26.a
Moduli octo in laudem Mariæ 55.b
Moduli laudis tres quare repetantur 50.b
Montes aromatum ſunt ſancti 72.a
Mors animæ præceſſit mortem corporis 29.a
Mors quomodo mittatur foras Ibidem b
Munditia virginis, ſupernorũ deſiderium eſt. 26.a
Murenula à murena ſerpente dicitur. 8.a
Muſtum malorum Granatorum 67.a
Myrrha non probata quid ſit 44.a
Myſterium ſuper hiſtoriam fundatur In Prol.
Myſterium de abolendis Iudæorum ceremonijs. 6.b
Myſterium vini myrrhati 37.b

N

NArdo comparatur humilitas Mariæ 9.b
Naſus ancillæ præciſus ignobili 63.a
Naſus ſicut turris Libani Ibidem
Naturalis Chriſti natura diuinitas eſt 49.a
Nigra ſum, ſed formoſa, quomodo intelligitur. 4.b
Nouorum & veterum expoſitio 65.b
Numeri quot diateſſaron conſtituant 57.a
Numero ſeptenario deſignatur vniuerſitas 33.b
Numerus ſenarius reginis, octonarius verò concubinis quare tribuitur 57.b
Nuntium reſurrectionis Chriſti 21.a

O

OBedientia Chriſti ſecundũ legẽ Moyſi 35.b
Oculi virginis, ſimplicitatem eius ſignificant 26.b
Oculi columbarum, ſeptem ſunt dona ſpiritus ſancti 10.b
Oculi Euæ quales fuerunt 27.b
Oculi ſecundum ſpiritum in canticis qui ſint 49.b
Octo moduli in laudem virginis 55.b
Odor thuris eſt bonorum operum 32.b
Odor mandragoræ 65.a
Oleum effuſum, verbum incarnatum 2.b
Oleo nondũ effuſo, timebãt animæ imperfectæ 2.b
Omnes argentei eius mille quõ intelligitur 71.b
Operari bene, eſt ſtipare virginem floribus 13.b
Opera Chriſti mira & omnium velociſſima 50.b
Opera legis non plantant vineam, ſed fides 70.b
Oſculetur me oſculo, &, fiat mihi ſecundum verbum tuum, vnum & idem In Prol.
Oſtij peſſulum in Canticis, eſt ſilentium 44.b

P

PAlmarum elatæ in Canticis quid ſint 44.a
Parabola de agricolis vineæ 58.b
Paradiſi gratia, aquæ dulces & potabiles factæ ſunt 35.b
Paradiſi fluuius in quatuor capita diuiditur. 33.a
& 35.a
Paradiſus antiquus differt à nouo, &c. 33.a
Paradiſus virginis, ſunt emiſſiones omnium bonorum Ibidem b
Paries inimicitiarum cauſa dilationis Chriſti fuit. 15.a
Paries idem non ex originali tantum peccato conflatus Ibidem
Populus gentium, filia virginis 66.a
Præconium pulchritudinis Mariæ 26.a
Prælatis non deſunt curæ 43.a
Promiſſio autori per viſionem facta In Prol.
Prophetarum præconia ſunt gemmæ pretioſæ. 25.b
Proprietates columbarum ſunt ſeptem 26.b
Pulchritudo Mariæ fides & humilitas 7.b
Pulchritudo Mariæ gemina 10.b
Pulchritudo Mariæ dilectæ qualis ſit 26.a
Pulchritudo Mariæ conſtat ex 7. virtutib. Ibidem
Puteus aquarum viuentium eſt virgo Maria 35.a
Purpura regis, paſſio eſt Chriſti 64.a

Q

QVadrigæ Aminadab 59.a
Quo vino potata eſt Maria 2.b.

R

RAab, typus eccleſiæ 28.a
Recti diligunt te, quomodo intelligitur 4.a
Redemptor noſter humilitate homo, ſed diuinitate ſupra homines fuit 21.b
Reuerti ſuper montes Bethel, eſt Chriſtum apparere matri & apoſtolis 20.a
Regna mundi nocturnæ auis ſunt capita 30.a
Rex in accubitu ſuo eſt filius in ſinu patris 9.a

S

SAgittæ potentis acutæ quæ fuerunt 46.a
Salomonis lectulus, vterus Mariæ 22.b
Sanctorum congratulatio ſuper beneficijs alicui collatis 2.b
Salomon erat verbum domini 24.b
Sapientia dei facit vigilare cor virginis 41.b
Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti quare non prius, quàm vltima cœna ſit datum 39.b
Scientia legis & ceremoniarum ſpiritualis 63.b
Scripturarum loca duo, eiuſdem ſunt ponderis. 1.a
Scripturarum cellaria dei ſunt Ibidem
Scripturæ variè de Chriſto citantur 10.b
Scripturæ ſacræ ſunt aquæ fluentes de Libano 34.b
Scriptores ſacrarum literarum potentes fuerunt. Ibidem
Scripturarum aquæ amaræ ſunt ſecundum literam Ibidem
Senſus idem ſub diuerſis vocibus 1.a
Sexaginta fortes Salomonis regis temporalis 24.a
Silentium Mariæ circa ſecretum dei 3.a

Simplicitas virginis, prudentia eius eſt 26.a.
Sodomorum incendium deſignat uniuerſale iudicium 19.a.
Somnus Iacob, ſomnus Mariæ virginis 42.a.
Soror paruula, eccleſia eſt primitiua 69.b.
Spinæ, blaſphemiæ ſunt Iudæorum & hæreticorum ſectæ 12.a
Spiritus ſanctus & vinum & lac dicitur in Canticis 38.b
Sterilis peperit filios plurimos 67.a

T

TApinoſis figura quid ſit 31.b
Tempus putationis, abdicatio eſt ſuperfluorum 17.a
Totus deſiderabilis in Canticis, quis ſit 53.b
Tranſmigrationis Babylonicæ cauſa 15.b
Tremor dulcis & diuinus in Canticis per viſionem declamtur 43 b
Triduum Chriſti in ſepulchro quomodo computatur 30.a
Turris Dauid humilitas eſt 28.b
Turris libani reſpicit contra Damaſcum 63.a

V

VBera, lex & prophetæ 69.b
Vbera duo, ſunt duo dona ſpiritus ſancti. folio 62.a.& 1.b
Vbera fragrantia, vnguenta optima 2.a
Vbera virginis, eius fœcundam virginitatem ſignificant 26.a
Vbera duo virginis, virginitas & fœcunditas 29.a
Vbera virginis pulchriora vino 31.b
Vbera aliarum mulierum non ſunt pulchra Ibidem
Vbera ancillarum quæ ſint 30.b
Venter Mariæ vt aceruus tritici Ibidem
Venter ſapphiris diſtinctus quid deſignet 51 b
Verbum domini erat rex Salomon 24.b
Verbum dei eſt cauſa effectiua beatitudinis 7.b
Verbum domini habet argentum & aurum 24.b
Verecundia duplex 28.b
Verecundia Mariæ, religioſitas Ibidem
Veritas Chriſti eſt oppoſita mendacijs ſerpentis folio 27.b
Vigiles ciuitatis ſunt diſcipuli domini 21.a.
Vinum nuptijs deficit, quomodo intelligitur 13.a
Vineæ gentes deſignant 6.a
Vineæ florentes, ſunt gentes Neophytæ. 17.a
Vinea noſtra Chriſtus eſt 18.a
Vinum & lac in aſcenſionis gaudio 38.a
Vinea plantata in fide, non in operibus legis 70.b
Vinculum perfectionis eſt dilectio 28.b
Virginitas Mariæ decus eſt omnium matronarum folio 26.b
Viſio ipſi Ruperto facta mirabilis, in Prol.& 32.a
Viſio cuiuſdam manus, tactusq́ ſuauiſſimi 43.b
Viſio alia crucifixi ſaluatoris Ibidem
Vitia ſeptem contraria ſeptem prædicamentis beatæ virginis 29.b
Vmbilicus Mariæ crater tornatilis [illegible]b
Vox turturis, prædicatio eſt Euangelij 27.a
Vox tua in auribus meis, pulchrè exponitur Ibid.b
Vox pulſantis eſt intus & in interiori homine 42.b
Vnguenta optima quæ ſint 2.a
Vnguenta eleemoſynæ dicuntur 31.b.& 34.a
Vultus animi voluntatem indicat 50.a

FINIS INDICIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI.

PROLOGVS.

QVI contra hominem ſimilẽ ſibi luctatur, aut in agone cõtendit opus habet fortitudine corporis, vt athleta victor exiſtens, iuſta laurea mereatur coronari. Porrò qui cum Deo luctari, & regno cœlorum vim inferre præſumit, alia & meliori fortitudine opus habet, ſcilicet fortitudine mentis. Nam fortitudo corporis quid illic valet? Spiritus enim eſt Deus; & ſicut eũ, *Iohan. 4.* qui adorat, adorare oportet in ſpiritu & veritate, ita nihilominus eũ qui luctatur, colluctari oportet in ſpiritu & veritate. Exemplũ laudãdæ huius fortitudinis habemus in patre noſtro Iacob, *Iacob cũ Deo luctatus.* quemadmodum ſcriptura dicit. Cumq; maturè ſurrexiſſet Iacob, traductis omnibus, quæ ad ſe pertinebant, remanſit ſolus: & ecce vir luctabatur *Gene. 32.* cum eo vſq; mane. Qui cùm videret, quòd eum ſuperare nõ poſſet, dixit ad eum: Dimitte me iam enim aſcendit aurora. Reſpondit: Non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Et benedicens illi, ſi contra Deum (inquit) fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis. ¶ Secũdum *Luctari cum uerbo Dei.* illud exemplum; vir ille adhuc ſeſe à colluctante patitur vinci; quotiens ſtudioſus & fidelis ànimus tam diu verſatur circa verbũ Dei, donec extorqueat ab illo benedictionẽ ſpiritus ſancti, quæ eſt verus & vtilis intellectus myſterii vel ſcripturæ: quam deus rationabiliter ſignauit, vt nõ facilè poſſit apprehendi: quia margaritæ non erant mittendæ corã por- *Matth. 7.* cis: & nulla difficultate vincitur, vt deſiſtat, donec apprehendatur, quàmuis quodammodo fugiat ſermo Dei, ſeq; iubeat dimitti. Igitur ô domi- *Inuocatio.* na Dei genitrix Maria, & incorrupta mater verbi æterni Dei & hominis Ieſu Chriſti, nõ meis, ſed tuis armatus meritis cum iſto viro, ſcilicet cum verbo Dei, cupio luctari, vt de Canticis Canticorum opus extorqueam, quod nõ dedeceat vocari de incarnatione domini, ad laudẽ & gloriam eiuſdem domini, ad laudem & honorem tuæ beatitudinis. Non noua hæc voluntas nunc incidit. Ante annos aliquot, cùm eſſem iunior, cingere me volueram, & huius nominis opus aggredi, ſcilicet de incarnatione domini, per occaſionem huiuſmodi. Coram regina cœlorum lo- *Viſio autori facta.* quor, à conſeruo meo quolibet irrideri non debeo, dicente, ecce ſomniator. *Gene. 37.* Sedebam quaſi ſolitarius per viſum noctis, & ecce quaſi ſibilus *3. Reg. 19.* auræ tenuis per vtranq; aurem tranſcurrens, velocius quàm dici poſſit, iſtos in me verſiculos depoſuit:

Fœmina mente Deum concepit corpore Chriſtum:
Integra fudit eum nil operante viro.

Cùm reuerſus ad memet verſiculos taliter acceptos mente pertractarem, & nonnullis, vnde vel qualiter acceperim, ſecretius non ſine admiratione denarrarem, atq; ad multorum notitiam verſiculi perueniſſent, qui tamen neſcirent vnde accepiſſem, ex multis & diuerſis quæ audiebam, occaſio ſe præbuit, vt ſcribere aliquid cuperem de incarnatione

Alia viſio. domini, verſaturus grande onus inualidis humeris. ¶Circa idem tempus & hoc aliud accidit. Frater quidam innocentis vitæ, & mundæ ac ſimplicis adoleſcentiæ retulit mihi, ſe vidiſſe filium tuum dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, ſedentem ſuper altare ſuum, & circa eum collegium ſanctorum, meq; aſsidentem cum quiete, & tenentem Cantica Canticorũ. Hæc interim tranſiſſe videbantur, & inueterata mihi erat memoria horum: cùm ecce quidam de amatoribus verbi Dei, ex te ô beata virgo incarnati, CVNO pater cœnobii Sigebergẽſis, qui me penè dormitare volentem, nonnunquàm excitauit, & multis inuigilare fecit, quam neſcio per occaſionem opportunè importunè mihi inſiſtere cœpit, vt ſcriberem aliquid huiuſmodi, quale eſt hoc, quod nunc propo-

Promiſſio per viſionem autori facta. ſui. ¶Tunc demum recordatus ſum eorum, quæ nunc dixi, ſimulque cuiuſdam promiſsi tui, quia per viſum mihi dicere viſa es: paſcha cum beata trinitate facies. Loquebar enim tecum, & dulce de beata trinitate habebam colloquium, neſciens quod ipſa eſſes: ſed poſtquam illud ex te reſpõſum accepi, tum ſcire volenti, quæ nam eſſet tam ſancta mulier, & hoc flagitanti in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, te ipſam eſſe miſericordiæ matrem ſtellantibus oculis gratanter demõſtraſti. Sequor diuinum præſagium, ſi quando merear videre faciem tuã, & ante Chriſtum tenere Cantica Canticorum, iuxta quod canimus in Pſalmo: Ve-

Pſal.125. nientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Dicendum in primis de iſto Salomonis libro tertio, ſuper quem velut fundamentum ædificari cupio ædificium huius nominis, ſcilicet de incarnatione domini, cur vocetur Cantica Canticorum, & deinde cur non ſingulariter Canticum, ſed pluraliter Cantica Canticorũ. Omne quod in ſcripturis nominatur Canticum, propter aliquod cantandum eſt Dei beneficium, & gratiarum actione autorem ſuum probans, accepti bene-

Sex cantica inſignia. ficii & gratiæ non immemorem ſiue ingratum. ¶Sunt autem in ſcriptura veteris inſtrumenti cantica nota vel inſignia numero ſex, iſtud autem eſt ſeptimum idemq; nouiſsimum. Primum eſt canticum Moyſi ſerui Dei, pro illo beneficio, quod Deus populum ſuum filios Iſraël li-

Exod.15. berauit, ſubmerſo Pharaone in mare rubro cum curribus & equitibus

Deut.32. ſuis. Secundum canticum eiuſdem Moyſi, canticum Deuteronomii, quod ſcripſit canendũ tam pro illo, quàm pro cæteris eiuſdẽ rei benefi-

1.Reg.2. ciis. Tertium canticum Annæ propheti ſſæ, quæ fuerat ſterilis, quod ce-

Eſa.12. cinit pro natiuitate Samuelis. Quartum canticũ Eſaiæ, quod & ſcripſit, & canen-

& canendum prophetauit: Cõfitebor tibi domine, quoniam iratus es mihi, pro beneficio, quo liberandus erat Iuda ab Aſſyriis. Quintum cãticum Ezechiæ Regis, quod cecinit vel ſcripſit pro beneficio Dei, quia de infirmitate ſua conualuit. Sextum canticum Abacuc, quod prophetìcè cecinit pro futura deiectione diaboli, ſecundum typum Nabuchodonoſor Regis Babylonis. Septimũ, vt iam dixi, idemq́; nouiſsimũ, eſt canticum iſtud maximi & ſingularis beneficii Dei, canticum amoris, quo Deus in beatam virginem deſcendit, ita vt filium ex ea generaret, qui eſt Chriſtus Ieſus, homo verus & Deus ſuper omnia benedict⁹, quantum iſtud beneficium, cætera cũcta Dei beneficia generi humano impenſa, ſuperexcellit. Rectè igitur dicitur Canticum Canticorũ, quia quod in eo canitur, beneficium eſt omnium Dei beneficiorum. ¶ Quare autem non ſingulariter canticum, ſed pluraliter Cantica Cãticorum? Ad hanc percunctationem viam reſpondendi parat conſiderata ſubdiſtinctio quatuor periocharum, id eſt, recapitulationum: quarum eſt ſignum capitulum hoc tertiò repetitum. Adiuro vos filiæ Hieruſalem per capreas ceruoſq́; camporum, ne ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectã, quoad vſq; ipſa velit. Idem ſacramentum per omnes periochas continetur. ¶ Vnius enim eiuſdéq; amoris prima decantatio eſt, ab eo quod ait: oſculetur me oſculo oris ſui, vſq;, Adiuro vos filiæ Hieruſalem. Secunda ab eo, quod dixit, vox dilecti mei, ecce iſte veniet ſaliens in montibus, vſq; itidem, Adiuro vos filiæ Hieruſalem. Tertia prolixior, ſic incipit. Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertũ, vſq; ad tertiam adiurationẽ, Adiuro vos filiæ Hieruſalem. Quarta, Quæ eſt iſta, quę aſcendit de deſerto deliciis affluens, vſq; ad finem. ¶ Non ignoro, quantũ vel quale ſuſceperim negotium, ſcilicet hiſtoriæ ſiue rei geſtæ aliquod ponere fundamentum, & ſuper illud magnum, quod ſub iſtis vocibus continetur, ſuperædificare myſterium. Tunc enim expoſitio myſtica firmius ſtat, neq; fluitare permittitur, ſi ſuper hyſtoriam certi temporis vel rei demõſtrabilis rationabiliter ſuperędificata continetur. Labor magnus & difficilis, ſed exinde ſpei ſolatiũ eſt, quia ſermo Dei talis eſt, qui ſecũdũ ſimilitudinem viri ſuprà memorati, qui luctabatur cum Iacob, poſsit vinci, ſi colluctator, id eſt, inquiſitor eius legitimè luctari nouerit. ¶ Quid eſt legitimè luctari? Nimirum fortitudine vti verę & ſanctæ humilitatis in precibus & lachrymis. Sic enim ille Iacob ſuperauit, teſte alia ſcriptura, in qua per Oſee ſpiritus ſanctus de illo dicit. In fortitudine ſua directus eſt cum angelo, & inualuit ad angelum, fleuit & rogauit eum. Igitur eiuſmodi fortitudinem tribuat dominus virtutum, & victoria dulcis gratum ſubſequetur duellum.

Eſa. 38. *Abacuc 3.* *Septimũ omnia excellit.* *Rom. 9.* *Cur Cantica Canticorũ & nõ Canticum Canticorũ dicimus. Quatuor decantationes amoris in hoc cãtico. Myſteriũ ſuper hiſtoriã fundatur.* *Gene. 32.* *Legitime, luctari.* *Oſee 12.*

FINIS PROLOGI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI COMMENTARIORVM.

LIBER PRIMVS.

OSCVLETVR ME OSCVLO *oris ſui.*] Quæ eſt iſta exclamatio tam magna, tam repentina. O beata maria, inundatio gaudij, vis amoris, torrés voluptatis, totam te operuit totamq; obtinuit, penituſque inebriauit, & ſenſiſti, quod oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, & dixiſti: Oſculetur me oſculo oris ſui. *Eſa. 64.* Dixiſti enim ad angelũ: Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuũ. *Luc. 1.* Quod erat illud verbum? Quid locutus fuerat tecũ? Inueniſti gratiam, ait, apud dominũ: Ecce cõcipies & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ac deinceps: Spiritus ſanctus superueniet in te, & virtus altiſsimi obũbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. ¶ Nonne hoc verbum angeli, verbũ & ſponſio erat iã imminentis oſculi oris domini? Igitur prudens ponderator dictum vtrunq; appendat in ſtatera rationis, & iſtud, oſculetur me oſculo oris ſui, quod dictum fuit animæ vel cordis iubilantis. Et illud: Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecũdum verbũ tuum, quod dictũ fuit oris exultantis. Nõne ſunt eiuſdẽ ponderis? Nonne ſenſus idem eſt in verbis ſeu vocibus diuerſis? *[I]dem ſenſus [s]ub diuerſis vocibus.* Sicut audiſti & credidiſti, ſicut tibimet imprecãdo dixiſti, fiat mihi, ita & factũ eſt tibi. ¶ Deus pater te oſculatus eſt oſculo oris ſui. *Deus pater oſculatus Mariam.* Quis oculus hoc vidit? Quæ auris audiuit? Cuius in cor hominis aſcẽdit? Tibi aũt ô maria ſemetipſum reuelauit, & oſculãs, & oſculũ, & os oſculãtis. Lõgè minoris gratiæ, quælibet anima dũ datũ optimũ, ſiue donũ perfectũ cõcipit, *Iacobi 1.* de ſurſum deſcendens ab eodem patre luminum taliter afflatur, talemq; intus in ſemetipſa perſentit oſculantis attactum, vt dicere non dubitet, nobis autem reuelauit deus per *1. Cor. 2.* ſpiritum ſuum. Quanto magis, tu ô beata, in perceptione doni ſingularis, dũ Spiritus ſanctus ſuperuenit in te, & virtus altiſsimi obumbrauit tibi, reuelationem huiuſmodi accepiſti. Profectò anima tua liqueſacta eſt, vt *Cant. 5.* dilectus locutus eſt, ſcilicet Deus pater locutione admirabili, locutione ineffabili, dum *Locutio Dei patris ad Mariam.* ſubſtantiã verbi ſui, cũ illo amore ſuo ſpiritu ſancto, tuæ menti, tuo ventri penitus inſereret: in quo nec primam ſimilẽ viſa es, nec habere ſequentem. Et ad angelum quidem dixiſſe ſuffecerit, fiat mihi ſecũdum verbum tuum angele dei, vt ille oſculetur me oſculo oris ſui, ad ipſum aũt dilectum deum conuerſa, loqui & iubilare anima tua non deſiit, in ipſo experimẽto ſuauitatis inenarrabilis, cuius videlicet iubilationis ſumma hæc eſt.

[*Quia meliora ſunt ubera tua uino, fragrantia unguẽtis optimis. Oleum effuſum nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.*] In Eſaia loquitur idem ipſe Deus: Audite me domus Iacob, & reſiduum Iſraël, qui portamini à meo vtero, qui geſtamini à mea vulua. Vſq; ad ſenectam ego ipſe, & vſque ad canos ego portabo. Ergo & vbera rectè dicitur habere, quæ Pſalmiſta nõ ignorans, dicebat: Si exaltaui animã meã, ſicut ablactatum ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea. *Pſal. 130.* Quid ergo per vbera eius niſi dulcedinẽ eius rectè intelligimus? Et quid eſt dulcedo eius, niſi ſpiritus ſanctus? Talis dulcedo pulchrè in duo vbera diſcernitur, quia duo ſunt data eiuſdem ſancti ſpiritus. *Duo ubera duo data ſpiritus ſancti.* Alterum datum eſt in remiſsionem peccatorũ, cuius videlicet dati vbere nullus ante hanc beatam virginem lactatus eſt ſanctorũ antiquorum. Alterum datum eſt in diuerſarum diuiſiones ſiue diſtributiones gratiarũ, quo videlicet vbere lactati veteres ſancti, & prophetauerunt & multa miracula operati ſunt. Vtrorumq; huiuſcemodi vberum lætificata dulcedine ineffabili, dũ concipis ó virgo beata, dum tibi fit ſecũdum hoc verbum angeli, ſpiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi, quibus duabus clauſulis, iam dicta ſignificabantur duo data eiuſdem ſpiritus ſancti, quid aliud diceres, niſi meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis? *Quo uino potata eſt Maria.* ¶ Non fueras experta vitium huius ſeculi, vinum voluptatis carnalis, ſine cuius ebrietate nulla vnquam mulier præter te concipere potuit aut poterit, & tamen diiudicare noſti, quàm melior aut vehementior, dulcior atque fortior eſſet voluptas ſiue amor dei, in quo concepiſti, ſine dubio potatã illius torrente voluptatis. ¶ Et tu quidem veraciter dicere potueras: Ecce enim in *Pſal. 35.* iniquitatibus concepta ſum, & in peccatis cõ *Pſal. 50.* cepit me mater mea. Cum enĩ eſſes de maſſa,

quæ

quæ in Adam corrupta eſt, hæreditaria pec-
cati originalis labe non carebas: ſed ante fa-
ciem huius amoris peccatum, nec illud, nec
aliud ſtare potuit, ante faciem huius ignis ſti
pula omnis interijt, vt totum ſanctũ fieret ha
bitaculum, in quo deus totis nouem menſi-
bus habitaret, tota omnino munda materia,
Prouer. 9. de qua ſancta Dei ſapientia, domum ęternam
ſibimet ædificaret. ¶ Et quia cum tanta dul-
cedine amoris, pretioſa plenæ gratiæ ſimul
infuſa ſunt chariſmata, quæ cæteris ab eodẽ
ſpiritu diſpartiuntur ſanctis & electis, rectè
vbera illa dixeris fragrantia vnguentis opti-
mis. Optima nanq; vnguenta ſunt chariſma-
1. Cor. 12. ta hæc, ſermo ſapiẽtiæ, ſermo ſcientiæ, fides,
gratia ſanitatum, opera virtutum, prophetia,
diſcretio ſpirituũ, & cætera, quæ qui habent,
boni odoris ſunt & ſuauiter fragrãt, ſicut vn
guentum optimũ. Vnde Apoſtolus: Deo gra
2. Cor. 2. tias, inquit, qui ſemper triumphat per nos in
Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ maniſe-
ſtat per nos in omni loco, quia Chriſti bonus
odor ſumus deo. ¶ Inter cæteros odores vn-
guentorum, quibus perfuſa es, prophetia fra
grauit, etiam lõgè antequam noſcereris. Hoc
enim ſenſerat propheticis narib⁹ ille, qui di-
xit: Et acceſsi ad prophetiſſam, & concepit,
Eſa. 8. & peperit filium. Nunquid ille ſolus ad te ac
ceſsit, ô prophetiſſa fidelis? Imò prophetæ
omnes ad te acceſſerunt, quia prophetiæ om
nium, & ſcripturę omnes in tuũ ſenſum, cum
Luc. 1. ſuperueniente in te ſpiritu ſancto, conuene-
runt. Vbi enim totum ſe indidit patris ver-
bũ, quomodò abeſſent ſcripturæ, quę de ipſo
verbo fonte ſuo prodierunt? Talia tam bo-
na vbera ſunt: Quid deinde? Oleum effuſum
nomẽ tuũ. Cuius vbera ſunt, eius eſt nomẽ,
id eſt, cuius eſt amor vel ſpiritus, per quẽ con
cipitur, eius eſt verbum ſiue filius qui con-
cipitur. Nam filius nomen eſt patris, præſer-
tim talis filius, tale verbum, per quod De-
us in cœlo & in terra valde nominatus, val-
de eſt inclytus. Nam per verbum omnia fa-
cta ſunt, quæ fecit deus. Et quis poteſt æſti-
mare fortitudinem eius? Porrò nomen hoc
tam forte, tam magnũ, ecce eſt oleũ effuſum.
Mira res. Quid verbo fortius, & quid oleo
ſuauius? Ergo ne verbũ à ſua eſt natura im-
mutatũ? Non. Sed qualitates creaturarũ, cum
quibus illi ratio eſt; hinc pro virtute, illinc
vitio diuerſæ, imò contrariæ ſunt. Verbi gra
tia: Diabolus in cœlo per vitiũ ſuperbus fuit:
tu virgo per virtutem humilis in terra appa
ruiſti. Pro qualitatibus tam diuerſis tamque
contrariis, vitium idemq; verbum, illi vt flu-
mẽ, tibiq; vt oleum ſeſe exhibuit, iuxta illud:
Iacobi 4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat
gratiam. ¶ Quomodo autẽ, vel in quo eſt ef-
fuſum hoc oleum? Nimirũ in eo, quod à deo
proceſsit, & de inuiſibilibus ſuis ad noſtra v-
ſibilia venit, quemadmodum ipſe dixit Iu-
dæis: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis v- Iohan. 8.
tiq; me. Ego enim ex deo proceſsi & veni.
Effuſum ergo eſt oleum, id eſt, nomen tuum,
quia proceſsit de ſecreto ſubſtãtiæ tuæ, ver-
bũ tuæ fortitudinis cum ſuauitate miſeratio
nis. ¶ Et ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.
Nihil verius. Niſi enim oleũ taliter effuſum
fuiſſet, niſi verbum tuum taliter proceſsiſſet,
adoleſcentulæ, id eſt, animæ imperfectæ non *Adoleſcentu*
auſæ fuiſſent diligere te, imo nec auſæ fuiſ- *læ animæ im*
ſent audire te. Exempli gratia: Steterunt pro *perfectæ.*
cul, dicẽtes Moyſi: Loquere tu nobis, & audie
mus. Non loquatur nobis dominus, ne forte Exod. 20.
moriamur. Et alibi: Et acceſsiſtis ad me, ait
Moyſes, atq; dixiſtis: Ecce oſtendit nobis do- Deut. 5.
minus deus noſter maieſtatem & magnitudi
nem ſuam. Vocẽ eius audiuimus de medio
ignis, & probauimus hodie, quod loquente
deo cũ homine vixerit homo, &c. Adeo tũc
timebant adoleſcentulæ, nõdum quippe o-
leum erat effuſum. At nunc, dum illud effun
dis, ſicut tunc promiſiſti, dicens Moyſi: Benè
omnia ſunt locuti, prophetam ſuſcitabo eis Deut. 18.
de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, &c:
dum, inquam, taliter effundis, ecce adoleſcẽ-
tulę dilexerunt, id eſt, certiſsimè diligent te,
perfecta charitate foris mittẽte timorẽ, quia 1. Iohan. 4.
cõſideratio tanti beneficij fidutiam dabit, &
credentium mentes excitabit ad viciſsitudi-
nem dilectionis. [*Trahe me poſt te, curremus in odore unguentorum tuorum.*] Hactenus excla-
mationem tuam, ô dilecta domini, imitari
conabatur in admiratione, quaſi grãdior mo
dus elocutionis: deinceps ſermo noſter re-
miſsior in demõſtratione ſit. Trahe me poſt
te, inquit. Vbi diſceſsit angelus, exurgens Luc. 1.
autem Maria, inquit Euangeliſta, abiit in mõ-
tana cum feſtinatione, in ciuitatẽ Iuda: & in-
trauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Eliza
beth. Dixerat enim illi angelus: Et ecce Eli-
zabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in
ſenectute ſua. Et hic eſt mẽſis ſextus illi, quæ
vocatur ſterilis, quia impoſsibile non erit a-
pud Deum omne verbum. ¶ Habent ſancti *Sanctorũ cõ-*
hoc proprium omnes, qui in veritate ſanctũ *gratulatio*
habent charitatis ſpiritum, vt ita gratulentur *ſuper benefi-*
de beneficiis, quę aliis impenſa perceperunt: *cijs alicui col*
latis.
quemadmodum & de illis, quæ à Deo ſibi-
met collata ſunt. Tum properant mutuos ſi-
bi præbere conſpectus, tũ dulcia miſcere col
loquia, certatimq; opportuna, importuna im
pendere inuicẽ deuotæ charitatis obſequia.
Quid eſt hoc, niſi trahere & currere in odore

vnguentorum domini? Pretioſum erat vnguentum, magnum erat beneficium, quod dederat dominus ſterili cõceptum tanti viri, qui in ſpiritu & virtute Heliæ deberet præire ante dominum,& quo maior non ſurrexerit inter natos mulierum. Tanti ac talis vnguẽti odorem perceperat: talis ac tanti beneficij famam ſiue nuntium ab ipſo angelo acceperat: & de hoc,ſicut de cæteris,quis finis, quæ conſummatio futura eſſet Spiritu ſancto docente,magna prophetiſſa non ignorabat: Trahebatur ergo poſt dominum fœmina deſideriorum, trahebatur & currebat in odore vnguẽtorum talium:& ipſum currere, id eſt, in montana cum feſtinatione abire, erat dicere trahe me poſt te.Nam qui veraciter diligit,& trahit,& trahi cupit. Cùm igitur traheretur, ſiue vbi tracta eſt & cucurrit,quid dixit? [*Introduxit me rex in cellaria ſua.*] Quomodo vel cui hoc dixit? Nimirũ per aſpirationẽ ſpiritus ſancti in mente eius redundãtis, in vẽtre eius iã operantis,hoc dixit cognatæ ſuæ Elizabeth,& infanti, qui erat in vẽtre illius iam menſibus ſex.Intrauit enim in domũ Zachariæ,& ſalutauit Elizabeth. Et factũ eſt,vt audiuit ſalutationem Mariæ Elizabeth,exultauit infans in gaudio in vtero eius. Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth,& exclamauit voce magna,& dixit: Benedicta tu inter mulieres,& benedictus fructus ventris tui,&c. Ergo verè dixit,& mirabiliter dixit, quæ ſalutãdo cognatam repentè prophetiſſam efficit,vt confeſtim ſciret illa omnia, quorũ iſta ſumma eſt: introduxit me rex in cellaria ſua. Verè pulcherrimus & optimus explanatiõis modus,vbi verecundæ puellæ prolocutor fit ipſe Deus,ipſe ſpiritus ſanctus, ſpiritus propheticus: Qui non tentatus eſt,ait vir ſapiẽs, quid ſcit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit,enarrabit intellectum. ¶Horum idcirco meminerim, quia reuera non niſi qui tentatus eſt in his,quę accepit,& à Deo reuelata ſunt ſibi,dignè poteſt perpendere religioſum ſilentiũ virginis,ſiue cuſtodiam oris eius,circa ſecretum Dei.Quis enim ab illo,qui ſomnia primus vidit & enarrauit, quorum vtiq; viſio viſitatio fuit emiſſa ab altiſsimo, id eſt, à puero Ioſeph filio Iacob:quis,inquam,vſq; in pręſentem diem, ita nouit vel potuit obſeruare tempus tacendi & loquendi, quin aliquando opus habet increpari, doceri, cauere ſcandalum inuidentium, ſicut illum pater increpanit. Ergo quanto quiſque amplius tentatus eſt in eiuſmodi, & expertus eſt inuidiæ malum quid ſit, ipſe ſcit, & enarrare poteſt intellectum huius rei, quod tu beata virgo verè

Luc. 1. Mat. 11. Luc. 1. Eccle. 34. Silentiũ Mariæ circa ſecretum Dei. Gen. 37.

fidelis fuiſti & veraciter magnæ fidei: non ſolum quia credidiſti angelo Euangelizanti, verum etiam quia ſecretum iſtud cuſtodiſti, neq; properaſti aliquãdo cuiquam tuæ admirationem facere felicitatis, vt diceres, quid feciſſet tibi Deus, niſi ei, cui prior ipſe Deus vel ſpiritus ſanctus reuelauit. Hoc non leuiter perpendere nos vult Euãgeliſta,cùm ſemel & iterum dicit: Maria autem conſeruabat omnia verba hæc cõferens in corde ſuo. Nunc dicta proſequamur:Introduxit me rex in cellaria ſua. Hoc ipſa quidem dixit verbis aliis, ſcilicet verbis cantici ſui,quo anima eius dominum magnificauit, ſed ſicut iam dictum eſt, prior eidem, videlicet Elizabeth, ſpiritus ſanctus, ſpiritus propheticus reuelauit. ¶Et quæ ſunt illa cellaria regis Dei? Nimirum ſacra myſteria, quæcunque continentur in ſcripturis ſanctis. Nam iſta cellaria pretioſa ſunt, meliora cellis aromatum & argenti,& auri,& odoramẽtorum, & vnguenti optimi, & omnibus apothecis regiæ ſupellectilis,theſaurorumq; vniuerſorũ,quales habere potuerunt reges terrarum: & ille præcipuè temporalis rex Salomon. In cellaria ſua,inquit,rex non qualiſcunq;, ſed rex cœli & terræ, me introduxit. Nihil enim à me abſcondit, ſed omni dulcedine ſua me inebriauit. Qui enim verbum ſuum, quod erat,& eſt in corde ſuo, mihi totum infudit, quomodo non etiã cum illo mihi omnia donauit? Non enim introductio qualiſcũq; hęc debet intelligi,ſed introductio cũ iure poſsidendi,ſicut ius eſt ſponſam legitimã cum tabulis matrimonij in dotem ſuam introduci. Quid ad hęc illa Elizabeth,cũ iſtud intus aure cordis percepiſſet? [*Exultabimus & lætabimur in te.*] Hoc verè dixit,& cum magno clamore dixit.Ait enĩ voce magna: Benedicta tu inter mulieres,& benedictus fructus vẽtris tui: Et vnde hoc mihi,vt veniat mater domini mei ad me: Ecce enim,vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Et beata,quæ credidiſti, quoniã perficiẽtur ea,quæ tibi dicta ſunt à domino. Nonne hoc erat dicere,exultabimus & lætabimur in te?Iam enim incipimus, ego & infans in vtero meo exultare in gaudio, à voce ſalutationis tuæ. Ex hoc & nos, & qui vẽturi ſunt poſt nos,exultabimus & lętabimur in te, & cantabimus,dicentes, quia Eua nos fecit plorare,Maria nos fecit exultare. Nam quod illa triſtis abſtulit, tu reddis almo germine. Idcirco exultabimus & lætabimur in te. Quomodo in te? Dicam paulò expreſsius. [*Memores uberum tuorum ſuper uinum recti diligunt te.*]Hęc eſt & erit materia vel

Luc. 2. Eſa. 39. 3. Reg. 10. Luc. 1.

cauſa

cauſa exultationis vel lętitiæ noſtræ in te, memoria vberum tuorum, quia virgineis vberibus lactaſſe illum prædicaberis, qui creauit te.

Luc. 11.

Dicemus enim: Beatus venter, qui te portauit Chriſte, & beata vbera quæ ſuxiſti. Et ſi aliud quid myſticum per vbera rectè poteſt intelligi, attamen cauſa iſta cunctis erit amabilis, qa is, qui angelos ſuæ viſionis dulcedine paſcit, tua ô felix virgo vbera ſuxit.

Super vinũ.

¶Huius rei memores ſuper vinũ, id eſt, ſuper omne, quod in hoc ſeculo dulce videtur aut iucundum, recti diligunt, id eſt, certiſsime diligent te. Rectorum illorum primus eſt & erit infans iſte, qui à voce ſalutatiõis tuæ, qua ſalutaſti me, iam exultauit in gaudio in vtero meo, & lætatur in te. Iam cœpit exultare & lætari in te, & exultare non deſinet, memor vberum tuorum ſuper vinum, id eſt, omne ſeculum reſpuens & carnalis voluptatis commercium, virum ſe deo dedicans virgineum, propter vberum tuorum lac dulciſsimũ, quæ

Memores vberum tuorum.

videlicet vbera tua de cœlo plena lacte virgineo lactauerunt Deum. ¶O quàm multi vtriuſq; ſexus, propter hoc ita te diligent & ſimiliter facient. Num paruum eſt hoc memoriale tuum? Imo inter omnia, quæcunq; fecit Deus memorabilia, præcipuũ & omnis creaturæ expectatione eſt dignũ, quod is, qui angelorũ cibus eſt, homo factus ex te propter homines, tuis vberibus lactari dignatus eſt.

Recti diligunt te.

¶Recti ergo, hoc ipſo, quod recti ſunt, quod nõ inuidi, imo beneuoli ſunt, memores vberum tuorum, diligent te. Quis fructus dilectionis huius? Quæ merces aut quod præmium? Abundantia. Dicit enim ſpiritus ſanctus

Pſal. 121.

in Pſalmo: Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem, & abundantia diligentibus te. Cuius rei abundantia diligentibus te, ô ſancta Hieruſalem, niſi eius, quę diligitur in te. Tale eſt bonum tuum, bonum videlicet à deo datũ, vt quiſq; diligendo facere poſsit, & faciat eſſe ſuum. Diligendo ergo in te, quod mater es domini, fidelis anima & ipſa mater fit: Ipſe e-

Matth. 12.

nim meus, inquit, & frater & ſoror & mater eſt, quicunq; fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt. Cuius videlicet paternæ voluntatis, ſi ſummam quęrimus, credere, ſperare, & diligere eſt. Non ergo paruo pro præmio, habendo fidem recti ſumus, habendo ſpem memores ſumus, habendo charitatem te diligimus. Sequitur: [*Nigra ſum ſed formoſa, filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pellis Salomonis: Nolite me conſiderare, quod fuſca ſim, quia decolorauit me ſol.*] Res ipſa exigit vt quæram, quouſq; vel quàm diu beata virgo Maria mãſit cum illa Elizabeth cognata ſua. Vtiq; mẽſibus tribus, fere vſque dum Elizabeth tempus pariendi impleretur. Ille nanq; menſis ſextus erat illi, quæ vocabatur ſterilis, quan-

Luc. 1.

do Maria nuntio bono impleta, exurgẽs abijt cum feſtinatione in domum Zachariæ, & ſalutauit Elizabeth. Maria autem manſit, inquit Euangeliſta, cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam. Statimque ſubiungit: Elizabeth autem impletũ eſt tempus pariendi, & peperit filium. ¶Ergo Maria iam non erat illic, quando Elizabeth, peperit filium. Cur, quæſo, non interfuit? Cur tanti gaudij, tantæ exultationis feſtiui-

Cur Maria non interfuit partui Elizabeth.

tatem non expectauit? Cur diſceſſum ſuum non diſtulit, donec videret infantem, quem vidiſſe gaudium fuit? Non ignorabat angelum dixiſſe ad Zachariam. Et erit gaudium tibi & exultatio: & multi in natiuitate eius gaudebunt. Item, & ecce eris tacens, & non poteris loqui vſq; in diem, quo hęc fiant, pro eo quod non credidiſti verbis meis. Cur non expectauit videre hoc miraculum, ſcilicet eũ, qui mutus fuerat, aperto ore eius & lingua eius, cum nomine Iohannis loquentem & benedicentem Deum? Nonne magis ad eam quàm ad quamlibet aliam pertinebat congratulari, & audire verba cantici de ore prophetãtis, & tu puer propheta altiſsimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius? Cur igitur quæ & eatenus non veniſſe cauſam habere videretur, vt ſaltem illa die veniret, cognata cum vicinis & aliis cognatis illius, & congratularetur: econtrà cum iam dudum veniſſet, idcirco diſceſsit ne intereſſet gaudentibus & congratulantibus.

Reſponſio.

¶Cauſam neſciremus, rem ipſam, id eſt, diſceſſum eius non adnimaduerteremus, niſi excitaſſet intellectum vox iſta, per ſpiritum ſanctum in perſona eius prolata, nigra ſum ſed formoſa. Quid enim hoc erat? Quid putamus facturos vel dicturos fuiſſe vicinos & cognatos, qui multi conuenerunt, ſi inter eos inueniretur in vtero habens? Ipſe Ioſeph vir eius, cui deſponſata e-

Matth. 1.

rat quoniam inuenit eam in vtero habẽtem, cùm eſſet iuſtus, nolebat traducere eam, ſed volebat occultè dimittere eam. Ergo in oculis eius nigra erat, & eſt adhuc in oculis ſiue in ſenſu illorum, qui cum ſint filij matris ſuę, de quibus poſtmodum dicendum eſt, pugnant contra eam, contradicendo nobis credentibus & confitentibus, eam de ſpiritu ſancto fuiſſe impręgnatam.

Nigra ſum ſed formoſa.

¶At illa dicere poterat & veraciter dicit, nigra ſum ſed formoſa: nigra, inquam, id eſt, pręgnãs inuẽta ſum: ſed formoſa, id eſt, ſalua virginitate de ſpiritu ſancto imprægnata. Benè actum, optimè prouiſum eſt, vt ventura poſtmodũ multitu

dine ad illud natiuitatis Iohannis gaudium, reuerteretur in domum ſuam; ne prius ab illis deprehenderetur in vtero habēs, quàm ab ipſo beato Ioſeph, qui dignus eſſet corrigi per angelum, dicentem, Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam cõiugem tuam. quod aũt in ea natũ eſt, de ſpiritu ſancto eſt. ¶Nec iſtud ſuffeciſſet, niſi etiam, priuſquàm complerentur dies mariæ vt pareret, locum mutauiſſet. Poterat nanq; vicinis & notis fieri occaſio loquendi, quod tam citò peperit, vix habens menſes ſex: ex quo monente angelo, beatus Ioſeph coniugem ſuam accepit. Benè igitur, & hoc prouiſum eſt, quod exiit

Luc.2. edictum à Cæſare Auguſto, vt diſcriberetur vniuerſus orbis, quatenus per hanc occaſionem & ſcriptura impleretur, quæ Chriſtum

Mich.5. de Bethleem naſciturum prædixerat eſſe, & virgo ab omni vicinorum quæſtione liberaretur, quomodo tam breui tempore exacto, ex quo in coniugium accepta fuerat, peperiſſet. Dicat igitur: Nigra ſum ſed formoſa, filiæ Hieruſalem. Secundũ opinionem malè videntium nigra, ſecundum fidem rectè credentiũ formoſa. ¶Quàm nigra, & quàm for-

Gene.21. moſa? Nigra, ſicut tabernacula Cedar: formoſa, ſicut pellis Salomonis. Sicut eñ Iſmahel, ad quē pertinet Cedar, niger, id eſt, ferus homo, iure fuit eiectus cum matre ſua, dicēte Sa-

Galat.4. ra: Eiice ancillam & filium eius: non enim erit hęres filius ancillæ cum filio liberæ, & è regione omnium fratrum ſuorum in ſolitudine fixit tabernacula, ita & ego iure eiicienda viſa ſum, ita vt vir meus Ioſeph nollet traducere, ſed vellet occultè dimittere me. Multũ erat miſerationis in eo, quod occultè dimittere voluit, cum lex multò aſperius cen-

Deut.22. ſeat de puella eiuſmodi, qualis ego, dum prægnans eſſem, poteram exiſtimari. Ergo nigra ego ſicut tabernacula cedar: quia ſicut ille cũ matre ſua, ita & ego cum eo, quod conceperam, videbar eiicienda, viri mei domo & hęreditate indigna. Cedar, vt iam dictum eſt, pertinet ad Iſmahel. Quare autem magis hic placuit dicere tabernacula Cedar, quàm tabernacula Iſmahel? Videlicet quia Cedar tenebræ, Iſmahel interpretaẽ exauditio Dei, magiſq; nomē tenebrarũ, quàm exauditiõis

Formoſa ſicut pellis Salomonis. Dei congruit meæ, quę putabatur, ingenij nigredini. ¶Econtrà, ſicut pellis Salomonis, id eſt, exterior cultus & omnis dignitas ſapientiſsimi Regis incomparabiliter ſplenduit, ita vt nullus ei regum potuerit vnquam comparari, ita & virginitatis meæ ſplendor præ omnibus ſanctis & filiis regni Dei eſt admirabilis, nec ei, qui ex me natus eſt, quiſquam ſanctorum, nec ipſe Iſaac eidem Cedar longè pręlatus & pręferendus, potuit vnquam, vel poterit cõparari. Quare autem non dixit, ſicut Salomon, ſed ſicut pellis Salomonis? Videlicet, quia quidē formoſa pellis Salomonis, ſed nõ ipſe Salomõ valde formoſus fuit. Intus enim quandam deformitatem habuit, etiã quando fulgebat formoſitas pellis. Dixit enim dominus illi: Quia habuiſti apud te hoc, & non cuſtodiſti pactum meũ & *3.Reg.11.*

pręcepta mea, quę mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, &c. Quid nam eſt dicere, habuiſti apud te? niſi ac ſi diceret, qualē te nunc oſtendiſti, ſequendo deos alienos, talis eras etiã, cùm deforis me honorares omni adoratione & pulchri templi ædificio. Igitur meli⁹ dicere fuit, ſicut pellis Salomonis, quã ſicut Salomon, ita formoſa ſum, quia non ſicut habuit apud ſe, ſed ſicut de foris ędificauit templum manu factum, & ſicut dixit: Sapientia ędificauit ſibi domum: ita ex me Deus templum ſibi non manu factum, & nõ ma- *Prouer.9.*

nu factam ſapientia ſibi ędificauit domum.

¶Nolite filiæ Hieruſalem conſiderare me, quod fuſca ſim, id eſt, corrupta, quia quod tu- *Quod fuſca ſim.*

mentem vterum habeo, quod inuēta ſum in vtero habens, non fecit vir, quia virum non cognoſco, ſed ita decolorauit me ſol. Verus ſol, & ſole Deus longè pulchrior ſemetipſo me impleuit, de ſemetipſo vterum meum tumentem reddidit. Hoccine eſt decolorari? Non apud vos ô filiæ Hieruſalem, quæ habetis oculum ſimplicem, ſed apud ſuperborum cogitationes, quorum nequam eſt oculus. Non erat nequam oculus Ioſeph, ſed quandã excuſabilem ignorantię nebulam habēs, cito purgat⁹ eſt, dicēte ſibi angelo domini, quod ſana cute decolorata eſſem, quam non flamma ignis de deorſum, ſed deſuper ſol decolorauit, quod ſalua virginitate grauida eſſem: quam non vir terrenus, ſed pater cœleſtis de ſpiritu ſancto grauidam fecit. Non ita cæteri omnes cognitã veritatē ſequũtur. Sed quid?

[Filij matris meæ pugnauerunt contra me, poſuerunt *Apoc.8.*
me cuſtodem in uineis, uineam meam non cuſtodiui.]

Filij matris meæ, Iudęi ſunt, filii * ſynagogæ, *aliàs ſynagogæ.*

imo qui ſe dicũt Iudęos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanę. Iſti pugnauerunt. i. certiſsimè pugnabãt contra me, cõſiderantes & cõſiderare volētes, quod fuſca ſim, quod nõ verè decolorauerit me ſol, ſed nigra ſim nigredine omnimoda, ſicut tabernacula cedar. Hinc ab illis paſſa ſum, vel patiar pugnas verborum, pugnas linguarum blaſphemãtium. Prędicatũ eſt eis, quod non nigra, imo, ut iã dixi, formoſa ſim ſicut pellis Salomonis: ſed econtrà pugnauerunt repleti zelo, & contradixerunt propugnatoribus meis blaſphemantes.

mantes. Diximus ergo: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos indicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim

Eſa.42.

præcepit nobis dominus: Poſui te in lucẽ gẽtibus, vt ſis in ſalutem vſq; ad extremũ terrę.

Poſuerũt me cuſtodẽ in vineis.

¶ Hoc modo poſuerunt me cuſtodem in vineis, id eſt, in gẽtibus, quæ non quidem erãt, ſed ex mea cuſtodia factæ ſunt vineæ domini. Poſuerunt, inquam, id eſt, vt ego ponerer, effecerunt per incredulitatem ſuam. Non enim ego prior illos, ſed ipſi priores me repulerũt, & cuſtodia mea ſeſe indignos iudicauerunt. Igitur iuſto iudicio tales matris meæ filios reliqui, & vineam meam non cuſtodiui, gentem meam nõ adiuui, non defendi, quin venirent, locumq́; & gentem tollerẽt Romani. Putauerũt, quod ſi me repuliſſent, errare

Gen.16.

deberem in ſolitudine, ſicut Cedar, vel ſicut Agar. Verùm non ita eſt. Pro vna vinea, quæ debuit eſſe mea, vtpotè gens mea, ſanguis meus, & caro mea, multas vineas acquiſiui, multas Eccleſias in gentibus dilataui, quæ omnes cuſtodiam meam habent, & habere deſiderant, de meritis meis præſumentes, de interceſſionibus meis confidentes, & pro huiuſmodi cuſtodia clamantes ad me iugiter: Hæc ad filias Hieruſalem elocuta, quales refugit, vt ſuprà iam dictum eſt, ne conſideraretur ab eis, & inueniretur in vtero habens, in illa frequentia venientiũ ad Elizabeth, vt congratularentur ei, mox ad dilectum conuerſa, dicit: [*Indica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne uagari incipiam per greges ſodalium tuorum.*] Senſum vocis huius quærenti, nec dubitanti mihi, quin veraciter congruat tantæ tamq́; beatæ virgini, magnum & mirum ſeſe ingerit & aperit ſacramentum illius Euangelicæ lectionis: Cùm factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcẽ-

Luc.2.

dentibus illis Hieroſolymam ſecundum cõſuetudinem diei feſti, conſummatiſq; omnibus, cùm redirent, remanſit puer Ieſus in Hieruſalẽ, & nõ cognouerunt parentes eius, &c. vſq; , & dixit mater ei⁹ ad illũ: Fili, quid feciſti nobis ſic: Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Quid enim? Nunquid caſu geſtum eſt, vt puer Ieſus remaneret in Hieruſalem, & parentes eius illum eſſe in comitatu exiſtimarent, vt requirerent inter cognatos & notos, & non inuenirẽt, regreſſi in

Luc.2.

Hieruſalem, requirentes, poſt triduũ inuenirent, nõ quomodocũq; vel vbicũq;, ſed in templo ſedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem? Nunquid hoc Euãgeliſta tam diligenter ſcriberet, niſi rem ſacramẽti plenã eſſe ſciret? Sunt & alia multa, inquit, Iohannes, quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere eos, qui ſcribendi ſunt, libros

Iohan.21.

Si ſolam ſpectes rem geſtam, quantũ eſt hoc inter alia tam multa, vt illis omiſſis ab Euangeliſta non deberet omitti? ¶ Igitur & in voce iſta, indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie: & in illa re geſta, qua dixit eadem diligens & dilecta: Fili quid feciſti nobis ſic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, vnum idemq́; myſterium ſpectare iuuat. Quid enim eſt comitatus de die feſto redeuntium, niſi frequentia vel ritus cęremoniarum Iudaicarum, cæremoniarum carnalium? Iſtæ nanque mandata vitæ nõ præceſſerunt, ſed comitatæ ſunt, & ſi ritè conſideres legis ordinem, poſtquam præcepta bona data ſunt, quæ faciens homo viueret in eis, iſtæ cęremoniæ præceptaq́; non bona, in quibus non viuerent, à reatu vituli ſumpſerunt initium, & hoc erat iugum grauiſſimum, quod neq; nos, ait Petrus Apoſtolus, neq; patres noſtri portare potuimus. Super his magna cõquiſitio futura erat, & facta eſt: ſicut in Actibus Apoſtolorũ legimus: Et quidam deſcendentes de Iudęa, docebãt fratres, quia niſi circuncidamini, non poteſtis ſalui fieri, & quia oportet præcipere, ſeruari legem Moyſi. Hoc erat parentes Ieſu exiſtimare, Ieſum eſſe in comitatu. Sed non erat ibi Ieſus. Imo erat & eſſe illum oportebat, in medio doctorum, audire & interrogare verba vitæ. Hinc per Hieremiam prophetam fuerat prædictum: Quia non ſum locutus cũ patribus veſtris, & non pręcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum, ſed hoc verbũ præcepi eis, dicens: Audite vocẽ meam & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandaui vobis, ſubauditur, in monte Oreb ante reatum vituli, vbi iuſtificationes & præcepta vitæ dedi, ſcripta in tabulis digito Dei. ¶ Horum diſcernendorũ vtiq; magiſtrã te eſſe oportebat ô beata Maria, & magiſtra magiſtrorũ, id eſt, Apoſtolorũ, iuxta illud: Fons hortorũ, puteus aquarum viuentiũ, quæ fluunt impetu de Libano. An quia ſpirit⁹ ſanct⁹ illos docuit, idcirco tuæ vocis magiſterio nõ illis op⁹ fuit? imo vox tua vox illis fuit ſpirit⁹ ſancti, quicquid ſupplementi opus erat eiſdẽ mortalib⁹ vel teſtimonij, ad cõfirmandos ſingulorum ſenſus, quos acceperant ab eodem ſpiritu, diuidente ſingulis, prout vult, ex religioſo ore tuo perceperunt, inſtructo ad loquendum, benè cõpoſito ad tacendum, prout tempus erat opportunum. An quia loco ſuprà memorato de

Myſteriũ de abolendis cæremonijs Iudæorum.

Leuit.18.
Ezech.20.
Exod.32.

Actor.15.

Hiere.7.

Exod.20.

Cant.4.

1.Cor.12.

Acti-

Actibus Apoſtolorum, vbi facta ſeditionẽ propter cæremonias Iudaicas conuenerunt

Actor.15.

apoſtoli & ſeniores, videre de hoc verbo, nullam tui mentionem ſcriptura fecit, idcirco putandum eſt, quod conuentus ille te omiſerit,& ſanctũ de tuo pectore,de tuo ore ſpiritum non conſuluerit? Imo & illic & in cæteris agendis tu princeps, omnem ſoluiſti quæſtionem: ita tamen, vt non clamares,neque contenderes, neque audiretur vox tua foris: quia (ſicut ante nos dictum eſt) tu ſola es virgo,quæ vniuerſam hæreticam praui-

Iſa.42.

tatem interemiſti. Dixeris ergo: Indica mihi,quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie:ne vagari incipiam per greges ſodalium tuorum. Indicari tibi flagitabas, vt aliis indicare ſcires.Sed dico:Nũquid neſciebas? Nunquid quod prophetæ ſciuerunt, tu ignorabas? Vtique neſcires, niſi deſuper indicatum tibi fuiſſet. Et Deus tuus,filius tuus præſciebat, quod reſurrecturus eſſet à mortuis: & tamen in perſona eius

Pſal.40.

Pſalmiſta dicit: Tu autem domine miſerere mei, & reſuſcita me,& retribuam eis. ¶Dicat aliquis: Quid ergo eſt, quod in ſupradicto loco Euangelij, dum iſta ſignificarentur, dixit: Fili quid feciſti nobis ſic, ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te, & cætera vſque, & ipſi nihil horum intellexerunt? Ad hæc, inquam: Et quid illud eſt,

Maria nõ neſciebat, & tamẽ dolẽs quærebat.

quod Euangeliſta continuo intulit: mater eius conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo? Igitur ecce duo quaſi repugnantia. Si enim non neſciebat, quomodo quærens dolebat, dolens quærebat? Si autem neſciebat,quomodo vel de quibus in corde ſuo conferebat? Ergo neque à dextris, neque à ſiniſtris ſermo fit, quia veraciter magna hæc propheteſſa, quid ageretur,non ignorabat, quoniam gratia plena erat, & tamen dolens quærebat,quoniam diſpenſationi diuinæ ipſa ſuo ſilentio ſeruiens, quãmuis cum illis quærentibus quæreret, tẽpus tacendi cuſtodiebat, & dolentibus cõdolebat. Quomodo autem dicenti, indica mihi, reſponſum eſt ex perſona dilecti? Nam & percunctatio, & cauſa percunctationis melius cum reſponſione explanari poterit. [*Si ignoras te ô pulchra inter mulieres, regredere & abi poſt ueſtigia gregum: & paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum.*] O pulcherrima mulierum, ô benedicta inter mulieres, cuius pulchritudo benedictio eſt, cuius pulchritudo ipſe benedictus fructus ventris tui eſt, talis ac tanta cauſa tua eſt, vt ſi teipſam non ignores, ſtatim ſcias illud quod quæris, dicens: Indica mihi, vbi paſcas, vbi cubes in meridie, nec verendum tibi ſit,ne vagari incipias per greges ſodaliũ meorũ,id eſt, per conuenticula,quæ fiunt circa cathedras ſiue doctrinas ſcribarum & phariſæorum, qui ſeſe mihi ſodales ſiue pares faciunt, qui in cæremonijs ſuis iuſtificari volunt, qui ſuam quærentes

Rom.10.

ſtatuere iuſtitiam,iuſtitiæ Dei quæ Chriſtus eſt, ſubiecti non ſunt. Quid enim? Vnde pulchritudinem iſtam acquiſiſti; vt ſis pulcherrima mulierum? ex fide & humilitate,an ex operibus legis? nonne ex fide & humilitate?

Pulchritudo Mariæ fides & humilitas.

Nam & beata quæ credidit,ait illa propheteſſa, illa cognata tua Elizabeth, repleta

Luc.1.

gaudio, & exultans in ſpiritu ſancto cum infante in vtero ſuo. Beata (inquit) quæ credidit, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt ei à domino. Non dixit,beata,quæ inuenta eſt in operibus legis. Ecce beatitudo ex fide. Tu quoque ſtatim ceciniſti, Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ,ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et ecce beatitudo ex humilitate. Ergo ex fide & humiltate, imo fides & humilitas tota pulchritudo tua eſt, & hic eſt locus requietionis meæ. Locus,in quo dilectus tuus paſcendo & cubando delicietur in meridie, id eſt, in hoc tempore plenæ gratiæ,quando figura iam præterita, res illuxit, vmbra depulſa, ſol veritatis aſcendit. ¶Si

Coloſſ.2.

Abi poſt veſtigia gregũ.

hoc ignoras,conſequens eſt quod dixi,egredere & abi poſt veſtigia gregum,videlicet eorũ,qui in lege vel in carne iuſtificari volũt: & paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorũ, id eſt,carnales habe alumnos ſecundũ imitationẽ ſupradictorum ſodaliũ meorũ: quorũ omniũ cũcti greges,nõ oues, ſed hœdi ſunt:

Iohan.8.

vtpotè à peccato ſuo non iuſtificati, imo in peccato ſuo morituri. ¶Cui poſthac licebit in carne gloriari? Ecce illi, quæ de carne ſua verbum carnem factum peperit, ſi ignorat ſe, ſubauditur, vnde altiſsimo placuerit, dicitur, Egredere & abi. Et in Euangelio, quum extollens vocem quædam mulier de turba, dixiſſet, Beatus venter,qui te portauit,& vbera quæ ſuxiſti, quid reſpõſum

Luc.11.

eſt ei? Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Hæc enim cauſa principalis eſt effectiua beatitudinis, & ſine hac beata non potuiſſet eſſe vel dici. ¶At tamen perſeueranter & irrefragibiliter dicimus, Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti,& benè dicimus, ſcientes quia

Beatus uẽter qui te portauit.

hoſpitiũ ventris ſui, ꝙ creatori ſuo præbuit, & alimoniã lactis ſui,quod ori eius miniſtrauit,fide pretioſa & humilitate gratioſa cõmuniuit atq; perornauit, compleuit & cuſtodiuit,nullam habẽs vnquam ignorantiam ſui.

Sequi-

Sequitur. [*Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea.*] Hoc eſt quod nolo igno
rare, & quod ſi ritè perpendis ô amica mea,
Equitatus domini virga Aaron. non ignoras te. Quiſnam ſuit ille meus equi
tatus in curribus Pharaonis, vel quomodo in
curribus Pharaonis? Magnũ & mirum ſpecta-
culũ reſpicienti, inde currus Pharaonis, hinc
equitatum meum. Currus nanque Pharao-
nis valde multi, ferro armati, plerique etiam
auro vel argento inſigniti fuerunt: equita-
tus autem meus, virga vna fuit, virga Moyſi &
Exod. 7. Aaron. Virga illa cõtra ſublimes currus Pha-
raonis taliter equitauit, hoc modo militauit.
Primò, verſa in colubrum deuorauit virgas
magorum, deinde percutiens aquas fluminis
vertit in ſanguinem, deinde extẽſa ſuper flu-
uios & ſuper riuos ac paludes eduxit ranas ſu
per terram Aegypti, deinde percuſsit pulue-
rem terræ, & facti ſunt cyniphes in homini-
bus & in iumẽtis, deniq; impleuit domos Ae
gyptiorum muſcis diuerſi generis, deinde ſe
cit, vt morerentur omnia animantia Aegyp-
tiorum: & deinde facta ſunt vulnera veſica-
rum turgentium, deinde extẽſa in cœlum fe-
cit tonitrua & grandinẽ mixtum igni, ac diſ-
Exod. 14. currẽtia fulgura ſuper terram Aegypti: dein-
de extenſa ſuper terram aſcendere fecit locu
ſtam, & deuorauit omnem herbam, quę reſi-
dua fuit grandini: deinde extenſa in cœlum,
fecit vt eſſent tenebræ horribiles in vniuerſa
terra Aegypti, nouiſsimè eleuata ſuper mare,
vertit illud in ſiccum, & diuiſit aquam, & trã-
ſierunt filij Iſrael per medium maris, iterum-
que reducta ſuper mare, operuit aquis curr⁹,
& equites cuncti exercitus Pharaonis. Rectè
ergo virga talis dicitur equitat⁹ domini, quæ
Maria aſsimilatur virgæ Aaron. contra tot currus & equites Pharaonis ſola
ſuffecit, & victoriã peregit. ¶Quomodo vel
in quo tali equitatu meo amica mea aſsimi-
laui te? Videlicet in eo, quod poſita coram
domino virga illa in tabernaculo teſtimonij,
Num. 17. ſequenti die inuenta eſt germinaſſe, & tur-
gentibus gemmis eruperant flores, qui folijs
dilatatis, in amygdala deformati ſunt. Erãt
enim quidam ſimiles iſtorum ſodalium meo
rum, pro ſacerdotio contendentes, & conci-
lia ſua trahentes aduerſus Moyſen & Aaron:
ſicut iſti ſodales mei, ſacerdotium ſibi vendi
cant, in carnibus taurorum & ſanguine hyr-
Heb. 9. corum, aduerſus ſacerdotium meũ, ſacerdo-
Psal. 109 tium æternum, ſecundum ordinem Melchi-
zedec iuramento firmatũ. Dixi ergo. Refer
virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij,
vt ſeruetur ibi in ſignum rebellium filiorum
Iſraël, & quieſcant querelæ eorũ à me, ne mo
riantur. Illi ſigno, illi equitatui meo aſsimila
ui te amica mea. Sicut enim virga illa virgas
maleficorũ & incãtatorũ deuorauit, & omnẽ
ſuperbiã Aegyptiacã obtriuit, ac deinde ger-
minauit, frõduit, floruit & fructum protulit,
nõ plãtata, nõ ſucco terræ animata, ſed virtu
te cœleſti ſupra vſum naturæ prouecta, ſic tu
pulcherrima mulierũ, amica mea, cunctã pra-
uitatem hæreticam interemiſti, ſuperbiam
diaboli deieciſti, conceptu florida, partu fru
ctifera, virgo in conceptu, incorrupta in par
tu, virgo ante partum, incorrupta poſt partũ. *Pulchræ ſunt genæ tuæ.*
Nonne igitur pulcherrima es mulierum? Ve-
rè pulcherrima. [*Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut tur-
turis, collum tuum ſicut monilia.*] Pulchritudo tua
pudicitia eſt, quę multũ apparet & ſpectabili
ter lucet in genis tuis, quia non foris vagaris
oculis, ſed ſicut ſolinaga & auis caſtiſsima tur
tur, ſolitudine delectabaris, & ſolitariã te an-
gelus inuenit atq; ſalutauit. Non ita pulchræ
ſunt genę mulieris, qualẽ Sapientia denotat,
Ornatu, inquiẽs, meretricio præparata ad ca-
piendas animas, garrula & vaga, quietis impa
tiens, nec valens in domo conſiſtere pedibus
ſuis. Verũ vt taceã de eiuſmodi, pudicarum
omnium virginũ, viduarum atq; continenti
um pudor ſiue pudicitia, religioſitas aut ve-
recundia, tuis genis, tuis oculis comparata, *Collum tuum*
non eſt verecundia, non eſt pudor, non eſt, *ſicut monilia*
aut vix meretur dici pudicitia. ¶Adde quod
collum tuum ſic eſt ſicut monilia. Sicut
enim monilia muniunt matronarum pecto-
ra pudica, vnde & dicuntur monilia, eò
quod pectus muniant, ne quis extraneus (id
eſt, impudicus) manum ſuã inijciat, ita & col-
lum tuum munit verba tua, non ſolũ ne quid
otioſum aut noxium ſiue inordinatũ per vo
cem erumpat, verum etiam ne ipſum bonum
tuũ, ſecretũ tuũ, diuinũ myſteriũ tibi credi-
tum, leuiter viam vel vocem inueniat, vt au-
ris aliena, ſiue filia aliqua, quanuis videatur
eſſe filia Hieruſalẽ, quæ forte cuſtodire neſ-
ciret huiuſmodi margaritas, ſicut cuſtodi-
ri oporteret propter porcos, maximeq; pro-
pter Herodẽ & eius cõplices, intelligat. Ve- *Matth. 7.*
rè igitur pulcherrima mulierũ, pulcherrima
in genis, pulcherrima in collo, id eſt, tam ocu
lorum quàm verborum tuorũ moderamine
decentiſsimo. Quid ad hæc dicunt amici vel
familiares tui, quales primi fuerũt Apoſtoli?
[*Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argen-
to.*] Murenula quoddam colli ornamentum, *Quid murenula.*
vulgò ſic vocatum, idcirco quod ſcilicet au-
ri metallo in virgulas lenteſcente, quædam
ordinis flexuoſi catena cõtexitur, in ſimilitu
dinem murenæ ſerpentis. Hæc & interdum
auri atque argenti texitur virgulis. Vnde hic
dicitur, Murenulas aureas, vermiculatas ar-
gento faciemus tibi. ¶Aurum & argentum
idem

idem ſignificant hic, quod in Pſalmo cùm dicit:Pennæ colũbæ deargentatæ,& poſteriora dorſi eius in pallore auri. Aurũ in dorſo vel in poſterioribus colũbæ; interior eſt ſenſus ſacræ ſcripturæ,argentum verò ſermo exterior, cuius nitori nullo modo cõparari poſſunt lepores ſiue exornationes eloquentiæ mũdanæ, quantũlibet exquiſitæ fuerint ſiue accuratæ. Ergò per murenulas aureas argento vermiculatas, rectè intelligimus ſermocinationes ſanctorum, ſenſibus aureas, elocutionis nitore argenteas ſiue luculentas. Eſt igitur ſenſus: O virgo virginum, quomodo factum eſt iſtud? Quia nec primam ſimilem viſa es nec habere ſequentem. Laxa vocis iter,& collum tuum ſilẽtio communitum pande interdum, & tutis auribus amicorum fidelium,vel breuiter eloquendo committe ſecretum, vt dicas nobis, quomodo vel per quid altiſsimo complacueris: qualis ille tibi fuerit,primum in corde ſiue in vtero,deinde in cõuictu ſiue in colloquio,dũ lactares vberibus, dum geſtares eũ vlnis trementibus?Sumus enim fidi artifices, argentarij fideles,& ad laudem illius,qui tibi hæc magna fecit faciemus murenulas veritatis, ornamenta benedictionis & gratiarum actionis,benedicẽdo & gratias agendo, quia ſic fecit tibi, ita vt non ſit locus, vbi vox laudis huius non audiatur, vox ſonora,laus altiſona, quæ tuum nomen concelebrans, iugiter te ambiat, & quodammodo de collo tuo dependeat.[*Dum eſſet rex in accubitu ſuo,nardus mea dedit odorẽ ſuũ. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi; inter ubera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mibi in vineis Engadi.*] Hoc dico vobis ô amici,& hoc aurum verum eſt. Si habetis argentum, facite(vt dixiſtis) murenulas mihi, imo non mihi,ſed domino,memores illius dicti Sapientis:Glorificantes dominum quantumcunque potueritis,ſuperualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum,& exaltate illum, quantum poteſtis, maior eſt enim omni laude. Exaltantes eum replemini virtute,ne laboretis,nõ enim peruenietis. ¶Quid enim? Cùm eſſet in ſinu vel in corde patris, de illis altiſsimis ſuis reſpexit humilitatem meam. Hoc eſt,quod dico. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Quid enim eſt,vel erat accubitus regis,niſi cor vel ſinus patris? Illi ſupradicti paſtores vel ſodales eius, qui ſeſe pares ei faciunt, & greges non ouiũ, ſed hœdorum poſt ſe trahunt, dixerunt, quòd ante me rex iſte non fuerit, quòd ex me initium ſumpſerit,quòd homo tantum,& ſupra hominem nihil in eo ſit. At ipſe priuſquam

Eccle.43.

rex in accubitu ſuo eſt filius in ſinu patris.

ego eſſem,imo & antequàm Abraham fieret, eſt & erat,& in illo accubitu ſuo erat. Nam in principio erat verbum, & uerbum erat apud Deũ.¶Dum ita eſſet, nardus mea dedit odorem ſuũ, & hòc odore delectatus deſcẽdit in vterum meũ.Olim in Eua malo ſuperbiæ fœtore offenſus, & ob hoc ab humano genere auerſus fuerat: nunc autem delectatus bonò odore, nardo humilitatis meæ, ſic ad genus humanũ conuerſus eſt.Propterea nardũ meam, dico humilitatem meam, quia ſicut nardus herba aromatica,paruo quidẽ frutice vel parua ſpica,naquaquam in altum ſe ſubrigit, ſed comoſa atq; odoratiſsima, flore optimi odoris atque radicula ſuaui, multis vſibus probatur vtilis: ſic humilitas mea,ſuo quidẽ arbitrio vel iudicio parua res eſt, nimiumque exilis,ſed indicio regis pretioſior eſt cũctis operibus legis, in quibus homines iuſti ſibi videntur atq; magnifici: ipſumq; regem & patrem eius Deum,ſanctum quoq; ſpiritũ, vnicè delectat,velut ſuauis odor,qualis quãtuſcũq; de nullo vnquam vſq; ad ipſum ſpirauit,vel ſpirare potuit ſacrificio. O amici,hoc ego experta ſum.Humilitatem meam de illo accubitu ſuo ſenſit & reſpexit,& valde delectatus eſt,& placuit ſibi,quòd in iſto ſexu tãtã humilitatẽ inuenit:in iſto(inquam)ſexu,à quo initium ſuperbiæ generi humano ſuper ueniens, totam maſſam corrupit. ¶Prius in virili quàm in iſto ſexu fidam humilitatẽ inuenit, & inter cæteros in iſta gratia duo viri valde nominati ſunt,ſcilicet Abraham & Dauid, qui & ex verbis ſuis cognoſci poſſunt, quàm humiles fuerint in oculis ſuis.Abrahã quippe,cùm tantus eſſet,vt cum eo Deus loqueretur, & amicus illi haberetur,non tamẽ oblitus ſui. Loquar,inquit,ad dominum me um,cùm ſim puluis & cinis. Dauid quoq; cũ eſſet vnctus rex, & Saul perſeqneretur eum, quem perſequeris (ait)rex Iſraël, quem perſequeris? Canem mortuum & pulicem vnũ. Propterea non ſolum non confunditur Deus,verum etiam iſtis duobus iurare Deum altiſsimum nõ piguit,facturum ſe hoc myſteriũ ô amici,quod in me cernitis. In iſto ſexu tandem gratiam eandem, & fortaſsis abundantiorem inuenit. Nolite incumbere mihi, vt explicem,quãtam in me humilitatem mitis & humilis corde inuenerit: Non poſſum eloqui,non poſſum verbis conſequi:Res iſta non eſt effabilis. Quid vel quale ſit hoc bonum, nemo ſcit, niſi qui accipit: & cùm acceperit,nulli niſi Deo poteſt effari,qui vt videt,ſic intelligit. Hoc tantũm dixerim, quia requies eſt mentis; & qui hanc inuenit,ſine dubio requiem animæ ſuæ inuenit. Ego in omni-

Iohan.1.

Nardo comparatur humilitas Mariæ.

humilitas Abrahæ & Dauid.

Gen.18.

1.Regum 24.

Matth.11.

omnibus requiem iſtam quæſiui, & vidit rex reſpiciens vbi nardi huius ex me odorẽ ſenſit: vidit (inquam) quod requieſcere poſſet hic in ſuauitate animę quietæ, id eſt, humilis: deſcenditq; de illo accubitu ſuo, & requieuit in tabernaculo meo. Hic requieuit, hic habitauit totis nouẽ mẽſibus: & cuius erat dñs, eiuſdem ancillæ ſuæ factus eſt filius. Vultis audire amici, qualis exinde fuerit iſte dilectus meus mihi, & ego illi? Ecce dico vobis: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cõmorabitur. Conferte iſtud illi dicto vnius ex vobis, vnius ex amicis, iuſti Simeonis: Ecce (inquit) hic poſitus eſt in ruinã & in reſurrectionẽ multorum in Iſraẽl, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Dico adhuc: Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engadi. Si hæc ſcitis, ſi iſta ritè perpenditis, profectò in me inuenietis, & vnde mecũ cõpungamini, & vnde mecũ dulciter conſolemini.

Luc. 2.

¶ Nolite ſolã attendere horã vel diem illã, in qua vidi talem dilectũ ab impijs comprehenſum malè tractari, ſcilicet illudi, ſpinis coronari, flagellari, crucifigi, felle & aceto potari, lanceari, mori & ſepeliri. Nam tunc quidẽ gladius animam meã pertranſiuit: ſed antequam ſic pertranſiret, longũ per me tranſitũ fecit. Prophetiſſa nãq; erã, & ex quo mater eius facta ſum, ſciui eũ iſta paſſurũ. Cum igitur carne mea taliter progenitum, talem filium ſinu meo fouerem, vlnis geſtarẽ, vberibꝰ lactarẽ, & talem eius futuram mortẽ ſemper præ oculis haberẽ, & prophetica, imo plus quàm prophetica mente præuiderem, qualem, quantã, quàm prolixam me putatis materni doloris pertuliſſe paſsionẽ? Hoc eſt quod dico: Faſciculus myrrhę dilectꝰ meus mihi, inter vbera mea cõmorabitur. O cõmoratio, dulcis quidẽ, ſed plena gemitibꝰ inenarrabilibꝰ. Ad vbera deforis ſtringebatur, & eiſdẽ lactabatᷓ vberibus, ſimulq; inter vbera intus in corde futurorum præſcio, ſemper parebat, quali eſſet morte moriturus. Veruntamen & illud ſciebam, quod eſſet reſurrecturus. Huius rei pręſciẽtia dulcis erat. ¶ Igitur dilectus meus mihi & faſciculus myrrhæ, quia moriturꝰ, & botrus cypri erat, quia reſurrecturus, & vltrà nõ moriturꝰ. Botrus (inquã cypri) videlicet terrę vel inſulæ, botros prædulces, vinũq; optimũ afferẽtis, quia nõ qualecunq;, ſed optimũ eſt vinũ reſurrectionis, & hoc in vineis Engadi, id eſt, fontis hœdi, hoc enim interpretatᷓ Engadi. Cur ergo ita dixerim? Idcirco nimirũ, quia meꝰ iſte dilectꝰ, nõ iuſtos, ſed peccatores vocare venit, vt reſurgãt in reſurrectiõe prima, qui fuerant per peccatum mortui, & hoc

Faſciculus myrrhæ.

Botrus cypri.

Luc. 5.
Apoc. 5.

in fonte hœdi, in fonte baptiſmi, in lauacro regenerationis: quo regenerati, fiũt oues, qui fuerant hœdi: fiunt ſancti, qui fuerãt peccatis obnoxij. Ad huiuſmodi fontẽ venientes, iam nõ vineæ ſunt, ſed vineę fiũt: ab alio trãſlati, in alio plantati. Vnde & quilibet eorũ dicit: Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectiõis erimus. In iſtis plantationibus, in iſtis vineis apparet iſte botrus Cypri, ſapit dulcedo reſurrectionis iſtius dilecti mei. Deſideratis ſcire, qualis interea mihi in colloquio fuerit? Talis vtique, qualis ex verbis iſtis debet intelligi.

Tit. 3.

Rom. 6.

[*Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.*] Quid enim erat, illum hæc & cætera huiuſmodi dicere ad me, meq; illi ſic & ſic reſpõdere, niſi me atq; illum de ſcripturis, quę de me & illo erant, quàm familiariter tractare? Nam hoc ipſum, ecce pulchra es, nonne de illis ſcripturis eſt? Ecce (inquit Eſaias) virgo cõcipiet & pariet filium. Item: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. Hoc ergo dicebat: Ecce, ô amica mea, completum eſt in te, quod ille pręnuntiabat. Quando enĩ nata es de domo Dauid, tunc egreſſa eſt virga de radice Ieſſe: quãdo (inquam) nata es, quæ tanto humilior es hominibus huius ſeculi, quãto virgula quæuis minor & gracilior eſt grandibus cedris & quercubus magnis, de quibus idẽ propheta dicturus, Et egredietur virga, præmiſerat: Et excelſi ſtatura ſuccidẽtur, et ſublimes humiliabuntur, & ſubuertẽtur condenſa ſaltus ferro, & Libanus cum excelſis cadet. Quãdo aũt ego ex te natus ſum, tũc de virga flos aſcẽdit, ſuper quẽ requieſcet ſeptiformis ſpiritus domini. Ecce ergo tu pulchra es: et iterũ dico ecce tu pulchra es, pulchra decore virgineo, pulchra vnigenito filio. Taliter geminata, nulliꝰ vnquam fuit, nullius vnquam erit pulchritudo. ¶ Adhuc addo iſtud, pulcherrimũ oculi tui colũbarum. Quinam ſunt oculi columbarũ, niſi dona ſeptẽ gratiarũ, id eſt, ſeptem ſpirituũ ſuper me requieſcentiũ? Septem nanq; oculi, qui iuxta Zachariã prophetam in vno lapide ſunt, ſeptem ſunt ſpiritus dei, qui iuxta iam dictum Eſaiam prophetam, ſuper florẽ requieſcũt. Iſti oculi mei, ſunt oculi tui, oculi columbarũ, oculi omniũ gratiarũ. Omniũ quippe gratiarum vel ſpirituum tu effecta es particeps, ex quo me caſtis viſceribus ſuſcepiſti, ſuper quem requieſcit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter

Scripturæ de Chriſto & Maria.

Eſa. 11.

Eſa. 8.

Gemina pulchritudo Mariæ.

Oculi columbarum ſeptẽ dona ſpiritus ſancti.

Coloſſ. 2.

liter. Hoc eo dicente mihi, quid ego illi? [*Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus, lectulus noſter floridus, tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia cypreſsina.*] Hæc ego illi. Cōſiderate diligēter ô amici, qualis ſit iſta ordinatio huius ſcripturæ, ſcripturæ cātabilis, in qua ſecretū noſtrū, ſecretum dilecti & dilectę contemplari deſideratis. ¶ Et hic & in cæteris, quæ ſequuntur, non ego dilecto & ille mihi, ſed dilectus meus mihi & ego illi: niſi quod ſemel audiſtis, ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius. Fere in omnibus dilectam honore præuenit dilect⁹ vtpotè matrē filius. Ille mihi, ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: & ego illi, ecce tu pulcher es & decorus dilecte mi. Ille mihi, ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias: et ego illi, ſicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios. Quid de hoc cenſetis? Nonne ille cum Deus & homo ſit, debuerat ab homine modis omnibus honore perueniri? At ille in hac diſciplina totū principatū poſsidebat. Hinc Apoſtolus ad Philippenſes cum dixiſſet, nihil per contentionem. neq; per inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicē arbitrantes, nō quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum, protinus ait: Hoc ſentite in vobis, quod et in Chriſto Ieſu, qui cum eſſet in forma dei, &c. Ille nanq; ſicut in cæteris, ita in cōſideratione mei, ſemetipſum humiliauit, quodammodo non conſiderans quod ipſe eſſet Deus, ſed conſiderans quod eſſem ego mater, & ipſe filius, ſuperiorē ſibi arbitrabatur quēadmodū & Euāgeliſta vult, intelligi, cū dicit: Et deſcendit cū illis, & erat ſubditus illis. Itaq; cū dilectus me⁹ mihi, ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum: & ego illi, ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. Scitote amici, quia verba iſta non à ſummis labris veniunt, ſed rationis & veritatis iſtæ voces habent fundamentum. Ille nāq; veraciter in me veneratur, quod ſua mater & virgo: ego in illo adoro, quod ſit deus & homo. Dico ergo: Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. ¶ Dicis mihi, Ecce tu pulchra es: & ego dico tibi, Ecce tu pulcher es: Ex quo ego pulchra facta ſum, ex eo tu qui ſemper pulcher fuiſti, pulchrior factus es. Nā verè in eo pulchritudinē tuā adauxiſti, quod cū Deus eſſes, homo dignatus es fieri. Hinc tu pulcher & decorus, ita pulcher, vt ſis ipſa ſubſtantia pulchritudinis: ita decorus, vt ſis ipſum decus humani generis. Verè ergo dicis mihi, Ecce tu pulchra es: & dico tibi, Ecce tu pulcher es, quia tu pulchritudo mea es. Quod ergo pulchra ſum, totum tibi attribuendū eſt. Neq; enim virga floris,

Dilectus dilectam præuenit honore ut filius matrē.

Philip. 2.

Luc. 2.

Qualis pulchritudo & decor dilecti.

ſed flos virgæ pulchritudo eſt. Igitur nō niſi opinione falſorum atq; fallētium nigra ſum ego ſicut tabernacula Cedar. Nā econtrà pulchra ego ſum, & pulcher es tu, & lectulus noſter floridus: lectus, inquā, id eſt, vterus me⁹, in quo tu quieuiſti totis nouem menſibus, & ſaluo virginitatis meæ ſigillo, egreſſus es flos pulcherrimus: nec iam in deſertū eiiciemur, ſicut tabernacula Cedar, imo in ciuitate noſtra domos habebimus, & habebimus diuitias multas & præclaras, ſcilicet Eccleſias. Nā talium domorum noſtrarum tigna cedrina, & laquearia ſunt cypreſsyna. Nam ſicut cedrus imputribile lignum atq; odoriferū, & cypreſſus lignum cedro penè proximum, virtutis eximiæ ſunt, templorum quoq; trabibus apta, impenetrabili ſoliditate nunquam oneri cedūt, ſed ea, qua in principio fuerint, firmitate perſeuerant: ita domeſtici noſtri Apoſtoli atq; Apoſtolici viri, doctores Eccleſiarum atq; prælati, perpetuæ virtutis atq; firmitudinis indeficientes erunt, & domus quoque manufactæ noſtræ ſtabunt, quàm diu durabit ſeculum, titulum habentes: Locus terribilis, aula Dei, porta cœli. Hic fructus, & adhuc locupletior, te florem non decidentem ſequetur. Quid ad hæc dilectus? [*Ego flos campi & lilium conuallium.*] Vt tu dicis ô amica mea, pulcher ego ſum & decorus, nam ego flos cāpi & lilium conuallium, id eſt, decus generis humani, & honor parentum humilium, patrum ſpiritu pauperum, ſcilicet Abrahæ, Iſaac & Iacob, Dauid quoque & cæterorum: qui etſi meritis montes, mente conualles fuerunt: etſi diuites cenſu, pauperes ſpiritu extiterunt. Illorum ergo decus vel pulchritudo ſum, verè flos, verè lilium, quia ſpecioſus forma præ filiis hominum: quam videlicet formam taliter, vt ego, nullus habet filiorum hominum. ¶ Lilium quippe lactei floris eſt herba, cuius dum candor ſit in foliis, auri tamen ſpecies intus effulget. Ita flos cāpi ſiue lilium ego ſum, flos lacteus, id eſt, puer mundiſsimus: flos (inquam) & caſtitatis lilium, cuius dum caro ſiue humanitas exterius ſatis munda ſit, diuinitatis tamen ſpecies intus incomparabilis eſt: ¶ Quid aliud dilectus diceret? Nunquid me dicēte, tu pulcher es dilecte mi & decorus, ipſe auerſaretur, & ita deberet eſſe humilis & mitis corde, vt veritatē ſuimet conaretur abigere? Hoc impoſsibile eſt. Imo ſi nos negauerim⁹ eū (ait quidā veſtrū, ſcilicet amicorum) ille fidelis permanet, ſe negare ipſum non poteſt. Et illic vbi antequā homo fieret, dixit: Videte ꝙ ego ſim ſolus, & nō ſit ali⁹ deus p̄ter me, & hic, vbi homo fact⁹ dixit: Ego flos campi & liliū conualliū, & vbicunq;, ſiue

Domus cedrinæ tēple ſunt

CAP. II.

Pſal. 44.

Chriſtus ut lilium.

Chriſtus ſe pulchrū eſſe negare nō poteſt.

Deut. 32.

inimi-

inimicis Iudæis,ſiue vobis ô amici apoſtoli eius vel.diſcipuli, quippiam locutus eſt iuxta hunc ſenſum,profectò pium eſt,conſiderare hoc ipſum , quia ille fidelis permanet , negare ſeipſum non poteſt , præſertim cauſa poſcente tam magna,cauſa ſalutis hominũ,propter quos venerat,quos in eũ credere oportebat, vt diceret ipſe quis eſſet aut vnde veniſſet. Eſt autem teſtis fidelis non ſoli ſibimetipſi,verum etiã & aliis, vt teſtificetur & dicat de ſingulis,cuius ſint meriti vel nominis. Ait ergo & mihi,quam & ſuprà ſemel & iterũ pulchrã eſſe declamauit. [*Sicut liliũ inter ſpinas , ſic amica mea inter filias.*] Hoc reſtabat,quoniam ille mihi dixerat,ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra:& ego illi, ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. Hoc(inquam)reſtabat dicere,quod reuera pulcher ipſe,&quod ego ad ſimilitudinẽ eius pulchra ſim.Cũ ergo dixiſſet,ego flos campi & lilium conualliũ, protinus & mihi fidele perhibens teſtimonium, ſicut lilium inter ſpinas , ſic amica mea inter filias.

Lilium inter ſpinas Chriſtus in Iudæa

¶ Vbi iam quando liliũ iſtud,lilium cõuallium inter ſpinas? Nimirum in Iudæa,quãdo tolerauit tot & tantas impiorum blaſphemias,ſuſtinuit probra,alapas,flagella,coronatus inſuper corona ſpinea. Sic quondam pater Abraham leuans oculos , vidit poſt tergũ arietem inter vepres,hærentẽ cornibus , quẽ aſſumens obtulit holocauſtum pro filio. Aries ille,animal innocuũ, præfigurabat iſtud innoxii candoris lilium:vepres illæ , blaſphemias,& maledicta Iudæorum:poſt tergum Abrahæ,quia nondum venerat , ſed venturus erat iſte flos campi , ſiue iſtud lilium conuallium ſuo tempore.

Gene.22.

¶ Igitur illic inter detractiones ſiue accuſationes Iudaicas lilium inter ſpinas,ſic & amica mea,inquit,inter filias: filias,inquam,non Hieruſalem, ſed abſolutè filios,id eſt,hæreſes vanas & vagas. Filiæ nanque,cũ abſolutè dicuntur,fere nuſquam ſignificationem bonã habent,vt illic: Filiæ diſcurrerunt ſuper murum,ſed exaſperauerunt eum,& iurgatæ ſunt , inuiderũt illi habentes iacula. Et alibi: Multæ filiæ congregauerunt diuitias , tu ſupergreſſa es vniuerſas. Itaq; & ſpinæ & filiæ,blaſphemiæ ſunt Iudęorum,ſectæ ſunt hæreticorum. Quæcunq; huiuſmodi ſpinæ lacerauerunt me , ipſæ & amicã meã lacerauerunt:quæcunq; huiuſmodi filiæ tibi inuiderunt,& mihi detraxerunt. Vbi ego ſpinis cõpungebar,imo & clauis configebar, tu præſens patiebaris mente conuulnerata : & vbi tuæ virginitati à filiabus derogatur,mihi quoq; inuidioſe detrahitur. Verum ſicut ego ſpinas pertuli quidẽ,ſed exuperaui : ita & de te veraciter prædicabitur,quia cunctas hęreſes intereміſti. Ad hæc,inquã. [*Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios.*] Malus lignum fructiferum, ligna ſyluarum ſine fructu ſunt. Sic dilect⁹ me⁹ boni operis facit fructũ,filij verò otioſi & inutiles ſunt. Dicunt enim,& non faciunt. Solummodo in hoc importunè gloriantur,quia filij ſunt. Semen Abrahæ (aiunt) ſumus , pater noſter Abraham eſt, vnum patrem habemus Deum. Iſti ſunt filij & quaſi ſodales dilecti mei. Itaq; ſuo quidem arbitrio filij ſunt Dei , filij Abrahæ : ſed reuera ligna ſyluarum, imo ex patre diabolo ſunt,& tanquam ligna ſyluarum,quia non ſolum non faciunt fructũ bonũ,verum etiã fructum faciunt malum,ſuntq; cubilia leonum, habitacula draconum, omniumq; latibula ferarum, id eſt,ſpirituum malignorum,profectò excidentur & in ignem mittentur.

Gene.49.

Prouerb. vlt.

Filij inutiles Iudæi.

Mat.23.

Iohan.8.

Dilectus autẽ meus qualẽ , quàm bonũ inter eos fecit fructum. Vtiq; fructũ vitæ æternæ,quia non vtcũq; bona arbor ipſe, ſed lignum vitæ eſt. Hoc ego experta ſum. Quomodo? [*Sub umbra illius quem deſiderabam , ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.*] Ex quo mihi angelus locutus eſt , Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi , ego ſub vmbra illius ſedi.

Luc.1.

¶ Non ſteti ad horam ſub vmbra,vt interdum paterer carnis æſtum,interdum haberem refrigerium : ſed continuo ſedi,quia ſemper pacẽ habui,iugiter ſub vmbra illius quieui. Et fruct⁹ eius dulcis gutturi meo,id eſt,cordi meo. Quis veſtrũ neſcit , quàm ſit fuctus ei⁹ dulcis? Expulit enĩ à nobis amaritudinem mortis, & vitæ æternæ dulcedinẽ indidit. Malus fructus , imo malus morſus, quo Adam per Euam vitam perdidit, & mortem inuenit : bonus fructus ,quo genus humanũ per Mariã mortem perdidit, & vitã inuenit. Hic eſt fructus eius. Ad quid enim venit,ad quid ſuccreuit inter ligna ſyluarũ, niſi vt faceret huiuſmodi fructũ , quo euacuaret primæ præuaricatiõis reatũ,ligni vetiti morſum? Vbi tempus venit huiuſcemodi fructus edendi,accipiens panem & vinum, & benedicẽs, Accipite,inquit,& comedite, hoc eſt corpus meum. Accipite & bibite, hic eſt ſanguis meus. Non vidiſtis ibi carnis & ſanguinis ſpeciem,profectò nec Eua videbat promiſsã ſibi à ſerpente Dei ſimilitudinẽ. Non vidiſtis niſi panem & vinum: profectò nec Eua vidit niſi pomũ viſu vel aſpectu pulchrũ. Attamen illi credidit quod nõ videbat , credidit (inquã) ſerpenti,dicenti, Nequaquã morte moriemini,ſed eritis ſicut dii,magis quàm Deo dicẽti, Morte moriemini,in quocunq; die ex eo comederitis. Plus(inquam)ſerpenti quàm Deo credidit.

Sub umbra illius ſedi.

Fructus eius dulcis.

Matth.26.

¶ Iuſta ergo lege, vt expietur ille

reatus malę credulitatis, exigitur fides, vt cre
datis id quod non videtis: credatis (inquam)
Deo dicēti, Hoc eſt corpus, & hic eſt ſanguis,
magis q̃ ſerpēti, qui per hæreticos dicit, Non
eſt caro, nō eſt ſanguis, & eritis ſicut filij dei.

Vera & iuſta fides de ſacramento eucharistiæ.

Hęc vbi fecit & dixit, paratā in cōſpectu viuē
tiū menſam relinquēs competentē illis, cōfe
ſtim ad mortuos, ſiue dormiētes ipſe obdor-
miſcens & mortuus profectus, anima deſcē-
dēte ad animas, & corpore ad corpora in eun
dem terrę ventrem, quo fuerant recepta, atq;

Pſal. 22.

ita de ſemetipſo cibauit atq; potauit eos, atq;
exinde ſub vmbra illius ſedent in perpetuū,
& fructus eius dulcis gutturi eorum. Mihi po
tiſsimū vmbra ſuauis, quam cum amore ſpiri
tus trahit ad illum & natura carnis. cum eſſet
in vita præſenti, nō ſolum modo ſupradicto
ſub vmbra illius ſedere, verū etiam faciē eius
deſiderabam ſemper videre, ſemperq́; mecū
præſentem habere. Sed quid actum eſt? [*In-
troduxit me rex in cellam uinariam, & ordinauit in
me charitatem.*] Ventum eſt ad nuptias, vbi &
aquas in vinum cōuertit. Hoc initium ſigno
rum cōtinuo facturus, dixit mihi: Quid mihi

Iohan. 2.

& tibi eſt mulier? nondum venit hora mea.
Dixeram enim ego illi, Vinum non habent.

Vinum nō habent.

Et quidem verum erat, quia vinum nō habe-
bant, non ſolū ſicut litera ſonat defeciſſe vi-
num, ſed quia defecerat in omnibus nuptijs
huius ſeculi per peccatum primi hominis vi
num verum, ſcilicet incorruptio animarū &
immortalitas corporum. De huiuſmodi vi-
no maior illi cura erat, ſed nōdum (ait) venit
hora mea, hora ſcilicet propinandi hoc vinū,
reparandi per mortem & reſurrectionē meā
incorruptionem animarū, immortalitatē cor
porum. ¶ Tanto mihi negotio impendente,

Quid mihi & tibi eſt mulier.

quid mihi & tibi eſt mulier? Opus mei tuis af-
fectibus præponendum eſt. Non tuam, imo
non meā, ſed patris mei voluntatē fieri opor
tet. His & alijs huiuſcemodi verbis introdu-
xit me in cellam vinariam, & ordinauit in me
charitatē, id eſt, intelligere me fecit, ſe ad hoc
veniſſe, vt humani generis aquaticam infir-
mitatem in ſuum vinum, id eſt, in ſuę immor
talitatis conuerteret fortitudinē, & quod af-
fectib⁹ meis diuinā voluntatē præferre debe
rē. ¶ Hoc eſt enim ordinatā habere charitatē,

Ordinata charitas.

optare quidē, vt non moriatur talis dilectus,
ſed amplius deſiderare totius humani gene-
ris ſalutē. Inordinata & adhuc ordinanda e-
rat charitas Petri, qui aſſumens illū ſeorſum,

Matth. 16.

abſit (inquit) domine, non erit tibi iſtud. Di-
xerat enim, quod tradēdus eſſet in manus ho
minum & occidendus. Iamdudum docuerat
me charitatis ordinem, vt dolorem quidem,
& iuſti doloris gladium in mente vel anima
portarem, non tamen auerti propoſitum mei
cuperem, prouenturum ipſi ad gloriam & ho
norem, & humano generi ad perpetuam ſalu
tem. Quid igitur? [*Fulcite me floribus, ſtipate me
malis, quia amore langueo. Læua eius ſub capite meo,
& dextera illius amplexabitur me.*] Ecce abijt, ecce
receſsit. Comprehenſus ab impijs & occiſus,
abijt in ſepulchrum, deſcendit ad infernum,
reſurrexit, & parumper viſus, receſsit in cœ-
lum. Scitis autem, quicunq; amici eſtis, qui-
cunq; illum diligitis: ſcitis, quia quiſque ve-

Phil. 1.

ſtrū dicit: Cupio diſſolui, & eſſe cum chriſto.
Quanto magis ego, quæ illū genui, cum illo
eſſe cupio? Reuera non quomodocunque
cupio, ſed & amore langueo. Igitur fulcite
me floribus, ſtipate me malis. Hęc mihi ſit cō
ſolatio. Amore languēs pro abſentia dilecti,
vnde poſſum cōſolari, niſi ex eo, vt credatis,
& credentes vitam habeatis in nomine eius
ô populi vniuerſi? Credendo fulcite me flo-
ribus, benè operādo & fructum vitæ æternæ
percipiēdo ſtipate me malis. Ita enim fiet, vt
nō laſſeſcam fatigatione dilationis. ¶ In hoc

Læua eius ſub capite meo.

læua eius ſub capite meo, quod interim dum
differor, floribus veſtris fulcior, malis veſtris
ſtipata ſum: quia veſter profectus, veſtra ſa-
lus, meū eſt gaudium: & nihilominus quidē
amore langueo, ſed in iſto cōſolata ſum. Hęc
eſt lęua eius ſub capite meo, videre me imple
ri ea quæ ſcripta ſunt de eo, quæq́; ipſe pro-
miſit de ſemetipſo, videre hoc donum quod
effudit, ſcilicet Spiritum ſanctum, quem die

Actor. 2.

pentecoſtes miſit, videre Euangeliū eius præ
dicari vbiq;, ſequentibus ſignis, multiplicari
credentes in nomine eius, reflore ſcere mun-
dum eccleſijs eius, & fructificare cunctis vir-
tutibus, curuari in nomine eius omne genu

Philip. 2.

cœleſtiū, terreſtriū & infernorū, & omnē lin-
guā confiteri, quia ipſe Dominus Ieſus Chri-
ſtus in gloria eſt Dei patris. Læua (inquā) hæc
eſt ſub capite meo, id eſt, conſolatio magna
quidem, ſed minor expectatione vel deſide-
rio meo. Quæ eſt illa expectatio? Quod eſt

Dextera eius amplexabitur me.

illud deſiderium? ¶ Et dextera eius amplexa
bitur me, id eſt, gloria patris, in qua ipſe eſt,
totā circundabit & implebit me, cum de præ
ſenti ſeculo eduxerit & aſſumpſerit me. Illa
videlicet dextera qualis * eſt, Pſalmiſta bre-

alias, ſit. *alias, inſinuat.*

uiter * intimat, dicens: Et delecta-
tiones in dextera tua vſ-
que in finem.

Pſal. 15.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum:

LIBER SECVNDVS.

Pſal. 118.

CAntabiles mihi erãt (ait Pſalmiſta) iuſtificatiões tuæ domine, in loco peregrinationis meę. Quis eſt locus peregrinatiõis noſtræ, niſi præſens deiectio mortalitatis & paſsibilitatis noſtræ, quam & alibi vallem lachrymarũ appellat, in qua oportet pati multa, ſcilicet eſuriem, ſitim, cęteraſq; miſerias, & ad vltimum ipſam mortem. Si ergo iam in tali loco, in tali peregrinatione cantabiles ſunt iuſtificationes tuę, quanto magis in ciuitate tua domine? Quæ verò maiores iuſtificationes tuę ſunt iuſtificationibus, quas habemus vel intelligimus in vocibus iſtis, quę dicuntur Cantica canticorum? Igitur totis viribus cũctis extenſis rationalis citharę (ſcilicet corporis & animę) fidibus, iſtas iuſtificationes tuas cœpta modulatione decantemus, te adiuuante ſancte ſpiritus, quia nimirum cœleſte canticum hic aſſueſcendum eſt, vt nobiſcum ſcientia vel notitia eius in illo ſeculo iuſtè perſeueret. Secundæ perioches, id eſt, recapitulationis initium hoc eſt. [*Adiuro uos filiæ Hieruſalem per capreas ceruoſq; camporum, ne ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, quoadusq; ipſa uelit.*] Quid (rogo) neceſſe fuit dilectam dormire? Nemini enim parum neceſſaria fuit eius dormitio, quum tanta ſit pro ea dilecti adiuratio. Quid ergo neceſse fuit eam dormire? aut certè quid fuit illi dormire? Hoc enim perſpecto meli⁹ clarebit, quàm neceſſaria ei⁹ dormitio fuit. Quid ergo illi dormire fuit? Profectò illud, quod Euãgeliſta vult inſinuare, quũ dicit: Maria autem cõſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Iterumq; repetens alio loco, dicit: Et mater eius conſeruabat omnia verba hęc in corde ſuo. Hoc erat dormire, ſcilicet oris cuſtodiam habere, & ſecretum ſibi commiſſum, propter tempus quod malum erat, non propulare, ne perciperet Herodes de rege Iudęorum, qui natus erat, vbinam eſſet? Itaq; neceſſariũ valde fuit dilectã dormire, & inter verboſas filias Hieruſalem nolle vigilare. Neq; enim deerant eiuſmodi filiæ Hieruſalem, quæ quamuis beneuolæ eſſent, non tamẽ ſcirent vſquequaq; opportunam habere taciturnitatem: ſed idcirco non expediebat, vt dilecta hęc de ſanctę contemplationis ſomno ſuſcitata, cõmunem ſe illis faceret, & ad reſpondendum eis euigilaret, etſi alij quippiã loquebãtur. Verbi gratia: Paſtores, quos aliqua dixiſſe certũ eſt. Ait enim Euangeliſta: Et omnes, qui audierunt, mirati ſunt de his, quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos: & ſi (inquam) vel tũc, vel deinceps, propter multa mira quę facta ſunt, alii loquebantur, ipſam tacere & non inquietari cõdecebat, ne res nimis manifeſta fieret, maioremq; perſecutionis ipſa laborem ſuſtineret, quàm fuit illa fuga, qua in Aegyptũ fugere oportuerat. Igitur adiuro vos filię Hieruſalem, ne ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectam, qnoadusq; ipſa velit, id eſt, fortiter obfirmo mentem dilectę, ne ante tempus loquendi denarret vobis, quid vel quomodo ſibi factum ſit, etiam ſi vos multum inſtantes inquiratis. ¶ Per quid adiuro vos? Per capreas cernoſq; camporum. Verè magnum adiuramentũ. Nam & ego iuraui ceruis & capreis; ſcilicet patrib⁹ veſtris, regibus & patriarchis maximeq; Abraham & Dauid facere verbum iſtud, qnod nunc feci, cum quo videlicet verbo dilecta dormit dormitione ſilentii competentis. Si nunc ſciſcitantibus vobis, & illa omnibus reſpondente, fama nimis crebreſceret, & Herodes puerum inueniret atq; occideret, Euangelio nondũ condito, quomodo iuſiurandum meum ratũ permaneret, quod iuraui ad Abraham patrem veſtrum, in iſto ſemine eius benedicendas fore omnes gentes. Idcirco per illos patres veſtros, vobis reuerendos, adiuro vos. Vnde patres illi capreę ſiue cerui? Nimirum ex eo, quòd ſicut capreę ad inſtar auium arduã & excelſa tenent, in ſublimi habitant, & in petris altiſsimis cõmorantur: ſic illi manentem non quęſierunt ciuitatem, ſed meliorem appetierũt, hoc eſt, cœleſtem, in caſulis habitantes & confitẽtes, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terrã: & ſicut cerui, cum aliquid ſerpentini generis comederint, ſumma agilitate deſiderant venire ad fontes aquarum: ita illi ſcientes ſe à primis parentibus per ſerpentem contraxiſſe originale peccatum, deſiderabant naſci ſibi iam dictę benedictionis promiſſum fontem,

Marginal notes: Luc. 2. — *Dormire, hic eſt ſecretũ nõ reuelare.* — *Eodẽ cap. in fine.* — Luc. 2. — *Adiuro uos per capreas & ceruos.* — Gene. 22. — Heb. 11. 13.

in quo eſt remiſsio peccatorum. Inde eſt il-
lud: Quẽadmodũ deſiderat ceruus ad ſontes
Pſal.41. aquarũ, ita deſiderat anima mea ad te Deus.
[*Vox dilecti mei: Ecce ueniet ſaliens in montibus, trã-
ſiliẽs colles. Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloq;
ceruorum.*] Dilecta quãdo vult, non ſuſcitata,
neq; euigilare coacta: ſed quando vult, & vbi
vult, & quibus vult, ſcripturarũ myſteria pã-
dit, & loquitur, & dicit: Vox dilecti mei, ſub-
auditur, talis eſt, qualẽ dictura ſum: & vocis
eius, id eſt, ſcripturæ, quia ad ipſum & ad me
pertinet, ſenſus hic eſt, quẽ expoſitura ſum.
¶ Vocẽ ipſam, verba ipſa dilectæ quæ loqui-
tur mihi, iã dicerẽ: ſed vos forte prius aliud
Quæſtio cur audire vultis, cur tã diu dilatũ fuerit hoc ne-
Chriſti aduẽ- gotiũ, & priuſquã mecũ cõueniret, tot gene-
tus tã diu di- ratiões præterierũt, videlicet ab Abrahã vſq;
latus fuit. ad Dauid generationes quatuordecim, & à
Dauid vſq; ad trãſmigrationẽ Babylonis, ge-
nerationes quatuordecim, & à trãſmigratio-
ne Babylonis vſq; ad ipſum generatiões qua
Matth.1. tuordecim, ſicut Euãgeliſta diligẽter diſtin-
guit. Cur aduentũ ſuũ tam diu diſtulit? num
tardus eſt aut ſegnis? ¶ Imo velociſsimus in
opere ſuo eſt ſecundum teſtimonium ſcrip-
turarum, cuius videlicet teſtimonij ſumma
hæc eſt: Ecce iſte veniet ſaliens in montibus,
tranſiliens colles. Similis eſt dilectus meus
capreæ hinnuloque ceruorum. Dicunt enim
ſcripturæ propheticæ, velocitatem eius atte-
Eſa.8.5. ſtantes: Voca nomen eius, accelera ſpolia de-
trahere, feſtina prædari. Item: Et ecce feſti-
nus velociter veniet, non eſt deficiens, neq;
laborans in eo. Et multa his ſimilia. Vnde er
go dilatio? Dicam: [*En ipſe ſtat poſt parietem no-
ſtrum, reſpiciens per feneſtras: proſpiciens per cancel-
los.*] Diligenter animaduertite, vt ſciatis rem.
Non enim res parua eſt, quam dico parietem
noſtrum, propter quem tam moroſe venit
iſte, qui & antequam veniret, feſtinus & celer
vocatus eſt, & quum veniſſet, illud propter
quod venerat, tam cito, tam velociter opera-
tus eſt. Quid enim? ¶ Quàm longum expen-
dit tempus in faciendo, id quod de ipſo ſcri-
Pſal.18. ptum eſt, A ſummo cœlo egreſsio eius, & oc
curſus eius vſq; ad ſummum eius? Spatio an-
norum plus quàm triginta duorum, tantam
exultando cucurrit viam, ſaliens atq; tranſi-
liens, tanquam caprea ſiue hinnulus ceruo-
rum, de cœlo in vterũ meum, de vtero meo
in crucem, de cruce in ſepulchrum, de ſepul-
chro rurſus in cœlum. ¶ Propter quem ergo
parietem noſtrum tam diu moratus eſt, qui
tam velox in opere eſt? Nimirum propter pa
rietem inimicitiarum, qui non de vno tan-
tum originali peccato, verumetiã de multis
actualibus peccatis congeſtus eſt. Eorum, vi-
delicet actualium peccatorum, primum illud
fuit, quod filij Iacob filij Iſaac filij Abrahæ, ad Gen.37.
quem primum repromiſsio facta fuerat, fra-
trem ſuum Ioſeph per inuidiam in ſeruum
vendiderunt, & ille quatuordecim annis ſer-
uiuit. Quũ eñ ſedecim eſſet annorũ, tũc ven Gen.41.
ditus eſt: & quando eductus de carcere, ſtetit
in conſpectu regis Pharaonis, triginta anno-
tum erat. Itaq; ſicut quodam loco iudex iu-
ſtus, id eſt, dominus dicit, Iuxta numerũ die- Num.14.
rum, quibus conſideraſtis terram, annus pro
die imputabitur, & quadraginta annis reci-
pietis iniquitates veſtras: ita & illic iuſtũ eſſe
arbitremur iudicium, vt diceret: Iuxta nume
rum quatuordecim annorum, quibus ſerui-
uit venditus Ioſeph, generatio pro anno im-
putabitur, & quatuordecim generationibus
ſemen quod promiſi patribus veſtris, differe
tur, quod eſt Chriſtus. Igitur ab Abraham, Matth.1.
inquit, vſq; ad Dauid generationes quatuor-
decim, ſubauditur, & Chriſtus nõ venit, & eo
vſq; diſtulit eũ iratus dominus: vnde & Moy- Num.14.
ſes loco ſupradicto cõgemuit. Porro Dauid,
in quem generationes quatuordecim termi-
natæ ſunt, quum iam & ipſe promiſsionẽ ac- Pſal.88.
cepiſſet eandem cum iuramento domini, pec
cauit & ipſe nõ minus quàm priores illi. Vri- 2.Reg.12.
am Ethæum percuſsit gladio, & vxorem eius
tulit, & interfecit eum gladio filiorum Am-
mon. Itaq; nõ minus ſuper hoc iraſci debuit
dominus, quàm dudũ fuerat iratus: & idcirco
à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylo-
nis, ait, generationes quatuordecim, ſubaudi
tur, & Chriſtus non venit. Porro in tranſmi-
gratione Babylonis, quæ pœna fuit tranſmi-
gratis illis, nõ minoris erat peccati vel crimi-
nis, quod reges Iuda maximeq; Manaſſes, ſan- 4. Reg.21.
guinem innoxiũ fuderant multũ, donec im-
plerent Hieruſalem vſq; ad os, abſq; peccatis
ſuis, quibus peccare fecerunt Iudam, vt face- 2.Para.33.
rent malũ corã domino. Igitur & à trãſmigra
tione Babylonis vſq; ad Chriſtum genera-
tiones quatuordecim, ſubauditur, & non niſi
poſt tot generationes idem Chriſtus venit.
¶ Poſt huiuſmodi parietẽ noſtrũ en ipſe ſtat,
id eſt, propter hæc & alia peccata generis no-
ſtri, cui repromiſſus fuerat, ipſe iuſtas fecit
moras. Stat (inquam) reſpiciẽs per feneſtras,
proſpiciens per cancellos, id eſt, viſitans nos
per prophetas, memor noſtri propter patres
noſtros. Nam feneſtræ in hoc pariete fuerũt *Feneſtræ*
Moyſes & prophetæ, ſuo quiq; tempore in- *ſunt prophe-*
tra multitudinem peccãtium, in ipſa cõgerie *tæ.*
peccatorum claruerunt, parietem non ita cõ-
tiguum eſſe ſinentes, quin dilectus haberet
aditum, quo huc introrſus reſpiceret, & vo-
cem

cem audibilem daret, locutionem intelligibilem faceret. ¶ Porrò cãcelli, ſcilicet anterior pars ædificij fuerũt Abraham, Iſaac & Iacob, primi patres generis noſtri, per quos in eo proſpexit, quòd propter eos miſertus eſt noſtri, recordatus eſt quod eis promiſerit, quid iurauerit, hoc eſt quod ipſa cecini: Suſcepit Iſraël puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuę. Sicut loquutus eſt ad patres noſtros, Abraham & ſemini eius in ſecula. [*Et dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & ueni. Iam enim hyems tranſiit, imber abijt & receßit, flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit, uox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, uineæ florentes odorem dederunt.*] Verba iſta profectò deſiderantis verba ſunt. Quid autem eſt deſiderium dilecti, vel quid amor eius, niſi charitas, niſi Spiritus ſanctus? Tali vtiq; deſiderio deſiderare, cum amore rectè dicitur amare, dicitur etiam lætari, vt illic: Lætabitur dominus in operibus ſuis. Quin etiam petere dicitur, nimirum eodem deſiderio, iuxta illud in oeuteronomio: Et nunc Iſraël, inquit Moyſes, quid dominus Deus tuus petit à te, niſi vt timeas dominum Deum tuũ, & ambules in viis eius, & diligas eum? Amplius autem non ſolum petentis, verum etiam valde optantis animo loquitur, cũ item in Deuteromio dicit, Benè omnia ſunt locuti. Quis det talem eos habere mentem, vt timeant me, & cuſtodiãt vniuerſa mãdata mea in omni tempore, vt benè ſit eis & filiis eorum in ſempiternum. Et in Eſaia dicit: Vtinam attendiſſes mandata mea, facta fuiſſet ſicut flumẽ pax tua, & iuſtitia tua ſicut gurgites maris. Hęc & his ſimilia multa ſcripta ſunt, teſtantia quietum dilecti deſiderium, charitatem impaſsibilis, non paſsionẽ, ſed delectationẽ, qua ſemper optauit, ſemper cupiuit id, quod vtile eſſet creaturæ ſuæ humano generi. Quod ſi vnquam aliquid rectè dicitur optaſſe vel deſiderare, quanto magis iſtud, in quo eſt ſumma ſalutis, iſtam plenitudinem temporis, in quo fieret, ex muliere fieret ſub lege, vt eos qui ſub lege erãt redimeret, vt adoptionem filiorũ reciperet? Igitur hæc verba dilecti, loquẽtis mihi: Surge, propera amica mea, colũba mea, formoſa mea, & veni, &c. ſic accipite, quaſi verba deſiderantis, tãquam feſtinãtis & optantis iam adeſſe materiã tãtæ ſalutis, ſcilicet me, cuius caro illi materia foret aſſumendæ carnis. Tanquam præſenti loquebatur mihi, meq; iubebat ſurgere & properare, id eſt, naſci & hoſpitiũ ventris mei ſibi cito præparare. ¶ Et reuera priuſquã naſcerer, illi pręſens aderã: antequam fierẽ, benè illi cognita fuerã. Si eñ dicitis, & verè dicitis, quia elegit nos in ipſo ante mũdi cõſtitutionẽ, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate, nõne & de me rectè ſentitis, & rectè ſentiẽdo dicitis, quia elegit me ante mundi conſtitutionẽ, vt eſſem ſancta & immaculata in cõſpectu eius in charitate? Et ſi ſapiam, vt ipſa teſtatur iã antequam fieret, ludens erat coram eo in orbe terrarum, & deliciæ eius cum filiis hominum, quanto magis ludens erat, & deliciabatur cũ iſta ancilla domini, miraculo cunctorum filiorum vel filiarum hominum. ¶ Surge, inquit, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & in his omnibus Euæ oppoſita. Eua nanq; quaſi inimica, Eua quaſi vipera, Eua quaſi deformis & ignominioſa. Mihi inimica, viro ſuo vipera, ſibimet confuſa ignominia. Inimica per ſuperbiam, qua intus tumuit, vipera per malitiam, quam ex ſerpente concipiens, foris tentata, facilè ceſsit: ignominioſa per pruritum libidinis, qua ſtatim ſcaturire cœpit, vnde & nudã ſe cognoſcẽs, folio pudenda contexit. Tu autem amica mea per humilitatem, colũba mea per charitatem, formoſa mea per caſtitatem. Tu contra Deum nõ tumuiſti, imo mente humili altiſsimo complacuiſti, & ecce amica es. Tu ſerpenti aurem non præbuiſti, imo inimicitas inter te & ſerpentem ego poſui, & ecce columba es. Tu nuditatem libidinis non incurriſti, imo Spiritus ſanctus obumbrabit tibi, & ecce formoſa es. Veni ergo Maria, veni, nam Eua ad latebras fugit. Veni & crede angelo Euangelizanti, nã Eua credidit ſerpenti ſuſurranti. Veni & cõtere caput ſerpentis, nam Eua & capite illecta, & ventre oblectata, & cauda eſt obligata ſerpẽtis. Veni & dic, Ecce ancilla dñi. nã Eua ſe abſcõdẽs pariter & deſendẽs, Serpẽs, ait, decepit me, & comedi. Hæc eſt vox dilecti mei, & hæc loquitˀ mihi: Surge, propera & veni. Surge per fidem, propera per ſpẽ, veni per charitatẽ. Iam enim hyems trãſijt, imber abijt & receſsit, flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit. Vox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes odorem dederunt. ¶ Ecce enim æquinoctium vernum iam præteriit, & adeſt feſtiuitas Paſchalis, dum hęc loquor tibi, dum foris angelus annũtiat, & ego intus vocem ſequor annũtiantis: quo tẽpore ſine dubio, ſecundũ curſum ſolis & naturã aëris, hyems iam tranſiit, imber abiit & receſsit. Ex ipſa ergo qualitate temporis auſpicium cape magnæ felicitatis, quia per iſtud quod dicitur tibi, quod agitˀ tecũ, trãſiit, id eſt, certiſsimè pertrãſibit,

Cancelli ſunt patriarchæ. — *Luc. 1.* — *Pſal. 103.* — *Deut. 10.* — *Deut. 5.* — *Eſa. 48.* — *Galat. 4.* — *Maria ante mundi conſtitutionem electa.* — *Ephe. 1.* — *Prouer. 8.* — *Maria in omnibus oppoſita Euæ.* — *Gene. 3.* — *Luc. 1.* — *Gene. 3.* — *F. ſium annũtiationis uerno tempore.*

Hyems peccati, imber iræ Dei.

hyems peccati abijt & receſsit, id eſt, certiſsimè abibit & recedet imber iræ cœleſtis, quæ videlicet hyems ex eo venit, quod Eua iam dicta fugiens abſcondit ſe à facie Dei, & qui imber idcirco terram, id eſt, omne genus humanum verberauit, quia peccauit.

Gene. 3.

Hic eſt imber, hæc eſt ira cœleſtis: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, &c. vſq;, Quia puluis es, & in puluerē reuerteris. Hic talis imber abijt, & receſsit. i. certiſsimè abibit & recedet per me fructū vētris tui.

Duplices flores.

Tūc apparuerunt, id eſt, certiſsimè apparebunt; flores multi, flores ſancti ac diuerſi, alij videlicet martyrio rubicundi ſiue purpurei, alij confeſsione ſiue ad imitationē noſtri, virginitatis incorruptione candidi.

Tempus putationis.

¶ Tunc & tempus putationis aduenit, & mox aderit, vt amputenē ea, quæ ſuperflua ſunt legis, dicaturq; floribus ſiue florentibus campis & arboribus noſtris:

Act. 15.

Viſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorū, & ſangnine, & ſuffocato, & ſornicatiōe: & ea quæ vobis nō vultis fieri, aliis ne feceritis. A quibus cuſtodientes vos, benè agetis.

Vox turturis.

Tūc & vox turturis audita eſt, id eſt, certiſsimè audietur in terra noſtra. Vox (inquam) turturis, nimirū paruulę quidē, ſed caſtiſsimæ auis, ſcilicet prædicatio Euāgelii, cuius initiū eſt pulchritudo noſtra caſtitatis & virginei cōceptus tui: audita eſt, id eſt, audietur, in terra noſtra in eccleſia noſtra, in vniuerſa terra.

Ficus protulit groſſos ſuos.

¶ Tūc ad vocem huiuſcemodi turturis ficus protulit, id eſt, certiſsimè proferet groſſos ſuos: vineæ florentes dederunt, id eſt, certiſsimè dabunt odorem. Ficus, inquam, id eſt, ſynagoga, proferet & iactitabit opera vel iuſtitias ſuas, ſed cadentibus huiuſmodi ficis, ipſa remanebit effœta, & ego veniens ad eā, & quærens fructum, non inueniam.

Math. 21.

Vineæ florentes,

¶ Vineæ autem florentes, id eſt, gentes credere incipientes, dabunt odorem, id eſt, bonam opinionem, ita vt amici gratulentur, & dicant:

Rom. 1.

Primum gratias agimus Deo noſtro per Ieſum Chriſtum pro omnibus, quia fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo. [*Surge amica mea, ſpecioſa mea, & ueni columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ. Oſtende mihi faciem tuam, ſonet uox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.*] Iterum vox dilecti mei, iterum loquitur mihi & ad ſurgendum inuitat, eiſdem nominibus me compellat: Surge, inquiens, amica mea, ſpecioſa mea, & veni columba mea. Et protinus, ac ſi quærerem, quò ego ſurgam, vbi, vel in quo ero columba gemituoſa, in foraminibus (inquit) petræ, in cauerna maceriæ. ¶ Scit enim ſitum vel habitū mentis meæ, quia claui eius, quos, antequam fierent, mēte prophetica prǫuidebā, & in propheta legebā, dicente:

Pſal. 21.

Foderunt manus meas & pedes meos, & lancea lateris eius, quam ſimiliter præuidebam, in propheta legebam:

Zach. 12.

Videbunt enim, ait Zacharias, in quem trāſfixerunt. Claui (inquam) eius & lancea iam eſſent animæ meæ vulnera, & in ipſis gememerem ſicut columba. Dicebat ergo: Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, id eſt, anima gemituoſa propter fixuram clauorū, qui ſum petra, propter vulnus lateris mei, qui ſum maceria.

Chriſtus & petra eſt & maceria.

¶ Nam ego vnus idemq; aliàs petra & aliàs maceria. Videlicet vbi adhuc mortalis & paſsibilis eram, ibi ego maceria: vbi aut iam reſurrexi à mortuis, ibi vel ex tunc petra ſolidiſsima: ſed non diſparuerūt in petra iā impaſsibili cauernæ ſiue foramina, quæ facta fuerant in maceria adhuc paſsibili, imo apparebunt eadem in die iudicii. ¶ Age quod agis, contemplare quod contemplaris, atq; hoc modo ſemper oſtende mihi faciem tuam, & oſtendendo corrige, quod Eua peccauit, & abſcondit à me faciē ſuā. Vbi abſcondit? In medio ligni paradiſi, videlicet in eodem in quo peccauit. Nā de ligno, quod eſt in medio paradiſi, ait, præcepit nobis dominus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur.

Gene. 3.

Comedit, & cum audiſſet vocem domini Dei, abſcondit ſe (ait ſcriptura) à facie domini Dei in medio ligni paradiſi. Ergo in quo peccauit, in eodē ſe abſcondit, vtpote quæ in peccato ſuo ſibi cōplacuit, & peccatum ſuum defendit. Non oſtendit mihi faciem ſuam, cùm dicerem, Vbi es? non ſonuit vox eius in auribus meis, vox confeſsionis quæ ſonare debuiſſet, ſaltem cùm dicerem, quare hoc feciſti, ſicut & quando benedixi ei & viro eius, dicens: Creſcite & multiplicamini, non ſonuit vox in auribus meis, nullum enim cantauit canticum gratiarum actionis pro tam magno beneficio, quo illam conſtituebam matrem tantæ generationis, poſſeſſurę tantā hęreditatem regni Dei.

Sonet uox tua in auribus meis.

¶ Tu autem oſtende mihi, ſicut & oſtēdis, faciem tuam: ſonet vox tua in in auribus meis, & audiā ego, audiant & amici, quorum vnus vel primus audiuit, cùm adhuc eſſet clauſus in vtero matris ſuæ, & exultauit ad vocem tuam, quæ hoc modo ſonuit in auribus meis:

Luc. 1.

Magnificat anima mea dominum, & exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Ibi ad vocem meam, & vocem tuā audire atq; exultare cœpit. Vnde & quodam loco dixit:

Iohan. 3.

Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. Amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Hoc ergo gaudium

meum

meum impletum eſt. Igitur quia & amici auſcultāt,& me delectat audire faciē fidei, & audire vocem confeſsionis atq; gratiarū actionis,oſtēde mihi faciē tuā, ſonet vox tua in auribus meis. ¶ Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. In quo vox tua dulcis? In eo videlicet,quod columba mea es,& intēta in foraminibus iā dictis,ita ſicut colūba gemitū pro cātu habes. Canēdo gemis, gemēdo canis:& ipſa exultatio, qua exultauit ſpiritus tuus in Deo ſalutari tuo,plena eſt gemitibus,plena lachrymis. In quo facies tua decora? In eo videlicet,ꝙ magna eſt fides,magna eſt humilitas.

Pſal. 44. Iſte eſt decor,quē concupiuit rex,quēadmodum Pſalmus dicit: Audi filia & vide,& inclina aurē tuā,& obliuiſcere populū tuū, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum. [*Capite nobis uulpes paruulas,quæ demoliuntur uineas. Nam uinea noſtra floruit.* Vulpes Herodes,

Matth. 2. vulpeculæ ſiue vulpes paruulæ illius temporis omnes,qui quęrebant animā pueri. Vnde & de quodā ex poſteris eiuſdē nominis,cū nuntiatū fuiſſet à Phariſęis dicentibus,Exi & vade hinc,quia Herodes vult te occidere:Ite,

Luc. 13. inquit,dicite vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras,& tertia die conſumor. Ergo vulpes Herodes, maximè

Matth. 2. quia non ſolum crudelis,verum etiam doloſus ille, qui dixit: Ite & interrogate diligenter de puero,cum inueneritis, renuntiate mihi,vt & ego veniens adorem eum. Fuiſſe tunc iam cum eo etiam alios eiuſdem doloſitatis, vel ex eo conſtat,quod angelus ad Ioſeph ita dixit. Surge & accipe puerū & matrē eius, &

Ibidem. vade in terram Iſrael,defuncti ſunt enim qui quærebant animā pueri. Igitur vulpes paruulas,quæ demoliuntur vineas,capite nobis,inquit,id eſt,occidantur cito,moriātur, & diſpereant qui quęrunt animā pueri. Nonne videtis paruulas vulpes iſtas,quomodo demoliuntur vineas? Herodes enim non ceſſat occidere fere omnes,qui erant regiæ ſtirpis,nō ceſſat perſcrutari,vt funditus deleat domum Dauid, de qua regem Chriſtū naſciturū fore audiuit. Nonne videtis ad vltimū, ꝙ teneros palmites fera iſta momordit, ꝙ infantes beſtia crudelis occidit in Bethleem Iudæ, ciuitate Dauid? Capite,capite, nam vinea noſtra

Vinea noſtra Chriſtus eſt. floruit. ¶ Vinea illa quæ noſtra eſt, vinea vel vitis,vinea propter quam cæteras demoliuntur vineas, inter quas iſta ſic latuit,quemadmodum virga vna gracilis in magna ſylua latere ſolet ob paruitatem ſui, vinea(inquam) noſtra hæc floruit. Fructus eius adhuc flos,& non botrus eſt, nondum maturuit, & idcirco damnoſum nimis eſt, huiuſmodi vineam vel florem eius ſuccidi vel demoliri. Creſcat prius & de flore proueniat fructus,condatur euangelium,& cognoſcatur de ſignis & virtutibus,veniſſe ſanctum ſanctorū, atq; hoc erit florē veniſſe in fructum,& maturuiſſe botrū. ¶ Tunc, ſi fuerit ſucciſus huiuſmodi botrus, cuſtodiatur, atq; in vecte crucis portetur, vt experimēto reſurrectionis & dulcedinis eius cognoſcatur,qualis terra,quale ſit regnū ei⁹, ad quod non pertinent vulpeculæ iſtæ, quæ vineas demoliuntur. Sicut olim duo viri de exploratoribus, quos miſit Moyſes ad explorandam terram promiſsionis, palmitem cum vua ſua deportauerunt in vecte cum cæteris frugibus terræ,dicētes: Venimus in ter- *Num. 13.* ram,ad quam miſiſti nos,quæ reuera fluit lacte & melle, vt ex his frugibus cognoſci poteſt. Illius rei geſtæ myſterium obſeruetur,& tam diu vinea noſtra defendatur à vulpibus, donec flos eius botrus fiat pręmaturus, ex ſuo ſapore cognoſcendus, & terræ viuentium experimentum mundo præbiturus. [*Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies & inclinentur umbræ.*] Hoc eſt,vnde beatam me dicent omnes generatio- *Luc. 1.* nes,quia dilectus me⁹ mihi, & ego illi. Quomodo enim ille mihi,& ego illi, niſi ſicut per prophetam dictum eſt, Ecce virgo conci- *Eſa. 7.* piet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel:butyrum & mel comedet, vt ſciat reprobare malum & eligere bonū? Ita enim ille mihi, & ego illi,nec opus eſt dicere verbis,quia mēte melius poteſt percipi, imo nec verbis exprimi,nec mente poteſt cōprehendi ſiuę ęſtimari,quale vel quantum hoc ſit. ¶ Recordemur hic etiam veteris hiſtorię, per quā colligi poteſt, quàm ſit terribile id, *Hiſtoria ueius de angelis circa Abraham & Loth.* quod ſub verbis continetur tam iucūdis,qui paſcitur inter lilia. Donec aſpiret dies & inclinentur vmbrę,ſimulq; quàm ſerio de Emmanuel ſit dictū,Butyrū & mel comedet, vt ſciat reprobare malū & eligere bonum. Quæ eſt illa vetus hiſtoria? Clamor Sodomorū & Gomorrhę(ait dominus ad Abrahā) multiplicatus eſt, & peccatū eorum aggrauatū eſt nimis. Deſcendā,& videbo,vtrū clamorem,qui venit ad me,opere compleuerint, an non eſt *Gene. 18.* ita,vt ſciā. Veneruntq; duo angeli Sodomā, *Ibidem 19.* ſedente Loth in foribus ciuitatis. Compulit illos oppidò,vt diuerterent ad eū. Ingreſſiſq; domum illius,fecit conuiuium,coxit azyma, & comederunt,prius autem quàm irent cubitum,viri ciuitatis vallauerunt domum illius, à puero vſq; ad ſenem omnis populus ſimul, vocaueruntq; Loth & dixerunt ei: Vbi ſunt viri, qui ad te introierunt nocte? Educ eos huc,vt cognoſcamus eos. Et quidem duo angeli venerant, ſed diligenter animaduertendum

tendũ,quia ſic deinde ſcriptũ eſt: Dixit quoque Loth ad eos: Quæſo domine mi,quia inuenit ſeruus tuus gratiam coram te, & magnificaſti miſericordiã tuam,quam feciſti mecum, vt ſaluares animam meã, &c. ¶Ergo & in tribus angelis,qui venerunt ad Abrahã meridie, & in duobus qui venerunt Sodomam veſpere, vnus idemq; agnoſcendus eſt Deus, qui & per ipſos operabatur,& in ipſis loquebatur: Deſcendam,inquiens,& videbo, vtrũ clamorẽ qui venit ad me, opere cõpleuerint, an non eſt ita, vt ſciã. Igitur & de illo tẽpore iã præterito rectè dicas,butyrũ & mel comedit,vt ſciat reprobare malũ & eligere bonũ, quoniam & apud Abraham apud Loth habuit conuiuium, vt tanti illius mali caperet experimentum,& paſcebatur apud illos tam diu,donec aſpiraret dies & inclinarentur vmbræ,id eſt, vſq; mane. Sic enim ſcriptum eſt: Cumq; eſſet mane, cogebant eum angeli,dicentes: Surge, tolle vxorem tuam & duas filias quas habes,ne & tu pariter pereas in ſcelere ciuitatis. O quàm terribile impijs, & q̃ venerabile eſt pijs id,quod ſecundum ſimilitudinem illius rei geſtę intelligitur in verbis iſtis. Paſcit(inquit) inter lilia,donec aſpiret dies & inclinentur vmbræ. ¶Quænã ſunt lilia,niſi amic' dilecti Ioſeph,& ego dilecta,cui dicit,Sicut liliũ inter ſpinas,ſic amica mea inter filias.Verè ambo lilia,videlicet pro virginalibus nuptijs & cohabitatiõe caſtiſsima.In ter huiuſmodi lilia paſcit dilectus, donec aſpiret dies & inclinẽtur vmbræ,comedit Emmanuel butyrum & mel,id eſt, qualemcunq; victum neceſſarium corpori, vt ſciat reprobare malum & eligere bonum. Dixit enim ipſe olim, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ venit ad me,deſcendam, & videbo, vtrũ opere compleuerint,an non eſt ita, vt ſciam. Dicit & nunc,quia clamor ſanguinis ſanctorum prophetarum, quem effuderunt Iudæi, venit ad me,deſcendam vt videam,vtrum tales ſint,an non eſt ita,vt ſciam.Facturus quippe ſum vniuerſale iudicium, cuius exemplũ fuit illud Sodomorum incendiũ ſulphureũ, iuxta illud, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit,exemplũ eorũ,qui impiè acturi ſunt, ponens. Quod ſi illud in Sodomis non feci iudicium, niſi prius experimẽto ſcirem, vtrum ita eſſet an nõ,quãto magis antequam faciam illud vniuerſale iudicium, debeo experiri,vt ſciam reprobare malũ & eligere bonum,ſic incipiens: Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnũ cœlorum? Cum illud in me accepero experimentum, cum impleuerint mẽſuram patrum ſuorum, occidendo me dominum prophetarum,ſicut prophetas occiderunt patres eorum,tunc incipiet iudicium fieri à cæcitate ipſorum ſecundum ſimilitudinem Sodomorum. Sic enim dictum,& ſic factum eſt. Et ecce miſerunt manum viri, & introduxerũt ad ſe Loth,clauſerũtq; oſtiũ, & eos qui foris erant, percuſſerunt cæcitate, à minimo vſq; ad vltimum, ita vt oſtium inuenire non poſſent. Ita cæcitas continget in Iſraël in his,qui non tam Iſraelitæ quàm Sodomitæ ſunt, iuxta illud Eſaiæ: Audite verbũ dñi principes Sodomorũ, aurib' percipite legẽ Dei mei populus Gomorrhæ. ¶Cũq; aſpirauerit dies, ſubauditur reſurrectionis meæ, & inclinatæ fuerint vmbræ peccatorum & ignorantiæ,in ijs videlicet,qui pœnitentiam egerint,tunc ſubuertam illos, ſicut mane illo ſubuerti Sodomam & Gomorrhã,non quod reliquiæ non remanebũt,iuxta illud propheticum,Subuerti vos ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Gomorrhã,& facti eſtis quaſi torris raptus de incendio: Item: Niſi dominus exercituũ reliquiſſet nobis ſemẽ,quaſi Sodoma fuiſſemus,& quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus. Hæc dilectus mihi. Et quid ego illi? [*Reuertere,ſimilis eſto dilecte mi capreæ aut hinnulo ceruorum ſuper montes Bethel.*] Quid erat hoc dicere, niſi orare pro ſalute reliquiarum gentis meæ? Nunquid enim ego erga gentem meam minorem compaſsionem haberem vel charitatem amicorum,ſcilicet prophetarũ & apoſtolorũ? Exẽpli gratia: Quare(inquit Eſaias) errare nos feciſti domine de vijs tuis,indurasti cor noſtrum, ne timeremus te? Conuertere propter ſeruos tuos tribus hæreditatis tuæ. Apoſtolus autem: Veritatem,inquit,dico in Chriſto,non mentior,teſtimoniũ mihi perhibente cõſcientia mea in Spiritu ſancto, quoniã triſtitia eſt mihi magna & continuus dolor cordi meo,&c. Igitur & me non dubitetis poſtulaſſe pro ſalute reliquiarũ gentis meæ,cuius videlicet poſtulatiõis ſumma hęc eſt: Reuertere ſimilis eſto dilectæ mi capreæ aut hinnulo ceruorum ſuper mõtes Bethel, id eſt,propter patres domus Dei, hoc enim interpretatur Bethel. Cæcitas quidem continget in Iſraël,ita vt te inuenire nõ poſsint, qui dicis,ego ſum oſtium,ſecundum ſupradictam ſimilitudinem Sodomitarum,quos per cuſsiſti cęcitate, ita vt non poſſent inuenire oſtium, ſed reuertere ſuper montes Bethel, id eſt,ſicut Eſaias dixit, Conuertere propter ſeruos tuos,recordare miſericordię tuę,ſicut locutus es ad patres noſtros,vt ſaltem,quum plenitudo gentium ſubintrauerit, tunc omnis Iſraël ſaluus fiat. Aliter: Reuertere,ſimilis eſto dilecte mi capreæ,aut hinnulo ceruorũ ſuper

Marginal notes: *Deus in angelis illis.* — *Ioſeph & Maria duo lilia.* — *Gene.18.* — *2 Petr.2.* — *Matth.4.* — *Matth.23.* — *Gene.19.* — *Eſa.1.* — *Donec aſpiret dies.* — *Amos 4.* — *Eſa.1.* — *Eſa.63.* — *Rom.9.* — *Iohan.10.* — *Rom.11.*

ſuper montes Bethel. Qui paſceris inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinẽtur vmbræ, qui, vt ſcias reprobare malum & eligere bonum, butyrum & mel comedis, & hoc inter lilia caſtitatis, quæ ſunt optima, pater & ego virgo mater, cum aſpirauerit dies & inclinatę fuerint vmbræ, reuertere, id eſt, diluculo reſurge, valde mane, orto iã ſole, plena luce reparatiõis noſtrę, inclinatis atq; deſtructis vmbris mortalitatis noſtræ. Cito reuertere, noli moras facere, qa anima mea deſiderat te. Sciõ quidem quia cito reuerſurus es, iuxta illud propheticũ: Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in cõſpectu eius, & iuxta quod ipſe dixiſti, ſicut fuit Ionas in ventre ceti tribus dieb9 & trib9 noctibus, ita erit filius hominis in corde terrę tribus diebus & tribus noctibus. ¶ Tridui quidem tempus breue eſt, ſed dilectæ & columbæ tuæ deſideranti & gementi vulnerata mente, non ſatis dilecte mi feſtinatũ eſt. Abbreuia hoc ipſum triduum, & ſimilis eſto in reuertẽdo capreæ aut hinnulo ceruorum, id eſt, velociſsimus eſto ad peragẽdũ curſum tuũ. In corde terrę, id eſt, in ſepulchro tuo nõ totum expendas triduũ. Sufficit ad complendam veritatẽ ſcripturarum, ſi partem exiguã primi diei, id eſt, tres horas nouiſsimas, & partem aliquã diei tertij, ſcilicet ſex horas, quod eſt dimidium noctis, cum die ſecũdo, id eſt, cũ ſabbato iacens in ſepulchro, trãſegeris. Nã tres integri dies, horæ ſeptuaginta duæ ſunt. Hoc eſſet nimis longum. ¶ Sufficiũt horę triginta tres, qui numerus ex duobus ternariis, deceno & ſingulari cõpoſitus eſt. Beatam trinitatẽ, cui primus homo peccauit, in te & per te & de teipſo, dilecte mi, caro mea & ſanguis meus, deus me9 & dñs meus, placari oportet: ſed hoc fiat celerrimè & multũ feſtinanter, ſicut caprea ſiue hinnulus ceruorũ in mõtibus celerrimus eſt: ſecundũ nomẽ tuũ, quo per prophetã iuſſus es vocari, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari. ¶ Vix igitur expectatis triginta tribus horis, reuertere ſuper mõtes Bethel, id eſt, reſurge & appare principib9 domus Dei, ſcilicet apoſtolis tuis & mihi, cuius maximè, ſicut & illorũ, imo & multo plus quam illorum, tu es grande deſideriũ, iuxta illud patriarchæ Iacob dictum ad Ioſeph filium decorum: Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrũ eius, donec veniret deſiderium collium æternorum. Quàm veraciter ille te appellauerit deſiderium, ego maximè in viſceribus meis experta ſum, & hoc amicis eſt intimandum. [*In lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea, Quæſiui illum, & non inueni. Surgam & circuibo ciuitatem per uicos & plateas, quæram quem diligit anima mea. Quæſiui illum & non inueni. Inuenerunt me uigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Num quem dilexit anima mea uid iſtis? Paululum cum pertranſiſſem eos, inueni quem dilexit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domũ matris meæ, & in cũbiculum genitricis meæ.*] Hoc ſentitis ô amici in vobiſmetipſis, quicunq; habetis ſanctũ dilectionis ſpiritum, quicunque diligitis dominum deum ex toto corde, ex tota mẽte & ex tota anima. Hoc, inquam ſentitis vos amici, & vos filiæ Hieruſalem, quia magnũ in iſta dilectione eſt deſiderium: Quãto vicinior iſte dilectus habetur, tanto vehemẽtius deſideratur. Qui habẽt, habere deſiderant, qui vidẽt, videre deſiderãt. Nam angeli vident, & tamẽ, ſcriptura teſte, deſiderant in eum proſpicere ¶ Ego autem, non vtcunque habui aut vidi eum, ſed in vtero geſtaui, & genui eum, & ei mater lac præbui, & diligenter cõtemplata ſum. Quid putatis, quot noctes duxi peruigiles videndo & audiẽdo eũ? Nõ enim ſufficiebat dies ad tantũ deſiderium, ſed totis noctibus in lectulo meo, in cubiculo meo peruigil fouebã & adorabã paruulũ, audiebam & adorabam iam adultum, cum intra dulcia colloquia per oculos ſuos, oculos corporis tranſfunderet mihi ſuæ diuinitatis aſpectũ, ita tamen contemperans, vt tolerare poſſem, quẽ tremũt angeli & virtutes cœlorũ, iuxta illud, quod auditis eũ dicentem in hoc ipſo libro Canticorum, Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. ¶ Ita in lectulo meo habui eũ, ſed deinde cõtigit mihi, vt ibi non inuenirem eũ. Dixit enim: Quid mihi & tibi eſt mulier? Iã ex quo baptizatus eſt à Iohãne, fieri cœperat, in lectulo ſiue in cubiculo meo in illo habitationis meæ ſecreto, vt non inuenirem eum. Nam ſtatim ductus eſt in deſertũ à ſpiritu, & deinde regreſſus, Euangeliũ meis prępoſuit affectibus, ita vt diceret. Quid mihi & tibi eſt mulier? Sed & alios docuit, vt ſimiliter facerẽt, vt ſcilicet patrem & matrem propter Euangelium relinquerẽt. ¶ Itaq; deſiderio quærebam & non inueniebam eũ, vt ſolitaria poſsiderem ſolitarium. Dixi ergo, Surgam & circuibo ciuitatem per vicos & plateas, quæram quem diligit anima mea. Dixi et feci ſic. cum enim circuiret per ciuitates et caſtella, prædicans Euangelium regni Dei, ego ſequebar et quærebam eum. Quæſiui illum, et non inueni. Ille enim tanto intentus negotio, me matrem ſuam agnoſcere quodãmodo diſsimulauit. Deniq; et quadã die, cũ loquente eo ad turbas, dixiſſet ei quidã, ecce mater tua et fratres tui foris ſtant quærentes

Margin notes (left column): *Marc. 16.* — *Oſee 6.* — *Matth. 12.* *Quõ computatur triduũ Chriſti in ſepulchro.* — *Eſa. 8.* — *Gen. 49.* — *CAP. III.*

Margin notes (right column): *Deſiderium ſanctorum et angelorũ uidendi Chriſtum.* — *Deſideriũ uſuria.* — *Cant. 6.* — *Iohan. 2.* — *Mat. 10. 19.* *Quæſiui illũ & nõ inueni.* — *Luc. 9.* — *Matth. 12.*

tes te,ipſe reſpondens dicẽti ſibi,ait:Quæ eſt
Iohan.19. mater mea,& qui ſunt fratres mei? Et exten-
Luc.2. dens manũ in diſcipulos ſuos,dixit:Ecce ma-
Matth.27. ter mea & fratres mei. Quicunq; enim fece-
rit volũtatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe
meus & frater & ſoror & mater eſt. Hoc mo-
do me matrẽ ſuam agnoſcere diſsimulauit.
Hoc eſt quod dico, quæſiui illum & non in-
ueni. Poſt hæc iuxta crucẽ eius ſteti. Sed nun
quid hoc mihi fuit inueniſſe dilectum? Imò
fuit mihi inueniſſe gladium,qui & pertrãſiuit
animam meam. Sepultus eſt, clauſum & ſig-
natum fuit monumentũ. Et ego quali men-
te quærebam eum? Quali deſiderio deſidera-
bam eum,ſciens eum eſſe à mortuis reſurre-
Inuenerũt me cturum? Inde non inueni illum. ¶ Inuenerũt
uigiles Apo- me vigiles,qui cuſtodiunt ciuitatem. Qui vi-
ſtoli. giles,vel quam cuſtodientes ciuitatem? Diſ-
cipuli eius, quia ad hoc erant diſpoſiti,vt cu-
ſtodirent,imo vt ædificarẽt,ciuitatem veram
Hieruſalẽ: de qua,vel ad quam ipſe dilectus,
Eſa.26. per Eſaiam dixit: Super muros tuos Hieruſa-
lem conſtitui cuſtodes,tota die & tota nocte
non tacebunt laudare nomen domini. Iſti vi
Mat.28. giles iam tunc vigilabant,quia lugentes & flẽ
tes ſomnum non capiebant. Iſti vigiles me in
Marc.16. uenerunt,& mulieres,quæ tota nocte vigilã-
tes venerunt ad monumentum,quæ et eme-
Luc.24. rant aromata, vt venientes vngerent eum,
inuenerunt me, bonum certatim afferen-
do nuntium, quod reſurrexiſſet, & quod
vidiſſent eum. ¶ Et ego, inquam: Num,
quem dilexit anima mea, vidiſtis? Vidi-
Iohan.20. mus aiunt,vidimus dominum: Surrexit verè,
Nuntium de et apparuit Simoni. Viſus eſt & duobus eun-
reſurrectio- tibus Emaus: & deinde ſtetit in medio no-
ne Chriſti. ſtrûm & dixit, pax vobis, & oſtendit nobis
manus & latus:& obtulimus ei partem piſcis
aſſi & fauum mellis:& manducabat corã no-
bis,& dixit:Hæc ſunt verba,quę locutus ſum
ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum, &c. His
atq; alijs modis vidimus eum ipſa tertia die
qua reſurrexit. Hæc mihi dixerunt vigiles
illi. Ego autem ſic illum ininuenire cu-
piebam, vt iam nemo deſpiceret me di-
centem, inueni illum, vidi illum, et ita
factum eſt. ¶ Nam paululum cum pertran-
ſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea
& non quòcunq;, ſed in cœlũ vidi aſcenden- *Actor.1.*
tem,& Apoſtolos eius miſſo de cœlis ſpiritu
ſancto vidi prædicantes gloriã domini. Hæc
mihi fuit inuentio eius,quem diligit anima
mea,& ex illa inuentione tenui eum,vt intro
ducerẽ in domum matris meæ, & in cubicu-
lum genitricis meæ ſcilicet ſynagogæ. Hoc
ex parte iam factum eſt, quia multi Iudæorũ *Acto.2.4.21.*
crediderunt in eum: Alij quidẽ obcluſis cor-
dibus,me & ipſum repulerunt,ſed nõ dimit-
tam donec illuc inducã eum. Si enim, ait *Eſa.10.*
ſcriptura,fuerit populus filiorum Iſraël qua-
ſi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eis.
¶ Dilecta,& dilectarum dilectiſsima,cætera-
rum exemplum eſt animarum, vt ſimiliter &
ipſæ pro modulo ſuo dilectum quærant, &
inuenire cupiant. Dilectum nanq; in lectulo
quærimus, quando in pręſentis vitæ aliquan
tula requie,redẽptoris noſtri deſiderio ſuſpi
ramus. Per noctem quærimus, quia & ſi iam
mens in illa vigilat,tamen adhuc oculus cali-
gat. Sed qui dilectũ ſuum non inuenit,reſtat,
vt ſurgat,ciuitatem circumeat,id eſt,ſanctam
Eccleſiam electorum mente & inquiſitione
percurrat, per vicos & plateas quærat, id eſt,
per anguſta & lata gradiens, & aſpiciat, vt ſi
qua inuenire in eis valeat,eius veſtigia exqui
rat: quia ſunt nonnulli etiam vitæ ſecularis,
qui imitandũ aliquid habent de actione vir-
tutis. Quærentes aũt nos vigiles inueniunt,
qui cuſtodiunt ciuitatẽ,qui ſancti patres,qui
Eccleſiæ ſtatum cuſtodiunt, bonis noſtris ſtu
dijs occurrunt, vt ſuo verbo vel ſcripto nos *Pertrãſire ui*
doceãt. ¶ Quos cum paululum pertrãſimus, *giles.*
inuenimus quomodo diligimus,quia redem
ptor noſter, & ſi humilitate homo inter ho-
mines,diuinitate tamen ſupra homines fuit.
Cùm ergo tranſeuntur vigiles, dilectus inue
nitur:quia cum prophetas & Apoſtolos infra
ipſum eſſe conſpicimus,illũ,qui natura Deus
eſt, eſſe ſupra homines conſideramus. Prius
ergo non inueniendus quæritur, vt poſt in-
uentus,ſtrictius teneatur. Sancta omniũ deſi
deria,vt prædiximus, dilatione creſcũt,
ſi autem dilatione deficiunt,deſi-
deria non fuerunt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum

LIBER TERTIVS.

TErtia recapitulatio ſonorũ valde habet principium, ſcilicet tantam in admiratione exclamationem, vt auditorem etiam dormitãtem excitare & reddere poſsit attentum. Præmiſſa nanq; admiratione, adiuro vos filiæ Hieruſalem per capreas ceruoſq; camporum, ne ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit, de qua ſuprà tractatum eſt, continua ſic exclamat diuina vox. [*Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertũ ſicut uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris & uniuerſi pulueris pigmentarij?*] Cuius rei quęſo eſt hæc admiratio? Nimirùm admiratio eſt huius dilecti ſingularis huius ſanctiſsimæ virginis. Et quid admiramur? Vel quid nobis admirandũ inſinuat ſpiritus ſanctus per verba huiuſcemodi: aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris & vniuerſi pulueris pigmentarii? O felicem mentis habitum, qui tam magnum habet pręconium. Humilitas tua eſt, ô ancilla domini, beata Maria, quam tali admiratione Spiritus ſanctus collaudat: Odor tuus, odor humilitatis tuæ præcipuus aſcendit ad eum, vt verè ſacrificium contribulati ſpiritus. Quid enim eſt fumus & quid puluis, niſi ſpiritus lachrymoſus & conſcientia valde humilis? Et ſua quidem æſtimatione vera humilitas eſt fumus innoxius, quaſi cremij ſiue torris obuſti, & puluis terræ ſine aqua & ſitientis, iuxta illud: Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, & oſſa mea ſicut cremium aruerunt, & ſicut Abraham dixit, loquar ad dominum meum, cum ſim puluis & cinis: ſed non ita æſtimatione Dei. Aliter & melius ille te diſcernit. Tu dicis, puluis ſum terræ, qualem ventus diſpergit, aura tollit, & ille dicit, non, ſed puluis pigmentarius, ſiue puluis pigmentarij, puluis myrrhæ & thuris, qualem pigmentarius ſpiritus ſanctus conficit ex optimo thure, quod eſt ſuauitas meritis, & ex myrrha probatiſsima, quod eſt mortificatio ſiue incorruptio carnis. Tu dicis, fumus ego ſum teter corã diuinis oculis, qualis de camino ſiue de fumario deficiens aſcendit, aſcendẽs deficit, & ille dicit, non, ſed fumus ex aromatibus myrrhæ & thuris, qualem decet aſcendere de aureo thuribulo ante altare aureum, vſque ad oculos & olfactum domini. Talis fumus, imo talis fumi virgula, tu ô beata Maria, ſuauem odorẽ ſpiraſti altiſsimo, cœleſtibus diſciplinis erudita atq; extenuata. Talis aſcendiſti per deſertum, id eſt, animam habens valde ſolitariã. Si enim vera cuiuſq; animæ humilitas etiam inter turbas poteſt eſſe ſolitaria, ita videlicet, vt in nullo alio præterquàm in Deo ſpem habeat, quemadmodũ Heſter, cum eſſet regina, veraciter tum dicebat: Domine mi, qui rex noſter es ſolus, adiuua me ſolitariã, & cuius præter te nullus auxiliator eſt alius, quanto magis tu vera aut ſolitaria, & quaſi in deſerto eras, quæ virum non cognoſcebas, nec cognoſcere cupiebas, & ab illo, cui deſponſata fueras, penè fuiſti deſerta, nõ quia ſanctus angelus, qui te ſolitariam inuenerat, ſolitariam ſalutauerat, te commendat, & filium tuũ, qui quaſi pupillus in hoc ſeculo naſciturus erat. Digna ergo exclamatio, digna admiratio. Quæ eſt iſta, quæ talis aſcendit per deſertum ſiue de deſerto? Verè mirabilis, & illi multum diſsimilis, quæ deſcendit per paradiſum, cecidit de paradiſo: non gracilis per humilitatem, ſed nimis groſſa & rigida per mentis tumorem. Propterea vultis ſcire, quàm magna fuerit cura altiſsimo de iſta, quę de ſuperbis nõ curat? [*En lectulũ Salomonis ſexaginta fortes ambiũt ex fortiſsimis Iſrael: Vniuſcuiuſq; enſis ſuper fœmur ſuum propter timores nocturnos.*] Quis enim eſt lectus verè & veri pacifici Regis Salomonis, qui inter nos & dominum pacem compoſuit? niſi illa in quo diuina natura humanam ſibi naturam coniunxit. Et quis ille eſt, niſi vterus tuus dilecta dilecti, vterus virginalis? Ibi nanq; diuinitas verbi Dei, verbum Deus ſeſe concluſit, & humanam naturam, de tua carne formatam ſibimet in vnitate perſonæ inſeparabiliter cõiunxit, & ecce ſponſus, id eſt, carnem noſtrã, cum anima rationali habens Deus, ſponſus, inquã, Deus & homo Chriſtus, ſicut canimus in Pſalmo, & ipſe tanquam ſponſus procedẽs de thalamo ſuo. Quomodo talem tanti Salomonis lectulum ſexaginta fortes ambiũt.

Humilitas mariæ optimus odoris.

Pſal. 101.

Gene. 18.

Apoc. 8.

Aſcendit per deſertum.

Heſt. 14.

Matth. 1.

Lectulus Salomonis uterus Mariæ.

Pſal. 18.

c Vel

Vel qui illi ſexaginta fortes ſunt? Magnum & mirũ myſterium, audituq́; & ſcitu dignũ: ſed prius eſt aliquid quærendum. Cur ſancti patres gladios habuerunt, aut cur gladiis licitò vſi ſunt? Hodie vel hoc tempore, ex quo Euangeliũ effulſit, ex quo ille ſpõſus de thalamo ſuo proceſsit, ſanctis ad perfectionẽ tẽdentibus nõ conceditur vſus gladij. Cõuerte gladiũ tuum in locum ſuum, ait idẽ ſponſus Petro, qui fortiter ac fideliter pro illo zelabaẽ, & quod vni dixit, omnib⁹. dixit: vt poſt tẽpus belli, tẽpus pacis nunc eſſe ſciamus. Quare iſtud? Quam ob cauſam tunc fuit tempus belli, & nunc eſt tẽpus pacis? Videlicet quia radicem ſiue arborem bonã, quod erat genus Abrahę, ad quem primũ beati ſeminis repromiſsio facta fuerat, diabolus per barbaricos gentium vel regũ impiorum gladios excidere atq; extirpare volebat, vnde ſacræ hiſtoriæ plenæ ſunt. Idcirco tempus belli tunc erat, idcirco materialibus gladijs tũc opus erat, vt defenſaret genus Abrahę, vt defenſaret radix Ieſſe, defenſaretur, inquam, atq; protegeretur genus & radix Dauid, donec tu beata virgo naſcereris, lectulus, vt iam dictũ eſt, veri Salomonis. O igitur verũ & bonũ conſiliũ, quo lectum Salomonis ſexaginta fortes ex fortiſſimis Iſraël ambierunt. Et qui fortes vel fortiſsimi illi ſunt vel fuerunt? Numeremus illos omnes, qui pro defenſione ſpei vel expectationis Abrahæ gladijs laudabiliter vſi ſunt cum prophetis, quorũ libri extãt, quiq; contra gladios materiales regum impiorum, gladium ſpiritualem, gladium verbi dei, non ſolum loquendo, verum etiam ſcribendo euaginauerunt, & ſexaginta fortes ſunt. Primus Abraham fortiſsimus, gladio accinctus, ſicut probatum eſt in illis, de quibus prędam reduxit, & Loth filiũ fratris ſui liberauit de quatuor regibus. Secundus Iſaac paterno gladio ſacratus, & deinde potentia pluſquam regia clarus, ita vt diceret ei rex Abimelech, recede à nobis quia potentior noſtri factus es valde. Tertius Iacob, & ipſe fortis in gladio, ſicut teſtatur ipſe Ioſeph, loquens filio ſuo: Do tibi partem extra fratres tuos, quam acquiſiui in gladio & arcu meo. Quartus idem Ioſeph, potentia regis potẽs, quaſi rex vel regis pater. Quintus Moyſes, ſextus Aaron, ſeptimus Phinees, octau⁹ Ioſue, nonus Caleph fili⁹ Iephõne: Deinde duodecim iudices, qui iudicauerunt & liberaueruut Iſraël, & ſunt viginti & vnus. Viceſimus ſecundus Samuel, viceſimus tertius Dauid, viceſimus quartus Helias, viceſimus quintus Heliſæus, viceſimus ſextus Ioiada põtifex clariſsimus & domini benedictus, viceſimus ſeptimus Zacharias filius eius, qui cultum Baal, quem Helias & Helizęus exterminauerunt de Samaria per manum Iehu, Iezabel interfecta, deleuerunt de Iuda & Hieruſalem, occiſa Athalia filia eius impiiſsima, viceſimus octauus rex Ezechias, viceſimusnonus rex Ioſias, triceſimus propheta nobiliſsimus Eſaias: Poſt iſtos duo decim prophetæ, quorum libri extant, qui & minores dicuntur, & fiunt quadraginta duo. Quadrageſimus tertius Hieremias, quadrageſimus quartus Ezechiel, quadrageſimus quintus Daniel, & cum eo tres ſocij eius Ananias, Azarias, Miſael, & fiunt quadraginta octo. Quadrageſimus nonus Eſdras, quinquageſimus Neemias, quinquageſimus primus Zorobabel, quinquageſimus ſecundus Iheſus, ſacerdos magnus filius Ioſedech in reuerſione captiuitatis & reędificatione ciuitatis vel templi. Quinquageſimus tertius cum regina Heſter Mardochæus, qui ambo iure pro vno reputantur, quia regalis dignitas ſiue ſublimitas Heſter fuit Mardochæi gladius. Quinquageſimus quartus Matathias, quinquageſimus quintus Iudas Machabæus. Poſt illum Ionathas & Simon duces alter poſt alterum ſucceſſerunt, & deinde Iudas & Iohannes, qui & Hircanus fil:i Simonis nouiſsimi contra pardum, id eſt, regem Græcorum præliati ſunt, & fiunt quinquaginta nouem. Quibus adde hunc ipſum, per quem ſpiritus ſanctus hęc locutus eſt, regem Salomonẽ, & fiunt ſexaginta. Nam Ioſaphat rex fuerat quidem de fortibus, ſed nõ de fortiſsimis Iſraël, quia impio præbuit auxilium, & his qui oderunt dominũ amicitia iunctus eſt per Athaliam filiam Iezabel vxorem filij Ioram, quæ cultum Baal introduxit in Hieruſalem, & omnem impietatem, propter quam neceſſarij fuerunt gladii fortiſsimorũ Iſraël. Omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſsimi. Verè tenentes & iure tenentes gladios tam ſacerdotes, quàm reges, tam patriarchæ, quàm duces, tam prophetæ, quàm iudices ſi rationem temporis ſupradictam ritè conſideres. Nondum enim proceſſerat ſponſus de thalamo ſuo, & adhuc laborabat diabolus per ſatellites & comminiſtros ſuos, reges Aegyptios, reges quoq; Iſraeliticos ſciſſos à domo Dauid, reges Aſſyrios ſiue Babylonios, reges Perſicos ſiue Mœdos, reges Græcos ſiue Macedonicos: laborabat, inquam, & laborauerat atq; contenderat diabolus ſerpens antiquus obſiſtere volens Dei propoſito, ne impleretur promiſsio, ne collocaretur hic lectus ſiue thalamus, ne eſſet vnde naſceretur hæc beata & dilecta virgo, de cuius vtero procedere oportebat

Cur nunc nõ eſt vſus gladij vt antiquis. Matth. 26. Marc. 14. Gene. 12. 22. Catalogus ex. fortiß. in Iſraël. Gene. 14. Gene. 26. Gene. 48. Gene. 42. Iud. 3. 1. Reg. 7. 2. Para. 24. 4. Reg. 9. Dan. 4. Cur Ioſaphat rex non connumeratur. 3. Reg. ult. 2. Para. 20.

bat dilectũ, tanquã ſpõſum de thalamo ſuo. Iſti erant timores nocturni, quos dicit hoc modo, vniuſcuiuſque enſis ſuper fœmur ſuum propter timores nocturnos. ¶ Hinc verè ad bella doctiſsimi, quia cur bellarēt cauſam præ oculis habebant huiuſmodi. Et reuerà pro cauſæ huius cõſideratione percutiẽdo & occidendo impios, iuuat & delectat ſiue Heliam, ſiue quemlibet alium prophetam aut ſacerdotẽ audire dicentem: Maledictus qui retrahit gladium ſuum à ſanguine, quia uidelicet ille erat ſine zelo iuſtitiæ. Mirum ſpectaculum, quia cum hæc diceret ille realis ſiue tẽporalis rex Salomon, habebat & ipſe ſexaginta fortes ambientes lectum ſuum, id eſt, pacatiſsimum & quietiſsimum regnum ſuũ. Nam de patre ſuo Dauid ſibi relictos habebat fortes triginta & ſeptem, quorũ primus Eleazar filius patrui Dauid Ahoi, nouiſsimus ſcribitur Vria Ethæus. Et quidẽ myſtica litera ſic ſe habet, Eleazar inter tres fortes & Abiſai frater Ioab, filius Saruiæ, princeps erat de tribus, & hęc fecit Banaias filius Ioiadę, & ipſe nominatus inter tres robuſtos, qui erãt in ter triginta nobiliores, tanquam ad myſterium intendens eorum, qui propter fidem trinitatis agonizaturi erant, quaſi diſtinctis ordinibus ſecundum triginta & tres, qui vterque numerus ternarius eſt, alter ſingularis, alter decenus, ſed in ſumma omnes triginta ſeptem ſunt. Quibus adde principes vndecim, quos habebat rex Salomon, regnãs ſuper omnem Iſraël, & duodecim præfectos qui præbebant annonam Regi & domui eius: quos omnes, videlicet & principes & præfectos, ſuis ex nominibus ſcriptura commemorat, & fiunt ſexaginta, excepto quod Banaias filius Ioiadæ, vir fortiſsimus & magnorum operum, hoc pacto bis nominatur. Illi ſexaginta fortes ex fortiſsimis Iſraël, tam virtute animi quàm corporis fortitudine, tũc temporaliter ambierunt lectũ, id eſt, tutati ſunt quietiſsimũ regnũ Salomonis temporalis, & ſicut in cæteris laudabilibus atq; memorabilibus, quæ geſsit idem Salomon, ita & iſto numero fortium magnum ſacramentum, perpulchrũ rex ſapientiſsimus proſpexit myſterium, de quo iam pro poſſe dictum eſt. Et tunc quidẽ gladij, ſicut iam dictum eſt, neceſſarii fuerũt, nunc autem ſola neceſſaria ſunt teſtimonia ſcripturarũ, & ipſæ inter eoſdẽ gladios diuinitus prouiſæ ſunt, vt tunc cõderentur: quæ nunc in ſuo tempore legerentur, quas legentes atq; credentes vitam in ipſis habeamus. Vnde protinus ſequitur. [*Ferculũ fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureũ, aſcenſum purpureum. Media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem.*] Ferculum nanq; Regis Salomonis, ſcripturæ ſunt veritatis, omnes vna menſa domini cunctà regentis, & omnibus prouidentis, quemadmodum Pſalmiſta dicit: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuę ibi me collocauit. Quid enim eſt, in loco paſcuæ ibi me collocauit, niſi fecit me ſtudere in ſcripturis? Ibi regit me, ſcilicet ne quid prauè intelligam, & nihil mihi deerit, videlicet quod ad intelligendum mihi neceſſarium ſit. Altiſsimum eſt huiuſmodi ferculum & habet aſcenſum. ¶ Qualem aſcenſum? Purpureũ. Quid eſt aſcenſus purpureus? Deus & homo Chriſtus, pro ſalute hominum paſſus & ſanguine ſuo purpuratus. Iſtud credere, aſcendere eſt: Qui ſic aſcendit, illum ad refectionem vitæ, quæ eſt in ſcripturis diuinis admittit. Nã qui ſic non aſcẽdit, qui non credit, nunquam ſcripturas intelligit. Idcirco Iudæi, non intelligũt, & cæci ſunt, quia nõ aſcendunt per hũc aſcenſum purpureum: non credunt Chriſtũ de Maria virgine natum, & eum qui à patribus ipſorum crucifixus eſt, Deum eſſe ac dominum, regem Salomonem verũ, regem æternum. Exempli gratia: Deus iudicium tuũ regi da, & iuſtitiam tuam filio regis, &c. Quo modo hæc & horũ ſimilia intelligit, qui aliũ Salomonem, alium regẽ ſiue filium regis non recipit, niſi illum hominẽ, qui ſuo tempore regnauit, & mortuus eſt, ſicut cæteri homines? Nimis arduum eſt illi ferculum hoc regis, nec attingere poteſt quicquam de vitalibus cibis, quos ibi ſapiẽtia præparauit. ¶ Vnde rex Salomon hoc ferculum fecit? De lignis Libani, id eſt, de hominibus ſanctis, hominibus fidei imputribilibus, quorum quandam ſimilitudinem habent ligna Libani, id eſt, Cedri, per id quod ſunt naturæ imputribilis. Quomodo fecit? Eo videlicet modo, quo ad illos factum eſt verbũ domini. Ipſe enim rex Salomon erat verbũ domini, & per ſpiritum ſanctum corda illorum impleuit, & linguas diſertas fecit, vt de cœleſtibus ſcirẽt eloqui, qui non ab hominibus, neq; per homines fuerãt docti, atq; ita locuti ſunt & ſcripſerunt, quæ paſcua vitæ, in quibus homo viuit, quemadmodum ipſe dicit: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Ibi eſt argentum, ibi eſt aurum, nam columnas eius fecit argẽteas, reclinatorium aureum. Quod eſt illud argentum, & quod illud aurum? ¶ Argentum illud eſt exterius eloquium valde nitidum: aurum vero interior maieſtas ſenſuum: Aurum, inquam, imo deſiderabiliora ſunt ſuper aurũ & lapidem pretioſum multùm, quę intrinſecus

Marginal notes: *Ad bella doctiſsimi.* — *Lx fortes Salomonis regis temporalis.* — *2.Reg.23.* — *Iohan.6.* — *Ferculũ Salomonis ſunt ſcripturæ.* — *Pſal.22.* — *Aſcenſus purpureus Chriſtus eſt.* — *Pſal.71.* — *Ferculum de lignis Libani* — *Deut.8.* — *Matth.4.*

latent: nitidiora verò ſuper argentũ, quæ extrinſecus patent. Eloquia dñi, inquit Pſalmi-

Pſal. 18. Pſal. 11.

ſta, eloquia caſta, argẽtum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplũ. Quod dicit caſta, quod dicit argentum, ad hanc ſimilitudinem dicit, quia ſicut caſta mulier à labe corruptionis eſt immunis, & ſicut argentum benè excoctum à cunctis ſordibus redditur vacuum: ſic verbis ſiue eloquijs dñi nihil ſalſitatis, nihil ſuperfluitatis poteſt eſſe admixtum. Cunctam hominum ſapientiam, cunctã rhetorum ſeculi huius eloquẽtiam exuperat hoc regis Salomonis ferculum, ſcilicet omne canonicarum corpus ſcripturarum, vnde hic animæ viuere incipiunt & in æternũ viuunt. Media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem. Quomodo conſtrauit, ipſe dicat rex Salomon: Audiuimus, quia dicit ipſe: In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & pro-

Charitas, finis præcepti.

phetæ. Dixerat eñ interrogatus à phariſæis, quod eſſet mandatũ magnum in lege: Diliges dominum deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc eſt

1. Tim. 1. Matth. 22.

maximum & primũ mandatum: Secundũ aũt ſimile eſt huic: Diliges proximum tuũ, ſicut teipſum. Statimq; intulit: In his duobus mãdatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Verè dixit, & antiquam veritatem dixit. Quid enim aliud ab antiquo dominus petit: Et nũc Iſrael, inquit Moyſes, quid dominus Deus tu-

Deut. 10.

us petit à te, niſi vt timeas & diligas eum in toto corde tuo, & in tota anima tua? Ergo media ferculi rex Salomon charitate conſtrauit, id eſt, in medio ſcripturarum principatum charitatis poſuit, quia reuera, de quo pendent cætera omnia, illud rectè medium ac principale dicitur & eſt. ¶ Vt quid media

Filiæ Hieruſalem.

taliter charitate conſtrauit? Propter filias Hieruſalam. Quas propter filias Hieruſalem? Quæ ſunt illæ filiæ Hieruſalem? Animæ fideles, amantes quidem Hieruſalem veluti matrem, ſed virilem, id eſt, perfectam: necdum habentes in operibus iuſtitiæ virtutem, ſcilicet in hoc, omnia relinquere propter regẽ Salomonẽ, & ſuum quoq; pro illo valeat erogare ſanguinẽ, aut in virgineo propoſito ſacram & beatam ſpõſi & ſponſæ, dile-

Charitas alterius bonũ ſuũ facit.

cti & dilectæ, de quibus hic ſermo eſt, iugem celebrare feſtiuitatẽ. ¶ Quomodo vel in quo filiabus huiuſmodi proficit, quod media ferculi rex Salomon charitate conſtrauit? Nimirum in eo, quod facere poſſũt, & ſuũ faciunt illud quod eſt aliorum, quod eſt virorum ſiue fortium. Verbi gratia: Non ſunt carne virgines, ſed bonũ virginitatis in te, ô beata Maria, diligendo, ſuum faciunt. Non alia præter te genuit regem Salomonem, regẽ tam magnum, tam magnificum: ſed illæ, diligendo in te hoc tam grande priuilegiũ, regis eiuſdem matres fiunt. Item: Non ſunt martyres, neq; ſufficiunt inter fortes præliari, & pro amore regis Salomonis fundere ſanguinẽ ſuum: ſed martyres diligũt, & diligendo illos, gloriam eorum ſuam faciunt. Amplius dicã: Non ſunt dij, ſed diligendo Deum, dij vel filij dei fiũt, ſicut ſcriptum eſt: Ego dixi dij eſtis, & filij ex- Pſal. 81.

celſi omnes. Proinde quid ſequitur? [*Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.*] O igitur filiæ Sion, ſiue filiȩ Hieruſalẽ quoniã ferculũ eiuſmodi fecit ſibi rex Salomon, & quoniã propter vos media charitate cõſtrauit, venite ad nuptias: Venite & aſpicite, egredimini & videte hunc regẽ, hunc Salomonem pacificũ, & pacis principem, in diademate regali, in charitate nuptiali, qualis, quantus, quàm glorioſus ſit. Nolite hoc ſolum conſiderare, qualis ſit in carne mea, qualis natus in diuer-

Quo coronauit eũ mater ſua, ſcilicet antiqua eccleſia prophetarum.

ſorio, qualis collocatus in præſepio. ¶ Egredimini ex iſtis anguſtiis, & videte illum in diademate ſuo, quo coronauit eum mater ſua, ſcilicet antiqua patriarcharum, & prophetarum eccleſia, cuius fidei promiſſus eſt, cuius de carne progenitus eſt. Antequã naſceretur, fecit ei mater ſua illud pretioſum diadema, quo coronari deberet, & vnde cognoſcendus foret magnus & ſpectabilis rex. Pſal. 8.

Quod eſt illud diadema? Nimirum clariſſima propheticæ veritatis authoritas: cuius quot ſunt præconia, tot gemmarum, tot pretioſorum lapidum, eſt huius Salomonis diadema: in die deſponſionis illius, quo de vtero meo, tanquam ſponſus proceſſit de thalamo ſuo, & in die lætitiæ cordis eius, quo ſpinea coronatus corona laborem conſummauit, & ſubſequenti lætificatus reſurrectionis triumpho. Et in die lætitiæ illius, & in die deſponſionis illius, in illo diademate vidẽdus & ex illo eſt diademate, quã tus ſit agnoſcendus. Exempli gratia: Paruu- Eſa. 9.

lus natus eſt nobis: filius datus eſt nobis, & cætera, vſque amodò, & vſq; in ſempiternum. Et alibi: Catulus leonis Iuda, ad Gene. 49.

prædam fili mi aſcendiſti. Quieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, &c. Ex huiuſmodi ſententiis & dictis propheticis, ex huiuſmodi auro & lapidibus, quàm multis, quàm pretioſis, fabricatum vel compoſitum eſt diadema regis veri Salomonis. ¶ Nolite ergo eum ſolummodo in præſepio conſiderare, ſed egredimini mente ex

iſto,

iſto,in quo natus eſt,diuerſorio: & ex illo,in quo iudicatus eſt,Pilati prætorio ſiue audito rio:& videte eum in præſepio ſimul & in diademate,in cruce ſimul & in ea,qua coronauit eũ Deus pater gloria & honore. Et quis fructus viſionis eius?Ille nimirũ,qui in propheta promittitur, regem in decore ſuo videbũt oculi eius. Qui enim hic,vbi ambulamus per
1.Cor.2. fidem & nondum per ſpeciem , viderit & videre voluerit per ſpeculum in ænigmate regem Salomonẽ,in tali diademate:videbit eũdem in decore ſuo regem, videbit eum facie ad faciem,quando, veniente eo quod perfectum eſt , euacuatũ fuerit,quod ex parte eſt.
CAP.IIII. Sequitur. [*Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: Oculi tui columbarum,abſq; eo quod intrinſecus latet. Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad. Dentes tui,ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro: omnes gemellis fœtibus & ſterilis non eſt inter eas. Sicut uitta coccinea labia tua, eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali Punici,ita genæ tuæ,abſq; eo quod intrinſecus latet. Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis. Mille clypei pendẽt ex ea,omnis armatura fortium. Duo ubera tua,ſicut duo hinnuli capreæ gemelli,qui paſcuntur in lilijs, donec aſpiret dies,& in*
Præconiũ pulchritudinis. *clinentur umbræ.*] O pulchritudo admirabilis, quam ſic admiratur & collaudat pulcherrimus author ipſe pulchritudinis ſeptem præconiis.Conſiderauit oculos,capillos,dentes, labia, genas, collum & vbera , & pro ſingulis dilectus ſingula decantauit dignæ collaudationis capitula. Audiant hæc pueri , & ſic ſe habeant ad cantationem huiuſmodi,ſicut filij nuptiarum læti & iucundi, longè diſsimiles illis,quibus ipſe quodam loco dicit:Cantauimus vobis,& non ſaltaſtis,id eſt,monſtra
Matth.11. uimus vobis ea,quibus delectatur deus,& ad illa voſmetipſos aptare neglexiſtis. ¶Quid
Pulchritudo iſta ex ſeptẽ uirtutibus. enim ſeptem iſtis modulis decantatur?Quid in te,ô dilectiſsima dilectarum , virgo virginum laudatur à dilecto laudabili, quem laudat omnis chorus angelorum?Laudatur ſimplicitas,munditia,innocentia,doctrina, verecundia, humilitas , mentis & carnis integritas, ſiue incorrupta virginitas. In oculis ſimplicitas, in capillis cogitationum tuarum mũditia,in dentibus innocentia,in labijs doctrina,in genis verecundia,in collo humilitas,in vberibus tuis admiranda & ſpectabilis eſt cũ fœcunditate virginitas.Simplicitas tua,prudentia tua eſt:mũditia tua, ſupernorũ deſiderĩ eſt: innocentia tua,religioſitas eſt,humilitas tua,vera contra diabolum fortitudo eſt: virginitas tua,matrũ ſiue matronarum decus eſt. Hi ſunt dulces moduli muſicæ cœleſtis, quos libẽter audimus & intelligimus in verbis iſtis iam diligẽtius pertractãdis: Primùm hoc eſt pulchritudinis tuæ prædicamentum. [*Oculi tui columbarũ,abſq; eo quod intrinſecus latet*] Oculi columbarum & oculi ceruorum , hoc differunt : quo dulcedo ſimpliciter diligentium, & multiplex amaritudo inuidentium.
¶Simplicitas columbarum ſeptem habet Septem proprietates columbarum. inſignia virtutum naturalium. Hæc nanque auicula,primum ſine felle eſt,deinde nihil viuum comedit,pullos alienos nutrit,grana ſemper candidiora colligit,in petris nidificat, gemitum pro cantu habet,libenter iux Quomodo Maria ſicut columba. ta fluenta reſidet , vt venientem accipitrem ex vmbra præcognitum effugiat perniciter.
¶Tu maximè,ô miſericordiæ mater,ſine felle es:nihil enim vnquam habuiſti inuidiæ,nihil odij,quod familiare eſt rapacibus coruis. Pſal.13.5.1. Nihil viuum columba comedit, & tu longè ab illis es,de quibus ſcriptum eſt, qui deuorant plebem meam ſicut eſcam panis. Pullos alienos colũba nutrit,& nos qui eramus alieni ſecundum carnem à genere tuo,ecce viuimus tuis meritis. Grana candidiora columba colligit, & tu conferens in corde tuo teſti Luc.2. monia de ſcripturis, creditum tibi conſeruabas ſecretum Dei. Columba in petris nidificat, & tu in ſolitudine fidei permanens, euaſiſti ſerpentis antiqui venena. Columba gemitum pro cantu habet,& tibi gemere dulce fuit,eò quòd præ cunctis mortalibus mente vulnerata eſſes. Columba iuxta fluenta Luc.2. reſidet : tibi autem vel tuo pectori omne fluentum ſcripturarum,quàm contiguum eſt? Nunquam aduentus ſpiritalis accipitris tibi eſſe improuiſus,aut te conſequi,imo nec tibi appropinquare potuit. ¶Igitur oculi tui columbarum,& hæc vera pulchritudo eſt,abſq; Abſq; eo quod intrinſecus latet. eo quod intrinſecus latet , quod ſolus in te Deus videt:nobis autem quia inexpertum,id circo ineffabile , imo & incogitabile eſt. Si enim quiſpiam dixit, & teſte Deo vel cõſcio, non mentiens,dixit raptum ſe fuiſſe in paradiſum,ſiue vſq; ad tertium cœlum,ita vt neſciat,ſiue in corpore, ſiue extra corpus raptus 2.Corin.12. fuerit,& audiſſe arcana verba , quæ non licet homini loqui:quanto magis tu regina cœlorum perſæpè cœleſtibus interfuiſti : quippe quam & circumſteterunt obſtetricum vice, gloriam Deo cõcinentes,angeli: & inter hæc didiciſti vel aſſecuta es aliquid, quod latet & latere nos debet? [*Capilli tui, ſicut greges caprarum, aſcenderunt de monte Galaad.*] Qui greges caprarum, vel quando greges caprarum apparuerunt de monte Galaad? Vtiq; greges ra Greges caprarum, prophetæ ſunt & filij eorum. tionales , greges caprarum rationalium tunc apparuerunt , quando cœperunt homines

eiuſmodi eſſe, de qualib' apoſtolus dicit: Cir-
Hebr. 11. cuierunt in melotis, in pellibus caprinis, &c.
vſque, & in cauernis terræ. Quando cœpe-
runt eſſe homines eiuſmodi, vel vnde appa-
ruerunt homines huiuſcemodi conuerſatio-
3 Reg. 17. nis? Nimirum quando Iezabel interficiebat
prophetas domini, tunc apparuerũt de mon-
te Galaad, id eſt, de ciuitate eiuſdem nomi-
nis Galaad. Sic enim ſcriptum eſt: Et dixit
Helias Thesbytes, de habitatoribus Gala-
ad ad Achab: Viuit dominus Deus Iſraël,
in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros
& pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Et fa-
ctum eſt verbum domini ad eum, dicens: Re-
cede hinc, & vade contra orientem, & abſcon-
dere, &c. ¶ Hæc dixit, & hæc fecit ille primus
Helias primus monachorum inſtitutor. author, & inſtitutor eorum, qui dicti ſunt fi-
lij propehtarum, quos fuiſſe monachos in
veteri teſtamento, conſentit autoritas patrũ
venerabiliũ. Et rectè dicũtur apparuiſſe, quia
iam dictus inſtitutor illorum Helias, ſic re-
pente illic introducit, vt antea nuſquam ſcri-
ptura meminerit, qs vel vnde fuerit progeni-
Capilli ſimiles gregibus caprarum. tus. ¶ Qui capilli tui, vel vnde capilli tui, ſimi-
les gregibus illis? Nimirũ cogitatus tui ſub-
tiliſsimi in eo fuerunt, vt fugeres ad deſer-
tum gentium, propter ſanguinem quem ſy-
nagoga multum effudit, ſicut illi in ſolitudi-
nes fugerunt, propter ſanguinem quem Ie-
3 Reg. 18. zabel primum fudit: ſecundum nomen ſuũ,
quod interpretatur fluxus ſanguinis, inter-
ficiens prophetas domini. In hoc ſimiles il-
lis gregibus capilli tui, id eſt, ſicut illi, imo
plus quàm illi, omnes cogitatus tui, omnis
meditatio tua, ſolitudinẽ & requiem in om-
Eccle. 24. nibus quæſiuit, procul à tempeſtatibus Iudai-
Rom. 10. cis, qui ſuam iuſtitiam ſtatuere volentes, iu-
ſtitiæ Dei ſubiecti non ſunt: ſynagoga pecca-
trix, & per omnia Iezabeli ſimilis, quam He-
lias (quod interpretatur dominus Deus) &
poſt eum filii prophetarum, nõ ſine cauſa fu-
gerunt, iuxta illud: Et dixi, quis dabit mihi
pennas, ſicut columbæ, & volabo, & requieſ-
Pſal. 54. cam? Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſoli-
tudine, & expectabam eum, qui ſaluum me
fecit à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate.
Et tu columba illis ſimilis, & quis illo-
rum tibi columbæ ſimilis, hæc ſimilitudo
in capillis, non ſolum propter illa, quæ iam
dicta ſunt, verumetiam, quia tu quoque lon-
gum in cogitationibus tuis, præſcia futuræ
paſsionis filij tui, pertuliſti martyriũ: ſicut illi
diu egentes, anguſtiati, afflicti, omnes teſti-
Heb. 11. monio fidei probati inuenti ſunt. [*Dẽtes tui ſi-
cut greges tonſarũ, quæ aſcenderunt de lauacro. Om-
nes gemellis fœtibus, & ſterilis nõ eſt inter eas.*] Quã
pulcher ordo? Primum oculi, & poſt oculos
capilli, poſt capillos dentes lauãtur innocui. *Eua in his longe diſsimilis Mariæ.*
¶ Reſpicite amici ad ſiniſtrã, cõſiderate Euã,
mulierem odioſam, huic dilectæ oppoſitam,
& oculis, & capillis, & dentibus & labijs, & ge-
nis, & collo, & vberibus infauſtis. Oculi eius
non ſicut colũbarũ, imo ſicut oculi coruorũ *Oculi Euæ.*
rapaciũ. Scriptum eſt enim: Vidit igitur mu-
lier lignum, quod bonum eſſet ad veſcendũ, Gene. 3.
& pulchrum oculis, aſpectuq; delectabile, &
tulit de fructibus eius & comedit. Habet au-
tem ambitionem huiuſmodi, comedite & e-
ritis ſicut dii. Ergo capilli ei', id eſt, ambitio *Capilli Euæ.*
eius, non ſicut ſupradictarum greges capra-
rum, qualium eſt cœleſte deſideriũ, ſed ſicut
ille princeps ſuper omnes filios ſuperbiæ, Iob. 42.
qui dixit in corde ſuo, aſcendam ſuper altitu-
dinem nubium, ſimilis ero altiſsimo. ¶ Den- *Dentes Euæ.*
tes verò eius quales fuerunt? Nimirum ſicut
dentes leonum, qui momorderunt, & mor-
dendo vetitum, venturæ poſteritatis ſuæ ani-
mas interfecerunt. Si enim de filiis eius vera- Pſal. 56.
citer dictum vel ſcriptum eſt, Filii hominum
dentes eorum arma & ſagittæ, & illud: Deus
conteret dentes eorum in ore ipſorum, mo- Pſal. 57.
las leonum confringet dominus: quanto ma-
gis de illa, quæ tali conſilio momordit, cuius
morſus tam malus prouentus extitit, rectè
quis dicat, quia dentes eius arma ferrea fue-
runt, dentes eius molę ſiue molares fuerunt?
¶ At tui dentes ô amica mea, ſicut grex ton- *Dẽtes Mariæ*
ſarum, quæ aſcenderunt, id eſt, certiſsimè aſ-
cendent de lauacro. Cum enim poſuero, ſiue
de memetipſo de latere meo lauacrum rege- Iohan. 19.
nerationis, lauacrum ſanguinis & aquæ pro-
fudero, ſanctique ſpiritus inuocationẽ dede-
ro, tunc lauabuntur oues, pro quibus animã Tit. 3.
meam pono & mũdabuntur eodem lauacro,
nec emundatione ſimplici contentæ, vellera
ſua deponent: vellera rerum, vellera faculta- Act. 2. 4.
tum ſuarum, vt nihil haheant proprium, ſed
ſint illis omnia communia. Huiuſmodi ton- *Oẽs gemellis*
ſæ omnes ſunt gemellis fœtibus, & ſterilis *fœtibus.*
non eſt inter eas. In quo gemellis fœtibus? In
eo videlicet, quòd & præceptum impleue-
runt vel cuſtodierunt, & conſilium ſuo addi-
derũt. Quod eſt pręceptũ, aut quod conſiliũ?
Vtiq; præceptum eſt, non rapere, aliena: con-
ſilium, relinquere etiam ſua. Cõſilium iſtud Matth. 5.
tum præcepto ſibimet compoſuerunt, & hoc
eſt bonum geminum, hæc eſt fœcunditas fœ-
tuum gemellorum. Sic ſunt ò amica mea den-
tes tui, id eſt, talium innocentiam tibi propo-
nis, cum eiuſdem innocẽtiæ magiſtra ſis, mul-
to excellentior qualibet ouium ſiue arietum
taliũ, quorũ vtiq; non eſt dentibus malè vti, Galat. 5.
ſcilicet inuicem mordere, vel detrahere, & ab
inuicem conſumi. Et quidem grex ille, qui-
cunq;

cunq; talis eſt, ſibi magiſtram ſcit, tu aũt cun-
ctis humilior, de omnibus pene altiora ſen-
tis, & videris tibi capras & oues meas imitari,
quas longè præcedis. [*Sicut uitta coccinea labia
tua, & eloquium tuum dulce.*] In quo ſicut vitta
coccinea labia tua? Nimirùm in eo, quod ſer-
mo tuus à veritate nõ diſcordat, imò cũ veri-
tate multũ cõcordat. Principiũ veritatis, hoc
eſt, vt non defendat ſe contra Deum, imo ac-
Coloſſ. 3. cuſet ante Deum quiſpiam filiorum vel filia-
rum Euæ, quæ diſſoluit amicitiam inter ſe &
Deum proterua defenſione. Si vittam huiuſ-
modi habuiſſet, ſi vinculo perfectiõis, quod
Ephe. 2. eſt dilectio, ſeſe creatori aſtrinxiſſet, paries
Pſal. 95. inimicitiarum in medio non ſurrexiſſet. In la
biis tuis confeſſio & pulchritudo eſt, in la-
biis tuis ſanctitas & magnificẽtia eſt. Illa Deo
fuit muta, tu autẽ magnificaſti dominũ mẽte
ardentiſſima, voce ſuauiſſima, & hęc eſt vitta
1. Cor. 6. coccinea, quia charitas eſt ignea, qua benè cũ
eo ligata, ſic Deo adhęſiſti, vt vnus cũ eo ſpiri
tus ſis. Hinc eloquium tuũ dulce, quia videli
Matth. 12. cet ex abundantia cordis os loquitur, & dul-
cedinem, quæ abundat interius, ſapit ſermo,
qui redũdat exterius. ¶ Ecce Rhaab meretrix
dulcis eloquij tui vittã coccineam, ſiue funi-
Ioſue 2. culum coccineum, in feneſtra ſua ligauit, ſig-
num ſuæ fidei, quod nuntios Ioſue ſiue Ieſu
ſuſceperit atq; ſaluauerit: dũ Eccleſia quondã
peccatrix, & idololatrię meretricio ſordida,
dulce eloquium tuum: quo magnificauit ani
Luc. 1. ma tua dominum, pignus ſuæ ſalutis iugiter
perſonat, & omnem doctrinam Euãgelicam,
in qua ipſos Apoſtolos tua ſine dubio labia
confirmauerunt, integra ſemper fide prædi-
cat. ¶ Et de omni quidẽ anima, quæcunq; di-
1. Corin. 1. uerſa ſentientes ad vnitatẽ ſua prædicatione
conſtringit, vt idipſum dicant omnes, & hoc
agit in charitate & fide nõ ficta: verũ eſt dice-
1. Tim. 1. re, qa labia eius ſicut vitta coccinea: ſed in iſta
gratia cæteris omnib' es incõparabilis, poſt
me dilectũ tuũ, cui ſpecialiter ſpiritus in Pſal
Pſal. 44. mo dicit: Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. [*Si-
Quid ſit malum Punicũ. cut fragmen mali Punici, ita genæ tuæ, abſq; eo quod
intrinſecus latet.*] Malum Punicum dicitur, eo
quod ex Punica regione ſit genus eius tranſ-
latum. Idem & malum Granatum, eo quod
intra corticis rotunditatem granorum con-
tineat multitudinem. Negãt medici mali hu-
ius cibo corpora nutriri, ſed eo ſic vtendum
opinantur, vt medicari potius non alere vi-
deatur. Ita, inquit, genæ tuę ſicut fragmẽ ma-
li Punici, id eſt, verecũda es, ſicut decet virgi-
nem, longè diſſimilem filiabus illis, quarum
Hier. 3. cuilibet dicendũ fuit, Frons mulieris mere-
tricis facta eſt tibi, & erubeſcere noluiſti.
¶ Fragmen mali Punici & rubet, & amplius

quàm integrum malum redolet. Sic tu & ſin
gulariter verecunda ès, & multis per bonam *Verecũdia duplex.*
opinionem in bono exẽplo proficies. Quid
aũt eſt dicere, abſq; eo ꝙ intrinſecus latet, ni
ſi ac ſi diceret, & illud, quod intus in cõſcien-
tia latet, ampli' laudabile eſt? O verè laudabi
lis verecũdia, vbi & intus cõſcientia mũda, &
foris facies verecũda eſt. Nã vbi eſt aliqd, quo
mens erubeſcat, non adeo laudabile eſt, ſi cõ
ſpectam faciem rubor perfundat. Igitur tua
verecundia quid eſt, niſi religioſitas ſumma?
Et hæc virtus, ſine dubio, malo Punico de-
buit aſſimilari, quia gratioſa eſt intuentium
oculis, & interdum ſuo ſilentio non minus
ędificat, quàm ſermo prædicationis. Vnde in
tunica pontificis deorſum ad pedes eiuſdem *Exod. 28.*
tunicæ: Facies (inquit dominus ad Moyſen)
per circuitum, quaſi mala Punica ex hyacin-
to purpura & cocco bis tincto, mixtis in me-
dio tintinnabulis, ita vt tintinnabulum ſit au
reum & malum Punicum, rurſumq; tintinna
bulũ aureũ & aliud malũ Punicũ: & veſtietur
ea Aaron in officio miniſterii, vt audiatur ſo *Mala punica in ueſte Aaron.*
nus, quãdo ingreditur & egredit̃ ſanctuariũ,
& in cõſpectu domini, & non moriatur. Malũ
quippe Punicum in medio tintinnabulorũ,
religioſum atq; operoſum eſt ſilentium, ma-
ximè ſexus fœminei, in ſocietate fidei vel do
ctrinæ prædicatorum: qualis tu præcipuè fui
ſti virgo virginum in adiutorio, vel etiam re-
gimine prædicantium Apoſtolorum, cuius
& ſi verba non leguntur vel audiuntur, vbi
prædicauerunt: opera tamen vel merita non
ignorantur, nõ minora, imo maiora tinnitu
prædicantiũ. ¶ Illud quoq; factitiũ malũ Pu-
nicũ rubicundũ erat, vtpote nõ ex ſolo hya-
cinto, qui color aẽrius vitam ſignificat cœle-
ſtem, verumetiam & ex purpura & cocco bis
tincto factum. Et ita genæ tuæ, ô dilecta vere
cũda, & magiſtra cõpetentis verecundiæ ſiue
religionis neceſſariæ: cuius verecundia tanto
eſt laudabilior, quanto conſcientia glorio-
ſior, tutior atq; ſecurior. [*Sicut turris Dauid col-
lum tuũ, quæ ædificata eſt cum propugnaculis.*] Quid
erat turris Dauid? Putaſne illa turris manufa
cta, de qua legitur, cœpitq; Dauid Sion, hæc
eſt ciuitas Dauid? Imo turris Dauid non ma- *1. Para. 11.*
nufacta fuit, cui tuum ô dilecta collum de-
beat aſſimilari, & hæc eſt humilitas Dauid. At
que hic ſenſus placet magis, Filię Sion, ait do
minus deus apud Eſaiã, eleuatæ ſunt & ambu *Eſa. 3.*
lauerunt extento collo, & nutibus oculo-
rum ibant & plaudebant. Hæc fuit ſuperbia
illarum. Propterea expugnari potuerunt.
Tuum aũt collũ nequaquam extentum fuit,
ſed eſt ſicut turris Dauid, id eſt, ſicut humili-
tas Dauid, per quam ille coram Deo fortis,

& cõtra homines ſtetit inexpugnabilis. Ipſe enim quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui

1.Reg.24.

& cum eſſet rex vnctus, dixit ad Saul, cum eũ ille perſequeretur, Quem perſequeris rex Iſraël, quem perſequeris? Canem mortuum, & pulicem vnum. Turris iſta ædificata eſt cũ propugnaculis, & mille clypei pẽdent ex ea, omnis armatura fortium, Id eſt, hanc eius tantam humilitatem cæteræ virtutes conſecutæ ſunt, maximeque fortitudo & ſapientia, ſicut ſcriptum eſt: Dauid ſedens in cathedra, ſapiẽtiſſimus ipſe eſt, quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. O qualis hæc turris, qualia propugnacula?! Ex ea mille clypei pendent, omnis armatura fortium, qui propter humilitatem accepit, vt caneret & ſcriberet verba fortitudinis, verba ſapientiæ & veritatis tam multa, vt millenarius numerus vult intelligi: tam fortia, vt omnibus exinde armatis fortibus nihil ſalſitatis obſiſtere poſ-

Collum Mariæ.

ſit.¶ Ita collum tuum, imo & vltra quàm turris illa, collum tuũ, id eſt, humilitas tua, quæ ſedet vel patet in collo tuo non extento, ædificata eſt cum propugnaculis, & mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium. Nihil enim deeſt illic omnium, quæ cõtinentur in ſcripturis veritatis, & neq; inuiſibilis diabolus, neq; viſibilis homo hæreticus, econtrà potuit vnquã vel poterit. Adde illud, quod maximum eſt, quia verbi cuius myſterij conſecuta eſt, vt caneret humilitas patris tui Dauid, verbi, inquam, eiuſdem ſubſtantiã concepit, & incarnatam peperit humilitas tua ô filia Dauid. [*Duo ubera tua tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in lilijs, donec aſpiret dies & inclinentur umbræ.*] O vbera verè gratiſſima atq; pulcherrima, duo vbera manu altiſsimi formata. Hæc ſunt virginitas & fœcunditas, quarum pulchritudo ô in tuis dilecta vberibus caſtis, vberibꝰ fœmineis quæ me lactauerunt, maximè ſpectanda eſt. Spectate amici vbera hæc, imò in vberibus iſtis duo hæc, virginitatem atq; fœcunditatẽ. Nonne ſunt hæc ſicut duo hinnuli capreæ gemelli? Nunquam viſum eſt ſimile huic in montibus, ſiue collibus noſtris, ſed neq; videbitur in ſeculis ſuperuẽturis, vt vni capreæ fiant duo tales hinnuli gemelli, vt vni fœminæ cõtingat, quatenus eiuſdẽ vberibꝰ & filiũ lactet, & virgo ſit. Aſpicite hoc & admiramini, videte & cõgratulamini, quia caprea hæc talis hinnulos ita geminos edidit, quia fœmina hæc, dũ quaſi caprea per mõtes exilit, dũ cœleſtibꝰ vel ſupernis animo intendit, gemella hęc plenæ gratiæ dona feliciter apprehendit, vt & mater & virgo ſit. ¶Quid faciemus gemellis iſtis? Paſcuntur, & paſcantur in liliis, donec aſpiret dies, inclinentur vmbræ, id eſt, ſecreto cuſtodiantur, in ſilentio habeantur, nec publicè prædicentur, quod ita ſint gemelli, donec reſurgam à mortuis, quod eſt aſpirare diem, & inclinari vmbras mortalitatis. Omnino ſecreta ſunt in lilijs hæc, id eſt, in illis ſiue penes illos, quibus ineſt & cãdor & ſuauis odor caſtitatis, qualium prima fuit, cuius in vtero infans ad odorem noſtrum exultauit longè à filiabus illis, quarum ſunt quaſi ſeptem dæmonia, ſeptem iſtis prædicamentis tuæ pulchritudinis, quæ nunc edixi, contraria: ſcilicet altitudo oculorum compoſitio capillorum, voracitas dentium, incontinentia labiorum, irreuerentia genarum, colli erectio nimia, ſubactionis atque confractionis frequens iniuria. Tempus erit, quando hæc tua, quæ nunc ſecreta ſunt, oportet prędicari ad gloriam Dei. Prius hoc fiet. [*Vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris. Quomodo uadam?*] Aſcendam Hieroſolymam, & conſummabũtur omnia, quæ ſcripta ſunt de me: Tradar enim gentibus ad illudendum & flagellandum, & poſtquam flagellauerint, cruci figent & occident me.¶ Hoc erit ire ad montem myrrhæ, ſcilicet mortificari vel occidi, ſicut à patribus iſtorum mortificati ſunt prophetæ. Tertia die reſurgam à mortuis, & deinde aſcendam in cœlum, & ſedebo ad dexteram patris, iuxta illud: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Hoc erit ire ad collem thuris. Exinde nanq; cognoſcetur & prędicabitur, quia ſum Deus, iuxta illud: & vocabitur nomen eius admirabilis, cõſiliarius, Deus. Hoc prædicabitur, & ſequentibus ſignis confirmabitur, atq; ita fiet, vt mihi thus offeratur tanquam Deo vero, deſtructis ſimulachris gentium & aris dæmonũ, quibus hactenus ab ignorantibus & errantibus incenſum offertur & ſacrificium. Quid deinde? [*Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Veni de Libano ſponſa mea, ueni de Libano, ueni. Coronaberis de capite amana, de uertice ſanir & hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*] Cum pertranſiero montem myrrhę, et peruenero ad collem thuris, id eſt, cum reſurrexero à mortuis, atq; coronatus gloria et honore reſurrectionis immortalitatis, ſedenſq; ad dexteram patris adorari, & thure, id eſt, omni diuina religione honorari cœpero Deus vnus cum patre et ſpiritu ſancto, tunc demum et tu coronaberis: tunc demum hęc loquar ad te: Tota pulchra es amica mea, et macula non eſt in te. Quomodo hęc loquar ad te? Nimirũ magna et manifeſta Euangelii prædicatione. ¶Et nunc quidem pulchra

Qui paſcantur in liliis. — Luc.1. — Luc.8. — *Septẽ uitia* — Matt.16.20. — *Quid eſt ire ad mõtẽ myrrhæ & ad collem thuris.* — Pſal.109. — Iſa.9. — Marc.ult. — *Tota pulchra es.*

chra es, ſed nondum apparuit quod tota pulchra ſis, & quod macula non ſit in te, quod ſcilicet virgo cõceperis vel genueris, & virgineis vberib° lactaueris me. Hoc prędicabitur gẽtibus, quod à Deo macula nõ ſit in te. Tuc demũ loquar tibi: veni de Libano ſpõſa mea, veni de Libano, veni coronaberis. ¶ Vnde coronaberis? De capite amana, quod interpretatur nocturna auis, de vertice ſaniir, quod interpretatur dens vigiliarũ, & hermon, quod interpretatur anathema. Venies de Libano, quod interpretatur candidatio, id eſt, migrabis de corpore iſto, corpore candido, corpore virgineo, & coronaberis de omnibus his, id eſt, de corpore vel membris illius, qui nominibus iſtis rectè denotatur, de regnis mũdi huius. ¶ Regna nanq; mundi huius, quædam capita, vel quidam vertices rectè dicuntur nocturnæ auis, & dentis vigiliarũ, & verè anathematizati diaboli, à deo ſeparati, qui cũ ſit princeps tenebrarum, & tanquàm leo rugiens circumeat, quærens quem deuoret, rectè & nocturna auis & dens dicitur vigiliarũ. Ipſa eadem regna & cubilia leonum, & montes dico pardorum: quia videlicet reges regnorum, reges Babyloniorum & Perſarum atque Mœdorum, reges Gręcorum, reges & cõſules ſiue imperatores Romanorum, quid niſi leones & pardi dicendi ſunt, qui tot bellis, tot cædibus orbẽ terrarum lacerauerũt? De talium leonum cubilibus taliumq́; pardorum montibus, tu amica mea coronaberis. Quomodo? Videlicet credent in me fructũ vẽtris tui, & eorum credentium ſalus corona tua erit. Ita coronaberis, vt & in cœlis regina ſanctorum, & in terris regina ſis regnorum. Vbicunq; enim prædicatum fuerit illud de dilecto dictum, minuiſti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuũ tuarum: prædicabitur & de te, quod ſis ô dilecta & mater huius coronati, ac proinde regina cœlorum, totum iure poſsidens filii regnum, atque hoc intuitu reges atque imperatores coronis ſuis te coronabunt, palatia ſua nomini meo ſacrabunt, honori tuo dedicabunt, vt deſinant eſſe quod fuerant, montes pardorum cubilia leonũ. [*Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, uulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.* Etenim quis vnquã ita habuit, vt tu habes ſoror mea ſponſa, vnũ oculorum? De quadã muliere ſacra & veridica narrat ſcriptura, quia cum eſſet ſterilis, & ob hoc amaro animo orauit dominum flens largiter, & multiplicauit preces coram domino, & poſt hæc ita ſubiunctũ eſt: Et abiit mulier in domũ ſuã, vultuſq́; illius nõ ſunt ampli° in diuerſa mutati. Quid erat illa vniformitas vultuum, nõ ſe amplius in diuerſa mutantiũ? Nimirum identitas cogitationum, & valde intẽta earundem perſeuerentia precũ, quas profectò quis diſcernat, vos ſcitis ô amici qui dicitis: Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus, compagium quoq; ac medullarum, & diſcretor cogitationũ & intentionũ cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Hoc eſt vnum oculorũ, hęc vniformitas vultuum, oculorũ ſpiritualiũ, vultuũ internorũ indefeſſa charitate iuſtam precẽ perſeueranter, vti cœptũ eſt, dirigere ad dñm, ac ſemper cogitare idipſum. Et quis in hac re talis, vt tu, ô dilecta ſingularis, quã ſolã præ cunctis amãtibus totã occupauit totãq; poſsidet amor dilecti. ¶ In hoc vno ſoror mea ſponſa, per fidem ſoror mea, per ſpiritum ſanctum amorem verum ſpõſa mea: in hoc vno oculorum tuorum vulneraſti cor meum, vnde & viſcera mea ſuper te cõtinere ſe non potuerunt. ¶ Nec verò ſolummodo in hoc vno oculorum tuorum vulneraſti cor meum, ſed & in vno crine colli tui, id eſt, in nimia humilitate cordis tui, quem videlicet crinem ſemper vnũ vidi, quam humilitatem ſemper vniformem & indeficientem eſſe conſpexi. Quid vno crine gracilius, & quid humilitate ſubtilius? Quid crine flexibilius, & quid humilitate contractius? Crinis vnus vix comparet, humilitas tua vix conſentit, quod cõputari poſsis inter homines. Iſte eſt crinis colli, humilis cogitatus mulieris, caput non habentis: caput, inquam, id eſt, virum, neq; habentis neq; habere volentis. Nã caput mulieris vir. Tu capite iſto te indignam iudicaſti, tu viro & omni ſeculo te indignam exiſtimaſti. ¶ Hoc ſciẽtes dicunt & verè dicunt amici, quia votum egregiũ deo prima vouiſti, votum virginitatis. Attamen ſponſi nomen admiſiſti, deſponſari viro non renuiſti, & inter hæc vnum oculorum tuorũ & illũ crinem iam dictũ colli tui, magis ac magis in me fixiſti, fide fortis, ſpe ſtabilis, charitate immobilis. Si enim Abrahã & Sara fideles ſperare potuerunt, quod coniugium eorum nõ deberem negligere, quin cuſtodirẽ illud in domo Pharaonis incontaminatum, & idcirco Saram tolli in domum illam, nec Abraham renuit, nec ipſa Sara refugit: quanto magis tu fideliſsima me fidelem fore ſperaſti, quod virginitatem tuam cuſtodire poſſem, aut nõ negligerem illibatam in domo ſponſi, præſertim fidelis & iuſti, & idcirco deſponſionis ſolennitatẽ non refugiſti? Itaq; ſemper

& vbi-

Margin notes: *Veni coronaberis.* — *1. Pet. 5.* — *Leonum cubilia.* — *Regina cœlorum.* — *Pſal. 8.* — *1. Reg. 1.* — *Hebr. 4.* — *Soror mea ſponſa.* — *Gene. 4.* — *In uno crine colli tui.* — *1. Corin. 11.* — *Maria uotum uirginitatis prima emiſit.* — *Gene. 12.*

& vbiq; vnum ſiue vnitatem habens oculorum, id eſt, vultum in diuerſa non mutatum: vulneraſti cor meum, vnum illum crinē tuū, ſcilicet ſpiritum humilem, & contribulatum *Maria fortior quàm Iacob.* in me iecisti, veluti ſpiculum præacutum, & vulneraſti cor meum. ¶ Alij quondam fortes & validi me tenuerunt, & dicētem, dimittite me, non dimiſerunt, & luctando fortiter con*Gene.32.*tra Deum fortes fuerunt, tu autem & vulneraſti cor meum. Et illi quidem luctando atq; vincendo, æternam ſibimet benedictionem & neceſſariam peccatori populo ſuo indulgē tiam obtinuerunt, tu autem quid inueniſti, quid accepiſti vulnerando cor meum? [*Quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ ſoror mea ſponſa. Pulchriora ſunt ubera tua uino, & odor unguentorum tuorum* *Maria per humilitatē exaltata.* *ſuper omnia aromata.*] Amici auſcultant hæc, & intelligūt me hoc dicere, hoc admirari, quia mater & virgo es, & hunc eſſe fructum vnius oculorum tuorum, & vnius crinis colli tui: quod cum te reputares indignam viro, facta es digna Deo: cum te indignam iudicares facere ſemē in Iſraël, facta es digna facere ſalutem in Iſraël, cum indignā te reputares lactare filiū hominē, digna habita es mammis pul chris, vberibus pulcherrimis, mammis virgineis, vberibus intactis, lactare filium Deum *Cōgratulatio amicorum.* & hominem. ¶ Hæc auſcultantes, toties de mammis & vberibus tuis, & de cæteris inſtrumentis tuæ pulchritudinis, de oculis, de capillis, de dentibus & labijs, tot voces dilecti gratulantis nō faſtidiunt, quoniā amici ſunt, *Iohan.3.* imo gaudio gaudent propter vocem ſponſi *Pſal.103.* lætantis, iuxta illud: Lætabitur dominus in operibus ſuis. Voces iſtæ, voces lætitiæ noſtrę ſunt, lętitię patris & filii & ſpiritus ſancti in iſtis operibus noſtris, in mammis ſiue vbe ribus tuis, ſemel duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, quod iam ſupradictum eſt: & nunc iterum, quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ ſoror mea ſponſa, ac tertiò, pul *Incarnatio Christi pulchrior plaſmatiōe hominis.* chriora ſunt vbera tua vino. ¶ Hæc eñ egregia ſunt opera trinitatis, hæc gratiora valdeque pulchriora primis operibus illius, dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & ſi*Gene.1.2.*militudinem noſtram, plaſmantis de terra Adam & fabricantis de coſta eius Euam. Nunquid enim non valde pulchrius eſt, ſicut nūc, de vtero mulieris abſque viro virum facere, quàm tunc de coſta viri mulierem feciſſe? Illic nanq; de viro mulier facta eſt, quę perdat, hic de muliere vir factus eſt, qui perdita ſaluet, propter quod & factus eſt. Pulchritudo eius operis iucundius ſpectatur in mammis ſiue vberibus tuis, quando iā peracta eſt ſpecies tantæ pulchritudinis, quando iam natus lactor mammis tuis, mammis fœmineis, vberibus virgineis. ¶ Qualis tandem eſt iſta comparatio, pulchriora ſunt vbera tua vino? Aut quid magnū eſt dicere, pulchriora ſunt vbera tua vino? Nam in vino luxuria eſt. Nolite (ait quidam amicorum, ad noſtras adoleſcentulas ſcribens) nolite inebriari vino, in quo eſt *Ephe.5.* luxuria. Quid ergo magnum eſt dicere, quod vbera tua pulchriora ſunt, eo quod non eſt pulchrum? Vinū nanq; ſiue hoc præſens vini ſignificatum non eſt pulchrum, cum ſit luxuria, ſiue carnis voluptas: ſiue cuius ebrietate præeunte nulla vnquam vbera præter vbera tua filium lactauerunt. Eſt igitur illud, quod apud hominum ſcholas dicitur tapinoſis, id *Tapinoſis.* eſt, humilitas, ſtatum rei magnæ dictis infirmans. Magna quippe res eſt virginitas ſiue integritas vberum, me filium lactātium, nec ſatis laudatur hæc tam pulchra res, dum re maritali ſiue cōiugali pulchrior eſſe prædicatur, ſcilicet lactatione filiorum, quorum initium vinum eſt, id eſt, luxuria, quæ in vino eſt: itidem ſecundum tropum, qui apud homines metonomia dicitur, per id quod conti*Metonomia.*net, oſtendens id quod continetur. ¶ Pote*aliarum mulierum ubera non ſunt pulchra.*ram ſic dicere, quia ſola vbera tua me lactantia pulchra ſunt, cęterarum cuncta vbera fœminarum, ex quo id acceperūt, vt filios ſuos lactare poſſent, etiam ſi quid pulchritudinis prius habuerunt, pulchra eſſe deſierunt, ita vt re ipſa quiſq; lactentium veraciter dicat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, *Pſal.50.* & in peccatis concepit me mater mea, ſcilicet in iniquitatibus Adæ, in peccatis Euæ. Nā ex illis iniquitatibus, ex illis peccatis, cum cæteris malis iſtud quoq; vinum venit, ſcilicet luxuriæ nimietas, per quam conceptus mulieris à Deo ſuper numerum multiplicentur, vt in comparatione reproborum electi pauci æſtimentur. Quæ autem ſunt vnguenta *Vnguenta, eleemoſynæ dicuntur.* tua? Dico enim, & odor vnguentorum tuorū ſuper omnia aromata. Quæ ergo ſunt vnguenta tua ſoror mea ſponſa? Eleemoſynæ tuæ, quas expendiſti in me. Audiunt & audituri ſunt amici de quadam muliere effundente oleum ſuper caput & ſuper pedes dilecti *Iohan.12.* tui recumbentis, & dicunt, quia domus impleta eſt ex odore vnguēti, & intelligūt in illa muliere Eccleſiam noſtram, quæ quoties impendit eleemoſynam pauperibus noſtris, to*Matth.25.*ties vnguenta ſua pedibus meis ſuperfundit, *eleemoſyna Mariæ in Christum maxime pretioſa.* & aromata diſtribuit. Hæc enim ſunt aromata vera, vnguenta pretioſa, eſurienti cuiliber ex inimicis meis cibum dare, ſitienti potum præbere, hoſpitem ſiue peregrinantem colligere, nudum veſtire, infirmū viſitare, & ſi in carcere eſt, ad eum venire. Super omnia hæc aromata eſt odor vnguētorum tuorū, id eſt, ſuaui-

ſuauitas eleemoſynarum tuarum, quia non vt cęteri in membris meis, ſed in memetipſo tu mihi munificentiſsima extitiſti. Et quidē iure materno & naturali affectu tu mihi cuncta debuiſti: veruntamen fidē & humilitatem ſiue charitatem tuam pluſquam maternam reſpicienti mihi, cuncta pro optimis vnguentis, cuncta pro ſuauiſsimis fuêre eleemoſynis, ita vt nulla eleemoſynarum aromata, quæcunque mihi in meis expenduntur minimis, vnguentis illis valeant aliquatenus comparari. [*Fauus diſtillans labia tua ſponſa mel & lac ſub lingua tua, & odor ueſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.*] Parum erat quod dixi ſuprà, & eloquium tuum dulce: quia nimis parum eſt, dulcedinem eſſe in eloquio, niſi dulce ſit etiā cor. Tu dulcis in ore, dulcis & in corde. Hoc eſt quod nunc dico, fauus diſtillans labia tua ſubiungens, mel & lac ſub lingua tua, id eſt, in anima tua. Ibi tibimetipſi dulciter ſapit fauus eloquii tui, fauus diſtillans à labiis tuis, labiis gratioſis. Fauus tuus ego ſum, mel tuum & lac tuum ego ſum: quia deus tuus & filius tuus ego ſum. Hoc tua ſentit anima, hoc tua ſonant labia: Aliud loqui nō potes, quàm id quod in pectore habes. Ex abundantia cordis labra tua loquuntur. Et ſi aliis pro tempore tacuiſti, mihi tacere non potuiſti. Ex quo me natum vidiſti, mecum dedicata es ſauo dulcis eloquii, ſimulq́ue oſculo oris mei oſculo oris tui, & ſatisfactum eſt etiam ſic fidei tuæ, ſpei & dilectioni tuæ, fidei per dilectionem, dicentis, oſculetur me oſculo oris ſui. Quid de pannis dicam, quibus me inuoluiſti, & in præſepio reclinaſti? Nimirum id quod verum eſt, quia odor veſtimentorū tuorū ſicut odor thuris. ¶ Omniū nanq; veſtimentorū ſcilicet bonorū operū tuorū, quæ in me materna & plusq̄ materna charitate operata es, panni illi primitiæ fuerunt. Et quia cūcta, quæ tunc in me vel tunc propter me operata es, de magno & valido charitatis igne cū ſuauitate humilitatis venerunt, rectè dixerim ego, rectè conſenſerunt amici, quia odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. Sic enim in omnib' famulata es mihi, mater & virgo fidelis, tanquam deo, cui ſoli debetur odor thuris in ſacrificio ſuo, quàmuis eſſem ego paruulus tuus, paruulus homo.

Chriſtus fauus Mariæ. *Luc. 6.* *Cant.* *Sicut odor thuris.*

FINIS LIBRI TERTII.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI commentariorum

LIBER QVARTVS.

QVid agimus anima? quare triſtis es, & quare conturbas me? Ecce in medio nuptiarum ſumus, nuptiarum hominis regis, quas fecit filio ſuo, quem de virgine incarnari voluit. Et dicis mihi illud terrificum, illud valde pauendum. Intrauit autem rex, vt videret diſcumbentes & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali, & ait illi: Amice quomodo huc intraſti, non habēs veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris: Ligatis manibus eius & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. ¶ Quorſum tendis? Cur mihi hæc ingeris? Times ne, quod veſtem non habeas nuptialem? Et quidem ſi de charitate agitur, quod ipſa ſit veſtis nuptialis, tu ad iſtas nuptias, ad iſtarū nuptiarum laudes decantandas ſine charitate non intraſti. Ipſa mater nuptiarum, conſcia ſibi ſit & teſtis, quod ſine huiuſmodi veſte non acceſſeris, cui quondam tecum, vt videbatur, colloquenti, dū ſermonem cum illa cōferens de ſacris myſteriis, de gloria ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, & dicenti: quomodo tu audes loqui de huiuſmodi? erat autem hæc eius percunctatio facie ſerena & vultu hilari, ita reſpondiſti: Ego beatā trinitatem diligo, & inde certiſsimè ſcio, quod de illa loquens nunquam extra veritatem aberrabo. Ne igitur triſteris anima mea, neq; conturbes me, ſed ſpera in deo, quoniam adhuc confitebor illi, non aberrando, quod eſſet penè in tenebras exteriores mitti: & ſequentem vocem ſponſi cum gaudio audi. [*Hortus concluſus ſoror mea ſponſa es, Dei genitrix, hortus concluſus, fons ſignatus. Emißiones tuæ paradiſus malorum Punicorum cum pomorum fructibus. Cyprus cū nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinnamomum, cum uniuerſis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium, quæ fluunt impetu de Libano.*]

Pſal. 42. *Nuptiæ.* *Matth. 22.* *Autori reuelatio per uiſionem facta.* *Pſal. 42.*

Ecce

Ecce nouus paradiſus, nouæ plantationes,
quas plantauit vnus idemq́; antiqui paradiſi
plantator dominus deus. Plantauerat autem
dominus Deus, ait ſcriptura, paradiſum volu-
ptatis à principio, in quo poſuit hominem,
Gene.2. quem formauerat. Produxitq́; dominus De-
us de humo omne lignum pulchrum viſu, &
ad veſcendum ſuaue: lignum etiam vitæ in
medio paradiſi, lignũq́; ſcientiæ boni & ma-
li. Et fluuius egrediebatur de loco volupta-
tis ad irrigandum paradiſum, qui inde diui-
ditur in quatuor capita. Ille eſt paradiſus anti
paradiſus terrenus. quus, paradiſus terrenus. Iſte eſt paradiſus no
uus, paradiſus cæleſtis. Vtriuſq; plantator eſt
vnus idemque dominus Deus. In illo poſuit
hominem quem formauerat: in iſto forma-
uit hominem, qui apud ipſum in principio
erat. ¶ De iſta humo produxit omne lignum
pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue. Lig-
num etiam vitæ in medio paradiſi: iſtam hu-
mum, iſtam terram ſuã benedixit, & ex ea cũ-
ctarum germina gratiarum, & cunctarum ex-
emplaria virtutum produxit: ipſum quoque
lignum vitæ Chriſtum, Deum & hominem
dominum paradiſi cœleſtis. De illo volupta-
tis loco egrediebatur fluuius ad irrigandum
Fluuius paradiſi. paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor
capita. ¶ De iſto paradiſo ille fluui⁹, ſiue illud
Pſal.45. flumen egreſſum eſt, de quo Pſalmiſta dicit:
Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ Dei, qui
inde diuiditur in quatuor Euãgelia. Nec pa-
radiſus ille hominem cuſtodire potuit, nec
paradiſum illũ homo cuſtodire voluit. Quo-
niam ergo non profuit illis parentibus pri-
mis, nec nobis in illis introductio illa in illũ
talem paradiſum, terrenum paradiſum, non
obſeruato præcepto quod acceperunt, ite-
rum plantatur alius paradiſus, quem ingre-
dientes lignum vitæ æternæ comedamus, &
non moriamur, & iſtæ ſunt emiſsiones dile-
ctæ, ſuper quibus pręſenti loco gratulatur di
lectus, & ita loquitur: Hortus concluſus ſo-
ror mea ſponſa es: Dei genitrix, hortus con-
cluſus, fons ſignatus. Emiſsiones tuæ, paradi
ſus malorum Punicorum, cum pomorum
fructibus. ¶ Dicturus, emiſsiones tuæ paradi
ſus, præmiſit, hortus concluſus, ſoror mea
ſpõſa, & iterum, hortus cõcluſus, ac deinde,
fons ſignatus. Porrò emiſsionum horti hu-
Iohan.6. *Cur bis dicitur hortus cõcluſus.* ius illud fuit principium, quod ſicut illi nun
tiauit angelus, concepit & peperit filiũ. Quid
igitur verbis iſtis, niſi & concipientis virgini
tas, & parientis prædicatur integritas? Proin
de dicamus & nos feliciter cum dilecto, dica
mus omnes corde credulo & ore conſono:
Hortus concluſus es, ô Dei genitrix, hortus
concluſus, fons ſignatus. Vnde hortus? Nam
inde nominatur hortus, quod ſemper ibi ali-
quid oriatur, quia cũ terra ſemel in anno ali- *Sola Maria eſt hortus cõcluſus.*
quid creet, hortus nunquàm ſine fructu eſt.
Vnde ergo hortus es tu ô dilecta dilecti, niſi
quia ante te natũ eſt aliquid, quod nunquam
deſinit, & fructus tuus nunquam marceſsit,
aut deficit. ¶ Maximè autẽ hoc mirũ eſt, imo
verũ atq; iucundum, quia de horto prædica-
tur quod ſit concluſus. Quomodo enim hor
tus, ſi concluſus? Nunquam ſimile huic audi
tum eſt de omni noſtrorũ multitudine hor-
torum, nec potuit dici vel eſſe hortus non
habens aditum, per quem ſaltem vnus in-
traret vel exiret hortulanus. Hic hortus vn⁹
vel ſolus eſt & clauſus vel concluſus, hic vte-
rus vnus eſt & fœcundus & incorruptus. O
igitur ſoror & ſponſa mea, quomodo gau-
dẽt amici, quia talis es hortus, talis fons? Cor
pore hortus cõcluſus, mente vel anima fons
ſignatus. Et quare bis diceris hortus conclu
ſus? Videlicet propter conceptum & propter
partum, quia in vtroq; mirabile eſt, & fideliũ
mentibus amabile miraculum, quod neque
corrupta es conceptu, neq; violata partu in
vtroq; & amici & omnes adoleſcentulæ no-
ſtræ gratulantur, & vtrunq; libenter cõfiten- *Fons ſignatus.*
tur. ¶ Vnde aut fons ſignatus, & quo vel qua
li ſignaculo ſignatus? Nimirum ex eo, ꝙ ſpiri
tus ſanctus ſuperuenit in te, & virt⁹ altiſsimi
obumbrauit tibi. Ipſe ſpiritus ſanct⁹ ſignacu- *Luc.1.*
lum eſt huius fontis noſtri, ſignaculum pe-
ctoris tui. Et hoc eſt geminum noſtræ cuſto-
diæ munimentum, geminũ noſtrorum ami-
corum gaudiũ: quia & vterus tuus nulli viro,
nulli carnali commercio acceſsibilis: & mẽs
tua nulli vitio, nulli ſpirituali nequitiæ fuit
vnquam penetrabilis. ¶ Mirum, quod cum
ita ſis hortus concluſus, ita fons ſignatus, ni-
hilominus, imo & eo amplius, emittis omnia
bona, quibus mundus impleatur, & emiſsio-
nes tuæ paradiſus malorum punicorum cum
pomorum fructibus: paradiſus ſcripturarũ
vel doctrinæ cum bonis & ſanctis operibus.
Emiſsiones tuæ vel paradiſus tuus, cyprus *Emiſsiones tuæ paradiſus, &c.*
cũ nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinamo-
mum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha &
aloë cum omnibus primis vnguentis. Herba
rum aromaticarum iſte numerus, ſcilicet nu-
merus ſeptenarius, amicis noſtris benè eſt co
gnitus, quod vniuerſitatem ſignificet, maxi- *Numero ſeptenario deſignatur vniuerſitas.*
meq́; ex ſpiritu ſancto ſit ſacratus, ſpiritu ſe-
ptiformi, qui hoc ipſum operatur, requieſ-
cendo ſuper me florem primitiuum horti
huius. Operatur (inquam) hoc ipſum, quod
hortus cõcluſus es, quod emiſsiones tuæ pa-
radiſus talis & tam pulcher, ſicut ex iſtis aro-
matũ ſeptem ſpeciebus animaduerti poteſt:

inter

inter quas principalis eſt nardus, vnde & bis prædicari vel numerari meretur, quũ dico,cyprus cum nardo,nardus & crocus.Nam ipſa eſt humilitas tua,quæ valde oblectauit altiſsimum,oblectauit me regem dilectum

Gen.1.

tuũ,ſicut ipſa dicis,quia dũ eſſet rex in accubitu ſuo,nardus mea dedit odorẽ ſuũ.Quicquid gratiarũ,quicqd virtutũ,quicquid operationũ cœleſtium mũdus accepit,emiſsiões tuę ſunt:vt vbi erant prius ſpina & vepres,vepres & carduus, lappa & tribulus, vrtica & paliurus, vniuerſitas nequitiarum,ibi ſit cyprus cum nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinamomum, myrrha & aloë, vniuerſitas gratiarum,iuxta numeri huius, numeri ſeptenarij ſacramentum, cum vniuerſis lignis Libani, cum omnibus primis vnguentis. Quid ibi vniuerſa ligna Libani? Et prima vnguenta quid ſunt vel faciunt illic. ¶ Nimirum ligna Libani ſunt quidam amici

Ligna Libani, Chriſtiani potentes.

noſtri, amici illi, qui ſunt nuptiarum noſtrarum filii ſiue domeſtici, nihilominus ſunt potẽtia ſeculi grandes & excelſi,atq; facultatibꝰ dilatati: ita vt ex eleemoſynis eorũ ſuſtentẽtur paruuli noſtri, paruuli ſpiritualis propoſiti,quemadmodũ in ramis lignorũ Libani nidificant paſſeres exigui. Vnde eſt

Pſal.103.

illud in Pſalmo præſcriptum: Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantauit, illic paſſeres nidificabũt. ¶ Tales niduli paſſerum noſtrorum, & cunctæ eleemoſynæ, quas faciunt vel facturi ſunt potentes ac dites amici vel filii nuptiarum noſtrarũ, prima

Prima vnguẽta.

Iohan.12.

vnguẽta ſunt, vnguẽta miri odoris,ſicut ſignificatur ex me dilecto tuo,vbi mulier peccatrix pretioſum vnguentũ emit,& effudit ſuper caput vel pedes meos recumbentis,& domus repletur ex odore vnguenti. ¶ Pul-

Eleemóſynarum commendatio.

chra valde varietas ſiue diuerſitas harum emiſsionum tuarum huius paradiſi noſtri, vbi & altitudo lignorum Libani, & humilitas omnis aromatici germinis, qualecunque decet intelligi, per iam dicta virgulta numeri ſeptenarii ſpectaculum commune præbebit, ſpirantibus in medio primis vnguentis, id eſt, cunctis operibus pietatis, maximeque eleemoſynis, quibus ſuppleri poterit, quicquid minus ſpiritualis vitæ habuerint tales(vt iam dictum eſt)nuptiarum noſtrarum domeſtici, quamuis ſeculi curis impliciti, noſtri tamẽ per fidem amici.Sic quondam in tabernaculo domini ſaga cilicina byſſum & purpuram amica extenſione tegebant: ſic ſemper, qui ſpiritualibus minus abundant, carnalia ſua ſpiritualibus communicant, vt

Exod.26.27.

iure ſpiritualium illorum participes fiant. Hæ ſunt emiſsiones tuæ,ſoror mea ſponſa, emiſsiones horti concluſi, emiſsiones fontis ſignati,paradiſus dei patris. ¶ Hæreditas

Extollens vocẽ mulier de turba, eccleſia eſt.

mea dilecti tui, filij Dei, filii tui opus ſpiritus ſancti, eccleſia vna de multis emiſsionibus tuis,quę per obem terrarum diffuſa,ſemper in te reſpiciet, & ad nos clamabit de nobiſipſis,vocẽ extollens mulier de turba fide lis,dicens mihi: Beatus venter,qui te porta-

Luc.11.

uit,& vbera quæ ſuxiſti. Tu fons hortorum, puteus aquarum viuentium: fons (inquam) hortorum,id eſt, mater eccleſiarum: puteus aquarum viuentium,id eſt, ſecretarium omnium ſcripturarum ſanctarum. Quæ,videlicet aquæ viuentes,fluunt impetu de Libano, id eſt,ſanctæ omnes ſcripturæ, quæ ſolæ dicuntur & ſunt canonicæ,manauerunt de populo antiquo, populo Iudaico. Nobilitas quippe illius populi,per Libanum ſolet myſticè deſignari: de quo populo ego & tu ſoror mea ſponſa ſecũdum carnem ſumus progeniti, cuius terræ terminus ex vno latere eſt mons huius nominis. Cunctæ viuentes

Rom.9.

aquæ de iſto Libano fluunt, cuncta eloquia dei huic populo noſtro,nõ quomodocunq;, ſed cũ impetu cucurrerunt.Oportebat enim huiuſmodi aquas cum impetu fluere, oportebat eloquia domini fortiter currere, quia multi nimis erant,qui conabantur obſiſtere, multi nimis adhuc ſunt,qui obnituntur & audent contra dicere. ¶ Idcirco amici noſtri, per quos adminiſtrata ſunt eloquia

Conditores ſcripturarum potentes fuerunt.

Dei,oportuit,vt eſſent non ſolum autoritate diuina prędit,verumetiam poteſtate mũdana præcelſi. Qui fere primus vocibus manifeſtis canturus erat myſteria regni noſtri & virtutes ſeculi venturi, oportuit eum regem fieri, regem Dauid potentem & ſecundum nomẽ ſuum bellatorem manu fortem, vt pueros ſiue pueriles populi animos, qui neſcirent ſponte curam habere de futuris & inuiſibilibus, nimis inhiando præſentibus iſtis viſibilibus,authoritate frangeret regiæ poteſtatis, admixto terroribus blandimento, ſcilicet ſuauitate muſici modulaminis. Similiter cæteri amicorum noſtrorum, per quos eloquia dei manauerũt,fere omnes fortitudine & terrore armati fuerunt, & omnes gladiis vſi ſunt, gladiis (inquam)materialibꝰ neceſſariò armatæ huiuſmodi aquæ viuẽtes, reuera cũ impetu per eos cucurrerũt.Primus vel mitiſsimus eorum Moyſes, cum de no-

Moyſes

ſtra plenitudine accipiens, viuentes aquas fundere, id eſt, legem ſanctam & myſti-

Exod.32.

cam ſcribere inciperet,gladium arripuit atque arripi iuſsit, & vno die viginti tria milia hominum fabricatorum mendacii,impetu primo aquæ viuentis,id eſt, acceptæ legis,

interſecit. Et illi quidem, poſtquam temporaliter adminiſtrauerunt, ſuo quiq; tempore deceſſerunt: ſed perſeuerat impetus aquarũ viuentium, in ore & manibus etiam illorum, qui non ſcripſerunt, quorum notiſsimus Helias extitit, qui vno die quadringentos viros magno impetu interſecit. Aquarum igitur viuentium puteus, id eſt, ſanctarum ſcripturum ſacrariũ, ſoror mea ſponſa tu es, & hinc eſt quod dico, quia emiſsiones tuę paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Sicut enim in initio fons aſcendebat è terra, Irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ, ſicut (inquam) fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde diuidit in quatuor capita: ſic ex te ô amica, ô terra benedicta, fons ille aſcendit, qui apud deum erat, & vera lux erat, ſicut ſcriptum eſt: Quoniam apud te eſt ſons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Fons (inquã) ille aſcendit ex te, non principium ſiue initium habens ex te, ſed de corde patris per occultas vias cum omnibus aquis viuẽtibus, id eſt, cum omnibus ſcripturis veritatis veniens in te, & ęternum ſapientiæ fontẽ ſiue puteũ faciens in te, atq; hoc modo aſcendit ex te. Ad quid aſcendit? Vtiq; ad irrigandam ſuperficiem terræ, ad inſtruendam ſiue excolẽdam eccleſiam per vniuerſum orbem terræ. Ad hoc egreditur fluuius de loco voluptatis, ſcilicet ad irrigandum paradiſum, ad hoc, inquam, ex te, ô voluptas ſiue locus voluptatis Dei, initium accipiet ſanctum euangelium, vt per vniuerſum mundum ſpiritualem irriget paradiſum: & diuidetur in quatuor capita, id eſt, in quatuor neceſſariæ ſalutis ſacramenta, quæ videlicet ſunt hęc, incarnatio, paſsio, reſurrectio, atq; aſcenſio mea. Hæc enim neceſſario prædicabuntur, & neceſſario ſcientur, quia ſine iſtorum confeſsione nõ fit noſter paradiſus, ſine iſtorum fide non ſaluatur mundus. Diuidentur (inquam) viuentes aquæ in iſta quatuor capita, id eſt, principalia ſacramẽta: quia videlicet omnes ſcripturæ in iſta quatuor ſubtiliter intendunt, appellando hæc, faciem hominis, faciem vituli, faciem leonis, & faciem aquilæ volantis. Tunc cognoſcent amici, quid etiam ante ſcripturas voluerit ſcriptura legis, dicendo: Catulus leonis Iuda, ad prędam fili mi aſcendiſti: quid voluerit, ordinando talem ritum vituli ſacrificandi: quid voluerit, dicendo Moyſi, Prophetam ſuſcitabo eis de fratribus ſuis ſimilem tui: quid voluerit, canendo: Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eos atq; portauit in humeris ſuis. Et de duabus quidem faciebus, de facie hominis & facie vituli, omnes in me conſentiunt, ſcilicet quod * humanatus ſim, & mortalis mortem ſuſtinuerim, ſed de facie leonis, & de facie aquilæ volantis, non omnes ſimiliter conſentiunt, videlicet quod & reſurrexerim, & in cœlum aſcenderim. ¶ Sic & de duobus capitibus fluuii, de loco voluptatis egredientis, & in quatuor capita diuiſi, ſcilicet de de fluuio Gyon, qui apud Aegyptios Nilus vocatur, & de fluuio Phyſon, qui & Ganges dicitur, negari non poteſt, quin exeant de illo paradiſo terreſtri: de duobus verò cæteris, ſcriptores mundani ſcripturam noſtram redarguere conantur, dicendo quod non ita ſit, vt ipſa dicit, eo quod illi, ſcilicet Tigris & Euphrates in Armenia manare videantur, vno ſonte exorti: non intelligentes neque animaduertentes, quia ſcriptura non dixit, quod fluuius ille paradiſi in ipſo paradiſo incipiat in quatuor capita diuidi: ſed fluuius, inquit egrediebatur de loco voluptatis ad irrigãdum paradiſum, qui inde diuiditur in quatuor capita, id eſt, in omnes fluuiales atq; dulces & potabiles aquas, quarũ capita ſunt iſta flumina principalia. ¶ Aquæ etenim ſuapte natura ſalſæ erant & amaræ: aſcendendo aũt per illam quaſi terræ mammã, ſcilicet paradiliacã terram, verſæ ſunt in dulcedinem, vt irrigarẽt vniuerſam terrę ſuperficiem, ipſæq́; dulces atq; potabiles captiuo (quod futurum erat) generi humano, terram extra paradiſum facerẽt habitabilem, ſcilicet herbarum, lignorum, ſeminumq́; feracem: & inter aquas cæteras, quæ ex illa mamma dulcorem acceperunt, illa flumina, Gyon & Phyſon, Tigris & Euphrates, præcipua ſunt. Similiter aquæ ſcripturarum ex te, ſoror mea ſponſa, dulceſcunt, ex vtero tuo, ſiue per vterum tuum viuentes factæ ſunt. Aliàs autem valde amaræ, imo &, mortuæ & mortificantes ſunt. Litera enim occidit, ait quidam amicorum noſtrorum. Etenim quid aliud eſt, quicquid Moyſes loquitur, quicquid de Prophetis legitur apud filios matris noſtræ, qui pugnant contra te, niſi litera ſine ſpiritu, ſine anima corpus? Idcirco bibentes aquas mortuas, moriuntur, legentes & ſequentes ſolam occidentem literam, occiduntur. Quomodo tandem fiet iſtud? Quomodo plantabitur, ſiue dilatabitur talis emiſsionum tuarũ paradiſus? [*Surge Aquilo & ueni Auſter, perfla hortũ meum, & fluent aromata illius.*] Surgente Aquilone, & flante Auſtro, fiet iſtud. Quis ille eſt Aquilo? Ille nimirum,

qui

Helias.
3. Reg. 18.
Maria puteus aquarum uiuentium.
Gene. 2.
Pſal. 35.
Fons diuiditur in quatuor capita.
Quatuor facies quatuor animalium.
Gene. 49.
Leuit. 4.
Deute. 18.
Deute. 32.
ali. homo natus.
Diſceptatio de quatuor fluuiis paradiſi.
Per paradiſum aquæ potabiles & dulces factæ ſũt.
Aquilo diabolus eſt.

qui dixit: Sedebo in monte teſtaméti,in late
ribus aquilonis. Ille, de quo dictum eſt per
Eſa.14. prophetam: Ab aquilone pandetur malú ſu-
Hiere.1. per omnẽ terrã. Ipſe eſt ſerpés antiquus, qui
Apoc.12. vocatur diabolus & ſatanas. Vnde iſte talis
aquilo ſurget? Quomodo ſurget? ¶Surget
de occultis inſidijs, vbi iacebat olim,& ſerpe
bat lubricus anguis, quando primã mulierẽ
decepit,quẽadmodũ illa dixit:Serpens dece-
Serpens pit me,& comedi.Non ibi ſurrexit vt impug
Gene.3. naret,ſed ſerpendo ſibilauit vt deciperet.Vi
res quippe nõ habebat prius,q̃ cõſenſum vo
luntariũ præberet ei mulier, quam Deus in-
nocentẽ fecerat. Inter te & illum,ſoror mea
ſponſa, Deus inimicitias poſuit, & idcirco
de te omnino deſperauit,imo de fraude ſua,
de dolo ſiue artibus ſuis aduerſum te nihil
habet ſpei,vt decipere poſsit. Dico ergo illi:
Surge aquilo. Quid iaces in terra? Quid inſi-
diaris calcaneo noſtro? Nihil proficis inſi-
diando. Potius ſurge, viribus vtere, & toto
malignitatis impetu debacchare. Egiſti olim
Draco. vt ſerpens, age nunc vt draco magnus,draco
rufus habens capita ſeptem. ¶Non quaſi im-
Apo.12. perans dico, ſed permittẽtis animo loquor.
surge non imperatiuè, ſed permiſsiuè dicitur. Tu enim iamdudũ ſurgere cœpiſti, nec aliud
eſt niſi ac ſi dicam: Age quod agis, ſurge qui
ſurgis,debacchare qui debaccharis. Quando
enim ſurgere cœpiſti? Nimirum antequam
ficret hæc altera mulier, contra quam deci-
piendo nihil poteris. Vbi verbum promiſsio
Gene.22. nis, quæ nũc impletur,audiſti,quod ad Abra
ham dictum eſt, In ſemine tuo benedicentur
omnes gentes,ſtatim ſurrexiſti, quia prædi-
ctas inter te & mulierẽ,inter ſemen tuũ & ſe
mẽ illius inimicitias adeſſe perſenſiſti. ¶Sur-
rexiſti,caput erexiſti,caput primum regnorũ
Exodi.1. Aegyptiorum. Dixiſti enim loquens in Pha-
Exod.15. raone: Quicquid maſculini ſcxus natum fue
rit,occidite,& in flumen proiicite: quicquid
fœminei,reſeruate. Et cætera his ſimilia, vſ-
que dum diceres,perſequens abeuntes: eua-
ginabo gladium meum, interficiet eos ma-
nus mea. Ita qui ſerpẽs deceptor fueras,dra-
co perſecutor factus es,draco magnus,draco
rufus, id eſt, ſanguineus. Poſt illud pri-
mum caput tuum, ſecundum caput erexiſti
3.Reg.18. occidendo per manus Iezabel & ſtirpis eius,
4.Reg.ulti. præcones myſterii huius, prænuntios hu-
Heſter 3. ius ſacramenti, prophetas domini. Deinde
1.Machab.1. tertium caput in Nabuchodonoſor rege
Babylonis,deinde quartum in regno Perſa-
rum & Mœdorum per Aman, qui genus no-
ſtrũ delere voluit, ne eſſet vnde poſſem ego
naſci. Deinde quintum in regno Græcorum
per Antiochum Epiphanem caput erexiſti,&
& ita iã quinq; vicib⁹, ô aquilo, ſurrexiſti. Sex
tum caput nunc eſt, ſcilicet regnum Roma-
norum. Septimum nondum venit, videlicet
regnum Antichriſti. Surge igitur aquilo, id
eſt, age quod agis, non enim præcipio vt agas
malum, quod nunquam egeris: ſed permitto
ſurgere, quia vis. Excute hoc ſextum caput
tuum, effice vt tradatur hoc ſemen mulieris
in manus Romanorum. ¶Ita ſurge aquilo,
& veni auſter, veni ſancte ſpiritus, cui diabo- *Auſter eſt ſpiritus ſanctus*
lus aquilo contrarius eſt, perfla hortum meũ
& fluẽt aromata illius, fietq; quod antè dixi,
emiſsiones tuæ paradiſus, quod nũquam ita
factum eſt. Nunquam enim ô auſter ita con-
tra Aquilonẽ veniſti, vt perflando hortum
meum, nouum faceres fluere paradiſum, id
eſt, nouam propagari eccleſiam de multitu-
dine gentium. [*Veniat dilectus meus in hortum ſu-* CAP. V.
um, ut comedat fructum pomorum ſuorum.] Vt di-
lectus meus mihi loquitur ita eſt. Ego hor-
tus, ego fons hortorum, ego fons ſignatus,
ego gratia eius, puteus aquarum viuentium,
& emiſsiones meæ paradiſus malorum Pu-
nicorum. Veniat ergo ipſe in hortum ſuum,
vt comedat fructum pomorum ſuorũ. ¶Nõ, *Aliter Eua a-*
quomodo Eua inuitauit virum ſuum, ego in *liter inuita-*
uito dilectum meum. Illa inuitauit virũ ſuũ *uit Maria.*
ad comedendum pomum, non ſuum, pomũ
alienum, pomum interdictum: ego inuito di
lectum meum ad hortum ſuum, ad comedẽ-
dũ fructum pomorũ, non alienorum, ſed fru
ctum pomorum ſuorum, quemadmodum di
cit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem pa-
tris mei, quæ videlicet voluntas patris, ſalus *Iohan.4.*
& vita eſt generis humani, quod ipſe plaſ-
mauit, quod benedixit, quod perditum
reparauit. Et quid tam propriè ſuum inter
omnes fructus pomorum ſuorum, quàm
ego, quæ ſum prima de primitijs pomorum,
imo etiam fons hortorum. Veniat igi-
tur in hunc hortum ſuum, & me tranſferen-
do in illud tertium cœlum, in illum tertium
paradiſum, quo abijt, quo me vidente, aſcen- *2.Cor.12.*
dit, comedat fructũ pomorum ſuorum: per- *Actor.1.*
ficiat, vſq; in finem perducat gratiam eorum,
quæ in me celebrata ſunt, operum ſuorum.
Ex quo in cœlum abiiſti, crebro reuerteris in
illum quem dicis, paradiſum emiſsionũ mea
rum, & comedis de pomis punicis, quæ opti-
ma ſunt inter primitias earundem emiſsio-
num mearum. Tot enim iam comedis frag-
mina malorum punicorum, quot beatas ani-
mas martyrum confeſſorumq; tuorum hinc
aſſumis, & trãsfers in illud vitæ ſempiternæ
ſecretum. Quando ita venies in hũc hortum
tuum, ad iſtum quem dicis fontem horto-

rum? Quando ita venies ad me, vt vbi tu es, illic ego tecum ſim? [*Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, meßui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi fauum cũ melle meo, bibi uinum meum cum lacte meo. Comedite amici & bibite & inebriamini chariſsimi.*] Omnia quæ generi humano ad ſalutem ſiue reſtaurationem ipſius erant neceſſaria, ego te ſilente perfeci, ſoror mea ſponſa: nunc me quieſcente, tibi debetur aliqua eiuſdem operis portio tua. Quid tãtum ad requiem tuam feſtinas? Ego naſcendo, moriendo, reſurgendo, & in cœlum aſcendendo, ſalutem mundo operatus ſum: nunc cum amicis & teſtibus meis te ſupereſſe oportet, & omnium quæ facta ſunt, idoneum perhibere teſtimonium, cum neceſſaria operatione ſignorum atq; virtutum. Diligẽter auſcultent amici, & enarrent omnibus nuptiarum noſtrarum filiis, quatuor iſta quæ facta ſunt, quia veni in hortũ meũ, quia meſſui myrrhã meã cũ aromatib⁹ meis, & quia comedi fauũ cũ melle meo, & quia bibi vinum meum cũ lacte meo. Deſcendendo quippe in vterum tuũ, & aſſumẽdo carnẽ, vt verus homo naſcerer, qui ver⁹ deus erã, veni in hortũ meũ: moriendo atq; ad infernum deſcendendo, reuerſurus cum omnibus ſanctis & electis meis, qui me expectabant ab origine mundi, meſſui myrrham meam cum aromatibus meis: reſurgendo, comedi fauum cum melle meo: aſcendendo in cœlum, bibi vinum meum cũ lacte meo. Deſcendendo (inquam) in vterũ tuum homo factus ego, veni in hortum meum. Quid enim non meum? Ego quippe, ego ipſe ſum verbũ, per quod omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil. Et ille paradiſus, de quo ſcriptura dicit: Plantauerat autem dominus de⁹ paradiſum voluptatis à principio, per me plantatus eſt: & tu hortus alius, hort⁹ cõcluſus, per me factus es: & vniuerſus emiſſionũ tuarũ paradiſus, per me plantatus ſiue plantandus eſt: propterea dixi hortũ meũ. At nõ ſic ille primus homo, de quo ſic ſcriptum eſt: Tulit ergo dominus hominem, & poſuit eum in paradiſum voluptatis, vt operaretur & cuſtodiret illum: non (inquam) ſic ille dicere potuit: Veni in hortum meum. Non enim paradiſum ipſe fecerat ſiue plantauerat, ſed nec in paradiſo ipſe formatus fuerat. Ego & hortum feci, & in horto natus ſum, & vt aliis verbis vtar, ego & ciuitatẽ condidi, & in ciuitate natus ſum, ſicut ſcriptum eſt: Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus. Non ſuus paradiſus erat, atq; eo magis operari, & commiſſum cuſtodire illum condecebat. Quod quia non fecit, neceſſarium erat vt venirem ego in hortum meum, & vltra debitum operando ac ſeruiendo, corrigerem illius peccatum, qui nec operatus eſt debitum. Quomodo correxi? Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis, id eſt, expandi manus meas in cruce, hoc fructu, vt ſaluarentur omnes mei, quos ille, metendo mortem animæ ſuę, perdidit. ¶ Dictum quippe fuerat illi: De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas, in quacunq; enim die ex eo comederis, morte morieris. Non obediuit, imo inobediens manus incontinentes ad vetitũ extendit. Hoc illi metere fuit, ſeminauerat enim impiam cogitationem, tumens intus, & cogitans eſſe ſicut Deus. Hoc illi, inquam, metere fuit, nõ myrrham, ſed gehennam, nõ mortem corporis, quæ interdum pretioſa eſt, ſicut dicit Pſalmus: Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius, ſed mortẽ animæ, quæ mors mala eſt, ſicut itẽ dicit Pſalmiſta: Mors peccatorum peſsima. Mortem illam meſſuit, morte illa ſtatim mortuus fuit, vbi pomum de arbore rupit & momordit, iuxta veritatem, dicẽtis: In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Ego autẽ meſſui myrrham meam, ſcilicet corporis ſolã mortẽ, mortẽ pretioſam. Seminauerã ante iuſtitiam, ſeminaueram humilitatem & obedientiam ſpontaneam, cum eſſem ego non vt ille, tantum homo, ſed & deus & homo. Conſiderabam illud vnde patre minor eſſem, ſcilicet natura carnis, ſicut ſcriptum eſt. Minuiſti eum paulominus ab angelis, & ſecũdum illam naturam ita iuſtitæ ordinem tenui, vt omnibus ſubditus eſſem & obediens patri, tanquam minor maiori, homo deo, creatura creatori, ſecundum legem Moyſi. Exempli gratia. Ter in anno apparebit (inquit) omne maſculinum tuum corã domino deo tuo, ſcilicet in ſolennitate azimorum, in ſolennitate primitiuorum menſis, & in ſolennitate exitus anni, quæ eſt ſolennitas tabernaculorum. Hæc enim pars iuſtitiæ ſiue obedientiæ, maximè mihi ſeminarium myrrhæ fuit: quia exinde inimicis meis opportunitas venit me interficiendi, dũ ſciens eos tractare mortẽ meam, nihilominus propter pręceptũ legis aſcendi Hieroſolymam. Ita factum eſt, vt meterẽ myrrham meam cum aromatibus meis, id eſt, vt per obedientiã peruenirẽ vſque ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis, cum qua & per quam omnia traxi ad me, & acquiſiui omnes electos meos à cõſtitutione mũdi. Quid deinde? [*Comedi fauum cum melle meo.*] id eſt, ſurrexi à mortuis, recepi carnẽ meam, non vltrà morituram ſemperq; victurã cum verbo ſibi vnito

Quatuor ſecit præcipua Chriſtus.

Gene. 2.
Ibidem.

Pſal. 86.

Gene. 2.

Pſal. 115.
Pſal. 33.

Pſalm. 8.

Exod. 23.

Philip. 2.
Iohan. 12.
Ephe. 1.

vnito,verbo deo,quod ſum & erã ego.¶Miranda oppoſitio,mirabilis correctio.Ille primus homo requiſitus ſine redargutus de peccato ſuo,quoniam ſemetipſum defendit,nõ ſolum mortem animæ,quam incurrerat,non euaſit, verum etiam mortem corporis inſuper acquiſiuit,dicente deo,Quia puluis es,& in puluerem reuerteris. Ego autẽ, quoniam tradidi pro peccato,non meo,ſed alieno, me metipſum, obediens patri,nõ ſolum vitã animæ non amiſi,quaſi propter maledictum legis,dicentis:Quia maledictus à Deo eſt, qui

Gene. 3.

pendet in ligno, verumetiam vitam carnis cito recuperaui,& ecce ſum homo in vtroq;, ſcilicet in corpore & in anima viuus, contrà

Deut. 21.

Fauus cũ melle in resurrectionis gloria.

quod ille fuit in vtroq; mortuus.Itaq; & mel meũ cũ fauo meo, & fauũ meũ cũ melle meo comedi: quia mel meum fauũ ſuum recognouit,& fauus meus melle meo reſpirauit,ita vt nulla vnquam myrrha interfluere poſsit, id eſt, vitæ & verbi, quod ego ſum ſempiterna dulcedo carnem meã rurſus decorauit,& caro in diuinitatis gloriam tranſiuit, ita vt ipſa iam mori vel mors ei dominari vltrà nõ poſſit. Hoc ſacramentum neſciebant adhuc amici noſtri,quando rediuiuus apparens eis, di-

Luc. 24.

xi: Habetis hic aliquid quod manducetur?& tunc obtulerunt mihi partem piſcis aſsi & fauum mellis. Comedi coram eis non prius fauum mellis, & deinde partẽ piſcis aſsi, ſed prius partem piſcis aſsi,& deinde fauum mellis, & ſumens reliquias,dedi eis. Hoc ſigno edocẽs,quod & ipſi exemplo meo prius paſſionibus atq; preſſuris deſiccandi, ac deinde fauo conſurgendi mecum forent ſatiandi.

¶Similiter & inimici mei neſciebant ſacra-

Marc. 15.

mentum dicti huius, quod dixi,& nunc dico:Meſſui myrrham meam cum aromatibus

Iohan. 9.

Pſal. 20.

Ibidem.

meis,& nihilominus dabant mihi bibere vinum myrrhatum, vinum cum ſelle mixtum. Poſt illum reſurrectionis fauũ iſta eſt gloriæ & honoris conſummatio,quia bibi vinũ meũ cum lacte meo,id eſt,lætificatus ſum aſcẽſionis gaudio,completa ſcriptura,quæ dicit:Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Nam ego ſum ille rex,de quo dicebat: Domine,in

Pſal 46.

virtute tua lętabitur rex,& ſuper ſalutare tuũ exultabit vehementer. ¶Illa lætitia,illa vehemens exultatio,iſta eſt quam nunc dico,Bibi vinum meum cum lacte meo. Aſcendi enim in iubilo,& inde non ſolum lætatur cor, ve-

Prouer. 31.

rumetiã exultat caro:& idcirco dixi,Bibi vinum meum cum lacte meo.Hoc vinum meũ, obliuionem mihi fecit laborum præteritorũ,iuxta illud:Da ſiceram mœrentibus ô Lamuel,& vinum his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliuiſcãtur egeſtatis ſuæ, & doloris non recordentur amplius. Bibi, & bibẽdum

Acto. 2.

dedi his,qui amaro mecum fuerunt animo, vinum cum lacte meo. Biberũt & obliti ſunt egeſtatis atq; doloris:egeſtatis,qua prius egẽtes fuerãt,vtpote homines ſine literis & idiotę:doloris,quo propter paſsionẽ meã doluerant, ſicut prædixerã eis iã hora paſſionis imminẽte:Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum.Itẽ: Et vos igitur nunc quidẽ triſtitiam habetis:iterũ aũt vide- *Iohan. 19.*

bo vos,& gaudebit cor veſtrũ,& gaudium veſtrũ nemo tollet à vobis. Hoc ſacramentum neſciẽtes,qui videbant & audiebant eos,ſcilicet quod bibiſſem ego & guſtandũ prębuiſſẽ illis vinum meum cum lacte meo: dicebant, neſciẽtes quid loquerẽtur, quia muſto pleni ſunt iſti. ¶Deniq; ſpiritũ ſanctũ dederã illis, *Acto. 2.*

ſpiritũ paracletum,qui vnus idemq; eſt,& vinũ meũ,& lac meum: vinũ meũ, quia gaudiũ de pręſentibus bonis:lac meũ,quia cõſolatio de pręteritis malis:vinũ meum,quia dilectio Dei:lac meũ,quia dilectio proximi.Et dicebã eis: [*Comedite amici & bibite,& inebriamini chariſſimi.*] Quid comedetis,& quid bibetis? Nimirũ reliquias,quas ego ſumẽs dedi vobis,reliquias faui mei & mellis mei, reliquias vini mei & lactis mei,non ſine reliquijs myrrhæ meæ vel piſcis aſsi mei. ¶Nõ quomodo ſerpẽs mulierem Euam, & mulier virũ ſuum inuitauit ad comedẽdũ, ego inuito vos ad comedẽdũ & bibẽdũ,imo cõtra illud quod illi comederũt,ego neceſſariæ comeſtionis atq; bibitionis appono vobis antidotũ.

Aliter Christus, aliter serpens inuitauit ad comedendum.

Serpens non dabat illis de ſuo, ſed ſuadebat rapere de alieno:ego do vobis de proprio,de fauo & melle meo,de vino meo & lacte meo,imo & de corpore meo,de ſanguine meo,ſimul & de ſpiritu meo. Spiritus hic veritatẽ loquitur vobis cõtra mẽdaciũ,quod ſerpẽs loquebatur illis. Quid enim locutus eſt illis: Scit enim deus, quia quocũq; die comederitis de ligno illo, aperientur oculi veſtri,& eritis ſicut dij, & idcirco prohibuit ne comederetis. Hoc dicens ille ſpiritus blaſphemiæ, magnã deum aſſeruit contra hominem habere inuidiam. Iſte aũt ſpiritus veritatis,quid dicit vobis? Scit enim dei filius,quia ſi mãſeritis in illo, & ipſe in vobis, eritis ſicut filij dei, eritis dij, eritis *Gene. 3.*

omnes filij excelſi, quia aperientur oculi veſtri,aperientur vobis ſenſus,vt ſcripturas in- *Iohan. 17.*

telligatis,& idcirco dixit vobis:Accipite & co- *Pſal. 81.*

medite,hoc eſt corpus meũ.Accipite & bibi- *Luc. 22.*

te,hic eſt ſanguis meus. Hoc dicẽs iſte ſpiri- *Matth. 26.*

tus gratię,magnã circa nos inſinuat dei beneuolentiã. Comedite igitur amici & bibite,& inebriamini chariſsimi.Hoc vnum de ſimilibus loquor vobis,de ſimilibꝰ ſerpẽtis.Nõ enĩ

ſanguinis ſul ſacramétum. ordo poſcebat, vt vobis cibus aut potus dare
tur nouæ ſalutis, priuſquam mundaremini,
priuſquam deleretur macula veſtra, macula
reatus antiqui, quã contraxerunt comedẽdo
vetitũ, vobiſq; omnibus naſcituris intulerũt
iã dicti homines, primi parentes veſtri. Mũ
dari aũt aliter neq; vos potuiſtis, neq; potue-
Iohan. 19. rũt veteres amici noſtri, ſancti antiqui ab ori
gine mũdi, niſi per effuſionẽ ſanguinis mei,
lauacrum regenerationis, ſcilicet ſanguinis
Lucæ 23. & aquæ de latere meo decurrentis. Non igi-
tur antè vobis facere aut dicere debui, acci-
pite & comedite amici, accipite & bibite cha
riſsimi: non, inquam, antè, ſed in ipſo articu-
lo paſsionis meæ vel mortis, qua emundati
eſtis, vnde & dico vobis, quia & vos mundi
eſtis propter ſermonẽ, quẽ locutus ſum vo-
bis. Nã quia credidiſtis, & quia permanſiſtis
mecũ in tentationibus meis, idcirco ex quo
ego cœpi agonizari, vos cœpiſtis emundari:
ac proinde, ſicut iam mũdis, ſicut emundatis
à peccato originali, quod primus homo per
cibũ cõtraxit, hũc cibũ & hũc potũ ſeci vobis
apponẽdũ cæteris amicis & filijs noſtris poſt
vos naſcituris, hoc ordine, vt ipſi prius lauẽ-
tur aqua baptiſmatis, quæ poſt ſanctificatio-
nem verbi cum ſignaculo crucis ſiue exorciſ-
mo paſsionis meæ vel mortis, non erit alia,
ſed eadem, quam cum ſanguine meo de late-
re meo iam mortuus profundã, percuſſus lan
cea militis, & tunc demum particeps fiat cibi
huius ac potus eo modo, quo tradidi vobis.
Roma. 8. Inebriamini igitur chariſsimi, inebriamini,
Qualis ebrietas apoſtolorum. inquam, ita vt egeſtatis veſtræ obliuiſcami-
ni, & doloris amplius nõ recordemini. Nam
corpus quidem mortuum, id eſt, certiſsimè
moriturum eſt propter peccatum, ſpiritus ve
rò viuit propter iuſtificationẽ. Et ipſam mor
tem & omnes modos ſiue ſpecies mortis at-
que pœnarum, quicquid doloris & quicquid
gaudij, quicquid timoris & quicquid ſpei mũ
dus habere, ſiue inferre poteſt aut potuit, ob
liuiſcimini chariſsimi præ ebrietate vini ve-
ſtri, præ abundãtia ſpiritus ſancti, præ dulce-
dine nuptiarum noſtrarum, nuptiarum præ-
ſentium, quibus intereſſe meruiſtis, quarum
feſtiuitatem videre primi meruerunt beati
Iohan. 2. oculi veſtri. Vos enim eſtis conuiuæ nuptia-
rum præcipui, qui primi omnium aquam vi-
num factum guſtare meruiſtis. Siquidem iã
hoc ipſum, quod non habetis triſtitiam ſiue
dolorẽ ſeculi, quòd contemnitis gaudiũ mũ-
di, & timorem hominis non timetis, quod
non in homine ſperatis: quæ videlicet qua-
tuor paſsiões aquæ mortuæ, imo & aquarum
2. Corinth. 7. mortuarũ quędã capita ſunt: ſed ſolũmodo
ſecũdum Deum contriſtamini, ſolummodo
in ſpiritu ſancto gaudetis, ſolum deum time
tis, & in ſolo deo ſperatis: iam, inquã, hoc ip-
ſum eſt prægustare factum ex aqua vinum, &
ebrietatis initium: veniet autem ſatietas, per
ficietur ebrietas. poſt hoc, iuxta illud in Pſal- *Pſal. 35.*
mo: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ,
& torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ecce
hæc ſunt ſoror mea ſponſa, quæ feci, quæque
dixi amicis & chariſsimis meis, veniẽs in hor-
tum meum, metens (vt iam dixi) myrrham
meam cum aromatibus meis, comedens fauũ
meum cum melle meo: & bibens vinum meũ
cum lacte meo. Cæterum quod optas & dicis
poſt hęc omnia: Veniat dilectus meus in hor
tum ſuum, vt comedat fructum pomorum
ſuorum, hoc deſiderans, vt te, quam dixi hor
tũ concluſum, cuius emiſsiones ſunt vel eſſe
incipiunt per mundum vniuerſum paradiſus
malorum punicorum, te, inquam, hortum cõ
cluſum, fontemq; hortorum, mox accipiã ad
meipſum: vt vbi ego ſum, illic & tu ſis mecũ: *Iohan. 14.*
hoc nimirũ ratio differre poſtulat, videlicet
in primis, ne vacet huic mundo dicere, quod
nunquam mulierem viderit, de qua nouum
hoc audit ex euangelij noſtri prædicatione,
quia miſit Deus filium ſuum, factũ ex mulie- *Galat. 4.*
re, factum ſub lege. ¶ Pulcherrimum atq; or-
dinatiſsimum eſt, quod dũ aduerſarij noſtri
libros baiulant ſecum, dicentes ſiue ſcriptum
habentes, Ecce virgo concipiet & pariet filiũ, *Eſa. 7.*
& vocabitur nomen eius Emanuel: & amici *Marc. ultim.*
noſtri prędicant in iſta plenitudine temporis
hoc eſſe perfectum, ſequentibus ſignis ad cõ-
firmationem dictorum, tu quoq; ades media
librorum præcedentium atq; prædicatorum
ſignorũq; ſubſequẽtiũ, tu, inquã, virtutũ ope
ratrix, ac totius ſanctæ magiſtra religiõis, qua
lẽ nunquã oculus vidit, qualis ab initio, quan
do Eua facta eſt, nõ fuit, nec eſt, nec erit, in co
gitationibus ſuis, in verbis ſuis, in factis ſuis,
in omni odore ſuauitatis, in omni flore & fru
ctu honoris & honeſtatis. ¶ Ecce vẽturi ſunt *Eccle. 42.*
homines ſpiritus contrarij, ſpiritus contra ſe-
metipſum diuiſi, & contra concluſionem hor
ti mei, contra virginitatem vteri* mei, contra *aliás, tui*
paradiſiacas emiſsiões tuas, multa ac diuerſa,
imo & contraria dicturi, videlicet Carpocra-
tiani, Valentiniani, Apollinariſtę, Pauliani, Io
uinianiſtæ, & alij ſpiritu erroris ſeducti ſiue
ſeducendi, per quos ſerpens antiquus ſibila-
bit, vt dicant, alij me hominem fuiſſe tãtum,
& vtroq; ſexu progenitum: alij me nihil cor-
poris aſſumpſiſſe ex te, ſed trãſiſſe per te qua-
ſi per fiſtulam, alii non me hominem verum,
ſed in phantaſia apparuiſſe hominem phanta-
ſticũ, alij non ſemper me fuiſſe, ſed ex te ſum
pſiſſe initiũ, alii filios te ex Ioſeph ſuſcepiſſe

poſt me natũ. Tã diu igitur differri te oportet & detineri in peregrinatione iſta, donec interimas & iſtas & cæteras hæreſes vniuerſas, narrando fideliter, quod prædicetur & ſcribatur veraciter, narrando, inquam, prout tempus & cauſa poſtulauerit, quod non me ex viro, ſed ex ſuperueniente ſpiritu ſancto conceperis, quod non ita per te, quaſi per fiſtulam tranſierim, ſed de ipſa carnis tuæ ſubſtantia veram carnis ſubſtãtiam ſuſceperim, quod non phantaſticum, ſed verum & verè humanũ corpus acceperim, & in cœlum leuauerim, quod non ex te initiũ ſumpſerim, ſed ante te, imo & in principio ante omnia ſecula Deus Dei verbũ ego extiterim, & poſt me natum ſemper virgo ſis, iuxta quod Ezechieli prophetæ dictum fuit, quia porta hæc ſemper clauſa erit. Portas iſtas & omnes eiuſmodi emiſsiones tuas, tẽpus tuũ erit, vt cum anima tua faciam id, quod ſummopore deſiderãs, dicis. Vt veniat dilectus meus
Ezech. 44.

in hortum ſuum, vt comedat
fructum pomorum
ſuorum.

LIBRI QVARTI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM DE INCARNATIONE DOMINI Commentariorum.

LIBER QVINTVS.

O Beata Maria, vocem ſponſi iamdudum audierunt non ſolum amici, verumetiam adoleſcentulæ quàm plurimæ pulchritudinem tuam laudantis & dicentis, quia tota pulchra es, & adhuc * adiicientis, abſq; eo quod intrinſecus latet. Quid eſt illud quod intrinſecus latet, niſi optimus intentionis ſiue cõſcientiæ theſaurus? Hoc enim fere omnes nos latet, dum legimus, quia tu religionis & fidei magiſtra cum beatis apoſtolis cõuerſata es, cum hominibus & fere inter turbas viſa es. Cur non potius in abſcondito te continuiſti? Cur non confirmaſti tibi ſecretum contemplationis? Cur vnquam aliquis mortalium viſus eſt magis te aſſumpſiſſe pennas ſicut columbæ, vt volaret & requieſceret, vt elongaret fugiens, & maneret in ſolitudine? Hoc enim multi fecerunt, non ſolus Helias ſiue Helizæus, verumetiam quàm plures filij prophetarum. Quid igitur? Quam ob cauſam non & tu ſimiliter, ſiue amplius eo modo pretioſam abſcondiſti hominibus pulchritudinis tuæ margaritam? Quærimus hoc & eſt ſcitu dignum, & ecce iam inuenimus & videmus, non quidem omnino ſicut eſt, ſed quaſi per ſpeculum. Nam ſpeculi vice ad cauſam iſtam conſiderandam habemus maximè hunc ſcripturæ locũ, hæc pulcherrima dicta Canticorum, quæ ſic incipiunt: [*Ego dormio, & cor meum uigilat. Vox dilecti mei pulſantis: aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & uenter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi, ut aperirem dilecto meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham primam, & digiti mei pleni myrrha probatiſsima. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo. At ille declinauerat atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus locutus eſt. Quæſiui illam & non inueni: Vocaui, & non reſpondit mihi. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem. Percuſſerunt me & uulnerauerunt me, tulerunt mihi pallium meum cuſtodes murorum. Adiuro uos filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, ut annuntietis ei, quia amore langueo.*] Ecce hic, ô Maria beatiſsima, ecce hic nobis quaſi per ſpeculum in ænigmate ſublucet vita tua, vita inclyta, quæ (vt dicere vel canere iam conſueuimus) cũctas illuſtrat eccleſias. Totus fere huius capituli ſenſus ad illud pertinet, quod in te latet, & ſupra nos eſt quemadmodum ſuprà dicebat dilectus, oculi tui columbarum, abſq; eo quod intrinſecus latet: ſicut fragmẽ mali punici, ita genæ tuæ abſq; eo quod intrinſecus latet. Admoueamus igitur hoc ſpeculum, & diligenter oculis cordis exinde cõtemplemur, vt ſaltem aliqua ex parte cognoſcamus ſanctiſsimam conuerſationem tuam. [*Ego dormio, & cor meum uigilat.*] Quid hoc eſt aliud, niſi illud ipſum, quod alibi dicit habitatrix pectoris tui ſapientia dei, In omnibus requiem quæſiui? Et quid hæc ſunt, Ego dormio, &c. In omnibus requiem quæſiui, niſi optimam partem elegi, relictis cunctis ſolicitudinibus vel curis ſeculi? Et quidem multæ

aliàs, dicentis

Cur Maria nõ elegit ſibi uitam ſolitariam ſicut ue lias.

Pſal. 54.

3. Regu. 18. 19.

1. Cor. 13.

Sup. cap. 4.

Eccle. 44.

Lucæ 10.

Ego dormio, & cor meum uigilat.

multæ filiæ ſiue multæ animæ taliter dormierunt, vel dormire cupierunt, ſed tu dormitionis huius totum obtines magiſterium, & vigiliarum cordis totum tenes principatum. *Pſal. 45.* Quid aliud nobis in Pſalmo loquitur ibidē dilectus, dicēs: Vacate & videte, quādo ego ſum Deus: Hoc nanq; idem eſt, ac ſi diceret: Vos dormite, & cor veſtrū vigilet. Intelligimus igitur quid dicas, ego dormio, & cor meū vigilat, ſcilicet quia talē nobis vt ſequamur vitam tuam eſſe inſinuas, qualis in patre *Somnus Iacob.* tuo Iacob, quaſi per vmbram ſignificata eſt, qui & ipſe quando dormiuit, tūc cor eius vigilauit, ſicut ſcriptum eſt: Cumq; veniſſet ad quendam locum & vellet in eo requieſcere, *Gene. 28.* tulit de lapidus qui iacebat, & ſupponens capiti ſuo dormiuit in eodem loco. Viditq; in ſomnis ſcalam ſtantē ſuper terrā, & cacumē eius tangens cœlum: angelos quoq; dei aſcēdentes & deſcendentes per eā, & dominū innixū ſcalæ, &c. Multarū quoq; (ſicut iā dictū eſt) animarum fuit & eſt, non ſolum ſecundū illam ſimilitudinem otio ſancto dormire, id eſt, à terrenis curis vacare, & in cœleſtibus per contemplationem corde vigilare: verum etiam eodem modo, quo & Iacob tunc dormiuit ſecundum corpus dormire, & ſecundū animam per ſomnium cœleſtia videre, iuxta illud: Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iu- *Iohel. 2.* uenes veſtri viſiones videbūt. ❡Sed ô tu cœlum dei, vnica ſedes domini, in vtroq; vigilātiæ modo, cūctis mortalibus ſiue terrenis ho- *Cōtemplatio Mariæ cunctis excellentior.* minibus longè eminētior extitiſti, longè ſtudioſior ad contemplandum eum, in quo deſiderant angeli proſpicere, atq; aptior fuiſti. Quid ergo tu cum hominibus, quamuis ſanctis? Quid tu loqui vel conuerſari cum mortalibus, quamuis apoſtolis? Cur non potius tanquam turtur caſtiſsima, turtur ſoliuaga, ſolitudinem expetiſti remotior, quàm Iohā- *3. Reg. 19.* nes Baptiſta, ſecretior quàm Helias, vt ſoli te ſcirent, tibíque famularentur angeli ſancti, nō ad horam, ſicut angelus Heliam ſemel & iterum pauit, neq; ad tempus, ſicut eundem corui pauerunt miniſtri, ſed iugiter, donec tuis completis diebus, ad transferēdam te in cœlū ęthereū non vnus tantū currus igneus, ſed totus cum rege ſuo filio tuo veniret atq; occurreret angelorū exercitus? ❡Hæc nobis *Dilectus foris ſtans & pulſans.* quaſi percontantibus tu reſpondens, dicis: [*Vox dilecti mei pulſantis, aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meū plenū eſt rore, & cincinni mei guttis noctium*] Hoc eſt dicere: Dilectus meus foris eſt, quaſi ſub dio eſt, tectum non habet, domum non habet: Vulpes (inquit) foueas habent, & volu- *Matth. 8.* cres cœli nidos, filius autem hominis nō habet, vbi caput ſuum reclinet. Quid enim? Nunquid domum vel ſuam habet? Imo reliqui (ait) domum meam, diuiſi hæreditatem meam, facta eſt mihi habitatio mea quaſi ſpelunca hyenæ. Domum ergo iam non habens *Hiere. 12.* ſuam, & nondum adeptus aliam, id eſt, à Iudæis iam repulſus, & gentibus nondum cognitus, quodammodo ſtans foris & pulſans, rogat intus ſuſcipi, & hęc vox dilecti mei pulſantis: Aperi mihi ſoror mea, columba mea, amica mea, immaculata mea. ❡Soror mea, per fidē, amica mea; per ſpē, colūba mea, per charitatem, immaculata, per omnimodā mentis & corporis incorruptionē: quod in matre, quæ concepit & peperit, valde laudabile eſt. Aperi mihi, ſcilicet os tuum, loquere, prout ad *Soror mea &c.* confirmandum pertinet euangeliū, & in hoc optatę tibi quietis patere ſuſpendium, vt gratum ſingulari pudicitiæ tuæ propter me rumpas ſilentiū. ❡Quā obcauſam? Videlicet, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei *Caput meum plenum eſt rore.* guttis noctium. Extraneus factus ſum quippe fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ, & ſicut eius qui foris eſt, & tectum non *Pſal. 68.* habet, caput plenum eſt rore, & cincinni ſiue ſupremi capilli pleni ſunt guttis noctium: ita opprobria exprobrantium ceciderunt ſu- *Ibidem.* per me, & ab ipſis ſacræ ſenſibus prauis inficiuntur ſcripturæ, quæ omnes ita mihi, ſcilicet verbo dei, ſicut cincinni inhærent capiti. Sicut me extra portas ſuas, vt crucifigerent, eiecerunt, ita de cordibus ſuis longè fecerūt, odientes & me & patrem meum: & ſicut illa nocte ſua faciem meam conſpuerāt, ita pertinaciter blaſphemias iu caput meum iactitāt, & cincinnos meos commaculant, ſimiles ipſi rori cadenti, ſiue caducis guttis noctiū, quia de gratia dei ceciderunt: dum me Deum Dei filium eſſe blaſphemantes negant, & ſcripturas, quæ teſtimonium perhibent de me, ſenſu contrario conturbant. Aperi igitur cum alijs teſtibus meis os tuum, & facito, vt in quibuſcunque locum habeam, vbi reclinem caput meum. ❡Vbi & quando iſta vox dilecti *Vbi vox pulſantis.* pulſantis? Intus & interiori homine, vbi vobis quoq; amicis dilectus idem ſolitus eſt loqui, ſicut & de quodam veſtrum ſcriptura dicit: Dixit autem ſpiritus Philippo: Accede & *Acto. 8.* adiunge te ad currum iſtum. Si enim dilect' habitat in vobis, & intus loquitur vobis, non neceſſe habetis doceri, quid de me ipſa dixerim, vox dilecti mei pulſantis. ❡Si quæ- *Quomodo fœminæ quoq; coniter vnæ receperunt.* ritur quando, nimirū poſtquam aſcendit in cœlum, dum hic quoque ſexus tenderet ad eū, ſicut legitur in Actibus Apoſtolorū: Hi *Acto. 1.* omnes erant perſeuerantes vnanimes cū mulierib', & Maria matre Ieſu & fratribus eius.

Sicut

Sicut viri,ita & fœminæ iam communiter viuere incipiebant,non ſolum Iudæorum, verumetiam Græcorum,quum dato ſpiritu ſancto,prędicaretur euangelium.Hinc eſt illud:

Actor. 6.

In diebus autem illis creſcente numero diſcipulorum,factus eſt murmur Græcorum aduerſus Hebræos, eò quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduę eorũ. Propter huiuſmodi maximè fiebat vox dilecti pulſantis & dicentis:Aperi mihi ſoror mea,videlicet ne vel infirmiori ſexui deeſſet ſalutaris doctrina, miniſteriumq́; & norma vitæ, vel morum diſciplina. Ego autem,inquam:(*Expoliaui me tunica mea,quomodo induar illa?laui pedes meos,quomodo inquinabo illos?*) Iamdudum quippe dilecte mi vitam perfectè ſolitariã concupiui,in qua ſic viuit̃,ac ſi quis tunica vel omni veſte nudus,quieſcat ſibi in ſecreto lectuli lotis pedibus,& expers toti⁹ pulueris.Quomodo rurſus implicabor curis, quæ non deſunt prælatis in conuerſatione communi,quamuis vita communiter viuentium propriumq́; nihil habẽtium religioſa ſit vel eſſe poſsit? Hæc nanq; vita ſine victu vel miniſterio quotidiano nõ poteſt deduci,& nõnihil habet pulueris, imo & nimis ſæpe puluerulenta eſt, & in primis murmurioſa,ſicut initio iam audiſtis ò amici, quia factus eſt murmur Græcorum aduerſus Hebræos, eo quod deſpicerẽtur in miniſterio quotidiano viduæ eorum. Nec mirum, quod ſexu iſto, ſexu fragili, confugiente ad nos de luto ſeculi, ſubeſt aliquid pulueris huiuſmodi, quum & in veſtro,ſcilicet ſexu virili,nonnulla reprehenſibilia ſint,& multa priſtinæ conuerſationis veſtigia ſuperſint.

Maria præ cæteris contemplatiua.

¶Ego autẽ dilecto meo pulſanti loquor, eiq́; nota replico, quia ſingularis ego præ omnibus exui me tunica mea,mente & actu vel habitu reliqui omnia,& ita laui pedes meos, conſcientiam ſiue intentionem meam emundante ſpiritu ſancto,vt iam dicti pulueris nihil omnino reſiduum ſit. Quomodo nunc induar tunica,vt quum mea reliquerim omnia, curem aliena, pro aliis ſolicita,& earum quæ quotidie veniunt viduarum, vel quæ vẽturæ ſunt virginum materſamilias effecta? Quomodo iniquinabo,quos laui pedes meos, id eſt, ad aliqua terrena inclinabo oculos vel cæteros, quos omnes tibi ſoli dilecte mi dedicaui,ſenſus vel cogitatus meos? Nam etſi cuſtodia tua ſemper mecum eſt,vera tamẽ humilitas ſemper ſolicita eſt,& mea potiſsimũ anima, quæ amore tuo ſingulariter plena eſt, pro puluere æſtimat, pro ſordibus reputat,quicquid vnquã pręter te per aliquam neceſsitatẽ dicit vel cogitat, quamuis licitum ſit, quamuis non otioſum,imo & aliquatenus vtile videri poſsit. Hęc vel his ſimilia dicenti & vigilanti,corde dormire volẽti mihi quid obuenit? (*Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen,& venter meus intremuit ad tactum eius.*) Quomodo,ô dilecta,miſit dilectus tuus manum ſuam per foramen? Quæ eſt illa manus? Quod eſt illud foramen? Quis ille tactus? Quis ille tremor? Quomodo intremuit venter meus? aut quid venter tuus? Mirantes iſta quęrimus, quia talium inexperti ſumus. Dicit quidam veterum amicorum: Et miſit dominus manum ſuam & tetigit os meum,& dixit ad me:Ecce dedi verba mea in ore tuo:ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna.Item alius dicit:Ego ſedebam in domo mea,& ſenes Iuda ſedebant coram me,& cecidit ſuper me ibi manus domini Dei.Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei.

Hiere.1.

Ezech.10.

Miſit manum ſuam per foramen.

¶Noſtra ętate referebat quędã adoleſcentularũ familiaribus ſuis,quibus propter compertam beneuolentiam ſecreta ſua committere non dubitabat, nocte quadam ſimilitudinem manus à capite lectuli ſuiſſe immiſſam ſuper pectus ſuum pene vigilantis,imo nullatenus dormientis,nõ nihil tamẽ de exceſſu tenuiter patiẽtis. Erat autem tactus ſuauiſsimus, quaſi dexterę manus. Et apprehendens illam ſuis vtriuſq; manibus demulcebat ſignaculo crucis, peragrans intus & exterius,quibus delinimentis valde manus eadem delectari videbatur. Cũque poſt illas ſignaculi ſancti delicias, quib⁹ manum demulcebat,brachium quoque contingere,ipſamq́; perſonã, cuius manum tenebat,aſſequi conaretur,velociter veluti increpitans mouit & excuſsit ſe manus illa, oleo ſuauior,penna volucris agilior, motuq́; ſuo dedit intelligi, quod ipſe cuius erat manus, nollet ſe apprehendi. ¶Memorabat etiam eadem adoleſcẽtula,ſcilicet anima nuptijs iſtis dedita,canticiſq́; nuptialibus intenta,quoniam dilectus in viſu noctis conſpicuus, manũ ſuã miro modo pectori eius,quaſi per foramẽ iniecit, & cor eius intrinſecus apprehẽdit,tenuitq; aliquandiu ſuauiſsimè ſtringẽs, & gaudebat ineffabili gaudio cor illud intra manum illam ſubſiliens atque tripudians.

Sanctus & dulcis tremor.

¶Porrò de tremore illo, tremore ſancto & diuino,tale experimentũ ſibi eueniſſe fideli narratione referebat. Aſpiciebat per viſum in quadam eccleſia ſaluatoris imaginem, cruci confixam in loco ſublimi, ſcilicet vbi de more conſiſtebat,orantibus ſiue adorãtibus propoſita populis. Cumq́; in eã intenderet, viuẽs imago viſa eſt, vultu quaſi regio,radiãtibus oculis, aſpectuque prorſus reuerendo:

manum-

manumq; ſuam dexteram de patibulo adducere, ſignaculum crucis ſuper aſpicientem edere magnifica expreſsione dilectus ille dignatus eſt. Non vana viſio, imo magnæ virtutis ſenſum videnti intulit cótinuo. Deniq; ſicut tremit folium arboris, vbi ventus vehemẽs illud cócuſſerit, ita cú repẽte in hoc viſu euigilaſſet, in lectulo aliquádiu tremuit, veruntñ tremore dulci, tremore blãdo, nimiũque ſuaui. Et antequã euigilaret, in ipſo viſu iã dicti virtus ſignaculi videntem ſurſum rapuit, velocius atq; facilius q̃ dici poſsit, manibus expanſis ad manus illius confixas cruci, ita vt os quoq; ori, totumq; corpus admotũ videretur eius corpori. & vbi ſomno erupit, aliquandiu (ſicut iam dictũ eſt) tremore illo diuino multum delectabiliter vigilans tremuit. Hæc pro experimento manus vel tactus atque tremoris diuini paucis dicta ſint. Verum cum de tua perſona agitur, ó dilecta dilecti ſingularis, qualia vel quanta ſunt iſta, vt ea, quæ circa te feciſſe credenda eſt manus domini, poſsint aliquatenus ex iſtorum ſimilitudine colligi? Magna ſunt iſta, noſtroſq; longè cogitatus excedunt: te potius audiamus, cætera tam ſancta, tamq; myſtica narrãtem, tam longè ſupra literam ſpiritum vitæ in ſenſu habentem: [*Surrexi ut aperirem dilecto meo. Manus meæ ſtillauerunt myrrham optimam, & digiti mei pleni myrrha probatiſsima.*] Surrexi, inquam. Quomodo enim diutius dormire aut pòſt obdormiſcere potuiſſem? Quomodo tunica indui faſtidioſum, aut puluerem pati in pedibus mihi eſſet pigrum, vbi poſt vocẽ dilecti mei pulſantis, manus quoq; acceſsit, & tactu ſuo illum ineffabilem ventri meo timorem incuſsit? Surrexi igitur, vt aperirem dilecto meo, operam dedi, vt cum apoſtolis Chriſti, vtiq; dilecti mei dictis & factis proficerẽ currenti euangelio. Nam hoc eſt quod dico, Manus meæ ſtillauerunt myrrham primã, & digiti mei pleni myrrha probatiſsima. ¶ Oportebat nanq;, vt maximè relictis credẽtium atq; apoſtolicam vitam imitantiũ viduis manifeſtum darem exemplum omnis mortificationis vitiorum normamq; in propatulo mox venturis, nouumq; eatenus inauditũ exemplum eo ſuscepturis ſanctæ virginitatis propoſitum. Hæc myrrha vtiq; probatiſsima, id eſt, pretioſiſsima eſt. Cęterum carnem mortificare, non propter deum, neque propter ædificationem videntium, ſed propter gloriam propriam capiendam ex ore laudantium, hoc quidem eſt manibus ſtillare myrrham, ſed non probatã, imo nec ibi ſunt digiti, qui dicantur myrrha pleni, quia non eſt in tali opere virtus diſcretionis, quæ per

Myrrha non probata quid ſit.

digitorum diſtinctionẽ ſolet intelligi. [*Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo.*] Peſſulum (inquã) oſtij mei, id eſt, clauſurã oris mei. Quid nanq; per peſſulũ, niſi ſilentij ſignatur firmamẽtum. Peſſulũ ergo oſtij dilecto meo aperitur, quũ indictũ ori ſilentiũ propter Chriſtũ reſoluitur, vt audientes ædificentur. ¶ Et q̃ pulcher, quàm rationabilis & diſciplinatus ordo loquendi? Prius myrrha ſtillat de manibus, & digiti myrrha probatiſsima pleni monſtrantur, ac deinde peſſulus oſtij dilecto aperitur, id eſt, prius vita laudabilis in exemplum præparatur, & deinde doctrina fidem quærens audientium palàm profertur. Hinc de ipſo dilecto ſcriptum eſt, quia cœpit facere & docere. Non dictum eſt prius docere, & deinde facere, ſed prius facere, & deinde docere. [*Et ille declinauerat atq; tranſierat.*] Ego (inquit) peſſulum oſtii mei dilecto meo aperui, & ille declinauerat atq; tranſierat, id eſt, ego os meũ aperui in doctrina, vt audientibus ſacerem notitiam dilecti: ſed ille iam nobiſcũ non erat, iam cœlo receptus, huc redire vlterius non habebat. Ergo ne, ó dilecta tu iſtud neſciebas? Nonne prius quàm modo iam dicto peſſulũ oſtii tui aperuiſſes, videras, quod in cœlum aſcendiſſet: & ſciebas, quod vltrà ad commanendum mortalibus rediturus nõ eſſet? Sciebam (ait) & benè ſciebam. Sed quid? [*Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus locutus eſt.*] Quando vel vbi locutus eſt? Nimirum, quando vel vbi ego peſſulum oſtii mei dilecto aperui, loquendo ſcilicet pro vtilitate audientium ea quæ ſunt dilecti, tunc & ibi dilectus eſt locutus. Non enim ego eram quæ loquebar, ſed ipſe loquebatur in me. Si enim quilibet veſtrum amicorum dicit, & verè dicit: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Chriſti, nõ dubiũ quin & in me dilectus idem locutus ſit, quoties ei peſſulum oſtii mei aperui, quoties linguam moui, & verbo Dei (quod ipſe eſt) vocem meam accommodaui. ¶ Vt ergo dilectus locut' eſt, anima mea liquefacta eſt. Flebam quippe, & pre ſingultibus vehementer erumpentibus non poteram verba niſi cõcuſſa, vel voces niſi interciſas euoluere. Nunquid enim poteram abſq; fletu de illo verba facere? Verum fletus ipſe conſolatio mihi erat, delectatio quædam mihi erat: ſicut & cuique veſtrũ lachrymæ ſuæ dulces ſunt, fluentes in eiuſdem recordatione dilecti, iuxta illud: Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Quanto magis mihi, dum diceretur mihi quotidie: Vbi eſt deus tuus, filius tuus: ſiue dũ dicerẽ ego, Me dimiſit in hoc exilio deus meus, filius meus, de me taliter incarnatus

Peſſulũ oſtij oris eſt ſilentium. *Oportet prius facere poſtea docere.* *Actu. 1.* *Matth. 10.* *2. Corint. 13.* *Anima mea liquefacta.* *Fletus dulcis* *Pſal. 41.*

benis lachrymas ſuas currere dimittebant, quantũ ipſæ lachrymę volebant. Tunc vnuſquiſq; portióem ſuam afferebat in medium, memores verborum patris ſui, filij mei, ſponſi iam dicti, dilecti noſtri, verborum nouiſsimorum patris eiuſmodi, quæ moriens & quaſi vltimum trahens ſpiritum dixit, memores quale teſtamentum ſcripſerit eiſdem filijs ſuis, qualem hæreditatem dimiſiſſet eis, & de ipſorum hæredum pace & concordia moriens quàm piè ſolicitus teſtator ipſe ſuiſſet, & quomodo cum dilexiſſet ſuos, qui erant in

Ioh. 13.

mundo, in finem dilexit eos. Hæc erant iacula ipſorum, & iſtis percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, percuſsi ipſi & vulnerati à me viciſsim ſagittis acutis, quæ erant ſagittæ loquentis in me dilecti, quemadmodũ Pſalmiſta dicit: Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatorijs, atq; ita mutuis percuſſionibus mutuiſq; vulneribus percutiebamus inuicem & percutiebamur, vulnerabamus & vulnerabamur, percuſsionibus ſuauiſsimis, vulneribus dulciſsimis: qualia qui expertus non eſt, profectò ſanitatem cordis non habet.

Sagittæ potẽtis acutæ. Pſal. 119.

¶ Inter iſta tulerunt mihi pallium meum illi cuſtodes murorum, ita videlicet, vt totum quod erat in me ſecretum, ſacerem, quantum opus erat, illis maniſeſtum. Nam eatenus omnia, quæ erãt de illo dilecto, verba conſeruaueram conſerés in corde meo, & ita cõtegens quaſi ſub pallio: tunc autem deprompſi in aperto, videlicet neceſſaria multumq; proſutura prædicando vel etiam conſcribendo dilecti euangelio. His alijſq; modis defeſſa, & omnino huic mundo præmortua, conuerto me ad filias ſororeſq; noſtras, euangelii noſtri viduas, ſiue qualeſcũq; ſexus noſtri perſonas mihi creditas, & aio ad eas: [*Adiuro uos filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meũ, ut annuncietis ei, quia amore langueo.*]

Tulerunt mihi palliũ meũ.

Luc. 2.

O filiæ Hieruſalem, quæ veræ eſtis filiæ Abraham, ſemen Iuda, filiæ quoq; Dauid ſecundum fidem, credendo in eum, qui cum eſſet filius Dei ſecundum diuinitatem, & rex ſupernæ Hieruſalem, factus eſt filius meus, ſiue filius hominis ex ſemine Dauid ſecundũ carnẽ, adiuro vos, videlicet per hoc ipſum, vnde eſtis filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, ſi ante me, vt ſępe fit, diſcipulæ ante magiſtram, exeuntes de corpore, veneritis ante dilecti mei conſpectum, vt annuntietis ei, quia amore lãgueo, quia præ amore eius, præ magno videndæ faciei eius deſiderio, nimirum vitæ huius tædium patior & animo gemituoſo lachrymóſiſq; oculis ſuſpirioſas præſentis exilij moras ſuſtineo.

Filiæ Hieruſalem ſecundũ fidem. Roma. 1.

¶ Quid erat, vel quid efficiebat hæc talis adiuratio? Nunquid ille dilectus neſciret amorem languentis ſiue languorem amantis, niſi annuntiaretur ei? Domine (inquit Petrus) tu omnia ſcis: tu ſcis quia amo te. Quanto magis, ô tu dilecta, tam prudens tamq; fidelis, per temetipſam abſq; internuntiis dicere poteras dilecto, & frequenter dixiſti ſine dubio, dilecte mi, nullum tibi eſt abſconditũ cor, nullius occultus amor, tu ſcis quia amore langueo? Quorſum ergo tendit vel quid efficit hæc adiuratio? Eò nimirum, vt percuſſa percutiat, vulnerata vulneret, mater filias, ſalubriumq; vulnerum ſuorum aliquod, & ſi nõ ſtatim omnibus, at ſaltem iam aliquibus earum experimentum efficiat, vt audientes filiæ vel ſentientes in matre tantum vitæ futuræ, quæ non videtur, deſiderium, in mente perſentiant & ipſę talem illum eſſe dilectum, vt iure propter eum faſtidiat quiuis vel quęuis hoc præſens ſeculum, iãq; inter moras præſentis vitæ magis ac magis cupiat eum agnoſcere, ſaltem per ſpeculũ, ſaltem in ænigmate. Vnde & protinus dicũt: [*Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierum! Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos!*] Opportuna valde percontatio, ſi reſpiciamus ad illa tempora, de quibus nũc agimus, quando tu ô dilecta propter euangeliũ dilecti præſens aderas, & in corpore detinebaris, magiſtra neceſſaria, teſtis valde idonea.

Cur adiurauit filias Hieruſalem Maria. Iohan. 21.

1. Corin. 13.

¶ Iam tunc enim audiri incipiebant, non ſolum Iudæi aperta fronte blaſphemantes, verumetiam multi ac diuerſi hęretici, ſub nomine Chriſtiano Chriſtianam veritatem corrumpere laborantes, & exinde pullulare habebant, eodem quidem malignitatis ſpiritu, ſed diuerſis ſibiq; contrariis erroribus, quàm plura viperarum genimina, velut antiquæ hydræ capita, quæ, vt fertur, ſectis prioribus plura renaſcebantur.

Hæretici ut hydræ capita.

¶ Pulſandum igitur erat ad oſtium veritatis, & conſulendum oraculum ſpiritus ſancti, ſcilicet ſacrarium pectoris tui, vt viua voce omnem neceſſariò tenendam demonſtrares regulam fidei, cum teſtimonio ſcripturarum, quas memoriter tenebas prophetiſſa magna, & capax omnium prophetarum ſiue prophetiarum. Qualis eſt (aiunt) dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierum, idem filius tuus Deus ex patre Deo qualis eſt ô virgo virginum, ô ſancta ſanctarum? Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos? Neq; enim nos, quæ iam ſumus filiæ Hieruſalem, dubiũ habemus, quin ipſe ſit dilectus ex dilecto, id eſt, Deus ex Deo: ſed non nobis ſolis, quæ nũc ſumus in hoc tempore tuo, verumetiam & omnibus alijs prouidendum eſt filiabus

Dilectus ex dilecto.

Hieruſalem, quæ futura ſunt poſt nos, vt ex te certo inſtructæ vel cõfirmatæ ſpiritus ſancti teſtimonio, ſciant contemnere hęreticos, & ſolius dilecti ſancto flagrare deſiderio. [*Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus. Caput eius aurum optimum, comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus. Oculus eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte lotæ ſunt, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Genæ illius ſicut areolæ aromatum, conſitæ à pigmentarijs. Labia eius lilia diſtillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, diſtinctus ſaphyris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Species eius ut Libani, electus ut Cedri. Guttur illius ſuauiſſimum, & totus deſiderabilis. Talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus, filiæ Hieruſalem.*]

Tale tuũ nobis carmen diuina prophetes,
Quale ſopor feſsis in gramine, quale per æſtum,
Dulcis aquę ſaliẽte ſitim reſtinguere riuo.

Canticum Canticorum.

Hoc tuum carmen verè pulcherrimum, & ſicut dicitur, ita eſt Canticum Canticorum. Nihil amici libentius audierint, nihil adoleſcentulæ delectabilius acceperint, quęcunque habent aures audiendi ſenſumq́; promptum, quo legitimum carmen diſcernere poſsint. Dixiſti qualis dilectus ſit, & miras qualitates eius breuiter quidem, ſed delectabiliter expoſuiſti, ſicut habet ſeipſa veritas rei, ſicut omnes conſonanter prædicant ſcripturæ veritatis.

Candidus ſanctitate, rubicũdus paſsiõe.

[*Dilectus meus candidus & rubicundus.*] Vnde candidus, & vnde rubicundus? Nimirum candidus ſanctitate, rubicundus paſsione. Dicat aliquis: Si ergo candidus, quare rubicundus? Si ſanctus, quare paſſus? Hoc enim admirans ſpiritus ſanctus in Dauid, cum dixiſſet:

Pſal. 1.

Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit, &c. quibus vtique verbis deſignauit, eum fore candidum, ſcilicet immunem ab omni nigredine eius, in quo omnes peccauerunt:

Roma. 5.

erant enim in lumbis eius, quando abijt in conſilio impiorum, & ſtetit in via peccatorum, & ſedit in cathedra peſtilentiæ, cogitando malum, & tranſgrediendo mandatum, & defendendo ſiue in poſteros ſuos transfundendo hæreditarium peccatum ſuum, ſubiunxit atque ait:

Pſal. 2.

Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania: Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius? Et eſt ſenſus: Cum ita fuerit candidus & omnino immaculatus: quare ita conuenerunt, & ſuo illum ſanguine rubicundum fecerunt? Et in Eſaia:

Eſa. 63.

Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimentum tuum, ſicut calcantium in torculari? Pręmiſerat enim, ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum, quod eſt verè eſſe candidum, verè immaculatum. Statimq́ue & quod hic dicitur electus ex milibus: ibidem ſubiungitur, torcular calcaui ſolus. ¶ Igitur quærimus & nos, ſiue adoleſcentulæ, quæ nondum ad plenum didicerunt, ſed adhuc diſcunt tantum ſacramentum: Si ergo candidus, quare rubicundus? Si ſanctus, quare paſſus?

Rubicundus propter peccata noſtra.

& reſpondent nobis amici veteres ac noui: Quia vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, & proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, & ipſe dilecti dilectus propter peccata, inquit, populi mei percuſsi eum.

Eſa. 53. Roma. 8. Eſa. 53.

Electus ex milibus.

¶ Quibus autem ex milibus eſt electus, niſi ex ſanctis omnibus? Et in quo electus, niſi in eo, vt illud faceret ſolus, ad quod faciendum nullus illorum fuit idoneus? Hinc enim apud Eſaiam, cum de vniuerſitate ſanctorum, quæ vna ciuitas eſt, quæq́; in Adam cecidit, præmiſſum fuiſſet:

Eſa. 51.

Eleuare, eleuare, conſurge Hieruſalem, quę bibiſti de manu domini calicem irę eius, & vſque ad fundum calicem ſoporis bibiſti, protinus infirmitas cunctorum miliũ quanta fuerit, his verbis quæ ſubiuncta ſunt, demonſtratur. Non eſt qui ſuſtentet eam ex omnibus filijs, quos genuit, & non eſt qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs, quos enutriuit.

Omnes filij ante Chriſtũ proiecti erãt & infirmi.

¶ Amplius autem ad ipſam conuerſus dicit: Filij tui proiecti ſunt, dormierunt in capite omnium viarum, ſicut beſtia illaqueata pleni indignatione domini, & increpatione Dei tui. Verè magna infirmitas cunctorum milium. Non ſolum non potuerunt ſuſtentare Hieruſalem, ſiue apprehendere manum eius: verum etiam ipſi proiecti fuerunt & dormierunt in capite omnium viarum, ſicut beſtia illaqueata, videlicet peccato illaqueati, peccato originali, & ob hoc pleni indignatione domini, pleni increpatione Dei, id eſt, & ſecundum animam mortui, & ſecundum corpus mortales effecti, niſi quòd in iſto electo ſpes omnibus illis vna reſidua fuit, quemadmodum ſequens litera continuo repromiſit. Hæc dicit dominator tuus, dominus & Deus tuus, qui pro populo ſuo pugnauit. Ecce tuli de manu tua calicem ſoporis, fundum calicis indignationis meæ. Non adiicies, vt bibas illum vltrà, & ponam illum

in

in manu eorum, qui te humiliauerunt. Hoc eſt opus electi, potuiſſe facere & feciſſe, quod nullus alius fecit aut facere potuit, quod eſt abſtuliſſe de manu generis humani, ſcilicet omnium, qui ad vitam erant præordinati, qui omnes dicuntur & ſunt vna Hieruſalem, calicem iræ & fundum calicis, id eſt, ſententiam vtriuſque mortis animæ & corporis. Vnde hoc illi, vt talis vel tantus deberet eſſe electus? In quo diſcernitur? Quo differt à cunctis? [*Caput eius aurum optimum.*] Hoc eſt eius proprium, & hinc eſt Pſal.44. illud, quod veraciter eſſe dicitur, ſpecioſus forma præ filijs hominum: quia caput eius aurum eſt optimum, id eſt, principalis eius natura vera diuinitas eſt, ipſe eſt enim Deus, Dei verbum, quod erat in principio apud Deum. Nam Deus erat verbum. Ex duabus vnus idemque ſubſiſtit naturis, diuina ſcilicet & humana, & ob hoc diuina eius natura rectè dicitur caput, quia principium eſt, quemadmodum quodam loco dicit: Iohan.8. Ego principium, qui & loquor vobis. Quid tanti ponderis, vt hoc aurum? Quid tam pulchrum, vt hoc caput aureum? Quid tam pretioſum, vt hoc verbum? Ego dilecta pondus auri huius ineffabiliter in memetipſa perſenſi, quando de cœlo in vterum meum deſcendit. Sed habet quandam de ſemetipſo mirabilem atque inæſtimabilem efficaciam, qua mortalis conditionis vterum fragilemque hunc ſexum ita dulciter ſolidare nouit ac potuit, vt non ſolum non frangeretur, verumetiam delectaretur pondere eius paruitas vteri mei, cum ſit ipſe quem tremunt angeli, quem totus non capit orbis, ſub quo curuantur, ait ſcriptura, qui Iob 9. portant orbem. Efficacia hæc, gratia eius eſt, ſine qua nulla ſub eo creatura ſubſiſtere poteſt. Hoc habet præ cunctis milibus, ſcilicet tale, tantique ponderis caput, & hinc eſt dilectus ex milibus. [*Comæ eius, ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus.*] Comæ huius capitis ſunt omnes ſcripturæ veritatis. Sicut enim comæ de capite prodeunt, & capitis quoddam ſunt ornamentum: ita omnes ſcripturæ diuinitus inſpiratæ, de plenitudine huius verbi ſiue electi acceptæ ſunt, & omnes huic electo perhibent teſtimonium.

Caput eius aurum optimum ſcilicet diuinitas.

Comæ eius ſcripturæ veritatis.

Sicut elatæ palmarum. ¶Iſtæ comæ ſicut elatæ palmarum, id eſt, ſicut folia palmarum, quæ videlicet folia idcirco dicuntur elatæ, quod eleuentur ſurſum, quia non pendent deorſum, ſicut aliarum arborum. Eſt autem palma arbor, inſigne victoriæ ramis oppanſis in modum palmæ hominis, procero ac decoro virgulto, diuturniſque veſtita frondibus, & folia ſua ſine vlla ſucceſſione conſeruans. ¶Verè ergo comæ eius, videlicet electi ſiue aurei capitis dilecti, ſicut elatæ palmarum, quia videlicet ſcripturæ veritatis, quarum vtique principium eſt caput illud, ſcilicet Deus verbum: non ſicut ſcripturæ hominum, terram aſpiciunt, ſed ſurſum tendunt, & quæ ſurſum ſunt quærunt: ſiquidem non occidentem literam, ſed viuificantem ſe- 2.Cor.3. quaris ſpiritum, & valde diuturnæ ſunt, ſicut imo pluſquam elatæ ſiue folia palmarum. Quia cœlum (inquit) & terra tranſibũt, verba autem mea non tranſibunt, & iota v- Luc.21. num, aut vnus apex non præteribit à lege, Matth.5. donec omnia fiant. ¶Sunt autem nigrę quaſi Pſal.17. coruus, quia (ſicut alibi dictum eſt) tenebroſa aqua in nubibus aëris, id eſt, occulta ſcientia in propheticis atque legalibus ſcripturis, ita veraciter dicas, nigredo magna in comis capitis dilecti, vt ſenſus ſiue intellectus idem ſit. Sed vide quid ſequitur.

[*Oculi eius, ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte lotæ ſunt, & reſident iuxta fluenta pleniſſima.*] Oculi eius ſeptem ſunt ſpiritus eius, ſeptem dona ſiue ſeptem gratiæ ſunt vnius eiuſdemque ſpiritus eius. Confer oppoſita hęc, comæ eius nigrę quaſi coruus, & oculi eius ſicut columbę, quę lacte ſunt lotę, & vide quid conficitur. Iſtud nimirum, quia ſcripturæ ſanctæ, ſunt quidem ſanctum & viuificantem non habentibus ſpiritum nigræ quaſi coruus, quia obſcuræ eis & truces videntur, ſed habentibus gratiam ſpiritualem, quæ per oculos intelligitur, candidæ, imo & lucidæ ſunt, ſicut oculi columbæ manſuetæ, columbę lacteæ. Exempli gratia: Scriptum eſt, quoniam Abra- Gene.21. ham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et lex dicit: Animam pro a- Deute.19. nima, oculum pro oculo, dentem pro dente, &c. In prophetis autem, vade, inquit domi- Oſee 1. nus, ſume tibi vxorem fornicationis & fac filios fornicationum, & cętera. In ijs nanque & cæteris huiuſmodi, comæ iam dictæ nigrę ſunt, non quomodocunque, ſed ſicut coruus: quia non ſolum obſcura ſunt hæc, verumetiam nociua videntur ſecundum literalem ſenſum. ¶Adhibitis autem oculis iam dictis, oculis ſpiritualibus, apparet quia lucida ſunt, columbina ſunt, honeſta & ſancta ſunt, videlicet ſecundum ſenſum myſticum, & quantum diſtat inter nigredinem coruorum, & nitoremque columbarum lactearum, tantum, imo & amplius, diſtat inter occidentem literam & viuificantem ſpiritum. Igitur oculi eius, id eſt, gratiæ ſancti ſpiritus in eo manentis ſicut co-

Secundum ſpiritum ſunt ut columbæ lacteæ.

lumbæ, quæ lacte ſunt lotæ: columbæ valde candidæ, quæ reſident ſuper riuulos aquarum & iuxta fluenta pleniſsima, id eſt, omnino intendunt ſcripturis prophetarum, & omnes inſpiciunt ſcripturas ſanctas, ſacramentorum cœleſtium pleniſsimas, iuxta illud Pſalmiſtæ: (Pſal. 1.) Sed in lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. ¶Quid enim fecit aut docuit abſque autoritate ſcripturarum? (Luc. 4.) Primum vbi egreſſus eſt à deſerto, poſt ieiunium ac tentationem, traditum ſibi librum Eſaiæ prophetæ reuoluens, & inueniens locum, vbi (Eſa. 61.) ſcriptum erat: Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me, &c. Hodie, inquit, impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris. Ita incipiens, cuncta ſine dubio cum autoritate ſcripturarum, & dixit & fecit, ſemper intendens ſcripturis. Et vt aliquid pro exemplo dictum ſit, nunquid in ipſo initio ſuę prędicationis ſine inſpectione ſcripturarum, abſque meditatione legis domini in montem aſcendit, ſicut narrat Euangelium, quia videns turbas plurimas aſcendit in montem, (Sermo Chriſti in monte.) & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum, docebat eos, (Math. 6.) videlicet hoc præcipuè, quod non veniſſet legem ſoluere, ſed adimplere? Non vtique, ſed hoc inſpiciebat, hoc meditabatur, vnum & alterum, videlicet & quod olim fecerat, & quod poſtmodum erat facturus: quia nimirum & olim in monte legem dederat eandem, (Exod. 20.) & poſtmodum aſcenſurus erat in montem, id eſt, in ipſam cœli altitudinem, & aperto ore ſuo, aperto nihilominus ſenſu diſcipulorum ſuorum, (Luc. 24.) vt intelligerent ſcripturas, docere habebat eos omnem veritatem. (Iohan. 6.) Rectè igitur ſicut columbæ, non qualeſcunque, ſed columbæ reſidentes ſuper riuulos aquarum, & iuxta fluenta pleniſsima, ita oculi eius, videlicet dilecti ſunt: quia ſenſus ſiue cogitationes eius nuſquàm à ſanctarum inſpectione ſcripturarum ſeſe aliquando auerterunt. [*Genæ illius ſicut areolæ aromatum, conſitæ à pigmentarijs.*] (Genæ, exterior conuerſatio) Genæ ſunt inferiores oculorum partes, vnde barbæ inchoant. Nam barba Græcè dicitur γένειον. Quid ergo per genas dilecti, niſi exterior eius habitus intelligitur? Genæ nanque hominis enuntiant de illo, vnde & dicitur vultus idem locus, eo quòd per eum animi voluntas oſtenditur. Ergo genæ eius, inquit, ſicut areolæ aromatum: quia nimirum latentium in eo indices ſunt gratiarum virtutumq́ue omnium, quæ ita intuentibus gratæ ſunt, habentibus duntaxat ſimplicem oculum atque beneuolum, ſicut areolæ aromatum, conſitæ à pigmentarijs, id eſt, non caſu complantatæ, ſed benè diſpoſitæ cura diligenti delectabiles ſunt, & aſpicientium lætificant viſum pariter & olfactum. [*Labia eius lilia diſtillantia myrrham primam.*] (Labia eius doctrina munda & vera.) Euangelij prędicatio munda eſt, & omnis doctrina dilecti ſancta & vera eſt, quod & ipſi aduerſarij confeſsi ſunt, quàmuis non ſimpliciter, dicentes: Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces. (Matth. 22.) ¶Fuit autem initium prędicationis eius pœnitentia, præcurrente in hoc ipſum Iohanne, ſicut ipſa manifeſtè ſcriptura euangelica demonſtrat. In diebus autem illis, inquit, venit Iohannes Baptiſta, prędicans in deſerto Iudeæ, & dicens: Pœnitentiam (Matth. 3.) agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Item: Cum audiſſet Ieſus, quòd Iohannes traditus eſſet, ſeceſsit in Galilęam, & (Matth. 4.) exinde cœpit prędicare & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum. Sed & aliàs, vbicunque occaſio ſe prębuit, illam oſtendit fuiſſe aduentus ſui cauſam, (Luc. 5. Coloſſ. 3.) vocare ſcilicet peccatores ad pœnitentiam, & hæc eſt amicorum quoque eius doctrina circa omnes homines, vt mortificét membra ſua ſuper terram. Ergo veraciter labia eius lilia diſtillantia myrrham primam, quia docet munditiam, vocat ad pœnitentiam. Non qualemcunq; myrrham, ſed myrrham, inquit, primam, id eſt, veram & optimam, ſcilicet nequaquàm cupiditate vanæ gloriæ adulteratam. Cum, inquit, ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. (Matth. 6.) Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo, qui eſt in abſconſo, & pater tuus, qui videt in abſconſo, reddet tibi. [*Manus eius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.*] (Manus tornatiles in miraculis.) In quo manus eius tornatiles & aureæ? Nimirum in faciendo miracula, vt conſtanter dicere poſſet: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi non vultis mihi credere, operibus credite, (Iohan. 10.) videlicet quæ feci in vobis, qualia vel quomodo nemo alius fecit. Nemo quippe alius manus in faciendis ſignis vel prodigijs ita tornatiles & ita aureas habuit, id eſt, nemo ita velox & potens extitit in huiuſmodi, ex omnibus, quicunque mira in hoc mundo ſunt operati. (Nemo citius aut velocius mira operatus eſt quàm Chriſtus.) Qui torno operatur, facilius, citius atque perfectius operatur. ¶Sic iſte dilectus nimirum longè facilius, multo citius, valde perfectius, mira quæ voluit operatus eſt, quàm aliquis ex cunctis operarijs virtutum, quicunque à ſeculo fuerunt. Illi nanque multo ſudore, multis orationum atque ieiuniorum

impen-

impendijs, multo clamore cordis & oris, aliunde, ſcilicet ex Deo, acquirere ſiue obtinere meruerunt cuiuſlibet (quam vtique in ſe metipſis vel ex ſemetipſis non habebant) virtutis effectum: hic autem ſolo nutu, ſola voluntate, ſolo imperio, interdum & taciturnus quod voluit operatus eſt. Exempli gratia: Cum dixiſſet in nuptijs, implete hydrias aqua, non ſolum non clamauit aut orauit, ſed nec voce ſua ſiue labiorum motu iuſ-
Iohan. 2. ſit ſaltem aut dixit, conuertantur vel conuertimini aquæ in vinum, ſed de hoc omnino tacitus, haurite nunc, inquit, & ferte ar chitriclino, ſciens & certus, quod ſatis ſenſiſſet natura tacitum conditoris ſui nutum. Nec mirum. Ipſe enim erat & eſt antiquus tornator, qui tornauit cœlum & terram, & ſphærica ſolis & lunæ cunctarumque corpora ſtellarum torno ſuo, id eſt, imperio velociſsimo. ¶ Vnde manus eius adeo tornatiles? Nimirum ex eo, quod ſunt aureæ. Quid
Manus aureæ à diuinitate, eſt aureæ, niſi diuinæ? Subſtantia nanque verbi incarnati verum aurum eſt, vera diuinitas eſt: & vnde, quòd ita velociter currunt manus eius? quia quàmuis infirmitate carnis obtectæ fuerint, nihilominus tamen tornatiles, vt erant, perſeuerauerunt, & in nullo infirmiores ſiue tardiores effectæ ſunt. ¶ Adde & hanc ſapientiæ laudem, tanto præconio fortitudinis ſiue velocitatis,
Plenæ hyacinthis, rationibus ſcilicet cœleſtibus. quia plenæ hyacinthis, lapidibus vtique pretioſis. Quinam ſunt illi hyacinthi? Nimirum cœleſtes cauſæ mirabilium ipſorum, quæ fecit, quas intendit, quas internis præ oculis habuit ſenſus interni, ſenſus pulcherrimi, quos tu, dum cum exteriori opere coniungis, dum clarè intelligis, dum opportunè eloqueris, nimirum hyacinthos pulcherrimos auro optimo ſuperadditos oſtendis.
Iohan. 9. Exempli gratia: Vt illuminaret cæcum à natiuitate, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade, & laua in natatoria Siloe, &c. In hoc nimirum manus eius tornatiles & aureæ claruerunt, quia & velociter operatus eſt, & ſicut Deus in poteſtate opus fecit diuinum. Adde nũc cauſam, quare taliter operatus ſit, cum dicere poſſet, ſicut alij dixit:
Luca. 18. Reſpice, fides tua te ſaluum fecit, & ecce manus eædem plenæ hyacinthis. Quæ nam illæ cauſæ ſunt? Illæ profectò, quas vſque in hanc diem ſancta eccleſia diligenter obſeruat in catechumenis ſuis, prius liniendo oculos eorum fide vel doctrina incarnationis eiuſdem dilecti filij Dei: in qua videlicet incarnatione, quaſi ſputum oris Dei, pulueri terræ ſeſe indidit & vnus idemque

Deus & homo ad illuminandum genus humanum proceſsit de vtero virginis, & deinde mittendo eos in fontem baptiſmi, quo per ſpiritum ſanctum totus homo illuminatur & viuit. [*Venter eius eburneus, diſtinctus ſapphyris.*] Qualis venter, quàm pulcher, & quàm decorus? veruntamen & caput pulchrius & pulchriores manus. Nam caput aurum optimum, & aureæ ſunt manus, venter autem eburneus. Pulchrum quidem & pretioſum eſt ebur, ſed aurum longè pulchrius, longè pretioſius. Sic nimirum humana dilecti huius natura ſiue ſubſtantia, paſsibilis quondam & tenera, pulchra quidem & pretioſa, ſed diuina, longè pulchrior, longè pretioſior, in vna eademque dilecti perſona, nunquàm paſsibilis, ſemper immortalis, vt erat ante omnia ſecula. Verè pulcher & decorus venter eburneus, quia ſicut ebur magni corporis, ſcilicet elephantis, tota pulchritudo, totumque pretium eſt: ſic iſte venter, videlicet humanitas ſiue caro, quam ex genere humano aſſumpſit, totius mundi maximeque generis Abrahæ, de cuius ſemine naſci voluit, decus & gloria eſt. ¶ Pulchrius nimirum atque pretioſius eſt ebur carne vel corpore reliquo, de quo ſumptum eſt: & nihilominus caro dilecti huius pulchrior, mundior & incomparabiliter ſanctior eſt omni maſſa, cuius ex ſemine ſumpta eſt. Nam vniuerſitatis hominum iſta conditio eſt, vt nullus ſit, qui non veraciter dicat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea, præter hunc vnum & vnicum, ſingularem & ſolum, quem ſine vlla iniquitate, abſque vllis peccatis concepi ego mater ſua, nunc incorrupta, mater in conceptu intacta, in partu & poſt partum illæſa & integra. Ita venter eius eburneus, id eſt, homo ipſe eſt caſtiſsimus, ab omni vitio frigidus, contra omnia, quæ ſunt carnis & ſanguinis, valde ſolidus, impaſsibilis & mundus, ſanctus, innocens & impollutus, & omnino à peccatoribus ſegregatus. ¶ Huiuſmodi venter, & ſi non eſt aurum, ſiue aureus, vt caput eſt aurum, & vt ſunt aureæ manus, attamen diſtinctus eſt ſapphyris, id eſt, humanitas eius, & ſi non eſt idipſum quod diuinitas eius, attamen ſplenduit rebus diuinis, glorificata eſt omnimodis priuilegijs diuinitatis ab ipſo initio, quo cum vagiret in cunis, famulante cœlo & indice ſtella, adoratus eſt à Magis vſque ad conſummationem, id eſt, vſque ad mortem, mortem autem crucis: vbi dum compungeretur hic venter clauis & lancea militis, cœlum obſcuratum eſt & tenebræ factæ ſunt, &

Caro Chriſti reliquis longe mundior.

Pſal. 50.

Venter ſapphyris diſtinctus.

Matth. 2. *Philip. 2.* *Iohan. 19.*

velum templi ſciſſum eſt, & terra mota eſt,
Matth. 27. & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & cætera deinde facta ſunt, quæ tu
Exod. 24. conſiderans rectè dicas, quia ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſaphyri, & quaſi cœlum cum ſerenum eſt. [*Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.*] Crura illius, viæ ſunt illius, ſcilicet miſericordia, & iudicium, ſiue miſericordia
Pſalm. 24. & veritas, ſicut ait Pſalmiſta: Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Nam veritas ipſa eſt iudicium verum. Crura iſta, viæ iſtæ, columnæ marmoreæ, id eſt, rectiſsimæ ſunt atque firmiſsimæ, nec eſt qui poſſet
Pſal 18. eas infirmare, aut iuſtè reprehendere: Nam iudicia domini vera, iuſtificata in ſemetipſa. Exempli gratia: Loco vel tempore ſupradicto, cum penderet dilectus iſte cru-
Luc. 23. cifixus, latronum duorum medius, alterum ex eis pœnitentem miſericorditer ſuſcepit, ſecumque in paradiſum aſſumpſit, alterum blaſphemantem iuſto iudicio reprobauit. Cum ſimiliter populum quondam non ſuum, populum gentilem, credentem atque confitentem aſſumit, & populum quondam ſuum, populum Iudaicum, non credentem, imo contradicentem atque blaſphemantem dereliquit, quis iuſtè reprehendere, quis immutare poſsit? Nemo vtique, quia rectę ſunt iſtæ viæ eius vniuerſæ. Ergo crura illius columnæ ſunt marmoreæ. Quid eo quoque verius, quòd ait, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas? Baſes nan-
Baſes aureæ, conſilia diuina & immobilia. que aureæ conſilia ſunt ſapientiæ diuinæ. Denique ſuper huiuſmodi baſes ita fundatæ ſunt illæ mirabiles columnæ, vt in iudicando ſiue miſericordiam faciendo dilectus iſte nihil poſsit à ſemetipſo facere. Flere potuit ſuper ciuitatem Hieruſalem, ſub-
Iohan. 13. uerſionem, & damnationem ſuæ gentis
Luc. 19. prænidens, & tamen animum ſuum inducere non potuit, vt auerteret ab eis iram imminentem. Stabant quippe inflexibilia crura eius tanquàm columnæ marmoreæ ſuper baſes aureas, id eſt, non qualis eſſet humanitatis ſuæ voluntas, ſed diuinæ iuſtitiæ rationes attendebat. [*Species eius, ut Libani electus ut Cedri.*] Species eius, pulchritudo eius talis eſt vt Libani. Cuius Libani? Illius nimirum, cui per prophetam Zachariam ſpiritus ſanctus, ſpiritus propheticus dixit: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis Cedros tuas. Iſte Libanus fuit templum domini, templum quod Salomon domino ædi-
Species eius ut Libani. ficauit, cuius trabes & tabulata fere omnia fecit de lignis Libani, lignis Cedrinis auroque veſtiuit. ¶In quo ſpecies dilecti ſimilis ſpeciei talis Libani? Primum in eo, quod ſi cut Libanus ille, templum illud, caput & decus extitit, ſanctumque ſanctorum Hieruſalem illi terrenæ ciuitati, ſic iſte dilectus, & caput, & decus, & ſanctus ſanctorum eſt ſupernæ Hieruſalem ciuitati cœleſti, ciuitati Dei viuentis, ſecundum myſteria templi huius non manu facti, cuncta facta ſunt ædificia templi illius manu facti, ſicut & tabernaculum, quod Moyſes in eremo iuben- Exod. 25.
te domino perfecit. Sicut enim de tabernaculo faciendo dixit dominus Moyſi: Inſpice & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtraui: ita & Dauid ſpiritum ſanctum, ſpiritum propheticum habenti, non dubium quin demonſtratum ſuerit cœlitus exemplar cœleſtis ædificij, vt deſcriberet qualiter deberet fieri, ſicut ſcriptura libri Paralip. dicit: Dedit autem 1. Para. 28.
Dauid Salomoni filio deſcriptionem porticus & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum, in adytis, & domus propitiationis, nec non & omnium quæ cogitauerat atriorum, & cętera, vſque ad id: Omnia, inquit Dauid, venerunt ſcripta manu domini ad me, vt intelligerem vniuerſa opera exemplaris. Profectò propheta cum eſſet Da- Pſal. 118.
uid, qui & dicebat: Super ſenes & ſuper omnes docentes me intellexi, non dubium quin & ipſe oculis eiſdem, quibus Moyſes viderat exemplar tabernaculi faciendi, viderit exemplar, iuxta quod deſcriptiones templi faciendi dedit filio ſuo Salomoni. Exemplar, inquam, cœleſte, ſcilicet magnum ſacramentum templi, non manu facti, per ſpiritum ſanctum de vtero virginis conſtruendi, id eſt, corporis ſancti, ſicut & ipſe dilectus teſtatur, dicendo Iudæis: Soluite tem- Iohan. 2.
plum hoc, & poſt triduum excitabo illud. Hoc autem, inquit Euangeliſta, dicebat de templo corporis ſui. Igitur ſpecies eius vt Libani, id eſt, decus ipſe eſt ſuæ ſempiternæ ciuitatis, & ſanctum ſanctorum in Hieruſalem cœleſti, ſicut præfiguratum eſt in illo templo manu facto, in illa Hieruſalem terrena, conſtructa de lignis imputribilibus atque auro tectis. ¶Non ſolum autem, ſed & in hoc ſpecies eius vt Libani, & ipſe electus, vt Cedri. Quia ſicut Libanus mons Electus ut Cedri.
Phœnicis qui ex vno latere terminus eſt terræ Iudææ, maximis abundat Cedris, in ſemetipſo radicatis & in altum ſubrectis, ſic iſte mons Dei, mons pinguis verè candidus, & mundus ſecundum hoc ipſum no- Pſalm. 67.
men, quod eſt Libanus, magnos & valde nominatos & ipſos patres ſuos, ſecundum fidem & de ſemetipſo radicatos protulit, quéadmo-

admodum de Dauid, vtique patre ſuæ carnis, ipſe dicit: Ego Ieſus miſi angelum me-
Apoca.22. um teſtificari vobis, hæcin eccleſijs, ego
ſum radix & genus Dauid. Igitur iſto quoque modo ſpecies eius vt Libani, & electus
vt Cedri, ſcilicet ſancti vel patres antiqui,
id eſt, aſsimilatus eſt illis, quemadmodum
Oſee 12. in Oſee propheta dicit: Et locutus ſum per
prophetas, & ego viſiones multiplicaui, &
in manu prophetarum aſsimilatus ſum.
Gene.22. Exempli gratia: Sicut Iſaac ad immolandum
ductus, non reluctatus eſt ipſe, tamen viuus holocauſto ſuo ſuperſuit. Et ſicut Io-
Gene.41. ſeph inuidia fratrum ſuperata de carcere
tranſiuit ad currum dominationis, & Aegyptum de periculo famis eripuit. Et ſicut
1.Reg.16. Dauid, cum eſſet minimus de medio fratrum inuidentium, aſſumptus, & rex vnctus
ſuperbum Goliad ſtrauit, & poſt multas perſecutiones Saul, tandem ſedit in throno regni. Sic iſte dilectus inter aduerſa glorioſius claruit, omnique inuidia & ipſa morte ſuperata, in cœlum aſcendit, & ſedet à
Pſal.109. dextris Dei, iuxta illud: De torrente in via
bibet, propterea exaltabit caput. Similiter de alijs quàm plurimis experimenta capere copioſa promptum eſt, vt ſcienter
noneris ita eſſe, vt dilecta dicit, electus vt
Cedri. Finis deſcriptionis hic eſt. [*Guttur illius ſuauiſsimum, & totus deſiderabilis.*]
Guttur dilecti experimentum eſt diuinæ
eius dulcedinis, quæ nondum apparuit, ſed
in futuro reſeruatur in remunerationem
præſentis fidei ac dilectionis, quemadmodum ipſe dilectus dicit. Qui autem diligit
Iohan.14. me, diligetur à patre meo, & ego diligam
eum, & manifeſtabo ei meipſum. ¶Guttur illud ſuauiſsimum, inquit, & non dicit,
quàm ſuaue, vel cui ſimile ſit. Cæterorum
ſingulis quædam ſimilia dedit ſiue appoſuit,
videlicet capiti aurum optimum, comis elatas palmarum, oculis columbas ſuper riuulos aquarum, genis areolas aromatum, labijs lilia, manibus tornum & aurum cum
hyacinthis, ventri ebur diſtinctum ſaphyris, cruribus columnas marmoreas cum baſibus aureis. Porro guttur, vt iam dictum
eſt, nulli rei ſimile, ſed tantummodo ſuauiſsimum dixit, vt per hoc recogites ineffa-
Eſa.64. bilem atque inæſtimabilem eſſe internam
1.Cor.2. dulcedinem diuinitatis, vt meritò dictum
ſit illud, quod Deus diligentibus ſe præparauit, quale nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Sed nec
cæterorum, de quibus iam dictum eſt, ſimilitudines ſufficientes ſunt. ¶Vno autem
dicto ſupplere contendit defectum totius
ſermonis, dicendo, & totus deſiderabi- Totus deſiderabilis.
lis. Verè totus deſiderabilis, & ſemper de-
ſiderabilis, quia cum habetur, tunc magis
deſideratur, eſtque viſio eius in deſiderio, 1.Petri 1.
deſiderium in viſione, ſicut ſcriptum eſt:
In quem deſiderant angeli proſpicere.
[*Talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus, filiæ Hieruſalem.*] Quomodo ſermo potuit * deſcripſit virum amabilem, dilectum, Al. ſic
deſiderabilem. Non talis pictura hæc, qua- Hieruſalem non uera, ſed terrena.
lem aſpexit illa non mater noſtra, illa Hieruſalem terrena, imo non Hieruſalem, ſed
Ooliba ſoror eius, quæ dicebatur Oolla,
de qua & ſic ſcriptum eſt in propheta Eze- Ezech.23.
chiele: Cumque vidiſſet viros depictos in
pariete, imagines expreſſas coloribus &
accinctos baltheis renes, & thyaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium ſimilitudinem filiorum Babylonis
terræque Chaldæorum, in qua nati ſunt,
inſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum, & miſit nuntiùm ad eos in
Chaldæam. Non, inquam, talis pictura hæc,
veruntamen æmulamini in melius viſum
illum & concupiſcentiam illam. Humanum
dico, ait quidam amicorum, propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ
& iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in
ſanctificationem. Et ego vobis dico. Sicut illa videlicet non Hieruſalem, ſed Oo- Talis eſt dilectus meus.
liba exhibuit oculos ſuos videre viros depictos in pariete, videre imagines Chaldæorum expreſſas coloribus, videre baltheos eorum, thyaras eorum, & formam
eorum, ita nunc exhibete oculos veſtros,
oculos interiores, videre dilectum hunc,
videre aureum caput eius, nitentes oculos eius, reuerendas genas eius, candida
& gratioſa labia eius, tornatiles & aureas
manus eius, eburneum & ſaphyris diſtinctum ventrem eius, rectiſsima crura eius,
& tangite ſuauiſsimum guttur eius, iuxta
illud: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt
dominus. ¶De omnibus iuſtum iudici- Pſalm.33.
um iudicate, videlicet quod iſte multo melior ſit Moyſe. Hoc enim poſtulabat ipſe, Iohan.7.
cum diceret Iudæis: Si circumciſionem accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex
Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato? Nolite iudi- Exod.34.
care ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Nam illi quidem locutus eſt
Deus, & ex collocutione Dei facies eius
ſplenduit, ſed non caput aureum, non manus tornatiles & aureas habuit, id eſt, non

Deus & homo, ſed tantummodo homo fuit: & hoc ipſum, quòd ſplendida facta eſt facies eius, quod aliqua operatus eſt qualibuſcunque manibus, de plenitudine huius accepit, ſicut & omnes alij. Talis, inquam, eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus, & prius amicus quàm dilectus meus. Prior enim ille me amauit: & reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ amicis oculis, & hinc illum ego dilexi, quia magna fecit mihi, magna, inquam, quæ verè ſunt amici. Hoc autem nunc agitur, vt veſter quoque dilectus ſit, & vt ſciatis vel cognoſcatis iam ex parte, quàm verè diligendus & totus deſiderabilis ſit, quia dixiſtis, qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos. [*Quò abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulierum? Quò declinauit dilectus tuus, & quærimus eum tecum? Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatis, ut paſcatur in hortis & lilia colligat.*] Ergò ô dilecta & dilectarum dilectiſsima, non quaſi ignorans, quò abiſſet dilectus tuus, dixiſti filiabus Hieruſalem, adiuro vos, ſi inueneritis dilectum meum, nam ipſę potius ex te diſcendum exiſtimauerunt, & tu doces eas, vbinam inuenire deberent illum. Quare autem non dixiſti, dilectus meus aſcendit in cœlum: ſed dixiſti dilectus meus aſcendit in hortum ſuum. Videlicet qui non adhuc infidelibus, ſed iam fidelibus loqueris, ſcilicet filiabus Hieruſalem, quippe quæ nec veraciter dici poſſent filiæ Hieruſalem, ſi non haberent fidem: niſi dilectum ſurrexiſſe atque in cœlum iam aſcendiſſe credidiſſent. Hoc autem ſcire illas oportebat ad perfectionem fidei, quod licet aſcendiſſet in cœlum, & ſederet ad dexteram patris, nihilominus tamen hic remanſiſſet præ-

Luc. 1. Iohan.

CAP. VI.

Dilectus meus aſcendit in hortum ſuū.

ſentia maieſtatis, præſentia vel gratia ſiue operatione diuinitatis inuiſibili, quemadmodum dicit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Igitur dilectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatis, vt paſcatur in hortis, & lilia colligat, id eſt, hic perſeuerat nobiſcum, quò ſemel deſcendit, vt faceret voluntatem patris ſui, quod eſt paſci in hortis, quemadmodum dicit: meus cibus eſt, vt faciam voluntatem patris mei, & vt electos ſuos congregaret ad ſe, quod eſt lilia colligere, quemadmodum quidam de præcipuis amicorum dicit de hoc ipſo dilecto, quia moriturus erat pro gente, & non tãtum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. ¶Cum hæc ita ſint, non ita vobis dictum arbitremini filiæ Hieruſalem, adiuro vos, ſi inueneritis dilectum meum, vt annuncietis ei, quia amore langueo, tanquàm hinc abierit, & hic nullo modo inueniri poſsit, quia Deus & dominus eſt, qui vbique eſt, & omnia implet, quemadmodum ſapiens cognitor eius dicit. Ergone putandum eſt, quòd Deus habitet ſuper terram? Si enim cœlum, & cœli cœlorum capere te non poſſunt, quanto magis domus hęc, quam ædificaui. Quãmuis ſecundum viſibilem præſentiam hic non ſit, quàmuis humanam formam in cœlum leuauerit, eamq́; nubes ſuſceperit ab oculis noſtris, tamen hic intra vos eſt, & vos illi eſtis areola aromatis, & ipſe paſcitur in vobis, & vos eſtis lilia quæ colligit.

Matth. ult.

Iohan. 4.

Iohan. 11.

Chriſtus ubiq; eſt.

3. Reg. 8.

Act. 1.

FINIS LIBRI QVINTI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI Commentariorum.

LIBER SEXTVS.

Digna laudari à dilecto Maria. Canti 4.

ANtequam fierent emiſsiones tuę paradiſus malorum Punicorum cum pomorum fructibus, laudabilis eras & pulcherrima mulierum, & dilecti tui voce laudabaris, dicentis: Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es, oculi tui columbarum, abſque eo, quod intrinſecus latet, &c. Quanto magis poſtquàm ad vocem eius pulſantis, & propter manum eius te tangentis, ſurrexiſti, vt aperires ei, & aperuiſti peſſulum oſtii tui, factuſque eſt ille emiſsionum tuarum paradiſus, verbis atque exemplis tuis complantatur, laudari debuiſti ampliori laude pulchritudinis, quàm eſſes pulchra non ſoli tibi, ſed pulchritudinis tuæ facti eſſent participes plurimi. Repetit iterum dilectus canticum laudationis, & modulos multiplicat pulcherrimæ cautionis in memoriam tui, talibus verbis te præmittente. [Ego *dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui paſcitur inter lilia. Pulchra es amica mea, ſuauis & decora, ſicut Hieruſalem, terribilis ut caſtrorum acies ordinata. Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Capilli tui ſicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui ſicut grex ouium, quæ deſcenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis. Sicut cortex mali Punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis. Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Vna columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Viderunt illam filiæ, & beatiſsimam prædicauerunt reginæ, & concubinæ laudauerunt eam. Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata?*] Ego, inquis, dilecto meo, ſubauditur peſſulum oſtij mei aperui, vocis meæ obſequium præbui, vt audirent, & non neſcirent filiæ Hieruſalem, qualis ipſe ſit: dilecto, inquam, meo, qui paſcitur inter lilia, id eſt, qui corda munda, & caſta diligit corpora, & dilectus meus, ſubauditur, vicem reddit mihi laudationis ac beatificationis, cantico ſuaui, ac perfectione cantici, veluti octo chordis. Ipſe eſt enim & pſalterium & cythara Dei patris, cui pater in Pſalmo dicit: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cythara. Fiebant autem antiquitus cytharæ octo chordis, ea lege, vt octaua eadem eſſet quæ prima, quam ſymphoniam maximam muſici nominant dyapaſon. Conſiderate igitur canticum iſtud, quomodo currit modulis octo benè ſonantibus, ita vt ſonus octauus idem ſit qui primus, terribilis; vt caſtrorum acies ordinata. Nam primus modulus eſt, pulchra es amica mea, ſuauis & decora, ſicut Hieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Secundus, auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Tertius, capilli tui, ſicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Quartus, dentes tui ſicut grex ouium, quæ aſcenderunt de lauacro. Quintus, ſicut cortex mali Punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis. Sextus, ſexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus, vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Septimus, viderunt illam filiæ, & beatiſsimam prędicauerunt reginę, & concubinę laudauerunt eam. Octauus, quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

Pſal. 56. 107.

Canticum perfectum in octauis.

Octo moduli huius cantici.

¶ Igitur perfecta cantio maximaque hæc ſymphonia dilectionis, & modulus octauus idem ſonat, quod primus pro eo, quod non contenta ego propria fœlicitate, ſtudui chorum filiarum Hieruſalem docere & ordinare, ita vt vnus idemque cœtus & chorus eſſet & caſtrorum acies, chorus laudantium dilectum, acies pugnantium contra diabolum propter dilectum. Nunc ſingula hæc modulamina ſtudioſius addiſcenda ſunt. [*Pulchra es, inquit, amica mea, ſuauis & decora ſicut Hieruſalem, terribilis ut caſtrorum acies ordinata.*] In hoc eſt perfectio pulchritudinis, quod non ſolum ſuauis, nec ſolum terribilis, ſed vtrunque es & ſuauis & terribilis: ſuauis ſicut Hieruſalem, terribilis vt acies caſtrorum, quæ benè ordinata eſt. In quo ſuauis & decora, ſicut Hieruſalem? In eo videlicet, quod & anima

Chorus & acies caſtrorũ.

Suauis & terribilis.

ma tua ſemper ſupernam videt pacem, & ex viſitatione tui diſcunt animæ plurimæ cœleſtem ducere conuerſationem, vnde & dicuntur vel ſunt filiæ Hieruſalem, quia optimam eligunt pattem, iuxta illud: Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus.

Pſalm. 45.

¶Quid verò eſt, vt caſtrorum acies ordinata? Non enim à magno intellectu vacat iſta comparatio, & idcirco ſubtilitet eſt intuenda. Scimus & conſtat, quia caſtrorum acies tunc hoſtibus terribilis oſtenditur, quando ita fuerit conſtipata atque denſata, vt in nullo loco interrupta videatur. Nam ſi ita diſponitut, vt locus vacuus, per quem hoſtis poſsit ingredi, dimittatut, profectò iam ſuis hoſtibus tertibilis non eſt. Et nos ergo, cum contra malignos ſpiritus ſpiritualis certaminis aciem ponimus, ſummoperè neceſſe eſt, vt per charitatem ſemper vniti atq; conſtricti, & núquam interrupti per diſcordiam inueniamut: quia quamuis quælibet bona in nobis fuerint, ſi charitas deſit, pet malum diſcordiæ locus aperitur in acie, vnde ad feriendos nos valeat hoſtis intrare.

Vt caſtrorum acies ordinata.

Per diſcordiam datur hoſti locus.

Huius partis optimæ tu totam hæreditatem poſsides, & in ea ptinceps tu es: partis, inquam, optimæ, cuius eſt & in ſuauitate videre iam vel cõtemplari ſupernam pacem, ſecundum nomen Hieruſalem, & contta malignos ſpiritus in procinctu eſſe ſecundum caſtrorum ſimilitudinem. Veruntamen ô dilecta, ô vera Hieruſalem, fac quod dico. [*Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt.*] Et tunc, quando me præſentem habuiſti præſentia corporali, oculos tuos, oculos tam mentis quàm cotporis ſemper in me fixos habuiſti: & nũc, quando ſecundum corpus abſens tibi ſum, me ſpiritualibus oculis iugiter contemplaris. Auerte oculos tuos, auerte, inquam, vide licet ita, vt prudens & diſcreta ſit contemplatio, ſciendo quod ſim incomprehenſibilis ego dilectus tuus, ex eo quod ſum Deus, cuius ſubſtantiam vel naturam quanto quis contemplatur ſubtilius, tanto ad comprehendendum inſufficiẽs inuenitur, vt de iſto quoque rectè dicas: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.

Prudens & diſcreta contemplatio.

Pſal. 63.

Ergone bonum eſt hoc placitumq́ue dilecto, propter cauſam hanc auertere oculos? Eſt planè bonum aliquo modo, ſcilicet dum ſic à me auertis, vt in temetipſam conuertas oculos tuos, id eſt, dum ſic altiſsimam diuinitatem contuetis, vt reuoces ad memoriam infirmitatem tuam infirmæ conditionis, & optimè ſcias, quia hoc ipſum, quòd Deum vides: non tuæ potentiæ, ſed diuinæ gratiæ eſt. [*Capilli tui, ſicut grex capratum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui ſicut grex ouium, quæ aſcenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis. Sicut cortex mali Punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis.*] ¶Vt quid iſta dilectus laudationis modulamina repetit, cum inter cætera ſuperius eadem & eodem modo cecinerit: niſi quia duplici honorificentia dignum eſt, eandem munditiam cogitationum, eandem vitæ innocentiam, eandemq́ue pudicitiæ verecundiam, quam prius habuiſti in ſolitudine ſilentij, cuſtodiſſe ad integrum in illa frequentia, cui te intereſſe poſcebat vtilitas euangelij, ſecundum voluntatem dilecti pulſantis & dicentis: aperi mihi ſoror mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium? Et de iſtis quidem, videlicet de capillis, dentibus atque genis iam illic dictum eſt: veruntamen de genis adhuc aliquid dicendum, quod libenter audiant amici, quò ædificentur adoleſcentulæ, quò delectentur filiæ Hieruſalem.

Cur repetit tres modulos laudis.

¶In vtero nos ita natura formauit, vt genua genis oppoſita ſint. Vnde & à genis genua dicuntur. Ibi enim cohærent ſibi, & cognata ſunt oculis, lachrymarum indicibus & miſericotdiæ. Denique complicatum aiunt gigni, formariq́ue hominem ita, vt genua ſurſum ſint, quibus oculi fotmantur, vt caui fiant ac reconditi. Inde eſt, quod homines, dum ſe ad genua proſternunt, ſtatim lachrymantur. Voluit enim nos natura maternum rememorare vterum, vbi conſedebamus in tenebris, antequàm veniremus ad lucem.

Genæ & genua in vtero materno coniuncta ſunt.

¶Profectò qui cauſam iſtam diligentet attendit, ille ſcienter atque rationabilitet laudat & apptobat, ſanctis & eruditis cogitationibus familiare eſſe, genua frequentius excelſo Deo curuare, & genas lachrymoſas genibus curuis applicare, vt reſpiciet ac recogitet creatot habitans in excelſis, qualiter nos in vtero fotmauerit. Vnde & illud ſanctus Iob commoneſacit his verbis: Memento quæſo, inquit, quod ſicut lutum feceris me, & in puluerem teduces me, &c. vſque, licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio, quod vniuerſorum memineris. Non paruum inuentum repetit, qui iſtud conſecutus eſt, vt ſcienter ſic exhibeat creatori, ſicut reperit propheta Micheas, cum dixit: Quid dignum offeram domino? Curuem genu Deo excelſo. Nec verò ſoli Deo, verum etiam hominibus dulcis viſu & amabilis eſt huiuſmodi compoſitio ſiue appoſitio, tantoq́ue quiſque magis reuerendus exiſtit, quanto frequentius atque affectuoſius genua curuans, genas ſuas vel oculos aut totum

Offerenda ſunt Deo & genua curuata & genæ lachrymoſæ.

Iob. 10.

Mich. 6.

Genæ & oculi alti Deo hominibusque odibiles.

tum caput demiſerit. ¶Econtrà capitis oculorumque ac genarum erectio nimia, multum Deo & hominibus odibilis eſt, magnamque ſonat vituperationem talium reprehenſio, maximè ex ore Dei. Exempli gratia, cum dicit: Pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, &c. Item: Generatio cuius excelſi ſunt oculi, & palpebræ in altum ſubrectæ. Tu ò dilecta naturam condecoraſti, quæ genas tuas ad nullius viri aſpectum ſubleuare prima propoſuiſti, ſolique creatori mentè & corpore humilis ſapienter inclinaſti, duce & magiſtro ſpiritu ſancto, in quo dicit pater tuus fidelis Dauid: Venite adoremus & procidamus, & ploremus ante dominum, qui fecit nos. Sequuntur autem te vtriuſque ſexus plurimi, quibus optimè placet id quod audiunt, ſicut cortex mali Punici, ita genæ tuę abſque occultis tuis. [*Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum. non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ.*] Quid eſt hoc dicere: niſi quod & ſi multę ſunt fideles, & propter fidem, quę per dilectionem in eis operatur, laudabiles, nulla tamen earum tibi ſimilis eſt, ſicut veraciter prędicamus, quia nec primam ſimilem viſa es, nec habere ſequentem.

Eſa. 3.
Prouer. 30.
Pſal. 40.
Galat. 5.

Perfectiores animæ reginæ, imperfectiores concubinæ dicūtur.
Matth. 19.

¶Nam reginę rectè dicuntur illę animę, quę perfectæ charitatis ſunt, in eo videlicet quod eundem dilectum tuum ſequentes, nihil terrenum, ſed ipſum ſolum quęrunt, nec propter metum gehennę, ſed propter amorem vitæ tuę ęternæ peccatum fugiunt, virtutemque amando, iniquitatem oderunt: concubinæ verò ſunt illę, quę ſub timore ſeruiunt, nec eius perfectionis, vt ſuper præceptum velint addere conſilium, ſcilicet hoc, vt relictis omnibus ſolum ſequantur hunc dilectum, habentes quidem in fundamento Chriſtum, ſed nihilominus amantes aliqua, quæ huius mundi ſunt. Quod porro volunt ſibi numeri iſti decem ſenarius atque octonarius: Valet ne aliquod nomen ſcripturę huius, quod eſt, שִׁירהשִׁירים hoc eſt, Cantica Canticorum. Valet vtique, quia primam ſymphoniam efficiunt, quam muſici nominant diateſſaron. Eſt enim in eis habitudo, quam Epitriton, id eſt, ſeſquitertiam dicunt, quia maior numerus, videlicet octoginta, minorem numerum, ſcilicet ſexaginta, totum in ſe cōtinet, & eius inſuper tertiam partem, id eſt, viginti. Et hęc proportio numerorum in muſica ſex reddit diateſſaron, quod interpretatur de quatuor, & idcirco ſic vocatur ſymphonia hęc, quia de quatuor chordis ſiue vocibus conſtat, cum duobus tonis habens ſemitonium.

Numeri ſexaginta & octoginta faciunt diateſſaron in muſica.

Cur numerus ſenarius reginis, octonarius concubinis attribuitur.

Igitur ſexaginta reginæ, & octoginta concubinæ, id eſt, animę quæ verbo Dei inſiſtunt, & verbi Dei ita participes factæ ſunt, vt facere poſsint doctrinę fructum: meritis quidem, ſecundum quod ſuprà dictum eſt, differunt ſed fidei cōſonantiam per vnitatem confeſsionis in auribus dilecti ſuauiter reſonant. ¶Quomodò autem numeri iſti octonarius & ſenarius, qui hic multiplicauerunt denarium, ab inuicem differunt: vt meritò per ſenarium reginas, & per octonarium voluerit deſignare concubinas? Videlicet eo differunt, quòd ſenarius numerus perfectus, octonarius verò imperfectus ac diminutus, atque vſque ad extremas vnitates ſecabilis eſt. Perfectus quippe eſt, & perfectorum primus numerorum ſenarius, quia ſuis ex partibus conſtruitur. Habet enim dimidiam, id eſt, tres: tertiam, id eſt, duo: ſextam, id eſt, vnum, quæ partes ſimul collectę ſenarij ſummam reſtituunt. Porrò octonarius in ſuis partibus ſeipſo minor eſt. Habet enim dimidiam, id eſt, quatuor: quartam, id eſt, duo: octauam, id eſt, vnum: quæ partes ſimul collectę, ſeptenarium faciūt, minorem videlicet ſummam ipſo octonario, cuius partes ſunt. Claret igitur & iſta cauſa, cur ſenarius reginis, & octonarius concubinis, magiſque octonarius reginis, & ſenarius congruat concubinis.

Adoleſcentularum non eſt numerus.
Pſal. 39.
Ephe. 4.

¶Adoleſcentularum non eſt numerus, id eſt, abundant in euangelio plures, quàm ad cœleſtes pertineant thalamos, iuxta illud: Annunciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Adoleſcentulæ namque rectè dicuntur, quæ nondum ſaltem ad timorem Dei profecerunt, & propter hoc cuſtodia indigent vel magiſterio hominum, qui necdum intus diuini timoris ſeu amoris habent magiſterium, & multæ ex huiuſmodi (quod valde pauendum eſt) inueniuntur extra numerum, quia de adoleſcentia nunquàm ad perfectam ætatem perueniunt, ætatem interioris hominis, quam quidam amicorum inſinuans, occurramus, ait, in virum perfectū, in menſuram ætatis plenitudinis Ieſu Chriſti. ¶Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuę, electa genitrici ſuę. Vna (inquā) eſt, & similē non habet: Omnino nec inter reginas vlla ſimilis huic eſt. Cui matri ſuæ vna, cui genitrici ſuæ eſt electa? Nimirum matri ſuæ Hieruſalem vna eſt, illi Hieruſalem, quæ ſurſum eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum, & genitrici ſuæ, ſcilicet antiquæ eccle-

Mater, ſuperna Hieruſalē, genitrix, vetus eccleſia patrum.

ſiæ electa eſt, eccleſiæ patriarcharum & prophetarum ac regum iuſtorum, quorũ de carne progenita eſt, quorum ſecundum fidẽ benedictionis, quæ ad illos repromiſſa erat, ianua vel materia eſt. Et illi matri, & huic genitrici vna & electa eſt: quia nec inter angelos, nec inter homines ſimilem vel primam habet, vel ſequentem habitura eſt: verè columba, quia gratia plena, verè electa, quæ non ſolum ſalua exiſteret, verum etiam ipſam ſalutem pareret. [*Viderunt illam filiæ, & beatißimã prædicauerunt reginæ, et concubinæ laudauerunt eã.*] Hoc ipſamet præuidens ac prænoſcens, cum dixiſſet: quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ſubiunxit atq; ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicẽt omnes generationes. Nõne, vt ſecũdum pręſentem literam hoc dictum ſit, & generatio reginarum, & generatio concubinarum, & generatio adoleſcentularũ: nonne (inquam) omnes iſtę generationes beatam dicent illam? Reuera, & ſi impares meritis, attamen fide conſimiles, ecce vident illam, ecce contemplantur illam vnam, illam electam, & cum admiratione ineffabili voces extollunt iugiter ex omnibus locis ſuis, talem laudantes, talem beatiſsimam prædicantes, non ſolum hic in iſto exilio mortalitatis, verum etiam & multo amplius in illa prima vitæ & immortalitatis, vbi vident eam dominantem, & dominando poſsidentem regnum dilecti, eo videlicet iure, quo decet matrem poſsidere regnum filij ſui. Et quid dixerunt laudantes, & beatiſsimam prędicantes? [*Quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata?*] Quàm pulcher ordo in iſta laudatione, in iſta tuæ pulchritudinis, ô beatiſsima, prædicatione. Primum conſurgens vt aurora, deinde pulchra vt luna, deinde electa vt ſol. Quando nata es ô virgo beata, tunc vera nobis aurora ſurrexit, aurora prænuntia diei ſempiterni, quia ſicut aurora quotidiana finis præteritę noctis, & initium diei ſequentis, ſic natiuitas tua, natiuitas ex ſemine Abrahæ, clara ex ſtirpe Dauid, ad quos cum iuramento Dei facta eſt repromiſſio benedictionis: finis dolorũ, & conſolationis fuit initiũ: finis triſtitię, & lętitiæ nobis extitit principium. ¶ Quando autem ſpiritus ſanctus in te ſuperuenit, & filium virgo concepiſti, virgo peperiſti, tunc tu & ex tunc pulchra pulchritudine diuina: pulchra (inquam) non quomodocunque, ſed vt luna. Sicut enĩ luna lucet, & illuminat luce non ſua, ſed ex ſole cõcepta: ſic tu ô beatiſsima, hoc ipſum, quod tam lucida es, non ex te habes, ſed ex gratia diuina, gratia plena. Quando autem de hoc mundo aſſumpta atque ad æthereum thalamum translata es, tunc tu & ex tunc electa vt ſol: electa (inquam) nobis, quia ſicut ex te natum Dei filium ſolem verum, ſolẽ ęternum adoramus & colimus vt Deum verum, ſic & te honoramus atque veneramur, vt veri Dei genitricem, ſcientes quia totus honor impenſus matri, ſine dubio redundat in gloriam filij. ¶ Et quidem natura non tu idem es, quod ille ſol, ſed nihilominus tanta es, vt te honoret ipſe ſol, honore, quo decet filios honorare parentes ſuos. Qui enim dixit: Honora patrem tuum & matrem, non dubium, quin & ipſe honoret, & ab omnibus amicis ſuis ſuam velit honorari matrem. Finis cantici idem ſonat quod principium, terribilis vt caſtrorum acies ordinata, ſicut ſuperius iam dictum eſt. ¶ Protinus verò, quod dixeras ô dilecta filiabus Hieruſalem, percõtantibus quò abijſſet dilectus tuus, dilectus meus deſcendit ad areolam aromatis, vt paſcatur in hortis, ipſe gratanter acceptum confirmat his verbis. [*Deſcendi in hortum nucum, ut viderem poma conuallis, & inſpicerem ſi floruiſſet uinea, et germinaſſent mala Punica.*] Ita ſoror mea, vt nouiſsimè dixiſti: Ego deſcendi, videlicet de cœlis in hortum meum, hortum nucum, factus ſum enim ex te muliere, factus ſub lege, quæ nimirum lex ſic mihi eſt tanquàm hortus nucum. ¶ Deniq; ſicut nux ſub amaro cortice, intra teſtam duram, dulcem & ad veſcendum ſuauem continet nucleum, ita ſub amara voce vel occidente litera, & duriſsimo iugo cæremoniarum, ſuauem atque viuificantem cõtinet ſpiritum. Ad quid huc deſcendi? Vt viderem poma conuallis, & inſpicerem ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala Punica. Verum quod econtrà euenit, illud cantabile non eſt, ad Cantica Cãticorum non pertinet: ſiquidem reſpicias cauſam illorum, qui illi deſcenſui meo nimis ingrati fuerunt. Amici noſtri & filiæ Hieruſalẽ adoleſcentulæ noſtræ iamdudum rem geſtam benè nouerunt, ſecundum illam parabolam quam dixi, quę eſt huiuſmodi: Homo erat paterfamilas, qui plantauit vineam & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, &c. vſque, nouiſsimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres. Venite, occidamus eum, & habebimus hęreditatem eius, & apprehẽſum eiecerũt eum extra vineã, & occiderunt eum. ¶ Secundum (inquam) parabolam illam, ego deſcendi in hortum nucum, id eſt, ſub lege factus ſum, vt viderem poma cõuallis, id eſt, vt conſolarer eos, qui me expectabant in ſpiritu

---

Marginal notes: *Galat. 4.* — *Luc. 1. Beatam me dicent omnes generatiões.* — *Quaſi aurora conſurgens Maria.* — *pulchra ut luna.* — *Electa ut ſol.* — *Mariam honorat filius & omnes ſan cti.* — *Exod. 20.* — *Galat. 4.* — *Lex, ſicut nux eſt.* — *2. Corin. 3.* — *Parabola de agricolis vineæ. Matth. 21.* — *Deſcendi in hortũ nucum.*

Eſa. 61. Luc. 4. Eſa. 5. ritu humilitatis. Iuxta illud: Spiritus domini ſuper me, eo quòd vnxerit me dominus. Ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mede rer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem, &c. Nō ſolum autem, ſed & vt inſpicerem, ſi floruiſſet vinea: illa nimirum vinea, de qua ſcriptura prophetica dicit: Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei, &c. vſque, vinea enim domini exercituum, domus Iſraël. At illi agricolæ eiecerunt & occiderunt me. Veruntamen licet hæc mihi fecerint, aliqua pars eorum tandem pœnitens iſtud cantabile dixit. [*Neſciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab.*] Vbinam hoc dictum fuit? Cum dicerent eis amici noſtri, certiſſimè ergo ſciat omnis domus Iſraël, quia dominum eum & Chriſtum Deus fecit hunc Ieſum, quem vos Act. 2. crucifixiſtis: His auditis compuncti ſunt cor de & dixerunt ad eos: Quid faciemus viri fratres? Et quidam talium notiſſimus ita dicit: 1. Timo. 1. Fui blaſphemus & perſecutor & contumelioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. His atque aliis modis dixit pœnitens ſynagoga, ſiue aliqua ſynagogæ pars: Neſciui, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab. Quare autem ſic dixit, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab, & non dixit, conturbauerunt me quadrigæ Aminadab? Conſiderate amici prius ipſas quadrigas Aminadab, & videbitis multum pertinere ad rem, quod dicit: anima mea conturbauit me, & non dicit, quadrigæ conturbauerunt me. ¶ Quadrigę Aminadab quatuor ſunt euangelica ſacramenta dilecti, videlicet incarnatio vel diuinitas eius, paſſio eius, reſurrectio eius, & aſcenſio eius. ¶ Propter huiuſmodi quadrigas anima mea (inquit) cōturbauit me, id eſt, cœtus phariſaicus in ſeditiones excitauit me, vt talium quadrigarum curſum non poſſem diſcernere, videlicet præuenta quadrigarum earundem non bona ęſtimatione, ſecundum ſuaſiones & iniqua conſilia illius talis animæ meæ. Cœtus nanque phariſaicus erat vel eſſe debebat anima mea, id eſt, ita plebem viuificare vel regere, ſicut corpus vel omnia membra corporis viuificat vel vegetat anima: vtpote magiſtri vel ſapientes, legem & prophetas ſcientes, imo & totam clauim ſcientiæ tollentes. Talis anima mea conturbauit, vt ad ſcientiam non poſſem introire, & intelligere quadrigas Aminadab, quod teſtimonium Luc. 11. eis perhiberent lex & prophetæ. ¶ In quo, vel vnde dilectus Aminadab? Quò pertinuit, vt tali in re vocaretur Aminadab? In eo nimirum, quod vnus idemque dilectus, rex eſt & pontifex magnus, & in ſe vno perſonam vtranque coniunxit, videlicet ſacerdotis & regis, ſecundum typum vel ſimilitudinem illius viri Aminadab, qui cum eſſet de tribu regia, ſcilicet de tribu Iuda, dedit filiam ſuam in coniugium homini ſacerdoti Aaron de tribu Leui, ſicut in Exodo ſcriptum eſt: Accepit autem Aaron vxorem Eliſabeth, filiam Aminadab, ſororem Naaſon, quæ peperit ei Nadab & Abiu & Eleazar & Ithamar. Et ille quidem Aminadab, filiam ſuam ſemel datam illi Aaron, ad ſemetipſum non reduxit aut reducere debuit, iſte autem Aminadab, iſte dilectus & primogenitus, ſacerdotium ſuū, quod ſemper ante Moyſen & Aaron primogenitorum fuit, pro tempore autem & propter quandam diſpenſationem, de qua multa eſſent dicenda, præſtitum eſt tribui Leui: ſacerdotium (inquam) ſuum exultando, & quadrigis iam dictis viam ſuam currendo, repetiit & ad ſe reduxit, in omnibus ſpontaneus, ſponte incarnatus & natus, ſponte paſſus, & in ipſa paſſione ſua ipſe ſacerdos & ipſe hoſtia ſponte factus, ſecundum hoc ipſum nomen Aminadab, interpretatur enim populi mei ſpontaneus: Non ſolum autem ſacerdotium ſuum ita repetijt & ad ſe reduxit, verumetiam ad antiquam ſpeciem formamque priſtinam reuocauit, ſicut in ſpiritu prædixerat Dauid: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech. Igitur anima mea conturbauit me (ait) propter quadrigas Aminadab, videlicet malo zelo ipſa turbata & confuſa præ inuidia, cauſam ſuam quaſi dolendam declamans; eo quod curſores ſiue aurigas quadrigarum iſtarum audiſſet dicentes, quoniam Ieſus Nazarenus hic deſtruet locum iſtum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyſes. Et multa his ſimilia, ſeu antè, ſeu poſtquam curſum ſuum perfecit iſte Aminadab. Voces autem eiuſdem Aminadab currentis in quadrigis ſuis erant huiuſmodi. [*Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, ut intueamur te.*] Tu (inquit) ò Sunamitis, id eſt, captiua vel deſpecta, tu ò fides, veri ſacerdotij dignitas, propter carnales ceremonias penè obliuioni tradita, ita vt neſciat neque recogitet ſynagoga, quia non per legem, ſed per te, ſcilicet per fidem, iuſtificatus eſt pater eius Abraham, ſicut ſcriptum eſt: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: reuertere, & iterum dico reuertere, & tertiò dico reuertere, & quartò dico reuertere, videlicet ſecundum iſtas quadrigas meas. Nam &

Cur Chriſtus hic dicitur Aminadab, quia rex & ſacerdos.

Exod. 6.

Pſal. 109.

non per legē, ſed per fidem iuſtificatio eſt.

Rom. 4.

ad hoc natus, & ad hoc paſſus ſum, vt tu reuertaris, & reſurgens, atque aſcendens in cœlum, reuerſionem tui inclamare non deſtiti. Cumque reuerteris, tu mihi es Sunamitis, quæ vel me vel patrem meum antiquum dierum calefacias ſecundum ſimilitudinem hanc: Et rex Dauid ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies. Cumque operiretur veſtibus, non calefiebat. Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus domino noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & ſoueat eum, dormiatque in ſinu eius, & calefaciat dominum noſtrum regem. Quæſierunt igitur adoleſcentulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſraël, & inuenerunt Abyſach Sunamitem, & adduxerunt eam ad regem, &c. ¶ Hæc denique, ſicut & alia ſunt per allegoriam dicta, & inter omnia, quæ in figura contingebant, ſunt æſtimanda. Veſtimenta enim, quibus cum operiretur rex Dauid ſenex, non calefiebat, carnales cæremoniæ ſunt, quas ille antiquus dierum Deus cum ſibi offerrentur, non delectabiliter accipiebat, imo dicebat: Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hyrcorum potabo? Et multa his ſimilia. Porro Sunamitis, puella ſpecioſa, ſola digna eſt ſtare coram Deo rege, & in ſinu eius dormire, ipſumque calefacere, id eſt, benè calentem charitatis eius gloriam, ſcilicet remiſsionem peccatorum obtinere. Tu ergo Sunamitis reuertere, vt intueamur te, id eſt, vnde iuſtificatus eſt Abraham, inde iuſtificari ſperent omnes, qui volunt eſſe vel veraciter dici filij Abrahæ, ſcilicet non ex lege, ſed ex fide: & nos intuebimur te, nos gaudebimus ſuper te. Notum hoc debet eſſe amicis, imo adoleſcentularum multitudini, & idcirco dico eis. [*Quid uidebitis in Sunamite, niſi choros caſtrorum*?] Quid, inquam, aliud? Nunquid ſanguinem victimarum? Nunquid circumciſionis cauterium? Nihil omnino niſi choros caſtrorum, id eſt, laudes ſiue cantiones præliantium, prælia laudantium ſiue cantantium, quod ſuauiſsimum, quod verè eſt pulcherrimum. Immola Deo ſacrificium laudis, ait ipſe in Pſalmiſta, & redde altiſsimo vota tua. Laudando chori præliantur, præliando caſtra laudant, & omnino eſt iuſtitiæ Dei ſubijci, non ſuam velle ſtatuere iuſtitiam. Nihil aliud videbitis, aut videre deſiderabitis: ſed & ſi quis veſtris ô amici auditoribus oſtendere voluerit, vos cum ſpiritu ſancto, ſpiritu conſilij econtrà dicetis: Viſum eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, & ea quæ vobis fieri non vultis, alijs ne feceritis. A quibus cuſtodientes vos, benè agetis. Igitur hoc ſolum in Euangelio videndum atque prouidendum eſt ſecundum fidem patrum, vt ſint chori caſtrorum, chori in vna fide, dicendo idipſum, caſtra reſiſtendo vſque ad ſanguinem contra peccatum. [*Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis.*] Tibi dico ô Sunamitis, cui dixi reuertere, & quę iam reuerteris, te appello filiam principis, & hęc dico tibi, quia pulchri ſunt pedes tui in calceamentis. Quæritis ne adoleſcentulæ, cur Sunamitem iam dictam nominem filiã principis, vel cuius dicam filiam principis? Diſcite hoc ex amicis, & ex illo præcipuè, cuius in anima valde claruit illa reuerſio, quam inclinans dixi, reuertere, reuertere Sunamitis. Inſigniter quippe reuerſa eſt anima illius de lege factorum ad legem fidei. Ille nos filiam principis cognoſcere docet his verbis: Scriptum eſt (inquit) quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſsionem. Quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta, & cætera vſque, Itaque fratres iam non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberauit, ſtate & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. ¶ Libera illa, cuius ſecundum ſcripturam meminit, Sara dicta dicta eſt. Sara autem interpretatur princeps, & ſecundum hoc ipſum nomen, & ſecundum ſuæ generationis modum, allegoricè deſignat illam, quæ ſurſum eſt Hieruſalem liberam, quæ eſt mater omnium ſecundum fidem, neque enim generat ſecundum carnem, ſed ſecundum fidem: ſicut econtrà ancilla Agar, ſecundum nomen ſuum, quod interpretatur aliena, & ſecundum ſuæ vel generationis vel conditionis modum illam deſignat Hieruſalem, quæ nunc eſt & ſeruit cum filiis ſuis. Igitur filia principis, pulchra & ſpecioſa Sunamitis, ipſa eſt fides vel generatio fidei, cui nunc dico, quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis filia principis. ¶ An non ancilla ſiue ancillæ filia diſcalceatis pedibus incedit? Planè diſcalceatis, & propter hoc ipſum ſeruilis arguitur conditionis, quia nuditas pedum ſeruilitatis eſt argumentum, excepto ſi fiat propter Deum, iuxta illud: Solue calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Verum de calceamentis hic agitur non corporis, ſed ſpiritus, in quo diſcalceatũ eſſe vel diſcalceatã, ſumma eſt ignobilitas, & pluſquam ſeruilis ege-

Gene. 19. 3. Reg. 1. Galat. 4. 1. Cor. 10. Pſalm. 49. Chori caſtrorum. Ibidem Roma. 10. Acta. 15. 1. Cor. 1. Anima Pauli ut Sunamitis reuerſa. Galat. 4. Filia principis cur dicitur. Ancilla diſcalceata. Exod. 3.

egeſtas. Idcirco ancillæ calcaneum ſerpens momordit, tu autem ô filia principis benè calceata, caput ſerpentis contriuiſti, tu maximè, ô princeps & domina, ſingularis dilecta, & ſicut iam dixi, vna columba mea, vna genitrici ſuæ, videlicet generationi liberæ, generationi non carnis, ſed fidei, quæ me virum non de carne viri, ſed de ſpiritu Dei concepiſti & peperiſti patrem vel principem filiorum non carnis, ſed fidei vel repromiſſionis. [*Iuncturæ fœminum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis.*] Laus iſta, laus magna vituperationi illi oppoſita eſt, imo & acerbiſsimæ exprobrationi illius ancillę iam dictæ apud Ezechielem prophetam, dicentem ex ore domini: Et diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti, & multiplicaſti fornicationes tuas. Diuiſio vel diuaricatio pedum ipſa eſt disiunctio fœminum, valde vituperabilis, nimirum propter illud, quod ſubintelligitur, videlicet propter multitudinem fornicationum. ¶ Et econtrà iunctura fœminum, ipſa eſt compoſitio vel continuatio pedum, laudabilis, itemque propter illud quod ſubintelligitur, ſcilicet propter pudicitiæ pulchritudinem, ſaluumque ac benè cuſtoditum caſtitatis ſigillum, maximè in te, ô ſingularis & vnica vel nobiliſsima Sunamitis, in te ô dilecta & dilectarum dilectiſsima, quæ prima ſine exemplo iuncturam fœminum tuorum ita cuſtodire propoſuiſti, vt virgo nulli vnquàm cognita vel cognoſcenda viro, digna fieres coniungi tuæ integritatis autori Deo. Quantum eſt hoc decus? Quanta honeſtas? Igitur iuncturæ fœminum tuorum ſicut monilia, id eſt, virginitatis tuæ integritas, perpeſque pudicitiæ cuſtodia, cœleſtibus præſidijs communita. Cuius eſt hoc opus? Cuius virtus? Nimirum Dei altiſsimi. Et hoc ipſum, ait quidam ſapiens, ſapientia eſt, ſcire, quod continentia donum Dei ſit. Dico igitur non qualiacunque monilia, ſed monilia quæ fabricata ſunt manu artificis, id eſt, quæ ſolus Deus facere & dare poteſt vel potuit. [*Vmbilicus tuus ſicut crater tornatilis, nunquàm indigens poculis.*] Et iſta laus tua, ô libera Sunamitis, oppoſita eſt ancillæ vituperationi, quam apud iam dictum prophetam habemus his verbis: Et quando nata es, non eſt præciſus vmbilicus tuus, & aqua non es lota in ſalutem. Quibus vtique verbis luxuriæ ſuperfluitatem vituperat, quia viris quidem in lumbis, fœminis autem in vmbilico luxuria eſt, teſtante domino, qui de diabolo loquitur ad beatum Iob: Virtus eius in lumbis eius, & poteſtas eius in vmbilico ventris eius. Igitur vmbilicus tuus crater tornatilis, quid eſt niſi ac ſi diceret: Perfecta eſt in te virtus caſtitatis, & liberata ea ab omni carnalis appetitu voluptatis? ¶ Parum quippe fuiſſet ad laudem veræ virtutis, dixiſſe, iuncturæ fœminum tuorum, ſicut monilia quæ fabricata ſunt manu artificis, niſi & iſtud adderetur, vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquàm indigens poculis, quia videlicet illo præcedenti verſiculo ſolùm denegatur opus ſiue affectus carnalis commercij: iſto autem ſequenti appetitus quoque cogitationis, qui ſi ineſſet, nunquàm veraciter diceretur vmbilicus ſic præciſus, imo & circumciſus, vt crater tornatilis, neque adderetur adhuc, nunquàm indigens poculis. Quidnam eſt vmbilico non indigere poculis, niſi non vri vel ſitire per appetitum libidinis? Hinc enim per quendam ſapientem dicitur in mulierem malam: Sicut viator ſitiens ad fontem os ſuum aperiet, & ab omni aqua proxima bibet. Ergo tu ô Sunamitis, ô filia principis, corde & corpore es caſta, mente & carne integra & incorrupta, cogitatione & opere munda. Vt autem perficiatur iſta laus, dicendum, quia locutione quoque vtilis es atque pudica. Hoc eſt, quod nunc dico, ego dilectus tuus. [*Venter tuus, ſicut aceruus tritici uallatus lilijs.*] Venter tuus, venter interioris hominis, iuxta quod quodam loco dixi, qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, ipſe eſt ſicut aceruus tritici, id eſt, nunquàm indiget pane verbi Dei, imo abundat omni tritico, quodcunque ſeminauerunt alij. Illuc illatum eſt omne, quod prophetarum fides elaborauit. Exempli gratia, vt Eſaias qui dixit: Et acceſsi ad prophetiſſam, & concepit & peperit filium. Tu enim ô dilecta, tu es illa prophetiſſa, ad quam acceſsit omnis ſanctus & fidelis propheta, ad quam tendebat, & in qua completa eſt omnis ſancta & fidelis prophetia. Hinc venter tuus ſicut aceruus tritici, quod videlicet triticum prudenter congregaſti, meditando in ſcripturis, ſicut dictum eſt quodam in loco: Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. ¶ Huiuſmodi aceruus benè eſt vallatus liliis, quia profectò pulchritudo caſtitatis, ſicut elatitudinem ſenſus ad intelligendum ſcripturas efficit, ita & autoritatem parat omni homini, vt dignus ſit foris eloqui ea, quæ intus repoſuit vel contulit verba Dei triticum domini. [*Duo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli. Collum tuum ſicut turris eburnea.*] Et iſta laus liberæ, oppoſita eſt vituperationi ancillæ, imo & ancillarum, quæ ex vna factæ ſunt duæ.

Diſtinctio fœminum in ancilla.

Ezech. 16.

Iunctura fœminum in libera.

Sap. 8.

Ezech. 16.

Gregorius

Iob 40.

Vmbilicus Mariæ crater tornatilis, etc.

Eccleſ. 26.

Iohan. 7.

Venter Mariæ ut aceruus tritici.

Eſa. 8.

Luc. 2.

Vallatus liliis.

Vbera ancillarum.

duæ. Fili hominis, ait dominus ad prophetam Ezechielem, *Ezech. 23.* duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt, & fornicatæ ſunt in Aegypto, in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt ibi, ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractę ſunt mammæ pubertatis earum. Quanta iniuria ſeruilitatis in illa tali ſubactione vberum, talique fractura mammarum. Et quantum decus libertatis hic ſecundum ſimilitudines iſtas, videlicet hinnulorum gemellorum capreæ atque turris eburneæ. Ergo tu ô libera Sunamitis, *Duo vbera Mariæ.* tu maximè cuius duo vbera ſunt gemella, ſeculis omnibus inaudita, virginitas atque fœcunditas: tu (inquam) ò dilecta ſingularis, libera es ab omni iugo peccati, ſecundum iſtas ſimilitudines hinnulorum capreæ atque eburneæ turris. ¶ Quid eſt collum tuum, *Eius collum.* vel quale eſt collum tuum? Vtique non extentum, imo amabiliter demiſſum, & hæc eſt humilitas tua, fortitudo magna, fortitudo pulcherrima: verè ſicut turris eburnea, quæ & aſpectu amabilis, & ſtatura ſit fortis. *Gene. 32.* Cui fortis, cui amabilis? Deo fortis, Deo amabilis: diabolo autem terribilis, inacceſsibilis. Quomodo ipſi Deo fortis? Nimirum ſicut ex iſtis comprobatur exemplis: Quia ſi *Exod. 32.* contra Deum fortis fuiſti, ait ipſe ad patrem tuum fidelem Iacob, quanto magis contra homines præualebis? Ad Moyſen autem: Cerno (inquam) quòd populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Et non dimiſit eum, imo tam diu luctatus eſt, vt videns Deus quòd eum ſuperare non poſſet, diceret illi: dimiſi iuxta verbum tuum. Quali fortitudine luctabatur iſte vel ille? ¶ Profectò humilitate ſicut & de iſto Pſalmiſta dicit: *Pſal. 105.* Si non Moyſes electus eius ſteriſſet in contractione, id eſt, in nimia mentis humilitate in conſpectu eius: de illo autem propheta Oſee, *Oſee 12.* cum dixiſſet: In fortitudine ſua directus eſt cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus eſt: confeſtim, fortitudinis eius exprimens modum, ſubiunxit: Fleuit & rogauit eum. Igitur ò dilecta collum tuum, quod eſt humilitas tua, *Humilitas turris eburnea.* turris eburnea, id eſt, fortiſsima eſt atque pulcherrima: quam reſpiciens altiſſimus dedit tibi gemellos iſtos dulces hinnulos, duo vbera hæc, virginitatem atque fœcunditatem, & ecce habes tria inſignia hæc: tertium quippe humilitas tua eſt. [*Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.*] In quo oculi tui ſicut piſcinæ? Nimirum in eo, quod non deficiunt eis aquæ, & tu maximè præ cunctis mortalibus ſemper compuncta corde, dicere potes: *Pſal. 41.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: Propterea dixi, ſicut piſcinæ non qualeſcunque, ſed piſcinæ in Eſebon, *Eſebon.* id eſt, in maxima compunctione. Eſebon quippe interpretatur, cingulum mœroris, vnde & congruè nomen hoc magnitudinem ſignificat compunctionis. Quæ ſunt in porta filiæ multitudinis, *Num. 32.* id eſt, in prima portione terræ promiſſionis. Eſebon quippe ciuitas fuit Seon regis Amorræi, qui regnauit in Eſebon, & ipſa data eſt filijs Ruben in poſſeſsionem trans Iordanem: Filii autem Ruben, (ait ſcriptura) & Gad venerunt ad Moyſen & Eleazarum ſacerdotem, & petierunt terram illam, præcepitque Moyſes Eleazaro ſacerdoti, & Ioſue filio Nun, & principibus familiarum dicens: Si tranſierint filii Gad & filii Ruben vobiſcum Iordanem omnes armati ad bellum, date eis terram Galaad in poſſeſsionem. Rectè ergo dicitur, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis, quia prima fuit poſſeſsio gentis, quæ in Aegypto multiplicata, ingrediebatur terram promiſsionis. Hoc ad myſterium valde pertinuit, ſcilicet piſcinas taliter deſignare, quæ ſunt in porta multitudinis, ſunt enim prima experimenta ſupernæ dulcedinis beatæ poſſeſsionis, ita vt iam veraciter dici poſsint terra promiſsionis, ſecundum magnum ſacramentum ſcripturæ dicentis: Cumque cepiſſet eam, videlicet Cariathſepher, quod interpretatur ciuitas literarum, Othoniel filius *Ioſue 15. Iudic. 1.* Ceuez, frater Caleph minor, dedit ei Caleph Axam filiam ſuam côiugem, quam pergentem in itinere monuit vir ſuus, vt peteret à patre ſuo agrum. Quæ cum ſuſpiraſſet, ſedens in aſino, dicit ei Caleph: Quid habes? At illa reſpondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dediſti mihi, da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleph irriguum ſuperius, & irriguum inferius. ¶ Secundum facti huius ſimilitudinem, irriguum ſuperius accipit anima, *Irriguum ſuperius & inferius.* cum ſe in lachrymis cœleſtis regni deſiderio affligit: irriguum verò inferius accipit, cum inferni ſupplicia flendo pertimeſcit. Igitur in his verbis, oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis, hic ſenſus eſt myſticus, ac ſi diceretur: Oculi tui præ amore vel deſiderio dilecti, quo langues & compungeris, fluunt lachrymis, & iſtæ lachrymę piſcinæ ſunt in Eſebon, id eſt, aquæ manantes cingulo mœroris, iſta compunctio terra eſt irrigua aquis, principium quoddam ſupernæ dulcedinis & æternæ hæreditatis, ſicut illa Eſebon & terra trans Iordanem, prima fuit poſſeſsio terræ promiſsionis, illi filiæ

multi-

multitudinis, ſcilicet Iſraëliticæ plebi: cuius multitudine non pauciores ſunt, qui aſcenderunt vel aſcendunt, vt repromiſsiônem accipiant æternæ hæreditatis. [*Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum.*] Verè ingenua, verè libera Sunamitis, naſum habens egregium, at illa ignobilis ancilla naſum habet præciſum, ſed & aures eius præciſæ ſunt, ſicut dictum eſt per prophetam ſuperius memoratum. Propterea ô Ooliba hęc dicit dominus Deus: Ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te, &c. vſque Naſum tuum & aures tuas pręcident, & qui remanſerint, gladio concident. Vt dictum ita & factum eſt. Nunquid enim illa talis ancilla naſum habet aut aures? Si naſum haberet, aliquid de longinquo ſentiret, aliquid de futuro ſeculo cogitaret aut deſideraret. Si aures haberet, non ſolum literam attenderet, ſed & viuificantem in litera ſpiritum audiret. Nûc autem ſolis præſentibus delectatur, neque audit eum, qui toties ad audiendum inuitat, dicendo, qui habet aures audiendi, audiat. Igitur neque aures neque naſum habet. ¶ Tu aût ô libera, naſum integrû, naſum, vt iam dictum eſt, habes egregium, quæ ſano odoratu ſentis & appetitu traheris, non eorum quæ videntur, ſed quæ non videntur, ſecundum illud: Eſt enim fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Quomodo tibi eſt naſus eiuſmodi? Sicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum, id eſt, contra cruentum ſupradictæ ancillæ filium. Damaſcus nanque interpretatur bibens ſanguinem, & illum ſignificat, de quo Apoſtolus loquitur, dicens: Sed quomodo tunc is, qui ſecûdum carnem natus eſt, perſequebatur eum, qui ſecundum ſpiritum, ita & nunc. Fortiſsimo ſpei ac diſcretionis naſo opus erat contra omnem eiuſmodi ſalſum fratrem, ludendo perſequentem, perſequendo ludentem, ne vſquequaque illudat: & ſi corpus lædit, ſaltem animam non decipiat. Et fortis vtique eſt naſus iſte diſcretionis, ſicut turris Libani, dum ritè ſpernendo viſibilia, & ſperando inuiſibilia, fortiter reſiſtit, neque frangitur viſibilium incommodis, iuxta illud: Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Quomodo turris iſta reſpicit contra Damaſcum? Nimirum ſenſui eius ſenſum habendo côtrarium, iuxta illud: Qui enim ſecûdum carnem ſunt, quæ carnis ſunt, ſapiunt: qui verò ſecundum ſpiritum, quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt. Eſt autem in reſpectu iſto etiam manifeſtum Damaſci, idem filij ancillæ, opprobrium. ¶ Sicut enim in interiori homine Damaſcus ille perdidit omnem diſcretionis & ſpiritualis intelligentiæ naſum, ſic & exterius quoque quendam perdidit naſum ſuum, naſum magnum, ſcilicet ciuitatem Hieroſolymam, & nobile templû, & cætera inſignia, quæ deſtructa ſunt: quibus ablatis, ita ignominioſa facta eſt circumciſio carnalis, ſicut naſo præciſo deformis efficitur facies cuiuſque hominis, & idcirco quæ reſpicit, ipſa etiam talem Damaſcum contemnit & dicit: Tu ancilla ſuperba cum filio tuo Damaſco, quid faceret ſi vel tu naſuta, vel ſi ille naſus tuus eſſet: cum nec ſaltem exterius naſum habens, pulchram te exiſtimes? Quid (inquam) faceres, ſi templum tuum & ciuitas tua permanſiſſet? Benè igitur ô libera Sunamitis naſus tuus contra Damaſcum reſpicit firmiter ſtans ſicut turris Libani. [*Caput tuum ut Carmelus, & comæ capitis tui ſicut purpura regis iuncta canalibus.*] Carmelus ſcientia circumciſionis interpretatur. Caput verò principale eſt corporis, & pro corde accipitur, quod principale eſt interioris hominis, iuxta illud: His ergo fieri incipientibus, leuate capita veſtra, id eſt, exhilarate corda veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra. Igitur caput tuum vt Carmelus, id eſt, cor tuum ſcientiam circumciſionis habet, vt legitimè & ſicut neceſſarium eſt circumcidatur, quiſquis ſecundum Deum & ſecundum fidem, quæ in te eſt iuſtificari vult. ¶ An non & Moyſes circumciſionem iſtam præſcripſit, circumciſionem cordis? Circumcidite igitur, ait ipſe in Deuteronomio, pręputium cordis veſtri, & ceruicem veſtrã, ne induretis amplius. Quid eſt iſta circumciſio, niſi perfecta Dei dilectio? Nam & in alio loco, cum dixiſſet: Circumcidet dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui, ita ſubiunxit: Vt diligas dominû Deum in toto corde tuo, & in tota anima tua. ¶ Porro circumciſionis carnis ſciêtiam veram in hoc habes, vt non dubites illam ceſſare debuiſſe, ex quo venit, & manifeſtatû eſt ſemen, cuius venturi fidem habens Abraham, ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. ¶ Dixi de ſcientia circumciſionis, quid dicam de ſcientia legis? Hoc nimirum quod omnê illam, ſcilicet cęremoniarum legê, ſpiritualiter intelligis. Hoc eſt quod dico, & comæ capitis tui ſicut purpura regis, iûcta canalibus. Comę capitis, id eſt, ſenſus cordis tui in meditando vel cogitãdo myſteria legis Dei: Exempli gratia, quid myſterii contineat vitulus immaculatus, iuſſus offerri pro peccato ſacerdotis, qui peccauerit & populum derelinquere fecerit, quid hyrcus de capris, qd capra, & quid ouis, quid turtur, & quid pullus colum-

Marginal notes (left): *Naſus ancillæ præciſus.* — *Ezech. 23.* — *Matth. 13.* — *2. Cor. 4.* — *Hebr. 11.* — *Damaſcus.* — *Galat. 4.* — *Gen. 21.* — *Naſus ſicut turris Libani* — *Pſal. 60.* — *Rom. 8.*

Marginal notes (right): *Caput pro corde aliquando ponitur.* — *Circumciſio cordis.* — *Deut. 10.* — *Deut. 30.* — *Gen. 17.* — *Roma. 4.* — *Sciêtia legis & cæremoniarum, ſcilicet ſpiritualiter.*

Leui.4. *Leui.5.&c.* columbæ, cunctus ritus ſacrificij: meditando, inquam, in his, & in cæteris huiuſmodi, comæ capitis tui, id eſt, ſenſus cordis tui ſunt, ſicut purpura regis, videlicet cuncta referendo ad ſacramentum paſsionis dilecti tui, qui propter ipſum, quod paſſus eſt, rex conſtitutus & gloria & honore coronatus, *Hebr.2.* ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis.

Purpura regis paſsio Chriſti eſt. ¶Et rectè paſsio regis dicitur purpura regis, non ſolum propter purpureum colorem ſanguinis, quem in paſsione effudit, verum etiam propter purpuram deriſoriam, quam circumdederunt ei: protinus tribus pœnis paſsionum conſummandum, ſcilicet flagellandum, crucifigendum, lancea percutiendum. *Matth.27.* Nam illi quidèm irridentes purpuram circumdederunt ei, tanquàm regi, ſed ille ſeriò & purpuram admiſit, & calamum pro ſceptro ſuſcepit in dextera, quia certiſſimè per hæc fiebat, vt & in cœlo & in terra purpuram regni, & ſceptrum acciperet imperij. Proinde purpura illa rectè dicitur iuncta canalibus, quia ſicut purpura eo magis tingitur, & pretioſior fit, quò vicinius atque diutius iuncta fuerit tincturæ canalibus, ita paſsio dilecti eo glorioſior eſt, quo amplius præ cunctis ſacrificijs proceſsit ſecundum conſilium diuinitatis, cuius videlicet conſilij arcana, quaſi quidā canales ſunt, per quos cucurrit pretioſiſsima hæc tinctura purpurea, qua dilectus iſte, qui erat virginitate candidus, factus eſt morte vel paſsione ſua, & permanet in æternum rubicundus, Deus verè glorioſus, & homo valde ſpecioſus, & in vtraque ſubſtantia rex vnus ſemper & vbique victorioſus. [*Quàm pulchra es, & quàm decora chariſsima in delicijs. Statura tua aſsimilata eſt palmæ, & ubera tua botris.*] *Decora in delicijs.* Quid eſt in delicijs pulchram & decoram eſſe, niſi in abundantia gratiæ manſuetudinem ſummamq́ue humilitatem cordis habere? Denique dona gratiarum & intelligentia ſcripturarum ſiue ſacramentorum cœleſtium verè ſunt deliciæ, & humilitas cordis vera pulchritudo eſt, res decora, & Deo amabilis virtus eſt.

Hæc in te coniuncta ſunt ô chariſsima, tales deliciæ, taliſq́ue pulchritudo. Quod enim dixi? Statura tua aſsimilata eſt palmæ, & vbera tua botris. Et ne dubium ſit, cui palmæ dicam adhuc. [Dixi *aſcendam in palmam & apprehendam fructus eius: Et erunt ubera tua ſicut botri uineæ, & odores tui, ſicut malorum: guttur tuum, ſicut uinum optimum.*] Magna igitur humilitas, quam iſta pulchritudo ſonat: ſtatura tua aſsimilata eſt palmæ, quia tale eſt, ac ſi dicam, mihi aſsimilata es omni habitu mentis tuæ, mihi, inquam, aſsimilata es in eo, quod in crucem aſcendi mitis & humilis corde. Hunc ergo aſcenſum meum futurum dixi, nec quiſquam amicorum dubitauerit, quin dixerim tibi. Si enim ipſis amicis dixi: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius *Mat.16.20.* hominis tradetur ad crucifigendum, & alia multa ad hunc ſenſum pertinentia, imo ſi & inimicis dixi: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum, quanto magis *Iohan.12.* chariſsima dixi, aut dicere debui: Aſcendam in palmam & apprehendam fructus eius, & *Aſcendam in palmam, exaltabor in crucem.* erunt vbera tua ſicut botri vineæ, & odores tui ſicut malorum: guttur tuum, ſicut vinum optimum? Hoc erat dicere, exaltabor in crucem victorioſam, & moriendo morte fructuoſa, operabor velociter ſalutem omnium credentium, & deinde doctrina tua, doctrina legalis atque euangelica, tempore opportuno palàm prædicabitur, ſicut in autumno dulces botri comeduntur, & bonus vbiq; diffunditur odor bonorum operum tuorū, & dulciſsimum atque delectabile mihi erit eloquium tuum ſicut vinum optimum. Tu autem ad hæc: [*Dignum dilecto meo ad potandum, labijſq; & dentibus eius ad ruminandum.*] Et reuera, vt dicis, ita eſt. Sicut enim vinum optimum dignum regibus eſt ad potandum, labijs & dentibus eorum ad ruminandum, ſic eloquium tuum dignum mihi eſt ad audiendum, cunctiſq́ue amicis & teſtibus meis ad prædicandum. Quid faciemus, vel quo ibimus cum tantis iſtis dilectis delicijs? Noſtri enim, qui primi ad iſtas delicias vocati ſunt, *Luc.14.* venire nolunt, ſed abierunt negligentes, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam, reliqui verò tenuerunt amicos noſtros, & contumelia affectos occiderunt. Quid igitur faciemus? [*Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane ſurgamus ad uineas, uideamus ſi floruit uinea, ſi flores fructus parturiunt, ſi floruerunt mala punica. Ibi dabo tibi ubera mea. Mandragoræ dederunt odorem in portis noſtris. Omnia poma noua & uetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.*] Hæc ego dilecto meo locuta ſum, & ad me conuerſio eius, videlicet non improbando, imo propoſitum hoc habendo, vt egrederemur, quippe qui iamdudum dixerat ad ciues ſuos: *Egrediamur in agrum.* Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua, & hoc dicto pauca interlocutus ipſe tranſiens, per medium illorum ibat, ſignificans vtique tranſiturum ſe à ſuis ciuibus, & egreſſurum in agrum, & commoraturum in villis. Itaq; concordans propoſito Dei: veni (inquam) dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur *Commoremur in villis.*

in

in villis,vt videlicet qui erant agreſtes, fiant domeſtici:qui erant villani, fiant ciues Dei, & iuxta propheticum oraculum:Lætetur deſerta & inuia, & exultet ſolitudo, & floreat quaſi lilium, germinans germinet, & exultet lætabunda & laudans, & gloria Libani detur ei,gloria ſcilicet hæc,vt videant gloriam domini,& decorem Dei noſtri,cuius viſione indignum ſe Libanus iſte,id eſt,populus Iudaicus facit,repellendo verbũ Dei.Illuc egrediamur,ibi commoremur,& ibi commorantes mane ſurgamus ad vineas,ſine dubio iam illic noſtra commoratione propagantes. Videamus ſi floruit vinea,ſi flores fructus parturiunt,ſi floruerunt mala punica.Nam tunc floruit vinea, ſed iam in villis eiuſmodi de carne gentilium agreſtium nati ſunt aliqui, qui ſint ad vitam æternam præordinati, ſinè dubio mox crédituri, & tunc flores fructum parturiunt, ſi dociles inueniuntur ad benè operandum: tunc etiam floruerunt mala punica,ſi inueniuntur in illis aliqui,quorum fides vſque ad martyriũ durare ſufficiat,quod ſine dubio futurum eſt. ¶ Ibi dabo tibi vbera mea, ſcilicet nutriendo multitudinem filiorum, quos in nouam infantiam fœcunda tibi pariet gratia. Vnde hoc ita certum,quòd multitudo filiorum naſci debeat illic, vbi hactenus ſterilitas fuit? Videlicet tam ex ſcripturarum teſtimoniis, quæ teſtantur ita debere fieri, quàm ex præſentibus experimentis,quia mandragoræ dederunt odorem in portis noſtris.¶ Mandragora mala habet ſua uè olentia, quæ & ἀνθρωπόμορφος appellatur, quòd habeat radicem, formam hominis ſimilantem:cuius cortex vino mixtus, ad bibendum datur his, quorum corpus propter curam ſecandum eſt, vt ſoporati dolorem mi nimè ſentiant:ſterilibus quoque mederi fertur,vt concipiant. Mandragoræ ergo dederunt odorem in portis noſtris,id eſt, experimenta præſto ſunt,quòd iam fieri debeat illud, quod gentilitati hactenus ſterili ſpiritus propheticus promittit:Lauda (inquiens) ſterilis,quę non paris,decanta laudem,& hinni quæ non pariebas,quoniam multi filii deſertæ magis,quàm eius quę habet virum,&c. In portis(inquam)noſtris,id eſt, dum adhuc ſumus in finibus noſtris. in finibus Iudaicis, ſenſimus odorem huiuſmodi. Venerat enim iam Aethiops eunuchus odorare in Hieruſalem,& reuertebatur ſedens ſuper currum ſuum,legenſque Eſaiam prophetam, cum ecce ſentiens ſpiritus ſanctus odorem eius, dixit ad Philippum: Accede & adiunge te ad currum iſtum. Sed & tunc eramus in portis noſtris,quando odorem dederunt in cõſpectu domini eleemoſynæ Cornelii centurionis. Ad quem odorẽ & illud pertinet,quòd poſtmodum cuidam amicorum talis viſio per noctem oſtenſa eſt: Vir macedo quidam erat, ſtans & deprecans eum,dicens: Tranſiens in Macedoniam, adiuua nos.His atq; aliis modis odorem dederunt mandragoræ in portis noſtris, fœcunditatem ſignificantes de loco ſterilitatis.¶ Nunquid autem ibi tantummodo vbera mea dabo tibi? imo & omnia poma noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi. Quàm diu paruuli fuerint hi,qui in loco vbi dicebatur:Non plebs mea vos,naſcentur filii Dei viuentis, quàm diu(inquam)imbecilles erunt ad audiendum grandem ſermonem, ei ſque lacte opus erit, non ſolido cibo, tam diu dabo vbera mea:cum autem perfecti fuerint,& pro conſuetudine exercitatos ſenſus habuerint ad diſcretionẽ boni & mali, tunc cibum ſolidum tibi in illis, quia omnia noua & vetera, omnia veteris ac noui teſtamenti ſacramenta ſeruaui tibi, conferens in corde meo,proferenda in tempore ſuo, in tempore opportuno.

[Margin notes: Eſa 35. — Si floruit uinea. — Ibi dabo tibi ubera mea. — Mãdragora. Gene. 30. — Quomodo gẽtes uenerunt ad fidem. — Eſa 54. — Acto. 8. — Acto. 10. — Acto. 16. — Noua & uetera ſeruaui tibi. — Oſee 1. — Roma. 9. Heb. 5. — Luc. 2.]

FINIS LIBRI SEXTI.

RVPER.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN CANTICA CANTICORVM, DE INCARNATIONE DOMINI Commentariorum.

LIBER SEPTIMVS.

Felix egreſſus dilecti & dilectæ in agrū ad gētes. FActum eſt ô dilectiſsima di
lecti,factum eſt , vt dixiſti,
veni dilecte mi,egrediamur
in agrum , commoremur in
vil lis. Felix dies , felicia no-
bis tempora huius egreſſus
veſtri ad nos ab illis, qui repulerunt vos , di-
centibus amicis & veſtri conſilij conſcijs
ad illos. ¶ Vobis quidem oportebat primum
Acto.13. loqui verbum Dei,ſed quoniam repellitis il
lud,& indignos vos iudicaſtis æternæ vitę,ec
ce conuertimur ad gentes.Nunquid verò nō
ſolum illud audierant dictum propheticum,
Eſa.49. quod ſubiunxerunt,dicentes:Sic enim pręce
pit nobis dominus,Poſui te in lucem genti-
bus,vt ſis ſalus mea vſque ad extremum ter-
ræ.Imo & cætera quàm multa huius gratiæ
oracula, & iſtud ſecretiſsimum audierant &
intellexerant,quod tu hic ô gratia plena dixi
ſti:Veni dilecte mi,egrediamur in agrū com-
moremur in villis.O quantum gaudium,quā
ta exultatio illius ſterilis & deſertæ,quæ non
habebat virum,quando certum de ſcripturis
propheticis egreſſus veſtri ad ipſam & ſuæ ſa
Eſa.45. lutis audiuit teſtimoniū.Audientes autē gen
Actorum 13. tes,ait illa ſcriptura,gauiſæ ſunt,& glorifica-
uerunt verbum domini,& crediderunt quot
quot erant præordinati ad vitam ęternam.Se
cundum illud gaudium præſenti loco loqui-
tur ipſa exultans & lætabunda & laudans.
[*Quis mihi det te fratrem meum,ſugentem ubera ma-*
CAP.VIII. *tris meæ,ut inueniam te foris & deoſculer,& iam me
nemo deſpiciat?Apprehendam te & ducam te in do-
mum matris meæ , & in cubiculum genitricis meæ, ibi
me docebis,& dabo tibi poculum ex uino condito , &
muſtum malorum granatorum meorum.*] Iſta admi
ratiua percontatio , quis mihi det te , ſimilis
Luc.1. illi eſt,& vnde hoc mihi, vt veniat mater do-
mini mei ad me:& iſta exultatio,inueniam te
ſoris & deoſculer,&iam nemo deſpiciat,ſimi
lis eſt illi reſponſo tuo ad angelum , ecce an-
ibidem cilla domini,fiat mihi ſecundum verbum tu-
um.Similis nanque eſt,vel quæ hęc dicit , ſi-
cut decet filiam ſimilem eſſe matri. An nō tu
mater eius,quæ vitam & ſalutem peperiſti?
Gentiū popu lus filia mariæ. An non filia tua hæc eſt,videlicet imitatione
fidei?Si Abraham pater gentium, & Sara ma-
Gen.17. ter gentium rectè dicitur & eſt,videlicet pro
pter fidem,quanto magis tu ô fideliſsima fi-
delium mater es omnium noſtrum? propte-
rea dicit iſta valde attonita propter auditum
ſupradictū magna gaudij multitudine: Quis
mihi det te fratrem meum , ſugentem vbera
matris meæ?Fratrem ſuum dicit dilectum ſu
um,& deſcribit eum dulci deſcriptione,ſugē
tem(inquiens)vbera matris meæ. Cuius ma-
tris meæ,niſi virginis Mariæ? ¶ Propterea de
patre nihil dixit,quia videlicet in fratre iſto,
vt conciperetur vel naſceretur,fieretq́; filius *Chriſtus fra-*
naturæ vel carnis noſtræ , vir nihil patrauit. *ter noſter eſt*
Totum quòd frater noſter eſt , de matre eſt. *ex matre tan tum.*
Matris vbera ſuxit , ſed non de patris radice
fluxit.Mater iſta,mater eſt,quia caro iſta , ca-
ro noſtra,& fides iſta,fides tua ò Maria, fides
noſtra eſt.Non ſe capit intus magnitudo gau
dij,intus in corde credentis,& ſelicitatem ſu
am admirantis, quòd Deus filius Dei , frater
eius factus ſit,ſrater eius ô mater ex te, cuius
vbera ſuxit.Erūpit & clamat, Quis mihi det
te ſratrem meū,ſugentem vbera matris meæ,
& adijcit, vt inueniam te ſoris & deoſculer,
& iam me nemo deſpiciat?Deſpiciebatur enī, *Ephe.2.*
vtpote ſterilis & deſerta ſine viro,id eſt , ſine *Roma.2.* *Galat.6.*
Deo in hoc mundo: deſpiciebatur , inquam,
& dicebatur præputium(vt Apoſtolus ait) ab *Eſa.54.*
ea,quæ dicitur circumciſio in carne manu ſa- *Galat.4.*
cta,& erat alienata à conuerſatione Iſraël.In-
ueniam ergo te(inquam) foris & deoſculer, *inueniam te*
& iam me nemo deſpiciat. Videlicet cū poſ- *foris.*
ſim dicere illud veriſsimum , quia multi filii *Hebr.13.*
deſertæ magis,quàm eius quæ habet virum. *Pſal.68.*
O frater vineæ, ô ſugens vbera matris meæ,
quid eſt inuenire te foris? quid eſt te deoſ-
culari?Inuenire te ſoris , eſt exire ad te extra
caſtra,qui ſicut extra portam paſſus es,ita ex-
traneus fratribus tuis & peregrinus filiis ma-
tris tuæ factus es,teque deoſculari,imprope-
rium tuum venerari , & ſacramenta pietatis
tuæ familiariter cognoſcere eſt.Nam in quan
tū illa cognoſcimus & diligimus , in tantū te
amabilē amātes deoſculamur. Quis fructus,
quod emolumentum huiuſce inuentionis,
huiuſce deoſculationis?Apprehendam te (in
quit)& ducam in domum matris meæ , & in
cubiculum genitricis meę, ibi me docebis.
Quomodo fiet hoc?videlicet cum tuis fuero
poti-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI LIBRI TREDECIM.

COLONIAE AGRIPPINAE,
APVD HAEREDES ARNOLDI BIRCKMANNI,
ANNO SALVTIS cIↄ. Iↄ. LXXVII.
Cum Gratia & Priuilegio Cæſa. Maieſtatis.

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI AC DOMINO,
DOMINO NICOLAO VVESTO, DEI
gratia Epiſcopo Elienſi in Anglia, Ioannes
Cochlæus S. D. P.

*MVlta quidem, reuerendiſſime pater, Ruperti Abbatis
quondam Tuitienſis opera in lucem labore noſtro edi-
ta ſunt Coloniæ intra triennium hoc proximum. Libri
ſanè ſuprà centum quadraginta. Neque tamen omnia
huius Theologi opera perquirere potuimus. Deſidera-
mus adhuc quindecim libros eius de glorioſo Rege Dauid, decem libros
in Iob, & quædam alia opuſcula minora, quæ neque Vveſtphaliæ, neque
Bauariæ, nec Herciniæ ſyluæ, vetuſtæ monaſteriorum bibliothecæ, par-
tim à nobis, partim ab alijs diſcuſſæ, reddere potuerunt. Leodij quidem
extant adhuc quatuor libri carminum & hymnorū eius, in monaſterio
ſancti Laurentij, vbi monachum primò egit priuatum, antequàm Sige
bergum aut Tuitium veniſſet. Vndè & tredecim libri eius in Matthæ
um, in manus noſtras, interceſſione innocentiſſimi viri Theodorici He
zij, traditi ſunt, ſed nimia locorum diſtantia me abſterret, ne petere au
ſim commodato vetus illud exemplar. Opto igitur, vt vicinior quiſpiā
opus illud, deuotiſſima nimirū mente, in laudē Dei, Chriſtiq́ eius et ſan
ctorū Chriſti cohæredū ab illo conſcriptū, ad excitandā ſimilē in nobis
cordis deuotionē virtutisq́ amorē exſcribat & euulget. Opto itē, vt ali-
quis pietatis vtilitatisq́ publicæ ſtudioſus, reliqua huius authoris ope-
ra perquirat feliciùs quā nos, eaq́ inuenta, per chalcographiā cōmuni-
cet nobis. Quòd ſi chalcographiæ impenſas ferre aut nolit aut nequeat,
tradat exemplar inſigni bibliopolæ Franſciſco Birckmanno, ciui Colo-
nienſi, cuius ſanè impenſis, & reliqua Theologi huius opera debemus.
Quoniam verò opus eius de Victoria verbi Dei, ab alijs in minori for-
ma editū eſt, Vt igitur cæteris commodè iungi ac coaptari queat, viſum
eſt operæpretium fore, id ipſum denuò edi in ea forma, qua cætera iam
edita videmus, & quidem ſub tui potiſſimùm nominis patrocinio, re-
uerendiſſime domine, quia nullum ſcio aliū, qui ſit vel verbi Dei in cor
da populorum ſeminandi ſtudioſior, vel ad benefaciendum pauperibus,
præſertim literarum ſtudioſis, propenſior. Bene vale præſul or-
natiſſime, & nuncupationem hanc authoritate tua con-
firma. Ex monte ſancti Victoris, prope Mogun-
tiacum, Quarto Idus Aprilis*

M. D. XXIX.

INDEX CAPITVM LIBRORVM RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI.

CAPITA LIBRI PRIMI.

QVid ſit victoria verbi Dei, quare, & propter quem aduerſarium, nempe diabolum, hoc opus ita inſcripſerit. cap. j.
Quod verbum Dei ſit filius Dei, & quòd præmium cognitionis eius ſit protectio Dei, propter quam & gratias agimus. cap. 2.
Verbum dei magnificè quidem per opera, magnificentiùs verò per ſeipſum cognoſci. ca. 3.
Solus à Deo doctos, dignè verba Dei eloqui poſſe. ca. 4.
Magnificentiā vict. V. Dei omni laude maiorē eſſe. ca. 5.
Quibus & quare nominib. hoſtis verbi Dei in ſcripturis nominetur, & quid ſint ſeptem capita draconis. ca. 6.
Quare diabolus draco nominetur, & quando inceperit primum exerere cornu, & quòd Agnus, id eſt, verbum Dei totidem habeat cornua. ca. 7
Quòd cauſa rebellionis fuerit ſuperbia, & quæ fuerint cauſæ ſuperbiendi. ca 8.
Quòd per ſuperbiam factus ſit mendacij pater, & quodnā fuerit illud mendacium ex literis propheticis ca. 9.
Satanā ſuo ipſius mēdacio deceptū, cæteros angelos deſpexiſſe, maieſtatēq́, & æqualitatē dei ambiuiſſe. c. 10.
Satanā ſuū ipſius mendaciū, & cęteris angelis prędicaſſe, perſuaſiſſeq́; nōnullis, vt ſe pro Deo haberent. cap. 11.
Satanam neminem creationis & conditionis ſuæ conſcium putaſſe, ideoq́; nullius contra ſe teſtimonium veritum fuiſſe. ca. 12.
Solius verbi Dei teſtimonio conuictū ſatanā, & eiuſdem verbi Dei teſtimoniū nō latuiſſe cæteros ſpiritus. c. 13.
Partem ſpirituum ſuperbia & inuidia deprauatos, teſtimonium verbi Dei non recepiſſe, partem humiles, & obedientes in veritate perſtitiſſe. ca. 14.
Satanam propter teſtimonium verbi à Deo damnatum, à ſanctis angelis gladio verbi Dei debellatum, & è cælo deiectum eſſe. ca. 15.
De eo quod in pſalmo ſcriptū eſt: Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi, ex tunc ira tua. ca. 16.
Pulcherrima ſimilitudine declarat, motus & affectus animi in Deum cadere, ſed eum immutabilem eſſe. ca. 17.
Ex illo certamine, quo diabolus victus eſt, quendam de principibus militiæ cæleſtis, & principatum, & inclytum nomen retuliſſe, vt iam dicatur Michael, id eſt, quis ſicut Deus. cap. 18.
De eo, quod dictum eſt ad B. Iob: Quis dimiſit lapidem angularē terræ, cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. ca. 19.
De eo, quod dictum eſt ad eundem B. Iob: Poteſtas & terror apud eum eſt, qui facit concordiam in ſublimibus ſuis. cap. 20.
Satanam non ſtatim vt conditus eſt, cecidiſſe. cap. 21.
Satanam in ſublimibus Dei pacem turbaſſe. ca. 22.
Quod Chriſtus cum diceret, Videbam Satanam cadentē, ſe non ſolum hominem eſſe, verumetiam verbum patris ab æterno fuiſſe inſinuarit. ca. 23.
Quæſtionem quare Deus ſatanam cum malum fore ſciret, crearit, ſoluit, iuſtitiamq́; Dei irreprehenſibilem defendit. ca. 24.
Vnde & quo diabolus proiectus ſit, quali de cęlo, qualem iam tunc in infernum ceciderit. ca. 25.
Quare diabolus, quare ſatanas, & quare ſpiritus eius dæmones appellati ſint. ca. 26.
Quibus verbis nouem ordines angelorum in prophetis figurati ſint, & quod mali ſpiritus vltra reſurgere non poſsint. ca. 27.
Falli eos, qui opinantur angelos ante cælum & terram creatos. cap. 28.
Angelos non ita creatos, vt proficere non potuerint, ſed ſolum Deum abſq́, profectu, ſemper fuiſſe perfectum. cap. 29.
Angelos bonos, cognita in deiectione ſatanæ fortitudine in confirmatione ſui, bonitate verbi Dei, in æternā ſanctæ Trinitatis laudem prorupiſſe. cap. 30.

CAPITA LIBRI II.

QVid ſit quod Dominus ad Ezechielem prophetam dixerit: fili hominis, leua planctum ſuper regē Tyri. ca. 1.
Quemadmodum filij Iſrael deleta tribu Beniamin, planxerunt, ita veriſimile planxiſſe ſanctos angelos, diminuto ciuium regni Dei numero. ca. 2.
Quare filius hominis iubeatur plangere principem Tyri. cap. 3.
Soli Deo notum fuiſſe myſterium verbi incarnandi, per quod reſtituendus eſſet numerus ciuium Dei. ca. 4.
Condito mundo factum hominem, propter quem diabolus contra verbum Dei certamen arripuit. ca. 5.
Diabolum veterem diuini nominis ambitionem retinuiſſe, Deum verò in propoſito prouehendi hominis ad ſimilitudinem ſuam, perſtitiſſe. ca. 6.
Diabolum impedire voluiſſe propoſitum Dei, & cur Deus homini præceptum poſuerit. ca. 7.
Diabolum ſerpentem ingreſſum decepto homine, meruiſſe, vt iam dicatur ſerpens antiquus. ca. 8.
Quare diabolus ſerpens antiquus, Deus autem antiquus dierum appelletur atq́; prædicetur. ca. 9.
Diabolum, cum deciperet hominem, iiſdem vſum fuiſſe fraudibus, quibus nunc Sophiſtæ vtuntur. ca. 10.
Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, ſed ex ſuperbia peccaſſe. ca. 11.
Non Dei prouidentiam culpandam, ſed creaturæ leuitatem accuſandam, cum cōſideratur, tam angelū quàm hominem, non potuiſſe ſuſtinere magnitudinem diuinæ beneficentię, ne ſuperbiret. ca. 12.
Vtile fuiſſe, vt reuelaretur per experientiam, quod nouerat Deus per ſcientiā, ſcilicet non poſſe principatū creaturarū humiliter ſuſtineri, niſi à verbo incarnato. c. 13.
Deum quaſi dormiuiſſe, dum deciperet homine ſerpens, deinde excitatum, tanquam potentem crapulatum à vino percuſſiſſe inimicos ſuos. cap. 14.
Quibus verbis, & quare ſerpentem, virum & mulierem increpauerit Deus. ca. 15.
Quare prima promiſſio conterendi ſerpentis, quæ fuit caput victoriæ verbi, non ad mulierem, ſed ad ſerpentē facta ſit. ca. 16.
Per mulierem & ſemē illius intelligi quidem oēs electos, præcipuè tamen beatam virginem Mariam, & ſemen eius, qui Chriſtus eſt, ſicut per ſemen ſerpentis, eos qui ſunt ex parte diabolo intelligimus. cap. 17.
Hanc inimicitiam caput & initium fuiſſe bellorum Domini, & quod ſacra ſcriptura dicatur liber bellorū Domini, & liber iuſtorum. ca. 18.
Inter Cain ſemen ſerpentis, & Abel ſemen benedictionis Dominum ſtatim inimicitias poſuiſſe, & Abel victoriam verbi ſua morte figuraſſe. cap. 19.
Abel per iuſtitiam fidei ad ſimilitudinem Dei factum, & hominibus mortuum, Deo melius viuere, imò loqui etiam. ca. 20.
Generationem Cain, qui erat ſemen ſerpentis, velocius pullulaſſe, ciuitates & regna conſtituiſſe. Item, Cain reproborum, Abel autem electorū generationis principium fuiſſe, eaſq́; deinde ſecundum carnem connu-

ptas diluuij vindictam meruiſſe. cap. 21.
Electorum generationem, deleto Abel, tardius per Seth & Enos reſtauratam, non habere hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirere. ca. 22.
Generationem filiorum Dei denuò per mulieres callido antiqui ſerpentis conſilio corruptam fuiſſe. cap. 23.
Quo pacto ſit intelligendum, quod Deus dixit: Pœnitet me feciſſe hominem, & delebo hominem, quem creaui à facie terræ cap. 24.
Quid ſit, quod Moyſes de Deo ſcripſit, & præcauens in futurum, & tactu dolore cordis intrinſecus. ca. 25.
Quo dolore tactus eſſe dicatur intrinſecus. cap. 26.
De diluuio, imò de tribus iudicijs Dei. cap. 27.
Quid ſit, quod Dominus dixit. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. cap. 28.
Quare Noe accepta ſententia perdendæ vniuerſæ carnis non interceſſerit pro hominibus ſicut Moyſes. ca. 29.
Quid ſit quòd ſcriptum eſt, Noe inuenit gratiam coram Domino Item, Noe vir iuſtus atque perfectus in generationibus ſuis. cap. 30.
Quod Noe quia ſeruauerat verbũ Dei, idem à verbo ſeruatus ſit. ca. 31.
Quod Dominus propoſitum ſuum ſatis declarauit toties benedicendo hominibus. ca. 32.

CAPITA LIBRI III.

DE tribus filijs Noe, Sem, Chã, & Iaphet, & quid ſit, Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem. cap. 1.
De confuſione linguarum, natiuitate Abraham, & ſecundo promiſſionis verbo, quod in ſemine eius benedicendæ eſſent omnes gentes. cap. 2.
Quod confuſio linguarum abſcondendo diuinæ promiſſionis theſauro profuerit. cap. 3.
Quod myſteria Dei non ſolis exteris per cõfuſionem linguarum, verumetiam indigenis Iſraelitis per ænigmata & figuras abſcondita fuerint, Item de trium linguarum literis inuentis. cap. 4.
Quòd ſerpens antiquus propter verbum promiſſionis cõtra Abraham, Iſaac, & Iacob, inuidia quidem motus ſit, nocere tamen eis non potuerit. ca. 5.
Quod Ioſeph deinde, primos ſerpentis inſultus per fratres propter ſomnium exceperit. ca. 6.
Quid ſit, quod à Hieremia dictum eſt, Vox in Rama audita eſt, &c. Rachel plorans filios. ca. 7.
Quod ſerpens ille antiquus non ſolùm inſidias fratrum, verumetiam illecebras concupiſcentiæ mulieris aduerſum Ioſeph, ſuſcitarit, neq; tamen vicerit. ca. 8.
De tertio promiſſionis verbo, non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt. ca. 9.
De ſigno mulieris amictæ ſole, parturientis & clamantis vt pariat, & itẽ de ſigno draconis magni, &c. ca. 10.
Coronam duodecim ſtellarum in capite eiuſdem mulieris fuiſſe principes duodecim tribuum, & quòd in vtero habuerit, fuiſſe verbum promiſſionis. ca. 11.
Quando primum cœperit parturire, clamare, cruciari vt pareret. ca. 12.
Quod agnus quem immolabant filij Iſrael, verbi fuerit typus incarnandi, econtra Pharao rex Aegypti caput primum ſerpentis. ca. 13.
Quod omnipotens verbum Dei percuſſerit primogenita Aegypti. ca. 14.
Quod de eodem verbo dictum ſit: Exultauit vt gigas ad currendam viam. ca. 15.
Idem verbum Dei Aegyptijs fuiſſe gladium acutum, filijs autem Iſrael agnum mitem & manſuetum. ca. 16.
Quam ob cauſam primogenita Aegyptiorum percuſſa ſint. ca. 17.
Quam ob cauſam, item poſt cædem primogenitorum, omnes Aegyptij aquis operti fuerint. ca. 18.
Hæc omnia Abrahæ à Deo prædicta fuiſſe, & quod filij Iſrael Aegyptios iuſtè ſpoliarint. ca. 19.
Eundem eſſe draconẽ & Behemoth, eumq; à ſolo verbo vinci, vt multiplicet preces & mollia loquatur. ca. 20.
Quod Dominus populum Iſrael liberauerit in laudem, & gloriam nominis ſui, vt faceret eam excelſiorẽ cũctis populis. ca. 21.
Populo Iſrael non ſolum commiſſa, verumetiam ſcripta fuiſſe eloquia Dei, idq; digito ipſius. ca. 22.
Nihil vtilius inuento literarum ad cognitionem Dei creatoris eſſe. ca 23.
Sicut priores duæ tabulæ Moyſi fractæ ſunt, ita & literarum characteres, ſub Eſdra mutatas fuiſſe arbitramur. ca. 24.
Dona eſſe Dei, quòd homo in verbo Dei poſſit meditari, deinde & eloqui, demum & ſcribere, atque aliorum ſcripta legere. ca. 25.
Sacramenta cœleſtia ſub ſacrarum ſuperficie literarum latentia, ſimilia eſſe theſauro abſcondito in agro c. 26.
Hunc theſaurum idcò abſconditũ fuiſſe, ne paruuli quibus lacte opus erat, ſolidum cibum ferre non poſſent, & porci margaritas pedibus ſubiectas conculcarent. cap. 27.
Exemplis probatur, non expediuiſſe, vt ſacramenta ſcripturæ apertis verbis prodantur, donec opere complèantur. ca. 28.

CAPITA LIBRI IIII.

QVarum animalium ſeptem illa capita Draconis ſimilia fuerint. ca. 1.
Quòd facies ſecundi capitis facies vituli fuerit, quẽ fecit Aaron, & quomodo tunc mulier in vtero habens clamauerit. ca. 2.
Quod idem caput ſublatum ad tempus, ſub Ieroboam denuò rectum ſit. ca. 3.
Quod per iudices Dominus populum ab idololatria repulerit, & ab hoſtibus defenderit, Vincente per eos verbo Dei. ca. 4.
Iudices, non niſi clamante ad Dominum populo, ſuſcitatos. ca. 5.
Quã ob cauſam iudices illi ſaluatores appellati ſint. ca. 6.
Duodecim iudices, & duodecim Apoſtolos, eſſe viginti quatuor ſeniores. cap. 7.
Quare Apoſtolis, non vt iudicib. gladio vti licuerit. ca. 8.
Quantis in periculis verſati ſint iudices Iſrael. ca. 9.
Quare Heli ad numerum duodecim iudicum non pertineat. ca. 10.
Quid ſit apud Eſaiam, Voca nomen eius, Accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari. ca. 11.
Idem verbum Dei, & per Dauid viciſſe, quod antea per iudices vicerat. ca. 12.
Quare Dauid non ædificarit domum Domini. ca. 13.
Proiecto Saul, & electo Dauid, impletum eſſe quod dictũ eſt, Dominus pauperem facit, vel ditat, humiliat & ſublimat. ca. 14.
Quomodo Saul, & quomodo Dauid contempſerint verbum Domini. ca. 15.
Quod vterq; ſe peccaſſe confeſſi ſint, & quare huius confeſſio accepta, illius reiecta ſit. ca. 16.
Dauid exauditum eſſe, quia ſecundum voluntatem Dei petierat. ca. 17.
Quod Deus in ſermonibus ſuis iuſtificari viſus non fuiſſet, niſi Dauid miſerius eſſet. ca. 18.
Promiſſiones legis cũ conditione, Promiſſiones aũt Abrahæ & Dauidi abſq; conditione factas fuiſſe. ca. 19.
Quid ſit quod Apoſtolus ait. Si enim, qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt repromiſſio. cap. 20.
Quid ſit quod idem Apoſtolus ait, Iuſtitiam Dei in Euangelio reuelari ex fide in fidem, & quænam illa iuſtitia ſit. ca. 21.
Verbum Dei tam in Saul quàm in Dauid veritatis palmã obtinuiſſe. ca. 22.
Quomodo appareat in duobus illis verùm eſſe ſapientiæ dictum, Melius eſt duo ſimul eſſe quàm vnum. ca. 23.
Salomonem habuiſſe quidem verbum Dei, ſed non quieuiſſe cum eo vt foueretur, ideoq; cecidiſſe, nec ſublenatum eſſe. ca 24.
Propter peccata filiorum Dauid, non auerſum eſſe propoſitum Dei, quia iuraueràt illi. cap. 25

Cur iurare debuerit ac voluerit Deus, quem impoſſibile eſt mentiri, etiam in his, quæ loquitur abſque interpoſitione iuramenti. cap. 26.
Quibus ex cauſis maximè digni fuerint Abraham & Dauid verbo promiſſionis cum iuramento repromittentis. cap. 27.

CAPITA LIBRI. V.

QVomodo ſecundum caput Draconis vitulus.ſ. ſub Hieroboam, denuò fuerit erectum. cap. 1.
Quamuis etiam Baal ſeruierint & adorauerint, vitulum tamen caput idololatriæ fuiſſe. cap. 2.
Hoc caput, tametſi mite videretur, æquè tamen vt reliqua pernicioſum fuiſſe populo Dei. cap. 3.
Quodnam primum verbi Dei bellum aduerſus hoc caput fuerit. cap. 4.
Quod Iehu primus pro teſtimonio verbi Dei occubuerit. cap. 5.
Quod myſterio non careat, à leone prophetam in via occiſum. cap. 6.
Quid duodecim ſciſſuræ pallij Ahiæ Sylonitæ ſignificarint. cap. 7.
Deum iuſto iudicio regem Hieroboā ſuper Iſrael cōſtituiſſe, non vt peccare faceret, ſed quia peccaturi erāt. c. 8.
Heliam prophetam, ne ignorantes ſimul cum impijs errarent, à Deo miſſum eſſe. cap. 9.
Quæ miracula fecerit Helias, & quòd ſpiritus Heliæ duplex in Heliſæo, duplicato miraculorū numero comprobetur. cap. 10.
Quid & quādo profecerint in populo, Helias & Heliſæus prophetæ. cap. 11.
Quare zelus Domini propter Baal amplius, quàm propter vitulos aureos, in Helia exarſerit. cap. 12.
Dominū in virga & verberibus viſitaſſe peccata domus Dauid, miſericordiā verò non diſperſiſſe ab eo. c. 13.
Quantus zelus in Helia, quantæ dignitatis fuerit. cap. 14.
Heliam tranſlatum, ante diem magnum & terribilem Domini mittendum, & in Ioanne Baptiſta completū eſſe. cap. 15.
Veriſimile eſſe, Enoch & Heliam tranſlatos, à moriendi neceſſitate liberatos eſſe. cap. 16.
Poſt Heliam & Heliſæum idem verbum Dei, alijs Prophetis ſuccedentibus non defeciſſe. cap. 17.
Quid ſit, quod per Oſee dictum eſt: Non addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum & domui Iuda miſerebor. cap. 18.
Quod verbum Dei nōdum incarnatum, id eſt, Emanuel nondum natus, liberarit terram à Rege Aſſyriorum. cap. 19.
Idem verbum, antequam ſciret puer vocare matrem, acceleraſſe, ſpolia detraxiſſe, & prædari feſtinaſſe. ca. 20.
Ductis in captiuitatem decem tribubus, finitum bellum verbi Dei, contra vitulos aureos. cap. 21.
Aſſyrios iuſtiores fuiſſe quam Iſrael, ideoque eis in captiuitatem traditum eſſe. cap. 22.
Quare domus Iuda ſeruata ſit, Iſraele in captiuitatem ducto, cū vtrobiq; iuſti aliquot fuerint. cap. 23.
Quare in Lege ſcriptū ſit: Locutus eſt Dominus ad Moyſen, in prophetis aūt: Factū eſt verbū Domini. ca. 24.
Omnes ad quos verbū Dei factum eſt, non omnes aūt ad quos locutus eſt, beatos & filios Dei fuiſſe. ca. 25.
Non Moyſen reliquis Prophetis comparatum, ſed Legē promiſſionibus gratiæ collatam inferiorem eſſe, eo quòd nuſquam legatur, Factum eſt verbum Domini ad Moyſen. cap. 26.

CAPITA LIBRI VI.

QVod reges & regna antiqui Draconis capita dicantur. cap. 1.
Regnum Aſſyriorum, & regnum Chaldæorum cōiunctim, tertium caput Draconis fuiſſe, ſimile leoni. cap. 2.
Quomodo Deus domum Dauid zelo proſecutus fuerit in bonum, Diabolus verò in malum. cap. 3.
Draconem tertio hoc capite, aduerſatum quidē verbo Dei intentione, cooperatum aūt fuiſſe effectu. cap. 4.
Quibus peccatis in domo Dauid, puniendus Draco ille ſæuierit. cap. 5.
Quod obſeſſa & expugnata Hieruſalem, & populo tranſlato, in fortitudine manus ſuæ Nabuchodonoſor ſe ſe eiſſe ſit gloriatus. ca. 6.
Nabuchodonoſor typum Diaboli geſſiſſe, & effectu quidem Deo ſeruijſſe, voluntate verò ſatellitem Diaboli fuiſſe. cap. 7.
Quod Dominus quamuis verberaret populum, promiſſionis ſuæ non fuerit oblitus, ſed Prophetas ſuſcitauerit, & virgam contriuerit. cap. 8.
Quomodo & quo ordine verbum Dei Nabuchodonoſor percuſſerit, & tandem vicerit. cap. 9.
Multis rationibus ſomnium Nabuchodonoſor obſeruabile fuiſſe. cap. 10.
Quid ſomnium Nabuchodonoſor ſignificarit. cap. 11.
Quare Nabuchodonoſor, & non alius quiſpiam, hoc ſomnium viderit. cap. 12.
Crudelitatem regis, beneuolentiam & attentionem Danieli interpreti conciliaſſe. cap. 13.
Nabuchodonoſor regem verbum Dei ex ore Danielis ferre non potuiſſe, quin caderet in faciem. cap. 14.
Nabuchodonoſor adhuc tam ſuperbum fuiſſe, vt ſtatuā ſuam adorari iuberet. cap. 15.
Quare Scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit. ca. 16.
Quas ob cauſas regnum Babylonicum per aurum, & regnum Perſarum atque Medorum ſignatum ſit per argentum. cap. 17.
Quam ob cauſam regnum Græcorū per æs ſignificatum fuerit. cap. 18.
Quare regnū Romanorū per tibias ferreas, pedes partim ferreos, partim fictiles ſignificatum fuerit. ca. 19.
Quid mixtura ferri & teſtę ſignificet. cap. 20.
Quare exclamauerit Nabuchodonoſor, Ecce ego video quatuor viros ſolutos, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. cap. 21.
Quare appellatio filij Dei, ab inimico, & perſecutore primum vſurpari debuerit. cap. 22.
Confeſſionem & laudem Nabuchodonoſor, propter ſuperbiam, & tumidam vanitatem reprobā fuiſſe. ca. 23.
Quod ſicut tribus pueris in camino affuit filius Dei, ita omnibus affuturus ſit, qui ſe confitentur. cap. 24.
Quare Deus, non vt tres pueros, ita & templum defenderit, ne conflagraret. cap. 25.
Toties victum Nabuchodonoſor, nunquam tamen fuiſſe ex animo humiliatum. cap. 26.
Nabuchodonoſor, in quā bouē fœnū comediſſe. ca. 27.
Quo ſenſu verum fuerit, quod Nabuchodonoſor dixit: Nōne hæc eſt Babylon, quam ædificaui. cap. 28.
Nabuchodonoſor non mentem tantum, verùm & formam amiſiſſe, cùm fœnum vt bos comederet. cap. 29.

CAPITA LIBRI VII.

BAlthaſar regē iam tū cū manus hominis in pariete ſcribēs appareret, à verbo Dei victum fuiſſe. cap. 1.
Danielem nō perturbatum, ſed confidenter aſpexiſſe, legiſſe, & interpretatum fuiſſe. cap. 2.
Quid ſibi velit primum verbum, mane, id eſt, numerauit. ca. 3.
Quid velit ſecundum verbum, Tetel. i. appenſum. cap. 4.
Quid velit tertium verbum, Pares, id eſt, diuiſum. cap. 5.
Quòd ſcriptum & dictum tunc eſt, contra vnum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi. cap. 6.
Quid ſignificet, Mane, contra principē huius mūdi. c. 7.
Quid ſignificet Tetel, contra eundem principem mundi. ca. 8.
Quid ſignificet Pares, contra eundē, & quid Perſæ, & Medi, quibus diuiſum regnum eius datum ſit. cap. 9.
Hanc manum apparentem, ſignaſſe manum Dei, de qua Dauid: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. ca. 10.
De quatuor beſtijs, quas Daniel viderat, & quare Deus antiquus dierum appelletur. cap. 11.

Quatuor regna, non ea Deo regnaſſe. cap.12.
Summam rerum omniũ & regnum ad Deum pertinere, ſed quatuor beſtias quantum quæque potuit, ad ſe rapuiſſe. cap.13.
Solius verbi Dei verum eſſe imperium, humana omnia ſimulata. cap.14.
Regnũ Mœdorum & Perſarum, quartum caput Draconis fuiſſe. cap.15.
Satrapas Mœdorum & Perſarũ Danieli foueam, in quã ipſi inciderent fodiſſe. cap.16.
De oratione Danielis contra Hieruſalem, propter quã accuſatus, & cũ rex liberare non poſſet, in lacũ leonũ proiectus fuit. cap.17.
Danielem in martyriu verbi Dei, tribus pueris non fuiſſe inferiorem. cap.18.
Completo captiuitatis annorum numero, non prophetas tantum, verumetiam Angelos ſuper reædificatione Hieruſalem lætatos fuiſſe. cap.19.
Danieli non ſolũ reædificationem templi, verumetiam omniũ regnorũ futuros euẽtus, reuelata fuiſſe. cap 20
Domum Dei, quàm Cyrus ædificandam decreuerat, à Dario, vincente ita verbo Dei, tandem ædificatam fuiſſe. cap.21.
Tempus, quod ab exitu ſermonis, vſque ad cõpletionem operis intereeſſerit, non modo coram Deo breue, verumetiam hominibus vtile fuiſſe. cap.22.
Vnde Cyro homini gẽtili tanta circa Deũ cœli, & circa captiuũ eius populum beneuolentia prouenerit. cap.23.
Cyrum ita regem factum, vt diuinam circa ſe prouidentiam agnoſcere potuerit. cap.24.
An libertas captiuis a Cyro donata Iudeis, eidẽ ad æternam ſalutẽ aſſequendam prouenire potuerit. cap.25.
Quæ vera confeſſio ſit, & quid eidem Cyro de vera confeſſione defuerit. cap.26.
Maiorem laudandi Dei occaſionẽ eſſe, non modo in templi Hieroſolymitani, verũetiam totius generis humani reparatione, quàm conſeruatione. cap 27.
Quomodo id quod de Cyro dictum eſt: Aſsimilaui te, & non cognouiſti me, intelligendum ſit. cap 28.
Titulum Pſalmi 64. ad huius captiuitatis ſolutionem pertinere. cap.29.
Iuxta prophetiam Aggæi, nouiſſimi templi maiorem gloriam quàm primi, propter verbum incarnatum fuiſſe cap.30.
Eſdram, Nehemiam, Ioſedech, & Zorobabel, tempore ſolutæ captiuitatis illuſtres fuiſſe. cap.31.
Eſdram propter renouatam nouis characteribus legem præcipuum fuiſſe. cap.32.

CAPITA LIBRI VIII.

Somnium Mardochæi non fuiſſe vanum. cap.1.
Mardochæum & Aman per duos Dracones, ſed diuerſis rationibus ſignatos fuiſſe. cap.2.
Sicut Aman Mardochæo crucem parauerat, & in ea ſuſpenſus fuerat, ita principem huius mundi Diabolum Chriſto crucem paraſſe, & in ea victum fuiſſe. cap 3.
Paruum fontem, qui in magna creuerit flumina, Heſter reginam fuiſſe. cap.4.
Dei prouidentia factum, vt Mardochæus in captiuitate maneret, cùm qui vellent, libertatem in patriam redeundi recepiſſent. cap.5.
Aman exaltatum & adorari iuſſum, etiam regnum ambijſſe, & Mardochæo propter ſeruatum regem, inimicum factum fuiſſe. cap.6
Aman Mardochæo inimicum, cũ videret ſibi non flectere genu, totius gentis Iudaicæ extirpandæ cõſilium cepiſſe. cap.7.
Quã ob cauſam Mardochæus Aman non adorauerit. c.8.
Quam ob cauſam aliquot homines citra reprehenſionẽ adorari potuerint. cap.9.
Quare tam difficilis ad regem aditus fuerit, vt qui non vocatus adiret, occideretur. cap.10.
Aman ſtultè tẽpus perditionis Iudæorũ per ſortes quæſiuiſſe, cũ an perdendi eſſent nondũ cognouiſſet. cap.11.
Aman per ſortes deceptum, ſpacium dediſſe Iudæis, ad impetrandum à Deo auxilium. cap.12.
Semper fuiſſe, qui diuinæ promiſsionis de Chriſto memores, eam impleri deſiderauerint. cap.13.
Heſter quatuor illis celeberrimis virtutibus præditam fuiſſe. cap.14.
Quomodo virtus tẽperantiæ in Heſter reluxerit. cap.15.
Quomodo iuſtitia in ea deprehenſa ſit. cap.16.
Et hoc iuſtitiæ fuiſſe, quod incircunciſo propter neceſſitatem coniungi ſuſtinuerit. cap.17.
Quomodo prudentia in eius conſilijs ſpectata ſit. cap.18.
Quod prudenter coram rege petitionem ſuam expoſuerit. cap.19.
Eius prudentiã verius diuinã prouidẽtiam fuiſſe. ca. 20.
Aman in conuiuio quaſi hamo captum fuiſſe. ca.21.
Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo. cap.22.
Quoties verbum Dei aliquot ex capitibus Draconis vicerit, perſonæ in qua vicerit, victoriæ ſigna contuliſſe. cap.23.
Quid myſterij contineat, quòd Aman in patibulo, quod Mardochæo parauerat, ſuſpenſus fuerit. cap.24.
Quid myſterij contineat, quòd domus Amã data ſit Heſter reginæ. cap 25.
Somnium Mardochæi, in quo paruum fontem, in fluuium magnum, deinde in ſolem conuerti videt, in Heſter regina completum fuiſſe. cap.26.
Captiuitatem populi propter verbũ Dei, multo quã gentium imperioſam libertatem, glorioſiorẽ fuiſſe. ca 27.
Superato per verbum Dei, Perſarum & Mœdorũ regno, Macedonum, quod in Daniele per hircum caprarum ſignificatur, ſucceſsiſſe. cap.28.
Quas ob cauſas regnum Macedonum in priore viſione per pardũ, in poſteriore per hircũ fuerit ſignatũ. ca.29.
Quas ob cauſas regnum Perſarum & Mœdorum in priore viſione per vrſum, in poſteriore per arietem fuerit ſignificatum. cap.30.
Quare hircus vnum tantum, aries autem duo cornua habere viſus ſit. cap.31.
Magnam victoriæ verbi Dei partẽ in hoc eſſe, quod ſicut regna mutanda prædixerit: ita & mutauerit. cap.32.

CAPITA LIBRI IX.

PRæfatio ad Cunonem qua conqueritur ſe frigidũ atque negligentem, orationibuſque iuuari poſtulat. cap.1.
Reſponſio iucunda Cunoni facta, qui rogarat, vt præfationem ſecundi libri Machabæorum explicatam huic operi inſereret. cap.2.
Quintum caput Draconis fuiſſe regnum Græcorum. c.3.
Principes Perſarum & Græcorum malos angelos debere intelligi, reſiſtẽtes principib. bonis, id eſt, Angelis. c.4.
Principem populi Dei Michaelem eſſe, bonos principes omnes inter ſe conſentire, malos verò neque cum bonis, neque inter ſe conuenire. cap.5.
Quale præliũ ſit inter bonos & malos principes. c 6.
Quomodo princeps Perſarum reſtiterit xxi. diebus. ca.7
Quomodo nobis orantibus, mali ſpiritus præliantur cum bonis. cap 8.
Quomodo ſit intelligendum, quod dictum eſt: Ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regẽ Perſarum. cap 9.
Quomodo ſit intelligendum, quod ait: Cũ enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. cap.10.
Quomodo regnum Græcorũ originem cœperit. cap.11.
Regem Alexandrum ſe Hammonis filium videri voluiſſe, idq; per hircum caprarum qui terram non tangebat, Danieli ſignificatum fuiſſe. cap.12.
Quomodo Alexander Hieruſolymã venerit, & principẽ Sacerdotũ veſtibus ſacris indutũ veneratus ſit. cap.13.
Quomodo illud cornu fractum ſit, id eſt, quomodo Alexander magnus vità deceſſerit. cap.14.
Fracto cornu alia quatuor ſuccreuiſſe, deoque Draconẽ cùm ſeptem tantum capita habeat, decem tamen diademata geſtare. ca.15.
Antiochum per cornu paruulum, quod de vno ex quatuor exierit,

tuor exierit, ſignificatum fuiſſe. cap.16.
Onyæ primum ſanguine quintum hoc Draconis caput maduiſſe, & ruſum ſactum fuiſſe. cap.17.
Quibus peccatis populus meruerit, vt Deus per Antiochum eos affligeret. cap 18.
Quibus ſucceſſibus populi flagitia aucta fuerint. cap.19.
Quid ſit, quod Dominus per Zachariam dixit. Quia ego iratus tui parum, ipſi verò addiderunt in malu. c.20.
Quid ſit Deum iraſci parum. cap.21.
Quid Antiochus addiderit in malum. cap.22.
Quæ Antiochus Hieroſolymis fecerit, ad paruam Dei iram pertinere. cap.23.
Quòd Iudæos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuiſſe in malum. cap 24.
Diabolum propter eiuſmodi additamenta, dictum eſſe Leuiathan. cap.25.
De ira Dei magna, quæ ſit. cap.26.
Paruam Dei iram placari poſſe, magnam non poſſe. c.27.
Mulierem in vtero habentem, denuò parturijſſe & clamaſſe. cap.28.
Septem fratres Machabæos, & matrem eorum præcipuè cùm paterentur, clamaſſe. cap.29.
Quòd carne porcina veſci noluerint, paſſionis eorũ cauſam fuiſſe, & quod mundis omnia munda. ca.30.
Qua ratione Deus in veteri lege inter munda & immũda diſcreuerit. ca.31.
Septem fratres Machabæos, præcipuè venerabiles eſſe, ꝙ reſurrectionẽ mortuorũ apertè confeſsi ſunt. c.32.

CAPITA LIBRI X.

SAnctos per fidem viciſſe regna. ca.1.
Sanctos egentes, anguſtiatos, afflictos, in ſolitudinibus errâſſe in montibus. cap.2.
Quanta fuerit lætitia templi emundati & renouati. ca.3.
Quam ſedulo flagitauerit Cuno, vt procemium, 2. Macha. interpretaretur, idq́; ſe iam facturum. cap.4.
Onyam cum multis Iudæis Aegyptũ profectum fuiſſe ibique templum ædificaſſe. cap 5.
Quoties & quibus temporibus Iudæi Hieroſolymis ſcripſerint fratribus in Aegypto. cap.6.
Materiam, intentionem, & vtilitatem prologi 2. Mach. ſe proſequuturum. cap.7.
Quæ fuerit materia, ſiue argumentum eius prologi. c.8.
Quæ fuerit intentio eiuſdem prologi. cap.9.
Solum templum Hieroſolymitanum legitimum fuiſſe, propter promiſsiones Dei illic implendas. cap.10.
Qua ratione ſalutationis loco ſcriptũ ſit. Adaperiat cor veſtrum in lege ſua. cap.11.
Quænam fuerit illa tribulatio & impetus, qui venerat ſuper Iudæos. cap.12.
Quare Iudæam terram ſanctam appellauerunt. ca.13.
Quomodo intelligendum ſit: Frequentare dies ſcænopegiæ menſis Caſleu. cap.14.
Quod ſemel & iterũ einſdẽ de cauſa ſcripſerint, & quod admonitio ſecunda auſterior, quàm prima ſit. ca.15.
Eadem ratione ſanctam ciuitatem qua terram ſanctam eſſe appellatam. cap.16.
Eadem ratione ignem de cælo datum commorari. ca.17.
Qualis ille ignis fuerit. ca.18.
Eadem ratione miraculum ignis, & Nehemiæ orationẽ commemorari. cap.19.
Eadem ratione tabernaculi & arcæ commemorationem, atque excuſationem factam. ca.20.
Quomodo quæ de tabernaculo & arca dicta ſunt intelligi debeant. cap.21.
Qualicunque ſenſu Hieremias illa ſcripſerit, Iudæos ſuo propoſito adaptaſſe. ca.22.
Eadem ratione, qua ſuperiora, orationem Moyſi & ignẽ de cælo datum. cap.23.
Quàm multi hoſtes verbi Dei velociter ſicut vmbra trãſierint. cap.24.
Quare Deus populo ſuo cætera regna ſubijcere noluerit. cap.25.
Machabæos ſocietatem cum Romanis inire non debuiſſe, & quare tam cita morte ſublati fuerint. cap.26.

CAPITA LIBRI XI.

VErbum Domini per Eſaiam: Si non, vt putaui, ita erit, quomodo ſit intelligendum. ca.1.
Quomodo Deus aliquid putare ꝓpriè dicatur. c.2.
Inter omnia quæ Deus putauit, præcipuum fuiſſe, filium quem Draco deuorare volebat, ad ſe & thronum ſuũ rapiendum. cap.3.
Inuocat ſapientiam. Interim quid ſit: Noli regibus dare vinum, ſed his qui amaro ſunt corde. cap 4.
Sextũ caput Draconis cui ſimile fuerit, dici nõ poſſe. c.5.
Quod Hebræi putant de ſexto capite dictũ: Exterminauit eam aper de ſylua, &c. inepium eſſe. ca 6.
Quomodo beſtia quarta de mari aſcenderit, & ſextum caput Draconis in ordine conſtituerit. cap.7.
Herodẽ patre Idumæo, matre verò Arabica natũ à ſenatu Romano regem Iudææ decretum fuiſſe. ca.8.
Diſcordias inter ſenatum & populum Iudaicum, Herodi regnum peperiſſe. ca.9.
Neque ſceptrum, neque ducem de Iuda auferendum, donec veniret Chriſtus. cap.10.
Præter Zachariam, Elizabeth, Symeonem, & Annam propheteſſam, multos fuiſſe, qui aduentum Chriſti expectarint. ca.11.
Neque demonſtrando, neque narrando, Chriſtum pro dignitate iudicari poſſe. cap.12.
Quod per Eſaiam dictum eſt: Egredietur virga de radice Ieſſe, quomodo ſit intelligendum. cap.13.
Tunc excelſa Libani cecidiſſe, cũ Herodes alienigena regnaret, templũq́; ſubuerſum de nouo ædificaret. c.14.
Herodem renouando templum, ſe Dauidi & Salomoni impudenter comparare voluiſſe. ca 15.
Quòd populus ſuper illius hominis opera nequaquã lætari, neque tanto peccatori debuiſſet adulari. cap.16.
Quare Deus Herodem in regiam, & Sacerdotalem ſtirpem, ita ſæuire permiſerit, vt ne quidem filijs parceret. ca.17.
Virgã virginẽ Mariam, Chriſtũ verò florem eſſe, & cur de radice Ieſſe, non de radice Dauid dictum ſit. ca.18.
Quid ſacramenti fuerit in rebus geſtis radicis Ieſſe, hoc eſt, Dauidis, quod ad Chriſtum pertineret. ca 19.
Laudabile Dei conſilium eſſe, quod in humilitate Diabolũ atq́; Herodem fefellerit, & ars artẽ luſerit. ca.20.
Quàm vtile nobis fuerit, Chriſtum è paupere virgine matre naſci. cap.21.
Laudat incarnationem verbi, ex Pſalmo Dauidis: Eructauit cor meum verbum bonum. cap.22.
Quomodo verbum Dauidis intelligendum ſit. Lingua mea calamus ſcribæ. cap 23.
Quomodo intelligendum: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. cap.24.
Quare Deus incarnari, & non potius per Angelum genus humanum ſaluare voluerit. cap.25.
Chriſtum ſalua matris virginitate, natum eſſe. ca.26.
Quid ſit: Specioſus forma præ filijs hominum, & gladius ſuper fœmur accinctus. cap.27.
Sicut ſeptiformis ſpiritus ſuper florẽ requieuerit, ita ſeptẽplici laude pſalmus hic regem Chriſtũ canit. cap.28.
Quare non dictum ſit, manebit, ſed requieſcet ſuper eũ ſpiritus Domini. cap 29.
Præter Chriſtum neminem fuiſſe, ſuper quem requieuiſſe ſpiritus Domini dici poſſet. cap.30.
Sicut virga Aaron, ita & virga Ieſſe, ſuperbi certaminis finem fecit. cap.31.

CAPITA LIBRI XII.

BEatam virginem Mariam mulieris in vtero habentis, parturientis, & vt pariat clamantis non minimam partem fuiſſe. cap.1.
Draconem etiã Mariæ filium deuorare voluiſſe. cap.2.
Quare Diabolus Chriſtum Herodi prodere non potuerit. cap.3.
Chriſtus à Diabolo, non vt cognoſceretur, ſed vt corrumperetur, tentatum fuiſſe. cap.4.
Qua de cauſa Chriſtus non ſolùm Dæmonijs, verumetiam Apoſtolis ne ſe proderent, prohibuerit. ca.5.

Quare Iudæi, an ipſe Chriſtus eſſet quæſierint, & quare ipſe ante paſsionem ſemper obſcurè reſponderit. c. 6.
Chriſtum, vbi tempus affuit, non ſolùm non prohibuiſſe, verumetiam ſe regem prædicari voluiſſe, ca. 7.
Chriſtum aſello inſidentem, regnorum huius mundi cõtemptum præ ſe tuliſſe. cap. 8.
Chriſti regnum non de hoc mundo eſſe, ſatis probatum eſſe, copioſius tamen probari potuiſſe. cap. 9.
Diabolum inſidiendo vitæ Chriſti deceptum, Dei conſilium impediuiſſe, ſed non promouiſſe. ca. 10.
Per mortẽ Chriſti ſacramenta Baptiſmatis, euchariſtiæ & Spiritus S. dona, nos conſequutos eſſe. cap. 11.
In quẽ vſum ſacramẽtũ euchariſtiæ nobis relictũ ſit. c. 12.
Spiritũ S. primum in remiſsionem peccatorum, deinde in diuiſiones gratiarum, ſuper nos effondi. ca. 13.
Hæc ſacramenta neque Diabolum, neque impios homines cognouiſſe. cap. 14.
Draconem ſepties per impios homines contra Chriſtum reſurrexiſſe, & ſeptimo comprehenſum fuiſſe. cap. 15.
Quare dictum ſit. Suſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit. cap. 16.
In Chriſto duas voluntates, diuinã atq; humanam fuiſſe, quarũ altera mortẽ voluerit, altera expauerit. c. 17.
Quare dictũ ſit. apud ipſũ eſt ſapientia, & fortitudo. c. 18.
Quare Chriſtus gladiũ in vaginã recõdi iuſſerit. cap. 19.
Quid dictum ſit: Egredimini, & videte filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. cap. 20.
Quid ſanguineus ſudor portenderit. cap. 21.
Quare dictum ſit: Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius. ca. 22.
Quare dictum ſit, Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti. ca. 23.
Quid dictum ſit: Requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna, & quàm neceſſarium fuerit, vt mortuus non careret ſepultura. cap. 24.
Quare dictũ ſit: Maledict⁹ à Deo, qui pẽdet in ligno. ca. 25.
Quid dictum ſit: Mulier cũ parit, triſtitiã habet, & quòd Chriſtus in ſepulchro ſabbatizauerit. ca. 26.
Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, de Chriſti reſurrectione dictum eſſe. cap. 27.
Vir obediẽs loquitur victorias, de Chriſto dictũ eſſe. c. 28.
Quinque vulnera Chriſti eſſe ſignacula iuſtitiæ. cap. 29.

CAPITA LIBRI XIII.

QVomodo raptus ſit filius mulieris ad Deũ, & thronum eius. cap. 1.
Quid ſit, raptũ eſſe ad Deum & ad thronum eius, & quid ſit illud: Paulus Apoſtolus non ab hominib⁹ neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum. cap. 2.
Rapto illo ad Deum & ad thronum eius, nondum penitus impletam eſſe promiſsionem: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. cap. 3.
Quomodo mulier in ſolitudinem fugerit. ca. 4.
Quomodo Michael & Angeli eius pugnauerunt contra Draconem. ca. 5.
Quomodo Draco proiectus in terram, miſerit aquam de ore ſuo. cap. 6.
Quomodo aqua eiuſmodi primùm occultè irrepens, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis ſeſe extenderit. cap. 7.
Quõ audiuit terra mulierẽ, & abſorbuerit flumen. cap. 8.
Septimũ caput draconis plaga gladij occiſũ in mortẽ. c. 9.
Quomodo plaga mortis eius ſanata ſit. cap. 10.
Caput illud eſſe Antichriſtum, cui Draco dederit vires ſuas, & poteſtatem magnam. cap. 11.
Quid ſit illud Apoſtoli, & nunc quid detineat ſcitis, vt reueletur ſuo tempore. Et de ſacramento mulieris, beſtiæ inſidentis. cap. 12.
Quare Apoſtolus tam obſcurè dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec è medio fiat. cap. 13.
Quantã irã draco excitaturus ſit per Antichriſtũ, & quod Dominus Ieſus interfectur⁹ ſit ipſum ſpiritu oris ſui. c. 14.
Interfecto Antichriſto conſummatam eſſe victoriam verbi Dei. ca. 15.
Quid ſit quod ad beatum Iob dictum eſt: Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum. ca. 16.
Quid ſit ſpiritu oris Domini aliquid fieri. cap. 17.
Quã facile omnia poſsit verbũ Dei, exemplis probat. c. 18.
Quanta facilitate ſiniſtros cum Diabolo & Angelis eius præcipitaturus ſit. cap. 19.
Quid ſit, quod dictum eſt apud Eſaiam, & erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum. cap. 20.

Capitum librorum de Victoria verbi Dei finis.

Sterilis pepe-ris filios plu-rimos.

potita oſculis, cum tu mihi tua myſteria reuelaueris, habebo ego hactenus ſterilis, habebo ex te filios innouatę iuuẽtutis, quos te faciẽte ordinabo mihi lectores atq; lectrices, cantores atq; cantrices, ſacerdotes ſiue põtifices, propheticæ atq; apoſtolicæ gratiæ appropinquantes, & conſtituam ex eis ſcholas legentium atq; choros canentium: adhibebo mihi tubas prædicantium, & linguas interpretum, vt mihi explicent ſcripturas, quæ de te ſunt, & quæ hactenns intus in vna lingua latuerũt.

1. Cor. 14.

¶ Atq; ita ordinata caſtrorum acie irrumpã domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, vbi hactenus requieſcunt beſtiæ, & habitant dracones ſiue ſtruthiones, & piloſi ſaltant & reſpondent vlulæ: dũ colitur adulter Iuppiter, cæterorumq́; non deorum, ſed dæmonum terræ phalanges, protractiſq́; foras omnibus, inducam te illuc, vt & in domo matris meæ, & in cubiculo genitricis meæ, ſcilicet & in palatijs regum, & in templis quondam dæmonum nomen tuum inuocetur. Ibi me docebis palàm, & cum libertate vocis, more tuo, quemadmodum dixiſti: Ego palàm locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil.

Iſa. 13.

Iohan. 18.

¶ Et dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granatorum meorũ. Quid enĩ aliud vel maius dare poſſum? Hoc vt daret, inuenit & ille qui dixit: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo. Et eſt ſenſus: Prius bona pro malis, deinde bona pro bonis dominus mihi retribuit. Quid retribuam ei? Hæc deliberãs, ad id veni, cum aliquid maius nõ poſsim, Calicem ſalutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo. Hoc eſt, quod nũc dico: Et dabo tibi poculum ex vino condito, id eſt, ſacrificium offeram ſacratum, & verè ſanctum inuiſibili paſsionis tuæ ſacramento.

Pſal. 15.

¶ Nec ſolum iſtud faciam, verum etiam muſtum dabo tibi malorum Granatorum meorũ, id eſt, pretioſam in conſpectu tuo mortem ſanctorum martyrũ tuorum, qui quàm plures ex me tuæ mortis imitatores erũt. Hoc erit tibi poculum, quod non erit ſanguis brutorum animalium. Hinc enim vel tu vel pater tuus, Deus Deorũ dominus, locutus eſt: Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinẽ hyrcorum potabo? Immola Deo ſacrificium laudis, & redde, &c.

Muſtum malo-rum Grana-torum.

Pſa. 49.

[*Læua eius ſub capite meo, & dextera eius amplexabitur me.*] O vos filij vel filiæ, magna quidem & ardua res eſt, fratrem meum taliter introducere in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, & multas proinde preſſuras habemus tolerare, ſed nolite pertimeſcere. Ipſe vbiq; præſens, duplici conſolatione conſolabitur me. Nam læua eius ſub capite meo, & dextera eius amplexabitur me. Læua eius, id eſt, temporalis interdũ proſperitas, ne in laboribus deficiã, ſuſtentabit me, neq; tẽtari dimittet ſupra id, quod poſsũ ſuſtinere: & dextera, ſcilicet ſpes retributionis ęternę nõ incerta, fortius atq; abundãtius lætificabit atq; delectabit me. Fiet mihi iam in iſto ſeculo cõſolatio hæc, vt ipſi reges vel principes mihi dentur in famulatum: in illa verò dextera, vbi immortalitas regnat, ipſum viſura ſum ego viſione æterna in decore ſuo, fratrem meum, dilectum meum, regem regũ, & dominum dominantium, iamq́; tãtum bonum prægustare cupio per contemplationis ſtudium.

Quid læua, quid dextera hic dicit.

1. Cor. 10.

[*Adiuro uos filiæ Hieruſalem, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa uelit.*] Hoc ſciens ipſe frater meus, quia ſolos meditor vel meditari cupio amplexus dexteræ eius: ne (inquit) ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit. Ne (inquam) ſuſcitetis, videlicet eo modo, quo Martha ſuſcitare volebat Mariam ſororem ſuam. Maria namq; ſedens ad pedes dilecti, audiebat verba oris ęius. Hoc erat requieſcere. At illa, quæ ſatagebat circa frequẽs miniſterium, volens eam ſuſcitare: Domine (inquit) non eſt tibi curæ, quòd ſoror mea reliquit me ſolã miniſtrare? Dic ergo illi vt me adiuuet. Cunctis filiabus eiuſmodi, quę corporale miniſterium ſiue actualem vitam neſciunt diſcernere, quantum diſtet à dignitate cõtemplationis, dictum hoc eſſe nemo dubitet, ne ſuſcitetis neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit. Nam illa, quæ optimã partem elegit, quæcunq; ſtudet verbo Dei, ipſa eſt dilecta: cęteræ quę ſolicitę ſunt & turbantur erga plurima, ſicut Martha illa, filię ſunt.

Martha non debet ſuſcita-re Mariam.

Luc. 10.

[*Quæ eſt iſta quæ aſcẽdit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?*] Ab iſto verſiculo vſq; ad finem decantatio clariſsima, circa illam verſatur de gentibus electam atq; dilectam, cuius electio fratris gratię eſt, fructus ſiue effectus euãgelicæ prędicationis, ex quo fieri cœpit, ô dilectiſsima dilecti, illud quod dicebas: veni dilecte mi, egrediamur in agrũ, commoremur in villis. Hunc tãtum egreſſus veſtri fructum admiratur electio ex Iudæis, quę parua numero per euangeliũ venit & dicit: Quæ eſt iſta, quę aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum? De deſerto, id eſt, de agro & de villis, quo vos ô dilecte & dilecta, cum conſilio ſupradicto egredi atq; commorari voluiſtis. Quæ eſt iſta? Vbi erat? Vbi latebat? Mira res. Nobis nulla erat, nuſquam erat: ſed illi erat, in illo erat, de quo veraciter dictum eſt: Quod factum eſt, in ipſo vita erat, & de quo dicit alius quidam ami-

Iohan. 1.

Rom. 4.

amicorum. Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquàm ea quę ſunt. ¶ Qualis enim eſt? qualis aſcẽdit? nelicijs affluens, innixa ſuper dilectũ ſuum. Iure miremur quantis vel qualibus de-

1. Cor. 12. *Innixa ſuper dilectum.*

licijs affluit. nelicijs gratiarum, quę manifeſtã tur ad vtilitarem, videlicet ſermone ſapiẽtię, ſermone ſcientię, fide, gratia ſanitatum, operatione virtutum, prophetia, diſcretione ſpirituum, generibus linguarum, interpretatione ſermonum. ¶ Quomodo autẽ vel ad quid innixa ſuper dilectum ſuum? Nimirum vt nõ timeat timorem hominum, vt non deficiat in tribulationibus, quę illam inuenerunt ſiue inuenturę ſunt, tribulationibus atq; perſecutionibus inimicorum viſibilium atq; inuiſibilium, paganorum, Iudæorum, hęreticorum, & ſpirituum malignorum. Quomodo enim inter hęc om̃ia ſubſiſteret, niſi innixa eſſet ſuper dilectũ ſuũ? Nunquid innixa deberet eſſe ſuper ſemetipſam, aut ſuper quemlibet aliũ?

Pſal. 26.

Tunc vtiq; caderet, ſtare non poſſet. Nunc autem dicit: Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitę meæ, à quo trepidabo? Si cõſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium, in hoc ego ſperabo. Hoc dicere & facere, nimirum eſt innixã eſſe ſuper dilectum. Quomodo factum eſt iſtud? Quomodo talis & taliter aſcendit? [*Sub arbore malo ſuſcitaui te, ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.*] Delectio ex Iudęis, nunquid quaſi neſciens admiraris? Nunquid cauſam neſcis, cur iſta talis taliter aſcẽdere debuerit? Ego cauſam dico tibi, quia mater tua, genitrix tua, me dereliquit, me abnegauit virum ſuum, regem ſuum, & idcirco aliam duxi, dato illi libello repudij, & hęc eſt quę taliter

Sub arbore malo, ſub ligno crucis.

aſcendit. Vbinam hoc accidit? Sub arbore malo, vbi te ſuſcitaui ſub ligno crucis, vbi te redemi. Propterea dixi ſub arbore malo, id eſt, ſub arbore afferente fructus ſuos, quia videlicet lignum crucis non ſterile lignum fuit, ſed fructus attulit vitę & ſalutis. Ibi te ſuſcitaui, ſed mater tua ſynagoga, genitrix tua, gens Iudaica, ibi corrupta eſt, dicendo, nõ habemus

Iohan. 19.

regem niſi Cæſarem: ibi violata eſt, clamãdo:

Matth. 27.

Sãguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Propterea repudiata illa, iſta talis aſcendit, &

Rom. 11.

ſicut ait quidam ex vobis: Cæcitas contingit in Iſraël, donec plenitudo gẽtium ſubintro-

Prouer. 31.

eat, & ſic omnis Iſraël ſaluus fiat. Nunc audi quid dicat iſta, quam tu miraris, iſta mulier fortis, de qua veraciter dictum ſit. Confidit in ea cor viri ſui, & ſpolijs non indigebit. [*Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum, quia fortis eſt ut mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio. Lãpades eius, lãpades ignis atq; flammarum. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.*] Quid (rogo) iſta petit (vt iam dictum eſt) mulier fortis, niſi vt confidat in ea cor viri ſui? Quid enim eſt dicere, pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum, niſi ac ſi dicat, cõfidat in me cor tuum, roboretur ex adiutorio meo brachium tuũ? Et ô dilecte, quid eſt

Cor Chriſti ſunt ſcripturæ veritatis.

præſenti loco cor tuum, & quid brachium tuum, niſi ſcripturæ veritatis, quæ ſcriptę ſunt ſecundum cor tuum, & memoria mirabilium tuorum, ex quibus cognoſcitur, quàm magnum, quàm forte ſit brachium tuum? Pone me vt ſignaculum ſuper illud cor tuum, pone me vt ſignaculum ſuper illud brachium tuũ. quam ob cauſam? Nimirum ob triplicem, quę contra me latrant, inſaniam videlicet Iudaicam, paganicam, hęreticam. Prompta ſum, expedita ſum, deuota ſum econtrà fortiter defendere illud cor tuum, protegere illud brachium tuum ſicut imperiale ſignaculum, ſicut fidele teſtimonium, mira fortitudine, miranda duritia, quam nullus poſſit effringere. Fortitudinem meam dico dilectionem, duritiam meam dico æmulationem. Cur hoc? quia fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus ęmulatio. Quid eſt hoc dicere, niſi ac ſi dicatur, zelum magnũ habet dilectio, iram intolerabilem habet æmulatio? Attendite amici quod dicitur, animaduertite diligenter quod agitur & actum eſt hactenus, ex quo aſcendit de deſerto, delicijs affluens mulier iſta fortis, & innixa ſuper dilectum ſuũ, quæ iſtud poſcit, vt confidat in ea cor viri ſui.

¶ Quis vnquam portare potuit zelum dilectionis, quem habet circa cor dilecti ſui, iram æmulationis quam habet erga brachium dilecti ſui? Sicut mors, ſicut infernus, ita nulli parcit & omnibus eſt immitis, quicunq; malè ſentiunt de ſcripturis veritatis, quę ſcriptę ſunt ſecundum cor viri ſui, dilecti ſui, qui malè prędicant de brachio fortitudinis, quo ſalutem generis humani operata eſt omnipotẽtia viri ſui, dilecti ſui. Nonne cum in remittẽdis peccatis pijſſima ſit, illos duntaxat, qui loquuntur extra vel contra verbum veritatis, mortificat, & inferno addicit illorũ animas?

Dilectio contra hæreticos inflexibilis.

Quippiã tolerare poteſt, quod cordi dilecti ſui, id eſt, ſcripturæ veritatis contrarium eſt? tolerare non poteſt. Illos qui in hoc ſunt, eliminat & anathematis gladio trucidat. Nõ inexperta loquimur. Nulla re magis offenditur, nullo malo exacerbatur amplius, quælibet anima habens ſpiritum dilectionis, quàm ſi audiat de ſcripturis quippiam cõtra ſenſum cor

dis huius amici, contra honorem brachij huius dilecti. ¶ Quàm forte natura ſit mitis, ſtatim ad rem iſtam ſit intractabilis, & videtur aduerſarijs motus eius quaſi mot⁹ mortis, & ira eius quaſi ira infernalis, ſicut de Moyſe cōſtat, qui cum eſſet mitiſsimus omnium hominum, qui morabantur in terra, vbi cauſa popoſcit, ſic immitis factus eſt quaſi mors, ſic durus quaſi infernus, ita vt diceret: Qui domini eſt, iungatur mihi: & duriſsimo eius imperio occideret vnuſquiſq; fratrem & amicum & proximum ſuū, cecideruntq́; vna die viginti tria milia. Et ille materiali quidem gladio, & alij poſt eum complures, vt Helias & fortiſſimus Dauid probauerūt, quia verè fortis eſt vt mors dilectio, verè dura ſicut infern⁹ ęmulatio.

Mitiſsimus Moyſes gladio ſæuit per hanc dilectionem.

Num. 12.
Exodi 32.

¶ Iſta verò dilectiſsima ſpirituali gladio ſęuit propter dilecti ſui cor & brachium, perſiſtens fortiter tanquàm inuiolabile ſignaculum. Nam de materiali gladio non habet præceptum ſiue dilecti ſui conſenſum, quando audiuit eum dicentem, Conuerte gladiū tuum in locum ſuū, ſatis eſt, ſinite vſq; huc. Lampades eius (ait) lampades ignis atq; flammarum. Cuius eius? Dilectionis ſiue ęmulationis. Lampades dilectionis, lampades ignis, lāpades æmulationis, lampades flammarum. Sicut ignis, dum cōcitatus fuerit, generat flammam: ſic dilectio, dum aliquid perceperit nō ſecundum cor huius viri, non ſecundum ſenſum huius dilecti, parit æmulationem, lucentem pariter & vrentem, amicos illuminātem, inimicos vrētem.

Eccleſia non corporali, ſed ſpirituali gladio punit.

Math. 26.
Luc. 22.

Lampades dilectionis.

Eccleſia pro fide defendenda nemini cedit.

¶ Quid ſi fortes fuerint inimici? quid ſi habuerint turbas populorū, gladios quoq; regum atq; imperatorum, ſicut aliquando habuerunt? Nihilominus confidat in iſta cor viri ſui, quia nihilominus fortis erit, vt mors dilectio, dura ſicut infernus ęmulatio, imo & amplius tūc lampades iſtæ ardebunt atq; lucebunt, lampades ignis atq; flammarum. Hinc eſt quod dicit: Aquæ multæ nō potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Audiuimus, vidimus aquas multas, id eſt, inundantes perſecutiōes popularium, & flumina, ſcilicet perſecutiones principum fortium, quæ cum vehementer inundarent, non potuerūt extinguere ſiue obruere charitatem, neq; compeſcere eius æmulationem, vt ſaltem de vno verbo dogmatis fideliſsimi reticeret, exempli gratia, illo, quod dicitur ὁμούσιον. ¶ Pro nihilo fuit huic dilectæ omne damnum, & ipſa mors, quam inferre hæretici potuerunt. Hoc eſt quod dicit: Si dederit homo omnem ſubſtantiā domus ſuę pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam. Tanta illi ineſt dilectio verbi, vt in comparatiōe talis margaritæ, quam intus retinuit, quaſi nihil deſpiciat omē, quod foris auferri potuit. Ecce mulierem fortē vidiſtis & audiſtis. Non ex ſemetipſa tantam ſibi fortitudinem ineſſe confidit, ſed ex eo, qui ſolus eſt vera fortitudo fortium, ſicut vidiſtis eam aſcendentem, innixam ſuper me dilectum ſuum. Non (inquam) ex ipſa fortitudo hęc, ſed ex prouidentia noſtra, ſecundum pium noſtræ ſolicitudinis conſilium, quod habuimus ſuper eā, ſicut ſequentia indicant. [*Soror noſtra paruula eſt, & ubera non habet. Quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt? Si murus eſt, ædificemus ſuper eam propugnacula argentea. Si oſtium, compingamus illud tabulis cedrinis.*] Huiuſmodi conſilium ſuper illam habuimus pater & filius & ſpiritus ſanctus, pro magna re, pro magno negotio, quia videlicet ſic ſe habebat, & ſic habet tempus vel ſtatus rerum eius, vt vix nata, vix ſuper pedes ſuos conſiſtens, iam eſſet alloquenda, iam deberet duci ante reges & pręſides, & reddere rationem de fide noſtra, de profundiſsimis operum noſtrorum ſacramentis cōtra Iudæos in lege gloriantes, contra philoſophos ſapientia ſua & eloquentia tumentes, ſub gladijs iudicum inter mille genera mortium. Hoc vtiq; mirandum eſt illis, qui rem ſciunt mirari ſicut dignum eſt. Propterea conſilio habito dicebamus: Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet. Quid faciemus ſorori noſtræ in die, qua alloquenda eſt? Verè enim qua die primum alloquenda erat, quando primum ſub Nerone & cæteris perſecutoribus lis in iudicio contra illam propoſita eſt de fide, quam ſuſcipiebat, parua numero, paruula ſenſu, id eſt, ſimplex erat, vbera ſcilicet legē & prophetas, non habebat. Dicebamus ergo: Si murus eſt, ædificemus ſuper eam propugnacula argentea. Si oſtium, compingamus illud tabulis cedrinis. In ciuitatibus vel domibus aliud eſt murus, & aliud oſtium. Similiter in dilecta iſta, in corpore iſto, quod eſt eccleſia, alius eſt quaſi murus, alius quaſi oſtium. Hoc ex illius temporis ſtatu clarius diſcerni poteſt, quando primum dilecta hæc alloquēda erat, ſicut iam dictum eſt.

Pro fide omne damnum deſpicit.

Soror noſtra paruula, eccleſia primitiua.

Matth. 10.

Vbera lex & prophetæ.

Quis murus, quis oſtiū eſt.

¶ Alius náq; ita fortis erat, vt tormēta vel opprobria ſuſtinere poſſet, & hic vtiq; murus erat, iuxta illud: Ego quippe (ait dominus) dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, & bellabunt aduerſum te, & non prævalebunt, quia tecum ego ſum. Alius in hac parte infirmior quidem erat, & forte perſecutiones fugiens latere volebat, ſed habebat gratiam aliquam. Verbi gratia: Sacerdotalis officii gratiam, ſcientiamq; catechizandi rudes, & baptizandi credentes. Hic nimirum oſtium erat, quia ſicut per oſtium

Propugnacula argentea, reſponſa martyrum.

in ciuitatem vel in domũ introitur,ita per ta-
le miniſterium credentes eccleſiæ incorporã
tur.Igitur ſi murus eſt(ait)ædificemus ſuper
eam propugnácula argentea , id eſt , ſi dignè
poteſt ſtare vel permanere pro fide in agone
certaminis , ſuggeramus illi,quæcunque ne-
ceſſaria ſunt,veritatis teſtimonia,vt non mi-
nus reſpondere [illegible]iat,quàm ſi legiſſet legem
aut prophetas iuxta illud:cum ſteteritis ante
Matth.10. reges & præſides, nolite præmeditari quali-
ter reſpondeatis,ego em̃ dabo vobis os & ſa-
pientiam,cui non poterunt reſpondere & cõ
tradicere omnes aduerſarij veſtri.Item: Non
enim vos eſtis qui loquimini , ſed ſpiritus pa
tris veſtri,qui loquitur in vobis.Nõne ſic & fa
ctum eſt?Nonne ſi ritè cõſideres cõfeſsiones
& reſponſa martyrum,in illis duntaxat exem
plaribus,quæ fideliter ac ſimpliciter ſine fu-
co humani ingenij ſcripta ſunt , vbi reſponſa
illorum,vt dicta, ſic excepta ſunt : nonne,in-
quam,reſpõſa illorum nobis propugnacula,
& non qualiacunq;,ſed propugnacula argen-
tea ſunt?Caſta nanq; & caſtigata ſunt,multú-
que nitoris ac ſplendoris habent,iuxta illud:
Eloquia domini,eloquia caſta , argentũ igne
Pſal.11. examinatum.Si oſtium eſt,compingamus il-
lud tabulis cedrinis,id eſt,eum qui nõ tantæ
eſt fortitudinis, vel tolerantiæ , vt tormenta
paſsionũ ſuſtinere poſsit,attamẽ illius eſt of-
ficij ſiue deuotionis,vt viam vel introitum fi-
deliter faciat volentibus introire in regnum
Dei,baptizando ſiue catechizãdo illos verbo
Dei,faciam⁹,vt ſit memorię imputribilis atq;
ſuauis ſecundum ſimilitudinem cedri , ligni
odoriferi atq; imputribilis,iuxta Dauidicum
Pſal.91. illud:Iuſtus vt palma florebit,ſicut cedrus Li
bani multiplicabitur. Sunt enim multa dona
gratiarum,quæ valeant & ſufficere poſsint il
lis,qui etiam ſi cupiant,palmam martyrij nõ
attingunt.Quid ad hæc illa?[*Ego murus,& ube
ra mea turris, ex quo facta ſum coram eo,quaſi pacem
reperiens.*]Et eſt ſenſus:Primo quidẽ tẽpore,
cum iam alloquẽda eſſem, & de noſtra fide ſe
cundum charitatem tuam reſpondere incipe
rem,paruula erã,ſicut dicis dilecte mi, & vbe
ra non habebam : ſed nunc & murus ſum , &
vbera ſunt mihi,non qualiacũq;,ſed ſicut tur
Vbera mea turris. ris. Proceſſu nanq; temporis venerunt ſcri-
ptores mei , confortati ſunt interpretes mei,
legemq́; ac prophetas totumq́; vetus pariter
ac nouum teſtamentum in linguas , maximè
Græcam & Latinam,de vno Hebraicæ linguę
repoſitorio tranſtulerunt,& ecce ſpiritu & li-
tera fortiter inſtructa ſum , habens etiam de
meis,qui mihi nati ſunt filiis,doctores & ex-
planatores luculentos vtriuſq; teſtamenti.
Propterea dixi:Ego murus & vbera mea ſicut
turris.Non autẽ hoc ex me,ſed ex gratia dile
cti.Propterea & iſtud ſubiunxi: Ex quo facta
ſum coram eo quaſi pacem reperiens, id eſt,
ex quo per fidẽ accepi peccatorum remiſsio-
nem.Nam ex tunc propter ipſum quod & cre
didi,pacem reperi , & reconciliata ſum Deo
per mortem dilecti mei,filii ſui,& ex eo pro-
ficiens atq; ſuccreſcens, iſtam quoque grati-
am conſecuta ſum,vt nihil mihi deſit,de ſcri-
pturis vtriuſq; teſtamenti , & ecce vbera mea
ſicut turris,quia nihil contra poſſunt pagani,
Iudæi,hæretici.[*Vinea fuit pacifico in ea,quæ habet
populos.Tradidit eam cuſtodibus. Vir affert pro fru-
ctu eius mille argenteos.*] Hoc dilecta ad gratiam
& gloriam de ſemetipſa dicit.Et dilectus con
tinuò reſpondens ait : [*Vinea mea coram me
eſt.Mille tui pacifici , & ducenti bis , qui cuſtodiunt* *Vinea planta-*
fructus eius.]Ad cauſam dilectæ huius,quę hoc *ta in fide,non*
ipſum loquitur , multum pertinet,meminiſ- *in operibus le-*
ſe & denarrare , in quo plantata fuerit vinea *gis.*
dilecti ſui,ſcilicet vtrum in fide an in operi-
bus,de qua videlicet vinea & lex & prophetę
& in euangelio ſuo multa loquitur ipſe dile-
ctus.Propterea nunc dicit:Vinea fuit pacifi-
co in ea,quę habet populos.Quænam illa eſt,
quæ habet populos?Fides an lex? Non vtique
lex, ſed fides. In fide vinea domini plantata
eſt,nõ in lege,quemadmodum & Apoſtolus
dicit:Non enim per legem promiſsio Abrahę Rom.4.
aut ſemini eius,vt hæres eſſet mundi, ſed per
iuſtitiam fidei.Et ſubinde:Ideo ex fide,vt ſe-
cundum gratiam firma ſit promiſsio omni
ſemini Abrahæ,non ei qui ex lege eſt ſolum,
ſed ei qui ex fide eſt Abrahæ,qui eſt pater o-
mnium noſtrum,ſicut ſcriptum eſt, quia pa-
trem multarum gentium poſui te ante Deú,
cui credidiſti.Item de eodem:Qui contra ſpẽ
in ſpem credidit,vt fieret pater multarũ gen-
tium,ſecundum quod dictum eſt ei,ſic erit ſe
men tuum ſicut ſtellæ cœli,& non infirmatus
eſt fide,&c. Ergo quæ habet populos ipſa eſt
fides,quia per fidem Abraham pater populo-
rum,pater multarũ gẽtium factus eſt. ¶ Quid
igitur ô æmula mea, ô ſynagoga ſiue carnalis
circumciſio contra me gloriaris,quaſi de ope *Vinea domini*
ribus legis,quòd ſola tu ſis vinea domini?An *ante legem*
te legem fuit vinea domini , plantata in fide, *plantata eſt.*
& tu in prauum conuerſa es,plantatio autem
illa permanet.Ego autem (ait plantator ipſe)
plantaui te vineam electam,omne ſemen ve-
rum.Quomodo conuerſa es in prauum vinea *Hiere.2.*
aliena?Quid igitur lex?Propter tranſgreſsio- *Galat.3.*
nes(ait Apoſtol⁹)poſita eſt.Hinc & alius pro- *Eſa.5.*
pheta : Vinea facta eſt dilecto in cornu filio
olei,& ſepiuit eam,&c.In cornu facta, id eſt,
in fide plantata eſt,quia fidei firmitas illa per
cornu deſignatur,de qua Apoſtolus:Ideo ex
fidę

Roma 4. Ephe. 2.

fide,vt ſecũdum gratiam promiſsio firma ſit omni ſemini Abrahæ. Sepiuit autem eã,quid eſt,niſi hoc ipſum,ꝙ lex propter tranſgreſsiones poſita eſt? Itaq; nihil dubium remanet, quin pacifico,id eſt, dilecto (ipſe eſt enĩ pax noſtra,qui fecit vtraq; vnum) vinea facta vel plantata fuerit,nõ in lege,ſed in fide: & idcirco non nouo cõſilio defenditur dilecta hęc,

Diuerſi vineæ cuſtodes.

ſcilicet eccleſia ex gẽtibus,quòd ex fide abſque operibus legis iuſtificetur. Tradidit eã cuſtodibus,id eſt,patriarchis,ducibus, iudicibus,ſacerdotibus, prophetis atq; regibus, & ſicut Eſaias dixit: Turrim quoque & torcular,id eſt,templum & altare, ædificauit in medio eius,& expectauit vt faceret vuas,& fecit labruſcas. Ita conuerſa eſt in prauum vineã alienã.

Eſa. 5. Hiere. 2. Pretiũ vineæ

¶ Quæ deinde dicit: Vir affert pro fructu eius mille argẽteos,vinea mea coram me eſt,mille tui pacifici & ducenti his,qui cuſtodiũt fructus eius,ex oppoſito illius,quę in prauum conuerſa eſt,melius intelligũtur. Et fodi eam mihi(ait in Oſea dominus) quindecim argenteis & coro ordei,& dimidio coro ordei,& dixi ad eam: Dies multos expectabis me,nec fornicaberis & non eris viro, ſed & ego expectabo te,&c. ¶ Sacramentũ in numeris iſtis abſconditum eſt pulcherrimum, hic in mille ducentis argẽteis,illic in quindecim argẽteis & coro ordei & dimidio coro ordei,

Oſee 3.

Myſterium in numeris.

cuius videlicet ſacramenti hæc ſumma eſt, ꝙ iſta & virgo ſit & viro coniũcta: illa autẽ neque virgo,neq; viro coniũcta. Huius nanq; virginitatem vnitas millena,coniunctionem verò ſiue nuptias binarius cẽtenus ſignificat. Arithmetici ſiue abaciſtę melius norũt,quod dicitur,& qua ratione vnitas virgo pronũtietur,vſu habent in ſuis tractatibus,quòd videlicet in ſemetipſa multiplicata nihil creat,qa ſemel vnus,vnus eſt, quod nulli alii numero contingit. Nã cęteri numeri in ſemetipſos ducti,alios creãt,vt bis duo,quatuor,& ter tria, nouem. Porrò nuptias huius centenus deſignat binarius,& hoc feliciſsimum eſt,quia dilecta hæc quę ex fide eſt,ſemper viro coniuncta eſt,& ſemper virgo permanet. Ecõtra illius viduitatem ſemel & corruptionẽ illud myſticè deſignat,quòd pretiũ eius neq; in vnitate mãſit, neq; ad binariũ peruenit,cũ dicitur: Fodi eam mihi quindecim argenteis & coro ordei & dimidio coro ordei. Si argẽteos attẽdas,neq; decẽ ſunt argentei, quæ eſſet vnitas dece[...]: neq; viginti,quæ eſſet binarius decenus,[...] ſunt quindecim,in quo videlicet numero pl[...]nitate,minus eſt binario. Similiter neq; vnus [...]ntum corus ordei,neq; duo ſunt cori, ſed [...]us & dimidius ordei, plus monade,minus binario. Itaq; & illi hoc infeliciſsi-

Viduitas & corruptio vineæ Iudaicæ.

mum eſt, quia neq; virgo eſt, neq; virum habet. Nũc breuiter ad literæ huius ſeriẽ recurramus: Vinea fuit pacifico in ea,quę habet populos,id eſt,omnis plantatio,quam plantauit dilectus verè pacificus,per quẽ Deo recõciliati ſumus,in fide plantata eſt Abrahæ, per quã ille omnes hereditauit populos. Tradidit eã cuſtodibus,commiſit eam rectoribus,vir affert pro fructu eius mille argenteos, id eſt, quiuis operarius fidelis ac virtuoſus,ſcripturarũ peritus & ore facundus,cũctas fidelis ſermonis copias impendit prædicando,vt percipiat tempore ſuo quippiam de fructu eius.

Ephe. 2. Roma. 6.

¶ Omnes argẽtei eius mille,id eſt, omnes ſermones eius conſonant in vna fide, quia ſicut iam ſupradictũ eſt,numerus iſte millena vnitas eſt,quod arithmeticis non incognitũ eſt. Ad hæc ille: Vinea mea corã me eſt. Et eſt ſenſus: Ego non ſum mutatus , ſed vbi plantaui, ibi quęro: & habeo vineam meam,ſcilicet nõ in lege,ſed in fide. Si enĩ qui ex lege,hæredes ſunt, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio, & eſſet mutabilitatis, quæ in Deum non cadit. O tu quicunque es, qui in hac vinea mille argenteos(de quibus iã dictũ eſt) expendis,mille tui pacifici.i.pacẽ,videlicet remiſsionem peccatorum facientes vel acquirentes, ſunt,tibi,& ducenti his qui cuſtodiũt fructus eius,videlicet in eo,vt virginali coniugio in cœleſtib⁹ nuptijs,quas hic ſignificat binarius cẽtenus,cum dilecto & dilecta in ſempiternũ perfruantur.

1. Corin. 9. Omnes argentei eius mille. Roma. 4. Mille tui pacifici.

[*Quæ habitas in hortis, amici auſcultant,fac me audire uocẽ tuã.*] Quis dicat, cui dicat, manifeſtum eſt. Dilectus enim dilectæ dicit, quæ habitas in hortis. Quibus in hortis habitat dilecta,niſi in amœnitate ſcripturarum,in delectatione virtutum pulchrè florentiũ,benè olentium,ſemper virentium? Fac me (inquit) audire vocem tuam. Quomodo? Nimirum ita ſicut ſcriptũ eſt, Narrabiſq; filio tuo in die illo,dicens: Hoc eſt quod fecit domin⁹ mihi. In manu enĩ forti eduxit me de Aegypto. Et erit quaſi ſignum in manu tua,& quaſi monimentum ante oculos meos, & vt lex domini ſemper ſit in ore tuo. Nã te veraciter ego eduxi de Aegypto, de tenebris huius ſeculi,de ſeruitute peccati in terram illam fluentem lac & mel, vt habitares in hortis iſtis, in omnibus ſcripturarum ſacramentis,vbi veraciter ſunt fontes & riui lactis & mellis, fluẽtes de ſpiritu Dei & hominis Ieſu Chriſti dilecti tui. Fac igitur vt dixi, fac me audire vocẽ tuam, ita vt lex domini ſemper in ore tuo ſit,nunc prædicando,nunc orando,nunc pſallendo. His nanq; modis libenter audio vocem tuam: & vt amplius , ſapienter ac ſolicitè id facias, ecce dico tibi, amici auſcultant,

Fac me audire uocẽ tuam. Exod. 13. Deute. 6. Pſalm.

tant, etiam illi, quos non vides corporalibus oculis, ſancti ſcilicet angeli, iuxta illud: In cōſpectu angelorum pſallam tibi. Quid tādem ô dilecta dicis? [*Fuge dilecte mi, aßimilare capreæ hinnuloq; ceruorum ſuper montes aromatum.*] O vocem dignam auditu dilecti, vocem de corde fideli & mēte humili. Hoc enim eſt quod anima quælibet fidelis & ſapiens dicere conſueuit: Domine, non ſum digna vt intres ſub tectum meum, non ſum digna vt in me oſtēdas frequens aliquod præſentiæ vel viſitationis tuæ miraculum, Fuge (inquā) dilecte mi. Non quęro in pręſenti vita gloriam, ſed deſidero gratiam: nō quæro claritatem miraculorum, ſed opto remiſsionem peccatorum. Fuge, inquam, dilecte mihi, & ſaltus huiuſmodi ſimiles ſaltibus capreæ aut hinnuli ceruorum effice, non ſuper me, ſed ſuper montes aromatū, ſuper præcelſa merita ſanctorum atq; perfectorum. ¶ Qui ſancti atq; perfecti ſunt, & cauſam præſentem habent, vt neceſſariò miracula fiant, illorum eſt aliter dicere: Exempli gratia, Heliſæi prophetę, qui meritorū benè conſcius, & cauſam habens præſentem, propter quam oporteret miracula facere: Oro, inquit ad Heliam, vt fiat ſpiritus tuus duplex in me, & ita factum eſt, duplicia enim quàm Helias, iſte miracula operatus eſt, vt aliquos de populo reuocaret ab impietate Iezabel, & à peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſraël. ¶ Sed & in hoc fuge dilecte mi, vt ſemper ſis incōprehenſibilis. Nam iſtud concedendū eſt tuæ maieſtati, vt non poſsis comprehendi, ſemperque ſis deſideratus ac deſiderabilis, noſque lateat, quàm diu ſumus in hoc corpore, quàm magna ſit multitudo dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti timentibus te. Fuge fuge cautus nobis ac prouidus, ne vnquàm dū viuimus, nos comprehendiſſe arbitremur, ſequentes vt cōprehendamus. Montes montes aromatum, ecce ſuper vos dilectus, aſsimilatus capreæ hinnuloq; ceruorum. Dicit aūt ad quendam vnus ex amicis ſapiens admodum, ſi etiam ſciuiſſet afflictum vel percuſſum legitimè conſolari: Voca ergo ſi eſt qui reſpondeat tibi, & ad aliquem ſanctorum conuertere. O montes ſancti, cauſam ſingulorum & omnium noſtrum in vno illo, in quem hoc dictum eſt, recognoſcimus: & idcirco quod illi ab animo indiſcreto datum eſt cōſilium, nos diſcretè ſuſcipimus, & ſequi deſideramus. Ille enim, videlicet Iob, quod interpretatur dolēs, & in eo quod ſathan expetiuit eum vt tentaret, & in eo quòd tentatus fidelis inuentus eſt omnium, qui piè volentes viuere in Chriſto perſecutionem patiuntur, dolores & gemitus, & ſubſequentes conſolationes in ſemetipſo præmonſtrauit: & in reſponſis ſuis ab illis duntaxat cognoſcitur, quicunq; pro cauſa pietatis, ſeu foris viſibiliter, ſeu intus inuiſibiliter ab inuiſibilibus inimicis tribulatur. Ad quem igitur veſtrum conuertemur? In quo ex omnibus vobis fugientem dilectum citius conſequemur & comprehendemus? O beata Maria, mons montium, virgo virginum, ſancta ſanctorum, ad omnes quidem conuertimur montes aromatum, & vocamus vt reſpondeant nobis, & hoc eſt quod vnuſquiſque noſtrum dicit: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, ſed ad te præcipuè conuertimur, ad te præ cæteris oculos noſtros leuamus, tuum præ omnibus auxilium ſuſpiramus. Per ſanctum vteri tui ſacramentum, & illum qui animam tuam pertranſiuit, gladium, obtine, vt videamus ipſam illuminationē montium ęternorum, ſcilicet dilectum & ex dilecto dilectum, ſimulque dilectionem amborum, id eſt, patrem & filium & ſpiritum ſanctum Deum vnum, viuum & verum, cuius regnum & imperium permanet in ſecula ſeculorum, Amen.

Matth. 8. — *Fideles nō petunt ſibi gloriam miraculorum.* — *Petitio Heliſæi. 4. Reg. 2.* — *Fuge dilecte mi, quia incōprehēſibilis es* — *Pſal. 30.* — *Mōtes aromatū ſunt ſancti* — *Iob 5.* — *Eccle 44.* — *2. Timo. 3.* — *Sancti à nobis inuocandi ſunt oēs maximè mater Dei* — *Pſal. 120.* — *Luc. 2.* — *Gene. 49.*

FINIS COMMENTARIORVM RVPERTI, ABBATIS Tuitienſis in Cantica Canticorum.

PRAEFATIO TOTIVS OPERIS, DOCENS QVA OCCASIONE HOSCE DE VICTORIA VERBI DEI LIBROS SVSCEPERIT SCRIBENDOS.

NVPER, quum tu hoſpes optabilis Cuno, pater Cœnobij Sigebergenſis, noſtrum
præſentia tua ſerenares habitaculum, nos more ſolito ſemoti à cæteris, confereba-
mus aliqua de ſanctarū maieſtate Scripturarum. Erat aūt nobis tunc ſermo præci
puus de quatuor illis grandibus beſtijs, & viſione Danielis, quarum prima quaſi le- Daniel. 7.
æna, ipſa fuit regnum Babyloniorum: alia ſimilis vrſo, ipſa fuit regnum Perſarum
et Medorum: alia quaſi pardus, ipſa fuit regnum Græcorum: quarta terribilis atq;
mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; comminu
ens, & reliqua pedibus ſuis conculcans, ipſa fuit regnum Romanorum, quorum vi
delicet regnorum ſingula ſuis temporibus ſuper cætera gentium regna principatū tenuerunt. Regna hæc id-
circo per beſtias ferociſſimas, & ſanguinis auidas rectè figurata fuiſſe dicebamus, quia plena crudelitatis fu
erunt, & ſanguine mundū beſtialiter debacchando implentia, Sanctos quoq; Dei altiſſimi contriuerunt. At
verò regnum Dei, regnū eſſe pacis, regnū charitatis & germanitatis, imperium pietatis, & dominatio veri- Regnū Dei
tatis & iuſtitiæ, & manſuetudinis. Et idcirco debuiſſe ſecundum rem vel rei diſſimilitudinē diſſimilem quo-
que habere imaginem. Et veracit er ita eſt. Sequitur enim, Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, & Antiquus
dierum ſedit. Item, Aſpiciebam ergo in viſu noctis, & ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & Danie. 7.
vſq; ad Antiquum dierū peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem & honorem
& regnum, & omnes populi & tribus & linguæ ſeruient ei. Quid, rogo, diſſimilius quàm eiuſmodi beſtiæ a-
ſcendentes de mari, & filius hominis veniens in nubibus cæli, & perueniens vſque ad Antiquum dierū eandem
dem, & capillis mundiſſimis præ antiquitate nitentem, ſedentem thronis poſitis, & iudicantem de beſtijs
illis, quæ regnare feſtinauerunt inconſulta ſapientia ſua ſenectutis? Cùm igitur de regnis illis, & de ſanctis al
tiſſimi, quos illa regna beſtialiter contriuerunt, loqueremur, tu repente quæſtionem feciſti de Machabæis, qui
pardi, quæ tertia beſtia fuit, id eſt, regni Græcorum ſæuitiā cruentam, multis prælijs & materialibus armis
repercuſſerunt, et exinde in Eccleſia Dei memoriā inclytā ſibi acquiſierunt, dixiſti, Scire vellem certiùs, quæ
cauſa ſit, vt eorum bellicā defenſionem nō minus, quàm in defenſam ſanctorū martyrum patientiā, in ſan-
cta Eccleſia legendo & cantando celebremus. Reſpondi ad hæc, Certamen illorū & virtus militaris, cum au
xilio Dei multum nobis & omni ſeculo profuit. Agebat enim Diabolus per Antiochū, qui appellatus eſt Epi
phanes, id eſt, nobilis, vt nulla eſſet memoria ſiue expectatio, vel fides eius repromiſſionis, quæ ad Abraham fa Gen. 22.
cta eſt, dicente Deo, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Quid enim egit ille Antiochus? Aedificauit
abominandum idolū deſolationis ſuper altare Dei, & per vniuerſas ciuitates Iudææ in circuitu ædificauerūt 1. Macha. 1.
aras, & ante ianuas domorum & in plateis incendebant thura, & ſacrificabant, & libros legis Dei combuſ
ſerunt igni, ſcindentes eos, & apud quemcunq; inueniebantur libri teſtamenti Domini, & quicunq; obſer-
uabant legē Domini, ſecundum edictum regis trucidabant eum. Nimirum hoc agendo fiebat, vt arbor bo-
na ſuccideretur, & radicitus extirparetur, ne bonus ex ea proueniret fructus, id eſt, vt genus Iudaicū deſtrue
retur, ne in ſemine Abrahæ, quod eſt Chriſtus, omnes gentes benedicerētur, fieretq; irritū, quod propoſuerat Gala. 3.
& promiſerat Deus. Defenſa eſt radix, vt ſaluet tantus indè poſſet fructus fieri, atq; impleretur veritas Dei.
Et idcirco Machabæi, per quos id effectū eſt, iure nomē celebre poſſident in Eccleſia Dei. Similiter de Heſter
atq; Mardochæo ſentiendum eſt: quia cùm diceretur vrſo illi, Surge, comede carnes plurimas, id eſt, cū Per-
ſarum atq; Medorum regi Aſſuero dixiſſet Aman, Decerne vt pereat gens Iudæorū, & decem millia talen-
ta appendam arcarijs gazæ tuæ, ſteterunt pro animabus ſuis & pro gente ſua, ita vt verſa vice in patibulo Heſter. 3.
appenderetur Aman, quod Mardochæo parauerat, & decē filij eius cruci affigerentur, & per omnes prouin-
cias vna die vltionis conſtituta, vindictam caperent Iudæi de hoſtibus ſuis. Cū hæc & his ſimilia reſpōdiſſem
de illis, & de cæteris antiquis ſanctis, per quorū labores & bella neceſſaria fortiter euicit verbū Dei, ne periret
genus illud, de quo carnē aſſumere propoſuerat, ad ſalutem generis humani, Tu vehementer delectatus ra-
tione huiuſcemodi, repentè in iſtam vocem erupiſti, Scribe mihi librū de victoria verbi Dei. Hoc idē repetens
crebrò inſtitiſti, & nunc vſq; vehementer inſtare nō deſinis, putans quòd hinc, ſcilicet è terra ſenſus mei, the
ſaurum boni operis effodere poſſis ſecundum dignitatē tituli, quem præfixiſti, vt vocetur liber de victoria ver-
bi Dei. Verè res magna eſt, & ad eloquendum difficilis, imò & impoſſibile eſt, eam dignis verbis conſequi,
quia victoria magna eſt, & magnus Deus qui vicit. Verbum quippe Deus eſt magnus (inquam) & fortis eſt,
qui vicit, & magnus hoſtis, qui victus eſt, magnum certamen, & magna cauſa certaminis. Sed & hoc ſuſce-
ram, quia magna eſt dilectio tua, quæ ad iſtud me compellit, & magnus debet eſſe feruor ſancti ſtudij, ad pla Gratia Dei
cendum verbo Dei, per quod ſumus facti & liberati, ſiuè cuius gratia nemo viuit. Adſit igitur ipſum verbū, ſumus, id
ipſa ſapientia, quæ aperuit os muti, & linguas infantium fecit diſertas, ſuaq; os meum laude repleat, vt can quod ſu-
tem gloriam & magnitudinem eius, ita vt & tibi ſuggeſſiſſe, & mihi obtemperaſſe, & alicui legiſſe profi- mus.
ciat. Iam nunc opus hoc ingrediens, dignum arbitror ab ipſo vocabulo exordiri, id eſt, in primis dicere ſum-
mam cauſa, cur vocetur, vel quid ſit Victoria verbi Dei, &c.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER PRIMVS.

Quid ſit victoria Verbi Dei: quare, & propter quem Aduerſarium, nempè Diabolum, hoc opus ita inſcripſerit. CAP. I.

VIctoriam verbi Dei,
Rom. 8. effectum & opus per
fectum dicimus pro-
poſiti Dei, ad laudem
ipſius omnipotentis
& inuicti, quod neq;
mors, neque vita, ne-
que Angeli, neque
Principatus, neque inſtantia, neque futura,
neque ſortitudo, neq; altitudo, neque pro-
fundum, neq; creatura alia potuit vel pote
rit auertere, quin fieret & fiat, quod ipſe pro
poſuit & decreuit fieri. Quam verè laudabi
lis & magna ſit eiuſmodi victoria Verbi
Dei, magis ac magis nos admirari faciet con
ſideratus diligentiùs ille hoſtis, qualis vel
quantus ſit, qui propoſitum eius auertere
voluit, & adhuc contendit, cùm ceciderit,
& toties victus ſit. Qualis enim vel quantus
ille eſt Draco magnus & rufus, habens capi
Apoc. 12. ta ſeptem & cornua decem. Draco (inquã)
magnus, Serpens antiquus, vocatuſq; Dia-
bolus & Sathanas, orbis vniuerſi ſeductor.
Iſte eſt Aduerſarius verbi Dei, & cùm talis
ac tantus ſit, pugnando & repugnãdo rebel
lis, non potuit tamen, nec poteſt auertere
propoſitũ Dei. Hæc eſt victoria Verbi Dei.
Rom. 8. Quia (ſecundum Apoſtolum) Deus quos
præſciuit, & prædeſtinauit conſormes fieri
imaginis eiuſdem verbi, eiuſdem Filij ſui, e-
oſdem & vocauit, iuſtificauit, magnificauit
per ipſum verbum ſuum carnem factũ, per
ipſum Filium ſuum Deum & hominem Ie-
ſum Chriſtum, cuius eſt victoria tanta, tam
Nobilis, vt victo & confuſo Dracone iam
dicto, ſedeat nunc à dextris Dei. In proceſſu
ſermonis dicendum erit de illo tali Aduer-
Draco. ſario, cur vel vndè dicatur & ſit Draco, vn-
Serpens. dè magnus, vndè rufus, quæ ſint eius capita
Diabolus. ſeptem, & quæ cornua decem, vndè vel ex
Sathanas. quo acceperit, vt Serpens mereretur voca-
ri, vndè Diabolus, & quamobrem Sathanas
vocetur, id eſt, Aduerſarius. Nunc verò il-
lud dicere præſtat, quid ſit ipſum Verbum
Dei, vt videlicet principium, vel caput ſer-
monis ornatum, vt dignum eſt, habeat ſan-
ctæ confeſſionis & adorationis.

Quòd Verbum Dei ſit Filius Dei, & quòd præmiũ cognitionis eius ſit, protectio Dei, propter quam & gratias agimus. CAP. II.

Verbũ Dei. VErbi huius Euangeliſta teſtis eſt amã-
Ioan. 1. tiſsimus, cũ dixiſſet, In principio erat
verbũ, & verbum erat apud Deũ, continuò
ſubiunxit, & Deus erat verbum. Secundum
huius Euangelij tutiſsimam Fidem, Verbũ
Dei Deum eſſe credimus & cõfitemur Deo,
apud quem erat in principio, conſubſtanti-
alem. Credentes autem & confitentes ad-
oramus cum Patre & Spiritu ſancto hunc
Deum, gratias agentes, quia meruimus noſ-
ſe eum, quia videlicet cognitio eius magnũ
habet præmium. Scriptum eſt enim de viro
iuſto, qui per Fidem cognouit eum, quoniã *Pſal. 90.*
cognouit nomen meum. Nimirum, quia co *Prou. 30.*
gnitio nominis eius magno præmio digna
eſt, vt videlicet cognitor eius ab ipſo prote-
gatur. Loquitur Sapientia in Parabolis, deſi
derans vt diligenter cognoſcatur. Quis ſuſ-
citauit omnes terminos terræ? Cumque tu
ſinè dubio reſponderis, Deus, ſtatim percõ
tatur & dicit, Quod nomẽ eſt eius, & quod
nomen filij eius, ſi noſti? Sic percontante Sa
pientia, profectò tunc temporis in pleriſq;
reſponſio deficiebat, imò præter paucisſi-
mos diuinum atque Propheticum habentes
ſpiritum, ferè nullus reſpondere nouerat, quę
eiuſdem Dei nomen eſſet Pater, & quod Fi
lius eius Verbum ſiue ſermo vocaretur. I-
pſa ergo ſapientia, quæ percontata fuerat ſa- *Matt. 17.*
pienter & diſcretè multumque temperan-
ter ſuę percontationi reſpondet, ita vt mar-
garitas ante porcos non proijciat. Sequitur
enim, Omnis ſermo Dei ignitus clypeus eſt *Prou. 30.*
ſperantibus in ſe. Idem namque eſt, ac ſi di-
cat, Nomen Filij eius ſermo Dei eſt, & qui
nouit ac diligit hoc nomen, ſic eo quaſi i-
gnito protegitur clypeo. Benè ergo conſor
tãs cognitorẽ ſui, Protegã (inquit) eũ, quo- *Pſal. 90.*
niam cognouit nomen meum. Cùm igitur
cognitionis eius tam magnum ſit præmium
gratias (vt iam dictum eſt) agimus ipſi, quia
cognouimus & cõfiteri meruimus hoc ver-
bum, magiſque ac magis cognoſcere cupi-
mus ipſum, quia dum ſumus in hoc corpo-
re peregrini, viſionem Diuinitatis cogno-
ſcere non poſſumus ad perfectum. Sed ſicut
ait Apoſtolus. Nunc cognoſco ex parte, *1. Cor. 13.*
tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus
ſum.

Verbum Dei magnificè quidem per opera, magnificentius verò per ſeipſum cognoſcitur.

CAP. III.

QVomodo autem nunc ex parte cogno
ſcitur? non tantũ vno modo cognoſci-
tur, ſed modis duobus. Cognoſcitur enim
ex operibus, & cognoſcitur ex ſemetipſo.
Et ma-

Et magnifi:è quidem ex operibus, ſed longè magnificentiùs cognoſcitur ex ſemetipſo. Quibus ex operibus cognoſcitur? vtiq; ex omnibus quæ facta ſunt, quia videlicet omnia per ipſum facta ſunt, Angeli, Archan- *Ioan. 1.* geli, Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Cherubim & Sera- *Pſal. 150.* phim, cælum, terra, mare, & quæcunque in eis ſunt, omnia per hoc verbum facta ſunt. Ipſe enim, ſcilicet Deus Pater, dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Si dixit & facta ſunt, vtiq; per verbum facta ſunt. Ex omnibus his cognoſcitur hoc verbum, ſicut cuiuſcunq; artificis ex opere ſuo cogno- *Opus probat artificem.* ſcitur ingenium. Inde Apoſtolus, Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea, quę facta ſunt, intellecta cóſpiciútur. Inter ipſa, *Rom. 1.* quæ facta ſunt, per quæ cognoſcitur, quoniam per ipſum facta ſunt, non parum admirationis facit ipſe eiuſdẽ verbi Aduerſarius, quia ille quoq; per eũ factus eſt talis ac tantus, qualis vel quantus ex multis Scripturarum locis intelligi poteſt. Et ex illis maximè verbis ad B. Iob, quibus deſcribitur mi- *Iob. 40.* rabiliter dicente ipſo: Qui ſicut cætera, ſic *Iob. 41.* & illũ fecit per verbũ. Ecce Behemoth, quẽ feci tecũ, &c. vſq; ad illud, Non eſt ſuper terrã poteſtas, quæ cóparetur ei, qui factus eſt, vt nullum timeret. Inter cætera ꝗ, inquam, per quæ hoc verbum cognoſci debet, & illa mirabilis creatura & ſuper ipſam celebrata eiuſdem verbi victoria, magnificum dant omnipotentiæ vel fortitudinis eius experimentum, quam videlicet victoriam pro poſſe narraturi, primum ipſas demonſtrare nitimur perſonas victoris atq; victi Porrò ex ſemetipſo magnificẽtiùs, vt iam dictum eſt, *Verbum in æternum.* Verbum ipſum cognoſcitur, quando gratia præcellenti dilectam cuiuſlibet animam viſitat fortiter, atque ſuauiter afficit, propriæ ſubſtantiæ contactu. Hæc talis cognitio ſiue experimentum valdè paucorum eſt. Deniq; præter Apoſtolos & Prophetas atque apoſtolicos viros, quorum vita ſummis vir- **exiſtimari.* tutibus claruit, non facilè quis * exiſtimare poteſt beatitudinis huius ſortẽ * conſequu- ** conſecutum.* tos eſſe, vt anima eius adhuc degens in carne, ſaltem ad momentum aliquoties vim ſenſumque percipiat illius ſubſtantiæ fortiſſimæ: & qui ſenſit, qui tactus eſt illa fortitudine ſpiritus hominis, tacet de re huiuſmodi, ſuumq; theſaurum ſilentio reuerẽter abſcondit, quia ineffabile eſt, quod ſentit. Dicit quiuis illorum, Factum eſt verbum Domini ad me, ſed nó dicit, qualiter affecta fuit in illa hora mens ſiue anima ipſa, quæ meruit aduentum verbi Domini ad ſe. Sed & fruſtra laboraret homo homini edicere.

Solos à Deo doctos, dignè verba Dei eloqui poſſe.

CAP. IIII.

FElix ille, qui taliter meruit bonum guſtare verbum. Felix qui taliter meruit addiſcere, quàm veraciter dictũ ſit, Et Deus erat verbum. Scriptum eſt enim, Beatus ho- *A Deo docti.* mo, quem tu erudieris Dñe, & de Lege tua *Ioan. 1.* docueris eum. Illum erudiuit Dominus, & *Pſal. 93.* eruditus eſt, docuit eum, & doctus eſt. Do- *Iob. 39.* ctus ad militiam, eruditus ad pugnam. Ille homo per ſimilitudinem equus eſt, vt dicitur ad beatum Iob, Equus nobilis, cuius Dominus fortitudinem præbuit, cuius collo hinnitum circundedit, cuius narium gloria terror eſt, qui tanto ſeſſore confiſus exultat audacter, & contemnit pauorem, neque gladio cedit: imò in occurſum pergit armatis, videlicet cunctis capitibus draconis, cunctiſque membris eiuſdem aduerſarij verbi Dei. Fortis eſt enim Deus, qui tetigit illum, imò & ipſa fortitudo eſt verbum Dei, nec ſolũ fortitudo, verùm & ſapientia eſt vnum idẽque verbum. Inde & fortis & ſapiens effectus eſt, quiſquis talem eius meruit aduentum. Fortis eſt, ita vt etiam contemnat mor- *Fortes & ſapientes facit verbum Dei.* tem. Sapiens, ita vt rectum & benè ſonantẽ loquatur ſermonem. Nec mirum, quomodo enim neſciret loqui, cui Deus verbum ſuum communicauit, qui ipſam verbi ſubſtantiam guſtauit? Idcirco dignum eſt, vt verba eius verba Dei, & verba Dei verba eius conſueuerunt dici. Veruntamen hoc vnum ſingulare verbum ſolius Dei, & non etiam cuiuſlibet, dicitur aut eſt verbum ho- *Verbũ, & verba Domini.* minis. Diligenter animaduertendũ eſt, non nihil differre cùm legimus vel audimus in ſingulari numero, verbum Domini, & plurali numero, verba Domini. Verbum namque hoc ſingulare Diuina ſubſtãtia eſt, ſubſtantia non facta, neq; creata. Et idcirco verbum dicitur, & eſt ſolius Dei. Verba autem quæ in Scripturis ſanctis legimus vel audimus à Deo per hoc verbum effecta, & per hominem adminiſtrata ſunt, & idcirco aliter verba Dei, aliter rectè dicuntur verba cuiuſlibet hominis. Vndè notandum, ſcriptum quidem ſic eſſe, Verba Hieremiæ filij *Hiere. 1.* Helchiæ, & verba Amos, qui fuit in paſto- *Amos. 1.* ralibus Thecue. Nuſquam autem ſcriptum eſſe, Verbum Hieremiæ, ſiue verbum Amos, ſiue verbum alicuius cæterorum, niſi ita duntaxat, Verbum Domini, quod factũ eſt ad illum vel illũ, Verbum quippe Deus eſt, & nó eſt alicuius, niſi ſolius Dei verbũ.

Magnificentiam victoriæ Verbi Dei omni Laude maiorem eſſe.

CAP. V.

NOs, qui tali modo verbũ hoc noſſe necdũ meruimus, quo (vt iã dictũ eſt) ex ſemetipſo cognoſcitur, vtinã ſaltẽ illo priore modo, videlicet q̃ cognoſcitur, ex operib. noſſe mereamur. Ad hãc intentionẽ, ad hoc ſtudiũ, vt feruentior eſſẽ, tu me Patrũ amantiſsime ſedula cõmonitione magis ac magis excitaſti: ſuggerendo, vt hoc opus inirẽ, De victoria verbi Dei. Hęc.n. operũ eius pars, eſt pars optima & ꝑclariſsima, cui videlicet operi ad laudẽ & gratiarũ actionẽ referẽdã, nulla omninò lingua ſufficiat. Cæterũ de o-

 peribus

peribus cæteris, de creatura mundi, de myſterijs huius verbi legalib. Propheticis, atq;
Euangelicis, & de gratia Spiritus S. iamdudum egi quod potui, parũ nimisq; exiguũ
ſentiens, quicquid potui ſecundum quantitatem vel dignitatẽ rerum quas propoſui, iu
xta illud ſapientis, Glorificãtes Dñm quan
tumcunq; potueritis, ſuperualebit adhuc &
admirabilis magnificentia eius. Benedicen-
tes Dominum, exaltate illum quantum po-
Eccleſ. 43. teſtis. Maior eſt enim omni laude. Exaltan-
tes eum replemini virtute, ne laboretis, non
enim peruenietis. Quis vidit eum & enarra-
uit, & magnificauit eum ſicut eſt ab ini-
tio? Multa abſcondita ſunt maiora his, Pau-
ca enim vidimus operum eius. Cùm ſic ille
dicat, & ita ſit, quid de meipſo cenſeam, ſi-
ue in illa parte operum eius, quam prædixi,
in qua glorificare, benedicere, & exaltare il-
lum intendi: ſiue in iſta parte, quam nunc tu
mihi propoſuiſti, id eſt, In victoria qua Di-
abolum vicit. Multũ inualidum & elinguẽ
ad tantam rem me eſſe fateor. Sed quoniam
propoſitio eſt de ipſo Verbo, verba mihi
naſcitura eſſe nõ incõgruè ſpero. Faciã igitur
ſecundũ iam dictam exhortationẽ ſapientis,
vt exaltem quidẽ in victoria ſua verbũ Dei,
quantum potuero, & prout ipſum donaue-
rit. Veruntamen ſcio & confiteor, quòd vi-
ctoria eius maior ſit omni laude, neq; labo-
rem, quia non perueniam vt poſsim rem di
ctis exæquare, vel ipsũ ſicut eſt magnificare.

Quibus nominibus & quare Hoſtis verbi Dei in Scripturis nominetur, & quid ſint ſeptem capita draconis. CAP. VI.

Apo 12. IAm nunc verbi huius aduerſarius agno-
Draco. ſcendus eſt ex ſuis nominibus. Dicitur in
Serpens. Apocalypſi, Draco magnus, Draco rufus,
Diabolus. habens capita ſeptẽ, Serpens antiquus, voca
Satanas. turq; Diabolus & Sathanas. Vocabula hæc
reciproca ſunt. Neq; enim priùs fuit cauſa il
la, propter quã dicitur Draco, quã illa, cuius
intuitu dicitur Serpens antiquus: neq; priùs
accidit, cur vocaretur Diabolus, quã fieret
ipſe ſathanas i. Aduerſarius, imò priùs exti
tit ſiue accidit, cur vocaretur Sathanas, dein
de cur Diabolus, deinde cur Serpens anti-
quus, deinde cur Draco tot capitũ, Draco
magnus, Draco rufus. Deinde ex eo Satha-
nas dicitur, & eſt, ex quo aduerſari cœperit
Satanas. Verbo Dei. & inter Angelos ſeditionẽ fecit
turbator pacis, rebelliſq; lumini, & deinde
ſiue proinde acceperit ſententiã, iuxta quã
dicitur Diabolus. i. deorſum fluens. Vnde
Diabolus. Dñs, Videbã, inquit, Sathanam ſicut fulgur
Luc. 10. de cælo cadentem. Poſt hæc egit, cur meritò
Serpens. vocetur Serpens antiquus, videlicet quan-
Draco. do primũ decepit hominẽ, ſerpentẽ ingreſ-
ſus. Deinde proficiens in peius, egit cur vo-
cetur draco: & non qualiſcunq;, ſed draco
magnus, draco rufus habens capita ſeptem,
quando qui antiquitus ſeducere per fallaciã
conſueuerit vniuerſum orbẽ, addidit cũ fal
lacia vim quoq;, qua Reges & Principes, ac
ſuperbos homines inſtigans ad perſequen-
dum & occidendũ electos propter verbum
dei, quod primũ cœpit agere ſtatim vbi ad
Abraham facta eſt repromiſsio beati ſemi-
nis, quod eſt Chriſtus, in quo oẽs gentes benedi *Gen. 22.*
cendæ ſperabantur. Hoc fieri cœptũ eſt per *Exod. 1.*
Pharaonem Regẽ Aegypti, qui prim pue *Capita draconis.*
ros Hebræorũ maſculos in aqua necari iuſ-
ſit. Regnũ ergo Aegypti primùm draconis *3. Reg. 18.*
huius caput fuit. Secundum caput Draco-
nis, Regnum Iſrael fuit, ſciſſum propter pec
catum Salomonis, quibus temporibus Ieſa-
bel cũ Rege Achab & Atalia filia ipſorũ, re-
geſq; alij tam in Samaria, quã in Hieruſalẽ
Prophetas verbi occiderunt. Tertiũ caput
fuit Regnum Babyloniorũ, qui Hieruſalẽ
& templum (quod tunc erat vnicum nomi
nis Dñi) ſuccenderunt, treſq; pueros in for-
nacem ignis, & Danielem miſerunt in lacũ *Dani. 3. 6.*
leonum propter verbũ Dei. Quartũ caput *Heſter. 3.*
fuit Regnũ Perſarũ atq; Medorum, qui vni *1. Macha. 1.*
uerſum genus Iudæorum, vnde verbum e- *2. Mach. 7.*
rat incarnandũ, vna die delere voluerunt.
Quintum caput Regnũ fuit Græcorum, cu
ius videlicet Regni Rex impudens Antio-
chus, Verbi ſiue Legis Dei memoriam om-
nem delere volens, inter cætera ſcelera cru
delia, ſeptẽ fratres cũ matre ipſorum nimis
atrociter interemit. Sextũ caput, Regnũ fuit
Romanorũ, ſub quo hoc verbum incarna-
tum in crucem aſcendit per Pilatum, & per
manus Romanorum Martyres eius innu-
merabiles occiſi ſunt. Septimum caput erit
Antichriſti Regnum.

Quare Diabolus Draco nominetur, & quando inceperit primùs exerere cornu, & quod agnus (id eſt, verbum Dei) totidẽ habuit cornua. CAP. VII.

IGitur à tempore Pharaonis, Draco cœ-
pit haberi, qui iam Serpens erat, ex quo
primum hominẽ per ſerpẽtem decepit.
Quòd ſi auctoritas requiritur, apud Eze- *Ezech. 29*
chielẽ dicit Dñs, Ecce ego ad te Pharao Rex
Aegypti, Draco magne, qui cubas in medio *Draco.*
fluminum tuorũ & dicis, Meus eſt fluuius,
& ego feci memetipſum, &c. Nimirũ dum
in perſona Pharaonis Diabolũ arguens, di-
cit ei Draco magne, ſatis conſtat, quòd à tẽ-
pore eiuſdem Pharaonis illud agere cœpit,
vndè mereretur draco vocari. Nã eatenus
non perſequebatur violenter, tantummo-
do ſeducens fraudulenter. Econtrà ſimul
conſiderandum, quia tunc etiam illud cele-
bratũ eſt, propter quod verbũ Dei conſue-
uit Agnus appellari. Ille namq; Pharao ty- *Agnus.*
pus Diaboli, draconis magni, multis plagis
fatigatus, tandẽ victus per immolationẽ A-
gni dimiſit populum Dei. His animaduerſis
pulcherrimum eſt etiã illud reminiſci, quia
quot ſunt illius Draconis capita, totidẽ ſunt
huius agni cornua, ſicut ſcriptũ eſt in eodem *Cornua Agni.*
Apocalypſis libro, in quo legitur draco tot
habere capita, Et vidi in medio throni, & *Apoc. 5.*
quatuor

quatuor animalium & ſeniorum Agnum
ſtantem tanquã occiſum, habentẽ cornua ſe
ptem, &c. Magna & mira ſunt hæc Scriptu-
rarum ſanctarũ ſacramenta, de quibus in or
dine dicendum erit, prout Verbum ipſum
ſua donauerit gratia. Nunc altiùs recurrere
libet. ſ. ad initiũ duelli, quo primùm Satanas
ille conſurrexit aduerſus Verbum Dei, &
victus de cælo cecidit. Libet etiam in primis
quęrere, quantum de ſacris poterit Scriptu-
ris cõijci, quæ cauſa inimicitiarũ fuerit, vel
qualẽ hoſtis ille materiã habuerit ſupbiẽdi.

Quòd cauſa rebellionis fuerit ſuperbia, & quæ fuerint cauſæ ſuperbiendi. CAP. VIII.

SAtanas veras aduerſus Dei verbum cau
ſas inimicitiarũ nullas habuit, ſed falſas
confinxit. Habuit autem materiam ſuper-
biendi, ſpecioſitatem, ſcientiam, & magnitu
Ezech. 31. dinem propriæ conditionis. Specioſus nam
que & pulcherrimus conditus fuit, quod &
ipſe conditor teſtatur, cùm apud Ezechielẽ
dicit. Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano,
pulcher ramis, & frondibus nemoroſus. E-
ratq; pulcherrimus in magnitudine ſua, om
ne lignum paradiſi Dei non aſsimilatũ eſt
illi & pulchritudini eius, quoniã ſpecioſum
feci eum. Hęc de pulchritudine eius. Porrò
ſcientiam eius multam ibidem hoc modo
ſignificat. Aquæ nutriuerunt illum, abyſ-
ſus exaltauit eum, flumina eius, manabant
in circuitu radicum eius, & riuos ſuos emi-
ſit ad vniuerſa ligna regionis. Manifeſtiùs
quoque in eodem Propheta, dum ſub nomi
ne Principis Tyri denotatur, ſcientiamque
(per aquas intelligi ſolet) in eo fuiſſe pronũ
Ezech. 28. ciat, idem Deus ſimul cum pulchritudine,
de qua dictum eſt. Plenus (inquit) ſapientia,
& perfectus decore in delicijs paradiſi Dei
fuiſti, tu Cherub extentus & protegẽs. Che
rub quippe plenitudo ſciẽtiæ interpretatur.
Quòd tertium erat, id eſt, magnitudo eius,
per hoc ſatis exprimitur, quòd illic dici-
tur, extentus & protegens. Ampliùs au-
Ezech. 31. tem per illud, quod loco ſuprà memorato,
cùm dixiſſet: Ecce Aſſur quaſi Cedrus in Li
bano, pulcher ramis, & frondibus nemoro-
ſus, addidit, excelſusque altitudine. Et poſt
pauca, Cedri (inquit) non fuerunt altiores
in illo paradiſo Dei, abietes non adæquaue-
runt ſummitatem eius, & platani non fue-
runt æquales frõdibus illius. Per metapho-
ram, ſinè dubio, cedri & platani, & abietis,
quæ non adæquauerunt ſummitatem eius,
Angelicæ, ſiue Archãgelicæ dignitates intel
liguntur. Fuit ergo pulchrior & ſpecioſior
cæteris, quia omne lignum (inquit) paradiſi
Dei non eſt aſsimilatum illi & pulchritudi-
ni eius, quoniam ſpecioſum feci eum: fuit
& maior & altior, quia abietes non adæqua
uerunt ſummitatem eius: Fuit & ſcientior,
quia riuos ſuos per quos ſciẽtia deſignatur,
emiſit ad vniuerſa ligna regionis iſte Che-
rub. Hæc tria quiſque perpendens, ſcilicet,
magnitudinem, ſcientiam, & pulchritudinẽ
eius, clariùs agnoſcit, cur dum contra eum
ſub nomine Principis Tyri inuehatur Pro- *Ezech. 28.*
pheta ex perſona Dei, Tu, inquit, ſignaculũ
ſimilitudinis. Cuius enim ſimilitudinis, niſi
ſanctæ & adorandę Trinitatis ſignaculum,
ſecundum hæc tria, fuit? Sancta quippe Tri
nitas ipſa eſt magnitudo, ſapientia & pulchri
tudo. Magnitudo namq; Filij & Spiritus S.
Pater eſt. Sapientia Patris & Spiritus ſancti,
Filius eſt. Pulchritudo Patris & Filij, Spiri-
tus ſanctus eſt. quia magnitudine, ſapientia,
& pulchritudine participauit (teſte Scriptu-
ra) plus cæteris. Per hoc ipſum aliquatenus
claret, cur dictus ſit ſignaculum ſimilitudi-
nis. At ille vecors, cùm in tanto honôre eſ-
ſet, non intellexit, & hæc omnia vertit in ma
teriam ſuperbiendi. Non ſuffecit ei tanta lar
gitas Creatoris, niſi idem diceretur vel exi-
ſtimaretur de ipſo, quod de Deo, niſi appel-
laretur Deus, niſi adoraretur ab Angelis vt
Deus, niſi prędicaretur & ipſe increatus. Ne
gauit quippe Deũ eſſe Creatorẽ ſuũ, & di-
xit ſe eſſe Deũ. Sic enim in Propheta ſuprà
memorato, dum ſub nomine Pharaonis illi
exprobrando dixiſſet Dominus Deus: Ec- *Ezech. 29.*
ce ego ad te Pharao Rex Aegypti draco ma
gne, qui cubas in medio fluminum tuorum
ſtatim ſubiunxit, Et dicis, Meus eſt fluuius,
& ego feci memetipſum, dixit ſe eſſe increa
tum, negauit Deum eſſe Creatorem ſuum. *Ezech. 28.*
& ſub nomine Principis Tyri dicit idem Do
minus Deus contra eum: Eleuatum eſt cor
tuũ, & dixiſti, Deus ego ſum, & in cathedra
Dei ſedi, & dediſti cor tuum, quaſi cor Dei.

Quòd per ſuperbiam factus ſit mendacij pater, et quodnam fuerit illud mendacium ex literis propheticis. CAP. IX.

ECce hoc eſt mendacium, quod iſte Dia-
bolus genuit, cuius patrem hunc eſſe p-
nunciauit Dominus Ieſus Chriſtus veritas *Pater mendacij.*
& verbum Dei, dicens Iudæis, Vos ex patre *Ioan. 8.*
Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vul-
tis facere. Ille homicida erat ab initio, & in *Ezech. 28.*
veritate non ſtetit, quia nõ eſt veritas in eo.
Cùm loquitur mendacium, ex proprijs lo-
quitur, quia mendax eſt, & pater eius, ſub-
auditur mendacij. Hoc fuit initium duelli,
principium certaminis, quòd tale mendaci-
um locutus eſt ex proprijs. Ex proprijs, in-
quam, quia non ſic res ſe habuit quomodo
dixit, Ego feci memetipſum, Deus ego ſum.
Genitura iſta cordis eius, contraria eſt geni
turæ cordis vnius & ſolius Dei, cõtraria ver
bo Dei, veritati Dei. Hoc eſt inimicitiarum
exordium, & iſtæ inimicitiæ naturales ſunt.
Naturaliter quippe diſſentiunt Veritas & *Veritas.*
mendacium. Veritas eſt verbum Dei, Men- *Mendaciũ*
dacium eſt nihil. Verũtamen iſtud Nihil ad
illud conſtituit, vt qui aliquid erat, qui ma-
gnitudinis ſapientiæ, & pulchritudinis mul-
tum habebat, in alterum verſus ſit ita, vt iã
neq; magnus, neq; ſapiens, neq; pulcher poſ

ſit eſſe vel dici. Nempe adeò magnus eſſe deſijt, vt ſit quaſi cinis. Nam dabo te, inquit Dominus, o Cherub in cinerem, ſuper terram in conſpectu omnium videntium te. Ezech. 28. Sapiens eſſe deſijt. Nã perdidiſti, inquit Dominus, Sapientiam tuam. Pulcher eſſe deſijt. Nam perdidiſti, ait, ſanctificationem tuam. Sed reuertamur ad ordinem. Nõdum enim totum audiuimus ſacrilegium ſuperbiæ eius, quod perpetrauit adhuc in illa magnitudine, ſapientia, & pulchritudine conſpicuus, propter quod & ſic miſer factus eſt, bonis illis expoliatus.

Satanam ſuo ipſius mendacio deceptum, cæteros Angelos deſpexiſſe, maieſtatemq́; & æqualitatem Dei ambiuiſſe. CAP. X.

Ezech. 28. Eſaia 14. VBi mendax ille mendacium illud locutus eſt, Ego feci memetipſum, & Deus ego ſum, deliberauit adhuc apud ſe, & propoſuit dixitq́; in corde ſuo: Aſcendã ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſsimo. Nimirum nubium nomine, cæteros omnes Angelos cognominauit, fortaſsis ob magnitudinem & pulchritudinem ſuã, quia non paruus erat in oculis ſuis, tantò omnes Angelos ſemetipſo viliores iudicans, quantò nubes, licet aliquatenus candidæ vel lucidæ, obſcuriores ſunt pulchritudine luciferi. Eſaia 14. Luciferum namque volebat ſe haberi. Vnde & cum improperio ei dicitur: Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Profectò quia vbi dixiſſe legitur, Aſcendam ſuper altitudinẽ nubium, ibidẽ quando cum exprobratione lucifer nuncupatur, datur intelligi, quòd cæteros Angelos in corde ſuo quaſi nubes reputauerit, arbitrans de ſemetipſo, quòd eſſet tanquã lux qua nubes indigẽt vt illuſtrentur. Sed illud Eſaia 14. occurrit, quòd ibidem vtrunque dixit. Super aſtra Dei exaltabo ſolium meum, & aſcendam ſuper altitudinem nubium. Ad q́ dicendum, quòd neque aſtra hæc viſibilia, neque nubes tunc erant, & idcirco per aſtrorum & nubium vocabulum intelligi oportere ordines Angelorum, quos ille, quamuis eſſent aſtra Dei, reputabat nubes compa Iob 40. ratione ſui. Cæterũ quoquo modo hæc dixerit, illud conſtat, quòd deſpectui cunctos habuit. Nam omne ſublime videt, & ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Quid tandem eſt quod ait, Aſcendam in cælum ſuper aſtra Dei ſuper altitudinem nubium. Non Ezech. 31. ne in cælo erat, & propter hanc ſuperbiam de cælo cecidit ille Satan? Nonne ſuper altitudinem nubium eiuſmodi aſcenderat, cũ (ſicut iam dictum eſt ex alio Propheta) abietes & platani, per quas intelligunt, quòd eædem altitudines Angelicæ dignitatis non fuerint æquales frondibus illius nõ adæquauerunt ſummitatẽ eius in paradiſo Dei. Aliũ ergo aſcenſum oportet intelligi, videlicet aſcenſum cordis non corporis, aſcenſum honoris non loci. Ex abundanti eſt aſtruere pro uectionem honoris aſcenſum iure dici, cũ in ſcholis quoque pueri lectitent, Ducẽ nobilem dicentem militibus ſuis: Quo potuit ciuem populus percutere liber. Aſcendi, ſu Ezech. 28. praq́; nihil niſi regna reliqui. Quod dixit, Aſcendam, tumor fuit ambitionis, quia qui dicebat, ego feci memetipſum, Deus ego ſum, conſequenter ſic ambiebat aſcendere in cælum, vt cæli teneret imperium, ſic exaltare ſuper aſtra Dei ſolium ſuum volebat, ſic aſcendere ſuper altitudinem nubium, vt adoraretur & honorificaretur concentu Angelorum tanquã Deus & Dominus ipſorũ. Hoc enim habet ſuprema dictio ſiue dictionis eius cõcluſio. Nã ac ſi aliquis quæreret, In q̃ aſcendes? Ero (inq̃t) ſimilis Altiſsimo.

Satanam ſuum ipſius mendacium & cæteris Angelis prædicaſſe, perſuaſiſſeq́; nonnullis, vt ſe pro Deo haberent. CAP. XI.

QVomodo hoc autem fieri poſsit, niſi ipſorum conſenſu Angelorum? Vt igi- Ezech. 28. 29.
tur in rem procederet, qđ apud ſe habebat huiuſcemodi cõſilium, cœpit prædicare ſemetipſum omnibus Angelis, confidens vt erat plenus ſapientia, quod efficaciam haberet ad perſuadendum, vt crederetur ſibi dicenti. Ego feci memetipſum, Deus ego ſum. Qualeſcunq; ſunt illę linguę Angelorum, Ezech. 31
nimirum conſtat eum hoc de ſemetipſo prędicaſſe, quod in eum propheticæ Scripturæ veritatis teſtatę ſunt. Nec verò vtcunq;, ſed magna ſcientiæ, qua plenus erat, arte, prædicabat omnibus Angelorum cœtibus, Deum ſe eſſe. Quid enim aliud, per illud innuitur, quòd loco ſupra memorato inter cætera, q́ Dominus dicit, contra eum ſub nomine Aſſur? Flumina eius (inquit) manabant in circuitu radicum eius, & riuos ſuos emiſit ad vniuerſa ligna regionis, & multiplicata ſunt arbuſta eius, & eleuati ſunt rami eius præ aquis multis Riuos namq; ſuos emiſit ad vniuerſa ligna regionis. Quia ſapientiã ſuam multam effundendo, vniuerſas Angelorũ multitudines circumuenire & in ſententiam ſuam deducere laborauit, vt apud illos tanquam Altiſsimus haberetur, & adoraretur vt Deus. Et eleuati ſunt rami eius, pręaquis multis, quia maior quàm erat, cœpit haberi apud maximam partem Angelorum, præ multa ſapentia, qua ſeſe commendauit, de quibus poſt aliqua ſic dicit. Et ęmulata ſunt Ezec. 29.
eum oïa ligna voluptatis, q̃ erant in paradiſo Dei. Notandũ, quid vel qualiter dixerit, quia nõ ait, Et ęmulata ſunt eum oïa ligna regionis, ſed æmulata ſunt eum oïa ligna voluptatis. Et miſit quidẽ riuos ſuos ad omnia ligna regionis, ſed emulata ſunt eũ tantummodo oïa ligna voluptatis. Quia cũctos quidem Angelos per ſuam ſapientiã decipere, & ad ſuum fauorem deducere tentauit Sed adulati ſunt ei tantũmodo ſpiritus illi, qui gloriam ſuam quærebant, non Dei, quos dolectabat ſeruire potius creaturæ, quàm creatori.

Ezech. 31. tori. Ita eſſe vel maximè liquet ex eo, quòd tandem dicitur ei. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam, in medio circunciſorum dormies cum his, qui interfecti ſunt gladio.

Sathanam neminem creationis & conditionis ſuæ conſcium putaſſe, ideoq; nullius contra ſe teſtimonium veritum fuiſſe.

CAPVT XII.

QVem putaret poſſe eſſe ex omnib. Angelis, quis dicēte ipſo, Ego creatura Dei non ſum, ego à nullo factus ſum, ſed ego feci memetipſum, obuiaret & diceret: falſum tu loqueris? Quē timeret poſſe inueniri te-
Ioan. 3. ſtem Dei, qui teſtificaretur, & diceret, ille te fecit? Verus nanq; ille teſtis eſt & certus, qui quod vidit & audiuit, hoc teſtatur. At verò cunctorum ſpirituū ſiue Angelorū nullus vidit, vel audiuit, quādo illū fecit Deus. Nullus quippe ex omnib. adhuc fuerat conditus, oēs minores ſunt, hic primus erat Teſtatur hoc ipſe Deus, qui ad B. Iob illum mi-
Iob 40. rabiliter deſcribens. Ipſe (inquit) principiū eſt viarum Dei. Eliphas quoq; Themanites, dum de eodē iuſto viro nimis malè ſentit, putans eum contra Deum ſuperbire, & imitari linguam blaſphemātium. Nunquid (ait) primus homo es tu, & ante colles formatus: Idem enim eſt ac ſi diceret. Sic eleuat te cor tuū, & ſic tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt imitari videaris Adā, qui ſuperbiæ ſpiritu deceptus, perijt, imò & Diabolū qui ante colles. i. ante cæteros Angelos forma-
Iob 15. tus, contra Creatorē ſuperbiuit. Cū igitur nullum haberet ex omnibus Angelis conſciū ſuæ creationis, qui dicere poſſet, ego vidi vel audiui (eò q̃ primus ipſe cōditus fuerit) quē putaret ſtare poſſe contra ſe teſtem Dei? Quis reuelaret faciē indumenti eius? & in mediū oris eius quis intraret? portas vultus eius quis aperiret? Nimirū arbitratu eius nullus erat qui poſſet eum arguere eſſe mentitum, & conditionis eius ꝓferre iudicium.

Solius verbi Dei teſtimonio conuictū Sathanam, & eiuſdem verbi Dei teſtimonium non latuiſſe cæteros ſpiritus.

CAPVT XIII.

Solū verbū Dei teſtimonium perhibet veritati SEd ecce in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deū. Hoc verbū, hic Deꝰ teſtis eſſe debuit, & teſtis eſſe potuit verus & idoneus, quòd Sathanas ille
Ioan. 3. falſus eſſet, quod mendacium loqueretur. Nam ipſe eſt ſuper omnes, ipſe ante omnes, & quod vidit & audiuit hoc teſtatur. Quid
Ioan. 1. autem non vidit, aut quid non audiuit, qui omnia vidit cū fierent? Imò omnia vidit & audiuit antequam fierent? Nam omnia per ipſum facta ſunt, &, quod factum eſt in ipſo vita erat. Vidit ergo illum quoq; Angelum ſummum cum fieret, vidit & audiuit antequam fieret, & idem per ipſum factus eſt. Proinde poterat teſtari de illo ſuperbo, quòd eſſet falſa locutus, quòd eſſet factus vel creatus. Cùm itaque riuos ſuos emitteret (vt ſuprà iam dictum eſt) ad vniuerſa ligna regionis mittebatur. E contrà, verbum hoc fons viuus & verus, qui apud Deum erat, iuxta illud, Quoniam apud te *Pſal. 10.*
eſt fons vitæ, Mittebatur (inquam) ad irrigandum eadem ligna regionis, id eſt, ad inſtruenda ſpirituum agmina cognitione veritatis. Talis namque fons eſt hoc verbum, vt ſit etiam lumen cordium illuminans ocu- *Verbū Dei*
los mentis ad illuminandum & videndum, *Fons.*
non ſolum quæ præſentia, verumetiam quæ præterita & quæ futura ſiot. Vnde cū dictum eſſet, quod præmiſimus, Quoniam *Lumen*
apud te eſt fons vitæ, continuò ſubiunctū eſt, Et in lumine tuo videbimus lumen. Huius rei ſufficiens habemus experimentum in hominibus ſanctis, ad quos factum eſt verbum Domini, qui & proinde videntes dicti ſunt, quia in iſto lumine ſic viderunt lumen, vt cùm eatenus fuiſſent nonnulli ex ipſis homines ſinè literis, imò paſtores, vt Amos & Dauid, repentè fierent li- *Propheta*
terati, & prudentes eloquij myſtici, & inter- *cur videntes*
pretes cæleſtium ſecretorum miri & magnifici. Nonne etiam homines huiuſmodi inter cætera quoque conditionem & præſumptionem viderunt illius Sathanæ, id eſt, Ad- *Apoſtoli et*
uerſarij, quem & deſcripſerunt per figuras *Propheta il-*
& tropologias mirabiles: nunc, ſub nomi- *literati.*
ne Pharaonis: nunc, ſub nomine Aſſur: nūc, ſub nomine Principum Tyri, cæterorumq; ſuperborum principum huius ſeculi, qui illum ſunt imitati. Itaque ſaltem ſecundum exemplum hominum Prophetarum huius verbi Domini perſpicuum nobis ſit, quia electi Angeli per infuſionem eiuſdem verbi ſcierunt, nec quaſi incertum ſenſerunt, ſed claro lumine viderunt illud, quod erat prę-teritum, ſcilicet & quòd, ſicut ipſos iuniores ita feciſſet vnus Deus illum primum. Hoc erat verbom, & fideli verbi teſtimonium: verbi, quod erat Deus, qui non in incerto qoicquam loquitur, ſed quod vidit & audiuit, hoc teſtatur. Teſtimonium eius Spi- *Ioan. 3.*
rituū pars quædam accepit, pars quædam *Deut. 32.*
non accepit. Pars quæ teſtimonium eius ac- *Ezech. 28.*
cepit, ſignauit, quia Deus verax eſt, dicens, *29.*
Videte quòd ego ſum ſolus, & non ſit alius Deus præter me, Et Sathanas ille mendax eſt, q̃ dixit Deus ego ſum, & in cathedra Dei ſedi, & meus eſt fluuius, ego feci memetipſum, & cætera huiuſmodi.

Partem, Spirituū, ſuperbia & inuidia deprauatos, teſtimoniū Verbi Dei non recepiſſe, partem, humiles & obedientes in veritate perſtitiſſe.

CAPVT. XIIII.

PARS teſtimonium eius non accepit, ſic eſt inexcuſabilis, vt ille idem Princeps & pater mendacij, qui cōtra propriam conſcientiam mentitus eſt, dicendo, ſe eſſe quod non erat, negando ſe eſſe quod erat

Nihilominus nanq; & ipſi omnes ſcire potuerunt, verum eſſe verbi Dei teſtimoniu, ſed rebelles lumini.i. eidē verbo extiterūt propter ſuperbiā, ſeu propter inuidiā, cuius videlicet ſuperbiæ ſiue inuidiæ nunc vſq; prouerbium vſitatum eſt. Ob derogationē melioris ſemper fauere peiori. Hoc illi Spiritus qui dicuntur & ſunt maligni, ſinè dubio fecerunt. Inuidentes nanq; meliori, imò ſoli bono Creatori, malum & mēdacē Sathanā, id eſt, Aduerſarium eius ſuis fauoribus extulerunt, teſtemq; eius, Verbū eius oderunt & repulerunt, vt puta quorum ſecundū exemplum maligni quoq; homines eidē Dño

Iob 1. Deo dicere ſoliti ſunt, Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Taliū Spirituum maximè Iudæi imitatores fuerunt, de quibus nō recipientib. teſtimonium ſuum, ait idipſum Dei verbum. Nunc autē & viderunt & oderunt, & me & Patrē meum. Superbiā atq; ſtultitiā illorum quidā pulchrè declamauit tū præmiſiſſet, O Iſrael, quā magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſsionis eius, magnus & nō habet conſummationē, excelſus & immenſus, ita ſubiunxit, Ibi fuerunt Gigātes nominati illi, qui ab initio

Ioan. 15. fuerunt ſtatura magna, ſcientes bellum. Nō hos elegit Dñs, neq; viā diſciplinæ inuenerunt, propterea perierunt, & quum nō habuerunt ſapientiam, interierunt propter ſuā inſipiētiā. Profectò ſuperbiā illorum nomine Gigantium congrue ſignauit. Inſipien-

Baruch. 3 tiā aūt proprio vocabulo expreſsit. Magnitudinem quoq; immanitatē rebellionis eorum, qua contra veritatē rebellauerunt miro modo, tā propriè, quā breuiter expoſuit, dicendo, Scientes bellum. Porrò ſanctorum Spirituum, qui (ſicut iā dictū eſt) verbi Dei teſtimonium acceperunt, ſapientiā, humilitatē, atq; obedientiam ſubinde pulcherrimè expreſsit, dicens, Stellæ autē dederunt lumē in cuſtodijs ſuis, & lætatæ ſunt, vocatæ ſunt, & dixerunt, Aſſumus, & luxerunt ei cum iucunditate. Deinde contra Principem illum

Baruch. 3. malignorum, qui dixit, Deus ego ſum, veraciter intulit dicēs, Qui fecit illos hic Deus noſter eſt, & non æſtimabitur alius ad illū.

Sathanam propter teſtimonium Verbi à Deo damnatū, à ſanctis Angelis gladio verbi Dei debellatū, & è cælo deiectum eſſe. CAPVT XV.

IGitur quia Gigantes erant, quia ſcientes bellum erant, id eſt, quia ſuperbi erant, & tota intentione Creatori rebellabant, decebat eum qui fecerat eos, vt tam contra ipſos

Ezech. 31. quā contra Principem eorum, æquam proferret ſententiam, & oſtenderet in illis fortitudinem ſuā. Sententiam ipſam nomine gladij, loco ſuperiùs memorato per Prophetā contra Aſſur deſignat, cū dicit, Cui aſsimilatus es, ô inclyte, atq; ſublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es ad terrā vltimam in medio circunciſorum, dormies cum his qui interfecti ſunt gladio. Eandē ſentētiam damnationis, licet illic per gladium intelligi, cùm dicitur in Apoc. de beſtia quæ de mari *Apoc. 13.* aſcendit, quia habet plagam gladij, & vixit. Plagam nanq; gladij habet beſtia, & viuit, quia ſententiam damnationis Diabolus in cælo accepit, & adhuc ſuperbit, ac ſemetipſum defendit. Itaque gladio percuſſus eſt, cū lignis voluptatis.i. ſententia verbi Dei, damnatus eſt cum Angelis ſequacib. ſuis. Damnatus autem per iuſtiſsimum verbi Dei iudicium, ſtatim de cælo proiectus eſt. per miniſterium ſanctorum Angelorum, victoriæ verbi Dei militantium. Sed quæ vel qualia fuerunt vel ſunt arma, quibus illi ſpiritus in illo prælio vſi ſunt? Non vtique arma mate *Arma populi Dei.* rialia fuerunt, ſed omnis armatura eorum fuit & eſt ipſum Dei verbum. Ipſum (inq) *Verbū Dei ignis.* Dei verbū rebellib. illis Spiritibus vim ſuā per Angelos ſanctos intentans per ſemetipſum perfecit victoriam. Ignis quippe eſt Dei verbum id eſt, ſic intolerabile impijs, ſpiritib. malignis, vt eſt infirmis corporibus ignis viſibilis. Hinc in Parabolis ſcriptū eſt. Omnis ſermo Dei ignitus clypeus eſt ſperātibus in ſe, Et Pſalmiſta dicit, Ignitū eloquiū tuum vehemēter Itē, ſicut fluit cæra à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei. Igi- *Prou. 30.* tur nō qualibuſcunq; armis Diabolū, & An *Pſal. 118.* gelos eius debellauerunt ſancti Angeli, ſed igne ardente. In ipſis nāq; eſt verbum Dei. Etenim ignis iſte intolerabilis quidē eſt impijs & odientib. ſe, ſed blandus & ſuauis eſt pijs & diligētibus ſe. Idcirco apud Prophetā ſuprà memoratū Angeli ſancti lapides dicūtur igniti. Sic enim ſcriptum eſt, Et poſuit te *Ezech. 28.* in mōte ſancto Dei, in medio lapidū ignitorū ambulaſti. Et ſubinde ait, Et peccaſti, & eieci te de mōte ſancto Dei, & perdidi te ô Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

De eo quod in Pſalmis ſcriptum eſt: Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua.

CAPVT XVI.

EX eo ſatis liquet, quā veraciter Pſalmiſta dicat, Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua: quod idē eſt, ac ſi dicat: Nō ex quo quiſq; peccat, ſed ex quo tibi reſiſtit peccator, (quod ille primus fecit) ira tua vim ſuā exercet, cui reſiſtere nemo poteſt. *Pſal. 75.* Et quis rectè conſiderās tantā terribilis Dei nō pertimeſcat iram? Ille qui videbatur ſibi fortiſsimus, ſic inter Angelos, quorū volebat eſſe Dñs, quaſi cæra, vel tanq̄ ſtipula inter flāmas inualidus eſt inuētus. Quis hoc in laudē verbi Dei nō admiretur? Cōſideretur diligentiùs litera prophetalis quō in eum declamat. Præmiſerat dicēs, Omnis lapis precioſus operimētū tuū, ſardius, topazius, iaſpis, chryſolitus, onix, berillus, ſaphyrus, carbūculus & ſmaragdus. Poſt hęc ita ſubiunxit, *Ezech. 38.* Repleta ſunt interiora tua iniq̄tate. & peccaſti, & eieci te de mōte Dei, & pdidi te ô Cherub protegens de medio lapidum ignitorū.

Nouem

Nouem pretioſos lapides, per quos nouem Angelorũ intelligimus ordines, quos velut operimentum ſibi vſurpabat ad ornatũ & obſequium ſuũ, lapides ignitos appellauit. Nõne hæc dicendo, mirabilẽ euentũ prædicauit? Velut ſi quis latro vel prædo pallium vel tunicã rapiat & induat, ſtatimq́; in loricã ſiue thoracẽ ignitã cõuertatur illi. Verè igitur tu terribilis es Deꝰ, & nemo reſiſtit tibi. Nã vbi reſiſtere tibi q̃s audet, extũc ira tua, quæ non poteſt portari. Ille tã magnus, tam robuſtus, dum à facie tua effluxit, ſicut fluit cæra à facie ignis, terribiliter in ſemetipſo expertus eſt, & omnib. pro experimẽto ſufficit quòd tibi nemo reſiſtere poſsit. Verũtamen cũ legimus vel audimus, extunc ira tua, ſeu quodlibet aliud eiuſmodi, non intelligimus, nec intelligere debemus de Deo impaſsibili, ꝙ in eũ cadẽt motus animi, q̃ ſignãtur vocabulo iræ vel furoris. Ipſe nanq; ſua uis ſemper in tranquillitate omnia diſponit, ſed creatura corrupta, ſuoq́; vitio turbata, ipſam Creatoris ſuauitatẽ atq; tranquillitatẽ malè & pœnaliter ſentit. Inde eſt, quòd vno eodemq́; tempore vel momento, & lapides ſupradictos, qui incorrupti ſunt, illuſtrat, & non vrit, & aduerſarios illorũ vrit, & nõ illuſtrat, qui ſunt corrupti, & à natura bona degeneres. Hoc licet ſatis per ſemetipſum intelligibile ſit omni ſenſato homini, iuuat tamen adhuc per notam ſimilitudinem indagando melius intueri.

Affectus quomodo tribuantur Deo.

Pulcherrima ſimilitudine declarat, motus & affectus animi in Deũ nõ cadere, ſed eũ immutabilẽ eſſe.

CAPVT XVII.

Deus ſemper immutabilis.

ECce quempiã lapidem lucidum ex clariſsimis lapidibus eiuſmodi, qualiũ vocabulis in Propheta (vt iam dictum eſt) Dominus Deus nouem ordines Angelorum ſignificauit, plerunq;, dum libet, attollis in faciem ſolis ſereno cælo fulgentis, ſtatimq́; lapis idẽ in paruã ſui quantitatẽ magni ſolis cõcipit imaginem, ſupponis continuò materiã per aridã ignium eſcam. Nõne vnus idemq́; ſplẽdor ſolaris, & in lapide radiũ vibrat innoxium, & in materia iam dicta tactu moleſtum traijcit incendiũ? Vnus idemq́; ignis & in lapide radiat, nec vrit & in eſca fumat, & vrit. Non ergo mirũ, quòd Deus noſter, qui (vt ait Apoſtolus) ignis conſumens eſt, ſimul vno eodemq́; actu, ſanctos Angelos ſic ignitos reddit, vt ipſorum pulchritudo & delectatio ſit, & aduerſarios ſuos ſic attingat, vt conſumantur pœnaliter afflati. Itaq; & perdidi te, inquit) ô Cherub protegẽs de medio lapidum ignitorũ, ſubauditur, quia tu illorum ignẽ ſufferre non potuiſti. Tua namq; ſuperbia, & illorũ humilitas, ita ſunt contraria contrarietate naturali, vt quod illis gloria eſt, idipſum tibi pœna ſit. Sciendũ interea, quia quocunq; ſe vertat, pœnã ſuam ſecum portat, & plaga ignis ignitorum lapidum, qua ſemel eſt fulminatus, intrinſecus in ipſo perſeuerat. Hæc eius pœna ex illis Domini dictis ad beatum Iob (ſaluo ſacratiore intellectu) valet intelligi. De ore eius lampades procedunt ſicut tedæ ignis accenſæ, de naribus eius procedit fumus ſicut ollæ ſuccenſæ, atque feruens halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. Interim ergo donec veniat dies vniuerſalis iudicij, quo in ignẽ æternum, qui paratus eſt ei & Angelis eius, præcipitabitur cunctis videntibus, iã habet pœnã incendiũ fulminis, quo fulminatus de cælo cecidit, & nihil ſic timet, quã fulmen Verbi Dei, nihil habens virium, vt ſubſiſtere poſsit vbicũque illud ſenſerit, in corde vel ex corde & ore hominis, ſiue Angeli verbi eiuſdem dilectionem habentis.

Hebr. 12.

Ezech. 28.

Iob 42.

Matth. 25

Ex illo certamine, quo Diabolus victus eſt, quendã de principibus militia cæleſtis, & principatum, & inclytum nomen retuliſſe, vt iam dicatur Michael, id eſt, quis ſicut Deus?

CAPVT XVIII.

Michael.

Deut. 10.

Dan. 12.

EX illo certamine magno & mirabili, pulchro nomine & honore donatus vnus & primus de militiæ cæleſtis principibus glorioſè redijt, nomine videlicet, vt exinde vocaretur Michael. Honore non ſolùm Angelorum, verumetiam hominum habẽtium Dei verbum ipſe ſit princeps. Sic enim Danieli de illo ab alio Angelo dictum eſt. Et ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum. Item, veruntamen annũciabo vbi quod expreſſum eſt in Scripturis veritatis, & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps veſter. Itemq́ue poſt aliqua, In tempore autem illo, conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui, & veniet tempus quale non fuit ex eo, quod gentes eſſe cœperunt, vſque ad tempus illud, cũ dicitur, Qui ſtat pro filijs populi, loquens illi, cuius populo ſoli creditum & notum tũc erat verbum Dei, dicitq́; ei, Princeps veſter magnus. Profectò conſtat, quia Princeps eſt omnium, vſq; ad finem ſeculi, qui verbum Dei credunt, & confitentur. Et hoc honore vel principatu donatus eſt, ex quo contra Diabolum dicentem, Deus ego ſum, reſtitit, vt diceret, Quis ſicut Deus, & vincendo illũ probauit, quia nullꝰ eſt alius ſicut Deus. Hinc (vt iam dictũ eſt) nomine quoq; eſt donatus, vt Michael vocaretur. Michael nanq; interpretatur, quis ſicut Deus? Iſte, & tunc in cælo victor effulſit, & nunc in Eccleſia quę ad cælũ tendit. Vnde & ipſa cęlũ dicitur quia cęleſtẽ vitam ducit, eundẽ antiquũ hoſtem vincit, myſtica Apocalypſis continet Scriptura. Et factum eſt (inquit) præliũ magnum in cælo. Michael & Angeli eius pugnabant cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli eius, &c. Magnus igitur princeps iſte eſt, princeps belli diuini. Verbũ aũt Dei belli eiuſdem virtus eſt. Nam quia verbum

Eccleſia cælũ dicitur.

Apoc. 12.

ipſum

ipſum Sathanam illum, & tunc in cælo tan-
Lucæ 11. quã Deus eliſit, & nunc caro factum in hoc
mundo ſortem eundem tanquã fortior alli
gauit. Inde Archãgelus iſte cum angelis ſuis
pugnando, & tũc illũ de cælo ꝓijcere potuit
vbi dicebat: Deus ego ſum, & ſedi vel ſede-
bo in cathedra Dei & nũc eundẽ de templis
Ezech. 28. vel delubris idolorum, vbi à nobis Gentib.
colebatur, ꝓtrahere præualuit, pugnãdo cõ
tra illum, nõ ſolũ cum Angelis ſuis, verũ et
iam cũ hominib. ſanctis, maximeq; pijs mar
tyribus Chriſti, quibus mori viciſſe fuit.

De eo quod dictum eſt ad B. Iob, Quis dimiſit lapidem angularem terræ cũ me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.

CAPVT XIX.

ITaque proiecto illo, laudauerunt & iu-
bilauerunt Angeli ſancti, participes cum
Iob 38. Michaele, & cooperatores victoriæ verbi
Dei, ſicut ipſe Deus & Dominus ad B. Iob
loquens, pulchrè innuit. Præmiſſo nanque,
Vbi eras quando ponebam fundamenta ter
ræ? Indica mihi, ſi habes intelligentiã, quis
poſuit menſuras eius, ſi noſti? vel quis teten
dit ſuper eam lineam? ſuper quo baſes illius
Terra noua ſolidatæ ſunt? ita ſubiunxit. Aut quis dimi-
ſit lapidem angularem eius, cũ me laudarẽt
ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes fi
lij Dei? Equidem ſi futurorũ Propheriã in
verbis iſtis attendimus, ſpiritualis terræ, id
eſt, ſanctæ Eccleſiæ poſitionẽ, dimenſionẽ,
atq; ſolidationẽ vtiliter intelligimus. cuius
lapis angularis eſt Chriſtus, ſicut docet B.
Papa Gregorius. Veruntamen ſi præterito-
rum narrationem attendere placet, quia re-
uera Deus huius terræ, quã calcamus fundã
menta poſuit (quod mirabile eſt) ſuper ni-
hili, & baſes eius. i. firmitatem eius ſolo præ-
cepto ſuo ſolidauit Lapis alius, ſcilicet Satha
nas, erit intelligendus lapis terræ angularis,
Iob 28. id eſt, princeps huius mundi Nam de iſto ſi
nè dubio ſuperiùs idem Iob aſſumpta Para-
bola, dixit, lapidẽ quoq; caliginis & vmbræ
Lapis caliginis. mortis diuidit torrens à populo peregrinã-
te, eos quos oblitus eſt pes egentis hominis
Zacha. 4. & inuios. Haud dubium, quin eo loco lapis
Sathanas ille debeat intelligi lapis caliginis,
vt puta nihil habẽs de illuminatione ſeptẽ
oculorũ, quos in alio lapide Zacharias Pro-
pheta vidit. Lapis (inquam) caliginis & vm-
bræ, non qualiſcunq;, ſed vmbra mortis I-
ſtum lapidẽ diuidit torrens iudicij diuini à
populo peregrinante, vt videlicet non ob-
ſcuret, non ſua caligine inuoluat eos, qui in
2. Cor. 3. hoc mundo à populo peregrinos ſe eſſe no-
uerunt, qui manentem ciuitatem hic non hã
bent, ſed futuram inquirunt. Diuidit ab eo-
dem populo cũ eiuſmodi lapide, etiam eos
quos oblitus eſt pes egentis hominis, & in-
uios, id eſt, oẽs homines impios, quos pro-
pter incredulitatem ipſorum oblitus eſt, &
dereliquit pes egentis hominis. i. gratia Ieſu
Chriſti, qui cum diues eſſet, propter nos pau
per factus eſt. Dereliquit (inquã) vt puta in-
uios, quia noluerunt parare vel parari apud
ſe viam Dño. Lapis itaq; duriſſimus ille ho-
ſtis, lapis terræ angularis, id eſt, ſuperb⁹ Prin
ceps huius mundi, rectè valet intelligi. Et Il-
lũ Deus reuera dimiſit. i. deorſum miſit, nec
alius niſi Deus dimittere potuit. Cũ igitur *Iob 38.*
dimiſiſſet illum, laudauerunt (inquit) ſimul
aſtra matutina, & iubilauerunt omnes Filij
Dei. Quod dixerat. laudauerunt aſtra ma-
tutina, repetit dicendo. Et iubilauerunt oẽs
Filij Dei, videlicet, ſancti Angeli, qui dum
in gratiæ claritate perſtiterũt, rectè dicũtur
aſtra matutina, id eſt, Angeli lucis. Angeli
habentes charitatem, & cognitionem Dei,
quæ tunc illis peruicti ruina Diaboli clariùs
illuxit.

De eo quod dictum eſt ad eundem B. Iob, Poteſtas & terror apud eum eſt, qui facit concordiã in ſublimibus ſuis.

CAPVT XX.

QVale autẽ putamus huius laudationis,
vel iubilationis initium fuiſſe? Quid
pulchrius, eo quod ſonat ipſum nomen Mi
chael? Quid ad tonandam laudem ſonorius,
quàm iſtud, Quis ſicut Deus? Nimirum res
ipſa ferebat, vt ſic intonantes laudarent, atq;
iubilarent, quatenus in ipſo laudis & iubila-
tionis exordio victum illum, ſtultitiæ ma-
gnæ redarguerẽt, qui ſibi videbatur eſſe ſic-
ut Deus, & verum & ſolũ Deum dignè ma-
gnificarent, quod ei ſimilis eſſe non poſſit *Iob 38.*
alius. Simul (inquam) videlicet, quod illa vi-
ctoria, magnã cum Diabolo & Angelis eius
excluſerat diſcordiã magnam omnib. reſi-
duis illis beatis Spiritib. fecerat concordiã.
Ablatũ erat de cœtu illorum omne ſcãdalũ.
Hinc eſt illud ad B. Iob, Poteſtas & terror
apud eum eſt, qui facit concordiã in ſublimi *Iob 24.*
bus ſuis. Planè veraciter dictum, ſed nõ be-
ne, neq; cõpetẽter illatum. Nã quia dixerat
idem S. Iob in fine ſermonis, Quod ſi non
eſt ita, quis poteſt me arguere eſſe mentitũ, *Iob 25.*
& ponere ante Deum verba mea? Vnus a-
micorum eius, qui omnes de illo ſermones
nimis malè ſentiebat, putans eum hoc dixiſ-
ſe per nimiam mentis ſuperbiã. Poteſtas (in-
quit) & terror eſt apud eum, qui facit con-
cordiam in ſublimibus ſuis, ac ſi diceret, Il-
le te poteſt arguere eſſe mentitum, qui terri
biliter potuit arguere Diabolum, & deiecto
illo, pro eo quòd in ſublimibus ſuis faciebat
diſcordiã, indiſſolubilẽ in eiuſdem ſublimi-
bus fecit concordiã. Poteſtas (inquã) & ter-
ror apud eũ eſt, ſicut ex illo, & ex omnib. ſu
perbis cõprobatum eſt, & ex teipſo qui pro-
pter ſuperbiã percuſſus, & omnib. bonis ſpo
liatus, nũc in ſterquilinio ſedes. Malè quidẽ
(vt iã dictum eſt) & incõpetenter ille dixit.
Quia contra virũ ſimplicẽ, rectum, Deum
timentẽ, & à malo recedẽtẽ dixit, ſed nihilo-
minùs bona & vera ſentẽtia, quæ rectè dici
poſſet, contra talẽ quempiã, qualẽ illum eſſe
putabat. Cùm igitur dicit, quia ſimul aſtra
matuti-

matutina laudabãt ſiue iubilabant, magnam inſinuat excluſam eſſe diſcordiam, magnamq́ que ſactã in cælo, cadente Diabolo, concordiam. Non leuiter eſt hoc ſentiendum, quaſi Aduerſarius ille, in illa tanta multitudine Spirituum paruum diſcordiæ ſecerit tumultum, dum ſe mendaciter Deum vellet haberi contra verum Deum & viuum.

Sathanam non ſtatim, vt conditus eſt, cecidiſſe.

CAPVT XXI.

Quando ceciderint Angeli. EI qui opinione illa præuentus eſt, vt eũdẽ Sathanã cecidiſſe putet ſtatim vt cõditus eſt, non apparet, non accedit ad cor, vt ſentiat, magnũ illum fuiſſe Diabolicæ ſeditionis & diſcordię tumultum, licet magnas eſſe iras Dæmonũ, magnum econtrà zelum bonum non ignoret ſanctorum Angelorum.
Ezech. 28 Priùs ergo ſciendũ eſt, eum nõ cecidiſſe ſtatim vt cõditus eſt. Sic enĩ in eũ per Prophetã ſuprà memoratum dictum eſt, In medio lapidum ignitorũ ambulaſti, perfectus in vijs tuis à die cõditionis tuæ, donec inuenta eſt iniquitas in te. Profectò dicto huiuſmodi, à die cõditionis tuæ, donec inuẽta eſt iniquitas in te, ſenſum ſiue opinionem illam non admittit, vt dicat vel putet quis, ꝙ vbi cõditus eſt ille, ſtatim ceciderit. Cõſeqretur etiã illa ſuſpicio, vt poſſet ſuſpicari, qa qualis idẽ nũc eſt, ſcilicet malus, talis à Deo conditus eſſet. nunc autẽ & innocentẽ & rectum illum fuiſſe cõditum, & nõ parua moram permãſiſſe in medio Angelorum ſanctorum, pręſens ſermo cõuincit, dũ ita præmittit, In medio lapidum ignitorum ambulaſti perfectus in vijs tuis. Ac demum ſubiungit, A die conditionis tuæ, ac deinde: donec inuenta eſt iniquitas in te. Diẽ conditionis, nõ ſic accipimus, vt nunc curſum & recurſum ſolis, quia necdum erat ſol ille viſibilis, ſed melius exprimi nõ potuit ſenſus Prophetæ, vel Dei ad hominẽ loquentis. Nõ ergo putandum eſt, quòd cõditus ſtatim ceciderit: imò iſtud verũ eſt, quia primũ conditus, & tunc demum poſitus eſt in illo Paradiſo cæ-
Ezech. 28. leſti. Sic enim ibidẽ ſcriptum eſt, In die (inquit) qua cõditus es, foramina tua præparata ſunt, tu Cherub & extentus protegens, & poſui te in monte ſancto Dei. Sed & illud datur intelligi, quòd nõ ſtatim in initio pec-
Rom. 2. cati de cælo proiectus fuerit, ſed ipſum quoque expectauerit patiẽtia Dei. Ipſe autẽ ſecũdum duritiã ſuam & cor impœnitẽs irã ſibi theſaurizauit. Cũ enim pręmiſſum fuiſſet,
Ezech. 28. donec inuẽta eſt iniquitas in te, ſtatim ſubiũctum eſt. In multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate, ſtatim que & peccaſti, ait, & tunc demum. Eieci
Incrementa peccati. te, inqt, de mõte Dei. Tria hæc ſunt incrementa peccati, quæ in hominibus quoq; tandem iſtum cõſequitur iudiciũ Dei. Primum iniquitatem mente cõcepiſſe: Deinde ipſam iniquitatẽ nõ ſemel aut vno actu, ſed multipliciter adimpleſſe: Deinde opera iniquitatis defendẽdo peccare. Itaq; quia & inuenta eſt iniquitas in te & multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate, & peccaſti, nõ parua intelligitur mora in iniquitate illius peccatoris antiqui, ad inſtruẽdos electos Angelos, vt ſcirent iuſtum eſſe iudicium Dei, videntes illum peccatorem, quòd eſſet incorrigibilis.

Sathanã in ſublimib. Dei pacẽ turbaſſe. CA. XXII.

IGitur in ſublimib. Dei diſcordiæ tumultus grandis extitit inter magnas iras Dæmonum, magnumq́; & bonum zelum Spirituum bonorũ. Nimirum vt hoc animaduertamus, ſcilicet quòd in ſublimibus Dei nimium pacẽ turbauerit, Idcircò ſub nomi- *Eſa. 14.*
nibus arguitur hominum, qui terrã turbauerunt, videlicet Aſſur Pharaonis, Regiſq́; Tyri, & Nabuchodonoſor Regis Babylonis, diciturque illi, Nunquid iſte eſt vir qui conturbauit terram, qui concuſsit Regna, qui poſuit orbem deſertum, & vrbes eius deſtruxit? Item. Tu enim terram diſperſiſti, tu populum occidiſti, & cætera huiuſmodi. Alioquin ſi non ſecundum horum ſimilitudinem de ipſo eſt ſentiendum, quòd ita turbauerit Angelos per ſemetipſum, ſicut turbauit gentes per talium ſuperbias hominum tyrannidem in populos arripientiũ, vt quid nominibus & rebus geſtis denotatur illorum? Non ergo dubium quin iam tunc propter illum motæ fuerint virtutes cælorum, quæ & vltimo iudicio contra eũ mouendæ ſunt. Motus ille quantus fuerit, vt tandem rueret ille de cælo proiectus, ipſe qui proiecit illum Deus, Dei verbum *Luca 10.*
breuiter innuit dicens. Videbam Sathanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Quomodo cadit fulgur? vtique motis atque colliſis nubibus tanto cum fragore, id eſt, tonitru, vt concuti machina cæli, & terra tremore videatur. Tunc ſulgur excuſſum breui lucet, ſtatimque diſparet. Itaque dum dicit, ſicut fulgur, mirandum innuit motum virtutum cæleſtium, magnumq́; prælium Angelorũ, Michaele Principe contra illum, magnumq́; ſuper hæc omnia verbi omnipotentis, quod ipſe eſt, tonitruum, & excutiendum illum, vt de cælo caderet cum vana luce ſua, protinus extinctus eſt miſer, eoque proiecto, ſerenitas pacis cælo rediret. Notum eſt, cur ita dixerit, cur ita taliter illius Sathanæ mentionẽ fecerit, videlicet ꝓpter gaudiũ inconſultum Diſcipulorum ſeptuaginta duorum *Ibidem*
quos ipſe miſerat, quique reuerſi, DOMINE (inquiunt) etiam Dæmonia ſubijciuntur nobis in nomine tuo. Idcirco tale illis obiecit vt cauerent exemplum, ne & ipſi per vanam gloriam ſeducti exciderent, & abirent retrorſum.

Quòd Christus, cùm diceret: videbam Sathanam cadentem, ſe non ſolùm hominem eſſe, verùm etiam Verbum Patris ab æterno fuiſſe inſinuauerit.

CAPVT XXIII.

Simulque

SImulque hæc dicens antiquitatem ſuam
paucis credulo auditori ſuauiter inſinuat
verbis. Quã enim antiquus eſt, qui illud vi-
debat? Nimirum ſecundum hominẽ qui vi-
debatur, cũ hæc diceret, paulò plus quàm tri
Ioan 10 ginta annorum erat. Porrò longè ante tri-
ginta annos, imò ante omnes annos, & ante
creationem ſolis, cuius circuitus annum ef-
ficit, Sathanas ille cecidit. Igitur qui illud
videbat, longè ante ſuæ carnis annos erat.
Et verum eſt. Nam in principio Verbum e-
rat, in principio Verbũ Deus ipſe erat. Sed
& hoc attendendum, quia nec ita dixit, Vi-
di Sathanam, ſed videbam, ait, Sathanam de
cælo cadentem. Rectè quidẽ dixiſſet, & ve-
rum eſſet, dixiſſe, vidi: ſed videbam verbũ
imperfecti temporis, quãuis præteriti, plus
cõtinet, & maiorem ſenſum importat auri
benè audienti. Deniq; vidi Sathanam de cæ
lo cadentem, dicere poſſet, Michael quoque
& quiuis alius Angelorum, quibus vtiq; vi-
dentibus, ille cecidit, nec ſolùm videntibus,
verumetiam cũ illo prælìantibus. At verò
nullius eorum eſt dicere, videbam, ſed tan-
tum vidi cadentem. Hic ſolus eſt, qui nõ ſo-
lummodo tunc vidit cadentem dum cade-
ret, ſed etiam videbat cadentem antequã ca
deret, ſed & anteq̃ idẽ formeretur aut fie-
ret. Fiebat nanq; per ipſum, ſicut & omnia
per ipſum facta ſunt, nec poterat Deus Ver
bum ignorare, quid de illo eſſet futurũ, præ
ſertim cũ ipsũ ſit Verbũ, quod homines fa-
cit Prophetas, id eſt, præſcios futurorũ. Hoc
planè ſciendum & confitendum, quia dum
fieret ille Angelus dum formaretur ille la-
pis magnus, & præpararẽtur foramina eius,
Ezech. 28 ſicut in eum per Prophetam dicitur, Aurũ
opus decoris tui, & foramina tua in die qua
conditus es præparata ſunt. Cùm, inquam,
præpararentur foramina eius, videbat ver-
bum Deus, quod in eiſdem foraminibus li-
gaturas auri non eſſet recepturus lapis re-
bellis & duriſsimus. Hoc & manifeſtiùs di-
ctum ſit, dum ingenio, intellectu, memoria,
plenaque & perfecta rationalitate magni-
ficè inſigniretur, videbat verbũ Deus, quòd
Creatoris ſui dilectionem, qua ad illum ſo-
lum deberet aſtringi, nullo modo eſſet rece
pturus. Meliùs ergo & magnificentiùs, vide
bam, ait, cadentem, ſubauditur, etiam ante-
quã caderet. Nã Angelorũ quoq; poſſet qui-
uis dicere, vidi cadentem, & ſubaudiretur,
dum caderet. Ad ſummum & illud inferre
libet, quia ſolus iſte videbat, ſecurus fui. An
Iob. 42. geli autem viderunt in magno terrore poſi
ti. Sic enim ad beatum Iob dicit ipſe Domi-
nus. Cùm ſublatus fuerit, timebunt Angeli,
& territi purgabuntur.

Quæſtionem, quare Deus Sathanam, cùm malum fore ſciret, creauit, ſoluit, iuſtitiamq; Dei irreprehenſibilem defendit.

CAPVT XXIIII.

DIcat aliquis, ſi iam tunc videbat ca-
dentem, quare illum tam magnificè forma Exod. 9.
bat? quare foramina eius tam diligenter prę
parabat? Si quem res iſta mouet, idem illi,
quod de Pharaone dictum eſt, de illo quo-
que Sathana reſpondendũ eſt. Quia in hoc
ipſum excitaui te, vt oſtendam in te fortitu-
dinẽ meã, vt annuncietur nomen meũ in v-
niuerſa terra. Hoc audiens fidelis animus,
qui de Domino in bonitate ſentit, non ſu-
ſpicatur, quòd eundem Pharaonem malum
eſſe voluerit, vel malũ eſſe fecerit Deus. ſed Iob. 34.
ita intelligit, in hoc ipsũ excitaui te, Vel ſic, Mali prin-
vt alibi legitur. Poſui te) ac ſi diceret, Regẽ cipes quare
feci, vel eſſe volui te. Longè enim aliud eſt,
feciſſe hominem malum, & aliud hominẽ,
qui malus erat, excitaſſe & ſubleuaſſe in Re
gnum. Quòd malus eſt homo, à ſemetipſo
fit, quòd autem, cùm ſit malus, in Regnum
aſcendit, Dei ordinatione fit, aliquando
propter peccata populi, aliquando propter
probationem, vt manifeſti fiãt electi, aliquã
do propter declarandam & amplificandam
gloriam & laudem nominis Dei, vt proſit,
audituris per interitum illorum cognouiſ-
ſe omnipotentiam Dei, quod manifeſtè de
illo Pharaone vox prædicat diuina. In hoc
ipſum, inquiens) poſui te vt oſtendam in te
fortitudinẽ meam, & narretur nomen meũ
in vniuerſa terra. Quid aliud ſana Fides ſen
tire debeat de illo Sathana, præſertim cùm
typus illius Pharao fuerit, quod omnis ſan- Exod. 9.
cta Chriſti nouit Eccleſia? Igitur & de illo
rectiſsimè dicas, quia cùm ſciret Creator il-
lum malum futurum cùm faceret, vel priuſ
quam eum faceret, ſicut videbat, ita & dam
nabat malum. Et vt in illo oſtenderet forti-
tudinem ſuã, magnum, ſapientẽ, ſpecioſum
(ſicut iam ſuperiùs ex Propheta demõſtra-
tum eſt) fecit eum, & tanta præ cæteris An-
gelis illi contulit, qui malus ſpontè futurus
erat, quanta nec Pharao, qui ſimilis illi dici-
tur, præ cæteris hominibus habere potuit,
qui priuſquam in Regem excitaretur ma-
lus erat. Denique Pharaone aliquis homo
in Regno ipſius, & ſtatura maior & ſapiẽtię
capacior, & forma pulchrior eſſe potuit. Il-
lo autẽ Sathana nullus ex Angelis altior, ſa-
pientior aut ſpecioſior fuit. Nam (vt ſuprà
memoratum eſt,) omne lignũ Paradiſi Dei
(ait Deus ipſe per Prophetã) non eſt aſsimi
latum illi. Veruntamen quia loquitur Do- Ezech. 3.
minus. Nunquid noſti ordinem cæli, & po-
nes rationem eius in terra? Nos ſuper quæ-
ſtione hac temperantes, cum Apoſtolo dica
mus. O altitudo diuitiarũ ſapiẽtię & ſciẽtiæ
Dei: quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia Rom. 11.
eius, & inueſtigabiles viæ eius.

Vnde & quò Diabolus proiectus ſit: quali de cælo, qualem tam tunc in infernum ceciderit.

CAPVT XXV.

FActum eſt, q̃ videbat veritas, cecidit Sa Luca 10.
thanas. Vnde cecidit? de cælo, inq̃t. De
cælo, vtiq; non ſuo, ſed Domini. Quia nec
ſaltem

ſaltem in cælo conditus fuit, ſed poſtquam conditus eſt, poſitus fuit in cælo ab eo, qui & cælum & ipſum condidit. Planè ſicut ho- Gen.1. mo non in Paradiſo factus fuit, ſed poſtquā factus eſt, tulit eum factor eius, & poſuit eū in Paradiſo voluptatis? Sic & illum non in cælo fecit, ſed factum in cælo poſuit. Vnde cùm præmiſiſſet, Aurum opus decoris tui, Ezech.28. & foramina tua in die qua conditus es, præparata ſunt, tu Cherub extentus & protegens. Tunc demum ſubiunxit, & poſui te in mõte ſancto Dei. Iure ergo de cælo cecidit, quia quod datum ſibi erat cælum, rapinam arbitratus eſt, & per humilitatem non culto diuit. Vbi autem cecidit putas in terram? vtique in terram. Veruntamen non talem, vt nunc videmus eam. Tunc enim terra inanis erat & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſsi, imò & ipſa terra tegebatur aquis, nec Gen.1. à cæteris diſtincta erat elementis: chaos erat magnum, quod illic terræ nomine ſignatur, id eſt, non tantum vnum elementum, quod prius aridam, & deinde terram Deus appellauit, ſed tota quatuor elementorum moles confuſa. O ergo miſerum, non tamen miſerabilem. Quanta enim ex beatitudine, in quantam miſeriam cecidit? Quantis ex diuitijs, in quantam paupertatem incidit? Nihil hic niſi abyſſum inuenit, & tenebras ſuper faciem abyſsi. Non erant hic regna mundi & gloria eorum, quæ aliquando Domino Ieſu oſtẽdens, Si, inquit, adoraueris me, hæc omnia tibi dabo, quia mihi tradita ſunt, & Luc.4. Matth.4. cui volo, do illa. Quid dico, regna mundi nondum erant: Sol & luna, ſtellæ & lumen, & cætera omnia, quæcunque die ſecundo, & deinceps facta ſunt, nondum erant, ſed tantum (vt iam dictum eſt) chaos, & ſuper faciem abyſsi caligo tenebrarum. Sciẽdum Cæli tres. quippe, tres eſſe cælos, authoritate Scripturarum. Primum & ſummum quod à principio creauit Deus, quod eſt inuiſibilis patria beatorum Spirituum. Infimum verò, aerẽ iſtum qui cælum dici conſueuit, vnde & dicuntur volucres cæli. Medium autem, firmamentum, quod die ſecundo Deus fecit, cælumque appellauit. Hoc cælum medium Pſalm 23. nondum erat factum, quando Diabolus cecidit, ſed erat factum cęlum illud inuiſibile, quæ habitatio eſt ſanctorum Angelorum & hominum, ſemper lucens illis ex Dei viſione, Et hoc infimum cælum, ſcilicet aer, nihil habebat ſaltem corporeæ lucis, ſed tenebræ (inquit Scriptura) erant ſuper faciem abyſsi. Iſti duo cæli, medium & infimum, cõparatione illius tertij, terra ſunt, quia terre- Gen.1. nis conſpiciuntur oculis. Illud autem, quod terrenis non conſpicitur oculis, priuſquam immutentur per gloriam reſurrectionis, di- Calū cæli. citur cælum cæli. Iuxta illud Dauidicum: Pſal 113. Cælum cæli Domino, terram autem dedit Infernus locus. filijs hominum Nonne ergo iam tunc vſq; in infernum cecidit? Reuera, quamuis nondum in inferiorem miſſus ſit. Iam iſte locus, infernus eſt illi, reſpectu latitudinis illius domicilij ſui quod dereliquit, reſpectu principatus ſui quem non ſeruauit, & ſub caligine tenetur vinculis æternis, quemadmodum Iudas Apoſtolus in epiſtola ſua dicit. Angelos vero, qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium diei magni vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Petrus quoque Apoſtolus, idipſum confirmat his 2.Pet.2. verbis, Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reſeruari.

Quare Diabolus, quare Satanas, & quare Spiritus eius Dæmones appellati ſint.

CAPVT XXVI.

Rectè igitur ex eo vocabulum ſortitus Diabolus. eſt, vt vocaretur Diabolus, quod pri- Pſal.108. mus edidit per Scripturam Dauid, loquens in ſpiritu, Cõſtitue ſuper eum peccatorem, & Diabolus ſtet à dextris eius. Diabolus nãque Hebraicè deorſum fluens, ſiue clauſus ergaſtulo interpretatur. Porrò vocabulum, de quo iã dictum eſt, ſcilicet Satanas (quod Satanas. interpretatur Aduerſarius, cuius propter cauſam nominis cecidit, & factus eſt Diabolus antiquior) Scriptura libri Iob primitus Iob 1. edidit. Quodam (inquit) die, cùm veniſſent filij Dei, vt aſsiſterent coram Domino, adfuit etiam inter eos Satan. Ex quo ſuperbire cœpit, ex eo Satan eſt, ſcilicet Dei Aduerſarius: & ex quo propter eandem ſuperbiã proiectus cecidit, ex eo dicitur & eſt Diabolus. Tunc namque deorſum fluxit, & ergaſtulo clauſus eſt, quia videlicet in grande chaos cecidit, lõgè à ſublimitate Dei, & quaſi in ergaſtulo tenetur, dũ in aere depreſſus impoſsibile ſentit eſſe, vt rurſus aſcendat illuc vnde cecidit, imò futurum eſſe nõ ignorat, vt adhuc inferiùs præcipitetur, tradaturque inferno inferiori, ſeque ad hoc in diem iudicij reſeruari. Nec vero loco tantummodo deorſum fluxit, ſed etiam intentione ſemper deorſum fluit. Semper enim viliſsima quæque appetit, tam vilis nunc nebulo, quàm glorioſus Archãgelus primùm extitit. Quod perpendat, qui poteſt, ex eo, quòd in Scriptura ſacra ſpiritus immundus nuncupari conſueuit. Græcè quoque Diabolus idem ſonat, quod Latinè criminator ſiue accuſator: & hic ſenſus veraciter illi cõgruit pro cauſa duplici. Nam & omne crimẽ ſuum refert ſemper, & ab initio retulit in Deum, ſeſe iuſtum, Deum vero audens dicere iniuſtum, & fictis criminibus innocentiam accuſat electorum. Vnde & in Apocalypſi Angelica voce dicitur, Proiectus eſt Apoc.12. Accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte. Angeli eius Græcè Dæmones, id eſt, Dæmones. ſcientes dicuntur. Præſciunt enim multa fu-

tura, vnde & ſolent reſponſa dicere aliqna. Ineſt nanq; illis cognitio rerum plus quàm infirmitati humanæ, partim ſubtiliori ſenſus acumine, partim experientia vitæ longiſsimę, partim per Dei iuſſum Angelica reuelatione. Hi corporum aereorum natura vigent. Ante tranſgreſsionem quidem cæleſtia corpora gerebant, lapſi verò (vt iam dictum eſt) per ſuperbiam in aeream qualitatem conuerſi ſunt.

Quibus verbis nouē ordines Angelorum, in Prophetis figurati ſint, et quòd mali Spiritus vltrà reſurgere non poſsint.

CAPVT XXVII.

AT cōtra beati illi Spiritus, qui in Creatoris ſui dilectione ſua manſerunt, & in veritate ſteterunt, venerabilibus ordinibus diſtincti, & ſplendidis nominibus meritò ſunt decorati, vt alij vocētur & ſint Angeli, alij Archangeli, alij Throni, alij Domi-

Ezech. 28. nationes, alij Principatus, alij Poteſtates, alij Virtutes, alij Cherubim, & alij Seraphim. Iſti nouem ordines Angelorum, lapides illi ſunt precioſi, ſardius, topaſius, iaſpis, chryſolitus, onyx, berillus, ſaphirus, carbunculus & ſmaragdus, quorum vt foramina, ſic & tua præparata ſunt, inquit, in die qua conditus es tu Cherub, extentus & protegens, ſed non ſimiliter vt iſti, tu quoque in foraminibus tuis auri ligaturas recepiſti, imò repuliſti manum aurificis ſiue artificis Dei. Qualis auri ligaturas receperūt? Aurum eſt verbum Dei, aurum illud, eſt ſpiritus oris Domini. Illo auro ſic sūt ligati lapides precioſi, lapides igniti, vt in æternum ſtēt in ordinibus ſuis, & nullus ex eis vnquam excidere poſsit. Hoc eſt quod Pſalm. canit, Ver-

Pſalm. 32. bo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris

Angeli cæli & lapides dicti. eius omnis virtus eorum. Ipſi ſunt lapides, ipſi ſunt cæli. Lapides, propter æternam ſtabilitatem, firmamq; æternitatem: Cęli, propter inhabitantem in eis ſanctam Trinitatem. Hæc eſt iam victoria Verbi Dei, quia contra Principem malignitatis, ne cum illo caderent, ſunt pręuenti, & retenti per ipſum verbum, per quod & fuerant conditi. Et raptor, qui illos rapere nitebatur, comprehenſus eſt, & ingentis ruinæ pœnas dedit. Compleuit in his quod voluit Verbū Deus, Verbum quod dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt

Gen. 1. lux. Et eodem verbo ſuo diuiſit Deus lucem & tenebras. Firmatum namq; eſt iudicium, & data eſt immutabilis ſententia, vt Diabolus & Satanas lucis refuga nunquam amplius lux fiat, neque vllus apoſtatarum Angelorum eius, ad conſortium lucis. i. ſanctorum Angelorum vltrà reſurgat.

Falli eos, qui opinantur, Angelos ante cælum & terram creatos.

CAPVT XXVIII.

BReuiter nunc reſpondere libet quorundam opinioni, qui opinantur, quòd antequam cælum & terra fierēt, ſtatim fuerint Angeli. Et quid aliud reſpondendum eſt, niſi quòd huiuſmodi opinio, neq; Scripturæ alicuius teſtimonium, neque vllum rationis habeat firmamentum? Non enim ita ſcriptū eſt, In principio creauit Deus Angelos, ſed: *Ibidem.*

In principio creauit Deus cælum & terram. Deinde paucis interpoſitis, Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſsi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Tunc demum ſubiunctum eſt, Dixitq; Deus, Fiat lux, & facta eſt Lux. Lucem hanc, Angelicam eſſe naturam nonnulli Doctorum, præcipueque B. Auguſt. ſentit, eiuſque ſenſui non ſolùm ratio, verùm etiā, quod maius eſt, Scripturæ volūtas diligēter conſiderata, valdè conſentit. Quod ſi quis dubitare voluerit, dicat ipſe, cùm locus extra cælum & terrā nullus ſit, Angeli qui vtique locales ſunt & circunſcripti, quo in loco eſſe potuerint, ſi ante creationem cæli & terræ fuerant conditi? Quod ſi quæritur vnde ſint facti, qui tam glorioſi ſunt & ſplēdidi? Reſponderi vtcunque poteſt, quòd de aeris ſubſtantijs facti ſint. Habent enim, & à doctorib. tacitum non eſt, eos habere corpora aerea, quæ tamen in ſanctis Angelis feliciter immutata ſunt, vt dicātur & ſint corpora cæleſtia. Porrò apoſtatæ angeli, ab illa felicitate lapſi, rurſus in aeream qualitatem conuerſi ſunt, nec aeris illius puriora ſpatia, ſed caliginoſa iſta tenere ſunt permiſsi, qui eis quaſi carcer eſt, vſque ad diem iudicij. Nonnullos fortè hoc dicto contingit offendi, putantes non conuenire Angelorum dignitati, vt de aerea ſubſtantia dicantur vel credantur facti, cùm tamen firmiter teneāt, vt neceſſarium eſt, verum corpus Chriſti de terrena ſubſtantia ſumptum eſſe, quod ſuper omnes Angelos, & ſuper omnes cælos aſcendit, & ſedet nunc ad dexteram Maieſtatis in excelſis. Quis autem neſciat, terræ molem ſiue ſubſtantiam elemento aeris multò grauiorem ſiue inferiorem, multoque ſeculentiorem eſſe? Terra namque cæterorum quædam fex elementorum eſt? Quis rurſus neſciat genus humanum de limo terræ formatum, in reſurrectione ad ſocietatem & æqualitatem Sanctorum peruenturum eſſe Angelorum? Iamque hominem ex eadem maſſa Ieſum Chriſtum, vnam cum Verbo in beata Trinitate perſonam, ſedere & regnare ſuper omnes choros Angelorum? Nihil igitur putet beatis Angelis quis derogari, ſi dicantur facti eſſe de aere, dum Regem & Dominum ipſorum, quem ipſi adorant, cōſtet corpus habere de limo terrę. Ad ſummum, ruina Spirituum Apoſtatarum, quo (vt iam dictum eſt) de cælo in aerem modo lapſi ſunt, eodem modo cōuincit eos, quòd natura de cælo fuerint, ſed * aere inferiori *ex

Deus illuc eos tranſtulerit, ſicut hominem propter ſimile peccatum, ſententia penè ſimili, licet multò clementiori comprehēdit,

Scriptu-

Scriptura dicente, Emiſit eum Dominus
Deus de paradiſo voluptatis, vt operaretur
Gen. 3. terram, de qua ſumptus eſt. Aequum profe-
ctò iudicium, vt vterq;, quia gratiam perdi-
dit, in illud reijceretur, vnde exiſtendi initi-
um ſumpſit: Hic, in terram Paradiſo dete-
riorem: ille in aerem cælo inferiorem. Ve-
runtamen his nunc omiſsis, in beatorum fe
licitate Angelorum, primi huius libelli con
ſtituendus eſt finis.

Angelos non ita creatos, vt proficere non potuerint, ſed ſolum Deum abſq; profectu ſemper fuiſſe perfectum.

CAPVT XXIX.

Psalm. 31. FIrmati verbo Domini cæli illi, nouem-
que (vt iam dictum eſt) ordinibus diſtin
cti, nõ parum profecerunt ad cognitionem
Creatoris ſui, & eius per qđ facti ſunt Ver-
bi, & dilatatis cordibus charitate pleni, lau-
dauerunt laude inceſſabili tremendam for-
titudinem eius, quam viderant in iudicio &
deiectione tanti Aduerſarij. Nam profe-
ciſſe & proficere adhuc Sanctos quoq; An-
gelos, cõſtat in cognitione Creatoris ſui, te-
ſtante Apoſt. qui cùm præmiſiſſet inueſtiga
Ephe. 2. biles eſſe diuitias Chriſti & diſpenſationem
ſacramenti abſconditi à ſeculis in Deo, qui
omnia creauit, ſubiunxit atq; ait, Vt innote-
ſcat Principatibus & Poteſtatibus in cęleſti-
bus per Eccleſiã multiformis ſapientia Dei.
Per Eccleſiam, id eſt, per ea, quæ in Eccleſia
vel cum Eccleſia Deus homo factus egit,
ſponſus pro ſponſa, paſſus, mortuus, & reſur
gens à mortuis, ſuperato Principe mortis.
Innoteſcere dicit Principatibus & Poteſta-
tibus in cæleſtibus multiformem ſapientiã
Dei, ſiue diſpenſationem ſacramenti abſcõ-
diti à ſeculis in Deo, qui omnia creauit, vi-
delicet ita, vt admirantes in viſu tantæ po-
tentiæ, dicant, Quis eſt iſte Rex gloriæ? quis
Psalm. 23. eſt iſte Rex gloriæ? ſed de hoc aliàs. Nunc il
lud dicendum erat, quia non (vt nonnulli
putant) tales creati ſunt Angeli, vt creatis il-
lis, continuò nihil deeſſet totius perfectio-
nis, quia profectò ſolus Creator eſt, qui abſ-
que profectu perfectus ſemper fuiſſe vel eſ-
ſe credendus ſit. Alioquin ſi ab initio crea-
tionis perfecti fuerunt Angeli, & nihil de-
fuit eis, multos conſiliarios in cæteris operi
Esaiæ 40. bus ſuis Deus habere potuit. Dicit aũt Scri-
ptura prophetica, Quis adiuuit Spiritũ Do-
mini, aut quis conſiliarius eius fuit & oſten-
dit illi? Apoſtol. quoque ait, Quis enim cog Rom. 12.
nouit ſenſum Dñi, aut quis conſiliarius eius
fuit? Nimirum ſicut idẽ proſequitur, quo-
niam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt o-
mnia, ſol⁹ creator ſciuit & fecit omnia. An-
geli autem, vbi ab ipſo creati ſunt, cæteris o-
peribus ſpectatum admiſsi, qui bono & ſim
plici oculo viderunt, & non inuiderunt, ſed
laudauerunt ſapientiam tanti artificis, ad e-
ius amicitiam dignè ſunt prouecti. Qui ve-
rò nequam habentes oculum, inuiderunt &
oderunt, iuſtè repulſi, longeq; ſunt remoti.

Angelos bonos, cognita in deiectione Satanæ fortitudinem confirmatione ſui, bonitate Verbi Dei, in æternam ſanctæ Trinitatis laudem prorupiſſe.

CAPVT XXX.

SVblato igitur & terribiliter deturbato
Satana ſiue Diabolo cum Angelis eius,
continuò profectum hunc ſancti Angeli ha
buerunt, vt nouam Diuinæ laudis habentes
materiam, nouum inciperent canere canti-
cum. Fortitudinem namque Creatoris in
magnę creaturæ deiectione viderant, grati-
am & miſericordiam Creatoris eiuſdem in
ſemetipſis agnouerãt, qua ſeſe, ne & ipſi cor
ruerent, præuentos fuiſſe non ignorant. E-
iuſdem quippe conditionis cùm eſſent, ſuã
in perditione illorum ſalutem reſeruatam,
ſtatumq; retentum non leuiter appendere
potuerunt aut poſſunt. Laxata ſunt forami
na lapidum precioſorum, laxata & dilatata
ſunt, pluſque in ſemetipſis auri receperunt,
groſsiores atq; fortiores inſolubilis auri li-
gaturas admiſerunt, & ad Creatorem ſuum
æterno amore aſtricti ſunt. Ex eo laudantes
atq; iubilantes tacere non poſſunt, ſanctam
Trinitatem glorificantes, ſilentium non ha
bent, nec habebunt in ſempiternum. Verè
ergo beati, quia verbo Domini ſic firmati
ſunt, & ſpiritu oris eius ſic firmata eſt om- Psalm. 32.
nis virtus eorum, vt nullius vnquam inſta-
bilitatis timere poſsint euentum. Hæc eſt
victoria Verbi Dei, Dæmonia in Spiritu
ſancto iam tunc de cælo eijcientis. Quia ſic-
ut in ipſo propoſitum fuerat, ita fa-
ctum eſt, dum iſti intellectuales
cæli eius in ipſo ſunt fir-
mati, & in Spiritu
oris Dei.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER SECVNDVS.

Quid ſit, quod Dominus ad Ezechielem Prophetã dixerit, Fili hominis, leua plãctum ſuper Regẽ Tyri.

CAPVT I.

INterea dum laudantium atque iubilantiũ pro victoria verbi Dei Angelorum, mens humana contemplari nititur gaudium & exultationem, ecce auditum facit, non leuiter attendendum verbum ipſum factũ ad Pro-
Ezech. 28. phetam, & dicens, Fili hominis, leua planctum ſuper Regem Tyri, & dices ei, Hæc dicit Dominus Deus, Tu ſignaculum ſimilitudinis eius, plenus ſapientia, & perfectus decore in delicijs paradiſi Dei fuiſti, &c. Magna & mira verbi Domini diſciplina, cuius præceptum eſt, vt tanti Aduerſarij ruinam irrecuperabilem plangat Propheta. Nam & in cælo beatis ſpiritibus illis exultãtibus pro ipſius verbi victoria planctũ ſuper eiuſmodi creaturã leuare iubebat, pro eo quòd in illa fuiſſet inuenta iniquitas, & perdidiſſet iam verbum ipſum perditione ſempiterna. Neſcit homo viuens, quid laudantes & iubilantes dicant Angeli, & ſi quis audiuit quicquam ex eorum dictis, non annunciauit hominibus totum quod audiuit, quia dicta illorum arcana ſunt, & non licet ea homini lo-
2. Cor. 12. qui. Veruntamen poſtquàm incarnatum id ipſum Verbum per crucem & ſanguinem ſuum, de eodem Aduerſario rurſus triumphauit. Iam non eſt cur debeat plangi, vel ſuper eum planctus leuari. Ante victor exercitus verbi Dei, victrix cælorum militia omnis, ſic imperfectum habere poterat gaudium, quomodo bello ciuili peracto, multiſq; ciuibus peremptis, pars victrix plenarium non poteſt triumphaliter victoriæ ſuæ celebrare tripudium. Habet enim quod plãgat, quia videlicet tot vel tantis ciuib. omiſſis orbata ciuitas, diminuta eſt reſpub. Exẽplum de ſacra proferre libet hiſtoria.

Quemadmodum filij Iſrael deleta tribu Beniamin planxerunt, ita veriſimile planxiſſe ſanctos Angelos, diminuto ciuium Regni Dei numero.

CAPVT II.

CVm pro ſcelere ciuitatis Gabaa, quæ erat in tribu Beniamin filij Iſrael, commune contra filios Beniamin bellum ſuſcepiſſent, atq; ſemel & iterum fruſtra congreſſi, tertio tandem conflictu ita viciſſent & interfeciſſent eos, vt non remanerent ex eis, niſi ſexcenti viri, venerunt omnes in domũ Dei in Silo, & in conſpectu eius ſedentes, vſque ad veſperam leuauerunt vocem, & magno vlulatu cœperunt flere, dicẽtes. Qua- Iudic. 21.
re Domine Deus Iſrael, factum eſt hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis. Rurſuſque altera die conſurgentes, & holocauſta Domino offerentes, flebant & dicebant: Ablata eſt vna tribus de Iſrael. Nõ vtiq; pœnitebat eos, quòd fratres ſuos viciſſent & occidiſſent iure prælij, ſed quòd cauſa vel malum accidiſſet, propter quod ſic oportuiſſet fieri. Deniq; inter ipſum ploratum, dum conſilium quærerent qualiter ablatam poſſent recuperare tribũ, dixerunt: Quis non aſcendit in exercitum Domini de vniuerſis tribubus Iſrael? Et ecce inuenti ſunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuiſſe. Miſerunt itaq; decẽ milia viros robuſtiſſimos, & præceperunt eis: Ite & percutite habitatores Galaad Iabes in ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum, & tãtùm virgines reſeruate. Sicut dictum, ſic factum eſt. Non ergo fleuerunt, quòd vnam tribum deleuiſſent, ſed quòd cauſa eueniſſet, cur ita facere meritò debuiſſent. Iuxta hanc ſimilitudinem non abſurdè vel incongruè credi poteſt, priores ſanctos feciſſe Angelos, id quod facere iubetur homo Propheta, & verbi Dei auditor, ſcilicet leuaſſe planctum ſuper illum Regẽ Tyri, id eſt, Principem huius mundi. Ita vt gauderent quidem, illo deiecto factam eſſe concordiam ſublimibus Dei, ſed dolerent imminutam eſſe ciuitatem ſupernam, paucioreſque eſſe ciues Regni Dei.

Quare filium hominis iubeatur plangere Principem Tyri.

CAPVT III.

CAuſa ſimilis, & ſi non prorſus eadem, erat Prophetæ vel cuilibet homini, vt leuaret plãctum ſuper lapſum primi hominis. Eo namq; per præuaricationem labẽte, non partis aliquantæ detrimentum, ſed totius maſſæ, totius generis humani conſtat eueniſſe interitũ. Ergo & hoc facere debuit, & facere iuſſus eſt Propheta, ſcilicet, Leuare Ezech. 27.
planctum, ſiue aſſumere lamentũ ſuper genus humanum, dum dicitur illi: Tu ergo fili hominis aſſume ſuper Tyrum lamentũ, & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad inſulas multas. O Tyre, tu dixiſti, perfecti decoris ego Tyrus.
ſum, &c. Tyrus namq; genus humanũ, vel præſens deſignat ſeculum, non ſolùm propter ſitum & circumfluentiam aquarum, abundantiamq; negotiationum, verumetiã propter ſui nominis interpretationem. In-

terpreta-

terpretatur enim anguſtia. Et quid eſt humani generis præſens vita, niſi miſera anguſtia, & anguſta miſeria? Porrò vt leuarer plã ctum ſuper Regem Tyri.i. Diabolum, Principem huius ſeculi, nõ eadem fuit cauſa homini, quam fuiſſe iam dictum eſt ſanctis & beatis Angelis. Cur ergo illum plangere iubetur, dicendo: Fili hominis leua planctum ſuper Regem Tyri? Quomodo plangere debet illum, cuius ruina non hominum, ſed Angelorum multitudines diminuit? Hominibus autem manſiones in cæleſtib. ad quas aſcendere, & quas poſsidere poſsint cadendo vacuas reliquit planè, non ocioſa hæc inquiſitio, & nõ inutiliter ſolui poteſt. Quod vt planius fiat, videndum prius eſt, quis vel qualis ille planctus ſit, de quo curare deceat Deum, dicentem, Fili hominis leua planctum. Planctus iſte humilitas mentis & contractio cordis eſt, conſiderantis & videntis

Pſalm.75. opera Domini, quàm terribilis ſit in conſilijs, non ſolùm ſuper filios hominum, verumetiam ſuper ordines Angelorum. Ille reuera vtiliter plangit, ille planctum rationabilem leuat ſuper Regem Tyri, qui contrito corde, & humili ſpiritu ſcrutatur, & perpendit quid ſibi faciendum ſit pulueri & cineri, cùm ille ſummus Angelus tam magnus, tam ſapiens, tam ſpecioſus, ita terribiliter proiectus ſit, pro eo quòd Creatori ſuo ſubditus eſſe noluit, tamq; vilis, tam fatuus, tam deformis ſit effectus, vt iuxta veritatẽ

Ezech.28. Propheticam, Omnes qui viderint eum, ob-

Iacob.4. ſtupeſcant ſuper eo. Quia nihil factus eſt, & non erit in perpetuum. Qui hęc perpendens humiliat animam ſuam ſub potenti manu Dei, vera humilitate, vero humilitatis ſpiritu, qui vbi cor tetigerit, vtique excitat inenarrabiles gemitus. Ille reuera planctum leuauit ſuper Regem Tyri, cõdolens ſibimet, quòd vel de imitatione eius aliquid iniquũ admiſit, vel quòd fieri poteſt, vt admittat ſi nondũ admiſit. Ad hoc pertinet quod Pſal-

Pſalm.2. miſta dicit: Seruite Domino in timore, &

1.Tim.3. exultate ei cum tremore, & quicquid huic ſimile perſonat in Scripturis ſanctis, per qđ commonetur homo, vt vigilans & valdè ſollicitus ſit, ne quando in ſuperbiam elatus in iudicium incidat Diaboli.

Soli Deo notum fuiſſe myſterium Verbi incarnandi, per quod reſtituendus eſſet numerus ciuium Dei.

CAPVT IIII.

ET quidem ſancti Angeli detrimentum (vt iã dictum eſt) ſuæ multitudinis plangere poterãt in ſpiritu pietatis. Deus autem

Ezech. 4. apud ſe in Verbo ſuo, in quo vita erat quicquid factum eſt, iam dudum habebat & videbat, quid eſſet facturus, ad gloriam & laudem nominis ſui. Solus ipſe nouerat, & cunctis Angelis abſconditum erat, quemadmodum Apoſt. cum vidiſſet, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti, addidit, abſconditi à ſeculis in Deo, q omnia creauit, vt innoteſcat Principatibus & Poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei. Quid erat abſconditum, vel quale erat illud ſacramentum? Nimirum, vt ſummæ beneuolentiæ largitas, largiſsima Creatoris beneuolẽtia, de inope & abiecta terræ materia, quæ tunc ſub aquis latebat, glorioſam & angelicæ claritati conſimilem ederet creaturam, & vni perſonæ ex multitudine eiuſdẽ creaturæ ſuam daret poteſtatem & honorem, & regnum, nihilque minus haberet creatura ipſa, quàm ipſe Creator omnium, totumq; Reipub. eius obtineret imperium. Verè magnum pietatis ſacramentum, quod tũc quidem (vt iam dictum eſt) erat abſconditum, *1.Tim.3.* nunc autem manifeſtum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptum eſt in gloria. Nota eſt perſona illa, quia non ſolummodò creatura, ſed etiam Creator eſt, id eſt, non ſolummodo homo, ſed etiam Deus eſt. Celſitudinem illam Diabolus per ſuperbiã ambire prẹſumpſit, dicendo: Aſcendam ſuper altitudinem *Eſaia 14.* nubium, & ſimilis ero Altiſsimo. At ille ſcilicet altiſsimus tantam præſumptionem repulit & damnauit, non quod eandem ſuam celſitudinem rapinã arbitraretur, cuperetq; gloriari ſolus, ſed quod ſciret creaturã non poſſe humiliter ſuſtinere tantę fęlicitatis põdus, niſi creatura ipſa ſic aſſumeretur, vt, ſal ua vnitate perſonæ, eſſet etiam Creator, id eſt, Deus. Res tanta tã mirabilis ingenti prẹlio decertata, tandem ad effectum peruenit, victo & confuſo Diabolo, qui per audaciſſimam impudentiam ſemper niſus eſt auertere propoſitum Dei. Et hæc eſt victoria verbi Dei, cuius prẹdicare triumphum prẹſens opus intendit, &c.

Condito mundo factum hominem, propter quẽ Diabolus contra Verbum Dei certamen arripuit.

CAPVT V.

QVid longius morer, poſitus eſt locus certaminis, & factus eſt homo legitima poſſeſsio Dei, & cauſa totius certaminis hoc *Gen. 1.* modo poſitus eſt. Dixit Deus, fiat firmamẽ *Cauſa certaminis.* tum, & factum eſt firmamentum in medio aquarum, diuiſitq; aquas, quæ erant ſub firmamento, ab his, quæ erant ſuper firmamẽtum, dixitque Deus: Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt in locum vnum, & appareat arida. Factumque eſt ita. Iſtis partibus tribus, ſcilicet firmamento, id eſt, cælo, & congregationibus aquarum, id eſt, mari, & arida, id eſt, terra, locus effectus eſt, ſcilicet hic mundus, & deinde ornatus eſt, ita vt rectè vocetur coſmos in Græco, quod ornatum ſonat in Latino. Dixit enim Deus, Germinet terra, & c. & germinauit herbam vi- *Gen.1.* rentem, & afferentem ſemen iuxta genus ſuum, lignumq; faciens fructum, & habens vnumquodq; ſemẽtem ſecundum ſpeciem ſuam. Dixit autem Deus. Fiant luminaria in

 firma-

firmamento cæli,& factum eſt ita. Dixit etiam Deus: Producant aquæ, & produxerũt reptilia animæ viuẽtis,& volatile ſuper terram, ſub firmamento cæli. Dixitque Deus: Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas, & factum eſt ita. Vt tandem eſſet homo, qui (vt dictum eſt) poſſeſsio Dei totiuſq; certaminis eſt cauſa, non dixit Deus, Fiat homo, ſed faciamus (ait) hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. De iſta parte creaturæ Dei, id eſt, de humano genere, qualiter pro illo Verbum Dei certauerit, & per ſemetipſum vicerit, notæ planè ſunt hiſtoriæ ſacris digeſtæ literis, non ſolùm Euangelicis ſiue Apoſtolicis, verumetiam Legalibus & Propheticis. Porrò de alia, id eſt, Angelica creatura, quale in cælo certamen fuerit, tãtundem notum eſt, quantum ex eiuſmodi ſermonibus Propheticis valet agnoſci, quos ex parte aliqua contingere ſiue explanare præcedentis libri ratio poſtulauit. Sacræ namque ſcriptor hiſtoriæ, imò qui per illum ſcripſit digitus Dei, ea ſufficere iudicans, quæ ad rationes pertinent generis humani, ferè nihil de Angelorum conditione, reproborumq; Spirituum præuaricatione narrauit, niſi hoc tantùm,
Gen. 1. quia dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt, & vidit Deus lucem, quòd eſſet bona, & diuiſit lucem & tenebras, appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Quod de Angelis eſſe dictum, quàm rectè Doctores pręcipui ſenſerint, hic prætereundum nõ eſſet, niſi quia iam in alio opere tractatum eſt, & alterius nunc incepti curſus nos detinet.

Diabolum veterem diuini nominis ambitionem retinuiſſe, Deum verò in propoſito prouehendi hominis ad ſimilitudinem ſuam perſtitiſſe.

CAPVT VI.

PVlcher locus, & pulchra facta erat poſſeſsio Dei, vbi priùs erat abyſſus, & tene-
Gen. 1. bræ ſuper faciem abyſsi. Erant autem hæc omnia valdè bona per Verbum facta, quia (ſicut iam prælibatum eſt) de ſingulis dixit Deus, Fiat, & factum eſt ita. Iuſtè igitur eiuſdem Verbi, eiuſdem Dei debebant eſſe omnia. Sed o infinita Diaboli ambitio, proiectus de cælo Principatũ arripere præſumpſit tyrannus furioſus in hoc mundo. Eandem quippe ſpirans diuini nominis auiditatem, qua dixerat in cęlo, Super aſtra Dei exaltabo ſolium meum, id eſt, ſuper omnem
Eſaia 14. dignitatem ſanctorum Angelorum, & ſic ero ſimilis Altiſsimo, ſaltem ſic adimplere cupiuit audaciæ propoſitum, vt ſuper hæc aſtra viſibilia, ſuper ſolem, & lunam, & ſtel-
Exaltabo ſolium. las leuaret nomen ſuum, id eſt, coleretur ab hominibus vt Deus, ſub nominibus ſolis, lunæ, ſtellarum, & ætheris, & terræ, & maris, & volucrum quoque, & quadrupedum, & ſerpentium. Hanc horribilem ſpirans ambi-
Rom. 1. tionem, tria ſimul intendit, ſcilicet vt & hominem in primis decipiens faceret ſui ſimilem. Deinde omnis creaturę honore vel obſequio, quantum in ſe erat, ſpoliaret Creatorem, & ſibimet Deitatis vſurparet incommunicabile nomen. Porrò, Dei & Verbi eius hęc erat pia intentio, ſanctumque propo- *Propoſitũ*
ſitum, vt hominem faceret ſibi cõſimilem, *verbi Dei.*
id eſt, ſuæ bonitatis imitatorem, ſuæque Diuinitatis capacem, vt homo inuiſibilia ipſius, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiceret, & conſpiciẽs ſiue intelligens ipſe, quod natura non erat, gratia *Rom. 1.*
Deus fieret. Hoc intendens & proponens dixerat ipſe, per magnam ſuæ bonitatis abũ-
dantiam: Faciamus hominem ad imaginem *Imago.*
& ſimilitudinem noſtram, videlicet ad ima- *Gen. 1.*
ginem in eo, vt eſſet creatura rationalis, ad *Similitudo*
ſimilitudinẽ in eo, vt eſſet imitator ſui Crea- *Dei.*
toris, & imitando illum, proficeret ad gloriam viſionis Dei. Sic propoſitum, & ſic nũc tãdem eſt impletum. Chariſsimi (inquit Io-
annes) nunc filij Dei ſumus, ſed nondum ap- *Ioan 3.*
paruit, quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit Chriſtus, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

Diabolum impedire voluiſſe propoſitum Dei, & cur Deus homini præceptum poſuerit.

CAPVT VII.

HOc propoſitum auſus eſt impetere, vt expugnaret Satanas, idemq; Diabol⁹, verbi Dei quod eſt veritas, ſempiternus Aduerſarius, ne fieret ſicut propoſuerat Deus. De duabus propoſiti eius dictionibus auferre intendit vnam ſcilicet ſimilitudinem diuinam. Duo, quippe dicta fuerant, videlicet ad Imaginem & Similitudinem noſtram. Ita miſerum reddere intendit hominem, vt ex Deo ſolam retineret Imaginem, nec attingeret Similitudinem, tanquam diceret, Factus quidem ſit homo ad Imaginem Dei, vt ſit rationalis & æternus, ſed mihi ſimilis ſit, Dei contemptor, meique imitator effectus. Cœpit prior facere Deus quod ſuum erat, id eſt, cùm creaſſet ad Imaginem ſuam hominem, cœpit illum informare ad ſimilitudinẽ ſuã. Sic enim ſcriptum eſt, & notandum diligenter, præmiſſo: Faciamus hominem ad imagi-
nem & Similitudinem noſtram, ac ſubiun- *Gene. 3.*
cto, Et creauit Deus hominem ad Imaginẽ ſuam, ad Imaginem Dei creauit illum. Vbi
de Similitudine omninò tacitum eſt. Non *Gen. 3.*
enim creãdo, ſed informando perducit Deus hominem ad Similitudinem ſuam, poſt
plura ſequitur ita, Præcepitq; ei, dicens: Ex *Gen. 1.*
omni ligno paradiſi comede, de ligno autẽ ſciẽtię boni & mali ne comedas. In quocũq; enim die comederis ex eo, morte morieris. Hoc verbum, hoc preceptum ſi cuſtodiſſet, profectò ad ſimilitudinem eius qui dixerat, Faciamus hominem ad Imaginem & Similitudinem noſtram, benè formatus aſtitiſſet.
Deus namq; qui dixerat, faciamus, Trinitas *Trinitas.*
eſt, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus. Et

impreſ-

impreſsio ꝑcepti eius ſi fuiſſet admiſſa, tria
Trinitatis imago. formaſſet, quæ ſunt charitas, ſpes, & fides,
quæ nunc non ab re doctrina Chriſtiana ſic
Fides. reciprocat, fides, ſpes, & charitas. Ad id qđ
Spes. dixerat: Ex omni ligno paradiſi comede,
Charitas. Charitas debuit occurrere, vt diligeret ho-
mo Deum ſufficientiam ſibi offerentē ma-
gna largitate. Ad illud: De ligno autem ſci-
entiæ boni & mali ne comedas, Spes prom-
pta debuit aſſurgere, vt conſideraret largi-
enda ſibi fore maiora propter obedientiæ
ſubiectionem, ab eo qui iam gratis tantam
impēderat largitatē. Ad id quod ſubiunxit:
In quocunq;.n. die comederis ex eo, morte
morieris, debuit adeſſe Fides hominis, vt
crederet verbo Dei, tanquam veritati. Hæc
ergo tria ſi non defuiſſent homini, iā tunc fa
ctus fuiſſet ad Similitudinē Dei, quoniam in
his tribus haberet ſignaculum Trinitatis.

Diabolum ſerpētem ingreſſum, decepto homine meruiſſe, vt iam dicatur Serpens antiquus.

CAPVT VIII.

Serpens antiquus. EGit econtrà ille hoſtis Dei, vt non reci-
peret homo præceptum Dei, vt ſibi po-
Gen. 3. tius, quàm Deo fieret homo ſimilis. Serpen
tem namq; ingreſſus: Cur (inquit ad mulie-
rem) præcepit vobis Deus, vt ne comedere-
tis de omni ligno paradiſi? At illa, Ne fortè
(inquit) moriamur. Et ille: Nequaquā (ait)
morte moriemini. Sed cur præcepit? Vultis
meliùs noſſe, cur ita præceperit? Ecce dico
vobis. Scit enim Deus, qđ in quocunq; die
comederitis ex eo, aperiētur oculi veſtri, &
eritis ſicut Dij, ſcientes bonū & malum. Cre-
didit mulier magis Diabolo, quàm Deo, ma-
gis Serpenti, quàm Creatori, & ambo come
derunt, ſcilicet mulier & vir. Itaq; Similitu-
dinem Dei perdiderunt, & ei potiùs facti
ſunt ſimiles, cui crediderūt, quia ſimile pec
catum admiſerunt. Propter quod enim pec
catum ille cecidit de cælo, niſi quia dixit, A-
Eſaia 14. ſcendam in cælum, & ſimilis ero Altiſsimo?
Quid autē aliud in præuaricatione illis prę-
ſumere perſuaſit, dicendo: Comedite, & eri
tis ſicut Dij? Igitur quaſi palmam de homi-
ne obtinuit Aduerſarius Dei, & magnificè
gloriabatur, quaſi viciſſet & auertiſſet pe-
nitus propoſitum Dei, vtputa dicens in cor-
de ſuo: Non Deus ad Similitudinem ſuā, ſed
ego effeci hominem ad Similitudinem me-
am. Ex eo qui priùs cauſas habuerat, vt vo-
caretur Diabolus & Satanas, iam tertiam ha
bet cauſam, vt adhuc alio nomine vocetur,
ſcilicet, Serpens antiquus. Hoc eſt illi oppro
brium ſempiternum, quòd tali nomine cen
ſetur. Hoc illi exprobrat verbum Dei, Dei
veritas, quia pro admittendo tali ſacrilegio
Serpentem ingreſſus eſt, venenata totus ar-
dens inuidia. Qui enim hoc intendens cùm
fuiſſet ſummus Angelus, abiectum reptile
ingreſſus eſt, vt ſuum mendaciū de Serpen-
te in mulierem, de muliere in virum ſerpere
faceret, ad perditionem totius poſteritatis,
ad mortem totius generis humani, nónne
meritò nomen Serpentis hæreditauit?

Quare Diabolus Serpens Antiquus, Deus autē Antiquus dierum appelletur, atq; prædicetur.

CAPVT IX.

NEc verò prætereundum, quòd non ſo
lummodò ſerpens, verùm & cum ad-
iectione Serpens Antiquus cognominatur.
Rectè ſiquidem ſic prædicatur, quia multò
vetuſtior eſt ſerpente illo viſibili animante
ſiue reptili, quem ingreſſus, & per quem lo-
cutus venenum deceptionis effudit. Ille nā-
que ſexta die mundanæ creationis inter a-
nimantia cętera creatus eſt, dicēte Deo: Pro- *Gen. 1.*
ducat terra animam viuētem in genere ſuo,
iumenta, reptilia, & beſtias terræ ſecundum
ſpecies ſuas. At ipſe videlicet Diabolus quā
vetuſtus eſt? Ipſe eſt principium viarū Dei,
ait ipſe Deus ad beatum Iob: Multum ergo *Iob 40.*
antiquus ille ſerpens eſt. Attamen non ſic *Antiquus.*
prædicatur, vel prædicari debet antiquus,
quomodo Deus. Ille namq; ſolus ſic prædi-
catur antiquus, vt hoc ipſum adiectiuum vi
ce proprij nominis ponatur, vt illic: Aſpicie
bam donec throni poſiti ſunt, & antiquus
dierum ſedit. Itē, Et ecce in nubib. cęli quaſi
filius hominis veniebat, & vſq; ad antiquū *Danie. 7.*
dierum peruenit. Huiuſmodi dictio per to- *Antonomaſia.*
tum ponitur, quia à Grammaticis Antono-
maſia dicitur, videlicet cùm vice nominis,
aliud quid inſigniter prædicatur. Igitur ſer
pens antiquus quidem, & ab initio nocens
& perſequens, Antiquus (inquam) adiectiuè
dicatur. Solus autem Deus, quia ab æterno
& in æternum eſt, quia ſinè initio, & ſinè fi-
ne eſt, propriè vel proprij nominis vice, an-
tiquus dierum glorioſè prædicetur. Talis
victor, vt ſibi videbatur, qualem & quā cō-
gruum ſuæ victoriæ acquiſiuit titulum? vt
vocaretur extunc Serpens Antiquus, & Dia
bolus, & Satanas, contra quod Deus dicitur
& eſt ſolus Antiquus dierum, & ſolus AL-
tiſsimus, & ſolum Verbum eius veritas.

Diabolum, cùm deciperet hominem, ijſdem vſum fraudibus, quibus nunc Sophiſtæ vtuntur.

CAPVT X.

POrrò, victoria eius in qua gloriabatur
(vt iam dictum eſt) talis erat, qualis odi-
bilium Sophiſtarum eſſe ſolet. Nam per æ- *Sophiſta.*
quiuocationes, incautos & imprudentes cir
cūuenit in primis, dicendo. Nequaquā mor-
te moriemini, volens intelligi mortem car-
nis, quæ eſt ſeparatio animæ & corporis, cū
Deus dicendo, In quocunq; die comederis *Aequiuoca*
ex eo, morte morieris, intelligi voluerit
mortem animæ à Deo. Deinde dicendo, A-
perientur oculi veſtri, apertionem oculorū *Gen. 3.*
valdè nequiter æquiuocauit. Eſt enim alia
apertio oculorum, qua cogituri erant con
fuſibiliter ſe eſſe nudos: Et eſt alia, quæ illu-

minatio dicitur, vt nihil latere poſsit. Illum priorem modum apertionis oculorum ille proditor intendit, huncautem poſteriorē, ſeducta mulier intellexit. Similiter æquiuoce dixit. Eritis ſicut Dij, ſe & ſuos Angelos cogitans, quos intendebat generi humano ita ingerere, vt diuinam illi exhiberent cul turam: Ipſos autem intelligere volēs, quòd æquè vt Creator Deus vera diuinitate Dij fierent. Item dicendo, Sciens bonum & malum, boni & mali cogitabat experimētum: Ipſos autem volebat intelligere, ſcientiam omnium rerum bonarum ſiue malarum, ſcientiam omnium, inquam, ſiue præteritorum, ſiue præſentium, ſiue futurorum. Idcirco dicere noluit, ſcientes omnia, ſed ſcientes (inquit) bonum & malum, vt dum cuncta cueniſſent contra ſpem, ſenſumque illorum, ipſe nihilominùs ſeipſum defendere poſſet tanquam veracem, & omnia vera locutum. Rectè igitur ſapientia, Qui ſophiſticè (inquit) loquitur, odibilis eſt, omni re deſraudabitur. Non enim data eſt illi à Domino gratia. Omni enim ſapiētia deſraudatus eſt. Cùm hæc dicit, rectè ſubaudimus, quēadmodum ille Serpens antiquus, qui verè omni ſcientia deſraudatus eſt. Sic in eum per Prophetam inter cætera dicitur. Perdidiſti ſapiētiam tuam in decore tuo. Sic enim quiſquis eiuſmodi eſt, ipſe ſimiliter quemadmodum ille Serpens omni eſt ſapientia deſraudatus, nec verè dici poteſt ſapiens, ſed malitioſus.

Apertio. — *Gene. 3.* — *Eccl. 37.* — *Ezech. 28.*

Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, ſed ex ſuperbia peccaſſe.

CAPVT XI.

NEc verò tantummodò de victoria gloriabatur, verùm etiam de iuſtitia, ſiue de iuſta victoria ſibimet placebat, Dei & hominis inimicus nimis iniuſtus. Neque enim inuitum, ſed volentem hominem vicerat. Deniq; neq; de ignorantia, nec de infirmitate homo excuſari poterat. Quomodo de ignorantia excuſaretur, cui rem per ſemetipſum notā fecerat Deus? Quomodo de infirmitate, qui nullas corporis vel carnis ſuæ pugnas patiebatur? Ne ſaltem eſuriret, ſufficere poterant cætera omnia paradiſi ligna, quæ gratia largitoris abundanter vno excepto tribuerat. Ex omni (inquiens) ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. Reſtat vt per ſuperbiā & contemptum peccaſſe credatur, nolendo, ſcilicet pati imperium, nolendo recognoſcere quòd eundem quem Creatorem & tam delicioſi paradiſi habebat largitorem, debe ret habere etiam Præceptorem & Dominū. Ita eſſe litera quoq; manifeſtè declarat. Cū enim dixiſſet Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc feciſti? nullum ſubiectionis aut humilitatis verbum reſpondit, ſed hoc tantùm dixit: Serpens decepit me, & comedi. Adam quoq; nihil aliud reſpondit, niſi hoc: Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mi hi de ligno, & comedi, profectò reſpōſa hęc non conſentientium Domino, haud & humilium, ſed rebellium ſunt & contumaciū. Palàm enim faciunt dicta hæc, quia nō quaſi per vim capti, ſed quaſi transfugæ deſecerant ab imperio legitimi Domini, & Creatoris ſui. Igitur quodam quidem iure genus humanum peruaſor hoſtis extunc detinebat, ſed nihilominùs in ipſum tota perditionis hominum cauſa redundat. Nec veriùs iuſta fuit eius victoria, quàm eiuſdem inuidētis callida malitia, & malitioſa calliditas.

Gen. 2. — *Gen. 3.*

Non Dei prouidentiam culpandam, ſed creaturale mutatem accuſandam, quum conſideratur, tam Angelum quàm hominem non potuiſſe ſuſtinere magnitudinem diuinæ beneficentiæ, ne ſuperbiret.

CAPVT XII.

DIſceptant nunc vſque homines curioſi, & inquieti ſecretorum Dei ſcrutatores nimij, ſcrutatores ſuſpicioſi. Quare, inquiunt, Deus omnipotens, & Deus omnia ſciens, non præuenit, non præcauit, ne illa contingerent? Si voluit Angelum in cælo, & hominem permanere in paradiſo, cur nō præuidit, cur non priùs effecit, ne vel Angelus in cælo, vel homo peccaret in paradiſo? O homo quiſquis es, qui verſas quæſtiones huiuſmodi, deſine ſic pulſare altitudinem maieſtatis creatricis, magiſq; pulſa & accuſa leuitatem vtriuſque creaturæ rationalis, ſcilicet, tā Angeli quàm hominis, quia neuter ingentia Dei beneficia ſuſtinuit, vterque grandia Dei dona in materiam vertit ſuperbiendi. Quid enim niſi bonum creatoris donum in ſuperbiam extulit, tam hominem, quàm Angelum. Illum in apice celſitudinis angelicæ conſtituit, iſtum patrem multitudinis hominum, multitudinis ſanctorum, & Dei filiorum eſſe volens, in paradiſo collocauit. Nimirum magna vtriſque celſitudo, illius in principatu angelico, iſtius in propagando genere humano. Neuter pondus tanti honoris humiliter ferre potuit, vtpote vterque creatura leuis. Vnde autem leuitas vtriuſque creaturæ, niſi ex propria cōditione? Et vt manifeſtiùs dictum ſit, vnde vterque leuis, niſi quia de nihilo vel de non exiſtentibus creata eſt? Creatus quidem eſt homo de aliqua materia. ſ. de terra, ſed ipſa terra de nihilo creata. Similiter Angelus de qualicunq; materia creatus ſit, ipſa eius materia de nihilo creata eſt, quia ergo tā Angelus, ꝙ homo de nihilo creat⁹, creatura leuis eſt, & niſi ipſum, per qd' creata eſt Verbum Dñi, Verbum increatū per amorem ſuſcipiat, nullius ponderis eſt: nullum nei donū, ſiue beneficiū ferre poteſt humiliter. Quid ergo homo Deū accuſas, ſi cuncta dona ſua creaturæ ſubtrahit, nihilq; cōfert, ne habeat occaſionem ſuperbiendi ipſa creatura, ſiue angelica ſiue humana quid erit? Si aūt omnia vni, quæ cuilibet creaturæ conſerat, nō ſuppor-

Scrutatores ſecretorum Dei. — *Rom. 9.*

ſupportat creatura per elationem ſubuerſa. Ecce comprobatum eſt ex duobus, ſcilicet ex ſummo Angelo & ex homine, qui prior conditus, & pater omnium fuit conſtitutus, quia principatum omnium nullus humiliter ferre poteſt, niſi Deus increatus.

Vtile fuiſſe, vt reuelaretur per experientiam, quod nouerat Deus, per ſcientiam, ſcilicet, non poſſe principatum creaturarum humiliter ſuſtinere, niſi à Verbo incarnato.

CAPVT XIII.

COmprobatum (inquam) eſt, hoc notũ eſſe valdè tam Angelis, quàm hominibus electis vtile eſſe. *Rom. 8.* Dicit enim Apoſt. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum. Si omnia, nonne inter omnia tale experimentum cooperatur illis in bonũ? Profectò non parua cooperatio eſt bonum res geſta, per quã ad cognitionem creatoris eruditi ſunt & erudiuntur vſque nunc. Scimus enim, & adhuc diſcimus recolendo iſta, quæ nunquam obliuiſci debemus, quia neceſſarium fuit, vt neq; Angelus, neq; homo quiſquam principatũ totius creaturæ adipiſceretur, ſed ſolus Deus ipſe, qui veraciter dicere poteſt: *Matt. 11.* Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Planè & cùm Angelum ſummum in cælo, & cùm Protoplaſtum collocaret in Paradiſo, illum ſuper cæteros Angelos, iſtum vt humani generis eſſet vnus propagator, ſciebat apud ſe, neutrum poſſe in talis diſciplinę magiſterio cæteris præſidere, vt diceret, Diſcite à me, qꝛ mitis ſum, & humilis corde. Sciebat (inquam) ſed non eo modo quo ſcire vult res, de quibus iudiciariam debet proferre ſentẽtiam. *Gene. 18.* Exempli gratia, Sciebat quale peccatũ eſſet Sodomæ & Gomorrhæ, & tamen dicebat: Deſcendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam. Ergo modo quodã nouerat, ſcilicet per ſcientiam: modo quodam non nouerat, videlicet per experimentum. Ita & antequàm Angelum ſublimaret in cęlo, & humani generis propagatorem in Paradiſo, nouerat iam vtrunq; per ſcientiã, ſed nondum per experimentũ. Noluit ante experimentũ proferre iudicium, expectans vt notitiæ ſuæ participes electos haberet, tã homines quàm Angelos, quod ab experimẽto actum eſt, & vtriſq; perutile eſt. Sed iam ad ipſum certamen & victoriam Verbi Dei ſecundum res geſtas recolẽdam ordine accedendum eſt.

Deum quaſi dormiuiſſe, dum deciperet hominẽ Serpens, deinde excitatum, tanquam potentem crapulatum à vino percuſsiſſe inimicos ſuos.

CAPVT XIIII.

PAululum quaſi dormitauerat nominus Deus, quodammodo dormierat, interim dum res accidit, qua ſe Serpens ille victorem eſſe, id eſt, propoſitum Dei auertiſſe putabat. Niſi enim dormitaſſet ſiue dormiſſet, nihil Aduerſarius eius efficere potuiſſet. Hoc ipſum videlicet eũ dormiſſe dormitione quadam, propter quam ſolemus dicere: Exurge, quare obdormis Domine? *Pſalm. 43.* Scriptura innuit, cùm dicit: Et cùm audiſſét vocem Domini Dei ambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem. *Gen. 3.* Poſt meridiem namq; deambulare ad auram, conſuetudinis humanæ eſt, vt poſt calidum ſoporem quiſpiam, qui fortè crapulatus obdormierat in aura tepida reſpiret, & corpus ſuum refrigeret ac releuet. Dormierat ergo quadam dormitione, id eſt, taciturnitate, permittendo Serpentem accedere, mulierẽ colloqui cum Serpente, virum quoq; mori pariter per inobedientiam morte animæ. Porrò vt ſic dormiret Deus, culpa hominis extitit, quia Deum neque gratias agendo, neq; inuocando excitauit. Quid igitur à Diabolo factum fuerat, niſi quoddam latrociniũ? quomodo gloriari ſolet fur cùm furatus receſſerit, ſic ille deceptor ad horam gloriari pro ſcelere ſuo potuit. Verùm ſicut tempore longè poſteriori factum, & ſcriptum eſt. Et excitatus eſt, tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, & percuſsit inimicos ſuos. *Pſalm. 77.* Ita & de illo tempore rectè dici poteſt, excitatus enim eſt tunc, tanquã potens crapulatus à vino, id eſt, tanquam negligens factus hominis propter auſum ſuperbiæ, qua Deo fieri ſimilis ambierat homo. Excitatus (inquam) eſt. i. requiſiuit perditum, & percuſsit inimicos ſuos, videlicet Serpẽtem, virum & mulierem. Quo percuſsit eos? Nimirum verbo ſuo, verbo victorioſo, ſingulis quidẽ pro meritis, ſed non eadem animaduerſione percuſsit. Nã quomodo percutit quis inimicum ſuum vt interficiat illum, ita percuſsit Serpẽtem antiquum vt damnaret, imò vt damnationis ſententiam confirmaret ſuper eum. Et quomodo percutit quis filium vel ſeruum ſuũ, vt corripiat eum, ita percuſsit ſuperbiẽtem hominem, vt ad humilitatem, quæ initium ſalutis eſt, reduceret eum.

Quibus verbis, & quare Serpentem, virum, & mulierem increpauerit Deus.

CAPVT XV.

AIt enim ad Serpentẽ, quia feciſti hoc, maledictus eris inter omnia animãtia terræ, ſuper pectus tuum gradieris, & terrã comedes cunctis diebus vitæ tuæ. *Gen. 3.* Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & cõceptus tuos. In dolore paries filios tuos, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Adę verò dixit, Maledicta terra in ope tuo, in laborib. comedes ex ea, &c. vſq; Donec reuertaris in terrã de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Profectò neq; mulieri, maledicta es: neque viro, maledictus es, dixit: ſed tantũ hoc, ma-

ledicta

Maledictio terræ. ledicta terra in opere tuo. Cuius videlicet terræ maledictio nõ aliud eſt, quàm multimoda & frequens afflictio, quàm per varios euentus terræ ex eo corruptæ & deterioratæ affligitur homo. Soli ſerpenti dixit, maledictus eris, quo videlicet dicto, firma & immutabilis intelligenda eſt ſententia æternæ damnationis. Quamuis enim ita litera ſonet, vt de animante Serpente poſſit intelligi, nihilominùs tamen & multò ampliùs de ſerpente Diabolo totum oportet intelligi. Alioquin quomodo pro maledicto vel pœna maledicti reputabitur illi, quòd dictum eſt ei, Super pectus tuum gradieris, cùm hoc ipſum priùs à natura habuerit, quàm Diabolus eo vſus fuit ad perditionem hominis. *Super pectus gradi.* Magis ergo illi ſerpenti antiquo hoc poſitũ eſt in maledicto, vt ſupra pectus ſuum gradiatur, & terram comedat cunctis diebus, id eſt, vt ſuper homines eo tantùm, qui ita terra ſunt, vt non deſiderent, aut reſpiciant cælum, quærat & deuoret odio inſatiabili, *Rom. 1.* corde impœnitenti, ita datus in reprobum ſenſum, vt contra intentionem ſuam, ſemper bonum Dei circa electos, dum impedire nititur, magis expediat, & adiuuet propoſitum. Quod eſt miro modo gradi ſuper pectus proprium. Porrò ad mulierem & ad virum quæcunq; dicta ſunt, etiam ipſa mors corporis, quam imponens miſericors Deus, Quia puluis es, ait, & in puluerem reuerteris, verba ſunt corripientis & ſaluare cupientis, & iam tunc vias hominis auerſi, ſepiẽtis ſpinis, vt ſaltem ſola vexatio det intellectum auditui, memoremque faciat hominẽ ſuæ conditionis, vt humiliatus corrigi poſſit & ſaluari.

Quare prima promiſſio cõterendi Serpẽtis, quæ fuit caput Victoriæ Verbi, nõ ad mulierem ſed ad Serpentẽ facta ſit. CAPVT XVI.

Capitulum diſtulim⁹ quod maximum eſt, & maximè ad præſentis operis rationem pertinet, videlicet illud, quod ad ſerpentem poſt alia ſuprà memorata dixit Deus: *Gen. 3.* Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius. Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Quid primum in hoc verbo gratioſa Fides miretur? quid potiſſimum collaudet? Verbi veritatem, an Verbi & Patris eius bonitatem? Vtrumque collaudet, vtrumq; dignè prædicare deſideret, quia verè magna bonitate ſic elocutus eſt, magna & conſtanti veritate locutio eius adimpleta eſt. Inimicitias, inquit, ponam inter te & mulierem, tanquam diceret. Nunc mulier ſimul & vir tibi fœderati ſunt, tecumque fecerunt pactum, & cum morte fœdus percuſſerunt, vt pote, quia à facie mea profugi atque abſcondiri, dum requiruntur à me, quare hoc fecerint, contemnunt vocem commonentis, & defendendo peccatum tuum palàm faciunt, quia tibi fauent, tibi conſentientes tui amici ſunt. Ego autem huiuſmodi amicitias diſſoluam, inter te & mulierem inimicitias ponã. Cur hoc ad ipſam mulierem non dixit? Poterat namque, vbi dixit mulieri, multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, &c. hoc ipſum ſic ad eandem dicere, Inimicitias ponam inter te & ſerpentem, & ſemen tuum & ſemen illius. Cur ergo non dixit? Nimirum duplicem ob cauſam: Primum, quia propter peccatum & peccati defenſionem hoc mulier non merebatur, vt iam tunc ad eam promiſſiones tales, promiſſiones tantæ gratiæ faceret Deus. Deinde quia non ad ipſam Euam, ſed ad alteram eiuſdem ſexus perſonam, videlicet ad beatam virginẽ Mariam intendebat ipſe qui loquebatur. Rectè igitur non ad mulierem malè meritam facta eſt auxiliatricis gratiæ promiſſio, ſed potiùs ad ſerpentem hoſtilis & bellica comminatio. Quid autem hoc dicto Deus, niſi ſemetipſum in propoſito ſuo manere velle teſtabatur? Serpens namq; inſidiabatur, ne fieret quod propoſuerat Deus, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. *Gen. 1.* Viciſſe, & hoc propoſitum ſe auertiſſe gloriabatur. Deus autem eiuſdẽ propoſiti ſui victoriam in poteſtate habẽs, ſerpenti comminabatur.

Per mulierem & ſemen illius intelligi quidem omnes Electos, præcipuè tamen beatam virginem Mariam, & ſemen eius, qui Chriſtus eſt, ſicut per ſemen Serpẽtis, eos qui ſunt ex patre Diabolo, intelligimus.

CAPVT XVII.

Equidem principaliter beata virgo Maria, Mulier illa eſt, inter quam & ſerpentem inimicitias poſiturum ſe dixit, & poſuit Deus: & ſemen illius, Filius eſt ipſius, Ieſus Chriſtus. Veruntamen quoniam mulier, vniuerſale fœminei ſexus nomen eſt, omnes per mulierem intelligimus perſonas electas fœminei ſexus, & per ſemẽ mulieris oẽs perſonas electas virilis ſexus, quarum omnium videlicet perſonarum vtriuſq; ſexus Ieſus Chriſtus, cùm eadem ex qua factus eſt muliere, princeps & caput eſt. Quòd ſi ratio quæritur, cur per ſemen mulieris perſonæ intelligi debeant ſexus virilis: Aiunt, qui de naturis ſcripſerunt, ex paterno ſemine puellas, & ex materno pueros naſci, quia duplici ſemine conſtat omnis partus cuius maior pars inualuerit, occupat ſimilitudinẽ ſexus, igitur cum dicit: Inimicitias ponam inter te *Gen. 3.* & mulierem, & ſemẽ tuum & ſemen illius, oẽs Electos, tã fœminei quàm virilis ſexus, per mulierem & ſemen illius intelligimus, & econtrà. Sicut per ſerpẽtem Diabolus, ita & per ſemen ſerpentis omnes iniqui & maligni homines imitatores eius rectè intelliguntur, licet neminẽ genuerit aut creauerit ille. *Genimina viperarũ.* Nã ſi iniqui & impij homines, ſerpẽtis i. Diaboli ſemen non eſſent: nequaquam Dominus diceret Iudæis: Et vos quæ vidiſtis *Ioan. 8.* apud patrem veſtrum facitis. Itemque vos

facitis

facitis opera patris veſtri, profectò Diabolum volens intelligi. Sequitur enim protinus in eodem ſermone. Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Eorum qui tam conſtanter dicuntur ſemen Serpentis, id eſt, filij Diaboli, cauſa vt naſcerentur peccatum extitit, dicente Deo ad mulierem, poſtquam peccauit conſentiens Diabolo, Multiplicabo ęrumnas tuas & conceptus tuos. Porrò illorum qui intelliguntur per ſemen mulieris, cauſa vt naſcerentur extitit benedictio Dei, qua ante preuaricationem primis hominibus benedixit, ſicut ſcriptum eſt: Maſculum & fœminam creauit eos, benedixitque illis, & ait, Creſcite & multiplicamini.

Gen. 3.

Gen. 1.

Hanc inimicitiam caput & initium fuiſſe bellorum Domini, & quod ſacra Scriptura dicatur liber bellorum Domini, & liber iuſtorum. CAP. XVIII.

Num. 21.

CApitulum hoc initium eſt libri bellorum Domini, cuius Moyſes hoc modo meminit. Siquidem Arnon, ait, terminus eſt Moab, diuidens Moabitas & Amorræos, vnde dicitur in libro bellorū Domini. Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon. Quis enim eſt ille liber bellorū Domini, vel quæ ſunt bella Domini? Conſtat nimirum ante ipſam, in qua hoc ſcriptum eſt, Legem Moyſi, nullos fuiſſe materiales, vel manu ſcriptos libros bellorum Domini, ſed nec vlla nouimus bella alia Domini, niſi illa, quibus extunc poſitis inimicitijs inter mulierem & ſerpentem. Inter ſemē mulieris, & ſemen ſerpentis hactenus certatum eſt, & certabitur vſq; in finem ſæculi. Et contritum eſt caput ſerpentis, & idem videntibus cunctis pręcipitabitur in die iudicij, quę victoria eſt verbi Dei. Ergo liber bellorum Domini vniuerſa ſancta Scriptura eſt, cuius partem præcipuam, ſcilicet Pentateuchon Moyſes ipſe ſcripſit, & cætera volumina Sacra veteris ac noui Teſtamēti ſcribenda eſſe nō ignorauit, cū eſſet Propheta, qualis vltrà nō ſurrexit in Iſrael, ſicut de illo ſcriptū eſt: Quem noſſet Dominus facie ad faciem in omnibus ſignis atq; portentis. Et quis dubitet librum eiuſmodi, ſcilicet ſacram Scripturam, librum eſſe vel rectè dici bellorum Domini? Quid enim aliud cōtinetur vel agitur in Scripturis ſanctis, niſi bellum & certamē verbi Dei ad deſtructionem peccati & mortis. Dicitur autem eadem Scriptura ſacra, liber iuſtorum. Scriptum eſt enim, Planxit autem Dauid planctum ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, & præcepit vt docerent filios Iuda arcum, ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum. Idem enim eſt ac ſi dicatur: Quomodo malè pugnatum fuerat propter Saul, quia verbum Domini non cuſtodierat, pręcepit vt docerent filios Iuda, in quo ſperare deberent belli fortitudinem, quæ intelligitur per arcum, id eſt, vt ſic pugnare & victoriam ſperare diſcerent, ſicut docet omnis liber iuſtorum, omnis textus Scripturarum ſanctarum. Igitur ab hoc initio libri iuſtorum, libri bellorum Domini, quo ſic Deus edixit, inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius. Ipſa cōteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Ab hoc, inquam, initio tanquā de monte excelſo virtutem contemplemur verbi Dei, deſcendentem velut in campi planiciem aduerſus malitiam ſiue mendacium Diaboli, Serpentis antiqui, qualiter pugnauerit, qualiter vicerit atque triumphauerit, vt cōpleto propoſito ſuo, in quo benedicens primis hominibus in conſtitutione mundi, dicat tandē: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.

Liber bellorū Domini.

Deut. 34.

Liber iuſtorum.

2. Reg. 1.

Gen. 3.

Matth. 25.

Inter Cain ſemen Serpentis, & Abel ſemen Benedictionis, Dominum ſtatim inimicitias poſuiſſe, & Abel victoriam Verbi ſua morte figuraſſe.

CAPVT XIX.

PRimum Serpentis ſemen extitit Cain. Hinc Ioan. in epiſt. ſua: Non, inquit, ſicut Cain, qui ex maligno erat, ſerpentis ergo ſemen erat, videlicet imitatione inuidiæ, nō natura. Porrò ſemen mulieris, ſemen benedictionis Dei, primus extitit Abel. Semen autem mulieris dico, quia fuit nō ex peccato, propter quod mulieri dictum eſt, Multiplicabo ęrumnas tuas & cōceptus tuos, ſed ex bono benedictionis, qua ante peccatum benedicendo & dicendo, Creſcite & multiplicamini, naſci iuſſerat omnes ſanctos. Inter hoc ſemen mulieris, & illud ſemen ſerpentis, Deus memor propoſiti ſui, ſtatim inimicitias poſuit. Inimicitiarū principium illud extitit, quòd à ſemetipſis diſſenſerunt ſtudijs diuerſis, imò contrarijs. Cain namq; infidelis & agricola extitit, Abel fidelis & paſtor ouium fuit, de quo Apoſt. Fide, inquit, plurimā hoſtiam Abel, quā Cain obtulit Deo, per quam teſtimonium conſecutus eſt eſſe iuſtus, teſtimonium perhibente muneribus eius Deo. Eo nimirum modo maximè Deus inimicitias poſuit inter eos, videlicet muneribus, Abel teſtimonium perhibēdo. Sic.n. ſcriptum eſt, Et reſpexit Dn̄s ad Abel & munera eius, ad Cain verò & ad munera illius nō reſpexit. Iratuſq; eſt Cain vehemēter, & concidit vultus eius. Inimicitias ergo inter vtrunq; Deus poſuit, quia reſpectus Dei in Abel, ſemini nequā inimicitiarum & odij cauſa extitit. Sed & illud conſiderandum, quia contra ſerpentem in ipſa oblatione ſua, pius Abel viſibiles inimicitias exercuit, offerendo agnum ſimplex animal, & innocuum cōtra ſerpentem malitioſum atq; nocuum. Sed quid euenit, qualis inimicitiarum tunc euētus extitit? Pium impius occidit, Semen bonum inuidia ſeminis nequam extinxit. Ecce initium bellorū Domini. Hic primus ex facie verbi Dei, victoriam eiuſdē verbi, piæ mortis præcurſione declarauit.

1. Ioan. 3.

Gen. 3.

Gen. 1.

Gen. 4.

Hebr. 11.

Gen. 4.

Abel

Abel per iuſtitiam fidei, ad ſimilitudinem Dei factum, & hominibus mortuum, Deo meliùs viuere, immo loqui etiam.

CAPVT XX.

ECce iam vnum hominem de maſſa illa, cuius principia fuerunt Adam & Eua, iuxta ſuam prouexit intentionem bonam, quam propoſuerat dicendo, *Gen. 1.* Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Iſte enim non ſolùm ad imaginẽ Dei factus eſt, id eſt, rationalis, quod non negatur etiam de maligno Cain, verùm ad ſimilitudinem quoque eiuſdem Dei, in eo quòd imitator eius extitit, per iuſtitiam fidei. Amplius autem in eo ſpectat, ad ſimilitudinem Dei, quòd pulcherrimam in ſemetipſo prætulit figuram verbi Dei, verbi incarnandi, & per patientiam peracturi victoriam peccati & mortis. Notum eſt alumnis ſanctæ Eccleſiæ, penè cunctis, quod dicimus, quia in Abel Chriſtus, in Cain, qui illum occidit, Iudaicus populus, qui Chriſtum erat occiſurus, in voce & clamore ſanguinis Abel, accuſatio ſceleris Iudæorum inexcuſabiliũ, in terra quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem Abel, Eccleſia quæ ſanguinẽ Chri- *Hebr. 11.* ſti fideliter in ſacramento bibitura erat, pià ſimilitudine ſignabatur. Non ergo vinci, ſed vincere incipiebat verbum Dei, propoſitum Dei, in morte iuſti. Qui tunc reuera perfectus eſt, ad imaginem & ſimilitudinẽ Dei, quando tali modo decidit. Etenim hominibus quidem mortuus eſt, ſed Deo viuit, Deo loquitur, imò & nobis loquitur, & verbum Dei ſonat ſanguis eius. Nam & ipſe Deus, Vox, inquit, ſanguinis fratris tui cla- *Gen. 4.* mat ad me de terra. Et Apoſtolus Dei cùm *Hebr. 10.* dixiſſet: Fide plurimam hoſtiam Abel obtulit Deo ſubſecutus, & perſecutus, & per illã, inquit, defunctus adhuc loquitur. Nónne & hoc ipſum teſtatur in Euangelio Domi- *Matth. 22.* nus, qui cùm de mortuis daret teſtimoniũ reſurrectionis, dicente Deo: Ego ſum Deus Abrahã, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, Protinus aſſumpſit dicens, Deus non eſt mortuorum Deus, ſed viuorum. Omnes enim ei viuũt. Ex abundanti eſt hoc aſtruere qđ omnium primus Abel mortuus hominibus nihilominùs vixerit Deo, niſi quòd delectabile eſt inſultare Serpenti antiquo, qui tam fatuus eſt, vt iam victorem faciat Deum in bono propoſito, d[illegible]m cu[illegible]it ipſe eſſe victor. Quia quem fecit interfici hominibus, melius fecit viuere hominibus, & Deo, verè ſuper pectus ſuum gradiens, idem nequiſsimę intentioni ſuæ omninò contraria efficiens.

Generationem Cain, qui erat ſemen Serpentis, velocius pullulaſſe, ciuitates & regna conſtituiſſe, itẽ, Cain reproborum, Abel autem electorum generationis principium fuiſſe, eaſ[illegible] deinde ſecundum carnem commixtas diluuij vindictam meruiſſe.

CAPVT XXI.

INterea velociter pullulabat ſemẽ Serpẽtis, quod erat Chain, videli. et ſecundum imitationem patris eius, id eſt, Serpentis antiqui, vtputa homicidæ & inuidi, quia per inuidiam & ipſe occidit. Velociter, inquam, pullulabat ſemen illud, iamq; regnare properabat, condens ciuitates & oppida, ſicut ſcriptum eſt. Et ædificauit Cain ciuitatem, *Gen. 4.* vocauitque nomen eius ex nomine filij ſui Enoch. Porrò ſemen mulieris ſiue ſemen Dei, tardius veniebat, imò à radice perijſſe videbatur, quando Abel non relicto ſemine, id eſt, nullos habẽs liberos, fuerat interfectus. *Cain. Abel.* Sciendum quippe eſt, Cain & Abel duarum generationũ fuiſſe principia, quarum altera reproborum, altera electorum *Duarũ generationũ principia.* generatio eſt. Sunt quidem generationes iſtæ, ſecundum carnem commixtæ, ſed hoc *Gene. 6.* accidit per peccatum, quia cùm cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, videntes filij Dei, filias hominum, quod eſsẽt pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerant. Hoc ita contra Dei ſtatutũ euenit, ſicut & illud, quod longè poſterius filij Iſrael, contra præceptum Domini duxerunt vxores filias Chananæorum, ipſiq́; filias ſuas, eorum filijs tradiderunt: vndè & accidit, vt per mulieres ſubuerſi, facerent malum in cõſpectu Domini, ſeruiendo Dijs alienis. Sic, inquam, & illud contra Dei pręceptum extitit, quòd tunc filij Dei, id eſt, homines electæ generationis, filias hominum, id eſt, generationis reprobę, cuius Cain erat principium, vxores acceperunt. Vndè & ita *Gen. 6.* corrupti ſunt, vt Deus induceret diluuium, & deleret eos. Pœnitet enim, inquit, me feciſſe eos. Cùm igitur ſublatus eſſet iuſtus Abel, quaſi de victoria tumidus Serpens ſibi plaudebat, eo quod ſublato bonæ generationis ſeminario, ſola in mundo pullularet generatio ſua, generatio mala & adultera.

Electorum generationem, deleto Abel, tardiùs per Seth & Enos reſtauratam, non habere hic ciuitatẽ permanentem, ſed futuram inquirere.

CAPVT XXII.

SEd cognouit adhuc Adam vxorem ſuã, ait Scriptura, & peperit filium, vocauitq́; *Gen. 4.* nomen illius Seth, dicens: Poſuit mihi Deus ſemen aliud pro Abel, quẽ occidit Cain, ſed & Seth natus eſt filius, quem vocauit Enos, iſte cœpit inuocare nomẽ Domini. Ab iſto ergo ſemine mulieris, altera generatio rectorum, quæ ſecundum carnem defecerat, in Abel reſuſcitata eſt. Vndè & congruum ſatis vocabulum poſuit illi pater, vt vocaret eum Seth. Seth namq; reſurrectio Interpretatur. Nimirum vel prophetico ſpiritu, vel ab experimentis quibuſlibet Adam prædoctus eſt, vt ſciret eum eſſe de Patre Deo, & per generationem eius implendum eſſe propoſitum Dei, vt prædeſtinati naſcerentur electi, & idcirco dixit, Poſuit mihi *Gen. 5.* Deus aliud ſemen pro Abel, quem occidit Cain.

Cain. Quanta mora fuerat antequam reſuſcitaretur hoc principium bonæ generationis? Vixit Adam, inquit, centum & triginta annos, & genuit ad ſimilitudinem & imaginem ſuam filium, vocauitque nomen eius, Seth. Nimirum per tot annos Adam potuit genuiſſe filios & filias, nec ſolus Adam potuit genuiſſe filios & filias, nec ſolùm Adã,

Prou. 20.

ſed & ipſe Cain, qui iam ciuitatem condebat. Rectè ergo & veraciter ſapiens dixit: Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſsimis benedictione carebit. Hoc enim non ſolùm in quolibet homine, verũ etiam in vniuerſitate hominum, certis claret experimentis, quia videlicet generatio Cain, id eſt, ſemen Serpentis, & cum feſtinatione venit, & cum feſtinatione ciuitates cõdidit. Generatio autem Abel ſiue Seth, ſemen Dei, quod poſuit Deus pro Abel, & tardiùs venit, & ciuitatem hic manentẽ non habuit, ſed futuram inquiſiuit.

Generationem filiorum Dei, denuò per mulieres, callido antiqui Serpentis conſilio corruptam fuiſſe.

CAPVT XXIII.

QVid ageret, quò ſe verteret ille Serpens antiquus, dum ſemini ſuo contrarium ſemen Dei multiplicaretur? Inuenit quid faceret, vndè Verbum Dei ſuperare, propoſitumque eius adhuc ſeſe auertere poſſe ſperabat. Sciebat, quod per mulierem, virũ primum cepiſſet. At verò tunc multæ ſuccreuerant mulieres pulchrę & concupiſcibiles, & viri quamuis iuſti, ad libidinem proni, vtpote de viciata radice nati. Sciens ergo valere ſibi ad mortis ipſorum prouentum, conſortia mulierum alienarum, id eſt, earum, quæ de generatione Cain, exortæ ſunt, egit

Gen. 6.

vt fieret, quod Scriptura factum narrat, dicens: Cumque cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, filiaſque procreaſſent, videntes filij Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnib. quas elegerant. Ecce primus effectus, primumque experimentum, propter quod veraciter de illo ad B. Iob dictum eſt: Virtus

Iob. 40.

eius in lumbis eius, & poteſtas eius in vmbilico ventris eius. Per luxuriam namq;, quæ viris in lumbis, & fœminis in vmbilico eſt, rem tantam effecit, vt virtuoſus ſibi videretur, & potens ſiue fortis. Quia ſecundum intentionem ſuam non parum profeciſſe ſibi

Gen. 1.

viſus eſt, in eo, quòd filios Dei, filijs ſiue filiabus hominum fecit conſormes, vt nulla vel parua eſſet diſcretio generationis Cain, & generationis Seth. An parum ſibi viſus eſt feciſſe, quum is, qui propoſuerat dicens: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, talem, tamq; diuerſum pro

Gen. 6.

ferret ſermonem, Pœnitet me feciſſe hominem: Sic enim ſcriptum eſt. Delebo (inquit) hominẽ quẽ creaui, à facie terræ ab homine vſque ad animãtia, à reptili vſq; ad volucres cæli. Pœnitet me feciſſe eos Si ergo ritè perpendis vanitatem Serpentis blaſphemi, leuitatemque inimici præſumptuoſi, haud dubium, quin multum res illa magnos eius flatus auxerit, vt putaret, ſe omninò auertiſſe propoſitum Dei, verbumque eius feciſſe vacuum ad ipſum reuerti.

Quo pacto ſit intelligendum, quod Deus dixit: Pœnitet me feciſſe hominem, & delebo hominem, quem creaui à facie terræ.

CAP. XXIIII.

INterim quid rogo eſt, quod vel ſcriptor de Deo loquẽs, pœnituit eum, ait, quòd hominẽ feciſſet in terra? Vel quòd ipſe Deus, cùm dixiſſet, Delebo hominẽ, quem creaui à facie terrę, ſubiunxit. Pœnitet enim me feciſſe eos? Si idcirco delere ſe dicit hominẽ quia pœnitet eum feciſſe hominem, cur vel vnum tantopere, tantoque miraculo reſeruat hominem, de cuius poſteritate rurſus multiplicẽtur homines boni & mali, & pauci quidem boni, multi verò mali. Valde repugnat hoc ſenſui, quem ſignare videtur litera dicens, quia Deum pœnituit. Nec verò factum hoc ſolùm repugnat, ne ſicut ſonat litera, paſsiua intelligatur Dei pœnitudo. Verumetiam & alterius loci Scriptura, quæ dicit, Quia non eſt Deus, quaſi filius hominis vt mutetur. Itemque de pœnitudine ait: Non flectetur, neq; enim homo eſt, vt agat pœnitentiam. Si igitur Deus non quaſi homo vel filius hominis eſt vt mutetur, & ſi pœnitudine non flectitur (vt verbi gratia nec nunc quidem quando dicit pœnitet me feciſſe hominem, vniuerſum deleat hominem) qualiter in hoc dicto & loquentis veritatem, & non pœnitentis mutabilem ſeruabimus maieſtatem? Hic primò ſciẽdum eſt, magnam eius, quæ Deo aſſcribitur, & eius, quæ homini accidit, pœnitudinis eſſe diſtantiam. Homo namq;, cùm ſit mutabilis, aliquando de malis vel iniuſtis, aliquando de bonis quoq; & iuſtis actibus ſuis pœnitudinem gerit, Et neuter huius, id eſt, humanæ pœnitudinis modus, in ſapientem cadit. Sapiens namq; apud Philoſophos ſeculi; ille eſſe conceditur, qui neq; mali vel iniuſti quicquam, quod pœnitudo corrigat, admiſit, neq; bonum aliquod vel iuſtum, quod geſsit in prauum mutauit. Quòd ſi talis pœnitudo in ſapientem non cadit, quanto magis Deo nunquam accidit? Ille namq; non niſi de bonis vel iuſtis nunquam pœnitudinem geſsit aut gerere potuit, quia mali quippiam vel iniuſti committere nunquam poteſt aut potuit. Multum ergo à pœnitudine hominis differt Dei pœnitudo, quæ nimirũ non aliud eſt, niſi vel à miſericordia ad iudicium, vel de iudicio ad miſericordiã tranſitio. Nam iſtę ſunt vniuerſæ viæ Dñi, miſericordia & veritas iudicij. Eſt aũt, quando de miſericordia tranſiens ad iudiciũ, nequaquã pœnitudine flectitur, vt de iudicio rurſus tranſeat ad miſericordiã, videlicet dum homo

Gene. 6. *Pœnitere Dei.* *Sapientis pœnitudo.* *Viæ Domini.* *Pſal. 24.*

mo peccator contra deum permanet impœnitens, vt de Saul, de quo cùm dixiſſet Dominus, Pœnitet me, quòd conſtituerim Saul Regem, Poſtea Samuel contra eundem loquitur: Porrò triumphator in Iſraël nõ parcet, & pœnitudine non flectetur. Neq; enim homo eſt, vt agat pœnitentiam. Eſt etiam, quãdo poſt miſericordiam, vel inter ipſam miſericordiæ largitatem, exercens iudicium, nequaquam tamen à miſericordiæ propoſito vlla pœnitudine deflectitur. Exempli gratia, vt in Dauid, ſuper quem poſt multã miſericordiã, ſæuerum propter Vriam Ethæum iudicium exercuit, nec tamen eundem à facie ſua proiecit, ſicut proiecerat Saul. Secundum hanc miſericordiæ & iudicij diſpẽſationem, pœnituit quidem eum feciſſe hominem, id eſt, de miſericordia filijs Dei impenſa vel impendenda, tranſiuit ad iudiciũ. Veruntamen eadem pœnitudine flexus nõ eſt, vt bonum desereret propoſitum, propter quod fecerat hominem primum.

1. Reg. 17. *2. Reg. 11.*

Quid ſit, quod Moyſes de Deo ſcripſit: Et præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſecus.

CAP. XXV.

QVid de hoc dicemus, quòd non ſolùm pœnituiſſe, verùetiam intrinſecus dolore tactum fuiſſe Dominum, Scriptura teſtatur? Sic enim ſcriptum eſt: Pœnituit eum, quod hominẽ feciſſet in terra, & præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſecus, Delebo, inquit, hominẽ. Dicit aliquis, more humano Scriptura loquitur, quia loquitur hominib. Ita eſſe conſentimus. Verũ tamen neceſſe eſt verum eſſe, quod Scriptura loquitur veritatis. Dolore cordis Dominum tactum fuiſſe pronunciat. Porrò dolor eſt quædam paſſio, de quatuor paſſionibus vna, quarum hæc ſunt nomina. dolor ſiue triſtitia, gaudium ſiue inepta lætitia, pietas ſiue timiditas, ſpes ſiue cupiditas. Has quatuor paſſiones, imò vitia, pueri legimus apud Poëtam inſignem dicentem quàm breuiſsimè, Hanc metuunt homines, cupiunt, gaudentq; dolentq;. Cùm ergo ſit impaſsibilis diuinitas, offenditur quiſpiam, quoties pro remedio ſit huius loci, vbi dolore cordis intrinſecus deum fuiſſe tactũ ſacra narrat Scriptura. Sed econtra, ſciendum, quia dolor alius, gaudium aliud, alia ſpes, alius timor, à ſancta nobis Scriptura prædicantur, quæ non paſſiones, vel vitia, imo ſummæ virtutes & ſpiritualibus ſpiritualiter intelliguntur. Eſt enim dolor, id eſt, pietas, quam efficit Spiritus S. vnde & Spiritus pietatis dicitur. Eſt gaudium fructus eiuſdẽ Spiritus, ſicut dicit Apoſtolus: Fructus autem Spiritus, eſt gaudium &c. Eſt & ſpes primarum virtutum media, ſicut ait idem, qui ſuprà, Nunc autem manẽt, fides, ſpes, charitas, tria hæc. Eſt & timor ſanctus, virtus & virtutũ cuſtos, quem idem Spiritus S. efficit, vndè & in ordine ſeptem ſpirituum, ſicut ſpiritus pietatis: vt iam dictũ eſt, ita & iam prædicatur ſpiritus timoris Domini. Non igitur offenditur fidelis animus, tanquam incõuenienter de impaſsibili deo prædicetur, q ſicut litera ſacra prædicat, dolore cordis tactus fuerit intrinſecus, quia reuera, ſicut & alibi veritas prophetica teſtatur: Deus eſt æmulator & vlciſcens dominus. Nec omninò quiſpiam Deum veraciter imitatur, niſi ſit particeps boni zeli vel æmulationis eius.

Gen. 6. *Affectus animi.* *Affectus fidelium.* *Gal. 5.* *1. Cor. 13.* *Naum. 1.*

Quo dolore Deus tactus eſſe dicatur intrinſecus.

CAP. XXVI.

DOlor namque cordis, quo tactus eſt intrinſecus, tam fortis, tam pius, & impaſsibilis Deus, zelus bonus eſt, & idcirco non paſsionem, ſed virtutem dicimus dolorem eius, vt verè eſt. Econtrario, inuidia diaboli, per quam mors intrauit in hunc mundum, zelus malus eſt, & ille zelus paſsio magna & miſera, ſummumque vitium eſt. Vtrunque zelum definire libet. Zelus bonus eſt diligere homines, odiſſe autem hominũ iniquitates. Econtrà, zelus malus eſt, odiſſe homines, diligere autem hominum iniquitates. Et ille quidem Dei eſt, iſte autem zelus diaboli eſt. Deus namque primus eſt, & præ omnibus diligit hominem, odit autem hominis iniquitatem. Imitantur autem hunc quicunque homines proximos ſuos ita diligunt, vt odio habeant & perſequantur mala facta ipſorum. Econtrà, diabolus primus & præ omnibus odit hominem, & diligit hominis iniquitatem. Imitantur autem illum, qui homines vel fratres ſuos ita oderunt, vt eorum diligant iniquitatem, id eſt, non diligunt niſi conſentiant vel conſimiles ſibi fiant ad faciendum iniquitatem. Iſta zeli oppoſitio contraria, Diabolum Deo contrarium, & hominibus conſtituit inimicum, & vtriuſq; zeli continuum ab initio vſque ad finem ſeculi perſeuerat duellum, ſemper vincente zelo Domini exercituum, ſemper zelo diaboli cadente in confuſionem & opprobrium. Diabolus in zelum amaritudinis dum ad iniquitatem, quæ mors animæ eſt, hominem allicere non poteſt, ad occidendũ corpus per miniſtros ſuos conſurgit. Deus autem eum quidem à quo zelus eius receſſit peccatoris vel impij, pro eo, quòd de iniquitate incorrigibilis eſt, & corpus & animã in gehennam mittit. Eum autem, pro quo zelari dignatur, punit temporaliter ne puniat æternaliter. De huiuſmodi Apoſtolus, Dum iudicamur aũt, inquit, à Domino corripimur, vt non cũ hoc mundo damnemur.

Zelus. *Zelus bonus.* *Zelus malus.* *1. Cor. 11.*

De Diluuio, imò tribus Iudicijs Dei.

CAP. XXVII.

POenitudine igitur & dolore cordis tactus intrinſecus, id eſt, bono zelo excitatus quid dixit? quid fecit Dominus Deus? Non, inquit, permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt, eruntq; dies illius, centum viginti annorum. Ac deinde

Gen. 6.

Inde ad Noé, Fac tibi, ait, arcam de lignis leuigatis. Ecce ego adducam diluuij aquas ſuper terram, vt interficiam omnem carnem, in qua vitæ ſpiritus eſt ſubter cęlũ. Vniuerſa quæ in terra ſunt, conſumentur. Iudicium hoc victoriæ Verbi Dei pars magna, triumq́; Iudiciorum eius quoddam mediũ eſt. Notum quippe eſt, tria tremendæ Maieſtatis eius eſſe iudicia. *Tria iudicia Dei.* Primum, quo Diabolus & Sathanas ille de cælo proiectus eſt. Secundum hoc, quo mundus per aquam mũdatus perijt. Tertium, quod in nouiſsimo die futurũ eſt per conflagrationem ignis. Et primo quidem, ſoli Angeli: ſecundò, ſoli homines iudicati: Tertiò, tandem & homines & Angeli ſunt iudicandi. Itemq́; primi pœna iudicij, ſolis Angelis: pœna ſecundi, ſolis hominib. pœna tertij, ſimul & Angelis & hominibus pro ſui qualitate conueniens vel ſufficiens parata eſt, mira & terribili diſpoſitione Creatoris. Angelos quippe, & non etiam homines aëris ſubſtãtia vehit, in quem Angeli Dæmones facti de cælo ſunt præcipitati. Econtrà, Non Angelorum vel ſpirituum, ſed hominum vitam aquarum ſubſtantia ſuffocare poteſt vel potuit, quibus inundantib. tunc homines terribiliter ſunt deleti. At verò ſubſtantia ignis, tam Angelos, quàm homines vrere ſimul poterit, vt teſtatur ipſe Dominus dicturum ſe, profitens malis hominibus: Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. *Math. 25.* *Gene 6.* Non igitur vanè præmiſſum eſt, Deum pœnituiſſe, & dolore cordis tactum fuiſſe intrinſecus, quia videlicet tanti iudicij pœnam erat illaturus. *Deus pœnis miſerorum nõ delectatur.* Ipſe eſt qui miſerorũ pœnis non delectatur, nec rurſus poteſt negligens eſſe aut iniuſtus, vt peccata ſecundũ modum cuiuſq; non vlciſcatur. Hinc ait ipſe in Euangelio, Nõ poſſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico. *Iohan. 5.* A ſeipſo namque facit & iudicat, quod audit is qui merita rerum ſubuertit & inordinata relinquit. *A ſeipſo quippiam facere.* V.g. vt dicat bonum malum, & malum bonum, & pro fauore ſuo ſicut iuſtum ita & iniuſtum dimittit impunitum. Hoc qui facere non audet homo vtcunque iuſtus eſt, qui autem non vult, iuſtus & ſanctus eſt, qui aũt facere nunquam poſsit aut potuit, ſolus Deus eſt, qui natura iuſtus eſt.

Quid ſit, quod Dominus dixit: Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt.

CAP. XXVIII.

QVare autem facturus hoc iudiciũ præmiſit, dicens. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt. *Gen. 6.* Nónne & antequam hoc diceret, auferebat ſpiritum homini Deus, & deficiebant, & in puluerem ſuum reuertebantur? *Pſal. 103.* Nonne & primò dixerat homini: Donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris? *Gen. 3.* Imò nonne idcirco emiſerat eum de paradiſo, ne viueret in ęternum? Dixit enim cum ironia grauiſsima, dixit iam tunc dolore cordis tactus intrinſecus: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum, ſtatimq́; ſubiũxit. *Gen. 3.* Nunc ergo, ne fortè mittat manum ſuã, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternũ, emiſit eum Dominus Deus de paradiſo voluptatis. Quid ergo ſibi vult, quòd quando filij Dei, filias hominũ vxores acceperant, illæq́; genuerunt Gigantes, id eſt, viros famoſos & potentes à ſeculo, *Gigantes.* quando corrupta iam erat terra, omniſq́ue caro corruperat viam ſuam, cum propter hoc vellet inducere diluuium, quaſi tunc primùm decernens, dixit: Spiritus meus, id eſt, ſpiritus à me datus, ſiue ad imaginem meam factus, non permanebit in homine in æternum? Quid inquam, niſi omnibus ſeculis ſatis factum eſſe vult ab experimentis, quòd ſapienter & vtiliter, rationabiliter, & miſericorditer faceret, hoc ipſum quòd hominem morte animæ iam mortuũ, per peccatum, in corpore immortalem eſſe noluit, edicendo illi: quia puluis es, & in puluerem reuerteris, præueniendo illum, & eijciendo de paradiſo voluptatis, ne fortè mittens manu, ſumeret & comederet de ligno vitæ, & viueret in æternum. Igitur cùm dicit, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, *Gen. 6.* Hoc eum intendere arbitramur, vt approbemus & laudemus bonum eius conſilium, quia verè, quòd hominem in anima mortuum vetuit eſſe corpore immortalem, hoc fecit miſericorditer nobis conſulens, & ſicut ſcriptum eſt, præcauens in futurum. Quid enim ſi propter vitam lõgiuſculã, qua tunc viuebat, alius annos nongentos triginta, alius nongentos quinq́;, alius nongentos ſexagintaduos, alius nongentos ſexaginta nouem, vt Mathuſala. Si, inquam, propter tantulam viuendi moram, quæ ad æternitatem comparata, nec momẽti quidem, vel puncti rationem obtinet, ita ſuperbiebant homines viri famoſi, à ſeculo potentes atq; Gigantes, id eſt, Dei contemptum habentes, mente ſuperbiſsimi, & carne corruptiſsimi, ſicut ipſa Scriptura ſemel & iterum atq; tertiò, imò & quarto inculcans & replicans manifeſtè aſſerit, quid egiſſent, vel quales fuiſſent, ſi ſeſe nunquã morituros eſſe ſcirent? Perpendat, qui poteſt, quia reuera nec leuiter dictum eſt, pręcauẽs in futurum: nec leue fuit aut paruum, quod præcauit Deus impedimentum ſalutis ſuorum ad æternam gloriam prædeſtinatorũ, cupiens bonum vſq; ad victoriam perducere propoſitum. Arbitrari namq; licet, quia non minùs in hominibus quàm in Dæmonibus incorrigibile fuiſſe ſuperbiæ malum, addita corruptione carnis vltra miſeriam Dæmonum, qui carnei non ſunt.

Quare Noe, accepta ſentẽtia perdenda vniuerſa carnis, non interceſſerit pro hominibus ſicut Moyſes.

CAP. XXIX.

Gen. 6. PRopterea dicentem Deum, Finis vniuerſæ carnis venit coram me, & ego diſperdam eos cum terra, fac tibi arcam, & cę. Audit Noe vir iuſtus atque perfectus, & tacet, nullamque precem pro iniuſtis offert, vt Deum teneat, vt iram eius ſuſpendat. Ex- *Exod. 33.* emp'i gratia. Sicut eũdem Deũ tenuit Moyſes, dicentem ſibi: Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq; te in gentem magnam. Hoc ille fecit, vt verè mitis & iuſtus, nullatenus ambiens, vt fieret ipſe in gentem magnam, magiſque alijs quàm ſibi conſulens. Sed non proinde immitis aut iniuſtus Noe, qui cùm pararet arcam cũ filijs ſuis ad reparationẽ orbis terrarum non interceſsiſſe legitur aut elaboraſſe, vt iratum cunctis viuentibus & cunctos delere volentem, tenere poſſet eundem De- *Exod. 33.* um. Moyſi namque alia in fide & dilectione cordis ſui fuit cauſa, quàm ea, cuius ſolius ſenſus præbere videtur litera dicens: Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iuraſti dare terram hanc, & cæt. Nam ille non tantùm attendebat multiplicationem ſeminis vel poſſeſsionem terrę Chanaan quam tunc erant intraturi, quantum aſpiciebat ad honorem Dei, ſalutemq; generis humani, vt eſſet Deus verax, & vi- *Pſal. 50.* ctor propoſiti. Iuxta illud, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Abrahæ namque promiſerat, imò & cum iuramento repromiſerat Deus, quod in ſemine eius benedicerẽtur omnes gentes, quod eſt Chriſtus. Et per os Iacob prædixerat Spiritus veritatis, quod de tribu Iuda Chriſtus foret naſciturus. Non, inquit, auferetur ſce- *Gen. 22.* ptrum de Iuda, & Dux de fœmore eius, do- *Gen. 49.* nec veniat, qui mittendus eſt. Si ergo minas *Exod 33.* impleuiſſet Deus cõtra populũ illum, dicẽs Moyſi, Dimitte me vt iraſcatur furor meus contra eos, & cæt. non videretur Deus iuſtificari in ſermonibus ſuis, victoriamque propoſiti peregiſſe verbum veritatis. Moyſes namque & ſi de genere Abrahæ, non tamẽ erat de tribu Iuda. Ideoq; & ſi faceret eum Deus in gentem magnam, vt de linea eius Chriſtus naſceretur, non omninò viciſſet Verbũ Dei. Quia nõ tribui Leui Chriſtus, ſed tribui Iudæ fuerat promiſſus, vt ex ea naſceretur. Igitur eundem Deum quem iratum vni genti Moyſes fideliter tenuit, Noe vniuerſam carnem delere volentem, rationabiliter dimiſit. Quia videlicet perditio multitudinis nihil impediebat victoriã Verbi Dei ſiue propoſiti Dei, dummodo ſupereſt, vel vnus ad ſuſcitandum ſemen mulieris, inimicitias habiturum contra ſemen Serpentis.

Moyſes vni genti Deum iratum tenuit quem Noe vniuerſam carnẽ delere volentẽ rationabiliter dimiſit.

Gen. 6.
Gen. 5.

Quid ſit quod ſcriptum eſt: Noe inuenit gratiam coram Domino. Item: Noe vir iuſtus atque perfectus in generationibus ſuis.

CAP. XXX.

HIC vnus tunc iuſtus erat, ſicut de eo Scriptura dicit, Noe ver̃ inuenit gratiam coram Domino. Item, Noe vir iuſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis. *Gen. 6.* Porrò generationes eius, ab eo quem poſuit Deus pro Abel videlicet. Seth namque genuit Enos, & Enos genuit Cainan, & Cainan genuit Malalehel, Malalehel genuit Iareth, & Iaret genuit Enoch, & Enoch genuit Mathuſala, Mathuſala genuit Lamech, & Lamech genuit Noe. Nam iſtæ generationes Noe, generationes erant filiorum Dei, & generationes Cain, generationes dicuntur filiorum hominum, cum Scriptura ſic dicat. Cumque cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, filiaſque procreaſſent, vidẽtes filij Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnib. quas elegerant. Cùm igitur in generatio- *3. Reg. 11.* nibus ſuis, id eſt, generationibus filiorum Dei, ſolus Noe iuſtus atq; perfectus fuerit, magna & dolenda demonſtratur accidiſſe corruptio filiorum Dei per commixtionem filiarum hominum, quarum pulchritudo mentes & oculos cœpit, & ſinè dubio corda peruertit, ſicut recentiori tempore Salomonem quoque ſapientiſsimum, per mulieres alienigenas conſtat eſſe deprauatum. Vnus autem numero quid erat in illa tanta multitudine hominum, vtpote diu viuentium & multipliciter generantium. Attamen vnus ille omnipotenti verbo Dei ſuffecit ad retinendam, ſiue perficiendam victoriæ ſuæ palmam, vt nihilominùs quandoq; perficeret bonum propoſitum, quod intenderat dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Quid. n. erat coram Deo omnis illa multitudo virentis & florentis ſeculi, niſi fœnum & flos agri. Verè enim fœnum eſt populus, Vere omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Et ſicut facilè eſt fœnum exiccari, & florem cadere vento flante, ſic facilè fuit Verbo Dei, tantam multitudinem delere. Porrò ipſum Verbum Domini manens in æternum, obedientem ſibi manere fecit hominem vnum, gubernans eum per contemptibile lignum.

Ad retinendũ verbum Dei vnus ſuffecit.
Gen. 1.
Eſaia 40.
Pſal. 116.
Eſaia 40.

Quòd Noe, quia ſeruauerat Verbum Dei, idem à Verbo ſeruatus ſit. CAP. XXXI.

PVta ergo iam tunc ſibi dixiſſe Deum, Quoniã ſeruaſti verbum patientiæ meę & ego te ſeruabo ab hora tentationis, quæ ventura eſt in orbẽ vniuerſum, tentare habitantes in terra. Multũ enim attinet, ad laudem victorioſi verbi Dei, quòd obſeruator eius propter hoc ipſum, quòd illud ſeruauit, ſeruatus eſt ab hora tentationis, imò à toto anno iudicij, id eſt, diluuij, quod per totum annum terram vniuerſam occupauit. Quòd erat illud verbũ patientiæ Dei? Ecce, inquit, ego adducam diluuij aquas ſuper terram, vt interficiam omnem carnem, in qua ſpiritus

Multa ad Dei verbi victorioſi laudem attinent.
Gen. 6.

ſpiritus vitæ eſt ſubter cælum, & cæt. Hoc verbum rectè dicitur verbũ patientiæ Dei, quia videlicet poſtquam hoc verbum dixit Deus, adhuc diu patienter ſuſtinuit. Anni ferè centum interfluxerunt ab hoc dicto, antequam inundaret diluuium, & illi credere nolentes, & in impietate permanentes, patiẽtiam Dei contemnendo, iram ſibi irreuocabilem theſaurizauerunt. Hinc Petrus Apoſtolus, Qui increduli, inquit, fuerant aliquãdo, expectabat Dei patientia in diebus Noe cùm fabricaretur arca. Vigilanter itaq; attẽdenti liquet, quòd longa & magna fuerit patientia Dei, & quòd veraciter ille vir iuſtus atq; perfectus ſeruauerit verbum patientiæ Dei, videlicet centum (vt iam dictum eſt) annis fabricando arcam. Irriſiones & fortè multa difficilia ſuſtinẽs ab incredulis, dum annunciaret verbo & opere, inundaturas ſuper omnem terram aquas diluuij. Deniq; cùm quingentorum eſſet annorum, locutus eſt ei Deus. Fac tibi, inquiens, arcam de lignis leuigatis. Et eadem Scriptura teſte, ſexcentorũ erat annorum, quãdo diluuij aquæ inundauerunt. Quantos putas tanto tẽpore fluctus hominum ſuſtinuit, ſi Prophetæ ſuis quiſque temporibus per verbum Domini præſciendo plagam quamlibet imminentem ſic oſtenderunt, vt de vita quoque periclitarentur? Vnde & dicit quidam illorum, Formido & laqueus facta eſt nobis vaticinatio & cõtritio, cui incredibile videtur iuſtum illum multum offendiſſe fabricando arcam, & futurum prænunciando diluuium per tót annos, apud ſuperbos, & Gigantes illos, in illo recenti ſeculo, ceruicoſo nimis atque luxurioſo? Igitur quomodo ſeruauit verbum patientiæ Dei, & ipſe Deus, ſiue verbum Dei, ſeruauit illum ab illa ſeueritate iudicij, miraculo magno & congruente eius fidei? Sicut enim corruptionem fluctus, quibus omnis caro corruperat viam ſuam, mente euicit, & laudem iuſtitiæ, ſiue perfectionis habere meruit, ita & aquas diluuij vehemẽter inundantes per contemptibile lignum ſuperando, ſeculis omnibus innotuit.

2. Petri 3.
Patientia Dei magna.
Geneſ. 6.
Geneſ. 7.
Plurimos Noe ſuſtinuit hominũ fluctus.

Quòd Dominus propoſitum ſuum ſatis declarauit toties benedicendo hominibus.

CAP. XXXII.

POſt illud iudicium, verbum Dei ſuos in mundo præcones & nouos & inſignes habuit, imo vt haberet effecit, quorũ primus idem Noe cum filijs ſuis benedictionem eandem accepit, quam dudum Deus edixerat, quando primos homines maſculum & fœminam creauit. Sicut enim tunc illis benedixit Deus & ait: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, ſic & poſt diluuium reſiduis iſtis eodem verbo benedixit. Sic denique ſcriptum eſt, Egredere, inquit, de arca tu & vxor tua, filij tui, & vxores filiorum tuorum tecum, cunctaque quę ſunt apud te educ tecum, & ingredimini ſuper terram, creſcite & multiplicamini ſuper eam. Ac deinceps, Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis, & benedixit Noe & filijs eius, & dixit ad eos, Creſcite & multiplicamini, & implete terram, & ſit terror veſter, ac tremor ſuper cuncta animalia terræ. Deinde tertiò, Vos autem creſcite & multiplicamini, & ingredimini ſuper terram, & implete eam. Trina verborum eorundem repetitio, magna eſt propoſiti Dei confirmatio, quòd propoſuit in verbo ſuo, ſciens & præſciens atque prædeſtinatos habens omnes Sanctos, atque electos ſuos, quos naſci volebat ſibi de genere humano, quantis meritis creſcere, quanto numero multiplicari haberent extunc vſque in finẽ ſeculi, quando & congregatis illis ad dexteram ſuam dicet ipſum verbum incarnatum Ieſus Chriſtus victor propoſiti, Venite benedicti Patris mei, poſſidete Regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi.

Præcones ſuos in mũdo ſemper Dei Verbũ habuit.
Gen. 3.
Gen. 1.
Geneſ. 8. 9.
Ibidem.
Sãctos atq; electos in mundo naſcituros, profi[c]ere meritis Dominus iubet.
Matth. 25

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER TERTIVS.

De tribus filijs Noe, Sem, Cham, & Iaphet, & quid ſit, Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem.

CAPVT I.

Gen. 9.
Tabernacula Sem quid deſignent.
Gen. 11.

NVNC iam ſermo per compendium currẽs, videlicet omiſsis myſteriorum, ſiue allegoriarum longis itineribus, magniſq; circuitibus deuenit ad tabernacula Sem dicente patre Noë: Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem. Porrò per tabernacula Sem, adoptionẽ filiorum Dei, & gloriã & teſtamentum & legiſlationem, & obſequium, & promiſſa intelligimus, quæ omnia data ſunt ſemini Abrahæ, qui fuit de poſteritate Sem. Sem quippe genuit Arfaxat, Arfaxat genuit Sale, Sale genuit Heber, Heber genuit Phaleg, Phaleg genuit Reu, Reu genuit Saruth, Saruth genuit Nachor, Nachor genuit Thare, Thare genuit Abrahã. Tabernacula ergo Sem, beneficia Dei ſunt iam dicta, quæ præſtitit Deus ſemini eius Abrahæ venienti ex poſteritate Sem, & rectè illa beneficia intelligimus per tabernacula, quia videlicet Abraham & cæteri patres, per quos vel cum quibus illa ſunt adminiſtrata, manentem hic non quærentes habere ciuitatem, & illam expectantes, cuius artifex & conditor eſt Deus. In tabernaculis habitabant confitentes, quia peregrini & hoſpites ſunt ſuper terram. Ad hæc igitur tabernacula Sem ſermone deducto ingrediẽdum eſt, & reuerenter aſpiciendum, qualiter Verbum Dei peregrinationem noſtram ſubiens, exinde militauerit, contubernales non dedignans habere homines, per quos omnem militiã noſtræ ſalutis ordinaret, tã diu cum illis commorans & per eorum voces ſonans, donec ex ipſis quoque carnem aſſumens bellator atq; princeps belli totius, ipſe ad publicum contra Serpentem antiquum procederet.

Hebr. 11.

De confuſione linguarum, natiuitate Abraham, & ſecundo promiſsionis verbo, quòd in ſemine eius benedicendæ eſſent omnes gentes.

CAP. II.

Gen. 10.

DIuiſæ iam erant inſulæ gentium in regionibus ſuis, tam à filiis Iaphet & filiis Sem, quã & à filijs Cham. Enumeratis quippe filijs Iaphet, ſtatim ſubiunctũ eſt, Ab his diuiſæ ſunt inſulę gentium in regionibus ſuis, vnuſquiſq; ſecundum linguam ſuam, & familias in nationib. ſuis. Item, enumeratis filijs Cham. Hi filij Cham, inquit, in nationibus & linguis & generationibus, terriſq; & gentibus ſuis. Deinde enumeratis filijs Sem ſecundum cognationes & linguas & regiones in gentibus ſuis, ſtatimque præmittẽs, Hę familiæ Noe iuxta populos & nationes ſuas. Ab his, inquit, diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium. Quam autem ob cauſam in linguas diſſonas eædem gentes diuiſæ ſint, continuò Scriptura narrat, videlicet quia facere ciuitatem & turrim, cuius culmen ad cœlum pertingeret, volebant per nimiam ſuperbiam, quam ibidem Scriptura denotat nominando illos filios Adam, ait enim, Deſcendit autem Dominus vt videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam. Illic cùm dicit, filij Adam, procul dubio ſubintelligendum eſt, ac ſi diceret, imitatores Adam, qui Dei ſimilitudinem appetiuit, non per verbi Dei obedientiam, ſed per mentis ſuæ ſuperbiam. Illa diuiſio, ſiue confuſio linguarum, accidit in diebus Phaleg, qui & idcirco appellatus eſt Phaleg, quia in diebus eius diuiſa eſt terra, vt iam dictum eſt. Anni ferè centum nonaginta ſucceſſerunt poſt illam diuiſionem linguarum hominum, & natus eſt Abraham, ad quem incarnationis ſuæ deſiderabilem fecit promiſsionem vnicum & indiuiſibile Dei verbum, dicente Deo ad illum, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monſtrauero tibi, faciamque te in Gentem magnã, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſq; benedictus, atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ. Siue vt alibi dixit, Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.

Gen. 11.
Gen. 10.
Diuerſa lingua.
Gen. 11.
Linguarũ confuſio.
Gen. 12.
Abrahæ repromiſsio.
Gen. 22.

Quòd confuſio linguarum abſcondendo diuinæ promiſsionis theſauro profuerit.

CAP. III.

Rom. 8.

HInc illud dicere libet, quia ſicut Apoſtol. ait, Omnia diligentib. Deũ, cooperantur in bonũ, ſic & illa confuſio linguarũ, & ſanctis patribus, ad quos factũ eſt hoc verbũ, & ipſi Deo Dei verbo cooperata eſt in bonũ. Oportebat.n. pro tempore, vt fieret occultũ tale myſteriũ, neq; ſuper eo diſceptaretur per publicũ, quia dignus eo nõ erat mundus, ferè totus vbiq; laſciuiens & petulcus, nimiũq; ferox atq; ſuperbus, quãuis recenter ſeueritate inundantis diluuij percuſſus, & vſq; ad paruas reliquias vna ſtrage cõſumptus. Oportebat, inq̃, interim manere occultũ talẽ, tantæ promiſsionis theſaurum.

Dei myſteriũ occultũ manere oportebat tempore illo.

Primò

Matth. 7. Primò ne peregrini illi, quibus hoc bonum erat creditum, iam tunc inuidiam intolerabilem paterentur. Deinde, ne diuinæ vocationis & ſupernæ ſpei margarita, ante porcos miſſa cóculcaretur. Sic erat verbo Dei pro ſanctis patrib. ab hominũ impiorũ vel ſecularium inuidia cauendum, quomodo cauetur pro radice nouella, dũ adhuc vnicũ vix virgultũ protulit, vnde bonũ ſperas vel deſideras fructũ. Sicut enim extirpatio radicis ſpẽ fructus percipiendi præcedit, ita patribus, ſi intẽpeſtiua fuiſſet à perſequentib.
Pſal. 104. illata iniuria mortis facultatẽ præpediuiſſet implendæ promiſsionis. Idcirco Verbum ipſum futuræ carnis ſuæ, patres cuſtodiuit,
Ad Dei myſterium celandum linguarum cõfuſio idonea. teſtante Pſal. cũ dicit, Non reliquit hominẽ nocere eis, & corripuit pro eis Reges. Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari. Et quid ad cautelam iſtã tã idoneũ, quã præmiſſa cófuſio linguarum? Et quidẽ expedierat & vtile fuerat, ꝙ vbi Deus confudit linguas, turrim illã ædificantiũ, non audiuit vnuſquiſque vocem proximi ſui, & ædificare ceſſauerunt. Sed magis expediuit, vtiliuſq; fuit, quòd Gentib. ignorantibus pręcõfuſione linguarũ, ſancta Scriptura turris vera & verè pertingens vſque ad altitudinem cæli conſtruenda erat, ſacraméta continens iam dictæ promiſsionis.

Quòd myſteria Dei, non ſolũ exteris per confuſionem linguarum, verùmetiam indigenis Iſraelitis, per ænigmata & figuras abſcondita fuerint. Item de trium linguarum literis inuentis.

CAPVT IIII.

NVnquid verò & in ſola multitudine ſeminis Abrahæ, Iſaac, & Iacob, quæ videlicet multitudo duodecim tribuum, Gens vna & populus vnus extitit, defuturi erant homines eiuſmodi, homines indigni æquè vt gentiles vel incircũciſi, quibus maniſeſte deberet oſtendi ſacramentum verbi Dei? Non vtique defutura erant, imò futurum erat, vt in illa Gente carnalium multitudo, ſua inſipientia paucorum ſpiritualiũ fatigaret ſapientiam, futurum hoc non ignorabat Deus ipſe Dei verbum, dum ſicut ad ſalutem noſtram neceſſariũ erat, ſuum per Scripturam Legis & Prophetarum vellet hominibus præſignare conſilium. Rectè igitur non ſolum in vna lingua ſeſe abſcondit verbum Dei, verumetiam in eadem lingua, quæ cæteris erat ignota Gentibus, dicta vel decreta ſua ſic temperauit, ita ſimilitudinibus vel figuris obumbrauit myſticis, vt vix pauci, vix ſoli Spirituales percipere poſſent, quale haberet conſilium, quali ordine recuperare intenderet ſalutem mundi. Propter hoc primùm literæ ſunt, vt videlicet in eis & per eas ſignificaretur, & vſque ad tempus
Litera quare. clauderetur atque ſignaretur verbi Dei myſterium, venturi ad expugnandum generis humani inimicum, per aſſumptæ carnis & paſsionis ſuæ ſacramentum. Primarum, id eſt, Hebraicarum iſta reperiendarum erat & fuit cauſa literarum. Primò nanque literæ Hebraicæ per Moyſen repertæ, & Hebræis traditæ ſunt. Secundò Græcæ, quas Græcis Cadmus tradidit, quo tempore dux
Litera Hebraica, & Græcè, Latineq; vnde exorta. Othoniel filijs Iſrael præerat. Tertiò loco trium linguarum principalium, iunior Latina lingua, literas habere cœpit, quas Carmentis reperit, quo tempore populum Iſ-
Indic. 3. rael iudicabat Iair. Et illæ quidem iuniores, Gręcæ & Latinæ literæ ob humanas res ſi-
Litera Hebraica ad quid reperta. gnificandas repertæ, quandoque ad Diuinas res ſignificandas gratia Dei ſunt admiſſæ. Primæ autem, id eſt, Hebraicæ ad ſignificãdas res diuinas, repertæ vel traditæ ſunt. Nunc ad ordinem redeamus.

Quòd Serpens antiquus propter Verbum promiſsionis, contra Abraham, Iſaac, & Iacob, inuidia quidem motus ſit, nocere tamen eis non potuerit.

CAPVT V.

PROMISSIONE beati ſeminis facta ad patres (vt iam dictum eſt) quomodo ille Serpens antiquus quippiam inde cognouit,
Iob 1. *Luca 11.* imò quomodo nó cognoſceret ipſe callidus, & de Regno ſuo, de Regno mundi huius malè ſolicitus. Circumibat enim terram, & perambulabat eam, tanquam fortis armatus cuſtodiens atrium ſuum, attendens, ne quid fortè contra ſuum principatum ſuboriretur, ſecundum illud quod
Gen. 3. audierat dicentem ſibi DEVM. Inimici-
Iob 1. tias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius. Hinc etenim requiſitus eſt ſub eiſdem ferè temporibus à Domino dicente, Vnde venis Sathan? & reſpõdens ait: Circumiui terram & perambulaui eam. Et Dominus ad eum: Nunquid, ait, conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non
Iob de ſtirpe Hus. ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex & rectus ac timens Deum, & recedens à malo?
Gen. 22. Erat autem Iob de ſtirpe Hus primogeniti Nabor fratris Abrahæ, cuius videlicet Hus, Scriptura lib. Geneſeos hoc modo meminit: His itaq; geſtis nunciatũ eſt Abrahã, ꝙ Melcha quoq; genuiſſet filios Nachor fratri ſuo, Hus primogenitũ, & Bus fratrẽ eius. De ſtirpe Bus Heliubuzites dictus eſt, qui & in libro Numeri Balaam nominatur. Porrò iam dictus Iob in terra Hus, qui fuit (vt iam dictum eſt) ex Nachor primogenitus Dinæ quoq; filiæ Iacob (vt Philo perhibet) extitit maritus. Iſtũ conſiderauerat Sathan circumeundo terram, & perambulando eam, quòd eſſet homo ſimplex & rectus,
Pſal. 104. ac timens Deum, & recedens à malo. Quomodo ergo non etiam conſideraſſet Abraham, Iſaac, & Iacob Fidem promiſsionis habentes, & propter illam ſpem, peregrinando de gente in gentem, & de regno ad populum alterũ pertrãſeuntes. Planè cõſiderauit iſtos, & ſciuit eſſe ciues regni Dei, regno ſuo cõtrarios, & de ipſis ſemẽ mulieris percepit

ſore naſciturum ſuo ſemini cótrarium. Sed quid ageret? Quomodo bonam radicem illam corrumperet, aut quorum per manus hominum extirparet? Verbum Domini frequenter illos viſitans, & intus Fidem illorum incorruptam cuſtodiebat, & foris pro eis Reges corripiebat, hominemque eis nocere nó relinquebat. Et Abraham propter pulchritudinem Saræ, Iſaac propter pulchritudinem Rebeccæ, & Iacob propter benedictionem quá ſurripuerat fratri ſuo, mori Pſal. 104. timuit, idéq; propterea ad Laban de Meſopotamia fugit. Sed (vt iam dictum eſt) verbum Domini quenquam eis nocere nó permiſit, Nolite, inquiés, tágere Chriſtos meos, &c. Ita contigit, vt nunquam eis nocere prævaleret inimicus, nullum ex eis ſiue in anima, ſiue in corpore lædere poſſet ille Serpés antiquus, & cæt.

Quòd Ioſeph deinde primos Serpentis inſultus per fratres propter ſomnium exceperit.

CAPVT VI.

VIuente tamen Patre Iacob, primos Serpentis Diaboli aſſultus Ioſeph ſanctus excepit, & in illo accreſcente filio, aſpectu decoro, Pater pius nonnihil paſſus eſt, quia patienti paterno corde vulnerato compaſſus eſt. In illum adoleſcentem totos malitiæ ſuæ impetus ille inuidus intorſit. Veruntamen non eſt factum quod voluit, ad quod fratres ipſius per inuidiam concitatos vt facerent animauit, ſed factum eſt quod Deus voluit ſiue Dei verbum, quod cum illo & Pſal. 104. in illo fuit, ſicut ſcriptum eſt: Quia eloquiũ Domini inflammauit eum. Quid enim Serpens ille fieri voluit? Nimirum voluit illum Gen. 37. occidi, & ex illa voluntate eiuſdem Diaboli homicidæ, ex illius inſpiratione vox illa proceſsit, vt videntes eum dicerent fratres ſui: Ecce ſomniator venit, venite occidamus eum, & mittamus in ciſternam veterem. Quid autem Deus voluit? profectò quia vocaturus erat famem ſuper terram, & omne firmamentum panis conterere habebat, voluit mittere ante eos virum hunc, & potiùs in ſeruum venundari, quàm occidi Ioſeph, vt humiliarentur quidem in compedibus pedes eius, & & pertranſiret ferrum animá eius, non tamen humiliaretur ſub peccato Pſal. 104. animà eius, neque pertranſiret ferrum corpus eius, haberetque patientiam donec veniret Verbum Dei, donec inflammaret eum eloquium Domini, vt mitteret Rex & ſolueret eum, princeps populorum, & dimitteret eum, cóſtitueretque eum Dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſsionis ſuæ. Vicit ergo in illo iam tunc eloquiũ Domini, quia nó eſt factum quod primùm dixerunt, ſecundum inſpirationem Serpétis maligni, Venite occidámus eum, ſed factum eſt, illud quod ſonuit, vtique eloquiũ Domini per vnum illorum dicentem, Quid nobis prodeſt, ſi occiderimus fratrem noſtrum, & celauerimus ſanguinem ipſius? Gen. 37. melius eſt vt venundetur, & manus noſtræ non polluantur. Caro enim & frater noſter eſt.

Quid ſit quod ab Hieremia dictum eſt: Vox in Rama audita eſt, &c. Rachel plorans filios ſuos.

CAPVT VII.

PRimos aſſultus Serpentis illos idcirco dixerim, quia videlicet à promiſsione Matth. 2. beati ſeminis facta ad Abraham, qui perſe- Hier. 31. cutionem pateretur, cuius ſanguis propter Thren. 1. iuſtitiam quæreretur, primus iſte fuit. Vnde animaduertere licet ſanctum & verè Diuinum Euangeliſtam in morte paruulorum innocentium ſatis congruè, multumque ſapienter ita dixiſſe: Tunc adimpletum eſt quod dictum eſt per Prophetam dicentem, Vox in Rama audita eſt, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. Quid enim, nónne eiuſmodi * potentes teſtimonium, omnem filium, qui pro cauſa illius beati ſeminis, quod eſt Chriſtus, vult haberi tanquam Ioſeph? & omné matrem, quæcunque pro tali cauſa occiſum plorat filium (ſiue vna ſit mu[illegible]er car[illegible]alis mater, ſiue ſit Eccleſia ſ[illegible]is mater, pijs matribus in morte ipſorum condolens, vt ſæpe factum eſt) vult haberi tanquam Rachel? Et rectè ac rationabiliter vniuſcuiuſq; illorum innocentiũ paruulorum mater, in tali cauſa vocatur Rachel, ſimiliterq; tota Eccleſia martyrum Chriſti mater, quia videlicet illius, cuius primi animam ferrũ pertranſiuit, dicta eſt Rachel. Hoc Spiritui ſancto placet, in quo & Propheta cecinit, & Euangeliſta intellexit, quia ſicut tunc pater Iacob noluit conſolari, & ſicut mater Gen. 37. Rachel ſi adhuc viueret, nollet conſolari, eò quòd non eſſet Ioſeph, & tamen erat, & non ſolùm viuebat, verumetiam potens erat, & proſperè agebat Ioſeph. Ita Eccleſia ſiue quæcunque mater fidelis, plorat quidem pietatis affectu filium occiſum, tanquã non ſit, ſed ille eſt, & non ſolùm eſt, verum etiã meliùs eſt, & veriùs viuit, idcirco quia talem ob cauſam euenit ei, quòd in hoc ſeculo non eſt. Proinde Rachel ploranti filios Hier. 31. ſuos, & nolenti conſolari ſuper eis, quia nó ſunt, cótinuò hæc dicit Dominus: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia eſt merces operi tuo, ait Dominus. Et reuertentur à terra inimici tui, & eſt ſpes nouiſsimis tuis, & reuertentur filij tui ad terminos ſuos. Firmiter hoc tenet Catholica Fides, quia filij reuertentur ad terminos ſuos, quia pij Martyres ſiue illi innocétes qui plorabantur, eò quòd non eſſet, & nullam carnis memoriam ſeculo reliquiſſent, reſurgét & apparebũt in Regno Chriſti, Regno ſuo ſecundum ſimilitudinem illius Ioſeph, qui cùm putaretur à fera deuoratus, vixit, & viuens atque potens inuentus eſt.

* potens eſt teſtimonium quòd

Quòd

*Quòd Serpens ille antiquus non ſolùm inſidias fra-
trum, verumetiam illecebras concupiſcentiæ mulieris
aduerſum Ioſeph ſuſcitarit, neque tamen vicerit.*

CAPVT VIII.

Bifariam Serpens antiquus aggreſſus eſt Ioſeph. *Gen. 37.*

NOtandum interea, quòd non vno mo
do tantùm, ſed duobus modis anti-
quus ille Serpens aggreſſus eſt Ioſeph. Ne-
que enim ſolummodò per fraternam inui-
diam conſurrexit, vt eum corporaliter oc-
cideret, ſicut occiſus fuerat Abel, neque ſo-
lummodò per fœminam circumuenire vo
luit eum, vt animam eius occideret, ſicut cir
cumuenerat Adam, ſed per vtrunque, & in
vtroque conatus eius fruſtratus eſt. Dixe-
Pſal. 104 runt nanque fratres inuidentes, Venite oc-
Gen. 3. cidamus eum, & factum non eſt: dixit Do-
mina mulier, Dormi mecum, & factum nõ
eſt. Grandis pugna, grande ſpectaculum.
Victus ille Serpens, quia verum infligere
non potuit, falſum confinxit crimen, pro-
pter quod & humiliauerunt in compedibus
pedes eius, & ferrum pertranſiuit animam
eius. Sed nónne hæc agendo Serpens ſuper
pectus ſuum gradiebatur, id eſt, ſuam inten
tionem conculcabat, ſibimet contrarius. Ta
li nanque via, talique proceſſu procedebat
ad victoriam eloquium Domini, quod in-
flãmauit eũ, & ad hoc pducebatur vt prodeſ
ſent illi ſomnia ſua verbo Domini conſonã-
tia, vt ſcilicet vocata fame ſuper terram, con
ſurgeret & ſtaret manipulus eius, fratrum-
Gen. 37. que manipuli circumſtantes adorarent ma-
nipulum eius. Itemque vt ſol & luna & ſtel
læ vndecim adorarent eum ſuper terram.
Quod fratres quidem fecerunt, pater autẽ
non aliter feciſſe legitur, niſi quòd iurante
illo de transferendo corpore eius adorauit
Deum, conuerſus ad lectuli caput, qui vide
licet pater per ſolem figuratus fuerat, ſicut
& fratres per ſtellas vndecim. Porrò mater
iam obierat, quæ per lunam ſignata fuerat,
ſed pfectò ſi adhuc viueret tũc tẽporis, neũ
in filio gratãter adoraret. Igitur in laude ſa-
pientiæ victricis quæ non eſt alia quã Deus
verbum Dei, veraciter eſt dictum, & ſæpè
dicendum, quia venditum iuſtum iſtum
non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit
eum, deſcenditque cum eo in foueam, & in
vinculis non dereliquit eum, donec afferret
illi ſceptrum regni, & potentiam aduerſus
eos, qui eum deprimebant, & mendaces o-
ſtendit qui maculauerunt illum.

*De tertio promiſsionis verbo, Non auferetur ſceptrũ
de Iuda, donec veniat qui mittendus eſt.*

CAPVT IX.

POſt hæc inſignia diuinæ virtutis, ecce iã
Gen. 49. tertiò verbum promiſsionis, verbum
inuictum tale per os Iacob Patriarchæ edi-
dit oraculum, Catulus leonis Iuda ad prędã
Gen. 3. fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt
leo & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Nõ
auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de fœ-
more eius, donec veniat qui mittendus eſt,
& ipſe erit expectatio Gentium. Tertium:
hoc fuit beati ſeminis, quod eſt Chriſtus,
præconium. Primum quippe fuerat illud
ad Serpentẽ, Inimicitias ponam inter te, &c. *Gen. 22.*
Secũdum illud ad Abraham, In ſemine tuo
benedicentur omnes Gentes. Ac perinde
tertium hoc eſt, cuius veritas duo præcedẽ-
tia perficit, & complet. Nam ſi Chriſtus,
imò quia Chriſtus de tribu Iuda eſt, ergo
ſemen Abrahæ eſt, & dum ad prædam aſcẽ-
ſurus præcinitur, verum eſſe confirmatur
id quod inimicitias inter ſemen Serpentis &
ſemen mulieris poſiturum ſe prædixerat
Deus. Itaque domus quidem Iacob, in qua
verbum promiſsionis repoſitum fuerat, ma
ligni Serpentis inſtinctu concuſſa, & ſcelere
in fratrem admiſſo contaminata eſt, & Io-
ſeph laborauit vſque ad vincula, ſed ipſum
verbum neq; concuſſum, neq; alligatũ exti-
tit, quinimò quod ſemel & iterum prædixe
rat Deus, idipſum tertiò repetens, & clariùs *Verbũ Dei inconcuſſũ extitit.*
edicẽs per os Patriarchæ in Aegypto pere-
grinantis, & in ipſa peregrinatione morien-
tis confirmauit. Adde quod tempora quo- *Gen. 49.*
que aduentus eius certo ſigno præſignauit.
Non auferetur, inquit, ſceptrum de Iuda,
&c. Hoc nanque ſigno, quia nõ ſolùm Rex,
verumetiam Dux auferendus erat, & abla-
tus eſt de Iuda, id eſt, de Gente Iudaica, tem
poribus Romani imperij, quando Rex dan
dus erat, & datus eſt Herodes alienigena, vi
delicet patre Idumæo, & matre natus Ara-
bica. Hoc, inquam, & ſi non alio ſigno co-
gnoſcendum & cognitum eſt tempus aduẽ
tus eius, taliter vt nunc apparet, quia non ſo
lùm Regem & Ducem, ſed & locum perdi-
derunt & Gentem.

*De ſigno mulieris amictæ ſole, parturientis & cla-
mantis vt pariat, & item de ſigno Draconis ma-
gni & rufi, &c.*

CAPVT X.

QVALITER deinde inimicitiæ ſæ-
pè dictæ proceſſerint, qua voce, quali-
bus conabimur verbis conſequi, quali ſi- *Mulier in ſole.*
gno vel claſsico ſono ſtudioſus excitabit at-
tentumque faciet ſpectatorem certaminis
admirandi? Ecce Ioannes in Apocalyp. Ie-
ſu Chriſti dicit, Signum magnum apparuit *Apoc. 12.*
in cælo, mulier amicta ſole, & luna ſub pe-
dibus eius, & in capite eius corona ſtellarũ
duodecim, & in vtero habens, & clamabat
parturiens, & cruciatur vt pariat, & viſum
eſt illud ſignum in cælo, & ecce Draco ma-
gnus & rufus, habens capita ſeptem, & cor-
nua decẽ, & in capitibus ſuis ſeptem diade
mata, & cauda eius trahebat tertiam partẽ
ſtellarum cæli, & miſit eas in terrã, & Dracò
ſtetit ante mulierem quę erat paritura, vt cũ
peperiſſet, filiũ eius deuoraret. Signa hęc ma
gna ſunt, ſuaq; ſignificatione & cœptũ diri-
gere ſermonẽ, & attentũ reddere valẽt audi
torẽ. Signa hæc mentis oculos feriunt, exci-
tántque & aperiunt ad cognoſcendã earum,
de qui-

Mulier parturiens Ecclesia eſt. de quibus loquimur, ſaciem rerum. Mulier quippe illa, Eccleſia eſt: Draco ille Diabolus eſt. Mulier tunc cœpit in vtero habere, quando Fides Patriarcharum, de quibus nunc loquebamur, promiſsionem habens, Chriſtum cœpit expectare. Diabolus autẽ *Draco Diabolus eſſe cũ cœperit.* tunc cœpit Draco eſſe, quando contra Fidẽ & ſpem illam ſæuire cœpit, aperta perſecutione, ſcilicet mortuo Ioſeph & omnibus fratribus eius, quando Rex nouus ſuper Ae*Exod. 1.*gyptum conſtituitur, qui ignorabat Ioſeph, & ait ad populum ſuum. Ecce populus filiorum Iſrael multus & ſortior nobis eſt, venite ſapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur, &c. Tunc, inquam, cœpit Draco eſſe, & tanquam Draco non ſolummodò fraudulenter decipere, verumetiam fortiter pugnare. Non ſolummodò decipere animas, verumetiam occidere corpora, dicente illo Rege, Quando obſtetricabitis Hebræos, & tempus partus aduenerit, ſi maſculus fuerit, interficite illum, ſi fœmina, reſeruate. Item ad populum ſuum, Quicquid, ait, maſculini ſexus natum fuerit, in flumẽ proijcite, quicquid fœminei, reſeruate. Antequã tale quid iuberetur aut fieret eius inſtinctu Serpens erat, & Serpens dici merebatur, *Ibidem.* quia decipiendo latẽter & ſubdolè mẽtibus illabebatur. Extunc autem Draco eſt magnus, Draco ruſus, palàm ſæuiens, apertè perſequens, magnus magnitudine Regũ, & multitudine hominum impiorum interficientium, rufus ſanguine piorum morientium.

Coronam duodecim ſtellarum in capite eiuſdem mulieris, fuiſſe Principes duodecim tribuum, & quod in vtero habuerit, fuiſſe verbum promiſsionis.

CAPVT XI.

Philip. 3. VTrunque ſignũ, & mulier illa, & Draco ille apparet & videtur in cælo, quia videlicet ab his duntaxat, qui cæleſtia meditantur, qui dicere poſſunt. Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt, ab his, inquam, videtur, ſentiturque animo, & in muliere quan*Apoc. 12.*tus dolor, & in Dracone illo quantus ſit vel fuerit horror. Mulier illa amicta erat ſole, quia * dotata erat Patriarcharum Fides cæleſti promiſsione: Luna ſub pedibus eius, quia ſeculi temporalibus bonis ſic vtebantur ſancti Patres, vt nõ ipſa bona mentibus eorum dominarentur per cupiditatem, ſed ipſi bonis illis perliberalem dominarentur diſpoſitionem: In capite mulieris corona ſtellarum duodecim, quia in illo primi*Gen. 37.*tiuæ Eccleſiæ initio, filij Iacob patres fuere duodecim tribuum, iuxta illud, Fidele verumque ſomnium, videbam per ſomnium quaſi ſolem & lunam & ſtellas vndecim adorare me. Sinè dubio ſtella duodecima, ipſe eſt, qui ſomnium viderat. Equidem ſecundum ſua temporis illius merita, fratres vndecim non lucebant, ſed ſecundum futurorum ſpem & electionem quæ ex ipſis erat aſſumenda, ſtellæ lucidæ erant illi. Stellæ lucidæ ſunt eiuſdem electionis Principes, duodecim Apoſtoli. Et in vtero habens, inquit. Quid habens & vnde habẽs? Habẽs, inquit, *Apoc. 12.* ſemẽ in quo benedicerẽtur oẽs Gentes Et hoc habẽs ex Creatore Deo rationalis creatura, tanquã de proprio viro vxor legitima. *Gen. 22.* Ex quo Deus Abrahæ ſemen illud promiſit, & eiuſdẽ Abrahæ cæterorũq; cuiuſq; anima promiſsionis ſidẽ ſuſcepit, extunc eadem mulier in vtero habere. i. prægnãs eſſe cœpit. Et clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. *Apoc. 12.* Mulieres quæ corporeos partus ediderunt, & pariẽdo dolores illos expertæ ſunt benè ſentiunt quã veraciter veritas dicat. Mulier cũ parit, triſtitiã habet, quia venit hora eius, &c. *Ioan. 12.* Sic profectò quęcũq; anima verbũ Dei, verbũ Deũ, Chriſtũ Ieſum Filium Dei diligit, & in Chriſto piè volẽs viuere, perſecutionẽ patitur, benè ſentit id ꝙ dicitur de muliere illa, *Apoc. 12.* Quia clamabat parturiens, & cruciabatur, vt pariat. Nos cœpta perſequẽtes, victorię verbi Dei magna & pclara inſignia in eo maximè cõtinuemus, ꝙ ſuperatis cũctis Draconis capitib. filius mulieris maſculus raptus eſt ad Deũ, & ad thronum eius, Gentes oẽs virga ferrea recturus.

Quando primùm cœperit parturire, clamare, cruciari, vt pareret. CAPVT XII.

Exod. 1. QVando (ſicut iam dictum eſt) ſurrexit Rex nouus ſuper Aegyptum, qui ignorabat Ioſeph, & populum filiorum Iſrael creſcentem affligere cœpit, & maſculos occidi, vel in aqua necari iuſsit, pro hoc inuidens, quia creſcebant & multiplicabantur, *Exod. 2.* tunc mulier illa in vtero habens, clamare cœpit, quia videlicet tunc erigebat ſe primũ caput Draconis tam in illo Rege, quàm in eo, qui mortuo illo ſucceſsit. Tunc nanq; *Vociferati ſunt, quid.* ingemiſcentes filij Iſrael propter opera vociferati ſunt, aſcenditque clamor eorum ad Dominum pro operibus, & audiuit gemitum eorum. Et omnes quidem vociferati ſunt, ſed non omnes vociferandi ſcientiam habuerũt, id eſt, nõ oẽs vociferando corporũ pariter & animarũ ſuarũ liberatorẽ, quia ad patres ipſorũ repromiſſus fuerat, quærere vel deſiderare ſciuerunt. Nam ferè omnes de corporum ſola ſalute ſoliciti, curam vel ſolicitudinem habere neſcierunt de animabus ſuis. Hinc animaduertendum eſt, multum profuiſſe mulieri, quòd primũ caput Draconis contra ſe ſtare videt, quia videlicet illo periculo commonita ſe in vtero habere recognouit, & in partꝰ ſui felicitate ſperare didicit. Nam ſi tranquillitas temporis in Aegypto illi arriſiſſet, malè ſecura iacuiſſet in medio fornicationũ idololatriæ. Dequib per Prophetã parabolicè dictũ eſt: *Ezech. 23.* Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt, & fornicati ſunt in Aegypto, in adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, vbi ſubacta ſunt vbera earum & fractæ ſunt mammæ pu-

Vexatio intellectũ dat mæ pubertatis earum. Benè igitur, quòd ſaltem vexatio intellectum daret auditui, vt quamuis pauci tamen nonnulli ſuſpirarent & optarent iã ſemen illud, quod Deus Abrahæ repromiſit. Nam primus Moyſes *Gen. 22.* tunc ad Dominum dixit: Obſecro Domi- *Exod. 4.* ne, mitte quem miſſurus es. Sentiebat nanq; nihil per ſe vel per alium poſſe ad perfectũ adduci, niſi veniret ipſe qui mittendus erat, de quo pater Iacob in benedictionib Iudæ, Non auferetur, inquit, ſceptrũ de Iuda, &c. & hoc non ſinè magni deſiderij clamore dixit, quippe qui & alibi tacito ore clamaſſe legitur, Domino dicente: Quid clamas ad me? Clamabat igitur mulier, id eſt, quæ iam inci- *Gen. 49.* piebat eſſe Eccleſia, quam ſignat mulier, & cruciabatur vt pareret, nonnullis iam cum temporali liberatione corporum deſiderantibus aduenire promiſſum patribus, liberatorem animarum pariter & corporum.

Quòd Agnus, quem immolabant filij Iſrael, Verbi fuerit typus incarnandi: econtrà, Pharao Rex Aegypti, caput primum Serpentis.

CAPVT XIII.

SED. Iratus, inquit Scriptura, Dominus *Exod. 4.* in Moyſen, ait, Aarõ frater tuus Leuites, ſcio quòd eloquens ſit: Ecce ipſe egredietur in occurſum tuum, & oſtendã vobis quid agere debeatis. In hoc ipſo Dominũ ſibi iratum dixit, ꝙ Chriſtum ſuum diſtulit, & nõ ſtatim miſit qui auerteret iram, quę propter Adæ peccatum accidit. Veruntamen nõ omninò illũ inexauditum reliquit, ita videlicet, etſi ipſum quem miſſurus erat, non ſtatim miſit, at ſaltẽ ſignum aliquod, ſignum magnum, ſacramentũ magnum eius præmiſit. Tollat, inquit, vnuſquiſq; agnum per familiã & domus ſuas, immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorũ Iſrael ad veſperam. *Exod. 12.* Agnus ille ſignum & ſacramentum fuit vẽ- *Agnus Paſchalis, ſignũ venturi Chriſti.* turi Chriſti, qui mittẽdus erat, pro quo (ſicut iam dictũ eſt) ſuſpirãs dixit Moyſes, Obſecro Dñe, mitte quem miſſurus es. Hoc intendens Bap. Ioan. qui ante illũ miſſus eſt, vbi vidit eum ambulantẽ, dixit, Ecce Agnus *Exod. 4.* Dei, qui tollit peccata mundi. Econtrà ille *Ioan. 1.* Pharao, qui tunc erat Rex Aegypti, ſignum *Ezech. 12.* Draconis iam dicti, ſignum & ſimilitudinẽ gerebat Diaboli, hoc innuens dicit in eum per Prophetam Spiritus Dei. Leoni gentiũ aſſimilatus es, & Draconi, qui eſt in mari, &c. In illa ſimilitudine ſui, in illa immolatione Agni, qualiter pugnauerit Verbũ Dei, qualiter illud primum Draconis, id eſt, Aegypti regnũ vicerit atq; contriuerit, quis neſcit? Erigebat ſe caput illud contra mulierẽ, vt omnẽ beati ſeminis tolleret expectationem, aboleret Dei nomen, perderet promiſſionis fidem, deglutiret futuri regni ſpem. Econtrà, per Moyſen verbum Dei ſiue in verbo Dei, Moyſes multis caput illud plagis percutiebat. Dimitte, inquiens, populum vt ſacrificet mihi in deſerto, At ille videlicet Pharao, non ſolùm non dimiſit populũ, verumetiam irridens atque dicens: Vacant *Exod. 5.* otio, & idcirco vociferantur dicentes, Eamus & ſacriſicemus Domino, amplius oppreſsit eos operibus, in tantum vt dicerent Moyſi & Aaron: Fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſeruis eius, & præbuiſtis ei gladium, vt occideret nos.

Quòd omnipotens verbum Dei percuſſerit primogenita Aegypti.

CAPVT XIIII.

QVid multa, poſt ranas & ciniphes, poſt muſcas & locuſtas, quibus illud caput Draconis extimulatum atque corroſum fuerat, poſt veſicas turgentes, & grandines igne permixtas, quibus exulceratum atque grandinatum ingemuerat, cùm neque iſtis neque cæteris plagis adhuc cederet exterminium primogenitorum, victorem aſſeruit ſermonem Dei, cum prædicta immolatione Agni myſtici. Dum enim (inquit ſapientia) quietum ſilentium tenerent omnia, & nox in ſuo decurſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus Domine exiliens de cælo à regalibus ſedibus, du- *Sap. 18.* rus debellator in mediam exterminij terram proſiliuit, gladius acutus inſimulatum imperium tuum portans, & ſtans repleuit omnia morte, & vſque ad cælum attingebat ſtans in terra. Hoc illa Scriptura de illo noctis medio dixit, quando percuſſit omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis, qui ſedebat in ſolio eius, vſque ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere, & omne pri- *Exod. 12.* mogenitum iumentorum. Surrexitque Pharao nocte, & omnes ſerui eius, cunctáque Aegyptus, & ortus eſt clamor magnus in Aegypto. Neq; enim domus erat in qua nõ iaceret mortuus. Cùm igitur & illa Scriptura prior dixerit, factũ eſt in noctis medio, percuſsit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, & iſta ſequens dicat. Dum nox in ſuo curſu mediũ iter haberet, omnipotens ſermo tuus. &c. Non dubium *Sap. 18.* quin Dominus q percuſſit illa primogenita Aegypti, propria ſit perſona verbi Dei, Filij Dei, Verbi omnipotẽtis, filij victorioſi. Vnde vigilanter adnimaduertendũ, quòd cùm dixiſſet: Trãſibit Dñs percutiẽs Aegyptios, cumq; viderit ſanguinẽ in ſuperliminari & in vtroq; poſte, tranſcendet oſtium, & non ſinet percuſſorem ingredi, continuò ſubiũxit. Cuſtodi verbum iſtud legitimum tibi & filijs tuis vſq; in æternũ. Quid eñ eſt pre- *Exod. 12.* ſenti loco dicere, Cuſtodi tibi verbũ iſtud, legitimũ, niſi ac ſi dicat, cuſtodi tibi Dominũm iſtum vſq; in æternũ. (Verbum nanq; iſtud, omnipotens ſermo iſte, Dominus eſt, vt iam dictum eſt, quem cuſtodire oportet vſque in æternum) potiùs quàm illius Agni immolandi ritum, qui profectò permanere non debuit vel cuſtodiri vſque in ęternum,

sed tan-

Cuſtodire verbum legitimum. ſed tantum vſque ad illam plenitudinẽ temporis, quo incarnandum erat verbum iſtud, cuſtodiendum vſque in æternum.

Quòd de eodem verbo dictum ſit, Exultauit vt Gigas ad currendam viam.

CAPVT XV.

IAm deſcriptio eius prælibata diligentiùs
Sap. 18. conſideranda eſt, Omnipotens, inquit, ſermo tuus Domine, exiliens de cælo à regalibus ſedibus, durus debellator, in mediam exterminij terrã proſiliuit, gladius acutus, in ſimilatum imperiũ tuum portans, & ſtãs repleuit omnia morte, & vſque ad cælum attingebat ſtans in terra. Nónne magnum & fortem in his verbis, Gigantem agnoſcis? Gigantẽ illũ de quo Pſalmiſta canit. Exulta
Pſal. 18. uit vt Gigas ad currendã viam ſuam, à ſummo cælo egreſsio eius? Quis enim alius Gigas per incarnationem de cælo deſcendit, & ſuperato mortis imperio, cum victoria in cęlum aſcendit? quod Pſalmiſta Prophetico Spiritu cecinit. Niſi omnipotẽs ſermo tuus Domine, qui tunc de cælo à regalibus ſedibus, durus debellator proſiliuit in terram,
Sap. 18. & vſque ad cælum pertingebat in terra ſtãs? Magnus vtique Gigas, qui ſtans in terra, vſque ad cælum pertingebat, quòd Pſalmiſta dixit de futuro prophetans. A ſummo cælo
Pſal. 18. egreſsio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius. Et quod ſapiens ille dixit de præterito memorans, Exiliens de cælo à regalibus ſedibus in terram proſiliuit, & vſque ad cælum attingebat ſtans in terra. Eandem v-
Sapien. 18. nius eiuſdemque, qui & incarnatus venturus erat in mundum, & nondum incarnatus venerat ſuper Aegyptum, velocitatem pariter & magnitudinem Giganteam, magnificè prædicant. Verùm quia præſenti operi ſuſceptum vel propoſitum non eſt, eiuſmodi myſteria perquirere, ſed bellorum verbi Dei quandam velut hiſtoriam texere, hoc nunc in laudem victoriæ eius breuiter dicẽdum, quia dignum ſe fecit iſte omnipotens ſermo Domini, quòd tunc de cælo à regalibus ſedibus taliter exiliuit, quòd durus debellator gladiuſq; acutus in mediam exterminij terram proſiliuit, & ſtans omnia morte repleuit, videlicet ita, vt non eſſet domus in qua non iaceret mortuus à primogenito
Exod. 12. Pharaonis, qui ſedebat in ſolio eius, vſq; ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum.

Idem verbum Dei Aegyptijs fuiſſe gladium acutũ, filijs autem Iſrael agnum mitem & manſuetum.

CAPVT XVI.

MIrabile vtique fecit inter domos Aegyptiorum & domos Iſrael vno eodemque tempore, vna eademque nocte. Illic, id eſt, in domibus Aegyptiorum tanquã
Matth. 11. durus bellator erat, tanquam gladius acutus ſententiam vibrabat. In domibus autem filiorum Iſrael mitem ſe & humilem natura eſſe ſignabat, Per agnũ, ſimplex & manſuetum animal, quod immolari iuſſerat. Deus nanque mitis & humilis eſt, neque apud nos talis didicit eſſe Filius Dei, ex quo carnem noſtram aſſumpſit, vt diceret, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, ſed talis erat priuſquam cælum & terra fierent, natura propria, non cuiuſquam imitatione. Inter nos iſtud non diſcere venit, ſed docere. Peccantiũ impietas rebellando hoc meretur, quod talis eſſe videtur, vt de illo tempore dictum eſt. Durus debellator & gladius acutus, videlicet quorum cor durum manſuetudine & patientia eius abutitur, vt ille Pharao durus & ſuperbus. Ille enim vbi primum audiuit, Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi in deſerto. Quis eſt Dominus, ait, vt *Exod. 5.*
audiam vocem eius, & dimittam Iſrael? neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam. Ita incipiens, magiſque ac magis cor ſuum indurans & aggrauans, hoc emeruit, vt iſte mitis & humilis contineret manſuetudinem ſuã, & oſtenderet in eum fortitudinem ſuam. Veruntamẽ neque ipſum, neq; Aegyptios cæteros durus iſte debellator debellauit, per ſemetipſum primogenita percutiendo, ſed percuſſori, videlicet Angelo malo, poteſtatem dando. De quo dixit ipſe ad Moyſen & Aaron. Cunque viderit ſanguinem *Exod. 12.*
in ſuperliminari, & in vtroque poſte, tranſcendet oſtium, & non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras & lædere. Et Pſalmiſta cùm dixiſſet, Miſit in eos iram indignationis ſuæ, &c. addidit continuò, immiſsionem per Angelos malos. Vita nanque eſt i- *Pſal. 73.*
ſte omnipotens ſermo, & mortis peſsimæ, quæ peccatorum eſt, in ſe amaritudinem nõ habet, ſed miniſtros eiuſdem mortis malos Angelos in poteſtate habet, quos idcirco percutere iuſtè permittit, quia peccatores accuſante culpa, iuſtitia viuere non ſinit.

Quam ob cauſam primogenita Aegyptiorum percuſſa ſint.

CAPVT XVII.

ET quid iuſtius, quid in ordine iuſtitiæ pulchrius, quàm vt talium primogenita interficerentur? Primogenitum nanque Domini, Pharao & Aegyptij penitus auferre volebant, & idcirco iuſta vice, pulchro ordine in exterminio primogenito- *Exod. 4.*
rum plagam receperunt extremam, ſicut apud ipſum Dominum præſcitum fuerat atque prçordinatum. Dixeratq; Dominus ad Moyſen, dum mitteret eum ad Pharaonem, Dices ad eum, Hæc dicit Dominus, filius meus primogenitus Iſrael, dixi tibi: Dimitte filium meum vt ſeruiat mihi. & noluiſti dimittere eum, ecce ergo interficiam filium tuum primogenitum. Claret ordo iuſtitiæ in eo quòd eius interfecit primogenitum, qui primogenitum Domini nolebat dimittere. Vnde autem populus il-

lepri-

ille primogenitus Domini aut filius? Nunquid Deus illum genuerat? aut ante illum populum ſiue hominem, quem appellauit Iſrael, nullum à ſeculo electum, vel gratiæ ſuæ filium habuerat? Equidem primogenitus aliquo modo potuit populus ille dici, videlicet reſpectu Gentilis populi, quem poſtea regeneraturus erat per Euangeliũ Chriſti Filij ſui vnigeniti. Veruntamen nihilominùs cauſa cognoſcenda eſt, cur ille populus tali in tempore filius dictus ſit primogenitus, videlicet quia carnem de populo ſuo illo erat aſſumpturus idem Dei Filius, verè primogenitus, verè vnigenitus. Agebat hoc inſtanter Diabolus & intendebat, ne populus ille permaneret, vnde naſciturus erat ille Filius vnigenitus & primogenitus in multis fratribus. Et idcirco quicquid in eundem populum agebat per Pharaonem & ſeruos eius, in illum Filium rectè refertur, cuius originem carnis præcidere feſtinabat, ne naſceretur. Non igitur leuem aut paruam ob cauſam primogenita cæſa ſunt. Quòd ſi quæras, Cur etiam primogenita cæſa ſunt iumẽtorum? Ad hoc breuiter dicendum, Quia per vim retinebat Pharao iumenta vel armenta eorum. Cùm enim diceret Moyſes, Hoſtias quoque & holocauſta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo noſtro, cuncti greges pergant nobiſcum: Itemq; dicente illo, Cum paruulis noſtris & ſenibus pergemus, cum filijs & filiabus, cum ouibus & armentis, Recede (ait) à me, & caue ne vltrà videas faciem meam. Statimq; eiecti ſunt de conſpectu Pharaonis.

Primogeniti Domini qui.

Colo. 1.

Exod. 10.

Quam ob cauſam item poſt cædem primogenitorum, omnes Aegyptij aquis operti fuerint.

CAP. XVIII.

Plaga iſta, id eſt, morte primogenitorũ, caput illud contritum & euictum eſt, ita vt mollia loqueretur, & diceret: Surgite & egredimini, ite & immolate Domino, ſicut dicitis, & vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Sic locutus eſt recenti dolore adhuc ſaucius, ſed poſtmodum, cùm dimiſiſſet populum, cùm nunciaretur ei, quòd fugiſſet populus, reſpirauit inuidia rediuiua, intumuit ſuperbia, & cunctis curribus cum omni exercitu abeuntem Iſrael vſq; in mare perſequebatur, non tam vt illum ad ſeruiendum ſibi retineret, quã vt omninò interficeret. Dixit enim inimicus (ait in cãtico Moyſes) Perſequar & comprehendam, diuidam ſpolia, & implebitur anima mea. Euaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Idcirco ſicut dum primogenitum Domini populum dimittere nollet, iuſtè primogenitum filium ſuum perdidit, ita nimirum iuſto iudicio, dum omnes interficere cupit, ipſe verſa vice cum omnibus ſuis perijt, coopertus aquis, & ne vnus quidem ſuperfuit ex eis. Ita primum Draconis caput vicit verbum Dei, per figuratiuum ſacramentum futuræ ſuæ carnis ſiue paſsionis, id eſt, per veſpertinam immolationem Agni, & mulier illa, quæ in vtero habens clamabat, exultauit, id eſt, gens illa Chriſtũ quandoq; paritura, præcentore Moyſe, canticũ gloriæ Domino cantauit. Vnde & ſapientia dicit: Inimicos eorum demerſit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideò iuſti tulerunt ſpolia impiorum, & decantauerunt: Domine nomen ſanctum tuum, & victricem manũ tuam laudauerũt pariter.

Exod. 12.

Exod. 15.

Sapien. 10.

Hæc omnia Abrahæ à Deo prædicta fuiſſe, & quòd filij Iſrael Aegyptios iuſtè ſpoliarint.

CAP. XIX.

Nonne hoc eſt iuſtum & verum verbũ quod dictum fuerat ad Abraham patrem ipſorum? Scito, ait, prænoſcens quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent annis quadringentis, ſtatimq; ſubiũxit, Veruntamen gentem cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo, & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. Perpulchrum & expectatione dignum eſt, quòd iſte omnipotens ſermo taliter exiliens de cælo à regalibus ſedibus, vt ſuprà memoratum eſt, gladius acutus, & durus debellator, non ſolùm illic, verùm etiam in omnibus quæcunq; debellat aut percutit, iudicio pugnat, iudicio vincit, nullumque omninò abſq; iudicio percutit, quia ſummus eſt iudex, imò quia iudicium eſt, quia veritas iudicij eſt, Vnde non noua aſſertione, ſed antiqua veritate in Apocalypſi de eo dictum eſt, Qui ſedebat ſuper equũ album, ſcilicet de hoc ipſo Verbo habente corpus immaculatum, quia vocabatur fidelis & verax, & iuſtitia iudicat & pugnat. Quòd ſi iudicium vel iuſtitia iudicij quæritur, de hoc quoq; quòd iuſti tulerunt ſpolia impiorum, quòd cum ſubſtantia magna egreſſi ſunt, ſpoliaueruntq; Aegyptum, iubẽte ipſo, vt poſtularet vir ab amico ſuo, & mulier à vicina ſua vaſa aurea & argentea: Si, inquam, de hoc ratio quæritur, qua cum iudicio factum eſſe probetur, ſententia in promptu eſt iuſta & nota: Quia dignus eſt operarius mercede ſua. Operarios autem Aegyptiorum filios Iſrael fuiſſe, quis neſciat? Præpoſuerat namq; illis Pharao magiſtros operum, vt affligerent eos oneribus, ædificaueruntq; illi vrbes tabernaculorum Phiton & Rameſſes. Qualem pro illis operibus, vel inter illa opera tanti operarij mercedem receperunt? nullam vtique mercedem bonam, ſed è contrario, pœnam amaram, ſicut ſcriptum eſt: Oderantque filios Iſrael Aegyptij, & affligebant eos illudentes eis, atq; ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Mercedẽ igitur, quã illi iniuſti iniuſtè detinuerũt, iſti iuſtè tulerunt, & tollendo ſpolia impiorum, iniuſtitiæ argui non poſſunt,

Gen. 15.

Sapien. 18.

Apoc. 16.

Exod. 12.

Luc. 10.

Exod. 1.

Exod. 1.

D verbo

verbo ipſo (quòd Deus eſt fidelis & verax,
qui, vt iam dictum eſt, iuſtitia iudicat & pu-
gnat contra gentem illam, cui ſeruierant)
iudicante cum iuſtitia, vt egrederentur cú
magna ſubſtantia.

Eundem eſſe Draconem, & Behemoth, eumquе à ſolo Verbo vinci, vt multiplicet preces, & mollia loquatur CAP. XX.

Behemoth. PAtrata hac victoria, & victrici veritate
Verbi Dei, ſuper illud primum caput
Draconis completa, ſub eiſdem temporib.
idem Dominus dicebat ad beatum Iob, de
eodem Dracone quem Behemoth nuncu-
pabat, qui in illo Pharaone victus eſt, per
quem verbum promiſsionis eius impugna
uerāt: Nunquid multiplicabit ad te preces,
Iob. 40. aut loquetur tibi mollia? Item, Qui fecit e-
um, applicabit gladium eius. Nimirum de-
cebat eum, vt iam ſic loqueretur, quia iam
fecerat in illud primum, & facturus erat in
cætera capita, vt vnumquodque ſibi mollia
Exod. 5. loqueretur. Nempe is, qui corde indurato,
dura locutus fuerat, dicendo: Quis eſt Do-
minus, vt audiam vocem eius? Neſcio Do-
minum, & Iſrael non dimittam, & his ſimi-
Exod 9. lia: tandem humiliatus ſicut vulneratus, idē
ſuperbus poſtquam ſemel & iterum falsè di
xit: Peccaui etiam nunc, orate Dominum:
peccaui, ſed dimitte etiam hac vice peccatū
mihi, vt iam non valens vltrà fallere, Surgi-
te egredimini (inquit) & abeuntes benedi-
cite mihi. In mari quoque poſitus fracta du
Exod. 12. ritia molliſsimè dixit: Fugiamus Iſraëlem,
Dominus enim pugnat pro eis contra nos.
Similiter de cæteris capitibus Draconis, id
eſt, de Regnis, quæ pugnauerūt, vel per quæ
Draco ipſe pugnauit contra Verbum Dei.
Iam hic breuiter dicendum eſt, quia ſingu-
la ſuis temporibus & locis, poſt multam ſu-
perbiam atque duritiam multiplicauerunt
preces, & locuti ſunt mollia. Nam & Baby-
lonici Regni caput Nabuchodonoſor, poſt
quam ex hominibus abiectus eſt, & fœnum
Daniel 4. vt bos comedit, Leuaui (inquit) oculos me-
os ad cælum, & altiſsimum benedixi, & cæt.
Sic & Aman caput ſuperbiæ Regni Perſici,
cùm vniuerſum genus Iudæorum ſeſe iam
delere putaret, tandem multiplicauit preces
& mollia locutus eſt intantum, vt corrue-
ret ſuper lectulum pro anima ſua rogans re
Heſter. 7. ginam Heſter. Similiter de cæteris experi-
menta reperientur in ſuis locis, quàm vera-
citer de agitatione illorum Dracone Diabo
lo dictum ſit: Nunquid multiplicabit ad te
Iob. 40. preces, & loquetur tibi mollia? ſimulque il
lud: Qui fecit eum, applicabit gladium eius,
vt videlicet fruſtretur conatus gladij eius,
quemadmodum huius primi, qui cùm dixiſ
Deut. 32. ſet: Euaginabo gladium meum, interficiet
eos manus mea, ſuffocantibus aquis præpe-
ditus eſt, vt gladium ſuum explicare non
poſſet de vagina ſua.

Quod Dominus populum Iſrael liberauerit in laudem & gloriam nominis ſui, vt faceret eum excelſiorem cunctis populis. CAP. XXI.

VEre magnum & laudabile victoriæ
verbi Dei ſpectaculum, ſi rite perpen-
das pugnantis ſiue duri debellatoris huius
intentionem atque propoſitum. Quid enim
intendebat? Quid in propoſito habebat,
quando primum illud Draconis caput om-
nipotens ſermo tuus Domine, de cælo à re-
galibus ſedibus exiliens debellabat? quali-
ter belli ſiue victoriæ ſuæ fructum quære-
bat? Hoc licet ferè omnes nouerimus, tamē
ex ipſius ſacræ Scripturæ oraculo audire p̄-
ſenti loco amplius delectamur, cùm præmi- Deut. 26.
ſiſſet Moyſes ad Iſrael, Dominus elegit te
hodie, vt ſis ei populus peculiaris, ſicut locu
tus eſt tibi, & cuſtodias omnia præcepta e-
ius, ſubiunxit intentionis ſummam: Vt fa-
ciat (inquit) te excelſiorem cunctis gentib.
quas creauit in laudem & nomē & gloriam
ſuam. Quid hac intentione benignius, dul-
cius, amabilius? Populum numero exiguū,
ſeruitute miſerrimum, populis omnibus vi
liorem atq; contemptibiliorem, ſuperbiſsi-
mis famulantem, & in ipſo famulatu inter
opera dura luti & lateris affligentibus, atq;
illudētibus Aegyptijs expoſitum, ita conſo
lari intendebat, vt cunctis gentibus facere
proponeret excelſiorem, & hoc intendens Exod. 3.
atque dicens, Videns vidi afflictionem po-
puli mei in Aegypto. Ad liberādum illum
deſcendit, & hoc tam grande certamen ſuſ-
cepit. Quæ autem illa celſitudo ſit, vel in
quo populum illum cunctis populis excel-
ſiorem facere voluerit, & fecerit, Apoſtoli- Rom. 9.
cis enūciamus verbis, Quia ipſorum eſt ad-
optio filiorum, & gloria & teſtamentum, &
legiſlatio, & obſequium, & promiſsio, quo
rum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundū
carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus De-
us in ſecula, amen. Num parua hæc celſitu- Rom. 3.
do eſt? Et in alio loco, cùm percontatus fuiſ
ſet, Quid ergo amplius eſt Iudæo, aut quæ
vtilitas Circunciſionis? ſtatim ipſe reſpon-
dit, Multum per omnem modum. Primū
quia credita ſunt illis eloquia Dei. Tanta cel
ſitudine excelſum facere illum dignatus eſt
populum præ cunctis populis. Quomodo
vel quādo illi eloquia ſua credidit? die quin
quageſimo aſcende ad me in montem, ait ad
Moyſen, & eſto ibi, daboque tibi duas Ta- Exod. 24.
bulas lapideas, & in Legem ac mandata, quę
ſcripſi, vt doceas filios Iſrael. Tanto ac tali
ſtudio Deus illis eloquia ſua credidit, vt elo
quiorum quoque ſigna, ſcilicet literas tra-
deret Moyſi, dando illi Tabulas ſcriptas di-
gito Dei.

Populo Iſrael non ſolùm commiſſa, verumetiam ſcripta fuiſſe eloquia Dei, idquе digito ipſius.

CAP. XXII.

QVis deniq; alius, niſi ipſe Deus ſignorū
huiuſmodi, ſcilicet literarū, auctor vel Auctor lite
inuentor exiſtimabitur? Sic namq; Moyſes rarū Deus.

Ipſe

ipſe teſtatur, Daboq; tibi (ait Dominus) duas Tabulas lapideas, Legemq; ac mandata quę ſcripſi. Legem cùm dicit, ſubiungendo: ac mandata, non vtiq; Cæremoniarum, ſed Legem decem præceptorum vult intelligi,

Exod. 32.

& rurſus ſcriptum eſt: Et reuerſus eſt Moyſes de monte, portãs duas Tabulas teſtimonij in manu ſcriptas vtraque parte, & factas opere Dei. Scriptura quoq; Dei ſculpta erat in Tabulis, & in Deuteronomio digeſtis rurſus decem mandatis.

Deut. 5.

Hæc (inquit) verba locutus eſt Dominus, & ſcripſit ea in duabus Tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Item, de Tabulis ſecundis, quas fecit, priorib. fractis: Cumq; dolaſſem (inquit) duas Tabulas lapideas inſtar priorum, aſcendi in montem habens eas in manibus, ſcripſitq; in Tabulis, iuxta id quod priùs ſcripſerat, verba decẽ. Item in Exodo: Dedit quoque Moyſi (completis huiuſcemodi ſermonibus in monte) duas Tabulas teſtimonij lapideas, ſcriptas digito Dei, ac deinceps.

Deut. 10. Exod. 32. Exod. 34.

Præcide (ait) tibi duas Tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba quæ habuerunt Tabulæ quas fregiſti. Quorſum ita tot teſtimonia? Videlicet vt liquidò conſtet, quòd qui huiuſmodi rationem & vocem ſiue linguã ad loquendum dedit, idem ipſe Deus literas, id eſt, ipſas elementorum figuras prim° per ſemetipſum cõſcripſit, & ei qui primus ex omnibus hominibus ſcribere meruit, ſcilicet Moyſi ſcriptas tradidit.

Inuentores literarum. Exod. 24.

Nec dum quippe vel ipſe Moyſes quicquã ſcripſerat, quãdo dixit ei, Aſcende ad me in montem, & eſto ibi, daboque tibi duas Tabulas lapideas, & Legem ac mandata quę ſcripſi. Equidem Græcis Cadmus, quo tempore Dux Othoniel filijs Iſrael præerat: Et Latinas literas tradidit Carmentis, quo tempore populum Iſrael iudicabat Iair. Sed hoc fieri potuit humana induſtria per imitationem ſcripturæ prioris & diuini operis, vt iam non eſſet impoſsibile fieri in alia lingua, quod homini per ſemetipſum Deus oſtenderat in vna, ſcilicet Hebraica.

Nihil vtilius inuento literarum ad cognitionem Dei Creatoris eſſe.

CAPVT XXIII.

Exo. 17.

NOtandum itaq;, quòd inter cuncta opera manuum hominum hoc vnum opus eſt, quod habet homo ex artificio opificis Dei, & de cunctis operib. Dei, quæ multa ſunt, hoc vnum opus eſt, quod homini manu ſua iuſsit operari. Nam & in Tabulis opere ſuo, Scripturam ſuam ſcripſit, & homini in libro ſcribere iuſsit. Exempli gratia: Scribe hoc (inquit) ob monimentum in libro, & trade auribus Ioſue. Delebo enim memoriã Amalech ſub cælo.

Gen. 1.

Nunquid hoc tantũ illi ſcribere iuſsit, quòd Amalech principium gentium, id eſt, primus ex omnibus gentibus veniſſet, & pugnaſſet contra Iſrael, & idcirco memoria eius delenda eſſet? Imò ampliùs illud conſtat, & dignè ſciendũ eſt, quod iuſſerit illi ſcribere: In principio creauit Deus cælum & terram, quamuis nõ ſit præmiſſum, Dixit Dominus ad Moyſen: Scribe hoc: In principio creauit Deus cælũ & terram.

Literarum vtilitas.

Quòd ſi vtilitatem huius operis, ſcilicet manu ſcribendi, rectè perpẽdis, profectò fateris, decere vel decuiſſe Deum maieſtatis, quòd figurarum huiuſmodi, ſcilicet literarum non alius, quàm ipſe primus author extitit. Quid enim eſt in omni mundo, in vniuerſa multitudine rerum, vel ſignorum viſibilium, quod humanæ mẽti ad cognoſcendum Creatorem ſuum, tam efficax, tam vtile, tamq; certum præbeat adiumentum? Nunquid ordo cæli, ſolis, lunæ, & ſtellarum: Quæ omnia pulchra ſunt, & creatricis omnipotentiæ quædam ſigna ſunt, quæ ita vt hæc, verborum ſigna, ſenſus noſtros inſtruunt aut inſtruere poſſunt. Hæc ſigna de præterito narrant, de præſenti demõſtrant, de futuro ſeculo annuntiant, & quod ſummum eſt, Creatoris non ſolùm omnipotentiam aſſeuerant, verùm etiam voluntatem nobis intimant, & quoties volumus, Deus nobiſcum per hæc ſigna loquitur. Dignum igitur opus, quod ipſe Deus operatus eſſe credatur, ſicut manifeſtè Scriptura teſtatur. Quia (ſicut iã dictũ eſt) prior ipſe ſcripſit in Tabulis opere ſuo, digito ſuo, vtiq; modo ineffabili, & deinde homini ſcribere iuſsit.

Sicut priores duæ Tabulæ Moyſi fractæ ſunt, ita & literarum characteres ſub Eſdra mutatas fuiſſe arbitramur.

CAPVT XXIIII.

Literæ apud Hebræos quot.

SVnt autem literæ apud eoſdem, ſcilicet Hebræos numero vigintiduæ, & characteres quidem immutati ſunt, quia certum eſt, Eſdram Scribam Legiſque doctorẽ poſt captam Hieroſolymam & inſtaurationem tẽpli ſub Zorobabel, alias reperiſſe figuras, ſed ſono eodem permanente.

Eſdras idẽ qui Malachias.

Quod verò mirum ſi elementorum figuras, quas ipſe Deus tradiderat, per Prophetam Eſdram immutari voluit (quem ipſum eſſe Malachiã accipimus, qui in ordine duodecim Prophetarum eſt nouiſsimus) cùm ipſas quoq; Tabulas, in quibus Scriptura Dei literæ ſculptę fuerant, (quas nimirum non Moyſes præcidit, ſed Moyſi ipſe dedit) frangi placuerit, & alias Moyſes ipſe fecerit (quamuis nec in illis ſcripſerit) dicẽte Domino ad eum, Præcide tibi duas Tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerint Tabulæ, quas fregiſti?

Exod. 34.

Nam de priorib. Tabulis, quòd non Moyſes illas pręciderit, ſed Dominus ipſe & ſcripſerit, & illi dederit, manifeſta eſt authoritas Scripturæ, quæ dicit, Dixit autẽm Dñs ad Moyſen, Aſcẽde ad me in montem, & eſto ibi, daboq; tibi Tabulas lapideas, & Legẽ ac mandata quę ſcripſi.

Exod. 24. Exod. 34.

Item alio loco, Deditq; Moyſi, cõpletis huiuſcemodi ſermonibus in monte Sinai duas Tabulas teſtimonij lapideas, ſcriptas digito

Dei. Non ergo mirum, ſi in reſtauratione ciuitatis vel templi literas, quas digitus Dei ſcripſit, per hominẽ immutari placuit, cùm in conſtructione tabernaculi quandoq; deſtruendi Tabulas, quas ipſe Deus præparauerat, homo fregerit, & aliàs iuſſu Dei præciderit. Potuit in vtroq;, ſcilicet & in Alteratione Tabularum, & in demutatione literarum eiuſdem rei eſſe portentum: Quia videlicet futurum erat, vt omnia quæ tunc inſtituit Deus nondum homo factus pertranſirent. Nam ecce vetera ſunt, & tranſierunt, & noua omnia facienda erant, vt nunc facta

Hebr. 9. ſunt, quæ inſtituit idem Deus homo factus Sacerdos in æternum, de quo Apoſto. Chriſtus autem aſsiſtẽs Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, &c.

Dona eſſe Dei, quòd homo in verbo Dei poſsit meditari, deinde & eloqui, demum & ſcribere, atq; aliorum ſcripta legere. CAP. XXV.

ECce quàm paruulo auxilio, quantum Deus & Verbum eius ſubuenit generi humano? Viginti duæ tantùm, ſicut iam dictum eſt, literæ ſunt. Ecce de impenſis tam paruis, quàm magnum conſtructum eſt ædificium? Primò ex ipſis poſitum eſt fundamẽtum Scripturarum, id eſt, Scripturę illę, quę Canonicæ dicuntur, per Spiritum S. conditæ ſunt, & deinde quàm multi ex omni natione & gente, maximeq; Græci & Latini, non pluribus vſi literis ſuperædificauerũt? Inde factum, vt in publicum conuentũ noſtrum habeamus aſcitum, & habere ſemper poſsimus, Dei verbum. Eatenus homines pauci inſtructi fuerant hoc verbo, quorum notiſsimi ſunt, Abraham, Iſaac, & Iacob, ad quos fiebat Dei verbum, non huiuſmodi lectione, ſed occulta inſpiratione, & idcirco pauciſsimi verbum percipiebant, quia tali

Literarum inuentor Deus. inſtructione non multi digni erant. Literæ datæ confeſtim viam fecerunt multitudini ad percipiendum verbum Dei. Ac per hoc rectè dixerim, quia literarum auctorem ſiue inuentorem primum, non hominẽ quempiam, ſed ipſum Deũ eſſe decuit, cuius hoc tertium eſſe munus ad cognitionem valens verbi ſui, quòd homini literas dedit. Primũ namque eſt donum Dei, quòd homo, vtpote rationalis, verbum illud poteſt meditari. Secundum, quòd ſolus ex cunctis animantibus linguam habens eloquentem, ipſam ſuam meditationem valet eloqui. Tertium quòd cùm literas didicerit manu ſcribere, & aliorum manu ſcripta intelligere, cognoſcere poteſt verbum Dei, ſapientiã Dei. Viſibilibus ſignis ſub iſtis ſignis primùm illi populo credita ſunt eloquia Dei, & inſtructus eſt de adoranda maieſtate vnius & ſolius veri Dei, quòd vnus ipſe cuncta creauerit, cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, quòd hominem ad imaginem ſuã creauerit, quod ad Abraham, ad Iſaac, & Iacob locutus ſit, & ſemen eorũ in populum ſibi peculiarem elegerit, & ſub eiſdem ſignis Leges eius accepit, quorum ſumma tota eſt in præceptis Decalogi, quæ ipſe ſcripſit in Tabulis, & ſub eiſdem ſignis cærimonias eius, id eſt, ritum vel ordinem eidem Deo ſacrificandi ſuſcepit.

Sacramenta cæleſtia, ſub ſacrarum ſuperficie literarum latentia, ſimilia eſſe theſauro abſcondito in agro. CAPVT XXVI.

QVantum ſapientiæ decus, quantos ſapientię theſauros ſub illis putas ſignis, *Theſaurus in agro.* id eſt, literis, eſſe abſcõditos? Quis explicare *Ezech. 16.* poſsit diuitias ſalutis, quas illa mulier ſuprà memorata in illa prima victoria, videlicet vbi victum eſt & contritum primum caput Draconis, accepit recõditas ſub illis literis? Hinc eſt enim, quod apud Ezechielem Dominus ad eandem mulierem dicit. Et egreſſus ſum pactum tecum, & facta eſt mihi, & laui te aqua, & emundaui ſanguinem tuum ex te, & vnxi te oleo, & veſtiui te diſcoloribus, & calciaui te hyacinthino, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus, & ornaui te ornamẽto, & dedi armillas in manib. tuis, & torquẽ circa collum tuũ, & dedi inaurẽ ſuper os tuum, & circulos in auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo, & ornata es auro & argento, & veſtita es byſſo, & polymito, *Latent ſub* & multis colorib. Tantis namque diuitiarũ *groſſo vela* ſplendidis nominibus, quid, niſi ſacramen- *mine ſacra* ta cæleſtia ſub illius ſacræ Scripturæ groſſo *menta.* velamine latentia, ſignificari putamus? Nã ſi eiuſdem prophetiæ textum in præcedentibus ac ſequentibus attendas, nimirum cõſtat, dicta hæc eſſe de ſacræ Legis inſtitutione, quam à Domino, in manu Moyſi, imò in diſpoſitione Angelorum, Eccleſia primitiua tunc accepit, plenam cœleſtibus ſacramentis. Quiſquis hæc attendis, profectò veram & cõgruam perſpicis illam parabolam verbi incarnati dicentis: Simile eſt Regnũ *Mat. 13.* cælorum theſauro abſcondito in agro, quẽ qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa, quæ habet, & emit agrũ illum. Siquidẽ literatura illa in ſuperficie quodãmodo agnoſcibilis eſt. Sed in huiuſmodi agro theſaurus abſcõditus eſt ſapientię cęleſtis, theſaurus nobilis, quẽ qui inuenit, id eſt, qui intelligit rectè gratulatur & veraciter Domino dicit, Bonũ mihi Lex *Pſal. 118.* oris tui ſuper milia auri & argenti. Qui hoc inuento delectati, vniuerſa quæ habebant, vendiderunt, & agrum huiuſmodi emerũt, vt exonerati ſecularibus negotijs, vacare poſſent, & intendere vel meditari in illa Lege Domini, & necdum potuerunt, nec niſi ex parte cognoſcere poterunt, ſenſerunt Dominum, latentem illic in factis figuratiuis & dictis myſticis.

Hunc theſaurum ideò abſconditum fuiſſe, ne paruuli quibus lacte opus erat, ſolidum cibum non ferre poſſent, & porci margaritas pedibus ſubiectas conculcarent.

culcarent.

CAP. XXVII.

Matt. 7. PLanè ſic abſcondendo theſaurum tanti
precij, iam tunc ipſe primus fecit, quod
alibi docet, cum dicit, Nolite margaritas ve
ſtras mittere ante porcos, ne forte concul-
cent eas, & conuerſi lacerent vos. Item ſapi-
entia docet, paruulis non ſolidum cibum,
ſed lac eſſe offerendũ. Hoc (inquam) tũc ipſe
fecit, dum verbi ſui theſaurum & margari-
tas ſecretorum cęleſtium taliter ſignauit, vt
nec porci inuenire poſſent, nec paruuli preſ
ſi pondere deficerent. Profectò ſi temporis
illius ſtatum reſpicias, homines aut con-
temptores erant nimis, aut ſimplices, pręter
paucisſimos quos ſpiritus propheticus, qui
Num. 16. in Moyſe amplior erat, conſilii ſui conſcios
habere dignatus eſt. Exempli gratia, Chore
& Dathan, atq; Abyron, & cæteri proceres
Synagogæ, qui contra Dominum & contra
Moyſen ſteterunt ſubſannantes atq; dicen-
tes: Reuera induxiſti nos in terrã, quæ fluit
riuis lactis & mellis, & dediſti nobis poſſeſ-
ſiones agrorum vinearum. Nónne porci e-
rant, qui conculcarent obiectas ſibi cùm vi
diſſent margaritas Regni cælorum? Idcirco
valdè notandum, quod cùm ſanctę Scriptu
ræ intentio tota tendat ad Regnum cęlorũ,
ferè nuſquam in omni Pentateucho vlla ſit
mentio de gloria eiuſdẽ Regni, vel commi-
natio gehennæ ignis verbis manifeſtis, præ-
Deu. 32. ter quod dictum eſt in Cantico, Ignis ſuccẽ-
ſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad in-
ferni nouiſsima: Minæ ſunt ad deterrendũ,
ne peccent, de gladio, de fame, de peſtilẽtia,
de malis beſtijs, Promiſsiones verò, ad exci
tandum bonum ſtudium, de agris, & de vi-
neis, de oppidis ſiue villis, & ciuitatibus mu
ratis, de ficetis & oliuetis, de terra fluente ri
uis lactis & mellis, quibus videlicet nomini
bus, & quæcunq; vulgo intelliguntur, leui-
ora ſunt his, quæ à ſpiritualibus ſpirituali-
ter ſentiuntur, ſed multò efficaciùs animos
contingunt attendentium vel expectantiũ,
non illa quæ non videntur, ſed illa tantùm,
quæ videntur. Profectò ſi manifeſtiùs pro-
prijs iã tunc enũciata fuiſſet de futuro ſecu-
lo illa dulcedo vitæ æternæ, & requies para
diſi, quæ ſub nomine terrę intelligitur lacte
& melle manantis, paruuli quidem, quibus
lacte opus erat, tanquam ſolidum cibum fa
ſtidirent, ſuperbi autem tanquam porci mar
garitas conculcarent.

*Exemplũ probatur, non expediuiſſe, vt ſacramẽ-
ta Scripturæ apertis verbis prodantur, donec opere
compleantur.*

CAP. XXVIII.

QVid de myſterio dicã tabernaculi my *Exod. 25.*
ſtici, quod ſinè dubio ſecundum exẽ-
plar cæleſte Dominus fieri iuſsit? Ait enim,
Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod ti
bi in monte monſtratum eſt: Si res ipſa, ſcili-
cet ſacramenta incarnationis, paſsionis, & re
ſurrectionis ſuæ, quorum illa exemplaria
fuerunt, verbum ipſum palàm tunc deſcri-
bi iuſsiſſet, quis portare potuiſſet? Vt de
multis vnum exempli gratia proponam, il-
lud quod in Deuteronomio taliter dictum
eſt: Et erit vita tua quaſi pendens ante te, & *Deut. 28.*
non credes vitæ tuæ. Si paulò manifeſtiùs
dici placuiſſet? Eſaiam ſerratum eſſe accipi-
mus, quaſi iuſto & Legis iudicio damnatũ, *Eſaias ſer-*
eò quod dixerat: Vidi Dominum ſedentem *ratus.*
ſuper ſolium excelſum. Contrarius enim i-
pſi Domino in hoc dicto eſſe iudicatus eſt,
quia de ſeipſo dixit, Non enim videbit me
homo, & viuet? Si ergo ille ab hominibus
damnatus eſt, quia dixit, Vidi Dominum ſe *Eſai. 6.*
dentem, Quid fieret de Moyſe? Si vbi dixit, *Exod. 33.*
Erit vita tua pendens ante te, & non credes *Exod. 28.*
vitæ tuæ, ita manifeſtiùs dixiſſet, Crucifiges
& pendere facies Dominum tuum ante te,
& reſurrexiſſe non credes eundem aucto-
rem vitæ? Laudabilis igitur prouidẽtia ver-
bi, in eo, quòd per Scripturam & mundo in-
notuit, & mundo ſeſe abſcondit, taliter ean-
dem Scripturam contemperans, vt quaſi li-
ber ſignatus, carnales illius temporis oculos
effugeret, & cuſtodiretur venturis ſpiritua-
libus, quibus in ſuo tempore vtiliter aperiri
poſſet. Cuſtodibus ſuis ſtatim mercedem
qualem cupiebant larga manu dedit, ſicut
ſcriptum eſt: Et dedit illis regiones gentiũ, *Pſal. 104.*
& labores populorum poſsederunt, vt cu-
ſtodiant iuſtificationes eius, & Legem eius
requirant. Atque ita factum eſt, vt quam-
uis plerique ipſorum imbelles exiſterent,
attamen pugnaturis in militia verbi Dei, ar-
ma ferrent, miroque modo pugnatorũ lon
gè poſt futurum præcurſores atque armige
ri exiſterent. Hoc ipſum præuidens Domi-
nus, dicebat ad Moyſen: Feriam igitur eos
peſtilentia, atq; conſumam, te autem faciam
principem ſuper gentem magnam, & fortio
rem quàm hęc eſt. Denique & ſi non ſtatim
factum eſt, Moyſe interueniente, at nunc vi
demus impletum, quia percuſsi ſunt Iudæi,
& ſuper aliam gentem, ſcilicet ſuper om-
nem ſanctam Eccleſiam Moyſes prin-
ceps & magiſter reuelata fa-
cie conſtitutus
eſt.

FINIS LIBRI TERTII.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER QVINTVS.

Quarum animalium ſeptem illa capita Draconis ſimilia fuerint.

CAP. I.

Apoc. 12. DE primo capite Draconis, qui ante mulierem parituram ſtetit, vt cum peperiſſet deuoraret filium eius, id eſt, de primo regno, quod contra verbum Dei & promiſſa perſecutionem excitauit, vt non perficeretur propoſitum eius, iam dictum eſt, qualiter triumphauerit Verbum Dei, Verbum Deus. Nunc iam de ſecundi capitis excidio narraturi, opportunum eſſe arbitramur, vt quomodo ſeptem capita ſunt, & diuerſas habent facies, ſingulas ſingulorum capitum facies clara contemplatione diſcernamus. Ecce ex Scripturarum iudicio patẽter animaduertere licet, quia primum caput ſimile erat Draconi: ſecundum, ſimile erat Vitulo: tertium, ſimile Leoni: quartum, ſi-
Capita mile vrſo: quintum, ſimile pardo: ſextum,
Draconis. cæteris diſsimile beſtijs: ſeptimum, ſimile
homini. Draconi namq;, qui eſt in mari aſsi-
Ezech. 35 milatus es, ait Dominus per Ezechielem ſuper Pharaonem regem Aegypti. Non neceſſe eſt hoc longis probare documentis, cum vbiq; in omni Eccleſia notum ſit, & celeberrimum, quòd Pharao ille carneus, populũ Dei ſeruituti ſubijciens, & per mare tranſeuntem perſequens, atque ſubmerſus in mari cum curribus & equitibus ſuis, typus Diaboli fuerit, cui poſt ſeruitutem peccati à populo confugiente ad Chriſtum abrenuntiatur cum omnibus pompis ſuis. Idcirco primum illud caput rectè eſt ſimile Draconi. De cæteris capitibus ſiue faciebus, ratio nihilominùs in promptu eſt. Secundi namq; capitis faciem, id eſt, Iſraëlitici Regni qualitatem, idcirco ſimilem vitulo animaduertimus, quia ſtatim poſt exitũ de Aegypto, caput vituli formauit idem populus, & adorauit illud, Et tunc quidem caput illud ad tempus repreſſum fuit, ſed vbi temporis opportunitas acceſsit, confeſtim eandem faciẽ dupliciter, id eſt, duos vitulos reformauit, Regnum illud ſciſſum à domo Dauid, & co-
Pſal. 104. lendo atque defendendo illos, pręcones verbi Dei interfecit. Deinde tertij, quarti, quinti, atque ſexti capitis facies Daniel exprimit.
1. Reg. 12. Prima, inquit, quaſi leæna, quia videlicet regnum Babylonicum ſecundum ſimilitudinem leęnæ duobus malis abundauit, ſuperbia videlicet, & luxuria. Alia beſtia, ſcilicet Regum Mœdorum atque Perſarum, ſimilis ait vrſo, ſcilicet propter crudelitatem Aman Agagitæ hoſtis Iudæorum. Beſtia tertia, vel Regnum Macedonum, quaſi pardus, inquit, nimirum propter varietatẽ Gręcorum, & ſæuitiam Alexãdri Magni, & Antiochi, qui in Iudæos impiè deſęuijt. Beſtia quarta, videlicet Regnum Romanorũ, non dicitur cui ſimilis fuerit, quia Regnũ illud magnitudine & fortitudine cũctis diſsimile extitit, & contra Fidem verbi incarnati plus omnibus & terribiliùs infrenduit. Poſt illa duo ſuperiora, & iſta quatuor inferiora capita ſiue Regna, ſeptimum futurum eſt caput, cuius facies ſimilis homini, ſcilicet regnum Antichriſti, qui homo peccati, & filius erit perditiõis. Nũc ordinẽ pſequamur.

Quòd facies ſecundi capitis facies vituli fuerit, quem fecit Aaron, & quomodo tunc mulier in vtero habens, clamauerit. CAP. II.

INterea dum in monte cum Moyſe Domi-
nus, vel cum Domino Moyſes loquere- Exod. 32.
tur, Serpens antiquus primo capite exarmatus, iam aliud caput erigere properabat contra Deum & verbum eius. Videns namque populus, quod moram faceret deſcendendi de monte Moyſes, formauit, & fecit vitulũ conflatilem. Et hi ſunt (inquit) Dij tui Iſrael. Item dixerunt alter ad alterum: Conſtitua-
mus nobis Ducem, & reuertamur in Aegy- Num. 14.
ptum. Quis niſi Diabolus Serpens antiquus hoc machinatus eſt? illud intẽdens, vt offenſus Deus populi reatu, verbiq; ſui ac promiſſionis oblitus, à propoſito ſuo auerteretur. Sed clamauit mulier illa in vtero habens, videlicet Moyſes, cuius anima eiuſdem mulieris, ſcilicet Eccleſiæ pars erat, clamante & orante Dominum Deum ſuũ, ac dicente, Cur Domine iraſcitur furor tuus contra popu-
lum tuũ: Recordare Abraham, & Iſaac, & Exod. 32.
Iſrael ſeruorũ tuorum, quibus iuraſti per temetipſum dicens, Multiplicabo ſemen veſtrum, ſicut ſtellas cæli. Hæc & cętera dicẽs, nimirum vehementer cupiebat, iuſtificari Deum in ſermonib. ſuis, & vincere victoria veritatis, & per virtutẽ huiuſcemodi intentionis Dñi dicentis, Dimitte me, vt iraſcatur furor meus. Fortis homo tenere potuit, qa
reuera fortis eſt, & apud Deum, & apud ho- Ibidem.
mines quicunque verbi Dei fides auditor eſt, id eſt, qui optat ſicut Dauid, vt Deus in ſermonibus ſuis iuſtificetur, & vincat cum iudicatur. Itaq; (ſicut iam ſuprà dictum eſt) facies ſecundi capitis ſimilis vitulo extitit, ſed tunc gladium caput illud habere non potuit, quia non ſibi ducem conſtituerunt,

imò

Imò ſtatim ducem ſuum vindicemq; con-
tra vitulum ſuum, deum ſuũ experti ſunt,
quã ſortem haberet iuſtitiæ zelum, cùm eſ-
ſet mitiſsimus omnium hominũ. Ille nanq;
iratus valdè, proiectus de manu Tabulis at-
que confractis, vituloq; combuſto & con-
trito vſque ad puluerem, Si quis eſt Domi-
ni, ait, iungatur mihi. Congregatiſque ad eũ
Ibidem. omnib. filijs Leui: Ponat (inquit) vir gladiũ
ſuper fœmur ſuum, & occidat vnuſquiſque
fratrem & amicum & proximum ſuum.

*Quòd idem caput ſublatum ad tempus, ſub Iero-
boam denuò erectum ſit.*

CAPVT III.

ET tunc quidem ex oculis ſublatum eſt
caput illud draconis, ſcilicet vitulus, ſed
ex animo populi nunquã penitus fuit amo-
tus. Eiuſmodi deus ſemper erat illis in ap-
2. Reg. 12. petitu, ſed ſub ſeueris iudicibus prohibeban
tur, vſque ad tempus Roboam filij Salomo
nis filij dauid. Illo ſuccedente patri, ſciſſæ
Exod. 32. ſunt decem tribus à domo dauid, & fecerũt
ſibi Regem Ieroboam, qui excogitato con-
ſilio, fecit duos vitulos aureos, poſuitque
vnum in Bethel, & alterum in dan, dixitq;
idipſum, quod filij Iſrael formato (vt iam
dictum eſt) vitulo in deſerto, dixerant, Ec-
ce dij tui Iſrael, qui duxerunt te de terra Ae
gypti. Tunc toto conamine erexit ſe contra
mulierem ſecundum caput Draconis, ha-
bens (vt iam dictum eſt) faciem vituli. Cœ-
pit enim vti gladijs, & interficere & perſe-
qui maximè Prophetas verbi domini. Ea-
tenus, ex quo Pharao interijt, & nullus Re-
gum gladios habuit ad cauſam hãc, vt pro-
hibere poſſet, deo vero ſacrificari, & annũ-
ciari verbum Domini, quicquid interim e-
git auertendo populum à cultu dei, non tan
quam Draco bellator, ſed tanquam Serpẽs
deceptor egit, per eundem ſexum populum
decipiens, per quem & primum deceperat
hominem ſinè vi. Duxerunt enim vxores
filias eorum, ipſique filias ſuas eorum filijs
Iudic. 3. tradiderunt & ſeruabant dijs eorum. Hinc
iratus Dominus tradebat eos in manus ho-
ſtium, à quibus afflicti clamabant ad Do-
minum. Dominus quoque flectebatur mi-
Iudic. 2. ſericordia, & audiebat afflictorum gemi-
tus, & ſuſcitabat eis Iudices, & liberauit eos
de cæde vaſtantium. Poſtquam autem mor
tuus eſſet Iudex, reuertebãtur & multò ma-
iora faciebant, ſequentes deos alienos, & ſer
uientes eis, & adorantes illos. Inde Serpens
inermis extitit, nec tanquam Draco bellare
potuit, quia Iudicem aut Principem nemi-
nem ex omnibus poſſedit, cuius vi poſſet
vti ad deterrendum illos à cultu domini,
quinimò ferè omnes Iudices ſtrenuè geſſe-
runt ſuis quique temporibus, aſtringendo
populum ad cuſtodiam Legis Domini.

*Quòd per Iudices Dominus populum ab idololatria
repreſſerit, & ab hoſtibus defenderit, vincente per
eos Verbo Dei.*

CAPVT IIII.

EOrundem omnis victoria Iudicum,
profectò victoria Verbi dei eſt, quia vi
delicet non in multitudine exercitus, ſed
in verbo Domini vicerunt, liberantes Iſ- *Iudic. 3.*
rael ab oppreſsione hoſtium de Othoniel, *Ahud.*
qui primus illorum videlicet duodecim *Ibidem.*
Iudicum extitit, ita ſcriptum eſt. Fuit-
que in eo Spiritus domini, & iudicauit Iſ-
rael. Egreſſuſque eſt ad pugnam, & tradi-
dit dominus in manus eius Chuſan Raſa-
thaim Regem Syriæ & oppreſsit eum. Poſt
illum ſecundus Ahud, qui liberauit Iſrael
de manu Moab, dum percuteret Regem
Eglon. Verbum, inquit, Domini habeo
ad te. Statimque dictum eius, quod ſecum
haberet Verbum Domini, verum eſſe res
ipſa probauit, quia videlicet victus & hu-
miliatus eſt Moab de illo ſub manu Ahud,
& terra quieuit. Poſt illum, Samgar deſen-
dit Iſrael. Proculdubio non virtute huma-
na, ſed virtute eiuſdem verbi, Cuius rei
teſtimonium illud eſt inſigne, quòd per- *Samgar.*
cuſsit de Philiſtijm ſexcentos viros vome-
re. Deinde Barach dum pergit ad pugnam
contra Siſaram principem exercitus Iabin *Barach.*
Regis Chanaam, dixit ad eum Prophetes
Debora. In hac vice tibi victoria non repu
tabitur, quia in manu mulieris Siſara, quod
& factum eſt. Nam Iahel vxor Abercinei
percuſsit eum in capite, quærens vulneri lo
cum, & tempus valdè perforans. De Ge- *Iudic. 4.*
deon quis neſciat, quòd victoria, qua Ma-
dian & Amalech, cæteroſque orientalium
nationum vicit, victoria fuerit verbi dei?
cum trecentis viris ad pugnam iuit, tenen
tibus in ſiniſtris manibus lampades, & in
dexteris ſonantes tubas, illiſque conclamã
tibus, gladius Domini, gladius Gedeonis, *Gedeon.*
ſtantibus ſingulis in loco ſuo, immiſit Do-
minus gladium in omnibus caſtris, & mu-
tua ſe cæde truncabant. Nimirum eiuſmo-
di bellum & victoria non hominis, ſed dei *Iudic. 7.*
eſt. De Iephte non ſic elucet, quòd pugna-
uerit in eo verbum Domini abſque robore
militari, excepto quod de illo ſcriptum eſt: *Iephte.*
Factus eſt ergo ſuper Iephte Spiritus domi- *Iudic. 12.*
ni & circumiens Galaad & Manaſſe votum
vouit domino, tranſiuitque ad filios Am-
mon, tradiditque Dominus eos in manus
eius. De Sampſon nulla eſt dubitatio, quin
fortitudo eius, verbum ipſum fuerit, cuius *Sampſon.*
venturi in hunc mundum per incarnatio- *Iudic. 15.*
nis myſterium, myſteria præclariſsima prę
claris geſtis præfigurauit.

*Iudices non niſi clamante ad Dominum populo
ſuſcitatos.*

CAPVT V.

IVdices iſti non in ſilentio, ſed clamore *Boni prin-*
populi præeunte, ſuſcitati ſunt à domi- *cipes Domi*
no, vt liberarẽt filios Iſrael de vaſtantiũ ma *ni dantur.*
nibus. Quid horũ magis venerandum eſt?
quid amplius potentiam vel ſapientiam

 commen-

commendat verbi Dei ad victoriam tenden
tis? Illud ne, quòd tradidit eos in manus ho
ſtium, vt clamarent, an quòd clamantibus
Sap. 18. Iudices ſuſcitauit, qui eos liberarent? Nimi-
rũ in vtroque omnipotens ſermo tuus Do-
mine tanquam durus bellator decèrtabat,
vt non vacuum reuerteretur ad te, qui ſalu
tem generis humani in ipſo propoſuéras, &
hoc Abrahæ promiſeras. Maximè autem in
hoc dirigebat ſalutis eiuſdem curſum, quòd
tradebat Iſrael in manus hoſtium. Vexatio
namque auditui dabat intellectum, vt ſæpè
dicta mulier aduerſitatibus commonita, re-
cogitaret, & memor fieret qualẽ in vtro ha-
beret conceptum, & quã neceſſarium ſibi
eſſet, vt cóceptus ille perueniret ad partum.
Quid enim clamaſſe arbitramur iuuenculã
illius temporis vel ætatis Eccleſiam? Quo-
ties illud legimus vel audimus, Clamauerũt
filij Iſrael ad Dominum, qui ſuſcitauit eis
Saluatorem, & liberauit eos. Profectò non
Iudic. 3. vanè illud nonnullos clamaſſe & claman-
do poſtulaſſe intelligimus, vt iam veniret
iſte Saluator, qui Abrahæ fuerat promiſſus,
& per Moyſen deſignatus, quali ſigno foret
cognoſcendus. Prophetam (inquit) de Gen
te tua & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcita-
Deut. 18. bit tibi Dominus Deus tuus. &c. Nunquid
enim, quia ſolus Moyſes illum inclamaſſe
maniſeſtè legimus, nullus, vel eodem, vel ſe
quenti tempore eundem inclamaſſe puta-
bitur? Moyſes vtiq;, cùm in Aegyptum ad
Pharaonem mitteretur, potiùs illũ iam mit-
Exod. 4. ti cupiens, qui plenam ſalutem perficeret,
Obſecro, inquit, Domine, mitte quem miſ-
ſurus es. Item poſtquam vitulum fecerant
cũ pro eodem populo deprecaretur, inter
Exod. 33. cætera dicebat: Præcipis mihi, vt educam po
pulum iſtum, & non indicas mihi, quẽ miſ-
ſurus ſis mecũ, præſertim cùm dixeris: No-
ui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram
me. Vnde animaduertendum, quòd eodem
in loco rectè dicitur idem Moyſes feſtinus,
hoc modo. Feſtinuſque Moyſes curuatus
Exod. 3. eſt pronus in terram, & adorans ait, Si inue-
ni gratiam in conſpectu tuo Domine, obſe-
cro vt gradiaris nobiſcum, & cæt. Multum
namque feſtinabat, quia cùm dixiſſet Iacob:
Gen. 49. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux
de fœmore eius, donec veniat qui mitten-
dus eſt, iam illum venire cupiebat, qui mit-
tendus erat, parum attendere volens, quòd
de Iuda non ſolùm Duces aut Iudices, ve-
rumetiam Reges exiſtere oporteret, priuſ-
quam ille veniret.

Quam ob cauſam Iudices illi Saluatores appellati ſunt.

CAPVT VI.

QVod de illo, videlicet Moyſe, maniſe-
ſtè ſcriptum eſt, de alijs quoque non-
nullis ſinè dubio ſciendum eſt. Neque enim
vllo tempore ſic defecit Fides in Iſrael, vt
non eſſet aliquis, qui eiuſdem Venturi ſpem
haberet, promiſsionemq; expectaret. Proin
de rectè dixerim, hoc ipſum, ꝙ tradidit Do-
minus filios Iſrael, in manus hoſtiũ, De pro
poſito fuiſſe Verbi Dei ad victoriam opuſ-
que perfectum tendentis, vt videlicet mu-
lier in vtero habens magis ac magis clama-
ret, & cruciaretur, vt pareret. Hoc perpen- *Iudices di*
denti animo, pulchrũ valdè & venerabile *cti ſaluato-*
apparet, ꝙ eoſdẽ ſic datos Iudices ſacra Scri *res.*
ptura nuncupat Saluatores. Exempli gratia, *Iudic. 3.*
Clamauerunt ad Dñm cũ tribularentur, &
ſuſcitauit eis Saluatorẽ Othoniel. Item &
poſtea clamauerunt ad Dominũ, & ſuſcita-
uit eis Saluatorem vocabulo Ahud. Nam
quid clamabant ad Dñm, niſi vt Saluator, q
mittendus erat iam veniret? Verbi gratia, vt
diceret quiſq; illorum illud Moyſi, Obſe- *Exod. 4.*
cro Domine, mitte quẽ miſſurus es. Sed quia *Iudices xij*
tempus aduentus eius nondum erat, illi qui *veri ſalua-*
interim mittebantur, vt liberarent populũ *toris vica-*
temporaliter, rectè ſic dici merebãtur, quia *rij.*
erant vnici & veri Saluatoris vicarij. Salua-
tio per illos duplici modo, videlicet iudicã-
do & præliando, adminiſtrabatur. Iudican-
do quippe populum ab idolorum ſeruitute
prohibebant: prælıãdo ipſi in fronte gradiẽ
tes, de hoſtibus quibus ſeruierant fortiter
vindicabant. Erant ergo in diſciplina Iudi-
ces, in prælio Duces, in vtroque Saluatores,
ſacramenta victoriaſque Saluatoris æterni
geſtis præclaris & victorijs myſticis præfi-
gurantes. Sicut enim ſpeculum oppoſitum
ſoli ſimilem reddit imaginem, ita & Salua-
torum & Iudicum illorum lucida fides,
Saluatori & Iudici æterno, cuiuis erant vica
rij, ſimilem prætulerunt in geſtis ſuis pul-
chritudinem.

Duodecim Iudices, & duodecim Apoſtolos, eſſe viginti quatuor ſeniores.

CAPVT VII.

SVnt autem Iudices hi, numero duode- *Iudices xij*
cim, primus Othoniel filius Cenem fra- *qui.*
ter Caleph, ſecundus Ahud, tertius Sam-
gar, quartus Barach, quintus Gedeon, ſe-
xtus Chola, ſeptimus Iair, octauus Ieph-
te, nonus Abeſan, decimus Ahialon, vn-
decimus Abdon, duodecimus Sampſon,
Poſt iſtos ſequitur Regnum Dauid, quem
amoto Saul, Samuel paruulum in Regem
vnxit iuſſu & electione DOMINI, quod *Luce 1.*
videlicet Regnum Dauid, Regnum eſt ver
bi incarnati Chriſti Filij Dei, quia ſic An-
gelus quoque de illo ad Mariam dixit: Et
dabit illi Dominus Deus ſedẽ Dauid patris
eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ,
& Regni eius non erit finis. Si ergo iam di-
ctis duodecim Iudicib. totidem Iudices a-
lios ſcilicet Apoſtolos cõnumeres, Quibus *Matth. 19.*
ait ipſe Rex, Sedebitis & vos ſup ſedes duo-
decim, iudicantes duodecim tribus Iſrael,
ecce habes viginti quatuor Iudices, quos ni
mirũ intelligi licet illos eſſe viginti quatuor *Apoc. 4.*
ſeniores, de quibus in Apoca. ſcriptum eſt,

Et in

Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes, circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Nam per ſedem illam quid ſpendidius intelligi poteſt, quã illud iam dictũ Regnũ Dauid, Regnum Chriſti Filij Dei, cui dedit Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui? Itaq; in circuitu ſedis, ſedilia vigintiquatuor & ſuper thronos vigintiquatuor ſeniores. Quia videlicet & ante exordium Regni Dauid fuerunt illi duodecim Iudices, & in cõſummatione eiuſdẽ Regni, vbi ſedet Rex Chriſtus ſuper ſedem Patris ſui, ſunt illi alij duodecim Iudices, ſeſſuri in æternum, ſuper duodecim ſedes, & iudicaturi duodecim tribus Iſrael. Et rectè ſeniores nõ ſolùm iſti, verumetiã illi dicti ſunt, qa per maturitatẽ Fidei ſuæ, populum Dei iuueniliter laſciuientem coercuerunt, & quia fornicationes eiuſdem populi, quibus cum mulieribus alienigenis, & cum dijs earum fornicabatur Iſrael, prout potuerunt iudiciali manu abſterſerunt, rectè veſtimentis albis circumamicti dicuntur. Nihilominùs, quia per illos actum eſt, vt ad propoſitum ſuum Dei Verbum percurreret & promiſſio non deperiret, ſeruareturque genus Abrahæ, de quo ſemen benedictionis, quod eſt Chriſtus, in tempore ſuo veniret, rectè & in capitibus eorum coronæ aureæ. Iure namque cum victore verbo Dei coronati ſunt, quorum prælijs & victorijs ad hoc vt dignatus eſt Deus, vt ſeruato genere Abrahæ, compleretur promiſſionis verbum.

Quare Apoſtolis, non vt Iudicibus gladio vtilicuerit.

CAPVT VIII.

IVdicibus ſiue ſenioribus poſteris, ſcilicet Apoſtolis, non eadem quæ prioribus illis ratio vel cauſa extitit, vt pro verbo, vel teſtimonio Dei præliantes, materialibus vterentur armis. Venerat enim temporibus illorum ipſe qui mittendus erat, nec alius iam ſperari poterat de carne Abrahæ venturus, in quo eſſet ſalus. Vt quid ergo pro carne protegenda, gladio materiali pugnaretur? Idcirco ille, qui ex illa carne expectatus venerat, cum in paſsione ſua diceret, illis. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpo- *Luca 22.* ſuit mihi Pater meus, Regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, Et ſedeatis ſuper thronos duodecim iudicãtes duodecim tribus Iſrael, & cætera. Illi nanque ad hæc reſponderent, Domine ecce gladij duo hic, ſtatim huiuſmodi gladios eis interdixit, Ait enim, Satis eſt. Itaque continuò, cùm percuteret vnus ex illis gladio, Sinite, inquit, vſque huc. Et ad Petrum qui percuſſerat, Conuerte, ait, gladium tuum in locum ſuum. Nempe quod ait, ſatis eſt, vel ſinite vſque huc, hoc dat intelligi, quòd ſibi cõplacuerit ante aduentum ſuum vſq; illuc vſus gladij, quomodo vſi ſunt eo duodecim illi, de quibus nunc ſermo eſt, Iudices primi. Iam autem ſibi non placeret, vt vterentur illo, imò vt reconderent & penitus deponerẽt eum Iudices illi nouiſsimi cõtenti meliori gladio, qui iam venerat, qui iã datus erat, qui eſt ipſum verbum Dei. Proinde ſicut laudabiliter materialem gladium illi dimiſerunt omninò, quia iam non erat neceſſarius, ita nimirum iſti laudabiliter illo vſi ſunt, quia tunc erat neceſſarius, ne videlicet priùs radix bona deperiret, quàm veniret fructus eius. Rectè igitur in omniũ ſeniorum illorum capitibus coronæ aureę, quia profectò iuxta diuerſas rationes temporum, & iſtorũ militaris induſtria, & illorũ verbo Dei ſamulata eſt inermis patientia.

Gladius Ibidem. Matth. 26. Vſus gladij

Quantis in periculis verſati ſunt Iudices Iſrael.

CAPVT IX.

ET cũ talis in præliando eorum (vt iam dictum eſt) fuerit intentio, conſiderandum eſt, ꝙ in illa intentione bona, magno & lacbrymabili fuerint fatigati periculo. Cùm enim per ſingula ferè prelia, ſicut Scriptura teſtatur, fuerint paucisſimi numero, non poterat deeſſe aliqua timoris infirmitas, cum ipſo quamuis firmiſsimo fidei vel ſpei præſidio. Vnde vnus eorum Barach filius Abinoem canit cum Debora, Qui ſpõtè obtuliſtis de Iſrael animas veſtras ad periculũ, benedicite Domino. Et rurſum. Qui propria volũtate obtuliſtis vos diſcrimini, benedecite Domino. Non enim fuerunt aut ſunt expertes patientiæ vel paſsionis in ipſo vſum gladij pro qua coronati ſuut Iudices illi (quibus vt iam dictum eſt) pro ratione temporis vſum gladij verbũ incarnatũ Chriſtus ademit. Placet itaq; & multũ delectat, ꝙ ſicut coronas aureas, ita tamen iſti, quàm illi, ſcilicet oẽs viginti quatuor ſeniores, in eadẽ Apoca. citharas quoq; & phialas dicuntur habere aureas. Cùm enim aperuiſſet, Agnus librũ, quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt corã Agno habentes ſinguli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Nõne, ſicut ex iã dicto cantico memoratũ eſt, cũ offerrent animas ſuas ad periculum, cũ offerrent ſemetipſos propria voluntate diſcrimini, orationes quoq; offerebant neceſſarias anguſtiæ & afflicti? Proinde ſicut victoriæ in coronis aureis, & ſicut benedictiones quibus Domino benedicunt poſt victorias in citharis, ita & orationes, quibus in tẽpore anguſtiæ Deum exorabãt, venerabiliter agnoſcantur in phialis aureis. Tanta quippe illorum anguſtia fuit, vt pugnantibus eis non ferre auxilium, magni fuerit ſceleris, teſtante eodem cantico verbis huiuſcemodi, Maledicite terræ Meroth, dixit Angelus Domini, Maledicite habitatoribus eius, quia nõ venerunt ad auxilium Domini in adiutorium fortiſsimorum eius.

Iudic. 5. Gladij vſum ademit Chriſtus. Apoc. 5. Orationes offerunt. Iudic. 4.

Quare

Quare Heli ad numerum duodecim Iudicum non pertineat.

CAPVT X.

1.Reg.4. FOrtè dicit quis, Heli Sacerdos Domini
ipſe quoque Iſrael iudicauit, ſicut ſcri-
ptum eſt: Senex enim vir & grandæuus &
ipſe iudicauit Iſrael quadraginta annis. Cur
ergo cum cæteris Iudicibus ille nõ annume
ratur? an idcirco de numero tollitur, vt pul
chram collationem tibi facere liceat, & tot
numerare Iudices ante Regnũ Dauid, quot
habere Iudices alios, ſcilicet Apoſtolos, re-
gnante iam Chriſto filio Daud? ad hæc, In-
quam, non idcirco, vt tantùm duodecim Iu
dices numeremus, iam dictum Heli, de nu
mero tollimus, ſed idcirco, quia ille de nu-
mero tollitur, idcirco tantùm duodecim Iu
*de. dices habemus. Quorum *geſtis liber ipſe
contextus eſt, qui Iudicũ nuncupatur, quo-
rum & nomina ſuperiùs digeſsimus. Quo-
modo ille, vel quam ob cauſam de numero
tollitur? Nimirum propter contemptũ ver-
bi Domini. Quia in dieb. eius calce obijce-
re Legem Domini nimia ferè omnibus licẽ
tia fuit. Notãdũ quippe, quod mortuo Sam-
pſone, qui iudicauit Iſrael viginti annis, di-
gnum non exiſtimauit Scripturæ ſacrę au-
thoritas, vt diceret: Poſt hunc fuit vel huic
ſucceſsit Heli, licet iudicauerit Iſrael (vt iã
Iud.12. dictum eſt) quadraginta annis. Sed inter in-
felices dierum illorum hiſtorias, iſta quere-
la frequens eſt, In diebus illis non erat Rex
in Iſrael, ſed vnuſquiſq;, quod ſibi rectum
videbatur, hoc faciebat. Quid niſi vęcordiã
Sacerdotis accuſat, & Iudices eiuſmodi hoc
dicendo. Idem nanque eſt, ac ſi dicat, qui in
diebus iſtis iudicabat Iſrael, & ſi ſecundum
nomen perſonamq; aliquis erat, ſecundum
rem meritumq; nullus erat. Tandem miſ-
ſum eſt contra illum verbum Domini, cũ
quo vel per quod Iudices vel ſeniores om-
nes, tam veteres quàm noui, meruerunt ſe-
dere coronati. Prædixi enim, ait Dominus,
quòd iudicaturus eſſem domum eius in æ-
ternum propter iniquitatem, eò quòd no-
uerit indignè agere filios ſuos, & non corri-
puit eos. Idcirco iuraui domui Heli, quod
expietur iniquitas domus eius victimis &
1.Reg.3. muneribus vſque in æternum. Poſt hæc di-
cta eius, finis probat, quantum à cunctis Iu-
dicibus ſiue ſenioribus coronatis, vt iam di
ctum eſt, & ſuper ſedilia ſedentibus, meri-
tum eius differat, Vir ille qui ex acie fuge-
rat, nunciabat ei dicens: Fugit Iſrael coram
Philiſtijm, & ruina magna facta eſt in popu-
lo. Inſuper & duo filij tui Ophni & Phinees
occiſi ſunt, & arca Dei capta eſt. Cumque il-
le nominaſſet arcam Dei, cecidit Heli de ſel
la retrorſum iuxta oſtium, & fractis ceruici
bus mortuus eſt. Nimirum cadendo de ſel-
1.Reg.4. la retrorſum, & fractis ceruicibus, morien-
do palàm fecit, quòd neque ſedile, neque co
ronam aureã mereretur habere inter Iudi-
ces alios. Proinde confeſtim condolendo
Scriptura ſubiungit, Senex enim erat vir, &
grandæuus, & ipſe iudicauit Iſrael quadra-
ginta annis. Dolendum quippe eſt illi, quòd
cùm tot annis Iudicauerit Iſrael, nihil vſquã
memorabile, vel Iudicis officio dignum
geſsit.

Quid ſit apud Eſaiam, Voca nomen eius, accelera ſpolia detrahere, feſtina prædari.

CAPVT XI.

QVæ vel quanta in geſtis eorundem Iu- Locus
dicum ſignata ſint myſteria, Iudicis æ- Eſa.8.
terni, verbi Dei Ieſu Chriſti, perquirere prę
ſentis non eſt propoſiti. Veruntamen hoc in
laudem eiuſdem verbi Dei, eiuſdem Ieſu
Chriſti breuiter dictum ſit, quia rectè voca
tum eſt nomen eius apud Eſaiam, Accelera
ſpolia detrahe, feſtina deprædari, Quia vide
licet qui victorioſos Iudices illos fecit, &
per illos vicit, ipſe eſt Chriſtus Ieſus verbũ
Dei. Ex hoc nanq; vocatus, accelera ſpolia
detrahe, feſtina prædari: quia antequã puer
fieret & ſciret vocare patrem ſuum, & ma-
trem ſuam, id eſt, antequam naſceretur de
muliere, & ſubditus parentibus experire-
tur infirmitatem noſtram, abſtulit fortitu-
dinem Damaſci & ſpolia Samariæ, quæ vi-
delicet Damaſcus & Samaria tunc iunctis
viribus, Iudam, vnde naſciturus erat idem
puer, debellabant & exterminare volebãt.
Planè grandis acceleratio, magna feſtinatio,
quempiam priùs ſpolia detrahere, quàm de
matre natum eſſe, prius in bello prædari,
quã in vtero concipi. Nũquid autem ipſum
ſolum priùs fecit? nunquid ſolius Samariæ
ſpolia, ſolius Damaſci fortitudinem priùs
abſtulit? imò & anteriùs ipſe in Iudice Sam
pſon & prædatus eſt, & ſpolia detraxit, vt il
le, in mandibula aſini, in maxilla pulli aſi-
narum mille viros deleret, tandemque plu-
res moriens interficeret, quàm antea viuus
occiderat. Similiter & in cæteris ipſe ſpolia
detraxit, ipſe prędatus eſt, & Iſrael defendit,
nondum puer aut homo factus, ſed ab æter
no Deus Verbum Dei.

Idem Verbum Dei & per Dauid viciſſe, quod antea per Iudices vicerat.

CAPVT XII.

QVod ſi rectè, imò quia rectè ſentitur de
Iudicib. memoratis, quãtò magis idem
de victorijs ſentiẽdũ eſt Regis Dauid, q poſt
illos ſedit in ſolio Regni? Quis enim alius vi
ctorias illas fecit per manus Dauid, niſi idẽ
nõdum ex ipſo natus, filius Dauid, cuius no Ibidem.
men vocatur (vt iam dictum eſt) Accelera
ſpolia detrahere, feſtina prædari? Ipſe eſt fi-
lius Dauid, Filius Dei, verbu Deus, verbũ
Dei, qui multũ accelerauit, multum feſtina
uit, celerrimè ſpolia detraxit, feſtinanter prę
datꝰ eſt, Quia videlicet antequã ſciret voca-
re patrem ſuũ Dauid, & matrem ſuam vir-
ginẽ ex ſtirpe Dauid, percuſsit Goliath Phi
liſtæũ in manu eiuſdẽ Dauid adhuc pueri,

nedumque

nedumque filium vllum habentis. Et cæte-
2.Reg.23. ra fecit per eum, quæ vſq; hodie miramur
in tribus fortiſsimis Dauid. ſ. ſapientia, hu-
militate, atque fortitudine eius, in quibus
cæterorum nullus ei adæquari potuit. Da-
uid enim ſedens in cathedra ſapientiſsimus,
Pſal.2. hoc eſt præconium ſapientiæ eius. Ipſe eſt
quaſi tenerrimus ligni vermiculus, hoc eſt
teſtimonium humilitatis eius. Qui octin-
gentos interfecit impetu vno, hoc eſt expe-
rimentum fortitudinis eius. Quis, inquam,
alius in Dauid, & per eiuſmodi fortiſsimos
Dauid operatus eſt, niſi verbum Deus fi-
lius carnis eius futurus, ita præſens ipſi Da-
uid, vt iam in perſona eius ipſe Dauid lo-
queretur, ipſe in eodem Dauid proprijs vo-
cibus ſuis de ſemetipſo futura, quaſi iã præ-
terita vaticinaretur? Exempli gratia, Ego
autẽ conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion
montem ſanctum eius, prædicans præceptũ
eius. Dominus dixit ad me, filius meus es
tu. Itẽ, Foderũt manus meas & pedes meos.
Pſal.21. Non opus eſt aſtruere, quod omnibus notũ
Philip.2. eſt, voces iſtas eſſe proprias eius, qui cùm in
forma Dei eſſet, humiliare ſemetipſum ha-
bebat, ita vt crucifigeretur, quod eſt fodi
manus & pedes eius. Nõ ergo mirum, quòd
pugnabat iam & triumphabat verbum i-
pſum per manum Dauid, cùm loqueretur
in ſua perſona per os Dauid.

Quare Dauid non ædificauit domum Domini.

CAPVT XIII.

1.Para.28. SEd ecce hic illud occurrit, quod (ſicut re-
fert Scriptura libri Paralipomenõ) dixit
ipſe Dauid ad Salomonem filium ſuum: Fi-
li mi, voluntatis meæ fuerat, vt ædificarem
domum nomini Domini Dei mei, ſed factus
eſt ad me ſermo Domini dicens: Multum
ſanguinem effudiſti, & plurima bella bella-
ſti, non poteris ædificare domum nomini
1.Para.28. meo, tanto effuſo ſanguine coram me. Item
ad populum, Audite, ait, me fratres mei &
populus meus, Cogitaui vt ædificarem do-
mum, in qua requieſceret arca fœderis Do-
mini, & ſcabellum pedum Dei noſtri, ad æ-
dificandum omnia præparaui. Deus autem
dixit mihi, Non ædificabis domum nomi-
ni meo, eò quòd ſis vir bellator, & ſangui-
nẽ fuderis. Dicit ergo aliquis, Si prælia quæ
geſsit Dauid, merita vel dignitatem eius di-
minuerunt, vt non mereretur ædificare do-
mũ nomini Domini, quomodo tu dicis, ea-
dem prælia Dauid, prælia fuiſſe verbi Do-
mini, & idcirco rectè concelebrari laudibus
Eccleſiaſticis? Vel ſi iure prælia ſiue victo-
rias eius concelebrat Eccleſia, vt vere bel-
la Domini, cur propter illa non poteris, ait,
Dominus, domum nomini meo ædificare,
tanto effuſo ſanguine coram me? Ad hæc,
inquam, non omnia bella quæ geſsit Dauid
aſcribimus verbo Domini, ſed ea tantũ quæ
geſsit in verbo Domini, zelo Domini, pro de-
fenſione populi Domini, quorũ primũ vel
maximum fuit, quòd percuſsit Philiſtæum,
qui blaſphemauit Deum Iſrael, & abſtulit
opprobrium ab Iſrael. Cæterùm ea quæ geſ-
ſit, vt vir bellator exercitio militari, non à
Deo prædicantur, niſi vbi manifeſtè operata
eſt virtus nominis Domini. Maximè autem 1.Reg.11.
ſanguinem Vriæ Ethæi in peccatum & ma-
gni meriti diminutionem ſibi reputare po-
tuit. Vnde notandum, quòd antequam ſan-
guinem illius effudiſſet, factum quidem eſt,
quod Scriptura refert veniſſe Nathan ad 2.Reg.7.
Dauid, Domino dicente: Non tu ædificabis
mihi domum ad habitandum. Sed cauſa iſta
ibi dicta non eſt, eò quòd vir bellator ſis, &
ſanguinem effuderis, quando ipſe ad Salo-
monem filium ſuum, ſiue ad populum, ſic
& ſic loquutus eſt, vt iam diximus. Iamdu-
dum ſanguinem Vriæ fuderat, & maximè
cùm illius meritum eiuſmodi ſibimet dimi-
nutum exiſtimare poterat. Igitur ſi nullum
interfeciſſet, niſi pro zelo Domini, cooperan-
te verbo Domini, hoc indubitanter ſcien-
dum, quia nihil ſibi obfuiſſet effuſio ſan-
guinis ad ædificandum domum Domini. Exod.2.
Nam & Moyſes Aegyptium interfecit, &
nihilominùs tabernaculum Domini in ere-
mo, & omnem ritum ſanctuarij facere vel
ordinare dignus extitit. Et Phinees zelo
bono virum Iſraelitem cum Moabitide for-
nicantem pariter confodit, & propter hoc: Num.25.
Ecce, inquit, Dominus, do ei pacem fœderis
mei, & erit tam ipſi, quàm ſeminis illius pa-
ctum Sacerdotij ſempiternum.

Profecto Saul, & electo Dauid, impletum eſſe quod dictum eſt, Dominus pauperem facit ac ditat, humiliat & ſublimat.

CAPVT XIIII.

IN iſto primum magnificè impleta eſt ver-
bi Domini veritas, quam paulò ante ip-
ſum ore prophetico Anna cecinerat: Do-
minus pauperem facit & ditat, humiliat & 1.Reg.2.
ſublimat, ſuſcitans de puluere egenum,
& de ſtercore erigens pauperem, vt ſedeat
cum Principibus & ſolium gloriæ teneat.
Tunc enim, cùm diues & ſublimis eſſet
Saul, hic autem pauper & humilis, tanta
permutatio facta eſt, vt hic pauper & hu-
milis diues fieret, & hic ſublimis ſuſcitatus
de puluere, & tenẽs ſolium gloriæ. Saul au-
tẽ ita pauper & humiliatus eſt, vt maligno
ſpiritui traditus, ſuimet impos exiſteret. Pſal.110.
Hæc talia ſunt qualia conſiderans quiſ-
que, rectè dicat, Miſericordiam & iudiciũ,
cantabo tibi Domine. Magna quippe in 1.Reg.15.
Dauid miſericordia, magnum in Saul iu-
dicium, magnum in vtroque exemplum,
vt obediatur verbo Domini. Etenim ſi re-
ctè perpendis, propter inobedientiæ pecca-
tum Saul abiectus eſt, dicente Samuele:
Nunquid vult Dominus holocauſta, aut vi-
ctimas, & non potiùs vt obediatur voci Dñi? Matth.12.
Melior enim eſt obedientia quàm victimę:

& auſcultare magis, quàm offerre adipem arietum, quoniam eſt quaſi peccatum ariolandi repugnare, & quaſi zelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Pro eo ergo, quòd abiecisti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis Rex. Cũ hoc antiquiore teſtimonio vera eſt illa ſententia poſterior eiuſdem verbi incarnati, qua dicit: Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non colligit mecum, ſpargit, quod eſt dicere: Quantumcunque quis offerat, quantaſcunque videatur habere virtutes, ſi verbum Domini contemnit, verſa vice contemnit eum verbum Domini, & vilis fit atque contemptibilis, & ipſa etiam quæ videntur ab eo rectè facta, præſumptioni & vanæ gloriæ reputabuntur, non mercedi.

Quomodo Saul, & quomodo Dauid contempſerint Verbum Domini.

CAPVT XV.

2. Reg. 12.

AT verò quomodo Dauid quoq; Scriptura redarguit de contemptu verbi Domini, dicente ad eum Domino: Quare ergo contempſiſti verbum Domini, vt faceres malum in conſpectu meo? Vxorem Vriç Ethçi tuliſti, & ipſum interfeciſti gladio filiorum Ammon. Diligenter diſtinguendum eſt, ne Sauli videatur compar Dauid in quantitate peccati, in contemptu verbi Domini. Dicimus ergo omnes quidem peccatores (verbi gratia) mœchos ſiue homicidas,

Exod. 20.

in hoc ipſo quod mœchati ſunt, vel occiderunt, contempſiſſe verbum Domini. Quia videlicet omni homini, abſq; perſonarum diſtinctione dicit Lex ſcripta, dicit Lex naturalis:

Tob. 4.

Non occides, non mœchaberis: &, quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Contempſit ergo Dauid quoq; quodammodo verbum Domini, quia videlicet non ignorabat Scripturam & voluntatem Domini, ſiue verbi Domini, & tamen mœchatus eſt, & occidit. Veruntamen plurimum differt modus peccati ſiue præuaricationis, quando idipſum quod communiter omnibus imperat Lex ſiue verbum Domini, ſingulariter perſonæ cuilibet indicit Dominus, aut verbũ Domini, & ſic quoq; cõtemnitur dignatio Dñi, nec obeditur illi. Huius criminis tam magni, cõtemptus, reus extitit Saul.

Exod. 17.

Nam in Exodo dixerat Dominus ad Moyſen, Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Ioſue. Delebo enim memoriam Amalech ſub cælo, Statimq; ſubiunctum eſt ibidem: Aedificauit Moyſes altare, & vocauit nomen eius, Dominus exultatio mea, dicens. Quia manus ſolius Domini & bellum Dei erit contra Amalech in generatione & generationem.

1. Reg. 15.

Hoc modo dictum fuerat communiter cunctis, vt eſſent hoſtes Amalech, & memoriam eius delere cuperent cauſa Domini. Singulariter verò poſt multa tempora Saulem Dominus eiuſdem belli ſui miniſtrum eſſe voluit, ita dignatione ſua præcipiens illi. Recenſui quæcunque fecit Amalech Iſraeli, quomodo reſtitit ei in via, cùm aſcenderet de Aegypto. Nunc ergo vade, & percute Amalech, ſiue vade & interfice peccatores Amalech, & pugnabis contra eos vſque ad internitionem eorum. Hanc dignationem Domini paruipendit, hunc ſermonem Domini contempſit ille, iam non paruus in oculis ſuis. Talis contemptus nequaquam reus extitit

1. Reg. 12.

Dauid, quinimò in omnibus quæcũq; perſonæ eius ſunt mandata in ſermone Domini, ſtrennè adimpleuit, & vbi de tranſgreſſione Legis communis redargutus eſt, humilem obtulit confeſsionem, dicens: Peccaui, non in corde duplici.

Quòd vtrique ſe peccaſſe confeſſi ſint, & quare huius confeſſio accepta, illius reiecta ſit.

CAPVT XVI.

COnferre nunc libet vtriuſq; confeſsiones, quomodo & Saul, peccaui, dixit, eodem verbo quo Dauid.

Saulis Dauidisq́; confeſsiones.

Quæ cauſæ eandem in ambobus vocem confeſsionis diſcernant, non longè quærantur. Nam ſtatim ex ſubſequentibus ipſorum ſermonibus inueniuntur. Cùm dixiſſet Samuel ad Saul. Nõ

1. Reg. 15.
Pſal. 50.

reuertar tecum, quia proieciſti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne ſis Rex ſuper Iſrael. Porrò, triumphator in Iſrael non parcet, & pœnitudine nõ flectetur. Neque enim homo eſt, vt agat pœnitentiam, Ille ait, Peccaui, ſed nunc honora me coram ſenibus populi mei, & coram Iſrael, & reuerte mecũ, vt adorem Dñm Deum tuum. Dauid autem dicit, Miſerere mei Deus, quia tibi ſoli peccaui. Miſerere mei, vt iuſtificeris in ſermonib. tuis, & vincas cũ iudicaris. Perpende nunc quã longiſsimè contra inuicẽ cauſæ iſtæ diſparentur, quia videlicet dicendo peccaui: alter, propriam gloriã quæſiuit: alter, gloriam Dei.

Saul propriam quærit gloriam

Saul dicendo peccaui, & ſubiungendo, ſed nunc honora me coram ſenibus populi mei, quos debemus intelligere homines ſuç tribus. ſ. filios Beniamin, & corã Iſrael, & reuertere mecum vt adorem Dñm, nónne propriam gloriã quæſiuit? Homo quippe ſecularis animi, totuſq́; deditus ambitioni, etiam ad adorãdum Dominum pompaticè ſolitus ingredi, hoc dolebat, ſi in tempore tali, in tanti triumphi feſtiuitate, tantus Propheta ſeſe ſubtraheret eius comitatui, & idcirco ſemel, & iterũ dicebat, peccaui.

1. Reg. 15.
Dauid Dei quærit gloriam.

Profectò huiuſmodi intentionis cõfeſsione ſemetipſum vinci nõ patitur omnipotens ſermo Dñi, vnde & hoc ille audire meruit. Porrò triumphator in Iſrael nõ parcet, & pœnitudine non flectetur. At verò Dauid dicendo, Miſerere mei, vt iuſtificeris in ſermonib. tuis, & vincas cũ iudicaris, nõne (ſicut iã dictũ eſt) gloriã Dei quæſiuit? Homo quippe humilis ſpiritu, cũ cura ſuç ſaluationis, maximam habebat ſolicitudinẽ pro gloria Dei, quã in eo cõſiderabat,

vt ille

vt ille fidelis in promiſſo, ver⁹ & iuſtus prę-
dicaretur in iuramento quod illum promi-
ſiſſe atq; iuraſſe teſtatus fuerat, dicens: Iura-
uit Dominus veritatem Dauid, & non fru-
ſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam
ſuper ſedem tuam. Pro hoc (inquam) ſo-
licitus, ne ſua iniquitate ſuperatus promiſ-
ſum ſolueret, iuramentumq; irritũ faceret,
dicebat deſiderantiſsimus gloriæ Dei, vt iu-
ſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm
iudicaris: quod eſt dicere, vt fidelis perma-
neas Deus, vt ſermo tuus, qui factus eſt ad
1. Reg. 12. me, nõ ſit in illo, eſt & nõ, ſed ſit in illo, eſt,
nec iudicari poſsis, quòd leuitate aut muta-
bilitate vſus ſis. Et ſicut de cæteris, ita quo-
que de iſto promiſſo vel iuramento ad me
facto veraciter omnis ſexus, omnis ætas di-
cere poſsit, & ego cum illis. Quotquot enim
promiſsiões Dei ſunt, in illo eſt. Ideo & per
ipſum amen Deo ad gloriã noſtrã. Propter-
1. Reg. 18. ea cùm diceret, Peccaui Domino, ſtatim au-
dire meruit hoc in verbo Domini, Dominus
quoq; tranſtulit peccatũ tuũ. Nõ morieris.

Dauid exauditum eſſe, quia ſecundum voluntatem Dei petierat.

CAPVT XVII.

EXauditus eſt igitur Dauid, & rectè, quia
ſecundum voluntatem Dei petiuit, di-
cendo: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, &
Pſalm. 50. vincas cùm iudicaris. Hæc eſt (inquit Ioan-
nes) fiducia, quam habemus ad eum, quia
1. Ioan. 5. quodcunq; petierimus ſecundum volunta-
Voluntas Dei. tem eius, audit nos. Erat enim volũtas Dei,
vt ſermo eius impleretur, vt verbum pro-
miſsionis priùs ad Abraham, deinde factum
ad Dauid perficeretur. Quia videlicet ſalu-
tem mundi volens & prouidens Deus, hoc
propoſuerat, vt verbum ſuum de ſemine il-
lorum incarnaretur. Quòd ſi iniquitas Da-
uid fidem promittẽtis euacuaſſet, vt de pro-
miſsione pœnitens ſententiam demutaret,
& promiſſum non impleret, nunquid hodie
tam ſecuri cum Apoſt. declamaremus: Eſt
Rom. 3. autem Deus verax, omnis homo mendax,
ſicut ſcriptum eſt: Vt iuſtificeris in ſermoni
bus tuis, & vincas, cùm iudicaris? Imò qua-
liter hodie cũ genere humano actum eſſet,
ſi Deus per ſingulos dies iraſceretur, ſi non
ſinè pœnitentia eſſent dona & vocatio eius,
ſi ſtatim vbi iniquitas cuiuſquam abunda-
ret, ſeſe gratia eius ſubtraheret? Voluntas er
go Dei erat, vt propoſitum ſeu verbum ꝓ-
miſsionis eius ad victoriam perduceretur.
Et vt quamuis omnis homo coram ipſo in-
ueniretur mendax, ipſe nihilominus perma
neret verax. Et quia ſecundum hanc eius
voluntatem (vt iam dictum eſt) petiuit Da-
uid, idcirco exaudiri dignus fuit, tanquam
vnus ex optimis adiutoribus Dei, quæren-
tibus gloriam Dei, amatoribus iuſtitiæ Dei,
deſideratoribus propoſiti Dei.

Quòd Deus in ſermonibus ſuis iuſtificari viſus nõ fuiſſet, niſi Dauid miſertus eſſet.

CAPVT XVIII.

QValem putas haberent querelam, non
ſolùm Dauid, ſed & omnes, qui iudica
re noſſent de ſermonibus Dei, niſi miſertus
fuiſſet illi pœnitenti, vt inuiolatam conſer-
uaret fidem ſuæ promiſsionis? Animaduer
te quæ dicuntur. Aliter præcauendum erat
Deo de ſermonibus ſuis cum Dauid habitis *1. Reg. 12.*
in promittendo, quàm de his ſermonibus,
quos locutus eſt ad multos alios. Quare?
Quia videlicet cum multis alijs loquens, bo
na ſua conditionaliter illis promiſit. (Exem
pli gratia) vt Sauli & populo, qui illum ſibi
Regem expetiuit Si (inquit) timueritis Do-
minum, & ſeruieritis ei, & audieritis vocem
eius, & non exaſperaueritis os Domini: eri-
tis & vos, & Rex qui Imperat vobis, ſequen
tes Dominum Deum veſtrũ. Quod ſi per-
ſeueraueritis in malitia, & vos & Rex veſter
pariter peribitis. Similiter ad Salomonem, *1. Reg. 3.*
Si ambulaueris (ait) in vijs meis, & cuſtodie
ris præcepta mea & mandata mea, ſicut am-
bulauit pater tuus, longos faciam dies tuos.
Porrò, ad Dauid abſq; conditionibus locu-
tus eſt, quemadmodum & ad Abraham, De
fructu (inquiens) vẽtris tui ponam ſuper ſe- *Pſalm. 131*
dem tuam. Non dixit ad Abraham: Si cuſto *Gene. 18.*
dieris vias meas, adducam ad te omnia quæ
locut⁹ ſum ad te, ſed ita dixit ad eum: Num
celare potero Abraham quæ geſturus ſum,
cùm futurus ſit in gentem magnam, & bene
dicẽdę ſint in eo omnes nationes terrę? Scio
enim, quòd præcepturus ſit filijs ſuis, & do
mui ſuæ poſt ſe, vt cuſtodiant viam Domi-
ni, & faciant iuſtitiam & iudicium, vt addu-
cat Dominus propter Abraham omnia quę
locutus eſt ad eum. Itidem de Iſaac & Iacob *Exod. 32.*
& de Moyſe, ad quem dixit Dominus Deus:
Ego oſtendam omne bonum tibi, & inuoca
bo in nomine Domini coram te. Diligenter
(inquam) animaduertendum eſt, quòd non
ſunt conditionales locutiones, ſiue promiſ-
ſiones, & idcirco Deum volentem iuſtifica-
ri in ſermonibus ſuis, & vincere cùm iudi-
catur, oportuit meminiſſe ſuæ ſpontaneæ
promiſsionis, vt ipſe eſſet verax, quantum-
cunq; abundaret iniquitas ſeminis illorum
quibus promiſerat, quibus iurauerat. Hoc
ſcientes Iuriſperiti Moyſes atq; Dauid, te- *Exod. 32.*
nebat Deum: ille, dicendo: Recordare Abra *Pſalm. 50.*
ham, Iſaac, & Iacob, quibus iuraſti: iſte, di-
cẽdo: Miſerere mei, vt iuſtificeris in ſermo-
nibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

Promiſsiones Legis cum conditione, promiſsiones autẽ Abrahæ & Dauidi abſq; conditione factas fuiſſe.

CAPVT XIX.

AD hunc ſenſum pertinet illud Apoſt. *Rom. 4.*
ad Rom. Non enim per Legem pro-
miſsio Abrahæ aut ſemini eius, vt hæres eſ-
ſet mundi, ſed per iuſtitiam Fidei. Si enim ij,
qui ad Legem pertinẽt, hæredes ſunt, exin-
anita eſt Fides, abolita eſt promiſsio, Lex
enim iram operatur, vbi enim non eſt Lex,

nec præuaricatio, ideò ex Fide vt ſecũdum
gratiam firma ſit promiſsio omni ſemini A-
brahæ,nõ ei,qui ex Lege eſt ſolũ, ſed ei,qui
ex Fide eſt Abrahę,qui eſt pater omniũ no-
ſtrũ,ſicut ſcriptũ eſt : Quia patrẽ multarum
gẽtium poſui te ante Deũ, cui credidiſti. Cũ
hæc dicit, reuera Deum iuſtificat in ſermo-
nib.eius, vt apud illos,quibus Legem dedit,
vel qui ex Lege ſunt, non quaſi debitor te-
neatur,vincatq́; cùm iudicatur. Apud illos
aũt,qui ex fide ſunt Abrahæ,debitor fuiſſe
Lex conditionalis. nõ negetur. Lex nanq; tota cõditionalis eſt,
& ſub conditione dari cœpit in monte Sy-
Exod. 19. nai,menſe tertio egreſsionis filiorum Iſrael
de terra Aegypti,præmiſſo namq; hoc, Vos
ipſi vidiſtis quæ fecerim Aegyptijs, quomo
do portauerim vos ſuper alas aquilarũ, Sta-
tim mandata & Legem daturus ſic incipit:
Si ergo audieritis vocem meam,& cuſtodie
Deut. 6. ritis pactum meum,eritis mihi in peculium
de cunctis populis. Mea eſt enim omnis ter
ra,& vos eritis mihi Regnum Sacerdotale,
& gens ſancta. Sub hoc tenore conditionis
tota Lex procedit.Si(inquit) poſtquam au-
dieritis hæc iudicia,& cuſtodieritis ea, & fe-
ceritis,cuſtodiet & Dominus Deus tuus pa-
ctum tibi,& miſericordiã quam iurauit pa-
tribus tuis,&c. Cùm ergo tanta multitudo
eorum qui ex Lege ſunt,vel eſſe volunt,ex-
Pſalm. 52. cluditur, vt non ſint in peculium Domino
iuxta præſcriptam ſponſionẽ eius,nunquid
propter hoc in iudicium vocãdus eſt Deus?
Iudicetur quidem, quoniam & ipſe præſtò
eſt,dicens in Eſa.Quis eſt qui iudicetur me-
cum, veniat, iudicetur, inquam, ſed ſtatim
vincit,quia videlicet illi non cuſtodierunt
quod in conditione poſitum fuit.i.non au-
dierunt vocem eius, non cuſtodierunt pa-
ctum eius,imò oẽs declinauerũt, ſimul inu
tiles facti ſunt,non eſt qui faciat bonum,nõ
eſt vſq; ad vnum. Atque hoc modo Lex irã
operatur,dum in iudicio recitat illud,quod
in conditione poſuit Deus, proinde melius
quod abſque conditione facta promiſsio,&
Gene. 22. cum iuramẽto firmata eſt repromiſsio. Nõ
enim dixit Deus ad Abraham:Si hoc vel il-
lud feceris,ſi ſic vel ſic ambulaueris, ſi hæc
vel illa mandata mea cuſtodieris,in ſemine
tuo benedicentur omnes gentes,ſed abſque
vlla(vt iam dictum eſt)conditione, & om-
ninò de futurorum obſeruationibus tacẽs,
Per memetipſum(inquit)iuraui, quia feci-
ſti rem hanc,& non pepercisti filio tuo vni-
Rom. 4. genito,benedicam tibi, & benedicentur in
ſemine tuo oẽs gentes terræ, quoniã obedi-
ſti voci meæ.Hinc Apoſt.ad Rom. Vbi(in-
quit)non eſt Lex,nec pręuaricatio.Quomo
do enim propter aliquam iniquitatis abun-
dantiam,vel ipſi Abrahæ, vel poſteris eius
ſubtrahere poſſet tanquam pręuaricatorib.
Ioan. 3. iuſtitia Dei,quod taliter promiſit. Nõ fuit
ibi Lex.i. conditio de futura obſeruatione
cuiuſquam mandati,& idcirco nec pręuari-
catio nominari poſſet in aliquo peccato,per
quam liceret Deo(quoniam verax eſt) mu-
tare verbum ſuæ promiſsionis.

Quid ſit quod Apoſt. ait: Si enim, qui ex Lege, hære des ſunt, exinanita eſt Fides, abolita eſt repromiſsio.

CAPVT XX.

LIbet intueri etiam illud, quàm ſapien- *Rom. 4.*
ter,quàm veraciter loco memorato A-
poſtolus dixerit.Si enim, qui ex Lege hære
des ſunt,exinanita eſt Fides,abolita eſt pro
miſsio.Quod eſt dicere,Si ob meritum ſuſ-
ceptæ Legis factum eſſe putas,,vt in ſemine
Abrahæ(quod eſt Chriſtus) benediceren-
tur omnes gentes,cum ante datam Legem
quadringentos & triginta annos promiſsio
præceſſerit,nónne mutabilem facis Deum,
& immutatorem promiſsi ſui?Magna quip
pe mutabilitas, grandis immutatio eſt,illud
poſt tantos annos proponere pro mercede
futuri ſeruitij, quod prius cum iuramento
gratis promiſit,præſertim cum ſic promiſiſ
ſe iam dediſſe fuerit. Et quis vnquam ho- *Fidem exinanire.*
mo fidelis illud,quod dudũ amico ſuo gra-
tis dedit,poſtea facere poteſt mercedem fu
turi ſeruitij?quanto magis nec Deus taliter
fecit,nec Deum taliter facere decuit:hoc nã
que eſſet exinanire Fidem,abolere promiſ-
ſionem, ſi poſt tot annos patribus defun-
ctis ita loqueretur ad filios,dicens: Si ergo
audieritis vocem meam,& cuſtodieritis pa-
ctum meum, complebo promiſsiones me-
as,vt in ſemine Abrahæ benedicantur om-
nes gentes,Quod, videlicet vnicum ſemen
Chriſtus eſt.Non conueniret,non congrue
ret,imò indecens eſſet Deo veraci,qui ſicut
alia Scriptura teſtatur,Semel loquitur, & ſe
cundò idipſum non repetiuit,non immuta- *Exod. 19.*
uit,ſed aliud dixit, aliud ſuper addidit.Si au
dieritis vocem meam,& cuſtodieritis pactũ
meum,eritis mihi in peculium de cunctis
populis,dabo vobis terram fluentem lac &
mel,cuſtodiam vobis pactum meum & mi-
ſericordiam,quam iuraui patribus veſtris,
quam vtique ſi non cuſtodiero præuari-
cantibus vobis, nihilominus tamen cuſto-
diam patribus veſtris quibus iuraui, & om-
nibus gentibus ſiue populis, qui ex illorum
fide ſunt vel erunt, quia non vobis ſolùm,
ſed & omnibus gentibus benedictionẽ pro *Pſalm. 88.*
miſi in ſemine eius.Idem eſt in Dauid. Simi
liter namque hoc eſſet exinanire Fidem,
abolere promiſsionem, ſi quod promiſe-
rat,& iurauerat ex gratia,per Legẽ deſtrue-
ret propter ſubrepentia delicta. Quod quia
non fecit, ſed fidelis permanſit in omnibus
verbis ſuis,Semel,inquiens,iuraui in ſancto
meo,ſi Dauid mentiar? Semen eius in æter-
num manebit. Ergo iuſtificatur in ſermoni
bus ſuis,& vincit dum iudicatur, quia mu-
tabilitatis non poteſt argui.

Quid ſit, quod idem Apoſt. ait: Iuſtitiam Dei in Euangelio reuelari ex Fide in Fidem, & quænam illa iuſtitia ſit.

CAPVT XXI.

QVam aliam iuſtitiam Dei putamus in
Rom. 1. Euangelio reuelari, ſicut Apoſtolus di
Iuſtitia cit: Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex Fi-
fidei. de in Fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus autẽ
ex Fide viuit? Iuſtitia Dei, incarnatio eſt Fi-
lij Dei, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſe-
cundum carnem. Incarnatio, inquã, vel ad-
uentus Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abrahę.
Hæc iuſtitia in Euangelio reuelatur. Num
parua eſt hæc iuſtitia Dei? non parua, ſed ve
rè magna, & valdè laudabilis, quia per illam
incarnationẽ, dum fit ex ſemine Dauid, iu-
ſtificatur Deus in ſermonibus ſuis, implen-
do quod promiſit, cuſtodiendo quod iura-
uit Deus verax & fidelis. Attende perpul-
Iuſtitia o- chram huius iuſtitiæ definitionem. Iuſtitia
perum. (inquit) ex Fide in Fidẽ. Cuius ex Fide, niſi
eius qui promiſit, qui iurauit? Cuius in Fidẽ,
niſi eius qui promittenti credidit, qui iurã-
ti Fidem adhibuit. ſ. Abrahæ ſiue Dauid?
Iuſtitia hæc alia eſt, & alia illorum Iſraelita
rum, qui non ſunt Iſraelitæ veri. Quia ſuam
quærentes ſtatuere iuſtitiam, huic iuſtitiæ
nõ ſunt ſubiecti. Quænam eſt illorum iuſti-
tia? Nimirum iuſtitia non ex Fide in Fidem,
ſed quaſi ex operib. in opera, Quaſi Abra-
ham ex operibus iuſtificatus ſit, cùm Scri-
Rom. 4. ptura dicat: Credidit Abraham Deo, & repu
Gene. 15. tatum eſt illi ad iuſtitiã: Et, quaſi ipſi ex ope
Pſal. 142. ribus iuſtificari poſsint, cùm item Scriptura
dicat: Quia non iuſtificabitur in conſpectu
tuo omnis viuẽs. Benè ergo iuſtitia Dei, quę
in Euangelio reuelatur, definita eſt, dicẽdo:
Iuſtitia ex Fide in Fidẽ, quia videlicet quòd
Dei Filius incarnatus eſt, & quòd in iſto ſe-
mine benedicuntur oẽs gentes, ex Fide eſt
Dei, de quo ſcriptum eſt, Fidelis Deus in o-
Pſal. 144. mnib. verbis ſuis. Quia neq; Dauid, neq; cæ
terorum peccatis offenſus eſt ſiue tranſuer-
ſus, quin magna Fide impleret, quod magna
gratia promiſit, & iuſtitia hæc in Fidẽ tẽdit,
quia non propter opera, ſed propter Fidem
poſsibile eſt quempiam corã illo iuſtificari,
dicente Scriptura: Si iniquitates obſeruaue-
Pſal. 129. ris Dñe, Dñe quis ſuſtinebit? Idcirco ſic ſcri
Rom. 1. ptum eſt: Iuſtus ex Fide viuit. Quia propter
ſolum Deũ, qui ſolus ſanctus eſt, in omnib.
operibus ſuis, quicunq; iuſtus eſt, viuit, non
ex operibus, ſed ex Fide habet hoc ipſum, ꝙ
iuſtus ex Fide viuit. Nã ſi quis velit operum
iuſtitiam rectè dijudicare, non foris in ocu-
lo, ſed in ſecreto conſcientiæ ſuæ, nunq̃ im-
probabit in ſemetipſo dictũ à quodã, Quaſi
Eſaia 64. pannus mẽſtruatæ vniuerſæ iuſtitię noſtrę.

Verbum Dei tam in Saul, quàm in Dauid veritatis palmam obtinuiſſe.

CAPVT XXII.

IGitur, quia ex Fide in Fidem, idcirco fir-
ma eſt promiſsio ipſi Dauid, & ecce nunc
viuit, nec vtcunq; viuit. verùm etiã perma-
net in abundantiori gratia Patriarcha, Rex,
& Propheta. Patriarcha, quia promiſsio ſpe
cialiter ad hunc poſt Abrahã facta eſt, vt eſ-
ſet pater beati ſeminis quod eſt Chriſtus, q
non erubeſcit vocari filius Dauid, cùm ſit
ipſe Dñs Dauid, filius ſecundum carnẽ, Dñs
ſecundum Diuinitatẽ: Rex idem, & nõ quo-
modocunq;, ſed ſecundum electionẽ Dei, &
quod amplius & magnificẽtius eſt, ſecundũ
cor Dei. Quæſiuit ſibi Dominus, ait Samuel ad *1. Reg. 13.*
Saul, virum iuxta cor ſuũ, & pręcepit ei Dñs,
vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eo quòd
nõ ſeruauerit quod præcepit Dñs. Cuius rei
Paul. quoq; in Act. Apoſt. ita meminit: Et *Act. 13.*
amoto Saul ſuſcitauit illis Dauid Regẽ, cui
& teſtimonium perhibens dixit, Inueni Da-
uid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meũ,
qui faciet oẽs volũtates meas. Iſte ſermo lõ-
gè ab electione Saul diſtinguit electionem
Dauid. Nã & illum elegiſſe dicitur Dñs, dicẽ
te Samuele ad oẽm populum, cũ ille in me-
dio ſtaret altior vniuerſo populo ab hume-
ro & ſurſum: Certè videtis quem elegit Dñs, *1. Reg. 10.*
quoniam non eſt ſimilis ei in omni populo.
Ergo & illum elegit quidem Dñs, ſed nõ ſe-
cundum cor ſuum, imò ſecundum cor po-
puli vanum & ſuperbum, & ſecundum fu-
rorem ſuum. Ille namq; maximè vel in pri-
mis erat, ſuper quo apud Oſee taliter Iſrae- *Oſee 12.*
lẽ increpat. Vbi eſt Rex tuus? maximè nunc
ſaluet te in omnibus vrbibus tuis, & Iudices
tui, de quibus dixiſti, Da mihi Regẽ & Prin-
cipem? Dabo tibi Regẽ in furore meo & au-
feram in indignatione mea. Illam quippe in
tãto furore ſuo dedit, vt diceret ad Samuel;
Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper *1. Reg. 3.*
eos, &c. Item in tãta indignatione illum ab-
ſtulit, vt ille dęmoniacus fieret, ſicut ſcriptũ
eſt, Spiritus aũt Dñi receſsit à Saul, & exagita *1. Reg. 16.*
bat eum ſpiritus nequam à Dño. Hæc nunc
idcirco cõmemorauerim, ne vel in Saul ver
bum Domini à propoſito cecidiſſe, palmam
q́ue iuſtitię videatur amiſiſſe, eligendo illũ,
qui electione dignus non fuerit. Propheta
idem Dauid, non qualiſcunq;, ſed tam pro-
prius, tam familiaris verbo Dei, vt eiuſdem
verbi perſona propria (futurę incarnatiõis,
paſsionis, reſurrectionis, & aſcenſionis ſuę)
myſteria clariùs atque ſonorius loqueretur
per os Dauid, quã per os alicuius ex cæteris,
cũ ſuauitate harmoniacæ dulcedinis. Nun-
quid vel iſta gratia poſt lapſum caruit? Non
vtiq;, nã docebo (inquit) iniquos vias tuas,
ſubauditur, eadẽ qua priùs ꝓphetica gratia.

Quomodo appareat, in duobus illis verum eſſe ſapientia dictum: Melius eſt duo ſimul eſſe quàm vnum.

CAPVT XXIII.

APparet nunc in iſtis, quàm veraciter ſa
pientia dixerit: Melius eſt duos ſimul *Eccl. 4.*
eſſe, quàm vnum, habent enim emolimen-
tum ſocietatis ſuæ, ſi vnus ceciderit, ab alte-
ro fulciatur. Væ ſoli, quia cùm ceciderit nõ
habet ſubleuantem, & ſi dormierint duo ſo
uebuntur mutuò. Vnus quomodo calefiet?
& ſi quiſpiam præualuerit contra vnũ, duo
reſiſtunt ei. In iſtis, inquã, ſcilicet in Saul, &
in Dauid apparet, quàm vera, quàm pulchra

ſint hæc. Quid enim eſt vnum vel ſolum eſ-
ſe, niſi ſermoné Domini proieciſſe? Et quid
eſt duo ſimul eſſe, niſi ſermonem Domini
in itinere vitæ huius, ſiue in lectulo conſcié
tiæ ſocium habere? Hoc multò melius eſt.
Nam: Vę ſoli (inquit) quia cùm ceciderit nó
habet ſubleuantem. Vę ergo Sauli, qui quá-
do cecidit ſolus fuit, non habens ſubleuan-
1. Reg. 15. tem, ſcilicet Domini ſermonem. Proiecerat
enim illum. Vndè & dictum eſt ad eum, Nó
reuertar tecum, quia proieciſti ſermonem
Domini, & proiecit te Dominus, ne ſis Rex
ſuper Iſrael. Porrò Dauid ſermonem Domi
ni habuit ſocium in domo pectoris, in ſinu
Fidei. Duo igitur erant, videlicet ipſe Da-
uid, & ſermo Domini, vnus cecidit, & ab al
tero fulcitus eſt. Quid iſto verius? Cecidit
Dauid, & à ſermone Domini, qui cadere nó
nouit, ſulcitus eſt fortiter innitens illi, & di-
Pſalm. 50. cens Deo, Miſerere mei, vt iuſtificeris in ſer-
monibus tuis. Subleuatus eſt, & dormierút
duo, & vſq; in finem vitæ ipſius Dauid foue
bantur mutuò. Nam ſermo Domini foue-
bat Dauid, tam nocturna, quàm diurna me-
ditatione ſui, quemadmodum ille dicit: Et
Pſalm. 76. meditatus ſum nocte cum corde meo. Item
tota die meditatio mea eſt. Hoc erat foueri
Dauid. i. delectari. Nam memor fui (inquit)
Dei, & delectatus ſú. Fouebatur. i. delectaba
tur ipſe ſermo, videlicet requieſcédo in ſua
uiſsima humilitate Dauid, dicétis Deo, Me-
mor verbi tui ſeruo tuo. Item, Non nobis
Pſalm. 18. Domine, non nobis, ſed nomini tuo da glo-
Pſal. 113. riam: quaſi ſuimet negligens tantummodò
de verbo Dei, verbo repromiſsionis, quod
apud ſe habebat ſolicitus erat, ne obliuioni
traderetur, non ignorans, quia cuſtodiente
& glorificante Deo verbum hoc, ipſe pari-
ter cuſtodiretur, & particeps exiſteret glo-
riæ, iuxta quod illic dictum eſt. Habét enim
emolumentum ſocietatis ſuæ. Præualuerat
quiſpiam contra vnum, ſed duo reſtiterunt
ei. Vnus namq; tunc erat Dauid, quando
acciderat, vt ſurgeret de ſtrato ſuo poſt me-
ridié, & viſa vxore alterius incideret in con
cupiſcentiam eius. Vnus erat, quia à ſolita
Eccl. 4. meditatione verbi Dei animus eius ſeceſſe-
2. Reg. 11. rat, & ob hoc præualuit contra eum ille, qui
per Nathan peregrinus dicitur, ſcilicet Dia
bolus à ciuitate & regno Dei alienus, ſed re-
ſtiterunt ei duo, de quibus iam dictum eſt,
& alter fulcitus eſt ab altero, quia ſubleua-
tus eſt Dauid verbi Dei ſubſidio, vt perſiſte
ret in multiplici gratia, Propheta (vt iam di-
ctum eſt) & Rex, & Patriarcha.

Salomonem habuiſſe quidem verbum Dei, ſed non quieuiſſe cú eo, vt foueretur, ideoq; cecidiſſe, nec ſubleuatum eſſe. CAPVT XXIIII.

AT ipſe per quem taliter locuta fuerat
ſapientia, Salomon Rex filius eiuſdé
Dauid, multò grauius cecidit, multò namq;
grauius eſt zelus idololatriæ, quàm adulte-
3. Reg. 11. rij facinus ſiue homicidij. Amauit mulieres
alienigenas multas, & ita per illas deprauatú eſt cor eius, vt Deos alienos ſequeretur, & colebat Aſtarten Deam Sydoniorum, & Chamos Deum Moabitarum, & Moloch Deum Ammonitarú. Quid ergo dicemus? Nónne modo ſupradicto ſimul erant duo? Perſpicuum eſt, & negari non poteſt, quin fuerit cum illo ſermo Domini, quin de pectore & ore eius, tanquam de téplo ſuo ſeſe manifeſtauerit dictis & factis. Quomodo ergo ita cecidit tanquá ſolus eſſet & ſubleuantem non haberet? Ad hæc inquá, Erant quidem duo, ſed non erat illis quieta dormitio, vt dormirent pariter, & fouerentur mutuò. Quidá alius intererat, & interſtrepebat ſemper inquietus & infeſtus, ſcilicet amor præſentis ſeculi, qui lógè diſſentit à verbo Dei. Ille in angulo abſconditus non patiebatur, vt illi duo benè eſſent ſimul, & quieta dormitione fouerentur ſimul. Illum talem ſcilicet ſeculi amorem, ibi familiarem fuiſſe, & in cordis eius manſione diu manſiſſe, illud ſatis innuit, quod iratus Dominus ſuper auerſione Salomonis taliter dixit. Quia ha-
buiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactú 3. Reg. 11.
meum, &c. Dicendo namq; habuiſti hoc apud te, ſatis indicat non repentinam tentationem ſuperueniſſe, ſed morbo inueterato vitioſam eius intentionem fuiſſe. Quod etiam in eo ſatis animaduerti poteſt, quod cú in initio magna dignatione apparens Domi
nus dixiſſet illi. Pete quod vis vt dem tibi, 3. Reg. 3.
& táta ſibi oblata gratia, poſſet æternitatem gloriæ cęleſtis vna petitióe adipiſci, quę ſumma beatitudo eſt. Ille temporali gloria delectatus, & apud homines volens haberi glorioſus, leue ſeu mediocre bonú petiuit. Da-
bis (inquiens) ſeruo tuo cor docile, vt iudi- Ibidem.
care poſsit populum tuum, & diſcernere inter bonum & malum. Et quidem bonum erat quod petiuit, & meliùs quàm ſi petijſſet dies multos, aut tale quid, quod bonú quidem eſt, ſed exile & infimum, & hoc magis placuit Domino, quòd ſi petiuit, quàm, ſi petiſſet quidpiá eiuſmodi, dies multos, aut diuitias, aut animas inimicorum ſuorú. Sed cur nó dixit, ſicut dixerat pater eius Dauid,
Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt
inhabitem in domo Domini omnibus dieb. Pſalm. 26.
vitæ meę? videlicet quia cor eius non erat perfectum cú Domino Deo ſuo, ſicut Scriptura teſtatur, ſicut cor Dauid patris ſui.

Propter peccata filiorum Dauid, non auerſum eſſe propoſitum Dei, quia iurauerat illi.

CAPVT XXV.

NVm igitur vel in iſto cecidit verbum Dei, & quod propoſuerat Deus potuit auerti? Non vtiq;, imò palmam iuſtitiæ prę-
clariùs obtinet. Scriptura ſic determinante, 3. Reg. 11.
Veruntamen (inquit Dominus) in dieb tuis non faciam propter Dauid patrem tuum, de manu filij tui ſcindam illud, nec totum

Regnum

Regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruū meum & Hieruſalem quam elegi. Item ad Hieroboam: Nec auferam (inquit) de manu Salomonis omne Regnum, ſed ducē ponam eum cunctis diebus vitæ tuæ, propter Dauid ſeruum meum, quem elegi. Auferam autem de manu filij eius Regnum, & dabo tibi decem tribus. Filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus coram me in Hieruſalē ciuitate quā elegi, vt eſſet nomen meum ibi. Cùm hęc dicit omnipotens Deus, vtique tenetur fortitudine verbi ſui, memor promiſsionis ſuæ, vt ſit verax & fidelis, iuxta memoratam ſuperiùs cauſam, quam poſuit ipſe Dauid, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Remanet igitur verbo Dei palma veritatis in ipſo quoq; caſu Salomonis. Porrò, ipſi Dauid quanta eſt laus, & quanti præconium meriti, quòd fatetur Deus ſe propter eum ſeruare ciuitatem Hieruſalem & tribum Iuda ad implendam promiſsionem veritatis, quæ eſt incarnatio eiuſdem verbi Dei de ſemine Dauid? Sic namq; loquitur, tāquam homo quiſpiam grauiter offenſus, qui cùm habeat cauſas iraſcendi, & ſperata denegandi, tenetur tamen debitor vt det quamuis inuitus, quia promiſit, quia iurauit. At ille non inuitus implere habebat, qđ gratis promiſerat, & promiſſum iuramento firmauerat. Quo ergo tēdit, dum toties meminit Dauid in tranſgreſsionibus poſterorum eius & populi, toties ad iracūdiā Deū prouocantis, dicendo, quòd propter Dauid parcat, & non penitus eos delere velit? Vide licet vt magis ac magis abundantia gratię eius innoteſcat, vbi eſt abundans iniquitas, & nulla ex operibus iuſtitia, ſed de hoc iam latius ſuprà dictum eſt.

Ibidem. — *Pſalm. 50.*

Cur iurare debuerit ac voluerit Deus, quem impoſsibile eſt mentiri, etiam in his quæ loquitur abſq; interpoſitione iuramenti.

CAPVT XXVI.

CVr autem iurare debuerit, vel quā vtilitatis rationem in iuramento ſuo fore conſiderauit Deus, quē impoſsibile eſt mentiri, etiam in his quæcunq; loquitur abſque interpoſitione iuramēti. Apoſt. ad Hebręos euidentius exprimit, Quoniam (inquit) neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum. Homines enim per maiorem ſui iurant, & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem, eſt iuramētum. In quo abundantius volens Deus oſtēdere pollicitationes hæredibus, immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurādum, vt per duas res immobiles, quibus impoſsibile eſt mentiri Deum, fortiſsimum ſolatium habeamus. Hoc tale eſt, ac ſi dicat: Deus ante omnia fidem ab omnibus exigit, & ſine Fide impoſsibile eſt placere illi. Porrò homines duri ſunt, & tardi corde ad credendum.

Heb. 6. — *Hebr. 11.*

Maxima pars incredulorum eſt, qui omninò non credunt. Et de alijs quidem non adeò mirum, licet ſit damnabile malum, de ipſis vtrunq;, qui promiſsionis hæredes eſſe debuerunt, quorum patribus promiſsio facta eſt, & firmata per iuramentum, magis tamen mirandum, quòd ſint vel fuerint adeò increduli, vt maximè de illis ſcriptū ſit, Generatio praua & exaſperans, generatio quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cū Deo ſpiritus eius. Porrò ipſos, qui quandoque credituri erant, ſciebat idem Deus difficiles fore ad credendum, ſicut & fuerunt, vtpotè quorum optimis magna increpatione ab ipſo Domino dictum eſt. O ſtulti & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Igitur quia omnis controuerſiæ hominum finis, ad confirmationem, eſt iuramentum, vt vel ſic incredulitati ponerent finem, vt vel ſic vigilarent homines ad audiendum, & ſentirent fore immobile Dei conſilium, interpoſuit iuſiurandum. Proinde cùm dicit ipſe: Sit autem ſermo veſter, eſt eſt, non non. Quod autem his abundantiùs eſt, à malo eſt, rectè ſubauditur illius, cuius incredulitas ſiue diffidentia iurare compellit. Sic namque intelligendo quod dixit, à malo eſt, humiliter in ipſo iuramēto Dei noſtram culpamus tarditatem ad credendum, quod vtiq; malum eſt, quia cum impoſsibile ſit mentiri Deum, etiam cùm non iurat, pauci comparatione incredulorū crediderunt, in eo quòd per ſemetipſum iurat.

Pſalm. 77. — *Luc. 24.* — *Matth. 5.*

Quid ex cauſis maximè digni fuerint Abraham & Dauid, verbo promiſsionis cum iuramento repromittentis.

CAPVT XXVII.

QVibus vel ad quos iurauit in promiſsione ſeminis, quod eſt CHRISTVS? Duo ſunt Patriarchæ magni, Abraham atq; Dauid, & magna quidem gratia iurauit. Et hoc ānte omnia ſcire debem⁹, quia fecit hoc ex gratia ſua magis, quàm ex ipſorum meritis. Veruntamen eadem eius gratia præueniente aliquomodo ad hāc dignitatem fuere præparati, vt dignaretur Deus iuramento ſeſe obligare cum illis. De Abraham manifeſtiùs illud eſt, quia Fide obtulit Iſaac; cùm tentaretur, & vnigenitum offerebat, qui ſuſceperat repromiſsiones, ad quem dictum eſt: Quia in Iſaac vocabitur tibi ſemē, arbitrans quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt Deus. Ob hanc rem iuſta gratia Deus, quod dudum abſq; iuramento promiſerat, cum iuramento repromiſit, in ſemine eius benedicendas fore omnes gentes, vtiq; ſemen Chriſtus eſt. Porrò de Dauid quærendum, quam ob virtutem maximè Deus illū dignum iudicauerit, vt iuraret illi, ſicut teſtatur ipſe, & iam ſuprà memoratum eſt. Et quidem non ita manifeſtè de illo Scriptura refert ſicut Abrahā, quod dixerit illi Deus. Per memetipſum iuraui, quia feciſti rē hanc

Duo magni patriarchæ. — *Gen. 22.* — *Hebr. 11.*

Pſalm. 131 vel illam, De fructu vētris tui ponam ſuper ſedem tuam. Sed ratio docet, non multò minoris eſſe meriti, pepercіſſe inimico propter Deum, quàm non pepercіſſe vnigenito filio propter Deum. Hoc fecit Dauid inimico ſuo infeſtiſsimo, quærenti animam ſuā, inimico Regi, cuius Regnum ſinè dubio ſe ſuſcepturum ſciebat, ibi pepercit vbi quærebat animam ſuam, quod eatenus fuerat inauditum, ſicut teſtatur & ipſe Saul, admirās *1. Reg. 24.* & dicens ad eum: Quis enim cùm inuenerit inimicum ſuum, dimittet eum in viā bonam? Ob hanc maximè cauſam iuratum illi eſſe arbitramur, quòd ſemen vel caro eius aſſumenda foret in filium Dei, Quia maximè cauſa iſta facit filios Dei, ſicut teſtatur ipſe Dominus, cùm dicit, Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & *Matth. 5.* orate pro perſequentibus & calumniantib. vos, vt ſitis filij Patris veſtri qui in cælis eſt. Dilexit inimicum, benefecit illi, non ſolùm parcēdo cùm occidere poſſet, verùm etiam plangendo, cùm ille occiſus fuiſſet, & ſicut iam dictum eſt, maximè pro cauſa huiuſmodi tali iuramento Dei dignus extitit.

FINIS LIBRI QVARTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER QVINTVS.

Quomodo ſecundum caput Draconis, vitulus ſcilicet, ſub Ieroboam denuò fuerit erectum.

CAPVT I.

INterea Draco ille magnus, Serpēs antiquus qui vocatur Diabolus & Satanas, cernens proficere promiſsiōis verbum, vtpote iam poſt Abraham, ſecundò in Dauid iuramento firmatum, magnum inuidiæ ſæuientis incendium verſabat, magno veneni ſui ſtimulatus ardore totus in ſemetipſo furebat. Sed quid ageret? Dudū exarmatus capite, quod *Exod. 14.* primum erexerat, ſcilicet Regno Aegypti, quando ſubmerſus eſt Pharao in mari cum curribus & equitibus ſuis, caput aliud non habebat quod erigeret, id eſt, Regnum aliud, per cuius potentiam ſæuire poſſet ad excidium gentis, ex qua implendum erat iā dictum verbum promiſsionis, quinimò iam regnabat ipſum verbum in Dauid patre, quod futurum erat ſuę carnis, & idem pater eius ſceptrum tenēs imperij, fortis atque bellicoſus, exercebatur prælijs, glorificabatur victorijs. Vndè & ſecuriùs citharizabat Pſaltes ille, Verbum Dei ſonis condecorans muſicis. Ardebat igitur inuidiæ veneno, quo & ipſius Dauid penè omnem domum conflagrauit, dum & ipſe pariter adulterij ſimul & homicidij crimen incidit, & de filijs eius vnus, Abſalon cruentus fratre interempto, in ipſum patrem arma arripuit, expellens eum de Regno, & animam eius quærens, vt regnaret pro illo. Quod ſi peractum fuiſſet, iam profectò Serpens illud caput haberet, per quod verbū Dei impugnare, memoriamq́; eius ſeſe abolere poſſe ſperaret. Non ita euenit, ſed Abſalon mortuo, & Dauid vitam cum pace compleuit, & ſuccedens ei filius ſenſatus, Salomon, cum pace regnauit, & domum pacis nomini Domini ædificauit. Tandem peccatum eiuſdem Salomonis, malignam eiuſdem Serpentis intētionem adiuuit, vt ſcinderetur Regnum Iſrael à domo Dauid, ſuſcepto Ieroboam filio Nabaioth, qui & continuò duos vitulos aureos fecit, & dixit. Ecce dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti. *3. Reg. 12.* Ibi ſe erexit ſecundum caput draconis, & in illo capite facies fuit vituli cornuti, cœpitque cornupeta eſſe Diabolus, agendo & compellendo per vim regiam, vt vitulorum ſimulachra pro Deo colerentur.

Quamuis etiam Baal ſeruierint, & adorauerint, vitulum tamen caput idololatriæ fuiſſe.

CAPVT II.

QVantum putas contra verbum Domini vitulus ille, imò in vitulo diabolus, ipſe vibratis cornibus inſaniunt? Domine, *4. Reg. 19.* inquit Helias, altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & ego derelictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Iam quidem Iſrael colebat etiā Baal, agente Iezabel. Et hoc addidit, inquit Scriptura, Achab in opere ſuo irritans Dominū, quod ſcilicet ſeruiuit Baal & adorauit illū. Sed omnis idololatriæ caput in Iſrael erat cultus vitulorum. Nā & Baal & cætera portenta dæmoniorum ab alijs gentibus ſuſceperunt, vitulum autem vt colerent, Reges Iſrael à ſemetipſis excogitauerunt, & in illo ſcelere oēs perſeuerauerunt. Vndè in Oſee, *Oſee 8.* cùm dixiſſet Dominus de Regibus & Principibus illis, Vſquequo non poterunt emūdari, continò cauſam iſtam ſubiunxit, Quia ex Iſrael ipſe eſt, artifex fecit illum, & nō eſt Deus, ſubauditur vitulus, de quo præmiſerat, Proiectus eſt vitulus tuus Samaria. Et eſt ſenſus, Idcirco Reges & Principes Iſrael non poſſunt emundari ſiue reuocari à cultu

vituli, quia non per ignorantiam in illo peccant, ſed per malitiam, & non ab exteris gentibus decepti cultum eius ſuſceperunt, ſed à ſemetipſo excogitauerunt. Vndè & cõgruè dictum eſt, Artifex ſcilicet Ieroboam, ſicut ſcriptum eſt. Dixitq; Ieroboã in corde ſuo. *3. Reg. 12.* Nunc reuertetur Regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte, vt faciat ſacrificia in domo domini in Hieruſalem, & excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos. Artifex ergo fecit illum, quia Ieroboam excogitato cõſilio fecit eũ. Igitur quãuis Baal, & multa alia idololatriæ monſtra fuerint in Iſrael, tamen vitulum illum idololatriæ caput rectè dixerim, quia videlicet cætera portenta Iſrael ab exteris gentibus accepit, & à cultu illorũ aliquoties cohiberi potuit. Nã & Baal Iehu deleuit de Iſrael, ſed vitulos à ſemetipſo Iſrael excogitauit, & neque Iehu, neque quiſquam Regum Iſrael à cultu illorum vnquam receſsit.

Hoc caput tametſi mite videretur, tamẽ aequè vt reliqua pernicioſum fuiſſe populo Dei.

CAPVT III.

QVæ autem facies ex omnib. capitibus, ſiue faciebus Aduerſarij ſæpè dicti ita potuit manſueta videri, vt iſta facies vituli? Facies aliæ truces ſunt, ſcilicet facies draconis, facies Leonis, facies Vrſi, facies Pardi, facies beſtiæ terribilis & fortis, dentes ferreos habentis, comedentis atq; comminuẽtis, & reliqua pedibus conculcantis, per quæ ſignificari iã diximus Regna, quæ contra promiſſionis Verbum perſequutionẽ fecerunt, Regnum Aegyptiorum, Regnum Babyloniorum, Regnum Perſarum & Mœdorũ, Regnum Græcorum, Regnum Romanorum. Facies iſta vituli, facies eſt mitis, per quã (vt *Vituli facies mitis.* dictum eſt) denotatur Regnũ Iſrael, ex quo Ieroboam vitulos aureos fecit. Num ergo ſicut facies iſta, mitior eſt facieb. illis, ita Regnum Iſrael minus q̃ illa Regna egit, minus nocuit? Imò quantò magis domeſticus erat, tantò maiora dãna fecit, tantò magis domũ ſubuertit. Quid. n. vel quãtum fuerat actũ, dum occiſis Prophetis dñi, & omni populo ſequente imperium Iezabel & Achab, ſolũ ſe derelictum putaret Helias, licet ſupereſſent ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata Baal. Et quidẽ Baal deleuit Iehu de Iſrael, vt iã dictum eſt, ſed cultus vituli & populum cum Regib. irreuocabiliter captum mente tenuit, & tantum effecit vt tranſlatus Iſrael de terra ſua, corpore quoq; captiuus fieret, captiuitate inſolubili prædicente Dño in Oſee, Quia non addam *Oſee 1.* vltrà miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorũ, & domui Iuda miſerebor. i. decẽ tribubus ſub Aſſyrijs, in perpetua captiuitate permanentibus, tribũ Iuda de Babylonica captiuitate reuocabo, poſt ſeptuaginta annos. Cætera Regna Iſraelẽ in corpore percuſſerunt, Regnũ Iſrael in anima ſemetipſum occidit, occidẽdo Prophetas dñi propter vitulos, quos nullus ex Regibus Iſrael relinquere voluit. Habebat etiam cum regia vi quandam hypocriſim. In quo? In eo videlicet, quòd ore retinebat, & cõmemorabat beneficia Dei. Per hoc nequiſsimè peccans, quod illius beneficia mutis & inanimãtibus aſcribebat vitulorum ſimulachris dicendo, Ecce dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et celebrabat diem ſolennẽ, in menſe octauo decimoquinto die menſis, in ſimilitudinem ſolennitatis, quæ celebrabatur in Iuda. *3. Reg. 12.*

Quodnam primum Verbi Dei bellum aduerſus hoc caput fuerit.

CAPVT IIII.

QVantò ergo nequior erat hoſtis, tantò maius, tantoque promptius oportebat adeſſe præſidium Verbi Dei. Et ita factum eſt. Tunc enim plures atq; crebriores prælij ſui tubas fecit audiri verbũ Domini. ſ. Prophetas quos miſit, addendo cum vocib. eorum virtutẽ in ſignis atq; prodigijs. Initium duelli, primaque congreſsio verbi Dñi & huius capitis. i. Regni Iſraelitici talis fuit. Aſcendente Ieroboã ſuper altare vt adoleret incenſum, & ecce vir Dei venit de Iuda in *3. Reg. 13.* ſermone Dñi, & exclamauit contra altare, & ait: Altare altare, hęc dicit dñs, Ecce filius naſcetur domui Dauid, Ioſias nomine, & immolabit ſuper te Sacerdotes excelſorũ. Et deinceps, Hoc erit ſignum quod loquutus eſt dominus: Ecce ſcindetur altare, & effundetur cinis qui in eo eſt. Extendente aũt Ieroboã manum ſuã de altari, & dicente, Apprehendite eũ, exaruit manus eius, nec valuit eã retrahere ad ſe, altare quoque ſciſſũ eſt & effuſus eſt cinis de altari iuxta ſignum quod p̃dixerat vir Dei in ſermone dñi. Poſt hunc adhuc viuebat Ahia Silonites, qui loquutus fuerat Ieroboã, quòd regnaturus eſſet ſuper Iſrael. Ille loquente in ſe dño. Ego (inquit) ad Ieroboã miſſus ſum, durus nuncius, qui mortui fuerint de Ieroboã in ciuitate, comedẽt eos canes, qui aũt mortui fuerint in agro, vorabũt eos aues cæli, quia dñs loquutus eſt, &c. Poſt illum fuit Iehu filius Anani, ad quẽ factus eſt ſermo cõtra Baaſa, qui percuſſerat Nadab filium eiuſdẽ Ieroboam, iuxta eandẽ ſententiam: Qui (inquit) *1. Reg. 16.* mortuus fuerit de Baaſa in ciuitate, comedent eũ canes, & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cæli. Poſt hunc verbi Dei vexillum erigens igneo curru triumphabat Helias, deinde Heliſęus, ſimulq; filij Prophetarum plurimi, ex quib. centũ viros pauit Abdias ſeruus dñi in ſpeluncis, cùm interficeret Iezabel Prophetas dñi. Deinde & hi quorũ extãt libri proprij, quorũ ſi tẽpora cõſideres ſecundũ geſta tituloſq; libris præfixos, planè perpẽdis, quia verbum domini nullus regũ tempore propoſitum neglexit, ſemperq; diaboli mendacium in idolis, veritas dei redarguit in Prophetis.

Quod Iehu primus pro teſtimonio Verbi Dei occubuerit. CAPVT V.

QVis primus in illo conflictu ſanguinē ſuum fuderit,& pro teſtimonio verbi Dei occubuerit,minùs peruulgatum eſt à venerabilium doctorum ſcriptis, quàm cupit diligens quiſpiam ſpectator huiuſcemodi prælij,cùm de nomine eius Scriptura non taceat. Hic enim dictus eſt Iehu filiùs Anani,cuius Scriptura ita meminit,vt iam dictū eſt. Factus eſt autem ſermo Domini contra Baaſa,dicens: Porrò quòd exaltaui te de puluere,&c. Poſt quæ ita ſubiungitur, Cùm autem in manu Iehu filij Anani Prophetæ,verbum nomini factum eſt contra Baaſa,& cōtra domum eius,& contra omne malum,quod fecerat coram Domino, ad irritādum eum in operibus manuum ſuarum,vt fieret ſicut domus Ieroboam,Ob hanc cauſam occidit eum,hoc eſt,Iehu filium Anani prophetam Splendidè illum Scriptura ſacra nominauit, ita tertio loco replicās occidit eum, hoc eſt, Iehu filium Anani Prophetam. Et ſciendū, quòd nullum ante hunc ab initio promiſsionis nominatim tradit ſcriptura,occiſum fuiſſe propter verbum Domini. Optaret ergo diligens ſpectator certaminis verbi Domini,vt ſicut poſt Abel Zacharias filius Barachiæ,quem occiderunt inter templum & altare:ita & iſte peruulgatus eſſet proprio nomine,quia verè non parui eſt meriti, cuius à ſanguine primùm accepit Draco ille magnus,quòd rufus mereretur eſſe & dici. Tenor propoſiti noſtri notiorem nunc eum nobis reddidit, quia videlicet vbi ſermo eſt vel opus de victoria verbi Dei, latere non debuit is,qui ſanguinem ſudiſſe primus legitur in prælio verbi Dei,dum contra hoſtē antiquum proficiſcitur,miſſus vt fidelis legatus verbi Dei.

3. Reg. 16.

Iehu.

Matt. 24.

Quòd myſterio non careat, à Leone Prophetam in via occiſum. CAP. VI.

IGitur quoniam hic prims eſt illorū, qui verbo Dei ſuū in officio prophetali ſanguinem impenderunt, perpēde nunc quàm pulchrum , quàm congruum præceſsit, ad gloriam eiuldem verbi pertinens myſterium. Ille vir Dei,qui venit de Iuda,in ſermō ne Domini in Bethel, vt ſuprà dictum eſt, Ieroboam ſtante ſuper altare, dixit. Altare altare, ecce filius naſcetur domui Dauid, Ioſias nomine,& immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum. Ille, inquam,mandatum acceperat in ſermone Domini præcipientis. Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reuerteris per viam qua veniſti , ſed ſefellit eum Propheta ſenex,qui habitabat in Bethel, vt comederet panem & biberet aquam in domo eius. Propter hoc inuenit eū Leo in via, & occidit , & cadauer eius erat proiectum in itinere. Aſinus autem, ſtabat iuxta illum,& Leo ſtabat iuxta cadauer. Forma hæc myſtica eſt, & prædicti ſancti prophetæ filij Anani,& omnium Sanctorum & Prophetarum,qui occiſi ſunt,vel occiduntur,propter teſtimonium eiuſdē verbi Dei. Quibus ipſum verbum incarnatum dicit. Nolite timere eos, qui occidunt corpus , & poſthæc non habent amplius quid faciant. Ille namque Leo,qui occidit,& iuxta cadauer ſtetit, Diabolum & ſatellites eius impios homines ſignat, per quos cùm ſanctorū corpora occiderit, ſtat,nec poteſt ad nocendum progredi vltra,quia diabolus nec mādùcare nouit corpora,cùm ipſe ſit ſpiritus, nec conſequi poteſt animas extra corpus, quas in corpore perſequitur. Si quid ergo peccati ex carnali commoratione ſerui Dei contraxerunt,& ob hoc inimicus aliquando permittitur occidere corpora eorum,illa contentus ſit pœna, ſtetq; iuxta cadauera,id eſt,nihil amplius vel animabus, vel etiam corporibus,quin reſurgant ſe poſſe nocere ſciat. Nec enim efficere poteſt, vt ſaltē corpora moriendo pereant Deo, Quod pulchrè ſignatū eſt per hoc,quod occiſum non deuorauit,ſed iuxta cadauer ſtetit Leo.

3. Reg. 13.

Lucæ 12.

Quid duodecim ſciſſuræ pallij Ahiæ Silonitæ ſignificarunt. CAP. VII.

POrrò verbum Dei ſicut poteſtatem habet poſtquam occiderit, mittere in gehénam, ſic poteſtatem habuit poſtquā Prophetæ mortui vel occiſi fuerunt,eorum nihilominus implere prophetiam, id eſt, demetere poſteriora regum impiorum, vt qui moreretur ex eis in ciuitate,comederent eū canes,& qui moreretur ex eis in regione,cō ederent eum volucres cæli,ſicut prædixerat iam dictus Propheta Iehu filius Anani de Baaſa, ſicut prædixerat Ahias Silonites de Ieroboam. Non leuiter attendendum, nec enim parum ſpectat ad gloriam verbi Dei, ſemper veri, ſemperq; vincentis,cui videlicet verbo vincere eſt,quicquid dixerit verum fieri,veritatemq; eius pulchrè cōmendat illa,quæ tunc fiebat multiplex Iſraelitici ſciſsio regni. Iam dictus Ahias Silonites, quale Ieroboam mox futuro Regi præſagiū regni dederat,apprehendens pallium ſuum nouum,quo opertus erat, ſcidit in duodecim partes,& ait ad illum, Tolle tibi decem ſciſſuras, Hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis,& dabo tibi decem tribus. Quid ſibi hoc voluit, quòd non ita duas tantum ex vno pallio fecit ſciſſuras, ſicut duo tantū ex vno populo fiebāt Regna? videlicet quia ſic futurum erant,vt Regnum ſciſſum à domo Dauid,quod dimittebatur eidem Ieroboam,ſcinderetur decies, & ita factum eſt. Prima namque ſciſio facta fuit in ipſo Ieroboam Secunda in Baaſa, qui percuſsit Nadab filium eius,& regnauit pro eo. Tertia in Zambri,qui percuſsit filium Baaſa,& regnauit pro eo. Quarta in Ambri, qui ad mortē perſecutus eſt Zambri. Quinta in Thebin filio

3. Reg. 11.

Pallij ſciſſura.

filio Gynet, quē percuſsit idem Ambri pa-
ter Achab. Sexta in Iehu filio Namſi, qui per
cuſsit Ioram filium Achab, & regnauit pro
eo. Septima in Sellum, qui percuſsit Zacha-
riam pronepotē Iehu. Octaua in Manaem,
qui percuſsit Sellum, regnauitq; pro eo. No
na in Facee, filio Romeliæ, qui percuſsit Fa-
ceiam filium Manaem, regnauitque pro eo.
Decima in Oſee, qui percuſsit Facce filium
Romelię, regnauitq; pro eo. Vel certè quo-
modo Thebin, in quo quintam ſciſsionem
diximus non ſaltem vno die regnaſſe, ſed tā
tùm media pars populi eum ſecuta fuiſſe le-
gitur, vt regem conſtitueret, nec prævaluit.
Omiſſo illo, quinta ſciſsio fuerat in Iehu, ſe-
xta in Sellum, ſeptima in Manaem, octaua
in Facee filio Romeliæ, nona in Oſee, deci-
ma in Rege Aſſyriorum, qui Iſraelem ſciſ-
ſum à Deo, ſcidit etiam à loco vel terra ſua,
tranſtulitq; in Aſſyrios. Igitur ſic eſt, vt ip-
ſum verbum dixit: Omne Regnum in ſeip-
ſum diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra
Lucæ 11. domum cadet. Et ſicut Scriptura veridica
Eſaiæ 40. prædixit: Verbum autem Dòmini manet in
ęternū. Quia & cōplet verba Prophetarum
ſuorum, poſtquā illi mortui vel occiſi exa-
ruerūt tanquā fœnum, & ipſos faciet reſur-
gere fortes & excelſos ſuper ligna cedrorū.

Deum iuſto iudicio Regē Ierobo am ſuper Iſrael con ſtituiſſe, non vt peccare faceret, ſed quia peccaturi erant.

CAPVT VIII.

DIcit aliquis, Quomodo iuſtificabitur?
quomodo palmam veritatis hoc ver-
bum in eo quoq; obtinebit, quòd talem ho-
minem Ieroboam Regem ſuper Iſrael ordi
nauit? Sciebat aut neſciebat, quòd ille factu-
rus eſſet Iſrael peccare? Si ſciebat, cur illum
ordinabat, & quo iure puniebat? Si neſcie-
bat, quomodo vincit ſemper cum iuſtitia?
Vel error aut inſcitia ad victoriam nō perti
neat? Ad hæc, inquā, Non neſciebat verbum
& ſapientia, ſed optimè ſciebat, & tamen in
iudicando integra illi eſt veritatis & iuſtitiæ
palma. Iudicio hoc nanq; fecit, & iudicium
eius non in hac re penitus latet. Quamuis iu
dicia eius ſunt abyſſus multa, quāuis ſint in
comprehenſibilia, tamē quædā ſunt quæ ex
nonnulla parte poſſunt cognoſci, illa videli
cet, quorū cauſas ore ſuo aperire dignatur.
Pſal. 118. De quibus Pſalm. dicit: In labijs meis pronū
ciaui omnia iudicia oris tui. Qua tandem ex
cauſa iudicatus eſt, vt talis daretur rex, qui
peccare faceret Iſrael? illa videlicet, quia pec
care volebat Iſrael. Ex quo putas volunta-
tem peccandi habuiſſe Iſrael? Ex eo, inquit
Deut. 9. Moyſes, die, quo egreſſus es ex Aegypto, vſ
que ad locum iſtum, ſemper aduerſus Do-
minum contendiſti. Hæc & cætera cùm di-
cit, quibus vtique dictis de reatu vituli illos
accuſat, quē fecerūt in Horeb: manifeſtum
eſt, ſemper illos ad eandem procliues fuiſſe
idololatriā, præſertim cùm & in Propheta
Amos 5. Deus ipſe dicat, Nunquid hoſtias & ſacrifi-
ciō obtuliſtis mihi in deſerto L X. annis do-
mus Iſrael? & portaſtis tabernaculum Mo-
loch idolo veſtro, & imaginē idolorum ve-
ſtrorum, ſidus Dei veſtri, quod feciſtis vo-
bis? Propter hoc Moyſen & Aaron lapida-
re voluerunt: Propter hoc Samuelem, imò
& in Samuele Dominum, ſicut & ipſe teſta-
tur, abiecerunt: propter hoc Dauid perſecu
ti ſunt, & de Regno eiecerunt. Propterea to 2. Para. 10.
ties dixerunt, Non eſt nobis pars in Dauid,
neq; hæreditas in filio Iſai, quia peccandi vo
luntatem habebant, & ſub ſanctis principib.
peccandi facultatem non habebant. Quòd
ergo tandem Ieroboam dati ſunt, ſub quo
vel cum quo vitulum ſibi pro Deo ſtatue-
runt, ſicut facere cœperant, quando ex Ae-
gypto egreſsi ſunt, iudicium extitit iudiciū
verum, quod in alio Propheta dicit, Parti- Oſee 4.
ceps idolorum Ephraim dimitte eum. Et ſi
quæras, cur dicat, Dimitte eū, ſubinde cau-
ſam reddens dicit: Nō dabunt cogitationes Oſee 5.
ſuas, vt reuertantur ad Dominum. Iuſti igi-
tur iudicij eſt, quòd dimiſit eos ſecundum
deſideria cordis eorum, vt irent in adinuen
tionib. ſuis. Gratuitæ verò miſericordiæ e-
rat, quòd pro illis qui ignoranter errabant
ſolicitus loquebatur in Prophetis, fiebatq;
ad eos verbū Domini armatū ſignis & pro-
digijs, vt cognoſcerent ex operib⁹, quia Do-
minus ipſe eſt Deus.

Heliam Prophetam, ne ignorantes ſimul cum impijs errarent, à Deo miſſum eſſe.

CAPVT IX.

CVm ſignis nanque & prodigijs, & cum
fortitudine zeli tunc ſeſe exhibuit ver
bum Domini vehementiùs in Helia, de quo Eccl. 48.
in laudibus patrum ita veraciter dictum eſt:
Et ſurrexit Helias Propheta quaſi ignis, &
verbum ipſius tanquā facula ardebat. Ver-
bo Domini continuit cælum, & deiecit à ſe
ignem terræ. Sic amplificatus eſt Helias in
mirabilibus ſuis. Et quis poteſt ſimiliter glo
riari tibi, vt hæc diceret, ſcilicet Heliam ſur
rexiſſe quaſi ignem, & verbum eius quaſi
faculam ardentem? In admiratione ille ſa-
piens excitatus eſt, pro eo quòd de eodem
Helia ſic repentè ſcriptum eſt: Et dixit He- 3. Reg. 18.
lias Thesbites de habitatoribus Galaad ad
Achab: Viuit Dominus Deus Iſrael, in cu-
ius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & plu-
uia, niſi iuxta oris mei verba. Ita repentè il-
latus eſt Helias, vt quemadmodum dixit
Apoſt. de Melchiſedech, ita & de iſto, ſi ſeſe Melchiſe-
præbuiſſet occaſio, dicere potuiſſet. Sinè pa decb.
tre, ſinè matre, ſinè genealogia, neq; initium Hebr. 7.
dierum, neque finē vitæ habens. Sicut enim
illius, ita & iſtius patrem & matrē & genea-
logiam & numerum annorum Scriptura ta
cuit, et finem vitę non habuit, quia receptus
eſt (ait idem qui ſuprà) in turbine ignis, in
curru equorum igneorum. Quam receptio
nem eius ſi ritè perpendis, etiam illud ap-
ponere licet, quod adhuc dictum eſt de Mel
chiſedech,

Melchiſedech Dei aſsimulatur filio. chiſedech, aſsimilatus autem filio Dei manet ſacerdos in æternum. Sacerdotem namq; hunc fuiſſe cõſtat, quia ſcriptũ eſt, vbi, quãdo, & quomodo holocauſtum obtulerit, & (ſicut iam dictum eſt) receptum eſt in turbine ignis, atq; ita aſsimilatus eſt Filio Dei, vero & æterno Sacerdoti, in cælum aſcendiſti. Plura de hoc dici poterant, veruntamẽ pro præſenti propoſito hoc tantũ dixerim, quia dignè ſemetipſo fecit verbũ & veritas Dei, quòd tali in tempore, quando Iezabel cum Achab, & cum vitulis Ieroboam acceſſerat Baal, taliter per hunc virtutem ſuam notam fecit, propter eos qui ignorabant, & errabãt, ne ſimul cum impijs in eandem deciderent perditionis foueam.

Quæ miracula fecerit Helias, et quòd ſpiritus Heliæ duplex in Heliſæo, duplicato miraculorum numero, comprobetur. CAPVT XVIII.

Vigilanter hoc animaduertendum eſt, quia propter cauſam eiuſmodi tam vltroneus ad operandas virtutes ſemetipſum
3. Reg. 17. ingeſsit ita incipiens: Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Et in Heliſæo cauſa eadem conſideranda eſt, dicente, Obſecro, vt fiat ſpiritus tu⁹ duplex in me. Hoc intendebant, vt operando mirabilia cõuincerent impios, quòd neq; vitulus neq; Baal
4. Reg. 2. eſt Deus, ſed Dominus ipſe eſt Deus. Et reuera ita factum eſt. Spiritus Heliæ. i. operatio virtutum, quæ in ſpiritu Domini data fuerat Heliæ, duplex in Heliſæo facta eſt. Duplicia namq; numero miracula fecit Heliſæus ſuprà quàm Helias. Etenim ſi ritè numeres, Helias octo, Heliſæus ſedecim mira
Heliæ miracula. cula operatus eſt. Primum Heliæ fuit, quòd verbo continuit cælum ne plueret. Secundum, quòd corui pauerunt eum. Tertium, quòd apud viduam, quæ paſcebat eum, iuxta verbum eius, hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus. Quartum, quòd mortuum eiuſdem viduæ filiũ reſuſcitauit. Quintum, quòd eum offerentẽ holocauſtum exaudiuit Dominus per ignẽ, vidente populo, & dicẽte: Dominus ipſe eſt Deus. Sextum, quòd orãte illo, facta eſt pluuia grãdis. Septimum, quòd pallio ſuo percutiens, aquas diuiſit, & tranſiuit cum Heliſæo. Octauum, quòd currus igneus, & equi ignei diuiſerunt vtrunq;, & aſcendit Helias per turbinem in cælum. Protinus Heliſæi
Heliſæi miracula. primum, quòd pallio Heliæ percuſsit aquas, & diuiſæ ſunt. Secundum, quòd aquas peſsi
4. Reg. 2. mas & terram ſterilẽ ſanauit. Tertium, qđ illudẽtes ei pueros vrſi lacerauerunt. Quartum, quòd congregatis tribus regibus, Iſrael, & Iuda, & Edom, cùm non eſſet aqua exercitui, foſſas fieri iuſsit, & repleta eſt terra aquis. Quintũ, quòd mulieri viduæ ex modico oleo vaſa non pauca impleuit. Sextum, quòd mulier, quæ illi miniſtrauerat, & non habebat filium, conceperit, & peperit in tẽpore & hora, quam ille prædixit. Septimum, quòd mortuum eundem puerum reſuſcitauit. Octauum, quòd in olla eremitica guſtus amariſsimos dulcorauit. Nonũ, quod de viginti panib. hordeaceis comederunt iuxta verbum eius centum viri, & ſuperfuit. Decimum, quòd Naaman principem militiæ regis Syriæ per lauacrum aquæ à lepra ſua curauit. Vndecimum, quòd Iehu egreſſus ab eo, factus eſt leproſus quaſi nix. Duodecimum, quòd eo mittente lignum, ferrũ quod elapſum fuerat, ſuper aquam natauit. Tertiumdecimum, quòd miſſos contra eũ Syros, Dominus, orante illo, cæcitate percuſsit, donec introduceret eos in Samariam. Quartumdecimum, quòd ſoluta obſidione Samariæ, duo modij hordei ſtatere vno fuerunt, & modius ſimilæ ſtatere vno ſecundũ ſermonem eius in porta Samariæ. Quintumdecimum, quòd dum ægrotaret, præſagium fecit regi Iſrael, quòd tribus vicibus Syriã percuſſurus eſſet. Sextumdecimũ, quod cũ mortuus eſſet, proiectum eſt cadauer hominis in ſepulchrũ eius, & cũ tetigiſſet oſſa Heliſæi, reuixit homo, & ſtetit ſuper pedes ſuos.

Quid & quando profecerint in populo, Helias & Heliſæus Propheta. CAPVT XI.

ET quidem in omnib. iſtis non pœnituit populus, & non receſſerunt à peccatis ſuis, id eſt, à vitulis, quos fecit Hieroboam vſque dum abiecti ſunt de terra ſua, & diſperſi ſunt in omnem terram. Veruntamen Baal deletus eſt de Samaria & de Hieruſalẽ. Nam etiam in Hieruſalem profluxerat ſacrilegium Iezabel, quia videlicet Athalia filia Iezabel & Achab, vxor fuit Ioram, filij *2. Par. 24.*
Ioſaphat regis Iudæ, de qua ſic ſcriptum eſt in Paralipomenõ. Athalia enim impijſsima, & filij eius deſtruxerant domum Dei, & de vniuerſis, quæ ſanctificata fuerant templo Domini, ornauerant phanum Baalim. De vtroque deletus eſt Baal, id eſt, de Iſrael, & de Iuda. De Iſrael per Heliam & Heliſæũ, vt mirabilia præſcripta operati ſunt. De Iuda verò per Heliam, illic quoque verbi Dei miniſtrum, ſicut ſcriptum eſt, Allatæ autem ſunt ei, videlicet, Ioram filio Ioſaphat literæ *2. Para. 21.*
ab Helia Propheta, in quibus ſcriptum erat. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Deus Dauid patris tui, quoniam non ambulaſti in vijs Ioſaphat patris tui, ſed inceſsiſti per iter Regum Iſrael, & fornicare feciſti Iudam, & habitatores Hieruſalem. Ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, & filijs, & vxoribus tuis, vniuerſaque ſubſtantia tua, tu autem ægrotabis peſsimo languore vteri, donec egrediatur vitalia tua paulatim per ſingulos dies. Iuxta verbũ hoc factum eſt. Ille namq; videlicet Ioram, filius Ioſaphat, Rex Iuda, per duorum circulum annorum ſic longa conſumptus tabe, vt egereret etiam viſcera ſua, languore pariter & vita caruit, & vxore eius Athalia gladio in-

ctio interfecta, ingreſſus eſt Ioiada Pōtifex,
& omnis populus domum Baal, & deſtruxe
runt eam, & altaria ac ſimulachra illius con
fregerunt. Mathan quoq; Sacerdotem Baal,
interfecerunt ante aras. Porrò in Iſrael idē
Helias, Prophetas Baal quadringentos &
quinquaginta viros vna die interfecerat, &
eos qui ſuperfuerant omnes Prophetas, vni
uerſos ſeruos, & cunctos Sacerdotes Baal in
terfecit, & ædem eius deſtruxit, ſtatuamq;
combuſsit & comminuit Iehu, quem vice e-
iuſdem Heliæ in Regem Heliſæus vnxerat
3. Reg. 11. ſuper Iſrael. Heliæ namque Dominus iuſſe-
rat, vt vngeret eundem Iehu, & hoc miniſte
rium Heliſæus impleuit, ſuper quo præcepe
rat Dominus Heliæ. Heliſæum autem filiū
Saphat, qui eſt de Abel in aula, vnges Pro-
phetam pro te. Itaq; Baal de Iuda & de Iſra-
el deletus eſt, per fortiſsimum zelum verbū
Domini in ore Heliæ flammantis, qui vide-
Eccl. 48. licet Helias, ſicut de illo veraciter dictum
eſt, quaſi ignis erat, & verbum ipſius quaſi
facula ardebat.

Quare zelus Domini propter Baal ampliùs, quàm propter vitulos aureos, in Helia exarſerit.

CAPVT XII.

QVi cauſas ritè perpendit, ampliùs vene
tur ignem faculæ tam vehementer ar-
dentis zelum verbum Domini, tam forti-
ter de cultoribus Baal ſeſe vlciſcentis. Quæ-
nam cauſæ erant, vt propter vitulos, quos fe
cit Hieroboam, minùs, & propter Baal am-
pliùs zelaretur? videlicet, quia cultus vitu-
lorum intra Iſrael continebatur. Cultus au
tem Baal de domo Iezabel & Achab, per iā
dictam Athaliam vſque in Hieruſalem, vſq;
in domum Dauid profluxerat, vndè promiſ
ſio. i. Verbi Domini incarnatio ſperabatur
adimplenda, iuramento ipſius firmata. Ibi
Promiſsiōis expectatio periclitatur. ampliùs Fides vel expectatio promiſsionis
periclitabatur, per ſacrilegium Baal. Nā vitu
los Hieroboā nullus coluit Regum Iuda, &
idcirco cultus eorum contra promiſsionem
minùs pernicioſus erat, ſolummodò tribu-
bus illis contentus, quarum ex nulla Chri-
ſtus naſciturus erat. Igitur vbi Baal ſuperue
nit, rectè, inſtè, & laudabiliter exarſit in Pro
pheta ſuo verbum Domini tanquam ignis,
gladiumq; arripuit, & ſanguinem impiorū
effudit. Gladium nanq; arripuerat ipſe Baal
ad interficiendum omne ſemen Dauid, vn-
dè iuxta promiſſum, iā dicta incarnatio Do
mini futura erat. Sic enim ſcriptum eſt: Si-
4. Reg. 13. quidem Athalia videns mortuum eſſe filiū
ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen re-
gium. Quòd dicit omne ſemen regium, om
nes Reges. i. Dauidicæ ſtirpis maſculos vult
intelligi, vndè ſemē Abrahæ, quod eſt Chri
ſtus, prædictum atq; præſcriptum fuerat, iu
rante Domino, deberet naſci. Proinde con-
ſiderandum, quòd non paruæ vel toleran-
dæ impietatis fuerit Baal ſacrilegium, cuius
cultu & animæ, tam in Iuda, quàm in Iſrael
peribant, & antiquus Draco Diabolus ten-
debat auferre ſeminarium ſalutis noſtræ, in-
ſtigādo Athaliam, cultricem eiuſdem Baal,
vt interficeret & interficiendo auferret ſa-
cram Dauidicæ generationis lineam.

Dominus in virga & verberib. viſitaſſe peccata domus Dauid, miſericordiam verò nō diſperſiſſe ab eo.

CAPVT XIII.

COnſiderata tali ac tanta iuſtiſsimi zeli Pſalm. 50.
cauſa in fortiſsimo atque ſanctiſsimo
declamatore verbi Domini Helia, rurſus ad
memoriam redijt illud eloquium rationabi
le, & præclarū Dauidicæ orationis, Miſerere Pſalm. 88.
mei, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis & vin
cas cùm iudicaris. Sermonem ipſorum hic
libet reminiſci, in quibus Deum volebat iu-
ſtificari, & vincere atque obtinere palmam
veritatis. Quinam ſunt ſermones illi? Si au-
tem (inquit) dereliquerint filij eius Legem
meam, & in iudicijs meis nō ambulauerint,
ſi iuſtitias meas prophanauerint, & manda-
ta mea non cuſtodierint, viſitabo in virga
iniquitates eorum, & in verberibus peccata
eorum, miſericordiam autem meam nō diſ-
pergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea,
neque prophanabo teſtamentum meum, &
quæ procedunt de labijs meis, non faciam ir
rita, ſemel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mē
tiar? In his ſermonibus ſuis, tunc profecto
Deus verax magnificè iuſtificatus eſt, & ſplē
didè vicit. Tunc. n. filij Dauid maximè Le-
gem Dei dereliquerant, & in iudicijs eius nō
ambulabant. Iuſtitias eius prophanauerāt,
& mandata eius non cuſtodierant, quando
ſupra memoratus Iorā filius Ioſaphat, occi-
ſis omnib. fratrib. ſuis, ambulauit in vijs re-
gum Iuda, ſicut egerat domus Achab, cuius
filiā Athaliā vxorē habebat, & ſeruiuit Baal.
Eiuſmodi iniquitates & peccata filiorū Da-
uid, Dominus in virga & in verberib. viſita
uit, miſericordiam aut ſuam ab eo, ſubaudi
tur Dauid, non diſperſit. In quo miſericor-
diam ſuā ab eo non diſperſit? in quo reſerua
tur? In eo nimirum, quod cùm Athalia vi- 2. Para. 22
dens (vt iam dictum eſt, quòd mortuus eſſet
Ochozias filius ſuus, ſurrexit, & interfecit
omnem ſtirpem regiam domus Ioram. Ioſa
beth verò filia Regis, tulit Ioas filiū Ocho-
ziæ, & furata eſt eum de medio filiorū Re-
gis cùm interficerentur, abſconditque eum
cū nutrice ſua in cubiculo lectorū. Ioſabeth
aūt quæ abſconderat eum, erat filia Regis Io
ram, vxor Ioiadæ Pōtificis, ſoror Ochoziæ,
& idcirco Athalia non interfecit eā. Qualis
virga, quanta verbera, vbi iuxta verbū Do-
mini, iuxta veritatē literarum, quas (vt ſu-
prà memoratum eſt) miſerat Helias, aſcen-
derunt Philiſtijm & Arabes in terrā Iuda, & 2. Para. 21
vaſtauerunt eam, diripueruntque cunctam
ſubſtantiā, quæ inuenta eſt in domo Regis,
inſuper & filios eius & vxores, & ſuper hæc
omnia percuſſus Ioram à Domino alui lan-
guore inſanabili, longa tabe conſum-
ptus eſt,

ptus eſt, & filium eius Ochoziã, qui ſucceſſerat Iehu interfecit, ac deinceps malis omnibus ſęuior mulier omne ſemẽ regium occidit. Porrò, ſub ipſa virga, inter ipſa verbera, quanta cuſtodiẽdæ ipſi Dauid miſericordiæ diligentia, vt Ioſabeth vera filia Regis, veraciter filia Dauid, & vxor digna Ioiadæ Pontificis, infantulum vnius anni Ioas furaretur de medio filiorum Regis cùm interficerentur? Noluit enim Dominus (ait Scriptura) diſperdere domum Dauid, propter pactum quod inierũt cum eo, & quia promiſerat vt daret illi lucernam, & filijs eius omni tempore. Lucerna illa quam promiſerat Dominus Dauid, Chriſtus eſt, lux vera (qui illuminat omnem hominem veniẽtẽ in hunc mundum) quam videlicet lucernã non dediſſet illi ſicut iurauerat, ſi non de occaſione ſtirpis eius ſuperfuiſſet, ſaltẽ ille minimus Ioas. Neque enim maſculus alius ſuperfuit, per quem ſeries Dauidica in Chriſtũ finienda deduci poſſet. *2. Para. 22*

Quantus zelus in Helia, quanta dignitatis fuerit.

CAPVT XIIII.

QVantæ putas dignitatis eſt, tantę rei intuitu fuiſſe zelatum, ſicut ait ipſe: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum? Non hominem interroges. Currus igneus cum equis igneis, quo ille per turbinem in cælum aſcendit, tibi reſpondet. Currus Dominorum, currus triumphantium vehiculum eſt. Dominantis ergo animi dignitatẽ, & amici Dei potentiam inſignem in illo curru intellige, qui verè dominatus eſt omni ſeculo ſublimior, & potens extitit in verbo quo continuit, & rurſus aperuit cælos, potẽs vngendo Reges, ad potentiã, ſolius Regis Dei dignatus venerari omnipotentiam. Sedit ergo in curru dominando, æmulator verbi Dei ſtrenuus, & mundanæ vanitatis contemptor victorioſus. Et vt magnitudinem recognoſcas æmulationis eius, currus non qualiſcunq;, ſed currus igneus erat. Edici non poteſt, conijci tamen vtcunque poteſt, quantò dolore cordis ardebat Helias, vidẽs quòd homines, qui quantum in ipſis erat mundum indignum faciebant, illa quę Chriſtus eſt miſericordia dudum repromiſſa, & iuramento firmata. Non quidem auerti poterat, quod bonus & omnipotens promiſerat, quia fidelis & verax iurauerat, ſed homines (vt iam dictum eſt) quantum in ipſis erat, hoc agebant, vt pœniteret Deum tantæ miſericordiæ, quam promiſerat, quã iurauerat, inimici diuinæ gratiæ, hoſtes ſalutis humanæ, mali cunctis hominibus, peſſimi ſibi. O igitur perfectum odium, & ſanctum boni zeli incendium, cuius dignitatẽ cæli teſtificati ſunt, continendo ad eius imperium, & rurſus dando terris pluuię beneficium. Amplius autem mittendo currum igneum cum equis igneis ad ſubleuandum victorem emeritum, & potentem diuinitatis amicum. Ex eius glorificatione tam magna, tamque ſtupenda, exemplum accipiat, ſpemque concipiat quiſque quòd mercede non careat, ſi verbo Dei fidele obſequium ſtudeat impendere. *3. Reg. 19.* *Currus igneus.*

Heliam tranſlatum, ante diem magnum & terribilem Domini mittendum, & in Ioanne Baptiſta compleatum eſſe.

CAPVT XV.

DE iſto plurimorum ſententia doctorũ eſt, quòd circa finẽ ſeculi, cùm Enoch venturus ſit, & quòd mortem quã non eua ſit (inquiunt) ſed diſtulit, pro communi debito perſoluere habeat ſub perſecutiõe Antichriſti. Porrò, Hieronymus virorum illuſtrium non minimus, aliter ſentire videtur in fine Malachiæ Prophetæ, vbi Dominus dicit, Ecce mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniet dies Domini magnus & horribilis. Ait enim poſt aliqua, Hæc de Helia diximus ſecuti doctores, quanquã multi ſint etiam noſtrorum, qui credunt eũ ad literam venturum, & reſtituturum omnia, ac mortis debitum perſoluturum. Cęterùm, Dominus interrogatus ab Apoſtolis de aduentu Heliæ, reſpondit, Helias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eum quæcunq; voluerunt. Ioannem volens in Helia intelligi, vndè ſubſecutus adiunxit, Si vultis recipere, Ioãnes ipſe eſt Helias qui venturus eſt. Cùm hæc dicit, profectò doctoribus alijs, qui non ſecundum literam, ſed ſecundũ Spiritum de aduentu Heliæ ſentiunt, ſeſe conſentire innuit, dicẽdo, Quãquam multi ſint etiam noſtrorum qui credunt eum ad literam venturum, ac mortis debitum perſoluturum. Satis tamen indicat, quòd velit eum iam eſſe à mortis neceſſitate ſolutum, quod ſi ita eſt, reuera magnum & magnificum eſt, multum laudabiſe inter viros glorioſos, quòd in eo magnificentia ſua Dominus operatus eſt. Nã ſi mortem adhuc expectat, æſtimare licet quòd minus beatitudinis aſſecutus ſit, quã ſancti alij, qui depoſita omni corruptione mortalitatis, grandi vtiq; debito, & graui ſunt fœnere liberati. Nam expectatio mortis ſinè dubio habet pœnam, atq; idcirco beatiores dicere licet eos omnes, quibus & de morte timor nullus, & de gloria reſurrectionis certa ſpes eſt. Magnificẽtiùs ergo cum illo actum eſt, & cum beato Enoch, ſi mortem non diſtulerunt, ſed euaſerunt, ſi viuẽtes tranſlati ſunt, & nullum habent de longa mortis ſolicitudine vel expectatione tormentum. *Helias ven turus.* *Hierony.* *Malach. 4* *Matth. 17.* *Matth. 11.* *Mortis expectatio.*

Veriſimile eſſe, Enoch & Heliam tranſlatos, à moriendi neceſſitate liberatos eſſe.

CAPVT XVI.

ET quomodo duo ſunt, legitimumq́; eſt, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Rectè optaremus idcirco illos fuiſſe tranſlatos, & non eſſe morituros, quatenus ex ipſis confirmaretur nobis illud, quod habemus de omni humano genere vcr- *Duo cur venturi*

nere verbum. Quod eſt illud verbum? Videlicet quòd humano generi mortis, vel mortalitatis cauſa ſit peccatum, quodq; omnipotentiæ Creatoris facilè fuiſſet, atque voluntarium hominem in Paradiſo poſitum, & omne genus humanum ſuo, vel ſibi placito tempore, abſque morte corporis transferre ad immortalitatis Regnum, vbi mors neceſt, nec vnquam accidere poteſt. Magnum vtique verbum, & difficile apud illos, qui tardi ſunt ad credendum, in his maximè de quibus nullum acceperunt experimentum. Quid igitur, ſi placuit omnipotenti Deo ſaltem duos homines ex maſſa corrupta genitos transferre pro teſtimonio, vt habeat duos teſtes, quorum in ore ſtet hoc verbum, quòd ſcilicet nihilominùs omnes homines abſque morte corporis transferre voluiſſet, atque potuiſſet, ſi non fuiſſet maſſa corrupta per peccatum? Hoc vtique ſcire nonnulla ſapientia eſt, cuius intuitu dicere potuerit vir ſapiēs in laude patrum, Enoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in Paradiſum, vt det Gentibus ſapiētiam. Quod itidem de Helia ſciendū, & dicendū eſt, quia trāſlatus eſt, vt det gentibus ſapientiā, quatenus gentes eorum tranſlationem audientes, eorum exemplo excitentur ad ambulandum cum Deo, ad obediendum Dei verbo, qui ſicut illos viuentes trāſtulit, ita & omnes trāſtuliſſet abſque difficultate mortis, niſi quia per peccatum mors in hunc mūdum introiuit. Verùm quia ſententia vtraq; à magnis atque Catholicis tradita eſt doctoribus, nos hinc certum quid definire non auſi, propoſitum proſequamur.

Gen. 5. Eccle. 44. Heb. 11.

Poſt Heliam & Heliſæum idem verbum Dei, alijs prophetis ſuccedentibus non defeciſſe.

CAP. XVII.

4. Reg. 2.

TRanſlato Helia qui erat currus Iſrael & auriga eius, mortuóque Heliſæo, cui itidem ægrotanti dixerat Rex Iſrael: Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga eius, nihilominus curſum vel propoſitum tenuit ſuum verbum Dei, verbum omnipotens quadrigas alias & aurigas alios, ad ſuum miniſterium ſubſtituens: Protinus namq; exurrexerunt alij præcones verbi Domini, hi quorum etiam proprij extant libri. Siquidē tunc exurrexit in Iſrael Oſee, in Iuda Eſaias, ambo contemporales, ſicut ex ipſorum titulis librorum agnoſcere promptum eſt, qui ita ſe habent: Viſio Eſaiæ filij Amos, quam vidit ſuper Iudam & Hieruſalem, in diebus Oziæ, Ioathan, Achas, & Ezechiæ Regum Iuda, Verbum Domini, quod factum eſt ad Ozee filium Beeri, in diebus Oziæ, Ioathan, Achas, & Ezechiæ Regum Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas, Regis Iſrael. Iſte eſt Ioas nepos Iehu, cuius In diebus mortuus eſt Heliſæus, & ſicut præſens titulus habet, in diebus Hieroboam filij eius prophetauit Oſee. Hæc idcirco dixerim, vt palàm conſtet, verbum Domini, nullum de Regibus illis excuſatum aut excuſabilem dimiſiſſe, continuumq; effecit Prophetiæ redarguentis curſum, pluresq; Prophetæ Prophetis, quàm Reges Regibus ſucceſſerunt. Nam in diebus eiuſdem Hieroboam, Amos quoque prophetaſſe & titulus indicat prophetiæ, & illud maximè, quod ibidem ſcriptum eſt, & miſit Amaſias Sacerdos Bethel ad Hieroboam Regem Iſrael, dicens: Rebellauit contra Amos in medio domus Iſrael, non poterit terra ſuſtinere vniuerſos ſermones eius, hæc enim dicit Amos, In gladio morietur Hieroboam, & Iſrael captiuus migrabit de terra ſua. Quid pulchrius? quid ſonorius hinc poteſt dici? quod & Pſalmiſta prædixit, & Apoſtolus ſuccinit: Tu (inquit) in principio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes & omnes vt veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos, & mutabūtur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Ad filium, quod eſt Dei verbum, dictum hoc eſſe, Apoſtolus meminit. Terra iuxta conditionem cœli, iuxta Fidei dignitatem fuerunt ſupradicti Helias & Heliſæus, ſicut & Dauid & Abrabam, cæterique Sancti, quorum in mentibus per Fidem Deus ſedit & babitauit, rectè dicuntur cæli. Eiuſmodi cæli perierunt, id eſt, pertranſierunt, quia mortales erant, & mortui ſunt, & quandoque immutandi & renouandi ſunt, qui ſic inueterauerunt. Tu autem ô Veritas Domini idem es, & illis deficientibus non defeciſti, nec deficies.

Eſai. 1. Oſee. 1. Amos. 7. Pſal. 101. Hebr. 1.

Quid ſit, quod per Oſee dictum eſt: Non addam vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor.

CAPVT XVIII.

4. Reg. 10.

IN diebus illis (ait Scriptura) cœpit Dominus tædere ſuper Iſrael, videlicet quia incorrigibilis erat ille carnalis Iſrael, & incorrigibiles eius Reges, ita vt nullus eorum recederet à peccatis Hieroboam, id eſt, à cultu vitulorum, quos fecit Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael. Quoniam cœpit Dominus tædere ſuper Iſrael, & percuſsit eos (ait Azabel) in vniuerſis finibus Iſrael. Hoc fuit initium tædij. Porrò, plenum tædium Domini poſtmodum fuit, quando cepit Rex Aſſyriorum Samariam, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios, poſuitque eos in Ahila, & in Abor, iuxta flumen Gozan in ciuitatib. Mœdorum, Plenum (inquam) tædium fuit Domini, non ſuper Iudam, ſed tantum ſuper Iſrael, id eſt, ſuper decem tribus, iuxta, quod ipſe prædixerat in Propheta ſuprà memorato. Quia non addam (inquit) vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & domui Iuda miſerebor. Hoc pertinet ad firmamentum veritatis Dei, vt iuſtificeris Deus in ſermonibus tuis, & vincas

Ibidem. Oſee 1.

tas cum iudicaris. Oportuit planè miſereri domui Iuda, & domui Dauid oportuit (inquam) cuſtodiri & defendi bonam radicē
4. Reg. 18. iſtius ſtirpis, vnde naſciturus erat Chriſtus
4. Reg. 19. ſecundum veritatem promiſsionis, & iuramenti ad ipſum Dauid, & ita factum eſt. Octauo namque anno poſtquam tranſlatus eſt Iſrael de terra ſua, aſcendit Sennacherib Rex Aſſyriorum ad vniuerſas ciuitates Iuda munitas, & cepit eas, & obſedit Hieruſalem. Sed nō ingredietur (inquit Dominus) vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eum clypeus, nec circundabit eā munitio, protegamque vrbem hanc, & ſaluabo eam, propter me, & propter Dauid ſeruum meum. De Hieruſalem quippe egredientur reliquiæ, & quod ſaluetur de monte Sion. Factum eſt igitur in nocte illa, venit Angelus domini, & percuſsit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. Nimirum obliuio, qua oblitus eſt decem tribuum, nihil nocitura erat propoſito Dei, dummodo ſupereſſet tribus vel domus illa vnde oportebat Chriſtum naſci.

Quòd Verbum Dei nondum incarnatum, id eſt, Emanuel nondum natus liberarit terram à Rege Aſſyriorum. CAP. XIX.

NOnne ſibimet prouidit? nónne propter ſemetipſum hoc operatū eſt verbum Dei? Vtique nobis & propter nos ſibi prouidit, vt ſeruaret genus vnde virgo veniens, conciperet, & pareret ipſum, qui vocaretur Emanuel, nondum quidem vocabatur, ſed futurum erat, vt vocaretur Emanuel. Attamē dictus Eſa. inuocabat eū Emanuel, vt à prædictis Aſſyrijs Hieruſalem liberaret. Cùm enim dixiſſet, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, poſtmodum hæc quoque locutus eſt: Adducet Dominus aquas fluminis fortes & multas, ſuper Regem Aſſyriorum, & omnem gloriam eius, & aſcendet ſuper omnes riuos eius, & fluet ſuper omnes ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & tranſiens vſque ad collum veniet, & erit extenſio alarum eius, implens latitudinē terræ ò Emanuel. Quod dicit, terræ tuæ ò Emanuel, magna cordis exclamatio eſt, ad cōmune faciendum Dei verbum, quòd terra Iuda terra ipſius eſſet ſecundum propoſitū gratiæ. Quia præfinitum atque prænunciatum fuerat, quòd de terra Iuda, & de domo Dauid virgo ipſum cōciperet, & pareret, & vocaretur Emanuel. Et quia ſic certiſsimū futurum erat, quia caſtra Aſſyriorum percuſſurus erat iſte, videlicet, nondum ſecundum carnem natus Emanuel, protinus inſultabundus dicit: Congregamini populi, & vincimini, & audite procul vniuerſæ terræ, confortamini & vincimini, accingite vos, & vincimini, inite conſilium, & diſsipabitur, loquimini verbum, & non fiet, quia nobiſcum Deus. Magna fiducia, magna & certa ſecuritate taliter ob hoc dictum eſt, quippe cui incertum non erat, nihil eſſe, quod propoſitum Dei auertere poſſet. Contra cuius conſilium, omne humanum conſilium vanum eſt, inde tutus inſultat, & iuxta quod *Pſal. 2.*
ſcriptum eſt. Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. Ridendo & ſubſannando prouocat, prouocando irridet & ſubſannat gentes fruſtra frementes, & populos inania meditantes, qui iam tunc aſsiſtebant, & conueniebant in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius Emanuel.

Eſai. 7. (margin) · Eſai 8. (margin) · Eſai. 8. (margin)

Idem verbum: antequam ſciret puer vocare matrem, acceleraſſe, ſpolia detraxiſſe, & prædari feſtinaſſe. CAP. XX.

SImul & illud animaduertendum eſt, quā pulchro & inſigni ibidem vocabulo iubetur prædicari. Voca (inquit) nomen eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari. Quare? quia antequam ſciat vocare puer patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur (ait) *Eſai. 8.*
fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ corā Rege Aſſyriorum. Verè pulchrum congruumque vocabulum. Quid enim, nónne mira acceleratio, & miranda eſt feſtinatio, prius ſpolia detrahere, quàm patrem ſcire ſiue vocare? Prius prædari, quàm ex matre naſci? Hoc fecit iſte Emanuel, quia priuſquam ſciret vocare patrem, qui fuit ei Ioſeph ſolo nomine priuſquam naſceretur ex matre ſcilicet Maria virgine, ſicut cætera beneficia genti ſuæ prouidit, ita & illud domui Iuda, de qua naſciturus erat, præbuit auxiliū, vt auferretur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorum. Quomodo? *4. Reg. 16.*
Aſcendit enim (ait Scriptura) Rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtauit eam, & tranſtulit habitatores eius Cyrenen, Raſin autē occidit. Deinde cepit Rex Aſſyriorum Samariam, & tranſtulit Iſrael in Aſſyrios, poſuitque eos in ciuitatibus Medorum. Quam *Eſai. 7.*
ob cauſam fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samariæ taliter abſtulit Emanuel? videlicet eò, quòd inierint contra Iudam conſilium malum Syria, & Ephraim, & filius Romeliæ, dicentis: Aſcendamus ad Iudam & ſuſcitemus eum, & euellamus eum ad nos, & ponamus Regem in medio eius, filium Tabeel. Ergo quòd & Iſrael tranſlatus eſt in Aſſyrios, rectè aſcribitur victoriæ Verbi dei, quia manifeſtè Scriptura teſtatur, hoc feciſ- *1. Para. 13.*
ſe Emanuel, antequam ſciret vocare patrē & matrem, id eſt, hoc feciſſe Verbum Dei, priuſquam aſſumeret carnē. Et meritò nec Iſraëli pepercit, quia videlicet ex quo ſciſſus eſt Iſrael à Iuda, & à domo Dauid, plus cæteris gentibus eidem tribui Iuda inuidit, & contra illum ſæpius pugnauit, Primus Hieroboam Rex Iſrael pugnabat contra Abia Regem Iuda, & ille ſtans ſuper montem. Audi (inquit) Hieroboam, & omnis Iſrael. Nū ignoratis, quod Dominus Deus Iſrael

dederit

dederit Regnum Dauid ſuper Iſrael in æ-
ternum,ipſi & filijs eius, in pactũ ſalutis? Et
ſubinde, Nunc igitur vos dicitis, quòd reſi-
ſtere poſsitis Regno Domini ,quod poſsi-
det per filios Dauid? Hæc idcirco comme-
morâuerim,ne quis ignoret, vnde vehemẽ-
tiorem contra Iudam inuidię flammam de-
cem tribus habere potuerint, quia videlicet
ex hóc loco, & ſimilibus, liquidò conſtat,
frequentem fuiſſe inter vtroſque altercatio
nem huiuſmodi,cum diceret tribus Iuda, ſo
lum Regnum Dauid, Regnum Domini eſ-
ſe, Regnum autem decem tribuum, non le-
gitimum Regnum, ſed rebellionem eſſe cõ
tra Domini regnum.

Ductis in captiuitatem decem tribubus, finitum bellum Verbi Dei contra vitulos aureos.

CAPVT XXI.

TAndem finitum eſt duellum, longo tẽ
pore protractum, inter Deum viuum,
Dei verbum, & Deum Hieroboam, Deum
metallicum, vituli cornuti ſimulachrũ. Fe-
rè ducenti & ſexaginta fluxerunt anni, ex
Oſee.8. quo iam dictus Hieroboam, talem ſibi De-
um fecit, vſq; ad annum nonum Oſee, quo
Rex Aſſyriorum Iſraëlem de terra ſua trãſ-
tulit, non deſiſtente verbo Dei decertare ſer
monibus huiuſmodi: Proiectus eſt vitulus
tuus Samaria. Artifex fecit illum, & non eſt
Deus, quoniam in arenarum telis erit vitu-
Amos.3. lus Samariæ. Et in alio Propheta: Audite, &
conteſtamini in domo Iacob, quia in die, cũ
viſitare cœpero præuaricationes Iſrael, ſu-
per eum viſitabo, & ſuper altaria Bethel, &
amputabuntur cornua altaris, & cadent in
terram. Et quia nó fiebat, nec futurum erat,
vt Iſrael, vel quiſpiam ex Regibus eius rece
deret à peccatis Hieroboam, id eſt, à vitulis
eiſdem, quos fecit Hieroboam, etiam hæc
dicebat, domus Iſrael cecidit, non adijciet vt
reſurgat, virgo Iſrael proiecta es in terram,
Amos.5. non eſt, qui ſuſcitat eam. Vnde manifeſtum
eſt iudicium dicentis tunc quoque in Oſee:
Oſee 1. Quia non addam vltra miſereri domui Iſ-
rael, ſed obliuione obliuiſcar eorum, & do-
mui Iuda miſerebor. De Regibus namque
Iſrael nullus (vt iam dictum eſt) receſsit à
peccatis Hieroboam, cùm nullius eorũ tem
pore ceſſaret Dei verbum reuocare eos ad
pœnitentiam. De Regibus verò Iuda non-
nulli iuſti fuerunt, & ex eis, qui peccauerũt
nonnulli pœnitentiam egerunt. Iuſtum er-
go iudicium eſt, quod non addam (ait) vl-
tra miſereri domui Iſrael, & non iniuſta mi
ſericordia, in eo, quòd domui Iuda, inquit,
miſerebor.

Aſſyrios iuſtiores fuiſſe quàm Iſrael, ideoq; eis in captiuitatem traditum eſſe.

CAP. XXII.

Oſee 1. NEſciremus nos appendere iuſtitiam
hanc, niſi verbum ipſum feciſſet no-
bis experimentum, gentem quamlibet pro
biorem eſſe, magiſque flexibilem ad pœ-
nitentiam, atque idcirco iuſtiorem, & venia
magis dignam, quàm Iſraelem. Vndè laudã
da verè prouidentia Dei, qui antequam iu-
dicium proferret ſuper Iſrael, ſententiamq;
daret, quam prædixerat. Quia non addam
vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione
obliuiſcar eorum, miſit verbum ſuum ad
gentem, quæ tunc temporis erat aſperior, at
que fortior gentibus cæteris. Ac ſi diceret
cuilibet ex Prophetis ſuis, Et ſi ad populos *Ezech. 3.*
multos, & profundi ſermonis & ignotæ lin
guæ, quorum non poſsis audire ſermones,
mitterem te, ipſi audirent te: domus autem
Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire
me, Vni namque ex Prophetis hoc dixit, ſci
licet Ezechieli, ſed antequam hoc illi dice-
res, per alium Prophetam, magno firmata
eſt experimento veritas dicentis: Factum
quippe fuerat verbum Domini ad Ionam,
Surge (inquiens) & vade in ciuitatem mag- *Iona 1.*
nam Niniuen, & prædica in ea, quia clamor
malitiæ eius aſcendit coram me. Factumq;
eſt, & prædicante illo, crediderunt viri Nini
uitæ in Dominum, & prædicauerunt ieiu-
nium, & veſtiti ſunt ſacco, à maiore vſque
ad minorem. Nunquid ſolus Ionas prædica
uit, in Iſrael futuram captiuitatẽ? imò mul- *Iona 3.*
tum eſt, quod declamauit Oſee, quod per-
ſonuit Amos eodem tempore, vt de He-
lia & de Heliſæo nunc taceã, quorum ſuprà
memini, qui ſigna præclara atque magnalia
multa fecerunt, & Iſrael non egit pœniten-
tiam, & nullus Regum Iſrael receſsit à pec-
catis Ieroboam. Quis igitur reprehendere
poſsit, vel audiat iudicium verbi Domini,
quòd Iſraelem ſibi incredulum, credentib.
ac per hoc iuſtioribus Aſſyrijs tradidit? imò
laudandum, quia rationabile eſt & perpul-
chrum, quòd illam potiſsimùm gentem per
tale voluit experimentum demonſtrare iu-
ſtiorem, cui tradere decreuerat populũ prę-
uaricatorem.

Quare domus Iuda ſeruata ſit, Iſraele in captiuitatem ducto, cùm vtrobique iuſti aliquot fuerint.

CAPVT XXIII.

HIc iam illud quis fortè obijcit, quod
in Iſrael quoque, qui translatus eſt,
nonnulli Deo placentes fuerint, & non po-
teſt negari. Nam (exempli gratia) Tobias
ex tribu & ciuitate Nephtali, illa captiuitate *Thobia 1.*
captus, & captiuus fuit ſanctus, & vitæ lau-
dabilis, ſicut de eo ſcriptum eſt, Quia cum
captus eſſet in diebus Salmanaſar Regis Aſ-
ſyriorum, in captiuitate tamen poſitus, viã
veritatis non deſeruit, quam adeò firmiter
tenuit, vt dignus exiſteret nouo miraculo,
mira nouitate angelicę viſitationis. Cur er-
go ſaltem huic & cæteris, quorum illa hiſto
ria meminit, non addidit Dominus miſere- *Dominus*
ri, vt abſoluerentur iugo captiuitatis, ſicut *Iuda & do*
miſertus Iudæ, & domui Dauid? Ad hęc in- *mui Dauid*
quam, domus Iuda, vel domus Dauid, non *cur miſertus.*
ſolùm hoc patrocinium apud miſericordẽ

Deum habuit quòd illic aliqui inuenti ſunt iuſti, ſed quod certò ſciendum, & memoriter tenendum eſt, veritatem verbi Dei, vel promiſsionis, neceſſariò adimplendam natiuitate vel incarnatione Chriſti, de tribu Iuda, de ſemine Dauid. Cauſam iſtam Iſrael, in Aſſyrios ductus captiuus, non habuit, quia (ſicut iam ſuperiùs memoratum eſt) non de aliqua tribu Iſrael, ſed de tribu Iuda promiſſum erat, quòd Chriſtus naſciturus eſſet. Cauſa iſta, non meritum, iuuit tribum Iuda, veritas Dei neceſſariò implenda, non propria iuſtitia ſeruauit domũ Dauid. Proinde, non magis querendum eſt de Thobia cæteriſque iuſtis, qui iuſti eſſe potuerunt in diebus illis, quòd non eos Dominus in terram ſuam reduxerit, quàm modò querimur de Iudæis, qui conuertuntur ad Fidem Chriſti, quòd non ſtatim reducantur in terram, de qua ducti ſunt captiui, fuerint tunc vbiuis decem tribus, de quibus Chriſtus nõ erat naſciturus, ſint nunc vbiuis diſperſi Iudæi, quamuis ad Fidem conuerſi, quoniam iam Chriſtus eſt natus, ſufficiebat Deo, & ſufficit humano generi, quia tantum ſolicitus fuit & prçcauit, quod præmonuit fidelis monitor Dauid, dicendo: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. *Pſal. 50.*

Quare in Lege ſcriptum ſit, Loquutus eſt Dominus ad Moyſen: in Prophetis autem, Factum eſt verbum Domini, &c.

CAPVT XXIIII.

RES ipſa nunc animum percellit, facitque clariùs audire & ſentire dictionẽ huiuſcemodi viitatam in Prophetis, Factũ eſt verbum Domini. Nam poſſunt quidem paria, ſiue æquipollentia videri, Factum eſt verbum Domini ad me, &, Loquutus eſt, ſiue dixit Dominus ad me. Verùm non ita eſt, & vt palàm conſtet, non ita eſſe, primùm illud perpende, quod opinor valde delectabile eſſe prudenti animo, quia nuſquã inuenis in Lege ſic dictum aut ſcriptum: Factum eſt verbum Domini ad Moyſen, ſiue ad Aaron, ſed ita duntaxat, Loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, ſiue dixit Dominus ad Moyſen. In Prophetis huiuſcemodi dictio frequens eſt: Factum eſt verbũ Domini, ſiue, factus eſt ſermo Domini. Pulcherrima hæc conſideratio eſt, multumque delectat intueri, quam ob cauſam illud cautum ſit. Quam ergo ob cauſam putas? quia videlicet in his tantum decuit ſic enũciare. Factum eſt verbum Domini, vbi quæ dicũtur cuncta irreuocabilia, cuncta ſunt ineuitabilia, veluti iam facta ſint. Porrò Lex con- *Conditionali lege data lex.* ditionali ſponſione data eſt. Exempli gratia, vt in initio dandæ vel datæ eiuſdem Legis: Præmiſſo namque, Vos ipſi vidiſtis, quæ *Exod. 19.* fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos ſuper alas aquilarum, continuò ſubiungit conditionali modo locutionis, Si ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cũctis populis, & vos eritis mihi Regnum Sacerdotale, & gens ſancta, Profectò non erant vocem Domini audituri, neque pactũ eius cuſtodituri, & proinde nec in peculio vel Regno Dei permanſuri, idcirco non decebat in tali re ſic enunciari, Factum eſt verbum Domini, & deinde abſque conditione ſic proferri promiſſa, Vos eritis mihi in peculium, vos eritis mihi in Regnum Sacerdotale, & gens ſancta. Sic & de cæteris, maximeque de ſacrificiorum cæremonijs, quoniam tranſitoria erant, & mutari habebant, non decebat ſic edici, Factum eſt Verbum Domini ad Moyſen. Sic eſſe, vt dicimus, cõſideranti confeſtim liquet, quia nuſquam in Moſe, ſed in Prophetis duntaxat, ſiue ad Prophetas ſcriptum habes, factum eſt verbum Domini, & impoſsibile fuit, & eſt remanere infectum, quicquid ſub tali enunciatione, abſque condinonis interpoſitione eſt prædictum. Cùm igitur audimus, vel vbicunque legimus de aliquo Propheta, quia factum eſt ad eum verbum Domini, cùm audimus quemlibet ex Prophetis dicentẽ, Factus eſt ad me ſermo Domini, ſic accipiamus, tanquam fiduciale gaudium, tanquam triumphale tripudium, velut ſi de tenebris ad lucem, de ſeruitute ad libertatem, de captiuitate ad patriam, de morte ad vitam reſiliant dicentes, Dicant reſilientes, factum eſt, factum eſt. Et quid factum eſt? factum eſt id, quod futurum eſt, quia verbum eius audiuimus, verbum illius nos videntes vidimus, cuius dixiſſe feciſſe eſt.

Omnes ad quos verbum Dei factum eſt, non omnes autem ad quos loquutus eſt, beatos & filios Dei fuiſſe.

CAP. XXV.

NOnne, inquit Dominus, ſcriptum eſt *Pſalm. 81.* in Lege veſtra, Ego dixi, Dij eſtis, & fi- *Ioan. 10.* lij excelſi omnes. ſtatimque ſubiunxit, Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui Scriptura, &c. Deos eſſe, filios excelſi eſſe, Sanctos & beatos eſſe omnes, ad quos ſermo Dei factus eſt, & ipsũ incarnatum verbum hoc dicto teſtatur. Et ſi cunctam recenſeas ſanctarum ſeriem Scripturarum, nullum inuenies, niſi ſanctum & iuſtum eſſe, Ad quem factum eſſe verbum Domini, prædicetur. Primus eorum Abraham, de quo ſic ſcriptum eſt: Ecce (inquit) vernaculus meus, vel hæres meus erit, ſta- *Gene. 15.* timque ſermo Domini factus eſt ad eum dicens: Non erit hic hæres tuus, ſed qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem, in quo cæleſtẽ per Chriſtũ intelligi decet hęreditatẽ. Nã continuò, ſuſpice (ait) cælum & numera ſtellas ſi potes, & dixit ei, Sic erit ſemen tuũ. Nouiſsimus verò Ioan. eſt, de quo Lucas ita refert: Anno xv. imperij *Luca 3.* Tyberij Cæſaris factum eſt verbum Dñi ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto. Omnes ab illo primo, vſque ad iſtum nouiſ-

nouiſsimum, ad quos factum legimus verbum Domini, ſancti, iuſti, & magni Prophetę ſunt. Porro non omnes, ad quos locutus, vel dixit aliquid Deus, non omnes, inquam, ſancti aut electi ſunt. Nam & ad Cain locutus eſt, & dixit Dominus. Quare iratus es, & cur cócidit facies tua?
Gen. 4. Ad Baalam quoq; locutus eſt, & aliqua dixit Deus, & ita etiam de illo ſcriptum eſt ſemel & iterum, quia Dominus poſuit verbum in ore eius. Et de iſtis ambobus quis neſciat, quòd non pertineant ad ſortem iuſtorum ſiue ſanctorum, qui (vt iam dictum eſt) omnes dij & filij excelſi ſunt? Vnde diligenter notandum, quia ſignanter dictum eſt, Dominus poſuit verbum in ore eius, vt ſubintelligat
Pſal. 81. prudens auditor, & non etiam in corde eius, quod eſſet vtique, factum eſſe ad eum verbum Domini, quia videlicet ad cor nũquam ſinè amore cordis peruenit verbum Domini, nec deeſſe poteſt, quin dii ſint & filij excelſi omnes, ad quos ſic accedit verbum Domini.

Non Moyſen reliquis Prophetis comparatum, ſed Legem promiſsionibus gratiæ collatam inferiorè eſſe, eò quod nuſquam legatur, factum eſt verbum Domini ad Moyſen.

CAP. XXVI.

FOrtè dicit aliquis: Num ergo Moyſes Propheta Domini minor eſt, aut minùs dignitatis habet, quàm cæterorum aliquis, quoniam de illo Scriptura ſic nuſquam refert: Factum eſt verbum, vel, factus eſt ad
Exod. 34. Moyſen ſermo Domini? Nunquid ob hoc minùs habet, quàm cæteri, qui propter factum ad ſe ſermonem Dei, dicuntur & ſunt filij excelſi? Ad hæc inquam, Non vtique in hoc derogatur Moyſi, de quo non ignoramus ſcriptum, quia loquebatur ad eum
Deut. 34. Dominus facie ad faciem, ſicuti loqui ſolet homo ad amicũ ſuum. De quo itidẽ Scripturæ teſtimonium dicentis: Et non ſurrexit Propheta vltrà in Iſrael ſicut Moyſes, quẽ noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis. Magis autem diminui ſentimus dignitatem Legis, quæ per Moyſen data eſt, comparatione gratiæ, circa quam Prophetas verſari manifeſtum eſt, comparatione teſtamenti, quod ait ad Abraham firmatum eſt, quadringentos & triginta annos antequam daretur Lex. Multò namque minor eſt Lex, & minùs dignitatis habet, adeò vt dicere non dubites, quòd nequaquam circa cæremonias Legis, cor Dei aut verbum Domini verſari dignatum ſit: & vndè hoc probari poteſt? Ex ipſo verbo Domini, maximè dum in Hieremia dicit: Holocauſtomata veſtra addite victimis veſtris, & comedite carnes, quia non ſum locutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocauſtomatum & victimarum, ſed hoc verbum pręcepi eis dicens:
Audite vocem meam, & ero vobis Deus, Hiere. 7.
& vos eritis mihi populus. & ambulate in omni via quam mandaui vobis, vt benè ſit vobis. Itaque dum legimus paſsim in Scriptura legis, Locutus eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron. & Deinde ſubſequitur tale quid. Hæc eſt religio, ſic & ſic offeretis, hoc vel illud in ſacrificando obſeruabitis. In Prophetis autem, vt in iſto, Non ſum locutus, & non præcepi de verbo holocauſtomatum & victimarum, & in Dauid, Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Dum inquam, hęc legimus, quoniam non poteſt ſolui Scriptura, ſiue Legalis, ſiue Prophetica, ſiue Pſal. 49.
Pſalmiſtica, neceſſe eſt diuerſos eſſe loquẽdi modos ita differentes, ſicut differunt voluntas & permiſsio. Nam ſecundum permiſsionem locutus eſt Dominus Legem cęrimoniarum ſiue ſacrificiorum, videlicet conſiderando tunc temporis qualitatem hominum, qui vtique ab eiuſmodi ſacrificijs arceri non poſſent, & ſi non liceret eis Domino carnes ſacrificare, ſinè dubio dæmonibus ſacrificarent. At verò ſecundum voluntatem ſuam locutus eſt Deus ad Abraham, & ſecundum cor ſuum, teſtamentum ad eum confirmauit, ſecundum voluntatẽ & ſecundum cor ſuum locutus eſt in Prophetis. Pulchrè igitur diſcernis legens vel audiens factum ad illos eſſe verbum Domini, ſi quid ſub hac enunciatione dictum vel ſcriptum eſt, ſcias non poſſe infectum manere, non poſſe veteraſcere, non poſſe mutari, non poſſe infirmari, faciliuſque cælum & terram tranſire, quàm quicquam de verbo illo minui vel præterire.

FINIS LIBRI QVINTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER SEXTVS.

Quòd Reges & regna, antiqui Draconis capita dicantur. CAP. I.

DE Regibus & regnis quæ capita Draconis antiqui meruerunt dici, propter magnitudinẽm iniquitatis (omnes enim iniqui dicuntur, & ſunt mẽbra diaboli, quia diaboli ſpiritu pleni) oderunt verbum Dei. Illa autem regna, ſiue illorum Reges regnorum, ſic pręeminebãt hominib. iniquis, quomodo in corpore caput præeminet mẽbris, & ſic ſubſeruierũt illis aduerſus Deũ oẽs iniqui, qũo mẽbra ſubſeruiunt capiti. Væ ergo illis, quia quantũ ꝓeminuerunt in potentia, tantum prægrauentur in ſententia, quantũ in gloria, tantum in pœna, ita vt de ſingulis eorum iuſtitia Dei dicat: Quantum glorificauit ſe & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Item & illud, quod ad primum, ſcilicet ad Pharaonem Regem Aegypti dictum eſt, ad vnumquodque illorũ capitum dictum eſſe, vel dici potuiſſe ſubintellige. Idcirco poſui te, vt oſtẽdam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meũ in omni terra. Nunc iam de prælijs verbi Dei, & tertij capitis ſermonẽ ingrediamur.

Membra diaboli. *Exod. 9.*

Regnum Aſſyriorum, & regnum Chaldæorum coniunctim, tertium caput Draconis fuiſſe ſimile leoni. CAP. II.

POſtquam Iſrael, id eſt, decẽ tribus, quæ tribui Iuda & domui Dauidicę de propinquo imminebat, hoſtis capitalis in Aſſyrios tranſlatus eſt, nihil moratus Draco ille magnus, id eſt, Diabolus, regnum Aſſyriorum confeſtim induit, & hoc ſibi caput acceſsiſſe arbitratus eſt, ad delendam tribum vel domum illam, apud quam teſtamenti Dei & promiſsionis Fides erat repoſita, ſed non præualuit, non illo regno taliter velut capite vti potuit. quia (ſicut iam ſuperiùs memoratum eſt) venit Angelus domini nocte, & percuſſit caſtra Aſſyriorum centum octoginta quinque millia. Cumque diluculo ſurrexiſſet, vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abijt, & reuerſus eſt Sennacherib Rex Aſſyriorũ, & manſit in Niniue, cumque adoraret in templo Neſrach Deũ ſuum, Adramelech & Saraſar filij eius percuſſerunt eum gladio. Completaq; eſt conſolatio Domini Dei dicentis ad Ezechiam, Sed de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem hanc propter me, & propter Dauid ſeruum meũ. Idcirco regnum illud de numero capitum Draconis non extitit, quia promiſsionis locum non lacerauit, quamuis lacerare voluerit, ſed quòd ab eodem climate poſtmodũ ſurrexit regnum Babylonis, tertium rectè computatur caput Draconis, in quo & facies eſt Leonis, vt legimus in viſione Danielis, vel certè quoniam regnum Aſſyriorum propter magnitudinem ſuperbæ potentiæ, vel potentis ſuperbiæ, quia os ſuum dilatauit, & verum Deum Dominum blaſphemauit, verè fuit hoſtis capitalis, computetur ſimul cum Regno Chaldæorum in vno capite Draconis. Siquidem in Propheta, vbi dictum eſt, Reſiduum erucę comedit locuſta, reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit rubigo, per erucam vtraſque nationes Aſſyriorum atque Chaldæorum cum priſcorum auctoritate Doctorum intelligimus. Quia venientes ab eodem climate, terram Iuda deuaſtauerunt, ſicut per locuſtam regnum Perſarum & Mœdorũ, per bruchũ regnũ Macedonũ & Græcorũ, per rubiginẽ regnum Romanorum.

4. Reg. 19. *4. Reg. 20.* *Iohe. 1.*

Quomodo Deus domum Dauid zelo proſequutus fuerit in bonum, Diabolus verò in malum.

CAP. III.

CErtatum eſt itaque zelo vtrinque maximo, hinc zelo bono, illinc zelo malo. Zelus namque bonus eſt, zelus Domini exercituum. Zelus malus eſt, zelus Diaboli, Draconis antiqui, capitis inimicorum. Vterq; zelus partium iſtarum circa genus humanum, & tunc maximè circa tribum Iuda, & circa domum Dauid feruebat. Iſte in bonum, ille in malum. Vtrunq; iam definire libet. Zelus bonus eſt, diligere homines, odiſſe autem vitia hominum. Zelus malus, odiſſe homines, diligere autem vitia hominum. Illius boni zeli feruorem magnum in obediendo vitia hominum illic habes, dum præmiſſo, ſimilis Ioſiæ, non fuit, qui reuerteretur ad nominũ in omni corde ſuo, neq; poſt illum ſimilis illi ſurrexit, ſtatimq; ſubiunctum eſt, Veruntamen non eſt auerſus Dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus eſt furor eius contra Iudam propter irritationes, quibus prouocauerat eum Manaſſes. Dixitq;: Etiã Iudã auferã à facie mea, ſicut abſtuli Iſrael. Porrò in diligendo homines de eiuſdem zeli boni feruore circa idem tempus per Prophetam dictum eſt. Si irritũ fieri poteſt pactũ meum cũ die, & pactum meum cũ nocte, vt non ſit dies & nox in tem-

Zelus. *4. Reg. 23.* *Hier. 23.*

In tempore ſuo, & pactum meum irritum eſſe poterit cum Dauid ſeruo meo, vt non ſit ex eo filius qui regnet in domo eius, Haud dubium, quin econtrà zelo malo Diabolus machinaretur, quatenus deficeret domus Dauid, nec eſſet ex eo filius qui regnaret in throno eius: & hoc actum eſſe putauerunt membra eius, ſcilicet omnes ini qui, quando ablatus eſt Iuda, ſicut ablatus fuerat Iſrael de terra ſua cuius tamen captiuitas non ſimilem finem habitura erat. Futurum quippe erat illud Propheticum in Oſee dictum: Quia non addam vltrà miſereri domui Iſrael, & domui Iuda miſerebor Filium ex Dauid, qui regnet in throno eius, certum eſt eſſe Chriſtum, de quo ad Mariam Angelus, Et dabit illi, inquit) Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui. Cæterùm, de regno temporali, & carnali filiorũ Dauid ſucceſsione, neque dictum neque factum eſt. Et ſalua Dei veritate iam dudũ nullus taliter ſedet in throno Dauid, cùm irritum factum non ſit pactum Dei cum die, & pactum eius cum nocte, ſitq; adhuc dies & nox in tempore ſuo.

Oſee. 2.

Luca 1.

Draconem tertio hoc capite, aduerſatum quidem verbo Dei intentione, cooperatum autem fuiſſe effectu.

CAPVT IIII.

IN initio certaminis iam nunc dicendum, qui ia valdè impares congreſsi ſunt. Hinc Deus ſiue verbum Dei, inde Draco ſiue regnum iam dictum, caput Draconis tertiũ, quàm longè impares congreſsi ſunt. Nimirum velut ſi congrediatur ſeruus contrà Dominum, & in congrediendo iuratum illi preſtet obſequium. Pulchrè hoc innuit ipſe Dominus, cùm & ipſum Diabolum & miniſtrum eius Regem Babylonis ſibi aſſerit eſſe ſeruum. Dicit enim de ipſo Diabolo ad beatum Iob: Nunquid feriet tibi pactum, & accipies eum ſeruum ſempiternum? Subaudiendum namque eſt, ſicut ferijt me cum pactum, & ſicut ego accepi eum ſeruũ ſempiternum, ſubaudiendum etiam eſt, non voluntate, ſed effectu, quia voluntate quidem ſemper eſt aduerſarius, effectu autẽ mihi, inqt, & electis meis ſemper in bonũ cooperatur. Exempli gratia, vt nunc mihi in te & tibi in me bene eſt cooperatus, vt & tu qui eras ignotus, & præſenti tempore & omnibus ſuperuenturis ſeculis, in terra & in cælo notus habearis & inclytus. Et ego de te exemplum habeam patientiæ proponendum, & profuturum electis meis omnibus, quicunque in ſeculo tribulandi ſunt varijs tribulationibus. Dicit itidem in Hieremia de miniſtro eius Rege Babylonis. Nunquid itaque ego dedi omnes terras iſtas in manu Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſerui mei. Item ecce ego mittam & aſſumam Nabuchodonoſor Regem Babylonis ſeruum meum, Subaudiendum eſt eodem modo, quo & de Diabolo, cuius ille typum geſsit meum, non quidem intentione, ſed tamen cooperatione, ſeruum quidem non volnntate, ſed nihilominùs effectu mihi ſeruiẽtem, meo propoſito proficientem.

Iob. 40.

Hier. 27.
Hier. 25.

Quomodo impij ſint ſerui Dei.

Quibus peccatis in domo Dauid, puniendus Draco ille ſeruierit.

CAPVT V.

QVis non audiuit, quomodo malus ille ſeruus, eo tempore verbo Dei, verbo Deo cooperatus ſit? quis non audiuit? quis neſcit vocem illam Dei, iuramentum illud verbi Dei? Semel, inqt, iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar? Quid iuraſti Deus? & in quo non mentiris Dauid? Ponam, ait, in ſeculum ſeculi ſemen eius, & ſemen eius in æternum manebit. Si autem dereliquerint filij eius Legem meam, & in iudicijs meis nõ ambulauerint, &c, vt ſuprà memoratũ eſt. Hanc veritatem Dei, hoc iuramentum minarum Domini vt adimpleretur, vt ope re perficeretur, adiuuit ille malus ſeruus. Et vt iam ex parte factum fuerat, ſuprà me morauimus, quia fluxũ iniquitatis, quæ de domo Achab Regis Iſrael per vxorem eius Iezabel, vſque in domum Dauid profluxerat, viſitauerat Dominus in virga & in verberib. pcuſſo Iorã genero Achab & Iezabel, & exterminata omni domo eius, præter vnum paruulum, Ioas ſcilicet, quẽ furata eſt Ioſabeth amica eius, ne illum interficeret Athalia cum cæteris auia crudeliſsima. At illæ reliquiæ domus Dauid taliter percuſſæ non doluerunt, diſciplinam recipere renuerunt. Primus ipſe Ioas tantillus reſeruatus, non eſt recordatus miſericordiæ, quam fecerat Ioiada Pontifex ſecum, ſed interfecit filium eius Zachariam ſacerdotem dicentem: Quare tranſgredimini præceptum Domini. Similiter & cæteri (præter Ezechiam & Ioſiam) peccauerũt. Amplius autem Manaſſes filius eiuſdem Ezechiæ irritauit Dominum, & ſeduxit populum, vt facerent malum ſuper gentes, quas contriuit Dominus à facie filiorum Iſrael. Oportebat igitur adhuc virgam eleuari, & verbera multiplicari, & ſic viſitari iniquitates & peccata filiorum Dauid, quia non modicè dereliquerant Legem Domini, non mediocriter prophanauerant iuſtitias Domini, imò plus quã decẽ tribus, quas per petuę captiuitati tradiderat idẽ Iudex Deus.

Pſal. 88.

4. Reg. 11.

Ionas reſeruatur.

Zacharias Ioiadæ filius.

Viſitantur peccata.

Quod obſeſſa & expugnata Hieruſalem, & populo translato, in fortitudine manus ſuæ Nobuchodonoſor ſe feciſſe ſit gloriatus.

CAPVT VI.

QVomodo tandem in hoc negotio malus ille ſeruus Domini Deo ſeruiuit? venit, & Hieruſalem obſedit, & cepit eam, & incendit Nabuzardam princeps militiæ domum Domini, & domum Regis, & omnes domus Hieruſalem, & totum murũ per circuitũ Hieruſalẽ deſtruxit, & trãſlatus eſt

Iuda de terra ſua. Væ tali ſeruo, væ illi pro huiuſmodi ſeruitio, virga furoris Domini, & baculus ipſe erat, ſicut de Aſſur dictum eſt, & de ipſo quoque Rege Babylonis ſcriptum eſt, Contriuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cædentem populos in indignatione plaga inſanabili, ſubijcientem in furore gentes, perſequentem crudeliter. Ipſe non ſic arbitrabatur, & cor eius non ita æſtimabat, ſcilicet quod eo ſic agente viſitaret Dominus in virga iniquitatis filiorum, & in verberibus peccata eorum, ſed in fortitudine, inquit, manus meæ feci, & ſapientia mea intellexi. Hoc tale erat, ac ſi glorietur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea: aut ſi exaltetur ſerra contra eum à quo trahitur, vel ſi eleuetur virga contra leuantem ſe: & exaltetur baculus, qui vtique lignum eſt. Nam quod gloriatus contra Dominum fuerit, & cor eius exaltatum & eleuatum nimis, illud ſatis indicat, quod in perſona eius Diabolus arguitur, qui vtique propter ſuperbiam & exaltationem inordinatam de cęlo noſcitur cecidiſſe, Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Sumes, ait Dominus, parabolam iſtam contra Regem Babylonis, & dices: Quomodo ceſſauit exactor, quieuit tributum? quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris.

Eſa 14.

Ibidem.

Nabuchodonoſor typum Diaboli geſſiſſe, & effectu quidem Deo ſeruyſſe, voluntate verò ſatellitem Diaboli fuiſſe.

CAPVT VII.

Congruè nimirum ſicut illum hominem tanquam Diabolum, ſic in Diabolum, tanquam in hominem illum vehementer inuehitur fortitudo Verbi Dei, quia filius ſuperbiæ Regi ſuo Diabolo propria quadam ſimilitudine valdè ſimilia geſſit. Diabolus namque genus humanum in primis parentibus de cæleſti Hieruſalem duxit captiuum, & Nabuchodonoſor vnicum tunc temporis Dei populum captiuauit ab illa terrena Hieruſalem, quæ illius ſupernæ ciuitatis magnam & notam geſſit ſimilitudinem. Nam in ſuperna Hieruſalem Deus videtur, in iſta terrena Hieruſalem ſolum erat templum, in quo Deus adorabatur. Propterea ſicut ſola tunc illa ciuitas Dauid diuini cultum habuit religionem, ita commune cum ſuperna ciuitate Dei poſſedit nomen, vt vocaretur Hieruſalem, quod eſt interpretatum, viſio pacis, licet terrena illa ciuitas non ſicut nomen, ita rem quoque quæ ſignatur nomine, habuerit: alioquin iam non eſſet ſimilitudo, ſed idem: Itaque ſicut Dauid Rex huius terrenæ Hieruſalem Chriſtum præfigurauit, Regem ſupernæ Hieruſalem, ſic Nabuchodonoſor Rex illius Babylonis Diabolum ſignauit principem mundi, ac poſſeſſorem æternæ confuſionis. Babylon illa & Hieruſalem terrena imaginem ſiue ſimilitudinem nobis demonſtrant in ſemetipſis duarum partiū vniuerſæ creaturæ rationalis, quarum vna ciuitas Dei viuentis, altera dicitur & eſt ciuitas Diaboli. Altera ex hominibus bonis & Angelis bonis, altera conſtat ex hominibus malis & Angelis malis. Propterea cùm audimus Dauid, dicentem in ſpiritu. Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus: veraciter illum de ſemetipſo quoque hoc dicere ſentimus, quia non quidem ad illius Babylonicæ captiuitatis tempora peruenit, imò longè præceſsit, ſed in illa erat captiuitate. ſicut & omnes electi Dei, cuius ſimilitudinem in ea, quam futuram prouidebat illi populo ſpiritualiter intellexit. Igitur effectu quidem (vt ſuprà dictum eſt) Nabuchodonoſor extitit Domini ſeruus, ſed voluntate ſatelles Diaboli præcipuus.

Hieruſalē.

Babylon.

Pſal. 136.

Quòd Dominus, quamuis verberaret populum, promiſsionis ſuæ non fuerit oblitus, ſed Prophetas ſuſcitauerit, & virgam contriuerit.

CAPVT VIII.

Svb virga illa, inter verbera illa, poſitis filijs Dauid, nõne cuſtodiuit Deus inuictæ veritatis, quod promiſit, quod iurauit in Sancto ſuo Miſericordiam autem meam, inquiens, non diſpergam ab eo? Planè cuſtodiuit. Et quamuis differret illam miſericordiam ſuam, ſcilicet Chriſtum ſuum, non permiſit tamen eos deſperare, vel ſuſpicari, quòd adeò fuiſſet iratus propter iniquitates eorum & peccata, vt vellet prophanare teſtamentum ſuum, quæ proceſſerant de labijs ſuis & facere irrita. Venit ad captiuos, proceſsit cum captiuis verbum bonum, & ſermo fidelis, & præcones ſuos, & Prophetas ſuos, victores, & victoriæ ſuę ſigniferos effecit, ita vt quemadmodum dixit ad Moyſen, Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, ſic etiam diceret, & faceret quẽ piam ex illis Deum eſſe Regis Babylonis, Cecidit enim in faciem ſuam Nabuchodonoſor Rex, & Danielem adorauit, & hoſtias & incenſum præcepit afferri vt ſacrificaretur ei. Hoc fecit verbum bonum, verbum Dei, oſtendendo ſemetipſum Danieli, & ſocijs eius, per miras & magnificas viſiones, quibus piorum confirmata eſt fides, captiuorum conualuit ſpes, deſiderantium charitas confortata eſt, ſecũdum multitudinem dolorum in corde ipſorum conſolationis Domini lætificauerant animas eorum. Ante captiuitatem illam, rarò inuenimus demonſtratas Prophetis viſiones imaginarias futuri, & venturi ad incarnationem, & de mundi principe Diabolo triumphaturi Verbi Dei. Sub ipſa verò captiuitate, non tantummodo legimus factum ad eos verbum Domini, verumetiam vidiſſe eos imagines reuerendas, viſiones conſolatorias Regis inuicti, victoris regnaturi, verbi

Pſal. 88.

Exod. 7.

Dan. 1.

verbi Dei, verbi incarnandi, Filij Dei, Filij hominis. In Ezechiel ſermone difficilior, Daniel autem quantò planior, tantò ad legendum delectabilior, & ad intelligendum dulcior. Non præſentis eſt propoſiti, viſiones illas perſcrutari, ſed hoc tantum conſiderare, quomodo vel quali ordine virgam illam, ſiue baculum illum confregerit Dominus, in quo viſitauerat iniquitates ſiue peccata filiorum, qua ratione conceptis beatæ mulieris in vtero habentis, & clamantis, cótriuerit illud tertium caput draconis, id eſt, Regem ſiue regnum Babylonis, conceptú illum, id eſt, Fidem ſeminis Abrahæ, Fidem verbi incarnandi deuorare cupientis.

Quomodo & quo ordine verbum Dei Nabuchodonoſor percuſſerit, & tandem vicerit.

CAPVT IX.

PRimò notandum, quia tribus vicibus percuſsit Regem ipſum Nabuchodonoſor verbum Dei, & quia prima & ſecunda concuſsione non eſt ſubmiſſus ab altitudine ſuperbiæ ſuæ, tertia vice ſic percuſsit eum, vt de ſolio ſuo decuſſus, & mente alienatus foraſque eiectus ab hominibus, cum feris habitaret, & cum feris pabulum haberet, fœnumque vt bos cóederet, rore cæli infunderetur, atque ita ſuper eum ſeptem tempora mutarentur. Poſthæc Regnum eius regnum Babylonicum numerauit Deus, & compleuit, appenſum eſt in ſtatera, & inuentum eſt minus habens. Diuiſum eſt, & datú eſt Mœdis & Perſis. Interfectus nanque eſt Balthaſar Rex Chaldæus & Darius Mœdus ſucceſsit in regnum, cui hæc aſſcribenda eſt victoriæ pars, niſi Deo Dei verbo, quod in vtero habens mulier, vnaquæque fidelis anima, vt erat Daniel, clamabat parturiens. & cruciabatur vt pareret? Verbum illud ſacramentum i[illegible]ius verbi caput draconis contriuit, Regem illum quaſi bouem dementauit, regnum illud iuſto iudicio deiecit, manifeſtè hoc ipſæ voces Scripturæ teſtantur. Libet pauliſper immorari, & ſingulas percuſsiones in caput ſuperbiæ triumphaliter declamare, in laudem & gloriam victorioſi verbi Dei, cuius perſona in ipſis rebus geſtis vel ſignificatis declaratur vocibus manifeſtis.

Ter Nabuchodonoſor percuſſus. — *Dani. 3.* — *Apoc. 12.*

Multis rationibus ſomnium Nabuchodonoſoris obſeruabile fuiſſe.

CAPVT X.

SOmnium vidit Nabuchodonoſor, & cóterritus eſt ſpiritus eius, & ſomnium eius fugit ab eo. In illo ſomnio ratio multiplex eſt, pertinens ad ſapientiam verbi Dei, promiſsiones aduentus ſui confirmare volentes, & cóſolari omnes qui expectabant eundem aduentum ſuum, maximeque illos, qui tunc temporis tenebantur captiui ſub eodem Rege, qui ſomnium vidit. Primú eſt, cóſiderare ſacramentum eiuſdem ſomnij. Deinde quod non ipſe Daniel, vel alius quis ſanctus Propheta Domini, qui dignus eſſet vltione Dei, ſed homo ſinè Deo Nabuchodonoſor ſomnium vidit huiuſmodi, homo iniuſtus & peſsimus, ſicut tres pueri miſsi ab eodem in caminum ignis ardentis, in oratione ſua teſtantur. Et tradidiſti nos (inquiunt) Domine Deus in manibus inimicorum noſtrorum iniquorum, & peſsimorum, præuaricatorumque, & Regi iniuſto & peſsimo vltra omnem terram. Deinde & illud conſiderandum, quòd non ante aduentus eſt Daniel, qui ſomnium reuelaret, & interpretationem eius aperiret, donec egreſſa eſſet ſententia, vt ſapientes interficerentur, quia non poterant Regi iudicare ſomnium & coniecturam eius, nec ante reuelatum eſt ipſi Danieli, niſi priùs ingreſſus ipſe rogaret Regem, vt tempus daret ſibi ad indicendam ſolutionem. Tandem & illud in laudem Domini, noſtræ admirationi non debet abeſſe, quòd per hanc occaſionem captiuos ſuos ſic honorauit, vt Nabuchodonoſor ſuis ipſorum captiuator caderet in faciem ſuam, & adoraret Danielem hominem mortalem, quamuis mirabilem mirabilis Dei Prophetam.

Dani. 2. *Somnium Nabuchodonoſor.* — *Dani. 3.*

Quid ſomnium Nabuchodonoſor ſignificarit.

CAPVT XI.

SAcramentum ſomnij iam non tantum modo legendo didicimus, verumetiam videndo agnouimus. Nos enim ſumus in diebus nati & renati, quibus Deus cæli ſuſcitauit regnum quod in æternum non diſsipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur, per quod comminui & conſumi manifeſtum eſt Regnum aureum, quod tunc erat Babylonis, regnum Mœdorum & Perſarum, quod ſucceſsit argenteum, regnum æreum, quod deinde fuit Macedonum, regnum Romanorum, quod quondam erat ferreum, iam autem ex magna parte cœpit eſſe luteum. Videmus ſic factum eſſe, & fieri, ſecundum quod ille vidit, quia de monte abſciſſus eſt lapis ſinè manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, & æs & argentum, & aurum. Et lapis, qui percuſsit, & adhuc vltimo iudicio percuſſurus eſt regna hæc, ita vt nullus locus inueniatur ei: factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terrá, quia palá factum eſt vniuerſæ terræ, quòd Verbú caro factum eſt, id eſt, homo factus de Virgine, abſque manibus complectentium, Rex regú eſt, & Dñs dominantium. Sacramentum iſtud túc per Danielem & ſocios eius reuelatum, magnam & oportuná conſolationem præbuit humilitati captiuorum, In ſua captiuitate ſpem quá habebant de promiſsione Dei ſuſpirantium. Quantum enim putas, illos túc habuiſſe mœſtitiam, & cordis laſsitudinem, quàm

Romanorú imperium.

quàm ſuſpirioſam? cùm viderent tardare Regnum Dei, & interea regna mundi, caputque regnorum, regnũ Babylonis, quaſi ſub ſole matutino paratis reſidere in ſolijs, & ſubſilire in turribus & in equis? Oportunè ergo tale ſomnium, tantum continens myſterium, mœrentium fatigatione ſubuenit, vt ſcirent iam tunc in patientia ſua poſſidere animas ſuas, non aſpiciendo præſentia, ſed proſpicienda futura, ſtatumq; malorum inſtantium conſolando, per ſpem futurorum bonorum.

Quare Nabuchodonoſor, & non alius quiſpiam, hoc ſomnium viderit.

CAPVT XII.

Nabuchodonoſor ſomnium cur ſolus viderit.

QVòd non ipſe Daniel, aut alius quis Deo dignus, ſed Nabuchodonoſor talẽ tantumque ſomnium vidit, homo iniuſtus & peſsimus, rectè miraremur propter indignitatem eius, ſi non ipſo fuiſſet conterritus ſomnio, & ſomnium eius fugiſſet ab eo. Nunc autem, Quoniam conterritus eſt ſpiritus eius, & ſomnium fugit ab eo, non miramur, ſcientes iuſtitiæ ordinem, quia ſicut reuera nulla participatio luci ad tenebras, nulla eſt conuentio Chriſti ad Belial, ſic nulla eſt pars animæ impiæ cum verbo Dei, nulla communio ſtulto & iniquo cum conſilio Dei. Eſt autem, & erat in illo tali ſomno verbum verum, & conſilium Dei profundum. Quomodo ergo anima ſtulti & impij, anima diſciſſa, & nulla ſaltem diuini nominis religione compoſita continere poſſet rem tanti ſacramenti, quam viderat? Non quiſquam illud obijciat, quòd Pharao ſomnium vidit, & memoria retinuit, & dicat, quæ ventura erant oſtendit Deus Pharaoni, quia videlicet nec ille Pharao tam impius erat, vt Nabuchodonoſor. Nec ſomnium eius præſagium futuræ famis vllo modo pertinuit ad ſomnium Nabuchodonoſor, quod præſagium fuit æterni regni Dei. Igitur quodam modo vidit quidem ſomnium, ſed mente (inquit) confuſus, ignoro quid viderim, non illum verbo ſiue conſilio Dei putemus admiſſum, imò à viſu, quo dignus non erat, ſciamus eum iuſta indignatiõe repulſum. Nam hoc ipſum quod dicit, & mente confuſus, ignoro quid viderim, & quod idem dictum eſt, ſomnium fugit ab eo, ſatis innuit, quòd taliter ſomniando, iram contra ſe prouocauerit, vt quomodo diceretur illi ſomnianti. Tu quomodo quicquam de huiuſmodi ſomniare præſumpſiſti? Etenim veraciter præſumptuoſa & ſuperba cogitatio cauſa fuit eiuſdem ſomnij, ſicut & ipſe teſtatur Daniel. Tu (inquiens) Rex cogitare cœpiſti in ſtratu tuo, quid eſſet futurum poſt hæc. Quaſi iam alt quid factum eſſet, in eo quod ipſe factus erat Rex, & quaſi regno ſuo magis vel melius aliquid fieri non poſſet, cogitabat, quid eſſet futurũ poſt hæc. Reſpõdit cogitationi *Dani. 2.* bus eius Deus, ita vt ille mer ebatur, ſcilicet vt ne quidẽ intelligeret, nec ferre poſſet, ſed tamen quippiam circa ſe actum eſſe reminiſceretur attonitus atque confuſus.

Crudelitatem Regis, beneuolentiam & attentionem Danieli Interpreti conciliaſſe.

CAPVT XIII.

ET ille quidem ad inueniendum & conſequendum, quod ſibi effugerat ſomnium, crudeliter auidus & auidè crudelis extitit, dum in furore & ira magna præcepit, vt perirent omnes ſapientes Babylonis, quia ſomnium non poterant indicare ſibi. Deus autem & Verbum eius illa crudelitate eius, eo neſciente, miſericorditer vtebatur, in quo? in eo videlicet, vt reuelaturus tam grande myſterium, priùs omnes attentos faceret. Myſteria namque verbi Dei, Margaritæ ſunt. Arioli verò & magi & malefici, & Chaldæi ſimul cum Rege ſuo cuncti Babylonij porci erant, coram qualibus margaritæ eiuſmodi mittendæ nõ ſunt. Sed Daniel, aut alius quis de ſocijs vel concaptiuis eius, ſomnium illud vidiſſet, & interpretationẽ eius coram Babylonijs expoſuiſſet in conſolationem captiuorum quorum in futuro Dei Regno penderet ſpes, nónne nimis vltroneas ante porcos margaritas proieciſſent? Et nimirum non ſolùm illas conculcaſſent, verumetiam conuerſi in eos ſperare audẽtes, crudeliter dilaceraſſent. Benè igitur vſa eſt Dei ſapientia curioſitate nimia Regis furioſi. Quia per inſtantem potentiam, per potentem eius inſtantiam, & iram magnam, egreſſa ſententia ſapientes interficiuntur, dum interim quæritur Daniel & ſocij eius, vt pereant, dum inter inducias ab eo poſtulatas, cuncti ſapientes ſub gladio pendent morituri, niſi ſaltem ille referendo ſomnium, communi periculo ferat præſidium. Per hæc (inquã) cuncti à maiore vſque ad minimum cum Rege ipſo attenti fiunt ad audiendum, parati ad ſuſcipiendum deſideratiſsimi, & valdè dociles ad intelligendum, beneuoli ad collaudandum. Ita demum indignum duxit verbum Dei, ſemetipſum in medio proferri. Quia profectò tempus & cauſa talem tanti ſacramenti margaritam non ſinerent conculcari. *Quaritur Daniel cũ ſocijs.* *Dan. 2.*

Nabuchodonoſor Regem Verbum Dei ex ore Danielis ferre non potuiſſe, quin caderet in faciem.

CAPVT XIIII.

QVis tandem non miretur, quòd ille ſæuus vt leo, ſeu quaſi leæna Rex Nabuchodonoſor audita veritate ſomnij cecidit in faciem ſuam, & Danielem adorauit? Nunquid hoc vera deuotione compunctus fecit? nunquid Deum verum in homine, ſeruo eius, diligendo honorauit, aut honorando dilexit? repugnat valdè quod ſequitur: Quia fecit auream ſtatuam miræ magnitudinis, *Daniel 3.*

tudinis,& nolentes illam adorare tres pueros, Sydrach, Myſach, & Abdenago, mitti iuſsit in fornacem ignis ardentis. Et quis eſt (inquit) Deus qui eripiat vos de manu mea? Ergo illud potiùs ſentiendum eſt, quia ſicut vbi vidit ſomnium conterritus eſt ſpiritus eius,& mente eſt confuſus. Ita vbi audiuit, & audiendo ſenſit fortitudinem præſentis verbi Dei ex ore hominis, ad quem reuera ſactum fuerat verbum Domini, cuius in corde veraciter habitabat, cuius ex ore mirabiliter ſonabat verbum Domini ferre nõ potuit, ſedere aut ſtare non valuit, ſed cecidit & ſic adorauit, ſic confeſſus eſt, quomodo Dæmones ipſo incarnato & præſente cõ tremuerunt & confeſsi ſunt. Deus itaque Regis captiuatoris ſui captiuus Daniel effectus eſt. At ille ſæuus captiuator, ſtultus adorator tandem expugnandus erat, donec fœnum comederet quaſi bos. Nec enim parua fuit ſuperbia dementis, vel dementia ſuperbi, de qua, vbi ſic conterritus eſt, & ſic cecidit in faciem ſuam adorans Danielem,

Dani. 22. vt diceret: Verè Deus veſter, Deus deorũ eſt,& Dominus regum. Vbi eundem Danielem in ſublime extulit, ſocioſque eius conſtituit ſuper opera Babylonis, confeſtim quid egerit, Scriptura taliter annectit.

Nabuchodonoſor adbuc tam ſuperbum fuiſſe, vt ſtatuam ſuam adorari iuberet.

CAPVT XV.

NAbuchodonoſor Rex fecit ſtatuam auream, altitudine cubitorum ſexa-

Dani. 3. ginta, & latitudine cubitorum ſex,& ſtatuit eam in campo Duram prouinciȩ Babylonis. Itaque Nabuchodonoſor Rex miſit ad congregandos Satrapas, Magiſtratus, & Iudices, Duces & Tyrannos,& Præfectos, om-

Dan. 2. neſque Principes regionum, vt conuenirẽt ad dedicationem ſtatuæ, quã erexerat Nabuchodonoſor Rex. Ecce qualiter adiuuat impleri veritatem Dei, veramque interpretationem ſomnij ſui malus ſeruus nomini,

Dani. 3. ecce cauſam propter quam in ſomnio deſignatus fuerat per aureum caput ſtatuæ, dicente interprete. Huius ſtatuæ caput ex auro optimo erat,& tu Rex caput aureum es. Grande caput idololatriæ reuera factus eſt Nabuchodonoſor, talem ſtatuam faciendo, & multitudinem populorum ac principum ad dedicationẽ eius inuitando, clamante valenter prȩcone. Vobis dicitur populis, tribubus & linguis, in hora qua audieritis ſonitũ tubæ, & fiſtulæ, & cytharæ, ſambucæ, pſalterij,& ſymphoniæ,& vniuerſi generis muſicorum, cadentes adorate ſtatuam auream quam conſtituit Nabuchodonoſor Rex. Si

Apoca. 12. quis autem non proſtratus adorauerit, eadẽ hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Nulla vſquã Scriptura meminit quemquã ante illum tantum habuiſſe fundandæ idololatriæ ſtudium, tam horribile, ne dicã precioſum conflaſſe, vel vidiſſe ſimulachrum, tam crudele pro cultu idoli propoſuiſſe edictum. Rectè ergo calix aureus Babylon dicitur per Prophetam inebrians omnem terram, rectè nihilominùs vniuerſitas impiorum idololatriæ ſtudentium ſcribitur vel demõſtratur. Habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominationum & immunditiæ fornicationis eius, & in fronte eius ſcriptũ myſterium, Babylon magna mater fornicationũ & abominationũ terræ. Calicem ſiue poculum Babylonis, dulcẽ intelligimus deceptionẽ eiuſmodi vel ſimilem illi, quam tunc propinabat re illius nomine & Rex Babylonis. Vbi ad alliciẽdos populos adhibuit ſonitum tubæ, fiſtulæ, & cytharæ, ſambucæ, Pſalterij,& ſymphoniæ omnis generis muſicorũ, vt feſtiua ſonorum ſuauitate inebriati oẽs populi & tribus & linguæ, caderent adorando ſtatuam auream hominis corruptibilis, quòd verè cadere eſt.

Quare Scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit.

CAPVT XVI.

CAuſam puto idoneam adparere, cur vel ipſe Nabuchodonoſor caput aureũ *Aureũ caput Nabuchodonoſor cur dictus.* dictus ſit, vel in manu Babylonis eſſe aureus calix, quia videlicet capitalem inſaniã idololatriæ ſubleuauit ille faciendo ſtatuam auream tam magnam, tamque operoſam, tantis impenſis ſtultiſsimo labore, vſque ad ſtatum perducendo, cuius ſaluo aſpectu cum muſica (vt iam dictum eſt) dulcedine, ſic inebriari vel dementari poterant animæ mortalium cupidæ, ſicut quis inebriatur pleno calice. Iam nunc illud dicere res ipſa admonet, cur regnum Mœdorum atque Perſarum illi regno ſuccedens per argentum pectore, & brachijs ſtatuæ, quem Nabuchodonoſor ſomniauit, cur regnum *Argentum Mœdorum Perſarũq; regnum* Græcorum per æs ventris & fœmorum, cur regnum Romanorũ per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles ſignatum ſit, vel ſignificari debuerit. Iam quidẽ ante nos dictũ, vel vſitatum eſt regnũ Mœdorum atq; Perſarum, idcirco per argentũ ſignatum eſſe, quia tantò vilius extitit regno Babylonico, quãtò auro vilius æſtimatur argentũ, quod ex hiſtorijs cõprobare haud difficile eſt. Regnum aũt Grȩcorum per æris metallũ idcirco ſignatum eſſe aiunt, quia *Metallum Græcorum regnum.* æs & durum & valde ſonorũ eſt, & Græci fortes,& maximè fuerunt eloquẽtes. Verũtamen licet ſenſus iſte verus & bonus ſit, noſtri ratio propoſiti, cauſas adhuc alias ſuggerit, quia videlicet delectabile eſt, proprias pro poſſe reddere, vel inuenire cauſas, quib. regna illa lapidem illũ contra ſe prouocauerint, qui abſciſſus de monte ſinè manibus, ſtatuam percuſsit,& contriuit atque comminuit. Verbum namq; Dei, cuius victoriã celebrare præſentis eſt intentio opuſculi,& lapis erat tũc antequã caro fieret,& nũc eſt poſtquam caro factũ eſt, & per ipſum & cum ipſo

cum ipſo & in ipſo ſingula Regna ſuis temporibus percuſſa atque contrita ſunt, & in
Dan. 3. nouiſsimo ita comminuenda ſunt, vt quaſi
Heſt. 3. in fauillam redigantur, & quaſi fauillæ, quæ vento arrepta eſt, nullus locus eorum inueniatur.

Quas ob cauſas Regnum Babylonicum per aurum, & Regnum Perſarum atque Mœdorum ſignatum ſit per argentum.

CAPVT XVII.

Libet igitur intueri, quia ſicut Regnum Babylonicum ſiue Nabuchodonoſor Rex, auro ſuo lapidem illum prouocauit, ſcilicet verbum Dei, Filium Dei, quem & confeſſum illum eſſe rectè miramur dicentem, Et ſpecies quarti ſimilis Filio Dei, ita & Regni Mœdorum ſuperbia videlicet ſuperbiſsimus Aman, argento ſuo lapidē eundem contra ſe concitauit. Dixit enim Regi Aſſuero: Si tibi placet, decerne, vt pereat gens Iudæorum, & decem millia talentorū appendam arcarijs gazæ tuæ? Dixitque Rex ad eum, Argentum quod polliceris tuum ſit, de populo age quod tibi placet. Nimirū non paruæ cōſiderationis eſt aut eſſe debet, argentum quod appenſum ſiue oblatum fuit, ab Iudaicæ gentis vniuerſale exterminium, contra propoſitum Dei, contra verbum promiſsionis, quòd non eſſet vnde impleretur, ſi Diaboli voluntatem, qui inſaniebat in Aman, conſecutus fuiſſet effectus. Sanè quod dixit Daniel ad Nabuchodonoſor. Tu es ergo caput aureum, & poſt hæc conſurget regnum illud minus te, libenter ſic accipimus vt ſubintelligamus ad nequitię, vel malitiæ opus. Quia videlicet Regnum illud cuntra verbum promiſsionis minùs egit, quàm regnum Babylonis. Quòd & ſi tantò præcellit regnum illud ſuper Regnum Perſarum & Mœdorum, quantò aurum ſuper argento. Nunquid idipſum Regnum Perſarum & Mœdorū tantò copioſius fuit regno Græcorum & regno Romanorum, quanto ære & ferro precioſius eſt argentū? Itaque propter quam cauſam Nabuchodonoſor ſiue regnum eius per aurum, propter eandem regnum Mœdorum & Perſarum rectè intelligitur per argentum. Quia videlicet hic auro, illic argento armatus nitebatur Diabolus præpedire, ne adimpleretur promiſsionis verbum.

Quam ob cauſam Regnum Græcorum per æs ſignificatum fuerit.

CAPVT XVIII.

Tandem ob cauſam, per æris metallum in eadem ſtatua, rectè accipimus ſignatum eſſe regnum Græcorum. Quid enim Regnum illud egit? quid fecit illic Draco Diabolus, & Diaboli ſatelles Antiochus? ſar-
Mac. 7. taginibus ſuis & ollis æneis crudeliter vſus eſt. Septem namque fratribus cum matre apprehenſis iuſsit ſartagines & ollas æneas ſuccendi, & ſingulis eorum cute capitis cum capillis abſtracta, manuum ac pedum ſummitatibus præciſis, adhuc ſpirantes in ſartagine torrere. Taliter impius ære ſuo contra Deum vſus eſt, agente per eum Diabolo, vt verbum promiſsionis & teſtamentum Dei de cordibus eorum aboleret, quibus data, vel ad quorū patres promiſsio facta eſt, Scripſerat enim Antiochus omni regno ſuo agitâte Diabolo, vt eſſet omnis populus vnus. Erant autem Iudęi, imò & omnis Syria ſub regno eius. Quid igitur per hoc ſpiritus Diaboli intendebat, niſi vt trāſeuntibus Iudęis in idem cum cæteris qui ſub regno eius erant populis, periret promiſsio, cùm promiſsionis iam nuſquam eſſet expectatio. Quod quia facere noluerunt quidam perpauci, inter cætera mala quæ illis intulit, hoc ſummum fuit, quòd ſeptem fratribus iam dictis & matri eorum ſartagines & ollas æneas ſuccenſas crudeliter admouit. Num parua hæc eſt cauſa, vt regnum illud per vētrem æneum & ænea ſtatuæ fœmora intelli- 2. Mac. 6.
gi debeat. Præterea in fœmoribus æneis cū crudelitate intelligi turpitudinem, quia videlicet, dum illa agerentur, templum luxuria & comeſſationibus erat plenum, & ſcortantium cū meretricibus, ſacratiſq; ædibus mulieres vltrò ſe ingerebāt, intrò ferentes ea quæ non licebat.

Quare Regnum Romanorum per tibias ferreas, pedes partim ferreos, partim fictiles ſignificatū fuerit.

CAPVT XIX.

De regno Romanorum, cur per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles ſignificatum fuerit, cauſa manifeſta redditur, dicendo: Quomodo ferrū comminuit, & edomat omnia, ſic regnum Dan. 2.
quartum comminuet & cōteret omnia. Veruntamen quòd pedum quædam pars ferrea quædam fictilis viſa eſt, quæſtione adhuc indiget vt planiùs fiat, quamuis interpres idem ferè exponat, dicendo ſic ibidem: Porrò, quia vidiſti pedum & digitorum partem teſteam, & partem ferream, regnum diuiſum erit, quod de plantario ferri orietur. Secundum quod vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles, ex parte regnū erit ſolidum, & ex parte contritum, quòd autē vidiſti ferrum mixtum teſtę & luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicut ferrum non poteſt miſceri teſtę. Certum tempus, quo hæc eueniſſe cognoſcantur, nullo modo aliter meliùs inuenire poſſumus, quàm ſequendo literam Propheticam, quę continuò ſubiungitur. In diebus autem Regnorum illorum ſuſcitauit Deus cæli Regnum, quod in æternum non diſsipabitur, & Regnum eius populo alteri non tradetur. Tempus ergo quo Regnum æternum ſuſcitauit Deus, ſecundum quod de monte abſciſſus eſt lapis ſinè manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, & æs,

& æs, & argentum, & aurum, tempus (inquam) quo ſinè opere coniugali de virgine conceptus & natus eſt Deus & homo Ieſus Chriſtus. Reſpiciamus, qualiter tunc ſe habuerit Regnum Romanum, quod ſinè dubio ſignificatum eſt per ferrum. Nam quod dicit, In diebus autem Regnorum illorum, idem eſt ac ſi dicat: cùm Regna hæc ſibi ordine ſucceſſerint, ſuſcitabit Deus cæli Regnum, quod in æternum non diſſipabitur.

Quid mixtura ferri & teſtæ ſignificat.

CAP. XX.

IGitur in pedibus ſtatuæ per inſociabilia ſigna rerum ferri & teſtæ, licet arbitrari, ſignificatum fuiſſe id, quod acciderat Romanis, quando Chriſtus natus eſt de Virgine. Quid enim acciderat? Hoc nimirum, quòd per maximas ciuiles diſcordias Romana potentia in regnum & monarchiã deuenerat. Quis illas non audiuit diſcordias? quis ignorat illa ciuilia bella? Defatigatus eſt mundus, & adhuc defatigatur, ſcholaſticis lectitantibus, hiſtoriographis denarrantib. pueris quoque retractantibus, Romanorum ferè omnium, maximeq; Pompeij & C. Cæſaris diſcordias immites, diſcordias impacabiles. Itemque Antonij & Octauiani Auguſti pugnas ciuiles, per quas & inter quas idem Octauianus Auguſtus Romanorum monarchę effectus eſt, in cuius diebus lapis in monte ſinè manibus abſciſſus eſt, quo regnante Chriſtus de Virgine natus eſt, cuius & ſucceſſoris eius Tyberij Cæſaris temporibus ęternum regnum Dei, per paſsionem & reſurrectionem eiuſdem Ieſu Chriſti ſuſcitatum eſt. Per ferrum (inquam) & per teſtam in pedibus ſtatuæ, diſcordias illas, & bella ciuilia libenter accipimus ſignata fuiſſe, & hoc eſſe, quod ſcriptum eſt: Quia vidiſti pedum & digitorum partem teſteam, & partem ferream, regnũ diuiſum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, id eſt, ex nimia fortitudine, ſuboriente inuidia fiet, vt regnum diuidatur. Et hoc ipſum repetitur, dicendo: Quia autem vidiſti ferrum mixtum teſta ex luto, commiſcebuntur quidẽ humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicut ferrum non poteſt miſceri teſtæ. Cùm magna admiratione hoc accipiendum eſt, quia non ſolummodo conciues, verumetiã conſanguinei fuerint, ita vt Pompeius C. Cæſaris gener, & Octauiani Antonius ſororius exiſteret, & tamen non magis potuerunt per concordiam cohærere ſibi, quàm poteſt ferrum miſceri teſtæ. Et tamdiu diſſerunt, donec pars infirmior victa deceſsit. Ibi pars partem vnius eiuſdemq; Romanæ virtutis ita velociter & fortiter ſuperauit, vt pars quæ victa eſt luteæ teſtæ, pars aũt quæ vicit ferro poſsit comparari. Vna acies patitur bellum, gerit altera, ait auctor inſignis deſcribens illa ciuilia bella. Item ad illũ, qui ſuperior erat, id eſt, ad C. Cæſarem iam dictum refert, Bellantẽ geminis tenuit te Gallia luſtris, Pars quota terrarum? Facili ſi prælia pauca Geſſeris euentu, tibi Roma ſubegerit orbem. & ita factum eſt. Summa horum, quæ dicta ſunt, iſta eſt. Per diſcrepantiam teſtæ & ferri, quarti, id eſt, Romani regni ciuiles diſcordias rectè poſſe intelligi. Nunc ad ordinem redeamus.

Dane. 2. *Lucanus.*

Quare exclamauerit Nabuchadonoſor: Ecce ego video quatuor viros ſolutos, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.

CAPVT XXI.

CApitulum magnæ admirationis in aureo capite, quod erat Nabuchodonoſor, contra ſtatuam auream, quam erexerat Nabuchodonoſor, iſtud eſt, qđ exclamat, Nónne (inquit) tres viros miſimus in medium ignis compeditos? Et reſpondentibus optimatibus ſuis atq; dicentibus, Verè rex. Ecce ego video (inquit) viros quatuor ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis eſt, & ſpecies quarti ſimilis eſt filio Dei. Hoc magnæ inclamationis dictum, totus orbis audiuit de ore hominis regis gentilis & impij. Et quis dignè ſufficit admirari, vbinam viderat ille Filium Dei, vt ſimilitudinem eius recognoſcere poſſet in medio ignis? Dixit enim: Et ſpecies quarti ſimilis filio Dei. Sic loqui ſolent, qui quamlibet ſpeciem aliquando viſam, alicubi conſideratam, & mente retentam, memoria ſignatam, alio tempore, ſiue loco alio, in perſona qualibet recognoſcunt. Iſte (inquiunt) ſimilis eſt illi, quem vidi, iſtud eſt ſimile illi, quod ibi vel ibi conſideraui. Quam ſimilis eſt iuuenis iſte cóſobrino meo? ait quidem, intuens iuniorem Tobiam. Viderat enim patrem, & in Filio ſimilem, vt accidere aſſolet, animaduertebat ſpeciem, iſte autem, vbi viderat Filium Dei, vt ſpeciem eius, recognoſcere poſſet in illo, qui deſcenderat cum Azaria & ſocijs eius in fornacem, vel in medium ignis? Nunquam viderat Filium Dei, ſed nec vnquam legendo vel audiendo didicerat, quis, vel qualis eſſet Filius Dei. Nón ne ergo mente non ſua locutus eſt? Nónne in magno exceſſu taliter effatus eſt? Verè in magno exceſſu, in magno ſtupore. Non leuis ſtupor extitit, quem quaſi leuiter Scriptura enunciauit, dicendo, vbi ſuprà. Tunc Rex Nabuchodonoſor obſtupuit, & ſurrexit properè.

Dane. 3. *Tbobia 7.*

Quare appellatio Filij Dei, ab inimico & perſecutore primùm vſurpari debuerit.

CAP. XXII.

SPecioſa victoriæ pars, & inſigne præconium Verbi Dei, Filij Dei, quòd illũ manifeſta confeſsione priùs confeſſus eſt inimicus, quàm amicus, perſecutor quàm executor, & iniuſtus quàm iuſtus, Gentilis quàm Iudæus. Quis enim ſaltem ex omnibus Prophetis tam apertè nomen iſtud expreſsit, Filium Dei? Habemus paſsim in Scripturis propheticis verbum Dei, & hoc Verbũ Dei

Ioan. 1.

Filius eſt,ſed mundus eum nō cognouit, ita vt nec apud Iudæos, quibus creditum eſt verbum Dei tutum eſſet prædicare hoc nomen,quod eſt Filius Dei. In mundo erat,&
Ibidem. mundus per ipſum factus eſt,& mundus eũ non cognouit,nec ſolum eum non cognouit, verumetiam annũciationem de eo, nec ſaltem Iudæus ferre potuit, vndè & oportebat Prophetas claudere,ligare,& ſignare teſtimonia eius in Scripturis. Quia (ſicut iam dictum eſt) non poſſent portare ſaltem cultores Dei,nec paterentur audire vllam eſſe Dei generationem, vllum eſſe filium Dei. Per hunc ſummum ex Principibus ſuis,quẽ Iudæus aut Gentilis arguere non poſſet, cuius opprimere os nō auderet mundus, hoc nomen primitus audiuit Filium Dei. At ipſe tantus prædicator fortè etiam tunc dormiuit & ſomniauit, quando nomen iſtud prædicauit. Non enim putemus, eum nunc tantummodo dormiſſe, quando illam, de qua iam ſuprà dictum eſt,magnam ſtatuam ſomniauit,ſomniumque perdidit,ignorans quid viderit. Imò tota vita eius ſomnus fuit, quicquid boni de Deo pronunciauit, quicquid benedixit & laudauit, ſomnium fuit. Quia ſicut illud de ſtatua ſomnium perdidit,ita quicquid laudis Deo declamauit,to-
Daniel. 2. tum de corde eius velociter euanuit. Denique qui poſt interpretationem ſomnij vel ſtatuæ,quã viderat,Danielẽ adorauit. Verè (inquiens) Deus veſter, Deus Deorum eſt, & Dominus regum: ipſe poſtmodum ſtatuam dedicans auream,ſeruos eiuſdem Dei miſit in fornacem ignis. Et quis eſt (inquit) Deus,qui eripiat vos de manu mea? Item, qui dixit,Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Miſaeh, & Abdenago,&cæ. Ipſe poſtmodum contra Dei decretum,quod viderat vel audierat,ſuperbè reſpondens. Nōne(inquit) hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domũ regni,in robore fortitudinis meæ,& in gloria decoris mei, ſtatim ꝓpter ſuperbiã quaſi bos effici meruit.

Confeſſionem & laudem Nabuchodonoſoris, propter ſuperbam, & tumidam vanitatem reprobam fuiſſe. CAP. XXIII.

IAm nunc,vt conſtet magis ac magis,meritò declamationes illas probari, perpende,quia non fuit ſpecioſa laus in ore illius
Daniel. 3. peccatoris,tota namque reſperſa eſt fermen to tumidæ vanitatis. Quomodo enim laudauit,cùm ſcripſit Nabuchodonoſor rex omnibus populis gentibus & linguis, quæ habitant in vniuerſa terra, pax (inquit) vobis multiplicetur, ſigna & mirabilia fecit apud me Deus excelſus. Placuit ergo mihi prædicare ſigna eius. Quantus in oculis ſuis habetur,dum dicit,Signa apud me fecit Deus excelſus? Et deinde, Placuit ergo mihi? Quid enim eſt,apud me fecit, &:quia placuit mihi,niſi ob gratiam mei fecit, & feliciter cõtigit illi Deo,quia placuit mihi? Verè ſic ut non dignatur Deus excelſus laudem,niſi ex humili ſpiritu,ita iuſtũ & dignum ſe fuit, vt reprobaret extollentiam ſublimium oculorum illius,quia laudando laudabilem in ipſa laude mentiebatur. Non enim apud eum ſigna fecerat Deus excelſus,quia non erat amicus,ſed fecerat contra eum, quoniã erat inimicus, Dei excelſi,& ſeruorum eius. Et quis vnquam iuſtorum Regum ſiue Patriarcharum, qui magnalia Dei viderunt, referens dixit,aut dicere debuit, Signa apud me fecit Deus? Nos quoque de Sanctis illis loquentes,nō dicimus aut dicere debemus, Apud illum vel illos,ſed per illum,& per illos,ſiue coram illis Deus mirabilia fecit,vtpote in terra Aegypti. Sicut igitur de Rege omnium filiorum ſuperbiæ Deus excelſus Iob. 41.
dicit,Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis, ita de iſto ſuperbiæ filio rectè dicas, quia non pepercit, aut parcere debuit illi Deus, id eſt, pro laude clamoſa & magnificentia ſublimi.

Quòd ſicut tribus pueris in camino adfuit filius Dei,ita omnibus adfuturus ſit,qui ſe confitentur. CAPVT XXIIII.

ILlud quoque non prætereundum,quòd etiam ſi non dixiſſet ille ſtupidus, Et ſpecies quarti ſimilis eſt Filio Dei, nos qui nuc ſumus,& in rebus temporaliter geſtis,æterni regni myſteria contemplari ſtudemus, Danie. 3.
ſcienter & vero ſenſu dicere poſſemus, & nunc dicimus,quia ſpecies quarti ſimilis fuit Filio Dei, id eſt, qui quartus apparuit in camino ignis,& ſeruos Dei excelſi mirabiliter cuſtodiuit. ſignum fuit, & in ſemetipſo ſignauit, quod facturus erat, iamque ſacere cœperat Filius Dei,verbum Dei. Quãdo enim defuit agonizantibus ſeruis ſuis propter verbum Dei? Hoc maximè futurum erat temporibus Euangelij ſui, vt publicis edictis & proſcriptionibus Fidem ſanctæ Trinitatis impugnaret Rex magnæ Babylonis Diabolus. Et ita factum eſt paganis Romani imperij regibus Diabolo famulantibus. Nónne eum pijs martyribus Filius Dei,& in flammis, & in cæteris agonibus ſemper præſens fuit? Verbi gratia, Vbi martyr inſignis Laurentius ignibus ſuppoſitus eſt pro Fide Filij Dei? nunquid qui aſſatus fuit,& ſuper craticulam & ſuper ignem ſpiritum emiſit, idcirco dicas,quia fuit abſens, & ab ignibus eius longè abſtitit Filius Dei? imò præſentior illi fuit & glorioſus in eo triumphauit, quàmſi excuſſiſſet carbones, & ignitam craticulam eius quaſi ventum roris flantem feciſſet. Tranſiuit per ignem, & flamma illi non nocuit,& odor ignis in eo non fuit,quia Fides læſa non eſt, imò ſicut aurum per ignem probata eſt. Sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, ſpeciẽ quarti ſimilẽ Filio Dei, quia ſicut per ſpeciẽ q̃ illic apparuit, cuſtoditi fuerũt illi tres pueri, ſic per inuiſiblẽ præſentiã Filij Dei illæſa

perman-

permanſit in ſanctis martyribus Fidem æternæ Trinitatis,& Romanum imperium ſonoriùs atq; dulciùs,quàm ille Rex Babylonis,tandem confiteri meruit Chriſtum Filium Dei.

Quare Deus,non vt tres pueros, ita & in templum defenderit,ne conflagraret.

CAPVT XXV.

Templũ à Deo neglectum. NON poterat hic Deus excelſus templum ſuum,quod erat Hieroſolymis, illæſum cuſtodire à flammis incendij Babylonici,qui tres pueros taliter cuſtodiuit in camino ignis,vt nihil poteſtatis haberet in corporibus eorum, & capilli capitis eorum non eſſent aduſti,& ſaraballa eorum non eſſent immutata,& odor ignis non tranſiret per eos?Planè poterat, ſed erudiendus erat mundus,vt ſciret,quod Deus excelſus non pulchris lapidibus,aureiſve parietibus templi manufacti delectatur, ſed Fidei claritate & mundis cordibus,& ille eſt ei optabilis locus.Nam quia & tabernaculum Moyſes cum auctoritate Dei,& templum Salomon tanto opere,auro & gemmis extruxit,atque perornauit,exiſtimare poterat hõies cupidi de Deo malè ſentientes,q; eſſet eorũ ſimilis & de religione iuſtitiæ nihil curãtes,putarẽt ſe ſatis honorare Deum muneribus aureis, ſuamq;cupiditatem corroborarent, quaſi exemplo Dei.Hanc ſuſpicionem dignè à ſe remouere curauit opere perficiendo illud, quod ad Salomonem dixit, cùm ille perfeciſſet ædificium domus Domini. Si autem, inquit,auerſione auerſi fueritis vos & filij
3. Reg. 19. veſtri, non ſequentes me, nec cuſtodientes mandata mea,auferam Iſrael de ſuperficie terræ quam dedi eis, & templum quod ſan-
Acto. 7. ctificaui nomini meo, proijciam à cõſpectu meo.Salomon,inquit Stephanus protomartyr, ædificauit illi domum , ſed excelſus non in manufactis habitat,ſicut per Prophetam dicit,Cælum mihi ſedes eſt, terra autẽ
Eſaia 66. ſcabellum pedum meorum. Quam domũ ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis locus requietionis meç?Nõnne manus mea fecit hæc omnia?Dignè igitur ſe fecit,quod templum vel aurum templi manufacti, pro tempore & re multum neglexit,nomen autem ſuum & promiſsionis Verbum,in quo vita eſt,glorificare & dilatare nunquam deſijt.

Toties victum Nabuchodonoſor, nunquam tamen fuiſſe ex animo humiliatum.

CAP. XXVI.

IAm ſemel & ſecũdò commonitus fuerat Nabuchodonoſor rex, vt ab altitudine ſua detumeſceret, ac de ſemetipſo mortalis homo humilia ſentiret,&prior quidẽ admonitio terribilis,ſequens autem terribilior atque ſæuerior extitit. Nam in prima tãtummodo territus fuit,in ſecunda verò damnũ quoq; de ſuis accepit,quia viros illos fortiſſimos de exercitu ſuo,qui ad eius imperium ſeruos Dei excelſi miſerant in fornacem,interfecit flamma ignis. Iuſta ergo ſuper ipſũ poſt hæc peruenit ſententia præeunte viſione,cuius interpretatio ſententiã ipſam prænunciabat, nihilominus perſeuerante cordis eius indomabili ſuperbia. Nam vt ſciamus,quanta in corde eius arrogantia,quanta in oculis fuerit extollentia, ſignanter ita dictum eſt.Poſt finem menſium duodecim ſubauditur, ex quo de arbore ſuccidenda ſomnum viderat, & interpretationem eius audierat, in aula Babylonis deambulabat,reſponditque Rex, & ait, Nonne hæc Daniel. 4.
eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni,in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cui,vel cõtra quid reſpondiſſe dicitur,niſi contra id,quod audierat.Hæc eſt interpretatio altiſsimi, quæ peruenit ſuper Dominum meum Regem. Eijcient te ab hominibus, & cum feris erit habitatio tua, & fœnum vt bos comedes? Claret itaq; maxima in loco illo culpa ſuperbiæ, quia conſiderando magnitudinem Babyloniæ, roburque fortitudinis ſuæ, & amplitudinem(vt putabat)gloriæ,impoſsibile iudicauerat, quod audierat ex diuina auctoritate, faciliuſq; poſſe infectum præterire verbum Domini,ſecundum interpretationem ſomnii,quam venire aliquid ſuper ſe aduerſi,tantum Regem magnæ Babylonis.Igitur vbi ſtatim ſubiungitur, Cũ adhuc ſermo eſſet in ore Regis,vox de celo ruit, Tibi dicitur Rex Nabuchodonoſor, Regnum tuum tranſijt à te,&cæ. manifeſtè Ibidem.
prædicatur ſicut iuſta omnipotentia ita & omnipotentis iuſtitia,quia ſanctus & iuſtus neminẽ pœnaliter humiliat,niſi illum, qui ſe pertinaciter exaltat.

Nabuchodonoſor tanquam bouem fœnum comediſſe.

CAP. XXVII.

TAndem notandum,quòd idem Nabuchodonoſor,ſicut in culpa,ita & in pœna ſimilis factus eſt captiuatori generis humani Diabolo. Nam de illo dixerat Dominus ad B. Iob:Ecce Behemoth,quem feci te Iob 40.
cum, fœnum quaſi bos comedet, Cùm ergo ex hominibus abiectus Nabuchodonoſor, fœnum vt bos comedit, manifeſtè datur intelligi,quod in pœna ſua ſimilis Diabolo extitit,quia quod fecit ille ſpiritualiter,hoc fecit iſte corporaliter, quod ille indefinenter,hoc iſte ſeptennio, quo videlicet numero vniuerſitas ſignificari ſolet. Ille namque fœnum comedit, id eſt, carnales Eſaie 40.
ſibi incorporat homines. De qualibus ſcriptum eſt,Omnis caro fœnum eſt, & omnis gloria eius quaſi flos agri. Verè fœnum eſt populus,exiccatum eſt fœnũ & cecidit flos. Solum eiuſmodi fœnum cõedit quaſi bos, quia præter viriditatem carnis nihil eſt in eis, quibus præualuit ille Behemoth. Et quid amplius eſt in his,qui dentes illius of- Ibidem.
fendunt,niſi illud, quod ſequitur? Verbum

autem Domini manet in æternum. Igitur quàm iuſtum, tam pulchrum eſt iudicium in eo, quod ille dudum Rex præpotẽs, quaſi bos comedit fœnum, tanquam diceret ei vox, quæ de cœlo ruit ſuper eum, tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex, tu verbum Domini, quod manet in æternum, exterminare voluiſti, ſuccendendo Hieruſalẽ, & templum Domini, quod ſolũ erat in quo inuocabatur nomen Domini, ſed neque tu, neq; Behemoth pater tuus, vel quicunque ſunt ex parte eius, efficere poteritis, vt in vacuũ prætereat verbum promiſsionis. quantumcunque affligatis, aut deuoretis fœnum, vel florem fœni, id eſt, carnales homines, vel carnalium hominum gloriam, quorum aliqui idcirco permittuntur vobis, cùm ſint ex Abraham traducti, quia ſunt quidem filij carnis, ſed non filij promiſsionis, vndè nec merentur in ſemine computari.

Daniel. 4.

Fœnum.

Quo ſenſu verum fuerit, quod Nabuchodonoſor dixit, Nónne hæc eſt Babylon, quam ædificaui.

CAPVT XXVIII.

PVtáſne verum dixit Nabuchodonoſor, gloriando, Nónne hæc eſt Babylon quã ego ædificaui? Babylonem namq; (vt Pompeius Trogus refert) Semiramis condidit, murumq́ue vrbi coƈto latere circundedit, arena, pice, & bitumine interſtrataq; materia. Nunquid ergo verum dixit, tanto iunior Semiramide vxore Nini, in quo Regnũ Aſſyriorum cœpit? Veruntamen ſacra præpollet auƈtoritas, quòd ante Semiramidem Babylon extitit, & cauſa quoq; nominis eius antiquiſsima, ſacris eſt edita literis. Chus inquit, filius Cham, genuit Nemroth, ipſe cœpit eſſe potens in terra. Fuit autem principium regni eius Babylon, de terra illa egreſſus eſt Aſſur & ędificauit Niniuen. Cauſa nominis, quod eſt Babylon, extitit illa, quia ibi Deus linguam confudit eorum, qui ædificabant, & ceſſauerunt ędificare ciuitatem. Nam idcirco vocatum eſt, inquit, nomen eius Babel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ. Ergo vir glorioſus, de qualium quolibet illud ſapientiæ diƈtum eſt, Nubes & ventus & pluuiæ non ſequentes, vir glorioſus & promiſſa non complens, vir inquam glorioſus, id eſt, vanus, vento vanitatis plenus atque diſtentus, quia fortaſsis Babylonem proprijs opibus atq; impenſis auxerat, rem ſuam, ſiue opus ſuum non par ui æſtimans, aut æſtimari volens, magno ore declamauit, reſponſum cordis alti & ereƈtæ ceruicis. Nonne hęc eſt Babylon, quam ego ædificaui? ne diceret, quam ego prouexi ſiue ampliaui: & quid tum ô vir glorioſe, ſi tu Babylonem à fundamentis ædificaſſes? nunquid vel ſic verbum, quod audieras, ſcilicet interpretationem ſomnij, facere irritũ potuiſſes? Iuſtè igitur quia tam iuſtus quàm omnipotens ſermo Dei eſt, ſuper te ſententiæ vox ruit, etiam ſi aliquo modo conſiliũ ſanƈti Prophetæ ſecutus fueras, dicens, Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum, forſitan ignoſcet deliƈtis tuis.

Gene. 10.

Gen. 11.

Prou. 25.

Danie. 4.

Danie. 4.

Nabuchodonoſor non mentem tantùm, veràm & formam amiſiſſe, cùm fœnum vt bos comederet.

CAP. XXIX.

TAndem de iſto dicendum, quia ſolet quæri, Vtrùm mentem ſolam & non etiam formam amiſerit. Et quidem ipſo dicente, Ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cęlum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi. Sic maiores noſtri aſſerunt, quia quando dicit, ſenſum ſibi redditum, oſtendit nõ formam ſe amiſiſſe, ſed mentem. Sed adhuc illud occurrit & repugnare videtur, quod idem poſtmodum repetens dicit: In ipſo tẽpore ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & ad honorem regni mei decoremq́ue perueni, & figura mea reuerſa eſt ad me, & optimates mei & magiſtratus mei requiſierunt me. Et inter cætera cùm dicit ibidem. Et figura mea reuerſa eſt ad me, profeƈtò datur intelligi, quòd de figura ſiue ſtatus humani reƈtitudine nonnihil amiſerit, & quòd etiam ſi manuum vel pedum effigies digitorumq́ue diſcretio ſiue diſcreta numeroſitas permanſit, nihilominùs tamen quadrupes inceſſerit, præſertim cùm ita diƈtum vel expreſsũ ſit, fœnum quaſi bos comedes. Et fœnum vt bos comedit, qui videlicet bos quadrupes nullis vtitur manibus, quippe cui manus natura non creauit, ſed pronus humi fœnum dente demetit, & os per terram trahendo comedit. Sed & illud quod diƈtum eſt in ſententia. Cùm beſtijs atq; feris erit habitatio tua, figuram eius demutatam fuiſſe (vt iam diƈtum eſt) nonnulla ex parte probat, præſertim quia dixit, Et figura mea reuerſa eſt ad me. Et quia beſtiæ ſiue feræ nõ facilè ſociarentur illi ſinè aliqua ſui ſimilitudine. Veruntamen quomodocunque figura eius ſe habuerit, Hoc in laudem omnipotentis verbi Dei admirandum eſt, quia regem tam potentem, tanta mutatione demutauit, quanta quempiam hominum fuiſſe demutatum, ſacra nuſquam Scriptura meminit, excepta vxore Loth, quæ reſpiciens, poſt ſe, verſa eſt in ſtatuam ſalis.

ibidem.

Metamorphoſis Nabuchodonoſor.

Danie. 4.

Daniel. 4.

FINIS LIBRI SEXTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER SEPTIMVS.

Balthaſar regem iam tum, cùm manus hominis in pariete ſcribens appareret, à verbo Dei victum fuiſſe. CAP. I.

POST effectum verbi Dei victorioſum, quo hominẽ Regem, hominem ſuperbum, Regem elatum fortiter deiecit, potenter humiliauit, Ipsũ quoque regnum debellare ſuperuenit, præmiſſo ſuimet vel præſentiæ ſuæ admirabili ſigno, Rege Balthaſar celebrante conuiuium, iamq; temulento cum optimatibus ſuis, cum vxoribus & concubinis ſuis, dum in ſacris vaſis templi Domini biberent vinum, & laudarent deos ſuos argenteos, & aureos, & ęreos, ferreos, ligneoſque, & lapideos, in eadem hora apparuerũt digiti quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum, in ſuperficie parietis aulæ regiæ, & Rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis. Tunc regis facies commutata eſt, & cogitationes eius perturbabant eum, & cõpages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur: Scriptura illa ſignum fuit verbi Dei iamiam conſurgẽtis, iamiam irruentis ad debellandam ſuperbiam regni tyrannici, regni Aſſyriorum atque Chaldæorum, quod à temporibus Nini & coniugis eius Semiramidis per annos fermè mille trecentos iugo aſpero preſſerat collo populorum. Rex illi fortiſsimi imperij paruula verbi eiuſdem ſigna, pauculos apices iudicij eius, veros iudices, cum nondum intelligere aut quiſquam legere poſſet ferre non potuit, videre nõ ſuſtinuit, ſed facie commutata, mẽte perturbata, libidinoſi renes eius inter vxores ſedentis ſoluebantur, genua libidinoſi inter concubinas bibentis ad inuicem collidebantur, & ita palã factum eſt, quàm eſſet infirmus, qui videbatur fortis & imperioſus.

Balthaſar conuiuium celebrat.

Danie. 5. Manus ſcribens in pariete.

Danielem non perturbatum, ſed confidenter aſpexiſſe, legiſſe, & interpretatum fuiſſe.

CAP. II.

AT ille, ad quem & propter quem, vel ꝓpter cuius ſimiles veniebat & decertabat Deus, Dei verbum, non expalluit, nõ perturbatus eſt, ſed aduocatus ad legendum poſtulatus ad interpretandum, aſtitit familiariter, fidenter intuitus eſt, legit ſcienter, ſapiẽter interpretatus eſt, Mane, Tetel, Phares. Mane, numerauit Deus Regnum tuum & compleuit illud. Tetel, appenſum eſt in ſtatera, & inuentum eſt minus habens. Phares, diuiſum eſt Regnum tuum, & datũ eſt Mœdis & Perſis. Quã breues voculæ, quantam longitudinem, quantam latitudinem, quantam altitudinem demonſtrauerunt animæ hominis habentis dilectionem verbi Dei, cuius arcanum conſilium ſublime atq; profundum continebatur tribus vocibus illis, ſex ſyllabis, quatuordecim literis illis. Per hoc, quod ſcriptum fuerat, mane, quod interpretatur numerus, vidit in latitudine cordis anguſtam diuturnitatem regni Aſſyrij ſiue Babylonij, quia non caſu accidiſſe, ſed iuſto iudicio Dei, vt gentes tam multas iugo ſuo premere poſſet annis (vt iam dictũ eſt) mille trecentis. Legamus diligenter Scripturam hanc, & ſequamur interpretationẽ diuinam, quia contra candelabrum ſcripta eſt. Hoc ipſum, quòd contra candelabrum ſcripta eſſe narratur, ſuggerat nobis, vt candelabro appropinquemus, quatenus clarè intuamur. Cãdelabrum noſtrum Chriſtus. Lumen noſtrum verbum Dei eſt. Lucerna (inquit Pſalmiſta) pedibus meis verbum tuum. & lu. ſe. me. Vt igitur breuis ſcripturæ breuem interpretationem copioſiùs conſequamur, verbi Dei, quod in ſanctis Scripturis habemus, documenta ſequamur.

Danie. 5.

Pſal. 118.

Quid ſibi velit primum verbum, Mane, id eſt, numerauit. CAP. III.

MAne, inquit, numerauit Deus regnũ tuum, & compleuit illud. Quando vel quomodo numerauit Deus, quãdo vel quomodo compleuit Deus Regnum illud? Nimirum antequam conderetur Niniue, priuſquam ædificaretur Babylon, antequã naſceretur Ninus, priuſquam fieret Aſſur ſiue Nemroth filius Chus, cuius regni principium fuit Babylon, numerauit Deus regnum illud. Sicut omnia in numero & pondere & menſura poſuit, ſic & illud regnum numerauit. Quõ ergo numerauit? Profectò ſciuit cauſas gentium, propter quas permitteret ſuper eas eleuari baculum impiorum, virgam ſiue iugum dominantium, ſcilicet regnum iam dictum, vt cederet populos in indignatione, ſubijceret in furore, gẽtes perſequeretur crudeliter. Cauſas inquam ſciuit, & ſecundum cauſarum quantitatem numerauit atque menſus eſt tempora ſiue annos eiuſdem regni, vt tantum vel tam diu perſequeretur, ſubijceret, atq; cęderet. Venerat baculus ille ſiue virga illa impiorum dominantium vſq; ad filios, quorum iniquitates & peccata viſitari oportebat. Quia dereliquerant legem Domini, quia non ambula-

Mane.

Danie. 5.

uerant in iudicijs domini. Iam ergo tempus erat, iam euoluti fuerant anni, numero quē præfixerat, & oportebat fieri, quod per Pſalmiſtam prædictum fuerat, Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Igitur compleui illud, inquit, id eſt, præfixus eſt tranſactus annorum ſiue dierum numerus, & ecce ſicut alia Scriptura dicit: Computreſcet iugum à facie olei, id eſt, ceſſabit potentia, quæ diu ſuperbiuit, ſuperueniente miſericordia Dei. *Pſal. 124.*

Quid velit ſecundum verbum, Tetel, id eſt, appēſum eſt. CAP. IIII.

Tetel. *Danie 5.* Tetel, appenſum eſt in ſtatera, & inuentum eſt minùs habens. Ordo rectus, ordo legitimus, vt poſtquam ſeruiuit ille malus ſeruus, de ſeruitio vel ſeruitij retributio ne iudicetur. Poſtquam completum eſt regnum, illud recipiat quod meretur. Iudiciū namq; eſt inter Deum & Regna, ſiue Reges regnorum. Ipſe qui ordinauit regna, iudicat illa. De qua quæſtione putas ſit iudiciū? puta dicere Iudicem Deum, Ego vos excitaui, ego vobis poteſtatem dedi, vt peccantes mihi populos cæderetis, ſeruitium veſtrum impleuiſtis, ſed minus eſt in facto veſtro, quàm in propoſito meo. In meo namque propoſito bona eſt intentio, ſed hæc defuit in facto veſtro. Ergo inuentum eſt, inquit Regnum tuum minùs habēs, quia vos omnes Reges Aſſyriorum bonam quam ego habui non habuiſtis intentionem, ſed tātùm expleuiſtis ſuperbiam veſtram & crudelitatem. Ego iratus ſum, parum vos addidiſtis in malum. Multum itaque deeſt in pōdere, quia deeſt totum, quod eſſet laudabile ſcilicet omnis intentio iuſtitiæ, voluntas corripiendi, intentio corrigendi, refrenandi vitia, ſanciendi gentibus iura legitima. Sed & in hoc inuentum eſt longè minùs habens quòd regnum, ſiue Reges regni illius, non eum, qui dederat illis potentiam glorificauerunt Deum altiſsimum, aut gratias egerunt, imò veritatem commutauerunt in mendacium & aduerſus Deum eleuati ſunt & Deos ſuos illaudabiles laudauerunt. Eleuatum eſt, inquit Daniel, cor Nabuchodonoſor, & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam. Tu quoq; filius eius Balthaſar nō humiliaſti cor tuum, cùm ſcires hæc omnia quæ ſuper eum venerunt, ſed aduerſus Dominum dominatorem cæli eleuatus es, & vaſa domus eius allata ſunt coram te, & tu & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibiſtis in eis, deoſq; veſtros argenteos, & aureos, æreos, ferreos, ligneoſque, & lapideos, qui non vident, neq; audiunt, neque ſentiunt, laudaſtis. Porrò Deum qui habet flatum tuum in manu ſua, & omnes vias tuas, non glorificaſti. Igitur quia inuentum eſt tantò minus habens, iuſtum iudicium ſcribentis, iuſta eſt ſententia dicētis. *Zach. 1.* *Zach. 1.* *Daniel. 5.*

Quid velit tertium verbum, Phares, id eſt, diuiſum eſt. CAPVT V.

Phares, diuiſum eſt Regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis. Eum in quo ante finitum eſt regnum illud diuturnum Aſſyriorum, Pompeius Trogus Sardanapalum memorat, virū, muliere corruptiorem, cum autem, qui facta coniuratione, bellum Sardanapalo inferens mortuo ſucceſſit, & ad Medos imperium tranſtulit, ſcribit Arbactum fuiſſe præfectum Medorū. Miro modo Reges poſtremi, ille videlicet Sardanapalus, in quo finitum eſt regnū Aſſyriorum, Et iſte Balthaſar, in quo diuiſum eſt regnum Chaldæorum, ſicut compares in ſuperbia, ita conſimiles fuere in contumelia. Ille namque vir (vt iam dictum eſt) muliere corruptior, inter ſcortorum greges purpuras colo nebat, & cum muliebri habitu, dum mollitia corporis & oculorum laſciuia omnes fœminas anteiret, penſa inter virgines partiebatur: quam ob cauſam facta coiuratione à ſuis ad mortem eſt adactus. Iſte inter vxorum & concubinarum turbas nocturnum producens conuiuium, crapulatus & ebrius eadem nocte eſt interfectus. Ioſephus quidem ita narrat. Nō poſt multum tempus, & Balthaſar captus eſt, & ipſa ciuitas. Hic autem (ſicut ſcriptum eſt) eadem nocte interfectus eſt Balthaſar Rex Chaldæus, & Darius Medus ſucceſsit in regnū. Dū præmiſſa narratione de ſcriptura & interpretatione eius ſubiungit. Nō poſt multum tempus captus eſt, videtur dicere, ꝙ nō interfectus ſit eadē nocte. Quòd ſi hiſtoriæ contrariæ ſunt (in multis namque diſcrepat multitudo ſcriptorū ſeculariū) huic ſinè dubio magis eſt credendū, qui præſens interfuit, qui Scripturā legit & interpretatus eſt, qui inde purpurā & torquem auream circa collū accepit, qui tertius in regno princeps prędicatus eſt, & cū tanto honore, cum tali principatu de regno ad regnū, de Chaldæis victis tranſlatus eſt ad victoriā Medorū atque Perſarū. Fidelis interpres, notū & inſignem portans veritatis triumphū. Diuiſum eſt, inquit, regnū tuū, ſubauditur, contra te, quia facta coniuratione ab his, quibus imperare debueras, circundatus es obſidione moriturus hac nocte in crapula & ebrietate. Et datum eſt Medis & Perſis, iuxta prædicationem eius, qui ante te laudans & magnificans viuentem in ſempiternum, Vię, inquit, eius iuſtæ, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare, dominaturque in regno hominum, & cuicunq; voluerit, dat illud. *Phares.* *Sardanapalus.* *Ioſephus.* *Daniel. 5.* *Danie. 4.*

Quòd ſcriptum & dictum tunc eſt contra vnū Regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi. CAP. VI.

Latiùs quàm adhuc dictū ſit, patet Scriptura hæc. Mane, Tetel, Phares. Similiter namq; de cæteris regnis ſentiendum, de Regno Perſarum & Medorum, de Regno Macedo- *Daniel. 5.*

Macedonum,ſiue Græcorũ,de regno Romanorum, videlicet quod ſingula eorum iam Deus dinumeraſſet.& ſingula ſuis temporibus completurus eſſet, quòd ſingula deberet appendere in ſtatera, iudiciumq; diuiſionis dare,pro eo quòd ea minus habere inueniret. Verùm etiã adhuc parum eſt cõſiderare in partibus,quod de toto ſi prędicetur,plus habet admirationis, & commodi, terroris amplius. Regna illa partes ſunt vel fuerunt. totum autem eſt omne ſeculum, vniuerſitas creaturarum, earum duntaxat, quæ rationales ſunt. ſcilicet Angelorum & hominum,de quibus Domini creatoris eſt & erit iudicium. Igitur ad ſummum recurrentes,proponamus mundũ,& mundi Principem Diabolum,cuius typum geſſit Aſſur, *Aſſur Diaboli typus.* & in Mœdis atque Perſis Aman ſuperbiſſimus,in Græcis Antiochus, in Romanis Nero,malorum imperatorum imperator peſſimus,& in nouiſſimis diebus reuelabitur nominatus Antichriſtus. In iſto mundi principe,& in toto mundo contemplemur dinumerationem Dei, appenſionem in ſtatera Dei, diuiſionem iudicij Dei,ſecundum ſcripturam hanc. Mane, Tetel, Phares.

Quid ſignificet, Mane, contra Principem huius mundi.

CAPVT VII.

MAne numerauit Deus regnum,quod dicis eſſe tuum, ò Princeps mundi, Rex tenebrarum, tyranne peccati & mortis,numerauit,inquam, dierum ſenario,& *Dani. 5.* compleuit illud die ſeptimo Sex nanq; diebus omnia fecit,lucem,ſiue lucis & tenebrarum diſcretionem, firmamentum,aquas ab aquis diuidens,aridam,id eſt, terram, & aquarum congregationes, quas appellauit maria certis limitib. coercita,ſolem,lunam & ſtellas,volucres,& omnia natatilia, homines & iumenta, & cætera quæ mouentur in terra. Iſta ſex dierum opera die ſeptimo cõpleuit,ipſumque diem ſeptimum benedixit & ſanctificauit. Tu in iſtis regnare contendis,tu iſta Regnum tuum eſſe dicis, tu iſta omnia tua, vel tibi tradita eſſe mentiris. *Sex diebus tota mundi machina cõpletur.*

Quid ſignificet Tetel, contra eundem Principem mundi.

CAPVT VIII.

TEtel, appenſum eſt in ſtatere,& inuentum eſt minùs habens,Statera vera,ſtatera iuſta, verbum Dei eſt, Verbum meus, *Dani. 5.* Dei ſapientia,in qua regnum tuum appenditur,dum de te iudicium agitur,quod omnes audiuimus,dicente ipſo, cuius in manu ſtatera eſt, imò qui ipſa ſtatera eſt. Nũc iudiciũ eſt mũdi,nũc Princeps hui⁹ mũdi eijcietur foras. Qumodo inuentũ eſt min⁹ habẽs? *Ioan. 12.* videlicet quia tu ad diem ſeptimum, quo compleuit Deus omne opus ſuum,non perueniſti:tu ad Sabbatum,id eſt, requiem benedictionis & ſanctificationis peruenire noluiſti:idcirco veraciter iuxta ſanctã & myſticã Apoc. numerus tuus eſt ſexcenti ſexaginta ſex. inter Angelos ſuperbiendo laboraſti,in decipiẽdo hominẽ circuire terram & perambulare cœpiſti,in Antichriſto fatigaberis,ita labor tuus augmenta capit,ſicut iſti in decuplum multiplicantur ſenarij,ſex, ſexaginta, ſexcenti. Deus autem(vt iam dictum eſt) in ſeptimo requieuit, Appenſum *1. Pet. 5.* igitur regnum tuum profectò inuentum & inueniendum eſt minùs habens, quia non peruenit ad Creatoris requiẽ,vacuum & vanum circa creaturam continuans laborem.

Quid ſignificet Phares,contra eundẽ,& quid Perſæ & Mœdi,quibus diuiſum id regnum eius datum ſit.

CAPVT IX.

PHares,diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt ſanctis altiſsimi, quorum typũ *Eſa. 45.* tunc in excidio dũtaxat Babylonis geſſerũt Perſæ & Mœdi,præſertim cũ Cyrus Rex illorũ Prophetica voce Chriſtus quoq; ſit appellatus Dñi. Hæc(inqt Eſaias)dicit Dominus Chriſto meo Cyro,cuius apprehẽdi *Eſa. 44.* dexterã,vt ſubijciã ante faciem eius gentes, & dorſa regum vertam. Cauſam dictionis huiuſmodi taliter præmiſit. Qui dico Cyro, paſtor meus es,& omnẽ volũtatẽ meam cõplebis: qui dico, Hieruſalẽ ædificaberis,& templũ fundaberis. Futurum nanq; erat,vt Cyrus licentiã & facultatẽ daret reædificandi Hieruſalẽ, & templũ Dñi. Diuiſum,inquã eſt regnum tuũ, indiuiſo permanente regno Sanctorũ, ſicut numerus ſenarius,q tuus numerus eſt, ſolubilis eſt & ſecabilis: numerus aũt ſeptenarius, qui numerus eſt Dei,quia die ſeptimo requieuit, inſolubilis & inſecabilis eſt. Ita regnũ tuũ ſolubile eſt, & ſinè dubio ſolutum eſt,& tu ipſe videntibus cunctis præcipitandus es, regnum autẽ Dei, & ſanctorum eius manet in æternum. Præterit enim figura huius mundi, & tu de principatu mũdi, de poteſtate tenebrarum harum pertranſibis,in tartarum rudentibus inferni detraheris, eorum quibus regnum tuum dandum eſt, quibus reſeruatæ ſunt illæ,quas in cælo perdidiſti, manſiones. Hic vnus eſt Daniel purpura indutus, auream circa collum torquem de damnato Regẽ referens. Sicut authoritas verbi Dei purpurã & torquem auream triſti & damnato Regẽ extorſit,& huic ſancto interpreti ſuo tranſpoſuit, ſicut omne decus cæli, omne ſeruitium creaturæ,quod tibi arrogaſti, à te extortum, dabitur ſanctis Dei hominibus.

Hãc manũ apparẽtẽ,ſignaſſe manũ Dei, de qua Dauid: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua.

CAPVT X.

TAndem quomodo taliter apparuerunt digiti,quaſi manus hominis ſcribentis, & quomodo manu dextera ſolet ſcribi recordemur. Imò Deum recordatum eſſe arbitremur,quod cecinerat Dauid, gratulãs, *Pſal. 88.* & gratias agens,quòd audire meruiſſet cum iuramento Domini verbum promiſsionis.

Firmetur manus tua, & exultetur dextera tua. Manum illam Domini, dexteram illam Domini, quam ſummo deſiderio, clamore cordis maximo firmari optauerat & exaltari, ſignabat manus quæ apparuit viſibilis. Fiebat iam in parte, quod faciendum erat in toto per manum Domini, per dexteram omnipotentis Dei, quę non eſt alia, ſiue aliud, niſi verbum Dei, Filius Dei. *Manus Domini.* Quid enim fiebat in illam perticularem Babyloniam, niſi quod faciendum erat in vniuerſitatem impiorum per promiſſam & iuratã verbi Dei gratiam? Et quid illud erat, niſi quod continuò ſequitur. Iuſtitia (inquit) & iudicium præparatio ſedis tuæ. Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam, beatus populus qui ſcit iubilationem, Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & cæt. Iam (inquã) fiebat hoc in parte illa, quia videlicet manus Domini in ſuo propoſito manens, firmiter exaltabatur. Iamq́; aderant iuſtitia & iudicium, in præparatione ſedis eius. Iuſtitia in eo, quòd populum ſuum ciuitate & templo orbatum captiuitate tradiderat. Iudicium in eo, quòd regnũ captiuitatis eorum numeratum, & in ſtatera appenſum diuidebat, Mœdiſq́ue & Perſis dabat. Hæc agendo ſedes eius præparabatur, & miſericordia & veritas præcedebãt faciem eius. Miſericordia, vt citò captiuitas illa ſolueretur: Veritas, vt ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius *Gen. 49.* non auferretur, donec víque ad perfectum ſedes illa præpararetur, donec promiſſio ad impleretur, donec Chriſtus naſceretur. Beatus populus qui ſcit iſtam iubilationẽ. Beatus Daniel, qui illam legens Scripturam, in lumine vultus tui Domine ambulans, & certam edebat interpretationem, & fidam tenebat in pectore ſuo manus Domini conſolationem.

De quatuor beſtijs, quas Daniel viderat, & quare Deus antiquus dierum appelletur.

CAPVT XI.

NOn exigit huius noſtri ratio propoſiti cunctis vel ſingulis immorari reuelationum ſacramentis, ex quibus ille beatus conſolatus iocundabatur in medio tribulationis, in afflictione captiuitatis. Vnum eſt, quod intactum mens pręterire non patitur, *Dani 7.* dulciſsimum ſacramentum pulcherrimæ viſionis, quam viderat, priuſquam decidiſſet beſtialis ferocitas Babylonis, priuſquam apparuiſſent digiti, ſiue manus hominis ſcribentis in ſuperficie parietis cauſam ſiue ſententiam mox venturi ſuper illam iudicij Dei. Siquidem anno primo Balthaſar Regis Babylonis, videbam (inquit) in viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabãt in mari magno, & quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe, &c. Delectat hic aliquantiſper immorari, quia pulchrum eſt conſiderare ferocitatem tyrannicam Regnorum ſeculi in beſtijs ferociſsimis: & & econtrà dignitatem, manſuetudinem, & pietatem regni Dei, in habitu antiqui dierum, ſuper thronum ſedentis, & in percuſſu filij hominis venientis in nubib. cæli, & víque ad antiquum dierum peruenientis, & in conſpectu eius oblati, qui & dedit ei poteſtatem, & honorem. & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient. *Dani. 7.* Poteſtas (inquit Daniel) eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrũpetur. Primùm libet quærere, cur Deus, vel qua intentione ſic nominetur antiquus dierum, quod nuſquam inueniebamus ante hunc delectabilem generoſæ Prophetiæ locum. Senſum quidem in omnibus Scripturis ſanctis habemus, ꝙ iſte Deus Pater æterni verbi, Deus ſit antiquus, vtpotè Deus increatus, neque initium habens, neque finem habiturus. Quod & ipſum de verbo eius Deo, fideliter ſentimus. Veruntamen (vt iam dictũ eſt) nomen hoc antiquus dierũ, hic primitus inuenimus poſitum. Cauſam ergo nõ ocioſè quærimus.

Quatuor Regna, nõ ex Deo regnaſſe CAP. XII.

REſpice nunc facies beſtiarũ, de mari aſcendentiũ, quarũ propter ſæuitiam dicit ſediſſe iudiciũ. Hæ (inquit) beſtiæ magnæ quatuor, quatuor regna conſurgent de terra. *Dani. 7.* Porrò ipſe, cuius iudiciũ eſt dicit: Regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & nõ cognoui. Verè nõ in ipſo regnauerũt, imò regna, quæ dicta ſunt, non tam regna q̃ quædam maxima & publica latrocinia fuerunt. Primũ iſtorum, ꝙ fuit regnum Aſſyriorũ atq; Chaldæorũ, quale habuit initiũ, *Oſee 8.* ante Ninum Regem Aſſyriorum, & ſi fuerunt Reges antiquiores, qui bella gererent, nequaquam tamen imperium ſibi, ſed populis ſuis gloriam quęrebant, contentique victoria, imperio abſtinebant. Ille primus omnium veterem, & quaſi habitum gentilib. morem, noua imperij cupiditate mutauit, & quæſitæ dominationis magnitudinem, continua poſſeſsione firmauit. Verè ergo regnauerunt (inquit) & non ex me: & quid attinet *Regna.* ad eos, in mundo regnare, regnante illo, qui ſolus regnare debet, mundi Creatore? Vt igitur cognoſcamus, & abhorreſcamus nimiam in genere humano præſumptionis iniuriam, cõuenienter hic antiquum dierum *Antiquus dierum.* nominauit eum, cui regnando factã eſſe conſtat iniuriã. Ipſe namq; qui fecit, idem debuit diſponere mundũ, nec principari quiſquam debuiſſet, niſi ſecundũ eius arbitriũ. Si inordinatio eſt & irreuerentia, corã cano capite nõ conſurgere, quantæ inordinationis, quãtæ irreuerentiæ eſt, regnum tam cani capitis, tam antiqui dierũ, rapto nomine regio, laceraſſe? Siquidem inter homines iuuenes ac ſenes, facilis eſt ætatum comparatio. Dierum autem illius antiqui, & dierum hominum, qui nomen eius regiũ rapuerunt, nulla omninò eſt, aut eſſe poteſt comparatio?

Quis enim dicere aut cogitare poteſt, quantò diuturnitas ſiue antiquitas increati prolixior ſit temporibus, annis, ſiue diebus hominum heſternorum, qui quaſi heri creati fuère vel nati? Quando illarum antiquiſſima beſtiarum de mari eſcendit, quando Regnum Aſſyriorum de terra conſurrexerit, iam tunc iſte antiquus dierum cum Abraham loquebatur, & tam antiquus erat, vt nunc eſt.

Summam rerum omnium & Regnum ad Deum pertinere, ſed quatuor beſtias quantum queq; potuit, ad ſe rapuiſſe.

CAPVT XIII.

LOquebatur, & maturam, ſuoque cano capiti dignam tractabat ſententiam, quòd nulli alij rerum omnium ſummam Regnique ſui contraderet monarchiam, niſi Filio ſuo, Verbo ſuo, vt per quem omnia facta ſunt, regerentur omnia per ipſum. Hoc erat ſapientis antiqui decretum, hoc erat immutabile antiquitatis infinitæ conſilium At illę beſtiæ recteens, & nuper natę, quæ naſcendo nihil intulerunt in hunc mũdum, contra decretum hoc ſalite, contra cõſiliũ hoc reſultare præſumpſerunt, & tantũ Senẽ non reuerite, quas vel quãtulas potuerunt, regni eius, mundi huius diripuerunt partes, homines regnum ſuper homines inuadentes, cùm ante oculos illius ſapientis Domini, non magis homo hominem natura poſſet præcedere, vel præcellere, quàm mus murem. Fuerunt quidem apud hominem illæ beſtiæ grandes, prima quaſi leæna, alia ſimilis vrſo, alia quaſi pardus, & quarta multum terribilis. Veruntamen in conſideratione maieſtatis illius Antiqui, vix mures mererentur dici: vix erucæ, locuſtæ, brucho, & rubigini merentur aſſimilari, quia nullius ſunt momenti. Beſtias illas interficere, & corpora eorum dare perditioni, ſiue tradere ad comburendum igni. multo facilius fuit, & eſt verbo Dei, quàm ipſis beſtijs, ſtare contra erucam, vel ſaltum locuſtæ conſequi, niſi quia peccata gentium merebantur, vt permittente Deo, lacerarentur à beſtijs. Quis enim alius beſtias illas tandem interfecit, niſi Verbum Dei? Omnipotens ſermo tuus Domine, ait quidam ſapiens, exiliens de cælo à regalibus ſedibus durus debellator, in mediam exterminij terram proſiliuit gladius acutus, inſimulatum imperium tuum portans, & ſtans in terra repleuit omnia morte, vſque ad cælum attingebat, ſtans in terra.

Solus Chriſtus Rex eſt

Sap. 18.

Solius Verbi Dei verum eſſe imperium, humana omnia ſimulata.

CAPVT XIIII.

SInè dubio qui in terra Aegypti tantam fecit plagam (cuius ille verbis iſtis meminit) ipſe idem omnipotens ſermo tuus Domine iſtis beſtialibus regnis, & omnia quæ voluit, & hæc maximè fecit, vt Nabuchodonoſor fieret quaſi bos, vt Aman appenderetur in patibulo, vt Antiochus ſinè manu contereretur, vt Nero, quia vixerat turpiter, moreretur turpiùs. De iſto omnipotẽte ſermone Domini, nequaquam nunc prætetire libet, quod inter cætera dictum eſt, inſimulatum imperium tuum portans. Et quid eſt inſimulatum imperium, niſi imperium non ſimulatum? Et quid eſt non ſimulatum imperium, niſi imperium verum? Quod cùm dicitur, vel intelligitur, nónne econtrà hominum imperia ſimulata eſſe perhibentur? Verè ſimulata & non vera, imperia beſtiarum, imperia hominum beſtialium, qui ad tempus occidendi vt beſtiæ poteſtatem habuerunt, ad vitam autem nec ſibi, nec alijs prodeſſe potuerunt. Iſte omnipotens ſermo inſimulatum portat imperium, verum tenet regnum, cuius regnum & imperium ſinè fine permanet in ſecula ſeculorum. Etiam quidem tale imperium portabat, ſed nondum apparuerat, apparuit ſaſtus illius hominis, & quod habebat in forma Dei inſimulatũ imperium, accepit in forma ſerui ſecundum pulcherrimum ſpectaculum tantæ illius viſionis. Et ecce in nubibus cæli quaſi Filius hominis veniebat, & vſq; ad Antiquũ dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnũ, & omnes populi tribus & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius poteſtas æterna quæ nõ auferetur, & Regnum eius quod non corrumpetur. Nunc ad ordinem reuertamur.

Hominum imperia ſimulata.

Dani. 7.

Regnum Mœdorum & Perſarum quartum caput Draconis fuiſſe.

CAPVT XV.

TErtio Draconis capite ſuperato, quartum ſeſe protinus erexit, dum eliſo Regno Babylonico regnoq; Perſarum & Mœdorũ ſubleuato, protinus idẽ Diabolus cœpit vti contra propoſitũ Dei contra verbũ promiſsionis. Exterminari cupiens populum cuius de carne impleri oportebat, quod Deus patrib. promiſit, quod promiſſum iuramento firmauit. In iſto capite facies erat vrſi, & tres dentium ordines in ore eius, quę intelligũtur tria regna vnius imperij, regnũ Babyloniorum, regnũ Mœdorũ, & regnũ Perſarum, quæ in vnũ redacta ſunt regnum ſiue imperiũ. Et quidem reges illius imperij propoſito ſuo nõ inclemẽtes fuere populo Dei, ſed per eos qui ſub regibus fuere principes, maximèq; per Aman, ſicut hiſtoria libri Heſter memorat, hoc agere voluit Diabolus, vt populus ille omninò exterminaretur. Hoc in antedicta viſione Danielis in eo præſignatum eſt, quòd cùm dixiſſet, & ecce beſtia alia ſimilis vrſo in parte ſtetit, & tres ordines erãt in ore eius, & in dentibus eius, protinus ſubiunxit, Et dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas.

Quartum Draconis regnum.

Dani. 7.

Satrapas Mœdorum & Perſarum Danieli foueam, in quam ipſi inciderent, fodiſſe.

CAPVT XVI.

Sugge-

SVggeſtum nanque fuit Regibus, primū Dario, vt perderet Danielem, deinde Aſſuero, qui & Artaxerxes dictus eſt, ſecundus huius nominis Rex, vt deleret vniuer-
Dani. 9. ſam Iudæorum gentem, inuidentes Satrapę Danieli, quòd eſſet vnus ex tribus Principibus conſtitutis à Dario, vt Satrapæ illis redderet rationem, & quòd Daniel ſuperaret omnes Principes & Satrapas, quia ſpiritus Dei amplior erat in eo, quodq; Rex cogitaret conſtituere eum ſuper omne regnum, ad hoc perduxerunt Regem, communicato conſilio cum principibus regni & magiſtratibus, ſenioribuſque & Iudicibus, quatenus decretum imperatorium exiret & edictum, vt omnis qui petiſſet aliquam petitionem à quocunque Deo & homine vſq; ad dies triginta, niſi à Rege, mitteretur in lacum leonum. Certiſsimè autem futurum ſciebant, vt Daniel ſciens conſtitutam Legem, nihilominùs peteret à Deo ſuo, oraret & adoraret Deum ſuum, atque hoc modo incideret in iudicium illius magnæ, fortiſsimæ, &(vt putabant) prouidæ Legis atque inuitabilis decreti. Et ita factum eſt, veruntamen non inquantum volebant. Ingreſſus
Dani. 6. nanque Daniel domum ſuam feneſtris apertis in cœnaculo ſuo, contra Hieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua & adorabat, confitebaturque coram Deo ſuo, ſicut & ante facere conſueuerat, videlicet tenax propoſiti ſancti. ſecundum illam ſententiam Dauidicam. Veſpere & mane & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam. Nec verò illud ignorabat, quid eſſet, vel quàm verum eſſet. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Hoc illi neſciebant, ſed ſcire habebant, quòd Deus Danielis ipſe eſſet, qui Deus trium puerorum ſociorum eius, Sidrach, Miſach, & Abdenago, & quòd non
Pſal. 54. minus poſſet pro Daniele leonibus imperare, quā potuit illis flammas igniū mitigare.

De oratione Danielis cōtra Hieruſalē, propter quā accuſatus, & cùm Rex liberare non poſſet, in lacum leonum proiectus fuit. CAPVT XVII.

O Stultam Diaboli inuidiam, ô inuidiā Draconis antiqui ſtultam, qui natum ſibi quartum caput iniquitatis, ſcilicet poteſtatem Mœdici vel Perſici regni, tam citò ad hanc partem leuabat, & intendebat, vt Daniel non inuocaret Deum ſuum, aut obliuiſceretur verbum Dei ſui, quod mente geſtabat. Nunquid mulier in vtero habens obliuiſci poteſt doloris ſui, & non clamare dum cruciatur & parturit? Sic nimirū beata anima Prophetæ ſanctiſsimi, quæ intra ſe conceptum geſtabat verbum bonum beatæ promiſsionis, tacere non poterat. Et occupata in expectatione ſalutis, principum in perditionem currentium Leges non curabat, conſilia non admittebat. Illuc vbi promiſsio iurata fuerat, animo intendebat in Hieruſalē, mēte pręſens adorat, vnde corpore abſens exulabat, vbi iuramentum accepit fidelis Dauid, vnde exire oportebat verbum vel effectum promiſsionis, quia de Siō exiuit Lex, aiebat ſpiritus Propheticus, & verbum Domini de Hieruſalem. Propterea feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra *Orationi*
Hieruſalem vir deſideriorum genua flecte- *quo exaudiatur ne-*
bat, interdum lugens, & panem deſiderabilem non comedens, multiſque modis ſemet *ceſſarium.*
ipſum affligens, vt totis viribus adhibitis, validam vſque in cælum ſubleuaret orationem, indeque opportunam ſibi attraheret conſolationem. Exploratus eſt, accuſatus in iudicium venit, tanquam præuaricator magnæ Legis, tanquam reus læſæ maieſtatis. O verè beata anima, cùm te nec Rex ipſe liberare poſſet, ponens cor vt te liberaret, & vſque ad occaſum ſolis laborans, vt te e- *1. Ioan. 15.*
rueret, tunc quidem triſtitiam habebas, ibi dolores vt parturientis. Mulier cùm patrit, triſtitiam habet, quia venit hora eius, ait ipſum verbum incarnatū, cuius in obſequiū tu tam vehementer doluiſti, quod verbum benè conſcium eſt doloris eiuſmodi in animabus ſanctis, prætertim quia ipſum in eis eſt, & dolorum cauſa illis eſt.

Danielem in martyrio Verbi Dei, tribus pueris non fuiſſe inferiorem. CAPVT XVIII.

ERgo, martyr Verbi Dei, nihil minùs à ſanctis ſocijs tuis tribus pueris habuiſti. Fortè (ô vir deſideriorum) vbi vidiſti. Ecce ego video viros quatuor ſolutos & ambulātes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis eſt, & ſpecies quarti ſimilis eſt Filio Dei. Vbi (inquā) hæc audiſti? Vbi tres ſocios triūphantes ad gloriā Dei de fornace ignis procedētes aſpexiſti, & propter hoc laudes & benedictiones Deo tuo declamatas audiſti, fortè ſuſpiraſti, fortè ingemuiſti, ꝙ tuę felicitate tantū deeſſet, vt paſsiones eorum, & gloriæ non meruiſſes cōſors vel particeps fieri. Nō fuiſti neglectus, nō fuiſti Filio Dei, cuius ſpecies illic recognita eſt, vilis aut contemptus. Nā ecce ſolus abſq; ſocijs tuis, ſolus cū Angelo eiuſdem gratiæ ſaluus & incolumis inter ora leonū nocte integra perſeueraſti. Deus tuus miſit Angelū ſuum, & cōcluſit ora leonū, & nō nocuerunt tibi, quia coram eo iuſtitia inuenta eſt in te, ſed & corā hominib. delictum non feciſti. Habeto igi- *Dani. 4.*
tur & tu titulos triūphi, tuæ fidei vexillo inſcriptos, ſocijs tuis non inferior. Habeto titulos tuis meritis exactos, regia voce declamatos. Paueſcāt (inqt) & tremiſcant oēs in vniuerſo imperio Deū Danielis. Ipſe eſt enim Deus viuus & æternus in ſecula, & re- *Dani. 6.*
gnū eius nō diſsipabitur, & poteſtas eius vſque in ęternū: ipſe liberator & Saluator, faciens ſigna & mirabilia in cęlo & in terra, quia liberauit Danielem de lacu leonum.

Cōpleto captiuitatis annorū numero, nō ꝓphetas tātū, verūetiā ſuper ædificatiōe Hieruſalē latos fuiſſe.

CAPVT

CAPVT XIX.

Daniel 9. INterea completus erat numerus annorũ, de quo factus eſt(inquit)ſermo. Domini ad Hier. Prophetam, vt cõplerentur deſolationes Hieruſalem ſeptuaginta anni. Et poſuí faciẽ meam ad dñm Deum meũ rogare & deprecari ieiunijs, ſacco, & cinere, & cæt.
Zach. 1. Tunc & Zacha. qui & in ordine XII. Prophetarum vndecimus eſt, reſpondiſſe narrat Angelũ Domini, & dixiſſe, Domine exercituũ vſquequo nõ miſereberis Hieruſalem, & vrbiũ Iuda, quib. iratus es, iſte ſeptuageſimus annus eſt, Et reſpondit(inquit) Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba cõſolatoria, Mirũ quomodo non ſolũ homines filij captiuitatis, verũ etiam Angeli ſancti, ciues alterius ſeculi de reædificatione Hieruſalẽ, quòd iam inſtaret, oppido lætabantur, Danielẽ cõſolabãtur Angeli ſummi, inter Deum & Zach. diſcurrebant Angeli ſancti gaudentes, & apparati veluti magni apparatus & magnæ feſtiuitatis cõminiſtri. Et leuaui(inquit) oculos meos, & vidi, & ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum, & dixi: Quò tu vadis? Et dixit ad me, Vt metiar Hieruſalẽ & Iudæam, quanta ſit latitudo eius, & quanta longitudo. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius Angelus egrediebatur in occurſum eius, & dixit ad eũ: Curre & loquere ad puerum iſtum, dicens: Abſq; muro habitabitur Hieruſalẽ præ multitudine
Zach. 2. hominũ & iumentorũ in medio eius. Quid ſibi vult Angelorum tanta concurſio, tam vehemens demandatio? In ædificatione terrenæ ciuitatis & templi, iam etiã opifices volunt videri, ſeſeq; certatim ingerũt Angeli. Nunquid hoc tam magnũ ſtudium ſuũ ciuitati ædificandæ adhibent propter ciuitatem ipſam? Nõ vtiq; propter ciuitatẽ ipſam, ſed propter ſpem quondã in ſinu Dauid repoſitam, & de illius ciuitatis gente, templiq; illius religione gratulãtur nõ excidiſſe verbũ Domini, non defeciſſe verbũ promiſſionis, mox reuerſura virgine Iſrael in ciuitates ſuas, vbi Saluatorẽ dñm generare deberet.

Danieli non ſolum reædificationẽ templi, verumetiã omnium regnorum futuros euentus, reuelata fuiſſe.

CAPVT XX.

NEc verò ſolũmodo reædicaficationẽ ciuitatis & templi, & inhabitationem multitudinis ſpacioſam, viſiones diuinæ, & collocutiones Angelicę pollicebtãur, verũ etiam Gentiũ aduerſantium labores & miſerias in vindictam superuẽturas præloque
Zach. 1. bantur. Clama, inquit Angelus ad Zachariam, Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus ſum Hieruſalẽ & Syon zelo magno, & ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulẽtas. Quas dicit gentes opulentas, gentes in-
Ibidem. telligimus regnorum ſæpe dictorum, quæ Iudæam obtriuerunt. Et quã ob cauſam iraſcatur ſuper illas gentes ira magna, ſtatim in dicat, Quia iratus ſum parum, ipſi verò addiderunt in malum. Et eſt ſenſus, Ego intendi viſitare in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, quæ parua ira eſt. Ipſi autem iram ſuam & odium ſuũ ſuperaddiderunt, intendendo vt eos penitus deleret, cùm ego non gentis internitionem intenderem, ſed correctionem. Porrò ad Danielem ſic Angeli loquebantur, tales illi viſiones oſtẽdebãtur, vt futura regnorũ eorũdẽ ſecreta, quod valdè mirũ eſt, taliter Pasal. 88.
illi plublicarentur, qualiter nulli Prophetarum publicata ſiue prænunciata vſquam apparet ex dictis ſeu ſcriptis eorum. Nam & regnorum ſtatus & Regum, hinc felices aliquando euentus, hinc infelices quorundam interitus, ita per Angelos didicit & cõſcripſit, vt de futuris hiſtoriam texuiſſe non dubitetur, excepto quòd reges ipſos proprijs non expreſſit nominibus.

Domum Dei, quam Cyrus ædificandam decreuerat, à Dario vincente ita Verbo Dei, tandem ædificatam fuiſſe.

CAPVT XXI.

CVius tandem ille, niſi Domini ſermo erat, de quo dictum eſt illi. Ab exitu ſermonis vt ædificetur ciuitas? Qualis fuit ille exitus ſermonis, aut vnde exiuit? Su- 1. Eſdr. 1.
ſcitauit Dominus ſpiritum Cyri Regis Perſarum, & traduxit vocem in vniuerſo regno ſuo, etiam per Scripturam, dicens, Cyrus appellatus
Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum: Omnia regna terrarum dedit mihi Deus Dominus cæli, & ipſe præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hieruſaſem, quę eſt in Iudæa, & cætera. Iſte ſermo Regis, ſermo erat Domini, qui ſicut eundem Cyrum apud Eſaiam Chriſtum ſuum appellare curauit, ita & ſermonem ſuum in ore eius ponere voluit. Verùm poſtmodum eodem Cyro decedente, vicinæ gentes ſiue hoſtes Iudæ & Beniamin audientes, quia filij captiuitatis ædificarent ciuitatem, & templum Domino Deo Iſrael, ſcripſerunt accuſationem aduerſus Artaxerxen dicentes, Notum ſit Regi, quia Iudæi, qui aſcenderũt à te ad nos, 1. Eſdr. 4.
venerunt in Hieruſalem ciuitatem rebellẽ & peſſimã, quam ædificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Sic inchoando, & accuſando habitatores Iudæ & Hieruſalem, hoc effecerũt, vt mitteret Rex & prohiberet ædificari ciuitatem. Tunc intermiſſum eſt opus domus nomini in Hieruſalem, & non fiebat vſque ad annum ſecundum regni narij Regis Perſarũ. Prophe 1. Eſdr. 5.
tauerunt aũt Aggæus Propheta & Zacharias ad Iudæos, qui erant in Iudæa & Hieruſalem. Et tunc ſurrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedech, & cœperunt ędificare templum Dei, & cũ eis Prophetę Dei, adiuuantes eos. Sciſcitatibus Aduerſarijs, & dicentibus: Quis dedit vobis conſilium, vt muros hos inſtauraretis,

& domum hanc ædificaretis? Reſpondentes
inter cætera dixerunt. Annò autem primo
Cyri Regis Babylonis, Cyrus rex propo-
ſuit edictum, vt domus Dei ædificaretur.
Miſerũt itaq; epiſtolam ad regem Darium,
iam dicti hoſtes Iudæorum, dicentes poſt
cætera, Nunc ergo, ſi videtur Regi bonum,
recenſeat in Bibliotheca regis, quæ eſt in Ba
bylone, vtrùm nam Cyro rege iuſſum fue-
rit, vt ædificaretur domus Dei in Hieruſa-
lem & voluntatem Regis ſuper hac re mit-
tat ad nos. Tunc Darius Rex præcepit. & re
cenſuerunt in Bibliotheca librorum, qui e-
rant repoſiti in Babylone, & inuentum eſt
volumen vnum, taliſque ſcriptus erat in eo
Commentarius. Anno primo Cyri regis,
Cyrus Rex decreuit, vt domus Dei, quæ eſt
in Hieruſalem, ædificaretur, &c. Quibus
perlectis, Nunc ergo (inquit Darius) qui e-
ſtis trans flumen procul recedite ab illis, &
1. Eſdr. 6. dimittite fieri templum Dei à Duce Iudæo-
rum, & à ſenioribus eorum, ego Darius ſta-
tui decretum, quod ſtudioſe impleri volo.
*Tempus, quod ab exitu ſermonis, vſque ad comple-
tionem operis intercesſerit, non modò coram Deo bre-
ue, verumetiam hominibus Vile fuiſſe.*

CAPVT XXII.

TAlis fuit exitus ſermonis, vtique ho-
minibus vel ſeruis Dei prolixus & dif
ficilis. Siquidem à Cyri regis imperio, cuius
vt viuentis voluntas, ita & mortui ſcripta
ſermonis Domini famulata eſt authoritas,
vſque ad Neemiam, & viceſimum annum
regis Artaxerxis mãſit opus imperfectum,
quo tempore regnum Perſarum centum &
quindecim anni fuerant euoluti, Captiuita-
tis autem Hieruſalem centeſimus octoge-
ſimus quintus annus erat. Veruntamen ca
ptiuitatis eiuſdem rectè prædicantur vel nu
merantur duntaxat anni ſeptuaginta, quia
videlicet tunc rectè ſoluta eſſe dicitur, non
quando conſummatum eſt opus, quod in-
termiſſum fuerat, ſed quando prima licen-
tia data eſt, prædicante Cyro. Quis eſt in vo
bis de vniuerſo populo Dei cæli, ſit Deus il-
lius cum ipſo, Aſcendat Hieruſalem, quæ
eſt in Iudæa, & ædificet domum Dei Iſrael,
ipſe eſt Deus, qui eſt in Hieruſalem. Quan-
do hæc dixit, ſimul protulit vaſa Domini,
quæ tulit Nabuchodonoſor de Hieruſalẽ,
& dedit his, quorum Deus ſuſcitauit ſpiri-
tum, vt aſcenderent ad ædificãdum tem-
plũ Dñi. Tunc verè ſoluta eſt captiuitas po
puli, quia tunc aſcendit, quicunque relictis
Babyloniæ delitijs aſcendere voluit. Porrò,
quòd taliter exeunti ſermoni ad reædifican
dam Hieruſalem, & templum Domini, mo
ras fecerunt Aduerſarij. Apud ipſum ſer-
Pſal. 89. monem Domini nullius eſt momenti, quip
pe cuius ante oculos mille anni, tanquam
dies heſterna quæ præterijt, & cuſtodia in no-
cte, id eſt, vna de quatuor vigilijs noctis.
Quantò magis paulò plus, quàm centum an
ni, quibus intermiſſum fuit opus domus
Domini, impedientibus Aduerſarijs, parui,
imò nullius ante oculos eius, potuerunt eſ-
ſe momenti. Igitur ipſi quidem ſermoni vel
propoſito Domini mora illa pro nihilo fuit,
quippe quę pro nihilo habentur eorum (in-
quit) anni erunt, id eſt, in terra reputabun-
tur, ſubauditur ante oculos ſuos. Ipſis au-
tem filijs captiuitatis, annos illos & moras
intermiſſi operis nimis ægre ferentibus, &
fideliter coram Domino ingemiſcentibus
auctum eſt meritũ fidei, creuit corona ſpei,
multiplicata ſunt præmia dilectionis, quia
laborauerunt ipſi, vt nos in labores eorum
introiremus, vnde & pijs eorum ſtudijs gra
tes agere debemus, quia quod ſeminaue-
runt in lachrymis, nos in gaudio metemus.
*Vnde Cyro homini gentili tanta circa Deum cæli,
& circa captiuum eius populum beneuolentia proue-
nerit.*

CAPVT XXIII.

VNde putas illi Cyro homini gentili
tanta circa Deum cæli, & circa capti-
uum eius populum beneuolentia proue-
nit? Vnde hoc, niſi quia ſcriptum & vera-
citer dictum eſt, cor Regis in manu Dei?
Reuera quod effecit de corde eius omnipo
tens ſermo Dñi idipſum potuiſſet efficere
de corde cuiuſquam alterius regis, non mi-
nùs de corde Nabuchodonoſor, ne popu-
lum captiuum duceret, qui fecit de corde
huius, ne populum captiuum retineret. De-
lectat nũc videre modũ ipſũ, quo beneuo
lentiam cordis captare dignata eſt manus
Domini, lõgè antequam naſceretur hic Cy
rus, antequam fierent patres patrum eius,
memoriam eius in cõſilijs ſuis habere, & be
neficia ſua illi promittere dignatũ eſt ipſum
quod fiebat ad Prophetas verbum Dñi. Scriptũ
quippe fuerat in Eſa. Hæc dicit Dominus Eſa vlt.
Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexte
ram, vt ſubijciam ante faciem eius gentes, &
dorſa regum vertam, & aperiam coram eo
ianuas, & portæ non claudantur. Ego ante
te ibo, & glorioſos terræ humiliabo. & por
tas æreas conteram, & ferreos vectes con-
fringam, & dabo tibi theſauros abſcõditos,
& arcana ſecretorum, vt ſcias, quia ego Do
minus, qui voco nomen tuũ Sanctus Iſrael.
Nunquid Cyrus talẽ ac tantã de ſemetipſo
Prophetiã non audierat? Nunquid dubium
eſſe poteſt de captiuis illis, quin iſtã Scriptu
ram Domini, iſtas promiſsiones Dei ſuiad
notitiam eius perferre properauerint, cùm
ſperare poſſent vaticinium hoc magni ſi-
bi apud illum regem factum occaſionem
fore ſolatij? Acceſsit ipſa manus Domini,
in qua eſt cor regis, & hoc effecit, vt tali ver
bo tantoq; Dei promiſſo nõ ingratus exiſte-
ret, ſed diceret vocẽ tranſducens in vniuer
ſo regno ſuo, vocẽ etiam per Scripturã. i. vo
cem ſcriptã. Omnia regna terræ dedit mihi 1. Eſdr. 1.
Dominus Deus cæli, ſubauditur, qui mihi
longè an-

Eſaia 45. longè antequã naſcerer ea daturum ſe promiſit, & meum quoque nomen vocanit, cõtinuò ſubiunxit. Et ipſe præcepit mihi, vt ędificarem ei domum in Hieruſalem, quę eſt in Iudæa, ac ſi diceret, Ob hanc cauſam dedit mihi omnia regna, vt populum eius, penes quem ſcripta eſt illa de me prophetia, liberum dimittam ad ædificandam domum in Hieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Siquidem Deus idem vbi dixit: Qui voco nomen tuũ, ſtatim ſubiunxit, propter ſeruum meum Iacob, & Iſrael electum meum. Igitur ob hoc mihi omnia regna dedit, vt in populo ipſius gratiam rependam illi, reddendo illum libertati.

Cyrum ita Regem factum, vt diuinam circa ſe prouidentiam agnoſcere potuerit.

CAPVT XXIIII.

ET reuera ſenſatus homo iam dictam legens vel audiens Prophetiam, ſuamque recolens infantiam, animaduertere vel perpendere poterat, quòd non caſu, ſed per diuinam prouidentiam eueniſſet, vt ipſe regnaret. Siquidem de hoc ſcribit Pompeius *Pompeius Trogus.* Trogus, quod natus infans de filia Aſtragis, per aui inuidiam datus eſt occidendus, ſomnium verentis, quo præmonſtrato, Regnũ infantulo futurum arioli auſpicabantur. Is verò cui necandus infans traditus eſt, veritus ne infantis necati vltionem mater eius quandoq; in ipſum exigeret, paſtori regij pecoris puerum exponendum tradidit, fortè eodem tempore & ipſi paſtori natus erat filius. Eius igitur vxor audita regij infantis expoſitione, puerum proferri ſibiq; oſtẽdi ſummis rogat precibus, cuius precibus fatigatus paſtor, reuerſus in ſyluam, inuenit iuxta infantem caniculam paruulo vbera prębentem, & à feris alitibuſque defendentem. Motus & ipſe miſericordia, qua motam etiam canem viderat, puerum defert ad ſtabula, eadem cane anxiè proſequente. Quem vbi in manu mulier accepit, tantus vigor & dulcis quidam blandientis infantis riſus apparuit, vt paſtorem vltrò rogaret, vt permitteret ſibi puerum nutrire, permutata ſorte paruulorũ, vt hic pro filio paſtoris educaretur, ille pro nepote regis exponeretur. Puer deinde cum inter paſtores eſſet, Cyri nomẽ accepit. Interiecto tempore cùm adoleuiſſet, per Harpagum aui amicum didicit, quomodo paruulu illũ occidi auus iuſſerit, quo modo ſeruatus ſit. Hortatur vt exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Mœdorum tranſlationẽ pollicetur, factumque eſt vt Cyrus Mœdorum & Perſarum fieret Rex. Si vera eſt eiuſmodi hiſtoria, nimirum ſciẽter dicere poterat. Omnia
1. Eſdr. 1. Regna terrę dedit mihi Domin⁹ Deus cęli, pręſertim præeũte prophetia eiuſmodi, qua magnus & potens Rex ab eodem Domino Deo præſignatus & ex nomine vocatus eſt.

An libertas captiuis à Cyro donata Iudæis, eidem ad æternam ſalutem aſſequendam prouenire potuerit.

CAPVT XXV.

PVtas ne talis gratiæ repenſio ſufficiens ad æternam ſalutem eſſe potuit eidem *Gratiæ repenſio.* Cyro? Reponſionem gratiæ dicimus hãc eſſe, quia ſciens ſiue animaduertẽs ſibi regnũ eueniſſe illo diſponente Deo, cuius templũ fuerat in Hieruſalem, non omninò ingratus extitit, ſed & ipſe (inqnit) Deus, qui eſt in Hieruſalem, & edictum propoſuit in vniuerſo Regno ſuo, vt aſcenderent filij captiuitatis, & templum & ciuitatem reædificãdi licentiam haberent. Hanc ergo quaſi beneficij viciſsitudinem putas illi ſufficientem fuiſſe ad æternam ſalutem? Nequaquam ſufficiẽtem. Nec enim animaduerti poteſt, qđ eandem, ſcilicet æternam ſalutem, ſperauerit vel quæſierit, fuerit quidem alicuins momenti præ cæteris regibus, qui creatori per iuſtam diſpoſitionem, regna illis danti omninò ſunt vel fuerunt ingrati. Veruntamen non valdè magnũ eſt, grates agere pro præſentibus beneficijs, dum negligenter aut ſinè cura caret æternis. Licet eum reputare cũ eiuſmodi, de qualibus Pſalmiſta dicit, Quia anima eius in vita ipſius benedicetur, confitebitur tibi, cùm beneſeceris ei. *Pſalm. 48.* Deniq; cùm dicit, Quia anima eius in vita ipſius benedicetur, ſubaudiendum eſt, & illa benedictione contentus erit, de futuro non curans, dũmodò in præſenti ſeculo dum viuit anima eius. i. ſenſualitas eins exaltetur ſine proſperetur, quæ nimirum illa benedictio eſt, qua contentus fuit Eſau. Non, inquã, valdè magnum eſt, tunc Deo confiteri, cùm in hac parte Deus beneſecerit illi, niſi etiam confiteatur cùm aliquid aduerſi contigerit. Veri *Veri confeſſores.* cõfeſſores tunc inſtantiùs confitentur, quãdo aduerſis fatigantur. Verbi gratia, vt Daniel & ſocij eius, qui tunc ad confitendum Domino ſeſe ampliùs extenderunt, quando captiuitatis aduerſitatem ſubierunt. Tantum quippe ſtudium ſanctæ cõfeſsionis aggreſsi ſunt, vt proponerent laudabilem & paucis imitabilẽ iugiter tenere ciborum ac potus parſimoniam, quatenus ſobrietatis pulchritudo confeſsionem Deo magis redderet acceptabilem.

Quæ vera confeſsio ſit, & quid eidem Cyro de vera confeſsione defuerit.

CAPVT XXVI.

SEd nec illud facilè concedendum eſt, quod illa gratulatio confitentis Deo, cũ Deus beneſecerit ei, ſit confeſsio, imò dicatur, vt eſt, adulatio. *Cõfeſsio vera et falſa.* Quid. n. eſt confeſsio, de qua Pſalmiſta loquitur: Cõfeſsio & pulchritudo in conſpectu eius. *Pſalm. 95.* Et de qua idem dicit: Introite portas eius in confeſsione, atria eius in hymnis, confitemini illi? *Pſalm. 99.* Nimirum laus eſt integra, laus deuota, laus ordinata. Quo vel quali ordine, niſi vt homo in principio accuſet ſeipſum. Deinde iuſtificet Deum? Iuſtus namque in principio accuſator

eſt ſui, qua accuſatione præeunte dum Deũ iuſtificat, Verbi gratia, dicendo: Fidelis Do minus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in
Prouer.18. omnibus operibus ſuis. Nimirum confeſsio
Pſalm.94. nem, id eſt, laudem perficit. Non longè ex-
Dane.9. empla petantur, Daniel ipſe dierum illorũ exul ſiue captiuus eo modo confitetur. Obſecro, inquit, Domine Deus magne & terribilis, cuſtodiens pactum & miſericordiam diligentibus te, & cuſtodientibus mandata tua. Peccauimus, iniquè fecimus, impiè egimus, & receſsimus & declinauimus à mandatis tuis & iudicijs. Nobis confuſio faciei, Regibus & Principibus noſtris & patribus noſtris, qui peccauerunt: tibi autem Domino Deo noſtro miſericordia & propitiatio, & cæt. Iſte legitimus eſt ordo confeſsionis, quemque in principio accuſare ſeipſum, deinde iuſtificare Deum, & ab ipſo quærere remiſsionem peccatorum. At illi homines ſeculi, qualium hic vnus extitit, nunquid ad eiuſmodi confeſsionem deſcendere dignati
Pſalm. 11. ſunt? imò dixerunt: Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt? Omnes ſuperbi & circa animæ cauſam prorſus indomiti, aut ipſi pro dijs haberi voluerunt, aut talibus ſerui Dijs, quorum non eſt dare conſilium de cura animarum, de ſolicitudine gerenda pro peccato, quæ mors eſt animarum. Igitur talium fortuita laudatio, non tam ſalubris cõfeſsio, quàm ſterilis dicenda eſt adulatio.

Maiorem laudando Dei occaſionem eſſe, non modò in templi Hieroſolymitani, verumetiam totius generis humani reparatione quàm conſeruatione.

CAPVT XXVII.

PRoinde de ore illorum rapiat laudẽ laudator fidelis & diligens, dicatque magis ſcienter, quàm iſte dixerit, ipſe eſt Deus, q eſt in Hieruſalem. Cum pro multis, imò ꝑ innumerabilibus quæ fecit mirabilibus, tũ & pro cauſa iſta dicamus, Ipſe eſt Deus qui eſt in Hieruſalem, quia mirabile hoc egit, vt prædam quam leæna tulerat, vrſus domum reportaret, id eſt, vt captiuos, quos Nabuchodonoſor Rex Babylonis de Hieruſalẽ abduxerat, & vaſa Domini, quæ aſportauerat, phialas aureas & argenteas, cyphos aureos & argenteos. Et vaſa alia, vaſa aurea & argentea quinque millia quadraginta, vniuerſa hæc redderet hic Perſarum & Medorum Rex, & remitteret in Hieruſalem. Nunquid minus gloriæ, minus virtutis Dei per hoc factum illuxit, quàm ſi cuſtoditum fuiſſet cælitùs templum, vt non ſpoliaretur ſiue incenderetur à Babylonijs? imò plus habet honoris, & pius experimenti ad cognoſcendam potentiam atq; prouidentiam verbi Dei. Sicut plus habet admirationis, mortuum reſtauraſſe hominem, quàm cuſtodiſſe ne perimeretur, ita plus habet miraculi taliter reparaſſe ſtatum gẽtis & loci, quàm defendiſſe vt non deſtitueretur. Sic nimirum de vniuerſa conſtat electione generis humani, de omnibus ſanctis ſiue electis, præſcitis atque prædeſtinatis ad conformitatem imaginis Filij Dei, quia maiore gloria Dei, glorioſiore triumpho verbi Dei nunc ſuſcitantur à morte animæ & corporis, & redeunt in illam cæleſtem Hieruſalem, ciuitatem Dei viuẽtis, quã ſi nunquã captiui inde fuiſſent adducti, ſi nunquam fuiſſent mortui, ſi nunquam mors introiſſet in hunc mundum inuidia Diaboli.

Quomodo id, quod de Cyro dictum eſt, Aſsimulaui te, & non cognouiſti me, intelligendum ſit.

CAPVT XXVIII.

NVnquid hoc ipſum ignorauit aut præteriuit verbum Dei, quòd futura eſſet imperfecta laus (vt diximus) in ore vel opere Cyri? Denique vbi tale de illo deprompſit oraculum. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, &c. Tandem ita concludit, Aſsimulaui te, & nõ cognouiſti me, ego Dominus, & non eſt am- *Eſaia vlt.*
plius, extra me non eſt Deus, accinxi te & non cognouiſti me? Nunquid nulla aut parua exprobratio eſt, cùm dicit, Et non cognouiſti me? Et quomodo non cognouit cùm dixerit, Ipſe eſt DEVS qui eſt in Hieruſalem? Verè non cognouit, quamuis ita confeſſus fuerit. Multum in illa confeſſione ſiue cognitione defuit, quia quod ibi loquitur, ipſe qui accinxit eum Deus, ego Dominus & non eſt amplius, extra me non eſt Deus, ſurda aure præteriuit. Hoc ille audire vel intelligere noluit, imò perſtitit in inſipientia ſtultorum ſeruientium creaturę potiùs, quàm Creatori. Proinde rectè dicatur illi, Si rectè offeras, & non rectè diuidas, nonne malum eſt? Res enim quaſdam Deo obtulit, ſiue reddidit, & hoc rectè fecit. Seipſum autẽ ſibimet retinuit, quia cor ſuum cultui vel religioni eius non ſubdidit, cui res exteriores obtulit. Proinde non mirum, quòd cum cupiditate ſua graſſatus per mundum, miſerabilem vitæ eſt conſecutus exi- *Exitus*
tum. Tradunt namque hiſtoriæ, quòd Tamiris Regina Scytharum, comprehenſum *Cyri.*
inſidijs vniuerſum eius cum ipſo Rege trucidauit exercitum, ducẽta millia Perſarum, caputque Cyri amputauit, in vtrem humano ſanguine repletum coniecit, cum hac exprobratione crudelitatis: Satia te, inquit, ſanguine quem ſitiſti, cuiuſque inſatiabilis ſemper extitiſti.

Titulum Pſalmi ſexageſimi quarti ad huius capitis tam ſolutionem pertinere.

CAPVT XXIX.

NOnnihil ſpectat ad rem pręſentem reminiſci, quia in titulo Pſalmi ſexageſimiquarti, Hieremiam & Aggæum Spiritus Propheticus compoſuit, quorum alter, ſcilicet Hieremias captiuitatem illam futuram prædixit, & præſens vidit. Alter verò, ſcilicet Aggæus, ſoluta captiuitate reuerſioni in patriam

patriam interfuit. Titulus ſic ſe habet, In finem Pſalmus Dauid, canticum Hieremiæ & Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficiſci. Sequitur Pſalmus: Te decet hymnus Deus in Sió, & tibi reddetur votum in Hieruſalé. Ad rem, inquam, præſentem ſpectat, eiuſdem cantici ſiue tituli præeuntis reminiſci, quia magnum reſonat gaudium de triumpho verbi Dei, cuius propter veritatem implendam populus de captiuitate liber illuc aſcendit, vbi oportebat ipſum verbū incarnari, per quod omnia facta ſunt, de tribu Iuda, de ſemine Dauid. Dulce quidem eſt allegoriam in eodē Pſalmo, ſiue Pſalmi titulo meditari, ſcilicet intelligere ſupernam Sion & cęleſtem Hieruſalem, atque hic vniuerſalem generis humani peregrinationem, vnde omnes aſcenſuri ſunt electi, finito termino mundi. Veruntamen & illud nonnihil habet dulcedinis, qđ hiſtorialiter tunc geſtū eſt, quòd populus ille liber de captiuitate rediȷt, cui reditui Propheta Aggæus interfuit. Etenim reditus ille non ſolùm typus, verumetiam valdè neceſſaria præparatio fuit decoris ſiue hymni, qui te decet DEVS in ſuperna Sion, præparatio redditionis voti, quòd tibi redditur ſiue reddetur in æterna Hieruſalem, quo omnis caro ad te veniet, propitiato te cunctis iniquitatibus noſtris, per redēptionem Ieſu Chriſti filij tui, cuius ventura natiuitas hoc exigebat, vt ſolueretur illa captiuitas, vt rediret iuxta Prophetam virgo Iſrael in terrā ſuam, ſiue in ciuitates ſuas, eundem Dominum & Saluatorem ſuum genitura, magna & iuſta Prophetis illius temporis gaudij ſiue lætitiæ cauſa, magna & pulchra triumphalis tripudij materia.

Pſalm. 64.

Iuxta Prophetiam Aggæi, nouiſsimi templi maiorē gloriam, quàm primi propter verbum incarnatum fuiſſe.

CAPVT XXX.

Aggæi 2. Nunquid non iſtud Aggæus, iam tunc prophetali oculo conſiderabat? Ait enim: Quis eſt in vobis derelictus, qui vidit domum iſtam in gloria ſua prima? & quid vos videtis hanc? nunquid non ita eſt, quaſi non ſit in oculis veſtris? Statimq́; paucis interpoſitis conſortans dicit, Nolite timere, quia hæc dicit Dominus exercituum. Magna enim erit gloria domus iſtius nouiſsimę plus quàm primæ, dicit Dominus exercituum, & in loco iſto dabo pacem, dicit Dominus exercituum. Qualem putas gloriā tanto ore pronuntiat, nouiſsimam fore maiorem quàm primam? Nunquid ſecularē gloriam, ſcilicet auri & argenti copiam? Nunquid etiam ſi ſic futurum erat vel fieri poterat, vt plus auri in domo nouiſsima rutilaret, quàm in prima Salomon impendiſſet? Nunquid dignaretur, vt hoc tanto opere ꝓ gloria reputaret, & pro hoc tam vehementer Dominus exercituum declamaret? Ergo illam magis gloriam decet intelligi, quæ gloria vera eſt, ſcilicet præſentationem verbi incarnati Chriſti Filij Dei, qui in illa domo prima non fuit præſentandus. In nouiſſima autem erat præſentādus, Symeone expectante, & in vlnas ſuas illum accipiente, cum iſto cantico gratiæ. Nunc dimitte ſeruum tuum domine, ſecundum verbum tuum in pace. An nō hoc ipſum idem Propheta ibidem interloquitur. Et veniet, inquit, deſideratus cunctis Gentibus, & implebo domum iſtam gloria, dicit Dominus exercituum? Verè omni gloria domus primæ, maior futura erat gloria nouiſsimæ, quòd in ea ſecundum Legē primogenitorum pręſentandus erat cum ſacrificijs legalibus ille primogenitus in multis fratribus, iſte deſideratus cunctis gentibus.

Luc. 2. Aggæi 2. Apoc. 1.

Eſdram, Nehemiā, Ioſedech, et Zorobabel, tempore ſolutæ captiuitatis illuſtres fuiſſe.

CAPVT XXXI.

Memorabilis ille reditus & aſcenſus ſpectabilis, ſi conſideres currum illū ſiue quadrigam Domini, qua reſidens, ad locum ſuum properabat verbum Domini, verbum neceſſariò implendę promiſsionis. Quadrigam illam domini quatuor dicimus viros authores præcipuos, & quaſi capita illius reuerſionis, Eſdram, & Nehemiam, Ieſum ſacerdotem magnum, & Zorobabel ducem. Idcirco dictum Zorobabel, quia infra annos captiuitatis in Babylonia natus eſt. Prophetas Aggæum & Zachariam, qui (vt ſuperiùs memoratum eſt) cum eis erant, adiuuantes eos, velut aurigas ante quadrigam exiſtimare delectat. Iſtis, imò iſtorum habitatori verbo Dei, ſapiēs omnis triumphum eius proſequens, gratias agit, qui feliciter ad hoc nati ſunt, vt tali in tempore eſſent parati. Quomodo, inquit, amplificemus Zorobabel? Nam & ipſe quaſi ſignum in dextera Iſrael manu, & Ieſum filium Ioſedech, qui in diebus ſuis ędificauerunt domum, & exaltauerunt templum ſanctum Domino paratum in gloriam ſempiternam? Et Nehemiam in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, & ſtare fecit portas & ſeras, qui erexit domos noſtras? Quod dicit, in gloriam ſempiternam, rectè ſic intelligitur (ſicut ſuprà dictum eſt) quia domus illa tam diu ſtare habebat, donec veniret Chriſtus, vera & ſempiterna gloria ſanctorum, ſicut Simeon proloquutus eſt. Lumen ad reuelationem gētium, & gloriam plebis tuę Iſrael.

Eccle. 49. Luc. 2.

Eſdram, propter renouatam nouis characteribus Legem, præcipuum fuiſſe.

CAPVT XXXII.

Eſdram dicunt eſſe Malachiam, qui in ordine duodecim Prophetarum, duodecimus eſt. Iſte quantus nobis eſſe debet? Non enim ignorare debemus, quia Legem ipſe renouauit, Scripturas ſanctas, quæ propriæ voces ſunt verbi Dei, diſperſas, vixque Babylonico

bylonico igni, ſuperſtites ipſe congregauit ac reſormauit. Quantum hoc eſt, aut eſſe debet omnibus ſeculis? Magnum ſit & memorabile, quòd tam ipſius, quàm cæterorum labore ciuitas illa, templumque illud manufactum reſtitui vel reædificari potuit. Iſtud ædificiũ inſolubile, ſcilicet reformatio ſanctæ Scripturæ, longioris memoriæ, maioris gloriæ, altioris eſt & erit ſemper excellentiæ. Literas quoque ſiue characteres veteribus commodiores atque faciliores iſte reperit, & conſcriptam Legem populo tradens, & tunc ſcriba velox meruit nuncupari, & nunc in perpetuum Scriba doctus eſt in regno Dei.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER OCTAVVS.

Somnium Mardochai non fuiſſe vanum.

CAPVT I.

MAgnum in cælo & in terra ſpectaculum, quod deinde poſt indulgentiã regũ Perſarum ſubſequutũ eſt. A sõno Mardochæi narrationẽ inchoare libet, quod & ſi in

Somnium Mardochai. Hebrço nõ habetur, vt ait illuſtris vir Hieronymus, tamen in editione vulgata principium erat voluminis Heſter, & ad rem nõ nihil attinet. Anno ſecundo regnante Artaxerxe maximo, vidit ſomnium Mardochęus homo Iudæus, de tribu Beniamin, qui habitabat in vrbe Suſis, illa ciuitas exordium ſiue caput Regni erat. *Heſt.1.* Apparuerunt, inquit, voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & cõturbatio ſuper terram, Et ecce duo *Heſt.12.* dracones magni, paratiq; contra ſe in prælium, ad quorum clamorem cunctæ concitatæ ſunt nationes, vt pugnarent contra gentem iuſtorum, fuitque dies illa tenebrarum & diſcriminis, tribulationis & anguſtiæ, & ingens formido ſuper terram. Conturbataque eſt gens iuſtorum timentium mala ſua, & præparata ad mortem, clamaueruntq; ad Dominum. Et illis vociferantibus fons paruus creuit in fluuium maximũ, & in aquas plurimas redundauit. Lux & ſol ortus eſt, & humiles exaltati ſunt, & adorauerunt inclytos. Porrò poſt finem libri eiuſdem capitulum hoc ferebatur. Dixitq; Mardochęus: A Deo facta ſunt iſta, recordatus ſum ſomnij quod videram hæc eadem ſignificantis, nec eorum quicquam irritum fuit, paruus fons qui creuit in fluuium, & in lucem ſolẽque conuerſus eſt, & in aquas plurimas redundauit, Heſter eſt, quã Rex accepit vxorẽ, & voluit eſſe Reginã. Duo aũt dracones, ego ſum & Amã, gentes quę cõuenerant, hi ſunt qui delere conati ſunt nomẽ Iudæorũ.

Mardochæum & Aman per duos dracones, ſed diuerſis rationibus ſignificatos fuiſſe.

CAPVT II.

AB iſto, inquam, tali ſomnio narrationem inchoare libet, eorum quæ continentur in eodem libro Heſter, Idcirco vt *Dracones duo.* excitatus animus perſentiſcat, malum fuiſſe illud (quod molitus eſt Aman) ex Diabolo dracone antiquo, thronum ſuum habente in pectore Aman: Nam ecce draco dictus eſt Aman. Duo (inquit) dracones, ego ſum & Aman. Et Mardochęus quidem draco viſus, ſed ratione longè diuerſa. Deniq; draco Aman propter cauſam veram, propter Diabolum, Serpentem antiquum veraciter habentem in pectore Aman, cuius videlicet draconis capita ſeptem habentis, quartum caput fuiſſe iam dictum eſt, Regnum Perſarũ & Medorum, maximè propter Aman, & propter gentes illius imperij, ſuper quas cũ eleuatus eſſet Aman, delere voluit gentem, de qua naſciturus erat Chriſtus, iuxta repromiſsionem quam acceperat Abraham. Porrò Mardochæus draco non reuera, ſed inimicorum, ſcilicet eiuſdem Aman, & cõplicum eius accuſatione falſa dicẽtium, Quod genus eius, genus Iudaicum, genus eſſet hominũ ſeditioſum, & regno inſidioſum. Nec mirum, quòd homo ſimplex & rectus, propter ſalſam opinionem per draconem malitioſum atq; tortuoſum in ſomnio eſt deſignatus, cùm ipſe ſimplicium Rex & rectorum Dominus Chriſtus per Serpentem æneum fuerit præfiguratus, dicente Domino ad Moyſen: Fac ſerpentem æneum, & pone *Num.21.* eum pro ſigno, qui percuſſus aſpexerit eũ, viuet. Nẽpe ſicut ille ſerpens æneus fuit abſque veneno, ſic Chriſtus cũ accuſaretur magus, erat abſque peccato. Similiter Mardochęus propter accuſationem Aman per ſomnium viſus eſt draco. Sed ſecundum rei veritatem homo erat cultor Dei, malitiam nõ habens oraconis antiqui, qui ſæuiebat in illo Aman ſuperbiſsimo.

Sicut Aman Mardochæo crucẽ parauerat, & in ea ſuſpẽſus fuerat, ita principẽ huius mundi Diabolum Chriſto crucem paraſſe, & in ea victum fuiſſe.

CAPVT

CAPVT III.

ET quoniam de ſimilitudine mẽtio iam incidit, qua ſancti homines quibuſdam modis meritis diuerſis aſsimilari meruerũt Filio Dei, quemadmodum dicit: Et in manu ſeruorum meorum Prophetarum aſsimilatus ſum, Libet continuo proloqui ſummã ſimilitudinis, qua in manu huius quoq; Mardochæi dignatus eſt aſsimilari, ſicut in ſomnio præſcripto præſignatũ fuerat. Duo dracones inter ſe pugnauerunt. i. Mardochæus & Aman inuicẽ conſurrexerunt. Parauit Aman patibulũ Mardochæo, & Mardochæo feliciter euadente, Aman in ipſo, quod parauerat appẽſus eſt patibulo. Nimirum ſic futurum erat, vt verbum incarnatũ Deus homo factus, Rex omnium ſeculorũ Ieſus Chriſtus aduerſus mundi huius principem procederet, & cum illo congrederetur. Et ſic factũ eſt, vt per ſuos ſatellites Draco ille Diabolus crucem illi parari faceret, ſed non ille in ipſo patibulo transfixus eſt. Triumphãte Verbo, quod impaſsibilis Deus eſt. & reſumpta carne in immortalitatẽ, quæ ad breue tempus paſſa eſt mortem, ipſum homicidam Deus viuens in ſuo ipſius machinamento ſtrangulauit. Delens (inquit Apoſt.) quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus, & poteſtates traduxit confidenter, palàm triumphans illos in ſemetipſo. Nunc in rei geſtæ ordinem ingrediamur.

Parauit Aman patibulũ cui appẽſus eſt.

Coloſſ. 2.

Paruũ fontẽ, qui in magna creuerit flumina Heſter Reginam fuiſſe.

CAPVT IIII.

PAruus fons creuit in fluuium maximũ, & in aquas plurimas redundauit, ſcilicet Heſter captiua & paupercula, & vtroq; parente orbata, multarum Gentium Regina, multarum prouinciarũ domina effecta eſt in diem placiu Dei, in tempus opportunum (altiſsimo prouidẽte) bene reſeruata. Quomodo vel quali miſericordiæ via? Vir Iudæus, ait Scriptura, erat in Suſis ciuitate, vocabulo Mardochæus, filius Iair, filij Semæi, filij Cis de ſtirpe Iemini, qui tranſlatus fuerat de Hieruſalem eo tempore quo Iechoniam Regem Iuda, Nabuchodonoſor Rex Babylonis trãſtulerat, qui fuit nutritius filiæ fratris ſui Ediſſæ, quæ altero nomine Heſter vocabatur, & vtrunq; parentem amiſerat, pulchra nimis ac decora facie. Mortuiſq; patre eius ac matre, Mardochæus eam ſibi adoptauit in filiam. Opus pium pietas operoſa, pium habuit iudicem & inſpectorem Deum, cui tali in facto in tam liberali gratia ſuauis vtiq; oblata erat eleemoſyna. Reuera odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis, & reuera benedixit eis, & huic quæ adoptata fuerat, & illi qui adoptauerat. Benedixit (inquam) vt ambo creſcerent in ſalutem populi, in ſaluationem ſuæ gentis, cui peſsimus exurgebat hoſtis, ſcilicet Aman, filius Amadati, qui erat de ſtirpe Agag. Non putemus illum tunc primũ eſſe cœpiſſe hoſtem Iudæorum, quando Mardochæus eũ adorare noluit, imò iamdudum fuerat hoſtis, antiquam crudeli in pectore geſtans odij cauſam, veterem perflans ardenti ira inimicitiarum materiam. Agag quippe cuius de ſtirpe hic erat Amã, interfecerat Samuel, Regem Amalech, quam videlicet gentem peccatricem delere mandauerat Dominus Sauli Regi Iſrael. Pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea. Quamobrem irato Domino, adducite, inquit Samuel, ad me Agag, regem Amalech, & oblatus eſt ei Agag pinguiſsimus, & in fruſta concidit eum Samuel coram Domino.

Heſt. 2.

1. Reg. 15.

Dei prouidentia factum, vt Mardochæus in captiuitate maneret, cum qui vellent, libertatem in patriã redeundi recepiſſent.

CAPVT V.

NVm igitur caſu, & non potiùs per Dei prouidentiam euenit, quod ille vir ſiue pater eius, ſeu pater patris eius in captiuitate remanſit, & in Hieruſalem non aſcendit poſt edictum, quo data eſt licentia repatriandi? Haud dubium, quin ſpiritus idem, qui ſpiritum ſuſcitauit aſcendentium, ſicut ſcriptum eſt: Et ſurrexerũt principes patrũ de Iuda & Beniamin, & Sacerdotes & Leuitæ, & omnis cuius Deus ſuſcitauit ſpiritum, vt aſcenderent ad ædificandum templũ Domini. Non dubium, inquam, quin idem ſpiritus, idem Deus animo huius immiſerit, quatenus inibi remaneret, vt tali in tempore pararetur adoptatiua eius Heſter, qui ſanctos omnes præſciuit & prædeſtinauit, vocauit & iuſtificauit, atq; magnificauit, ipſe Mardochæum magnæ in paruula nepte pietatis opificem præſciuit & præparauit. Præſciuit inquam, antequam in Babylonem captiuus cum Iechonia duceretur proauus eius Cis. Non ocioſè hic commodum erat, quia non ipſe Mardochæus, ſed Cis proauus eius ſubaudiendum eſt, vbi præmiſſo: Erat vir Iudæus in Suſis ciuitate, vocabulo Mardochæus, filij Iair, filij Semæi, filij Cis de ſtirpe Iemini, ſtatim ſequitur: Qui tranſlatus fuerat de Hieruſalem, eo tempore, quo Iechoniam, regẽ Iuda, Nabuchodonoſor Rex Babylonis tranſtulerat. Siquidem ab illa priore tranſmigratione in Babylonem, vſq; ad tertium annum Regis Aſſueri, quando conuiuium celebrauit, & offenſus depulit Reginam Vaſthi, & loco eius complacuit Heſter, computantur anni fermè ducenti, nimirum antequam illuc transferretur proauus eius Cis, præſciuerat Deus futuram exaltationem Aman hoſtis Iudæorum, præſciuerat & prædeſtinauerat econtra Iudæũ

Heſt. 2.

cũ nepte ſua paruula Mardochæũ, vt tali in tẽpore haberet verbum Dei præparatũ in illis humilibus, futuræ carnis luæ præſidium, ne excideretur arbor, quæ datura erat talẽ fructum, Chriſtum ſalutẽ omnium gentiũ.

Aman exaltatum, & adorari iuſſum, etiam Regnũ ambyſſe, & Mardochæo propter ſeruatum regem, inimicum factum fuiſſe.

CAPVT VI.

FActum eſt, quod futurum Deus præuiderat, ſcilicet Rex Aſſuerus exaltauit Aman filium Amadati, qui erat de ſtirpe Agag, & poſuit ſolium eius ſuper omnes principes quos habebat, cunctiq; ſerui regis, qui in forib. palatij verſabãtur, flectebant genu & adorabant Aman, ſic enim eis præceperat Imperator. Nimia & indiſcreta Regis liberalitas, dum ſe prouehere putat amicum fidelẽ, profectò contra ſemetipſum ſuſtollit inimicum crudelem. Inſuper & patris loco colimus eum, ait idem in epiſtolis, quas ad centum vigintiſeptẽ prouinciarũ principes & duces tranſmiſit. Stulta exaltatio, iubere hominem adorari, quod ſoli debetur Deo. Regibus tamen Perſarũ de more fiebat adoratio, quod ſuperbiæ regiæ Perſicum exemplum imitatus Alexander Magnus aliquãdiu quidem ſuſtulit, ſed tandem vbi inuidiam ſe ſuperaſſe exiſtimauit, non ſalutari, ſed adorari ſe iuſsit. Acerrim⁹ inter recuſantes Caliſthenes philoſophus extitit, quę res & illi & multis principibus Macedonum exitio fuit. Siquidem ſub ſpecie inſidiarum omnes interfecti ſunt, retentus tamen eſt à Macedonib. modus ſalutandi Regis, exoſa adoratione. Quid igitur de Perſico Regni faſtigio, præter nomen regium, deſuit illi ſuperbiſsimo? quod quidem inſatiabilis eius auiditas ſceleratiſsimè ambiuit, ſicut animaduertere licet ex libri poœmio, in vulgata, vt ait fidelis interpres Hieronymus, æditione præſcripto. Morabatur Mardochæus in aula regis cũ Gabatha & Thara eunuchis Regis, qui ianitores erant palacij. Cumq; intellexiſſet cogitationes eorum, & didiciſſet, ꝙ conarentur in regem manus mittere, nuntiauit ſuper eo Regi, qui de vtroque habita quęſtione, confeſſos duci iuſsit ad mortem. Aman vero filius Amadati, Bugeus erat glorioſiſsimus coram Rege, & voluit nocere Mardochæo & populo eius, pro duobus eunuchis, qui fuerant interfecti. Ambiebat ergo regium quoq; nomen, nõ contentus honore quamuis nimio, homo ingratus hominibus, inimicus Deo, qui propter hoc Mardochæo nocere voluit, quia Regis vitã pręmuniendo ſeruauit.

Heſt.12.

Aman Mardochæo inimicum, cùm videret ſibi non flectere genu, totius gentis Iudaicæ extirpandæ conſilium cepiſſe.

CAPVT VII.

VEruntamen maior & certior odij magnæq; iracundię cauſa extitit illa, quã Scripturę veritas hoc modo tradit. Solus Mardochęus non flectebat genu, neq; adorabat Aman, quod cùm audiſſet Aman, & experimento probaſſet, quòd Mardochęus ſibi non flecteret genu, nec ſe adoraret, iratus eſt valdè, & pro nihilo duxit, in vnum Mardochęum mittere manus ſuas. Audierat enim, quòd eſſet gentis Iudęę, magiſque voluit omnem Iudęorum, qui erant in Regno Aſſueri, perdere nationẽ. Hęc belli cauſa, hoc duelli fuit initiũ, hoc modo duo dracones illi pugnare contra ſe cœperunt. Draco ſcilicet Mardochęus apud homines, penes quos condemnabatur. Draco Aman videlicet primo apud Deum, & omnes ſanctos eius iudicatus, & deinde apud homines condemnatus. Nunquã tam crudeliter, tam furioſè ſuum quidem caput erexit Draco Diabolus aduerſus mulierem, de qua ſępè diximus. Cętera namq; capita eius ſeſe erigẽtia, multoq; hiatu patentia, hoc intendebant, vt deuorarent filium eius. Caput iſtud quod hoc intẽdit, vt totum ipſum deuoraret mulieris corpus, maniſeſtiùs dicendum. Cętera regna Diabolicę crudelitati famulantia, gẽtem illam vexando, Dei Legem, & omnem promiſsionis ſpem adimere contendebant, Regnum iſtud proſcribente Aman, delere voluit gentem ipſam. Itaq; mulier illam in toto habens atq; parturiens nunquam aliàs magis clamauit, nunquam vehemẽtiùs cruciata eſt, id eſt, gens illa nunquam tam publicum, tam vniuerſalem habuit luctum in omnibus prouincijs, oppidis, ac locis, ad quę crudele regis dogma peruenerat. Luctus & planctus ingens erat apud Iudęos, ieiuniũ, vlulatus, & fletus, ſacco & cinere multis proſtrato vtentibus.

Heſt.3.

Apoc.12.

Quam ob cauſam Mardochæus Aman non adorauerit.

CAPVT VIII.

PRimus ipſe Mardochęus ſcidit veſtimẽta ſua, & indutus eſt ſacco, ſpargens cinerem capiti, & in platea medię ciuitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui, & in hoc vlulatu vſq; ad fores palatij gradiens. Veraciter de iſto quoq; dicas, quia ferrum pertranſiuit animam eius, & verè beatus eſt. Nam beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Iuſtitia namq; eſt, quod noluit adorare Aman, iuſtam intuens cauſam. Cuncta noſti (inquit) Domine, & ſcis, quia non pro ſuperbia, vel aliqua glorię cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman ſuperbiſsimum. Libẽter enim pro ſalute Iſrael, etiam veſtigia pedum eius deoſculari paratus eſſem, ſed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto Deo meo. Iuſtus igitur in hoc facto comprobatur Legi ſanctę, iuſtę & bonę obtemperãdo, cuius hoc pręceptum eſt. Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies, ac proinde beatam habet memoriam, atque eximius eſt inter beatos, qui perſecutionem patiũtur

Rom.9.

Heſt.23.

Matth.4.

vel

vel paſsi ſunt propter iuſtitiam, taliſq; filius
captiuorum dignè adeptus eſt poſſeſsionē,
& coronam ciuicam in Regno cælorum.

*Quam ob cauſam aliquot homines citra reprehen-
ſionem adorari potuerint.*

CAPVT IX.

SEd dicit aliquis: Si contra Legem eſt ad-
orari quempiam hominum, quomodo
Dauid ſanctus, & Sanctæ Legis aſſertor dili
gentiſsimus, ſeſe adorari paſſus eſt, & non
reprehēditur factum, quaſi contra Legem?
2. Reg. 8. Clamans namq; Achimaas, bonum victorię
de Abſalon portans nuntium, dixit ad Re-
gem: Salue Rex, & adorans Regem corā eo
pronus in terram, ait: Benedictus Dominus
Deus tuus, &c. Itemq; ſcriptum eſt: Inclina-
uit ſe Bethſabee, & adorauit Regem: Et rur
3. Reg. 1. ſum, Submiſſoq; Bethſabee in terram vul-
tu, & adorauit Regē. Et ne adorationis ge-
ſtus minor videatur, vt dicas, longè eſſe mi-
nus vultum ſummittere vel pronum incli-
nare, quàm genu flectere, quod fiebat Amā.
Ecce illud occurrit, quòd mulier Thecui-
tis, ſummiſſa à Ioab, cùm ingreſſa fuiſſet ad
Regem, cecidit coram eo ſuper terrā, & ad-
orauit. Quomodo ergo non reprehenditur
factum quaſi contra Legē in Dauid, & Mar
dochæus hominem adorare pro ſacrilegio
duxit? Ad hoc breuiter reſpondēdum, quia
longè aliud eſt, adorare hominem ſinè Deo,
qualis erat Aman, aliud hominem Dei, qua-
lis erat Dauid. Nam dum homo ſinè Deo,
homo ſeruiens Diabolo adoratur, ſine du-
bio Diabolus in illo adoratur: & econtrà, dū
homo Dei, homo Deum honorans & ado-
rans, adoratur vel ſuſcipitur, Deus in illo ad-
oratur, Deus in illo ſuſcipitur. Sed & in hoc
diſtātia magna eſt, quod Amā ſuperbus hoc
volebat, hoc exigebat, vt adoraretur. Dauid
ſiue quiſpiā ſanctus, humilis Dei ſeruus, ſi-
ue vicarius, adoratione nō delectatur, neq;
ſibi hoc exigit, vt adoretur. Etſi aliquando
religio fieri hoc exigit, conſtat non fieri ad
iniuriam, ſed ad honorē Dei, conſtat nō fie-
ri homini, quoniā fit pro nomine Domini.

*Quare tam difficilis ad Regem aditus fuerit, vt qui
non vocatus adiret, occideretur.*

CAPVT X.

CVr autem tanta erat difficultas adeun-
di Regem? Nam quod magna difficul-
tas fuerit, ex eo manifeſtum eſt, quòd He-
Heſt. 4. ſter Mardochæo demandans, ita reſpondit:
Omnes ſerui Regis, & cunctę quę ſub ditio-
ne eius ſunt, norunt prouinciæ, quod ſiue
vir, ſiue mulier, non vocatus interius atriū
Regis intrauerit, abſq; vlla cunctatione ſta-
tim interficiatur, niſi fortè Rex auream vir
gam ad eum tetenderit pro ſigno clemētię,
atq; ita poſsit viuere. Rurſumque vade, &
congrega oēs Iudæos, quos in Suſis repere-
ris, & orate pro me, ne comedatis & non bi-
batis tribus diebus ac noctibus, & ego cum
ancillulis meis ſimiliter ieiunabo, & tūc in-
grediar ad Regem, contra legem faciens, nō
vocata, tradenſq; me morti & periculo. Cur
(inquā) tanta erat difficultas adeundi regē?
Nimirum hoc venerat ex nimia ventoſita-
te miſeræ vanitatis, vt Rex magni imperij
plus homine putaretur habere aliquid, nec
vilior fieret ex vſu publicæ viſionis: maxi-
mè apud Perſas mos iſte lege ſancitus fuit,
vt perſona regis occultaretur ſub ſpecie ma
ieſtatis. Ea lege Diabolus per Aman abuti
voluit, vt dū ille accuſator tā familiaris Re-
gi immineret, & ad excuſandū nulli aditus
pateret, ad exorandū nullus acceſſus fieret,
emuncta Regis ſentētia curreret irreuocabi
lis, atq; ita Draconi illi deuorare liceret, nō
ſolùm conceptum, verùm etiam totum cor
pus mulieris in vtero habentis. i. gentem v-
niuerſam delere, penes quam erat promiſſa,
quemadmodum idem Mardocheus ad Deū
orans dicit: Et nunc tua volunt mutare pro-
miſſa, & delere hæreditatem tuam, & clau-
dere ora laudantium te, atq; extinguere glo Heſt. 14.
riam templi & altaris tui.

*Aman ſtultè tempus perditionis Iudæorum per ſortes
quæſiuiſſe, cū an perdendi eſſent, nondū cognouiſſet.*

CAPVT XI.

COnſideremus altitudinē cordis ſuper-
bi in ipſa præparatione malignitatis, vt
menſe primo, cuius vocabulum eſt Niſan,
anno duodecimo Aſſueri, miſſa eſt ſors in Heſt. 3.
vrnam, quæ Hebraicæ dicitur Phur coram
Aman, quo die & quo menſe gens Iudæorū
deberet interfici, & exiuit menſis duodeci-
mus, qui vocatur Adar. Nondū ſciebat ſtul
tus, vtrùm deberet gens Iudæorum interfi-
ci, & ſorte iam quærebat, quo die, quo men
ſe deberet interfici: fortè putabat ſe eſſe tan-
tum, & tantus erat in oculis ſuis, vt in manu
ſua mors hominum, & vita credi deberet
conſtituta, & idcirco voluntatem ſuam eſſe
iudicans, de interſectione quærendū cenſe-
bat à ſortibus ſolummodo de interfectiōis
tēpore. At ille, cuius carnis originem ſecun-
dum ſortes illas parabat prædicere, iamdu-
dum dicebat per os Prophetæ. In manibus
tuis ſortes meæ. Voces quippe illius triceſi-
mi Pſalmi, voces ſunt verbi incarnati, cuius
incarnationis fides & ſpes ſecūdum promiſ-
ſionē, ſic erat in corde illius gentis, ſicut in-
fans in vtero mulieris. Quantæcunque vel
qualeſcūq; ſortes eius fuerint vel ſint, quas
commemorans Deo Patri dicit ipſe. In ma-
nibus tuis ſortes meæ, nullo modo debent
excipi ſortes, quas miſit Aman, quin ad ſor-
tes eiuſdem pertineant. Et reuera ſicut in a-
lio Pſal. iam tunc dicebat. Et ſuper veſtem Pſalm. 30.
meā miſerunt ſortem, ita conſtanti veritate
ipſi dicere conueniebat, & ſuper matrē me-
am, ſuper gentem, de qua naſciturus eram,
miſerūt ſortem. Igitur ille perditus, & à ſua
ſuperbia deceptus, vna ſortium conſultatio
ne, de duab. rebus exiſtimauit ſibi reſpon-
ſum vel ſatisfactum eſſe. ſ de interſectione,

& interſectionis tempore. Sed in manibus tuis (inquit) ſortes meæ, quod ſic rectè intelligitur, ac ſi diceret: Iã de illo maligno ſortitore Aman hoſtis & inimicus meus peſsimus miſit ſortes, vt interficeret. Tu autem in manibus habens poteſtatẽ vitæ & mortis, ſortes eaſdem cõmutaſti ad illius interfectionem, & meæ gentis ereptionem.

Aman per ſortes deceptu ſpacium dediſſe Iudæis, ad impetrandum à Deo auxilium.

CAPVT XII.

REuera iam in iſto Diaboli membro factũ eſt, quod ſignificabatur in ipſo capite Diabolo, dicente Domino ad beatũ Iob:
Iob 40. Nunquid pones circulum in naribus eius? nunquid illudis ei quaſi aui? Infatuatus nanque & illuſus eſt ab ipſis ſortibus, dum mittente eo ſortem primo menſe, quo die, quo menſe Iudæi deberent interfici, menſis duodecimus exiuit, totum vtiq; annum ad dilationem ſors illa popoſcit. Deus exegit ſortem regens & habens (vt iam dictum eſt) in
Aman illuſus. manibus ſuis. Primum in hoc inſatuatus & illuſus eſt, quod nondum ſciens vtrum gens deberet interfici, & ſolum quærens tempus interfectionis, dum à ſortibus reſpondetur interſectionem ipſam, à primo menſe vſque ad duodecimum, id eſt, anno ferè integro debere differri, idem eſſe putat, ac ſi totum vel vtrunq; habeat in manibus ſuis, ſcilicet & interfectionem & diẽ interſectionis. Deinde & in hoc illuſus eſt, quòd dum ſuſcepta mora tantæ dilationis interim pendet ſententia mortis, oportunum ſacit vniuerſæ genti ſpacium, quod ſufficere poſsit ad legationes mittendas in longinquum, id eſt, in altitudinem cæli, vnde auxiliares copiæ debeant cõduci, ſcilicet ieiunia, lachrymæ, & preces, quæ nimirum idoneæ legationes erant, & ſunt, ad inuitandum ſeu inuocandum de cælo auxilium Domini. Profectò & ſi prope erat (vt eſt Dominus inuocantibus eum in veritate) nihilominùs tamen erat neceſſarium tam longum, à ſortibus datum dilationis ſpacium, vt ſufficeret tempus currentib. epiſtolis, & recurrentib. ad principes & populos tot prouinciarum, vt nouis epiſtolis veteres Aman literæ inſidiatoris, & hoſtis Iudæorum, quibus eos in cunctis regis prouincijs perire præceperat, corrigi poſsẽt, priuſquam termino temporis concluderẽtur. Sanè clamores eorum, quibus vel quantis clamauerint in cælum omnem ætatem ſentire, & non obliuiſci vult ſacer Eccleſiæ chorus, dum per ſingulos annos ſtatutis diebus declamat ante Dominum in perſona illorũ:
Heſt. 4. Euerte cor eius, ſcilicet Regis in odium repugnantium nobis, & in eos qui conſentiũt eis, nos autem libera in manu tua Deus noſter in æternum. Reuera qui perpendit quãtum ad negotium fuerit clamare in cælum, ne exterminetur gens vnica, de qua promiſſa ſperabatur ſalus mundi, dignũ exiſtimat clamorem illum, ſiue hæc dicta clamoris illius altiſonis vocib. efferri & immorari contemplationi anguſtiarum illius temporis, quando mulierem ſæpedictam in vtero habentem, iam tunc antequam pareret ſalutẽ noſtram pene abſorbuit.

Semper fuiſſe, qui diuinæ promiſsiõis de Chriſto memores, eam impleri deſiderauerint.

CAPVT XIII.

AN putas, neminem tunc in gente illa, vel de populo illo extitiſſe, quem cura iſta tangeret vel qui ſciret Meſsiam venturum eſſe? Imò nulla ætas extitit, ex quo Deus ad Abraham locutus eſt, quæ non haberet aliquos fidem & ſententiam promiſsionis illius habentes, & aduentum eius expectantes. Pauci admodum erant eiuſmodi, ſcilicet qui de aduentu vel regno Chriſti ſpiritualiter ſentirent. Oẽs autem audire oportebat Legem & Prophetas continentes atq; teſtificantes eius promiſsionem, quamuis, non ſpiritualiter intelligerent, id eſt, quamuis nõ tam cæleſte, quàm terrenum eius Regnum ſperarent. Nec dubium, quin & ſi in proſperitate negligentiores erant, in aduerſitate fierent attenti ad illam ſpem, ad illam expectationem, iamq; illum aduenire deſiderarent quem ſubuenire poſſe credebant, vtpote Regem magnum, regem potentem. Primus ipſe Moyſes, dũ mitteretur ad Pharaonẽ: Obſecro, (inquit) Domine, mitte quẽ Exod. 4.
miſſurus es. Similiter de cæteris ætatibus, vel temporibus ſentiendum, quoties legimus: Et clamauerunt filij Iſrael ad Dominũ propter illam vel illam tribulationem Sciendũ nõ defuiſſe clamoribus eorum memoriam ſæpedictæ promiſsionis, qua de Lege & Prophetis audiebant, promiſſum eſſe Saluatorem. Simulq; notandum, quod quemcunq; taliter clamantibus ſuſcitabat Saluatorem, aliquid per ipſum efficiebat Deus, in quo ſignificaret vel præfiguraret illum, qui expectabatur & deſiderabatur, Chriſtum vnicum & verum Saluatorẽ, ſicut de iſto quoq; Mardochæo iam dictum & adhuc dicendum eſt. Hæc idcirco nunc dixerim, vt dubium non ſit, quin ſaltem illa vexatio intellectum dederit auditui, vt recogitarent audito ſuæ mortis ædicto confugere ad Deum, & clamare pro aduẽtu Chriſti, tale quid, quale illud Pſal. 50.
eſt Dauid: Vt iuſtificeris in ſermonib. tuis, & vincas cùm iudicaris.

Heſter quatuor illis celeberrimis virtutibus præditam fuiſſe.

CAPVT XIIII.

DElectat immorari, diutius contemplari factũ mulieris bonæ, de qua rectè dicas: Mulieris bonæ beatus vir. Numerus. n. annorum illius duplex, quia videlicet, & in præſenti & in futuro ſeculo memoriã bonã, memoriam æternam habet. Delectat (inquam) contemplari, quàm bona, & qua-

libus

libus bonis ornata fuerit, & qualiter opus ſalutis per man⁹ eius pceſſerit. Ecce in facto vel in pceſſu eius principales quatuor virtutes animaduertim⁹, quas & diuinæ & humanæ ſcolæ cócelebrant, quas philoſophi tã ſeculares, quàm Eccleſiaſtici celeberrimè prędicant, ea tamen differentia, vt iſti in ſpiritualibus & æternis, illi in ſecularibus & trãſitorijs fructibus expendant. ſ. prudentiam, temperãtiam, fortitudinem, & iuſtitiã. Virtutes (inquam) iſtas promptum eſt agnoſcere in iſta muliere bona, in facta mulieris huius bonæ & ſenſatæ gratia ſuperna coornatas. Primo iam loco temperantiam eius conſiderare libet: ſequẽti, iuſtitiam: tertio, prudentiam: quarto, fortitudinem.

Quomodo virtus temperantia in Heſter reluxerit.

CAPVT XV.

Temperantiæ virtus in ea ſplendet, dũ in ſummo regni faſtigio, in magno Regis cubiculo caſta & humilis apparet. Sic enim de ea ſcriptum eſt: Cùm iam diadema Regni in capite eius poſitum Scriptura narraſſet, necdumque prodiderat Heſter patriã ſuam, & populum ſuum iuxta mandatum eius, videlicet Mardochæi. Quicquid enim ille præcipiebat, obſeruabat Heſter, & ita cuncta faciebat, vt eo tempore ſolita erat, quo eam paruulam nutriebat. Item, ipſa dicit in oratione ſua: Tu ſcis Domine neceſſitatem meã, quod abominer ſignum ſuperbiæ & gloriæ meę, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud quaſi pannum menſtruatæ, & nõ portem in diebus ſilẽtij mei. Veraciter eximiũ temperantiæ documẽtum hic apparet, quia magnam humilitatis ſuauitatem ſermo iſte redolet. Item dicit, Tu Domine, qui habes omnium ſcientiam, noſti quòd oderim gloriam iniquorum, & deteſter cubile incircũciſorum & omnis alienigenæ. Et hic profectò magnum tẽperantię decus eſt, quia mulier facta in captiuitate regina, quòd animo caſta ſit, Deum teſtem habet.

(Heſt. 2. — Ibidem. — Heſt. 14. — Ibidem.)

Quomodo iuſtitia in ea deprehenſa ſit.

CAPVT XVI.

Iuſtitiã in ea primum animaduertimus, quòd cõfitetur, & dicit: Peccauimus Domine in conſpectu tuo, & idcirco tradidiſti nos in manus inimicorum noſtrorum, coluimus enim Deos eorum. Iuſtus es Domine. Hic iuſtitia eſt. Nam iuſtus in principio accuſator eſt ſui. Deinde & amplius in eo iuſtitia eſt, quod (ſicut iam dictum eſt) Deum teſtem habet, quòd oderit gloriam iniquorum, & deteſtata ſit cubile incircunciſorum, & omnis alienigenæ. Siquidem tempore illo, & ex quo Deus ad Abrahã facta promiſſione loquens, Circuncidetur (ait) in vobis omne maſculinum, & circuncidetis carnem præputij veſtri, vt ſit ſignum fœderis inter me & vos. Extunc (inquam) vſque ad aduentum Chriſti, iuſtitiæ principium erat circuncidi cũ fide Abrahæ credentis in promiſſione beati ſeminis. Vndè & Apoſt. dicit. Et ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ Fidei. Nec prætereundum, quod valdè congruum fuerit illud ſignum ſiue ſignaculum iuſtitiæ Fidei, in ea (qua ſemen naſcitur) parte corporis, quia videlicet promiſſio cui Abrahã credidit, ſeminis promiſſio fuit, ſeminis vnius, quod eſt Chriſtus. Itaq; circuncidi, teſtimonium erat Fidei, teſtimonium credendi in Chriſtum vẽturum, ſine cuius Fide nullus poteſt iuſtificari. Iuſtitiæ igitur palmam obtinet, iuſtitiæ quæ ex Deo eſt, dum deteſtatur cubile incircunciſorum, ſciens quia pręter Fidem ſeminis Abrahæ (cuius Fidei circunciſio ſignum erat) rex ille quamuis ſibi miſericors, Deo iniuſtus exiſtebat.

(Confeſſio. — Prouer. 17. — Gen. 17. — Rom. 4.)

Et hoc iuſtitia fuiſſe, quod incircunciſo propter neceſſitatem communẽ ſuſtinuerit.

CAPVT XVII.

Vtas ne minus iuſtitiæ nunc obtinet tollerando id quod oderat cubile incircunciſi, quàm ſi refugiſſet, ne vllo modo cóiungeretur illi? nequaquam, nam tu Domine (inquit) ſcis neceſſitatẽ meã. Et vera ſentẽtia eſt, neceſſitas parit coronam, verè neceſſitas eius neceſſitas fuit pariẽs coronam. Et quis nouit (inquit Mardochæus) vtrũ idcirco ad regnum veneris, vt in tali tẽpore patereris. Nequaquam tanti debuit illi eſſe cuſtodia corporis ſui, vt præponeret eam communi ſaluti ſuæ gentis, imò ſaluti totius mundi, cui videlicet ſaluti omniũ mirabiliter cooperata eſt illa coniunctio captiuæ Heſter & Regis Aſſueri. Nam per illam occaſionem liberati ſunt Iudęi, qui fieri debebant patres ſalutis, patres carnis Chriſti. Et ſi illa nondũ hoc totum ſciebat, quando primum ad cubile incircunciſi fuit adducta, tamen ſic futurum erat. Et quis accuſet Moyſen de iniuſtitia dicentem ad eum: Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi nõ facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti? Quis item accuſet Apoſt. de iniuſtitia dicentẽ. Optabam ipſe ego anathema eſſe à Chriſto pro fratrib. meis, qui ſunt cognati mei ſecũdum carnem? Sic profectò nec Heſter accuſari de iniuſtitia poteſt, etiã ſi optaſſet coniungi incircunciſo regi pro ſalute vel conſolatione ſuæ gentis, etiam ſi nõ eueniret periculum tã magnum quod poſt illam coniunctionem euenit, ſola captiuitatis neceſſitas illam excuſare poſſet.

(Heſt. 14. — Heſt. 4. — Exod. 32. — Rom. 9.)

Quomodo prudentia in eius conſilijs ſpectata ſit.

CAPVT XVIII.

IAm prudentiæ virtus in ea ſpectabilis ad laudẽ nei prędicanda eſt. Fecit enim tam prudenter, vt dictante ſpiritu ſapientię feciſſe non dubites, & ſicut de beato Ioſeph dictum eſt. Eloquium Domini inflãmauit eum. Ita de iſta quoq; veraciter dicas. Eloquium Domini inflammauit eam, dicẽti ad eam regi. Quid vis Heſter Regina, quæ eſt

(Pſal. 104.)

petitio

Heſt.5. petitio tua?etiamſi dimidiam partem Regni mei petieris,dabitur tibi. Ita reſpódit,Si Regi placet,obſecro, vt venias ad me hodie, & Aman tecum ad conuiuium quod paraui. Non ſtatim dixit petitionem ſuam, non cõfeſtim aperuit voluntatem ſuam, ſed ad cõuiuium vtrumq; inuitauit,amicum & inimicum,Regem & Aman. Prudenter prouidebat illic aperire inimicitias , vndè effugere non poſſet hoſtis homicida. Sed nec in primo conuiuio rem aperuit, dimiſitque hoſtem morti deſtinatum vnius diei mala ſecuritate perfrui, & de magnitudine diuitiarum gloriari, iactantem atq; dicentem, Regina quoque Heſter nullum alium vocauit *Heſt.5.* cum Rege ad conuiuium , præter me, apud quam etiam cras cum Rege pranſurus ſum. Illum vtiq; malè ſecurum, Regem autẽ magis beneuolum,magisq; fecit attẽtum. Si(inquit)inueni gratiam in conſpectu Regis, & ſi Regi placet, vt det mihi quod poſtulo , & meam impleam petitionem , veniat Rex & Aman ad cõuiuium quod paraui eis,& cras Regi aperiam voluntatem meam. Ferã immanem, vrſum ferocem, vt tradat ad ſupplicium,allicit ad edulium , ne priùs audiat famam,quàm ſubeat pœnam, ne priùs videat foueam, quàm incidat in eam: prudens & ſciens commodius eſſe, feram comprehenſam intus opprimi, quàm exterritam & per ſaltus fugientem cum canibus dubio euentu inſequi.

Quòd prudenter coram Rege petitionem ſuam expoſuerit. CAPVT XIX.

PORrò ipſe modus locutionis , vbi tandẽ Regi voluntatem ſuam aperuit,vbi petitionem ſuam & preces ſuas locuta eſt, ille (inquam) modus locutionis qualis exutit, *Heſt.7.* dicenti Regi iam tertia vice, Quæ eſt petitio tua,etiamſi dimidiam partem Regni mei petieris,impetrabis,Ita reſpõdit,Si inueni gratiam in oculis tuis o Rex: ſi tibi placet,dona mihi animam meam pro qua rogo,& populum meum pro quo obſecro, Traditi enim ſumus,ego & populus meus, vt cõteramur, & iugulemur,& pereamus,atque vtinam in ſeruos & famulas venderemur, eſſet tolerabile malum,& gemens tacerem. Nunc autẽ hoſtis noſter eſt, cuius crudelitas redundat in Regem. Laudabilis in tali elocutione prudentia eſt, prudentia ſana cuius doctrix eſt ſancta & matura humilitas. Nunquid Reginã ſe eſſe ſciebat, quæ tali modo Regi ſupplicabat?nunquid amari ſeſe ſentiebat, quæ cum tanto timore obſecrabat?Profectò mirari Rex ipſe poterat,qui ſi peteret illa dimidiam Regni ſui partem dare paratus erat, mirari (inquam) quòd Regina ſua, dilecta ſua, digna imperio præ cunctis mulieribus exiſtimata,ſibiq; præ omnib fœminis cóplacita,pro anima ſua. i. pro vita ſua ſupplicabat,tanquam captiua, tanquam proſcripta, velut ſi ab ipſo Rege fuiſſet condẽnata. Hęc propter intimandam eius prudentiam dicta ſint, quę tãta eſt vt magnitudinem eius nullus verbis dignè valeat conſequi.

Eius prudentiam veriùs diuinam prouidentiam fuiſſe. CAPVT XX.

NVnquid verò ſatis eſt dixiſſe prudentiam? Imò magis diuinam prouidentiam. Conſideremus quę inter dilationes euenerunt, dum differt Regi aperire voluntatem ſuam: & liquidò conſtabit quia prouidentia diuina rexit Reginæ prudentiam. Quando ad primum cum Rege venit Amã *Heſt.5.* conuiuium, nondũ ſibimet deſtinatum parauerat ſuppliciũ. Siquidem Deo iudice ſic fuerat præordinatũ, vt ipſemet pararet patibulum, machinatũ alteri, debitum ſibi. Hoc autem (ſicut iam dictum eſt) nondum parauerat. Diuina igitur factum prouidentia nó dubitamus, quod voluntatem ſuam primo aperire conuiuio differens, Veniat (inquit) Rex & Aman ad cõuiuium quod paraui eis, & cras aperiam Regi voluntatem meam. Egreſſus eſt illo die Aman lætus & alacer. Iube(inquit vxor eius)parari excelſam trabẽ habẽtem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane Regi, vt appendatur ſuper eam Mardochæus,& ſic ibis cum Rege lætus ad conuiuium. Noctem illã Rex duxit inſomnem, *Heſt.6.* & inter legendum vel audiendum hiſtorias & annales priorum temporum venit occaſio,vt illum quem parabat Aman appẽdere ſuper patibulum, ipſemet regijs veſtibus indutum imponeret ſuper equum regium, præcedens & clamans ante illũ: Hoc *Heſt.6.* honore condignus eſt, quemcunq; Rex voluerit honorare. Multum itaq; per dilationes illas aucta eſt Regis beneuolẽtia, & hoc diuinitùs prouiſum eſt, quoniam Regem auditurum petitionem Heſter , beneuolum quoque Mardochæo fieri oportebat, quod mirabiliter effecit nocte illa meritorum eius relicta memoria.

Aman in conuiuio quaſi hamo captum fuiſſe. CAPVT XXI.

AMplius autem illud, quod adhuc dicere libet, prudentię Heſter pariter & diuinæ prouidentiæ laus eſt. Deniq; de Diabolo dictum eſt ad beatum Iob. In oculis eius *Iob 40.* quaſi hamo capiet eũ. Itẽ, an extrahere poteris Leuiathan hamo?profectò per eſcam capitur quod hamo extrahitur: eſca oſtẽditur, ferrum ſubtegitur. Quod ſecundũ hãc ſimilitudinẽ Diabolus, perſequẽdo Chriſti humanitatẽ, ab eiuſdẽ diuinitate fuerit cõprehenſus,notũ & vſitatũ habemus, nimirũ illius.ſ. Diaboli ſeruus & ſatelles erat Aman præcipuus,& in illo habitans ipſe Diabolus rẽ tãti ſceleris machinabatur. Nónne igitur mirabile eſt, & cogitatu delectabile,quòd in conuiuio captus eſt,dicente Regina, Hoſtis *Heſt.6.* & inimicus noſter peſsimus iſte eſt Aman. Deniq; quaſi hamo captus eſt in oculis ſuis, cóprehenſus eſt, qui cõuiuãdo ſuper menſã

inuenit

inuenit pœnam. Manifeſtè & miro modo geſsit Diaboli figuram, ecótrà Chriſti Mardochæus typum geſsit. Sicut enim Aman in crucem fixus eſt, quam Mardochæo parauerat, & Mardochæus ſuper equum regium aſcendit, quem honorem ſibi Aman à Rege parari putauerat. Ita Diabolus in cruce damnatus & triumphauit, quam Chriſto parari fecit, & Chriſtus viuens ſedet ad dexteram Patris, cuius ſimilitudinem Diabolus ſibi arrogare præſumpſit. Proinde gratanter dixerim, quia verbum Dei, verbum Deus, verbum nondum incarnatum, Deus nódum homo factus, victoriam ſuam non ſolùm ibi præſignauit, verumetiam ibi iam vicit, ibi iam prudentia eius percuſsit ſuperbum, & ibi iam obſtetricante manu eius egreſſus eſt coluber tortuoſus.

Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo.

CAPVT XXII.

QVod per tres iam dictas virtutes, temperantiam, iuſtitiam, atque prudentiã ſtrenuè, imò diuinitus fuerat prouiſum, per fortitudinẽ confeſtim haud ſegniter eſt conſummatum. Fortitudo in pectore humilis fœminæ tantæ extitit, quæ & in omnẽ gentem ipſius redundauit, vt ſuſpenſo Aman in

Eſt. 9. patibulo, cùm Regis ira requieuiſſet, zelus Reginę non requieſceret, ſed ſi Regi placet, inquit, detur poteſtas Iudæis, vt ſicut hodie fecerunt, ſic & cras faciãt in Suſis, & decem filij Aman ſuſpendantur in patibulis. Dixerat autẽ ei Rex, In vrbe Suſis interfecere Iudæi quingentos viros, & alios decem filios Aman. Quantum putas eos exercere eadem in vniuerſis prouincijs? Quanta fortitudo zeli, dicentis ſicut fecerunt hodie, ſic & cras faciant in Suſis, & ſuſpendentes in patibulis iam interfectos decem filios Aman. Si non fuiſſet propter Deum vel propter iuſtitiam, videretur crudelitas: nunc autem conſiderata cauſa, vindictam eiuſmodi nó ſolùm excuſat, verumetiam iuſtificat quòd non fuerit furor crudelitatis, ſed feruor fortitudinis: nó motus ſæuitiæ, ſed motus iuſtitię, nó iræ exceſſus, ſed vitæ proſpectus. Cauſam iam conſiderauimus, iam conſiderandum propoſuimus, quia de gente illa ſperabatur mundi ſalus, naſciturus expectabatur Chriſtus. Proinde dignũ ſe faciebat Spiritus ſanctus, inſpirando humilibus & teneris mentibus, vt pro tempore & re iuſtitia dura, duritia iuſta vterentur, defendendo bonæ oliuæ radicem, bonæ radicis oliuam, vt ſtaret & permaneret, donec daret fructum ſuum, donec effunderet oleum, verum generando Chriſtum. Quod vbi factum eſt, recon-

Math. 26. de, ait Petro, gladium in vaginam, quia videlicet, cur vteretur gladio Petrus, cauſam iam non habebat neceſſariam. Cùm igitur legimus, quia pro animabus ſuis ſtetere Iudæi, interfectis hoſtibus ac perſecutoribus ſuis, in tantum, vt ſeptuagintaquinque millia occiſorum impleuerũt, & nullus de ſubſtantijs eorum quicquam contingeret, iam dictam præ oculis habentes cauſam, dignũ feſtiuitate factum arbitremur, quod videlicet feſtum ſcripto edixit Mardochæus, ſanciuit Heſter, vt omni ſtudio dies interſectionis illiꝰ ſolẽnis in poſterũ ſeruaretur, & reuertẽte ſẽper anno ſolẽni honore celebraretur.

Quoties verbum Dei aliquod ex capitibus Draconis vicerit, perſona in qua vicerit, victoria ſigna contuliſſe.

CAPVT XXIII.

HIc iam notandum de verbo Dei, quia de ſingulis capitibus Draconis dũ vincit regalia victoriæ ſigna, perſonis illis per quas vincit, imponit. Ioſeph & Moyſes, per quos vicit caput primum, caput Aegyptiũ, in curribus triumphauerunt dominique ac principes facti ſunt, illi dicente Rege: Ecce conſtitui te ſuper omnem terram Aegypti, annulum regium, ſtolamque byſſinam, & torquem accipiens auream, ſedenſq; ſuper currum regium. *Caput primum. Gen. 41.* Moyſes autem Aegypto domita, merſoq; Pharaone, decantans victoriæ canticum, totiuſq; populi obtinens principatum. Helias, per quem iudicatum atq; conciſum fuit caput ſecundum, ſicut loco ſuo narratum eſt, poſtquam deiecit Reges ad perniciem, & confregit potentiam ipſorum, *Secundum* poſtquam vnxit Reges ad potentiam, & Prophetas fecit ſucceſſores poſt ſe, receptus eſt in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Daniel & ſocij eius, per quos humiliatum fuit caput tertium, Principes facti ſunt, præcipuè Daniel, quẽ Rex Nabuchodonoſor, cadens in faciem ſuam adorauit, *Tertium.* & in ſublime extulit, quem deinde Balthaſar purpura veſtiuit, & torquem aureã collo circundedit. Mardochæus & Heſter, per quos caput quartum, appenſo Aman in patibulo, *Quartum.* & filijs eius, vt iã dictum eſt, ſeptuaginta quinq; millib. ſtrangulatum atq; conciſum eſt, qualibet victoriæ titulꝰ fuere glorificati. Heſter Regina regium in capite ſuo geſtauit diadema. Mardochæus de palatio, & de conſpectu Regis egrediens, fulgebat veſtib. regijs, hiacinthinis videlicet & ærinis, coronã auream portãs in capite, & amictus pallio ſerico atq; purpureo. *Quintum.* Qui caput put quintum, caput nequiſsimum repercuſſerunt. Machabæi fratres poſt bella ingẽtia, crebraſq; victorias, purpura & ſtola ſancta, fibulaque aurea regio more perornati ſunt, & poſteri eorum Regnum & Sacerdotium non parua gloria recuperatum obtinuerũt. Porrò qui caput ſextum vicit, ſeptimumq; *Sextum.* vincet, quando Antichriſtum ſpiritu oris *Septimum.* ſui interficiet Chriſtus Ieſus, nõ qualiſcunq; propugnator verbi Dei, ſed ipſum verbum Dei, verbũ Deus, homo factus, coronã aut purpuram in hoc mundo non niſi irriſoriè accepit, coronã ſpineam, chlamydemq; coccineam, & in dextera manu arundinem pro ſceptro impoſitam. Veruntamen, quæ

Cruce & contumelia vincit Chriſtus.

pro

pro irriſione in hoc mundo data ſunt ei, ſic in ſeria conuertit, vt nunc appareat Angelis & hominibus ſanctis in gloria & honore patris, habens purpuram reſurrectionis, coronam gloriæ, & æterni ſceptrum imperij. De tribus vltimis capitibus mentio nunc tantũ facta ſit, vt ſimul de cunctis capitibus vnum in præſenti loco ſpectaculũ habeatur, quod ad laudẽ ſpectat verbi Dei. Quia qui pro illo laborauerunt, & Regnum eius expectauerunt, ſingulis ſuis temporib. inſignia victoriæ regalia, præſenti quoq; ſeculo ſpectabilia poſt labores & anguſtias ſuſtulerũt. Nũc ad ordinem reuertamur.

Quid myſterij contineat, quod Aman in patibulo quod Mardochæo parauerat ſuſpenſus fuerit.

CAPVT XXIIII.

INgẽs ſpectaculum & tunc erat oculis intuentium, & nunc eſt mentibus memorantium, quòd homo potẽs & ſuperbus eatenus adorari ſolitus ante portas vrbis in patibulo quod Mardochæo præparauerat, ſuſpenſus eſt, & omnis cognatio eius: non nobis, ait Rex, ſed Deo, ei reddente quod meruit. Hoc ipſum valdè miratur & Ioſephus, qui tamen totum mirari neſciuit, quia ſacramentum Chriſti, cuius in typum illud geſtum eſt, ignorauit. Vndè, inquit, mihi contingit mirari nomen Dei, & ſapientiam, iuſtitiamque eius agnoſcere, non ſolùm quòd maleuolentiam Aman puniuit, ſed & quod excogitata in alium tormenta, in eum conuertit, & cæteros hoc ſentire permiſit, quoniam qui in alium moleſtus fuerit, hæc in ſe primum parata cognoſcit. Totum (vt iam dictum eſt) mirari neſciuit. Nos autem ſciamus, & miremur in laudem verbi Dei, quia futuri triumphi ſui, quo redimendus erat mundus omnis, pulcherrimam ſimilitudinem præmiſit illic. Nam ſicut iam ſuprà dictum eſt, in ligno crucis non verbum Dei, verbum Deus interijt, ſed Diabolus, cuius ſimilitudinem geſſit Aman, iudicium damnationis accepit, & hoc extra portam ciuitatis, ne vel à myſterio vacet, quod ante portas huius vrbis, id eſt, Suſis, ait idem Rex, & Aman, & omnis cognatio eius pendet in patibulis. Hoc exinde non plus habet miraculi, quod non per hominem Prophetam ſuũ, ſiue cognitorem ſui nominis, ſed per hominem gentilem Deus rem tanti effecit ſacramenti, tam profundam plenam myſterij.

Diabolus nõ Dei verbum in cruce interijt.

Quid myſterij contineat, quod domus Aman data ſit Heſter Reginæ.

CAPVT XXV.

SEd & illud ad myſticam ſimilitudinem nonnihil attinet, quòd ſuſpenſo Aman in patibulo, die illo, ait Scriptura, dedit Rex Aſſuerus Heſter Reginæ domũ Aman aduerſarij Iudæorum. Vtique dando Heſter dedit Mardochæo. Nam ſubinde ſic ſcriptũ eſt: Heſter autem conſtituit Mardochæum ſuper domum ſuã. Quantum ergo pulchritudinis in hoc facto eſt, ſi illud recolas, quod in Euangelio Veritas ait, ſignificans Diabolum de domo ſua fore eijciẽdum: Cùm (inquit) fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſsidet, ſi autem fortior illo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Sic futurum erat, & ſic factum eſt, quia Diabolus tanquã fortis armatus in genere humano poteſtatẽ habens, per peccatum ſic obtinebat mundum, tanquam domum ſuam, ſiue atrium ſuum, ſed verbum incarnatum fortiore manu ſuperueniens vicit illum, & atrium illius fecit ſuum. Pulchrè igitur cum Heſter Mardochæus euadens patibulum, viuus ſuſpenſi Aman domum poſſedit: quia ſic futurum erat, vt Chriſtus verbum Dei, cuius origo carnis per Heſter & Mardochæum deſcenſa eſt, in cruce damnato Principe mortis, ipſe cum Eccleſia ſua principatum teneret, præſentis quoque ſeculi publica religione ſocialis ſecularis imperij & Eccleſiaſtici Sacerdotij feſtiuitate.

Heſt. 8.

Matth. 12.
Luc. 11.

Somnium Mardochei, in quo paruum fontem, in fluuium magnum, deinde in ſolem conuerti videt, in Heſter Regina completum fuiſſe.

CAPVT XXVI.

QVis tandem non videat effectum ſomnij verum, ſicut dictũ eſt: Paruus fons qui creuit in fluuium, & in lucem ſolemque conuerſus eſt, & in aquas plurimas redundauit? Heſter eſt, quam Rex accepit vxorem, & voluit eſſe Reginã. Sed fortè dicis, quòd omnis ciuitas exultauit, & lętata eſt, quòd Iudæis noua lux oriri viſa eſt, & honor, gaudium, & tripudium, quòd omnes populos, vrbes atque prouincias, quocunque Regis iuſſa veniebant, mira exultatio, epulæ, atq; conuiuia, & feſtus dies, quòd inquam poſt triſtitiæ noctem tantam habuerunt lætitiæ lucem parum eſt, vt iam completum illic arbitremur, quod paruus fons creſcens in fluuium, conuerti viſus eſt in ſolem. Concedẽdum eſt, quia nullum gaudium tranſitoriũ pro quantacunque ſui magnitudine meretur nuncupari ſol, aut comparari ſoli, cuius videlicet ſolis lux ſiue forma non mutatur vt luna, ſed plena perſeuerat. Igitur neque Iacob in ſomnio Ioſeph, neque Heſter in ſomnio Mardochæi propter ſuam perſonã ſoli aſsimilata eſt, ſed propter Chriſtum ſolem iuſtitiæ vnum & ſolum, tam ille, quàm hæc per ſolem ſignatus eſt. Ille quia iã Chriſtum habebat in promiſsione, hæc idcirco, quia Chriſti genus vndè naſceretur, reſeruauit adiunante ſui corporis gratioſa pulchritudine, fideique & caſtæ mentis merito præeunte. Finis & cauſa finalis eorum quę tunc facta ſunt, Chriſtus eſt, & idcirco veraciter dicis, quia paruus fons in ſolem conuerſus eſt.

Paruus fons.

Tranſitorium gaudium ſoli cõparari non poteſt.

Captiui-

Captiuitatem populi propter verbum Dei, multò quàm Gentium imperioſam libertatem glorioſiorem fuiſſe. CAPVT XXVII.

Regimen captiui populi Dei.

COmparetur nunc illa populi Dei captiuitas cum libertate Gentium, ſub quibus, vel inter quas populus ille captiuus erat. Quidnam glorioſius, quid felicius extat, Gentiũne, quæ ſinè Deo erãt imperioſa libertas? an populi ſpem habẽtis in verbo, promiſsionis captiuitas? At verò vt certum reſpondeas iudicium, reſpice conſcriptam ex hiſtorijs & annalibus felicitatem, imò infelicitatem gentium & regum ſuper eos dominàntium. Quomodo regnabant? quomodo imperabant? In ſanguinib. regnabant, in mortib imperabãt, ſalse viuẽtes, & verè morientes, gloriam ſitientes, & calamitatem bibentes. Nunquid enim illa, quæ diximus capita Draconis interea, dum contra mulierẽ in vtero habentem ſtabant & hiabant, ſaltẽ ſibimet parcebant, & inuicem mordendo ſemetipſa laniare ceſſabant? imò ſuis morſibus ſemetipſa multò magis cruentabant. Nam contra mulierem quidem vno malignitatis ſpiritu malè concordantia, rictum ſemper faciebant, denteſq; collidebant, ſed contra ſemetipſa miro modo diuiſa inuicẽ oderant, & ſuper inuicem ſaliebant, terramque ſuo ſanguine quaſi copioſo imbre compluebant reges regum, amici amicorum, cognati cognatorum, filij patrum, patres filiorum, nec maternis vberibus filij parcentes, ſanguinem voraces hauriebant, irritati interdum ſolũmodo fauoribus diſſonis propter regnandi cupiditatẽ beluinam. Mater nonnunquam dum alteri filio plus ſauere putatur, ab altero filio iugulatur, & à filio pater obtruncatur. Millia centena, & plus quã millia centena dietim bello cæſa, nimirum Diabolo pro ludo habentur. Non eſt præſentis propoſiti, horribiles & Diabolicas recitare gentilium bellorum tragœdias, qui vult, vel cui vacat, ſunt hiſtoriæ multiplices legat illas. Noſtra hic intentio eſt, perhibere quod verum eſt, captiuo Dei populo, gentes vel reges gentium captiuantes illum, etiam ſecundum præſens ſeculum fuiſſe miſerabiliores, quoniam iſtis reſpicientibus ad promiſsionis verbum, omnia non ſolùm in futuro, verùm etiam interdum in præſenti ſeculo cooperabãtur in bonum, illis autem cum verbo Dei nihil habentibus, omnia cooperabantur in malum.

Superato per verbum Dei Perſarum & Medorum regno, Macedonum quod in Daniele per hircũ caprarum ſignificatur ſucceſſiſſe. CAP. XXVIII.

TAndem fieri oportebat, quod in verbo Domini diſpoſitum fuerat, ſicut Daniel præuiderat, vt videlicet hircus caprarũ veniens ſuper faciem totius orbis terræ, & efferatus in arietem percuteret eum, & cornua eius comminueret, ita vt arietem de manibus eius nemo liberare poſſet. Hircus caprarum regnum fuit Macedonum, & cornu inſigne, quod habebat inter oculos ſuos, magnus Alexander extitit. Porro Aries regnum erat Perſarum & Mœdorum, Darius Arſami filius regnabat Rex quartuſdecimus, in quo completum eſt, quod ſignificabatur præmonſtrante prophetico ſpiritu. Cumque miſiſſet (ait) in terram arietem, hircus conculcauit eum, & nemo quibat liberare eum, videlicet arietem, de manibus eius. De hoc mirabile & miſerabile illud propter prӕmemoratam regum vel regnorum gentium infelicem felicitatem non præterire libuit, quia grande ſpectaculũ factus eſt, & experimentum magnum, quàm ſit inſtabilis ſtatus ſeculi, quàm infida fiducia mundi. Tribus prælijs ab Alexandro victus, à cognatis ſuis aureis compedibus & catenis, in gratiam victoris vincitur, & clauſo vehiculo exportatus, multisq; vulneribus confoſſus adhuc ſpirans ab Alexandri militib. inuenitur, & perlatus ad Alexandrum, feliciùs te (inquit) hoſtem, quàm cognatos propinquoſq; meos ſortitus ſum: matri quippe & liberis meis à te hoſte data vita, mihi à cognatis erepta, quibus & vitam dedi & regna. Hæc propter incertam & ludicram mũdanæ felicitatis aleam cõmemorata ſint, quia regna mũdi ſemper fallacia fuerunt & ſunt. Verùm autem eſt verbum, quoniam Domini eſt regnũ, & ipſe dominabitur gentiũ.

Alexander Magnus.
Darius.
Danie. 8.

Quas ob cauſas Regnum Macedonum in priore viſione per pardum, in poſteriore per hircum fuerit ſignatum. CAPVT XXIX.

NVnc illud quoq; animaduertere libet (quoniam ad intentionem præſentis operis nonnihil attinet) quod regnum Macedonum in anteriore viſione per pardum, in ſequente ſignatur per hircum. Nunquid enim ſinè cauſa tam diuerſa vnius eiuſdemque regni figura eſt præmonſtrata? Nequaquam, ſed ob res diuerſas viſionum ſpecies varia eſt. Spiritus ſanctus, ſpiritus propheticus ſicut præſciuit res venturas, ita rerum venturarum ſciuit congruè præeuntes accommodare figuras. Futurum quippe erat vt regnum Macedonum & ferinam pardi ferocitatem, & effœminatam hirci habens libidinem, ſua vibraret cornua contra altiſsimum, ſuam obfirmaret ſæuitiam contra verum & verè firmum ſæpè dictæ promiſsionis verbum. Ex ſacris recitandum eſt hiſtorijs, & poſtmodum recitabitur, quàm ferũ, & quàm fuerit libidinoſum, ferocitate crudeli & crudelitate feroci, ſanctos altiſsimi conterendo, libidine inſana, inſania libidinoſa populum, & templum Dei contaminãdo, ferociſsimum atque crudeliſsimum ſecundum pardi ſæuitiam, libidinoſum, & effœminatum, ſecundum hirci ſemper in libidinem proni petulantiam, aſtutum atq; verſutum ſecundum pardi varietatem, fluxum atque incontinens ſecundum immoderatũ

Heſter. 3.

ſanguinis hircini calorem. Vitijs iſtis tam diuerſis ferocitate atq; libidine regnum illud Macedonum ſiue Græcorum contra verbum promiſsionis laborauit, quod poſtmodum ſuo loco plenè dicendum erit, & idcirco præcedente viſione per pardum, & ſubſequente per hircum illud prȩmonſtrari dignum fuit.

Quas ob cauſas Regnum Perſarum et Medorum, in priori viſione per vrſum, in poſteriore per arietem fuerit ſignificatum.

CAP. XXX.

Nihilominus & de regno Perſarum atq; Medorum quæſitu dignum eſt, cur in viſione anteriori per ſimilitudinem vrſi, & in ſubſequenti per formā arietis ſit ſignatum. Ad quod congruè reſponderi poteſt, quia cauſæ diuerſæ, imò contrariæ regni illius fuere, erga Dei populum, & circa repoſitum in populo illo ſæpedictum promiſsionis verbum. Cauſas illas tam longè diuerſas dicere non dubitauerim, quàm diuerſæ naturæ ſunt horum animantium vrſi & arietis, quorum alterum rapto & cruore viuit, alterum innocuum neque ſanguinem ſitit, neq; rapto viuit. Promptum eſt hoc diſcerni, ſi reſpicias regnum illud ſecundū Aman, quàm crudele fuerit ſecūdum reges, quàm clementer illi populo ſeſe impenderit. Amā quippe moribus veraciter vrſus, truci furore immani rabie Iudæorum genus vniuerſum ore aperto hians deuorare voluit. Reges autem, maximè Aſſuerus, more arietis lanis ſuis. i. opibus multis, quibus regnum illud abundauit, eundem populum fouit & ditauit, nullumq; dentem malignitatis inflixit, ſicut aries dente neminem petit, imò vitam gentis illius multum lætificauit gratia reginæ Heſter & Mardochæi. Sed fortè dicat quis, ipſam perſonam regis Aſſueri per vrſum illa viſione oportere intelligi, quia ſcriptum eſt. Et ſic dicebant ei, videlicet vrſo, Surge, comede carnes plurimas. Et hoc ſignat illud dictum Aſſuero regi, Si tibi placet, decerne de populo, vt pereat. Ad hæc, inquam, non ſolum Regis perſonam, ſed totum regni corpus ſignauit vrſus, nec ſoli regi dictū eſt, decerne vt populus pereat, ſed toti regno mandatum eſt per omnes prouincias, ad omnes ſatrapas, & iudices prouinciarum, vt occiderent atque delerent omnem Iudæorum populum. Igitur ſecundum Aman quidem, & ſecundum omnes, qui Iudæis nocere voluerunt, vrſus ferociſsimus. Secundum regem & omnes illos, qui malignitatis illius ſpiritum non habuerunt, quaſi aries fuit regnum illud.

Danie. 7. Heſter. 3.

Quare hircus vnum tantùm, aries autem duo cornua habere viſus ſit.

CAP. XXXI.

Si & illud quæras, cur idem hircus viſus ſit vnum tantummodo habens cornu inter oculos ſuos, aries autem cornua duo, facilis patet reſponſio, quia corpora quidē animantium ſingula regna ſignant, reges autem eorundem regnorum intelliguntur per cornua. Conſtat autem quia regni Macedonum rex vnus Alexander extitit, & victo Dario, ſicut iam dictum eſt, ſolus ſuo tempore regnum tenuit. Regnum autem Perſarum & Medorum non rex vnus extulerat capita Babylonica, ſed duo Babyloniæ victores, & duo fuere reges eodem tempore vnius imperij conſortes, videlicet Cyrus & Darius Medus auunculus eius Aſtiagis filius. Benè igitur hirci quidem vnum, arietis autem duo cornua viſa ſunt, quia videlicet Rex vnus regnum Macedonum: duo autē reges Perſarum & Medorum roborauerūt imperium. Cyrus tempore vel ætate iunior quàm Darius, victorijs & potentia plus creuit, nec non & opibus & Dario maior eſt effectus. Hoc pulchrè viſio memorata innuit, dum præmiſſo, Et ecce aries vnus ſtabat ante paludem, habēs cornua excelſa, ſubiungitur, & nunc excelſius altero atque ſuc ereſcens, Hoc eſt, Cyrus Dario valentior, & victorijs magis quàm ille proficiens.

Daniel. 8.

Magnam victoriam Verbi Dei partim in hoc eſſe quòd ſicut regna mutanda prædixerit, ita & mutauerit.

CAPVT XXXII.

Ad ſummum, nónne in ipſis regnorū mutationibus pulchrè pars elucet eiuſdem victoriæ verbi Dei, quam laudare ſuſcepimus? Siquidem verum dicere, & falli non poſſe, id ſine dubio vincere eſt, Et huiuſmodi victoria maximè ad verbum Dei pertinet. Dicebat autem Deus hæc, antequā fierent, & de futuris fiebat verbum Domini ad homines, ita vt dū fierent, ſine dubio cōſtare poſſet hominibus, quòd non caſu euenirent, ſed ordinate prouidentia Dei rationabiliter procederent, & per iuſtum iudicium diſpoſita contingerent. Vndè quidam ipſorum Prophetarum cùm præmiſiſſet, dicens: Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecit? continuò ſubiunxit: Quia nō faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit Dominus ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. Exempli gratia, vt de regnis iſtis mutandis, & contra ſe inuicem pugnaturis non fecit Dominus quicquam, niſi priùs reuelaret ſecretum ſuum. Primùm ſub imaginibus beſtiarum, leænæ, vrſi, pardi, & quartæ terribilis, quæ ſine nomine deſcribitur, & deinde ſub ſimilitudinibus arietis & hirci, quas nouiſsimè ſermo commemorauit. Cùm igitur priùs in verbo Domini Prophetis reuelatur ſecretum, & tunc demum ſicut reuelata vel prædicta ſunt, ita omnia fiunt, ſimul & verbum Dei palmam obtinet veritatis, & opinio confutatur illorum, qui putant hunc mundum cauſaliter agi, nec regi prouidentia Dei. Contra quos ait per Hieremiam Prophetam ipſum verbum Domini, Quis eſt iſte, qui dixit, vt fieres

Amos. 3.

ret Domino non inbente, ex ore altiſsimi non egredientur nec bona nec mala? Rectè nimirum indignatur contra eiuſmodi, quia nihil fit, niſi Domino iubẽte. Nihil ſinè cauſa ſub ſole. Non agitur mundus abſque Dei prouidentia, ſed ex ore eius egrediuntur bona & mala. Mala, dum mundus propter ſua merita iuſto iudicio affligitur: Bona, dũ proſperitate aliqua conſolationem inuenit & lętificatur. Meritò neſcitur, qui aliter ſentit. Iuſtè reprobatur, qui cõtraria ſapit, diciturque de illo. Quis eſt iſte? quod idem eſt ac ſi dicat Deus, Neſcio quis ſit iſte, nolo ſcire quis ſit iſte, diſcedat à me, non noui iſtum, nolo noſſe iſtum.

FINIS LIBRI OCTAVI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER NONVS.

Præfatio ad Cunonem, qua conqueritur ſe frigidum atq; negligentem, orationibus iuuari poſtulat.

CAP. I.

QVinti capitis contra Verbum vel propoſitum Dei pręlia meditanti animo, iamdudum cauſa ſubeſt, cur illius reminiſcatur dicti in Iob: Ab Aquilone aurum veniet, & ad Deũ formidoloſa laudatio. Tibi, Cuno amantiſsime pater, cauſa hęc intimanda eſt, ex quo laudationem Domini, quam loquebatur os meum, cœpiſti amplecti quaſi aurum, fateor, ſenſi magis quàm eatenus ſenſeram, me eſſe ad Aquilonem, id eſt, non habere me ſicut oportuiſſet feruidam diuini amoris virtutem, viuidam & ardentem de propria ſalute ſolicitudinẽ. Fateor tibi me inueniſſe experimentum, etiam illius dicti, Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodiui. Nunc maximè dum ſingula Draconis capita proſequor, & ſingulorum culpas ſceleraq; ſanguinea deſcribere geſtio, videtur mihi, quòd contra me verſus in iram, ſuum excogitet furorem, & de me quaſi accuſatore ſuo deſideratã quęrat vltionem, Ita tentationum niuibus & grandine curarum me operit, & negligentię gelu conſtringit, vt cùm ſcripta mea in ore tuo libenter legas, & ſic amplectaris velut aurum laudationis, etiam veraciter dicere poteris, Aurum hoc ab aquilone venit. Reſtat igitur, & mihi expedit, vt laudatio hæc mihi formidoloſa ſit, id eſt, hoc ipſum formidem, quòd ſcriptito laudationem Domini, præſumptioni & vanæ gloriæ reputetur, non mercedi, quia ſtudium, quod erat Sanctorum, non ſanctus impudenter arripui. Tuis & omnium te diligentium orationibus opto iuuari, ne remaneam in terra Aquilonis, vndè aurum venit, ſed cum ipſo auro in regionem proficiſci merear Auſtri clariſsimi, ſole meridiano fulgentis.

Iob 37.

Reſponſio iucunda Cunoni facta, qui rogarat, vt præfationem ſecundi libri Machabæorum explicatam huic operi infereret.

CAP. II.

DE iſto capite quinto, & de his, qui percuſſerunt illud, ſcilicet Machabæis fratribus, occaſio veniens ſeſe obtulit, vt diceres ad me, Scribe mihi librum de victoria Verbi Dei, ſicut in prologo commemoraui, quem huic operi tecum loquendo præſcripſi. Nunc adhuc inſiſtis, rogitans, imò per vim dilectionis imperitans, vt prologũ ſecundi libri Machabæorum longum, & vt dicis tu, mihiq; videtur, penè difficilem, aliquatenus ſtudium adhibendo explicẽ, quaſi ego cunctam poſsim, aut debitor ſim tuã exactionem perſoluere. Dicis etiam ludibũdus, quòd iamdudum hoc ipſum ſomniaueris, & ſomniãdo mihi ſupplicaueris pariter ac iuſſeris, quatenus hanc partem, ſcilicet elucidationem prologi, huic infererem & aptarem conuenienter operi, & quòd primũ recuſaſſe fortiter, & deinde ſpopondiſſe obtemperanter viſus fuerim. Et ego tibi audeo dicere, ſolicitus tamen ne cuiuſpiam riſoris oculus hoc videat, & nõ beneuolè hoc accipiat, quia videbar mihi quondam luctã cum Diabolo diutinam habere, tandemque dicere illi deſpicienti me: Cùm placuerit altiſsimo, ponat ſedem ſuam in me, & loquetur iudicia ſuper te. Si non vanum fuit, qđ videbatur, & ſi nunc re adimpletur, dum ſingula Draconis capita ſtudioſo ſermone percutimus, adiuuabit ipſum verbum, vt tuum quoq; ſomnium me obtemperante proſperetur.

Quintum caput Draconis fuiſſe regnum Græcorum.

CAP. III.

QVid primùm de iſto capite dicendum eſt, iam continuò geſtiebat animus aggredi, Corniculum illud vnum de multis cornibus Hirci, per quem regnum Græcorum ſignabatur, vt iam prelibatum eſt in fine libri præcedentis, quòd videlicet corniculum magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cœli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & robur datum eſt illi contra iuge ſacrifici-

crificium propter peccata, & deiecit locum ſanctificationis, videlicet Antiochus, qui ap pellatus Epiphanes, id eſt, nobilis, ſub quo ſeptem Machabæi fratres paruuli cum matre paſſi ſunt. Iam in rem iſtam properus ſermo tendebat, quæ nimirum pars magna eſt prælij, quo prçliatus eſt Draco ille magnus, Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus, & Satanas contra ſæpedictum beatæ mulieris conceptum, id eſt, contra ſuſceptum in fide antiquæ Eccleſiæ ex tempore Abrahæ verbum promiſſionis, ſed mentem adhuc ſuperius tenet illa vox ad Danielem Angeli dicentis, Daniel vir deſideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & noli metuere, quia ex die primo quo poſuiſti cor tuũ ad affligendum te in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua, & ego veni propter ſermones tuos, princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus. Et ecce Michaël vnus de principibus primus venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum. Et rurſum ait, Nunquid ſcis quare venerim ad te, & nunc reuertar vt præliet aduerſus principem Perſarum? Cùm enim egrederer apparuit princeps Græcorum veniens, & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michaël princeps veſter. Vox, inquam, eiuſmodi mentẽ audientem, tanquam tuba vehemens, ad ſe conuertit, & miraculo ſuo commonefacit, non præterire nos, quòd non ſolùm homines, verumetiam angelicæ fortitudines motæ fuerint, & principes fuerint in prælio, quod declamare ſuſcepimus, ſcribentes hoc opus de victoria Verbi Dei.

Apoca. 12. *Daniel. 10.*

Principes Perſarum & Græcorum malos Angelos debere intelligi, reſiſtentes principibus bonis, id eſt Angelis. CAP. IIII.

PRincipes iſtos Perſarum & Græcorum, quales ſint, vnus de doctoribus eximijs B. Hieronymus breuiter innuit. Iſti ſunt (inquit) principes, de quibus & Paulus Apoſtolus loquitur, Sapientiam loquimur inter perfectos, quam nullus Principum huius ſeculi cognouit. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Profectò & huiuſmodi auctoritas deeſſet, prudens tamen auditor, principes malos, Angelos malos intelligere non dubitaret, contra quos bonis principibus præliandum erat, qui contradicunt precibus Sanctorum hominum, & legationi Sanctorum Angelorũ. Siquidem mundi princeps Diabolus à Domino dictus eſt, & mundus (ait Apoſtolica veritas) in maligno poſitus eſt. Cùm de toto conſtet, de partibus quis dubitet? Si totius mundi princeps Diabolus, nonne conſequenter partium mundi, ſcilicet Perſarum atq; Græcorum principes, malæ poteſtates, maiori principi Diabolo ſubminiſtrantes rectè intelliguntur? Non enim Perſç & Grçci Dei cultores erant, ſed potiùs creaturæ quàm Creatori ſeruiebant, non Deum, ſed pro Deo Dæmonia colebant: Perſæ ſolem, quem & Appollinem dicebant, Græci ſub nomine vel obtentu ſapientiæ ſuæ Mineruam, aliæq; Gentes alia Dæmonum portenta, Gens vnaquæq; ſuum præ cæteris ſingulariter, omnis autem vniuerſali ſub nomine Iouis principem Dęmonum, principem mũdi Diabolum colebant. Et eiuſmodi principibus, tam malis ſpiritibus, coram ſimulachris ſuis ſeſe proſternebant, vtiq; quorum Dij fuerunt, multò magis principes rectè dicti ſunt eorum.

1. Cor. 2. *Iohan. 15.*

Principem populi Dei Michaëlẽ eſſe, bonos principes omnes inter ſe conſentire, malos vero neque cũ bonis, neque inter ſe conuenire. CAPVT V.

POrrò Danielis & totius populi Deum verum colentis, Princeps erat Michael, Princeps ſanctus, Angelus bonus, Archangelus magnus. Nam idem Angelus dicit, Et nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael Princeps veſter. Et rurſum ait, In tempore autem illo cõſurget Michael Princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui. Sub tam diuerſis, imò cõtrarijs principibus poſiti homines & Reges Gentium, in diuerſum atq; contrariũ tendebant: & principes eorũ mali, principes malorũ, bonis principibus bonorũ & Deum colentium ſinè dubio reſiſtebant. Quoniã hic loquitur vnus de bonis principib. Princeps regni Perſarũ reſtitit mihi viginti & vno dieb. Et boni quidẽ principes ſemper ſibi conſentiunt: mali aũt & ſemper bonis, quoad poſſunt reſiſtunt, & ſibimet ſemper diſſentiunt, & ſemper inter eos iurgia ſunt, quia ſuperbi ſunt: ſimiliter, qui ſub ipſis ſunt homines mali, ſemper à bonis diſſentiunt, & nihilominùs contrà ſemetipſos diuiſi ſunt, regnũ aduerſus regnũ, ciuitas cõtra ciuitatẽ, domus contra domũ, vir in virum: & quamuis aliqui ſint interdum conſanguinitate iuncti, attamen nulla fides regni ſocijs, omniſq; poteſtas impatiens conſortis erit.

Daniel 10. *Daniel. 12.* *Daniel. 10.*

Quale prælium ſit inter bonos & malos Principes. CAP. VI.

VNdè autem principibus malis contra principes bonos vis vlla prælĩadi? Vndè virtus reſiſtendi? Vndè facultas contradicendi? Ex cauſis, ex hominũ ſiue populorũ peccatis. Prçliantur quippe in cãpo iuſtitiæ, conflictu iudicij. Mali pugnant accuſando, boni pugnãt defendendo, iudice Deo. Inquantũ magna & vera accuſatio, intantum tarda & inualida eſt defenſio. Exẽpli gratia, Magna & vera fuit accuſatoris accuſatio, cõtra decẽ tribus Iſrael, quę appellabantur Samaria, diuiſę à domo Dauid, & à tribu Iuda magna (inq) accuſatio principis Aſſyriorũ, quicunq; fuerit ille angel. malus, quod nunquã receſsiſſet à peccatis Hieroboã, qui peccare fecit Iſrael, & incorrigibiles fuerũt toties audi

Principib. malis aduerſus bonos, vndè vis præliandi.

to per Prophetas verbo Dñi, ſactis apud ſe per Heliã & Heliſęũ, tot ſignis, tot ꝑdigijs. Et magna quidẽ, ſed non tã magna erat accuſatio Principis Perſarum contra Iudęos, qui captiui tenebantur ſub rege Perſarum, quia peccauit quidem & tribus Iuda in Hieruſalem, ſicut decem tribus in Samaria, Sed non tam pertinaciter. Nam aliqui ex Regibus Iuda pœnitentiam egerunt, vt Manaſſes: alii qui etiam iuſti fuerunt, & populum correxerunt, vt Ezechias & Ioſias. De regibus autem decem tribuum nullus (vt iam dictũ eſt) receſsit à peccatis Hieroboam. Magna igitur accuſatio Principis Aſſyriorum, & tã magna, vt nullus eos defendere potuerit, quin iuſtè tenendi, eſſent perpetua captiuitate captiui. Accuſatio autem Principis Perſarum magna quidem, ſed non tam magna fuit, vt deberet eſſe ſub Rege Perſarum inſolubilis Iudæorum captiuitas: quia nõ fuerat eorum, vel regum ipſorum inſolubilis culpa, id eſt, ſinè regum aliquorum & populi publica vel communi pœnitentia. Proinde reſtitit quidem mihi, inquit, Princeps regni Perſarum, ſubauditur, ſed non vſquequaque reſiſtere mihi poterit, quia videlicet cauſa noſtra, moduſq; peccati & principi noſtro Michaëli, qui ſolus adiutor meus eſt in omnibus his, locum facit iuſtè deſendendi, quòd non debeatis perpetua captiuitate teneri, quia non in perpetuum à Domino receſsiſtis, imò pœnitentia ſatisfactionẽ nonnunquam obtuliſtis, & nunc offertis.

Quomodo princeps Perſarum reſtiterit XXI. diebus. CAPVT VI.

QVæ porro eſt ratio numeri huius, Princeps Perſarũ reſtitit mihi viginti & vno diebus? Videlicet, quia tot diebus expectatum & deſideratum fuerat à Daniele reſponſum diuinum, tanto deſiderio, vt propter idem dici meruerit vir deſideriorum.
Danie. 10. Tot (inquam) diebus expectatum fuerat reſponſum. Nam in diebus illis ego Daniel (inquit) lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum ſed neq; vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. Triũ hebdomadarũ dies, viginti ſunt & vnus. Itaque tanquam de mora Daniel conquereretur, & tarditatis argueret Angelũ, vltroneam præfert excuſationem, cur non venerit à prima die luctus & ieiunij. Ex die pri-
Daniel. 10. mo (inquit) quo poſuiſti cor tuũ ad affligẽdum te in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua, ſubauditur, pro tua perſona, quia coram Deo iuſtitia inuenta eſt in te, non tamen die primo veni propter ſermones tuos & iſta cauſa fuit tarditatis, quia Princeps regni Perſarum reſtitit mihi, videlicet contra dicens, & aſſerens iniuſtam eſſe captiuitatis ſolutionem, & ſic illo reſiſtente, teq; in oratione & aſſlictione perſeuerante, tranſierunt viginti & vnus dies: & nunc veni tandem docere, quæ ventura ſunt ſecundum iudicis Dei miſericordiam & veritatem: ſic incipiens multa & admirabilia, tanquam hiſtoriã recitans, de ſuturis denunciat Danieli, quorum hic ſinis eſt. Qui autem docti fuerint, Daniel. 12. fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

Quomodo, nobis orantibus, mali ſpiritus prælientur cum bonis CAPVT VIII.

TErribile atque lamentabile hinc nobis datur documentũ, vt ſciamus cauſam eſſe apud Dei iudicium, quoties in aliqua tribulatione, ſeu publica, ſeu priuata non citò exaudimur clamantes ad Dominum. Scire namq; debemus, ſanctos Angelos inter Deum & Dei ſeruos adminiſtratores eſſe, noſque in conſpectu eorũ pſallere & orare, ſemperq́ue illos paratos eſſe ad offerendas Deo orationes Eccleſiæ, Scire etiam debemus, Angelos econtrà malos venire & contradicere illis, atq; reſiſtere, & cùm ſint iniuſti, noſtræ contra nos declamare cauſas iniuſtitiæ, quòd videlicet exaudiri nnn debeamus, eo quòd neq; plena Fide oremus, neq; propoſitas nobis exauditionis conditiones obſeruemus, quæ ſunt eiuſmodi: Solue colligationes impietatis: Solue faſciculos deprimentes: Dimitte eos, qui confracti ſunt, liberos, & omne opus diſrũpe: Frange eſurienti panẽ tuũ, & egenos vagoſq; induc in domũ tuã: Cùm videris nudũ, operi eũ & carnẽ tuã ne deſpexeris: Tunc inuocabis, & Dñs exaudiet, clamabis, & dicet, Ecce adſum. Cũ igitur inuocamus, & Dñs nõ exaudit: dũ clamamus & nõ dicit, Ecce aſſum, ſcire debemus, ſanctis Angelis inuocationes atq; clamores noſtros Deo offerentib. reſiſtere & contradicere malos, habentes in manib. accuſationem, iacula quæ ſunt peccata noſtra, nõ redempta iã dictis miſericnrdiæ operibus, quę Dñs in conditione poſuit, ſi iuſtè exaudiri deſideramus. Sed iam cœpta proſequamur. Eſaie. 58.

Quomodo ſit intelligendum, quod dictum eſt: Ecce Michael vnus de principibus primus venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum. CAP. IX.

ECce (inquit) Michaël vnus de principibus primus venit in adiutorium meum & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum. Danie. 10. Ac deinceps: Et nunc reuertar, vt prælier aduerſus Principem Perſarum. Cùm enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. Notanda eſt hæc litera, quia remanſi dicit, non iuxta Principem Perſarum, ſed iuxta Regem Perſarum. Rex namq; Perſarum homo erat Darius vel Cyrus, cũ quo vel iuxta quem, ꝙ meliùs dicitur, bonum Angelum remanere oportebat, quia captiuorum cauſa hoc exigebat. Princeps autem Perſarũ Angelus malus erat, iuxta quẽ non remanere, ſed aduerſus quẽ præliari bonũ

Angelum decebat. Quid commodi, quid boni fructus inde prouenerit, ex eo, quod iuxta regem Perſarum bonus iſte Angelus remanſit, & aduerſus Principē Perſarum, ꝓliatus eſt, n o opus eſt quærere, quia notum & iā ſuperius tractatū eſt, qualiter rex Perſarum inſtinctu Dei Iudæorum captiuitatē ſoluit, & de reædificando magni Dei templo decretum edixit, & Deinde qualiter alius Rex Perſarum Aſſuerus retentus fuit, ne peſsimum Aman Agagitæ hoſtis Iudæorum conſilium perficeret, imò malitiæ eius machinationes in caput eius retorqueret. Vndè hæc tā feliciter euenerūt, niſi quia bonus iſte Angelus remanſit iuxta Regem Perſarum, videlicet adminiſtrans cōſilium bonum? Spiritus enim (inquit Apoſto.) adminiſtratorij ſunt, & quia præliatus eſt aduerſus ſibi reſiſtentē angelum malum, Principem Perſarum, offerendo Deo orationes & defendendo cauſam captiuorum. Magna ſunt hæc & digna, vt pro illorū effectus ſancti Principes cęlorum, prę̄liarētur, ſi memoriter teneas, quòd iam ſępè diximus, quia reſeruatio gentis illius, præparatio erat aduentus Chriſti Ieſu, vt eſſet, vndè illo naſcente verbū promiſsionis impleretur. Vndè gaudere & lætari habebant, nō ſolùm iſte præliator Angelus, & Michael adiutor eius, ſed & omnes Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Poteſtates, Virtutas, Cherubim atq; Seraphim, cum omnib. hominibus bonæ voluntatis.

Quomodo ſit intelligendum, quod ait: Cùm enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

CAP. X.

SEd ecce aliud malum, Cùm. n. inquit, egrederer, apparuit Princeps Græcorum veniens, ſubauditur, ad obtinendum vel ac- *Daniel. 10.* quirendum Macedonib. imperium, ſub quo videlicet imperio, filij populi tui multa paſſuri ſunt. Iam tunc apparebat, iā tunc veniebat regnum Græcorum, agitante populos Græciæ illo, quem dicit Principē Græcorū. Nec mirum, ſi iā videbat Angelus bonus in conſpectu Dei ſtans, & ab ipſo egrediens, & ad ipſum regrediens, non (inquā) mirum, ſi iam videbat venire incipientem eiuſmodi principem, quia videlicet iam tunc magna Græci facere incipiebant. Promptum eſt volenti ex hiſtorijs recolere, quanta poſtmodum Græci, Maximeq; Athenienſes & fecerunt & paſsi ſunt. qui præcipui vel primi Græcorum in rebus bellicis extiterūt, quippe quorum opera, inquit Pōpeius Trogus, effectu maiora quàm dicto fuere, quæ non modò vltra ſpem gerendi, verumetiā vltra geſti fidem peracta ſunt. Sub iiſdem temporibus quando Danieli viſiones iſtæ reuelabātur, ipſum Darium à Cyro tertiū regē Perſarū, cuius tēpore hæc Danieli angelus in viſione locutus eſt, Atheniēſes vicerūt. Cognito namq; Darius, quòd Athenienſes hoſtib. contra ſe auxilium tuliſſent, omnem impetum belli in eos conuertit. Cuius aduentū audito, Athenienſes auxilium à Lacedæmonijs petiuerunt, & magna cum alacritate animorum hoſtib. obuiam venerunt. Pugnatū eſt tanta virtute, vt hinc viros inde pecudes putares: ducenta millia Perſæ eo prælio ſiue naufragio amiſere. Claret itaq;, quomodo dictum ſit, Cùm enim egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens, quia iam tunc *Ibid.* Perſæ à Græcis vinci incipiebant, & deinde Dario decedente, cùm filius eius Xerxes habens millia ſeptingenta Græciam intraſſet, vt non immeritò proditum ſit, flumina ab exercitu eius ſiccata, Græciamq; omnē vix capere eius exercitum potuiſſe, duobus præliis terreſtrib. & tertio nauali prælio, in quo decies centum millium numero naues habuiſſe dicuntur, victi ſunt: & introitus regis eorum in Græciam quàm terribilis, tam turpis ac fœdus diſceſſus fuit. Mirum dictu, & veteres recenſentibus hiſtorias perſpicuum eſt, quā crudeliter mali illi Principes, Angeli truces per eadem tempora luſerunt in ſanguine humano, nunc Græcis Græcos, tunc itidem Græcis cædentibus & occidentibus Perſas impacabili furore, ita vt non ignores cur dictum ſit: Mundum in maligno poſitum fuiſſe vel eſſe, cuius videlicet maligni *Principes.* Diaboli principes ſuffraganei erant, illi iam dicti, qui quoniam principabantur illis, nō poterat pax eſſe impijs.

Quomodo regnum Græcorum originem cœperit.

CAPVT XI.

DIxiſſe nos arbitramur de principe Græcorum, qualiter venire cœperit, iam dicendum eſt, qualiter peruenerit, qualiter *Græcorum regni origo* regnum Græcorum ſiue Macedonum (qui profectò Græci ſunt) auctum imperium cum cæteris Gentibus Iudæam quoque tenuerit, & per quem illa facta ſint, quæ facienda ſuperior viſio demonſtrauit in cornu modico, quod ſubortū eſt ex quatuor cornibus hirci ſuprà memorati. Poſt annos imperij Perſici plus minus ducentos viginti, Alexander Macedo decedente Philippo in regnum ſucceſsit, eodem (vt putabatur) Philippo genitus, virtute & diuitijs patre maior. Porrò, ſi verum memorant, qui de illo ſcripſerunt, veraciter illum adduxit in regnum, & cùm peruenit iam dictus ille malus Princeps Græcorum, permittente Deo, cuius permiſsio ſemper iuſta eſt, licet malignorum Principum voluntas ſiue intentio ſemper ſit iniuſta. Ferunt namque geſtorum eius ſcriptores, Nectanebum quendam maleficum per maleficia transfiguratum, in cornuti Iouis Dæmonium, quem dicunt Hammonem, Olympiadis vxoris Philippi iniſſe concubitum, atq; exinde Alexandrum hunc fuiſſe generatum. Ferunt & hoc alij, quia qua nocte eum mater Olympias cōcepit, viſa eſt per quietem cū ingenti

Serpen-

Serpente volutari. Vtraque hæc dicta ſcriptorum ſatis ſibi conſentiunt, niſi quòd ab altero plus, & ab altero minus eſt dictum, & vtroſque libẽter audimus, quòd hoc vel illud dicere, eſt teſtificari, quòd illic non deſuerit malignorum cooperatio ſpirituum, vbi conceptus eſt talis vir, talis futurus præ do terrarum, & (vt ait quidam Inſignis author) non vtile mundo editus exemplum tot gentes eſſe ſub vno poſſe viro.

Regem Alexandrum ſe Hammonis filium videri voluiſſe, idq; per Hircum caprarum, qui terram nõ tangebat, Danieli ſignificatum fuiſſe.

CAPVT XII.

PRopter felicitatem prædæ ſuæ, qua prædatus eſt mundum, & propter inuictam fortitudinem celeritatemque victoriarum præſignatus eſt per cornu inſigne, q̃ habebat (inqt Daniel) Hircus inter oculos ſuos. Puer namque acerrimus literarum ſtudijs eruditus fuiſſe dicitur, & deinde per quinquennium creuiſſe ſub Ariſtotele omnium philoſophorum nobiliſsimo doctore, adeptus imperium, Regem ſe terrarum omniũ ac mundi appellari iuſsit. Tantæ ſuperbiæ fuit, vt de ſe plus, quàm de homine iuberet cenſeri, & idipſum maternũ ſuæ conceptionis opprobrium, quod iam ante nullis auditum fuerat, vertit in gloriam ſibi. Denique, vt aiunt ijdem ſcriptores, Philippus vltimo propè vitæ ſuæ tempore filium ſuum non eſſe palã prædicauerat, qua ex cauſa Olympiadem velut ſtupri compertam, repudiauerat. Siquidem ipſa Olympias Philippo confeſſa fuerat, ſe Alexandrum, non ex eo, ſed à Serpente (vt iam dictum eſt) ingentis magnitudinis concepiſſe, quod non aliud, niſi adulterium Nectanebi per maleficia transfigurati, ſeque Hammonem eſſe, dicentis. Igitur Alexandri, cùm ad Iouem Hammonem pergeret, reſponſa petiturus de euentu futurorum, & origine ſua, cupiens originem Diuinitatis acquirere, ſimul & matrẽ infamia liberare, per præmiſſos ſubordinat, quid ab antiſtite templi ſibi reſponderi vellet. Ingredientem templum ſtatim antiſtes ſicut fuerat ſubordinatum, ſalutat vt Hammonis filiũ, ille lætus quaſi Dei adoptione hoc ſe patre cenſeri iubet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis ſui ſit vltus, (Fuerat nanque Philippus in ſpectaculis à quodam nobili iuuene, nemine ſuſpecto ob truncatus) reſpondetur, patrem eius nec interfici poſſe, nec mori, regis Philippi penè peractam vltionem, Comitibuſque eius hoc fuit reſponſum, vt Alexandrum pro deo non pro rege colerent. Ob tantam cor dis eius ſuperbiam reor ſic viſum, & ſic dictum, quia Hircus caprarum veniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram. Vt ſit ſenſus, quia generationem ſuam non terrenam, ſed Diuinam cenſeri voluit. Nam & moriens ad poſtremum in templo Hammonis, vtpotè patris ſui dei, corpus ſuum condi iuſsit.

Ariſtoteles omniũ philoſophorũ doctiſſimus

Philippi interfector. Pauſanias

Quomodo Alexander Hieroſolymam venerit, & principem, Sacerdotum veſtibus ſacris indutum veneratus ſit.

CAPVT XIII.

NEcdum cauſam commemorat, vt Hircus ille, ſcilicet regnum Græcorum, Iudam & Hieruſalem, templumque nuper de ruina & igne Chaldæorum reſuſcitatum deuaſtaret neq; cornu illud inſigne ad hoc fuerat deputatum, vt faceret quod faciendum erat per aliud cornu eiuſdem Hirci, iuxta viſionis ſuprà memoratæ myſterium. Sciendum quippe, quia non niſi ob cauſas manifeſtas, non niſi ob ſcelera grãdia contigit, vt vel Nabuchadonoſor locum illum priùs, vel Antiochus deſertum redderet poſteriùs. Cauſas, præcedentis, id eſt, Babylonicæ tẽpeſtatis ſuo ſuo loco diximus, cauſas ſequentis poſtmodum dicemus. Igitur intendebat quidem diabolus contra deum, contra promiſsionis Dei verbum vibrare illud Hirci cornu magnum, ſed permiſſus non eſt, imò manifeſta Dei virtute locus illedefenſus eſt. Cũ enim idem Alexander Hieroſolymã aduenirет, Phœnices (ait Ioſephus) & Chaldæi ſecũ reputabant, qa quicquid potuiſſet furor imperialis in ciuitatẽ, & ipſe cõmitteret, & ipſos committere permitteret, & principẽ Sacerdotum ſummis afficeret cõtumelijs. At idẽ Princeps Sacerdotum, nomine Iaddi, Diuina viſione præmonitus fuerat, vt cõfideret, ſertiſq; ciuitatẽ ornaret, portaſq; protinus aperiret. Et alij quidẽ cũ veſte alba, ipſe autẽ & reliqui Sacerdotes, cũ legitimis ſtolis occurrerent, ſperantes, nihil ſæuũ pati Deo prouidẽte. Hoc facto, venit è diuerſo quã putabãt iam dicti Phœnices, & Chaldæi. Nam Alexander videns multitudinẽ veſtibus albis indutã, antiſtites verò cũ biſsinis ſtolis, & Principẽ Sacerdotum cũ tunica hyacinthina, & aurea ſtola, ſuper caput habentẽ cydarim & lamĩ nam aureã, in qua ſcriptum erat Dei nomẽ, adijt ſolus, & nomen adorauit, & Principem Sacerdotũ primus veneratus eſt. Super hoc Syriæ regib. & reliquis ſtupentibus, corruptãq; regis mentem putantibus, cũ vnus ex omnibus interrogaſſet eum, dicens: Cur, eũ omnibus adorantibus, ipſe adoraſſet Principem Sacerdotum gentis Iudææ. Non hunc (inquit ille) adoraui, ſed Deum, cuius Principatu Sacerdotij functus eſt, nã per ſomniũ in huiuſmodi eũ habitu conſpexi. Præclara victoriẹ pars, victoriẹ nominis vel verbi dei, taliter ob adimplendã veritatẽ promiſsionis, illam gentem reſeruantis atque defendentis, vt regnorum capita ſibi humiliaret, dũ & Babylonis caput Nabuchodonoſor Prophetam eius procidens adorat, & Macedonum diadema magnus Alexander in Sacerdotis ornatu nomẽ Dei nihilominus adorat,

Veneratio principũ ſacerdotum.

adorat, & eorum medius tempore potentiſſimus Perſarum Mœdorumq; Rex myſteriorum victorioſæ paſsionis eius, ſicut ſuo loco dictum eſt, appenſo Aman in patibulo, licet ignorans, concelebrat.

Quomodo illud cornu fractum ſit, id eſt, quomodo Alexander magnus vita deceſſerit.

CAPVT XIIII.

Dani. 8. QVomodo illud tandem cornu fractū eſt? Hircus enim caprarum (ait Scriptura) factus eſt magnus nimis, cumque creuiſſet, fractum eſt cornu magnum. Quomodo fractum eſt? quomodo mortuus eſt, qui æſtimabatur, & æſtimari volebat immortalis, magnus Alexander? Venerat Babyloniam, & ibi per inſidias veneni accepit poculum, cuius veneni tanta vis fuiſſe dicitur, vt non ære, non ferro, non teſtā contineretur, nec aliter ſerri niſi in vngula equi potuerit. Accepto poculo, media potione repentè velut telo cōfixus, ingemuit, elatusq; è conuiuio ſemianimis, ita amarè cruciatus eſt, vt ferrū in remedia poſceret. tactumque hominum velut vulnera indoleſceret. Sexta die diſceſſit Alexander, menſem vnum & annos tres & triginta natus, cuius temporis tam breuiſsimi nunc idcirco meminerimus, vt recogites, qualis vel quanta eſſe poſsit cauſa huius iuuenculi in iudicio antiqui dierum ſuper thronum ſedentis, & iudicantis de beſtijs illis, quarum tertia beſtia fuit hic Pardus, id eſt, per Pardum ſignatus, ſæuus atq; ſuperbus. Quale enim eſt, cum contemplatione illius antiqui, videre iuuenem tempo ris tantilli rapientem regnum, quod idem antiquus diſponere debuit, ſeque appellari iubentem terrarum omnium regem ac totius mundi. Nimirum tale eſt, imò longè ridiculoſius eſt, quàm ſi locuſta ſubſiliat, & pro breui ſaltu gigantem ſe haberi velit, tā magnum vt cælum contingat. Iamdudum de iſto & de cæteris irreuerentibus, & in republica eiuſdem antiqui dierum rapinam regnorum facientibus dictum fuerat. Perijt memoria eorum cum ſonitu, & Dominus in æternum permanet, qui & permanens dicit: Conſilium meū ſtabit, & voluntas mea fiet, ſubauditur, vt ille ſolus vincat, ſolus regnet atque imperet, qui antiquus à me prælectus eſt, quia verum & maternum eſt antiquitatis meæ iudicium, vt ſolus ille Rex ſit omniū, per quē ſolum omnia facta ſunt.

Aqua Stygis tollitur Alexand.

Domini eſt regnum.

Fracto cornu, alia quatuor ſucceuiſſe, ideoq; Draconem, cùm ſeptem tantùm capita habeat, decem tamen diademata geſtare.

CAPVT XV.

FRacto cornu Hirci magno, orta ſunt (inquit) cornua quatuor ſuper illud per quatuor ventos cæli. Id eſt, mortuo Alexandro magno, diuiſum eſt regnum eius in partes quatuor, & laceratum eſt etiam in externos, exceptis his quatuor regnis, Macedoniæ, Aſiæ, Syriæ, & Aegypti. In Aegypto enim primus regnauit Ptolemæus Lagi filius, id eſt, ad meridiem. In Macedonia Philippus, qui & Arideus frater Alexandri, id eſt, ad occidentem. In Syria & Babylone Seleucus, qui & Nicanor, id eſt, ad orientem. In Aſia & Ponto Antigonus, id eſt, ad ſeptentrionem. Hoc ſecundum plagas totius orbis. Cæterùm quæ in Iudæa eſt, ad aquilonem Syriam, & ad meridiem Aegyptum habet Hic iam illud occaſio ſuggerit, quòd in Apocalypſi Draco ſiue beſtia hæc, cuius contra verbum Dei prælia præſentis operis intentio recenſenda ſuſcepit, capita quidem ſeptem, & in capitibus ſuis ſeptem diademata, decem verò ſcribitur habere cornua. Nam ecce (inquit) Draco magnus, rufus, habens capita ſeptem, & cornua decē, & in capitibus ſuis ſeptem diademata. Cur ita ſit, præſens locus vigilanter obſeruatus innuit, quia videlicet dum in vno ex ſeptem regnis, quæ ſunt ſeptem capita Draconis pro vno rege Alexandro decedente, quatuor ſuccedunt, & imponunt ſibi omnes diademata, creſcit numerus regum, & decem ſiunt reges ſeptem regnorū, per quę (vt iam ſæpe dictum eſt) hoc agere inſtitit Draco Diabolus, vt irritum fieret promiſſionis Dei verbum. Nam & ſi in quatuor partes diuiſum eſt regnum Macedonicum, pro vno tamen imperio computatum vſq; ad Romanorum imperium, & vna tantum pars, ſcilicet Syriæ regnum per Antiochum Epiphanem Draconis eius maliciam, id eſt, ſæuam contra teſtamentum Dei, crudeliter exercuit perſecutionem. Apoc. 12.

Antiochum per cornu paruulum, quod de vno ex quatuor exierit ſignificatum fuiſſe.

CAPVT XVI.

PRimus (vt iam dictum eſt) poſt mortem Alexandri, Syriæ regnauit Seleucus, cognomento Nicanor, ſecundus Antiochus, qui appellatus eſt Soter, tertius & ipſe Antiochus, qui vocabatur Theos, id eſt, Deus, quartus Seleucus, qui cognominatus eſt Callinicus, quintus Seleucus, cognomento Ceraunos, id eſt, fulmen, ſextus Antiochus, frater Seleuci, qui appellatus eſt magnus, ſeptimus Seleucus filius Antiochi magni, octauus Antiochus, qui appellatus eſt Epiphanes, id eſt, illuſtris, frater Seleuci. Iſte eſt radix peccatrix, de quo primus liber Machabæorum ſic incipit, Et exijt ex eis radix peccatrix Antiochus illuſtris filius Antiochi Regis, qui fuerat Romæ obſes, & regnauit in anno centeſimo & ſeptimo regni Grecorum. Iſte eſt quem ita prophetica viſio deſignat: De vno autem ex quatuor cornibus egreſſum eſt cornu vnum modicum, id eſt, de Seleuco, qui cognominatus eſt Nicanor (vt iam dictum eſt) exijt Rex iſte Antiochus octauus ab illo, Rex virtute modicus, arrogantia magnus. Et factum eſt cornu illud magnum cōtra meridiem, & contra

Malach. 1. *Dani. 8.*

contra orientem,& contra fortitudinem,& magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cæli,& deiecit de fortitudine,& de ſtellis,& conculcauit eas. & vſque ad principem fortitudinis magnificatus eſt, & tulit ab eo iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius,ſicut in Machabęorum libris narratur. Hanc malorum partem declamare, noſtri propoſiti eſt,nam cætera regni illius mala,quæ cõtra ſemetipſos,Alexandri Principes & Duces ſeu Comites mox facti reges geſſerunt,ad præſens non pertinet negotiũ, quia videlicet contra Dei teſtamentum manus ſuas,vel arma ſua non extulerunt, ſed ſuum inuicem ſanguinem male prodigi biberunt. Sunt hiſtoriæ, quas quicunque legit,planè animaduertere poteſt,Alexandrũ non degeneraſſe à Serpente,imò Dæmonio de quo ſub nomine Hammonis fuiſſe conceptum ſe,ipſe gloriatus eſt, cuius videlicet Alexandri ſuperbiam, celerẽ cadens in mortem,cædium plurimarum ſeminarium fuit, ſuoſque domeſticos contra ſemetipſos diuiſit odijs vipereis, diſcordijs ſerpentinis.

Onyæ primùm ſanguine quintum hoc Draconis caput maduiſſe,& ruſum factum fuiſſe.

CAPVT XVII.

PRincipium ſanguinis, quo caput iſtud Draconis,caput quintum maduit,& ruſum cœpit fieri,cædes Onyæ Pontificis extitit pij,& mala odio habentis, ꝑpter cuius pietatem,cùm Leges adhuc optimè cuſtodirentur,& ſancta ciuitas in omni pace habitaretur,fiebat, vt ipſi Reges & principes locum ſummo honore dignum ducerent,& templum maximis muneribus illuſtrarent, ita vt Seleucus Aſiæ rex de redditibus ſuis præſtaret omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes. Vita exceſſerat Seleucus,regnumq; ſuſceperat Antiochus, qui Epiphanes, id eſt, nobilis appellabatur. Rege illo falſò nobili, & verè ignobili regnãte,Menelaus,qui Onyas dictus fuerat,ſed Græcorum æmulatus gloriam,inter cætera gentilis ritus inſignia, Græcum quoque nomen aſſumpſerat, vt vocaretur Menelaus,id eſt,robur populi. Aurea quædam vaſa templo ſuratus,alia donauerat,alia vendiderat,ob quam rem cũ argueretur ab Onya,egit vt ab Andronico,cui partem vaſorum dederat, Onyas interficeretur,& ita factum eſt.Occiſus itaque eſt propter iuſtitiam, primus in acie Sactorum martyrũ Machabæorum, de quibus Deo donante nunc erit dicendum. Vir in vita ſua,& poſt mortem ſuam venerabile habens teſtimonium, quòd fuerit vir bonus & benignus, viſu verecundus,modeſtus moribus,& eloquio decorus, atque à puero in virtutibus exercitatus. Primus in hunc perſecutionem egit frater ipſius Iaſon, qui patrio nomine dictus fuerat Ieſus, ſed ſicut de Menelao iã dictum eſt, Græcas patriæ Legi præferens glorias, Græcum in primis vocabulum aſſumpſerat,vt vocaretur Iaſon. Iſte ambiens ſummum Sacerdotium pecunijs oblatis, impius facilè obtinuit apud Regem impium, poſt hoc vitam quoque, vt iam dictum eſt,amiſit Onyas propter iuſtitiam.

Quibus peccatis populus meruerit, vt Deus per Antiochum eos affligeret.

CAPVT XVIII.

DIcẽdum iam in primis, qualia propter peccata permiſſum ac iuſtum fuit ante Deum, vt poteſtatem haberet caput illud nequiſsimũ aduerſus teſtamentũ Dei,talẽ, tam magnam vt penè periclitata fuerit ſpes promiſsionis, quam(vt ſæpe dictum eſt)in mente tunc habebat Eccleſia,ſecundum ſimilitudinem mulieris in vtero habentis. Malum ipſorum primum ab ipſis proceſsit, ita vt exigeret iuſtitia fieri, quod faciẽdum eſſe dixerat in Dauid Deus,in ſermonibus ſuis iuſtus, & vincens cùm iudicatur. Viſitabo,inquit,in virga iniquitates eorum, & *Pſal. 88.* in verberibus peccata eorum. Acto nanq; vt occideretur Onyas Pontifex pius, propter quem(vt iam dictum eſt) Leges optimè cuſtodiebantur,prædicti Iaſon & Menelaus,& multi ab ipſis perſuaſi, acceſſerunt ad Antiochum, & ad notitiam eius perduxerunt,quod vellent patrias relinquere Leges & conuerſationem,& mores obſeruare Græcorum. *1. Macb. 1.* *Gymnaſiũ.* Rogauerunt ergo eum,vt permitteret eis ædificare gymnaſium Hieroſolymis. Eſt autem gymnaſium nudorum exercituum, quo iuuenes nudi luctantes ſe exercebant. Gymnos græcè, nudus latinè. Cumq́ue conceſsiſſet Antiochus,Circunciſionem ſuam(inquit Ioſephus)velauerunt, vt non apparerent Græcis eſſe diſsimiles. Quod ille dicit, & velauerunt circunciſionem ſuam, hoc eſt quod ait Scriptura libri Machabæorum, Et fecerunt ſibi præputia. Circunciſis nanque impoſsibile erat ſibi facere præputia, niſi velando Circunciſionem, ne appareret, quòd non haberent pręputia. Hoc faciendo receſſerunt, inquit,à teſtamento ſancto, ſubauditur, quod pepigit Deus cum Abraham,in quo eſt promiſſio ſeminis, quod eſt Chriſtus, cuius videlicet promiſsionis fidem in eo negauerunt, quod circunciſionem ſignaculum fidei velando præputia ſibi fecerũt, & ita veraciter à teſtamento ſancto receſſerunt.

Quibus ſucceſsibus populi flagitia aucta fuerint.

CAPVT XIX.

INitium dolorum fuit hoc,quod nimirum accerſierunt ſibimet vltrò.Hoc initium ſtatim ſequutus eſt profectus, & ſucceſsit incrementũ.Etenim auſus eſt ſub ipſa arce Sion gymnaſium conſtituere,auſus eſt etiam optimos quoſq; Epheborũ in lupanaribus ponere.Erat autem(inquit Scriptura) hoc non initium, ſed incremẽtum quoddã,

& pro-

& profectus gentilis & alienigenæ conuerſationis,& propter impij & non Sacerdotis Iaſonis,nefarium & inauditum ſcelus,ita vt Sacerdotes iam non circa altaris officia dediti eſſent,ſed contempto templo,& ſacrificijs neglectis, feſtinarét participes fieri paleſtræ & præbitionis eius iniuſtæ, & in exercitijs diſci,& patrios quidem honores nihili habentes,Græcas glorias optimas arbitrabantur. Vbi tales erát Sacerdotes, quales putas erat populus? Vbi ocioſo Onya Pontifice pio,ſuſtectus Iaſon impius,& non Sacerdos optimos Epheborum luminaribus pónebat,putas qualis erat iuuentus tam egregij Pontificis alumna? Iam vtiq; locus & tempus erat, vt veniret ſuper eos ſententia maledictionum illa,quæ in libro Deuteronomij
Deut. 28. quatenus fierent in exemplum ſubuerſionis Sodomæ & Gomorræ, Adaniæ & Seboim,quas ſubuertit Dominus in ira ſua,& in furore ſuo. Niſi teneret Dominum Deū iuramentum ſuum,quod iurauerat ad Abrahā
Gen 19. & ad Dauid pro ſemine quod erat Chriſtus,
Eſa.1. naſciturus ex illis,Eſaia quoque teſtante,cū dicit,Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorra ſimiles eſſemus. Hæc idcirco dicta ſunt, vt appareat aliquatenus æquitas iuſti iudicij Dei,quia niſi ſola gratia reſeruare voluiſſet gentem illam,propter adimplendam veritatem promiſsionis,nó tantum ſceleſtis manibus impij Antiochi,verum etiā tali pœnæ iuſtū fuiſſet illos ſubijci, quaſi Sodoma,vel Gomorra ſuccubuit. Nā etiam grauius erat peccatum iſtorum ſcriptam Legem habentium, quàm Sodomorum Legem huiuſmodi non habentium.

Quid ſit quod Dominus per Zachariam dixit, Quia ego iratus fui parum,ipſi verò addiderunt in malū.

CAPVT XX.

Ecce autem illud occurrit, quod in Zacharia Propheta Dominus exercituum præmittens, Zelatus ſum Hieruſalē & Sion
Zach.1. zelo magno, & ira magna iraſcor ſuper gentes opulentas,continuò cauſam iſtam ſubiūgit,Quia ego iratus ſum parum,ipſi verò addiderunt in malum Et eſt ſenſus, ego zelo bono ductus, viſitaui in virga iniquitates
Pſal.88. eorum,& in verberibus peccata eorum,poteſtatem dando gentibus, vt eos affligerent parum. Ipſi autem quibus permiſi poteſtatem,permiſſo abutentes exceſſerunt modū. Nunc ergo diſcretè attendendum,& attentè diſcernendum eſt, quid iuſtus Deus fieri voluerit illi populo iratus parum, & quid gentes,vt tunc tēporis erát Græci,plus faciédo addiderunt in malum. Quod vt commodius fiat, dicendum in primis in quo ſit ira Dei parua, iuxta quam dicit: Quia ego iratus ſum parum, & in quo ira eius magna, iuxta quā loquitur, Et ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas. Simulq; & illud conſiderabitur,quia paruam iram ſuam zelum vocat,dicédo,Zelatus ſum Hieruſalem,& Sion zelo magno. Et econtrà magnā ipſius miſericordiā, & paruam eiuſdé oppoſitā, quia portunū erit diſtinguere miſericordiā,quia ſicut magnæ iræ magna eſt oppoſita miſericordia,quā Dauid poſtulat,dicens: Miſerere mei Deus ſecundum magnā miſericordiā *Pſal. 50.* tuam,ita & paruæ iræ oppoſitā conſtat eſſe paruam miſericordiam,quam in Oſee quaſi lis ſit audiuimus, Deo dicente: Quid faciam *Oſee 6.* tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda? miſericordia veſtra quaſi nubes matutina,& quaſi ros manè pertranſiens.

Quid ſit, Deum iraſci parum.

CAPVT XXI.

Ira Dei parua, iuxta quam dicit, Quia ego iratus ſum parum, ſubauditur Hieruſalem & Sion. Ira parua, virga diſciplinæ eſt, *Ira Dei parua.* ſcilicet temporalis afflictio ſiue vexatio, valens ad hoc, vt intellectum det auditui, ne ſortè Hieruſalē ſiue Sion, ſcilicet electa quæ libet anima temporalibus bonis inebriata conſopiatur, & auditus eius intellectū verbi Dei non habeat, in quo eſt vita æterna. Talis ira zelus rectè vocatur, dicente ipſo: *Zach. 1.* Zelatus ſum Hieruſalē & Sió zelo magno, *Oſee 2.* veluti cū vir diligens dilectā ſuam fortiter æmulatur euntem poſt amatores ſuos. Ecce, inquiés, ego ſepiā viam tuā ſpinis, & ſepiā eam maceria,& ſemitas ſuas inueniet,& ſequetur amatores ſuos, & nó apprehendet eos, & quæret eos,& non inueniet, & dicet. vadā & reuertar ad virum meum priorem, quia benè mihi erat tūc magis q̄ nunc. Porrò ira Dei magna eſt, quod non zelatur, quéadmodū in Hieremia dicit ipſe. Cū zelus meus receſſerat à te,& execrantem animam non requirit, neq; ſepit viā eius ſpinis, vt aduerſis offenſa reuertatur ad creatoré ſuū. Iuxta quod in Pſal. dictum eſt, Secundum multitudiné iræ ſuæ nó quæret. Huic iræ magnæ, *Ira Dei magna.* magna eſt oppoſita miſericordia. De qua cū dixiſſet ad Dauid in iuramento ſuo. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorū (ſubauditur filiorū Dauid) *Pſal. 9.* cótinuò ſubiunxit: Miſericordiā aūt meam *Pſal. 88.* non diſpergā ab eo. Quænā eſt illa miſericordia,niſi promiſsio tunc adimpléda, nunc autem impleta? Nam & alibi Deus (inquit) ſuſceptor meus, Deus meus miſericordia mea, Deus meus, inquā, ſcilicet Chriſtus qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſecula, quem *Miſericordia quid.* profectò in ſua perſona. i. de ſemetipſo proloquens Dauid, ſuſceptoré ſuum potuit dicere, quia futurū erat, & factū eſt, vt Deus ſuus, verbum Dei. verbum Deus ſuſciperet ipſum Dauid, ſuſciperet carnē noſtrā hominem verum de ſemine ipſius Dauid. Hæc miſericordia tam magna, fructus eſt illius be- *Gen. 27.* nedictionis, qua pater Iſaac iunioré filiū ſuū Iacob benedicens. Seruiant, inquit, tibi populi, & adorét te trib. Eſto Dominus fratrū tuorū, & incuruētur ante te filij matris tuę.

Qui ma.

Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus, qui
autem benedixerit tibi, benedictionibus re
Gen. 25. pleatur. Eò nanq; illa benedictio tendebat,
vt Deus noſter miſericordia noſtra, Deus &
homo Chriſtus de ſtirpe Iacob naſceretur,
quoniam reſponſum fuerat Rebeccæ. Duæ
gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi ex
ventre tuo diuidentur. Et idcirco fieri non
poterat, vt ex ambobus naſceretur, vtpotè
diuiſis Iacob & Eſau. Illa benedictio (quã
ſortitus eſt eiulans Eſau dicente patre, In
pinguedine terræ, & in rore cæli deſuper e-
rit benedictio tua) miſericordia parua eſt,
paruæ iræ Dei, de qua iam dictum eſt, op-
poſita.

Quid Antiochus addiderit in malum.

CAPVT XXII.

IAm ad id quod propoſuimus redeundũ
eſt ſcilicet, ad diſcernendum, quid iuſtus
Deus fieri voluerit illi populo iratus parũ.
Et quid illa radix peccatrix, Antiochus ille
illuſtris, plus faciendo addiderit in malum.
Vnam tantommodò & paruam miſericor-
diam (ſicut iam dictum eſt) ſortitus fuerat
Eſau, ſcilicet, vt in pinguedine terræ & rore
cæli deſuper, id eſt, bonis terrenis, & tem-
poralibus diuitijs abundaret. Vtranque au-
tem, videlicet & paruam & magnam mi-
ſericodiã Iacob in benedictione acceperat,
quatenus eidem & de rore cæli & de pingue
dine terræ daret abundantiam frumenti vi-
ni & olei, quæ parua miſericordia eſt. Et ſe-
mini eius, id eſt, Chriſto, ſeruirent populi,
& adorarent eum tribus, quæ magna miſe-
ricordia eſt. Paruam illam miſericordiam,
parua ira Deus abſtulit, quoties populum
illum propter peccata gentibus deuaſtan-
dum tradidit, ſicut ſcriptum eſt. Et tradi-
dit eos in manus Gẽtium, & dominati ſunt
eorum, qui oderunt eos, & tribulauerunt
eos inimici eorum, & humiliati ſunt ſub ma
nibus eorum. Ipſi verò addiderunt in malũ,
quoties hoc niſi ſunt, vt miſericordiam ma-
gnam, miſericordiam æternam auferrent
eis, non vt ipſi poſsiderent, ſed ne fieret vlli
homini, ncue eſſet apud vllum hominem Fi
des Dei, aut verbum promiſsionis, agitante
illo Diabolo Dracone antiquo. Vt (exempli
gratia) Nabuchodonoſor regem Babylo-
nis agitauit, quatenus tres pueros mitteret
in caminum ignis, quia ſtatuam noluerunt
adorare, quã ipſe fecit. Sed de illo & de cæ-
teris iam dictum eſt, ad ea quæ impius geſ-
ſit Antiochus ſermo deuenit.

Quæ Antiochus Hieroſolymis fecerit, ad paruum Dei iram pertinere.

CAPVT XXIII.

POſtquam paratum eſt regnum in con-
ſpectu Antiochi, & cœpit regnare in ter
ra Aegypti, vt regnaret ſuper duo regna.
Poſtquam comprehendit ciuitates muni-
tas in terra Aegypti, & accepit ſpolia terræ
Aegypti, conuertit & aſcendit ad Iſrael, &
aſcendit ad Hieroſolymam in multitudine
graui, & intrauit in ſanctificationẽ cũ ſuper-
bia, & accepit altare aureũ, & candelabrum
luminis, & vniuerſa vaſa & ornamenta, quę
in facie tẽpli erant & cõminuit omnia, &c.
vſq; ad id quod dictum eſt: Secundum gloriam
eius multiplicata eſt ignominia eius, & ſub-
limitas eius cõuerſa eſt in luctũ. Hæc omnia
ſecundum hunc modũ, cuncta ſecundũ hoc
genus malorũ direptio atq; cõminutio vaſo
rum ſanctorum, direptio theſaurorũ, & cæ-
des hominũ, plãctus magnus in Iſrael, & in
omni loco eorũ gemitus principũ & ſenio-
rũ, infirmatio iuuenũ & virginũ, lamentũ
maritorum, & luctus matronarũ, plaga ma-
gna ciuitatis & perditio populi multi (nam
& ciuitatẽ ſuccendit Antiochus igni, domos 1. Mach. 2.
quoq; & muros in circuitu deſtruxit) Hæc
inquã, omnia petinent ad irã paruã, iuxta quod
ait ipſe Dñs, quia ego iratus ſum parum. Par
ua nanq; hæc fuerunt, quia circa corpus o-
mnia verſata ſunt, bona tẽporalia, bona ca-
duca, & quandoq; defutura citiùs ſuſtule-
runt. De cauſa vel cupiditate eius, qua intra
uit in Aegyptũ bellũ inferẽs nepotibus ſuis,
id eſt, ſororis ſuæ filijs, Ptolemæo Philome
tori & fratri eius Ptolemæo Phiſcon ex Pto
lemæo Epiphane genitus, & qualiter impe-
rio Romanorũ circunſcriptus ac deterritus
inde receſſerit, recitare præſentis nõ eſt ne-
gotij, pręſertim quia propoſiti ſui viã tenens
animus digniora proſpicit, & ad ipſa tendit.

Quòd Iudæos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuiſſe in malum. CAPVT XXIIII.

SEquuntur ea quæ rectè dicas additamen
tum eorum, quẽadmodum ait, Ipſi verò
addiderunt in malũ. Et ſcripſit Rex Antio-
chus omni regno ſuo, vt eſſet omnis popul'
vnus, & miſit libros per manus nunciorũ in
Hieruſalẽ, & in oẽs ciuitates Iudæ, vt ſeque
rentur Leges Gentiũ terræ, & prohiberent
holocauſta & ſacrificia & placationes fieri
in tẽplo Dei, & prohiberent celebrare Sab-
batũ & dies ſolennes. Et iuſsit ædificare aras
& tẽpla & idola, & immolari carnes ſuillas,
& pecora cõmunia, & relinquere filios ſuos
incircũciſos. & quicunq; nõ feciſſent ſecun-
dum verbũ Regis Antiochi, morerẽtur. Et
ædificauit abominandũ idolũ deſolationis
ſuper altare Dei, & per vniuerſas ciuitates
Iudæ in circuitu ædificauerunt aras, & ante
ianuas domorũ, & in plateis incẽdebant thu
ra, & ſacrificabant, & libros Legis Dei cõbuſ
ſerunt ſcindentes eos, & apud quemcunque
inueniebantur libri teſtamenti Domini, &
quicunque obſeruabant Legẽ Domini, ſe-
cundum edictum regis trucidabant eum.
Quis dubitet, quis diſcernere non queat, to-
tum hoc additum eſſe ſuper iram Domini &
Patris, ſeruos aut filios ſuos nõ perdere, ſed
corripere volentis? Ego enim, inquit iratus
ſum parũ, ſcilicet viſitando in virga iniqui-
tates eorũ, & in verberibus peccata eorum.

Ipſi

Ipſi verò addiderunt in malum, videlicet ad hoc tendente Diabolo agitatore illorũ, vt miſericordiam meam auferrent ab eis, & irritum facerent verbum promiſsionis, tollendo Legem, auferendo teſtamentum & libros teſtamenti, & ipſam quoque gentem, vt dum non ſupereſſet gens, vnde ſalus futura ſperabatur, conſequenter nec ipſa ſalus mundi Chriſtus naſceretur.

Diabolum propter eiuſmodi additamenta, dictum eſſe Leuiathan

CAPVT XXV.

Leuiathan quid interpretetur. *Gen. 3.*

PErpende nunc quàm rectè & quanta pro re, Draco iſte magnus Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus, & Sathanas, vocetur etiam Leuiathan, quod interpretatur, additamentum eorum Quorum enim eorum, niſi ſeptem capitum ſæpe dictorum? Ex quo Dominus generi humano parum iratus dixit ad Adam. Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes, panẽ tuum cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas & tribulos germinabis tibi, & comedes herbas terræ. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris: & emiſit eum de Paradiſo voluptatis. Ex quo, inquam, ſuis quoque electis taliter parum iratus, mortales eos eſſe, & breui tempore viuere, & in laboribus breuem vitam ducere voluit, ſemper Diabolus inſtitit, vt magna quoq; ira adderetur illis, id eſt, vt morte animæ permanerent mortui. Amplius autem poſtquam ad Abraham factum eſt verbum promiſsionis, quo præmiſſa eſt benedictio, quæ vtique eſt deſtructio peccati & mortis, idem Diabolus inſanire cœpit, & contra promiſsionem eandem quatenus nõ fieret quod promiſſum fuerat, illa capita ſua, de quibus nobis nunc ſermo eſt, furioſius erexit, quæ nimirum quantum in ipſis fuit, maximè illi populo, quoties Deus iratus eſt parũ, addiderunt in malum, vt videlicet ablata illis libertate vitæ præſentis, auferrent etiam Deum. Hoc eſt additamentũ eorum, propter quod ipſe qui addidit, ſiue qui addere voluit, dictus eſt Leuiathan. Quod vocabulum non alium quempiam, ſed ipſum conſtat poſuiſſe Deum primum in Iob, cùm dicit ad eum. Nunquid extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis os eius?&c. Deinde in Eſaia: In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti, ſuper Leuiathan Serpentem vectem, & ſuper Leuiathan Serpentem tortuoſum, & occidet eum qui in mari eſt.

Leuiathan *Iob 40.* *Eſa. 27.*

De ira Dei magna, quæ ſit.

CAPVT XXVI.

Gladius durus, magna ira Dei.

QVid illa viſitatione iuſtius? quid illo gladio durius? Gladius nanque durus & grandis & fortis, magna eſt ira Dei, quam iſte Leuiathan generi humano, & illi præcipuæ genti, quæ verbum promiſsionis acceperat, ſuperaddere voluit, vt auferretur illi miſericordia, & non fieret quod promiſſum fuerat. Vnde animaduertere promptũ eſt, valdè iuſtum eſſe, vt & ipſe Serpens antiquus & omnia capita eius, omnes omninò impij, qui dicuntur & ſunt membra Diaboli vel corpus, gladium durum, gladium grãdem, & fortem, id eſt, magnam Dei ſubeãt iram, quoniam hanc ipſi ſuperaddere voluerunt electis Dei, paruam (vt iam dictũ eſt) ſuſtinentibus iram. Perpulchrum ſimulque terrificum eſt illic perſpicere ſenſum huiuſmodi, Vbi dicit ſpiritus in Apocalypſi Ioannis, Væ terræ & mari, quia deſcendit Diabolus ad vos, habens iram magnam. Subaudire namque decet ad comparationem ſiue relationem minoris iræ, de qua iam dictum eſt magnam eſſe, vel dici illam, quam habet Diabolus iram. Siquidem & ratio docet, & Ariſtotelici quoque volunt, paruum & magnum non abſolutè, ſed relatione vocabula quantitatis eſſe. Vt (vt verbi gratia) cùm dicitur, mus magnus, & mons paruus, reſpectu aliorũ dici intelligitur, quis paruus mons reſpectu montis maioris, & magnus mus ſinè dubio reſpectu minoris muris enũciatur. Cùm igitur dicit, Væ terræ & mari, quia deſcendit Diabolus ad vos, habens irã magnam. Terræ & maris nominibus, omnes impios ſignificans, pulchrè ſubintelligitur parua ira, quæ finem accepit, & quam omnes electi pertranſierunt talia paſsi, qualia poſſunt intelligi per illud Dei dictum, Quia ego iratus ſum parum. Diabolus nanque magnam habet iram ſuper ſe poſitam, ſcilicet irreuocabilem damnationis æternæ ſententiam, & illam importat terræ & mari, id eſt, omnibus impijs. Qui cũ Deus ſuiſſet, ſuis iratus parum, ipſi addiderunt in malum, vt auferrent illis miſericordiæ ſpem, vt inferrent illis obliuionem Dei. Væ illis quia Diabolus, qui habet iram magnam cõmunicat eis, vt habeant ipſi quod addiderunt, ſiue addere voluerunt electis Dei.

Apoca. 12. *Ibidem* *Zach. 1.*

Paruam Dei iram placari poſſe, magnam non poſſe.

CAPVT XXVII.

Ira Dei magna & parua.

QVomodo tandem remota eſt illa ira Dei, qua tunc temporis iratus fuerat parum hoſtijs & muneribus? Hoc denique diſtat inter iram Dei paruam, & iram Dei magnam, quòd ira Dei magna non expiatur victimis & muneribus vſque in æternum. Sicut & ad beatum Iob de iam dicto Leuiathan, id eſt, Diabolo habente iram magnam Dominus dicit. Nõ parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandam compoſitis. Parua autem ira Dei placari poteſt hoſtijs & muneribus, & ſub Lege, & in gratia diſpoſitis, maximè autem his, quæ ſupra Legem vel præceptum quiſque ſpontanea deuotione ſupererogauerit. Exempli gratia, tradendo corpus ſuum pro teſtamẽto Dei.

Quibus

Quibus ergo victimis, quibus muneribus illa ira, qua nunc Deus parum iratus fuerat, placata ſiue remota eſt? Nõ holocauſtis arietum, & taurorũ, neq; in millibus agnorum pinguium, ſed ſicut in fornacẽ Babylonicã tres pueri miſsi, in animo contrito & ſpiritu humilitatis ſuſcepti ſunt, ita ſeptẽ fratres cũ matre ſua paſsi meruere ſuſcipi ſacrificium beneplacitum, per ꝙ loco & omni populo iram Domini placare dignum fuit. Vndè & ſtatim poſt paſsiones illorũ ſubiũctum eſt.
2. Mach 8. Quia Iudas Machabęus, & qui cũ illo erant, conuocantes cognatos, & eos, qui permanſerant in Iudaiſmo, aſſumentes & inuocantes Dominũ, vt miſereretur templo & ciuitati, & vocẽ ſanguinis ad ſe clamantis audiret, memoraretur quoq; iniquiſsimas mortes innocentium paruulorum, & armis vti cœperunt, Deo nimirum confortante, & effectum tribuente. Ira enim Domini (inquit Scriptura) in miſericordiam conuerſa eſt.

Mulierem in vtero habentem, denuò parturiſſe & clamaſſe. CAP. XXVIII.

QVis nõ audiuit clamores illius temporis, clamores mulieris in vtero habẽtis & parturiendo clamantis? Sæpè dictũ eſt, & ſępe dicendũ eſt, nec faſtidio eſſe debet, quia ſumma præſentis opuſculi in myſteriũ reſpicit ſigni magni & mirabilis, ſcilicet Draconis rufi ſeptẽ capita habentis, & ante mulierẽ, quæ erat paritura, ſtantis, vt cũ pareret filiũ eius deuoraret. Clamabat mulier in vtero habens & parturiẽs, clamabat Eccleſia temporis illius fidẽ & ſpẽ in verbo promiſsionis habens, & cruciabatur vt pareret. i. deſiderabat, & deſiderando fatigabatur, vt promiſsiones ſuas de ſemine Abrahæ Deus adimpleret. Quis, inquã, clamores tẽporis il-
1. Mach. 2. lius nõ audiuit? Væ mihi, Mathatias inquit, vt quid natus ſum videre contritionẽ populi mei, & contritionẽ ciuitatis ſanctæ & ſedere illic, cũ datur in manib inimicorũ. Templum eius ſicut homo ignobilis, vaſa glorię eius captiua abducta ſunt. Item & ieiunauerunt, & induerunt ſe cilicijs, & cinerẽ ſparſerunt in capite ſuo, & deſtituerunt veſtimẽta ſua, & ſuſcitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & exclamauerunt voce magna in cęlũ dicentes, Quid faciemus iſtis, & quo eos ducemus? & ſancta tua cõculcata ſunt, & contaminata ſunt. Et ſacerdotes tui facti ſunt in luctu & humilitate, & ecce nationes conuenerunt aduerſum nos, vt nos diſperdant. Tu ſcis, ꝗ cogitãt in nos. Cõuenerant enim exercitus multorũ milliũ, vt venirent in terrã Iuda, & diſperderent eã. Ipſi autem cùm pauci eſſent, & nunc clamemus dixerunt in cælũ, & miſerebitur noſtri Deus, & conteret iſtos ante faciẽ noſtrã hodie. Plena
1. Mach. 4. eſt hiſtoria dierũ illorũ, rerumq; geſtarũ ſeries clamorib. huiuſcemodi, qui verè ſecũdum myſteriũ præſcriptũ clamores erãt mulieris in vtero habentis, & parturientis, & in parturiendo magnum cruciatum habentis.

Septem fratres Machabæos, & matrem eorum, præcipuè cùm paterentur, clamaſſe. CAP. XXIX.

QVòd ſi ſingularum deſiderium gemituſq; animarũ, quæ in illius magnę mulieris perſona vnũ ſunt, magnus clamor extitit ad Deũ. Quid de illa cenſes, quid putas de matre ſeptẽ filiorũ, ꝗ ſupra modũ mirabilis, & bonorũ memoria digna, pereuntes ſeptem filios ſub vnius diei tempore conſpexit? Deniq; bono quidẽ animo ferebat propter ſpem, quã in Dño habebat, ſinguloſq; illorũ hortabatur. Nõ ego, inquiens, vobis
in vtero meo ſpiritũ & animã donaui, neq; *2. Mach. 7*
ſingulorum mẽbra cõpegi, ſed mundi Creator, qui formauit hominis natiuitatẽ, quiq; omniũ inuenit originẽ, & ſpem vobis iterũ cum miſericordia reddet & vitã. Bono quidem, inquã, animo propter ſpem futuræ reſurrectionis natorum ſupplicia morteſq; ferebat, ſed nihilominùs natura materno affectu dolebat, magnoq; ad Deum dolore clamabat. Et ſinguli quidẽ natorum in ſuo dolore, ſuaq; pœna clamabant. Mater aũt, quæ & nouiſsima poſt filios cõſũpta eſt, in mortibus omnium, in dolorib. ſingulorũ abundantiùs doluit, & altiùs clamauit, nec minori ſingulos mẽtis cruciatu peperit Deo, quã cruciata eſt, dũ ſingulos pareret mundo. Itaq; ſaltẽ in vna matre illa perpende de vniuerſa dierũ illorum Eccleſia, quã congruũ, quàm diuini horroris plenum fuerit, vel ſit myſterium, Draconẽ tot capitũ ſtetiſſe ante mulierẽ in vtero habentem. ſ. venturum Chriſtum Fide expectantẽ, vt filium eius deuoraret, vt fidẽ promiſsionis de corde eius auferret. Quintum regnũ illius Draconis, regnum illud erat nequiter erectũ, regnante Antiocho ad infeſtationẽ mulieris, quod nimirum in illa matre ſeptem filiorum penè viſibiliter apparuit. Ante iſtorum quidem, ſcilicet matris & ſeptẽ filiorum paſsiones, multus ſanguis ab Antiocho fuſus fuerat, quæ ad Deum clamabat, ſicut poſtmodum dictum eſt, vt vocem ſanguinis ad ſe clamantis audiret. Sed iſtorum ſanguis vocem grandiorem habuit, & ad ſupernos auditus perueniens, iræ finem impoſuit.

Quòd carne porcina veſci noluerint, paſsionis eorum cauſam fuiſſe, & quòd mundis omnia munda. *Ciborum vſus.* CAP. XXX.

NOli attendere quaſi paruam paſsionis eorum cauſam, dum Legis hoc tantũ, quia contigit eos cum matre apprehẽſos cõpelli à Rege, comedere cõtra ius carnes porcinas flagris & tauris cruciatos. Illæ namq;
carnes non ſolùm porcinæ, verùm etiã im- *2. Mach. 6.*
molatitiæ erant. i. Dęmonibus immolatę erant. Sicut enim in præcedentib. habes, Altare etiã plenum erat illicitis, quæ Legib. prohibebantur. Ducebantur enim cum amara neceſsitate in die natalis Regis ad ſacrificia. Et cùm Liberi ſacra celebrarentur, cogebã-

tur hedera coronati Libero circuire. Et in primo Machabæorũ libro manifeſtius dictum eſt, quia iuſsit Antiochus immolari carnes ſuillas & pecora communia. Cùm ergo audis carnes porcinas ſubintellige etiam immolatitias. Duplex certaminis cauſa, quia videlicet carnes porcinas Lex inter immunda reputauerat, & his veſci prohibuerat. Et quæ immolant gentes (ait Apoſt.) *1.Cor.10.* Dæmonijs immolant, & nõ Deo. Porro de cauſa vna, ſcilicet de eo, quod litera Legis hæc inter immunda reputat, ſpiritus viuificans p Euangelij gratiã nos liberat, dicente Apoſt. *Ibid.* Omne quod in macello venit, manducate. Si quis aũt dixerit, hoc immolatum eſt idolis, nolite manducare. *1.Tim.4* Item ad Timotheum, Quia omnis Creatura Dei bona, & nihil reijciendum, q̃ cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. *Titum 1.* Itẽ ad Titum, Omnia munda mundis, coinquinatis aũt & infidelibus nihil mundum. *Act.15.* In Actibus quoq; Apoſt. Viſum eſt (inquiunt) Spiritu S. & nobis, nihil vltra oneris vobis Gentib. imponere, quã hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab imolatis ſimulachrorũ, & ſuffocato, & fornicatione, & ea q vobis fieri nõ vultis, alijs ne faciatis.

Qua ratione Deus in veteri Lege, inter munda & immunda diſcreuit. CAP. XXXI.

Diſcrimina ciborũ.

NOn eſt hoc ex leuitate ſiue mutabilitate, ſed ex iudicio & ratione, quòd vnus idemq; Deus, & Legem dedit de mundis & immundis, & in Euangelio, ſiue per Euangelij miniſtros dicit, omnia eſſe munda mundis. Vtiliter huius rei conſideratio procedit, ſi ritè perpendas, & quid de p̃ceptis ſuis ipſe dicat in Prophetis, & quid tunc euenerat, quando eiuſmodi præcepta dedit. *Ezech.20.* In Ezechiele dicit, Eieci eos de terra Aegypti, & eduxi in deſertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea oſtẽdi eis, quæ faciat homo, & viuat in eis. His dictis confeſtim culpans eos, q̃ pręcepta ſua reprobaſſent, & poſt idola ſuiſſent oculi eorum. Ergo, inquit, & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuent, & pollui eos in muneribus ſuis, cùm offerrent omne quod aperit vuluam. Ecce quanta differentia præceptorum, alia præcepta & iudicia bona quæ faciat, & viuat in eis: alia non bona, in quibus non viuent, ait, vt alia ab alijs, vt bona clarè diſcernamus à non bonis. Recurramus ad tempora, vel ad ordinem ipſorum, quomodo & quibus cauſis intercurrentibus tam differentia præcepta dederit. *Exod.20.* Venerat ad montem Oreb, & locutus eſt per Moyſen, præcepta vtiq; bona. Non habebis (inquiens) Deos alienos corã me, &c. vſq; ad id: Non inibis cum Gentib. fœdus, nec cum Dijs eorum. *Exod.32.* Interea dum cũ Moyſe loqueretur, fecerunt ſibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atq; hoſtias immolauerunt. *Exod.34.* Eatenus Moyſes populo non velata facie bona & vitalia Dei præcepta dederat. Deinde ſub introeunte reatu vituli, faciem eius velari oportuit, quando loquebatur ad populum, & quæ præcepta dedit, extunc præcepta bona non ſunt, in quibus nõ viuunt, vt ſunt hæc de mundis & immundis animalib. de lepra corporum, de lepra veſtimentorum, & de lepra domorum, & cætera eiuſmodi, qualium vtiq; litera occidit, ſpiritus autem viuificat nunc reuelata facie Moyſi. Hęc idcirco nunc dicta ſint, vt conſtet rationabiliter in doctrina apoſtolica ſuperfluas duci diſputationes propter ciborum differentias, quia videlicet manifeſtè (ſicut iam dictum eſt) præcepta huiuſmodi non bona fuiſſe Deus ipſe aſſerit, quorum cauſa vt darentur, præcedens præuaricatio fuit, &c.

Septem fratres Machabæos præcipuè venerabiles eſſe, quod reſurrectionem mortuorum apertè confeſsi ſunt. CAP. XXXII.

DE pijs martyribus ſermo habitus ita claudatur, vt venerabiliores nobis illos in Euãgelio Chriſti cæteris arbitremur. Quàm ob cauſam? quia videlicet in paſsionibus ſuis, vbi pro teſtamento Dei ſua corpora tradiderunt, & grauiſsimis ſupplicijs ſubdiderunt, beatę reſurrectionis Fidem & Spem ſonora voce cõfeſsi & teſtificati ſunt. Tu quidem ſceleſtiſsime (ait vnus ex illis) *2.Mach.7* in præſenti vita nos perdis, ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis Legibus in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit. Alius linguã vt præcideretur poſtulatus, & manus conſtanter proferẽs & extendẽs, è cælo (inquit) iſta poſsideo, ſed propter Dei Leges nunc hæc ipſa deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero. Deinde ſequens, cùm vexaretur, iamq; eſſet propinquus ad mortem potiùs (inquit) eſt ab hominibus morti datos ſpem expectare à Deo iterum ab ipſo re ſuſcitandos. Tibi enim reſurrectio ad vitã non erit. Mater quoq; ipſorum martyr & plus quàm martyr, quæ pereuntes ſeptem filios ſub vnius diei tempore cõſpiciens, bono animo ferebat propter ſpem, quã in Domino habebat, adhortãs illos. Mundi Creator, inquit inter cætera, qui formauit hominis natiuitatem, quiq; inuenit omnium originem, & ſpem vobis iterum cum miſericordia reddet & vitam. Et inclinata ad illum, qui reſiduus erat filiorum, nouiſsimum, inter cætera, dignus (inquit) fratribus tuis effectus ſuſcipe mortem, vt in illa miſeratione te cum fratribus tuis recipiam. Nobis igitur quorum Fidei ſumma reſurrectio mortuorum eſt per Ieſum Chriſtum, non abs re inter omnes Sanctos veteris teſtamenti iſti venerandi ſunt, qui in ſuis pretioſis mortibus, tam pium atq; clarum ſanctæ Reſurrectionis teſtimonium cecinerunt.

FINIS NONI LIBRI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER DECIMVS.

Sanctos per Fidem viciſſe regna.

CAP. I.

Sancti per fidem vicerunt regna. Hebr. 11.

SAncti (inquit Apoſto
lus) per Fidem vicerũt
regna, operati ſunt iu-
ſtitiam, adepti ſunt re-
promiſsiones. Obtura
uerunt ora leonũ, ex-
tinxerũt impetum ig-
nis, effugauerunt aciẽ
gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes
facti ſunt in bello, caſtra verterunt extero-
rum. In ſancto victorum eiuſmodi cõcilio,
in fortium talium exercitu inclyto libenter
aſpicimus bellatores Machabœos, Iudam
& fratres eius ac ſocios, quorum bellica vir
tus, quorum labores & certamina glorioſa
Chriſtum Saluatorem nobis quodammo-
do pepererunt, quia gentem ſuam, de qua
Chriſtus naſciturus erat, & natus eſt, cùm
eam gentes delere vellent, magnanimiter
defenderunt, & illud iam dictum Draconis
caput quintum in Rege Antiocho, eiuſque
ducibus viriliter percuſſerunt Verbo Dei,
Verbo Deo cooperante laboribus ipſorum
vt ille impius Rex (ſicut de illo ad Danielẽ
fuerat prædictum) ſinè manu contereretur.
Iſti ſunt paruulum illud auxilium, quod iã
præuiſum atque promiſſum fuerat, dicen-
do, Cumque corruerint, ſubauditur i de po-
pulo plurimi, ſubleuabuntur auxilio par-
uulo. Nam ſi reſpicias multitudinẽ Aduer-
ſariorum, ſi recogites millia caſtrorum ho-
ſtilium, quid vel quantum erat Matathias
de vico vel monte Modyn, cum quinq; fi-
lijs & aliquot cognatis, & illis, qui perman-
ſerant in Iudaiſmo popularibus ſuis. Reue-
ra ſecundum numerum ſuum, paruulũ fue-
re auxilium, ſed ſecundum Fidem ſuam &
Dei miſericordiam, maximum ſibi & omni
ſeculo pepererunt adiutorium.

Sanctos egentes, anguſtiatos, afflictos, in ſolitudinibus erraſſe in montibus.

CAP. II.

QVi vnctionem habet ex Deo, quæ vi-
delicet vnctio docet nos de omnibus,
ait Ioannes Apoſt. ipſe congemiſcere didi-
cit, & cõgemiſcit illis. Quia mala multa ſunt
experti egentes, anguſtiati, afflicti, in ſolitu-
dinibus errantes in montibus, & in ſpelun-
1. Mach. 2. cis, & in cauernis terræ. Vna die vſq; ad mil
le animas hominum in deſerto interfecti
ſunt in die Sabbathorum, eò quòd vereban
tur propter religionem & obſeruatitiã ma-
nu ſibimet auxilium ferre. Moriamur dixe
runt, in ſimplicitate noſtra, & teſtes erunt
ſuper nos cælum & terra, quòd iniuſtè per-
ditis nos. Sed quid ſequitur, Et dixit vir pro
ximo ſuo: Si omnes fecerimus ſicut fratres
noſtri fecerunt, & non pugnauerimus ad-
uerſus gentes pro animabus noſtris, & iuſti-
ficationibus noſtris, citiùs diſperdent nos à
terra, & cogitauerunt die illa, dicentes: Om-
nis homo quicũq; venerit ad nos in die Sab
bathorum pugnabimus aduerſum eum, &
nõ moriemur omnes ſicut mortui ſunt fra-
tres noſtri in occultis. Et hactenus (inquit
Ioſephus) permanet nobis conſuetudo pu-
gnandi, etiam ſi tali die bella conſurgant. I-
gitur qui (vt iam dictum eſt) vnctionem ha
bet ex Deo, & quem vnctio eius docet de o-
mnibus, ipſe ſcit, ipſe intelligit, ipſe in ſtate-
ra rationis appendit. Multum in iſtis expe-
rimentum poſſe oſtendit dictum Apoſtoli,
dicentis, Egentes, anguſtiati, afflicti, in ſoli-
tudinibus errantes, in montibus & in ſpe-
luncis, & in cauernis terræ. Et iſta perpen-
dens grates profundas agit afflictæ illorum
Fidei. Quia veraciter in doloribus pepere-
runt nobis, parturierunt animæ illorum o-
mni ſeculo æternæ fructum ſalutis, natiui-
tatem Ieſu Chriſti veri & ęterni Saluatoris.
Non dicimus, neque dicere poſſumus vel
aſſerere, quòd omnes illi cuiuſcunq; ſexus Gal. 3.
vel ætatis tali tempeſtate trucidati, ſcientiã
habuerint, vel habere potuerint, tantæ ſpei,
tantæ expectationis in promiſsione, quæ di
cta eſt ad Abraham beati ſeminis venturi Ie
ſu Chriſti, ſed hoc admiramur in laude ver
bi Dei, in firmamento propoſiti Dei, quod
multis etiam neſcientibus amorem pręcor-
dialiter infudit conſeruandi generis ſui, at-
que defendendi, de quo naſci oportebat ſa-
lutem generis humani, Chriſtum Dei filiũ
ſecundum promiſsionis veritatem, promiſ
ſionem veritatis. Quia Deus verax eſt. Et
clamabat ad eum humilitas peccatorũ per
os Dauid, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis Pſal. 50.
& vincas cùm iudicaris.

Quanta fuerit lætitia templi emundati & renouati.

CAPVT III.

QVid de lætitia magna dicam, quæ facta
eſt in populo de emundatione ac reno
uatione templi, quod contaminatum ſtete-
rat per tres annos? Nam lętitia quàm magna
fuerit eorum in hymnis & confeſsionibus
benedicentium Dominum, Ioſephus quo-
que teſtatur. Ab illo (inquiẽs) tempore per
octo dies hanc renouationis templi feſtiui-
tatem celebramus, vocantes eam lumina,
eò quòd præter ſpem hoc nobis ſplendidũ
lumen colendæ religionis apparuit. Quis ni

ſi Deus mentibus eorum tantī nominis ſui infudit amorem, vt recuperationem loci, in quo nomen eius inuocaretur, tanta lætitia concelebrarent, tamq; luminoſam ducerēt, & per ſingulos annos octo diebus, quod eatenus non fiebat, celebrandam decernerēt? Siquidem Salomon octo quidem diebus dedicationem celebrauit, & in die octauo dimiſit populum. Sed non eſt ſcriptum, quòd totidem, id eſt, octo diebus conſtituerit per ſingulos annos dedicationis eiuſdem celebrari feſtiuitatem. Igitur & hoc in laude magna Deo eſt aſſcribendum, cuius in manu ſunt corda filiorum hominum, quia promiſsionis ſuæ memor, vt eā adimpleret, mittendo in plenitudinem temporis filium ſuū verbum ſuum, egit infundendo deſideriū, egit impendendo auxilium, quatenus gens ipſa de qua promiſsionem adimpleri oportebat, ſemetipſam defenderet, & locum.

Quàm ſedulò flagitauerit Cuno, vt procemium ij. Machabæorum, interpretaretur, idq; ſe iam factu rum CAP. IIII.

NVnc ad illud, quod efflagitaſti, & inſtanter exigis (Cuno amicorum murenulas aureas facientium ſponſę, & dilectę regis æterni valdè familiaris) ſermo pręſens ſeſe intendit, ſcilicet ad elucidandum quoad poſsibile erit, & Deus donabit Scripturā, quæ ſecundum Machabæorum librū quaſi Prologus vel procemium pręcedit. Vno eodemq; tractatu diligens animus vtrunq; efficere geſtit, ſcilicet & magnitudinem dignitatemq; eius, cuius iam breuiter memini, declamare lætitiæ pro renouatione templi, & Scripturam aliquatenus elucidare iam dicti procemij. Deniq; maximè circa illam renouationis templi lætitiam Scriptura illa verſatur, talem habens intentionem, vt omnia omninò vbicunq; ſit Iudæus, vbicunq; ſit confeſſor verus, qui & nomine & re ſit confeſſor, quod ſua interpretatione ſignat hoc nomen, quod eſt Iudæus, de illa tēpli reparatione gratuletur, corde magno, & animo volēte, adaperto corde in Lege Dei, & in præceptis eius. Et reuera ſi cauſam, quam præ manibus habemus, attendat Iudæus, ſi magnū Dei negotium, quod propter implendas promiſsiones ſuas Deus habebat cum hominibus, conſideret, Dei cōfeſſor verus cauſam habet, cur gratuletur, cur templū illud Machabæorum laboribus reparatum fuiſſe lætetur, ſuaſq; voces admiſceat illorum vocibus Deum benedicendo in hymnis & confeſsionibus. Quod hodie quoque ſanctā Eccleſiam Chriſti per totum orbem facere nō ignoramus, vbicunque inuocatur nomen Domini, vbicunq; dedicatum eſt, vel dedicatur altare, vel templum nomini Domini, illic iſtorum & memorabilium Machabæorum ſimul redolet memoria & floret, & voces animarum illorum ſalutem nobis æternam parturientium chorus Eccleſię conſonat celebriter, celebrat conſonanter. Igitur ad magnificandam rem tam gratioſam, tam glorioſam, ſecundum illud procemium procedendum eſt. Et ſi minus quàm petis vel optas elucidando illud factum fuerit, meæ non negligentiæ, ſed impoſsibilitati rectè deputabis.

Iudæus, id eſt cōfeſſor.

Onyam cum multis Iudæis ad Aegyptum profectum fuiſſe, ibiq; templum ædificaſſe.

CAPVT V.

IN primis dicendū, cur Iudæi, vel ex quo tunc eſſent per Aegyptum, ad quos ſic incipit, Fratribus qui ſunt per Aegyptum Iudæis ſalutem dicunt Fratres, qui ſunt Hieroſolymis Iudæi, & qui in regione Iudæa, & pacem bonam. Anno centeſimo quadrageſimo nono regni Græcorum, Rex Antiochus Menelaum interfecerat fratrē Onyæ minorem, cui pater eiuſdem Antiochi ſummum Sacerdotium contulerat. Tres quippe fuerant filij Simonis Pontificis, videlicet Onyas, qui patri in Pontificatu ſucceſsit, quemq; Andronicus interfecit, & Ieſus & alter Onyas, quorum Ieſus Iaſonem, Onyas verò Menelaum ſe appellari fecit, ambo Græcis nominibus delectari, ritumq; Gentilem ſe imitari velle profeſsi. De Onya filius paruulus relictus fuerat, dictus & ipſe Onyas. Cumq; Onyas (vt iam dictum eſt) ab Andronico interfectus fuiſſet, fratri eius iam dicto Iaſoni Antiochus Epiphanes pōtificatum tradiderat, ſed rurſus ſibi ſublatū honorem Menelao contulerat. Mortuo Antiocho cùm ſucceſsiſſet ſibi filius Aequiuocus, interfecit eundem Menelaum, ſuggerēte Lyſia, cauſam hunc eſſe omniū malorū. Filius autem Pontificis Onyæ, de quo prædiximus, qui defuncto patre adhuc puerulus fuerat derelictus, Videns (inquit Ioſephus) quod patruum ſuum Menelaum rex interfeciſſet, & Principatum ſacerdotij Alchimo dediſſet, non exiſtente de genere Sacerdotum, flexus à Lyſia, vt tranſponeret honorem ab ea familia ad aliam domum, fugit ad Ptolemæum regem Aegypti, & honorem meruit ab ipſo, & vxore eius Cleopatra, locumq; petijt in regione Heliopolitana, vbi ſimile Hieroſolymorum ædificaret templum. Templum illud permanſit vſq; ad imperiū Veſpaſiani annis ducentis quinquaginta. Ipſa autem vrbs, quæ vocabatur Onyæ, poſtea dimicantibus aduerſum Romanos Iudæis, ad ſolum vſque deleta eſt, & neque vrbis, neq; templi reſtat veſtigium. Sub occaſione igitur Onyæ Pontificis infinita examina Iudæorum ad Aegyptum cōfugerunt. Aſſerebat enim Onyas, ſe Eſaiæ implere vaticiniū ſcribentis, Erit altare Domino in medio terræ Aegypti, & titulus Domini iuxta terminum eius. Sed & antea non parua Iudæorum multitudo in Aegyptum deſcenderat. Siquidem Ptolemęus filius Lagi multos captiuos à montanis Iudææ, vel à

vicinis locis Hieroſolymorum trahens, ad
Aegyptum commigrauit, quos videlicet Iu
dæos Ptolomæus Philadelphus, qui iam di-
cto Ptolomæo Lagi filio ſucceſsit, famulan
tes in Aegypto è ſeruitutis vinculo reſoluit
vſque ad centum viginti millia, ſicut Ioſe-
phus commemorat.

*Quoties & quibus temporibus Iudæi Hieroſoly-
mis ſcripſerunt fratribus in Aegypto.*

CAP. VI.

ERant itaque Iudæi per Aegyptum, &
ad illos Iudæi, qui erant Hieroſolymis,
& qui in regione Iudæa ſcripſerunt anno fe
rè centeſimo nono. Poſtquam Menelao (vt
iam dictum eſt) interfecto, & Alchimo pon
tificatum adepto, iunior Onyas cum infini-
ta multitudine Iudæorum confugit in Ae-
gyptum. Siquidem anno centeſimo quadra
geſimo nono regni Græcorum conſtat An
tiochum Eupatorem interfeciſſe Menelaũ.
Anno autem centeſimo octageſimo octa-
uo, populus qui eſt Hieroſolymis ait, Hæc
ſcriptura his, qui in Aegypto ſunt Iudæis ſa
lutem & ſanitatem. Veruntamen & illud at-
tendere cauſa poſcit, quia coniuncta vel cõ
tinua narratione legimus: Regnante Deme
trio anno centeſimo & ſexageſimo nono,
nos Iudæi ſcripſimus vobis in tribulatione,
& impetu, qui ſuperuenit nobis in iſtis an-
2. Macb. 1. nis. Ex quo receſsit Iaſon à ſancta terra & re
gno, portas ſuccēderunt, & effuderunt ſan-
guinem innocentem, & orauimus ad Do-
minum, & exauditi ſumus, & obtulimus ſa-
crificium & ſimilaginem, & accendimus lu-
cernas, & propoſuimus panes. Et nunc fre-
quentate dies Scenopegiæ menſis Caſleu.
Anno centeſimo & octogeſimo octauo po
pulis qui eſt Hieroſolymis & in Iudæa, ſe-
natuſq; & Iudas, Ariſtobulo magiſtro Pto-
lomæi regis, qui eſt de genere Chriſto-
rum Sacerdotium, & his, qui in Aegypto
ſunt Iudæis, ſalutem & ſanitatem. De ma-
gnis periculis à Deo liberati magnificè gra-
tias agimus ipſi, vtpote qui aduerſus talem
regem dimicauimus, & cætera. Manifeſtè
præſens textus literæ demonſtrat, quia fra-
tribus qui erant per Aegyptum, non tan-
tùm ſemel, ſed bis ſcripſerunt fratres Iudęi,
qui erant Hieroſolymis & in Iudæa, &
inter vtrunque ſcriptum, tempus interfuit
fermè decem & octo annorum. Simul &
hoc ſciendum, quia regnante Demetrio, an
nus centeſimus & ſexageſimus nonus, quo
primũ ſcripſerunt, quartus idemq; vltimus
fuit annus principatus Ionathę fratris Iudę.
Annus autem cẽteſimus octogeſimus octa-
uus, quando ſecundò ſcripſerunt, annus fu-
it vndecimus poſt mortem Simonis fratris
eiuſdem Ionathæ ſiue Iudæ, quem videlicet
Simonem interfecit per inſidias generipſius
Ptolemæus filius Abobi. His ita ſe haben-
tibus claret, quis ille Antiochus fuerit, de
cuius interitu gratulantur, narrantes quali-
ter in Perſide ceciderit, ꝙ videlicet is fuerit
Antiochus filius Demetrij, qui & perſecu-
tus eſt Trionem impium, & vicit, ſed & Iu-
dæos in multis afflixit, & Simone adhuc vi-
uente & poſt Simonem filio eius Hircano
principatum habente.

*Materiam intentionem, & vtilitatem Prologi,
ſecundo Machabæorum ſe proſequuturum.*

CAP. VII.

HIC iam vt aliqnatenus ad deuotiſsi-
mam exactionem tuam aſſurgere poſ
ſim, qua cupis & petis, vt literæ ſeriem, quæ
ſubobſcura videtur, tibi elucidet ſermo in-
tentus atque ſtudioſus In verbo Dei, deſcen
dere libet ad illud, quod quondam audiui-
mus inter ſcholares paruuli, vbi lectionem
ſuſciplentes, materiam, intentionem, atq; v-
tilitatẽ proponere magiſtri ſolent auditori
bus ſuis. Materiam quippe, intentionem, at-
que vtilitatem huius Procemij operæpreciũ
eſt diſtinctis expedire capitulis, vt tali ordi-
ne aliquatenus eluceſcat, quid in iſta litera
dicat Spiritus ille, qui in omni Scriptura di-
uinitus inſpirata præſens eſt, & loquitur Ec
cleſijs. Exiſtimo, quod materię intentio, at-
que vtilitas ſcripturæ huius, quamlibet bre
uis, tales ſint, vt à ſapientibus dignè debeãt
audiri, à ſapientibus, qui non ſunt ſapientes
in oculis ſuis, imò qui vt ſapientes fiant, ſtul
ti dignantur fieri. i. diſcipuli eſſe priuſquam
fiant magiſtri. Hæc igitur tria, quæ propo-
ſuimus, dicturi ſimul atq; audituri, primum
materiam quærimus vel proponimus, cir-
ca quam maximè verſatur Scriptura ſecun-
di huius Machabæorum libri.

Quæ fuerit materia, ſiue argumentum eius Prologi.

CAPVT VIII.

INſpice, quia tota Scriptura libri huius cir 2. Mac. 14.
ca Dei Legem, & maximè circa templum
Domini verſatur, quod tunc in toto orbe
terrarum nomini Domini dedicatum, ſolũ
& vnicum habebatur. Principium narratio
nis eſt de Heliodoro, & ærarij cuſtodia, qua
liter omninò impoſsibile fuerit eos decipi,
qui crediderant loco & templo, quod per v-
niuerſum mundum pro ſui veneratione &
ſanctitate venerabatur. Finis autem in tem-
plo eſt, vbi Nicanor, qui extendens manum
ad templum iurauit: Niſi mihi vinctum Iu-
dam tradideritis, iſtud Dei phanum in pla-
niciem deducam, & altare effodiam, & tem
plum hoc Libero patri conſecrabo. Atque
his dictis abijt, pugnãq; cõmiſit Nicanor, in
qua dux ipſe primus in bello cecidit, omneſ
que communi conſilio decreuerunt, nullo
modo diem iſtam abſq; celebritate præter-
ire. Habere autem celebritatem tertiadeci-
ma die menſis Adar, quod dicitur voce Sy- Adar.
ria, pridie Mardochæi die. Porrò media li-
bri eiuſdem hoc habent, quia qua die tem-
plum ab alienigenis pollutum fuerat, con-
tigit eadem die purgationem fieri, viceſima
& quinta menſis, qui fuit Caſleu, & cum læ

titia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quòd ante modicú temporis diem ſolennem tabernaculorum in montibus & ſpeluncis more beſtiarum egerant, propter quod Thyrſos & ramos virides præferebant ei, qui proſperauit mundare locum ſuum. & decreuerunt communi præcepto & decreto vniuerſæ genti Iudæorum, omnibus annis agere dies iſtos. Iſti ſunt dies ſcenopegiæ, de quibus fratres ſiue Iudæi, & qui in regione Iudęa, ſcripſerut ſemel & iterum (ſicut iam dictú eſt) Iudæis qui erant per Aegyptum, dicentes: Et nunc frequentate dies ſcenopegiæ, dicentes (inquam) ſecunda vice. Facturi itaque viceſima & quinta menſis Caſleu purificationem templi, neceſſarium duximus vobis indicare, vt vos quoq; agatis diem ſcenopegiæ, atque ſubiungentes, & diem ignis, qui datus eſt, quando Nehemias ædificato templo & altari, obtulit ſacrificiú. De diebus iſtis poſt modum repetentes dicemus. Nunc illud prius dicere viſum eſt, quod Scriptura libri materiam habet templum illud, & Sancta, quę erant Hieroſolymis, pro quibus pugnauerunt Machabæi. Vndè non mirum, quòd non vltrà ſcripturæ vel libri huius textus proceſsit, quàm ad illam rem geſtã de interitu impij Nicanoris, qui templú illud extenſa manu rurſus contaminare iurauerat & conſecrare Libero patri, quia videlicet poſt interitum eius, quamuis multa Iudæ & fratrum eius prælia fuerint, non tamé circa templum tale quid contigit, qualia & in principio, & in medio, & in fine continentur huius libri.

Scenopegia.

Quæ fuerit intentio eiuſdem Prologi.

CAP. IX.

DE intentione iam dicendum eſt. Intentio Scripturæ huius eſt, templum illud quod erat Hieroſolymis ſanctum ac legitimum aſſerere, ac Domino placitum. Et illú fuiſſe locum orationis ſolum, quem Deus elegit, in quo illi oporteret ſacrificari. Cauſa poſtulabat tunc ſcribere illis, qui per Aegyptum erant Iudæis cum intẽtione huiuſmodi, Siquidem Onyas (vt ſuprà iam dictú eſt) fugiẽs in Aegyptum ad Ptolemæum Philometorem, volenſq; memoriam & gloriam ęternam ſui relinquere, petiuit à Ptolemæo rege & regina Cleopatra licentiam, quatenus templum ædificaret in Aegypto ſimile Hieroſolymorum, & hoc impetrato atque peracto, Leuitas atque Sacerdotes de genere ſuo conſtitueret, confidens in Prophetia Eſaiæ, qui ante ducentos annos prędixerat, quòd altare Domini deberet eſſe in terra Aegypti. De illo templo contingebat ſeditiones excitari inter Iudæos, qui erant in regione Iudæa, & eos qui per Aegyptum, & ante Onyam, & cum Onya diſceſſerant, alij captiui (ſicut iam ſuprà dictum eſt) abducti, alij ſpontè opulentia locorum & Ptolemæi munificentia inuitati. Samaritæ quoq; temporibus Alexandri Macedonis, templú ſuper Garizim montem conſtruxerant, auctoribus Sanaballat ſatrapa & genero eius Manaſſe fratre Iaddi Pontificis Hieroſolymitani, ſicut Ioſephus pleniùs ſcribit. Contingebat ergo, propter templa ſeditiones excitari, ita vt coram Regibus quoq; certarent, dicentibus Iudęis de regione Iudæa, ſecundum Legem Moyſi templum ſe conſtruxiſſe in Hieroſolymis, Samaritis in Garizim. Porrò, hi qui per Aegyptum erant, ſuum defendebant, vel præferre contendebant templum quaſi teſtimonio Propheticæ authoritatis, nimirum malè intellectam verbi veritate, longeq; facti à ſenſu vel ſententia tantæ Prophetiæ. Cauſa igitur (ſicut iam dictú eſt) poſtulabat, vt ſcriberent Iudæis, qui erant per Aegyptum, de his quæ circa templum in Hieroſolymis manifeſta Dei virtute facta ſunt, hanc habentes intentionem, quatenus conſtaret templum illud ſicut antiquum, ita & ſolum eſſe legitimum. Templa auté cætera ſiue in Garizim, ſiue in Aegypto per pręuaricationem eſſe constructa teſtante Dãnielis viſione Prophetica, qua dictum eſt: Filij quoq; præuaricatorum populi tui extollentur, vt impleant viſionem, & corruant. Onyam quippe & qui cum eo fuerunt, ſignificat, quos idcirco filios præuaricatorum dicit, quia Legem Domini reliquerunt, volentes in alio loco, præterquã iuſſum erat, neo victimas immolare. Extollẽtur (ait) in ſuperbiã & viſioné, hoc eſt, propheticam veritaté ſe implere iactabunt.

Danie. 11.

Solum templum Hieroſolymitanum legitimum fuiſſe, propter promiſsiones Dei illic adimplendas.

CAP. X.

IN huiuſmodi contentionibus vtile fuit ſuperare Iudæos, qui erant in regione Iudæa, & permanere ſanctum illud templum, quod erat in Hieroſolymis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſsiones de aduentu Chriſti Filij Dei, teſtificatas ex Lege & Prophetis, vt eſt illud, Quia de Sion exibit Lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Cauſa iſta Cauſa finalis, & vtilitas magna ſemper debet eſſe in oculis in conſpectu cordis noſtri, & tunc quæſtione non indigebit. Quid profuerit, vel quid vtilitatis plus habuerit, tunc temporis adorare Deum in Hieroſolymis, quàm in mõte Garizim. In monte Sion, quàm in Heliopoli. In Iudæa, quàm in Aegypto, in templo poſterorum Dauid fidelis, quàm in templo Onyæ pręuaricatoris, nondũ erat, vt diceretur. Venit hora, quando neq; in monte Garizim, neq; in Hieroſolymis adorabitis Patrẽ, ſed in ſpiritu & veritate. Quia nondum venerat ſalus, quę ex Iudęis eſt, & tam diu ſtare oportebat templú illud, donec ſalus iſta veniret, donec ad illud templum ſuum Chriſtus à ſuis

Eſaiæ 2.

Ioan. 4.

ſuis parentibus deferretur, cum oblationi-
bus hoſtiarum, quas præcepit Lex. Iuxta il-
lud Malachię Prophetę: Et ſtatim veniet ad
Malach.3. tēplum ſanctum ſuū Dominator, quem vos
quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos
vultis.

Qua ratione ſalutationis loco ſcriptum ſit: Adaperiat cor veſtrum in Lege ſua.

CAPVT XI.

HIs animaduerſis ſimul appendere po-
tes, qualis iſta ſalutatio ſit: Benefaciat
vobis Deus, & meminerit teſtamenti ſui,
quod ad Abraham, Iſaac, & Iocob locu-
tus eſt ſeruorum ſuorum fideliū, & det vo-
bis cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis
voluntatem eius in corde magno, & animo
volēti Adaperiat cor veſtrum in Lege ſua,
& in præceptis ſuis, & faciat pacem. Exau-
diat oratiōes veſtras, & recōcilietur vobis,
nec vos deſerat in tēpore malo. Et nunc hic
ſumus orantes pro vobis. Quomodo de-
buit fraterna charitas, ita ſalutauit, & impre
cata eſt fratribus ſuis Iudæis, quorū vtique
cor non fuerat adapertum in Lege & in prę
ceptis Domini, dicens, Et nunc hic ſumus o-
rantes pro vobis. Si enim cor adapertum ha
buiſſent in Lege & in præceptis Domini, ne
quaquam feciſſent, quod erat contra Legē
& contra præceptum Domini, vt ædifica-
rent templum, & altare in terra Aegypti,
clauſo corde & auribus malè adapertis ad
illam Eſaiæ Prophetiam. Et erit altare Do-
mini in medio terræ Aegypti. Hoc nanque
faciendo præuaricatores ſe cōſtituerant Le-
gis & præceptorum Domini, ſecundo ſuprà
Dani.13. memoratam Prophetiā Danielis, qua dictū
fuerat. Filij quoque præuaricatorū populi
tui extollētur, vt impleant viſionem, & cor
ruant. Idcirco dicunt, Et reconcilietur vo-
bis, & nunc hic ſumus orantes pro vobis,
ſubaudiendum eſt, quia præuaricatores vel
filij præuaricatorum eſtis, faciendo vel ha-
bendo templum in terra Aegypti, quale Do
minus per Eſaiam non mandauit, nec in cor
eius aſcendit. Super hac re reconcilietur,
aiunt, vobis.

Quænam fuerit illa tribulatio & impetus, qui venerat ſuper Iudæos.

CAPVT XII.

TAliter præmiſſo exordio, quo manife-
ſtè beneuolentia quærebatur fratrum
qui erant per Aegyptum, quatenus bene-
uoli, attenti, & dociles fierent ad audien-
dum, ſequitur narratio. Regnante Deme-
trio anno centeſimo & ſexageſimo nono,
Nos Iudæi ſcripſimus vobis in tribulatio-
ne & impetu, qui ſuperuenit nobis in iſtis an
nis: Iā ante dictū eſt, quia ille annus centeſi-
mus ſexageſim' nonus regni Gręcorū, quo
ſe ſcripſiſſe referunt fratres Iudęi de Iudea,
fratribus Iudæis, qui erant per Aegyptum,
2.Mac. 4. quartus idemque vltimus erat annus prin-
cipatus Ionathæ fratris Iudæ, quando iam
renouatum erat templum, atque emunda-
tum à contaminatione, qua illud contami-
nauerunt gentes, atque defenſum ab impio
Nicanore, qui rurſus illud contaminare vo-
luerat, iurans atque dicens, Quia niſi mihi
vinctum Iudam tradideritis, iſtud Dei pha-
num in planiciem deducam, & altare effo-
diam, & templum hoc Libero patri conſe-
crabo. Illo blaſphemo Nicanore perempto
& Deo cæli collaudato, qui locum ſuum in-
contaminatum conſeruauit, habitoque cō-
muni conſilio atque decreto, vt nullo mo-
do dies illa abſque annua celebritate per-
tranſeat. Nos (inquiunt Iudæi) ſcripſimus
vobis, qui & ipſi debetis eſſe Iudæi, non ſo-
lùm gente, ſed fide Abrahæ, atq; fidelis Da-
uid, ad quos repromiſſio facta, & confirma
ta eſt in loco quem Deus elegit, hoc eſt Hie
roſolymis. Scripſimus (inquam) vobis in tri
bulatione & impetu quæ ſuperuenit nobis
in iſtis annis. Quæ fuit illa tribulatio, vel
quis fuit ille impetus? Ex quo receſsit Iaſon *2. Mac. 1.*
à ſancta terra & regno, portas ſuccenderūt,
& effuderunt ſanguinem innocentem, ſicut
iam longè ſuperiùs diximus. Hoc fuit initiū
dolorum, quòd Iaſon, qui & Ieſus dictus fu
erat patrio nomine, frater Onyæ Pontificis,
quem Andronicus rogatu Menelai interfe-
cit. Iaſon, inquam, impius, & non Sacerdos,
ſed ab impio rege fratri contra fas ſuperpo-
ſitus à ſancta terra receſsit. Quomodo receſ
ſit? Primùm mente volēs, deinde etiam cor
pore inuitus ac profugus. Cùm enim illi rex
ambienti, & pecunias promittenti annuiſſet,
& obtinuiſſet principatum, ſtatim ad gen-
tilem ritum contribules ſuos transferre cœ
pit, ita incipiens, nimirum tota mente à ter
ra ſancta & regno receſsit. Deinde cùm in
malis proficiens, multas ciuium ſtrages de-
diſſet, finem inſidiarum ſuarum confuſio-
nem cœpit, & profugus abijt in Amanitem
regionem. Ad vltimū in exitiū omnibus o-
dioſus, vt refuga Legum: & execrabilis. vt
patriæ & ciuiū hoſtis, in Aegyptū extruſus, *2. Mac. 4.*
atq; inde Lacedæmona profectus, tandem
abiectus eſt inſepultus. Ex quo, inquiūt, talis
ille receſsit, portas ſuccenderunt, & effude-
runt ſanguinē innocentē. Ante receſſum au
tem vel apoſtaſiā eius ſancta ciuitas in om-
ni pace habitabatur, & ipſi Reges & princi-
pes locū ſummo honore dignū dicebant, &
templum maximis muneribus illuſtrabant.

Quare Iudæam, terram ſanctam appellauunt

CAPVT XIII.

MEmoriter tenendum illud, quod iam
ſuprà diximus, totam Libri vel Scri-
pturæ huius ſeriem ſpectare atque inten-
dere ad Hieroſolymæ ciuitatis veneratio-
nem, templique, quod erat in ea, dignitatē
& honorem ſingularem. Simulq; cauſa ſciē-
da, quam itidem ſuprà diximus, quia moue
bant eos tēpla, contra Legē facta, vbi eſſe nō
debebant, ad illius templi ſimilitudinem.

Templum illud ſanctum, ſacrificia illo in templo celebrata, ſancta eſſe & legitima, ciuitatem Hieruſalē ſanctā eſſe, vbique Scriptura libri huius tota intentione declamat, vt dignum eſt, videlicet ad deſtruendam téplorum adulterorum fiduciam, quorum alterum in monte Garizim, alterum in Aegypto fuerat ædificatum. Hac re animaduerſa, non miraberis, cùm ſanctam terram dicant, hoc modo, ex quo receſsit Iaſon à ſancta terra. Deinde cùm ſubiungunt, Et orauimus ad Dominum, & exauditi ſumus, & obtulimus ſacrificium, ſimilaginem, & accendimus lucernas, & propoſuimus panes. Cun-
2. Mac. 1. cta hæc dicta ſic rectè accipimus, tanquam firmiſsimas defenſiones priuilegij legitimi, pro templo iam dicto quod erat Hieroſolymis. Quòd ipſorum, qui templo illi deſeruiebant, fuerit, vel eſſe debuerit ſacrificia offerre, panes proponere, & hæc faciendo exaudire illic, non in templo montis Garizim, non in templo Heliopoleos, quæ templa erant æmulationis.

Quomodo intelligendum ſit, Frequentate dies ſcenopegiæ menſis Caſleu.

CAPVT XIIII.

Scenopegia AMplius autem huc ſpectat id quod ſequitur. Et nunc frequentate dies ſcenopegiæ menſis Caſleu. Scenopegia feſtiuitas tabernaculorum erat, & hæc celebrabatur ab illo populo menſe ſeptimo, qui illis
Caſleu quid. Theſeri, apud nos October dicitur. Cōſiderandum ergo, quomodo dicant, Frequentate dies ſcenopegiæ, ſubiungētes menſis Caſleu, qui apud illos eſt menſis nonus, videlicet ab Aprili, apud Romanos autem Decéber dicitur, eò quòd à Martio ſit decimus. Aliam ſinè dubio ſcenopegiam illis inducūt præter illam, quam ex quo Lex data eſt, celebrare conſueuerant, vt videlicet dum ipſi in menſe Caſleu Encænia faciunt in Hieroſolymis, id eſt, ſolennia dedicationis vel purificationis templi. Celebrent etiam illi per Aegyptum purificationem eandem, nō ſicut Encænia, quæ ad templum vtique illorū non pertinent, ſed ſicut ſcenopegiam. Ponamus iam huius rei de Scriptura ipſa documentum. Qua die autem (inquit) templum
2. Mac. 10. ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationē fieri viceſimo & quinto menſis Caſleu. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, re-
Encænia quō acta. cordantes, quòd ante modicum temporis diem ſolennem tabernaculorum in montibus & ſpeluncis more beſtiarum egerant. Propter quod Thyrſos & ramos virides & palmas præferebant ei, qui proſperauit mūdare locum ſuum. Et decreuerunt communi præcepto & decreto vniuerſæ genti Iudæorū, omnibus annis agere dies iſtos. Manifeſtè dicit, quia diebus octo egerūt in modum tabernaculorum, cauſamque reddit, cur non in modum priſcæ dedicationis, quā fecit Salomon, ſed in modū egerint tabernaculorum, quæ feſtiuitas agebatur (vt iam dictum eſt) menſe ſeptimo propter aliam rationem. Quæ illa cauſa eſt? Recordantes, ait, quòd ante temporis diem ſolennem tabernaculorum in montibus & ſpeluncis more beſtiarum egerint. Claret igitur quid 2. Mac. 2. dicant, Et nunc frequentate dies ſcenopegiæ menſis Caſleu. Idem enim eſt, ac ſi dicant: In modum ſcenopegiæ, id eſt, feſtiuitates tabernaculorum, quæ ex cauſa antiqua menſe ſeptimo celebrabantur, celebrate menſe nono iſtam quoque feſtiuitatem purificationis templi, quæ inde purificatio dicitur, quia contaminatum fuerat templū ab alienigenis. Machabæus autem & qui cum illo erant, Domino ſe protegente, templum quidem & ciuitatem recepit, aras 2. Mac. 10. autem quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus eſt, & purgato templo, aliud altare fecerunt, & obtulerunt ſacrificia, & incenſum, & lucernas, & panes propoſitionis poſuerunt.

Quòd ſemel & iterum eiſdem de cauſis ſcripſerint, & quòd admonitio ſecunda auſterior quàm prima ſit.

CAPVT XV.

SEcundum commune præceptum & decretum, quòd decreuerat vniuerſæ genti Iudæorum omnibus annis agere dies iſtos, ſcripſerunt fratribus Iudæis, qui erant per Aegyptum ſemel & iterum, Scilicet primum annum centeſimo ſexageſimo nono, deinde anno centeſimo octogeſimo octauo, per hoc q̄d ſemel & iterū ſcripſerūt annis decem & nouem inter vtraſque vices interiectis. illud datur intelligi, quòd ad primam vicem non obtemperauerint, vtpotè qui templum aliud habentes, quod (vt ſuprà dictum eſt ſecundum Eſaiæ vaticinium, ſe conſtruxiſſe iactabant, templum illud quod erat Hieroſolymis, non ad ſe pertinere volebant, atque idcirco feſtiuitatem dedicationis, vel purificationis illius ſuſcipere detrectabant. Proinde notādum, quòd prima admonitione ſequens aliquantulum acrior ſit. Nam prima vice ſalutatio tam dulcis eſt, vt animaduerti poteſt, per id quod dicunt, Fratribus Iudæis Fratres Iudæi, benefaciat vobis DEVS, & meminerit teſtamenti ſui, & cætera. In ſecunda verò fraterni nominis deeſt dulcedo, Diciturque populus qui eſt Hieroſolymis & in Iudæa, adiecto quaſi cum ſupercilio, ſenatuſque & Iudas Ariſtobulo magiſtro Ptolemæi Regis, qui eſt de genere Chriſtorum Sacerdotū, & his qui in Aegypto ſunt Iudæis. Nomen quippe ſenatus Iudicialis Intentionis eſt ſignum. Porrò quis ille Iudas fuerit, nō facilè ex hiſtorijs poteſt agnoſci, niſi fortè ille ſit Iudas Eſſæus genere, qui ſub illis temporib. extitit, q(vt ait Ioſephus) nunquam in his quæ prædixit mentitus eſt.

Similiter

Similiter quis iſte Ariſtobol⁹ magiſter Ptolemæi fuerit, non facile reperitur ex hiſtorijs, niſi quòd cùm dicunt, qui eſt de genere Chriſtorum Sacerdotum, quempiam ſignificant fuiſſe de poſteris vel cognatis Onyæ ſuprà memorati, qui cùm eſſet filius Simonis Pontificis, quaſi authoritate Pontificali cum patrocinio Prophetici præconij ni mirum malè intellecti, templum ædificauerat in terra Aegypti. Ariſtobolus iſte aliquis erat ex illius Onyæ cognatis vel poſteris, eratque magiſter Ptolemæi regis Philometoris. Nec mirum, hominem Iudæum dici magiſtrum regis Aegyptij, quia videlicet à diebus Ptolemæi Philadelphi, qui Legem per ſeptuaginta interpretes ſibi fecit interpretari, magiſtros Iudæos habere conſueuerant reges Aegypti.

Eadem ratione ſanctam ciuitatem qua terram ſanctam eſſe appellatam.

CAPVT XVI.

DE magnis, inquiunt, periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipſi, vtpotè qui aduerſus talem Regem dimicauimus. Ipſe enim ebullire fecit de Perſide eos, qui pugnauerunt contra ſanctam ciuitatem. Vide quomodo ſecundum intentionem (quam diximus) procedant dicta venerabilia, ſanctam terram, ſanctam ciuitatem pronunciantia, qui videlicet pulchri ſermonis ornatus ab huiuſmodi principio vſque ad finem ferè per omne libri corpus ſeruatur, ſine dubio contra æmulationes illorum qui alibi contra Legem volebant habere templum vel Sancta ſanctorum, libenter accipimus fuiſſe ſanctam terram, ſanctam ciuitatem, ſanctum locum. Nimirum propter eũ, qui non aliunde, ſed inde venturus erat Sanctum ſanctorum. Iam ſuperiùs diximus, quis ille fuerit Rex Antiochus, nec rurſus dicere piget, quia ipſe fuit, de quo circa finẽ primi Machabæorum libri narratio cœpta, ſed non conſummata eſt, quomodo contra Simonem & contra Ioannem Hircanum multa mala geſſerit, qui (vt Ioſephus narrat) eundem Hircanũ in ciuitate incluſum ſeptem aciebus circundederit, eoſque vehementer afflixerit. Qualiter iſte interierit hic Scripturæ locus maniſeſtiùs exprimit. Quia cùm in Perſide eſſet Dux ipſe, & cum ipſo immenſus exercitus cecidit in templo Nanez, concilio deceptus Sacerdotis Naneæ. Per omnia, inquiunt, benedictus Deus qui tradidit impios. Iſta quoque gratulatio de impiorum interitu ad commendationẽ ſpectat loci ſancti, & eius cuius in Aegypto ſimilitudinem fecerant templi Dei, quòd verè ſolum illud ſanctum deberet haberi, in quo totius apparuerit maniſeſta quædam Dei virtus, vindictas exigens de his, quicunque inhonoraſſent illud: & quamuis propter peccata inhabitantium interdum acciderit circa locum deſpectio, non tamen impunè abirent quicunque deſpectui locum habuiſſent.

Sancta ciuitas.

Eadem ratione ignem de calo datum, cõmemorari.

CAPVT XVII.

NArratio de igne, qui datus eſt, inquiũt, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit ſacrificia, ſatis maniſeſta eſt, melius que placet, ſi lectoris memoriæ non deſit cauſa vel intentio, quam diximus, ſcilicet hæc omnia tendere ad defendẽdum priuilegium, ad teſtificandam dignitatem ſingularem Sanctæ ciuitatis, & templi, cuius ad ſimilitudinem factum fuerat, quòd fieri nõ debuerat templũ in terra Aegypti. Ignis nãque qui taliter datus eſt, magnum & memorabile illi templo legitimæ ſanctitatis teſtimoniũ eſt. Et quidẽ narratio (ſicut iam diximus) maniſeſta eſt, veruntamen propter ſimpliciores de ipſo igne altaris aliquid dicendum eſt.

Qualis ille ignis altaris fuerit. CAP. XVIII.

IGnis, inquit, Dominus ad Moyſen, in altari ſemper ardebit, quem nutriet Sacerdos, ſubijciens manè ligna per ſingulos dies. Et impoſito holocauſto deſuper, adolebit adipes pacificorum. Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Vnde autem iſte ignis tam diligenter nutriendus, non alterius, ſed Sacerdotis cura & diligentia ne deficeret cuſtodiendus fuerat datus ſiue acceptus? ab ipſo Domino nimirum magno & euidenti miraculo. Vncto namque tabernaculo, ritu quoq; Sacerdotij atque ſacrificiorum iuxta præceptum dñi ordinato Hodie (inquit Moyſes) Dominus apparebit vobis. Itẽ, Facite & apparebit vobis gloria eius. Subinde ſequitur, Ingreſſus autẽ Moyſes & Aaron tabernacula teſtimonij, & deinceps egreſsi benedixerũt populo, apparuitq; gloria dñi omni multitudini, & ecce ignis egreſſus à dño deuorauit holocauſtũ & adipes, q erant ſuper altare. Hoc cũ vidiſſent turbæ, laudauerunt dominũ ruentes in facies ſuas. Dignus igitur ignis quẽ Sacerdos nutriret, quiq; de altari deficere nunquam deberet, & dignus locus, dignũ templum, ſanctumq; altare, quod tanti priuilegij manus haberet, quale vtiq; in illo templo æmulo Aegypti, nec fuit nec eſſe debuit. Illud obſeruari potuit, vt nunquã deficeret ignis in altari vſq; ad tẽpora Babylonicæ captiuitatis, quia videlicet quantæcũque tẽpeſtates eatenus exurrexerint, non tantæ fuerunt, vt neceſſariò extingueretur ille ignis. Nec enim ante Nabuchodonoſor regẽ Babylonis vlla vſquã Scriptura memorat, tale quippiam eueniſſe, vt ignis ille nutriri vel cuſtodiri non potuerit. Vbi aũt & templũ deſtructũ, & ciuitas igne Chaldaico cõbuſta fuit, quomodo vel in quo Sacerdos curare poſſet, ne deficeret ignis in altari? Fecerunt igitur quod potuerunt, fidẽ & ſpem habentes ad deum, ſecundum literæ huius ſenſum maniſeſtum.

Leuit. 6.
Ignis altaris.
Leuit. 9.

Cùm

2. Mac. 1. Cùm in Perſidem ducerentur patres noſtri,
Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, ac-
ceptum ignem de altari occultè abſconde-
runt in valle, vbi erat puteus altus ſiccus, &
in eo contutati ſunt eum, ita vt omnibus i-
gnotus eſſet locus. Quid illorum fidei con-
templatione pulchrius? ignem morientem
qui nutriri non poterat, qui vbi nutriretur,
non habebat, illi reſuſcitandum commiſe-
runt, in quo eſt ſpecies reſurrectionis mor-
tuorum. Nec eos ſefellit ſpes. Quomodo?

Eadem ratione miraculum ignis, & Nehemiæ orationem commemorari.

CAPVT XIX.

CVm præteriſſent multi anni & placuit
Deo, vt mitteretur Nehemias à Rege
Perſidis: nepotes Sacerdotum illorum, qui
abſconderant, miſit ad requirendum ignē,
Ibidem. & ſicut narrauerunt nobis, non inuenerunt
ignem, ſed aquam craſſam, &c. Manifeſta
narratio, manifeſtum diuinæ prouiſionis in
dicium, multumque pertinens ad cauſam
ſæpedictam, & ſemper memoria tenendā,
quam & pulchrè hæc litera recitauit, dicen
do ſic: Et idem ignis qui datus eſt, quando
Nehemias ædificato templo & altari, obtu-
lit ſacrificia. Neque enim Nehemias tem-
plum & altare ædificauit. Iam quippe illud
ædificauerat Dux Zorobabel & Sacerdos
Ieſus filius Ioſedech antequam mitteretur
Nehemias à Rege Perſidis, ſed muros ciui-
tatis iſte reædificauit. Cùm igitur ita dicunt
quando Nehemias ædificato templo & al-
tari obtulit ſacrificia, ſubauditur pro muro
rū peracta reædificatione, proculdubio hæc
interpoſitio, ędificato templo & altari, com
mendatio eſt templi ſæpedicti, quod ſolum
illud ſanctum atq; legitimum fuerit, cuius
in altari & ante Babylonicam captiuitatem
ignis iſte perpetuus extitit, & poſt captiuita
tem tanto miraculo recuperatus eſt, quod
verè inter cæteras authoritates teſtimonio-
rum, quibus templum illud fuiſſe conſtat il
luſtratum, magnum atque præclarum fuit.
Quale enim fuit, ligna & ſacrificia ſuper im
poſita, itemque lapides magnos aqua per-
2. Mac. 1. fundi, magnumque de contrario elemento
Deut. 17. ignem accendi? Ad eandem ſpectat intentio
nem quod dicunt, & Nehemiæ erat oratio
hunc habens modum, Domine Deus om-
nium Creator, &c. Inter quæ eſt illud notā-
dum, Et congrega diſperſionem noſtram &
conſtitue populū tuum in loco ſancto tuo,
ſicut dixit Moyſes. Quomodo enim dixit
Deut. 12. Moyſes? Cùm, inquit, fuerit conſtitutus
Rex, non multiplicabit ſibi equos, nec redu
cet populum in Aegyptum equitatus nume
ro ſubleuatus, præſertim cū Dominus præ-
ceperit vobis, vt nequaquam per eandem
viam reuertamini. Nec illi in Aegyptum
fuerant reuerſi. Item dixit Moyſes, Non fa
cietis in Domino Deo veſtro, ſed ad locum
quem elegerit Deus veſter de cunctis tribu
bus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, &
habitet in eo, venietis & offeretis in illo lo-
co holocauſta & victimas veſtras. Locus v-
tique, quem elegerit, Dominus erat Hieru-
ſalem, ſicut Scriptura narrat, Cumque ex-
tendiſſet manum ſuam Angelus Domini ſu
per Hieruſalem, vt diſperderet eam, miſer-
tus eſt Dominus, & ait Angelo percutienti.
Sufficit nunc, contine manum tuam. Erat
autem Angelus Domini iuxta aream Areu
na Iebuſæi. Venit autem Gad & Dauid in
die illa, & dixit ei: Aſcende, conſtitue Domi
no altare in area Areuna Iebuſæi. At illi in
Aegypto immolabant. Vide igitur, quàm
ſubtiliter, quàm moderatè conueniant illos,
& arguant vt Legis præuaricatores, ex illa
oratione Nehemiæ dictum ita recenſentes.
Conſtitue populum in loco ſancto tuo, ſic-
ut dixit Moyſes. Nimirum locum Dei ſan-
ctum Hieroſolymis eſſe volentes, contra
cuius electionem locus in Agypto præſum-
ptus ſanctus vtiq; eſſe nō poſſet. Diem illum
ſiue ſacrificium illud appellauit Nehemias *2. Reg. 24.*
Nepthar, quod interpretatur purificatio,
quæ alia vel alterius rationis erat, quàm pu
rificatio menſis Caſleu, de qua ſuprà dixi-
mus, quam appellabant purificationem tem
pli. Iſtam verò diem ignis, qui videlicet dies
cuius menſis, quoties fuerit, non oportuit
illis annunciari, quia ſciebant, & olim cele-
brauerant.

Eadem ratione tabernaculi & arcæ commemorationem, atque excuſationem factam.

CAPVT XX.

NArrationibus tam veris, locum electū,
templum ſanctum atque legitimum
decantantes non potuiſſe illos habere in ter
ra Aegypti, ſed haberi in Hieroſolymis nō-
nihil ſibi deeſſe ſentiebāt, quia videlicet ta-
bernaculū & arcā & altare incenſi, quod fe-
cit Moyſes, nō habebant. Profectò æmulis
ipſorū. ſ. Iudæis habentibus ſuum in Aegy-
pto templū, hoc videbatur, quod gloria ma
gna trāſlata fuiſſet à Hieroſolymis, tanquā
ratio nulla eſſet vel eſſe poſſet alia ſufficiens
ad cōmendandā vel præferendam dignitatē
templi Hieroſolymitani, quoniā non habe
rent illa inſignia, tabernaculū, & arcā, & al-
tare incenſi. Super iſto quaſi gloriæ detrimē
to cōſolantur ſemetipſos, ſic inferendo. In-
uenitur aūt in deſcriptionib. Hieremiæ Pro
phetæ, quòd iuſsit accipere ignē eos qui trāſ-
migrabant, vt ſignificatum eſt. Erat autē in
ipſa Scriptura, quomodo tabernaculum, &
arcā iuſsit Propheta diuino reſpōſo ad ſe fa-
cto comitari ſecum, vſquequo exijt in mon
tem, in quo Moyſes aſcēdit, & vidit hæredi
tatem Dei, & veniens Hier. inuenit ibi locū
ſpeluncæ, & tabernaculū & arcā & altare in
cenſi intulit illuc, & oſtium obſtruxit, & di-
xit, quòd ignotus erit locus, donec congre- *2. Mac. 2.*
get Deus cōgregationē populi, & propitius
fiat, & Dominus oſtendit hæc, & apparebit

maieſtas

maieſtas Domini,& nubes erit,ſicut & manifeſtabatur Moyſi,& ſicut cum Salomon petijt, vt locus ſanctificaretur magno Deo. Manifeſtabat hæc, & vt ſapientiam habés, obtulit ſacrificium dedicationis & conſummationis templi,ſicut & Moyſes orabat ad Dominum,& deſcendit ignis de cælo,& cóſumpſit holocauſtum.

Quomodo,quæ de tabernaculo & arca dicta ſunt, intelligi debeant.

CAPVT XXI.

CONſolatio hæc oportuna tunc extitit, magnã pro Dei legitimo templo,quod erat Hieroſolymis, ſuperexaltans coronã ſpei,ne vel propter hoc, quod non habebat tabernaculum & arcam & altare incenſi, videretur Aegyptio templo non poſſe præferri. Veruntamen quoniam in deſcriptionib. Hieremiæ Prophetæ (quas nunc habemus) dixerunt hæc inueniri. Si dignitaté vel maieſtatem conſideres Spiritus ſancti, qui loquebatur in Prophetis, quorum de notiſsimis& præcipuis Hieremias vnus extitit. Magna quidem in litera ſonat gloria illius templi manufacti, ſed multò maiorem in Spiritu Prophetiæ præſentis homo quicunque ſpiritualis. Deniq; homo animalis Iudæus, cuius circuncifio non in ſpiritu, ſed in ſola carne conſiſtit,hoc putat Hieremiam dixiſſe,quod Iudæorum,qui in omnes gentes captiui ducti ſunt, congregatio debeat fieri, neſcio quo tempore, templumque illud cũ ciuitate reſtitui, cum tali nube apparente, qualis erat vbi Moyſes Legem accepit,& qualis vbi Salomon ædificatum templum magno Deo dedicauit. Nos auté poſt illud tempus,quo hæc ſcripta ſunt,poſt victorioſa prælia Machabæorum,nullam ſcimus populi Dei congregationem, præter illam, quam idem ſpiritus,qui loquebatur in Prophetis,nobis in Euangeliſta Ioanne depromit. Quia Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Tunc vſque apparuit gloria Dei,gloria filij Dei cum reſurrectione mortuorum effulgentis:& extunc eſt nubes, ſicut manifeſtabatur Moyſi,vt Legem accepit, & ſicut fuit nubes,vbi Salomon templum Domini ædificauit. Nubes, inquam,extunc eſt ſimiliter,ſcilicet cæcitas Iudæorum,cuius in prodigium factæ ſunt illæ nubes, vſque ad illud tempus ignotum erit (ait Hieremias) vbi ſit tabernaculum & arca & altare incenſi,id eſt,non cognoſcetur à populis vel gentibus,quorum vel qualium exemplaria cæleſtium illa fuerunt. *Ioan. 12.*

Qualicunque ſenſu Hieremias illa ſcripſerit, Iudæos ſuo propoſito adaptaſſe.

CAPVT XXII.

DIcit aliquis,putaſne ipſi qui ſcripſerũt, vel etiam illi quibus ſcripſerunt hunc prologum,ita vt tu nunc dicis, & ſicut nũc Eccleſia Chriſti intelligit, Prophetica Hieremię dicta intellexerunt? Ad hæc,inquã, putaſne Iudæi, qui de regione Iudæa ſcripſerunt, aut Iudæi per Aegyptum,quibus ſcripſerunt,Prophetæ fuerunt,aut Propheticum intellectum habuerunt? Si Prophetę fuerunt,aut intelligentiam Prophetici ſpiritus habuerunt, nimirum ea quæ ſub velamine legalis,aut Propheticæ literæ latebát, intellexerunt. Quid voluerit conſtructio vel ritus tabernaculi,quid ſignificauerit altare incenſi,quid arca, quid propitiatoriũ, quid duo Cherubim,quid prorſus vel qualeſuerit illud, quod intendens Dominus ad Moyſen: Inſpice(ait) & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtraui. Sed non erat Propheta in diebus illis ferè, ex quo reædificatum eſt templum poſt captiuitatem Babylonicam. Et nouiſsimus duodecim Prophetarum Malachias, quem ipſum Eſdram fuiſſe dicunt Hebræi, prophetauit. Hinc in primo libro Machabæorum ſcriptum eſt: Et facta eſt tribulatio magna in Iſrael, qualis non fuit,ex die qua nó eſt Propheta viſus in Iſrael. Igitur quomodocunque intellexerint illud, quod inueniri dixerunt in deſcriptionibus Hieremiæ Prophetæ,vel ipſum Hieremiam dixiſſe de populi congregatione,de maieſtatis Domini apparitione, vel futura nube ſecundum ſimilitudinem nubis, quæ in monte Sinai manifeſtata eſt Moyſi,quę vel Salomoni in dedicatione templi. Nos in præſenti Scriptura ſcribentium teneamus intentionem, quia facta hæc vel dicta Hieremiæ fratrib. qui erant per Aegyptum, habentibus templum non legitimum,ſcripſerunt ad ſuimet competentem conſolationem, quod videlicet loci vel templi dignitas, non idcirco minor videri deberet,quod eo tempore tabernaculum & arcam & altare incenſi non haberent. *1. Mac. 10.*

Eadem ratione,quæ ſuperiora, orationem Moyſi,& ignem de cælo datum.

CAPVT XXIII.

QVOD tandem ſubiungitur, Sicut & Moyſes, orabat ad Dominum,& deſcendit ignis de cælo, & conſumpſit holocauſtum. Dixit Moyſes: Eò quòd non ſit mandatũ,quod erat pro peccato,& conſumptum eſt,ad idem reſpicit,ſcilicet ad teſtimonium ſanctitatis vel ſanctificationis, quod templum illud iure ſanctum habendum fuerit,in quo cóſtabat peccata cõſumi igne, qui diuinitus datus eſt, ſicut & quãdo Moyſes orabat. Neque enim minus miraculi fuit in eo,quòd de aqua ſuper ſacrificium aſperſa magnus accenſus eſt ignis,quã in eo quòd Moyſe orante,à Domino egreſſus eſt ignis, & holocauſtum conſumpſit. Cæleſti authoritate defenſum eſſe volũt, nihil minus ſanctitatis vel dignitatis, illi téplo, quã Moyſi aſcribendũ fuiſſe tabernaculo. Quod aiunt, dicit

dicit Moyſes, Eò quòd non ſit mandatum, quod erat pro peccato, & conſumptum eſt, idem eſt ac ſi dicát: Sacrificium quod erat pro peccato, cur nô comedebatur, ſed côburebatur, videlicet quia nô erat mandatum, cû eſſet pro peccato, quia ſicut immundum eſt peccatû, ita ꝙ erat pro peccato ſacrificiû, non pertinebat ad eſum ſicut hoſtiæ pacificorum, congruumq́; erat totum illud cremari, ſicut habemus peccatû noſtrû ſancti ſpiritus igni côburi. Et hoc dictum à Moyſe non ocioſè, ſecundû ſępe dictá intentioné ſuam, memorant, videlicet, vt côſtet templum factû eſſe in quo peccatû conſumitur, teſte igne dato diuinitus. & ſacrificium pro peccato. Finis tandé nobis iam ſit huiuſcemodi tractatus in litera prooemij, ꝙ mihi explanandû impoſuiſti, quod ſi vtiliter vtcûq; factû eſt, tu quoq; gratiá benedictionis recipere debes ab omnibus, quib. hoc vtile viſum fuerit, quia monitor atq; exactor fuiſti.

Quàm multi hoſtes verbi Dei velociter ſicut vmbra tranſierint CAPVT XXIIII.

INterea ſaluus atq; intemeratus permanebat theſaurus patris Abrahæ, theſaurus Dauid fidelis, ſcilicet verbû promiſsionis, ꝙ ſub iuraméto Deus verax ſuper illos theſauriſau t Stabat em̃ locus & gens vnde oportebat illud adimpleri. Generatio pręteribat, & generatio adueniebat: ipſe aût cui veraciter dicitur, Tu auté idé ipſe es, & anni tui non deficient, in propoſito ſuo permanebat. Anno illo, quo (vt iam dictû eſt) fratres *Pſal. 102.* qui erant Hieroſolymis, & in regione Iudæa ſcripſerunt fratrib. qui erat per Aegyptum. Anno, inquá, CLXXXVIII. Ioannes cognomento Hircanus locum & genté regebat, & ille annus principatus eius XI. erat, vbi tunc erant, qui locum & gentem illam tantis odijs perſequentes exterminare voluerant? Velociter ſicut vmbra tranſierant, alius poſt alium diuerſis cladibus morientes, quorû interitus velocitatem ſi conſideres, rectè dicas, quia in generatione vna nomen eorum deletû eſt Vna quippe generatio Machabæorum vix exacta fuerat principatum agente ſuiq; principatus annum habente vndecimum Hircano, cuius per patré Simonem, patruoſq́; Iudam atq; Ionatham, locû & gentem Deus reſeruauerat, & tam multi Reges aduerſariorum ſucceſsim deceſſerant infra annorû paulò plus, quá quadraginta ſpacium Deniq; poſt radicé peccatricem, ſcilicet Antiochum Epiphané, qui ſinè manu contritus eſt, filius eius Antiochus Eupator deceſsit, poſt Eupaterem patruelis eius Demetrius filius Seleuci, poſt Demetrium Alexander filius Antiochi, poſt Alexandrû Demetrius filius Demetrij: deinde Tryphon tyrannus regni, qui Ionatha & Antiocho adoleſcente filio Alexandri dolo interfectis, diadema ſibi impoſuit, deinde Antiochus filius Demetrij, qui in templo Naneæ cecidit. Septem fuerant, iamq́; non erant, nimirum citò deleti in vna (vt iam dictum eſt) generatione Machabæorum, & benedicebatur Deus, atq; laudabatur ſecundum Pſalmiſtá dicenté, *Pſal. 36.* Inimici verò Domini mox vt honorificati fuerint, & exaltati, deficientes queádmodum fumus deficient.

Quare Deus populo cætera regna ſubijcere noluerit.

CAPVT XXV.

NOn poterat hic Deus terribilis, qui tá citò abſtulit ſpiritum principû, & auxilio tam paruulo ſubleuauit Gétem & locum, non poterat hoc facere verbû Dei verbum Deus vt gens ſua, locus ſuus, regnis omnibus imperaret? quomodo regnu Græcorum paulò antè ab Alexandro Macedone dominabatur? Non poterat iſtud efficere, vt regnorum mundi caput Hieroſolymis haberetur, ſeu Machabæis vincentibus, ſeu anterius regnante Dauid, quem electione ſua, ſecundum cor ſuum Regem poſuerat Deus? Poterat planè, ſi voluiſſet de huiuſmodi curare, plus quá exigebat propoſitum ipſius. At verò propoſitû eius nô erat, vt beati viri ſuæ benedictionis hæredes in iſta valle lachrymarû, in iſto loco, qui poſitus eſt eis ad flendum & eſuriendum, & ad ſanctæ paupertatis ſtudium, iam ſubſilirent in equis & curribus, & in Gentibus more Regum gentium poteſtaté haberent, aut dominarentur. Sed quid erat in ꝓpoſito eius? nimirum ſanctos eius & electos oés in hoc mundo peregrinos eſſe vel exules, & expectare regnum eius, cuius Rex vel imperator ipſe Deus & Dominus eſt. Benè igitur ſecundum hoc propoſitû ſuum contêtus fuit Deus, tantillum ſuis præbere auxilium, quatenus inter gentes gens vnica, & locus vnicus conſeruaretur, donec ex ea Dei veritas, id eſt, verbum promiſsionis adimpleretur. Vltra cautelam hanc vel prouidentiá, Gentem exulem, filios peregrinorum Abrahæ, Iſaac, & Iacob, cur exaltaret, cauſam non habuit Rex humilium Deus, Gentibus ſiue nationibus gentium, Reges aût regum imperatores habentibus, ſatis fuit illi genti loco illi prouidere Reges aut Principes, vt fuit Dauid, vt fuerunt illi Machabæi, qualium prælijs aut victorijs non quæreretur, vt vlla fieret preſſura mûdi, ſed vt defenderetur Gês vnde eſſet ventura ſalus mundi. Regnum autem & imperium gentis illius ſuper omnes gentes, quando vel quo tempore conſurgeret, prouidebat, ſedês in throno ille apud Danielem Antiquus dierum, qui venturo de illa Gente Filio hominis iam porrigebat regnum & poteſtatem, vt omnes populi, tribus, & linguæ ſeruiant illi in æternum.

Machabæos ſocietatem cum Romanis inire non debuiſſe, & quare tam cita morte ſublati fuerint.

CAPVT XXVI.

SVb obſcurum quiddam fratribus victorioſis in medio ſuæ claritatis accidit, Iudæ, Io-

dæ, Ionathæ, atque Simoni, quòd videlicet victorijs clarificati, vltro miſerunt ſocietatem & amicitiam ſtatuere cum Romanis potentibus & famoſis, quãuis ſuper hac re non culpet eos Scriptura, res geſtas continens ipſorum, nihilominùs tamen animaduertere promptum eſt, non fuiſſe tutum coram Deo, neq; Lege conceſſum Iudæis, vt expeterent amicitias gentium, veruntamen ſicut ſuerunt in vita ſua, ita & poſt mortem glorioſi ſunt, quia ſi quid pulueris, aut puluere vanitatis taliter admiſerunt, omninò deletum eſt, cita ſubſequente morte ſingulorũ. Deniq; Iudas primus miſerat Romam, conſtituere cum illis amicitiam & ſocietatem.
1 Mach. 7. & interea Demetrius rex poſt caſum Nicanoris & exercitus eius, appoſuit Bachidem & Alchimum rurſus mittere in Iudæam, & in illo prælio cecidit ille potens, qui ſaluum ſaciebat populum Iſrael. Deinde Ionathas Romam miſerat, ſtatuere & renouare cum illis amicitiam, & poſtmodũ à Triphone dolis circunuentus atq; occiſus eſt. Similiter Simon miſerat, cum illis renouare amicitiam nec multum poſt à genero ſuo Ptolomæo per inſidias interfectus eſt. Tales euentus, ſingulorum fines obſcurare vidétur, quòd videlicet in eo ſibi cæleſte diminuerint auxilium, dum quærunt ab hominibus ſeculi quaſi pacis & ſecuritatis firmamentũ. Porrò diligens animus cauſam aliã libentiùs arbitratur, ſcilicet ꝙ idcirco taliter in breui deceſſerint, quia ſicut de Sanctis dicit Apoſto. *Hebr. 11.* Quibus dignus nõ erat mundus. Ita & talibus ac tantis Ducibus, vt diu permanerent, tunc temporis dignus nõ erat ille populus, vtpote iam quaſi ſenex atq; delirus penè totus, præter paucos iuſtos, nimirum refrigeſcens à diuinæ religionis cultu. Inde poſt Hircanum, Simonis filium, ducem habere meruit Hircani filium Ariſtobulum, matris & fratris interſectorem, deinde fratrẽ eiuſdem Ariſtobuli Alexandrum & ipſum parricidam. multæq; plebis Iudæorum homicidam, deinde filios eiuſdẽ Alexandri Hircanum & Ariſtobulum, qui principatũ dira contentione lacerauerũt, multò poſt Herodem genere alienũ, crudelitate præcipuũ, totiuſque homicidij domeſtici atq; publici ſigniferum, mortiſq; ſatellitem, ſempiternę perditioni deſtinatum. Beata igitur ſors illorum qualemcũq; habuerint mortis euentũ. *Eccl. 44.* Nam corpora eorum in pace ſepulta ſunt, & viuent nomina eorum in æternum.

DECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER VNDECIMVS.

Verbum Domini per Eſaiam: ſi non (vt putaui) ita erit, quomodo ſit intelligendum.

CAP. I.

SCriptũ eſt enim in Eſaia: Iurauit Dominus dicens, Si non (vt putaui) ita erit, & quomodo mente tractaui, ſic eueniet, ac deinceps. *Eſa. 14.* Dominus enim exercituũ decreuit, & quis poterit infirmare? Et manus eius extenta, & quis auertet eam? Quid (quæſo) putauit, & quid mente tractauit Dñs? quid decreuit, & ad quid manus eius eſt extenta? Nũquid hoc ſolùm putauit, & hoc ſolùm mente tractauit aut decreuit, vt contereret Aſſyrium illum carneum in terra ſua, & in montibus ſuis conculcaret eum? Imò hoc conſiliũ (inquit) quod cogitauit ſuper omnem terram, & hæc eſt manus extenta ſuper omnes gentes. quarũ vtiq; Diabolus princeps erat, qui per Aſſyrium deſignatus eſt. Super illũ Draconem antiquum hoc putauit, & hoc mente tractauit de electis ſuis Dominus, vt auferretur ab eis iugum eius, & onus illius ab humero eorum tolleretur, & vt omnia capita eius, ſeptem capita eius, de quibus vel cõtra quæ præſens opuſculũ contexitur, quorum ſextum (quod fuit Romanũ imperiũ) iam nunc aggredimur, inuicem morderẽt, & ab inuicem conſumerentur, tandemq; ſimul tota cum capitibus ſuis beſtia nequam, ad comburendum igni traderetur.

Quomodo Deus aliquid putare propriè dicatur.

CAP. II.

QVomodo illud, antequã eſſet, putauit Dominus eſſe? Itáne vt Prophetæ ſolebant putare vel ſomniare? Exempli gratia vt Ioſeph, qui ad fratres ſuos, Audite (inqt) *Gen. 1.* ſomnium meum quod vidi, putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum & ſtare, veſtroſq; manipulos circunſtantes adorare manipulũ meũ. Profectò longè melius putauit Dominus, multò, imò incomparabiliter differunt, putans homo, & putans Deus, multũ (inquã) differunt, & procul diſtant hominis ſomniũ & Dei verbũ: prophetica cuiuſq; gratia, & ipſa ſummæ ſapientiæ ſubſtantia. Homo putans vel ſomnians, interdum & perſæpe neſcit, quid imagines ſomniorum ſuorũ ſignificauerint, vt Pharao, qui cũ diceret, putabã me ſtare ſuper ripam fluminis, & ſeptem bo

ues de amne conſurgere, &c. Profectò neſciebat quid per illa ſignificaretur, ſed nec erat, qui interpretaretur. Quomodo aūt putauit Dominus? nimirum ſicut dicit Euangeliſta. Quia quod factum eſt in ipſo, vita erat de omnibus antequam fierent, ita certus erat, quòd fieri deberent, ſicut certus eſt nunc poſtquam omnia facta ſunt. Idcirco iurare potuit, dicens, Si non, vt putaui, ita erit. Quare ergo dixit, putaui, ſi certus fuit? Videlicet, quia nondum erāt in re, licet certa eſſent in prædeſtinatione, idcirco putaui non impropriè dixit, cùm poſſet dicere, præſciui, licet minus ſignificet putare, quàm præſcire. Sed quid mirum in diuinis ſermonibus aliquando minus dici, & plus ſignificari, qui modus locutionis apud Grammaticos dicitur Tapinoſis, id eſt, humilitas dictionis, non aſſequente verbo quantitatem rei? Omnes modi vel tropi ſiue ſchemata, omnes omninò ornatus locutionis, de quibus quaſi auctores gloriati ſunt ſeculares magiſtri, ſparſim in diuinis inueniūtur Scripturis, & prius erat, quàm hi, qui horum putantur adinuentores, fuiſſent nati. Quòd ſi quis hominum, vel Prophetarum, vt fuit Daniel, in ſomnis putando aliquid mirabiliter, nonnunquam potuit delectari, ſic pro pè in imaginibus tanquam in veris rebus, quantùm putas delectabatur Deus, dum ad huc illo ſuo modo putaret, antequam quicquā faceret, anteq terra fieret, vel aliud omniū, q facta ſunt? Idcirco ipſa Sapiētia, Antequā faceret, antequam illa vel illa fierent, ego eram cùm eo cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum.

Gen. 41. *Ioan. 1.* *Putaui in Deo quid ſignifi.* *Tapinoſis.* *Prou. 8.*

Inter omnia, quæ Deus putauit, præcipuum fuiſſe Filium, quem Draco deuorare volebat, ad ſe & ibi num ſuum rapiendum. CAP III.

Inter omnia quæcunq; putauit, quæcunque mente tractauit, vel decreuit, Deus, maximum atq; pulcherrimum fuit in prædeſtinatione, & nunc eſt in re id, quod habemus in manibus, quod ſcilicet ſub Romano imperio impletum eſt, quod promiſerat patribus, quod ad Abraham, & Iſaac iurauerat Deus, id eſt, quod de Virgine natus & paſſus, reſurrexit & in cœlum aſcendit, & ad dexteram Dei patris ſedet Chriſtus Dei filius ſecundum ſæpedictam reuelationem, vbi Draco ſtetit ante mulierē quæ erat paritura, vt cùm perperiſſet filiū eius deuoraret. Et peperit filium maſculum (ait Scriptura) recturus erit oēs gētes in virga ferrea, & qui raptus eſt filius eius ad Deum & thronū eius. O ludum ſapientiæ delicioſum, præſcire atque prædeſtinare certum aliquem numerū Angelorum, & hominum, & in libro vitæ nomina conſcribere ſingulorum. Putare, quòd de multitudine creaturarum vel ſpirituum creandorum haberet emergere quiſpiam, qui conaretur caſſare propoſitum tā bonum, vndè & meritò Draco magnus, ſerpens antiquus Diabolus, & Satanas, & contrà mente tractare, qualiter illi foret illudēdum per ipſum verbū, quod erat apud Deum, cum quo habebat conſilium ſuum antiquum, & ſuper Draconē illum decernere, quod nullus infirmare poſſet æterni iudicij decretum. Ibi iam eiuſdem ſapientiæ deliciæ cum filijs hominum, & cum Angelis quidē, ſed maximè cum filijs hominum, quia nuſquam Angelos, ſed ſemē Abrahæ, id eſt, humanam naturam apprehendere habebat, vt nunc factum eſt. Vndè & apoſtolica cōgaudet Fides, dum dicit: Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahę apprehēdit. Inde nunc nobis in laudem victricis veritatis Dei, ſermo cœptus peragendus eſt.

Apoc. 12. *Pſal. 2.* *Hebr. 2.*

Inuocat ſapientiam, interim ad ſpecies quid ſit, Noli Regibus dare vinum, ſed his qui amaro ſunt corde. CAPVT. IIII.

Inuocata adſit eadem ſapientia, quoniam ſuſceptæ materiæ nunc inſtat pulcherrima pars. Inuocata adſit, & inter eos me cōputet, quibus vel qualibus vinum ad bibendum dandum eſſe iudicat. Noli (inquit) regibus ô Lamuel, noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas, ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis, da ſiceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro ſunt animo, bibant, & obliuiſcātur egeſtatis ſuæ, & doloris non recordentur amplius. Quale namq; eſt vinum, quod ſi detur ad bibendum regibus, facit eos obliuiſci iudiciorum, & mutare cauſam filiorū pauperis. Si autem detur mœrentibus, facit eos obliuiſci egeſtatis ſuæ, & doloris non recordari amplius. Profectò quomodo parabola eſt, myſticè iuxta parabolarum Leges intelligenda eſt, Vinum ergo iſtud, ſermo ſapientiæ vel ſermo ſcientiæ eſt, quod ſi detur Regibus, id eſt, ſuperbis, apud quos vtique regnat ebrietas, id eſt, quos ſcientia inflat, obliuiſcuntur iudiciorum, & mutant cauſam filiorū pauperis, id eſt, malè examinant ſenſum Scripturarum, dum per contentionem ſua defendunt, & nulli cædere volunt, & ab alijs bene dicta, qui ſunt filij pauperis, id eſt, humiles ſecundum Chriſtum, amatores veritatis, vanæ gloriæ deputant & præſumptioni. O ergo Lamuel, quod interpretatur, in quo De⁹. O Chriſte, in quo habitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, noli talibus ſcientiæ tuæ dare vinum, ſed da mœrentibus, id eſt, humilibus, & his, qui pro eo, quòd paupertatis & peccatorum humilem conſcientiam habent, amaro ſunt animo. Cùm enim talibus datur vinum hoc, lætificat cor eorum, & quadam obliuione bona obliuiſcuntur egeſtatis ſuæ, conſortati ab Apoſtolo dicente: Quia quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes,

Vinum. *Lamuel.* *1. Cor. 3.*

entes & ignobilia mundi, & cōtemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret. Et nobis ergo ſi dederis vinum, nos quoq; conſortati totius egeſtatis noſtræ obliti, nec vltra memores doloris vel triſtitiæ ſeculi, ſapientes, fortes, & nobiles reges terræ, & principes qui aſtiterunt aduerſus Dominum, & aduerſum Chriſtū eius, putantes ſe infirmare poſſe decretum Dei, poſſe auertere extentam manum Domini, ſtultos infirmos fuiſſe, atque ignobiles, declamabimus in laudem victoriæ verbi Dei, proſequentes currum triumphalem tanti victoris.

Sextum caput Draconis, cui ſimile fuerit dici nō poſſe.

CAPVT V.

DE ſingulis capitibus Draconis, quales qualiumve ferarū ſimiles habuerint facies, demonſtrari potuit, cùm ſanctæ Scripturæ teſtimonijs. At verò de iſto capite ſexto valdè ruſo, qualis vel cui beſtiæ ſimilis in eo facies fuerit, demōſtrari non poteſt, quia Scriptura non dixit, vbi Daniel viſionem quatuor beſtiarū vidit, de futuris hoc
Danie 7. tantùm ait: Beſtia terribilis atque mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habēs magnos comedens atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans, diſsimilis erat cæteris beſtijs, quas videram antea. Dixit quòd cæteris beſtijs, quas viderat antea, iſta erat diſſimilis, ſcilicet leænæ, vrſo atq; pardo, & nō dixit ſimilem fuiſſe alicui beſtiarum, quæ præter illas multæ ſunt. Terribilem eius fortitudinē terribiliter expreſsit, dicendo: Dentes ferreos habens magnos, per quos nimirum intelligimus Romanæ potentiæ Conſules, ſiue Imperatores bellicoſos atque fortiſsimos, & exercitus in prælijs ſeuera diſtrictione, diſtricta ſeueritate ordinatos. Vt interim nunc taceam de Gentibus cæteris. Gentem Iudæam beſtia iſta comedit atque comminuit, & reliqua pedibus ſuis conculcauit, quia locum deſtruxit, & gentem percuſsit in ore gladij, & eos qui reliqui fuerūt, in captiuitatem vendidit atq; diſperſit. Nō proinde Romanum imperium vnum fuiſſe cognoſcimus, ex capitibus Draconis ruſi, quia iuſtam fecit, quamuis neſciens, vindictam ſanguinis Chriſti, ſed quia poteſtas eiuſdem imperij Chriſtum occidit, & martyres Chriſti, proinde magnum caput extitit inter omnes impios, qui tunc viuebant, & erant vtique corpus vel membra Diaboli.

Quòd Hebræi putant de ſexto capite dictum: Exterminauit eam aper de ſilua, &c. ineptum eſſe.

CAP. VI.

HEbræi, quod in Daniele tacitum eſt, in Pſalmo dictum putant: Extermina
Pſal. 79. uit eam aper de ſilua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Quartam illam terribilē beſtiam ſimilitudinem apri vel ſingularis feri fuiſſe autumant. Huic opinioni illud repugnans eſſe videtur, quòd illi beſtiæ terribili cornua aſcribuntur. Habebat (inquit) cornua decem. Conſiderabam, & ecce cornu aliud paruum ortum eſt de medio eorum, &c. Hoc (inquam) repugnare videtur. Danie. 7.
Denique; aper cornua non habet. Itaq; beſtiā illam exiſtimare vel dicere fuiſſe aprum, ſic arbitramur fuiſſe incongruum, ſicut Delphinum ſiluis appingere, fluctibus aprum. Simul & hoc animuertendū, quia ad regnā Horatius.
Perſarum & Medorum, quæ in eadem viſione ſignificata ſunt per vrſum, & pardum in alia viſione, quæ oſtenſa eſt de futuris regibus eorundem regnorum, qui videlicet reges per cornua ſignificari debuerunt, per aliorum facies animalium demōſtrata ſunt, ſcilicet arietis & hirci, quibus cornua naturæ dono conſtat attribui. Igitur quod ſcriptura tacuit de nomine quartæ beſtiæ, nobis quoque tacitum ſit, vt quicquid ferocius in beſtijs cogitauerimus, hoc Romanorum formidoloſum imperiū intelligamus.

Quomodo beſtia quarta de mari aſcenderit, & ſextum caput Draconis in ordine conſtituerit.

CAP. VII.

BEſtia hæc terribilis de mari quomodo venit? Quomodo de mari aſcēdit? quomodo ante mulierem, quæ erat paritura in illa ſeptem capitum Draconis cruenta ſerie caput iſtud conſtitit? nimirum per magnas atq; inerrabiles diſcordias, per bella ciuilia, bella plus quàm ciuilia. Diſcordiæ ſpiritus, quem hęc beſtia ſpirauit, mundum vexauit, Mundus in
gentes afflixit, ciuitates & regna cædib. cru- maligno.
entauit, terras ferè omnes Europā & Aphricam atque Aſiam ſuo, Gentiumq; ferè omnium ſanguine compleuit. Sunt hiſtoriæ, legant qui volunt tragœdias generis humani, labores mundi, verè (vt ait Ioannes) in maligno poſiti. Quod ſatis ab eiuſmodi effectis claruit, & clarum eſt legenti atq; intelligenti. Nos ad illam inſaniæ partem ſummā tendimus, qua aduerſus ſæpe dictam & ſæpè dicendam mulierem in vtero habentem ſeſe erexit, dentesque ſuos ferreos præparauit caput iſtud, vt cùm peperiſſet, deuoraret filium eius.

Herodem patre Idumæo, matre verò Arabica natum, à Senatu Romano, regem Iudææ decretū fuiſſe.

CAPVT VIII.

IMperante Auguſto Cæſare, centeſima & octogeſima quarta Olympiade, conſulibus Caio Demetrio, & Caio Aſiano, Herodes à Romano ſenatu gratia Cæſaris Auguſti, & fauore Marci Antonij Rex Iudęę decernitur, non erat genere Iudæus, imò patre Idumęus, & matre Arabica progenitus. Nicolaus tamē Damaſcenus (vt meminit Ioſephus) ait, patrem huius Herodis Anti- Herodes.
patrem, genere nobiliſsimum Iudęum fuiſſe, ex illis, qui ad Iudęam de Babylone reuerſi ſunt. Hęc aūt, inquit, id eſt, refert ad gratiam Herodis filij eius, quem regem Iu-

 dęorum

dæorum contigit fieri, cum non eſſet regij, ſed nec Iudaici generis. Nam Antipater genere Idumæus extitit, quique multas poſsidens pecunias, totius Iudææ poteſtatem, & tuitionem à Cæſare accepit, amicus Hircano regi & Sacerdotũ principi. Sed cùm tardum & ſegnem Hircanum vidiſſet, prioré filium ſuum Phaſelum, Ducem in Hieroſolymis, ſecundum verò Herodem Galilϵæ tutorem ordinauit, qui poſtmodum (vt iam dictum eſt) ad regnum peruenit. Prædixerat de illo quidam in concilio vir iuſtus nomine Samæus, præſente Herode, cùm pro crimine fuiſſet vocatus, ſtaretq; purpura circundatus armiſq; ſtipatus. Vos (inquit) vel Legem accuſo, qui tantam ei licentiam dediſtis. Scitote quod is, quem nunc propter Hircanum vultis abſoluere, quandoq; nos & ipſum regem torquebit. Nihil autem hęc dicendo mentitus eſt. Nam Herodes cũ regnum cœpiſſet, omnes in concilio tunc inuentos cum ipſo Hircano occidit.

Diſcordias inter Senatum & populum Iudaicũ, Herodi regnum peperiſſe. CAP. IX.

Diſcordia ſumma, diſcórdia cruenta, tã Romani Senatus, quàm Iudaicæ gentis Regnum illi peperit. Deniq; cùm Caius Cæſar, & magnus Pompeius totius orbis viribus confligunt, & in Iudæa fratres Hircanus & Ariſtobulus de principatu atrociter contendunt, Antipater potens, & (vt iam dictum eſt) multas pecunias poſsidens, dum in Iudęa fauet Hircano iuſtiori quidem, ſed ſegniori, & in Romana republica multis obſequijs, pluribus impenſis, mercatur gratiã Cæſaris iam victoris, victumq; Pompeium vſque in Aegyptum perſequẽtis, magnam ſibimet Iudææ poteſtatem promeruit, & apud victricem Romanorum partem Herodi filio viam ad regnum obtinendum magnis meritis aperuit. Sciendum quoq;, quòd per illam Hircani atque Ariſtobuli diſcordiam, templum in Hieroſolymis ſemel, & iterum magna cum calamitate violatũ fuit. Primò namq; Pompeius Ariſtobulum victum habens, ciuitatem aggreſſus, contra ſocios Ariſtobuli, & per ſeditionem in ciuitate receptus, templum irrupit commota atq; cadente maxima turre, per quam aperta parte templi hoſtes irruperunt, & omnia Iudęorum cede completa ſunt. Quidam enim occidebantur à Romanis, alij verò ſemetipſos occidebant, & ita ceciderut vigintiduo millia Iudæorum. Romanorum verò perpauci defuncti ſunt. Nec verò parua in templo commiſſa ſunt, dum ea, quæ priori tempore inuiſibilia vel inacceſsibilia erant, adijſſet Pompeius, & cùm eo non pauci vidiſſent, quæ non liceret niſi Sacerdotibus intueri. Deinde cùm (vt iam dictum eſt) Herodes Regnum cœpiſſet, & Antigonus Ariſtobuli filius ciuitatem teneret, idem ciuitas paſſa eſt, & in tẽplo multi perempti ſunt, Herodi annitẽtibus Romanis. Et hęc paſſio Hieroſolymorum ciuitati contigit (ait Ioſephus) Marco Agrippa & Callidio conſulibus, centeſima & octogeſima quinta Olympiade, tertio menſe in celebratione ieiuniorum, tanquam reuerſa calamitate, quæ ſub Pompeio Iudæis illata eſt. Nam extunc eodem die captiuitatis viginti & ſeptem anni fuiſſe noſcuntur, cum adhuc obſideretur ciuitas ab Herode & Soſyo Legato, perſuaſit Samæus ſupradictus populo, vt Herodẽ acciperet, dicens propter peccata eum non poſſe deuitari.

Neque ſceptrum, neq; ducem de Iuda auferendum, donec veniret Chriſtus.

CAP. X.

Cvm igitur alienus Herodes per tantas tamque cruentas, quas commemorare libuit, diſcordias, regnum cepiſſet, tempus erat, vt promiſsionis ſuæ verbum verax Deus adimpleret. Sic enim fuerat prædictũ, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat qui mittendus eſt. Qui mittendus erat ipſe eſt, qui venit Chriſtus, in quo ſemine tuo (ait Deus ad Abraham) benedicentur omnes gentes, ſicut ibidem à Iacob ſubiunctum eſt. Et ipſe erit expectatio Gentium. Ecce autem veraciter ablatum erat ſceptrum de Iuda, & de fœmoribus eius, quando Herodes alienigena regno fuit intruſus, qui & occidit omnes qui regij generis videbantur eſſe, & ipſum Hircanum, cuius lenitate & manſuetudine fuerat prouectus. Vt igitur iuſtificaretur Deus in ſermonibus ſuis, iam illud ſemen, quod Abrahæ promiſſum fuerat, & cum iuramento repromiſſum, quod itidem Dauid iuratum fuerat, venire oportebat, nec longius differri, quoniam ſceptrum de Iuda ſic ablatum erat, & dux de fœmoribus eius ita deſerat, vt contra legem Iudęorum Rex imò Tyrannus, ſederet in regno, homo alienigena, p̃do, aduena, extraneus, homicida.

Præter Zachariam, Eliſabeth, Simeonem, & Annam propheteſſam, multos fuiſſe, qui aduentũ Chriſti expectarint. CAPVT XI.

Qvalis putas tunc mens, habitis iuſtis animabus, erat? Quos autem illius temporis iuſtos eſſe dixerim, niſi illos, qui fidẽ & ſpem ſiue expectationem habebant promiſsionis ad Abraham, promiſsionis ad Dauid, iuramenti ad Abraham, iuramenti ad Dauid, qui videlicet Dauid fidelis, Deũ fortiter tenens, miſerere mei, dixit, vt iuſtificeris in ſermonib. tuis, & vincas cũ iudicaris? *Pſalm. 50.* Taliũ vnus vel notiſsimus de tẽpore illo Symeon nobis extitit, qui hac fide declamando & requirendo veritatem Dei, veritatem promiſsionis, in qua Deus maior homine, ſponte hominib. iurauit, reſponſum accipere meruit non viſurũ ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Dñi. Nunquid illo tempore ſolus promiſsionis eiuſdẽ Symeon expe-

expectator extitit? Erât vtiq; & Zacharias & Eliſabeth ambo iuſti, erat & Anna propheteſſa, erant & Ioſeph & Maria. Dicam adhuc, Nunquid quia ſolos iſtos notos nobis Euangelium fecit, nullus pręter iſtos erat, qui expectaret fidem & Victoriam Dei, vt in ſermonibus ſuis iuſtificaretur, & vinceret cùm iudicaretur? Vtique, quamuis Herodianæ malitiæ nubes horrida cælum obſcuraret, non paucæ in cælo erant ſtellę, luminis eiuſdem claritate fulgentes, eiuſdem Fidei pulchritudine lucentes, & promiſsionis effectũ ſuſpirantes, clamabant animæ multæ, quatenus in ſermonib. ſuis verax & fidelis Deus appareret. Exiſtimo, quod mulier illa in vtero habens, (vt ſępè dictum eſt) nullo vnquam tempore magis parturiendo clamauerit, nunquam magis vt pareret cruciata fuerit. Noli autem viuentes in corpore fideles illius temporis homines ſolos debere intelligi corpus illius, quam dicimus mulieris in vtero habentis, imò vniuerſa dierum vel ſeculorum Eccleſia, quando erit ab origine mundi progenita omnis multitudo animarum fidelium, tam in carne degentiũ quàm depoſito carnis onere, apud inferos beatam ſpem expectantium, huiuſcemodi deſiderij clamores emittebat, & hæc vniuerſitas propter vnam eandemque expectationem, vna mulier in vtero habens extitit.

Luc. 2.

Neque demonſtrando, neque narrando, Chriſtũ pro dignitate indicari poſſe.

CAPVT XII.

QVid iam dicendum, niſi quia mulier illa peperit Filium Maſculum? Hoc autem dicẽdo quomodo cupit animus immorari, & eſſe in contẽplatione quaſi magnæ, imò veraciter magnæ feſtiuitatis, & triumphalis gaudij, pro eo quòd Deus, qui promiſerat hoc ſemen benedictionis, verax apparuit, & quo ſe impendet? Quam in partem ſermo noſter ſeſe aptabit, in demonſtrationem, aut in narrationem? Si in demonſtrationem ſe verterit, ſi partum illum, ſi filium vel maſculum illum demonſtrare voluerit, hoc tale eſt hodie, ac ſi meridiano tempore, cœlo ſereno, ſole clariſsimo, fulgente in aſcẽſu ſui ſummo, digitum qui intendat oculos habenti & videnti, dicatq; illi. Vide, ecce ſol. Scriptum eſt enim: In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Si aũt vertat ſe in narrationẽ, veremur eſſe ſuperflui, quoniam noui nihil dicturi ſumus, quoniam nõ apud ignotos hæc dicta vel ſcripta deponimus, nõ ad ignaros, vel cum ignaris iſta conferimus. Vertat igitur ſe tota intentio ſermonis ad iocunditatem, & aliquantulam cum iocunditate nitatur habere dignitatem, quatenus & ipſe ſermo plena fide, pleno fundatur ore, cum gratia humilitatis neceſſariæ, vt quiſquis illa legere dignabitur, delectetur, atque iocundetur propter laudem talis filij, propter honorem tanti Maſculi, & propter gloriam Dei Patris, & honorem Spiritus ſancti, de quo illa beata mulier concepit hũc & peperit. Iſtã ſermonis iocunditas riſum habeat illum, quẽ nomine ſuo Iſaac ſignificauit, beatę ſenectutis & emeritæ fidei filius, qui typus filij vel maſculi huius extitit, quẽ decrepita mater, ſcilicet antiqua eccleſia, pariens per vterum Mariæ virginis, veraciter dicere poteſt, ſemperq; dicit ac dicet. Riſum mihi fecit Deus, quia talis Filius verè matri ſuæ riſus eſt ęternus. Dignitatem de prophetica Sancti Spiritus facultate mutuabimur, de propheticę gratiæ plenitudine ſumemus, vbi vates eximius Eſaias loquitur contra ſuperbiam Aſſur.

Eſa. 11.

Quòd per Eſaiam dictum eſt: Egredietur virga de radice Ieſſe, quomodo ſit intelligendum.

CAP. XIII.

ET excelſi ſtatura ſuccidentur, & ſublimes humiliabuntur, & ſubuertentur cõdẽſa ſaltus ferro, & libanus cũ excelſis cadet. Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet & requieſcet ſuper eũ ſpiritus Domini, ſpiritus ſapiẽtię & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſciẽtiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Ecce qualis oppoſitio. Perſpice condenſa ſaltus, & libanum cum excelſis, in de virgam cum flore ſuo. Quantum eſt virga vna florifera, comparatione ſaltuum condenſorum, & montis Libani cum excelſis ſuis, quæ robore magno vel alta ſunt, vtputa ligna cedrorum. Attamen quantum valent condenſa ſaltus, & Libanus cum excelſis comparatione virgæ huius, & aſcendentis de illa floris? Siquidem condenſa ſaltus, ferro ſubuertuntur, & Libanus cum excelſis cadet. Hæc autem virga & flos eius totũ ſuſcepit, totum portat ſupernæ maieſtatis pondus, & non cadit, & non ſubuertitur. Dicamus manifeſtiùs, quamuis ſub iſtam Metaphoram quales tranſlatæ ſint res, non ignoret mundus, non taceat vniuerſus, qui in mundo eſt Eccleſiæ chorus. Perſpice hinc Gentium, quas per condẽſa ſaltus intelligimus Tyrannos, ac duces, imperatores, & cõſules. Inde Iudaicæ gentis, quam per Libanum placet Reges, & Tetrarchas, atq; ſummos Sacerdotum principes, & inter iſtas altitudines ſiue magnitudines ſubortam humilem de domo Dauid Mariam virginem, Chriſtum parturientem, Deum & hominẽ & magnam victoriæ verbi Dei concipis admirationem, quod in hunc mundum ingrediens non quæſiuit de altis vel ſublimibus parentem habere quempiam, ſolùm ſe ſibi ſufficere ſciens abſque opere humano contra illius Aſſur, id eſt, Diaboli ſuperbiam, ad obtinẽdum ſibi regnum, ad poſſidendũ Dauid patris ſui ſolium, imò Dei patris æternum imperium.

Tunc excelſa Libani cecidiſſe, cum Herodes alienigena regnaret: templumque ſubuerſum de nouo ædificaret. CAP. XIIII.

VT taceam de Gentium ſaltu, cuius cõdenſa ferro tũc temporis Romani imperij paſsim ſubuertebãtur, & ſubuerſa fuerant, ita vt totus iam ſub illo imperio ſileret mundus, quando flos iſte de virga vel radice Ieſſe aſcendit excelſa Libani, ſiue ipſe Libanus. Quomodo ceciderunt circa huius floris aſcenſum? Summum Libani, verticem ipſum intellige templum, quia ſcriptum eſt in Zacharia Propheta. Aperi Libane portas tuas, vt comedat ignis cedros tuos. Ipſas autem cedros vel excelſa Libani principes gentis, quorum gloriæ caput erat templum ipſum, quo auguſtius in mundo nullum fuit. *Zach. 11.* Quomodo Libanus iſte cum excelſis ſuis tunc cecidit, vel cadere cœpit? nimirum magni & irrecuperabilis caſus eius initiũ illud dicere nõ dubitauerim, quod Herodes, quo regnante, ceciderat magnum excelſum regiæ dignitatis, ablatum quippe fuerat ſceptrum de Iuda, & Dux de fœmoribus eius. Herodes, inquam, homicida multipliciter, imò & parricida, tyrannus, non rex, templũ vetus, quod reuerſi de Babylonia filij tranſmigrationis ædificauerunt, & victores Machabæi purificauerũt, poſt ſexcentos annos depoſuit, & aliud condidit. Vndè illi huiuſce operis præſumptio? Nunquid illud opus ſtare debuit, aut placere Deo potuit? Si Dauid fidelis de tribu Iuda rex inuentus & electus ſecundum cor Dei, domum Domino ædificare non debuit, dicente illi Domino. *1. Para. 26.* Non ædificabis domum nomini meo, eò quod ſis vir bellator, & multum ſanguinem fundens, quomodo iſte non qualiſcunque ſanguinis effuſor, verumetiam filiorum atq; vxorum occiſor, & domeſticorum ſiue amicorum furialis interemptor, domum debuit ædificare Domino? Non igitur mirũ, quod ab impio factum de rapinis atq; ſpolijs regionum ad tam miſerabile tamq; horribile peruenit excidium, quo poſt Chriſti paſsionem conſtat illud per Romanos irrecuperabiliter eſſe exterminatum. Hoc interim dictum ſit, quod tunc Libanus cadere cœpit, quando Herodes templum vetus depoſuit, & aliud condidit, maius quidem, & duplo maius, quàm fecerãt filij tranſmigrationis, ſed hoc fecit, gloriam quærens ſuã, non Dei.

Herodem, renouando templum, ſe Dauidi & Salomoni impudenter comparari voluiſſe.

CAPVT. XV.

BEnè, inquit, noſtis, quod iſtud, maximo Deo templo noſtri patres ædificauerũt, cùm de Babylonia remeaſſent, & quia deſunt ei ad magnitudinem in altum cubiti ſexaginta, inſtar illius, quod Salomon cõſtruxerat. Nemo negligentiam pietatis patrũ noſtrorum accuſat. Non culpa illorum factũ eſt breuius templum, ſed Cyrus & Darius huiuſmodi menſurã ædificationis fieri præceperunt, noſtri patres & parentum noſtrorum dixit, quia videlicet Iudaici cùm non eſſet generis ſe volebat haberi, Subſequutus, & hoc ait, Nunc autem quoniam nutu Dei principatui meo pax larga conceſſa eſt, & diuitiarum poſſeſsio, & multitudo redditũum, & quod maximum eſt, amicitia fauorq; Romanorum, qui omnium rerũ Domini exiſtunt, cur non ſtudemus relictũ neceſsitatis ſeruitutis tempore opus corrigere & integrum Deo præbere pro beneficijs eius meo regno collatis. Hæc dicens properauit, templumq; in vno anno & menſibus quinq; peractum eſt. Nõnne homo ille, imò beſtia ſic loquens, & ſic properanter faciens Dauid fideli, & pacifico Salomoni regibus legittimis, de tribu Iuda regibus ſeſe conferre, aut etiam præferre contendit? *1. Par. 18.* At ille videlicet fidelis Dauid nulli quicquam rapuit nec de rapinis domum nomini Domini ędificare inſtituit, ſed ecce (inquit) ego in paupertatula mea præparaui impenſas domus Domini auri talenta centum millia, & argẽti mille millia, æris verò & ferri non eſt põdus, vincitur enim numerus magnitudine, ligna & lapides præparaui ad vniuerſa impendia. Hæc dicens, etiam dedit Salomoni filio ſuo deſcriptionem templi, & cuiuſque operis. Et hæc, inquit, oĩa venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerẽ vniuerſa opera exemplaris. *1. Par. 28.* Quod illum dicentem cum legimus vel audimus, nunquid non eũ quoque, cum eſſet Propheta eiuſmodi oſtẽſionem vidiſſe arbitremur, vt diceretur ei, quomodo dictum eſt, & Moyſi de tabernaculo faciendo. Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte mõſtraui, Salomon quoque aurum & argentum non ex rapinis, ſed ex Dei dono habuit. Nunquid talibus ac tantis Herodes nebulo ſeſe conferre debuit?

Quòd populus ſuper illius hominis opere nequaquam lætari, neq; tanto peccatori debuiſſet adulari.

CAP. XVI.

SVper illius hominis opere populus omnis lætitia efferri, tantoq; peccatori non debuit adulari, ſed imprudens, lætitia completus eſt, & primum quidem pro celeritate Deo gratias agebat, deinde de alacritate Regis, quam in dedicatione habuit laudibus extollebat. Meritò igitur riſus eorum in fletũ, & gaudium verti debuit in mœrorem. Veruntamen ſciendum quia licet Herodes mutauerit parietes, & ſpectandos pro ſua gloria magnos congeſſerit lapides, quos admirari poterant Diſcipuli quoq; Chriſti, dicentes, Magiſter, aſpice quales lapides & quales ſtructuræ, non tamen depoſitum vel mutatum fuerat altare. *Mar. 13.* Quod ſi eueniſſet, multò amplius mirari poſsis homicidæ, imò parricidæ tantum licuiſſe, vt religionis caput, id eſt, altare ipſe poneret, cui Chriſtus, vel in quo

vel in quo Dei Filius homo factus, deo Pa-
tri protinus cum beſtijs legalibus præſenta-
ri deberet. Hæc breuiter de templo ſint, vt
iam videat prudens laudator iudiciorum
Dei, qnia præter cauſas alias, propter quas
templũ illud manere non debuit, iſta quoq;
cauſa nocere potuit, vt non quomodocun-
que, ſed nimis malè imò cum fragore, quẽ
totus orbis audiuit, caderet, quod ille fa-
bricauit, hominum hoſtis, inimicus Dei.
Nunc ad ſuſceptum ſermo redeat Prophe-
ticæ veritatis capitulum.

Quare Deus Herodem in regiam & ſacerdotalem ſtirpem ita ſæuire permiſerit, vt ne quidem filiis parceret. CAPVT XVII.

ET Libanus, inquit, cũ excelſis cadet. Iã
diximus, quia grande illius Libani excel
ſum ceciderat, in eo videlicet quòd ſceptrũ
de Iuda, & de fœmoribus eius deſecerat. Fu
neſtus Herodes regiam ſtirpem ferro ex-
tirpabat, & extirpare non ceſſabat. Vndecũ-
que regium quippiam ſubintellexerat, qua-
cunque ex domo vel etiam ſua, imò maxi-
mè ſua, ex domo vel genitura regia quem-
piam æſtimationis olfecerat, quandam de-
nique coniugem regiæ ſtirpis habuerat, pręter complures alias, Mariamnem Pontificis
Hircani filiam, de qua & filios Alexandrũ
atq; Ariſtobolũ ſuſceperat, omninò vnde-
cunq; ſiue deforis ſiue deintus regale quip-
piam ſperare poſſe præſenſerat, ſæuiebat im
manis belua, ſimulque Pontifices, & ſuos fi
lios regales trucidabat, videlicet ne ſeipſum
nimis cupidè regnantem vlla poſſet inquie-
tare perſona per vllam eiuſmodi ſuſpicio-
nem Iã dubiũ quippe regia cũ ſacerdotali
familia permixta fuerat, & idcirco in vtran
que pariter ferebatur truculentus homici-
da nulli ſexui parcens, non ab vxoribus pro
prijs, non à filijs occaſione ſuborta ferrum
differens, quoniam quidem eius filii mater
no ſanguine regiam cõtingebant progeniẽ.
Vnde ergo vinceres Deus promiſſor fidelis,
vnde iuſtificareris adimplendo quod pro-
miſiſti & iuraſti Dauid, cuius ſpiritus clama
re non deſinebat in auribus tuis. Miſerere
mei, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, &
vincas cùm iudicaris? nimirum ſciebas, &
diſpoſueras iuſtificari & vincere ex loco hu
mili, vnde impurus Herodes, imò Diabo-
Eſa. 11. lus, cui ſeruiebat Herodes, nihil poſſet ſuſpi
cari, quod valeret procedere ad celſitudinẽ
throni. Hoc eſt quod coutinuò per Prophe
tam ſubiunxiſti. Et egredietur virga de radi
ce Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & re-
quieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiri-
tus ſapientiæ, & cætera.

Virgam, virginem Mariam, Chriſtum verò florem eſſe, & cur de radice Ieſſe, non de radice Dauid dictum ſit. CAPVT XVIII.

VBicunq; Chriſtiana vel Catholica Fi-
des, ipſa ſuis auribus audiuit, & ipſa vi
det ſuis interioribus oculis, quod virga iſta,
virga gracilis & pulchra, virga humilis qui-
dẽ, ſed recta, eſt beata virgo Maria. Et flos
qui de virga iſta aſcendit, fructus ventris
eius, eſt Chriſtus Dei Filius, & virginis fi-
lius eſt, in quo qui promiſit Dei fidelis & ve
rax inuentus eſt, qui iurauit Deus iuſtus, &
Deus ſanctus comprobatus eſt. Quærendũ
verò hic eſt, cur placuerit ſpiritui ſancto di-
cere: Egredietur virga de radice Ieſſe, ma-
gis quã dicere de radice Dauid ſiue Abra-
hæ, quibus promiſit, quib. Deus iurauit. Ad
hæc, inquam, ſi dixiſſet de radice Dauid vi-
ctricem quidem pronunciaret veritatẽ pro
miſsionis, ſed ipſa dictio minus contineret
ſacramenti. Nunc autem plus habet myſte-
rij, quia cum præconio veritatis tendentis in
ſemen Dauid, ſimul nos mittit in ſecretum
paternæ domus eius in rationem temporis
vel diei, quo miſſus eſt Propheta Samuel ad
vngendum regem, quẽ proiecto Saule pro- *1. Reg. 16.*
uiderat ſibi Dominus in filijs Ieſſe, qui & I-
ſai. Quomodo enim dictum, quomodo fa-
ctum eſt? Vitulum, inquit Dominus, de ar-
mento tolles in manu tua, & dices, ad immo
landum Deo veni. Timebat enim Samuel.
Audiet, inquit, Saul & interficiet me. Et im
pleuit cornu oleo iuxta præceptum Domi-
ni, & iuit, ad immolandum, ait, Domino ve
ni. Sanctificamini & venite mecum vt im-
molem. Sanctificauit ergo Iſai, & filios eius,
& vocauit eos ad ſacrificium. Cumque in-
greſsi eſſent, vidit Heliab, & ait: Num corã
Domino eſt Chriſtus eius? Et dixit Domi-
nus ad Samuelem, ne reſpicias vultum eius,
nec altitudinem ſtaturæ eius, quoniam abie
ci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iu- *Reſpectus*
dico, homo enim videt ea quæ parent, Do- *perſonæ.*
minus autem intuetur cor, Vocauit Iſai A-
minadab, & adduxit Semmam, ſimiliterque
& alios filios ſuos, qui fuére ſeptem nume-
ro, & nõ elegit Dominus ex iſtis. Ait Samuel
ad Iſai, Nunquid completus eſt numerus fi-
liorum? Adhuc, inquit Iſai, paruulus reli-
quus eſt, & paſcit oues. Iubente ergo Sa-
muele, miſit & adduxit eum. Qui cùm ve-
niſſet rufus & pulcher aſpectu, decoraq; fa-
cie. Surge, ait Dñs, & vnge eũ, ipſe eſt enim.

Quid ſacramenti fuerit in rebus geſtis radicis Ieſſe, hoc eſt Dauid, quod ad Chriſtum pertineret.

CAPVT XIX.

QVid nam ſacramenti latet in illis rebus
geſtis, niſi ꝙ audiuimus & ſubintel-
leximus in iſtis verbis Propheticis: Excel- *Eſa. 1.*
ſi ſtatura ſuccidentur, & ſublimes humilia-
buntur, & ſubuertentur condenſa ſaltus
ferro, & Libanus cum excelſis cadet. Et e-
gredietur virga de radice Iſſe, & flos de ra-
dice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum
ſpiritus Domini. Deniq; cũ iſte ſit ſenſus, Su
perbi & diuites relinquẽtur, & de puella hu
mili ſiue paupercula ꝓmiſsio veritatis im- *Eſa. 11.*
plebitur, ſimul per hoc dictũ ꝙ eſt de radice
Ieſſe, vetus experimentum mentib. noſtris

adducitur, quod accidit Ieſſe, reprobatis maioribus filijs eius, & aſſumpto humili vel paruulo Dauid qui erat minimus. Idem ergo eſt, ac ſi dicat, Quid miramini, quia dixi, excelſi ſtatura ſuccidentur, & ſublimes humiliabuntur, & humilitas exaltabitur? Similiter factum eſt in diebus Ieſſe. Vultuoſus erat Heliab, & alta erat ſtatura eius, ſed abieci illum, ait Dominus. Itemque ad reliquos magnos filios eius ſecundum illorum ſimilitudinem multi erunt, quando Prophetia hæc implebitur, excelſi ſtatura & ſublimes in gloria, tā de regali, quā de ſacerdotali propagine, potentes viribus, & valentes armatos producere exercitus. Sed num de illis elegit Dominus, nec ad implendum promiſsionis ſuæ verbum opus habebat ſublimitate hominū, altitudine aulicorum in curribus, & in equis exultantium, qui in multiplici fauore hominum, in multiuago plauſu popularium, & non in Domino confidunt: & tunc minimus filiorū Ieſſe, paruulus Dauid complacuit. & poſtmodum humilis ancilla Domini præ cunctis hominibus emiſſa in ſpiritu humilitatis altiſsimo complacebit, vt ex ipſa compleatur promiſsio naſcēte Chriſto, acſi de virga gracili ſpectabilis aſcēdat flos. Præterea ſicut illic prætenta immolationis feſtiuitas, & adductus de armento vitulus occurrentibus Samueli ſenioribus ciuitatis, & admirantibus aduētum eius, cauſam ſubtexit, ne audiret Saul. Ita & hic deſponſatio Virginis ſiue conſueta nuptiarum ſolennitas, & Ioſeph maritus puellæ nominatus, Diabolum fefellit, & cunctos ſatellites eius, vt erant Herodes & complices eius, vt neſcirent ſacramentum, cuius ſciendi nondū erat tempus.

Laudabile Dei conſilium eſſe, quod in humilitate Diabolū atque Herodē fefellerit, & ars artē luſerit.

CAPVT XX.

3. Aeneidos. Apud Maronem iocatur quiſpiā gloriabundus, & dicit: Nil refert armis contingat palma, doliſue: profectò ſentētia hęc, ad huius palmæ ſiue victoriæ rationem nō valet. Multum quippe refert, multò melius & valdè vtiliùs eſt, Deum vel Dei verbū ſic viciſſe, vel ad procedendum procedere, vt in toto prælij congreſſu ars artem falleret: quā ſi de nobilibus atque potentibus, carne aſſumpta, materialib. armis eorū cōtra homines impios dimicaret, quomodo inuiſibilis, & nōdum homo factus, per Machabæos alioſque fortes atq; fideles viros dimicauit, & armis paucorum ſæpe multa millia peremit. Hoc itidem facere poterat, vt incarnatus de aliqua ſiue Hircani tunc temporis Pontificis, ſiue alicuius cæterorum filia, bellica ſibi ob defenſionem veritatis adhiberet inſtrumenta meliori prouentu, quàm vel Machabæus, vel ipſe Dauid vnquam pugnauerat. Vt (verbi gratia) perſequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Multò melius, inquā, eſt, quòd ars artem fefellit, quàm ſi res acta fuiſſet armis eiuſmodi. Non, inquit, in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus exercituum. *Deut. 32.* Hoc erat verbum Domini ad Zorobabel apud Zachariam Prophetam. Vbi ſeptem oculos ſuper lapidem vnum, & ſeptem lucernas ſuper vnum candelabrū *Zach. 4.* vidit, quæ non erant aliud, quā ſeptē ſpiritus Domini requieſcētes ſuper hūc florē vnum.

Quàm vtile nobis fuerit, Chriſtum è paupere virgine matre naſci.

CAPVT XXI.

Nvlla poteſt verbis lingua cōſeq, imò nec cuiuſquam cogitatu comprehendere mens hominis, quanta nobis commoda prouenerunt ex eo, quod humilitas Diuinitatis, humilitas verbi Dei, non diuitem, ſed pauperem virginē matrem ſibi elegit, quòd ancillam ſuam reſpexit, tantò apud ſe coram diuitibus vel ſuperbis humilem, quātò conſtat excelſis Libani cedris minorem eſſe virgam quamlibet, de radice vetuſta egredientem. Si enim parentes Chriſtus diuites elegiſſet, *Iob 37.* quis hodie pauperibus in Eccleſia Chriſti locus eſſet? Nunc autem & potentes Deus non abijcit, cùm & ipſe ſit potens, & ſæpius in hoc modo pauperes elegit, cognoſcendo illos in benedictionibus ſuis, id eſt, præclara illis dona tribuendo ſpiritus ſui, qualia nimirum diuitibus habentibus conſolationem ſuam rarius concedit. Videte (inquit Apoſtolus) vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, *1. Cor. 3.* ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit DEVS, vt confundat fortia: & ignobilia mūdi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret, vt non glorietur omnis caro in cōſpectu eius. Ergo pauperibus & infirmis ſæpius cæleſtia vocationis ſuæ dona largitur Deus abundantiùs. Et iſta conſideratio pulcherrimam nobis effecit conſiderationem patris optimi, qui notum & verum habet teſtimonium, quòd ſpiritu omnium iuſtorū *Ibidem.* plenus fuerit. Qui minus indiget, inquit, agat Deo gratias, & nō murmuret. Qui verò plus indiget, tribuatur ei, & humilietur pro infirmitate, nō extollatur pro miſericordia. Nimirū cū hęc dicit, hanc ſentimus eſſe imitationē Dei, qui ſpiritualia ſua dare abūdantiùs conſueuit plus indigentibus, ſcilicet pauperibus, infirmis, ignobilibus, vt ſecundum multitudinem dolorum in corde ipſorum, conſolationibus huiuſmodi lætificentur animæ ipſorum.

Laudat incarnationem Verbi, ex Pſalmo Dauidis, Eructauit cor meum verbū bonum. CAP. XXII.

Qva voce, quibus, vel quantis laudibus, flores huius de virga eiuſmodi aſcendentis pulchritudinem prædicabimus, vnde verba ſumemus? Nos penè muti, penè

inſantes ad tantæ dignitaté rei, vbi pulchritudo cum fortitudine, ſortitudo cum pulchritudine floret ac viget, cuius ipſe Spirit⁹ ſanctus laudator eſt. Quid eloquemur ita vt ſecundum noſtræ mentis intentioné ipſum audire delectetur. Sumamus aliquid non de noſtro quod nuſquã eſt, ſed de plenitudine ipſius qui omnes Sanctos implet, de theſauro boni cordis, theſauro iucunditatis & exultationis, quem ſuper Prophetam huius verbi ſui, ſuper Prophetam Patriarcham, & regem theſaurizauit, dicentem in perſona ipſius Dei Patris: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis, ſtatim ipſe Propheta ex ſua perſona ſuccinit. Speciosus forma præ filijs hominum,

Pſal. 44.

diffuſa eſt gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Accingere gladio tuo ſuper ſœmur tuum potétiſsimè. Specie tua & palchritudine tua, intende proſperè procede & regna, & cæt. Putet ſe anima paupercula, nũc ad ſonté ſermonis veniſſe, vnde haurire poſsit, quod loquatur ad gratiam floris huius ſpecioſi & pulchri pro bona intentione, Magis delectandi quã docendi intentione, ô tu quicunque hæc legis vel audis, me exiſtimato immorari, quia dulce eſt, pulchrum & pium etiam, nota replicare atque frequentare de forma ſpecioſi, de ſpecie & pulchritudine formoſi atque potentiſsimi gladio ſuo ſuper ſœmur ſuum accincti, proſperè procedentis atque regnantis, quem in veritate, in manſuetudine & iuſtitia mirabiliter dextera ſua deducit, cadentibus ſub ipſo populis in corde ſuo, quia crucifixi ſunt ſagittis ſuis acutis, ſagittis dictorũ eius ſaluriferis, vt doleant quòd olim fuerũt inimici regis, eumq́; adorent cadentes, cadant in facies ſuas eum adorantes.

Apoſtrophe ad lectoré.

Quomodo verbum Dauidis intelligendum ſit, Lingua mea calamus ſcriba.

CAPVT XXIII.

PAriter aſſumptis vtriuſque teſtimonijs, & illo Eſaiano, & iſto Dauidico, primũ contemplari libet hoc dictum Dei Patris: Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis Linguam Dei Patris Spiritum ſanctum promptum eſt intelligi, quia ſicut lingua carnis adminiſtrat verba hominis, ita Spiritus ſanctus animæ credulæ ſuggerit verba Dei. Vnde & quando ſuper Apoſtolos Chriſti deſcendit, quos nimirum eatenus homines ſinè literis & idiotas, & deinceps peritos & eloquentes facere veniebat, in linguis igneis apparuit, Confeſtim cur ita apparere voluerit, ſequens effectus indicauit. Facti ſunt namque charitate & zelo bono fortes ac ſerui Dei, quod ſignificauerat ignis. Facti ſunt eloquentes varijs linguis, & ſcripturarum periti, quod linguarum deſperatio præſignauit. Cùm igitur dicit in iſto quidem, Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis. Per illum autem, Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & repleuit eum ſpiritus timoris Domini. Manifeſtum eſt de Chriſto, quòd verè Deus ſit; & quòd veracitur habitet in ipſo plenitudo Diuinitatis corporaliter, quamuis in hoc tempore cùm Fides Chriſtiana ſit firma, & hæc aſſertione non indigeat cũ fide neceſſaria, delectabile & vtile eſt etiam competentem habere ſcientiam. Natura humana de virgineæ carnis ſubſtantia ſic eſt aſſumpta, velut membranula mũda & benè accurata, ſcriptorioq́ue operi accommoda, & ipſa lingua Patris, id eſt, Spiritus ſanctus, velociter percurrit, velociter tanquam calamus ſcribæ totam perſcripſit, totam verbi ſubſtantiam repleuit, nihilque reſidui fuit, ſed totum quod erat in corde Patris, illi animæ inſcripſit, totamq́; ſapientiam, totumq́ue intellectum, totumq́ue conſilium, totumq́ue fortitudinem Dei, totam ſcientiam, totamq́ue pietatem Dei, & totum timorem Domini, vt nihil eſſet, quod non ſciret, nihil quod non poſſet, nihil in Deo Patre quod non haberet humana pueri huius natura, vnde & Deus eſt.

Eſa. 11.

Lingua Dei.

Pſal. 44.

Eſa. 11.

Quomodo intelligendum, Eructauit cor meum verbum bonum, dico eg o opera mea regi.

CAPVT XXIIII.

HOc intelligimus eſſe, quod ait ipſa perſona Patris, eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. Res magna, dictum autem non valdè magnum rei comparatione. Quid enim hoc dictum, eructauit? quid magnificum eſt? Inter nos, dico, eructat quiſque noſtrum, dum ſatur eſt, ſed eſuriens quiſpiam ructu alterius ſatu ratus non eſt. Dicit aliquis opus ſuum, ſed qui audit, nõ ſtatim cõſequitur auditi operis effectum, vt faciat ſimiliter, quicquid ab illo factũ eſt. At ille qui hęc loquitur, Eructauit cor meum verbum bonũ qui ait, dico ego opera mea Regi: Bonũ illud verbũ, ipſã boni verbi ſubſtantiã tota plenitudine edidit in vterum virginis: & Regi, id eſt, homini, qué formabat de vtero euidé virginis, opera ſua ſic indidit vt ſit & ipſe opifex ſiue artifex nõ diſsimilis, magna hæc & mira prædicantur per hæc duo verba exigua, Eructauit cor meum verbum bonũ, dico ego. Solent Grammatici vocare Tropum, qué dicunt Tapinoſin, qui modus locutionis humilitas eſt magnæ rei, velut ſi mare intendens dicat gurgitem: ſi vaſtum montem dicat tumulum vel collem. Equidem non auſim in maieſtate tantę rei declamare nænias iſtas, veruntamé nuſquã reperiri exiſtimo loquutioné, in qua voces rebus quæ ſignificantur tãto impares ſint, vt ſunt in loquutione præſenti. Vt quid igitur taliter dictũ eſt: imò quomodo diceretur taliter q̃ dictũ eſt, vbi

Verbum bonum eructare quid ſit.

Tapinoſis.

Verba rem nõ aſſequũtur.

eſt, vbi enim verba inuenirentur ad rem ſufficientia, quæ intelligitur? Sit quidem in verbis defectus, ſed eundum defectum ipſam vocum minoritatem ſi ritè perpendis, ſtudioſa mens ædificat. In quo? in eo videlicet, vt animaduertat opus quidem grande, ſed Deo non difficile. Quis enim homo plenus edulio ſatigatur eructando? Sic nimirum Deus Pater bono plenus verbo non laborauit, humanæ naturæ illud inſerendo.

Quare Deus incarnari, & non potiùs per Angelum genus humanum ſaluare voluerit.

CAPVT XXV.

HOc opus bonum fecit Deus, ſummè potens, ſummè bonus, hoc eſt, quod patribus promiſit, quod iurauit ad Abrahā, *Quæſtio.* iurauit ad Dauid. Tanquam ſummè bonus, ſpōtè promiſit, ſpōtè iurauit, tanquam ſummè potens adimpleuit. Denique ſicut ſummę bonitatis eſt, quod hoc facere voluit, ita ſummę potentię eſt, quòd hoc facere potuit. *Dilutio.* Diligenter animaduertendum, ſolēt enim nonnulli dicere. Vt quid Deus, Dei verbū, venit per ſemetipſum, & homo factus eſt, ad ſaluandum genus humanum, cùm hoc idem fieri potuiſſet per alium? Cur non potiùs miſit aliquem legatum? cur non miſit Angelum ſiue archangelum? Ad hæc, inquam, videlicet. quia nulli alij, nulli niſi ſoli *Eſa. 11.* naturæ Diuinitatis hoc fuit vnquam poſsibile, aſſumere quod non erat, & manere ꝙ erat. Et vnde illi hoc poſsibile, videlicet q̄a natura vel ſubſtantia Diuinitatis tantò ſubtilior eſt anima rationali, vt eam penetrare poſsit. Fideliter hoc inter cætera Patres Catholici ſumpſerunt & ſcripſerunt pro argumento veritatis contra Hęreticos, quòd Spiritus ſanctus æquè vt Pater & Filius Deus ſit, quoniam & ipſæ humanæ animæ eſt capabilis, & capax eiuſdem anima rationalis. Niſi enim Deus eſſet, neque humano, neque Angelico ſpiritui capabilis eſſet. Proinde notandū ꝙ quamuis dicatur quis plenus Dæmonio, non ſic implet hominem ille ſpiritus, vt penetret animam eius, ſed cauernas corporis irrepere potuit, quo ebrietas ſiue febris animamque deprchenſam in ſuis ſedibus exagitat atque affligit. Solus Deus vnus Deus Pater, & Filius. & Spiritus ſanctus, cū vult, & prout vult rationali animę vel ſpiritui ſeſe infundit, & in eo manſionem facit. Fruſtra igitur dicit, vel quærit quis, cur non Legatum vel Angelum miſerit, ſed per ſemetipſum, ad ſaluandum genus humanū venerit Deus, verbum Dei, quia videlicet naturam induere humanam non potuit, niſi ſola natura Dei, vnde ſicut bonum, quia voluit, ita omnipotentem prædicamus, quia potuit.

Chriſtum ſalua Matris virginitate, natum eſſe.

CAPVT XXVI.

QVid de ſalua Matris virginitate dicemus ad laudem ipſius? Contra naturā, Iudæus, inquit, virgo parere non potuit. Nos autem credimus, propter quod & loquimur, quia talem filium ſupra naturam virgo parere potuit. Non dicimus contrā naturam, quæ nō eſt naturæ iniuria, ſed dicimus ſupra naturam, quia naturæ eſt gloria: Quæ ratio eſt dicere, quod nō potuerit quicquam ſupra naturam, qui fecit naturā? Per verbum omnia facta ſunt, ſi omnia, profectò & natura fœminea Ergo ne fortior eſſe natura, quā is (per quem facta eſt natura) nimirum rectè ſapit homo rationalis, vt dicat, quia qui omnia fecit, & ipſam naturam, conſequēter omnia vincit, & ipſam naturam. Quòd ſi Iudæo vel Manichæo magnitudo miraculi ad incredulitatem prouehit, quid rogo magis mirum, id quod aſſumptus vel formatus eſt homo de terra animata & ſenſibili, an quòd homo plaſmatus eſt de terra inanlmata & inſenſibili? Deniq; terram animatā, & ſenſibilē Mariam dixerim, quoniam de terra & ipſa & nos ſumus facti. Porrò terra de qua primus homo plaſmatus eſt, inanimata ſinè dubio fuit, & inſenſibilis. Nōne ergo plaſmatio primi Adā, plaſmatione ſecundi mirabilior fuit? Siquidem materia viuens, & ſenſibilis, id eſt, fœmina, quāuis virgo vlcinior eſt huic operi, quàm fuit illa materia neque viuens, & ſenſibilis. Igitur illa quidem plaſmatio mirabilior, ſed iſta venerabilior.

Quid ſit ſpecioſus forma præ filijs hominum, & gladius ſuper fœmur accinctus. CAP. XXVII.

ECce ſpecioſus forma, ecce potētiſsimus gladio ſuo ſuper fœmur accinctus. Agnoſcēdus eſt, cuius victoriam prędicamus, cuius triūphalē currū laudādo ſubſequi optamus, olim verbū, nunc & caro, olim Deus, nunc & homo ſpecioſus, inqt, forma. Quid eſt forma? Diuinitatē. Diuinitas nāq; forma eſt, forma namq; formatū, forma carēs materia. Diuina ſubſtantia, ſicut ante nos dictū eſt, ſinè materia forma eſt, atque ideo vnum eſt, id ꝙ eſt, reliqua nō ſunt id quod ſunt. Vnūmquodq; enim habet eſſe ſuū, ex his ex quib. eſt, vt cū homo terrenus cōſtet ex anima & corpore, corpus & anima eſt, non vel corpus vel anima in partem, igitur nō eſt id quod eſt. Quod verò nō eſt ex hoc atq; hoc, ſed tantū eſt hoc, illud verè eſt id quod eſt, & eſt pulcherrimū fortiſsimūq;, quia nullo nititur. Igitur ſpecioſus forma. i. ſpecioſus ſecundum diuinitatem. Iſtam eius ſpecioſitatem, qua ſpecioſus eſt præ filijs hominū, q vtiq; Dei natura nō ſunt, ſoli amatores eius vidēt, ſoli videbunt regē in decore ſuo, vidē- *Ioan. 14.*
bunt oculi eius, qui diligūt eū. Et ego, inqt, manifeſtabo ei meipsū. Quid porrò eſt gladius, quo accinctus eſt iſte ſpecioſus, iſte potentiſsimus? nimirū vnum idéque Verbum Dei, Verbū Deus, forma eſt ſpecioſi, gladius eſt potētiſsimi. Nā viuus eſt ſermo Dei, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti.

Igitur

Igitur(vt iam dictum eſt)ecce ſpecioſus,ec-
Hebr. 4. ce potentiſsimus,ſpecioſus,vt flos,potentiſ-
ſimus vt Gigas,cuius à ſummo cælo egreſ-
ſus & occurſus eius vſq; ad ſummum eius.
Talis in hunc mundum ingreditur viſibilis
factus, viſibiliter pugnaturus, qui priùs in-
Pſal. 18. uiſibilis,inuiſibiliter præliabatur,pugnatu-
rus noua belli ſpecie,ſcilicet nō exercitu,ne
que in robore,ſed in ſpiritu ſuo Dæmonia
potens eijcere. Hunc florē ſpecioſum,hunc
regē potentiſsimū alibi ſancta Scriptura prę
dicat,agnū habentē,inquit, cornua ſeptē &
oculos ſeptē,ſcilicet ſeptē ſpiritus,qui ſuper
florē requieſcunt,ſed de Agno, qui & vin-
cens Leo,poſtmodū ſuo loco erit dicendū.
Sicut ſeptiformis Spiritus ſuper florem requieuerit, ita ſeptemplici laude Pſalmus hic Regem Chriſtum canit.

CAPVT XXVIII.

NVnc delectat breuiter intueri, vtrùm ſicut Spiritus iſti oēs ſuper florem requieſcunt,ita ſecundum ſingulos eorū proprium quid in Pſalmo,ſiue in Cantico prælibato dicatur,ad regē ſpecioſum, regē potētiſsimū. Dico ergo opera mea regi. Lingua mea calamus ſcribæ,velociter ſcribentis. Dicta hæc eſſe ſecundū ſpiritum ſapiētiæ & intellectus,nō indiget aſſertiōe nſtra,quia manifeſtè vbi Filio regi Patre Deus ſua dicit opera,ibi ſapiētia,& ibi lingua eius operatur, vt ſcribę calam⁹,ibi intellect⁹. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis,ꝓpterea benedixit te De⁹ in æternū. Accingere gladio tuo ſuper ſemur tuum potentiſsime,&c. Et deducet te mirabiliter dextera tua. Hæc intelligimus decantari ſecundū ſpiritū conſilij & fortitudinis. Cōſilij nanq; fuit,ꝙ videns Deus non poſſe nos ex noſtris operib. iuſtificari, & oēs ſub peccato eſſe concluſos, diffudit gratiā i.peccatorum remiſsionē gratuitā in labijs huius ſpecioſi,& propterea hunc benedixit in æternum,fecitque naſci ſanctum,& ab omni peccato mūdum,vt efficaciter in labiis eius
Luca 7. iſta gratia diffunderetur, diceretque peccatrici,quæ erat vna & vniuerſa Eccleſia. Dimiſſa ſunt ei peccata multa,non quia operata eſt multum,ſed quia dilexit multum. Accingi gladio ſuper fœmur, proſperè procedere & regnare,& ſua dextera deduci mirabiliter,ſine dubio fortitudinis opus ſiue effectus eſt,Sagittæ tuæ acutæ,quid eſt,niſi tibi in doctrina ſiue prędicatione ſemper Scripturarum paratæ ſunt ſententiæ? quibus cō fixa corda illorum, qui fuerant inimici credunt,& acquieſcunt veritati,& cadunt adorando te,facti amici. Ergo pertinere hæc ad ſpiritum ſcientiæ, non dubium eſt. Vnxit te Deus,Deus tuus oleo lætitiæ prę cōſortibus tuis. Oleū iſtud ꝓfectò ſpiritus pietatis eſt. Eleos Græcè, miſericordia latinè Nihilominùs & concupiſcit rex decorem tuum, ad eundem ſpectat pietatis ſpiritum. Nam Regis huius concupiſcentia non aliud eſt, niſi pietas. Hoc eſt oleum, quo vnctus eſt ſpecioſus iſte Rex, vt in multitudine miſericordiæ benedictus adueniret,cōcupiſcentiā habens animarum perditarum,per blandimenta miſericordiæ conuocare illas ad ſuū ſalutis æternæ triclinium. Spiritus timoris Dñi in eo nō eſt, vt timeat, ſed vt timeatur, & vt circa ipſum religioſa ſanctitas,ſācta & timorata ſit religioſitas. Huc pertinet illud: Vultum tuū deprecabuntur omnes diuites plebis. Adducentur Regi virgines, afferentur in lætitia & exultatione,adducētur in tēplum Regis,& populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi.

Quare non dictum ſit,manebit,ſed requieſcet ſuper eum Spiritus Domini.

CAPVT XXIX.

VNum eſt adhuc eiuſdem capituli verbum,in quo tenemur,ne iam proceſſum regis proſequamur, ne iam partum beatæ mulieris qualiter deuorare voluerit Draco ille narremus. Quod eſt illud verbum?& *Eſa. 11.*
requieſcet(ait)ſuper eum ſpiritus Domini. Non dixit,& manebit,ſed requieſcet dicere maluit,nec dubium eſt, quin aliquid plus ſignificet quàm ſi dixiſſet,manebit. Attendamus quia ſermo Propheticus eſt. Cui(inquit Petrus Apoſtolus) benefacitis attendentes,quaſi lucernæ lucenti in caligino- *2. Pet. 1.*
ſo loco,donec dies eluceſcat,& lucifer oriatur in cordibus veſtris. Ecce locus quidam occurrit caliginoſus quidem, ſed iſta lucernæ huius,id eſt, Prophetici ſermonis flammula, clarum illum nobis facit, & tanquam lucifer diem intelligentiæ adducit. In deſerto loquente Domino ad Moyſen, Sacerdotio fungente Aaron. Chore Dathan & Abi *Verbū Dei.*
ron,alijque proceres Synagogæ ſteterunt aduerſus Moyſen & Aaron, ſtetit omnis globus eorum contra Dominum. Vnde & propter execrabilis ſuperbiæ malum, non conſueta hominum morte interierunt, ſed *Num. 16.*
nouam rem fecit Dominus, vt aperiens terra os ſuum deglutiret eos, deſcenderuntq; viuentes in infernum,quia blaſphemarunt Dominum. Præterea,ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Deinde loquere (ait Dominus)ad filios Iſrael,& ac- *Num. 17.*
cipe eb eis virgas ſingulas per cognationes ſuas à cunctis principib. tribuū virgas duodecim,& vniuſcuiuſq; nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ. Nomeo autē Aaron erit in tribu Leui,quē ex his elegero, germinabit virga eius,& cohibebo à me querimonias filiorū Iſrael,&c. Factum, illud in Lege,quod germinauit virga Aaron, & turgentibus gemmis eruperunt flores,& cum ſolijs fructus, atque ita ceſſauit ſuperbia de Sacerdotio cō flictantium. Illud,inquam, factum in Lege, *Eſa. 10.*
confert cum iſto vaticinio Prophetæ, quia dum inuehitur contra ſuperbiam Aſſur, excelſi (inquit) ſtatura ſuccendentur, & ſublimes humiliabuntur & ſubuertentur

condenſa

cōdenſa ſaltus ferro, & Libanus cū excelſis cadet, & ſubaudire licet: ſicut ſucciſi vel humiliati ſunt, ſicut ſubuerſi ſunt, & ceciderūt Chore, Dathan, Abiron, & cōplices eorum, ſtatimq́; ſubiungit: Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcēdet, & re- *Eſa. 11.* quieſcet ſuper eū ſpirit⁹ Dñi. Nimirū & hic ſubaudiri decet: ſicut aſcendit flos de virga Aarō, & ſicut requieuit. i. ab ira ſua ceſſauit, & placatus eſt ſpiritus Domini, quē exacerbauerant murmuratores & ſuperbi.

Præter Chriſtum neminem fuiſſe, ſuper quem requieuiſſe ſpiritus Domini dici poſſet. CAP. XXX.

IGitur ſecundum illam ſimilitudinē intelligendū eſt ꝙ ait: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. Nam ibi quidē aliquāta fuit ſimilitudo. Hic aūt res eſt multò amplior. Ibi virga inſenſibilis flores & folia ſupra naturæ vſum producens, atq; nuces, i. querelas paucorum rebellium ceſſare fecit. Hic virga ſenſibilis virga, id eſt, virgo ſiue vteres virginalis, florē, ſcilicet iam dictum ſpecioſum regem pariens, ſuperbiam Diaboli percuſſit, ſuperbiæ culpā de toto genere humano correxit, & irā Dei, quæ proinde ſuperuenerat, auertit, placatumq́; Deum nobis reddidit. Itaq; ſuper hunc florem requieſcet, ait, ſpiritus Domini. i. propter Chriſtum mitigabis omnē irā tuam Domine, & auertes ab ira indignationis tuæ. Nunquam enim te inquietabit flos iſte: mitis quippe eſt *Num. 12.* & humilis corde. Et Moyſes quidem mitis erat ſuper oēs homines qui morabantur in terra, ſed nō vt hic, non ita ſemper, non ita impaſsibiliter. Vexatus enim & exacerbatus diſtinxit in labijs ſuis, diſtinxit, & Dominū non glorificauit. Ad quas contradictiones loquendo, non ſicut mitis, & aliter, quā voluiſſet audire ſpiritus Dñi, quia locutus eſt verba incredulitatis. Propterea Dominus ad Moyſen & Aarō, nō introducetis, ait, populos iſtos in terram, pro qua iuraui *Num. 20.* patribus eorum. Iſte nūquam diſtinxit in labijs ſuis, imò cùm malè tractaretur, non aperuit os ſuum, & ſicut ouis, ſicut Agnus coram tondente ſe obmutuit. Dignus ergo *Eſa. 53.* qui populum introduceret in veram repromiſsionis terram.

Sicut virga Aaron, ita & virga Ieſſe, ſuperbi certaminis finem fecit. CAPVT XXXI.

MVltùm eſt quod de Scripturis admota clarificat lucerna verbi huius Prophetici. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſed in eiuſmodi diutius immorari præſentis non eſt propoſiti. Veruntamen vt propoſita ſimilitudo decentiùs explicetur, hoc ſolum adhuc dicere libet, quia ſicut contigit ſuperbis illis cōtra quos in deſerto (vt iam dictum eſt) virga floruit, vt noua & inſolita perditione perirent, ita contigit excelſis & ſublimibus illis, quorum temporibus ègreſſa eſt virga de radice Iſſe, & flos de radice eius aſcendit, vt diſsimili caſu caderēt, & interitu ſuo diſsimiles cæteris hominib. quicunq; bello interierunt, exiſterent. Teſtatur hoc Ioſephus, qui miſerabile illorum deſcribens excidiū, dicit de illis: Singulatim quidem iniquitates eorū narrare non potero. Vt autē breuiter dicam, neq; aliam ciuitatem vnquā talia perpeſſam eſſe puto, neq; vllam nationem poſt hominum memoriā malitiæ ferociorem fuiſſe. Et alibi: Denique omnium poſt condita ſecula res aduerſas, ſi cū Iudæorū calamitatibus conferantur, ſuperatū iri non ambigo, & horū author nullus externus eſt. Erant quippe iſti maximè de parte Aſſur, id eſt, Diaboli, contra cuius altitudinem virga iſta aſcendit, cum ſuo flore, id eſt, virgo humilis cum filio ſuo miti & humili.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER DVODECIMVS.

Beatam virginē Mariam mulieris in vtero habentis, parturientis, et vt pariat clamantis, nō minimā partem fuiſſe. CAPVT I.

DIctum iam, & adhuc dicendum eſt, quia Draco ſtetit ante mulierem quæ erat paritura, vt cū peperiſſet, filiū eius deuoraret. Hic iam nomen mu- *Galat. 4.* lieris duplicē ſenſum habet. Antequam eſſet beata virgo Maria. Ante (inquā) & longè prius erat mulier, quā ꝙ in ſacramento ſentimus. i. Eccleſia, & vtique prægnans mulier mente grauida, gerēs verbū promiſsionis, ſicut iā ſæpe dictū eſt. At verò propria & vſitata ſignificatione ſecundū ſexum Maria mulier extitit, quāuis virgo, dicente Apoſt. Miſit Deus filiū ſuum factū ex muliere, factum ſub Lege. Mulier hęc ſiue hoc humani generis indiuiduū mulieris illius pars eſt, quā dicimus Eccleſiam, id eſt, credētium collectionem vniuerſam. *Eccleſia.* Vbi ergo mulier iſta, id eſt, virgo Maria peperit, totam Eccleſiam peperiſſe quis neſcit? *Eſa. 9.* Propterea dicimus vniuerſi, Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.

Draconem etiam Mariæ filium deuorare voluiſſe.

CAPVT

CAP. II.

QVid porrò fuiſſet deuorari filiũ eius? Nimirum ita mori, vel occidi, vt periret nomen eius. At illud ſextum caput Draconis, illa beſtia terribilis, non ſicut dentib. magnis, dentibus ſuis ferreis, ea quæ circa corpus ſunt bonorum ſiue malorum comedere ſiue comminuere atque conculcare potuit. ita etiam in cauſa iſta, ſuimet agitatori Diabolo ſatis facere præualuit Herodes, cuius præcedenti libello mentio facta eſt, qualiter quæſierit puerum ad perdendum eum quis neſcit, & quis non audiuit? Planè impius ille Romani ſatelles imperij, nec impietatis crimine vacuus eſt Auguſtus ipſe, qui ad ſuggeſtionem eiuſdem Herodis tam pronus extitit, vt concederet illi quoquo pacto regem perdere quem natum audierat, tanquam regna hominum Rex ille tollere haberet, quod ita non erat. Crudelitati ſtultæ, crudeli eius ſtultitiæ mulier ſæpè dicta de incolumitate filij ſui ſecura, iam dudum exprobrauit, & exprobrare nõ ceſſat. Non (inquiens) diripit mortalia, qui regna dat cœleſtia. Crudelitas Herodis Romana poteſtate facti regis tam citò in Romanum imperium redundauit. Nec enim tot pueros impunè occidere potuiſſet, niſi Romanæ potentiæ licentiam, vel cõſenſum Auguſti Cæſaris habuiſſet. Sicut cum voluit inde permiſſum accepit proprios trucidandi, ita prætento metu ne ſideret ſibimet vel Auguſto de mutatione regni, ſiue imperij, conceſſionem adeptus eſt tot pueros occidẽdi, quotquot in Bethleem & in omnibus finibus eius per duos annos fuerant nati. Futurum quidem erat, vt per manus Romanorũ rex ille occideretur, ſed nondum erat illius rei tempus, nec ſic faciendum erat, vt deuorare tur filius maſculus, id eſt, non ita mori habebat, vt periret nomen eius.

Quare Diabolus Chriſtum Herodi prodere non potuerit. CAP. III.

Ioan. 8. SIC Herodes egit, & ſic peragere voluit, vt verè vnus vel præcipuus Diaboli filius, de qualibus ait filius vel maſculus iſte: Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Quæ vel qualia deſideria? quæritis (ait) me interficere. Hoc eſt deſiderium patris veſtri. Propter hoc deſiderium ille homicida erat ab initio, quia videlicet veritatem, id eſt, meipſum odit ab initio, quod odium nunc in me, factũ mortalem hominem, deſiderat complere homicidio. Hoc erat deſiderium illius, qđ Herodes volebat tam citò facere deſideriũ patris ſui, deſiderium diaboli. Dicit aliquis. Si pater eius Diabolus hoc iamdudum deſiderabat, cur non ſtatim puerum prodebat? Cur eum à Magis illudi permittebat? Nunquid neſciebat? Nunquid ſpiritus ille non contectus carne percipere non poterat, natum eſſe hunc regem, niſi veniſſent homines de longè, & feciſſent Herodi, omnique Hieroſolymæ turbationem ſiue metum dicendo: Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorũ? Matt. 2. Ad hæc (inquam) planè ſciebat, ſed non ſinebat eũ loqui puer ipſe, qui natus erat. Hoc aliundè facilè poteſt probari. Exibant (inquit Euangeliſta) Dæmonia à multis clamantia & dicentia, Quia tu es filius Dei. Et Luca. 4. increpans, non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Et rectè non ſinebat ea loqui, quia pro ſectò pro malo loquebantur, ſcilicet, vt inuidiam facerẽt illi. Igitur & tunc natum illum eſſe, Diabolus ſciebat, & filium ſuum Herodem hoc ſcire deſiderabat, ſed natus infans eum loqui non ſinebat. Nam niſi prohiberetur eodem modo quo alibi dicit Scio, quis ſit Sanctus Dei, ſcilicet, per energuminum, dicere potuiſſet illi dolenti, quod eſſet illuſus à Magis, ſcio vbi ſit Sanctus Dei, ſiue ſcio vbi ſit Rex iſte quem quæris.

Chriſtum à Diabolo, non vt cognoſceretur, ſed vt corrumperetur tentatum fuiſſe.

CAP. IIII.

SEd dicit aliquis. Si illum ſciebat Diabolus, ad quid inſtabat experimentum quęrens, & dicẽs: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant? Matt. 4. Quemcunq; res iſta mouet, ſcire debet, quia fecit vt tentator vel vt corruptor. Nã ille eſt, qui ſemper hac intẽtione tentat vt corrumpat, planè non quærebat vt cognoſceret quaſi incognitum, ſed vt corrumperet cognitum. Quid autem eſt corrũpere, niſi ſimilem vel conformem facere? Matt. 4. Horrendum quidem auditu hoc eſt, ſed ad huc in deterius, proceſsit, dicendo ad vltimum. Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. An non dicit & Apoſtolus, de illo, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne 2. Theſ. 2. quod dicitur Deus, aut quod colitur. Non expaueſcat pius ac fidelis animus perpendere, quãtus ſit præſumptor Diabolus, quia videlicet cognoſcendus eſt ex hominibus, qui iudicandus eſt ab hominibus. An neſcitis (inquit idem Apoſtolus) quia & Angelos iudicabimus. Cùm igitur dicit ille; vtpote 1. Cor. 6. tentator, id eſt, corruptor. Si Filius Dei Matt. 4. es, dic vt lapides iſti panes fiant. Perpende, quia ſibi conformare, ſibi ſimilem facere Deum intendebat ille Satan. Quomodo per hoc ſibi conformem faceret dicentẽ, vt lapides illi panes fierent? videlicet, quia & qui mendaciter dicit de ipſo, quod nõ eſt, & qui iactantur & pro vana gloria monſtrat de ſeipſo, quod non eſt, ſimiles ſibi ſunt, teſtante ipſo Domino, qui reuerſis ſeptuaginta duobus, & cũm gaudio dicentibus. Domine etiam Dæmonia ſubijciuntur nobis in nomine Luc. 10. tuo, quod vtiq; verũ erat, ſtatim tam fortiter quàm ſuauiter tetigit eos, dicens. Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentẽ. quo videlicet dicto breuiter innuit, quòd multi ex ipſis ſecundũ Satanæ ſimilitudinẽ

M propter

propter vanitatem caſuri vel retro abituri eſſent. Multi enim Diſcipulorum eius (ait Ioannes) abierunt retro, & iam cum illo nó ambulant. Porrò, Diabolus mendaciter de ſemetipſo, & in cælo dixit, & in terra nunc vſque contendit dicere, quod non eſt, ſcilicet quòd ſit Deus. Dominus autem filius Dei erat, & eſt, ſed vt hoc illi miraculis demonſtraret, nulla eſſet cauſa, niſi iactantia ſeu vana gloria. Nunquid enim illum Diabolus adoraret, vt ſaluus fieret, ſi apud illú ſe Filium Dei eſſe taliter comprobaret? Igitur miranda Diaboli præſumptio, qui non contentus dixiſſe olim, ero ſimilis altiſsimo ſimilem ſibi altiſsimum niſus eſt facere tentando. De hoc quod in deterius proficiens præcipitium ſuaſit, & deinde ſibi quoque illum ſubſternere tentando, ſuadendo, vt ſe adoraret, miretur qui poteſt & animaduertat, quia verè magnum Diaboli iudiciú eſt.

Qua de cauſa Christus non ſolùm Dæmonijs, verum etiam Apoſtolis, ne ſe proderent, prohibuerit.

CAPVT V.

NVnc ad id redeo, quod cœperam, ſcilicet quia increpans Dæmonia, non ſinebat ea loqui, qđ ſciebant, videlicet ipſum eſſe Chriſtum. Nunquid verò tantummodo Dæmonia ſuper hac re prohibebat vel increpabat, & loqui non ſinebat? Imò & amicos homines ſuper eadem reprohibebat.
Matt. 4. Exempli gratia, Cum interrogaſſet Diſcipulos ſuos, dicens: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis. Itemq́; Vos autem quem me eſſe dicitis? Et ad hęc reſpondens Simon Petrus dixiſſet ei: Tu es Chriſtus Filius Dei viui. Illum quidem beatificauit, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui eſt in cælis, &c. Sed tunc præcepit Diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus. Quare videlicet quia futurum erat, vt poſtquam regium hoc nomen de ipſo publicè prædicaretur, nulla mora interficeretur, inimicis Iudæis gaudentibus, vtpote grandi ratione armatis, forti occaſione ſuffultis, qđ eſſent amici Cæſaris, interficiédo illum, qui ſe dicendo regem Chriſtum, contradiceret Cæſari, quem ſi non interfeciſſent, non eſſent amici Cæſaris. At ipſe nolebat locum dare vel occaſionem facere homicidis illis, priuſquam omnia condidiſſet inſtrumenta benedictionis, quæ peruenire debebant ad nos gentes, iuxta verbum promiſsionis
Gen. 22. ad Abraham. Et in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Et idcirco morti, vel miniſtris mortis præcipiebat, vt expectarent. Exempli gratia, vt tetrarchæ Herodi. Acceſſerunt ad eum die quadam phariſæorum
Luc. 19. quidam, dicentes. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis. Ite, dicite vulpi illi. Ecce eijcio Dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die cóſumor. Quod erat dicere. Hoc anno & ſequenti regnum Dei prædico, & anno tertiò per paſsionem mortis ſumma gloria, ſummo honore coronabor. Neque enim in poteſtate vulpis eſt, quando deuoret leonem. non in poteſtate fraudulenti homuncionis eſt, quando interimat vitæ & mortis dominatorem. Igitur tanquam ſapiens amicis ſeorſum indicabat, inimicis autem vſque ad Eccle. 20.
tempus abſcondebat, quòd ipſe eſſet Chri- Prou. 3.
ſtus, tanquam ſapiens, imò & ipſa ſapientia, quæ dicit, Cauſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo ne reueles, ne fortè inſultet tibi cùm audierit, & exprobrare nó ceſſet. Ité, mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo.

Quare Iudæi, an ipſe Christus eſſet, quæſierint. & quare ipſe ante paſsionem ſemper obſcure reſponderit.

CAP. VI.

SI totam percurras Euangelij ſeriem, nuſquam reperies, quòd ſe in publico Chriſtum nominauerit, nuſquam inuenis, quod ante ſtatutum paſsionis ſuæ tempus, regem ſe eſſe dixerit, aut dici permiſerit. Veruntamen quia veritati teſtimonium perhibere debebat. Nam ad hoc natus erat, & ad hoc in mundum venerat, ita de hoc nomine tacebat, quod eſt Chriſtus ſiue vnctus. Vt multò maius de ſemetipſo teſtificaretur, quàm concipere potuiſſent de nomine illo aduerſarij eius. Exempli gratia. Aliquando circundederunt eum Iudæi, & dicebant ei. Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam? Non dixit, Ecce Ioan. 10.
palàm dico vobis, Chriſtus ego ſum, videlicet, ne malę illorum intentioni cócurreret, vtpote qui malitioſè interrogabant, vt aut Chriſtum ſe eſſe negaret, quod fieri non poterat. Nam ille, inquit Apoſtolus, Fidelis 2. Tim. 2.
permanet, negare ſeipſum non poteſt: aut ſi profiteretur ſe Chriſtum eſſe, profectò tūc optatum contra illum haberent magnæ accuſationis capitulum, quòd ſe Regem dixerit aduerſus Romanum imperium. Nam ſi Chriſtum, vtique & Regem ſe eſſe fateretur. Quid contra hoc egit ipſa ſapientia? Nimirum & illorum cauillationem prudenter illuſit, & plus quàm interrogatus eſſet, de ſemetipſo fideliter prædicauit. Cœpit paſtor loqui de ouibus ſuis, quæ videlicet nomina Romanæ legiones non multum timerent, aut curarent in armis ſuis. Loquor (inquit) vobis, & non creditis, quia non eſtis de ouibus meis. Oues meæ vocem meam au- Ioan. 10.
diunt. Ecce quanta in verbis humilitas, de quibus Romana tunc temporis altitudo non niſi ridebat, ſed vide in tanta humilitate verborum, quanta ſit maieſtas rerum. Et ego cognoſco eas (inquit) & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis. Quam profe- Ioan. 9.
ctò dare non eſt niſi Dei. Sic incipiens & nomen quod malitioſè quærebatur, ſubtegés, ſic tandé eſt elocutus, Ego & pater vnum ſumus. Hoc nimirú plus eſt, quā illud, vnde apud

pud Romanos accuſari potuiſſet, ſi maniſe-
ſto nomine Chriſtum ſe eſſe reſpondiſſet.

Chriſtum, vbi tempus affuit, non ſolùm non prohibuiſſe, verùm etiam ſe regem prædicari voluiſſe.

CAP. VII.

VBi tempus affuit, quod popoſcerat o-
pus, vel ordo noſtræ ſalutis, tunc præ-
eunte tuba magni miraculi, videlicet reſuſ-
citatione Lazari mortui iam quatriduani,
Ioan. 11. iamq; fœtẽtis, nomen iſtud admiſit, nomen
regium cum laudibus publicè ſuſcepit, vide
licet occurrentibus turbis cum ramis palma
rum, quæ ſunt inſignia victoris, clamantib.
Marc. 11. ac dicentibus: Oſanna benedictus qui ve-
nit Rex in nomine Domini, benedictum quod
venit regnum patris noſtri Dauid, oſanna
in excelſis. ſiue ſecundum Lucam: Pax in cæ
lo & gloria in excelſis. Quo nimirum dicto
pueri conſonabat Angelis, qui qua nocte na
Luc. 19 tum illum ſecreta reuelatione paſtoribus
annunciauerunt, dicentes: Quia natus eſt
vobis Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus
in ciuitate Dauid, repente laudauerunt De-
um, & dixerunt, Gloria in altiſsimis Deo, &
Luc. 2. in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
Hoc eatenus publicæ laudi deerat, quod Chri-
ſtus vel regem ſe in publicò non prædicabat
aut prædicari permittebat, ſed pueri ſupple
uerunt, pueri laudem perſecerunt, equidẽ
iniuſsi, ſed diuinitùs inſpirati, rationabiliter
permiſsi, opportunè admiſsi. Vndè cum in-
dignarentur Principes Sacerdotum, & ſcri-
bæ, dicerẽtq; ad eũ. Audis quid iſti dicunt? I-
Matt. 23. pſe valdè ſubtiliter reſpondit, dicens, Vtiq;
nunquam legiſtis, quia ex ore infantium &
lactentium perfeciſti laudem? Idem enim
eſt, ac ſi diceret: Vos mihi hactenus impor-
tuni fuiſtis, vt ſi ego ſim Chriſtus, palàm di
cã vobis, ego vero pro tempore & re de lau
de mea nomen iſtud diſtuli. Ecce nunc iſti,
qui veſtræ ſcientiæ comparatione infantes
ſunt, lactantes ſunt, regium mihi nomen ac
clamando laudem perfecerunt, Prophetiã
impleuerunt Quia quod propter vos ami-
cos meos ego tacebám, ipſi prædicauerunt.
Dicentibus autem quibuſdam ex illis: Ma-
giſter, increpa Diſcipulos tuos. Dico vobis
(ait) quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt,
Luc. 19. ſubauditur, quòd ego ſum Rex, quòd ego
ſum Chriſtus, dum pro eo quod dicitis, No
lumus hunc regnare ſuper nos, non remane
bit lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.

Chriſtum aſello inſidentem; Regnorum huius mundi contemptum præ ſe tuliſſe.

CAPVT VIII.

ET quidem illi, audito à turbis acclamã-
tibus Regis nomine, ipſo non prohibẽ-
te gaudebant ſibi occaſionem, quam opta-
uerant oblatam eſſe, vt Romanæ poteſtati
Luca 23. poſſent iſtud ſeditioſis vocibus impingere.
Hunc inuenimus ſubuertentem gentem no
ſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari,
& dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. & ſi
huoc dimittis, non es amicus Cæſaris. Om-
nis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. At
ille ſapiens & prouidus, verè quidem Rex, Luc. 2.
ſed non ſicut Cæſares, accuſationes illorum
in ipſa turbarum acclamatione valde infir-
mabat, Cæſarique & cunctis regibus ſeculi
ſatisfaciebat, quòd nullius eorum regnum
cuperet, vel ambiret, nulloſq; omninò ſecu
li honores, quales erant Romanorum fa-
ſtus, magni penderet, nec arma ferrea, vel ſi-
gna bellica vnquam attrectare intende-
ret. Sedebat enim non ſuper phaleratum &
ſpumantem, equum, ſed ſuper exiguum i-
gnobilemque, aſellum. Circa illum non
gladij, non ſecures, ſed rami palmarum, &
oliuarum frondes. Ramum oliuæ conſta-
bat gentilibus quoque ſignum pacis eſſe.
Quid ergo turbis ſiue in pueris ſpiritus
Chriſti Regis agebat, niſi regem, quaſi de
inuaſione regni vel imperij Romani men-
daciter accuſatum, vel accuſandum, factis
meliùs quàm verbis excuſare properabat.

Chriſti regnum non de hoc mundo eſſe, ſatis probatum eſſe, copioſiùs tamen probari potuiſſe.

CAP. IX.

EXcuſauit ſe verbis quoq; Rex mitis &
humilis corde, dum etiam Pilato, vbi Ioan. 18.
vẽtilabatur accuſatio de regio nomine, qua-
ſi crimine magno. Regnum meum (ait) non
eſt de hoc mundo. Si de hoc mundo eſſet re
gnum meum, miniſtri mei vtiq; decertarẽt,
vt non traderer Iudæis, Nunc autem regnũ
meum non eſt hinc. Poterat eiſdem gratiæ
labijs dicere: Si de hoc mundo fuiſſet regnũ
meum, non aſellus, ſuper quem ſedi nudiuſ
tertius, ſed equus mihi vel currus fuiſſet ad-
hibitus, & qui me regem acclamauerunt, nõ
ramos oliuarum, ſed militarium prætuliſ-
ſent apparatum armorum. Et ſi minùs illi
ſufficerent, rogaſſem patrem meum, & ex-
hibuiſſet mihi modò plus quàm duodecim
legiones Angelorum. Poterat quidem & il-
lud dicere, Quando paui de quinq; panibus
quinq; millia hominum, & illi propter hoc
rapere mè, & ſuper ſe regem facere volue-
runt, non fugiſſem eos, niſi quia verum eſt,
quod regnum meum non eſt de hoc mun-
do. Hæc (inquam) & cætera huiuſmodi mul
ta innocentiæ ſuæ argumenta, qui nihil Cæ-
ſari volebat nocere, Pilato reſpondens de-
monſtrare poterat, niſi quòd ille auditum
non habebat, & ipſe per ſapientem quen-
dam fuerat prælocutus Ne effundas ſermo
nem, vbi non eſt auditus. Nobis hæc ſcien-
da reſeruauit, & noſtrum eſt inclamare ad-
uerſarijs eius, etiam defunctis, quia non di-
ripit mortalia, qui regna dat cæleſtia, & quia
volentes eos falli, ſua malicia fefellit, & mẽ
tita eſt iniquitas ſibi, dicendo. Inuenimus
eum prohibentem tributa dari Cæſari. Nõ Luc. 23.
enim talem Regem ſe fecit, neque ita con-
tradixit Cæſari. Imò, reddite (inquit) quæ

Matt. 22. ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.

Diabolum inſidiando vitæ Chriſti deceptum, Dei conſilium non impediuiſſe, ſed promouiſſe.

CAP. X.

QVid multa? mori illum oportebat, & Draco ſępè dictus in hoc ſtabat, in hoc inhabitabat, vt ille moreretur, quod putabant eſſe deuorationem eius. Putabat (inquam) quòd per mortem poſſet eum deuorare, id eſt, conſilium vel propoſitum Dei adnihilare, vt ſcilicet non fieret, quod prædictum fuerat, Et ipſe erit expectatio gentium, & in ipſo benedicentur omnes gentes quod iamdudum timens, dicente illo Iudæis.
Ioan. 8. Quæritis me & non inuenietis, & vbi ſum ego, vos non poteſtis venire. Loquebatur per os illorum ad ſemetipſos dicentium, Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Verum cecinit
Pſal 103. Pſalmiſta, Draco iſte quem formaſti ad illu-
Iob. 40. dendum ei, & ipſe dominus ad beatum Iob de illo dicit, Nunquid illudes ei quaſi aui? Item, Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum. Verè illuſus eſt, & fruſtrata eſt eum ſpes eius, quia nequaquam moriendò Chriſtus deuorandus erat, aut deuoratus eſt, imò per mortem eius effectum eſt, nec niſi per mortem illam fieri oportebat, vt iret in diſperſionem gentium, & doceret gentes. Conſideremus ſacramenta, per quæ in ipſo ſecundum promiſsiones benedicendæ erant, & benedicentur omnes gentes, & in Draconem iſtum ad laudem Dei, qui eum ad illudendum formauit, mirari poterimus magnitudinem illuſionis, quia dum aduerſari cupit, famulatur propoſito Dei, dum deuorare ſe putat talē beatæ mulieris filium, valdè proficuum cōſilio eius præſtat obſequium.

Per mortem Chriſti ſacramenta Baptiſmatis, Eucharistiæ, et Spiritus ſancti dona, nos conſecutos eſſe.

CAPVT XI.

Sacramenta. QVæ ergo & quot ſunt præcipua noſtrę ſalutis Sacramenta? Sacrum Baptiſma, ſancta Corporis eius & Sanguinis euchariſtia, geminum Spiritus ſancti datum, videlicet alterum in remiſsionem peccatorum, alterum in diuerſarum ſiue multiplicium diuiſiones gratiarum. Hæc tria Sacramenta ſalutis noſtræ neceſſaria ſunt inſtrumenta. at verò hæc, non niſi per mortem & reſurrectionem eius condenda erant, vel condita ſunt. Primò, de Baptiſmi ſacramento credimus, & ſcimus, quia de morte eius manauit, cùm putaretur eſſe deuoratus, id eſt, cū iam eſſet mortuus. Ad Ieſum enim, inquit, Euangeliſta, cùm veniſſent, vt viderent eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. San-
Ioan. 9. guine illo redempti, aqua illa ſumus abluti, tam Iudæi quàm gentes. Et primò Iudæi, deinde gentes; imò primò mortui, deinde viui. Mortui namque quicunq; fuerant fideles ab origine mundi, quique apud inferos expectabant beatam ſpem, primi huius ſalutis fructum perceperunt, & qui velut catechumini nondum cæleſti communicauerunt altari, id eſt, viſioni diuinitatis, nondū ſoluto pariete inimicitiarū. Eramus enim,
aiunt, & nos aliquando natura filij iræ, ſicut Ephe. 2.
& cæteri, & quaſi pannus meſtruatæ omnes Eſaiæ 64.
iuſtitiæ noſtræ. Tunc illo flumine abluti, & emundati intrauerunt in ſanctuarium Dei, in regnum Dei, quod totum ſanctum eſt. Et quia tunc præteritorum omnium ſeculorum tota ſimul Eccleſia baptizata eſt, poſitum eſt ſacramentum hoc, quaſi ad eiuſdē Eccleſiæ fores, vt quicunque vult Eccleſiæ deinceps incorporari, baptizetur in ſua perſona, quia ſimul & vniuerſaliter in morte Chriſti baptizata eſt Eccleſia. Sumpta nanque aqua, & dicto verbo crucis cùm inuocatione Spiritus ſancti, præſens adeſt ſacramentum mortis Chriſti. Vndè Apoſtolus,
Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, Rom. 2.
in morte ipſius baptizati ſumus, &c. Diutina ſanctæ Romanæ Eccleſiæ contra conſuetudinem Græcorum decertatio fuit, volentium debere in die Epiphaniæ ſolenne baptiſmi celebrare ſacramētum, pro eo, quòd illà die conſtat ipſum Dominum à Ioanne aquis Iordanicis fuiſſe baptizatum. Romana Eccleſia, magnuſq; Leo ſcribens econtra demonſtrat rationabiliter, Ioannis baptiſma non ad eandem pertinuiſſe virtutem, quia nō erat in remiſsionem peccatorum, ſed in pœnitentiam. Baptiſmum Chriſti à morte ipſius aſſumpſiſſe initium, (vbi ſicut iam dictum eſt) latus eius patefactum eſt lancea, & exiuit ſanguis & aqua, & proinde hoc ſacramentum in morte & reſurrectione eius eſſe celebrandum.

In quem vſum ſacramentum Euchariſtiæ nobis relictum ſit. CAP. XII.

DE ſacramento Corporis & Sanguinis Domini certum eſt, nec aſſertione noſtra indiget, quin paſsionis vel mortis eius propria quidem & ſingularis commemoratio ſit, & quòd à paſsione vel morte eius initium ſumpſerit, vel ſumere debuerit. Conditum autem eſt hoc ſacramentum quantū potuit morti vicinius, ſcilicet cum iam eſſet ad mortem venditus, & qua nocte tradebatur. Nobis, qui viuimus, & qui reſidui ſumus, reſeruatum eſt, & miſſum eſt ſacramētum iſtud, in quo ſub ſpecie panis & vini latet vtilitas mortis & reſurrectionis eius. Nā illis, qui mortui fuerant, fidelibus, miro modo in illa ſpecie, qua pependit in cruce, factus, vel datus eſt cibus. Ita vt anima eius ad animas illorum in infernum, & corpus eius ad corpora illorum deſcenderet, eſſetque tribus diebus & tribus noctibus in corde terrę, in eodem ventre terræ, quo recepta vel aſſumpta fuerant corpora illorum.

De tanto hoc myſterio nunc diutius tractare non eſt propoſitum, veruntamen ne omninò relictum ſit intactum, dicere quippiã libet de cauſa, propter quam nobis ſit neceſſarium. Cauſa hæc erat, quia primi homines Deo increduli, Diabolo nimis malè creduli Gen. 3. fuerunt. Quia cùm non viderent niſi pomũ quantumlibet ſuaue, redolens aut viſu pulchrum, crediderũt in illo eſſe diuinitatis effectum, crediderunt diabolo, dicenti. Nequaquam ita erit, vt Deus dixit, Si comederitis, morte moriemini. ſed erit quod dicò ego, ſi comederitis eritis ſicut Dij. Contra cibum illum, qui cibus fuit mortis, dictante ratione, namq; iuſtitiæ dari oportebat cibũ alium, qui eſſet cibus vitę, & ſimili ordine, vt ſcilicet ineſſe illi mens crederet, quod oculus non videret, crederet eſſe cibum & potum veraciter communicandæ diuinitatis, eſſe effectiuum carnem & ſanguinem Chriſti, quod ſentire non poſſunt ſenſus carnis & ſanguinis. Per hanc Fidem ſibi Deus ab homine ſatisfactum eſſe iudicat, dum non minùs ſibi credit, quã Diabolo crediderat.

Spiritum ſanctum primùm in remiſsionem peccatorum, deinde in diuiſiones gratiarum, ſuper nos effundi.

CAP. XIII.

DAtum Spiritus ſancti, primùm in remiſsionem peccatorum nos omnes credentes accipere, vel accepiſſe per mortem, vel ſanguinem eius, quis neſcit? Idcirco qua die reſurrexit à mortuis, cum eſſet ſero, die illa ſtans in medio diſcipulorum, inſufflauit & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctũ Statimq; ſubiunxit, Quorũ remiſeritis Ioan. 20. peccata, remittuntur eis. Porro ſecundum eiuſdem Spiritus ſancti datum in diuiſiones gratiarum, quarũ Apoſtolus meminit, ſcribens ad Corinthios: Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientię, &c. die quinquageſimo acceperunt, & eiuſmodi dona ſunt, de quibus ſcriptum eſt; Aſcendens 1. Cor. 11. in altum, captiuam duxit captiuitatem, de- Ephe. 4. dit dona hominibus. Quorum potiora ſunt hæc, quod ipſe poſuit quoſdam quidem Apoſtolos, alios autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios Paſtores & Doctores. Iſtæ ſunt conſolationes Parācleti, propter quas abire volens, dicebat illis, Sed quia hęc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor ve- Ioan. 16. ſtrum, ſed ego veritatem dico vobis Expedit vobis, vt ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Quòd dicit, ſi abiero, rectè quidem intelligitur, ac ſi dicat, Si in cælum aſcendero, ſi meam corporalẽ præſentiam vobis abſtulero. Veruntamen, quia non de aſcenſu eius triſtari, imò gau- Luc. vlt. dio magno gaudere habebant, ſicut Lucas meminit, dicens. Et ipſi adorantes, reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno. De paſsione verò triſtes fuerunt. Nam quia hęc locutus ſum vobis, ait, triſtitia impleuit cor veſtrũ. Nihilominùs rectè intelligitur illud abire de paſsione vel morte ſua dixiſſe. Nã & Euangeliſta ita vult, dicens. Ante diem feſtum paſchæ ſciens Ieſus, quia venit hora e- Ioan. 13. ius, vt tranſeat de hoc mundo ad Patrem. Nõ enim tunc primùm ex hoc mundo trãſiuit, imò iam tunc quando mortuus reſurgens, cùm hominibus conuerſari, laboreſq; mundanos pati deſijt.

Hæc ſacramenta neque Diabolum, neque impios homines cognouiſſe.

CAP. XIIII.

HAEC tria fieri oportebat: & propter hæc mors eius gentibus erat neceſſaria, quia iſtæ ſunt benedictiones, quibus in iſto ſemine, quod eſt Chriſtus, erant benedicendæ omnes gentes. Hoc ille Draco magnus neſciebat, qui filium vel maſculum illum per mortem deuorare ſe poſſe ſperabat. Neſciebat, inquam, ille, neſciebant hi, Sapien. 2. quibus præſidebat ille, de quibus vel qualibus ſapientia dixit. Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit eos malitia ipſorum, & neſcierunt ſacramenta Dei. Et Apoſtolus 1. Cor. 2. ait, Si enim cognouiſſent (ſubauditur, ſapientiam, quæ ex Deo eſt, quam & loquimur inter perfectos) nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Omninò verum eſt, quia ſi cognouiſſet Leuiathã, ſiue cetus magnus, qui in mari eſt, hamũ ſub carne latuiſſe ferreum, nunquam carnem ipſam momordiſſet, qua tegebatur ferrum. Sciebat quidem ipſum eſſe Chriſtum filiũ Dei, & ob ſalutẽ veniſſe generis humani, ſed neſciebat ſecretum à ſeculis abſconditum ſapientiæ Dei conſilium, quod de morte vnius renaſci deberet vita omnium. Suum ipſe ſciebat conſilium, ſed ſeculis omnibus ſic erat abſconditum, adeoq; inopinabile mentibus hominum, vt ipſi Apoſtoli, cum ſecretè loquere- Luca. 18. tur ad eos de his, nihil horum intelligerent, ſicut ſacra pleriſque locis Euangelia perhibent, quia videlicet necdum erat tempus illis hæc intelligendi, priuſquam glorificaretur ipſe gloria reſurrectionis.

Draconem ſepties per impios homines contra Chriſtum inſurrexiſſe, & ſeptimo comprehenſum fuiſſe.

CAPVT. XV.

QVis porrò intelligit? quis intimo affectu ſentit, qualis fuerit in mente habitus filij huius maſculi, ex quo ſæpedicta mulier eum peperit, toties hiante illo Dracone vt eum poſſet deuorare, id eſt, hominibus impijs carnem eius occidentibus, nomen eius delere? Nam ſi ritè numeres, ſepties ore patulo hiauit, ſeptem rictus immanes aperuit, & in cæteris fruſtratus, ſeptimo tandẽ rictu carnem comprehendit, ſed malo ſuo; quia (ſicut iam dictum eſt) ferrum in carne permoleſtum ſentit. Primus namque Draconis huius hiatus fuit, vbi ſecundum Matthæum mox nati pueri animam (ſicut iam Matt. 2.

ſuperiùs dictum eſt) funeſtus Herodes, quę fuit, & propter eum infantes occidit. Secundus fuit, vbi ſecundum Lucam, cùm veniſſet Nazareth, vbi erat nutritus, & doceret in Synagoga, ſurrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt vſq; ad ſupercilium montis, ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Ipſe autem tranſiens per medium illorũ ibat. Tertius fuit, vbi, ſecundum Ioannem, fugit à facie Iudæorum irridentium, cùm diceret, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam æternam. Nam reuera hæc dicendo, fugit & abſcondit ſe ab illis, ſecundum titulũ triceſimitertij Pſalmi, qui inſcribitur ſic, Pſalmus Dauid cùm commutauit vultum ſuum, coram Abimelech, & dimiſit eum, & abijt, & timpanizabat ad oſtia portæ ciuitatis, & defluebant ſaliuæ in barbam, & ferebatur in manibus ſuis. Abimelech ipſe eſt, qui ſuprà dicitur Achis. Interpretatur autẽ Abimelech, patris mei regnũ. Achis verò, quomodo eſt. Significat ergo Iudæos, quos rectè Chriſtus priùs appellauerat Patris ſui regnum, quod ſignat Abimelech. Nunc autem Achis, ex quo dixerunt, quomodo eſſe poteſt? In quo coram iſtis commutauit vultum ſuum? In eo videlicet, quod veteris ſacrificij ritum conuertit in nouum. In eo quoq; ſaliuæ defluxerunt illi in barbam, quia cùm diceret, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius, &c. inſantilia videbatur eis verba proferre. Infantium eſt enim ſaliuam emittere. Tunc quoq; timpanizabat ad portam ciuitatis, quando inuitis & audire nolentib. myſterium prædicabat ſuæ paſsionis, futurum eſſe ſciens, quòd credendo aperirent aliqui Ferebatur etiam in manibus ſuis, videlicet cũ tenens in manib. ſuis panem & vinũ. Accipite (inquit) & cõedite, hoc eſt Corpus meum. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, &c. Attamen ſecundum Hebraicam veritatẽ nunc legimus, & collabebátur in manibus eorũ. Quarta fuit perſecutio, quando miſerunt Principes & Phariſęi miniſtros, vt apprehẽderent eum, qui reuerſi cum diceretnr eis, Quare nõ adduxiſtis eum? reſponderũt: Nunquã ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur. At illi in intentione perſiſtentes adduxerũt mulierem in adulterio deprehenſam, tentantes, vt poſſent accuſare eum. Quinta perſecutio fuit, vbi cũ dixiſſet Amen amen dico vobis, antequam Abrahã fieret ego ſum, tulerunt lapides vt iacerent in eũ. Sexta, vbi cum dixiſſet: Ego & Pater vnũ ſumus, ſuſtulerunt lapides vt lapidarẽt eũ. Septima, quæ vltima, vbi collegerunt aduerſus eum concilium, nec deſtiterunt donec crucifigerent eum.

Luc. 4. Ioan. 6. Abimelech Achis. Matt. 26. Ioan. 7. Ioan. 8. Ioan. 10. Ioan. 11.

Quare dictum ſit, Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, vt non fuit. CAP. XVI.

QVis, inquam, in tam diutina colluctatione mortis, ſpiritum eius mitem, & humilẽ intelligit? Beatus (inquit Pſalmiſta) qui intelligit ſuper egenum & pauperẽ, quẽ iuxta Pſalmi alterius verſiculum, perſequebatur in Iuda, perſequebatur in Iudaico populo Draco ille, hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Nos penè indociles, aut nimium tardi ad diſcendum ab ipſo dicente. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Super eum pauperem, ſuper eum mitem, & humilem, pro nobis dolentem, pro nobis vulneratum, longè minus intelligimus, quàm oportet intelligere. Ecce, inquit Propheta, quomodo moritur iuſtus, & nemo percipit corde. Ipſe quoque in Pſalmo dicit. Et ſuſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & nõ fuit. Sed nunquid vel beata Maria, cùm ſtaret iuxta crucem eius, videns quomodo moreretur, non percepit corde, & non ſimul cõtriſtata eſt, imò multum percepit corde, multum contriſtata eſt, & ſicut prædixerat Simeon, Gladius pertranſiuit animam eius. Diſcipulus quoque dilectus, non ſinè perceptione cordis, non ſinè triſtitia vidit quando moreretur. Cæteri quoque Diſcipuli, quamuis relicto eo omnes fugerint, nonnihil fuere ſimul contriſtati, imò triſtitia cor eorum impleuit. Ergo non ſecundum rationis iudicium, ſed ſecundum doloris vim, qui interdum rationem non admittit, dictum eſt, & nemo percipit corde, & qui contriſtaretur nõ fuit. Et competenter ſic dictum eſſe animaduertis, vbi ad tantam inſultantium atque irridentium multitudinem, qui condoluerunt, præ paucitate nullius fuere quantitatis aut numeri. Verùm, quia alibi dicit. Circunſpexi, & non erat auxiliator. quæſiui, & non fuit, qui adiuuaret, & ſaluauit mihi brachiũ meum, & indignatio mea ipſa auxiliata eſt mihi, & non eſt conqueſtio ſimilis, ſed demonſtratio veriſsimæ rei, quia nullus omninò etiam ſi voluiſſet, quis potuit eum adiuuare, ſiue auxiliari in prælio, ſiue congreſſu eiuſmodi, vbi veniebat princeps mundi, peccator antiquus, & præpoſitus mortis. Nec enim quiſquam, qui de illo dicere poſſet, & in me non habet quicquam. Non erat præter eum quiſquam, in quo cum innocentiæ humanæ eſſet, etiam diuinæ brachium & indignatio, id eſt, zelus vel fortitudo naturæ.

Pſal. 108. Matt. 11. Eſai. 57. Eſai. 63.

In Chriſto duas voluntates, diuinam & humanam fuiſſe, quarum altera mortem voluerit, altera expauerit.

CAPVT XVII.

QVid ergo, nunquid auxiliatorem circunſpiciẽdo, ita vel tali intentione quęrebat, vt non moreretur, qui ad hoc ipſum venerat, vt moreretur? Vtiq; ſicut erat Deus & homo, ſic & duas voluntates, alteram Diuinitatis, alterã humanitatis habebat, ſub ipſo

ipſo paſsionis articulo. Humanitas quippe guſtum mortis naturaliter pauebat & refugiebat, & naturali corporis amore anima tenebatur, & in carne manere volebat. Porrò *Matth. 26* diuinitas rationabili iudicio aliud intendebat, ſcilicet quod ad ſalutem generis humani neceſſarium erat, & eius naturæ voluntatem ſuæ voluntati humanitas præferebat, dum in oratione ſua præmiſſo, mi Pater, ſi *Luca 22.* poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, continuò ſubiunxit. Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Siue ita, Veruntamen nõ mea voluntas, ſed tua fiat. Itaq; quidẽ ſecundum diuinitatis rationem circumſpiciebat quærens auxiliantem, ſed ſecundum naturalem ſenſum carnis volebat hoc ipſum & quod ſancti homines mallent, dicentes cum Apoſtolo, Eo quod nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, & abſorbeatur id quod mortale eſt à vita. Nunquid verò ſolummodò *2. Cor. 5.* circumſpexit, & circumſpiciens adiuuantẽ quæſiuit, imò & voce magna clamauit. Eli, Eli, lamalabathani, Hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Hoc nimirum ita rectè intelligitur, ac ſi diceret: O habitans in me omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, cur te intus contines, cur me *Matth. 27* moriente ſiles? paulò antè, vbi venerũt qui me comprehenderent, vnam breuiter emiſiſti vocem, dicendo, Quem quæritis, ego ſum, ſtatimque abierunt retrorſum, & ceciderunut in terram. Nuper quoque multitudinem ingentem radiando ex iſtis oculis, qui nunc in morte caligãt terruiſti, & quod infinitus facere non potuiſſet exercitus, cũ vno flagello facto de reſticulis, de templo eieciſti, memorando illis hoc propheticũ: *Ioan. 12.* Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Vt quid tam potens, tam fortis diuinitatis verbi, me tuam carnem dereliquiſti, *Matth. 21.* intus te continens tanquam gladius, qui de vagina ſua nolit egredi.

Quare dictum ſit, Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo.

CAPVT XVIII.

Hic iam oportunè occurrit, quia ſcriptũ eſt, Apud ipſum eſt ſapientia & forti- *Iob. 12.* tudo. Item, apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia. Dicamus ergo & illud, quia ipſe eſt Agnus, ipſe eſt Leo, & omnia tempus habẽt, ſic & horum, ſcilicet Agni & Leonis ſignificata, ſua debuerunt habere tẽpora. Tempus fuit, quo vt ſapiens patientiam teneret Agni: tempus fuit, vt fortis emitteret rugitum leonis, dum ſe intus adhuc fortitudo *Luca 22.* contineret, non fuit omninò derelictus, nã ſapientia quaſi derelictum conſolata eſt. Quid enim circa ſe ageretur, nõ ignorabat: propterea non ſolùm Diſcipulos ſuos reprimebat percutientes & dicentes, Domine, Ecce gladij duo hic: verumetiam occurrebat aduerſarijs & dimittebat ſe comprehendi. Neque dedignatur Dominus Angelorum ab Angelo conſortari in agonia factus, & ſudando guttas emittens ſanguinis in terram decurrentis, & permittebat faciem ſuã à colaphizantibus velari, nec reijciebat calamum ſibi ab illudentibus, quaſi pro ſceptro in manu datum. neque chlamydẽ coccineam ſibi circundatam, neque coronam ſpineam ſuo capiti impoſitam, neque Romanos milites auerſabatur ſibi genua flectentes, & cum fellito riſu ſe Regem Iudæorum ſalutantes ſiue adorantes. Cũncta nanque hæc ludicra crudelia, vertenda ſibi eſſe ſciebat in ſeria, iocunda, atque dulcia.

Quare Chriſtus gladium in vagina recondi iuſſerit.

CAPVT XIX.

NON poſſumus faſtidiũ legentium vitantes, horum cæterorumque omniũ & ipſius crucis, quam propoſita ſibi ſalute (vt ait Apoſtolus) ſuſtinuit confuſione contempta, præſenti loco compingere, ſicut à Sanctis patribus expoſitæ ſunt rationes ad comprobandum, quòd in omnibus his magna ſit laus ſapientiæ, quæ apud ipſum eſt. Vnum eſt, quod licet iam loco alio breuiter cõmemoratum ſit, hic præterire non libet, quam rationem habeat. Quod Petro eximenti gladium ſuum, & percutienti, Cõuerte (ait) gladium tuum in locum ſuum, ſiue quod dicentibus, Domine, ecce gladij duo hic, Satis eſt, inquit. Et iuxta alium Euangeliſtam: Sinite vſque huc. Multum e- *Matth. 27.* nim ad noſtri tenorem propoſiti pertinet *Luca 22.* ſcire vel dicere, quem ſenſum habeat, quod tali in tempore, tanta in re, duos ſolummodo gladios demõſtrãtibus, ſatis eſt, inquit. Denique hoc non idem eſt, ac ſi diceret. Hi dun gladij ſufficiunt nobis, vtamur illis: repugnant valdè quod vnũ ex illis eductum, in vaginam recondi iuſsit, & ſinite vſque huc, dixit. Profectò hæc duo dicta, Conuerte gladium tuum in locum ſuum, & ſinite vſque huc, ſecundum intentionem dicentis æquipollentia eſſe ſentimus, & proinde nunc ſufficere arbitramur, ſi cauſæ reddantur, cur vel quid reſpiciens, dignè dicere debuerit, ſatis eſt, & quid intendens aut volẽs dixerit, Sinite vſque huc. Quid ergo erat, duos gladios ad defenſionẽ ſui demonſtrantibus dicere, ſatis eſt, niſi ac ſi diceret, anteq̃ ego venirem qui promiſſus fueram, gladio opus erat ad defendendam gentẽ, de qua ſola me naſci oportebat, ne gente illa delata, ſicut Diabolus volebat, nõ fieret ſalus quæ nũc ex Iudæis eſt, quia verbum promiſsionis impletũ eſt. Satis eſt, ſatis laborauerũt, & gladijs vſi ſunt materialibus, qui ante vos extiterũt. Sinite iam, id eſt, cõuertite gladiũ in vaginam, vſque huc, ſubauditur, gladius huiuſmodi neceſſarius erat, vt militaret regno Dei, donec veniret. iã quia venit, iã quia verbum Dei intra vos eſt, gladij cõmutandi ſunt. Ex hoc iã ciuibus vel militib. regni Dei

gladius ſit verbum Dei, quia de huiuſmodi gladio dicebam vobis nunc, qui nó habet, vendat tunicam ſuam & emat gladium, id eſt, exuat ſe impedimentis & facultatibus ſeculi, vt vacare poſsit ad verbum Dei diſcẽdum ſiue docendum.

Quid dictum ſit, Egredimini & videte filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

CAPVT XX.

Cant. 3. QVid multis morer? Egredimini dicit Spiritus ſanctus, Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Videte hunc regem ſapientiæ, regem fortem, & experimento diſcite, quàm vera ſit ſententia, quá ſuprà memorauimus de illo. Quomodo apud ipſum eſt ſapientiá & fortitudo. Conamur ſapientiam prædicare in eo patiente & moriente, & deinde de fortitudine aliquid dicere, ſed ſermo deficit, res autem diligentiùs contemplanti animo magis ac magis ſupercreſcit & effulgeſcit. Videte hunc regem coronatum, videte in manu eius ſceptrum, videte veſtem purpuream, videte ſalutantes, videte Romanos adorantes. Nolite hoc ſolum videre in corona eius, quòd ſpinea ſit, Videte in ſpinis illis *Pſalm. 8.* illum, cuius præparatoriæ ſpinæ ſunt, coronæ gloriæ & honoris, ſicut Pſalmiſta cecinit. Minuiſti eum paulò minus ab Angelis, gloria & honore coronaſti eum. Videte nó ſolùm calamum pro ſceptro datum, ſed videte rem veram, cuius illud eſt præſagium, ſcilicet ſummum cæli & terræ imperium, quia cum calamo illo propter calamum il- *Matth. vl.* lum die ipſa data eſt illi omnis poteſtas in cælo & in terra. Videte non ſolùm purpuram illam manufactam irriſoriè circũpoſitam, ſed in purpura illa meditamini purpuream Eccleſiá ſanguine illius emundatam, ſanguinem ſuum pro illo fuſuram. Et in illis Romanæ poteſtatis militibus cum riſu genua flectentibus, cum riſu vel ioco adorantibus. Videte quid portẽdatur, & illius tacentis cogitatus ſonet in cordis veſtri auribus, velut ſi dicat. Viuo ego, quia mihi incuruabitur Romani imperij genu, & confitebitur lingua Hebraica, lingua Græca, lingua Latina, me Regem eſſe Iudæorum, imò *Ioan. 18.* & Regem regum, & Dominum dominantium, nec erit irritum. quamuis cum ironia, quamuis cum hoſtili irriſione ſcripſeritis, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum, id eſt, Saluator ſanctus, Rex omnium Deo confitentium. Talem vidẽtes Regem Salomonem; ſcitote illum fuiſſe diem deſponſationis illius, & diem lætitiæ cordis eius. Deſpõſationis quidem eius, qua ſibi Eccleſiám per ſuũ ſanguinem deſponſauit. Deſpõſationis multum differentis à deſponſationibus carnis, ſiue huius ſeculi, quomodo illę à voluptate incipiunt, & in dolore deſinunt. Iſta autem deſponſatio incipit à dolore, vt diceret, *Matth. 27.* Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me, *Ioan. 19.* & perficitur in æterna voluptate, & lætitia cordis eius, qua poſt dolorem inundantem dixit, Conſummatum eſt.

Quid ſanguineus ſudor portenderit.

CAPVT XXI.

QVid porrò videbitis in agone eius, in ſudore eius, qui eo prolixiùs orante, factus eſt ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram? Quid in tanto miraculo videbitis? Non enim tantum miraculi, quòd de vulneribus eius ſanguis effluxit, quia ſolutum eſt, naturale eſt, vulnerata carne ſanguinem fluere. Hoc inſolitum eſt, ſupra naturam eſt, integra carne, ſana cute, ſanguinem pro ſudore de toto corpore in terram decurrere. Miraculum rei magis attentos facere vos debet, vt videatis, quidnam ſit. Quid ergo eſt, niſi vehemens Iudaicæ perfidiæ accuſatio, niſi terribilis damnatio populi parricidæ? Acceſsiſtis (inquit Apoſtolus) *Hebr. 12.* ad mediátorem Ieſum, & ſanguinis aſperſionem meliùs loquentem quàm Abel. Quid feciſti? ait DOMINVS ad Cain. Vox ſanguinis fratris tui Abel, clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris *Gen. 4.* ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua, vagus & profugus eris ſuper terram. Quod illi Cain pro illó Abel dixit, non diceret idem Deus Iudæis pro filio ſuo, videns eius ſanguinem agonizantis, & in agonia prolixè orantis? ſanguinem melius clamantem, melius loquentem, quàm Abel? ſicut Apoſtolus dicit. Verè igitur tantum miraculum ſudoris non ocioſum fuit, quia contra infelices & impios homicidas Iudæos in pręſagium iudicij terribilis & vindictæ horribilis in terram decucurrit.

Quare dictum ſit, cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius.

CAPVT XXII.

IN omnibus his ſuum ſapientia, quæ apud ipſum eſt, manifeſtè geſsit officium, latente, & non tamen ocioſa, & ſecontinente intus fortitudine, quæ ſimiliter apud ipſum eſt; ſicut prædictum fuerat in Abacuc. Cornua in manibus eius, ibi ab- *Abacuc 3.* ſcondita eſt fortitudo eius. Conua quæ erant in manibus eius, brachia crucis intelligimus, quibus confixerant manus eius. Quomodo ibi erat abſcondita fortitudo eius? videlicet vbi nulla putabatur eſſe fortitudo eius. Denique hominis fortitudo maximè pollet in brachiis, & in manibus eius, at ille confixus in cruce pendebat manibus. Videbatur ergo, quòd nulla eſſet fortitudo eius, ſed nonnulla erat, imò magna erat, iamque abſconditè operabatur.

Iam

ham Draconis eum deuorare ſe putantis,
Mattb. 7. dentes inuiſibiles inuiſibiliter confringebã
tur,& gutturis eius baratrum, quaſi hamo
ferreo ſtrangulabatur. Operationis huiuſce
modi ſigna quædam viſibilia ſtatim clarue-
runt, & nos Deũ auribus noſtris audiui-
mus. Nam illo emittente ſpiritum, ecce ve-
lum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſum-
mo vſque deorſum,& terra mota eſt,& pe-
træ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt,
& multa corpora ſanctorum, qui dormie-
rant, ſurrexerunt,& exeuntes de monumẽ-
tis, non quidem ante, ſed poſt reſurrectionẽ
eius venerunt in ciuitatem ſanctam, & ap-
paruerunt multis. Verba deficiunt, cùm de
fortitudine verbi loqui cupimus. De forti-
tudine verbi, quod erat & eſt illo ſpiritu ſi-
ue anima, quã moriẽs emiſit Chriſtus Ieſus.
Cur aũt verba deficiunt, niſi quia non ſenti
mus, non ſentire meremur, quàm validum,
quomodo validum ſit illud verbum? Imò
& ſi aliqui Sanctorum, verbi illius in præ-
cordijs ſuis ſenſere attactum, quibus ver-
bis enarrare potuerunt? Hoc igitur nunc tã
tùm dictum ſit, quia tunc pro re verbum
validum, verbum Deus infremuit in ſpiri-
tu vel anima egrediente de corpore Ieſu, &
infernus intremuit veniente ſpiritu illo Ie-
ſu, veniente cum verbo ſibi vnito anima Ie
ſu, cuius videlicet verbi fortitudinem ſuſti
nere non poteſt, niſi qui eius habet amorẽ.
Nam hinc eſt, quod Pſalmiſta dicit. Sicut cę
ra fluxit à facie ignis, ſic pereant peccatores
à facie Dei.

Quare dictum ſit, Catulus Leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti. CAPVT XXIII.

Gen. 49. FVlciat ſuper hac re ſermonem noſtrũ,
ſermonẽ inualidũ, Propheticũ Patriar-
chæ Iacob præconiũ. Catulus Leonis Iuda,
inqt, ad prędam fili mi aſcẽdiſti, requieſcẽs
accubuiſti vt Leo,& quaſi leæna. Quis ſuſci
tabit eũ? Iuda, quod interpretatur cõfeſsio.
Chriſtus Ieſus eſt confeſsionis noſtræ prin-
ceps, ortus de tribu Iuda. Iſte eſt catulus leo
nis, id eſt, filius Dei fortiſsimi. Agnus fuerat
eatenus,& ſicut ouis ad occiſionem ductus,
ſed vbi conſummatum eſt, quicquid ſecun-
dũ ſimilitudinẽ Agni aut ouis eũ pati opor
tebat, ſtatim infremuit idem catulus leonis.
Nam ad prædam fili mi aſcendiſti, ad præ-
Luca 23. dandum infernum inualuiſti. Primùm ex-
polium, quod iſte deprædator mortis in-
ferno abſtulit, latro ille fuit, qui cũ ad ipſas
iam appropinquaret fauces inferni, vna bre
ui confeſsione retentus ab illo audiuit. A-
men dico tibi, hodie mecum eris in Paradi-
ſo, quantam protinus ad prædam ſic incipiẽ
Zach. 9. do aſcendit. Quis præter illum potuiſſet e-
ducere de inferno tot electorum millia, iu-
xta illud Zachariæ Prophetæ. Tu quoque
in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos
tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Deſidera-
bilis prædo reddens vitæ, quos abſtulit mor
ti. reddens cælo, quos eripuit inferno. hoc
non in incerto ſciens futurũ, Ego, inquit, ſi
exaltatus fuero à terra, omnia traham ad
meipſum. Cũ dicit omnia, ſubintelligimus Ioan. 12.
electa, ſiue omnem poteſtatem in cælo & in
terra. Nã propter paſsionem mortis, gloria
& honore coronatus, propter patibulũ cru-
cis, iudex viuorum & mortuorum eſt con-
ſtitutus,& omnia ſubiecta ſunt ſub pedibus
eius. Et qui adhuc rebellant inimici eius, ſi-
nè dubio ſentient actu, quod iam poteſtate
ſunt ſub pedibus eius. Vnde Apoſtolus, cũ
poſuiſſet hoc pſalmi teſtimonium, futurum
ait, de quo loquimur. Nunc autem necdum
videmus omnia ſubiecta ei.

Quid dictum ſit, Requieſcens accubuiſti vt Leo,& quaſi Leæna: & quàm neceſſarium fuerit, vt mortuum nõ careret ſepultura. CAP. XXIIII.

REquieſcens (inquit) accubuiſti vt Leo, Gen. 49.
& quaſi leæna. Conſummato negotio,
mox (vt dicto conſummatum eſt) ſpiritum
emiſiſti, requieuiſti à laboribus tuis, requie
uiſti cum præda, quam cepiſti ex Inferis. La
tronem quoque piè confeſſum habens te-
cum in delicijs paradiſi. Ibi iam ſpiritu re-
quieſcente, caro quoq; in ſepulchro requi
euit. Num parua, aut paruipẽdenda eſt pars
requietionis, requies ſepulchri, iſta requies
corporis ſepulti? Non vtique parua, ſed ma
gna, multumque omni humano generi pro
ficua. Oportebat nanque per triduanam de
functi hominis ſepulturam placari diuinita
tis Trinitatem, eatenus humano generi of-
fenſam,& per ſepulturam vnius iuſti, corpo
rum quoque reſurrectionem nobis omni-
bus comparari. Cauſam iſtam ritè perpen-
denti, valdè placere debet conſilium verbi
Domini, verbi quod taliter in Lege præcu-
currit per os Moyſi. Quando (inquit) pec-
cauerit homo, quod morte plectendum eſt, Deut. 21.
& adiudicatus morti, appenſus fuerit in pa-
tibulo, nõ permanebit cadauer ei' in ligno,
ſed eadem die ſepelietur. quia maledictus
à Deo eſt, qui pendet in ligno, & nequa-
quam cõtaminabis terram tuam, quam Do
minus Deus tuus dederit tibi in poſſeſsio-
nem. Quænam eſt intentio Legis, imò Spi-
ritus ſancti, tale per Legem decretum de-
cernentis? niſi vt dum ex Legis præcepto
ſepeliuntur omnes, quicunque fuiſſent in
patibulo appenſi, quantumcunque re, quan
tumuis morte digni, conſequenter iſtũ quo
que, cuius ſepultura mundo erat neceſſaria,
non liceret inſepultum relinqui. Alioquin
cur de lapidatis, ſiue alia quacunq; vi pro-
pter ſcelera ſua perẽptis omninò taceret,&
ſolis in patibulo appenſis ſepulturæ benefi-
cia decerneret. ſimul conſidera, quã ſapien-
ter hanc ipſam, ne impij viderent, intentio-
nem abſcondit, dicendo: Quia maledictus à
Deo eſt, qui pendet in ligno,& nequaquam
contaminabis terram tuam, quam Domi-
nus Deus tuus dederit tibi in poſſeſsionem.

Quid

Quid enim? Nunquid terra, quam hic intelligunt impij magis inſepulto, quàm ſepulto, & in ventrem ſuum recepto corpore aliquo poteſt contaminari? Ergo Ioſeph iuſto dictum exiſtima. Sepelies eum, quod & fecit, & nequaquam contaminabis terram tuam, ſcilicet carnem Chriſti, carnem Deiferam, in poſſeſsionem reſurrectionis, & vitæ tibi datam. Non contaminabis (inquã) id eſt, non relinques inſepultam, ne contaminetur, aut indignè habeatur aliquo acceſſu indignatum eiuſmodi, qualibet in ſepultura corpora ſolẽt attrectari. Et illi quidẽ inſipiẽtes, & maligni neſcientes ſacramenta Dei, ſepeliri illum, quod morientibus etiam Sanctis optabile erat, æquanimiter tulerunt, cõtenti feciſſe illum, quaſi maledictum, Lege dicente, Quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno, ſed iuſtificatur ſapientia à filijs ſuis, quia benè conſulta Lex ſapientiæ ſatisfecit, quod non propter pœnam, ſed propter culpam quemadmodum ſub maledicto conſtituit. Non enim hæc ſolam pœnam in cauſam poſuit, culpã præmiſit. Præmiſſo namque quando peccauerit homo, quod morte plectendum eſt, tunc demum ſubiunxit, & adiudicatus morti, appenſus fuerit in patibulo. Sed & illud non leuiter attendendum, quod taliter dixit, Quia maledictus à neo eſt, qui pendet in ligno, quamuis Apoſtolus Græcis ſcribens, & pro neceſsitate temporis tranſlationem ſeptuaginta Interpretum, quæ apud illos iamdudum accepta fuerat, ſequens dixerit, Maledictus omnis, qui pendet in ligno. *Galat. 3.*

Quare dictum ſit, Maledictus à Deo, qui pendet in ligno.

CAPVT XXV.

SAtis liquet, quia tanſlationis vtriuſq; nõ nulla diſtantia eſt, ſed quanta ex tribus literæ diuerſitatibus conijci poteſt. Nam in Græco nmnis additur, quod in Hebraico non habetur ecõtrà, in Hebraico habemus à Deo, & ſubſtantiuum verbum eſt, quæ in Græco non habentur. *Pſal. 117. Ioan. 12.* Itaque quid de maledicto ſenſerint impij, volentes in illo deſtruere laudem, quam ex ore infantium & lactantium audierant prædicatam verſiculo Pſalmi centeſimi decimi ſeptimi. Oſanna, benedictus qui venit in nomine nomini. Nos quidem ſcimus, quia ſic ſenſerunt, quomodo ſentire voluerunt, quos excæcauit malitia eorum, ſed nihilominùs in laudem ſuſcipiamus quod dictum eſt, Quia maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno, vt ſit ſenſus: Omnis quidẽ qui peccauit, quod morte plectendum eſt, & adiudicatus morti, pendet in ligno, maledictus eſt, ſubauditur à peccato ſuo. *Deut. 21. Maledictus qui pendet in ligno.* Hic autẽ vnus iuſtus, qui adiudicatus quidem morti fuit, & in ligno pependit, ſed quod morte plectẽdum eſſet; non peccauit, imò nullum vnquam peccatum fecit, nõ à peccato ſuo maledictus, ſed à Deo ſatis eſt afflictus tanquã maledictus, id eſt, tanquam peccator, & non quidem verè peccator, ſed verè peccata portans omnium. Quia (inquit Eſaias) poſuit in eo iniquitates omnium noſtrũ. Ad ſummum hoc dixerim, non facilè in ſanctis Scripturis poſſe reperiri, quòd ſignanter quiſquam maledictus à Deo eſſe dicatur, præter hunc locũ, vbi ſic dictum eſt, maledictus à Deo, qui pẽdet in ligno. Quòd ſi illud obijcit quis, quod ad Cain Deus idem dicat. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, ſiue ad ipſum Serpentem, Quia feciſti hoc, maledictus eris inter omnia animantia & beſtias terræ. Sciẽdum quia nuſquam additum eſt à me, cauteque diſcernendũ, ꝙ aliud ſit maledicere, atque aliud maledictum demonſtrare. Solum namq; peccatum maledictio eſt, quod vtique à Deo non eſt, igitur qui maledictus à Deo eſt, iuxta hunc ſenſum vnus eſt, in quem (vt iam dictum eſt) poſuit Deus omnium noſtrũ iniquitates, quæ veraciter ſunt maledictiones, commutatione facta, cõmutatione gratioſa, vt noſtras portans vel ſuſcipiens ſuper ſe maledictiones, ſuam benedictionẽ daret, quòd verè à Deo eſt.

Quod dictum ſit, Mulier cùm parit, triſtitiam habet, & quòd Chriſtus in ſepulchro ſabbatizauerit.

CAPVT XXVI.

INterea deuoratus eſſe putabatur. Filius maſculus, & ſuper hoc triſtitiam habebat ſæpe dicta Mulier, quæ illum pepererat, & contriſtabatur penè incõſolabiliter in paucis illis, qui adhuc in carne viuebant, quiq; illius beatæ Mulieris pars magna, quamuis pauci numero, exiſtebant. Quapropter ipſe prædixerat illis triſtitiam ipſorum bono fine conſummandam, ſecundum ſimilitudinem hanc: *Ioan. 16.* Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius. Cùm autem pepererit puerũ, iam nõ meminit preſſuræ, propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Nam ad quid hoc dixerit, confeſtim expoſuit, Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Deuoratus, (inquam) eſſe putabatur, & illis triſtitiam habentibus, homicidæ illi membra vtique Draconis ſæpedicti gaudebant, & fortaſsis ſicut alibi de eiuſmodi ſcriptum eſt. Gaudentes munera mittebant inuicem, quoniam iſte Prophetarum maximus cruciauit eos, nam grauis erat illis etiam ad videndum. Nunc autem mortuus & ſepultus ſic iacebat, vt etiam lapide ſignato, lapide valde magno ſuper eũ poſito, puteus ſepulchri eius eſſet clauſus & obſtructus ne reſurgeret, ne vel illuc anima introire ad corpus, aut etiam ſi reuixiſſet, poſſet inde prorepere corpus, adhibitis etiam cuſtodibus propter Diſcipulos eius. At ille habitans in cælis, irridebat eos, & ſubſannabat eos, ſed interim ſabbatizabat,

id eſt,

Id eſt, requieſcebat vt leo, & quaſi leæna, ſecurus de præda ſua, quia mortuos eripuerat, & mortem captiuam tenebat. Vt leo (inquit) & quaſi leæna, nimirum, quia Deus
Amos 3. & homo in vna eademque perſona, ſecundum diuinam naturam leo, de quo & alibi ſcriptum eſt: Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus eſt, quis non prophetabit? Porrò, ſecundum naturam humanam paulò antè ouis, dum duceretur ad immolandum, nunc autem ex quo dixit: Conſummatum eſt, iam leæna erat, leæna fera quæ catulos ſuos, id eſt, omnes electos, quos æternæ vitæ ſuo ſanguine pepererat, in cubili ſuo, componebat, in paradiſo ſuo lactabat anima fortis & libera, ſtatim poſt ſabbatum ad carnem ſuam reditura, eamque catulis ſuis reportatura, cuius de viſione nimirum catulis illis copioſior manare habebat, & nunc manat vitalis lactis alimonia. Pulchrū erat interim, illud ſabbatum in illud reſpiciens, de quo in creatura mundi ſcriptum fuerat, & requieuit Deus die ſeptimo ab omni opere ſuo quod patrarat. Qui tunc ſex diebus creaturam mundi perfecit, & ſeptimo requieuit, Ipſe eſt qui prima Sabbati, quam dominicam diem dicimus, ciuitatem
Gen. 2. ingreſſus, & ſexto die tandem mortuus ob regenerandam creaturam humanam, ſeptima die in ſepulchro ſecundum carnem requieſcebat, in paradiſo requieſcente anima.

Exurge gloria mea, exurge Pſalterium & cithara, de Chriſti reſurrectione dictum eſſe.

CAPVT XXVII.

Venit hora, de qua dixerat ipſe quodā loco Iudæis: Venit hora, vt clarifice-
Ioan. 12. tur Filius hominis. Venit (inquam) illa hora cum præconio verbi ex ore Patris ita per ſonantis in Dauid. Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Quod erat illud Pſalterium, vel quæ cithara? Vnum idemq; corpus in ſepulchro quieſcens erat pſalterium, erat cithara. Erat cithara quam diſtentis charitatis fidibus perſonantem, dulceſq; prædicationis ſonos modulantem Iudæi cō fregerant. At illa fractura citharæ illi cauſa fiebat augmenti, cauſa ſucceſſus optimi, vt ſurgeret pſalterium decachordum, id eſt, pſalterium dulciſonum, nunquam frangendum, ſemper confeſsionis in populis, & pſalmi in gentibus vocem daturum, cuius chordas manus nulla vlterius rumpere poſſet,
Rom. 6. cuius ligni compages deinceps nulla vis frāgere præualeret. Iuxta quod ait Apoſtolus: Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam nō moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Hęc eſt gloria Dei Patris, quia videlicet in hoc opere ſuo, per magnam gloriatur abundantiam charitatis. Exurge igitur (inquit) ô gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Hanc Patris vocem, hanc verbi intentionem nunquid nō audiebat, nunquid nō ſentiebat anima illa, ſic eidē verbo velut ſpōſa ipſo interminabili oſculo coniuncta, irremiſsibili complexu connexa? Planè audiebat, plenariè ſentiebat. Quippe quæ verbi eiuſdem omnia pluſquam matronali iure nouerat, omnia capiebat. Reſpondebat itaque cū gaudio, Exurgam diluculo. Quid eiuſmodi reſponſione iucundius? Quid ita reſpondentis corde paratius? Nō ergo cauſa nos lateat, cur principium eiuſdem pſalmi taliter in perſona eius intonuerat. Paratum cor meū Deus, paratum cor meum. O cor quàm delectabiliter paratum, quàm libenter arrectū ad ſuſcipiendum diuinitatis imperium, dulce imperium dicentis, Exurge. Deniq; hoc eſt paratum habere cor, ita reſpondere, exurgam diluculo. Nunquid verò ad hoc ſolùm erat, vel fuerat paratum eius cor? Nimirum & ad obediēdum, vt moreretur, fuerat paratum cor. Omninò fuerat paratum cor, corpus ſuum dare percutientibus, & genas ſuas vellentibus, faciem ſuam non auertere ab increpātibus & conſpuentibus, & omnia ſuſtinere vſque ad mortem, mortem autem crucis. Ego autem (inquit) non contradico, retrorſum non abij. Decebat itaq; eſſe paratum cor illud ad reſpondendum, exurgam diluculo, quod fuerat paratum ad obediendum Patri ſuo non parcenti ei propter nos. Non ergo (inquam) cauſa nos la- *Pſal. 107.*
teat, cur ita intonuerat pſalmi principium, paratum cor meum, & cur non contentus ſemel dixiſſe, dixerit & ſemel & iterum, Paratum cor meū Deus, paratum cor meum.

Vir obediens loquitur victorias, de Chriſto dictum eſſe.

CAPVT XXVIII.

Igitur vir iſte, nunquid eſt ille de quo Sapientia dicit: Vir obediens loquitur victorias? Denique & ſi ſunt vel fuerunt viri multi obedientiæ filij, iſte vnus vir, vnus & ſingularis, cui non fuit, nec eſt, nec erit alius *Philip. 3.*
ſimilis, aut obediēs in re ſimili vel pari. Hic ſolus in eo vir obediens eſt, quòd nullum omninò habens peccatum, humiliauit ſeipſum per voluntatem patris propter peccata aliorum, & vſque ad mortem ſe humiliauit, mortem autem crucis. Proinde decet eū iam obedientem virum loqui victorias, & ecce loquitur eas locutione inceſſabili, locutione ſempiterna. Cuiuſmodi eſt locutio illa, profectò valdè clara, valdè ſonora, quia ipſa eſt demonſtratio plagarum ſuarū, quas in ipſa ſuſcepit obedientia. Quinque plagæ eius quaſi quinque linguæ ſunt: plagarum ſuarum cicatrices idcirco in corpore ſuo retinuit & reſeruauit, vt victorias ſuas ſemper loquatur illis quaſi linguis. Cui loquitur? Reuera primùm Deo Patri, deinde Angelis & hominibus, ſanctis omnibus, electis omnibus. Videt Pater Deus, & pulchris victoriarum teſtimonijs delectatur. Vident Angeli, & ad laudem & gloriā excitantur. Vident homines redempti, & gratiarum actiones irremiſsibiliter extenduntur.

Quinque

Quinque vulnera Christi eſſe ſignacula iuſtitia.

CAPVT XXIX.

Gen. 22. Dicimus cum Apoſtolo, & dicentis Apoſtoli ſenſum intelligimus, quia Pater Abraham accepit, & poſteris ſuis tradidit ſignum circuncilionis, ſignaculum iuſtitiæ Fidei. Crediderat enim, vt fidelis Deo dicenti: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, cùm non haberet Filium, iamq; eſſet ſenex ipſe, & vxor eius anus & ſterilis. Magnæ rei teſtimonium, magnum illa circuncilio erat Fidei ſignaculum, & magnæ iuſtitiæ palmam ipſi, & poſteris eius declamabat ante Deum, ſuæ promiſsionis commonefaciens eum, ne vnquam offenſus, vndelibet ſubterfugeret dare ſemen, in quo benedicerétur omnes gentes, dum ſignaculum illius promiſsi commonitorium videret, fidelemque ac veracem ipſum eſſe diceret. *Eſa. 53.* Ecce autê plura hic ſignacula, ſignacula iuſtitiæ ac Fidei, ſcilicet plagæ quinque, quas pro conditione ſalutis humanæ, iſte vir obed é, ſuſcepit, vir iuſtus & fidelis. Pro conditione (inquam) ſalutis humanæ, quia profectò talem conditionem propoſitam ſibi Prophèta non neſciebat ipſe. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemē longæuum, & voluntas Domini in manū eius dirigetur, pro eo quod laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur. In ſcientiā ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruos meos multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. Nōne igitur nobis poſteris eius iure palmam iuſtificationis & ſalutis ſiue ſaluationis iuſta Diuinitas concedit, cùm videat non vnū tantum ſignaculū, aut ſignaculi iuſtitiæ vulnus, vt fuit vulnus circūciſionis, ſed quinq; vulnera iuſti, vapulantis quicquid quinque ſenſibus ſuis noſtra caro deliquit. Nam ſignacula hæc iuſtitiæ vel Fidei nos in Baptiſmo ſuauiter ſuſcepimus, quæ ipſe pœnaliter ſuſcepit, & ſicut cum vnius ſignaculi, id eſt circuncilionis teſtimonio expecta batur, ad redimendos homines venturus, ita nunc à nobis cū quinque plagarum, id eſt, crucis frontibus noſtris impreſſæ ſignaculo, expectatur, ad iudicandum viuos & mortuos rediturus.

DVODECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI, LIBER DECIMVSTERTIVS.

Quomodo raptus ſit Filius mulieris ad Deū & thronum eius.

CAPVT I.

Draco quomodo illuſus eſt. Ecce quomodo illuſus eſt Draco iſte, q per tot annos, per tot generatiōes ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cùm peperiſſet, Filiū eius deuoraret Illuſus eſt quia quem paritura erat, mulier peperit, & raptus eſt filius eius ad Deum & ad thronū eius. Quómodo raptus eſt? Quis eū rapuit? Raptus eſt ſolutis doloribus Inferni, iuxta quod impoſsibile erat teneri illum ab eo: Rapuit eum Deus, ſuſcitans eum Deus, Dei verbum rapuit eum ad Patrem Deum. Vnde rapuit? De clauſtris Inferni, de ſub grandi lapide ſepulchri. Subtus lapidem miſit Deus manum ſuam, intulit Deus verbum ſuum, & rapuit corpus illud, corpus rediuiuum, tam facilè de clauſó, quā facilè potuiſſet rapere de non clauſó vel patente ſepulchro. O ſtulti & cæci, qui dicebant ſe cognoſcere Deum, & poſuerunt lapidem contra *Ioan. 8.* Deum. Si enim cognouiſſent Dominum Deum, nunquam vnum lapidem nutui Dei reſiſtere poſſe ſperaſſent. Et (aiebat ille) Pater meus, qui glorificat me, quē dicitis, quia Deus noſter eſt, & non cognouiſtis eum. Sed redeamus ad rem.

Quid ſit raptum eſſe ad Deum & ad thronum eius, & quid ſit illud: Paulus Apoſtolus, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum.

CAPVT II.

Raptus eſt (inquit) ad Dominum & ad thronum eius. Duo dicta ſunt & dici debuerunt, quia ad Deum raptus eſt, & ad thronum eius raptus eſt. Nam & reſurrexit, & in cælum aſcendit, Reſurgendo ad Deum raptus eſt. Aſcendendo in cælum ad thronū eius raptus eſt. Denique reſurgendo factus eſt carne, vt erat Diuinitate immortalis, atque impaſsibilis, & cōfirmata eſt eidem carni habitans in ipſa plenitudo Diuinitatis tali firmamēto, vt meminit Apoſtolus, quia *Rom. 6.* reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà nō dominabitur. Proinde iá non ſolùm ſecundum verbi Diuinitatem, verumetiam ſecundum ſemetipſam aſſumpta humanitas prædicatur Deus, ſicut ex eodem quoque Apoſtolo comprobatur, ita ſcribente Laodicenſibus, Paulus Apoſtolus, non ab hominibus, neque per hominē, ſed per Ieſum Chriſtum Quid enim, ſi non per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum? nōne conſequitur, quòd Ieſum Chriſtum, quo

tempore vocauit eum vel fecit Apoſtolum, dicat cœpiſſe iam non eſſe hominem, ſed eſſe Deum? Non tamen aiunt Patres orthodoxi hæc dicendo, hominis demit naturam, ſed confitetur ſuperabundantem humanæ naturæ diuinam gloriam. Nam ex quò reſurrexit Ieſus Chriſtus, verè quidem eſt, vt erat homo natura, ſed Deus eſt gloria. Porrò quòd aſtantibus Diſcipulis, aſſumptus ab eis aſcẽdit in cælũ, & ſedet à dextris Dei, quid eſt, niſi raptũ eſſe Filiũ ad thronũ Dei?

Rapto illo ad Deum, & ad thronum eius, nondũ penitus impletam eſſe promiſsionem, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. CAP. III.

IGitur iuxta fidelem atq; humilem confitentis & pœnitentis Dauid orationem, Iuſtificatus es Deus in omnibus ſermonibus tuis, & vincis cùm iudicaris, quia ſicut iuraſti illi, veritatem feciſti, & non fruſtratus es eum, quoniam raptum eſt ſemen eius ad te, & ad thronum tuum. Porrò quod iuraſti ad Abraham, nondum vſq; ad conſumma-

Gen. 22. tionem perſeceras, promiſsionis namque, imò repromiſsionis ad illum ſermo hic erat Per memetipſum iuraui, quia feciſti rẽ hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cæli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. Poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Equidem cuncta hæc præter vnum adimpleta erant. Ieſu Chriſto ſemine Abrahæ ſuſcepto in cælum ad Dei thronum, quia reuera in ſanctis patriarchis ac prophetis multiplicatum fuerat ſemen Abrahæ, ſicut ſtellæ cœli. Nã ipſi ſunt ſtellæ, quas idem æternus ſol Chriſtus eleuatus in cælum ſecum tulit, & poſsidebat illud ſemen portas inimicorum ſuorum, ſcilicet malignorum ſpirituum, quem

Apo. 1. admodũ dicit: Et fui mortuus, & ecce ſum viuus, & habeo claues mortis & inferni. Veruntamen pars magna reſtabat, pars nobis optabilis & neceſſaria; quæ nobis gentibus tali enunciatione ſemel & iterum repoſita

Gen. 22. eſt: Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. Ad hanc partem perficiendam, Apoſtoli duodecim electi fuerant, atque reſeruati, ipſo dicente: Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. Vt adimpleretur ſermo (inquit

Ioan. 18. Euangeliſta) quem dixit: quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Vbinã hoc dixerat? In ipſa cœna, paulò ante ipſam horam, qua cum comprehenderetur, relicto eo, Diſcipuli omnes fugerunt. Quos dediſti mihi (ait) cuſtodiui, & nemo ex his perijt, niſi filius perditionis: ſtatimq; ſubiunxit: Vt Scriptura impleatur. Quod quamuis ita rectè poſsit intelligi, idcirco vel ille vnus

Ioan. 17. perijt, vt Scriptura impleatur, quæ non tacuit de perditione eius. Attamen ſecundum præſentem intentionẽ magis placet ſic intelligi, ac ſi dixerit: Idcirco iſtos cuſtodiui, neq; quiſpiam perijt ex eis, & ſunt omnes incolumes, non ſolùm ſecundum animam, verùm etiam ſecundum corpus, vt ſint per quos Scriptura impleatur, per quorum miniſterium benedictio cunctis gentibus in ſemine Abrahæ promiſſa impendatur. Quibus ex ſacramentis & vndè ſumptis eiuſdem benedictionis opus peragendum eſſet, & nunc vſque peragatur, iam ſuperiùs dictum eſt. Nunc reſtat dicere, quàm inuito & reluctante Dracone ſæpedicto, in hac quoque operis vel propoſiti ſui parte vicerit verbi incarnati omnipotens Diuinitas, diuina omnipotentia, Deos gentium in Spiritu ſancto eijciens, qui omnes erant & ſunt Dæmonia.

Quomodo mulier in ſolitudinem fugerit.

CAPVT IIII.

ET mulier fugit in ſolitudinem, vbi habet locum paratum à Deo, vt ipſi paſcãt illam diebus mille ducentis ſexaginta. Et factum eſt prælium magnum in cælo, Michaël & omnes Angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat & Angeli eius, &c. Mulier poſtquam filius eius maſculus raptus eſt ad Deum & ad thronum eius, fugit in ſolitudinem, id eſt, poſtquam Chriſtus aſcendit in cælũ, mater eius, id eſt, pars illa gentis eius, ex qua ipſe eſt ſecundum carnem, ſcilicet Apoſtolica, ſiue Apoſtolicę perfectionis Eccleſia, de Iudæis collecta cuncta, ſicut apoſtolici teſtantur actus, reliquit ſeculi negotia, ita vt nihil ſuum quiſquam eſſe diceret, ſed erãt illis omnia communia. Hoc namq; eſt fugere in ſolitudinem, omnem præter victum & veſtitum relinquere carnis curam vel ſeculi ſollicitudinem. Qui eiuſmodi erant & ſunt, opus habebant vel habent paſci de communi eleemoſyna diebus mille ducentis ſexaginta, Euangelij cauſa, ſiue ipſius Domini exemplo, qui tot diebus Euangelium prædicans cum diſcipulis ſuis, vixit de Euangelio. Tali initio cœptum eſt prælium hoc, de quo dicit: Factum eſt prælium magnum in cœlo. Apoſtoli namque & quotquot erant Apoſtolicæ participes gratiæ, pleni gratia & fortitudine, pleni fide & ſpiritu ſapientię, contra Dracoñ quaſi in cælo ſuperbientẽ, magnum ſumpſere prælium, euntes in mundum vniuerſum, & omni creaturę prędicantes Euangelium. Hoc nimirũ erat, fieri præliũ in cęlo. i. in illis, qui ad hoc prȩordinati vel pdeſtinati fuerant, vt celũ vel ſedes fierent Deo Creatori ſuo. Nã cùm in illis vel ſuper illos regnaret draco diabolus, diuinos ab illis honores exigens tanquã Deus, cũ ab illis in templis vel ſimulachris coleretur, ſtultꝰ putabat ſe eſſe in cælo, ſimilẽq; eſſe altiſsimo. Et hoc agebatur, vt ipſe depulſus ab aris, protractus ex delubris, primumq; de hominũ mentib. errore deceptis locum daret Deo, ſicut olim factum eſt, quando propter ſuperbiã de ſu-

 periori

periori atque inuiſibili proiectus eſt cælo.

Quomodo Michael & Angeli eius pugnauerunt contra Draconem. CAP. V.

CVIuſmodi prælium illud fuit, quales, vel quomodo acies contra inuicem ſteterunt, qualibus armis dimicauerunt, attendamus grande magni huius prælij miraculum: Michael (inquit) & Angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat & Angeli eius. Quibus armis inſtructi præliabantur iſti? pugnabant illi? Nimirum iſti, ſcilicet, Michael & Angeli eius, armis virtutum cœleſtium: illi autem legibus regum, decretis imperatorum, furore Gentilium, ſæuis manibus carnificum. Talibus inſtrumẽtis Draco pugnabat & Angeli eius. Iſti autẽ, Michael & angeli eius, vt ſunt adminiſtratorij ſpiritus, adminiſtrabant Euangelij prędicatoribus omnimodam operationem virtutum, vt in nomine Chriſti Dæmonia eijcerent, ſerpentes tollerent, ſuper ægros manus imponerent & benè haberent, mortuos quoq; ſuſcitarent, cætera quoq; ſigna facerent, quæcunq; neceſſaria vel idonea viderentur ad ſermonis confirmationem. His itaq; præliantibus Draco pugnans & angeli eius, non valuerunt, neq; locus inuentus eſt eorum amplius in cælo. Nullum quippe ex eis retinere potuerunt, qui ad vitam præordinati fuerant. Quamuis corpora illorum occiderent, perſuaſi ab illis Reges & pontifices, reges imperij, pōtifices mortuorũ mortui, quamuis pro Dæmonijs, ne dicam ſuis dijs æmulantes, pœnis innumerabilibus corpora diſperderent, animas Chriſti lædere non potuerunt, Draconem ve & Angelos eius iuuare, quin de iſto quoq; cęlo victi ruerent, id eſt, cultum quaſi diuinæ religionis amitterent. Inde eſt vox illa, vox laudis magna, quam audiuimus in cælo, id eſt, in Eccleſia. Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnũ Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius, quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorũ, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte. Et ipſi vicerũt illũ propter ſanguinẽ agni, & propter verbũ teſtimonij ſui, & nō dilexerunt animas ſuas vſq; ad mortẽ.

Apo. 12. / *Apoc. 12.*

Quomodo Draco proiectus in terram, miſerit aquam de ore ſuo. CAP. VI.

ET poſtquam vidit Draco, quod proiectus eſt in terram, perſecutus eſt mulierem, quæ peperit maſculum. Ac deinceps: Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam tanquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine. Quando, vel quomodo vidit Draco proiectum ſe eſſe in terram? Nimirũ quando Romani Imperatores, relicto veteris idololatriæ cultu profano, regno Dei noſtri & poteſtati Chriſti eius ſe ſubdiderũt, cæteriq; Reges terrarum & principes cum ſubditis ſibi populis Chriſtiani effecti ſunt, tunc vidit Draco, tunc ſenſit Diabolus, proiectum ſe eſſe in terram, id eſt, non habere ſe vires ad defendendam ſibi vanam affectatæ diuinitatis gloriam. Mutauit ergo perſecutionis modum, & aliter per ſe qui cœpit, quàm catenus perſecutus fuerat mulierem quæ peperit filium maſculum, id eſt, Eccleſiam, quæ iuxta promiſſiones ſæpedictas de carne ſua protulit & hominem Chriſtum, quamuis enim quodam reſpectu altera ſit Eccleſia gentis vnius Iſraëliticæ ante Chriſti aduentum, & altera de gentib. poſt Chriſti aduentum, vna tamen & vnica eſt ſecundum fidem eandem Eccleſia pręcedentium atq; ſubſequentium Iudæorum atq; gentiũ. Quomodo perſecutus eſt eam? Miſit aquã de ore ſuo tanquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine. Hoc idem eſt, ac ſi manifeſtiùs dicat, quia dogmata adinuenit Hæretica, per quorum tergiuerſationes corrũperetur fides Eccleſiaſtica. Ita eſſe, vt dicitur, nō dubitat, quiſquis eccleſiaſticas aut nouit aut legit hiſtorias. Arrius Hęreſiarcha notiſsimus quid niſi os Serpentis extitit, quo tempore ad fidem Chriſti confugerat filius Helenæ Conſtantinus. Per illud os ſuum miſit Serpens Aquam tanquam flumen, id eſt, peſsimæ hæreſeos dogma, tanquam ſermonẽ viuum & efficacem, & de viuo Scripturarum fonte profluentẽ. Non ille primus aut ſolus tali modo ſerpentis, ſed omniũ per quos Serpens ille abundantiã iniquitatis ſuæ profudit, teterrimus atq; nocentiſsimus extitit.

Quomodo aqua eiuſmodi primùm occultè irrepens, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis ſeſe extenderit.

CAP. VII.

HOc malum huius tã peruerſi dogmatis monſtrum, primo occultè irrepſit, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis, orientem, occidentẽ, ſeptentrionem, atque meridiem ſeſe extendit, Aſiam, Europam, atque Aphricam penè repleuit, & contra Fidem Catholicã gladijs quoque Regum & Imperatorum ſeſe armauit, multumq; ſanguinem piorum beſtialiter effudit. Hoc Scriptura innuere videtur, dum in iſta cauſa Diaboli patrem mẽdacij primò ſerpentem, deinde vt eatenus fecerat, appellat Draconem. Sic enim ait: Et miſit Serpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam tanquam flumen, & deinde aperuit (inquit) terra os ſuum, & abſorbuit flumẽ, & iratus eſt Draco in mulierem. Primò namque Hæretica perfidia, vt hæc Arriana, dogmatizans minorem Patre Filium, minorem eſſe filio Spiritum ſanctum, clanculò apud Alexandriam ſuborta, per Diſcipulos vel complices Arrij, lubricis flexibus & Sophiſticis anfractibus ſeſe commouit, deinde in publico ad auditum populi prolato capite ſibilauit, & reſiſtente nequitiæ illius Alexandro Præſule, ad vicinas ciuitates, ciuitatumque Præſules aquam doctrinæ necis, quam de ore ſuo profudit. Non verè flumẽ,

Apoc. 12.

Arriana hæreſis.

ſed

ſed tanquam flumen, id eſt, eloquentiã quidem ſiue loquacitatem copioſè redundantem habens, ſed fontem veritatis neſciens, Scripturarum vocibus abutendo. Ac per hoc ſimplicibus, fluminis, id eſt, ſanæ doctrinæ quandam ſimilitudinem demonſtrando. Tandem (vt iam dictum eſt) mendacij pater Diabolus regum atque reginarum, imperatorum atq; imperatricum fauorem adeptus, inſanire cœpit linguis, inde principum roboratus gladijs, atque ita ſuam aquã quam velut Serpens de ore ſuo miſit tanquã Draco, id eſt, maior factus fortius commouit, vt mulierem faceret trahi à flumine, id eſt, vt Eccleſiam cõpelleret ſibi conſentire.

Quomodo adiuuit terra mulierem, & abſorbuerit flumen. CAP. VIII.

Concilium Nicenū fidem roborauit. SEd adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os ſuum, & abſorbuit flumen, qđ miſit Draco de ore ſuo. Hoc (vt dicitur) ita factum eſt. Tunc enim illud famoſiſsimum in Nicea Concilium feruor principis Conſtantini excitauit, publicis aſinis atq; mulis & currentibus equis Epiſcopos & qui cum eis erant, ad Synodum venire præcipiens. Conſilium illud, quod Catholicam roborauit fidem, rectè terram intelligas, quę adiuuit mulierem, quia videlicet de omni terra conuenerunt, & quodammodo omnis terra ſuum mutauit locum, mittendo de cũctis partibus ſuis perſonas idoneas in locũ conſtitutum. De cunctis Eccleſijs qua totã Europam, Lybeamq; repleuerant, & Aſiã, ſimul erant miniſtrorum Dei congeſta cacumina, vnaq; orationis domus tanquam à Deo delata intrinſecus ferebat omnes in idem. Syrios ſimul & Cilicos, Phœnices & Arabes atque Palęſtinos, Aegyptios & Thebeos, Lybees, necnon & qui ex Meſopotamia oriuntur, Perſa quoque venit, nec Scythia defuit, Pontus & Aſia, Phryſia & Pamphilia viros probatiſsimos præbuerũt. Aderant Thraces & Macedones, & vt breuiter dicam, ex omni natione quæ ſub cælo eſt, collecti aderant viri religioſi, Epiſcopõ rum multitudo erat trecenti decem & octo, ſequentibus eos presbyteris & diaconibus, & acolytis, quorum numerus non poterat comprehendi. Quid ergo niſi terra (vt iam dictum eſt) os ſuum aperuit, & flumen Draconis abſorbuit, quando tot viri de omni terra conuocati, ſapientia, ſermone, alijſque virtutibus ornati, ore conſono in defenſione veritatis aperto, impium dogma deſtruxerunt, concorditerq; vniuerſi fidem & gloriam, quę hactenus in Eccleſia permanet, dictauerunt, & ſubſcriptionib. roborauerũt.

Septimum caput Draconis plaga gladij occiſum in mortem. CAPVT IX.

IGitur de ſex capitibus Draconis illud cõſtat, quia iamdudum in cũctis illis victus eſt, & Deus iuſtus in ſermonibus ſuis, victorque in iudicijs palmam veritatis obtinuit, quia ſicut promiſit, ſicut iurauit, ſemẽ Dauid in æternum manet: ſicut promiſit, ſicut iurauit, in ſemine Abrahæ benedicentur omnes gentes: & ille neque per Paganos neque per Hæreticos ſiue Iudæos benedictionem omnium gentium prohibere potuit aut poteſt. Sed quis Diaboli pertinaciã, quis ardentis eius inuidiæ ſufficiat mirari veſaniam? Et iratus eſt (inquit Scriptura) Draco in mulierem, & adiecit facere præliũ cum reliquis de ſemine eius, qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Ieſu. *Pagani, qui ſunt extra ciuitatẽ Dei, id eſt, Eccleſiam*

Et ſicut ſuper arenam maris, ait idem qui ſuperiora viderat, Et vidi de mari beſtiam aſcendentem, habentem capita ſeptem, & cornua decem, & ſuper cornua eius decem diademata, & ſuper capita eius nomina blaſphemiæ. Et beſtia quam vidi ſimilis erat Pardo, & pedes eius ſicut Vrſi, & os eius ſicut os Leonis. Et dedit illi Draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam. Et vnum de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortem, & plaga mortis eius ſanata eſt. Beſtia hęc ſeptem capitum, ipſe Draco eſt, cuius de ſex capitibus contra verbum Dei bellando ſuperatis, hactenus ſermo habitus eſt, ſeptimum caput hic mira locutionis grauitate deſignatur, cũ dicitur: Et vnum de capitibus ſuis quaſi occiſum in mortem, & plaga mortis eius ſanata eſt, & admirata eſt vniuerſa terra poſt beſtiam. *Apoc. 13.*

Quomodo plaga mortis eius ſanata ſit.
CAPVT X.

CAput iſtud ſine dubio Antichriſtus erit, in quo excandeſcet illa Draconis ira nouiſsima, de qua dictũ eſt: Et iratus eſt Draco in mulierem, & adiecit facere prælium cum reliquis de ſemine eius. Quid porrò eſt, quod caput iſtud quaſi occiſum in morte dicitur: & ſanata eſt plaga mortis eius? Itemque poſtmodum Scriptura dicit, quia habet plagam gladij & vixit. Vbi nam accepit plagam gladij, & quomodo ſanata eſt plaga eius, aut vixit? Nimirum cum alia poſsint conuenienter dici, deficientibus tamen certis ſacrę Scripturę teſtimonijs, magis iſte ſenſus placet, quia dudum in cælo dãnationis æternæ ſententiam accepit. Et hæc eſt in capite iſto plaga gladij & mortis. Ille namque homo peccati, filius perditionis, non ſimpliciter homo, verumetiam Diabolus erit, & aduentus eius operatio Satanæ, operatio erit erroris. Diabolus, inquam, ſiue Satanas, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Quando iſte propter ſuperbiam de cælo cecidit, proculdubio plagam gladij, plagã mortis accepit, Sicut apud Ezechielem dicitur in eum ſub nomine Aſſur ſiue Pharaonis. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam, in medio incircunciſorum dormies, cũ his, qui in *Antichriſtus quid. Apoc. 12. Apo. 13. Ezech. 31.*

terfecti ſunt gladio. Quomodo autem ſanata eſt plaga mortis eius? Quomodo & plagã habet tanti gladij & vixit. Falsò nimirum ſanata eſt plaga eius, & falsò vixit. Plagæ eius curatio, culpę eſt defenſio, & in plaga gladij viuere, hoc illi in ipſa pœna ſuperbire. Hoc quippe in iſto dicto eſt admiratio & pręſumptoris execratio, quod cum percuſſus ſit & factus Diabolus, extollitur & oſtendit ſe tanquam ſit Deus. Cũ enim Diabolus vulţ ſe oſtendere Deum, quid niſi mortuus contendit ſe eſſe viuum? Exemplum miraculi huius ſumere licet de quolibet imitatore eius. Cùm enim quis pro culpa ſua iuſto iudicio de Eccleſia pellitur, & tunc in ſuperbiá elatus & defendens opera ſua, iudices quoque criminatur, quòd illi iniuſti, ipſe autem ſit iuſtus. Nimirum plaga eius inſeliciter ſanata eſt, & mendaciter viuit, quia Dei iudicio iniuſtus, ſuo autem iuſtus eſt.

Caput illud eſſe Antichriſtum, cui Draco dederit vires ſuas, & poteſtatem magnam.

CAPVT XI.

VErba non ſufficiunt ad rem conſequẽdam, maximè vbi audimus, quia dedit illi Draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam. Quid enim hoc ſibi vult? Quo tẽdit etiam in iſto Diabolus? Num per hoc altiſsimo ſimilem ſe fore arbitratur? Altiſsimus namque antiquus dierum, vbi (ſicut a-
Danie. 7. pud Danielem legimus) thronis poſitis ſedit, & ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad ipſum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum. Num peruerſus imitator dando iſti beſtię ſiue homini peccati virtutem ſuam & poteſtatem magnam, dicit adhuc, ſimilis ero altiſsimo, id eſt, ſicut fecit Deus, quod ſuum erat in Chriſto, faciam & ego, quod meum eſt in Antichriſto. Ecce quis animaduertens non admiretur, qualem vſque in finem ſiue conſummationem de genere humano proceſſerit, hinc bonum propoſitum Dei, inde malum oppoſitum aduerſantis Diaboli. De vna eademque maſſa vnus exurrexit, qui Deus & homo eſt, & alius, qui Diabolus & homo erit, venturus eſt. In iſto bonitas prædicatur Dei, in illo peruerſitas agnoſcitur Diaboli. Iſto namque nihil melius, illo nihil deterius. Iſte enim Deus ſuper omnia benedictus, ille Diabolus infrà omnia maledictus. In iſto ſibi Deus complacuit, & in æternum complacebit: in illo ſibi Diabolus cõplacens, poſtquam eleuatus fuerit in ſublime, ſtultus apparebit. Iſte de cælo deſcendit & de humilibus aſcendit ſicut virgultum, & ſicut radix de terra ſitienti, Ille de cęlo cecidit, & de cunctis ſuperbiæ filijs aſcendet tanquam beſtia de mari.

Quid ſit illud Apoſtoli, Et nunc quid detineat ſcitis, vt reueletur ſuo tempore. Et de ſacramento mulieris beſtiæ inſidentis.

CAPVT. XII.

NOn ſua voluntate moratur Diabolus aut venire tardat Antichriſtus, ſed contra ſuum velle detinetur, cum ſit in omne malum pronus ac feſtinus. Et nunc quid detineat ſcitis, ait Apoſtolus: Quid eſt illud? *2.Thes.2.*
Videlicet quia nondum venit tempus eius? Quia tempora non in iſtius, ſiue cuiuſlibet alterius, ſed in ſua ſolius poteſtate poſuit Deus. Hoc oportet ſubintelligere. Sequitur enim, Vt reueletur in ſuo tẽpore. Quod idem eſt, ac ſi dicat. quia ſuperna poteſtas impatientem moræ, iamque v[o]lentem reuelari detinet, vt non reueletur niſi in ſuo tempore. Nã vt ſcias, quàm inuitus detineatur, quàm properè vellet reuelari. Iam (inquit) myſterium operatur iniquitatis, ſubauditur quantum poteſt, videlicet maximè per ſæuitiam Neronis, qui quamuis fuerit malignus, minùs tamen in illo Diabolus potuit quàm in iſto poterit, in omni virtute & ſignis & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. & quantum differtur vel quod ſignum temporis eius? Tantum, ait, vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Cùm Apoſtolus hęc ſcriberet Theſſalonicenſibus, quis tenebat, & quid tenebat? Nimirum Romanus Rex ſiue Cæſar orbis imperium tenebat, non dicit de vnius *Antichri-*
perſona hominis, Verbi gratia, Neronis, ſed *ſtus non v-*
de cunctis regib. Romani imperij, qui quã- *na perſona*
uis plures numero, vnus tamen ſunt imperio. Hic ſenſus non ſolum ratione, veru etiam conſtat auctoritate. Nam poſt aliqua ijdem Ioanni angelus dicit: Quare miraris? *Apo. 17.*
Ego dicam tibi ſacramentum mulieris & beſtiæ, quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem & cornua decem. Septem capita, ſeptẽ montes ſunt, ſuper quos mulier ſedit, & reges ſeptem ſunt. Quinq; ceciderunt, & vnus eſt, & alius nondum venit, & cùm venerit, oportet eum breue tempus manerę. Beſtia namque ſeptem capitum, & hic vbi mulier, id eſt, cupiditas ſedet ſuper beſtiam, & illic vbi beſtia de mari aſcendebat, vniuerſitas eſt impiorum. Sicut iam ſuperiùs ſiue hactenus in Dracone ſeptem capitum longò tractatu eſt demonſtratum: ſeptẽ capita ſeptem regna, per quæ hæc beſtia ſiue Draco vim ſuam exigit contra promiſsionis verbum. Cùm igitur dicit ſeptem capita, & ſeptem Reges ſunt, quinque ceciderunt, vnus eſt, & alius nondum venit. Septem reges, cunctos, eorundem regnorum reges intelligi oportet. ſiue pro ipſis ſeptem regnis ſcriptũ eſſe, ſeptẽ ſunt reges, quorũ quinque ceciderunt, ait, ſcilicet Aegyptius, Iſraeliticus, Babylonicus, Perſicus, Macedonicus. Et vnus eſt, qui & ſextus, videlicet Romanus, & alius nondum venit, ipſe erit Antichriſtus.

Quare Apoſtolus tam obſcurè dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec è medio fiat.

CAP.

CAPVT XIII.

ITaque & ſapientibus ſatis dictum, tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & inſipientibus data occaſio non eſt, quam nanciſci potuiſſent, ſi ita manifeſtiùs dixiſſet, Roma quæ nunc tenet, ſiue Romanum imperium, quod nunc tenet, ſub ſe Gentes teneat, donec de medio fiat, ſiue donec diſceſsio fiat. Superbia nanque hominum Romam volebat eſſe vrbem æternam. & æternum Romanorum imperium, ac proinde nuſquam ferè religioſus quis impatientius audiret blaſphemiam in DEVM, quàm Romani Principes ſiue milites finem Romani imperij per Chriſti prædicari Euangelium. Satis nimiumque offenderunt eos Euangelij prædicatores, etiam nemini dantes vllam offenſionem, quantò magis ſi iam publicè diſceſſionem illam futuram prædicarent? Hæc pro difficultate Apoſtolicæ locutiooīs breuiter dicta ſint: porrò quamdiu qui tenet, nunc tenere debeat, vel quàm multos poſt annos de medio fieri, vel diſceſsio venire debeat, maximè propter eandē cautelam ſcribere non debuit, fortaſsis nec ipſi reuelatum fuit, quādo vel hoc fieri, vel quot poſt annos ille iniquus debeat reuelari, ſicut nec Danieli, cui dicenti ad virum, qui indutus erat lineis: Vſquequo finis horum mirabilium? Itemque: Domine mi, quid erit poſt hæc? non fuit reſponſum quod quærebat, ſed hoc audiuit: Vade Daniel, quia clauſi ſunt, ſignatique ſermones vſque ad tempus præfinitum. Ad diſcipulos quoque de temporibus quærentes, loquitūr ſaluator ipſe: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momēta quę Pater poſuit in ſua poteſtate.

Dani. 12. *Matth. 24*

Quantam iram Draco ex iraturus ſit per Antichriſtum, & quòd Dominus Ieſus interfecturus ſit ipſum ſpiritu oris ſui.

CAPVT XIIII.

IRam Draconis, quam exercebit per illū hominem peccati, per illum filium perditionis, iratus in mulierem ſæpedictam, & adijciens bellum facere cum reliquis de ſemine eius, fruſtra laborat quis ſufficientib. declamare verbis. Maior enim res erit ſermone, imò & cogitatu hominis, præſertim cū ipſe Dñs ore ꝓprio prædixerit. Erit enī, inquiens, tunc tribulatio magna, qualis nō fuit ab initio mundi vſq; modò, neq; fiet, & ſi breuitati fuiſſent dies illi, non fuiſſet ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi. Proinde quoniam ſermo quoque prolixior habitus iam ad finem tendit, & ſolicitudo deeſſe non debet loquenti aut ſcribenti, ne fortè nimietatem faſtidiū generet legenti, ſiue audiēti, veniēdū eſt ad id, in quo eſt cōſummatio de narrati certaminis, conſummatio victoriæ Verbi DEI. Quid eſt illud? profectò deſtructio illius iniqui, & iudiciaria ſedes ſiue ſeſsio Filij hominis Ieſu Chriſti, quemadmodum ipſe poſt prænunciationem illius magnæ tribulationis breuiter innuit: Et tunc, inquiens, videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum poteſtate magna & maieſtate, cum virtute multa & gloria. Qualis ergo erit deſtructio illius iniqui? Dominus Ieſus, inquit Apoſtolus, interficiet eum ſpiritu oris ſui, quoque modo per Prophetam fuerat prædictum: Et ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium. Et quidem multos interfeciſſe legitur Dominus, ſed de nulla perſona nunc occurrit memoriæ ſic eſſe dictum, quòd interfecerit ſpiritu oris ſui, ſinè ſpiritu labiorum ſuorum, pręter illum impium, iniquum. Num ergo propter ſingularem illius magnitudinem, nimiamque fortitudinem Spiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus Domini Ieſu, mittendus erit contra eum, nec aliter ille iniquus poterit interfici, niſi per ſemetipſum irruat ſuper eum ſpiritus Domini. At iſte ſpiritus Sanctus, ſpiritus Domini Ieſu, non ad mortificandum ſolet eniti, nō niſi ad viuificandū conſueuit immitti. Nec enim in ipſo mors eſt, cùm ipſe potiùs vita ſit. Aliter igitur intelligendum eſt hic de ſpiritu oris, ſiue labiorum Domini Ieſu, & hoc fiet commodiùs, ſi illud quoque Propheticum in præſens adducatur vox dicenus: Clama, & dixi, quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri. Exiccatum eſt fœnum, & flos cecidit, quia Spiritus Dei inſufflauit in eo. Omnis homo viuens: & quid, rogo, tibi eſt facilius quàm ſufflare: quid infirmius, rogo, coram te, quā illud quod ſufflando potes deijcere? Igitur per tuimet exemplum animaduertere prōptum eſt, quàm verè fortis ſit Dominus Ieſus, cuius nomen Verbum Dei, Verbū Deus, & quàm verè vniuerſa vanitas erit etiam ille homo viuens, totius generis humani Tyrannus maximus, Tyrannus Diabolicus, quia quàm facile tibi eſt ſufflando diſsipare filium telarum araneæ, tam facile, imò facilius erit & illum iniquū interficere, multis coniecturis, quæ hinc ſolent fieri. Per hunc ſenſum arbitror quempiam poſſe liberari.

Matth. 24 *Victoria verbi Dei.* *Ibidem.* *2.Theſ.2.* *Eſa.11.* *Eſa. 40.*

Interfecto Antichriſto, conſummatam eſſe victoriam Verbi Dei.

CAPVT XVI.

INterfecto Antichriſto, paucis, id eſt, quadraginta quinque diebus (vt ex Danielis viſione, coniicitur) interiectis, veniet in maieſtate ſua Dominus, & nouiſſima omnium inimica deſtruetur mors. Quomodo deſtruetur? Ipſe Dominus (ait Apoſt.) in iuſſu & in voce Archāgeli, & in tuba Dei deſcēdet de cęlo, & mortui q in Chriſto ſūt, reſurgent primi, deinde nos, qui viuimus, q relinquimur, ſimul rapiemur cū illis in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ſic ſemper

Deſtructio mortis. *1.Theſ. 4.*

Quòd ſi de remiſsione quoq; peccatorum, quæ prima reſurrectio eſt, quæritur experimentum, quam facilis factu ſit idem verbo, Filio Dei, Filio hominis Ieſu Chriſto tam in præſenti, quã in futuro ſeculo. Ecce apparet in ſorore eiuſdem Lazari Maria Magdalene, quã itidem adhuc mortalis, adhuc iudicandus mortuam in anima, iamque fœtentem infamia, de ſepulchro malæ conſciẽtiæ produxit: nullam ſaltem vocem mittens, quali Lazarum de monumento vocauit, imò & corpore abſens illi. Niſi enim de ſepulchro quæ fuerat mortua prodijſſet, ante præſentiam eius illo miro modo non veniſſet. Et de illa vbi dixit ei: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Continuò dixit Euangeliſta, quòd Dæmonia ſeptem exiſſent
Lucæ 7.
de ea. Quomodo ergo pro facilitate operandæ ſalutis, & agendi iudicij mentionem fecimus, cum ſuffragio ſanctæ Scripturæ de verbo exufflationis, nõne & hoc rectè dixerim, quia ſeptem illa Dæmonia exufflando, id eſt, quàm facillimè de illa, eiecit, cùm adhuc eſſet iudicandus homo paſsibilis & mortalis. Propter eandem facilitatem delendi peccata totius Eccleſiæ, cuius illa typum geſsit arbitrari licet, quia reſurgens ex mortuis, & ſtans in medio Diſcipulorum inſufflauit, dicens continuò: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata,
Ioan. 20.
remittũtur eis. Neque enim non ſinè inſufflatione Spiritum ſanctum dare poterat, ſed opus erat omnipotentiæ ſuæ, verbum Deus ſtudiosè illo quoq; modo ſignificabat, ſemper & vbique intendens adimplere, & verũ comprobare quicquid in Scripturis ſanctis de ipſo prædictum fuerat. Nõne & hoc in perſona eius apud Eſaiàm prædictum fuerat? Seruus meus es tu Iſrael, ne obliuiſcaris mei, deleui vt nubes iniquitates tuas, & quaſi nebulã peccata tua. Quomodo enim nubes aut nebula deletur, niſi facillimè trãſcurrente ſerenioris auræ flatu? Nõnne igitur
Eſa. 44.
ocioſè inſufflauit dando Spiritum ſanctum Diſcipulis in poteſtatem remittendi peccata, nec inaniter Diſcipuli vel miniſtri eius baptizando inſufflant, ſicut habet conſuetudo Eccleſiaſtica, ſed operioſum præbent illi miniſterium, quatenus per hunc illorum actum quod prædixit, nunc quoque vnicuique renaſcenti dicat: Deleui vt nubem iniquitates tuas, & nebulam peccata tua.

Quanta facilitate ſiniſtros cum Diabolo & Angelis eius præcipitaturus ſit.

CAPVT XIX.

PORrò, de præcipitatione qua ſiniſtros, id eſt, impios præcipitabit, cum Diabolo & Angelis eius, de quo (vt iam dictũ eſt)
Iob 40.
ait Dominus ad beatum Iob: Et videntib. cunctis præcipitabitur, quod factu tam facilis ei ſit, vt ſignificat verbum inſufflationis. Item, illud pro vero argumento eſt, quòd adhuc paſsibilis & mortalis, continuoque paſſurus & moriturus, cohortem præſidis armatam, Pontificumque & Phariſæorum miniſtros ſolo intuitu deiecit. Vt enim dixit eis: Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Sed fortè dicat quis, quia pauci erant. In reſurrectione autem mortuorum, quando iudicabit ſeculum, infinitæ multitudines erunt. Num ergo tam facilè cunctos tunc præcipitabit, quàm facilè paucos illos deiecit? Huiuſmodi ſuggeſtio ſi quem tangit, rectè arguitur nimiæ vanitatis. Eſt autem vtrunque rationi ſimile, ſi Dominus ſaltem manu iniecta, cohortem illam deieciſſet, vel tale quid faciendo, quale fuit illud, quod vnus homo Sampſon in mandibula aſini percuſsit, ac deiecit mille viros armatos ac fortes. Nũc autem vbi deiecit eos, tantummodo dicendo: Ego ſum, ratio conſentit, totum mundum tantum valere contra illum, quantum cohortem illam, ſiue hominem vnum. Quod ſi de Diabolo quoq; & Angelis eius quæritur, quale dederit experimentum adhuc mortalis & iudicandus, quòd eos eadẽ qua & homines facilitate ſit in infernum præcipitaturus. Ecce illa legio pro argumẽto ſatis eſt, quæ vnum poſsidens hominem, rogabat eundem Dominum ne ab ipſo torqueretur, neue imperaret illis, vt in abyſſũ irent. Eadem nimirum facilitate ſuper cunctas legiones Dæmonum, ſuper Diabolum & ſuper Angelos eius peraget iudicium, nec ſaltem rogare vacabit eis, ne mittantur in abyſſum, ſiue in infernum, quia conſtrictos velociter præcipitabit eos omnipotens verbum.

Quid ſit quod dictum eſt apud Eſaiam: Et erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum.

CAPVT XX.

QVID poſt hæc erit, niſi ſempiterna feſtiuitas triumphi, & nunquam habiturainem lætitia Dei, lætantis in operibus ſuis? Qualis autem erit lætitia ſiue feſtiuitas illius triumphi? Qualis triũphator, Deus verbum, Deus & homo Ieſus Chriſtus in maieſtate ſua ſedebit? qualis circa illũ procerum eius, militum eius emeritorum conſeſſus erit? quali ſplendore tota triumphalis eius curia ſplendebit? quis nobis habitum illum nunc ſaltem ad modicum annunciare poſsit, niſi ſeipſum reuelans per Prophetas verbũ Domini? Ecce quidam de reuelationibus eius Propheticis ad præſens occurrit, cõſonans cunctis præconijs illius æternæ beatitudinis, beatæ æternitatis, quæ ſuccedit illi iudicio magno & terribili, perpetua ſemper manſura Regi illo DEO & homini, cunctiſque Angelis & hominibus per ipſum cõſociatis apud Eſaiam præmiſſo: Eſa. 30.
Quia Deus iudicij Dominus, beati oẽs qui expectant eum, poſt pauca ſic dictum eſt:

Feſtiuitas triumphi verbi Dei ſempiterna

Et erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum, in die qua alligabit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ eius ſanauerit. Quid, rogo, eſt vulnus populi Domini, & quid percuſſura vel plaga eius, niſi vulnus mortis animæ, id eſt, peccati, & percuſſura vel plaga corporeæ mortis, qua de corpore anima recedit, & illius mortis vulnus? Et huius mortis plagam ſiue percuſſuram, tũc Dominus ad perfectum ſanabit, quando dicet: Venite benedicti Patris mei, poſsidete

Matth. 25. paratum vobis regnum à conſtitutione mũdi. Tunc erit lux lunæ ſicut lux ſolis: Luna Eccleſia, ſol ipſe Chriſtus eſt. Nunc in præſenti ſeculo, non eſt lux lunæ ſicut lux ſolis, id eſt, non eſt claritas Eccleſiæ, ſicut claritas Chriſti, quia videlicet ſol Chriſtus, ſemper & indeficienter ſuo lumine fulget. Luna autem Eccleſia non proprium, ſed à ſole Chriſto lumen habens mutuatum, nunc incrementis gaudet, nunc defectum ſuſtinet: tũc autem ſemper fulgebit, quia Chriſtum in manifeſta viſione ſemper habebit, hoc erit eſſe lucem lunæ ſicut eſt lux ſolis. Scimus enim (inquit Ioannes) quia cùm apparuerit, *Ioan. 3.*

Chriſtus ſol, Eccleſia luna.

ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum *Eſa. 30.*
ſicuti eſt: Quanta autem erit lux ſolis? Nam ne parua videatur eſſe promiſsio lunæ, in eo quod dixit: Lux eius erit ſicut lux ſolis. Sciẽdum eſt quanta futura ſit lux ſolis, dixit ergò: Et lux ſolis ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum? Qualis vel quanta eſt lux ſeptem dierum? Omnia (inquit Euangeliſta) per ipſum facta ſunt: omnia (inquam) bona valdè, quæ ſeptimo die completa ſunt. Tanta tunc erit lux ſolis, quia tunc manifeſtè patebit quale ſit verbum, per quod Deus omnia ſex diebus fecit, & in ſeptimo die requieuit.

Finiunt hic tredecim libri de victoria verbi Dei, per reuerendum patrem dominum Rupertum Abbatem Tuitienſem (qui ſub Henrico quinto, Anno Domini, M. C. XXIIII. floruit) compoſiti.

RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS, E REGIONE COLONIÆ AGRIPPINÆ, ORDINIS SANCTI BENEDICTI,

viri & vitæ ſanctimonia, & ſacrarum literarum peritia præclari, de Diuinis Officijs.

LIBRI DVODECIM.

COLONIÆ AGRIPPINÆ

Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.

Anno Salutis 1566.

INSIGNIORVM SENTENTIARVM ELEGANTIORVMQVE DICTORVM

COMPENDIOSVS INDEX; CVIVS

primus numerus paginas, A litera primam paginæ columnam, B alteram, numerus verò ſecundus columnæ verſum demonſtrabit.

ABigail ad Dauid orando præueniens, typũ geſſit eccleſiæ in ſacrificio altaris 51.b.25.
abrahã primus, Ioſeph nouiſſim. in linea Chriſti 37.b.18.
abraham abſque baptiſmo Chriſti cœlum ingredi non potuit 94.b.23.
accidentia in deum non cadunt 161.b.15
adam incidit in latrones, deſcendens de Hieruſalem in Hiericho 94.b.36.
adã genuit filios & filias ad imaginẽ ſuã 95.a.47.
adæ filij iuſte damnati & exules 95.b.20.
aduentus domini quat. cõplectẽs dominicas 25.a.41.
aduentus dominica prima primum Chriſti aduentum celebrat 26.a.8.
aduẽtus Chriſti ſecũdus, ſicut fur in nocte 104.b.19
aduentus ille tremefaciet terrenos, ſicut angelus milites circa ſepulchrum 105.a.19.
ægypti rex diaboli typum geſſit 34.b.43.
ætas prima eccleſiæ in adam, qui reparationis ſuæ oraculum accepit 45.a.29.
ætas Chriſti in myſterium trinitatis eſt annorum 33. 103.b.40.
anaſtaſiæ ſanctæ et nobilis matronæ Rom. paſſio 39.a.40
agon & paſſio domini pendentis in cruce, ſpirat in miſſa 18.a.22.
agnus dei in miſſa, memoria eſt accẽſionis dominicæ 19.a.30.
agnus Chriſtus diabolum vicit, non lex aut decem præcepta decalogi 66.b.21.
allegoria de ſeruo abrahæ, quærente ſponſam filio domini ſui 95.b.28
allegoria de exploratoribus terræ, botrũ portantibus 114.a.31.
allegoria de oſculo inter ſpõſum et ſpõſam 145.a.25.
alleluia eſt quod iam gaudij ſtillicidium de ſupernæ Hieruſalem diuitijs 10.a.7.
alleluia ſignificat æternum angelorum & electorum conuiuium 10.a.11.
alleluia cur tẽpore paſchali magis frequen. 10.a.24
alleluia poſt graduale canitur, quia iubileus quidam eſt conſolationis futuræ 10.a.29.
alleluia non omnis laus dei dicitur, ſed Chriſtus, deinde etiam eccleſia 4.a.21.
alba, veſtis longa & ſtricta, longè aliud quàm tunicæ pelliceæ primorum parentum ſignificat 5.b.30.
albæ affixa ſurſum lingua, cœleſtem Chriſti doctrinã ſignificat ibidem
altare ſacrificij miſſæ ſacrariũ eſt ꝓpiciationis 4.b.2
altare ſignum viſibile fidei 22.a.39.
altare præminet in templo, ſicut Chriſtus in corpore eccleſiæ 78.a.12.
altaria cur vino & aqua lauantur tempore paſſionis domini 78.b.30.
aman affectans adorari, diaboli typũ geſſit 53.b.9. & 69.a.12
amictus caput ſacerdotis obnubens, carnem Chriſti ſignificat 6.b.31.
amor diuinus in ſeipſo ſubſtantia eſt, in hominibus accidentale donum 163.a.39.
angeli in ſcala Iacob deſcendentes & aſcendentes quid ſignificant 36.b.24.
angeli etiam habent cauſam vt gratulentur ſuper incarnatione verbi 136.b.21.
angeli an in aduẽtu iudicis tremẽt an nõ 139.[illegible]
angeli dicuntur ſancti prædicatores verbi dei, & hi trement ibidem
animalis vita in corpore domini conſecrato nõ adeſt, nec prodeſt 16.b.30.
animalia in circuitu ſedes dei ſunt catholici doctores 171.b.33.
animæ ſanctorũ in cœlo iam nũc cõſolantur 50.b.17.
anima fidelis non ſolum per verbum, ſed & per ſpiritum ſanctũ concipit & impręgnatur 145.a.30.
anima tãquam ſponſi, quomodo allicitur in amorem dei 147.a.10.
anima arreptitij hominis non ſubſtantialiter recipit in ſe dæmonem 148.b.29.
anima iuſti, & angelus bonus tria habent in ſe, quæ ſunt effigies trinitatis diuinæ 166.a.11
antiphona ad introitum miſſæ, antiquorum patrum expectationem ſignificat 8.a.17
annulum duas ob cauſas portat Epiſcopus 7.a.7.
apoſtolorũ metus & ſilẽtium à paſcha vſque ad pentecoſt. 5.a.25.
apoſtoli ſunt cœli enarrantes gloriam dei 39.b.8.
apoſtoli poſt ablatum ſponſum ſemper in fletu & ieiunio erant 48.b.23.
apoſtolorum fuga & ſilentium ſignificatur ſilentio campanarum & horarum regularium 79.a.13.
apoſtoli quomodo dicuntur filij excuſſorum 9.a.22.
apoſtoli octauo die paſchæ fuerũt iterũ ſimul, nõ quidem in Hieruſalem, ſed in Galileæ in monte Nazareth 108.a.20.
apoſtoli exploratores fidi & veraces 115.a.8.
apoſtoli quoq; ianuis clauſis exierũt carcere 117 b 21
apoſtoli quomodo dicti ſunt os lampadis 124.a.29.
apoſtoli viderunt Chriſtum poſt reſurrectionem eius die octauo in Nazareth in domo Mariæ 125.b.21.
apoſtoli poſt paſſionẽ Chriſti ſeparati & eiecti erant 128.a.28

apoſtoli baptizati ſunt in morte Chriſti, confirmati vero ſpiritu ſancto de cælo 141.b.7.
apoſtoli verè diuerſis linguis & ſcripſerunt & loquuti ſunt 152.a.22.
apoſtoli longè aliter quàm Babylonij turrim ædificauerunt 152.b.25.
aqua, populus Chriſtianus, frumento Chriſtus in azymis denotatur 22.a.35
aqua ex latere Chriſti profluxa, prima fuit origo baptiſmatis 78.b.37. & 84.b.29.
aqua illa cur ſanguini ſociari debuit 85.a.18
aquæ amaræ per lignum crucis potabiles factæ ſunt 87.a.21
aquæ baptiſmi, fluuius dei, lætificans ciuitatem 100 a.16
aqua benedicta cur diebus dominicis ſuper populum aſpergitur 106.b.28.
aqua de templo egrediens à latere dextro, quomodo intelligitur ibidem
arca teſtamenti & ecclrſiam & corpus Chriſti deſignat 125.a.24.
archiepiſcoporum origo et patriarcharum differentia 7.a.41
archiepiſcopus Remen. in Francia cur primatum obtinuit 7.b.34.
arrius fatuè contumelioſus deo, negans ei generare ſibi ſimile, quòd deus creaturis conceſſit 164 b.44.
arrius animalis homo, defluxionem ex carnali generatione fingens ibidem
ars humana poteſt ſine defluxione ſui communicari, quanto magis ars & ſapientia dei ſine paternæ ſubſtantiæ defluxione nata eſt ibid.
arundo in manu domini quid myſticè deſignat 84. a.16
aſina ſeu pullus aſinæ genus humanum ſignificat 26.a.1
auditores verbi & non factores cui aſſimulantur 133.b.48
auguſt. à Gregorio miſſus, primus Anglorum Archiepiſcopus Cantuarienſis 7.b.57
auguſtinus de miraculo quod Petroniæ contigit 115. b.43
auguſt. de 7. gradibus cognitionis dei per 7 ſpiritus domini 117.b.6
aurum & argentum in templis quomodo gratum deo eſt 22.b.16
azyma tam ex euangelio, quàm ex legali autoritate profecta ſunt 21.b.8
azyma non ſunt abolenda, quia optimam habent ſignificationem ibidem

B

Balſami & oleæ prærogatiua 72.a.40
baptiſmus ſolennis in die paſchæ, non Epiphaniæ fieri debet 41.a.7
baptiſmus Iohannis lõge minoris virtutis fuit quàm Chriſti ibidem
baptiſmus ſeptiformi ſpiritu præſignatus in 7. lotionibus Naaman 54.b.8
baptizandorum præparatio ad baptiſmum per 15 dies ieiunij 57.a.50
baptiſmo paſſionis baptizatus eſt Chriſtus 84. b. 31.
baptiſmi ſacramentum in mari rubro præfiguratum 85. a.46
baptiſmus lucroſam facit commutationem duplicis mortis noſtræ 92.a 30
baptiſmus liberat à morte animæ, non corporis ibidem
baptiſmus noſter riuus eſt, fons in cruce è latere Chriſti profluens, totam eccleſiam ſimul tunc baptizauit 93.a.56
baptizati paſſione Chriſti ſunt omnes apoſtoli aliiq́ tunc credentes 94.a.9
baptizati ſtant ſuper mare vitreum 100 a.38
baptizatis cur dantur calceamenta & veſtis candida 101.a.33
baptizari ſpiritu ſancto, & accipere ſpiritum paracletum idem ſunt 130.b.1
baptiſmus ſolennis in die pentecoſtes ad exemplum ſancti Petri 142.b.28
baptiſmi effectus à ſpiritu ſancto eſt ibidem
baptiſmus Chriſti etiam à puero celebratus reiterari non debet 144.a 57
baptiſmus Iohannis non fuit in ſpiritu ſancto ſicut baptiſmus Chriſti 144 b.2
baptiſmus extra eccleſiam baptiſmus quidem eſt, ſed ſine gratia 156.a.44
benedicam domino in miſſa quomodo differt ab Ita miſſa eſt 19.b.17
benedictus pater monachorum, ſpiritu omnium iuſtorum plenus 113.b.17
berengerus Abbas ſancti Laurentij Leodien. ſub quo monachus erat Rupertus 115 b.20
bethania domus obedientiæ, gentium populum ſignificat 52.a.31
bethania à Hieruſalem ſolùm quindecim ſtadijs diſtat 62.a.16
bethleem typus eccleſiæ in qua natus eſt homo Chriſtus 39.a 34
botrus, quem duo in vecte portabant, Chriſtum ſignificat 114 b.47

C

CÆcus ſecùs viam clamans ad Ieſum, genus humanum repræſentabat 47.a.28
cæcus à natiuitate itidem genus humanum ſignificat 57.b.47
cærei flammantes gaudium in ortu ſaluatoris ſignificant 8.a.23
cærei ad locum euangelij ſimul cum thuribulo cur portantur 10.b.20
cærei paſchalis benedictio à Zozimo papa inſtituta 90.a.

90.a.30
cæreus ille Chriſti typum gerit ibidem
cærei laudes propter Chriſtum fiunt ibidem
cæremoniarum inſtitutio in obſequium & myſteria Chriſti ibidem
cæremoniarum cauſas noſſe expedit ibidem
cæremoniarum operarij non ſine fructu ſunt, etiam ſi cauſas ignorent ibidem
calicem Chriſto dedit pater amore, non ira, gratia, non vindicta 6.a.11
calumnia in euangeliſtas tanquam contrarios adinuicem 105.b.17
campanæ nunc populum conuocant, ſicut olim tubæ 43.b.54
campanæ prædicatores deſignant 4.a.15
campanarum claßicum triuum in diebus feſtis 4.b.12
campanæ cur non ſonant tempore paßionis domini 77.b.30
candelæ accenſæ, quæ portantur in feſto purificationis, quid ſignificant 42.b.8
candelæ multæ in matutinis trium dierum cur extinguuntur 76.b.53
canonis ſacri myſteria nullis verbis ſufficienter explicari poſſunt 15.b.50
cantus Tetradi garrulitate concinnus, ſicut à laude matutina 109.b.15.
cappæ ſuperindutæ futurum corporum immortalitatem ſignificant 24.a.15
carnalium tumultus in eccleſia 173.a.33.
caro Chriſti, ſicut granum frumenti, creſcit in altari, fructificat in mentibus, ac mundum vniuerſum impleuit 17.b.55
caſula, veſtis integra & vndique clauſa, eccleſiam ſignificat 6.a.42
charitas eſt oculus cordis, quo qui caret cæcus eſt 47.b.1
charitas facit homines venire ad dei ſimilitudinem 170.b.22
charitas fratrum, bonum maximum 179.b.43
chriſmate vnguendum primus Moyſes inſtituit 71.b.44
chriſmate nunc omnes Chriſtiani, olim reges tantum & Pontifices vngebantur ibidem
chriſmate conſignare epiſcopis proprium 72.a.9.
chriſmate inungere baptizatos non in fronte, ſed in vertice, presbyteris conceßit Beatus Syluester 72.a.15
chriſmate non ſignantur frontes in die cœnæ domini 72.b.23
chriſtus in miſſa præſentialiter exhibetur non in vmbra, ſed in veritate, non in figura, ſed in re 4.b.34
chriſti vita continua pro nobis & perpes oratio fuit 39.b.20
chriſtus abiturus hinc in ſacrarium cæli, ſacrificij ritum inſtituit 15.b.54.
chriſti cur vltra ſcripturam aliam nobis ſui memoriam reliquit 17.a.35
chriſtus vt homo, nos reconciliat, vt deus, abſoluit 39.b.13
chriſtus feria prima, id eſt, dominica die natus eſt 35.b.43
chriſtus cur nocte natus eſt ibidem
chriſtus repromiſſus eſt ad Abraham homo, ad Dauid, rex, ad Ioſeph, deus 37.b.40
chriſtus cur die dominica naſci, ſed feria ſexta concipi ac pati voluit 38.a.29
chriſtus dicitur primogenitus varia ratione 38.b.35.
chriſtus rex, cui humanitas eſt corona gloriæ, diadema pietatis 39.a.16
chriſti nomen eſt accelera, ſpolia detrahe 40.a.3
chriſtus per baptiſmum non quærebat renaſci, ſicut nos 41.a.43
chriſtus à baptiſmo per annum ſine diſcipulis fuit 41.b.36
chriſtus in baptiſmo nos ſanans præfiguratus eſt per angelum piſcinæ 52.b.19
chriſtus vt rex & ſacerdos tuba clangorem dedit 62.a.6
chriſti paßio magno eſt exemplo iuſtis, ne moueantur, dum proſperantur mali 68.a.17
chriſtus venit tinctus veſtibus de Boſra 69.b.53
chriſtus propter nos factus pauper, pro nobis orauit 70.a.43
chriſtus non gratis redemit gratis venditos 70.b.55
chriſtus in vltima cœna primum ſui ſacerdotij officio functus eſt 71.a.53
chriſtus in die cœnæ immutauit vultum ſuum, id eſt, ſacrificandi ritum 74.a.22
chriſtus quomodo nobis in cœna miniſtrat 74.b.53
chriſtus eſt altare de terra, quod tempore paßionis nudatum eſt 78.a.10
chriſtus cum guſtaſſet, noluit bibere propter myſterium 83.b.34
chriſtus bis immolatus eſt, primo ſuis manibus in cœna, deinde ab inimicis in cruce 87.b.24
chriſtus in cruce hyſſopo aſperſit, & lauit omnes retro fideles eo tempore credentes, & emiſit vinctos de lacu 93.b.50
chriſtus ſol verus animas in limbo, velut ſpecularia illuminauit 104.a.25
chriſtus matri ſuæ ante omnes apparuit reſurgens 110.a.4
chriſtus cur non ſtatim poſt reſurrectionem aſcendit 114.a.2
chriſtus myſticè piſcis eſt aſſus, hic quidem igne paßionis, in cœlo autem igne amoris in conuiuio beatorum 122.a.9
chriſtus eſt paſtor bonus ſubſtantialiter, non ex accidentali dono 129.a.11
chriſtus per mortem abijt rogaturus patrem vt det paracletum 130.b.55
chriſtus in terris rogauit patrem pro nobis, in cœlo non rogat ſed dat 132.a.7
chriſtus quomodo in cœlis interpellat pro nobis ibidē
chriſtus & ſpiritus ſanctus non loquuti ſunt à ſemetipſis

metipſis 132.b.51

chriſto mox ab initio concepto, ſui data eſt omnis poteſtas 135.a.42

chriſtus quomodo petijt clarificari clarite quam habuit ab initio 135.b.57

chriſtus vinculum ſocietatis inter creatorem & creaturam 136.b.7

chriſtus ſecundum humanitatem ſedet à dexteris patris 139.b.7

chriſtus aſcendit ſuper cælum cæli ad orientem ibidem

chriſtus duo, id eſt, duas naturas habet, ſed non duos, id eſt. duas perſonas 166 b.21

chriſtus ſicut ſedens in equo, non duæ perſonæ ſunt 167.a.12

chriſti filij dei, maxima dignatio, qua pro inimicis ſuis mortuus eſt 170.b.5

chriſtus humilitatem & charitatem nos docet præcipuè ibidem

chriſtus boni regis officium geſsit, dum prior ipſe adimpleuit mandata ibidem

chriſtus reſtituit nos in antiquum ſtatum, ſalua iuſtitia 171.b.3

chriſtiani dei paſsionis domini cur gaudere non debent 80 b.4

chriſtianorum triplex vnctio, prima in baptiſmo, ſecunda in confirmatione, tertia in die iudicij 141.a.48

cineris cur ſuper capita ſpargimus 48.b.42

circuncisio non aperuit ianuam regni cælorum, ſicut baptiſmus 93.b.18

circunciſio ſpiritualis baptizatis neceſſaria 127.b.4

coccinea chlamys deſignat geminam dilectionem dei & proximi 83.b.57

codices euangelici cur auro argentoq́; & gemmis ornantur 23.b.29

cognitio dei eſt per amorem, qui eſt ſpiritus ſanctus 145.a.55

cognitio patris & filij per ſpiritum ſanctum, vera eſt conſolatio ibidem

collectæ ſecundum orationes Chriſti dicuntur 8.b.33

columnæ ignis, quam cereus præ ſe fert, myſteria 90.b.24

communicantes vnum ſunt corpus eccleſiæ, ſicut ex multis granis vnus panis 15.a.45

confidendum non eſt in hominum, ſed in ſolius dei teſtimonio 53.b.26

conſecratio panis & vini in corpus & ſanguinem chriſti 15.a.6

conſecrationis verba ſunt vox verbi incarnati, vox æterni principij 16.a.36

conſecratio olei pro infirmis aliter fit, quàm chriſmatis 73.a.11

conſilium trinitatis magnum & profundum in creatione hominis 154.b.15

conſolatio eccleſiæ ſuper abſente patre 26.b.50

conſolatio ſupernæ Hieruſalem, in dominica lætare 51.a.23

conuiuium diuinæ cognitionis in ſcripturis, quinque panibus præfiguratum 50.b.49

corpus chriſti vnum idemq́; in cælo & in altari 15.a.31

corpus vnum Chriſti, vnumq́; ſacrificium in omnibus miſsis ibidem

corporale altaris, cur lineum potiùs quàm ſericum eſſe debet 23.a.52

corrigiam calceamenti Chriſti ſoluere, nullus ſactorum potuit 31.b.37

credere in Criſtum plus eſt, quàm credere Chriſto aut Chriſtum 147.b.48

creſcens diſcipulus Pauli, Moguntiæ & Coloniæ primus Chriſtum prædicauit 7.b.47

crucis ſignum in locum veteris laminæ aureæ ſucceſſit 7.a.20

crucis ſanctæ pulchra præconia 7.a.22. 83.b.8. 87.a.27

cruce frontes ſignare, Epiſcopis proprium eſt 7.a.46

crucis ſignacula ſuper ſacrificium altaris non nanè fiunt 18.b.43

cruces duæ, quæ pinguntur ad latus calicis, quid ſignificant ibidem

crucis pulchra myſteria 83.b.12

crucem portantibus in paraſceue cur reſpondetur latinè & Græcè, non autem Hebraice 86.a.20

crura Chriſti non fracta ſed integra quid ſignificant 84.b.10

curioſa quæſtio, vbi & quomodo ſit in cælo corpus Chriſti 129.b.

D

DAnielis exaltatio per humilem orationem 177.b.50

dauid coram Achis ſpumans, velut inſaniens, Chriſti typum Miſſam inſtituentis gerebat 4.b.36. & 74.b.23

dauid in typum Chriſti, ſacerdotis agebat officium 74.b.20

dauid primus regum præcipuus prophetarum Chriſtum præfigurabat 48.a.10

dauid in perſecutione Saul geſsit typum Chriſti in multis 135.a.51

dauid in peccato ſuo grande præfigurauit myſterium 160.a.13

decendentes in pace quamlibet virtuoſi venturum iudicem timere debent 138.b.40

depoſuit potentes de ſede, ſcilicet ſcribas & phariſæos. Et exaltauit humiles, ſcilicet apoſtolos 29.b.14

deſcenſus in ægyptum, figura eſt lapſus Adæ 34.b.47

deo cuncta creata ad nutum obediunt 117.b.14

deus ex beneficijs ſuis glorificandus 146.b.25

deus ſolus inmutabilis & ſine materia 136.a.17

diabolus auctiorem damnationem habet ex lapſu hominis 34.b.52

diabolus per ora impiorum magicæ arti aſcripſit, quæ in baptiſmo

in baptiſmo geruntur 96.a.29
diaboli inuidia homini plus profuit per Chriſtum quàm nocuit 137.b.44
diaconus & ſubdiaconus cur non procedunt ſimul, ſed vnus poſt alium 8.a.29
diacono euangelium lecturo cur datur benedictio 10.b.11
diaconi ſtola atque Dalmatica quid ſignificant ibidem
diaconus euangelium lecturus, cur ab auſtro vadit verſus aquilonem 40.a.32
dies cœnæ domini, miſſam in lætitia, horas in triſtitia peragit 73.a.20
die cœnæ domini cur omnes ianuæ eccleſiæ patent 74.a.35
dies reſurrectionis dominicæ duplici munere ſolennitas eſt inenarrabilis, inæſtimabilis ac infinitæ dignitatis 81.b.39
dies, in quo eximus de terra Aegypti, Chriſtus eſt 123.b.55
dies rogationum à Sancto Mamerto inſtituti 134.a.46
dij plures eſſe non poſſunt 161.b.13
dominicæ diei præconia 30.b.6
dominica die & mundus creatus eſt, & Chriſtus natus 35.b.48
dominica die propter gaudium reſurrectionis non ieiunatur 48.b.4
dominica palmarum duas habet proceſſiones 67.a.1
dona & munera quomodo differunt 15.a.37
duo miniſtri altaris, duo denotant teſtamenta, legem & euangelium 8.a.30
duo cherubin, reſpicientes in propiciatorium, duo teſtamenta ſunt 35.b.3
duæ miſſæ in nocte natalis Chriſti, propter duas eius natiuitates 37.a.37.
duæ meretrices de puero contendentes, ſynagoga & eccleſia 56.a.35
duæ tabulæ legis, priores Iudæorum lapidea corda, poſteriores gentium in Chriſtum credentium integritatem ſignificabant 58.a.51
duo teſtes ſunt pater & filius, ſed non duo dij 61.a.9
duo animalia, lex & prophetæ, per Moyſen & Heliam ſignificata 60.a.1
duo cæci à Chriſto ſanati, duos populos gentes & Iudæos ſignificant 158.a.51
duplex in bonis prælatis ſpiritus, vt ſint nunc zelo feruidi, nunc mites, nunc in virga, nunc in manſuetudine veniant 134.a.33

E

Eccleſia concinent ſuo Dauid in miſſa 5.a.36
eccleſia quicquid canit, Chriſto præcentore dicit ibidem
eccleſia offert verbum dei, filium dei, nouum & verum immolans ſacrificium 12.b.49
eccleſia eſt illa mulier magna amicta ſole &c. ibid.
eccleſia eſt vnum corpus Chriſti, maiorem habens plenitudinem gratiæ quàm habent ſinguli 13.b.12
eccleſia & Chriſtus vnum corpus, ſicut vir & mulier vna caro ſunt, 17.b.44
eccleſia in exteriori ornatu res inuiſibiles imitatur 23.a.40
eccleſia regina eſt, quæ amicta varietatibus aſsiſtit regi 23.b.28
eccleſiæ rectores maiori egent conſolatione quàm alij 28.b.11
eccleſia ex Iudæis dicitur filia Sion & filia Hieruſalem 39.a.40
eccleſiæ ætates ab Adam vſque ad Chriſtum 45.a.39
eccleſia comparatur mulieri parturienti 81.b.5
eccleſia de gentibus per Mariam Magdalenam feruſtantem ſignificata 22.b.49
eccleſia de gentibus etiam per Eunuchum Æthiopem præfigurata 123.b.4
eccleſia ſicut luna, ſemper indiget lumine ſolis, id eſt, gratia ſpiritus ſancti 148.a.21
ego & pater vnum ſumus, hoc dicto Arrius & Sabel. conuincitur 64.b.83
eleemoſynarum odor, præfiguratus in vnguento Mariæ magdalenæ 66.a.15
emitte ſpiritum tuum & creabuntur &c. 145.b.48
epiphaniæ celebritas tres habet cauſas 40.b.41
epiſtola, vox legis eſt, apoſtolicas quoque literas complectens 9.a.27
epiſtola ſupererogatio eſt proferens duos denarios, ſcilicet legem & prophetas ibidem
epiſtola ſedendo, euangelium ſtando auditur 9.b.2.
error eſt negare corpus & ſanguinem Chriſti in ſacrificio altaris 12.a.53
error Heluidij contra virginitatem perpetuam Mariæ 38.b.13
eſaias nobilis propheta, magnus et verus euangeliſta 32.a.1
eſdras iuſtitiæ priuilegium in verbis habet & factis 181.b.6
euangelij maieſtas legem & prophetas literasq; apoſtolicas præcellit a.50
euangelium cur in ſublimiori locu legi ſolet 10.b.30
10.b.30
euangelium cur ſumma reuerentia audiendum eſt 11.a.4
euangelium eſt omnium quæ in miſſa dicuntur principale 11.b.7
euangeliſtæ in reſurrectione Chriſti cur tacent de eius matre 110.a.8
euangelium ſecundum Marcum cur in die paſchæ legitur 111.b.42
eucharistiam ſine fide ſumens, Chriſtum laniat & occidit 16.b.19
eucharistiam propter duas cauſas inſtituit dominus poſt cœnam 163.a.4
exequiæ mortis domini in nocturnis vigilijs trium dierum 76.b.4
extendens mortis cælum ſicut pellem 146.a.16

F

FAcere manſionem apud pios,patri quoque & filio,ſicut ſpiritui ſancto aſcribitur 154.a 7

Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram 168.b.17.& 167.a.56

feneſtra in latere Arcæ quid deſignat 125.a.18

feria quarta & ſexta ac ſabbatum cur magis quàm alij dies ieiunio deſtinantur 28.b,42

fides ſine operibus mortua 127.b.20

fides ſola non ſufficit nobis ad ſalutem 128.b 20

fides apoſtolorum ante aduentum ſpiritusſancti erat infirma 155.a.39

fides apoſtolica eſt ianua ad ouile Chriſti 156.b.5

figuræ morales non aboleutur,ſicut figuræ promiſſionum 23.a.28

filij prodigi ornamenta in ſacerdotibus quæ à Chriſto accepit 7.a.44

filij quomodo portant iniquitatem patrum 95.b.27

filius dei cum humana natura aſcendens ad patrem, non facit quaternatium 167.a.18

fimbriæ,ſtolæ & manipuli bonorum operum perſeuerantiam ſignificant 9.b.26

flumen aquæ viuæ quid eſt 149.a.3

forma verborum in baptiſmo, maximæ virtutis eſt 144.a.8

frater iunior in parabola,populus gentilis,ſenior populus Iudaicus 101.b.13

G

GAlilæa dicitur etiam locus in templo vbi ſuprema ſtatio proceſſionis terminatur 67.a.27

galilæa tranſmigrationem denotat 108.a.2

galilæa & prima & vltima Chriſti prædicationem habuit 109.a.10

genua cur non flectimus tempore Paſchali 113.b.32

gregorius antiphonarium centonizauit & canonem auxit 20.a.16

gregori⁹ ſtationū vrbis ordinator 28.b.39.26.a.57

gregorij ſcripta digito dei dictante concepta ſunt 28.b.35

gregorius diuinorum officiorum ordinator 43.b.39

gregorij deuotio erga S. Andræam 114.b.5

gregorij atauus,Fœlix quartus Pontifex Romanus ibidem

gregorius ex monacho factus Pontifex Romanus 113.b.9

gloria in excelſis deo,hymnus angelorum,à Theleſphoro miſſæ additus 20.a.30

gloria patri cur taceatur tempore paſſionis domini 62.b.13

graduale,pœnitentiæ lamentum,cantus aſper et grauis 10.b.35

graduale infra penteceſten cur non canitur ibidem

graduale à gradibus humilitatis dicitur in conualle plorationis ibidem

graduale propter baptizatos prima hebdomada paſchæ cantatur 112.a.16

græci de Azymis Romanæ eccleſiæ nimis pertinaciter reſiſtunt 20.b.48

græcia hæreſibus fermentata ibidem

græcorum inepta ratio pro fermentato,tumidus Mariæ vterus 21.a.13

gratia ſpiritus ſancti non datur in Eucbariſtia niſi lotis 75.b.24

H

HAereditas in teſtamento Chriſti eſt paracletus in remiſſionem peccatorum 73.a.26

hæreticos errorū ſtercora fœtore paſcunt 14.a.56

hæretici inſtar Achis,ſemper dicunt. Quomodo eſt 16.a.7

hæretici, vulpeculæ, vineam domini demolientes 115.a.44

hæretici dicentes corpus Chriſti reſurgentis phantaſticum ibidem

hæreticorum per miracula confutatio 117.a.44

hæretici loquuntur à ſemetipſis,ideo loquuntur bella & ſcandala 133.b.3

hæretici ſuā,catholici dei gloriā quærunt 156.b,46

hæretici lupi rapaces 174 a.12

hebdomadæ paſsiōis domini breuis decurſ⁹ 14. b.25

helias Chriſti, Helizæus apoſtolorum typum geſsit 134.a.13

helizæus bene petijt, ideo duplex factus eſt in eo ſpiritus ibidem

heſter temperantiæ ſpeculum 181.a.46

hieremias & dictis & factis paſs. Chriſti præfigurauit 62.b.38

hieroboam,typus hæreticorum 180.b.44

hieruſalē cœleſtis,in qua plenitudo eſt gratiæ,torrens voluptatis & caminus ignis plen⁹ & indeficiens 141.b.22

hodie genui te. In æternitate enim ſemper hodie, id eſt,præſens eſt 38.a.49

hominem cur deus permiſit per ſerpentem decipi 81.a.34 & 34.b.39

homo feria ſexta conditus eſt & redēptus 80.a.11

homo ad imaginē et ſimilitudinē dei creat⁹ 97.b.20

homo ad loquendum tardus eſſe debet,ne ſcilicet loquatur à ſemetipſo 132.b.41

homo cum omni creatura participans dicitur minor mundus 136.b.26.& 140.b.26

homo Chriſtus in communionem trinitatis ſine perſonarum augmento admiſſus 137.a.15

homo Chriſtus quomodo habet omnia cum trinitate ſibi communia 137.b.19

homo poſt lapſum per Chriſtum maior factus eſt, quam antea fuit ibidem

homo in ſolis naturalibus miſer & egenus 145.a.4

homines nimis ingrati,traduntur in reprobrum ſenſum 146.b.40

hominis eſt præparare animum,domini autem, gubernare linguam 147.b.14

homo nō potuiſſet melius cōdi q̄ condit⁹ eſt 168.a 25

horæ canonicæ non omittuntur niſi à vacuis & ingratis 1.a.3,

horæ canonicæ pro beneficijs dei vectigales ſunt gratiarum actiones ibidem

horæ canonicæ initium & finem in deum referunt 2.b.27

horæ canonicæ cur per triduum paſſionis carent initio & fine ibidem

hoſtia altaris plenitudinem diuinitatis & gratiæ contin-

continet 13.a.54
humaniformij, heretici deo humana membra tribuentes 139.b.7
humaniformiorum ridiculum figmentum 165.a.31
humana natura in Chriſto exaltata & immutata maximè 139.b.47
humana natura in Chriſto ante paſſionem vt aqua, poſt, vt cryſtallus ibidem
hymnus angelorum, gloria in excelſis, propter pacem à Chriſto factam 8.b.22
hymnus trium puerorum cur ſabbatis quatuor temporum cantatur 30.b.43

I

IAcob, ſeruiens pro Lia & Rachel, Chriſtum præfigurabat 6.a.14
Ieiunium quadrageſimale, decima totius anni 48.b.7
ieiunium primitiuæ eccleſiæ multò prolixius fuit quàm nunc eſt ibidem
ieiuniū æſtatis in hebdomada pentecoſtes 157.a.20
ieiunium non contriſtat ſolennitatem ſpiritus ſancti ibidem
ieſus filius Naue Chriſti typum & nomine & opere geſſit 99.b 35
ignis per triduum ex lapide aut cryſtallo quid ſignificat 77.a.4
ignis, quem Chriſtus venit mittere in terram, ſpiritus ſanctus eſt 150.b.41
ignis multiplex effectus & commoditas ibidem
ignis inuiſibilis, quomodo differt à viſibili 151.b.5
imago dei ſemper manſit in homine, ſed non ſimilitudo 97.b.15
imber matutinus & ſerotinus, doctrina eſt euang. 158.a.21
incarnationis myſterium diabolo fuit occultatum 135.b.30
incenſum altaris ſignificat corpus Chriſti in igne ſpiritus ſancti repletum 8.b.3
incenſum, quod imponitur cereo paſchali quid ſignificat 91.a.55
inſignia paſſionis Chriſti, omnia in ſcripturis prædicta 62.a.51
inſpiratione diaboli appetiuerunt Adam & Eua eſſe ſicut dij 170.a.27
inſtructio noſtra ex figuralibus veterum hiſtorijs 114.b.3
intentio Chriſti ſacramentum corporis & ſanguinis ſui inſtituentis 17.a.5
intētio euangeliſtæ in texēda linea Chriſti 37.a.40
iob demonſtrat, ſcientiam eſſe cauſam effectiuam luctus pœnitentiæ 121.a.52
iohannis euangelium de paſſione domini legitur in die paraſceues propter duas cauſas 82.b.51
ionas putatur filius Sareptanæ fuiſſe, quem ſuſcitauit Helias 60.b.10
ionas Chriſti typum geſſit quando fluctibus maris ſe tradidit 64.a.28
ioſaphat regis hiſtoria, cur in vigilia natiuitatis legitur 32.b.14
ioſeph cur pmiſſus eſt venūdari in Ægyptū 34.b.29
ioſeph nutricius Chriſti, ſupremus ſcalæ gradus, cui innixus eſt dominus 36.a.37
ioſeph venundatus à fratribus ſuis, typum Chriſti geſſit 54.a.1
irriguum ſuperius, amoris inferius, timoris eſt fletus 119.a.41
iudæi cur dicūtur Aſſyrij.i. ſeipſos dirigentes 33.a.1
iudæi per Iſraël, gentes per Ioſeph ſignificātur ibid.
iudæi in fine ſeculi in Chriſtū credituri ſunt 40.a 51
iudæorum ſanctificatio ante Paſcha 61.a.51
iudæi ſalices ſunt illæ, ad quas ſuſpenſa ſunt organa cantionum 65.a.4.
iudæi coniuncti filijs Edom contra Chriſtum ibidem
iudæi dum timerent pruinam, irruit ſuper eos nix 65.b.30
iudæi promiſſiones & ritus ſuos ad terrena conuertebant 106.b.1
iudæi iræ & rixæ filij gētib. inuidēt ſalutē 126.a.31
iudæi p I homā incredulū pfigurati ſunt 128.b.41
iudæi deſertum dicuntur, quia deſerentes deum, deſerti ſunt 129.a.56
iudæi recuſant venire ad nuptias 179.a.4
iudith fortitudinis ſpecimen 11.a.31
iuſtitia dei ſumma, qua propter Adæ culpam omnibus claudebatur regnum cælorum 96.a.8
iuſtus in principio eſt accuſator ſui 135.a.2
Kyrie eleeſon omnes vniuerſalis eccleſiæ præces ſignificat 8.b.7

L

LApis Iacob erectus in titulum, figura Chriſti lapis angularis 37.a.19
Lateranenſis eccleſia in nomine ſaluatoris & honore Iohan. Baptiſtæ à Conſtantino imp. conſtructa 48.a.41. & 127.a.43
Lateranen. eccleſia cur ad Lateranas dicta eſt ibid.
Latus Chriſti in cruce apertum præfiguratum latere Adæ dormientis 85.b.2
Latro in cruce, de latere Chriſti profluente aqua baptizatus eſt ſicut omnis, quæ tūc ſuper terram vel ſubtus terram erat, eccleſia 94.a.46
Laurentij mors precioſa, ſicut ſanguis Abel, clamauit in cœlum 45.a.7
laurentius piſcis magnus & aſſus 122.b.15
lazarus pauper, gentilis populi typū geſſit 172.a.10
lazarus amicus Chriſti mortuus, qualem peccatorem præfigurabat 60.a.34
lazarus prima die nonæ lunæ ante paſſionem Chriſti ſuſcitatus 61.b.43
lectionibus præmittenda oratio, atque petenda benedictio 3.a.43
lectionibus cur ſubditur, Tu autem domine, & deo gratias 3.b.1.
lectionem epiſtolæ ſemper ſequitur graduale, exceptis paucis diebus 70.b.50
lectiones matutinales noui teſtamenti à paſcha vſque ad pentecoſten 141.b.50
lectio libri Regum poſt pentecoſten 180.b.27
legati victoris Chriſti, ſacerdotes ſunt in baptizando 92.a.7
leo primus addidit in Canone, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam &c. 20.a.44
lex quomodo ſe habet ad Euangelium & quomodo

præcedit 9.a.17.
lex victoriæ, quando fortis armatus debellatur 91.b.40
lex, ſicut puer medici 177.a.8
libri Salomonis præſignant doctores eccleſiæ in pace 189.b.51
liber Iob contra tentationes legitur 181.a.6
liber Machabæorum, virtutum contra vitia pugnas refert 181.b.22
libri prophetarum deinde vſque in aduentum domini leguntur ibidem
lignum ſcientæ boni & mali quid eſt 35.a.25. & 107.a.39
ligneus malleolus in tabula ſonans, Chriſtum in cruce ſignificat 78.a.3
linea Chriſti in Matthæo ſecundum deſcenſum, in Luca ſecundum aſcenſum 36.b.54
linea Chriſti, velut linea piſcatoris 38.a.8
linguarum diuerſitas apoſtolis neceſſaria fuit 152.b.15
loqui à ſemetipſo, & non loqui à ſemetipſo, quomodo differunt 133.a.3
lucas, vitulus diſertus, ſanguinem Chriſti ſudorem ſolus deſcribit 69.b.12
luctus duplex, vnus mortuorum, alter pœnitentiæ 120.b.6

M

Macedonius hæreticus, æterni delicti reus 148.b.7
Magi, gentium primitiæ. 41.b.6
mala deus præſciuit, ſed non prædeſtinauit 35.a.6 & 80.b.34
mandatum in cœna domini duplex, lotionis pedum, & refectionis pauperum 75.b.55
manipulus dignos pœnitentiæ fructus ſignificat 9.b.22
manna typus verbi dei, ros, ſpiritus ſancti 32.b.11. & 33.a.41
manna cur ſabbato nō computruit, ſicut alijs diebus 33.b.2
manſio ſpiritus ſancti per ſubſtantiam, non eſt ſtabilis in mortalibus, ſicut manſio per fidem 154.a.11
manus ſacerdotis oleo ſancto pro clauis paſſionis Chriſti ſignatæ 15.a.10
marcus cur aſſimilatur leoni 111.b.12
mare vitreum in circuitu ſedis dei, baptiſmi figura eſt 171.b.17
maria templum domini, ſacrarium ſpiritus ſancti 29.a.21
maria thalamus ſanctitatis, triclinium diuini conſilij 31.b.12
maria porta cœli maxima 33.a.23.36.b.2
maria dicitur Hieruſalem, dicitur etiam mons myrrhæ & thuris 110.a.44
maria regina angelorum, mater fidei noſtræ ibidem
maria ſpeculum humilitatis 118.b.35
martyrij baptiſmus maioris gratiæ eſt, quàm baptiſmus aquæ 98.a.22
materia ſacrificij duplex ſubſtantia eſt, diuina ſcilicet & terrena 16.a.29
matutinarum ratio & myſterium 1.b.25
matutinæ in triduo paſſionis cur non dicantur in ſilentio ſicut horæ 79.b.6
mediæ noctis vigiliæ multa habent 2.a.43
mel de petra oleumq́ de ſaxo duriſſimo, quid eſt 99.b.50
miniſtri altaris cur in aduentu non vtuntur conſueta veſtibus 26.b.16
miracula duo, in teſtimonium Chriſti clauſo prodeuntis ſepulchro 117.a.13
miracula non contra naturam, ſed ſupra naturam 117.a.51
miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi 96.a.10
miſſa ablata refrigeſceret mox memoria Chriſti & vniuerſa charitas, mutila fieret fides, ſpes claudicans 17.b.7
miſſæ decor cum tempore per Romanum pontificem variè adauctus eſt 19.b.42
miſſa dicitur, quia ad placandum deum valens & idonea mittitur legatio 22.b.8
monachi cur feſtis diebus ſtant in albis 23.b.42
monachorum mos antiquus in mandato pauperum 76.a.21
mors & ſepultura Chriſti, hora nona cum planctu recolitur 82.a.40
mors animæ ex vindicta, mors corporis ex miſericordia eſt 92.b.30
mors corporis potius optanda quam fugienda 93.a.8
mortem corporis intulit homini pater miſericordiarum in bonum eius 169.a.15
moyſi interceſſio profuit Iudæis vſque ad occiſionem Chriſti 56.b.15
moyſi exemplo rectores eccleſiarum debent ſe opponere pro peccatis ſubditorum 176.b.18
mos antiquus circa baptizandos 56.b.42
mos ille rationabiliter mutatus ibidem
mulier Sareptana gentium populum præfigurabat 53.a.37
mulier ſamaritana, eccleſiam de gentibus præſignauit 55.b.22
mulieres per noctem ambulabant è Bethania ad ſepulchrum 105.a.38
multitudinis credentium cor vnum & anima vna 137.a.6
muſcæ morientes hæretici 14.a.54
myſterium incarnationis verbi dei nullus ſanctorum comprehendit 31.b.37
myſterium in tribus muneribus magorum 37.b.50. 37.b.50. & 14.b.16
myſterium reditus Chriſti ex ægypto in Iudæam 40.b.10
myſterium refectionis quinque milium de quinque panibus 50.b.51
myſterium in Moyſe virga bis petram percutiente 56.b.35
myſterium ſcrutiniorum in quarta feria poſt Lætare 57.a.23
myſterium in reſuſcitatione pueri per Heliſæum 59.b.47
myſterium agni paſchalis, quo victus eſt Pharao 66.a.42.
myſterium

myſterium in duabus ampullis ad altare deportatis 73.a.47
myſterium lotionis pedum, ne ſordidi peccatu eamus ad altare 76 a.23.
myſteria ſcripturarum per paßionem Chriſti nobis reuelata 86.b.31
myſterium paſchæ in plenilunio 89. b. 158. 6. b.3.
myſterium cærei paſchalis accenſi 91.a.17
myſterium vocationis diſcipulorum in Galilæã poſt reſurrectionem domini 107.b.31
myſterium in ſtatione proceßionis dominicalis 109. b.19
myſterium veteris hiſtoriæ de Eſau & Iacob 155. b.50
myſterium hiſtoriæ David, Ioab, & Vriæ 160. a.14.

N

NAtatoria Syloe, lauacrum ſpiritus ſancti, ſcilicet miſsi 58.a.22.
nemo intrat cælum, niſi baptizatus 94. b.21.
nemo præter Chriſtum pro prima culpa Adæ ſatiſfacere potuit 96.a.15
nemo filiorum Adæ ſine peccato excepto Chriſto ibidem
neumæ plures ad vnam ſyllabam in iubilo alleluia 10.a. 49
niger habitus monachorum ſalubris triſtitiæ, humilisq́ conſcientiæ ſignum 23.b.54
noctis paſchalis mira præconia 89.a.12
noë inebriatus typum Chriſti geßit 78.b.19
noë in arca Chriſtum præfigurauit & nomine & facto 124.b.41
noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem 123.a. 28
nomen ſanctæ trinitatis quando cœpit innoteſcere mundo 159.a.50
nomen trinitatis à Chriſto primum poſt reſurrectionem expreſſum 160.b.36.
nomen dei vini ſignatum in frontibus noſtris ibidem
nomen trinitatis ſciunt etiam hæretici & carnales, ſed non ſignificatum ibidem
nouem leproſi hæreticos myſticè deſignant 177.a. 41.
nouum paſcha in azymis ſynceritatis & veritatis 111.a.11
numerus lectionum in nocturnis non idem apud omnes 2.b.52
nuptias ne quis viſitet abſque veſte nuptiali 169.a. 29

O

OBLAtio altaris publicæ ſalutis eſt legatio 15.b.3
oblatio benedicta aſcripta, rata cur dicitur ibidem
octaua ſcilicet reſurrectionis dominicæ ſolennitas ſolennitatum eſt 102.b.48
octauæ ſanctorum cur celebrantur 117.a.27
octaua beatitudo eadem quæ prima ibidem
octaua paſchalis cur celebratur ibidem
octaua chorda in muſicis eadem eſt quæ prima 107 b.13
octo animæ in arca quid præfigurabant 125.a.13
odium diaboli contra filium dei ab initio 170.a.3
offerenda ſignificat ſalubrem parturientis mulieris cruciatum 13.a.7
offerre debemus primo noſipſos, & ſpiritualiter arietes bonos & hircos 18.b.2
officium cuiuſque pontificis in die cœnæ domini 73. b.24
officium paſchale tranſitum ad patriam & gaudia supernæ Hieruſalem inſinuat 111.a.15
omnia quæ habet pater, mea ſunt 133.a.41
omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt 137.b.11
omnis ſubſtantia creata ſubiacet accidentibus, quia non eſt id quod eſt 161.b.51
operatio dei duplex, alia per filium, alia per ſpiritum ſanctum 148.a.12.& 106.b.23
opera trinitatis circa hominem perſonis appropriata 167.a.44
operis profectus ex diligentia, quæ in diuinis eſt ſpiritus ſanctus 168.b 2
opera trinitatis in reparatione hominis perſonis appropriata 169.a.29
orationes noſtræ cur concluduntur itaq́ per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum 8.b.55
oratio dominica in miſſa dicenda, à Gregorio primo eſt inſtituta 19.a.5
orationes pro omni ſtatu eccleſiæ cur fiunt in die paraſceues 85.b.39
orando pro Iudæis cur non flectimus genua 86.a.7
ordinationes ſacræ in die dominica, aut veſpere ſabbati fieri debent 30.a.7
ordinationes à ieiunij itinnantibus conferri debent ibidem
ordo conſecrationis epiſcopalis pius ac venerabilis 73.b.29
organum precioſum humanitatis Chriſti à Iudæis confractum 65.a.9
organa ſcripturarum Iudæis ſuſpẽſa, nobis dulciter canunt ibidem
oſculo Iudæ infamatum eſt collegium apoſtolorum 102.b.37
oſſa Chriſti cur frangi non debuerunt ſicut oſſa latronum 85.a.23 & 84.b.11

P

PAllium Archiepiſcoporum humilitatis & ſapientiæ torques eſt 7.b.3
Pallij largitio, eſt miſsio epiſcopi à ſede apoſtolica ad Metropolim ibidem
pallia in templi parietibus appenſa ſignificant gloriam eccleſiæ in regno Chriſti 23.b.13
panis & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti transferuntur 13. a.13
panis non Mariam imprægnatam, ſed eccleſiam ſignificat 22.a.50

panis

panis conſecratus non ſignificat, ſed eſt corpus domini ibidem
panis viui, qui Chriſtus eſt, vtilitas longè maior quàm mannæ 34.b.4
panis ſubcinericius, panis eſt pœnitentiæ 53.a.49
panis verus quomodo ad nos venit per portas cœli 122.b.4
parabola de rege cum decem milibus occurrente regi, qui habet viginti milia 138 b. 27
parabola de diuite ſtulto, dicente deſtruam horrea mea 177.b.35
paralyticus myſticè homo diſſolutus abſque operibus bonis 178.b.19
paralyticum offerentes domino, prælati ſunt ibidem
paraſceue quid ſit 80.a.15
paraſceue ſabbatum requiei ibidem
paraſceue latinè cœna pura ibidem
paſchalis ſolennitatis tres præcipuæ cauſæ 89.a.1
paſchale gaudium etiam ex præcedenti ieiunia ampliatur 90.a.13
paſſio domini variè commemoratur in miſſa ſub actione 18.b.50
paſſionis dominicæ breuis & pulchra commemoratio 78.b.28.78.a.22
paſſio Chriſti cur non celebratur cum gaudio, ſicut paſſiones martyrum 80.a.52.
paſtores animarum quomodo vigilare & annunciare debent 39.a.1
pater meus vſque modo operatur 59.b.13
pater in angelis & hominibus alia per filium, alia per ſpiritum ſanctum operatur 144.b.41.
pater in diuinis ſubſtantialiter eſt vita 163.b.20
pater in diuinis non ſterilis eſt in ſe, qui omnia fœcundat 164.b.21.
pater generando filium, nihil de ſubſtantia ſua diminuit 165.a.13.
paulus dux verbi præcipuus & ſeminator verborum 46.a.32
paulus magnus & mirabilis catechizator orbis terrarum 59.a.39
paulus miniſtrorum primus atque fidiſſimus 101.b.40
pauperibus rectè datur, ſed ob id non minùs exornandus eſt cultus dei 22.b.44
pauperes præfigurantur in pedibus domini, vnguento Mariæ vnctis 66.a.14
paulo maximè aperuit deus ſcripturas 121.a.17
paulus luxit non lugentes, & per ſcientiam lugere docuit ibidem
pax domini in miſſa, nuncium reſurrectionis Chriſti eſt 19.a.31
pacis oſculum in miſſa ſignificat reconciliationem noſtram per mortem Chriſti ibidem
peccatori occulto oleum miſericordiæ, publico pœnitentiæ cauterium adhibetur 55.a.4
pedum pontificis ornatus quid myſticè deſignat 6.b.49
pedum lotio exemplum humilitatis 74.b.8
pedes quotidiè lauare oportet ibidem
pentecoſtes, id eſt, quinquaginta dierum vera computatio 149.b.23
pentecoſtes ſolennitas duas habet cauſas 150.a.46.
peregrinantium in hac vita non plenum eſt gaudium 102.a.44
permiſſio diuina irreprehenſibilis 34.a.36
petentes à deo vt exaudiantur ſimiles eſſe debent apoſtolis 133.b 38
petrus & paulus Romam Chriſto ſubiugarunt 26.b.5
petrus rectorum eccleſiæ & præcipuus 28.b.8
petrus poſt Chriſtum primus & princeps ordinationes ſacras celebrauit 30 b 19
petrus primus vidit & confeſſus eſt ſalutare dei noſtri 80.a.21
petrus in magno corpore cæci illuminati princeps 47.b.42
petrus mitibus, ſicut Maria humilibus ponitur exemplum 120.a.1
petrus traxit rete piſcium ad terram, quia ei commiſſa eſt eccleſia 122 a.24
petri pietas, Pauli ſcientia alijs communicata 137.a.56
phariſæorum arrogantia humiliata, & vindicta dei 53.a.53
phariſæorum traditiones doloſæ, per auaritiam excogitatæ 55.a16
phariſæi in ſanctificationibus primi, quia clerici Iudæorum 62.a.29
piſcis aſſus ſuper prunas poſitus myſticè Chriſtus eſt 122 a.9
plaudere manibus myſticè quid ſit 138.a.10
pœnitentia priuata laborioſa eſt, non ſic ſecura de venia ſicut baptiſmus 52.b.44
pœnitentium in die cœnæ domini reconciliatio 73.b.54
portæ mortis, vitia: portæ iuſtitiæ, virtutes 32.b.42
præcepta cur homini à deo data ſunt 35.a.11
præcepta primum Noë data ſunt, in pueritia mundi 46.a.24
præcepta cur deus minora antiquis, maiora nobis dedit 117.a.11
prædeſtinatio & præſcientia dei quomodo differunt 35.a.3.80 b.33
prædicatores campanis in plerisque aſſimilantur 4.a.15
prædicare euangelium omni creaturæ, id eſt, omni homini 140.b.31
prædicatores verbi dei excellentiùs afflantur quàm alij 149.a.33
præfatia miſſæ & ſacer hymnus ter ſanctus, quid ſignificant 14.b.11
prælati vectigales ſeruitij in lotione pedum ſubditorum 75.a.45
prælati vitioſe viuentibus, tanquam beſtijs dominari debent 76.b.6
prima ſabbati ſanctior eſt quàm ſabbatum 106.a.7

prima ſabbati malorum deſignat requiem quàm ſabbatum ibidem
primus dies paſchæ refert ſpiritum timoris dei 118.a.50
primus gradus aſcendendi ad deum eſt humilitas 118.b.9
proceſſio dominicalis reſurrectionem Chriſti repræſentat 67.a.10
proceſſio cum crucibus & vexillis quid deſignat 107.a.41
proceſſio in die aſcenſionis domini quid deſignat 140.a.48
proceſſio dominicalis ante tertiam fit, reliquæ verò poſt 140.b.46
procedit aliter filius in diuinis, aliter Spiritus ſanctus 148.a.45
proſapia eorum, ad quos ſermo dei factus eſt in linea Chriſti 37.a.31
pſalmos in miſſa inſtituit Cæleſtinus papa, è quibus ſumuntur introitus, gradualia, offertoria & communiones 20.a.7
pſalmus 112. Laudate pueri dominum, ad gentes baptizatas dicitur 112.b.13

Q

QVacunque die ingemuerit peccator ſaluus erit, quo modo intelligitur 52.b.41
quadrageſima dies dominicos in ieiunio non computat 48.b.7
quales inueniri debemus in ſecundo Chriſti aduentu 105.a.1.& 105.b.28
quarta ætas mundi ſub regibus & prophetis 48.a.4
quarta feria caput eccleſiæ Chriſtus venditus eſt, ideo luctuoſa eſt 69.a.32
quarta die ſol corpor. creatus eſt, ſol iuſtitiæ venditus 70.b.48
quatuor virtutes, ſecundum quatuor dimenſiones crucis 83.b.13
qui ſtat, videat ne cadat 174.b.5
qui ſe humiliat, exaltabitur 178.b.33
quinque vulnera Chriſti, quinque foramina petræ viuentis 18.a.23

R

RAab & Ruth, mulieres alienigenæ in linea Chriſti 36.b.12
ramuſculi, quibus lauantur altaria, ſignificant flagella quibus cæſus eſt dominus 79.a.2
raſura verticis cur nullo ornamento tegitur 24.a.36
raſura deſignat nos filios eſſe veri Heliſæi, decaluati propter nos in monte Caluariæ 24.b.5
raſura verticis cur corona vocetur ibidem
redemptio hominis diabolo erat abſcondita 140.a.15
relatiuis nominibus magis exprimitur diuinæ naturæ arcanum, quam ſubſtantialibus 161.a.33
relatiua non in omnibus conuertuntur ibidem
relatiuis nominibus maximè glorificatur deus ibidem
relatiua in deo non ſunt accidentia nec ex tempore aduenerunt 163.a.49
reſponſoria debitè aptanda lectionibus 3.b.32
reſurrectio Chriſti cur per mulieres nunciari debuit 91.a.34
reſurrectio corporum cum immutatione & immortalitate 92.b.2
reus corporis & ſanguinis domini qui dicitur 16.b.19
rogationes Mamerti centum annis antiquiores ſunt lætania Gregorij 134.b.17
rogo te, habe me excuſatum, humilitas in voce, ſuperbia in actione 172.a.55
romanæ ſedis epiſcopus propter excellentiam principis apoſtolorum dicitur apoſtolicus 7.b.15
romanorum pontificum diuerſa & multa additamenta in miſſa 20.a.1
romanæ eccleſiæ ſynceritas in fide 20.b.57
romana eccleſia excelſum fidei tribunal ibidem
romana eccleſia ſuper Petram ædificata, contra omnes hæreſes murus perſtat inexpugnabilis 22.a.57
romana eccleſia mille clypeos omnemque armaturam fortium habet 22.b.2
roma caput aſinæ, ſuper quam ſedit Chriſtus 26.b.6
romanus pontifex quando maximè fungitur vice Chriſti & S. Petri 30.b.20
romanæ eccleſiæ fides verè apoſtolica 36.a.2
romana ſpiritualiter babylon dicta eſt 64.b.14
romanæ eccleſiæ miranda diligentia in ordinatione diuinorum officiorum 110.b.15.& 109.b.51

S

SAbbatum quatuor temporum cur ſex habet lectiones 29.b.56
ſabbatum ante palmas vacat propter eleemoſynas papæ 66.a.3
ſabbati ſancti præconia 88.a.55.& 88.b.4
ſabbato ſancto cur lectionibus non præfigitur titulus 100.b.25
ſabbato ſancto redditur gaudium, canitur hymnus angelicus 101.b.6
ſabbato ſancto cur in miſſa ſolennia quædam deſunt ibidem
ſabbato ſancto redditur nobis alleluia 102.a.12
ſabbatum Iudæorum memoria creationis mundi prima ſabba

ma ſabbati reparationis eſt. 106.a.53
ſabbatiſmus iure in octauã trãslatus eſt 106.b.16.
ſabellius confuſor perſonarum in diuinis 165.b.26.
ſabelliani cur patripaſſiani ſunt dicti ibidem
ſacerdotales veſtes neque in vetere neque in nouo teſtamento carent ratione 5.b.2.
ſacerdos ſedens prope altare, Chriſti victoriam de tentatore ſignificat 10.a.57.
ſacerdotũ et miniſtrorũ Chriſti officiũ quale 52.b.52
ſacerdotes, qui propter decimas & oblationes præcipue miniſtrant, reprobi ſunt 55.a.46.
ſacerdotij veteris deſerendi, nouiq́ inſtituendi ſignũ fuit myſticum, quod Ieſus abſcondit ſe & exiuit de templo 63.a.26
ſacerdotes ad deum legatione funguntur pro populo 73.b.23.
ſacerdos in altari perſonam vicemq́ue Chriſti gerit 74.b.46
ſacerdos & Leuita prætereuntes vulneratum quid deſignant 177.a.6
ſacramenta maiora ſequũtur in miſſa poſt euangeliũ 12.a 6
ſacrificium altariũ ipſe Chriſtus, hoſtia vociferationis dicitur 12.b 5.
ſacrificium illud verum dei verbum, verum dei filium continet ibidem
ſacrificium noui teſtamenti longe melius & ſanctius quàm veteris teſtamenti ibidem
ſacrificium per legem præfiguratum, per euangelium ad altare peruenit 13.b 30.
ſacrificium altaris non animalem ſed ſpiritualem in ſe vitam habet 16.b.53
ſacrificium noſtrum acceptum ſicut munera abel ſacrificium abrahæ 18 a.40
ſacrificij noui ritum per primos apoſtolos accepit Romana eccleſia 19.b.55.
ſacrificiũ verũ in vltima cœna Chriſtus tradit 73.b.13
ſacrificium miſſæ cur in die paraſceues non celebratur 78 b.13 & 80 a.39
ſacrificium veſpertinum & matutinum in die paſchæ 91. b. 14
ſamaritanus vulneratum à latronibus curans, Chriſtus eſt 176.b.33
ſanguis Chriſti quomodo clamat de terra 88.a.35.
ſapiẽtia dei patris fõs vitæ, lumẽ de lumine 62.b.10
ſapientia dei accidens quidem eſt homini, ſed in ſe ipſa vere ſubſtantia eſt 163.a.8
ſapientia dei naturaliter eſt filius dei ibidem
ſapiẽtia deo patri coæterna, ſicut & amor 163.b.23
ſapientia ludens coram deo omni tempore, quali ludit ludo 164.a.25
ſandalia pontificis ſignificant dominicæ incarnationis calceamentum 6.b.28.
ſandaliorum corrigiæ ſignificant copulam carnis cum diuinitate in Chriſto ibidem
ſcenopegia Iudæorũ. i. feſta tabernaculorũ 145.a 45
ſcenopegiorum myſtica & vera celebratio 146.b.3
ſcientia multiplex in eccleſia Chriſti 157.a.57.
ſcriptura ſacra dicitur myſtice firmamentũ 98.b.18
ſcripturarum ſcientia eſt cauſa effectiua luctus pœnitentialis 120.b.5.
ſcrutinia circa baptizandos 57.a.30.
ſcrutinia olim ſeptem fiebant 57.b.14.
ſecunda dies tum creationis rerum, tum paſſionis domini minor eſt q̃ reliqui dies hebdomadæ 68.a 55
ſedere à dextris dei, quid eſt 139.b.5
ſedes apoſtolica temporibus Ruperti in eccleſia Lateranenſi 127.a.49.
ſeptuageſima non à 70. diebus ſed à 7. dominicis ita vocatur 43.a.51.
ſeptem ætates mundi 43 b.12
ſeptuaginta ſeptem generationes Luc.3. ab adam vſque ad Chriſtum 45.a 39
ſeptima ætas eccleſiæ in æterna beatitudine 50.b.16
ſeptem dominicæ, præcedentes dominicam paſſionis ſunt velut pompa funeris 62.a 48
ſeptẽ mulieres apprehẽdẽtes virũ vnũ, id eſt. ſeptẽ dona ſpiritus ſancti apprehẽdentia Chriſtũ 99.b 4.
ſeptem duntaxat vocũ diſcrimina in muſica 117.b.5
ſeptem ſpiritus dei tanquam ſeptem gradus ad cognitionem dei ibidem
ſeptem officia pentecoſtes ſecundum ſeptem dona ſpiritus ſancti 143 b.20. & 158.b.48
ſermo diuinus frumentum eſt, litera, palea, ſpiritus, medulla 156.a.23.
ſibilus auræ tenuis quid eſt 154 a.23.
ſilentiũ miſſæ poſt offerẽdã myſterio nõ caret 13.b.42
ſordida veſtimenta Chriſti quid ſunt 85.b.1.
ſpinea corona noſtrorũ portatio eſt peccat 84.a.39.
ſpiritusſanctus datur in confirmatione, tanquam tutor pupillis 72 a 31.
ſpiritusſanctus ante paſsionem Chriſti nunquam dictus eſt paracletus 73.a.34
ſpiritusſanctus datur nobis per Chriſtum, ſicut ignis per lapidem 77 b.5
ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas 58.a.2.
ſpiritus ſancti præconia 101 a.5
ſpiritu pietatis beati ſunt mites 119 b.19
ſpiritus ſcientiæ facit hominem lugere & ſe ipſum & alios peccatores 120.b.2.6
ſpiritus fortitudinis dat eſuriẽ ſitimq́ iuſtitiæ 121 b.12
ſpiritus conſilij miſericordes facit 123.a.50
ſpiritus intellectus oculum purgat cordis, vt deum videat 124.b.4
ſpiritus ſapientiæ pacificos facit 126.a.38
ſpiritus ſanctus datur vt paracletus, quando datur in remiſsionem peccatorum 131.a.27
ſpiritus ſanctus eſt donum optimum atq́ perfectũ, ſine quo & angeli & homines miſeri ſunt 132 a.39
ſpiritus ſanctus dupliciter donatur nobis ibidem
ſpiritus ſanctus de meo accipiet, cur non ait mea accipiet 133.a.42
ſpiritus ſanctus nobis neceſſarius multipliciter tanquam tutor hæreditatis noſtræ 142.a.30
ſpiritus ſanctus eſt benedictio, qua benedicuntur omnes gentes in ſemine abrahæ 143.a.44
ſpiritus ſanctus non eſt deus recens 143.b.30
ſpiritus ſancti potẽtia et gratia in eccleſia primitiua ibidem
ſpiritus ſancti diuitiarũ æternarũ cumulus 147.b.4
ſpiritus ſanctus vere deus eſt, quia animæ humanæ capabilis eſt 148.b.5

ſpiritus

ſpiritus ſancti illapſus quomodo fit 149.a.47
ſpiritus ſanctus cur cum ſono repente aduenit in apoſtolos 150.b.17
ſpiritus ſanctus eſt ignis, quem Chriſtus venit mittere in terram ibidem
ſpiritus ſanctus amor eſt, ideo & ignis dicitur 151.a.33. & 163.b 19
ſpiritus ſanctus, cur in linguarum ſpecie apparuit apoſtolis 151.b.20
ſpiritus ſanctus eſt lingua & calamus ſcribæ velociter ſcribentis ibidem
ſpiritus ſanctus quanta dulcedine replenit apoſtolos 153.a.46
ſpiritus ſanctus manet in hominibus duobus modis, vno per ſubſtantiam altero per fidem 154.a.10
ſpiritus ſanctus aliter in Chriſto, quàm in iuſtis alijs manet 154.a.47
ſpiritus ſanctus repleuit orbem terrarum 154 b.22
ſpirit⁹ ſanct⁹ quomodo ſciētiā habet in nobis 155.a7
ſpiritus ſanctus non datur extra eccleſiam catholicam 156.a.48
ſtatio in medio eccleſiæ in die paſchæ 109.b.1
ſtatio prima proceſsionis ad oratorium ſanctæ Mariæ 109.b.48
ſtatio Romæ ad S. Mariam in die paſchæ 110.a38
ſtola collo circumpoſita, Chriſti obedientiam ſignificat 6.a.3
ſubdiacono cur nō datur benedictio, ſicut diacono lecturo 10.b.11
ſubdiaconus cur librū ante euangeliū lectū clauſum portat 12.a.36
ſubſtācia dei ſimplex eſt, nō formata, ſed fo. 163.a 18
ſuperliminare tēpli in paſsione fractū dicitur in euangelio Hebræorum 86.b.37
ſuſcitatio mortuorum duplex 59.b.23
ſymbolū fidei alacriter à catholicis cantādū 12.a.14
ſynagoga per filiam archiſynagogi in euangelio deſignata 157.b.55

TEmpla et altaria recte ornātur rebus precioſis 22.b.12
templi virtutes præſides dixerūt, Tranſeamus ex his ſedibus 63.a.34
tēplū Iudæorū poſt paſsionē Chriſti deſtrui expediebat ibidem
templi, quod Criſtus eſt, duo ſunt latera, dextrum diuinitas, ſiniſtrum humanitas 107.a.19
tētatio quadruplex, à qua ſuos liberat dñs 120.b.51
tentatio iuſti & proficientis 179.b.1
ternarij numeri excellētia præſertim apud Chriſtianos 103.b.4
terra tremet & quieſcet, id eſt, impij terrebuntur et nocere deſineut 112.a.7
terra fluens lacte et melle cæleſtis patria 124.a.4
terror in aduentu iudicis in die nouiſsimo 139.a.11
teſtimonia trinitatis in veteri teſtamēto præcipuè in Geneſi 164.b.51
thamar de Iuda concipiens, eccleſia de gentibus eſt myſtice 130.a.7
tobias typus prudentiæ 181.a.27
tractus cāt⁹ triſtitiæ, Alleluia iubil⁹ lætitiæ 45.b.8
tractus lugentium, Graduale pœnitentium lamentum eſt 70.b.9
traditiones hominum præferrebant phariſæi traditionibus dei 55.a.27
tranſitus per mare rubrū, figura baptiſmi 99.a.9
tranſitus patrū ex limbo in paradyſum ibidem
tres pueri in fornace, martyrū victorias præfigurauerunt 66.b.12
tres lectiōes in nocturnis vigilijs tēpore paſ. 113.a.52
triduū Chriſti in ſepulchro, tribus temporibus mundi datum eſt 103.b.54
trinitatis cōmemoratio in principio Geneſeos 98.b.5
trinitatis opera perſonis appropriata quidem ſed indiuiſa ſunt 100.b.41
trinitatis ſacramenta, tū in vita, tum in morte Chriſti 103.b.15
trium perſonarum appropriata nomina pater, vita, filius, ſapientia, ſpiritus ſanctus, amor 151.a.49
trinitas vnus deus, & ſolus, ſolus quidem, ſed non ſolitarius 161.a.27
trinitas lōge ſupra dialectico. intellectū eſt 163.b 42
trinitatis effigies in creatura rationali 165.b.54
trinitatis fides in antiquis patribus 167.b.25
tunica veſtis epiſcopi, non preſbyteri, rationem ſublimium ſignificat 6.b.8
tunica inconſutilis innuit, ne ſcriptura hæreſibus ſcindatur ibidem

VBi corpus, illuc congregantur aquilæ 138.a.33
Vela cur ante altaria dependent in quadrageſima 48.a.22
Velata facies Chriſti à Iudæis, ne videāt eā 84.a.46
velox curſus victoriæ Chriſti 103.b.53
venditi fuimus miſerabili venditione, redempti gratis à Chriſto 70.b.56
veris iucunditas poſt hyemis triſtitiam in paſchate 89.b.38
verni temporis prærogatiua 98.b.37
veſperarum magna & multa myſteria 1.b.38
veſperæ et matutinæ habent octo partes, reliqua ſolum ſeptem 2.a.2
veſperæ & matutinæ ordine hymnorū à cæteris differunt ibidem
vidit deus, quod eſſet bonū: Hoc dictū in operib. ſex dierū vbiq; reperitur, excepto opere ſecundæ diei 168.a.57
vidua mortuum plangens filium, eccleſia eſt & ordo prælatorum 178.a.26
vigiliæ nocturnæ cur in tres nocturnos diſpertiūtur 2.b.40
virgine⁹ part⁹ Mariæ p cereolos deſignatur 42.b 27
vita animalis quinq; ſenſibus fungitur, ſed hæc in ſacrificio non eſt 16.b.32
vita diuina omnibus ſubtilior & ſimplicior eſt, ideo nullius capax 163.b.42
vita diuina rationabili creaturæ capabilis eſt ibid.
vnguentū eſt ſpiritus ſanctus, caput Chriſtus, barba apoſtoli, veſtimentum eccleſia 6.a.34
vnguentum Mariæ Magdalenæ myſticum 14.a.46
vnicornes ſingularis ſupbiæ, dicūtur Iudæi 67.b.36
vrias, id eſt, lux mea dei, ſuperbum populum Iudeorum præſignauit 160.a.33
vtilitas ſumma euchariſtiæ, quod per eam poſſumus in cælum aſcendere 17.b.24

FINIS INDICIS.

AD VENERABILEM
ECCLESIAE RATISPONENSIS EPISCOPVM CVNONEM, EPISTOLA RVperti Abbatis, pro libro de diuinis Officiis.

PRimitias frugum terræ, quam dominus dedit Deut. 20.
mihi, nunc offero ſecundum præceptum ſanctæ ac myſticæ legis, dum præſens opuſculum, quod de diuinis ſcripſeram officiis, diu expetitũ mitto tibi, Cuno pater mi, hactenus Abbas cœnobii Segebergenſis, nunc autem, adaucta ſuper te domini gratia, pontifex eccleſiæ Ratiſponenſis. Primitiæ nanq; ſunt iſtæ cunctorum operum, quæ mihi à domino proueniſſe gauiſus es, & libenter legiſti, nõ dubitans ea commendare, & teſtificari, quòd veraciter ſint fruges terræ, quam dominus dedit, id eſt, veri ſenſus ſanctę ſcripturæ, quam ſpiritus ſanctus condidit. Multa eorundem operũ tuo nomine attitulaui, nonnulla nomine domini Colonienſis Archiepiſcopi Frederici. Hoc autem, quod primum erat, & alia pauca ſine ſplendore cuiuſquam tituli dimiſeram, vt ipſe noſti. Itaq; primitias quidem frugum obtuleram, & dimiſeram eas in conſpectu domini Dei, & adorato Domino, epulabar in ſcripturis, iuxta quod ibidem protinus lex ſancta dicit. ¶Et adorato Domino Deo tuo, epulaberis in omnib⁹ bonis, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sed primitias iſtas ſub nullius obtulerã præſentia ſacerdotis, cùm lex hoc modo fieri decreuerit. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergeſq; ad locũ, quẽ Dominus Deus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius, accedeſq; ad ſacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie corã Domino Deo tuo, quòd ingreſſus ſim terram, pro qua iurauit patribus noſtris, vt daret eam nobis: ſuſcipiẽſq; ſacerdos cartallum de manu eius, ponet ante altare Domini Dei tui. Cur non ſecundum ritum hunc myſticũ ad ſacerdotem acceſſerim, dicam. Nondum alicui notus Põtifici, & ſacerdos qui erat in diebus illis nõ curaret, neq; admitteret me ad profeſsionẽ huiuſmodi, neq; crederet ſaltem, quod mihi exiguo ſorte diuiſum fuiſſet quicquã de terra iſta intra tribus Iſraël, in funiculo diſtributiõis. Ego aũt ſciebã, quòd neq; Moyſes neq; ſacerdotes, ſed ſolus Ieſus ſorte diuiſiſſet terram trans Iordanem tribus Iſraël, & proinde de ſacerdotum patrocinio non multum curans, tenebam cartallum, & primitias frugum huiuſmodi congerebam, & ponebã ante altare domini Dei, habebam enim intentionem hanc, & deſiderium hoc, vt placeret oblatio mea in cõſpectu Domini. ¶Audiebam intereà tale quippiam, quod me recordare faceret illius ex hiſtoria veteri, quòd cũ locutus fuiſſet Dominus ad Moyſen dicens, Loquere filiis Iſraël, vt tollant mihi primitias

Primitiæ cũctorum operũ Ruperti ſunt hi XII. libri. — 2. Pet. 1. — Deut. 26. — *Ritus offerẽdi primitias.* — Num. 34. Pſal. 77. — Ioſue 13. — *Calumnioſa detra-*

Actio in auctorem. ab omni homine,qui offert vltroneus,accipietis eas, & illi certatim of-
Exod.25. ferrent,venerũt artifices & dixerũt Moyſi:Plus offert populus quàm ne-
Exod.35.36. ceſſarium eſt,oblata ſufficiunt & ſuperabundãt. Simile huic audiebam,
quia dicebatur aduerſum me:Iſte ſcribit quod neceſſarium non eſt.San-
cti ſcripſerunt,ſanctorum ſcripta ſufficiunt & ſuperabundant,non ſuffi
cimus legere quæ ſancti ſcripſerunt,nedum hæc quæ iſti ignoti ſine au-
thoritate de corde ſuo ſcribunt. Hæc & alia multò grauiora ſurda aure
præteriens,vt totus eram poſſeſſus ab ea,quæ me tacere non ſinebat, di-
lectione verbi Dei,& primitias iſtas & alia nonnulla in cartallo meo cõ-
geſsi, donec venires tu amicus & patronus fidelis, per quẽ ego innoteſ-
cerem ſacerdoti Domini eccleſiæ Agrippinenſi. ¶ Ecce autem tu ſacer-
Cunonis benignitas. dos gratuita vocatione domini, tu pontifex factus ex ſpontanea electio
ne cleri & populi,ad quem cum primitiis, imo & cum cunctis frugibus
Deut.26. huiuſmodi fidutialiter accedam & dicam:Profiteor hodie coram Domi
no Deo tuo, quòd ingreſſus ſim terrã,pro qua iurauit patribus noſtris,
vt daret eam nobis. Scio enim quòd profeſsionem iſtam libenter acci-
pias,vt dicam,quia Dominus Ieſus, qui populo ſuo traducto per aquas
Iordanis,forte diuiſit terram in funiculo diſtributionis,id eſt,qui credẽ-
Tit.3. tibus & iuſtificatis gratia ipſius per lauacrum regenerationis & renoua-
1.Cor.12. tionis Spiritus ſancti diuiſiones gratiarum diſtribuit,meam quoq; parui
tatem in eadem diſtributione cognouit ſecundum funiculũ hunc, quẽ
exprimens Euangeliſta: Tunc (inquit) aperuit illis ſenſum,vt intellige-
Luc.24. rent ſcripturas.¶ Parũ dixi,quòd libenter accipias profeſsionem huiuſ-
modi,immo & hoc veraciter dicere poſſum,quia nimis,& plus q̃ vellem
inſiſtens,etiã me adiuraſti,vt non contentus dixiſſe tibi, ſcriberẽ quoq;,
Alibi fatetur ipſe auctor ex diuina reuelatione ſe in ſcripturis verſatũ eſſe. qualiter in hãc terræ optimæ partem ingreſſus ſim,cui adiuramento cur
obedire necdum auſus ſim, Deus ſcit,& tu mihi cõſcius,ex parte noſti.
Suſcipies ergo ô ſacerdos domini cartallũ de manu mea, & pones ante
altare domini;maiori cum auctoritate quàm hactenus feceris,& ego lo-
quar in conſpectu domini, quoties vel tu, vel aliquis exemplo tuo, ſcri-
pta noſtra relegere dignatus fuerit,tãquam fruges terræ,quam dominus
dedit,cui dominns benedixit. ¶ Sunt autem pręſentium primitiarũ li-
belli XII.& deinde cęterorũ,quæcunq; obtuli,numerum ſubſcribere cu
Catalogus operum Ruperti. raui.Commentariolum in Iob librorum X.abbreuiatum ex abundantia
ſenſuum atq; dictorum B.Gregorii.Tractatus in Euangelium Iohannis
librorum XIIII. Opus de operibus ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis li
brorum XLII. Opus in apocalypſin Iohannis librorum XII.Opus in
XII.minores prophetas librorum XXX.Opuſculum de victoria verbi
**XIII.* Dei (quod penè tuum proprium eſt)librorum *XII. Et opus de gloria
& honore filii hominis ſecundum Euangeliũ Matthęi,in quod tu more
tuo me impuliſti. Et opus ex libris Regum, de glorioſo rege Dauid, in
quod me dominus meus Colonienſis Archipræſul vehemẽter impulit,
quorum in altero vſq; ad octauum,in altero vſq; ad vndecimum librũ
proceſsi

pro ceſsi, in quibus nũc teneor, quę cùm, vita comite, perfecero, dimittã & iſta per manum tuam in conſpectu domini, & adorato domino epulabor in omnibus bonis, quæ dederit mihi. Opuſculum quoq; in Canticis canticorum VII. libellis explicui, quod tu tanto libentius legiſti, quã to fidelius ac deuotius beatam virginem Mariam, dilecti filii Dei genitricem diligis, cuius honori idem opus totum dedicari ſtudui. ¶ Hæc commemorans plurimùm congratulor tibi, quòd aliquem iam fructum perceperis magnæ dilectionis, qua verbum Dei te ſemper dilexiſſe & diligere optimè noui. Hoc verbum flamma tua eſt, lux tua eſt, & hoc habens in corde & in ore tuo, lucerna tu es, quam Deus, qui accendit, non ſolũ abſconditam eſſe noluit, verumetiam maiore quàm eras in domo maius ſuper candelabrum, quàm ſteterat, poni ac lucere voluit. Nec dubito, quin omnis ſimplex oculus te videns, congaudeat propter lucem verbi, quæ ex ore tuo radiat, credo tantò abundantius, quantò plures in domo ſunt, in qua lucem huiuſmodi miniſtrare debes. Ego præcipuè exultare debeo in lumine tuo. Nec verò ad horã exultare volo, aut debeo in hoc lumine tuo, ſed in exultationem ſempiternam tendo, quò & te tendere ſcio. In hoc eſt enim vera exultatio, non quia ditior, aut glorioſior factus es in hoc ſeculo, ſed quia diuitiarum præſentium & huius gloriæ cumulus atq; perfectio manet in cœlo, dum diuitiæ prĕſentes manum implẽt ad faciendã eleemoſynam, cupienti theſaurizare in cœlo. Et gloria prĕſens, quoniam ſecundum Deum eſt, materia fit amplioris dilectionis, & gratiarum actionis, quia miſericordiam hãc ſocia roborat veritatis ſpes, iuxta illud: Miſericordia & veritas prĕcedent faciem tuam Domine. Miſericordia te hic exaltauit. Veritas illic te beatum faciet, ſcientem nunc, & perfectius ſciturum tunc ſanctorum iubilationem, de quibus ita dictũ eſt: Domine in lumine vultus tui ambulabũt, & in nomine tuo exultabũt tota die, & in iuſtitia tua exaltabũtur.

Cœpit autem poſtea in Matthæũ ſane libros XII in Dauid XV.

Commendatio Cunonis.

Matth. 5. *Iohan. 5.* *Matth. 6.* *Pſalm. 88.* *Ibidem.*

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFI-ciis per anni circulum, Prologus.

EA quæ per anni circulum, ordine conſtituto in diuinis aguntur officiis, & attentum auditorem, & eruditum, vt benè exponantur, expetunt venerabilium ſcripturarum didaſcalum atque ſymmyſten. Altiſsimarum namque ſigna ſunt rerum, & maxima quæque continent
Ephe. cœleſtium ſacramenta ſecretorum: quorum ad maieſtatem contemplandam, non niſi eruditus & religioſus quiſpiam aſpirare idoneus eſt. ¶ Siquidem ab his viris ordinata hæc, atque in obſequium Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt caput Eccleſiæ, inſtituta ſunt: qui ſacramenta incarnationis, natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis, & aſcenſionis eius, & ſublimiter intellexerunt, & prædicare voce, literis atq; huiuſmodi ſignis
Gene.9. fideliter & ſapienter curauerunt. Videlicet imitati ſunt hoc pacto benedictos filios Noë, Sem & Iaphet, qui nuditatem patris ridēte maledicto Cham, aſſumpto pallio poſt dorſum ſuum, reuerenti diligentia contexerunt. ¶ Nam quid aliud Noë de vinea ſua, quam plantauit, ipſe inebriatus dormienſque & in tabernaculo ſuo nudatus, niſi dominum Ieſum Chriſtum præfigurauit, qui à vinea ſua, quam de Aegypto tranſtulit & plantauit, inebriatus aceto pœnarum, ſopitus ſomno mortis, id eſt, habitu inuentus vt homo, palàm quòd paſsibilis mortaliſq; eſſet, ap-
Pſalm.79. Iohan.19. paruit? ¶ Sed exeat & foris nunciet, eumq; infirmitatis arguat Cham, quod interpretatur calidus, ſcilicet omnis hæreticus calens ad rixam, cō-
Philip.2. tentioſus & impatiens. Nam inclytus Sem, & dilatatus Iaphet, videlicet Catholici atque apoſtolici patres, honeſto ſacramentorum pallio, propter nos aſſumptam ornant & venerātur infirmitatem, & hoc poſt dorſum ſuum, quia ſanè infirma illa tranſierunt, nec ea præſentes ipſi viderunt. ¶ Hæc verò ſacramenta celebrare, & cauſas eorum non intelligere, quaſi lingua loqui eſt, & interpretationem neſcire. Qui autem lingua loquitur, inquit Apoſtolus, oret vt interpretetur. Hoc inter ſpiritualia chariſmatum dona, quibus eccleſiam ſuam Spiritus ſanctus exornat,
1.Corint.14. magis æmulari nos hortatur, vt prophetemus, id eſt, vt ea, quæ ſpiritu oramus aut pſallimus, mentis quoq; intelligentia capiamus. ¶ Sed non omninò, quemadmodum ſi orem lingua, ſpiritus quidem meus orat, mens autem ſine fructu eſt, ita de his quoque ſentiendum eſt. Nam qui myſteria vel ſigna eccleſiæ fideliter & piè frequentant, quamuis cauſas

eorum

eorũ ſcire non potuerint, non tamen ſine fructu ſunt. Ideo quippe hæc inſtituta ſunt, vt miro modo ſecreta Dei, quæ à paucis poſſunt intelligi, penè ab omnibus poſſint agi. Nunquid quia in operando ſoli vident oculi, cætera membra, quæ non vident & tamen operantur, ſine fructu ſunt? Sed vnumquodq; membrum ſuam dignitatem habet. Præminent autem oculi, qui cætera ducunt & dirigunt. ¶ Igitur ſacramẽtorum omnium opificem inuoco Spiritum ſanctum, vt qua per ſanctos Patres hæc ordinauit, eadem mihi ſecundum ſenſum & authoritatem ſcripturarum, aperire dignetur gratia. ¶ Viſum eſt autem hoc opuſculum ſic ordinari, vt primum ea, quæ penè quotidiana ſunt, deinde quæ certis temporibus & cauſis variantur, digeram ipſo adiuuante Chriſto, cuius pio ſanguine vniuerſa terra purpurata eſt, cuius victoriis cœlum floret, cuius myſteriis tempora inſignita ſunt, cuius memoria dies & horæ ornatę ſunt. ¶ Illud à bonis omnibus huiuſce ſtudii meritum vel dignitas impetrare debebit, vt quàmuis vetus cum ſuauitate vinum bibere aſſueti ſint, noſtra tamen muſta deſpuenda non iudicent. Neq; enim authoritati veterum quicquam detrahimus, Ammalarii ſcilicet & aliorũ, ſi qui fortè ſcripſerunt de huiuſmodi, ſed licuit, ſemperq́; licebit cuique dicere ſalua fide, quod ſenſerit. Primùm quidem quotidianum noſtræ ſeruitutis penſum, videlicet ſeptem diei horæ, quas Canonicas, id eſt, regulares dicimus, vnde cauſas inſtitutionis acceperint, iam dicendum eſt.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER PRIMVS.

De horis Canonicis. Cap. I.

SEptē Canonicas horas diei non licet à quoquam, qui in conſpectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligenter præteriri. Hæ ſiquidē creatori noſtro deferunt laudes, & pro certis ac magnis ei⁹ beneficiis quaſi vectigales ſunt gratiarum actiones. Sol *Iohan. 11.* namq; verus & dies ęternus Chriſtus, duodecim habens horas ſpirituales, & ſempiternè ſecum ſtantes, has ſeptem horas temporaliter currentes, clariſsimis miſericordiæ ſuæ radijs illuſtrauit atque dedicauit. Singularum rationes de theſauro ſcripturarum proferemus.

De Prima. Cap. II.

PRima hora creatori noſtro laudes referre debemus, ante omnem curam corpo- *Matth. 27.* ris, qua ſcilicet hora Dominus noſter iā cōſputus & illuſus, atq; alapis cęſus, & adhuc *Iohan. 21.* obprobriis ſaturandus, Pilato propter nos ligatus aſtitit: itemq; rediuiuus ſtās in littore, cùm in captura piſcium, à quibus retia rupta non ſunt, ſignificaſſet eccleſiam, qualis futura eſt in reſurrectione mortuorum, mellitū cum ſeptem diſcipulis celebrauit cōuiuium. *Matth. 6.* Quia ergo primùm quærendum eſt regnum *Exod. 13. 23.* Dei, & cętera adiicientur nobis, & in lege iubet Dn̄s omne ſibi primitiuum offerri, primam offeramus horam diei noſtro redemptori, & quęramus regnum eius, qui paſſus eſt *Rom. 4.* propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

De Tertia. Cap. III.

HOra tertia duplici ratione ſplendet inſignis. Nanq; hac hora Dominus Ieſus *Matth. 27.* *Marc. 15.* ſpinis coronatus, & linguis Iudæo- *Pſal. 56.* rum crucifixus eſt. Iuxta illud: Filij homi- *Pſal. 93.* num, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus: videlicet quia Pilato iudicante illum dimitti, firmauerunt ſi- *Iohan. 19. 7.* bi ſermonem nequam, pertinaciter clamando, crucifige, crucifige. Et Spiritus ſanct⁹, qui in remiſsionem peccatorum non fuerat datus, antequàm Ieſus eſſet glorificatus, ſuper naſcentem eccleſiam in igneis linguis effuſus eſt, & eſt impletum diſcipulis promiſſum *Actor. 1.* domini dicentis: Vos aūt baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.

De Sexta. Cap. IIII.

HOra ſexta Chriſtus Dominus propter nos in cruce exaltatus eſt, vt ad ſe omnia traheret, & extincto modico lumine Iudęorū, de quo ipſa lux vera dixerat: Ad- *Iohan. 12.* huc modicum lumen in vobis eſt, currite dū *Ibidem* lumen vitæ habetis, vt nō tenebræ vos comprehendāt. Corporalibus quoq; ſuper terrā irruentibus tenebris, lumen verum tranſiuit ad illuminationem gentium.

De Nona. Cap. V.

NOna quoq; hora, iure in laudē Dei cla- *Matth. 27.* mamus, quādo clamās Dominus Ieſus *Luc. 23.* voce magna emiſit ſpiritū, latrone ad- *Marc. 15.* miſſo in paradiſum, & venia quamuis ſerò, veraciter pœnitentibus & confitentibus dedicata, & reſciſſo velo legis & prophetarū, cœpimus reuelata facie contemplari gloriā Do- *Ioh. 19.* mini. Tunc etiam latere eius perforato for- *2. Cor. 3.* mandæ eccleſiæ profluxerunt * elemēta, ſan- **alias ſacr.* guis, quo redimimur, aqua, qua abluimur.

De Matutina & Veſpertina Synaxi. Cap. VI.

VEſpertinæ atq; Matutinæ laudis ſacrificium, magnis eſt nobis ſacramentis dedicatum. Omitto quod in vmbra veteris inſtrumēti, mane & veſpere iugiter offerebatur holocauſtum, de quo dicit lex: Sa- *Exod. 29.* crificium eſt domino in odorem ſuauitatis oblatione perpetua in generationes veſtras. Ad euangelicam enim propero gratiam. Inde harum ſplendida clareſcit horarum dignitas. Veſpere dominus panem & vinum aſ- *Matth. 26.* ſumens, & veritatē ſui corporis & ſanguinis *Luc. 22.* repræſentans, ſuis portatus in manibus, teſta- *Heb. 9.* mētum ſcribit ſuis hæredibus: humilitatem *Ioh. 13.* *Matth. 26.* ſcilicet & charitatem, lauando pedes diſcipulorum, maximè commendans, iterumq; recūbens, longi ſolennitate ſermonis, amicis & fi- *Luc. 24.* liolis iam moriturus vltimū vale dixit. Item in veſpera ſepelitur, in veſpera nihilò minus apparens viuus in habitu peregrini, cognoſcitur in fractione panis, & hoſpitalia diſcipulorum corda iniecto ſuę charitatis igne *Matth. 26.* ſuccendit. In matutino Petrum, qui ter negauerat, galli cantus redarguit. Dominus reſpicit, & negator pœnitens ad lachrymas confugit. Item diluculo ſanctis mulieribus reſurrectione domini à dealbatis angelis annuncia- *Marc. 16.* ta, triſtitia fideliū iam incipit conuerti in gau- *Luc. 24.* dium. Quæritur viuens cū mortuis, & viuū ſe oſtē-

oſtendit, tãgi quoq; dignatur & adorari. No-
Matth. ultim. tandum, quod cùm cæterarum ſeprenæ ſint
Marc. ult. partes horarum, id eſt, verſus, Deus in adiu-
Luc. ultim. toriũ meum intende, cũ Gloria Patri, Hym-
Iohan. 20. nus, Pſalmi, Lectio, Reſpõſorium vel verſus,
ſupplicatio Letaniæ, & oratio cõpletiua. His
horis octauum additur canticum de Euange
lio, quia ſcilicet canuntur pro octaua: ſpectãt
enim in beatitudinẽ reſurrectionis, qua ma-
ximè inſignitæ ſunt, iuxta ſenſum illius Euã
gelici capituli, Veſpere ſabbati, quæ luceſcit
in prima ſabbati,

De Completorio. Cap. VII.

Matth. 28. HOra completorij nobis illud comme-
Matth. 14. morat de paſsiõe domini, quòd iam e-
greſſo Iuda, pauere cœpit & tædere, fa
ctuſq; in Agonia, prolixius orauit, & ſangui-
Luc. 22. neas guttas proſtrato corpore ſudauit, torcu
Eſa. 63. lar tunc ſolus calcans, & in futuro ſanguinẽ
martyrum pro poſſe ſundẽdum præſignans:
itemq; illud de reſurrectione eius, quòd pri
Ephe. 2. us quàm fecerat pacem inter deum & homi-
nes, legatus fidelis rediens euangelizauit no
Iohan. 20. bis, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, &
dicens eis: Pax vobis.

De Vigilijs nocturnis. Cap. VIII.

VIgilias nocturnas, de quibus & Prophe
ta, media, inquit, nocte ſurgebã ad cõ-
Pſal. 118. fitendum tibi. Item euangelicæ nobis
gratiæ claritas magnificẽtius inſtituit. Nam
dominus noſter media nocte de virgine na-
Luc. 2. tus, itidem, vt Samſon quondam obſeſſus ab
Iudic. 16. Allophylis, media nocte, confractis portis
inferi, ſurrexit à mortuis. Media nihilomi-
nus nocte venturus aſſeritur in ſimilitudinẽ
Matth. ulti. Aegyptij temporis, quando paſcha cele-
Matth 25. bratum eſt, & exterminator venit, & domi-
Exod. 12. nus ſuper tabernacula tranſiit, & in typum
Apoc. 7. noſtrarum frontiũ ſanguine agni poſtes con
ſecrati ſunt. Vnde reor (inquit beatus Hie-
ronymus) traditionem Apoſtolicam perman
ſiſſe, vt die vigiliarum paſchæ ante noctis me
dium dimittere non liceat populos expectã-
tes aduentum chriſti, & poſtquàm aduenerit
illud tempus, ſecuritate præſumpta feſtum
cunctos agere diem.

Cur veſperę vel matutini, ordine à cæteris differunt horis. Cap. IX.

CVm autem, exceptis nocturnis vigilijs,
hæ ſeptem ſint horæ diei, Matutini, Pri
ma, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, Com-
pletorium: Matutini & veſperæ à cæteris ho
ris & numero pſalmorum & ordine hymno-
rum, non immeritò differunt. ¶ Nam ex ve-
teri quoque teſtamento, antiquam (vt di-
ctum eſt) authoritatem trahunt. Nec enim
nihil momenti habere debuit in his antiqui-
tas illa matutini & veſpertini ſacrificij, & vt
ſupra repetam, immolatio paſchalis agni, Exod. 29.
quæ fiebat in veſpera, & illud quod fiebat
in vigilia matutina, quia reſpexit dominus
ſupra caſtra Aegyptiorum, & interfecit exer-
citum eorum, & ſubuertit rotas curruum, fe Deuter. 16.
rebãturq; in profundum. Itemq; illud quod Exod. 14.
in mundi creatiõe, alijs horis tacitis comme-
morantur veſpere & mane, in ſenaria diuino
rum operum diſtinctione. ¶ Iure ergo hym-
num, qui eſt Euangelicæ lętitiæ, exemplo do
mini, qui hymno dicto exiuit in montem Matth. 26.
oliuarum, his duntaxat horis pſalmi vetuſtæ
authoritatis antecedũt, & quia ex Euãgelio Marc. 14.
maxima ſacramenta commemorãt, & ob hoc
Euangelicis decorati ſunt canticis, hymnos
eiſdem pene coniunctos habent. Completo
rium quoq;, quia apud quoſdam canticũ de
Euangelio habet, cum eodem cantico poſt
pſalmos hymnum habet contiguum. Nec mi Pſalm. 29.
rum, cùm in pſalmorum quoq; titulis, nunc Pſal. 65.
pſalmus cantici, nunc canticum pſalmi inue-
nias, & ipſa commutatio ratione non careat.
¶ Omnium in commune horarum dignitatẽ
reuerendam & hoc indicat, quòd earum ini-
tium, & finem pariter referimus ad Deum.
Nam initio Deum in adiutorium inuocamus,
in fine Deo gratias referimus.

De Ordine horarum in feſtiuitatibus. Cap. X.

QVoties de tempore gratiæ, materiam
laudis ſumptam habemus, verbi gra-
tia, diebus dominicis & ſanctorum na
talitijs, genua in ipſis horis non flectimus, Galat. 4.
ſtando proferentes libertatem, & gratiã, quę Ephef. 2.
colli noſtri, qui eramus curui, iugum ferreũ Hierem. 28.
confregit, vt incederemus recti. ¶ Tunc & vi Eſai. 45.
gilias in tribus diſpartimur nocturnis, vt nõ
ſolum verbo ſed etiã facto tres vigilias præ-
dicemus, de quibus ait dominus: Beati ſerui
illi, quos cũ venerit dominus, inuenerit vigi
lãtes: & ſi venerit in ſecũda vigilia, & ſi in ter Luc. 12.
tia vigilia, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui il-
li. ¶ Tunc legendi atq; canẽdi officia, quæ ad
ædificandam eccleſiam inſtituta ſunt, nume-
roſius concrepant, vt nos præparemus ad a-
periendum domino, quacunq; hora pulſaue Apoc. 3.
rit, ad modum duarũ veteris teſtamenti tuba Numer. 10.
rũ, quæ ad mouendũ caſtra crebrius atq; cõ-
ciſius clangere iuſſæ ſunt. Ipſa autẽ lectionũ
pluralitas non eadem in omni ordine eſt. Nã
clerici nouem, monachi duodecim legunt.
Illis nouenarius eſt tetragonus, id eſt, æquis
vndiq; quadrus lateribus, hoc innuit, quòd
verbum & opus prædicatorum æqualia ſem-
per eſſe debent, his verò duodenarius inæ-

qualibus cōſtans lateribus. Nam ter quatuor
Gen.32. vel quater tria, duodecim faciūt. Hoc inſinuat, vt in vno magis extendantur, & exēplo Iacob, cū domino luctantes claudicent, ſcilicet minus operantes, vt amplius meditari queāt hi, qui fidē trinitatis mundo quadrifido prædicant. Nā in vtroq; ordine pluralitas lectionum, pluralitatem ſignificat prędicatorū, qui ex tempore gratiæ plures in mundum miſsi ſunt. ¶ Sic enim profunda nocte gallus rariores atq; productiores cantus edere ſolet, vicina verò die crebriores atq; citatiores: ſic ante incarnationem dominicam pauci & rari, poſt verò multi & crebri pręcones vitę miſsi ſunt. Paucitatem anteriorū, in tribus priuatarū noctium lectióibus, multitudinem poſteriorū, in natalibus Domini vel ſanctorum noui teſtamenti ſignificamus. ¶ Adeo autē cauſa hęc vim ratiōis obtinuit, vt Romanus ordo (qui diuinarum rerū cauſas ſecundū Apoſtolicam fidem laudabiliter executus eſt) in ipſa nocte paſchali nō plus, quàm tres lectiones habere decreuerit. Illa nanque nocte prædicatores ſancti, ſcilicet Apoſtoli, & numero pauci, & metu Iudæorum muti, & de morte Domini mœſti, videri fugiebant, audiri metuebāt. Nā in ipſo crepuſculo, referētibus ſanctis mulieribus, quod reſurrexiſſet Dñs, & quòd viſus eſ-
Luc.24. ſet ab eis, nō crediderūt, & viſa ſunt corā eis quaſi deliramenta verba hæc. Nec ſolum illa nocte, ſed exinde quoq; vſq; Pētecoſten, cauſam eandem in paucitate lectionū cōſiderat: quādo prędicatores ſancti & numero plures, & feruore ſancti Spiritus facūdi ſunt. ¶ Non tamē minus rationi appropinquāt, qui maieſtatē ſolennitatis attēdentes, integrū & ſolennem lectionum obſeruāt numerum: quia &
Matth.28. ſi Apoſtoli muti fuerūt, angelorū alloquia, &
Ioh.20.21. ipſi⁹ Domini frequēs viſitatio, valde celebris & ſequenda prædicatio eſt.

Cur lectiones oratione præuenimus. Cap.XI.

PRædictas lectiones ideo oratione præuenimus, quia rogare debemus domi-
Matth.9. num meſsis, vt mittat operarios in meſ-
2.Mach.1. ſem, & vt aperiat cor noſtrum in lege ſua &
Matth.13. in præceptis ſuis, ne ſemen verbi Dei, quod
Luc.8. audituri ſimus, aut volucres comedant, aut ſpinæ ſuffocēt, aut duritia petræ fruſtrata radice ſupplantet.

De Iube domine. Cap.XII.

LEcturus verò, benedictionē petens, hoc ſignificat, quòd nemo niſi miſſus aut permiſſus, officium prædicandi vſurpare debeat. Quomodo enim prædicabunt, in-
Rom.10. quit Apoſtolus, niſi mittantur?

De Tu autem domine. Cap.XIII.

QVodque in fine dicit: Tu autem domine miſerere noſtri, hoc innuit, ne ipſum quidem bonum officium prædi- Matth.10.
candi ſine alicuius vel leuis culpæ puluere poſſe peragi. Nā (vt ait beatus Auguſtinus) verbum prædicationis ſecurius auditur quàm dicitur. ¶ Prædicator quippe cùm benedicere ſe ſentit, difficile nimis eſt, vt non quantulumcunq; ſpiritu elationis tangatur. Et quia quaſi per terram ambulat, & pedes eius aliquo puluere ſordidantur, idcirco miſericordia Dei indiget, vt in hac parte lauetur, etiāſi mundus ſit totus.

De Deo gratias. Cap.XIIII.

QVòd vero Deo gratias ſuccinit chor⁹, nō ad vltimam precem lectoris, ſed ad totam lectionem reſpicit. Gratias nanque agimus Deo, quòd doctrinæ ſuæ panem nobis frangere dignatur, ne fame audiendi Eſai.58.
verbum Dei pereamus. Nam & ad lectiones, Luc.15.
quarum in fine, tu autem Domine, non dici- Deut.8.
tur, ſcilicet ad capitula horarum regularium, Matth.4.
quia verbum Dei eſt, in quo viuit omnis homo, Deo gratias ſucclamamus.

De Reſponſorijs. Cap.XV.

REſponſoria, quæ poſt lectiones canimus, nobis innuūt, ſanctis monitis Dei Matth.11.
factis nos reſpōdere debere, ne ſimus ſimiles pueris ſedentibus in foro, ludētibus ac dicentibus: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis, lamentauimus vobis, & non ploraſtis. ¶ Dicuntur enim à reſpondendo. Triſtia nanque triſtibus, & læta lætis debemus ſuccinere lectionibus. Siquidem neq; moris eſt, neque decoris, vt cùm lector triſtia dixerit, verbi gratia, quæ ſunt pœnitentiæ, ſiue lamentum aliquod dominicæ paſsionis, chorus in reſponſorio ſaltet de gaudio regni, & gloria reſurrectionis. Sed dum lector, velut Iohannes non manducans neq; bibēs, prædicat pœnitentiam, nos itidem in reſponſorio ploramus: dum ille, velut filius hominis manducans & bibens, cātat nobis de gaudio regni, ſuccinentes eidem, aptè ſaltamus. Quodq; vno præcinente, tam in his, quàm in cæteris eiuſmodi, chorus concorditer ſequitur, illud aſtruit, quod Apoſtolus obſecrat, vt id- 1.Corin.1.
ipſum dicamus omnes, & non ſint in nobis ſchiſmata.

De Campanis. Cap.XVI.

SOnora eſſe inſtrumenta in Eccleſia, quibus ad laudem Dei populus excitetur, diuinæ authoritatis & antiquæ conſuetudinis eſt. Nā olim tubæ, aut cāpanæ, diuerſa quidem ſpecie, ſed eadem habentur ratione. Legimus in Leuitico tubas ex iuſſu Do- Leuit.23.25.
mini factas, quarum vſus eſſet in Iubilæo,

tantæ

Num.10. Ioſue 7. 2.Para.15. tantæ virtutis,vt ad crepitum earũ corrueret
Hiericho.Et Paralipomenon inter cantores,
nablis arcana cantantes, & inter Leuitas pro
octaua canentes,cōcinente & ſubſiliente Da
uid,ſeptem tubarum clangorem perſonante
corā arca fœderis Domini. ¶ At nunc ad con
Pſal.91. fitendũ domino,& ad annũciandũ mane mi-
ſericordiam eius,& veritatem eius per noctē
& ænea ſigna perſonant, & ad omnem horā
diuini officij,tanquam in exordio præclaræ
orationis,has partes tenent,vt attentos doci
leſq; ac beneuolos diuinæ laudis auditores
efficiāt. ¶ Hæc igitur eccleſiæ ſigna,atq; illæ
legales tubæ,vnum atq; idem ſignificant, ſci
licet ſanctos Eccleſiæ prædicatores, qui ad
Sion montē & ciuitatem ſanctam,cœleſtem
Hieruſalem,& multorum milium angelorũ
frequentiā,& ad futurum Dei iudicium po-
pulum inuitāt & præparant, magnitudinem
rei magnitudine dicendi,qua poſſunt,expri-
mere contendũt:vt repoſitas intrinſecus au-
res cordis percellere, ſenſumq; ſurdi audito
ris ad audiendum flectere & vincere conten-
dant. ¶ Quamuis ad potiora feſtinet oratio,
prætereundum non eſt, quomodo prædica-
tor perfectus,huiuſce ſigni quadam ſimilitu
dine formetur. Duritiam metalli, fortitudi-
ne mentis,plectrumq; ferreũ,quo ſonus eli-
ditur,conſtantia ſermonis imitetur. Ecce de
Ezech.3. di,ait dominus,faciem tuam valentiorem fa-
ciebus eorum,& frōtem tuam duriorē fron-
tibus eorum,& vt adamantem & ſilicem fa-
ciem tuam. ¶ Fugiens quoq; terrenā habita-
Philip.3. tionem,& dicens: noſtra autem conuerſatio
Pſal.60. in cœlis eſt, ſurſum cor ſuſpendat, pendēſq;
Ezech.3. de turri fortitudinis, quæ ſtat contra faciem
inimici,ſpeculatorem ſe meminerit poſitum
eſſe domui Iſraël. Geſtet autem lignũ crucis
in capite, id eſt,in principali ſuo, quod eſt
mens,funemq; exinde colligatum,id eſt,vin
culum charitatis, vſque ad infirmos fratres,
quaſi vſq; ad terram porrigat,quo commoni
tus,perſonare,& os ſuum dilatare nunquàm
2.Corin.5. deſiſtat,dicens: Charitas enim Chriſti vrget
nos. Ita cuſtos ſuper muros Hieruſalem cōn
ſtitutus,nō taceat,ſed quodcunq; viderit vel
Eſai.62. audierit,annunciet,iuxta illud:Qui reminiſ-
cimini domini,ne taceatis, & ne detis ſilētiũ
2.Tim.4. ei,& tota die & tota nocte, inſtans opportu-
nè,importunè,his qui dormiunt in lectis e-
Amos 6. burneis,& laſciuiunt in ſtratis ſuis, nō taceat
laudare nomē dñi,ne vſq; ad matutinum, id
eſt,vſq; ad tremendum Dei iudiciũ malè pa
cato conſepulti ſomno pereant.¶ Ad poſtre-
mum illud notādum, quòd quemadmodum
ex tempore gratiæ plures prædicatores miſ-
ſi,crebrius theologicis cōcrepant ſymbolis,
habentes donationes ſecũdum gratiam,quæ
data eſt eis,differentes:ita ſigna prędicta quā
titate & ſono differentia, quoties aliqua do
nationis euangelicæ feſtiua commemoratio
fit,tumultuoſius tinniunt,& pertonant cre-
brius,& productius reboant, vt dormientes
in nocte & ebrios (qui enim dormiũt, nocte Rom.13.
dormiunt,& qui enim ebrii ſunt,nocte ebrii 1.Theſſ.5.
ſunt)ad laudem Dei quaſi violenter excitēt,
& ſi non euincunt ſic, vt eos exurgere cogāt
ad orandum,ne intrent in tentationem,ſaltē
ſecurè dormire non permittant. ¶ Trinum
itaq; ſolēnis diei claſsicum, id eſt, matutinũ,
veſpertinum,& quod ad miſſæ pulſatur ini-
tium,ſic imitetur Euāgelicus prædicatorum
chorus,vt ſemper prędicet lamētationes pr̨
ſentis vitæ,carmen futuræ,vę gehennæ.

De miniſterio altaris.Cap.XVII.

IAm nunc ad theſaurum ſummi ſacramen-
ti, ſcilicet ad miſſæ ſacretarium accedere,
quotidiani curſus ordo ſitus expoſcit.Quòd
ſi mihi peruiũ fecerit theſaurariꝰ ſalutis atq;
ordinator charitatis, ſi aperuerit clauis da-
uid qui aperit,& nemo claudit,claudit & ne-
mo aperit,gratulari & cantare licebit animæ Apocal.3.
meæ,quòd eam rex in cellam vinariam intro Cant.2.
duxerit. ¶ Hoc enim ſacrariũ propitiationis Exod.25.
eſt:hoc illud propitiatorium, in quod verſis
vultibus duo Cherubin,id eſt,duo teſtamen
ta mutuò ſe aſpiciunt. Nam quod in veteri Heb.9.10.
teſtamento promiſſum,præſignatum & à lō-
gè ſalutatum,in nouo aũt datum, reuelatum
& palàm eſt factum,hîc præſentaliter exhi-
betur, non in vmbra ſed in veritate, non in
figura ſed in re.¶ Hic illud agitur, in quo no
ſter Dauid inſanire videbatur regi Achis,quā 1.Reg.21.
do tympanizabat pendens in cruce,& impin
gebat ad oſtia ciuitatis,id eſt,ad cōcluſa cor-
da non credentia ſibi: quando ferebatur in Matt.26.
manibus ſuis tenens,panem & vinum, & di- Luce 22.
cēs,hoc eſt corpus meũ,hic eſt ſanguis meus
nouum teſtamentũ: quando defluebant ſa-
liuæ in barba,id eſt,videbatur loqui infanti-
lia dicens, niſi manducaueritis carnem meā
& biberitis meum ſanguinem, non habebi-
tis vitam in vobis.¶ Fugit quippe ab illo po-
pulo ſuo,quem nunc vocat Achis,id eſt,quo
modo eſt? eò quod dixerit, Quomodo po- 1.Reg.21.
teſt hic nobis carnem ſuam dare ad mandu- Iohan.6.
candum? Vocabat autem eum priùs Abime- 1.Para.15.
lech,id eſt,patris mei regnum,& accepto reg
no ſuper verum Iudam,verumq; Iſraël,nunc
myſticum ſenſum Paralipomenon, indutus
ſtola byſsina,veſtitus Ephod lineo, præcen- 1.Para.15.
tor inclytus,choros ducit ſacrificans, & ſub-
ſilit coram arca fœderis domini. O regem,ô
ſacrorum principem.Quid ſibi vult tantum,

tum

tam clari capitis tripudiũ,dũ tendit arcæ Dei tabernaculũ,& indutus Ephod offert holocauſtũ,& in nomine oomini benedicit populũ:ad quẽ cùm eſſet de tribu Iuda,nõ pertinebat ſacerdotiũ?Sed repulit oominus tabernaculũ Sylo,& occiſis ſacerdotibus Sylo,elegit tribũ Iuda,elegit Dauid ſeruũ ſuũ.Ecce præſtitit rex de tribu Iuda confidenter agẽre in his, quæ deberi ſciebat filio ſuo dño ſuo, in quem hæc dicebat: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchizedech.Ecce imperat ſacerdotibus, mandat Leuitis, vt ſanctificentur,cantores conſtituit, eligit qui cantent arcana,qui canant pro octaua, qui clangant tubis,qui perſonent buccinis, qui concrepẽt lyris,cymbalis,nablis,organis. In his omnibus ad filium reſpicit.Aſcendens enim in altum captiuam duxit captiuitatem,dedit dona hominibus. ¶ Sciendum nãq;, arcã domini(quæ interdum pro quouis rectore eccleſiæ accipi conſueuit)multò magis conuenięter deſignare humanitatẽ ſaluatoris Chriſti,quæ in latere feneſtram habet,id eſt, vulnus lanceæ, quo fluxerunt aqua & ſanguis: intus continens manna,id eſt, vnitũ ſibi verbum Dei: & tabulas teſtamenti, quia in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ab ſcõditi, & virga ſacerdotalis & regiæ poteſtatis.Arcã ergo Dei noſter Dauid,mortis imperio, quaſi regno Saul deſtructo, deducit in Hieruſalem,& collocat in tabernaculo cœli, quod ipſe tetendit. ¶ Quod reſpiciens eccleſia diebus proximis ſanctæ reſurrectionis, exemplo prioris populi ſe excitat ad concinendum ſuo Dauid,dum hoc reſponſorium cantat.Decantabat populus in Iſrael alleluia. Canit ergo vniuerſa multitudo Iacob legitimè,& ipſe Dauid cum cãtoribus citharã percutit in domo domini. Quicquid eñ Iſraël canit,hoc magiſtro,hoc prçcentore,citharas cordium digito Dei percutiente,didicit. Ab hoc cõcitatus iubilus cordis in voces corporeas choriq; concentum,nunc grauiter, nũc acutè aut excellenter erumpit, & magni corporis eccleſiæ per omnes gẽtes diffuſæ, quia vna fide reſonat,cãtus pariter,& in ſimul vbique & vndiq; multiplex & vnus ab ipſo ſuauiter auditur.¶ Igitur ordinem altaris,ordinẽ magnæ et interminatę rationis iam libet attingere,et eorum quæ præceſſerunt in capite, ſcilicet Chriſto, ſacrorum principe ſacerdotibus,qui ſunt membra corporis, imitationem,ipſo aperiẽte, vel ex parte cognoſcere. Et primùm de ſacerdotalibus veſtibus dicendum.

Pſal.77. Matth.22. Pſal.109. 1.Para.15. Pſal.67. Ephe.4. Iohan.19. Heb.9. Coloſ.2. 2.Reg.6. 1.Para.15.

De habitu ſacerdotis. Cap.XVIII.

IN habitu ſacerdotali nihil eſſe,quod vacet à ratione,apud veteres quoq; cõſtitit, ſicut beatus Hieronymus ſcribens ad Fabiolam teſtis eſt. Apud nos ergo quantò ſacerdotium Chriſti veteri ſacerdotio dignius eſt,tantò in habitu ſacerdotali,cauſas habere probatur digniores. ¶ Illi enim ſacras veſtes ſecundum colorem,materiam, poſitióemq; cuiuſq; ad quatuor elementa mundi, ad duo hemiſphæria cœli, parteſq; Zodiaci, ipſumq; cœlum referẽtes,ad vltimum in auri lamina, quæ in fronte pontificis erat,inſcriptum habens ineffabile Dei nomẽ: hoc ſignificari volẽtes,quòd omnia quæ ſubter ſunt, nei arbitrio gubernentur,iuſtum eſſe commemorabant, vt pontifex * creatoris non ſolum pro Iſraël,ſed & pro vniuerſo mundo rogaret: licet noſtri & beatus Hieronymus,iuxta morẽ ſuum, in his quoq; ſpiritualis intelligentiæ vela pandere ſoleãt.Quoniam ergo nec vetera ratiõe caruerint,nos exemplaria cœleſtiũ ſupergreſſi, ipſa potius in vero ſacerdotio cœleſtia contemplemur.

*Exod.28. *creatoris*

De Amictu. Cap.XIX.

SAcerdos in officio altaris,capitis ſui, ſcilicet Chriſti,cuius membrum eſt, perſonam gerit. Quidam amictu caput ſuum obnubit,donec ſuper os caſulæ illum reuoluat, & velut caput aut coronam illi coaptet. Illud eſt quod in Apocalypſi legimus, angelum fortem deſcendiſſe de cœlo,amictũ nube,& in Eſaia:Ecce dominus aſcendit ſuper nubem candidam. ¶ Veniens enim ad ſalutionem mundi,Dei filius,angelus magni cõſilij,nube amictus eſt:dum diuinitatem ſuã, quę eſt caput & principiũ,in noſtra carne abſcondit. Hoc ergo carnis latibulũ prima veſtis ſacerdotis,id eſt,amictus ſignificat.

Apoc.10. Pſal.10. Eſa.19.

De Alba. Cap.XX.

ALba lineum veſtimentum & ſtrictum, quæ (vt Hieronymus ait) Hebraicè dicitur Ephobad,& eſt ab antiquo ſacerdotalis ac Leuitici generis, longiſſimè diſtãs à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiũt,quibus poſt peccatũ veſtitus eſt Adã: vtpote nihil mortis habẽs, ſed tota candida, nouã vitã ſacerdotii eius deſignat,quã docuit,& in baptiſmo dedit,vt de baptiſmo ſurgẽtes,cingamus lũbos in veritate,& tota priſtinorũ peccatorũ turpitudo celetur. Vnde & & Dauid:Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates,& quorũ tecta ſunt peccata. Lingua eiuſdẽ veſtiméti ſurſum affixa,cœleſtẽ eius doctrinam inſinuat.Vnde Iohannes, qui de cœlo venit,inquit,ſuper omnes eſt,cuius teſtimonium qui accipit, ſignauit, quia Deus verax eſt.

Gene.3. Apoc.1.9. Luc.12. Ephe.6. Pſal.31. Iohan.3.

De Stola. Cap. XXI.

STola, quæ ſuper amictum collo ſacerdotis incumbit, obedientiam ſignificat filij Dei, & ſeruitutem, quam dominus omnium propter ſeculorum ſalutem obijt. *Galat. 4.* Nã quod cum magna reuerentia cogitandũ eſt, obedienter paſſus & mortuus eſt filius Dei. *Philip. 2.* cauſam quippe mortalitatis, ſcilicet peccatũ, nec origine contraxit, nec actu admiſit, & idcirco morti nil debuit. Sed dedit illi calicẽ pater, non iudex: amore, non ira: voluntate, non neceſsitate: gratia, non vindicta. *Gen. 28. 29.* ¶ Et ſicut Iacob liber & ingenuus, præcepto patris Iſaac, & matris conſilio Rebeccæ parens, ſeruiuit Laban, vt Rachẽl & Lyam in coniugium duceret: ſic filius Dei præcepto patris, & conſilio Spiritus ſancti obediẽs, ſeruiuit mũdo, ſubiectis humeris eius peccata portando, vt ſynagogam de Iudæis & Eccleſiam de gentibus aſſumeret. Cùm ergo ſacerdos ſtolam accipit, meminiſſe debet & ſcire, quia grande iugum, licet ſuaue: grande, licet leue, ſuper ſe tollit. *Matth. 11.*

De Caſula. Cap. XXII.

CAſula magni ſacerdotis noſtri, Chriſti veſtimentum, ſignificat illud veſtimentum veri Aaron, cuius in oram deſcendit vnguentum, quod eſt in capite. *Pſal. 132.* Primũ deſcendens in barbã ipſius Aaron. Quod eſt illud veſtimentum? Sancta Eccleſia catholica. ¶ Nam barba Aaron, quod interpretatur mons fortitudinis, barba (inquã) Aaron, id eſt, Chriſti Apoſtoli ſunt, atq; Apoſtolici viri, fortes & perfecti. ¶ Vnguentum autem regale & ſacerdotale, Spiritus ſanctus eſt, cuius tota plenitudo eſt in capite, ſcilicet Chriſto, atq; inde primùm in Apoſtolos quaſi in barbam, deinde in totam Eccleſiam, & vſq; in extrema membra Eccleſiæ, quaſi in oram veſtimenti deſcendit. *Coloſſ. 2.* ¶ Caſula ergo, veſtimẽtum Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſignificat. Eſt autem integra & vndiq; clauſa, vt vnitatẽ vel integritatem veræ fidei demonſtret. *Sap. c. 19. Epheſ. 2. 1. Corint. 11.* Huic autem ſuperducitur, & ori eius aptè circumponitur amictus, quo ante caput ſacerdotis tegebatur. Quem, nubem humanitatis eius, in qua latuit diuinitas, ſignificare, iam diximus: quia videlicet, caput, corona & decus eccleſiæ ſuæ humanitas Chriſti eſt: caput autẽ humanitatis Deus. ¶ In eo verò quòd caſula, cũ ſit vna & tota integra, aptatione manuum, quæ extenſionem manuum crucifixi domini aptè depingit, in anteriorem & poſteriorem partem quodammodo diuiditur, antiquæ Eccleſiæ, quæ paſsionẽ domini præceſſit, & nouæ quæ ſubſequitur, ſignum eſt.

De Tunica. Cap. XXIII.

QVæ hactenus dicta ſunt, presbyteris & Epiſcopis ſunt communia: quæ verò ſequuntur, Epiſcoporum propria. *Exod. 28.* Tunicam quam ſubter caſulam habet pontifex, in veteri ſacerdotio coloris erat hyacinthini, tintinnabulis, & malis punicis in inferiori parte pendentibus, vt totus vocalis incederet pontiſex, ne moreretur. ¶ Significat autem (vt Hieronymus ait) rationem ſublimium, quæ non patet omnibus, ſed maioribus & perfectis. Hanc habuerunt Moyſes & Aaron & prophetę, omnesq; quibus dicitur: in montẽ excelſum aſcende tu, qui Euangelizas Sion. *Eſa. 40.* ¶ Præcipuè verò hanc habuit tunicam Euangelicæ textrix doctrinæ, ſapientia Dei, Chriſtus dominus, & dedit illam Apoſtolis ſuis. Omnia enim quæcunq; audiui à patre meo, inquit, nota feci vobis, ſed non niſi Spiritu ſancto ſuperueniente, induere vel portare potuerunt. *Iohan. 15.* ¶ Hãc quoq; ſignauit illa tunica domini, quam ſcindere milites noluerunt, eò quòd eſſet inconſutilis, deſuper cõtexta per totum: damnum fore maximum ſignificantes his, qui Chriſtianæ fidei ſcripturam hæreſibus ſcindere conarẽtur. *Iohan. 19.*

De Sandalijs. Cap. XXIIII.

SAndalia pontificis illud ſignificant dominicæ incarnationis calceamentum, de quo ipſe in Pſalmo: in Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum, id eſt, gentibus notam faciam incarnationem meã. *Pſal. 59.* Vt enim ſacerdotio fungeretur pro nobis filius Dei, noſtra carne quaſi calceatus in hunc mũdum venit. Sandalia ergo pontificis, incarnationem (vt dictum eſt) ſignificant filij Dei. ¶ Et pulchrè quod in amictu capitis idem in calceamento pedũ ſignatur, nam & in carne diuinitas latuit, & per carnẽ eius notitia vniuerſum mundũ percurrit. ¶ Per lingulas, quibus ipſa pedibus ſandalia conſtringuntur, idipſum accipimus, quod Iohannes Baptiſta per corrigiam calceamẽti ſignaſſe probatur, cũ de ſponſo Chriſto loquens, cuius, inquit, non ſum dignus corigiam calceamenti eius ſoluere. *Marc. 1. Luc. 3.* Copulam ergo illam ineffabilẽ, charitatem inæſtimabilem, vincula ſancti Spiritus inſolubilia, quibus diuinitas verbi noſtræ carni ſe coniunxit, per ſandaliorũ corrigias deſignari accipimus. ¶ Propterea dũ tam ſacrum, tamq; myſticum pontifex pedis ſui ſpectat ornatum, meminiſſe debet & ſcire, ſe quoq; pedem eſſe ſpecioſum, iuxta illud: Quàm pulchri ſupra montem pedes annuntiantis & prædicantis pacem, &c. *Eſa. 52.*

De Anulo. Cap. XXV.

ANulus digiti, donum ſignificat Spiritus ſancti, quo diues & ornatus ad Eccleſiam

cleſiam ſuam deſcẽdit filius Dei, quodq; credentibus in ſe permultas & differentes dona tiones ſecundum beneplacitum ſuum diſtribuit, alij dans ſermonem ſapientiæ, alii ſermonem ſcientię, &c. ¶ Harum diuiſiones gratiarum inuiſibiles imitatur viſibiliter, vtpote Chriſti vicarius, catholicus pontifex, per ſacrorum diuiſiones ordinum, ponẽs quoſdam in Eccleſia ſacerdotes, alios diaconos, & cæteros ſacri altaris officiales. ¶ Latius autẽ ſignificatio prædicti extenditur anuli, quia dum omni Eccleſiæ ſanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratã anulo ſponſam Chriſto ſubarrat. Non ergo ab re in eius digito gemmatus ſulget anulus, per cuius miniſteriũ Chriſtus Dominus tam fulgida diſtribuit dona ſancti Spiritus.

Rom. 12. 1. Corint. 12.

Quòd ſigno crucis aurea lamina ceſsit. Cap. XXVI.

Exod. 28.

SIgno crucis Chriſti aurea lamina veterũ pontificũ ceſsit, quod olim erat in fronte micãs octauum decus pontificum: Inſcripta nunc eſt penè eadem ineffabilis maieſtas nominis. Illic enim erat ineffabile nomẽ Dei, hic eſt inæſtimabile myſterium crucis. ¶ Crux nanq; ineſtimabile ſignum eſt, admirabilis virtus eſt. Crux ſpes Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum, cæcorum dux, claudorum baculus, deſtructio ſuperborum, conſolatio pauperum, ſuſtentatio inopum, ſpes deſperatorum. Crux regum magnificentia, ſacerdorum gloria. Crux igitur aurea lamina ſacratius ornamentum. ¶ Nec ſtatim occurrat, decus hoc ideo non eſſe pontificis, quia cum illo toti quoq; commune eſt plebi. Nã illa dignitas habet in hoc aliquid, quod nec inferioris ordinis ſacerdotibus commune ſit. Sic enim in fronte ſua chriſticolarum ſignifer hoc vexillũ baiulat, vt in ſubiectæ plebis frontibus ſoli ſibi ſacro chriſmate pingere liceat. Sicut Apoſtolorum erat, baptizatis imponere manus, vt acciperent Spiritũ ſanctum: ſic & hoc ad diem valens, proprium eſt Epiſcoporum. ¶ Ecce quale quantumq; ornamentum accepit in ſuis ſacerdotibus filius ille prodigus, cui reuertenti de longinqua regione, vbi porcos pauerat, benignus pater occurrens vitulum ſaginatum fecit occidi. Applaudit ſibi tota familia patris in gloria pœnitentis filij, frater autẽ eius maior ille agrarius, foris ſtans inuidia torquetur, & fraternæ ſalutis conuiuio participari noluit.

De pallio Archiepiſcopi. Cap. XXVII.

Luc. 15.

EST tamen octauum Archiepiſcopis indumẽtum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab Apoſtolica ſede datũ: quod à collo circa pectus dependens, ſitu ſuo illam (quæ valde condecet Epiſcoporum patrem, & eorum concilij principem) patenter deſignat humilitatis vel ſapientiæ torquem. Quã hoc illorum priuilegium habeat rationem, nõ videtur prætereũdum. ¶ Poſtquàm duodecim Apoſtoli per vniuerſum mũdum diſperſi, ſingulis ciuitatibus præſiderent, tã ipſi quàm ſucceſſores eorum, miſere per contiguas ſuis ſedibus prouincias prædicatores, quos & Epiſcopos ordinauerunt, vt vbi recepti fuiſſent, omnia Chriſtianitatis ſacramenta, velut ipſi Apoſtoli peragerẽt, vt per vrbes comprouinciales Epiſcopos ordinarent. Et aliorum quidem Apoſtolorũ ſucceſſores Patriarchę ſunt dicti. Petri autem ſucceſſor pro excellentia principis Apoſtolorum, apoſtolicus nominatur. Qui autem ab eis per prouincias miſsi ſunt, tam ipſi quàm ſucceſſores eorum, Archiepiſcopi vocantur, & qui ab his per vrbes comprouinciales ordinati ſunt, & qui illis ſuccedunt, vſq; hodie ſimpliciter Epiſcopi nominantur. Initium ergo fidei habẽtes ab Apoſtolica ſede, regulam hanc metropolitanæ obſeruant Eccleſiæ, vt nemině habeant pontificem, niſi ab eadẽ ſede miſſum, à qua primus illis pręd icator fidei miſſus eſt. Illa autẽ miſsio, ſupradicti pallij largitio eſt, quod (vt dictum eſt) à collo dependens, humilitatem Domini ſignificat, dicentis: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. ¶ Inter cæteros vero Galliarum Archipræſules, meritò Remenſis authoritate præminet, quia videlicet antiqua metropolis cùm eſſet, acceſſit & hoc, quòd eius pontifex beatus Remigius (quod magnum eſt) ab ipſo Deo miſſus, & antequàm naſceret, magnificè promiſſus, gentem Francorum ſimul cum rege primus perduxit ad fidẽ catholicã. Quam eius miſſionem *Ormiſda pontifex Romanus, à beato Petro quinquageſimus tertius, vt debuit, approbãs, eidẽ Remenſi pontifici vices ſuas delegauit per omne regnum Ludouici, & Remenſis Eccleſię primatum adaugens, ſumma authoritate cõfirmauit. ¶ Treuirenſi autem Eccleſiæ Maternus à beato Petro Apoſtolo miſſus, hæreditatem pallii ſuis ſucceſſoribus dereliquit. ¶ Moguntinæ Creſcens, Apoſtoli Pauli diſcipulus, prædicauit. Traiecti ſanctus Vuillibrordus, à Sergio Papa miſſus. ¶ Sed primatum Colonia metropolis obtinuit, ea maximè cauſa, quia Creſcens prædictus coloniæ quoq; Apoſtolicam verbi Dei viſitationem primus intulit. ¶ Cantuariæ verò, nobili Anglorum metropoli, Auguſtinus à beato Gregorio miſſus eſt põtifex primus, qui toti Anglorum genti, vt Chriſtum cognoſceret, ſtrenua prędicationis adminiſtratione

Iohan. 20.

tione ſubuenit. Et de veſtibus quidem ſacris, quantum ad præſens attinet, pro poſſe ſatis dictum.

De Ante introitum. Cap.XXVIII.

SAcerdote tãdem ad ſanctũ altare ingreſſuro,debet tã ipſe ſacerdos,quàm & tota præſens eccleſia,dilatare animam ſuã, & amplo fidei ſinu tenere memoriam incarnatiõis, paſsionis, reſurrectiõis & aſcẽſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti,& memoriã omnium ſanctorum, qui tum ab initio mundi votis expectauerunt, geſtis præfigurauerũt, dictiſq́; aut ſcriptis prophetauerunt,& in eorum contemplatione in voces erumpere,prę cinendo antiphonam,quæ dicitur ad introitum. Nam ſicut introitus ſacerdotis ingreſſũ filii Dei in hunc mundum,ſic antiphona,quę dicitur ad introitum, voces & expectationẽ præſerunt patriarcharum & prophetarũ. Ingreditur ergo antiphona prædicta,non minus quàm ſemel decantata, cũ eiuſmodi põpa,quæ ſignificatæ rei aptiſsimè congruit. ¶Procedũt flammantes cereoli, videlicet in ſignum gaudii,quod in ortu ſaluatoris omni mũdo effulſit,de quo angelus ad paſtores: Luc.2. Annuntio vobis gaudium magnũ,&c. ¶Pręcedunt ſacerdotem miniſtri duo, non pariter,neq; à latere incedentes,ſed ante ſubdiaconos. Signant enim hi duo vetus & nouum teſtamentum,id eſt,legem &Euangeliũ,quorum lex tempore prior,Euangelium verò dignitate maius eſt. Hæc nanq; ſalutis miniſteria ſaluator inuexit, qui Euangelium quidẽ Matth.5. attulit, legem verò non ſoluere,ſed adimplere venit. Iſti ſunt duo pedes angeli,qui(vt ſu Apoc.10. prà dictum eſt)deſcẽdit de cœlo amictus nube,& poſuit pedem ſuum dextrum ſupra mare,ſiniſtrum ſuper terram.Legalis enim moralitas,Iohanne Baptiſta vel ipſo domino do Luc.3. cente,tranquillius audita eſt, contra Euangelicam verò dignitatem, id eſt, manifeſtam fidei doctrinam,verbi gratia, cũ diceret,ego Matt.12.23. & pater vnũ ſumus,& antequàm Abrahã fieret ego ſum, veluti mirabiles elatiões maris Pſalm.92. fluxa & falſa corda tumuerũt.¶Subdiaconus quoq; præfert textum Euãgelii, quia profectò lex teſtimonia cõtinet Chri,ſicut ipſe di Ioh.5. cit Iudæis: Si crederetis Moyſi,crederetis ſorſitan & mihi.De me enĩ ille ſcripſit:Portat verò clauſum,quia videlicet anteq̃ agnus occi Apoc.5. ſus aperuiſſet ſignacula ſeptẽ, clauſum erat in libro legis ſacramentum eius paſsionis.

De Incenſo.Cap.XXIX.

INgreſſus ergo ſacerdos, vbi ſancto altari aſsiſtit,thuribulum ei qui incenſum adoleat,datur in manu. Nam prædictus angelus, Apoc.8. ſicut in alia periocha Apocalypſeos legimus, ſtetit iuxta aram, habens thuribulum aureũ in manu ſua,dũ in conſpectu Eccleſiæ ſe oſtẽ dit Dei filius,habens immaculatum corpus, Coloſſ.2. ꝙ & impleuit igne, quia corporaliter in ipſo ſeptiformis Spiritus ſancti gratia requieuit. ¶Interim chorus concinit Kyrie eleyſon, quod ſignificat omnes vniuerſales Eccleſiæ preces,quæ ſunt incenſa vera, de quibus ibidem dicitur:Data ſunt ei incenſa multa,vt daret de orationibus ſanctorum omni- Apoc.8. um ſuper altare aureum,quod eſt ante thronum Dei.

De Gloria in excelſis. Cap.XXX.

MOx ſequitur hymnus,Gloria in excelſis, quem ab ore angelorum Eccleſia ſancta rapuit.Hic hymnus & angelorum eſt & hominũ. ¶Primùm autem angelorũ congratulantiũ, ꝙ nato Domino accenſa iã eſſet lucerna clariſsima, cũ qua ſine dubio perditã drachmã inuẽtura eſſet ęterna ſapiẽtia. Inde eſt,quòd iã præoccupãtes dicũt, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, Luc.2.14. quia pacem nemo omnium,qui ſunt in cœlo, vel qui ſubtus terram, poterat facere inter Deum & homines,hic factor omniũ De- Apoc.5. us,propter homines homo factus,iamiam ſa Ephes.2. cturus eſſet in carne ſua,ſoluto pariete inimicitiarum.

De Collecta. Cap.XXXI.

QVæ poſt hæc ſequuntur orationes,à ſacerdote ſalutatione præmiſſa, per quã attenti fiant auditores,ſecundum orationes dicuntur ipſius Domini,cuius tota vita continua pro nobis & perpes oratio fuit, quę & deſignatꝰ in Apocalypſi per fumũ aromatũ, qui aſcendit in conſpectu Dei de ma- Apoc.8. nu angeli. Homo nanq; verus, paſsioni propter nos deſtinatus (cuius illa vox eſt:Holocauſtum & pro peccato nõ poſtulaſti,tunc di Pſal.39. xi:Ecce venio)ſemper vnitum ſibi pro nobis orabat verbum Domini, patremq́; & ſpiritũ ſanctum, & (vt ait Apoſtolus) in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſq́; ad Dominũ, Heb.5. qui ſaluum illum poſſet facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. ¶Quàm eius orationẽ benè pſalmus ſeptimus innuit, cuius titulus inſcribitur, Pſalmus ipſe Dauid, quẽ cantauit Domino pro verbis Cuſi,id eſt,Aethyopis,ſcilicet malitioſi populi, qui iam cũ Herode vel poſt Herodẽ illũ perſecuti ſunt, & maximè phariſæorum, qui vt mali agricolæ vineæ domini,dixerunt: Hic eſt hæres,ve Luc.19. nite occidamus eũ, & noſtra erit hæreditas. Matt.21. ¶Quod autem in fine orationis ſubiũgitur: Per dominũ noſtrum, eo reſpectu fit, quòd dominus noſter Ieſus Chriſtus mediator eſt

Dei & hominū,& impoſsibile eſt æterna Dei beneficia per aliam viam decurrere ad nos, quàm per ipſum. Per ipſum ergo petimus & impetramus, ſicut ſæpe per mediantem criſtalli lapidem ſubiectam eſcam,à longinquo ſole cœleſtem mutuamus ignem. ¶ Huc vſq; miſſæ initium quod dicitur Introitus, commemorans nobis introitū ſaluatoris in hunc mundum,id eſt, à natiuitate eius vſq; ad Iohannis prædicationem: quando baptizatus ipſe & orans,quadraginta dierum ieiunium celebrauit.

De Epiſtola. Cap.XXXII.

Epiſtola perſonā gerens legis & prophetarum,præcurſionis debitum agit officium ante ſanctum Chriſti Euangelium. Lex enim per manum Moyſi infantem Dei populum, velut pædagogus, cuſtodiendum ſuſcipiens,futurum Chriſti aduentum expectare docuit, & per os digitumq; Iohannis, iam præſentem chriſtum eidem alumno ſuo iam adulto,vt eū ſequeretur,indicauit. Præceſsit nanq; lex euangelium, ſicut virga Spiritum manſuetudinis, ſicut timor charitatē, ſicut initium perfectionem, ſicut dominātis præceptum præcedit amantis conſiliū. ¶ Epi-
Matth.3. ſtola verò vox legis eſt,ſuam in Iohanne im-
Iohan.3. perfectionem profitentis, & ad perfectionē Euangelicam ſuos auditores tranſmittentis. Quamuis autē ſæpe de Apoſtolicis ſumatur literis, tamen in eo gradu eſt, ac ſi ſemper de lege ſit & prophetis. Semper enim moralitatem vitamq; actiuam magis,quàm contemplatiuæ ſublimitatem,quæ in Euangelio radiat,Apoſtolica quoq; lectio inſtruit & diſpēſat. ¶ Epiſtola verò Græcè, latinè dicitur ſupermiſsio,vel ſupererogatio.quod nomē benè congruit literis Apoſtolicis, quia videlicet Euangelio Chriſti ſupererogatæ ſunt. Si quidē ordo Apoſtolicus, ſtabularius ille eſt, cui noſter Samaritanus,id eſt,cuſtos, dñs noſter Ieſus Chriſtus, hominē illū, quē latronibus deſpoliatum,vulneratum,& ſemiuiuū relictū inuenerat,commiſit.Proferens duos denarios,id eſt,legem & prophetas,& dicens
Luc.10. ei,Curam illius habe,& quodcūq; ſupererogaueris,ego,cùm rediero,reddam tibi. Benè ergo literæ,quas Apoſtoli Euangelio Chriſti ſupererogauerūt,Epiſtolę appellatę ſunt. ¶ Differunt autē penè pariter vt lex aut prophetæ,à maieſtate ſancti Euāgelij, quia videlicet pariter de moribus tractant. Et euangelij ſacramenta illi ventura denuntiāt, hi iam præterita commemorant. Igitur(vt ſuprà dictum eſt) morale legis officium agit Epiſtola,tantum diſtans ab eo,quod in officio miſſæ præcedit ſancto Euangelio:quantū ſeruus à domino, præco à iudice, legatus ab eo, qui miſit illum. Quapropter cùm legitur,non iniuria ſedemus,cùm autem ſanctum Euangeliū audimus,demiſsis reuerenter aſpectibus, ſicut domino noſtro aſsiſtimus. In eo,quod ſanctum præuenit Euangelium,Baptiſtæ Iohannis imitatur officium, qui præuaricatores legis corrigens, & mores eorum Euange- Luc.3.
licæ fidei ſuſcipiendæ præparans, implebat Matth.3.
quod de illo dixerat angelus: Ipſe præibit Luc.1.
ante Dominū in ſpiritu & virtute Heliæ,parare domino plebem perfectam.

De Manipulo. Cap.XXXIII.

Manipulus, quē in brachio ſiniſtro geſtat ſubdiaconus,dextro vacāte,vt expeditū ſit ad adminiſtrandū: illud nobis innuit, quòd ſi timentes ſecurim iudicij
æterni (quæ iam ad radices arborum poſita Matth.3.
eſt,vt omnis arbor quæ non facit fructū bonum,excidatur,& in ignem mittatur)prædictam pœnitentiam ſuſceperimus, & dignos pœnitentiæ fructus fecerimus, manipulos
iuſtitiæ reportabimus,iuxta illud: Euntes i- Pſal.125.
bant & flebant,mittentes ſemina ſua:Veniētes autem venient cum exultatione,portantes manipulos ſuos. ¶ Fimbriæ verò manipuli,vel ſtolæ,vel cuiuſlibet ſacræ veſtis perſeuerantiam ſignificāt eorundem bonorum operum,vel completionem morū, quia fim-
bria eſt vlterior pars veſtis. His fimbrijs glo- Pſal.44.
rioſa in pſalmo circūamicta eſt filia regis, ſicut talari tunica filius accreſcens,& decorus
erat inter fratres ſuos Ioſeph. Gene.37.

De Graduali. Cap.XXXIIII.

Graduale ad pœnitentię reſpicit lamentum,cantus aſper & grauis adeo, vt illud excellentibus efferre vocibus nec vſus nec decus ſit. Significat enim non iam requiem remuneratorum,ſed laborem operantium. ¶ Propter quod diebus poſt Pentecoſten de officio tollitur, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem ſanctæ Eccleſiæ ſtatum ſignificant: quando iam area
Chriſti vētilabro(quod eſt in manu eius)pur- Matth.3.
gata erit,nullumq; ex reſiduis granis iam ti- Luc.3.
mebit,quòd ab horreo dominico debeat in ignem palearum inextinguibilē proijci. Attamen in prima paſchæ hebdomada cantari conſueuit,cuius cōſuetudinis cauſa ſuo melius loco reddetur. ¶ Dicitur autem graduale à gradibus humilitatis. vtpote illi cōuenienſ,qui necdum aſcendit de virtute in virtu-
tem,ſed in conualle plorationis poſitus,iam Pſalm.83.
tamē aſcēſiones in corde ſuo diſpoſuit. Quarū ratio cū in multis inueniatur locis,in myſticis maximè quindecim graduum canticis diſtincta eſt. Eiuſmodi aſcēſoris initium & imper-

imperfectionem cantor innuens, ad gradum ſæpius conſiſtit, & inferior eo ſtare conſueuit, qui ſubſequens alleluia concinit.

De Alleluia. Cap. XXXV.

Alleluia Latinæ linguę peregrinum nomen eſt, cuius myſterium, velut quod dam gaudij ſtillicidium, de diuitijs ſupernæ Hieruſalem, primũ in mentẽ patriarcharum & prophetarum, pòſt in Apoſtolorũ ora plenius per ſpiritum ſanctum delapſum eſt. Significat enim ęternum angelorũ, & beatarum animarũ conuiuium, quod eſt ſemper laudare dominum, & pręſentis ſemperq; vi-
Rom. 8. Philip. 3. dẽdi vultus dei, nouum ſine fine cantare miraculum. ¶ Ad hoc vitæ præſentis inopia nullatenus aſpirare meretur, ſcire autem vbi ſit & prægustare illud gaudio ſpei, ſitire & eſurire quod guſtaueris, hæc illa, quæ dicitur, ſanctorum in hac vita perfectio eſt. Quapropter interpretatum hoc Hebraicum nomen remãſit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum nihilominus ſignaret, potius quàm exprimeret vocabulũ. ¶ Quoniam igitur futuræ beatitudinis, quaſi propriũ eſt vocabulũ, iure eo tempore magis frequẽtatur, quo reſurgens dominus, eiuſdẽ beatitudinis ſpẽ nobis propinauit & promiſſum. Vt autẽ alijs quoq; temporib⁹ ad miſſam caneretur, olim Romanæ Eccleſiæ conſuetudo non erat, ſed à beato Gregorio inſtitutum, imo reſtitutũ eſt. Nanq; à tempore Damaſi papæ, cũ prius fuiſſet eadem conſuetudo, defecerat. ¶ Denique cùm de hoc & de alijs nonnullis quoſdã murmurare ſentiret, tanquam conſtanter Eccleſiæ conſuetudines ſequeretur, non dedignatus eſt rationẽ reddere, dicens. Nos in nullo horum aliam Eccleſiam ſecuti ſumus. Nã vt alleluia hic diceretur, de Hieroſolymorũ Eccleſia, ex beati Hieronymi traditione, tẽpore beatæ memoriæ Damaſi papæ traditur tractum. Et ideo in hac magis ſede alleluia cõſuetudinem amputauimus, quæ hic à Græcis fuerat tradita. ¶ Canitur ergo alleluia poſt graduale, canticum lætitiæ, poſt luctum, pœnitentiæ: & ſummoperè nitentes exprimere magnitudinem conſolationis, quæ repoſita eſt illis, qui nunc lugent, iubilamus magis quàm canimus, vnamq; breuẽ digni ſermonis ſyllabam in plures neumas, vel neumarũ diſtinctiones protrahimus, vt iucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc,
Pſal. 149. vbi ſancti exultabunt in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis.

De Euangelio. Cap. XXXVI.

Hactenus ſeorſum ſedebat ſacerdos, malarum victor cogitationum, dominiq; victoriã ſedendo ſignificans, cui victo tentatore, ſedenti & imperanti miniſtrabant angeli, ſicut ſcriptum eſt: Reliquit eum tentator, & acceſſerunt angeli & miniſtrabant ei. Matth. 4.
Surgit tandem ad altare accedens, ita vt opportunè veniat nobis in mentẽ dominus Ieſus, præparata ſibi per Iohannem via ad corda hominum, de deſerto rediens, vt doceat ipſe, & diſcipulos ſuos eligens, mittat ad prædicandum. ¶ Mittit nanq; ſacerdos diaconũ ad legendum ſanctum Euangelium, petitam dãdo benedictionẽ, quod ſubdiacono prius Epiſtolam lecturo non fecerat. Legem enim & prophetas inuiſibilis inuiſibiliter miſit. Apoſtolos autem & Euangeliſtas, quorum diaconus perſonam gerit, viſibilis factus, & ſanctam Eccleſiam, ſponſam videlicet ſuam oſculans oſculo oris ſui, viſibiliter miſit & docuit. Cant. 4.
¶ Accipit diaconus textum ſancti Euangelij, quod baiulans ad lectricium, efficitur pes Chriſti. Præcedunt ceroferarij cũ thuribulo, per quę ſignificantur gaudium & bona opinio. Gaudiũ enim ſemper eſt in bono nũtio. Bonæ quoq; opinionis ſe eſſe nouerunt, qui hoc bonũ portant nũtiũ, qui & confidenter dicunt, Chriſti bonus odor ſumus Deo 2. Corinth. 2.
in omni loco. Quapropter incenſum bonæ opinionis ſignum, locum ipſum aſpergit in quo legendum eſt Euangelium. ¶ Qui locus ſi ſit dies feſtiuus, quãdo ſolet cõuenire populus, eminentior eſt, vt ex ipſo ſtatu cõmoneatur diaconus, quòd is, qui ſurſum ad dominum deſidem inuitat populũ, ſtare debeat in monte virtutum, iuxta illud: Supra montẽ excelſum aſcende tu, qui Euangelizas Sion: Eſa. 40.
Exalta in fortitudine vocem tuam, qui Euangelizas Hieruſalẽm. ¶ Quam eius fortitudinẽ & ſtola prædicat, quæ ſuper humerum poſita, inde vſq; ad ſuccinctionem lumborũ deducitur, quòd fortitudinem ad vocem exaltandam tunc habeat, ſi fortis ſit ad operandum, & ſuccinctus cõtra pugnas libidinum. Euangelica nãq; prædicatio, quę eſt fons hortorum, puteus aquarum viuẽtium, non fluit Cant. 4.
impetu aliundè, niſi de Libano, id eſt, de corde caſto & de ore candido, quia ſordes vitiorum, dum conſcientiam coartant, os quoq; anguſtant, ne aquæ viuæ cum impetu fluant. ¶ Quòd Dalmaticã nõ niſi feſtis dieb⁹ induit, hoc ſignificat, quòd rationẽ ſublimium ſacramentorum, non niſi poſtquàm glorificatus eſt dominus Ieſus, & Spiritus ſanctus aduenit, diſcipuli portare potuerunt. Nam tunicam eiuſmodi, ex authoritate beati Hieronymi, rationem ſignificare ſublimium, ſuprà diximus. Eſt autem clauſa circa collum, vt pectus ſit opertum: quia (ſicut ait Apoſtolus) Euangelium in his qui pereunt eſt opertũ. Prę-

cedit ſubdiaconus diaconum, portans quem Euangelio ſubſternat puluillum, quia videlicet ad omne, quod loquitur Euangeliū, lex competens ſuggerit teſtimonium. ¶ Summa verò reuerentia debetur ad audiendum Euangelium, quod maximè eſt verbum Dei: quam diaconus prima voce, quam emittit, ſatis venerabiliter exigit, dicendo: Dominus vobiſcum. Cuius enim melius quàm domini præſentia, reuerentes & religioſi auditores petitum debent præſtare ſilentium? Attenti ergo & beneuoli ſunt ilicò, & eò cordibus conuerſi & vultibus, reſpondent: Et cum ſpiritu tuo. ¶ Statim dociles quoq; reddit, dicendo: Sequentia ſancti Euangelij. Hoc autem dicimus, non quòd maieſtas Euangelii dignata ſit vnquam regulis oratorum ſubiici, ſed quia quod in hominibus facere nititur ſtudium eloquentiæ, hoc in Eccleſia ſua melius perficit ſumma natura ſapientiæ. Nam, vt ait beatus Auguſtinus, eloquentia ſapientiæ comes eſt, & quocunque domina hęc progreditur, illa vt eius ancilla ſubſequitur. Reſpondemus, gloria tibi Domine, glorificantes Dominum, quòd miſit nobis verbum ſalutis, iuxta illud quod in actibus Apoſtolorum legimus: Et glorificaue runt dominum, dicentes: Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit.

1. Corint. 4.

Act. 11.

Item de Euangelio.
Cap. XXXVII.

SAnctum Euangelium principale eſt omnium, quæ dicuntur ad miſſæ officium. Sicut enim caput præminęt corpori, & illi cætera membra ſubſeruiunt, ſic Euangeliū toti officio prǣminet, & omnia quæ ibi leguntur, vel canuntur, intellectuali ratione illi conſentiunt. Exempli gratia: Dominica prima aduentus domini hoc Euangelium legitur: Cum appropinquaſſet Dominus Ieſus Hieroſolymam, &c. Vt intelligamus, quomodo huic Euangelicę lectioni cætera membra conſonent officii, quæramus primò, in quo eadem lectio congruat tempori. Ad hoc breui argumentatione hoc modo reſpondendum eſt. Idcirco aduenit Dei filius, vt genus humanum à diabolo peccatorum vinculis colligatum miſeratus abſolueret, & in cœleſtem Hieruſalem, vnde homo captiuus abductus fuerat vias ſuas docendo, placidus aſſeſſor cordium reduceret. Hoc autem proculdubiò myſticus Euangelii eiuſdem continet intellectus.

Matth. 21.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER SECVNDVS.

De Symbolo, Credo in vnum deum. Cap. I.

LEcto Euágelio, maiore quæ
ſequūtur egent intentione:
quia videlicet maiora conti
nent ſalutis noſtræ ſacramē
ta. Sicut enim poſt paſsioné
domini maiora, quàm ante,
charismatū dona gratia largiente effuſa ſunt:
ſic poſt Euangelij lectionem maiora ſacramē
ta ordinata ſunt. ¶ Tunc ergo, ſi ſit dies do-
minica, vel aliqua condigna feſtiuitate deco-
rata, cantatur ſymbolum, quod eſt, Credo in
vnum deum: Maximè enim dominicæ reſur-
rectionis, vel pentecoſtes ſacramentum reſ-
picit hoc fidei tripudium: quãdo noua ſobo-
les Eccleſiæ vitalis fontis ingreſſura laua-
crum, reddebat eius, quam catechizata di-
dicerat, *ſymbolū. ¶ Hoc igitur cõcentu be-
*adde, fidei nè & conſonè chorus catholicus doctrinæ
reſpondet Euangelicę, & ne dicat ei puer ele
ctus, cœleſtis cãtilenæ doctor, iucundus mu-
ſicus: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis, can-
Matth. 11. tando & alacri mente ſaltãdo oſtendit, quàm
benè ſuauem cãtilenæ eius modum retinue-
rit. ¶ Interim ſubdiaconus apertum circum-
fert Euangelij librum, omnibus religioſo oſ-
culo ſalutandum, quem ad introitum porta-
uerat clauſum, quia poſt prædicationē Chri-
ſti cœpit lex credentibus, quam antea geſta-
bat clauſam, apertam oſtendere fidem Euan
gelicam.

De offerenda. Cap. II.

POſt ſymbolum cantatur offerenda. Of-
ferenda cantus eſt Eccleſiæ, nomen hoc
habens ab offerendo tractum, eò quod
tunc canitur, quando omnipotenti creatori
Pſal. 94. noſtro incorruptū laudis offerimus vel præ-
paramus ſacrificium. ¶ Hic magis ac magis
aperiendum fidei oſtiū, & animæ triclinia po
nẽda ſunt, vt ingrediatur veritatis opus, quo
Sup. lib. 1. panis & vinum in verū corpus & ſanguiné do
c. 7. mini transferūtur: ne efficiamur ſicut Achis
1. Reg. 21. ille, de quo ſuprà dictum eſt. ¶ Multi nanq;
fidei oculos non habentes, & in ſancto ſacri-
ficio præter panē & vinum nihil amplius in-
tuentes, cùm diceretur eis, corpus & ſanguis
domini eſt, murmurauerunt dicentes, quo-
modo eſt? Latuit enim eos, quas voces ſuas ſe
ptem tonitrua locuta ſint, cùm clamaſſet an-
gelus ille fortis voce magna, quemadmodū Apoc. 10.
cùm leo rugit, & quòd illæ voces quicquam
attineant ad myſterium ſacrificij iuxta Pſal-
miſtam dicentem: Circuibo & immolabo in Pſal. 26.
tabernaculo eius hoſtiá vociferatiõis. ¶ Nos
autem credimus propter quod & loquimur, 2. Cor. 4.
quia quicquid angelus ille clamauit magno
clamore Euangelij æterni, quicquid poſt cla Apoc. 14.
morem eius, Eccleſię ſuę locutus eſt Spiritus
ſanctus, donorum ſuorum ſeptiformi toni-
tru, verum Dei verbum, verum Dei filiū, ſan-
cta Eccleſia catholica offert creatori ſuo, cre
dens corde & ore confitens, paritérq; mani- Rom. 10.
bus panem & vinū, ſicut ſibi tradidit ipſe ſal- Matth. 26. Luc. 22.
uator, offerens. Nam pro quota ſuorum par-
te beneficiorū gratias ageret Eccleſia creato
ri, ſaluatori, & illuminatori ſuo, ſi nihil aliud
ei, quàm panem & vinum offerret? Solum de
niq; terrenum corpus huiuſmodi fructibus
alitur & ſuſtentatur? ¶ Etiam antequàm cre-
uiſset Eccleſia, tempuſq; nuptiarum attigiſ- Apoc. 12.
ſet, antequàm coniūcta viro ſuo filium ex eo
ſuſcepiſſet, quem in acceptabile ſacrificium
offerre poſſet, non erat ſacrificium eius adeo
vacuum, vt nihil præter id quod videbatur,
in ſe contineret. Habebat nanq; cauſas inui-
ſibibes, propter quas inuiſibiles hoſtias oſ-
ſerret, videlicet opera Dei memoria digna,
verbi gratia, manum quam extendit domi-
nus ſuper primogenita Aegypti, tranſiens ſu Exod. 12.
per tabernacula Iſraël ſignata ſanguine agni,
trãſiens & ſaluans, protegens & liberans, trã
ſitumq; Iſraël per mare rubrum, & ſubmer-
ſionē Pharaonis & exercitus eius & curruū,
cæteraq; Dei magnalia. Hæc autē omnia vm-
brę futurorum erant, quę in figura continge Coloſ. 2.
bant illis. ¶ Igitur & ipſa ſacrificia, quæ pro- 1. Cor. 10.
pter has fiebãt cauſas, ſancta quidem, ſed ſan
ctiorum vmbræ: bona quidem, ſed meliorū
erant figuræ. Quales cauſæ tales & cauſarum
memorię. Non ergo ſolū panem & vinū, quæ
corporaliter videntur, ſed & quod non niſi
fidei oculis aſpicitur, verbum Dei, filium Dei
offert ſancta Eccleſia, nouum & verū immo-
lans ſacrificium, quia iam concipit, corde cre
dendo ad iuſtitiam, iãq; parit, ore cõfitendo Rom. 10.
ad ſalutem. ¶ Ipſa enim eſt mulier illa mag-
na, quæ in Apocalypſi viſa eſt amicta ſole, ſci Apoc. 12.
licet Chriſto, quem induit in baptiſmo, lu-
nam habēs ſub pedibus, videlicet omnia mu Eccl. 27.
tabilia calcans. Luna enim mutabilis eſt, atq;

 Ideo

ideo mutabilem mundum deſignat, & in capite ſuo geſtans coronam ſtellarum duodecim, id eſt, chorum duodecim Apoſtolorum, qui in eius initio præfulſerunt, & in vtero habens, & clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. ¶ Huius in vtero habentis, clamantis & parturientis ſalubrem cruciatum, Offerendæ, de qua loquimur, grauis & grandiſonus imitatur cantus: quæ neumis diſtenta frequentibus, & ſuis fœcunda verſibus, quantumuis longa iubilatione non valet ſatis exprimere quod ſignificat. ¶ Ne ergo dicas in corde tuo, quis aſcedit in cœlum, hoc eſt, chriſtum inde deducere: vt is qui in ſe reſurgens ex mortuis iam non moritur, adhuc per ſacri altaris hoſtiam in ſuo myſterio pro nobis iterum immoletur. ¶ Propè eſt enim verbum in ore tuo & in corde tuo, hoc eſt, verbum fidei quod prædicamus, inquit Apoſtolus. Deut. 30. Rom. 10. 6. Deut. 6. Rom. 10.

¶ Quoniam ergo propè eſt in ore tuo, & in corde tuo verbum Dei, verbum crucis, Chriſtus dominus, ſi huius verbi flumen ſuper panem & vinum effuderis, & ordine (qui ab ipſo ſtatutus eſt) veritatem huius verbi protuleris, ſtatim de ſancto altari panem ipſum & vinum, in corpus & ſanguinem ſuum transferendo ſuſcipit, eadem virtute, eadem potentia vel gratia, qua noſtram de Maria virgine carnem ſuſcipere potuit, quomodo voluit. ¶ Nec duo corpora dicuntur aut ſunt, hoc quod de altari, & illud quod acceptum eſt de vtero virginis, quia videlicet vnum idemq; verbum, vnus idemq; Deus, ſurſum eſt in carne, hic in pane. Alioquin & ille panis, quẽ heri ſacrificauimus, & ille quẽ hodie vel cras ſacrificabimus, plura ſunt corpora, nec rectè dicimus offerri ab eccleſia corpus domini, meliuſq; diceremus corpora, quia quotidie penè tot offeruntur panes, quot habẽtur in Eccleſia ſacerdotes, ſed hoc prohibet cauſa, cõuincit ratio, religio reſpuit. Vnitas enim verbi vnitatem efficit ſacrificij. Similiter enim vnũ verbum, & olim carnẽ de Maria virgine ſumpſit, & nunc de altari ſalutarem hoſtiam accipit, igitur vnum corpus eſt, & quod de Maria genitum in cruce pependit, & in ſancto altari oblatum, quotidie nobis ipſam innouat paſsionem Domini. ¶ Cùm autem Eccleſia quoq; corpus ſit Chriſti, propter eiuſdẽ verbi vel ſpiritus vnitatem, nã eundem ſpiritum Chriſti idemque in ſe manens habet verbum Dei quod vniuit ſeſe carni de carne Mariæ virginis, ſciendum eſt, quòd non tantum de verbo Dei, ſacræ hoſtiæ accedit, quantam habet gratiam eiuſdem verbi vnus quilibet ſacerdos, qui ad ſacrificandum aſsiſtit. Vnuſquiſque enim ſuam diuiſiuam habet gratiam vel donationem verbi aut Spiritus ſancti. In ſacram autem hoſtiam tanta ſe plenitudo diuinitatis infundit, quanta in Mariæ virginis vterum deſcendit, quanta in corpus Eccleſiæ per gratiarum diuiſiones ſeſe diſtribuit. Nam quomodo deifer panis ille non de vno, ſed de multis conficitur granis, & vinum illud ſacroſanctum non de vno, ſed de multis confluxit acinis: Sic nimirùm non tantum habet verbi Dei, quanta eſt gratia vnius hominis, ſed quanta eſt plenitudo totius corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia, quæ de multis hominibus conſiſtit, quæque per vnum quemlibet Catholicæ fidei hominem vniuerſa ad ſanctum altare in loco vel tempore quolibet aſsiſtit. ¶ Sed iam cœptum ordinem proſequamur, & qualiter hæc fiant, nõ ſicut ſupradictus Achis, qui ſemper dicit quomodo eſt, ſed ſicut verus Abimelech, id eſt, patris mei regnum, cui verè dicitur: Regnum Dei intra vos eſt, quantũ poſſumus admota fide ſpeculemur. Ephes. 2. 1. Reg. 21. Luc. 17.

Item de oblatione. Cap. III.

CVm concentu memorato, ſuſcepta ſacra panis & vini oblatio, ſic ad ſanctũ altare peruenit, vt ſubdiaconus ad diaconũ, diaconus ad manus perferat ſacerdotis: Vel quod apud diligentiores fit, in ipſo cõponat altari. Lex enim, quam per ſubdiaconum ſignificari iam diximus, ſacrificium noſtræ ſalutis tantum præfigurauit in Melchizedech, ſed per Euangelicam traditionem ad altare, hoc eſt, ad ſolennem ritum Eccleſiæ peruenit. Pſal. 109. Heb. 7.

De Silentio poſt Offerendam. Cap. IIII.

POſt hæc iam ſacerdos ſilentij ſolitudinem expetit, inſtante memoria Dominicæ paſsionis, conuerſus ad altare con centu chori finito, & omni Eccleſia cõticeſcente. Hoc autem ſignificat illud, quòd Dominus noſter iam nõ palàm ambulabat apud Iudæos, cùm cogitarẽt eum interficere, ſed abijt in regionem iuxta deſertum in ciuitatem, quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Collegerunt ergo pontifices & phariſæi conſilium, dicentes: Quid facimus? videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus poſt illum abijt. Et prophetauit vnus ex illis, nomine Caiphas, pontifex anni illius, quòd expedit, vt vnus homo moriatur pro gente, & ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum. ¶ Hoc ipſum autem à myſterio non vacat. Non enim timore paſsionis ſe abſcondit, qui ad hoc venit, vt pateretur, ſed hoc prætendebat foris, quod intus agebatur in illorum cordibus. Iohan. 11. Iohan. 12. Iohan. 11.

Nam

Nam verè abiturus erat in regionem gentiū pedibus euangelizantium, quæ erant iuxta
Matth. 23. deſertum illorum, quibus iam tunc dicebat: Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, non in ipſum deſertum, quod erat illi incredulitas Iudæorum. ¶ Sacerdos ergo in ſilentio ſtans, & ſilenter ſuper oblata dicens orationem, ſanctum præparat ſacrificium,
Iohan. 11. quia Dominus noſter, etiam cùm ſe abſconderet, nec palàm apud Iudæos ambularet, ſalutare nobis paſsionis ſuæ meditabatur ſacramentum. ¶ Quia verò proximo iam paſ-
Iohan. 11. cha, cùm multi aſcendiſſent in Hieroſolymam, vt ſanctificarent ſeipſos ante Paſcha, & requirerent eū, dicētes: Quid putatis, quia non venit ad diem feſtum? Dederant autem pontifices & phariſæi mandatū, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet, vt apprehendāt eū. Venit Dominus Ieſus Bethaniā ante ſex dies Paſchæ, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit, & fecerunt cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, quia tunc iterū ambulabat palā, ita vt Lazarus eſſet vnus ex diſcumbentibus cum eo. Leuat iterum ſacerdos vocem ſuam dicendo: Per omnia ſecula ſeculorum. ¶ Dicturuſq; rem attentione dignam, præmittit ſalutationem, optans nos quoque tales eſſe, cum quibus manere Dominus, & apud quos conuiuiū facere dignetur. In mēte enim tūc habere debet Eccleſia mulierem illā formoſam, quæ attulit ad conuiuium illud alabaſtrum vnguenti nardi piſtici pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbētis: & audire, quod dicere incipit ſacerdos, Surſum corda, habemus ad Dominum, vt & ipſa, ſicut verè mulier vnguentaria, ſurſum ad ipſam diuinitatem filii Dei leuet cor ſuum, & illud caput ęquale Deo patri fide contingens, vnguento perungat Catholicę confeſsionis, quam ſacerdos ſubſequendo canit. ¶ Gratias em̄ agere debem' omnipotēti Deo noſtro per Chriſtum dominū noſtrum, credendo & cōfitendo, quòd per ipſum maieſtatem eius laudant angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates, &c. Nimirū hoc eſt, diuinitatis eius arcanum contingere principiū, & odoriferū ſuper caput eius effundere pietatis vnguentū. ¶ Hoc vnguentū ex medulla pigmenti cōfectum eſt Euangelici, ſcilicet ex eo, quod Iohannes ait de verbo, quod in principio erat Deus apud Deū. Omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil. ¶ Huius nunc odore domus Eccleſiæ repleta eſt, ſed muſcæ
Eccl. 10. morientes perdiderunt eius ſuauitatem, videlicet omnes hæretici ſordibus obuoluti, quos erroris ſtercora fœtore paſcunt, & verba veritatis bono odore interficiūt. ¶ Igitur ſacerdos poſt interiectum (vt dictū eſt) ſilentium, quaſi poſt domini latibulum, vocem leuās, ipſum palàm venientem in Bethaniam, palàm cōuiuantem, & vnguento delibutum quodāmodo repræſentat. ¶ Et illā ſacræ confeſsionis vnctionē ſic determinat mulier illa magna, quæ eſt ſancta Eccleſia, vt cum angelis & pueris, qui in craſtinum obuiauerunt Domino canentes, ramoſq; Palmarum ſublevantes, decantet hunc deuoti pectoris hym- Matth. 21.
num: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus Iſa. 6.
Sabaoth, &c. Vbi enim dicitur, Oſanna in excelſis. Benedictus qui venit in nomine Domini, prædictum piæ confeſsionis vnguentum demittit, vt nō ſolum caput, ſed & pedes vngat domini, paſsionem mortalis hominis fideliter reſpiciens, ad quam cum prædictis turbæ multæ laudibus benedictus aduenit.

De Secreta. Cap. V.

Poſt lętam populi acclamationem ſequitur hiſtoria ſecreti mœroris, & profundi cauſa ſilentii. Secreta nanq; paſsionis dominicæ paſsionis eſt, quàm diu choro ſilentium indicit, quæ per hebdomadam ante Paſchalem ordine hoc cucurrit. ¶ Eadē die, qua laudes acclamatę ſunt ipſi filio Dauid, decima luna, quādo inferebatur in domos Iudęo- Exod. 12.
rū typicus ille Paſchalis agnus, ingreſſus eſt hic agnus Dei ciuitatē Hieruſalē, & à nequiſſimis laniſtis obſeſſus, multis inſidiis quęrebatur ad mortē, traditus à Deo patre, qui proprio filio ſuo nō pepercit, ſed pro nobis om- Rom. 8. Ephe. 5.
nibus tradidit illum, traditus nihilominus à ſemetipſo, quia dilexit nos, & tradidit ſemet ipſum pro nobis. ¶ Secunda feria & tertia nihil proficiunt, dum eum contingere non audent populi metu, qui circa illum multus adq; audiendum illū totus erat. ¶ Quarta fe- Luc. 22.
ria Iudas, vnus ex duodecim, à diabolo ſupplantatus, vendidit illum Phariſęis & tradere Matth. 26.
ſpopondit, vt caperent eum ſine turbis. ¶ Feria quinta iam agone propinquo, teſtamen- Marc. 14.
tum ſuum ſcribit hæredibus ſuis, conſignās eis theſaurum corporis & ſanguinis ſui. Ea- Luc. 22.
dem nocte capitur, ligatur, & illuditur. ¶ Feria ſexta crucifigitur, primo linguis Iudæo- Marc. 15.
rum, pòſt manibus gentilium, tandem hora nona facto terrę motu tradidit ſpiritū. ¶ Sab- Matth. 27.
bato quieuit in ſepulchro. ¶ Prima ſabbati reſurgens à mortuis, pacem diſcipulis, pacē Luc. 24.
omni mūdo annunciauit. ¶ Horum omniū forma faciesq; vera, ita ſecreto repræſentatur Matth. 28.
in Canone, eorumdq; procurſu, & verè viuo flumine ſuper panem & vinum confluente, Iohan. 20.
tam veram diuinitatem veramq; humanitatem Chriſti in cœlo ſedētis & regnantis exci

pimus:quam veram ſubſtantiam ignis à ſole, ſuppoſita cryſtalli ſphæra exigua, fere quotidie mutuare poſsumus. Hoc ſolæ operantur manus Chriſti, tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis, eius, qui dixit: Sine me nihil poteſtis facere. ¶ Manus, inquã, Chriſti hoc operantur per manus ſacerdotis, quæ manibus ſuis conſortatæ ſunt, maximè: quia vt hoc operari cum ipſo & per ipſum & in ipſo poſsint, oleo ſancto pro clauis paſsionis eius ſignatæ ſunt. Igitur ſingula eorum quæ ſupra digeſta ſunt, quibus in locis commemorentur in Canone, laborioſum non eſt inueſtigare, pręſertim cùm quædam ex ipſis per ſe ſatis euidenter appareant.

Cant.5. Iohan.15.

Te igitur. Cap.VI.

AB initio Canonis, quod eſt: Te igitur clemẽtiſsime pater, vſq; ad eum locũ, qui pridie quàm pateret̃, quatuor dierum rationes adnotantur, quorum in primo verus agnus, à Deo patre vel à ſeipſo (vt dictũ eſt) traditus, illatus eſt in domos Iſraël, veniens in ciuitatem Hieruſalem. Quæ illatio vel traditio trina crucis figura ſignatur, dicẽdo, vti accepta habeas hæc dona, hæc munera, hęc ſancta ſacrificia illibata. In quarto autẽ à Iuda traditus & venditus eſt: quę vẽditio vel traditio item tribus crucibus inſignitur, dicẽdo, benedictam, aſſcriptam, ratam. ¶ Illic eccleſia, quæ prius præ nimia paupertate nõ habens hoſtiam, quã offerret dicebat: Quid retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi, gratias agit ſanctæ trinitati, quòd meruit calicem ſalutaris accipere, & nomen eius inuocare. Hęc dona, inquit, hæc munera. Eadem ſacrificia dona ſunt, munera ſunt. Dona quia nobis ab ipſo data. Mnnera, quia à nobis illi oblata: Donum enim eſt, quod à ſuperiore datur. Munus quod ab inferiore. ¶ Illic inquam, iam in prima actione commemoratio omnium fit, quorum idem ſacrificiũ, quique illi vera ſimilitudine conueniunt, in eo quòd cùm ſint multi, ſic per vnam fidem vnumq; ſpiritum, in vnũ corpus Eccleſię ſunt coniuncti, quomodo panis ille de multis cõfectus eſt granis, & vinum illud de multis cõfluxit acinis. Hi autem ſunt, non ſolum Apoſtoli & martyres, ſed & omnes fideles, illorũ meritis ſperantes, hoc ſibi proficere ad ſalutẽ, quibus iã proficit ad honorẽ. Igitur* quomodo & ſcriptũ eſt, alienigena non veſcetur ex eis, quoniã ſancta ſunt: ſolũ illum aſſumimus ad eſum huius agni, qui noſtræ coniunctus eſt domui, ſcilicet omnem domeſticum fidei à principe vſq; ad plebeium, ab Apoſtolo vſque ad publicanum.

Roma.8. Ephes.5. Psal.115. *quoniã Exod.12. Leuit.22. Galat.6.

Hanc igitur oblationem. Cap.VII.

IN orationis tomo ſequenti, ſic ſacram oblationem, quomodo diligentem publicæ ſalutis legationem, benedictam, aſſcriptã, ratam rationabilemq; fore depoſcimus. Legatio nanq; eſt regis eius, qui cũ decem millibus non valens occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe, mittens rogat ea quæ pacis ſunt. Nam quia de ſolis factis iuſtificari non valemus coram illo, qui non ſolum de factis, ſed & de cogitationibus rationem exacturus, quaſi cum duplici venit exercitu: præſentis ſacrificij legationem mittentes, rogamus ea quæ pacis ſunt. ¶ Magnæ autẽ laudis eſt, ſic legationẽ hanc peragere, vt ab illo, cui mittitur, mereatur benedici eloquium Eccleſiæ, ſicut benedixit Dauid ſapiẽti Abigail, dicẽs: Benedictus dominus Deus Iſraël, & benedictum eloquiũ tuũ, & benedicta tu quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer de manu meą. Abigail nãq; (quod interpretat̃ patris mei exultatio) ſcilicet ſancta Eccleſia, quondã vxor Nabal, id eſt, ſtulti, videlicet diaboli, legatione præſentis ſacrificii, præuenit verum Dauid, id eſt, manu fortẽ vel deſiderabilem Chriſtum, perferentẽ perſecutiones Saul, id eſt, in paſsione mortis agonizantem, rogatq; pacem, ne ſe vlciſcatur manu ſua propter ſtultum Nabal, ita vt ipſa quoq; cum illo æterna damnatione pereat. ¶ Quæ quoniam abſq; conſilio vel conſcientia ſtulti illius feſtinat, & pręmiſſa munera oratione ſubſequitur, & adorans loquitur ſapienter quæ pacis ſunt, oblationem perficit benedictam, dum benedicitur eloquium eius: & aſſcriptam, dum nulla obliuione deletur: & ratam, dum data remiſsio peccatorũ, nulla vlterius ſententiæ mutatione conuellitur.

Luc.14. Rom.8.

Qui pridie quàm pateretur, vſque, in mei memoriam facite. Cap.VIII.

MIraculum tantę nouitatis integreſcit, & quicquid dicere conamur, collatus cum re ſermo, vix vllius apparet eſſe momenti. Nam maximè, cùm ad ſummi ſacramenti verticem, cùm ad ipſam peruẽtum eſt ſancti ſacrificij mentem, diſparet ſermo, lingua deficit, & incircunciſa labia mentem nihilominns incircunciſam in ſuis cœptis, temeritatis, impudentiæ, coarguũt. Quis enim nouit ordinem cœli, aut ponet rationes eius in terra? Ordo nanq; cœli præſenti ex capitulo nobis eſtulſit, cuius claritatem ferre nõ valuit ſæpe nominatus & nominãdus Achis. ¶ Abiturus hinc in ſacrarium cœli pontifex ſummus per viam paſsionis, ſacrificat modo mirabili ſecundum ordinem ſuum, ſecundũ cœleſtis ſacrificij ritum, accipiens panem in

Iob.38. 1. Reg.21.

ſanctas

ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & dicens:
Matth. 26. Hoc eſt corpus meũ, accipiẽs præclarum cali
cẽ vini, & dicens: Hic eſt calix ſanguinis mei.
¶Quid ergo? ſilebimus, & ſilẽtio noſtro vide
bimur cõſentiẽtes eſſe his, quorũ polluta la-
Eſa. 6. bia nõ tetigit Seraphim rubenti calculo, quẽ
attulit de altari, & dicũt ſemper: Quomodo
eſt? quomodo eſt? Imo clamemus. ¶Et ne de
ſit quid clamemus, pulſemus & oſtiũ amici,
Luc. 11. qui tres panes cõmodare conſueuit, id eſt, fi-
dem, ſpẽ, charitatẽ, quæ in hoc maximè nego
cio neceſſaria ſunt. Patitur eñ nos, non cõtra
dicẽtes, ſed noſſe cupiẽtes. ¶Igit̃ ne omninò
neſciamus, quomodo eſt, libet nunc intueri
in ordine tã admirabilis ſacrificij tria, quæ in
opere cuiuſlibet autoris egregij requirere cõ
ſueuimus, id eſt, materiam, intẽtionem, cau-
ſamq; finalem ſiue vtilitatẽ. Quæ cùm ſingu-
la nobis, fidei manu pulſantibus, gratiæ claui
cula ſecretarius veritatis aperuit, & ſi nondũ
1. Cor. 13. facie ad faciem, ſaltem per ſpeculũ & in ęnig-
mate videbimus, quomodo eſt.

Materia. Cap. IX.

MAteria vel ſubſtantia ſacrificij, quod
erat tunc, & nunc eſt in manibus pon
tificis noſtri, non ſimpla eſt, ſicut nec
pontifex ipſe ſolius diuinæ vel ſolius huma-
næ ſubſtantiæ eſt. Eſt enim tam in Pontifi-
ce, quàm in ſacrificio diuina ſubſtantia, eſt &
terrena. Terrena in vtroq; eſt, id quod cor-
poraliter vel localiter videri poteſt: diuina,
in vtroq;, verbum inuiſibile eſt, quod in prin
cipio erat Deus apud Deum. ¶Nam cùm di-
ceret idem magnus Pontifex panem & vinũ
tenens, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis
meus, vox erat verbi incarnati, vox æterni
principij, verbũ antiqui conſilij. Verbũ quod
humanã acceperat naturã, id eſt, in carne ma
nens, panis & vini accipiebat ſubſtantiam. Vi
ta media, panem cũ ſua carne, vinũ cum ſuo
iũgebat ſanguine. ¶Quemadmodum in cor-
poreis ſenſibus menti & corpulento aëri me
dia lingua interuenit, & vtrunq; coniungẽs
vnum ſermõem efficit, quo in aures dimiſſo,
id quod audibile eſt, cito abſumitur & tran-
ſit: ſenſus autem ſermonis & in dicente & in
eo, qui audit, integer permanet & inconſum
ptus. Sic verbum patris, carni & ſanguini, quẽ
de vtero vtginis aſſumpſerat, & pani ac vino,
quod de altari aſſumpſit, mediũ interueniẽs,
vnum ſacrificium efficit, quod cùm in ora fi-
deliũ ſacerdos diſtribuit, panis & vinũ abſu-
mitur & tranſit. Partus autem virginis cum
vnito ſibi verbo patris, & in cœlo & in homi
nibus integer permanet & incõſumptus. Sed
in illum, in quo fides non eſt, pręter viſibiles
ſpecies panis & vini, nihil de ſacrificio perue
nit. Quemadmodum aſinus ad lyram, cùm
irrationales aures arrigit, ſonum quidem au-
dit, ſed modum cantilenæ non percipit. Ta-
les comparantur Iudęis, vel patribus eorum,
de quibus Dominus: Patres, inquit, veſtri mã Iohan. 6.
ducauerunt manna & mortui ſunt. Qui autẽ
cum fide accipiunt, illis comparãtur, de qui-
bus Apoſtolus: Patres noſtri, inquit, omnes 1. Corint. 10.
eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt,
& omnes eundem potum ſpiritualẽ biberũt.
Nam alij per incredulitatem patres ſunt Iudę
orum & hæreticorũ, alii per fidem patres A-
poſtolorum atq; credẽtium. ¶Panis ergo in-
uiſibilis, qui de cœlo deſcẽdit, vita eſt. Panis
viſibilis, qui de terra creuit, vnus tamẽ panis
eſt, quomodo qui de cœlo deſcẽdit, & qui cõ
ceptus & natus eſt de vtero virginis, chriſtus
vnus eſt. ¶Quapropter qui viſibilẽ panẽ ſa-
crificij comedit, & inuiſibilẽ à corde ſuo non
credendo repellit, Chriſtum occidit, quia vi- 1. Cor. 11.
tam à viuificato ſeiungit, & dẽtibus ſuis mor
tuũ laniat corpus ſacrificii, atq; per hoc reus
eſt corporis & ſanguinis domini. ¶Sed dicit
aduerſarius. Viuens & ſenſibilis in corpore
ſuo mobiliſque eſt Deus & homo Chriſtus.
Corpus autem ſacrificii vitam nõ habet, ſen-
ſum non habet, mobile non eſt. Hoc aſſum-
pto concludit ſic. Corpus igitur domini nõ
eſt, Chriſtus non eſt. ¶Ad hæc, inquam, obſe
cro te, quàm in corpore domini vitam requi
ris? Eſt enim vita animalis, eſt & vita ſpiritua
lis. Animalis vita quinq; ſenſibus fungitur,
viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu. Hæc vi-
ta animalis eſt, carnalis eſt, caro eſt: dominus
autẽ dicit, quia caro non prodeſt quicquam. Iohan. 6.
¶Si enim Iudæi carnem, quam crucifixerũt,
concidere & deuorare ſicut carnem agni ma
luiſſent, aut potuiſſent integram viuãq; ab-
ſorbere, ſicut cetus maris viuẽtem abſorbuit
Ionam, nihil illis profuiſſet, imo maiori ſacri Ionæ 2.
legio conſcientias ſuas polluiſſent. Anima-
lis igitur vita, quia caro eſt, ſi in corpore do-
mini adeſſet, nihil nobis prodeſſet, ac prop-
ter hoc illam requirere ſuperfluum eſt. Nam
quid cœleſtis homo per ſacrificium cœleſte
hoc adminiſtraret, quod nobis non deerat?
Non enim prudentiæ eius eſt, curioſitatẽ no
ſtrã non neceſſariis paſcere miraculis. ¶Quæ
rebat hoc curioſus Herodes, quando erat ex Luc. 23.
multo tẽpore cupiens Ieſum videre, quia ſpe
rabat ſignum aliquod ab eo fieri. Quod quia
nõ fecit, ſpreuit illum, & remiſit indutum ve
ſte alba. ¶Solam ergo vitam ſpiritualẽ in ſa-
crificio nobis adminiſtrare ſapientiã eius de
cebat. Et noſtræ neceſsitati expediebat, quæ
eſt ſanctificatio & benedictio, miſericordia
& veritas, triſtitia & pax. Hęc autem eius vita
ſpiri-

ſpiritualis ſic eſt in corpore ſacrificii, abſque vita eius animali, quomodo lux ſolis abſqne calore eius in corpore lunę nobis repręſentatur. ¶Igitur his pariter ex rebus ſacrificiũ nobis conſtruit pontifex ſummus, quibus totus homo vegetaṫ, id eſt, ex verbo Dei, in quo *Deut. 8.* viuit homo, & ex terræ fructibus, quibus ſolum viuit corpus, his duntaxat qui omnium primi ſunt. Panis enim eorum quæ ad eſum, vinum eorum, quæ ad potum pertinent, primum eſt.

Intentio. Cap. X.

INtentionem tanti operis, puriſsimum oculum tam lucidi corporis dũ quærimus, noſter quoq; ſimplex oculus, & lucidũ debet eſſe noſtrũ corpus, id eſt, vt ducamur diſcẽdi voto, non cõtradicẽdi propoſito. ¶Vbi ergo inueniemus admirabilẽ huius pulchritudinis oculum, ſcilicet quò tendat tãtum tã pulchri operis ſacramentum. In capite ipſo in eodẽ, quod ſonuit nobis, verbo veritatis. Ait enim: Hæc quotieſcunq; feceritis, in mei *Math. 26.* memoriam facietis. Qui habet aures audiendi, ſic accipit hoc dictum, ſicut lachrymabilẽ morientis pro filiis patris affectum, ſicut germanæ pietatis eloquium, ſicut præacutũ vulnificæ charitatis ſpiculũ. Quia venerat eius *Iohan. 13. ibidem* hora, vt tranſiret ex hoc mũdo ad patrẽ, quia verum erat quod dicebat diſcipulis, quò ego vado, vos non poteſtis venire. Et Petro dicenti: Dñe, quò vadis? quò ego vado, inquit, non potes me ſequi: quia inquam non poterat eum tunc ſequi, hæreditatem illis compe tentem ſcribens, viſibilem ſui memoriam cõmendabat. ¶Non enim ſcripturarum ſolam commonitionem ad hoc ſufficere iudicabat. Obliuioſum nanq; & ex magna parte indocilem, ægrotum ſcilicet genus humanum curãdum ſuſceperat. Ecce videmus eius, quę in ſacris ſcripturis eſt, medicinalis diſciplinæ difficultatem. Quota enim pars noſtri capit illam, quæ in ſancto Euangelio fragrat tam optimis vnguentis, antidotum illud quod in principio erat verbum, Deus apud Deum, per *Iohan. 1.* quod omnia ſacta ſunt, quodq́; caro factum eſt? Nam illud quidem ruminare, medela eſt probatiſsima, & dulcis faucibus amantis animæ, ſed tantus cibus valde paucorum eſt. Pręterea meditatio hæc ſolius mentis pabulum eſt, ſolius animæ ſanctificatio eſt. At ille vtrũque noſtrum corpus & animam ſibi aſtringere ardebat, vtrúq; infirmũ, imo vtrunq; mortuũ, immortalitatis medicamẽto ſanare properabat. Magna igitur charitatis arte pigmenta ſua Dei ſapientia compoſuit, quibus lethargicam magni ægroti mentem, renouata quotidie ſuæ ſalutis cõmemoratione, percelleret, & infantilium edentulam plebem animarum, quæ verbi antiqui & æterni principii ſolidum non poterat terere & ruminare cibum, dulciſsimo hoc liquamine cõfecto, verbi eiuſdem diuinitatẽ, in panis & vini ſacramento ſorbillare conſuefaceret. ¶Auſer à cœtu Eccleſiæ quotidianas Saluatoris noſtri huiuſmodi exequias, & vide quàm meritò dicat ipſe Saluator, quæ vtilitas in ſanguine meo? Refrigeſcente enim ea, quæ hoc modo nunc vbiq; calet eius memoria, refrigeſcet vniuerſa charitas, muta erit fides, claudicabit ſpes, cõticeſcet magnus ille clamor ſanguinis iuſti Abel, qui per traditũ tãti ſacrificii ritum quotidie reparat vocẽ, quotidie laxat os bibẽtis, & vociferãtis terræ, ſcilicet ec *Pſal. 29.* cleſiæ, maledictum coarguens Cain, & matu *Gene. 4.* ram indignè ſuſi ſanguinis vindictam repoſcens. Calente ergo memoria tam celebri, *Matth. 24.* charitas Chriſti cõcaleſcit, perſtat ſuper fundamentum ſuum ædificium fidei, ſpes quotidiana peccatorum remiſsione reuiuiſcit.

Vtilitas. Cap. XI.

VTilitas hæc eſt in virtute huius ſacramenti, quod eius ope fit poſsibile his, qui in terra ſunt, in cœlum aſcendere. Aliter nanq; illud poſsibile non eſt, ait enim Saluator: Nemo aſcendit in cœlum, niſi filius hominis qui eſt in cœlo. *Iohan. 3.* Vni & ſoli, qui deſcendit de cœlo, filio hominis, quia vna perſona eſt cum filio Dei, cum verbo patris, quod de cœlo deſcendit, & de corde patris in vterum venit virginis, vni, inquam, & ſoli filio Dei filioq́; hominis tanquàm ſuo capiti cun *Coloſſ. 2.* cta mẽbra corporis annectuntur, omnes qui in fide huius ſacramẽti, in plenitudine huius charitatis ſunt recepti, & ſic vnũ corpus, vna perſona, vnus chriſtus, caput cũ ſuis mẽbris *Ephe. 5.* in cœlum aſcendit, dicitq́; gratulabũdus glorioſam Deo aſsignans Eccleſiam: Hoc nunc os ex oſsibus meis & caro de carne mea. *Gen. 2.* Et oſtendens ſe atq; illam in perſonę conueniſſe vnitatem, & erunt, inquit, duo in carne vna. Magnum hoc ſacramentum eſt. *Ephe. 5.* ¶Caro Chriſti, quæ ante paſsionem ſolius erat caro verbi Dei, per paſsionem ita creuit, adeo dilatata eſt, ita mundum vniuerſum impleuit, vt omnes electos, qui fuerunt ab initio mũdi, *1. Cor. 5.* vel futuri ſunt, vſq; ad vltimum electum in fine ſeculi, noua cõſperſione huius ſacramẽti, in vnam Eccleſiam faciat Deum & homi *Iohan. 12.* nes æternaliter copulari. Caro illa vnũ erat granum frumenti, quod antequàm cadẽs in terrã mortuum fuiſſet: nunc poſtquàm mortuum eſt, creſcit in altari, fructificat in manibus & corporibus noſtris, & aſcendẽte magno & diuite domino meſsis, terram fructiferam,

ram,in qua creuit, ſecũ vehit in horrea cœli. Vnde & memores domine: vſque,& calicem ſalutis perpetuæ.

Caput XII.

QVoniam ergo tanta eſt commendatæ vtilitas memoriæ,tria ſibi beata Eccleſia deinceps eiuſdẽ memoriæ proponit inſignia, ſcilicet tam beatam paſsionem, nec non & ab inferis reſurrectionem, ſed & in cœlos glorioſam aſcenſionem. Quorum primum Eccleſiæ vulnerat charitatem, alterum confortat fidem,tertium lętificat ſpem. ¶Vbi enim dicẽs, hoſtiam puram, hoſtiã ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctũ vitæ ęternæ,& calicem ſalutis perpetuæ,quinarium crucis ſignaculum panis & vini imprimit ſubſtantiæ,Chriſto ſedenti ad dextrã patris veraciter(vt dictũ eſt)concorporatę,eruditũ contemplatorem rerum, ad illam beatã paſsiõem mittit.Nã ab hinc vſq; dum corporale deſuper auferat,pendẽtis in cruce ſpiratagon,& paſsio Domini. Hæc ergo ſunt illa viuẽtis petræ foramina, in quibus formoſa eſt & immaculata colũba, ſcilicet Eccleſia: in quibus tunc certius nidificat,cũ intra verba prædicta,vel quinq; crucis ſignacula quinque dilecti ſui plagas,videlicet duas manuũ totidemq; pedum,& vnam lateris,fida tenet & contemplatur memoria.

Sicuti accepta habere dignatus es munera Abel,& reliqua.Cap.XIII.

SIcut ſimilitudinis eſt,nõ quãtitatis.Multò enim acceptius hoc ſacrificiũ eſt Deo, quàm quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham,quod obtulit Melchizedech. Valet nanq; amplius res quàm vmbra: veritas,q̃ figura. Ipſam ergo ſimilitudinem deſideremus magis quàm acceptionis quantitatem.

Gen.4. ¶Similes offerẽdo ſumus Abel,ſi rectè offerentes, nihilominus rectè diuidimus, quod quia Cain non fecit,peccauit.Sua nãq; cui debebat,Deo rectè obtulit:ſed ſeipſum ſibi retinens,& cor ſuum Deo auferens,malè diuiſit. Abel verò intus in corde ſuo ſacrificium iuſtitiæ obtulit,quia nõ ſeipſum ſibi retinuit,ſed Deo ſubdidit,ac propter hoc ad exteriora eius munera Dominus placidè reſpexit.

Gen.22. ¶Similiter Abrahã,egregia fide totũ ſe prius offerebat,& propter hoc cũ offerret ſua,placidas offerebat hoſtias. Quod vt ſciremus & imitaremur nos, patrios ab illo Deus affe-

Adde filium ctus exegit,& * immolari ſibi iuſsit,ſtatimq; promptum eius animum inuenit, imò nobis

Gen.14. oſtẽdit. ¶Melchizedech quoq; niſi ſeipſum prius obtuliſſet, & in ſublime altare Dei cor ſuum depoſuiſſet, non potuiſſet præuidere cauſas, quarum intuitu panis & vini ſacrificium ſine exẽplo,primus obtulit. ¶Itaq; & nos,ſi aſsiſtentes ad offerendum rectè(vt dictum eſt)diuidimus,id eſt,prius noſipſos offerentes,arietinam ſpiritus proteruiam,taurinamq; feritatem, hyrcinamq; libidinem iugulãtes, moriſicam*,iuxta illud quod in pſalmo canimus:Holocauſta medullata offeram Pſal.65. tibi cum incenſo arietum, offerã tibi boues cũ hyrcis,rectè diuiſimus,& iccirco,ſicut munera Abel,ſicut ſacrificiũ Abrahæ, ſicut Melchizedec immaculatam hoſtiam, noſtra ſacrificia dominus accepta habere dignatur. ¶Et iuxta conſequentem orationem, iubet hæc per manus ſancti angeli ſui perferri in ſublime altare ſuum,& in conſpectu diuinæ maieſtatis ſuæ inlocaliter atq; inuiſibiliter. Vbiq; enim eſt maieſtas inlocalis & inuiſibilis,vbique ſublime altare eius, quod eſt Eccleſiæ Catholicæ fides.

Nobis quoq; peccatoribus.Cap.XIIII.

MOris eſt pleriſq; Eccleſiis, cùm ad id ventum eſt:Nobis quoq; peccatoribus famulis tuis,paulùlum expreſſa voce ſilentiũ rumpere. Nãq; in illo dominicæ paſſionis articulo ſubuenire nobis debet in mẽtem latronis cõfeſsio,ſimulq; reſponſio Domini de tribunali crucis,illum paradiſo adiudicantis. Luc.23.

Per quem hæc omnia domine ſem per bona creas.Cap.XV.

TAndem cũ tribus illis crucibus, quibus edicit ſacerdos, per quẽ hæc omnia Domine ſemper bona creas,ſanctificas,viuificas,benedicis,paſsio domini conſummatur,& illud nobis commemoratur,quod clamans voce magna emiſit ſpiritum.¶Quapropter ſtatim corporale auſertur, quia velũ templi ſciſſum eſt,imo quia quæ de illo ſcripta erant, hactenus clauſa & operta fuerant, & erat verbum abſconditum ab eis, quicquid ipſe de paſsione ſua prædixerat,nunc autem vbi conſummatum,etiã reuelatũ eſt. Quodque diſcooperto calice trinum de hoſtia ſuper calice pingitur crucis ſignaculum, dicendo,per ipſum,& cum ipſo,& in ipſo, confeſſionem exprimit cum voce Centurionis,qui viſo terræmotu,& his quæ fiebant,clamauit voce magna: Verè filius Dei erat iſte. ¶Duæ verò cruces,quæ pinguntur in latere calicis, dicẽdo,omnis honor & gloria,ſacramẽta nobis ſanguinis & aquæ repræſentant,quæ pateſacto latere Domnini lancea militis,in redẽptionem ſalutis noſtræ profluxerunt. ¶Tũc accedit diaconus,& exaltatum parumper ſacrificium de altari reuerenter,tam ipſe quàm ſacerdos iterum deponit, quia venit Ioſeph ab Arimathęa cũ Centurione, & Nicodemus quoq;

Margin notes: Matth.27. (beside "clamans voce magna"); Luc.23. (beside "templi ſciſſum"); Matth.27. (beside "viſo terræmotu")

quoq; & impetratum à Pilato corpus Ieſu de ponenſes ſepelierunt. Sepelierunt,inquam, quod nobis in eo ſignificatur, quòd calix iterum corporali cooperitur. ¶Ibi competenter B. Gregorius dominicam orationem dici conſtituit,incongruum eſſe aſtruens,vt cùm ſuper Euchariſtiam oratio diceretur, quam ſcholaſticus compoſuit,ipſa oratio non diceretur,quam per ſe ipſe dominus noſter dictauit. Quod cũ à Græcis accepiſſe videretur, in hoc tamen differre voluit,vt cũ apud Græcos ab omni populo dicatur,apud nos à ſolo ſacerdote cantetur. ¶Tunc ergo quia Ieſus (vt dictum eſt) clamans voce magna tradidit ſpiritum,Centurio clamauit dicens:Verè filius Dei erat iſte, & mulieres lamentabãtur flentes dominum,leuat ſacerdos vocem, dicendo:Per omnia ſecula ſeculorum, & dominicam orationem. ¶Similiter chorus reſpõdendo,imitantes paucos fideles, qui contrito & confracto corde lugebãt dominum,veluti quondã occiſum Abel inuidi furore fratris maligno,pauci parentes impatienti dolore & incõſueto cordis dolore lamẽtati ſunt. ¶Poſt hoc iterum breue ſilentium fit,ſabbatum reſpiciens, quo dominus in ſepulchro quieuit.

Pax domini ſit ſemper vobiſcum. Cap.XVI.

TVnc rurſus eleuatio vocis bonum ſignificat nuntium dominicæ reſurrectionis, dicente ſacerdote: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum.Quod nobis illud commẽ-
Iohan.19. dat,quia dominus noſter ſtans in medio diſ-
Luc.24. cipulorum ſuorum,dixit eis:Pax vobis.¶Interim tenens corpus domini, quia cognitus eſt in fractione panis, tripartita fractura ſuã ſanctæ trinitati aſsignat hoſtiã,particulamq; vnam,quæ perſonam inſinuat filij,ſacro ſanguini demiſſam immergit.

Agnus Dei qui tollis. Cap.XVII.

STatim ad gloriam aſcenſionis memoria gaudentis Eccleſiæ tranſcurrit,dicendo: Agnus Dei,qui tollis peccata mundi, mi-
Mch.18. ſerere nobis. Qui ſedes ad dexteram Dei pa-
Actu.5. tris miſerere nobis. Ad dandam enim pœnitentiam,& remiſsionem peccatorum Deus illum ſuſcitauit, & principem & ſaluatorẽ exaltauit.

De Communione. Cap.XVIII.

TVnc religioſa cõſuetudine legatum nobis à ſacerdote damus & accipimus in-
Roma.5. uicem pacis oſculum,gaudẽtes atq; hoc
Eph.4. cõmemorantes,quia reconciliati ſumus neo
Coloſ.5. per mortem filij eius,noſq; colligari debere ſignantes oſculo pacis,quod eſt vinculũ perfectionis.¶Cantus,quem communionem dicimus,quem poſt cibum ſalutarem canimus, gratiarum actio eſt,iuxta illud: Edent paupe-
res & ſaturabũtur, & laudabunt Dominum, Pſal.21.
qui requirunt eum.

De Collecta. Cap.XIX.

COllectæ,quæ dicuntur ad complendũ, orationes ſedentis in cœlo capitis noſtri Ieſu Chriſti ſignant, qui mortuus
eſt, inquit Apoſtolus, imo qui & reſurrexit, Rom.8.
qui eſt in dextra Dei,qui etiã interpellat pro nobis. Interpellat enim pro nobis Pontifex ſummus,quia nos per id, quòd noſtri eſt ſimilis,reconciliat, & per id, quòd patri eſt æqualis,abſoluit.

De Benedicamus domino. Cap.XX.

VLtimam particulam diaconus adijcit, id eſt, Benedicamus domino,& hoc dicto populum excitat ad agendas Deo gratias pro acceptis beneficijs,quia profectò redemptore ad dextram patris ſedente & in
terpellante pro nobis,perſeuerant eius Apo Eph.5.
ſtoli,dicẽtes nobis,ſemper gratias agite,ſine 1.Theſ.5.
intermiſsione orate.¶Si autem ſolennitas aliqua ſit,in illud tempus reſpiciens, quo noſtræ ſalutis miſsio celebrata eſt, & diaconus Dalmatica indutus,perfectiõem deſignat futuræ beatitudinis, tunc dicit: Ite Miſſa eſt. Hæc enim populi ſolennis dimiſsio eſt,reuerenda modulantis enuntiatione nitens rei dignitatem exprimere, & quaſi extrema manu in abeuntis populi cordibus memoriam eius ſtabilire.¶Hoc autem ſacroſanctum altaris myſterium iccirco miſſa dicitur,quia ad
placationem, & ſolutionem inimicitiarum, Eph.2.
quæ erant inter Deum & homines,ſola valẽs & idonea miſsio eſt.

Quomodo vel à quibus Miſſæ officium ordinatum ſit. Cap.XXI.

OLim non tanto exterioris apparatu decoris miſſarũ ſolennia celebrabantur, nec ab vnoquolibet hæc omnis religioſi obſequij gloria conſummata & perpolita eſt. ¶Pontificis quippe ſacri, ſplendida Romanæ ſedis luminaria,ſicut diuerſis temporibus affulſerunt,ita paulatim ſtudij ſui claritate,venuſtatem huius ſalutaris officij perfece-
runt. ¶Et ſicut traditum à domino per Moy 3.Reg.7.
ſen ſacrificii veteris ordinẽ, præcipuè Dauid 1.Paral.15.
& Salomon,ſacerdotum & Leuitarum miniſterio cantorum multiplici numero, pſalmorum diuinorũ tripudio,templi vel altaris illuſtri gloria, ſacrorumq; multitudine vaſorum,ſplendidius amplificauerunt. ¶Sic traditum à domino mirabilem noui ſacrificii ritũ, per primos Apoſtolos ſancta Romana eccleſia ſuſcipiens,religioſa fide amplexata eſt, fideli cura cõſeruauit,diligẽti apparatu exornauit.

bauit. Quæ ergo quiq; eorum contulerint, iam dicemus, magis ſecũdum ordinem illorum, quæ ordinata ſunt, quàm eorum, qui ordinauerunt.

INSTITVTIO COELESTINI PAPAE.

COeleſtinus, Papa quadrageſimus primus conſtituerat, vt pſalmi Dauid centũ quinquaginta ante ſacrificium canerẽtur antiphonatim ex omnibus, quod ante nõ fiebat, ſed tantùm Epiſtola & Euangelium recitabantur. Ex hoc inſtituto excerpti de pſalmis introitus, gradualia, offertoria, communiones cum modulatione ad Miſſam in Eccleſia Romana cantari cœperunt.

GREGORII.

Gregorins, LXI. Antiphonarium regulariter centonizauit & compilauit, Kyrie eleeſon à clero ad Miſſas cantari præcepit, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur. Alleluia extra Pentecoſten ad Miſſas dici fecit. In Canone tria verba hoſtiæ ſuperaddit, dieſq; noſtros in tua pace diſponas, ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum in beas grege numerari. Orationem quoq; dominicam poſt Canonem ſuper hoſtiam cenſuit recitari.

SYMMACHI.

Symmachus, XLIX. conſtituit omni die dominico, vel natalitijs martyrum Gloria in excelſis ad Miſſas cantari: quem hymnũ Teleſphorus papa, à beato Petro VII. nocte tantum natalis domini ad Miſſas, à ſe in ipſa nocte conſtitutas, cãtari inſtituit, & in eo, ad angelorum verba, quæ ſequuntur, adiecit.

GELASII.

Gelaſius, XLVII. tractus & hymnos compoſuit, & ſacramentorum præfationes cauto & elimato ſermone dictauit.

INNOCENTII.

Innocentius, XXXVIII. pacis oſculum ante communionem dari decreuit.

LEONIS.

Leo, XLIII. qui in homiliis declamandis multum valuit, addidit in Canone ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam.

DAMASI.

Damaſus, XXXV. Credo in vnum Deum, cãtari inſtituit, ex decreto ſanctæ vniuerſalis Synodi, à CL. Epiſcopis Conſtantinopoli celebratæ.

ALEXANDRI.

Alexander, VI. ad conſecrationem Euchariſtiæ inſtituit, quod ſicut de latere crucifixi Dñi effluxit ſanguis & aqua, ita aqua vino miſceatur in ipſa conſecratione: nec vinũ ſine aqua, nec aquam ſine vino deberi offerri, decernens. *Iohan. 19.*

SIXTI.

Sixti, VII. hymnum, Sanctus, Sanctus, Sãctus cantari inſtituit.

SERGII.

Sergius, LXXX. vltimum hõc inſtituit, vt inter communicandum, agnus Dei à clero cantetur. ¶ Sic ſtudioſa diuinę legis Eccleſia Romana paulatim protulit de theſauro ſuo noua pietatis monumenta, & quoddam velut ex auro lapidibuſq; pretioſis religioſi officii ſancto ſacrificio fabrefecit diadema. ¶ Non quidẽ ſanctius hinc eſt, quàm erat prius * ad ſola verba domini ſolamq; dominicam orationem cõſecrabatur, ſed maximè decuit, vt fides, quæ adhuc erat illo tempore rudis, & (vt ait quidam, tam doctus quàm fidelis) agreſti turbida cultu, nuda humeros, intonſa comas, exerta lacertos. Vbi ornari potuit, maximè in hac parte, tanquam in capite ſuo, decoraretur, & earum rerum, quæ ſuperiùs dictæ ſunt, veneranda ſimilitudine fulgeret. *Adde quàdo*

De Azymo. Cap. XXII.

CVr ſancta Romana Eccleſia nunquam in ſacrificio fermentum admiſerit, nõ otioſe quæritur, nec inutiliter ſcitur, maximè quia conſuetudini huic tota hactenus Græcia refragatur. Nam de fermentato Græci immolant, & neſcio qua authoritate ſuffragante (quę proculdubiò de authenticis nunquam profecta eſt ſcripturis) tam legalẽ, quàm euangelicam Romanæ Eccleſiæ cõſuetudinem nimis pertinaciter abhorrẽt. Veris perſępe rationibus ſuperati ſunt, ſed Conſtãtinopolitanæ ſedis arrogantia multarũ hæreſium genitrix, cedere dedignata eſt. Leo, IX. hui⁹ nominis papa, à B. Petro, CXLVIII. per epiſtolam ad imperatorem Conſtantinũ ſcriptam, animum eius concilians, apocriſiarios ſuos Hunibertum Syluæ candidæ Epiſcopum, & Petrum Amalitanorum Archiepiſcopũ, Fredericum quoque VII. Leuitã & Cãcellarium, conſtantinopolim dirigens, multas Græcorum confutauit hæreſes, qui inter cætera Latinos vocabant Azymitas, & eos nimis perſequentes, eorum Eccleſias claudebant, & Michaẽlẽ patriarcham, à gratia & palatio imperatoris remotum, excommunicationis gladio percuſsit. ¶ Tantis autem hæreſibus fermentata eſt Græcia, vt mirum videri non debeat hoc, quod de fermento immolat. Tantæ econtrà ſynceritatis ſemper fuit ſancta Romana Eccleſia, vt cui deeſt ſcripturarum notitia, vel argumentandi facultas, ſolailli de azymo contra Grecos ſufficere debeat eius autoritas. Nam conſtantinopolitana non ſolum hęreticos, ſed & Hæreſiarchas protulit multos. ¶ Romana verò Eccleſia, ſu

per Apoſtolicæ fidei petrã altius fundata, firmiter ſtetit, & tam Grecię quàm totius orbis hæreticos ſemper confutauit, & de excelſo ſi dei tribunali data ſententia iudicauit. Scripturarum tamen ſuffragia deeſſe non debent, ne vllam tam ſyncera autoritas videatur paſſa eſſe iacturam. Quæ certius atq; commodius peterentur, ſi vel ſcripto vel autore certo conſtaret, quid rationis ſuper fermentato ſibi videantur habere Græci. Nam Romanæ Eccleſiæ conſuetudo legalibus, propheticis, Euangelicis atq; Apoſtolicis rationibus conſona eſt. ¶ Ferunt tamen quidam, hanc à Græcis fermentati ſe audiuiſſe ratiõem, eò quod Maria prægnans de Spiritu ſancto facta fuerit, atq; ideo per fermentatum ſignari rectè dominicam incarnationem, & manifeſtũ virginei vẽtris tumorem. Quicunq; ex eis huic innitunrur rationi, longius à ſanæ doctrinæ regula abſunt, quàm ſi nullas omninò ſupradictæ rei cauſas redderent. Quid enim ideo fermentatum offerunt, vt impręgnatũ & tumidum Mariæ ſignificent vterum? Nempe hoc reſpectu panem ſacrificij Mariam, vitiũ autem panis, id eſt, fermentum, Chriſtum eius filium eſſe volunt. ¶ Hęc ratio duabus ex cauſis euidẽtibus infirmata cõtemnitur. Primò, quia nõ Mariæ, ſed Chriſti ſolius, qui ſolus pro nobis crucifixus eſt, corpus offerre debemus. Secundò, quia fermẽto, vt aliquid boni ſignificari mereatur, nulla omninò ſacræ ſcripturæ de veteri aut nouo teſtamento autoritas ſuffragatur. ¶ Pulchrius atq; rationabilius memoriam dominicę incarnationis ex ſancto euãgelio recognoſcimus. Nã quod dixit dominus de pane, quẽ accepit, hoc eſt corpus meum, quoties illa ſacroſancta actione iteramus, incarnationem eius ita nobis reparamus, vt ad hoc non vterum B. Marię, ſed ſolam eius fidem, per quam concepit, neceſſariam habeamus. ¶ Eſt autem eius fidei ſignũ altare viſibile, ſicut rectè placet doctoribus Eccleſiæ. Igitur cùm dei verbum per fidẽ Eccleſiæ deſcendens, panem accipit de ſigno fidei, quod eſt altare, renouatur nobis illud, quod idem verbum Dei, per fidem virginis deſcendens in vterum eius, carnem aſſumpſit. ¶ Atq; ita incarnationem dominicam nobis reparamus, non ſicut fermentum in pane ſignificante Mariam, ſed ſicut Dei verbum in pane Catholicam ſignificante Eccleſiam, in eo, quod ſicut vnus ille panis de multis conſectus eſt granis, ſic eccleſia de multis hominibus vna conſiſtit per fidei vnitatem. Significari autem pane illo dixi eccleſiam, non in eo, quod offertur & conſecratur, ſed in eo quod de multis (vt dictũ eſt) granis cõficitur. Matth.26.

Nam in eo quod conſecratur, nec ipſum indiuiduũ corpus domini ſignificat, ſed eſt trãſfuſio in ſe Dei verbo per fidem paſsionis, reſurrectionis, & aſcenſiõis domini. Dominus enim non, hoc ſignificat, ſed, hoc eſt corpus meum, inquit. Infirma ergo & meritò contẽptibilis eſt ſupradicta fermenti ratio. ¶ At verò azyma tam ex Euangelica, quàm ex legali autoritate profecta ſunt. Nam dominus & in lege, vbi typicum paſchæ ſacrificium mandauit, fermentum abijci iuſsit, & in Euangelio, vbi nouũ ſacrificium primus celebrauit, azyma nihilominus ipſe conſecrauit. Et ne fortè aliter ſuſpiceris, fermentum in domibus Iſraël tunc non inueniebatur, lege enim domini ſancitum erat: dum ergo à vetere ad nouum ſacrificium proficiſcens, azyma non reliquit, ſed azyma benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis dicens, hoc facite in meam cõmemorationẽ, nũquid de fermento quicquàm dixit, aut queſtus eſt, quod cogente conſuetudine legis fermentũ ſibi defuerit? Imo qui in lege de azymis iuſsit, in gratia quod cõtrarium erat, ſtatuere non debuit. ¶ Notandum quippe eſt, & animo memori retinendũ, nullas antiquæ legis conſuetudines, cõtrarijs ſũ peruenictibus ex Euangelio decretis, eſſe deſtructas. Sed quę abolitæ ſunt vel deſtructæ, melioribus nõ contrariis ceſſerũt, vt circuncifio baptiſmo. Nam circuncifio bona quidẽ, ſed baptiſmus melior. Nec mutabilitate vſus eſt Deus, dum bono prætulit melius, præſertim cùm bonum illud irritum feciſſet ille populus, ſicut ipſe Deꝰ improperat illis per prophetam dicentem: Et irritum feciſtis pactum meum, &c. Magis autem præputium oppoſitum videtur circuncifioni, ſcilicet vt habitus priuationi. Sed dominus de præputiõ nihil dixit, imo de vtroq; tacuit, quia circũcifio nihil eſt, præputium nihil eſt, ait apoſtolus, ſed fides, quæ per dilectionem operatur. ¶ At verò azymum & fermentum manifeſtè oppoſita ſunt, vt contraria immediata. Igitur nõ decebat deum, vt tanquàm ſibimet cõtraria, abiecto azymo de fermẽto, pręciperet, de quo ante prohibuerat, dicens: Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ tuæ. Approbat verò Deus azymum, non propter ipſum, ſed propter id, cuiꝰ eſt ſignũ. Significat quippe ſacrificantibus nobis, vt epulemur paſcha li conuiuio, non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. ¶ Nec ideo rei tã neceſſariæ ſignificatio hæc reiicienda eſt, quia de legis antiquæ cæremoniis illam conſtat eſſe profectam. Non enim cunctas legis antiquæ ſignificatiuas conſuetudines abiecimus. Adhuc quippe plenariã

Exod.12. Deut.16. Apoc.29. Marc.14. Luc.22. Malach.2. Gal.5. Exod.13. 1.Cor.5.

lunæ

Exod.12. Leuit.2. Exod.10. Numer.10. lunæ faciem conſideramus, nec vnquam in defectu eius paſcha celebramus, & cotidie thus ſacrũ domino in odorẽ ſuauitatis adolemus, & oleum vnctiõis ſanctum apud nos eſt, & pro tubis campanas habemus, & multa eiuſmodi. Nam illa quæ ſignificantur, quoniam bona ſunt moralia, ſignificationes ipſas omnes quidem lectione, quaſdam verò actu quoq; celebramus, vt ſignificata ipſa noſtris ſenſibus, opportunè, importunè ingerãtur. Quis hoc improbare audeat? ¶ De gentibus quoque, exemplo apoſtolorum atq; doctorum, ſolemus auferre, ſi qua ab illis probè dicta vel facta ſunt, & tanquam captiuæ mulieris vngues piloſq; ſuperfluos amputare, vt ab alienigena falſitate mundata ſentẽtia, thalamum veritatis digna ſit introire. Nõnne ergo familiarius aut iuſtius antiquitatum ſuarũ reminiſcitur Eccleſia? quæ in Canticis Cãticorum gloriatur & dicit: Omnia poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi. ¶ Igitur azyma non propter hoc abijcienda erant, quia ſignificatiõis gratia in antiqua lege tradita fuerant, quin potius ideo retinẽda, quia quod ſignificant, optimum, & huic tempori gratiæ magis congruum eſt. Significãt enim id, quod Apoſtolica tuba probabiliter ſentiendum perſonat, videlicet vt inter Chriſtũ, qui de maſſa peccatrice carnẽ ſine peccato, tã quàm azymum aſſumpſit de fermentato, & Chriſtianum populum, ita nequitiæ & malitię nihil interſit, quomodo in azymo pane cum fermẽto, & aqua nihil veteris maſſæ aut alienæ confectionis interuenit. ¶ Aqua nanque populum ſignificat, iuxta illud: beati qui ſeminatis ſuper aquas. Frumẽto autem ſignificari chriſtũ, nullo melius q̃ ipſo autore probamus, qui ſeipſum mortificãdũ infidelitate Iudęorum, multiplicandũ fide populorum, figuratè prædicans: Niſi, inquit, granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Aqua frumento mixta ſine fermento, ſimplices debere eſſe ſignificat populos, chriſto per fidem coniunctos. ¶ Cùm ergo mooimentum ſit ſynceritatis & veritatis eius, in cui⁹ azymis nos epulari hortatur apoſtolus expurgato veteri fermẽto, vt ſimus noua cõſperſio, iure inter vtilia legis antiquæ ſigna, reſeruata ſunt azyma, autore magno põtifice Chriſto, & per ſuccedentẽ ſibi beatum Petrum, Romanæ Eccleſiæ fideliter delegata. Quæ beatã, quòd in fundamento ſuo petram illam excepit, quam in ſuo veritas ore laudauit & beatificauit, tali ſtructura ſuper illam ædificata eſt, vt contra omnes hęreſes perſtaret murus inexpugnabilis. ¶ et quacunq; mũdi ex parte periclitata fides ad illam confugit, mille clypeos ex ea, omnemque armaturam fortium, quã ſe defenderet, pendentem & pręparatam inuenit.

Deut.21. Cant.7. 1.Cor.5. Eſai 32. Ioh.12. 1.Cor.5. Matth.16. Cant.4.

De Ornatu altaris vel templi.

cap. XXIII.

Sacroſanctum altaris miniſterium idcirco (vt dictũ eſt) Miſſa dicitur: quia ad placationem inimicitiarum, quę erant inter Deum & homines, ſola valens & idonea mittitur legatio. cuius diuina ratio, quamuis aſſidui ſplendoris ſit, cultus tamen exterior in vaſis ſacris, in apparatu altaris & miniſtrorum eius, ſemper quidem ſancta, ſed pro die rum vel temporum diuerſa ratione interdũ ſplendidior eſt. ¶ Auro & argento, lapidibus precioſis, pro poſſe fidelium ſingulis in locis ſplendet feſtiua deuotio, quæ cùm in ſecularibus ambitionis inſignia ſint, in Eccleſiaſticis & diuinis rebus pietatis officia ſunt: non quia deum, qui ſpiritus eſt, plus aurea, quàm lutea, plus gemmata, quàm nuda delectẽt corpora: ſed quia homines quod diligunt, cùm Deo libenter offerunt, dilectione Dei, qua illud à ſe ſeparant, quicquid illud ſit, deo precioſum efficiunt. Diligunt enim aurũ, quod maximè concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum. cùm ergo illud offerũt non indigenti deo, ſicut Dauid concupitam libauit aquam domino, proculdubiò ſanctũ & Deo placitum eſt quod offerunt. ¶ Nimis reprehenſibiliter ſic vngerẽtur pedes luxurioſorum & nequam hominũ, quomodo ſuper pedes domini vnguentum effuſum eſt, quod potuit venundari multo, & dari pauperibus. Sed hoc ideo laudabiliter fecit domino deuota mulier, quia dominus, cui non indigenti hoc factum eſt, in libra vnguenti piſtici librã appendit potius pietatis & fidei, & ideo pro odore, qui reſperſus eſt in vna domo, memoriam prędicandæ mulieris ſpirare fecit in toto mundo. ¶ Igitur dum auro & lapidibus, ac ſericis veſtibus honoratur chriſt⁹ in altaris apparatu, poterat & hoc dari pauperibus, ſed non ideo iure ornatus mẽſę domini reprehenditur, cuius habitus, dum eſt incultus, non ſine culpa eorũ deſpicitur, qui illam ornare poſſe videntur. ¶ Nam quod domínus per prophetam arguit populum, dicẽtem: Menſa domini contaminata eſt, ideo facere videtur, quia ſine culpa tũc erat, quę putabatur contaminatio eſſe altaris, nuda paupertas. Reuerſus nanque de Babylone populus, altare tantum fecerat fortuitis (vt ait Hieronymus) & impolitis lapidibus, abſq; templo, abſq; vrbis ędificiis, abſq; extructiõe murorum, & putabant minorem eſſe cultum religionis,

1. Iohan 2. 2.Reg.23. Matth 26. Iohan.12. Malach.1. Exod.25.28. & 27.

ligionis,quia templi ornatus deerat, nec intelligebant, omnipotentem Deum non aurum gemmaſq; & hoſtiarum multitudinem quærere, ſed offerentium voluntatem. Cęterum vbi opportunitas & opes non deerant, Dominus ipſe aurea ſibi & argentea fieri mãdauit opera, ſumma artificum induſtria. Nec ſtatim nobis illud obiiciatur ex dictis B. Hieronymi: Quòd ſi hæc ex veteri teſtamento ſuſcipimus, conſequenter & victimarum ritum,& legem ſabbati,& his ſimilia ſuſcipere deberemus. Pugnat enim hæc eius ſententia, ne aurea vel gemmata diuini cultus ornamenta,velut neceſſaria requirantur. Nam ſcribens aduerſus Vigilantium, itemque ad Demetriadem virginem, eleemoſynam quidem pauperum præfert, ſed de huiuſmodi vnuſquiſque, inquit, in ſuo ſenſu abundat, non damno,nõ reprehendo. ¶Sed & manifeſta ratione colligimus,figuras eiuſmodi,quales de conſtructione tabernaculi B. Gregorius moraliter exponit, præſentia veritatis non ita diſsipari,vt non debeant etiam nunc in exteriori cultu Eccleſiæ ſimili vel eadẽ ratione proponi:vt in illo nobis eluceat,qualis interioris domus Dei, quod ſumus nos, ornatus eſſe debeat. ¶Quamuis enim auctor veterum & nouorum figuratarum promiſſionum ſacramenta mutauerit, quia promiſſa perfecit,& denuntiationibus (vt ait magnus Leo) ceſſationem impoſuit, quoniam denunciatus aduenit,in præceptis tamen vel figuris moralibus,nulla prioris teſtamẽti reprobata decreta, ſed euangelico magiſterio multa ſunt aucta. ¶Dictis, factis, pulchrius euangelium quàm lex, frequentius Chriſtus quàm prophetæ, parabolas vel allegoricas proponit ſimilitudines, cuius magiſterium ſequens Eccleſia, rerum habitu viſibiliũ, res imitatur inuiſibiles,non ſolum in eorum(de quibus ſuprà dictum eſt) miniſtrorum ſacro cultu, ſed in cæterorum quoq; templi vel altaris ornatu. Nam ſi nulla ſignificãtur in hoc quoq; ſpiritualia,cur pretioſa pallia, & holoſerica dorſalia parietibus appenduntur, & ſacroſanctum domini corpus lineo corporali ſuperpoſitum obtegitur? Nam iuxta dignitatem eius,quod precioſiſsimum habere poſſemus, meritò illi circumponeremus. Arcana ergo aliqua,quæſitu & intellectu digna,cum hac diſcretione animaduerſa ſunt. ¶Nã corporale lineum, in quo Dominicæ paſsionis celebramus memoriam,tribulationem eius, & ſingularem deſignat in eo carnis munditiam. Linum quippe de terra natum, multis attritum preſſuris, ad niuei candoris honorem & leuem ſubtilitatem peruenit. Groſſum & inglorium è terra conſurgit,ſed inter manus præmentium opificum ſubtiliatur, & candeſcit. Tribulationem ergo domini in lineo corporali aduertimus. Aſcendit enim ſicut virgultum & ſicut radix de terra ſitienti, non habens ſpeciem neque decorem: ſed propter munditiam animæ ſuæ, quam pro peccato noſtro poſuit, videbit ſemen longæuum, & voluntas domini in manu eius directa. ¶Quod diligentiores obſeruant, vt duplex corporale ſit,linteamina ſignificant capitis domini, quibus corpus eius aromatibus conditum inuoluit Ioſeph. Pallia verò, quæ (vt dictum eſt) ſolenniter appenduntur templi parietibus, futuram ſanctæ Eccleſiæ gloriam ſignificant in regno Chriſti, quod nobis præſentes ſolennitates cõmemorant, vbi exhibebit ſibi Chriſtus glorioſam ſponſam, non habentem maculam vel rugam. ¶Codices quoq; euangelici auro & argento, lapidibuſque precioſis non immeritò decorantur, in quibus rutilat aurum cœleſtis ſapientiæ, nitet argentum fidelis eloquentiæ,fulgent miraculorum precioſi lapides, quæ manus Chriſti tornatiles aureæ plenæ hyacinthis operatę ſunt. ¶His atque aliis huiuſmodi ornatibus loquitur quodammodo regina, quæ aſsiſtit à dextris ſpecioſi ac potentiſsimi regis,vt veſtitum deauratum,& varietates,quibus ipſa circumamicta eſt,omnemq; gloriam eius, quæ eſt ab intus in fimbrijs aureis, id eſt,in perſeuerãtia bonorum operum, recogitemus & ad memoriam reuocemus, & admoniti de viſibilibus, inuiſibiles ornatus & repoſitam in cœlis eius gloriam auida mente ſpeculemur. ¶Tũc ſolenne eſt cantoribus, ſed & omni choro pſallentium,precioſum de ſacrario capere veſtitum, & magnis vocibus atq; amplificatis cantibus iucundum ſacri ſacrificii celebrare conuiuium. ¶Cauſa poſtulat quiddam noſtri ordinis,id eſt,monachorum, non præterire proprium. Solemus enim in huiuſmodi feſtis omnes in albis ſtare vel procedere:qua veſte nouam ſanctorum vitam deſignari ſuperius expoſitum eſt.Tunc nanq; in contemplatione eius nouitatis poſiti ſumus, de qua nos hortatur Apoſtolus,dicẽs:Vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.¶Itaque cùm ſimus comæ illæ, de quibus ſcriptũ eſt: Comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus, quia ſcilicet capiti noſtro adhærentes,humili conſcientia nigri eſſe, & victo mundo ſurſum tendere debemus: tunc tamen quando commemoratur eius ſeculi ſtatus, quo cum filiis ſemper eſt ſponſus,

conueni-

Marginalia: Rom.14. | 2.Corint.3. | Iſa.53. | Matth.27. | Luc.23. | Ephe.5. | Pſalm.44. | Roma.6. | Cant.5.

conuenienter lætitiam præferētes, quotidianam ſalubris triſtitiæ nigredinem læto candore obducimus, iuxta illud: Non poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus. Conuenienter ergo in albis procedētes, ſimul etiam omnes à ſenibus vſq; ad infantes, manipulos portamus, quia videlicet in illa vita, quæ per albas ſignificatur, propriam vnuſquiſque mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem, & venientes venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

Matth. 5.

1. Cor. 3.

Pſal. 125.

De Cappis. Cap. XXIIII.

CAppas quoq; in maioribus feſtis ſuperinduimus, vt amplius in Deo gloriemur, aſpiciētes in futuram reſurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc poſt depoſitionem carnis in anima tantum remuneratis, ſingulæ ſtolæ albæ datæ ſunt) binas accipient ſtolas, ſcilicet requiem animarum, & reſuſcitatorum glorioſam immortalitatem corporum. Quæ cappæ benè ab interiori parte patulæ ſunt, & omninò præter ſolam neceſſariā fibulam inconſutæ, quia profectò immutata iam & immortalia corpora nullis animam obcludent anguſtijs, corda non contegent, nec obſiſtent internæ ſanctæ trinitatis contemplationi. ¶ Fimbriis quoq; ſubterornatæ ſunt, quia nil noſtrę tūc deerit perfectioni, ſed quod nunc ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, cognoſcemus ſicut & cogniti ſumus, quia facie ad faciem videbimus.

Apoc. 6.

1. Cor. 15.

1. Cor. 13.

De Raſura capitum. Cap. XXV.

VEruntamē ſic ſubornat, caput intactū pręferimus, & raſuram, quam coronā nominamus, nullo ornamento contegimus. Non eſt enim plenum gaudium noſtrum, quia non in re præſentium, ſed in ſpe gaudemus futurorum. ¶ Idcirco autem raſi ſumus, quia filij ſumus Chore, id eſt, calui, ſcilicet Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui in caluariæ loco crucifixus eſt, dictumq; eſt ei, videlicet vero Heliſęo, à ſtultis & inſenſatis pueris cum illuſione: Aſcende calue, Aſcende calue. Raſis ergo capitibus, antiquam Nazaræorum legem immutauimus. Olim nanque Nazaręi capillos nutriebāt, nos econtrà capillos decidimus, quia Nazaręorum princeps dominus Chriſtus decaluatus, id eſt, in loco caluariæ, vbi damnatorū capita abſcindebantur, crucifixus eſt. ¶ Dalila, id eſt, paupercula & mētis inops ſynagoga raſit caput fortiſſimi Samſon, id eſt, ſolis noſtri, & tradidit in manus Philiſtinorum. At ille captus, quaſi victus, eos qui ceperant vicit, pluresq; hoſtium occidit mortuus, quàm occiderat viuus. Mortuus enim dominus infernum cōfregit, mortem vicit, vitam reddidit. Nos quàmuis in ſupradictis ornatibus de victoria eius gaudeamus, tamen in raſura capitum decaluationem eius per compaſsionem lugemus. ¶ Hoc autē humilitatis inſigne vocamus coronam, id eſt, victoriam, quia fidelis illa Domini decaluatio, cuius hæc raſura ſignum eſt, proculdubiò victoria eſt, triumphus eſt, honor & gloria noſtra eſt. Mihi autē abſit gloriari, ait vas electionis, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed nondum apparuit, hęc gloria quid erit, habetq; adhuc triſtitię ſpeciem, donec triſtitia conuertatur in gaudium, & gaudium noſtrum plenum ſit.

2. Reg. 4.

Num. 6.

Iudic. 13.

Iudic. 2.

Galat. 6.

Iohan. 16.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER TERTIVS.

De ordine Eccleſiaſtico ab aduentu domini, Prologus.

ANguſtioribus atq; profundioribꝰ enauigauit oratio, dū ſuperius ſacramētum domini corporis & ſanguinis pertentans potius quàm perluſtrās, nullū fidei paſſa eſt periculum, ſatiſque confidit in Deo iam adulta vel exercitata fide, quia quotieſcūq; per hoc profundum fuerit nauigandum, nullum alicuius obice ſaxi incurrit naufragium. Nunc iuxta propoſitum noſtrum, ad ordinem anni, qui circa ipſum agitur ſacramentum, ingredientes, ipſum, quo regimur, ſanctū poſcimus Spiritū, vt placida ſui ſauoris aura noſtrum implere velum nō dēſinat, donec propoſitum opus adoptatæ cōſummationis portum perducat. Quod ab aduentu domini inchoantes, primùm cur illud tempus ſic nuncupetur, vel quid hoc ſignificetur vocabulo, conſulta cauſarum ratione noſſe debemus.

De Aduentu. Cap. I.

TEmpus, quod dominicæ natiuitatis memoriam antecedit, ideò aduentus nuncupatur, quia totus eius Eccleſiaſticus ordo iuxta contemplationem aduentus domini diſpoſitus eſt. Aduenire aūt Dominus rectè dicitur, qui vbiq; eſt inuiſibili præſentia maieſtatis, dum aſſumpto eo quod viſibile eſt noſtrum, viſibus carnis viſibilē ſe oſtēdit. Quod tunc factum eſt, quando verbum, per quod omnia facta ſunt, quod erat in mūdo, & mundus per ipſum factus eſt, ſed mundus eum non cognouit, caro factum eſt, vt viſibiliter habitaret in nobis: itemq́; futurum eſt, quando is, qui nunc à dextris dei ſedet, & licet nobiſcum ſit vſq; ad conſummationem ſeculi, non aliud aſſumendo, ſed quod ſemel aſſumpſit nobis repræſentando, & ſicut ipſe dixit. Videbimus filium hominis venientem in nubibus cœli, cum poteſtate magna & maieſtate. Illud igitur tempus, quod dominicæ natiuitatis memoriā antecedit, idcirco aduētus nūcupatur, quia hæc, quæ dicta ſunt partim præterita, partim futura commemorantur. ¶ Nam prima dominica, primus aduentus iam præteritus quaſi futurus, in perſona antiquæ commemoratur eccleſiæ. ¶ Secunda & tertia dominica, ſecundus aduentus expectantibus & deſiderantibus iamiam inſtare, propheticis atq; Apoſtolicis tubis denunciatur. Ideo verò ſecundus aduentus duabus dominicis declamatur, quia primum aduentum ſola, quæ præceſsit incarnationē domini eccleſia promiſſum expectauit, ſecundum autem tam præcedens quàm ſubſequens audiuit, illa propheticis tantum, hęc autem propheticis pariter atq; Apoſtolicis edocta præconiis. Quapropter in ſecunda ex ipſis dominicis propheticum perſonat officium, quod eſt populus Syon. In tertio verò Apoſtolicū: Gaudete in domino ſemper. ¶ Quarta dominica, quæ ſemper dominici natalis diem nouiſsima reſpicit, tempus illud commemorat, quo imprægnato iam & tumido vtero virginis propè erat dominus, & calcians ſe diuinitas corrigiam illam ſuæ ligabat incarnatiōis, quam in Euangelio eiuſdem dominicę Iohānes ſe non eſſe dignum ſoluere profitetur.

Iohan.1. matth.ult. Matth.24. Luc.21. Matth.3. Luc.3.

De Prima dominica aduentus domini. Cap. II.

QVod hæc ita ſint, ex ipſis earundē dominicarum patenter cognoſci poteſt offciis. Nam prima dominica non iam retributionem, ſed initium iuſtitiæ poſtulat humanum genus. Nec iā patriam attingit, ſed viam ſibi poſtulat oſtendi. ¶ Ait enim: Vias tuas domine dēmonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Vox hæc veteris hominis eſt, originalis peccati vinculis alligati, & in ſuam cœleſtem patriam neſcientis redire, nec valentis. ¶ Propter quod illa tunc Euangelij lectio recitatur, in qua vel maximè commendātur illæ domini viæ, per quas illuc, vnde corruit homo, debeat & poſsit redire, ſcilicet obedientia, manſuetudo & humilitas charitasq́ue ſumma. ¶ Obediens nanq; patri, vt pateretur pro nobis, vltrò ad paſsionis locum venit manſuetus & humilis, ſicut propheta de illo prædixit: Dicite filiæ Syon, ecce rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper pullum aſinæ. Charitas autem erat illa, qua maior non eſt, ſicut ipſe dixit: Maiorem hac dilectione nemo habet, &c. Prætereà tota primi aduentus cauſa, in illa ſancti Euangelii lectione typicè continetur. Sed de hoc ſuperius dictum eſt, vbi ad comprobandum quod Euangelio cohæreant, & conſentiant cætera membra officii, quemadmodum corpus capiti, huius dominicæ officium exempli gratia propoſitum

Pſal.24. Zach.9. Iohan.5.

tum eſt. ¶Aſinam namq; alligatam vel pullum eius, humanum genus ſignificare nouimus, ad cuius ſolutionem dominum aduenisse manifeſtum eſt, vt ſeſſor & poſſeſſor noſtri factus, in cæleſtem Hieruſalem per vias ſuas equitatu ſalutis nos reduceret. ¶Igitur ex officio conſtat, primam dominicam primum domini ſpectare aduentum. Cuius officij conſtat hanc eſſe intentionem, vt his, quibus necdum venit dominus (illis enim necdum aduenit, qui fidem incarnationis eius nondum receperunt, illis, inquam, qui necdum in aduentu eius crediderunt) adueniat tanta ſalus per fidem, vt confidentes in domino non erubeſcant, neq; irrideant inimici, id eſt, dæmones diutius aſinam illam, quam alligauerũt vinculis peccatorũ, ſed ſolutæ vias dominus demonſtret illi, & ſemitas ſuas doceat. Hoc in introitu, in graduali, & in alleluia manifeſtè conclamatur.

Pſal. 24.

¶Interuenit Apoſtolus Paulus, & in lectione Epiſtolæ demonſtrat aſinæ vias, quas ambulare, vel quas non ambulare debeat. Quarum demonſtrationem ſic inchoat: Scientes quia hora eſt iã nos de ſomno ſurgere. Nimirũ hæc & reliqua dicẽs, quaſi fidus auriga, aſcenſuro domino, vt dietam ſuam perficiat. Aſinam infrenat, quò rectas vias teneat, ad ſummum dicens, ſed induimini dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quod idem eſt, ac ſi dicat eidem aſinæ: Aſcenſorem ſuſcipe regem Syon. ¶Quod autem poſt Euangelium idẽ clamat offerenda, quod antiphona ad introitum, hoc innuit, quòd aſina illa, etiam cũ acceperit ſeſſorem ſuum dominũ, ſecura eſſe non debet, priuſquam perueniat cum equite ſuo in ſupernam ciuitatem Hieruſalem. Poteſt enim fieri, vt offenſus eques ſuum velit mutare vehiculum, quod prius probaſſe viſus eſt, ideo perſeuerat in offertorio dicere Eccleſia, quod in introitu dixerat, addendo: Dirige me in veritate tua, &c. ¶Communio quoq;: Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum. Manifeſtè vox eſt antiquæ eccleſiæ, primum domini expectantis aduentũ: quando de benignitate ſpiritus ſancti terra noſtra, id eſt, vterus virginis concipiens, dedit fructum ſuum, Deũ & hominem proferens, benedicta in æternum. ¶Ea quæ dicta eſt ad introitũ collecta, quæque ſuper oblata, quæq; ad complendam, manifeſtè ad idẽ, ſcilicet ad primũ domini reſpiciunt aduentum.

Rom. 13.

Pſal. 84.

Cur ſtatio ad ſanctum Petrũ fiat.

NOtandũ quoq;, quia ſtatio dominica hac iuxta ſacratiſſimã ordinationẽ vigilãtiſſimi Papæ Gregorii, iure ad ſanctum Petrũ fit: Ipſẽ eſt vnus, imo primus diſcipulorum, qui ad ſoluendam illam magnam aſinam miſſi ſunt. ¶Siquidẽ & in apoſtolatu circunciſionis Deus illi operatus eſt, & inter gentes cũ conſorte ſuo beato Paulo eadẽ legatione functus, pro Chriſto Romã ingreſſus eſt, vt imperium orbis tanquam prædictæ caput aſinæ ſolueret, ita vt pulchrè nobis illi duo, qui à monte oliuarum miſſi ſunt, ad ſoluendam illam animalem aſinam, in typũ omnium prędicatorum, in his duobus, videlicet Petro & Paulo repræſentari videtur, qui caput mundi Romam domini Chriſti regis æterni vehiculum & habitaculum, currum atque thronum effecerunt.

Galat. 2.

Cur in aduentu non vtuntur conſuetis veſtibus ſacris Diaconus & Subdiaconus.

EX tunc vſq; ad ſacram dominici natalis noctem, diaconus & ſubdiaconus immi nuti procedunt. Nam neq; diaconus dalmaticã, neq; ſubdiaconus induit tunicã. Subdiaconus tanquam lex, quæ ante incarnationem domini carebat ornatu Euangelii: diaconus tanquam ipſum Euangeliũ, cuius claritas, quanta ſit, nondum apparuerat ante ſacramenta natiuitatis, paſſionis, reſurrectiõis & aſcenſionis domini. Horum enim non pręſentiam, ſed expectationẽ ſignificat tempus illud: propter quod & aduentus domini (vt dictũ eſt) nũcupatur. ¶Vtuntur aũt interdũ caſulis, quam veſtẽ ſacerdotis eſſe diximus, cũ de habitu ei' loqueremur. Quod neminẽ mouere debet. Non enim ſic vtuntur caſulis ſubdiaconus aut diaconus, vt in ipſis legant vel miniſtrẽt, ſed lecturi aut miniſtraturi illas exuunt, manifeſtè profitentes, illã ſuã nõ eſſe veſtẽ, nec propter ſuũ ordinem ſibi debitam, ſed propter dominicæ vel alicuius feſti reuerentiam ſe accipere accommodatã, vt inopem atq; indecentẽ cõſolentur expoliationẽ. ¶Eadẽ ob cauſam, Gloria in excelſis deo, tunc non dicitur, & Ite miſſa eſt intermittitur, quia videlicet illud tẽpus ſignat (vt dictũ eſt) quo adhuc expectabatur gaudiũ pacis, & illud, quo nunc vſq; ſoliciti præſtolamur cõſummationem noſtræ ſalutis.

De dominica ſecunda. Cap. III.

DOminica ſecunda ſtatio ad ſanctã Hieruſalẽ. Totũ eñ officiũ eiuſdẽ domini cæ ad lætificandũ cor illius decãtatur, quæ primum filii Dei recepit aduentũ, quęq; per fidem iuſtificata, & pacẽ habens ad Deũ, deſiderat in ſecundo aduentu videre glorioſum regẽ ſuũ. Mulier quippe caſta eſt, quæ viri ſui abſentiam plorat, præſentiam deſiderat: & ſic vnici ſponſi ſui ſuſpirat thalamum, quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes Roma. 5. Pſal. 41.

 aqua-

aquarũ. Huic ergo deſideranti,feſtinanti,atque anhelanti,præſens officiũ lętitiã prænũciat,ſpẽ inculcat,patientiam prædicat. ¶ Primũ Euãgelij ſententiam contemplemur, cui cæteræ officij partes,plenæ gaudii, plenæ cõſolationis & pacis, cõſonare probẽtur, præmiſsis ſignis, quæ glorioſum illũ aduentum Luc.21. pręceſſura ſunt. His ergo, inquit dñs, fieri incipiẽtibus, leuate capita veſtra, quoniã appropinquabit redemptio veſtra. Leuate capita veſtra, ait beatus Gregorius, id eſt, exhilarate corda. ¶ Iuxta huius veridici promiſsi cõſolationem, præcinit ad introitũ tuba propheti- Eſa.30. ca populo Syon. Ecce, inquiẽs, dñs veniet ad ſaluandas gentes, & auditam faciet dominus gloriã vocis ſuæ in lætitia cordis veſtri. Paruulus enim & pupillus eſt in hoc exilio natus populus Syon, peregrina matre, & illo, quem nunquàm vidit, genitus patre: patrẽ abſentẽ gemitibus quærens, & aſsiduis cœlũ pulſans vagitibus, quo patrem ſuũ abiſſe, matre narrãte, audiuit, & vix infantulus intellexit. Cui flenti & in orationibus vagiẽti cõmiſerẽs mater, totũ hoc officiũ canit, iãiã imminere cõteſtans deſideranti reditũ patris, & audiendã eſſe gloriã vocis eius, quãdo dicet: Venite be- Actor.1. Matt.25. nedicti patris mei, percipite regnũ in lętitia, inqt, cordis veſtri, quę tota erit, vt ſignis eius fieri incipiẽtibus, iuxta domini dictũ, debeam⁹ leuare capita noſtra, id eſt, exhilarare corda. ¶ Quod quia per nos fieri non poteſt, niſi nos ipſe gaudio ſpiritus ſui lætificet, rectè in collecta deprecamur, dicentes: Excita domine corda noſtra, id eſt, leua atq; exhilara ad præparandas vnigeniti tui vias, ſcilicet, vt parata ſint occurrere illi: nõ per timorẽ fugiẽdo, ſed cũ amore aduentum eius excipiendo. ¶ Ad hæc opportunè nobis hęc apoſtolica le- Rom.15. ctio recitatur. Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt, vt per patiẽtiã & conſolationem ſcripturarũ ſpẽ habeamus, & reliqua. Valet enim ad correptionẽ impatien- Philip.1. tis animę, nimis ęgrę, cupiẽtis diſſolui, & eſſe cum Chriſto, dũ abundantiam ſpei nobis optando, moras vẽturi dñi noſtri ferre ſuadet, cũ pace & gaudio. ¶ Graduale manifeſtè vẽtu- Pſal.49. Iohan.4. Pſal.49. rum eũ canẽs, cuius ſpecies decoris ex Syon eſt, iuxta illud, quia ſalus ex Iudęis eſt, eandẽ lętitiam ſanctis eis prædicat, qui congregandi ſunt ad dextrã eius, eò quòd ordinauerint teſtamentũ eius nouũ ſuper vetera ſacrificia. ¶ Alleluia duobus fœcundũ verſibus, primo Pſal.121. verſu gaudiũ ſpei prędicat eius, cui dictũ eſt, in domũ dñi ibimus, lætitiãq; ex re futuram, vbi ſtabũt pedes eius in atriis Hieruſalẽ. ¶ Lecto aũt ſupradicto Euãgelio precentore gaudii, & cõfirmata promiſsiõe veritatis, vbi dicit: Cœlũ & terra tranſibũt, verba aũt mea nõ trãſibũt, iã velut cõſolatiõe recepta, gratula- Luc.21. Pſal.84. tur populus Syon, & dicit credẽs veritati: Deus tu cõuertẽs viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. Viuificabis nos, inquit, ſcilicet per reſurrectionẽ, cõuertens nũc per fidẽ, & plebs tua lætabitur in te. Lętabũtur filii ſpõſi reddita ſibi eius præſentia, & priſtina triſti- Iohan.16. tia in gaudium cõuerſa, pleno gaudebũt gaudio. ¶ Longũ nimis eſt, neq; à nobis propoſitũ exponẽtis more omnia perſeqni. Solã eñ concordiã cuiuſq; officii, velut compagẽ cuiuſq; corporis perquirere propoſitũ eſt. ¶ Sũma igitur huius officii eſt, vt peregrina Hieruſalẽ, id eſt, Eccleſia pręſens, huius vitæ exi- Baruch 5. liũ ſpe patientiſsima perferat, & cũ ſecũdum Euangelii iã dicti præmõſtrationem, mundi ruinã imminere cognouerit, leuet caput ſuũ, & iuxta communionis cohortationẽ ſurgat, & ſtet in excelſo, terrena reſpuẽs & amãs cœleſtia, ſicut petit collecta, quæ dicitur ad complendum, & videat iucunditatem, quę veniet ſibi à Deo ſuo, ac velut propinquante æſtate mœroris ſui nubila diſcutiat, quia vitæ dies Apoc.21. æterni ſolis claritate fulgeſcunt.

De Dominicæ tertiæ officio. Cap. IIII.

Dominicæ tertiæ totũ officiũ conſolationẽ decantat, maximè rectoribus eccleſiarum: quorum ſtatus quantò eminentior, tantò vita iudiciis hominũ ſubiectior, & tantò magis perſæpè apud homines laceratur opinio, quantò eorũ meritũ in diuino fulget iudicio. Venturum nanq; illis annũciat, qui harũ illuminet abſcõdita tenebrarũ: quia ipſe iudex eorũ eſt & cõſcius, qui omninò errare nõ nouit iudicio. ¶ Vt ergo tãto teſte vel iudice vẽturo gaudeãt, vel quid de illo ſperẽt vt ſciãt, opportunè recitatur illud pręclarũ atq; famoſum, quod de Iohãne Baptiſta perhibuit, teſtimoniũ, dicens: Amẽ dico Matth.11. vobis, inter natos mulierũ nõ ſurrexit maior Iohanne Baptiſta. Magnũ teſtimoniũ, grande præconiũ. Negauit Deus homminẽ eſſe illũ mollibus veſtitum, negauit harundinem eſſe vento agitatam, enunciauit officio vel meritis eſſe angelũ. Oſtendit in vno, quod in omnibus facturus eſt, quoniã veniẽs ad iudiciũ in conſpectu patris & ſanctorũ angelorũ, cõgrua ſingulis teſtimonia reddet. ¶ Quis ergo non erubeſcet flere, eò quod competens ſuis meritis non habeat ex hominibus teſtimoniũ, tanto ſibi repoſito in cœlis pręcone meritorum? Gaudete potius in dño ſemper, iterũ dico gaudete, inquit Apoſtolus, (quod cã- Philip.4. tans in introitu) modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Quòd ſi oculos ſuos ſuos preſſerint, & lucem veſtrã coram eis lucentẽ videre

videre noluerint,nihil ſoliciti ſitis,dominus
propè eſt, qui lucem veſtrã videre nolẽtibus
ingeret,tantúmodo petitiões veſtrę innoteſ-
cant apud oeũ. Vnus eñ ille teſtis contra om
nes criminatores prętualebit.¶ Promiſſam cõ
ſolationem hãc ſubſequens cõpleri collecta
poſtular, dicens: Aurẽ tuã domine precibus
noſtris accõmoda,& mentis noſtræ tenebras
gratia tuæ viſitationis illuſtra. Tenebras e-
nim,quas patimur,in eo,quod errantes ſalſo
iudicamur & iudicamus, illuſtrabit eius ad-
uentus, quem oon tardari poſcimus, ſicut in
ſubſequenti lectione epiſtolæ ait idem Apo
1.Cor.4. ſtolus.¶ Nolite ante tempus iudicare,quoad-
Matth.11. uſq; veniat dominus, qui & illuminabit ab-
ſcondita tenebrarum,& manifeſtabit cõſilia
cordium. Tota enim hæc lectio tẽdit in hoc,
vt nobis pro minimo ſir iudicari ab huma-
no die,ſicut fuit Iohanni,qui (vt ſuprà dictũ
eſt)in Euangelio prædicatur à domino harũ
do vento agitata non eſſe.¶ De eadem re do-
minus flebiliter poſtulatur in graduali, præ-
miſſa laude cõpetenti: Qui ſedes domine ſu-
Pſal.79. per Cherubim,&c. Nam in eo quod ſedet ſu
per Cherubim,id eſt,ſuper plenitudinẽ ſciẽ-
tiæ, nouit & poteſt occultã cordiũ noſtrorũ
abiſſũ penetrare,& quæcũq; ibi latẽt,vero te
ſtimonio in publicũ proferre. ¶ Ad hoc iux-
ta vocẽ Pſalmi,quæ in alleluia perſonat, exci
tabit potentiã ſuã,& veniet.¶ Et ſicut in offe
renda,quaſi iã factũ,quia proculdubiò futu-
rũ eſt,pręſumimus dicẽdo: Benedixiſti domi
ne terrã tuam,auertiſti captiuitatẽ Iacob,gau
Pſal.84. debunt electi ſtantes à dextris, teſtimonio ſi
bi reddito à vero iudice, & libertatẽ accipiẽt
Rom.8. filiorum dei, iuxta quod in alio loco ſcriptũ
eſt: Cũ auerterit dominus captiuitatẽ plebis
Pſal.13. ſuæ,exultabit Iacob,& lætabitur Iſraël. ¶ Cu
ius libertatis ſpe cõfortat puſillanimes tuba
Pſal.35. prophetica in communione: Dicite puſillani
mes,confortamini,& nolite timere, qui ſępe
dũ humana contra ſe audiuit præiudicia, q̃-
uis de repoſito in cõſciẽtia theſauro debeãt
conſolari,tamẽ valde trepidant, quia necdũ
ſciũt,quales in illo tremendo Dei iudicio in-
ueniendi ſunt. Vnde beatus Gregorius, qui
multis hominum præiudiciis fatigarus, ſatis
& plus aliis multis erat expertus,quid paterẽ
tur, vel quanta iotra hæc cõſolatione indige
rent rectores Eccleſiæ,& iccirco hoc illis cele
bri ſtatione officium dedicauit, ſcribens ad
Mauricium imperatorem,inter cætera dicit:
Quod autem dominorum pietas illud mihi
pauendum, & terribile omnipotentis Dei iu
dicium intentat, rogo per eundem omnipo-
tentem dominum,ne hoc vlterius faciat. Nã
adhuc neſcimus,quis ibi qualis ſit. Et Paulus
egregius prædicator admonet, dicẽs: Nolite
ante tẽpus iudicare, donec veniat dominus, 1.Cor.4.
qui & illuminabit abſcõdita tenebrarum, &
manifeſtabit cogitationes cordium.

Cur ſtatio ad ſanctum Petrum.

SCiendũ verò eſt,præſentis dominicæ of-
ficio ſtationẽ congruè fieri ad ſanctũ Pe-
trum,quia videlicet ille rectorũ Eccleſię
primus & pręcipuus eſt: quibus idẽ officium
prædicat gaudiũ & patientiã in tribulatione,
longanimitatem in ſpe,quorũ in animo quã
ta preſſura ſit,& præter illa,quæ extrinſecus
ſunt,quanta inſtantia quotidiana,quanta ſo-
licitudo commiſſarum ſibi animarum, nulli 2.Cor.11.
præter ipſos,qui experti ſunt, perfectè & li-
quidò nouerunr,quàmuis frequenti lectio-
ne,maximè ex libris beati Gregorii nonnul
la ex parte à ſtudioſis & cordatis lectoribus
queãt cognoſci.¶ Ipſe aũt beatus Gregorius
egregium Romanæ ſedis poſt Petrum Apo-
ſtolum decus,qui optimè(vt dictũ eſt)ango-
ris eius conſcius extitit,hoc ſeſe cũ illis offi-
cio conſolatus eſt: quippe qui(vt in libro vi-
tæ ipſius legimus) ſtationes per baſilicas vel
beatorum martyrum cœmiteria (ſecundum
quod hactenus plebs Romana,quaſi eo viuẽ
te,certatim diſcurrit) ſolicitus ordinauit: per
quas & ipſe ſimul diſcurrens,dum adhuc lo-
qui præualuit,viginti homilias Euangelii di
uerſo tempore declamauit,reliquas verò e-
iuſdem numeri dictitauit quidẽ,ſed laſſeſcẽ-
te ſtomacho,languore continuo aliis pronũ
tiandas cõmiſit. Qui ſicut verè dulciſſimum
ſanctiſpiritus organum, quicquid ſcripſit,di
gito Dei dictante coocepit: ſic eaſdem ſta-
tiones non ſine eodem ſpiritu depoſuit,& tã
hæc,quàm cætera eius opera, tanquàm aurũ
rutilant in Chriſti Eccleſia.

De Quatuor temporum ieiuniis.

Caput V.

INter cæteras hebdomadæ ferias,quarta &
ſexta feria maximè ieiuniis ideo deputan
tur, quia Dominicæ paſſionis memoria præ
aliis inſignitę ſunt. Quarta nanq; feria domi
nus à Iuda traditore vẽditus,& ſexta à Iudęis Matth.26.
crucifixus eſt. Itaq; & per ſingulas dominicas
proprias Euangeliorũ & Epiſtolarũ lectiões
habent, & ieiuniis, lætaniis atq; abſtinentijs
pœnitentium magis idoneę iudicatæ ſunt: vt
quibus diebus innocẽs dominus vẽditus, &
pro ſeruis ſuis paſſus eſt, ſeru' peccator fleat
& ieiunet, & lectionẽ ſanctã (quę eſt animæ
pabulũ) ſolennius audiat. ¶ Quapropter qua
tuor tẽporũ ieiunia per eaſdẽ ferias celebra-
ri inſtituta ſunt,addita dominicæ ſepulturæ
die,ſcilicet ſabbato, vt tres dies ieiunii ſiot,
quatenus trium menſium cuiuſq; temporis
tempe-

temperiem bonam, trium dierum, quibus ieiunamus, ſalubri commercio impetremus, & pro menſe diem vnum domino offerentes, tranquillã & quietam hanc vitã ſub elemẽtis Ephe.6. mundi, à ſpiritualibus nequitijs, & ab aëriarum malignitate tempeſtàtum peragamus.

De Ieiunio in aduentu domini.

Caput VI.

TErtia igitur dominici aduentus hebdomada, quarta feria brumalis temporis ieiunium præfixum eſt: quod propter aduentum domini aliorum temporum ieiunijs celebrius eſt, & officium tam diurnum quàm nocturnum magis plenariũ habet, ad ipſum domini pertinens aduentum, vt dum caro ieiunijs affligitur, anima redemptionis ſuæ teſtimoniis, ex lectione ſacra, vel concentu Eccleſiæ, copioſius lętetur. ¶ Prima ieiunij die, ſcilicet quarta feria ſtatio ad ſanctam Mariam conuenienter ordinata eſt. Ad illud enĩ Luc.1. templum domini, ad illud ſacrarium ſpiritus ſancti, in quo totus Deus nouẽ menſibus habitans, dignatus eſt homo fieri, totum eius diei officium propriè pertinere manifeſtum eſt. Nam ex Euãgelio dominica recitatur, annunciatio vel incarnatio, propheticis tubis antè declamata, per angelũ præſentialiter allata, per fidem beatę virginis ſuſcepta, per incorruptum eius vterum completa & reddita. ¶ Quæ omnia propheticus clangor in introi Eſa.45. tu breuiter præcinẽs: Rorate cœli, inquit, & cętera. Dicendo rorate cœli deſuper, miniſteriũ angelicæ expreſsit allocutionis, qua verbum neus in interiorem aurem credulæ virginis, ſicut pluuia in vellus, deſcendit, & per Iudic.26. hoc quod ait, & nubes pluant iuſtum, ſe atq; cæteros prophetas, qui vt nubes iuſtum, ſcilicet Chriſtum & fideles eius in terra cordis noſtri cœleſti doctrina depluunt. Aperiatur, Eſai.2. inquit, terra ſuſcipiẽdo verbum, & dicendo, Luc.1. ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum, & germinet ſaluatorem, benedicta in ęternum, Deum nobis proferens & hominem. Quæ poſt hæc ſequũtur, omnia ſimi Daniel 2. liter Euangelico ſenſui conſonant. ¶ Epiſtolaris lectio ieiunantiũ animas dupliciter reficiens. Primò montem illum prędicat, qui ſecundum conſonum Euangelium, ſedem ſuſ Pſal.65. cipiens Dauid patris ſui, & de lapide paruo creſcens in montem, & implens orbem terrarum, regnabit in domo Iacob in æternum. Pſal.23. ¶ Cui lectioni pulchrè ſuccinit verſus ſubſequens gradualis, quis aſcendit in montẽ domini, &c. Quia videlicet non niſi innocẽs manibus & mundo corde, & cuius vita concordat cum fide, partem habebit in illa domini incarnatione. ¶ Reliqua officij membra patẽter ad eundem Euangelij ſenſum pertinent, nec ad hoc probandũ immorari opus eſt, quoniam manifeſtum eſt. Igitur hac die ſecundũ huiuſmodi officium ſtatio ad ſanctam Mariã conuenienter ordinata eſt.

De Feria ſexta Ieiunij. Cap. VII.

SExta verò feria ſtatio ad ſanctos Apoſtolos pręſcripta eſt. Ratio quidem occultior eſt, ſed quęrentibus parua ex ſcintilla citius elucet. Nam in Euangelio diei præſen- Luc.1. tis, in cantico beatæ virginis dignũ illud memoria dictum eſt, quod patenter ad ipſos Apoſtolos attinet: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. ¶ Nã de ſede ſpiritualis magiſterij, de cathedra Moyſi, depoſuit potẽtes de ſede, id eſt, ſuperbos, ſcribas & phariſæos, & exaltauit in eandem ſedem humiles Apoſtolos. Sicut aliàs ipſe dominus: cõfiteor tibi, inquit, pater domine cœli & terræ, quia Matth.11. abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. ¶ Quod quia in veritate iudicii factum eſt, & cùm hæc diceret beata virgo, propè erat dominus, ſcilicet in vtero eius, benè cõgruit hic introitus: Propè eſto Domine, & Pſal.118. omnes vię tuæ veritas. ¶ Et quia florente tũc virga de radice Ieſſe, iam requieſcebat ſuper florem eius ſpiritus domini, vt de plenitudine eius accipiens Iohannes, exultaret in vte- Iohan.1. ro Elizabet: aptè concinit Euangelio hæc E- Luc.1. piſtola: Egredietur virga de radice Ieſſe, &c. Singula percurrere nimis longum eſt, & quia Eſa.11. per ſe patent, quòd ad eandem rem pertineant, faſtidioſum eſt. ¶ Cõmunio tãdem, ecce dominus veniet, & omnes ſancti eius cũ eo, Zach.14. ad eorundem perſpicuè ſpectat glorificationem Apoſtolorum, qui cum eo venturi ſunt in ſecundo aduentu eius ad iudicium.

Cur vna tantum lectio legatur ad Miſſam. Cap. VIII.

QVęri autem poteſt, cur quarta feria prima ſcilicet diei ieiunii, duæ ſint lectiones, duoq; aſſcripta gradualia, ſexta feria vna tantum lectio, ſequenti verò ſabbato legantur ſex? ¶ Ad quod reſpondendũ, quia cùm quarta feria duas legerimus, ſexta ſecundum profectum ieiunii tres legere deberemus, ſabbato autẽ quatuor. Verùm quia ſabbato ſolent ordinationes fieri, tranſlatæ à feria ſexta duæ, quatuor ſabbati lectiõibus appoſitæ ſunt, vt his maximè ſacri officiũ proferenda reſeruetur opulẽtia, qua & ieiunãtes, & ſacrorum ordinũ tyrones deſcripti ſunt.

Cur ſabbato ieiunii duodecim lectiones titulentur, cùm ſex tantùm legantur.

SCiendum quoque, quòd cũ ſabbato ſex tãtum legendę ſint, duodecim in titulis lectiones ea de cauſa prænotantur, quia cùm

cùm Romana Eccleſia de Latinis & Græcis
eſſet permixta, ſingulæ lectiões in vtraq; lin-
gua recitabãtur. Nam in vna lingua recitatæ,
ab vtriuſq; linguæ populis intelligi non po-
terant. Itaq; dũ vnaquæq; bis legitur, dupli-
cato ſenario lectionũ numero, duodecim cõ
putantur. ¶ Prætereà notandum eſt, ordina-
tionum ſacramenta dominicæ diei deputari,
cuius in veſpera fiũt, & tam veſpera ſabbati,
quàm mane prima ſabbati poſſe & licere ieiu
nis à ieiunãtibus celebrari.

Sententia Leonis Papæ, quòd ordinationes
cùm ſabbati veſpere fiant, ad diẽ do-
minicam pertineant. Cap. IX.

DIcit enim magnus Leo, ſcribẽs ad Di-
oſcorum Alexandrinæ ciuitatis Epiſ-
copũ. Quod à patribus noſtris propen
ſiore cura ſeruatum eſſe nouimus, à vobis
quoq; volumus cuſtodiri: vt non paſsim die-
bus omnibus ſacerdotalis vel Leuitica ordi-
natio celebretur, ſed poſt diem ſabbati, hoc
eſt, noctis eius, quę in prima ſabbati luceſcit,
exordio, ſub lege diuini officii ſubſtituatur,
in quibus his, qui conſecrandi ſunt, ieiunis
à ieiunantibus ſacra benedictio conferatur,
quod eiuſdem obſeruantiæ erit, ſi mane ip-
ſo die dominico continuato ſabbati ieiunio
celebretur, à quo tempore præcedentis no-
ctis initia non recedunt: quam ad diem reſur
rectionis (ſicut etiam in paſcha domini decla
ratur) pertinere non dubium eſt. Nam pro-
pter authoritatem conſuetudinis, quã ex A-
poſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſa
cra ſcriptura manifeſtat, quòd cùm Apoſtoli
Paulum & Barnabam ex præcepto ſancti Spi
ritus ad Euangelizandũ gentibus mitterent,
Acto.13. ieiunantes & orãtes, impoſuerũt eis manus,
vt intelligamus, quanta & dantiũ & accipien
tium deuotione curandum ſit, ne tantæ be-
nedictionis ſacramentum negligenter videa
tur impletũ. ¶ Et ideo piè & laudabiliter A-
poſtolicis mores geſſeris inſtitutis, ſi hanc or
dinandorum ſacerdotum formam per eccle-
ſias, quibus dominus pręeſſe te voluit, etiam
ipſe ſeruaueris, vt his, qui conſecrandi ſunt,
nunquàm benedictio, niſi in die reſurrectio
nis dominicæ tribuatur, cui à veſpere ſabbati
initiũ conſtat adſcribi, & quę tantis diuinarũ
diſpenſationũ myſterijs eſt cõſecrata, vt quic
quid à Domino eſt inſignius cõſtitutum, in
huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mun-
dus ſumpſit exordium, in hac per reſurrecti-
onem Chriſti, & mors interitum, & vita ſum-
pſit initium. In hac Apoſtoli à domino prædi
candi omnibus gẽtibus Euangelij tubam ſu-
munt, & inferendum vniuerſo mundo ſacra
mentum regenerationis accipiunt. In hac (ſi-
cut beatus Euangeliſta Iohãnes teſtatur) cùm
cõgregatis in vnum diſcipulis, clauſis ianuis, Iohan.20.
ad eos dominus introiſſet, inſufflauit & di-
xit: Accipite ſpiritum ſanctum, & quorum re
miſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum Actor.2.
detinueritis, detenta erũt. In hac deniq; pro-
miſſus à domino Apoſtolis Spiritus ſanctus
aduenit, ita cœleſti quadam regula inſinua-
tum & traditum nouerimus, in illa die cele-
branda nobis eſſe myſteria ſacerdotalium, in
qua collecta ſunt omnium dona gratiarũ.

Item de Sabbato, & cur ſtatio ad ſan-
ctum Petrum. Cap. X.

HOc ſabbato, & omnibus horum qua-
tuor temporum ſabbatis, ſtatio ad ſan
ctum Petrum congruè celebratur. Cui
enim primo poſt Chriſtum Eccleſiæ ſummũ
collatum eſt pontificiũ, quiq; primus & prin
ceps ſacras in eccleſia celebrauit ordinatio-
nes, cuius vice maximè fungitur Romanus
pontifex, cũ eccleſiæ ſanctæ miniſtros & oui
bus Chriſti paſtores ordinat neceſſarios, con
gruè, vt tanquam ad ſummum recurratur, a-
pud ipſum ſtatio celebratur. Conuenientes
igitur ad beatum Petrum ieiunos mater Ec-
cleſia filios, velut ex ore ipſius Petri multipli
catis in anima reficit ſacramentis, & ex ipſius
authoritate ſpiritualium diuiſiones miniſtra
tionum diſtribuit. ¶ Vbi notandum, quintã
ſemper lectionem, quæ ſuperadditæ doctri-
næ nouiſsima eſt, nõ mutari, ſemperq; illam
eſſe, qua legitur angelus domini cum Azaria
& ſociis eius in fornacem ignis deſcendiſſe. Daniel.3.
Quod magna & myſtica non vacat ratione.
Nam quemadmodum pueris ab Babylonio
rege miſsis in fornacẽ ignis, cœleſtis gratia
ſubuenit, & fecit medium fornacis quaſi vẽ-
tum roris flantem: ſic nos à confuſionis rege
diabolo, libidinum flammis appetitos ieiu-
niorum & orationum inſtantia liberat. Hoc
deniq; genus non eiicitur, niſi in oratione &
ieiunio. ¶ Hac ergo lectione prælecta, ſequi- Matth.17.
tur & hymnus eorundem puerorum, quo ad
benedicendum creatorẽ omnis creatura cõ-
monetur, priuſquàm ſacerdotes ordinentur,
vt animaduertamus, illorum ora manuſq; ad
benedictiones dandas, & quod maximũ eſt,
conficiendum corpus & ſanguinem domini,
iure admitti, qui à confuſionis rege ſuccen-
ſam fornacem vitiorum potenti fide ſupera-
uerunt. Iam quæ ſequuntur, manifeſtè ſecun
dum domini prædicant aduentũ, & voci con
ſonant clamantis in deſerto, parate viam do- Eſa.40.
mino, &c. Hoc enim euãgelium eius diei eſt, Matth.3.
principium ſcilicet prædicationis, qua Iohã-
nes peccatorum corda percutit, & ad pœnitẽ
tiam inuitat, genimina viperarum, ſecurim
dicens

dicens iam eſſe poſitam ad radices arboris,& ventilabrum in manu iudicis, vt purgans aream ſuam,triticum congreget in horreum,paleas autem conburat igne inextinguibili.

¶Hoc Euangelium eodem Epiſtola ſenſu præcurrit ſcilicet ſecundum prædicando aduentum Domini, quo reuelatum prius hominem peccati, filium perditionis inter-
2.Theſ.2. ficiet ſpiritū oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduẽtus ſui. ¶Sed & antiphona ad introi-
Pſal.76. tum:Veni & oſtende nobis faciem tuam domine,qui ſedes ſuper Cherubim,& ſalui erimus, manifeſtè tẽpus illud reſpicit, quo(ſicut in offerẽda quoq; canimus) exultāti filiæ
Zach 9. Syon:Veniet rex ſuus ſanctus & ſaluator mūdi:& ſicut in tractu præmiſſum eſt: Excitans
Pſal.79. potentiam ſuam veniet, & eum quem deducit,velut ouem Ioſeph,ſegregatum ab hœdis
Matt.25. qui à ſiniſtris eius erunt,ad dextram ſuam cōſtituet. ¶Interim tamen plorandum eſt an-
Pſal.94. te eum qui fecit nos, ne fortis & terribilis,
Pſal.81. qui iuxta communionem exultauit vt gygas ad currendam viam, nemine aduerſantium paruulorum valente ſibi reſiſtere, de quibus
Pſal.63. ſcriptum eſt: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum,cùm venerit,item gygas nobis ſit,& multa fortitudine ſua nobiſcum in iudicio contendat, & magnitudinis ſuæ mole premat nos.

Cur dominica quarta vacat. Cap.XI.

DOminicæ quartæ officio præſcriptum eſt,Vacat: videlicet,quia nulli ſanctorū Apoſtolica cautiōe ſtatiōi deputatū eſt.Quod quàm rectè cautum ſit, cōſiderata eiuſdem officii ratione perpendere licebit. ¶In euangelio dominicæ huius,agitante vēto phariſaicæ interrogationis, hæc ſcintilla ſplendidæ veritatis emicat de flamma ignis diuini, qui calebat ardens & lucens in ſancta mente Iohannis. Ipſe eſt inquit,qui poſt me
Iohan.5. vēturus eſt, qui ante me factus eſt, cuius ego
Iohan.1. non ſum dignus,vt ſoluam eius corrigiā calceamenti. Ab hac probabilis teſtimonii ſententia graui & digna corde & ore tāti præcurſoris, omnia pendent membra concrepantis officii. ¶Stat Idumæa illa, quæ viſitatiōis
Pſal.59. ſuæ propheticum illud audierat promiſſum,
107. In Idumęam extendam calceamentum meū, & reſpiciens in illud tempus,quo de accubitu ſuo,ſcilicet de ſinu patris,egreſſus rex ille qui hoc promiſerat,iam in vtero virginis calceabatur, mirabilem illam atq; inſolubilem incarnationis corrigiā ſuis circundans greſſibus. ¶Illud,inquam, reſpiciens. Idumæa ſcilicet alienigena gētilitas, clamat in introi-
Pſal.105. tu: Memento noſtri domine in beneplacito populi tui, videlicet in filio tuo, in quo tibi beneplacuiſti ſolo ex millibus populi, qui-
cunque tuus fuit ab initio mundi,viſita hos Matth.3.17.
in eodem ſalutari tuo,ad modum medici iacentem ægrotum dignatione gratuita viſitātis. ¶Quæ deinde ſequuntur,id eſt,collecta, epiſtola,graduale,alleluia,cuncta pariter iuxta cōſiderationem imprægnati vteri virginalis, propè eſſe dominum, & celerem eius aduentum conſonant.¶In offerenda verò palā eſt, nos exemplo angeli, ſalutare illud templum domini,ſacrarium ſpiritus ſancti,thalamum ſanctitatis,triclinium diuini cōſilii: in quo,vt dictū eſt, diuinitas veniens ad noſtrā ſalutem,noſtra carne calceata eſt.¶Hoc tantum regis Chriſti myſterium, cui ſanctorū, qui omnes officiales eius ſunt,ita fuit creditum,vt meritò decantetur hoc officium præſcripta ſtatione apud quemlibet illorum?Nā quæ apud ſingulos eorum officia ſolēnibus deputata ſunt ſtationibus, ſi ritè conſiderentur,ſingulorum virtutibus vel meritis conſonare probantur.Sic apud beatum Petrum, qui principaliter ius obtinet ligandi atq; ſoluendi,ſtatio fit, quādo,vt dictum eſt,in typū eccleſię nobis euāgelizatur ſolutio aſinæ: ſic quando agimus ſcrutinia, & cathechumeni præſignātur,ad cathechizatorem gentiū Pau-
lum ſtatio celebratur. Hanc autem ligatu- Matth.16.
rā corrigiæ ſoluere,id eſt,ſanctæ incarnatio-
nis Chriſti myſterium denudare, ipſe Ioan- Matth.21.
nes ſe indignum aſſerit, quo maior inter natos mulierum nemo ſurrexit. ¶Inueſtigare enim quis poteſt,quomodo corporatur ver-
bum,quomodo ſummus & viuificator Spiri- Iohan.1.
tus intra vterum matris animatur, quomodo is,qui initiū non habet, & extitit & con-
cipitur? Nulli ergo ſanctorum hoc myſteriū Matth.11.
ita fuit creditum,vt apud illum propria ſtatione hoc aſsignari debeat officium. Proinde vacat,non quod (vt nōnullis videtur) minus ſit authenticum, ſed quod de ordinatiſsima ſtationum diſpoſitione,rationabiliter ſit exceptum,vtpote materiam habens totius ſalutis & ſanctitatis effectricē,ſed nulli ſanctorū inueſtigabilē: omnibus impēſam, ſed per ſolū Spiritum ſanctū adminiſtratam, qui in triclinio virginalis vteri ſolus medius,ſolus cōſcius,& vnus cœleſtiū fuit architriclinus nu-
ptiarum.¶Nocturnalia,ſtudio vitandę proli- Luc.1.
xitatis,prçterimus officia, maximè quia per ſe ſatis patent, quòd à diurnalibus non diſcrepent. ¶Notandum verò,quod antiqua & vniuerſali ſanctæ Eccleſiæ cōſuetudine per hoc tempus rationabiliter legitur Eſaias propheta, qui tam primum,quàm ſecundum domini aduentum eloquenter euidens, & euidenter eloquēs,nobilis propheta,imo mag-

nus

nus & verus nunciat Euangeliſta. Nam per
totum annum iuxta rationes cauſarum vel tẽ
porũ,ſacræ lectiones probabiliter(ſicut in ſe
quẽtibus locis ſuis liquebit)ordinatæ ſunt.

De Officio in vigilia natalis domini. Cap.XII.

IN vigilia natalis domini, frequens accele
berrimum eſt in ore Eccleſiæ pulchrum il
lud diuinæ conſolationis oraculum: Hodie
Exod.16. ſcietis,quia veniet dominus, & mane videbi
tis gloriam eius. Iudæa & Hieruſalem, nolite
2.Para.20. timere,&c. ¶Per hoc mittit quenquam no-
ſtrûm ad hiſtoriã libri Paralipomenon, quã-
do regnante Ioſaphat, congregati ſunt filij
Ammon & Moab, cum habitatoribus mõtis
Seir aduerſus Iudam. Cõuenitq; omnis Iuda
in Hieruſalem & in templum domini,ad de-
precandam faciem eius. Et ſtantibus illis co-
ram domino cum vxoribus & paruulis aut li
beris,& vociferantibus ad dominum, excla-
mauit Hiaziel,filius Zachariæ,filij Barachiæ,
Leuites de medio multitudinis, facto ſuper
ſe ſpiritu domini: O Iuda & Hieruſalem no-
lite timere,cras egredimini,& dominus erit
vobiſcũ,&c.¶ Illuc(vt dictum eſt)mittit quẽ-
quã noſtrûm eccleſia, ſumma cura nitens ex-
citare corda noſtra,vt vigilanter aduertamus
per hãc ſimilitudinem,quàm opportunè ſub
uenit nobis natiuitas filij Dei ſecundum car-
nem. Non enim parua ſimilitudo eſt. Nam
quemadmodum tunc viſibiliter congregati
Deute.23. fuerant viſibiles hoſtes aduerſus Iudam, ſci-
Hier.48. licet filij Ammon & moab,& habitatores mõ
Ezech.35. tis Seir,qui ſæpè in ſcriptura ſacra pro pecca-
Gen.19. tis & vitijs & malignis ſpiritibus ponũtur,no
minibus quoq; ad hoc ipſum cõgruentibus.
Ammon enim interpretatur populus turbi-
dus:Moab ex patre ſcilicet diabolo:Seir pilo
ſus vel hiſpidus:ſic ad interitum noſtrum cõ
gregabantur peccata & vitia noſtra, nec erat
qui adiuuaret.

De Officio eiuſdem diei. Cap.XIII.

IPſum nomen,quod dicitur vigilia,nos ex
citare debet, vt vigilanter aduertamus ea,
quæ in officio diei huius cõgeſta ſunt. Quæ
cùm perſpexerimus,quibus ex ſcripturarum
locis cõquiſita ſint,mirãda nobis ſignificatio
potius,quàm expreſsio ſeſe offeret profun-
dæ intentionis, qua cõpoſitor officij noſtras
in meditatiõe diuina mẽtes occupare per hu
iuſmodi officium intendit.¶ Primùm itaque
Exod.16. de introitu dicendum. Hodie ſcietis,quia ve
niet dominus. Hoc de Exodo parua mutatio
ne ſumptum eſt. Nam cùm dixiſſet dominus
filijs Iſraël,Ecce ego pluã vobis panes de cœ
lo,dixerũt Moyſes & Aaron ad illos:Veſpere
ſcietis,quòd eduxerit vos dominus de terra
Aegypti,& mane videbitis gloriã eius. Cùm
ergo nobis,in expectatione dominicæ nati-
uitatis mente vigilantibus, hoc in introitu
canitur,quod dictum eſt,tunc panem de cœ-
lo,id eſt,manna ſuſcipiẽtibus,& facilè perſen
tit chorus eruditus, quid innuat piæ calidus
intentionis oculus, id eſt, quò tendat,vel ad
quid ſenſus noſtros inuitet officij compoſi-
tor verè ſapiens, & ſcriba doctus magni ſibi
theſauri conſcius. ¶Deniq; ad hoc inuitat
nos,vt recogitemus,manna illud(quod datũ
eſt filijs Iſraël,de Aegypto egreſsis,& tendẽ-
tibus ad terrã repromiſsionis) figurã fuiſse
verbi oci, quod per virginẽ carnẽ aſſumens,
nos in ſe credẽtes paſcere venit, qui eramus Matth.15.
à Deo ieiuni, ſolis carnis vitijs,tanquàm car-
nibus Aegypti diſtenti atq; crapulati. Huius
interpres ſimilitudinis, non quiuis hominũ,
ſed ipſe eſt,qui dixit:Ego ſum panis vitæ,pa-
tres veſtri manducauerũt manna in deſerto, Iohan.6.
& mortui ſunt: Hic eſt panis de cœlo deſcẽ-
dens,vt ſi quis ex illo mãducauerit,nõ moria
tur:Ego ſum panis viuus,qui de cœlo deſcen
di. ¶Hoc igitur intelligentes, & magnificè
exultãtes, amplius ex ſubiunctiõe pſalmi di
latamur in intellectu gaudio ſpirituali, dicẽ-
tes:Domini eſt terra & plenitudo eius. Quod Pſal.23.
de pſalmo, ſumpta eſt offerenda quoq; cum
verſibus ſuis. Cõuenit nanq; diei vel rei pſal
mus hic per omnia,quia totius hodierni offi
cij pſalmiq; huius vna ferè intentio eſt. Nam
& in vigilia præſenti contẽplari iubemur,nõ
ſolũ ꝙ natus ſit,ſed & cur natus, vel quando Heb.9.
natus ſit Chriſtus,ſicut & cantamus:Intuemi
ni, quãtus ſit glorioſus iſte. Et in pſalmo iux
ta titulũ,qui talis eſt:Pſalmus Dauid in prima
ſabbati. Agit Propheta de victoria Chriſti,
quæ facta eſt in reſurrectiõe,in prima ſabba-
ti, exhortãs fideles, vt tanto regi ſemetipſos
(ſicut decet)præparent aduenienti, tollẽtes, Luc.11.
ſicut in offertorio cantamus,portas ſuas,por
tas mortis,id eſt, vitia,vel eleuãtes portas iu-
ſtitiæ,virtutes,vt introeat rex gloriæ, domi-
nus virtutum, ad debellandum fortem arma Pſal.135.
tum, cuius eſt orbis terrarũ, quia ipſe ſuper
maria fundauit eum,dũ ſicut olim diuiſit ma
re rubrum in diuiſiones, ita & nunc orbẽ, id
eſt, populum Chriſtianũ,educẽs inter diſſen
ſiones amaricantium populorum, fundauit
in fide,& ſuper flumina præparauit,id eſt,ſu-
per principes ſeculi ſtabiliuit eum.¶Nihilo-
minus & hoc, quod eidẽ introitui,in gradua
le transformato, verſus iſte ſubiũgitur: Qui Pſal.79.
regis Iſraël,intende,ſenſum vigilantem ædi-
ficat. Nam pſalmus ille oratio eſt pro Iudæis,
& Gentibus, qui cito apparente domino Ie-
ſu commutandi erãt in eum. Et pro perfidis

quoq; Iudæis,qui in titulo appellantur Aſſy-
Rom.10. rij,id eſt,ſeipſos dirigentes ſecundum repu-
tationem ſuam,qui iuſtitiam ſuã ſtatuere vo-
lentes, iuſtitię Dei non ſunt ſubiecti:pro per
fidis,inquam, Iudæis orant in illo pſalmo fi-
deles,vt tandem conuertantur,qund ipſi tan
dem futurum præuident. ¶ Et in ſupradicto
verſu ſub nomine Iſraël Iudaicus populus,
ſub nomine Ioſeph, quod interpretatur ac-
creſcens,gẽtium deſignatur multitudo, quæ
illis addita eſt,iuxta illud: Alias oues habeo,
Iohan.10. quæ nõ ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me
adducere,&c. ¶ De Euãgelio vel epiſtola pa-
làm eſt,quòd eis introitus ſupradictus cõue-
niat,videlicet quia ſenſus vtriuſq; hoc maxi-
mè intẽdit atteſtari, qualẽ per portã cœli ſu-
pradictum manna nobis dominus pluerit,ſci
licet per virginem,dicente angelo in Euãge-
Matth.1. lio:Quod enim ex ea natũ eſt, de ſpiritu ſan-
cto eſt,pariet autem filium,&c. Pauli autem
Roma.1. in Epiſtola:Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid.
¶ Maxima nanq; portarum cœli, quas domi-
nus,vt hoc manna plueret,nobis aperuit,Ma
ria extitit,per quam ad nos verbum Dei, caro
factum,de cœlo deſcẽdit.Siquidem aliæ por-
tæ,id eſt,omnes ſanctorũ animæ,quæ ab ini-
tio verbum illud in gremio fidei meruerunt
ſuſcipere, ore ſuo verbum ſalutis pepererũt,
id eſt,prædicauerunt, ſanctamq́; ſcripturã cõ
poſuerunt, diceutes: A timore tuo domine
Eſa.26. concepimus & peperimus.Spiritũ ſalutis tuæ
fecimus ſuper terram.Hæc autem verbum il-
lud ita plena gratia concepit, vt viſibilem ho
minem factum pareret,in veritate carnis,eo-
dem Spiritu ſancto, & per ora prophetarum
verbum hoc eloquente,& cõceptionem eius
in vtero virginis operante. ¶ Quod & ipſum
cælitus ſignificatum eſt,in eo quod de ſupra-
dicto manna ſcriptum eſt: Cumq́; deſcende-
Exod.16. ret mane ros ſupra caſtra, deſcẽdebat pariter
& manna. Ros enim Spiritum ſanctũ,de quo
nunc dictum eſt, quod enim in ea natum eſt,
de ſpiritu ſancto eſt:Manna verò(vt ſæpè di-
ctum eſt)verbum Dei ſignificabat, quod per
operationem eius humanæ naturæ vnitũ eſt.
¶ Et quod populus inobediens, de eo quod
collegerat, reſeruauit, nec totũ vt iuſſũ erat,
comedit,hoc illud eſt,quod nõ totum,quod
accepit à ſanctis prophetis de verbo Dei,cre-
dere voluit. Quod autem de manna reſerua-
tum eſt,quale fuit?Computruit,inquit,& ſca
tere cœpit vermibus. Nimirũ, hoc eſt, quod
vſq; hodie Iudęa de manna comedere,id eſt,
de verbo Dei credere refugit: Quòd videli-
cet putredinem,id eſt, carnẽ noſtram aſſum-
pſerit,& verè ſit vermis,quod purum manna
fuerat,id eſt, homo verè mortalis ſit factus,
qui Deus,imo verbũ Dei erat. ¶ Quòd autem
die ſabbati non computruit,neq; vermis eſt
inuentus in eo, quia pulchrè illud ſignificat,
quòd,vt ait Apoſtolus,Chriſtus reſurgens ex Rom.6.
mortuis,iam non moritur,mors illi vltrà nõ
dominabitur. ¶ Rectè igitur in introitu can-
tamus:Hodie ſcietis quia veniet dominus,&
mane videbitis,&c.quia hodie,id eſt,in præ-
ſenti vita ſcimus & credimus, quia de cœlo
deſcẽdit panis viuus,mane,id eſt, in reſurre-
ctionis gloria, videbimus non ſolam huma-
nam,ſed glorioſam diuinitatis eius formam,
&(vt in communione canimus)Reuelabitur Eſa.40.
gloria domini,& videbit omnis caro ſaluta-
re Dei noſtri.

De eo quod ſolet quæri,cur Deus lapſum
hominis euenire permiſerit,pro
quo incarnatio eius neceſſa-
ria fuit.Cap.XIIII.

IMportuna plerunq; à nõnullis hæc nobis
impingitur quæſtio. Cur Deus lapſum ho-
minis euenire permiſerit, cùm vtique, vt
omnipotẽs,impedire potuerit,ſaltem ipſum
tentatorẽ ab ingreſſu paradiſi procul arcẽdo,
malueritq́; ſuam incarnationem humano ge-
neri neceſſariam exiſtere, quàm compendio
ſerpentem ab hominis collocutiõe abigere.
¶ Hoc Apoſtolus Iudæis ſcandalum, gẽtibus 1.Cor.1.
autem ait eſſe ſtultitiam,nos autem,ſi ſpiritu
pietatis regimur,vt mites ſimus,& ideo quę-
rimus vt inueniamus, ſcienter profitebimur
hoc ſtultum Dei ſapientius eſſe hominibus.
¶ Quod vt probari poſſit facilius,libet prius
rei tantæ maieſtatis aliquam apponere ſimili
tudinem,vt quia diuinam iuſtitiam vel ſapiẽ
tiam in ſemetipſa radiantem, infirmi perſpi-
cere non queunt oculi,tanquàm in ſubiecto
ſpeculo contemplantes,ſpecioſam illam eſſe
intelligant per ipſius imaginem. Nunc ergo Pſal.104.
ab eo, quod ſcriptum eſt, & vocauit famem
ſuper terram,& omne firmamẽtum panis cõ
triuit,& paulò pòſt:Et intrauit Iſraël in Ae-
gyptũ,&c.cõpetentem licet capere ſimilitu-
dinem. ¶ Quærimus nunc ab eis,qui ſupradi
cta quæſtione moueri ſolent. Cùr Deus vo-
luerit,vt Iſraël in Aegyptũ intraret,vnde po-
ſtea ſignis,atq; portentis, cum ipſorum gran
di labore,per Moyſen & Aaron educerẽtur.
Nam teſtamentum ſuum; quod diſpoſuit ad
Abraham,quod iurauit ad Iſaac,quod ſtatuit Exod.7.8.
Iacob in præceptum,dicens:Tibi dabo terrã Pſal.104.
Chanaan,cùm eſſent incolæ eius,ſcilicet ter-
ræ Chanaan,illud,inquam, teſtamentum ſic
poterat ratum facere, vt non vocaret famem
ſuper terrã, neq; intraret Iſraël in Aegyptũ,
& ibidem,id eſt,intra Chanaan,augere pote-
rat populum ſuum vehemẽter, & firmare eũ
ſuper

ſuper inimicos eius, nō relinquēs hominem nocere eis,& corripiens pro eis reges:ſed ma luit (vt dictum eſt) cauſam euenire, propter quam intraret Iſraël in Aegyptū,& illuc mittere Moyſen ſeruum ſuum & Aaron, ponens in eis verba ſignorum ſuorū & increpare ma
Pſal.105. re rubrum, vt exiccaretur,& ſubuerſis hoſtibus deduceret eos per deſertum quadraginta annos,&portaret mores eorum,& interim pluit illis manna ad manducandū,& panē cœli dedit eis. Hoc ergo reſpondeat qui altiora
Pſal.77. quærit, cur tantis morarum vel operū diſpendiis reducēdos, illuc intrare permiſerit. ¶ Dicet fortaſsis quod in promptu eſt,& quod verum eſt, quia vt notā faceret io gentibus virtutē ſuam, vt eſſent quæ vtiliter annunciari poſſent inter gentes opera eius, vt ſciremus,
Pſal.76. quia ipſe dominus Deus noſter, & experimē
Pſal.104. to probarem*, quia in vniuerſa terra iudicia eius: vt, inquā, notus fieret neus, ſine cui* notitia nō viuit omnis homo, iccirco quod ſupradictū eſt fieri permiſit. Et rectè, benè, irreprehenſibiliter. Si enim homo nō debet oblata occaſione omittere, quin proferat quod in ſe vtile habet, pro eo quod ſcriptū eſt: Sa-
Eccl.20. piētia abſcōdita & theſaurus occultus, quæ
Pſal.104. vtilitas in vtriſq;? quātò magis beneuolentia
Gen.39. Dei oblatā ſibimet occaſionē debuit amplecti, i. mittere in ſeruum venundari Ioſeph, vt ſapiētiæ ſuæ theſauros vtiles oſtēderet, qa videlicet illa venditio captiuitatis illorū cauſa vel initiū fuit. Nō enim Deo imputandum eſt illius captiuitatis initium, quia vocauit famē ſuper terrā, ſed eis, à quibus in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. ¶ Non ergo dubiū eſt, quin irreprehēſibile ſit, quicquid illic à neo permiſſum eſt vel actū. Quapropter cū deſcēderēt in Aegyptū, ſolus pater Iacob, qui culpæ illius fuerat expers, ſpe promiſsionis recreatus eſt. Audiuit enim oeum ſibi dicentē:
Gen.46. Noli timere, deſcende in Aegyptū, ego deſcendam illuc tecum,& ego inde adducam te. ¶ At verò illius diuinæ iuſtitiæ, de qua ſupra propoſitū eſt, hæc imago eſt, atq; ad exēplar cœleſtium hæc in terrenis acta ſunt. Eadem ſimplicitate oculi, id eſt, intētiōe vtilia faciēdi, permiſit Adam volentē deſcendere in hāc Aegyptum, id eſt, in tenebras peccati, cùm poſuiſſet eum in amœnitate paradiſi, cuius illa terra typum geſsit, in qua Abraham & Iſaac & Iacob peregrinari iuſsit, repromittens eā illis. Et cuncta vtilitas, quæ prouenit ex eo, quod Iſraël in Aegyptum intrare permiſit, tantò minor eſt illa, quæ de peccato Adę prouenit, quātò minor eſt figura veritate, ſimilitudo re, vmbra corpore. ¶ Nā vt cætera nunc omittam, quorum latiſsimæ quidē ſignificationes ſunt, ſed aliis temporibus vel locis adhibēdæ ſunt, illud quod pluit illis manna ad manducandū,& panē cœli dedit is, verè magnū & mirificum bonū, quantò minus eſt iſto, quem ſignificabat, pane angelorū, qui eſt oei verbum, verbū Deus, verbum caro factū. Siquidem illud manna, verbi huius incarnati fuiſſe ſignum, non ſolus in Euangelio teſtatur dominus, vbi ait: Ego ſum panis viu*, qui Iohan.6.
de cœlo deſcendit: ſed & Moyſes in Deutero nomio præſcribit. Qui cū dixiſſet: Et dedit ti Deut.8.
bi cibū manna, quē ignorabas tu & patres tui, ſtatim addidit, vt oſtēderet tibi, qa nō in ſolo pane viuit homo, ſed in omi verbo, quod egreditur de ore Dei. ¶ Et vt ſupradictā diuini oculi ſimplicitatem, id eſt, intentionis puritatem vtrobiq; planius perpendas, promptū eſt perſpicuis probare teſtimoniis, quo ad erudiendam creaturā, non ſolum humanam, ſed & angelicā, hæc vel illa fieri oportuit. Nā de manna cùm dixiſſet Moyſes, quod ſuprà poſitū eſt, paulò pòſt adiecit, vtiq; hominib* loquens: Quia ſicut erudit homo filiū ſuum, ſic dominus Deus tuus erudiuit te. De ſacramento autē verbi incarnati Paulus ad Ephe- Eph.3.
ſios ſcribens, vt innoteſcat (inquit) principi- 1.Cor.2.
bus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiā multiformis ſapiētia nei. ¶ Igitur quēadmodum in ſpeculo patet, ſubiectæ ſimilitudinis clariſsimus & ab omni, quod reprehēſiōe vel nota ſtultitię (vt gētibus viſum eſt) dignū ſit, puriſsim* iuſtitię ſol, in diſpēſatiōe ſuę incarnatiōis incedit, quia modorū omniū, quibus omnipotēs malitiam diaboli peruertere vel caſſare potuiſſe vel debuiſſe aſſeritur, à mūdi huius ſapientia, quā ſtultā fecit neus, omniū, inquā, modorū optimus hic modus eſt, qui neo complacitus eſt, vt diabolus ad ſuæ damnationis cumulū hominē decipere permitteretur, & ſuæ fraudis effectu potitus tū demū per hominē ad iudiciū traheretur. ¶ Et ſedēs in ſuperbiæ principatu Aegypti rex, id eſt, tenebrarū princeps, primū decem plagis, id eſt, decem legis pręceptorum flagris contūderetur, deinde nobis ad manducandum hoc mā na per baptiſma concurrentibus, ipſe infectator fluctibus eiuſdem enecaretur, nobiſq́ue hoc in manna verbi incarnati refectis atq; cō fortatis, terramq́; eius, id eſt, cœleſtē patriā, quam ille ſuperbiendo perdidit, inuadentibus, ipſe cum ſatellitibus ſuis, videlicet ſpiritualibus Chananæis trucidaretur, quod in die iudicii futurum eſt, quando mirabili & pulcherrima ordinatione hic Deus & homo puniet,& quod in Deum,& quod in hominē actū eſt, id eſt, & ſuperbiā, qua cōtra Deū tumuit, & inuidiā, qua hominē decepit. ¶ Hęc

omnia Deus, priuſquàm hominem cōderet, præſciuit & prædeſtinauit:ipſum auté hominis lapſum præſciuit quidem,ſed non prædeſtinauit,neq; voluit,quinimò ſub interminatione mortis vetuit. Nā bona ſola Deus pręſciuit & prędeſtinauit, mala autem præſciuit tantū, non etiam prædeſtinauit,ſed cōdigna eis loca iuſtè deputauit. ¶Addit adhuc quærere aliquis:Cùm pręuaricatio nulla ſit,ſi pręceptum aut lex non fuerit, cur Deus homini præceptū dedit,quod non ſeruandū præſciuit? Videlicet quia creator erat ille,iſte creatura, & à creatore creaturam erudiri oportuerat, quippe quæ ita creari non potuerat, vt ſuapte natura perfecta eſſet, quod ſolius diuinæ naturæ eſt: neq; ſciri poſſet, quia Deus mitis & humilis corde eſt, niſi eruditione proficeret. At verò præceptum in omni diſciplina eruditionis initium eſt. Igitur præceptū dari oportuerat, illud præſertim, quo ad humilitatem creaturam diſponeret,videlicet prohibēdo ne plus vellet ſapere, quàm oporteret ſapere,quam ob culpam ceciderat diabolus,& ideo in Ezechiele cum improperio & ironia appellatur Cherub,id eſt,plenitudo ſcientiæ. At ille,vt ſcientiam boni & mali,id eſt,omnium ſcientiam,ſicut Deus haberet,comedit lignum,quod exinde ita appellatur ſcientiæ boni & mali, non quòd verè ita fuerit,ſed quòd de illo diabolo fallente mulier credidit. ¶His ergo breuiter præmiſsis, propter eos duntaxat, qui nobiſcū Dei ſcientiam inclinato corde expetunt, non propter eos,qui inſidioſe agūt,qualibus dicit Apoſtolus: O homo tu quis es,qui reſpondeas Deo, nūquid poteſt figmētū dicere ei,qui ſe finxit, quare me feciſti ſic?quorū inſidioſis reſpōdere queſtiūculis, nec noſtræ facultatis,nec pręſentis propoſiti eſt.¶His,inquam,pręmiſsis, gloriam prædicamus eiuſdé dominicæ incarnationis,Deū patré laudantes,qui per illā nobis facié ſuā oſtēdit,glorificantes filiū ſalutare noſtrū,qui carné noſtrā aſſumpſit: gratias agentes ſancto Spiritui, cuius propriū opus, illa noui hominis mirabilis cōceptio fuit.

Gen. 2.

Rom. 12. Ezech. 28.

Rom. 9.

Cur duæ legantur in natali dominico ad miſſam epiſtolæ. Cap. XV.

ILlud quæſitu dignum eſt, cur in hac ſolēnitate dominicæ natiuitatis, tā die quàm nocte duæ ad miſſarū ſolennia legantur epiſtolæ, quod aliàs per totum annū eo modo nō fit. Quodq; maximè prętereundū nō eſt, prima ſemper de veteri,ſequens de nouo teſtamento ſumpta eſt. Quod inquirētibus nobis ſplendida beati Gregorij doctrina viam intelligentiæ protinus aperit. Ait namq;: Benè duo Cherubim, quæ propitiatoriū tegūt, ſeſe inuicē aſpiciunt,verſis vultibus in propitiatorium.Cherub quippe plenitudo ſciētiæ dicitur:Et quid per duo Cherubim,niſi vtraque teſtamenta ſignantur? Quid verò propitiatoriū, niſi incarnatus dominus figuratur? De quo Iohannes ait: Ipſe eſt enim propitiatio pro peccatis noſtris. ¶Et dū teſtamentū vetus hoc faciendū denunciat,quod teſtamētū nouum de domino factum clamat, quaſi vtraq; Cherubim inuicem aſpiciunt,dū vultus in propitiatorium vertunt, quia dum inter ſe poſitum incarnatum Deū vident,à ſuo aſpectu non diſcrepant, quæ diſpenſationis eius myſteriū concorditer narrant. Redditā ergo nobis eandem intelligimus ſimilitudinem,dum,ſicut duo Cherubim verſis vultibus in propitiatorium ſeſe mutuo reſpiciūt, ſic duæ lectiones ex duobus teſtamentis,euāgelicam lectionem, qua propitiatorium noſtrum, id eſt, incarnatū verbum prædicatur, concordibus teſtimoniis & vno eodéq; ſenſu reſpiciunt.¶Cur autem ad ſanctam Mariā hoc officio ſtatio celebretur, cauſa euidens eſt, ſcilicet quia de vtero hæc ſalus Iudæ & Hieruſalem expectata & ſuſcepta eſt.

1. Iohan. 2.

Quòd Chriſtus nocte natus ſit. Caput XVI.

DOminica nocte natum eſſe Chriſtum probabile eſt,quamuis ſacra euangelii de hoc hiſtoria tacuerit. Namq; ſi per regulā computi retrò percurras,inuenies eius anni quo natus eſt, concurrentes quinq;. Quos addens regularibus Decembris ſeptē vel (vt compendioſius fiat) regularibus Ianuarii tribus,inuenies diem illū, quo Decēbrem inchoamus, quintā fuiſſe feriā, & eum quo Ianuarium, primā, id eſt, diē dominicā, ſublatis videlicet ſeptem ex eo numero, qui regularibus & cōcurrentibus compoſitis accreſcunt. Cùm auté December quinta feria, vel Ianuarius inchoatur prima,neceſſe eſt diem natalis domini,qui poſt calendas Decembris XXV. & ante calendas Ianuarii eſt octauus,primam feriam,id eſt,diē exiſtere dominicā. ¶Nocte ergo dominica natus eſt Chriſtus,conſonante mirabiliū ſuorū ordine, vt quo die dixit,fiat lux,& facta eſt lux,eiuſdem diei nocte exoriretur in tenebris lumē rectis corde,& viſitaret nos oriēs ex alto,illuminare his qui in tenebris ſunt & in vmbra mortis. ¶Nocte verò congruè natus eſt, vt ipſo die ortus ſui tempore, ad illuminandam noctem noſtram ſe aduenire ſignaret.

Pſal. 11. Luc. 1.

Cur duæ miſſæ ea nocte celebrantur. Caput XVII.

IDcirco nocte illius ſacratiſsimā memoriā duę miſſę à ſanctę memorię Theleſphoro Papa

Papa inſtitutæ, decentiſsima veneratione illuſtrãt. Verè Apoſtolica ſanctæ Romanæ Eccleſiæ fides, quæ in vnius natiuitatis filij Dei anniuerſaria nocte, geminæ natiuitatis, diuinæ ſcilicet & humanę gloriã, ſolennibus vigilijs ita cõmemorari cõſtituit, vt in honorem eius natiuitatis, qua ex vtero ſuo, id eſt, ex propriæ ſecreto ſubſtantiæ, deus pater illum genuit ante luciferum, id eſt, ante angelicam naturam, & antequàm quicquam faceret, primam miſſam ordinaret, & in venerationem eius, qui per vterum virginis benedictus aduenit in nomine domini, ſecundum laudans & exultans ſuccineret. *Pſal.109.* *Prouer.9.*

Cur tunc legitur, liber generationis, ante primam miſſam. Cap. XVIII.

Hac nocte ante miſſarum ſolennia legitur nobis, liber generatiõis Ieſu Chriſti, quod pulchro ſatis ordine & myſtica ſanctæ Eccleſiæ traditum eſt inſtitutione. Ecce enim verè diuini ſtructores ordinis, per huius ſeriem lectionis, ſcalam illam nobis repræſentant profundo noctis tempore, quam nocte dormiens Iacob vidit, cui ſummitate ſua cœlos tangens dominus innixus, eidẽ Iacob apparuit: & ſemini eius terram hæreditariam repromiſit, quãdo pro eiuſdem propagatiõe ſeminis ibat iuſſu patris ſui, vt acciperet vxorem de domo & cognatione patris & matris. Nam vt de mortalitate nunc taceam, quo ſecundum hoc, quod omnia in figura cõtingebant illis, ſcala illa præfigurauit, cui dominus innixus (vt dictum eſt) apparuit, niſi generationem Ieſu Chriſti, quam ſanctus Euangeliſta diuino ore ita cõtexuit, vt per Ioſeph ad Chriſtũ perueniret. ¶ Cui videlicet Ioſeph, ſupremo ſcalæ gradui dominus paruulus innixus eſt. An non illi beato innixus eſt, quãdo pupillus in hoc ſeculo, id eſt, abſque carnali patre natus, ſolatio eius cũ puerpera matre ſuſtentari dignatus eſt? Et vt cætera taceam, nónne tũc vel maximè illi innixus eſt, quãdo ne ab inimicis Herode vel cæteris inueniretur, qui quæſituri erant animã eius, in Aegyptũ ab eodem nutricio ſuo deportatus eſt, iterũq; defuncto Herode in terram Iuda relatus eſt. ¶ Cũ igitur nos medio noctis librum illum generationis Chriſti audimus, non ſomno corporeo, ſed ſupernorum cõtemplatione dormientes, iuxta quod ſponſa dicit in Canticis: Ego dormio, & cor meum vigilat: cùm, inquam, generationem illam audimus, tunc prædictam ſcalam non tã ſomniamus, quàm vigilanti animo, & certa fide videmus. ¶ Et dominum noſtrum paruulum propter nos factum, & per portam cœli, quam ſupremus gradus ſcalæ, ſcilicet beatus Ioſeph, ſponſali dignitate contingit, per portã, inquam, cœli, id eſt, per beatã virginem egreſſum dominum noſtrum paruulum & vagientem, & eo modo, quo iam dictum eſt, ſcalæ innixum audimus, noſtram, id eſt, gentiũ ſalutem pro magna benedictione promittentem, imo promiſſam adimplentem. Nã quod in illo ſomno Iacob audiuit dicentem dominum', atq; in ſemine tuo benedicentur omnes tribus terræ, hoc impletur in hac Chriſti generatione. ¶ Quod & verè diuinus Euãgeliſta reſpiciens, Raab meretricem, & Ruth Moabitem generationi huic nominatim inſeruit, videlicet innuẽs hoc, quod Chriſtus non Iudæis tantùm, ſed & gentibus ſecundũ carnem venerit, quippe qui ex gentibus matres habere dignatus ſit, quod & prophetę ante teſtati ſunt, dicẽte Dauid: Memor ero Raab & Babylonis, id eſt, latitudinis cõfuſarũ gentium. Raab enim latitudo, Babylon verò interpretatur confuſio. Eſaia verò dicente in viſione ſuper Moab: Emitte agnum domine dominatorem terræ de petra deſerti, ad mõtem filiæ Syon. Ac ſi apertè diceret: Emittes domine agnum tuum chriſtum de medio gẽtium, vt non glorietur carnalis Iſraël, quòd proprius eius ſit Chriſtus: cui æſtimatiõi eius hoc manifeſtè repugnet, quod tu eũdẽ Chriſtum de gentibus emittes ad montem filiæ Syon. Nam per petrã deſerti deſignatur Ruth Moabitis, quæ ſtans firmiter in petra ſolidę fidei, patrios deos populumq; ſuũ oblita venit cum Noëmi, iuncta viro Booz Bethleemitæ genuit Obed auum regis Dauid, in quo facta eſt & parẽs ſaluatoris. ¶ Duobus igitur ex populis, Iudaico ſcilicet & gentili, patres progeniti, tanquàm duobus ſcalæ lateribus, diuerſi gradus inſerti Chriſtum dominũ ſuſtinent, egreſſum à ſummo cœli, omneſq; angeli ſancti deſcendunt & aſcendũt per eam, & omnes electi prius ad ſuſcipiendam incarnationis eius fidem humiliantur, vt poſtmodum ad videndum diuinitatis eius gloriam ſubleuentur. Vnde & alibi ipſe dominus: Amen, inquit, dico vobis, videbitis cœlũ apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendẽtes ſupra filium hominis, id eſt, ſubportantes & ſubleuãtes filio hominis, videbitis ſanctos omnes aſcendentes ad Deum, apertis ſibi cœlorum clauſtris per redemptionem filij hominis, & vt pòſt aſcendere poſsint, prius deſcendere ad orationẽ crucis vel paſsionis eius in ſpiritu humilitatis. ¶ Vtrunq; ſcilicet aſcẽſum hunc & deſcenſum Matthæus & Lucas innuere videntur, dum alter eorum deſcendendo, alter verò aſcendendo Chriſti generationẽ cõtexuit: quia videlicet factus homo *Gen.28.* *Pſal.86.* *Eſa.16.* *Ruth.4.* *Matth.1.* *Luc.3.*

1.Cor.10. *Mat.2.* *Cant.5.*

Deus,dum vagit in cunis,inuitat nos, vt humiliemur exemplo ſuæ humilitatis, baptizatus autem dum cœleſtibus incipit coruſcare miraculis, humiles ſuſcitat ad intelligendam gloriam ſuæ diuinitatis.

Lecta tandem prædicta generatione Chriſti, protinus laudem Deo ſolennem chorus Eccleſiæ concrepando ſuccinit. Et meritò: Si enim Iacob,cùm euigilaſſet à ſomno, ait: Verè dominus eſt in loco iſto,&c. Si,inquam,adeo demiratus eſt propter vmbram vel figuram futurorũ,quæ in ſomnis viderat,quantò magis nos peractã rei veritatem intuentes,excitari debemus in laudem, & vocare locũ hũc, id eſt, ſanctam Eccleſiam Bethel, id eſt, domum Dei, vbi verè non eſt aliu'd niſi domus Dei,& porta cœli, ſcilicet nõ aliud quàm beata progenies,& glorioſa virgo, quæ cœli regem genuit? ¶ Et ſi ſtatim ſurgens Iacob tulit lapidem,quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & Gen.28. erexit in titulum, fundens oleum deſuper, quàtò magis nos cõſeſtim,vbi nobis hæc generatio recitata eſt, attollere debemus ſummis laudibus lapidem ſummum,angularem, pretioſum,quem ſuppoſuimus capiti, id eſt, cordi noſtro,vt ſtabile fundamentum: & ſuper illum fundere oleum piæ confeſsionis & 1.Pet.2. deuotæ gratiarum actionis? ¶ Benè ergo ſtatim Miſſarum ſolennia celebramus, & ſicut viſi ſunt angeli aſcendentes, & deſcendentes,nos quoq; aſcendimus per fidem: primã Miſſam(vt dictum eſt)in laudem diuinæ natiuitatis,ſecundam cantantes in confeſsione & honore humanæ, quã propter nos ſubiit, generationis.

Cur Euangeliſta Chriſti generationem ita contexuit,vt illam ad Ioſeph potius,quàm ad Mariam deduceret. Cap. XIX.

QVærat nunc fortè aliquis,cur Euangeliſta,cùm poſsit ab Abraham vel Dauid illã tenere lineam generationis, qua carnalem beatæ virginis patrẽ,& ipſam virginem matrẽ, filiumq; cõtingeret ex ea naſcentẽ,cur ita contexere maluit, vt ad Ioſeph deſcenderet,qui ſine dubio carnalis pater Chriſti non eſt? Ad quod reſpondendum, quod ſic rectè fieri debuiſſet,ſi hoc Euangeliſta intendiſſet, quos vel quales per patres carnalẽ Dauid vel Abrahæ generationẽ caro Chriſti contingeret. Sed non hoc intendit, quippe cùm non ſit tam magnum,carnaliter Chriſti eſſe propinquum, vt Euangelico ore opus eſset per totum mundum declamari. Siquidẽ multi & carnaliter eius propinqui & mali Pſal.37. eſſe potuerũt,de quibus dicit: Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt. Quid ergo potius intendit? Illud vtiq;, vt eorũ proſapiam texeret Deorum, de quibus Pſalmiſta: Ego dixi dij eſtis, & filii excelſi omnes: quos ipſe Dominus in Euangelio Pſal.81. teſtatur deos eſſe dictos, quia ad eos ſermo Iohan.10. Dei factus eſt. Conſtat verò ſermonem Dei, qui ad illos factus eſt, non alium eſſe quàm hoc verbum,quod caro factum eſt: cuius incarnationẽ,aut ipſi per Spiritum ſanctum, vt Abrahã,Dauid, aut per prophetas ad ſe miſſos audierunt,vt Achaz,cui cùm dixiſſet propheta: Pete tibi ſignum à domino,paulò pòſt intulit: Ecce virgo cõcipiet & pariet filiũ,&c. Eſa.7. Igitur illam ob cauſam generationem huiuſmodi contexuit, quia per illos, aut ad illos huius incarnatiõis promiſsio facta eſt. ¶ Nec verò dubium,quin illorum omnium primus Abraham,vltimus beatus Ioſeph extiterit: ad quem tunc idem ſermo factus eſt Dei,quando illi dictum eſt: Ioſeph fili Dauid, noli ti- Matth.1. mere accipere Mariam coniugem tuam. ¶ Non tandum diligenter, quod dicitur. Cùm in hac generatione Dauid atq; Abraham cæteris inſignius nominati ſint, dicente Euangeliſta: Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid,filii Abraham. Hic quoq; beatus Ioſeph non natura carnis, ſed affectu & officio, pater nomini non minus excellenter nominatur, cùm in eadẽ generatione appellatur vir Mariæ. Hic autem dicitur ei ab angelo: Ioſeph fili Dauid,&c. ¶ Cùm ergo ſint tres primi,tres nominatiſsimi,Abraham,Dauid,Ioſeph nominati, inquã, inter omnes, ad quos repromiſsio facta eſt, quærendum ſummoperè eſt,quo Euangeliſta intendit,vt iſtos excellentius nominaret. Nimirùm repromiſsionis incrementa conſiderauit, quibus Chriſtus, homo, rex atque Deus, diuerſis temporibus iſtis tribus repromiſſus eſt. Nam Chriſtum,quæ ad Abraham repromiſsio facta eſt,hominem verum proteſtata eſt. In ſemine,inquit,tuo benedicentur omnes gen- Gen.22. tes. Quæ autẽ ad Dauid facta eſt, non ſolum hominem,ſed & regem fore ſignauit. De fructu, inquit, ventris tui ponam ſuper ſedem Pſal.131. tuam. Quæ verò ad beatum Ioſeph facta eſt, manifeſtè Deum pronũciat. Pariet,inquit,filium, & vocabis nomen eius Ieſum: Ipſe e- Matth.1. nim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Saluare enim à peccatis, ſolius Dei eſt. ¶ Hæc eadem tria,id eſt, mortalem hominem,regem atq; Deum tres magi poſtmodũ myſticis muneribus teſtati ſunt,mira ſancti Spiritus operante gratia,vt quæ diuerſis temporibus genti Iudaicæ promiſerat,eadẽ cuncta ſubitò addiſceret bruta quondã & indocta gẽtilitas. Igitur benè & quomodo cœleſtium

ſtium myſteriorũ in ſpectatorẽ decuit, ſic ſacra Chriſti generatio contexta eſt, vt deduceretur ad Ioſeph, ad quẽ (vt dictũ eſt) vltima quidẽ, ſed optima repromiſsio facta eſt, quæ ſic finitur: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorũ. ¶ Quod & proinde vel maximè delectat, quod hæc eadem generatio, quaſi lõga linea piſcatoris, ſeculi huiꝰ fluctibus iniecta eſt, in ſummo hamũ ferreũ habens in eſca, id eſt, verum Deum in carne vera ad capiẽdum Leuiathan, ſerpentẽ magnũ, humanas, velut piſces exiguos, deuorãtẽ animas. Cõſtat verò, quia non carni, ſed ferro linea piſcatoris innexa eſt. In hoc igitur ſimilitudinis pulchritudo perfecta eſt, quod ſæpè dicta ſaluatoris proſapia, non ſecundum carnalem genituram ad Mariam deducta eſt, ſed ſecundum diuinam propinquitatẽ peruenit ad Ioſeph: qui cùm Chriſti nõ carnalis ſit pater, ſed fidei, & ſupradictæ promiſsionis penultimus hæres, quaſi nõ carni, ſed hamo ferreo linea ſubligata eſt.

Iob. 40.
Eſa. 27.

Superius iã dictũ eſt, dominica nocte Chriſtum natum fuiſſe, videlicet, vt qua die dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux, eadẽ die vera nobis lux in tenebris exoriretur. Addere nũc libet & illud, quod hic idem mirabilis Plaſtes noſter, qui, vt dictum eſt, dñca nocte natus eſt, feria ſexta conceptus eſt. Nam ſi ſuperius ſcriptos illius anni quinq; concurrentes vni Aprilis regulari adiicias, fiunt ſex. Cùm autẽ ſexta feria menſis Aprilis incipitur, profectò octauo calẽdas Aprilis ſexta nihilominus feria habetur, quando dominicã annunciationem habemus. Igitur piũ atq; pulchrũ ordinẽ prouidãq; diſpoſitionẽ, in hoc ſalutis noſtræ opifice mirãtes veneramur, qui die, qua veterem formauit Adã de limo terræ, nouũ ſibi reformare cœpit hominem de vera carne virginis Mariæ, eadem nihilominus die redempturus mortis paſsione.

Gen. 2.
Luc. 1.

De officio primæ miſſæ.

Caput XX.

PRimæ nanq; miſſæ officiũ, dñs dixit ad me, filiꝰ meꝰ es tu, ego hodie genui te, diuinã filii Dei natiuitatẽ penè per omnes partes ſuas manifeſtè cõmemorat. ¶ Nam hodie (vt ait beatus Auguſtinus) quia præſentiã ſignificat, atq; in æternitate nec præteritum quicq̃ eſt, quaſi eſſe deſierit, nec futurũ, quaſi nondum ſit, ſed præſens tantùm, quia quicquid æterni eſt, ſemper eſt: diuinitus accipitur ſecundum id dictum, ego hodie genui te, quo ſempiternam generationem virtutis & ſapientiæ Dei, quæ eſt vnigenitus filius, fides ſynceriſsima & catholica prædicat. ¶ Cũ ergo toties hoc ex perſona Dei patris venerabile dictũ repetitur, in introitu, in guaduali, in alleluia, & in cõmunione. Nam offerenda: Lætentur cœli, lætãtibus angelis, & gloria in excelſis canẽtibus, ſuccinit, & in collectis natiuitatis quidem domini commemoratio fit, ſed incarnatio verbi nec in illis adhuc exprimitur, ſed magis claritas veri luminis, perſpicuè diuinã præcipuè generationem, filii Dei obſequium huius veneratur officii. ¶ Quomodo ergo conſonat Euãgelio, manifeſtè humanam eius natiuitatem enarranti? Planè per vnũ illud dictũ ſplendidæ & venerandæ dignitatis, quod impurus Heluidius cæcis nõ videns oculis, & venerari neſciens, in contumeliam vertit intemeratæ & perpetuæ virginis. Hoc enim ibi legis, & peperit filiũ ſuum primogenitum. Heluidio quidẽ putidè argumẽtanti, quòd alios beata Maria filios habuerit de Ioſeph, qui fratres domini dicti ſunt, eò quòd primogenitũ illũ Euangeliſta dixerit, primogenitũ non dici aſſerens eum, cui fratres non ſunt, atq; per illud antecedens conſequenter hoc debere recipi. ¶ Benè & diſertè reſponſum eſt à beato Hieronymo, primogenitũ eſſe, omne quod vuluam aperit, omnẽque vnigenitum eſſe primogenitum, ſed nõ conuerti, non enim omnis primogenitus eſt etiam vnigenitus. ¶ Cæterũ venerabilius accipiendum eſt, neq; Euangeliſtam diſertiſsimum tam ſuperfluè primogenitum poſuiſſe, vt ad matrem referret, quam virginem matrẽ eſſe, quod lõgè maius eſt, quàm cuiuis matri ſit primogenitum parere, tota ſuperiori narratione firmauerat. Beda quoq; ſuper eundẽ Lucã idipſum ſentiente. Nam primoginitus eſt omnis creaturæ dominus Chriſtus, Dei virtus & ſapientia, quę dicit: Ego ex ore altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ipſe enim, qui ſecundum humanã naturam poſt Iohannẽ, & poſt alios multos ſanctos venit, ſecundum altiorem gloriã, & gratiæ in labiis ſuis diffuſæ priuilegium, primogenitus eſt in multis fratribus. Ita ergo accipiendum eſt & ſic diſtinguẽdum: Et peperit filium ſuũ primogenitum, ſubauditur enim, ante omnem creaturam. ¶ Quam generationem eius quis enarrabit? Quamobrem non poteſt fieri, vt iuxta tenorem ſupradicti ordinis, quæ in cantu laudatur vel memoratur diuina natiuitas, in lectionibus enarretur.

Introitus.
Pſal. 2.
Hodie genui te.
In prima miſſa diuina Chriſti natiuitas præcipuè commemoratur.
Pſal. 95.
Error Heluidij de primogenito.
Luc. 2.
Reſponſio ſancti Hieronymi contra Heluidium.
Alia reſponſio ſuper primogenito ante omnẽ creaturam.
1. Cor. 1.
Eccleſia. 24.
Rom. 8.
Eſa. 53.

De Officio ſecundæ Miſſæ.

Caput XXI.

SEcundæ Miſſæ officium, totum dictis paſtorum conſonat dicentium: Tranſeamus vſque Bethleem, & videamus hoc verbum, &c. ¶ Paſtores animarum, quarum illa vox eſt: Nos autem populus eius & oues

Luc. 2.
Paſtores animarũ quid annuncient.
Pſal. 94.

oues paſcuæ eius: paſtores,inquã,ſancti, qui
vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis, id
eſt,vitæ præſentis, ſupra gregem dominicũ,
legendo & canẽdo erudiunt animas eorũ: re
ferunt eidẽ gregi ſuo,quod viderint in Beth
Ioan.6. leem,id eſt,in domo panis, videlicet eius qui
Introitus. de cœlo deſcendit. ¶Et gratulantes dicunt:
Eſa.9. Lux fulgebit hodie ſuper nos,&c.Et ſubiun
Pſal.92. gitur: Dominus regnauit,decorem indutus
eſt. Dum enim dominus Deus homo factus
eſt, regnauit ſuper nos, illũ indutus decorẽ,
de quo alibi dictum eſt: Egredimini filiæ
Cant.3. Syõ,& videte regẽ Salomonẽ,in decore,quo
Corona Chriſti, eſt eius humanitas. coronauit eũ mater ſua.Ipſa nãq; humanitas,
quam propter nimiam charitatẽ ſuã, qua di-
lexit nos, induit diuinitas,ornatus eſt,orna-
Eph.2. tus miſeratiõis,diadema pietatis,corona glo
riæ, decor gratiæ,pulchritudo charitatis.
Quæ deinde ſequuntur, cuncta ad eundem
Duæ Epiſtolæ. ſpectant ſenſum. ¶Duæ lectiones, ſpiritus
domini ſuper me. Apparuit benignitas,tan-
Eſai.61. quàm duo Cherubin(vt ſupra dictum eſt)cla
Tit.3. ris & apertis vultibus,id eſt,ſenſibus in illud
Exod.25. reſpiciunt in Euangelio,quod eſt incarnatus
Pſal.92. Deus,propitiatoriũ. Ipſe in graduali benedi
citur,in alleluia decorem indutus, de quo di
ctum eſt,prædicatur:in offerenda orbem ter
ræ firmaſſe laudatur,eundem,qui in Euange
lio per Bethleem,id eſt,domum panis,figura
Bethleẽ figura eccleſiæ. tur,videlicet ſanctam Eccleſiam, quam in eo
firmauit,quod ipſe homo natus eſt in ea, qui
Pſal.86. fundauit eam altiſsimus,& ex tunc parata eſt
Pſal.92. ſedes eius, ex quo in illa homo natus eſt,
qui à ſeculo Deus eſt.Ipſa eſt eadẽ Bethleem
domus eius,quã decent ſancta in longitudi-
ne dierũ.¶Et quia primus paries ex Hebręis
eſt, quorum primitię ſupradicti paſtores fue
Filia Sion,eccleſia ex Iudæis. runt,communio benè congruit: Exulta filia
Syon. Propriè nãq; Eccleſia,quæ ex Hebręis
eſt, filia Syon & filia Hieruſalẽ dicitur. Ideo
Eph.2. maximè,quia in Syon(quæ & Hieruſalem)tẽ
Luc.12. plum & ſancta eorum erant. ¶Vtraq; Miſſa
Zach.9. ſtatio ad ſanctã Mariam eſſe debuit, ſed cau-
Statio ad ſanctam Anaſtaſiam. ſa intercurrit,vt ad ſanctam Anaſtaſiam age-
retur,videlicet paſsio eius,quæ Romanarum
nobiliſsima matronarũ, ſub Diocletiano im
peratore poſt longum laborem caſtitatis, &
miniſterium ſanctorum, poſt diutinos carce
ris ſqualores,tandem per manus & pedes ex
tenſa,& ad palos ligata, & circumpoſito igne
cremata,ipſo die natalis dñi cœlo nata eſt.

De Officio maioris Miſſæ. Cap.XXII.

DIe ſancto natalis domini principalis il-
Euangeliũ Ioannis. la clangoris Euangelici tuba perſonat,
quam Spiritus ſanctus perflans, maio-
Iohan.1. re animauit gratia, dicens: In principio erat
verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus
erat verbum, & verbum caro factum eſt, &
habitauit in nobis. Hæc eſt tuba illa mirabi-
lis,quæ dum caneret in Syon, vocauit gẽtes, Eſai.60.
annunciauit populis, annunciauit in finibus
terræ,& in inſulis(quæ procul erant,quia lõ-
gè à Domino receſſerant)dominum & ſalua-
torem noſtrum aduenire dixit.Hic,inquam,
ſonus ille magnus cœlorum, gloriam Dei e- Eph.2.
narrantium,qui in omnem terram exiuit:hic Pſal.18.
tonitrus firmamenti, opera manuum eius an In omnẽ terram exiuit ſonus eorum.
nuntians,qui verba cœlorum eloquentium
in fines terræ fecit audiri, ſcilicet quòd ver- Eſa.52.
bum Deus,Deus abſconditus, in ſole poſuit Rom.10.
tabernaculum ſuum, procedẽs tanquàm ſpõ Pſal.75.
ſus de thalamo ſuo. Nuntiat enim gentibus
cunctis pedibus pulchris,apportantibus nũ-
tium bonum,prædicationem pacis,annũcia-
tionem ſalutis. Erupit nanq; de anguſtis Iu-
deæ finibus, in qua ſola notus erat Deus, &
de carnali Iſrael,in quo ſolo magnũ erat no-
men eius:& hoc ſalutare Dei Euãgelica tuba
cunctis locuta eſt gentibus,nec iam ſunt lo-
quelæ neq; ſermones, quorum non audian-
tur ſupradictę voces cœlorũ.¶Hoc eſt quod Introitus.
in introitu ſecundum prophetam canimus: Eſa.9.
Puer natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis. Pſal.9.
Hęc mirabilia,quorum cauſa in ſubiunctio- Eſa.52.
ne cantare domino canticum nouum debe- Duplex epiſtola.
mus.¶Hoc illud eſt brachium, quod ſecun- Heb.1.
dũ prophetã huius diei lectionẽ,parauit do-
minus in oculis omniũ gentium: Hoc saluta
re Dei noſtri, quod omnes fines terræ vide-
runt: Hoc illud eſt quod ſecundum conſe-
quentem lectionem Apoſtolicam, nouiſsi-
mè diebus iſtis locutus eſt nobis Deus in fi-
lio, qui multifariàm multiſq; modis olim pa
tribus in prophetis locutus eſt. ¶Sic ſecũdũ
graduale, viderunt omnes fines terræ ſaluta Graduale.
re Dei noſtri, & notum fecit Deus ſalutare Pſal.97.
ſuum.Sic ſecundum alleluia,lux magna deſ- Alleluia.
cendit ſuper terram, quia verbum Deus,lux
vera Deus,quæ illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum: deſcendit per
nubem carnis,deſcendit ſuper terrenam cõ-
uerſationẽ noſtrã. Hæc omnia per ſe ſatis e-
lucent,quòd prædicto Euangelio capiti ſuo
conſonent. ¶Vnum eſt quod quæſitu dignũ
eſt,ſcilicet offerẽda,in qua dominatio & po- Offerenda.
teſtas domini noſtri Ieſu Chriſti, magni & Pſal.88.
metuendi iudicis regiſq; victorioſi prædica- Eſa.8.
tur,maximè in eo verſu: Tu humiliaſti ſicut
vulneratum ſuperbum.Nã arbitraremur,to-
tum hoc officium ad ſolam noctem illã reſpi
cere,qua dominus natus eſt. Sed in illa nocte
necdum ſciebat puer,qui natus eſt nobis,vo-
care patrẽ, aut matrem videlicet per ætatem
ſuſceptæ carnis.In hac autem offerenda,& in
ſupradi-

ſupradicto maximè verſu, illa fortitudo laudatur, qua ſecundū illud propheticū nomen ſuū, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prędari, ſuperbū diabolum humiliauit ſicut vulneratum, & aſcendens in altum & captiuā ducens captiuitatē, inimicos ſuos diſperſit in virture brachii ſui, quod vltimam præmiſsi particulā ſpectat Euāgelii, qua dictū eſt: Et vidimus gloriam eius, gloriā quaſi vnigeniti à Patre: Plenum gratia & veritate. Nam gloria hęc eſt incarnati verbi, quod ſpolia detraxit, & feſtinanter infernum deprædatus eſt. Igitur non tantum vagitus infantis & præſepe abſconditum ſpectat hoc officiū, ſed ſonus eſt Apoſtolorū, qui in omnem terram exiuit, dicentium: In ſole poſuit tabernaculum ſuum, totumq; annum domini acceptabilem prædicantium, totam ſalutem annuntiantium, quā fecit verbum caro factum. ¶ Vnde cum pro excellentia tantæ diei, tum & ideo, quia beatus Petrus Apoſtolus hoc ſalutare dei noſtri primus vidit, primuſq; confeſſus eſt, reuelante ſibi patre, qui in cœlis eſt, & Romanæ arci uuntiū bonum princeps intulit, iure apud ipſum ſtatio ſit. O verè magnū ſacramentū pietatis, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptū eſt in gloria. ¶ Pulchrè cū legit hoc, vel quicquid ſanctum Chriſti continet Euāgelium, penè omnibus Eccleſijs hęc vetus cōſuetudo eſt, vt diaconus tanquàm ab auſtro veniens, ad aquilonem ſtet conuerſus. Ecce enim ab auſtro venio, dicit Dominus, & Abacuc, Deus, inquit, ab auſtro veniet: Ab auſtro quippe venit, quia ex operatiōe Spiritus ſancti, venit & incarnatus eſt filius dei, & per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit hoſtiam Deo in odorē ſuauitatis. Pulcrhè ergo diaconus, tantam ſalutem recitaturus, ad aquilonē conuertitur: vt per hoc indicet, quòd quando hoc ſalutare Dei miſſum eſt gentibus, fortis contra diabolum legatio directa eſt, quod Deus dixerar, dicam aquiloni, da.

Deprædatio inferni per christum. Ibidem Pſal. 67. Iohan. 1. Pſal. 18. Statio ad ſanctum Petrum. Matth. 16. 1. Tim. 3. Cur diaconus ad aquilonē uerſus legit Euangelium. Abacuc. 3. Ephe. 5. Eſai. 43. Eſaiæ. 52.

De Officio, dum medium ſilentium. Cap. XXIII.

DIe natalis domini officium, gaudium eſt, vt diximus, gentium, quæ omnes viderunt ſalutare Dei, & quarum aſſumptio vita eſt ex mortuis ſcilicet Iudæis: hoc autem certæ diei ſedem non habens, & penè viduum reuocandorum in fine ſeculi præconium eſt Iudæorum. Non enim gloriari debet oleaſter aduerſus ramos bonę oliuæ, quod propter incredulitatem fracti ſunt & ceciderūt. Ipſe autem contra naturam inſertus eſt & fide ſtat. Neq; dignū eſt, vt exultet iunior frater, quod ſe recepto & conuiuante cum patre, maior frater iratus ingredi recuſat, ſed inter conuiuia rogat patrem ſuum, vt exeat & blandis delinitum monitis introducat. Hæc ita eſſe vel ex communione præſentis officii ſatis elucet. Tolle, inquit, puerū & matrē eius, & vade in terrā Iuda, defuncti ſunt enim qui quærebāt animā pueri. Nūc enim puer ille ſcilicet incarnatus Deus, reliquit domum ſuam, & dimiſit hæreditatem ſuam: quia ſicut ſcriptum eſt: Aſcendens ſuper nubem candidam, ingreſſus eſt Aegyptū, abiit ad gentes: quæ antiqui Pharaonis, id eſt, diaboli fuerant regnum. Tunc autē defunctis his, qui quærebāt animā eius, id eſt, ſopita modernæ inuidiæ flamma, qua ſanctorū eius animas quæſierunt & ſanguinē fuderunt in terram ſuam, id eſt, in ſuę gentis notitiam, reuertetur. Tunc, inquā, iuxta myſticum Euangelii ſenſum, illato Ieſu in templū, id eſt, in ſynagogā Iudęorū per fidē: Erāt pater eius & mater, ſcilicet omnis parentela eius carnalis, mirantes ſuper his, quæ dicuntur de eo. Et benedixit illi Simeō, id eſt, ille populus iam iuſtus & timoratus, atq; ita qui nunc poſitus eſt in ruinā, tunc ponetur in reſurrectiouem in Iſraēl. Cuins aduentus, quia ſciri à nobis non poteſt, tempus meritò nocti comparatur, atq; ideo in introitu: Dū mediū ſilētium, quod præteritū eſt, canitur propter hoc ſimile ſnturū. Tūc implebit id, propter quod miſir Deus filiū ſuū factū ex muliere, factū ſub lege, vt eos, q ſub lege erant redimeret: & liberabitur hæres, qui adhuc paruulus intellectu, ſub elemētis, id eſt, literali ſenſu ſeruiēs detinetur. Tandēq; obtinebit regnum & ſedem Dauid patris ſui ipſe, de quo in graduali canitur: Specioſus forma.

Reuocandi ad fidem Iudæi in fine ſeculi. Roma. 11. Lucæ 15. Myſterium reditus Chriſti ex aegypto. Matth. 2. Hiere. 12. Eſaiæ 19. Miſterium de parentibus & Simeone. Lucæ 2. Sapient. 18. Galat. 4. Pſal. 44.

De Sancto die Epiphaniæ. Cap. XXIIII.

SAnctus dies Epiphaniæ, cū tribus ex cauſis fit celebris: ea nanque die à Chaldæis dominus eſt adoratus, itemq; annorum triginta iam eſſe incipiens, à Iohanne baptizatus eſt, atque redeunte anno ex aqua vinum fecit ad nuptias: cum, inquam, tribus ex cauſis his fit celebris: Primam ſecundum diurni officii ſolennitatem rationabiliter accepit. ¶ Videtur in his tribus excedere, quod dominus baptizatus eſt à Iohanne: propter quod & Græci baptiſmi ſacramentum hac die numeroſins atq; ſolennius celebrare feruntur. Verùm ſancta Romana Eccleſia, ſemper illa reuelatione, qua Petrus Chriſtum filium dei cognouit, illuſtrata, conſuetudinem hanc vitandam eſſe proclamat ſcriptis euidentibus. ¶ Dicit enim Leo magnus, ſcribens

Tres cauſæ huius feſti. Matth. 2. Lucæ. 3. Iohan. 3. non in Epiphania, ſed in paſcate celebrari debet baptiſmus.

ſcribens vniuerſis Epiſcopis per Siciliam cō-
ſtitutis, inter cætera: Mirôr vos vel præceſ-
ſores veſtros tam irrationabilem nouitatem
vſurpare potuiſſe, vt confuſo tēporis vtriuſ-
que myſterio, nullam eſſe differentiam cre-
Matth.16. deretis inter diem, quo adoratus eſt chriſtus
Verba Leonis primi, De conſ. diſt. 4. cap. proprie. à Magis, & diē, quo reſurrexit à mortuis. Ac
deinceps: Propriè, inquit, in morte crucifixi,
& in reſurrectione ex mortuis potentia bap-
tiſmatis nouam creaturam condit ex veteri,
vt in renaſcentibus & mors Chriſti operetur
& vita, dicente beato Apoſtolo: An ignora-
Rom.6. tis, quia quicūq; in Chriſto Ieſu baptizati ſu-
mus, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſe
pulti enim ſumus cū illo per baptiſmum in
mortē. Et poſt pauca: Ipſa igitur operis qua-
litas docet celebrandę generaliter gratiæ diē
eſſe legitimum, in quo orta eſt & virtus mu-
neris, & ſpecies actionis. Ad cuius rei confir-
mationem plurimum valet, quod ipſe domi-
nus Ieſus Chriſtus, poſtquàm reſurrexit ex
mortuis, diſcipulis ſuis, in quibus omnes ec-
cleſiarum prę ſules docebantur, & formam &
Matth.28. poteſtatem baptizandi tradidit, dicens: Eun-
tes docete omnes gentes, baptizantes eos in
nomine patris, & filii & Spiritus ſancti. De
quo vtiq; eos etiam ante paſsionē potuiſſet
inſtruere, niſi propriè voluiſſet intelligi, re-
generationis gratiā ex ſua reſurrectione cœ-
piſſe. Item poſt aliqua. Si quis autem Epi-
phaniæ feſtiuitatem (quæ in ſuo ordine debi
to honore veneranda eſt) ob hoc exiſtimat
habere priuilegiū baptiſmatis, quia hoc qui-
dam putant, quod eadē die dominus ad bap-
Minus efficax Iohannis quàm Chriſti baptiſmus. tiſmum ſancti Iohannis acceſſerit, ſciat illius
baptiſmi aliam fuiſſe gratiam, aliam rationē:
nec ad eandem pertinuiſſe virtutem, qua per
ſanctum Spiritum renaſcuntur, de quibus di
Iohan.1. citur: Qui non ex ſanguinibus, neq; ex volū-
tate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo
nati ſunt. Dominus autem nullius remiſsio-
ne indigens peccati, nec quærens remedium
renaſcendi, ſic voluit baptizari, quomodo &
Luc.2. circuncidi, hoſtiáq; emundationis pro ſe of-
Galat.4. ferri: vt qui factus erat ex muliere, ſicut Apo
Matth.5. ſtolus ait, fieret ſub lege, quā nō venerat ſol-
uere, ſed adimplere, & adimplendo finire: &
Rom.10. ſicut beatus Apoſtolus prædicat, dicens: Fi-
nis autem legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni
credēti. Baptiſmi autem ſui in ſe condidit ſa-
cramentum, quia in omnibus primatum te-
Coloſ.1. nens, ſe docuit eſſe principium: & tunc rege-
nerationis potentiam ſanxit, quando de late
Ioan.19. re eius fluxerunt ſanguis redemptionis & a-
qua baptiſmatis. ¶ Non ergo in tribus cauſis
illud eminet, quòd dominus à Ioanne bapti-
zatus eſt, quia non tunc, ſed quādo de latere
eius ſanguis & aqua profluxerunt, baptiſmi
ſui nobis condidit ſacramentum. Eminet au
tem & pręcipuū eſt illud, quòd à Magis vtiq; *Adoratio magorū, præcipua huius feſti.*
gentilibus adoratus eſt, & illuminatarū cor-
dibus gētium magnam ſpiritualium præſtat
materiam gaudiorum. Gentium nanq; primi *Eph.2.*
tiæ iam tunc in illis aſſumptæ ſunt. Aſſump-
ſit enim illos pax noſtra, quę fecit vtraq; vnū
Deum & hominem in ſe vnum Chriſtum, Iu-
dæos atq; gentiles in vnum coniungens po-
pulum. ¶ De hoc ergo dignè totum Miſſę cō
poſitum eſt officium, in quo ſancta Eccleſia
de gentibus electa, pro ſuæ vocationis initio
gratioſum Deo pro ſua ſalute laudis offert
præconium. Tota verò laudum materia, do-
na ſunt regum, aurum, thus & myrrha. Dona *Myſteriū magorum in tribus donis.*
quippe illa fuerunt, fide fœcunda cœleſti ma
giſterio diſpoſita, per Spiritum ſanctum in-
tellecta. Quid enim cœleſti magiſterio dig-
nius, quàm auro regem, thure Deū, myrrha *Luc.2.*
cōfiteri mortalē? Nihil tale paries ille de pro
ximo contulit, qui de Iudæis veniens, in pa-
ſtoribus angulari lapidi primus ſeſe coniun-
xit. Nec mirum, illos enim, ſcilicet Iudæos pa
ſtores, angelicum inſtruxit magiſteriū: Hos
autem, videlicet gentiles, nouam ſtellam ſuſ-
cipientes, ſolum diuini Spiritus inuiſibiliter
perdocuit oraculum. Benè ergo regum mu-
nera ſanctæ Eccleſiæ fidem integerrimā teſtā
tia, totum huius diei officiū propheticis teſti
moniis & laudibus perſonat, veneratur, ho-
norat. De tertia iam dictæ feſtiuitatis cauſa,
ſcilicet de eo, quod dominus vinum fecit de
aqua, quęri ſolet, qualiter eodem die, qua do
minus baptizatus eſt, factum eſſe conueniat.
¶ Dominus nanq; qua die baptizatus eſt, ne- *Chriſtus per annū ſine diſcipulis fuit, ex quo baptizatus eſt.*
que diſcipulos elegit, neq; miracula fecit, ſed
ſtatim ductus eſt in deſertum à ſpiritu ſuo,
vt tentaretur à diabolo: vbi & quadraginta
dierum celebrauit ieiunium, atque inde re-
uerſus, tum demum diſcipulos elegit, quos
& doctrinis inſtrueret, & miraculis confirma
ret. Nunquid annum ſuæ ætatis trigeſimum,
cuius in initio baptizatus eſt, totùm ſine di-
ſcipulis exegit, & ita redeunte anno eadem
die illud admirabile ſignum primum coram
diſcipulis fecit? Ita ſanè, credendum eſt quo-
modo tria hæc, quæ ſuperius dicta ſunt, vna
die celebrata eſſe ſecundum ſanctæ Eccleſiæ
authoritatem negare non poſſumus. Nam
antequam Iohannes traditus eſſet, Chriſtus
neq; publicè prædicauit, neq; duodecim Apo
ſtolos elegit. Apertè quoq; liquet, ſecundum *Luc.14.*
Lucæ narrationē ꝙ egreſſus in virtute Spiri- *Ibidem.*
tus in Galilæam publicè prædicans, non ſta-
tim diſcipulos elegit, ſed ita docebat in ſynā
gogis Iudæorum, & magnificabatur ab om-
nibus

nibus, & omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant ab ore ipſius. Et ante perſecutionem paſſus eſt, ita vt ad præcipitiũ duceretur, fugienſq́; de ciuitate in ciuitatem docebat per ſynagogas ſabbatis. Ante & ſocrũ Simonis, quę tenebatur magnis febribus, curauit, & alia nonnulla fecit, propter quæ dixerãt ei cõciues ſui venienti Nazareth, vbi nutritus fuerat: Quãta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Tribus igitur miraculis ornatum ſanctum diem Epiphaniæ colimus. Nam, vt cãtauimus, hodie ſtella Magos duxit ad præſepia, hac die Chriſtus à Iohanne baptizatus eſt, hac die ad nuptias vinũ ex aqua factum eſt. Breuiterq;, id eſt, tredecim diebus, triginta annorum ætatis eius commemoratur.

Tres dominicæ poſt Epiphaniã quid tractant.

¶ Reliqui tres anni, quib' ipſe prædicauit, miraculis diuinitatem ſuam declarauit, tribus illis, quæ ſequuntur poſt Epiphaniam, dominicalibus commemorantur officiis. Quæ ideo ad Epiphaniæ, id eſt, manifeſtationis ad rationem pertinent, quia quæcũque per tres ſuę prædicatiõis annos cœleſtia diuinitatis ſuæ ſacramenta docuit, quæcunq; manibus ſuis tornatilibus & aureis, id eſt, facilè operantibus & diuinis fecit, documenta fuerunt, quibus vera per carnem diuinitas innotuit. *Cant. 5.* Vnde in prima dominica illud ponitur Euangelium, in quo primum teſtatus eſt, patrem ſe habere Deum, dicens parentibus ſuis: Quid eſt quod me quærebatis? Neſciebatis quia in his, quę patris mei ſunt, oportet me eſſe? *Luc. 2.* ¶ In ſecunda verò legitur Euangelium, quo inuitatus ad nuptias aquas conuertit in vinum. *Ioan. 2.* Quod verè magnum diuinitatis fuit indicium, ſolus enim Deus mutare poteſt naturam, & noſtræ reparationis (qua mortale noſtrum induet immortalitatem, & corruptio incorruptelam poſsidebit) venerabile ſignum, pulchrumq́; & conueniens ſignorum eius fuit initium. *1. Cor. 15.* ¶ In tertia nihilominus dominica, qua dicimus, atq; ad protegendum nos dexteram tuæ maieſtatis extende, ſecundum extenſionem manus, qua tetigit leproſum dicens: Volo, mundare. *Matth. 8.* Vera diuinitas eius ſecundum fidem Centurionis elucet, dum abſens corpore ſanans puerum Centurionis, Deum ſe eſſe deſignat, qui præſens eſt vbiq;. Tribus igitur dominicalibus officiis Dñi manifeſtatio, ſcilicet tota trium annorum eius prædicatio commemoratur.

Cur in purificatione ſanctę Mariæ candelas portemus. Cap. XXV.

IN purificatione ſanctæ Mariæ ideo candelas portamus, vt fœlici gaudio iuſti Simeonis aliquatenus participemur, qui Chriſtum infantem geſtans in vlnis agnouit, & cõfeſſus eſt paratum ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium.

Candelæ gaudij ſignum. *Luc. 2.*

Hoc enim ſigno commoniti exterius, ipſum verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, in mẽte noſtra fidei vlnis arctius aſtringimus, & abſentiam eius corporalem, ſurſum tendentibus deſideriis, gementes quærimus, quærẽtes gemimus. *Iohan. 1.* Profectus nanq; in cœlum eſt, antequam hinc abiret, iã ſupra infantiam, in qua portatus eſt à Simeone, ętate & ſapiẽtia profecerat. Eius igitur viſibile ſignum portamus omnes in manibus, quẽ iam viſibiliter portare, ſicut Simeon, nec neceſſe habemus, nec poſſumus. ¶ Benè autem conſecrati cereoli, id quod viſibile erat Chriſti, nobis ſignificãt. Nam ſicut apes cerã cũ melle, virginali producit opere, ſic Maria virgo Chriſtum, Deum & hominem, ſalua vteri ſui genuit integritate.

Virgineus partus Mariæ per cereolos deſignatur.

Apes nanq; neq; vllo concubitu miſcentur, neq; libidine ſoluuntur, nullis partus doloribus concutiuntur, & ſubitò magnum filiorum examen emittunt, de foliis & herbis ore ſuo prolem legentes. Conuenienti igitur ſigno, vectationem infantis Chriſti, prout poſſumus, imaginamur, beatitudinem eius corde & ore prædicantes, qui tam diu vixit, vt Chriſtum dominũ videret, vidit vt adoraret, adorauit, vt in pace dimiſſus, feliciter hinc abiret.

LIBRI TERTII FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER QVARTVS.

De Septuageſima. Cap.I.

IN hoc Capitulo multa quęrenda ſunt, videlicet quòd vocetur ſeptuageſima, & cur vocetur hoc nomine, qua ratione ante paſsiõem Domini celebretur, & cur alleluia de ore Eccleſiæ tollatur. Hęc omnia tam veras tamque certas habent rationes, vt quicquid aliud dixeris, recalcitret vndiq; tuta veritas, & oppoſitorum vel repugnantium multitudine inopem & deficientem conſciẽtiam reuerberet. ¶ Verbi gratia, cùm dixeris

ſeptuageſima quomodo cõputari non debet. ſeptuageſimam ideo nominari, quòd ab hac dominica vſq; ad ſabbatum, quo albæ deponuntur, ſeptuaginta dies computẽtur, & per hos dies ſignificari captiuitatem noſtrã, qua

2.Cor.5. peregrinamur à Deo in hoc ſeculo: Illud ſtatim valde repugnans noſtræ cõputationi occurrit, quòd dies dominicæ reſurrectionis, nobilitas anni, decus mẽſium, arma dierum, huncintra numerum computentur. Quis enim dies indignius captiuitatem ſignificare videtur, quàm ille, quo victo captiuatore, do

Eph.4. minus reſurrexit? Quis dies libertatem ſignificare merebitur, cùm primus dominicę reſurrectionis dies ſexageſimus quartus occurrat in numero dierum, qui captiuitatem noſtram ſignificanr, ſignificatam quondam ro

Hiere.25.29. Daniel.9. ridem annis, quando populus Dei ſub Nabuchodonozor fuit exul in terra Babylonis?

¶ Itemq; & illud repugnat, quòd cùm à prædicto ſabbato dominica hæc ſeptuageſima ſit, ſequens dominica (quam ſexageſimam dicunt) nullo modo ſexageſima eſt, & quinquageſima nullo modo quinquageſima eſt, & quadrageſima nullo modo quadrageſima eſt. Quid ergo ſeptuageſimam nominemus, altius atq; conſtantius pandendum eſt.

Quid ſeptuageſimam nominemus. Cap.II.

Septuageſima à ſeptem dominicis. SEptem Dominicas continuè ſequentes magnis ac myſticis officiis inſignes, ſeptuageſimam nominamus, quarum in prima clamat homo à paradiſi felicitate & à crea

Gen.2. toris ſui facie proiectus: Circũdederunt me gemitus, &c. In ſeptima, redeunte de peregrinatione hac & de conualle lachrymarũ, dicitur voce prophetica: Lætare Hieruſalem, & diem feſtum agite, qui diligitis eum, &c.

Cur ſeptuageſimam nominemus. Cap.III.

IDcirco autem primam dominicam, quæ ſeptima eſt ab vltima, ſeptuageſimam potius nominamus, & ſexageſimã, quæ ſexta eſt, & quinquageſimam, quæ quinta eſt, quia idem commemoratur officiis, quod ſignificatum eſt illa ſeptuagenaria captiuitate populi Dei, qua realiter ſedit & fleuit ſuper flu *Pſal.136.*

mina Babylonis. Quid autem illud eſt? Sep *Septem ætates mundi.*

tenaria diſtinctio ætatum mundi, quarũ prima eſt ab Adã vſq; ad Noẽ, ſecunda à Noe vſque ad Abraham, vel ſecundum quoſdam, vſque ad Moyſen, tertia à Moyſe vſq; ad Dauid, quarta à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Ba *Eſai.66.*

bylonis, quinta à tranſmigratione Babylonis vſq; ad aduentum domini, ſexta ab aduentu Chriſti vſq; ad finem ſeculi, ſeptima iam ętas mundi requies eſt illa, ad quam quotidie trãſeunt electorum animæ, & requieſcunt inter vbera lætantis matris ſuæ ſupernæ Hieruſalem. ¶ Quia ergo per has ſeptem dominicas illud idem commemoratur, quod per ſeptuaginta Babyloniæ captiuitatis annos ſignificatum eſt, dominica hæc prima de ſeptem, rectè ſeptuageſima dicitur, quòd quàm ratum ſit, poſterius ex ipſarum dominicarũ officiis clarius lucebit. Nunc qua ratione ante paſsionem domini ordinatæ ſint, dicendum eſt.

Qua ratione ſic ante paſsionem domini ſeptem dominicæ ordinatæ ſint. Caput IIII.

BEatus Papa Gregorius, qui (ſicut in li *Gregorius.*

bro vitæ eius contineri iam ſuprà diximus) officiorum atq; ſtationum ordinator extitit ſolertiſsimus, intellexit eo ſenſu, quem illi Spiritus ſanctus aperuit, dignã ac reuerendam memoriam ſalutiferæ paſsionis chriſti expetere, vt illi ab omnibus ſanctis & electis, quicunq; fuerunt ab initio mundi, teſtimonia redderẽtur, cui quaſi cõmunes per os præſentis Eccleſiæ redderentur exequiæ.

¶ Omnium quippe ſanctorum à mundi con *Paſsio Chriſti variè præfigurata.*

ſtitutione vna fuit ſalus & expectatio, paſsio redemptoris, & concordibus eorũ dictis prænuntiata, geſtiſq; præfigurata eſt, ac velut vni ſubiecta ſoli, diuerſis licet ex locis eandem imaginem multa reddunt ſpecularia: ſic plures ſancti diuerſis temporibus ac meritis venientes, præcurrentes ſaluatorem, vnam eandemq; variis figuris eius præfigurauerũt paſſionem.

Ordinator officiorum Gregorius — **anno*

ſionem. ¶Cum ergo iã dictus ordinator officiorum, commemorata iam Chriſti natiuitate, apparitione, & manifeſtata triennij eius prædicatione, paſsionis eius memoriam* anno noſtro inſcripturus eſſet, laudabilem fecit digreſsionem, ad mundi recurrens initiũ, & de diuerſis ætatibus cõgruas eccleſię voces colligẽs, quaſi de diuerſis locis ſeptenos choros rationabili ac venerabili ordine produxit. Quid, vel quomodo ſinguli chori preſenti eccleſiæ cõcinant, paulò poſt explicandum eſt. Nunc illud primitùs dicendum videtur, cur de ore eccleſiæ diebus iſtis alleluia, quod eſt laus Dei, tollatur.

Cur alleluia dimittatur. Cap. V.

Non omnis laus Dei alleluia. — *Gen. 1.* — *Alleluia noſtrum in filio Dei. Pſal. 56. 107.* — *Matth. 13.* — *Luc. 10.* — *Cur alleluia in LXX. tollitur.* — *Ibidem.*

SI rectè conſideremus, quam laudem Dei alleluia (quod nomen eſt antiquæ dignitatis & autoritatis) ſignificet, perpulchrũ & ratióabile videtur, vt verè eſt, quòd de ore ſanctæ eccleſiæ vox hæc conſuetudinaliter ablata eſt. ¶Significat autem non quamlibet laudem Dei, non laudem maiorum aut minorum creaturarum cœli & terræ, & maris, & omnium quæ in eis ſunt. Alioquin, ſi quamlibet laudem Dei ſignificet alleluia, fruſtra diebus iſtis de ore noſtro tollitur, eum à laudibus Dei nõ ceſſantes, laudamus, quòd in principio fecit cœlum & terram, quòd diuiſerit lucem à tenebris, quòd fecerit firmamẽtum, & poſuerit in medio aquarũ, quòd ad iuſſum eius germinauerit terra herbam virentẽ, lignumq; afferens fructum iuxta genus ſuum, quòd luminaria fecerit, & in firmamento poſuerit, quòd piſces, quòd volucres, quòd beſtias prodire iuſſerit, quòd deniq; hominem ad imaginẽ ſuã creauerit. ¶Quam ergo Dei laudem ſignificat alleluia? Illam vtiq;, illã cui dicit Deus pater in pſalmo: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Gloria patris, Dei filius, perfecta laus & ſempiterna muſica, vtpote ſumma ſapientia, quæ de corde nata eiuſdem patris æterni muſici, citharam noſtræ humanitatis aſſumpſit, quam & cõtractam ab inuidis & ſtultis pueris, qui ad cantum eius ſaltare debuerant, rurſus per gloriam reſurrectionis reformauit, & inuiolabile pſalterium fecit, illa, inquam, gloria hęc cithara, ſiue pſalterium, alleluia noſtrum eſt. Quicquid enim ſupernæ iucunditatis auditoribus ſuis exhibuit, quorum beati oculi qui viderunt, & aures quæ audierunt, quicquid, inquam, de cœleſtibus gaudiis ore ſuo dominus Ieſus Chriſtus præcinuit, alleluia eſt, canticum nouum eſt, laus ſuauis eſt. ¶Hoc autẽ neq; veteres ſancti viderunt, aut audierunt, de quibus ait ipſe dominus: Multi reges & prophetę voluerũt videre, quæ videtis, & nõ viderunt, & audire quæ auditis, & non audierũt, neq; nos, quãdiu ſumus in corpore (qua receſsit in cœlum) videre poſſumus, aut audire meremur. Quandiu enim ſumus in corpore, peregrinamur a domino. Cùm vero probabilem antiquæ eccleſiæ nondum redemptæ ſtatum commemoramus, noſtrumq; incolatum, quia prolongatus eſt, deplangimus, pulchro ſatis ordine alleluia ab ore noſtro tollitur. Quia videlicet, qui per illud ſignificatur, ille nondum venerat, à nobis iam receſsit, & ablatus eſt ſponſus à filiis ſuis. ¶Rectè hoc conſiderauit, qui hoc reſponſorium cecinit alleluia. Dum præſens eſt imitantur illam, & deſiderant illam cum ſe eduxerit: Dũ enim hic de alleluia dixit hoc, quod de ſapientia ſcriptum eſt (quæ ſine dubio Chriſtus eſt) profecto per alleluia Chriſtum intelligi voluit, qui dũ præſens eſſet, imitati ſunt illum, & deſiderauerũt eum, cum ſe eduxit, aſcendens in cœlum, & in perpetuum coronatus triumphat ante dominum patrem, ſicut ſcriptum eſt, Gloria & honore coronaſti eũ domine, & conſtituſti eum ſuper opera manuum tuarum. Non ille nugas triuit, aut pueriles ineptias contexuit, cùm diceret, alleluia, reuertere in theſauros tuos, te benedicent angeli. Reuerſus eſt enim in theſauros ſuos Chriſtus dominus, id eſt, in ſecreta cœli, vbi ab angelis benedicitur, & à filiis ſuis hic peregrinantibus deſideratur. ¶Non ſolum autem ipſe glorioſus Eccleſiæ ſponſus, nouus homo Chriſtus, hoc nomine prædicatur, ſed & ſponſa eius noua, ſancta Eccleſia (quia corpus eius eſt) quia & ipſa muſicæ illi organum eſt, id eſt, diuinæ ſapientię (cuius in homine Chriſto tota plenitudo corporaliter inhabitat) eodem nomine iure prędicari poteſt. Quapropter die dominicæ reſurrectionis, quando noua ſoboles renaſcitur & claritate repletur agni nouelli, qui venerunt ad fontes, ipſam nouam Eccleſiam, noua cuncto mundo gaudia nuntiantem, non inaniter tali compellamus nomine alleluia, quæ & placido nobis vultu & dulci voce reſpondet, quia totum eius diei, vel totius hebdomadæ paſchalis officium, illorum eſt exultatio, qui tunc per aquam & ſpiritum renati ſunt. Sed de his ſuo loco melius dicemus, nunc ad ſuperiora redeamus.

Matth. 13. — *2. Corinth. 5.* — *Matth. 9.* — *Alleluia noſtrum Chriſtus eſt.* — *Sapientiæ 4.* — *Ephe. 4.* — *Pſal. 8.* — *Cur in paſcha frequentatur alleluia* — *Ephe. 1. Coloſſ. 2.*

De Officio ſeptuageſimæ, & cur ſtatio fiat ad ſanctum Laurentium. Caput VI.

Cur in illo die fit ſtatio ad ſanctum Laurentium.

QVoniam ſeptem dominicis, ſeptem ætates mundi ſignificari ſuprà dictũ eſt, qualiter officium ſeptuageſimę primę conueniat ætati, iam dicẽdum eſt. ¶Primoq; non

non prætereundum, cur ſtatio fit ad ſanctum Laurentium. Cauſa nanq; conueniens & idonea eſt. Sicut enim in primæ ætatis Eccleſia protomartyris Abel ſanguis iuſtus clamat de terra ad Deum, quæ aperuit os ſuum & ſuſcepit eum de manu Cain fratris ſui, ſic in Romana Eccleſia, pretioſa mors beati Laurentii, nouo & inaudito genere paſsionis clamauit in cœlum, clamauit, & audita eſt per mundum vniuerſum. Quem clamorem ſuũ ipſe ſanctus martyr iam præuidens, dicebat ad Hippolytum: Magis in abſconditis, in homine interiore abſconde Chriſtum, & poſtmodum cùm clamauero, audi, & veni.

Introitus.

¶ Vox ergo primæ Eccleſiæ conueniens eſt, præcentore Abel: Circundederũt me, *Pſal. 17.* Circũdederãt enim illum gemitus mortis, vitæ gaudiis per primos parentes perditis. Siquidem ille languidus, qui deſcendens ab Hieruſalem in *Lucæ 10.* Hiericho, inciderat in latrones, ſpoliatuſque & vulneratus, ſemiuiuus ab illis fuerat relictus, genuerat illum in ſuis doloribus languidus ęgram, ſaucius morbidam, moriens mortalem. Et in tribulatione mea inuocaui, inquit, dominum, & exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam.

Prima eccleſiæ ætas in Adam.

¶ Hoc longè poſt futurum, per ſpei certitudinem, quaſi iam factum fideliter præſumit, iam enim diuinum de reparatione ſuę ſalutis acceperat oraculũ, dicente domino ad ſerpentẽ: *Gen. 3.* Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen illius. Victoria nanq; redemptoris noſtri iam tũc promiſſa eſt, qui cùm ſit ſemen mulieris, inimicitias cõtra draconem antiquũ intantũ exercuit, vt caput eius cõtereret, & omnẽ poteſtatẽ auferret. Dicat ergo: Exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meã.

LXXVII. generationes ab Adam uſque ad Chriſtum. Luc. 3.

¶ Sed quanta expectatio? Quanta ſalutis dilatio? Generationes nanq; LXXVII. ab Adam vſq; ad natiuitatem Chriſti ſunt. In Euangelio ſecundum Lucam ita inuenimus.

Euangelium. Matth. 20.

¶ Benè ergo hi, qui ſecundum Euangelium præſentis diei, mane conducti ſunt, murmurantes dicunt: Hi nouiſsimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtus. Pondus enim diei & æſtus portauerunt hi, quos à mundi initio, quia diu contingit hic viuere, neceſſe fuit etiam longiora carnis tentamenta ſuſtinere.

Epiſtola. 1. Cor. 9.

¶ Hoc igitur longiſsimum ſtadium eſt, de quo in Epiſtola, prædicto Euangelio cõſonante: neſcitis, inquit, Apoſtolus, quod hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium?

Graduale. Pſal. 9.

¶ Sed conſolabantur ſe longanimes in ſpe, quodammodo dicentes, quod in graduali canimus: Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum nõ peribit in finem.

Tractus.

¶ Tractus itidem ſicut collecta, in qua dicimus: vt qui pro peccatis noſtris iuſtè affligimur, pro tui nominis gloria miſericorditer liberemur: tractus, inquam, De profundis, vox eſt hominis ſub manu Dei iuſta inter verbera gementis & dicentis: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? *Pſal. 129.*

Tractus cantus triſtitiæ.

¶ Hoc autem in tractibus notandum eſt, quòd omnes fere grauioribus compoſiti ſunt vocibus, nec vnquàm iis, qui autentici dicũtur, modis exaltari merentur: ſed cuncti plagalium inferioribus terminis contenti, fletum & triſtitiam in humilitate ſonorum denuntiãt. Quod congrue ſatis obſeruatum eſt. Triſtitiæ nanq; tempus exigit, vt alleluia, quod lætantium carmen eſt, intermitteretur. Benè ergo tractus, qui interim pro alleluia cantatur, altitudinem atque excellentiam gaudii, graui ſuccentu, & modeſtis declinat inceſsibus.

Offertorium. Pſal. 91.

¶ In offertorio: Bonum eſt confiteri domino, quæ ſimiliter vox eſt flagellati, iuſtitiam ferientis inter verbera confitentis, ille vel maximè verſus primordiis conuenit infantis Eccleſiæ: exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia vberi.

In ſenecta cõtigit miſericordia copioſa.

¶ Non enim in infantia eius, quando iuſti Abel ſacrificio glorificata, primoq; eius ſanguine purpurata eſt: non in pueritia eius, quando loquente Deo ad Noë vel ad Abraham, prima doctrinæ ſalutaris rudimenta percepit: *Gen. 4.* non in adoleſcentia eius, quando pædagogum, id eſt, legem Moyſi, ne laſciuiret, accepit: non in iuuentute, quando ſanctis regibus à Dauid incipientibus coronata eſt: *Gene. 6. 12. Exod. 24.* ſed in ſenecta eius, quãdo regum prophetarumq; iam effœta erat, exaltatum eſt cornu eius, ſicut vnicornis, id eſt, Chriſtus rex potẽtiæ ſingularis: & ſenectus eiꝰ in miſericordia vberi, quia videlicet in multitudine miſericordiæ rex Iſraël benè dictus aduenit.

Galat. 3. Pſal. 118.

Communio quoq;: Illumina faciem tuam ſuper ſeruũ tuum, vox eiuſdem Eccleſiæ eſt, ſecundum primam ætatem mũdi, vox, inquam, hominis ſpoliati gloria vultus Dei, & parietem inimicitiarum, quo interiecto, veri ſolis faciem humanarum animarum ſpecularia perdiderant, diſſolui ac dirui poſtulantis. *Eph. 2.*

A natali Chriſti uſq; ad LXX. legitur nouum teſtamentum.

HActenus à die natiuitatis dominicæ de nouo teſtamento erant, quæcunq; legebantur in vigiliis nocturnis, conguè ſcilicet propter præſentem vitam eiuſdẽ noui hominis Chriſti, quã ſignificant dies illi, magnuſq; præco ſanctæ nouitatis Paulus, cũ veteri lege nouam conferens gratiam, legem factorum deprimebat, & legem fidei cũ palma iuſtitiæ ſubleuabat. *Rom. 3.* At nunc iuxta rationem

tionē ſuprà memoratam, antiqua repetitur
hiſtoria, qua veteris vitæ narrantur miſeriæ,
quas in officio præſcripto ſancta deplorat ec
cleſia.

De Sexageſima. Capnt VII.

PRæclarū huius dominicæ officiū tēpus
[Secūda eccleſiæ ætas in Noē.] illud ſecūdæ ætatis reſpicit, quo primū
exijt, qui ſeminat ſeminare ſemen ſuū,
quo primùm reconciliationē mūdi præpara-
re incipiens locutus eſt ad Noē, & Eccleſiam
iam infantiles annos egreſſam, primis præce-
ptorū ſuorū elementis imbuere cœpit. Nam
ex quo de trāquillo & quieto paradiſi vtero
eiecta, in hāc nata eſt miſeriā, quam eius nati
[Iob 3.] uitatem beatus Iob in eiuſdem eccleſiæ per-
ſona (vt ait beatus Gregorius) deplorat, dicēs:
Pereat dies in qua natus ſum, &c. nullam illi
præceptorum ſuorū legitur tradidiſſe diſci-
plinā. ¶ At verò locutus cum Noē, dicēs: quia
ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcū, &
iterata benedictione, ſuperductam incipiēs
abolere maledictionem, paulatim pueritiam
[Prima ſub Noe præcepta Dei.] mundi ſuo magiſterio ſubiicit, dans præce-
pta quædā, primùm Noē, deinde Abraham,
& in illis primoribus initians iuſtitiam fi-
[Gen. 9.] dei. Perfecit autē hæc in plenitudine gratiæ,
[Philip. 2.] dū exiit in hunc mundū, formam ſerui acci-
piens, per ſeipſum in populo Iudæorū, & per
ſanctos Apoſtolos in omnibus gētibus ſemi
[Euangelium Lucæ 8.] nare ſemē ſuū. ¶ Hac igitur dominica legitur
hoc euangeliū: Exiit qui ſeminat ſeminare ſe
[Statio ad ſanctum Paulum.] men ſuū: agiturq; ſtatio ad ſanctū Paulū, dig-
na ſanè & euidenti cauſa, quia dux verbi præ-
cipuus, & verè ſeminator verborum ipſe eſt,
[Act. 14.] per quem omnes gentes cognouerunt gratiā
Dei. ¶ Antequàm ergo ſacerdos introeat, ve-
[Introitus.] lut antequā ſeminator ille ad opus ſuū exeat,
dum adhuc in accubitu ſuo eſt, & in ſinu Dei
[Pſal. 43.] patris quieſcit, cōclamat chorus: Exurge, qua
re obdormis domine: exurgendo enim & ſe
men ſuū ſeminādo hoc effecturus erat, vt fa-
cies eius, quam propter peccatū auerterat, id
eſt, notitia eius humano generi rurſus illuce
ſceret. Ignorātia nanq; Dei, terræ noſtræ ſte
rilitas fuit. Seminator igitur ſapientiæ cœle-
ſtis, quia ſuum ad opus (vt dictū eſt) exiēs, &
aratores ſuos, id eſt, ſanctos apoſtolos cōdu-
cens, maximè beatum Paulum, qui plus om-
[1. Cor. 15.] nibus illis laborauit, operarium vtilem ha-
buit, quem ad gentes miſit, & acuto vomere
linguæ eius corda dura proſcindens, fidei &
morum copioſum ſemen infudit. ¶ Ingreſ-
[Collecta.] ſus ſacerdos ſtatim in collecta: Deus, qui con
[2. Cor. 11.] ſpicis, celebrem eiuſdem doctoris gentiū me
moriam præmittit, vt ſtationem cōuenienter
aſſcriptam egreſſa quoq; proprietas maniſe-
ſtius commendet. ¶ Amplius autem ad hoc
ſequens epiſtola pertinet, quā idem fortiſſi- [Epiſtola.]
mus cœleſtis agricolæ operarius veros labo-
res ſuos enumerat & pericula, quibus illum
affecerunt hi, qui domini ſui fines inuaſerāt,
nec arari permittebant. ¶ Graduale ad v- [Graduale.]
tranq; partem hominum reſpicit, & eorum
ſcilicet, qui tanquam bona terra, ſemē verbi
Dei ſuſcipientes, fructum iuſtitiæ retulerūt,
& eorum, qui rebellantes vniuerſæ terræ do-
minatori aratrum eius cōfregerunt, boueſq;
innocuos iugulauerunt: Diſſeminato nanq; [Pſal. 82.]
verbo Dei factum eſt, quod ait: Sciāt gentes,
quoniam nomen tibi Deus, tu ſolus altiſſi-
mus ſuper omnem terram, & hi qui illud re-
pulerunt, poſiti ſunt vt rota, ſcilicet in eo
quod ſurgentes in his, qui retrò ſunt, id eſt,
in carnalibus, cadūt in anteriori parte, id eſt,
in intellectualibus: & quemadmodum ſtipu
la diſpergitur ante faciem venti, ſic diſperie-
runt flante ſpiritu iræ Dei. ¶ In tractu gratias [Tractus.]
agit ſæpe dicto ſeminatori, commota terra &
cōturbata, id eſt, vniuerſi peccatores, qui quā [Pſal. 59.]
do culturas ſuas aduerterunt eſſe deo execra
biles, commoti ſunt ad pœnitentiā, & per ſig
nificationem prædicationis incipientes time
re, fugiunt à facie arcus, id eſt, à die iudicii,
in quo duobus teſtamentis, quaſi duobus
cornibus inflexis, rebelles verbi diuini,
damnationis æternæ ſagitta ferientur. ¶ Le-
cto tandem Euangelio, conſona ſequitur
offerenda: Perfice greſſus meos in ſemitis
tuis. Timendum eſt enim, ne ſuſcepto ſemi- [Offerenda.]
ne verbi Dei ſecus viā expoſiti, & in exterio- [Pſal. 16.]
ribus vagantes à volucribus, id eſt, à ſpiriti-
bus immundis diripiamur: aut à ſolicitudi-
nibus & ſpinoſis diuitiis ſeculi ſuffocemur:
aut humorē, id eſt, pinguedinē charitatis nō
habens, bonum ſemen areſcat in nobis, &
ſic non perficiantur greſſus noſtri. Mirificat
miſericordias ſuas, dum ſemen miſericordi
ter iniectū cuſtodit vt pupillam oculi, ne cō-
pungatur à ſuffocātibus ſpinis, protegit ſub
vmbra alarū ſuarū, ne ſiccetur ardoribus ſo-
lis, eripit ab impio, ne auferat verbū de cordi
bus noſtris: vt dicat bona terra fructū afferēs
in patientia: Ego autē in iuſtitia apparebo in
cōſpectu tuo. Et ſicut in communione cāta-
mus: Introibo ad altare Dei. ¶ Semen itaque [Communio.]
Dei terram noſtram in qua creuit (quod mi- [Pſal. 42.]
rabile eſt) ſurſum vehit ſecum in horrea cœ-
li: quia cùm terra ſimus, niſi verbo Dei por-
temur, quod eſt Chriſtus, in cœlū non aſcen-
dimus, ſicut ipſe ait: Nemo aſcendit in cœlū,
niſi filius hominis qui eſt in cœlo. Cum ipſo [Iohan. 3.]
ergo & per ipſum ſubleuabimur, portantes
manipulos iuſtitiæ, lætificante Deo iuuentu
tem noſtram, in vigore nouitatis æternæ.

De quinquageſima. Cap. VIII.

Tertia ætas eccleſiæ ſub Moyſe. DOminica hæc tertiam mundi ætatem
ſignificat, qua adoleſcentulam, pubeſ-
centemq́; eccleſiam reſpiciẽs Deus, cū
iam tempus eius iuxta prophetā tempus eſſet
amantium, eripuit illam de medio fornicato
rum, mittens Moyſen & Aaron, & per ſigna
Ezech. 16. magna atq; portẽta filios Iſraël educẽs de ſer
uitute Aegyptiorum. Cui rei valde præſen-
Luc. 18. tis dominicæ congruit officium, valde com-
petit id, quod hac die legitur Euangelium.
¶ Nam ſicut hic ſedens cæcus ſecus viam po-
ſtulabat lucem, ſed à turbis increpabatur vt
taceret, ita illic filios Iſraël intendentes ad fi-
dem patrum ſuorum Abraham, Iſaac & Ia-
cob, & clamantes ad Dominum, vt educeret
Exod. 5. eos de Aegypto, quod in lingua noſtra tene-
bras ſonat, cultumque ſui nominis eos doce-
ret, quæ vera & neceſſaria illuminatio eſt, in-
crepabantur ab Aegyptiis opprimentibus, &
ſuperbè dicentibus: Vacatis otio, & ideo di-
citis, eamus & ſacrificemus domino. Igitur cū
dominus mittens Moyſen & Aaron, iuſsit
populum ſuum adduci ad ſe, & coram illis fe
cit mirabilia, per quæ potuit verus Deus ag-
Cæcus ſecus viam, genus humanum. noſci, deditq́; legẽ ſcriptā & mādata vitæ, ri-
tumque colendi, iam tunc magnus ille cæ-
cus, id eſt, humanum genus, cœpit illumina-
ri, & nunc vſq; illuminatur magis ac magis,
contradicentibus licet atq; increpantibus
turbis, ſemper quidem inuiſibilibus, nonnū
quàm autem etiam viſibilibus. Hoc enim do
Introitus. minicæ huius conſonat officium. ¶ Nam in-
greſſuro iā ſacerdote, quaſi præuenit clamo-
ribus aduentum illuminatoris ſui cæcus ſu-
Pſal. 30. pradictus, dum chorus concinit: Eſto mihi
in Deum protectorem. Nempè quod ait: Pro
pter nomen tuum dux mihi eris, & enutries
me, ad viam ſpectat, iuxta quam ſedet cæcus
mendicans. Via pariter & dux idem eſt Chri
Collecta. ſtus. ¶ Sequens itidẽ collecta: Preces noſtras
quæſumus domine clemẽter exaudi: clamor
eſt cæci, magis ac magis vt exaudiatur, incla-
mantis. Nam & ait, atq; à peccatorum vincu-
lis abſolutos, ab omni nos aduerſitate cuſto-
di, turbam percutit eorum, quæ in oratione
Luc. 18. patitur, phantaſmatum, ſicut ille cæcus in E-
Exod. 5. uangelio turbam increpantiū, ſicut filij Iſraël
Aegyptios prohibentes, & violenter ſe tenẽ-
tes, ne irent ad ſacrificandū domino Deo pa-
Epiſtola. trū ſuorū. ¶ Epiſtolæ quoq; lectio, ſi linguis
1. Cor. 13. hominum loquar & angelorū, nō ex eo tantū
loco, quo dictū eſt: Videmus nūc per ſpeculū
& in ænigmate, tūc aūt facie ad faciẽ, ſed ex to
ta ſerie ſua, ad eiuſdẽ illuminationẽ cæci reſ-
picit, dū cūctis chariſmatibus excellentiorẽ
viā demōſtrat, id eſt, charitatẽ. Charitas enim
oculus cordis eſt, qua quiſquis caret, cæcus
eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat. *1. Iohan. 2.*
Nam & cùm illuminare cœpiſſet Deus huma
nū genus (vt dictū eſt) legẽ dādo filiis Iſraël,
hoc primùm collyrio oculos eius inūxit, di-
cẽs: Diliges dominum Deum tuū ex toto cor *Deut. 6.*
de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtu-
te tua, & ex tota mente tua, & proximum tu-
um ſicut teipſum. ¶ Graduale, cùm ſolam *Graduale.*
liberationem filiorum Iſraël (de qua dictum
eſt) cūctis penè dictionibus perſonare videa- *Pſal. 67.*
tur, tamen ex eo, quod dicitur: Notam feciſti
in gentibus virtutem tuam, ad eandẽ ſpectat
magni cæci illuminationẽ. ¶ Sic & in tractu, *Tractus.*
quod dicitur: Intrate in cōſpectu eius, &c. idẽ *Pſal. 99.*
eſt, ac ſi diceret, accedite ad eū & illuminami
ni. Quodq́; lecto ſupradicto Euangelio, dici
mus in offertorio: Benedictus es domine, do *Offerenda.*
ce me iuſtificationes tuas, nimirū aliis verbis *Pſal. 118.*
illuminari poſtulat cæcus. Statim viæ laudes
arripit, iuxta quam ſedens & mendicans il-
luminatus eſt, tantoq́; concentu, tā grādi vo-
ciferatione viā teſtimoniorū perſultat, viāq́;
veritatis, & viā mandatorū cōgeminat, vt ſa-
xorū quoq; duritiā ad glorificandū illumina
torẽ ſuum excitare queat. ¶ Quia verò nō ſa-
tis eſt, ad viam perueniſſe, & illuminationem
ſcientiæ percepiſſe, niſi abiiciamus deſideria
carnis, congruè terremur illorū exemplo, de *Communio.*
quibus dicimus in communione: Manduca- *Pſal. 87.*
uerūt & ſaturati ſunt nimis, quia propter de-
ſideriorum incōtinentiam proſtrati ſunt in *Numer. 14.*
deſerto, nec peruenerūt ad repromiſsiōis ter
ram. Quorū nos exemplo Paulus quoq; ſoli- *1. Corinth. 9.*
citos reddens: ſic currite, inquit, vt cōprehen
datis. ¶ Quem autẽ ducẽ credimus fuiſſe vel
paſtorem, cùm iterum populū ſuum & oues
paſcuæ ſuæ dominus educeret de terra Ae-
gypti, diuidẽs illis per diuiſiones gratiarum
mare rubrum baptiſmi, quod de latere eius
pendentis in cruce profluxit? Nempè beatū *Statio ad S. Petrum.*
Petrum Apoſtolum, qui & in magno corpo-
re ſæpe dicti huius cæci princeps illuminatus
eſt, dicente ad eū Chriſto, filio Dei viui: Bea- *Matth. 16.*
tus es Simon bariona, quia caro & ſanguis nō
reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cælis.
Conuenienter ergo ad eundem Apoſtolū do
minica hac ſtatio fit, vt omnis plebs videns
magnificè Deum exemplo eius dicentis: Po-
pulus acquiſitionis, annūtiate virtutes eius, *1. Pet. 2.*
qui vos de tenebris vocauit in admirabile lu
men ſuum,

De prima dominica quadrageſimæ. Cap. IX.

DOminicæ huius officium, propheticū
ſancti Spiritus perſonat vniformiter
atq; congeminat oraculum, ſine muta
tione

tione rerum ac perſonarum, quo pugnanti contra draconem antiquum promittitur ſanctæ eccleſiæ competēs altiſsimū adiutorium.

Quarta ætas eccleſiæ ſub regibus & prophetis.

Spectat dominica hæc quartam mundi ætatē, qua mundus plenaria iuuentute roboratus eſt, & populus dei quaſi viriles annos ingreſſus, coronatus eſt diademate regum, & ornatus ſanctorum ſapientia prophetarum.

Dauid 1.Reg.16.

¶Nam patriarcha Dauid electus ſecundū cor domini remoto Saule, primus regum, præcipuus prophetarum, manu fortem vel deſiderabilem Chriſtum nomine pręſignat, victoriis præfigurat, propheticis oraculis ac ſpiritualibus canticis annuntiat.

Cur uelantur altaria.

¶Et quia clauſa fuit, vſq; ad Chriſti aduentum, huius & cæterorum ſcriptura prophetarum, ac ſicut tenebroſa aqua in nubibus aëris, ita contenebrabatur occulta ſcientia in prophetis, donec agnus dei, ſolus dignus accipere librum & ſoluere ſignacula eius, in paſsione ſua complendo propheticas aperiret voces: iccirco ab hac dominica vela dependent ante ſancta eccleſiæ altaria, vt populus ſancta ſanctorum non videat, donec in ante paſchalia hebdomada depoſitione velorum, eadem renouetur ſignificatio, quę facta eſt per hoc, quod velum templi ſciſſum eſt, ſpiritum tradente domino.

Apocal. 5.

Matth. 27.

Euangelium. Matth. 4. Pſal. 90.

¶Hac igitur dominica poſito hoc Euangelio, quo caput eccleſiæ Chriſtus ieiunās in deſerto, tētatoris inſidias ſuperaſſe narratur, atque ita ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulaſſe, leonemq́; & draconem conculcaſſe, propheticæ de toto officio circunſonant tubæ, victoriam eandē cunctis membris eiuſdē capitis, & toti repromittētes corpori eccleſiæ.

Statio ad ſanctum Iohannem ad Lateranas.

¶cuius officii ſtatio ad ſanctum Iohannem ad Lateranas præſcripta, valde cōgruit. Sicut enim hoc officium totum in veram ſaluatoris decantatur felicitatem, qui præ omnibus & pro omnibus ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulauit, & totum propheticū eſt: ſic eadē Lateranenſis eccleſia, & in nomine eiuſdem ſancti ſaluatoris, & in honore prophetæ & pluſquam prophetæ Iohannis, ab imperatore Conſtantino conſtructa eſt. Itaq; propheticæ laudes congruè illic Apoſtolica ſtatione celebrant.

Matth. 11.

Quadrageſima.

¶Non ſolum dominica hæc quadrageſima dicitur, quemadmodum illæ, quæ præceſſerunt, quinquageſima, ſexageſima, atque ſeptuageſima, ſed & hoc omne tempus, quod ab hac die vſque ad ſacratiſsimam paſchæ ſolennitatem tenditur, quadrageſima nuncupatur, videlicet propter imitationem dominici ieiunij, quam per hos dies extēdimus. Sed ad hanc rationem quatuor dies deeſſe probantur.

Dominica die non eſt ieiunandum

Ieiunium quadrageſimale.

¶Nam licet ab hinc vſque ad ſacram paſchæ noctē, quadraginta duo dies computentur, tamen non niſi triginta ſex, Chriſtianæ deuotionis parſimonia ſibi dedicare præſumit. Canonica nanq; vetat autoritas, ne primam ſabbati dominicæ reſurrectionis ſplendore illuſtratam, vlla vnquā ieiuniorū publica offuſcet nubecula. ¶Vt igitur noſtri ſolennitas ieiunii dominico magis coaptetur exemplo, quatuor dies, qui hanc dominicam precedunt, additi ſunt ad pretextā totius anni decimam: totius quippe anni, id eſt, dierum trecentorum ſexaginta, ſupradictus numerus, id eſt, triginta ſex, decima eſt. Quibus additis quatuor, fit quadrageſima, id eſt, quatuor cum decima. Et hęc verior eſt nominis etymologia: Alioquin vna dies, id eſt, huius hebdomadæ tertia feria ſola à die paſchæ, quadrageſima eſt. ¶Sanctæ memoriæ papa Teleſphorus, à beato Petro ſeptimus, hanc ſalutarem ante ſanctum paſcha cōſtituit præparationem, vt Chriſtiana plebs, quæ apoſtolicæ abſtinentię tenorem exequi non poſſet, nō omnino relinqueret. Apoſtoli nanque primi eius, qui ablatus fuerat, ſpōſi filii, tota vita ſua ieiunium fletumq́; amauerunt, & renuit conſolari anima eorū, tantūq́; in eo, ꝙ eius memores erāt, delectati ſunt. At poſtquā multiplicari cœpit numerus credentiū, tāq́; indiſcretos piſces retia fidei cōtraxerūt, vt cū abſtinētibus, multitudo quoq; intraret ebrioſorū, ſubuenit eccleſiaſticæ diſciplinæ magiſteriū, & tanquā ſeuera mater, edacium puerorū intemperantiā moderata eſt, vt quia de toto cogi non poterant, vel partem obſeruarent, uitæq́; decimas abſtinētiæ dedicarēt.

Apoſtoli ſemper in fletu & ieiunio erant.

Matth. 9. Pſal. 76. Matth. 13.

Cùm ergo de vniuerſo tempore gratiæ dictū ſit illud Apoſtoli: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc dies ſalutis, & cætera: hac tamē dominica illa lectio epiſtolæ reciatur, qua tēporalis ieiuniorū obſeruantia, quæ, ut dictū eſt, eſſe cōtinua debuerat, inchoatur.

2.Cor. 6.

Cur cineres capitibus inponimus.

Caput. X.

Lugendi ſcientia. Threno 5.

SI omnes lugendi ſcientiam haberemus, cunctisq́; æqualiter ſaperet illud, quod propheta deplorans: Cecidit, inquit, corona capitis noſtri, væ nobis, quiá peccauimus: & omnibus in promptu eſſet facere, quod item dicitur nobis: Scindite corda veſtra & non veſtimenta veſtra: tunc neque cineribus capita noſtra aſpergere, neque nudis pedibus opus eſſet ambulare.

Iohelis 2.

Cur cinere aſpergimur, pedeſq; nudamus.

¶Nunc autem maxima pars noſtrū neque ſponte meminit, qualem ornatum capitis, id eſt, cordis ſui, deum offendendo, perdiderit, neq; facilè poſſunt corda lapidea ſcindi, niſi extrinſecus adhibitis adiuuemur inſtrumētis. Igitur, vt noſtra nobis calamitas ad memoriā reuocetur,

& meminerimus,quia puluis ſumus (quod obblitus fuerat pater noſter Adã, quãdo projecit deum coronam ſuã, & exinde ſenſit nuditatẽ ſuã) iccirco & cinere capita noſtra aſpergimus, & ſummas partes corporis, id eſt, pedes nudamus: Hoc habitu cõfitentes,quia non dij,neq; de cœlo ſumus,ſed homines ſumus, & de terra principiũ habuimus: & quia per peccatum gloria noſtra ſpoliati, & inter hoſtes nudi conſtituti,ornatu gratiæ Dei indigemus.

De Secunda dominica quadrageſimæ cur vacat. Cap.XI.

Dominica quadrageſimæ ſecunda,quæ in ordine & ratione dominicarum ſeptem ſuprà dictarum, quinta eſt, pulchra & rationabili diſpoſitiõe vacat, tãquàm
Quinta eccleſiæ ætas in captiuitate. non habeat Eccleſiæ Pontifex,iam deſeſſus cantor,quę vel quibus,aut vbi verba canticorum Domini decantet, aut certè infructuoſos faſtidiens auditores,organa ſua ſuſpẽde-
Pſal.136. rit ad ſalices.Significat enim quintam mundi ętatem,quando templo domini diruto, &
4.reg.ult. populo Dei in Babyloniam abducto,duplici
Hier.52. captiuitate Eccleſia Dei congemuit,peregrina in hoc mundo, captiua ſub Nabuchodonozor.Tunc etenim populus Dei,neq; templũ neq; altare habebat, & Babylonios Deos
Daniel.3. ſtatuãq; regis Nabuchodonozor,diaboli typum tenentis,minaci propoſita fornace, cogebatur adorare. ¶Non ergo ab re & rationa
Cur dominica Reminiſcere uacat proprio officio. bili diligentia diſpoſitum eſt, vt cùm huius temporis omnes priuatæ quoq; feriæ propriis officiis locupletatæ,certiſq; ſint ſtationibus inſignitæ,præter ſolum(quod eſt ante palmas)ſabbatum,de quo etiam ſuo loco ratio quærẽda eſt:ſola hæc dominica vacet, ſed nec officium niſi aliunde mutuatum habeat. ¶Attamẽ ex narratione euangelica lectionẽ habet,illi iam dictæ captiuitati populi Dei veriſsimè conſonantem.Nam quod ſignificaue rat illa captiuatio,Nabuchodonozor plebem Dei tyrannicè de illa nobili Syon & templo Domini abſtrahente,& barbarici ſtimuli im-
Euangelium. perio violenter fatigante,hoc idem ſignificatur in Euãgelio præſentis dominicæ,dæmonio vexante filium Chananęæ,ſcilicet humanas animas paſsionibus mali deſiderij nequiter à diabolo cõflammari,& longo fune peccatorum ad miſeram ſeruitutem voluntatis eius,mala conſuetudine violenter trahi. Cla
Matt.15. mabat poſt dominum mulier Chananæa,interueniebat fides patriarcharum,meritumq;
Daniel.9. Danielis & ſociorum eius,vt ſolueretur captiuitas Babylonia:clamat & nũc ſuperna mater noſtra Hieruſalem, vt pœnitẽtibus detur
Epiſtola. peccato reſiſtendi facultas.¶Epiſtolam quoque habet de proprio,in qua cùm dicit Apo-
ſtolus:Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio ve 1.Theſſal.4.
ſtra,vt abſtineatis vos à fornicatione,vt ſciat vnuſquiſq; veſtrùm vas ſuũ poſsidere in ſanctificatione, & honore, &c. ad illius ſeruitutis effugium prouocamur,quæ ſignificata eſt (vt dictum eſt)per hoc,quòd vaſa domus Domini Babylonia captiuitate tranſlata ſunt &
polluta: ita vt biberet in eis rex Babylonis, Daniel.5.
& optimates eius, vxores & concubinæ eius: itẽq; ſignificatur in Euãgelio per hoc, quòd filiam Chananææ,vas vtiq; creatoris ſpiritus
immundus inuaſerat. ¶Cętera,quàmuis mu Mutuata huius officij cõueniunt Euãgelio.
tuata ſint ,& de feria quarta ieiunii ſumpta, cũctis conſonãt ſenſibus his, quę dicta ſunt. Nam quod in introitu rogamus dominũ remi-
niſci miſerationum ſuarũ,ne vnquàm do- Pſal.24.
minentur nobis inimici noſtri.Et in collecta, vt à cunctis aduerſitatibus muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Et in graduali rogãs eccleſia,vt de
neceſsitatibus ſuis eruatur:Ad te,inquit, le- Ibidem.
uaui animam meam. Et in offerendæ verſu:
Miſerere mei ſecundum eloquium,itemq; in Pſal.118.
communione,intellige clamorem meũ.Hæc Pſal.5.
omnia clamores ſunt magnæ illius mulieris, ſcilicet Eccleſiæ matris, pro qualibet peccatrice anima,videlicet ſua anima, poſt domi-
num clamantis iugiter. Quæ ideo competen Apoc.18.
ter de ieiunii die mutuata ſunt,quia mali deſiderii paſsiones,quæ per dæmonioſam Chananææ filiam,itemq; per captiuatorem popu
li Dei Nabuchodonozor præſignatæ ſunt,nõ Matth.17.
eiiciuntur, niſi in oratione & ieiunio.

De Dominica tertia quadrageſimæ. Caput XII.

Poſt illius captiuitatis myſticam cõmemorationem, qua vaſa templi Domini
ſuſtulit rex Babylonis,typum , vt dictũ Sexta ætas eccleſiæ ſub Chriſto.
eſt, gerens diaboli , ſequenti hac dominica, quæ ſextam mundi ætatẽ ſignificat,hoc Euã-
gelium ponitur,quo fortis armatus cuſtodi- Euangelium.
ens atrium ſuum, fortiore ſuperueniente, vaſa vel arma, in quibus confidebat, amittere narratur, & immundus ſpiritus, qui exierat
ab homine, quærens requiem, & non inue- Luc.11.
niens dicit:Reuertar in domum meam vnde Matth.12.
exiui. Sexta nanque mundi ætate veniens in hunc mundum filius Dei per incarnationis myſterium,& pugnans digito Dei mutum eiecit dæmoniũ,& locutus eſt mutus,qui iux-
ta alium Euangeliſtam erat & ſurdus. Tunc Iohan.12.
etenim eiecto dęmonio audiuit ſurdus, & locutus eſt mutus, quando foras miſſo principe mundi,audiuit mũdus verba Dei,& locutus eſt laudem Dei.Sic direpta ſunt vaſa forti armato illi, ſcilicet diabolo,quæ tranſtulerat de ho

Gen.9. 4.reg.ult. Matth.12. de honore paradiſi, velut ſupradictus Nabuchodonozor filios Iſraël, & vaſa templi Domini ad contumelias Babylonis. ¶Ecce autē *Immūdus ſpiritus accipiens ſecum ſeptem ſpiritus nequiores ſe.* immundus ſpiritus, qui exierat ab homine, videlicet à populo Iudaico, nunc iterum reuerſus eſt in eum, aſſumptis ſecum ſeptem aliis ſpiritibus nequioribus ſe, quia nunc deterius delinquunt Iudæi, in ſynagogis ſuis maledicentes Chriſtum, quàm olim in Aegypto diis alienis ſeruiētes. In hui⁹ ergo dominicæ officio dicit ad introitum gloriabūdus *Introitus.* hic mutus, qui eiecto dæmonio loquitur: *Pſal.24.* Oculi mei ſemper ad dominum, cauſamque reddit, quam audiuit à ſanctis prædicatoribus, qui fuerat ſurdus, quia ipſe, inquit, euellet de laqueo pedes meos, proſequitur facundia muti, cuius os ſapientia aperuit, reſpice in me, & miſerere mei, cauſamque nihilominus reddit ſatis oratoriā, qua Deum auditorē flectere poſsit, & patronam efficere miſericordiam, quoniam, inquiens, vnicus & pauper ſum ego. ¶Quodq; in collecta dicimus, *Collecta.* atq; ad defenſionem noſtrā, dextram tuæ maieſtatis extende, inuocatio eſt eiuſdem for- *Luc.11.* tioris, qui, vt dictum eſt, ſorti armato ſuperuenit. Vaſa illa, quæ forti illi victo atq; ligato direpta ſunt, alloquitur in Epiſtola Pau- *Epiſtola.* lus, fortioris iam dicti miles & adiutor egregius, vt ſacro baptiſmate à priſcis emundata ſordibus, non iam rurſus inquinentur, cū di- *Eph.5.* cit: Fornicatio autem & omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c. Graduale: Exur- *Graduale. Pſal.9.* ge domine, non præualeat homo, clamor eſt omnis vaſis electi aduerſus eundem fortem armatum, cuſtodientem atrium ſuum, & in pace ſua poſsidentem ante fortioris aduentū. Tractus quoq;: Ad te leuaui oculos meos, *Tractus. Pſal.122.* facunda vox eſt muti ſæpe iam dicti, ſalutem ſuam æternam eloquentiſsima prece depoſcentis, eandemq; precem decenti ſimilitudine perornantis. ¶In offerenda prædicat i- *Offerenda.* dem mutus, iam eloquens iuſtitias domini rectas, quòd eiecto à ſe dæmonio, rurſus ad illum hominem, à quo dudum exierat, ſcilicet ad populum Iudaicum, permiſſus ſit reuerti, quia videlicet hoc in veritate iudicii Dei ſit factū: Iudicia, inquiens, domini vera pro ſui verò oris apertione gratias agens: Et *Pſal.18.* erunt vt cōplaceāt, inquit, eloquia oris mei, &c. ¶In communione gratulatur idē de mu- *Communio.* to redditus orator, quòd tanquam paſſer inuenerit ſibi domū, & ſicut turtur nidū, ſcili- *Pſal.83.* cet altaria tua domine virtutum, id eſt, ſanctam patriarcharum eccleſiam, vt cū beatis, qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudet te. ¶Huius autem officii prælibata ratio commendat, quod ſcriptum eſt, ſtatio ad ſanctum Laurentium. Nam quo rum, niſi ſanctorum martyrum, & huius præ- *Statio ad ſanctum Laurentium.* cipuè præliis hic, de quo dictum eſt, fortis armatus de atrio ſuo (quod Roma fuit) eiectus eſt? Dicit enim Prudentius: Iam Roma Chriſto dedita Laurentio victrix duce, ritum triūphas barbarum. Item qui ſuprà in perſona eiuſdem martyris: Diſcede adulter Iuppiter, ſtupro ſororis oblite, Romam relinque libe ram. Rectè ergo ad victoris militem, victum canimus fortem.

De Lætare Hieruſalem & dominica media quadrageſimæ. Cap. XIII.

Dominica hæc ab ea, quæ ſeptuageſima dicitur, ſeptima eſt, ſabbatum mūdi, id *Septima ætas eccleſiæ in æterna beatitudine.* eſt, requiem ſignificans, in qua ſanctorum & electorū animæ, depoſito carnis onere, & velut poſt bella victores, depoſitis armis feriatæ lætantur, & nunc interim iidem electi ſingulis ſtolis, id eſt, animæ beatitudi- *Apoc.6.* ne munerati reſurrectiōem, in qua binas ſtolas, ſcilicet tam animarū quàm corporum im mortalem gloriam, recipient, præſtolantur. Illic autem Hieruſalem illa, quæ de ſurſum eſt, quę libera eſt, quæ omnium noſtrûm ma- *Errāt ergo & in hoc Lutherani, dū negant animas ſanctorum in cœlo eſſe.* ter eſt, lætatur, & diem feſtum agens pro numeroſitate filiorum ſuorum, de huius ſeculi peregrinatione redeuntium, repoſitas effundit epulas, & lacteas ex vberibus ſuis exprimit maternę conſolationis delicias. Illic, inquam, pater antiquus Deus, nouuſque ſpon- *Galat.4.* ſus, Dei filius, reduces filios conſolatur, quēadmodum per Prophetam promiſerat dicēs: *Eſa.66.* Pueri eorum in humeris portabuntur, & ſuper genua conſolabuntur, quemadmodum mater conſolatur filios ſuos, ita conſolabor vos, & in Hieruſalem conſolabimini. ¶In *Dominica Lætare.* hac ergo dominica, quæ (vt dictum eſt) illius ſabbati ſignū eſt, totū officiū eiuſdē requiei, eiuſdē cōſolationis pręconiū eſt, quo cōmoneātur nunc peregrinantes, illius tātę tamq; liberę matris filii, pręſentem triſtitiam ſpe conſolationis futurę ſupergredi: vt ſint iuxta Apoſtolum, ſpe gaudentes, in tribulatione *Roma.12.* patientes, qui in ſuperna Hieruſalem vberibus conſolationis potandi ſunt. ¶Primoq; *Euangelium.* dicēdum, quòd euāgelicum illud conuiuiū, *Ioan.6.* quo dominus de quinq; panibus, & duobus piſcibus ſatiauit quinq; millia hominū, prędictę ſignificationi dominicę huius ſub myſtico ſenſu valde congruit. Significat enim (vt autoritas eccleſiaſtica tradit) vitale illud ſanctarum ſcripturarum conuiuium, quo de paucis Moyſi, prophetarumq; libris creſcen te copia diuinæ benedictionis, inter ora comedentium, id eſt, inter ſtudia tractantium, affatim reficitur mundus, quondam à ſciētia

Dei ieiunus,& affluentia dictorum ſenſuumque repletis armariis, laſsi atq; victi cõuiuæ abſiſtimus. ¶Hoc autem conuiuium diuinæ cognitionis hic incipitur,perficietur verò in illius ſabbati,de quo loquimur,perenni gloria.Nunc enim cognoſco ex parte,ait Apoſtolus,tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum,&c.Nam iuxta prophetam : iam non dicet vir fratri ſuo, cognoſce dominũ, omnes enim à minimo vſq; ad maximum cognoſcẽt me,dicit dominus.Igitur illam diuinę cognitionis ac viſionis abundãtiam ſignificat hæc, quæ de Euangelio recitatur hac dominica,ſatietas hominum quinq; milium. Tũc Ieſus, qui verè abiit trans mare Galilææ, quia reſurgẽs à mortuis omnes amaritudines ſeculi turbulenti & inquieti tranſgreſſus eſt, ſequentium ſe credentium turbam,omnes ſupernæ Hieruſalem filios iam grandes, iam ablactatos grandi ſaturabit conuiuio:cuius in typũ pater Abraham, ablactato filio liberæ vnico Iſaac, grande cõuiuium feciſſe legitur in die ablactationis eius. ¶Igitur eiuſmodi conuiuio manifeſtè cõſonat illa gratulabunda ſancti Spiritus allocutio,prophetali ore præmiſſa: Lętare Hieruſalem,&c.conſolatio,de qua hic canitur: Et ſatiemini ab vberibus conſolationis veſtræ:ipſa eſt,quam in collecta ſubſequenti poſcimus dicendo:vt qui ex merito noſtræ iniquitatis affligimur, tuæ gratiæ conſolatione reſpiremus : videlicet quando anhelantes peregrini poſt laborem captiuitatis huius ſedebimus in illa Hieruſalem cœleſti,dicentes:Facti ſumus ſicut cõſolati. ¶Ipſa eſt conſolatio libertatis , de qua itidem gratulamur in epiſtola,dicente Apoſtolo:Illa autem, quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrũm:ipſa eadem pax in virtute eius,& abundantia in turribus eius,de qua in graduali canimus: lætantes in his quæ dicta ſunt nobis, à ſanctis Apoſtolis & doctoribus noſtris,in domum domini ibimus. Ad quam cùm peruenerimus, complebitur,& quod in tractu dicitur: Non commouebitur in æternum,qui habitat in Hieruſalem:cũ ablata virga fuerit, id eſt,poteſtas peccatorũ,quam etſi ad tempus dimittit ad probationẽ,nõ relinquet dominus ſuper ſortem iuſtorum.In offertorio quoq; conſolationis eiuſdem beatificamus conuiuas,lætantes in epulis laudum ,ipſumq; conuiuii patrem benedicimus ex Syon,qui habitat in Hieruſalẽ: vt ex pręſenti eccleſia, quæ dicitur Syon , id eſt,ſpecula,in qua poſiti videmus nũc per ſpeculum & in ęnigmate,laudem,donum & benedictionem perſonare incipientes,perficiamus in ea,qua habitat ipſe in cœleſti Hieruſalem. Ipſa eſt,quę ſecundum communionis verum & myſticum ſenſum,necdum cõſummata eſt, & adhuc ædificatur vt ciuitas de viuis & electis lapidibus,in qua aſcenderũt tribus,tribus domini, tribus nobiles,tribus regales,tribus ſacerdotales. ¶Ipſa quoq; eccleſia,ad quam ſtatio pręſenti officio pręſcripta eſt,eandem ciuitatem Dei,cœleſtem Hieruſalem , nomine ipſo deſignat. Dicitur enim & ipſa ſancta Hieruſalem, vt peregrinãtibus in hoc ſeculo cœli ciuibus,non habentibus hic manentem ciuitatem,ſed futuram inquirentibus,nomine ipſo memoriam atq; deſideriũ excitet eius ciuitatis,quam inquirunt, & à lõgè peregrini ſalutant. ¶Differt autem huius ſtationis ratio ab ea,quę eſt dominica aduentus domini ſecunda,quia videlicet illa futurę beatitudinis eſt annuntiatio,hęc quaſi pręſentis contemplatio. Vnde & feſtiuius agimus,quia ſpei noſtrę ſolennitas eſt. Lętatur Chriſtiana plebs,& ſicut in die ſolenni Chriſtianus imperator coronatur,& lųdis innocẽtibus futurę pacis otium, quo feriabimur in illius ſupernę matris ſinu,meditari admonetur. ¶Huius ſolennitatis amplitudinem , & hoc indicat,quod ad complendum duę collectę Romani ordinis autoritate dicuntur : ſicut & annunciatione dominica duę nihilominus ad introitũ pręſcribuntur,vt quaſi duplex officium pro dignitate ſolennitatũ huiuſcemodi perſoluiſſe videamur.¶Et ne quis illud obiiciat,cur ergo in maximis ſolennitatibus natiuitatis ac reſurrectionis dominicę, cęteriſq; pręcipuis feſtis , nihil tale obſeruatur? Illud dicendum eſt, nihil hac duplicatione in illis ſolennitatibus opus eſſe , quia per octauas producuntur,nec ad earum ratiõem vnius diei coanguſtãtur obſeruantia. ¶Poſt ſeptem dominicarum ordinatiſsimam diſpoſitionem,quibus (vt dictum eſt)ſeptem ętates mundi figurantur,quę omnes paſsione domini redemptæ, & ſanguine eius reſperſę ſunt,ipſius dominicę paſsiõis inchoatur celebratio, & quaſi longa funeris põpa pręmiſſa, ſequitur ipſa ſalutis noſtrę victima,noſtrarũ mentium ingerens oculis ea,quę noſtri cauſa pertulit vulnera. Inchoatur autem à catechumenis noſtris,ſcilicet feria quarta,quando celebramus ſcrutinia. Quæ quam habeãt rationem, vel cur eã potius die celebrentur, poſterius(pro vt dominus dederit)dicemus. ¶Nũc ne officia feriarum quadrageſimę omnino intacta relinquantur, concordiam Euãgeliorum atq; Epiſtolarum tantum ſpiritus ſancti luce pręeunte contemplemur, quę tanta eſt, tamq; vtilis, vt abſque conſideratione nullatenus debeat pręteriri.Nam cętera proſequi

Marginalia: Diuinæ cognitionis conuiuium. 1.Cor.13. Hierem.31. Gen.21. Introitus. Eſa.66. Collecta. Pſal.125. Epiſtola. Galat.4. Graduale. Pſal.121. Tractus. Pſal.124. Offertorium. Pſal.134. 1.Cor.13. Communio. Pſal.121. Statio ad S. Hieruſalem. Hebr.13. Feſtiuitas huius dominicæ. Eſa.6.

ſequi nimis longum eſt atq; faſtidioſum, prę ſertim cùm his perſpectis, illa quoque per ſe quærentibus ſatis clareſcere poſsint.

De Euangeliis & Epiſtolis feriarum quadrageſimæ, in quibus ſibi concordent. Cap. XIIII.

Math. 25. SEcunda feria primæ hebdomadæ hoc Euangelium legitur, quo filius hominis vẽtur in maieſtate ſua, ore ſuo declaratur, congregataſq; ante ſe omnes gentes ſeparaturus, ſicut paſtor ſeparat oues ab hœdis, & ſtatuet, inquit, oues à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris, &c. Hoc nimirum ſermo propheticus Euangelii præcurſor, iuxta eũdem ſenſum præuenit, dicente domino: Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut Ezechiel. 34. paſtor viſitat gregem ſuũ, &c. Educã eas, inquit, de gentibus, videlicet ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis, in paſcuis uberrimis paſcã eas. Quæ profectò non ſunt alia quàm regnum, de quo ait: Venite benedicti, &c.

Matth. 21. FEria tertia in Euangelio eiectis his, qui vendebant & emebant in templo, cum calũniantibus & interrogantibus phariſæis reſpondiſſet dominus: & relictis illis, inquit Euangeliſta, abiit foras extra ciuitatẽ in Bethaniam, ibiq; manſit. Hoc autem, vt ait beatus Hieronymus, præfigurabat illud, quod il Hieronymus. los ob incredulitatem relicturus, & ad gentium ſalutem eſſet migraturus, quæ per Bethaniam, id eſt, domum obedientiæ deſignatur, ideo quia verbo Dei obedientes factæ Pſal. 17. ſunt, iuxta illud: Populus, quẽ nõ cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. ¶Benè ergo in lectione prophetica præmit Eſa. 55. titur: quærite dominum, dum inueniri poteſt, inuocate eũ, dũ prope eſt, & cetera, quę ſequuntur, ad quærendum dominum idonea, & inuentionem eius efficientia. Nã cùm hæc diceret propheta, profectò futurum prę uidebat tempus, quãdo à Iudæis inueniri nõ poſſet, & ad gentes tranſiens, tanquam ad domum obedientiæ, illis inobedientibus iam propè non eſſet.

FEria quarta, duplicata ſolẽnitate ieiunii legitur Euãgeliũ, quo ſpiritus immũdus Matth. 12. egreſſus ab homine, ambulans per loca inaquoſa, quærere requiẽ & non inuenire aſſeritur: quia proculdubiò, iuxta beatum Iob, ma Iob 38. gis cubat in locis humentibus, dum exiccata ieiuniis faſtidit corpora. ¶Huic doctrinæ Euangelicæ premittuntur exempla Moyſi & Exod. 24. Heliæ, quorum vterque in ſingulis lectionibus, quadraginta diebus & quadraginta 3. Regum 19. noctibus ieiunaſſe perhibetur.

Ioan. 8. FEria quinta, Iudęos in Euangelio gloriantes & dicentes: Pater noſter Abrahã eſt, conuincit dominus, eò quod opera Abrahæ non faciant: & concludit, quod potius ex patre diabolo ſunt, faciendo opera diaboli, Lucæ 16. & quærendo eum interficere, quod Abraham non fecit: vel (vt quibuſdam hac die legere moris eſt) diues cruciatus apud inferos, patremq; vocans Abraham, & deprecans eum, Iohan. 5. non exauditur vt filius. ¶Ad hoc manifeſtè ſpectat illud propheticum, quod in epiſtola præmittitur: quia vir iuſtus ſi genuerit filiũ latronem, effundentem ſanguinẽ, & vniuerſa Ezechiel. 18. deteſtanda facientem, ipſe quidem in iuſtitia ſua viuet, filius autem eius, qui operatus eſt iniquitatem, morte morietur.

FEria ſexta ſignificatur in Euangelio baptiſmi gratia, qua renouatur ſicut aquilę iuuentus animæ, & redimitur de interitu vi Pſal. 102. ta eius, & coronatur in miſericordia & miſeratiõibus. Angelus enim, qui deſcẽdebat in piſcinã, ſignificabat Chriſtũ magni cõſilii angelũ, ipſa autem piſcinę aqua, quæ mouebatur, populum Iudaicum, qui motus eſt ſeditionibus, deſcendente in illum eodem magni conſilii angelo per aſſumptionem carnis, & ita motus aquæ turbatus eſt, vt illum crucifigeret. Ille vnus, qui deſcendebat in aquã, Eſa. 9. & ſanabatur, vnam ſanctam Eccleſiã Catholicam, quę deſcendens in baptiſmum Chriſti, ſanatur ab infirmitatibus, figurabat: Qui autem triginta octo annos iacuerat, vniuerſitatem eorum, qui grauibus ſceleribus languentes, & ipſi nihilominus per fidem Chriſti ſanantur. Hoc autem Iudęi velut iniquum reprehendunt, ſemper enim gentium ſalutem oderunt. ¶Benè ergo lectio prophetica prę Ezechiel 9. mittitur, in qua dicente domino: ſi auerterit ſe impius ab impietate ſua, & fecerit iudiciũ, &c. in quacunq; die ingemuerit, ſaluus erit, murmurant & dicunt: Non eſt ęqua via domini. Non autem perfunctoriè, ſi quis ingemuerit, ſed ſi ad baptiſmum Chriſti peccator ingemiſcens cõuolauerit, ſtatim ſaluus erit, quia omes pręteritę eius iniuſtitię nõ recordabuntur. Priuata verò pœnitentia laborioſa eſt, nec inter labores pœnitentem adeo ſecurum reddit de venia.

SAbbato ſacerdotibus ordinatis, & ceteris altaris Chriſti miniſtris, hoc Euange- Matth. 19. lium cõpetenter legitur: Aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Iohannem, & duxit eos in mõtem, & transfiguratus eſt ante eos. ¶Sacerdotes enim et cęteri altaris miniſtri, dũ ad tantum miniſterium promouentur, quaſi in montem altiſsimum cum domino aſcendũt, vt reuelata facie ſpeculãdam eius gloriã ſpe 2. Corinth. 3. culentur, & intelligant, quid cum ipſo vel de ipſo Moyſes & Helias, id eſt, lex & Prophe- 2. Petri 1. tæ loquan-

tæ loquantur,& populo inferiori annunciēt, & cum fide Chriſti legalem moralitatē Propheticamq; doctrinam habentes, parati ſint reddere rationem omni poſcenti. ¶ Aptè igitur illa præmittitur Apoſtoli lectio,quam di-
1.Theſſ.5. cit:rogamus vos fratres corripite inquietos, cōſolamini puſillanimes,&c.Ipſorū eſt enim hoc officium, qui ad hoc,vt paſtores animarum ſint,ordinati ſunt.

De ferijs ſecundæ hebdomadæ.
Caput XV.

HEbdomadæ ſecundæ feria ſecunda illa legitur euangelii lectio, qua Iudæis
Iohan.8. comminatur dominus,ſe ab illis propter perfidiam ipſorum receſſurum, dicens: Ego vado &quæretis me,& in peccato veſtro moriemini.Quod vtique dicendo,ad gentes migraturum ſe eſſe ſignificabat. Vnde & illi
Iohan.7. quaſi diuinantes dicunt:Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gen-
Danielis 9. tes? ¶Huic ſanè euangelio cōgruit prophetica Danielis,quæ præmittitur,oratio,qua furorem & iram domini ab eodem poſtulat auferri. Hunc enim furorem & hanc iram maximè lachrymoſa Prophetæ deplorat conqueſtio.

FEria tertia dominus in Euangelio culpans ſcribas & Phariſæos,quòd ſedentes ſuper cathedram Moyſi, vanè ſibi magiſterium arrogēt,dicendo & nō faciendo:& quod amēt ſalutationes in foro,& vocari ab homi-
3.Reg.17. nibus Rabbi,tandē eos percutit, dicens:Omnis qui ſe exaltat,humiliabitur: Videlicet quia ſuperbi illi, à magiſterio ſcientiæ Dei remouendi, & humiles magiſtri eccleſiæ de gentibus cathedrā illorū erāt accepturi. ¶Quod per illā viduā Sareptanā, de qua in præmiſſa narratur lectione,præſignatum eſt:ad quā ex precepto domini perrexit Helias,cùm multę viduæ eſſent in Iſraël.Sic enim eccleſia de gētibus,legis prophetarumq; doctrinam miſſā ſibi à Deo,fidei hoſpitio ſuſcepit,remanente apud ſynagogam ſiccitate & ſterilitate: quia
Iſai.5. ſicut alibi comminatus fuerat dominus illi, mandauerat nubibus ſuis, ſcilicet gratiæ ſuę prædicatoribus ſanctis,ne pluerent ſuper eā imbrem,atq; ita hæc ſe humilians à Chriſto,
3.Regum 17. dum colligit duo ligna crucis, vt faceret ſibi ſubcinericium panem,panem pœnitētiæ,exaltata eſt,non deficiente apud eam hydria farinæ,nec imminuto lecytho olei,id eſt, perſeuerante ſcientia legis,pariter & gratia Euāgelij.Illa autē ſe exaltans humiliata ſit,adeo vt nec legis farinam molitores eius phariſæi molere ſciant,nec oleum Euangelij in phyla-
Matth.23. cteriis ſuis & magnificis fimbriis ambulātes, inuenire queant.

FEria quarta illa Euāgelii lectio ponitur, qua dominus conſilium ſuum diſcipulis ſuis ſecretò reuelat,dicens:Ecce aſcendimus Matt.20.
Hieroſolymam,& filius hominis tradetur ad crucifigendum,&c.Per hæc autem diabolus, hoſtis noſter & inimicus capiendus & iudicādus erat. Benè ergo illa lectio præmittitur, qua Heſter aduerſus Aman,Dei implorat au- Heſt.13.
xilium. Aman quippe diaboli typum geſſit, in eo, quod adorari affectans, populum Dei morte tradere voluit, & Mardochęo crucem parauit. Qui ſicut in eandem crucem, quam parauerat,actus eſt,ita diabolum Chriſtus,vt ait Apoſtolus,palàm traduxit confidenter in Coloſſ.2.
ſemetipſo & ipſum chirographum tulit de medio affigens illud cruci. Hoc ergo ſola commendatur oratio Heſter, quia totam narrare hiſtoriam,quæ,vt dictum eſt, dominicæ paſsionis typus eſt,nimis longū & oneroſum fuiſſet. Nobis quoq; diabolū vincēdum,non niſi per paſsionis eiuſdem communicationem,ex occaſione duorum Zebedæi filiorum inſinuat.

FEria quinta dominus in Euangelio ſui exemplo docet,non in hominum ſed in ſolius Dei cōfitendum eſſe teſtimonio, dum dicit, loquens ſecūdum fragilitatem carnis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meum verum eſt: Alius eſt qui teſti- Iohan.5.
monium perhibet de me. Et ſubiungit.Et teſtimonium perhibet de me,qui miſit me pater. Vos,inquit,miſiſtis ad Iohannem, & ille teſtimonium perhibuit veritati: Ego autem habeo teſtimonium maius Iohanne. Itemq;: Ego teſtimonium ab hominibus nō accipio. ¶His proculdubiò conſonat,quæ præmiſſa Hierem.17.
eſt prophetica lectio de Hieremia,in hęc verba:Maledictus vir,qui confidit in homine,& ponit carnem brachium ſuum,vt à Deo recedat cor eius,erit enim quaſi miricæ in deſerto. Et poſt pauca: Benedictus vir,qui confidit in domino,&c.

FEria ſexta legitur illa parabola,quam dixit dominus ad phariſæos malos,& malè Matth.21.
perdendos diuinæ legis agricolas, eo quod miſſum à ſe vnicum filium patrisfamilias,id eſt,ſeipſum,quem vereri debuerant,occidere deliberabant,dicentes:Hic eſt hæres,venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas, quibus iccirco auferendum erat regnū Dei, & dādum genti,facienti fructus eius. ¶Huic Gene.37.
parabolæ profectò illa de libro Geneſis,quæ præmiſſa eſt lectio,pulcherrimè congruit, in qua miſſum ad ſe Ioſeph videntes fratres à longè loquebātur mutuò dicētes:Ecce ſomniator venit,venite occidamus eum,& videamus, quid illi proſint ſomnia ſua. Ioſeph nā-

que in

que in eo, quod venditus & in carcere miſſus eſt, ipſius domini typum geſsit, qui venditus & morti traditus ac ſepultus eſt, & ſic eiectus de vinea ſua, tanquam lapis inutilis ab ædificantibus reprobatus, cum regno Dei ad gentes faciẽtes fructus eius tranſmigrauit, quẽadmodum Ioſeph à ſuis venditus & eiectus, Aegyptios pauit.

[Luc. 15.] SAbbato tam in Euangelio, quàm in Epiſtola duorum populorũ Iudaici atq; gentilis continetur figura, quorũ prior quantum ad vnius Dei cultum, ſcilicet, Iudaicus, minoris, id eſt, gentilis populi pœnitentiam pio patre ſuſcipiẽte, inuidia torquetur foris ſtans, quem gaudere oportuerat, quia frater ſuus mortuus fuerat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt: quia ſicut eadem die cãtamus, lex [Psal. 8.] domini irreprehenſibilis cõuertens animas, & ſapientiam præſtans paruulis. ¶ Benè itaq; conſonat Euangelio præcurrens Epiſtola, cũ illic iuniore fratre epulãte cum patre, maior [Gen. 27.] foris remanet in agro: Hic Eſau, Iacob fratre ſuo offerente epulas, & ad benedictionem feſtinante, cõſilio matris ſuæ Rebeccę (quę Spiritum ſanctum ſignificat) foris in venationibus occupatus tardat. Terrenis enim ſenſibus & carnalibus obſeruationibus detentus populus Iudaicus, ſpiritalem amittit gratiã.

De Feriis tertiæ hebdomadæ.

Caput XVI.

HEbdomadæ tertiæ feria ſecũda pręſignat in Euangelio dominus ſe in patria [Luc. 9.] ſua, ſcilicet in Iudæa honorem non habiturum, & ad gentes, vbi honoretur, trãſiturum, dum dicentibus Phariſæis: quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, reſpõdet: Amẽ dico vobis, quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua: iterumq; cum terribili illo ac venerabili iuramento ſuo per ſimile, non tantum omninò expreſſe docet, illis poſthabitis, gentes potius à peccatis ſuis eſſe curandas, in veritate, inquiens, dico vobis, multæ viduæ erant in Iſraël in diebus Heliæ, & ad nullam illarũ miſ- [3. Reg. 17.] ſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniorum: & multi leproſi erant in Iſraël ſub Heliſæo propheta, & nemo illorũ mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. Amplius autem in eo, quod ſurrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum in ſupercilium mõtis, ſupra quem ciuitas illorum poſita erat, vt præcipitarent eum, ſignificatur ab illis tranſitura ſalus, dum dicitur: Ieſus autẽ tranſiens per medium illorum ibat. Cùm enim illũ Iudæi crucifigentes, in profundum obliuionis præcipitare vellent, ipſe aduerſus & per medium illorum trãſiens, iuit ad gentium populos pedibus ſuis, pedibus ſpecioſis, id eſt, prædicatoribus ſanctis. ¶ Benè ergo huic Euangelio præmittitur lectio illa de Naaman Syro. He- [4. Reg. 5.] liſæus Chriſtum, leproſus Naaman gentilem populum ſignificat, immũdum & idololatrã. Quòd non ipſe Heliſæus exiuit ad illum foras, ſed mãdauit illi dicens: Vade & lauare in Iordane ſepties, & mundaberis: hoc propheticè innuit, quod factum eſt, quia per ſemetipſum Chriſtus nõ prædicauit gentibus, ſed mittens præcepit eos baptizari: Euntes, in- [Matth. 28.] quit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Septies aũt lauatur leproſus, quia in baptiſmo propria eſt operatio ſeptiformis Spiritus ſancti, ex quo & renaſcimur & remiſsionem peccatorum accipientes, noui reſtituimur.

FEria tertia in Euangelio commendatur [Matth. 18.] lucidum opus miſericordiæ, dicente domino: Si peccauerit in te, id eſt, te ſciente, frater tuus, vade, corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c. Et quia vbi duo conſentiunt, ſcilicet corrector & auditor, neq; opus eſt, vt alium adhibeas, neq; Eccleſiæ dicas, eo quem corripis inter te & ipſum ſolum, ſponte audiente: quia, inquam, tunc parata venia cõfeſtim impetratur à domino. Amen, inquit, dico vobis, ſi duo ex vobis cõſenſerint, ex omni re quãcũq; petierint, fiet illis à patre meo, & quia de impetratione venię dixerit, hoc teſtatur ipſe, dum pręmittit: Amen dico vobis, quia quæcunq; alligaueritis ſuper terram, alligata erunt & in cœlo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cælo. Terminatur autem ſic: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vſque ſepties? Et dicit illi Ieſus, Non dico tibi Petre vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. ¶ Ad hæc pulchrè lectio, quæ præmiſſa eſt, [4. Reg. 4.] concinit: Mulier nanq;, quæ clamat ad Heliſæum pro duobus filijs, quos creditor in ſeruitutẽ tollere cõtendit, ipſa eſt Eccleſia, quæ pro filiorum peccatis, quos in baptiſmate genuit, ſolicita eſt, ne exactor diabolus pro nũmo malæ voluptatis, quem illis credidit, debitores trahat in damnationẽ perpetuæ mortis. Cui verus Heliſæus, ſcilicet Chriſtus, præcepit oleũ infundere vaſis, oſtio clauſo: quia peccatoribus priuata correptione cõuentis, præcipit remiſsiõem & abſolutionem indulgeri, data poteſtate ligandi, atq; ſoluendi, ſicut in Euangelio iam dicto promiſit, & veritate interpoſita, id eſt, amen, promiſsionem confirmauit. Clauſo ergo oſtio vaſis infuſis redundat oleum, quia per priuatam correctionem pœnitentibus confeſtim venia peccatorũ affluit. Cùm autem quis ſecretò correptus

immiſericors infamaretur. Quibus ita obuiauit manſuetudo cum iuſtitia, vt cedentibus accuſatoribus, quippe quos ſua ſubtraxerat conſcientia, ſoli duo remanerent miſera & miſericordia. ¶Huic Euangelio illa, quæ præmittitur, (Dani.13.) Danielis lectio congruit: quãuis (vt ait beatus Hieronymus) in Hebraico non habeatur, qua legitur Suſanna à falſa criminatione adulterii Dei auxilio liberata. Nam hæc per miſericordiam, illa lapidationem euaſit per iuſtitiam. Atque ita in eiuſdem diei officio quodammodo miſericordia & veritas obuiant ſibi paribus in (Pſal.84.) perſonis, eodemque præſidio pietatis, quamuis diſparibus cauſis.

De Feriis quartæ hebdomadæ.

Caput XVII.

QVartæ hebdomadæ ſecunda feria in Euangelio phariſæis interrogantibus ac dicentibus: In qua poteſtate hæc facis, & quod ſignum tu oſtendis nobis, cùm reſpondiſſet dominus: ſoluite templũ hoc, (Iohan.2.) & poſt triduum excitabo illud: quod de templo dicebat corporis ſui, paulò pòſt Euangeliſta ſubiungit: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quod ipſe noſſet omnes: & quia non erat ei opus, vt quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. ¶Huic Euangelio rectè præmittitur illa lectio de duabus meretricibus, quæ coram Salomone de viuente (3.Reg.3.) filio contenderunt: quarum altera, quæ dixit, nec mihi nec tibi ſit, ſed diuidatur, non credidit infantem viuum ſapientiſsimus Salomon. ¶Nam illæ mulieres ſynagogæ atq; Eccleſiæ typũ geſſerunt, infans autem Chriſti, quem ſynagoga vtero fidei nec concepit, nec peperit, imo & deſiderabat occidi, & adhuc memoriam eius cuperet extingui, vt nec apud ſe, nec apud Eccleſiam gentium viueret. ¶Benè ergo verus & verè ſapientiſsimus Salomon (vt ait Euangeliſta) non credebat ſemetipſum Iudæis, tendens ad Eccleſiã de gentibus, & quodammodo dicens Apoſtolis ſuis: Date huic infantem viuum, hæc eſt enim mater eius.

FEria tertia loquens dominus ad Iudæos, (Iohan.7.) & arguens homicidas atq; impios, Moyſen, cui quondam oranti pro illis, quando fecerunt vitulum in Oreb, dixerat: Dimiſi ſe(Exod.32.)cundum verbum tuum, veruntamen in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum: Moyſen, inquam, hactenus orantem pro ipſis iratus remouet dicendo. Nonne Moyſes (Iohan.7.) dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Remouet enim quẽ ad illos non pertinere omnimodò, præuaricatione eos ſeparante, oſtendit: Statimq; Moyſe interceſſore remoto, de crimine reos conuincit: Quid me, inquit, quæritis interficere? At illi ſuo more inſanientes dicunt: Dęmonium habes, quis te quærit interficere? Ipſe verò Moyſen, quem perdebant, tertiò commemorans, magis ac magis reos conuincit. ¶Benè ergo (Exod.32.) ipſa præmittitur lectio, qua Moyſi dicitur: Deſcende de monte, peccauit populus tuus quem eduxiſti de Aegypto. Receſſerunt cito de via, quam oſtendiſti eis, & fecerunt ſibi vitulum conflatilem. Et dicente domino: Permitte me, vt deleam eos, ſequitur: Moyſes autem orabat dominum Deum ſuũ, dicẽs: Cur Domine iraſceris in populo tuo, &c. ¶Hæc oratio Moyſi valuit pro illis, donec veniret hoc tempus, quo tantum facturi erant homicidium, crucifigendo Dei filium, qui nunc ait illis, quid me quæritis interficere? Propter quod iam nũc remouendus erat Moyſes interceſſor, ſicut tunc placatus dixerat illi: Dimiſi iuxta verbum tuum: Veruntamẽ in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

De Feria quarta ſcrutiniorum.

Caput XVIII.

FEria quarta ſacramenta, quæ nouæ Eccleſiæ propria ſunt, inchoantur: quibus ſacroſancta redemptoris noſtri paſsio, venerabili ritu ſanctæ Eccleſiæ in filiis adoptionis ſanctam nouitatem ſpiritus operando figuratur. ¶Hac enim die catechumeni noſtri ex antiqua traditione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſignantur, vt ſacroſancta ſolennitate noſtræ redemptionis ex aqua & Spiritu ſancto (Iohan.3.) renaſcantur, Chriſto in baptiſmate commorientes, & cõreſurgentes, iuxta Apoſtolum, (Rom.6.) qui ait: Quicũq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmũ in mortem: vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. ¶Moris quippe erat olim in ſancta Eccleſia, non alio tempore regenerationis huius celebrari ſacramentum, niſi in his, quibus forte ſuperueniente infirmitate vel ęgritudine, mortis immineret periculum. Cuncta penè eccleſiæ proles, quam per annum verbo prædicationis nouam gignere poterat inſtante ſolennitate paſchali, hac die ſua nomina dabat, & per ſequentes dies vſq; ad ipſam paſchæ ſolennitatem, audiens quiſq; regulam fidei, vnde & catechumenus dicitur (catechumenus nanq; auditor interpretatur) lactatus & grandeſcens, tandẽ in plenitudine temporis, poſtquàm luna plena eſt, plena fide in ſolẽnitate ſancti baptiſterii ſymbolum reddens, Chriſto commo-

riebatur & conreſurgebat. ¶At poſtquàm Chriſtianitas creuit, & ſagena illa verbi Dei piſcibus impleta eſt, quia periculoſum erat tantam multitudinem differre propter occaſiones mortis, quæ in multitudine hominũ multæ ſunt, maximè propter turbam infantum, ex Chriſtianis parentibus ſuccreſcentium, quorum tenera vita perſæpè leui occaſione ſucciditur: Viſum eſt ſanctæ Eccleſiæ, paſsim indulgentia baptizandi conceſſa, imo oblata, cuncta antenenire pericula, baptiſmi tamen ſolennitatem vel in paucis cum dominica reſurrectione, cui ſimilis eſt, celebrare. ¶Quarta ergo feria nouæ eccleſiæ celebrantur initia, quæ appellantur ſcrutinia. Scrutinia verò dicuntur à ſcrutando, videlicet quia perſcrutandũ erat in his qui accedebant, ne qua radix amaritudinis ſubeſſet, velut fuit in Simone Mago, in hæreticis & hæreſiarchis quàm plurimis, vt ſancta non illis darentur, niſi prius Chriſtiana fides in mentibus eorum radices altas fixiſſet. Cur autem hac potiſsimum die celebrentur, vel quod ſubſequentium vſq; ad paſsionis dominicæ diem numerus dierum myſterium contineat, iam dicendum eſt.

Actor. 8.

Cur quarta feria fiant ſcrutinia.

Caput XIX.

IDcirco quarta feria potius, quàm quinta vel ſexta maximum ſcrutinium celebratur, vt ieiunantes, & vaſa ſua ſuſcipiendæ gratiæ præparantes, quindecim dies ieiunii, vſq; ad diem quo dominus eſt crucifixus, habeãt, quia quintadecima luna dominus noſter, verus agnus, immolatus eſt. Quod à magno myſterio nõ vacat. Luna nanq; paſchalis, de qua dominus ait ad Moyſen: Menſis iſte principium vobis menſium, primus erit in menſibus anni. Decima die menſis huius tollet vnuſquiſq; veſtrũm agnum, & ſeruabitis eum vſq; ad quartumdecimũ diem. Luna, inquã, hæc paſchalis (lunares enim ſolos menſes nouerunt & computant Hebræi) ſanctam Eccleſiam ſignificat, ab eodem vero ſole illuminatam, quæ in plenitudine fidei paſsionem eius ſuſcipiens, commoritur illi & conſepelitur in ſacramento baptiſmatis. ¶Igitur quoties Eccleſiæ noua ſoboles ad commoriendum Chriſto præparatur, vt numerus dierũ præparationis eius, id eſt, arctioris ieiunii ętati lunæ, quæ illam ſignificat, exęquetur, feria quarta ſcrutinia celebrantur. Nam ſi ſexta feria porius celebrarentur (quæ quintadecima eſt die dominicæ crucis) non niſi tredecim ieiunii dies eorum præparationi reſtarent. Duæ nanq; dominicæ intercurrunt. Dominicis autem diebus ieiunare non licet. Igitur dum quarta feria ſcrutinia celebrantur, & ſequentes quindecim dies ieiuniis atque doctrinæ fidei expenduntur, noua Eccleſia, pulchra, vt luna, ad plenitudinem proficit, vt crucifixo plena luna Chriſto commoriens & conreſurgens, illi in baptiſmo copuletur.

Exod. 12. Leuit. 23.

Quod hoc ſcrutinium pręcipuum ſit ſeptem ſcrutiniorum.

Caput XX.

SCiendum autem hoc non ſolum agi antiqui moris fuiſſe ſcrutinium, ſed omniũ eſſe præcipuum. Nam iuxta ordinem Romanum, vſq; in ſabbatum ſanctum in vigilia paſchæ, ſeptem agebantur ſcrutinia, vt dum ſeptenario numero implerentur catechumeni, daretur illis gratia ſeptiformis Spiritus ſancti. Quorum primum erat tertia quadrageſimæ hebdomada, feria ſecunda, qua magnum huius diei, ſcilicet quartæ feriæ ſcrutinium ſic erat ad catechumenos pronunciandum. Scrutinii diem, dilectiſsimi fratres, quo electi noſtri diuinitus inſtruãtur, imminere cognoſcite, ibidemq; ſolicita deuotione ſequenti quarta feria, circa horam tertiam conuenire dignemini, vt cæleſte myſterium, quo diabolus cum ſua pompa deſtruitur, & ianua regni cœleſtis aperitur, inculpabili miniſterio peragere valeamus. ¶Itẽ feria quarta, finitis Miſſarũ ſolenniis, annũciabat presbyter, vt in ipſa hebdomada reuerterẽtur ad ſcrutinium, ita dicendo: Die ſabbati veniente, colligite vos temperius ad Eccleſiam illã. Iterum atq; iterum annunciabat presbyter, qualem diem voluiſſet, ita dicendo: Illa feria veniente, colligite vos temperius ad Eccleſiam illam, donec ſeptem, vt dictum eſt, ſcrutinia complerentur.

De Officio eiuſdem quartæ feriæ.

Caput XXI.

IAm verò hac feria, quàm ſanctum, quàm pium, quàm myſticum, ſecundum ea quæ dicta ſunt, ſequitur Miſſæ officium: Primùm in Euangelio, quod, vt ſæpè dictum eſt, totius officii principale eſt, catechiſmi ſimul atque baptiſmi ſacramẽtum, ſpecioſe à ſpecioſo noſtræ ſalutis opifice Dei filio præfiguratũ eſt. ¶Homo eñ cæcus à natiuitate, genus ſignificat humanũ, magnũ vtiq; cęcũ, & valde cęcũ, qui pulchros oculos ad videndum creatorem, menti (vbi fulget imago factoris) inditos, in primo parente, principem tenebrarum reſpiciente, perdidit: atq; ideo per hominem à natiuitate cæcũ, congruè ſignificatur. Cui reuocato ad veritatis lumen, dum prædicatur à miniſtris Chriſti incarnatio ipſius filii Dei, cæteraq; myſteria, quæ in carne pro noſtra ſalute geſſit, lutum ipſe facit ex ipſo ſputo,

Iohan. 9.

ſputo,& linit ſuper oculos cæci. ¶Sputum e-
nim oris & labiorum eius, in quibus gratia
diffuſa eſt. Sputũ, inquam, quod à capite deſ-
cendit, ſignificat diuinitatẽ Chriſti filii Dei,
Pſal. 44. verbũ bonũ, quod eructauit cor patris, qui,
1. Cor. 11. vt ait Apoſtolus, Chriſti caput eſt. Expuit nã-
que caput Deus in terram,& ſputum ſuũ pul
ueri, quem omnis ventus agitabat & circum
ferebat, vniuit, quando verbum ſuum eructa
uit cor eius in terrenum vterum virginis, &
pulueri noſtrę naturę in vnam perſonam cõ-
iũxit, vt à tali tantoq; ſputo tantillus puluis
formam ſtabilem, ſpeciemq́; atque decorem
accipiens, conſeruaretur. Igitur dũ huius in-
carnationis fides humano generi prędica-
tur, magni cæci, vt dictũ eſt, oculi luto, quod
fecit dominus, linuntur. ¶Cùm autem ita ca
techizatus idem cæcus ad ſacros fontes per-
uenit,& lauatur fonte viſibili, purificaturq́ue
virtute inuiſibili, hoc vtiq; agit, quod domi-
Iohan. 9. nus imperauit. Vade ad natatoriam Syloe,&
laua. Fons nãq; viſibilis, inuocata virtute Spi
ritus ſancti, factus eſt natatoria Syloe, id eſt,
miſsi, quem aſcendens ad patrẽ, miſſurum ſe
eſſe dixit, & miſit diſcipulis ſuis, fili⁹ Dei. Ille
(inquam) miſſus in natatoriam ſuam deſcen-
dit,& illitos oculos fide Chriſti, ſua remiſsio
ne lauat à peccatis, illuminat agnitione Dei.
¶Ab hoc quaſi capite vniuerſa membra pen-
dent officij. Primùm in introitu, vox prophe
Ezech. 36. tiea, dũ ſanctificatus fuero in vobis, congre-
gabo vos de vniuerſis terris,& effundam ſu-
per vos aquam mundam,&c. Sanctificatur e-
nim dominus in catechumenis, dũ audiunt,
Leuit. 20. 21. & credunt quia ſanctus eſt, & ideo effuſa ſu-
per ſe aqua munda, id eſt, Spiritu ſancto, per
quem hęc viſibilis aqua mundatur & mũdifi-
cat, emũdati ab omnibus inquinamẽtis ſuis,
ſic deinceps viuũt, vt teſtimonio ſint ei, quòd
ſanctus ſit, cuius præcepto & ipſi ſancti ſunt.
¶Hoc in vtraq; lectione diuerſis verbis, ſed
eodem ſenſu reperitur. Nã in prima, quæ eſt
Ezechielis prophetæ, idẽ, quod in introitu cã
Ezech. 36. tatum eſt, legitur,& additur. Et auferam cor
lapideũ de carne veſtra,& dabo vobis cor car
neum,&c. Cor nanq; carneũ, id eſt, molle ac
tenerum,& facilè cedens nouam legem ſcri-
benti digito Dei, habẽt catechumeni noſtri,
dum inſcriptam ſibi capiũt doctrinam fidei,
quã non capiũt, quæ confringuntur lapidea
corda Iudęorũ, quorum in typum confractæ
Exod. 18. ſunt priores tabulæ, quas præciderat Moyſes,
& aliæ præciſæ in typum gentiũ. In ſecunda,
Eſa. 1. dum dicit Eſaias: Lauamini, mũdi eſtote, & ſi
fuerint peccata veſtra vt coccinũ, quaſi nix de
albabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermicu
lus, velut lana alba erũt: nihilominus remiſ-
ſio peccatorũ, quę accipit in baptiſmate, com
mendatur. ¶Gradualia quoq; pulchrè atque
conſonè ad eũdem ſenſum concinunt. Cu-
ius enim, niſi catechizantis nouam ſobolem
Eccleſiæ, vox eſt: Venite filij, audite me, acce Pſal. 33.
dite ad eum,& illuminamini? Nam vt iuxta E-
uãgelium paucis immutetur verbis, idem eſt,
ac ſi dicat: Venite cæci, vt luto, quod fecit do
minus ex ſputo, veſtri linantur oculi, accedi-
te ad natatoriam Syloe,& illuminamini. Hoc
autẽ, quòd duæ lectiones totidemq́; gradua-
lia pręſens accumulat officiũ, ſacramẽti cele-
britas popoſcit, videlicet vt propter augmẽ-
tum filiorum habeat quoq; ſpiritualium aug
menta ciborum. ¶Lecto autem Euãgelio, in
quo ſæpè dictus cæcus illuminatus & extra
ſynagogam eiectus, filium Dei foras inuenit,
imo à filio Dei foras inuentus eſt,& procidẽs
adorauit, conueniens huic ſignificationi ſe-
quitur offerenda: Benedicite gentes Deũ no Pſal. 65.
ſtrũ. Nam in Pſalmo illo, de quo ſumpta eſt,
iuxta ſacram expoſitionem venerabilium do
ctorum, loquũtur Apoſtoli, exhortando gen
tiles laude inenarrabili & opere & voce Deũ
laudare, & de occulto & terribili iudicio ei⁹,
quo illos aſſumpſit,& populũ ſibi antè pecu-
liarem & electũ repudiauit, intra ſe expaueſ-
cere & timere, ne fortè, ſi naturalibus ramis Rom. 11.
non pepercit, quia inobedientes fuerũt, imo
quia cæcum illuminatum extra ſynagogã eie
cerunt, id eſt, gentibus cadentibus commu-
nicare noluerũt, nec ipſis parcat, ſi ſuperbiãt.
Benè ergo de Pſalmo illo, vtpote de voce A-
poſtolorum, qui magnum cæcum, id eſt, om-
nes gẽtes, catechizauerũt, offerenda hęc ſum
pta cum verſibus ſuis ad rem concinit, maxi-
mè in eo, quod dicim⁹: In multitudine virtu- Pſal. 65.
tis tuæ mẽtientur tibi inimici tui,&c. Mẽtiti Matth. 12.
ſunt enim inimici eius, dicẽtes: In Beelzebub
principe dæmoniorum eiicit dæmonia, cùm
ipſe in digito Dei eiecerit. Hoc autem illud
præibat agendum, quod in catechiſmo Chri
ſtianæ fidei ſpiritus immundus eiiceretur de
hominibus, per idololatriam poſſeſsis, quos
ipſe fortis armatus malè pacato cuſtodiebat
atrio. Benè ergo & venerabiliter cãtamus hac
die, qua de hac eiectione muti dæmonii mẽ-
tiuntur vſq; nunc inimici eius Iudæi, quòd
non fiat in ſpiritu Dei: Sed fruſtra. Nam illis
blaſphemantibus, hoc fit quod ſequitur: Om
nis terra adoret te. Venite & videte opera Pſal. 65.
Dei, quàm terribilis in cõſiliis ſuper filios ho
minum, videlicet in illius prioris populi abie
ctione,& gentium aſſumptione. ¶Commu-
nio quoq; canora, ac ſuaui modulatione acu-
tas voces efferens, gratulabunda prædicatio
ſiue teſtificatio eſt humani generis, incarna-

tionem filii Dei confitentis,iuxta illud: Credidi,propter quod locutus ſum. Et ſicut indignantibus & maledicentibus Phariſæis, & extra ſynagogam eiicientibus, non tacebat ille, dicens: Ille homo qui dicitur Ieſus,lutum fecit ex ſputo,& liniuit oculos meos, & modo video, ſic beati illi, quibus ait dominus, Beati eritis,cùm oderint vos homines,& cùm ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquàm malum propter filium hominis, quantò magis maledicunt eis inimici Chriſti, & os eorum opprimunt; tantò magis prædicant ſciẽtes & intelligentes lutum illud,id eſt, incarnationem Chriſti,illuminationem omnium eſſe videntium.

Pſal.115. Iohan.9. Matth.5. Luc.6.

AD INTROITVM.

Vbi aguntur ſcrutinia,propriè quoq; collectæ pro catechumenis dicuntur.

ORATIO.

Omnipotens,ſempiterne Deus,eccleſiam tuam ſpirituali fœcunditate multiplica, vt qui ſunt generatione terreni, fiant regeneratione cœleſtes.

SECRETA.

Remedii ſempiterni munera Domine lætãtes offerimus, ſuppliciter exorantes, vt eadem nos & dignè venerari, & pro ſaluandis congruenter exhibere perficias,per Chriſtũ.

COMPLENDA.

Tu ſemper quæſumus Domine, tuam attolle benignus familiam,tu diſpone correctam, tu propicius tuere ſubiectã, tu guberna perpetua bonitate ſaluandã,per Dominũ noſtrũ.

CVR STATIO AD SANCTVM PAVLVM.

Conſiderata,vt dictũ eſt, ſcrutiniorũ ratione,perſpicuũ eſt,quòd ſtatio ad ſanctum Paulum præſcripta, valde rei conueniat. ¶Ipſe enim magnus & mirabilis catechizator orbis terrarũ, & (vt ipſe ait) doctor gentium,in fide & veritate,ipſe idem magnificè & mirabiliter catechizatus eſt, quia non ab homine,neq; per hominẽ(ſicut ipſe ait ad Galatas) Euangelium meum,quod Euangelizatum eſt,non eſt à me, neq; enim ab homine accepi illud, neque didici,ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Cum voce nanq;,quam de cœlo corporaliter audiuit,qua carnalis eius ſenſus percuſſus & occiſus eſt, incorpoream quoq; vocem accepit cœleſtis magiſterii, quam per triduum audiens,iuxta magiſtri catechizantis efficaciſsimam potentiam, ipſe quoque catechumenus mirabilis, perfectus redditus eſt doctor Euãgelii. Nec longè diſſimilis illi cæco Euangelico, vtpote corporaliter cæcus ad natatoriam baptiſmi ſalutaris

1.Tim.2. Galat.1. Actor.9.

miſſus eſt, vbi & corpore & anima illuminatus,diſceptantibus contra ſe Phariſæis,omnibus Chriſti inimicis, enarrare non deſiit, quid fecerit ſibi homo,qui dicitur Ieſus,quo modo ſibi aperti ſunt oculi,& lutum ipſum, quod fecit ex ſputo dominus,id eſt,incarnationem verbi Dei,omnibus oſtendere non ceſſauit. Propter quod & maledixerunt ei, & extra ſynagogam ſuam eiecerunt, quinquies quadragenis vna minus cæſum.

Actor.16. 2.Cor.11.

De Feria quinta. Cap.XXII.

Feria quinta in Euangelio, vbi ait dñs, pater meus vſq; modò operatur, & ego operor, vt indicet nobis, quomodo operetur,& non falſum dixerit ſcriptura per Moyſen miniſtrata.Quia Deus requieuit ab omnibus operib⁹ ſuis in die ſeptimo,vt, inquã,indicet,quia tunc operatus eſt,cùm fecit mundum,& vſq; nunc operatur,cùm regit mundum,paulò pòſt ſubiungit: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat,ſic & filius quos vult viuificat. Quod ſe dixiſſe oſtendens de reſurrectione,quę nũc fit,qua tranſeunt homines(vt ait beatiſsimus Auguſtinus)à morte infidelitatis ad vitam fidei,à morte falſitatis ad vitam veritatis, à morte iniquitatis ad vitam iuſtitiæ. Amẽ,inquit,dico vobis, quia q verbũ meũ audit, & credit ei qui miſit me habet vitam æternã, & in iudiciũ non venit, ſed tranſit à morte ad vitã.Et hoc attendite, inquit idem Auguſtinus, Non,nunc tranſit, ſed iã trãſiit à morte in vitam. ¶Ac deinceps: Amẽ,inqt,dico vobis,quia venit hora & nũc eſt,quando mortui qui in monumẽtis ſunt, audient vocem filii Dei, & qui audierint,viuent: Non inquit, quia viuunt,audiunt, ſed quia audiunt,reuiuiſcunt.Per quod amplius claret de hac reſurrectiõe hęc dici,qua mortui in infidelitate & ignorantia Dei ſic reſurgunt,vt prius audiãt,& audiendo reuiuiſcãt. Iſta reſurrectione,ſi rectè credimus,reſurreximus,& nos ipſi,qui iam reſurreximus,alterã in fine reſurrectionẽ expectamus. ¶Huic Euangelio rectè præmittitur illa lectio libri Regum, de filio Suſamitis,quem puer ab Heliſæo miſſus cum baculo, non reſuſcitauit. Per ſemetipſum verò Heliſæus veniens, ſeque ſuper mortuum ſternens, atque ad eius membra ſe colligens,huc illucq; deambulãs, & in ore pueri ſepties aſpirans,hunc ad rediuiuam lucem protinus per myſteriũ cõpaſſionis animauit. Eandẽ enim reſuſcitationẽ humani generis,quæ fit per fidem,de qua ſuprà dictũ eſt in Euãgelio, teſte beato Gregorio,hæc pueri reſuſcitatio ſignificauit. ¶Author,inquit,humani generis Deus mortuum puerum doluit, cũ extinctos nos iniquitatis aculeo,

Iohan.5. Gene.2. Iohan.5. 4.Reg.4.

aculeo miſeratus aſpexit: & quia per Moyſen terrorem legis protulit, quaſi per puerum virgam miſit. Per legem quippe virgam Deus tenuerat, cùm dicebat: Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur. A peccati igitur morte, timor ſuſcitare non valuit, ſed ad ſtatum vitæ apparata manſuetudinis gratia erexit. Sed puer cum baculo mortuum ſuſcitare non valuit, quia Paulo atteſtãte, nihil ad per-
Hebr. 7. fectum adduxit lex. Ipſe autem per ſemetipſum veniens, & ſuper cadauer ſe humiliter ſternens ad exequenda ſibi mortui membra ſe collegit, quia cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo,
Philip. 2. ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Huc illucq́; deambulabat, quia & Iudæam iuxta, & longè poſitas gentes vocat. Super mortuum ſepties ſpirat, quia per operationem diuini muneris gratiæ ſeptiformis ſpiritum in peccati morte iacentibus aſpirat. Moxq́; iuuenis erigitur, quia is, quem terroris virga ſuſcitare non potuit, per amoris ſpiritum puer ad vitam rediit.

De Feria ſexta. Cap. XXIII.

Iohan. 11. FEria ſexta legitur Euangelium de reſurrectione Lazari. Notum eſt myſterium huius miraculi, & penè à cunctis doctoribus celebratum, quòd videlicet Lazarus, quem amabat dominus, de quo ipſe ait: Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem illum: & cuius ſorores ſæpè domino miniſtrauerant, typũ geſſerit iam fidelis & intra eccleſiam poſiti hominis, qui cùm ſit amicus domini noſtri Ieſu chriſti per fidem, moritur illi per iniquam operationem, & in ſepulchro malæ conſcientiæ, conſuetudine ſcelerum obrutus, iamq́; fœtens per infamiam, tandem per occultam inſpirationem Dei magno timore futuri iudicii, quaſi magno ſaluatoris clamore concuſſus, ad vitã pœnitẽdo reſilit, & malæ ſepulchrum conſcientiæ per vltroneam aperiens confeſsionem, vinculis peccatorum meretur abſolui, quia vi-
3. Regum 17. uit. ¶ Hoc autem in filio mulieris Sareptanæ præfiguratum eſt, ad quam Helias domino iubente ierat, relicta apud carnalem Iſraël ſiccitate & fame. Nam & illa mulier (vt iam ſuperius dictum eſt) Eccleſiam de gentibus myſticè ſignificauit, quæ legem & prophetas imo chriſtum, qui ipſis agnoſcitur, tanquàm Heliam hoſpitio fidei ſuſcepit. Filius verò huius viduæ, vnuſquiſq; fidelis eſt, qui tunc moritur, quando dignum morte peccatum admittit. Et quòd in clamore domini Lazarum euocantis ſignificatum eſt, in cuius domo & ipſe à ſororibus eius paſcebatur, hoc idem in clamore Heliæ præceſsit clamantis ad Dominum, & dicentis: Obſecro domine etiam ne viduam, apud quam ego vtcunque ſuſtentor, afflixiſti, vt interficeres filium eius? ¶ Ad hoc quoq;, quòd Lazarum amicum ſuum appellauit dominus, pulchrè conuenit illud, quòd hic fuiſſe dicitur filius Amathi, id eſt, veritatis. Affirmant enim Iudæi, quod Ionas fuerat iſte Sareptanæ viduæ filius, quẽ reſuſcitauit Helias, matre poſtea dicente ad eum: Nunc cognoui quoniam vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo verum eſt, & ob hanc cauſam, ipſum puerum Amathi vocitatum. Amathi nanque ex Hebræo in Latinam linguam, veritas dicitur, & ex eo quod Helias verum locutus eſt, ille qui ſuſcitatus eſt, filius nũcupatus eſt veritatis. Sed & hoc, quòd mortuum vt ſuſcitaret Helias ſupra lectum ſuum poſuit, à myſterio non vacat: Lectus nanq; Heliæ, catholicam Chriſti deſignat Eccleſiam, in qua ſola per remiſsionem peccatorum mortuæ reuiuiſcunt animæ. Nam de hac Eccleſia dicitur in Canticis canticorum: En lectulum Salomonis, ſexaginta fortes ambiunt. Supradictam ergo lectionem Euangelii benè, vt conſonanter iſta de libro Regum lectio præcurrit.

De Feria ſeptima Sabbato.
Caput XXIIII.

SAbbato hoc Euangeliũ ponitur, in quo dominus cùm dixiſſet: Ego ſum lux mũdi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ: obniantibus Iudæis & dicentibus, tu de te ipſo teſtimonium dicis, teſtimonium tuum non eſt verum, euincit eos ſuo firmo & vero argumento, dum dicit: Etſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum verum eſt. Et ſtatim proponit, quod neceſſario concedendum ſit: In lege veſtra ſcriptum eſt, quoniam duorum hominum teſtimonium verum eſt. Et protinus aſſumit: Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. Quod & ipſum concedi oportet. Palàm nanque eſt auditum teſtimonium patris, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et mortui reſuſcitati, & cætera, quæ oſtendebat eis ex patre ſuo opera bona, teſtimonia erant de ipſo, tam patris, quàm filii. Teſtimoniũ ergo verũ atq; fidele falſo calumniabantur, contra legẽ ſuam prævaricatores legis. ¶ Ad hæc, quæ præcurrit lectio prophetica, pulchrè accedit in eo quod ait. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus: Ecce gentem, quam neſcie-

Iohan. 8. — Deut. 17. — Matth. 3. 17. — Eſaiæ 55.

bas, vocabis, videlicet tuus ipſe teſtis, & gentes quæ nõ cognouerũt te, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & ſanctum Iſraël, quia glorificauit te, videlicet iuxta hoc quod de illo dicis, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. Iccirco nanque gentes credendo ad filium currunt, quas neſciebat, quia ipſum filium patremq́ue Deum, qui duo teſtes ſunt, quia duæ perſonæ, ſed non duo dii ſunt, fideles & idoneos comprobant, quorum teſtimonia recipiant, ex dictis & ex factis vtriuſq;, certum tenentes, quòd ipſe filius ad ipſorum ſalutem à patre miſſus ſit. Sed & in eo, quod ait in Euãgelicę principio lectiõis: Ego ſum lux mũdi, &c. Iohan. 8. Et in eo, quod in propheticæ lectionis exordio prædictum eſt: Omnes ſitientes venite ad aquas, &c. Eſa. 55. ſumma vtriuſq; conſonantia eſt. Nam & illa lux inebriat, & hæc aqua ſapientiæ potatos illuminat, teſtante Pſalmiſta, qui cùm dixiſſet, quoniam apud te eſt Pſal. 36. fons vitæ, protinus ſubiunxit. Et in lumine tuo videbimus lumen. Vna eademq́; ſapientia Dei patris, fons eſt vitæ lumenq́; de lumine. Et de vtroq; præmiſſum eſt: Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ.

FINIS LIBRI QVARTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER QVINTVS.

De nominica in paſsione domini. Caput. I.

PRæcedenti veſpera dominicæ huius, annua dominicæ paſsionis celebritas inchoatur. Cur autem tot dies ante illum diem, quo crucifixus eſt dominus, incipiatur, ex Euangelio Iohannis animaduertere poſſumus. Iohan. 11. Ait enim: Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium aduerſus Ieſum, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Et cùm prophetaſſet vnus ex ipſis Cayphas nomine, qui erat Pontifex anni illius, quod expediret vnum hominem mori pro gente, & non tãtum pro gente, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, ſecutus adiungit Euangeliſta: Ab illo ergo die cogitauerũt, vt interficerẽt eũ. Ac deinceps: Ieſus ergo iam non palàm apud Iudæos ambulabat, ſed relictis illis, abiit iuxta deſertum in ciuitatem, quę dicitur Effrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. ¶ Et quando concilium illud habitum ſit, item ex conſequentibus colligi poteſt. Sequitur enim: proximum autem erat paſcha Iudæorũ, & aſcenderunt multi in Hieroſolymam de regione ante paſcha, vt ſanctificarẽt ſeipſos. Planè per hoc, initium primi menſis tunc extitiſſe commendatur, quando Lazarus ſuſcitatus eſt, propter quod ſignum non multò pòſt concilium habitum eſt. Moris enim Iudæis erat, ex præcepto legis ſanctificare ſeipſos ante paſcha, ipſamq; ſanctificationem initiari prima die Menſis primi: qua die & tabernaculum dedicatum eſt, ſicut in Exodo Exod. 40. legimus, loquente domino ad Moyſen: Menſe primo, prima die Menſis eriges tabernaculum teſtimonii, & pones in eo arcam, &c. Et paulò pòſt: Aſſumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum vaſis ſuis, vt ſanctificentur, &c. ¶ Illud quoq; non prætereundum, quod eiuſdem Menſis initiũ, id eſt, luna prima in ſexta feria tunc extiterit. Siquidẽ ſexta feria, qua dominus crucifixus eſt, quintadecima extitit, ac per hoc ita eſſe, vt dictũ eſt, nemo qui dubitat. Nam quintadecima in eãdem feriam ſemper occurrit, in quam & prima. Igitur ex his, quæ dicta ſunt, quoniam, eccleſiaſtici compoſitor officii ſupradictum Euangelium de reſuſcitatione Lazari non ſine cauſa ſexta feria legi voluit, quæ quinta decima dies eſt ab illa, qua dominus crucifixus eſt. Ex his, inquam, quæ dicta ſunt, datur intelligi, quod Dominus ipſo die Neomeniæ Lazarum ſuſcitauerit. ¶ Delectat valde legitimus hic regis noſtri proceſsus, legitimus & ſanctus ſummi ſacerdotis noſtri clangor in die Neomeniæ huius. Ipſe qui quondam iuſſerat filiis Iſraël per Moyſen, dicens, quando exibitis ad bellum con- Numer. 10. tra hoſtes qui dimicant aduerſum vos. Si quãdo habebitis epulum, & dies feſtos & calendas, clangetis tubis ſuper holocauſtis & pacificis victimis: ipſe rex noſter exiturus ad bellum paſsionis, contra diabolum principem mundi, ipſe ſummus ſacerdos noſter habiturus epulum corporis & ſanguinis ſui, quod Luc. 22. cũ traderet diſcipulis ſuis: Deſiderio, inquit, deſide-

deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum,
antequàm patiar. Habiturus diem feſtum
ſuæ ſacroſanctæ reſurrectionis. Habens, in-
quam, calendas, id eſt, initium Menſis vel lu-
nę, cuius in plenitudine hęc facturus erat, clã
git tuba tãti tamq́; excellentis miraculi, quo
& hoſtes ſuos attonitos reddidit, & corda
piorum magis ac magis ad credendum ani-
mauit. Nanq; & hoſtes eius turbati dicunt,
ſi dimittimus eum, ſic omnes credẽt in eum,
& plebs ad credendum magis animata præci-
puè propter hoc ſignum, poſtmodum illi ve
nienti Hieroſolymam cum palmis & laudi-
bus obuiam proceſsit. ¶ Suſcitato autem La-
zaro, non longum erat vt hoc phariſæi audi-
rent. Bethania nanq; ab Hieroſolymis quin-
decim tantum ſtadiis, id eſt, nõ integris duo
bus diſtat miliariis. Et ex Iudæis, qui fuerant
cum Ieſu,, quando illum ſuſcitauit, quidam,
inquit Euangeliſta, abierunt ad Phariſæos
& narrauerunt eis quæ fecit Ieſus. ¶ Nec
mora fuit poſt hoc colligendi concilii. Mox
enim ſic Euangeliſta coniungit: College-
runt ergo Pontifices & Phariſæi concilium.
Rurſus non longum erat aut difficile tunc
illud colligi. Cùm enim, vt ait Euangeliſta,
quia proximum erat Paſcha Iudęorum, mul-
ti aſcenderunt Hieroſolymam, vt ſanctifica-
rent ſeipſos, tunc verò præcipuè Pontifices
& Phariſæi, qui erant clerici Iudæorum. Si
qui forte ex ipſis procul aberant, ſolenniter
conuenerant. Continuata quoq; duorum
ſolennitas dierum, id eſt, ſabbati & Neome-
niæ, quæ, vt ſuprà dictum eſt, pridie fuerat, a-
gendo cõcilio frequentiores atq; expeditio-
res reddiderat. ¶ Nihil igitur repugnat, quin
eodem ſabbato (cuius in veſpera dominicæ
paſsionis annuam inchoamus memoriam) il-
lud impiorum concilium collectum fuerit,
& quia ab illo die cogitauerũt, vt interficerẽt
eum, iccirco in veſpera, quaſi poſt horam e-
iuſdem concilii, luctum publicum incipiat
eccleſia, ſuo domino per omnia compatiens,
vt corpus capiti. ¶ Hac ergo dominicæ paſsi-
onis, vt dictum eſt, cõmemoratione inchoa-
ta, res digna ſpectaculo procedit. Præmiſſa
nanq; per ſeptem dominicas ſuperius dige-
ſtas, quaſi pompa funeris, & ſecundum ritum
officii procedente Eccleſia in ordine ſuo
per totidem ætates ſeculi, tandem ipſa mors
Chriſti, cui omnis illa põpa præordinata eſt,
effertur præ oculis & piis fidelium mentibus
ingerũtur vulnera, cunctaq́; mortis inſignia,
quæ pertulit pro cunctis vnica ſalus, Deus &
homo Chriſtus, Dei vnigenitus. ¶ Nihil quip
pe tam frequens, quàm prodeuntia vexilla re
gis, fulgidumq́ue myſterium crucis. Acetum
quoq;, fel & arundinẽ, clauos & lanceam per-
forati corporis, tã in nocturnis, quàm in diur
nis meditamur canticis, quæ de autenticis ve
teris pariter ac noui teſtamenti ſcripturis cõ-
geſta ſunt. Sicq́; fiũt comæ capitis eccleſiæ, id
eſt, cogitationes cordis eius, quaſi purpura re *Cant. 7.*
gis innecta canalibus, dum paſsionem redem-
ptoris meditatur, ſenſum ſuũ autenticis ad-
hibens ſcripturis, videlicet pretioſis purpurę
tincturis, quæ per ora Prophetarum & Apo-
ſtolorum, velut per quoſdam canales, Spiritu
ſancto conficiente, profluxerunt.

Cur gloria patri non dicimus.
Capût II.

VEruntamen hac dominica totaq́; heb-
domada luctus ille remiſsior eſt, quia
non ſtatim poſt habitum cõcilium tra-
ditus eſt agnus in manus laniſtarũ impiorũ,
vt portaretur ad victimã, ſed quia iam ex tũc
quæri cœpit. Et quia mandatum dederãt põ-
tifices & phariſæi, vt ſi quis cognouerit, vbi
ſit, indicet, vt apprehendant eum. Et quia Ie-
ſus iam non palàm ambulabat apud Iudæos,
nos quoque cum illo quodammodo ſecedi-
mus, dum vocem lætitiæ & laudis aliquantu-
lum ſupprimimus. Nam de reſponſoriis, glo-
ria patri ſubtrahimus, & apud quoſdã ad miſ-
ſas quoq; cum introitu officii nõ dicitur. Si-
quidẽ, breuis licet verſiculus, quia ſanctę Tri
nitatis magis expreſſa magiſq́ue propria laus
eſt, benè capitis noſtri ſolitudinem atq; ſilen
tium non palàm ambulantis, dum non dici-
tur, ſignificat.

Cur hac Dominica Hieremias le-
gatur. Caput III.

HIeremias quoq; Propheta competẽter *Hierem. 18.*
per hos dies ad nocturnas legitur vigi
lias. Hic enim non ſolùm dictis, ſed &
paſsionibus ſuis, redemptoris noſtri paſsio-
nem prefigurauit, & in eo quoq;, quod in eiſ-
dem tribulationibus ſuis nõ deceſsit, ſed ru-
inæ ciuitatis vel templi ſuperſtes fuit, quam-
uis poſt hæc à populo deſcendente in Aegyp
tum lapidatum illum Iudęi autumẽt: & in eo,
quod ſecundum prophetiam eius, captus eſt
Sedechias, & occiſis filiis eius oculos quoque
ipſius eruit rex Babylonis. ¶ Nam & redem-
ptor noſter cũ putaretur & deſideraretur ex-
tingui & conteri de terra viuentium, iuxta il-
lud: Inimici mei dixerunt mala mihi, quãdo *Psal. 40.*
morietur & peribit nomen eius, cunctis tri-
bulationibus ſuis & morti atq; inferis emer-
ſit, & ſuperſtes fuit, imo eſt atq; erit peccatri-
ci ciuitati, quæ cùm vocaretur Hieruſalem,
pars illius meritis effecta eſt, quæ vocatur ſpi *Apoc. 11.*
ritualiter Sodoma & Aegyptus. Et ſecundũ
prophetiam eius, qua dixit: In iudicium ego

veni in hũc mundũ,vt nõ vidẽtes videãt,& vi
Iohan.9. dẽtes cæci fiãt, captus eſt,in ſuperbia ſua Iu-
daicus populus,& occiſis filiis eius,id eſt, car
nalibus legis operibus,in quibus nihil vita-
lis gratiæ Dei remãſit, inſuper oculos eius e-
ruit ſpiritualis Nabuchodonozor,ſcilicet dia
bolus,& obſcurati ſunt oculi eorũ ne videãt,
Pſal.68. & dorſum eorum ſemper incuruatur.¶Benè
itaq; Hieremias propheta per hos dies legi-
tur, Chriſti dñi paſsiõem in ſuis preſſuris de
ſignãs,futuráq; abiectionẽ gẽtis Iudaicæ ſub
typo eius captiuitatis, quę tũc accidit,lachry
moſis lamentationibus deplorans.

De officio eiuſdem diei. Cap.IIII.

Totum miſſæ officium illud perſonat, quod per eandem paſsionem domini e-
rat futurum, videlicet quòd deſerendũ
erat vetus ſacerdotium Iudęorum,per ipſum
noui teſtamenti mediatorem,nouiq; ſacrifi-
cii pontificem. Quod & ſanctum Euangeliũ
myſticè ſignificat, & præcurrens Apoſtolica
Iohan.8. lectio manifeſtè denunciat. Nam cùm dixiſ-
ſet Euangeliſta: Tulerunt lapides Iudæi, vt
iacerent in eum,ſtatim adiecit: Ieſus autem
abſcondit ſe,& exiuit de templo.Et quid ab-
ſcondendo ſe(ait B.Gregorius)dominus de-
ſignat,niſi quod eis ipſa veritas abſconditur,
qui eius verba ſequi cõtemnunt? Eam quip-
pe,quam non inuenit humilem,veritas fugit
mentem.Hoc ergo innuit,quòd templum &
vniuerſa Iudæorum ſancta,propter ſuperbiã
& duritiam cordis eorum deſerturus eſſet,
cunctæq; præſides templi virtutes, quas Ioſe
phus teſtatur auditas eſſe,dicentes:Transea-
mus ex his ſedibus, eſſent meliores adituræ
ſedes,quas inhabitante domino & ipſæ pro-
Hebr.9. tegerent. ¶In lectione autem Epiſtolæ dicit
Apoſtolus: Chriſtus aſsiſtens pontifex futu-
rorum bonorum , per amplius & perfectius
tabernaculum nõ manu factum,&c. Quibus
dictis apertè declarat,ad quę meliora de tem
plo Iudæorum exiens Pontifex noſter emi-
Pſal.42. grauerit. ¶Introitus verò:Iudica me neus,&
diſcerne cauſam meam de gente non ſancta,
&c. Itemq; illud in graduali: Eripe me de ini
Pſal.17. micis meis,voces ſunt eius exeuntis templo,
& orantis ſecundum humanitatem,vt mani-
feſto diſcrimine diſcernatur cauſa eius,ſcili-
cet fides Euangelii à iuſtificationibus legis,
quod & factum eſt in eo , quòd & templum
deſtructum eſt,& ſacrificia Iudæorum aboli-
ta ſunt. ¶Nam etſi ſtetiſſet potentia Iudaici
regni,cultuſq; templi veteris,maiori fuiſſent
impedimento Chriſtianę fidei,quia non faci
lè diſcernere poſſent carnales, & infirmi va-
cuitatẽ veteris ſacerdotii, ſi fulciretur proſ-
peritate & gloria temporali.Quomodo ergo
prius mortuus eſt Moyſes,& poſtmodum fi-
lii Iſraël Ieſu duce tranſierunt Iordanem, ſic
expediebat prius deſtrui templum, vetuſq;
ſacerdotium,vt abſq; ſcrupulo ad ſalutarem
Chriſti trãſiremus baptiſmum. ¶Quod autẽ
in graduali ſequitur:doce me facere volunta Pſal.142.
tem tuam,illud eſt quod cũ imminente mor
tis articulo,dixiſſet orans. Mi pater, ſi poſsi- Matth.26.
bile eſt,tranſeat à me calix iſte, poſtulans nõ
timore patiendi, ſed miſericordia prioris po
puli,ne ab illis propinatum biberet calicem,
vnde & ſignanter non dixit, tranſeat à me ca
lix,ſed calix iſte:cùm(inquam)hoc oraſſet,re
uertẽs in ſemetipſum,quod ex hominis per-
ſona trepidanter renuerat,ex Dei filiiq; con-
firmat: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed
ſicut tu.¶Deinde,tanquàm ſi requiras cur de
templo auerſus & iratus exierit, ſequitur in.
tractu.Sæpè(inquiens) expugnauerunt me à Pſal.128.
iuuẽtute mea, id eſt,ab Eccleſiæ primordiis,
à ſanguine Abel iuſti:ſæpe (inquam) expug- Matth.24.
nauerunt me , in membris meis, in corpore
meo (quod eſt ęccleſia) occidẽdo prophetas,
& lapidando eos,qui ad ſe miſsi ſunt, & pro- Matth.21.
longauerunt iniquitatem ſuam perſeueran-
ter occidendo vſque ad meipſum, de quo
nunc dicunt : Hic eſt hæres, venite occida-
mus eum, & noſtra erit hæreditas. ¶In offe-
renda,confitebor tibi domine in toto corde Pſal.118.
meo,præmium repoſcit obediẽtiæ,factus o-
bediens vſq; ad mortem , dum dicit ſecundũ
formam ſerui:Retribue ſeruo tuo vt viuam,
id eſt,vt reſurgam,& tunc cuſtodiã,id eſt,cu-
ſtodiri faciam, ſermones tuos:viuifica me ſe-
cundum verbum tuum,id eſt,per inhabitan-
tis in me verbi tui potentiam. Sequens ver-
ſus iuxta Euãgelica verba,quæ prędicta ſunt, Iohan.8.
quis ex vobis arguet me de peccato, qui eſt
ex Deo,verba Dei audit,immaculatos beati-
ficat,qui ambulãt in lege Domini,& ſcrutan- Pſal.118.
tur teſtimonia eius.Alius quoq; verſus,viam
veritatis elegi, totus vocalis, dictis elegans
neumiſq; canorus, vox eſt deuotæ fidei, cõ-
territæ & excitatę de hoc,quod paulò antè
audiuit. Si veritatem dico, quare non credi- Iohan.8.
tis mihi ? Cùm enim hunc Eccleſiæ chorus
cum vociferatione extollit, exilire videtur
de cœtu illorum, qui coarguuntur nõ credẽ-
tes veritatem dicenti, quiq; propterea verba
Dei non audiunt,quia ex Deo non ſunt , ap-
prehendenſque vexillum veritatis. Da mihi Pſal.118.
(inquit)intellectum,&c.Iuxta quod alibi di- Luc.17.
cunt Apoſtoli:Adauge nobis fidem.¶Com-
munio,hoc corpus quod pro vobis tradetur,
notiſsima & percelebris eſt vox hæc ſummi Hebr.9.
ſacerdotis Chriſti,noui teſtamenti mediato-
ris,de templo ſæpè dicto egreſsi,& ſecũdum
præcun-

Hebr.9. precedētis epiſtolę dicta,neq; per ſanguinē hyrcorū aut vitulorū, ſed per propriū ſanguinē introeūtis ſemel in ſancta. ¶Cuius ſacerdotii,quia B.Petrus prim⁹ hæres, primuſq; poſt Chrm tēpore & dignitate Pōtifex eſt, quē & Iohan.21. dicentē: Sequere me,ſecutus eſt ſimili more cinctus,& quo nolebat abductus,rectè ad ipſum ſtatio præſenti officio præſcripta eſt.

De conſonantia ferialium lectionum. Cap. V.

Iohan.7. FEria ſecunda legitur hoc Euangeliū, in quo dictū eſt,Miſerūt pontifices & Phariſæi miniſtros,vt apprehenderent Ieſum,ſequitur: Ieſus aūt dixit eis,adhuc modicū tēpus vobiſcū ſum,& vado ad eū qui miſit me. Et quid deinde illis euēturū eſſet, ſubiūgit: quæretis me,& vbi ego ſum,vos nō poteſtis venire,ſcilicet muro infidelitatis obſiſtente. Quo dicto perſpicuē ſe relictis illis, ad gētes cōmigraturū eſſe minabatur. Vnde illi quoque quaſi diuinantes dicunt: Nūquid in diſperſionem gentiū iturus eſt,& docturus gentes?¶Huic euāgelio rectè illa pręmittitur le- Ionæ 1. ctio de Iona,qui pręedicare nolēs Niniuæ ciuitati magnæ,fugit in Tarſis,& fluctibus maris ſe tradidit,deſertionē vtiq; gētis ſuæ veritus futuram(vt ait Hieronymus) cùm gentilibus Deus innoteſceret.Ionas enī, quod interpretatur colūba,qui miſſus pręedicare Niniuæ ciuitati gratiā Dei, Chriſtū ſignificat dnm, ad ſalutē totius mūdi à Deo patre miſſum. Nam ſicut Ionas magnā Niniuē nolēs adire,potius maris fluctibus ſe tradidit: ſic dns noſter corporali præſentia gētes adire nolens,intra ſe- Iohan.8. ditiones Iudæorū perſequentiū remāſit. Efferbuit mare,& timuerūt nautæ.Audiens enī Matth.27. Pilatus accuſationē dicentium,quia filiū Dei ſe fecit,magis timuit, tandḗq; perſiſtenre gra ui fluctuatiōe clamantiū,crucifige,crucifige, lotis manibus in modū nautarū,qui dixerūt, quæſumus domine,ne des ſuper nos ſanguinē innocentē, dicenſq; , innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, tradidit illis Ieſum, vt crucifigerēt,quaſi mari immittens. Et abſorbuit eū cetus,id eſt,mors,ſed adurēte ventrē eius diuinitatis igne,tertia die viuum rurſus euomuit.Et tunc demum ad prædicationem eius territa Niniue magna,ſcilicet mundus, trina merſione baptiſmi,quaſi triduana pœnitētia ſaluatur,& hedera, quæ obumbrabat capiti Ionæ,videlicet Iudæa,quondam habitaculum Chriſti,aruit.

Iohan.7. FEria tertia,vbi dictū eſt in Euāgelio,ambulabat Ieſus in Galilæam, non enim volebat ire in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi interficere,& paulò pòſt tamē & ipſe aſcendit ad diem feſtū,non manifeſtè,ſed quaſi in occulto.Sequitur,Iudæi ergo quærebāt eū in die feſto , dicētes: Vbi eſt ille? Et murmur multus erat de eo in turba.Alii dicebāt, quia bonus eſt: alii non,ſed ſeducit turbam. ¶Huic ſanè Euangelio nonnulla ſimilitudine congruit illa, quæ præmittitur lectio , de propheta Daniele,licet in hebraico nō habea Dan.14. tur,quòd congregati Babylonii aduerſus regem,dixerunt: Trade nobis Danielē,qui Bel deſtruxit & draconem interfecit,&c. Nam & Iudęi verè & ſpiritualiter Babylonii,qui nūc 1.Pet.5. quærebant Ieſum,tandem congregari aduerſus præſidem Romanæ poteſtatis Pilatū,quę Roma ſcribitur & eſt ſpiritualiter Babylon, Apoca.17. petierunt excitata ſedıtione , vt ſibi traderet illum, feceruntq; ſicut ipſe queritur per prophetam: Deduxerunt in lacum mortis vitam Thre.3. meam,& poſuerunt lapidē ſuper me. Cumq; victor leonū, ſcilicet malignorum ſpirituū, viuum ſe iterum præbuiſſet, exclamauit rex Babylonis,videlicet Romanū imperiū , voce magna dicens:Magnus eſt Deus Danielis. Voce,inquā,magna. Magnus quippe ſonus extitit,cùm primùm imperator Romanæ vrbis, magnæ vtiq; Babylonis,fidem Chriſti ſuſcepit. Salutat vos eccleſia,quæ eſt in Babylone 1.Pet.5. collecta,inquit Apoſtolus Petrus,Romā tropicè percutiens.

FEria quarta in Euāgelio circundātes Iu- Iohan.10. dæi dnm,dicūt:Quouſq; animā noſtram tollis?Si tu es Chriſtus,dic nobis palā.Et reſpondens Ieſus:Loquor,inquit, vobis & non creditis.Opera,quæ ego facio in nomine patris mei,ipſa teſtimoniū perhibent de me.Et poſt aliqua ſubiecit:Ego & pater vnū ſumus. ¶Audiat Arrius,vnū ſumus,audiat Sabellius, quia non dixit vnus,ſed vnū. Volētibuſq; eū lapidare,& de blaſphemia calūniātibus. Etſi mihi,inquit,nō vultis credere,operibus credite. ¶Hic,quia non ſolū Chriſtū,quod quę- Leuit.19. rebant,ſed & Deū ſe eſſe proteſtās,eſt , quod intelligere nolūt hęretici,cū intellexerint Iudæi,dixerūt: Quia tu homo cùm ſis,facis teipſum deū,rectè illa præmittitur lectio, qua patrib⁹ eorū per ſingula penè præcepta dnm ſe proteſtatur ,& Deū,tāquam cōtumacis ſerui ceruicē durā contundens. Nam & iſti,filii rebellium & incredulorū tētatorum & murmuroſorum, tentātes & ceruicem ſuā obdurantes hoc merebātur,vt quemadmodū corpora illorū proſtrata ſunt in deſerto , ſic ipſi Numer.14. longè à repromiſsione pellerentur , ſtantes contra ſanguinem proximi, & cuncta ſupradictæ lectionis præcepta tranſgredientes.

FEria quinta totum lugubre officium,ſterilitatem deplorat Iudaicę gentis,quę in morem ſalicum viriditatem habens per legis ſcien-

ſcientiā,nullū tamē fidei aut boni operis fru-
ctū referebat. ¶Ipſi nāq;, ipſi præcipuè Iu-
dęi,qui dn̄o prædicante obſurduerāt,quibus
Matt.11. ipſe dixerat,Cantauimus vobis & non ſalta-
Pſal.136. ſtis, ſalices erant illæ, de quibus eadē die ſub
perſona antiquorum ſanctorum atq; nouorū
luctuoſe cantatur in ſalicibus, in medio eius
Pſal.56.107. ſuſpendimus organa noſtra,&c. ¶Nā ex quo
precioſum illud humanitatis Chriſti organū
in ligno crucis confregerunt, cui dicit pater
Pſal.136. in pſalmo,Exurge gloria mea,exurge pſalte-
riū & cithara, ſuſpenderūt organa ſua ſancti
patres & Prophetæ ad ſalices illas: quia Pro-
pheta nullus ad Iudæos ex runc miſſus eſt,&
ipſos Prophetarum libros,quos legunt,quia
non intelligunt, velut organa ſuſpenſa vaca-
re permittunt. ¶Videndum ergo,quid tam
lugubri officio cōſonum ſit in eiuſdem diei
Iohan.7. Euangelio : Reuerſi miniſtri, quos miſerant
Pontifices & Phariſæi vt apprehenderent Ie-
ſum,reuerſi (inquam)ſine crimine, pleni ad-
miratiōe,cùm dicerent eis illi: Quare nō ad-
duxiſtis eum,reſponderunt:Nunquam ſic lo
cutus eſt homo, ſicut hic homo loquirur.Pla
nè hoc dicendo,cunctis organis cunctiſq; cā
toribus,quicūq; ab initio cantauerunt nobis
Pſal.136. hymnum de cāticis Sion, dulciſſimam illius
cantionē,id eſt, doctrinā, veraciter prætule-
runt. ¶At illi inuidentes & intra ſemetipſos
rixantes,attende quid tandē fecerint. Reuer
ſi ſunt,inquit Euangeliſta,vnuſquiſq; in do-
mū ſuam. O ſalices infructuoſæ. Expreſſius
ſignificari non potuit ſummæ ac ſalutaris cā
tilenæ contemptus.Meritò ergo in domibus
recluſi ſuis hacten * retruſi,quas diſtribuere nō po
tuerunt hi , qui diſtribuunt domos Sion, ſi-
Pſal.47. cut illis in Pſalmo præcipitur : Ponite corda
veſtra in virtute eius,& diſtribuite domos e-
ius.In domibus,inquā,ſuis,id eſt,in malis cō
ſcientiis concluſi non merentur ad publicū
reuocari,vt audiant organa ſcripturarū, quæ
illis ſuſpenſa ſunt,nobis autē dulciter & aper
tè canūt.¶At illi coniuncti filiis Edom, imò
caput illorū effecti, commixti,inquam,terre
nis & ſanguineis perſecutorib* ſanctæ Sion,
de quibus eodē die cantamus: Memento do-
Pſal.136. mine filiorum Edom in die Hieruſalē, primū
Matth.23. illud proprium diuinitatis organū ſupplicio
crucis confregerūt,& inde ſapiētes & ſcribas
ad ſe miſſos occiderunt,flagellauerūt, lapida
uerunt, & perſecuti ſunt de ciuitate in ciuita
tem,& in ciuitatibus quoq; gētium perſecu-
Acto.13.14. tionem Apoſtolis per ſeditionē excitauerūt,
quodammodo dicentes:Exinanite,exinani-
te vſq; ad fundamentū,in ea,vt funditus tūc,
ſi poſſent , naſcentem Eccleſiam ſubruerent.
Et ſicut in Eccleſiaſticis hiſtoriis legimus,cū
ſpiritualis Nabuchodonozor,ſcilicet diabo-
lus,Chriſtianos cōpelleret ad idololatriam,
iſti nonnunquàm vehementius vrgebant.
¶Benè ergo ſupradictum Euāgelium lectio
præcurrit de libro Danielis prophetæ , quæ
eſt oratio trium puerorū , qui ſecundum hi- Dani.3.
ſtoriam ſuper flumina Babylonis ſedentes &
flētes,& in medio eius ſalicibus,id eſt,infru-
ctuoſis hominibus laudem Dei ſe fruſtra ca-
nere dolentes,inſuper ſtatuam auream ado-
rare iuſſi,& quia noluerūt,in fornacem pro-
iecti,martyria victoriaſq; Eccleſiæ præcurre
runt. Idcirco autem hac potiſſimum die cō-
uenienter poſitum eſt hoc officiū, quia poſt
hanc diem nulla legirur Euangelii lectio de
eo,quod dominus Iudęis publicè prædicaue
rit:& ecce illud diuinitatis organum in illis
ſalicibus Babylonis ſuſpenſum eſt.

FEria ſexta legitur hoc Euangeliū:Colle-
gerūt Pontifices & Phariſęi conciliū ad-
uerſus Ieſum,& dicebāt: Quid facimus,quia Iohan.11.
hic homo ſigna multa facit?Si dimittimus eū
ſic,omnes credent in eū, cauſamq; ſuæ ſolici
tudinis,quaſi rationabilē adhibentes: Et ve-
nient,iniquiūt,Romani & tollent noſtrū lo-
cū & gentē.Nā ſub imperio Romanorū erāt,
quia iam ablatum erat ſceptrū de Iuda,& dux
de femore eius,& Pilatum Romanæ poteſta-
tis præſidem habebant.At illi quia ſic timue Gene.4.9.
runt pruinam,irruit ſuper eos nix, & duplici
contritione contriti ſunt.Nā & locū & gentē Iob.6.
perdiderūt,& deleti de libro viuentiū, in ter
ra ſcripti ſunt. ¶Benè ergo illa lectio Hiere- Pſal.68.
mię prophetæ præmittirur aduerſus canes il
los,qui dominū circūdederūt,aduerſus illud Hierem.17.
conciliū malignātium,quod obſedit illū:Do
mine, omnes qui te derelinquūt,cōfunden-
tur,& recedentes à te in terrā ſcribentur , &
poſt pauca prauā ſolicitudinē eorū intuens,
qua dicūt: Veniēt Romani & tollent noſtrū
locū & gentē: Paueāt,inquit,illi,& nō paueā
ego.Induc ſuper eos diē afflictiōis,& duplici
cōtritione cōtere eos. Quod factū eſt per Ti
tū & Veſpaſianū, quando regno Dei iā perdi
to,locū quoq; & gentē perdiderūt. ¶Quam-
uis aūt multoties Iudæi dn̄m quęſierūt occi-
dere, nā & lapides nō ſemel ſuſtulerūt vt illū
lapidarēt , miniſtros quoq; miſerūt Pontifi-
ces & Phariſæi,vt illū apprehenderēt. Rectè
tamē de hoc cōcilio dixit Euāgeliſta. Ab illo
ergo die cogitauerūt,vt interficerēt eū. Nūc Iohan.8.10.
enim quaſi nō tumultuariè vel populari ſedi
tione,aut cū pręiudicio,ſed legitima iudicii
ſeſſione ſibi videbātur actitare,ſolicitudinē
ſuā(vt dictū eſt)prætendētes, ne cū rex appel
laretur,ipſi rei* maieſtatis apud Rom. impe- *læſæ
rium,ſub quo erant,addicerentur.

Cur va-

Cur vacat ſabbato ante palmas. Caput VI.

SAbbato vacat, quando dominus Papa eleemoſynam dat:hoc ſabbatum illud eſt, quo dñs Bethaniam venit, & in domo Lazari, quem ſuſcitauerat, cœnã habuit, ſicut Iohan. 12. Euãgeliſta refert. Ieſus ergo ante ſex dies ſolennitatis paſchæ venit Bethaniã, vbi fuerat Lazarus mortuus quem ſuſcitauit, Fecerũt autem ei cœnam ibi, Lazarus verò vnus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſticę, & vnxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. ¶ Ibi celebri myſterio commendatum eſt odoriferũ opus eleemoſynæ. Maria nanq; typum geſsit Eccleſię, pedes aũt domini, pauperes ſunt infimi, qui quamuis extrema, tamẽ eius mẽbra ſunt per coniunctionem & vnitatem fidei. Mulier pedes domini vngit, & capillis ſuis, qui vtique corpori ſuperfluũt, extergit, quoties diuites qui ſunt in eccleſia, pauperes fideles miſericordiæ blandimento refouent, & de iis quæ ſibi abundant, illorum inopiã ſupplent. ¶ Vt ergo Romanus papa celebrẽ cum Maria domino cœnam exhibeat, hoc ſabbato eleemoſynam dat, atq; ita circa pedes domini occupato eo, ſabbatum vacat.

Dominica in palmis. Caput VII.

DOminica hac, qua dominus in ciuitatẽ Hieruſalẽ paſſurus venit, luna decima extitit. De hac die pręceperat dñs in le Exod. 12. ge filiis Iſraël: Decima die mẽſis primi tollet vnuſquiſq; agnũ per familias & domos ſuas, & ſeruabitis eũ vſq; ad quartũdecimũ diem mẽſis eiuſdẽ, & immolabit eũ vniuerſa multitudo filiorũ Iſraël ad veſperã. ¶ Nota & celebris eſt mirabiliũ hiſtoria, quæ antè fuerant geſta, ſcilicet quòd decẽ plagis Pharaonẽ & totã Aegyptũ Moyſes in virga manus ſuę percuſſerit: quibus Pharao, quamuis afflictus, victus tamen nõ eſt, donec agnus immolaretur in domibus Iſraël. Verũ quid hoc ſignificauerit, quomodo hæc omĩa in figura cõtingebãt illis, & ad pręſens negociũ pertinet, prętereũdum nõ eſt. ¶ Pharao, diaboli, Aegyptus, mũ 1. Cor. 10. di, filii Iſraël, omniũ qui ad vitã præordinati ſunt, & populus Dei vocantur, typũ geſſerũt. Captiuitas ſeruituſq; filiorũ Iſraël, captiuitatẽ illã deſignãt, qua diabolus hominẽ in paradiſi libertate conditũ, per præuaricationẽ in tenebris huius ſeculi captiuauit, & morti obnoxiũ fecit. Stetit Moyſes cum Aaron coram Pharaone, tenenſq; virgã in manu, dixit: Hęc Exod. 7. dicit dominus: Dimitte populũ meũ. Nimirũ in virga Moyſi, legis diſciplinã, in Aaron, eiuſdem legis agnoſcimus ſacerdotium. Hæc enim duo dicta ſunt, vt Dei populũ à ſeruitute Pharaonis, id eſt, diaboli, eriperẽt. Decem plagæ, quibus percuſſus eſt, decem legis præceptorũ, quibus populus Dei diabolo captiuatori humani generis repugnare iuſſus eſt, ſimilitudinẽ pretulerunt. Nam tunc primùm mors, quæ regnauit ab Adã vſq; ad Moyſen, cœpit audire in regno ſuo contradictionem, Deo debitũ ſibi exigente ab hominibus cul- Rom. 5. tum, & ſuorum obedientiam præceptorum. ¶ Sed ſicut Pharao decẽ plagis nõ adeo victꝰ eſt, vt filios Iſraël dimitteret: ita diabolus decẽ præceptorũ legis obſeruatione non adeo ſuperatus eſt, vt homo in paradiſum rediret. Igitur ſicut poſt ineſficac[illegible] virgã Moyſi tandẽ agnus immolari iuſſus eſt, & tũc mortua ſunt primogenita Aegypti, & hac vna plaga tactus Pharao dimiſit populũ, & ipſe cum reliquis Aegyptiis perſequens tranſeũtes, in mari rubro ſubmerſus eſt: ſic poſtquàm conſtitit, quòd nihil ad perfectum adduceret lex, ag- Hebr. 7. nus Dei Chriſtus immolatus eſt, & in morte Coloſſ. 2. eius primogenitum, id eſt, originale peccatũ 1. Cor. 10. deletum eſt, & in mari rubro baptiſmi Chriſti ſanguine rubentis actualia quoq; peccata cum diabolo penitus abſorpta ſunt. ¶ Luna ergo decima (vt dictũ eſt) dominus Chriſtus, verus agnus, præcepto patris obediens, ciuitatẽ Hieruſalẽ paſſurus ingreſſus eſt. Sed nec ipſe ingreſſus eius vacat à myſteriis. Quocũque em̃ verus hic ſol procedit, ſimilitudines eius, quam operatur, ſalutis, quaſi vmbras interiectio corpori ſimiles reddit: Veniens igitur ad paſsionem, videamus quas iaciat vmbras fulgidæ miſericordiæ, cuius in multitudine benedictus aduenit. Primũ à monte Oli Matth. 21. ueti duos mittit diſcipulos in caſtellũ, quod erat cõtra ipſos, vt aſinã illic alligatã pullũq; eius ſoluẽtes ſibi adducerẽt, &c. In his profectò, quæ vtilitas in ſanguine ſuo, quis fructꝰ ſuæ paſsiõis, ad quã veniebat, myſticè pręſignauit. ¶ Aſcẽſurus enim propter paſsionem Hebr. 2. mortis, gloria & honore coronatꝰ, ad dextrã patris, qui eſt mõs Oliuarũ, i. pater miſericordiarum, & Deus totius conſolatiõis, Deus pa 2. Cor. 5. cis, fonſq; & origo luminis, atq; inde dando hominibus dona, miſſurus erat Apoſtolos ſuos, qui ligandi atq; ſoluendi poteſtate accepta, aſinã & pullũ eius, id eſt, vtrunq; populũ, Iudaicũ atq; gentilẽ, ab erroris ſtultitia, peccatorumq; oneribus abſoluerẽt, & abducto ſibi humano genere per fidem, ipſe ſuperſedẽs, iuxta quod ſcriptũ eſt, & equitatus tuus ſaluatio, in cœleſtẽ Hieruſalẽ animas induce Abac. 3. ret, turbis angelorũ cũ laude occurrentibus, palmaſq; victoriarum cum ramis oliuarum, quæ ſunt pacis inſignia, ſubleuantibus.

Quod

Quod propter proceſsionem palmarum, dominicalis proceſsio non ſit omittenda. Cap. VIII.

DIligentibus Euangelicæ authoritatis inſpectoribus rectè complacuit, vt cū hodierna proceſsione palmarum, qua proculdubiò redemptoris noſtri recolimus paſsionem, non computent illam, quæ dominicalis eſt, qua ſingulis dominicis glorioſam eiuſdem commemoramus reſurrectionem. Cōſtat enim, quòd contraria ſiue repugnantia non poſsint ſimul vno eodemq; actu conuenienter exhiberi. Hæc autē manifeſtè diſsident, ſibiq; contraria ſunt. Quid enim magis cōtrarium, quàm triſtitiæ gaudium, morti vita, occaſui reſurrectio. ¶ Singulis dominicis à prima ſabbati, qua Dominus reſurrexit, dedicatis, hoc nobis proceſsionis ordine ſignificamus, quòd in Galilæam, id eſt, in tranſmigrationem, ad videndum dominum cum Apoſtolis eius exire debeamus, ſcilicet vt nō ſimus vetuſti homines quod fuimus, ſed in nouitate vitæ ambulemus Vnde ſemper in huiuſmodi proceſsiōibus prælatos noſtros præeuntes, quaſi dominum in Galilæam ſequimur, & locus ipſe, quo proceſsionem ſuprema ſtatiōe terminamus, rectè à nobis Galilæa nuncupatur. ¶ Hanc verò annuam palmarum proceſsionem, nemo qui neſciat paſſionis eſſe præconiū, & illud nobis ob recreationem deuotionis actu renouari, quod pueri Hebræorum tollentes ramos oliuarum obuiauerunt domino, clamantes & dicentes: O ſanna in excelſis. ¶ Rectius igitur faciunt hi, à quibus accepimus ante tertiam memoriam dominicæ reſurrectionis, quæ per totum annum occurrit, de more peragētes, ſicut in cæteris dominicis, & poſt tertiam cum proceſſione palmarum, dominicę paſsionis efferentes ſacramentum. Rom.6.

Quòd hæc maior hebdomada mundanæ creationis hebdomadę reſpondeat. Cap. IX.

MAgnum illud eſt & admiratione dignum, quod die dominica, quæ prima eſt, in qua creationem mundi cœpit Deus operari, ingreditur ſaluator ad laborē paſsionis, & per totā hanc hebdomadam, quę maior hebdomada dicitur, ſalutem noſtram operatus, die ſeptimo ceſſauit, & in ſepulchro requieuit. Tot diebus ſalutem hominis operatus eſt, quot diebus hominem & quicquid propter hominem creauit, in mundo diſpoſuit. Et prout operum diuerſorū creatione, alii plus, alii minus, rerum & officiorū diuerſa quantitate conſecrati ſunt. Primus hic dies, qua cum tanta claritate opus ingreditur ſalutiferæ paſsionis, dignitati illius reſplēdet, in qua dixit: Fiat lux, & facta eſt lux. Gene.1. Et de ſingulis cæterorum ſuo loco dicetur, nunc de huius diei officio pauca perſpiciamus.

De Miſſa eiuſdem diei. Cap. X.

ILla noſtri traditio, qua pater illum tradidit, ſicut Apoſtol⁹ ait, qui proprio filio nō Rom.8. pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illū: Illa, inquā, traditio materia vel cauſa tam magni tamq; ſolēnis eſt officii. Hac enim die pater illū tradidit in eo, quòd ex voluntate patris in manus inimicorū venit, qui hactenus multoties cū ſeditione quæreretur, omnes eorum fruſtrà vetat impetus. Obediens Matt.26. nanq; voluntati patris, calicem paſsionis bibere venit, & cùm caro infirma eſſet ad bibēdum, ſpiritu promptus dicebat: Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. ¶ Quia ergo pater illum hac die tradidit, & calicem paſsionis dedit illi, rectè paſsio legitur cum eiſdē, cum quibus exceptus eſt, palmarū ramis, totiq; officio venerandam ipſa præbuit materiam. Nam ex eo, quod ait pēndens in cruce, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me, conſtat viceſimumprimum pſalmum totum ex ipſius eſſe perſona conſcriptum, propter quod hac ipſa die penè totus in eiuſdem nihilominus perſona decantatur. ¶ Primum in introitu, domine ne longè facias auxilium Pſal.21. tuum à me, orat ipſe, qui tanquàm vermis & nō homo abſq; vllo reſpectu, leuiter conculcabatur, propter nos relictus ad tempus, orat inquam, patrem, ne elonget auxilium ſuum, id eſt, feſtinet reſurrectionem ſuam, & à poteſtate eorum, qui ſunt vnicornes, id eſt, ſingularis ſuperbiæ, liberet humilitatem ſuam. ¶ Deinde in tractu hoc ipſum amplius egit & ipſe noſter Dauid, ſecundum titulum eiuſdem pſalmi tēdens in finem, id eſt, in victoriam, pro aſſumptione matutina, id eſt, pro reſurrectione, vt fiat valde mane, ſicut & facta eſt, cùm adhuc tenebræ eſſent ad monumentum. ¶ Epiſtola quoq; non dubio paſſionem legendam præcurrit præconio. Nam Matth.26. quod orat dominus ſecundò in paſsione dicens: Mi pater, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum: quod ſummus Deus in Matth.26. ſumma humilitate hominis illuditur, conſpuitur, dorſum ſuum dat percutientibus, & genas ſuas vellētibus, & cætera patiēter fert, Eſa.50. obediens voluntati patris vſq; ad mortem crucis, hæc omnia nobis Paulus in Epiſtola Philip.2. manifeſtè proponit imitāda, dicens: Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, &c. ¶ Item in graduali, dum dicit: Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua Pſal.72. dedu-

deduxiſti me, pulcherrimè illud inſinuat, ꝙ Deus pater, quaſi lęua manu ſua dexteram illius tenuerit, id eſt, diuinã potẽtiã eius, ne ſe defenderet, quodammodo cõpreſsit, & in poteſtatẽ inimicorũ, id eſt, in ciuitatẽ Hieruſalẽ, in voluntate ſua deduxerit. ¶Quæri poteſt, cur graduale hoc cantetur hoc die, cùm non totum eius perſonæ conueniat. Neq; enim illi congruit, vt dicat: mei autẽ penè moti ſunt pedes, & penè effuſi ſunt greſſus mei. Sed ſciendũ, quia pſalmus, de quo ſumptũ eſt, correptio illorũ eſt, qui pro ſoſpitate corporis, & proſperitate vel affluentia rerum temporaliũ Deũ tantummodo laudabãt. Huiuſmodi aũt laudes non deſecerant, priuſquàm dominus noſter rex omniũ ſeculorũ adueniret, & ex his quæ paſſus eſt, confirmaret nos, ne ſcã-
Pſal.72. dalizaremur, malos proſperari, bonis aũt nõ rectè ſuccedere, videntes. Quis em̃ iuſtus, videns ipſam iuſtitiã eſſe crucifixã ab his, quorum iniquitas quaſi ex adipe prodiit, qui in labore hominũ non erãt, & cũ hominibus nõ flagellabantur: quis, inquam, iuſtus, cũ ſibi aliquid ſimile acciderit, dicat iã, ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocẽtes manus meas. Nã ſi narrauerit ſic, ecce nationẽ filiorũ dei, imo ipſam filii dei paſsionẽ reprobauit. Benè ergo in oſtẽſione flagellati & crucifixi iuſti cãtatur: Quàm bonus Iſraël Deus rectis corde, vt nõ moueãtur pedes noſtri, id eſt, ratio & iudiciũ noſtrũ, quãdo pacẽ pecca-
Pſal.68. torũ videmus. ¶Offerẽda quoq; cũ verſibus ſumpta de pſalmo ſexageſimo octauo, qui totus ex perſona ſaluatoris orãtis in paſsiõis agone cõſcriptus eſt, indicat, cũ quanto deſiderio charitatis illa ſuſceperit, quæ in paſsionis ſerie prælecta ſunt, dum dicit: Improperiũ expectauit cor meũ & miſeriã, improperiũ ſcilicet in verbis expectauit, id eſt, deſiderauit cor meũ, & miſeriã, ſcilicet in factis. Et ſuſtinui, id eſt, expectaui, qui ſimul cõtriſtaret, videlicet de perditiõe ſua mecũ doleret, & non fuit, ſubauditur, qui id faceret: conſolantem me quæſiui, id eſt, benè operantẽ per pœnitentiã, & non inueni. Et dederũt in eſcam meam fel, hoc eſt, amaros ſe mihi reddiderunt, &c.

De feria ſecũda hebdomadæ ſanctę. Ca. XI.

FEria ſecũda minus ornata videtur cæteris huius hebdomadæ diebus, quarũ omniũ officia lectione paſsionis vel cæteris dominicæ mortis inſignibus purpurata ſunt: Nec mirũ, nã & eius primæ hebdomadæ, qua cuncta creata ſunt, cuius hæc ſimilis eſt, vt ſuprà dictum eſt, dies ſecundus minus aliquid quàm cæteri, creatoris placito commẽdatur. Cùm enim dixiſſet, fiat firmamẽtũ in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, non eſt additum (ſicut in operibus cęterorũ dierum) & vidit Deus quòd eſſet bonũ. Hoc enim in Septuaginta quidẽ additũ eſt, ſed in Hebraico non habetur. In hoc quoq; (vt ait Hieronymus) binarius numerus infamatur, quia primus ab vnitate degenerat, & diuiſiõis initiator eſt. Et quia diuiſio aquarũ ſuperiorũ atq; inferiorum, diuiſionẽ ſignificat bonorũ & malorum, quamuis iuſtam, tamẽ propter pœnam ipſorum, qui diuidũtur, malã, ipſaq; diuiſio ſecũda die facta eſt, ipſumq; quod dicimus ſecundũ, à binario nõ voce, ſed ſenſu proficiſcitur, rectè iuxta Hebraicam veritatẽ non eſt additum in opere diei ſecundi, & vidit Deus quòd eſſet bonum. Igitur cùm ſecũda dies mũdanæ creationis laude operis minus illuſtrata ſit, nõ mirũ eſt, quòd hui⁹ hebdomadæ, quæ illam reſpicit, ſecũda dies minus paſſionali officio purpurata ſit. ¶Habet aũt Euangeliũ huius diei, quòd exceptus cũ ramis palmarũ ciuitatem Hieruſalem ingreſſus eſt. Et cũ gentiles eũ videre vellent, vtpote ſalutem ſuã, de quo Iacob longè antè pro- Gene.49.
phetauerat, dicens: Et ipſe erit expectatio gẽtium, & propter hoc granũ frumẽti figuratè Iohan.12.
ſe appellaſset, mortificãdũ infidelitate Iudęorũ, multiplicãdũ fide populorũ, cũ, inquam, clarificationem ſuã ſaluti gentiũ diluceſcere poſtulaſſet, orãs ad patrẽ & dicens: Pater ſaluifica me ex hac hora, pater clarifica tuũ nomẽ, venit vox de cœlo dicẽs: Et clarificaui, & iterum clarificabo. ¶Et quia voluntati obediens, in manus quærentiũ animã ſuã tradidit ſeipſum, veniẽs in ſæpè dictam ciuitatem, benè hæc prophetica lectio præmittitur: dñs Deus aperuit mihi aurẽ, ſcilicet, vt voluntati eius obedirẽ, ego aũt non contradico, retrorſum non abii: Corpus meum dedi percutien- Eſa.50.
tibus, & genas meas vellentibus, &c. quæ ad hoc conſonant, quòd pati nõ refugiens, pro ſalute mundi ſeipſum tradidit. Ad hoc aũt, ꝙ in euangelio ſeſe orat clarificari, ſcilicet gloria reſurrectionis, cuncta membra conſonãt officii, quo ſe eripi, ſeq; nocentes atq; impugnantes, iudicari poſtulat atq; expugnari.

De feria tertia. Caput XII.

FEria tertia legendã paſsionẽ benè pręcurrit Hieremiæ lectio, qua in perſona eius dicit: Tu dñe demõſtraſti mihi & cognoui, tu Hier.11.
oſtẽdiſti mihi ſtudia eorum, & ego quaſi agnus, qui portatur ad victimã, & nõ cognoui, quia cõcitauerunt aduerſum me cõſilia, dicẽtes: Venite, mittamus lignũ in pane eius, & cõteramus eũ de terra viuentium. Tu domine Sabaoth, qui iudicas iuſtè, & probas renes & corda, videã quæſo vltionem tuam ex eis. Nã

per hos dies vſq; in quartam feriam,hæc ſtudia,hęc illorũ cõſilia magis ac magis ferueſcebant,ſed metuentibus, ne forte tumultus fieret in populo,facultas deerat.Nãq; ipſe dominus noſter,diebus quidem(vt ait Lucas euangeliſta) Lucæ.21. erat docens in templo, noctibus verò exibat in montẽ,qui vocatur Olíueti,& populus magnificabat eũ in templo.Et in tãtum nulli vnquam adulatus eſt(vt ait Hieronymus)vt in magna & ampla ciuitate vel vnius noctis hoſpitium nunquam habuerit. Et Heſter.6. quomodo ſuperbiſsimus Aman erecta cruce in domo ſua,quã parauerat Mardochæo,quęrebat opportunitatẽ, qua ſuggereret regi de illo mane,vt appenderetur: ſic diabolus inito cõſilio in domo ſua,id eſt,in cordibus Iudęorũ,dicendo:Venite,mittamus lignum in pane eius,id eſt,crucẽ in corpus eius, quærebat opportunitatẽ,vt Romanæ poteſtati traderet Ieſum. Vltionẽ ergo videntes ex eis,vt in Epiſtola dictum eſt, gloriamur in cruce Galat.6. domini noſtri Ieſu Chriſti.Nam is,à quo cõſilium acceperunt,vt mitterent lignum in pane eius, eodẽ ligno trãſfixus & ſpoliatus eſt, vt crux Chriſti glorioſa,à pœna reorum ſubleuata eſt in frõtibus imperatorũ.Itaq; in Introitu cantamus:Gloriari nos oportet in cruce dñi noſtri Ieſu chriſti,cętera quę ſequũtur in officio,manifeſtè verba ſunt perſonæ eius agonizantis, & reſurrectionẽ ſuã exorantis.

De quarta feria. Caput XIII.

Feria quarta vẽditio capitis noſtri, totius corporis eccleſię,cõtritionis & humilitatis inuſitatæ principium eſt. Hac nanq; die abiit Iudas,& locutus eſt cũ principibus ſacerdotũ & magiſtratibus,queãdmodũ Ieſum traderet eis.Et gauiſi ſunt,& pacti ſunt illi pecuniã dare. Et ſpopõdit. Igitur pro eo,quod eccleſia hac die capite diminuta eſt, deponit hac eadẽ die cõſuetudinalẽ proceſsionis ſuæ cultũ,totiuſq; nocturni atq; diurni pſallendi poſt hanc diem,gaudium obſcurat vſitatum. Sed & per totum anni circulũ in pœnitentialium obſeruatiõe ieiuniorũ, propter cauſam ſupradictã,quarta feria poſt ſextã,in qua dominus noſter crucifixus eſt, ſecundum obtinet gradum. ¶Nunc in officio huius quartæ feriæ,quia præ cęteris ſacra diſpoſitione præfulget, imo quia penè totum venditi capitis noſtri luctuoſa vox eſt,pauliſper immorari libet. Primoq; hoc dicendũ,quod geminas lectiones longumq; ac lugubrẽ, pro ſecundo graduali,tractũ,propter iã dictam dñi venditionem,præſentis diei meruit officium,cunctaq; officii mẽbra reuerentiæ domini orantis,& in faciẽ ſuã proſtrati venerabiliter ſubſeruiunt, de quo hac die legitur in paſsione ſecundum Lucam,hoc modo:Et ipſe auulſus Luc.22. eſt ab eis,quãtum iactus eſt lapidis, & poſitis genibus orabat dicẽs: Pater,ſi vis,trãſfer calicẽ iſtũ à me.Et factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius tanquàm guttæ ſanguinis decurrentis in terrã. Apparuit aũt illi angelus de cœlo cõfortãs eũ.Et quidẽ cęteri quoq; Euãgeliſtę oraſſe referũt eũ ad patrẽ, quo indubitanter minor eſt ſecundũ humanitatem,in qua etiam minoratus eſt, paulominus ab angelis. Pſal.8. Sed hic diſertus vitulus ſcilicet Lucas,victimationem ſalutaris vituli elegantius proſequens,ex habitu eius in infirmitate noſtra orãtis, magis admirabile mũdo & angelis & hominibus præbet ſpectaculũ. Vnde cõtremiſcit eccleſia tantorũ mirabiliũ contẽplatrix,& in introitu,quaſi attonita repentino clamore cõcrepat. In nomine dñi omne genu flectatur, cœleſtiũ,terreſtriũ, & infernorũ,&c. Philip.2. Nimirũ omniũ angelorum hominũq; dominũ procidiſſe, & in ſudore ſanguinis agonizari videns, humana corda hoc terrifico clamore percutit,ne quis audeat ſtare rigidus & elatus, cũ ille tãtus in tã magna ſeſe propter nos humilitate deiiciens genua poſuerit.Magnũ piũq; hui⁹ diei dignũq; ſpectaculo mentium noſtrarum officiũ, quod laborat ſancta Eccleſia,ſingulorum corda filiorum ad tantæ rei præſentiam,per cõtemplationẽ reducere, & per voces Apoſtolorũ atque prophetarũ quaſi præſentium, & agonizantẽ dominum circunſtantium,in admirationẽ & cõpaſsionem excitare. ¶Cõclamata nãq;(vt dictum eſt)antiphona introitus,quę de Apoſtolo ſumpta eſt, quod valde rarũ eſt, paucę nanq; de nouo teſtamẽto ſumptę ſunt, protinus Eſaias propheta deſiderãtiſsimus, huius dominicę paſsionis expectator & pręco,quaſi præſens accurrit, lectoris voce nos ad videndum agonem illum excitans atq; dicens:Dicite filiæ Sion,ecce ſaluator tuus venit,& addit,ecce merces eius cum eo,& opus Eſai.62. illius coram illo.Pulchrè ſatis breuiterq; cõmendãs,& opus paſsionis, cui intendebat & mercedem gloriæ vel honoris, quo coronãdus erat per diuinitatem,quæ cũ eo eſt,ſcilicet in vnius eiuſdẽq; vnitate perſonę.Statim que admirãs illius habitum, quis eſt(inquit) iſte,qui venit de Edom,id eſt, de ſanguineis ſiue terrenis Iudæis, tinctis veſtibus, id eſt, membris corporis,quæ ſunt veſtimenta diuinitatis,tincta ex purpura ſanguinis. Tinctis, inquit,veſtibus de Boſra? ¶Boſra interpretatur firma atq; munita, ſignificatq; ciuitatem Hieruſalem, quam ipſe,qui ab illa cruẽtatus eſt dominus, ſuo quondam auxilio magis, Iohan.6. quàm murorũ ambitu firmauerat atq; munierat.

rat. Eſt aũt ciuitas in Moab. Quo nomine for
titer Hieroſolymitanos percutit Iudæos. Cõ
ſequitur eñ, vt ipſi moabitę ſint, vt verè ſunt.
Moab quippe interpretatur ex patre. Et dñs
Iohan. 8. cũ dixiſſet Iudæis, ſi filii Abrahæ eſtis, opera
vtiq; Abrahæ facite: nũc aũt quæritis me in-
terficere, hoc Abrahã non fecit, ſubſecutus
adiunxit: Vos ex patre diabolo eſtis. Itaq; cũ
dixiſſet, quis eſt iſte, illo reſpondente ac di-
cẽte: Ego, qui loquor iuſtitiam, & propugna-
tor ſum ad ſaluandum. Rurſus interrogat:
Quare ergo rubrum eſt indumentum tuũ, &
veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari?
id eſt, cùm tu loqueris iuſtitiam, quare cruẽ-
tatus es preſſura crucis? At ille, torcular, in-
quit, calcaui ſolus, ſubauditur pro omnib⁹, vt
omnes liberarentur. ¶His auditis Eccleſiæ
chorus, ſciẽs agonẽ domini, ſudorẽq; ſangui
neũ, & orationẽ pro ſe, imò ſuã eſſe, ſuas adiũ
git voces, nec tamẽ loquitur pluraliter, eò
quòd vna ſit perſona cum Chriſto, tanquam
corpus cum capite ſuo, ſuccinitq; graduale.
Pſal. 68. Ne auertas faciẽ tuã à puero tuo, id eſt, à me,
qui ſum puer tuus, id eſt, ſeruus tuus, quoniã
tribulor, ſcilicet pro te, velociter exaudi me,
id eſt, reſuſcita me. Saluum me fac, quoniam
aquæ, id eſt, Iudæi, qui ſemper ſunt in motu
inuidię, intrauerũt vſq; ad animã meã, id eſt,
eouſq; vt me occidant, inter quos commo-
rans, infixus ſum in limo profundi, qui ita
ſunt, quòd nõ eſt ſubſtantia, quia verum eſſe
amiſerunt. ¶Itemq; altera lectione eiuſdem
Iſa. 53. prophetæ declamata, quam ille, cũ eloque-
retur, pręuidebat eum ſpirituali oculo in eo-
dem ſchemate, in quo nunc ab Euangeliſta
repræſentatur, ſcilicet non habentem ſpeciẽ
neq; decorem, aſcendentem ſicut virgultum,
& ſicut radicem de terra ſitienti, deſpectum,
& nouiſsimum virorum, virum dolorũ, & ſci
entem infirmitatẽ, vulneratum propter ini-
quitates noſtras, & attritum propter ſcelera
noſtra, cum ſceleratis reputatum, & pro trãſ-
greſſoribus exorantẽ. ¶Hac, inquam, lectio
ne pronunciata, fit, quod nunquam alia die
per annum agitur præter hanc feriam quar-
tam, & magnum diem Paraſceuen, & præter
ſabbata quatuor temporalium ieiuniorum,
ſcilicet quod epiſtolam non graduale, ſed tra
ctus ſequitur. Nam præter ſuprà dictos dies,
ſemper graduale ſequitur epiſtolam aut alle
luia, ſi ratio temporis graduale ſubmoueat,
quod fit per dies Pentecoſtes. Cauſa autem
hæc eſt, quia muſicus ille, qui dixit: Cantaui-
Matth. 11. mus vobis & non ſaltaſtis, lamentauimus &
non ploraſtis, cuius cantationi alleluia, quaſi
ſaltatio, lamentationi verò graduale, quaſi
ploratio pœnitentiæ reſpondet, ſicut ſuo lo-
co iam dictum eſt: Ille, inquam, muſicus his
diebus aufertur. Nam feria quarta venditur,
feria ſexta ſequenti crucifigitur. ¶Sed die Pa
raſceues ſingulas lectiões ſinguli tractus ſub
ſequuntur. Hac autem die, quia venditus, li-
cet tamen adhuc cum diſcipulis habebatur,
vnus tantum tractus pro graduali tanquam
imperfectus adhuc luctus aſſumitur. Quòd
autem tractus lugentium ſit, magiſq; luctui
congruat quàm graduale, quod eſt pœniten-
tium lamentum, illud comprobat, quòd nõ Sapient. 2.
cum alleluia vt graduale, ſed pro alleluia ca-
nitur his diebus, quibus mortem, quæ ſubin
trauit in mundum per inuidiã diaboli, id eſt,
à ſeptuageſima vſq; in Paſcha lugemus. ¶Tra
ctus autem hic de Pſalmo centeſimo primo
eſt, qui rei & tempori valde congruit. Nam &
titulus ad articulum temporis pertinet, quo
vel in agoniam factus prolixius orauit, ſan- Luc. 22.
guineo ſudore madens, quod ſignũ erat ſan-
guinis plurimi cæde martyrum effundendi,
vel quo pro tranſgreſſoribus orauit, dicens: Luc. 23.
Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid fa-
ciunt. Itemq; pater in manus tuas cõmendo
ſpiritum meum. ¶Sic enim ſe habet titulus: Pſal. 101.
Oratio pauperis, cùm anxiaretur, & corã do-
mino effunderet precem ſuam. Pauper hic ip
ſe eſt, qui, vt ait Apoſtolus, cũ diues eſſet gra-
tia ſua, propter nos egenus fact⁹ eſt. Cũ hoc 2. Cor. 8.
ergo paupere pro nobis orãte, cũcti pauperes
ſpiritu; qui corpus vnum cum illo ſunt, illo
præorante, pariter orant. Aureumq; thuribu
lum immaculati corporis tenenti huic ſum- Apoca. 8.
mo angelo, ſuæq; orationis incenſum præſe
renti, ſuarũ quoq; chorus noſter orationum
incenſa certatim ſimul iniicit, dicendo ac re-
petendo: Domine exaudi orationem meã, &c. Pſal. 101.
Lecta quoq; paſsione, ſacrificium eiuſdẽ ite-
ratæ orationis in offerenda ſubiicit. Commu
nio quoq; de eodem Pſalmo eſt: Potũ meum
cum fletu temperabam: vt aduertas totũ hũc
Pſalmũ in perſona eius eſſe conſcriptũ. Qui,
vt ait Apoſtolus, in diebus carnis ſuæ preces Hebræ. 5.
ſupplicationeſq; ad eum, qui illum ſaluum fa
cere poſsit à morte, cum clamore valido ac
multis lachrymis offerens, exauditus eſt pro
ſua reuerentia. ¶Illud ad ſummũ non præte-
reundum, quòd hac die conuenienter hic ſol
iuſtitiæ ad noſtram ſalutem vẽditus eſt, quia
in illa mũdanæ creatiõis hebdomada ſol iſte
viſibilis ad lucendum mundo formatus eſt.
Et ò verè mira diuinæ gratiæ diſpoſitio. Ma-
gna & mira charitatis vnicæ dignatio. Sic pro
nobis perditis dignatus eſt pati, vt pro ven-
ditis quoq; non dedignaretur venundari.
Venditi quippe fueramus nos venditiõe mi-
ſerabili, ſicut & ipſe per prophetã dominus

Eſa.62. dicit: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Vera & diuini ponderis ſentētia. Gratis, inquit, venundati eſtis, id eſt, falſis promiſsionibus decepti. Quid enim ſaltē tēpo[...] emolumenti miſer aſſecutus eſt homo, pro eo quod receſsit à Deo, ſeipſum tradēs diabolo? et ſine argēto redimemini. quid enim captiua filia Syon, pro redemptiōe tua dediſti? Nullis præcedentibus meritis, ſed ſola gratia, Chriſtus venditus, vænundatos redemit.

De feria quinta, quam cœnam domini nominamus. Cap. XIIII.

FEria quinta, quam cœnam domini nominamus, partim lætarum, partim triſtiū variatur commemoratione rerum: & ſecundū vtriuſq; habitus, lætitiæ ſcilicet ac triſtitiæ diſtantiam, regularium quoq; officiorum diuerſas ac pene contrarias retinet qualitates. Miſſa nanq; integrum, & valde feſtiuum, imò plus quàm vſitatum habet officium: per regulares aūt horas, neq; feſtiuū, neq; more vſitato, integrum Deo debitū reddimus ſeruitium. Singulis horis capita, id eſt, initia præcidimus, fines quoq; earū ſub ſilentio abſcōdimus: miſſa verò & plenariè ſolēniterq́; perficitur, & per manus Pōtificis, multiplicibus pietatis ſacramētis ſingulariter fœcundatur. ¶ Et ſicut die quinta in hebdomada mūdanę creationis, genus ex aquis ortum, partim gurgiti remiſſum, partim in aëra leuatum eſt, vt ſtirpe vna prodita, diuerſa raperent loca: ſic feria quinta huius hebdomadæ, qua ſumus recreati, ſacramēta vnius eiuſdēq́; ſalutis, partim nos deprimunt in triſtitiā, partim leuant in gaudium. Vt pro vna ſalute edita valde diuerſo cultu vel habitu celebrentur myſteria. Cauſas ergo iuxta textū requirētes Euāgelicum, ab his quæ læta ſunt, ſumamus initium.

Cur ſolennis ſit miſſa eiuſdem diei. Caput XV.

SOlennitatis, qua prædictæ diei miſſa triſtes inter horas exultat, ſicut medias inter nebulas ſol interdum ſubrutilat. Cauſa hæc eſt, quòd dominus Chriſtus ſanctus
Pſal.109. ſanctorū, cui à patre cū iuramento dictū eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundū ordinē Melchizedech. Ipſe pontifex, ipſe & hoſtia, noui nobis ſacrificii ritum inſtituit qua no-
Matth.26. cte tradebatur, accipiēs panem & calicē vini, benedicenſq; ac dicens: Hoc eſt corpus meū, hic eſt calix ſanguinis mei. ¶ Tunc enim primū officio ſui functus eſt ſacerdotii, finē im-
1.Cor.11. ponens ſacerdotio veteri: & poſt eſum agni typici ſeipſum, qui verus eſt agnus, Deo patri ſuis offerēs manibus: atq; hoc eſt, quod Apo-
Hebr.9. ſtolus ait, quia nō per ſanguinē hyrcorū aut vitulorū, ſed per propriū ſanguinē introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Ipſum nanq; corpus, quod occiſum eſt ab impiis, ipſum eundem ſanguinem, qui in cruce fuſus eſt, ipſe tunc ſempiternus ſacerdos obtulit, & de quo alio loco dictum eſt,
cùm illum Iudæi lapidare vellent, Ieſus Ioan.8.
autem abſcondit ſe, & exiuit de templo: nunc verè de templo Iudæorum exiuit, & eorum ſacrificia dereliquit, ſeq; in ſacrificio panis & vini ita abſcōdit, vt ab impiis omnino agnoſci non valeat, quid ibi ſit. ¶ Igitur quia verum ſacrificium hodie contradidit, nouumq́ue teſtamentum ſuis hæredibus mo-
riturus ſuo ſanguine conſcripſit in ſpiritu Heb.9.
humilitatis & in animo contrito, ſicut ipſe di
cit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem, re- Matth.26.
cte in medio triſtitiæ, quæ per omnes horas ſignificatur, ſola miſſa ſolennem cōcentum, lætumq́; miniſtrorum altaris meretur ornatū. ¶ Et ne quid venuſtatis ſancto ſacrificio deſit, vtpote in die ſuæ inſtitutionis, Gloria in excelſis quoq; à pōtifice decātatur. ¶ Et quiſque pontifex, quicquid ſui eſt officii, debet hac die de integro perficere. Itaq; pœnitētes eccleſiæ reſtituit, oleū benedicit, chriſma cō-
ficit, quo ſignati teſtimonium accipiētes Spi- Philip.4.
ritus ſancti, dicimus Deo: Signatum eſt ſuper nos lumē vultus tui. ¶ Venerabilis & pius eſt ordo conſecrationis, ſed ſi cauſas eorū, quæ in eadem cōſecratione aguntur, vel tenuiter inſpexeris, multò amplius intima pietatis pulchritudine delectaberis. Ordo quippe ipſe ab omnibus videtur, ſed nos iuxta propoſitū cauſas quæremus. Quid ergo chriſma ſignificet, aut quid illo in nobis agatur, vel cur hac die conſecretur, quidve myſterii conſecrationis eius ordo cōtineat, veri luminis largitore præeunte, conſiderare cupimus.

De Chriſmate. Cap. XVI.

CHriſma Græcè, Latinè dicitur vnctio, à quo nomine dominus noſter chriſtus, id eſt, vnctus nūcupatur. Chriſmate vn-
gendum primus Moyſes inſtituit in Exodo, Exod.30.
quod & iubente domino cōpoſuit, & eo primùm Aaron & filii eius vncti ſunt. Eratq; eo tempore myſtica vnctio tātùm in regibus & ſacerdotibus, qua Chriſtus rex ſummus & ſacerdos verus præfigurabatur. Sed poſtquàm per ſeipſum veniēs Chriſtus Dei filius, à Deo patre cœleſti, & vero vnguento eſt delibutus, iam non ſoli pontifices & reges, ſed & omnis eccleſia vnctione chriſmatis per impoſitionem mannum conſecratur. ¶ Quòd ſolis debeatur Epiſcopis, vt conſignent, & ſpiritum paracletum tradant. Quod non ſolum conſuetudo Eccleſiaſtica demonſtrat,

verùm

verum & illa lectio Actorum Apoſtolorum, quæ aſſerit, quibuſdã in nomine domini Ieſu baptizatis, per impoſitionem manuũ Pauli Apoſtoli datum eſſe Spiritum ſanctum, vt ybi legitur: Et cùm impoſuiſſet manus illis Paulus, venit ſuper eos Spiritus ſanctus, & reliqua. Item in alio loco ſcribitur, quòd Apoſtoli Hieroſolymis Petrum & Iohannem miſerunt Samariam, vt iam baptizatis traderent Spiritum ſanctũ. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum ſanctum. Vbi apertè datur intelligi, ſolis pontificibus, Apoſtolorum vicarijs deberi, vt conſignent, & paracletum tradant. ¶ Legitur autem in geſtis Pontificalibus, quòd Syluester Papa conſtituit, vt baptizatum linat presbyter chriſmate, leuatum de aqua, propter occaſiones tranſitus mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eum conſequendi, ſine manus impoſitione baptizati migrent. Presbyteris itaq; chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit cõſecratum, nõ tamen frontem (quod ſolis debetur Epiſcopis) ſed verticẽ. ¶ Forte aliquis dicat: Quid mihi prodeſt poſt baptiſmatis myſterium, myſterium confirmationis? Nam ſi poſt ſontẽ, adiectione noui generis indigemus, quantum video, nõ totum de fonte ſuſcepimus. Non ita intelligendum eſt. Nã quid prodeſt, ſi quiſquam parentum magnam paruulo cõferat hæreditatẽ, niſi prouideat illi tutorem? Paracletus quippe regeneratis in Chriſto cuſtos & cõſolator, & tutor eſt, qui poſſent ſuadente diabolo, ſicut paruuli ſacultatem, perdere baptiſmi vtilitatem, ſi hunc non haberent tutorem. ¶ Igitur chriſma Spiritus ſancti ſignum eſt, cuius & virtutem continet. Et pulchrè Spiritui ſancto, per hãc ſpeciem ſuã nobis complacuit dare gratiam. Fructus nanque & pinguedo eſt oleæ, quæ arbor pacis & luminis miniſtra eſt, commixto balſamo, cuius arbor odorifera vna eſt & præcipua arborum aromaticarum. Sanctus autem ſpiritus diuinæ ſubſtãtiæ pinguedo eſt, ita vt quicunq; ex eo refectus fuerit, dicat: Impinguaſti in oleo caput meum. Et balſami odor in oleo ſuauitatem eiuſdem Spiritus ſancti ſignificat, qua cunctos qui naſum, id eſt, virtutem habent diſcretionis, bono odore allicit & ſuimet appetentes efficit. Quem quicunq; accipiunt, cum Apoſtolo dicunt, Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Benè ergo Spiritus ſanct⁹, qui propter nos iccirco agit viſibilia, quo per hæc facilius capere quea mus inuiſibilia, per hoc ſimile ſuam nobis ſuauem & odoriferam infundit gratiam.

Act. 8. — Galat. 4. — Pſal. 22. — 2. Cor. 2. Rom. 1.

Quod rectè hac die chriſma conſecretur. Cap. XVII.

NOtum eſt, hunc diẽ quartumdecimum diem primi menſis referre, quo agnus immolari ad veſperam iuſſus eſt, & de ſanguine eius vterq; poſtis ſignari, & ſuperliminare domorum, in quibus comedendus eſſet, vt eo ſigno viſo, exterminator Aegypti ſacri cõuiuij domos intactas præteriret. Conſtat aũt, ideo frontibus noſtris ex ipſo chriſmate imprimi ſignum crucis Chriſti, vt exterminator diabolus in domibus animarũ corporumq; noſtrorum ius nocendi nullum habeat, & hoc illius typici agni ſanguine, quo poſtes ſignabantur, fuiſſe præfiguratum. Rectè ergo, qua die figura tantũ illud agebatur, nobis hoc præſentis rei ſacrum ſolenniter conficitur. ¶ Secundum hanc ſimilitudinem conſequens videretur, vt hac ipſa nocte domus eorum, in quibus agnus comedẽdus eſt, id eſt, frontes eorum, in quorum mentibus fides agni Dei Chriſti recõditur, ſacro chriſmate ſignarentur. Quod rectè videretur, ſi hac eadem nocte, Paſchale conuiuium celebrare conueniret cũ eo, quod lugemus, ſcelere Iudæorũ. Nunc aũt, licet dominica paſſio ſalutis noſtræ ſumma ſit, rationabiliter tamẽ ſancta Eccleſia diem illum, in quo paſſus eſt, luctui potius & ſilentio dedicauit, & gaudiũ ſolennitatis eiuſdem, qua ſumus redempti, vſq; in diem tertium, quo victor ille reſurrexit, differẽdum cenſuit, vt tunc demũ & pro recuperata animarum ſalute, quæ ſexta feria patrata eſt, & pro futura corporum reſurrectione, quæ illo reſurgente prima ſabbati nobis donata eſt, conuiuium paſchalis agni celebremus in domibus noſtris, dicentes: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaq; epulemur in azymis ſynceritatis & veritatis. Rectius ergo ſumentes illud, vnde poſtes noſtrarũ frontiũ ſignemus, quieſcimus vſq; in veſperã ſabbati, quę nobis eſt veſpera paſchalis cõuiuij, & tunc ſignatis frontibus baptizatorum, qui verum Pharaonem, ſcilicet diabolum effugientes, per mare rubrum baptiſmi ad eum tendunt, illud noſtrũ in voce exultationis & cõfeſsionis inchoamus conuiuiũ. ¶ Et ſi quæras, cur non ipſa quoq; chriſmatis cõſecratio dilata eſt, ideo ſcilicet, quòd ab hac feria quinta vſq; in veſperam ſabbathi, qua hora vtendum eſt chriſmate, vacamus à miſſarum ſolennijs, eo loco, quo pacem accipimus, fas eſt conſecrare. Et ante hæc baptiſmum celebrari hoc ſabbato ſancto, ratio exigit, de quo dicẽdũ eſt ſuo loco, id eſt, magno ſabbati ſancti officio. Non igitur chriſmatis quoq; cõſecratio differri debuit aut potuit.

1. Cor. 5.

Quid myſterij cõtineat ordo conſecrandi chriſmatis.

Caput XVIII.

IN eo loco, vbi ſolemus vuas benedicere, conſecratur oleum pro infirmis, concludíturq́; concluſione, per quem hæc omnia domine ſemper bona creas, &c. Non enim proprium habet officiũ, id eſt, nec in capite verba ſalutationis, hoc eſt, dominus vobiſcum: nec in fine concluditur, vt cæteræ orationes, per dominum noſtrum. ¶ Huius verò chriſmatis olei conſecratio, quæ dicitur principalis, quia ad eius vnctionẽ principalis tribuitur ſpiritus, id eſt, ſeptiſormis paracletus, habet officium per ſe. Primò exorcizatur, deinde ad dominus vobiſcum & ſurſum corda eius benedictio inchoatur, finiturq́; per dominum noſtrum. Conſecratur autem in eo loco, vbi pacem ſolemus inter nos dare, & hoc eſt opus diuinæ gratię, vt pax & cõcordia regnet in nobis. ¶ Duodecim presbyteri, qui ordinantur circa Epiſcopum, teſtes & auditores eiuſdem myſterij, duodecim Apoſtolos ſignificant: quorũ in præſentia ſummus Pontifex Chriſtus hodie teſtamentum conſcripſit, totamq́; hereditatem ſalutis, ſuęq́; diſceſſionis fructum, id eſt, ſpiritum paracletũ oſtẽdit, dicens: Niſi ego abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. (Iohan. 16.) Eius nanq; gratiæ ſacramentum chriſma cõtinet, qui ex quo mortis Chriſti precio quodammodo emptus & acquiſitus eſt, cœpit (quod antè non fiebat) in remiſsionẽ peccatorum dari. Vnde & paracletus tunc primùm appellatus eſt, quia pro damnatis nobis in primo parente, peccatorũ remiſsio ſola paracleſis, id eſt, conſolatio eſt, quæ nõ niſi abeunte, id eſt, moriente Chriſto nobis vnquam acquiſita fuiſſet. ¶ Dicit libellus Romani ordinis de conſecratione chriſmatis. Cõtinuò duo acolyti inuolutas ampullas cũ ſindone alba de ſerico teneãt in brachio dextro, ita vt videri poſsint à medio. Ampulla, antequàm veniat ante Epiſcopum ad altare, media eius pars eſt cooperta, & media nuda. Ampulla cum chriſmate quodammodo ſignificat corpus Chriſti, ſumptum ex virgine, corporaliter in ſe habitantem, continens Spiritus ſancti plenitudinem. (Coloſſ. 2. Matth. 2. Luc. 2.) Quod, antequam tranſiret ad altare crucis, aliquo tempore erat coopertum, & aliquo nudum. Primæuo tempore erat coopertum, quando ita ſugit in Aegyptum, quaſi non eſſet rex regum: & quando ita portatus eſt ad templum, quaſi non eſset omnipotens, quando ita ſubditus erat parentibus, quaſi non eſſet autor parentum. In his, & ſimilibus coopertum latebat. Nudum erat, poſtquàm miracula cœpit ſacere, ſimulq́; prædicare, & ſe deum demonſtrare, vt ego & pater, inquit, vnũ ſumus. (Iohan. 10.) In his & alijs nudũ erat. (Iohan. 10.) ¶ Ampulla verò, poſtquàm benedicta ſuerit, & ab altari redit, à põtifice & miniſtris altaris viſibiliter & nuda ſalutatur, hoc ſignificat, quod chriſtus, poſtquàm ab altari crucis tranſiuit, præſentiã ſuam corporalem eis prębuit, quos teſtes ſuę reſurrectionis eſſe voluit. (Luc. 24.) Quòd cæteris inuiſibilis & operta ad ſalutandũ defertur, ſignificat, quòd Chriſtus rediens in cœlum, inuiſibilis hominib⁹ factus eſt, vt ipſe teſtatur Exiui à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mũdum & vado ad patrem. (Iohan. 16.) Nos verò, quamuis corporalem eius præſentiam nõ videamus, tamen venerando eum quotidie ſalutamus.

Quòd rectè hac die pœnitentes Eccleſiæ reſtituantur.

Cap. XIX.

OMni quidem tempore illa debent Epiſcopi ſungi legatione ad reconciliationem peccatorum, de qua Apoſtolus loquens, cùm dixiſſet: Deus erat in Chriſto, (2. Cor. 5.) mundum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis, protinus adiunxit: Pro Chriſto ergo legatione ſungimur, tanquam exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Maximè tamẽ hoc die huiuſmodi legatis ſolenne eſt, hac legatione fungi, & peccatores, qui baptiſmum criminibus ſuperductis perdiderunt, & propter hoc extra Eccleſiam miſsi ſunt, & ſicut ablactatum ſuper matre ſua facti ſunt, oblata recõciliatione, vltrò in ſinum matris eorum reuocare, & vt ipſam reconciliationẽ libenter acquieſcẽtes ſuſcipiant, palàm & ſolẽniter ſoras egrediẽdo obſecrare. ¶ Aſtitit enĩ hac die vultui Dei pro nobis Chriſtus, (Pſal. 130.) Pontiſex ſummus in multitudine miſericordiæ, & ſicut ſuprà dictum eſt: Semel officio ſacerdotii ſunctus eſt, (Hebr. 9.) tradens ſacramentũ corporis & ſanguinis ſui, ſtatimq́; ſacerdos ipſe, qui & hoſtia, captus & ligatus, ad paſsionẽ ductus eſt. Vt quid enĩ miſericordia ligata eſt, niſi vt miſeros peccatores ſolueret pœnitentes? Vt quid chriſtus, niſi pro impiis mortuus eſt? Commendat autem, inquit, Apoſtolus, charitatem ſuam deus in nobis: (Rom. 5.) quoniam cũ inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. ¶ Quamuis ergo à diuitiis bonitatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen & largior eſt per indulgentiam remiſsio peccatorũ, & copioſior per gratiã aſſumptio renaſcẽtiũ. Augemur renouãdis, creſcimus reuerſis. Lauãt aquæ, lauant lachrymæ. Inde eſt gaudium

dium de aſſumptione vocatorum, hinc lætitia de abſolutione pœnitentiũ. ¶Cuius peccatoris cor adeo frigore criminum induruit, vt non colliqueſcat calore pietatis, dum audit vocem ſæpè dicti ſacerdotis Chriſti, pro foribus Eccleſiæ dicentis, per tubas ſuas rationales: Venite, venite, venite, filij audite me, timorem Domini docebo vos? Nam vt probemus hanc eius eſſe vocem, ſumptum eſt hoc de pſalmo triceſimotertio, cui titulus inſcribitur, Pſalmus Dauid, cùm commutauit vultum ſuum coram Abimelech, & ferebatur in manibus ſuis, & dimiſit eum & abiit. ¶Eſt autem celeberrimũ in ſcripturis ſacris, & iam à nobis dictum eſt. Dauid, id eſt, manu fortem & deſiderabilem, qui fugiens perſecutionem Saul, venit ad Achis, qui hic apellatur Abimelech, & coram illo immutauit vultum ſuũ, & ferebatur in manibus ſuis, ſignificaſſe dominũ Ieſum, qui coram Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum, ſcilicet coram Iudæis immutauit vultum ſuum, id eſt, ſacrificandi ritum, quando immolato iam paſchæ veteris agno, ſumens panem & vinũ ferebatur in manibus ſuis, dicens: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. Hoc autem hac remiſsionis & gratiæ die factũ eſt. Cùm ergo tantus Pontifex Deo patri aſsiſtit, tenens panem & vinũ, & inuitat omnes ad corporis & ſanguinis ſui conuiuium, nullum iuſtum, nullum excipiens peccatorem, dicenſque per ora pontificum. Venite filij, audite me, cuius peccatoris vel ſaxeum pectus ad lamentum pœnitentiæ non emolliatur? ¶Magna vox inuitantis eſt, magnus & capax ſuſcipientis ſinus eſt, omnes Eccleſiæ patent ianuæ, vt aduertas neq; ab auſtro neq; ab aquilone venientes, id eſt, neq; iuſtos, neq; peccatores debere prohiberi, quin accedant ad apertos diuinæ miſericordiæ fontes.

Pſal. 33. 1. Regum 21.

De Lotione pedum, ſimul & officio. Cap. XX.

Quod dominus & deus omnium pedes lauit diſcipulis ſuis, dupliciter nos videlicet morali pariter atq; allegoricô ſenſu inſtruit. ¶Si enim, inquit, laui pedes veſtros, dominus & magiſter, quãtò magis vos debetis alter alterius lauare pedes? Exemplũ enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Quomodo nos, cũ ſimus puluis & cinis, non erubeſcamus rigidam ceruicem, & ſtaturã, ad quam nemo noſtrûm cogitans cubitum vnum poteſt adiicere, in contemptum noſtri ſimilium erigere, cùm audiuimus humani plaſmatis opificẽ, ſolo flexis genibus curuatum, lauandis diſcipulorũ ſe aplicuiſſe veſtigiis? Hoc igitur facto, validum contra ſuperbiam noſtram ſuã humilitatis poſuit exemplum. Quod ideo iã moriturus egit, vt eorum, quos ſuos conſcribebat hæredes, mentibus arctius inhæreret. Solent enim piis & amãtibus filiis arctius inhærere dicta vel facta, quæ pater moriens vltima dixit, quæ mãdauit, quæ locutus eſt, quę rogauit, aut iuſsit. ¶Porrò per hoc humilitatis opus, maius aliquid myſticè ſignificauit, quod ideo prætereundum non eſt, quia totũ inde officium hodiernæ Miſſæ pendet. Per hoc nanq; quodammodo elocutus eſt, quia ſurrexerat à cœna, id eſt, à conuiuio paternæ glorię, & poſuerat veſtimẽta ſua, ſemetipſum enim exinaniuit, formam ſerui accipiens, & terrena carne noſtra, quaſi linteo (cuius vtiq; materia naſcitur è terra) præcinctus, ſanguinẽ ſuum effudit velut aquam in peluim, atq; indeque quotidie lauat pedes noſtros, cùm illũ in remiſsionem peccatorum noſtrorum ſumimus. ¶Pedes quippe noſtros, id eſt, actus noſtros quotidie neceſſe habemus lauari, quãuis ſemel loti per baptiſmum, toti ſimus mũdi per fidem. Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, & ſic lauari pedes noſtros recuſauerimus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamuis lotus, quamuis mũdus eſſet Petrus, & ſi, inquit dominus, non lauero te, nõ habebis partem mecum. Cui par eſt illud, quod alibi dicit: Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinẽ meũ, non habebitis vitam in vobis. ¶Secundum hunc veracem, & à patribus approbatum huius Euãgelicæ lectionis ſenſum, rectè illa de Apoſtolo præmittitur lectio: Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt dominicam cœnam manducare, &c. Illic enim oſtenditur, qualiter hoc ſacramẽto lauemur, & non iudicium nobis manducemus & bibamus, videlicet vt probet ſe quiſq; noſtrûm, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Nullo quippe alio modo melius à ſordibus terrenorum actuum purificamur, ſi non peccata noſtra fouentes, ſed odio habentes, & toto corde fugientes, ad hanc menſam accedimus. ¶Quoties ſancto altari aſsiſtimus, Chriſti vtiq; perſonam, vicemq; gerentes, ſicut ſuo loco iam dictum eſt. Nam & Apoſtolus dicit: An experimentum vultis eius, qui in me loquitur Chriſtus? quoties hæc eius verba ſuper panẽ vinumq; effundimus: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt calix ſanguinis mei, &c. Ipſe miniſter ſpecioſus & elegans, qui non venit miniſtrari ſed miniſtrare, de Miſſa quodammodo atque complicata imperii ſui purpura, byrrho ſuſtrictus byſsino, totuſq; miniſtrorum in morem expeditus, propinaturus nobis cali-

Iohan. 13. Matth. 6. Luc. 22. Philip. 2. Ioan. 13. 1. Ioan. 1. Iohan. 6. 1. Cor. 11. 2. Cor. 13.

cem ſalutis cum pane vitæ, aureũ liquidumque diuinitatis ſuę ſuperfundit pigmentum, atq; ita ſingulis ſubminiſtrans haurientibus nobis in gaudio, infundit vſq; in interiores ſenſus animæ, purificatq; eos, qui terrena curantes, & ſi non penitus ea conculcent, tamẽ non poſſunt omnino euadere, quin ex aliqua parte vel leuiter ſordidentur. Quod, quanta charitate & humilitate faciat, vt ſciremus, illud nobis ſui corporis & ſanguinis ſacramẽtum traditurus, prius pedes lauit, ſicut iam dictum eſt, per hoc ſimile purificationẽ illam decentiſsimè commendans. Rectè ergo talis Apoſtolica lectio iam dicto præmittitur Euãgelio. ¶ Quia verò, poſtquàm lauit pedes eorum, accepit veſtiméta ſua: & cùm iterũ recubuiſſet, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis, &c. aptè hæc offerenda ſequitur: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me. Non moriar, ſed viuã, & narrabo opera domini. Poſtquàm enim miniſterium noſtræ ſalutis omne peregit, recepit veſtimenta gloriæ & claritatem, de qua dixerat orans in forma ſerui: Clarifica me tu pater apud temetipſum claritate, quam habui prius quàm mundus eſſet apud te: & recumbens iterum in dextera Dei aperuit illis ſenſum, dato Spiritu ſancto vt intelligerent ſcripturas, & ſcirẽt quid fecerit eis: & tũc impletum eſt, quod multò antè prophetatum, nunc eo reſpectu canitur, vt dictum eſt. Quod enim hic dicitur: Non moriar, ſed viuam, hoc eſt, quod Apoſtolus ait: Chriſtus reſurgẽs ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur, quòd enim viuit, viuit Deo: ex illo recubitu ſuo. Narrabo, inquit, opera domini, & dicit: Scitis quid fecerim vobis, per interpretẽ ſuũ Spiritum ſanctũ, quẽ dedit nobis. Reliqua patenter ad eundẽ ſenſum pertinent.

Iohan. 13. *Pſal. 118.* *Iohan. 7.* *Luc. 24.* *Rom. 6.*

Cur à prælatis lauari debeant pedes ſubditorum. Cap. XXI.

INtereà valde notandum eſt, quàm verè, quàm ſapienter nobis cõſuluit in eo quoque, quod exterius egit, dũ Apoſtolos ſuos, omneſq; prælatos Eccleſiæ, talis ſeruitij quodammodo vectigales eſſe voluit, vt ſolenni more ſubditorũ ſuorũ pedes exẽplo ſuo lauare debeant. Per hoc enim quotannis inculcat, & replicat id, quod ait Luc. xxij. Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper illos, benefici vocãtur, vos autem non ſic, ſed qui maior eſt veſtrũm, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Valde nanq; repugnantia ſunt, dominari vt reges gentium, & ex debito iuſſuq; regulæ Euangelicæ lauare pedes in modum ſeruorum. Vnde vnus ex magnis Apoſtolis: Non prædicamus, inquit, noſmetipſos, ſed Ieſum Chriſtum, nos autẽ ſeruos veſtros per Deum. ¶ Sed non in vitijs ſuis poſſunt ſubditi hac libertate vti. Cùm enim homines vitioſe viuunt, beſtiales, id eſt, beſtiis ſimiles fiũt. Vt autem prælati Eccleſiæ beſtialibus dominentur, vetus quoq; illis authoritas ſuffragatur, qua creatis primis hominibus præcipitur, vt beſtijs terræ dominentur. Igitur vbi ſubditi ſimiles fiunt beſtijs, illic Euangelicus homo dominari ſe debere iure recognoſcit. Dum ergo prælati ſubditis ſuis hac die pedes lauant, dum cibum reuerenter porrigũt, potumq; miſcent, perit authoritas dominandi, totumq; regum gentium & eorum, qui poteſtatem habentes benefici vocari affectant, deprimitur in ipſis ſupercilium. ¶ Quòd autem lotis pedibus diſcipulorum os ſuum aperuit dominus, ſermonẽq; edidit ſplendidiſsimum, quo paracletum illum tam ſedulè repromittit Spiritum ſanctum, quodq; & nos, lotis eius exemplo pedibus, eundem ſermonẽ legimus vel audimus, hoc ſignificat, quod non niſi lotis & mundis gratia Sanctiſpiritus oſtenditur. Vnde & in Apocalypſi, cùm Iohanni dixiſſet angelus: Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciẽs iniquitatem & mendacium, protinus adiungitur: Et oſtẽdit mihi fluuium aquæ viuæ, tanquàm cryſtallum, procedentem de ſede Dei & agni. ¶ De hoc fluuio & in Ezechiele legimus: Vidi aquam egredientem de tẽplo à latere dextro, & omnes, ad quos peruenit aqua iſta, ſalui facti ſunt. Non enim omnes, ad quoſcunq; peruenit viſibilis baptiſmi fons, ſalui fiunt: Alioquin Simonem Magum, viſibiles baptiſmi aquas ingredientem, ſalus non refugiſſet: ſed de hoc vitæ fonte, paciſq; fluuio dictum eſt, penes quem eſt omne arbitrium ſalutis, quem dominus ſupradicto modo purificatis hoc ſubſequenti ſermone ſe daturum repromittit.

Luc. 22. *2. Cor. 4.* *Gene. 1.* *Apoca. 21.* *Ezech. 47.* *Actor. 8.*

De mandato pauperum. Cap. XXII.

MAndatum, quod agitur inter pauperes, nõ omnino eiuſdem rationis eſt. Illud enim chriſti, hoc eccleſię eſt. Illud diei præſentis, hoc pręteriti ſpectat hiſtoriam ſabbathi. Sabbatho nanque, quando venit dominus Ieſus Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quẽ ſuſcitauit, Maria accepit libram vnguenti nardi piſtici precioſi, & vnxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis pedes eius, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. ¶ Mulierem illam imitatur eccleſia, pedes domini vngens, id eſt, pauperes eleemoſynis refouens, qui licet infima, tamen eius membra

Iohan. 12.

bra ſunt,& ſicut pedes,ita magni corporis eius, extremæ reputantur partes. Hos pedes capillis ſuis terſit, id eſt, ſuperfluis rerū ſuarum refecit,ſicut Apoſtolus ait: Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat. Hoc ergo mandatum Eccleſiæ obſequium eſt,ideoque cuncta congregatio pedes lauat pauperum: in illo autem ſoli,vt dictum eſt,prælati, vice chriſti deſeruiūt. In quo pulchrè dominum ſuum Eccleſia præuenit, vt antequam chriſtus diſcipulorum pedes lauet, ipſi diſcipuli pedes Chriſti,id eſt,pauperū & lauēt,& eleemoſynæ vnguento vngant:& domus, in qua chriſtus præſens futurus eſt,hora qua pedes noſtros ipſe per prelatos noſtros lauabit,prę paretur,impleta hui' odore vnguēti. Hæc ita eſſe,ex eo quoq; perſpicuū eſt,quod cātamus in dieb' illis: mulier ergo Maria vnxit pedes Ieſu,& exterſit capillis, & domus impleta ex odore vnguenti. cauſæ huius reſpectu rationabilis mos inſtitutus ab iis, apud quos religionis ſtudium feruentius eſt,hoc modo tenetur. Primùm pauperes intra clauſtrales officinas introducūtur, & antequàm fratres debitum illis in lauandis pedibus charitatis exhibeant obſequium, diſcumbunt ad conuiuium,ſufficientibuſq; ferculis reficiuntur. Nimirum tunc in illis chriſtus ſuſcipitur in Bethaniam,id eſt,domum obedientiæ,fideſque non vana gratulatur ibi ſe illi cœnam ſeciſſe. Tunc cuncta congregatio conſurgens tanquàm mulier illa Euangelica,Maria quippe illa typum Eccleſiæ geſſerat, conſurgens, inquam,de menſa, ad quam conſidens & modicè guſtans,ieiunium fregerat propter tantum hoſpitem(qui proculdubiò in pauperibus ſuſcipitur)conuenit ante pauperes,ferēs libram vnguenti,id eſt,intentionem eleemoſynæ,ſuauiter coram Chriſto redolentis, & procumbēs corā illis,ſic per omnia tanquàm chriſto deſeruiuit.

2. Cor. 8.

Mat. 10. 25.

Quòd per horas trium dierum eccleſia ſuum ordinem non ſeruat. cap.XXIII.

Conſummatis Miſſarum ſolenniis, quæ ob cauſas ſupradictas feſtiuè celebrata, mediis triſtitiæ nebulis, vt iam dictum eſt, quaſi ſol interfulſerunt, ſtatim profundiora eiuſdem triſtitiæ ſequuntur & augeſcunt ſilentia. Non enim Eccleſia ſuum ordinem ſeruat,quem à vigiliis nocturnis eiuſdē diei mutare atq; imminuere iam cœperat. A nocturnis ergo vigiliis incipientibus, tantæ mutationis ſeu diminutionis cauſas breuiter exequi cupimus.

De inuſitatis trium noctium vigiliis. caput XXIIII.

Primò dicendum eſt, harum trium noctiū vigilias, quas & inuſitato ordine decantamus, & in tenebris cōſummamus, exequias eſſe triduanæ mortis domini, & ideo mortis eiuſdem luctui quintæ feriæ vigilias attributas,quia veſperam ſabbati,noctēque ipſam,quę luceſcit in prima ſabbati,non decuit exequiarum planctui deputari, cuius medio reſurgens dominus,totam noctem ipſam cum præcedente veſpera victoriæ ſuæ gaudiis illuſtrauit. Ex tunc nanq; cœptū eſt, vt in omni ſolennitate diem præcedat nox, ſemperq; veſpera futuræ diei claritate præfulgeat. Vt ergo triduanæ mortis domini,tri duo peragamus exequias,noctem feriæ quintæ aſciuimus ſimul, quia miſerrimi Iudæ infami commercio iam venditus fuerat dominus. Itaq; quod canonici nunquàm in priuatis diebus,monachi verò neq; priuatis neq; ſolēnibus vnquam facere cōſueuerunt, vterque ordo vigilias cum nouē expendit lectionibus, tali ordine,taliq; ſchemate, vt parum aut nihil ab officio defunctorum diſtare videatur.

Matth. 28.

Luc. 24.

Cur initia fineſq; omittimus. Caput XXV.

Non ſolum autē, ſed & cunctæ diei ſic tranſiguntur horæ, vt neq; initiū neque finem habeant conſueto more. Et rectè. Nam dominus noſter,qui initium & finis eſt,ſicut ipſe ait: Ego principium,qui & loquor vobis. Et alibi: Ego ſum α & ω, initium & finis: ipſe,inquam,qui eſt caput noſtrū principiumq; Ieſus Chriſtus,per hos dies ab latus eſt nobis,traditus in manus impiorum, & inter iniquos proiectus. Itaq; rectè iucunditatis noſtræ laudibus, id eſt, regularibus horis capita præcidimus, fineſq; earum ſub ſilentio abſcondimus, & inter pſallendum, Gloria patri omninò ſubtrahimus.

Iohan. 8. Apoc. 1.

Cur candelæ extinguantur. Cap. XXVI.

Qvòd candelæ extinguuntur, illud ſignificat,quòd crucifixo domino tenebræ factæ ſunt ſuper terram,ab hora ſexta vſq; in horam nonam,imo idipſum ſignificat extinctio candelarum, quod tenebræ illæ ſignificauerīt,ſcilicet excæcationem Iudaicæ gentis, quæ prius occiſis prophetis & lapidatis eis,qui ad ſe miſsi fuerant, tandem occiſo ipſo domino prophetarum, meritò in tenebris perfidię proiecta & à lumine vultus derelicta eſt. ¶ Numeroſa quippe luminaria, quæ ſurgētes ad vigilias ardentia reperimus, vniuerſos ſignificant ſanctos, qui prophetico ſermone lucentes,ſolemq; iuſtitiæ naſciturum & paſſurum, tanquam ſtellæ præuiæ nuncian-

Mar. 5.

Matth. 23.

nunciãtes,lumen diuinæ ſcientię populo illi diuerſis temporibus infundere miſsi ſunt. At illi, vitam eorum extinguentes corporalem,cæcitatem ſibimet intulere ſpiritualem, tandemq; audire meruerunt,vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſt,qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti,&c. Igitur candelæ in eo,quòd ſingulæ pòſt ſingulos extinguuntur pſalmos, prophetas ſignificant,qui ſinguli expleto prophetię ſuæ miniſterio,ab illis occiſi ſunt.¶Illa quoque,quæ vltima,nõ maior cæteris extinguitur,ipſum dominum ſignificat, qui reputatus quaſi vnus ex prophetis,tandem occiſus eſt: poſt quem nullus apud illos propheta ſurrexit, & hic extinctus,profundas illis erroris & perfidiæ tenebras reliquit.

Quid tropi ſignificant.Cap.XXVII.

Leriſq; moris eſt, vt extinctis luminaribus,in ipſis tenebris lugubres tropi,pręcinentibus cantatoribus & choro reſpõdẽte, flebili modulatione decantentur,incipientibus à Kyrie eleiſon. Significant autem lamenta ſanctarum mulierum, quæ (vt in Euangelio legimus) lamentabantur dominũ, ſedentes contra ſepulchrum. Matth.27.

De nouo igne. Cap.XXVIII.

Miſſo igne,qui ad matutinos, vt dictũ eſt,extinguitur, ad lapidem per eoſdẽ tres dies confugimus, vt vel lapidem percutientes,ex abſtruſis eius venis ignẽ occultum eliciamus, vel liquidum cryſtalli lapidem ſereno cœlo ſoli obiicientes, radium eius traiectum,per eiuſdem cryſtalli orbiculum ſpectabili miraculo in ſubiectam ſuſcipiamus eſcam. Nimirum per hoc nobis pulchrè depingimus,quòd Deus,qui dixit de tenebris lucem ſplendere, illuceſcat in cordibus noſtris ad illuminationem claritatis ſuæ per mortem Chriſti,quem (ſicut in matutinis præfiguratum eſt)Iudæi ſibimet extinxerunt,& tenebræ factæ ſunt. ¶Lapis enim,cũ de illo ignem ſic excipimus,Chriſtum ſignificat,quem lapidem reprobauerunt ædificãtes,qui factus eſt in caput anguli. Vnde & in benedictione eiuſdem Ignis oratio talis eſt: Deus,qui per filium tuum angularem ſcilicet lapidem, charitatis ignem tuis fidelibus contuliſti,productum è ſilice,noſtris profuturum vſibus, nouũ hunc ignem ſanctifica, &c. ¶Prudentius quoq; in hymno ſuo, qui cantatur in ſabbato ſancto,cùm dixiſſet: Lumina nos tamen monſtras ſaxigeno ſemine quærere, vt oſtenderet fieri hoc ad commemorandũ illud,quod de lapide Chriſto procedit nobis ignis ſancti Spiritus,protinus adiunxit, ne neſciret homo ſpẽ ſibi luminis in Chriſti ſolido corpore cõditam,qui dici ſtabilem ſe voluit petram,noſtris igniculis vnde genus venit.Lapis ergo,quem percutientes ignem elicimus,Chriſtum ſignificat, qui percuſſus verbere crucis, Spiritum ſanctum nobis effudit. ¶Quòd ſi cryſtalli lapidẽ ſoli obiicimus, eſcamq; ſubiicimus, vt mediante cryſtallo carbones extincti reuiuiſcant aſpectu phœbeæ lãpadis, illud nobis gratiſsimè commemorari debet, quod mediator Dei & hominum,homo Chriſtus Ieſus,inter Deum extinctoſq; homines medius interueniens, noſtræq; infirmitati vſq; ad mortem appropinquans, longè à nobis ſecretum ignem, id eſt,ſancti Spiritus altiſsimam diuinitatem in ſundit,ignem vtiq; Spiritus ſancti,quem, ſicut teſtatur ipſe, venit mittere in terram, & voluit vehementer accendi. Non enim vana religio eſt,ſolenni proceſsione ad noui ignis benedictionem exire. Eamus,inquit Apoſtolus, ad eum extra caſtra,improperiũ eius portantes. Procedentes nanq; ad illum ignem, meminiſſe debemus excũdum nobis eſſe ad eum, quem Iudæi extra caſtra ciuitatemq́ue ſuam proiecerunt, vt per ignem ſancti Spiritus vitam æternam habeamus credentes in eum, quem illi à præſenti vita extinxerunt. Deinceps imminente veſpera, maiora triſtitiæ ſequuntur incrementa.Altaria ſpoliãtur, vino & aqua lauantur,campanæ conticeſcũt, omnes,præter vigilias nocturnas, regulares horas abſorbet triſte ſilentium. Vſum nouimus,myſteria requiramus.

Margin: 2.Cor.4. Pſal.117. 1.Tim.2. Luc.12. Heb.13.

Cur campanæ non ſonant.
Cap. XXIX.

Signa Eccleſiæ,quæ cãpanas dicimus,ſanctos Chriſti præcones ſignificare,ſuo loco iam dictũ eſt, qui charitatis igne excocti,& diuina inſtructione formati, in protectione Dei cœli,tanquàm in turri fortitudinis commanentes,imò ſuſpenſa mente pendentes quadam fraternæ dilectionis corda commouentur,totaq; die,& tota nocte com mouentur, vt non taceant prædicare nomen domini,dicẽtes: Qui reminiſcimini domini, ne taceatis,& ne detis ſilentium ei. ¶Notum eſt autem, primos huiuſmodi præcones, ſcilicet ſanctos Apoſtolos, nõ ſolũ conticuiſſe, ſed & relicto eo omnes fugiſſe.Petrus quoq; cæterorũ princeps,cuius ab ore primum veritatis præconium in omnem terram exiuit, dicẽtis: Tu es Chriſtus filius Dei viui,vocem illam clariſsimam repreſsit,conticuit, Chriſtum reliquit, fugit, & negauit. ¶Igitur ex hora,qua dominus traditus eſt, rectè ſignis eccleſiæ ſilentium indicimus, Chriſtumq; ſolum torcular calcantem, ſolum in ligno crucis

Margin: Pſal.90. Eſa.62. Matth.16. Matth.16. Eſai.63.

cis,extenſo corpore tympanizantem, teſti-
monium veritati humili ac ſolitaria voce per
hibentem,ligneo malleolo in tabula ſuſpen-
ſo & perſonante,populumq; ad Eccleſiam in
uitante ſignificamus.

Cur altaria nudentur. Cap. XXX.

CVr altare nudetur ſcire volentibus fa-
cilè liquet, ſi prius animaduerterint,
quid ipſum altare ſignificet. Significat
autem Chriſtũ,quia ſic illud in templo,quo-
modo Chriſtus toti corpori Eccleſiæ digni-
tate & honore præminet. Quòd ſi & autori-
Exod.20. tas deſideratur,occurrit illa dñi dicentis per
Moyſen: Altare de terra facietis mihi. Quod
B. Gregorius ſic exponit: Altare de terra fa-
cere, eſt in incarnatione mediatoris ſperare.
Tunc quippe à Deo noſtrum munus accipi-
tur, quando in hoc altari noſtra humilitas,
id eſt, ſuper dñicæ incarnationis fidẽ poſue-
rit,quicquid operatur. In altari ergo de ter-
ra oblatum munus ponimus,ſi actus noſtros
dominicæ incarnationis fide ſolidamus. Cũ
itaq; nudum altare conſpicimus,dignũ illud
memoria,quod magnificè propheta, flebili-
terq; deplorat,noſtris intimis perſonare au-
ribꝰ, noſtris internis pręſentialiter debet ap-
Iſa.53. parere conſpectibus. Ecce vidimus eũ, & nõ
Pſal.44. eſt ſpecies ei neq; decor, & nos cooſideraui-
mus eum deſpectum & nouiſsimum virorũ,
virum dolorũ,& ſciẽtem infirmitatem. Verè
lãguores noſtros ipſe tulit, & peccata noſtra
ipſe portauit.Hæc de paſsione eius dicta eſſe
Philip.2. perſpicuum eſt. ¶Ille enim ſpecioſus forma
Cant.5. præ filijs hominum,qui ſemetipſum exinani
uit,formam ſerui accipiens,maximè in paſsi-
one ſua viſus eſt non habens ſpeciẽ,neq; de-
corem,& quaſi abſconditus vultus eius.Nam
anteà decorus incedebat, & magnificabatur
ab omnibus: quia ſicut laudatur in canticis:
Pſal.53. Venter eius eburneus,diſtinctus erat ſaphy-
ris,id eſt,naturę infirmitas interdum cœleſti
bus in illo reſplendebat miraculis. At nunc,
quia dominus poſuit in eo iniquitates om-
nium noſtrũ,aſcẽdit ſicut virgultum coram
eo,& ſicut radix de terra ſitienti. ¶Illa facies
eius & oculi,ex quibus,vt ait Hieronymus,ig
neum quiddã & ſydereũ radiabat, verbi gra-
Matth.21. tia,quãdo vendentes & ementes eiecit de tẽ-
plo,quod infinitus facere non poſsit exerci-
tus,illa,inquã,facies nunc deſpiciebatur,ala-
Iohan.2. pis cędebatur,velabatur,conſpuebatur.Vel-
lebantur genæ eius,quæ ſicut areolæ aroma-
tũ gratum propè accedentibus ſpirant odo-
rem,ita contuentibus,benignitatem eius ex-
primebãt & manſuetudinẽ. Manus eius,quæ
ita faciles erant ad operanda miracula diuini
beneficii, vt meritò dictæ fuerint tornatiles,
aureæ, plenæ hyancintis, vinculis aſtrictæ Cant.5.
ſunt,clauis confixæ ſunt. Propter talia dictũ Eſa.53.
eſt: Et aſpectus in eo non eſt,& nõ eſt ei ſpe-
cies neq; decor.¶Inſuper hoc ad denudati al
taris cauſam pertinet, quod idem dominus
veſtimentis ſuis ſpoliatus eſt.Milites nanq;, Iohan.19.
cùm crucifixiſſent eũ,diuiſerũt ſibi veſtimẽ-
ta eius,& fecerũt quatuor partes,vnicuiq; mi
liti partem. Et de tunica dixerunt:Non ſcin-
damus eã,ſed ſortiamur de illa,cuius ſit.¶Ta Gen.9.
le vinum bibit noſter Noë,quod interpreta- Matth.11.
tur requies,ſcilicet dominus Ieſus, in quo re Pſal.79.
quiẽ inuenimus animabꝰ noſtris,tale,inquã,
vinũ bibit ex vinea ſua, quam plantauit,ſcili
cet ex gente Iudaica,quam de Aegypto tran
ſtulit, quia cunctis amaritudinibus inebria-
tus,ſoporatus eſt ſomno mortis, & in cũctis
à diuinitatis ſuæ gloria nudatus ad tẽpus ap-
paruit. Cùm ergo altare Chriſtum ſignificet,
rectè ob commemorationem horum,veſtitu
& ornatu ſuo ſpoliatum eſt.

Cur vino & aqua lauentur. Cap. XXXI.

CAuſa verò,cur lauenter altaria, non mi
nus his,quæ dicta ſunt, ſcientem dele-
ctat. Videlicet idcirco illa lauari inſtitu
tum eſt, quia dominus noſter,quẽ altare ſig- Iohan.19.
nificat,vt dictum eſt,de latere ſuo lancea mi-
litis perforato ſanguinem & aquam effudit.
Ideo lauantur vino & aqua. Vinum enim pro
ſanguine,in ſacramento quoq; ſacrificij,ipſo
domino autore,aſcitum eſt. Sãguinẽ, inquã,
& aquam effudit de latere ſuo ſummus no-
ſtræ opifex ſalutis,quę prima ſunt eiuſdẽ ele
menta ſalutis.Sanguine redimimur,aqua ab-
luimur. ¶Hæc enim aqua prima ſui fuit ori-
go baptiſmi,quo baptizamur nos, quẽ à nul-
lo accepit,ſed ipſe primus eius autor extitit.
Hoc ideo dicimus, ne putemus illum à Io-
hanne ſuum accepiſſe baptiſmum, quod Ro
mana autoritas non concedit, Græcorũ con-
tradicens traditiõi,vt die Epiphaniæ baptiſ-
mũ celebremꝰ, ſicut in nocte paſchali (quod
& ſuprà dictũ eſt) vbi de die Epiphaniæ mẽ-
tio facta eſt. Sed de origine baptiſmi oppor-
tunius dicemus,cùm de morte domini in ſe-
quenti Paraſceue, vel ſabbati ſancti officio,
tractatus vel ordo cauſarũ popoſcerit. ¶Sci-
endum autẽ,quòd rectius faciunt hi, quos &
nos imitamur,& ordini euangelico magis eo
rum propinquat conſuetudo,qui hodie qui-
dem,id eſt,feria quinta,altaria nudant,ſed ip
ſa die paraſceue lauant. Nam hac feria quinta
cœpit quidem dominus ad veſperam agoni-
zari,ſed feria ſexta ſanguinẽ & aquã de latere
ſuo lãceatus effudit. Idcirco & cum cantu ad
paſsionem pertinente, vel cũ pſalmodia pœ-
nitentiali

nitentiali lauare conſueuimus. ¶Hiſpidi quoque ramuſculi, cum quibus lauantur, flagella ſignificant, quæ pectus illud ſacratũ deiq; capax atrociter ſecuerũt. Non enim diuinitas inhabitans, paſsibilitatem carnis excluſerat, ſed veros dolores, veraſq; virgarum vibices in illo noſtra caro pertulit.

Cur horas ſub ſilentio cantamus.
Caput XXXII.

QVòd non ſolum campanarum clangor ſileſcit, ſed regularium quoq; concentum horarum noſter omninò chorus abſcõdit, illud ſignificat, quòd apoſtoli Chriſti non ſolum prædicare ceſſauerunt, vt ſoliti fuerant circuire per caſtella euangelizantes & curantes vbique, ſed & nocte hac, poſtquàm hymno dicto exierunt cũ illo in montem Oliuarum, diffugientes & oppreſsi triſtitia, cuncti à laude communi conticuerunt.

Luc. 9.

Matth. 26.

¶Idcirco autem à completorio profundum hoc incipitur ſilentium, quia circa hanc horam, cùm dixiſſet diſcipulis: Ecce appropinquauit, qui me tradet, ipſi graues eſſe cœperunt, & præ triſtitia dormitabãt, tandemque vbi turba, & qui vocabatur Iudas, venit, cùm tenerent eum, relicto eo, omnes fugerunt. Nec quiſquam ex illis ad eum propius iam acceſsit, niſi diſcipulus ille, qui, vt Iohannes ait, notus erat pontifici, quique dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum, quem Hieronymus ipſum fuiſſe Iohannem aſſerit.

Ioan. 18.

Cur matutinas ſicut horas ſub ſilentio non dicamus. Cap. XXXIII.

QVæri hic poteſt, cur cùm diurnas horas triſte ſilentium operiat, nocturnas vigilias vel laudes intecta melodia depromat? Ad quod dicendum, tempus aliud per diem, aliud ſignificari per noctem. Nam diurnis horis præſentiam ſignificamus dominicæ paſsionis, nocturnis autem vigiliis tempora priora, per quæ futuram eandem paſsionem prophetæ prænunciauerunt. Qui quia non tacentes interfecti ſunt, idcirco nobis voces illorũ proferentibus cãdelæ, vt ſuprà dictum eſt, extinguũtur, quarũ vltima, quæ extinguitur ad canticum Euangelii, ipſum dominum, qui Euangelizans occiſus eſt, ſignificat.

LIBRI QVINTI FINIS.

RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER SEXTVS.

De Paraſceue. Caput I.

matth. 21. Dies ſextus ab illo, quo dominus noſter ciuitatem Hieruſalē cū gloria, quam mox inuidia ſequeretur, ingreſſus eſt, illud euidentius confirmat, quod ſuperius commendatum eſt, ſcilicet hāc hebdomadam humanæ reſtaurationis reſpondere myſteriorum ordine, primæ illi hebdomadæ mundanæ creationis. Nam hominem, quem in illius ſexta feria creator mirabiliter cōdidit, in huius nihilominus ſexta feria idem ipſe Saluator mirabilius redemit. ¶ Dies hic paraſceue vocatur, paraſceue autem præparatio interpretatur: Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos cōuerſabātur, ſextā ſabbati, quę nūc à nobis ſexta feria nuncupatur, appellabant: ꝙ eo videlicet die, quæ in ſabbatū forēt neceſſaria, præpararēt: iuxta quod de māna quōdam erat præceptū, ſexta autē die colligetis Exod. 16. duplū, &c. Qui verò inter Romanos vitā ducebāt Iudæi, vſitatius eā Latinè cœnam purā cognominabant. ¶ Quia verò ſexta die homo factus, & tota mūdi eſt creatura perfecta, ſeptima aūt cōditor ab opere ſuo requieuit, vnde & hanc ſabbatū, id eſt, requiem vocari præcepit: rectè dominus eadē die ſexta cruci fixus, humanæ reſtaurationis impleuit arca- Iohan. 19. nū. Vnde, cū accepiſſet acetum, dixit, cōſummatū eſt, id eſt, ſexta die, quod pro mundi refectione ſuſcepit, totum eſt opus perfectum.

Cur hac die Miſſa nō cantetur. Cap. II.

De hac die primum illud quæritur, cur officiū non habeat, imò (quod maximè mirū videtur) cur à Miſſarum ſolēniis vacet, cùm paſsio dominica, quæ hac die celebrata eſt, ſacrificij principiū, noſtræq́; ſalutis ſumma ſit. Videretur nanq; iure tantæ res ſolēnibus ſummè celebrāda eſſe gaudiis. ¶ Si enī martyris vniuſcuiuſlibet annua dies, qua per paſsionē mortis ad immortalitatis gloriā tranſmigrauit, & feſtiuis honorat gau- Pſal. 115. diis: & meritò, quia precioſa in cōſpectu domini mors ſanctorū eius, cur dies hæc ſolennium gaudiorū orbata eſt inſtrumentis, qua martyrum & ſanctorum omniū rex ſanctis omnibus antiquis & nouis per mortē ſuā paradiſum aperuit, & latroni quoq; , cui dixit: Hodie mecum eris in paradiſo, hoc die ſolutum eſt admirabile precium, cuius pondere, vt cantamus, captiuitas mundi redempta eſt, inferni clauſtra confracta ſunt, & cæleſtis nobis aperta eſt ianua regni. Quæritur ergo, cur adeo publicis gaudiis exempta ſit, vt nec miſſarum lætitiam ordinis Eccleſiaſtici authoritas illi aſſcripſerit. Vnde conſulto gratiæ cœleſtis oraculo, breuiter aliquid ſuper hoc capitulo dicēdum eſt. ¶ Gloriari quidem (vt Galat. 6. Apoſtolus ait) nos oportet in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, & in gratia tanti precii, quod pro noſtra redemptione datum eſt, fideliter cunctis poſthabitis exultare gaudiis. Sed ſunt aliqua, quæ gloriam hanc & exultationem noſtram nimiùm nimiumq́; obnubilant. Primum noſtræ cōſcientia cauſæ, propter quā imperioſa ſanctæ trinitatis charitas, hominē tātæ reuerētiæ, tātæq́; dignitatis, qui cū Deo verbo vna perſona eſt, hominē inuocantem, & morti nihil debentem, morti addixit, ſicut Apoſtolus ait: Proprio filio ſuo non Rom. 8. pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illū. Non enī ita gaudere debemus de gratia tradentis, vel de charitate moriētis, vt nō etiam doleamus, quòd tanto domino tormētorum, & mortis cauſa fuimus. Siquidem nō gaudere, ingratitudinis: non dolere autem, crudelitatis eſt. ¶ Non ita ſimus incauti laudatores prouidentiæ vel præſcientiæ Dei, vt præſcientiam eius & ordinationem idem eſſe arbitremur. Non enim hæc, id eſt, præſcientia & ordinatio Dei, æqualia ſunt, aut conuerti poſſunt, quia præſciuit Deus quidem omnia, quæ ordinauit, ſed non præordinauit vel prædeſtinauit, vt fierent omnia, quæ præſciuit. Nam de homine, cùm faceret eū, duo præſciuit, ſcilicet, & quomodo per fraudem diaboli decipiendus eſſet, & quomodo per omnipotentiam ſuam deceptum & perditum reſtaurare poſſet. Hæc, inquam, duo præſciuit: ſed eorum alterū, id eſt, lapſum hominis, fieri permiſit, ad cumulum diabolo debitæ dānationis: alterum autem, id eſt, reſtauratione eius, præordinauit, vt (ſicut ait Apoſtolus ad Epheſios) innoteſceret principatibus & pote- Epheſ. 3. ſtatibus in cæleſtibus, per Eccleſiam multiformis ſapiētia Dei. ¶ Vnde & Hieronymus in commento eiuſdem Epiſtolæ: Si, inquit, principatibus, & poteſtatibus in cœlis, quas ſanctas miniſtraſq; Dei accipere debemus, ignota fuit multiplex ſapientia Dei, quæ nunc eis per Eccleſiam reuelata eſt, quantò magis patriarchis & prophetis ignota fuit, quos

ſuprà,nõ ignoraſſe myſteria chriſti,ſed ita vt
*Apoſtolus *Apoſtolus neſciſſe,monſtrauimus.¶Multi-
plex quippe ſapientia Dei per Eccleſiã eius,
nunc & principatibus & poteſtatibus reuela-
ta eſt,quam olim Deus futuram in ſua mente
decreuerat,& nũc eſſe perſectã ex eo,quod vi
demus,agnoſcimus. Crux itaq; Chriſti non
ſolũ nobis,ſed & angelis cũctiſq; in cœlo vir
tutibus profuit, & aperuit ſacramentũ,quod
ante neſciebant. Deniq; ad cælũ cum corpo-
re reuertentem mirantur & dicunt: Quis
eſt iſte,qui venit de Edom, tinctis veſtibus
Iſai.63. de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua.Et in alio
loco:Quis eſt iſte rex gloriæ,dominus virtu-
Pſal.23. tum,ipſe eſt rex gloriæ? Non ergo putemus
diuinę ordinationis vtrũq; fuiſſe,& hominis
lapſum,& eiuſdem reſtitutionem: ſed præſci
tum quidem lapſum fieri permiſiſſe Deũ, ad
diaboli damnationem: reſtauratiõem autem
præordinaſſe, ad multiformis ſapientiæ ſuæ
oſtenſionem. Et nõ ſicut blaſphemamur,in-
quit Apoſtolus,& ſicut aiunt quidam nos di-
Rom.3. cere: Faciamus mala,vt veniant bona, quorũ
damnatio iuſta eſt. Dixerat enim:Vbi abun-
dauit peccatum,ſuperabũdauit gratia. Quod
quidam iniſtè damnandi ſic peruertebant, vt
illum dixiſſe aſſererẽt,quòd oporteat nos fa-
cere mala,vt veniant bona. ¶Quorſum hæc?
Videlicet vt aduertamus, quia multò magis
Deus,cùm faceret hominem, nec voluit, nec
Gen.2. vllo modo dixit:Fiant mala,vt veniant bona:
ſed eo nolente,eo prohibente, mortemq; cõ
minante,diabolo conſentiens homo malum
fecit:Deo autem diſponente,bonũ venit. Et
vbi abundauit peccatum, in tantũ ſuperabũ-
dauit gratia, vt quia ſatisfactionem pro cul-
pa nullus debebat, niſi homo, nulluſque
ſoluere poterat, niſi Deus miſeratus Deus
homo fieret: qui cùm pro ſe nihil morti de-
beret, moriendo pro nobis debitum no-
ſtrum ſolueret.¶Igitur noſtrę,vt ſuprà dictũ
eſt, cõſcientia culpæ gaudiũ noſtrũ reuerbe
rat,vt nõ exultemus hac die,ſed ambulemus
demiſſo capite: quia vulnera illa noſtra fece-
runt crimina,quia contumaces ſerui commi-
Pſal.68. ſimus, quod vapulat ille omnium dominus,
quia quæ ille exoluit,nos rapuimus. Deinde
Euãgelicæ quoq; autoritatis eſt, & ex domi-
ni dictis accepim9, vt hac die gaudere Iudęis
relinquamus,& nos contriſtemur. Nam cùm
dixiſſet: Modicum & iam non videbitis me,
Iohan.16. & iterum modicum & videbitis me, ſecutus
adiunxit:Amen amen dico vobis, quia plo-
rabitis & flebitis vos,mundus autem gaude-
bit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia
veſtra vertetur in gaudium.Adhuc autẽ huic
tantæ rei triſtitiam conuenire probabili ex-
emplo confirmat, dicens: Mulier cùm parit,
triſtitiam habet, quia venit hora eius: cùm
autem pepererit puerum,iam non meminit
preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt ho
mo in mundum. ¶Mulieri quippe Eccleſi- Apoca.12.
am ſuam aſsimilat, quæ quia Chriſtum dili- Iohan.20.
git,quem ex Deo patre genitum, in noſtram
naturã ſuſcepit, rectè hac die moriente illo
per mortem, quaſi per partum in vitam æ-
ternam & in immortalitatis gloriam exeun-
te, triſtitiam habet, & clamat vt in vtero
habens, & clamat parturiens, & quia poſt-
quàm reſurrexit, æterno ſuo regno natus,
gauiſi ſunt diſcipuli viſo domino, ſicut ip-
ſe dixerat: Iterum autem videbo vos, & Iohan.16.
gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum
nemo tollet à vobis perpulchrè perfecta
eſt, quæ præmiſſa fuerat mulieris,ſimilitu-
do, quæ poſtquàm pepererit, iam non me-
minit preſſuræ propter gaudium, quia na-
tus eſt homo in mundum.

Quod celebritas noſtræ redemptionis à feria ſexta ad dominicam transferatur. Caput III.

DIfferendum eſt igitur gaudiũ tantæ ſa-
lutis, tãtæ tãq; neceſſariæ redẽptionis,
tãti precii, cuius põdere captiuitas mũ
di redẽpta eſt, inferni clauſtra cõfracta ſunt,
ianuæ cœlorũ apertæ ſunt, latro pœnitentiũ Luc.23.
exẽplũ,cũ dño paradiſum ingreſſus eſt. Dif- 1.Cor.15.
ferendum,inquam, vſq; in diem tertiũ, quo
tantus ille victor ſurrexit, quo nobis victo-
riam ſuam annunciauit, quo nobis in ſe-
metipſo, quid de nobis ſperemus,oſtẽdit:
& tunc pro redẽptione animarũ,quæ hac die
patrata eſt, & pro reſurrectiõe corporũ,quæ
illa luce condita eſt: pro hoc,inquam, dupli-
ci munere,inenarrabilis,inæſtimabilis, infi-
nitæ ſolẽnitatis, dignitatis, toto corde,toto
ore, totiſq; viribus concelebrãda eſt. ¶Hac
interim die triſtitia regnet,hac,inquam,die
triſtitia denominata,id eſt, triſti die contri-
ſtemur ad pœnitentiam, feriam dominicæ
paſsionis noſtram pertranſeat animam,claui
manuum ac pedum eius carnem noſtram cõ-
figant, crux eius noſtram ſuſpendat concu-
piſcentiam.Compatiamur,vt conregnemus.
Hodie non ſacrificemus, dum nobis hoſtia Rom.8.
tollitur de manibus. Non ſacrificent amici,
dum trucidant inimici. Dominus, inquit Exod.14.
Moyſes, pugnabit pro vobis, & vos tace-
bitis. ¶Quandiu ergo torcular calcat ſo-
lus, & indumentum eius ſanguine conſper Eſa.63.
gitur, quandiu ligatus deridetur, velata fa-
cie colaphizatur,& alapatus,conſputus,quã-
diu illuditur veſte alba indutus, itemque
arundi-

ārundinē accipiens in dextera, veſtemq́; pur
puream & ſpineam coronam, clauorūq́; fixu
ram, quibus in cruce pendēs, legis ſactus eſt
Matth.26. maledictum, bibitq́; aceti poculū, quādiu tot
Luc.23. opprobriis exaturatur, tādiu nos, id eſt, à ma
Iohan.19. ne vſq; ad horam nonam, iuge ac profundū
Deut.21. teneamus ſilentiū, mœrori amicū, & interio-
Exod.3. rem penetrātes meditationis ſolitudinē, ſol-
uenteſq́; cum Moyſe calceamenta de pedi-
bus noſtris, audiamus illum tanquàm de me-
dio rubi dicentem: Videns vidi afflictionem
populi mei, qui eſt in Aegypto, & gemitū ei⁹
audiui, & deſcendi liberare eum. Nunc enim
quaſi in rubo ſpinis inhæret, clauis cōfixus,
ſpiniſq́; coronatus, cruciſq́; arbuſtum guttis
ſanguinis, quaſi rubentibus pullulat moris,
vt (ſicut ait quidam) triſtes purgantur ſangui
ne culpæ, quem contorta rubus denſis cru-
ciatibus edit.

Cur hora nona conuenimus adorare crucem. Cap. IIII.

Matth.27. HOra aūt ſere nona, quādo mox traditu
Luc.23. rus ſpiritum clamauit voce magna, di-
Iohan.19. cēs: Pater in manus tuas cōmēdo ſpiri
tū meū: videſq́; quod factū fuerat, & quod ſic
clamans emiſiſſet ſpiritū, Centurio, noſtræ fi
dei præcentor, clàmauit & ipſe dicēs: Verè fi-
lius Dei erat iſte, iuſsitq́; Pilatus àd petitionē
Ioſeph reddi corpus, venitq́; Nicodemus fe-
rens myrrhæ & aloës quaſi libras centū, & ac
ceperunt corpus Ieſu, & inuoluerunt linteis
cum aromatibus: tūc, inquā, licuit his & aliis
diſcipulis appropinquare, & querelas tanto
funeri depromere, paulatim dilapſis perſecu
toribus: vel quia diutino dominicę mortis ſa
tiati ſpectaculo diſceſſerant: vel quia viſo ter
ræmotu, quo velū tēpli ſciſſum eſt, & petrę
ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, territi
Matth.27. diffugerāt. Circa nonā igitur horā conuenia-
mus & nos, & ſupremo funeri, non tā Miſſa-
le officium, quàm funebrem exhibeamus plā
ctum, quem & hoc ordine peragimus.

De Officio vel ordine adorandæ crucis. Caput V.

NArrandā ſacræ paſsionis hiſtoriam il-
la duo præeunt animalia, de quibus &
cantamus: In medio duûm animalium
Abac.3. innoteſceris: ſcilicet lex & prophetæ, quæ il
li cōcorditer atteſtātur, iuxta quod Moyſes
& Helias apparuerunt in monte, quando
Matth.17. transfiguratus eſt, cum eo loquentes. ¶ Nam
prima lectio Oſeæ prophetæ eſt: In tribula-
Oſeæ 6. tione ſua mane conſurgent ad mē: Venite, &
& reuertamur ad dominum, quia cœpit & ſa-
nabit nos, percutiet & curabit nos, viuifica-
bit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit
nos. Secūda de Exodo eſt: Dixit Moyſes filijs
Iſraël: Menſis iſte principium vobis mēſium Exod.12.
primus erit in mēſibus anni. Decima die mē-
ſis huius, tollat vnuſquiſq; agnū per domos
& familias veſtras, & immolabitis eum deci-
moquarto die menſis huius ad veſperam, &
reliqua. Prima ſanè, reſurrectionis præconi-
um eſt: ſecunda paſsionis, & eidem paſsioni,
quæ hac die legenda eſt ſecundum Iohannē,
propriè cōgruit: maximè pro eo, quod idem
Euangeliſta ſumpſit hoc ex illa teſtimonium:
Os non comminuetis ex eo. Singulas lectio Iohan.19.
nes ſinguli ſequūtur tractus, quem cantum
propriū eſſe lugētium, longè ſuprà in ſeptua-
geſima dictum eſt. Primus nos ad tremorem
excitare molitur, dicente Abacuc: Domine Abac.3.
audiui auditum tuum & timui. Sic enim A-
bacuc hic ex eo, quod in certamen & lucta-
men, vt ita dicam, amplexu cum Deo congre-
ditur, amplexātis, id eſt, luctantis ſortitus eſt
nomen: nullus enim, vt ait Hieronymus, tam
audaci voce auſus eſt Deum ad diſputationē
iuſtitiæ prouocare, & dicere ei, cur in rebus
humanis tanta verſatur iniquitas? Vſquequò Abac.1.2.& 3.
domine clamabo & non exaudies? & cætera:
Si, inquam, hic Dei colluctator fortis & rigi-
dus ſtās ſuper cuſtodiam ſuam, & figens gra-
dum ſuper munitionem, dum Chriſtū in cru
ce contemplatus, & videt cornua in manibus
eius, & ibi abſcōditam fortitudinem eius: ti-
mui, ait, & expaui, quid nos longè impares,
longeq́; minorem in die iudicii fidutiam ha-
bentes, quando videbimus manifeſtam in
nubibus cœli fortitudinem illam, quam hic
timet abſconditam in cornibus crucis, quæ
erant in manibus eius? Quid facient tabulæ,
ſi tremunt columnæ? Rectè ergo, vt noſtrum
tractus hic magis ac magis excitet timorē, in
pleriſq; eccleſiis religione imitandis ita can-
tatur, vt poſt ſingulos verſus ſemper primus
viciſsim nunc à principio, nunc à medio re-
petatur. ¶ Sequens tractus: Eripe me domi-
ne ab homine malo, ſecundum titulum eiuſ- Pſal.139.
dem Pſalmi, qui eſt in finem pſalmus Dauid,
vox eſt eiuſdem manu fortis propugnatoris
noſtri, pro noſtra ſalute in paſsiōe ſua decer-
tātis, & hæc illi oratio hac de cauſa attribuit,
vt nos quoq; ſimili exemplo in periculo exi-
ſtentes, orationis deuotione à domino libe-
rari mereamur.

Cur hac die legitur paſsio ſecundum Iohannem. Caput VI.

QVanuis & ipſe ordo ſcribendi popoſ-
ciſſe videatur, vt hac die poſt alios Euā
geliſtas paſsio domini ſecundū Iohan
nē legeretur, cōſtat enim illum reuerſum de
Pathmos inſula, vbi exilio relegatus fuerat,
poſt omnes Euangelium ſuū ſcripſiſſe vlti- Iohan.18.19.

mũ:tamen & hæc altera maior cauſa eſt,quia præſens interſuit, & cæteris adeſſe nõ audẽtib⁹,ipſe,quia(ſicut de ſeipſo ait,& ſicut Hieronymus perhibet)not⁹ erat põtifici,fiducia lius ſecutus eſt, & iuxta crucẽ ſtetit. Stantib⁹ enim iuxta crucem Ieſu,Maria matre eius,& ſorore matris eius,cùm vidiſſet ieſus matrẽ ſuam,& diſcipulum ſtantẽ, quem diligebat, dicit matri ſuæ:mulier,ecce filius tuus,deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua : Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuá. Et paulò pòſt de ſe ait:Et qui vidit,teſtimoniũ perhibuit & teſtimonium eius verum eſt.

Cur Euangeliſta ſuum interpoſuit teſtimonium. Cap. VII.

NOn prætereundum tantæ huius rei ſacramentum,cui ſanctus Euangeliſta tã diligenter ſuum interpoſuit teſtimonium,& congrua de ſcripturis ſubiecit exempla. Dixerat enim, quia milites,qui fregerunt crura latronum, cùm veniſſent ad Ieſum,& viderunt eũ iam mortuũ, non fregerunt crura eius,ſed vnus militũ lancea latus eius aperuit,& continuò exiuit ſanguis & aqua. Facta ſunt, inquit,hæc,vt ſcriptura impleretur,quæ dicit de eo : Os non cõminuetis ex eo. Et item alia ſcriptura dicit: Videbũt, in quem transfixerunt. Cur agnus, qui immolatus eſt, noluit vt os comminueretur ex eo?Non enim caſu,ſed eo nolente & diſponẽte actum eſt. Siquidem non alia, quàm quæ voluit ac diſpoſuit ipſe ab his,qui eum volũtate ſua vel propria nequitia peremerunt,tormenta perpeſſus eſt. Vnum de ſimilibus nobis locutus eſt,hoc ſcilicet,quòd,vt nos mortalis ac paſsibilis homo nat⁹ eſt.Cętera diſsimilia nobis cũcta locutus eſt, quia quãdo voluit,& quomodo voluit natus eſt,quãdo voluit,& quomodo voluit mortuus eſt.Cur ergo noluit, vt crura ſua frangerentur, ſicut & illorũ ſceleratorũ,inter quos reputatus eſt? Videlicet iccirco, quia oſsium fractura nullum vſquam bonum ſua ſimilitudine commendat.

Exod.12. Zacha.12.

Quod ſingula eorum,quæ dominus paſſus eſt, aliquid myſticè ſignificent. Cap.VIII.

COnſideremus ea,quę in paſsiõe ſua pertulit dominus noſter,& inueniemus alia quædã,quæ nos ſpiritualiter amplius ędificẽt,per illa ſignificari.Nã nõ ſolũ quę geſsit,ſed & quæ pati voluit, ſic diſpoſuit, vt cùm interiora perſpexeris,ſi exteriora hęc attendas,ſic vtrobiq; conſonam inuenies ſimilitudinem,quomodo ex qualitate ſeu ex proprietate figurarum vel apicum, eandem ſcriptoris manũ diuerſis in locis recognoſcis.

Quid crucis figura ſignificet. Cap.IX.

PRimùm ipſa crucis figura nihilne myſticũ ſignificat? Taceo,quod decentiſsimũ eſſe nullus abnuat, ſalutem humani generis in ligno crucis conſtitui, vt vnde mors oriebatur,inde vita reſurgeret: & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. Quodq́; ait quidam: Neue quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam quæ dominũ portauit,ouans ratiõe potenti, quatuor inde plagas quadrati colligit orbis. ¶Illud non prætercam, quia ſalutis,quã operabatur, primas ianuas,id eſt,fidem,ſpem & charitatem,quartamq; illarum, perſeuerantiam, in eiuſdẽ in crucis, qua pendebat, figura ſignificabat. Habet enim crux in longitudinem, latitudinem, ſublime atq; profundum,id eſt, acumen,quo fixa terræ inhæret : longitudinem, id eſt,vſq; ad brachia:latitudinẽ, in eorundẽ expanſione brachiorum:altitudinẽ, ab ipſis brachiis ſurſum verſus, quo caput imminet. His autẽ quatuor ſupradictæ virtutes ſignãtur:Profundo, Fides,quæ occulta voluntatis Dei vocatione, prima in fundo cordis quaſi fundamentum in ædificio,ponitur:longitudine,perſeuerantia: altitudine,ſpes,quæ nobis in cæleſtibus repoſita eſt: latitudine, charitas.Nam de his,inquit Auguſtinus,Apoſtolum dixiſſe intelligo: Vt poſsitis comprehẽdere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo,latitudo,ſublimitas,& profundum. Salutis ergo primos aditus in ſupplicii ſui figura Saluator noſter prædicabat.

Ephes.3.

Quid ſignificet,quod aceti poculũ cùm guſtaſſet,noluit bibere. Caput X.

PEr hoc autẽ, quod oblatum ſibi acetum, felle mixtum,cùm guſtaſſet, noluit bibere,reprobationem ſignificat vineæ ſuæ,ſcilicet gentis Iudaicæ. Vinea enim domini ſabaoth,domus Iſraël eſt. At illa,quam ipſe expectauerat,vt faceret vuas,& fecit labruſcas,tãdem illi mortis miſcuit amaritudinem, qua guſtata modicè,id eſt,per triduũ,iam de genimine vitis illius bibere non vult. Reſurgens enim à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.

Matth.27. Eſai.5. Matth.26. Rom.6.

Cur chlamydem coccineam circundari ſibi permiſerit. Caput XI.

SEd & quod chlamydẽ coccineã,cũ illuderetur, nõ dedignat⁹ eſt circũdari ſibi,nũqd non cõgruit illi,quod propter nos in paſsiõe ſua fungebatũ miniſterio charitatis. Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo domini offerri, & in veſte ſacerdotali bis tinctus iubetur aſſumi, geminã ſignificat dilectionẽ,Dei & proximi: qua fit,vt quicquid offeri-

Matth.27.

offerimus, ignitum & quaſi benè coloratum *Exod.26.28.* coram diuinis placeat conſpectibus. Ipſe au- *Epheſ.2.* tem propter nimiam charitatem ſuā, qua dilexit nos, bibebat calicem paſsionis, ſicut ip- *Ioan.14.15.* ſe, vt cognoſcat, inquit, mūdus, quia ego dili go patrem, & maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Igitur huic Regi noſtro chlamys coccinea benè congruebat, ut ipſo habitu ſe illum eſſe oſtenderet, qui in lege ſignificabatur per vitulam ruſam, cuius corpus pro peccato iubebatur extra caſtra cremari, & ci- *Num.19.* nis eius in aqua cum hyſſopo ſuper populū aſpergi.

Cur arundinem in manu acceperit. Cap. XII.

ARundinem quoq; ſiue calamum ab illudentibus accipere non recuſauit in manu ſua, quo (vt ait Hieronymus) ſacrilegium ſcriberet Iudæorum, ſiue venenata interficeret animalia. Habebat nanq; in manu ſua virgam, id eſt, ſuam in propria poteſta *Iohan.10.* te animam, vt volens poneret, atq; iterum ſu *Exod.7.* meret eam. Et ſicut Moyſes coram Pharaone ſuam proiecit virgā, quę verſa eſt in colubrū, deuorauitq; verſas in colubros virgas Mago *Sapient.2.* rum, iterumq; rediit in virgam, ſic ipſe nunc ſuam quodammodo poſiturus erat animam, vt deſcenderet in mortem, quæ per colubrū intrauit in mundum, colubroſq; Aegyptiorum, id eſt, mortes abſumeret peccatorum, atq; iterum in virgam, id eſt, in poteſtatem re diit priſtinam.

Cur ſpineam coronam geſtauerit. Caput XIII.

PEr ſpineam autem coronam illud viſibiliter qnoq; ſignificat, quod de illo propheta prædixit, & peccata noſtra ipſe portauit. Spinæ nanq; peccata deſignant, quæ ani- *Eſai.53.* mam pungunt & lacerant. Nā & propter peccatum homini datæ ſunt, dicente domino ad *Gen.3.* Adam, Cùm operatus fueris terram, non dabit fructus ſuos, ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi. Cętera quoq; omnia, quę paſſ⁹ eſt, quib⁹ illuſus eſt, myſteria ſimul & moralia cō tinēt documēta. ¶ Nā in eo, quod facies eius velatur, ac deinde colaphizatur, velamē illud ſignificat, quod ſuper corda Iudæorum expā debatur, vt videre illū non mereantur, quē nunc vſq; in ſynagogis ſuis cōuitiis colaphizant & exalapant maledictis. ¶ Nobis autem fortiſsimum in his omnibus præbet humilitatis exemplū. Quis enim non erubeſcat collum erigere, & pingui armari ceruice, cùm Deus & dominus omnium ab illudentibus ſit pro nobis colaphizatus? Nam hominis humilitatem imitari ſuperbi dedignaremur, humiliato ſub tot conuitiis Deo, ſuperbire erubeſcamus. *Iob.15.*

Cur ſua crura frangi noluerit. Cap. XIIII.

QVi ergo cętera rationbailiter pertulit, non fruſtra, ſed diſponente eo frangi ſibi crura noluit. Oſſa nánque, quæ vbiq; in ſcripturis myſticè pro virtutibus acci piuntur, nihil nobis myſterii prædicarent in eo, quòd frangerentur. Sed econtrà crura eius in eo, quòd integra conſeruata ſunt, illud nobis myſticant, quòd vniuerſæ viæ eius recte & inuiolabiles ſunt. Crura nāq; eius, vias *Pſal.118.* eius ſignificant, vnde & in Canticis dicitur: *Cant.5.* Crura eius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas, id eſt, itinera eius pulchra ſuper diuinitatis ſapientiam in recti tudine firmata. Quid igitur vitata crurū fractura fieri maluit?

Cur ſanguinem & aquam de latere ſuo fuderit. Cap. XV.

SEd vnus militum (inquit Euangeliſta) lā- *Iohan.19.* cea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Cur igitur hoc fieri maluit? Videlicet vt illam ſuper nos effunderet aquā cum ſanguine ſuo, quā dū cōmendaret, dixerat: Niſi quis renat⁹ fuerit ex aqua & ſpi- *Iohan.3.* ritu ſancto, non poteſt videre regnū Dei. Si- *Luc.12.* quidem huius aquæ ſacramentum ab hoc mi raculo ſumpſit exordium. Baptizatus ergo dominus in paſsiōe ſua, talem ad nos ſalutiferæ mortis participationem iam mortuus emiſit. ¶ Non eſt nouum hoc aut mirū, quod illum in paſsione ſua dicimus baptizatum, *Mat.20.* matre filiorum Zebedæi poſtulante ac dicente: Magiſter, dic vt ſedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram tuam in regno tuo, reſpondēs dixit: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum, aut baptiſmo quo ego baptizor, baptizari? Qui cùm reſpondiſſent, Poſſumus: Calicē, inquit, meū bibetis, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizamini, &c. Nomine calicis ſiue baptiſmi paſsionem voluit deſignare martyrii, qua & ipſum & illos decebat conſummari. Vnde & alibi de paſsione ſua loquitur: Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo coartor *Luc.12.* vſq; dum perficiatur? ¶ Græcè autem baptiſmus, Latinè ablutio dicitur. Quas ergo ſordes habebat dominus, vt baptiſmo paſsionis ablueretur? Nempe mortalitatem noſtram & paſsibilitatem, propter quam ſordidus & contemptibilis apparebat hominibus, ſicut in Zacharia legimus: Ieſus autem indutus erat ſordidis veſtibus. Dixit autem angelus, his qui ſtabāt coram ſe: Auferte ab eo veſtimenta ſordida. Ieſus, inquit Hierony-

Zach. 3. mus)indutus erat ſordidis veſtibus, qui quũ non feciſſet peccatum, pro nobis peccatum, factus eſt, & ipſe infirmitates noſtras tulit. Et in Apoſtolo legimus: Chriſtus nos rede-
2. Cor. 5. Eſa. 53. Galat. 3. mit de maledicto legis, factus pro nobis maledictio. Hic in viceſimoprimo Pſalmo loquitur: Longe à ſalute mea verba delictorũ meorum. Et in ſexageſimo octauo: Deus, tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita. Quæ vniuerſa (inquit) appellantur ſordida veſtimenta, & auferuntur
Hebr. 2. ab eo, cùm in morte ſua noſtra delet peccata. Cùm igitur videmus dominum Ieſum propter paſsiõem mortis gloria & honore coronatũ, & à noſtris quæ ipſe portauerat ablutũ, rectè illũ accipimus ſuo baptiſmo in morte ſua baptizatum, atq; vt eundem ſuum ad nos transfunderet baptiſmum, ſanguinem & aquam de latere ſuo profudiſſe iam mortuũ. Baptiſmum autem, quo à Iohãne baptizatus eſt, nõ ad eandem pertinuiſſe virtutem, aliàs iam dictum eſt.

Cur nec ſolus ſanguis, nec ſola aqua de latere eius exiuit: vel cur aqua ſanguini ſociata ſit.

Caput XVI.

Idcirco nec ſolus ſanguis, nec ſola de latere ſaluatoris aqua manauit, quia diuinus ordo noſtræ ſalutis vtrunq; depopoſcit. Sanguine nanq; redimimur, aqua abluimur. Nec ad hoc redẽpti ſumus, vt tales nos ille poſsideret, quales eramus prius. Vnde & Apoſto-
1. Theſ. 4. lus: Non enim, inquit, vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem in Chri-
1. Cor. 6. ſto Ieſu. Et in alio loco, cùm priora cõmemoraſſet peccata. Et hæc, inquit, fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c. Vt ergo eſſet vnde à peccatis lauaremur, aqua, quæ corporales tãtũ lauare poterat ſordes ſanguini, qui eſt preciũ noſtræ redemptionis, ſociata eſt, & ex eius ſocietate virtutẽ atq; autoritatẽ ſumpſit, vt ad abluẽdas inuiſibiles peccatorũ ſordes, digna ſit ſancto cooperari ſpiritui. ¶ Societate, inquam, viuifici ac pretioſi ſanguinis hoc accepit, vt compareturn vera ſimilitudine rubro mari, per quod ſaluatus populus tranſiuit, Pharaone ſubmerſo cum curribus & equitibus ſuis. Nam fugientes Aegyptum
Exod. 14. huius ſeculi, mundatos in verã repromiſsionis terram tranſmittit, diabolum perſequentem penitus abſorbet cum præteritis actibus & pompis ſuis. Igitur (vt ſuprà dictum eſt) longè rationabilius fuit, vt lancea militis latus domini aperiretur, quàm vt eius crura frangerentur. ¶ Rationabilius, inquam, ac decentius tanto ſuit ſalutis artifici, valdeque acceſsit ad pulchritudinem operis, vt illud ſibi mortuo de latere educeret, vnde naſceretur Eccleſia, qui dormienti Adæ coſtam eduxit, vnde formaretur Eua. Hac enim ſimilitudine quid pulchrius, quid elegantius, quid dulcius? Siquidem ille primus Adam obdormiuit, iſte Gene. 2. ſecundus (vt dictum eſt) ſurrecturus obiit. Illi dominus ſoporem immiſit, huic pater calicem paſsionis dedit.

¶ Egredimini ergo & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Egre- Cant. 3. dimini, inquam, de tenebris illis, quæ ſuper terram factæ ſunt ab hora ſexta vſque in horam nonam, imo de illis, quæ per illas ſignificatæ ſunt, & nunc operiunt faciem cordis Iudæorum. De his ergo tenebris exite & videte intenta contemplatione illum, qui vos vocauit in admirabile lumen ſuum, Regem magnum, regem pacificum in diademate ſpineo, quod eſt charitatis & magnæ miſerationis ornamentum, quo coronauit eũ mater ſua ſynagoga in hac die deſponſationis eius, qua (vt dictum eſt) naſcituræ ſibi ſponſæ Eccleſiæ in lætitia cordis ſui prima elementa produxit. Matth. 27. 1. Pet. 2.

Cur hac die ſolennes fiant orationes pro ſtatu Eccleſiæ.

Caput XVII.

Omni quidem tempore pro ſtatu ſanctæ Eccleſiæ fideliter orandum eſt: ſed hac die præcipuè ſolennes pro illa orationes ſecundum graduum vel dignitatum ordines ac diuerſitates, à ſacerdote perorandæ, rationabiliter inſtitutæ ſunt. ¶ Hac enim die ſaluator noſter pro Iohan. 17. cunctis orauit, & commune pro omnibus ſacrificium factus eſt, de quibus & paſsioni appropinquans, imo iam ad aram crucis pene aſsiſtens, cùm pro diſcipulis ſuis rogaret, dixit: Non pro his tantum rogo, ſed & pro his, qui credituri ſunt per verbũ eorum in me. Eſai. 9. Nempè hic ille erat magni cõſilii angelus, de quo in Apocalypſi legim': Statit Angelus iuxta aram templi, habens thuribulum aureum Apoca. 8. in manu ſua. Hodie iuxta aram templi, id eſt, in conſpectu Eccleſiæ aſsiſtens, aureum immaculati corporis thuribulum in conſpectu Dei, pendens in cruce ſuſtulit, & orationis incenſum dignum cum clamore valido & multis lachrymis (vt ait Apoſtolus) pro nobis adoleuit. Rectè ergo & nos Hebr. 5. cum illo ſolennes pro nobis & pro cunctis orationes offerimus, iuxta quod illic additum eſt: Et data ſunt ei incenſa multa, &c. Apoc. 8.

Cur

Cur pro Iudæis genua non flectimus. Caput XVIII.

VBi notandum, quod cùm in ſingulis
orationibus ad pronunciationem dia-
coni genua flectamus, in ea tantum,
quæ pro Iudæis dicitur, hoc non facimus:
Rom. 11. videlicet, quia donec plenitudo gentium
ſubintroeat, cæcitas, quæ contingit in I-
ſraël, nullius orationis manu depelli vel
expelli poteſt. Itaque diuinis nec debere,
nec velle, aut poſſe contraire iudiciis profi-
tentes, vehementem pro illis, nunc inten-
dendam non eſſe orationem ſignificamus
in eo, quod genua non flectimus, & tamen
oramus vtcunque & pro his, quia futurum
Iohan. 12. eſt, vt illos quoque trahat ad ſe, qui id-
circo in cruce exaltatus eſt, vt ad ſeipſum
omnia traheret.

Cur ab his, qui crucem apportant, cantatur, Popule meus, & aliæ antiphonæ: & ad ſingulas reſpondetur græce ἅγιος, & latinè, Sanctus Deus. Cap. XIX.

TRes iſtæ antiphonæ, Populе meus,
Quia eduxi te, Quid vltrà debui, quæ
apportando crucem decantatur, ſen-
ſibus parum aut nihil differentes, verbis
quoque ac modulatione conſimiles, tripli-
cem ſignificant ſcripturam tituli, ſenſum-
que eius conſonant, qui ſuper caput do-
mini Hebraicè, Græcè ac latinè deſcriptus
eſt: Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. Nam,
quia ibi ſcriptum eſt Ieſus Nazarenus, hic
per ſingulas antiphonas in fine ſubiici-
tur, Saluatori tuo, iuxta interpretatio-
Iohan. 19. nem eiuſdem nominis. Et quia verè eſt rex
Iudæorum, licet hoc illi negauerint, & ti-
tulum quoque mutare voluerint, dicen-
Exod. 12. tes: Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed
Deut. 2. quia ipſe dixit: Rex ſum Iudæorum, hoc
in eiſdem antiphonis adſtruitur ab effectis,
verum & antiquum exponendo Regis offi-
cium, videlicet quòd eduxerit eos de ter-
ra Aegypti, quòd deduxerit per deſertum
quadraginta annis, quòd manna cibaue-
rit, quòd in terram ſatis bonam introdu-
xerit. ¶ Et quia cauſa hæc, Ieſus Naza-
renus rex Iudæorum, tripliciter (vt dictum
eſt) ſcripta eſt, id eſt, Hebraicè, Græcè & Lati-
nè, ad ſingulas antiphonas, quibus in fine
ſubiicitur, Saluatori tuo, quod eſt in illo ti-
tulo Ieſus, Græcè & Latinè reſpondetur ἅ-
γιος, ἅγιος, Sanctus, ſanctus, quod eſt in eo-
dem titulo Nazarenus, Hebraicè verò non
reſpondetur, videlicet, quia gens illa regem
ſuum adhuc negat, titulumq; illũ auerſo cor
de maledicit & deteſtatur. Supradictas ergo
cantando antiphonas illò defertur crux, quo
ſibi Græcè & Latinè fideliter reſpondetur,
quia videlicet crucifixus dominus, à neganti
bus Iudæis ſeſe promouens, ad confeſsionẽ
gentium proficiſcitur, appropinquãtibus A-
poſtolis & cantantibus, id eſt, totis viribus 1. Cor. 1.
opprobriũ crucis, quam non erubeſcunt, præ 2. Cor. 1.
dicantibus, & interdum multa paſsis grauiq;
perſecutionum pondere feſsis: quod & pul-
chrè ſignificatur per hoc, quòd eiuſdem cru-
cis portatores nunc eunt, nũc tanquam laſsi
ſubſiſtunt.

Quid ſignificet, quòd crux hactenus operta, nunc diſcooperitur. Cap. XX.

VElamẽ, quo hactenus tegebatur eadem
crux, quodq; aufertur, dicẽdo: Ecce lig
nũ crucis, velamen illud ſignificat, ſub
quo ſeſe dominus à Iudæis abſcõdit, quodq;
cordi eorum oppanſum eſt, nobis autem re-
uelatur, quia (vt ait Apoſtolus) in Chriſto au
fertur. Nobis enim ſeipſum oſtendit in pro- 2. Cor. 3.
phetis ſenſumq; aperit, vt intelligamus pro-
phetas, non ſicut Moyſes ponebat velamen
ſuper faciem ſuam, dum non poſſent filii Iſ- Exod. 34.
raël intendere in faciem eius, ſed faciem no-
bis reuelat, vt gloriam eius ſpeculantes, in eã
dem imaginem transformemur à claritate
legis in claritatem Euangelii, tanquam à do-
mini ſpiritu. Hæc reuelatio primum per il-
lud ſignificata eſt, quod eo tradẽte ſpiritum,
velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſq; deor-
ſum. Ex tunc enim omnia legis ſacramenta Matth. 27.
patuerunt, atque ad gentilium fidem arcana
Iudæorum tranſierunt. In Euangelio quoq;
ſecundum Hebræos, ſuperliminare templi
infinitæ magnitudinis, inquit Hieronymus,
fractum eſſe atq; diuiſum legimus. Præterea
Ioſephus refert, virtutes angelicas, præſules
quondam templi, tunc pariter conclamaſſe:
Tranſeamus ex his ſedibus. Sed & in hoc, q Matth. 27.
terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monu-
menta aperta ſunt, iuxta literam quidem ma-
gnitudo ſignorum eſt, quòd crucifixum do-
minum cœlum & terra & omnia contremiſ-
cant, ſed myſticè tremorem ſignificat creden
tium, quòd priſtinis errorũ vitiis derelictis
& emollita cordis duritia, qui prius erant
ſimiles tumulis mortuorum, poſtea cogno-
uerint creatorem. Vnde & in Pſalmo: Com-
mouiſti domine terram & conturbaſti eam.
Item: Commota eſt & contremuit terra.

Item de cruce. Cap. XXI.

HAec ergo crucis adorandæ reuelatio,
ſicut & illa veli templi ſciſsio, nobis il-
lud myſticè ſignificet, quòd credẽtib⁹

in crucifixum clauſa prius ſcipturarum myſteria pateſiant. Nam per creditam Chriſti paſsionem vel crucem, nunc intelligimus ſacramenta legis & arcana prophetarũ. Verbi gratia: Cur Pharao vel Aegyptus, quæ decem plagis verberata non ceſsit, ſolo ſanguine agni victa, filios Iſraël dimiſit: & quis
Eſa.55. ille ſit in prophetis, cuius factus eſt princi-
Eſa.9. patus ſuper humerum eius: quiſue ſicut ouis ad occiſionem ductus ſit, & ſicut agnus coram tondente ſe obmutuerit, & non aperuerit os ſuum. Hæc & cætera clauſa prius, nunc crucem Chriſti ſuſcipientibus aperta ſunt.

¶ Sicq; factum eſt, vt bibere iam poſsimus de
Exod.15. aquis Mara, quas (ſicut in Exodo legimus) nõ poterat bibere populus, donec clamãte Moyſe ad dominum, oſtendit ei dominus lignũ,
Leuit.24. quod cùm miſiſſet in aquas, in dulcedinem verſæ ſunt. Aquæ enim Mara legem ſignifi-
Deut.19. cant, quæ non paruam in ſe amaritudinẽ habet, dum dicit: Oculum pro oculo, dentem pro dente, & ſimilia. Dulceſcit autem per lignum, dum propoſito dominicæ paſsionis
Matth.5. exemplo, ei qui te percuſſerit in maxillã, præbes & aliam &c. ¶ Adoramus igitur in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti opportunam (vt ait Paulus) gloriam, ſalutem acquiſitam, reducem vitam, ſalutationẽ perfectam, liberationem perpetuam. Adoramus crucem, fidei prę ſidium, ſpei firmamentũ charitatis ſolium, miſericordiæ titulum, pietatis argumentum, gratiæ vehiculum, pacis vexillum. Adoramus crucem, quæ ſuperbiam excidit, inuidiam ob triuit, culpã correxit, pœnã deſtruxit. Crux Chriſti, ianua cæli, clauis paradiſi, diaboli deiectio, hominis erectio, captiuitatis noſtrę ſolatium, libertatis precium. Crux expectatio patriarcharum, promiſsio prophetarum, triũphus Regum, dignitas ſacerdotum. Crux tyrannos increpat, potẽtes inclinat, afflictos ſubleuat, pauperes honeſtat. Crux tenebrarũ excidium, lucis infuſorium, mortis effugiũ, vitæ nauigium, ſalutis imperium. Quicquid Deo proficimus, quicquid acquirimus, quicquid ſperamus, adorandæ crucis eſt fructus.
Iohan.12. Per crucem Chriſtus ad ſe traxit omnia. Regnum patris, ſceptrum filii, ſigillum Spiritusſancti, totius eſt teſtimonium trinitatis.

Cur pridie dominicũ corpus in hodiernum diem reconditum ſit.

Caput XXII.

Cauſa poſcere videtur, vt die dominicũ corpus conficientes, & inde vſq; ad ſabbatum recõdentes, toto eodem ſabbato iugi ſilentio conſopiti, vſq; in primã ſabbati ab omni diurno pſallẽtio cunctoq; ſacri altaris miniſterio vacaremus. Sic enĩ rei propi' accedere putaremur, pro eo quod hac die dñs noſter immolatus, ſabbato quieuit in ſepulchro, totamq; ſequentẽ noctem diſcipuli eius in triſtitia tranſegerunt, donec diluculo redeuntibus à monumento mulieribus, quæ que audierant & viderant referentibus, paulatim reſpirare & in gaudium reuiuiſcere cœperunt. Verius itaq; triduanam domini mortem obſeruare videremur, & illam de veteri hiſtoria ſimilitudinem rectius tenere, qua dictum eſt de manna, quod filiis Iſraël in figuram dominici corporis datum eſt: De ſexta
Exod.16. colligant quod inſerant, ſitq; duplum quàm per ſingulos dies colligere ſolebãt, quia die ſeptima non inuenietur. Nũc autem econtrà die ſeptima apud nos inuenitur, quia poſt meridiem corpus ſolenniter in voce exultationis & laudis conficimus. Hac verò die ſexta quodammodo non inuenitur, quia non conficitur, ſed pridie (id eſt, feria quinta) illatũ & recõdiũ eſt, quod hodie ſumam'. Cur ita fiat, quia ratione non vacat, vigilanter intuendum eſt. ¶ Dominus noſter non tunc ſolùm vel tunc primùm immolatus eſt, quando à Iudæis in cruce ſuſpenſus eſt, ſed & pridie, q̃ pateretur, quãdo accipẽs panẽ & calicẽ benedixit & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Hoc eſt corpus meũ: Hic eſt calix ſanguinis mei, ſuis manibus immolatus eſt, ſuis ipſe manibus nobis, vt iugiter immoletur, agnus commendatus eſt. Ab illa immolatione prima ſabbati, tertia dies, ab iſta verò ſabbatum ipſum tertia nihilominus dies eſt. Conſtat autem quod (vt ſuperius dictum eſt) noctẽ ſiue veſperam ſabbati ab illo ſilentio vel triſtitia, quam exigebat requies ſepulchri, cauſa illa vehemẽs abſtrahit, quod in parte eiuſdẽ noctis dñs reſurgens, totã illã incõparabilis gaudii iubare ſol verus illuſtrauit. ¶ Triduum ergo dominicæ mortis, quod perfici nequiuit, eo reſpectu quo ipſe à Iudæis eſt trucidatus, pulchrè & rationabiliter ad hunc reſpectũ tranſponitur, quòd ipſe ſuis manibus eſt immolatus. Cuius rei vel maximum illud eſt indiciũ, quòd tribus his noctibus minutas, extinctis luminaribus, canimus vigilias ad ſimilitudinem tenebrarum, quæ patiente domino ſuper terram factæ ſunt, ſignificando (vt ſuprà dictum eſt) cæcitatem, quæ Rom.11.
ex tunc accidit in Iſraël. Sicq; fit, vt ſacrificium nouum, quod mortem domini pridie per manus ipſius præceſſerat, reſurrectioni eius nihilominus pridie, quod eſt in ſacroſancti ſabbati veſpera, ſolenniter occurrat. Itaq; Exod.12.
quomodo hac die, quæ eſt feria ſexta, qua Chriſtus hoſtia ſalutaris à ſuis trucidatur inimicis, rectè à nobis quaſi ſepultum eſt ſacrificij

ficii decus, & cœleſte illud manna, quia hodie non inuenitur, feria quinta parauimus & intulimus, quòd hac die ſumamus, fuitq; duplum, quàm per ſingulos dies colligere conſueuimus.

De eo, quod duo presbyteri corpus dominicum de loco, quo pridie reconditum fuerat, deferant: & quod dicitur ſuper illud oratio dominica tantùm. Cap. XXIII.

TAndē ſalutata cruce, duo presbyteri deferũt ad altare corpus dominicũ, quod pridie reconditũ eſt, & aſsiſtēs ſacerdos præmiſſa oratione ſic incipit: Oremus, præceptis ſalutaribus moniti. Cõſtat locũ hũc eſſe in canone, vbi eleuato calice cũ corpore domini dicitur: Per omnia ſecula ſeculorũ, & ſequēte dominica oratione, rurſus operitur calix: per quod nobis illud ex paſsione dñi repræſentatur, quod depoſitũ corpus eius de cruce, ſepultũ eſt. Sed de hoc in ſecũdo huius opuſculi libello iã dictum eſt, quo & cætera, quæ ſecundũ ordinem dominicæ paſsiõis in canone dicenda erãt, annotata ſunt. ¶ Nunc illud dicendũ eſt, duos presbyteros, qui corpus domini ad altare deferũt, ſignificare Ioſeph iuſtũ ab Arimathia & Nicodemũ, qui petitũ & cõceſſum ſibi à Pilato corpus Ieſu, de- Iohan. 19. tulerunt ad ſepeliendum. ¶ Nos autē cum ſilētio communicamus, ſed ſanguis ille, quem ſumimus, ad Deũ de ore noſtro clamat, ſicut ſcriptum eſt: Ecce vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Nos enim (id eſt, eccleſia) terra ſumus, quæ aperit os ſuum & Gene. 4. ſanguinē Abel (id eſt) chriſti, bibit fideliter, quem Cain (id eſt, populus Iudaicus) effudit crudeliter. At ille maledictus eſt ſuper terrá eandē, vaguſq; & profugus eſt ſuper eá, ſicut Pſal. 58. ſcriptũ eſt in pſalmo: Diſperge illos in virtute tua. Maledictus, inquam, illa maledictiõe, quam ſibi poſteriſq́; ſuis vltrò arrogauit, di- Matth. 27. cendo: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Incipit de ſabbato ſanctò. Cap. XXIIII.

SAbbato poſt profundam triſtitiæ noctē dieſcit nobis poſt meridiem in ſummam lætitiæ claritatem, imminentemq́; veſperam noctis eius, qua verus ſol Chriſtus ab inferis victor aſcendit. Omnis anima Chriſtiana vigilanter attendens & pręexultans, plau- Pſal. 138. dit ſibimet & dicit: Et nos vt dies illuminabitur, & nox illuminatio in deliciis meis. Quapropter quotquot ſacerdotalis aut Leuitici ſumus ordinis, iure pro tãti regis victoria tuba intonamus ſalutari, iuxta illud in Pſalmo: Pſal. 80. Buccinate in nęomenia tuba, in inſigni die ſolennitatis veſtræ. ¶ Quis enim dies nocte hac inſignior? quæ ſolennitas hac victoria præſtantior? quæ alia noſtra eſt nęomenia, niſi illa, quæ hac nocte in Chriſto per baptiſmum renaſcitur noua Eccleſia? Iure ergo nunc angelica tuba cœlorum exultat, tuba ſalutari inſonat, gaudet tellus, mater eccleſia lætatur, & omnis aula diuini nominis magnis reſultat populorum vocibus.

Cur hoc ſabbatum vocetur ſanctum. Caput XXV.

SAbbatum hoc pro magnitudine rei commune nomen excelſit, quod eſt vigilia, ſcilicet attenta expęctatio vel pręparatio cuiuſlibet magnæ & cum deuotione ſuſcipiendæ feſtiuitatis. Dicitur autem ſabbatum ſanctum, tum propter alia plura, tum maximè propter hoc, quod ad ſuſcipiendam tantã luminis claritatē, noua eccleſia ſacro baptiſmi fonte ſanctificatur. ¶ Hac enim die ſolenne eſt, iuxta veram & Euangelicam patrũ traditionem, fontes benedici, & præparata per fidem, tam corporum quàm animarum credentium vaſa, regeneratione noua ſanctificari. Præparantur animæ, quę mortuæ fuerant, vitæ victrici (morte victa) de bello reuerten- ti, vt in magna regis Chriſti curia nullus ſit Oſeæ 13. vernaculus aut ſeruus emptitius, qui non ad 1. Cor. 15. ingreſſum triumphantis domini gratiæ ſerico caſtitatis auro veſtiatur. Sed de hoc in ſequentibus ſuo loco dicemus.

Quot vel quibus ex cauſis præfulgeat paſchalis ſolennitas. Caput XXVI.

NVnc, antequàm de ordine vel ratione officii diſſeramus, dicendum eſt, quot vel quibus ex cauſis paſchæ ſolennitas tam illuſtris tamq́ue celebris habeatur. ¶ Multi enim ſolùm hoc in illa reſpiciunt, quòd in prima ſabbati reſurrexit dominus, vnde & dies dominicæ reſurrectionis appellatur. Magna planè ſolēnitatis & lætitiæ cor- Matth. 28. dis noſtri materia: quia dum illo reſurgente reſurrectionem mortuorum eſſe credimus, nos quoq; reſurrecturos eſſe ſperantes, iure gaudemus. ¶ Verum in huius contemplatione ſolennitatis nunquam illud gaudium memoriæ noſtræ debet præterire oculum, de noſtrarum redemptione animarum, quod (vt ſuperius dictum eſt) in hanc diem dilatum eſt à feria ſexta, qua per crucem & ſanguinem ſuum ſaluator noſter illam operatus eſt. Hæc ſunt enim feſta paſchalia, in quibus verus ille agnus occiditur, eiuſque ſanguine poſtes conſecrantur. Paſcha quippe noſtrum immolatus eſt Chriſtus, qui mortem noſtram moriendo deſtruxit, & vitam 1. Cor. 5. reſur-

reſurgendo reparauit. Duæ ſunt iſtæ paſchalis magnæ & annumerabiles cauſæ feſtiuitatis: redemptio animarum, quæ die paraſceues morte Chriſti parta eſt: & reſurrectio corporum, quæ prima ſabbati Chriſto reſurgente data atq; confirmata eſt. ¶ Additur his tertia neceſſaria baptiſmatis ſolennitas, omnem nobis illarum conferens vtilitatem vel fructum, quæ pro eo, quod ab illis exordium totumq; ſuæ rationis ſumpſit ſacramentum, rectè in eiſdem paſchalibus gaudiis addita eſt. Tribus igitur ex cauſis nox hæc vt dies illuminata refulſit in deliciis noſtris. ¶ O verè feſta dies, verè beata nox, nobilitas anni, mẽſis decus, arma dierum, ſplendor horarum, nox in qua deſertus infernus, apertus eſt paradiſus. ¶ Nox iſta, mortis exitus, vitæ reditus eſt. Lux gratiæ, ſplendor gloriæ, ſuauitatis poculum, fluuius deliciarũ, inundatio pacis, acquiſitio fortitudinis, laus conſilii diuini. Hac nocte ceſſauit exactor, quieuit tributum, captiui redditi ſunt, laſſi reſpirauerunt, confracta eſt virga perſequentium, computruit iugum dominantiũ. Pulchritudine noctis huius paradiſus refloruit, cœlum purpuratum eſt, angeli candidati, homines exhilarati ſunt. ¶ Nox iſta paſcha dicitur: Paſcha autem hæbraicè, latinè dicitur trãſitus. Quis ergo tranſiuit? vnde & quò trãſiuit? Chriſtus dominus tranſiuit de hoc mũdo ad patrem, de morte ad vitam, de ignobilitate ad gloriã, de ſeruitio ad regnum, de contumeliis ad honorem, de fluctibus ſeculi ad portũ cœli, de medio latronũ ad patris conceſſum. ¶ Trãſiuimus & nos. Paſcha enim noſtrum chriſtus eſt, tranſitus noſter immolatus Chriſtus eſt. Quò ergo tranſiuimus? Quàm ex lõginquo? Tranſiuimus à duplici perditione ad duplicem corporis & animæ ſalutem: de diabolo ad Deũ, de hoſte ad patrem, de tyranno, qui nec Deus eſt nec homo, ad regem noſtrum, qui Deus eſt & homo. Trãſiuimus, inquam, de tenebris ad lucẽ, de fatigatione ad requiẽ, de planctu ad canticũ, de nuditate ad tegumẽtum, de paupertate ad opulentiam, de reatu ad gratiam, de pœna ad gloriam.

Exod.12. 1.Cor.5. Pſal.30. Iohan.13.

Cur Paſcha non celebretur ante plenilunium, quod primum occurrit poſt vernum æquinoctiũ. Cap. XXVII.

TAm iucundã ſolennitatẽ, tã mirã veri luminis claritatẽ, tã ſplendidã gratiæ celſitudinẽ omnis ſexus agnoſcere, omnis ætas in mente habere, omnis debet conditio ſuſcipere. Neſcire eñ, calamitatis: non habere, captiuitatis: nõ indigere, dãnationis. Si quidẽ paganus, quia neſcit, miſer eſt: quia nõ habet Iudęus, captiuus eſt: quia nõ diligit hæreticus, damnatus eſt. Vt ergo tamen hoc bonum maiorum ſapientiam delectet, minorũ infantiam lætificet, mediocrium profectus ædificet, diuina ſuffragatur autoritas, elemẽtorum concurrit natura, Eccleſiaſtica ſimul nititur induſtria. ¶ Diuinæ nanq; autoritatis eſt, & ex antiqua lege Moyſi traditum, vt nõ celebretur ante primi menſis pleniluniũ, videlicet vbi primum plena luna poſt vernale occurrit æquinoctium. Valde hoc delectat ingenia ſapientium, quia magnum & perpulchrum in ſe continet myſterium. Luna quippe, quæ proprium non habet, ſed à ſole mutuatur lumen, ſanctam ſignificat Eccleſiam, quæ non habet à ſemetipſa, ſed à vero ſole Chriſto interni luminis accipit gratiam. Aequinoctium verò, quo trãſacto, iam dies noctẽ ſupergreditur, noctiſq; horas decerpens, illi minuit & ſibi adiicit, illud ſignificat, quod poſt ignorantiæ noctem dies ſcientiæ Dei longa cœpit ſerenitate produci, & multitudinem ignorantium ſtudium & labor imminuit veritatem Dei cognoſcentium. Dum ergo paſchalis agnus immolatur, & populus Dei, ſubmerſo Pharaone cum exercitu ſuo, de ſeruitute liberatur, pleniluniũ eſt, & nox vincente die ſuperatur, quia dum agnus Dei Chriſtus patitur, plenitudo gratiæ ſanctam illuſtrat Eccleſiam, vt tanquàm luna reuelata facie veri ſolis gloriam contempletur, & iam idonea iamq; placẽs, in thalamos eius ire mereatur. Sicq; dies noctẽ ſuperat, quẽadmodum ſcriptum eſt: quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia.

Exod.12. Exod.14. Rom.5.

¶ Elementa quoq; nos in hoc lætificant, noſtriq; ſenſus lactant infantiam, quòd poſt hyemis aſperitatem mollis aër vernas ſpirat blanditias, telluſq; dudum ſterili frigore decrepita, viridi iuueneſcit herba, floreſq; ac ſegetes rediuiuo fructu vernant, & volucres cęli, gelu triſti terſo, dulce iubilant. Nam inter gaudia, quæ celebramus, dum hęc aſpicimus, ex ipſis viſibilibus ſimilitudine congrua cõmoueri debemus, qualiter in inuiſibilibus per Chriſti reſurrectionẽ profecerimus: ſcilicet quia pulſo perfidiæ gelu vitiorumq; imbribus, fidei virtutumq; pulchritudine refloruit mundus, vnde & in Canticis dicitur: Iam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſsit, flores apparuerunt, vineæ florentes odorem dederunt, & vox turturis audita eſt in terra noſtra. Temporis ergo ſiue elementorum cõſiderata qualitas nonnihil gaudia piæ contemplationis amplificat.

Cant. 2.

¶ Quantum autem ad cognoſcendam ſolẽnitatis eiuſdem gratiam, carnales quoq; Eccleſiaſtica

cleſiaſtica iuuit induſtria. Nam quia neque-
unt ad ſpiritualia videnda mentis oculos a-
perire, niſi cauſarum corporaliter acciden-
tium vi maiore excitentur, quæſitæ ſunt cau-
ſæ, quarum impulſu vehementer excitandi
percellerētur. Ieiuniū quippe quadrageſima
le (quod pro decimis dierū offerri Deo alibi
iā dictū eſt) ſic diſpoſitū, ſicq; præfixū eſt, vt
non ante hanc ſacratiſsimā noctem vllo mo-
do terminetur, ac deinde quinquaginta die-
rū numerus cōtinuè ſequatur, in quibus om
ninò ieiunia relaxantur. Itaq; dum per abſti
nentiā corpus atteritur, nec aliundè laxatio,
niſi ab hac paſchali nocte ſperatur, vel ſic ea-
dem beata nox à carnalibus quoq; ambitur,
& cum expectatione ſuſcipitur, & antequàm
veniat: ſic omnes dies quadrageſimæ qui in-
terſunt, tanquàm diurna deſiderati viatoris
itinera, pene quotidie diligenter computan-
tur. Omnibus ergo (vt dictum eſt) dulcis eſt
hæc ſacra ſolēnitas, omnibus chara, cūctis de
ſiderabilis eſt, ſicut lux ambulātibus in tene-
bris, ſicut ſitientibus ſons aquæ de petra ſa-
lientis, ſicut peregrinantibus tabernaculum,
quod Deus fixit. Sed iam nunc ipſum attin-
gamus officiū, quo tandem læta laxemus ora
poſt triſte ſilentium.

De cereo. Caput XXVIII.

PRopriū quoddā huius tātæ ſolēnitatis
decus eſt, cereus à Zozimo Romanę Ec-
cleſiæ pōtifice triceſimonono per Eccle
ſias benedici inſtitutus, à cui' dulciſona bene
dictiōe præconia ſanctæ reſurrectiōis Chri-
ſti inchoantur. Significat verò eūdem domi-
num noſtrum reſurgentem, ſuorum triſtiti-
am diſcipulorum, imo mundum vniuerſum
lætitiæ competentis claritate ſerenantē. Hoc
verè cōgruit, & vis ipſa ſignificatiōis expoſ-
cit, vt ſicut pręteritis noctibus extincta lumi
naria ſacem Eccleſiæ contriſtauerunt (ſic eā-
dem nocte hac cereus illuminatus iugi flam-
mæ tripudiantis iubare lætificet.

Quid cereus ſignificet. Cap. XXIX.

SVprà dictū eſt, per cādelas, quæ extinctæ
ſunt, mortes ſignificari prophetarū & iu-
ſtorum, qui à ſanguine Abel iuſti vſq; ad
Chriſtum occiſi ſunt, ipſamq; candelam, quę
ad Euangelium non maior cæteris extingui-
tur, ipſum dominum ſignificare, qui Euange
lizās occiditur, vnus ex prophetis reputatus.
Conſtat autē, quia qui contēptus & humilis
Acto. 5. occiſus eſt, hunc Deus ſuſcitauit, ac principē
& ſaluatorē exaltauit, ad dandā pœnitētiā in
remiſsionē peccatorū. Benè ergo ſignificatio
nis ordo procedit, dū clarā reſurgentis mag-
nitudinem præclari ſignificat magnitudo ce-
rei. ¶ Eò vel maximè cereus ad Chriſti ſimi-
litudinem accedit, quòd paruula, quæ ſubſtā-
tiam cerę educit, apes mater abſq; concubitu
concipit & parit. cui rectè comparatur virgo
Maria Dei genitrix, quę inuiolata nobis Deū
in carne, quaſi mel in cera, protulit. Cū ergo
rectè humanitatis chriſti ſimilitudinē gerat,
ann' illi ab incarnatiōe eiuſdē domini Chri-
ſti conſequenter inſcribitur. Et quia crucifi-
xus eſt, crucis quoq; figura congruè nihilo-
minus inſculpitur. Amplius autem id, quod
dictum eſt, eiuſdem cerei benedictio cōfir-
mat. ¶ Primò cùm in præfatione benedicens
rogat. Vt qui me, non meis meritis, intra Le
uitarū numerū dignatus eſt cōgregare, lumi
nis ſui gratiam infundendo, cerei huius lau-
dem implere pręcipiat. Laus enim cerei nul-
lo modo nominanda eſſet, niſi Chriſtū filiū,
qui cum patre & Spiritusſancto Deus vnus &
ſolus laudādus eſt, ſignificaret: præſertim cū
laus eadem cerei, noctis huius iucūdū ac prę-
dulce præconium ſit, & reſurgentis gratiam
atq; victoriam, vetera cum nouis conferens,
tanquam tuba clariſsima perſonet.

¶ Sed iam colūnæ huius (inquit) præconia
nouimus, quam in honorem domini rutilās
ignis accēdit. Qui licet diuiſus in partes, mu-
tuati tamen luminis detrimenta non nouit.
Ex his quoq; duobus verſiculis magis ac ma-
gis ſæpè dicta cerei ſignificatio colluceſcit.
Quod enim ait, Colūnæ huius pręconia no-
uim', apertè nobis innuit, quòd illud idē per
hanc pretioſam lampadem intelligere debea
mus, quòd per illam præfigurabatur colum-
nam, quę caſtra filiorū Iſraël de Aegypto ex- Exod. 13. 14.
euntium per mare rubrum pręcedebat. ¶ Sig
nificabat autem illa columna nubis benè no-
tam nobis nubē humanitatis Chriſti, in qua
propriè thronū ſuum poſuit ſapiētia Dei, ſi-
cut ipſa dicit: Thronus meus in columna nu Eccle. 24.
bis. Siquidem nunc illa columna nubis po-
pulum ſuum à diaboli ſeruitute liberatum,
& rubrū mare baptiſmi trāſeuntem pręcedit
dux itineris, vt inducat in terrā verā repro-
miſsionis, terrā viuentiū, quam (ſicut Moyſes Deut. 11.
ait) dominus Deus noſter die ac nocte intue
tur, nunc cœleſtibus doctrinis conpluens, vt
verè colūna nubis, nunc igne ſui Spiritus ac-
cēdens, vt verè columna ignis. Iam ergo ve-
rę columnę huius myſteria nouimus.

¶ Quod autē adiicit de natura ignis dicens,
Qui licet diuiſus in partes, mutuati tamen lu
minis detrimenta non nouit: multa nan-
que luminaria de vno videmus accendi, nec il
lud vnū propterea ſibimet lumē diminuit, ni
hilominus ad idē argumētū proficit. Nūquid
enī rē talē tali in loco pſertim omnibus no-
tam, nō propter aliud, q̄ propter ſemetipſam

docere

docere nos voluit?Siquidem ineptum ſuiſſet hoc abſq; myſterio tantis inſerere laudibus. ¶Dum ergo columnam ceream rutilans ignis accendit, ſic de ſua naturali copia laudatus, per hoc aliud perpulchrum piumq́; ſpectaculum noſtrarum mentium oculis ingeritur. Deniq; illud innuitur, quod extinctā in ſepulchro iacentem humanitatis Chriſti ſubſtantiā de ſupernis aſpirans ignea diuinitatis potētia rurſus animauit, & ſicut verè rutilās ignis, gloria beatæ reſurrectionis hac nocte in perpetuum nobis gaudium fœliciter illuxit.

¶Item eodem igne cōſecrati cerei cuncti, qui in Eccleſia ſunt, illuminari debent cereo li. Quod cum fit, opportunè nobis illud in mētē ſubuenit, quòd dominus noſter ea die, qua reſurrexit, cùm eſſet ſero, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, manuſq́; & latus oſtendens eis, inſufflauit & dixit eis: Accipite Spiritumſanctum. Illic enim cœpit ille hominibus dari ignis, quem per hunc viſibilem ignem conſtat ſignificari, quē venit ipſe mittere in terram, & voluit vehemēter accendi.

Iohan.20. Luc.12.

Cur diaconus cereum benedicat.

Caput XXX.

HIc ipſa rei nouitas admonet, vt quæratur, cur tantæ materiæ, tantæ dignitatis benedictionem ſuper cereum pronunciet diaconus, præſente ſacerdote vel etiam pontifice, ſacriſq́; indutū veſtibus, cauſa manifeſta ſeſe offert quęrētibus. Conſtat enim, quia bonū ſanctæ reſurrectionis Chriſti nuncium per minorem ſexum (id eſt, per mulieres) ſanctis apoſtolis flentibus & lugētibus, Euangelizatum eſt. ¶Hoc autem tam rationabili diuinitatis diſpoſitione actū eſt, vt inter illa, quæ ſignificatiuè fiunt in Eccleſia, memoriale ſuum omnino iure habere debeat. Nam quia mulier à diabolo miſſa viro mortem obtulit, pulchrè ſexus idem à rediuiuo Chriſto miſſus, virili ſexui vitam Euangelizauit. Rectè itaq; gradus inferioris miniſter, tam dulci, tam pulchra, tamq́ue melliflua cerei benedictione, tantæ ſolennitatis noſtrę gaudium inchoat, quia per inferiorē ſexum tam iucundum, tamq́; pium dominicæ reſurrectionis miraculum, viris non quibuſlibet, ſed ipſis apoſtolis annunciatū eſt.

Luc.24.

Cur ad benedicendum cereum quoq; portat incenſum. Cap.XXXI.

CVmq́; diaconus cum cæteris ſubminiſtris ad benedicēdum accedit, fruſtula quoq; portantur incenſi, vt cruciculæ (quæ cereo inſculpta eſt) offerendo infigat. Et hoc quoq; ad cauſam prædictam reſpicit. Illæ nanq; mulieres, quæ mortuum quęrebāt dominū, & viuū videre meruerūt, aromata ferebant, ſicut Euangeliſta refert: Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Marc.16.

Cur dicatur, vel ſit ſacrificium veſpertinum.

Caput XXXII.

OFferens igitur incenſum dicit: In huius igitur noctis gratia ſuſcipe ſancte pater incenſi huius ſacrificium veſpertinum. Veſpertinum eſſe ſacrificium, totumq́ue ad veſperam ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, diei præſentis pertinere officiū, clarum eſt. ¶Cur autem hæc ſacroſancta ſolennitas vtrunq;, ſcilicet matutinum & veſpertinum, habeat ſacrificium, ſuprà di[...]is ex ex cauſis colligi poteſt. Suprà nanq; dictum eſt, duabus ex cauſis præſentem ſplendere ſolennitatem, ſcilicet ex redemptione animarum, quę die paraſceues morte chriſti parta eſt, & ex reſurrectione mortuorum, quę illo reſurgente prima ſabbati cōfirmata eſt. Cōſtat autem, quod idem reſurrectionis noſtrę autor, imminente veſpera, caput inclinās tradidit ſpiritum: & hora, qua primus Adam requiſitus, clamante domino & dicente: Vbi es Adam, inobediens deprehenſus eſt, eadē hic ſecundus Adam conſummata paſſione ſua, clamans & dicens: In manus tuas commendo ſpiritum meum, obediens inuentus eſt. Oblaturi igitur ſacrificium matutinum, pro eo, quod hic Lucifer matutinus, reſurrectionis primogenitus, diem nobis ęternitatis reſurgendo aperuit. Sacrificium quoq; veſpertinum primum offerimus pro eo, quòd (vt dictum eſt) imminente veſpera, ſpiritū tradēs, eandem veſperam ſua morte fecit memorabilem, ſed eius celebritas dilata (vt dictum eſt) & competenter in hanc tranſpoſita eſt.

Iohan.19. Luc.23.

De baptiſmo. Cap.XXXIII.

AEqua victorię lex eſt inter homines, vt quicunq; ante bellum fuerāt victi, poſt bellum cedant in ius dominationemq́; victoris, mittanturq; legati in vniuerſam victi poteſtatem, qui victum eſſe priorē tyrannum annuncient, tituloſq́; victoris recipiendos oſtendant, & eius iura pṙedicent. Vnde & ipſe dominus, qui ad debellandum humani generis inimicum venerat, dicit in Euangelio: Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuū, in pace ſunt omnia, quę poſsidet: ſi autem fortior illo ſuperueniens vicerit eū, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. ¶Hac nocte aduerſus illum fortem armatum, ſcilicet diabolum, fortior ſuperueniens filius Dei, cruciſq́; vexillum eius bellator inferens, ipſum cepit, alligauit, arma eius abſtulit, & ſpolia paradi-

paradiſo reddidit. Ille tam fortis, qui vniuerſam terrã cõculcauit, hamo crucis captus eſt: quia dum fragilitatẽ carnis in Chriſto morte appetijt, diuinitatis aculeo trãsfixus eſt. ¶ Recte igitur hac eadẽ nocte celebratur baptiſmi ſacramentũ, quo cõſtanter aduerſus victi poteſtatem iniquam eunt ſacerdotes noſtri, legati vtiq; victorioſi regis Chriſti, tituloſq; victoriæ proferentes, victi abrenuntiationẽ, victoriſq; ab hominibus exigũt profeſſionẽ. De cuius magnitudine ſacramenti aliqua debere dici, tempus & officij eius ordo nũc exigit, atq; in primis dicendum videtur, quomodo, vel quid mors Chriſti per baptiſmũ operetur in nobis. Conſequens enim eſſe videretur, vt quomodo propter peccatum mortales facti ſumus, in remiſsionem autem peccatorum baptizamur, iam poſt baptiſmum immortales exiſteremus.

Quomodo, vel quid per baptiſmum mors Chriſti operetur in nobis.

Cap. XXXIIII.

Rom. 6. Paulus Apoſtolus dicit: An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hic patenter oſtendit lucroſam cõmutationem factam eſſe noſtræ duplicis ac ſempiternæ mortis, cui iuſtè fueramus addicti, ſcilicet vt per baptiſmum cum Chriſto iniuſtæ morti addicto morientes, mori vltrà non debeamus. Idcirco nanq; mortuus mortis ſuæ fluuium, ſcilicet ſanguinem & aquam de latere ſuo Chriſtus effudit, vt non deeſſet nobis, in quo eiuſdem mortis ſuę poſſemus participes fieri, & ſic à noſtra liberari. Valde nanq; repugnat iuſtitiæ, & cum iuſto Chriſto mori, & cũ peccatore diabolo damnari. ¶ Sed non eadem iuſtitia pariter & hoc admittit, vt quicunq; in morte Chriſti Ieſu baptizati ſimus, ſtatim quoq; à morte corporis liberi ſimus. Nam in baptiſmo vnius ſimplę mortis Chriſti, quam ſuſcepit, ſimilitudo eſt. Nos autem duplam, ſcilicet corporis & animæ mortem debentes baptiſmi ſubimus remedium. Igitur propter vnam Chriſti mortem, cuius ſimilitudini cõplãtati facti ſumus, vnam à nobis mortẽ, quæ erat animę ſaluatrix, gratia depulit, aliã verò, quæ corporis eſt, iuſtitiæ cenſura reſeruauit.
2. Cor. 5. Corpus quidẽ (inquit Apoſtolus) mortuũ, id eſt, certiſsimè moriturũ eſt propter peccatũ, Spiritus verò viuit propter iuſtificationem.
1. Cor. 15. ¶ Sed habent ſpei ſuæ conſolationẽ ipſa quoque baptizatorum corpora: quia quorum Spiritus nũc viuit propter iuſtificationẽ, ipſa quoq; immutabũtur per reſurrectionẽ, id eſt fient impaſsibilia, quando abſorbebitur id quod mortale eſt à vita. Nec hoc dictũ eſt, quod ideo reſurrectio cõſequatur, quia baptizati ſumus, alioqui quicunq; nõ baptizãtur, non reſurgerẽt: ſed quia baptizati ſumus, præmiũ recipiet fides, vt cũ omnes mortui reſurgãt, ſoli immutentur fideles. ¶ Omnes quidẽ, inquit, reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Canet enim tuba, & mortui reſurgẽt incorrupti, id eſt, immortales effecti, & nos immutabimur, id eſt, impaſsibilitatẽ quoq; obtinebimus, quæ infidcliũ non erit. Nã qui mala egerunt, procedent in reſurrectionem iudicii. Nunc ergo præſentem accepimus in baptiſmo ſpiritus iuſtificationẽ, futurę verò immutationis ſpẽ. Et ſicut præcedens mors animæ, cauſa extitit corporeæ mortis omniũq; corruptionũ carnis: ſic nunc vita vel iuſtificatio Spiritus, quo in baptiſmo reuiuiſcimus, cauſa efficiẽs erit in reſurrectiõe, vt immutemur, id eſt, impaſsibiles ſimus. Io'an. 5. ¶ De morte verò corporis argumentandũ non eſt, quòd cõſequenter & ipſam baptiſmi virtus abſorbere debuerit. Quamuis enim & hæc ab originali peccato, quod in baptiſmo delctur, initiũ acceperit, modo tamẽ diuerſo mors vtraque peccanti homini accidit. Nam mortẽ quidem animæ contumax diuinitatis appetitus intulit, corpori autẽ materiam ſemper viuẽdi, ſubueniendo potius quàm perſequendo Deus abſtulit: Ecce, inquiens, Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum, nunc ergo videte, ne forte mittat manũ ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Gen. 3. Videntur hæc irã ſonare vel vindictã, ſed ſi rectè cõſiderentur, verba ſunt paternæ prouidentiæ, noſq; iam tunc à longè circumuolantis quædam præparatio miſericordiæ. Quid enim eſſet iam vitiato homini vita ęterna, niſi æterna miſeria? Quod Plotinus quoque gentilium quidam philoſophorũ rectè, Auguſtino teſte, intellexiſſe laudatur. Nam cùm de humanis animis ageret: Pater, inquit, miſericors mortalia illis vincula faciebat. Ita hoc ipſum (ait Auguſtinus) quod mortales ſunt homines corpore, ad miſericordiã Dei patris pertinere arbitratus eſt, ne huius vitæ miſeria ſemper tenerentur. Tunc enim à dæmonibus quid different? Nunc autem longè differunt, quia cũ ſit Dei beata æternitas, vel ęterna beatitudo, dęmonum autem miſera æternitas vel ęterna miſeria: homo, cuius eſt miſeria mortalis vel mortalitas miſera, à Dei quidem beatitudine cecidit, ſed vſq; ad dæmonum miſeriam non peruenit, prouidente

miſericordi Deo,ac dicente: Videte ne ſumat de ligno vitæ,& viuat in æternum. ¶ Nõ ergo conqueſtione vlla ventilandum arbitramur, cur in baptiſmo noſtra corporea mors non deleatur: quin potius viro fideli optanda eſt vt veniat,& tanquam miſericordiæ profectus, animam à miſeria vitæ præſentis abſoluat. Non enim eſt quaſi homo vt
Num.23. mentiatur,neque vt filius hominis vt mutetur. Vnius eiuſdemque gratiæ propoſitum, quod tunc incepit, quando hominem immortalem eſſe vetuit, nunc in fide baptiſmatis oſtendit: perficiet autem in die reſurrectionis.

Quòd iuxta ſententiam domini nullus vnquam, niſi renatus ex aqua & Spirituſancto, regnũ Dei introierit, & quòd illa hora, qua dominus noſter ſanguinem & aquam de latere ſuo fuderit, vniuerſa eccleſia,quæ iam erat vel fuerat ab origine mundi vſq; ad latronem,qui in cruce confeſſus eſt,baptizata ſit. Cap.XXXV.

TAntum autem, tamq; neceſſariũ eſt hoc baptiſmi ſacramentum,vt ſine illo,iuxta ſententiam domini,non poſsit quis
Iohan.3. videre regnũ Dei.Hic iã de illo latrone quæri poteſt,cui cõfitenti in cruce & dicenti:Memento mei domine,dum veneris in regnum tuũ.Amẽ dico tibi,inquit dominus,quia ho-
Luc.23. die mecũ eris in paradiſo. Hic enim ſecundũ regulã,qua ſinguli baptizamur nos, baptizatus non eſt. Quomodo ergo defenditur illa domini ſententia,dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt videre regnũ Dei? Sed ſi de huiuſmodi permouemur,anguſtus eſt adhuc cordis noſtri intellectus,clarãq; maieſtatẽ ſacri baptiſmatis nondũ ſatis apertis intuemur oculis. Solũ riuũ,quẽ ad nos,qui foris eramus, Chrs
Matth.28. emiſit,dicens diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eas in nomine patris & filij & Spiritus ſancti: ſolũ,inquam,riuũ ſacri baptiſmatis, qui ad nos exiuit,attẽdimus, ipſumq; fontẽ domus Dauid, vbi quã-
Zach.13. do,vel quãtũ,priuſquàm ad nos deriuaretur, inundauerit, minus diligenter animaduertimus.At ille fons ſalutaris vniuerſæ Eccleſię, quæ ab initio per ſex mundi ætates collecta, propter originale peccatum ab ingreſſu paradiſi arcebatur, cunctiſq; qui adhuc viuentes iã corpore erant eiuſdẽ eccleſiæ,dominũ noſtrum audiendo ipſumq; fideliter ſequendo: vniuerſæ,inquam, Eccleſiæ ab Adam vſq; ad latronem ſupradictum, fons ille baptiſmi ſalutaris inundauit: qua hora patefacto lancea militis Chriſti latere, ſanguis & aqua prorupit. Ibi pariter totam Eccleſiam, quæ iam erat vel ab initio mundi fuerat, lauit Chriſtus à peccatis eius in ſanguine ſuo,vt exhiberet ſibi ſponſam glorioſam, non habentem Ephe.5.
maculam aut rugam. Nam ex quo primi parẽtis peccato maculata,& propter hoc in medio corruptionum veteraſcẽs, corrugata eſt: vel(vt Eſaiæ verbis vtar)ex quo bibit de manu domini calicem iræ eius, & vſq; ad fundũ calicẽ ſoporis bibit, & potauit vſq; ad feces, non fuit(vt idem ait propheta)qui ſuſcitaret eam ex omnibus filijs, quos genuit, & non fuit, qui apprehenderet manũ eius ex omnibus filijs,quos enutriuit. Filij tui, inquit, proiecti ſunt,dormierunt in capite omnium platearum, ſicut beſtia illaqueata. ¶ Quamuis enim idem ſalutiferæ curationis auxilium,circumciſio in lege cõtra originalis peccati vulnus tunc ageret, quod nunc baptiſmus agere, reuelatæ gratiæ tempore, conſueuit, hoc omnino exceptum erat, quòd regni cœleſtis ianuam necdum intrare poterant: tãtum in ſinu Abrahę poſt mortem beata ſpe conſolati, ſupernę pacis ingreſſum fœliciter expectabãt, donec adueniret ipſe,qui in eodem propheta poſt pauca loquitur: Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa,quia ego ipſe,qui loquebar, ecce adſum. Et paulò pòſt idem propheta de eodem:Iſte, inquit,aſperget multas gentes. ¶ De qua aſperſione loquitur Eccleſia per os dauid, qui ex ſupradictis Eccleſiæ filijs antiquæ vnus erat: Aſperges me,inquit,hyſopo & mundabor,lauabis me & ſuper niuẽ dealbabor. Per Pſal.50.
hyſopum, quæ herba humilis eſt, naſciturq; in petroſis locis, & bibita tumorem pulmonis deponit:de qua in lege quoq; pręceptum Leuit.14.
erat,vt faſciculo hyſopi intincto in ſanguine victimę aſpergerentur leproſi, & ſic munda- Num.19.
rentur:per hyſopum,in quam, herbam humilem atq; ſalubrem, paſsionis Chriſti ſignificat humilitatem,qua aſpergenda, lauanda & ſuper niuem dealbanda erat ipſa, quę per Dauid hoc loquitur,eccleſia. ¶ Hinc & propheta Zacharias,cũ dixiſſet de ingreſſu eius, quo Zacha.9.
in ciuitatem Hieruſalẽ paſſurus intrauit:Ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinã,& ſuper pullum filium aſinę, poſt puſillum cõuerſus ad ipſum:Tu quoq;,inquit,in ſanguine teſtamẽti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu,in quo nõ eſt aqua,id eſt,in ſanguine paſsionis tuę eos, qui vincti in carcere tenebantur inferni, in quo nõ eſt vlla miſericordia,tua clementia liberaſti. Hãc aũt munitionem, ad quam per eũdem prophetam eoſdem vinctos cohortatur dominus, ſtatim adiungens: Conuertimini ad munitionem vincti ſpei, non aliam debemus accipere, niſi habitationẽ paradiſi, in quam,

in quam primus cum domino latro ingreſ-
ſus eſt.

¶Baptizatus ergo Ieſus in paſsione ſua, de
qua & ipſe dixerat: Baptiſmo autem habeo
Luc. 12. baptizari, & quomodo coartor vſque dum
perficiatur, qua hora ſanguinem & aquam de
latere ſuo profudit, eadem hora totum cor-
pus eius, quod eſt Eccleſia, quantacunque
ab initio mundi vſque in eandem horam
concreuerat, ſemel ſimulque baptizata eſt,
& aſperſa hyſopo (vt ſuprà dictum eſt)
mundata eſt, & lota, ſuper niuem dealba-
ta eſt. ¶Propter eos autem, qui foris erant,
nec adhuc eiuſdem Eccleſiæ corpori per fi-
dem vniti fuerant, idcirco non eos ille flu-
ctus attigerat, nec enim baptizatur quis, pri-
uſquam eiuſdem baptiſmi fidem habeat: pro
pter eos, inquam, poſitum eſt quaſi ante fo-
res eiuſdem Eccleſiæ deriuatum baptiſmi ſa
cramentum, vt quicunq; Iudæorum ſiue gen
tilium Eccleſiam ingredi cupiunt, baptizen-
tur: quia Eccleſia ipſa baptizata eſt. ¶Inde
eſt, quod ſingulariter Paulum quidem legi-
Actor. 9. mus baptizatum, videlicet quia quando vni-
uerſaliter (vt dictum eſt) Eccleſia baptizata
eſt, ipſe in corpore eiuſdem Eccleſiæ nondũ
erat, ſed in ſynagoga ſatanæ, quæ Chriſtum
caput Eccleſiæ crucifixerat. ¶Petrũ vel quẽ-
libet cæterorum, qui Chriſto adhæſerant, ba
ptizatos ſingulariter non legimus: nec ipſe
Auguſtinus reperire potuit in Epiſtola, quá
ad Seleuciam interrogatus de baptiſmo Apo
ſtolorum, ſcripſit. Nam ante paſsionem ſuã
Iohan. 4. Ieſus (inquit Euangeliſta) non baptizabat,
ſed diſcipuli eius. Quomodo autem baptiza-
bant diſcipuli eius, niſi quemadmodũ & diſ-
cipuli Iohannis, videlicet in pœnitentiã? ¶Si
quidem & Romana Papæ Leonis autoritas
ex Euangelica ſerie comprobat, quia baptizã
di regula ante paſsionẽ domini data non fue
rat, ſed poſt paſsionem ac reſurrectionem
eius ab ipſo data eſt, dicente: Euntes docete
omnes gentes, baptizantes eos in nomine
patris & filii & Spiritusſancti. Cæterum de
his viderit quiſque, quid ſentiat, vtrum
eos rebaptizatos eſſe aſſerat. ¶De latrone
ſupradicto illud nemo eſt qui dubitet, quin
cum Domino Paradiſum ingreſſus ſit: & ta-
men non niſi in vniuerſali Eccleſia ſimul
illo, qui de latere domini effluxit, flumine
præſentialiter baptizatus eſt. Baptizata quip-
pe (vt ſæpe dictum eſt) tunc eſt omnis, quæ
ſuper terram, vel ſubtus terram erat Eccle-
ſia, ſicque de mortui Chriſti latere rena-
ta, ſicut de latere dormientis Adæ fabrica-
Gen. 2. ta eſt Eua. Nam ſicut coſta Adæ cauſa mate-
rialis extitit vnde formaretur Eua, ſic fluuius
ille, qui de latere Chriſti fluxit, cauſa fuit ef-
fectiua, vt paradiſo vel cœlo, Chriſtiq; ſpiri-
tuali coniugio ſancta eius ſponſa renaſcere-
tur Eccleſia. ¶Siquidem nullus adhuc de om
ni genere humano regnum Dei viderat. Di-
xerat autem ipſe abſq; vlla exceptione, tam
præteritorum quàm præſentium vel futuro-
rum: quia niſi quis renatus fuerit ex aqua & Iohan. 3.
Spiritusſancto, non poteſt videre regnũ Dei.
Omnes igitur oportuit renaſci, omnem Ec-
cleſiam veterum pariter ac nouorũ, quia fue-
rat in præuaricatione primi Adæ generata, o-
portuit in fide ſecũdi Adæ regenerari, vt poſ-
ſet videre regnũ Dei.

Cur nulli veterum ſanctorũ ſua triſtitia ſuf-
fecerit, vt per eã illic, vnde primus homo
lapſus eſt, poſſet reſtitui abſq; ba-
ptiſmo ſanguinis Chriſti.
Cap. XXXVI.

MIretur aliquis, cur hactenus nemo iu-
ſtorũ, nemo ſanctorũ patriarcharum
aut prophetarũ, nec ipſe pater Abra-
hã, cui primo contra ſpẽ in ſpẽ credenti fides Rom. 4.
ad iuſtitiã reputata eſt, quiq; ob eiuſdẽ fidei
meritũ amicus Dei appellatus eſt, per laudã-
bilẽ iuſtitiã ſaltẽ in ſeipſo, delere peccatũ ori
ginale ſeq; paradiſo reſtituere potuerit. Sed
de hoc profectò, quicunq; diuini vel etiam
humani iuris peritiã habet, minimè miratur.
Reus enim & condẽnati capitis ſeruus quo-
modo redimet caput ſuum, ſi nihil addat ad
ſeruitium, vel etiam minuat, quod debuerat
ante reatum? Aliis enim & minoribus debi-
tis alia maiora debita non redimuntur. Ver-
bi gratia. ¶Homo ille, qui deſcendebat ab Luc. 10.
Hieruſalẽ in Hiericho, & incidit in latrones,
debebat regi ſuo Hieroſolymitano decem
millia talẽta (quis enim æſtimare poſsit, quã
tum creatura debeat creatori?) eratq; diues
& inclytus in illa ciuitate, nec illi tanti debiti
perſoluendi facultas deerat. Præmonitus fue
rat ab illo domino ſuo, fidelis vt eſſet ac ſub-
ditus, præceptumq; acceperat, quo non diffi-
culter obſeruato, tũc demũ emeritus iure al-
tiori dignitatis gradu promoueretur. At ille
ab anathemizato principe Hiericho domini
ſui inimico, ſpe regnandi ſolicitatus vt deſ-
cenderet, & tanquam regnare idoneus ſerui-
re contemneret, deſcendit, ſecumque omne
domini ſui debitum abſtulit: ſtatimq; ab illo
deceptore ſpoliatus, & plagis impoſitis, ſemi
uiuus relictus eſt. ¶Hic proditor iacens in
Hiericho, qui antequam transfugeret, de-
cem millia talenta debebat, nunquid pro ſa-
tisfactione centum offerens denarios, de-
bitum omne rependit, ſuis quoq; medetur
plagis, proditioniſq; opprobrium diluit, vt

inſamis inter famoſos proceres in illa regali ſedet curia? Imo benè ac misericorditer cum illo agitur, ſi tantum in illa ciuitate vel curia non receptus, non etiam ignibus exuratur, vel alia pœna funditus à vita, qua indignus eſt, extrudatur. Benè ergo cum Abraham & Iſaac & Iacob, vel quolibet iuſto egit clemens diuinitas, quòd à paradiſo excluſus, non etiam inferni cruciabatur ignibus, ſed in pace collocatus, illum expectabat legiſlatorem, qui veniens benedictionem daret, vt videretur Deus deorum in Sion. *Pſal. 83.* Quicquid enim fidelis ſeruitũ Deo quilibet iuſtus obtulit, tantum erat ad comparationem eius laudis & glorificationis, quam homo conditus in paradiſo ſuo debuerat creatori: quantum ſi compares centum denarios decem milibus talentis. Vnde ergo peccatum quoque originale redimeret? ¶ Ad hoc etiam accedebat, quòd vita hæc miſera ſine actualibus quoque peccatis ſaltem leuibus, ſicut nunc, ita & tunc tranſigi omnino non poterat. Non ergo ſummæ Dei iuſtitiæ congruebat, qui in hoc terreſtri ſanctuario ſuo maculatum quippiam ſibi offerri prohibet, vt in illis cœleſtibus ſanctis ſanctorum aliquid niſi immaculatum ſuſciperet, & inemendatam humanam creaturam angelicæ dignitati penitus incorruptæ coæquaret: fieretque iniuſtus, ſicut & iuſtus, & clariſsima cœli reſpublica tali inordinatione confunderetur.

¶ Et ne forte (quod abſit) iudicia Dei reprehendamus cum his, qui iuxta Ezechielem intra ſe parabolam vertebant, dicentes: *Ezech. 18.* Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt, libet propoſitam ſimilitudinem, quoniam ex Euangelica parabola eſt, adhuc ſecundum humanæ legis æquitatem perſequi, quoniam homines ſunt, qui reprehendunt iudicia Dei: Audiant hoc & reſpondeant mundanæ legis æqui cenſores, & diuini examinis iniqui reprehenſores. ¶ Supradictus homo, poſtquã *Gen. 5.* deſcendit in Hiericho, genuit (ſicut ſcriptura refert) ad imaginem & ſimilitudinem ſuam filios & filias. Quid nanque eſt, quod ait, Genuit Adam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam? Hoc vtique voluit intelligi, quòd à latronibus deſpoliatus (vt ſupradictum eſt) genuit nudos, plagatus morbidos, ſemiuiuus & ipſos ſemiuiuos. Vitiatæ nanque ſuccus radicis, nihilominus vitioſe in fructibus erupit. Et quod valde dolendum eſt, ſicut ſpoliatus & ſemiuiuus multò plures generauit, quàm generare debuerat, ſi in priori ſanitate cuſtos paradiſi fidelis & obediens permanſiſſet. Tunc enim ex illo ſoli naſcerentur hi, qui ad vitam præordinati ſunt, quique nunc per Chriſti gratiam ad eandem reuocantur vitam. Nam propter peccatum, Maledicta, inquit Deus, terra in opere tuo: cum operatus fueris eam, nõ dabit fructus ſuos, ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi. Cui terræ, ſcilicet, mulieri. *Gen. 3.* Multiplicabo, inquit, ærumnas tuas & conceptus tuos. Multiplices itaque conceptus de terra carnis, quæ propter ſuperbiam, qua diuinitatem appetiuit, luxuriæ ſubiecta eſt, tanquam tribulorum & ſpinarum denſitas excreuerunt ſuper numerum: & tanti naſcuntur reprobi, vt ad comparationem illorum pauci ſint electi. *Matth. 20.* ¶ Dicant nunc hominis illius filij, qui omnes in Hiericho nati ſunt: hominis, inquam, qui ciuitatem Hieruſalem, quia ſponte dereliquit, iuſtè perdidit: dicant, vtrum iure hæreditario ciuitatem eandem repoſcant, legaliter patri adiudicatam. Dicant, inquam, legis periti, in qua Romanorum ſeu Barbarorum curia ſimile quid iudicare præſumant.

¶ Sed dicet aliquis: Dominus ipſe (cuius in ore lex clementiæ eſt) Filius, inquit, non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii. *Prouer. 10. Prouer. 31. Ezech. 18. Thre. 5. Exod. 20.* Benè. Sed rurſum alius propheta dicit: Patres noſtri peccauerunt & non ſunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Et Moyſes ad Deum: Qui reddis, inquit, peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Quapropter quærenda eſt harum conſonantia tibiarum: quia cum ſpiritus illas vnus idemque perflauerit, in ipſis diſſonantia non debet intelligi. Videlicet portant iniquitatem patrum filii, qui ſequuntur: non portãt, qui non ſequuntur. Dicis itaq; mihi: Abraham, Iſaac & cæteri iuſti non ſunt ſecuti primorum iniquitatem parentum, ſed omni teſtimonio fidei probati inuenti ſunt. *Hebr. 11.* Fateamur igitur, quia nec portare debuerunt: veruntamen, inquantũ non ſecuti ſunt. Et qui omnino non ſecutus eſt, Chriſtus Deus carnem habens ex carne Adam, & oſſa ex oſſibus Adam, omninò nec portare debuit. ¶ At illi quàm longè ab illa parentum iniquitate in altitudinem iuſtitiæ prouecti ſunt. Vnus ex præcipuis Eſaias dicit: Facti ſumus vt immundi nos omnes, iuſtitiæ noſtræ ſicut pannus menſtruatæ. *Eſai. 64.* Non igitur æquum erat, vt illorum iuſtitia, quoniam menſtruata erat, cœleſte ſanctuarium introiret, donec fons ille domus Dauid, fons baptiſmi, de quo nunc ſermo eſt, iuxta prophe-

tam

Zacha.14. tam Zachariam in ablutionem mẽſtruatæ pateret, videlicet lancea aperiẽte latus domini crucifixi. Interim illis ampla merces, & omnẽ illorum iuſtitiam ſupergrediens erat apud inferos præſens requies, & futuræ per Chriſtũ glorificationis ſecura & beata ſpes. ¶Gratias miſericordi Dei iuſtitiæ, & iuſtæ Dei miſericordiæ, qui ſic aduerſatus eſt, vt ſubueniret, ſic percuſsit, vt ſanaret, & iuxta illud Pſalmiſtæ: Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, ſic ve-
Eſa.19. ritatẽ & iuſtitiam aduerſus culpã exercuit, vt
Pſal.84. miſericordiã & pacẽ reſeruaret homini. Nã quia ſatisfactionem pro culpa nõ niſi homo debebat, & non niſi Deus perficere poterat, Deus homo factus eſt, quatenus vnus idemque Chriſtus, & verus Deus ab homine exigeret, & vt verus homo perſolueret.

¶Igitur, ſicut ſuprà dicere cœpimus, vt participatiõe mortis chri iuſtificaremur, in morte ipſius baptizati ſumus, cõſepulti cum illo Rom. 6. per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit chrs à mortuis per gloriã patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. De cuius renouationis ſacramento vel ordine, qui poſt ſuprà memoratam cerei conſecrationem celebratur, iam dictum eſt.

LIBRI SEXTI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER SEPTIMVS.

De ordine eiuſdem baptiſmi. Caput I.

EA, quę in baptiſmo celebrãtur, quæ dicuntur, quę agũtur, carmina ſunt illa, propter quæ tanquàm malefìcia martyres accuſabãtur, rapiebantur, occidebãtur. Diabolus enim, cui per Chriſtianæ fidei profeſsionem in ſacro ſonte renunciatur, in quem iudiciales ſententiæ proferuntur, habens iram magnam, ſæuiebat in cordibus impiorũ, & tuba diuini nominis offenſus, illorũ cæcitate & inſania pro ſuis aduerſus Deũ
Apoc.8. armis vtebatur, & ſicut in Apocalypſi legitur, quia canente tuba magnus mons ardens iracundia, confugiebat in profundum cordis impiorũ, & diuinis exorciſmis, per quos eiectus fuerat, maleficii crimen effingens, leges
Eſa.43. econtrà dictabat. Sed vos teſtes mei, dicit dominus, videlicet quia nihil malæ artis nos à Bono magiſtro didiciſſe, optimè conſcii ſumus. In his igitur, quę dicuntur vel aguntur, virtutem, qua diabolus damnatur & confoditur, admoto fidei ſpeculo, contemplemur.

Quòd lectiones & tractus præſentis diei ad baptiſmi pertineant ſacramentum. Caput II.

IN primis lectiões de veteri teſtamento ad nouum hoc ſacramentum pertinentes leguntur, & cantica ſimiliter, id eſt, tractus ad idem reſpondẽtes, ſuccinũtur. Difficile nanque eſt enumerare, quàm familiare, quàm frequens Spirituiſancto fuerit, etiam ante aduẽtum Chriſti maximè circa aquas operari, & myſticis dictis aut factis gratiam præſignare baptiſmatis. Inde ergo lectiones ſacræ baptiſmo congruentes, ad inſtructionem baptizandorum ſolenniter recitãtur. ¶Et ſicut Gen. 24. ſeruus Abrahę miſſus, vt filio domini ſui Iſaac vxorẽ acciperet, Sara matre eius mortua, Rebeccam inuenit ad ſontẽ aquæ, & inaures dedit ad ornandam faciem eius, & armillas in manib⁹, & ita præornatã adduxit ad Iſaac: ſic legati Dei patris, id eſt, ſacerdotes eius, ad ſontes baptiſmi venientes, nouam ſponſam, id eſt, nouam plebem Chriſto filio eiuſdem antiqui dierum, per fidei doctrinam acqui-
rũt. Adiurauit enim eos Deus pater charitate Dani.9.
magna, coæterni ſibi verbi incarnationem 1.Cor.15.
exhibẽs, cuius in typum ille ſenex Abraham prædictum ſeruum adiurauit ſuper femur ſuum: & ipſi quoq; ferunt ſecum de omnibus bonis dñi ſui, quia diuites facti ſunt in verbo & in omni ſcientia, magnarũq; operatiõe virtutũ. Adiurauit, inquam, eos Deus pater, vt filio ſuo vero Iſaac, id eſt, riſui vel gaudio noſtro, nouam ſponſam Eccleſiam de gentibus accipiant: quia mortua eſt, quę ſecundum carnem illũ genuit, ſynagoga mater eius, & eiuſdem filii ſui, quem occidit, enecata eſt ſangui-
ne, quia dixit: Sanguis eius ſuper nos & ſu- Matth.27.
per filios noſtros: Dum ergo lectiones ſacras baptizandis recitamus, quaſi Rebeccam, quę interpretatur obedientia, ſeruus Abrahæ ad fontẽ aquæ alloquitur, datq; inaures, id eſt, fidei doctrinam, quæ obedientẽ benè pręor-

nat aurem. Accipit illa & armillas in mani-
bus,dum,quod credit,in mortificatione ſuæ
carnis operatur, propter quod & in morte
Chriſti baptizatã ſe eſſe meminit.Nec mora,
libenter ad Iſaac contendit, obliuiſcens po-
Pſal. 44. pulum ſuum & domum patris ſui,totamque
expeditam cæleſtibus præbens nuptiis.

De lectione prima, quid ad baptiſmum pertineat. Cap. III.

ILla,quæ prima ponitur lectio,libro Gene
ſis,In principio creauit Deus cęlũ & terrã,
forte quærat aliquis,quid ad baptiſmi perti-
neat ſacramentũ.Et qui talis eſt,quaſi clauſus
adhuc ſacculus eſt,qui anteq̃ excutiatur,non
apparet quid in illo cõtineatur. Sed prophe-
tæ,quorũ Moyſes primus vel maximus eſt,iã
excuſſi ſunt,vt inde,quæ clauſa & operta ſa-
cramenta cõtinebãt, manifeſta procederent.
Quod quia primitùs Apoſtoli fecerũt,ipſi nã
que primi poſt Chriſtũ quaſi excutiendo no-
bis prophetas aperuerunt, idcirco dicũtur in
Pſal. 126. Pſalmo filii excuſſorũ. ❡Et hæc maximè le-
ctio iã à magnis & fortib⁹ viris excuſſa & ex-
poſita eſt,à quibus & vocatur Hexameron,id
eſt,opus ſex dierũ. De quorũ dictis ſi omnia
cõgregarẽtur,quę ad baptiſmi pertinẽt ſacra
mentũ, nimia prolixitas præſenti loco mag-
nũ afferret faſtidiũ.Breuiter ergo dicendum,
quia maximè ex hoc pręclarũ baptiſmo Chri
ſti perhibet teſtimoniũ,quod ait: Et ſpiritus
Gen. 1. Dei ferebatur ſuper aquas,ſimulq́; diuini no
minis,in quo baptizamur,id eſt,ſanctæ trini-
tatis ſemel & iterũ euidẽs perſonat oraculũ.
❡Ait enim:In principio creauit Deus cælũ &
terram. Quod aliud principiũ intelligendũ
putabimus,niſi filium?Ipſe enim de ſeipſo in
terrogãtibus Iudæis quis eſſet,Principiũ,ait,
Iohan. 8. qui & loquor vobis. Ergo principiũ fili⁹. Per
filiũ fecit Deus cœlũ & terrã. Omnia per ip-
Iohan. 1. ſum facta ſunt,ſicut Iohan.Euãgeliſta narrat,
Et ſine ipſo factũ eſt nihil. Nã proculdubiò
in Dei nomine pater,in principii nomine fi-
lius intelligẽdus eſt. Profectò,cũ dixiſſet, In
principio fecit Deus cœlum & terram, ſub-
ſecutus adiunxit: Et ſpiritus Dei ferebatur
ſuper aquas, qui tertia eſt in trinitate per-
ſona.

❡Item in eadem lectione,Faciamus homi-
nem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã.Vnde
Gregorius:Cũcta,inquit, dixit Deus & facta
ſunt. Cùm verò facere hominẽ decernit,hoc
quod reuerenter penſandũ eſt,præmittit di-
cens: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimili-
tudinẽ noſtram, vt videlicet quia rationalis
creatura condebatur, quaſi cum cõſilio facta
videretur,quaſi per ſtudium de terra plaſma-
tur,& inſpiratione conditoris in virtutem vi
talis ſpiritus exigitur:vt ſcilicet nõ per iuſſio
nis vocem,ſed per dignitatẽ operationis exi-
ſteret,qui per imaginẽ Dei fiebat.De eo,quod
ſupradictũ,Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper a-
quas,& de ſimilitudine,quę hic poſita eſt:Fa-
ciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinem
noſtram, plus aliquid eloqui præſenti nego-
cio cõpetit. Nã verè idcirco nũc Spiritus ſan-
ctus fertur ſuper aquas, vt ſimilitudinẽ Dei,
quæ in homine per peccatum abolita fuerat,
per regenerãtem baptiſmi gratiam reſtituat.
Quod vt commodius fieri poſsit,dicendum
prius eſt, quę inter imaginem ſimilitudinẽ-
que Dei diſtantia ſit.

Quæ imaginis & ſimilitudinis Dei diſtantia ſit,& quòd non imaginem, ſed ſimilitudinẽ homo peccando perdidit,ad quam reformatur per baptiſmum Chriſti. Caput IIII.

AD imaginem Dei homo factus eſt, in
eo,quòd rationalis eſt:ad ſimilitudinẽ
verò in eo,quòd diuinę bonitatis imi-
tator conditus eſt. Imago nanq; Dei vel figu-
ra ſubſtãtię eius,ſicut Apoſtolus ait,filius eſt: Hebr. 1.
bonitas aũt vel charitas Dei & imaginis eius,
Spiritus ſanctus eſt. Et idcirco non eſt di-
ctum, Faciamus hominem ad ſimilitudinem
& imaginem meam, ſed, Ad imaginem & ſi-
militudinem noſtram, quia ſimilitudo non
vnius tantũ, ſed duarum perſonarum, ſcili-
cet patris & filii eſt,imago autem non duarũ,
ſed vnius ſcilicet patris eſt. Filius nãq; patris
tantum, non etiã Spiritus ſancti filius eſt.Spi
ritus autem ſanctus non ſolùm patris, ſed &
filii ſpiritus eſt. Potuit autem creatura ratio-
nalis amittere id,quod ad ſimilitudinem Dei
facta eſt,non potuit verò eo carere, quod ad
imaginem Dei condita eſt.Quare? quia vide-
licet diuinæ bonitatis imitatio,per quam Dei
ſimilitudo retinetur,creaturæ quoq; volun-
tatem exigit:rationalitas autem,quæ impreſ-
ſione imaginis Dei humanæ animæ inſculpta
eſt,à ſola creatoris arte proceſsit.

❡Igitur,vt ſimilitudinem Dei,quam noſtra
volũtate perdidimus,noſtra nihilominus vo
luntate recuperare poſsimus, bonitas Dei
Spiritus ſanctus illuc vſq; deſcẽdit,quò per-
uenire nos facilè poſſumus,dum ſuper fertur
aquis,quæ præſto ſunt,de noſtro ſolam volũ
tatem poſtulans,cætera gratis omnia procu-
rans.Nam & aquam illã,quę de mortuo Chri
ſti corpore profluxit,ipſe creauit,qui corpus
ipſum Chriſti de noſtræ aqua naturæ fotu
ſuo concreſcere fecit, ſicut habemus in ſym-
bolo: Et incarnatus eſt de Spirituſancto, vel
in Euangelio:Quod enim in ea natum,eſt de Matth. 1.
Spirituſancto,& qui in mundi creatione (vt

in præ-

in præſenti lectione ſcriptum eſt)ſuperferebatur aquis,in modum volucris (vt ait Hieronymus)oua ſua calore animantis, ipſe nūc ſuperfertur aquis baptiſmi, vt ingredientes ſub gratiam ſuā conſouens,in veram regeneraret vitam, expandens alas ſuas,& aſſumens eos atq; portans in humeris ſuis. ¶Etſi opus eſt,vt ampliꝰ appropinquet alicui, id eſt,ſi ab aquis arceatur aliquis, vt volens ad illas peruenire nō poſsit, ſicut arcebatur Cornelius, Iudæis prohibentibus gentiles recipi: vel ſicut multi Chriſtum in perſecutione confitētes, necdum baptizati, ad aquas peruenire non poterāt,artati carceribus & vinculis præpediti. Si,inquā, opus ſit propter aliquid huiuſmodi, tūc demū aduolat mater gratia Dei, ſuaſq; vltra nidum aquarum alas extendit:ſicut adhuc loquēte Petro cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes,qui audiebant verbum, & erant loquentes linguis & magnificantes Deum.

Matt.3.
Acto.10.13.

Quòd martyres baptiſmum non conſecuti,rectè dicantur in ſanguine & morte ſua baptizati.

Cap. V.

SEd illos,tanto defenſore tutos,iuſsit Petrus aqua baptizari in nomine patris & filii & Spiritus ſancti:multi autē perſecutionis articulo præoccupati, ſine aquæ baptiſmo ſuppliciis affecti,pro chriſto cōſummati ſunt. Quid ergo?Nunquid hi baptizati ſunt? Imo tanto maiorē gratiā præ illis,qui in pace Eccleſię moriuntur,aſſecuti ſunt,quanto grauiori diſpendio morti & ſanguini Chriſti cōmunicauerūt. Nam in baptiſmo cōmuni,tantū ſimilitudo mortis eſt, ſicut ait Apoſtolus: Si enim complantati facti ſumus ſimilitudinis mortis eius,ſimul & reſurrectionis erimus:in martyrio aūt ipſa mors. Quòd ſi martyrium baptiſmus non eſſet,nunquam dominus de paſsione ſua dixiſſet, quod iam ſuprà commemoratum eſt:Baptiſmo habeo baptizari,& quomodo coartor,vſquedum perficiatur? Verum exceptis his, quos eiuſmodi articulus non intercipit, nulli Spiritus ſanctus extra fontem occurrit,totamq; remiſsionem peccatorum intra aquas continet, nec vltrà extendit. Ex his maximè locis, de quibus dictum eſt,memorata lectio baptiſmi ſacramēto congruit.Cęterum niſi vitandi ſubeſſet cauſa faſtidii,poterat ex autēticis doctorum tractatibus oſtendi,quòd tota ſeries mūdanæ creationis,quæ in eadem lectione digeſta eſt, ſimilitudines præferat noſtræ,quæ per baptiſmum agitur, renouationis.¶Nam, qui in principio creauit Deus cœlum & terrā,& cætera fecit ſex dierū opera,nunc dicit: nouos cœlos & nouam ego terrā creo,id eſt, nouos ſanctos,& nouam Eccleſiæ plebem:& diuidit aquas ab aquis, & poſitum eſt firmamentum Apoſtolorum & prophetarum, diuidens diuinæ aquas ſapientiæ, quas continet ab aquis humanæ vel carnalis prudentiæ. De quo Pſalmiſta: Extendens, inquit, cœlum, ſicut pellem, qui tegis in aquis ſuperiora eius, & congregatis aquis in vnum locum, circundedit Deus mari, id eſt, turbinibus huius ſeculi, terminos ſuos:poſuitq; vectem & oſtia, & dixit: Huc vſq; venies, & hic confringes tumentes fluctus tuos, & ſic terra Eccleſiæ à naufragio liberata,germinauerunt campi eremi, id eſt, latitudines gentilitatis, germen odoris Iſraël, quia floruit in gentibus patriarcharum & prophetarum fides. ¶Et poſita ſunt in firmamento propheticæ vel Euangelicæ ſcripturæ:firmamentum enim,inquit Auguſtinus,contra inſidioſos errores Deus ponere voluit in ſcripturis,in firmamento,inquam, ſacræ ſcripturæ,poſita ſunt ſol & luna,& numeroſitas ſtellarum,id eſt, maiorum minorumq; ac mediocrium luminaria doctorum, & baptizatorū alii per contemplationem euoluunt dicentes,Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt:alii ſecularibus innatant curis, & proficiente cultu chriſtianitatis,animalia quoq; quadrupedia,id eſt,carnalium turbæ,ad fidem Chriſti prorepsère. ¶Et talis creaturæ dominus, eſt nouus Adam,cuſtos & poſſeſſor tam terræ quàm cæleſtis paradiſi,quem ſerpens non decepit, mulier non ſeduxit, qui peccatum non fecit,& ideo morti nil debuit.

Rom. 6.
Luc.12.
Eſai.65.
Ephes.2.
Pſal.103.
Ezech.
Iob.38.
Philip.3.
Actor.10.

¶Sed ipſum tempus anni primum, id eſt, vernum eidem cōgruit ſimilitudini, quo nō ſolum in exitu Iſraël de Aegypto ſanguis agni reſtitutio fuit libertatis,ſed & totus mundus initiū ſuæ ſumpſit creationis. Vnde magnus Leo dixit. Nūc ad prænunciatum feſtis omnibus feſtum,ſacer nouorum menſis enituit, vt,in quo accepit mundus exordium,in eodem haberet Chriſtiana creatura principium. ¶De qua noua creatura Paulus Apoſtolus dixit:Scimus enim,quoniā omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc: videlicet vſq; ad reuelationem filiorum Dei, quā ipſe præmiſerat dicens: Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Ac deinde ſecutus:Non ſolum autem illa, ſed & noſipſi primitias ſpiritus habentes,id eſt,qui primi dona ſancti Spiritus accepimus, ipſi intra nos gemimus,&c.Quamuis enim perfecti videamur, tamen (dum corruptibiles ſumus) ſecuri non viuimus, neq; comprehendiſſe nos arbitramur.

Rom.8.
Philip.3.

De Lectione ſecunda. Cap. VI.

Exod.14. LEctio ſecunda eſt illa libri Exodi: Factũ eſt in vigilia matutina, & ecce reſpiciẽs dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per columnam nubis & ignis, interfecit exercitũ eorum, & ſubuertit rotas curruum, ferebanturq́; in profundũ. Non dubiè neq; per partes, ſed manifeſtè tota lectio hæc ſalutaris baptiſmi Chriſti typum præfert, & notum eſt, quia paſsim in ſcripturis ſacris lectionis huius ſacramentum à doctoribus concelebratum eſt. Et in ſuprà memorata cerei benedictione ſic dictum eſt. Hęc nox eſt, in qua primùm patres noſtros filios Iſraël eduxiſti de Aegypto, quos poſteà rubrũ mare ſicco veſtigio tranſire feciſti. ¶ Qualiter hoc fiat, nũc in ſingulis per baptiſmũ Chriſti, ſola ſuis fides intuetur oculis: & ideo cantat domino canticum Moyſi, id eſt, tractum ſequentem: Can- Exod.15. temus domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. ¶ Qualiter autem hoc geſtum ſit in patribus ſanctis & omnibus electis, qui apud inferos hunc expectabant tranſitum, quantus beatarum animarum exercitus, duce potenti anima Chriſti, per illud mare tranſierit, quo de latere eius in aquam & ſanguinem diuiſum exiit, quanta exultatio de tenebris exeuntiũ, quanta lætitia paradiſum introeuntium, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Eſai.64. 1.Cor.2.

De Lectione tertia. Cap. VII.

Eſa.4. LEctio tertia: Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum in die illa, dicentes: Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, &c. Hęc quoq; ad baptiſmi ſacramentum, & ad inſtructionem manifeſtè pertinet baptizandorum. ¶ Sed iã nunc dicendũ, cur quatuor legantur lectiones, de lege & prophetis aſſumptæ. Videlicet lectio prima idcirco legitur, quia, vt dictum eſt, de creatione mundi & hominis conditione narrans, aquarũ quoq; myſteria, cum Spiritus Dei autoritate interſerit. Tres verò reliquæ tria mũdi tempora reſpiciunt, id eſt, primum ante legẽ, ſecundũ ſub lege, tertiũ ſub gratia, quibus cunctis tẽporibus remediũ baptiſmatis neceſſarium fuiſſe commendatur. De his, qui ante legem fuerunt, claret, quia, ſicut iam dictum eſt in ſecunda lectione, baptiſmum Chriſti præfigurauerunt in eo, quòd 1.Cor.10. mare trãſierunt, & ſicut Apoſtolus dicit: Omnes ſub Moyſe baptizati ſunt in nube & mari. Nondum enim data erat lex. De his autẽ, qui ſub lege erant, in tertia lectione dicit Eſaias: Si abluerit dominus ſordem filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalẽ lauerit de medio eius in Spiritu iudicii & Spiritu ardoris. De quo ardore dicit Iohannes Baptiſta in Euãgelio: Ille vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. ¶ Vir ille chriſtus eſt, quem iuxta hãc Ioan.3. lectionem apprehendẽt ſeptem mulieres, id eſt, ſeptem gratiæ Spiritus ſancti. De quibus idẽ propheta alibi dicit: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientię & in- Eſai.11. tellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. Hæc ſeptem gratiæ apprehenderũt Ieſum, quem (vt ait Hieronymus) multo tempore deſiderauerũt, quia nullum alium inuenire potuerunt, in quo æterna ſtatione requieſcerent. Quòd autem gratia Spiritus ſancti cuncta poſsideat, exponi non indiget. Ideo panem noſtrum, inquiũt, comedem*, & veſtimẽtis noſtris operiemur. Sed quia in hominibus ſemper opprobriũ, nullo viuente, vt ſancti Spiritus dona poſcebant, propterea Ieſu nomen ſibi cupiunt inuocari, vt quod in lege imperfectum erat, in Euangelio compleretur.

De Lectione quarta. Caput VIII.

LEctio quarta: Scripſit Moyſes canticum: ſiue, hæc eſt hæreditas ſeruorũ domini. Deut.32. Vtræq; enim viciſsim leguntur in paſcha & in pentecoſten, & ambæ hoc tempus gratiæ manifeſtius exprimunt. ¶ In ea, quæ Hebr.3. eſt: Scripſit Moyſes canticum, ait idem Moyſes: Noui enim, quòd poſt mortem meã ini- Deut.31. què agetis, &c. Mortem Moyſi finem legis accipiunt penè cuncti doctores ſancti, id eſt, ad uentum Chriſti, cuius gratia ſic legi, quemadmodum Ioſue ſucceſsit Moyſi, qui populũ Dei trans Iordanem eductum, ingentibus præliis in terrã repromiſsionis, dux victorio ſus introduxit: Ieſum Chriſtum nomine prę figurans & opere, qui omnem electorum populum, quorum neminem lex ad perfectum adduxerat, ſanguine ſuo contra diabolum dimicans, victor mortis per baptiſmi gratiam in paradiſum reduxit. ¶ Profectò in hoc tẽpore, iuxta canticũ, quod Moyſes ſcripſit: Peccauerunt domino non filii, ſcilicet Iudæi, generatio praua atque peruerſa, populus ſtultus & inſipiens, quem cõſtituerat dominus & pater ſuus ſuper excelſam terram: ſcilicet legis prophetarumq́; notitiam, vt ſugerent mel cæleſtis doctrinæ de petra, quæ Chriſtus erat, oleumq́;, id eſt, gratiam Spiritus ſancti, de eodem ſaxo duriſsimo, per reſurrectionis potẽtiam immortaliter ſolidato: & ecce ecõtrariò de vinea Sodomorum, & de ſuburbanis Gomorræ, vua eorum vua fellis, & botrus amariſsimus: & propter hæc abſcondam, ait, faciem meã ab eis, &c. At verò cœli & terra, de

quibus

quibus alibi per prophetam dicit: Nouos cœlos & nouam terram ego creo. *Iſa. 65.* Noui, inquã, cœli & noua Eccleſiæ terra audiuit verba oris eius, ſicut in ſequenti tractu cantamus: & cõcreſcit in eis vt pluuia doctrina domini, & fluit vt ros eloquiũ domini, quaſi hymber ſuper herbam & quaſi ſtillę ſuper gramina, quia nomen domini inuocatur ſuper nos, nomen Patris & Filii & Spiritus ſancti, quod *Matth. 28.* totam vim continet eius, quæ per baptiſmũ agitur, noſtræ regenerationis. ¶Non minus illa Eſaiæ lectio: Hęc eſt hęreditas ſeruorum *Eſa. 54. 55.* domini, hoc idem, vt ſuprà dictum eſt, tempus gratiæ reſpicit, prouocans credentes & dicens: Omnes ſitientes venite ad aquas, vt veniant ad fluuium Dei, qui repletus eſt *Pſal. 64.* aquis, & cuius impetus lætificat ciuitatem *Pſal. 45.* Dei, vt bibant aquas de fontibus Saluatoris, *Eſa. 12.* qui loquitur ad Samaritanam: Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi: da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam, & aquam, quam ego *Iohan. 4.* dedero ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Sciendum autem, quod ait Hieronymus, homo aquam tribuat, Deus autem Spiritum ſanctum, quo ſordes abluuntur, & peccata purgantur.

De Tractibus, quos lectionibus eiuſdem ſuccinimus. Cap. IX.

TAntũ, quę his tribus lectionibus chorus ſuccinit, ſingula ſingulis exultationem indicant renatorum, quòd iure exultare debeant, quia ſubmerſis omnibus peccatis, ipſi per mare baptiſmi tranſeunt liberati. Verùm hæc exultatio in metu & tremore debet eſſe, & cum laborioſa & neceſſaria carnis mortificatione, quandiu ſumus in corpore, ſtantes (ſicut in Apocalypſi legimus) ſupra mare vitreum, quod graues & *Apoca. 15.* rurſus oneratos peccatis ſuſtinere non poteſt. Vnde oportet, vt abiectis oneribus ſeculi, & ſimplici tunica cõtenti, perſiſtamus, vel ambulemus ſuper hoc vitreum mare baptiſmi, mixtum igne Spiritus ſancti, tenentes (ſicut ibi legitur) citharas Dei, id eſt, tota carne mortificati, & in laude Dei extenti, canendo trementes, & tremendo canẽtes, iuxta illud: Seruite domino in timore, & exultate ei cum *Pſal. 2.* tremore. ¶Benè ergo verba canticorũ Moyſi, & prophetarum, quę ſuccinimus, in tractus efferimus, quem canticum lugentium eſſe, & miſeriæ præſentis exilii congruere, iam dictum eſt.

¶Quartus tractus in hoc differt à cæteris, quòd nulla lectione præmiſſa cantatur. Nec mirum. Non enim in officio præſenti ſic eſt vox vniuerſalis Eccleſiæ, quemadmodum & illi. Eorum quippe ſolummodo vox eſt, qui in præſenti aſſunt baptizandi, adhuc peccati originalis veneno infecti, & ideo feſtinant ad baptiſmum, vt iuueneſcant, quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. *Pſal. 41.* Quod maximè ex ſubſequenti collecta confirmatur: Omnipotens ſempiterne Deus, reſpice propitius ad deuotionem populi renaſcentis, qui, ſicut ceruus, aquarum tuarum expetit fontem. ¶Econtrà lectio prima nullo ſubſequenti cantico terminata eſt, videlicet, quia creatis & completis mundi cunctis operibus, non cantauit dignas homo ingratus Deo creatori gratias: ſed obmutuit à laude Dei, & audito ſerpente, contra præceptum quod acceperat, obſurduit. Vnde & baptizando dicitur, ephpheta, quod eſt adaperire, ſumptum de Euangelio, quo dominus noſter curationem humani generis, quod ſic obſurduerat & obmutuerat, vt dictum eſt, in eo, quem ſanauit, homine ſurdo & muto ſignificauit. ¶Nec prætereundum, quia neque collectis ſalutatio, id eſt, dominus vobiſcũ, *Marci. 7.* neq; lectionibus ſupradictis vllæ ſuperſcriptiones, id eſt, tituli præferuntur: quos à nudiuſtertius cũctis lectionibus, tanquam corporibus capita præſcidimus, donec caput noſtrum Chriſtus reſurgendo nobis reddatur, cuius reſurrectionis ſimilitudo in his, qui baptizati de fontibus aſcendunt, Chriſtum induti, vt Apoſtolus ait, fidei oculis repræſen- *Galat. 3.* tatur: nec ante hoc ſigna eccleſiæ cõcrepant, quorum cauſa iam ſuperius dicta eſt.

De conſecratione fontis. Caput X.

COnſecratio fontis in nomine ſanctę trinitatis, & maximè inuocatione perficitur Spiritus ſancti. Quod iccirco rectè fit, quia tota hominis regeneratio, licet totius ſit opus trinitatis, propria tamen eſt operatio Spiritus ſancti. Sancta quippe trinitas, vt ait Leo Magnus, ita ſibi diuiſit opus hominis, vt pater conderet, filius redimeret, Spiritus ſanctus regeneraret vel igniret. Veruntamen & Pater cum Filio & Spiritu ſancto condidit: & Filius cum Patre & Spiritu ſancto redemit, & Spiritus ſanctus cum Patre & Filio regenerat atq; illuminat. Nam & Pater dum conderet: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã, *Gen. 1.* & filius dum redimeret, pater illi calicem paſſionis dedit: & ipſe filius per Spiritũ ſanctũ bibit: ſicut Apoſtolus Paulus ait Hebræorũ IX. Sanguis Chriſti qui per Spiritũ ſanctũ ſemetipſum obtulit Deo, & cætera: & vt Spiritus ſanctus regeneret, pater eundem paracletum Spiritum dat, & filius in eodẽ Spiritu bapti-

baptizat, ſicut Iohannes Baptiſta in Euãgelio ſibi dictum inſinuat: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in eo, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. ¶ Spiritus ergo ſanctus aquarũ ſanctificator eſt, ſanctus Spiritus fontis noſtri ſanctificatio eſt, imo ſpiritus fons vitæ eſt, pacis fluuius eſt. Spiritus ſanctus illa paterni cordis benigna vena eſt, de qua vſque ad nos miſeratio larga, tanquam flumen inundans, procurrit. Amor Dei, torrens voluptatis Dei, Spiritus ſanctus eſt. ¶ Hic illum duorum patrem filiorum, erga iuniorem filium, id eſt, gentilem populum, ingenita ſibi pietate flexit, qui luxurioſe viuendo ſuam paternæ ſubſtantiæ partem conſumpſerat, porcos alienos in lõginqua regione pauerat, id eſt, ſpurcos dæmones coluerat, & tunc reuerſum ſuſcipit, feſtum diem omnibus amicis, id eſt, cœtibus indicit angelicis, iubet primam cum anulo ſtolam proferri. Quid enim intelligimus per anulum, niſi fidei ſignaculum? Nam catechumenus, dum baptizandus fidei ſacræ, quam firmiter tenet, ſymbolum reddit, profectò illam tabulis cordis eius inſcripſit, decentem anulum in manu eius dedit, & in eo, quod conſignatus eſt cruce Chriſti: vt dicat cum Apoſtolo: Chriſto confixus ſum cruci, & quòd tertiò ſubmergitur, vt triduanæ morti Chriſti confirmetur, & hoc mirabili pietatis officio viuus & incolumis crucifixo & mortuo atq; ſepulto configitur, commoritur & conſepelitur, proculdubiò calceamẽta accipit in pedibus. ¶ Calceamenta nanq; de mortuis animalibus fiunt. Et hæc manifeſtæ dominicæ mortis inſignia ſunt, quæ ideo ſuſcipit, vt eius exemplo, qui propter nos crucifixus eſt, deinceps crucifigat carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis, & mortificans membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, dicit: Viuo autẽ iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. ¶ Cùm autem candidam veſtem accipit, quæ vtiq; nouam Chriſti conſolationem ſignificat, dicente Apoſtolo: Omnes, qui in Chr̃o baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Profectò primam illi ſtolam induit pater, & manducemus, inquit, & bibamus, quia filius hic meus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus eſt.

Ioan. 1. Pſal. 35. Eſai. 66. Galat. 2. Galat. 5. Coloſſ. 3.

De miſſa eiuſdem diei, & cur illi conſuetudinalis cantus, id eſt, Introitus & Cõmunio deſit. Cap. XI.

STatim ergo paſchale veſpertini ſacrificii conſtruitur conuiuium, trina præeunte litania, in honore ſanctę & indiuiduæ trinitatis, in cuius nomine trino baptizatus filius hic, de quo loquimur, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus eſt, concrepant ſigna, quæ hactenus fuerãt muta, & perſonante ſymphonia chorus exultat. Gaudẽt nobiſcum angeli, & propter illorum gaudiũ nos repetimus omiſſum à ſeptuageſima hymnum ipſorum, id eſt, Gloria in excelſis. ¶ Adducitur vitulus ille ſaginatus, ſcilicet Deus & homo Chriſtus, cuius carnem manducare, & ſanguinẽ bibere debemus: qui ideo vitulus dicit, quia homo pro nobis ſacrificatus eſt: ideo ſaginatus, quia in ipſo habitabat plenitudo diuinitatis corporaliter. ¶ Sed huic cõuiuio ſenior frater, id eſt, Iudaicus populus, intereſſe non vult, ſtanſq; foris & audiẽs ſymphoniam & chorum, detrahit fratri ſuo, inuidia tortus & odio, patriſq; clementiam reprehendens, triſtitia mauult & fame cõſumi, quàm cum fratre gaudere & epulari. Exibit aũt pater quandoq;, & faciem lætam auerſo & triſti filio dignanter ingerens, perſuadebit, & precabitur illum opportunis intereſſe gaudiis & epulis, tenens manum eius, & blandis conſulens ſermonibus, & tunc reliquiæ Iſraël ſaluæ fient. ¶ Interim, donec illud fiat, plenum vel integrum non erit paternæ domus, id eſt, præſentis eccleſiæ gaudium: quia licet Iudaicus populus ſemper gentium odérit ſalutem, gentium tamen Eccleſia dolet, quòd ille populus ſtat foris, quodq; ſua ſalus illi in ſcandala ſit. Igitur huius diei ſacrificio veſpertino, tam feſtiuo, tamq; iucundo conuenienter quædam ornamenta detracta ſunt, ſcilicet introitus, graduale, offerenda atque communio, quæ de Pſalmis quondam à Cœleſtino Papa quadrageſimo, primùm ad canẽdum inſtitutis ante ſacrificiũ excerpta, & cũ ſuaui modulatione in Romana Eccleſia cãtari inſtituta ſunt. ¶ Interea dum vitulus adducitur, conuiuium præparatur, accedit eorùm ille miniſtrorum primus atq; fidiſſimus Paulus, filiumq; illum, qui reuerſus eſt, iam habẽtem anulum in manu, iã calceatũ, iamq; ſtola prima indutum, gratulabundus alloquitur in præſenti Epiſtola, dicens: Si conreſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, nõ quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto Deo. O fidi procuratoris elegans facundia, & officioſa ſedulitas. Mortui, inquit, eſtis, quia videlicet mortuum eſt in vobis, quicquid ſuper terrã ſapiebatis. Quid enim prius ſapiebat ille filius deſertor patris, luxurioſus & prodigus, niſi cum meretricibus cõuiuia ſtruere, ſua diſſipare, alienis inhiare, porcos alienos paſcere? Totum hoc mortuũ, & in baptiſmo Chriſti ſepultum eſt. ¶ Vita autem noua, quæ de eodem baptiſmo ſurrexit, quæ filiũ talem lõgè alterum

Galat. 3. Luc. 15. Rom. 11. Coloſſ. 3. Luc. 15.

alterum fecit: Vita, inquam, noua, quæ cum Chriſto in deo abſcondita eſt, ipſe idē nouus homo Chriſtus eſt, quem & cādida veſtis baptizati ſignificat. Cùm enim, inquit, Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. Vitam eandem, diuina nouitate conditam, ſignificant & in Euangelio conſequenti veſtimenta angeli, quæ erant cādida ſicut nix. Ecce interea canorē cœleſtis perſonat ſymphonia, quò lætiſicentur cōciuæ, tanquam de cœlo remiſſum & ori noſtro redditū alleluia: quod à ſeptuageſima noſtra non cecinerunt organa, videlicet, quia diebus his captiuitas præſentis vitæ ſignificata eſt, & ideo quòd futuræ vitæ iucunditatē ſignificat alleluia, tacendo velut ad ſalices Babylonis huius flentibus nobis pependerunt. At nūc, quia nox illa ſacratiſſima iam incumbit, qua Chriſtus libertatis autor reſurrexit, in qua iam, vt dictum eſt, prima reſurrectione reſurgunt, qui baptizantur noui Eccleſiæ filij, protinus tanquam de ſalicibus direpta noſtra certatim organa perſultant alleluia, dicuntq́; : Confitemini domino, cauſamq́ue ſubiiciunt: quoniam bonus, quod ab effectu comprobatur, quoniam in ſeculū miſericordia eius, ſubauditur exhibita in remiſsionē peccatorum, quam eſt largitus in baptiſmo: & hunc meritò verſiculum alleluia primùm arripit. Pſalmus quippe centeſimus ſeptimus decimus, cuius hic primus verſus eſt alleluia, in titulo habet, multum hāc miſericordiam, & hāc diem ſolennem, quam fecit dominus, fidei noſtræ commendat, vt exultemus & lætemur in ea. ¶ Hoc alleluia ſicut & reliquum huius diei officium, maximè baptizatorū eſt exultatio, eò quòd prima, vt dictū eſt, reſurrectione iam conreſurrexerūt cum Chriſto. Reſtat verò grandis labor, vt habeāt partem in reſurrectione ſecunda, & inter ipſum laborem bonorum operum ſupereſt metus, ſupereſt fletus, vel propter periculum gehennæ, vel propter deſiderium vitæ æternæ. Rectè ergo, quia necdum plenum eſt gaudium ſpei vocatorum, quod imminuit ſolicitudo eorundem adhuc à Deo peregrinantium, cum alleluia tractus quoque cantatur, quem cantum lugentium eſſe ſuperius iam dictum eſt. Itemq́; per totam paſchalem hebdomadam vſq; ad ſabbatum, quo albas ipſi deponunt, eadem pro cauſa graduale cātatur, qui cantus eſt laborantium, nec niſi propter eos pertineret ad dies pentecoſtes, quod tempus futuræ requiei, paciſq́; & gloriæ ſignum eſt. ¶ Nam & in canone per hanc hebdomadam hoc pro ipſis additum eſt: Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ: ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro his, quos regenerare dignatus es ex aqua & Spiritu ſancto, tribuens eis remiſsionem omnium peccatorum. Et ab hac verſpera, qua beptizati ſunt, per ſingulas huius hebdomadæ veſperas clerus ad fontes procedit cum Chriſti reſurrectione ſolennitatē ſancti celebrans baptiſterij.

Pſal. 117.

Cur à nudiuſtertius omiſſum nunc reddatur pacis oſculum.

Caput XII.

CVr pacis oſculum, quod Papa Innocentius à beato Petro triceſimus octauus dari inſtituit, omiſsū fuerit à nudiuſtertius, & hodie reddatur, ex ipſo canonis loco, in quo datur, citius agnoſcitur. Datur enim eo loco, quo iam ſecundò calicem diſcooperuimus, & dicimus: Pax domini ſit ſemper vobiſcum. Hic autem locus, ſicut in eiuſdem canonis tractatu dictū eſt, illud ſignificat, quod dominus noſter reſurrexit à mortuis, & ſtans in medio diſcipulorum ſuorū dixit eis: Pax vobis. Per quod illud nobis innuit, quod paries inimicitiarum inter nos ac Deū erectus fuerat, id eſt, peccatum, ad quem diſſoluendum dominus noſter tranſitu mortis profectus eſt. Quo effecto reſurgendo rediens pacē annunciauit, quam acquiſierat nobis prima voce, quam emiſit in medio diſcipulorū ſuorum, dicendo: Pax vobis. ¶ Rectè igitur, ex quo ad faciendam eandem pacem profectus eſt, donec rediens diceret: Pax vobis, intermiſimus: Pax domini ſit ſemper vobiſcū, neq; dedimus pacis oſculum. ¶ Simul Iudæ traditoris probroſum execrātes & anathematizantes oſculum, quo filiū hominis tradēs, ſanctum & innocens Apoſtolorū infamauit collegium, apud eos, qui foris erant, occaſionem maledicendi præbēs, ac dereſtandi eos, quorum ſanctitatis æſtimatio magna fuerat, vt de illis tale quid cantitarēt, quale illud eſt: Et crimine ab vno diſce omnes.

Ioan. 20.

Epheſ. 2.

De die dominicæ reſurrectionis.

Caput XIII.

OCtauam illā, quæ in Paralipomenon, & in ſuperſcriptionibus quorundā inuenitur Pſalmorum, hęc ſacra ſpectat dies, quā fecit dominus, vt eſſet ſolennitas ſolennitatum, quemadmodum pro ſui magnitudine dicuntur ſancta ſanctorū, Cantica cāticorū. Sicut enim illa cætera ſuperant ſancta vel cātica, ſic ſolēnitates cæteras huius ſacroſanctæ ſolēnitatis antecedit nobilitas. Octaua aūt illa futura eſt perfectæ atq; cōſummatæ reſurrectionis gloria, in qua electi omnes, qui nunc poſt depoſitionem carnis vna & ſimplici ſolius animæ beatitudine perfruuntur

2. Para. 7.

Pſal. 6. 11.

Apoc. 6.

fruuntur,ſicut in Apocalypſi legimus: quia datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ:duplici, id eſt,corporis & animę felicitate remunerabũtur,ſicque binas perennis gloriæ ſtolas accipient. ¶Quam octauam ſicut ſeptem mundi ætates ordine ſuo pręeunt,quarum ſexta nũc ab aduentu Chriſti voluitur, ſeptima verò animarum eſt carne depoſita quieſcentium, ſi cut alio loco iam dictum eſt: ſic & hanc ſacratiſsimam ſolennitatem ſeptem dominicæ pręceſſerunt,quarum in prima:Circundederunt me gemitus mortis,in ſeptima cantauimus: Lætare Hieruſalem,ſingulæ ſingulis ætatum earundem proprietate ſui reſpondentes officij, ſicut loco vel ordine ſuo iam dictũ eſt,& interpoſita Dominicæ paſsiõis memoria per duas hebdomadas, quod ipſum cur fiat,iam dictũ eſt. ¶Sequitur hæc octauæ ętatis,quæ extra ſeptẽ eſt,quia æterna eſt glo rioſa Chriſti reſurrectiõe cõmendata feſtiuitas,nobilis,admirabilis,decora & ſuauis,ſplẽdida & deſiderabilis.Nõ enim parũ eſt,quod in illa nobis octaua repoſitum eſt. Nam ſicut octaua dies eadem quæ prima eſt,ſic in illa ętate reſtituitur homo in hoc ipſum, ad quod conditus eſt,eritq́; corpore & anima immortaliter felix,& feliciter immortalis, ſicut angeli Dei,imo ſupra primæ originis reparatus dignitatem, eò quòd ſuam in vnitate perſonæ filij Dei reſpiciat naturam, perſonam ſuper omnia opera manuum patris coſtitutam adorari,laudari & glorificari ab angelis in co eſſentia ſummæ & indiuiduæ trinitatis.¶Idcirco dum ſanctorum recolimus natalitia,de quibus dubium non eſt, quòd egreſsi à corporibus gloriam ſempiternã iã adepti ſunt, diem quoq; celebramus octauum,beatificãtes illos ex eo quoq;,quòd in futuro corporum receptorum immortalitatem glorioſam feliciter obtinebunt.

Gene.17. ¶Hoc & per octo beatitudines Euangelicas ſignificatur,vbi octaua redit ad caput.Nã-
Matth.18. que & in prima,& in octaua hæc eadem beatitudinis ſententia eſt,quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Vnde Auguſtinus: Octaua,inquit,ſententia,quæ ad caput redit, perfectumq́; hominem declarat,ſignificatur for taſſe & circunciſione octaua die in veteri teſtamento,& domini reſurrectione poſt ſabbatum, qui eſt vtiq; octauus, id eſt, primus dies, & celebratione octauarum feriarum, quas in regeneratiõe noui hominis celebramus. De illa igitur octaua,quæ eſt reſurrectio,quæ iam completa in capite noſtro,ſcilicet Chriſto, nunc ſecundum diei præſentis, in qua reſurrexit,officium,ordinemq́; myſticum,aliqua dicenda ſunt.

Cur dominus non ante diem tertium reſurgere voluerit.

Cap. XIIII.

Ternarius numerus, qui apud ſeculares quoque philoſophos inſignis habetur pro eo,quòd imparium & eorũ,qui pręter vnitatem nullam aliam recipiunt ſectionem,primus eſt numerorum: apud nos longè amplius præclari nominis, imo primæ ac diuinę eſt autoritatis,tam propter ipſam eſſẽtiam ſanctę & indiuiduę trinitatis,quàm pro eo,quòd ſaluator noſter tertia die reſurrexit à mortuis. Et profectò tertia dies hæc ad idẽ ipſum eiuſdem ſanctæ trinitatis reſpicit ſacramentum. ¶Idcirco nanque dominus non ante tertiam reſurrexit,quia congruum fuit, vt propiciationem ſanctæ trinitatis triduana nobis obtineret mors carnis Chriſti. Alioquin cur cum ſub trina merſione baptizamur in nomine patris & filij & Spirit⁹ ſancti, complantati dicimur, imo verè complantati facti ſum⁹ ſimilitudini mortis eius, niſi quia eandem mortem ſuam, quam antea baptiſmum ſuum appellauerat, triduo pertulit & ipſe in nomine & in obedientia patris & filij & Spiritus ſancti. Siquidem & pater filio (ſicut & ipſe filius teſtatur) calicem paſsiõis dedit: & ipſe filius animæ ſuæ in ſua poteſtate propinauit,ſicut ipſe ait: Poteſtatẽ habeo ponẽdi animã meã:& Spiritus ſanctus illi propinari fecit, ſicut Apoſtolus ait: quia Chrs per Spiritũ ſanctũ ſemetipſum obtulit.Cõgruenter ergo mors domini triduana extitit, quã ſancta trinitas diſpoſuit,quáq́; ad obtinẽdã humano generi propiciationem eiuſdem ſanctæ trinitatis,noſtra in illo natura ſola pertulit. ¶Non ſolum autem, ſed & tota vita eius annorum ſuorum numero ſanctę trinitati ſimulatũ ſe exhibere,& eius præcepto ſe obedire innuit.Nam in triginta tribus annis,quibus ſuper terrã ambulauit, ternarius eſt repetitus hac ſola differẽtia, quod vn⁹ ternarius, vt triginta ſint,in decenum limitẽ corſurgit, alius vt ſimplex ſit, in ſingulari limite ſubſiſtit. ¶Cuius in typũ Iſaac quoq; ad immolandum ternario dierum numero ductus eſt. Nam de Geraris,vbi tunc habitabat Abrahã, vſq; ad montem Moria,id eſt, ſedem templi, dierum trium eſt,vt ait Hieronymus,& conſequenter illuc die tertio peruenit, ſicut hiſtoria refert,& venit in locum, quem dixit ei Deus in die tertia. ¶Sed vt ad inceptũ redeã, mira velocitas, mirabilis ille ſaluatricis gratiæ curſus,vt triduo triũ temporũ ſeculi peccata deleret, omnes,qui ante legem fuerant, omnes, qui ſub lege erant, cunctos,qui ſub gratia venturi erant, vna Chriſti morte pariter ſol-

Iohan.10. Hebr.9. Gene.22.

riter ſolueret,pro ſingulis temporibus ſingulos dies eiuſdem mortis appendens. Totam eius velocitatem Spiritus ſanctus innuebat, cùm prophetæ imperans dicebat: Voca
Eſa.8. nomen eius: Accelera ſpolia detrahere,feſtina prædari.

Item de celebritate reſurrectionis.
Caput XV.

Cant.2. DE hoc & illud in Canticis, reuertere, ſimilis eſto dilecte mi capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes Bethel. Accelerauit enim inferni ſpolia detrahere,feſtinauitq; prædari,reuerſuſque vt caprea aut ceruorum hinnulus, id eſt, patriarcharum filius, ad ſaluandum velociſsimus, apparuit ſuper montes Bethel, id eſt, viſus eſt Apoſtolis, vt eorum triſtitiam citò in gaudium conuerteret, qui ſunt montis Bethel, id eſt, domus Dei, quæ eſt Eccleſia, principes ſummis virtutibus eminentes. Accelerauit, inquam, inferni ſpolia detrahere, id eſt, electos omnes iure victoris adducere. Quæ enim mora fieret ad detrahendum, aut quæ difficultas ad diſcernendum? ¶Sol erat iſte, illi autem qui quærebantur, tanquàm ſpecularia. Illorum fides ſpeculum erat reddendo ſolis aſpectum radio ſatis idoneum, ſed ideo non ſplenduerat hactenus, quia ſoli obiectus medius obſtabat paries inimicitiarum, ſcilicet ori-
Ephes.2. ginale peccatum. At illum in carne ſua moriens Chriſtus parietem ſoluerat ac diruerat, qui illa ſpecularia animarum verum ſolem expectâtium vmbra tenebat aduerſa. Quæ ergo mora fieret, vt diruto pa-
Pſal.67. riete, & deſcendente ad inferos vero ſole, non ſtatim relucerent illa vaſcula lucis exceptoria, id eſt, electorum animæ? Statim vt illic deſcendit hic ſol,id eſt, anima Chriſti præpotens, & inſita ſibi verbi omnipotentis diuinitate coruſcans, illi reſplenduerunt, & tenebrarum principes diſsipati ſunt ſicut fumus, & ſicut fluit cera à facie ignis. Et iuſti exeuntes de tenebris, & in paradiſum recepti,cœperũt epulari & exultare in cõſpectu Dei.Latrone ſimul epulante,cui dixerat dominus in cruce pendens, hodie me-
Luc.23. cum eris in paradiſo, totoque ſabbato requieuit ab omni opere ſuo dominus Chri-
Canti.24. ſtus cum illis, & paſcebatur dilectus in lilijs, donec aſpiraret tertia dies & inclinarentur vmbræ. ¶Die igitur tertia, propicia nobis facta diuinitatis trinitate, cito mortem, quam guſtauerat, reiecit à ſe,ſicut ſignificauerat, quando in cruce noſtram ſalutem ſitiens, & ideo ſe veraciter ſitire dicens, cùm oblatum ſibi acetum noluit bibere. Mortis enim acetum paulułum guſtabat,quam cito,id eſt,tertia die reiecturus, nec vltrà bibiturus erat. Reſurgens enim ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà nõ dominabitur.

Quid ſignificet,quòd dominus noſter nocte reſurrexit.
Caput XVI.

CErtum tenet Chriſtiana fides,quòd dominus noſter, qui mortalis homo factus ad hoc venit vt iudicaretur,ad hoc Zach.12. vėturus eſt in fine vt iudicet, & eandem formam ſerui, in qua iudicatus eſt, cum ſuorum cicatricibus vulnerum iudicatoribus oſtendet ad damnationis cumulum, vt videant in quem transfixerunt: dilectoribus autem ſuis ad æternum charitatis monimentum. Illa autem dies non cum expectatione, ſed ita ſicut fur in nocte veniet, quemadmodum factum eſt in diebus Noë, vel in diebus Loth: quando vendentibus cunctis & Matth.24. ementibus, plantantibus & ædificantibus, vxores ducentibus & dantibus ad nuptias repentinus ſuperuenit interitus: & ſecundũ hæc erit quando filius reuelabitur. Conuenienter ergo,dum iudex venturus iam cum iudiciaria poteſtate reſurrexit, noctis tẽpus elegit, vt ſicut in cæteris tam factis,quàm dictis exterioribus alia quædam ſignificare conſueuit, ſic & in hoc tempus ſignificaret ſecundi aduentus ſui,quod præuideri nõ poterit. ¶Itaque quemadmodum Samſon, quod interpretatur ſol eorum, obſeſſus ab Iudic.16. inimicis nocte ſurrexit, portas tulit, & in verticem montis aſcendit, ſic verus ſol noſter Chriſtus, obſeſſus cuſtodibus & armis, media nocte de ſomno mortis exurgens portaſque inferni,id eſt,omne ius mortis attollens, & ad dextram maieſtatis in excelſis aſ- Luc.12. cendens,ipſo tempore innuit, quòd ſemper debeamus eſſe parati, quia ſicut tunc nocte cunctis quieſcentibus ſurrexit, ita qua hora non putamus, ſe venturum eſſe prædixit.

Quid ſignificet,quòd cum terræ motu reſurrexit. Cap. XVII.

TErræmotus quoq; magnus,qui factus eſt, eiuſdem ſecundi aduentus ſignifica Matth.24. tioni cooperatur. Erit enim confuſio Luc.21. maris & fluctuum,& non ſolum terra, ſed etiam virtutes cœlorum mouebuntur,& tunc videbimus filium hominis venientem in nubibus cœli cũ poteſtate magna & maieſtate. Paſſurus quippe venit occultus, tunc autem iudicaturus maniſeſtus veniet Deus noſter, & tunc ſilebit, ignis in conſpectu eius tempeſtas valida. ¶Et quia tunc areſcentibus reprobis præ timore, iuſti leuabunt capita ſua,

id eſt, exhilarabunt corda, & pulchrè hic vnius eiuſdemq; angeli habitu vtrunq; præfiguratur, cuius erat aſpectus ſicut fulgur, veſtimenta autẽ ſicut nix. Nam impij cuſtodes præ fulgore aſpectus eius exterriti, facti ſunt velut mortui: mulieres autem, quæ religioſe dominum quærebant, niueis eius veſtimentis & dulci alloquio conſolatæ ſunt dicentis: Nolite timere vos, &c. Hinc eſt, quod hac die cantamus: Terra tremuit, & quieuit, dum reſurgeret in iudicio Deus. Dictum eſt enim hoc de die illa, quando auditum faciet iudicium dicens his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei percipite regnum: his autem qui à ſiniſtris: Ite maledicti in ignem ęternum. Tunc enim exurgente Deo in iudicium, qui nunc videtur ſopitus eſſe, vel non curare ea quæ ſub ſole fiunt, terra tremet & quieſcet, id eſt, impij, qui terreni ſunt, timebunt, & quieſcent, quia nocere deſinent. Igitur dies hęc, cuius in nocte dominus noſter cum terræ motu reſurrexit, diem illum æternitatis, diem ſignificat futuræ reſurrectionis, cuius diluculo idem dominus noſter improuiſus, vt dictum eſt, cœlis ardentibus, cœlorumque virtutibus trementibus apparebit.

Luc. 21. Matth. 28. Pſal. 49. Luc. 21. Matth. 28. Pſal. 65. Matth. 25. Iob. 33. Luc. 21.

Quòd Matthæus non diſſentiat à cæteris Euangeliſtis in eo quòd dicit, mulieres veſpere ſabbati, & quòd verè veſpere veni re cœperint, & diluculo peruenerint, & cur ita egerint.

Cap. XVIII.

SEd & illud myſticè nobis aliquid innuit, quòd deuotæ Chriſto fœminæ, quæ illum & viuum dilexerant, & mortuum deſiderabant per noctem ambulantes, iuuante luna, venerunt ad monumentum. Per noctem enim ambulauerunt, quæ diluculo ad monumentum fuerunt. Alioquin niſi per noctem veniſſent, quomodo ad ſepulchrum tam mane adfuiſſent? Verbi gratia: Maria Magdalena cuius domus erat Bethaniæ, qui vicus quindecim ſtadijs diſtat ab Hieroſolymis, quomodo prima ante alias vna ſabbati iuxta Iohãnem, valde diluculo veniſſet, dum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum? Sepulto quippe domino mulieres, quæ illum ſecutæ fuerant, Hieroſolymis non remanſerant. Sed cum aſpexiſſent vbi poneretur, reuertentes, inquit Lucas, parauerunt aromata. Quando autem parauerunt vel emerunt, manifeſtius Marcus indicat. Et cùm tranſiſſet, inquit, ſabbatum, Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Siquidem ſabbato, vt ait Lucas, quieuerunt propter mandatum, ſubauditur legis, quia lex ſabbato vetat operari. Conſtat itaque quia In lachrymis peruigiles amore, nimiumque longa retardantis ſabbati mora fatigatæ, quo nec operari nec plus mille paſsibus ambulare licitũ erat Iudæis: mox vt oneroſum illud ſabbatum abijt, receſsit, tranſiuit, non quieuerunt, nec dederunt oculis ſuis ſomnum, non luciferum ad proficiſcendum præſtolatæ ſunt. Noctem pro die, deſiderium pro duce, lunam rapuere pro ſole. Luna quippe nocti non defuit, quia tunc ſeptima decima extitit. Septima decima verò luna, clauſo veſpere paulò pòſt, id eſt, fere poſt horam dimidiam exurgit, toti deinceps lumen ſuum miniſtratura nocti. Falſo igitur quidam Euangeliſtas calumniati ſunt, quòd contraria dixiſſent in eo, quod Matthæus veſpere ſabbati, cæteri prima ſabbati diluculo mulieres veniſſe dixerunt ad monumentum. Matthæus enim, vt earum commendaret deſiderium, quando venire cœperunt: cæteri dixerunt, quando peruenerunt. Quid igitur illud myſticè nobis innuit, quod mulieres illæ ſic venerunt, niſi quòd animæ fideles paratæ, id eſt, mente vigiles, diligentes & dominum quærentes, inuenire feſtinanter ſatagunt, ad illum filij hominis aduentum, qui, vt ſuprà dictum eſt, ſicut fur in nocte veniet, non ſolum cum terræ motu, ſed & trementibus cœlorum virtutibus, vt conſolationem inueniant, dum impij non iam velut, ſed verè fient mortui? Et ideo nunc parant & ſecum portant aromata, id eſt, collecta de ſcripturarum areolis cum virtutum odoribus, dominicæ reſurrectionis teſtimonia, ſcilicet, quòd verè anima eius non ſit derelicta in inferno, & caro eius non viderit corruptionem. Et ſicut illis non ſatis fuit, quòd Ioſeph iuſtus, & Nicodemus condierant illum cum linteis & aromatibus ipſis præſentibus & aſpicientibus, niſi & ipſæ aliquid de ſuo tantæ pietatis operi addidiſſent, ſic ſanctis & fidelibus ſemper mentibus optabile eſt, ad ea quæ apoſtoli, vel apoſtolici viri ſcripſerunt, de fide reſurrectionis aliquid proprij ſuperadijcere laboris, faciuntque hoc penè cuncti dictis iam ſatis factis, pauci etiam ſcriptis. Idcirco quemadmodum illis viuum ſe præbuit, & vt agnoſceretur, Mariam ſuo nomine vocauit, quòd magnum eſt indicium ſuæ dilectionis. Vnde ad Moyſen, noui te ex nomine, inquit, ſic omnibus tunc propè aderit quærentibus nunc eum in veritate, & nomina ipſorum oſtendet illis ſcripta in libro vitæ.

Iohan. 20. Luc. 23. Marc. 16. Luc. 23. Exod. 20. Pſal. 131. 1. Theſ. 5. Pſal. 15. Iohan. 19. Luc. 23. Iohan. 20. Exod. 33. Pſal. 144. Apoc. 3.

Quanto

Quanto rectius nunc ſancta ſit prima ſabbati, qua mundi redemptor reſurrexit à mortuis, quàm olim ſabbatum, quo idem mũdi creator ab opere ſuo ceſſauit.

Caput XIX.

QVanto præpóderet primæ ſabbati ſanctificatio, quę nobis eſt data, ſanctificationi illi, qua Iudæis ſabbatum dedicatum eſt, ex comparatione cauſarum, vel tẽporum vtriuſq; ſanctificationis aduertere licet. Diuerſis enim ex cauſis longeq; imparibus, & ſabbatum creator noſter benedixit, & primam ſabbati idẽ ipſe Saluator noſter dedicauit. Cauſa nanq; benedictionis ſabbato fuit hæc, quòd Deus in illo ceſſauit ab omni opere quod patrauit, cauſa verò primæ ſabbati, quòd Deus homo factus, in illa reſurrexit à mortuis. Quis hæc longius à ſe differre non videat? Si enim Dei requies, cauſa ſanctificationis diei eſt, conſequenter vbi maior & verior eius requies, illic ſanctificatio copioſior eſt. ¶ Itemque vbi maiorem in operante laborem attendimus, maiorem nihilominus in ceſſante requiem agnoſcimus. Conſtat verò, quia Deus dum conderet mundũ fatigatus non eſt, vtpote qui omnia per verbum ſuum operatus eſt, & vniuerſa componens de ſingulis dixit, fiat, & factum eſt. At ipſe idem, cùm, vt mundum redimeret homo factus, vnus idemq; Chriſtus Deus & homo, paſſus & crucifixus & ſepultus eſt, pro culdubiò fatigatione nõ parua fatigatus eſt. Qua ergo die reſurrexit, veram vtique requiem, gloria & honore coronatus, introiuit, lõgè excellentius requieuit, quàm cum à mundi creatione ceſſauit. Deus enim non in mundanæ creaturæ mole viſibili, ſed in intellectualibus cœlis, id eſt, in ſanctis animabus requieſcit. Nunc enim gaudet ſponſus ſuper ſponſam, quam ſuo ſanguine acquiſiuit, & gaudet ſuper nos Deus noſter, & delectant eum filiæ regum, imo quia vna eſt Eccleſia, illa delectat eum regina, quæ aſtitit à dextris eius, quam & in præſenti præparat & vocat amicam, & in futuro torrente voluptatis ſuæ potabit eam. Nulli itaque dubium, quin prima ſabbati tanto huberius ſanctificata ſit, quanto verius ſuam in requiem, quæ ſanctificationis cauſa eſt, Deus & homo Chriſtus reſurgens introiuit. ¶ Relinquamus igitur Iudæis poſtremi ſabbati ſui vetus gaudium, quod eſt illis de creatione mundi viſibilis, cuius ſolius ſemper fructu tranſitorio delectati ſunt, cuius ſolius proſperitatibus ſemper lactari appetiuerunt, pro cuius ſolius acquiſitione creatorem eius ſeruiliter timentes colere viſi ſunt. In tantum enim terrenis ſemper inhæſerunt, vt quæcunque de cœleſtibus illis promiſſa ſunt, terrenarum, quas amant, ſemper velari oportuerit nominibus rerum, vt eſt illud: Audi Iſraël præcepta domini, & ea in corde tuo quaſi in libro ſcribe, & dabo tibi terram fluentem lac & mel. Nam & ipſum meum & dominum, per quem mundus factus eſt, in propria venientẽ, idcircò ipſi, qui ſui erant, nòn receperunt, nec intelligere voluerunt, enm eſſe regem Iudæorum, quia contra carnalis ſenſus eorum opinionem beatitudinem pauperibus, & væ prædicabat diuitibus, cùm ipſi exiſtimarent, quod nunc quoq; ſomniant regnante Chriſto, auream, gemmatam Hieruſalem in terris, ſtrataſq; auro mũdo plateas eius ſe habituros. ¶ Noſter ſabbatiſmus hac die de ſeptima transfertur ad octauam, quæ & prima eſt. Nam eadem octaua dies, quæ & prima. Idcirco autem iure in octauam transfertur, quia de alio opere, quàm de creatiõe mũdi noſtrum, vt dictũ eſt, gaudiũ ſumitur. Dupla nãq; operatio Dei, prima eſt creatio mũdi, ſecũda, ſaluatio mũdi. Secundũ creationẽ, nihil nouum fit ſub ſole, quia qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul: ſecundum ſaluationem, pater meus, inquit Chriſtus, vſq; modo operatur, & ego operor. De creatione mundi ſabbatizant dilectores mundi. Nobis autem de ſaluatione mundi gaudendum eſt, quorũ vita & requies in Deo cũ Chriſto abſcondita eſt.

[margin notes: Gene. 2. — Hebr. 2. — Pſal. 44. — Pſal. 55. — Deut. 6. — Eccle. 1. 18. — Iohan. 9. — Coloſſ. 3.]

Qua ratione vel autoritate ab hac die dominicæ reſurrectionis, proceſsio cum benedictione aquæ, cunctis per annum agatur dominicis. Caput XX.

PRoprium hoc habet hæc dies, quam fecit dñs, idq; ab ea ſumpſit omnis prima ſabbati, quòd aqua benedicta populis aſperſis agitur proceſsio ſolennis. Veruntamẽ hac ipſa prima & principali dominicarũ omniũ nõ benedicitur, neq; die ſancto pentecoſtes, quia in præteriti ſabbati veſpera ſumpta eſt de ſacro fonte baptiſmi, antequam immergatur aliquis, & antequàm chriſma immiſſũ ſit. Nõ enim ad hoc aſpergimur, vt rebaptizemur, ſed diuini nominis gratiã ſuper nos, cũ hoc memoriali baptiſmatis noſtri, frequẽter inuocare debemus. Et idcirco ſingulis áſpergimur dominicis, quia in ſacroſanctá primæ huius dominicæ veſpera, baptiſmũ vniuerſaliter ſancta celebrat Eccleſia, pro cauſa ſuperius memorata. ¶ Vnde & inter aſpergendũ hac die cantamus: Vidi aquã egredientem de tẽplo à latere dextro, alleluia, &c. De propheta Ezechiele ſumptũ eſt hoc. Ciuitatẽ illi oſtẽderat manus domini facta ſuper eũ, ædificatã [margin: Ezech. 47.]

Apoc.21. ſuper mótē excelſum, & vergentē ad auſtrū,
& in illa mirabile cōſtitui templū. Illa aūt ci-
uitas Eccleſiam ſignificabat, de qua dominus
in Euāgelio: Nō poteſt, inquit, ciuitas abſcō-
Matth.5. di ſuper montē poſita. Quid ergo templū, ni
ſi illud, de quo ipſe idē: ſoluite tēplū hoc, in-
quit, & poſt triduū excitabo illud, loquēs de
Iohan.2. tēplo corporis ſui? Sed & Iohānes in Apoca-
Apoca.21. lypſi, cū de eadē ciuitate ſibi oſtēſa loquere-
tur: & templū inquit, nō vidi in ea, dominus
enim Deus omnipotēs templū illius eſt & ag
nus. Quā de hoc templo aquā vidit hic egre-
dientē, niſi viuificū ſacri baptiſmatis fontē?
Cū eñ illud ſoluiſsēt Iudæi, ſanguis & aqua,
ſicut ſuprà dictū eſt, de latere eius exiuit. Et
rectè de latere dextro aqua exiuit, de qua di-
citur: Et omnes, ad quos peruenit aqua iſta,
ſalui facti ſunt. ¶ Nā hui⁹ quoq; tēpli nō ma-
nu facti latera duo ſunt. Dextrum quippe la-
tus diuinū, lęuū latus humana natura eſt. Sig-
nanter ergo dicendū fuit, quo de latere aqua
hæc exiuit, quæ ad quoſcunq; peruenit, ſalui
facti ſunt: à latere dextro, inquit. Et rectè. Nā
de diuina Chriſti natura Spiritus ſanctus a-
qua inuiſibilis procedit, qui aquę viſibili, quę
de latere læuo, id eſt, de humanitate lanceata
profluxit, ſaluandi virtutē tribuit. Hac igitur
die dominicæ reſurrectiōis, quæ ſacri quoq;
baptiſterij celebratione eſt ſolēnis, rectè in-
ter aſpergendū cantamus illud in laudem flu
minis huius, cui⁹ inundatiōe per mortē Chri
reuiximus. ¶ Cęteris aūt poſt pentecoſtē do-
Pſal.50. minicis cātamus: Aſperges me dñe hyſſopo &
mundabor, lauabis me & ſuper niuē dealba-
bor, quod & ipſum de fide baptiſmi prophe-
ta prædixit, per hyſſopū, quæ herba eſt humi
lis, medicinalis, qua tumor pulmonis depo-
nitur, fidem humilitatis vel paſsionis Chriſti
ſignificans: per nomē lauacri ſuper niuē deal
bātis, baptiſmū ipſius manifeſtius exprimēs.
¶ Deinde cū crucibus & vexillis, quę ſunt in-
Eſa.55. ſignia victoriæ Chriſti, omnes albati & exul-
tantes in laude reſurrectiōis ſanctæ, procedi
mus, cū tāta populi expectatiōe ſexus vtriuſ-
que maiorū pariter & minorū, vt corporali-
ter quoq; illud propheticum in nobis imple
ri videatur, cū iucunditate exibitis, & cū gau-
dio deducemini, nā & montes & colles exi-
lient expectantes vos cum gaudio.

Cur dominus diſcipulos ad videndū ſe in Galilæam inuitauerit, cùm & Hieroſolymis viſus ſit, & quòd ideo proceſsio fiat ſingulis dominicis. Cap. XXI.

Mar.16. VT aūt proceſsio ageretur, ex myſtica E-
Iohan.20. uangelij autoritate tractū eſt, ſcilicet
ex eo, quòd angeli mulieribus pręcipi
unt, dicentes: Ite, dicite diſcipulis eius & Pe-
tro, quia præcedet vos in Galilæā, & ipſe do-
minus occurrens illis exeūtibus à monumen
to, cū tenuiſſent pedes eius & adoraſſent eū:
Ite, inquit, nūciate fratribus meis, vt eant in
Galilæā, ibi me videbunt. Primi hui⁹ mādati,
quod dominus reſurgēs per angelos ſuos &
per ſeipſum ſuis mādat diſcipulis, vt eant in
Galilæā, & ibi me videbunt, inquit. Si cauſam
agnouerimus, proculdubiò fatebimur me-
ritò fieri, quod mandatum illud hac die, cun
ctiſq; per annū dominicis memoria celebri,
id eſt, proceſsiōe frequentamus ſolēni. Non
enim ſine cauſa, non abſq; diuini pondere
conſilij ſeſe in Galilæa videndum eſſe pro-
mittit: cùm Hieroſolymis ſeſe illis oſtende-
re potuerit, imo & quinquies ipſa die, qua re-
ſurrexit, ibidem viſus ſit. ¶ Quod ſi nō aliud Iohan.20.
quàm latus, manus & pedes palpandos & cō- Luc.24.
trectandos illis in Galilęa oſtendere diſpo-
nit, hoc fruſtra vel ſine pondere rationis
(quod omnino incongruū diuinę eſt maieſta
ti) videbitur agi. Hoc enim tā ſecundū Iohā-
nē q̃ ſecundū Lucā, hac eadē die Hieroſoly-
mis fecit, cū reuerſis Hieroſolymam duobus
diſcipulis, quibus oſtēſus fuerat, euntibus E-
maus, & referētibus quæ viderāt illis ſecū mi
rantibus, ſtetit Ieſus in medio eorum & dixit
eis: Pax vobis: Et cùm hoc dixiſſet, oſtendit
eis manus & latus. ¶ Quid ergo amplius in
Galilęam euocatis oſtenderit, quærendū eſt.
Hoc nimirū, quod inimicū erat Hieroſoly-
mis terrenæ ciuitati, vnde illos euocauit & tē
plo ſacerdotioq; veteri, propoſitum ſuū, imo
totius trinitatis cōſiliū illis aperuit. Data eſt,
inquit, mihi omnis poteſtas in cœlo & in ter Matth.28.
ra: Euntes docete omnes gētes, baptizātes eas
in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Ec
ce hęc eſt illa magna trāſmigratio, quam Gali
lęa quoq; ſuo cōmendat nomine. Magna, in-
quam, trāſmigratio Chriſti diſcipulis impera
ta, trāſmigrare de Iudæis ad docēdas & bapti Matth.10.
zādas omnes gentes, cùm ante dixiſſet: In viā
gentiū ne abieritis, & de vetuſtate circunci-
ſionis ad nouā gratiam baptiſmi, cuius nunc
regulam præſcripſit, quam hactenus nuſquā
tradiderat illis. Magna ſanè cauſa, & digna,
quam dominus non ſolū verbis ediceret, ſed
& facto præſenti pręfiguraret. Nam quomo-
do ante paſsionē ſuam, pleriſq; dictis aut fa-
ctis ſuis ſimilitudines adhibere cōſueuit, ver
bi gratia, quomodo ſuperius octaua ab hinc
die veniens ad paſsionē, vt genus humanū re
dimeret, eandē generis humani redēptionē,
per aſinæ & pulli eius ſignificauit ſolutionē. Matth.21.
¶ Sic tunc Apoſtolis ſuis dicēs, euntes docete Matth.28.
omnes gentes, baptizantes eas in nomine Pa
tris & Filij & Spiritus ſancti, eandem gra-

tiæ ſuæ

tiæ ſuę transmigrationem ſignificare voluit per Galilęam, quę Latinè vertitur in transmigrationem. Totum hoc ad nos, id eſt, ad Eccleſiam de gẽtibus reſpicit, ad quam ſalus ex Iudęis hoc pręcepto trāſmigrauit. Rectè igitur & meritò in primi huius mandati commemorationem, quòd ſtatim, vt viſus eſt dominus noſter poſt reſurrectionem, nũciate, inquit, fratribus meis, vt eant in Galilęam, ibi me videbunt, nos proceſsionem agimus ſolennem, noſq́; & loca noſtra aſpergimus aqua benedicta, in honorem huius diei, quo iuſsi ſumus baptizari in nomine patris & filij & Spiritus ſancti. *Iohan. 20.*

Quo die diſcipuli in Galilęa videntes dominum adorauerunt, ſecũdum Matthęum. Cap. XXII.

Illud quidem nemo qui dubitet, quòd hac die, qua reſurrexit dominus, id eſt, prima die ſabbati, diſcipulos in Galilęam inuitauerit: ſed illud per ſe non ſatis liquet, qua die illuc abeuntes iuxta Matthęum, illum videntes adorauerint. ¶ Verum Hieronymus item prima ſabbati, id eſt, octaua die, factum hoc eſſe aſtruit, & hãc eãdem eſſe apparitionem, de qua Iohãnes ait: Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli intus, & Thomas cum eis. Ait enim idem Hieronymus ſuper Matthęum: Poſt reſurrectionem dominus in Galilęæ monte conſpicitur, ibiq́; adoratur, quod licet quidam dubitent. Tunc manifeſtius oſtẽditur Thomę, & latus lancea vulneratum, clauiſq́; fixas manus demonſtrat, vt verè licet nõnulli numerando vices, quibus dominus poſt reſurrectionem viſus eſſe deſcribitur, aliter ſentire videantur, nos tamen prędicto doctori hunc ſenſum non improbandũ eſſe arbitramur. ¶ Et ipſa ratio admittit, quòd diſcipuli eadem die, qua dominus reſurrexit, toties in Galilęam ire iuſsi, nõ vltra dies octo diſtulerint, preſertim cùm eadem die ſerò illum videntes, quando Thomas non erat cum eis, ſpem feſtinantiſsimam iterum videndi eum, ardentiuſq́; deſiderium concipere potuerint. ¶ Nihil enim eſt, in quo Hieronymo autoritas Euangelica refragetur. Nã quod ait Iohannes, poſt dies octo iterum erant diſcipuli intus, non nos coartat in eodẽ loco intus eos fuiſſe fateamur. Intus erant, ſed in monte, id eſt, in ciuitate Nazareth, quę in monte Galilææ ſita eſt. Sic enim habemus in Luca: Qui cùm dixiſſet, quia dominus poſt quàm ieiunauit XL. diebus, & XL. noctibus, reuerſus in virtute Spiritus in Galilæam, & iam magnificatus in Capharnaum, venit Nazareth vbi fuerat nutritus. Et cùm dixiſſent ei, quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, ipſeq́; reſpondiſſet eis, in veritate dico vobis, multæ viduæ erant in Iſraël, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam, cùm, inquam, hæc dixiſſet Euangeliſta, ſtatim ſecutus, repleti, inquit, ira ſurrexerunt, & eiecerunt eum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſq; ad ſupercilium montis, ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Non ergo aliũ in montẽ, quàm in Nazareth, quæ ſuper montem ſita erat, dominum pręceſsiſſe, & diſcipulos ſuos euocaſſe, putandum eſt. Itaq; nulla, vt dictum eſt, autoritas Euangelica Hieronymo refragatur. ¶ Intus enim erant poſt dies octo, ſed nõ in eadẽ domo, nec in eadem ciuitate. Et pulchrè, vbi perſecutionem primam pertulit, primumq́; deſertionem Iudæorum, & tranſitum ad gentes præfigurauit, ſicut poſt ſuprà dicta ſcriptum eſt: Ieſus autem tranſiẽs per medium illorum ibat, ibidem poſt omnes perſecutiões Iudęos deſeruit, ritumq́; eorum mutauit, circumciſione abolita, gentes omnes præcipiens baptizari in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. *Matth. 28.* *Iohan. 20.* *Luc. 4.* *3. Regum 17.* *Luc. 4.*

Quod de redemptore noſtro propheticè dictum ſit: Neptalim ceruus emiſſus dans eloquia pulchritudinis. Cap. XXIII.

Simulq́; & hoc notandum, quòd, vbi ante paſsionem maximè prædicauit in finibus Zabulon & Neptalim, ſicut habemus in Euãgelio, trans Iordanem Galilææ, illic & poſt reſurrectionem eandem conſummauit doctrinam, dando baptizandi & docendi pręceptum, vt ſicut ab eodem Euangeliſta teſtimonium ſubiunctum eſt de propheta: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, lucẽ videret magnam, complens illam quoq; prophetiã, qua dictũ eſt: Neptalim ceruus emiſſarius dans eloquia pulchritudinis. Emiſſus enim per diuinam potentiam à canum inſecutione, de quibus ipſe dicit per os Dauid: Circundederunt me canes multi, emiſſus, inquã, in plenam ſecuritatem, velociſsimo ſaltu reſurrectiõis recurrit in fines Zabulon & Neptalim, vbi ante docere cœperat, factus & ipſe Neptalim, id eſt, dilatatus, videlicet expeditione charitatis, & hæc dedit, quæ prædicta ſunt, eloquia pulchritudinis de nobis gentibus baptizandis, quæ ſic finiuit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad cõſummationem ſeculi. *Iſa. 19.* *Gen. 94.* *Pſal. 21.* *Matth. ultim.*

Item de proceſsione, ſecundum quod variatur in diuerſis Monachorum & in Canonicorum ordinibus. Cap. XXIIII.

PRædicta proceſsio ſic agitur, vt ſacerdotem præcedentem, & officinas viſitantẽ, ſemper in eo loco, quo ſuprema ſtatione, conſiſtimus, ante nos cum cruce inueniamus. Quod & ipſum ex eadem Euangelij pẽdet authoritate. Nam dominus noſter, cuius perſonam ſacerdos in ſuo gerit officio (ſicut alio loco iam dictum eſt) & antequàm pateretur, & poſtquam reſurrexit, hac die diſcipulos ſuos in Galilæam præceſſurum ſe dixit. Nam qua nocte tradebatur: poſtquàm autẽ, inquit, reſurrexero, præcedam vos in Galilæam, & cùm reſurrexiſſet, ſicut hac die legi- *Matth.16.*
mus, ite, inquit angelus, dicite diſcipulis eius *Marc.16.*
& Petro, quia pręcedet vos in Galilęã. Huic ſignificationi pulchrè & ipſa, quam ibidem, id eſt, in ſuprema ſtatione, ſacerdos dicit, oratio concinit, directa ad perſonã filij: Domine Ieſu Chriſte, qui introitum portarũ Hieruſalem valuas ſanctificaſti, &c. ¶ Nam ad filij perſonam dirigitur, & ſub nomine Hieruſalem Eccleſiæ mentio ſit, quę de baptizatis omnibus gentibus conſtruitur, & ſub nomine portarum eius, nomen patris & filij ſpiritus ſancti, in quo baptizantur, ſignificatur ſecundum Apocalypſim, vbi in ſignificationẽ eiuſdem diuini nominis, patẽt ciuitatis, quæ ſignificat Eccleſiam, ab oriente portę tres, & ab occidente portæ tres, & ab aquilone por-
Apoc.21. tæ tres, & à meridie portę tres, quia quacunque ętate veniant ad fidem Chriſti, ſeu in pueritia, ſeu in adoleſcentia, ſeu in iuuentute, ſeu in ſenectute (vt ait Prudentius) occurrit quadrina ad compita nomen. ¶ Sicq́; fit, vt tota hæc proceſsio nihil aliud, quàm gratiarum actio ſit, eò quòd reſurgens dominus
Ephes.2. ſtatim memor noſtri, qui eramus abſq; Deo, diſcipulos ſuos in Galilęam ad hoc conſiliũ euocauit, vt baptizaremur in nomine patris & filij & Spiritus ſancti. ¶ Vnde locum quoque, quo ſuprema ſtatione poceſsionem terminamus, nos Galilęã nominamus, & pręeũtem ſacerdotem ſemper in huiuſmodi, id eſt, dominicali proceſsione maiores quique poſt pręlatum noſtrũ, vt caput digniora mẽbra ſequuntur. ¶ Et illud quoq; maiorũ exẽplis edocti, quia rei iã dictę congruit, obſeruamus, vt in hac proceſsione nulla vnquam dominica quicquã, quod ſit veteris hiſtorię, cantemus, ſed ſemper quod de nouo teſtamento ſit, gloriamq́; perſonet Euangelij.

¶ Sed de hoc principali die paſchę ſermo nunc eſt, à quo omnis prima ſabbati inſignitą, & dominica dies dicta eſt, quo dominus noſter patres noſtros Apoſtolos ad audiendum, vt dictum eſt, gratiæ conſilium in Galilęam euocare dignatus eſt. ¶ Huius diei ſtatio, quo proceſsio terminanda eſt, in medio templi ſplẽdidè ordinata, rẽ ipſam, de qua dictum eſt, pulchrè commendat, dum ſacer Eccleſiæ chorus totus feſtiuus, ſexus vtriuſq; populo circunſtãte, totis viribus in vocem exultationis & ſalutis feliciter erum- *Mar.16.*
pit, cantando antiphonam: Sedit angelus ad ſepulchrum domini. Hæc enim antiphona rem ipſam patenter exprimit, quam perdocere omnes gentes iuſsi ſunt Apoſtoli, ſcilicet, quòd Deus homo factus, mortem noſtram moriendo deuicit, & vitam nobis reſurgendo reparauit. Cui rei valde & ipſa, quæ dictis inſita eſt, congruit melodia, dum cantus is
*tetrardi garrulitate concinnus, agili recur- **tetradis*
ſu feſtiua dicta ſuſpendens frequenter tripudiat, & læta pronuncians, velut alauda matutina per vocum ſuarum ſępe volitat acumina. ¶ Hæc igitur ſtatio nobis illud feſtiuo concentu cõmemorat, quòd in Galilæa iuſsi à creatore ſuo cœli enarrauerunt gloriã Dei, *Psal.18.*
gloriã reſurrectionis Chriſti, ſicut legimus, quia virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti domini *Actor.4.*
noſtri. Quod ideo totis viribus eſt concinẽdum, & toto corde totoq́; ore in auditu populorum circumſtantium efferendum, quia in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Quòd nos rectè beatam mariam in principio noſtræ lętitiæ proponimus in hac proceſsione, omni dominica ad eius memoriã prima ſtatione diuertentes, & quòd credendum nõ ſit, quòd dominum reſurgentem ipſa non viderit, & quòd inter teſtes mater ſcribi nõ debuerit. Cap. XXV.

REctè & laudabiliter à noſtri, id eſt, monachi ordinis maioribus traditum eſt, quod hactenus pro lege ſixũ atq; incõuulſum cõſeruatur, vt in huiuſmodi proceſsionibus, cunctis per annum dominicis beatæ Dei genitricis memoriam prima ſtatione viſitemus, decantando quodlibet, quod eius proprium ſit, eaq́; ſalutata & oratione dicta, tunc demum proceſsionem ordine ſupradicto peragamus. Sicq́; feruente ſacræ religionis ſtudio prouiſum eſt, vt infra clauſtrum habeatur eiuſdem beatę virginis diuerſoriũ; ſcilicet ſacratũ in ipſius honore, maximè propter hoc ipſum proprium nominis eius oratorium. ¶ Quid Euangelicæ fidei conueniẽtius Chriſtiana ſedulitas comminiſci potuit? Quid pulchrius, quid venerabilius, quàm cõgratulari matri virgini ſuper reſurrectione vnigeniti, iam non morituri, in cuius paſsione gladius animam eius pertranſiuit? perpen- *Luc.2.*
dere geſtit Chriſtiana deuotio, quantus torrens

rens gaudij repente inundans, locumq; vulneris replens, animam eius ferro doloris cōfoſſam inebriauit, cùm rediuiuus filius, illi ante omnes fortaſſe mortales, materno virginem non defraudās honore victoriam ſuā annunciauit, & dulcia carnis ſuę vulnera, quā illa veram de carne ſua carnem conceptā peperit, deoſculanda præbuit. ¶ Quid ergo? repugnare videbitur Euangelio, referēti quòd ſurgens Ieſus primò Mariæ Magdalenæ apparuit? Abſit. Sed omnibus, beatam virginem matrem excipimus, teſtibus præordinatis, quos ſolos nominare ad Euangeliſtas pertinuit, vel quos Chriſti reſurrectionem annūciare decuit. Nunquid illam nunciare decebat, vt verba eius tanquam deliramenta viderētur ante Apoſtolos? Si enim extranearum verba fœminarum viſa ſunt eis tanquam deliramenta, quomodo non magis matrē amore filij delirare crederent? Veriſsimè ergo matri filius reſurgens apparuit, ſed illa vt ab initio cœperat, ita & nunc conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Quod ſi iccirco verum non videtur, quia nullus Euangeliſtarum ſcriptis hoc atteſtatur, conſequens eſt quod nunquam poſt reſurrectionē ſuam viſus ſit matri, quia quādo, vel vbi apparuerit illi, nullus eorū nominatim edixit. Sed abſit hoc ab illo, qui in lege ſua patrē & matrem honorare præcepit, abſit, inquam, vt matrē propter ſe doloris gladio trāſuerberatam, tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non ſic Apoſtolica ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſenſit veritas, quæ hanc beatam Hieruſalem in principio lætitiæ ſuæ propoſuit. Nam cùm hac prima die paſchæ ſtationē ad hanc, de qua loquimur, ſanctam Mariam Miſſæ officio præſcripſit, quid aliud quàm Hieruſalem in principio lætitiæ ſuæ propoſuit. ¶ Si enim omnis anima timens dominū ſic benedicitur, vt videat bona Hieruſalem, & videat filios filiorum ſuorum, pacē ſuper Iſraël. Et ideo dicitur, & eſt ipſa quoq; Hieruſalem, quod eſt viſio pacis: quanto magis iſta ter quaterq; beata virgo dicenda eſt Hieruſalem, quæ benedicta inter omnes mulieres, vidit filium ſuum pacem ſuper omnem verum Iſraël, ſcilicet Chriſtum, de quo Apoſtolus ait: Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraq; vnū. Ipſa præ omnibus, ipſa ante omnes vidit hanc noſtram pacem, ipſa eſt Hieruſalem, pulchra, electa ſuauis & formoſa, quā viderunt filiæ Sion, & beatam dixerunt, & reginæ laudauerunt. ¶ Dum ergo hanc hodierna ſtatione ſancta Romana Eccleſia in principio lætitiæ ſuæ, vt dictum eſt, propoſuit,

Luc. 24.
Luc. 2.
Exod. 20.
Matth. 15.
Pſal. 127.
Luc. 1.
Ephe. 2.
Cant. 6.

non hoc æſtimauit, quòd pacem ſuper Iſraël venientem, id eſt, filium ſuum propter iuſtificationem noſtram reſurgentem, ipſa nō viderit. Sed vt ad propriam, de qua ſuprà dictū eſt, hodiernæ & omnium dominicalium proceſsionum cauſam ſermo recurrat: nunquid vel tūc, quādo vndecim diſcipuli abierunt in Galilæam, in montem, ſicut cōſtituit illis dominus Ieſus, hāc beatā, de qua loquimur, Mariam prætererunt, & abſq; illa videntes eum adorauerunt? Imò non aliàs quàm in domū illius, non alium in montē abierunt, vt viderent eum, quàm in illum, ſuper quem ciuitas eius Nazareth, ſita erat, ſicut iam dictum eſt. ¶ Igitur pulchrè & laudabiliter, vt ſuprà diximus, traditum eſt à noſtris maioribus, vt in hodierna, cunctiſq; per annum dominicalibus proceſsionibus, beatæ Dei genitricis memoriam prima ſtatiōe viſitemus, eandem ob cauſam, qua hodiernę Miſſę officio ſtatio ad ſanctam Mariam præſcribitur, vt eam, ſicut iā dictum eſt, in principio lætitiæ noſtræ proponamus, illud de canticis recolentes, nouū nouæ Eccleſiæ ſponſum, mox vt reſurrexit, dixiſſe non vanè arbitrantes: Vadam ad mōtem myrrhæ, & ad collem thuris. Qua enim ſui corporis parte altiꝰ, poſt ipſum caput ſuū Chriſtū Eccleſiæ ſublimitas eminuit, quàm ſingularibus huius reginę angelorum meritis, cuius ex carne ſine viro Chriſtus, vt lapis de monte ſine manibus, eſt editus? Et quo in vertice montium tantum myrrhę, id eſt, mortificationis, cum thuris, id eſt, piæ orationis odoribus inueniri potuit, quantum in huius beatæ virginis animā, quam ſingularier dominicæ paſsionis gladius pertrāſierat. ¶ Ad hunc ergo montem myrrhę vadimus & nos, ſępe dicta ſtatione ad ſanctam Mariam diuertentes, & ipſa quoq; eloquia cerui emiſſi, de quo ſuprà dictum, eloquia pulchritudinis, quibus illic de baptizandis omnibus gentibus mandauit, exultātes myſticè depromimus hac die cātando: Tota pulchra es. Nota nanq; omnium penè ſententia doctorum eſt, nouam his verbis Eccleſiam inuitari, vt ſurgat & properet Apoſtolica, quę tunc numero parua erat, Eccleſia de Libano venire, id eſt, candidatione baptiſmi gentes ad Chriſtum adducere, Maria matre fidei noſtræ adiuuante, id eſt, omnia verba hæc, quæ hactenus conſeruabat in corde ſuo, iam aperiente.

Rom. 4.
Matth. 28.
Cant. 4.
Dan. 2.
Gen. 49.
Luc. 2.
Cant. 4.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER OCTAVVS.

De Miſſa eiuſdem diei.

TOtum diei præſentis offici-
um cunctis partibus ſuis in
illū æternitatis diem inten-
dit,cuius nobis aditū Deus
per vnigenitum ſuum, de-
uicta morte reſerauit,vbi e-
Pſal.67. pulabuntur & exultabunt iuſti in conſpectu
Dei, qui nunc epulantur (vt cantamus ac
legimus) in azymis ſynceritatis & verita-
1.Cor.5. tis, bibentque vinum bonum, quod ex
Iohan.2. aqua ſactum eſt in cœleſtibus nuptijs, id
eſt,in gloria delectabūtur immortalitatis, &
impaſsibilitatis,à corruptiōe mortalitatis pe
nitus immutati.Et rectè:Vt quia paſcha tran
ſitus eſt,illò paſchale præſentis diei cāticum
intendat,vbi tranſeuntibus patria conſtitu-
ta eſt. Tunc illa ſancta ciuitas Hieruſalē ſplē-
Apoca.2. debit nouitate æterna,nouumq; cantabit cā-
ticum,noua ipſa non habens maculam aut ru
Ephe.5. gam. Cuius cantici æterni doctor ac præcen-
tor erit nouus eius ſponſus, qui primus re-
Pſal.56. & ſurrexit, cui cùm diceret pater, ſicut habe-
107. mus in Pſalmo: Exurge gloria mea, exurge
pſalterium & cithara,reſpondit,exurgam di-
luculò. Rectè ergo in introitu hodierni of-
ficij primam vocem emittit, qui primus re-
Pſal.138. ſurrexit, dicitq;:Reſurrexi, & adhuc tecum
ſum. Ad huius cantici nouitatem nos inuitās
1.Cor.5. & inſtruens Paulus in ſequenti lectione Epi-
ſtolæ: Expurgate, inquit, vetus ſermentum,
vt ſitis noua conſperſio,&c. Aperta ſimilitu-
dine baptizatos edocet, dum nouam,id eſt,
abſq; ſermento, conſperſionē nos eſſe horta
tur,eò quòd ex multis hominibus vnum Ec-
cleſię corpus, tāquam ex multis granis vnus
panis efficiatur. Quale autē ſit illud, quo pa-
nis iſte ſermentetur,& paſchali menſa fiat in
dignus,ex his,quæ ſuprà Corinthijs dixerat,
patenter agnoſcimus.Dixerat enim,omnino
auditur inter vos ſornicatio, & talis ſornica-
tio,qualis nec inter gentes,ita vt vxorem pa-
tris ſui quis habeat.Et paulò pòſt,non bona,
inquit,gloriatio veſtra. An neſcitis,quia mo
dicum fermētum totam maſſam corrumpit?
Expurgate vetus ſermentum,&c. Hoc igitur
Eccleſiaſtici compoſitor officij, per hanc le-
ctionem Eccleſiæ Chriſti intimare voluit, vt
illam,quam accepit in baptiſmo, ſeruet im-
maculatam nuptialem tunicam,vtpote quam
exhibere ſibi cupit Chriſtus ſponſam glorio
ſam,non habentem maculam aut rugam.For Ephe.5.
nicatio enim,propter quam eadē lectio ſcri-
pta eſt,vt ſuprà dictum eſt,vel aliud quodli-
bet damnabile vitium,vetus fermentum eſt,
vetuſti hominis morbus eſt,veteris vitæ ma-
cula eſt. ¶ Itaq; cùm hæc dies nouitatem vitę
prędicet,& ęternam iuuentutem annunciet,
miranda planè & laudanda Romanæ Eccle-
ſiæ diligentia in eo quoque, quòd in officio
præſenti legendum eſſe Euangelium ſecun-
dum Marcum inſtituit. ¶ Ille nanque præter
hoc,quod in quatuor animalium admirabili
figura leoni aſsimilatur,præter quod eius E-
uangelium rectè legi videretur, vt leo rugi-
tum leonis reſurgētis Euangelizaret,de quo Gen.49.
prædictū fuerat:Catulus leonis Iuda,ad præ-
dam fili mi aſcendiſti, requieſcēs accubuiſti,
vt leo & quaſi leæna.quis ſuſcitabit eum?præ
ter hoc,inquam,officium diei præſentis Euā
gelium eius maximè pro eo congruit, quòd
ſanctæ reſurrectionis nuncium, quem cæte-
ri ſimpliciter appellant angelum, hic altiori
myſterio iuuenem appellat:Viderūt,inquit,
iuuenē ſedentem in dextris, coopertū ſtola Marc.16.
candida. ¶ Hæc enim duo,quæ poſui,iuuenē
& coopertum ſtola candida,duo itidem,quæ
ab Apoſtolo in laudem &*glorioſæ Eccleſiæ *honorem
dicta ſunt,prædicant, ſcilicet non habentem
maculam, non habentem rugam. Nam quia Ephe.5.
glorioſa Eccleſia, pro qua Chriſtus mortuus
eſt,& propter cuius iuſtificationem reſurre-
xit,in illa glorioſa reſurrectionis,cui ſe præ- Rom.4.
parans,nunc vetus fermentum expurgat, vt
dictum eſt, rugā vetuſti hominis,quē exuit,
non habebit,rectè ſanctus Euangeliſta reſur-
rectionis eiuſdem præconem angelum, iuue
nem appellat:& quia maculam non habebit,
quā ſponſus ſuus in ſanguine ſuo lauit à pec-
catis ſuis, pulchrè coopertum ſtola candida,
vt verè erat,diligenter expreſsit. ¶ Diligen-
tiſsima ergo inſtitutione,hac die ſecundum Apoc 1.
Marcum legitur reſurrectionis Chriſti Euā-
gelium,quo baptizatis noſtris,quibus reno-
uata eſt vt aquilæ iuuentus ſua, iuuenis ſe- Pſal.102.
dēs in dextris dominici ſepulchri,& cooper-
tus ſtola candida,ipſo ſuo habitu, quid acce-
perint,aut quid ſperare debeant,prędicat cū
ctis cōſonantibus partibus officij, & hoc ma-
ximè conclamantibus concorditer, vt expur
gato veteri fermento, in azymis ſynceritatis
& verita-

1. Cor. 5. & veritatis epulantes, primā baptiſmi reſur-
rectionē ita ſeruemus, quatenus ſecundæ re-
ſurrectionis ęternæ iuuentuti præparemur.
Pſal. 75. ¶ Tūc (ſicut in offerēda cantamus) reſurgen-
te Deo in iudicio, qui nunc ſopitus eſſe, & hu
mana curare non putatur, terra tremet &
quieſcet, id eſt, impij terrebuntur, & traditi
gehennæ nocere deſinēt: & erit in pace locus
domini, ſcilicet Eccleſia, & in Sion iuuene,
iamq; candida, ſicut angeli ſupradicti habi-
tus prędicat, cōfractæ erūt omnes aduerſarię
potentię, arcus, ſcutū, gladiuſq; & bella vitio
rum. ¶ Graduale, quod eſt cantus laborantiū
in hac peregrinatione, iā dictū eſt ad hos dies
reſurrectionis vſq; in pentecoſten non per-
tinere, ſed propter baptizatos per hanc heb-
domadam in officijs additum eſſe, ita tamen,
vt ſicut his propter quos additum eſt, militię
laborem, quem arripuerūt, pręſens ſubleuet
gaudium, de recenti remiſsiōe peccatorum:
ſic conſuetudinalem gradualium neumarū
Pſal. 117. ſerenent verba, diem, quam fecit dominus,
quotidie perſonantia, & exultandum atq; læ
tandum eſſe in ea, tam ex ipſo quàm ex verſi-
bus eius accipimus, qui ex eodē pſalmo ſum-
pti per hebdomadam diſpertiuntur.

De ordine inuſitato veſpertinę laudis, cuius
cauſa eſt per hanc hebdomadā ſolennitas
ſancti baptiſterij. Caput II.

CVm omnes horæ regulares ſupradictæ
nouitatis & lętitiæ proferant inſignia,
tunc verò ſplendidius veſpertina ſyna
xis huius feſtiuitatis claritate, ſecundum or-
dinem Romanum eſt illuſtrata. ¶ Nā quia ve
ſpera ſabbati paſchalis baptiſma celebratum
eſt, eadem hora per totam hebdomadā feſti-
uam regenerationis iucunditatē hoc modo
retinet. Primùm, quia in ipſo baptiſmi ordi-
ne inceptū eſt Kyrie eleeſon, & litania trina
decantata eſt ob honorem & reuerentiā ado
randi nominis, patris & filij & ſpiritus ſancti,
quo in nomine baptiſmus peragitur: idcirco
non, vt fieri ſolet à verſu, Deus in adiutoriū
meū intende, ſed à Kyrie eleeſon feſtiuo cō-
centu incipiūtur. ¶ Sequuntur ob eandē cau
ſam tres pſalmi ſub vno alleluia decantandi,
qui & per totam hebdomadā nō mutātur, tū
quia tota hebdomada hęc pro vna die com-
putatur, eò quòd vniuerſalis diē reſurrectio
nis aſpiciat, tū quia tā hi quàm cęteri, qui pro
ceſsionibus (de quibus dicendū eſt) reſeruā-
tur, inſigni titulo, quod eſt alleluia, pręnotā-
tur, quod rei vel tempori cōgruere, imo pro-
Pſal. 109. priū eſſe nouimus. Verūtamē primus, id eſt,
Dixit dominus, ſolus alleluia nō habet in ti-
tulo, ſed ad laudem Chriſti maximè & ſecun-
dum diuinitatem, & ſecundum humanitatē,
autoritate Dei patris commendante decan-
tatur, agens per totā ſeriē de glorioſa & ineſ-
fabili exaltatione eius, qua mortis torrente
bibito, ſuū hodie exaltauit caput. ¶ Poſt tres
pſalmos pro capitulo dicitur cāticū: Hęc dies
quam fecit dominus, ſicut & per omnes regu
lares horas, nihilominus ob magnitudinem
ſignificandę lętitię pro capitulo decantatur.
Deinde alleluia cū verſu ſuo pro hymno cani
tur, quia proprius patrię cœleſtis hymnus al-
leluia eſt. ¶ Poſt canticū de Euāgelio cū anti-
phona, dicta oratione, proceditur ad fontes Pſal. 112.
cum pſalmo, Laudate pueri dominum, qui &
ipſe in titulo alleluia pręnotatus, perſpicuè
congruit ipſis, qui reſeruatus eſt ſacris fonti
bus. Admonitio nanque diuinę laudis eſt ad
pueros, id eſt, nouos Eccleſię filios, qui per ba
ptiſmū pueri, id eſt, puri facti ſunt à vitijs, to-
tuſq; hic pſalmus tantū ad fideles de gētibus
dirigitur, quod ex eo facilè perpēditur, quia Pſal. 112.
dicit: Qui habitare facit ſterilē in domo ma-
trē filiorū lætantem, id eſt, gentilitatē prius
ſterilē, nunc matrē filiorū ſecundū fidem fa-
cit habitare in domo, id eſt, in cœleſti Hieru
ſalē cōpleta prophetia, qua dictū eſt: Lętare Eſa. 54.
ſterilis, quę nō paris. Vnde nūc apud fontes Galat. 4.
Eccleſia mater iubilans exultat in laudē eius
gratię, per quā meruit eſſe (ſicut audiuit in cā Cant. 4.
ticis) Fons hortorum, puteus aquarū viuen-
tiū, quæ fluunt impetu de Libano, vt ſint e-
miſsiones eius paradiſus malorū punicorum
cum pomorū fructibus, cyprus cū nardo, nar
dus & crocus, fiſtula & cinnamomū, myrrha
& aloë, cum vniuerſis lignis Libani. Quæ om
nia diuerſis qualitatibus ſuis diuerſa merita
vel profectus ſignificāt eorū, qui in fonte ba
ptiſmi ſimilitudini mortis Chriſti cōplantati Rom. 6.
ſunt, de quibus non eſt modo dicendum per
ſingula. ¶ Hac ſtatiōe terminata, tranſitur in-
de ad oratoriū ſancti Andreæ Apoſtoli, cantā
do: In exitu Iſraēl, quo ſignificatur exitus il-
lorū, qui Iſraēl (id eſt, vidētes Deū) renaſcēdo
facti, de Aegypto huius ſeculi & populo bar-
baro infidelium exeunt mari, id eſt, profun-
ditate gentium, & Iordane, id eſt, Iudæis. Ior-
danis enim terræ Iudæorū eſt fluuius, & à re-
tro fluens interpretatur: gentibus (inquā) &
Iudæis videntibus ea, quæ per exeūtes mira-
bilia facta ſunt, fugientibuſq; ab infidelitate
ad fidem, à carne ad ſpiritū, à diabolo ad De-
um, quem reliquerāt, retrorſum. Vnde & mō
tes, id eſt, Apoſtoli, & colles, id eſt, eorū diſ-
cipuli, exultantes vt arietes & ſicut agni oui-
um, gratulātur & dicunt: Quid eſt tibi mare,
quòd fugiſti, & tu Iordanis, quia conuerſus
es retrorſum? Sic omnis Paſchalis hebdo-
madæ veſpera, qua hora ſabbato in ſanctæ
trinita-

trinitatis nomine baptiſma celebratum eſt, trina ſtatione completur. ¶Et idcirco fortaſsis ad S. Andream penè omnis veſpera terminatur, quia beatus Greg. qui ſtationes, ſicut hactenus ſeruantur, ordinauit, eidẽ S. Andreæ ſpecialiter deuotus extitit, cui iuxta & baſilicam ſanctorũ Ioh. & Pauli ad cliuum Scauri, monaſterium in proprio domate formauit: in quo relictis omnibꝰ ex huius mũdi naufragio nudus euaſit, diu deſideratũ monachicum capiens indumentum. Nec mirum hanc illum veſpertinam ſtationem pro deuotione tanto Apoſtolo conſecraſſe, cùm & ſtationem ad S. Coſmam & Damianum, qua die cantatur: Salus populi ego ſum, ſecerit illuſtriorem, proprijs ac ſolennibus collectis, ſicut à pleriſq; vſq; nunc obſeruatur, ſanctis eiſdẽ dedicauerit, idcirco quòd atauus eius, IIII. Felix, ſedis Apoſtolicę Pontiſex, vir magnæ in Chriſti Eccleſia reuerentię, baſilicã eorundem ſanctorum via ſacra iuxta templum Romuli, ſicut hactenus cernitẽ, venuſtiſsimè ſabricauit. ¶Forte & illud maieſtatem diuini nominis reſpicit, patris & filij & ſpiritus ſancti, quo in nomine baptiſma celebratum eſt, quod ad vigilias nocturnas tres tantũ lectiones ordine Romano leguntur. Nam quo reſpectu vltra numerum hunc lectiones multiplicarentur? Siquidem prędicatores noſtri, quos (vt alio loco iam dictum eſt) ſignificat amplior in ſolennitatibus numeroſitas lectionum, quia ſub tempore gratiæ plures veritatis præcones mitti cœperunt, prędicatores (inquam) Euangelij, id eſt, Apoſtoli, nunc erãt muti & abſcõditi, neq; (vt ſolebãt dño cũ illis commorante) circuibãt, per caſtella, Euã-

Luc. 9. gelizantes & curantes vbiq;. Nec quiſquam illud obiiciat, quod tribus quę prçceſſerunt luctuoſis noctibus, plures lectę ſunt. Nam illarum alia ratio ſuo loco prçſcripta eſt. Igitur ternarius numerus, autoritate diuini nominis in baptiſmo illuſtratus, pulchrè in hac ſolẽnitate, tam in Pſalmis quàm in lectionibus principatur.

Cur non monachi æquè vt canonici, per hos dies cõſuetam debeant immutare regulam. Cap. III.

QVamuis ea, quę ſupradicta ſunt, rationem habeant theoricam, noſtri tamẽ, id eſt, monachi ordinis, æquè authenticam non debent immutare regulam, vt verbi gratia, nocturnas vlla dominica ad tres lectiones contrahant vigilias, aut per horas regulares litanię remoueant ſupplicationes, & pro ipſis iucundum alleluia perſonent, idcirco quod in illa beatitudine, quam ſignificat hęc Paſchalis ſolennitas, nulla erit deprecatio miſerorũ, ſed ſola laudatio beatorũ. Sed nec illud, vt cũ non habeant ſontes eas, quas propter ſolennitates ſontium fieri dictũ eſt, veſpertinas ſuis in locis imaginentur ſtationes, hę nanq; pontificales & ad paſtores plebium pertinentes ſunt traditiones. ¶Et licet beatus Gregorius, qui ſtationes ordinauit, & penè omnem cleri decorem digito Dei doctus expoliuit, habitu monachico prçſulſerit, nec ſi tamen monachico tenendę ſunt ordini conſuetudines huiuſmodi, quas Pontificali potius officio tradens, inferioris, id eſt, actiuę vitæ procuratoribus inſtituit. Nunquam enim ſancti patres talem habuêre conſuetudinem, vt contraria vel pugnantia prçciperent. ¶Præceperat autem ante illum beatus Benedictus, qui (vt ipſe aſſerit beatus Gregorius) ſpiritu omnium iuſtorũ plenus fuit, vt dominica die nunquam minus à duodecim lectionibus ad vigilias nocturnas legãtur. Similiter & de cæteris regularibus horis vniuerſalem, abſq; vlla exceptione canonem ſuo prçſcripſerat ordini.

¶Non ergo credendum eſt, quòd beatus Gregorius, cùm actiuæ vitæ ordinem inſtitueret, ad quem ſe deſcendiſſe in ſuis deplorat Epiſtolis, ſuperiorem, id eſt, contemplatiuæ vitę ordinem ex aliqua parte in contrariũ deflectere voluerit. Rectius itaq; ſuam quiſque tenet ordo regulam, iuxta illud: Eleuatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo. ¶Tan- *Hier. 31.*

tum in eo concordantibus cunctis, vt vſque *Abac. 3.*

pentecoſten genua non flectentes, ſed ſtãdo perorantes, libertatem, quam nobis reſurgẽdo chriſtus acquiſiuit, hac ſignificatione profiteamur, & alleluia ſine intermiſsione dicamus, & nos filij ſponſi, quia nobiſcũ eſt ſponſus, non ieiunemus. Cæterum quicunq; monachi ordinis ſupradictam ob cauſam ſupplicationẽ litanię, id eſt, Kyrie eleiſon, de horis regularibus per hanc ſeptimanam amputant, cõſequens eſt, vt vſq; pentecoſten non repetant, quoniam non ſolum hæc hebdomada, ſed vniuerſi quinquaginta dies iſti æternum futuræ reſurrectionis ſignificant Iubilæum, quo nihil iam ſupplicandum, ſed ſolum in ſalute perfecta exultandum erit, & lætandum.

Quàm congruè fides reſurrectionis per quadraginta dies confirmata ſit, ſimulq; de miraculo cuidam fratri oſtenſo hoc anno, ab incarnatione domini milleſimo centeſimo vndecimo.

Caput IIII.

MIranda ſanè & prædicanda ſaluatoris noſtri ſtudioſa charitas, qui cùm paſſus propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, nihilomi- *Rom. 4.*

nus pro-

Act. 1. nus propter eruditionem noſtram diſtulit quadraginta diebus aſcenſionis ſuę gloriam, per quos & præbuit ſeipſum viuum in multis argumentis Apoſtolis ſuis, quos elegit, vt eſſent teſtes ſuæ reſurrectionis. Poterat enim
Pſal. 67. Pſal. 103. eadem die, qua reſurgendo ſuper occaſum aſcendit, nubem quoq; ponere aſcenſum ſuū, & ſemel oſtenſum teſtibus ſuis verum hominem, vera verbi diuinitas, eadem velocitate qua ſuſcitauerat, poſt tres vel paulò plures dies in paternæ maieſtatis collocare dextera.
1. Cor. 13. Luc. 24. Magna ergò charitas, & verè non quærēs quę ſua ſunt, quæ, vt ſubueniret tardis ad credendū, triumphalē chriſti tardauit aſcēſum, & vt conſummatā oſtenderet gratiā, preparatā victori diſtulit gloriā. ¶ Itaq; vę perfidis hæreticis, quos legitimus hic quadraginta dierū numerus expectatos & incorrectos, iuſtæ tandem ſententiæ ſubigit. Legitimus nanq; eſt quadragenarius dierū numerus apud homines quoq; in protelandis conſultationibus, vt is cui forte conſulitur, etiam ſi lunaticus
Eccle. 27. ſit, id eſt, ſtultus (ſtultus quippe vt luna mutatur) cum tot dies expectatus ſanum conſiliū nō adiniſerit, iuſtus iudicetur, quoniā ante quadraginta dies luna mutat, vnde & hic pluſq̄ ſtultus, qui per tot dies mutat᷒ nō eſt. Sed libet per aliud ſimile ex antiqua diuinæ authoritatis ſcriptura comprobare, quòd reſurrectionis mortuorum detractores, iure nunquam ad eiuſdem reſurrectionis gloriā peruenire mereantur, quam per quadraginta dies exploratam, adhuc pertinaci impietate calumniantur. ¶ Legimus in libro nume-
Num. 13. rorum, quia loquens dominus ad Moyſen in deſerto Pharan, mitte (inquit) viros, qui conſiderent terram quam daturus ſum filijs Iſraël, ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus, id eſt, viros duodecim. Qui cùm aſcendiſſent, explorauerunt terram, aſcenderuntq; ad meridiem, pergentes ad torrentem Botri, abſcideruntq; palmitem cum vua ſua, quam portauerunt in vecte duo viri, &c. reuerſiq; exploratores terrę poſt quadraginta dies, omni regione circuita, alij detraxerūt terræ, quam inſpexerant apud filios Iſrael, dicentes: Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos. At verò Ioſue filius Nun, & Caleph filius Iephone, Terra (inquiūt) quā luſtrauimus, valde bona eſt. Si propicius fuerit dominus, introducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Cumque clamaret omnis multitudo, & eos lapidibus vellet opprimere, apparēs dominus, Omnes inquit, homines qui viderūt maieſtatē meā, & ſigna quę feci in Aegypto & in ſolitudine, & tentauerunt me ecce iā per decē vices, nec quiſquam qui detraxit mihi, intuebitur terram, pro qua iuraui patribus eorum. ¶ Hæc illis in figuram contigiſſe Paulus quoq; Apo-
ſtolus teſtis eſt. Nam cùm de hac ſacra loquēs 1. Cor. 10. hiſtoria dixiſſet, Patres veſtri omnes mare trāſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundēm potum ſpiritualem biberunt, bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus, ſed non in pluribus eorum, inquit, benè placitum eſt Deo. Nam proſtrati ſunt in deſerto: & quia tētauerunt Chriſtum, à ſerpētibus perierūt: & quia murmurauerunt, interierunt ab exterminatore, & protinus adiungit: Hæc autem omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſeculorū deuenerūt. In figura videlicet, quorum, niſi eorum, quæ in hoc fine ſeculorum, id eſt, in hac mundi ſexta ætate facta ſunt? ¶ Chriſtus dominus Aegypti rege, id eſt, tenebrarum principe debellato, per mare rubrū baptiſmi ſui traduxit illos, & nūc per vitę præſentis deſertū regit, vt inducat in repromiſſionē æternæ hæreditatis, id eſt, in eā, de qua nūc loquimur, gloriā beatā reſurrectionis. Quā enim ab illo terrā lacte & melle manantē ſperare debemus, niſi cōformitatē corporis chriſti quòd reſurrexit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, vt per illud reformet (ſicut Apoſtolus ait) corpus humilitatis noſtræ configuratū corpori claritatis ſuæ? Coloſſ. 2. Philip. 3.
¶ Igitur & hi, qui veritatē negāt eiuſdē reſurrectiōis, ſicut & illuſores, malorūq; cōcupiſcētes, tētatores atq; murmuratores, iuſtè pro- Act. 1.
ſternūtur in deſerto & pereūt, atq; ab exterminatore intereūt. Totidē quippe, id eſt, quadraginta diebus, Euangelica refert ſcriptura in multis exploratam eſſe argumentis terram carnis Chriſti, quòd verè reſurrexit à mortuis, vt veraciter agnoſcamus ex illa, qualis erit nobis ſtatus futuræ reſurrectionis. Aſcenderunt fidei exploratores ad meridiē, id eſt, vbi eleuatus erat verus ſol chriſtus per altiſsimā reſurrectionem, & attulerūt nobis botrum cum palmite ſuo, quem portant duo viri, id eſt, ipſum Chriſtum, cui dicit ſponſa in Cāticis: Botrus cypri dilectus meus mihi, Cant. 1. portant, inquam, in vecte duo viri, id eſt, pendentem in ligno crucis cum veritate corporis, in quo reſurrexit. Hunc enim ſuſceptum portant duo viri, id eſt, duo populi, Iudaicus atq; gentilis: & ſicut anterior ex eis, qui botrum ferebant, portabat quidem, ſed auerſo dorſo nō videbat, poſterior autem & portabat & videbat: Sic anterior populus Iudaicus te-

vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tẽtauit. Quam cũ omninò ſuis nodis firmiſsimus ſicut erat, cõperiſſet aſtrictã, crepuiſſe atq; exiliuiſſe ſuſpicata eſt. Qui etiã ipſe cùm integerrimus fuiſſet inuẽtus, futurę ſalutis quodammodo pignus de tãto miraculo ſe accepiſſe præſumpſit, atque illud vinculũ ſoluens, ſimul cum eodẽ anulo proiecit in flumen. Nõ credant hoc, inquit idẽ Auguſtinus, qui etiã dominum Ieſum per integra virginalia matris enixum, & ad diſcipulos clauſis oſtijs fuiſſe ingreſſum non credunt.

¶Comparentur nunc duo hæc tam inſignia diuinæ pietatis miracula, recẽs hoc quòd hominem cingulum renum eius firmiter obſtrictum, & indiſſolutum tranſijt & exiliuit: & illud antiquius, quòd zonæ inſertus, nodo integro perſiſtẽte erupit anulus. Neſcio quid mirer amplius, niſi quòd hic pariter, vt ſupra dictum eſt, vox diuinitùs audita eſt.

Sic potuit clauſo Chr̃s prodire ſepulchro.

¶Hoc igitur vbi accepi, manè quippe, vbi primum loquendi copia fuit duobus tantum fratribus, quorũ vnus extiti, attonitus adhuc frater ille rẽ geſtã retulit, obnixè poſtulans, vt creditum nobis ſecretũ nunquam cũ ſuo nomine proderemus: vbi, inquã, hoc accepi, tãquam meis maximè oblatum à Deo vſibus miraculum, lætus arripui. Siquidẽ eadem nocte & eandem paululum ante horam, qua illud accidit, ſupradictam ſimilitudinẽ ruminare cœperam, ſcilicet quòd hi qui fidei reſurrectionis detrahunt, & ideo non veram carnis naturam credunt reſurrecturam, quia dominus clauſo ſepulchro ſurrexit, vel quia clauſis ad diſcipulos ingreſsus eſt ianuis, ſimiles ſunt illis, qui terræ quam inſpexerant, detraxerũt apud filios Iſraël dicentes: terra quã luſtrauimus, deuorat hibitatores ſuos.

1. Cor. 1. ¶Nõ igitur importunè longior nũc trahitur ſermo de reſurrectionis gloria, cui incœpto materiã adaugẽt cęleſtia, quæ ſeſe vltro offerũt, miracula. Non poterat quidẽ, etiã ſi iſta deeſſent, Chriſtiana fides cõprehẽdere ſapiẽtes in aſtutia eorũ: qui dum credere fugiunt, clauſis ianuis verũ potuiſſe corpus ingredi, quòd ſupra naturã eſt, illò declinant iudiciũ, vt dicãt illud ventis & aëre ſubtilius effectũ, quòd cõtra naturã eſt. Nõ ſolũ enĩ nihil ſeſe adiuuant, ſed & magis implicãt, dũ defendendo naturam ab eo quod ſuprà eſt, ad id deuoluũt, quòd cõtra illam eſt. Vtrunq; miraculũ, ſed hoc, vt dictũ eſt, ſupra naturã, illud quòd hæretici ſuſpicati ſunt, ſcilicet implapabile de palpabili corpus factũ eſſe, maius quidẽ, ſed inutile & contra naturam miraculum eſt. Quid enim maluerit diuinitas, vtrũ id quod contra naturam, an id quod ſupra naturã eſt, in Pſalmo euidenter oſtendit, dicens: Poſuiſti ſuper me manum tuam. Pſal. 118. At nunc ponendo exempla ſupradicta, quòd verũ corpus hominis, verũ cinguli ſui corpus, id eſt, zonam ceruinam nodo firmiter obſtrictã exceſsit, olimq́ue nodum irreſolutum anulus exiliuit, proponit diuinitas: Sic potuit clauſo Chr̃s prodire ſepulchro. Aſſumit ratio: Sed illa ſupra naturam facta ſunt. Concludit fides ſupra naturam: Ergo verũ Chriſti corpus clauſo prodire ſepulchro, clauſis potuit ianuis introire ad diſcipulos. ¶Et hoc verè Deum decuit, videlicet ſua taliter vti potentia, vt quam ædificauerat naturã, non deſtrueret, ſed eandem permanentem, imò perfectam, quò vellet & vnde, traduceret vel educeret, quod qui non concedit, ſupereſt vt multo minus illud concedat, quòd corruptibiles ac mortales adhuc apoſtoli ſic educti ſint, quomodo in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: Carcerẽ quidẽ adhuc clauſum inuenimus, cum omni diligentia, & cuſtodes ſtãtes ante ianuas: aperientes autem carcerem, neminem intus inuenimus. Actor. 5. Supereſt, vt iſtos quoq;, qui necdũ reſurrexerãt, in ventos & aërem ſubtilem, quo per patẽtes rimas efflari poſſent, euanuiſſe aſſerat, ſiquidem ſacram recepturi ſunt ſcripturam. Quam qui non recipiunt, nec audiendi, ſed vt infideles omninò vitãdi ſunt. ¶Nobis credentibus illud pro argumento ſufficit, quia de nihilo Deus cũcta creauit, & cuncta quaſi nihilum & inane reputata ſunt ei ad agendũ quicquid voluerit, ad traducendum quippiã quocunq; voluerit. Mirũq́; hoc potius eſſet, ſi ita non poſſet, quũ nemo ferè tam imperitus artifex ſit, vt quòd compoſuit, penetrare ipſe vel aperire non poſsit. At ille quum voluit, aperta eſt terra & deglutiuit Dathan, ſtatimq́; ora concludens operuit ſuper congregationẽ Abiron, Num. 16. qui principes ſeditiõis extiterunt, promiſsionibus Dei detrahentes, & cum ſubſannatione dicentes: Reuera induxiſti nos in terram, quæ fluit riuis lactis & mellis. Quorum exemplum cauere debuerãt hi, qui reſurrectionis fidem (vt ſupradictũ eſt) detrahere auſi ſunt, quomodo & ipſi ex illis ſunt, quibus iuraui (inquit dominus) in ira mea, Pſal. 94. ſi introibunt in requiem meam, nullus eorum introibit in hæreditatem credẽtibus promiſſam. Iurauit enĩ illis in ira ſua, laceſsitus eorum nequitia.

Cur hæc Paſchalis ſacra ſolennitas octauas habeat, cùm ipſa ſit octaua, id eſt, octauã mundi ætatem reſpiciat, quæ eſt vniuerſalis reſurrectio.

Caput V.

IAm de reliquis Paſchalis hebdomadæ officijs locuturus, opportunũ eſſe arbitror, de ipſis Paſchæ octauis communiter aliqua præloqui. Quæri etenim poteſt, cur cũ hæc ſacra ſolennitas octauam illam ſignificet, vt ſuperius dictũ eſt, quæ ſeptem labentibus huius mundi ætatibus, ęterna ſtabiliſq; ſuccedet, ipſa quoq; octauas habeat. ¶ Nam de cæteris ſolennitatibus illud ferè omnibus notum eſt, quòd idcirco octauas habeant, quia principium iam illis adeſſe, finemq́ue, id eſt, conſummationẽ fœlicitatis in reſurrectiõe futuram eſſe pariter conſiderãtes, iure in octauam vſque celebritatis perducimus lætitiã. Hæc autem ſolennitas, quia reſurrectiõis eſt, ipſam totam reſpicit octauam, & celebritas eius vltra dies octo, id eſt, vſq; Pentecoſten protenditur. Cur ergo & ipſa octauas habeat, meritò quęritur. ¶ Sciendum itaq; eſt, quia reſurrectio noſtra, quam expectãtes iam nunc huius ſolennitatis occurſu pręoccupando celebramus, vera & perfecta erit circuncifio, ſignificata per illã, quę in veteri lege carnali Iſrael *Gene.17.* mandata eſt, octaui diei circunciſionem. Huius autẽ veræ circunciſionis, octo (vt ait Hieronymus) beatitudines ſunt, & conſidera, inquiens, quia veræ circunciſionis octaua bea- *Matth.5.* titudo martyrio terminetur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Verã ergo circunciſionem reſurrectionis rectè ſolẽnibus octo dierũ celebramus officijs, quam dñs ipſe, vt magnificã eſſe oſtenderet, tanquam plenũ & ſolidũ corpus, longo, lato atq; alto permenſus eſt octonario beatitudinum numero cõmendãs, qui eiuſmodi eſt apud geometras, vt plenũ & ſolidũ corpus primus perficiat. Noſtris enim numeris illi vti familiare eſt, imò ſuis, cui veraciter dictum eſt: Omnia in numero & menſura & põdere poſuiſti.

¶ Veruntamen quoniam non adeo geometricas traditiones, ſed potius æterni muſici Dei cantiones in ſcriptura ſacra cognoſcere operæprecium eſt, qui & citharam ſe habere indicat, cui dicit in Pſalmo: Exurge *Sapient.11.* gloria mea, exurge pſalterium & cithara, cantilenam eiuſdem citharæ, imò citharam ipſam, in his octo beatitudinum ſententijs tãquam octo chordis, quæ integram reddũt diapaſon, conſideremus. Et hoc placeat vel maximè muſicis, quia cùm (ſicut tradũt muſicæ artis ſcriptores) citharas antiquitus octo per diapaſon chordis fieri mos fuerit, muſi- *Pſal.56.* cus cœleſtis Deus, hanc illis in cithara ſua, id eſt, in ea quã aſſumpſit humanitate, de carnis noſtræ ſylua ſimilitudinem repræſentat, dũ æternæ lætitiæ cantilenam per integram diapaſon, id eſt, per octo beatitudinum chordas modulans, ſcitos pueros ad ſaltandũ, id eſt, dociles diſcipulos ad bene operandum excitat. ¶ Illud quippè fidei noſtrę notiſsimũ eſt, *Matth.11.* quia citharæ huic de ſeptem vocum diſcriminibus nihil deeſt. Quid enim ſunt ſeptẽ ſpiritus Dei, quibus dominicus homo, requietionis locus vnicus eſt, niſi ſeptẽ vocum ſpiritualiũ diſcriminia, quibus omnis eiſdem domini noſtri cõtexitur doctrina? Illud quoq; prętereundum non eſt, quòd ſicut vocũ non niſi ſeptẽ ſunt diſcriminia, & idcirco in diapaſon octaua ſemper eadem eſt, quę & prima, ſic ſecundũ Spirituſſancti ſeptem munera dũ nobis cithara hæc, octo cordis, id eſt octo beatitudinibus cœleſtẽ diapoſon perſonat, octaua beatitudo eadem eſt, quæ & prima, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

¶ Quod nè nullius autoris patrocinio fultũ, fortè vlli cõtemptibile videatur, beati Auguſtini non longè diſsimilẽ ſuper eiſdẽ Dei ſpiritibus, eiſdẽq; beatitudinibus ſententiã habemus. Ille nanq; ſeptẽ gradus, quibus ad diuinam contemplationẽ poſsit aſcẽdi, in libro de doctrina Chriſtiana diſtinguens, ſeptẽ ſpiritibus Dei, ſeptem ſupra dictas beatitudines hoc modo coaptat, octauã nũc interim omittens, quoniã ipſa eadẽ eſt quæ prima. De ſpiritu timoris domini, timor (inquit) iſte cogitationẽ de noſtra mortalitate, & futura morte neceſſe eſt incutiat, & quaſi clauatis carbonibus omnes ſuperbiæ motus ligno crucis affigẽs, pauperes ſpiritu, id eſt, humiles efficiat. De ſpiritu autem pietatis, deinde (inquit) opus eſt miteſcere pietate, neq; contradicere diuinæ ſcripturæ ſiue intellectæ, cũ vitia noſtra percutit, ſiue non intellectæ, quaſi nos aliquid melius poſsimus ſapere. De ſpiritu verò ſcientię, tũc ille timor, inquit, quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua nõ poteſt niſi credere ſanctorũ librorũ autoritati, cogit eum ſeipſum lugere. Nam iſta ſcientia bonæ ſpei hominem, non iactantẽ, ſed lamentantẽ facit. De ſpiritu fortitudinis, hoc, inquit, affectu impetrat, ſedulis precibus conſolationem diuini adiutorij, ne deſperatione frangatur, & eſſe incipit in quarto gradu, hoc eſt, fortitudinis, quo eſuritur & ſititur iuſtitia, & ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium fortiter ſeſe auertens animus, extrahit. De ſpiritu conſilii, vbi (inquit) aſpexit quãtum poteſt, in longinqua radiantẽ incommutabilem trinitatem, eandemq́; vnitatem, ſuiq; aſpectus infirmitate ſuſtinere ſe illam lucem non poſſe perſenſerit, in quinto gradu, hoc eſt, in conſilio miſericordiæ purgat animam tumultuantem, ſeq; in dile-

ctione

ctione proximi gnauiter exercens,in ea perficitur. De ſpiritu intellectus,cũ(inquit)hoc modo peruenerit ad inimici dilectionem,aſcendit in ſextum gradũ, vbi iam ipſum pur-
1.Cor.13. gat oculum,quo videri Deus poteſt, quantũ poteſt ab his,qni huic ſeculo moriuntur, videlicet per ſpeculum & in ænigmate. De ſpiritu ſapientiæ,ita,inquit,purgans oculũ cordis,talis filius aſcendit ad ſapientiam,quæ ſeptima eſt,qua pacatus tranquilluſq; perſrui-
Pſa.110. tur. Initium ſapientiæ timor domini. Ab illo enim vſq; ad ipſam per hos gradus tenditur & vnitur.

¶ Sed nos iam ad rationes officiorum cõſiderationem vertamus, & cùm tanti doctoris autoritate eadem officia, quæ octo beatitudines myſticè prædicant, à gradibus vel ordine donorum Spiritus ſancti non diſſonare firmemus. Adeo nanque in his paſchalibus præſentis hebdomadæ officijs, illa octo beatitudinum conſonantia obſeruata eſt , vt ſenſibus vel ordini ſententiarum,quibus illas dominns beatitudines contexuit , ſenſus & ordo officiorum, ſi diligenter examinetur,conſonare probetur. Hoc autem ſuperius in officio primo diei non dictum,ſed vſque adhuc opportunè reſeruatum eſt, videlicet quia longa interiectio nouarum conſuetudinum , de quibus dicendum videbatur, lectoris memoriam fatigare vel etiã ſraudare poterat. Nunc ergo vbi rationes officiorum paſchalium continuandæ ſunt, cõpetentius dicetur quòd illic eſt tacitum.

Iterum de officio primi diei dominicæ reſurrectionis, quòd & cætera huius hebdomadæ officia ſecundũ octo beatitudinnm,& ſecundũ penè totidẽ donorũ Spiritus ſancti, ordinata ſunt aſcenſiones.

Beati pauperes ſpiritu.

Caput VI.

Officium primi diei dominicæ reſurrectionis ſuperius dictum eſt, ad vniuerſalis ſpectare diem noſtræ reſurrectio-
Pſal.75. nis,idq; planis & ſponte occurrentibus com probatum eſt argumẽtis,maximè offerenda manifeſtè cõcurrente rationi:Terra tremnit & quieuit,dum reſurgeret in iudicio Deus.
Pſa.138.40. Hoc proculdubio chriſtianę fidei militiã in-
1.Cor.5. greſſos,pauperes ſpiritu(id eſt,humiles)exi-
Exod.12. git fieri , cõſiderantes quia timor magnus & tremor erit, quando dicet patri rex & iudex omnium , Reſurrexi & adhuc tecũ ſum, in ſuggillationẽ inimicorũ ſuorũ , qui dixerũt:Quoniam morietur,& peribit nomen eius ? eò quòd neſciat quiſq; noſtrum,quis ad dexterã , quis tunc ſtatuendus ſit ad ſiniſtrã. Quamuis epulemur in azymis, & immolatus Chriſtus paſcha noſtrum ſit,quamuis carnes agni precioſę ſint,lactucę agreſtes cũ quibus comedimus valde amarę ſunt,& carnes propter quos baculos tenẽtes in manib⁹,& feſti- Eccle.40.
nãtes comedim⁹, tota nocte formidãdi ſunt. Iſa.11.
Atq; hic eſt ſpiritus timoris domini. qui in fundo cordis,vt fundamentum ponitur,quo cætera quæ ſuperædificanda ſunt , firmiter portentur. ¶ Hæc illa paupertas,id eſt, regina humilitas,quæ totius ſecuturæ beatitudinis cumulum,ne ſuperbiæ vento exuffletur, præpoſita ſeruat. ¶ Hic eſt ſeptem graduum primus,per quos iuxta Ezechielem ad portã orientalem aſcenditur. Et ne quem moueat, quòd aliter à doctorib⁹ quàm à Propheta gradus iſti ordinentur , Spiritus namq; timoris, quẽ primum ponimus,ab Eſaia ponitur vltimus, Gregorij ſententia ponẽda eſt: Propheta, inquit , quia de cœleſtibus adima loquebatur,cœpit magis à ſapientia,& deſcẽdit ad timorem. Sed nos, quia de terrenis ad cœleſtia tendimus,eoſdem gradus aſcendẽdo numeremus,vt à timore ad ſapientiã peruenire valeamus. Sed vt ad ſuperiora reuertamur, quid aliud in eodẽ officio per hoc ſignificatur, quod ſedit iuuenis in dextris coopertus ſtola candida,niſi quòd beati pauperes ſpiri- Mar.16.
tu,à timore domini aſcendentes,regnum cœ Pſal.44.
lorum obtinebũt,& ex ipſis collecta aſsiſtet regina à dextris eius in veſtitu deaurato.

¶ Quòd præter ſuperius memoratas cauſas, ſtatio ad ſanctam Mariam etiam ſecundũ hæc conueniat,ex abundanti eſt per conquiſita probare argumenta. Omnes enim illã humilium nouimus eſſe reginã,cuius anima dominũ magnificans,cuius ſpiritus in Deo ſalutari ſuo exultãs,cauſam reddit:quia reſpexit, inquiens,humilitatem ancillæ ſuæ, quia diſperſit ſuperbos mente cordis ſui,quia depo- Luc.1.
ſuit potentes & exaltauit humiles. Vere atq; 1.Reg.2.
fideliter. ¶ Nam poſuit ſuper eos orbem. Vbi enim habemus in cantico Annæ, Domini enim ſunt cardines terræ,& poſuit ſuper eos orbẽ. In Hebræo ita habemus:Domini enim ſunt afflicti terræ. Afflictos terræ,Hebręi(inquit Hieronymus)pauperes ſpiritu & humiles corde intelligunt, ſuper quos dominum orbem poſuiſſe dicunt, quia terra in meritis Ephe.2.
eorum ſtare autumant.Nos autem ſuper fun- Dan.2.
damentum humiliũ Apoſtolorum & prophetarum,orbem, id eſt, eccleſiam nonimus eſſe poſitam , & ſcimus quia lapis ille , qui factus mons magnus,hunc implet orbẽ,& ſuſtinet, & de ventre humilitatis mariæ(de qua loquimur) aſſumptus [illegible] nc quidem officiũ primi diei recapitula[illegible] continuandas (vt dictum eſt) octo beatitudines , dein-

ceps, vt earum myſtica ſeries euidentius pa-
teat, dabimus operam, ſingula iuxta propoſi-
tum, percurrendo officia.

De officio ſecundæ feriæ, Beati mites.

Caput VII.

IAm ſæpe dictum eſt, Euangelium cuiuſq;
officij caput eſſe, cæteraſque partes illi, vt
membra capiti, concordi ſenſu cohærere.
Luc.24. ¶Eſt autem diei præſentis hoc Euangelium,
quòd duo ex diſcipulis domini Ieſu, euntes
in caſtellũ nomine Emaus, oſtẽſum ſibi dñm
in via, ſed in alia effige, tandem cognouerũt
in fractione panis, & cum ipſe euanuiſſet ex
oculis eorum, illi ad inuicem dixerunt: Non-
necor noſtrum ardens erat in nobis de Ieſu,
dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcri
pturas? ¶Primum ergo videndum de cæte-
ris partibus officii, quomodo huic Euange-
lio conſonent, & maxime de introitu, Intro-
duxit vos dominus in terram fluentem lac &
mel, &c. & tũc palam erit, quod beatitudinũ
ſecundæ totum officium conſonet ſenten-
tiæ, Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt
terram. ¶Et quidem difficile hoc eſſet, niſi
compunctionem lachrymoſam, qua iſti cor
ſuũ arſiſſe dixerunt, doctores nominati ante
nos terram aquis irriguam appellauiſſent. Et
recte, quia compunctione lachrymas excitã-
te, fidelis anima tãquam bono terræ ſuæ fiu-
Psal.42. mento, refecta, dicit: Fuerunt mihi lachrymę
meæ panes die ac nocte. Huic animæ beatus
Gregorius Axam filiam Caleph eleganter aſ
ſimilat, quæ ſedens aſino, cum ſuſpiraſſet, di-
Iosue15. xitq́; ei pater ſuus. Quid habes? ecce, inquit,
terram arentem dediſti mihi, da & irriguam
aquis. Deditq́; ei pater ſuus irriguum ſupe-
rius, & irriguũ inferius. Omnis enim, inquit,
fidelis anima ſedens animo, id eſt, carnis ſuæ
motibus præſidens, prius timore compungi-
tur, quòd eſt irriguum inferius: pòſt amore,
quod eſt irriguum ſuperius, & quæ prius fle-
bat, ne duceretur ad ſupplicia, poſtmodũ ama
riſsime flere incipit, quia differtur à regno.
Luc.24. ¶Et cõpetenter ſimilitudo hæc ſeſe obtulit,
quæ cũ in ſingulis electorum perficiatur in-
uiſibiliter, in his duob' de quibus loquimur,
viſibiliter quoq; peracta eſt. Cùm eñ ambu-
lãtes ſecũ triſtes colloquerẽtur de his quę ac-
ciderãt, quid aliud q̃ anima eorũ velut Axa ſe
dẽs aſino ſuſpirabat? Et cũ Ieſus accedẽs & iũ
gẽs ſe in via, qui ſunt hi ſermones, inqt, quos
cõfertis ad inuicẽ ambulantes & eſtis triſtes,
quo diſsimile eſt ei quod Caleph ſuſpirãti di
xit filiæ. Quid habes? Nam & ipſum nomẽ Ca
leph, domino Chriſto cõgruit. Interpretatur
Psal.44. eñ, quaſi cor. Verbũ autẽ Dei Chriſtus Deus,
de corde patris eructatum eſt, & paterno cor
di, quo eructatum eſt, per omnia ſimile eſt.
Sed & hoc quaſi cor erat idẽ dominus, quod
diſcipulorũ cordi ſic ſe conformauit, vt quia
apud ſemetipſos intus amabãt & dubitabãt,
eis foris dominus & præſens adeſſet, & quis
eſſet non reſponderet. Cum autẽ corda eorũ
tanta charitate ditauit, vt magnitudine diui-
tiarum eiuſdem charitatis attoniti dicerent,
Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dũ
loqueretur nobis in via, quis non attendat il
lum animabus eorum dediſſe irriguum ſupe
rius, ſcilicet vt ſuperni amoris profundo vul
nere compungerentur. ¶Itaq; dubiũ nil re-
manet, quin in Euangelio tali hic introitus
conſonet, Introduxit nos dominus in terrã
fluentem lac & mel, atq; ideo conſtans & pro
batum eſt ſecundæ huius feriæ officio ſecun
dam beatitudinis prædicari ſententiam, Bea-
ti mites quoniam ipſi poſsidebunt terrã. Mi- Num.14.
tes autẽ ſpiritus pietatis efficit, quòd & ipſa
res indicat, & Auguſtini ſentẽtia ſuperius di-
cta confirmat. Itaq; tam ſecũda beatitudinis
ſententia, quam ſecundus donorum Spiritus
ſancti gradus præſentis officij cauſa materia-
lis habetur. ¶Lectio quoq; Actuum Apoſto- Act.10.
lorum quæ præmittitur per os Petri Apoſto-
li, ex eo maxime loco huic Euangelio ſecun-
dũ ſuæ præcurſionis officiũ ſuccinit, vbi ait:
Huic omnes prophetæ teſtimoniũ perhibẽt
remiſsionẽ peccatorũ accipere per nomen e-
ius omnes qui credunt in eũ. Cum enim do-
minus ſupra dictos increpaſſet diſcipulos, q
tardi eſſent ad credendũ, Et incipiẽs, inquit Luc.24.
Euangeliſta à Moyſe & omnibus prophetis,
interpretabatur illis in omnibus ſcripturis
quæ de ipſo erant. ¶Similiter offerenda, An-
gelus domini deſcẽdit de cœlo dictis Euãge-
licis cõſonat, vbi referentes diſcipuli domi-
no, quẽ peregrinũ eſſe arbitrantur, inter cæ-
tera dicũt: Sed & mulieres quędã de noſtris
terruerunt nos, quæ diluculo fuerant ad mo
numentũ & nõ inuẽto corpore eius, venerũt
dicentes, ſe etiã viſionẽ vidiſſe angelorũ, qui
dicũt eũ viuere. ¶Alleluia, Nõne cor noſtrũ,
futurum nobis illud inclamat, quod omnes
quorũ cor nunc ardens eſt de Ieſu in via, dũ
loquitur nobis per ſcripturas; cum illũ cog-
nouerimus in fractione panis, de quo dictũ
eſt Beatus qui mãducabit panẽ in regno dei,
tunc æterna exclamatione nos inuicẽ cõme-
morabimus deſideriũ, quo nũc ardemus, no-
ſtramq́; ſatietatem, quæ tunc plena ſine faſti-
dio erit, admirabimur, re ipſa tãdem experti, Luc. 4.
quod nunc ſuſpirantes credimus.

Cur ſtatio ad ſanctum Petrum.

¶Secundum ea quæ dicta ſunt valde con-
gruit & hoc quod præſenti officio pręſcripta

eſt ſta-

officio præſcripta eſt, ſtatio ad ſanctum Petrum. Cui enim pater omnium Deus largiori gratia dedit irriguum ſuperius & irriguum inferius, reuocemus ad memoriam quæ circa illum acta ſunt, & eſſe manifeſtius apperebit. Mox vt trina negatione cecidit, conuerſus (inquit Euangeliſta) dominus reſpexit Petrum, & recordatus eſt Petrus verbi domini quod dixerat ei, quia priuſquam gallus cantet, ter me negabis, & egreſſus foras fleuit amare. Tunc vere beatus inter omnes mites cœpit poſsidere terrã vero timore compunctus, quod eſt accepiſſe irriguum inferius. Quando autem reſurrexit dominus, & (ſicut in Euangelio legimus, & in communione hac die cantamus) ſurrexit dominus & apparuit Petro, quid putamus, quantos intro curreti ad ſe miſericordiæ, reſpondit gemitus, vero amore compunctus, quod eſt accepiſſe irriguum ſuperius? Quia ergo & hic cunctis mitibus poſitus eſt in exemplum, & beata Dei genitrix omnium regina eſt humilium, recte hodierna ſtatione ad S. Petrũ, beatos eius exemplo prędicamus mites, quia poſsidebunt terram. Sicut heſterna ſtatione ad S. Mariam, beatos eius exemplo prædicauimus pauperes ſpiritu, id eſt, humiles, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Luc. 22.

Luc. 24.

De officio tertiæ feriæ, Beati qui lugent. Cap. VIII.

Matth. 5.

QValiter tertiæ ferię officium tertiæ cõſonet ſupradictarum ſententiæ beatitudinum, nõ citius approbaretur, niſi ſupra ſcriptis ſuffragantis ſcripturæ patrocinijs ſermo fulciretur. Nam conſtat quidem quòd nulla contrarietas, ſed nec vlla ſit in ſenſibus diuerſitas, ſed in verbis manifeſta diſſonantia eſt. Videlicet in illa ſententia tertiæ beatitudinis, lugẽtes beatificamur: Beati qui lugent, quoniam ipſi cõſolabuntur. In huius aut officij introitu, aqua ſapientię beati viri potati referuntur. In offerenda, Intonante de cœlo domino & altiſsimo dante vocem ſuam, fontes aquarum appruiſſe memorantur. In communione quoq; qui cum Chriſto reſurrexerunt, quæ ſurſum ſunt ſapere iubentur. Ita totum pene officium diuinam nobis commendat ſcientiã, nuſquam beatorum luctum proprijs vocibus denuncians. ¶Hic igitur neceſſario beati Auguſtini, quæ ſuperius inter cætera eſt, patronam tenemus ſentẽtiam. Tunc ille timor (inquit) & illa pietas, quę nõ poteſt niſi autoritati ſanctorum librorum cedere, cogit eum ſeipſum lugere. Nam iſta ſententia bonæ ſpei hominem, non ſe iactantem, ſed lamentantem facit. Itaq; nos ad tertium illum gradum, conſiderationem conferamus, & hoc officium, quo ſcientia Dei ſub nomine aquarum prædicatur, à beatitudine lugentium, non diſcrepare probemus.

Pſal. 17.
Coloſſ. 3.

¶Primo ſciẽdum eſt, luctum hunc de quo dictum eſt: Beati qui lugent, non eſſe mortuorum communi lege naturæ, ſed peccatis & vitijs mortuorum. Sic Paulus Apoſtolus flere ſe ac lugere dicit eos, qui poſt fornicationem & immunditiam non egerunt pœnitentiam. Lugendi enim ſunt, quia nõ luxerunt. ¶Hic autem luctus in hodierno commendatur Euangelio, dicente domino ad diſcipulos quibus apparuerat: Quia ſic oportuit pati Chriſtum & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicati in nomine eius pænitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes. Pœnitere enim, pro peccatis lugere eſt. Sed nec ipſam, quæ luctum hunc efficit, cauſam hæc eadem Euangelij lectio penitus omittit. Cùm enim dixiſſet dominus diſcipulis ſuis: Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quę ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis & in pſalmis de me, tunc (inquit Euangeliſta) aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. ¶Ipſum igitur effectum, id eſt, pænitentiæ luctũ, cauſamq; efficientem, id eſt, ſcientiam cæteræ partes prædicant officij. Scripturarũ quippe intelligentia, lamentorum ſiue luctus cauſa eſt effectiua: quia ſicut nemo fere adeo crudelis & ſtultus viator eſt, vt cũ forte per medium occiſorum graditur, non ſaltem aliquãtulum repreſſo riſu & cachinno, ſubſiſtat cõpunctus: ſic nemo eſt qui non aliquantò dolore mordeatur, cum rite intellectis verſatus in ſcripturis, prophetas occiſos, dominũque prophetarum crucifixum, omneſq; præcones veritatis ab eo miſſos, tribulationẽ paſſos attendit, qui omne pręſentis vitæ gaudiũ vanitatẽ & deceptionẽ eſſe, flendo & moriendo teſtati ſunt. ¶Intantum aũt prædicandæ ſcientiæ Dei, compoſitio ſtudet huius officij, vt cum verſus omnes gradualis per totã hãc hebdomadã, de vno eodẽq; pſalmo cẽteſimo decimo ſeptimo ſumpti ſint: hodiernũ verſum, Dicant nunc qui redempti ſunt à domino, de alio, id eſt, centeſimo ſexto pſalmo ſumi placuerit, quia videlicet totus pſalmus ille, exhortatio eſt ad omnes fideles, laudare dominum, quod per ſcientiam ſui de quadruplici tẽtatione nos liberauit, ſcilicet quia eripuit eos de neceſsitatibus eorum, id eſt, de periculo infidelitatis, quia liberauit eos qui de neceſsitatibus eorum, id eſt, à debilitate prauæ conſuetudinis, quia liberauit eos à tædio bonæ actionis, quia eduxit eos ab hæreticorum impugnationibus & verſutiis, qui

2. Cor. 12.
Luc. 24.

prius enarrabant in ſolitudine inaquoſa, id eſt, in ſiccitate doctrinæ, ſacrarū penuria ſcri- Pſal 106. pturarum. Antequàm, ſicut in introitu can- Eccle. 15. tamus, aqua ſapientiæ potaret eos, antequàm ſicut in offerenda canimus, intonante de cœ- Pſal. 17. lo domino apparuerunt fontes aquarum, id eſt, apoſtoli, per quos altiſsimus dedit vocē ſuam, id eſt, illam de qua nunc loquimur, no tam fecit viarum ſuarum ſcientiam. Plane igi tur tertiæ feriæ officium, tertiam beatitudinis cōmendat ſentētiam, prędicando eā, quæ non iactantes, ſed lamentātes faciat, ſcientiā.

¶ Cur ſtatio ad ſanctum Paulum.

¶ Statio ad ſanctum Paulum conuenienter huic officio pręſcripta eſt, iuxta omnia quæ ſupra dicta ſunt, vel rationabiliter dici poſsunt. Huic enim ſingulari gratia dominus aperuit ſenſum vt intelligeret ſcripturas, quod pauloante de cæteris Apoſtolis dictum eſt. Vnde & ipſe ait, Euangelium meū, quod Euangelizatum eſt, non eſt à me, neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, Galat. 1. ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Itemque quod in eodem Euangelio dictum eſt, & prę- Luc. 24. dicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorū in omnes gentes, maxime per hunc adimpletum eſt, per quē omnes gētes cognouerunt gratiam Dei, & per eū aqua ſapientiæ gentes potatæ ſunt, & maxime per eum luctuoſa dei ſcientia, dictis & ſcriptis ap- 1. Cor. 5. poſita eſt, quod vberius in Epiſtolis ad Corinthios inueniri poteſt. Dicit enim his inter 2. Cor. 7. quos fornicatio audita fuerat: Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, &c. Itē, Contriſtati (inquit) eſtis ad pœnitentiam, cō triſtati eſtis ſecundum Deum & reliqua. Et intantum ab eis quibus prędicauerat, luctum exigebat, vt ipſi non lugerent, humilitatem ſe à Deo ipſe deplangeret, & non lugentes 2. Cor. 12. lugeret, ſicut ad eoſdem Corinthios. Ne cùm venero, inquit, iterum humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditiam & fornicationem & impudicitiam quam geſſerunt. ¶ Hinc & beatus Iob. 42. Iob, cum de ſcientia quam habuerat priuſquam ſibi dominus de turbine loqueretur, dixiſſet, Audito auris audiui te, & de augmēto eiuſdem ſcientiæ, quòd accepit ex collocutione Dei, ſubiunxiſſet, Nunc autem oculus meus videt te, ſtatim multiplicem ſcientiam cauſam eſſe oſtendens effectiuam luctuſque & pœnitentiæ, idcirco (inquit) ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. ¶ Remoueamus igitur noſtram à paſchalibus gaudijs ineptam lætitiam, neq; carnes Exod. 12. agni comedamus abſque lactucis agreſtibus, quia beati qui lugent, quoniam ipſi con Math. 5. ſolabuntur.

De officio quartę feriæ, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.

Caput IX.

Officium quartę ferię, qualiter quartę beatitudinum ſententię conſonet, approbare operoſum non eſt. Verum illud potius quęrendum eſſet, qualiter quarta hęc beatitudo, qua dictum eſt, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quarto gradui gratiarum Spiritus ſancti, id eſt, fortitudini congruat, niſi ex ſupradictis Auguſtini verbis cōſtaret, fortitudinis eſſe eouſq; ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium animum euellere, vt vacet illi iuſtitiam eſurire ac ſitire. Hoc autem quod pręmiſsum eſt, ſcilicet pręſens officium, quartę beatitudinis eſſe pręconium, perſpicue patet quia per conuiuium illud, quòd ſecūdum hodiernum Euangelium, dominus noſter poſt reſurrectionem cum ſeptem diſcipulis celebrauit, illa ſaturitas (vt beatus Gregorius exponit) ſignificata eſt, quę hic eſuriētibus & ſitiētibus iuſtitiam in illo ęterno conuiuio repoſita eſt. Reſtat igitur hoc ſolum, vt pręeunte myſtico ſenſu Euangelii, videamus qualiter illud cęteræ conſequantur partes officij.

¶ Veridica doctorum expoſitione traditum nobis eſt, hoc quod dominus noſter poſt re- Iohā. 21. ſurrectionem ſuam, diſcipulis in mare laborātibus, ſtetit in littore, illud innuere, quòd ipſe reſurgens ex mortuis, iam non moritur, Rom. 6. mors illi vltra non dominabitur, ac ſi rebus ipſis loquatur in ęternitatis ſoliditate ſtabilitus: Iam vobis in mari non appareo, quia vobiſcum in perturbationū fluctibus nō ſum. ¶ Quod mane facto ſtans in littore, diſcipulis neſcientibus quia dominus eſt, Mittite, inquit, id dexterā nauigij reto & inuenietis, illud ſignificat, quòd manè, id eſt, in die iudicii, tranſacta pręſentis nocte ſeculi, omnes electos ſuos vniuerſali reſurrectione ad dexteram ſuam congregabit. Magni etenim piſces & numerati omnes centum quinquaginta tres, omnes electos ſignificant, qui meritis magni, & ſanctę trinitatis fide perfecti, tūc ad littus maris, id eſt, in finem ſeculi, ſunt colligendi. Ibi ſeptē diſcipulos ad cōuiuium inuitat, quia perfecta Eccleſia, iamq; tota ſeptiformi ſpiritu cōſtructa, tūc receptis corporibus ad ęternas cum illo diſcumbent epulas. ¶ Quid ergo ſibi vult hoc quod cantamus in in introitu, dictū de die iudicii. Venite bene Matth. 25. dicti patris mei, percipite regnū, niſi quia ſignificatur hoc ipſum in euāgelio prędicto per illud, quòd exeūtibus diſcipulis ad littus, tā-

tumq; numerũ magnorũ piſciũ trahentibus, ait dominus, Venite prandete. Regnũ enim illud vnũ æternũ prandiũ eſt, vna & perpetua cœna eſt. Illic inuenietur omnes electi, quos hic appellat benedictos patris ſui, quiq; per illos piſces magnos & numeratos ſignati ſunt. ¶ Illic inquã, in littore illo, id eſt, in ſeculi fine, prunas inuenient & piſcẽ ſuperpoſitũ, piſcẽ (inquã) aſſum, id eſt, Chriſtũ Deũ & hominẽ paſsũ, tũc in ignẽ nõ paſsionis, ſed amoris
Eſa. 33. propoſitũ, de quo amore loquitur Eſaias: Dicit dñs, cuius ignis eſt in Sion, & caminus ei⁹
in Hieruſalẽ, quia videlicet ignis amoris, qui
Apoca. 21. in Sion, id eſt, in præſenti Eccleſia, nũc eſt aliquãtulus, tũc in Hieruſalẽ, id eſt, in illa viſione pacis æterna perpetuus, & inextinguibilis
Iohan. 7. erit caminus. Inuenient & panẽ poſitum, id eſt, veram vitæ æternæ alimoniã Deũ, qui angelorum cibus eſt, quos paſcit immortaliter.
Actor. 3. ¶ Epiſtola de actibus apoſtolorũ ſumpta, de beati Petri Apoſtoli prędicatione, more ſuo, cum teſtimonio ſecuturi præcurrit Euãgelij, illum maxime locũ contingens, quo dicitur: Aſcendit autẽ Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus. Iam em̃ credo, inquit Gregorius, quod veſtra charitas aduertit, quid eſt quòd Petrus rete ad terrã trahit. Ipſi enim ſancta Eccleſia cõmiſſa eſt, ipſi ſpecialiter dicitur: Paſce oues meas. Hoc agit verbis, hoc agit epiſtolis, hoc (vt ad inceptum redeã) illo ſermõe ſecũdo egit, de quo prædicta lectio actione Apoſtolorũ ſumpta eſt, quo millia quinq; virorũ retibus fidei cõcluſa ſunt. ¶ Verſus gradualis, Dextera domini fecit virtutẽ, pulchre ad hoc cõcinit, quod
Iohan. 21. ait: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Altius quoq; intuentibus liquet, quia congrua vox eſt ipſius dominici hominis in littore ſtantis, vt ſupradictum eſt, & omnes mortalitatis noſtræ fluctuationes egreſsi per
Pſa. 117. potẽtiam reſurrectionis. Dextera inquit domini fecit virtutem, id eſt, potentia verbi mihi vniti fecit me vincere mortem, dextera domini exaltauit me, id eſt, laudabilẽ fecit me. Iterumq; repetens Dextera, inquit, domini fecit virtutẽ, vt oſtẽdat eiuſdẽ reſurrectionis qualitatẽ, ſcilicet æternã, ſicut ſequitur in eo dẽ Pſalmo: Non moriar, ſed viuã. ¶ Iuxta quẽ ſenſum cantamus cũ apoſtolo in Alleluia, in
Rom. cõmunione: Chriſtus reſurgens ex mortuis. Offerenda, Portas cœli aperuit dominus, &c. ¶ Tertio nobis inculcat, & replicat, quod ille panis ſignificet, quẽ piſcatores noſtri, cũ copioſa multitudine magnorum piſciũ ad terrã egreſsi, cum aſſo piſce inuenerunt, & ad prandium vocati ſunt. Scilicet ille idem panis, in illa eſt nobis patria repoſitus, quem nunc in via guſtamus, vt videamus quoniam ſuauis Pſal. 77.
eſt dominus quem in ſacramento altaris ſumimus. Aperuit enim dominus portas cœli, & hunc panem pluit nobis, portas (inquam) cœli, id eſt, prophetas qui prædixerunt, angelos qui annunciauerunt, Mariam quæ concepit & peperit, Apoſtolos & doctores alios, qui prædicando Dei verbum immiſerunt in ora animarum noſtrarum egentium, & ſuam inopiã anhelantiũ, vt guſtaremus & agnoſceremus, & ad patriã, vbi panis huius plenitudo eſt, tendentes, in via non deficeremus.

Cur ſtatio ad S. Laurentium. Cap. X.

Beatus Laurentius vnus & bene notus de magnis illis piſcibus, piſcis magnus, ideóq; aſſus, cuius aſſatura ſuauiter in tota Chriſti fragrat Eccleſia, in illa lõga morte, in illis tormentis, quia bene mãducauerat & bene biberat, inquit Auguſtinus, tanquam illa eſca ſaginatus, & illo calice ebrius, tormenta non ſenſit. Ibi enim erat qui dixit:
Spiritus eſt qui viuificat. Caro enim ardebat, ſed ſpiritus animam vegetabat. Non Iohan. 6.
ceſsit, & in regnum ſucceſsit. Idcirco de cunctis eiſdem piſcibus, quos Simon Petrus ad terram trahit, conuenienter hic vnus electus eſt, cuius magnitudinem hodierna ſtatio ſpectandam nobis demonſtraret. ¶ In hoc enim Chriſtianæ fidei fortiſsimo propugnatore maxime claret illud, quòd ſuperius cum ſcripturæ autoritate monſtratum eſt, quartam beatitudinem, quod eſt eſurire & ſitire iuſtitiam, quarto gradui congruere donorum Spiritus ſancti, id eſt, ſpiritũ fortitudinis, quia martyr inſignis eſuriens in fortitudine, & fortis in eſurie, adeo primo guſtu panis illius ſaginatus eſt, vt tormenta non ſitiret, quia & (ſicut ait Auguſtinus) præeuntem Sixtum Epiſcopum ſequi ſitiens, accepit oraculum, vicit diabolum, peruenit ad triumphum.

De officio quintæ feriæ, Beati miſericordes. Caput XI.

Qualiter officium quintę ferię, quintæ beatitudinum cõgruat ſententiæ, qua dictum eſt, Beati miſericordes, quo- Matth. 5.
niam ipſi miſericordiam cõſequentur, promptum erit agnoſcere, propoſito prius myſtico ſenſu lectionis Euangelicæ. Maria Magdalenæ, quæ fuerat in ciuitate peccatrix, quæque amando veritatem, lauit lachrymis maculas criminis, Eccleſiæ de gentibus typum geſsit: quæ agnita veritate turbas errorum, quibus proſtituta fuerat, deferens, ad fontem gratiæ lauanda cucurrit, & vox veritatis impletur, dicentis: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, Iudaico inuidente po-

pulo, cuius in typũ Phariſæus illæ miſericordiæ fontem reprehendebat, dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtiq; quæ & qualis eſſet quæ tetigit eũ, quia peccatrix eſt. Hæc eadẽ mulier, ſicut in hodierno legimus Euangelio, ſtabat ab monumentum foris plorans: & poſt allocutionem angelorum conuerſa retrorſum, videt Ieſum: & ipſa prius ab illo vo-
Iohan. 20. cata nomine ſuo, vocat eum & ipſa magiſtrũ, &c. In his quoq; typum gerit eiuſdem Eccleſiæ. ¶ Sic enim Eccleſia de gentibus foris ſtabat, quia legis & prophetarum ſcientiam nõ introierat, & tamen dominum quærebat, ſicut ille beatiſsimus centurio Cornelius, vel ſicut ille Aetiops eunuchus qui venerat adorare in Hieruſalem, & reuertebatur legens Eſaiam prophetam, cuins aditũ ad intelligẽ-
Actor. 8. 10. dum inuenire non poterat. Sic & multi gentilium Deum quærentes foris ſtabant, quia per quem ad veritatis notitiam ingrederentur, non inueniebant, futurum erat ſed non ante dñi aſcenſionẽ, vt illis veritas illuceſceret, & fidẽ ſuã Apoſtolis indicarent, cõfitentes Chriſtum aſcendiſſe ad Deum patrem ſuum, id eſt, æqualem illum eſſe Deo patri ſecũdum diuinitatem, quo minor eſt ſecundum humanitatem. ¶ Propter quod Mariæ volenti pedes eius tenere. Noli, inquit, me tãgere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Vade aũt ad fratres meos & dic eis: Aſcendo ad patrem meum &c. Ac ſi Eccleſiæ de gentibus quęrenti eũ, ſicut ſupra dictũ eſt, & ſicut ante paſsionem eius legimus gentiles quęſiſſe eũ, dicentes Philippo: Domine, voſumus Ieſum
Iohan. 12. videre, dicat ipſe: Nolite nũc me tenere, ſed poſtquam aſcendero ad patrem, ipſam aſcenſionem meam credere vos, Apoſtolis meis oſtendite, qui fratres mei ſunt, id eſt, per me idẽ quòd ego vobis cõferre poterunt. ¶ Itaque diei præſentis Euangelium beatitudini illi conſonát, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Nam in
Oſeæ 12. Oſeæ eadem Eccleſia dominus dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non
Acto. 10. miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. Et recte quinta hæc beatitudo, imo beatitudinis cauſa, quod eſt miſericordem eſſe ſecundum Auguſtinum, ſicut ſupra dictum eſt, quinto ſurſum gradui confertur donorum Spiritus ſancti, id eſt, Spiritui conſilij: quia ſicut conſilium regit animum, ſic ſupradictam mulierẽ miſericordia & compaſſio, qua compungebatur, plorans ad monumentum, iuuit, vt prima videret dominum, ſic & Cornelium opera miſericordiæ, id eſt, eleemoſynæ quas faciebat, vt indice angelo perueniret ad dominum, imo ſic omniũ quęrentium Deum, miſericordiæ conſilium purgat oculum. ¶ Sed iam officij membra cætera, capiti ſuo, ſcilicet ſenſui coaptemus Euangelico. Primum pene idẽ in eunucho miramur apparere myſterium, de quo narrat præcurrens lectio Actuum Apoſtolorum. Nam quod in Euangelio ſignificatur per peccatricem, in Epiſtola narratur cœptum agi per Ae-
thiopem. ¶ Vterq; enim iuſtificandæ peccata *Actor. 8.*
ſignificabat Eccleſiæ. Illa peccatricis nomine, iſta Aetiopica nigredine. Ibi peccatrix dominũ quærens, ipſos Apoſtolos ſuperabat amore, hic Aethiopia præueniebat domino
Deo manus dare. Illa quaſi mortuum domi- *Pſal. 67.*
num plorabat, hic in Eſaia prophetiam paſsionis domini compatiendo legebat. Illi tenebræ erant ad monumentum, huic deerat lucerna ſcientiæ ad intelligendum. Illa videns dominum non agnoſcebat, hic de illo legens comparationem ouis & agni, de quo diceretur, neſciebat. Ad ſummam, illius aperti ſunt oculi & os, vt diceret Rabboni. Huic vt magiſterio veritatis cõſentiens, prædicante Philippo, diceret, Quis me prohibet baptizari? ¶ Iſte eſt mutus per Mariam ſignificatus, & in eunucho tãquam in primitijs aſſumptus eſt, iſte (inquam) eſt mutus gentilium populus, & iſti ſunt infantes ſcilicet idololatræ, Deũ loqui neſcientes, de quibus in introitu cantamus: Victricem manum tuam domine laudauerunt pariter, quia ſapientia aperuit os muti, & linguas infantiũ fecit diſertas. Quã ob cauſam laudauerunt? Videlicet, quia ſicut in eodem libro Sapientiæ præmiſſum eſt, inimicos eorũ operuit mare, ſcilicet baptiſmi, & ab altitudine inferorum educti ſunt, quia per baptiſmum reſurrectione prima, quæ eſt
animæ, reſurrexerunt. ¶ Hæc ita eſſe, maniſe- *Sapien. 10.*
ſtius ex ſubſequente collecta comprobatur: Deus, qui diuerſitatem gentium in cõfeſsione tui nominis adiuuaſti, da vt renatis fonte baptiſmatis, vna fit fides mentium & pietas actionum. ¶ Verſus quoq; gradualis in eo cõgruit quòd ait, Dominus Deus & illuxit nobis, quia Mariæ quęrenti viuentem cum mortuis, tenebræ erant ad monumentũ, per quas ſignificabatur ignorantia Dei, in cordibus gẽtium, quæ & maniſeſtius expreſſa eſt per gẽti-
lem atq; Aethiopem eunuchum. ¶ Nec aliud *Pſal. 117.*
alleluia melius ſecundum hunc congruit ſenſum, quàm, Surrexit Chriſtus & illuxit populo ſuo. ¶ Dies ille ſolẽnitatis noſtræ, de quo in offerenda canimus, In die ſolennitatis veſtræ dicit dominus, &c. dies magnus, dies pręclarus, Chriſtus eſt, dies de die, lumen de lumine, in quo exiuimus de terra Aegypti, id eſt, de tenebris, quas illæ tenebræ ſignificauerunt,

uerunt, quæ erãt Mariæ ad monumentũ, ſiue ſupradicti Aethiopica nigredo eunuchi.

¶ Dies, inquã, cuius in lumine gradiẽdo, tẽdimꝰ ad terrã, quæ vere lacte & melle fluit, quia præſens illic eſt Deus & homo Chriſtus, ſemper ex diuinitate & humanitate ſuauis angelis, & hominibus dulcis, ſemper pręſens, ſemper deſiderabilis. Hic nobis ex tũc illuxit, ex quo nobis ad patrem aſcendit, id eſt, ex quo illum agnouimus & credidimus æqualem patri. Eius ergo virtutes recte in communione annunciare iubemur, nos populus acquiſitionis, quia ſecundum ea quæ dicta ſunt, de malis & profundis tenebris vocauit nos in admirabile lumen ſuum. 1. Pet. 2.

Cur ſtatio ad ſanctos Apoſtolos. Caput XII.

Statio ad ſanctos Apoſtolos perſpicuè ſupradicto congruit myſterio, per Apoſtolorum enim factum eſt miniſterium, quòd os muti apertũ eſt, quòd linguæ infantium diſertæ ſunt, quod Aethiops horridus agnelli candido vellere veſtitus eſt, quòd peccatrix quælibet anima foramen crucis inuenit in maxilla Leuiathan, per quòd effugiens, crucifixam non iam in monumento, ſed in cœlo quærens inuenit miſericordiã. Propter quod eoſdem Apoſtolos, in Euangelio ſupradicto vocat dominus fratres ſuos, quia ſtudijs illorum actum eſt, vt eo nihil minus habeat gentiũ Eccleſia, quòd eã dominus ſuo corporali non illuſtrauit pręſentia. Iob. 40. Sabb. 20.

¶ Sed & Philippus, qui ſupra dictum fidei candore veſtiuit Aethiopen, nomine ſuo cũctos myſticè ſignat Apoſtolos. Philippus enim interpretatur os lampadis. Lampas autem, id eſt, lux, mundi ſaluator eſt, ſicut Eſaias dicit de illo: Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius vt lampas accendatur. ¶ Cuius os, Apoſtoli vel quique prædicatores ſancti recte dicuntur, quia verum à falſo ſeparant, ſicut alibi dicitur: Si ſeparaueris precioſum à vili, os meum eris. Philippus ergo cunctos (vt dictum eſt) ſuo nomine ſignat Apoſtolos, qui vſque hodie ſcriptis ſuis Aethiopiſſas candidare nõ deſinunt animas: inſuper & redarguunt ſynagogam murmurantem contra dominum, propter gentium Eccleſiam, ſicut quondam Maria murmurauit contra Moyſen, propter vxorem eius Aethiopiſſam. Eſa. 62. Hier. 15. Num 12.

De officio ſextæ feriæ, Beati mundi corde. Caput XIII.

Officium ſextæ feriæ patenter reſpondet beatitudinum ſextæ ſentẽtię, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Agit enim de fœlicitate tranſmigrantium, ſcilicet omnium qui de vetuſtate carnis ad nouitatem Spiritus tranſmigrantes, mundato cordis oculo per longum deſiderium gloriam ſummę trinitatis tandem viſuri ſunt. Eorum nanq; in typum patres noſtri Apoſtoli euocati, abierunt in Galilæam, in montem vbi conſtituit illis Ieſus, ſicut hodiernum refert Euangelium, & videntes eũ adorauerunt, ſimulq; mandatum acceperũt, qualiter omnia vaſa quę forti armato fortior ipſe ſuperueniens abſtulerat, emundarent, dicente domino: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus ſancti. ¶ Illud nemo qui dubitet, quod cum dixerit: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, per munditiam cordis obtineri intellectum, ac per hoc ſupradictũ Auguſtini in hoc quoq; cõſtare ſententiam, ſextam beatitudinis ſententiam, ſexto gradui donorum Spiritus ſancti ſurſum verſus congruere, id eſt, munditiam cordis intellectui nunquam deeſſe. Igitur de cæteris partibus officij ſupereſt vt ſuo capiti, ſcilicet Euangelico conferantur ſenſui. Matth. 5. Rom. 8. Matth. 28. Luc. 11. Matth. 28.

¶ Primũ in pręcedẽte lectione Epiſtolæ beatus Petrus, cum pręmiſiſſet dicens: In diebus Noë, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam, ſtatim ſubiecit: Quòd & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deũ. Nõ quæſitu opus eſt, in quo lectio hæc ſupradicto Euãgelio conſonet, quo primũ ſalutaris baptiſmi regula tradita eſt. Notum quippe eſt, & in doctorũ ſcriptis autenticis vſitatum ſimilis formæ, vt ait in hac Epiſtola Petrus Apoſtolus, eſſe baptiſma, & in eius typũ præceſſiſſe hoc quod paucæ, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquã in arca in diebus Noë. ¶ Chriſtum nanq; præfigurauit Noë, tam actu quàm nomine, videlicet quia Noë interpretatur requies, quod nomen illi à patre Lamech impoſitũ eſt, dicẽte: Iſte conſolabitur nos: vel, vt in Septuaginta habetur, requieſcere nos faciet ab operibus & laboribus manuũ noſtrarũ in terra cui maledixit Deus. Chrs etenĩ noſtra requies eſt, ſicut ipſe dixit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus veſtris. Cũ ergo Noë gubernauit arcã ſuper nudas diluuij, quibus & peccatores deleti ſunt, & hi qui cum illo erãt ſalui facti ſunt per fidem, quia credentes iuſtitiæ Dei ſeſe ab incredulis diuiſerunt: Chriſtum actu quoq; præfigurauit, vt dictum eſt, qui nunc gubernat Eccleſiam ſuper vndas baptiſmi, quibus 1. Pet. 3. Gen. 5. Matth. 11. Marc. 16.

qui

qui non credunt,condénantur:qui vero credunt & baptizantur, cum ipſo ſaluantur:& illis affert Spiritus ſanctus pacem, id eſt,peccatorum remiſsionem, cuius figuram túc geſſit columba,ferens ad arcam in ore ſuo virẽtis oliuæ ramũ. ¶Ipſe autem octonarius numerus animarũ,quæ in arca ſaluæ factę ſunt, quia à primo pari,id eſt,binario,proficiſcens ſolidum corpus creat, ſcilicet habens longitudinem,latitudinem, atq; altitudinẽ. Nam bis bina bis, octo ſunt, quòd apud geometras & arithmeticos quoq; vſitatum eſt. Ipſe, inquam,octonarius numerus animarũ,perfectionẽ deſignat corporis Eccleſiæ, quòd pręeunte mundo infidelium per aquæ iudiciũ, quo nunc fideles ab infidelibus ſeparantur, fide ſua ſe ſaluat, & in ligno crucis ſupernatat. ¶Et pulchrè arca illa feneſtram habuit in latere, per quam ſaluandi illi ingrederentur: quia Chriſtus lancea militis in latere eſt vulneratus, per cuius vulneris ſacramentum cuncti credentes Eccleſiam ingrediuntur.Et quoniam Eccleſia de hominibus conſtat,pulchrè arca illa,quæ Eccleſiam figurabat, quandam humani corporis ſimilitudinem in ipſa forma ſua prætendebat. Siquidem humanũ corpus ſic eſt,vt longitudinis ſuæ ſextam partem habeat in latitudine, decimamq; eiuſdem longitudinis in altitudine. Sic arcam cõſtructam fuiſſe non dubium eſt. Tercentorũ erat cubitorũ in longitudine, quinquaginta in latitudine,triginta cubitorum in altitudine.

Gen.6. *Gen.6.*

¶Igitur per omnia,lectione epiſtolæ,euãgelio conſonante, cætera promptum eſt officij membra coaptare. Introitus:Eduxit eos dominus in ſpe, & inimicos eorum operuit mare. Itemq; offerenda: Erit vobis hic dies memorialis,cum verſibus ſuis, notis & propinquis ſenſibus, tam Euangelio quàm Epiſtolæ fœderantur. Mittunt enim nos ad hiſtoriam patrum celeberrimam,qui in typum baptiſmi noſtri, omnes in Moyſe baptizati ſunt,in nube,& in mari.

Pſal.77. *1.Cor.10.*

¶Nam ſicut illos in ſpe eduxit dominus, ſcilicet ſperantes liberari, quamuis Pharao cum ſuis perſequeretur, & inimicos eorum viſibiles operuit mare: ſic omnes in Chriſtũ credentes, quamlibet maxima peccata ſe feciſſe recordentur, cum certa ſpe remiſsionis ad illum egrediuntur, & omnia peccata eorũ in mari,id eſt,in baptiſmi fluctibus operiuntur. Et propterea dies hic, ſcilicet Chriſtus, cuius in lumine à tenebris exiuimus, memorialis eſſe iubetur. Chriſtus inquam, qui dies noſter, id eſt,paſcha noſtrũ eſt, feſtus nobis atq; ſolẽnis,ſemper celebrãdus, atq; in mẽte habendus eſt,qui tacẽtibus nobis ſolus pugnauit pro nobis, quia ſolus moriens pro cũctis, mare illud, quo inimici, id eſt, peccata noſtra operiũtur, de latere ſuo lanceatus effudit. ¶Verſus gradualis:Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Illi ſententiæ concorditer occurrit, qua dominus noſter gloriam & honorẽ, quo propter paſsionem mortis coronatus eſt, exprimit, dicẽs in eodẽ Euãgelio: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Et rectè in ſuggillationem eorum, qui lapidem talem reprobauerunt ſupra dictæ ſententiæ Euangelii, Propheticum hoc iungitur teſtimonium. Et hoc eſt illud quòd cũ deſpiceretur corã Pontificibus, patienter ferens: Veruntamen dico vobis, inquit, amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei.

Pſal.117. *Hebr.2.* *Matth.ult.* *Marc.14.*

Cur ſtatio ad ſanctam Mariam.

Caput XIIII.

Quod ſuperius iam dictum eſt cum nõ improbanda Hieronymi ſentẽtia, diſcipulos vndecim abeuntes in Galilæã in montem, ſicut hodierna Euangelij lectio refert, in Nazareth, quæ in monte ſita eſt, & in domo Mariæ dominum vidiſſe. Illud quoque nonnihil affirmat, quod ſtatio ad ſanctã Mariã hodierno officio præſcripta eſt. In hoc enim idem ſenſiſſe Romana probatur diligentia. ¶Et pulchrè hoc officium quòd ſecundum lectionem Euangelij totum, vt ſupradictum eſt, ad ſacramentum pertinet baptiſmi, apud ipſam decantari Apoſtolica ſtatione præſcriptum eſt, apud quam intus erãt diſcipuli, & Thomas cum eis, vt Hieronymo placet, quoniam ſecundum hodiernam Euangelij lectionem vnica baptizandi regula tradita eſt.

Matth.ult.

De Officio ſabbati: Beati pacifici.

Caput XV.

Septima beatitudinum ſententia eſt: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Pacifici verò hi ſunt, qui pace inter ſe deumque accepta, nihil iam, quod Deo repugnet, admittentes, ſimul & hoc ſatagunt, vt in via vitæ præſentis ad omnem hominem cum pace ambulent, iuxta Apoſtolũ qui ait: Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habẽtes. Huius rei nobis exemplum, in ſummo negocio præſentis ſabbati prædicat officium. ¶Quod vt manifeſtius fiat, myſticum imprimis hodierni Euangelij ponamus intellectum: Currebant, inquit euangeliſta, duo ſimul, videlicet Simon Petrus & ille alius diſcipulus, quẽ diligebat Ieſus, &c. Nota doctorum expoſitio eſt,

Rom.12. *Iohan.20.*

eſt,per Iohannem,qui prior ad monumentũ
venit,ſed nõ introiuit, ſynagogã ſignificari,
quæ habens legem & prophetas, prior do-
minicam paſsioné legit,ſed credere in mor-
tuum noluit. Per Petrum verò qui poſterior
venit,ſed prior introiuit,multitudinem gen
tium deſignari,quæ poſterior ad eiuſdem do
minicæ paſsiõis notitiam peruenit,ſed prior
ad fidé acceſsit. Verùm ad pręſens pertinet
negociũ,quærere propter prædictã beatitu-
dinis ſentẽtiam, qui ad Eccleſiam ſpectet, in
eo quòd pacifica eſt. ¶Quòd per præcurren-
tem Epiſtolæ lectionem fidelis indagatio ci-
tius conſequi poteſt. Nam cùm præmiſiſſet
1.Pet.2. Apoſtolus Petrus de lapide Chriſto dicés,ad
qué accedenté lapidé viuũ,ad hominib⁹ qui-
dẽ reprobatũ, à Deo auté electũ & honorifi-
catũ,paulo poſt ſubiungit : Vobis igitur ho-
nor credentib⁹,nõ credentibus aũt lapis,qué
reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in
caput annuli,& lapis offenſionis, & petra ſcã
dali,his qui offendunt verbo,nec credunt in
quo & poſiti ſunt. ¶Huiuſmodi offenſio vel
ſcãdalũ maniſeſtè paci oppoſita ſunt,per quę
Iudæi rebellionis & incredulitatis arguũtur,
eò quòd odio gentium concurrentium, quæ
per Petrũ, vt dictũ eſt,deſignantur,adeo tor-
quentur, vt (ſicut per Iohanné figuratur)Ma
luit foris ſtando perire,quàm cũ ſocietate gé
tium ad fidem paſsionis Chriſti introire.His
ergo iræ & rixæ filijs exhæredatis, Beati pa-
cifici,quoniam filij Dei vocabuntur, ſicut in
eadem Epiſtolæ lectione Petrus adiungens:
Vos auté inquit,genus electũ,regale ſacerdo
tium,gens ſancta, populus acquiſitionis,&c.
¶Taliſq; pacis filius quia nullius hominis ad
Deum tendentis ſocietate offenditur,aſcen-
dit,inquit Auguſtinus,ad ſapientiam,quæ ſe-
ptima eſt in aſcenſu graduum, id eſt,donorũ
ſancti Spiritns, & ipſa ſapientia tranquillus
pacatuſq; perfruitur. Dictum eſt enim ſuprà
ſecundum eundem Auguſtinum,ſeptem bea
titudines(octaua enim eadem quę prima eſt)
ſeptem gradibus donorum Spiritus ſancti
ſurſum verſus coaptari, quorum primum
ſiue infimum eſt ſpiritus timoris domini,ſu-
premum antem,ſpiritus ſapientiæ,ad quã aſ-
cendunt,vt nunc dictum eſt,beati pacifici fi-
lij Dei. ¶Secundum ea quæ dicta ſunt,conſo
Pſa.104. nanter præmittitur ad introitum. Eduxit do
minus populum ſuum in exultatione,& ele-
ctos ſuos in lætitia:Per hoc enim mittitur ad
aliam ſimilitudinem antiquam,qua idem pręɂ
figuratum eſt, quòd nunc in Euangelio per
Petrum & Iohannem ſignificari accipimus,
ſcilicet ad hiſtoriam patrum, qua referuntur
hi,qui primùm promiſsiones acceperunt,re-
probati eſſe propter incredulitatem, de qui-
bns illud in Pſalmo: Quadraginta annis of- Pſal.94.
fenſus ſui generationi illi,ac deinceps, qul-
bus iuraui in ira mea, ſi introbunt in requiẽ
meã. ¶Filij autem qui poſt ipſos ſurrexerũt,
in illam introducti repromiſsionis terram,
eundem populum gentium ſignificauerunt,
qui nunc per Petrum poſterius venientem,
ſed prius introeuntem in monumentum,de-
ſignatus eſt,de illis quippe,qui reprobatis pa
tribus introierunt in illam repromiſsionem,
dictum eſt in Pſalmo centeſimo quarto: Et
eduxit populum ſuum in exultatione, & e-
lectos ſuos in lætitia. Eduxit ſcilicet de de-
ſerto. Nam de eo quòd de Aegypto educti
ſunt,ſuprà dixerat:Et eduxit eos cũ argento Pſal.104.
& auro,& non erat in tribubus eorum infir-
mus.Sed & hoc quod ſequitur,ita eſſe innu-
it: Et dedit illis regiones gentium, & labo-
res populorum poſsiderunt. Supradictus
ergo introitus gratiarum actio eſt, quòd re-
tardante populo Iudaico, iuxta myſticum
Euangelij ſenſum, gentes admiſſæ ſunt, ſe-
cundum illud Apoſtoli: Quia cæcitas con- Rom.11.
tingit in Iſrael, donec plenitudo gentium
ſubintraret. ¶Graduale verò iam ex hac
die in alleluia conuerſum eſt, imò poſt hanc
diem vſq; ad Pentecoſten omititur,videlicet Pſal.112.
quia hi, propter quorum acquiſitionem no-
uamque conſcriptionem, hoc laborioſum
carmen cãtabatur depoſitis albis,iam ab hac
die pares nobis,in illius octauæ,de qua ſæpè
dictum eſt contẽplatione, nobiſcum ſerian-
tur. Quòd autem ſequitur alleluia, laudate
pueri dominum, duplici verſu, adhortatio
eſt ad ipſos, qui recenti baptiſmate pueri,
id eſt, puri facti ſunt à vitijs, vt laudent
dominum voce & opere, quia ſicut in Pe-
tro figuratum eſt,qui prior introiens in mo- Iohã.20.
numentum,vidit linteamina poſita, & ſuda-
rium capitis domini: ſic ipſi ad fidem ingreſ-
ſi,qui erant abſq; Deo,notitiã acceperũt hu-
manitatis ac diuiuitatis Chriſti. Totus enim Ephe.2.
Pſalmus ad electionem gentium dirigitur,
quòd maximè ex eo comprobatur quòd in
fine eius dicitur: Qui habitare facit ſterilem Pſal.117.
in domo,&c. ¶Offeréda qnoq;, benedictus
qui venit in nomine domini, patenter eiſdẽ
pueris Dei congruit: Hunc etenim verſicu-
lum Pſalmi centeſimi ſeptimidecimi canta-
uerunt & illi pueri, qui venienti ad paſsio-
nem Saluatori occurrerunt, in manibus por- Matth.21.
tantes ramos palmarum. Addit quoque
mater Eccleſia dicens pueris ſuis: Benedi-
ximus vos de domo domini, id eſt baptiſ-
mate ſacro ſignamus vos, qui ſumus familia
domini, quia Deus dominus illuxit nobis,
ſicut

Iſa.9. ſicut alius propheta dicit: Populus gentium,
qui ambulabat in tenebris, vidit lucem mag
nam,gentium, inquam,quarum,vt dictũ eſt,
in Euãgelio præſenti Petrus geſtat figuram.
Duo quoque ſequentes verſus ad idem ſpe-
1.Pet.2. ctant. Primus iam hæc dies quam fecit domi
nus,ad gaudium gentium,quarum in typum
Petrus introiuit in monumẽtum, ſecundus,
lapidem quem reprobauerunt ædificantes,
ad ſuggillationẽ Iudæorũ, quibus Chriſtus
lapis offenſionis & petra ſcãdali eſt,quos de-
ſignans Iohannes, cùm prior veniſſet,quaſi
offenſus ſubſtitit,& à poſteriore Petro prçuẽ
Galat.3. tus eſt. Cómunio, omnes qui in Chriſto ba-
ptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, manifeſtè
conſonat ſupradictæ beatitudinis ſenten-
tiæ: Beati pacifici,quoniam filij Dei vocabũ
tur: Præmiſerat enim Apoſtolus Paulus
loquens ad Galatas,quos conturbabant qui-
dam ex Iudæis, quibus erat Chriſtus lapis
offenſionis & petra ſcandali. Omnes, in-
Galat.3. quit, filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu,
& mox cauſam hanc ſubdidit: Quicunq; enĩ
in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtũ induiſtis.
Quod omninò ad baptizatos reſpicit,vt non
quærant circuncíſionem carnis, ſed ſolam
ſeruent,quam acceperunt veram circunciſio
nem ſpiritus,nec magis ſcandalo Iudæorum
permoueantur,quàm ſubſtitit Petrus,pro eo
quod Iohannes ante ſe vel pariter in monu-
mentum non ingrederetur.

Cur ſtatio ad ſanctum Iohannem ad Lateranas. Caput XVI.

NOn ſolùm hoc ſabbato, quo deponũ-
tur albæ, ſed & octaua ſuperius die,
id eſt, ſabbato ſanctæ paſchæ, mater-
num Lateranenſis Eccleſiæ priuilegium exi-
git,vt nuſquã Apoſtolicus aliàs procedat, ſed
in eadẽ Eccleſia quæ ſedes eſt Apoſtolica,cœ-
ptas nihilominus ſacri baptiſterij concludat
octauas. Eſt autem in honore ſancti Saluato
ris ſanctiq; Iohannis baptiſtę ab imperatore
Conſtantino conſtructa dicente. ¶Sit omni
bus notum,nos ita Chriſti cultores effectos,
vt intra palatium noſtrum templum eius no-
mini conſtruamus,in quo populus Chriſtia-
nus vnà nobiſcũ conueniens, diuinitati illic
gratias referat. ¶Nomẽ ipſum, quòd dicitur
ad Lateranas,antiqua probra ſpurci Neronis
accuſat,qui dedecoroſè potionibus vſus ma-
leficis, illic, vt fertur, latens, ranas euomuit.
Sed vbi abundauit iniquitas, ſuperabundãte
gratia,nũc illic Romani imperij mater eſt Ec-
cleſia,quæ illos,quos ſabbato ſancto genuit,
& Chriſti cãdore veſtiuit filios,nihilominus
Rom.5. hac die octaua,ſpirituali circũcidit petra,quã
petram ſcandali Iudęis,nobis autẽ credenti-
tibus petram honoris & caput anguli in ho-
dierna Epiſtola, de qua ſupradictum eſt,Pe-
trus appellat.

¶Circunciſio verò ſpiritualis, & vera ipſa
eſt, de qua in eadem Epiſtola lectione præ-
miſerat. Fratres,deponẽtes omnem malitiã.
& omnem dolũ,& ſimulationes, & inuidias,
& omnes detractiones,ſicut modò geniti in-
fantes,rationabiles,& ſine dolo,lac cõcupiſ-
cite,&c. Vera,inquam,& verè ſancta,ſolaque 1.Pet.2.
neceſſaria eſt circunciſio hęc,qua noſtri cor-
poris ſenſus omnes, & ipſum principale no-
ſtrum,id eſt,mens,circunciditur. ¶Nam ſine
hac circũciſione Chriſtus in nobis moritur,
id eſt,Chriſti fides, nec prodeſt nobis illud,
quòd in communione gratulabundus nobis
loquitur Paulus:Omnes,inquit, qui in Chri Galat.3.
ſto baptizati eſtis,chriſtum induiſtis,ſicut &
Iacobus Apoſtolus ait: Fides ſine operibus Iacob.2.
mortua eſt.

¶Quòd bene per illud veteris hiſtoriæ fa-
ctum prçfiguratum eſt. Cùm eſſet Moyſes in
itinere in diuerſorio,occurrit ei dominus,& Exod.4.
volebat occidere eum. Tulit ilico Sephora
acutiſsimam petram, & circuncidit prçputiũ
filij ſui,tetigitq; pedes eius,& ait:Spóſus ſan-
guinum tu mihi es. Et dimiſit eum, poſtquã
dixit ei,ſponſus ſanguinum tu mihi es ob cir
cunciſionem.¶Moyſes nãque,in eo quod Se-
phoram vxorem habuit alienigenam, Chri-
ſtum ſignificat,qui de gentibus alienigenam
accepit vxorem,eccleſiam. Vnde illud,quod
Aaron & Maria locuti ſunt contra Moyſen,pro
pter vxorem eius Aethiopiſſam: doctores no
ſtri myſticè ad hoc referunt, quòd ſynagoga
& vetus ſacerdotiũ,inuidendo ſaluti gentiũ,
vſq; hodie Chriſtũ blaſphemat. Moyſes ita- Num.12.
que cùm eſſet in itinere in diuerſorio, non-
dum circunciſis filiis,occurrit ei dñs,& vole-
bat eũ occidere:quia dum Chriſtus inter nos
per fidem in itinere vitæ prçſentis ambulãs,
in diuerſorio eſt,id eſt,ad eos qui nunc bap-
tizantur,diuertit:niſi illi filii eius ſic circun-
cidãtur,vt ſupra dictum eſt,fides ipſius in eis
citius moritura eſt.

¶Quod ne fiat, tollit citò Sephora, id eſt,
mater eccleſia, petram acutiſsimam: & cir-
cuncidit filiorum ſuorum præputium,ſcili-
cet ea circunciſione, de qua ſupradictum eſt
in lectione epiſtolę. Petra illa quę idem Chri
ſtus eſt,de qua in eadem lectione dictum eſt,
carnem, id eſt, opera carnis,ſolicitè ac feſti-
nanter abſcidit: Tangitq; pedes eius, id eſt,
veſtigia ſequitur,dicitq; eiſdẽ filiis ſuis,Chri
ſtus paſsus eſt pro nobis, relinquens exem-
plum,vt ſequamini veſtigia eius. Sponſus,in- 1.Pet.2.
quit, ſanguinũ tu mihi es, videlicet,quia me

tibi

tibi deſpondens, ſanguinem tuum in dotem fudiſti, & cùm cauſæ articulus exigit, vt pro te patiar, ſanguinis mei vicẽ repoſcis: & nunc interim carnem meam crucifigam cum vitiis & concupiſcentiis. Igitur (vt ſupra dictũ eſt) rectè hac octaua die agitur ſtatio ad ſanctum Iohannẽ Lateranenſem, quia mater & apoſtolica ſedes illa eccleſia eſt, & quos Chr̃o filios Galat. 5. genuit, ipſa ſpirituali circũciſione circũcidit.

De octaua die: Beati qui perſecutionẽ patiũtur propter iuſtitiam. Cap. XVII.

Octaua beatitudo redit ad caput, id eſt eadem eſt, quæ prima, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorũ. Veruntamen & paululum differt, in eo ſcilicet: quod præcedens cauſa beatitudinis alia hic, alia eſt illic. Illic enim, id eſt, in prima dictũ eſt: Beati pauperes ſpiritu: hic, id eſt, in octaua dicit: Beati qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiã. Iohan. 20. Vnde Hieronymus: Et cõſidera, inquit, quòd octaua veræ circuncilionis beatitudo martyrio terminentur. Igitur licet octaua die cantetur idipſum officium, quod & prima, eo quod octaua beatitudo ad caput, vt dictũ eſt, redeat: rectè tamen quoniam & præcedentes cauſæ beatitudinum, primæ & octauæ differunt, aliud in eodem officio ab his qui diligentiores ſunt, retinetur hebdomadæ ſequẽtis euangeliũ, ſcilicet illud ſecundũ Iohannẽ. Cum eſſet ſerò die illa, &c. Nam & litera lectionis huius octauã diẽ cõmemorat, & poſt dies octo iterum, inquit, erant diſcipuli intus, & interior ſenſus octauam beatitudinis cauſam non prætergreditur. ¶ Quid enĩ eſt, quod diſcipulis, foribus clauſis, intro manẽtibus, dominus in medio ſtetit bonum ferẽs nuncium cõſolationis & pacis, niſi quod his Luc. 6. Pſal. 33. qui perſecutionẽ propter iuſtitiã, quosq; iuxta alium Euangeliſtam oderunt homines & ſeparant eos, ſicut iam apoſtoli ſeparati erãt, non audentes coram illis procedere ad publicum, dominus & Deus ipſorũ familiaris ſeſe accommdat contemplandum, vt guſtent iam in ſuis tribulationibus, vt videant, quomodò ſuauis eſt dominus, atq; ideo certior ſpes illos in medio tribulationis ambulantis conſoletur, recolentes, id quod illa, de qua loquimur, ſententia replicando inculcare nititur, beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt reguũ cœlorũ. ¶ Debet autẽ ſemper epiſtola Euangelio ſuæ prçcurſionis officiũ, & iccirco illa quoq;, quç huius dominicæ eſt lectio Epiſtolæ nõ omit- 1. Iohã. 5. titur. Omne quod natũ eſt ex Deo vincit mũdum. Nam in hac lectiõe victorioſa fides noſtra prædicatur, & ipſa victoria mundi nũcupatur quæ tribus adiuta teſtibus, nam pater & verbum & Spiritus ſanctus in cœlo atteſtãtur, totidemq; in terra teſtes, id eſt, idẽ ipſe ſpiritus, & aqua baptiſmi, Chriſtiq; & martyrũ eius ſanguis veritati eius aſtipulantur, ternis, inquam, in cœlo & in terra defenſa teſtibus, regnũ cœlorum adiudicat his, quorũ iure belli eſt, ſcilicet his qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiã. ¶ Introitus vero: Quaſimodo geniti infantes, per ſequentes hebdomadæ dies decantandus eſt, qui etiam Euangelio prædicto congruit, ſed non per eãdem ſententiam, quæ iam dicta eſt, ſcilicet quod propter metum Iudæorum diſcipuli domini clauſis foribus, intus erant, perſecutionẽ propter iuſtitiã pati incipientes, quç, vt diximus, octauæ beatitudinis cauſa eſt. ¶ Reſpicit autem ad aliam ſententiã, quam dominus de futuris fidelibus proferẽs: Beati, inquit, qui nõ viderunt & crediderunt. Nam ne ſolam nobis fidem ſufficere arbitremur, oportunè regula viuendi, ſine qua fides mortua eſt, hoc introitu prælibata eſt. Nam nos quidem ſignati ſumus in eo quod ait: Beati qui viderũt & crediderũt, ſed ſi fidem noſtram operibus ſequamur, ille etenim verè credit qui ſeruat operando, quod credit. Quocirca de his, qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: Cõfitenter ſe noſſe Deũ, factis autem negãt. Timot. 1. Hinc & Iacobus dicit: Fides ſine operibus Iacob. 2. mortua eſt. Rectè ergo qualis vita fidem vtilem efficiat, per hãc Apoſtolici ſermonis particulam in introitu demonſtratur, ne ſeducamus nos audientes de nobis dictũ: Beati qui 1. Iohã. 5. non viderunt & crediderunt. Ad hoc idẽ cõſonat & ſimiliter accipienda eſt extrema prçeuntis epiſtolæ ſentẽtia: Qui credit in filium Dei, habet teſtimoniũ Dei in ſe. ¶ Cõmunio mitte manũ tuam, plana quidẽ litera noſtram çdificat, ſed intus perſpicientib' liquet, quod ad Iudaicũ ſpectat populum, qui hactenus in incredulitate perſiſtit, cuius in typũ Thomas Apoſtolus, diu dubitans, tandẽ vidit, palpauit & credidit. Neq; enim ſi ſolam ſequamur literã, ſenſus per omnia ſtare poterit: quia beati quidem qui non viderũt & crediderũt: ſed non ea comparatione vel intentione, quã litera ſonat: Quia vidiſti me credidiſti, beati qui non viderunt & crediderũt. Igitur in perſona Thomæ, reliquiæ Iſrael, quç ſaluæ fient minoras fidei, quàm gentes arguuntur: quia gẽtes nõ viderũt & crediderũt. Iſraël aũt niſi res apparuerit, Helia & Enoch prçeũtibus, nõ credet, cũ Paulus dicat, fidem ſperẽdarũ ſubſtantiam eſſe rerum argumentũ non apparen- Heb. 11. tium, atq; ideò laudabilioris ſumus fidei, qui rem nondum apparentẽ fideliter credimus.

Finis libri Octaui.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER NONVS.

DE Dominica ſecunda poſt albas. Caput I.

QVia dominica hac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſolenne eſt, agendis inſtare cõſilijs, benè forma, quam ſequi debeant paſtores animarũ, per eiuſdem dominicæ cõmendatur officium. ¶ Per euangelium manifeſtiſsimè id agitur, quod is qui non ex accidenti dono, ſubſtantialiter bonus eſt dicit: Iohan.10. Ego ſum paſtor bonus, &c. Deinde ex oppoſita deſcriptione mercenarij, ſuæq; iterata commendatione bonitatis, liquidum præbet ouibus iudicium, quod diſcernant, quos fugere, quibus ſuarum debeant animarum curam credere. ¶ Boni formam paſtoris cæteræ collaudant partes officii. Primo ad introitum cantamus de illa: Miſericordia domini plena eſt terra, videlicet vt ſicut ille nõ ſolum iudicium diligit, ſed & miſericordiã: & primo loco miſericordiam, ſecundo iudicium, ſicut in eodem Pſalmo, vno in eodem verſiculo præmiſſum eſt: Pſa.30. Diligit miſericordiam & iudicium, ſic & omnes, qui iudices animarum poſiti ſunt, ſemper ſuperexaltent miſericordia iudiciũ, vt idẽ ipſi cõſequatur. Quodq; ſequitur: Verbo domini cœli firmati ſunt, illud indicat, quoq; Apoſtoli vel paſtores Apoſtolici, non ſua fortitudine, ſed verbi Dei virtute, tales effecti ſunt, vt videntes lupum venientem nõ fugiant, neq; oues dimittant, vt mercenarii faciunt. ¶ Epiſtola 1.Pet.2. voce non dubia, ſuæ præcurſionis implet officiũ, vbi præmiſſo de hoc ſingulariter bono paſtore, qui poſuit animam ſuã pro ouibus ſuis, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquẽs exemplũ, vt ſequamini veſtigia eius: ſubiungitur in fine: Fratris enim aliquando ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nũc ad paſtorem & Epiſcopum animarum veſtrarũ. ¶ Offerenda verò non quidem adeò perſpicuè, ſed non minus conſone cum eodem incedit ſenſu Euangelii. Deus deus meus ad te Pſal.62. luce vigilo: Pſalmus nanq; ille ſic intitulatur: Pſalmus dauid cùm eſſet in deſerto Idumeę, id eſt, Pſalmus iſte attribuendus eſt Chriſto, ſecundũ quod egit vel pertulit poſitus inter Iudæos: qui deſertum ideò vocãtur, quia deſerentes Deũ, & ipſi iuſte à Deo deſerti ſunt. ¶ Idumæi quoque dicuntur terreni vel ſanguinei, quia prophetarum & ipſius domini ſanguinem fuderunt. At verò hic paſtor bonus illo deſerto animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis. Rectè ergo, qui exemplo eius idẽ facere debent, voce eius excitantur vt ad Deum de luce vigilent ſupra gregem ſuum: ad Deum nõ ad mercedem temporalem, anima & carne quam multipliciter ſitiant & in velamento alarum, id eſt, in ſpe cõſolationis eius exultantes, lupum nõ timeant, neq; dimiſsis ouibus fugiant.

De dominica tertia. Caput II.

CAeteræ quæ ſequuntur dominicæ vſq; ad aſcenſionem domini, promiſsiõem eius adimpletã ſuis officiis cõcelebrãt, qua poſt habitam de morte ſua triſtitiã, corda diſcipulorum de reſurrectione ſua lætificanda fore promiſerat ea, qua tradebatur nocte loquẽs illis in cœna. ¶ Vnde pulchrè hac dominica cantamus in introitu: Iubilate deo Pſal.65. omnis terra, Pſalmũ dicite nomini eius. Nam hic Pſalmo ſenſibus ſuis cõpetẽs titulus pręſcriptus eſt. In finem canticum Pſalmi reſurrectionis. Cauſa verò vel materia iubilationis, quæ hic imperatur, illa eſt, quam dominus in Euangelio ſubſequenti præmiſſo tri- Iohan.16. ſtitiæ nuncio ſubiungit: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Vt autem ſi- 1.Pet.2. militudo, quæ præmiſſa eſt Apoſtolis, mulieris, triſtitiam habentis, cùm parturit, nobis quoq; congruat, quia ſic expedit: bene hoc idem Euangelium, hæc Apoſtoli lectio præcurrit: Obſecro vos tanquã aduenas & peregrinos abſtinere à carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam, &c. In hac enim Pſal.74. abſtinentia labor eſt, & ſicut ait Pſalmiſta, ibi dolores vt parturientis. Præmiſerat ſiquidẽ: conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos, loquẽs de illis, qui iuxta Apoſtolum contriſtati ſunt ad pœnitentiam. Sed 2.Cor.7. ſicut dolor parturientis fructuoſus eſt, cum 1.Pet.2. enim peperit, iam non meminit preſſurę propter gaudium, quia natus eſt homo in mundũ: ſic & illud quod detrectant de nobis tanquam de malefactoribus, ſine conſolatione nõ erit, cũ tandẽ cõſiderantes nos ex operibus bonis, glorificabũt Deũ in die viſitatiõis ¶ Quod benè per Thamar in hiſtoria veteri Gen.38. præfiguratum eſt. Quam cùm accuſarent

dicentes:

dicentes: Fornicata eſt Thamar, & videtur vterus eius intumeſcere: illa proferens annulum, armillamq́ue & baculum, quem pro arrabone dederat Iudas: De viro, inquit, cuius hæc ſunt concepi. Iudas quippè (quod *Matth.16.* interpretatur confeſsio) Chriſtum ſignificat: Thamar (quod interpretatur amaritudo) Eccleſiam de gentibus, in quà eſt amaritudo pœnitentiæ, qua & Petrus egreſsus fleuit amare. Thamar igitur operiens vultum ſuum, id eſt, Eccleſia de præteritis erubeſcens errorib⁹, ſedit in itinere, quod ibat Iudas ad lauacrum ad tondendas oues, id eſt, occurrit Chriſto ad baptiſmum quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Quæ cùm de Chriſto vero DEO fidem per ſpiritum ſanctum conceperit, & eandem fidem tanquam annulum, & opere fidei tanquam armillam, iuſtificationemq́ue ſpiritus tanquam virgam pro arrabone, id eſt, pro pignore, acceperit: accuſatur tam à gentilibus quàm à Iudæis, quòd cum mendacio fornicata, & à ſpiritu erroris polluta ſit. At illa patienter fallaces ferens accuſationes, tandem obmuteſcere faciet imprudentium hominum ignorantiam, probans per prædicta pignora, quod de vero Deo conceperit, & cum eodem Deo glorificabitur in die *Matth.45.* viſitationis. ¶ Offerenda: Lauda anima mea dominum, ad prædictum in Euangelio pertinet huius mulieris de Chriſti reſurrectione gaudium. Nam & hic Pſalmus alleluia habet in titulo. Quodq́; verſu canimus: Domi*Pſa.41.* nus erigit eliſos, dominus ſoluit cōpeditos, congratulatio illorum eſt, quorum triſtitia, iuxta promiſſum domini, reſurgente illo, in gaudium conuerſa eſt.

De Euangelio dominicæ quartæ, quo dictum eſt: Niſi ego abiero, paraclectus non veniet ad vos, &c.

Caput II.

NOnnullis infirma videtur & inſufficiens huius ſententiæ vulgata expoſitio, videlicet, quòd iccirco Apoſtolis expedierit, vt dominus noſter hinc abiret, quia niſi corporalem præſentiam ſuam illis abſtuliſſet, ipſi ſpiritualiter illum amare neſ*Iohan.16.* cirent atque ideò dixerit: Si enim non abiero, paraclectus non veniet ad vos, ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Minus enim expoſitum videtur, quàm expoſcit maieſtas doni ſpiritus ſancti, maxime quia dominus ipſe eiuſdem ſpiritus ſancti aduentum bap*Actor.1.* tiſmum vocat, dicens in Actis Apoſtolorum: Quia Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto nō poſt multos hos dies. ¶ Baptizari autem ſpiritu ſancto nihil aliud eſt, quàm per ſpiritum ſanctum originalis peccati, & omnium actualium remiſsionem accipere peccatorum, totumq́ue hominem veterem in vitæ transferri nouitatem. Quo ſenſu prædicta expoſitio proculdubio minor eſt. Non enim ſpiritualiter Deum amare, & Spiritu ſancto baptizari, paria ſunt. Alioquin veteres ſancti, qui ſine dubio Deum ſpiritualiter amauerunt, imò & magna eiuſdem ſancti Spiritus dona perceperunt, prophetantes & ſigna facientes, baptizati ſpiritu ſancto fuiſſent, id eſt, remiſsionem peccatorum accepiſſent, neq; apud inferos propter originale peccatum tenerentur vſq; ad Chriſti aduentū. Sed & illud repugnat, quod Apoſtoli dominum præſentem ſpiritualiter, quamuis non adeò fortiter amauerunt: verbi gratia, Petrus, cui dictum eſt amorem tertio con fitenti: Si diligis me, paſce oues meas. Nam *Iohan.21.* hunc amorem & non caro & ſanguis reuela- *Matth.16.* uit ei, ſed pater qui in cælis eſt. ¶ Non igitur proprietatē ſenſus in his domini dictis nos inueniſſe arbitramur, niſi vtramq; eius ſententiam exæquemus, vt ſcilicet idem ſit: ſi enim non abiero, paraclectus non veniet ad vos, ac ſi dixiſſet: ſi enim non abiero, vos non baptizabimini ſpiritu ſancto. ¶ Quod facile eſt conſequi, ſi prius aduertamus quandò vel quomodò abierit. Multi enim illum tunc primum abiiſſe recolunt, quando videntibus Apoſtolis aſcendit in cœlum. Sed quandò aſcendit, Apoſtoli gauiſi ſunt, & ſicut cantamus, lumine læto petentem ſydera proſecuti ſunt, imò, vt ait Lucas, & ipſi adorantes *Luc.ult.* regreſsi ſunt in Hieruſalem cum gaudio ma *Iohan.16.* gno. Dominus ſe abeunte triſtandos illos fore prædixerat, triſtitia, inquiens, implebit cor veſtrum. Et paulò poſt: Amen amen, inquit, dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem cōtriſtabimini, &c. Igitur cum autoritate Euangelica non tūc primū illū abiſſe cōnſtat, quan do aſcendit in cœlum, ſed quando moriens reliquit mundum, & iuit ad patrem. Nam de morte eius loquebatur Iohannes Euangeliſta, cum diceret: Sciens quia venit eius hora, *Iohan.13.* vt transeat ex hoc mundo ad patrem, &c. *Iohan.17.* Eadem quippè nocte tradendus, ſermonem habuit cum diſcipulis ſuis, de quo hæc lectio ſumpta eſt, & circa finem orationis: & iam, inquit, non ſum in mundo, & hi in mun do ſunt, & ego ad te venio. Propter quòd paſsio eius paſcha dicitur, id eſt, tranſitus. ¶ Itaq; propter hunc eius abſceſſum datum eſſe paraclectum, ſcilicet Spiritum ſanctum, in eo quod paraclectus eſt, hoc modo colligi-

mus: Spiritus ſanctus iccirco paracletus, id
eſt, conſolator, dicitur: quia captiuos fi-
Rom.5. lios Adæ, filios efficit Dei per regenera-
tionem baptiſmi, & in hoc ſeculo peregri-
nantes conſolatur, teſtimonium redden-
do ſpiritui noſtro quod ſumus filij Dei,
quandò non ſolum in prophetiæ gratiam,
Rom.8. ſed in remiſsionem originalis peccati, om-
niumque actualium peccatorum, datur per
fidem IESV CHRISTI. Hoc autem
non fieret, niſi Chriſtus vnus pro omni-
bus nobis, æterno patri, Adæ debitum ſol-
uiſſet, & veteris piaculi cautionem pio cruo-
re deterſiſſet. Nec antea quiſquam ea gra-
tia Spiritum ſanctum acceperat, teſtante in
Iohan.7. Euangelio Iohanne ac dicente: Nondum
Ephes.2. enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus non-
dum erat glorificatus: Nec alio modo niſi
Rom.6. per ſanguinem Chriſti reconciliationem ac-
Iohan.16. cepimus, in cuius morte iuxta Apoſtolum
baptizati ſumus, & ſpiritum ſanctum, qui
vera peccatorum remiſsio eſt, accepimus.

¶ Igitur quòd ait: Si enim non abiero, pa-
racletus non veniet ad vos, ſic accipiendum
eſt ac ſi dixiſſet: niſi ego ad mortem tra-
ditus fuero, neceſſaria non dabitur vobis
paracletus, id eſt, peccatorum remiſsio. Nam
ſi de aſcenſione accipiatur, repugnat & illud
quod antequam aſcendiſſet, imò eadem die
qua reſurrexit, inſufflauit & dixit eis: Acci-
pite Spiritum ſanctum, videlicet in remiſ-
ſionem peccatorum. Sequitur enim: Quo-
Iohan.20. rum remiſeritis peccata, remittuntur eis: &
Iohan.5. quorum retinueritis, retenta ſunt. Ad ſum-
mum & hoc nemo qui dubitet, quia ſi mor-
tis expers Chriſtus, cœlos aſcendiſſet, no-
bis paracletus iſte non datus fuiſſet. Dixit e-
nim: Niſi granum frumenti cadens in ter-
ra mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi
autem mortuum fuerit, fructum multum
affert. Itaque & hoc, & quicquid in illa cœ-
na de abſceſſu ſuo dixit, verius, rectius
atque conſtantius de morte quàm de aſcen-
Iohan.16. ſione accipimus, & quod ait: Vado ad eum
qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat
me quo vadis, nullo modo melius accipitur,
quam vt dictum ſit quod poſterius dicit: Ve-
nit hora vt diſpergamini & me ſolum relin-
quatis: eadem quæſtione, qua per prophe-
tam dixerat: Torcular calcaui ſolus, cir-
cunſpexi & non erat auxiliator.

Iohan.14. ¶ Itemque & quod ait: Rogabo patrem
meum, & alium paracletum dabit vobis:
æquabilius eſt de paſsione quam de pater-
næ dexteræ conſeſſu accipi. Nam quòd in
cruce rogauerit, quòd in morte clamauerit,
Paulus aſſerit dicens de illo: Qui in diebus Hebr.5.
carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad
eum, qui illum ſaluum facere poſsit à mor-
te, cum clamore valido ac multis lachry- Matth.vlt.
mis offerens, exauditus eſt pro ſua reueren- Pſal.8.
tia. Non enim, poſtquàm aſcendit in cœ-
lum, clamat vt ſaluetur à morte: ergo nec Rom.8.
rogat, vt paracletus nobis detur, ſed dat,
iam ex tunc vtens data ſibi poteſtate in cœ-
lo & in terra. Sed in cruce rogauit, vtpotè
paulo minor ab angelis: aſcendens autem in
cœlum, ego mittam promiſſum patris mei in
vos, ait.

¶ Quòd verò Apoſtolus ait: Præſenti tem
pore interpellat pro nobis Ieſus Chriſtus
qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui
eſt à dextris Dei, qui etiam interpellat pro
nobis, fortè repugnare videatur, & aſtrue-
re, quod nunc quoque ſupradicto ſenſu
roget pro nobis: Sed ſi modus interpella-
tionis ritè animaduertitur, potius aſtipu-
latione firma his, quæ prædicta ſunt ſuf-
fragari comprobantur. Illa nanque in-
terpellatio, doctorum omnium vera aſ-
ſertione, non ſummiſſa eſt poſtulatio, ſed
eius paſsionis, quæ ſemel ſuſcepta, ſe-
mel pro nobis in ſacrificium oblata eſt, æ-
terna commemoratio, ſemel in conſpectu
ſanctæ trinitatis admiſſa ſanguinis eius in-
nocentis exclamatio, homicidas qui fu-
derunt, conuincens: nos autem qui bibi-
mus in miniſterio altaris, non indiga, ſed
potenti interpellatione defendens. Alio-
quin quomodò & antequàm aſcendiſſet ait: Heb.10.
Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo &
in terra: ſic & poſtquam aſcendit vt poſsit
interpellat, vel rogat dari nobis paracle-
tum? ¶ Sed dicit quis: Rogat per huma-
nitatem, qui dat per diuinitatem. Hoc plane
verum eſt, quia tunc moriens paulo mi-
nus ab angelis imminutus, rogauit per
humanitatem, nunc autem gloria & ho-
nore coronatus, & conſtitutus ſuper om-
nia opera patris, dat per diuinitatem, om-
nem habens poteſtatem, vtpotè à dextris
Dei ſedens. Vnde ſicut reſurgens ex mor-
tuis, iam non moritur, ſic illum ad
hoc, vt rogat patrem iam, nemo inuocat ca-
tholicus.

¶ Amplius autem ea quæ dicta ſunt Hebr.2.
conſtare potuerunt, ſi conferantur ipſius Rom.6.
domini ſententiæ, quæ niſi diſcernan- Iohan.14.
tur, videbuntur ſibimet contrariæ, vi- Iohan.16.
delicet quòd ait, rogabo patrem meum
& alium paracletum dabit vobis, &cæt. &
quòd poſterius in eodem ſermone dicit.

Illo die in nomine meo petetis: & non dico
Iohan. 14. vobis, quia ego rogabo patrem de vobis.
Cauſamq́; reddens, ipſe, inquit, pater amat
vos. Statimq́; idipſum cófirmat dicens: Quia
Iohan. 16. vos me amaſtis, & crediditis, quia à Deo exi-
ui. ¶ Quid eſt enim rogabo, & non rogabo?
Hoc nempè, quod in paſsione ſua ſacrificium
futurus & rogaturus erat, vt Paracletum, id
eſt, ſpiritum remiſsionis peccatorum accipe
remus, & ſic paries inimicitiarum, qui medi-
us erat inter deum & homines, in carne eius
ſolneretur. Quo ſoluto, illo inquit, die, die
pacis & conſequentis gratiæ, non rogabo pa-
trem de vobis. Quare? ipſe enim pater amat
vos inquit, id eſt, ſemel enim moriens Deo
reconciliaui vos in ſanguine meo: & ſicut ſu
perius dixi, pacem reliqui vobis, pacem me-
Ephes. 2. am, id eſt, per me inter Deum, & vos reforma
tam dedi vobis. Et hoc per fidem & dilectio
nem veſtram, quia vos me amaſtis, & credidi
Ioha. 14. ſtis, quia à Deo exiui. Itaq; quod ait, rogabo
patrem, & alium paracletum dabit vobis, nul
lo modo melius accipitur, quàm quòd in cru
ce rogauerit, quod in morte ſua clamauerit,
iuxta ſupradictam Apoſtoli ſentétiam. ¶ Ve-
runtamen, quia ex die aſcenſionis Apoſtoli
certi facti de potentia eius, expectabant eun-
dem Spiritum ſanctum quem promiſerat, re-
ctè cantamus & legimus, quomodo moritu-
rus illum promiſit, quomodo item aſcendés
in cœlum repromiſit, ita vt morté eius cau-
ſam donationis effectiuam, aſcenſionis eius
dandi poteſtatem eſſe ſciamus effectam. Sed
iam nunc ad ſuperiora reuertamur.

¶ Huic quartæ dominicæ Euangelio rectè
illa præmittitur Apoſtoli lectio: Omne da-
Iacob 1. tum optimum, & omne donum perfectum
deſurſum eſt, deſcendés à patre luminũ, &c.
¶ Spiritus ſanctus Dei donum eſt optimum
atq; perfectum, ſine quo natura tam angelica
quàm humana miſera & miſerabilis eſt, & cę
ca & nuda, quod euidentiſsimum eſt tam in
dæmonibus, quam in perditis hominibus.
Non enim ſubſtantialiter differt à diabolo
Michaël, à Pharaone Moyſes, à Nerone Pe-
trus: ſed hoc ſolo diſcernũtur ſpiritu, quem
Apoc. 3. iſti accipere meruerunt, illi indigni iudicati
ſunt. ¶ Hoc tantum tamq́; neceſſarium do-
num, duplici ope humanæ ſubuenit inopiæ.
Prima largitione, peccata nobis remittũtur:
ſecunda, diuiſiones gratiarum diſtribnũtur:
Et illo beneficio, ſcilicet remiſsione pecca-
torum, vniuerſaliter atq; vniformiter effun-
ditur hoc donum, id eſt, hic ſpiritus, in om-
nes: hac autem adiectione, id eſt, gratiarum
diuiſione, particulariter atq; multiformiter
1. Cor. 12. datur alijs aliter. Vndè & Apoſtolus cũ eaſ-
dem diuiſiones partim enumeraſſet: Hæc au- Iohan. 20.
tem inquit, omnia operatur vnus atq; idem
ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Vtraq;
largitio ſanctis Apoſtolis mirabiliter certis
temporibus certiſq́; diebus effuſa eſt, id eſt, Actor. 2.
die dominicæ reſurrectionis in remiſsione
peccatorum, die verò pentecoſtes abundan-
ti effuſione gratiarum ad omnium mox futu
ram inſtructionem gentium. Nam dominus
qua die reſurrexit, mortuus propter delicta Rom. 4.
noſtra, vt oſtenderet ſe reſurrexiſſe propter
iuſtificationem noſtram, ſtans in medio diſ-
cipulorum ſuorum, pacem, quam fecerat in-
ter nos & Deum, prima voce nunciauit, di-
cendo: Pax vobis, ſtatimq́; inſufflauit & di-
xit: Accipite ſpiritum ſanctum. In quo re- Iohan. 20.
miſsionem peccatorum quam ſanguine ſuo
acquiſierat, ſeſe dare oſtendens, non ſolùm
illis omnibus quoq;, qui credituri erant in il
lum: ſtatimq́; adiecit: Quorũ remiſeritis pec-
cata, remittuntur eis, & quorum retinueritis,
retenta ſunt. Et vt eſſent idonei, remiſsioné
peccatorum, quam acceperant, vniuerſo mũ-
do prædicare & teſtificari: die pentecoſtes
idem ſpiritus ſanctus illis chariſmatũ dona
tribuit, vt per hæc, ſicut in hodierno lectum
eſt Euangelio, arguet mundum de peccato,
& de iuſtitia, & de iudicio. ¶ Igitur, vt ſupra-
dictũ eſt, hæc epiſtolæ lectio rectè huic præ-
mittitur Euangelio, quia datum optimum, Iacobi 1.
& donum perfectum, non eſt aliud, niſi iſte
Spiritus ſanctus. Qui ſpiritus, quia gratis da-
tur, imò ipſa gratia eſt, benè de huius doni
datore ſubiungitur: Voluntariè genuit nos
verbo veritatis. Quòd non eſt aliud, quàm
ſi dixiſſet, per gratiam Spiritus ſancti nos re-
generauit, quia per Spiritum ſanctũ ſemen,
id eſt, verbum ſuum noſtris vt renaſcemur,
mentibus infudit. Item & quod ait: Scitis fra
tres mei dilectiſsimi, ſit autem omnis homo
velox ad audiendum, tardus autem ad loqué
dum, magnifico nos erudire poterit exem-
plo, ſi illam conſideremus ſententiam Euan-
gelicæ lectionis, ad quam intendit Eccleſia-
ſtici diligens compoſitor officii. Non enim
cuiuſlibet, ſed ipſius paracleti exemplo, præ-
ſumptionem humanæ vanitatis conuenit, dũ
Euangelio ſupradicto hanc Apoſtoli lectio-
nem præmittit. Nã quales nos dominus eſſe
vult ad loquendum, talem ipſum fore aſſerit
paracletum, dicens: Non enim loquetur à ſe-
metipſo, ſed quæcunq; audiet, loquetur. Fir-
miſsima ratio ſententię præcedentis, quam
propoſuerat dicens: Cum autem venerit ille
ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veri-
tatem. Remouet namq; oppoſitum, quod eſt
à ſemetipſo loqui, ſub quo continetur omne

Iohã.1. mendaciũ, quod eſt ſine dubio veritati cõtra
riũ. ¶ Vt aũt hoc euidentius fiat, diffiniamus
vtrũq; contrariũ, id eſt, à ſemetipſo loqui, nõ
à ſemetipſo loqui. A ſemetipſo loqui eſt, nõ
exiſtẽtia fingere, quo de peccato diabolũ cul
Ioan.8. pat in Euangelio dñs, dicens: Cùm loquitur
mendaciũ, ex proprijs loquitur: quia mendax
eſt, & pater eius, ſubauditur mendacij. A ſe-
metipſo nõ loqui eſt, exiſtẽtia proferre, etiã
ſi neſciens proferat quis, vt Caiphas qui neſ-
ciẽs, imò aliud intendens, dixit expedire, vt
vnus moreretur homo pro gẽte. ¶ Multò ma
gis ergo qui ſcienter exiſtẽtia profert, nõ à ſe
metipſo loquitur, ſicut ipſe Chriſtus, qui cũ
ſciẽter exiſtẽtia proferret, verba, inquit, quæ
ego loquor vobis, à meipſo nõ loquor: ſcili-
cet non mendaciũ, ſed veritatẽ, quã audiui &
accepi ante meã, quã videtis, humanã naturã
exiſtentẽ, ſicut & alibi Iudæis dicit: Nunc aũt
quæritis me interficere hominẽ, qui veritatẽ
locutus ſum vobis, quam audiui à patre meo.
Hoc aũt & Spũs ſanctus agit. Veritatẽ em̃ quã
audiuit à Deo, veritatẽ increatã Deo patri cõ
ſubſtãtialẽ, & coęternã loquit̃ nobis, verè exi
ſtentẽ, eſſentiãq; veracẽ & incommutabiliter
permanentẽ. Vera ergo ratio, nõ enim loqui
tur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet, loque-
tur, cõprobãs id quod propoſuerat dicẽs: Do
cebit vos omnẽ veritatẽ. ¶ Quod iterũ cõfir-
Iohan.7. mat ſubiũgẽs: Ille me clarificabit, qa de meo
accipiet, & annũciabit vobis: Cauſamq́; red-
dens cur de meo dixerit: omnia, inquit, quæ
habet pater, mea ſunt. Quæcũq; em̃ habet pa
Iohan.8. ter, quæcũq; ſcit, quæcũq; poteſt: dedit huic
qui hæc loquitur dominico homini, ſicut ait
Pſal.44. in Pſalmo: Dico ergo opera mea regi, oſten-
dens quid dixiſſet: eructauit cor meũ verbũ
bonũ. Omnẽ ſuã ſapientiã, cunctã fortitudi-
nẽ, totum deniq; verbũ ſuũ pater in vterũ vir
ginis eructauit, & humanæ naturæ vniuit,
propter quod nũc dicit: Omnia quę habet pa
ter, mea ſunt. ¶ Et nõ dixit, mea accipiet, ſed
de meo accipiet, & annũciabit vobis. Non em̃
Spiritus ſanctus Apoſtolis illã ſapientiã totã
cõprehenſibilẽ fecit, ſed illa docuit eos, quæ
erãt neceſſaria fidei: ſcilicet myſteria incarna
tionis, natiuitatis, & paſsiõis, & reſurrectiõis,
quæ diſcipuli hactenus portare non poterãt,
quãdiu corruptibilẽ & mortalẽ eſſe videbãt,
neq; doctorẽ hũc, dari fuerat æquũ, niſi prius
per mortem Chriſti Deo reconciliaretur ge-
nus humanum. ¶ Igitur vt Eccleſiaſticum
perſuadet officium, quod huic Euangelio ſu
pradictam laudabiliter præmittit lectionem:
non loquatur homo à ſemetipſo, ſed ſit ve-
lox ad audiendum, tardus autem ad loquen-
Iacob.1. dum, id eſt, audiat prius quid loquatur in ſe
dominus Deus, & ſecundum illum loquatur
pacem: quod facere noluit Arrius, & ideo
bella & ſcandala locutus eſt, & omnes qui à
ſemetipſis loquuntur, gloriã propriam quæ-
rentes. Secundum hoc donum, ſecundum pa
racletum, veterem cum ſuis actibus hominẽ
deponimus, nouumq́; induimus, quod eſt cã Coloſſ.3.
tare canticum nouum: atq; ideo rectè hoc ip-
ſum cantamus in introitu, & in offerenda iu-
bilamus, quia donum hoc æternæ iubilatio-
nis efficiens cauſa eſt, quæ hic incipitur, & in
futuro perficietur.

De dominica ante aſcenſionem domini.
Caput IIII.

Dominica ante aſcenſionem domini cõ
petenter hæc Euãgelij lectio ponitur:
Vſq; modò non petiſtis quicquam in
nomine meo, petite & accipietis, vt gaudium
veſtrum ſit plenum. Hæc enim dominus de
aſcenſionis ſuæ gloria locutus eſt, per quam
diſcipuli eius certi facti de illius omnipoten Actor.1.
tia, petere cœperunt in nomine eius, vt gau-
dium eorũ ſit plenum, & perſeuerantes vna-
nimiter in oratione cum mulieribus, & Maria
matre eius, & fratribus eius, decimo die acce
perunt Spiritum ſanctum. Hac ergo lectione
opportunè nobis ſuggeret, vt in nomine e-
ius fiducialiter petamus, illud ad memoriam
reuocantes in aſcenſione eius, quod ait Iohã
nes Apoſtolus: quia aduocatũ habemus apud 1. Iohan.2.
patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt
propiciatio peccatorum. Nam vt ſpem noſtrã
ad petendum animaret, abiturus in cœlũ per
paſsionis viã, hoc circa finẽ ſermonis, quẽ in
cœna habuit, inculcare & replicare dignatus
eſt, ſubiuncta protinus oratiõe: qua cõpleta,
protinus traditus eſt. ¶ Verùm nõ qualeſcũ-
que ſimus nos, oblatã Apoſtolis petẽdi facul
tatẽ, nobis æquè vt illis rapiendam eſſe pute-
mus. Niſi em̃ illorũ ſimiles ſimus, qui hæc au-
dire mereãtur: quibus & ſuprà ſecundũ Lucã
dixerat: Vos eſtis, qui permanſiſtis mecũ in Luc.22.
tẽtationibus meis: niſi, inquã illorũ ſimiles
ſimus, eadẽ fiducia nos ad petẽdum vti non
poſſumus. Quapropter hæc Apoſtoli lectio
cõgruè præmittitur: Eſtote factores verbi, &
nõ auditores tantũ, fallẽtes voſmetipſos. Fal-
lit enim ſemetipſum miles, qui auditor, tamẽ
non factor imperij, larga pro ſolo audito do
natiua repoſcit. Idẽ poſt pauca: Si quis aũt pu
tat ſe religioſum eſſe, nõ refrenãs linguã ſuã,
ſed ſeducens cor ſuũ, huius vana eſt religio.
¶ Sanè dũ petimus lingua, quędã propria lega
tiõe fungitur, ſi abſq; freno & oris cuſtodia,
per ocioſa vel etiã noxia verba facile vagat̃,
difficile dũ petit, auditur: quia videlicet à va-
nis, quibus aſſueta eſt, vſq; ad aures dñi ſaba-

oth tātū eſt interuallū, vt nō facilè mereatur
audiri. Et his quidē, qui eiuſmodi ſunt, alibi
dicit idē Apoſtolus: Petitis & nō accipitis, eò
Iacobi 4. quòd male petatis. His aūt qui (ſicut ait in fi-
ne lectionis huius) immaculatos ſe ab hoc ſe-
culo cuſtodiūt, exēplo Apoſtolorū, familiari
Iohan. 16. ter dominus ait: Petite & accipietis, vt gaudiū
veſtrū plenū ſit. ¶ Quorū in typū Helizæus,
magiſtrū, non tantū corpore, ſed & corde ſe-
cut⁹, audire meruit: Poſtula quid vis, vt faciā
tibi, anteq̄ tollar à te. Et illa meritò conceſſa,
4. Reg. 2. cū magna fide vtēs fiducia: obſecro, inquit, vt
fiat ſpiritus tuus duplex in me. Helias etenī
currus Iſrael & auriga eius, dūm noſtrū, præ-
ſenti capitulo ſignificat, qui eccleſiā ſuā vt au
riga, verbo doctrinæ ſuæ regit: & vt currus di
Matth. 19. uinitatis ſuæ vehiculo in cęlū ſubuehit. ¶ He
4. Reg. 2. lizęus verò, qui ſemel & iterū atq; tertiò reſi-
dere ſibimet permiſſus ob amorem magiſtri,
permiſſo noluit vti: Apoſtolos atq; apoſtoli-
cos exprimit viros, qui ob amorē Chriſti cō-
ceſsis quoq; recuſantes vti ſequuntur illū vl
tra terminū præcepti, ſpontanei ſpectatores
cōſilij: quod in Euāgelio diues adoleſcens fa
cere nolēs, abijt triſtis. Igitur ei qui eiuſmodi
eſt petenti & dicenti: obſecro vt fiat ſpiritus
tuus duplex in me, dicit aſcenſor cœli dn̄s Ie
ſus: Si videris, quādo tollar à te, erit quod vi-
diſti. Si videris, id eſt, ſi oculos mētis ad terre
na nō deflexeris; ſed ſolis cœleſtibus inhia-
ueris, erit quod petiſti. ¶ In talib⁹ quippè du-
plex fit ſpiritus Chriſti: quia cū ille mitis in-
ter homines ambulauerit, ſicut ſignificauit
Matth. 3. ſpiritus ſanctus, dū ſuper eū in ſpecie colum
1. Cor. 4. bæ apparuit, iſtos idē ſpiritus mites pariter
& zelo feruentes, reddit. Ad ſubditos nanq;
prout cauſa vel tēpus exigit, nūc in virga, nūc
ſpiritu veniunt maſuetudinis. Hęc illa iucun
Pſal. 56. ditas eſt, cuius vocē in introitu vſq; ad extre
Pſal. 95. mum terrę nūciare iubemur: hoc illud eſt be
1. Iohan. 2. neficiū, pro quo offerēda gentes Deū benedi
cere, & in cōmunio ne cātare, & ſalutare eius
nūciare cōmonētur: quia noſtræ naturæ par-
ticipē aduocatum habemus, cuius in nomine
petentes, plenū gaudiū accipere mereamur.

De Rogationibus à ſancto Mamerto inſtitutis. Caput V.

HVius ſpōſionis memor, & in ea ſpē po-
nēs ſanctus Mamertus, Viēnenſis epiſ-
copus cū Chriſtianus populus lōga &
graui afflictiōe vrgeretur, auſis etiam diuino
iudicio lupis turmatim cū conſertis conflige
re hominibus, rabidamq́; dentium cædem,
non ſolùm villis, ſed & plenis inferre mœni-
bus: rogationes fieri ſolēnes ante diem eiuſ-
dem dominicæ aſcenſionis inſtituit, vt tan-
quam abeunti in cœlum domini ac dicenti:
Petite & accipietis, humanæ miſeriæ comme
moratio triduanis ſupplicationibus ambitio
ſius ingereretur, & vt rememorata ſponſoris
potentia fide petentiū ſpes roboretur, in eiſ-
dem proceſsionibus triumphatoris cœlos aſ
cendentis inſignia, ſcilicet cruces atq; vexilla
præferuntur. ¶ Horū vſus in Eccleſia cœpit
à Conſtātini tēporibus: qui cū vidiſſet in ſom
nis ſignū crucis in cœlo ſplēdidè collocatū,
dictūq; ſibi fuiſſet: O Cōſtantine, in hoc vin-
ce: iuſsit viros eruditos ex auro & lapidibus
precioſis in vexillū ſanctæ crucis trāſſorma-
re ſignū, quòd labarū vocabatur. Hoc enim
ſignum bellicum inter alia precioſius erat, eò
quòd imperatorem præcedere, & adorari il-
lud à militibus moris eſſet. ¶ Sciendū autem
has rogationes triduanas, litania maiore quā
beatus Gregorius inſtituit, eſſe antiquiores.
Siquidem à viceſimo Zenonis anno imperij,
quo Mamertus epiſcopus prædictas rogatio-
nes inſtituit, vſq; ad nonū Mauricij imperato
ris annū, quo diluuiū magnū in finibus Vene
tiæ, & Ligurię, & Italiæ factum eſt, quale poſt
Noë tempus nō creditur fuiſſe, & ſubſecuta
eſt e veſtigio peſtis inguinaria, qua cū Roma-
nus populus penè deleretur, Gregorius ad-
huc Leuita, litaniam maiorem indixit, Pela-
gio Papa eadē peſte extincto: paulò plus quā
centum anni ſecundum Chronographos in-
ueniuntur.

¶ Vtrorunq; ſalutares & opportunę traditio Luc. 11.
nes eodem celebrantur officio, quo cōmone Pſal. 67.
mur per Euangelicam ſimilitudinem, perſe-
uerare pulſantes ad oſtium amici, ſcilicet do-
mini noſtri Ieſu Chriſti, cuius oſtium iā clau
ſum eſt, & pueri eius cum ipſo ſunt in cubili:
quia videlicet, ex quo aſcendens in altum ca-
ptiuam duxit captiuitatem, in templa ſua tan
quam in cubili receptus, illic poſt laborē paſ-
ſionis in lectulo conſummatæ gloriæ requi-
eſcit, & cum eo pueri eius, id eſt, ſancti, qui de Pſal. 17.
mundi huius laboribus exierunt. ¶ Atq; inde Pſal. 108.
(ſicut in introitu cantamus) exaudit vocem Iacob 3.
noſtram, ſi quemadmodum in offerēda dici-
mus: Confitemur domino nimis in ore no-
ſtro, nimis inquam, id eſt, vſque ad improbi-
tatē, propter quam ſurgat amicus ille Euāge
licus, & det amico ſuo panes, quotquot habet
neceſſarios. ¶ Epiſtola pulſantem ad amici ia
nuam competenter animat ad perſeueranti-
am, de Helia proferens exemplū, vt argumen
temur à ſimili, poſſe amicum vinci improbi-
tate pulſandi. ¶ Nec deſperet qui pulſat, eò
quòd ſit peccator, & exemplum propoſitum
eſt de iuſto. Peccatoribus enim propoſi-
tum eſt. Siquidem peccatoribus loqui ſe in-
dicat idem Apoſtolus, ſic incipiens: Confite-

mini alterutrum peccata veſtra. Sed hoc eſt
Prouer.18. iuſtitię principium. Iuſtus enim in principio accuſator eſt ſui, id eſt, ab accuſatione ſua incipit iuſtificari. Peccatorem ergo, ſed accuſatione ſua iuſtificatum, illa concludit vniuerſalis ſententia. Multum enim valet deprecatio iuſti aſsidua: & iccirco illi exemplo quoque licet vti, quod propoſitum eſt de iuſto Helia, vt pulſans, ſi non amicitiæ cauſa, ſicut in euangelio dictum eſt, ſaltem improbitate perſeuerantiæ vincat.
Iacob 5.

De miſſa in vigilia aſcenſionis domini.

Caput VI.

IN vigilia aſcenſionis domini illa ponitur Euangelij lectio, qua dominus Ieſus mox tradendus, ſubleuatis oculis in cœlum, dixit:
Ioan.17. Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Cauſa autem cur in huius ſolennitatis præuentione legatur, hæc eſt: quia quòd tunc orauit paſſurus, quando aſcendit, completum eſſe innotuit hominibus: videlicet quia moriens, ſicut dicit in
Cantic.7. Canticis, aſcendit in palmam, & reſurgens apprehendit fructus eius. Quòd quia per aſcenſionem, vt dictum eſt, innotuit hominibus ad ipſorum ſalutem: homines quippè ſine notitia, vel fide eius non ſaluarentur: rectè hæc, vt dictum eſt, oratio legitur, qua hoc ipſum orauit, iam iam per paſsionis viam, per mortiferi torrentis potum ad illam iturus gloriā. Notandum autem, quod cùm dixit: Clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, protinus adiunxit: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, & omne quod dediſti ei, det eis vitam ęternam. Non dixit, & da ei, ſed ſicut dediſti ei poteſtatem.

Hebr.2. ¶Quamuis enim propter paſsiōem mortis,
Philip.2. gloria & honore coronatus ſit dn̄s Ieſus, & iccirco Deus illum exaltauerit: quia factus eſt pro nobis obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis: tamen & ante ipſam mortem, & ante ipſam crucem, dederat ei pater regnum, dederat ei poteſtatē omnis carnis: ſed non erat tempus, vt in eodem regno vel poteſtate, cùm adhuc mortalis eſſet, clarificaretur. Quod vt euidentius cōprobetur, libet de veteri proferre hiſtoria ſimilitudinē autenticam, cunctis penè venerabilium literarum ſtudioſis cognitam.

2.Reg.2. ¶Ecce ſanctus Dauid, qui hunc deſiderabi-
1.Reg.16. lem atq; manu fortem Chriſtū nomine ſuo ſignauit, factis præfigurauit, repromiſsione hæreditauit, Pſalmis cecinit propheticis: alio iuxta modum ſuum glorificatus eſt atq; alio tempore, Dei dono, regni poteſtatem accepit. Tunc enim gloria ſua glorificatus eſt, quando mortuo Saul aſcendit in Hebron, ſuſceptus primū à tribu Iuda, deinde ab vniuerſo Iſrael: tunc autem eandem illi Deus dedit poteſtatem, quando ſuſtulit eum de gregibus ouium, & per manum Samuelis vnxit in regem, in medio fratrum ſuorum. O quātis à poteſtate accepta, vſq; dum regno frueretur, interfluentibus potatus eſt amaritudinibus, quantis perſequente Saul, Deus coronā eius fabricās, erudiuit eum laboribus? Plane hac ſimilitudine res quæ propoſita eſt, facilè colligitur. ¶Sic enim & dominus noſter antequā clarificaretur ea clarificatione, pro qua nunc orat dicēs: pater clarifica filium tuum: Pſal.44.
acceperat regiam dignitatē vnctus oleo exultationis præ participibus ſuis: non tunc primum, quando Spiritus ſanctus in ſpecie co- Matth.3.
lumbæ venit ſuper eum: ſed iam tunc, quando in ſecreto virginis vtero aſſumptus eſt ho- Coloſſ.2.
mo verus, à vero Deo Dei verbo, per operatiōem ſancti Spiritus, cuius vniuerſa plenitudo, quæ in illam incarnationē effuſa eſt, benè per cornu olei deſignata eſt, quo Dauid in ſecreto paternę domus, vt ignoraret Saul, vnctus eſt. ¶Et ſicut vitulus quem ex præcep- 1.Reg.16.
to Dei tulit ſecū Samuel, ſefellit Saul, vt neſciret quid ageretur in domo, nec quicquam opinaretur, præter quod prætendebat præparatio vituli, id eſt, votum ſacrificij: ſic mortalis natura hominis, quæ in mundo apparuit, ſefellit diabolum, vt neſciret, quid actum eſſet in vtero virginis, nec aliud quid opinaretur in chriſto, niſi quod foris oſtēdebat caro paſsibilis, id eſt, hominem purū, per omnia noſtræ obnoxium corruptioni, vt putabat, carnemq; peccati: deprehendit tamē proceſſu temporis, poſſe illum contraire ſuæ tyrānicæ dominationi, quemadmodum & Saul dæmonioſus, in virtutibus Dauid intellexit, quòd cōtra thronum ſuum ageretur in illo, per eum qui à ſe receſſerat, & in Dauid dirigi 1.Reg.16.
batur ſpiritus domini.

¶Igitur quod ait dominus noſter, inſtante mortis articulo, pater venit hora, clarifica filium, vt filius tuus clarificet te, ſtatimq; ſubiungit, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quòd dediſti ei, det eis vitam æternam, tale eſt, ac ſi dicat Dauid perſequen- 1.Reg.23.
te Saul, in deſerto Ziph, ſiue in deſerto Maon ad petram diuidentem, quando deſperabat ſe poſſe euadere à facie Saul, dicat inquā Deo, qui exauditor eſt omnium. Memor eſto ver- Pſal.118.&
bi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpē dediſti, vel 88.
ſicut iuraſti Dauid in veritate tua, tunc videlicet, quando tuliſti me de ouibus patris 1.Reg.16.
mei, & vnxiſti me vnctione miſericordię tuę.

¶Quod autem paulò pòſt ait. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate,

quam

quam habui, priuſquam mundus eſſet, apud
te: ſic omninò acccipiendum eſt, vt nullate-
nus verbi diuinitatem ab illa claritate, quam
habuit in principio Deus apud Deum obſcu-
ratum fuiſſe arbitremur. Nam neq; orat Chri
ſtus ſecundũ diuinam naturam, ſed ſecũdum
eā, quæ protinus moritura erat, ſerui formā.
¶ Quomodò ergò natura ſerui claritate pri-
habita ſe poſcit clarificari, vel quomodò eā
priuſquam mundus eſſet, habuit? Videlicet,
propter perſonæ vnitatem ſuam claritatem,
Iohan.3. illā veraciter aſſerit eſſe formam ſerui, quam
habuit priuſquam mũdus eſſet apud patrem,
illa quæ ſibi vnita erat, forma Dei. Et ſic om-
ninò claritatē tũc habuiſſe coſtanter dicenda
eſt forma ſerui, quomodò dicitur de cœlo
deſcēdiſſe filius hominis: Sic eñ ait: Et nemo
aſcendit in cœlum, niſi qui deſcēdit de cœlo,
filius hominis, qui eſt in cœlo: non enim ho-
mo qui videbatur de cœlo deſcendit, ſed qui
conceptus & natus eſt de carne Mariæ virgi-
nis. Itemq; homo filius hominis qui, vt dictũ
eſt, de terra carnis conceptus & natus erat, &
hæc in terra conſiſtens loquebatur, non in cę
lo erat, ſed in terra gradiebatur, paulò pòſt ca
piendus, crucifigendus, in terra ſepeliendus.
¶ Igitur quemadmodũ propter perſonæ vni
tatem, filius hominis de cælo deſcendit, quia
verbum ſibi vnitum in cælo & vbiq; erat: ſic
propter eandem perſonæ vnitatem nunc ait
orās natura hominis, clarifica me tu pater a-
pud temetipſum, claritate quam habui, priuſ
quam mundus eſſet apud te.

Iohan.17. ¶ Sed iam nunc ad eas huius euangelicæ le
ctionis partes ſermo concedat, de quibus cę-
tera pendent officij membra. Poſt pauca vbi
ait: Nō pro mundo rogo, ſed pro his quos de
diſti mihi cōtinuo ſubiungit. Quia tui ſunt,
& mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt, & cla-
rificatus ſum in eis. Et circa finem eiuſdē ora
tionis. Non pro his tantũ rogo, inquit, ſed &
his qui credituri ſunt per verbũ eorũ in me:
vt ſint vnũ ſicut tu pater in me, & ego in te, vt
ſint in nobis vnum, &c. ¶ Vnum, inquit, ſint
in nobis, ſicut & nos vnum ſumus, modo vi-
delicet ſupradicto, quia quos dediſti mihi,
tui ſunt, nec in meum ius tranſeũdo, tui eſſe
deſierunt, & mea omnia tua ſunt, & ideo [illegible]
rius tua quia mea eſſe cœperũt. Delectat pro-
prius hunc intueri modum cōmunicationis,
vt intelligamus ea quæ patris ſunt, ex eo ve-
rius patris eſſe, ex quo homini Chriſto data
Dan.7. ſunt. Hoc itaq; non prætereundum, quod an
tequam in rempublicam dei patris introdu-
ceretur hic filius hominis, & (ſicut Daniel aſ-
pexit in viſu noctis) adduceretur vſque ad
antiquum dierum, quia dedit ei poteſtatem,
& honorem & regnum, vt omnes populi, tri-
bus, & linguæ & ipſi ſeruirent immunita atq;
incōiũcta creatori erat rerũ vniuerſitas, quia
videlicet inter creatorem & creaturā nullus
erat medius. Nā quicquid erat aut creator e-
rat, aut creatura. ¶ Vt ergo mediũ inuenire-
tur perſectæ ſocietatis vinculũ, hic introdu-
ctus eſt, qui ex eo creatorē & creaturā firmi-
us annecteret: quia vnus idēq; Chriſtus vtrũ-
que eſt, creator videlicet atq; creatura. Crea-
tor, quia Deus, creatura, quia homo. ¶ Et licet
Apoſtolus dicat. Nuſquam enim angelos ap-
prehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit,
nec ſic tamen angeli expertes ſunt huius dig-
nationis, quia profectò cũ omnis creatura ſit
homo, habēs eſſe cum lapidibus, viuere cum
arboribus, ſentire cũ pecoribus, diſcernere
cum angelis, cũ, inquam, homo iuxta aliquid
omnis creatura ſit, hominem autem Deus aſ-
ſumpſerit, relinquitur & angelis gratulari,
quòd is qui ſuper ipſos creator erat, creatura
quoq; cum ipſis eſt. Ampliuſ aut & hoc ad rē
attinet, quod homo, cum ſecundum ſolũ cor
pus quandam viſibiliter mundi ſimilitudinē
gerat, ex quatuor elementis cōpoſitus, vnde
à Gręcis μικροκοσμὸς, id eſt minor, mũdus ap
pellatur, ſecundũ ſolam animā angelicæ ſub-
ſtātiæ eſt, & videlicet rationalis atq; immor-
talis, hac ſola, vt angelus quoq;, à creatore di
ſtās ſubſtātiali differētia, quòd creata eſt. Ita-
que & ad angelicę creaturę exultationē illud
attinet, ꝙ Deus homo factus eſt. ¶ Igitur ſi-
cut ſupra dictũ eſt, vt eſſet quo creator atque
creatura firmius necteretur, hic in rempubli-
cam creatoris, filius hominis mediator intro
ductus eſt, qui in humana natura, quòd non
habuerat accipiens, poteſtatem nō ſibi vſur-
paret, ſed iuxta Apoſtolum, Deo & patri reg-
num traderet, dicens, vt ſupra poſitum eſt, &
mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. Atque
hic eſt modus cōmunicationis & ſimilitudi-
nis, quam intendēs ait: vt ſint in nobis vnũ,
ſicut & nos vnum ſumus. Quē veriſſime te-
nens ſacri compoſit[illegible] officij, huic euangelio Heb.2.
lectionem illam de Actibus Apoſtolorũ præ-
ſcripſit. Multitudinis credentiũ erat cor vnũ
& anima vna, nec quiſquàm eorum quę poſſi
debat, aliquid ſuum eſſe dicebat. Diuideba-
tur autem ſingulis prout cuique opus erat.
Planè per hoc indicat, qualiter accipiendum
ſit, quòd dominus ait orans, vt ſint vnum ſi- 1.Cor.15.
cut & nos, & quod præmiſerat, omnia mea
tua ſunt, & tua mea ſunt. ¶ Itaque ſi ſolem
in ſua, præ infirmitate oculorum, altitu- Actu.4.
dine perſpicere non poſſumus progreſſum
eius in gradibus ſuppoſitis contēplemur, id
eſt, ſi hominem deificum in communionem
trinita-

trinitatis ſine perſonarum augmento admiſſum,in ſeipſo peruidere non poſſumus,quātæ plenitudinis ſibi cōſcius,dicat omnia mea tua ſunt,&tua meā ſunt,ad imitatores eius reſpiciamus,de quibus dictum eſt: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, &c. In hoc minori de maiore illo argumentemur. ¶Neceſſario concedendum eſt minus eſſe communionis, minus eſſe cōcordiæ
Cant. 4. vel charitatis, minus gratiæ ſpiritus ſancti in
1. cor. 12. pluribus hominum perſonis,in multitudine hominum,quamuis credentium,quamuis iuſtorum,quamuis in veritate & charitate ambulantium: plus verò in patre & Chriſto filio Deo & homine,in quo natura humana ſic diuinæ vnita eſt naturæ, vt cùm illa perſonā duplicare non valeat,adeò concordiæ & charitatis fœcūda, vt nulla vnquam deſuerit illi ſancti ſeptiformis ſpiritus gratia. Sed ecce in his pluribus & longè minus habentibus,tanta communio,tanta charitatis concordia eſt, vt in ſpiritualibus cor illis vnū & anima vna ſit,in corporalibus quoq; nihil propriū, ſed
Iſa. 11. omnia ſint communia.¶De corporalibus liquet,quanta ſit communionis charitas , quia tales profecti ſunt,de baptiſmo,vt eleganter comparentur gregi tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, vt ſpoliati velleribus rerum quas ponebant ante pedes Apoſtolorum. De ſpiritualibus quoq; paſsim in ſcripturis, & maximè in Apoſtolo , clarum & euidens habemus vnitatis indicium. Qui cùm dixiſſet: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idē autem dominns, paulò pòſt ſubdidit ſicut enim corpus vnum eſt,& membra habēt multa,omnia autē membra,cum ſint multa, corpus vnum ſunt: ſic & Chriſtus. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius mēbra.¶Tale quid & beati Laurentij reſponſis inuenimus. Qui cùm Decio pauperes oſtendiſſet, non de panniculis vel morbidis eorum corporibus,ſed de donis ſancti Spiritus quē credentes acceperant,dixit: Ecce iſti ſunt theſauri æterni , qui nunquàm minuuntur nec decreſcunt,qui in ſingulis aſperguntur,& in omnibus inueniuntur. ¶Diuiſiones nanque gratiarum Pauperes Chriſti accipiunt, ſuoq; ſinguli munere funguntur, ſed ſuam ſinguli diuiſiuam gratiam omnibus impartiuntur. Verbi gratia. Spiritus ſcientiæ, ſpiritusq; pietatis,bonæ partes theſauri cœleſtis in ſingulis Petro & Paulo aſperſæ ſunt, ſed in omnibus inueniuntur, dùm ab ore Pauli ſcientia cūctis auditorib⁹ pro captu auditorū affluit: pietas autem Petri ſuomet erudita lapſu,cunctis peccatoribus,rite pulſantibus,miſericor 1.Cor.1.
diæ competentis ianuas aperit. Sic vniuerſo corpori & oculus videt,& auris audit,nec poteſt dicere oculus manui, opera tua non indigeo,nec caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarij.

¶Igitur illa trinitatis communio aſſumptæ naturæ hominis,longè firmior vnanimitatis connexio eſt,propter quàm dicit:Et mea omnia tua ſunt,& tua mea ſunt: quam & ſi nunc videre nō poſſumus,ſicuti eſt, ſaltem per ſpeculum huins ſimilitudinis noſtræ nonnulla 1.cor.13.
ex parte ſpeculamur. Et ecce magnum quiddam & mirabile,cœliſq; ac cœlorum virtutibus ſpectabile, apparet in illa beati filii hominis natura , cui cum patre ſunt omnia communia, ſcilicet & quæ in ſe habet naturaliter,& quæ ſub ſe condidit potentialiter. Habet enim pater in ſe naturaliter verbum de ſe natum, ſed hoc eructante illo,habet homo ille in ſe incarnatum, habet pater nihilominus Spiritum ſanctum,nihilomi Coloſſ.1.
nus à ſe procedentem habet homo ille ſpiritum ſanctum ſemper in ſe reqnieſcentem. Condidit ſub ſe pater potentialiter cœlum & terram,& omnia quæ in eis ſunt, angelos, archangelos,thronos,dominationes,principatus,poteſtates,virtutes, cherubim atq; ſeraphim,drachmamq; decimam,id eſt, hominem. Coniunxit verò in ſeipſo,& pacificauit Pſal.8.
hæc omnia verus hic homo Chriſtus, & ſuper hæc omnia conſtitutus eſt,& omnia ſubiecta ſunt ſub pedibus eius. Sedet ſuper thronum pater ille antiquns dierum, ſedet & agnus hic filius hominis, imò pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio: & (ſicut alibi dicitur) poteſtatē dedit illi Pſal.49.
iudicium facere,quia filius hominis eſt.

¶Omnes ergo gentes,ſicut in introitu cātamus,plaudite manibus,iubilate neo in voce exultationis, plorante & mœrore ſeipſam cōſumēte diaboli inuidia, quia fruſtrata eſt, imò qnia profuit, dū nocere cupit: quia priuſquam caderet homo:tamē erat homo: nūc Actor.1.
autem dum caſum corrigit, dum aſcendit, Deus & homo.¶Nunc eſt dominus,nunc eſt excelſus,terribilis,rex magnus. Dominus(inquam)eſt,& in vniuerſa terra admirabile nomen eius: excelſus,quia ſuper cœlos eleuata eſt magnificentia eius: terribilis,quia quemadmodum aſcendit, ita ad iudicandos viuos & mortuos reuertetur. Et hic rex magnus, nunc in illa ſedet curia victor ad dexterā patris,honore coronatus & gloria, ſpecioſus & expectabilis rex in illa ſua beata republica,

patris

patris nō mortui, ſed & nunquā morituri hę res, mortuus ſemel, & vltra iam non moriturus, cunctos patris imperatoris antiqui poſſi dens theſauros in arca pectoris ſui reconditos, vnde & dona dat hominibus, alij fidē, alij ſapientiæ vel ſcientiæ ſermonem, alij diſcretionem ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretationē ſermonū, alij operationē virtutū, & his ſimilia. ¶ Omnes itaq; gētes, vt dictū eſt, plaudite manibus, id eſt, plaudite cū lætitia benè operamini. Elegantius quicquā præmitti non potuit ad introitum, ſecūdum prædictum Euangelij ſenſum, ſiue lectionis Actuum Apoſtolorum. Nam in eo ait, plaudite manibus, & operatio, & ſupradicta charitatis communicatio, breuiter commendatur. In plauſu enim lætitia, manuumq; concurſio conſpicitur. Ita ergo manibus plaudere iubemur, vt hilari charitate quicquid habemus, quicquid ſcimus, quicquid poſſumus, commune faciamus, hoc pacto vnū ſimus, vt Chriſto tanquam corpus conſona membrorū aptitudine cohæreamus.

Pſal. 67. 1. Cor. 12.

De officio in die dominicæ aſcenſionis. Caput VII.

Officium diei dominicæ aſcenſiōis, gaudium cūctis eius cantat dilectoribus: quia dum eundem redemptorē noſtrū ad cœlos aſcendiſſe credimus, ipſi quoq; mēte in cœleſtibus habitamus: & ſpei certitudine iam poſsidemus rem, ad quam illum per ueniſſe gaudemus. Nam (ſicut ipſe ait) vbicunq; fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ, id eſt, illuc ſubſequentur ueri ſolis cōtemplatores & amatores claritatis eius, vbi ipſe eſt, quorum animæ virtutum pennis cum terrenorum deſpectu ad cæleſtia ſubuolant, nec ad terram propter cadauera ſeſe iterū deuoluunt. Etenim corpus quo ſolo huiuſmodi aquilæ paſcuntur, in cœlo eſt, corpus inquam Chriſti, in quo corporaliter habitat plenitudo diuinitatis, quæ angelos paſcit, quæ cibus eſt & vita æterna omnis creaturæ rationalis. ¶ Hoc, inquam, gaudium diei præſentis prædicat officium: ſed illud hoc ipſum ſolicitat gaudium, quod pariter angelorum decantamus voces dicentium: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Nam aſcendit quidem Deus in tribilatione, ſcilicet Apoſtolorum, qui adorantes, vt Lucas refert, reuerſi ſunt in Hieruſalē cum gaudio magno, cuius gaudij participes maxime ſunt hi, qui in ſe perfectionem habentes charitatis, fiduciam habent in die iudicij. Aſcendit, inquam, Deus in illorum iubilatiōe, ſed aſcendit & in voce turbæ, id eſt, cum terrifico eiuſdem iudicii præconio, dicē

Coloſſ. 2. Matth. 24. Iohan. 6. Luc. 17. Acto. 1.

tibus angelis: Sic veniet quēadmodū vidiſtis eum euntem in cœlum. ¶ Eorum quippè, qui in pace eccleſiæ finiūtur, nimirū rarus quiſq; eſt qui ita pugnet, ita legitimè decertet, vt illa venientes regis inſignia, ſcilicet crucē clauorumq; ſigna ſecurus aſpiciet, & irreuerberata deoſculetur cōſcientia: qui inquā, ita cru cem ſuam baiulādo, illum ſecutus ſit, vt iure larga repoſcat pro laborioſa militia tanti triumphatoris donatiua, imò vt ſecundum parabolam dictum ſit ab ipſo propoſitam: rarus eſt qui talenta, quæ homo hic peregre proficiſcens ſibi credidit, cum debito lucro reportet, id eſt, dona (quę dedit hominibus, aſcendens in altum & captiuā dicens captiuitatem, ſcilicet carnē, cuius natura noſtras mentes in hoc ſeculo tenet captiuas) ita proximorū vtilitatibus impenderit, vt nihil ex eis in terra defoſſum, id eſt, in terrenos vſus praue detortum, ab vſura ſpirituali vacare permiſerit. Sed eſto: Inueniuntur interdū qui probè viriliterq; in huiuſmodi ſtudiis brachiū ſuum roborauerit, & meritò laudatur: quia cùm de fides alii nudis ac deſertis erant lateribus, hic multo milite ſtipatus incedit, & illi regi cum decē millibus occurſurus eſt ad bellū, id eſt, ad diſceptationē iudicii. At illi rex iuxta parabolā euāgelicam cum viginti millibus venit: quia videlicet, cū hic ſeruus bonus & fidelis, tantū de factis ſuis rationē reddere vix poſsit, illi dominus eius de cogitationibus quoque rationem exigit, cùm redierit. Atq; ita duplici territus interrogationem exercitu, neceſſe eſt ſuis diffidat ſimplicibus ac dimidiatis reſponſionibus.

Luc. 24. Pſal. 46. Matth. 25. Rom. 7. Pſal. 67.

¶ Igitur dum de legatione mittenda & pace roganda, ſoliciti reſponſum pacis eiuſdem expectamus, gaudemus quidem, vt ſupradictum eſt, in ſpe, ſed hoc ipſum gaudium ſpei, magna ex parte metus imminuit. Et quia ſolicitudo hæc ſalubris eſt, competenter hic epiſtolæ finalis aculeus, & ad introitū, & ad offerendam frequentatur. Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. ¶ Tota autem vis ſententiæ, tota pene huius euangelicæ animoſitas tubæ, magis in ea perſonat dictiuncula, quæ verbo appoſita eſt. Sic veniet. Percutit enim acriter infelicem ſuperbiam eorum, qui illum trāsfixerunt, perditamque mundi ſapientiam ac reprobam fulmine ferit prudentiam: quia tunc verè quod infirmum eſt nei fortius erit hominibus: & quod ſtultum eſt Dei (ſtultitiā quippe Ieſum Chriſtum crucifixum reputauerunt) hominibus ſapientius erit, ipſis cum dolore fatentibus. ¶ Tūc implebitur illis illud Eſaiæ terrificum vaticiniū: nomine exaltetur manus tua, vt nō videant:

Luc. 4. 1. Cor. 1.

videant: ſubauditur gloriam domini. Gloriam enim domini, id eſt, diuinitatem filij hominis Ieſu Chriſti nõ videbunt impij, quam videre ſalus videntiũ erit, ſed videbunt carnem, quam ſpreuerunt, illuſerunt, conſpuerunt, flagellauerũt, ſpinis coronauerũt, transfixerunt. Hoc etenim ſecutus ait idem propheta. Videant & confundantur. Quæ confuſio malæ conſcientiæ quanta ſit exprimens, Et ignis, inquit, hoſtes tuos deuoret. Tunc
1. Pet. 4. tremẽt angeli & archangeli, impij autem vbi
Iob 4. parebunt? Trement, inquam, angeli, &(ſicut ait dominus ad beatum Iob) territi purgabũtur, quãdo Behemoth, qui factus eſt nullum timeret, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, mirabiliter creatus, & in ſua natura malitiaq; & ferocitate conſpicua formidabilis, corã filij hominis fortitudine adducetur, patefactis inferni viſceribus, & videntibus cunctis præcipitabitur. ¶ Et quidem ſancti angeli purgatorio terrore non examinandi probãtur: ſolidati nanq; ſunt vt firmamentum, quomodo mollities aquarum fertur in ſolidum verti cryſtallum, ex quo peccante illo peccati principe, ipſi peccare nolentes, in hoc remuneratione acceperunt, vt iam peccare non poſsint: niſi quia conditionis eiuſdem cùm eſſent, peccare & ipſi potuiſſent, poſsibilitatem eandẽ ſibi vnquam fuiſſe, fortaſsis intuitu præſentis iræ pauebunt, quam & ipſi incurrere poterant, ſi à gratia deſerti fuiſſent. Ait quippe dominus Effrem, quia ipſa agmina angelorum expaueſcent in die aduentus eius, & cõtremiſcent. Sed de hominibus ſanctis, qui annunciando veritatẽ Dei, ſupernorum imitantur officia ſpirituum, & idcirco commune cum illis vocabulum ſortiuntur vt angeli vocentur (angelus quippè nomen eſt officij, nõ naturæ) de his inquam, hominibus non eſt dubium quin tremant, & terrore purgentur. Si ergo tremẽt ſancti angeli, vbi parebunt impij? Dies illa ſuper eos dies iræ, dies calamitatis & miſeriæ, dies magna & amara valde.

De eo quod dictum eſt, Et ſedet à dextris Dei. Caput VIII.

Mar. 16. HAec itaq; ſolicitudo nobis gaudiũ præſens imperfectum reddit, cuius ſummam ſolus in Euangelio Marcus perſcribit. Nam cùm dixiſſet, Et dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt eis, aſcendit in cælum addidit hoc: Et ſedet à dextris Dei. ¶ Summa quippè gaudij noſtri eſt, quòd vera
Dan. 7. carnis noſtrę natura in illo nos hominis filio præcedens, conſedet à dexteris Dei, quem venientem inxta Danielem in nubibus cœli, hodie venerandus ille antiquus dierum cum millibus millium ſibi miniſtrãtium, & decies millies cẽtenis millibus ſibi aſsiſtentium, in illo throno ſuo flãmeo ſuſcepit, dignã cano capite ſuo ſententiã elocutus, iuxta patrẽ ipſius, ſecundum carnem Dauid, Sede à dextris
meis, &c. ¶ Quod non ſic accipiendum eſt, vt Psal. 109.
Humaniformij putant, quod Deus ita vt nos hinc dexteram atq; inde habeat ſiniſtram, & humana forma circunſcriptus ſit, aut hoc ipſum quòd Deus ſedere dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt: nec illud incidamus ſacrilegium, inquit Auguſtinus, in quo execratur Apoſtolus eos, qui cõmutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinẽ corruptibilis hominis. Tale enim ſimulachrum Deo nefas eſt Chriſtiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium, vbi vere Dei templum eſt. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum poſitionem, ſeu iu-
dicariam ſignificat poteſtatem. ¶ Et quòd ait Rom. 1.
Chriſto domino, Sede à dextris meis, id eſt, in mei æqualitate, quod idem eſt ac ſi dixiſſet, Conregna mecum. Et hoc ſecundum humanam naturam illi dictum eſt: quia ſecundum illam datum eſt ei regnum & honor, & omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruient. vnde in communione canimus: Pſallite domino qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum ad orientẽ. Humana quippè Chriſti natura, dignitate virtutum omnium & ſanctitatis, omnem ſpiritualem excelſi creaturam intantum aſcenderet vſq; ad orientem, id eſt, vſq; ad filium ſibi perſonaliter vnitũ, quia prẹter deũ
nihil trãſcẽdẽdo, dimiſit. ¶ Vbi notãdum, Dan. 7.
quia non dixit ad ortum vel orturũ, ſed ad Psal. 69.
orientem. Illa enim ineffabilis genitura, nõ ſecundum præteritum & futurum conſideratur, ſed ſempiterno prẹſenti filius patre generatur. Veruntamẽ hoc localiter quoq; accipiendũ eſt, quia aſcẽdit ſuper firmamentũ cæli, & hoc verſus orientalem plagam. Nam quod dictum eſt, vſq; ad orientem, id eſt, vſq; ad filium ſibi perſonaliter vnitum, non vtiq; ſecundum locnm, ſed ſecundum humanẹ naturæ immutationem dictum eſt, qua immutatione & nos iuxta Apoſtolum pro modo no-
ſtro immutabimur. ¶ Nec verò ſic immutata 1. Cor. 15.
eſt, vt in illam orientis ſubſtantiã vera carnis ſubſtantia tranſiret, ſed acceſsit gloria, non deceſsit natura: abſorpta eſt paſsibilitas, ſucceſsit impaſsibilitas: perijt mortalis, acquiſita eſt carni verbi coæternitas. Sic in ſimilitudinẽ lapidis aquę durantur. Cryſtallum nanque ſimilitudo lapidis eſt, non ſuaptè natura lapis: quia durata gelu aquæ ſubſtantia, ſicut aiunt phyſici, ſpeciem hanc efficit. Quod ad prædictam immutationem carnis apta ſimilitudine

tudine referri Gregorius perhibet in Ezechielem, dum dicit: Corpus redemptoris noſtri, quia vſq; ad mortẽ paſsioni ſubiacuit, aquæ ſimile iuxta aliquid fuit: quia naſcendo, creſcendo, laſſeſcendo, eſuriendo, ſitiẽdo, moriẽdo vſq; ad paſsionem ſuam per momenta tẽporum decucurrit. Sed quia per reſurrectionis ſuæ gloriã ex ipſa corruptiõe in incorruptionis virtutẽ cõualuit, quia cryſtalli more ex aqua duruit, vt in illo & hęc eadẽ natura, & ipſa iam quę fuerat, corruptiõis immutabilitas non eſſet. Aqua ergò in cryſtallũ verſa eſt, quãdo incorruptionis eius infirmitas per reſurrectionem ſuam ad incorruptionis eſt firmitatẽ ſolidata. Et notandũ, quia cùm ſpecies cryſtalli perpulchra ſit, dicitur in hac ſignificatiõe, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis: quia redemptor noſter vnus idemq́; ſerenus iuſtis, iniuſtis autem (vt ſupradictum eſt) apparebit terribilis. ¶ Igitur ſicut aqua, nõ pereunte ſubſtantia vel ſubſtantię quãtitate, ſed ſolum qualitate, quæ fluxa fuerat, in ſoliditatem tranſeunte, in ſimilitudinem lapidis duratur, ſic dominicus homo, cui pſallimus, nõ pereunte ſubſtantia membrorũ, quæ ſeruato numero vel quantitate, aſcendit primũ, quoniam reſurrexit, aſcẽdit (inquam) inlocaliter ad orientis, id eſt, diuinitatis (de qua ſupra dictũ eſt) cõformitatem atq; coæternitatẽ ſola penitus abſorpta quaſi fluxa qualitate, ſecundũ quam timuit, potuitq́; tædere & pauere, & dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ, & cętera talia, ſecundo aut aſcendit & localiter hac die, vidẽtibus Apoſtolis, ſuper firmamẽtum cœli (vt ſupra dictum eſt) ad oriẽtem, id eſt, ad orientalem plagam. ¶ Vbi aũt & quomodò ſit dominicum corpus in cœlo, curioſiſsimum & ſuperuacaneũ eſt quęrere, inquit Auguſtinus in libro de fide catholica. Tantummodò in cœlo eſſe credendum eſt. Non enim eſt fragilitatis noſtræ, cœlorum ſecreta diſcutere.

Matth.16. *Marc.14.*

Quòd authoritate Euangelij proceſsio fiat in die aſcenſionis dominicæ.

Caput IX.

QVod hac die proceſsionẽ agimus, illud nobis commendat, quòd dñm noſtrũ ſequi debeamus in ipſum cœlum, quo præcurſor ipſe introijt, per eandẽ obediẽtiæ viam, quam ipſe, factus obediẽs vſq; ad mortem, exemplo ſuo pręmõſtrauit. Nam & ipſe mox aſcẽſurus in cœlũ, hoc ipſum ſignificare dignatus eſt, ſicut Lucas Euangeliſta refert. Cùm enim dixiſſet dominus, Egó mittam promiſſum patris mei in vos, vos autem ſedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto, ſecutus Lucas adiũxit: Eduxit autem eos foras in Bethaniã. Eductione illa; quòd nos eum ſequi debeamus (vt prædictum eſt) nomine Bethaniæ (quod interpretatur obedientia) ſignificauit, quod imitando eius obedientiam, membra eius eſſe, & cũ illo omnia verbo virtutis ſuæ portante, aſcendere valeamus. ¶ Rectè itaq; de reſponſoriis, quod magis ad eandẽ pertineant eductionẽ, diligẽtioris eccleſiæ ordines cantant in hac proceſsione, vt nos reſponſoriũ hoc, Eduxit dominus Ieſus diſcipulos ſuos foras in Bethaniã, & benedixit eis, quod ex Euangelio Lucæ ſumptum eſt. Hoc enim cantando & procedendo nobis inuicem loquimur, & cõmemoramus idipſum, quod illa dominus eductione ſignificabat, videlicet quòd ſequaces eius de mundo foras exire debeãt, ſicut iam dixerat illis: Ego elegi vos de mũdo, vt eatis & fructũ afferatis. Quo eatis? Vtiq; in vniuerſum mundum. Nam hoc eſt, quod & tunc ait illis ſecũdum Marcum: Euntes in mundũ vniuerſum, prædicate Euangeliũ omni creaturæ. In quo Iudæos palam percutit vanè gloriãtes, quòd peculiaris populus Dei ſint. Nam præter hoc quod iuxta aliquid (vt ait beatus Gregorius) homo omnis creatura eſt, habet enim eſſe cũ lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cũ beſtiis, diſcernere cum angelis, pręter hoc (inquam) Iudæos (vt dictum eſt) percutit, dicendo, omni creaturæ. Compendio quippè vſus eſt, dicendo, omni creaturæ, pro omni homini. Si dixiſſet, omni homini, reddẽda erar ratio, cur non Iudęo ſoli. Quæ autem ratio melior poterat reddi, niſi quia ſicur Iudæus creatura Dei eſt, ita & gentilis? Vnde Apoſtolus ait: An Iudæorũ Deus tantũ? nonnè & gentium? imò & gentium. Pulchrè igitur cõpendio vſus eſt, dicens, omni creaturæ, quo nomine ſimul & omnem exprimit hominem, & præcepti ſui iuſtam apponit rationem.

Philip.2. *Luc.24.* *Iohan.15.* *Matth.16.* *Rom.3.*

Cur eadem proceſsio non ante, ſed poſt tertiam agatur. Caput X.

CVm igitur hac die proceſsionem rationabiliter agamus, nihilominus & hoc rationabile eſt, quod nõ, ſicut in die Paſchæ vel cæteris dominicis, antequam tertia cantetur, ſed ea cantata celebratur, Sola nanque proceſsio dominicalis, quia tũc aqua benedicitur in memoriam & venerationem ſacri baptiſmatis, ſicut aliàs iam dictum eſt: ſola (inquam) eiuſmodi proceſsio tertiam præcedit, qua hora Spiritus ſanctus ſuper apoſtolos aduenit, vt ſicut baptizamur, & ſic Spiritum ſanctum accipimus, ſic aqua benedicta prins nos & loca noſtra reſpergamus, & ſic adnentus Spiritus ſancti memoriale, ſcilicet horam tertiã decantemus. Cur aũt dominica

die ſic nobis baptiſmatis ſacri memoria renouetur, ſupradictū eſt, vbi de ſacra Paſchæ ſolennitate vel ordine pro poſſe diximus, hæc ergò & cęteræ, quæ abſq; aquæ benedictione aguntur, proceſsiones, iure pręmiſſam ſequūtur horam tertiam, & ſecuturo fine interruptione iunguntur officio miſſæ.

De Dominica poſt aſcenſionē domini. Caput XI.

Luc. 24. Dominica huius officiū vox eſt apoſtolorum, qui iuxta præceptū domini aſcēdētis, ſedebāt in ciuitate, quoadulq; induerentur virtute ex alto, vt erant vnanimiter orantes cum mulieribus & matre Ieſu, ſicut in Actibus Apoſtolorū legitur.
Actor. 1. ¶ Nō ſolum autem illorū, ſed & noſtra vox eſt corde & ore proferēda in aures domini, vt ſpiritus eius gratia dignanter ad nos vſq; deſcendat, quia videlicet corporis eiuſdem, in quo præminent apoſtoli, nos quoq; membra ſumus licet vltima. Deſcendat, inquam, in nos vnguentū illud, quod plenarie redundās capite
1. Reg. 16. 2. Reg. 2. 3. Reg. 1. id eſt, in Chriſto, deſcēdit primum in barbā Aaron, id eſt, montani, ſcilicet eiuſdē Chriſti domini noſtri, ſuper montē cœli exaltati: in barbam, inquā, id eſt, in fortes atq; perfectos viros, patres noſtros apoſtolos, deſcēditq; & in ora veſtimenti eius, id eſt, in vicinos Apoſtolis electos ex Iudæis, & ſicut ros deſcēdat in montem Sion, id eſt, in omnem ex nobis gentibus fidelem. ¶ Huic ergò expectationi pręſentis Introitus officij valde congruit.
Pſal. 132. Exaudi domine vocem meam, qua clamaui ad te, Pſalmo nanque viceſimo ſexto deſcriptum eſt hoc, titulus huic inſcribitur: Pſalmus Dauid priuſquam liniretur, id eſt, in regem vngeretur. Qui & mittit nos ad hiſtoriam. ¶ Dauid adhuc in domo patris ſui, ſcilicet Bethleem, puerulus vnctus eſt à Samuele, regem illum futurum ſpiritu ſancto ſic præſignante. Deindè vnctus eſt in Hebron, & ſuper tribum Iuda, tamen regnauit mortuo Saule. Poſtea verò tertiò vnctus eſt, quandò totius Iſraelitici populi prouinciam accepit. Quæ vnctiones nobis myſticant aliquid. ¶ Sicut enim tertio vnctus eſt Dauid, ſic quique fideles participes debent eſſent ternæ vnctionis. Prius in baptiſmo, vbi gratia Spiritus ſancti innouātur: ſecundò, quandò per impoſitionem manuum epiſcopi dōnis eiuſdē Spiritus ſancti argumentātur: tertiò, in die iudicij, quandò eiuſdem ſpiritalis gratiæ perfectam dulcedinem adipiſcentur. Non eſt autē credendū Dauid feciſſe hūc pſalmū, antequā in domo patris lineretur, ſed an poſt illā vnctionem ſtatim, an poſt ſecundam fuerit, incertū eſt. At nos quidem poſt ſecundam vnctionem in expectatione tertiæ hoc officium canimus, iam enim impoſitionem manuū ab epiſcopis accepimus. Apoſtoli autem quorū expectationem imitatur, ſecundam poſt primam vnctionem præſtolabantur. Nam illi poſt peccatorum remiſsionem, quam in morte Chriſti acceperant, inſufflante illo ac dicēte: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, manuum impoſitionem expectabant de cœlo, ab eodem pontifice magno, qui penetrauit cœlos, Ieſu Chriſto, quæ ſecunda extitit illis vnctio. Hebr. 4.
¶ Nos autem, hac ſecunda per illorum officium, ab Epiſcopis cum ſacro chriſmate accepto, tertiam expectamus gratiam pro gratia, quam in illa cœleſti percipiemus Eccleſia, Ioan. 1.
tanta plenitudine, vt meritò vocetur ebrietas, & affluens voluptas, ſicut dicit Pſalmiſta: Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ, & Pſal. 35.
torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et Eſaias dicit: Dicit Dominus, cuius ignis eſt Eſa. 31.
in Sion, & caminus eius in Hieruſalem. Donum quippè Spiritus ſanctus in Sion, id eſt, in præſenti Eccleſia, quantuſlibet ignis eſt, in Hieruſalem autem, id eſt, in cœleſti patria caminus plenus & indeficiens eſt. Igitur ſecundum prædictam expectionem cantamus in Introitu: Exaudi domine vocē meam qua Pſal. 26.
clamaui ad te, & quia non ſufficit vox corporis, addimus: Tibi dixit cor meum, quæſiui vultum tuum, &cæt. ¶ Epiſtola qualiter 1. Pet. 4.
hoc ipſum orare debeamus, indicat dicens: Eſtote prudentes & vigilate in orationibus, &cæt. Euangelium, cùm venerit paracletus, quem ego mittā vobis à patre, idcirco Iohan. 15.
congruè legitur, quia promiſsionem eādem apoſtoli expectabant, proculdubiò in mente & in ore habebant ſimul & orationem, quam in fine ſermonis pro ipſis & pro nobis, qui per verbum eorum crediturі eramus, orauit ad patrem. Propter quod & communio congruit: Pater, cùm eſſem cum eis. Offerenda quoque: Lauda anima mea dominum, ab re non diſcrepat, quia ſic ſcribit Lucas: Et erant in templo laudantes & benedicentes Deum. Luc. 24.

Cur hactenus apoſtolicæ literæ ad vigilias lectæ ſunt. Caput XII.

Idcirco per hos dies dominicæ reſurrectionis, id eſt, à Paſcha vſq; ad Pentecoſte, apoſtolicæ literæ lectæ ſunt in vigiliis nocturnis, videlicet Actus Apoſtolorū, Apocalypſis, cum ſeptem canonicis epiſtolis, quia teſtimonium perſonant eiuſdem reſurrectionis, ſicut ſcriptum eſt, quia virtute magna reddebant apoſtoli, videlicet tam voce, quam literis teſtimoniū reſurrectionis domini noſtri Actor. 4.

Ieſu

Ieſu Chriſti. ¶ Diebus autem quibus tempus illud ſignificatur, quo ante paſsionẽ ſuam in hoc mundo vixit dominus, idcirco Paulus legitur Apoſtolus, quia penè vbiq; tota intentio eius eſt apptobare gratiam toti mũdo, id eſt, tam Iudæis quam gentibus fuiſſe neceſſariam, nec vllũ ex operibus legis, ſed ſola fide Chriſti poſſe ſaluari. Itaq; toto tẽpore, quo ſiue antè, ſiue poſt paſsionẽ ſuã domini noſtri præſentia cõmemoratur, cõgruè noui teſtamẽti præcones loquuntur, vt quaſi ab ſpõſi præſentis huberibus, filij eius lacte cõſolationis potentur. ¶ Hæ ſiquidem ſcripturę hubera illa ſunt, de quibus idem ſponſo in Cãticis eccleſia dicit: Quia meliora ſunt hubera [Cant. 1.] tua vino, fragrantia vnguentis optimis.

Finis libri IX.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER DECIMVS.

De aduentu ſeu diuinitate ſiue operatione ſancti ſpiritus. Caput I.

QVã venerabilis & amplectãda ſanctæ matri eccleſiæ filiiſq; eius vniuerſis debeat eſſe de aduẽtu Spiritus ſancti ſolẽnitas, cõſiderata perſonæ aduenientis dignitas, ſimulq; cauſa aduentus eius euidenter demõſtrat. ¶ Ipſe enim Deus & dominus eſt, patri filioq; conſubſtantialis & coæternus, increatus, atq; immẽſus: vtpotè creatricis tertia perſona trinitatis, cuius abſq; gratia, nulla in ordine cœlorum conſiſtit creatura rationalis: à quo recedens angelus, diabolus factus eſt, ad quem accedens homo, Deo ſimilis redditus eſt. ¶ Cauſa autem aduentus eius hæc eſt, vt quia ſponſus ablatus eſt, filiorum eius curam atq; tutelam pupillorum ſuſcipiat, & teſtamento patris legatam illis, imò ſanguine eius conſcriptam hæreditatem, aduocatione legitima defendat, in omni prætorio, coram quamuis iudice, rege aut tyranno ſiue principibus terræ. Proponenda nanq; erat lis in iudicio de terminis paternæ poſſeſsiõis: & quũ antiquus dierum dixerit huic, de quo loquimur, ſponſo, pupillorum patri: Poſtula à me, [Psal. 2.] & dabo tibi gentes hęreditatem tuam & poſſeſsionem tuam terminos terræ, futuri tamẽ erant qui hæreditatem eius nimium vellent anguſtare, aut etiã annulare, vt Iudęi, qui in ſua tamen ſynagoga: vt Donatus, qui in ſola coartare contendit Africa: vt pagani, qui nullam illius poſſeſsionem vſquam eſſe volebãt. Præterea cœlorũ prædia, quæ pertendere poterant filij ſupradicto patris teſtamento, ſibimet legata, inſidiãtibus malignis ſpiritibus, tutorem hunc fidiſsimum adeſſe oportebat, qui illos erudiret, protegeret, atq; pro delin- [Rom. 8.] quentibus interueniret. Nã quid oremus (inquit Apoſtolus) ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus pro nobis poſtulat gemitib⁹ inenarrabilibus. ¶ Igitur iuxta perſonæ aduenientis dignitatẽ, & aduẽtus cauſam, glorioſa, ſplendida, venerabilis, & dulcis eſt ſanctæ eccleſiæ domui ſolennitas hæc de aduentu Spiritus ſancti, ęquè vt illa ſacroſancta feſtiuitas dominicæ reſurrectionis, quia videlicet ſicut nihil nobis naſci profuit, niſi redimi profuiſſet: ita nihil nobis redimi profuit, niſi Spiritu ſancto illuminari, & peccatorum remiſsionem accipere profuiſſet.

Qua autoritate ſabbato Pentecoſtes, ſicut & ſabbato Paſchæ baptizandum ſit. Caput II.

QVapropter hæc duo tempora, id eſt, Paſchæ & Pentecoſtes, à Romanis pontificibus ad baptizãdũ pręfixa ſunt. Vnde magnus Lęo ſcribẽs ad vniuerſos per Siciliam conſtitutos, cum de ſabbato ſancto paſchæ, quo baptizãdũ ſit, dixiſſet, adiecit. ¶ Additur ſanè huic obſeruantiæ, etiã Pẽtecoſtes, ex aduentu Spiritus ſancti, ſolẽnitas, quæ de Paſchalis feſti pẽdet articulo, & cùm ad alios dies cætera feſta pertineãt, hęc ſemper ad eũ diem, quę reſurrectione domini eſt inſignis, occurrit, porrigens quodammodo iuuãtis gratiæ manũ, & eos quos à die à Paſchæ aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut nauigationis difficultas intercluſit, inuitãs, vt quibuſlibet neceſsitatibus impediti, deſiderij ſui effectum dono Spiritus ſancti conſequantur. Et paulò poſt: ¶ Hoc autẽ nos non ex noſtra perſuaſione defendimus, ſed apoſtolica autoritate ſatis idoneo probamus exẽplo, ſequẽtes beatum Petrũ apoſtolũ, quę in ipſo die, quo omnium credentiũ numerũ promiſſũ Spiritus ſancti repleuit aduẽtus, trium miliũ populũ ſua prędicatiõe cõuerſum, lauacro baptiſmatis cõſecrauit, quod ſancta [Act. 2.] ſcriptura, quę apoſtolorũ continet actus fideli hiſtoria docet, dicens: His auditis, cõpuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrũ & ad reliquos Apoſtolos: Quid faciemus viri fratres?

Petrus verò ad illos: Pœnitentiã, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.

Matth.12. Luc.11. ¶ Digna ſanè & iuſta tanti domini reuerẽtia, quoniam æquitas paribus in rebus paria iura deſiderat, vt quia filius non niſi in digito Dei fortẽ armatũ reſurgendo deuicit, & vaſa eius diripuit, atq; mundauit, æquè huic digito Dei, ſcilicet Spiritui ſancto, aduenienti, ſicut & filio reſurgẽti ſuũ repræſentetur opus, id eſt, ſacri baptiſmatis effectus, maximè quia baptiſmatis eiuſdẽ regeneratio, propria ſancti ſpiritus operatio eſt. De cuius regenerationis ſacramẽto nõnulla ſuperius in ſancto Paſchæ ſabbato, ſimulq́; de lectiõibus & cãtibus ad idem ſacramentũ pertinentibus, quãtũ propoſita breuitas permiſit, expoſita ſunt, quæ digna quæſitu videbantur.

Quid pertineat ad ſancti ſpiritus gratiam, lectio, Tentauit Deus Abrahã. Cap. III.

VEruntamen nũc illud prætereundũ nõ eſt, quid ad baptiſmi gratiam pertineat illa, quæ de hac die legitur lectio: Tẽtauit Deus Abraham. De qua re quærentibus
Gene.12. facilis & aperta patet reſpõſio, quia videlicet in illa, quam celebramus, effuſione ſancti ſpiritus, illud impletũ eſt, quod in hac lectione patri noſtro Abrahæ Dñs ait: per memetipſum iuraui, quia feciſti hãc rem, & nõ pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam quæ eſt in littore maris. Maximeq́; quod addidit: Poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atq; in ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes terræ, pro eo
Actor.2. quod obediſti voci meæ. Illud, inquam, nũc impleri cœptum eſt, quãdò Spiritus ſanctus Apoſtolorum pectora inuiſibiliter penetrãs, nouum dedit ſanctificationis ſignũ, vt in ore eorum omnium genera naſcerentur linguarum, Sanctus enim Spiritus tũc omnibus dari cœpit gentibus, manifeſto, ſuper gentiles Cornelium & alios nõnullos veniens ſigno, qui vna & ſola Dei benedictio eſt, qua benedicuntur omnes gentes in ſemine Abrahæ, qui eſt Chriſtus, quem in vtero virginis idẽ Spiritus ſanctus præuenit in benedictionibus, id eſt, omnium gratiarum ſuarum effuſionibus, vt de plenitudine eius nos omnes acciperemus. Tractus hanc lectionem idcirco nullus proſequitur, quia canticum pater Abraham pro hoc facto nullum ceciniſſe ſcribitur, quippè quibus vel cum quibus caneret non habebat, vnus & penè ſolus Dei cultor, idemq; in terra aliena peregrinus. Cætera, vt ſupra dictum eſt, in officio ſabbati Paſchalis pro poſſe dicta ſunt.

Quòd in honorem ſeptiformis ſpiritus, ſeptem ſint officia, quinta vacante feria. Caput IIII.

IN cunctis ſacroſanctæ ſolennitatis huius officijs autoritas Spiritus ſancti prẹminet, cuius & maieſtas materiam præbet, quod maximè in epiſtolis, ſumptis de Actibus Apoſtolorum, clarum eſt, in quibuſdam tamen Euãgelijs, vel his quæ ad introitus officiorũ, vel quæ dicuntur in offerendis, non adeò liquet in ſuperficie literæ, quòd perſonam vel propriam ſancti Spiritus operationem prædicẽt: ſed ſi perſcrutemur, & vt ad latentia grana perueniamus, ſpicas manibus confricemus, cuncta ad illius operationem atq; ad baptizatorum cõpetentem pertinere patebit inſtructionem. ¶ Sunt autem ab hoc ſabbato vſq; ad aliud ſabbatum officia ſeptem: vno die, id eſt, feria quinta proprium non habente, ſed de dominica mutuante officium, videlicet in veneratione poſita ſeptem eiuſdem Spiritus ſancti donorum. Sed in his eo contenti non erimus, vt iuxta propoſitum in officiis quæramus partium concordiam, magiſq́; opificẽ noſtræ ſalutis inquirendo, venerabimur ſancti ſpiritus diuinitatem. ¶ Dignum quippè eſt, vt prophetica vel euangelica ſeu apoſtolica penſando dicta, quæ in his congeſta ſunt officiis, organiſtam antiquum ſuis ex vocibus, non recentem agnoſcamus eſſe Deum, præſertim cùm in his quoque, quæ hoc minus in litera perſonare videntur, magnificẽtius interdum comprobetur, interiore fideliter ponderato ſenſu, vt eſt illud: Cibauit eos Pſal.80. ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturauit eos.

Cur Apoſtolus Paulus eos, qui in Iohãnis baptiſmate baptizati fuerant, nihilominus baptizari fecerit. Cap. V.

LEctio Actuum apoſtolorum, Factum eſt Actor.19. cùm Apollo eſſet Corinthi, &c. Cunctis huius hebdomadæ diebus lectiones de Actibus Apoſtolorum ſumptẹ, ſancti Spiritus euidenter prædicant potentiam ſimul & gratiam, qua teneram naſcentis Eccleſiæ, cum tanta dulcedine lactabat inſantiam, vt imponentibus manus Apoſtolis, loquẹrentur linguis fideles & prophetarent. Sed hodierna, id eſt, ſabbati lectio, vnicam baptiſmi Chriſti commendat dignitatem, in eo quod Paulum diſcipulos, qui baptizati fuerant in Iohannis baptiſmate, rebaptizaſſe, imò quia baptizati non fuerant in nomine domini Ieſu, baptizaſſe cõmemorat. ¶ Cauſa autem manifeſta eſt, videlicet quia baptiſmus Iohãnis nõ ad eandem virtutem pertinuit, quam operatur in nobis baptiſmus Chriſti. Primo, quia Iohan-

Iohannes baptizabat in pœnitentiam, Chriſtus verò baptizabat in remiſsioné peccatorum. Deinde, quod maximum eſt, Iohannes nõ baptizabat in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, quæ ſola & vnica regula eſt baptizandi, quam ſuo ſanguine conſcriptam, ſaluator poſt reſurrectionem ſuam & non ante

Eſa. 10. diſcipulis ſuis contradidit. ¶ Quæ tantæ virtutis atq; autoritatis eſt, vt quantacũq; dicat quis inter merſioné, ſi cuncta ex ordine quatuor Euangelia pręcurrat, totãq; fidei catholicæ decantet expoſitionem orthodoxam, hanc autem ſolam omittat regulam, verbum abbreuiatum quidem, ſed conſummans: Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritu ſancti. Si, inquã, iſtud omittit, non fecit opus baptiſmi, atq; ideò fruſtratus, qui ſic intinctus eſt, nihilomin⁹ baptizari indiget. Quòd ſi ſola hæc verba deprompta fuerunt, quicunque ſit ille verbi & aquæ miniſter, quicunq; baptizet, ſiuè colũba, ſiuè coruus, id eſt, ſiuè caſtus, ſiue adulter aut ebrioſus, ſiue catholicus, ſiuè hęreticus, ſiuè etiam ludo quis fortè baptizet: nullatenus baptiſmum licet iterari, ne tanti nominis inuocatio videatur annullari. Vnde licet ferè nemo dubitet, libet tamen quiddã ad hoc pertinens inſerere, quod Eccleſiaſtica de Athanaſii principiis reſert hiſtoria.

¶ Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Epiſcopus agebat, cum poſt expleta ſolennia, conuenturos ad conuiuium ſuum clericos expectaret, in loco mari vicino videt eminus puerorum ſuper oram maris, ludum, imitantium (vt fieri ſolet) Epiſcopum, atq; ea quæ in Eccleſiis geri mos eſt. Sed cum intétus diutino pueros inſpectaret, videt ab his geri quędam etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatos ilico vocari ad ſe clericos iubet, atq; eis quid eminus ipſe videret, oſtendit. Tum abire eos, & comprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumq́; adeſſent, quis eis ludus, & quid egiſſent vel quomodò, percontãtur.

Athanaſius dum puer eſſet, per ludũ vere baptizauit quidam.

Illi, vt talis habet ætas, pauidi negare primo, dehinc rem geſtam per ordinem pandunt, & baptizatos à ſe eſſe quoſdam catechuminos confitentur per Athanaſium, qui ludi illius puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tũ ille diligenter inquirẽs ab his, qui baptizati dicebant, quid interrogati fuerint, quidue reſpõderint, ſimul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, collocutus cum concilio clericorũ, ſtatuiſſe traditur, illis, quibus integris interrogationibus & reſpõſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmum non debere, ſed adimpleri ea, quæ à ſacerdotibus mos eſt.

¶ Manifeſtum eſt igitur, baptiſmum Iohãnis longè imparis fuiſſe virtutis à baptiſmo Chriſti, neq; vlla queſtione opus eſt, cur apoſtolus Paulus eos, qui tantum in Iohannis baptiſmate baptizati fuerãt, nihilominus baptizari fecerit: quippè qui interrogati, ſi Spiritũ ſanctũ accepiſtis credentes, reſponderũt: Sed neq; ſi Spiritus ſanct⁹ eſt, audiuimus. In quo ſatis liquet, quantæ imperfectiõis baptiſmus Iohannis fuerit, in quo nec nominabatur is, in quo ſolo baptiſmi ſubſiſtit virtus, Spiritus ſanctus, in quo baptizat Chriſtus, ſicut idem Iohãnes ait: Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Et item: Qui miſit me, inqt, baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in eo, ille eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.

Iohannes non baptizauit in ſpiritu ſancto, ſicut Chriſtus.

Actor. 9.

Matth. 3.

Iohan. 1.

De proprietate cõſolationis, ſecundũ quam Spiritus ſanctus alius datus eſt paracletus. Cap. VI.

SPiritus ſanctus, ſicut alia perſona eſt quã filius, ſic proprietate conſolationis ſuæ qua conſolatur nos, alius eſt paracletus, propter quod Dei filius multa de ſeipſo locutus, ait in hodierna lectione ſancti Euangelii: Et ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, quod vt tandem commodius pateſiat, diſcretione diligenti opus eſt, ad cognoſcendum quid propriè per filium, quid propriè pater, in creaturis operetur per Spiritum ſanctum.

Iohan. 14.

¶ Omnium ſubſtantia creaturarum per filium condita eſt, ſicut Euangeliſta teſtatur, dicens: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Sed omnib⁹ exceptis quæ ad præſens negotium non pertinent, de angelica & humana tantum ſubſtantia dicendum eſt.

Iohan. 1.

¶ Omnis humana vel angelica creatura, omneſq́; ſubſtantiales qualitates, ſine quibus nuſquam illa poteſt vel cogitari ſubſtãtia, videlicet eſſe, viuere, ſentire & diſcernere, quę naturaliter inſunt, & idcirco eidẽ abeſſe ſubſtantiæ non poſſunt, per filium ſimul cum ipſa ſubſtantia conditæ ſunt. At verò benè eſſe, ſanctè viuere, rectè ſentire, prudenter diſcernere, vel ſapienter intelligere, accidentales qualitates per Spiritum ſanctũ appoſitę ſunt. Quas ex eo conſtat accidentales eſſe, quia videlicet adſunt bono, & abſunt malo homini vel angelo, natura vel ſubſtantia permanente. Et ne quis calumniæ locus patere videatur, ſic dictum eſt, has qualitates accidentales eſſe, cũ ipſe Spiritus ſanctus, cuius hæc dona ſunt, ſubſtãtia ſit, ſicut mulieri proculdubiò

In hominibus & angelis alia per filiũ, alia per Spiritum ſanctũ facta ſunt & ſunt.

accidens eſt,fœtam eſſe,cùm ſemen,quo imprægnata eſt,vel illud de quo & per quod ſemen in ea tráſfuſum eſt,ſubſtãtia fit.

Egeni & miſeri homines, id eſt, ſolis naturalibus.
Luc. 6.
Chriſtus corporali præſentia præparabat Apoſtolos ad gratiã Spiritus ſancti.
Iohã. 14.
Canti. 1. 2.
Ibidem.
Ephe. 5. 2.
Non per ſolum uerbum, ſed per Spiritum ſanctum concipit & imprægnatur anima fidelis.

¶ Sed vt ad propoſita redeam, nimiam patiuntur penuriam,qui ſolius creatricis potentiæ beneficium aſſecuti, ſolis naturæ ſuæ bonis vtentes,quæ per verbum creata ſunt, necdũ meruerunt ſuperioribus ornari,quæ à patre & filio dãtur per Spiritumſanctũ. Amplius verò miſeri ſunt,qui illa nunquam accipere merẽtur,qualibus dicit dominus: Væ vobis, quia habetis conſolationem veſtram. Apoſtoli aũt nõ eiuſmodi erãt, qui nunquam accipere me rentur: nondũ tamen diuinæ diſpenſationis ordo poſcebat,vt iam acciperent,iáq; perficerentur. ¶ Et quòd inter eos filius Dei erat,& nondum ſpiritn dato cum illis loquebatur, & inter eos ambulabat, præparatio temporis erat,quo mentibus eorum per eundem ſpiritum inſunderetur, per quem in vtero virginis,humanæ naturæ ſuerat vnitus. Quodque dicebat eis, Rogabo patrẽ meũ,& alium paracletũ dabit vobis,vt maneat vobiſcũ in æternum,tale eſt,ac ſi ſponſę amanti,quę dixerat, Oſculetur me oſculo oris ſui, dicat inter oſcula os amici poſt parietem ſtantis, per feneſtram reſpicientis: Diruam parietẽ hunc, qui oſcula noſtra vix per ſceneſtras admittit,diuidens inter te ventremq́; meum eburneũ, diſtinctum ſapphiris,& mox erimus duo in carne vna, fietq́; per infuſoriũ ſeminis, vt vltrà ſterilis non ſis. Cùm enim hæc ante paſsionẽ ſuã loqueretur dñs,adhuc ſtabat paries inimicitiarũ, id eſt, originale peccatũ inter homines & Deũ. Corporalis autẽ præſentia Chriſti tanquã os erat dilecti,qui tot oſculis amicã alliciebat,quot doctrinis vel miraculis Eccleſiam in paucis diſcipulis adhuc paruulam ad fidem inuitabat.

Pſal. 67.
Cognitio Dei eſt, per amorem, qui eſt Spiritus ſanctus.

¶ Sed ſicut ſolo nunquã amica concipit oſculo,ſic animæ illorum imprægnari non poterãt virtute verbi,quod eſt ſemen Dei patris, niſi per ingreſſum Spiritus ſancti copula Dei noſtrarumq; animarũ perficeretur,& per illũ vſq; ad interiora ventris earũ ſemen,quod eſt verbũ Dei,perferretur. Quo facto, ſtatim renuit conſolari anima eorum in temporalibus ſeu naturalibus humanæ creaturæ bonis,& idcirco omnem rerum ſæcularium conſolationem reſpuerunt, quia memores fuerũt Dei,id eſt,intellexerũt Deũ eſſe incomparabiliter dignius& altius bonũ, & hoc intelligentes delectati ſunt. ¶ De hac patris & ſui cognitione,paulo ſuperius dixerat dñs:Si cognouiſsetis me,& patrẽ meũ vtique cognouiſſetis.

Iohan. 14.

Nã de qua cognitione dixit, niſi de experimento amoris? Siquidẽ pro experimento copulæ naturalis, in ſacra ſcriptura tam honeſtè quam propriè dici conſneuit, virũ vxorem,vel vxorẽ cognouiſſe virũ. Qua ſimilitudine, quia cognoſcendus erat Deus ab Eccleſia,per paſsionem filij,qui hęc loquebatur,acquiſita,ſtatim addidit: Et amodo cognoſcetis eũ.

Iohan. 14.

Et quia ſic cognouiſſe vidiſſe eſt,continuo ſubiecit:Et vidiſtis eũ,prętoritum ponens pro futuro,quod certiſsimè futurum eſt,eo loquendi more,quo & paulò poſt dicturus eſt, Et iam non ſum in mundo. Quod ſi cui nõ placet,oſtendat quomodo aliter quam per amorem ſuum Deus veraciter vel vtiliter cognoſci poteſt, aut quomodo iam viderunt patrem,cum ipſe filius nunc dicat: Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtiq; cognouiſſetis. In qua propoſitione præcedens atq; conſequens,diſcipuli non cohærere arbitrãtur.

Iohan. 14.
Domine oſtẽde nobis patrem.

¶ Vnde ait Philippus:Dñe oſtẽde nobis patrẽ,& ſufficit nobis,ac ſi dicat: Te quidẽ oſtendiſti,& videmus te tantũmodo,patrem nobis oſtende. At ipſe hunc illorum non approbans ſenſum,quia nihil ſuper eſſe putabant de filio quod non vidiſſent, cũ & ipſe ſit Deus,qui æquè vt pater corde videtur,ſicut alibi dixit:Beati mundo corde,quoniam ipſi Deum videbunt,ait: Tanto tempore vobiſcum ſum,& non cognouiſtis me? Nõ enĩ me cognouiſtis, qui viſo me ſecundũ hominem,totum vidiſſe putatis. Qui videt me, vidit & patrẽ. Sed patrẽ nõ vidiſtis, ſicut ipſi fatemini,ergo nec me vidiſtis,quia ego in patre & pater in me eſt. Quod non localiter accipiendum eſt,nec ſic eſſe poteſt, ſed hoc eſt quod ait: Cognitio patris in cognitione filij, cognitio filij in cognitione patris eſt.

Matth. 5.
Iohan. 14.
Cognitio patris & filij per ſpiritum ſanctum uera eſt ſanctorũ conſolatio.
Rom. 8.

¶ Quæ vtriuſq; cognitio per Spiritumſanctum fit,& hæc ſola eſt conſolatio ſanctorum in hoc ſeculo peregrinãtium,quia ſubleuati,ferũt patiẽter, imò gratanter,quod eos mũdus odit, exprobat, eiicit,perſequitur, flagellat, occidit:& tã in proſperis quam in aduerſis, orante pro illis hoc ſpiritu gemitibus inenarrabilibus,pro refectione habent flere ſicut ſcriptum eſt:Fuerunt mihi lachrymę meæ panes die & nocte,&c.

Rom. 8.
Pſal. 41.
Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur.
Pſal. 103.
Gene. 3.
Rom. 8.

¶ Igitur quia propria Spiritus ſancti operatio hęc eſt,rectè alius paracletus dictus eſt. Sequiturq́; hęc offerẽda, Emitte ſpiritũ tuũ,&c. Hoc enim alio loco paracleto dato, hoc ſpiritu emiſſo,creantur homines noui, & ſic renouatur ſacies terræ noſtræ, quæ maledicta eſt in peccato Adæ, & dãnata ſpinas & tribulos, pullulãte carnis luxuria,germinare:renouat, inquam,& nouam profert creaturã,cuius expectatio(ſicut ait Apoſtolus) reuelationem filiorum Dei expectat,quę ingemiſcit & parturit, vſq; dum in illa reuelatione filiorũ Dei,

reue-

Quomodo animus rectè benedicit dominum.

reuelet ſemen Dei, quod per hūc ſpiritū, primum à baptiſmi gratia concepit.

¶ Indè in ſequenti verſu hortatur ſeipſam prægnans anima, benedicere dominum propter ſuam vehementē magnificentiam. Quæ benedictio vel gratiarum actio, ſi tantum labiis fiat, adulatio eſt apud Deum: ſi autē corde diligente illam, quam laudat magnificentiam, beneuolentia præmio digna iudicatur apud eum. Vnde rectè magis internum animæ ſpiraculum, quàm linguæ plectrum hortatur ad benedicendum dominum. Taliſque confeſsio decora eſt, quam induit dominus, & ea tanquam luminoſo amicitur veſtimēto.

Pſal. 103.

¶ Cauſa benedicendi dominū magis in hoc verſu expreſſa, hæc eſt, Extendens cœlum ſicut pellem. Nam per hunc, de quo loquimur, Spiritum ſanctum extenditur in cœlum, id eſt, ſcriptura prophetarum. Extenditur (inquam) ſicut pellis, in qua nihil latet cum extenſa fuerit. Qui tegis (inquit) in aquis ſuperiora eius, id eſt, excellentā illis viam charitatis in donis Spiritus ſancti ſuperfundis. Cōmunionem, Vltimo feſtiuitatis die, manifeſtum eſt, ad donum Spiritus ſancti pertinere, de quo ait: Qui in me credit, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc enim dixit de ſpiritu, quem accepturi erāt credentes in eū.

Extēdens cœlum ſicut pellem.

Iohan. 7.

De proceſsione eiuſdē Spiritus ſancti à patre filioq; procedentis. Caput VII.

Verba Chriſti dignæ penſanda.

SEd quia propoſitum nūc eſt, non ſolum partium conſonantium in officiis, ſed & diuinā quærere potētiam Spiritus ſancti, prætereunda nō hęc eſt ſententia ſaluatoris, quam non ſola commendat dignitas ſenſus ſui, ſed & reuerenda autoritas dicentis, maxime quia cum clamore, vt attentos faceret edixit. ¶ Sic enim ſcriptū eſt: In nouiſsimo autē die magnę feſtiuitatis ſtabat Ieſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit veniat ad me & bibat, &c. Itaq; ſi auditores ſumus non ingrati, & tali oratore digni, non ſolum quid dixerit, ſed & quali tempore dixerit (nā & hoc ad rē attinet) cōſideremus beneuoli, dociles & attēti. ¶ Dies feſtus erat Iudęorū Scęnopegia. Quid ſit ſcænopegia, nouerūt (inquit Auguſtinus) qui ſcripturas legerūt. Faciebant die feſto tabernacula, ad ſimilitudinē tabernaculorū, in quibus habitauerāt, cū educti ex Aegypto peregrinarētur in deſerto. Iſte erat dies feſtus, magna ſolēnitas. Celebrabant hoc Iudęi, velut reminiſcētes beneficia dñi, qui occiſuri erāt dñm. In huius feſtiuitatis nouiſsimo die ſtabat Ieſus & clamabat, inuitās ad bibēdum, non qualeſcunq;, ſed quoſq; ſitientes. Bene. Interea dum reminiſcerentur (vt dictum eſt) beneficiorum Dei, dirigebatur ad eos clamor inuitantis ad populum Spiritus ſancti.

Scænopegia Iudæorum.

Leuit. 23.

Myſtica & vera feſti huius celebratio.

¶ Nos autē educti de Aegypto infidelitatis, liberati á captiuitate & ſeruitio ſpiritualis Pharaonis, & traducti per mare baptiſmi, nūc in eremo vitæ præſentis peregrinantes habitamus in tabernaculis, quæ ſunt eccleſiæ vel cœnobia, in quibus militamus, donec ad regnum ſupernæ hęreditatis perueniamus. Si ergò memores beneficiorum Dei feſta celebramus, à malis operibus vacantes, & in contemplatione diuinę bonitatis exultātes, quia per paſsionē vnici filii ſalutē noſtrā operatus eſt, clamorē inuitantis audimus, in ſiti currimus, bibimus, quia ſic nobis benigna diuinitatis vena, ſcilicet Spiritus ſanctus, aperitur.

Quo ordine fiat eadem proceſsio ſancti Spiritus. Caput VIII.

MAgna res & à Deo ſperanda, quam cōſiderare propoſuimus ſcilicet quo ad creaturam ſuam ordine veniat Spiritus ſanctus. Quod vbi animaduerſum fuerit, clarebit & hoc, quam rectè in Euangelio, procedens dictus ſit. ¶ Ordo neceſſarius hic eſt, vt prius in creatura rationali, bona voluntas excitetur erga creatorem, conſideratione beneficiorū eius. Hęc verò vt non deeſſent, ille proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo (inquit Apoſtolus) non cum illo nobis omnia donauit? Sed ſunt homines ingrati, qui ſicut in operibus mundi nulla beneuolentia laudāt deum artificem, quos Apoſtolus percutit dicens: Qui cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerūt, ita cùm prædicatur eis tanta charitas Dei, quòd pro nobis filium ſuum tradidit, non venerantur magnitudinem beneficij, ſed irrident vt ſtultitiam verbum crucis Chriſti. ¶ Tales ſpiritus nunquam dignatur, quia Deo odibiles, ingratitudine nimia legem naturalem pręuaricantur. Naturale namq; eſt homini amantē redamare, & opus quod laude dignū, quodue indignum ſit, poſſe diſcernere. Quod quia vitio ſuo, videlicet quia ingrati ſunt erga Deū, facere nolūt, meritò ſpiritus Dei ſemetipſum non credit eis, eoſq; in deſideria cordis ipſorum, in immunditiam, in paſsiones ignominiæ, & in omnem reprobū ſenſum, ſicut Apoſtolus ait, traditos derelinquit. At verò quorum intuitum diabolicæ non cęcauit telum inuidentiæ, cognoſcentes ex operibus mūdi artificem, venerantur illum, & beneuole ſapiētiam eius laudant in æquitate operum, magis autem incarnatum & paſſum pro omnibus audientes, Dei virtutem & Dei ſapientiam Chriſtum, diligunt, approbant, amplectūtur, honorāt. Vnde eſt illud in Cāticis:

Deus ex beneficiis glorificandus.

Rom. 8.

Rom. 1.

Rom 8.

1. Cor. 1.

Homines dei nimis ingrati, in reprobū traduntur ſenſum.

Rom. 1.

1 Cor. 1.

Cant. 1. Creator ut ſponſus: animarum ſponſa. Oleum effuſum nomen tuum, ideò adoleſcentulæ dilexerunt te. ¶ Itaq; quemadmodũ in ſponſalibus, primum ſponſæ oſtenditur ſponſus, laudatur genus, fortitudo prædicatur, diuitiæ numerantur & forma commendatur, per quæ omnia mutuus affectus, volũtariuſq; puellæ exigitur aſſenſus: & tunc demum per conuentum amoris, is, qui in ſuis placuerat, totus in ſeipſo cognoſcitur. Ita creator noſter prius animarum noſtrarum in ſe excitat affectum, ſuorum oſtenſione operum, ſuæq; diuinitatis omnipotentiſsimæ & incarnatiõis ſacroſanctæ, fideli prædicatiõe, & deinde vbi ſeipſum placuiſſe viderit, confidẽter accedit, ſicut de muliere forti ſcriptũ *Prouer. 31. Vbi nõ eſt amor, ibi nõ datur ſpiritus ſanctus.* eſt: Confidit in ea cor viri ſui, & plenitudinẽ ſui amoris, id eſt, Spiritum ſanctum, in illam effundit. Ibi manifeſtat ille ſeipſum, quod nunquam per aliud fit, niſi per hunc, de quo *Iohan. 13.* loquimur, Spiritum ſanctum. ¶ Idcirco iamiam paſſurus dominus, & poſt eandem paſsionem ſuam hunc ſpiritum daturus, dilectionẽ attentius cõmendabat, videlicet vt dilectio cordis humani, dilectioni Dei, qui eſt Spiritus ſanctus, occurret locumq; præpararet. Iã, vt ad ſuperiora reuertamur, talẽ dilectionis ſitim requirebat, quum in templo ſtans & cla*Iohan. 7.* mãs dicebat: Si quis ſitit, veniat & bibat. Vbi & Scænopegiæ feſtiuitas, quãdo memores beneficiorum Dei, tabernacula faciebant, vt ſupradictum eſt, ad ſimilitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerũt per deſertum, quandò de Aegypto educti ſunt, feſtiuitas in quam magna, ſolẽnitatis eius typus erat, quæ noſtris in mentibus ſplendere debet, contẽplantibus beneficia Dei, quæ per filium ſuũ redemptorem noſtrum magnificè nobiſcum egit, & ob hoc ſitientibus illum in ſeipſo cõtueri, quem in tantis ſuis expertæ ſunt bene*Si quis ſitit, veniat ad me.* ficijs. ¶ In his nimirum clamor ille domini non ſurdas aures inuenit, dicentis: Si quis ſitit, veniat & bibat. Et exponens, quam ſitim quærat, quid bibendũ offerat, adiungit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Qui credit in me, idem eſt ac ſi dixiſſet, Qui ſitit me. Quid enim eſt in Chriſtũ credere, niſi Chriſtum ſitire? ¶ Plus quippè multo eſt, credere in Chriſtum, quam credere Chriſto, vel credere Chriſtum. Credere Chriſto, ſubauditur, quod verum credat vel credere Chriſtum, ſubauditur eſſe, non magnum eſt. Siquidem & dæmones credũt & cõ*Iacobi 2.* tremiſcunt. At verò credere in Chriſtum, id eſt, per fidem ambulãdo tendere in Chriſtũ, venerari & amare verbum per quod omnia facta ſunt, amplius autem quod verbum caro factum, & habitauit in nobis. Qui ergo ſic ſitit, illi datur bibere de ſpiritu Chriſti. O quãta de inopia ſubleuatur creatura, vt cum creatore ſuo vno eũdemq; Spiritum habeat, qui ſolus æternarum diuitiarũ cumulus eſt, quo ita inebriatum & impletur vẽter animæ, vt de illo fluant aquæ viuæ, ſcilicet dogmata diuinæ ſapientiæ, vt meritò dicatur fons hortorum, puteus aquarum. Igitur, vt ſupra di- *Iohan. 7.* ctum eſt, hic ordo conſuetus, hæc præpara- *Cant. 4.* tio competens eſt ante aduentum ſancti Spiritus, vt prius bona creaturæ voluntas erga creatorem excitetur, prædicatione beneficiorum eius, quia teſtante ſcriptura quæ dicit, Hominis eſt præparare animum, domini au- *Prouer. 16.* tem gubernare linguam, itemq;, Hominis eſt diſponere viam ſuam, ſed domini eſt dirigere greſſus eius, hac, inquam, ſcriptura teſtante naturale eſt, vt humanus affectus, id eſt, bona voluntas erga creatoris beneſacta moueatur. Quod vbi non fit, ingratitudinis vitium, *Phi. 2.* & ſuperbientis animi contemptus eſt. Nam quod ait Apoſtolus: Deus enim eſt, qui ope- *Prouer. 16.* ratur in nobis velle & perficere pro bona vo- *Rom. 7.* luntate, ſupradictæ non repugnat ſententiæ. Siquidem hominis eſt animum præparare, id eſt, bona velle, dum rationali ſenſu bonum diſcernit & approbat, ſicut idem Apoſtolus ait: Nam velle adiacet mihi, Deus vero hoc ipſum velle operatur, dum gratia ſua cauſas agere, atq; homini oſtendere dignatur, quarum intuitu voluntas eius ad amandum Deum excitetur. Verbi gratia: Petri Apoſtoli fuit, vt *Luc. 22.* vellet paratus eſſe cum Domino in mortem *Matth. 16.* & in carcerem ire, ſed hoc ipſum velle operatus fuerat in eo pater, qui Chriſtum filiũ ſuũ in hunc mundum miſerat, & huic reuelauerat. Et quia Iudæis inuidentibus atq; perſequentibus, hic & cæteri Apoſtoli ſuum velle Deo ſicut iam dictum eſt) accommodauerãt, idcirco quod ſuum erat, perfecit Deus, mittendo illis Spiritum ſanctum, quo accepto Petrus, qui iam velle habuerat, perficere quoq; haberet, ſcilicet, vt potenter pro Chriſto in carcerem & in mortem iret.

Cur propriè Spiritus ſanctus procedens dicatur, cùm filius à Deo proceſſerit, ſicut ipſe ait: Ego enim à Deo proceſsi & veni. Cap. IX.

Iohan. 8. Filius ſemel proceſsit, ſpiritus ſanctus ſæpe procedit. CVm & filius à patre proceſſerit, ſicut ipſe Iudæis loquitur, dicens: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtiq; me, ego enim á Deo proceſsi & veni, meritò quæritur cur proprie Spiritus ſanctus procedens dicatur. ¶ Ad quòd facilis promptaq; patet reſponſio, quòd videlicet, quia filius ſemel miſſus, ſemel venit, redimere mũdum per incarnationis myſteriũ, & ſicut omnia per ipſum ſemel

mel & ſimul facta ſunt, ita & per ipſum omnia ſemel & ſimul reſtaurata ſunt. Propter quod non præſenti tempore ait, Ego enim à Deo procedo, ſed præterito, Proceſſi, inquit, & veni. At vero Spiritus ſanctus non ſemel neque cuncta ſimul electorum pectora perluſtrat, ſed diuerſis temporibus venientes diuerſis modis viſitat, id eſt, gratiarum diuiſiones, vnus idemque Deus ac dominus variè diſpenſat, de cuius ſanctificatione ait filius: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Duplex eſt enim operatio Dei. Et de alio opere Dei, quod per filium operatus eſt, ſcilicet de creatione omnium, ſcriptum eſt: Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Idcirco cum de Spiritu ſancto loqueretur filius, dicens: Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis, præſenti tempore ait: Qui à patre procedit. ¶Et ſicut lunæ corpus integrum ſemel in cœlo formatum eſt, ſemper autem beneficio ſolis, vt ab illo illuſtretur, indiget, quia lumine proprio non lucet: ſic Eccleſia ſancta ſemel in baptiſmo nata eſt, ſed ſemper inter præſentis vitæ defectus varioſque labores gratia ſancti Spiritus viſitari ac refici opus habet. Quapropter vultui diuinitatis aſsiſtere ſatagit, dum quotidie creatori ſuo pro beneficiis eius gratias agit, verbi gratia, dum in conſecratione Euchariſtiæ dignum & iuſtum eſſe confitetur, illi ſemper & vbique gratias agere cum cœli cœlorumq; virtutibus ſuas quoquè voces admitti deprecans: quia per Chriſtum dominum noſtrum & ipſa condita, & per eundem benedictum qui venit in nomine domini, redempta eſt. Hac enim maximè beneficiorum eius commemoratione vultui creatoris ſui occurrit, & tanquam luna vero ſoli faciem cordis obiicit, ſicque ſpiritu ſanctificationis, & in illis qui fortè necdum acceperunt, initiatur, & in illis qui iam acceperunt, per adiectionum muneris perficitur.

1.Cor.12. Iohan.5. Eccle.18. Iohan.15.

Eccleſia, vt luna, ſemper indiget lumine ſolis, id eſt gratia ſpiritus ſancti.

¶Rectè igitur Spiritus ſanctus, qui à patre procedit, ſolus procedens dicitur: filius verò, quia non procedo, ſed proceſſi, ait, & veni, non procedens, ſed genitus, vt verè eſt, aſſeritur. Proceſsit enim ante omnia tempora, de corde patris natus: venit ex tempore, ex Maria virgine incarnatus.

Filius genitus, ſpiritus ſanctus procedens.

Item vndè ſupra, & quod Spiritus ſanctus ſit capabilis humanę animę, quod eſt proprium diuinæ ſubſtantiæ. Caput X.

SI prudenter verba domini ſuperius poſita aduertimus, qui loquens de ſpiritu, quē accepturi erant credentes in eum, Si quis ſitit, inquit, veniat & bibat, &c. veram & perfectam ſancti Spiritus diuinitatem, in his quoq; agnoſcimus, de qua nunquam aliquid aridus & inanis bibit Macedonius, omneſq; alii quicunq; blaſphemando in Spiritum ſanctū, æterni delicti rei conuincūtur. Quod vt manifeſtum fiat, primo ponendum eſt illud, de quo nemo dubitat, ſcilicet, potum hunc non carne, ſed ſpiritu percipi, non ore, ſed corde: non palato, ſed ratione diſcerni. Quòd autem bibitur, profectò bibentis interiora penetrat, ſuaque ſubtilitate capabile, craſsiora atque ideò ſui capacia complet receptacula. Conſtat igitur, quod Spiritus ſanctus humanæ animæ capabilis ſit, eiuſque penetret interiora, vtpotè quem illa bibit, id eſt, in interiora ſuæ ſubſtantiæ recipit. At verò hoc diuinæ ſubſtantiæ proprium eſt, nihilque aliud humanum vel angelicum poteſt penetrare ſpiritum, præter ipſius omniumque creatorem Deum, cui dicitur. Tu ſolus noſti corda omnium filiorum hominum, hic (inquam) ſolus implet animam ſpiritus. ¶Nam quod homo arreptius dæmone plenus dicitur, non ſic accipiendum eſt, vt malignus ſpiritus ſpiritum hominis ſubſtantialiter introiſſe credatur. Vterque enim creatus eſt, neuter altero adeò ſubtilior, vt alter alteri capabilis, alteriuſuè capax fit. Sed ita plenus dæmone quis eſſe poteſt, quomodò mero aut febri interdum non incongruè plenus dicitur. Quod vtique ſecundum corpus accipitur, quia venas neruoſque vel omnes occultos meatus corporis, non etiam animæ ſubſtantiam ingreſsa febris aut ebrietas, habitantem illic in ſuis ſedibus fatigat animam. Igitur Spiritus ſanctus Deus eſt, quia capabilis eſt humano ſpiritui, ſicut iam dictum eſt, Chriſto autore, qui ad bibendum illum ſitientes innitat animas, quo ſenſu & illud Apoſtoli accipimus: Miſit Deus Spiritum filii ſui in corda noſtra, & talia quam plurima.

Iohan.7. Vera diuinitas ſpiritus ſancti, quia animæ humanæ capabilis.

Actor.2. Anima arreptij non ſubſtantialiter recipit dæmonem.

Galat.4.

Itē de proceſsione Spiritus ſancti in minore vel maiore viſitatione, iuxta illud quod dictum eſt: Spiritus vbi vult, ſpirat. Cap. XI.

CVm verò idem ſpiritus, humani cordis circuit profundum, nemo quidem ſcit, niſi ipſe qui accipit. Flumina aūt aquæ viuæ cōſequēter de vētre eius fluētia, qui bibunt, de ſapore magnitudinē infuſi muneris agnoſ-

agnoſcunt. Vndè dominus in euangelio: Et vocem, inquit, eius audis, ſed neſcis vnde veniat aut quò vadat. ¶ Flumen quippè aquæ viuæ, id eſt, affluentia ſalutaris doctrinæ, quę de ventre fluit in Chriſtum credentis, vox eſt ſpiritus vbi vult ſpirantis, qui vbicunq; ſpirauerit circuiens mentis vterũ, fontẽ aquæ viuæ, id eſt, ſenſum veritatis efficit, riuumq́; eius ad os dirigens, corporea voce induit, & in aures tuas emittit, perq́; aures ad animam perfert, cui bibenti ſaporis qualitas verum perhibet, quia Spiritus ſancti vox eſt, ſcilicet dum infuſus pectori, gratiam multis profuturam in electo vaſe componit. Siquidẽ nec ipſe qui accipit, ſcit vndè veniat aut quò vadat, licet ſciat & ſentiat quando venit & quando vadit, peracta viſitatione ſenſibili. Quaſi enim ſibilum auræ tenuis (vt ait Gregorius) ſubitò percipit, atq; hoc eſt quod de incomprehenſibili ſubſtantia ęternitatis conſpicit. Verum per illum in Helia ſibilum auræ tenuem, frequentior viſitatio deſignatur, qua diuinitatis ſaporẽ deguſtat mens, quoties in contemplationis ſublimitate ſuſpẽditur. De illa magis viſitatione ad præſens pertinet opus, qua longè excellentius tunc mens humana clarificatur, quando ad publicũ quis mittendus eſt, vt ad ſalutem multorum, flumina de ventre eius fluant aquæ viuæ, vel (vt alibi ſcriptũ eſt) vt à timore domini concipiẽs pariat, & ſpiritum ſalutis eius faciat ſuper terram. Quomodò miſsi ſunt patres noſtri Apoſtoli, vel Apoſtolici viri, & ſiqui ſcribendi officio magis quàm acceſſu vel pręſentia corporis viuam nobis aquam emiſerunt, quam de hoc fonte ſaluatoris, de huius ſancti ſpiritus abundantia, feliciter hauſerunt. ¶ In his magnificẽtius tunc illud adimpletur, quod in Cãticis canticorum dicitur: Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactũ eius. Subitò enim, dum neſcitur, inſilit Spiritus ſanctus, & quaſi per foramen, interius animę clauſtrum illabitur, intremiſcente protinus ad introitum eius infirmitate humani ſpiritus, ob inſolitum vigorem quẽ ſentit & pondus. At ipſe qui illapſus eſt, primitus familiari dulcedinis ſuæ blandimento, quaſi oſculo, pauitantẽ animam conſolatur. ¶ Deinde ſecundum opus, ad quod animam illam præparat, exurgens, verbi gratia; ſi hoc intendit, vt (ſicut dictũ eſt) de ventre eius fluãt aquæ viuæ, id eſt, largiora dogmata vitę: exurgens, inquam, circuit animæ vterum, & circumeundo dilatat, breuem prius & anguſtum mirabili ſuorum incremento circulorum futurum eius ſignificans in diuina ſcientia profectũ, tanta nonnunquã magnitudine inundans, ac ſi vnũ de paradiſi fluminibus per dilatatũ eiuſdem animæ fluat alueum. Intereà miratur ipſa ſuimet amplitudinem, vaſtumq́; ſinus ſui deambulatorium, verè ter quaterq́; beata, quę (ſicut ſcriptum eſt) quia dilexit cordis munditiam, propter gratiam labiorum ſuorum, habet amicum regem, videlicet Chriſtum, à quo tale percipit donum. ¶ Impleta tandẽ mẽſura, quam dare vult hic ſpiritus (nam ſicut ſpirat vbi vult, ſic & diuidit ſingulis prout vult) vbi miraculum conquieſcit, & anima in ſeipſam reuertitur, tum verò recuſare non poteſt, quin ſurgat & dilecto aperiat, id eſt, ad doctrinę miniſterium ſe accingat, & ea quę clauſa ſunt Chriſto corda aperiat ſemper voce, nõnunquã & literis amouere cõtendẽs peſſulum incredulitatis, ſicq́; progrediens ad publicum, pręceptũ exequitur quod intus audiuit: Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.

Iohan. 3. Fluminis aquæ viuæ. — *3. Reg. 19. Sibilus auræ tenuis.* — *Iſa. 26.* — *Iſa. 12.* — *Canti. 5.* — *Illapſus ſpiritus ſancti.* — *Prouer. 22.* — *Iohan. 3.* — *1 Cor. 12.* — *Prouer. 5.*

De die Pentecoſtes, quomodo dies quo data eſt lex, quinquageſimus cõputetur, à die qua in Aegypto agnus immolatus eſt, cuius ſolẽnitatis die Spiritus ſanctus datus eſt. Cap. XII.

PRimo illud prętereũdum non eſt, diem illũ, quo data eſt lex, in cuius rei memoriam ſolẽnitas magna erat Pentecoſtes, de quo die Spiritusſanctus Apoſtolis datus eſt, diem (inquam) quo poſt tranſitum maris rubri data eſt lex filiis in monte Sinai, planè quinquageſimum fuiſſe ab immolatione paſchalis agni. ¶ Nonnulli enim, maximè qui cõputandi ſcientię ſtudent, cum legũt quartadecima die menſis primi immolatum fuiſſe agnum, menſe autem tertio, tertia die mẽſis, deſcendiſſe dominum corã omni populo ſuper montem Sinai, iam enim (inquit ſcriptura) aduenerat dies tertius, & manè incaluerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua &c. cum (inquam) hęc legunt, mirantur & hęrent, numerum quinquagenarium à quartadecima die menſis primi vſque ad tertiam diem menſis tertii non conſtare probantes. Nam cum Hebręi ſolos lunares habeãt menſes, & luna primi menſis vndetriginta dies habeat, luna verò ſecundi triginta, profectò à quartadecima die primi, vſq; ad tertiam diem menſis ſecundi, non prętermittenda eſt quęſtio, quę hoc modo ſoluitur. ¶ Tertia quidẽ die menſis ſecundi deſcendit dominus (vt prędictum eſt) ſuper montem Sinai, ſed vide quid poſt hęc ſequitur: Moyſi quoq; dixit: Aſcende ad dominũ tu & Aaron, &c. Solusq́; Moyſes aſcendit ad dominum, & illi non appropinquabant. Venit ergo Moyſes & narrauit plebi

Quæſtio de die quinquageſima. — *Exod. 19.* — *Reſponſio, quod dies quinquageſimus eſt, in quo tabulæ legis datæ ſunt.*

plebi omnia verba domini atq; iudicia. Ac deinceps: Et manè, inquit, conſurgens ædificauit altare ad radices montis. Et poſt pauca: Di-
Exod. 24. xit aũt dominus ad Moyſen: Aſcende ad me in montem, & eſto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi, vt doceas filios Iſrael. Itaq; non tertia die menſis quandò dominus ſuper montem aſcendit, ſed die quarta, quandò tabulas & ſcripturam ſuam dedit, lex data eſt. Igitur diem datæ legis ab immolatione Paſchalis agni quinquageſimum extitiſſe planum eſt. Qua die cùm datur ſpiritus ſanctus, mira nobis operum eius concordia commendatur, de qua ſufficienter tractatum eſt à ſanctis doctoribus. ¶ Sciendum quoq; eſt, quòd ex præcepto legis, hi dies quinquaginta, non ab ipſa Paſchali veſpera, qua immolabatur agnus, ſed à ſubſequente prima ſabbathi incipiebant nu-
Leuit. 23. merari. Sic enim ſcriptum eſt in Leuitico: Feretis manipulos ſpicarũ primitias meſsis veſtræ ad ſacerdotem. Qui leuabit eum coram domino, vt acceptabilis ſit vobis altera die ſabbathi, & ſanctificabit illum. Numerabitis ergò ab ipſo die, in quo obtuliſtis primitiarum manipulos, ſeptẽ hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, & ſic offeretis ſacrificium nouum domino ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos &c. Itaque à prima ſabbathi, quam nos dominicam diẽ dicimus, id eſt, tràſacto magno die paſchalis ſabbathi, dies quinquaginta incipiebant numerari. At verò dominus noſter illo die reſurrexit, corpuſq; ſuum verè nouarum frugũ terræ noſtræ faſciculum, verus ipſe ſacerdos, coram domino Deo patre ſuo leuauit, & ſanctificauit. Nihil ergò quæſtiõis remanet, cur dies ille, quo Spiritus ſanctus datus eſt, qui vtique à die qua reſurrexit, quinquageſimus eſt, Iudæorum quoq; fuerit pentecoſtes: quia (ſicut iam dictum eſt) non ab ipſa veſpera paſchali, ſed à ſubſequente prima ſabbathi, dies
Due cauſæ ſolennitatis pentecoſtes. pentecoſtes incipiebant computari. ¶ Offeramus itaq; domino hac die panes primitiarum duos, id eſt, pro duobus illi gratias agamus beneficijs, ſcilicet quòd vno eodemque ſpiritu ſuo & olim veteribus legem ac mandata ſcripſit in tabulis lapideis, ſicut Moyſes
Deut. 9. in Deuteronomio ait: Deditq; mihi duas tabulas lapideas ſcriptas digito Dei. Digitus enim Dei Spiritus ſanctus eſt, & nunc nouis, id eſt, euangelicis patribus gratiam in tabulis
2. Cor. 3. ſcripſit carnalibus. Solennemque agamus diem poſt ſeptem ſeptimanas emicantem, &
Leuit. 25. numero ſuo, id eſt, quinquagenario, iubilæum ſignificantem, id eſt, dimittentem, quo ab omni debito dimiſsi, ad antiquam reuertemur poſſeſsionem, quam perdidimus ſub peccato venundati. Nam quomodò poſt ſe- Rom. 7.
ptem hebdomadas feſtiuus hic dies erumpit, ſic poſt mundi circuitum, in quo nunc laboramus, ille dies æternaliter feſtiuus effulgebit, quo iam non laborauimus, ſed felici otio compoſiti, ſolem verum feſto diademate coronatum ſpectabimus, mirabimur, laudabimus. Nunc ſecũdum officium eiuſdem diei, de eodem ſpiritu ſancto (vt cœptum eſt) proſequamur, Epiſtolam in capite ponẽtes, qua eius narratur aduentus.

Quid ſignificauit, quòd ſonus factus eſt de cœlo adueniente Spiritu ſancto. Caput XIII.

Sonus qui adueniente Spiritu ſancto repente factus eſt de cœlo, ſignum fuit ſoni, qui in omnem terram exiturus erat, cœlis illis, quos nunc firmare veniebat, enarrantibus gloriam Dei, & firmamento conſtantiſsimæ fidei illorum annuntiante opera manuum eius, cum magnifico verbi tonitru & miraculorum coruſcationibus. Sic enim mox futurum erat, hoc ſpiritu per os illorũ intonante Chriſti præconia, vt ad pœnitentiam commoueretur & contremiſceret terra, & fundamenta montiũ, id eſt, corda ſuperborum, conturbarentur & commoueren tur, audito quoniam iratus eſt eis, niſi pœnitentiam egerint. ¶ Vndè & in Apocalypſi, cùm accepiſſet angelus thuribulũ, & impleſſet illud de igne altaris, & miſiſſet in terram, facta ſunt tonitrua, & voces & fulgura & terræmotus magnus. Nunc ignis ille mittebatur, vndè & apparuerunt Apoſtolis diſpartitę linguę tanquam ignis, ille (inquam) ignis mittebatur in terram, quo angelus ille, magni conſilij, dudum impleuerat aureum thuribulũ immaculati corporis ſui, & nunc aſſumptus in cœlo agebat quod dixerat: Ignẽ veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat? Cur Spiritus ſanctus, cuius natura eſt inuiſibilis, inuiſibilem foris ignem oſtendit. Caput XIIII.

(Actu. 2. Pſal. 18. — Pſal. 17. — Apoc. 8. — Eſa. 9. — Luc. 12.)

Quòd vero foris quoq; viſibilis oſtenſus eſt ignis, qui vtique non erat ipſa quæ inuiſibilis eſt, ſubſtantia Spiritus ſancti: quod, inquam, ignis viſibilis oſtẽſus eſt, ſignũ nobis fuit diuiuæ eius operationis, vt per effectus, quos nouimus, huius noſtri ignis, intelligamus quid hic ignis, hic Deus, hic ſpiritus ſanctus operetur in nobis. ¶ Eſt autem multiplex in rerum viſibilium natura, viſibilis ignis commoditas. Cœlum in ſole & luna ſyderibuſq; miris ornatibus illuſtrat: terram autẽ non ſolum fuſo deſuper lumine

(multiplex effectus & commoditas ignis.)

lumine lætificat, ſed & beneficio caloris ad gignendum prouocat,& ſinu eius receptanu trit ſemina. Præterea de ſilicum venis exceptus, & competentibus alimentis enutritus, noctem nobis alleuiat, abſentemq; diem lux agit æmula, & innumera mortalibus præſtat cõmoda,quibus vitæ preſentis iuuatur inopia. Adde,quòd tunc temporis ex iuſſu domi ni ſemper ardebat in altari,ſacerdote iugiter ligna ſubiiciente,quodq; conſumebat holocauſtum,quodq; ſacrificium ſic dicebatur,eò quòd eſſet totum incenſum. ¶ Sed inter cęte ra naturalia præclarũ hoc habet ignis, quod diuiſus in partes, mutuati non ſentit detrimenta luminis,horum omnium ſignificationes referri ad Spiritumſanctũ & opera eius, his qualitatibus aſsimilari nouerunt,qui ſcri pturas legũt.Igitur quòd in igne Spiritus ſanctus oſtenſus eſt,ſignum fuit,nõ ſibi,ſed nobis quibus diuina maieſtas eius ab initio ſignis loqui conſueuit.

Leuit. 6. num. 28. 29.

Cur cùm Patris & Filii & Spiritus ſancti vna ſit ſubſtantia, magis Spiritus ſanctus dicatur ignis. Caput XV.

NEc illud omittendum eſt,cur cùm vna ſit ſubſtantia patris & filii & Spiritus ſancti,magis & penè ſola perſona ſancti Spiritus appelletur ignis, & nõnunquam ignis domini, vt ibi: In igne enim domini deuorabitur omnis terra. Quod tamen mirũ non videbitur, ſi ad memoriam reuoces, quia propriè vel naturaliter amor eſt iſte Spiritus.¶ Amor,inquam,vel charitas,qua pater filium vel filius diligit patrem, Spiritus ſanctus eſt,qui & bonitas vtriuſq; dicitur & eſt. Nã ſi quęras, inquit Auguſtinus, quis omnia fecit,reſpõdeo,Deus.Si quæras per quid,per verbũ ſuũ. Si quæras, quare? quia bonus eſt, omnia fecit. Et hæc trinitas vnus eſt Deus. Itaq; amor Dei Spiritus ſanctus eſt. Amor autem tam ſpiritualis quàm carnalis reuera ignis dicitur & eſt,adeò ſenſibiliter calens, vt nemo amantium calorem eius neſciat. Sed cum Deo, conſubſtantialis amor ſuus ſit, ſic eodem amore ſuo Deus ignitus eſt,vt ſine diſtinctione perſonarum dicatur Deus, & ſit inuiſibilis atq; incorporeus ignis,iuxta illud Apoſtoli:Etenim Deus noſter ignis cõſumẽs eſt. ¶ Veruntamen vbi perſonarum diſtincti one opus eſt, cùm quid cuiuſque perſonæ ſit proprium,diſtinguimus,ſicut Deum patrem, vitam in ſe immortaliter viuentem: filiumq; eius dicimus veram & incommutabilem ſapientiam, per quam vniuerſam condidit creaturam: ſic Spiritum ſanctum dicimus amorẽ eius,per quem concupiſcit rationalem & inhabitare appetit creaturã.Qui amor quaſi ignis, imò vt verè ignis ad eandem appoſitam ſibi tẽdit rationalẽ creaturam, ſicut hic ignis viſibilis ſemper in appoſitam tendit competentem ſibi materiã ¶ At illo igne, quæ conflatur, non cõſumitur creatura, ſicut hoc igne viſibili cõſumũtur ligna, fœnũ,ſtipula: ſed quemadmodum aurum & argẽtum hoc igne liqueſcunt, neq; conſumuntur, ſed perliſtũt, & puriora ſunt,ſic illo igne,illo,vt ait Eſaias, camino qui eſt in Hieruſalem: Beata rationalis creatura, inconſumptibiliter liqueſcit in incẽdio huius amoris,in torrẽte huius voluptatis, ſemper pura, ſemper liquida, ſemper ardens amore, ſemper fruens Deo amatore, deſiderando non indigens, fruendo non faſtidiens.

Sopho. 1.

Spiritus ſanctus amor eſt, ideo & ignis dicitur.

Heb. 12.

pater, uita: filius, ſapiẽtia: ſpiritus ſanctus, amor proprie dicitur.

Differẽtia inter ignẽ uiſibilẽ, & inuiſibilem.

Eſai 31.

Cur ita Spiritus ſanctus in igne apparuit, vt de eodẽ igne linguas quoq; formare dignatus ſit. Cap. XVI.

CVm igitur cõſtet, rectè Spiritum ſanctũ in igne apparuiſſe,eò quòd hic Deus noſter ignis cõſumens ſit: quæritur & illud,cur ſic in igne apparuerit, vt ex eodẽ igne linguas formare dignatus ſit. ¶ Sed & hoc ſigno magnificè nobis eiuſdem Spiritus ſancti commẽdatur operatio. Spiritus enim coæternus patri & filio per linguam, quę maximam habet cognationem cum verbo, non ſolum hoc expreſsit, quod eiuſdem ſit ſubſtãtiæ, cum eodẽ Dei verbo,ſed & hoc, quod per ipſum Deus pater ſuum nobis eloquatur verbũ,ſicut ipſe in Pſalmo dicit: Lingua mea calamus ſcribę velociter ſcribentis. Nanque vt aduerteremus, hũc eundem Spiritum per illũ Pſalmi verſiculũ exprimi, ipſe qui incarnationem filij Dei operatus eſt, cuius incarnationis ille Pſalmus epithalamium eſt,ipſe, inquam, qui verbum bonum decore patris eructatum,in vterum virginis humanę naturæ vniuit,nunc in lingua Spiritus ſanctus apparuit,vt idem ipſum verbum mentibus apoſtolorum inſcriberet, ſic quoq; comparãdus calamo ſcribæ velociter ſcribẽtis. ¶ Quapropter congruè verſus hic,lingua mea,cum prę cedenti,eructauit cor meum, in officiis quo que cantantur apoſtolorum,quod tamen frequentius eſt in officiis virginũ. Et rectè,quia verbum hoc in ſinum virginitatis plenius atque excellentius eructatum eſt,videlicet,ita, vt inde carnem aſſumeret:in cordibus autem Apoſtolorum ita,vt inde voce corporea ſumpta,nobis audibile & intelligibile fieret. Igitur quia Spiritus ſanct⁹ illa Dei patris lingua eſt,qua,velut calamo ſcribæ velociter ſcribẽtis,bonũ verbũ ſuũ humanæ naturæ velociter,vt voluit,totum inſcripſit,dicens, operaſua regi,id eſt,aſſumpto homini: vt idem omnino,

Deut. 4. Actor. 2.

Cur in linguæ ſpecie apparuit ſpiritus ſanctus

Pſal 44.

Spiritus ſanctus lingua & calamus ſcribæ.

hinò, quòd ipſe operari ſciat & poſsit, rectè ſuper apoſtolos oſtẽſus eſt in lingua, quibus eiuſdem verbi & incarnationis eius notitiã, vt eloquenter prædicare ſecundũ ſcripturas, homines hactenus idiotæ ſcirent, eadem calami velocitate inſcribere veniebat.

Iohan. 14.

¶Per hoc maximè cõſonat & cohęret Euãgelio, quoniã impletũ eſt hic, quod dicitur illic. Hæc locutus ſum vobis apud vos manens. Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quẽ mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Ecce enim miſſus ſtatim doctorem illũ ſe profitetur, qui iuxta promiſſum ſponſi in morte agonizãtis, paracletus, id eſt, conſolator filiis eius orphanis aduenerit. Doctorem, inquam, qui illos doceat omnia, ſed hoc ſigno profitetur, dum oſtenditur in lingua, ſimulq́; omniũ edocet gẽtium loquelas, vt omnibus eloquerentur hominibus, ea de quibus ſoli docebãtur interius, dei magnalia. Quòd non, vt quidẽ opinantur, apoſtoli vna tantum, id eſt, Hebræa lingua loquebantur, ita vt cuiq; genti ſua videretur, quod miraculum, vt ait Beda, non loquentium eſſet, ſed audientium.

Caput XVII.

ET non (ſicut ſuſpicantur nõnulli) ſic in illorum vocibus omnes loquelæ atque ſermones audiebantur, vt tamen vna tãtum lingua ſcilicet Hebræa, loquerentur: ſed vniuſcuiuſq; nationis homini ſua lingua videretur: quod, vt ait Beda, miraculum non loquentiũ eſſet, ſed audentium, id eſt, non illis qui loquebantur, erat vera virtus, ſe in audientium auribus prodigium, imò error, id eſt, non rei exiſtentis erat ſenſus.

Vera diuerſis linguis locuti ſunt & ſcripſerũt apoſtoli.

¶Non, inquã, ſic egit ille ſpiritus veritatis, nec ſic opinatẽ de illo, quicunq; prudẽter diſcernit, quid deceat magiſtrum illum, qui omnẽ veritatẽ docere venit. Supereſt enim, vt ſcripta quoque illorum, quæ diſperſi per mundũ vniuerſum, diuerſarũ linguarũ hominib⁹ mittebãt: iſti vnius tantum, id eſt, Hebraicæ linguæ literis eos aſſerant ſcripſiſſe, omnemq́; hominem, cuiuſq; linguæ, quicunque vidiſſet Hebraicos illorum apices, eodem miraculo ſuæ linguæ ſcripturam æſtimauiſſe: Quod valdè ridiculum eſt: Saltem nos Latinos excipiant. Nam de nobis certum habemus, quia ſcripturas, quas Hebraicæ aut Gręce conſcripſerunt, abſq; tranſlatoribus legere nequimus. Illud quoquè conſequens eſt, vt quamcunq; ipſi linguam audirent, putarent Hebræam, quamcunque viderent ſcripturam, exiſtimarent eſſe Hebraicam. Quod nimis friuolum, vt dictum eſt, ineptumq́; & erroneum, ſanctoq́; ſpiritui probatur indignũ per omnia.

Iohan. 16.

¶Nec difficile eſt, hãc præſumptuoſam ſuſpicionẽ, ſcripturæ quoq; authoritate explodere. Et repleti ſunt, inquit, omnes ſpiritu ſancto, & cœperũt loqui variis linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat, eloqui illis. Cœperunt loqui variis linguis, vt ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis, ſcripturæ verba ſunt, quibus omninò repugnat id, quod prędicta ſuſpicio cõiectat. Loquebãtur ergo, nec falſo videbãtur loqui, dabatq́; verè ſpiritus ſanctus eloqui illis: verùm, nouum hoc canticum, vt canimus, ponens ſanctificatiõis ſignum, vt in ore eorũ omnium genera naſcerentur linguarum.

Actor. 2.

Myſteriũ in gentibus linguarum.

¶Nouum inquam, ſignum: Significabat enim, quòd eccleſia Deum, hactenus notum ſibi in ſola Iudæa, linguis omnium gentium deinceps eſſet locutura. Ita verò ſignum fuit, vt cauſa quoq; efficiens, principiumq́; eſſet futuræ rei. Nam quomodò gentium magiſtri fierent, niſi per ſcientiam linguarum copiam habuiſſent conferendi cum eis ſermonem? Quomodò, inquam, ſaltem reſpondiſſemus amen, ſuper benedictionem illorum, cùm quid dicerent, neſciremus?

Pſal. 75.
1. Cor. 14.
Gene. 6.

Aliter apoſtoli, quam babylonij, turrim ædificauerunt.
1. Pet. 2.

¶Turrim iſti ædificaturi erant, nunc tempore accepto & opere diuino, turrim, inquam, cuius cacumen cœlos tangeret, per quam futurum quiſq; metuens iudicium, in cœlum fugere poſſet. At illi, qui olim abſq; Dei magiſterio, ſoloq́; humano opere, ſuperbia duce turrim ſibi extruere voluerunt, per quam aſcenderent in cœlum, facta confuſione linguarũ, cùm prius eſſet terra labii vnius & ſermonum eorundem, diuiſi contra ſe, ac diſperſi ſunt. Igitur nunc quandò Dei conſilio turris corporis Chriſti (quod eſt Eccleſia) de viuis & electis lapidibus per vniuerſum mundum ritè & ordinatè cõſtruitur: rectè omnes linguæ ad horum artificum ora reoucantur, ne, ſicut ibi, cùm quis poſceret lapidem, alius offerebat bitumen, cùm peteret aquam, porrigebat trullam: ita hic, cùm ſtructores noſtri annuntiarent pacem, nos ſuſpicaremur bellum: cùm prædicarent regnum Dei, nos putaremus gloriam mundi.

Quàm congruè ſpiritus ſanctus in Apoſtolos hora tertia aduenerit.

Caput XVIII.

1. Cor. 11.

Duæ cauſæ, cur Euchariſtiam inſtituit dominus poſt cœnam.

OPportunè ſpiritus ſanctus, omniũ arbiter ſacramentorum, hora tertia ſuper Apoſtolos adueniens, viuificis eandem horam dedicauit myſteriis, qua homines adhuc ſobrii & carnalibus cibis adhuc ieiuni, primùm quærere debent regnum Dei. ¶Nam quia dominus noſter, qua nocte tradebatur, poſt typicam agni cœnam, ſacram

ritus manſit, de quo dictum eſt: Super quem *Iohan. 1.* videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in eo, hic eſt qui baptizat.

¶ Quæ manendi differentia ſi rectè animaduerſa fuerit, ſimul & illud clarebit: cur cùm tota trinitas apud dilectorem ſuum manſionem faciat, ſępius & quaſi ſingulariter hoc de ſpiritu ſancto ſcriptura ſacra contineat.

Duplex modus manendi, quo manet ſpiritus ſanctus in ſanctis. ¶ Manere ſpiritum ſanctū in creatura ſua, duobus modis accipimus: Vnus quidem modus eſt manendi, cum illa creatrix ſubſtantia, per ſeipſam creaturæ replens ſubſtantiā, ſemper inhabitat, quòd de beatis angelis ſanctorumq; hominum ſpiritibus, qui iā cum Deo *Vno per ſubſtantiam.* ſunt, carne ſoluti, nō eſt dubitandum. De his autem, qui adhuc in carne mortali ſunt, non idem eſt arbitrandum: quia, quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, multis varietatibus ſubiacet, & nunc quidem dilata to corde, ſi valdè perfecti ſunt, viſitationem illam merentur: quæ, vt ait Gregorius, ſignificatur in Helia per tenuē auræ ſibilum: virtutemq; reſumunt, vt idem Helias, qui poſt *3. Reg. 19.* eundem ſibilum regnā vertit, reges alios vngens, prophetamq; Heliſæum: nunc deficiēte animo trepidant, vt idem rurſus, qui paulò ante verbo cœlum clauſerat, & nunc propter *Altero, per fidem.* verba mulieris per deſerta fugiebat. ¶ Alius verò manendi modus eſt, cùm per fidem inhabitare incipiens, Eccleſiam ſuam nūquam in infidelitate derelinquit, vel cætera chariſmatum dona ſemel tribuens, poſtea nunquā *Heb. 13. Cant. 6.* ſubtrahit. Verbi gratia: Paulo Apoſtolo datā ſapientiam, non ſic per tempora diſtinxit, vt nunc affluente dono ſapiens, nunc relabente *Ezech. 10.* fieret inſipiens. Et de hoc quidē modo dicit: Nō te deſeram neq; derelinquam. De modo autē ſupradicto: Auerte, inquit, oculos tuos, quia ipſi me auolare fecerunt. Itemque de hoc modo ſcriptum eſt: quia quatuor animalia incedentia non reuertebantur, ſed vnumquodq; ibat ante faciem ſuam, id eſt, in propoſito ſuo permanebat. De modo autem ſu-*Ezech. 1.* pradicto: Ibant, inquit, & reuertebantur in ſi *Aliter in chriſto quam in ſanctis ſemper manet ſpiritus ſanctus* militudine fulguris coruſcantis. ¶ Nec quiſquam mortalium extitit, in quo hic ſpiritus, qui diuini amoris ſubſtantia eſt, æterna ſtatione requieſceret, præter illum virum vnū quem ſeptem mulieres, id eſt, ſeptem huius ſpiritus gratiæ, ſemel apprehenderunt, ſem-*Eſa. 4.* perq; tenuerunt: propter quod & dictum eſt: *Iohan. 1.* Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentē in eo: non quòd tunc primum in illum ſpiritus deſcenderit, quippè qui totam plenitudinem in ſe corporaliter habitantem ab ipſa conceptione habuit, ſicut ſcriptū eſt: quia ſapientia ædificauit ſibi domum, ſcidit *Coloſſ. 2. Prouer. 9.* columnas ſeptem, id eſt, ſapientia Dei patris in ædificatione vel conceptione ſui corporis ſtatim ſeptem, ſpiritus ſui, gratias adhibuit: ſed fidei præcurſori & teſti eius ſignum opportunum datum eſt, vt ſciret, quale de illo teſtimonium perhibere deberet. ¶ Secundū *1. Cor. 12.* fidem autem & cætera chariſmatum dona ſin*Cur potius ſpiritus ſanctus quā pater aut filius in nobis manere dicitur.* gulis, prout vult, ipſis diuiſa, ſemper, vt dictū eſt, in eccleſia ſua, ſpiritus ſanctus habitabat. Quæ dona, quia propriè ſancti ſpiritus opera ſunt, iccirco ſæpius & quaſi ſingulariter, vt ſupra dictum eſt, manſionem ſancti ſpiritus in nobis ſcriptura ſacra commēdat, cùm tota trinitas capabilis ſit, & manſionem ſibi in nobis faciat: quia nunc in nobis peregrinantibus per illa dona ſua Spiritus ſanctus inhabitat, in futuro autem æternis complexibus ipſa trinitatis inhabitabit ſubſtantia.

Quòd vbique eſſe non niſi Deus poſsit, vndè Spiritus domini, quia repleuit orbem terrarum, deus eſt.

Caput XXII.

Nihilominus & per hoc quod cantamus *Sapien. 1.* ad introitum: Spiritus domini reple-*Spiritus ſanctus repleuit orbem terrarum.* uit orbem terrarum, diuinam eius eccleſia catholica prædicat potentiam. Quis enim niſi Deus hic eſſet, diuiſis apoſtolis per orbem terrarū, quomodò vno eodē tempore poſſet omnibus adeſſe? Verbi gratia: Thomæ in India, Petro vel Paulo Romæ: imò cū per annos ſingulos, tā ſabbatho ſancto Pētecoſtes, quàm ſabbatho paſchæ, baptiſmi ſacramēta ſancta celebrat Eccleſia, quòd abſq; ſancto ſpiritu nullā noſcitur virtutē habere, quomodò in toto orbe terrarū, quo iā eccleſia diffuſa eſt, poſſet adeſſe, vt in fontes plenitudo eius vbiq; deſcēderet vbiq; ſpiritualis eqnitatus Pharaonis, id eſt, peccatorū omniū turbas, fluctibus operiret? Sic em orbē terrarū illum replere dicimus, vt eccleſiā vniuerſam, quæ per orbem terrarum diffuſa, intelligere debeamus. Mundi enim elementis vel corporibus inanimatis diuinitas nō capitur, ſed ſanctam eccleſiam vbique replere rectè creditur. ¶ Quodque magis dignum verumque diuinæ maieſtatis eius eſt ſignum, ipſum eiuſdem eccleſiæ caput implet, ſicut ſcriptū eſt: Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane. Diuinam igitur eius vbiq; *Luc. 4.* teſtamur eſſe preſentiā, cantādo in introitu: Spiritus domini repleuit orbem terrarum, iam dicto ſenſu huius enumerationis illud reſpiciēte, quod eccleſiam adhuc paruulam, ſed toto orbe terrarum diffundendā, id eſt, Chriſti diſcipulos repleuit, progenitis in ore

eorum pro ſigno vniuerſis orbis terrarũ linguis. ¶Quod verò ſequitur: Et hoc quod cõtinet omnia, ſcientiam habet vocis: cur ſapientia dixerit, manifeſtum eſt, ex eo quod addidit:propter hoc qui loquitur iniqua,nõ poterit latere:vel quod præmiſit: & nõ liberabit maledictum à labiis ſuis,quoniam rerũ illius teſtis eſt Deus, & cordis eius ſcrutator eſt verus,& linguæ illius auditor.Per quæ cõſtat ſic eſſe dictum,ſcientiam habet vocis, ac ſi dixiſſet,nouit,qua mente quiſq; loquatur. Veruntamen in ratione præſentis officii ſciẽtiam linguarum reſpicit, quarum diuerſitatẽ dando fidelibus ſuis magnificè probauit,ſcientiam ſe habere omniũ,per quæ poteſt vox humana variari.

Spiritus ſanctus ſcientiã habet vocis. Sapient.1.

Quòd ſancti ſpiritus effuſio,totius ſit diuini operis cõfirmatio. Caput XXIII.

BEnè ſupradicto ſancti Spiritus operi cõgruit hæc offerenda:Confirma hoc Deus,quod operatus es in nobis. Nam vt nouerimus, quia ſpiritus ſancti effuſio totius diuinitatis confirmatio ſit, hoc primo dicendum eſt,quid ante aduentum eiuſdem ſancti ſpiritus in apoſtolis ſuis dominus operatus ſit,fidem vtiq; in illis operatus eſt,quæ ex ore Petri pro omnib⁹ ſonuit: Tu es Chriſtus,filius Dei viui. ¶Sed hæc quàm infirma fuerit,antequàm Spiritus ſanctus adueniret, cunctis liquet ſcientibus,quia Petrus, idem Apoſtolorum princeps, vnius ancillæ voce territus, illum quem,vt iam dictum eſt,Chriſtum filium Dei viui cõfeſſus fuerat, ſe noſſe negauit. Vbi verò ſpiritus huius donum accepit,nec Romani principis imperiũ timuit, ſed vſque ad mortem confitens,eadem morte ſua Chriſtum clarificauit. ¶Fidem igitur ſpiritus ſanctus in Apoſtolis confirmauit,atque ideò benè vt dictum eſt,in offerenda canimus: Confirma Deus hoc,quod operatus es in nobis,vt per eundem ſpiritum fides eadem in nobis cõfirmetur,ſubiungentes,à templo tuo,quod eſt in Hieruſalẽ,id eſt,ab eccleſia Apoſtolica,quæ vtiquè cœpit ab Hieruſalem, id eſt, à Iudæa, ſicut alibi loquitur ipſe dominus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Per eundẽm, inquam, ſpiritum cõfirmari poſcimus, quia præter hunc quicquid credimus, quicquid baptizamur,quicquid molimur, infirmum & vacuum eſſe comprobatur. Nam & cœli,ſcilicet ordines ſupernorum ſpirituum, in eo quidem firmati ſunt verbo domini, vt in ſua natura rationales eſſent & ęterni, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ firmata eſt: qua in ſimilitudine Dei, id eſt, in ſanctitate perſiſtunt. Vndè alibi ſcriptum eſt: Spiritus eius ornauit cœlos.

Pſal.67. Matth.16. Fides apoſtolorũ ante aduentum ſpiritus ſancti infirma. Luc.22. Iohan.21. Cõfirma hoc Deus.&c. Pſal 67. Iohan.4. Ioh.24.

¶In reliquis pręſentis hebdomadæ officiis, cùm penè omnia ſancti ſpiritus nomen perſonent & gratiam,ſola poſſunt Euangelia facere quæſtionem, quid ad aduentus eius pertineant ſolennitatẽ. Quapropter de illis breuiter aliquid dicendum eſt,ad hoc duotaxat, vt eorum,cum ſingulis officiis, quibus deputata ſunt,appareat concordia.

De Officio ſecundæ feriæ.

Cap.XXIIII.

FEria ſecunda legitur hoc Euangeliũ: Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuũ vnigenitum daret,vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam,& reliqua. Hoc quod dictum eſt, non quidem per ſe citius liquet, quid ad præſentem pertinet ſolennitatẽ,ſed quę pręmittitur lectio Actuũ Apoſtolorum,cõſiderata,confeſtim quaſi luminis radius cauſam eius elucidat. Loquẽte inquit, Petro,cecidit ſpiritus ſanctus ſuper gẽtiles,qui audiebant verbum. Et obſtupuerunt ex circunciſione fideles, qui venerant cũ Petro,quia in nationes gratia ſpiritus ſancti effuſa eſt,&c.Iccirco nanq; prædictum Euangelium cum hac ponitur lectione Actuũ Apoſtolorũ,vt comprobetur hoc opus ſpiritus ſancti,quo gentibus pœnitentiam ad vitam dedit,non eſſe factum mutabilitate conſilii,cùm filius antequam pateretur,idem voluerit,licet per ſeipſum tunc gentibus prędicare noluerit, imò diſcipulos mittens dixit eis:In viam gentium ne abieritis: Nam quòd hic ait Petrus:In veritate cõperi,quia non eſt perſonarum acceptor Deus,ſed in omni gente,qui timet Deum,& operatur iuſtitiam,acceptus eſt illi: Hoc in Euangelio teſtatur filius Dei dicens,miſſum ſe eſſe,nõ ad iudicium, ſed ad ſalutem totius mundi: & ſubiungens, abſq; diſtinctione Iudæi atq; gentilis:vt omnis qui credit in ipſum,nõ pereat,ſed habeat vitã æternam,& cętera quæ ſequuntur. Adeò nihil quidẽ per ſe gentibus prædicauit Chriſtus, ſed de illarũ ſalute ſuiq; apud illas glorificatione multa prædixit. ¶Sic Iſaac nihil quidẽ per ſeipſum iuniori filio ſuo Iacob de afferendis ſibimet cibis mãdauit, ſed per corporalẽ illi Rebeccam Iacob ſubintroductus eſt,cùm ille benedictionẽ Eſau primogenito ſuo dare diſponeret.Nam Iſaac Chriſtum,Eſau populum Iudaicum,Iacob gentilem,Rebecca mater ſignificat ſancti Spiritus gratiam. Rebecca nanq; cõſulente, id eſt,ſancto ſpiritu cõſilii prouidẽte, iunior ille filius ſcilicet gentiũ populus, ingreditur ad Iſaac, videlicet ad Chriſtũ, tardante foris Eſau, & occupato in venatiõibus,id eſt, priore populo intento ceremoniis carnalib⁹. Ingreditur, inquam

Euangeliũ. Iohan.3. Epiſtola. Actor.10. Conſonantia epiſtolæ cum Euangelio. Actor.10. Matth.10. Gene.27. Myſteriũ externis hiſtoriæ de Iſaac.

inquã, iunior populus cum obſeruatione decem mandatorũ legis, quæ tradita ſunt populo priori, & ſcientia legis & prophetarũ perornatur, velut ille Iacob à matre indutus eſt valdè bonis veſtibus Eſau, habens circa manus collumq́; pelliculas hœdorũ, id eſt, apertam proſerens confeſsionem peccatorum, ciboſq́; offerẽs, id eſt fidem, quæ operatur per dilectionem, eandem pręripit benedictionẽ, quæ in Apoſtolos deſcendit, ſicut audiuimus in ſupradicta lectione. Adhuc loquente Petro cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant verbum, & erant loquentes linguis & magnificantes Deum.

Galat. 5. Actor. 10.

¶ Magnitudinem tantæ benedictionis hic introitus innuit: Cibauit eos ex adipe frumẽti, & de petra melle ſaturauit eos. Per hoc enĩ fœlicitas gẽtium innuitur, quæ per ſpiritum ſanctum, interiorẽ ſacræ ſcripturæ, tanquam homines rationales, percipiunt medullam, cùm Iudęi carnales, tantum exteriorem, vt irrationalia pecora, ſectentur paleam. ¶ Sermo nanq; diuinus frumentum eſt, in quo literæ ſuperficies, palea ſenſus verò Spiritualis qui à nobis quæritur, medulla eſt. Vndè liquet, quòd Spiritus ſanctus quaſi pinguedo diuinæ ſubſtantiæ ſit, de quo in Pſalmo dicitur: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, quia videlicet eius inſpiratio verbi Dei pinguedinem noſtris animabus inſerit. Cibauit, inquam, Eccleſiam de gentibus ex adipe frumenti, vt dictum eſt. ¶ Saturauit etiam eos melle fluente de petra, id eſt, doctrina & ſapientia & ſolutione arcanorũ, quę præceſſerũt de domino Ieſu, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Propter quod de eodem ſpiritu in communione dicitur: Spiritus ſanctus docebit vos, quæcunq; dixero vobis. Offerẽda, intonuit: non dubiè ad hoc ipſum congruit, quia per Spiritum ſanctum apparuerunt fontes aquarum, id eſt, intellectæ ſunt ſcripturæ prophetarum.

Pſal. 80. Cibauit eos ex adipe frumenti.

Et de petra melle ſaturauit eos. Coloſſ. 2. Iohan. 14.

Quòd Spiritus ſanctus extra catholicam non datur eccleſiam.

Caput XXV.

Extra eccleſiam Apoſtolicam non datur ſpiritus ſanctus.

IN officio tertiæ feriæ prædicatur nobis, extra catholicam Eccleſiam non poſſe dari Spiritum ſanctum: ſoliſq́; apoſtolicæ fidei pręſulibus eſſe datũ, vt per impoſitionem manus ipſorum hi, qui confirmandi vel ordinandi accedunt, accipiant eiuſdem ſpiritus ſancti donũ. Sic enim habet, quæ in hoc officio poſita eſt, lectio Actuum Apoſtolorum: Cùm audiſſent Apoſtoli, qui erant Hieroſolimis, quia recepiſſet Samaria verbũ dei, miſerunt ad eos Petrum & Iohannem: Nondum enim in quenquam illorum venerat ſpiritus ſanctus, ſed baptizati tantum erant in nomine domini Ieſu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum ſanctum. ¶ Et vt ſciamus non niſi per Apoſtolicæ fidei ianuam intrari debere in ſanctam eccleſiam, nec aliter accipi ſpiritus ſancti gratiam, congruè lectioni huic coniungitur hoc Euangelium, in quo dominus ait: Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile, ſed aſcendit aliundè, ille fur eſt & latro, & cęt. Paſsim per libros patrum ſentẽtiæ reperiuntur, quibus confirmatur, talium ſacramenta, ſpeciem quidem pietatis habere, virtutem autem eius abnegare: quomodò palmes cũ fuerat abſciſſus de vite, palmes quidem eſt, ſed iam fructificare non poteſt: & manus cùm abſciſſa fuerit de corpore, manus quidem eſt, ſed corporis vitam, ſenſumq́; in ſe retinere non poteſt.

Actor. 8.

Non intratur in ouile, niſi per fidẽ Apoſtolicam. Iohan. 10. 2. Tim. 3. Iohan. 15.

¶ Quapropter cùm baptizati à talibus, ad catholicam reuertuntur eccleſiam, non quidẽ repetitur in illis lauachrum carnis: ſiquidem baptizati ſunt in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti: multæ quippe hæreſes ſic quoq; baptizant, ſed per impoſitionem manuum accipiunt ſpiritum ſanctum, quem foris (vt dictum eſt) accipere non poterant. Hoc igitur, vt ſupradictum eſt, officio declamatur, foris non dari ſpiritum ſanctum, ſed intus per epiſcopos, quorum eſt, manus imponere, ex ſucceſsione Apoſtolorũ, quorũ & illa vox eſt in introitu, manus imponẽtiũ & dicẽtiũ: Accipite iucunditatẽ gloriæ veſtræ, gratias agentes Deo, qui vos ad cęleſtia regna vocauit. Quod de apoſtolicis ſumptũ epiſtolis parcè à litera detortũ eſt. Nam pro eo quod dominus ait: accipite ſpiritum ſanctum, iſti verecundè vtẽtes eius vice, dicunt: Accipite iucunditatem gloriæ veſtræ: Siquidem Paulus ad Corinthios ſcribens, qui ab eiuſmodi furibus & latronibus, quos in ſupradicto Euangelio dominus percutit, multifariè ſubuerſi fuerant, id eſt, à pſeudoapoſtolis, quia gloria veſtra ſumus ait: Et in alio loco: Gratias, inquit, gentes Deo, &c. Catholicorum quippè atq; orthodoxorum glòria eſt, quòd per oſtium intrauerunt ouile ouium, id eſt, per fidem illorum, qui non ſuam, vt hæretici, ſed Dei gloriam in ſpiritu ſancto quærunt. ¶ Vnde & in cõmunione canimus: Spiritus qui à patre procedit, ille me clarificabit. Quod idem eſt, ac ſi dixiſſet: Spiritum, qui à patre procedit, quicunq; dabunt vel accipient, non ſuam ſed dei gloriam vel glorificationem quærẽt: In offerenda quoque, portas cœli aperuit dominus, donũ ſancti ſpiritus prędicatur, quo ſcriptupturæ ſacrę apoſtolis, & per Apoſtolos nobis

Reconciliatio per manus impoſitionẽ.

Accipite iucunditatẽ gloriæ veſtræ. Iohan. 20. 2. Cor. 1. Ephe. 5.

Iohan. 16. Gloriam Dei catholici: Hæretici ſuam quærunt.

apertæ ſunt, vt manna verbi Dei plueret nobis dominus in abundantiam, quorum authoritate eccleſia catholica ab inſurgentibus in ſe hæreticis exaltatur, ſicut in ſequẽti verſu canimus.

Quod ieiuniũ æſtatis ipſa pẽtecoſtes hebdomada celebrandum ſit. Cap. XXVI.

Rom. 5.

IN officio quartæ ferię prędicamus eã, quæ per Spiritũ ſanctũ data eſt, eccleſiæ multiplicem ſcientiã, conſonantibus maximè his, quæ ieiunio deputatæ ſunt euãgelicis ac propheticis lectiõibus. Illæ nanq; lectiones triũ dierum ieiunii magis conſonant officiorum partibus reliquis, nõ ſolũ ſenſu, ſed interdũ & litera, vt ille introitus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, qui de lectione epiſtolæ, quæ ieiunio deputatur, ſumptus eſt.

Ieiunium pentecoſtes ratiobiliter ab eccleſia Romana inſtitutum.

¶ Vnde ſatis Eccleſiaſticè & hoc Romana cẽſet authoritas, vt ſemper in hac ſacra pentecoſtes hebdomada, ſiue tardius ſiue temperius termini occurrant, ieiuniorum celebretur ſolennitas, quod ab antiquis quoq; pręfinitum eſſe apoſtolicis, non dubia teſtantur ipſorum ſcripta. Non enim ab illis tradita eſt noua hæc allegoria, ſecundum quam viſum eſt quibuſdam noſtrorum, à prima hebdomada Martii tres obſeruare hebdomadarũ τεσσαρaδεκάδας, vſq; ad natale domini ad ſimilitudinẽ trium τεσσαρaδεκάδων, quas Matthæus in Chriſti generatione contexuit. Sed quia primum ieiunium veris, ſecundum ęſtatis eſt, & terminus quadrageſimæ nunquam ante veris initium, pentecoſtes verò nũquam ante ęſtatis occurrit introitum: placuit iure venerandæ matri Romanę eccleſiæ, in prima quadrageſimæ hebdomada, & in ipſa pentecoſtes ſolennitate, ieiuniorum eorundem officia pręfigere, nec vnquam propter velocitatem aut tarditatem terminorum eadem confundere.

Ieiunium non contriſtat ſolennitatẽ ſpiritus ſancti.

¶ Nec verò contriſtat aut obſcurat, ſed magis illuſtrat obſeruãtia ieiuniorũ, illam de aduentu ſancti Spiritus ſolennitatẽ: quippè, quia delitię Sancti ſpiritus, delitiarũ carnalium faſtidium important electorum mentibus: & quia ſponſus ablatus eſt, ieiunãdum eſt filiis eius, hoc Spiritu ſancto paracleto, ſic ſuam diſpenſante gatiam & conſolationem, vt delectentur gemitibus inenarrabilibus, gementes vt columbę, gemitumq́ue pro cantu habentes. Igitur hęc officia ſecundum ieiunium, quomodò ſuis in partibus conſonent, breuiter eſt aperiendum.

Matth. 9.
Rom. 8.
Mich. 2.

De officio quartæ feriæ. Multiplicem eccleſię ſcientiam per Spiritum ſanctum eſſe datam. Cap. XXVII.

Dan. 1.

PRimò officium quartę ferię, multiplicẽ, vt ſupradictum eſt, prędicat Eccleſię ſciẽtiam: quia iuxta quod ait Daniel, pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia: ſtudio virorum illuſtrium, quæ ſpiritu ſancto illuminati ſuut, de libris Moyſi paciſq; prophetarum ſcriptis tanta creuit copia librorum, vt nos legentes, tanquam laſsi conuiuæ, plura relinquentes, videamur abſiſtere. Hoc myſticè ſanctum nobis innuit Euangelium, de quinque panibus & duobus piſcibus ſatiatis quinque millibus hominum, & duodecim cophini ex fragmentis impleti ſunt. Aucti ſunt enim domini benedictione, ſancti ſpiritus effuſionem ſignificante: quo dato, lex & prophetæ inter ſtudia tractantium, ſicut illi panes inter ora cõmedentium multiplicati ſunt. De quo ſpiritu in lectione prima dicit ſapientia: quia ſpiritus domini repleuit orbẽ terrarum, &c. Et Eſaias in lectione ſecunda: Noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſsimè quem elegi. Effundam enim aquam ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam. Et exponẽs quid dixerit: effundam, inquit, ſpiritum meũ ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper generationem tuam. His conſonè pręcinit introitus: Deus cùm egredereris coram populo tuo, iter faciens eis, habitans in illis. Hic ſiquidẽ particulatim de Pſalmo LXVII. ſumptus eſt, qui pſalmus totus de exaltatione Chriſti, & eccleſię glorificatione compoſitus eſt. Nam per prędictã ſcientiam, & cętera chariſmata Spiritus ſancti, egreſſus eſt Deus, id eſt, notus fact' eſt in cõſpectu populi Chriſtiani, proſperũ iter faciens eis, remotis videlicet priſtinis errorum laqueis. ¶ Et quia pręcdicti doctores ſancti, quorum & illa vox eſſe poteſt in offerẽda: meditabar in mãdatis tuis quæ dilexi valdè: qui meditando diligenter ſacras expoſuerunt ſcripturas, idipſum dicũt omnes, & non ſunt in eis ſciſmata: bene in communione recitatur eis illud domini dictum, quod amplectuntur ipſi: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.

Iohan. 16.
Eſai. 44.
Sapient. 1.
Pſal. 67.
Pſal. 118.
1. Cor. 1.
Iohan. 14.

De officio ſexte feriæ: Synagogam per fidem eſſe reſuſcitandam. Cap. XXVIII.

FEria ſexta pulchro & mirabili myſterio ſignificat in Euangelio nobis illud, quod futurum de ſynagoga ſperamus, videlicet ꝙ tandẽ per fidẽ Chriſti ſuſcitanda ſit, quæ nũc pręinuidia mortua eſt, ex quo Spiritus ſancti gratia venientẽ de gentibus eccleſiã ſuſcepit. Mulier nãq;, quæ à fluxu ſanguinis, tactu fimbriæ veſtimẽto ſaluatoris, ſanata eſt: eccleſiã de gentibus, archiſynagogi filia, quam idem dominus reſuſcitat, ſynagogam, quæ nunc (vt dictũ eſt) per infidelitatẽ mortua eſt, ſignificat. In quo illud mirabile valde eſt myſticũ

q́ue,

que,quod quãdoq; filia nata eſt archiſynagogi, tunc mulier iſta cœpit infirmari,& quãdo hæc ſanata eſt,tunc illa obiit. Sic enim ſcriptum eſt in Euangelio: quia puella erat annorum duodecim,& mulier fluxũ ſanguinis patiebatur annis duodecim. ¶Quid pulchrius, quid cõueniẽtius? Nã quãdo in Abrahã,Iſaac & Iaccob ſynagoga nata eſt, gẽtilitas ſordib' idololatriæ tanquam fluxũ ſanguinis, cœpit languere. Et quoniam trahente & ſuſcipiente Spiritu ſancto teſtificatus eſt in Cornelio, hæc ſanata eſt:tũc ſynagoga inuidens,& indignam vitæ æternæ ſe iudicãs,mortua eſt.Sed iterũ reuiuiſcet,poſtquam plenitudo gentiũ ſubintroierit, quod præſenti ſactura prædicatur gratia ſpiritus ſancti. Huic in præeunte prophetica lectione dicitur ſub nomine ciuitatis ſuæ Sion:Exultate filiæ Sion,& lætamini in domino,qui dedit vobis doctorẽ iuſtitiæ, deſcendere faciat ad imbrem matutinũ, & ſerotinum in principio.¶Per imbrẽ matutinũ & ſerotinũ doctrinã ſignificat Euangelicã,quæ illis & primo tempore tanquam matutinus imber,miſſa eſt:& nouiſsimo tanquã ſerotinus,mittẽda eſt. Et comedetis, inquit, veſcentes,& ſaturabimini, & laudabitis nomen domini dei veſtri,qui fecit vobiſcũ mirabilia.Comedetis,inquam, non cibum qui perit,ſed qui permanet in vitam æternam:de quo ad introitũ in perſona eius,quæ ſuſcitanda eſt,dicimus: Repleatur os meũ laude tua, &c. ¶Quapropter nec illud à myſterio vacat,quod cum puellam dominus ſuſcitaſſet, additũ eſt: Et iuſsit illi dare manducare. Refecta enim interius dicet id quod, in offerenda canimus:Benedic anima mea domino,&c. Et tunc magis vniuerſaliter impletum erit, quod in communione canimus: Spiritus vbi vult ſpirat,videlicet habens poteſtatem,cum vult,vadere ad gentes, & iterum venire ad Iudæos, vbiq; ſua ſe voce prodens, quia nemo poteſt dicere, dominus Ieſus,niſi in Spiritu ſancto.

Matth.9. Marc.5. Actor.10. Actor.15. Rom.11. Iohel 2. Iohan.6. Pſal.70. Luc.8. Pſal.102. Iohan.3. 1.Cor.12.

De officio ſabbati: Duos populos gentilẽ & Iudaicum pacem & concordiam habituros.Caput XXIX.

Sabbati officio, duorum concordia populorum prę ſignantur,Iudæi ſcilicet atque gẽtilis,qui tandẽ vno eodemq; ſpiritu ſe illuminatos profitentes,agnitum ambo ſine cõtrouerſia ſequẽtur Chriſtũ. Duo nãq; cæci, qui in Euangelio referuntur illuminati,hos duos ſignificant populos, quod ex præeunte lectione Epiſtolæ manifeſtum eſt. Quibus enim niſi Iudæorum pariter & gentium, duobus contra ſe inuicem rixantibus populis Paulus ait: Iuſtificati igitur ex fide pacẽ habemus ad Deum, per dominũ Ieſum Chriſtum?Quod ſuperiora legentibus atque intelligentibus clarum eſt, vbi longa & valida diſputatiõe cauſatur Iudęos &Gręcos omnes ſub peccato eſſe,nec iſtos excuſabiles eſſe propter ignorantiã dei:nec illos iuſtificari potuiſſe ex operibus legis, & omnibus æquè neceſſariam eſſe Chriſti gratiam.Quibus omnibus ſub peccato cõcluſis tandem infert:Iuſtificati igitur ex fide,&c. Itaq; duo cæci illuminati,myſticè duo ſunt populi, quorum & & illa vox eſt in introitu ſumpto, de prædicta lectione epiſtolæ: Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per inhabitantem ſpiritum eius in nobis. Adeò ieiunium fieri præſenti hebdomada,ratio vel authoritas exigit, vt maximè officijs conſonent lectiones,& euangelia ad ieiunium pertinentia. ¶Sed & lectiones quinq;, ſi cõſideretur,ſpiritus ſancti gratiã teſtantur,omnes quidem ſignificationibus rei competentibus, quædã autem aper tis vocibus, vt hæc prima Iohelis prophetæ: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnẽ, &c. Secunda quoque,qua dicitur: Numerabitiſq; ſeptem hebdomadas plenas vſq; ad alteram diem expletionis hebhomadæ ſeptimę: prę ſentem ſolennitatem contingit,quam nu meratis à paſchę die ſeptem hebdomadibus, pro aduentu Spiritus ſancti celabramus,quæ magna,& apud antiquos in memoriam datæ legis feſtiuitas hebdomadarum erat,& apud nos in memoriam datę gratię, id eſt remiſsio nis peccatorũ iucundus iubilęus eſt. Et quia poſt factam duorum concordiã populorum, in breui dominus venturus eſt,rectè filias ab ſentiam ſponſi deflentibus, & cum deſiderio reditum eius expectantibus, illa conſolantis verba in communione canimus:Non vos relinquam orphanos, veniam ad vos iterum,& & gaudebit cor veſtrrum.

Matth.20. Rom.5. Iohelis.2. Leuit.23. Iohan.14.

Quod ſingula officia,quæ prædicta ſunt, ſingulis ſancti Spiritus donis conueniant. Cap.XXX.

NVnc in quo ſingulis donorũ Spiritus ſancti ſingula conueniant officia,breuiter perſtringendũ eſt. ¶Prima duo ſabbati & ſequẽtis die pentecoſtes officia,ſpiritum ſapientiæ & intellectus prędicant. Sapientiam namq; & intellectum apoſtolis dedit, vt ſicut ſabbato cantauimus:Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: & intelligerent ſcripturas, ſicut ipſa die pentecoſtes legimus,domino promittente: Paracletus autem Spiritus ſanctus,quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia,quæcunque dixero vobis. Eoſdem enim & ſapientes, qui noſſent,quandò deberẽt proferre

Iohan.17. Actor.4.

ſermonem: & intelligentes vt ſcripturarum myſteria non ignorarent, qui hactenus idiotæ fuerant, & ſine literis, cœleſte magiſterium reddidit.
Actor.10.

SEcundæ feriæ officium ad ſpiritum conſilij pertinet, quia de aſſumptione gentium Deum collaudant, quorum ſalus dũ in ſecreta Dei voluntate eſſet, ipſi Apoſtoli
Ioan.10. illud ignorabant conſilium, donec Petro diceretur in exceſſu mentis: Quod deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris: quo loquente poſtmodum, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum, quod ideo, vt ſupradictum eſt, commemorat officium.

FEriæ tertiæ officium, Apoſtolos & eorũ ſucceſſores cõmendat in eo, quod aduerſus fures & latrones, qui aliundè aſcendunt in ouile ouium, id eſt, aduerſus pſeudoapoſtolos vel hæreſiarchas, confortari ſpiritu fortitudinis audet, dum cauſa expoſcit, & dicunt: Nam gloria veſtra ſumus: & gloriantur non inſipienter, ſed veritatem dicentes:
Iohan.6. Quapropter hoc officium ad ſpiritum fortitudinis pertinet.

QVartæ feriæ officium ſpiritum ſcictiæ prædicat, quod maximè ex Euangelio claret, quo benedictionem domini panes multiplicati referuntur, de cuius rei myſtico ſenſu ſuperius iam dictum eſt. Luc.8.

SExtæ feriæ officium reſpicit ad ſpiritum pietatis. Opus enim pietatis eſt, quod dominus puellam reſuſcitat, iubetque dari ad manducandum: imò quod per illud ſignificatur, quia mortuam nunc ſynagogam, in fine reſuſcitans per fidem, replebit os eius laude, vt piam eloquatur iuſti iudicij Dei cõfeſsionem.

SAbbati officium ad ſpiritum timoris pertinet, quia videlicet cùm duo cæci ſupra- 1.Pet.4.
dicti, id eſt, duo populi ſuum pariter agnouerint illuminatorem, propè erit dies iudicij, quæ cauſa timoris & tremoris erit etiam electis.

¶ Nec mirum hunc ordinem officiorũ deſcendendo à ſpiritu ſapientiæ ad ſpiritum timoris deduci: paſchalis verò hebdomadæ officia aſcendendo à ſpiritu timoris ad ſpiritum ſapientiæ perduci, quia per hæc deſcenſus ad nos Spiritus ſancti, per illam verò noſter aſcenſus ad ipſum digeſtus eſt, quod plenius dictum eſt in eiſdem paſchalibus officiis.

LIBRI DECIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER VNDECIMVS.

Cur poſt ſolennitatem ſancti Spiritus, officium de ſancta trinitate ponatur.

Caput I.

CElebrata ſolennitate de aduentu ſancti Spiritus, ſtatim e veſtigio gloriã ſanctæ trinitatis dominicæ ſubſequẽtis officio, recta diſpoſitione cõcinim᷑, videlicet quia poſt aduentum eiuſdem Spiritus ſancti, prædicari ſtatim, & credi, & in baptiſmo celebrari cœpit fides & confeſsio nominis patris & filii & ſpiritus ſancti. ¶ Nam antea præſente in carne domino, nuſquã nominis huius diſtinctionem apertè traditam vel obſeruatam legimus, niſi cùm poſt reſurrectionem ſuam ait diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & Spiritus ſancti. Sed tunc quidem hæc regula tradita eſt, nunc autem primum actu exhibita, vbi ipſa die pentecoſtes primitus in tribus millibus eccleſiæ baptiſma celebratũ eſt. ¶ Sicq; cœpit innoteſcere terris, fortitudinis, nomen domini, propugnantibus magni Dauid regis Chriſti ducibus, ipſo quidẽ corporaliter abſente, ſed per diuinitatis præſentiam totam belli ſummam regente ac diſponente, ſummaque cura nitentibus fidiſsimis eius ducibus, dum capitur ciuitas aduerſa, vt nõ ſuo, ſed eius nomini aſcribatur victoria, quemadmodum & Dauid illi dictũ legimus à duce ſuo, obſiſtente Rabath filiorũ Amon: Cõgrega populum & obſide ciuitatem, quia 2.Reg.12.
capienda eſt vrbs, ne cùm capta fuerit, nomini meo aſcribatur victoria.

De quo & ſubditur, quia tulit diadema regis eorum de capite eius, & impoſitum eſt ſuper caput Dauid. Pro regis eorum, in Hebræo ſcribitur melchom. Vnde Hieronymus: Rex eorũ vocatur idolum eorum, quod hic vocatur Melchom, cuius diadematis aurum conflaſſe & purgaſſe dicitur Dauid ſecũdum legem,

legem,& feciſſe indè ſibi diadema,quod hic poſitum ſuper caput eius dicitur. Sic vtiquè cultum idolorum tulit noſter Dauid,& de ſummis principibus illa colentibus,tanquã de diademate illorum ſeatq; eccleſiam ſuam coronauit. Vndè eidem eccleſiæ ſuæ dicit in Canticis:Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum,de montibus pardorum. ¶Nam & tunc tulit idem Dauid vxorem Vriæ Ethæi, ipſumque Vriam fecit occidi,ferentem in manu ſua ſcriptam ſuæ mortis ſententiam, graue quidem committens piaculum ſecundum rem geſtam,ſed grande præſignans myſterium,per Chriſtum regem verè manu fortem atque deſiderabilem ſuo tempore peragendum. Sic enim hic verus Dauid dominus noſter,cùm in ſolario domus ſuę deambularet, id eſt, in paternæ maieſtatis ſolio iam regnaret poſt meridiem, id eſt, poſt paſsionis ſuæ pondus & æſtum, iamq; miſiſſet Apoſtolos ſuos ad prædicandum cunctis gentibus,quæ hic per Rabath ciuitatem filiorum Amon figurantur, vidit legẽ, quam dederat per Moyſen,ſanctam quidem & bonam,ſed inutiliter carnali copulo cohærentem,ſicut in fructuoſo coniugio Berſabeæ, pulchra quidem valdè, ſed ſterilis iuncta erat Vriæ Ethæo. Tollenſque eam ſcilicet legem ſacram,& ſpiritui ſuo ſenſum eius copulans virum eius ſuperbum, ſcilicet Iudaicum populum, cuius ſuperbia ſignificatur per Vriæ vocabulũ:Vrias enim interpretatur lux mea Dei. Lucẽ quippè Dei ac ſcientiam ille populus putabat ſuam eſſe propriam, tanquam Deus Iudæorum tantum ſit Deus,non etiam gentiũ. Illum,inquam, carnalem populum hoc modo interficit,ablato à corde eius interiore ſenſu,legis ſuæ literam ſolam in manu derelinquit, qua accuſante reus teneat,ſicut ait ipſe dominus: eſt qui accuſet vos Moyſes, in quo vos ſperatis. Hoc benè per illud figuratur, quòd cõ ſcriptam à rege Dauid mortis ſuæ ſententiã Vrias ipſe portare iubetur.

Cant. 4. *2. Reg. 11.* *Rom. 7.* *Rom. 9.* *Iohan. 5.* *2. Reg. 11.*

¶Igitur celebrata, vt ſupradictum eſt, ſolennitate de aduentu ſancti ſpiritus,quo accepto,ſtatim ſanctæ trinitatis fidem prędicare cœperunt apoſtoli: rectè huius ſequentis dominicæ tam nocturno quàm diurno officio, nomen & gloriam prędicamus eiuſdem ſanctæ & indiuiduæ trinitatis.

¶De cuius ſubſtantiæ vnitate, perſonarumque trinitate, quia magni & catholici patres magna & digna conſcribentes, ſua quaſi vt vindemiantes repleuere torcularia, nos quaſi colligendo racemos poſt vindemiatores,& ipſi in benedictione Dei ſperantes,nouiſsimi pro eadem fide verba catholicæ pacis effari cupimus.

Quòd nomen patris & filii & ſpiritus ſancti, propria veri Dei deſcriptio ſit.

Caput II.

NOmẽ patris & filii & ſpiritus ſancti per fecta & integra vnius veri Dei diffinitio eſt, omniũ quicũq; dicantur, vel all quandò dicti fuerint dii, ſiue in cœlo ſiue in terra cunctã amputãs tubã, quorũ omniũ alii falſo dicti ſunt dii, quos vario errore deluſa gentilitas coluit, alii non naturaliter dii, ſed accidentali dono à vero Deo deificati, iuxta illud: Ego dixi, dii eſtis:& filii excelſi omnes. ¶Nam cætera quidem quamuis propria ſummę & vnius diuinitatis nomina, humana præſumptio ſalſis diis affinxit, vt creatores atq; rectores orbis terrarum immortales ac ſempiternos, cæleſtes atq; omnipotentes eos nũcuparet,& ſimilia,quæ poeticis quoq; figmentis inſerta dęmones paſcere conſueuere, vocabula illis imponeret. ¶At verò nomen hoc à ſeculo nõ fuit auditũ,nec homines de corde ſuo comminiſci potuerunt, videlicet quia ſignificatum eius oculus nõ vidit,& auris non audiuit,& in cor hominis non aſcendit. Solent quippè prius res intelligi, & poſt ad placitũ nomina illis imponi,ſicut aiũt mani quoque philoſophi gẽtilium, ea quę ſunt in voce,ſunt earũ, quæ ſunt in anima paſsionum notæ. Sed ſignificatum ſupradicti nominis patris,& filii & ſpiritus ſancti,nullus eorũ nouit,qu ideos ſibi finxere, quos voluerunt. Rebus ergò quas deos appellauerunt, nomẽ hoc adinuenire vel imponere nequiuerũt.Solus ipſe Deus nomẽ ſibi hoc impoſuit,vbi dixit:Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti.Cuius ſignificatum & ſi prophetæ vtcunque nouerunt,tamen ipſum nomen edicere non debuerunt,videlicet quia mũdus adhuc infans, ipſum nominis capere non poſſet ſignificatum. ¶Perfecta igitur, vt prædictum eſt, & integra veri Dei diffinitio eſt, nomen hoc Dei viui, manifeſtam faciens diſcretionem, quò pertineant hi, quí ſcriptum illud habent in frontibus ſuis, de quibus clamatum eſt in Apocalypſi ab angelo aſcendente ab ortu ſolis, & habente ſignum Dei viui; Nolite nocere terræ & mari, nequè arboribus, quoaduſque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. Tunc enim angelus ille magni conſilii clamauit quatuor angelis, id eſt, quatuor principalibus regnis, id quod ſupradictum eſt, quandò clamore prædicationis euincente, factũ eſt, vt reges quoquè & imperatores ad fidem conuerſi, nõ obſtarent

Pſal. 81. *Eſai. 64.* *Mat. ult.* *Apoc. 7.* *Eſa. 4.*

ſtarent docentibus & baptizantibus in nomine patris & filij & Spiritus ſancti.

De ſignificato eiuſdem nominis patris & filii & ſpiritus ſancti. Cap. III.

Ad ſignificatum verò ſiue myſteriū huius tanti nominis intelligendū, mundandus eſt, quo ſolo Deus videri poteſt, cordis oculus: ſicut cùm ſolem iſtum aſpicere volumus, oculū corporeum à puluere ſi fortè incidit, mundare neceſſe habemus. Nam nomen quidem patris & filij, & ſpiritus ſancti, carnales quoque qui ſunt in Eccleſia, multę quoq; hęreſes, non ſolū carnis puluere cęcutientes, ſed & impietatis tenebris palpantes, nomen hoc memoriter tenent & cōfitentur: quia videlicet Euangelica autoritate, quæ voce domini tradita eſt, vtcunq; tenetur. At verò ſignificatum nominis, ab his tantum, qui cordis oculos emundauerunt, videtur nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem videbitur, cùm venerit quod perfectū eſt. Qui ergò eiuſmodi ſunt, intelligunt per hæc pia naturæ vocabula patris & filii & ſpiritus ſancti, verā & vnicā ſummæ diuinitatis gloriā, videlicet quia & nunc, & antequā quicquam faceret, vnus idemq;, & ſolus erat Deus, ſed non deſertus neq; ſolitarius: ſolus inquam, ſed in ſubſtātia, ſolus & vnus, ſed non in perſona. 1.Cor.13.

Quòd his relatiuis nominibus magis quàm ſubſtantialibus natura Dei ſignificetur. Caput IIII.

Ipſum diuinæ naturæ arcanum his relatiuis magis quàm quibuſlibet ſubſtantialibus exprimitur nominibus. Subſtantialia nanq; dicimus nomina, quæ tribus ęquè perſonis ſunt communia: qualia ſunt, Deus omnipotens, increatus, imméſus, ęternus, & his ſimilia. Hęc autē relatiua ſunt, quia videlicet, pater alicuius pater eſt, & filius alicuius filius eſt: & Spiritus ſanctus alicuius ſpiritus eſt. ¶Sciendū verò, quia relatio nō ęquè in omnibus cōuertitur. Nā pater quidē ad filiū refertur & conuertitur, quia pater filij pater eſt, & filius patris filius eſt: ſpiritus autem ſanctus patris quidem & filii ſpiritus eſt, ſed non cōuertitur. Non enim pater ſancti ſpiritus pater eſt, neq; filius ſancti ſpiritus filius eſt. Sed idem ſpiritus ſanctus dicitur, & eſt donum, quo nomine relatio rectè reciprocrari poteſt. Donū quippè datoris donum eſt, & dator doni, dator eſt. ¶His inquā, relatiuis nominibus magis quàm ſubſtantialibus commendatur nobis, quid amemus, laudemus, glorificemus. Quid enim creaturæ beneuolētia creatori ſuo magis cupiat, quàm illud, vndè potiſsimum ipſe gloriatur dicens: nunquid ego qui alios parere facio, ipſe non pariam: ſi ego qui aliis generationem tribuo, ſterilis ero. Quod licet de adoptiuis dictum videatur filiis, principium laudis ab illius habet genitura filij, qui ſolus naturalis eſt, cuius participatione alii fiūt adoptiui filij: quia ſolum illum pater, qui hęc loquitur, genuit: alios autem creauit, nec de ſua ſubſtantia genuit, ſed per gratiam ſuam regenerauit. Eſa.66. Rom.8. Gal.2. Tit.3.

Cur tres perſonas confitentes, tres tamē deos dicere prohibetur. Caput V.

Idcirco autē tres perſonas cōfitentes, tres deos nihilominus dicere prohibimur, quia nec ipſa, quæ prędicta eſt relatio, Deo per accidens euenit, nec aliud quodlibet accidens diuinę ſubſtantię ſe interſerit. Nō enim in his tribus perſonis vlla eſt diuerſitas, aut quantitatis, aut qualitatis, aut tēporis, aut loci, aut faciendi, aut patiendi, aut ſitus, aut habendi. Quantitatis, eò quòd ſubſtantialiter tam pater, quàm filius, & ſpiritus ſanctus ęquè ſit immenſus: Qualitatis, eò quòd item ſubſtantialiter ęque ſit ſanctus, iuſtus, & bonus: temporis, eò quòd ęquè ſine initio ſit: loci, quòd ęquè incircunſcriptus & in omni loco ſit: faciendi, eò quòd operatio trinitatis ęquè impermutabilis ſit: patiēdi, eò quòd ęquè nulli ſubiacet paſsioni: ſitus, eò quòd ęquè nulla teneatur poſitione locali, iacendi aut ſedendi. Eius verò generis, quòd dicitur habere, eò quòd nūquam de Deo niſi figuratè prędicetur calceatus, armatus, coronatus, & his ſimilia. ¶Vnde ergò numerus deorum in trinitate poteſt aſtrui, vbi deeſt accidentium multitudo, quę ſola in his, quę ſub eadem ſpecie ſunt, indiuiduis numerum facit? Nam verbi gratia, cùm ſit homo ſpecialis vnus, & omnes homines ſpecie ſint vnus (vt ipſi quoq; gētiles perhibent philoſophi) ſcrutare, quęcunq; in indiuiduis numerum faciunt, & nihil omninò inuenies præter ſolam multitudinem accidentium. Sed hęc (vt dictum eſt) à diuinitate penitus aliena ſunt. Quapropter nec eſt, cur vel vndè dicatur pluralitas deorum.

Quod diuina ſubſtantia propter ſui ſimplicitatem nullis accidentibus ſubiacet. Caput VI.

Cauſa manifeſta eſt, cur ſubſtantia creatrix accidentia non ſuſcipiat, ſi primo attendas, cur eiſdem creata ſubſtantia ſubiaceat. Videlicet accidētibus iccirco ſubiacet, quia quæcunq; illa ſit, ex materia ſimul & ex forma conſiſtit, verbi gratia: velut artifex cum fabrili arte ſtatuam figurat, materia eius eſt ęris ſpecies, forma verò, quęuis indu cta per artem effigies, ſcilicet imago imperatoris,

toris, aut ſi maluerit ſimulacrum Iouis. Ita ꝙ ſtatuã nominamus, non eſt id quod eſt, quia non vnũ aut ſimplũ aliquid eſt. Sic nec ipſum æs, antequàm in illo aliquid figuretur, ſimplum quid eſt, vtpotè cuius materia terra eſt, multùm ipſa differens, quæ videtur æris ſpecie. Ipſam quoq; ſi conſideres terram, nõ eſt id quod eſt, vtpotè quæ à forma nomen hoc habet: Dicitur enim terra, eò quòd ſit grauis & ſicca. Suum aũt eſſe ſumit ex hyle, quam dicunt materiã creatã informẽ. Similiter homo nõ eſt ſimpliciter hoc vel hoc, videlicet quia cõſtat ex partibus, quę ſunt anima & corpus, quas ſolubili vinculo nexas, proculdubiò mors diſſociat. Sic & cætera quæcũq; ſunt, ex materia ſimul & forma, vt dictum eſt, conſiſtunt, ideoq; accidentium multitudini ſubiacẽt, & mutabilia ſunt. ¶ At verò oei ſubſtãtia ſimplex eſt non formata, ſed ſolùmodò forma, forma inquam, carens materia. Vndè neſcio, quod ſancti ſpiritus organũ cecinit præmiſſum, cõfirmatũ eſt cor virginis, in quo diuina myſteria angelo narrante concepit, ſtatim ſubijciens: Te ſorma præ filiis hominũ caſtis ſuſcepit viſceribus. Hoc verè catholicus eccleſiæ præcentor prædixit: Formam enim, id eſt Deum, beata virgo caſtis viſceribus ſuſcepit, & hominem eadem forma ſpecioſum præ filiis hominum nobis protulit. ¶ Hoc vnũ eſt quod formatum nõ eſt. Vndè ergò accidentibus ſubiaceat? Nam quòd cætera ſunt mutabilia, de ſua, vt dictum eſt, trahunt materia. Hoc vnum ſine materia eſt, & ideò verè eſt, nulloq; nixum eſt, quod eſt, pręcunctis ſolidum, ſuper omnia pulchrum. Nõ

1. Cor. 1. poteſt quicquã ineſſe, præter id quod ipſum eſt, nec eñ poteſt accidentibus eſſe ſubiectũ. Cumq; ſit ſubſtantia, non eſt ſuſceptibile cõtrarium, licet hoc non capiat ſapientia mundi, quam hic idem Deus ſtultam fecit.

Quòd relatio nominũ patris & filii & ſpiritus ſancti, nullatenus in deo accidens ſit, licet relatio vnum de accidentibus ſit. Cap. VII.

IGitur tres perſonas, vt ſupradictum eſt, cõfitentes, tamen tres dicere deos iure prohibemur, & quæcũq; ſubſtantiæ nomina ſunt, numero plurali prædicare non debemus. Solummodò perſonas triplicamus, quoniã ad hoc manifeſta relatiõe, id eſt, relatiuis nominibus, patris & filii & ſpiritus ſancti, ritè compellimur. ¶ Sed hęc ipſa relatio, licet in multitudine accidentiũ ſecundũ hominẽ rectè cõputetur: ſciendum tamen, quia deo nullatenus accidiſſe concedimus. Non enim ex tempore accidit Deo, vt pater eſſet, aut filium generaret, quemadmodùm homini, qui longè antè in ſua ſubſtantia perfectus eſt, quàm pater ſit, aut filium generet. Trãſeunda eſt tota hæc noſtræ mutabilitatis nebula, & purgato cordis oculo (ſicut initio iam dictum eſt) videndum eſt ſaltem per ſpeculũ in ænigmate, quia lõgè aliter de deo natus eſt Deus, quàm de homine homo per carnis fluxum temporaliter & localiter naſcitur. Ad quod nõnihil adiuuat, ſi nunc interim patrem & filiũ & ſpiritum ſanctum, aliis & ſubſtantialibus vocabulis exprimamus.

Dicimus itaq; ſanctam trinitatem eſſe, vitã, ſapientiam atq; amorem. Nã deum patrẽ vitam dicimus, immortaliter in ſe viuentem: filiũ Dei patris ſapientiã eius dicimus, ineffabiliter de corde eius genitam, conſubſtantialem & coęternam: ſpiritum ſanctum dicimus amorem patris & filij, nihilominus conſubſtantialem & coęternum. Hęc autem ſubſtantiæ nomina ſunt. ¶ Pater nanq; ſubſtãtialiter vita eſt, non viuificatũ aliquid, vt homo ſiue animal quod viuificatũ corpus eſt: non vt anima, quæ cùm ſit viuens, nõ eſt ipſa vita, vndè multis perturbationibus eſt obnoxia, & vitæ ſuperioris indiga: ſed ipſa vitę ſubſtãtia, ſubſtãtia ſubtilis, lucida, mobilis, acuta, nullis, vt ſupradictum eſt, accidentibus ſubiecta, nullius indigens, omni vitæ rationali capabilis, nullius ipſa capax. ¶ Nam id quod alterius capax eſt, craſſius vtique denſius atq; corpulentius eſt eo, cuius capax eſt: vt vaſculum idcirco aquæ capax eſt, quia materia eius terra eſt, quæ perfectò denſior atq; corpulentior aquæ elemento eſt. Sed hęc vita, de qua loquimur, adeò cunctis ſubtilior atq; purior eſt, vt rebus omnib⁹ ex materia formaq; cõſtantibus, ſicut iam ſuperius dictũ eſt, forma ipſa ſiue materia ſit, atq; ideò ſimplex, & id quod eſt, abſq; omni mutabilitate permanens, forma bona, lumẽ non illuminatũ, ſed tamẽ illuminans, lumen inquam, verum, ſonsq; & origo ſempiterni luminis. ¶ Nullius ergò hęc vita capax eſt, ſed tamen capabilis, cuius ad comparationẽ & cætera denſa atq; corpulenta ſpirituũ vaſcula ſunt, ſed ab hac vita in ſe viuẽte deo, capaci rationabilitate formata, eius capacia ſunt, vndè & beatè ſancteq; viuunt. ¶ Filius verò itẽ ſubſtãtialiter ſapiẽtia eſt, id eſt, nõ tantũmodò ſapiens (quod dici poteſt, & de aliquo qui accidẽtali dono ſapiẽtię participat) ſed ipſa ſapiẽtiæ ſubſtãtia. Nec idcirco dialecticorũ vocibus vtimur, quòd eorũ vanitati ſanctam trinitatem ſubiciendã nullatenus arbitremur, ſed vt ſignificanda notis ſignificationibus melius & cõpendioſius exprimamus. Nam illis concedimus quidem, in duo ſcilicet, in ſubſtantiam & accidẽs, omnia diui-

diuidétibus,ſed id quod eſt vltra omnia,extra omnia,& præter omnia,videlicet hanc ſapientiam,imò totam beatam trinitatem, eorum deſcriptionibus nequaquàm ſubmittimus. Etenim ſubſtantia hæc nullatenus cõtrariorum ſuſceptibilis eſt,licet Deus , more noſtræ locutionis,nunc iraſci,nunc verò cõ- *Sapient. 7. 8.* placari dicatur. ¶ Et hæc dei ſapiétia,accidés quidem eſt homini,quoniã poteſt adeſſe vel abeſſe præter ſubiecti corruptionem , id eſt, præter humanæ ſubſtantiæ diminutionem vel abſumptionem. Sed in ſeipſa verè ſubſtãtia eſt mobilibus omnibus mobilior, vbiq; attingens, omnia operans , cũcta diſponens, ſpecioſa, ſuauis ,lucida , generoſa , locuples, omnium artiſex. Hanc ſapientiã Dei eſſe filium,naturaliter ex illo genitũ didicimus,credimus,& confitemur. ¶ Naturaliter inquam, non imaginariè vel per ſimilitudinem,quomodo filios beati hominis interdum accipimus opera eius: ſed quàm naturaliter gignit homo hominem,tàm naturaliter gẽtium accipimus ex Deo deum,ex lumine lumen,genitum, inquam,non ſactum,natum,non adoptatum,coęqualem,coęternum,conſubſtan- *Matth. 12.* tialem.Iccirco non conſequitur , vt cùm homini datur hæc eadem ſapientia,filius cordis eius dicatur, niſi figuratè , quomodò dominus,quicunq; ſecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. Non inquam , hæc ſapientia filius eius eſt,cui datur , ſed eius de quo verè nata eſt,à quo datur: quoniam & radius , quo noſtri oculi irradiantur,nõ noſter , ſed ſolis eſt radius. Illius eſt filius hæc ſapientia, qui illã non aliundè accepit, cuius de corde nata eſt, vt ſplẽdor ex ſole,vt riuus ex ſonte, vt vapor ex igne.

¶ Spiritus ſanctus nihilominus ſubſtantialiter amor eſt,id eſt,non tantummodò amãs, quod dici poteſt & de aliquo,qui accidentali dono eiuſdem Spiritus participans,ſecundum quantitatem participationis amare incipit : ſed ipſa diuini amoris ſubſtantia eſt.

¶ Nec ideò caliginem noſter ſenſus vllam patiatur, quò minus hunc amorem ſubſtãtiam veram atq; perſectam arbitremur , quoniam humanæ ſubſtantiæ diuinus hic amor adeſſe vel abeſſe poteſt,præter aliquã eiuſdem ſubſtantię noſtræ abſumptionem , quoniam hic amor,homini quidem accidens, id eſt , accidentale donũ eſt. Sed in ſeipſo vera ſubſtãtia eſt,viuida natura eſt,verus Deus. ¶ Qui iccirco propriè ſpiritus ſanctus dicitur,cũ &pater ſpiritus,&filius ſpiritus ſit,& pater ſanct⁹,& fili⁹ ſanctus ſit.Quia ſicut ſpiritus aereus,verbi gratia,meridianus auſter, (hic enĩ Spiritũ ſanctum ſignificat , quia calidus eſt)ſicut inquã, meridianus auſter à plaga ſua in oppoſitũ ſeptentrionem tranſcurrit,& oportunos arentibus terris imbres aduehit , ſic iſte Spiritus ſanctus , operatione ſua , quæ ipſius propria eſt,à creatore procedens,in creaturam rationalem,ſupradictam eius ſapientiam inopi naturæ,prout vult Deus ipſe ac dominus,inſundit. ¶ Vndè & ſpiritus ſapiẽtię dicitur, etiam extra diſpoſitionem vel ordinem, quo ſeptẽ eius gratiæ numerantur , ſpiritus inquam , ſapientiæ , ſanctus, vnicus , multiplex , ſubtilis,diſertus, mobilis, coinquinatus,certus, *Sapie. 7.* ſuauis,amans bonũ,acutus,humanus,benignus,ſtabilis,ſecurus,omnem habens virtutẽ, omnia proſpiciens.

¶ His igitur ſubſtantialibus nominibus, vt ſupradictum eſt , quę ſunt vita , ſapientia, amor vel charitas:his inquam, ad intellectum iuuamur,vt relationẽ,quę in nominibus patris & filii & ſpiritus ſancti conſiſtit, nullatenus ex tempore,cœpiſſe vel ſuſpicemur. ¶ Nã cùm pater,vt dictum eſt,vita ſit,& filius ſapientia:quiſquis ex tempore cœpiſſe contẽdit nomen patris,aut generationem filij , conſequitur , vt Deum aliquandò ſine ſapientia: Deum inquam,inſipientem(quod dictu quoque neſas eſt)fuiſſe concedat.Sed hoc abhorret fides , anathematizat pietas,omnis deteſtatur creatura. Itaque non ex tempore , ſed ante omnia ſecula Deus pater eſt , quia filius, id eſt, ſapientia eius ſine initio cum illo eſt. Vndè ipſa eadem ſapientia dicit: Ante- *Prouer. 8.* quàm Deus quicquàm ſaceret , aderam,cum eo cũncta componens, ludens cum eo omni tempore,ludens in orbe terrarum.Et delicię meę eſſe cum filiis hominum.Cui par vel idẽ eſt illud :In principio erat verbum , & verbũ erat apud Deum,& deus erat verbum , &cęt. *Iohan. 1.* Rurſus cùm ſpiritus ſanct⁹ amor ſit,quiſquis patrem & filium prius fuiſſe cõtendit , quàm ſpritum ſanctum , conſequitur fuiſſe,quãdo neq; filius patrem,neq; pater amabat filium. Quod vel ſuſpiciari dementiſsimum eſt atq; impium. Nobis verò ſuperuacaneum eſt,teſtimoniis aſtruere,quod pater diligat filium, imò quod (ſicut ipſe ait)dilexerit eum ante *Iohan. 17.* mundi conſtitutionem,quia ſatis probabile, imò neceſſarium eſt , quòd talis pater talem ſemper dilexerit filium.

Quod ait Sapientia, Ludens eram coram eo (ſcilicet Deo) in principio,idẽ eſſe quod de verbo dictũ eſt.Quod factũ eſt, in ipſo vita erat.Cap. VIII.

AT tamen ne capitulum pręlibatum ſub obſcuro reliquiſſe videamur, quẽ aliũ arbitrari poſsumus ludum,in eo quod ait

ait Sapientia: Ludens eram coram eo omni
tempore,ludẽs in orbe terrarum: niſi huius,
Prouer.8. de qua loquimur,dilectionis gaudiũ? Ludus
enim erat amabilis deo patri,videre in ſapien
tia ſua,quæ facturus erat,primo beatam cœli
curiam,pulchramq́; rempublicam decus erat
denis angelorum ordinibus diſtinguendam:
deindè viſibilẽ mũdi hui⁹ architecturã, ſphæ
ricam cœli camerã,ſolemq́; & lunã, lucida ſy
dera,aquas ſuperiores,aquas inferiores,om-
nes abyſſos,niues atq; grandines, montes &
colles, cũctamq́; terræ areã, mare & omnia,
quæ in eis ſunt, quicqd ſurſum volat,quic-
quid deorſum repit aut ambulat, beſtias &
vniuerſa pecora,reges terræ,& omnes popu-
Iohan.1. los. Nã de his omnibus ait Euãgeliſta: Quod
factum eſt, in ipſo vita erat. ¶Quid verò eſt,
Prouer.8. quod addidit, Et deliciæ meæ eſſe cum filiis
hominum? Quid,inquam, niſi quòd iam tũc
in eadem ſapientia prouiſum & hoc erat, vt
in humana requieſceret natura, & caput ho-
minum effecta, ſanctorum & ſapientium ſibi
mét conſociaret in ſuis deliciis agmina? Hæc
(inquam) videre antequàm fierẽt, ludus erat
deo & ſapientiæ eius, ludus feſtiuus, ludus iu
cundus, ludus delicioſus. ¶At verò de huiuſ
modi gaudere, hæc omnia ſpectare cũ hilari-
tate, in cordis amplitudine, amor eſt ſapiẽtię,
amor ſtudioſus, amor ſanctus; quẽ ſupra ſan-
ctum eſſe ſpiritum diximus. Igitur quòd
ſapientia, quæ filius eſt, de ſua dicit antiquita
te æterna, ſimul & de hoc amore, qui ſpiritus
ſanctus eſt, neceſſariò conceditur: videlicet,
quia dominus poſsedit eum initio viarum
ſuarum, antequàm quicquam faceret à prin-
cipio, ab æterno ex antiquis, antequàm ter-
ra fieret, &c.

Quod fides catholica neq; (vt Arrius) ſub
ſtantiam ſeparet, neq; (vt Sabellius)
trinitatis perſonas confundat.
Caput IX.

ITa neq; (vt Arrius) ſubſtãtiam ſeparamus,
neq; (vt Sabellius) perſonas in trinitate cõ
fundimus, vtriuſq; erroris voraginem decli-
nantes cum execratione, & via regia curren-
tes, vela pandimus in ſignia confeſsionis ca-
tholicæ. ¶Alter enim eorum, filium patre
Gen.1. minorem, & creaturam, atq; conuertibilem
eſſe contendens, impiè atque ſceleratiſsimè
creatori hoc auferre molitus eſt, quòd ille
creaturis à ſe factis omnibus, quæ viuunt tan
tũ, quęq́; viuunt, ſimul & ſentiũt, benignè lar
giri dignatus eſt. Sic enim ſingula diſtinxit,
vt in ſpecie ſua generarent, & non degenera-
rent: Germinet, inquiens, terra herbam vi-
rentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuũ,
lignumq́; faciẽs fructũ, & habẽs vnũquodq́;
ſemen ſecundum ſpeciem ſuam. Itẽ: Creauit
Deus cete grandia, & omnem animam viuen-
tem atq; motabilẽ, quàm produxerunt aquæ
in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundũ ge-
nus ſuum. Ac deinceps: Producat terra animã Gene.1.
viuentem in genere ſuo, &c. Tandem & ho-
minẽ ſic plaſmauit, vt generaret (ſicut ſcriptũ
eſt) ad imaginem & ſimilitudinem ſuã. ¶Sic
fatuus ille, vt non videat quantam creatori
irroget cõtumeliam, quantamq́; naturæ eius
criminetur ſterilitatem atq; inopiam, vt crea
turis ab eo factis, in genere ſuo ſemen afferẽ-
tibus, nullum ipſe creator generis ſui ſemen
habeat eodem vtiq; bono, quod aliis contu-
lit, ipſe careat, ſterilis, diſert⁹ atq; ſolitarius?
¶Nonne ergò meritò contra huiuſmodi de-
rogatores quæritur ipſe in Propheta, dicens:
Nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe non
pariam? & qui aliis generationẽ tribuo, ipſe Eſa.66.
ſterilis ero? Vndè enim exemplar accepit, vt
fœcũditatem ſuis daret creaturis, ſi in ſeipſo
ſterilitate aridus exiſtit, ſi creans tam multa,
nihil de ſeipſo generare valuit? Vt quid tan-
toperè tota nocte vitæ præſentis adoleſcen-
tularum oſtia circuit, ſibiq́; poſcit aperiri, ſi
non inſito ſibi naturaliter calet amore, ſi non
genuino viret ſemine? ¶Inſtat enim & intrin Apoc.3.
ſecus, vt ſuæ naturę communionem eum quẽ
ſpiritum ſanctum dicimus, vehementem ſpi
rat amorem, ſuumq́; verbum, iam filiũ, iamq́;
à principio & ab ęterno natũ, & adhuc tamẽ,
vt verè ſemen ſibimet inſitum in multas con
iuges, id eſt, in multas animas ſpargens, deo-
rum quotidiè multiplicat gẽtem, quibus ait
Propheta: Ego dixi dii eſtis, & filii excelſi om Pſal.81.
nes. Itẽq́; euangeliſta de illo vnico filio Dei,
deiq́; verbo loquens: Quotquot aut recepe- Iohan.1.
runt eũ, inquit, dedit eis poteſtatẽ filios dei
fieri. ¶At ille, de quo ſupradictũ eſt, Arrius
infelix, & quicunq; ſimilis eius animalis ho-
mo non percipiens ea quæ Dei ſunt, & ea ſola
ſapiẽs, quæ carnis ſunt, audiẽs deo filiũ natũ, 1.Cor.2.
toto ſenſu inhæret carnis imaginibus, con ſe
quens eſſe contendens, quòd vt filius gene-
raretur vel naſceretur, ſubſtantia patris deflu
xerit, & filius localiter ab eadem patris ſub-
ſtantia traductus ſit, & hanc paſsibilitatis ca-
lumniam, quaſi conſequenter aduerſum nos
redarguit. Itẽq́; de filio ſubiicit: Si natus eſt,
erat profectò quando non erat. Et quaſi ne-
ceſſariò de temporalitate cõcludens, coæter-
nitatem patris filio, quantum in ſe eſt, auſer-
re contendit. Sed de coæternitate vel cõſub-
ſtantialitate iam ſuperius dictum eſt. ¶De ar
gumento vero defluxionis vel diminutionis
paternæ ſubſtantiæ, quam in generatione fi-
lii contendit, cõſequenter intelligi oportere
P dicen-

dicendú eſt, malè illos, nimiúq́; carnali ſenſu ſibimet illuſiſſe. Nó enim à carne, quæ in propagando paſsibiliter defluit, argumētum ducere debuerant in ratione diuinæ generationis. Rebus quippe diſsimilibus eadem non conueniunt. Quid autē tam diſsimile, quàm carni ſpiritus, & nó quilibet ſpiritus, ſed omnium ſpirituum creator ſpiritus: Deus enim ſpiritus eſt, & eum qui adorat, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Iohan. 4. ¶ Nobis ergo filium dei naturaliter ex patre natum cóſitentibus, obiicere non debuerant, quòd cóſeſsionem noſtram diuinæ ſubſtantiæ paſsibilitas, quæ in generatione carnis non abeſt, id eſt, fluxus vel diminutio, conſequeretur. Nā eſt quidē aliqua ſimilitudo à carne ſumpta ad deū qui ſpiritus eſt, ſacriſq́; inſerta ſcripturis, vt in cá ticis myſticiſq́; prophetarū libris, ſub nominib⁹ ſpóſi & ſpóſæ, aut viri & vxoris, ſed omnino figuratè hoc .i. vt in eo quod litera ſonat, lóge aliud intelligas, ſcilicet in viro deú, in ſemine dei filiú, id eſt, ei⁹ verbú, in amore ſpiritumſanctū, in vxore creaturá rationalē id eſt, humaná animá, vel angelicá ſubſtātiá. Sed eſt verior illa ſimilitudo, quæ ab interiore homine ſumpta, ſuis hoſtem telis reuerberat. Nam ſi ab homine ſimilitudo in deū conquiritur, indè ſumatur, vbi eius, ſcilicet dei imago ſplendere probatur. Non autem corp⁹ hominis formatū eſt ad imaginem dei, quod arbitrati ſunt hi, qui dicuntur Humaniſormij, pro eo quod deum humanam formam ſuſpicantes, immane ſimulachrum in templo cordis ſui collocauerunt. Nam cùm ſcriptum eſt: Cœlum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum Eſa. 66. pedum meorum, conſequebatur opinionem eorum, vt deus in cœlo tam vaſtus ſederet, vt terram pedibus tangeret. Ab interiore ergo homine econtrariò argumentari licet, quod generatio filii dei nullam paternæ ſubſtantiæ diminutionem fluxumve nos compellat recipere.

Qua ſimilitudine valeat intelligi, filiú abſq; fluxu vel diminutione paternæ ſubſtantię potuiſſe naſci. Cap. X.

Conſilium itaq; vel artē in hominis anima ſitam, operæprecium eſt aduertere, qualiter ab anima abſque diminutione eius in auditorē quenpiam vel in actum tranſeat. Si cunctis, qui adeſſe vel audire poſſunt, tuum cóſiliū proferas, tuamue ſcientiam doctor ſedulus in multorum aures, dicēdo, docendo trāsfundas, & quos vacuos acceperas, diſcentium animos impleas, num idcirco ſenſus tuus defluxit, imminut⁹ eſt, & ſui aliquid detrimentum paſſus eſt? Itemq́ue ſi artiſex es, & egregium aliquod opus meditaris, modicumq́ue ſtructuræ prius in mente præpingis, & poſtmodum in re mirandum atq; laudandum in actu componis, nunquid ingenii tui vena protinus aruit, nec idem retinet quod edidit? ¶ Quanto ergo magis ſapientia dei, quæ eſt deus, dei filius eſt, omnium ar- Sapient. 8. tiſex, omnia proſpiciens, quæ attingit à fine vſq; ad finem, non ſic nata eſt vt efflueret, nō ſic genita eſt, vt paternam ſubſtantiam diminueret? Nec tunc, quando primùm ad componendam mundi fabricá emicuit, & omnia viſibilia vel inuiſibilia cōdidit: nec tunc, quá do in vtero virginis carnem aſſumens, humanæ naturæ tota inſcripta eſt, nihil minus in corde ſuo pater habuit, nec ideo verbum in eius natura deletū aut detritum eſt, quia totum illud in noſtræ naturæ pellem transſcripſit. Hic ergo, Arrius ſcilicet, & quicunq; trinitatem conſubſtantialem non confitentur, anathema ſint, inquit, ſancta ſynodus Nicæna. His autem, qui conſubſtātialem trinitatē prædicant, regna cœlorum ſint præparata.

Quod hæreſis Sabelliana perſonas conſundens, conſequenter dicta ſit Patripaſsiana. Caput XI.

Alter verò, videlicet Sabellius, diuerſo quidem, ſed non minus deteſtabili errore perſonas trinitatis cōfundēs, vnam eſſe perſonam aſſerit, id eſt, ipſum ſibi eſſe filiú, qui pater eſt, ipſumq́; ſpiritū, ita cæcus mēte, vt hæc tam præclara, tam aperta teſtimonia non attendat domini dicentis: Ite, baptizate Matth. 28. omnes gētes in nomine patris & filii & ſpiri- Matth. 3. tusſancti. Itemq́; eo baptizato in Iordane, vocem de cœlo dicentem: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mibi benè cōplacui: ſanctumq́ue ſpiritum in columbæ ſpecie ſuper eum deſcendentem. ¶ Hanc hæreſim conſequenter Patripaſsianam dicimus. Nam ſi idē ipſe filius, qui pater eſt, cùm filius incarnatus & paſſus ſit, proculdubiò pater ipſe incarnatus & paſſus eſt. Vnde rectè (vt dictum eſt) Patripaſsianam hāc hæreſim nominamus. Sed nos hunc errorem execrantes, verbum quod erat in principio apud deum, verbū (inquam) Deum, nó ipſum, apud quem erat hoc verbum, credimus & confitemur carnem factum, videlicet alium eum qui genuit, alium confitētes eū eſſe qui genitus eſt. Aliū, inqnam, in perſona, non aliud in ſubſtantia. Vnde ait ipſe fi- Iohan. 10. lius: Ego & pater vnum ſumus. Vnū vtiq; ſecundum ſubſtantiam, ſumus ſecundū pluralitatē perſonarū, eū dixiſſe non dubitamus.

Quod in creatura rationali benè conſtituta, ſancta trinitas per ſuorum diſtinctionem operum agnoſci valeat. Caput XII.

In crea-

IN creatura quoq; rationali benè & perfecto decore cõſtituta, tanquàm in ſpeculo perlucido paret quodammodò, quia non in vna ſola, ſicut prædict⁹ Sabellius errat, ſed in tribus perſonis adoranda ſubſiſtit diuinitas. ¶Ecce enim (ſicut ſuperius dictum eſt) patrẽ & filium & ſpiritum ſanctũ, quæ relatiua nomina ſunt, aliis & ſubſtãtialibus nominibus dici, vel eſſe, vitã, ſapientiã, atq; amorẽ: ſic in homine, vel angelo ſancto hęc tria computamus, ſpiritũ vel animã, rationalitatẽ, atq; dilectionẽ. Hæc tria ſunt. manifeſtumq; eſt, ſpiritum vel animam non ipſam eſſe, quæ eſt rationalitas, alioqui nulla eſſet ratiõe carẽs anima. Sed eſt bruta pecoris anima, quæ ſicut ratione caret, ſic & æternitate: & ſicut ſolis ſungitur carnis ſenſibus, ſic & cũ carne moritur. Item rationalitas non eſt ipſa, quæ dilectio, alioquin nullũ rationale eſſet abſq; dilectione. Sed eſt omnis homo, vel omnis angelus rationalis quidem, non aũt omnis homo, vel omnis angelus habet in ſe dei dilectionẽ. Vn
Ezech. 28. dè arguitur per Ezechielem diabolus, qui illam in ſemetipſo ſpreuit primus: Aurum, inquit, opus decoris tui, & foramina tua in die, qua cõditus es, pręparata ſunt. Et poſt pauca: Repleta ſunt, ait, interiora tua iniquitate. Rationalitatem cum qua conditus eſt, foramina eius appellat: quia ſicut lapis precioſus auro ligat, ita ſpiritu ſancto, qui vtiq; dilectio eſt, ligari, & in vnitate cœleſtis ordinis cùm poſſet aſtringi, recuſauit. Sic & homo tumidus, quicunq; ſuperbiam eius imitatur. ¶Non ergò (vt iam dictum eſt) dilectio ipſa quæ rationalitas, nec ratiõalitas ipſa quæ anima vel ſpiritus eſt, ſed tria ſimul vnum opus perfectũ, & creatori ſimile, oſtendunt. In hoc igitur tã quàm in ſpeculo (vt ſupradictum eſt) cõtemplare creatorem deum, non vnius tantũ, ſed trium perſonarum eſſe. Quarum quamlibet quis deneget, deum nõ habet, ſicut rationali creaturæ quodlibet ex ſupradictis tribus detrahas, nullius dignitatis op⁹ remanet. amiſſa nanq; dilectiõe, qui angelus lucis creatus fuerat, diabolus princeps tenebrarum factus. Et homo ſimiliter abſque dilectione malus, & eiuſdem diaboli filius eſt. Quod ſi rationalitas deſit, brutũ eſt omne quod viuit & ſentit. Si anima vel ſpiritus non ſit, multò magis nec rationalitas nec dilectio in vlla creatura eſt. ¶Sic (inquam) quamlibet trium perſonarum deneges, deum non habes: quia ſi ſpiritum ſanctum abneges, patrem & filium confitens, cùm idem ſpiritus amor ſit, deum, ſine amore, id eſt, hoſtem vel inimicum tibi conſtituiſti. Si filium deneges, cùm filius Dei ſapientia ſit, deum tibi brutum & inſipientem phantaſtico errore confinxiſti. Nam de filio malè ſentientes, Niceni fides concilij gentilium ſimiles eſſe conuincit. Itaq; iure catholica fides, vt ſupradictũ eſt, ſicut in Arrio ſubſtantiæ ſeparationem, ſic in Sabellio perſonarum anathematizat confuſionem vel peremptionem.

Quomodò numerus trium perſonarum nihil indè auctus ſit, quòd homo factus eſt filius dei: nec idcircò quaternitas, ſed dicatur & ſit nihilominus trinitas. Ca. XIII.

QVanuis autem filius incarnatus ſit, idemq; Deus & homo ſit, nõ creſcit ex eo perſonarũ pluralitas, vt quæ ante incarnationẽ eius erat trinitas, pòſt dicatur aut ſit quaternitas. Nõ enim duos eccleſia catholica recipit filios, imò anathematizat Neſtorium & omnes, qui vnum ante ſecula, aliũ profitentur poſt carnis aſſumptionem. ¶Nam duo quidem, id eſt, duas ſubſtantias, duo (inquam) neutro genere, nõ maſculino duos, id eſt, duas in Chriſto prædicamus perſonas. Et ſicut homo ſedens in equo, nõ duo ſunt, ſed vnus equus, ſic deus in homine nõ duo Chriſti, ſed vnus eſt Chr̃s. Quomodò enim de diuerſarum ſpecierũ indiuiduis duos aut tres prædicabis, cùm vnũ ſubſtantiæ nomen ſubiicere non poſsis. Verbi gratia: Hic homo, atquè hic equus diuerſarum ſpecierum, id eſt, hominis & equi indiuidua ſunt. Si ergò de hoc equo, & de hoc homine loquẽs, duos dixeris, incõueniẽter hoc mobile prædicabis, cũ ſubſtantiale fixum non ſit, quod ſubijcere poſsis: quia neq; homines neq; equos de vnò homine, & vno equo dicere ratio permittit. Non minus inconuenienter de Chriſto prædicabis duos. Nam quomodò conſtat, hic eques ex hoc homine, & ex hoc equo: ſicut & Chr̃s conſtat ex hoc indiuiduo dei, quod eſt verbum patris, & ex hoc indiuiduo hominis, quod ex virgine Maria naſcendo initiũ ſumpſit. ¶Dubiùm autem non eſt, quòd deus, & homo diuerſæ ſint ſpecies, omninò ſubſtantialibus differentiis longè ad inuicem diſtantes, ab vſque generaliſsimi generis (quod eſt ſubſtantia) diuiſione prima. Nam ſub corporeo longè infra continetur homo, deus autẽ verus ſub incorporeo. Si ergò de Chriſto loquens dixeris duos, inconuenienter prædicabis: quia non eſt fixum ſubſtantiale, quod cõgruè ſubiicere poſsis. Nec ſi Chriſtos ſubieceris, rectè dixiſti: quia Chriſtus nec ſubſtantiale nomen eſt, ſed eſt nomen officii: nec magis de deo & homine, duos rectè potes prædicare chriſtos, quàm duos equites de homine & equo. ¶Sed & minus conuenienter

de Deo & homine duos dicis chriſtos, quàm de homine & equo equites duos: quia deus homini vnitus, nunquàm ſeparabitur: homo autē equo ſedens, quoties deſcēdit, toties ſeparatur. Nec incongruè ſimilitudo hæc pro argumento ſumpta eſt: quoniam in Chriſto diuinitas humanitate tanquàm equo vſa eſt, vndè in Zacharia propheta equus roſeus oſtenditur, & in Euāgelio Samaritanus hominem à latronibus conuulneratum, iumento ſuo impoſuiſſe legitur. ¶ Itaq; quemadmodū filius tuus, ſi egreſſus pedes, fortè ſedēs equo ad te reuertitur, non idcirco tecum perſonas triplicat, ſed tantū vt prius geminat, nō enim dignum eſt, vt cum filio tuo, filius iumenti perſonam duplicet: ſic filius Dei, verbum patris in ſola diuinitate eructatum in vterū virginis, dùm cum humanitate redit ad dexterā patris, perſonarum numerus non inde ſuccreſcit, quia dignum non eſt, vt cum natura Dei perſonā duplicet, natura hominis, quæ ab illa ſubſtantia, & pluribus, & maioribus diſtat differētiis, quàm equus ab homine. Nam hominē ab equo rationalis differentia ſeiungit, hominem autem à deo plurimæ ſecernūt (quas enumerare longum eſt) ſubſtantiales differentiæ.

Zach. 1. Luc. 10.

Cur ante incarnationē domini fides ſanctæ trinitatis à vulgo nō debuerit, aut potuerit exigi. Cap. XIIII.

IDcircò præteritis generationibus ante aduentum Chriſti tacitum fuit vulgo myſterium tanti huius diuini nominis patris & filij & ſpiritus ſancti, quia necdū illud capere poterat infantia ſeu iuuentus mundi nimiū carnalis, quippè qui ne nunc quidem iam grandæuus, poſtquā incanuit, chriſto adueniēte, ſine magno prędicantium labore, intelligere potuit, ſimul quia necdū illam, quam in hac fide confitemur, ſuā beata trinitas fecerit miſericordiam. ¶ Nec dum (inquam) nobiſcum illam, pro qua nunc iure colitur, fecerat miſericordiam, qua ſibi circa ſalutem noſtram beata trinitas diuiſit operationem trinam, vt hominem quem pater creauerat, filius redimeret, ſpiritus ſanctus igniret, non quia pater abſque filio ſanctoque ſpiritu quicquam creauerit, aut filius ſine pātre ſanctoque ſpiritu redimerit, aut ſpiritus ſanctus abſq; patre filioq; illuſtrauerit, & peccatorū remiſsione mūdauerit, ſed quia ſic eſt cōmunis quidem, & vbiq; inſeparabilis ſummæ & vni⁹ diuinitatis operatio, vt tamē in proprietate vel ordine operis, manifeſta nulliq; fidelium ignoranda, perſonarum ſit diſcretio. Nam illa vox: Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinē noſtrā, patris vox eſt ad filium

Gene. 1.

& ſpiritum ſanctū: & illa caro, quę de virgine ſumpta, mortua ac ſepulta eſt, & reſurrexit, filii caro eſt: & illa columba, quæ ſuper dominum deſcendit, & ille ignis qui ſuper Apoſtolos eius apparuit, non quidem ſubſtantiā, ſed præſentem ſancti ſpiritus potentiam viſibiliter exhibuit. Pręteritis ergò ſeculis iure à vulgo non exigebatur fides ſanctæ trinitatis, quia ſicut dictum eſt, infanti adhuc & ſub pædadogo ſeruienti populo Dei, declarata non fuerat hæc eadem trinitas adorandi exhibitione vel diſtinctione operis.

Matth. 3. Actor. 2. Galat. 3.

Quòd vetus teſtamentum eandem fidem trinitatis non tacuerit, nec ſine illa veteres ſancti deo placuerint. Caput XV.

NOn tamen penitùs abſq; fide veteres Deo placuerunt, quoniam hi, à quibus tanquam radicibus ſuis multiplices rami portabātur, ſcilicet magni patres diuini huius nominis pinguedine non caruerunt, qua nunc paſcimur nos: qui cū oleaſter eſſemus, naturalibus ramis propter incredulitatem fractis, per eandem fidem in bonam oliuam inſerti ſumus. ¶ Plurima quippe illorū libri teſtimonia trinitatis Euangelio Chriſti conferunt. Vndè hæc duo teſtamēta rectè per duo Seraphin ſignificantur in Eſaia, quorum eſt ille clamor: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus ſabaoth, pleni ſunt cœli & terra gloria tua. Et quia Iudaicus populus, hoc audito clamore per apoſtolorum ora, poſt aduentum ſancti ſpiritus, incredulitate cęcatus eſt, benè & hoc prophetæ oſtenditur, in eo quòd domus domini ſumo impletur. Fumus enim ille Iudæorum cæcitatē deſignat, ſicut & paulò pòſt eidem prophetæ dicitur: Excæca cor populi huius, &c. ¶ Sed nos ad librum quem aperuit agnus, oculos cordis per fidem apertos habentes cum ſupradictis ſeraphim, vel cum quatuor quoque animalibus dicimus: Sanctus, ſanctus, ſanctus, adiungentes: Salus deo noſtro qui ſedet ſuper thronum, & agno, videlicet quia librū iā dictum aperiens agnus, trinitatis myſterium in illo deſcriptum oſtendit, quod neſciebatur. ¶ Nam quum interrogantibus Iudæis & dicentibus: Tu quis es: reſpondiſſet? Ego principium, qui & loquor vobis, aperuit nobis, quia iuxta quod & in Pſalmo dicit: In capite libri ſcriptū eſt de me, non aliud Moyſes principium intelligi volut, vbi ait: In principio creauit Deus cœlum & terram, non aliud (inquam) principium quàm filium, quoniam & Iohannes ait: Omnia per ipſum facta ſunt. Creauit cœlum & terram Deus in principio, id eſt, pater in filio. Cui adde

Rom. 11. Eſai. 6. Apoc. 5. Iohan. 8. Pſal. 39. Iohan. 1. Gene. 1.

Gene. 1. adde quod ſequitur: Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas, & ecce in capite libri, quem agnus aperuit, beata præfulget trinitas. Per has fores trifidas ſanctam ingreſſus ſcripturam, paſsim deinde reſperſos inuenis aureos eiuſdem diuini nominis titulos.

Quomodò in operibus ſex dierum ſingulis trinitas commendetur.

Capnt XVI.

PRimùm in opere ſex dierum, ſi vigilanter atteodas, eadem commendatur trinitas, verbi gratia: Dixit deus, Fiat lux. Ac deinceps, Vidit Deus quòd eſſet bonum. In eo quod ait t Dixi: deus verbum, per quod omnia facta ſunt, cũ patre agnoſcimus. Et in eo quod addidit: Et vidit Deus quòd eſſe bonum, nimiam operantis diligentiam atq; beneuolentiam intelligimus, quę proculdubiò nõ eſt aliud, quàm qui tertia in triottate perſona eſt ſpiritus ſanctus. ¶Nõ enim caſu, aut ſuperuacuè ſic poſitum per ſingula, Vidit deus quòd eſſet bonum, æſtimare debemus. Sed magnam creatori diligentiam nobis commẽdatam fideliter aduertamus. Et vt ſciàs, quantum illa diligentia, de qua loquimur, in opere Dei profecerit, conuertere ad cor tuum, ô quicunq; es artifex alicuius laudãdi effector operis. Vt, inquam, ſcias, quantum diligentia quæ eſt ſpiritus eius, operi profecerit, reſpipice quantum in opere tuo, diligentia tua contulit. Certè in mente tua quodammodò ſic habebas artem, ſicut erat io principio verbum apud deum. Eius artis tibi conſcius, nõ ocioſum te eſſe paſſus es. Quare? Vt de multis, quæ ſubeſſe potueruot, cauſam meliorem inferã, vtilitatis amor, id eſt, iotentio proficiendi plurimis, ocii te impatientẽ reddidit. Vna cauſa hęc abillo te ſeruo diſcernit, qui malus & piger arguitur, dũ tu laudaris ſeruus bonus & fidelis. Nam de cætero pares fuiſtis, videlicet quia tàm in illius, quàm in tua mente talentum booæ artis appenſum eſt. ¶Sed vide, quantam inter te atq; illum diſtantiam, diligentia ſiue beneuolentia, quæ in te eſt, effecerit. Dum ille fodit in terram, & aſcondit pecuniam domini ſui, tu operando in credito tibi talento, duplicia lucraris, videnſq; per ſingulos profectus, quia bonũ eſt lucrum, amplius ſitis, & præ maguitudine deſiderii laborem in opere non ſentis. Creſcit lucrum, creſcit lucri deſiderium. Ad haoc ergò ſimilitudinem perpeodis, quantum io in opere Dei, diligentia vel bonitas eius effecerit, quæ magnificè delectata eſſe, monſtratur in eo, quod per ſingula dicitur: Et vidit Deus, quòd eſſet bonum, & ait, Fiat, &c. Tantum in opere ſecundi diei non eſt illud ad-

Matth. 25.

ditum, certè gratia myſterij, de quo iam aliàs dictum eſt. Illa verò diligentia vel bonitas, alia (vt dictum eſt) quàm ſpiritus ſanctus, intelligi non debet. Si enim interroges (inquit Auguſtinus) quis omnia fecerit, reſpondeo, Deus: Si quęras, per quid, aio, per verbum. Si quæras, quare, reſpondeo, quia bonus. Et hæc trinitas, inquit, vnus Deus eſt.

Quòd in plaſmatione hominis, cuiuſq; perſonæ trinitatis proprium opus diſcernendum ſit. Cap. XVII.

IGitur in opere mundanæ fabricæ cunctorũq; creatione, omnipotens omnia ſciens, omnibus commendatur benigna trinitas. ¶Amplius autem in eo, quem vniuerſis præponere decernebat, id eſt, in homine ſeipſam exprimere dignata eſt, dicendo: Faciamus hominem. Nam in verbo, faciamus, manifeſtè perſonarũ pluralitas innititur, in quo per cõſilium, quod ſic præmittitur, eadem diligentia, de qua iam dictum eſt, magnificẽtius cõmẽdatur. Et in hoc opere plaſmatio, propria patris operatio eſt. Duo verò, quæ in hoc plaſmate, vltra cætera animalia, quæ iam creata fuerant, addita ſunt, videlicet, vt fieret ad dei imaginem, & ſimilitudinẽ cæterarũ perſonarũ, id eſt, filii & ſpiritus ſancti inſignia ſunt. Coloſſ. 1. ¶Ad imaginem quippè Dei, quæ filius eſt Heb. 1. ſicut Apoſtolus ait, de illo loquens: Qui eſt imago Dei inuiſibilis, & alibi: Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius: ad imaginem (inquam) Dei, hic figuram ſubſtãtiæ eius homo cõditus eſt, in eo quòd rationalis eſt, ad ſimilitudinẽ verò, in eo quod diuinæ bonitatis imitator cõditus eſt, quod propriè ſancti ſpiritus opus eſt. Bonitas quippè vel charitas dei, ſpiritus ſanctus eſt. Qui cũ (vt ſupra dictũ eſt) patrem vt omnia per verbum operaretur, excitauerit, tùm verò in plaſmatione hominis, ita ſtudioſum reddidit, vt nihil eorum ſubtraheret, quæ conſerre potuit. ¶Quid enim taliter cõdito homini præter naturalem diuinitatem defuit? at verò id, quòd per naturv Deus ſit, generare vtiq; Deus potuit: Deus enim eſt verbũ, quod genuit: creare autẽ vel plaſmare tale quid, cũ ſit omnipotẽs, nullo modo potuit. Nec in hoc quicquam derogatur omnipotentiæ, cùm ęquale ſibi, qui eſt vltra omnia, extra omnia, pręter omnia, dicitur Deus creare nõ potuiſſe. Igitur in plaſmatione hominis (vt dictũ eſt) beneuolẽtia dei, quę eſt ſpiritus ſanctus, maximè operã ſuam adhibuit, cùm ei, qui (vtpotè creatus) naturaliter non poterat eſſe Deus, grãtia ſui ſimilitudinem dei contulit. Quæ dei ſimilitudo, vt ſedem vel receptaculum haberet, imago ſiue figura ſubſtãtiæ Dei, quæ eſt filios,

animæ bominis impreſſa eſt, vt à ſuo ſpiritu ſancto prædictam ſimilitudinem reciperet: quomodò precioſo lapidi ſoramen aperitur, per quod gracilé auri virgulam, qua conſtringatur & teneatur, recipiat. ¶Quod & de angelica ſentiendú eſt creatura. Vndè & arguitur Ezec.28. in Ezechiele(vt ſuperius dictum eſt,angelus ille: Et foramina tua (inquit)in die,qua creatus es,præparata ſunt. Qui rationalis conditus,quia per foramen eiuſdem rationis aurú, id eſt,ſanctum dilectionis ſpiritum admittere noluit. Ideò ſequitur: Repleta ſunt interiora tua iniquitate.. ¶Sed vt ad hominé redeam,maximè in plaſmatione hominis, magnum & profundum trinitatis conſilium ſignificari debuit,videlicet quia non ſolum códitus eſt,ſed & vnica materia eſt, per quã innoteſcit principatib⁹,& poteſtatibus,& cœleſtibus(ſicut ait Apoſtolus)multiformis ſapientia Dei. Nam præter hoc, quòd hæc verba ſonant: Faciamus hominem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtram,hoc quoq; in eodem conſilio præfinitum eſt, qualiter perditum eundem hominem propria ſingularum operatione perſonarum,eadem quæ plaſmabat, trinitas recuperaret. Quod manifeſta eiuſdé Ephe.3. operationis diſtinctione perſpicuú eſt. ¶Nã poſt plaſmationé,imò poſt lapſum hominis, eadé quæ códidit trinitas,hoc ordine ſeſe in recuperádo erexit.Primùm pater eſt,qui quęſtioné hãc depromens, Ecce Adã,quaſi vnus ex nobis factus eſt,ſciés bonú & malú,protinus adnectit.Núc ergò videtè,ne fortè mittat manú ſuã, & ſumat de ligno vitæ, & viuat in ęternú,eiecit illú,&c.¶Viã em̃ hic fecit pater miſericordiarú,viã(inquã)facit miſericordię ſuæ, in eo quòd bominé poſt peccatú noluit Gene.3. viuere in æternú. Nam cùm ſit hominis poſt peccatú miſera vita,ſi eſſet æterna, quid eſſet niſi æterna miſeria? Hæc auté dęmonum eſt, ſcilicet æterna miſeria, vel miſera æternitas, ex oppoſito Dei,cuius eſt ęterna beatitudo, vel beata æternitas.Igitur primum & magnú opus miſericordiæ, quod (ſicut commemorat Auguſtinus,Plotinú quoq; gentiliú quendam philoſophum rectè dixiſſe)pater miſericors mortalia nobis códidit corpora.Hoc enim modo cuſtos hominum, non ſolum ſibi contrarium hominem poſuit,ſed & à dæmobus longè differre fecit, vt eſſet eius tempo-Iob.7. ralis miſeria, vel miſera temporalitas. ¶Eſt ergò proprium perſonæ patris opus, mortalitatis illatio: propriú perſonæ filii, animarú redéptio,pariterq; corporú reſurrectio:propriú ſancti ſpiritus,animarú reſuſcitatio,pari 1.Cor.15. terque corporum immutatio illa,de qua dicit Apoſtolus:Mortui reſurgét incorrupti,& nos immutabimur.i.impaſsibiles erimus.Solùm nanq; hi, qui ſpiritú ſanctum acceperút, poſt reſurrectionem impaſsibiles erút. Itaq; tam in creatióe,quàm in recreatióe hominis (vt prædictum eſt)trinitas diſtinctè operata eſſe comprobatur,totumq; opus hoc prouiſum eſſe ab eo, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, teſtatur illa conſilii diuini reuerenda expreſsio, qua dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginé & ſimilitudinem noſtram. ¶Igitur vt ſuperius dictum eſt,rectè in Eſaia per duo Seraphin,duo intel Eſa.6. liguntur teſtaméta,quæ conſona voce ad alterutrum clamánt: Sanctus,ſanctus,ſanctus dominus deus ſabaoth, dum eiuſdem trinitatis gloriam,quæ in nouo teſtamento reuelatur,vetus quoq; concorditer atteſtatur, ſicut in ipſis antiquæ ſcripturæ ſoribus apparere iam breuiter diximus. Cæterùm, ſi introgreſsi, vndiq; eiuſdem trinitatis teſtimonia ſcrutari velimus, prolixitas modú excedet, nimiúq; præſertim cùm aliud propoſitú ſit, faſtidium pariet. Quapropter ad propoſitum feſtinantes,illud ſolùm cóſiderare libet,qua ratione ad propiciationé Dei patris humano generi impetrandum, ſoli vel maximè filio carnem aſſumere conuenerit.

Quàm rectè cùm tres perſonę ſint deitatis,ad ſolã filii perſonã carné ſuſcipere,hominéque redimere pertinuerit. Cap. XVIII.

Diuina diſpoſitio, qua filii perſonã potius,quàm patris aut ſpiritus ſancti incarnari cóplacuit, idcirco maximè mirãda eſt,quia peccatum primi hominis maximè contra eundé filiú admiſſum eſt,ob cuius expiationé fili⁹ ipſe homo fieri dignatus eſt. ¶Sed & diaboli peccatoris antiqui ſuperbia, Eſa.14. maximè propter filium aduerſus creatorem intumuit. Quod ex verbis ei⁹ aduertere prõptum eſt. Ait enim: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſsimo. Vtiq; cùm hæc diceret, inuido aduerſus filiú liuore ſeruilis cótumacia torquebatur, eò quòd vni & ſoli nato,non facto,toto cœlorum curia æquè vt patri, pro tanta differentia iure famularetur. Grandi quippè differentia ſeſe ab vno, qui erat in ſinu patris diſtare indignabatur, cú ſe inter cætera ab artifice deo factum,illum ex patre Deo ſolùm videret ſuper omnia natú. Tunc ſeruilis tumor aduerſus eundem vnigenitum graſſatus eſt, longè nequius,quàm Iſmael ex ancilla procreatus, dominum ſuum Iſaac de libera genitum perſequebaſ,vt teſtatur Apoſtolus. Nequius, inquam, vtpotè vbi & longè ſubtilior malitia, & multo longinquior conditionis erat differétia,quę ſuperbientis odiú cócitabat. ¶Propter

Iohan.8. pter quod odium iam erat homicida, teſtãte
eodem dei filio in Euangelio ſuo,ac dicente:
Ille homicida erat ab initio.Sed homicidiũ il-
lud tũc actu perficere nõ poterat, cùm nõdũ
in illo Dei filio eſſet humana,quę poſſet occi
di natura..Perſecit aũt,cùm illũ ad terras deſ-
cendiſſe, hominemq́; mortalem ſactum eſſe
Luc.24. agnoſcens(exibant enim, inquit Euãgeliſta,
dæmonia à multis clamantia & dicentia, ſci-
mus quia filius dei es)agnoſcens,inquam,il-
lum aduenifſe in carne,peccator antiquus in
ſurrexit,eũq́; per ſuos ſatellites patibulo cru
cis affixit. ¶ Nam ſapientiam eius, videlicet
diſpoſitionem,qua per mortem ſuam redem
pturus erat humanum genus,nemo principũ
1.Cor.2. huius ſeculi cognouit, inquit Apoſtolus. Si
enim cognouiſſent,nunquam dominum glo
riæ crucifixiſſent. Virtus autẽ ipſa, per quam
ſe viciſſe putabat, mortis infirmitate, perſi-
ſtit in eiuſdem dei filii odio implacabili, per
Iudęorum ora negantium, per hæreticorum
blaſphemias,creaturam illum eſſe aſſerentiũ.
¶Sed vt ad primi hominis peccatum redeã,
ſciendum, quia priuſquam per ſerpentẽ dia-
bolus de vetito ligno comedere mulierẽ per
ſuaderet, vterq; ſcilicet vir & mulier,occul-
ta eiuſdẽ hoſtis inſpiratione appetiuerãt eſſe
ſicut dii. Alioquin fruſtra ad perpetrandum
id quod perſuadebat,hac promiſsione vſus
fuiſſet,dicens:Et eritis ſicut dii.Nemo enim,
niſi id quod ſentit appetit,pro fructu repro-
mittit alicuius operis. Quàm autem contra
trinitatis perſonam magis hic hominis quo-
que tumor ſeſe intenderit, apparet per hoc
quod addidit,Scientes bonum & malũ. Vti-
que filium, qui ſapientia patris eſt, ſuperbè
æmulati ſunt, id eſt,pares illi ſeſe fore arbi-
trati ſunt,habẽdo ſcientiam omniũ. ¶Vndè
lignum præuaricationis,ironicè nomen acce
pit, vt diceretur lignum ſcientiæ boni & ma-
li,licet à ſcriptore hiſtorię ſic vocetur, etiam
ànte peccatum hominis. Quod per anticipa-
tionem conſtat fieri.Eadem ironia dicit ipſa,
quæ vnus eſt Deus, trinitas: Ecce Adam qua-
Gen.3. ſi vnus ex nobis factus eſt,ſciens bonũ & ma-
lum. Quaſi vnus ex nobis, id eſt,quaſi filius,
qui ſapientia patris eſt,cuius ęqualitatem ap-
petiuit,id eſt,ſcientiam boni & mali.Nam ſci
entia boni & mali,ſolius Dei eſt, qui omnia
ſcit,& malo quoq; bene nouit vti.Vnde cum
dictum eſſet,Ecce Adam quaſi vnus ex nobis
factus eſt,ſtatim ironicè additum eſt,in quo,
videlicet in eo quòd eſt ſciens bonum & ma-
lum.Similiter ironicè diabolus quoq; appel-
Ezech.28. latur Cherub in Ezechiele,quod interpreta-
tur,plenitudo ſcientię.¶Igitur magis contra
propriã perſonã filii dei diabolus,& ipſe intu
muit,& hominem erexit:dum vterq; æquali-
tatẽ ſapientię dei,quę filius eſt,appetiuit, ei-
q́ue ſubeſſe contempſit.Vndè miranda(vt ſu
perius iam dictũ eſt) diuinitatis diſpenſatio,
mira dignatio,vt ille,contra quem potiſsimũ
peccatũ admiſſum fuerat,ſcilicet filius inter-
terceſſor apud patrẽ accederet, homo factus,
& pro inimicis ſuis morti ſpõtanea charitate
addictus,tanquàm ſi Iſaac idcirco ſe patiatur Gene.21.
immolari,vt Iſmael in gratiam patris ac ma-
tris veniat,ſuuſq́; cohęres fiat, qui ideò fue-
rat eiectus,quia ſeſe, non ipſum patrẽ perſe-
quebatur.Sed neq; Iſaac, neq; aliũ quẽpiã ſa-
cra refert hiſtoria pro inimicis ſuis interce-
dendo, ſpontanã excepiſſe mortẽ. Vix enim
pro amico ſuo,vel(vt ait Paulus) vix pro iu- Rom.5.
ſto quis moritur. Cõmendat ergò charitatẽ
ſuã in nobis Dei filius, quoniã cùm in ipſum
peccãdo, patrẽ offendiſſemus,ipſe naturam,
in qua pro nobis moreretur, aſſumere digna
tus eſt.In hac dilectione,quiſquis illũ imita-
tur,poteſt ad illã Dei ſimilitudinẽ, quam per
ſuperbiã diabolus vel ipſe homo appetiuit,
aſcẽdere.Cùm enĩ dixiſſet ipſe,Diligite inimi Mat 5.
cos veſtros,benefacite his qui oderũt vos,ſta
tim adiecit:Vt ſitis filii patris veſtri qui in cæ
lis eſt. Ac ſi diceret:Non magnificentia ſcien-
tię de qua pręſumens ſatanas, dixit in corde Eſa.14.
ſuo:Similis ero altiſsimo,vel quam veſtris pa Gene.3.
rentibus promittentes dixit, eritis ſicut dii, Ephe.3.
ſcientes bonum & malum: non(inquam)ſci-
entia, ſed ſupereminens ſcientię charitas,
cauſa eſt efficiẽs,vt altiſsimo ſimiles ſitis.Nec Philip.2.
ego vobis filiorum dei dignitatem inuideo:
non enim rapinam arbitratus ſum,me eſſe ę-
qualẽ deo,ſed aſcẽſum ſuperbię auerſor, per
quã cũ aſcenderet Satan, videbã eũ ſicut ful- Luc.10.
gur de cœlo cadentẽ. Diſcite ergo à me,quia Math.11.
mitis ſum & humilis corde. Hoc miraculũ di
uinę diſpẽſationis propheta intuẽs,ait:Deus, Pſal.71.
iudiciũ tuũ regi da, & iuſtitiã tuã filio regis.
Magnũ eſt hoc & mirabile, quòd filius, cùm
ęquè vt pater deus ſit creaturę ſuę, rex quo-
que eius dignatus eſt dici & eſſe, & hoc ſecũ-
dum iudiciũ legemq́; iuſtitiæ.Quod hoc mo
do promptum eſt aduertere. Dignũ erat vt is
ipſe, ſcilicet filius,per quem omnia condita
ſunt,dominus & rex eſſet omnium,neq; per
quemlibet alium regerentur, qui vtiq; cùm
eſſet creatus,nõ erat creator eorũ.¶Regis au
tem debitum ac legitimũ eſt officiũ, vt ſubdi
tis dãda vel data pręcepta, prior ipſe actibus
impleat,nè dum militibus laborioſam man-
dat militiã,ipſe in deliciis ſua poteſtate abu-
tendo,cauſam præbeat eorũ murmurio,pro-
culdubiò dicentiũ,delicioſum eſſe ducẽ, qui
ſubditis ea pręcipiat,quę facere fugiat aut nõ
poſsit.

poſsit. Igitur & hoc dignũ fuit, vt ea quę pręceperat, vel præcepturus erat, vt Deus, ipſe pręcipuè opere impleret, vt rex, videlicet omnimodæ humilitatis opus, quale eſt illud: Eccles. 3. Quantò magnus es, humilia te in omnibus. Magnũ hoc (vt ſupradictum eſt) & mirabile eſt, quòd cum dominari poſſet creaturæ ſuæ, ſola excellētia potentię, maluit æqualiter cũ ea iudicium legemq; ſubire iuſtitię. Quapropter antequàm in forma ſui militiã vitæ ſubiſſet humanæ, minora dedit hominibus præcepta: cùm autem homo factus eſſet, impoſuit altiora admodũ regis probi ac ſtrenui, qui dum in prima acie commiſerit cum hoſte, acri certamine feſſus, cruentiſq; inſignis uulneribus, cum diſcrimine vniuerſos eripuit, tum demum dat præcepta fortitudinis, fiducialius, iuſtius, conſtantius, vtpotè factis dicta iuuantibus: militibuſque murmurare de labore, vel delicias quærere, viſo ducis ſanguine, non audentibus. Ita priuſquàm circundatus eſſet infirmitate dominus virtutum, dictum eſt antiquis: Non occides. Quandò autem idem rex gloriæ tentatus eſt, per omnia pro ſimilitudine abſque peccato, Heb. 45. & didicit obediens eſſe, non ſeipſum defendens: ego autē dico vobis, inquit, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, &c. ¶ Benè ergò Propheta (vt ſupradictũ eſt) Deus, inquit, iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis: quia videlicet immenſitate potētiæ nullatenus minor, eſt diuinę tāta magnitudo iuſtitiæ. Quam iuſtitiã nos quoq; qui ſub paterna præuaricatione rei detinebamur, in eo ſuſcipimus, ſicut mox in eodem pſalmo additũ eſt: Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam, in eo, inquam ſuſcipimus, quia quem primi parentes noſtri contempſerunt Deum in gloria ſua fulgentē, nos adoramus in carne noſtra naſcentem, in cruce ſua morientem. Hinc enim iuſtificamur, quia ſuper antiquũ ſeruitutis penſum, quod eſt adorare Deũ, quod debebat etiam, ſi nunquam peccaſſet genus humanum, hoc adiicitur, vt hominem crucifixum adoremus. Hac inquam, ſatisfactiōe efficitur, vt ſalua iuſtitia ſua, nos in antiquum ſtatum reſtituat iuſtus Deus.

De officio eiuſdem ſanctæ trinitatis.

Caput XIX.

IN officio eiuſdē ſanctę trinitatis, rectè hęc Euangelii lectio ponitur, qua maximè ne- Iohan. 3. ceſſarium ſalutaris baptiſmi remedium commendatur, videlicet, quia ſine virtute huius nominis quantacunq; dicas, irritum eſt lauacrum, neq; per aquã poteſt quiſquam renaſci, nec aliter hoc nomine ſignamur, niſi cum illo baptiſmi ſacramentum ſuſcipiamus. ¶ Huic euangelio conſonat ea, quæ pręmittitur, lectio libri Apocalypſis, maximè in eo Apoc. 4. quod ait: Et in circuitu ſedis tanquàm mare vitreum, ſimile cryſtallo. Mare nanq; vitreũ cryſtallo ſimile, baptiſmum ſignificat puræ confeſsionis & ſolidæ fidei. Et quod in Euãgelio dictum eſt, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritusancto, non poteſt videre regnũ Dei: hic ſignificatur per hoc, quod in circuitu ſedis mare oſtenditur. Nam quia incircuitu ſedis eſt mare, profectò vt ad eandē ſedem perueniatur, mare neceſſe eſt tranſmeare. Septem quoq; lampades ardētes ante thronum, id eſt, ſeptem ſpiritus Dei. Qua nō eſt dictũ: Niſi quis renatus fuerit ex aqua ſolũ, ſed ex aqua & Spirituſancto. Et in medio ſedis & in circuitu eius quatuor animalia, die ac nocte dicentia: Sāctus, ſanctus, ſanctus dominus Deus omnipotens, qui eras, & qui es, & qui venturus es, catholici doctores ſunt, qui meritorum qualitatibus, tanquàm diuerſis diſcreti vultibus, & ad cauendam hæreticorum perfidiam, ſiue ad ſubditorum, ſuãque ſalutem prouidendam, in circuitu & intus, id eſt, in corporalibus & in ſpiritualibus pleni oculis, ſcilicet illuſtratione ſpiritus ſancti, fidem ſanctæ trinitatis, tam in aduerſis quàm in proſperis, prædicare non ceſſant, & inuitare populos ad illud mare baptiſmi.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFIcijs, liber duodecimus, & vltimus.

Dominica prima poſt pentecoſten. Caput I.

DOminicæ primæ poſt octauas pentecoſtes officiũ voces emittit pauperis illius, qui per Lazarum in Euange- Luc.16.
lio figuratur, ſcilicet gentilis populi, qui ad fidem trinitatis, prædicantibus (vt ſupra dictum) Apoſtolis confugiens, de interiore ſenſu legis cupiebat refici, tanquàm de micis quæ cadebãt de mẽſa diuitis, videlicet populi Iudaici, qui dum doctrinã legis non ad charitatẽ habuit, ſed ad elationem, quaſi de acceptis opibus tumuit: ille autem, ſcilicet gentilis populus, dum conuerſus ad Deũ, peccata ſua confiteri non erubuit, hulceribus plenus extitit, & ei vulnus in cute fuit. Huius, inquam, voces ſunt mendicãtis, quod maxime claret in graduali: Ego dixi, domine miſerere mei, ſana a-
Pſal. 40. nimam meã, quia peccauit tibi. Epiſtola, Deus
1. Iohã. 4. charitas eſt, primò aduerſus Iudaici populi depromitur inuidiam, qua pauperem iam dictum non debere admitti contendit, iuxta il-
Actor. 11. lud: Quare introiſti ab viros præputium habentes? Manifeſtum eſt enim, Iudęos ſemper gentium odiſſe ſalutem. ¶Simul, quia moralis quoq; ſenſus in hoc Euangelio non deeſt, commouemur vtiliter hoc exemplo, ne ab vllo paupere auertamus faciẽ noſtram. Charitatem, quæ in prædicta commendatur Epiſtola, promptum eſt eodem ſenſu, id eſt, morali, accipere, maximè quod ait: Qui enim nõ diligit fratrem ſuum quem videt, deum quẽ non videt, quomodo poteſt diligere?

Dominica ſecunda poſt pentecoſten. Caput II.

DOminica ſecunda legitur hoc Euangelium: Homo quidã fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Notum eſt autẽ, quia per multos qui vocati fuerãt, & hora cœnæ cœperunt excuſare, contemptores ſignificantur, qui plus terrena quàm cœleſtia diligũt, qui amplius rebus corporalibus quàm ſpiritualibus occupantur. ¶Et per hoc quod ait quiſq; illorum: Rogo te, habe me excuſa-
Luc. 14. tum, quod (inquam) dicit: Rogo, & tamen venire contemnit, quod ſonat humilitas in voce, ſuperbia in actione, per hoc plane (vt dictum eſt) exprimitur, quòd dum cuilibet carnaliũ dicitur: Conuertere, deũſequere, mundum relinque, reſpõdere ſolet: Ora pro me, quia peccator ſum, hoc facere non poſſum, dicendo: Peccator ſum, humilitatem inſinuat, ſubiungendo. Conuerti non poſſum, ſuperbiam demonſtrat. De his ergò labiis in- Pſal. 119.
quis, de hac lingua doloſa, in graduali nos liberari poſcimus. ¶Rectè, pulchrè atq; conſonè ſeruus egregius, qui nos inuitat, dicit in pręeunte epiſtola: Filioli mei, non diligamus 1. Iohan. 3.
verbo neq; lingua, ſed opere & veritate. Quorum iniqua labia linguamq; doloſam qui cõtemnit (ſolent enim alios cõuerti volentes deuocare, tum ſanctum propoſitum vitupe- Math. 7.
rando, quod eſt iniqua labia habere, tum nimiùm laudando, nimiaſq; difficultates arctæ viæ vel anguſtæ portæ prætendere, quod eſt linguam doloſam acuere) qui, inquam, dehortantes eos contemnit, & audire non vult, conſortat animam ſuam, & dicet illud, quod in alleluia cantamus: Deus iudex iuſtus, for- Pſal. 7.
tis & patiens, nunquid iraſcetur per ſingulos dies? videlicet cùm alibi dicat: Et eum qui ve- Iohan. 6.
nit ad me, non eiiciam foras, tandemq; de infirmitate conualeſcens, & viam mandatorum domini, quæ anguſto initio cœpta fuerat, dilatato corde percurrẽs, dicit, quod in Introitu cantatũ eſt: Factus eſt dominus protector Pſal. 17.
meus, & eduxit me in latitudine.

De dominica tertia poſt pentecoſten. Caput III.

IN Euangelio dominicæ tertiæ commendatur nobis, quanta de conuerſis peccato- Luc. 15.
ribus deo cura ſit, per parabolam centũ ouiũ, & vnius perditæ, quam bonus paſtor inuentam imponit in humeros ſuos gaudens, & ſic reportat ad gregem, itemq; per aliam parabolam decem drachmarum, quarum vnam, quę perdita fuerat, mulier ſtudioſa lucernam accendens, requirit & inuenit. ¶Ad hunc ſenſum profectò reſpicit, quòd Petrus in Epi- 1. Pet. 5.
ſtola ſua euigilandum eſſe cõmonens: Quia aduerſarius veſter, inquit, diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quęrẽs quẽ deuoret, qui vtiq; ouẽ illã centeſimã deuorauerat, & nũc inuentã eſſe dolens, iterũ circuit & amplius rugit. Ideo præmiſit & hoc: Omnem ſolicitudinẽ veſtrã proiiciẽtes in eũ, quoniã ipſi cura eſt de vobis. Cui ſenſui graduale ſuccinit: Iactã cogitatũ tuũ: & offerẽda, Sperẽt in te om- Pſal. 54.
nes, & quia prædictũ Euangeliũ pro peccato- & 9.
re cõtextũ eſt, ſuper quo pœnitentiã agente

gaudium

gaudium eſt angelis Dei,rectè vnicus & pauper clamat in Introitu, Reſpice in me & miſerere mei. Pſal.24.

Dominica quarta poſt pentecoſten.
Caput IIII.

Dominicæ quartæ Euangeliũ eſt,Eſtote miſericordes,quia & pater veſter miſericors eſt. Cui palàm lectio Epiſtolæ, quæ Luc.6. Rom.8. præmittitur,concinit,iterum,atq; iterũ creaturam aſſerẽs,expectare reuelationem filiorum Dei,quem patrem noſtrum eſſe præſenti Euangelio dominus aſſerit: Eſtote,inquit, miſericordes,ſicut & pater veſter cæleſtis miſericors eſt. Introitus, Dominus illuminatio Pſal.26. & 12. mea,itẽq; Offerenda,Illumina oculos meos, idcircò cõgruunt, quia trabem vel feſtucam peccati de oculo,id eſt odium,quod Euangelium monſtat oportere eiici, quũ gratia ſancti ſpiritus expellit, dñs illuminatio cordis eſt,& hi quibus videndus eſt Deus,illuminãtur oculi,vt (ſicut in graduali canimus) Videat cor mundum voluntatem domini,& viſitet templũ eius,& hoc non ſuis viribus, ſed Pſal.26. Pſal.17. eius,cui in communione dicimus, Dominus firmamentum meum,&c.

Dominica quinta poſt pentecoſten.
Caput V.

IN Euangelio quintæ dominicæ narratur, quia laxatis ad imperium domini retibus in capturam,concluſaq; piſcium multitudine copioſa,& retia rumpebantur,& impletę ſunt nauiculę,ita vt mergerẽtur.¶Per hoc Iohan.5. illud ſignificatum eſt, quia carnalium turbis eccleſiam complentibus, & ſuper numerum multiplicatis, tumultus & diſſenſiones oriretur,& non ſolùm ebrioſorum, raptorumq́ue ſubintroeuntium malis moribus,eccleſię nauicula premeretur, ſed hęreticorum quoque diſceptationibus rete fidei diſrumperentur. Propter hoc illa magni piſcatoris noſtri Petri Apoſtoli lectio, opportunè præmittitur, piſces ſuos ad vnitatem & pacem cohortãtis & dicentis:Omnes vnanimes eſtote, patientes,fraternitatis amatores, miſericordes,modeſti,humiles,nõ reddentes malũ pro malo, 1.Pet.3. neq; maledictũ pro maledicto,videlicet quia per hoc tumultus creſcit,& ſeditio conualeſcit.Et poſt pauca:Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiã,beati,&c. In huiuſmodi periculis conſtitutæ Eccleſiæ, voces ſunt, cæteræ partes officii. Introitus,Exaudi domine vocem meam, amplius autem graduale. Protector noſter aſpice Deus ſenſui ſupradicto cõ Pſal.26. Pſal.83. ſonat.Sumptum eſt enim de pſalmo habente in titulo,Pro torcularibus.Quo nomine præſentem Eccleſiam deſignari dubium non eſt, vbi electi reproborũ tot ſcandala patiuntur, vt iuxta Euangelicã ſimilitudinem,quaſi rete tumultu piſcium rumpi videatur. Quorum ſchiſmata quiſq; cauens,dicit in offerẽda: Benedicam dominum qui mihi tribuit intellectum. Et in communione, Vnam petii à domino,id eſt,nõ ſciſſuras mentium,ſed vnitatem fidei. Pſal.15. & 26.

Dominica ſexta poſt pentecoſten.
Caput VI.

Dominica ſexta dicẽdo dominus in Euangelio,Audiſtis quia dictum eſt antiquis,Nõ occides,ego autem dico vobis,&c.manifeſtè nobis illam nouitatem neceſſariam inculcat,quæ paſsim in ſacris commẽdatur ſcripturis,vt renouemur ſpiritu mẽtis noſtræ,& exuentes veterem hominẽ, induamus nouum eum, qui ſecundum deum creatus eſt. ¶Quod enim antiquis dictũ eſt, nos qui noui dicimur,in melius tranſcendere debemus. ¶Rectè ergò illa præmittitur lectio,vt nouũ hominẽ chriſtũ indueremus, dicente Apoſtolo:Quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus.&c.Dicẽdo itaq;:Et nos in nouitate vitę ambulemus,plus quàm illud,quod antiquis dictum eſt,nos debere teſtatur. Cæteræ partes officii,Introitus:Dominus fortitudo,graduale, Conuertere domine, offerenda, Perfice greſſus meos,Eccleſiæ voces ſunt, ad ſupradictam perfectionem Euangelicam tendentis,& auxilium implorantis, quia vera & perfecta iuſtitia,nemo per ſe poteſt iuſtificari. Et cuius iuſtitia ſic abundauit,vt iuxta idẽ Euangelium,ſi offert munus ſuum ad altare, & recordatus eſt,quia frater ſuus habet aliquid aduerſus eũ,relinquit ibi munus ſuũ,& vadit priꝰ recõciliari fratri ſuo, ille eſt qui in Cõmunione dicit:Circuibo & immolabo in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Matth.5. Ephe.4. Rom.6. Pſal.17. Pſal.83. & 16. Matth.5. Pſal.26.

Dominica ſeptima poſt pentecoſten.
Caput VII.

Dominica ſeptima legitur hoc Euangeliũ,quo refecturus dñs cũ dixiſſet:Miſereor ſuper turbam,&c.hanc miſerationis ſuæ cauſam ſubiicit,dicẽs: Quidam enim ex eis de longè venerunt.At verò hi qui Marc.8. de longè venerunt,illos deſignant,qui à criminalibus peccatis, vel etiam à diabolorum cultura ad verum deum conuerſi,iuſtitiam,à qua ieiuni ſunt,eſuriunt & ſitiũt. Benè ergò illa lectio præmittitur,in qua talibus dicitur. Cùm enĩ ſerui eſſetis peccati,liberi fuiſtis iuſtitiæ.Quem ergò fructum habuiſtis tunc in quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt. Talibus dicit eccleſia mater in graduali: Venite filii,audite me,&c. Et iſti quia Rom.6. peccatores ſunt)dicunt in offerenda:Sicut in holo-

holocauſtum arietum &c. Iſtis nihilominus
Pſal. 33. ſalutaris dicitur in Introitu: Omnes gentes
Pſal. 46. plaudite manibus, dicentes, quemadmodum
alibi refecti dixerunt: Verè hic eſt propheta,
Iohan. 6. imò dominus prophetarum, qui venturus es
in mundum.

Dominica octaua poſt pentecoſten.
Caput VIII.

IN Euangelio dominicæ octauæ, Attendi-
Matth. 7. te, inquit dominus, à falſis prophetis, qui
veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrin-
ſecus autem ſunt lupi rapaces, & reliqua. Hoc
de omnibus quidē intelligi poteſt, qui aliud
habitu ac ſermone promittūt, aliud opere de
monſtrant, ſed ſpecialiter de hæreticis intel-
ligendum eſt, qui videntur continentia, caſti
tate, ieiunio, quaſi quadam pietatis veſte ſe
circundare, intrinſecus verò habentes ani-
mum venenatum, ſimplicium fratrum cor-
da decipiunt. Lectio epiſtolæ: Debitores ſu-
Rom. 8. mus non carni, vt ſecūdum carnem viuamus,
conſonat huic euangelio, quo dicitur: A fru-
ctibus eorū cognoſcetis eos. Nam & paulò ſu
prà dixerat Apoſtolus: Si quis autem ſpiritū
Chriſti non habet, hic nō eſt eius, & nunc ait:
Quicunq; enim ſpiritu dei aguntur, hi filii
ſunt dei. Et facta carnis, de quibus ait: Si aū-
tem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viue
tis, fructus ſunt, ex quibus ſalū prophetæ co
gnoſcuntur, à quibus filios dei diſcernit ſpi-
ritus dei, qui teſtimonium reddit ſpiritui
ipſorum. Hic ſpiritus, illa miſericordia eſt,
de qua in Introitu cantamus. Suſcepimus
Pſal. 47. deus miſericordiam tuā in medio templi tui,
1. Cor. 3. 6. id eſt, in nobiſipſis, qui ſumus templum tuū:
Actor. 2. & hoc in medio, id eſt, maniſeſtò. Maniſe-
ſtè enim venit ſpiritus ſanctus ſuper Apoſto
los. Huic (inquam) ſpiritui clamat eccleſia in
Pſal. 30. graduali: Eſto mihi in Deum protectorē, &
Pſal. 17. in offerenda, Populum humilem ſaluum fa-
cies domine, iuxta illud: Super quē requieſ-
Eſai. 66. cet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quie
Math. 11. tum? Abſcondit enim hæc à ſapientibus &
prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vnde
congratulando dicitur eis in communio-
Pſal. 33. ne: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt
dominus.

Dominica nona poſt pentecoſten.
Caput IX.

EVangelium dominicę nonę, præpoſitos
animarum inſtruit ad miſericordiam, vt
cōpatientes moderatam iniungant pœniten
Luc. 16. tiam confitentibus, quantū debeant, vel quā-
ta peccata commiſerint. Laudauit enim do-
minus villicum iniquitatis, quia prudenter
feciſſet ea, quæ de illo propoſita narrat para-
1. Cor. 10. bola. Et ad hoc Apoſtoli lectio, quæ præmit
titur, conſonat, retexendo de illis, qui mare
tranſierant, & dona dei guſtauerāt: & nihilo-
minus cōcupiſcentes & fornicantes, à ſerpen
tibus vel exterminatore perierunt, & ſtatim
adiūgēdo: Itaq; qui ſe exiſtimat ſtare, videat
ne cadat, &c. ¶ Nam quomodò & hi, licet iam
glorificati, perierunt, & ille villicus in Euan-
gelio gratiam domini ſui habuerat, à qua ta-
men excidit, ſic & prælatus quiſq; meminiſſe
debet, & ſcire ſe quoq; aut peccaſſe, aut ſi non
peccauit eiuſdem tamen fragilitatis eſſe, vt
potuerit, vel adhuc poſsit peccare, atq; de ſe-
ipſo cōmonitus, recogitet infirmarum ſe ſuſ
cepiſſe curam animarum, non ſuper ſanas ty-
rannidem. Introitus: Ecce deus adiuuat me, Pſal. 53.
& graduale, Domine dominus noſter, offerē Pſal. 18.
da quoq;, Iuſtitiæ dñi, voces ſunt ſuprà di-
cti villici, gratias referētis domino deo ſuo, Mat. 6.
miſericordibus miſericordiam facienti. Com-
munio verò, Primum quærite regnum dei, i- Luc. 16.
dem imperat, quod illa domini ſentētia de E-
uangelio iā dicto, Facite vobis amicos de mā
mona iniquitatis, &c.

Dominica decima poſt pentecoſten,
Caput X.

DOminica decima legitur hoc Euange- Luc. 19.
liū, quo dominus fleuiſſe refertur ſu-
per ciuitatē Hieruſalem. Qui & ingreſ
ſus in templum, cœpit eiicere vendētes in il-
lo. ¶ Notum eſt penè cunctis, tamq; in ſcrip-
turis, quàm in ore omnium ſatis vſitatū, per
hoc illud ſignificatum eſſe, quod illos de ec-
cleſia ſua dominus eiiciat, qui ſacros ordines
emunt aut vendūt, quia videlicet tales nego-
ciatores columbas quoq;, id eſt, ſancti ſpiri-
tus dona venalia faciunt. ¶ Itaq; rectè & op-
portunè illa pręmittitur Apoſtoli lectio, quę
ſatis apertè indicat, nō poſſe ab homine dari,
nedū vendi aliquid doni ſpiritualis, ſed à ſo-
lo ſpiritu dei diuidente ſingulis prout vult, 1. Cor. 12.
dari gratuitò, alii ſermonē ſciētiæ, alii ſermo
nē ſapientię, alii genera linguarū, alij fidē, alii
prophetiam, &c. Et qui huius, id eſt, ſancti
ſpiritus expectat electionē potius quàm ho-
minum, dicitur in Introitu: Iacta cogitatum Pſal. 54.
tuum in domino, & ipſe te enutriet. In do-
mino, inquit, iacta cogitatum tuum, non in
teipſo, dicendo quod alibi ſcriptum eſt: Do-
mine non eſt exaltatum cor meum, neq; ela- Pſal. 130.
ti ſunt oculi mei. Neque ambulaui in ma-
gnis, neque in mirabilibus ſuper me. Vi-
delicet vt Simon magus ille, qui dei do- Actor. 8.
nū exſtimauit pecunia poſsideri. Et ipſe te
enutriet, inquit, dicentem ſcilicet quod in
graduali canitur: Cuſtodi me domine vt pu-
pillam oculi, ſub vmbra alarū tuarum prote-
ge me, ne ſuperbiendo, & euagando, fiā ſicut Pſal. 16.
abla-

cum fideli Abraham per repromiſsioné cõfirmato, videlicet quia non quidem ipſa aduerſus promiſſa nei, ſed nullus iuſtificari potuit coram deo ex operib^9 eiuſdem legis. In hoc itaq; intelligimus per hoc, qoòd (vt dictum eſt) tam ſacerdos quàm leuita, viſo homine præteriuit. ¶ Quia ſic ſubiotrauit lex, quomodo medici puer ad ęgrotũ non nũquã ingreditur, morbi quidem cauſas ſciens, ſed quod opponat antitodum, conficere noo valens, tantumq; hoc ęgroto dicere nouit, quibus ab eſcis vel potibus abſtinendum ſit, oe morbus ioualeſcat, & de ſemiuiuo penitus mortuũ reddat. Hoc naoque illud eſt, quod in prædicta Epiſtola dicit Apoſtolus, Quid igitur lex? Propter trãſgreſsiones poſita eſt, eſt, &c. Plagis nanq; originalis peccati ſemiuiuos homo naſcitur. Actualibus verò tranſgreſsionibus, propter quas lex poſita eſt, ſi non abſtineat, tanquam noxijs cibis penitus moritur. Itaque ſecundum hæc benè in Introitu præmittitur, Reſpice domioe in teſtamentum tuũ, quod in graduali repetitur. Vox enim hæc erat antiquorũ, aduẽtum Chriſti ad infirmitatem vel imperfectionem legis flagitantium, tanquam ſi prætereuotibus ſacerdote & leuita, Samaritanũ ſupradictũ vulneratus ille poſtulat apropiare, cui & dicat illud, quod canitur in Offereoda: Io te domine ſperaui, &c. Et quia corpus Chriſti, quod ſumimus, illa ſpecialiter curat vulnera, Benè & illud de libro Sapientiæ canimus in communione: Panem de cœlo dediſti nobis.

Pſal. 73. *Pſal. 30.* *Sapien. 16.*

Dominica quartadecima poſt pen tecoſten. Cap. XIIII.

IN Euãgelio dñicæ quartædecimæ, decẽ viri leproſi à domino mũdati referuntur, & vnus tantum ex eis vnicæ Eccleſiæ figuram gerens, cæteris ingratis exiſtentibus, qui hæreticorum typum pręferunt, reuerſus & gratias agens, de fide ſua, qua ſaluus factus eſt, ab eodẽ domino laudatur. Eiuſdem eccleſię, quę per illũ vnũ ſignificatur, vox eſt illa in Introitu. Protector noſter aſpice neus, maximè quod ait: Quia melior eſt dies voa in atrijs tuis ſuper milia. Nã idẽ eſt ac ſi dicat: Melius eſt cor vnum & animã vnã habere, & idipſum ſapere ac dicere, quàm diuerſis, imo cõtrarijs ſenſibus diuidi, & ſchiſmata facere. Quod ob ſeruans ſancta eccleſia, & ideo vna columba dicta, benè per illũ vnũ (vt dictũ eſt) in Euangelio figuratur. Epiſtola verò in eo prędicto Euangelio congruit, quòd pateoter exprimit, quid per illorum lepram ſignificatũ ſit, cùm dicit: Manifeſta autẽ ſunt opera carnis, quę ſunt, fornicatio, immũditia, luxuria, &c. inter quæ ſectæ, id eſt, hæreſes ponuntur. A quibus emundata eccleſia, dicit, gratias agẽs in graduali, Boonm eſt cõfidere in domino, &c. videlicet quia non homo, non principes ſacrificiorum carnalium, de quibus dixit eiſdem leproſis dominus, peccatorum lepram tollere poſſunt, ſed ſolus dñs. Quod autem in offerenda dicitur: Immittet ãgelũ dominus in circuitu timentiũ eum, & eripiet eos, guſtate & videte quoniam ſuauis eſt domious, ad fructus illos ſpectat, qui exprimũtur in epiſtola: Fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. quos guſtare, eſt à lepra ſupradicta curari. Et quia pręcepit do minus illi, qui gratias egit: Vade & offer muous, qood præcepit Moyſes in teſtimoniũ illis, benè in communiõe canimus: Panis, quẽ ego dedero, caro mea eſt pro mundi vita, videlicet quia caro & ſanguis mu... eſt, quod pro emundatiooe ſua iugiter offert vnica ecclesia Chriſti.

Luc. 17. *Pſal. 83.* *Actor. 4.* *1. Cor 1.* *Cant. 6.* *Galat. 5.* *Pſal. 117.* *Pſal. 33.* *Matth. 8.* *Iohan. 6.*

oominica qointa decima poſt pen tecoſten. Caput XV.

OFficium dñicæ qniotædecimæ, ſi rectè animaduertiſ, claret, quia maximè ad uerſus excellẽtiam & inanem gloriam decãtatur. Nam ad hoc pertinere illud, quod in huius dominicæ Euangelio Mattheus ait: Nolite ſoliciti eſſe, dicentes: quid mãducabimus, aut quid bibemus, &c. Lucas teſtatur, quid, cum eadẽ diceret, adiecit: Et nolite in ſublime tolli. Et quidem ſecundum eundem Lucam, ante hæc verba dominus parabolam de diuite ſtulto, cuius ager cũ huberes illi fructus attuliſſet, & dixiſſet ipſe: Deſtruam hor rea mea & maiora faciam, & dicã animæ meę: Anima, habes multa repoſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare, ait ad eum deus: Stulte, hac nocte repetunt animã tuam à te, quæ autem paraſti, cuius erunt? Igitur aduerſus diuites, quibus præcipiendum eſt, nõ ſuperbè ſapere neq; ſperare in incerto diuitiarum, hoc in Euangelio ſupradicto pręcipitur: Nolite ſoliciti eſſe, & cæt. Cui & conſonat præcedens epiſtola, in eo quod ait: Nõ efficiamini inanis gloriæ cupidi. Et rurſum: Quæ enim ſemioauerit homo, hæc & metet. Et qui ſeminat in carne, de carne & metet cor ruptionẽ. ¶ Eius itaq;, qui hoc præceptum fideliter amplectitur, illa vox eſt in introitu ad patrem ooſtrnm, qui ſcit omnia quibus in digemus, ſicut in eodem Euangelio dictum eſt: vox, inquam, illa: Inclina domine aurẽ tuã ad me, vox eſt pauperis, de manu dei primũ regnũ dei, & iuſtitiã eius, & deinde neceſſaria corporis, quæ adiicienda ſunt, humiliter quę rẽtis. Qui & io graduali eodem reſpectu ait:

Mat 6. *Luc. 12.* *1. Tim. 6.* *Galat. 6.* *Pſal. 85.*

Bonum eſt cõfiteri domino,id eſt,neceſſaria quęrere à domino,& in ea ſpe pſallere,id eſt, benè operari nomine tuo, id eſt, ad honorẽ
Pſal.91. nominis tui altiſsime, Ad annũtiandũ mane miſericordiã eius,id eſt,primũ quærere regnum dei,& iuſtitiã eius.Ipſe idẽ gratulabundus, quòd neceſſariũ à patre victum acceperit, narrat in Offerẽda alijs,dicens:Expectãs
Pſal.39. expectaui dominum, id eſt, non aliundè ſed à domino quęrens eius regnũ,expectaui quę adijcienda ſunt,& reſpexit me, id eſt, adiecit quę neceſſaria ſunt huic vitę.Cõmunio clarè exprimit cibum eiuſdẽ regni Dei, qui primũ quærendus ſit.Qui manducat carnem meam
Iohan.6. & bibit ſanguinẽ meũ,in me manet,& ego in eo. Quod eſt eñ regnũ dei,niſi mãſio eius in nobis?Hoc aũt vt maneat in nobis,fit mandu cando carnẽ eius, & bibendo ſanguinẽ eius. Vnde & hoc in communione rectè ponitur.

Dominica decima ſexta poſt pentecoſten. Cap.XVI.

Luc.7. Dominica ſextadecima legitur hoc Euãgelium,quo dominus flenti viduæ matri mortuũ vnicũ filiũ viuũ reddidit, & accepit omnes timor,& magnificabant deum. ¶ Hæc autẽ vidua ſanctam ſignificat matrem eccleſiam, id eſt, vniuerſum prælatorũ ordinẽ,qui regenerandarum in Chriſto curã habent animarum,qui mortẽ cuiuſq; animę, quoties manifeſtis apparet criminibus,magnis proſequuntur fletibus.Moritur enim tũc filius viduæ, quando quis per crimẽ aliquod ſeparatur à corpore eccleſiæ, quæ vidua eſt, Chriſto ſponſo in pręſenti nõ manente cum illa. Huic ergo Euangelio benè illa præmitti
Ephe.3. tur Apoſtoli lectio: Fratres obſecro vos,ne deficiatis in tribulationibus meis,pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Huius rei gratia fle-
Galat.4. cto genua mea,&c. qui ait: Filioli mei,quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis, pulchrè in officio perſonam verbis quoq; exprimit eccleſiæ viduæ,vitã filiorum magnis gemitibus poſtulãtis.Introitus,
Pſal.85. miſerere mihi domine,quoniam ad te clama
Pſal.70. ui. Itemq́; Offerenda: Domine in auxilium meũ reſpice. Voces huius viduæ ſcilicet ſanctæ matris eccleſiæ ſunt, quas emittere debet pro filiorum ſuorum,qui fortè in mortẽ peccati prolapſi ſunt, reſuſcitatione.Gradua
Pſal.101. le verò: Timebunt gentes nomen tuũ domine, ad hoc conſonat,quod dictũ eſt in prædi
Luc.7. cto euangelio: Accepit autem omnes timor. Nam quomodo ędificat dominus Sion,iuxta eiuſdem gradualis verſum,niſi procurãdo vitam & incolumitatem animabus ſpiritualiũ eius filiorũ? Quod quia perficit per cibũ corporis & potum ſanguinis ſui,rectè in cõmunione ponitur gratiarum actio,eadem vidua ſcilicet ſancta eccleſia dicente: Domine me- Pſal.70.
morabor iuſtitiæ tuæ ſolius,&c.

Dominica decimaſeptima poſt pentecoſten. Caput XVII.

IN officio dominicæ ſeptimædecimæ nobis innuitur, qualiter ad hoc contendere debeamus, vt in oculis domini magni & honore digni iudicemur, & in domo, quæ eſt eccleſia, primos recubitus, non noſtra præſumptione præripere, ſed ab eius electione expectare debeamus. Dicitur in euangelio huius dominicæ parabola hæc:Cum vocatus fueris ad nuptias,nõ diſcumbas in primo loco,&c. videlicet,hoc in ſuo cœleſti conuiuio futurum eſſe indicans,quod ad vltimum infert: Omnis enim qui ſe exaltat, humiliabi-
tur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Hinc eſt, Luc.14.
quod in præeunte epiſtolæ lectione Apoſtolus ait:Obſecro vos ego vinctus in domino,
vt dignè ambuletis vocatiõe,qua vocati eſtis, Ephe.3.
&c. ¶ Quod vtiq; idem eſt,ac ſi diceret: Ob-
ſecro vos,vt vocati ad nuptias Chriſti & Ec- Phil.2.
cleſiæ, ſic intretis & diſcumbatis, quomodo & ille qui vos vocauit, qui & dixit: Ego au-
tem in medio veſtrũm ſum, ſicut qui mini- Luc.22.
ſtrat. Et tãdiu miniſtrauit, donec diceret illi pater: Amice,aſcende ſuperius,id eſt, donec obediẽti vſq; ad mortẽ,daret illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomẽ. Introitus:Iuſtus es do
mine,manifeſtè illam collaudat ſentẽtiã,qua Pſal.118.
in Euãgelio dicitur:Omnis qui ſe exaltat,humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.Simulq́; oratio eſt pro illo,qui ſe humiliat: Fac
cum ſeruo tuo ſecundũ miſericordiam tuã, Pſal.32.
hanc videlicet miſericordiã,vt dicas illi,amice,aſcende ſuperius.Graduale:Beata gens,cuius eſt dominus Deus eius,vniuerſalis beatificatio populi gentilis, qui ſuperbiente Iudaico populo, humiliatus ſub ſigno crucis Chriſti,ſuperius aſcendere meruit,id eſt, ſupra populum illum,qui primo loco conſederat,imò de primo conſeſſu ſuperbiebat. ¶ In Offerenda exemplum ponit efficaciſsimum,
qui cum humiliatus diceret,peccauimus,ini- Dan.9.
quitatẽ fecimus, impiè geſsimus, &c. meruit ita exaltari,vt cùm oraret,ſicut in eadem Offerenda ipſe teſtatur,dicens: Oraui deũ meũ ego Daniel,&c.mitteretur illi index futurorum archangelus Gabriel,ſicut habet ſequẽs verſus: Adhuc me loquente,&c. Per illam nanq; viſionem ſic exaltatus eſt,vt non tantũ venturum ad ſalutem noſtrã Chriſtum pręuideret(quod cæteris prophetis commune eſt) ſed & tempora aduentus eius propria quadam gratia prædiſceret, dicente ſibi angelo: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper

ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctã tuam,& conſummetur præuaricatio,&c.Cõmunio quoque: Vouete & reddite domino Deo veſtro,in eo maximè imperare videtur, vt in nouiſsimo loco recumbamus: quod ait terribili,&ei qui aufert ſpiritum principum, id eſt,ſuperborum, quos vtique vel conuertendo, vel deiiciendo factis ipſis dicit cuiq; illorum: Da huic locum.

Pſal. 75.

Dominica decima octaua poſt pentecoſten. Caput XVIII.

SVpradictum ergo officiũ hoc innuit, vt ad nuptias Chriſti quilibet inuitatus,tali in loco recũbat, vt meritò dicatur ei:Aſcende ſuperius. Huius autem ſequentis dominicæ officium,magna & mira declamatione demonſtrat eidem, qui vocatus eſt ſuperius,id eſt, prælatus eſt domui Chriſti, & curam animarum ſuſcepit, qualiter in eodẽ ſuperiori loco ſe habeat,videlicet ne iuxta Euãgelium eiuſdẽ officii,ſint ſicut ſcribæ & Phariſæi, qui ſederunt ſuper cathedram Moyſi: ſed ſint ſicut ipſe Moyſes,de cuius exemplo, quod Eccleſiaſtici ſequi debeant rectores, longa & valida declamatio eſt in offerenda, Sanctificauit moyſes,& verſibus eius. Non enim ignorare debent animarũ rectores,quale ad negociũ in ſuperiorẽ locũ vocati ſunt, ſcilicet vt non tã præeſſe ſtudeant, quàm prodeſſe,& ſedentes in cathedra Moyſi dicant & faciant,imo prius faciant,quod cum autoritate dicãt:neq; velint vocari Rabbi, ſed ad hoc tendant,vt portare poſsint peccata populi,& à ſubditis ſuis auertere irã Dei. ¶Bene ergo cum hoc Euangelio poſitum eſt in offerenda exemplum moyſi,qui ſic ſedit in cathedra magiſterij,vt per nimiam humilitatem poſſet interuenire pro ſubditis, imo & tenere deũ dicentẽ:Dimitte me,vt iraſcatur furor meus contra eos. Fecerant enim vitulum (quando ſicut in verſu Offerendæ canimus.) Videns moyſes,procidens adorauit,dicens:Obſecro domine, dimitte peccata populi tui, & dixit ad eum dominus:Faciam ſecundum verbum tuum. Hæc eſt fidelitas ſerui,quem cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam,quam poſtulabant ipſi,dicentes in introitu,vt prophetæ tui fideles inueniantur:Da pacem,inqniunt, domine ſuſtinentibus te, id eſt,eorum,quos nobis commiſiſti,peccata dimitte. Pax enim dei, peccatorum remiſsio eſt. Vt prophetæ tui fideles inueniãtur,vt nos fideles ſerui inueniamur, dum familiæ tuæ nõ tantum præſumus,ſed & vtiliter pro illis interueniendo proſumus.Talibus in præſente lectionẽ epiſtolæ dicit Apoſtolus: Gratias ago deo meo pro vobis, in gratia Dei,quæ data eſt vobis, quoniam in omnibus diuites facti eſtis, &c. Ipſi iidem dicunt in graduali:Fiat pax in virtute tua,id eſt, remiſsio peccatorum in ſpiritu ſancto tuo. Ipſis nihilominus in cõmunione dicitur:Tollite hoſtias,& introite in atria eius, videlicet quia veſtrũ officiũ eſt, vt pro ſubditis interueniatis, exemplo Moyſi,in cõſpectu domini ſtantes in cõfractione cordis.

Matth. 23. *Exod. 32.* *Luc. 12.* *Eccle. 36.* *1. Cor. 1.* *Pſal. 121.* *Pſal. 95.* *Pſal. 105.* *Ephe. 4.*

Dominica decimanona poſt pentecoſten. Caput XIX.

IN Euangelio dominicæ nonædecimæ ait dominus paralytico,confide fili, remittũtur tibi peccata tua. Et his qui audierant cogitãtibus mala in cordibus ſuis,& dicẽtibus, blaſphemat,& cętera:vt ſciatis,inquit,quia filius hominis habet poteſtatẽ in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico:Surge, tolle lectum tuum,& vade in domum tuã.¶Per hũc aũt paralyticũ ſignificatur homo diſsolutus,& ab omni bono opere remiſſus, qui cũ à domino curatur,& iuxta pręeuntem epiſtolam renouatur ſpiritu mentis ſuæ, complet Apoſtolicum præceptum , quod in eadem Epiſtola ſequitur: Qui furabatur, iam non furetur, magis autẽ operetur manibus ſuis, vt habeat vnde tribuat neceſsitatẽ patienti. Nam quandiu paralyſi erat diſſolutus, nihil boni operabatur,imo labores operantiũ furabat. Qualiter ergo prælati vel rectores animarum ſalutem procurare debeant ſubditorum, ſicut in præcedenti officio dictum eſt, hoc ſequens exprimit officium. ¶Nam ipſorum eſt, offerre paralyticum in lecto iacentem,id eſt,orarę pro his,quorum peccata animas in mala conſcientia à bono opere torpẽtes detinent,& ita pro eis interuenire, vt videns dominus fidem illorum, dicat: Confide fili,remittuntur tibi peccata tua. In introitu,dũ dicit dominus: Salus populi ego ſum, hoc idẽ nobis de ſeipſo teſtatur, quod & in euangelio iam dicto murmurantibus phariſæis,curatione paralytici comprobatur,videlicet, quia poteſtatem haberet in terra dimittendi peccata. In graduali verò iam curatus idem paralyticus, iamq; laborans operando quod bonum eſt manibus ſuis,quæ prius diſſolutæ fuerant,dicit: Eleuatio manuum mearum. Et hoc experimento virtutis confortatus in fide, & fidens in remiſsione peccatorum cõſequenda, dicit in Offertorio, Si ambulauero in medio tribulationis, &c. Itemque roborans genua,diſſoluta quondam,dicit in communione. Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.

Matth. 9. *Pſal. 140.* *Pſal. 22.* *Pſal. 118.*

Dominica vicesima poſt pentecoſten. Caput XX.

Matth.22. OFficiũ dñicæ viceſimæ partim ex vocibus cõſtat, eorũ, qui ad nuptias intrauerunt, partim ex vocibus patrũ gementium pro illis, qui ad nuptias eaſdẽ vocati, quas fecit rex filio ſuo, non ſolum venire noluerũt, ſed & illos, qui à ſe miſsi ſunt, ſeruos tenuerũt, & cõtumeliis affectos occiderũt. ¶ Hoc enim priores feciſſe Iudæos notũ eſt, qui miſſos ad ſe prophetas & ſapiẽtes perſecuti ſunt, & apoſtolos Chriſti contumeliis affecerunt. Hos igitur homicidas iuſtè perdẽdos, & ciuitatẽ illorũ ſubuertẽdá prophetæ prçuiderũt, quorũ illa vox eſt, quæ in introitu ex verbis
Dan.3. Danielis decãtatur. Omnia quæ feciſti nobis domine, in vero iudicio feciſti, &c. Itẽ in offe-
Pſal.136. rẽda: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus. In hac enim ſeu in verſibus eius hoc deplorãt, quod ad ſalices Babylonis organa ſua ſuſpenderũt. i. propter infructuoſos & ſteriles auditores, prædicantium voces cõticuerunt, propter eos, inquam, qui vocati ad nuptias, vt dictũ eſt, venire noluerũt, quia nõ fuerũt digni. ¶ In lectione verò Epiſtolæ eos, qui de exitibus viarũ congregati ſunt, vt implerẽtur nuptiæ diſcũbentiũ, Paulus apoſtolus oportunè cõmonet, dicẽdo: Videte, quo-
Ephe.5. modo cautè ambuletis, nõ quaſi inſipientes, ſed vt ſapiẽtes, &c. hoc videlicet intẽdens, ne inebriatus vino, in quo eſt luxuria, inueniatur quis abſq; veſte nuptiali, cùm rex ad vidẽdos diſcũbentes intrauerit: ſed ecõtrà impleamini ſpiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis & hymnis & cãticis ſpiritualib⁹, quæ verę harũ ſunt epulæ nuptiarũ, de quibus in ſequẽti graduali gratias agẽtes dicimus: Ocu-
Pſal.144. li omniũ in te ſperant domine, &c. vel quas
Pſal.118. in communione poſtulans quis noſtrũ dicit: Memento verbi tui ſeruo tuo domine.

De dominica viceſima prima poſt pentecoſten. Cap.XXI.

OFficiũ dñicę viceſimę primę voces cõtinet hominis, in cõflictu virtutũ vitiorũq; poſiti, qui interdũ, cùm cœperit
Pſal.127. ſanctis florere virtutib⁹, & iuxta benedictionem hominis timentis deũ vxor illius, videlicet domus dei, cui fortè prçſidet, ſicut vitis abundãs excreuerit in lateribus domus ſuæ. i. in amplitudine ſanctæ eccleſię, & filij eius, ſicut nouellæ oliuarũ in circuitu mẽſæ ſuę: cũ, inquam, ita profecerit, repente tentator diabolus occulta dei diſpẽſatione permiſſus, domum, id eſt, conſcientiæ eius ſtatúm concutiens euertit, & filios eius, id eſt, virtutes animi, turbata in cognitione cõſciẽtia, penè cõterit. Hoc luce clarius ex offerẽda cõproba-
Iob.1. tur. Vir erat in terra nomine Iob. Moraliter enim in eiuſmodi homine agũtur ea, quæ in tẽtatione hui⁹ beati Iob hiſtorialiter acta memorãtur. Huius ergo nobilis & prçliatoris animĩ concuſsionẽ, vel periculũ ſignificat in Iohan.4.
Euangelio febris, quę penè extinxerat Reguli filiũ. ¶ Præcurrẽs autem Epiſtola cõſortat eũ circumuentũ tentationibus, & cõſolatur, ne abũdãtiori triſtitia abſorbeatur, dicendo: Conſortamini in domino, & in potentia vir- 2.Cor.2.
tutis eius. Nõ enim eſt nobis colluctatio ad- Ephe.6.
verſus carnẽ & ſanguinẽ, &c. Introitus autẽ: In volũtate tua domine, &c. vox eſt eiuſdem Heſt.13.
militis, humili conſcientia cum beato Iob in terrã corruentis, id eſt, terrã ſe eſſe cognoſcẽtis, ac dicẽtis: dominus dedit, dominus abſtu- Iob.1.
lit, ſicut domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen domini benedictum. Poſt quam cõfeſſionem petit circunſuſus, è tentatione effugiũ, dicẽs in graduali: nomine refugiũ factus Pſal.89.
es nobis. Et in communione: In ſalutari tuo Pſal.118.
anima mea, & verbum tuum ſperaui.

De dominica viceſima ſecũda poſt pentecoſten. Cap.XXII.

IN officio dominicæ viceſimæ ſecũdæ dicimus ad introitum: Si iniquitates obſerua- Pſal.129.
ueris domine, domine quis ſuſtinebit. Nimirũ in perſona ſerui illi⁹, de quo Euãgeliũ nar- Matth.18.
rat, ſemetipſum quiſq; noſtrum humiliter recognoſcit, qui decẽ milia talẽta ſuo debebat regi, procidẽſq; rogabat, dicẽs: Patiẽtiã habe in me, & omnia reddã tibi. Itaq; magnitudinem debiti, id eſt, peccati ſui quiſq; noſtrum perpendẽs, dicit: Si iniquitates obſeruaueris domine, &c. Vt aũt laxationẽ quiſq; noſtrum obtineat, agendum eſt, quod dicit Paulus in præeunte epiſtola: Et hoc oro, vt charitas ue-
ſtra magis ac magis abundet in ſcientia, & in Phil.1.
omni ſenſu, & cætera, ſubaudit enim, vt remittatis vnuſquiſq; fratri ſuo de cordib⁹ veſtris. Vbi verò charitas hæc abundat, ſicut iam dictũ eſt, rectè congratulatio illa depromitur, ſecundũ quã in graduali dicimus: Ecce quàm Pſal.132.
bonum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. ¶ Et ſi quæras, quantum, vel quale bonum ſit vnitas, id eſt, charitas fratrum cohabitantium, ſequitur in verſiculo: Sicut vnguentũ in capite, & cætera: id eſt, ſicut remiſſio peccatorum effuſa per ſpiritum ſanctum, quæ de capite noſtro ſcilicet Chriſto deſcẽdit ad Barbam Aaron, id eſt, in fortes & perfectos Chriſti Apoſtolos, & ab illis vſq; ad nos. Tũc enim cohabitatio fratrum eſt, ſicut illud vnguentum, cùm donamus inuicem, ſi quid habemus aduerſus alterutrum, fratres & conſerui, ſicut Euangelicus rex Chriſtus donauit Matth.18.
nobis. Mandauit nanq; benedictionẽ, id eſt, eandẽ remiſsionis charitatẽ, vt donemus in- Pſal.132.
uicem: & vitã vſq; in ſeculum, ſubaudis, fore

promiſit huius charitatis præmiũ. ¶In offe-
rẽda verò, Recordare mei domine, quæ ſum
Heſt.14. pta eſt de oratione Heſter, cõmonemur ſum
mopere curandum eſſe & orandum, vt place-
ant verba noſtra in conſpectu principis, ſcili-
cet eiuſdem regis magni, qui poſuit rationẽ
cum ſeruis ſuis, verba, inquam, noſtra dicen-
Matth.6. tium: Dimitte nobis debita noſtra. Nõ enim
placebunt hæc verba noſtra in cõſpectu prin
cipis, cùm ille rationẽ poſuerit, ſi non dimit-
timus & nos debitorib⁹ noſtris. Quod aũt ca
nimus in cõmunione ex autoritate Euãgelij:
Luc.15. Dico vobis, gaudiũ eſt angelis dei ſuper vno
peccatore pœnitentiã agẽte, de illo ſentiẽdũ
debitore, qui ſic pœnitet, & ſic ſibi poſtulat
dimitti, vt primũ dimittat ipſe cõſeruis ſuis.

De dominica vigeſima tertia poſt pen-
tecoſten. Cap. XXIII.

INtantũ ſacroſãncta eccleſia iuxta edictum
1. Tim.2. Apoſtoli, obſecratiões, poſtulationes, gra
tiarũ actiones, pro omnib⁹ agit, vt pro futura
quoq; filiorũ Iſrael ſalute gratias agat, quos
ſuo quandoq; corpori vniẽdos fore cognoſ-
cit. Nam quia in fine mundi reliquiæ illorũ
Rom.11. ſaluæ fient, in hoc vltimo anni officio gratu-
latur de illis, vtpote futuris mẽbris ſuis. Di-
cit ergo in introitu, annunciãs iugiter quod
Hier.29. prophetatum eſt de illis: Dicit dominus,
ego cogito cogitationes pacis, & non affli-
ctionis, Pacis enim cogitationes cogitat,
& non afflictionis, qui cõuiuium gratię ſuæ
facturum ſe repromittit cum illis ſecundum
carnem fratribus ſuis, ſicut in patriarcha Io-
Gene.43. ſeph præfiguratũ eſt. Nam ſicut ad illũ in to-
ta terra Aegypti dominantem venerunt, qui
eum vendiderant fratres ſui, fame compulſi,
& ab eo recogniti atq; recepti ſunt, & ipſe cũ
illis celebrauit cõuiuium: ſic ad ipſum domi-
num noſtrum, toti mundo principantem, &
Aegyptios, id eſt, gentiles, qui in peccatorum
tenebris fuerant, pane vitæ copioſius alentẽ,
Iohan.6. reuertentur reliquiæ filiorum Iſrael, & ab eo
recipientur in gratiam, quem negauerunt &
occiderunt, & tunc menſam ſuã communica-
bit eis, & inebriabitur Ioſeph iſte cum fratri-
bus ſuis. Huius menſæ gratiam ſignat illud
Euangeliũ in officio dominicæ, quo ipſe nar-
ratur de quinq; panibus ſaturaſſe quinq; mi-
lia hominum. Tũc enim quinq; libros Moyſi
aperiet Iudæis, quos nunc velut integros pa
nes portat puer, ſcilicet idem populus ſenſu
puerili, edentq; & ſaturabuntur etiam ipſi &
laudabunt dominum requirentes eum. Tũc
Hiere.23. implebitur illud Hieremię vaticinium, quod
hoc Euangelio rectè pręmittitur: Ecce veni-
ent dies, dicit dominus, & non dicent vltrà
viuit dominus, qui eduxit filios Iſraël de ter
ra Aegypti: ſed viuit dominus, qui eduxit &
adduxit ſemen domus Iſraël de terra aqui-
lonis, & de cunctis terris, ad quas eieceram
eos illuc, & habitabunt in terra ſua. Soluti er-
go illi, qua nunc tenentur, captiuitate anima
rum, clamabunt alta deuotione gratiarum
actionem, quam ſequens innuit graduale:
Liberaſti nos domine ex affligentibus nos, Pſal.43.
&c. ¶Supplicatio quoq;, qua dicimus in offe
renda, De profundis clamaui ad te domine, Pſal.129.
eidem rei vel tempori manifeſtè congruit.
Dicent enim ad hũc magnum Ioſeph, fratres Gen.50.
ſui in illa die: Obſecramus ut obliuiſcaris ſce
leris fratrum tuorum. Communio quoque:
Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, Marc.11.
& cætera: reſponſio eſt eiuſdem Ioſeph, dicẽ
tis: Nolite timere: Vos cogitatis de me malũ,
& deus vertit illud in bonũ, vt exaltaret me,
ſicut in pręſentiarum cernitis, & ſaluos face-
ret multos populos. Nolite metuere, ego paſ
cam vos & paruulos veſtros.

Item de nocturnis lectionibus per
ęſtatem. Cap. XXIIII.

NOcturnæ lectiones tota ęſtate ſua va-
rietate ſuoq; ordine ſeriem deſignant
temporũ vel profectum ſanctę eccleſię. ¶Pri
mùm nanq; hiſtoria Regũ, quę ſtatim poſt
pentecoſten ponitur, primis duobus libris
myſticè aſsimilatur primis Chriſtianitatis tẽ
porib⁹, quãdo paulatim creſcente fide Chri-
ſti, vetus idololatria decidit. Nam ſicut regnã
ti Sauli, quem populus appetierat contra vo- 1. Reg.8.
luntatem dei, ſuperuenit electio Dauid, quẽ 2. Reg.2.
dominus ſecundum cor ſuum inueniſſe di-
cit, tandemq; totum regnum à domo Saulis
euerſum, eidem Dauid ſe ſubdidit: ſic dæmo
nũ cultui ſuperuenit in mundũ cultus Dei,
ſtatim poſt aduentũ ſpiritus ſancti, tandemq;
Chriſtiana fides per bella martyrum victrix,
ſedit in throno Romani imperii, totuſque
deinceps mundus manu forti, Chriſto ſe ſub
didit. ¶Duobus ſequentibus libris, in quib⁹
regnum diuiſum eſt à domo Dauid, ex quo
Hieroboam regni ſciſſuras (ſicut illi per ma-
nũ Achię Sylonitis ſignificatum eſt) inuaſit, & 3. Regum 12.
contẽpto templo domini duos vitulos fecit:
illa ſignificabantur tempora, quibus eccleſiã
hęreticorum inſania ſcidit, & contẽpto alta-
ri Chriſti, reiecto cultu veritatis, falſitatum
ſuarum ſimulachra diuerſa fabricauit. Sequũ
tur deinde libri ſapientiſsimi Salomonis, vi
delicet ſicut poſt pugnas hęreticorum clarue
rũt in eccleſia ingenia doctorũ, qui excitati
contentionibus illorũ, nõ dormitãtes, ſapiẽ-
tiæ & ſcientię ſtuduerũt, & diſputauerũt quo
dammodo, & ipſi, ſicut de Salomone legi-
tur, ſuper lignis à cedro, quę eſt in libano vſ-

que ad hyſſopum, qui egreditur de pariete, id
eſt, nihil omnino de ſacra ſcriptura, nec par-
1.Reg.4. uum, nec magnum aliquod verbum ab alle-
goria vel aliqua vtili moralitate vacare paſ-
ſi ſunt. Deinde nihilominus congruè ſequi-
tur liber Iob, quia videlicet maximè in pace
Eccleſiæ non deſunt illę tentationes viris ad
virtutem tendentibus, quæ in omnibus per-
cuſsionibus, vel conſolationibus eiuſdē ſan-
cti Iob, autore beato Gregorio, moraliter
figurantur. Tunc enim vrgent interius ten-
tationes ſpiritualium vitiorū, quorū quanto
occultior pugna, tanto difficilior victoria.

Item de nocturnis lectionibus à menſe Septembri. Caput XXV.

ABhinc iam menſe Septembri, quatuor
imponūtur libri, videlicet Tobias, Iu-
dith, Heſter & Eſdras. Quorum conſideratio
quàm congruè quatuor cardinales virtutes,
prudentiam ſcilicet, fortitudinem, temperā-
tiam, & iuſtitiam exprimat, palàm eſt. Tobias
quippè in figura prudentiæ non inconueni-
enter accipitur, qui cæcatis oculis exteriori-
bus, videnti filio mandata viuendi largitur,
vt illud Salomonis impleatur. Sapientis ocu-
Eccle.2. li in capite eius. Per caput enim mentis indu
ſtria, per oculos verò intelligitur prouiden-
tia, quę idē eſt, quod prudētia. Benè ergo pru
dētiæ titulo præfulget, qui menti illius muni
mē prouidet, cuius ducatu ipſe foris eget.

Iudith verò fortitudinis ſpeciem in hoc ni
Iudith.9. mirum prætendit, quod formidantibus vi-
ris bellicoſis, immaniſsimo tyranno pro libe
ratione patriæ ſe oppoſuit, & principem mi-
litiæ fœmina inermis dei adiutorio ſupera-
uit. Fortitudo enim eius à deo fuit, ſicut ipſa
in oratione dicit: Et nunc domine ſubueni
mihi viduę, vt quod per te poſſe credidi, per-
ficiam. In quo quàm verè fortis fuerit, caput
Holofernis, ebrietate ſopiti, amputatura ip-
ſius pugione, oſtendit dicens: Cōforta me de
us meus in hac hora. Et præcidit caput eius.
Verū hæc duo volumina apud Hebræos nō
ſunt in canone, ſed Nicęnę ſynodi autoritate
ad inſtructionem venerunt ſanctæ Eccleſiæ.

Heſt.14. Heſter aūt pro temperantia ponitur, quæ
repudiata ob arrogantiā Vaſthi regina, in re
gnum ſubrogatur. Nā ipſius temperātiæ hoc
indicium eſt ſpeciale, quòd leonem illum,
de quo ipſa ad dominū dicit: Et da mihi gra-
tiam in cōſpectu leonis, id eſt, Aſſueri regis,
in manſuetudinem cōuertit, eiuſq́; edictum
ex inſtinctu Aman intemperantiſsimè ſuper-
bientis, & genus Iudæorum perdere cupien-
tis, in conſolationē ſuæ ſtirpis tranſtulit.

Eſdras autem, qui his adiungitur, priuile- Mat.7.
gium iuſtitiæ in verbis & factis habere demō
ſtratur. Nam ſicut iuſtitia reſtituit, quod iniu
ſtitia deſtruxit: ſic iſte dirutū propter peccata
populi templū cum ciuitate reſtaurauit. Idē
quoq; ſicut in duo volumina diuiſus vnitur
(nam Neæmias ei in eodem copulatur) ſic iu-
ſtitiæ duo præcepta ſibi conueniunt, ſcilicet
quæ vultis vt faciant vobis homines, eadem
facite illis, & quod tibi non vis fieri, alij ne fe
ceris. Hi itaq; quatuor libri, prędictis virtu-
tibus inſigniti, rectè librum Iob, qui affli-
ctiōes ſanctæ eccleſiæ, beato Gregorio teſte,
exprimit, ſequūtur, quia poſt tentationes va-
lidè ſuperatas gloria virtutū electis datur.

Sed quia quandiu in hoc mūdo à dn̄o pere-
grinamur, inter virtutes vitiorum bella pati- 2.Cor.5.
mur, eueſtigiò Machabęorum libri leguntur,
in quibus magnus ille hoſtis Antiochus con- 2.Mache.4.
tra iuge ſacrificium præualere refertur, deiq́;
martyres perſequitur. Qui tamen Iudæ & fra
trum eius labore vincitur, quia confeſsione
operum malorum cum exercitio operum bo
norum aliquando deo donante ſuperatur.

Poſt, prophetarum libri vſq; in aduentum
domini concrepant, qui modò terrorem di-
ſtricti iudicis, modò blandimenta pij condi-
toris prædicant. Ex his Ezechiel, qui inter-
pretatur fortitudo Dei, & Daniel, qui ſonat
iudiciū dei, maiores & primi ſunt, quia ſpes,
quæ ex fortitudine diuini auxilij, & metus,
qui eſt ex iudicio dei, mentem ęqualiter do-
cēt pręſentibus vti, ne aut deo deſperans de-
ficiat, aut in ſe pręſumēs corruat. De reliquis
duodecim prophetis, in vnum volumē coar-
tatis, loqui ſuperſedemus, quia à ſanctis pa-
tribus de his copioſe diſputatum ſcimus. ¶ I-
deo autem vſq; ad aduentum domini legun-
tur, vt inter tenebras & conflictus huius ſecu
li, vſq; ad reditum Chriſti, ſcripturæ nos illu Rom.15.
minent & conſolentur. Per eundem dominū
noſtrum Ieſum Chriſtū, qui cum patre & ſpi
ritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſe
cula ſeculorum. Amen.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, ANTE QVADRIN-
gentos annos defuncti, de Diuinis officiis, libri duodecim, Apud
hęredes Arnoldi Birckmanni, iam quartò in
lucem editi.